
37
11 E
5

SANCTI

GREGORII MAGNI

PAPAE PRIMI

Operum

TOMVS VII.

IN QVO

EXPOSITIONES IN TESTAMENTVM VETVS

CONTINENTVR ORDINE, VT MOX INFRA, dispositæ. Pag. V.

CVM PRIVILEGIIS.

ROMÆ

Ex Typographia VATICANA.

M. D. LXXXIX.

ELOGIVM DE S. GREGORIO
Synodi Toletanæ VIII.

S. Gregorius in ethicis, moralibusq. assertionibus, cunctis Ecclesiæ doctoribus præfertur.

S GREGORIVS

ELENCHUS EXPOSITIONUM TOMI I.

Operum S. GREGORII MAGNI

LECTORI.

OMNES, qui in Republica catholica cum laude ac gloria doctrinæ, virtutisq. versantur, oculos conuertunt in Gregorium Primum Pontificem, tamquam magnarum illarum virtutum speculum, quæ actuosæ etiam, ac luminosæ cum in ceteris illius monumentis, tum maxime in libris Moralibus elucent. quos quinque et triginta, bene longos, omniq. eruditione excultos in librum beati Iob scripsit. Iis cum mirificam scientiæ, virtutisq. summæ laudem tribuerint laudatissimi, ac præstabiles in omni doctrina viri: eorum testimonia, ad antiquitatis, quam colimus, memoriam insignia, in vnum collecta, ex illustri hac typographia Vaticana emittere non alienum censuimus: vt tam magni Pontificis magno nomine, contestatissimaq. laude, mentes omnium fidelium, præsertim eruditorum virorum, inprimisq. Ecclesiæ Antistitum quotidie accensæ ardentius inflammentur ad assiduum illorum librorum studium: quo affluentes, bene iuuante Deo, iam tandem senescentem laudem illustrent disciplinæ Christianæ: cuius splendor ad omnes vel disiunctissimas nationes dimanet in dies latius, his præsertim temporibus, quibuscum SIXTI QVINTI, Pont. Max. labores vigiliæq. in Ecclesia propaganda illustrandaq. euigilent: eius præclaris exemplis, & factis ætas hæc, a desidiæ somno excitata, se se in omnes partes conformet ad omnem recte agendi progressionem.

TESTI-

TESTIMONIA ET ELOGIA
VETERVM SCRIPTORVM
DE LIBRIS MORALIBVS SANCTI GREGORII.

ISIDORI HISPALENSIS.

A GREGORIVS Papa, Romana sedis Apostolica prasul, compunctione timoris Dei plenus, & humilitate summus, tantumq. per gratiam sancti Spiritus, scientia lumine praditus; vt non modo illi prasentium temporum quisquam doctorum, sed nec in prateritis quidem illi par fuerit vmquam. Is, efflagitante Leandro Episcopo, librum Beati Iob mystico morali sensu disseruit, totam prophetia eius historiam in trigintaquinque voluminibus largo eloquentia fonte explicauit: in quibus quidem quanta mysteria sacramentorum aperiantur, quanta sint in amorem vita aterna morum pracepta, vel quanta clareant ornamenta verborum, nemo sapiens explicare valebit, etiamsi omnes artus eius vertantur in linguas. Isid. lib. de ill. Ecclef. fcript. cap. 27.

IOANNIS DIACONI.

B

GRegorius a multis enixe rogatus, maximeq. a Leandro Hispalensi Episcopo, qui pro causis Vuisigothorum legatus eodem tempore Constantinopolim venerat, compulsus est, vt librum Beati Iob, multis inuolutum mysteriis, euodaret. Neque ille negare potuit opus, quod sibi amor fraternus multis vtile imponebat futurum, sed eundem librum, quo modo iuxta litteram intelligendus, qualiter ad Christi, & Ecclesia sacramenta referendus; quo sensu, vnicuique fidelium sit aptandus, per trifarias intelligendi species miranda ratione perdocuit: in quibus tamen ita de virtutibus vitiisq. differuit, vt non solum videatur eadem verbis exponere, sed formis quodam modo visibilibus, seu palpobilibus demonstrare. Io. Diac. lib. 1. cap. 17. de vita S. Gregorij.

ADO VIENNENSIS IN CHRON.

C GRegorius, adhuc Apocrisiarius Romana Ecclesia in Constantinopoli, libros trigintaquinque Expositionis in Iob, condidit: atque Eutychium, eiusdem vrbis episcopum, in fide nostra resurrectionis errasse, Tiberio prasente, vt conuicit, ita Imperator librum ipsius Eutychij, quem de resurrectione scripserat, flammis cremari debere deliberaret. Chr. ætat. 6.

HONORII AVGVSTODVNENSIS.

GRegorius, Romana Vrbis Episcopus, organum sancti Spiritus, incomparabilis omnibus suis pradecessoribus, multa pra sole praclara, ac pra obrizo auro pretiosa, scripsit. Ad Leandrum Episcopum, librum Iob triginta & quinque voluminibus, largo eloquentia fonte explicauit. In lib. de fcrip. eccl.

SIGEBERTI GEMBLACENSIS.

D

GRegorius, natione Romanus, ex Pratore Vrbano, monachus abbas, septimus Romana Ecclesia Leuita, Apochrisiarius Papa Romana Ecclesia, multa scripsit. Rogatus a Leandro Hispalensi Episcopo, librum Iob exposuit tripliciter, Historice, Allegorice, & Moraliter, & librum diuidens, in sex libros, consummauit hoc mirabile opus in trigintaquinque libris. Lib. de fcript. eccl. c. 41.

IOANNIS TRITHEMII.

GRegorius Papa primus, ex monacho Ordinis sancti Benedicti, patria Romanus, post Pelagium Pontificem sedit in cathedra Petri annis tredecim, mensibus sex, vir in diuinis scripturis eruditissimus, & in sacularibus litteris vtique doctissimus, Theologorum princeps, splendor philosophorum, & rhetorum lumen, vita & conuersatione integer, atque sanctissimus: Lib. de fcript. eccl.

mus: cui, diuinas scripturas explananti, Spiritus sanctus aliquoties visibili specie apparuit, eiq. arcana mysteriorum eorumdem in visibili magisterio reserauit. Ad Leandrum, Hispalensem Episcopum, Moralium in librum Iob trigintaquinque libros scripsit. A

GREGORIVS IOANNI SVBDIACONO RAVENNÆ.

Ex ep. 22. lib. 10. Reg.

Illud autem, quod ad me quorumdam relatione perlatum est, quia reuerentissimus frater & coepiscopus meus Marinianus legi commenta Beati Iob publice ad uigilias faciat, non grate suscepi: quia non est illud opus populare, & rudibus auditoribus impedimentum magis, quàm prouectum generaret. Sed dic ei, ut commenta psalmorum legi ad uigilias faciat: quæ mentes sæcularium ad bonos mores præcipue informent: Neque enim uolo, dum in hac carne sum, si qua dixisse me contigit, ea facile hominibus innotesci.

Hos tamen libros in expositionem Iob mittit in Hispaniam ad Leandrum Episcopum, ut ex epistola sequenti intelligi licet. B

GREGORIVS LEANDRO EPISCOPO HISPANIARVM.

Lib. 4. epist. 46 Reg.

Quanto ardore uidere te sitiam, quia ualde me diligis, in tui tabulis cordis leges. Sed quia longo terrarum spatio distinctum te uidere nequeo, unum, quod mihi de te dictauit charitas, feci, ut librum regulæ pastoralis, quem in Episcopatus mei exordio scripsi, & libros, quos in expositionem Beati Iob iamdudum me fecisse cognouisti, Sanctitati Vestræ communi filio Probino presbytero uenienti transmittere curaui. Et tuæ quidem charitati in eo opere tertiæ & quartæ partis codices non transmisi, quia eos solum inuenio, quos ex eisdem partibus codices iam monasterijs dedi. Hos itaque Sanctitas tua studiose percurrat, & peccata mea studiosius defleat, ne mihi culpa grauioris sit, quod quasi scire uideor, quod agere prætermitto.

EX EPISTOLA AD LEANDRVM. C

Inf. cap. 4.

Gregorius Papa primus, in Iob ad Leandrum Hispalensem episcopum Commentariorum libri quinque & uiginti editi ab eo sunt, cum crebris uiscerum doloribus torqueretur, ad leniendos cruciatus, quos fracta stomachi uirtute, & continuis lentisq. superuenientibus febribus, patiebatur, ita disponente diuina prouidentia, ut uiri, a Deo flagellati ærumnas uir a Deo flagellatus exponeret, quo eas, experientia dictante, certius, copiosius, clarius, & ardentius enarraret. Proinde & ceteros huius libri enarratores tanto post se interuallo reliquit, quanto in omnium rerum cognitione, scientia experientia coniuncta, scientia sine experientia coniuncta superior est. Quantum autem existimauerint hos uere aureos Commentarios ueterum Patrum iudicia, hinc apparet, quòd adhuc, uiuente Gregorio, publice eos episcopi per diuersas ecclesias legere cœperunt. Quod ipse cum resciisset, missis ad eos epistolis, fieri uetuit, ut infra constat. D

GREGORIVS IOANNI EPISCOPO SYRACVSANO.

Reg. lib. 6. cap. 177. epist. 3.

Præterea audio, quòd aliqua de his, quæ scripsisse me memini, fraternitas uestra ad mensam suam coram extraneis legi faciat: quod mihi non uidetur esse faciendum. Quia hoc, quod uos pro charitate facitis, possunt quidam, quantum ad me est, vana gloriæ deputare.

HOs porro commentarios in Iob, quinque & triginta libris distributos, breuiter summatimq. libris paruulis decem Simo Affligemensis monachus collegit: Odo autem Abbas Cluniacensis vno tantum volumine, eoq. exiguo, est complexus. Id verò ab vtroque factum est, vt vberrima Sancti Gregorij doctrina, breui comprehensa, facilius mente animoq. percepta, tamquam epitome quædam vsui esset non modo ad regulas interpretandi sacram scripturam, sed ad normam vitæ recte sancteq. instituendæ. E

DE

DE INVENTIONE LIBRORVM MORALIVM SANCTI GREGORII.

A BEATVS GREGORIVS *Papa librum Beati Iob, petente sancto Leandro Hispalensi Episcopo, exposuit, sicut in prologo Moralium patenter videri potest: & ei expositum tradidit. Illeq. expositum eum in Hispaniam ad sedem Hispalensem detulit. Hispalensis autem ciuitas vulgari nomine Sibilia vocatur, & est metropolis Hispaniæ. Decedente ergo Beato Leandro, sanctus Isidorus, germanus eius, doctor præcipuus, loco eius factus est Archiepiscopus. Post cuius decessum, libri Moralium, quos beatus Leander attulerat, ita per neglegentiam perditi sunt, vt in tota Hispania non inuenirentur. Post aliquot ergo annos Cyndesindus rex Hispaniæ concilium triginta episcoporum in vrbe Toletana congregauit: vbi querimonia facta de amißione Moralium, vnanimi consilio episcoporum, præfatus rex Tagionem Cæsaraugustianum episcopum Romam misit cum epistolis ad Papam, pro quærendis eisdem libris. Erat enim Tagio episco-*

B *pus diuinæ scripturæ amator feruentißimus. Venit ergo Romam, præsentatisq. regalibus epistolis & muneribus, cum de die in diem videret petitionem suam a Papa differri, quasi præ multitudine aliorum librorum, illi, quos quærebat, non possent in archiuio sedis Apostolicæ reperiri: ad vltimum postulauit, vt saltem sibi licentia daretur, vna nocte integra in ecclesia Beati Petri vigilandi & orandi. Qua accepta, cum enixius obsecraret Deum, vt iam iamq. sui itineris effectus prosperaretur, ecce circa mediam noctem in ipso orationis feruore persistens, vidit totam ecclesiam immenso lumine repleri. Deinde prospicit magnam reuerendorum virorum, niueis vestibus indutorum, multitudinem, ianuam ecclesiæ ingredientem, & decenti ordine binos & binos ad altare sancti Petri tendentem. Cumq. nimio terrore perterritus, de loco, in quo stabat, se mouere non auderet, ecce vidit duos ex eis de catu illorum egressos ad se venientes. Ex quibus vnus dulciter salutans eum, percontatur quis esset, vnde, & cur ve-*

C *nisset, & cur ea hora ibi vigilaret. Episcopo vero ad singula respondente, totamq. itineris sui & orationis causam referente, is, qui aduenerat, digitum protendens: In scrinio, inquit, illo, quod cernis, continentur libri, quos quæris. Tunc vero episcopus fiducia assumpta: Obsecro, inquit, mi Domine, vt mihi seruo tuo pandere digneris, quænam sit illa, quam cerno, tam præclara virorum processio? Protinus ille respondens: duo, inquit, illi, quos præcedentes, seq. inuicem manu inserta vides complectentes, Beati Apostoli sunt, Petrus & Paulus. Reliqui vero, quos post eos cernis stantes, ipsi sunt successores eorum, huius Apostolicæ sedis Pontifices. Et eodem ordine, quo eos in episcopatu sunt secuti, etiam nunc eos sequuntur. Et sicut hanc ecclesiam in vita sua dilexerunt, ita & nunc post obitum diligunt, & frequenter eam inuisere veniunt. Tunc episcopus: Oro, inquit, mi Domine, vt dicas mihi, quisnam tu ipse sis. Ille respondit: Ego sum Gregorius, pro cuius libris tanti itineris laborem sustinuisti. Ideoq. nunc*

D *veni, vt tuæ satisfacerem petitioni. Tunc episcopus inquit: Obsecro Domine mi, si hic est, mihi dicas quisnam istorum est Beatus pater Augustinus, cuius libros non minus, quàm tuos dilexi. Respondit: Beatum Augustinum virum excellentißimum, de quo quæris, altior a nobis continet locus. Hæc dixit, statimq. cum socio, qui secum venerat, ad catum aliorum rediit. Postea vidente episcopo, omnes simul ad altare Beati Petri reuerenter submißis capitibus inclinantes, eodem, quo venerant, ordine ianuam ecclesiæ repetierunt, & cum lumine, quod prius viderat, recesserunt. Mane autem facto, præfatus episcopus Domino Papæ cuncta, quæ viderat, retulit. Sicq. acceptos & descriptos libros Moralium in Hispaniam reportauit. Hancq. visionem eis deinceps prænotari & præscribi instituit.*

ARGVMENTVM

IN EXPOSITIONEM LIBRI B. IOB.

seu in Moralia Sancti Gregorij Papæ.

QVantum libris Moralium sancti Gregorij Magni Papæ, veteres tribuerint, cum ex ijs testimonijs perspici facile potest, quæ mox supra in medium allata sunt: tum vero non solum ex diligentia, quæ ad illos, negligenter olim amissos, studiose impenseq. conquirendos ab Hispanis adhibita est, sed ex eo etiam, quòd in concilio Toletano de ijs ipsis legendis est decretum sapientißime. Vix dici potest, quàm vtiles in omnes recte agendi partes, quantaq. mysticorum ac sanctiorum sensuum vbertate crebri illi quidem sint. Nam Gregorius sanctißimus, idemq. eruditißimus, non modo in historiæ explicatione vera ita constans est, vt cum veritate certare videatur, quousque eam plane depromat. Allegorice autem ad morum castitatem, et sanctitatem omnes bene viuendi rationes aperit, pœnitentiæ salutaris viam demonstrat, spiritualis militiæ pugnas ac victorias in apertum profert, et instituendæ denique vitæ egregias formas ob oculos ponit. Eamq. ob rem libros Moralium inscripsit, vt recte viuendi, recteq. agendi viam omnibus ostenderet. Vtitur autem maxime tropologia, sed tanta exemplorum varietate, et copia, vt pene incredibile sit. Allegorias præterea adhibet, vt quodam quasi compendio, rerum humanarum fastu contempto, nihil præter Deum sitire: neue, quod acriter is reprehendit, huius vitæ incommoda mala putemus. Sed hæc omnia ex testimonijs, paulo ante adductis, atque ex sequenti eius epistola, et præfatione, vsq. ipsorum librorum Moralium perspicua sunt. Et vero in vniuscuiusque libri fine, quæ fuse explicauit, summatim repetit, quo distinctius et clarius intelligentia percipiantur.

A B C

SANCTISS. ECCLESIAE DOCTORIS, GREGORII PAPAE, AD LEANDRVM EPISCOPVM, IN EXPOSITIONEM LIBRI BEATI IOB EPISTOLA.

Reuerendissimo, et sanctissimo fratri suo Leandro, coepiscopo Gregorius seruus seruorum Dei.

A DVDVM te, frater beatissime, in Constantinopolitana vrbe cognoscens, cum me illic sedis apostolicæ responsa constringerent: & te illuc iniuncta pro causis fidei Vuisigothorum legatio perduxisset, omne in tuis auribus, quod mihi de me displicebat, exposui: quoniam diu longeq. conuersionis gratiam distuli: & postquam cælesti sum desiderio afflatus, sæcularem habitum contemnere melius putaui. Aperiebatur enim mihi iam tunc de æternitatis amore, quod quærerem: sed inolita me consuetudo deuinxerat, ne exteriorem cultum mutarem. Cumq. adhuc me cogeret animus, præsenti mundo quasi specietenus deseruire, cœperunt multa contra me ex eiusdem mundi cura succrescere, vt in eo iam non specie, sed, quod est grauius, mente retinerer. Quæ tandem cuncta solicite fugiens, portum monasterij petij: & relictis, quæ mundi sunt, vt frustra tunc credidi, ex huius mundi naufragio nudus
B euasi. Quia enim plerumque nauem incaute religatam, etiam de sinu tutissimi littoris vnda excutit, cum tempestas excrescit: repente me sub prætextu ecclesiastici ordinis, in causarum sæcularium pelago reperi: & quietem monasterij, quam habendo non fortiter tenui, quàm stricte tenenda fuerit, perdendo cognoui. Nam cum mihi ad percipiendum sacri altaris ministerium, obedientiæ virtus opponitur, hoc sub Ecclesiæ colore susceptum est: quod si inulte liceat, iterum fugiendo deflectitur. Post quæ nolenti mihi atque renitenti, cum graue esset altaris ministerium, etiam pondus est curæ pastoralis iniunctum. Quod tanto nunc grauius tolero: quanto me ei imparem esse sentiens, in nulla fiduciæ consolatione respiro. Quia enim mundi iam tempora, malis crebrescentibus, termino propinquante, turbata sunt, nos, qui internis mysterijs deseruire credimur, curis exterioribus implicamur: sicut eo quoque tempore,
C quo ad ministerium altaris accessi, hoc de me, ignorante me, actum est, vt sacri ordinis pondus acciperē: quo in terreno palatio licentius excubarem. Vbi me scilicet multi ex monasterio fratres mei, germana vincti charitate, secuti sunt. Quod diuina factum dispensatione conspicio, vt eorum exemplo semper, ad orationis placidum littus quasi anchoræ fune restringerer, cum causarum sæcularium incessabili impulsu fluctuarem. Ad illorum quippe consortium, velut ad tutissimi portus sinum, post terreni actus volumina fluctusq. fugiebam: & licet illud me ministerium ex monasterio abstractum, a pristinæ quietis vita mucrone suæ occupationis extinxerat: inter eos tamen per studiosæ lectionis alloquium quotidianæ me aspiratio compunctionis animabat. Tunc eisdem fratribus, etiam cogente te, placuit, sicut ipse meministi, vt librum Beati Iob exponere importuna me petitione compellerēt: & prout veritas vires
D infunderet, vt eis mysteria tantę profunditatis aperirem. Qui hoc quoque mihi in onere suę petitionis addiderunt, vt non solum verba historiæ per allegoriarum sensum excuterem, sed allegoriarum sensum protinus in exercitium moralitatis inclinarē: adhuc aliud grauius adiungentes, vt intellecta quęque testimonijs cingerē: & prolata testimonia, si implicita fortasse viderētur, interpositione superadditæ expositionis enodarem.

Io. Diac. lib. 1. c. 27. de vita S. Greg.

Io. Diac. lib. 1. cap. 4. S. Ant.

CAPVT II.

MOx vero, vt in obscuro hoc opere, atque ante nos hactenus indiscusso, ad tanta me pertrahi ac talia agnoui, solo auditus pondere victus, fateor, lassatusq.

succubui. Sed repente inter formidinem deuotionemq. deprehensus, cum in largitorem munerum oculos mentis attollerem, cunctatione postposita, illico certus attendi: quia impossibile esse non poterat, quod de fraternis mihi cordibus charitatis imperabat. Fore quippe idoneum me ad ista desperaui: sed ipsa mea desperatione robustior, ad illum, spem protinus erexi, per quem aperta est lingua mutorum, qui linguas infantium facit disertas: qui immensos brutosq. asinæ ruditus, per sensatos humani colloquij distinxit modos. Quid igitur mirum, si intellectum stulto homini præbeat, qui veritatem suam, cum voluerit, etiam per ora iumentorum narrat? Huius ergo robore considerationis accinctus, ariditatem meam ad indagandum fontẽ tantæ profunditatis excitaui. Nam & quamuis eorum, quibus exponere compellebar, longe me vita transcenderet, iniuriosum tamen esse non credidi, si fluenta vsibus hominum plumbi fistula ministraret. Vnde mox eisdem coram positis fratribus priora libri sub oculis dixi: & quia tempus paulo vacantius reperi, posteriora tractando dictaui. Cumq. mihi spatia largiora suppeterent, multa augens, pauca subtrahens, atque ita vt inuenta sunt, nonnulla derelinquens, ea, quæ, me loquente, excepta sub oculis fuerant, per libros emendando composui: quia & cum postrema dictarem, quo stylo prima dixeram, solicite attendi. Egi vero, vt & ea, quæ locutus sum, studiosa emendatione transcurrens, quasi ad similitudinem dictatus erigerem: & ea, quæ dictaueram, non longe a colloquentis sermone discreparent: quatenus dum hoc tenditur, illud attrahitur, edita modo dissimili res non dissimilis formaretur: quamuis tertiam huius operis partem, vt colloquendo protuli, pene ita dereliqui: quia cum me fratres ad alia pertrahunt, hanc subtilius emendari noluerunt. Quibus nimirum multa iubentibus dum parere modo per expositionis ministerium, modo per contemplationis ascensum, modo per moralitatis instrumentum volui, opus hoc per triginta & quinque volumina extensum in sex codicibus expleui. Vnde & in eo sæpe, quasi postponere ordinẽ expositionis inuenior: & paulo diutius contẽplationis latitudini ac moralitatis insudo. Sed tamen quisquis de Deo loquitur, curet necesse est, vt quidquid audientiũ mores instruit, rimetur: & hunc rectum loquendi ordinem deputet, si cum opportunitas ædificationis exigit, ab eo se, quod loqui cœperat, vtiliter deriuet. Sacri enim tractator eloquij morem fluminis debet imitari. Fluuius quippe dum per alueũ defluit, si valles con cauas ex latere contingit, in eas protinus sui impetus cursum diuertit, cumq. illas sufficienter impleuerit, repente se in alueũ refundit. Sic nimirum, sic diuini verbi esse tractator debet: vt, cũ de qualibet re disserit, si fortasse iuxta positã occasionem congruæ ædificationis inuenerit, quasi ad vicinã vallem linguæ vndas intorqueat: & cum subiectæ instructionis campum sufficienter infuderit, ad sermonis propositi alueum recurrat.

Matt.9.d
Mar.7.d
Sap.10.d
Num.22.

A B C D

CAPVT III.

Sciendum vero est, quòd quædam historica expositione transcurrimus: & per allegoriam, quædam typica inuestigatione perscrutamur, quædam per sola allegoricæ moralitatis instrumenta discutimus, nonnulla autem per cuncta simul solicitius exquirentes tripliciter indagamus. Nam primum quidem fundamenta historię ponimus: deinde per significationem typicam, in arcem fidei fabricam mentis erigimus: ad extremum quoque per moralitatis gratiam quasi superducto ædificium colore vestimus. Vel certe quid veritatis dicta, nisi reficiendæ mentis alimenta credenda sunt? Quæ modis alternantibus multipliciter disserendo, ferculum ori offerimus, vt inuitati lectoris quasi conuiuæ nostri fastidium repellamus, qui dum sibi multa oblata considerat, quod elegantius decernat, assumat. Aliquando vero exponere aperta historiæ verba negligimus: ne tardius ad obscura veniamus. Aliquando autem intelligi iuxta litteram nequeunt, quia superficietenus accepta nequaquam instructionem legentibus, sed errorem gignunt. Ecce etenim dicitur: Sub quo curuantur, qui portant orbem. Et de tanto viro quis nesciat, quòd nequaquam vanas poetarum fabulas sequitur: vt mundi molem subuehi giganteo sudore suspicetur: qui rursum pressus percussionibus dicit: Elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea. Et quis rectum sapiens, credat virum tanti præconij, quem videlicet constat ab æterno iudice præmia pro patientiæ virtute recipere, decreuisse inter verbera suspendio vitam finire? Aliquando etiam, ne fortasse intelligi iuxta litteram debeant, ipsa se verba litteræ impugnant.

E

Iob 9. b
Iob 7. c

A pugnant. Ait namque: Pereat dies, in qua natus sum, & nox, in qua dictum est: Conceptus est homo. Et paulopost subijcit: Occupet eum caligo, & inuoluatur amaritudine. Atque in eiusdem noctis maledictione subiungit: Sit nox illa solitaria. Qui nimirum natiuitatis dies, ipso impulsu temporis euolutus, stare non poterat. Iob 3.a

CAPVT IIII.

QVo igitur pacto hunc inuolui caligine optabat, qui elapsus iam non erat: & tamen si in natura rerum temporalium subsisteret, sentire amaritudinem nequaquam posset? Constat ergo, quòd nullo modo de die insensibili dicitur: qui sensu percuti amaritudinis optatur. Et si conceptionis nox reliquis noctibus coniuncta discesserat, quo pacto hanc fieri solitariam exoptat? Quæ vt a lapsu temporis figi non po-
B tuit, ita etiam nec a reliquarum noctium coniunctione separari. Qui rursum dicit: Vsquequo non parcis mihi, nec dimittis me, vt glutiam saliuam meam? & tamen paulo superius dixerat: Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt. Quis autem nesciat saliuam facilius posse glutiri, quàm cibum? Qui itaque se sumere cibum denunciat, incredibile est valde, quo ordine glutire posse saliuam negat. Atque iterum dicit: Peccaui, quid faciam tibi o custos hominum? vel certe: Consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ? Et tamen alia responsione subiungit: Necenim reprehendit me cor meum in omni vita mea. Quo ergo pacto a corde suo minime in omni vita sua reprehenditur, qui peccasse se publica voce testatur? Neque enim simul vmquam conueniunt culpa operis, & irreprehensibilitas cordis. Sed nimirum verba litteræ, dum collata sibi conuenire nequeunt, aliud in se aliquid, quod
C quæratur, ostendunt, ac si quibusdam vocibus dicant: Dum nostra nos conspicitis superficie destrui, hoc in nobis quærite: quod ordinatum sibiq. congruens apud nos valear intus inueniri. Aliquando autem, qui verba accipere historiæ iuxta litteram negligit, oblatum sibi veritatis lumen abscondit. Cumq. laboriose inuenire in eis aliud intrinsecus appetit, hoc, quod foris sine difficultate assequi poterat, amittit. Sanctus namque vir dicit: Si negaui quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci: si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea: si despexi prætereuntem, eo quòd non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem: si non benedixerint mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est. Quæ videlicet si ad allegoriæ sensum violenter inflectimus, cuncta eius misericordiæ facta vacuamus. Diuinus etenim sermo sicut mysterijs prudentes exercet; sic plerumque superficie simplices refouet. Habet in publico, vnde paruulos nutriat: seruat in se-
D creto, vnde mentes sublimiũ in admiratione suspendat. Quasi quidã quippe fluuius, vt ita dixerim, planus & altus: in quo & agnus ambulet, & elephas natet. Vt ergo vniuscuiusque loci opportunitas postulat, ita se per studium expositionis ordo immutat: quatenus tanto verius sensum diuinæ locutionis inueniat, quanto vt res quæque exegerit, se per causarum species alternat. Quam videlicet expositionem recensendam tuæ beatitudini, non quia velut dignam debui, sed quia, te petente, memini promisisse, transmisi. In qua quidquid tua sanctitas tepidum incultumq. repererit: tanto mihi celerrime indulgeat, quanto hoc me ægrum dicere non ignorat. Nam dum molestia corpus atteritur, afflicta mente etiam dicendi studia languescunt. Multa quippe annorum iam curricula deoluuntur, quòd crebris viscerum doloribus crucior: horis momentisq. omnibus fracta stomachi virtute lassesco: lentis quidem, sed tamen con-
E tinuis febribus anhelo. Inter quæ dum solicitus penso, quia scriptum est: Omnis filius, qui a Deo recipitur, flagellatur: quo malis præsentibus durius deprimor, eo de æternis certius præsumptione respiro. Et fortasse hoc diuinæ prouidentiæ consiliũ fuit, vt percussum Iob percussus exponerem: & flagellati mentem melius per flagella sentirem. Heb.12.b

Iob 7.d — Iob 6.b — Iob 7.d — Iob 13.d — Iob 27.b — Iob 31.b

CAPVT V.

SEd tamen recte considerantibus liquet, quia aduersitate non modica, laboris mei studijs in hoc molestia corporalis obsistit: quòd carnis virtus cũ locutionis ministerium exhibere vix sufficit, mens digne non potest intimare quod sentit. Quid namque est officium corporis, nisi organũ cordis? Et quamlibet peritus sit cantandi artifex, explere artem non valet, nisi ad hanc sibimet ministeria exteriora concordẽt: quia nimirum

rum canticum, quod docta manus imperat, quassata organa proprie non resultant: nec artem flatus exprimit, si scissa rimis fistula strider. Quanto itaque grauius expositionis meæ qualitas premitur: in qua dicendi gratiam sic fractura organi dissipat, vt hãc peritiæ ars nulla componat? Quæso autẽ vt huius operis dicta percurrens, in his verborũ folia non requiras: quia per sacra eloquia ab eorum tractatoribus infructuosę loquacitatis leuitas studiose compescitur, dum in templo Dei nemus plantari prohibetur. Et cuncti proculdubio scimus, quia quotiens in folijs male lætæ segetis culmi proficiunt: minori plenitudine spicarum grana turgescunt. Vnde & ipsam artem loquendi, quam magisteria disciplinæ exterioris insinuant, seruare despexi. Nam sicut huius quoque epistolæ tenor enunciat, non metacismi collisionem fugio: non barbarismi confusionẽ deuito, situs motusq. præpositionũ casusq. seruare contemno: quia indignum vehementer existimo, vt verba cælestis oraculi restringã sub regulis Donati. Neque enim hæc ab alijs interpretibus in scripturæ sacrę auctoritate seruata sunt. Ex qua nimirũ quia nostra expositio oritur, dignũ profecto est, vt quasi edita soboles speciem suæ matris imitetur. Nouam vero translationem dissero, sed, vt comprobationis causa exigit, nũc nouam, nunc veterem per testimonia assumo: vt quia sedes apostolica, cui auctore Deo præsideo, vtraque vtitur, mei quoque labor studij ex vtraque fulciatur.

Prosp. de vit. cont. lib. 3. c. vlt.

A B

SANCTI GREGORII PAPAE PRAEFATIO

IN EXPOSITIONEM LIB. BEATI IOB.

C

De qua stirpe, vel quo tempore fuerit Iob. *Caput I.*

INter multos sæpe quęri solet, quis libri Beati Iob scriptor habeatur. Et alij quidem Moysen, alij vnum quemlibet ex prophetis scriptorem huius operis fuisse suspicantur. Quia enim in libro Geneseos Iobab de stirpe Esau descendisse, & Bale filio Beor in regnum successisse describitur: hunc Beatũ Iob longe ante Moysi tempora extitisse crediderũt, morem profecto sacri eloquij nesciẽtes: quia in superioribus suis partibus solet breuiter longe post secutura perstringere, cum studet ad alia subtilius enuncianda properare. Vnde & illic Iobab, priusquam reges in Israel existerent, fuisse memoratur. Nequaquã ergo extitisse ante legem cognoscitur, qui Israeliticorum Iudicũ tempore fuisse signatur. Quod dum quidã minus caute considerant, Moysen gestorum illius quasi longe antepositi scriptorem putant: vt videlicet is, qui potuit ad eruditionẽ nostrã legis præcepta edere, ipse credatur etiam ex gentilis viri historia, virtutis ad nos exempla mandasse. Nonnulli vero, vt dictũ est, scriptorem huius operis vnũ quemlibet ex prophetis arbitrantur: asserentes, quòd nullus tã mystica Dei verba cognoscere potuit, nisi cuius mẽtem prophetiæ spiritus ad superna subleuauit. Sed quis hęc scripserit, valde superuacue quęritur: cũ tamen auctor libri Spiritus sancti fideliter credatur. Ipse igitur hæc scripsit, qui hæc scribẽda dictauit. Ipse scripsit, qui & illius operis inspirator extitit: & per scribentis vocẽ imitãda ad nos eius facta transmisit. Si magni cuiusdam viri susceptis epistolis legeremus verba, eaq. quo calamo fuissent scripta, quæreremus: ridiculũ profecto esset, si non epistolarum & auctorem scire, sensumq. cognoscere: sed quali calamo earũ verba impressa fuerint, indagare studeremus. Cum ergo rem cognoscimus, eiusq. rei Spiritum sanctũ auctorem tenemus, quia scriptorem quærimus, quid
2. aliud agimus, nisi legentes litteras, de calamo perscrutamur? Arbitrari tamẽ verius possumus, quòd idẽ Beatus Iob, qui certamina spiritualis pugnæ sustinuit, etiam consummatæ suæ victoriæ gesta narrauit. Nec mouere debet, quod in eodẽ libro dicitur, dixit Iob: vel hæc, atque illa pertulit Iob. Moris enim scripturæ sacræ est, vt ipsi, qui scribũt, sic de se in illa quasi de alijs loquãtur. Hinc est enim, quòd Moyses ait: Erat Moyses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra. Hinc Ioannes dicit: Hic est discipulus ille, quem diligebat Iesus. Hinc Lucas ait: Quòd ambularẽt duo ex discipulis in via, Cleophas, & alius. Quem profecto alium, dũ tam studiose tacuit, vt quidam dicunt,

Gen. 36. d *Num. 12. a* *Io. 19. c* *Luc. 24. b*

D E

A dicunt, quid niſi ſeipſum fuiſſe monſtrauit? Scriptores igitur ſacri eloquij, qui impulſu ſancti Spiritus agitantur, ſic de ſe in illo teſtimonium quaſi de alijs proferunt. Spiritus ergo ſanctus per Moyſen locutus eſt de Moyſe. Spiritus ſanctus per Ioannē, locutus eſt de Ioanne. Paulus quoque, quia non ex ſeipſo loqueretur, inſinuat, dicēs: An experimentū quæritis eius, qui in me loquitur Chriſtus? *2.Cor.13.a* Hinc eſt, quòd Angelus, qui Moyſi apparuiſſe deſcribitur, modo Angelus, modo Dominus memoratur. Angelus videlicet, propter hoc, quòd exterius loquendo ſeruiebat: Dominus autē dicitur, quia interius præſidens, loquendi efficaciam miniſtrabat. Cum ergo loquēs ab interiori regitur, & per obſequium Angelus, & per inſpirationem Dominus nominatur. Hinc Dauid ait: Attendite popule meus legem meā: inclinate aurem veſtram in verba oris mei. *Pſ.77.a* Non enim lex Dauid, aut populus Dauid erat: ſed perſonam eius, ex quo loquebatur, aſſumens, ipſius

B auctoritate loquitur, cuius inſpiratione replebatur. Hoc quotidie fieri in Eccleſia cernimus, ſi vigilanter intuemur. Nā ſtans in medio populi lector clamat: Ego ſum Deus Abraam, Deus Iſaac, & Deus Iacob. *Exod.3.b* Et quòd ipſe Deus ſit, vere profecto non dicit: nec tamen per hoc, quod dicit, veritatis regulam deſerit: quia cui miniſterium lectione exhibet, eius dominum voce prætendit. Itaque ſcriptores ſacri eloquij, quia repleti Spiritu ſancto ſuper ſe trahuntur, quaſi extra ſemetipſos fiunt: & ſic de ſe ſententias, quaſi de alijs, proferunt. Vnde & beatus Iob ſancto Spiritu afflatus, potuit ſua geſta, quæ erant, videlicet ſupernæ aſpirationis dona, quaſi non ſua ſcribere: quia eo alterius erāt quæ loquebatur, quo homo loquebatur quæ Dei ſunt: & eo alter, quæ erant, illius loquebatur, quo Spiritus ſanctus loquebatur, quæ hominis ſunt.

Quòd ad confutandam impudentiam populi Chriſtiani Iob homo gentilis introducitur. Cap. II.

C SEd iam debemus iſta poſtponere, & ad conſideranda ſacræ hiſtoriæ geſta properare. 3. Omnis homo eoipſo, quo homo eſt, ſuum intelligere debet auctorē: eius voluntati tanto magis ſeruiat, quanto ſe de ſeipſo nihil eſſe penſat. Ecce autē conditi Deum conſiderare neglexímus, adhibita ſunt pręcepta. Pręceptis quoque obtemperare noluimus, adiunguntur exēpla: ipſa quoque imitari exempla declinauimus, quæ, & dediſſe nobis poſitis ſub lege, conſpicimus. Quia enim Deus aperte quibuſdam ſub lege poſitis locutus eſt: quaſi alienos nos ab eiſdem præceptis aſpicimus, quibus hæc ſpecialiter locutus non eſt. Vnde ad confutandam impudentiā noſtram, gentilis homo ad exemplū deducitur: vt quia obedire homo legi ſub lege poſitus deſpicit, eius ſaltē comparatione euigilet, qui ſine lege legaliter vixit. Errāti igitur homini data eſt lex: erranti vero etiā ſub lege adducitur teſtimonium eorum, qui extra legē ſunt: vt quia conditi, conditio-

D nis noſtræ ordinem ſeruare noluimus, præceptis admoneremur: & quia præceptis obedire contempſimus, exemplis confunderemur: nec, vt dictum eſt, eorū exemplis, quos lex aſtringeret, ſed quos lex a peccato nulla cohiberet. Circumſcripſit nos diuina prouidētia, circumuenit excuſationem noſtram: vndique concluſus eſt aditus tergiuerſationis humanæ. Homo gentilis, homo ſine lege, ad medium adducitur, vt eorū, qui ſub lege ſunt, prauitas confundatur. Quod bene per Prophetā, ac breuiter dicitur: Erubeſce Sydon, ait mare. *Iſa.23.a* In Sydone quippe figuratur ſtabilitas in lege poſitorum: in mari autē, vita gentilium. *Ex lxx.* Erubeſce ergo Sydon, ait mare: quia ex vita gentilium redarguitur vita ſub lege poſitorum: atque ex actione ſęcularium confunditur actio religioſorum: dū illi etiam promittendo non ſeruant, quæ in præceptis audiunt: & iſti viuendo ea cuſtodiūt, in quibus nequaquam mandatis legalibus aſtringuntur. Qua vero auctoritate li- 4.

E ber iſte ſit prædītus, ipſa ſacrarum paginarum ſoliditas atteſtatur, dum per Prophetā Ezechielem, dicitur: Quòd tres ſolummodo viri liberētur, Noe, ſcilicet, Daniel, & Iob. *Ezec.14.d* Nec immerito inter Hebræorum vitas, in auctoritatis reuerētiam vita iuſti gentilis adducitur, quia Redemptor noſter ſicut ad Redemptionem Iudæorum & Gentiliū venit, ita vtrorumque vocibus prophetari voluit: vt per vtrumque populum diceretur, qui pro vtroque populo quādoque pateretur. Vir itaque iſte ſummis virtutibus fultus, ſibi notus erat & Deo: qui ſi non flagellaretur, a nobis nullatenus agnoſceretur. Virtus quippe etiam per quietē ſe exercuit: ſed virtutis opinio commota per flagella fragrauit: & qui quietus in ſeipſo, quòd erat, continuit, commotus ad notitiā omnium odorē ſuæ fortitudinis aſperſit. Sicut enim vnguenta, niſi commota, redolere latius neſciūt: & ſicut aromata fragrantiam ſuam non niſi cum incenduntur, expandunt: ita ſancti viri

omne

omne,quod virtutibus redolent,in tribulationibus innoteſcunt. Vnde & recte in Euan- A
Matt.17.d gelio,dicitur: Si habueritis fidem,tamquam granũ ſinapis,dicetis huic monti: Tranſi
hinc,& tranſibit.Granũ quippe ſinapis niſi conteratur,nequaquã vis virtutis eius agno
ſcitur: nam non contritum lene eſt,ſi vero conteratur,inardeſcit: & quod in ſe acerri-
mum latebat,oſtendit. Sic vnuſquiſque vir ſanctus cũ non pulſatur,deſpicabilis ac le-
nis aſpicitur: ſi qua vero illum tritura perſecutionis opprimat: mox omne,quod cali-
dum ſapit,oſtendit: atque in feruorem virtutis vertitur, quidquid in illo ante deſpica-
bile infirmumq. videbatur, quòdq. in ſe per tranquillitatis tempora libens operuerat,
Pſ.41.b exagitatus tribulationibus coactus innoteſcit. Vnde bene per Prophetã dicitur: In die
Ex lxx.Int. mãdabit Dominus miſericordiã ſuam,& in nocte declarabit. Miſericordia enim Domi-
ni in die mandatur,quia in tranquillo tẽpore cognoſcendo percipitur:in nocte vero de-
claratur,quia donũ,quod in tranquillitate ſumitur,in tribulationibus manifeſtatur. B

Quantis virtutibus Iob claruerit. *Caput III.*

5. SEd ſubtilius perſcrutandum eſt,cur tot flagella pertulit, qui tantã virtutum cuſto-
diam ſine reprehenſione ſeruauit. Humilitatẽ quippe habuit,quia & ipſe teſtatur:
Iob 31.b Si contempſi iudicium ſubire cũ ſeruo meo,& ancilla mea, cum diſceptaret aduerſum
Iob 31.d me. Hoſpitalitatẽ exhibuit, ſicut ipſe perhibet,dicens: Foris non mãſit peregrinus,oſtiũ
Iob 29.b meum viatori patuit. Diſciplinæ vigorẽ tenuit,vt ipſe indicat,dicens: Principes ceſſa-
bant loqui,& digitum ſuperponebant ori ſuo. Manſuetudinẽ in vigore cuſtodiuit,ſicut
Ibidem d. ipſe fatetur,dicens: Cumq. ſederem quaſi rex,circunſtante exercitu,erã tamen mœren-
Diſt.45. c.9. tium conſolator. Eleemoſynarũ largitatem amplexatus eſt,vt inſinuat,dicẽs: Si come-
Iob 31.b di buccellam meam ſolus,& pupillus non comedit ex ea. Cum igitur omnium manda- C
ta virtutum perficeret: vnum ei deerat,vt etiã flagellatus agere gratias ſciret. Notum
erat,quia ſeruire Deo inter dona nouerat: ſed dignũ fuit, vt diſtrictio ſeueritatis inqui-
reret,vtrũ deuotus Deo & inter flagella permaneret. Pœna quippe interrogat, ſi quie-
tus quis veraciter amat. Quem hoſtis quidẽ vt deficeret petiuit, ſed vt proficeret acce-
pit. Fieri enim Dominus benigne permiſit,quod diabolus inique poſtulauit. Nam cum
idcirco illũ expetiſſet hoſtis,vt conſumeret,tentando egit,vt eius merita augeret. Scri-
Iob 1.d ptum quippe eſt: In omnibus his non peccauit Iob labijs ſuis. Et quædã verba reſpon-
ſionem illius imperitis lectoribus aſpera reſonant. quia ſanctorũ dicta pie intelligere,ſi-
cut dicuntur,ignorant: & quia animũ dolentis & iuſti in ſemet ipſis aſſumere neſciunt,
ideo doloris verba bene interpretari non poſſunt. Mentẽ quippe patientis bene penſare
nouit condeſcenſio paſſionis. Credunt ergo beatum Iob in ſuis ſermonibus deliquiſſe,
minus caute intuentes: quia ſi beati Iob reſponſa redarguunt, falſam etiam de eo Do- D
Ibidem b. mini ſententiam fuiſſe teſtantur. Diabolo namque a Domino dicitur: Conſideraſti ſer-
uum meũ Iob, quòd non ſit ei ſimilis ſuper terram? vir ſimplex & rectus ac timẽs Deũ,
& recedens a malo? Cui a diabolo mox reſpondetur: Numquid gratis Iob colit Deum?
Nonne tu vallaſti eum,cunctamq. ſubſtantiã eius? Sed mitte manũ tuam & tange eũ,ſi
non in faciem benedixerit tibi. Hoſtis itaque in beato Iob vires ſuas exercuit, ſed tamẽ
6. contra Deum certamen aſſumpſit. Inter Deum itaque & diabolũ beatus Iob in medio
materia certaminis fuit. Quiſquis ergo ſanctum virum,inter flagella poſitum,in dictis
ſuis peccaſſe aſſerit,quid aliud, quàm Deũ, qui pro illo propoſuerat,perdidiſſe repre-
hendit? Ipſe quippe in ſe tentati cauſam ſuſcipere voluit,qui eũ & ante flagella prætu-
lit,& præferens tentari per flagella permiſit. Si ergo exceſſiſſe Iob dicitur, laudator il-
lius ſuccubuiſſe perhibetur: quamuis eum nullatenus deliquiſſe etiam dona teſtantur. E
Quis enim neſciat,quòd culpis non præmia,ſed pœnæ debeãtur? Qui ergo duplicia re-
cipere,quę amiſerat,meruit,ex remuneratione edocuit:quia nequaquã vitium,ſed vir-
tus fuit omne,quod dixit. Aſſertioni quoque huic adhuc adiũgitur, quòd ipſe pro ami-
1.q.7.c. In gra cis delinquentibus intercedit. In grauibus namque peccatis quis poſitus,dum ſuis pre-
uibus. mitur,aliena non diluit. Mundus ergo oſtenditur eſſe de ſe, qui emundationem potuit
obtinere pro alijs. Si vero hoc quibuſdã diſplicet, quòd bona ſua ipſe narrauit: ſciendũ
eſt,quia inter tot rerũ dãna, inter tot corporis vulnera, inter tot pignorũ funera,amicis
ad conſolationẽ venientibus,& ad increpationẽ prorumpentibus,de vita ſua deſperate
cogebatur,& quem tot detrimẽta afflixerant,contumelioſa inſuper increpantiũ verba
feriebãt. Hi nãque,qui ad conſolandũ venerant,dum quaſi iniuſtitiæ eius exprobrabãt;
deſpera-

A desperare eumdem de semetipso funditus compellebant. Quòd ergo bona sua ad mentem reuocat, non per iactantiam eleuat, sed quasi collapsum inter verba & vulnera ad spem animum reformat. Graui enim desperationis stimulo mens percutitur, cũ supernæ itæ tribulationibus premitur, & foris linguarum opprobrijs vrgetur. Beatus igitur Iob tot dolorum iaculatione confossus, dum labefactari per opprobria timuit, ad statum se fiduciæ ex anteacta vita confirmando reuocauit. Nequaquam ergo in iactantiæ vitiũ cecidit, quia contra internum desperationis impulsum, per exteriora præconiorum suorum verba pugnauit, vt dum bona, quæ fecerat, diceret: nequaquã de bono, quod præscieat, desperaret,

Quòd cunctas tentationum machinas contra Iob satan erexit. Caput IIII.

SEd iam nunc ipsum ordinem tentationis eius exequamur. Inimicus sæuiens, & sancti 7.
B viri validissimum pectus debellare contendens, cunctas contra eum tentationum machinas erexit: abstulit substantiam, interfecit filios, percussit corpus, instigauit vxorem, amicos ad consolationem adduxit, sed in asperitatem increpationis excitauit: aliũ quoque amicum durius increpantem, in extrema & acrioti inuectione seruauit, vt saltem crebrius feriendo cor attingeret, quod nouo vulnere semper iteraret: quia enim in sæculo potentem vidit, damnis substantiæ eum moueri credidit, quem non concussum ex filiorum morte pulsauit. Videns autem, quia ad augmentum diuinæ laudis etiam ex vulnere creuit orbitatis, petiuit feriendam salutem corporis. Intuens etiam, quia per dolorẽ corporis peruenire nequiuerat ad passionem mentis, instigauit vxorem. Ciuitatem quippe, quam expugnate appetiuit, nimis munitam vidit: & idcirco exterius tot plagas inferens, quasi foris exercitum admouit: animum vero vxoris in verbis malæ persuasionis
C accendens, quasi intus ciuium corda corrupit. Ex bellis enim exterioribus discimus, quid de interioribus sentiamus. Inimicus namque sæuiens, & vrbem exercitibus circumfusis vallans, si eius munimina inuicta conspexerit, ad alia se pugnandi argumenta couertit: vt intus etiam quorumdam ciuium corda corrumpat: quatenus cum extrinsecus impugnatores admouerit, internos quoque habeat adiutores, atque increscentis belli foris certamine, de quorum intus fide confiditur, eorum perfidia vrbs destituta capiatur. Itaque exterius quasi ariete constituto, murum ciuitatis istius tot ictibus perculit, quot vicibus aduersa nunciauit. Intus autem quasi ciuium corda corrupit, dum fortia huius vrbis munimina persuasione destruere coniugis studuit. Foris itaque admouit impetum belli, intus venena consilij: vt tanto citius vrbem caperet, quanto eam interius exteriusq. turbaret. Quia autem nonnumquam plus conturbant verba, quàm vulnera, amicorũ se, 8.
D vt dictum est, linguis armauit. Qui quidem, quia seniores erant, de eorum verbis minus fortasse dolere poterat. Heliu iunior subrogatur, vt sanctum pectus tanto acriori vulnere percuteret, quanto contra illud ictus brachij validioris excitaret. Ecce ad feriendum inuictissimum robur inimicus sæuiens, quot tentationum iacula inuenit: ecce quot obsidionũ machinamenta circumposuit, ecce quot percussionum tela transmisit: sed in his omnibus mansit mens imperterrita, stetit ciuitas inconcussa. Student hostes cum contra faciẽ veniunt, alios ex occulto transmittere, qui eo licentius pugnantis latus feriant, quo is, qui pugnat, intentius aduenientes hostes contra faciem spectat.

Quanta fuerit patientia Iob, & de diuersis percussionum generibus. Caput V.

IGitur Iob, in huius certaminis bello deprehensus, suscepit damna, quasi hostes con-
E tra faciem: sustinuit verba consolantiũ, quasi hostes ex latere: sed in his omnibus circumacto grauitatis suæ clypeo: vbique munitus astitit, vndique venientibus gladijs vigilanter obuiauit: amissam substantiam tacite despicit, carnem in filijs mortuam æquanimiter dolet, in se carnem percussam patienter tolerat, carnẽ in coniuge male suadentem, sapienter docet. Super hæc amici in asperam correptionem prosiliunt: & pro sedando dolore venientes, vim doloris adiungunt. Omnia ergo machinamenta tentationum sancto viro vertuntur in augmenta virtutum. Per vulnera quippe probatur eius patientia: per verba vero exercetur eius sapientia. Vbique fortiter occurrit, quia & flagella robore, & verba ratione superauit. Amici vero eius, qui ad consolationem quidem veniunt, sed vsque ad verba increpationis excedunt, ignorantia magis credendi sunt, quàm malitia deliquisse. Neque enim tantum virum amicos iniquos habuisse credendum est: sed dum discernere causas flagellorum nequeunt, in culpam dilabuntur. Percussionum quippe 9.
diuersa

diuersa sunt genera. Alia namque est percussio, qua peccator percutitur, vt sine retractatione puniatur: alia, qua peccator percutitur, vt corrigatur: alia, qua nonnumquam quisque percutitur, non vt præterita corrigat, sed ne ventura committat: alia, qua plerumque percutitur, per quem nec præterita culpa corrigitur, nec futura prohibetur: sed vt, dum inopinata salus percussionem sequitur, saluantis virtus cognita ardentius ametur: cumq. innoxius flagello atteritur, ei per patientiam meritorum summa cumuletur. Aliquando enim peccator percutitur, vt absque retractatione puniatur, sicut perituræ Iudææ dicitur: Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli. Et rursum: Quid clamas ad me, super contritione tua? Insanabilis est dolor tuus. Aliquando percutitur peccator, vt corrigatur, sicut cuidam in Euangelio dicitur: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Verba enim Saluatoris indicant: quia peccata præcedentia habiti vim doloris exigebant. Aliquando quisque non pro præterita culpa diluenda, sed pro futura vitanda percutitur, quod aperte Paulus Apostolus de semetipso testatur, dicēs: Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet. Qui enim non ait, quia extulit, sed ne extollat, aperte indicat, quod percussione illa, ne eueniat, compescitur, non autem quæ euenit, culpa purgatur. Nonnumquam vero quisque nec pro præterita, nec pro futura iniquitate percutitur; sed vt sola diuinæ uirtutis potentia ex amputata percussione monstretur. Vnde cum Domino in Euangelio de cæco nato diceretur: Quis peccauit, hic, aut parentes eius, vt cæcus nasceretur? respondit Dominus dicens: Neque hic peccauit, neque parentes eius: sed vt manifestentur opera Dei. In qua manifestatione quid agitur, nisi vt ex flagello & meritorum virtus augeatur, et cum nulla præterita iniquitas tergitur, magna de patientia fortitudo generetur? Vnde beatus idem Iob præfertur prius voce iudicis, & post manui committitur tentatoris, quem post flagella Deus dū remunerans familiarius alloquitur, aperte quantum de verbere creuerit, indicatur. Amici ergo beati Iob, dum percussionū genera distinguere nesciunt, percussum pro culpa crediderunt: & dum Deum iustum in percussione sua conantur asserere, beatum Iob compulsi sunt de iniustitia reprobare: nescientes videlicet ideo flagellatum, vt pro flagello eius, diuinæ gloriæ laus cresceret, non autem vt per flagella peccata, quæ numquam commiserat, emendaret. Vnde & ad veniam citius redeunt, quia ignorantia potius, quàm malitia peccauerunt. Quorum superbiam diuina iustitia eo vehementer humiliat, quo nequaquam illos ad suam gratiam, nisi per eum, quem despexerant, reformat. Valde quippe elata mens retunditur, si ipsi, super quem se exaltauit, supponatur.

Hier. 30. c; Ibid. c; Ioan. 5. c; 2. Cor. 12. b; Ioan. 9. a

A B C

Quòd sancti, quasi stella, noctem vitæ præsentis illuminant. Caput VI.

D

SEd libet inter hæc mira diuinæ dispensationis opera cernere, quo modo ad illuminandam noctem vitæ præsentis, astra quæque suis vicibus in cæli faciem veniant, quousque in finem noctis Redemptor humani generis, quasi verus Lucifer, surgat. Nocturnum namque spatium dum decedentium succedentiumq. stellarū cursibus illustratur, magno cæli decore peragitur. Vt ergo noctis nostræ tenebras suo tempore editus, vicissimq. permutatus stellarum radius tangeret, ad ostendendam innocentiā, venit Abel. Ad docendā actionis munditiam, venit Enoch. Ad insinuandam longanimitatem spei et operis, venit Noe. Ad manifestandam obedientiam, venit Abraam. Ad demonstrandam coniugalis vitæ castimoniam, venit Isaac. Ad insinuandam laboris tolerantiam, venit Iacob. Ad rependendam pro malo bonæ retributionis gratiam, venit Ioseph. Ad ostendendam mansuetudinem, venit Moyses. Ad informandam contra aduersa fiduciam, venit Iosue. Ad ostendendā inter flagella patientiam, venit Iob. Ecce quàm fulgentes stellas in cælo cernimus: vt inoffenso pede operis, iter nostræ noctis ambulemus. Nam cognitioni hominū diuina dispensatio quot iustos exhibuit, quasi tot astra super peccantium tenebras cælum misit, quousque verus Lucifer surgeret, qui æternum nobis mane nuncians, stellis ceteris clarius ex diuinitate radiaret. Quem electi omnes dum bene viuendo præeunt, & rebus et vocibus prophetando promiserunt. Nullus etenim iustus fuit, qui non eius per figuram nuncius extiterit. Dignum quippe erat vt in semetipsis bonū omnes ostenderent, de quo & omnes boni essent, & quod prodesse omnibus scirent. Vnde & sine cessatione promitti debuit, quod & sine æstimatione dabatur percipi, & sine fine retineri: vt simul omnia sæcula discerent, quid in Redemptione communi sæculorum finis exhiberet. Vnde & necesse fuit, vt etiam

E

A vt etiam beatus Iob, qui tanta incarnationis eius mysteria protulit, eum, quem voce diceret, ex conuersatione signaret, & per ea, quæ pertulit, quæ passurus esset, ostẽderet: tãtoq. verius passionis illius sacramenta prædiceret, quanto hæc non loquẽdo tantũmodo, sed etiam patiendo prophetaret. Sed quia Redemptor noster vnã se personam cum sancta Ecclesia, quam assumpsit, exhibuit: de ipso enim dicitur: Qui est caput omnium nostrũ, & de Ecclesia eius scriptũ est: Corpus Christi, quod est Ecclesia. Quisquis eum in semetipso significat, modò hũc ex capite, modo ex corpore designat: vt non solum vocem capitis, sed etiam corporis teneat. Vnde & Isaias Propheta eiusdem Domini verba exprimens, ait: Quasi sponso posuit mihi mitram: & quasi sponsam ornauit me ornamẽtõ. Quia igitur ipse in capite sponsus, ipsa est in corpore sponsa, necesse est, vt cum nonnumquã aliqnid de capite dicitur, sensim ac subito etiam ad vocẽ corporis B deriuetur: & rursum cum de corpore aliquid dicitur, repente ad vocem capitis ascendatur. Beatus ergo Iob venturi cum suo corpore typum Redemptoris insinnat: vxor vero eius, quæ eum ad maledicendum prouocauit, vitam carnalium designat, qui intra sanctam Ecclesiam incorrectis moribus positi, quo per fidem bonis iuxta sunt, eo per vitam durius premnnt: quia dum quasi fideles vitari non possunt, a fidelibus tanto deterius, quanto & interius tolerantur. Amici vero eius, quia dum consulunt, inuehuntur, hæreticorum figuram exprimunt: qui sub specie consulendi agunt negotium seducendi. Vnde & ad beatum Iob quasi pro Domino loquuntur, sed tamen a domino non approbantur: quia videlicet omnes hæretici, dum Deum defendere nituntur, offendunt. Vnde eis apte & ab eodem sancto viro dicitur: Disputare cum Deo cupio: prius vos ostendens fabricatores mendacij, & cultores petuersorum dogmatum. Constat ergo eos hæreticorum typum errando gerere, quos sanctus vir redarguit cultui C peruersorum dogmatum deseruire.

11. Ephes. 1. Eph. 1. d Ibidem 4. b Isa. 61. d Ex lxx. 12. Iob 31. a

Quòd ex ipso nomine Iob, vel amicorum eius, vita meritum vel actio designatur. Caput VII.

OMnis vero hæreticus in eo, quòd Deum defendere cernitur, veritati illius aduersatur, Psalmista attestante, qui ait: Vt destruas inimicum & defensorem. Inimicus quippe & defensor est, qui Deum, quem prædicat, moribus impugnat. Nam quia beatus Iob venturi Redemptoris speciem teneat, etiam nomine demonstrat. Iob quippe interpretatur dolens. Quo nimirum dolore, vel Mediatoris passio, vel sanctæ Ecclesiæ labor exprimitur, quæ multiplici præsentis vitę fatigatione cruciatur. Amici quoque eius ex vocabulo nominis meritum suæ indicant actionis. Nam Eliphas Latina lingua Domini contemptus dicitur. Et quid aliud hæretici faciunt, nisi quòd, D dum falsa de Deo sentiunt, eum superbiendo contemnunt? Baldath interpretatur vetustas sola. Bene autem omnes hæretici in his, quæ de Deo loquuntur, dum non intentione recta, sed appetitione temporalis gloriæ videri prædicatores appetunt, vetustas sola nominantur. Ad loquendum quippe non zelo noui hominis, sed vitæ veteris prauitate concitantur. Sophar quoque Latino sermone dicitũr dissipatio speculæ, vel speculatorem dissipans. Mentes namque fidelium ad contemplanda superna se erigunt: sed dum hæreticorum verba peruertere recta contemplantes appetunt, speculam dissipare conantur. In tribus itaque amicorum Iob nominibus, tres hæreticarum mentium perditionis casus exprimuntur. Nisi enim Deum contemnerent, nequaquam de eo peruersa sentirent: & nisi vetustatis praua verba elate loquendo contraherent, in nouę vitæ intelligentia non errarent: & nisi in se speculationem bono-E rum destruerent, nequaquam eos superna iustitia tam districto examine pro verborum suorum culpa reprobaret. Contemnendo igitur Deum, in vetustate se retinent: sed in vetustate retinendo, prauis suis sermonibus speculationi rectorum nocent.

Psal. 8. a ex vet.

Quod hæreticorum sacrificia Deo accepta esse non possunt, nisi catholicis manibus offerantur. Caput VIII.

QVia vero nonumquam hæretici diuinæ gratiæ largitate perfusi ad vnitatem sanctæ Ecclesiæ redeunt, bene hoc ipsa amicorum reconciliatione signatur: pro quibus tamen beatus Iob exorare pręcipitur, quia hæreticorum sacrificia accepta Deo esse nequeunt, nisi pro eis vniuersalis Ecclesiæ manibus offerantur: vt eius meritis remedium salutis inueniant, quam verborum iaculis impugnando feriebant. Vnde &

septem pro eis sacrificia memorantur oblata: quia dum septiformis gratiæ spiritum A
Apoc. 1. b confitentes accipiunt, quasi septem oblationibus expiantur. Hinc est, quod in Ioannis A-
Prou. 9. a pocalypsi per septem Ecclesiarum numerum vniuersalis Ecclesia designatur. Hinc per Salomonē de sapientia dicitur; Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Ipso ergo sacrificiorum numero reconciliati hæretici, quid prius fuerint, exprimunt, qui perfectioni septiformis gratiæ non nisi redeundo iunguntur. Bene autem tauros pro se & arietes obtulisse describuntur. In tauro quippe ceruix superbię: in ariete autem, ducatus gregum sequentium designatur. Quid est ergo pro eis tauros arietesq. mactare, nisi eorum ducatū superbum interficere: vt de se humilia sentiant & post se corda innocentium non seducant? Ceruice enim tumenti ab Ecclesiæ vnitate resilierant, & infirmos post se populos quasi sequentes greges trahebant. Veniant igitur ad beatum Iob, id est, reuertantur ad Ecclesiam & septenario sacrificio tauros & arietes mactādos offerant: quia vt vni- B
uersali Ecclesiæ coniungantur, humilitate interueniente, interficiant quidquid prius tumidum de superbo ducatu sapiebant.

Quòd hæretici arrogantes argui debent, licet pro eis sacrificium feruenter non possit offerri. Caput IX.

PEr Heliu autem, qui rectis quidem sensibus loquitur, sed ad stulta elationis verba deriuatur, persona vniuscuiusque arrogantis exprimitur. Multi namque, intra sanctam Ecclesiam positi, recta, quæ sapiunt, recte proferre contemnunt. Vnde diuinæ increpationis verbis arguitur, nec tamen pro illo sacrificium offertur: quia fidelis quidem est, sed tamen arrogans: per veritatem credulitatis intus est, sed tumoris sui obstaculo acceptabilis non est. Hunc ergo increpatio redarguit, sed sacrificium non reducit: quia in ea quidem C
fide est, in qua esse debuit, sed superna hunc iustitia increpans pro superfluis repellit. Vnde & bene Heliu latino sermone dicitur, Deus meus iste, vel Dominus meus. Arrogantes enim viri intra sanctam Ecclesiam, quamuis Deum elate viuendo refugiant, eum tamen veraciter credendo confitentur. Quid est enim, Deus meus iste, nomine dicere, nisi eum, cui credidit, aperta professione monstrare? Vel quid est, Dominum Deum dicere, nisi hunc & Deum per diuinitatem credere, & Dominum ex incarnatione perhibere?

Quòd sicut Iob in præsenti duplicia, ita sancta Ecclesia post huius vitæ pressuras duæ stolæ in vnitate Iudæorum & gentium, & animæ & corporis incorruptione reddentur. Caput. X.

14. BEne autem post damna rerum, post funera pignorum, post cruciatus vulnerum, post certamina pugnasq. verborum, duplici remuneratione subleuatur: quia nimirum sancta Ecclesia, adhuc etiam in hac vita posita pro laboribus, quos sustinet, duplicia recipit: D
cum, susceptis plene gentibus, in fine mundi Iudæorum etiam ad se corda conuertit. Hinc
Rom. 11. d enim scriptum est: Donec plenitudo gentium introiret, & sic omnis Israel saluus fieret. Duplicia & postmodū recipiet: quia finito labore præsentis tēporis, non solum ad animarū gaudium, sed etiam ad beatitudinem corporum ascendit. Vnde bene per Prophetam di-
Isa. 61. c citur: In terra sua duplicia possidebunt. Sancti quippe in terra viuentium duplicia possident: quia nimirum beatitudine mentis simul & corporis gaudent. Vnde & Ioannes in
Apoc. 6. c Apocalypsi, quia ante resurrectionem corporum clamantes sanctorum animas vidit, accepisse eas stolas singulas aspexit, dicens: Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis, vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleretur numerus conseruorum & fratrum eorum. Ante resurrectionem quippe stolas singulas accepisse dicti sunt, quia sola adhuc mentis beatitudine perfruuntur. Binas ergo accepturi sunt, quando cum E
animarum perfecto gaudio, etiam incorruptione corporum vestientur. Recte autem afflictio quidem beati Iob dicitur, sed quantitas temporis in eius afflictione reticetur: quia
Act. 1. b sanctæ Ecclesiæ in hac vita tribulatio cernitur, sed quanto hic tempore conterenda atque differenda sit, ignoratur. Vnde & ore veritatis dicitur: Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Per hoc ergo, quòd beati Iob passio dicitur, docemur quod experimento nouimus. Per hoc vero, quod quantitas temporis in passione reticetur, docemur, quid nescire debeamus. In longum præfationis verba protraximus, vt quasi totum breuiter perstringendo loqueremur. Sed quia ad loquendi initium, diu loquendo, peruenimus, debemus prius historiæ radicem figere, vt valeamus mentem postmodum de allegoriarum fructu satiare.

S. GREGORII MAGNI, PAPAE PRIMI, MORALIS EXPOSITIONIS IN BEATVM IOB,

Liber Primus.

TEXTVS LIBRI PRIMI IOB. CAP. I.

A VIR erat in terra Hus, nomine Iob: et erat vir ille simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo. Natiq. sunt ei septem filij, et tres filiæ. Et fuit possessio eius septem millia ouium, et tria millia camelorum: quingenta quoque iuga boum, et quingentæ asinæ, ac familia multa nimis. Eratq. vir ille magnus inter omnes Orientales. Et ibant filij eius, et faciebant conuiuia per domos, vnusquisque in die suo. Et mittentes vocabant tres sorores suas, vt comederent et biberent cum eis. Cumq. in orbem transissent dies conuiuij, mittebat ad eos Iob, et sanctificabat illos: consurgensq. diluculo offerebat holocausta per singulos. Dicebat enim: Ne forte peccauerint filij mei, et benedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Iob cunctis diebus.
B Quadam autem die, cum venissent filij Dei, vt assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan. Cui dixit Dominus: Vnde venis? Qui respondens, ait: Circuiui terram, et perambulaui eam. Dixitq. Dominus ad eum: Numquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis in terra: homo simplex, et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo? Cui respondens Satan, ait: Numquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu vallasti eum ac domum eius, vniuersamq. substantiam eius per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, et possessio eius creuit in terra: sed extende paululum manum tuam, et tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce vniuersa, quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum
C ne extendas manum tuam. Egressusq. est Satan a facie Domini. Cum autem quadam die filij et filiæ eius comederent et biberent vinum in domo fratris sui primogeniti, nuncius venit ad Iob, qui diceret: Boues arabant, et asinæ pascebantur iuxta eos, et irruerunt Sabæi: tuleruntq. omnia, et pueros percusserunt gladio, et euasi ego solus, vt nunciarem tibi. Cumq. adhuc ille loqueretur, venit alter, et dixit: Ignis Dei cecidit e cælo, et tactas oues, puerosq. consumpsit: et effugi ego solus, vt nunciarem tibi. Sed et adhuc illo loquente, venit alius, et dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, et inuaserunt camelos, et tulerunt eos: necnon et pueros percusserunt gladio, et ego fugi solus, vt nunciarem tibi. Adhuc loquebatur ille, et ecce alius intrauit, et dixit: Filijs tuis

et filiabus vescentibus et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repente ventus vehemens irruit a regione deserti, et concussit quattuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt: & effugi ego solus, vt nunciarem tibi. Tunc surrexit Iob, et scidit vestimenta sua, et tonso capite, corruens in terram, adorauit & dixit: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, et nudus reuertar illuc. Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. In omnibus his non peccauit Iob labijs suis: neque stultum quid contra Deum locutus est. A

SANCTI GREGORII MAGNI, ECCLESIAE DOCTORIS CELEBERRIMI, B

MORALIS EXPOSITIONIS IN B. IOB, super primo capite textus,

LIBER PRIMVS.

Quòd res immensi præconij sit, inter malos laudabiliter conuersari: Caput I. C

1. VIR erat in terra Hus, nomine Iob.] Idcirco sanctus vir, vbi habitauerit, dicitur: vt eius meritum virtutis exprimatur. Hus namque, quis nesciat, quòd sit terra gentilium? Gentilitas autem eo obligata vitijs extitit, quo cognitionem sui Conditoris ignorauit. Dicatur itaque, vbi habitauerit, vt hoc eius laudibus proficiat, quòd bonus inter malos fuit. Neque enim valde laudabile est, bonum esse cum bonis: sed bonum esse cum malis. Sicut enim grauioris culpæ est, inter bonos bonum non esse: ita immensi est præconij, bonum etiam inter malos extitisse. Hinc est, quòd ijsdem beatus Iob, sibimet attestatur, dicens: Frater fui draconum, & socius struthionum. Hinc Petrus magnis Loth laudibus extulit, quòd bonum inter reprobos inuenit, dicens: Et iustum Loth, oppressum a nefandorum iniusta conuersatione, eripuit. Aspectu enim, & auditu iustus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam iusti iniquis operibus cruciabant: Qui nimirum cruciari non posset, nisi praua propinquorum opera & audiret, & cerneret. Et tamen aspectu, & auditu iustus dicitur: quia iniquorum vita, non delectando iusti aures, atque oculos, sed feriendo, tangebat. Hinc Paulus discipulis dicit: In medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo. Hinc angelo Pergami ecclesiæ dicitur: Scio vbi habitas, vbi sedes est Satanæ: & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam. Hinc sancta Ecclesia sponsi voce laudatur, cum ei in amoris Cantico dicitur: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Bene ergo beatus Iob, memorata terra gentili, inter iniquos vixisse describitur: vt, iuxta sponsi præconium, inter spinas lilium creuisse monstretur. Vnde rectè mox subditur: D E

S. Path. in ep. Petri c. 4. — Iob 30.d — 2.Pet.2.d — Phil.2.b — Apoc.2.c — Cant.2.a

Quòd simplicitas sine virtute pro rectitudine habenda non sit. Caput II.

2. SImplex, & rectus.] Nonnulli namque, ita sunt simplices, vt rectum quid sit, ignorent: sed eo veræ simplicitatis innocentiam deserunt, quo ad virtutem rectitudinis non assurgunt: quia dum cauti esse per rectitudinem nesciunt, nequaquam innocentes persistere per simplicitatem possunt. Hinc est, quòd Paulus discipulos admonet, dicens: Volo vos sapientes esse in bono, simplices autem in malo. Hinc rursum dicit: Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. Hinc per semet ipsam veritas discipulis præcipit, dicens: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Vtraque enim necessario in admonitione coniunxit: vt & simplicitatem co-

S. Path. in ep. ad Rom. — Rom.16.c — 1.Cor.14.d — Matt.10.b

A tem columbæ astutia serpentis instrueret, & rursum serpentis astutiam columbæ simplicitas temperaret. Hinc est, quòd sanctus Spiritus præsentiam suam hominibus, non in columba solummodo, sed etiam in igne patefecit. Per columbam quippe simplicitas, per ignem vero zelus indicatur. In columba igitur, & in igne sanctus Spiritus ostenditur: quia quicumque illo pleni sunt, sic mansuetudini simplicitatis inseruiunt, vt contra culpas delinquentium etiam zelo rectitudinis accendantur. Sequitur: Matt. 3.a Act. 2.a

Quod bona malis admixta, Deo accepta esse non possint. *Caput III.*

TImens Deum, & recedens a malo] Deum timere, est nulla, quæ facienda sunt, bona præterire. Vnde per Salomonem dicitur: Qui Deum timet, nihil negligit. Eccles. 7.
Sed, quia nonnulli sic bona quædam faciunt, vt tamen a quibusdam malis minime suB spendantur: bene postquam, timens Deum dicitur, recedens quoque a malo perhibetur. Scriptum quippe est: Declina a malo, & fac bonum. Neque enim bona Deo accepta sunt, quæ ante eius oculos malorum admixtione maculantur. Hinc namque per Salomonem dicitur: Qui in vno offenderit, multa bona perdet. Hinc Iacobus attestatur dicens: Quicumque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus. Hinc Paulus ait: Modicum fermentum totam massam corrumpit. Beatus 3. igitur Iob, vt ostendatur, quàm mundus in bonis extitit, solerter indicatur, quàm alienus a malis fuit. Mos vero esse narrantium solet, vt, cum palestræ certamen insinuat, prius luctantium membra describant, quàm latum validumq. sit pectus, quàm sanum, quàm pleni tumeant lacerti: quàm subter positus venter, nec mole grauet, nec extenuatione debilitet, vt cum prius aptos certamini artus ostenderint, tunc demum magnæ fortitudinis ictus narrent. Quia ergo athleta noster contra diabolum fuerat certaturus, quasi ante C arenæ spectaculum sacræ scriptor historiæ, in athleta hoc spiritales virtutes enumerans, mentis membra describit, dicens: [Erat ille vir simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo,] vt, dum membrorum positio magna cognoscitur, ex hac ipsa iam fortitudinis positione subsequens etiam victoria prænoscatur. Sequitur: Ps. 36.e Eccles. 7. 1. Cor. 5.b

Quod constans Iob, in amisisione substantiæ & filiorum, extiterit.

NAtiq. sunt ei septem filij & tres filiæ.] Sæpe ad auaritiam cor parentis illicit fecũditas prolis. Eo enim ad ambitum congregandæ hereditatis accenditur, quo multis heredibus fecundatur. Vt ergo beati Iob quàm sancta mens fuerit, ostendatur: et iustus dicitur, et multæ prolis pater fuisse perhibetur. Qui in libri huius exordio deuotus sacrificijs offerendis asseritur: promptus autem largitatibus etiam post a semet ipso memoratur. PenseD mus ergo, quãta fortitudine præditus extitit: quem ad hereditatis tenaciam, nec tot heredum affectus inclinauit. Sequitur: [Et fuit possessio eius septem millia ouium: & tria millia camelorum. Quingenta quoque iuga boum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis.] Scimus, quia ad maiorem dolorem, mentem commouent damna maiora. Vt igitur ostendatur, quantæ virtutis extitit: multum fuisse dicitur, quod patienter amisit. Numquam quippe sine dolore amittitur, nisi quod sine amore possidetur. Itaque dum substantia magna describitur, & tamen paulo post patienter amissa perhibetur, quã sine dolore perdidit, constat quia sine amore possedit. Notandum quoque est, quòd prius cordis diuitię, & post, opes corporis describuntur. Solet etenim rerum abundantia, tanto magis a diuino timore mentem soluere, quanto magis hanc exigit diuersa cogitare. Nam dum per multa spargitur: stare in intimis fixa prohibetur. Quod per semet ipsam veritas cum E parabolam seminantis exponeret, indicauit dicens: Qui seminatus est in spinis, hic est, qui verbum Dei audit, & solicitudo istius sæculi, & fallacia diuitiarum, suffocant verbum: & sine fructu efficitur. Ecce beatus Iob & multa possidere dicitur: & paulo post diuinis sacrificijs instanter deseruire perhibetur. Consideremus ergo, cuius sanctitatis iste vir fuerit, qui ad tam sedula Dei obsequia sic occupatus vacauit. Nec dum præcepti virtus emicuerat, quæ omnia relinqui præciperet, sed tamen beatus Iob eiusdem iam præceptionis vim in corde seruabat: quia nimirum substantiam suam mente reliquerat, quam sine delectatione possidebat. [Eratq. vir ille magnus inter omnes Orientales.] Orientales viros esse prædiuites, quis ignorat? Magnus vero inter Orientales extitit, ac si aperte diceretur: quia & diuitibus ditior fuit. Et ibant filij eius, & faciebant conuiuia per domos, vnusquisque in die suo: & mittentes vocabant tres sorores suas, 4. Matt. 13.a & Luc. 8.a Marc. 4.a

vt comederent, & biberent cum eis. Solet inter fratres maior substantia, discordiæ A
fieri grauioris causa. O inæstimabilem paternæ institutionis laudem. Et pater diues dicitur, & filij concordes asseruntur. Et dum diuidenda inter eos substantia aderat, corda tamen omnium indiuisa charitas replebat. [Cumq. in orbem transissent dies conuiuij, mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos, surgensq. diluculo offerebat holocausta per singulos.] Cum dicitur, mittebat & sanctificabat illos, aperte demonstratur, quid districtionis erga illos præsens ageret, quibus absens solicitudine non deesset.

Quòd conuiuia sine culpa celebrari non possunt, & pene epulas comitatur voluptas.
Caput IIII.

5. SEd hoc nobis solerter intuendum, quòd peractis diebus conuiuij, purgatio per singulos adhibetur holocausti. B Vir quippe sanctus nouerat, quia celebrari conuiuia sine culpa vix possent, nouerat quia magna purgatione sacrificiorum diluendæ sunt epulæ conuiuiorum: & quidquid in semet ipsis filij conuiuantes inquinauerant, pater sacrificium immolando tergebat. Nonnulla quippe sunt vitia, quæ a conuiuijs aut separari vix possunt, aut certe nequaquam possunt. Pene enim semper epulas comitatur voluptas. Nam cum corpus in refectionis delectatione resoluitur, cor ad inane
Exod.32.b gaudium relaxatur. Vnde scriptum est: Sedit populus manducare & bibere, & surre-
Deut.9.b xerunt ludere. Pene semper epulas loquacitas sequitur. Cumq. venter reficitur, lingua defrenatur. Vnde rectè diues apud inferos aquam appetere describitur, dicens:
Luc.17.f Pater Abraam miserere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Prius epulatus quotidie dicitur splendide: & post aquam petere in lingua memoratur. C Quia enim, vt diximus, inter epulas valde defluere loquacitas solet, ex pœna indicat culpam: cum cum, quem epulatum quotidie splendide veritas dixerat, in lingua plus ardere perhibebat. Hi, qui chordarum harmoniam temperant, tanta hanc arte dispensant, vt plerumque cum vna tangitur, longe alia ac multis interiacentibus posita chorda quatiatur: cumq. ista sonitum reddit, illa, quæ in eodem cantu temperata est, alijs impercussis, tremit. Sic ergo in scriptura sacra plerũque de virtutibus, sic de vitijs agitur: vt
6. dum loquendo aliud insinuat, aliud tacendo innotescat. Nihil enim contra diuitem de loquacitate memoratur, sed dum pœna in lingua dicitur: quæ in conuiuio inter alias grauior fuerit culpa monstratur. Cum vero septem, per singulos dies, fratres conuiuia facere describuntur, & peractis diebus conuiuij Iob, septem sacrificia offerre perhibetur; aperte historia indicat, quòd beatus Iob octauo die sacrificium offerens, D mysterium resurrectionis colebat. Dies namque, qui nunc Dominicus dicitur, a morte Redemptoris est tertius, sed in ordine conditionis octauus, qui & primus in condi-
7. tione est. Sed quia reuolutus septimum sequitur, octauus rectè numeratur. Qui ergo octauo die offerre septem sacrificia dicitur, plenus sepriformis gratiæ spiritu pro spe
Ps.6.a resurrectionis Domino deseruisse perhibetur. Vnde & Psalmus pro octaua præscribitur, in quo gaudium de resurrectione nunciatur. Sed quia beati Iob filij tanta fuerant disciplina bonæ institutionis accincti, vt neque per facta in conuiuijs, neque per verba delinquerent: aperte monstratur, cum subditur: [Dicebat enim: Ne forte peccauerint filij mei & benedixerint Deo in cordibus suis.] Perfectos quippe esse in opere & sermone docuerat, pro quibus de sola pater cogitatione metuebat.

Quod de alterius conscientia non sit temere iudicandum. *Caput* V. E

QVia vero de alienis cordibus iudicare temere non debeamus: in sancti huius viri verbis agnoscimus, qui non ait: [Quia benedixerunt Deum in cordibus suis:
1.Cor.4.a sed: Ne forte benedixerint Deo in cordibus suis.] Vnde bene per Paulum dicitur: Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita
8. tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Quisquis enim in cogitatione a rectitudine exorbitat, in tenebris peccat. Nos ergo tanto minus debemus aliena corda audacter reprehendere, quanto scimus, quia visu nostro non possumus alienæ cogitationis tenebras illustrare. Sed hoc solerter intuendum est, quanta pater seueritate potuit filiorum opera corrigere, qui tanta solicitudine studuit corda mundare. Quid ad hæc

A hæc rectores fidelium dicunt, qui discipulorum suorum vel aperta opera nesciunt?
Quid in sua excusatione cogitant, qui in commissis sibi nec vulnera actionum curant?
Vt vero huius sancti viri operis etiam perseuerantia demonstretur, rectè subiungitur.
[Sic faciebat Iob cunctis diebus.] Scriptũ quippe est: Qui perseuerauerit vsque in finẽ, *Matt.10.c*
hic saluus erit. In sacrificio igitur sancta actio, in cunctis autem diebus sacrificij, con- *Idem 24.*
stantia sanctæ actionis ostenditur. Hæc breuiter historiã sequendo transcurrimus: nunc
ordo expositionis exigit, vt exordiũ repetentes, allegoriarum iam secreta pandamus.
[Vir erat in terra Hus, nomine Iob.] Hæc per historiam facta credimus, sed 9.
per allegoriam iam qualiter sint impleta, videamus. Iob namque, vt diximus,
interpretatur dolens: Hus vero consiliator. Quem ergo alium beatus Iob suo no-
mine exprimit, nisi eum, de quo Propheta loquitur, dicens: Dolores nostros ipse *Isa.53.a*
B portauit. Qui Hus terram inhabitat, quia in corde populi consiliatoris regnat.
Paulus quippe ait: Christum Dei virtutem, & Dei sapientiã. Atque hæc ipsa sapientia *1.Cor.1.d*
per Salomonem dicit: Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogita- *Prou.8.b*
tionibus. Hus ergo terram inhabitat Iob: quia Sapientia, quæ pro nobis passionis do-
lorem sustinuit, corda vitæ consilijs dedita, sibimet habitationem fecit. [Et erat vir 10.
ille simplex & rectus.] In rectitudine iustitia, in simplicitate autem mansuetudo si-
gnatur. Plerumque nos cum rectitudinem iustitiæ exequimur, mansuetudinem re-
linquimus: & cum mansuetudinem seruare cupimus, iustitiæ rectitudinem declina-
mus. Incarnatus autem Dominus, simplicitatem cum rectitudine tenuit: quia nec
in mansuetudine districtionem iustitiæ, nec rursum in districtione iustitiæ virtutem
mansuetudinis amisit. Vnde cum quidam, deducta adultera, hunc tentare voluissent,
vt in culpam, aut immansuetudinis, aut iniustitiæ laberetur, ad vtraque respondit,
C dicens: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Dat simpli- *Io.8.b*
citatem mansuetudinis: Qui sine peccato est vestrum. Dat zelum iustitiæ: Primus
in illam lapidem mittat. Vnde & ei Propheta dicit: Intende prospere, procede, & *Ps.44.a*
regna propter veritatem & mansuetudinem & iustitiã. Veritatem quippe exequens,
mansuetudinem cum iustitia conseruauit: vt nec zelum rectitudinis in mansuetu-
dinis pondere amitteret, nec rursum pondus mansuetudinis zelo rectitudinis pertur-
baret. Sequitur: [Ac timens Deum, & recedens a malo.] Scriptum est de illo: Et 11.
repleuit eum spiritus timoris Domini. Incarnatus enim Dominus in semet ipso, om- *Isa.11.a*
ne, quod nobis imperauit, ostendit: vt quod præcepto diceret, exemplo suaderet.
Iuxta humanitatis ergo naturam Redemptor noster Deum timuit, quia vt superbum
hominem redimeret, mortem pro illo humilem sumpsit. Cuius bene per hoc, quòd
D recedere a malo Iob dicitur, & actio designatur. Ipse quippe recessit a malo, non
quod faciendo contigit, sed quod inueniendo reprobauit: quia vetustam, quam na-
tus inuenit, humanæ conuersationis vitam deseruit: & nouam, quam secum detulit,
sequacium moribus impressit.

Quod septenarium numerum frequentissime sacra scriptura pro perfectione ponere consueuit. Caput VI.

NAti q. sunt ei septem filij, & tres filiæ.] Quid in septenario numero, nisi summa
perfectionis accipitur? Vt enim humanæ rationis causas de septenario numero
taceamus, quæ asserũt, quòd idcirco perfectus sit, quia ex primo pari constat, & pri-
mo impari: ex primo, qui diuidi potest, & primo, qui diuidi non potest: certissimè sci-
E mus, quod septenarium numerum scriptura sacra pro perfectione ponere consueuit.
Vnde & septimo die Dominum requieuisse ab operibus asserit. Hinc est etiam, quòd *Gen.2.a*
septimus dies in requiem hominibus, id est, in sabbatum datus est. Hinc est quòd Iu-
bileus annus, in quo plenaria requies exprimitur, septem hebdomadibus consumma-
tur, qui monade addita nostræ adunationis summa impletur. [Nati sunt ergo ei septẽ 12.
filij.] ad prædicandum scilicet viriliter incedentes Apostoli. Qui dum perfectionis
præcepta peragunt, quasi superioris sexus fortitudinem in conuersatione tenuerunt.
Hinc est enim, quòd perfectione septiformis gratiæ spiritus implendi duodecim sunt
electi. A septenario quippe numero, in duodenarium surgitur. Nam septenarius
suis in se partibus multiplicatus, ad duodenariũ tẽdit. Siue enim quattuor per tria, siue
per quattuor tria ducantur, septem in duodecim vertuntur. Vnde & sancti Apo-
stoli,

stoli, quia sanctam Trinitatem in quattuor mundi partibus prædicare mittebantur, A
duodecim sunt electi, vt etiam numero perfectionem ostenderent, quam vita & voce
prædicarent. [Natæ sunt & ei tres filiæ.] Quid in filiabus, nisi infirmiores fidelium
plebes accipimus, fidem sanctæ Trinitatis tenentes? Quæ etsi in perfectione operis
nequaquam forti virtute permanent, fidem tamen Trinitatis cognitam constanter
tenent. In septem ergo filijs ordo prædicantium, in tribus vero filiabus multitudo
auditorum signatur. Possunt etiam per tres filias, tres ordines fidelium designari. Post
filios quippe filiæ nominantur, quia post Apostolorum conspectam fortitudinem,
tres distinctiones fidelium in Ecclesiæ conuersatione secutæ sunt: pastorum vide-
13. licet, & continentium, atque coniugatorum. Vnde & Ezechiel Propheta tres libe-
ratos viros audisse se asserit, Noe scilicet, Danielem, & Iob. Quid enim per Noe, qui
arcam in vndis rexit, nisi præpositorum ordo designatur, qui dum ad formam vitæ B
populis præsunt, sanctam Ecclesiam in tentationum fluctibus regunt? Quid per
Danielem, cuius mira abstinentia describitur, nisi continentium vita figuratur, qui
dum cuncta, quæ mundi sunt, deserunt, despectæ Babyloniæ alta mente dominan-
tur? Quid per Iob, nisi bonorum coniugatorum vita signatur, qui de rebus mun-
di, quas possident, dum pia opera faciunt quasi per terræ viam ad cælestem pa-
triam tendunt? Quia igitur post sanctos Apostolos tres istæ fidelium distinctiones
secutæ sunt, recte post filios, tres filiæ natæ memorantur. Sequitur: [Et fuit
possessio eius septem millia ouium, & tria millia camelorum.] Quia fideles audi-
tores ex varia conuersatione collecti sunt, quod prius vniuersaliter memoratis fi-
lijs & filiabus dicitur, hoc distincte postmodum appellatione animalium subin-
fertur. Quid enim aliud in septem millibus ouium, nisi perfectam quorundam
innocentiam exprimit, quæ ad perceptionem gratiæ, ex legis pascuis venit? C
Quid vero in tribus millibus camelorum, nisi ad plenitudinem fidei veniens, tota
14. gentilium vitiositas designatur? In scriptura autem sacra aliquando cameli no-
mine ipse Dominus, aliquando autem populus gentilis exprimitur. Cameli enim
nomine Dominus designatur, sicut ab eodem Domino Iudæis aduersantibus dici-
Matt. 23. c tur: Liquantes culicem, camelum autem glutientes. Culex enim susurrando vul-
nerat, camelus autem sponte se ad suscipienda onera inclinat. Liquauerunt ergo
Iudæi culicem, quia seditiosum dimitti latronem petierunt: Camelum vero glu-
tierunt, quia eum, qui ad suscipienda nostræ mortalitatis onera sponte descende-
rat, extinguere clamando conati sunt. Rursus cameli nomine gentilitas designa-
Gen. 24. tur. Vnde & Rebecca ad Isaac veniens, dorso cameli deducitur: quia ad Christum D
ex gentilitate Ecclesia properans, intortis vitiosisq. vitæ veteris conuersationibus in-
uenitur. Quæ, viso Isaac, descendit: quia Domino cognito, vitia sua gentilitas
deseruit, & ab elatione celsitudinis, ima humilitatis petiuit. Quæ & verecundata
pallio velatur, quia coram illo ex anteacta vita confunditur. Vnde & per Apo-
Rom. 6. c stolum eisdem gentibus dicitur: Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in
quibus nunc erubescitis? Quia igitur per oues, Hebræos a pascuis legis ad fidem
venientes accipimus, nihil obstat vt per camelos, tortos moribus, atque onustos
idolorum cultibus, gentilium populos sentiamus. Quia enim ex semet ipsis sibi
inuenerunt deos, quos colerent: quasi a semet ipsis eis onus in dorso excreuerat,
15. quod portarent. Potest etiam per camelos, quia communia sunt animalia, Sama-
ritanorum vita signari. Cameli namque ruminant, sed nequaquam vngulam fin-
dunt. Samaritani quoque quasi ruminant, quia ex parte legis verba recipiunt: & E
quasi vngulam non findunt, quia eam pro parte contemnunt: qui etiam graue onus
in dorso mentis tolerant, quia id omne, quod faciunt, sine spe æternitatis elaborant:
fidem quippe resurrectionis nesciunt. Et quid esse grauius atque onustius potest, quàm
afflictionem sæculi prætereuntis perpeti, & nequaquam ad releuationem mentis,
gaudia renumerationis sperare? Sed quia in carne Dominus apparens, & Hebræo-
rum populum perfectionis gratia impleuit, & Samaritanorum quosdam ad cognitio-
nem fidei, mira opera ostendendo, perduxit: dicatur recte de vmbra, quæ veritatem
exprimeret, quòd & septem millia ouium, & camelorum tria millia possideret. Sequi-
tur: [Quingenta quoque iuga boū, & quingentæ asinæ.] Iam superius dictum est, quòd
in quinquagenario numero, qui septem hebdomadibus ac monade addita impletur,
requies

A requies designatur: denario autem numero summa perfectionis exprimitur. Quia ve-
ro fidelibus perfectio quietis promittitur, quasi quinquagenario decies ducto ad quin-
gentesimum peruenitur. In scriptura autem sacra boum nomine aliquando hebe- 16.
tudo fatuorum, aliquando bene operantium vita designatur. Quia enim bouis no-
mine stultorum vecordia figuratur, recte per Salomonem dicitur: Statimq. eam se- *Prou.7.c*
quitur, quasi bos ductus ad victimam. Rursum, quia boum nomine vita vniuscuius-
que operantis exprimitur, Legis præcepta testantur, quæ per Moysen præcepit, dicẽs:
Non alligabis os boui trituranti. Quod aperte rursus dicitur: Dignus est operarius *Deut.25.a*
mercede sua. Asinorum quoque nomine aliquando stultorum pigritia, aliquando *Luc.10.a*
immoderata petulantium luxuria, aliquando gentilium simplicitas designatur.
Stultorum pigritia, asinorum appellatione figuratur, sicut per Moysen dicitur: Non *Deut.22.b*
B arabis in boue simul & asino. Ac si diceret: Fatuos sapientibus in prædicatione non *S.Pat. in Deu. cap.10.*
socies, ne per eum, qui implere rem non valet, illi, qui præualet, obsistas. Immodera-
ta quoque petulantium luxuria, asinorum appellatione exprimitur, vt Propheta te-
statur, qui ait: Quorum carnes sunt, vt carnes asinorum. Asinorum rursus nomine, *Ezec.23.c*
simplicitas gentilis ostenditur. Vnde Hierusalem tendens Dominus, asellum sedisse *Matt.21.a*
perhibetur. Quid est enim sedendo asinam Hierusalem venire, nisi gentilium simpli-
cia corda possidendo, ea ad visionem pacis regendo & præsidendo perducere? Quod
vno & facili testimonio ostenditur: quia & per boues Iudæi operarij, & per asinũ gen-
tiles populi designantur, cum per Prophetam dicitur: Cognouit bos possessorem suũ, *Isa.1.a*
& asinus præsepe Domini sui. Quis enim bos, nisi Iudaicus populus extitit, cuius cer-
uicem iugum legis attriuit? Et quis asinus, nisi gentilitas fuit, quam quilibet seductor
C reperit quasi brutum animal, & nulla ratione renitens, quo voluit errore substrauit?
Bos ergo possessorem & asinus Domini præsepe cognouit, quia et Hebraicus populus
Deum, quem colebat, sed ignorabat, reperit: et gentilitas legis pabulum, quod non
habebat, accepit. Quod igitur superius nominatis ouibus & camelis dicitur, hoc in-
ferius in bobus & asinis replicatur. Habuit vero & ante Redemptoris aduentum Iu-
dæa boues, quia ad prædicandum misit operarios, quibus voce veritatis dicitur: Væ *Matt.23.b*
vobis hypocritæ, qui circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum proselytum, & cum
fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo, quàm vos. Quos graue iugum legis
presserat, quia exteriora litteræ mandata tolerabant. Quibus veritatis voce dicitur:
Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum *Matt.11.d*
meum super vos, & discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Quod ergo in Euan-
gelio bene laborantibus requies promittitur, hoc est, quod hic iuga boum quingenta
D memorantur. Quia qui Redemptoris Domino colla subijciunt, quo, nisi ad requiem, 17.
tendunt? Vnde & asinæ quingentæ perhibentur, quia vocatæ plebes gentilium, dum
ad requiem peruenire desiderant, cuncta mandatorum onera libenter portant. Vnde
bene, quòd hanc requiem populus gentilis appeteret, Iacob filios alloquens, prophe-
tica hoc studuit voce signare, dicens: Isachar asinus fortis, accubans inter terminos, *Gen.49.c*
vidit requiem, quòd esset bona, & terrã, quòd optima, & supposuit humerum ad por- *S.Pat. in Gen. cap.76.*
tandum. Inter terminos accubare, est præstolato mundi fine requiescere: nihilq. de
his, quæ nunc in medio versantur, quærere, sed vltima desiderare. Fortisq. asinus re-
quiem ac terram optimam videt, cum simplex gentilitas idcirco se ad robur boni ope-
ris erigit, quia ad æternæ vitæ patriam tendit. Quæ ad portandum onus humerum
supponit, quia conspecta superna requie, præceptis etiam grauibus in operatione se
E subijcit, & quidquid intolerabile pusillanimitas asserit, hoc ei leue ac facile spes remu-
nerationis ostendit. Quia ergo ad æternam requiem pro electorum parte Iudæa, gen-
tilitasq. colligitur, recte quingenta iuga boum, & quingentæ asinæ habere perhiben-
tur. Sequitur. [Ac familia multa nimis.] Quid est, quòd prius animalium multi- 18.
tudo describitur, & familia in extremo memoratur, nisi quòd ad cognitionem fidei
prius stulta mundi collecta sunt, vt postea astuta eius etiam vocarentur? Paulo atte-
stante, qui ait: Non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi *1.Cor.1.d*
nobiles, sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes. Ipsa namque *S.Path. in ep. ad Cor.c.8.*
sanctæ Ecclesiæ principia, litterarum perhibentur ignara, vt videlicet cunctis prædi-
catoribus suis Redemptor ostenderet, quòd ad vitam credentes populos non sermo,
sed causa suaderet. Sequitur. [Erat vir ille magnus inter omnes Orientales.] Quòd 19.
Redem-

Zach.6.c Redemptor noster Oriens dicitur, Propheta testante perhibetur, qui ait: Et ecce vir A
Oriens nomen eius. Omnes ergo, qui in hoc Oriente fide consistunt, recte Orientales
vocantur. Sed quia omnes homines tantummodo homines sunt, ipse autem Oriens
Deus & homo, recte dicitur: [Erat magnus inter omnes Orientales.] Ac si aperte
diceretur: Omnes, qui in fide Deo nascuntur, superat, quia non vt ceteros adoptio,
sed natura illum diuinitatis exaltat, qui etsi humanitate ceteris apparuit similis, diui-
nitate tamen mansit super omnia singularis.

Quid per allegoricum sensum, per conuiuium filiorum, & vocationem filiarum intelligatur.
Caput VII.

S.Patb. 1 Mar. cap.16. ET ibant filij eius & faciebant conuiuia per domos.] Filij facturi conuiuia per
domos ibant, cum prædicatores Apostoli in diuersis mundi regionibus, virtutũ B
epulas audientibus, quasi edentibus ministrabant. Vnde & eisdem filijs de esurienti-
Matt.14.b bus plebibus dicitur: Date illis vos manducare. Et rursum: Dimittere eos ieiunos
Marc.6.f nolo, ne deficiant in via, ac si dicerer: in prædicatione vestra verbum consolationis ac-
Luc.9.b cipiant, ne a veritatis pabulo ieiuni remanentes, in huius vitæ labore succumbant.
Io.6.e Hinc rursum eisdem filijs dicitur: Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet
in vitam æternam. Quæ conuiuia quo modo exhiberenrur, adiungitur, cum proti-
20. nus subinferrur: [Vnusquisque in die suo.] Si ignorantiæ obscuritas, sine dubira-
tione, nox cordis est, intellectus non immeriro dies vocatur. Vnde & per Paulum di-
Rom.14.c cirur: Alius iudicat diem inter diem, alius iudicat omnem diem. Ac si aperte dicat:
Alius quædam, nonnullis intermissis, intelligit, alius verò omnia intellectu possibilia,
ita vt sunt videnda, cognoscit. Vnusquisque ergo filius in die suo conuiuium exhi-
bet, quia sanctus quisque prædicaror iuxta mensuram illuminatæ intelligentiæ, men- C
res audientium epulis veriratis pascit. In die suo Paulus fecerat conuiuium, cum di-
1.Cor.7.e cebat: Beatiores erunr, si sic permanserint, secundum meum consilium. De die suo
Rom.14.a vnumquemque admonebat cogitare, cum diceret: Vnusquisque in suo sensu abundet.
Sequitur: [Er mittentes vocabant rres sorores suas, vr comederent & biberent cũ eis.]
Sorores filij ad conuiuium vocant, quia infirmis auditoribus sancti Apostoli refectio-
nis supernæ gaudia prædicant, eorumq. mentes, quia a veritatis pabulo ieiunas aspi-
21. ciunt, diuini eloquij epulis pascunt. Bene autem dicitur: [Vt comederenr & bibe-
rent cum eis.] Scriptura enim sacra aliquando nobis est cibus, aliquando potus. Ci-
bus est in locis obscurioribus, quia quasi exponendo frangitur, & mandendo gluti-
tur. Porus vero est in locis apertioribus, quia ita sorbetur sicut inuenitur. Cibũ vidit
Thren.4.a Propheta scripturam sacram, qui exponendo frangeretur, cum dicerer: Paruuli pe- D
tierunr panem, & non erat, qui frangeret eis: id est, infirmi quique scripturæ sacræ
valentiores senrenrias petierunt exponendo comminui, sed qui exponere debeat, non
Isa.55.a valet inueniri. Potum vidit scripturam sacram Propheta, cum diceret: Omnes sitien-
res venire ad aquas. Si potus aperta mandata non essent, per semer ipsam veritas non
Io.7.a clamaret: Si quis sitit, veniat ad me & bibar. Quasi cibum & potum vidit Propheta
Isa.5.b Iudææ defuisse, cum diceret: Nobiles eius inrerierunt fame, & multitudo eius siti exa-
ruit. Paucorum quippe est, fortia & occulta cognoscere, multorum vero, historiæ
aperra senrire. Idcirco Iudææ nobiles non siri, sed fame interijsse asserir, quia hi, qui
præesse videbantur, dum totos se exreriori inrelligentiæ dederant, quod de intimis di-
scutiendo manderent, non habebant. Quia vero sublimioribus ab intellectu interno
cadentibus, paruulorum intelligenria & in exrerioribus exsiccatur, recte illic adiun- E
gitur: Multitudo eius siti exaruit. Ac si aperte diceret: Dum vulgus studium vitæ
suæ deserit, iam nec fluenta historiæ exquirit. Et ramen occulta sacri eloquij manda-
ta & aperta se inrellexisse testantur, qui reprobanti se iudici conquerẽtes dicunt: Man-
ducauimus & bibimus coram te. Quod aperte exponendo subiungunt: Et in plateis
nostris docuisti. Quia ergo sacra eloquia in locis obscurioribus exponendo frangun-
tur, in locis vero apertioribus, ira vt inuenta fuerint, potantur, dicatur recte: [Mit-
rentes vocabanr tres sorores suas, vt comederent & biberent cum eis.] Ac si aperte di-
ceretur: Infirmos quosque blanda ad se persuasione deducebant, quatenus eorũ men-
tes, & magna per contemplarionem disserentes pascerent, & parua per historiam tra-
22. dentes nutrirent. Sequitur: [Cumq. in orbem transissent dies conuiuij, mittebat
ad eos

A ad eos Iob, & sanctificabat illos: consurgensq. diluculo offerebat holocausta per singulos.] In orbem dies conuiuij transeunt, cum prædicationis ministeria peraguntur. Peractisq. conuiuijs, holocaustum Iob pro filijs obtulit: quia pro Apostolis de prædicatione redeuntibus, patrem Christus Redemptor exorauit. Bene autem mittendo sanctificare dicitur, quia dum Spiritum sanctum, qui a se procedit, discipulorum cordibus tribuit, quidquid eis culpæ inesse potuit, emundauit. Recteq. ad offerenda holocausta diluculo consurgere perhibetur: quia per hoc, quòd pro nobis intercessionis suæ petitionem obtulit, discussa erroris nocte, humanæ mentis tenebras illustrauit, ne quo peccati contagio, ex ipsa prædicationis gratia, mens in occulto polluatur, ne sibi quæ agit, tribuat: ne sibi tribuendo quæ agebat, amittat.

Quod maledicere Deo, sit de eius beneficio superbire. Caput VIII.

B

VNde recte subiungitur: Dicebat enim: Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.] Deo quippe benedicere, id est maledicere, est de eius munere sibi gloriam præbere. Vnde recte sanctis Apostolis post prædicationem Dominus pedes lauit, vt videlicet aperte monstraret: quia plerumque & in bono opere peccati puluis contrahatur, & inde inquinentur vestigia loquentium, vnde audientium corda mundantur. Nam sæpe nonnulli dum exhortationis verba faciunt, quamquã tenuiter, sese intrinsecus, quia per eos gratia prædicationis deriuatur, extollunt. Cumq. verbo aliena opera diluunt, quasi ex bono itinere puluerem malæ cogitationis sumunt. Quid ergo fuit post prædicationem pedes discipulorum lauare, nisi post prædicationis gloriam, cogitationum puluerem tergere, gressusq. cordis ab interna elatione mundare? Nec obstat ab omnimoda mediatoris sciẽtia quod dicitur: [Ne forte peccauerint.] Nam cuncta sciens, sed in semet ipso ignorantiam nostram suscipiens, atque dum suscipit docens: nonnumquam quasi ex nostra dubitatione loquitur, sicut dicit: Filius hominis veniens, putas, inueniet fidem super terram? Expletis ergo conuiuijs, sacrificium pro filijs Iob offerens dicebat: [Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.] Quia Redemptor noster postquam prædicatores suos a malis impugnantibus diluit: etiam inter bona, quæ egerant, & a tentationibus defendit.

23.

Io. 13. a

C

Luc. 18.

Quòd omnibus diebus sacrificium Deo pro nobis Filius offerre non cessat. Caput IX.

SIc faciebat Iob cunctis diebus.] Cunctis diebus Iob sacrificium offerre non cessat, 24.
D quia sine intermissione pro nobis holocaustum Redemptor immolat, qui sine cessatione patri suam pro nobis incarnationem demonstrat. Ipsa quippe eius incarnatio nostræ emundationis oblatio est. Cumq. se hominem ostendit delicta hominis interueniens diluit, & humanitatis suæ mysterio perenne sacrificium immolat, quia & hæc sunt æterna, quæ mundat. Igitur quia in ipso expositionis exordio sic personam 25.
beati Iob nunciare Dominum diximus, vt designari per illum caput & corpus, idest, Christum & Ecclesiam diceremus: postquam caput nostrum quo modo designatum credatur, ostendimus: nunc corpus eius, quod nos sumus, quo modo exprimatur, indicemus: vt quia audiuimus ex historia, quod miremur, cognouimus ex capite, quod credamus, consideremus nunc ex corpore, quid viuendo teneamus. In nobismet ipsis namque debemus transformare, quod legimus, vt cum per auditum se animus excitat, ad operandum, quod audierat, vita concurrat.

E

Quòd hi, quos inhabitat consilij spiritus, in præsentibus dolent, & ad æterna suspirant. Caput X.

VIr erat in terra Hus, nomine Iob.] Si Iob dolens, & Hus consiliator dicitur, 26.
non immerito per vtraque nomina electus quisque figuratur: quia nimirũ consiliatorem animum inhabitat, qui dolens de præsentibus ad æterna festinat. Nam sunt nonnulli, qui vitam suam negligunt, & dum transitoria appetunt, dum æterna vel non intelligunt, vel intellecta contemnunt, nec dolorem sentiunt, nec habere consiliũ sciunt. Cumq. superna, quæ amiserunt, non considerant, esse se, heu miseri, in bonis felices putant. Nequaquam enim ad veritatis lucem, cui conditi fuerant, mentis oculos erigunt: nequaquam ad contemplationem patriæ æternæ desiderij aciem tendunt;

dunt: sed semet ipsos in his, ad quæ proiecti sunt deserentes, vice patriæ diligunt exilium, quod patiuntur, & in cæcitate, quam tolerant, quasi in claritate luminis exultãt. A
At contra electorum mentes dum transitoria cuncta nulla esse conspiciũt, ad quæ sint conditæ, exquirunt: cumq. eorum satisfactioni nihil extra Deum sufficit, ipsa inquisitionis exercitatione fatigata, illorum cogitatio in conditoris sui spe & contemplatione requiescit, supernis interseri ciuibus appetit: & vnusquisque eorum adhuc in mundo corpore positus, mente tamen extra mundum surgit: ærumnam exilij, quam tolerat, deplorat, & ad sublimem patriam incessantibus se amoris stimulis excitat. Cum ergo dolens videt, quàm sit æternum, quod perdidit, inuenit salubre consilium, temporale hoc despicere, quod percurrit: & quo magis crescit consilij scientia, vt peritura deserat, eo augetur dolor, quòd necdum ad mansura pertingat. Vnde bene per Salomonem dicitur: Qui addit scientiam, addit & dolorem. Qui enim scit iam summa, quę B
Eccl.1.b
adhuc nõn habet, magis de infimis, in quibus retinetur, dolet. Recte ergo in terra Hus habitare Iob dicitur, quia in scientiæ consilio electi vniuscuiusque dolens animus tenetur. Intuendum quoque est, quòd nullus dolor mentis sit in actione præcipitationis. Qui enim sine consilijs viuunt, qui seipsos rerum euentibus præcipites deserunt, nullo interim cogitationum dolore fatigantur. Nam qui solerter in vitæ consilio figit mentem, caute sese in omni actione circumspiciendo considerat: & ne ex re, quæ agitur, repentinus finis aduersusq. surripiat, hunc prius molliter posito pede cogitationis palpat, pensat, ne ab his, quæ agenda sunt, præpediat formido: ne in his, quæ differenda sunt, præcipitatio impellat: ne praua per concupiscentiam aperto bello superent, ne recta per inanem gloriam insidiando supplantent. Iob ergo in terra Hus habitat, dum mens electi quo magis per consilium viuere nititur, eo angusti itineris dolore fatigatur. Sequitur: C

Quòd sancta Ecclesia simplicitatis & rectitudinis vias a timore incipit, & in charitate consummat. Caput XI.

27. Simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo.] Quisquis æternam patriã appetit, simplex proculdubio & rectus viuit, simplex videlicet opere, rectus fide: simplex in bonis, quæ inferius peragit, rectus in summis, quæ in intimis sentit. Sunt namque nonnulli, qui in bonis, quæ faciunt, simplices non sunt: dum non in his retributionem interius, sed exterius fauorem quærunt. Vnde bene per quendam sapientẽ
Eccl.2.c dicitur: Væ peccatori terram ingredienti duabus vijs. Duabus vijs peccator quippe terram ingreditur, quando & Dei est, quod opere exhibet, & mundi, quod per cogitationem quærit. Bene autem dicitur: [Timens Deum, & recedens a malo.] Quia sancta electorum Ecclesia simplicitatis suæ & rectitudinis vias timore inchoat, sed charitate consummat: cui tunc est funditus a malo recedere, cum ex amore Dei cœperit iam nolle peccare. Cum vero adhuc timore bona agit, a malo penitus non recessit: quia eo ipso peccat, quo peccare vellet, si inulte potuisset. Recte ergo cum timere Deum Iob dicitur, recedere etiam a malo perhibetur: quia dum metum charitas sequitur, ea, quæ metu relinquitur, etiam per cogitationis propositum culpa calcatur. D
28. Et quia ex timore vnumquodque vitium premitur, ex charitate autem virtutes oriuntur, recte subiungitur:

Quòd fecunditas spiritalis propter septiformem spiritum in filijs septem & in tribus filiabus, fides, spes, & charitas intelligantur. Caput XII. E

Nati sunt ei septem filij & tres filiæ.] Septem quippe filij nobis nascuntur, cum per conceptionem bonæ cogitationis, sancti Spiritus septem in nobis virtutes oriuntur. Hanc namque internam prolem Propheta dinumerat, cum spiritus mentẽ
Isa.11.a fecundat, dicens: Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Cum ergo per aduentum Spiritus sancti, sapientia, intellectus, consilium, fortitudo, scientia, pietas, ac timor Domini in animo vniuscuiusque nostrũ gignitur, quasi mansura posteritas in mente propagatur, quæ supernæ nostræ nobilitatis genus eo ad vitam longius seruat, quo amori æternitatis sociatur. Sed habent in nobis septem filij, tres proculdubio sorores suas, quia quidquid virile hi virtutum sensus

A sensus faciunt, spei, fidei, charitatiq; coniungunt. Neque enim ad denarij perfectio-
nem septem filij perueniunt: nisi in fide, spe, et charitate fuerit omne, quod agunt.
Quia vero hanc praecuntium virtutum copiam multimoda bonorum operum cogita-
tio sequitur, recte subiungitur:

Quòd possessio ouium, et asinorum, et camelorum sit subiugatio illorum, quos aliquando vel formido dissoluit, vel superbia inflat, vel luxuria inquinat. Caput XIII.

ET fuit possessio eius septem millia ouium et tria millia camelorũ.] Seruata quip-
pe veritate historiæ, imitari spiritaliter possumus, quod carnaliter audiuimus.
Ouium enim septem millia possidemus, cum cogitationes innocuas, perfecta cordis
munditia, intra nosmetipsos, inquisito veritatis pabulo, pascimus. Eruntq. nobis in
B possessionem etiam tria millia camelorum, si omne, quod in nobis altum, ac tortuo-
sum est, rationi fidei subditur: et sub cognitione Trinitatis, sponte in appetitu humi-
litatis inclinatur. Camelos quippe possidemus, si quod altum sapimus, humiliter depo-
namus. Camelos proculdubio possidemus, cum cogitationes nostras ad infirmitatis
fraternæ compassionem flectimus, et vicissim onera nostra portantes, alienæ infirmi-
tati compati condescendendo nouerimus. Possunt etiam per camelos, qui vngulam
nequaquam findunt, sed tamen ruminant, terrenarum rerum bonæ dispensationes in-
telligi: quæ quia habent aliquid sæculi, et aliquid Dei, per commune eas necesse est ani-
mal designari. Neque enim terrena dispensatio, quamuis æternæ vtilitati seruiat, sine 29.
perturbatione mẽtis valet exhiberi. Quia igitur per hanc et ad præsens mens confun-
ditur, et in perpetuum merces paratur, quasi commune animal, et aliquid de lege ha-
C bet, et aliquid non habet. Vngulam namque non findit, quia non se penitus anima ab
omni terreno opere disiungit: sed tamen ruminat, quia bene dispensando temporalia,
per certitudinis fiduciam cælestia sperat. Terrenæ igitur dispensationes quasi camelo-
rum more, capite legi concordant, pede discrepant: quia et cæli sunt illa, quæ iuste vi-
uentes appetunt: et huius mundi sunt ea, in quibus opere versantur. Nos ergo cum eas-
dem terrenas cognitioni Trinitatis dispensationes subdimus, quasi camelos intra indi-
uisibilem numerum fide possidemus. Sequitur: [Quingenta quoque iuga boum, et 30.
quingentæ asinæ.] Iuga boum in vsum nostræ possessionis sunt, dum concordes vir-
tutes exarant duritiam mentis. Quingentas quoque asinas possidemus, cum lasciuien-
tes motus restringimus: et quidquid in nobis carnale exurgere appetit, spiritali cordis
dominatu refrenamus. Vel certe asinas possidere, est cogitationes intra nos simplices
D regere. Quæ dum in subtiliori intellectu currere non valent: quo quasi pigrius ambu-
lant, eo fraterna onera mansuetius portant. Sunt namque nonnulli, qui dum alta non
intelligunt, per exteriora conuersationis opera se humilius premunt. Bene ergo per
asinas, pigrum quidem animal, sed tamen portandis oneribus deditum, simplices co-
gitationes accipimus, quia dum nostram plerumque ignorantiam cognoscimus, le-
uius onera aliena toleramus. Cumq. nos quasi singularis sapiẽtiæ altitudo non eleuat,
ad perferendam alieni cordis inertiam, mens se nostra æquanimiter inclinat. Recte
autem siue iuga boum, siue quingentæ asinæ referuntur: quia vel in hoc, quòd pruden-
ter sapimus, vel in hoc, quòd humiliter ignoramus, dum æternæ pacis requiem quæri-
mus, quasi intra Iubilei numerum tenemur. Sequitur:

Quòd multa familia, idest, multitudo cogitationum sit sub mentis dominio restringenda. Caput XIIII.

E

AC familia multa nimis.] Multam familiam nimis possidemus, cum cogitationes 31.
innumeras sub mentis dominatione restringimus, ne ipsa sui multitudine animũ
superent, ne peruerso ordine discretionis nostræ principatum calcent. Et bene cogita-
tionum turba multæ familiæ appellatione signatur. Nam scimus, quòd absente domi-
na, ancillarum linguæ perstrepunt, silentium deserunt, deputati operis officia negli-
gunt, totumq. ordinem sibimet viuendi confundunt. At si repente domina veniat,
mox perstrepentes linguæ reticent, officia vniuscuiusque operis repetunt: sicq. ad
opus proprium, ac si non recesserint, reuertuntur. Si igitur a domo mentis ad mo-
mentum ratio discedat, quasi absente domina, cogitationum se clamor, velut gar-
rula ancillarum turba multiplicat. Vt autem ratio ad mentem redierit, mox se

confusio tumultuosa compescit, et quasi ancillæ se ad iniunctum opus tacite reprimunt: dum cogitationes protinus causis se proprijs ad vtilitatem subdunt. Possidemus ergo multam familiam, cum recto iure innumeris cogitationibus rationis discretione dominamur. Quod nimirum cum solerter agimus, iungi per eandem discretionem angelis conamur. Vnde recte subiungitur: [Eratq. vir ille magnus inter omnes Orientales.] Tunc namque magni inter omnes Orientales efficimur, cum eis spiritibus, qui orienti luci inhærent, pressa carnalis corruptionis nebula, discretionis nostræ radijs, inquantum possibilitas suppetit, sociamur. Vnde et per Paulum dicitur: Nostra conuersatio in cælis est. Quisquis temporalia ac defectiua sequitur, occasum petit: quisquis vero superna desiderat, quia in Oriente habitet, demonstrat. Magnus ergo non inter Occideutales, sed inter Orientales efficitur, qui non inter malorum actiones, ima et fugitiua quærentium, sed inter choros proficere supernorum ciuium conatur. Sequitur: A B

Phil. 3. c

Quo modo singulæ virtutes in suo die conuiuium faciunt. Caput XV.

32. ET ibant filij eius, et faciebant conuiuium per domos, vnusquisque in die suo.] Filij per domos conuiuium faciunt, dum virtutes singulæ, iuxta modum, propriam mentem pascunt. Vnde bene dicitur: Vnusquisque in die suo. Dies enim vniuscuiusque filij, est illuminatio vniuscuiusque virtutis. Vt enim hæc ipsa dona breuiter septiformis gratiæ replicem: alium diem habet sapientia, alium intellectus, aliũ consilium, alium fortitudo, alium scientia, alium pietas, alium timor. Neque enim hoc est sapere, quod intelligere: quia multi æterna quidem sapiunt, sed intelligere nequaquam possunt. Sapientia ergo in die suo conuiuium facit: quia mentem de æternorũ spe, et certitudine reficit. Intellectus in die suo conuiuium parat: quia in eo, quòd audita penetrat, reficiendo cor, tenebras eius illustrat. Consilium in die suo conuiuium exhibet: quia dum præcipitem esse prohibet, ratione animum replet. Fortitudo in die suo conuiuium agit: quia dum aduersa non metuit, trepidanti menti cibos confidentiæ apponit. Scientia in die suo conuiuium parat: quia in ventre mentis ignorantiæ ieiunium superat. Pietas in die suo conuiuium exhibet: quia cordis viscera misericordiæ operibus replet. Timor in die suo conuiuium facit: quia dum premit mentem, ne de præsentibus superbiat, de futuris illam spei cibo confortat. Sed illud in hoc filiorũ conuiuio perscrutandum video, quòd semetipsos inuicem pascunt. Valde enim singula virtus quælibet destituitur, si non vna alij virtus virtuti suffragetur. Minor quippe est sapientia, si intellectu careat, et valde inutilis intellectus est, si ex sapientia non subsistat: quia cum altiora sine sapientiæ pondere penetrat, sua illum leuitas grauius ruiturum leuat. Vile est consilium, cui robur fortitudinis deest: quia quod tractando inuenit, carens viribus, vsque ad perfectionem operis non perducit. Et valde fortitudo destruitur, nisi per consilium fulciatur: quia quo plus se posse conspicit, eo virtus sine rationis moderamine deterius in præceps ruit. Nulla est scientia, si vtilitatem pietatis non habet: quia dum bona cognita exequi negligit, sese ad iudicium arctius stringit. Et valde inutilis est pietas, si scientiæ discretione caret: quia dum nulla hanc scientia illuminat, quo modo misereatur, ignorat. Timor quoque ipse nisi has etiam virtutes habuerit, ad nullum opus proculdubio bonæ actionis surgit: quia dum ad cuncta trepidat, ipsa sua formidine a bonis omnibus torpens vacat. Quia ergo alternato ministerio virtus a virtute reficitur, recte dicitur, quòd apud se filij vicissim conuiuantur. Cumq. vna aliam subleuando subleuat: quasi per dies suos numerosa soboles pascenda conuiuium parat. Sequitur: C D E

Tres sorores ad fratrum conuiuia vocantur, quando gaudent virtutes virtutibus, & inuicem sibi subseruiunt, ac ministrant. Caput XVI.

33. ET mittentes vocabant tres sorores suas, vt comederent et biberent cum eis.] Cum virtutes nostræ in omne, quod agunt, spem, fidem, et charitatem sciunt, quasi operantes filij, tres ad conuiuium sorores vocant: vt fides, spes, charitas in opus bonum gaudeant, quod vnaquæque virtus administrat. Quæ quasi ex cibo vires accipiunt, dũ bonis operibus fidentiores fiunt, et dum post cibum, contemplationis rore infundi appetunt, quasi ex poculo ebriantur. Sed quid est, quòd in hac vita sine quauis tenuissimi
34. contagij

A contagij inquinatione peragatur? Nonnumquam namque ipsis bonis, quæ agimus, ad deterius propinquamus: quia dum lætitiam menti pariunt, quandam etiam securitatem gignunt: dumq. mens secura redditur, in torporem laxatur. Nonnumquam vero virtutes aliquantula elatione nos polluunt: & tanto deiectiores apud Deum faciunt, quanto apud nosmetipsos tumidiores reddunt. Vnde bene subiungitur:

Quòd filios post conuiuium sanctificare, est retractatio operum & discussio cogitationum. Caput XVII.

CVmq. in orbem transissent dies conuiuij, mittebat Iob, et sanctificabat illos.] Peracto quippe orbe dierum conuiuij, mittere ad filios, et eos sanctificare, est post virtutum sensum intentionem cordis dirigere, et omne, quod agitur, districta retra-
B ctationis discussione mundare: ne bona æstimentur, quæ mala sunt, ne saltem veraciter bona putentur sufficientia, cum perfecta non sunt. Sic enim mens plerumque decipitur, vt aut qualitate mali, aut boni quantitate fallatur. Sed hos virtutum sensus 35.
melius preces, quàm discussiones inueniunt, nam ea, quæ perscrutari in nobis metipsis plenius nitimur, sæpe verius orando quam inuestigando penetramus. Cum enim mens per quandam compunctionis machinam ad alta sustollitur, omne, quod ei de seipsa occurrerit, sub seipsa diiudicando certius contemplatur. Vnde et recte subiungitur:

Quòd holocaustum per singulos offerre, sit singularium virtutum circumspecta et pura intentio. Caput XVIII.

COnsurgensq. diluculo offerebat holocausta per singulos.] Diluculo namque
C consurgimus, cum compunctionis luce perfusi humanitatis nostræ noctem deserimus, et ad veri luminis radios, oculos mentis aperimus. Atque holocaustum per singulos filios offerimus, cum pro vnaquaque virtute Domino hostiam nostræ precis immolamus, ne sapientia eleuet: ne intellectus, dum subtiliter currit, aberret: ne consilium, dum se multiplicat, confundat: ne fortitudo, dum fiduciam præbet, præcipitet: ne scientia, dum nouit et non diligit, inflet: ne pietas, dum se extra rectitudinem inclinat, intorqueat: ne timor, dum plus iusto trepidat, in desperationis foueam mergat. Cum ergo pro vnaquaque virtute, vt puta esse debeat, preces Domino fundimus: quid aliud, quàm iuxta filiorum numerum holocaustum per singulos exhibemus? Holocaustum namque totum incensum dicitur. Holocaustum igitur dare, est totam mentem igne compunctionis incendere, vt in ara amoris ardeat, et quasi delicta prolis sobolis, inquinamenta cogitationis exurat. Sed hæc agere nesciunt, nisi hi, qui 36.
D priusquam cogitationes ad opus prodeant, internos suos motus solicite circumspicientes frenant. Hæc cauere nesciunt, nisi hi, qui virili custodia munire mentem nouerunt. Vnde recte in opinata morte extinctus Isboseth dicitur, quem et scriptura sacra, non in domo ostiarium, sed ostiariam habuisse testatur, dicens: Venientes filij Remmon Berothitæ, Rechab et Banaa, ingressi sunt, feruente die, domum Isboseth, 2.Reg.4.b
qui dormiebat super stratum suum meridie. Ingressi sunt autem domum: et ostiaria domus purgans triticum obdormiuit: sumentes spicas tritici, latenter ingressi sunt, et percusserunt eum in inguine. Ostiaria triticum purgat, cum mentis custodia discernendo, virtutes a vitijs separat. Quæ si obdormierit, in mortem proprij domini sui, insidiatores admittit: quia cum discretionis solicitudo cessauerit, ad interficiendum animum malignis spiritibus iter pandit. Qui ingressi spicas tollunt: quia mox bona-
E rum cogitationum germina auferunt, atque in inguine feriunt: quia virtutem cordis delectatione carnis occidunt. In inguine quippe ferire, est vitam mentis delectatione carnis perforare. Nequaquam vero Isboseth iste hac morte succumberet, si non ad ingressum domus mulierum, id est mollem custodiam ad mentis aditum deputasset. Fortis namque virilisq. sensus præponi cordis foribus debet, quem nec negligentiæ somnus opprimat, nec ignorantiæ error fallat. Vnde bene et Isboseth appellatus est, qui custode femina hostilibus gladijs nudatur. Isboseth quippe vir confusionis dicitur. Vir autem confusionis est, qui forti mentis custodia munitus non est: quia dum virtutes se agere æstimat, subintrantia vitia nescientem necant. Tota itaque virture muniendus est aditus mentis, ne quando eam insidiantes hostes penetrent foramine neglectæ cogitationis. Hinc Salomon ait: Omni custodia serua cor tuum, Prou.4.d

quoniam ex ipso vita procedit. Virtutes ergo, quas agimus, dignum est, vt summopere ab intentionis origine pensemus, ne ex malo ortu prodeant, etiam si recta sunt, quæ ostentant. A

Quanta solicitudine abstinendum sit a malo opere, cum etiam districte serui Dei iudicentur de cogitatione. Caput XIX.

37. Vnde hic quoque recte subiungitur: [Dicebat enim: Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.] Filij in cordibus maledicunt, cum recta nostra opera a non rectis cogitationibus prodeunt, cum bona in aperto exerunt, sed in occulto noxia moliuntur. Deo quippe maledicunt, cũ mentes nostræ se de se estimant habere, quod sunt. Deo maledicunt, cum se & ab illo accepisse vires intelligunt:

38. sed tamen de eius muneribus propriam laudem quærunt. Sciendum vero est, quòd bona nostra tribus modis antiquus hostis insequitur: vt videlicet hoc, quod rectum coram hominibus agitur, in interni iudicis conspectu vitietur. Aliquando namque in bono opere intentionem polluit, vt omne, quod in actione sequitur, eo purum mundumq. non exeat, quo hoc ab origine perturbat. Aliquando vero intentionem boni operis vitiare non præualet, sed in ipsa actione se quasi in itinere opponit: vt cum per propositum mentis securior quisque egreditur, subiuncto latenter vitio, quasi ex insidijs perimatur. Aliquando vero nec intentionem vitiat, nec in itinere supplantat, sed opus bonum in fine actionis illaqueat: quantoq. vel a domo cordis, vel ab itinere operis longius recessisse se simulat, tanto ad decipiendum bonæ actionis terminum astutius expectat: & quo incautum quemque quasi recedendo securum reddiderit, eo illum repentino nonnumquam vulnere durius, insanabiliusq. transfigit. Intentionem quippe in bono opere polluit: quia cum facilia ad decipiendum corda hominum conspicit, eorum desiderijs auram transitorij fauoris apponit: vt in his, quæ recta faciunt, ad appetenda ima tortitudine intentionis inclinentur. Vnde recte sub Iudææ specie de vnaquaque anima miseræ intentionis laqueo capta per Prophetam dicitur: Facti sunt hostes eius in capite. Ac si aperte diceretur: Cum bonum opus non bona intentione sumitur, huic aduersantes spiritus ab ipso cogitationis exordio principantur: tantoq. eam plenius possident, quanto & per initium dominantes tenent. Cum vero intentionem vitiare non præualent, in via positos laqueos tegunt, vt in eo, quod bene agitur, cor exaltans se ex latere ad vitium deriuetur: quatenus quod inchoans aliter proposuerat, in actione longe aliter, quàm cœperat, pereurrat. Sæpe enim bono operi dum laus humana obuiat, mentem operantis immutat: quæ quamuis quæsita non fuerat, tamen oblata delectat. Cuius delectatione cum mens bene operantis resoluitur, ab omni intentionis intimæ vigore dissipatur. Sæpe se bene inchoatæ nostræ iustitiæ ex latere ira subiungit, & dum zelo rectitudinis immoderatius mentem turbat, cunctam quietis intimæ salutem sauciat. Sæpe grauitatem cordis quasi ex latere subiuncta tristitia sequitur, atque omne opus, quod mens bona intentione inchoat, hæc velamine mœroris obumbrat. Quæ & nonnumquam tanto tardius repellitur, quanto & pressæ menti quasi serior famulatur. Sæpe se bono operi lętitia immoderata subiungit, eumq. plus mentem, quàm decet, hilarescere exigit, ab actione bona omne pondus grauitatis repellit. Quia enim etiam bene inchoantibus subesse in itinere laqueos Psalmista conspexerat, recte prophetico plenus spiritu dicebat: In via hac, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Quod bene ac subtiliter Hieremias insinuat: qui dum gesta foris referre studuit, quæ in nobis apud nosmetipsos gererentur, indicauit, dicens: Venerunt octoginta viri de Sichem, & de Silo, & de Samaria, rasi barba, & scissis vestibus, squalentes: munera & thus habebant in manu, vt offerrent in domo Domini. Egressus autem Ismael filius Nathaniæ in occursum eorum de Maspha, incedens & plorans ibat. Cumq. occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Aicham. Qui cum venissent ad medium ciuitatis, interfecit eos. Barbam quippe radunt, qui sibi de proprijs viribus fiduciam subtrahunt. Vestes scindunt, qui sibimetipsis in exterioris decoris laceratione non parcunt. Oblaturi in domo Domini thus & munera veniunt, qui exhibere se in Dei sacrificio orationem cum operibus pollicentur. Sed tamen si se in ipsa sanctæ deuotionis via caute circumspicere nesciunt, Ismael Nathaniæ filius in eorum occursum venit:

Thren. 1.a

Psal. 141.a

Hier. 41.a

B C D E

A venit: quia nimirum quilibet malignus spiritus, prioris sui Satanæ videlicet exemplo in superbiæ errore generatus, se ad laqueum deceptionis opponit. De quo & bene dicitur. Incedens & plorans ibat: quia vt deuotas mentes interimere feriendo prævaleat, semetipsum quasi sub velamine virtutis occultat: & dum concordare se vere lugentibus simulat, ad cordis intima securius admissus, hoc, quod intus de virtute latet, occidit: qui plerumque se spondet ad altiora prouehere. Vnde & dixisse perhibetur: Venite ad Godoliam filium Aicham. Atque dum maiora promittit, etiam minima subtrahit. Vnde & recte dictum est: Qui cum venissent ad medium ciuitatis, interfecit eos. Viros ergo ad offerenda Deo munera venientes, in medio ciuitatis interficit: quia diuinis deditæ operibus mentes, nisi magna se circumspectione custodiant, hoste surripiente, dum deuotionis hostiam portant, in ipso itinere, perdunt vitam. De cuius hostis manu
B non euaditur, nisi citius ad pœnitentiam recurratur. Vnde illic apte subiungitur: Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismael: Noli occidere nos, quia habemus in agro thesauros frumenti, & hordei, & olei, & mellis, & non occidit eos. Thesaurus quippe in agro est spes in pœnitentia, quæ quia non cernitur, quasi in terra cordis suffossa continetur. Qui ergo thesauros in agro habuere, seruati sunt: quia qui post incautelæ suæ vitium, ad lamenta pœnitentiæ redeunt, nec capti moriuntur. Cum vero antiquus hostis neque in exordio intentionis ferit, neque in itinere actionis intercipit, duriores in fine laqueos tendit. Quem tanto nequius obsidet, quanto solum sibi remansisse ad decipiendum videt. Hos namque fini suo laqueos oppositos Propheta conspexerat, cum dicebat: Ipsi calcaneum meum obseruabunt. Quia enim in calcaneo finis est corporis, quid per hunc nisi terminus signatur actionis? Siue ergo maligni spiritus, siue
C praui quique homines, illorum superbiæ sequaces, calcaneum obseruant, cum actionis bonæ finem vitiare desiderant. Vnde & eidem serpenti dicitur: Ipsa tuum obseruabit caput, & tu calcaneum eius. Caput quippe serpentis obseruare, est initia suggestionis eius aspicere, & manu solicitæ considerationis a cordis aditu funditus extirpare. Qui tamen cum ab initio deprehenditur, percutere calcaneum molitur: quia etsi suggestione prima intentionem non percutit, decipere in fine tendit. Si autem semel cor in intentione corrumpitur, sequentis actionis medietas, & terminus ab hoste callido secure possidetur: quoniam totam sibi arborem fructus ferre conspicit, quam veneni dente in radice vitiauit. Quia ergo summa cura vigilandum est, ne vel bonis operibus seruiens mens, reproba intentione polluatur, recte dicitur: [Ne forte peccauerint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis.] Ac si aperte diceretur: Nullum est bonum, quod foris agitur, si non pro eo, intus ante Dei oculos, innocentiæ vi-
D ctima in ara cordis immolatur. Tota itaque virtute perspiciendus est fluuius operis, si purus emanat ex fonte cogitationis. Omni cura seruandus est a malitiæ puluere oculus 39.
cordis, ne hoc, quod in actione rectum hominibus ostentat, apud semetipsum per vitium prauæ intentionis intorqueat. Curandum itaque est, ne bona nostra pauca sint: curandum, ne indiscussa: ne aut pauca agentes, inueniamur steriles: aut indiscussa relinquentes, vecordes. Neque enim vnaquæque vere virtus est, si mixta alijs virtutibus non est. Vnde recte ad Moysen dicitur: Sume tibi aromata, stacten & onycham, galbanum boni odoris, & thus lucidissimum, æqualis ponderis erunt omnia: faciesq. thymiama compositum opere vnguentarij, mixtum diligenter & purum. Thymiama ex aromatibus compositum facimus, cum in altari boni operis, virtutum multiplicitate redolemus. Quod mixtum & purum fit, quia quanto virtus virtuti iungitur, tanto incensum boni
E operis sincerius exhibetur. Vnde & bene subiungitur: Cumq. in tenuissimum puluerem vniuersa aromata contuderis, pones ex eo coram testimonij tabernaculo. In tenuissimum puluerem aromata vniuersa conterimus, cum bona nostra quasi in pilo cordis, occulta discussione tundimus: & si veraciter bona sint, subtiliter retractamus. Aromata ergo in puluerem redigere, est virtutes recogitando terere, & vsque ad subtilitatem occulti examinis reuocare. Et notandum, quòd de eodem puluere dicitur: Pones ex eo coram testimonij tabernaculo: quia tunc nimirum bona nostra veraciter in conspectu iudicis placent, cum hæc mens subtilius recogitando conterit, & quasi de aromatibus puluerem reddit, ne grossum durumq. sit bonum, quod agitur: ne si hoc arta retractationis manus non comminuat, odorem de se subtilius non aspergat. Hinc est enim quòd sponsæ virtus sponsi voce laudatur, cum dicitur: Quæ est ista, quæ ascendit

Margin references: Hier.41.b (beside "non euaditur … De-"); Ps.55. (beside "cum dicebat … cor-"); Ex ver. lxx (beside "nis bonæ finem … obser-"); Gen.3.b (beside "uabit caput …"); Exo.30.d. (beside "est. Vnde recte ad Moysen …"); Ibidem. (beside "operis sincerius exhibetur …"); Ibidem b. (beside "minis reuocare …"); Can.3.b (beside "quòd sponsæ virtus …").

per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi puluevis pigmentarij? Sancta quippe Ecclesia sicut fumi virgula ex aromatibus ascendit: quia ex vitæ suæ virtutibus in interni quotidie incensi rectitudinem proficit, nec sparsa per cogitationes defluit, sed sese intra arcana cordis in rigoris virga constringit. Quæ ea, quæ agit, dum recogitare semper ac tractare non desinit, myrrham quidem & thus habet in opere, sed puluerem in cogitatione. Hinc est, quòd de oblatoribus hostiæ ad Moysen iterum dicitur: Detracta pelle hostiæ, artus in frusta concidant. A

Leui.1.a Pellem namque hostiæ detrahimus, cum a mentis nostræ oculis superficiem virtutis

40. amouemus. Cuius artus in frusta concidimus, cum distinguentes subtiliter eius intima, membratimq. cogitamus. Curandum ergo est, ne cum mala vincimus, bonis lasciuientibus supplantemur, ne fortasse fluxa prodeant, ne incircumspecta capiantur, ne per errorem viam deserant, ne per lassitudinem fracta, anteacti laboris meritum perdant. In cunctis enim vigilanter debet se mens circumspicere: atque in ipsa circumspectionis suæ prouidentia perseuerare. Vnde & rectè subiungitur: B

Quòd in vanum bono opere laboramus, si vsque in finem non perseueramus. *Caput XX.*

SIc faciebat Iob cunctis diebus vitæ suæ.] Incassum quippe bonum agitur, si ante terminum vitæ deseratur: quia & frustra velociter currit, qui prius, quàm ad metas veniat, deficit. Hinc enim est, quòd de reprobis dicitur: Væ his, qui perdiderunt sustinentiã. Hinc electis suis veritas dicit: Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Hinc Ioseph, qui inter fratres vsque in finem iustus perseuerasse describitur, solus talarem tunicam habuisse perhibetur. Nam quid est talaris tunica, nisi actio consummata? Quasi enim protensa tunica talum corporis operit, cum bona actio ante Dei oculos vsque ad vitæ nos terminum tegit. Hinc est, quòd per Moysen caudam hostiæ in altari offerre præcipimur, vt videlicet omne bonum, quod incipimus, etiam perseueranti fine compleamus. Bene igitur cœpta, cunctis diebus agenda sunt, vt cum malum pugnando repellitur, ipsa boni victoria constantiæ manu teneatur. Hæc itaque sub intellectu triplici diximus, vt fastidienti animæ varia alimenta proponentes, aliquid, quod eligendo sumat, offeramus. Hoc tamen magnopere petimus, vt qui ad spiritalem intelligentiam mentem subleuat, a veneratione historiæ non recedat. C

(Margin: Eccl.2.b; Luc.22.d; Gen.37.a; Ex ver. lxx.; Exod.29.b & Leu.3.c)

LIBRI PRIMI MORALIVM FINIS.

D

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER SECVNDVS,

Continuans moraliter primum caput textus. E

Caput I.

SCRIPTVRA sacra mentis oculis quasi quoddam speculum opponitur, vt interna nostra facies in ipsa videatur. Ibi etenim fœda, ibi pulchra nostra cognoscimus. Ibi sentimus, quantum proficimus, ibi a profectu quàm longe distamus. Narrat autem gesta sanctorum, & ad imitationem corda prouocat infirmorum. Dumq. illorum victricia facta commemorat, contra vitiorum prælia, debilia nostra confirmat, sitq. verbis illius, vt eo mens minus inter certamina trepidet, quo ante se positos tot virorum fortium triumphos videt. Nonnumquam vero non solum nobis eorum virtutes asserit, sed etiam casus innotescit, vt & in victoria fortium quod imitando

A tando arripere, & rursum videamus in lapsibus quid debeamus timere. Ecce enim Iob describitur tentatione auctus, sed Dauid tentatione prostratus, vt & maiorum virtus spem nostram foueat, & maiorum casus ad cautelam nos humilitatis accingat: quatenus dum illa gaudentes subleuant, ista metuentes premant, & audientis animus illinc spei fiducia, hinc humilitate timoris eruditus, nec temeritate superbiat, quia formidine premitur: nec pressus timore desperet, quia ad spei fiduciam virtutis exemplo roboratur.

Quòd Satan inter filios Dei assuit absens præsenti, sicut cæcus non videns lumen, a quo illustratur. Et quo modo sancta scriptura ex qualitatibus aeris, vel temporis, vel ex corporis situ, vel positione, locorum fines exprimat, effectusq. causarum.

Caput II.

B

QVadam autem die cum venissent filij Dei, vt assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan.] Intueri libet, quo modo sacra eloquia in exordijs narrationum qualitates exprimant, terminosq. causarum. Aliquando namque a positione loci, aliquando a positione corporis, aliquando a qualitate aeris, aliquando a qualitate temporis signant, quid de ventura actione subijciant. A positione quippe locorum diuina scriptura exprimit subsequentium merita, finesq. causarum, sicut de Israel dicit: quia verba Dei in monte audire non potuit, sed præcepta in campestribus accepit: subsequentem nimirum infirmitatem populi indicans, qui ascendere ad summa non valuit, sed semet ipsum in infimis neglecte viuendo laxauit. A positione corporis futura denunciat, sicut in actibus Apostolorum Stephanus Iesum, qui a dextris virtutis Dei sedet, stantem se vidisse manifestat. Stare quippe adiuuantis est. Et recte stare cernitur, qui in bello certaminis opitulatur. A qualitate aeris res subsequens demonstratur, sicut Euangelista, cum prædicante Domino, nullos tunc ex Iudæa credituros diceret, præmisit dicens: Hiems autem erat. Scriptum namque est: Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Idcirco ergo hiemis curauit tempus exprimere, vt inesse auditorum cordibus malitiæ frigus indicaret. Hinc est, quòd de negaturo Petro præmittitur: Quia frigus erat, & stans ad prunas, calefaciebat se. Iam namque intus a charitatis calore torpuerat, & ad amorem præsentis vitæ, quasi ad persecutorum prunas infirmitate æstuante, recalebat. A qualitate temporis finis exprimitur actionis, sicut non rediturus ad veniam, ad traditionis perfidiam nocte Iudas exisse perhibetur, cum, egrediente illo, ab Euangelista dicitur: Erat autem nox. Hinc enim & iniquo diuiti dicitur: Hac nocte repetent animam tuam abs te. Anima quippe, quæ ad tenebras ducitur, non in die repeti, sed in nocte memoratur. Hinc est, quòd Salomon, qui sapientiam non perseueraturus accepit, in somnis hanc & nocte accepisse describitur: Hinc est, quòd Angeli ad Abraam meridie veniunt, punituri autem Sodomam, ad eam vespere venisse memorantur. Quia igitur beati Iob tentatio ad victoriam deducitur, a die cœpta perhibetur, cum dicitur: [Quadam autem die, cum venissent filij Dei, vt assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan.] Qui autem Dei filij, nisi electi Angeli vocantur? De quibus cum constet, quod obtutibus maiestatis inseruiant: valde quærendum est, vnde veniant, vt coram Domino assistant. De his quippe voce veritatis dicitur: Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est. De his Propheta ait: Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei. Si igitur semper vident, & semper assistunt: vigilanti cura quærendum est, vnde veniant, qui numquam recedunt. Sed cum de illis per Paulum dicitur: Nonne omnes sunt administratorij spiritus in ministerium missi, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis? per hoc, quòd missos cognoscimus, vnde veniant, inuenimus. Sed ecce quæstioni quæstionem iungimus, & quasi dum ansam soluere nitimur, nodum ligamus. Quo modo enim aut semper assistere, aut videre semper faciem patris possunt, si ad ministerium exterius pro nostra salute mittuntur? Quod tamen citius soluimus, si quantæ subtilitatis sit Angelica natura, pensamus. Neque enim sic a diuina visione foras exeunt, vt internæ contemplationis gaudijs priuentur: quia si conditoris aspectum exeuntes amitterent, nec iacentes erigere, nec ignorantibus vera nunciare possent, fontemq. lucis, quem egredientes ipsi perderent, cæcis nullatenus propinarent.

[Margin notes, in order: 2. (beside "Quadam autem die"); Deut. 1.; Act. 7. g; C; Io. 10. d; Matt. 24. a; Io. 18. d; D; Io. 13. d; Luc. 12. c; 3. Reg. 3; Gen. 18.; Gen. 19.; Matt. 18. b; Dan. 7. c; E; Heb. 1. d; 3. (beside "per hoc, quòd missos")]

In hoc

In hoc itaque est nunc natura angelica a naturæ nostræ conditione distincta, quòd A
nos & loco circumscribimur, & cæcitatis ignorantia coartamur: Angelorum vero spiritus loco quidem circumscripti sunt, sed tamen eorum scientiæ longe super nos incomparabiliter dilatantur. Interius quippe exteriusq. sciendo diffusi sunt, quia ipsum fontem scientiæ contemplantur. Quid enim de his, quæ scienda sunt, nesciunt, qui scientem omnia sciunt? Eorum itaque scientia comparatione nostræ scientiæ valde dilatata est, sed tamen comparatione diuinæ scientiæ angusta: sicut & ipsi illorum spiritus comparatione quidem nostrorum corporum, spiritus sunt, sed comparatione summi, & incircumscripti spiritus, sunt corpus. Et mittuntur igitur, et assistunt, quia per hoc, quòd circumscripti sunt, exeunt, & per hoc, quod intus quoque præsentes sunt, numquam recedunt. Et faciem ergo patris semper vident, et tamen ad nos veniũt, quia et ad nos spiritali præsentia foras exeũt: B
et tamen ibi se, vnde recesserant, per internam contemplationem seruanr. Dicatur ergo: [Venerunt filij Dei, vt assisterenr coram Domino.] quia illuc spiritus conuersione redeunt, vnde nulla mentis auersione discedunt. Affuit inter eos etiam Satan.] Valde quærendum est, quo modo inter electos Angelos Satan adesse potuerit, qui ab eorum sorte, exigente superbia, dudum damnatus exiuit. Sed recte inter eos affuisse describitur, quia etsi beatitudinem perdidit, naturam tamen eis similem non amisit: etsi meritis prægrauatur, conditione naturæ subtilis attollitur. Inter Dei ergo filios coram Domino affuisse dicitur: quia eo intuitu, quo omnipotens Deus cuncta spiritalia conspicit, etiam Satan in ordine naturæ subtilioris videt, attestante scriptura, quę
Prou. 15. a dicit: Oculi Domini contemplantur malos & bonos. Sed hoc, quòd affuisse Satan co-
Matt. 5. a ram Domino dicitur, in graui nobis quæstione versatur. Scriptum quippe est: Beati C
mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Satan vero qui mundo corde esse non potest, quo modo videndo Domino affuisse potest? Sed intuendum est, quia affuisse coram Domino, non autem vidisse Dominum perhibetur. Venit quippe, vt videretur, non vt videret. Ipse in conspectu Domini, non autem in conspectu eius Dominus adfuit: sicut cæcus cum in sole consistit, ipse quidem solis radijs perfunditur, sed tamen lumen non videt, quo illustratur. Ita ergo etiam inter Angelos in conspectu Domini Satan adfuit, quia vis diuina, quæ intueudo penetrat omnia, non se videntem immundum spiritum, vidit. Quia enim & ipsa quæ Deum fugiunt, latere non possunt, dum cuncta nuda sunt superno conspectui, Satan adfuit absens præsenti. Sequitur:

Quòd nescire Dei, reprobare sit. *Caput III.*

4. CVi dixit Dominus: Vnde venis?] quid est, quòd venientibus Angelis electis nequaquam dicitur: Vnde venitis: Satan vero vnde veniat percontatur? Non enim requirimus nisi vtique quæ nescimus: Nescire autem Dei, reprobare est. Vnde de qui- D
Luc. 13. e busdam in fine dicturus est: Nescio vos vnde sitis: discedite a me omnes operarij iniquitatis. Sicut & nescire mentiri, vir verax dicitur, qui labi per mendacium dedignatur: non quia si mentiri velit, nesciat: sed quòd falsa loqui veritatis amore contemnat. Quid est ergo ad Satan dicere: Vnde venis, nisi vias illius quasi incognitas reprobare? Veritatis igitur lumen tenebras, quas reprobat, ignorat: & Satanæ itinera, quia iudicans, damnat, dignum est, vt quasi nesciens, requirar. Hinc est quòd Adæ peccãti con-
Gen. 3. b ditoris voce dicitur: Adam vbi es? Neque enim diuina potentia nesciebat, post culpam seruus ad quæ latibula fugerat: sed quia lapsum vidit in culpa, iam sub peccato velut ab oculis veritatis absconditum, quia tenebras erroris eius non approbat, quasi E
vbi sit peccator ignorat, eumq. et vocat, er requirit, dicens: Adam vbi es? Per hoc, quòd vocat, signum dat, quia ad pœnitentiam reuocat. Per hoc, quod requirit, aperte insinuat, quia peccatores iure damnandos ignorat. Satan ergo Dominus non vocat, sed tamen requirit dicens: Vnde venis? quia nimirum Deus apostatam spiritum ad pœnitentiam nequaquam reuocat: sed vias superbiæ eius nesciens, damnat. Igitur dũ Satan de itinere suo discutitur, electi Angeli requirendi vnde veniant non sunt: quia eorum viæ tanto Deo notæ sunt, quanto & ipso auctore peraguntur, dumq. soli eius voluntati inseruiunt, eo esse incognitæ nequeunt, quo per approbationis oculum ex ipso semper ante ipsum fiunt. Sequitur: [Respondens Satan, ait: Circuiui terram & perambulaui eam.] Solet per gyrum circuitus, laboris anxietas designari. Satan ergo

A ergo laborans, terram circuiuit, quia quietus in cæli culmine stare contempsit.
Cumq. se non peruolasse, sed perambulasse insinuat: quanto peccati pondere in imis
prematur, demonstrat. Perambulans ergo terram circuit: quia ab illo spiritalis po-
tentiæ volatu corruens, malitiæ suæ pressus grauedine, foras ad gyrum laboris venit.
Hinc est enim quòd & de eius membris per Psalmistã dicitur: In circuitu impij ambu- Ps. 11.
lant: quia dum interiora non appetunt, in exteriorum labore fatigantur. Sequitur:

Quid sit quòd ad satan Dominus loqui dicitur, vel quòd Satan Domino respondere perhibetur. *Caput IIII.*

NVmquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis in terra, vir sim-
plex & rectus, ac timens Deũ, & recedens a malo?] Hoc, quòd diuina voce bea-
B tus Iob simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo dicitur: quia subtiliter
membratimq. supra exposuimus, replicare quæ diximus deuitamus: ne dum discussa
repetimus, tardius ad indiscussa veniamus. Hoc ergo nobis est solerter intuendum,
quid sit, quòd vel ad satan loqui Dominus dicitur, vel quòd satan Domino respon- 5.
dere perhibetur. Discutienda quippe est, quæ nam sit ista locutio. Neque enim vel a
Domino, qui summus atque incircumscriptus est spiritus, vel a satan, qui nulla est
carnea natura vestitus, humano modo aereus flatus folle ventris attrahitur, vt per
organum gutturis, vocis expressione reddatur. Sed dum naturæ inuisibili natura in-
comprehensibilis loquitur, dignum est, vt mens nostra qualitatem corporeæ locutio-
nis excedens, ad sublimes atque incognitos modos locutionis intimæ suspendatur.
Nos namque, vt ea, quæ sentimus intrinsecus, extrinsecus exprimamus: hæc per orga-
C num gutturis, per sonum vocis eijcimus. Alienis quippe oculis intra secretum mentis,
quasi post parietem corporis stamus: sed cum manifestare nosmetipsos cupimus, quasi
per linguæ ianuam egredimur: vt quales sumus intrinsecus, ostendamus. Spiritalis
autem natura non ita est, quæ ex mente & corpore composita dupliciter non est. Sed
rursus sciendum est, quia ipsa etiam natura incorporea cum loqui dicitur, eius locu-
tio nequaquam vna atque eadem qualitate formatur. Aliter enim loquitur Deus ad
Angelos, aliter Angeli ad Deum: aliter Deus ad sanctorum animas, aliter sanctorũ
animæ ad Deum: aliter Deus ad diabolum, aliter diabolus ad Deum. Nam quia spi-
rirali naturæ ex corporea appositione nihil obstat: loquitur Deus ad Angelos sanctos
eo ipso, quo eorum cordibus occulta sua inuisibilia ostendit, vt quidquid agere debeãt,
in ipsa contemplatione veritatis legant, vt velut quædã præcepta vocis sint ipsa gau-
dia contemplationis. Quasi enim audientibus dicitur, quod videntibus inspiratur.
D Vnde cum eorum cordibus, Deus contra humanam superbiam, animaduersionem
vltionis infunderet, dixit: Venite descendamus, et confundamus ibi linguam eorũ.
Dicitur eis, qui aderant: Venite, quia nimirum hoc ipsum numquã a diuina contem- Gen. 11. b
platione decrescere, in diuina contemplatione semper accrescere est: & numquam
corde recedere, quasi quodam stabili motu est semper venire. Quibus & dicit: De-
scendamus & confundamus ibi linguam eorum. Ascendunt Angeli, in eo, quòd
creatorem conspiciunt: Descendunt Angeli, in eo, quòd creaturam, sese in illicitis
erigentem, examine districtionis premunt. Dicere ergo Dei est: Descendamus &
confundamus ibi linguam eorum, in seipso eis hoc, quòd recte agatur ostendere, &
per vim internæ visionis, eorum mentibus exhibenda iudicia occultis motibus inspira-
re. Aliter loquuntur Angeli ad Deum, sicut et per Ioannis Apocalypsim dicunt: Di- Apoc. 5. d
E gnus est agnus, qui occisus est, accipere virtutem, et diuinitatem, et sapientiam.
Vox namque Angelorum est in laude Conditoris ipsa admiratio intimæ contempla-
tionis. Virtutis diuinæ miracula obstupuisse, dixisse est: quia excitatus cum reueren-
tia motus cordis, magnus est ad aures incircumscripti spiritus clamor vocis. Quæ
vox se quasi per distincta verba explicat, dum sese per innumeros modos admiratio-
nis format. Deus ergo Angelis loquitur: cum eis voluntas eius intima videnda ma-
nifestatur. Angeli autem loquuntur Domino: cum per hoc, quòd super semetipsos
respiciunt, in motum admirationis surgunt. Aliter Deus ad sanctorum animas, ali- 6.
ter sanctorum animæ loquuntur ad Deum. Vnde & in Ioannis Apocalypsi rursum Apoc. 6. c
dicitur: Vidi subter altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter
testimonium, quod habebant: et clamabant voce magna, dicentes: Vsquequo Domi-
ne, san-

ne, sanctus & verus, non iudicas & vindicas sanguinem nostrum, de his, qui habitant A in terra? Vbi illico adiungitur: Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis, vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus conseruorum & fratrum eorum. Quid est enim animas vindictæ petitionem dicere, nisi diem extremum iudicij, & resurrectionem extinctorum corporum desiderare? Magnus quippe earum clamor, magnum est desiderium. Tanto enim quisque minus clamat, quanto minus desiderat: & tanto maiorem vocem in aures circumscripti spiritus exprimit, quanto se in eius desiderium plenius fundit. Animarum igitur verba ipsa sunt desideria. Nam si desiderium sermo non esset, Propheta non diceret: Desiderium cordis eorum audiuit auris tua. Sed cum aliter moueri soleat mens, quæ petit, aliter quæ petitur, & sanctorum animæ ita in interni secreti sinu Deo inhæreant, vt inhærendo requiescant: quo modo dicuntur petere, quas ab interna voluntate constat nullatenus B discrepare? Quo modo dicuntur vindictam desiderare, quas & voluntatem Dei certum est, & ea, quæ futura sunt, non ignorare? Sed in ipso positæ, ab ipso aliquid petere dicuntur, non quòd quidquam desiderent, quod ab eius voluntate, quem cernunt, discordat: sed quo Deo mente ardentius inhærent, eo etiam de ipso accipiunt, vt ab ipso petant, quod eum facere velle nouerunt. De ipso ergo bibunt, quod ab ipso sitiunt: & modo nobis adhuc incomprehensibili, in hoc, quod petendo esuriunt, præsciendo satiantur. Discordarent ergo a voluntate Conditoris, si qua eum vident velle, non peterent: eiq. minus inhærerent, si volentem dare, desiderio pigriori pulsarent. Quibus responsum diuinitus dicitur: Requiescite tempus adhuc modicum, donec compleatur numerus conseruorum & fratrum vestrorum. Desiderantibus animabus: Requiescite tempus adhuc modicum dicere, est, inter ardorem desiderij ex ipsa C præscientia solatium consolationis aspirare: vt & animarũ vox sit, hoc quod amantes desiderant: & respondentis Dei sermo sit, hoc quod eas retributionis certitudine inter desideria confirmat. Respondere ergo eis est, vt collectionem fratrum expectare debeant, eorum mentibus libenter expectandi moras infundere: vt cum carnis resurrectionem appetunt, etiam ex colligendorum fratrum augmento gratulentur.

Ps. 9. d

Aliter Deus loquitur ad diabolum, aliter diabolus ad Deum. Loqui enim Dei est ad diabolum: vias eius, ac negocia animaduersione occultæ districtionis increpare, sicut hic dicitur: Vnde venis? Diaboli autem ei respondere, est omnipotenti maiestati eius posse nihil celare. Vnde hic ait: [Circuiui terram, & perambulaui eam.] Quasi enim dicere eius est, quid egerit, scire quòd actus suos oculis illius occultare non possit. Sciendum vero est, quia sicut hoc loco discimus, quattuor modis loquitur Deus ad D diabolum: tribus, diabolus ad Deum. Quattuor modis loquitur Deus ad diabolum: quia & iniustas vias eius arguit, & electorum suorum contra illum iustitiam proponit, & tentandam eorum innocentiam ei concedendo permittit, & aliquando eum, ne tentare audeat, prohibet. Iniustas enim vias eius redarguit, sicut iam dictum est: [Vnde venis?] Electorum suorum contra illum iustitiam proponit, cum ait: [Numquid considerasti seruum meum Iob: quòd non sit ei similis super terram?] Tentandam eorum innocentiam concedendo permittit, sicut ait: [Ecce vniuersa, quæ habet, in manu tua sunt.] Rursumq. eum a tentatione prohibet, cum dicit: [Tantum in eum ne extendas manum tuam.] Tribus autem modis loquitur diabolus ad Deum. cum vel vias suas insinuat, vel electorum innocentiam fictis criminibus accusat, vel tentandam eandem innocentiam postulat. Vias quippe suas insinuat, qui ait: [Circuiui terram, & perambulaui eam.] Electorum innocentiã accusat, quia dicit: [Num- E quid frustra Iob timet Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum eius, vniuersamq. substantiam eius per circuitum?] Tentandam eandem innocentiam postulat, cum dicit: [Extende manum tuam, & tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.] Sed dicere Dei est: [Vnde venis?] sicut & supra insinuauimus, vi suæ iustitiæ itinera malitiæ eius increpare. Dicere Dei est: [Numquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis super terram?] Tales electos suos iustificando facere: quibus nimirum apostata angelus possit inuidere. Dicere Dei est: [Ecce vniuersa, quæ habet, in manu tua sunt.] ad probationem fidelium, contra eos occulta vi incursum illum suæ malitiæ relaxare. Dicere Dei est: [Tantum in eum ne extendas manum tuam:] ab immoderatæ tentationis impetu eum etiam permittendo restrin-

Infr. 1. c. 1. 11.

A testringere. Diaboli autem dicere est: [Circuiui terram,& perambulaui eam:] sagacitatem suæ malitiæ inuisibilibus eius oculis occultare non posse. Dicere diaboli est: [Nunquid frustra Iob timet Deum?] contra bonos intra cogitationum suarum latibula conqueri: eorumq. profectibus inuidere, atque inuidendo reprobationis rimas exquirere. Dicere diaboli est: [Extende paululum manum tuam, & tange cuncta, quæ possidet:] ad afflictionem bonorum, malitiæ æstibus anhelare. Quo enim eorum tentationem inuidens appetit, eo illorum quasi probationem deprecans petit. Quia igitur internarū locutionum modos succincte diximus: ad intermissum paululum expositionis ordinem reuertamur.

Quòd diabolus non contra Iob, sed contra Dominum certamen iniјt. *Caput V.*

B NVmquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit similis ei super terram, vir simplex & rectus, ac timens Deum,& recedens a malo?] Præcedenti iam sermone tractatum est: quia diabolus non contra Iob, sed contra Deum certamen proposuit, materia vero certaminis beatus Iob in medium fuit. Et si in sermonibus suis dicimus Iob inter flagella deliquisse, quod sentire nefas est, Deum dicimus in sua propositione victoriam perdidisse. Nam ecce et in hoc loco intuendum est: quia non prius diabolus beatum Iob a Domino petijt, sed eum Dominus in diaboli despectum laudauit. Et nisi in sua iustitia permansurum nosset, non vtique pro illo proponeret. Nec periturum in tentatione concederet, de quo ante tentationem, ex Dei laudibus, in tentatoris mente, inuidiæ fuerant faces excitatæ. Sed antiquus aduersarius cum quæ accuset mala, non inuenit: ipsa ad malum inflectere bona quærit. Cumq. de operibus C vincitur, ad accusandum verba nostra perscrutatur. Cum nec in verbis accusationem reperit, intentionem cordis fuscare contendit, tamquam bona facta bono animo non fiant, et idcirco perpendi a iudice bona non debeant. Quia enim fructus arboris esse, et in æstu virides conspicit: quasi vermem ponere ad radicem quærit. Nā dicit: Numquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu vallasti eum ac domum eius, vniuersamq. substantiam eius per circuitum? [Operibus manuum eius benedixisti, et possessio illius creuit in terra.] Ac si aperte dicat: Qui tot bona in terra recipit: quid mirum est, si pro eis se innocenter gerit? Innocens vere esset, si bonus inter aduersa persisteret. Cur autem magnus dicitur, quem merces sui vniuscuiusque operis, tanta rerum multiplicitate comitatur? Astutus quippe aduersarius cum sanctum virum inter prospera bene egisse considerat, reprobare apud iudicem per aduersa festinat. Vnde recte in Apocalypsi voce angelica dicitur: Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui ac- *Apoc. 12. d* D cusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Scriptura autem sacra sæpe diē 9. pro prosperis, noctem autem pro aduersis ponere consueuit. In die ergo et nocte accusare non desinit: quia modo nos in prosperis, modo in aduersis accusabiles ostendere contendit. In die accusat, cum prosperis male nos vti insinuat. In nocte accusat, cum in aduersis nos non habere patientiam demonstrat. Beatum ergo Iob, quia necdum flagella attigerant: quasi adhuc vnde in nocte accusare posset, omnino non habebat. Quia vero in prosperis magna sanctitate viguerat, pro eisdem prosperis bona illum egisse simulabat: versuta assertione mentiens, quòd non ad vsum Domini substantiam possideret, sed ad vsum substantiæ Dominum coleret. Sunt enim nonnulli, qui vt fruantur Deo, dispensatorie vtūtur hoc sæculo. Et sunt nonnulli, qui vt fruantur hoc sæculo, transitorie vti volunt Deo. Cum igitur bona diuini muneris narrat, E putat quòd fortis operarij facta leuiget: vt cuius vitam reprehendere de operibus non valet, eius mentem quasi ex cogitationibus addiscat, mentiens quòd non amore Domini, sed temporalis prosperitatis appetitione seruierit, omne quod innocue exterius vixit. Vires ergo beati Iob nesciens, sed tamen vnumquemque aduersis probari verius sciens, tentandum hunc expetit: vt qui per diem prosperitatis inoffenso gressu incesserat, saltem in nocte aduersitatis impingeret, et ante laudatoris sui oculos offensione impatientiæ prostratus iaceret. Vnde subiungit:

Quod diabolus nihil possit nisi permissus. *Caput VI.*

SEd extende paululum manum tuam, et tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.] Cum sanctum virum Satan tentare appetit, et tamen Domino, vt ma-

vt manum suam extendere debeat, dicit, valde notandum est: quia feriendi vires nec ipse sibi tribuit, qui contra auctorem omnium singulariter superbit. Scit namque diabolus quia quodlibet agere ex semetipso non sufficit: quia nec per semetipsum in eo quòd est spiritus existit. Hinc est quòd in Euangelio expellenda de homine legio dicebat: Si eiicis nos, mitte nos in gregem porcorum. Qui enim per semetipsum ire in porcos non poterat, quid mirum si sine auctoris manu, sancti viri domum contingere non valebat. Sciendum vero est, quia satanæ voluntas semper iniqua est, sed numquam potestas iniusta: quia a semetipso voluntatem habet, sed a Domino potestatem. Quod enim ipse facere inique appetit, hoc Deus fieri non nisi iuste permittit. Vnde bene in libris Regum dicitur: Spiritus Domini malus irruebat in Saul. Ecce vnus idemque spiritus, & Domini appellatur & malus: Domini videlicet per licentiam potestatis iustæ, malus autem per desiderium voluntatis iniustæ. Formidari ergo non debet, qui nihil nisi permissus valet. Sola ergo vis illa tremenda est, quæ cum hostem sæuire permiserit, ei ad vsum iusti iudicij & iniusta illius voluntas seruit. Paululum vero manum postulat extendi, quia exteriora sunt, quæ expetit conteri. Neque enim satan facere se aliquid multum putat, nisi cum in anima sauciat, vt ab illa patria feriens reuocet, a qua ipse longe telo superbiæ suæ prostratus iacet. Sed quid est, quod ait: [Nisi in faciem benedixerit tibi?] Nos nempe quod amamus respicimus: quod vero auersari volumus, ab eo faciem declinamus. Quid itaque Dei facies, nisi respectus eius gratiæ perhibetur intelligi? Ait ergo: [Extende paululum manum tuam, & tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.] Ac si aperte dicat: Ea, quæ dedisti, subtrahe: nam si accepta perdiderit, respectum gratiæ tuæ, ablatis rebus temporalibus, non requiret. Si enim ea, quibus delectatur, non habuerit, fauorem tuum etiam maledicendo contemnet. Cuius petitione callida nequaquam prouocata veritas vincitur, sed ad deceptionem suam hosti conceditur, quod fideli famulo ad augmentum muneris suffragetur. Vnde mox subditur:

Luc. 8. c — A — B — C

Quo modo Deus tentatori in quibusdam dat licentiam, in alijs vero retinet, & refrenat. Caput VII.

11. Ecce vniuersa, quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.] Consideranda est in verbis Domini dispensatio sanctæ pietatis, quo modo hostem nostrum permittit, & retinet, relaxat & refrenat. Alia ad tentandum dat, alia ad affligendum, sed ab alijs religat. Ecce vniuersa, quæ habet, in manu tua sunt: tantum ne in eum extendas manum tuam. [Substantiam prodit, sed tamen corpus protegit: quod quidem postmodum tentatori traditurus est, sed tamen non simul ad omnia relaxat hostem, ne vndique feriens frangat ciuem. Mala enim cum multa electis eueniunt, mira conditoris gratia ex tempore dispensantur: vt quæ coaceruata perimerent, possint diuisa tolerari. Hinc Paulus ait: Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere. Hinc Dauid ait: Proba me domine, & tenta me. Ac si aperte dicat: Prius vires inspice, & tunc, vt ferre valeam, tentari permitte. Hoc tamen quod dicitur: Ecce vniuersa, quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.] Intelligi & aliter potest, quia fortem quidem pugnatorem suum Dominus nouerat, sed tamen diuidere ei certamina contra hostem volebat: vt quamuis robusto bellatori victoria in cunctis suppeteret, prius tamen de vno certamine hostis ad Dominum victus rediret: tuncq; ei aliud iterum vincendo concederet, quatenus fidelis famulus eo mirabilius victor existeret, quo victus hostis se contra illum iterum ad noua bella repararet. Sequitur:

D — 1. Cor. 10. c — Psal. 25. a — E

Quòd Deus est intra omnia, & extra omnia, & supra omnia, & infra omnia. Caput VIII.

12. Egressusq; est satan a facie Domini.] Quid est quòd satan a facie Domini egressus dicitur? Quo enim exitur ab eo, qui vbique est? Hinc namque ait: Cælum & terram ego impleo. Hinc est, quòd sapientia illius dicit? Gyrum cæli circumiui sola. Hinc de eius spiritu scriptum est: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Hinc est, quòd Dominus dicit iterum: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Hinc rursum de eo scriptum est: Cælum metitur palmo, & omnem terram pugillo concludit. Sedi quippe, cui præsidet, interior & exterior manet. Cælum palmo metiens, & terram pugillo concludens, ostenditur, quòd ipse sit circumquaque cunctis rebus, quas creauit,

Hier. 23. e — Eccles. 24. — Sap. 1. b. — Isa. 23. a — Isa. 40. b

A creauit exterior. Id namque quod interius concluditur, a concludente exterius conti-
netur. Per sedem ergo, cui præsidet, intelligitur esse interius supraq. Per pugillum, quo
continet, exterius subterq. signatur. Quia enim ipse manet intra omnia, ipse extra
omnia, ipse supra omnia, ipse infra omnia, et superior est per potentiam, et inferior per
sustentationem: exterior per magnitudinem, interior per subtilitatem: sursum regens,
deorsum continens: extra circumdans, interius penetrãs, nec alia ex parte superior, alia
inferior, aut alia ex parte exterior, atque alia manet interior: sed vnus idemq. totus
vbique præsidendo sustinens, sustinendo præsidens, circumdando penetrans, penetran-
do circumdans. Vnde superius præsidens, inde inferius sustinens, et vnde exterius am-
biens, inde interius replens, sine inquietudine superius regens, sine labore inferius su-
stinens, interius sine extenuatione penetrans, exterius sine extentione circumdans. Est
B itaque inferior et superior sine loco: est amplior sine latitudine: est subtilior sine exte-
nuatione. Quo igitur ab eo exitur, qui dum per molem corporis nusquam est, per in-
circumscriptam substantiam nusquam deest? Sed quamdiu satan pressus maiestatis
potentia, appetitum suæ malitiæ exercere non valuit, quasi ante faciem Domini ste-
tit. A facie autem Domini exijt, quia relaxatus diuinitus ab internæ retentionis an-
gustia, ad sui desiderij effectum venit. A facie Domini exijt, quia diu vinculis disci- 13.
plinæ religata quandoque voluntas noxia ad opus processit. Cum enim, sicut di-
ctum est, id quod voluit, implere non valuit, quasi ante faciem Domini stetit, quia
illum ab effectu malitiæ superna dispensatio coarctauit. Sed a facie Domini exijt, quia
potestatem tentationis accipiens, ad malitiæ suæ vota peruenit. Sequitur:

Quòd conuiuantibus filijs Iob, ex ipsa comessatione diabolus tentandi occasionem accepit, & quo
C *modo de minoribus ad maiora paulatim progreditur.* Caput VIII.

CVm autem quadam die filij, et filiæ eius comederent, et biberent vinum in do-
mo fratris sui primogeniti, nuncius venit ad Iob, qui diceret: Boues arabant,
et asinæ pascebantur iuxta eos, et irruerunt Sabæi, tuleruntq. omnia, et pueros per-
cusserunt gladio, et ego euasi solus, vt nunciarem tibi.] Notandum, quæ tempora ten-
tationibus congruant. Tunc quippe diabolus tentandi tempus elegit, quando beati
Iob filios in conuiuio inuenit. Neque enim solummodo intuetur hostis, quid faciat,
sed etiam quando faciat. Nam quamuis potestatem acceperit, aptum tamen ad sub-
uersionem tempus exquisiuit, vt videlicet nobis Deo dispensante proderetur, quia
prænuncia tribulationis est lætitia satietatis. Intuendum vero est, quàm callide ipsa
damna quæ illata sunt, nunciantur. Non enim dicitur: Boues a Sabæis ablati sunt: sed
D qui ablati sunt, Boues arabant, vt videlicet memorato fructu operis, causa cresceat
doloris. Vnde et apud Græcos, non solũ asinæ, sed asinæ fetæ raptæ referuntur: vt dum
minima animalia audientis animũ minus ex sui qualitate percuterent, amplius ex fe-
cunditate vulnerarent. Et quia eo magis aduersa animum feriunt, quo cum multa
sunt, etiam subita nunciantur, aucta est mensura gemituum, etiam per particulas
nunciorum. Nam sequitur: [Cum adhuc ille loqueretur, venit alius et dixit: Ignis 14.
Dei cecidit de cælo, et tactas oues puerosq. consumpsit, et effugi ego solus, vt nun-
ciarem tibi.] Ne rebus perditis minorem audienti dolorem moueat: eius animum
ad exercendum etiam ipsis nunciorum verbis instigat. Intuendum quippe est, quàm
callide dicitur: Ignis Dei, ac si aperte diceretur: Illius animaduersionem sustines
quem tot hostijs placare voluisti: illius iram toleras, cui quotidie seruiens insudabas.
E Dum enim Deum, cui seruierat, aduersa intulisse indicat, læsum commemorat, in quo
excedat: quatenus anteacta obsequia ad mentem reduceret, et frustra se seruisse
æstimans in auctoris iniuriam superbiret. Pia etenim mens cum se aduersa ab ho-
minibus perpeti conspicit, in diuinæ gratiæ consolatione requiescit: cumq. tenta-
tionum procellas increscere extrinsecus viderit, secessum spei Dominicæ appetens,
intra conscientiæ portum fugit. Vt vero versutus hostis vno eodemq. tempore
sancti viri robustissimum pectus, et humanis aduersitatibus, diuina dispensatione
concuteret, et prius Sabæos irruisse intulit, et mox ignem Dei de cælo cecidis-
se nunciauit, vt quasi omnem aditum consolationis excluderet, dum et ipsum ad-
uersantem ostenderet, qui consolari animum intra aduersa potuisset, quatenus dum
se tentatus vndique destitui, atque vndique premi considerat, in contumeliam tan-

to audacius, quanto et desperatius erumpat. Sequitur: [Et adhuc loquente illo, venit alius et dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, et inuaserunt camelos, et tulerunt eos, necnon et pueros percusserunt gladio, et effugi ego solus, vt nunciarem tibi.] Ecce iterum, ne quid minus de humana aduersitate doluisset, Chaldæorum turmas irruisse denunciat: et ne illum minus desuper veniens aduersitas feriat, iteratam iram in aere demonstrat. Nam sequitur: [Loquebatur ille, et ecce alius intrauit, et dixit: Filijs tuis et filiabus vescentibus, et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repente ventus vehemens irruit a regione deserti, et concussit quattuor angulos domus, quæ corruens oppressit liberos tuos, et mortui sunt, et effugi ego solus, vt nunciarem tibi.] Qui vno vulnere non prosternitur, idcirco bis, terq. percutitur, vt vsque ad intima quandoq. feriatur. Nunciata itaque fuerat aduersitas de Sabæis, nunciata diuina animaduersio per ignẽ de cælo, nunciatur ab hominibus iterum camelorũ raptus, cædesq. puerorum, et diuinæ indignationis ira repetitur, dum ventus irruens concussisse domus angulos, atque extinxisse liberos indicatur. Quia enim notum est, quòd absque superno nutu moueri elementa non possint, latenter infertur, quòd ipse contra illum elementa mouerit, qui moueri permisit, quamuis satan a Domino semel accepta potestate ad vsum suæ nequitiæ etiam elementa concutere præualet. Nec mouere debet, si spiritus de summis proiectus turbare in vẽtos aerem potuit: cum nimirum constet, quia et damnatis in metallum, ad vsum aqua et ignis seruit. Quæsitum est igitur, vt nunciarentur mala: quæsitum est, vt multa: quæsitum est, vt subita. Sed cum prius aduersa nunciauit, tranquillo adhuc pectori quasi sanis membris vulnus inflixit: cum vero percussum cor feriendo repetijt, vt ad impatientię verba compelleret, super vulnera vulnus irrogauit. Intuendũ vero est, quàm callide curauit hostis antiquus, non tam iactura rerum sancti viri patientiã rumpere, quàm ipso ordine nunciorum. Qui studens prius parua, et post nunciare maiora, in extremo filiorum mortem intulit: ne vilia pater rei familiaris damna duceret, si illa iam orbatus audiret, et minus percuteret rerum amissio, præcognita morte filiorũ: quia videlicet nulla esset hæreditas, si illos prius subtraheret, qui seruabantur hæredes. Sed a minimis incipiens In vltimum grauiora nunciauit, vt dũ gradatim deteriora cognosceret, in eius corde doloris locum omne vulnus inueniret. Notandum, quàm callide tot malorum pondera, et diuisa, et subita nunciantur: vt et repenre, et particulatim crescens, in audientis corde dolor sese ipse non caperet, et tanto ardentius in blasphemiam accenderet, quanto subitis, ac multiplicibus nuncijs in se angustius ęstuaret.

Quòd dissolutio præpositorum sit ruina minorum. Caput IX.

16. IN domo fratris sui primogeniti.] Sed neque hoc neglecte prætereundũ puto: quòd filij in maioris fratris domo conuiuantur, cum pereunt. Dictum namque est superius, quòd conuiuia peragi sine culpa vix possunt. Vt, ergo nostra, non illorum loquamur: sciendũ nobis est, quia omne, quod a minoribus voluptuose agitur, maiorũ disciplina cohibetur. Cum vero maiores ipsi voluptati deseruiunt, nimirum minoribus lasciuiæ frena laxantur. Quis enim sub disciplinæ se constrictione retineat, quando et ipsi, qui ius constrictionis accipiũt, sese voluptatibus relaxant? Dum ergo in maioris fratris domo conuiuantur, pereunt: quia tunc contra nos hostis vehementius vires accipit, quando et ipsos, qui pro custodia disciplinæ prælati sunt, ventri seruire cognoscit. Tanto enim licentius ad feriendum occupat subditos, quanto et hi, qui intercedere pro culpis poterant, voluptati vacant. Absit autem ne tanri viri filios per conuiuiorũ studia, ingurgitando ventri vacasse suspicemur: sed tamen veraciter nouimus, quia etsi per disciplinæ quisque custodiam necessitatis metas edendo non transit, accensa tamen mentis intentio inter conuiuia torpescit: et minus in quanto sit tentationum bello considerat, qui se per securitatem relaxat. In domo ergo primi fratris filios obruit: quia antiquus hostis in minorum morte subuersionis aditum per negligentiam maiorum quęrit. Sed quia quantis nunciorum iaculis sit percussus, agnouimus: vir fortis noster, qualis inter vulnera consistat, audiamus. Sequitur.

Quòd Iob in eo quòd filios luxit, et Deum adorauit, manifeste ostendit, quàm immobilis in Dei et proximi charitate extiterit. Caput X.

TVnc surrexit Iob, et scidit vestimenta sua: et tonso capire corruens in terram adorauit.] Nonnulli magnæ constantiæ philosophiam putant, si disciplinæ asperitate

A titate correpti, ictus verberum doloresq. non sentiant. Nonnulli vero tam nimis
percussionum flagella sentiunt, vt immoderato dolore commoti, etiam in excessu
linguæ dilabantur. Sed quisquis veram philosophiam nititur tenere, necesse est,
vt inter vtraque gradiatur. Non est enim pondus veræ virtutis, insensibilitas cordis,
quia et valde insana per stuporem membra sunt, quæ et incisa sentire dolorem nequaquam
possunt. Rursus virtutis custodiam deserit, qui dolorem verberum vltra quàm
necesse est sentit: quia dum nimia afflictione cor tangitur, vsque ad impatientiæ contumelias
excitatur: et qui per flagella corrigere malefacta debuerat, agit vt nequitia
per flagellum crescat. Contra insensibilitatem quippe percussorum per Prophetam Hier. 5.a
dicitur: Percussisti eos, nec doluerunt: attriuisti eos, et renuerunt accipere disciplinam.
Contra pusillanimitatem percussorum per Psalmistam dicitur: In miserijs Ps. 139.b
B non subsistent. In miserijs namque subsisterent, si æquanimiter aduersa tolerarent.
At postquam mēte inter flagella corruunt: quasi inter illatas miserias subsistendi con- 17.
stantiam perdunt. Beatus itaque Iob, quia veræ philosophiæ regulam tenuit, contra
vtraque mira se æquitatis arte seruauit: vt nec quasi dolorem non sentiens, flagella
sperneret: nec rursum vltra modum dolorem sentiens, contra iudicium flagellantis
insaniret. Cunctis enim rebus perditis, cunctis liberis amissis, surrexit, scidit vestimenta
sua, et tonso capite corruens in terram, adorauit. Quòd vestimenta scidit,
quòd tonso capite in terram corruit, monstrat nimirum, quia flagelli dolorem sensit.
Quòd vero additur: Adorauit, aperte ostenditur: quia in dolore positus contra
flagellantis iudicium non excessit. Nec omnino ergo non motus est, ne Deum ipsa
insensibilitate contemneret: nec rursum omnino motus est, ne nimis dolendo peccaret.
C Sed quia duo sunt præcepta charitatis, Dei videlicet amor, et proximi: vt dilectionem
proximi exolueret, impendit filijs luctum: ne dilectionem Dei desereret, expleuit
inter gemitus orationem. Solent nonnulli in prosperis Deum diligere, in aduersis
autem positi flagellantem minus amare. Beatus autem Iob per hoc, quòd motus
exterius exhibuit, ostendit quia flagella patris agnouit. Per hoc, quòd adorando humilis
mansit, ostendit quia amorem patris nec in dolore deseruit. Ne igitur superbus
esset non sentiens, in percussione corruit: ne autem se ferienti extraneum faceret,
ad hoc corruit, vt adoraret. Mos autem veterum fuit: vt quisquis speciem sui corporis
capillos nutriendo, seruaret, eos tempore afflictionis abscinderet: et rursum qui
tranquillitatis tempore capillos abscinderet, eos in ostensione afflictionis nutriret.
Beatus igitur Iob tranquillitatis tempore capillos seruasse ostenditur: cum ad doloris
D vsum caput totondisse memoratur: quatenus cum in cunctis eum rebus manus superna
percuteret, etiam sponte illum pœnitentiæ species diuersa fuscaret: sed iste exutus
rebus, filijs orbatus, qui vestimenta scidit, qui caput totondit, qui in terram corruit,
quid dicat, audiamus.

Quòd in amissione exteriorum magna consolatio sit, considerare quòd hæc temporalia nec aliquando habuimus, nec semper habebimus. Caput XI.

NVdus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc.] O quàm altæ sedi
interni consilij præsidet iste, qui scissis vestibus, in terra prostratus iacet. Quia
enim iudicāte Domino, cuncta amiserat, pro seruanda patientia illud tempus ad memoriam
reduxit, quo necdum ista, quæ perdidit, habebat: vt dum intuetur quòd aliquando
illa non habuit, dolorem temperet, quòd amisit. Magna enim consolatio est
E in rerum amissione, illa tempora ad mentem reducere, quibus nos contigit res, quas
perdidimus, non habuisse. Quia vero omnes nos terra genuit, hanc non immerito matrem
vocamus. Vnde scriptum est: Graue iugum super filios Adam a die exitus de Eccli. 40.
ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ in matrem eorum omnium. Beatus
igitur Iob, vt patienter lugeat, quod hic amisit, vigilanter attendit qualis huc venerit:
ad augmentum autem seruandæ patientiæ, adhuc solertius inspicit, hinc qualis
recedat, et dicit: [Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc.
Ac si dicat: Nudum me huc intrantem terra protulit, nudum me hinc exeuntem terra
recipiet. Qui ergo accepta habui, sed relinquenda perdidi, quid proprium amisi?

Quòd diabolus humilitate noſtra ſternitur, & patientia ſuperatur Caput XII. A

18. QVia vero conſolatio non ſolum ex conſideratione conditionis exhibenda eſt, ſed etiam ex iuſtitia conditoris, rectè ſubiungitur: [Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt.] Sanctus vir, tentante aduerſario, cuncta perdiderat, ſed tamen ſciens, quia contra ſe ſatan tentandi vires, niſi permittente Domino, non habebat, non ait: Dominus dedit, diabolus abſtulit, ſed Dominus dedit, Dominus abſtulit. Fortaſſe enim fuerat dolendum, ſi quod Dominus dedit, hoſtis abſtuliſſet: at poſtquam non abſtulit, niſi ipſe, qui dedit, ſua recepit, non noſtra abſtulit: ſi enim ab illo accipimus, quibus in hac vita vtimur, cur doleamus, quòd ipſo iudicante exigimur, quo largiente fœneramur? Nec aliquando iniuſtus eſt creditor, qui dum præfixo reddendi tempore non conſtringitur: quãdo vult, exigit, quod fœneratur. B Vbi et bene ſubiungitur: [Sicut Domino placuit, ita factum eſt.] Cum enim in hac vita ea, quæ nolumus, patimur, neceſſe eſt, vt ad eum, qui iniuſtum velle nihil poteſt, ſtudia noſtræ voluntatis inclinemus. Magna quippe eſt conſolatio in eo quod diſplicet, quòd illo ordinante erga nos agitur, cui non niſi iuſtum placet. Si igitur iuſta Deo placere ſcimus: pati autem nulla, niſi quæ Domino placuerint, poſſumus, iuſta ſunt cuncta, quæ patimur, et valde iniuſtum eſt, ſi de iuſta paſſione murmuramus. Sed quia orator fortis quo modo aſſertionem partis ſuę contra aduerſarium allegauit, audiuimus: nunc quo modo in orationis ſuæ termino iudicem benedicendo laudet, audiamus. Sequitur: [Sit nomen Domini benedictum.] Ecce omne, quod rectum ſenſit, Domini benedictione concluſit, vt hinc aduerſarius inſpiciat, et ad pœnam ſuam victus erubeſcat: quia ipſe Domino contumax etiam in beatitudine conditus extitit, C cui homo hymnum gloriæ etiam percuſſus dicit. Intuendum vero eſt, quia hoſtis noſter tot nos iaculis percutit, quot tentationibus affligit. Quotidie namque in acie ſtamus, quotidie tentationum eius tela excipimus. Sed et nos contra illum iacula mittimus, ſi confoſſi tribulationibus, humilia reſpondemus. Beatus igitur Iob percuſſus damno rerum, percuſſus morte filiorum: quia vim doloris vertit in laudem conditoris, dicens: [Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum.] Superbum hoſtem humilitate percuſſit, crudelem patientia ſtrauit: nec credamus, quòd bellator noſter accepit, et non inflixit vulnera. Quot enim voces patientiæ in Dei laudem percuſſus reddidit, quaſi tot in aduerſarij pectore iacula intorſit: et acriora valde, quàm ſuſtinuit, inflixit. Afflictus enim terrena perdidit, ſed afflictionem humiliter ſuſtinens cæleſtia multiplicauit: Sequitur: D

Quòd Iob percuſſus, nec verbo, nec cogitatione in Deum peccauit. Caput XIII.

19. IN omnibus his non peccauit Iob labijs ſuis: neque ſtultum aliquid contra Deum locutus eſt.] Quia tentationum tribulationibus deprehenſi, etiam tacito cogitationum motu poſſumus non loquendo peccare: beato Iob et oris teſtimonium perhibetur et cordis. Prius enim dicitur: [Non peccauit Iob labijs ſuis,] et tunc demum ſubditur:] Neque ſtultum aliquid contra Deum locutus eſt.] Qui enim ſtultum locutus non eſt, culpam a lingua compeſcuit: ſed cum præmittitur, non peccauit: conſtat quòd murmurationis vitium etiam a cogitatione reſtrinxit. Nec ergo peccauit, nec ſtultum locutus eſt: quia nec per conſcientiam tacitus tumuit, nec linguam in contumaciam relaxauit. Stulte autem contra Deum loquitur, qui inter diuinæ animaduerſionis flagella poſitus, iuſtificare ſemetipſum conatur. Si enim innocentem ſe aſſerere ſuperbe audeat, quid aliud, quàm iuſtitiam ferientis accuſat? Hucuſque nos verba hiſtoriæ tranſcurriſſe ſufficiat: iam nunc ad indaganda allęgoriæ myſteria expoſitionis ſe ſermo conuertat. E

Quòd Deus tempora ſine tempore intuetur: & in luce tenebras videt: & diuerſa ordinans non eſt diuerſus. Caput XIIII.

20. SEd in hoc quod ſcriptum eſt: [Quadam die cum veniſſent filij Dei, vt aſſiſterent coram Domino: affuit inter eos etiam ſatan.] diſcutiendum prius eſt, cur quadam die factum aliquid coram Domino dicitur: cum apud illum nequaquam curſus temporis mutatione diei noctiſq. varietur. Neque enim in ea luce, quæ ſine acceſſu ea, quæ eli-

A quæ eligit, illustrat, et sine recessu ea, quæ respuit, deserit, desectus mutabilitatis venit: quia in semetipsa manendo immutabilis, mutabilia cuncta disponit: sicq. in se transeuntia condidit, vt apud se transire nequaquam possint: nec tempus intus in conspectu eius defluit, quod apud nos foris decurrit. Vnde fit vt in æternitate eius fixa maneant ea, quæ non fixa exterius sæculorum volumina emanant. Cur ergo apud eum dicitur: [Quadam die cui nimirum dies vna est æternitas sua?] Quam videlicet nec fine claudi, nec initio vidit aperiri Psalmista, cum dicit: Melior dies est vna in atrijs tuis super millia. Sed cum scriptura sacra de temporaliter editis loquitur, dignum est, vt verbis temporalibus vtatur: quatenus condescendendo leuet, et dum de æternitate aliquid temporaliter narrat, assuetos temporalibus, sensim ad æterna traijciat: seq. bene nostris mentibus æternitas incognita, dum verbis cognitis Ps. 83. d

B blanditur, infundat. Quid autem mirum, si in sacro eloquio incommutabilitatem suam Deus præpropere humanæ menti non aperit: quãdo et resurrectionis suæ sollemnitate celebrata, quibusdam prouectionum accessibus innotuit, in corruptionem corporis, quod resumpsit? Luca quippe attestante, didicimus: quòd quibusdã se in monumento quærentibus prius Angelos misit: et rursum discipulis in via de se loquentibus ipse quidem, sed non cognoscendus, apparuit: qui post exhortationis moras cognoscendum se in panis fractione monstrauit. Ad extremum vero repente ingrediens, non solum se cognoscibilem, sed etiam palpabilem præbuit. Quia enim infirma adhuc gestabant corda discipuli, in cognitione tanti mysterij ita fuerant diuina dispensatione nutriendi, vt paulisper aliquid querentes inuenirent, inuenientes crescerent, et crescentes cognita robustius tenerent. Quia igitur non repente, sed causarum verbo- Luc. 23. a Ibid.

C rumq. incrementis, quasi quibusdam ad æternitatem passibus ducimur: intus apud eum quadam die aliquid factum dicitur, qui ipsa quoque tempora sine tempore contuetur. An quia etiam satan affuit die quadam, dum hoc factum dicitur, indicare sacra scriptura studuit: quia in luce Deus tenebras vidit? Nos quippe vno eodemq. 21. cotuitu lucem, et tenebras contueri non possumus: quia cum in tenebris oculus figitur, lux fugatur: et cum ad lucis se coruscationem verterit, tenebrarum vmbra discedit. Illa autem vis, quæ cuncta mutabilia immutabiliter videt, quasi in die ei satan affuit: quia apostatæ angeli tenebras sine obscuritate comprehendit. Nos, vt dictum est, vno eodemq. intuitu contemplari non possumus, et quæ approbando eligimus, et quæ reprobando damnamus: quia cum ad hanc animus vertitur, ab illa cogitatione separatur: cum vero ad illam reducitur, ab hac, cui inhæsit, remouetur. Deus vero, qui si-

D ne mutabilitate simul cuncta respicit, sine distentione comprehendit: videlicet et bona, quæ adiuuat et mala, quæ iudicat, et quæ adiuta remunerat, et quæ iudicans damnat, in his, quæ diuerso disponit ordine, diuersus non est. In die ergo ei satan affuisse describitur: quia lumen æternitatis eius nulla mutabilitatis fuscatione tangitur, et in hoc, quòd ei tenebræ præsentes sunt, affuisse inter filios Dei dicitur: quia ea vi iustitiæ immundus spiritus penetratur, qua videlicet mundorum spirituum corda complentur: eoq. radio luminis iste transfigitur, quo illi vt luceant perfunduntur. Inter filios Dei affuit: quia et si ille Deo ad electorum adiutorium, iste ad probationem seruit. Inter filios dei affuit: quia et si ab illis in hac vita laborantibus auxilium pietatis impenditur: iste occultæ eius iustitiæ nesciendo seruiens, ministerium exequi reprobationis conatur. Vnde bene in libris Regum per Prophetam dicitur:

E *Quòd sancti Angeli ad adiutorium electorum, satan vero ad probationem, Deo seruiat. Caput XV.*

VIdi Dominum sedentem super solium suum: et exercitum cæli a dextris eius et a sinistris, et dictum est: In quo decipiam Achab, vt ascendat et cadat in Ramoth Galaath? Et dixit alius ita, et alius aliter. Et egressus est vnus, et dixit: Ego decipiam Achab: et dictum est: In quo decipies? Qui respondit dicens: Egrediar, et ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius. Quid enim solium Dei, nisi angelicas potestates accipimus, quarum mentibus altius præsidens inferius cuncta disponit? Et quid exercitus cæli, nisi ministrantium Angelorum multitudo describitur? Quid est ergo, quòd exercitus cæli a dextris et sinistris eius stare perhibetur? Deus enim, qui ita est intra omnia vt etiam sit extra omnia: nec dextra, nec sinistra concludit. Sed dextra 3. Reg. 22. b

Dei, angelorum pars electa: sinistra autem Dei, pars angelorum reproba designatur. Non A enim ministrant Deo solummodo boni, qui adiuuent: sed etiam mali, qui reprobent. Non solum qui a culpa redeuntes subleuent: sed etiam qui redire nolentes grauent. Nec quòd cæli exercitus dicitur, angelorum pars reproba in eo intelligi posse perhibetur. Quas enim suspendi in aere nouimus, aues cæli nominamus. Et de eisdem spiritibus Paulus dicit:
Ephes. 6. Contra spiritalia nequitiæ in cælestibus. Quorum caput enuncians, ait: Secundum prin-
Eph. 2. cipem potestatis aeris huius. A dextera ergo Dei & sinistra angelorum exercitus stat, quia & voluntas electorum spirituum diuinæ pietati concordat: & reproborum sensus suæ malitiæ seruiens, iudicio districtionis eius obtemperat. Vnde & mox fallax spiritus in mediũ prosilijsse describitur, per quem Achab rex, exigentibus suis meritis, decipiatur. Neque enim fas est credere bonum spiritum fallaciæ deseruire voluisse, vt diceret: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius, sed quia Achab rex ex præcedentibus peccatis dignus erat, vt tali debuisset deceptione damnari: quatenus qui sæpe volens B ceciderat in culpam, quandoque nolens caperetur ad pœnã. Occulta iustitiæ licentia malignis spiritibus datur, vt quos volentes in peccati laqueo strangulant, in peccati pœnam etiam nolentes trahant. Quòd ergo illic a dextris atque a sinistris Dei, exercitus cæli astitisse describitur: hoc hic inter filios Dei satan affuisse perhibetur. Ecce a dextris Dei steterunt angeli, qui nominantur filij Dei: ecce a sinistris angeli stant, quia affuit inter eos etiam satan. Sed quia allegoriæ mysteria indagare decreuimus, non inconuenienter accipimus, quòd in die Dominus satan vidit: quia vias eius in sapientiæ suæ incarnatione corripuit: quasi eum non vidisse, fuerit, tandiu prauitatem illius in humani generis perditione tolerasse. Vnde & ei diuina voce mox dicitur: [Vnde venis?] In die satan requiritur de vijs suis, quia in luce manifestatæ sapientiæ, occulti hostis insidiæ deteguntur. Quia C ergo incarnato Domino, diabolus increpatur, & a sua pestifera effrenatione corripitur, re-
22. ctè subiungitur: [Cui dixit Dominus: Vnde venis?] Tunc enim satanæ vias requirendo arguit, cum per mediatoris aduentum persuasionis eius nequitias reprimens, increpauit. Nec immerito in hoc die filij Dei coram Domino astitisse referuntur, quia videlicet ad æternæ patriæ vocationem, electi omnes, luce sapientiæ se illustrante, collecti sunt. Quos quamuis incarnata sapientia aggregare affectu operis venerat, diuinitati tamen illius iam per eius præscientiam intrinsecus assistebant. Sed quia de vijs suis antiquus hostis, Redemtore veniente, discutitur, quid dicat audiamus:

Quòd ab Adam ad aduentum Christi satan nullum, qui sibi plene resisteret, repererit. Caput XVI.

CIrcuiui terram, & perambulaui eam.] Ab Adam quippe, ante aduentum Domini, D omnes post se gentium nationes traxit. Circuiuit terram & perambulauit: quia per corda gentiũ iniquitatis suæ vestigia impressit. Cadens enim a sublimibus humanas mentes iure possedit, quia in culpæ suæ vinculo volentes astrinxit: tantoq. latius in mundo vagatus est, quanto a reatu illius quisquam liber per omnia inuentus non est. Cui quasi ex potestate mundum circuisse, est nullum hominem, qui sibi plene resisteret, inuenisse. Sed iam satan redeat, id est, ab effectu suæ malitiæ vis illum diuina constringat, quia iam apparuit in carne, qui in peccati contagione, ex carnis nihil habebat infirmitate. Venit humilis, quem & superbus hostis admiretur: quatenus qui fortia diuinitatis eius despexerat, etiam humanitatis eius infirma pertimescat. Vnde & mox significatione mirifica, contra eum ipsa humanitatis infirmitas obstupescenda proponitur, vt dicatur: [Numquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis in terra?] Quòd Iob interpre- E tetur dolens, paulo ante iam diximus. Dolens vero ipse veraciter per figurã dicitur: qui
Isa. 53. portare dolores nostros, Propheta attestante, perhibetur. Cui in terra similis non est, quia omnis homo tantummodo homo est, ipse autem Deus & homo. In terra ei similis non est: quia etsi adoptiuus quisque filius ad percipiendam diuinitatem proficit, nequaquã tamen vt Deus naturaliter esset, accipit. Qui bene etiam seruus dictus est, quia formam serui suscipere dignatus est. Nec maiestati iniuriã intulit assumpta humilitas carnis: quia & vt seruanda susciperet, ne tamẽ habita permutaret, nec diuina humanitate minuit, nec humana
Phil. 2. diuinitate consũpsit: quia etsi per Paulũ dicitur: Qui cũ in forma Dei esset, nõ rapinã arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formã serui accipiẽs: ei semetipsum exinaniuisse, est ab inuisibilitatis suæ magnitudine se visibilem demonstrasse: vt serui forma

A forma tegeret hoc, quod incircumscripte omnia ex diuinitate penetraret. Dei autem ad sat an per figuram dicere, est, numquid considerasti seruum meum Iob? vnigenitum filium contra eum in forma serui admirabilem demonstrare. Eo enim ipso, quo illum tantæ virtutis in carne innotuit: quasi superbienti aduersario, quòd dolens consideraret, indicauit. Sed quia bonum, quod miraretur, intulerat: restat, vt ad reprimendam eius superbiam virtutes illius adhuc enumerando subiungat. Sequitur: [Homo simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo.] Venit namque inter homines mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus, ad præbendum exemplum vitæ hominibus, simplex: ad non parcendum vero malignis spiritibus, rectus: ad debellandam superbiam, timens Deum: ad detergendam vero in electis suis vitæ immunditiam, recedens a malo. De ipso enim per Isaiam principaliter dicitur: Et 23. Isa.11.a
B replebit eum spiritus timoris Domini. Et ipse a malo singulariter recessit, quia facta imitari noluit, quæ in hominibus inuenit, quoniam attestante Petro: Peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Sequitur: [Respondens satan ait: Numquid frustra Iob timet Deum? Nonne tu vallasti eum ac domum eius, vniuersamq. substantiam eius per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, et possessio illius creuit in terra.] Antiquus hostis Redemptorem humani generis, debellatorem suum in mundum venisse cognouit: vnde et per obsessum hominem in Euangelio dicitur: Quid nobis, et tibi, Fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos: Qui tamen prius cum hunc passibilem cerneret, et posse mortalia perpeti humanitatis videret: omne, quod de eius diuinitate suspicatus est, ei fastu superbiæ suæ in dubium venit. Nihil quippe nisi superbum sapiens, dum esse hunc humilem conspicit, Deum esse dubitauit. Vnde et ad tentationum se argumenta conuertit, dicens: Si filius Dei es, dic vt 1.Pet.2.c Matt.8.d Matt.4.a
C lapides isti panes fiant. Quia igitur passibilem vidit, non Deum natum, sed Dei gratia custoditum credidit. Vnde et nunc inferre perhibetur: Nonne tu vallasti eum ac domum eius, vniuersamq. substantiam eius per circuitum? [Operibus manuum eius benedixisti, et possessio eius creuit in terra.] Eum quippe ac domum eius a Deo vallatam dicit, quia tentando eius conscientiam penetrare non potuit. Substantiam eius vallaram asserit, quia electos eius inuadere non præsumit. Operibus manuum eius benedixisse Deum, et possessionem eius excrescere in terra, queritur: quia scilicet tabescens videt, quòd fides eius in notitiā hominum, prædicantibus Apostolis multiplicatur. Possessio quippe eius crescere dicitur, dum laborantibus prædicatoribus, fidelium quotidie numerus augetur. Hæc itaque satan Deo dixisse, est talia inuidendo sensisse. Hæc satan Deo dixisse est, de his tabescendo doluisse. Sequitur: [Sed exten-
D de paululum manum tuam, et tange cuncta, quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.] Quem enim tranquillitatis tempore, Dei gratia custoditum credidit, peccare posse per passionem putauit. Ac si aperte dicat: Interrogatus afflictionibus homo, et peccator agnoscitur, qui in miraculis Deus putatur. Dixit ergo Dominus ad satan: [Ecce vniuersa, quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.] Cum sacram historiam sub figurali intellectu discutimus, satanæ manus non potestas, sed tentatio debet intelligi. Vniuersa itaque, quæ habet, in manum tentantis dantur, et in eum tentationis manus extendi prohibetur: quod tamen fieri substantia amissa conceditur: quia nimirum prius Iudæa, quæ possessio eius fuerat, in infidelitate sublata est, et post eius caro patibulo crucis affixa. Qui igitur prius Iudæam aduersantem pertulit, et postea vsque ad crucem venit: quasi prius habita amisit, et 24.
E post in semetipso aduersantis nequitiam pertulit. [Egressusq. est satan a facie Domini.] Sicut et superius dictum est, satan a facie Domini exijt, quia ad desiderij sui vota peruenit. Quasi enim ante ipsum erat, dum propter ipsum, quod male sitiebat, implere non poterat. Cum autem quadam die filij eius, et filiæ comederent, et biberent vinum in domo fratris sui primogeniti.] Beati Iob filios ac filias, vel Apostolorum ordinem, vel cunctorum fidelium multitudinem diximus designasse. Incarnatus autem Dominus prius ex Iudæa ad fidem paucos elegit, et post sibi multitudinem populi gentilis aggregauit. Quis autem maior Domini filius, nisi Iudaicus populus accipi debet, qui ei dudum datæ legis fuerat doctrina generatus: minor autē gentilis populus, qui in mundi extremitate collectus est? Quia igitur cum satan vtilitati hominum nesciens deseruiret, et corruptis persecutorum cordibus, licentiam Domi-

nicæ

nicæ passionis experetet: sancti Apostoli necdum aggregandam Deo gentilitatem nouerant, et soli Iudææ fidei arcana prædicabant: cum satan exiisse a Domino dicitur, filij et filiæ in Domino fratris primogeniti conuiuari referuntur. Dictum quippe eis A
Matt.10.b fuerat: In viam gentium ne abieritis. Post mortem namque resurrectionemq. Domi-
Act.13.g ni in gentium prædicationem conuersi sunt. Vnde et in suis actibus dicūt: Vobis oportebat loqui primum verbum Dei, sed quia repulistis illud, et indignos vos iudicastis æternæ vitæ: ecce conuertimur ad gentes. Hi itaque filij sponsi, de quibus et eiusdem
Matt.9.b voce sponsi dicitur: Non ieiunabunt filij sponsi, quamdiu cum illis est sponsus: in domo fratris primogeniti conuiuantur, quia videlicet adhuc Apostoli sacræ scripturæ delitijs in solius Iudaici populi collectione vescebantur. Nuncius venit ad Iob, qui diceret:

Quòd simplices perfectissimis adhærentes eorum intellectu pascuntur. Caput XVII. B

25. Boues arabant, et asinæ pascebantur iuxta eos, et irruerunt Sabæi, tuleruntq. omnia, et pueros percusserunt gladio, et euasi ego solus, vt nunciarem tibi.] Quid aliud in figura per boues, quàm bene operantes: quid aliud per asinas, quàm quosdā simpliciter viuentes accipimus? Quæ bene iuxta boues pasci referuntur: quia mentes simplicium etiam cum alta sapere non possunt, eo magis vicinæ sunt, quo et fraterna bona sua per charitatem credunt: cumq. inuidere alienis sensibus nesciunt, quasi in pastu se minime diuidunt. Simul ergo se asinæ cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniuncti tardiores, eorum intelligentia pascuntur. Sabæi autem captiuantes interpretantur. Et qui alij captiuantium nomine, nisi immundi spiritus designantur, qui cunctos, quos sibi subijciunt, in infidelitatem captiuos ducunt? Qui et pueros gladio feriunt, quia eos tentationis suæ grauiter iaculis vulnerant, quos nec dum iuuenilis constantia liberos, vel robustos seruat. Qui bene quidem bona incipiunt, sed in ipsa adhuc inchoationis suæ teneritudine, captiuantibus immundis spiritibus substernuntur. Quos gladio hostis percutit, quia æternitatis desperatione transfigit. C

Quòd verbum Dei non pereat etiam cum non perierint hi, aduersus quos mala prædixit. Caput XVIII.

Quid est autem hoc, quòd nuncius venit, qui diceret: [Ego euasi solus?] Quis est iste nuncius, qui alijs pereuntibus solus euadit, nisi propheticus sermo, qui, dum fiunt mala, omnia, quæ prædixit, quasi sanus ad Dominum solus redit? Dum enim vera dixisse de perditorum casu cognoscitur, quasi inter mortuos vixisse mon-
Gen.24.a stratur. Hinc est, quòd ad Rebeccam in Isaac coniugio deducendam puer mittitur: D
quia videlicet ad desponsandā Ecclesiam Domino, interposita prophetia, famulatur. Sabæis ergo irruentibus, solus puer, qui nunciaret, euasit: quia malignis spiritibus infirmorum mentes in captiuitatem ducentibus sentētia prophetica conualuit, quæ eandem captiuitatem prænuncians dicit: Propterea captiuus ductus est populus meus,
Isa.5.b quia non habuit scientiam. Prophetia ergo quasi saluatur, dum captiuitas, quam prædixit, ostenditur. Sequitur:

Quòd dum præpositi gloriam propriam quærunt, subditorum corda subuertuntur. Caput XIX.

26. Cumq. adhuc ille loqueretur, venit alter et dixit: Ignis Dei cecidit de cælo, et tactas oues, puerosq. consumpsit, et effugi ego solus, vt nunciarem tibi.] Omnes, qui prædicationis officium in synagoga tenuerunt, cælum rectè vocati sunt: quia nimirum sapere cælestia credebantur. Vnde et Moyses, cum sacerdotes ac populum E
Deut.32.a ad verba suæ admonitionis excitaret, dixit: Attende cælum et loquar, et audiat terra
Ex edit. lxx. verba ex ore meo. Per cælum videlicet signans præpositorum ordinem, per terram vero subditorum plebem. Hoc igitur loco cælum, sacerdotes, vel Pharisæos, vel legis doctores non inconuenienter accipimus, qui ante oculos hominum dum cælestibus officijs inseruirēt, quasi desuper lucere videbantur. Sed quia ipsi summopere in Redemptoris nostri aduersitate commoti sunt, quasi ignis de cælo cecidit: dum ad decipiendum imperitum populum, ab his etiam, qui vera docere putabantur, flamma inuidiæ exarsit. Teste quippe Euangelio nouimus, quòd doctrinæ veritatis inuidentes,

oppor-

A opportunitatem Dominicæ traditionis exquirebant: sed metuētes populum, quæ moliebantur innotescere non audebant. Hinc etiam in eo scriptum est, quòd dissuadendis populis dicunt: Numquid aliquis ex principibus credidit in eum, aut ex Pharisæis? *Io.7.* Sed turba hæc, quæ non nouit legem, maledicti sunt. Quid autem in ouibus atque in pueris, nisi innocentes quosque, sed tamen adhuc infirmos accipimus? Qui dum aduersitatem Pharisæorum ac principum tolerare timuerunt, infidelitatis concrematione consumpti sunt. Dicatur ergo: [Ignis Dei cecidit de cælo, et tactas oues, puerosq. consumpsit,] idest, a præpositorum cordibus flamma inuidiæ corruit, et quidquid boni in plebibus oriebatur, incendit: quia dum mali præpositi suum contra veritatem honorem exigunt, ab omni rectitudine corda sequentium subuertunt. Vbi et bene adiungitur: [Et effugi ego solus, vt nunciarem tibi:] quia dum impletur prædicta causa malitiæ, fallaciæ interitum euadit sermo prophetiæ, qui ait: Et nunc ignis aduer-
B sarios consumit. Ac si aperte dicat: Malos non solum ignis per vindictam post cruciat: sed nunc etiam per liuorem cremat: quia qui post puniendi sunt retributionis supplicio, nunc semetipsos afficiunt inuidiæ tormento. Puer ergo solus fugiens remeat: et igne perijsse oues, puerosq. denunciat, dum prophetia Iudaicum populum deserens, vera se dixisse manifestat, quæ ait: Zelus apprehendit populum ineruditum. Ac si aperte dicat: Dum verba prophetarum discutere plebs noluit, sed credulitatem suam verbis inuidentium dedit, zeli igne perijt: quia in alienæ inuidiæ se flamma concremauit. Sequitur: [Sed et illo adhuc loquente, venit alius et dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, et inuaserunt camelos et tulerunt eos, nec non et pueros percusserunt gladio: et effugi ego solus, vt nunciarem tibi.] Quia Chaldæos feroces interpretari noui- *27.* mus, qui alij Chaldæorum nomine designentur, nisi persecutionis auctores vsque ad
C apertos clamores malitiæ prorumpentes, cum dicunt: Crucifige, crucifige? Qui de *Luc.3.* semetipsis tres turmas faciunt, cum se ad proponendas quæstiones Domino Pharisæi, Herodiani, et Sadducæi diuiserunt. Qui ore quidem sapientiæ victi sunt: sed quia stultos quosdam post se eos traxisse credendum est, factis turmis camelos tulerunt. Vnusquisque namque eorum ordo in praua, quæ sapuit, insipientium corda corrupit, et dum persuadendo ad interitum pertraxit, quasi tortuosas mentes infirmantium ad captiuitatem duxit. Prædicante quippe in Samaria Domino, multi ex Samaritanis fuerunt in possessionem eiusdē Redemptoris nostri asciti. Sed nūquid ij, qui pro septē viris vnius mulieris mortuis, de resurrectionis desperatione Dominum tentant, nequaquam conati sunt credentes Samaritanos a fide reducere, quos constat spem resurrectionis ignorare? Qui dum ex lege nonnulla recipiunt, nonnulla contemnunt,
D quasi Camelorum more, velut animal mundum ruminant: sed vt immundum nequaquam vngulam findunt: quamuis et eos Cameli ruminantes, sed tamen vngulam non findentes indicant, qui in Iudæa iuxta litteram historiam audierant, sed virtutē eius spiritualiter discernere nesciebant. Quos tribus turmis Chaldæi rapiunt, dum Pharisæi, Herodiani, et Sadducæi ab omni sensus rectitudine iniqua persuasione peruertunt. Simulq. pueros gladio feriunt, quia et si qui in populo vti iam ratione poterant, eis ipsi non virtute rationis, sed potestatis auctoritate contraibant: dumq. se quasi præpositos imitari a subditis volunt: etsi intelligere aliquid sequentes possunt, ex auctoritate tamen suscepti regiminis eos ad perniciem pertrahunt. A quibus bene solus puer qui nunciet fugit: quia Pharisæis, Herodianis, atque Sadducæis iniqua patrantibus, eos nimirum deserens propheticus sermo conualescit, qui ait: Et tenentes legem ne- *Hier.2.b*
E scierunt me. Sequitur:

Quòd primogenitus frater sit iudaicus populus, & domus quattuor angulorum Scriba, & Pharisæi, & sacerdotes, & seniores populi, & ventus a regione deserti immundorum spirituum in sanctos cursus. *Caput X X.*

ADhuc loquebatur ille, et ecce alius intrauit, et dixit: Filijs tuis et filiabus vescen- *28.* tibus, et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti: repente ventus vehemens irruit a regione deserti, et concussit quattuor angulos domus. Quæ corruens oppressit liberos tuos: et mortui sunt.] Pauloante iam diximus, quòd filios et filias prædicantes Apostolos et plebes subditas sentiamus, qui in domo fratris primogeniti conuiuari referuntur; quia in habitatione adhuc Iudaici populi sacræ prædicationis delicijs

delicijs vescebantur. [Repente autem vehemens ventus irruit a regione deserti.] Regio deserti est cor infidelium, quod dum creator deserit, nullus inhabitator colit. A Ventus autem vehemens, quid aliud, quàm tentatio fortis accipitur? Ventus ergo vehemens a regione deserti irruit: quia in passione Redemptoris nostri contra fideles eius, fortis tentatio a cordibus Iudæorum venit. Potest etiam deserti regio, derelicta immundorum spirituum multitudo non inconuenienter intelligi. A qua ventus venit, et domum concutit: quia ab eis tentatio prodijt, et persecutorum corda commouit. Sed hæc domus, in qua conuiuabantur filij, in quattuor angulis stabat. Tres enim regentium ordines in synagoga cognouimus, sacerdotum scilicet, scribarum atque seniorum populi. Quibus et si Pharisæos iungimus, quattuor in hac domo angulos inuenimus. A regione igitur deserti ventus venit, et quattuor angulos domus concutit: quia ab immundis spiritibus tentatio irruit, et mentes quattuor ordinum in malitiam persecutionis excitauit. B Quæ domus corruens, oppressit liberos: quia dum Iudæa in crudelitatem Dominicæ persecutionis cecidit, Apostolorum fidem desperationis formidine obruit. Teneri enim tantummodo magistrum viderunt: et iam negantes per diuersa fugiebant. Et quamuis interna manus eorum spiritum in præscientia ad vitam tenuit, a vita tamen fidei eos interim carnalis timor extinxit. Qui ergo auctorem suum, Iudæa sæuiente, reliquerunt, quasi concussis angulis, domo euersa, necati sunt. Quid autem illo tempore de grege fidelium factum credimus, quo fugisse ipsos etiam arietes scimus? Sed inter hæc vnus, qui enunciet, euadit: quia conualuisse se sermo propheticus, qui hæc denunciauerat, ostendit, dicens de persecutore populo: Dilectus meus in
Hier. 11. c domo mea fecit scelera multa: dicens de bonis prædicatoribus, sed tamen in passione
Ps. 37. fugientibus: Proximi mei a longe steterunt. Dicens de cunctis valde formidantibus: C
Zach. 13. b Percutiam pastorem, et dispergentur oues gregis. Sequitur:

Quòd plebs Iudaica et legis sacramenta a capite et corpore suo amissa sunt et scissa.
Caput XXI.

TVnc surrexit Iob, et scidit vestimenta sua.] Ruente domo, extinctis filijs, Iob surrexit: quia Iudæa in infidelitate perdita, prædicatoribus in pauore mortis cadentibus, Redẽptor humani generis semetipsum a carnis suæ morte suscitauit: quia quanto iudicio persecutores suos deseruerit, demonstrauit. Surgere quippe eius, est qua districtione peccatores derelinquat, ostendere: quasi enim iacere eius est, patienter mala tolerare. Surgit ergo, cum contra reprobos iudicium iustitiæ exerit. Vnde et recte vestimenta scidisse perhibetur. Quid enim vestimentum Domini nisi synagoga extitit: quæ prophetis prædicantibus expectationi incarnationis illius adhæsit? Sicut D
Ephe. 5. d enim his nunc vestitur, a quibus diligitur, Paulo attestante, qui ait: Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam. Quæ enim maculam aut rugam non habere dicitur: profecto vestis rationalis et per actionem munda, et per spem tersa monstratur. Ita cum incarnandũ eum Iudæa credidit adhærendo, nihilominus vestis fuit. Sed quia expectatus venit, veniens noua docuit, docens mira exercuit, mira faciens, praua tolerauit, vestem qua indutus fuerat, scidit: dum in Iudæa alios ab infidelitate sustulit, alios in incredulitate dereliquit. Quid est igitur vestis scissa, nisi Iudæa in contrarijs sententijs diuisa? Si enim vestis eius scissa non esset,
Io. 7. b Euangelista non diceret, quòd prædicante Domino, contentio oriebatur in populo, vt alij dicerent, bonus est: alij autem, non, sed seducit turbas. Quasi scissa vestis illius fuit: quæ diuisa per sententias vnitatem concordiæ perdidit, cum et post resurrectionem suam quibusdam credituris apparuit, et quibusdam non credituris se abscondit. E Sequitur: [Et tonso capite corruens in terram, adorauit.] Quid per decisos capillos nisi sacramentorum subtilitas, quid per caput, nisi summa sacerdotij dignitas desi-
Ezech. 5. a gnatur? Vnde et ad Ezechielem Prophetam dicitur: Tu fili hominis sume tibi gladiũ acutum, radentem pilos, et assumes eum, et duces super caput tuum et barbam: vt videlicet Prophetæ facto, iudicium Redemptoris exprimatur, qui in carne apparens caput rasit: quia a Iudaico sacerdotio præceptorum suorum sacramenta abstulit. Barbam rasit, quia regnum Israeliticum deserens, decorem virtutis eius amputauit. Quid vero hoc loco per terram, nisi homo peccator exprimitur? Primo quippe pec-
Gen. 3. d canti homini dictum est: Terra es, et in terram ibis. Terræ ergo nomine peccatrix gentili-

A gentilitas designatur. Nam cum iustam Iudæa se crederet, constat quàm reproba de gentilitate sentiret, Paulo attestante, qui ait: Nos natura Iudæi, et non ex gentibus peccatores. Mediator igitur noster, quasi detonso capite, in terram corruit: quia Iudæam deserens, dum sacramenta sua ab eius sacerdotio abstulit, ad notitiam gentium venit. Capillos enim a capite rasit: quia sacramenta legis ab illo suo primo sacerdorio sustulit, et in terram corruit: quia saluandis se peccatoribus dedit: dumq. eos, qui sibi iusti videbantur, deseruit, hos, qui se iniustos et nouerant, et fatebantur, assumpsit. Hinc et ipse in Euangelio dicit: Ego in iudicium veni in hunc mundum, vt qui non vident, videant: et qui vident, cæci fiant. Hinc et columna nubis, quæ in eremo populum præibat, splendore ignis non in die, sed in nocte radiabat: quia videlicet Redemptor noster suæ conuersationis exemplo, ducatum sequentibus præ-
B stans, de iustitia sua confidentibus, nulla luce claruit: peccatorum vero suorum renebras agnoscentibus ignem sui amoris infulsit. Nec quòd corruere Iob dicitur, indignũ mens hoc significatione Redemptoris arbitretur. Scriptum namque est: Verbum misit Dominus in Iacob, et cecidit in Israel. Iacob quippe supplantator, Israel vero videns Deum dicitur. Et quid per Iacob, nisi Iudaicus populus: quid per Israel, nisi gentilis populus designatur? Quia quem Iacob per carnis mortem supplanrare studuit, hunc nimirum per oculos fidei gentilitas Deum vidit. Ad Iacob ergo missum verbum, in Israel cecidit: quia eum ouem ad se venientem Iudaicus populus respuit, hunc repenre confitens populus gentilis inuenit. De sancto quoque spiritu scriptum est: Cecidit spirirus Domini super eos. Idcirco autem vel verbum Domini, vel Spiritus sanctus in sacra scriptura cadere dicitur, vt inopinatus eius aduentus exprimatur. Quod enim ruit vel cadit, ad ima repente venit. Mediatori ergo in terram quasi corruisse,
C est nullis signis præcurrentibus inopinate ad gentes venisse. Bene autem dicitur, quòd corruens adorauit: quia dũ ipse humilitatem carnis suscepit, in se credentibus vota humilitatis infudit. Fecit enim, quia fieri docuit: sicut et de eius spiritu dicitur. Ipse spiritus postular pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Neque enim petit qui æqualis est, sed postulare dicitur: quia nimirum quos repleuerit, postulantes facit: quamuis hoc er in semetipso Redemptor noster ostendit, qui Patrem etiã, dum passioni propinquaret, exorauit. Quid enim mirum, si in forma serui exorando se Patri subdidit, in qua etiam manus peccantium vsque ad mortis extrema tolerauit? Sequitur:

Gal.2.c; Io.9.e; Exod.13.d; Isa.9.b; Act.2.a; Rom.8.d

Quòd synagoga adultera, pallio litteræ retento, dum lege carnaliter vti voluit, contempta est: et legislatorem criminata, nudum abire permisit. Caput XXII.

D NVdus egressus sum de vtero matris meæ: nudus reuertar illuc.] Redemptoris 31. mater iuxta carnem synagoga extirit, ex qua ad nos per corpus, visibilis processit. Sed hunc intra se tegmine litteræ adopertum tenuit, dum ad spiritalem eius intelligentiam mentis oculos aperire neglexit. Hunc quia in carne humani corporis latentem videre Deum noluit, quasi in diuinitate nudum conspicere contempsit. Sed nudus de vtero marris exijt: quia a synagogæ carne prodiens conspicuus ad gentes venit. Quod bene Ioseph, relicto pallio, fugiente signatum est. Dum enim mulier adulrera male illo vti voluisset, relicto pallio, fugit foras: quia dum synagoga Dominum purum hominem credens, quasi adulterino complexu constringere voluit: ipse tegmen litteræ eius oculis reliquit, et ad cognoscendam diuinitatis suæ potentiã conspicuum se gentibus præbuit. Vnde et Paulus dixit: Vsque hodie, dum legitur Moyses, vela-
E men est positum super cor eorum: quia videlicet adultera mulier apud semetipsam pallium rerinuit, et quem male tenebar, nudum amisit. Quia ergo a synagoga veniens, fidei gentium conspicuus apparuit, ex vtero matris nudus exiuit: Sed numquid hanc omnino deseruit? Et vbi est quod per Prophetam dicitur: Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ saluæ fient? Vbi est quod scriptum est: Donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel saluus fieret? Erit ergo quandoque conspicuus, vt etiam synagogæ appareat. Erit in fine mundi proculdubio, quando gentis suæ reliquijs semeripsum, sicut est Dominus, innotescet. Vnde et bene hic dicitur: [Nudus reuertar illuc.] Nudus quippe ad vterum marris reuertirur, cum in mundi huius termino, qui in sæculo factus homo despicitur, synagogæ suæ oculis Deus ante sæcula declaratur. Sequitur.

Gen.39.b; 2.Cor.3.b; Osea 1.b; Rom.9.c

Quòd

Quòd solius Dei sit dare et auferre, et quòd Redemptori nostro nullum ex consortio carnis, peccatum adhæsit. *Caput* XXIII. A

DOminus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factnm est: sit no-
men Domini benedictum.] Redemptor noster per hoc, quòd Deus est, cum pa-
tre dat omnia: per hoc vero quòd homo est, a patre accipit omnia. Dicat igitur de Iu-
dæa, cum venturum incarnationis eius mysterium crederet: Dominus dedit. Di-
cat de Iudæa, cum expectatam incarnationis eius præsentiam contempsisset: Domi-
nus abstulit. Data quippe est, cum per quosdam futura credidit, sed exigente me-
rito suæ cæcitatis ablata est, cum credita per quosdam venerari contempsit. In se
autem credentes edocet, vt in flagellis positi benedicere Domino sciant, cum subdi-
tur: [Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.] Vnde B
Matt.26.c et testante Euangelio cum appropinquare passioni dicitur, accepto pane, gratias egisse
perhibetur. Gratias itaque agit, qui flagella alienæ iniquitatis suscipit. Et qui nihil
dignum percussione exhibuit, humiliter in persecutione benedicit, vt hinc videlicet
ostendat quid vnusquisque in flagello culpæ propriæ facere debeat, si ipse æquani-
miter flagella culpæ portat alienæ: vt hinc ostendat, quid in correctione faciat sub-
ditus, si in flagello positus pati gratias agit æqualis. Sequitur: [In omnibus his
non peccauit Iob, neque stultum aliquid contra Deum locutus est.] Quod nec pec-
casse, nec stultum aliquid contra Deum locutus asseritur: hoc de illo Petrus, sicut
Petri 2. iam prædiximus, aperte testatur, dicens: Qui peccatum non fecit, nec dolus inuen-
tus est in ore eius. Dolus quippe in ore, quanto apud homines prudentius callet, tan-
1.Cor.3. to apud Deum stultius desipit, Paulo attestante, qui ait: Sapientia huius mundi, C
stultitia est apud Deum. Quia ergo dolus in ore eius non fuit, stultum proculdubio
nihil dixit. Hunc contra Deum sacerdotes et principes stulte locutum crediderunt,
cum interrogatus passionis tempore, Dei se filium testaretur. Vnde et conquiten-
Matt.26. tes dicunt: Quid adhuc egemus testibus? ecce ipsi audiuimus blasphemiam. Sed con-
tra Deum nihil stulte dixit: quia vera loquens, hoc de se infidelibus etiam morien-
32. do intulit, quod paulopost redemptis omnibus resurgendo monstrauit. Hæc in si-
gnificationem nostri capitis breuiter tractata transcurrimus, nunc ad ædificationem
eius corporis, ea moraliter tractanda replicemus: vt quod actum foris narratur in
opere, sciamus quo modo intus agatur in mente. Nam cum filij Dei assistunt coram
Deo, inter eos quoque assistit et satan: quia plerumque bonis nostris cogitationibus,
quæ in corde nostro, aduentu Spiritus sancti operante, seminantur, antiquus ille
callide se interserit, et subiungit inimicus: vt bene cogitata perturbet, maleq. per- D
turbata dilaniet. Sed nequaquam nos in tentatione deserit, qui creauit. Nam ho-
stem nostrum, qui se contra nos in insidijs contegit, illustratione sui luminis nobis
deprehensibilem reddit: propter quod ei mox dicitur: [Vnde venis?] Callidum
namque hostem requirere, est eius nobis insidias declarare: vt quo eum subintrare
ad cor cernimus, forti contra illum circumspectione vigilemus. [Qui respondens
ait: Circuiui terram, et perambulaui eam.] Satanæ terram circuire, est et carna-
lia corda perscrutari, et vnde occasionem accusationis inuenire possit, exquirere.
Terram circuit: quia humana corda circumuenit, vt bona tollat, vt mala menti-
bus inserat, vt inserta cumulet, vt cumulata perficiat, vt perfectos in iniquitatibus
ad pœnam socios acquirat. Et notandum, quòd non transuolasse, sed perambulasse
se asserit: quia nimirum nequaquam quem tentat, velociter deserit: sed vbi molle cor E
inuenerit, ibi pedem miseræ persuasionis figit, vt immorando actionis prauæ vesti-
gia imprimat, et ex suæ iniquitatis similitudine, quos valet, reprobos reddat. Sed
contra hunc beatus Iob laudatur, et dicitur: [Numquid considerasti seruum meum
Iob, quòd non sit ei similis super terram: Vir simplex, et rectus, ac timens Deum, et
recedens a malo?] Quem diuina inspiratio contra hostem roborat, hunc quasi in
satanæ auribus Deus laudat. Laudare quippe eius est, et prius bona concedere, et
post concessa custodire. Sed antiquus hostis eo contra bonos grauius sæuit, quo val-
lari eos diuinæ protectionis munere conspicit. Vnde et subiungens dicit: [Num-
quid frustra Iob timet Deum? Nonne tu vallasti eum, ac domum eius, vniuersamq.
substantiam eius per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, et possessio
illius

A illius creuit in terra.] Ac si aperte dicat: Cur laudas eum, quem protegendo roboras? Despecto enim me, dignus tuis laudibus homo esset, si suis contra me viribus staret. Vnde mox et malitiose de homine expetit: quod tamen protector hominis benigne concedit. Nam subditur.

Quòd electi in tentatione proficiunt: et quod eis diabolus præparat in ruinam, hoc eis Deus conuertit in gloriam. Caput XXIIII.

SEd extende paululum manum tuam, et tange cuncta, quæ possidet: nisi in faciem benedixerit tibi.] Plerumque enim, dum fecunde virtutum fructus reddimus, dum continua prosperitate pollemus, aliquantulum mens erigitur: vt a semetipsa sibi existere bona, quæ habet, arbitretur. Quæ nimirum bona antiquus hostis malitiose
B attrectare appetit, sed hæc tentari Deus non nisi benigne permittit: vt dum mens tentatione pulsata, in bonis, de quibus gaudebat, concutitur: imbecillitatis suæ debilitate cognita, in spe diuini adiutorij robustius solidetur. Fitq. mira dispensatione pietatis: vt vnde malignus hostis cor tentat, vt interimat, inde misericors conditor hoc erudiat, vt viuat. Vnde et bene subiungitur: [Ecce vniuersa, quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam.] Ac si aperte dicat: Electi vniuscuiusque bona sic tibi tentanda exterius tribuo, vt tamen ipse noueris: quia perseuerantem mihi illum in mentis radice conseruo. Vbi et bene subditur: [Egressusq. est satan a facie Domini:] quia per hoc, quòd vsque ad defectum cordis præualere nequaquam permittitur, exclusus ab intimis, exterius vagatur. Qui etiam si virtutes mentis plerumque turbat: eo ipso foris est, quo resistente Domino, vsque ad interitum, bonorum corda non vulnerat. Intantum quippe contra illa sæuire permittitur,
C inquantum necesse est, vt tentationibus erudita solidentur: ne ea, quæ agunt, bona suis viribus tribuant, ne in securitatis torpore se deserant: et a formidinis accinctione dissoluant: sed ad profectus sui custodiam tanto solertius inuigilent, quanto se contra aduersarium stare semper in acie tentationum vident. [Cum autem quadam die filij et filiæ eius comederent et biberent vinum in domo fratris sui primogeniti: nuncius venit ad Iob, qui diceret: Boues arabant, et asinæ pascebantur iuxta eos, et irruerunt Sabæi, tuleruntq. omnia et pueros percusserunt gladio.] In electorum corde 33.
prior bonorum sequentium sapientia nascitur, atque hæc per donum spiritus quasi primogenita proles profertur. Quæ profecto sapientia, nostra fides est, Propheta attestante, qui ait: Nisi credideritis, non intelligetis. Tunc enim vere ad intelligen- *Isa.7.b*
dum sapimus, cum cunctis, quæ Conditor dicit, credulitatis nostræ fidem præbemus. *Ex edit. lxx.*
D In domo ergo fratris primogeniti conuiuantur filij, dum virtutes reliquæ epulantur in fide. Quæ si non prima in corde nostro gignitur: reliqua quæque esse bona non possunt, etiamsi bona videantur. In domo fratris primogeniti, filij conuiuantur, dum virtutes nostræ in habitaculo fidei, sacri eloquij cibo satiantur. Scriptum quippe est Sine fide impossibile est placere Deo. Tunc ergo virtutes nostræ veras vitæ *Heb.11.a*
epulas sumunt, cum nutriri fidei sacramentis incipiunt. In domo fratris primogeniti conuiuantur filij, quia nisi virtutes reliquæ sapientiæ epulis repletæ, ea, quæ appetunt, prudenter agant, virtutes esse nequaquam possunt. Sed ecce dum bona, quæ agimus, sapientiæ epulis fideiq. pascuntur, hostis noster arantes boues et pascentes asinas subtrahit, & pueros gladio occidit. Quid arantes boues, nisi grauiores nostras cogitationes accipimus? Quæ dum cor studiosa exercitatione conficiunt, vbe-
E res profectuum fructus reddunt. Quid pascentes intelligimus asinas, nisi simplices motus cordis? Quos dum studiose a duplicitatis errore compescimus, quasi in campo liberæ puritatis nutrimus. Sed plerumque hostis callidus, cum graues cogitationes in corde conspicit, subintroducta eas voluptatis delectatione corrumpit: et dum motus cordis simplices videt, subtilia inuentionum acumina ostendit: vt dum laus de subtilitate quæritur, puritatis simplicitas amittatur: et si vsque ad opus prauum pertrahere non valet, tentando tamen bonorum cogitationibus subrepens nocet, vt cum turbare bona mentis agnoscitur, ea quasi funditus abstulisse videatur. Possunt etiam per arantes boues, cogitationes charitatis accipi: quibus prodesse alijs conamur, cum fraterni cordis duritiam prædicando scindere cupimus. Potest etiam per asinas, quæ nimirum sese onerantibus, nulla ferocitatis insania resistunt, patientiæ

mansuetudo signari. Et sæpe hostis antiquus cum velle prodesse nos loquendo alijs conspicit, in quodam torpore otij mentem mergit: vt alijs prodesse non libeat; etiam cum a proprijs vacat. Arantes ergo boues subtrahit, cum cogitationes mentis fraternæ vtilitatis fructibus deditas, per submissum negligentiæ torporem frangit. Et quamuis electorum corda intra arcana suæ cogitationis inuigilent, et quid a tentatore sustineant, superantes pensent, eo tamen ipso malignus inimicus aliquid rapuisse se gaudet, quo cogitationibus bonorum, vel ad momentum præualet. A
34. Sæpe autem cum præparatam mentem ad tolerantiam videt, quid ab ea maxime diligatur, exquirit, et ibi scandali laqueos inserit: vt quo magis res quæque diligitur, eo per eam facilius patientia turbetur. Et quidem electorum corda ad se semper solicite redeunt, et semetipsa grauiter, vel pro leui motu excessionis affligunt: et dum mota discunt quo modo stare debuerint, aliquando melius concussa solidantur. Sed antiquus hostis, dum tolerantiæ cogitationes, vel ad momentum turbat, quasi abstulisse se ab agro cordis asinas exultat. In his autem, quæ agere disponimus, rationali custodia quid quibusque rebus congruat, solicite pensamus. Sed plerumque hostis, dum subita ad nos perturbatione tentationis irruit, circumspectiones cordis inopinate præueniens, quasi ipsos custodes pueros gladio occidit. Sed tamen vnus fugit, qui alios perijsse nunciet: quia in eo, quòd mens ab hoste patitur, rationis discretio semper ad animum redit: et quasi solam se euasisse indicat, quæ apud semetipsam fortiter quidquid pertulerit, pensat. Alijs ergo pereuntibus, vnus ad domum redit, dum turbata tentationis motibus discretio ad conscientiam recurrit, vt quod repentinis incursibus præoccupata mens se perdidisse pensat: hoc compunctionis studio afflicta recipiat. B [Cumq. adhuc ille loqueretur, venit alter, et dixit: Ignis Dei cecidit de cælo, et tactas oues puerosq. consumpsit, et effugi ego solus, vt nunciarem tibi.] Quid per oues nisi cogitationum innocentia, quid per pueros, nisi bonorum cordium munditia designatur? Cælum vero aerem dici paulo ante iam diximus, vnde et aues cæli nominamus. Et scimus, quòd immundi spiritus, qui de cælo æthereo lapsi sunt, in huius cæli terræq. medio vagantur, qui tanto magis corda hominum ascendere ad cælestia inuident, quanto se a cælestibus per elationis suæ immunditiam proiectos vident. Quia ergo ab aeris potestatibus, coutra cogitationum nostratum munditiam, flamma liuoris irruit, de cælo ignis ad oues venit. Sæpe enim mundas mentis nostræ cogitationes ardore libidinis accendunt, et quasi igne oues concremant, dum castos motus animi, luxuriæ tentatione perturbant. Qui ignis Dei dicitur: quia etsi non faciente Deo, tamen permittente, generatur. Et quia impulsu subito ipsas nonnumquam circumspectiones mentis obruunt, quasi custodes pueros gladio occidunt. Sed tamen vnus incolumis fugit, dum omne, quod mens patitur, perseuerans discretio subtiliter respicit, solaq. mortis periculum euadit, quia etiam perturbatis cogitationibus, discretio non succumbit, vt damna sua animo renunciet: et quasi Dominum ad lamentum vocet. C D

Sup. p. 17. s. 60.

Quanta sit in rerum terrenarum dispensatione difficultas. Caput XXV.

SEd illo adhuc loqnente, venit alius, et dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, et inuaserunt camelos, et tulerunt eos, necnon et pueros percusserunr gladio, et effugi ego solus, vt nunciarem tibi.] Per camelos, qui mundum aliquid habent, dum ruminant: et immundum, dum nequaquam vngulam findunt, supra iam diximus, bonas rerum temporalium dispensationes intelligi, in quibus quo est cura distensior, eo nobis multiplicius insidiatur inimicus. E
35. Omnis enim, qui dispensandis terrenis rebus præsidet, occulti hostis iaculis latius patet. Nonnulla enim prouidens agere nititur, et sæpe dum cautus futura subtiliter præuidet, incautus damna præsentia nequaquam videt: sæpe dum præsentibus inuigilat, ad instantia præuidenda dormitat: sæpe dum aliqua torpens agit, quæ vigilanter agenda sunt, negligit: sæpe dum plus iusto vigilantem se in actione exhibet, ipsa actionis suæ inquietudine rebus subditis peius nocet. Aliquando autem linguæ modum ponere nititur, sed onere dispensationis exigente; silere prohibetur. Aliquando dum nimia se censura restringit, tacer etiã, quæ loqui debuit. Aliquando ad inferenda necessaria dum se latius relaxat, dicit etiam, quæ loqui non de-

A non debuit. Plerumque autem tantis cogitationum voluminibus implicatur, vt ipsa ferme vix valeat, quæ intra se prouidus versat: et cum nil opere faciat, sub magno cordis sui pondere vehementer insudat. Quia enim dura sunt, quæ apud semetipsum intus patitur, quietus foris otiosusq. lassatur. Plerumque enim quasi ventura animus conspicit, totamq. contra hæc intentionem proponit, magnusq. ardor contentionis se inserit, sopor fugit, nox in diem vertitur: et cum quieta foris membra lectulus teneat, intus magnis clamoribus in cordis foro litigatur. Et fit plerumque, vt nulla eueniant, quæ præuidentur: totaq. cogitatio illa, quæ diu plena se intentione parauetat, repente vacua quiescat. Tanto autem longius mens a necessarijs cessat, quanto inania latius cogitat. Quia igitur dispensationis curas maligni spiritus modo torpenti vel præcipitata actione feriunt: modo pigra vel immoderata locutione confun-
B dunt: pene autem semper nimis cogitationum molibus premunt: tribus turmis Chaldæi camelos rapiunt. Quasi enim tres turmas contra camelos facere, est terrenarum dispensationum studia modo illicito opere, modo superflua locutione, modo inordinata cogitatione vastare: vt dum se ad administranda exterius mens efficaciter extendere nititur, a sui consideratione separetur: et eo damna, quæ de semetipsa patitur, nesciat, quo erga aliena fortiori studio, quàm decet, elaborat. Recta autem mens cum curas dispensationis suscipit, quid sibi, quid proximis debeat, attendit: et nec per alienæ solicitudinis immoderationem sua studia negligit, nec per suæ vtilitatis vigilantiam, aliena postponit. Sed tamen plerumque dum ad vtraque solerter mens inuigilat, dum magnis erga se, et ea, quæ sibi commissa sunt, circumspectionibus vacat, repentino turbata cuiuslibet causæ emergentis articulo, ita in
C præceps rapitur, vt ab ea subito cunctæ circumspectiones eius obruantur. Vnde et custodes camelorum pueros Chaldæi gladio feriunt: sed tamen vnus redit, quia inter hæc discretionis ratio mentis nostræ oculis occurrit, et solicita sibimet anima, quid subito impulsu tentationis intrinsecus amittat, intelligit. Sequitur:

Quod his, qui iustitia, prudentia, fortitudine, et temperantia, alijsq. bonis spiritualibus praditi sunt, gratia Dei aliquando se vtiliter subtrahat: vt qui de se præsumit, quantum in se sit infirmus, agnoscat. Caput XXVI.

ADhuc loquebatur ille, et ecce alius intrauit, et dixit: Filijs tuis et filiabus vescentibus et bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti, repente ventus vehemens irruit a regione deserti, et concussit quattuor angulos domus, quæ corruens, oppressit liberos tuos, et mortui sunt, et effugi ego solus, vt nunciarem ti- 36.
D bi.] Sicut supra iam diximus, regio deserti est immundorum spirituum multitudo derelicta: quæ dum Conditoris sui beatitudinem deseruit, quasi manum cultoris amisit, a qua ventus vehemens venit, et domum subruit: quia ab immundis spiritibus fortis tentatio surrepit, et a tranquillitatis suæ statu conscientiam euertit. In quattuor vero angulis domus ista consistit: quia nimirum solidum mentis nostræ ædificium, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia sustinet. In quattuor angulis domus ista subsistit: quia in his quattuor virtutibus tota boni operis structura consurgit. Vnde et quattuor paradisi flumina terram irrigant: quia dum his quattuor virtutibus cor infunditur, ab omni desideriorum carnalium æstu temperatur. Sed nonnumquam dum menti ignauia surrepit, prudentia frigescit: nam cum fessa torpet, ventura non prouidet. Nonnumquam dum nonnulla menti de-
E lectatio surrepit, temperantia nostra marcescit. Inquantum enim ad delectationem præsentium ducimur, intantum minus ab illicitis temperamur. Nonnumquam se timor cordi insinuat, et vires nostræ fortitudinis turbat: et eo minores contra aduersa existimus, quo quædam perdere immoderatius dilecta formidamus. Nonnumquam vero amor sui se menti ingerit, eamq. latenti motu a rectitudine iustitiæ diuertit: et quo se totam auctori reddere negligit, eo in se iustitiæ iuri contradicit. Ventus ergo vehemens quattuor angulos domus concutit, dum fortis tentatio occultis motibus quattuor virtutes quatit: et quasi quassatis angulis, domus ruitur, dum pulsatis virtutibus, conscientia turbatur. Intra hos autem quattuor domus angulos filij conuiuantur: quia intra arcana mētis, quæ principaliter his quattuor virtutibus ad summæ rectitudinis culmen erigitur, virtutes ceteræ quasi quædam cordis

ſoboles ſe inuicem paſcunt. Donum quippe ſpiritus, quod in ſubiecta mente, ante A
alia, prudentiam, temperantiam, fortitudinem, iuſtitiam format: eandem mentem
vt contra ſingula quæque tentamenta erudiat, in ſeptem mox virtutibus temperat.
Vt contra ſtultitiam, ſapientiam: contra hebetudinem, intellectum: contra præcipita-
tionem, conſilium: contra timorem fortitudinem: contra ignorantiam, ſcientiam:
contra duritiam, pietatem: contra ſuperbiam, det timorem. Sed nonnumquam, dum
mens noſtra tanti muneris plenitudine atque vbertate fulcitur: ſi continua in his ſe-
curitate perfruitur, a quo ſibi hæc ſint, obliuiſcitur: ſeq. a ſe habere putat, quod
numquam ſibi abeſſe conſiderat. Vnde fit, vt aliquando ſe hæc eadem gratia vtili-
ter ſubtrahat, et præſumenti menti, quantum in ſe infirmetur, oſtendat. Tunc
enim vere cognoſcimus bona noſtra vnde ſint, quando hæc quaſi amittendo, ſenti-
mus, quia a nobis ſeruari non poſſunt. Ad hoc itaque intimandæ humilitatis ma- B
giſterium, fit plerumque, vt irruente tentationis articulo, tanta ſtultitia ſapien-
tiam noſtram feriat: vt turbata mens, qualiter malis imminentibus obuiet, vel con-
tra tentationem quo modo ſe præparet, ignoret. Sed hac ipſa ſtultitia cor pruden-
ter eruditur: quia vnde ad momentum deſipit, eo poſt verius, quo et humilius ſa-
pit, et ſapientia vnde quaſi amittitur, inde certius poſſidetur. Aliquando dum ſu-
blimia intelligendo in elatione ſe animus erigit, in rebus imis et vilibus graui hebetu-
dine pigreſcit: vt repente ſibi etiam ima clauſa videat, qui peruix ſumma penetra-
bat. Sed hæc ipſa hebetudo intellectum nobis, dum ſubtrahit, ſeruat: quia dum ad
momentum cor humiliat, verius ad ſublimia intelligenda confirmat. Aliquando
dum cuncta nos agere conſilij grauitate gaudemus, pulſante cauſæ emergentis arti-
culo, præcipitatione ſubita rapimur: et qui nos ſemper diſpoſite vixiſſe credidimus, C
repente intima confuſione vaſtamur: ſed tamen eiuſdem confuſionis eruditione diſci-
mus, ne noſtris viribus conſilia noſtra tribuamus, et tanto maturius ad grauitatem
reſtringimur, quanto ad hanc quaſi amiſſam redimus. Aliquando dum mens forti-
ter aduerſa contemnit, ſubortis aduerſitatis euentibus, hanc metus vehemens percu-
tit: ſed per hunc concuſſa diſcit cui tribuat, quòd in quibuſdam fortiter ſtetit: et tan-
to poſt validius fortitudinem retinet, quanto hanc repente, irruente formidine, ſibi iam
quaſi elapſam videt. Aliquando dum magna nos ſcire gaudemus, repentinæ igno-
rantiæ cæcitate torpeſcimus: ſed quo ignorantia mentis oculus ad momentum clau-
ditur, eo poſt ad ſcientiam verius aperitur: vt nimirum flagello ſuæ cæcitatis erudi-
tus, et ſcire ipſum, a quo habeat, ſciat. Aliquando dum religioſe cuncta diſponi-
mus, dum pietatis viſcera plene nos habere gratulamur, quadam mentis duritia ir-
ruente percutimur: ſed quaſi obdurati cognoſcimus cui pietatis habitæ bona tribua- D
mus, et pietas verius velut extincta recipitur, dum quaſi amiſſa amplius amatur.
Aliquando dum ſubiectum ſe diuinæ formidini animus gaudet, repente ſuperbia ten-
tante rigeſcit: ſed tamē valde mox timens, quia non timet, ad humilitatē ſe iterum fe-
ſtinus inflectit, et tanto hanc ſolidius recipit, quanto eius virtutis pondus quaſi amit-
tendo penſauit. Euerſa igitur domo, moriuntur filij: quia turbata in tentatione
conſcientia, ad vtilitatem propriæ cognitionis raptim et in momento temporis ob-
37. ruuntur genitæ in corde virtutes. Qui profecto filij intus per ſpiritum viuunt, dum
exterius carne moriuntur: quia videlicet virtutes noſtræ tentationis tempore etſi in
momento turbatæ ab ſtatus ſui incolumitate deficiunt, per intentionis tamen perſe-
uerantiam integre in mentis radice ſubſiſtunt. Cum quibus etiam tres ſorores oc-
cumbunt: quia in corde nonnumquam per flagella turbatur charitas, per formidi- E
nem concutitur ſpes, per quæſtiones pulſatur fides. Sæpe enim quaſi a conditoris
amore torpeſcimus, dum vltra quàm nobis congruere credimus, flagello fatiga-
mur. Sæpe dum plus, quàm neceſſe eſt, mens formidat, fiduciam ſibimet ſpei debili-
tat. Sæpe dum immenſis quæſtionibus animus tenditur, perturbata fides quaſi defe-
ctura fatigatur. Sed tamen viuunt filiæ, quæ, domo concuſſa, moriuntur: quia etſi in-
tra conſcientiam, ſpem, fidem, charitatemq. pene occumbere perturbatio ipſa re-
nunciat: has tamen ante Dei oculos viuas perſeuerantia rectæ intentionis ſeruat.
Vnde et puer, qui hæc nunciet, ſolus euadit: quia mentis diſcretio etiam inter tenta-
menta incolumis permanet. Agitq. puer, vt Iob filios flendo recipiat: dum, diſcretione
nunciante, dolens animus vires, quas quaſi amittere cœperat, pœnitendo conſeruat.

A Mira autem hoc nobiscum dispensatione agitur, vt mens nostra culpæ nonnumquam pulsatione feriatur. Nam esse se magnarū virium homo crederet, si nullum vmquam earundem virium defectum intra mentis arcana sentiret. Sed dum, tentatione irruente, quatitur, et quasi vltra, quàm sufficit, fatigatur: ei contra hostis sui insidias munimen humilitatis ostenditur: et vnde se pertimescit eneruiter cadere, inde accipit fortiter stare. Tentatus autem, non solum vires a quo accipiat, discit: sed quanta eas vigilantia seruet, intelligit. Sæpe enim quem tentationis certamen superare non valuit, sua deterius securitas strauit. Nam dum lassum se quisque in otio remittit, dissolutam mentem corruptori prostituit: at si eum ex dispensatione supernæ pietatis, tentatio non repente vehementer irruens, sed temperato accessu erudiens pulsat: nimirum ad insidias prouidendas euigilat, vt contra hostem se in certamine cautius accingat. B Vnde et bene subiungitur: [Tunc surrexit Iob.] Sedere enim, quiescentis est: assurgere, decertantis. Auditis ergo aduersis, surgere, est expertis tentationibus mentem ad certamina robustius parare. Quibus nimirum tentationibus etiam discretio proficit: quia vt virtutes a vitijs subtilius distinguat, agnoscit. Vnde et bene subiungitur: [Scidit vestimenta sua.] Vestimenta scindimus, cum discernendo opera nostra retractamus. Si enim nos apud Deum opera nostra quasi vestimenta non tegerent, nequaquā voce angelica diceretur: Beatus, qui vigilat, et custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, et videant turpitudinem eius: turpitudo enim nostra tunc cernitur, cum vita reprehensibilis ante iustorum oculos in iudicio, nequaquam subsequentis boni operis tegmine velatur. Sed quia cum culpa tentamur, ad lamenta accendimur: atque ipsis lamentis excitati, ad perspiciendam lucem iustitię subtilius oculos mentis aperimus, quasi in dolore vestimenta scindimus: quia ex fletu, discretione crescente, C cuncta, quæ agimus, districtius irata manu iudicamus. Tunc omnis nostra elatio corruit, tunc cuncta ab animo cogitationum superfluitas cadit. Vnde et subditur: [Et tonso capite corruens in terram adorauit.] Nam quid moraliter per capillos, nisi defluentes animi cogitationes accipimus? Vnde et aliàs Ecclesiæ dicitur: Sicut vitta coccinea labia tua, sponsa, et eloquium tuum dulce. Vitta quippe crines capitis astringit. Labia ergo sponsæ sicut vitta sunt: quia exhortatione sanctæ Ecclesiæ, cunctæ in auditorum mentibus diffusæ cogitationes ligantur, ne remissæ defluant, ne sese per illicita spargant, ne sparsæ cordis oculos deprimant: sed quasi ad vnam se intentionem colligant, dum vitta eas sanctæ prædicationis ligat. Quam recte et coccineam asserit, quia sanctorum prædicatio solo charitatis ardore flammescit. Quid vero per caput nisi ea, quæ principale vniuscuiusque actiotis est, mens ipsa signatur? D Vnde et aliàs dicitur: Et oleum de capite tuo non deficiat. Oleum quippe in capite, est charitas in mente: et deficit oleum a capite, cum charitas discedit a mente. Caput ergo tondere, est cogitationes superfluas a mente resecare. Et tonso capite in terram corruit, qui repressis præsumptionis suæ cogitationibus, quàm in semetipso infirmus sit, humiliter agnoscit. Difficile namque est quempiā magna agere, et apud semetipsum de magnis actibus cogitationum fiduciam non habere. Eo ipso enim, quo contra vitia fortiter viuitur, cogitationum præsumptio in corde generatur: et cum mens foris culpas valenter conterit, plerumque apud semetipsam latenter intumescit: iamq. se esse magni alicuius meriti æstimat, nec se peccare in cogitatione suæ æstimationis putat. Ante districti autem iudicis oculos tanto deterius delinquitur, quanto culpa occultius, et pene incorrigibiliter perpetratur, et tanto ad vorandum latius patet fouea, E quanto de semetipsa elatius gloriatur vita. Vnde, vt sæpe iam diximus, pia conditoris dispensatione agitur, vt de se confidens anima, dispensatoria tentatione, pulsetur: quatenus infirmata, quid sit, inueniat: et præsumptionis propriæ fastum deponat. Mox enim vt tentatio mentem pulsauerit, omnis cogitationum nostrarum præsumptio, tumultusq. conquiescit. Mens enim cum se in elationem erigit, quasi in tyrannidem erumpit. Habet autem tyrannidis suæ satellites fauentes sibimet cogitationes suas. Sed si super tyrannum hostis irruat: fauor mox satellitum cessat. Intrante namque aduersario, satellites fugiunt, eumq. territi declinant, quem in pace positi callida adulatione laudabant. Subductis vero satellitibus, ante hostem solus remanet. quia recedentibus elatis cogitationibus, perturbatus animus se solummodo in tentatione videt. Auditis ergo aduersis, caput detondetur, cum tentationibus vehe-

Marginal notes: 38. Apoc. 16. e — Cant. 4. a — Eccl. 9. b — 39.

Num.6.b menter irruentibus a præsumptionis suæ cogitationibus mens nudatur. Quid est enim, quòd Nazaræi capillos nutriunt, nisi quòd per vitam magnæ continentiæ præsumptionum cogitationes crescunt? Sed quid est, quòd deuotione completa, caput Nazaræus radere, capillosq. in igne sacrificij ponere iubetur: nisi, quòd tunc ad perfectionis summam pertingimus, cum sic exteriora vitia vincimus: vt etiam cogitationes superfluas a mente resecemus? Quas nimirum sacrificij igne concremare, est flamma eas diuini amoris incendere: vt totum cor in Dei amore ardeat, et cogitationes superfluas concremans quasi Nazaræi capillos deuotionis perfectione consumat. A

40. Et notandum, quòd in terram corruens adorauit. Ille enim veram Deo orationem exhibet, qui semetipsum, quia puluis sit, humiliter videt, qui nihil sibi virtutis tribuit, qui bona, quæ agit, esse de misericordia conditoris agnoscit: Vnde et competenter dicit: [Nudus egressus sum de vtero matris meæ: nudus reuertar illuc.] Ac si tentatus animus et infirmitatis suæ inopia deprehensus dicat: Nudum me in fide prima gratia genuit, nudum eadem gratia in assumptione saluabit. Est namque magnum animi turbati solatium: vt pulsatus vitijs, cum se quasi nudari virtutibus conspicit, ad solam misericordiæ spem recurrat: et eo se nudari non sinat, quo se a virtutibus humiliter nudum putat: qui etsi fortasse aliqua virtute in tentatione detegitur, infirmitatem tamen propriam agnoscens, ipsa melius humilitate vestitur: et valde robustius, quàm steterat, iacet, cum sibi sine diuino adiutorio cessat tribuere quod habet. Vnde et manum mox largitoris et iudicis humiliter agnoscit, dicens: [Dominus dedit, Dominus abstulit.] Ecce tentationibus eruditus creuit, qui et in virtute habita largitatem dantis, et in perturbatione fortitudinis, potestatem tollentis agnoscit. Quæ tamen fortitudo non tollitur, sed perturbata fatigatur: quatenus concussa mens, dum se hanc iam iamq. quasi amittere trepidat, semper facta humilis numquam perdat. [Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.] In hoc, quòd interna perturbatione concutimur, dignum est, vt ad conditoris iudicium recurramus, vt inde cor nostrum adiutori nostro maiores laudes exhibeat, vt pulsatum verius imbecillitatem suæ infirmitatis pensat. Bene autem dicitur: [In omnibus his non peccauit Iob labijs suis, nec stultum aliquid contra Deum locutus est.] quia solerti cura custodire dolens animus debet, ne cum se intus tentatio stimulat, in verba foras illicitæ locutionis erumpat, ne de probatione murmuret: et ignis, qui hunc velut aurum concremat, per excessum sermonis illiciti in paleæ fauillam vertat. B C

Quòd Prophetis sanctis et adest et abest spiritus prophetiæ. Caput XXVII. D

41. NIhil vero obstat si hoc, quod de virtutibus diximus, de his, quæ in ostensione virtutis dantur, donis sancti Spiritus sentiamus. Alij namque prophetiæ, alij genera linguarum, alij virtutes curationum dantur. Sed quia dona hæc ipsa non semper in mente eodem modo sunt, liquido ostenditur, quòd ne se mens in præsumptione eleuet, aliquando vtiliter subtrahuntur. Nam si prophetiæ spiritus Prophe-

4.Reg.4.d tis semper adesset: nimirum Eliseus Propheta non diceret: Dimitte eam, anima enim eius in amaritudine est, et Dominus celauit a me verbum. Si prophetiæ spi-

Amos 7.b ritus Prophetis semper adesset: inquisitus Amos propheta non diceret: Non sum propheta, vbi et subdidit: Neque filius prophetæ, sed armentarius puer ego sum, vellicans sycomoros. Quo modo autem propheta non fuit, qui de futuris tot vera prædixit? Aut quo modo propheta fuit, si de se in præsenti vera denegauit? Sed quia eadem hora, qua requisitus est, prophetiæ sibi spiritũ deesse sensit, de semetipso testimonium veraciter intulit, dicens: Non sum propheta. Qui tamen secutus adiunxit: Et nunc audi verbum Domini: Hæc dicit Dominus: Vxor tua in ciuitate fornicabitur, et filij tui et filiæ tuæ in gladio cadent, et humus tua funiculo metietur: et tu in terra polluta morieris. Quibus prophetæ verbis aperte ostenditur: quia dum de se illa loqueretur, impletus est: et mox habere prophetandi spiritum meruit, quia se prophetam non esse humiliter agnouit. Et si prophetiæ spiritus prophetis semper adesset: E

2.Reg.7.a Dauid regi de templi se constructione consulenti, nequaquam Nathan propheta con-

Io.1.c cederet, quod post paululum negaret. Vnde bene et in Euangelio scriptum est: Super quem videris spiritum descendentem, et manentem super eum, hic est, qui baptizat.

In cun-

A In cunctis namque fidelibus spiritus venit, sed in solo mediatore semper singulariter permanet: quia eius humanitatem numquam deseruit, ex cuius diuinitate procedit. In illo igitur manet, qui solus et omnia et semper potest. Nam fideles, qui hunc accipiunt, cum signorum dona semper habere, vt volunt, non possunt, hunc se accepisse quasi in transitus ostensione testantur. Sed cum rursum de eodem spiritu veritatis ore discipulis dicitur: Apud vos manebit, et in vobis erit, quid est, quod diuina voce mediatoris signum hoc, eadem sancti Spiritus mansio declaratur, cum dicitur: Super quem videris spiritum descendentem et manentem super eum? Si igitur iuxta magistri vocem et in discipulis manet: quo modo iam singulare signum erit, quod in mediatore permanet? Quod tamen citius cognoscimus, si dona eiusdem spiritus discernamus. Io.14.b

B *Quòd sunt quædam dona Spiritus sancti, sine quibus nemo ad vitam peruenit, et alia in præsenti vita ad subsidium temporalium necessitatum vtilia.*

Caput XXVIII.

Alia namque sunt dona illius, sine quibus ad vitam nequaquam pertingitur: alia, quibus vitæ sanctitas pro aliorum vtilitate declaratur. Mansuetudo namque, humilitas, patientia, fides, spes, charitas, dona eius sunt: sed ea, sine quibus ad vitam homines peruenire nequaquam possunt. Prophetiæ autem, virtus curationum, genera linguarum, interpretatio sermonum, dona eius sunt: sed quæ virtutis eius præsentiam pro correctione intuentium ostendunt. In his igitur donis sine quibus ad vitam perueniri non potest, Spiritus sanctus, siue in prædicatoribus suis, siue in electis omnibus semper manet: in illis autem, quibus per ostensionem illius C non nostra vita seruatur, sed aliorum quæritur, nequaquam semper in prædicatoribus permanet, quia semper quidem eorum cordi ad bene viuendum præsidet, nec tamen per eos virtutum signa semper ostendit: sed aliquando se eis a signorum ostensionibus subtrahit, vt eo humilius virtutes eius habeantur, quo habitæ teneri non possunt. Mediator autem Dei et hominum, homo Christus Iesus, in cunctis eum et semper et continue habet præsentem: qui et ex illo idem spiritus per substantiam profertur. Recte ergo cum in sanctis prædicatoribus maneat, in mediatore singulariter manere perhibetur: quia in istis per gratiam manet ad aliquid, in illo autem per substantiam manet ad cuncta. Sicut enim corpus nostrum sensum tantummodo tactus agnoscit, caput autem corporis, vsum simul omnium quinque sensuum possidet: vt videat, audiat, gustet, odoretur, et tangat: ita membra superni D capitis in quibusdam virtutibus emicant: ipsum vero caput in cunctis virtutibus flagrat. Dissimiliter ergo Spiritus in illo manet, cui se ad votum substantialiter exhibet, et a quo per naturam numquam recedit. Dona vero eius, quibus ad vitam tenditur, sine periculo amitti non possunt: dona autem, quibus vitæ sanctitas demonstratur, plerumque, vt dictum est, sine dispendio subtrahuntur. Illa ergo pro nostra eruditione tenenda sunt, hæc pro alienis profectibus exquirenda. In illis nos terreat formido, ne pereant: in istis vero ad tempus aliquando sublatis consoletur humilitas: quia ad elationem mentem fortasse subleuant. Cum igitur concessa nobis virtutum signa subtrahuntur, dicamus recte: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Tunc enim vere ostendimus, quia accepta recte tenuimus: cum profecto æquanimiter ad momentum sublata toleramus. 42.

LIBRI SECVNDI MORALIVM FINIS.

SANCTI

SANCTI GREGORII MORALIS EXPOSITIONIS IN BEATVM IOB,

LIBER TERTIVS.

CAPITIS SECVNDI TEXTVS.

BEATVS IOB ad mortem petitus in tentatione, ad vitam ereuit ex verbere: et antiquus hostis vnde se bona eius æstimauit extinguere, inde doluit multiplicasse. Sed quia in primo certamine se succubuisse considerat, ad alia se tentationum bella restaurat, et de sancto viro mala adhuc impudenter sperat: quia bona malus eredere non potest, vel experta. Ea autem, quæ in prima eius percussione præmissa sunt, iterum subnectuntur, eum dicitur: A

Caput I.

FActum est autem, cum quadam die venissent filij Dei, et starent coram Domino: venisset quoque satan inter eos, et staret in conspectu eius, vt diceret Dominus ad satan: Vnde venis? B
Qui respondens, ait: Circuiui terram, et perambulaui eam. Et dixit Dominus ad satan: Numquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis in terra: vir simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo, et adhuc retinens innocentiam? Tu autem commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum frustra. Cui respondens satan ait: Pellem pro pelle, et cuncta, quę habet homo, dabit pro anima sua: alioquin mitte manum tuam, et tange os eius et carnem, et tunc videbis, quòd in faciem benedicat tibi. Dixit ergo Dominus ad satan: Ecce in manu tua est: verumtamen animam illius serua. Egressus igitur satan a facie C
Domini, percussit Iob vlcere pessimo a planta pedis vsque ad verticem eius, qui testa saniem radebat, sedens in sterquilinio. Dixit autem illi vxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, et morere: qui ait ad illam: Quasi vna de stultis mulieribus locuta es. Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? In omnibus his non peccauit Iob labijs suis. Igitur audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo, Eliphas Themanites, et Baldath Suites, et Sophar Naamathites. Condixerant enim, vt pariter venientes visitarent eum et consolarentur. Cumq. eleuassent procul oculos suos, non cognouerunt eum. D
Et exclamantes plorauerunt, scissisq. vestibus, sparserunt puluerem super caput suum in cælum. Et sederunt cum eo in terra septem diebus, et septem noctibus, et nemo loquebatur ei verbum. Videbant enim dolorem esse vehementem.

Hæc quia latius supra disseruimus, melius silentio præterimus: ne, dum sæpius discussa repetimus, tardius ad indiscussa veniamus. Quamuis hoc, quod voce Domini ad satan dicitur: Vnde venis? nequaquam æstimo, quòd ita ei, vt prius, dicatur.
Cum

A Cum enim ab eo certamine, in quo relaxatus fuerat, victus redit: et vnde venit, requiritur, qui vnde veniat, scitur, quid aliud, quàm infirmitas superbiæ eius increpatur? ac si ei aperte diuina vox dicatur: Ecce ab vno et in infirma carne posito homine vinceris, qui te contra me auctorem omnium erigere conaris. Vnde mox Dominus cum beati Iob bona, sicut prius diceret, hæc cum victoria et triumphis enumerans adiungit: [Et adhuc retinens innocentiam suam.] Ac si aperte dicat: Tu quidem exercuisti malitiam: sed ille innocentiam non amisit: et vnde te æstimasti profectum eius imminuere, inde compulsus es eius profectui deseruire: quia mentis innocentiam, quam gloriose tenuit in tranquillitate, gloriosius seruauit in verbere. Sequitur:

Quòd iusti & frustra percutiuntur & non frustra: non frustra, quia augetur vita meritum:
B *frustra, quia in eis non punitur peccatum.* *Caput. II.*

TV autem commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum frustra.] Cum sit Deus iustus et verax, valde quærendum est, quo modo beatum Iob frustra afflixisse se indicat. Quia enim iustus est, frustra affligere non potuit. Sed rursum quia verax est, aliter non potuit dixisse, quàm fecit. Vt ergo iusto et veraci vtraque conueniant: quatenus et vera dicat et iniusta non faciat, cognoscamus beatum Iob et iuxta aliquid frustra, et rursum iuxta aliquid non frustra percussum. Quia enim iustus et verax, hæc de semetipso asserit: ostendamus et verum extitisse, quod dixit, et rectum fuisse, quod fecit. Necesse quippe erat, vt sanctus vir Deo soli sibiq. cognitus, quanta virtute polleret, ad imitandum cunctis innotesceret. Aperta namque alijs virtutis exempla non daret, si ipse sine tentatione remaneret. Actum est ergo, vt vires eius
C cunctis imirandas ipsa vis percussionis ostenderet, et flagella proderent quod in tranquillitate latuisset. Sed eisdem flagellis creuit virtus patientiæ, atque ex dolore verberis, aucta est gloria remunerationis. Vt ergo in dicto Domini veritas, rectitudo autem teneatur in facto: beatus Iob et non frustra percuritur, quia augetur meritum: et tamen frustra percutitur, quia nullum punitur admissum. Frustra enim percussus est, cui culpa nulla reciditur, et non frustra percussus est, cui virtutis meritum cumulatur. Sed quid est quod dicitur, [Commouisti me aduersus eum?] Numquid satanæ verbis, veritas accenditur, vt in subditorum suorum cruciatus instigetur? Quis hæc de Deo senserit, quæ recto etiam homini indigna perpendit? Sed quia nos ferire nisi commoti nescimus, ipsa diuina percussio commotio vocatur: et ad nostra verba diuina voce descenditur, vt eius factum ab homine vtcumque ca-
D piatur. Illa enim vis, quæ absque necessitate omnia creauit, et sine defectu omnibus præsidet, et sine labore cuncta sustentat, et sine occupatione regit, etiam sine commotione corrigit: sicq. humanas mentes ad ea, quæ voluerit, flagellis format: vt in diuersitatis vmbram a suæ incommutabilitatis luce non transeat. Sequitur: [Respondens satan ait: Pellem pro pelle, et cuncta, quæ habet homo, dabit pro anima sua: alioquin mitte manum tuam, et tange os eius et carnem, et tunc videbis, quòd in faciem benedicat tibi.] Antiquus hostis ex rebus exterioribus colligit, quòd beato viro ad mentis crimen infligit. Pellem enim pro pelle dari asserit: quia sæpe dum venire ictum contra faciem cernimus, manum palpebris opponimus, vt ab ictu oculos defendamus: et corpus vulneri obijcimus, ne in corpore teneriori vulneremur: satan ergo hæc consuere fieri sciens, dicit: Pellem pro pelle, et cuncta, quæ
E habet homo, dabit pro anima sua. Ac si aperte dicat: Idcirco Iob tot extra se flagella æquanimiter patitur: quia pauet, ne ipse feriatur. Cura ergo carnis est, quòd damno affectuum carnalium motus non est, quia dum sibimetipsi metuit, minus suorum percussiones sentit. Vnde et mox eius carnem feriendam postulat dicens: [Mitte manum tuam, et tange os eius et carnem, et tunc videbis, quòd in faciem benedicat tibi.] Superius dixerat: Tange cuncta, quæ possidet, et tunc videbis, quòd in faciem benedicat tibi. Nunc quasi prioris propositionis oblitus factus, de alijs alia postulat. Quod tamen recte diuina dispensatione permittitur: quatenus altercator impudens vel sæpe victus obmutescat. Sequitur:

Quod satan dicitur seruare quæ non permittitur tangere. *Caput III.* A

DIxit ergo Dominus ad satan: Ecce in manu tua est, veruntamen animam illius serua.] Ecce iterum permissionem verberis comitatur custodia protectionis, & electum suum diuina dispensatio custodiendo deserit, deserendo custodit: alia illius prodit, alia protegit. Si enim totum Iob desereret in manu tanti aduersarij, homo quid esset? In ipsa ergo iustitia permissionis permiscetur quædam libra pietatis: quatenus in vno eodemq; certamine & seruus humilis ex oppressione proficiat, & hostis superbiens ex permissione succumbat. Manui itaque aduersarij sanctus vir traditur, sed tamen in intimis adiutoris sui manu retinetur. De illis quippe ouibus fuit, de quibus in Euangelio ipsa Veritas dicit:
Io. 10. c Non rapiet eas quisquam de manu mea: & tamen expetenti hosti dicitur: Ecce in manu tua est. Idem ergo in manu Dei, idem in manu est diaboli. Nam dicens: In manu tua B est, cum protinus adiungit: Veruntamen animam illius serua, patenter pius adiutor innotuit: quia tenuit quem concessit, & dando non dedit, quem aduersarij sui iaculis eij-
3. ciens abscondit. Quid est autem hoc, quod ad satan dicitur: Animam illius serua? Quo enim pacto ille custodit, qui custodita semper irrumpere appetit? Sed seruare satan dicitur, irrumpere non audere: sicut econtrario patrem in oratione postulamus dicentes: Ne
Matt. 6. a nos inducas in tentationem. Neque enim in tentationem Dominus inducit, qui semper a tentatione subditos misericorditer protegit: sed tamen in tentationem quasi eius inducere est, a tentationis nos illecebra non munire. Et tunc nos in tentationis laqueum non inducit, cum tentari nos vltra, quàm possumus, non permittit. Sicut ergo Dominus inducere nos in tentationem dicitur, si nos ab aduersario induci patiatur: ita aduersarius seruare animam dicitur, cum hanc tentando superare prohibetur. [Egressus igitur satan a facie Domini.] Quo modo satan a facie Domini exeat, ea, quæ iam superius dicta sunt, C manifestant. Sequitur: [Percussit Iob vlcere pessimo, a planta pedis vsque ad verticem eius.] Duobus semper modis flagella pensanda sunt: vt scilicet perpendantur, aut qualia sint, aut quanta. Nam sæpe multa ex qualitate, sæpe grauia ex quantitate leuigantur: si videlicet cum multa sunt, non sint grauia, cum vero grauia, non sint multa. Vt igitur ostendatur, quo modo asperitatem flagelli aduersarius contra sanctum virum non solum per nequitiam qualitatis, sed etiam per pondus quantitatis exarsit: ad demonstrandam qualitatem dicitur: Percussit eum vlcere pessimo: ad insinuandam vero quantitatem subiungitur: A planta pedis vsque ad verticem: vt nimirum nihil in mente vacet a gloria, in cuius corpore nil vacat a pœna. Sequitur:

Quòd multi sæcularibus dignitatibus præditi vas fictile, quod gestant, quàm cito sit conterendum, non attendunt. *Caput. IIII.* D

QVi testa saniem radebat, sedens in sterquilinio.] Vnde testa nisi ex luto conficitur? quid vero est sanies corporis nisi lutum? Saniem ergo tadere testa perhibetur, ac si aperte diceretur: Luto tergebat lutum. Pensabat quippe vir sanctus, vnde sumptum fuerat quod gestabat, & fragmento vasis fictilis confractum vas fictile radebat. Quo facto, patenter ostenditur corpus suum quo modo sibi sanum subdidit, quod & percussum sic despiciens curauit: quam ille mollitiem sane suæ carni concessit, qui non vestem, non digitos, sed testam etiam vulneribus admouit. [Testa ergo radebat saniem:] vt semetipsum & in fragmento considerans, etiam de extersione vulneris sumeret curam mentis.
4. Quia vero sæpe per ea, quæ circa corpus sunt, animus inflatur: & per hoc, quod erga nos agitur, fragilitas nostri corporis ab oculis cordis amouetur, sicut nonnulli sæculares cum E temporalibus dignitatibus fulciuntur, dum locis altioribus præsident, dum multorum obsequia sibi suppetere ad votum vident: fragilitatem suam intueri negligunt, et vas fictile, quod gestant, quàm sit velociter conterendum, obliuiscentes omnino non attendunt. Beatus autem Iob vt considerationem suæ fragilitatis etiam ex circumstantibus traheret, et ante oculos suos vim suæ despectionis augeret, non qualibet in terra, quæ pene vbique munda reperitur, sed in sterquilinio sedisse perhibetur. In sterquilinio ponebat corpus, vt ex terra sumpta, quæ esset carnis substantia, bene proficiens perpenderet animus. In sterquilinio ponebat corpus, vt etiam ex loci fœtore caperet, quòd festine corpus ad fœtorem rediret.

Quid

A *Quid sit, quòd Deus in hoc sæculo sic despicit, quos ante sæcula sublimiter elegit.* Caput V.

SEd ecce cum beatus Iob tot rerum damna sustinet, tot funeribus pignorum percussus dolet, tot vulnera tolerat: dum decurrentem saniem testa radit, dum per putredinem defluens in sterquilinio residet, intueri libet quid est, quòd omnipotens Deus quos sibi tam charos in æternum conspicit, tam vehementer quasi despiciens affligit. Ecce autem dum beati Iob vulnera cruciatusq. considero: repente mentis oculos ad Ioannem reduco, & non sine grauissima admiratione perpendo, quòd ille prophetiæ spiritu intra matris vterum impletus: atque, vt ita dixerim, priusquam nasceretur, renatus: ille amicus sponsi, ille, quo inter natos mulierum maior nemo surrexit: ille sic propheta, vt plus etiam quàm propheta, ab iniquis in carcerem mittitur, et pro puellæ saltatu, capite truncatur, et B vir tantæ seueritatis pro risu turpium moritur. Nunquidnam credimus aliquid fuisse, quod in eius vita illa sic despecta mors tergeret? Sed quando ille vel in cibo peccauit, qui locustas solummodo et mel siluestre edit? Quid Deo vel de qualitate sui tegminis deliquit, qui camelorum pilis corpus operuit? Quid de conuersatione sua offendere potuit, qui de eremo non recessit? quid illum loquacitatis reatus polluit, qui disiunctus longe ab hominibus fuit? Quando illum vel silentij culpa attigit, qui ad se venientes tam vehementer increpauit, dicens: Genimina viperarum, quis demonstrauit vobis fugere a ventura ira? Quid est ergo, quòd Iob Dei testimonio præfertur: et tamen plagis vsque ad sterquilinium sternitur? Quid est, quòd Ioannes Dei voce laudatur, et tamen pro temulenti verbis in saltatricis præmium moritur? Quid est, quòd Deus omnipotens sic vehementer in hoc sæculo despicit, quos sic sublimiter ante sæcula elegit, nisi hoc, quod pietati fidelium patet: C quoniam idcirco sic eos premit in infimis, quia videt quo modo remuneret in summis, et foras vsque ad despecta deijcit, quia intus vsque ad incomprehẽsibilia perducit? Hinc ergo vnusquisque colligat, quid illic sint passuri, quos reprobat, si hic sic cruciat, quos amat. Aut quo modo ferientur, qui in iudicio arguendi sunt: si sic eorum vita premitur, qui, ipso iudice teste, laudantur? Sequitur: Matt. 3. a Luc. 3. a Marc. 1. a

Quod diabolus cum nos tentat, antiquæ artis insidias repetit, & quia scit quo modo Adam decipi soleat, ad Euam recurrit, & quòd iustus sit in sterquilinio, qui iniustus fuerat in paradiso. Caput VI.

DIxit autem illi vxor sua: Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo et morere.] Antiquus hostis humanum genus duobus modis tentare consueuit, vt videlicet corda stantium aut tribulationibus frangat, aut persuasionibus molliat. In vtrisque ergo D contra beatum Iob se vehementer exercuit. Nam prius patrifamilias intulit damna rerum, orbauit patrem morte filiorum, percussit incolumem putredine vulnerum. Sed quia putrescentem foris, sanum adhuc interius stare conspexit, & quem exterius nudum reddidit, hunc interius ditiorem fieri per exhibitam laudem conditoris inuidit, callide cogitans pensat, quòd contra se athleta Dei vnde premitur, inde subleuatur, victusq. ad subtilia tentandi argumenta conuertitur. Nam antiquæ artis insidias reperit, et quia scit quo modo Adam decipi soleat, ad Euam recurrit. Beatum enim Iob inter tot rerum damna, inter tot percussionum vulnera, quasi in quadam virtutum arce stare inuictum vidit. in alto quippe mentem fixerat: et idcirco hanc hostiles insidiæ irrumpere non valebant. Quæritur ergo ab aduersario, in hanc arcem munitissimam quibus gradibus ascendatur. Vicina est autem viro mulier, atque subiecta. Cor igitur mulieris tenuit, & quasi scalam, E qua ad cor viri ascendere potuisset, inuenit. Occupauit animum coniugis, scalam mariti. Sed nihil hac arte præualuit, quia sanctus vir subiectam sibi mulierem, & non præpositam attendit: & recta loquens docuit, quam serpens vt peruersa loqueretur, instigauit. Dignum quippe erat vt fluxam mentem virilis censura restringeret, cum profecto & de ipso primo lapsu humani generis, docet, quòd docere mulier recta nesciret. Vnde bene et per Paulum dicitur: Docere autem, mulieri non permitto. Quia nimirum aliquando cum docuit, a sapientiæ æternitate separauit. Antiquus itaque hostis ab Adam in sterquilinio victoriam perdidit, qui Adam in paradiso superauit: atque adiutricem suam mulierem dum ad verba malæ persuasionis accendit, ad doctrinam sanctæ eruditionis misit: & quæ excitata fuerat, vt perderet, erudita est, ne periret. Sic sic a nostris viris fortibus hostis percutitur, vt sua ei etiam tela rapiantur. Vnde enim se exaggerare æstimat dolorem vulneris, inde 5. 1. Tim. 2. b

ris, inde ei contra semetipsum suggerit arma virtutis. Ex verbis autem male persuadentis coniugis vigilanter debemus aspicere, quòd antiquus aduersarius non solum per semetipsum, sed per eos etiam, qui nobis adhærent, statū satagit nostrę mentis inclinare. Cum enim cor nostrum sua persuasione non subruit, ad hoc nimirum per linguas adhærentium repit. Hinc enim scriptum est: A filijs tuis caue, & a domesticis tuis attende. Hinc per Prophetam dicitur: Vnusquisque se a proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam. Hinc rursum scriptum est: Inimici hominis domestici eius. Callidus namque aduersarius, cum a bonorum cordibus repelli se conspicit, eos, qui ab illis valde diliguntur, exquirit, & per eorum verba blandiens loquitur, qui plus ceteris amantur: vt dum vis amoris cor perforat, facile persuasionis eius gladius ad intimæ rectitudinis munimina irrumpat. Post damna igitur rerum, post funera pignorum, post vulnera, scissurasq. membrorum, antiquus hostis linguam mouit vxoris. Et notandum, quo tempore viri mentem studuit virulento sermone corrumpere. Verba enim post vulnera intulit, vt nimirum cum vis doloris ingrauesceret, facile persuasionis suggestio peruersa præualeret. Sed si ipsum subtiliter tentationis eius ordinem perpendimus, qua calliditate sæuiat, inuenimus. Mouit namque prius damna substantiæ, quæ & extra naturam profectò essent, & extra corpus. Subtraxit filios, quòd iam extra naturam quidem non essent, sed tamen adhuc aliquatenus extra proprium corpus: ad extremum percussit & corpus. Sed quia vulneribus carnis ad mentis vulnus peruenire non valuit, etiam coniunctæ mulieris linguam quæsiuit. Quia enim aperto certamine superari se doluit, de ore coniugis iaculum quasi de insidijs intorsit, quæ profectò diceret: [Adhuc permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & morere.] Ecce tentando omnia abstulit, ecce tentando mulierem reliquit, & sancto viro callide cuncta diripuit: sed valde callidius adiutricem suam mulierem reseruauit, quæ dicat: Adhuc permanes in simplicitate tua? Verba sua Eua repetit. Nam quid est dicere: Simplicitatem desere, nisi obedientiam, pomum vetitum comedendo, contemne? Et quid est dicere: Benedic Deo, & morere: nisi transcendendo præceptum vltra, quàm es conditus, viue? Sed Adam noster fortis in sterquilinio iacuit, qui in paradiso quondam debilis stetit: nam illico ad male suadentis verba respondit, dicens:

Eccl. 32. c — Hier. 9. a — Matt. 10. e

Quid est, quod Isaiæ 45. scriptum est: Ego Dominus formans lucem, et creans tenebras, faciens pacem, et creans mala. Caput VII.

QVasi vna de stultis mulieribus locuta es: Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?] Ecce vbique hostis frangitur, vbique superatur, per cuncta tentationum argumenta succubuit: quia et illuc suum familiare solatium etiam de muliere amisit. Inter hæc igitur sanctum virum intueri libet, foris rebus vacuum, intrinsecus Deo planum. Cum Paulus Apostolus in semetipso diuitias sapientiæ internæ conspiceret, seq. ipsum exterius esse corruptibile corpus videret, ait: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Ecce in beato Iob vas fictile scissuras vlcerum exterius sensit: sed hic thesaurus interius integer mansit. Foris enim per vulnera crepuit, sed indeficienter interius nascens thesaurus sapientiæ verba sanctæ eruditionis emanauit, dicens: [Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?] Bona scilicet dona Dei vel temporalia vel æterna, mala autem, flagella præsentia appellans, de quibus per Prophetam Dominus dicit: Ego Dominus, et non est alter, formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans mala. Neque enim mala, quæ nulla sua natura subsistant, a Domino creantur: sed creare se mala Dominus indicat, cum res bene conditas nobis male agentibus, in flagellum format: vt ea ipsa et per dolorem, quo feriunt, delinquentibus mala sint, et per naturam, qua existunt, bona. Vnde et venenum mors quidem est homini: sed tamen vita serpenti. Amore enim præsentium ab Auctoris nostri dilectione recessimus, et peruersa mens dum dilectioni creaturæ se subdidit, a Creatoris societate disiunxit. Ex his ergo ab auctore ferienda erat, quæ errans auctori præposuerat: vt vnde homo culpam non timuit superbus admittere, inde pœnam corrigendus inueniret: & tanto citius resipisceret ad illa, quæ perdidit, quanto doloris plena esse conspiceret quæ quæsiuit. Vnde & bene dicitur: Formans lucem, et creans tenebras: quia cum per flagella exterius doloris tenebræ creantur, intus per eruditionem lux mentis accenditur. Faciens pacem, et creans mala: quia tunc nobis pax cum Deo redditur, cum hæc, quæ bene sunt condita, sed male

2. Cor. 4. b — Isa. 45. a

A sed male concupita, in ea, quæ nobis mala sunt, flagella vertuntur. Per culpam quippe discordes Deo existimus, dignum ergo est, vt ad pacem illius per flagella redeamus: vt cum vnaquæque res bene condita nobis in dolorem vertitur, correcti mens ad auctoris pacem humiliter reformetur. Hæc itaque flagella beatus Iob mala nominat: quia salutis et tranquillitatis bonum, qua perturbatione feriant, pensat. Sed illud valde in eius verbis intuendum est, contra persuasionem coniugis quāta considerationis arte se colligat, dicens: [Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?] Magna quippe consolatio tribulationis est, si cum aduersa patimur, auctoris nostri ad memoriā dona reuocemus. Nec frangit quod ex dolore obniat, si menti citius hoc, quod ex munere sublenat, occurrat. Hinc namque scriptum est: In die bonorum ne immemor sis malorum, et in die malorum ne immemor sis bonorum. Quisquis enim dona percipit, sed donorum tempore nequaquam etiam flagella pertimescit, in elationem per lætitiam corruit. Quisquis autem flagellis atteritur, sed flagellorum tempore, nequaquam se ex donis, quæ eum contigit accepisse, consolatur, a statu mentis omnimoda desperatione destruitur. Sic ergo vtraque iungēda sunt: vt vnū semper ex altero fulciatur: quatenus et flagelli pœnā memoria temperet doni, et doni lætitiam mordeat suspicio ac formido flagelli. Sanctus ergo vir vt oppressam mentem inter vulnera mulceat, in flagellorum doloribus blandimenta donorū pensat, dicēs: [Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?] Vbi et bene præmittit, dicens: [Locuta es quasi vna ex stultis mulieribus.] Quia enim sensus prauæ voluntatis mulieribus, non autem sexus in vitio est: nequaquam ait: Locuta es quasi vna ex mulieribus, sed quasi ex ineptis mulieribus, vt videlicet ostendatur: quia quod prauum sapit, accidentis stultitiæ, non autem conditæ sit naturæ. Sequitur:

Eccl. 11.a

B

C

Quod sicut iniusta dicere, ita iusta reticere, peccatum est. *Caput VIII.*

IN omnibus his non peccauit Iob labijs suis.] Duobus modis labijs delinquimus, cum aut iniusta dicimus, aut iusta reticemus. Nam si aliquādo et tacere culpa non esset, Propheta non diceret: Væ mihi, quia tacui. Beatus igitur Iob in cunctis, quæ egit, labijs suis minime peccauit quia nec contra ferientem superba dixit, nec contra suadentem, recta reticuit. Nec loquens ergo, nec tacens deliquit: quia et flagellanti patri gratias reddidit, et male suadenti coniugi doctrinæ sapientiā ministrauit. Quia enim sciuit quid deberet Deo, quid proximo: scilicet patientiā conditori, sapientiam coniugi: idcirco et hanc redarguēdo docuit, et illum, gratias agendo, laudauit. Quis autē nostrum, si vnū quodlibet vulnus tantæ huius percussionis acciperet, non mox ab intimis prostratus iaceret? Ecce stratus foris vulneribus carnis, erectus intrinsecus munimine permanet mentis: et sub semetipso omne iaculum transuolare conspicit, quod in se exterius districta manu sæuiens hostis figit: vigilanter deprehendit iacula, modo vulneribus contra se a facie, modo verbis quasi ex latere intorta. Et bellator noster circumuallantium certaminum feruore deprehensus, vbique patientiæ suæ clypeum opponit. vndique venientibus spiculis obuiat, et per cuncta virtutū latera circumspectam contra irruentia vulnera mentem roborat. Sed antiquus hostis quo valentius vincitur, eo adhuc ad insidias ardentius instigatur. Nam quia vxor increpata tacuit, protinus alios qui increpandi ad contumelias surgerent, excitauit. Sicut enim damna rerum studuit crebrius nunciando percutere, ita nunc robustum pectus satagit verborum contumelijs sæpius feriendo penetrare. Sequitur:

Isa. 6.b

D

E

Quòd vbi virtus discretionis perditur, intentio, quæ initium virtutis habuit, finem accipit criminis. *Caput IX.*

IGitur audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo: Eliphas Themanites, Baldath Suites, et Sophar Naamathites. Condixerant enim, vt pariter venientes visitarent eum, et consolarentur.] Quia ex condicto ad afflicti consolationem veniunt, et inter se et erga percussum quantæ charitatis fuerint, demonstratur. Quamuis et per hoc, quod scriptura eos tanti viri amicos fuisse testatur: quia boni studij et rectæ fuerint intentionis, ostenditur. Sed tamen hæc ipsa illorum intentio, eis ad verba prorumpentibus, ante districti iudicis oculos, subor ta indiscretione, fuscatur. Sequitur:

Quis ordo, et modus in consolatione tenendus sit. *Caput X.* A

CVmq. eleuassent procul oculos suos, non cognouerunt eum, et exclamantes plorauerunt, scissisq. vestibus sparserunt puluerẽ super caput suum in cælum.] Quia percussi speciem plaga mutauerat, amici plorantes exclamant, vestes scindunt, capita puluere aspergunt: vt cum mutatum eum, ad quem venerant, cernerent, ipsam etiam consolatorum speciẽ spontaneus dolor immutaret. Ordo quippe consolationis est, vt cum volumus afflictum quempiam a mœrore suspendere, studeamus prius mœrendo eius luctui concordare. Dolentem namque non potest consolari, qui non concordat dolori: quia eo ipso, quo a mœrentis afflictione discrepat, minus ab illo recipitur, a quo mentis qualitate separatur. Sed emoliri prius debet animus, vt afflicto congruat, congruens inhæreat, inhærens trahat. Neque enim ferrum ferro coniungitur, si non B vtrumque exustione ignis liquetur: et durum molli non adhæret, nisi prius eius duritia temperata mollescat, vt quasi hoc ipsum fiat quod curatur, vt teneat. Sic nec iacentes erigimus, nisi a rigore nostri status inclinemur: quia dum rectitudo stantis a iacentis situ discrepat, eum, cui condescendere negligit, nequaquam leuat. Amici igitur beati Iob vt afflictum a dolore suspenderent, curauerunt necessario simul dolere. Et cum vulneratum illius corpus viderent, studuerunt ipsi vestes scindere: et cum immutatum conspicerent, studuerunt puluere capita fœdare: quatenus afflictus vir tanto facilius eorum verba reciperet, quanto in eis suum aliquid de afflictione cognouis-
9. set. Sed inter hæc sciendum est, quia is, qui afflictum consolari desiderat, mensuram necesse est dolori, quem suscipit, ponat: ne non solum dolentem non mulceat, sed intemperate dolens, afflicti animum ad pondus desperationis premat. Sic enim dolor noster mœrentium dolori iungendus est, vt per temperamentum subleuet, non autem C per augmentum grauet. Vnde fortasse colligendum est, quod amici beati Iob plusquam necesse fuerat, in consolatione doluerunt, qui dum percussionem cernunt, sed percussi mentem nesciunt, ita in immensum luctum versi sunt, ac si percussus vir tantę fortitudinis, in plaga corporis etiam a corde cecidisset. Sequitur: [Sederuntq. cum eo in terra septem diebus et septem noctibus, et nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem eius esse vehementem.] Vtrum continuis septem diebus et septem noctibus cum afflicto Iob sederint, an certe diebus septem, et noctibus totidem instantia ei crebræ visitationis adhæserint, ignoramus. Sæpe enim rem quamlibet tot diebus agere dicimur, quamuis non eisdem diebus ad eam continue vacemus. Sæpe vero scriptura sacra sic totum pro parte, sicut pro toto partẽ ponere consueuit. Pro toto enim partem loquitur, sicut Iacob familiam describens dicit: Intrauit Iacob in Ægyptum D cum animabus septuaginta. Quæ nimirum cum animas memorat, constat quia intrantium et corpora comprehendit. Rursum totum pro parte insinuat, sicut ad monumentum Maria queritur, dicens: Tulerunt Dominum de monumento, et nescimus, vbi posuerunt eum. Solum quippe corpus Domini quæsitura venerat, et totum simul Dominum sublatum deplorat. An ergo et hoc in loco totum pro parte dicatur, incertum est. Sed tamen hoc, quod diu tacuerunt, et quandoque loquendo reprobati sunt, neglecte prætereundum non est. Sunt namque nonnulli, qui et loqui præcipitanter incipiunt, et effrenate cœpta effrenatius exequuntur. Et sunt nonnulli, qui tarde quidem loqui inchoant: sed semel inchoantes, habere modum elocutionis ignorant. Amici igitur beati Iob dolorem dolenti videntes diu tacuerunt: sed tarde inchoantes indiscrete locuti sunt, quia parcere dolenti noluerunt. Tenuerunt linguam, ne propere inciperet, sed incipientẽ semel nequaquam moderati sunt, ne se ex consolatione vsque ad contumelias effrenaret. Et bona quidẽ intentione ad consolandum venerant: sed hoc, quod pia mens Deo mundum obtulit, locutio præcipitata vitiauit. Scriptum quippe est: Si recte offeras, non recte autem diuidas, peccasti. Recte namque offertur, cum recta intentione quid agitur. Sed recte non diuiditur, si non hoc, quod pie agitur, etiam subtiliter discernatur. Oblata enim recte diuidere, est quælibet bona nostra studia solicite discernendo pensare. Quod nimirum qui agere dissimulat, etiam recte offerens peccat. E
10. Sæpe ergo, et quod bono studio gerimus, dũ discernere caute negligimus, quo iudicetur fine, nescimus: et nonnumquã hoc fit reatus criminis, quod putatur causa virtutis. Quisquis autem amicorũ beati Iob facta considerat, quàm pia ad eum intentione venerint,

Patr. in Gen. cap. 74.
Gen. 46. c
S. Aug. lib. 16. cap. 4. de ciu. Dei.
Io. 20. b

A nerint, non ignorat. Pensemus enim cuius charitatis fuerit, ad afflictum concorditer
conuenisse: quanta virtus longaminitatis extiterit, septem diebus et septem noctibus
cum afflicto tacuisse: quæ humilitas, in terra tot diebus ac noctibus sedisse: quæ compassio
puluere capita conspersisse. Sed tamen inchoantes loqui, vnde se æstimauerunt
præmium mercedis acquirere: inde eos contigit reatum reprehensionis inuenire: quia
incautis sæpe ad peccati finem vertitur, etiam quod pro solo studio mercedis inchoatur.
Ecce præcipiti locutione perdiderunt bonum, quod tanto labore mercati sunt. Et
nisi diuina gratia offerre eos sacrificium pro suo reatu præcepisset, inde a Domino iuste
puniri poterant, vnde se placere Domino mirabiliter æstimabant: inde iudici displicent,
vnde sibi quasi pro defensione iudicis per effrenationem placent. Idcirco vero
hæc dicimus, vt ad memoriam legentium reuocemus, quatenus solicite quisque
B consideret ea, quæ malo voto perpetrantur: quanta Dominus animaduersione puniat,
si inchoata bono studio, sed negligentia indiscretionis admixta, tanta inuectione castigat.
Quis non mercedis causam peregisse se crederet, si aut in defensione Dei quidquam
contra proximum diceret: aut certe septem diebus ac noctibus pro proximi dolore
tacuisset? Et tamen amici beati Iob hæc agentes ad culpam laborando venerunt:
quia consolationis quidem bonum, quod agebant, nouerant: sed cum quanta agendum
esset discretionis libra, nesciebant. Vnde necesse est, vt non solum intueamur quod
agimus, sed etiam cum quanta discretione peragamus. Primum quidem ne mala
quoquo modo, postmodum vero ne bona incaute faciamus. Ad quæ nimirum bona
solicite peragenda, Propheta nos admonet, dicens: Maledictus homo, qui facit opus *Hier. 48.b*
Dei negligenter. Ad hoc vero ista proficiunt: vt ante terribilis iudicis subtile atque
incomprehensibile examen non solum mala, quæ commisimus, sed ipsa etiam, si qua
C in nobis sunt, bene gesta, timeamus: quia sæpe in iusto iudicio culpa esse deprehenditur,
quod virtus ante iudicium putatur. Et vnde expectatur pia merces operis, inde
supplicium iustæ sequitur vltionis.

Quod hæc, quæ supradicta sunt in persona Iob, allegorice referuntur ad Christum. *Caput XI.*

HÆc iuxta historiam breuiter tractata percurrimus: nunc ad allegoriarum myste- 11.
rium verba vertamus. Sed quia in exordio huius operis dum de vnitate capitis
et corporis tractaremus, solicita intentione præmisimus quanta in eis sit compago
charitatis: quia nimirū et Dominus multa adhuc per corpus, quod nos sumus, patitur:
et iam eius corpus, id est Ecclesia, de suo capite, videlicet Domino, in cælo gloriatur:
ita nunc passiones exprimi eiusdem capitis debent, vt ostendatur quàm multa etiam
D in corpore suo sustinet. Si enim caput nostrum tormenta nostra non tangerent nequaquam
pro afflictis membris persecutori suo etiam de cælo clamaret: Saule, Saule, *Act. 9.a*
quid me persequeris? Si cruciatus nostri, eius pœnæ non essent, conuersus afflictusq.
Paulus minime diceret: Suppleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea. Et ta- *Col. 1.d*
men resurrectione iam sui capitis exaltatus dicit: Qui nos conresuscitauit et consedere *Eph. 2.b*
fecit in cælestibus. Nempe hunc in terra persecutionum tormenta constrixerunt: sed
pœnarum suarum ponderibus pressus, ecce iam per gloriam capitis in cælo residebat.
Quia ergo in omnibus vnitū caput, et corpus nouimus, sic a persecutione capitis incipimus:
vt subsequenter tamen ad corporis flagella veniamus. Sed hoc, quòd quadā die
satan coram Domino astitisse dicitur: quòd vnde veniat, percontatur: quòd beatus Iob
magnis conditoris præconijs præfertur: quia iam sæpe discussimus, replicare deuita-
E mus. Si enim diu mens rebus discussis inuoluitur, peruenire ad indiscussa præpeditur.
Ibi ergo allegoriæ nunc initium ponimus, post verba sæpe repetita, adiunctū noui aliquid
scimus. Itaque ait: [Commouisti me aduersus eum, vt affligerem illum frustra.]
Si beatus Iob Redemptoris nostri in passione positi speciē tenet, quo modo a Domino
ad satan dicitur: Commouisti me aduersus eum? Mediator quippe Dei et hominum, *1. Tim. 2.b*
homo Christus Iesus, vt culpas nostræ transgressionis extingueret, venit mortalitatis
nostræ flagella tolerare. Sed quia vnius cum patre eiusdemq. naturæ est, quo modo
per satan motū se aduersus eum Pater asserit? cum constet quòd Patris Filijq. concordiā
nulla potestatis inæqualitas, nulla volūtatis diuersitas interrūpat? Sed tamē idem,
qui Patri est æqualis per diuinitatem, venit propter nos ad flagella per carnem. Quæ
nimirum flagella non susciperet, nisi formam damnati hominis redimēdo sumpsisset.

Et nisi primus homo delinqueret, secundus ad passionũ probra minime veniret. Cum A
ergo primus homo per satan a Domino motus est, tunc est Dominus in homine secũdo
commotus: satan itaque ad huius afflictionem Dominum tunc commouit, quando
in paradiso primum hominem a iustitiæ culmine, inobedientiæ culpa, prostrauit. Ni-
si enim Adam primum per voluntarium vitium in animæ mortem traxisset: Adam se-
cundus sine vitio in carnis mortem voluntariam non veniret. Bene ergo ei etiã de Re-
demptore nostro dicitur: [Commouisti me aduersus eum, vt affligerem illum fru-
stra.] Ac si apertius dicatur: Dum iste non sua, sed illius causa moritur: tunc me in
huius afflictionem commouisti, cum illum a me callida persuasione traxisti. De quo
et bene additur, [frustra.] Frustra quippe afflictus est, qui et culpæ vltione pressus est,
et culpæ contagio inquinatus non est. Frustra afflictus est, qui in carne natus, propria
admissa non habuit, et tamen pœnam carnalium sine culpa suscepit. Hinc est enim, B
Ps. 68. a quòd per Prophetam loquitur, dicens: Quæ non rapui, tunc exoluebam. Alius namque
ad paradisum conditus, diuinæ potentiæ similitudinem superbe rapere voluit: sed ta-
men culpas huius superbiæ sine culpa mediator exoluit. Hinc est, quòd Patri quidam
sapiens dicit: Cum sis iustus, iuste omnia disponis: eum quoque, qui non debet puniri,
condemnas. Sed pensandum est, quo modo iustus sit, et omnia iuste disponat, si eũ, qui
non debet puniri, condemnat. Mediator etenim noster puniri pro semetipso non de-
buit: quia nullum culpę contagium perpetrauit. Sed si ipse indebitam mortem non su-
sciperet, numquam nos a debita morte liberaret. Pater ergo cum iustus sit, iustum pu-
niens, omnia iuste disponit: quia per hoc cuncta iustificat, quòd eum, qui sine peccato
est, pro peccatoribus damnat: vt eo electa omnia ad culmen iustitiæ surgerent, quo is,
qui est super omnia, damna iniustitiæ nostrę sustineret. Quod ergo illic damnatus cum
non debeat, dicitur: hoc hic afflictus frustra, memoratur. Qui tamen iuxta semetip- C
sum frustra afflictus est, iuxta vero nostra acta non frustra. Rubigo quippe peccati
purgari non potuit, nisi igne tormenti. Venit itaque sine vitio, qui se subijceret sponte
tormento: vt debita nostræ iniquitati supplicia, eo reos suos iuste amitterent, quo
hunc a semetipsis liberũ iniuste tenuissent. Frustra ergo et non frustra afflictus est: quia
in se quidem admissa non habuit, sed proprio cruore reatus uostri maculã tersit. [Re-
spondens satan ait: Pellem pro pelle, et cuncta, quæ habet homo, dabit pro anima sua:
Alioquin mitte manum tuam, et tange os eius, et carnem, et tunc videbis quòd in fa-
ciem benedicat tibi.] Malignus spiritus cum Redemptorem nostrum miraculis coru-
Luc. 4. e scare conspicit, clamat: Scimus quod sis sanctus Dei. Qui hæc dicens, cognoscendo
Dei filium pertimescit: sed tamen vim supernæ pietatis ignorans, dum passibilem
considerat, hominem purum putat. Multos autẽ sub sanctitatis specie in pastorali po- D
sito loco didicerat, qui alieni valde a visceribus charitatis pro minimo aliena damna
pensabant. Hunc ergo quasi ex alijs colligens: quia subtractis multis, superari non vi-
dit: vsque ad eius carnem per tactum passionis exarsit. Velut si diceret: [Pellem pro
pelle, et cuncta, quæ habet homo, dabit pro anima sua: Alioquin mitte manum tuam,
et tange os eius et carnem, et tunc videbis quòd in faciem benedicat tibi.] Ac si aperte
dicat: Moueri ex his, quæ extra se sunt, negligit: sed tunc veraciter qui sit agnoscitur,
si in se ipso quod doleat, experiatur. Hæc per se satã cũ fieri appetit, non verbis, sed de-
siderijs dixit. Hæc per membra sua, et verbis et desiderijs intulit. Ipse quippe loqui-
Hier. 11. d tur, cũ iuxta Prophetæ vocẽ, eius sequaces dicunt: Mittamus lignum in panem eius, et
eradamus eũ de terra viuentiũ. Lignum quippe in panẽ mittere, est configendo eius
corpori stipitẽ crucis adhiberi, et vitã illius de terra viuentiũ eradere se posse æstimãt: E
quem dum mortalẽ conspiciunt, finiri morte suspicantur. [Dixit autem Dominus ad
satan: Ecce in manu tua est, veruntamen animã illius serua.] Conditorem omniũ sata-
næ manui traditum quis vel desipiens credat? sed tamen edoctus veritate, quis nesciat
quod eiusdẽ satanæ membra sunt omnes, qui ei peruerse viuendo iunguntur? Mẽbrum
quippe eius Pilatus extitit, qui vsque ad mortis extrema, venientem in redemptionem
nostram Dominum non cognouit. Corpus autem eius principes sacerdotũ extiterunt,
qui Redemptorem mundi a mundo repellere, vsque ad crucem persequendo, conati
sunt. Cum ergo se pro nostra redemptione Dominus membrorum satanæ manibus
tradidit: quid aliud quàm eiusdem satanę manum in se sęuire permisit, vt vnde ipse ex
terius occumberet, inde nos exterius interiusq. liberaret? Si igitur satanæ manus, eius,
potestas

A poteſtas accipitur, eius manum iuxta carnem pertulit, cuius poteſtatem corporis vſ-
que ad ſputa, colaphos, flagella, crucem, lanceamq. tolerauit. Vnde et Pilato, eius
videlicet corporis membro, ad paſſionem veniens dicit: Non haberes in me poteſtatem Io. 19.a
vllam niſi tibi data eſſet deſuper. Sed tamen hanc poteſtatem, quam contra ſe ei ex-
trinſecus dederat, ſuis ſeruire lucris intrinſecus compellebat. Pilatus enim vel ſatã, qui
eiuſdem Pilati caput extiterat, ſub poteſtate illius, ſuper quem poteſtatem acceperat,
tenebatur: quia et ſuperior ipſe diſpoſuerat hoc, quod inferius accedens a perſecuto-
re tolerabat: vt cum ex mala mente infidelium ſurgeret, vtilitati tamen electorum
omnium, ipſa quoque crudelitas deſeruiret. Pie igitur diſponebat intus, quod ſemetip-
ſum pati nequiter permittebat foris. Hinc eſt enim, quòd de illo in cœna dicitur:
Sciens Ieſus, quia omnia dedit ei pater in manus: et quia a Deo exiuit, et ad Deum va- Io 13.a
B dit: ſurgit a cœna, et ponit veſtimenta ſua. Ecce in manus perſequentium iturus,
ſciebat, quòd in manu ſua ipſos etiam perſecutores acceperat. Qui enim omnia acce-
piſſe ſe nouerat, conſtat quia et ipſos, a quibus tenebatur, tenebat: vt ipſe in ſe ad vſum
pietatis intorqueret, quidquid eorum contra ſe malitia permiſſa ſæuiret. Dicatur er-
go ei: [Ecce in manu tua eſt,] quia ad feriendam carnem ſæuiens licentiam accepit,
ſed poteſtati illius neſciens deſeruiuit. Animam vero illius ſeruare præcipitur, non 13.
quòd hanc tentare prohibeatur, ſed quòd hanc ſuperare non poſſe, conuincitur. Neque
enim ſicut nos, qui puri homines ſumus, irruente ſæpe tentatione concutimur: ita
Redemptoris noſtri anima tentationis eſt neceſſitate turbata. Hoſtis namque no-
ſter, etſi in excelſum montem, eum, quem permiſſus aſſumpſit, duxit: ſi daturum ſe Matt. 4.b
regna mundi perhibuit, ſi quaſi in panes vertendos lapides oſtendit: mentem ta- Luc. 4.b
C men Mediatoris Dei et hominum tentatione quaſſare non valuit. Sic enim digna-
tus eſt hæc exterius cuncta ſuſcipere: vt tamen mens eius interius diuinitati ſuæ in-
hærens inconcuſſa permaneret. Qui etſi quando turbatus ſpiritu infremuiſſe dici- Io. 11.d
tur: ipſe tamen diuinitus diſponebat, quantum ipſe humanitus turbaretur, qui im-
mutabiliter omnibus præſidens, et ſemetipſum mutabilem in ſatisfactione infirmita-
tis oſtendit. Quietus ergo in ſemetipſo manens, diſpoſuit quidquid pro oſtendenda
humanitate, quam ſuſceperat, etiam turbulentus fecit. Quia vero cum recte diligi-
mus, nihil in rebus conditis anima noſtra charius amamus, et ſicut animam noſtram
eos diligere dicimus, quibus amoris noſtri exprimere pondus conamur: poteſt per eius
animam electorum vita ſignari. Et cum ſatan ad feriendam Redemptoris carnẽ per-
mittitur, ab anima ſeparatur: quia cum corpus eius ad paſſionem accipit, electos
D eius a iure ſuæ poteſtatis amittit. Cumq. illius caro per crucem moritur, horum
mens contra tentamenta ſolidatur. Dicatur ergo: [Ecce in manu tua eſt, verunta- 14.
men animam illius ſerua.] Ac ſi aperte audiat: Licentiam contra corpus eius acci-
pe, et ab electis illius, quos apud ſe ante ſæcula præſciens poſſidet, ius prauæ domina-
tionis perde. [Egreſſus igitur ſatan a facie Domini, percuſſit Iob vlcere peſſimo, a
planta pedis vſque ad verticem.] Nullus in hac vita electorum venit, qui non huius
hoſtis aduerſa ſuſtinuit. Membra autem noſtri Redemptoris extiterunt, etiam quia
ab ipſo mundi exordio, dum pie viuunt, crudelia paſſi ſunt. An non huius membrum
Abel ſe eſſe perhibuit, qui eius mortem, de quo ſcriptum eſt: Sicut agnus coram ton- Iſa. 53.e
dente ſe obmuteſcet, et non aperiet os ſuum, non ſolum placens in ſacrificio, ſed
etiam moriens tacendo ſignauit? Ab ipſo itaque mundi exordio Redemporis noſtri
corpus expugnare ſatan conatus eſt. A planta ergo pedis vſque ad verticem vulnus
E intulit, quia prius ab hominibus inchoans, vſque ad ipſum caput Eccleſiæ ſæuiendo
peruenit. Bene autem dicitur: [Teſta ſaniem radebat.] Quid enim aliud in manu
Domini teſta eſt, niſi caro ex noſtræ ſubſtantiæ luto ſumpta? Etenim teſta igne ſo-
lidatur. Caro autem Domini eo ex paſſione ſua robuſtior extitit, quo per infirmita-
tem moriens, a morte ſine infirmitate ſurrexit. Vnde recte etiam per Prophetam di-
citur: Exaruit velut teſta virtus mea. Sicut teſta enim eius virtus exaruit, qui ſu- Pſ. 21.
ſceptæ carnis infirmitatem paſſionis ſuæ igne roborauit. Quid vero per ſaniem niſi
peccatum debet intelligi? Per carnem quippe et ſanguinem ſolent carnis peccata de-
ſignari. Vnde per Pſalmiſtam dicitur: Libera me de ſanguinibus. Sanies itaque Pſ. 50.
putredo ſanguinis eſt. Quid ergo accipimus ſaniem, niſi carnis peccata ex longa
vetuſtate peiora? Vulnus itaque in ſaniem vertitur, cum neglecta culpa vſu dete-

1. Tim. 2. b rius grauatur. Mediator itaque Dei et hominum, homo Christus Iesus, corpus suum A
manibus persequentium tradens, saniem testa rasit: quia peccatum carne deleuit.
Rom. 8. a Venit enim, sicut scriptum est, in similitudinem carnis peccati: vt de peccato damnaret peccatum. Dumq. hosti obijcit innocentiam carnis suæ, extersit contagia carnis nostræ, et ex qua nos captiuos inimicus tenuit, per illam nos liberos expiauit, quia quam nos instrumentum fecimus culpæ, hæc nobis per Mediatorem versa est in arma iustitiæ. Testa ergo sanies raditur, cum carne culpa superatur. Bene autem subditur: [Sedens in sterquilinio.] Non in foro, in quo lex perstrepit: non in ædificio, quod se culmine in alta sustollit: sed in sterquilinio residet: quia videlicet Redemptor huma-
1. Cor. 1. d ni generis ad carnem veniens, attestante Paulo, infirma mundi elegit, vt confunderet fortia. An non quasi ruentibus ædificijs in sterquilinio residet, qui relictis Iudæis superbientibus, in ea, quam dudum abiecerat, gentilitate requiescit? Extra habitaculum reperitur in vulnere, qui in eo quòd Iudæam aduersantem pertulit, passionis do- B
Io. 1. b lorem agente propria despectus sensit: Ioanne attestante, qui ait: In propria venit, et sui eum non receperunt. Sed quo modo sedens in sterquilinio conquiescat: hæc ea-
Luc. 15. b dem de semetipsa Veritas dicat: Ait enim: Gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Ecce dolens in sterquilinio sedet, qui post perpetratas culpas libenter corda pœnitentium possidet. An non quasi quoddam sterquilinium sunt corda pœnitentium, qui dum mala sua flendo considerant, quasi ante se stercora, sese abijciendo coaceruant? Percussus ergo Iob montem non petijt, sed in sterquilinio sedit: quia ad passionem Redemptor veniens, alta superborum corda deseruit, et in afflictorum cordium humilitate requieuit. Quod tamen de se, et prius, quàm incarnaretur, indicauit, C
Isa. 66. a cum per Prophetam dixit: Ad quem respiciam, nisi ad humilem et quietum, et tre-
Ex interp. lxx. mentem sermones meos? Quis vero consideret, is, qui tot pia hominibus intulit, quot ab hominibus peruersa tolerauit? Quis consideret, quanta nunc vsque tolerat, etiam cum de cælo super corda fidelium regnat? Ipse quippe quotidie patitur omne, quod a reprobis eius electi lacerantur. Et quamuis caput huius corporis, quod videlicet nos sumus, iam sese super omnia liberum erexerit, reproborum tamen vulnera adhuc per suum, quod deorsum retinet, corpus sentit. Sed quid ista de infidelibus dicimus, cum in ipsa quoque Ecclesia multos carnalium, prauis moribus contra Redemptoris vitam pugnare videamus? Sunt namque nonnulli, qui hunc, quia gladijs non possunt, peruersis actibus insequuntur: quia dum sibi in Ecclesia vident deesse quod ambiunt, hostes bonorum fiunt: et non solum prauæ semetipsos actioni inserunt, sed etiam iustorum rectitudinem inflectere ad peruersa moliuntur. Æterna quippe intueri negli- D
gunt, et appetitui temporalium mentis pusillanimitate succumbunt, tantoq. ab æternis altius corruunt, quanto bona temporalia esse quasi sola suspicantur. His instorum simplicitas displicet, et cum occasionem perturbationis inueniunt, suam eos arripere duplicitatem suadent. Vnde hoc quoque congruit apte quod subditur: Dixit autem illi vxor sua: [Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, et morere.] Cuius enim speciem male suadens mulier tenuit, nisi quorumlibet carnalium in Ecclesię sinu positorum, qui quo verbis professæ fidei intus sunt, eo bonos incorrectis suis moribus peius premunt. Nam minus fortasse nocuissent, si non eos sancta Ecclesia introrsus admittens vsque ad fidei cubile reciperet, quos dum per professam fidem recipit, sibi proculdubio pene ineuitabiles facit. Hinc est, quòd premente turba, vna Redemptorem nostrum mulier tetigit: vnde et idem Redemptor noster protinus di- E
Marc. 5. c cit: Quis me tetigit? Cui cum discipuli responderent: Turbæ te premunt, et affligunt,
Matt. 9. b et tu dicis: Quis me tetigit? illico adiunxit: Tetigit me aliquis. Nam et ego noui,
Luc. 8. d virtutem de me exisse.

15. Multi ergo Dominum comprimunt, et vna tangit, quia carnales quique in Ecclesia eum premunt, a quo longe sunt: et soli tangunt, qui huic veraciter humiles adiunguntur. Turba igitur premit: quia multitudo carnalium quo intus admittitur, eo grauius toleratur. Premit, et non tangit: quia et importuna est per præsentiam, et absens per vitam. Nonnumquam enim prauis nos sermonibus, nonnumquam vero solis peruersis moribus insequuntur. Suadent namque aliquando quæ tenent, aliquando vero etsi non suadent, præbere tamen iniquitatis exempla non cessant. Qui igitur ad mala

A ad mala nos, vel verbis, vel exemplis illiciunt, profectò perſecutores noſtri ſunt, a quibus renrationum certamina ſumimus, quæ ſaltem in corde vincamus. Sciendum vero eſt: quia carnales in Eccleſia aliquando metu, aliquando vero audacia ſuadere peruerſa contendunt: cumq. ipſi vel puſillanimitate, vel elatione deficiunt: hæc iuſtorũ cordibus infundere, quaſi ex dilectione moliuntur. Carnalem videlicet mentem Petrus ante Redemptoris mortem, reſurrectionemq. retinebat. Carnali mente Saruiæ filius duci ſuo Dauid adiunctus inhæſerat: ſed tamen vnus formidine, alter elatione peccabat. Ille quippe mortem magiſtri audiens dixit: Abſit a te Domine, non erit tibi hoc. Hic vero iniurias ducis non ferens, ait: Numquid pro his verbis non occidetur Semei, qui maledixit Chriſto Domini? Sed illi mox dicitur: Redi poſt me ſatana: et hic cum germano audiuit protinus: Quid mihi et vobis filij Saruiæ, cur efficiamini mihi hodie in ſatan? Male itaque ſuadentes angeli, apoſtatæ appellatione cenſentur: qui verbis blandis ad illicita quaſi diligentes trahunt. Valde vero deteriores ſunt, qui huic culpæ non formidine, ſed elatione ſuccumbunt: quorum ſpecialiter beati Iob vxor figuram tenuit, quæ marito ſuadere ſuperba tentauit, dicens: [Adhuc permanes in ſimplicitate tua? Benedic Deo, et morere.] Simplicitatem in marito redarguit, quòd tranſitoria cuncta deſpiciens, puro corde ſola æterna concupiſcit. Ac ſi aperte dicat: Quid ſimpliciter æterna appetis, et ſub malis præſentibus æquanimiter ingemiſcis? Excedens, æterna deſpice, et mala præſentia, vel moriens euade. Sed electi quique cum praua intus a carnalibus tolerant, quantam in ſe formam rectitudinis oſtendant, diſcamus ex verbis vulnerati et incolumis, ſedentis, et erecti, qui ait: [Locuta es quaſi vna ex ſtultis mulieribus: Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non ſuſtineamus?] Sancti viri tribulationum bello deprehenſi, cum vno eodemq. tempore alios ferientes, alios ſuadentes ferunt, illis opponunt ſcutum patientiæ, iſtis iacula intorquent doctrinæ: atque ad vtrumque pugnandi modum mira virtutis arte ſe erigunt, quatenus et peruerſa intus ſapienter doceant, et foris fortiter aduerſa contemnant: hos docentes corrigant, illos tolerantes premant. Inſurgentes namque hoſtes patiendo deſpiciunt, infirmantes vero ciues compatiendo ad ſalutem reducunt: illis reſiſtunt, ne et alios ſubtrahant, iſtis medentur, ne vitam rectitudinis funditus perdant.

Marginalia: Mat. 8.d; Matt. 16.d; 2. Reg. 16.b; Ex vet. edit.; B; 16.; Infra lib. 23. cap. 8.; C

Quòd ad exemplum Apoſtoli Pauli, iuſti poſiti in dolore tribulationis propriæ, non deſerunt curam vtilitatis alienæ. Caput XII.

D Videamus caſtrorum Dei militem, contra vtraque præliantem. Ait enim: Foris pugnæ, intus timores. Enumerat bella, quæ extrinſecus tolerat, dicens: In periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in ſolitudine, periculis in mari, periculis in falſis fratribus. In hoc autem bello, quæ contra aduerſarium ſpicula intorqueat, adiungit: In labore et ærumna, in vigilijs multis, in fame, et ſiti, in ieiunijs multis, in frigore, et nuditate. Sed inter tot certamina deprehenſus dicat, quanto vigiliarum munimine etiam caſtra cuſtodiat. Nam protinus adiungit: Præter illa, quæ extrinſecus ſunt, inſtantia mea quotidiana, ſolicitudo omnium Eccleſiarum. Ecce in ſe bella fortiter ſuſcepit, et tuendis ſe proximis miſericorditer impendit. Narrat mala, quæ patitur, ſubiungit bona, quæ impartitur. Penſemus ergo cuius laboris ſit, vno eodemq. tempore foris aduerſa tolerare, intus infirma protegere. Foris pugnas patitur: quia verberibus ſcinditur, E catenis ligatur: intus metum tolerat, quia paſſionem ſuam non ſibi, ſed diſcipulis obeſſe formidat. Vnde et eiſdem ſcribit, dicens: Nemo moueatur in tribulationibus iſtis. Ipſi enim ſcitis, quòd in hoc poſiti ſumus. Aliorum quippe caſus in propria paſſione metuebat, ne dum diſcipuli ipſum afflictum pro fide verberibus agnoſcerent, fideles ſe eſſe profiteri recuſarent. O immenſæ charitatis viſcera, deſpicit quod ipſe patitur, et curat, ne quid prauæ perſuaſionis diſcipuli in corde patiantur. Ipſe enim in ſe contemnit vulnera corporis, et in alijs vulnera medetur cordis. Habent quippe hoc iuſti proprium, vt in dolore poſiti tribulationis ſuæ, curam non deſerant vtilitatis alienæ: et cum de ſe aduerſa patientes dolent, alijs neceſſaria docentes præuident: et quaſi percuſſi quidam magni medici ægrotant. Ipſi tolerant ſciſſuras vulneris, et alijs proferunt medicamenta ſanitatis. Valde autem minoris laboris eſt, aut docere cum

Marginalia: 2. Cor. 7.a; 2. Cor. 11.d; Ibidem.; 1. Theſſ. 3.a

cum nihil toleras: aut tolerare, cum nihil doces. Vnde sancti viri ad vtraque se solerter extendunt, et cum tribulationibus fortasse feriuntur, sic exteriora bella suscipiunt, vt solicite cogitent, ne proximorum interiora lacerentur. Sic sancti viri fortes in acie adsistunt, et illinc iaculis aduersantia pectora feriunt: hinc scuto postpositos debiles tuentur: atque ita vtrobique velocitate circumspectionis inuigilant: quatenus et ante se audaces confodiant, et post se trepidos a vulnere defendant. Quia igitur sancti viri sic sciunt foris aduersa tolerare, vt intus etiam nouerint peruersa corrigere, dicatur recte: [Locuta es quasi vna ex stultis mulieribus.] Quia enim electis A

Ps. 30. dicitur: Viriliter agite, et confortetur cor vestrum: mentes carnalium, quæ fluxa Deo intentione deseruiunt, non immerito mulieres vocantur. [Si bona accepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus?] Ac si dicat: Si ad bona æterna tendimus, quid mirum, si temporalia mala sufferamus? Hæc autem bona solicite Paulus inspe- B

Rom. 8. c xerat, quando illata æquanimiter mala tolerabat, dicens: Non sunt condignę passiones huius temporis ad superuenturam gloriam, quæ reuelabitur in nobis. [In omnibus his non peccauit Iob labijs suis.] Sancti viri cum persecutionem intus forisq. patiuntur, non solum in Dei iniurijs minime excedunt: sed neque contra ipsos aduersarios contumeliosa verba iaculantur. Quod dux bonorum recte Petrus admonet, di-

1. Pet. 4. c cens: Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus. Maledicus enim patitur, qui passionis suæ tempore in sui saltem iniuriam persecutoris effrenatur. Sed quia Redemptoris corpus, sancta nimirum Ecclesia, ita pondus dolorum portat, vt humilitatis modum per verba non transeat: recte de hoc dolente dicitur: In omnibus his non peccauit Iob labijs suis: neque stultum aliquid contra Deum locutus est.

17. [Igitur audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo: Eliphas Themanites, et Baldad Suites, et Sophar Naamathites.] In præfatione huius operis diximus, quia amici beati Iob, etsi bona intentione ad eum conuenerint, hæreticorum tamen idcirco speciem tenent: quia ad culpam indiscrete loquendo dilabuntur. Vnde et illis ab eodem beato Iob dicitur: Disputare cum Deo cupio, prius vos ostendens fabricatores mendacij, et peruersiorum cultores dogmatum. C

Quòd locus sanctorum sit humilitas, sicut econtra reproborum locus superbia. *Caput* XIII.

Sancta itaque Ecclesia omni hoc tempore peregrinationis suæ in afflictione constituta, dum vulnera sustinet, dum membrorum suorum lapsus dolet: insuper alios sub Christi nomine tolerat hostes Christi. Ad augmentum namque doloris eius, etiam hæretici in contentionem conueniunt, eamq. quasi quibusdam iaculis, irrationabilibus verbis transfigunt. Bene autem dicitur: Venerunt de loco suo.] Hæreticorum quippe locus ipsa superbia est: quia nisi prius in corde intumescerent, ad prauæ assertionis certamina non conuenirent. Ita namque malorum locus est superbia, sicut est D

Eccl. 10. a econtra, humilitas locus bonorum. De quo loco per Salomonem dicitur: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Ac si aperte dicat: Si tentatoris spiritum contra te in aliquo præualere consideras: humilitatem pœnitentiæ non derelinquas. Qui quia locum nostrum humilitatem pœnitentiæ dixe-

Ibid. rit: verbis sequentibus ostendit, dicens: Quia curatio cessare faciet peccata maxima. Quid enim est aliud humilitas lamenti, nisi medicina peccati? Hæretici igitur de loco suo veniunt: quia contra sanctam Ecclesiam ex superbia mouentur: quorum peruersa quoque actio ex ipsa suorum nominum interpretatione colligitur. Dicuntur enim, Eliphas, Baldad, Sophar: et sicut superius diximus, Eliphas interpretatus est, Dei contemptus. Nisi enim Deum contemnerent, nequaquam de eo peruersa sentirent. Baldad autem interpretatur, vetustas sola. Dum enim vere vinci refugiunt, et peruerso studio esse victores quærunt, nouæ vitæ conuersationem negligunt: et ex sola vetustate est, quod intendunt. Sophar vero speculam dissipans interpretatur. Hi etenim, qui in sancta Ecclesia siti sunt, Redemptoris sui mysteria fide vera humiliter contemplantur. Sed dum hæretici cum falsis allegarionibus veniunt, speculam dissipant: quia eorum mentes, quos ad se trahunt, ab intentione rectæ contemplationis inclinant. E

Quid

A *Quòd tres amici Iob hæreticorum typum habeant, et ex ipsorum nominibus eorum actio, et intentio exprimatur.* Caput XIIII.

Bene autem loca, de quibus veniunt, congrua hæreticorum actibus describuntur. 18.
Dicitur enim Themanites, Suites, Naamathites. Thema namque interpretatur, Auster: Sui, loquens: Naama, decor. Austrum autem ventum calidum esse quis nesciat? Hæretici igitur, quia ardentius appetunt sapere: quasi plusquam necesse est, student calere. Desidia quippe torpori frigoris: et rursum inquietudo immoderatæ curiositatis, intemperato concordat calori. Quia ergo amplius, quàm debent, calorem sapientiæ percipere appetunt, ab Austro venire referuntur. Ab hoc calore immoderatæ sapientiæ, mentes fidelium Paulus temperare curauerat, cum dicebat:
B Non plus sapere, quàm oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem. Hinc est, quòd Rom. 12.a
Dauid valles salinarum percutit: quia videlicet Redemptor noster suæ districtionis 2. Reg. 8.c
examine in his, qui de illo praua sentiunt, stultitiam immoderati saporis extinguit. Sui autem dicitur loquens. Calorem quippe non vt bene viuant, sed vt elate loquantur, habere desiderant. A Thema igitur et Sui, id est, a calore, et loquacitate venire referuntur: quia per hoc, quòd scripturarum lectioni se studiosos exhibent, solius verbis loquacitatis, non autem visceribus charitatis calent. Naama vero interpretatur, decor: quia enim docti non esse, sed videri appetunt, ex eruditionis verbis speciem bene viuentium sumunt. Et per calorem loquacitatis in se imaginem ostendunt decoris, vt eo per decorem linguæ peruersa facile persuadeant, quo fœditatem vitæ sensus calliditate occultant: Sed neque ipsa locorum nomina, inordinata sunt narratione distincta. Prius enim Thema, postmodum Sui, ac deinde Naama ponitur:
C quia prius illos inordinatus calor accendit in corde: deinde nitor loquacitatis erigit, et tunc demum decoros hominibus hypocrisis ostendit. [Condixerant enim, vt pariter venientes visitarent eum, et consolarentur.] Condicunt enim sibi hæretici, quando praua quædam contra Ecclesiam concorditer sentiunt, et in quibus a veritate discrepant, sibi in falsitate concordant. Omnes autem, qui nos de æternitate erudiunt, quid aliud faciunt, nisi in peregrinationis nostræ nos afflictione consolantur? Hæretici autem, quia sanctam Ecclesiam sua docere desiderant, ad eam quasi consolantes appropinquant. Nec mirum, quòd qui aduersantium formam exprimunt, nominentur amici, cum ipsi quoque traditori dicitur: Amice ad quid venisti? Et diues, Matt. 26.e
qui in inferni igne exuritur, Abraam filius vocatur: quia etsi per nos mali corrigi ne- Luc. 16.
gligunt: dignum tamen est, vt a nobis non ex sua nequitia, sed ex nostra benignitate
D amici nominentur. [Cumq. eleuassent procul oculos suos, non cognouerunt eum.] Hæretici quique cum sanctæ Ecclesiæ facta considerant, oculos leuant: quia ipsi videlicet in imo positi sunt, et cum eius opera respiciunt, in alto sunt sita, quæ cernunt, sed tamen hanc in dolore positam, non agnoscunt. Ipsa quippe appetit hic mala recipere, vt possit ad æternæ remunerationis præmiũ purgata peruenire. Plerumque prospera metuit, et disciplina eruditionis hilarescit. Hæretici igitur, quia pro magno præsentia appetunt, eam in vulneribus positam non cognoscunt. Hoc namque, quod in illa cernunt, in suorum cordium cognitione non relegunt. Cum ergo hæc et aduersitatibus proficit, ipsi suo stupori inhærent: quia per experimentum ignorant, quæ vident. [Scissisq. vestibus, sparserunt puluerem super caput suum in cælum.] Sicut vestimenta Ecclesiæ cunctos fideles accipimus: vnde et per Prophetam dicitur: Om- Isa. 49.c
E nibus his velut ornamento vestieris: ita hæreticorum vestes, sunt omnes, qui eis concorditer inhærentes, illorum erroribus inuoluuntur. Habent vero hæretici hoc proprium, quòd in eo gradu, in quo de Ecclesia exeunt, diu stare non possunt: sed ad deteriora quotidie ruunt, et sentiendo peiora, in multis se partibus scindunt: atque a semetipsis plerumque longius confusionis suæ altercatione diuiduntur. Quia ergo hos, quos suæ perfidiæ adiungunt, adhuc in multa diuisione dilaniant: dicatur rectè, quòd amici, qui veniunt, vestes rumpant. Ruptis autem vestibus, corpus ostenditur: quia sæpe scissis sequacibus, malitia eorum cogitationis aperitur, vt discordia dolos patefaciat, quos grauis prius concordiæ culpa claudebat. Puluerem vero in cælum super capita spargunt. Quid vero per puluerem, nisi terrena intelligentia: quid per caput, nisi hoc, quod principale nostrum est, mens videlicet, designatur? Quid per cælum, nisi præ-

niſi præceptum ſupernæ locutionis exprimitur? Puluerem ergo ſuper caput in cælum A ſpargere, eſt ſæculari intellectu mentem corrumpere, et de verbis cæleſtibus terrena ſentire. Diuina autem verba plus diſcutiunt plerumque, quàm capiunt. Super capita igitur puluerem ſpargunt: quia in præceptis Dei per terrenam intelligentiam vltra ſuarum mentium vires enituntur.

Quid ſit, quòd amici Iob ſeptem diebus cum eo ſedere in terra perhibentur. Caput XV.

SEderuntq. cum eo in terra ſeptem diebus, et ſeptem noctibus.] In die quæ videmus, agnoſcimus: in nocte autem aut cæcitate nil cernimus, aut dubietate caligamus. Per diem itaque intelligentia, per noctem ignorantia deſignatur. Septenario vero numero ſumma vniuerſitatis exprimitur. Vnde et non amplius, quàm ſeptem diebus omne hoc tempus tranſitorium conſummatur. Quid eſt ergo, quòd amici B Iob conſedere ei ſeptem diebus, et ſeptem noctibus referuntur, niſi, quòd hæretici, vel in his, in quibus verum lumen intelligunt: vel in his, in quibus ignorantię tenebras patiuntur, quaſi infirmanti ſanctæ Eccleſiæ ſe condeſcendere ſimulant, eiq. ſub blandimentorum ſpecie dolos deceptionis parant? Et quamuis, vel in his, quæ intelligunt, vel in his, quæ intelligere non poſſunt, elationis typo turgidi, magnos ſe apud ſemetipſos æſtimant: nonnumquam tamen ſe Eccleſiæ ſanctæ ſpecietenus inclinant, et dum verba molliunt, virus infundunt. In terra ergo conſedere, eſt aliquid de imagine humilitatis oſtendere: vt dum humilia exhibent, perſuadeant ſuperba, quæ docent.

20. Poteſt vero per terram ipſa etiam mediatoris incarnatio deſignari. Vnde et ad Iſrael dicitur: Altare de terra facietis mihi. Altare enim de terra Domino facere, eſt in incarnationem mediatoris ſperare. Tunc quippe a Deo munus noſtrum accipitur, C quando in hoc altari noſtra humilitas, ideſt, ſuper Dominicæ incarnationis fidem, poſuerit quidquid operatur. In altari ergo de terra oblatum munus ponimus, ſi actus noſtros Dominicæ incarnationis fide ſolidamus. Sed ſunt nonnulli hæretici, qui factam mediatoris incarnationem non denegant: ſed aut de diuinitate aliter, quàm eſt, æſtimant, aut in ipſa a nobis incarnationis qualitate diſcordant. Qui ergo veram nobiſcum incarnationem Redemptoris perhibent, quaſi cum Iob in terra pariter ſedent. Septem vero diebus et ſeptem noctibus in terra conſedere deſcribitur: quia vel in hoc, quòd aliquid de plenitudine veritatis intelligunt, vel in hoc, quòd ſuæ ſtultitiæ tenebris excæcantur, incarnationis myſterium negare non poſſunt. Cum beato ergo Iob in terra ſedere, eſt veram Redemptoris carnem cum ſancta Eccleſia credere. Aliquando vero hæretici contra nos etiam ſupplicijs ſæuiunt, aliquando nos ſolis verbis inſequuntur: aliquando quietos laceſſunt, aliquando, ſi nos tacentes videant, quieſcunt: D et mutis amici ſunt, loquentibus aduerſantur. Vnde quia beatus Iob necdum ad illos aliquid diſſerens, dixerat, recte ſubiungitur: [Et nemo loquebatur ei verbum.] Tacentes enim aduerſarios habemus, ſi veræ fidei filios prædicando generare negligimus. Si autem recta loqui incipimus, graues mox contumelias ex eorum reſponſione ſentimus, protinus in aduerſitatem proſiliunt, et contra nos in vocem doloris erumpunt: quia videlicet metuunt, ne corda, quæ in infimis pondus ſtultitiæ aggrauat, ad altum vox recta loquentis trahat. Quia ergo, vt diximus, mutos nos aduerſarij diligunt, loquentes odiunt: recte apud tacentem Iob dicitur: [Nemo loquebatur ei verbum.] Nonnumquam tamen cum per torporem inertiæ, fidelium corda conſiderant, erroris ſemina ſpargere loquendo non ceſſant. Cum vero mentes bonorum vident alta ſapere, et ad patriam reditum quærere, de ærumna huius E exilij ſtrenue dolere, circumſpectione ſolicita linguam frenant: quia vident, quòd contra corda dolentium incaſſum loquentes citius obmuteſcunt. Vnde et recte cum diceretur: [Nemo loquebatur ei verbum,] mox cauſa ſilentij ſubinfertur, cum dicitur: [Videbant enim dolorem eius eſſe vehementem.] Cum enim amoris Dei dolor vehemens corda noſtra transfigit, paſſim praua loqui aduerſarius metuit: quia videt, quòd intentam mentem laceſſens, non ſolum ad peruerſitatem trahere non valet, ſed per excitatam forſitan ſapientiam, et quos tenuerat, perdit.

Exod. 20. c
Path. in Exod. cap. 27.

Quòd

A *Quòd nonnumquam res gesta in actione malæ sint, in significatione vero virtutem prophetiæ contineant: sicut in Dauid et vxore Vriæ accipitur. Caput XVI.*

FOrtasse aliquos mouet nos hæc ita dixisse, quòd quæ bene ab amicis gesta sunt, male ab hæreticis gerenda significent. Sed sic plerumque res quælibet per historiam virtus est, per significationem culpa, sicut aliquando res gesta, in facto causa damnationis est, in scripto autem prophetia virtutis. Quod verum esse citius ostendimus, si vnum sacræ scripturæ testimonium ad vtraque probanda proferamus. Quis namque audiens, non solum fidelium, sed ipsorum quoque infidelium hoc factum iuxta historiam non omnimodo detestetur, quòd Dauid in solario deambulans, Bersabee Vriæ concupiscit vxorem? Quem tamen a prælio reuertentem, ire ad domum admonet, pedes lauare. Qui protinus respondit, dicens: Arca Dei sub pellibus est, et ego in domo mea requiescam? Quem Dauid ad mensam propriam suscepit, eiq. epistolas, per quas mori debeat, tradit. Cuins autem Dauid in solario deambulans typum tenet, nisi eius, de quo scriptum est: In sole posuit tabernaculum suum? Et quid est Bersabee ad se perducere, nisi legem litteræ, carnali populo coniunctam, spiritali sibi intellectu sociare? Bersabee enim puteus septimus dicitur: quia nimirum per cognitionem legis, infusione spiritalis gratiæ, perfecta nobis sapientia ministratur. Quem vero Vrias, nisi Iudaicum populum signat? Cuius nomen interpretatum dicitur lux mea Dei. Iudaicus enim populus: quia de accepta legis scientia extollitur, quasi de Dei luce gloriatur. Sed huic Vriæ Dauid vxorem abstulit, sibiq. coniunxit: quia videlicet manu fortis, quod Dauid dicitur, in carne Redemptor apparens, dum de se spiritaliter loqui legem innotuit: per hoc, quod iuxta litteram tenebatur, hanc a Iudaico populo extraneam demonstrauit, sibiq. coniunxit: quia se per illam prædicari declarauit. Vriam tamen ad domum ire Dauid admonet, pedes lauare: quia incarnatus Dominus veniens Iudaico populo præcepit, vt ad conscientiam redeat, sordes operum fletibus tergat, spiritaliter legis mandata intelligat, et post tantam duritiã præceptorum, fontem baptismatis inueniens, ad aquam post laborem recurrat. Sed Vrias, qui arcam Domini esse sub pellibus meminit: respondit, quòd domum suam intrare non possit. Ac si Iudaicus populus dicat: Ego mandata Dei in sacrificijs carnalibus video, et redire ad conscientiam per spiritalem intelligentiam non requiro. Quasi enim arcam esse sub pellibus dicit, qui præcepta Dei non nisi ad exhibendum ministerium sacrificij carnalis intelligit. Hunc tamen etiam redire ad domum nolentem, Dauid ad mensam vocat: quia quamuis Iudaicus populus ad conscientiam reuerti contemnat, ei tamen Redemptor veniens mandata spiritalia prædicat, dicens: Si crederetis Moysi, crederetis forsitan et mihi: de me enim ille scripsit. Legem itaque Iudaicus populus tenet, quæ eius diuinitatem loquitur: cui idem populus credere dedignatur. Vnde et Vrias ad Ioab cum epistolis, ex quibus occidi debeat, mittitur: quia idem ipse Iudaicus populus legem portat, qua conuincente moriatur. Dum enim mandata legis retinens implere renititur: ipse nimirum defert iudicium vnde damnetur. Quid ergo per factum istud Dauid scelestius? quid Vria mundius dici potest? Sed rursus per mysterium, quid Dauid sanctius, quid Vria infidelius inuenitur: quando et ille per vitæ culpam, prophetiæ signat innocentiam, et iste per vitæ innocentiam, in prophetia exprimit culpam? Non ergo incongrue per ea, quę bene ab amicis Iob gesta sunt, male ab hæreticis gerenda signantur: dum virtus sacri eloquij sic transacta narrat, vt ventura exprimat: sic in facto rem approbat, vt ei in mysterio contradicat: sic gesta damnat, vt hæc mystice gerenda persuadeat.

Marginal notes: 21. — Pather. lib. 2. Reg. c. 9. — 2. Reg. 11. A — B — Ps. 18. — C — D — Io. 5. f — E

22. Igitur quia allegoriæ mysteria membratim enodantes expleuimus: nunc moralitatis intelligentiam raptim tangentes exequamur. Ad obscuriora quippe differenda mens properat: et si apertis diu inuoluitur, clausa, vt dignum est, pulsare præpeditur. Sæpe antiquus hostis postquam menti nostræ tentationum certamen inflixerit: ab ipso suo certamine ad tempus recedit, non vt illatæ malitiæ finem præbeat, sed vt corda, quæ per quietem secura reddiderit, repente rediens facilius inopinatus irrumpat. Hinc est, quòd ad tentandum beatum virum iterum redit: eiusq. cruciatus expetit, quem tamen ei superna pietas retinendo concedit, dicens: [Ecce in manu tua est, tantum animã illius serua.] Sic quippe ille nos deserit, vt custodiat: sic custodit, vt

dit, vt tamen permisso tentationis articulo, statum nobis nostræ infirmitatis ostendat. A Qui mox a facie Domini exijt, atque á planta pedis vsque ad verticē acceptum feriendo vulnerauit: quia nimirum cum licentiam percipit, a minimis incipiens, vsque ad maiora perueniens, quasi omne corpus, mentis illatis tentationibus, lacerando transfigit. Sed ramen ad animam feriendo non peruenit: quia cunctis cogitationibus interior, inter ipsa vulnera delectationum, quæ suscipit, arcani propositi intentio resistit: vt quamuis delectatio mentem mordeat: deliberationem tamen sanctæ rectitudinis, vsque ad consensus mollitiem non inflectat. Debemus tamen per asperitatem pœnitentiæ, ipsa delectationum vulnera tergere, et censura districtionis rigidæ, si quid fluxum emanat in cogitatione mundare. Vnde bene mox subditur.

Quòd moraliter testa saniem radimus, cum culpam a voluntate, et actione mundamus. Et quid mysterij sacrificium Hieroboal contineat. Caput XVII. B

QVi testa saniem radebat.] Quid enim per testam nisi vigor districtionis: quid per saniem, nisi fluxus illicitæ cogitationis accipitur? Percussi ergo testa saniem radimus, cum post pollutionem cogitationis illicitæ, nosmetipsos aspere diiudicando mundamus. Potest etiam testa fragilitas mortalitatis intelligi. Testa ergo saniem mundare, est mortalitatis cursum, fragilitatemq. pensare, et putredinem miseræ delectationis abstergere. Nam dum quisquis considerat, quàm citius caro ad puluerem redeat: festine superat hoc, quod se de carne inrus turpiter impugnat. Cum ergo ex tentatione praua mentem cogitatio influit: quasi ex vulnere sanies decurrit. Sed citius sanies tergitur, si in consideratione nostra fragilitas quasi in manu testa teneatur. Neque enim paruipendenda sunt, quæ quamuis vsque ad effectum non pertrahunt, tamen illicite in mente versantur. Hinc est, quòd quasi a vulneribus Redemptor saniem radere venerat, cum dicebat: Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, quòd si quis viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Sanies itaque tergitur, cum culpa non solum ab opere, sed etiam a cogitatione resecatur. Hinc est, quòd Gedeon cum a paleis frumenta excuteret, angelum vidit, ad cuius imperium protinus hædum coxit, quem super petram posuit, et ius carnium desuper effudit: quæ angelus virga tetigit, eaq. ignis exiens de petra consumpsit. Quid est enim frumentum virga cædere, nisi rectitudine iudicij a vitiorum paleis virtutum grana separare? Sed hæc agentibus angelus apparet: quia tanto magis Dominus interiora denunciat, quanto se studiosius homines ab exterioribus purgant. Qui occidi hædum præcipit, idest, omnem appetitum carnis nostræ immolari, carnesq. super petram poni, et ius carnium desuper fundi. Quem alium signat petra, nisi eum, de quo per Paulum dicitur: Petra autem erat Christus? carnes ergo super petram ponimus, cum corpus nostrum in Christi imitatione cruciamus. Ius etiam carnium desuper fundit, qui in conuersatione Christi ipsas etiā a se carnales cogitationes exinanit. Quasi enim ius ex carne liquidum in petram funditur, quando mens a cogitationum carnalium fluxu vacuatur. Quæ ramen mox angelus virga tangit: quia intentionem nostram nequaquam potestas diuini adiutorij deserit. De petra autem ignis exit, et ius carnesq. consumit: quia afflatus a Redemprore spiritus, tanta cor nostrum flamma compunctionis concremat, vt omne, quod in eo illicitum est, et operis, et cogitationis exurat. Quod ergo illic est in petram ius fundere, hoc est hic saniem testa mundare. Perfecta enim mens solerter inuigilet: vt non solum peruersa agere renuat, sed omne etiam, quod in se per cogitationes turpiter liquatur, tergat. Sed sæpe de ipsa victoria bellum oritur, vt cum immunda cogitatio vincitur, victoris animus elatione pulsetur. Sic ergo mentem necesse est per munditiam erigi, vt tamen solicite debeat in humilitate substerni.

Margin notes: Matt. 5.d (beside "niem radere venerat"); Iud. 6.b (beside "opere, sed etiam"); Pather. in lib. Iud. (beside "menta excuteret"); 1. Cor. 10.a (beside "Quem alium signat petra"); C, D, E (right margin section letters).

23. cogitationes turpiter liquatur, tergat.

Quòd in eo, quòd Iob in sterquilinio sedere dicitur, describitur vera humilitatis consideratio. Caput XVIII.

VNde et cum de sancto viro diceretur, [Testa saniem radebat,] protinus aperte subiungitur: [Sedens in sterquilinio.] In sterquilinio quippe sedere, est de se vilia quæpiā et abiecta sentire. In sterquilinio nobis quippe sedere, est ad ea, quæ illicite gessimus,

A gessimus, mentis oculos pœnitendo reducere, vt cum ante nos peccatorum stercora cernimus, omne, quod in animo de elatione surgit, inclinemus. In sterquilinio sedet, qui infirmitatem suam solicitus respicit, et sese de bonis, quæ per gratiam perceperit, non extollit. An non in sterquilinio apud se Abraam sederat, qui dicebat: Loquar ad Dominum meum, cum sim puluis et cinis? Aperte enim cernimus in quo se apud se loco posuerat, qui puluerem se, ac cinerem, etiam cum Deo loqueretur, æstimabat. Si igitur ita se despicit, qui vsque ad honorem diuinæ collocutionis ascendit, solicita intentione pensandum est, qua pœna illi feriendi sunt, qui et ad summa non proficiunt, et tamen de minimis extolluntur. Nam sunt nonnulli, qui cum parua agunt, de semetipsis magna sentiunt: in altum mentem subleuant, et præire se ceteros virtutum meritis putant. Hi nimirum apud se introrsus humilitatis sterquilinium deserunt, et elationis fastigia ascendunt: illum videlicet imitantes, qui se primus apud se extulit, sed B eleuando prostrauit: illum imitantes, qui accepta conditionis dignitate contentus non fuit, dicens: In cælum conscendam, super astra cæli exaltabo solium meum. Vnde et ei male coniuncta Babylonia, idest, confusa multitudo peccantium, dicit: Sedeo regina, et vidua non sum. Quisquis ergo introrsus intumescit, in altum se apud semetipsum ponit. Sed eo se grauius in infimis deprimit, quo de se infima veraciter sentire contemnit. Sunt vero nonnulli, qui nihil quidem virtutis student agere, sed tamen cum alios peccare conspiciunt, iustos se in eorum comparatione suspicantur. Neque enim corda omnium, vna vel similis culpa transfigit. Hunc namque superbia illaqueat, illum forsitan ira supplantat: hunc autem auaritia cruciat, illum vero luxuria inflammat. Et plerumque contingit, vt is, quem superbia deprimit, alium vero respiciat qualiter ira succendat: et quia se non citius ira instigat, meliorem se iracundo iam reputat, at- C que apud semetipsum quasi de iustitia extollitur: quia pensare vitium negligit quo grauius tenetur. Plerumque contingit, vt is, quem auaritia sauciat, alium in luxuriæ voragine mersum cernat: et quia se a pollutione carnali alienum respicit, quibus ipse sordibus spiritalis vitij intrinsecus polluitur, non attendit: dumq. in alio pensat malum, quod ipse non habet, in se negligit considerare quod habet: sicq. fit, vt dum ad aliena dijudicanda mens ducitur, proprij iudicij lumine priuetur, et eo durius contra aliena superbiat, quo sua negligentius ignorat. At contra hi, qui ad alta virtutum surgere veraciter appetunt, cum alienas culpas audiunt, mox cor ad proprias reducunt: et tanto rectius illas diiudicant, quanto verius istas deplorant. Quia igitur electus quisque in infirmitatis suæ consideratione se comprimit, dicatur recte, quod vir sanctus in sterquilinio dolens sedet. Qui enim vere se humiliat, continuæ conside- D rationis oculo, quibus circumseptus sit delictorum sordibus, proficiens pensat. Sciendum vero est, quia plerumque in prosperis importuna tentatione mens tangitur. Sed tamen aliquando et aduersa exterius patimur, et intus tentationis impulsu fatigamur: vt et carnem flagella crucient, et tamen ad mentem carnalis suggestio inundet. Vnde et bene post tot beati Iob vulnera, adhuc subiuncta sunt etiam male suadentis vxoris verba, quæ ait: [Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, et morere.] Vxor quippe male suadens, est carnalis cogitatio mentem lacessens. Sæpe enim, vt dictum est, et foris flagellis atterimur, et intus carnali suggestione fatigamur. Hinc est enim, quòd Hieremias deplorat, dicens: Foris interficit gladius, et domi mors similis est. Foris enim gladius interficit, cum nos exterius feriens vindicta configit. Sed domi mors similis est: quia et flagella quidem sustinet, et tamen intus conscientia a tentatio- E nis sordibus munda non est. Hinc Dauid ait: Fiant tamquam puluis ante faciem venti, et angelus Domini affligens eos. Qui enim in corde suo aura tentationis rapitur, quasi ante venti faciem puluis eleuatur. Et cum inter hæc diuina districtio percutit: quid aliud, quàm angelus Domini affligit? Sed hæc aliter aguntur a reprobis, aliter ab electis. Illorum namque corda ita tentantur, vt consentiant: iustorum vero tentationes quidem suscipiunt, sed repugnant. Illorum mens delectabiliter capitur, etsi ad tempus, quod male suggeritur, displicet: sed postmodum per deliberationem libet: Iusti vero sic tentationum iacula excipiunt, vt semper resistendo fatigentur: etsi quando vsque ad delectationem tentata mens rapitur, ipsam tamen citius subreptionem suæ delectationis erubescunt, et forti censura redarguunt, quidquid intra se exurgere carnale deprehendunt. Vnde et bene mox subiungitur:

Gen. 18. d

Isa. 14. c

Isa. 47.

Ex edit. lxx.

24.

Thren. 1. e

Ps. 34.

Quòd sub virtutis specie blanda ad nos facie vitia veniunt: sed quid veneni intus habeant, in fine ostendunt. Caput XIX. A

LOcuta es quasi vna ex stultis mulieribus: Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? Dignum quippe est, vt sancta mens, spiritali correptione comprimat, quidquid apud se carnale insolenter immurmurat, ne caro, aut loquens aspera, ad impatientiam pertrahat, aut loquens blanda, ad libidinis fluxa dissoluat. Censura igitur virilis, illicitæ cogitationis suggestionem redarguens, dissolutam turpitudinis mollitiem deprimat, dicens: [Locuta es quasi vna ex stultis mulieribus.] Et rursum consideratio munerum cogitationis asperæ impatientiam refrenet, dicens: [Si bona suscepimns de manu Domini, mala quare non sustineamus?] Quisquis autem subigere vitia appetit, et ad æterna internæ retributionis culmina veræ intentionis gressibus tendit: quo magis vallari se vitiorum bello vndique conspicit, eo se virtutum armis robustius accingit: et tanto minus iacula metuit, quanto contra hæc venientia fortiter pectus munit. Sed plerumque dum contra hoc tentationum bellum fulciri magnis virtutibus nitimur, quædam se nobis vitia sub specie virtutum tegunt, et quasi blanda ad nos facie veniunt: sed cuius aduersitatis sint, discussa sentiũtur. Vnde et amici beati Iob quasi pro consolatione conueniunt, sed in contumelias erumpunt: quia insidiantia vitia virtutum faciem sumunt, sed hostili inuectione nos feriunt. Nam sæpe immoderata ira, iustitia: et sæpe dissoluta remissio, misericordia vult videri. Sæpe incautus timor humilitas: sæpe effrenata superbia appetit libertas apparere. Ad consolandum ergo amici veniunt, sed ad increpationis verba dilabuntur, quia nimirum vitia virtutum specie palliata, blanda quidem superficie inchoant: sed aspera nos contrarietate perturbant. Bene autem dicitur: [Condixerant enim sibi, vt pariter venientes visitarent eum.] Vitia quippe sibi sub virtutum prætextu condicunt, quia sunt quędam vitia, quæ aduersum nos inter se quadam conuenientia coniunguntur, sicut superbia et ira, et remissio et timor. Vicina namque est ira superbiæ, et remissio timori. Condicendo ergo veniunt, quæ contra nos sibi ex quadam prauitatis cognatione sociantur. Sed si ærumnam nostræ captiuitatis agnoscimus, si ex amore æternæ patriæ in intimis dolemus, vitia, quæ male lætis surrepunt, bene tristibus præualere non possunt. Vnde et bene subditur: [Cumq. eleuassent procul oculos suos, non agnouerunt eum.] Afflictos enim nos vitia minime cognoscunt: quia triste cor mox, vt pulsauerint, reprobata resiliunt, et quæ nos lætos quasi nouerant, quia penetrabant, mærentes cognoscere nequeunt, quia ipso nostro rigore franguntur. Sed antiquus hostis, quo in eis fortiter deprehendi se conspicit, eo illa sub virtutum imagine altius abscondit: Vnde et subditur: [Et exclamantes plorauerunt, scissisq. vestibus, sparserunt puluerem super caput suum in cælum, et sederunt cum eo in terra septem diebus et septem noctibus.] Signatur enim pietas per ploratum, discretio per scissionem vestium, affectus operum per puluerem capitum, humilitas per sessionem. Aliquando enim pium quid hostis insidians simulat, vt ad crudelitatis terminum deducat: sicut est, cum plecti per disciplinam culpam prohibet, quatenus, quæ hic non reprimitur, igne gehennæ feriatur. Aliquando discretionis imaginem oculis obijcit, vt ad indiscretionis laqueos perducat: sicut est, cum impulsu eius pro infirmitate nobis plus alimentorum quasi discrete concedimus, sed indiscrete contra nos bella carnis excitamus. Aliquando affectum simulat bonorum operum, sed per hunc, inquietudinem irrogat laborum: sicut est, cum quis quiescere non valet, et quasi de otio iudicari timet. Aliquando imaginem humilitatis ostentat, vt affectum vtilitatis subtrahat: sicut est, cum quosdam, plusquam sunt, infirmos atque inutiles sibimetipsis asserit, vt dum se nimis indignos considerant, res, in quibus prodesse proximi poterant, ministrare pertimescant. Sed hæc vitia, quæ sub virtutum specie antiquus hostis occultat, valde subtiliter manus compunctionis examinat. Quia enim veraciter intus dolet, quæ agenda foris, quæve non agenda sint, fortiter præuidet. Si enim nos vis compunctionis in intimis afficit, omnis strepitus prauæ suggestionis obmutescit. Vnde et sequitur: [Et nemo loquebatur ei verbum, videbant enim dolorem eius esse vehementem.] Si enim cor veraciter dolet, linguam contra nos vitia non habent. Nam cum plene vita rectitudinis quæritur, superuacua suggestio prauitatis obturatur:

(Marginal section letters B, C, D, E appear beside the text.)

Sæpe

A Sæpe autem ſi forti nos ſtudio contra vitiorum incentiua ſtringimus: ipſa etiam vitia ad vſum virtutis immutamus. Nonnullos namque ira poſſidet, ſed hanc, dum rationi ſubijciunt, in ſancti zeli miniſterium vertunt. Nonnullos ſuperbia erigit, ſed dum diuinæ formidini animum inclinant, hanc ad defenſionem iuſtitiæ in vocem liberæ auctoritatis immutant. Nonnullos fortitudo carnis illecebrat: ſed dum exercendis pijs operibus corpus ſubdunt, vnde iniquitatis ſtimulos paſſi ſunt, inde pietatis lucra mercantur. Vnde et bene idem beatus Iob poſt multa certamina hoſtias pro amicis immolat. Quos enim per contentionem diu hoſtes pertulit, quandoque per ſacrificium ciues reddit: quia dum vitioſas quaſque cogitationes ſubigendo in virtutes vertimus: tentationum aduerſa ſtudia per intentionis hoſtiam, quaſi ad amica corda permutamus. Hæc nos in tribus voluminibus tripliciter diſſeruiſſe ſufficiat.
B In ipſo namque operis huius exordio velut in molem naſcituræ arboris linguæ radicem fiximus: vt expoſitionis ramos poſtmodum, prout ſingula expetunt loca, producamus.

LIBRI TERTII MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB,
LIBER QVARTVS,

Deducens ſecundum caput finaliter, et tertium inchoatiue.

CAPVT PRIMVM.

D QVI textum conſiderat, et ſenſum ſacræ locutionis ignorat, non tam ſe eruditione inſtruit, quàm ambiguitate confundit: quia nonnumquam ſibi litteræ verba contradicunt, ſed dum a ſemetipſis per contrarietatem differunt, lectorem ad intelligentiam veritatis mittunt. Quid enim eſt, quòd Salomon ait: Melius eſt comedere et bibere: et non longe poſt ſubijcit: Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij? Cur luctum conuiuio prętulit, qui prius eſum potumq. laudauit? Si enim per electionem bonum eſt comedere et bibere, proculdubio melius eſſe debet ad domum gaudij, quàm ad domum lamenti properare. Hinc eſt, quòd iterum dicit: Lætare iuuenis in adoleſcentia tua. Et paulo poſt adiunxit: Adoleſcentia et voluptas vana ſunt. Quid eſt *Eccl. 7. a* *Eccl. 11. b*
E hoc, quòd vel prius reprehendenda præcipit, vel poſt, præcepta reprehendit, niſi quòd ipſis litteræ verbis innuit: vt qui difficultatem exterius patitur, veritatis intelligentiā conſideret, quam ſequatur? quæ nimirum veritatis intelligentia cum per cordis humilitatem quæritur, aſſiduitate legendi penetratur. Sicut enim ignotorum hominum facies cernimus, et corda neſcimus, ſed ſi familiari eis locutione coniungimur, vſu colloquij eorum etiam cogitationes indagamus: ita cum in ſacro eloquio ſola hiſtoria aſpicitur, nihil aliud, quàm facies videtur: ſed ſi huic aſſiduo vſu coniungimur, eius nimirum mentem quaſi ex collocutionis familiaritate penetramus. Dum enim alia ex alijs colligimus, facile in verbis agnoſcimus, aliud eſſe, quod intimant, aliud, quod ſonant. Tanto autem quiſque notitiæ illius extraneus redditur, quanto in ſola eius ſuperficie ligatur. Sequitur:

Quòd hæc verba secundum litteram accipienda non sunt. Caput II.

ECce enim, quòd beatus Iob diei suo maledixisse describitur, dicens: [Pereat dies,
in qua natus sum, et nox, in qua dictum est: Conceptus est homo.] Si superficie-
tenus historia attenditur, quid his verbis reprehensibilius inuenitur? Quis autem ne-
sciat diem, in quo natus est, nequaquam tunc stare potuisse? Motus quippe est tempo-
ris, vt statum non habeat mansionis. Quia enim per ventura tendit ad esse, semper ex
præteritis festinat non esse. Cur ergo vir tantus ei malediceret rei, quam nequaquam
subsistere non ignoraret? Sed fortasse aliquis dicat, quòd ex eo pondus virtutis eius
aspicitur: quia tribulatione commotus, illi rei maledictum irrogat, quæ constat,
quòd minime subsistat. Sed hoc citius perspecta ratio destruit: quia si subsistebat res,
cui malediceret, pernitiosum maledictum intulit: si autem non subsistebat, otiosum. B
Matt.12.d Quisquis vero eius spiritu plenus est, qui ait: Omne verbum otiosum, quod locuti
fuerint homines, rationem reddent de eo in die iudicij: ita otiosa admittere, sicut etiã
pernitiosa formidat. Cui adhuc sententiæ adiungitur: [Dies ille vertatur in tene-
bras, non requirat eum Deus desuper, et non sit in recordatione, et non illustretur lu-
mine, obscurent eum tenebræ et vmbra mortis, occupet eum caligo, et inuoluatur
amaritudine. Noctem illam tenebrosus turbo possideat, non computetur in diebus
anni nec numeretur in mensibus: sit nox illa solitaria, nec laude digna, expectet lu-
cem, et non videat, nec ortum surgentis auroræ.] Dies, qui elapsus cursu temporis
scitur, cur verti in tenebras dicitur? Et cum constaret, quia non subsisteret, cur opta-
tur vt eum vmbra mortis obscuret? vel quem diem caligo occupet, quem implicatio
amaritudinis non inuoluit? Aut quam noctem tenebrosus turbo possideat, quam nul- C
lus status tenet? Aut quo modo optatur fieri solitaria, quæ transeundo iam fuerat nul-
la? Aut lucem quo modo expectet, quæ et sensu caret, et in proprio statu non perma-
net? Quibus adhuc verbis subijcitur:

Quòd quantum apud nos valet aqua baptismatis, tantum apud veteres valuit, vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus sacrificium, vel pro Hebræis circumcisionis mysterium. Caput III.

QVare non in vulua mortuus sum, egressus ex vtero non statim perij? Quare exce-
ptus genibus? Cur lactatus vberibus? Nunc enim dormiens silerem, et somno
meo requiescerem.] Numquid si egressus ex vtero statim perijsset, retributionis meritũ
ex hac ipsa perditione susciperet? Numquid æterna requie abortiui perfruuntur? Quis-
quis enim regenerationis vnda non soluitur, reatus primi vinculis ligatus tenetur. D
De consf.dist.4. Quod vero apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres, vel pro paruulis
cap.1. sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his, qui ex Abraæ stirpe prodierãt,
Ivo p.1.c.9. mysterium circumcisionis. Nam quia vnusquisque cum primi parentis culpa concipi-
Ps.50.a tur, Propheta testatur, dicens: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis
concepit me mater mea. Et quia is, quem salutis vnda non diluit, originalis culpæ sup-
Io.3.a plicia non amittit, aperte per semetipsam veritas perhibet, dicẽs: Nisi quis renatus fue-
rit ex aqua et Spiritu sancto, non habebit vitam æternam. Quid est ergo, quòd in vulua
se mortuum fuisse desiderat, et potuisse se quiescere eiusdem mortis beneficijs sperat, dũ
constat, quòd nequaquam eum requies vitæ susciperet, si a reatu illum originalis cul-
pæ nequaquam diuinæ cognitionis sacramenta liberassent? Qui adhuc cũ quibus quie-
scere potuisset, adiungit, dicens: [Cũ regibus et consulibus terræ, qui ædificant sibi so- E
litudines.] Quis ignoret, quòd reges terræ, ac consules eo a solitudine longe sunt, quo
innumeris obsequentiũ cuneis constipantur? vel quàm difficile hi ad requiem tendunt,
qui tam duris rationum multiplicium nexibus astringuntur? scriptura teste, quæ ait:
Sap.6.a Iudicium durissimũ his, qui præsunt, fiet. Vnde et in Euangelio veritas dicit: Cui mul-
Luc.12.g tum datum est, multum quæretur ab eo. Qui adhuc quos in eadem requie socios ha-
buisset, insinuat, dicens: [Aut cum principibus, qui possident aurum, et replent do-
mos suas argento.] Rarum valde est, vt qui aurum possident, ad requiem tendant,
Matt.19.c dum per semetipsam veritas dicat: Difficile, qui pecunias habent, intrabunt in re-
gnum cælorum. Nam qui hic multiplicandis diuitijs inhiant, quæ alterius vitæ gau-
3. dia sperant? Quod tamen, vt Redemptor noster valde rarum, et ex solo diuino miraculo
euenire

A euenire posse monstraret: Apud homines, inquit, hoc impossibile est, apud Deum autem possibilia omnia sunt. Quia igitur verba hæc in superficie a ratione discordant, ipsa iam littera indicat, quòd in eis sanctus vir iuxta litteram nihil dicat. Sed si prius in sacro eloquio alia maledicta discutimus, hoc, quod beati Iob ore prolatum est, subtilius indagamus. Quid est enim, quòd Dauid, qui retribuentibus sibi mala non reddidit, cum Saul et Ionatha bello occumberent, Gelboe montibus maledixit, dicens: Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia veniat super vos, neque sint agri primitiarum? quia ibi abiectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset vnctus oleo. 2.Reg. 1.c Pathor. lib. 2. Reg.c.1.

Quid sit, quòd Hieremias dixit: Maledictus vir, qui dixit patri meo, natus est tibi masculus. *Caput IIII.*

B Quid est, quòd Hieremias cum prædicationem suam cerneret, audientium difficultate præpediri, maledixit, dicens: Maledictus vir, qui annunciauit patri meo, dicens: Natus est tibi puer masculus? Quid ergo montes Gelboe, Saul moriente, deliquerunt, quatenus in eos, nec ros, nec pluuia caderet, et ab omni eos viriditatis germine sententiæ sermo siccaret? Sed quia Gelboe interpretatur decursus, per Saul autem vnctum et mortuum, mors nostri Mediatoris exprimitur: non immerito per Gelboe montes, superba Iudæorum corda signantur, quæ dum in huius mundi desiderijs defluunt, in Christi, idest, vncti se morte miscuerunt. Et quia in eis vnctus rex corporaliter moritur, ipsi ab omni gratiæ rore siccantur. De quibus et bene dicitur: Vt agri primitiarum esse non possint. Superbæ quippe Hebræorum mentes primitiuos fructus non ferunt: quia in Redemptoris aduentu ex parte maxima in perfidia remanentes, primordia fidei sequi noluerunt. Sancta namque Ecclesia in primitijs suis multitudine gentium fœcundata, vix in mundi fine Iudæos, quos inuenerit, suscipit: et extrema colligens, eos quasi reliquias frugum ponit. De quibus nimirum reliquijs Isaias, dicit: Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ saluæ fient. Possunt tamen idcirco Gelboe montes ore Prophetæ maledici, vt dum fructus exarescente terra non oritur, possessores terræ sterilitatis damno feriantur, quamuis ipsi maledictionis sententiam acciperent, qui apud se mortem regis suscipere, iniquitate sua exigente, meruissent. Sed quid est, quòd a Propheta maledictionis sententiam vir ille suscepit, qui natiuitatem illius patri nunciauit? hoc nimirum tanto intrinsecus maiori mysterio plenum est, quanto extrinsecus humana ratione vacuum. Nam si quid exterius rationabile fortasse sonuisset, nequaquam nos ad studium interioris intellectus accenderet. Eo ergo nobis plenius aliquid intus innuit, quo foris rationabile nihil ostendit. Si enim ex matris suæ vtero hoc in mundo Propheta affligendus prodijt, natiuitatis eius nuncius quid deliquit? Sed quid persona Prophetæ fluctuantis, nisi per pœnæ meritum veniens humani generis mutabilitas designatur? Et quid per patrem illius, nisi iste, de quo nascimur, mundus exprimitur? Et quis est ille vir, qui natiuitatem nostram patri annunciat, nisi antiquus hostis? Qui cum nos in cogitationibus fluctuare considerat, malorum mentes, qui ex auctoritate huius mundi præeminent, ad persuasionem nostræ deceptionis instigat. Cumq. nos agere infirma conspexerit, ea quasi fortia fauoribus extollit, et quòd sit natus masculus, loquitur: cum corruptores veritatis, per mendacium nos extitisse gratulatur. Patri ergo masculum natum denunciat, quando huic mundo eum, quem persuaserit factum innocentiæ corruptorem demonstrat. Nam cum cuilibet peccanti atque superbienti dicitur: Fecisti sicut vir: quid aliud, quàm natus masculus in mundo perhibetur? Iure itaque vir, qui masculum natum nunciat, maledicitur: quia ipso eius nuncio reprobum gaudium nostri corruptoris indicatur. Hic ergo scripturæ sacræ maledictionibus discimus, quid apud beatum Iob in voce maledictionis inquiramus, ne quem Deus post vulnera et verbera remunerat, lector verba eius redarguere non intelligens præsumat. Quia igitur vtcumque hæc, quæ in præfatione fuerant exquirenda, distinximus, verba iam historiæ disserentes exequamur.

Hier.20.c (C) Isa.10.c Ex ver. lxx. Rom.9.d 4. (D) (E)

TERTIVM CAPVT BEATI IOB. A

OST hæc aperuit Iob os suum, et maledixit diei suo, et locutus est: Pereat dies, in qua natus sum, et nox, in qua dictum est: Conceptus est homo. Dies illa vertarur in tenebras. Non requirat eum Deus desuper, et non illustret lumine. Obscurenr eum tenebræ et vmbra mortis. Occupet eum caligo, et inuoluatur amaritudine. Noctem illam tenebrosus turbo possideat. Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus. Sit nox illa solitaria, nec laude digna. Maledicant ei, qui maledicunt diei, qui parati B sunt suscitare Leuiathan. Obtenebrentur stellæ caligine eius. Expectet lucem, et non videat, nec ortum surgentis auroræ, quia non conclusit ostia ventris, qui portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis. Quare non in vulua mortuus sum, egressus ex vtero non statim perij? Quare exceptus genibus? cur lactatus vberibus? Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem cum regibus, et consulibus terræ, qui ædificanr sibi solitudines: aut cum principibus, qui possident aurum, et replenr domos suas argento, aut sicut abortiuum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderunt lucem. Ibi impij cessauerunt a tumultu, et ibi requieuerunt fessi robore, et quondam C vincti pariter sine molestia. Non audierunt vocem exactoris. Paruus et magnus ibi sunt, et seruus et liber a Domino suo. Quare misero data est lux, et vita his, qui in amaritudine animæ sunt? Qui expectant mortem, et non venit, quasi effodientes thesaurum, gaudentq. vehementer, cum inuenerint sepulchrum. Viro, cuius abscondita est via, et circumdedit eum Deus tenebris. Antequam comedo, suspiro, et quasi inundantes aquæ, sic rugitus meus, quia timor, quem timebam, euenit mihi, et quod verebar, accidit. Nonne dissimulaui? nonne silui? nonne quieui? Et venit super me indignatio.

Iob istis verbis non maledixisse sentiendum. *Caput V.* D

POst hæc aperuit Iob os suum, et maledixit diei suo dicens: Pereat dies, in qua natus sum.] Non est neglecte disserendum, quod dicitur, aperuit os suum. Scriptura enim sacra ex his, quæ tenuiter præmittit, reuerenter expectanda indicat, quæ subiungit. Sicut enim clausa vascula, quid intus habeant, ignoramus, aperto vero ore vasculorum, quid intrinsecus contineatur, agnoscimus: ita sanctorum corda, quæ clauso ore occulta sunt, aperto ore deteguntur: et cum cogitationes detegunt, os aperire referuntur, vt intenta mente quasi apertis vasculis, quid intus contineant, festinemus cognoscere, ac nosmetipsos eorum intimo odore recreare. Vnde et sublimia
Matt. 5. a praecepta Domino in monte dicturo, præmittitur: Aperiens os suum dixit: quamuis illic et hoc accipi debeat, quia tunc os suum in præceptis aperuit, in quibus dudum E aperuerat ora Prophetarum. Valde autem solerter intuendum est, quod dicitur: Post hæc, vt nimirum rei virtus, quæ agitur, veraciter ex tempore sentiatur. Prius enim vastitas rerum, extinctio pignorum, dolor vulnerum, persuasio coniugis, aduentus amicorum describitur, qui scidisse vestes, exclamantesq. fleuisse, puluere capita conspersisse, et diu considentes in terra tacuisse memorantur, ac deinde subiungitur: Post hæc aperuit Iob os suum, et maledixit diei suo: vt ipso videlicet narrationis ordine perpendatur, quia nequaquam maledictum per impatientiam protulit; qui ad maledictionis vocem amicis adhuc tacentibus erupit. Si enim ira motus malediceret, audito damno substantiæ, cognita morte filiorum, eum proculdubio ad maledictionem dolor excitaret. Sed tunc quid dixerit, audiuimus. Ait namque: Dominus

A minus dedit, Dominus abstulit. Rursum: Si ira motus malediceret, saltem percussus in corpore, vel male suasus a coniuge, maledictum inferre potuisset. Sed quid tunc respondit agnouimus. Ait namque: Locuta es quasi vna ex stultis mulieribus. Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? Post hæc vero describitur, quia amici veniunt, flent, consident, tacent: moxq. subiungitur hoc, quòd diei suo maledixisse perhibetur. Nimis itaque incongruum est, vt suspicemur, eum nullo instigante, nullo pulsante: ex impatientia ad vocem maledictionis erumpere, quem nimirum nouimus inter damna rerum, mortemq. filiorum, inter vulnera corporis, inter verba male suadentis vxoris, magna Creatori præconia humili mente reddidisse. Patefecit ergo, qua mente hæc quietus dixerit, qui tot Dei laudes etiam percussus enarrauit. Neque enim postmodum percussus superbire potuit, quem B et in percussione dolor humilem ostendit. Sed cum certo nouimus, quòd maledictum sacra scriptura prohibet, cur recte aliquando fieri dicimus, quod vetari eodem sacro eloquio non ignoramus? *Ibid.*

Quibus modis scriptura proferat maledictum. *Caput VI.*

SCiendum vero est, quòd scriptura sacra duobus modis maledictum memorat, aliud videlicet, quod approbat, aliud, quod damnat. Aliter enim maledictum profertur iudicio iustitiæ, aliter liuore vindictæ. Maledictum quippe iustitiæ iudicio, ipsi primo homini peccanti prolatum est, cum audiuit: Maledicta terra in opere tuo. Maledictum iudicio iustitiæ profertur, cum ad Abraam dicitur: Maledicam maledicentibus tibi. Rursum quia maledictum non iudicio iustitiæ, sed liuore vindictæ promitur, voce Pauli Apostoli prædicantis admonemur, qui ait: Benedicite, et nolite C maledicere. Et rursum: Neque maledici regnum Dei possidebunt. Deus ergo maledicere dicitur, et tamen maledicere homo prohibetur, quia quod homo agit malitia vindictæ, Deus non facit nisi examine et virtute iustitiæ. Cum ergo sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non ad hanc ex voto vltionis, sed ex iustitia examinis erumpunt. Intus enim subtile Dei iudicium aspiciunt, et mala foris exurgentia, quia maledicto debeant ferire, cognoscunt: et eo in maledicto non peccant, quo ab interno iudicio non discordant. Hinc est, quòd Petrus in offerentem sibi pecunias Simonem, sententiam maledictionis intorsit, dicens: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Qui enim non ait: est, sed sit, non indicatiuo, sed optatiuo modo se hæc dixisse signauit. Hinc Helias duobus quinquagenarijs ad se venientibus dixit: Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, et consumat vos. Quorum vtrorumque sententia quan- D ta seueritatis ratione conualuit, terminus causæ monstrauit. Nam et Simon æterna perditione interijt, et duos quinquagenarios desuper veniens flamma consumpsit. Virtus ergo subsequens testificatur, qua mente maledictionis sententia promitur. Cum enim et maledicentis innocentia permanet, et tamen eum, qui maledicitur, vsque ad interitum maledictio absorbet, ex vtriusque partis fine colligitur, quia ab vno et intimo iudice in reum sententia sumpta iaculatur. Igitur si subtiliter beati Iob verba pensamus, non est eius maledictio ex malitia delinquentis, sed ex rectitudine iudicis: non est ira commoti, sed doctrina tranquilli. Qui enim tam recta maledicens intulit, non perturbationis vitio succubuit, sed doctrinæ magisterium impendit. Vidit quippe amicos cum clamore flere, vidit vestes scindere, vidit puluere capita conspergere, vidit consideratione suæ percussionis obmutescere: et vir sanctus inspexit, quia E hi, qui prospera temporalia requirebant, ex comparatione mentis propriæ, eum temporali fractum aduersitate crediderant. Perspexit, quòd transitoria afflictione percussum desperate non flerent, nisi ipsi desperatam mentem ab spe incolumitatis internæ subtraherent: et dum erumpit foras in vocem doloris, vulneratis intus ostendit virtutem medicaminis, dicens: *24.q.3.c.12. Ist scriptura.* *Gen.3.c* *Gen.12.a* *Rom.12.c* *24.q.3.c.12.* *Act.8.c* *4.Reg.1.b*

Quod mutabilitatem huius transitoria vitæ, in qua nati sumus, sanctus quisque perire desiderat. *Caput VII.*

PEreat dies, in qua natus sum.] Quid enim debet per diem natiuitatis, nisi omne hoc tēpus nostræ mortalitatis intelligi? quod quamdiu nos in hac nostræ mutabilitatis corruptione retinet, æternitatis nobis incommutabilitas non apparet. Qui igitur

igitur diem iam æternitatis videt, ægre diem suæ mortalitatis sustinet. Et notandum, quia non ait: Pereat dies, in qua conditus sum: sed pereat dies, in qua natus sum. In die quippe iustitiæ homo est conditus, sed iam in tempore culpæ natus. Adam enim conditus, sed Cain primus est natus. Quid est ergo diei natiuitatis maledicere, nisi aperte dicere, dies mutabilitatis pereat, et lumen æternitatis erumpat? Sed quia perire duobus modis dicere solemus: aliter enim perire dicimus, quando aliquid optamus vt non sit, et aliter perire dicimus, quando optamus, vt male sit: hoc quod de hoc die subditur: [Obscuret eum caligo, et inuoluatur amaritudine:] liquido ostendit quia dies iste non ita, vt non sit, sed ita perire optatur, vt male sit. Inuolui enim amaritudine non potest, quod omnino perditum penitus non est. Hoc autem tempus nostræ mutabilitatis non quandoque ita periturum, id est, transiturum est, vt male sit, A

Apoc. 10. b — sed vt penitus non sit, Angelo in sacro eloquio attestante, qui ait: Per viuentem in sæcula, quia tempus iam non erit. B

Ps. 77. — Nam etsi Propheta dicit: Erit tempus eorum in æternum, quia per momenta tempus deficit, nomine temporis eorum defectum vocauit, ostendens, quòd sine fine omnimodo defectu deficiũt hi, qui a visionis intimæ consolatione separantur. Quia ergo nostræ mortalitatis hoc tempus non ita, vt male sit, sed ita perit, vt non sit, quærendum est, quid sit quod non ita vt non sit, sed ita perire optatur, vt male sit. Humana enim anima, seu Angelicus spiritus ita immortalis est, vt mori possit: ita mortalis, vt mori non possit. Nam beate viuere, siue per vitium, siue per supplicium perdit. Essentialiter autem viuere, neque per vitium, neque per supplicium amittit. A qualitate enim viuendi deficit, sed omnimodo subsistendi interitum nec moriens sentit. Vt ergo breuiter dixerim, et immortaliter mortalis est, et mortaliter immortalis. C

Quòd antiquus hostis, dies intepretatur, qui promittens, eritis dij, quasi transfigurans se in Angelum lucis, humano generi peccatum tentando persuasit.
Caput VIII.

DVm igitur dies, vt pereat, optatur, et paulo post inuoluendus amaritudine dicitur, quem credamus, quòd vir sanctus diei nomine exprimere voluit, nisi apostatam spiritum, qui in viuendi essentia etiam moriendo subsistit? quem perditio vitæ non subtrahit, quia in æterno dolore positũ, seruando mors immortalis extinguit. Qui iam a beatitudinis gloria deiectus, adhuc optatur, vt pereat, vt videlicet retrusus dignis supplicijs, etiam tentandi licentiam amittat.

Quòd per diem dilectio peccati, per noctem vero cæcitas mentis possit intelligi. *Caput IX.* D

IS nimirum diem se exhibet, quia per prospera incipit, sed in noctis tenebras semper desinit, quia ad aduersa perducit. Diem namque se ostendebat, cum diceret: In quacumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, et eritis sicut dij. Sed noctem intulit, cum ad mortalitatis tenebras perduxit. Dies itaque est illata promissio meliorum, sed nox est exhibita ipsa experientia calamitatum. Antiquus hostis dies est, per naturam bene conditus, sed nox est per meritum ad tenebras delapsus. Dies est, cũ pollicendo bona, humanis aspectibus lucis se angelum simulat, Paulo attestante qui ait: Ipse enim satanas transfigurat se in angelũ lucis. Sed nox est, cum mentes consentientiũ erroris tenebris obscurat. Vir ergo sanctus in dolore proprio causam totius humani generis deflens, et nihil speciale omnimodo in speciali vulnere cogitans, reducat ad animum originem culpæ, et consideratione iustitiæ, dolorem temperet pœnæ. Videat humanum genus, vnde et quo cecidit, et dicat: Pereat dies, in qua natus sum, et nox, in qua dictum est, conceptus est homo. Ac si aperte dicat: Pereat spes ab apostata angelo illata, qui diem se simulans ex promissione diuinitatis emicuit, sed noctem se exhibens, lucem nobis nostræ immortalitatis obscurauit. Pereat antiquus hostis, qui lucem promissionis ostendit, sed peccati tenebras contulit. Qui quasi diem se blandiendo innotuit, sed vsque ad tenebrosam noctem ex impressa cordis cæcitate perduxit. Sequitur: [Dies illa vertatur in tenebras.] Quasi lucet dies ista mentibus hominum, cum prauitatis eius persuasio prospera creditur, et qualis sit intrinsecus, non videtur. Sed cum iniquitas illius, sicut est, agnoscitur, dies falsæ promissionis quasi quibusdam ante iudicis nostri oculos tenebris obscuratur, quia videlicet, qualis est

Gen. 3. a (margin, beside "In quacumque die comederitis")
2. Cor. 11. b (margin, beside "Ipse enim satanas") E

A ex merito, talis perspicitur in blandimento. In tenebras ergo dies vertitur, quando aduersa intelligimus, etiam quæ prospera suadendo pollicetur. In tenebras dies vertitur, quando antiquus hostis qualis est sæuiens, talis a nobis perspicitur etiam sub blandimentis latens, ne fictis prosperitatibus quasi ex diei lumine illudat, et veris miserijs ad peccati tenebras pertrahat. Sequitur: [Non requirat eum Deus desuper, et non illustret lumine.] Omnipotens Deus sicut ex nihilo bona facere potuit, ita cum voluit per incarnationis suæ mysterium, etiam perdita bona reparauit. Duas vero 9.
ad intelligendum se, creaturas fecerat, angelicam videlicet, et humanam: vtramque vero superbia perculit, atque ab statu ingenitæ rectitudinis fregit. Sed vna tegmen carnis habuit, alia vero nihil infirmum de carne gestauit. Angelus namque solummodo spiritus, homo vero et spiritus est, et caro. Misertus ergo creator vt redimeret, il-
B lam ad se debuit reducere, quam in perpetratione culpæ, ex infirmitate aliquid constat habuisse, et eo amplius debuit apostatam angelum repellere, quo cum a persistendi fortitudine corruit, nihil infirmum ex carne gestauit. Vnde recte Psalmista cum misertum Redemptorem hominibus diceret, ipsam quoque causam misericordiæ expressit, dicens:

Quòd ideo misertus est homini, quia cum caro esset, ex infirmitate peccauit. *Caput X.*

ET memoratus est, quia caro sunt. Ac si diceret: Quo eorum infirma vidit, eo districte culpas punire noluit. Est adhuc aliud, quo et perditus homo reparari debuit, et superbiens spiritus reparari non possit: quia nimirum angelus sua malitia cecidit, hominem vero aliena prostrauit. Quia ergo humanum genus ad lucem pœnitentiæ, Redemptoris aduentu reducitur, apostata vero angelus ad restaurationis Ps. 77.
C lucem nulla spe veniæ, nulla conuersationis emendatione reuocatur: dicatur recte: Non requirat eum Deus desuper, et non illustret lumine. Ac si aperte diceretur: Quia ipse tenebras intulit, toleret sine fine, quod fecit, nec vmquam lumen pristini status recipiat: quia hoc etiam non suasus amisit. Sequitur: [Obscurent eum tenebræ et vmbra mortis.] Per vmbram mortis, obliuio debet intelligi: quia sicut mors interimit vitam, ita obliuio extinguit memoriam. Quia ergo apostata angelus æternæ obliuioni traditur, vmbra mortis obscuratur. Dicatur igitur: Obscurent eum tenebræ et vmbra mortis, id est, sic eum erroris sui cæcitas obruat, vt nequaquam vlterius ad lucem pœnitentiæ per diuini respectus memoriam resurgat. Sequitur: [Occupet eum 10.
caligo, et inuoluatur amaritudine.] Antiquus hostis nequitiæ suæ vinculis astrictus aliud est, quod nunc patitur, aliud quod in fine patietur. Quia enim a lucis intimæ
D ordine cecidit, nunc semetipsum intrinsecus erroris caligine confundit. Sed post hoc amaritudine inuoluitur: quia ex merito spontaneæ caliginis, æterno gehennæ tormento cruciatur. Dicatur ergo. Is qui serenitatem lucis intime perdidit, quid est, quod ante extremum supplicium tolerat? [Occupet eum caligo.] Subiungatur etiam quæ illum pœna subsequens etiam sine termino deuastat: [Inuoluatur amaritudine.] Omne quippe, quod inuolutum est, finem suum quasi nusquam indicat, quia sicut non ostendit quo incipit, ita non detegit quo desistit. Inuolui ergo amaritudine antiquus hostis dicitur, quia superbiæ eius supplicia non solum omnimoda, sed etiam infinita præparantur. Quæ videlicet eius pœna tunc initium accipit, cum districtus ad extremum iudicium iudex venit: Vnde bene subditur:

E *Quid per annum, diem, mensemq. intelligatur, et quid item sit annum Domini placabilem prædicari.* *Caput XI.*

NOctem illam tenebrosus turbo possideat.] Scriptum quippe est: Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, et in circuitu eius tempestas valida. Tenebrosus ergo turbo hanc noctem possidet, quia apostatam spiritum a conspectu districti iudicis ad æterna supplicia, pauenda illa tempestas rapit. Turbine ergo nox ista possidetur, quia superba eius cæcitas districta animaduersione percutitur. Sequitur: [Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.] Annum prædicationem supernæ gratiæ non inconuenienter accipimus: quia sicut in anno congestis diebus tempus perficitur, ita in superna gratia virtutum multiplex vita completur. Potest per annum etiam multitudo intelligi redemptorum, Ps. 49.
quia

quia sicut ex dierũ multitudine annus ducitur, ita ex collectione bonorum omnium, A
illa electorum innumerabilis vniuersitas expletur. Hunc namque annum perfectæ
Isa.61.a multitudinis Isaias prædicat, dicens: Spiritus Domini super me, eo quòd vnxerit
me. Ad nunciandum mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, et prædicarem
captiuis indulgentiam, et clausis apertionem, vt prædicarem annum placabilem Domini. Annus enim placabilis Domini prædicatur, cum futura plebs fidelium, veritatis lumine illustranda prædicitur. Quid vero per dies, nisi singulæ quæque electorum mentes, quid per menses nisi multiplicaræ eorum Ecclesiæ, quæ vnam catholicam faciunt, designatur? Illa ergo nox non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus, quia antiquus hostis superbiæ suæ tenebris pressus, aduentum quidem Redemptoris conspicit, sed nequaquam ad veniam cum electis redit. Hinc enim scriptum
Heb.2.c est: Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit: B

Quòd Christus, non Angelus, sed homo factus est. Hoc enim fieri debuit, quod redemit. Caput XII.

IDcirco namque Redemptor noster, non Angelus, sed homo factus est, quia hoc procul dubio fieri debuit, quod redemit, vt et perditum angelũ non apprehendẽdo desereret, et hominẽ in semetipso aprehendendo repararet. Possunt etiã dies hi, qui in interna luce permanent Angelici spiritus: menses autem, eorũ ordines et dignitates intelli-
11. gi. Singuli enim quique spiritus, quia lucẽt, dies sunt. Sed quia certis quibusdam dignitatibus distinguuntur, vt alij, throni, alij, dominationes, alij, principatus, alij, potestates sint, pro hac ipsa distributione agminum, menses vocãtur. Sed quia antiquus hostis nequaquã ad meritum lucis, nequaquam ad ordinem supernorum agminum reducitur, C
nec in diebus anni, nec in mensibus numeratur. Sic quippe illum perpetratæ cæcitas superbiæ grauat, vt vltra ad illa claritatis intimæ superna agmina non redeat. Nequaquam iam stantibus lucis dignitatibus admiscetur, quia tenebrarum suarum merito semper ad ima deprimitur. Qui quia ab illa patriæ cælestis frequentia exors in perpetuum permanet recte adhuc subiungitur: [Sit nox illa solitaria, nec laude digna.] Nox illa solitaria efficitur, quia distinctione perpetua a frequentia patriæ supernæ separatur. Quod tamen intelligi et aliter potest, vt videlicet hominem, quem sibi socium ad perditionum fecerat, amittat, et solus cum suo corpore hostis pereat dum multos, quos destruxerat, Redemptoris gratia reformat. Solitaria ergo nox efficitur, cum sublatis eis qui electi sunt, solus hostis antiquus æternis gehennæ ignibus mancipatur. Bene autem dicitur: [Nec laude digna.] Cum enim humanum genus erroris tenebris pressum, deos lapides crederet, per hoc, quòd idolis seruiebat, quid aliud D
quàm seductoris sui facta laudabat? Vnde per Apostolum Paulum bene dicitur: Sci-
1.Cor.8.a mus, quia nihil est idolum, sed quæ immolant gentes, dæmonijs immolant. Qui ergo idolorum venerationi substrati sunt, quid aliud, quàm noctis tenebras laudauerũt? Sed ecce iam cernimus, quia nox illa non esse laude digna cognoscitur, cum iam a redempto humano genere, idolorum veneratio reprobatur: et nox solitaria relinquitur, quia cum damnato apostata spiritu ad tormenta non itur. Sequitur: [Maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leuiathan.] In translatione veteri ita non dicitur, sed maledicat eam, qui maledixit diem, qui capturus est grandem cetum. Quibus verbis aperte ostenditur, quòd a sancto viro in fine mundi ventura antichristi perditio præuidetur. Malignus namque spiritus, qui per meritum nox est, diem se in mundi fine simulat, cum se quasi Deum hominibus ostentat, cum clarita- E
tem sibi diuinitatis fallaciter tribuit, et se, supra omne, quod Deus vel dicitur, vel colitur, extollit. Noctem igitur maledicit, qui maledicit diem, quia ille nunc eius malitiam destruit, qui illustratione aduentus sui tunc etiam potentiam eius fortitudinis extinguit. Vnde et bene subiungitur: [Qui capturus est grandem cetum.] Huius enim ceti fortitudo in aquis capitur: quia antiqui hostis versutia baptismi sacramento superatur. Sed quod translatione veteri de auctore omnium dicitur, hoc translatione hac, quæ ad nos ex Hebræo est, Arabicoq. sermone deriuata, de electis eius Angelis memoratur. De his namque dicitur:

Quòd

A *Quòd sancti angeli diabolo, quòd diuinitatem homini promiserit, exprobrent, quorum potestati substratus, et ad probandum electos excitatus, et religatur ne extinguat infirmos. Caput XIII.*

MAledicant, ei qui maledicunt diei.] Diem se quippe iste superbiens spiritus osten-
tare etiam angelicis potestatibus voluit, cum se super ceteros quasi in poten-
tia diuinitatis extollens, tot post se ad interitum legiones traxit. Sed hi nimirum, qui
in auctore suo humili corde perstiterunt, cum errori eius noctem inesse conspicerent,
diem claritatis illius de semetipsis humilia sentiendo calcauerunt: qui nunc nobis do-
li eius tenebras indicant, et quàm sit illius despicienda ficta claritas, demonstrant:
Dicatur ergo de tenebrosa nocte, quæ humanæ infirmitatis oculos clausit: [Maledicāt
B ei, qui maledicunt diei,] id est, illi electi spiritus erroris eius tenebras damnādas denun-
cient, qui magnitudinem claritatis illius iam ab exordio fictam vident. Bene autē sub-
ditur: [Qui parati sunt suscitare Leuiathan.] Leuiathan quippe interpretatus dicitur
additamentum eorum. Quorum scilicet nisi hominum? Recte autem additamentum
eorum dicitur, quia postquam primam culpam mala suggestione intulit, hanc quoti-
die augere grauioribus persuasionibus non desistit. Vel certe per exprobrationem Le-
uiathan vocatus est, id est, additamentū hominum dictus. Eos namque in Paradiso im-
mortales reperit, sed diuinitatē immortalibus promittēdo, quasi eis aliquid vltra quàm
erant, se addere spopondit. Sed dum blande non habita se daturum perhibuit, callide et
habita subtraxit. Vnde et eundem Leuiathan ita Propheta describit, dicens: Super Le- *Isa.27.a*
uiathan serpentem vectem, super Leuiathan serpentem tortuosum. Leuiathan quippe
iste, in eo quòd se addere homini spopondit, tortuosis ad eum finibus irrepsit, quia dum
C falso impossibilia promisit, vere et possibilia sustulit. Quærendum vero nobis est, 12.
cur qui serpentem dixerat, tortuosumq. illico subiungens, interposuit vectem: nisi
forte quòd in serpentis tortitudine fluxa mollities, in vecte autem est duritiæ rigidi-
tas. Vt ergo hunc et durum signaret et mollem, et vectem nominat et serpentem. Du-
rus quippe est per malitiam, mollis per blandimenta. Vectis ergo dicitur, quia vsque
ad necem percutit, serpens autem, quia se per insidias molliter infundit. Sed hunc Le-
uiathan electi angelorum spiritus, nunc in puteo abyssi clausum premunt. Vnde scri- *Apoc.20.a*
ptum est: Vidi Angelum descendentem de cælo, habentem clauem abyssi, et cathe-
nam magnam in manu sua, et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est
diabolus et satanas, et ligauit eum per annos mille, et misit eum in abyssum. Quem
tamen in mundi fine ad apertiora certamina reuocant, et totum contra nos in suis vi-
D ribus relaxant. Vnde illic rursum scriptum est: Cum completi fuerint mille anni, sol- *Ibid.*
uetur satanas. Ille enim apostata angelus, qui ita conditus fuerat, vt angelorum cete-
ris legionibus emineret, ita superbiendo succubuit, vt nunc stantium angelorum di-
tioni substratus sit, quatenus vel nunc ad vtilitatem nostram, eis ministrantibus, reli-
gatus lateat, vel tunc ad probationem nostrā, eis relaxantibus, totis se suis contra nos
viribus solutus exerceat. Quia igitur hi electi spiritus superbum apostatam compri-
munt, qui humiles hunc sequi noluerunt, ipsisq. administrantibus disponitur, vt ad
intentionem aperti certaminis destruendus funditus quandoque reuocetur, dicatur
recte: [Qui parati sunt suscitare Leuiathan.] Qui tamen hostis callidus ad aperta bella
necdum suscitatus est, quo modo quorundam mentes nox ista nunc latenter obscuret,
insinuat. Sequitur:

E *Quòd hypocritæ, qui quasi stellæ in nocte videntur, erroris sui caligine sæpe obscurantur, vt etiam foris in actione confundantur. Caput XIIII.*

OBtenebrentur stellæ caligine eius.] In scriptura sacra stellarum nomine aliquan- 13.
do sanctorum iustitia, quæ in huius vitæ tenebris lucet, aliquando vero hypo-
critarum fictio demonstratur, qui bona quæ faciunt, ad percipiendas laudes homini-
bus ostendunt. Si enim recte viuentes, stellæ non essent, nequaquam Paulus disci- *Phil.2.b*
pulis diceret: In medio nationis prauæ et peruersæ, inter quos lucetis sicut lumina-
ria in mundo. Rursum si inter eos, qui recta agere videntur, quidam de actione sua re-
tributionem fauoris humani non quærerent, nequaquam stellas Ioannes ruere a cæ- *Apoc.12.a*
lestibus videret, dicens: Misit draco caudam, et traxit tertiam partem stellarum.

Draconis enim cauda stellarum pars trahitur: quia extrema persuasione antichristi quidam qui videntur lucere, rapientur. Stellas namque in terram trahere, est eos, qui videntur studio vitæ cælestis inhærere, ex amore terreno iniquitate aperti erroris inuoluere. Sunt namque nonnulli, qui ante humanos oculos velut magnis operibus lucent, sed quia hęc ipsa opera a mundo corde non prodeunt, capti in occultis cogitationibus, noctis huius tenebris obscurantur: qui sæpe ea, quæ mũdo corde non faciunt, etiam opera amittunt. Quia ergo nox prævalere permittitur, quando et inter bona opera cordis intentio minime mundatur, dicatur recte: [Obscurentur stellæ caligine eius,] id est, eos, qui ante humanos oculos quasi bonis operibus splendent, malitia antiqui hostis obscurare prævaleat: et hoc, quod ante humana iudicia sumpserãt, lumen laudis deponant. Caligine quippe noctis obscurantur, cum eorum vita aperto errore confunditur: vt nimirum tales etiam foris in actione appareant, quales apud se- B
14. metipsos intus diuino parere iudicio non formidant. Sequitur: [Expectet lucem et non videat, nec ortum surgentis auroræ.] In euangelio Veritas dicit: Ego sum lux mundi. Sicut autem idem Redemptor noster vna persona est cum congregatione bonorum, ipse namque caput est corporis, et nos huius capitis corpus: ita antiquus hostis vna persona est cum cuncta collectione reproborum, quia ipse eis ad iniquitatem quasi caput præeminet, illi autem dum ad persuasa deseruiunt, velut subiunctum capiti corpus inhærent. Quod ergo de hac nocte, id est antiquo hoste dicitur, dignum est, vt ad corpus eius, id est, ad iniquos quosque deriuetur. Quia igitur Redemptor noster humani generis lux est, quid est, quòd de hac nocte dicitur: Expectet lucem et non videat: nisi quòd sunt nonnulli qui fidem, quam operibus destruunt, tenere se sermonibus ostendunt? De quibus per Paulum dicitur: Qui confitentur se nosse Deum, C

ad Tit. 1. b

factis autem negant. Hi nimirum aut praua sunt, quæ faciunt, aut recta opera non recto corde sectantur. Non enim de suis operibus retributiones perpetuas, sed trãsitorios fauores quærunt: et tamen, quia quasi sanctos laudari se audiunt, esse se veraciter sanctos arbitrantur, et quanto se ex multorum æstimatione irreprehensibiles putant, tanto diem districti iudicij securius expectant. De quibus bene per Prophetam dicitur: Væ desiderantibus diem Domini. Quibus beatus Iob debitam sententiam profert, prædicentis studio, non optantis voto dicens? [Expectet lucem, et non videat.] Nox quippe illa, ille videlicet tenebrosus hostis, in membris suis lucem expectat, et non videbit: quia vel hi, qui fidem sine operibus retinent, cum pro eadem fide in extremo iudicio saluari se posse confidunt, spes eorum frustrabitur, qui hanc male viuendo demoliti sunt, quam confitendo tenuerunt: vel hi, qui pro humana laude in bona actione se exhibent, incassum a veniente iudice retributionem bonorum operum sperant, quia dum hæc in ostentationem faciunt laudis, iam præmium ab humano ore receperunt, Veritate attestante, quæ ait: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Vbi et bene subiungitur: [Nec ortum surgentis auroræ.]

Amos 5. c

D

Matt. 6. a

15. Aurora quippe Ecclesia dicitur, quæ a peccatorum suorum tenebris ad lucem iustitiæ permutatur. Vnde et hanc sponsus in Canticorum cantico miratur, dicens: Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens? quasi aurora quippe electorum surgit Ecclesia, quæ prauitatis pristinæ tenebras deserit, et sese in noui luminis fulgorem conuertit. In illa igitur luce, quæ in districti iudicis aduentu monstratur, corpus damnati hostis ortum surgentis aurorę non videt: quia cum districtus iudex ad retributionem venerit, iniquus quisque suorum caligine meritorum pressus, quanta claritate sancta Ecclesia in intimum lumen cordis surgat, ignorat. Tunc namque electorum mens in altum rapitur, vt diuinitatis radijs illustretur, et quo eius respectu perfunditur, eo vltra se gratia coruscante subleuatur. Tunc sancta Ecclesia plena aurora fit, cum mortalitatis atque ignorantiæ suæ tenebras funditus amittit. In iudicio ergo adhuc aurora est, sed in regno dies, quia etsi cum restauratione corporum videre lumen in iudicio inchoat, eius tamen visum plenius in regno consummat. Ortus itaque auroræ, est exordium clarescentis Ecclesiæ, quem videre nequeunt reprobi, quia a conspectu districti iudicis malorum suorum pondere pressi ad tenebras pertrahuntur. Vnde recte per Prophetam dicitur: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Hinc est, quòd de hac aurora per Psalmistam dicitur: Abscondes eos in abscondito vultus tui, a conturbatione hominum. Electus enim quisque in iudicio per internum

Cant. 6. b

E

Ps. 30.

A ternum visum in vultu diuinitatis absconditur, dum reproborum foris cæcitas districta animaduersione iustitiæ repulsa turbatur. Quod etiam non inconuenienter ad præsens accipimus, si simulatorum corda subtilius indagamus. Arrogantes namque et hypocritæ bonorum facta exterius aspiciunt eosq. in factis suis laudari ab hominibus agnoscunt, eorumq. celebre nomen mirantur, et quòd pro bene gestis laudes suscipiant vident, sed quanto studio easdem laudes fugiant, non vident. Aperta eorum opera considerant, sed quòd sola spe intima hæc operentur, ignorant. Qui enim vera luce iustitiæ clari sunt, prius a tenebris internæ intentionis immutantur, vt obscuritatem intus terrenæ appetitionis plene deserant, et corda sua ad supernæ lucis desideria perfecte conuertant, ne cum alijs apparent lucidi, sibimetipsis sint obscuri. Arrogantes ergo quia bonorum facta considerant, corda non pensant, imitantur vnde
B laudari foris valeant, non vnde intus ad iustitiæ lumen surgant: et quasi ortum surgentis auroræ videre nesciunt, quia intentionem religiosæ mentis considerare contemnunt. 16.
Potest etiam sanctus vir gratia prophetici spiritus plenus, Iudææ perfidiam, Redemptore veniente, conspicere, eiusq. cæcitatis damna per verba hæc quasi ex optantis qualitate prophetare, vt dicat: Expectet lucem, et non videat, nec ortum surgentis auroræ. Iudæa quippe lucem expectauit, et non vidit: quia humani generis Redemptorem venturum quidem prophetando sustinuit, sed venientem minime cognouit: et quos ad spem aperuit mentis oculos, ad præsentiam lucis clausit. Quæ et surgentis auroræ ortum non vidit, quia infirma illa sanctæ Ecclesiæ primordia venerari contempsit: dumq. hanc labefactari suorum mortibus credidit, ad quæ fortia perueniret, ignorauit. Sed quia de infidelibus loquens, iniqui capitis membra innotuit, ad ipsum rursum iniquorum caput verba conuertit, dicens: [Quia
C non concludit ostia ventris, qui portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis.] Quod vnicuique hominũ venter est matris, hoc vniuerso humano generi extitit habitatio illa summa paradisi. Ex ipsa namque proles humani generis velut ex ventre prodijt, et quasi ad incrementa corporis, sic ad augmenta propaginis foras emanauit. Ibi conceptio nostra coaluit, vbi origo hominum homo primus habitauit. Sed huius ventris ostia serpens aperuit, quia persuasione callida in corde hominis mandatum cæleste dissoluit. Huius ventris ostia serpens aperuit, quia munita supernis monitis claustra mentis irrupit. Sanctus igitur vir in pœna, quam tolerat, ad culpam mentis oculos reducat. Doleat hoc, quòd tenebrosa nox, id est, antiqui hostis obscura suggestio humanis mẽtibus intulit: doleat hoc, quòd sugestioni callidæ humana mens in sua deceptione consensit, et dicat: Quia non conclusit ostia ventris, qui portauit
D me, nec abstulit mala ab oculis meis. Nec moueat quòd non conclusisse queritur, quem aperuisse paradisi ianuam detestatur. Non conclusit enim dicit, aperuit: et mala non abstulit, irrogauit. Quasi enim auferret, si quiesceret: et quasi clauderet, si ab irruptione cessaret. Pensat namque de quo loquitur, et perpendit quòd prauo spiritui quasi lucra nobis dedisse fuerat, si damna non intulisset. Sic nos de latronibus loquimur, quia captiuis suis donant vitam, si non abstulerint. Libet hæc ab inchoatione repetere, atque ex eo, quod in vsu præsentis vitæ recognoscimus, moraliter retractare. Beatus Iob considerans, postquam a mentis statu succubuit genus 17.
humanũ, quanta in rebus prosperis fiducia subleuetur, vel quanta ex aduersis perturbatione frangatur, ad illum, quem habere in paradiso potuit incommutabilitatis statum, mente recurrit, et mortalitatis lapsum per prospera et aduersa variantem, quàm
E despicabilem cerneret, maledicendo declarauit, dicens:

Quid sit, quòd Iob diem, in qua natus est, perire optat, et noctem, in qua est conceptus: et cur homo in die dicatur nasci, in nocte vero concipi. Caput XV.

PEreat dies, in qua natus sum, et nox, in qua dictum est: Conceptus est homo.] Quasi dies quædam est, cum mundi huius prosperitas arridet. Sed dies iste in noctem desinit, quia sæpe temporalis prosperitas ad tribulationis tenebras perducit. Hunc prosperitatis diem Propheta despexerat, cum dicebat: Diem hominis non concupiui, tu scis. Hanc tribulationis noctem postremo incarnationis suæ tempore passurum se Dominus nunciabat, cũ per Psalmistã quasi ex præterito diceret: Vsque ad noctem increpuerunt me renes mei. Potest autẽ per diem, peccati delectatio, per noctẽ vero cæcitas mentis Hier.17.c Ps.15.

mentis intelligi, per quam se homo patitur in culpæ perpetratione prosterni. Optat A
igitur perire diem, vt omne, quod blandiri culpa cernitur, vigore iustitiæ interueniēte,
destruatur. Optat etiam perire noctem, vt quod cæcata mens etiam per consensum
perpetrat, animaduersione pœnitentiæ extinguat. Sed quærendum nobis est, cur in
die homo natus dicitur, In nocte conceptus? Scriptura sacra tribus modis hominē ap-
pellat, scilicet aliquando per naturam, aliquando per culpam, aliquando per infir-
Gen. 1. d mitatem. Homo quippe per naturam dicitur, sicut sciptum est: Faciamus hominem
Ps. 81. ad imaginem et similitudinem nostram. Homo per culpam, sicut scriptum est: Ego
dixi dij estis, et filij excelsi omnes, vos autem sicut homines moriemini. Ac si aperte
1. Cor. 3. a dicat: Sicut delinquentes obibitis. Vnde et Apostolus Paulus ait: Cum sit inter vos
zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? Ac si aper-
te dicat: Qui discordes mentes ducitis, nonne adhuc ex reprehensibili humanitate pec- B
Hier. 17. b catis? Homo per infirmitatem dicitur, sicut scriptum est: Maledictus homo, qui spem
suam ponit in homine. Ac si aperte diceret, in infirmitate. Homo ergo in die nascitur,
sed in nocte concipitur, quia nequaquam ad delectationem peccati rapitur, nisi prius
per voluntarias mentis tenebras infirmetur. Ante enim cæcus in mente fit, et postmo-
dum se reprobæ delectationi substernit. Dicatur ergo: Pereat dies, in qua natus sum,
et nox, in qua dictum est: conceptus est homo, id est, pereat delectatio, quæ in culpam
hominem rapuit, pereat incauta mentis infirmitas, quæ eum vsque ad tenebras pra-
ui consensus excæcauit. Homo enim dum blandimenta delectationis caute non per-
spicit, etiam in noctem nequissimæ perpetrationis ruit. Solerter ergo vigilandum est,
vt cum blandiri culpa inchoat, ad quantum interitum mens trahatur, agnoscat. Vn-
de et apte subditur: [Dies illa vertatur in tenebras.] Dies quippe in tenebras verti- C
tur, cum culpa in ipso delectationis exordio, ad quem perditionis finem rapiat, vide-
tur. In tenebras ergo diem vertimus cum nosmetipsos districte punientes, ipsa de-
lectationis prauæ blandimenta per districta pœnitentiæ lamenta cruciamus, et cum
flendo insequimur, quidquid in corde taciti ex delectatione peccamus. Quia enim fi-
delis quisque cogitationes in iudicio exquiri subtiliter non ignorat: Paulo attestante,
Rom. 2. c qui ait: Inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium semetip-
sum introrsus discutiens, ante iudicium vehementer examinat, vt districtus iudex eo
iam tranquillius veniat, quo reatum suum, quem discutere appetit, iam pro culpa pu-
nitum cernit. Vnde et recte subiungitur:

Quòd a nobis non requirat Deus quæ per pœnitentiam constat esse dimissa. *Caput XVI.*

18. NOn requirat eum Deus desuper.] Requirit Deus, quæ iudicando discutit, non D
requirit quæ ignoscendo in suo iam iudicio impunita derelinquit. Hic itaque
dies, id est, hæc peccati delectatio a Domino non requiritur, si animaduersione spon-
1. Cor. 11. d tanea punitur, Paulo attestante, qui ait: Si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique
a Domino iudicaremur. Deo ergo diem nostrum requirere, est contra mentem
nostram subtiliter in iudicio, omne, quod de culpa gratulamur admissum, indagare.
In qua scilicet requisitione, illum tunc seuerius percutit, quem sibi nunc mollius pe-
percisse deprehendit. Bene autem sequitur: [Et non illustret lumine.] In iudicio
namque Dominus apparens, omne, quod tunc redarguit, lumine illustrat. Quasi
enim sub quadam obscuritate tegitur quidquid tunc in memoriam iudicis non reuo-
Ephe. 5. b catur. Scriptum quippe est: Omnia autem, quæ arguuntur, a lumine manifestan-
tur. Quasi quædam tenebræ peccata pœnitentium absconduntur, de quibus per Pro- E
Ps. 31. phetam dicitur: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt pec-
cata. Quia ergo omne, quod tegitur, velut in tenebris occultatur, in die extremi iu-
dicij non illustratur lumine, quod non discutitur vltione. Actus namque nostros,
quos tunc iuste punire noluerit, ipsa sibi aliquo modo sciens diuina misericordia ab-
scondit. In lumine vero ostenditur, quidquid tunc in conspectu omnium demonstra-
tur. Hic ergo dies vertatur in tenebras, vt videlicet omne, quod delinquimus, nos per
pœnitentiam feriamus. Hunc diem Dominus non requirat, et lumine non illustret,
vt scilicet nobis culpam nostram ferientibus, ipse hanc extremi iudicij animaduersio-
ne non increpet. Ipse autem iudex venturus est, qui cuncta penetret, cuncta per-
stringat. Qui quia vbique est, locus quo fugiatur, non est. Sed quia correctionis
nostræ

A nostræ fletibus placatur, solus ab illo locum fugæ inuenit, qui post perpetratam culpam nunc se in pœnitentia abscondit: Vnde et apte adhuc de hoc delectationis die subiungitur:

Quòd carnalis delectationis diem tenebræ fletuum et pœnitentiæ lamenta, et recordatio mortis obscurent. Caput XVII.

OBscurent eum tenebræ, et vmbra mortis.] Diem profectò tenebræ obscurant, quando delectationem mentis inflicta pœnitentiæ lamenta transuerberant. Possunt etiam per tenebras occulta iudicia designari. In luce namque quod videmus agnoscimus, in tenebris vero aut omnino nihil cernimus, aut incerto visu caligamus. Occulta nam que iudicia quasi quædam ante nostros oculos tenebræ sunt, quia
B perscrutari nequaquam possunt. Vnde et de Deo scriptum est: Posuit tenebras latibulum suum. Et quia absolui non meremur, agnoscimus, sed præueniente nos *Ps.17.*
diuina gratia per eius iudicia occulta liberamur. Diem igitur tenebræ obscurant, cum flendum nostræ delectationis gaudium, ab illo iustæ animaduersionis radio, inscrutabilia eius iudicia misericorditer occultant. Vnde et apte subiungitur: [Et *20.*
vmbra mortis.] In scriptura enim sacra vmbra mortis aliquando obliuio mentis accipitur, aliquando imitatio diaboli, aliquando mors carnis. Vmbra enim mortis, obliuio mentis accipitur, quia, vt et superius diximus, sicut mors hoc, quod interficit, agit vt non sit in vita: ita et obliuio hoc, quod intercipit, agit vt non sit in memoria. Vnde et rectè quia Ioannes Hebræorum populo eum, cuius obliti fuerant, Deum prædicare veniebat, per Zachariam dicitur: Illuminare his, qui in tene- *Luc.1.b*
C bris et in vmbra mortis sedent. In vmbra enim mortis sedere, est a diuini amoris notitia in obliuione latescere. Vmbra mortis imitatio antiqui hostis accipitur. Ipse enim quia mortem intulit, mors vocatur, Ioanne attestante, qui ait: Et nomen *Apoc.6.b*
illi mors. Per vmbram igitur mortis, eius imitatio designatur, quia sicut vmbra iuxta qualitatem corporis ducitur, ita actiones iniquorum de specie imitationis eius exprimuntur. Vnde rectè Isaias cum gentiles populos ab antiqui hostis cerneret imitatione defecisse, eosq. ad veri solis ortum resurgere, quæ certo futura considerat, quasi ex præteritis narrat, dicens: Sedentibus in tenebris et vmbra mortis, lux orta est eis. Vm- *Isa.9.a*
bra enim mortis mors carnis accipitur, quia sicut vera mors est, qua anima separatur a Deo, ita vmbra mortis est, qua caro separatur ab anima. Vnde rectè voce martyrū per Prophetam dicitur: Humiliasti nos in loco afflictionis, et operuit nos vmbra mortis. *Ps.43.*
Quos enim constat non spiritu, sed sola carne mori, nequaquam se vera morte, sed
D vmbra mortis dicunt operiri. Quid est ergo, quòd beatus Iob, ad obscurandum diem prauæ delectationis, postulat vmbram mortis, nisi quòd ad delenda peccata ante Dei oculos Dei et hominum Mediatorem requirit, qui solam pro nobis mortem carnis susciperet, et veram mortem delinquentium per vmbram suæ mortis deleret? Ad nos quippe venit, qui in morte spiritus carnisq. tenebamur: vnam ad nos suam mortem detulit, et duas nostras, quas reperit, soluit. Si enim ipse vtranque susciperet, nos nulla liberaret. Sed vna misericorditer accepit, et iuste vtramque damnauit. Simplā suam duplæ nostrę contulit, et duplam nostram moriens subegit. Vnde et non immerito vno die in sepulchro, et duabus noctibus iacuit, quia videlicet lucem suæ simplæ mortis, tenebris duplæ nostræ mortis adiunxit. Qui ergo solam pro nobis mortem carnis suscepit, vmbrā mortis pertulit, et a Dei oculis culpā, quam fecimus, abscondit. Dicatur
E igitur rectè: Obscurent eū tenebræ, et vmbra mortis. Ac si aperte diceretur: Ille veniat, qui vt a morte carnis et spiritus debitores eripiat, mortem carnis non debens, soluat. Sed quia nullum peccatum Dominus inultum relaxat: aut enim nos hoc flendo inse- *21.*
quimur, aut ipse iudicando reseruat, restat vt ad emendationem suam semper mens sollerter inuigilet. In quo ergo sibi quisque misericorditer subueniri desidetat, hoc necesse est, vt confitens tergat. Vnde et apte subiungitur: [Occupet eum caligo.] Quia enim in caligine oculus confunditur, ipsa per pœnitentiam menti nostræ confusio, caligo nominatur. Nam sicut caligo nebulosa congerie obscurat diem, ita confusio perturbatis cogitationibus obnubilat mentem. De qua per quendam dicitur: Est confusio *Eccl.4.c*
adducens gloriam. Cum enim ad mentem male gesta pœnitendo reducimus, graui mox mœrore confundimur, perstrepit in animo turba cogitationum, mœror conterit,

anxietas deuastat, in ærumnam mens vertitur, et quasi quodam nubilo caliginis obscuratur. Hæc namque caligo confusionis eorum mentem salubriter oppresserat, quibus Apostolus dicebat: Quem enim fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Hunc ergo peccati diem caligo occupet, id est, blandimentum nequitiæ, afflictio, pœnitentiæ digno mærore perturbet. Vnde et apte subiungitur: [Inuoluatur amaritudine.] Dies enim amaritudine inuoluitur, cum ad cognitionem mente redeunte, peccati blandimenta cruciatus pœnitentiæ sequitur. Diem amaritudine inuoluimus, cum prauæ delectationis gaudium quæ supplicia sequatur, aspicimus, et asperis hoc fletibus circundamus. Quia enim hoc, quod inuoluitur, ex latere omnis partis operitur, inuolui dies amaritudine optatur, quatenus quæ mala in correctis imminent, ex omni parte quisque conspiciat, et voluptatis suæ lasciuiam tristitiæ lamentis tergat. Sed si diem, quam peccati delectationem diximus, tot imperi precibus audiuimus, vt videlicet circumdantes fletus expient, quidquid delectatus per negligentiam animus deliquit, quanta animaduersione pœnitentiæ huius diei nox ferienda est, videlicet ipse iam consensus ad culpam? Sicut enim minoris culpæ est cum carnaliter mens in delectationem rapitur, sed tamen delectationi suæ per spiritum reluctatur, ita grauioris et plenæ nequitiæ est, ad peccati illecebram non solum delectatione pertrahi, sed etiam consensu famulari. Tanto igitur artiori manu pœnitentiæ, mens a pollutione tergenda est, quanto se per consensum conspicit sordidius inquinatam. Vnde et apte subiungitur: [Noctem illam tenebrosus turbo possideat.] Quasi enim quidam turbo tempestatis, est concitatus spiritus mæroris. Nam dum peccatum quisque, quod fecit, intelligit: dum prauitatis suæ nequitiam subtiliter pensat, mærore mentem obnubilat, et quasi concusso serenæ lætitiæ aere, omnem in se tranquillitatem cordis pœnitentiæ turbine deuastat. Nisi enim recognoscentem se animum iste turbo contereret, nequaquam Propheta dixisset: In spiritu vehementi conteres naues Tharsis. Tharsis quippe exploratio gaudij dicitur. Sed cum vehemens pœnitentiæ spiritus mentem occupat, omnem in ea explorationem reprehensibilis gaudij perturbat, vt nihil ei iam nisi flere libeat, nihil nisi quod se terrere possit attendat. Ponit namque ante oculos illinc districtionem iustitiæ, hinc meritum culpæ: conspicit quo supplicio digna sit, si parcentis pietas desit, quæ per lamenta præsentia ab æterna eruere pœna consueuit. Spiritus ergo vehemens Tharsis naues conterit, cum vis compunctionis valida, mentes nostras huic mundo, quasi mari deditas, salubri terrore confundit. Dicit ergo: [Noctem illam tenebrosus turbo possideat,] id est, perpetrationem culpæ, non blandimenta securæ quietis foueant, sed pie sæuiens amaritudo pœnitentiæ irrumpat. Sciendum vero est, quia cum peccata impunita relinquimus, a nocte possidemur: cum vero hæc animaduersione pœnitentiæ plectimus, nimirum nos noctem, quam fecimus, possidemus. Sed tunc peccatum cordis sub iuris nostri possessionem reducitur, si cũ incipit, reprimatur. Vnde et diuina voce Cain praua cogitanti dicitur: In foribus peccatum tuum aderit, sed sub te erit appetitus eius, et tu dominaberis illius. In foribus quippe peccatum adest, cum in cogitationibus pulsat. Cuius appetitus subter est, eiq. homo dominatur, si cordis nequitia inspecta, citius prematur, et priusquam ad duritiam crescat, reluctanti menti subigatur. Vt ergo delictum suum citius animus sentiat, et culpæ tyrannidem sub iure suo pœnitendo restringat, dicatur recte: [Noctem illam tenebrosus turbo possideat.] Ac si aperte dicatur: Ne captiua mens culpæ seruiat, culpam a pœnitentia liberam non relinquat. Et quia quod flendo insequimur, nequaquam nobis a venturo iudice hoc obijci certe speramus, bene subditur:

Marginal notes: Rom. 6. d; Ps. 47. 22.; Gen. 4. b; section letters A, B, C, D, E.

Quòd a venturo iudice nequaquam nobis vltra obijciatur, quod hic in nobis flendo insecuti sumus. Caput XVIII.

NOn computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.] Illuminationis nostræ annus tunc perficitur, quando apparente æterno iudice sanctæ Ecclesię, peregrinationis suæ vita completur. Tunc laboris sui remunerationem recipit, cum expleto hoc belli tempore, ad patriam redit. Vnde bene per Prophetã dicitur: Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. Quasi enim corona anni benedicitur: cum finito laboris tempore, virtutum remuneratio confertur. Dies vero huius anni sunt singulæ quæque virtutes, menses autem multiplicia facta virtutum. Sed ecce cum per fiduciam mens erigitur

Marginal note: Ps. 65.

A erigitur, vt speret, quod veniente iudice, de virtutibus remuneretur, occurrunt eius memoriæ etiam mala, quæ gessit, et valde formidat, ne districtus iudex, qui venit, vt virtutes remuneret, etiam ea, quæ illicite gesta sunt examinans, subtiliter penset, ne cum annum complet, etiam noctem numeret. Dicat itaque de hac nocte: [Non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.] Ac si districtum iudicem exoret, dicens: Cum expleto sanctæ Ecclesiæ tempore, extremo te examini manifestas, sic dona, quæ contulisti, remunera, vt mala, quæ commisimus, non requiras. Si enim nox illa in diebus anni computatur, omne, quod egimus, ex prauitatis nostræ æstimatione confunditur. Et dies virtutum iam non lucent, si hos in conspectu tuo annumerara nostræ noctis tenebrosa confusio obscuret. Sed si de nocte nostra moueri tunc inquisitionem nolumus, magnopere nunc curandum est, vt nos in eius discussione vigilemus: ne quælibet nobis culpa impunita remaneat, ne mens peruersa quæ fecit, defendere audeat, et defendendo nequitiæ nequitiam adiungat. Vnde et bene subditur: 23.

Quòd non relinquit peccatum solum, sed congeminat, qui quod male agit, defendit: et quòd a radice Adam ramus iste erroris, hucusque in genere humano pullulat. Caput XIX.

SIt nox illa solitaria, nec laude digna.] Sunt nonnulli, qui non solum nequaquam deflent, quod faciunt, sed etiam laudare et defendere non desinunt. Et nimirum dum defenditur, culpa geminatur. Contra quod recte per quendam dicitur: Peccasti, non adijcias iterum. Peccatum quippe peccato adijcit, qui male gesta etiam defendit: et noctem illam solitariam non relinquit, qui culpæ suæ tenebris etiam parrocinia defensionis adiungit. Hinc est, quòd prius homo de erroris sui nocte requisitus, eandem noctem esse solitariam noluit, quia dum requisitione ad pœnitentiam vocaretur, ei adminicula excusationis adiunxit, dicens: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi: scilicet excessus sui vitium in auctorem latenter retorquens, ac si diceret: Tu occasionem delinquendi præbuisti, qui mulierem dedisti. Hinc est, quòd huius erroris ramus in humano genere ex illa nunc vsque radice protrahitur, vt quod male agitur, adhuc etiam defendatur. Dicatur ergo: [Sit nox illa solitaria, nec laude digna.] Ac si aperte exoret: dicens: Culpam, quam fecimus, sola remaneat, ne dum laudatur et defenditur, in conspectu nos nostri iudicis multiplicius astringat. Peccare quidem non debuimus, sed vtinam alia non iungentes, vel ea, quæ fecimus, sola deferamus. Sed inter hæc sciendum est, quia ille culpam suam veraciter insequitur, qui iam ad amorem præsentis sæculi nullo appetitu prosperitatis instigatur, qui huius mundi blandimenta quàm sint fraudulenta considerat, fauoresq. eius quasi quasdam persecutiones pensat. Vnde et bene subditur:

C (margin) — Gen. 3. b

Quid sit, quod dicitur: Maledicant ei, qui maledicunt diei, et quòd illi transactas culpas vere puniunt, qui seductoris insidias in ipsa suggestione deprehendunt. Caput XX.

MAledicant ei, qui maledicunt diei.] Ac si aperte dicat: Illi huius noctis tenebras vere pœnitendo feriant, qui iam lucem prosperitatis sæculi despiciẽtes, calcant. Si enim diem lætitiam delectationis accipimus, recte de hac nocte dicitur: Maledicant ei, qui maledicunt diei: quia nimirum illi veraciter mala transacta per animaduersionem pœnitentiæ corrigunt, qui iam ad bona fallentia nulla delectatione rapiuntur. Nam quos adhuc noxia alia delectant, falsum est, quod cernitur, quia perpetrata alia deplorant. Si autem, vt supra dictum est, noctem, suggestionem callidam antiqui hostis accipimus, illi maledicere nocti intelligendi sunt, qui diei maledicunt, quia scilicet illi transactas culpas vere puniunt, qui maligni seductoris insidias in ipsa suggestione blanda deprehendunt. Bene autem subditur:

Quod diabolum contra se suscitant, qui ea, quæ mundi sunt, mente contemnunt, ea, quæ Dei sunt, plena intentione desiderant. Caput XXI.

QVi parati sunt suscitare Leuiathan.] Omnes enim, qui ea, quæ mundi sunt, mente calcant, et ea, quæ Dei sunt, plena intentione desiderant: Leuiathan contra se suscitant, quia eius malitiam instigatione suæ conuersationis inflammant. Nam qui eius voluntati subiecti sunt, quasi quieto ab illo iure possidentur, et superbus

eorum rex quaſi quadam ſecuritate perfruitur, dum eorum cordibus inconcuſſa poteſtate dominatur. Sed cum vniuſcuiuſque ſpiritus ad Conditoris ſui deſiderium recaleſcit, cum torporem negligentiæ deſerit, et frigus inſenſibilitatis priſtinæ igne ſancti amoris accendit: cum libertatis ingenitæ meminit, et teneri ab hoſte ſeruus erubeſcit: quia idem hoſtis ſe conſiderat deſpici, quia vias Dei videt apprehendi, dolet contra ſe captum reniti, et mox zelo accenditur, mox ad certamen mouetur, mox ad tentationes innumeras contra rebellantem mentem ſe excitat, atque in omni arte lacerationis inſtigat, vt tentationum iacula intorquendo confodiat cor, quod dudum quieto iure poſſidebat. Quaſi dormiebat quippe, dum ſopitus in prauo corde quieſceret: ſed excitatur in prouocatione certaminis, cum ius amiſerit peruerſæ dominationis. Huic ergo nocti maledicant, qui parati ſunt ſuſcitare Leuiathan, ideſt, hi ſe contra peccatum fortiter in iudicio diſtrictionis erigant, qui in ſuis tētationibus excitate antiquum aduerſarium non formidant. Scriptum namque eſt: Fili accedens ad ſeruitutem Dei, ſta in iuſtitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem. Quiſquis enim accingi in diuino ſeruitio properat, quid aliud, quàm ſe contra antiqui aduerſarij certamen parat, vt liber in certamine ictus ſuſcipiat, qui quietus ſub tyranno in captiuitate ſeruiebat? Sed in eo ipſo, quòd mens contra hoſtem accingitur, quòd alia vitia ſubigit, alijs reluctatur, aliquando de culpa aliquid, quod tamen non valde noceat, remanere permittitur. Et ſæpe mens, quæ aduerſa multa et fortia ſuperat, vnum in ſe et fortaſſe minimum, quamuis magna intentione inuigilet, non expugnat. Quod diuina nimirum diſpenſatione agitur, ne ex omni parte virtutibus ſplendens, in elatione ſubleuetur, vt dum in ſe paruum quid reprehenſibile videt, et tamen hoc ſubigere non valet, nequaquam ſibi, ſed auctori victoriam tribuat in his, quæ ſubigere fortiter valet. Vnde et bene ſubiungitur:

A B C — Eccl. 2. a

Quòd ſancti nolentes aliquas peccati reliquias trahant, et quòd ad erudiendum Iſraelem tributarius in medio Ephraim relinquatur Chananæus. Caput XXII.

OBtenebrentur ſtellæ caligine eius.] Stellæ quippe huius noctis caligine obtenebrantur, quando, et hi, qui magnis iam virtutibus ſplendent, adhuc de obſcuritate culpæ aliquid renitentes ſuſtinent, vt etiam magna vitæ claritate luceant, et tamen adhuc noctis reliquias nolentes trahant. Quod ad hoc, ſicut dictum eſt, agitur, vt mens proficiens ad virtutem iuſtitiæ, ſua melius infirmitate roboretur, et inde verius in bonis luceat, vnde eam etiam nolentem, parua reprehenſibilia humiliter obſcurant. Vnde et bene cum Iſraelitico populo percepta repromiſſionis terra partiretur, Ephraim tribui Chananæus gentilis populus non occiſus, ſed factus tributarius D
Ioſ. 16. b dicitur, ſicut ſcriptum eſt: Habitauit Chananæus in medio Ephraim tributarius. Quid enim Chananæus, gentilis videlicet populus, niſi vitium ſignificat? Et ſæpe magnis virtutibus terram promiſſionis ingredimur, quia ſpe intima de æternitate ro-
25. boramur. Sed dum inter acta ſublimia, vitia quædam parua retinemus, quaſi Chananæum viuere in terra noſtra concedimus. Qui tamen nobis tributarius efficitur, quia hoc ipſum vitium, quod ſubigere non poſſumus, ad vſum noſtræ vtilitatis humiliter retorquemus, vt eo de ſe mens, et in ſummis vilia ſentiat, quo ſuis viribus etiam
Iud. 3. a parua, quę appetit, non expugnat. Vnde et bene rurſum ſcriptum eſt: Hæ ſunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Iſraelem. Ad hoc namque quædam minima vitia noſtra retinentur, vt ſeſe noſtra intentio ſolicitam in certamine ſemper exerceat, et eo de victoria non ſuperbiat, quo viuere in ſe hoſtes conſpicit, a quibus E
adhuc vinci formidat. Iſrael ergo reſeruatis gentibus eruditur, quando in quibuſdā minimis vitijs elatio virtutis noſtræ comprimitur, et in paruis ſibi reſiſtentibus diſcit, quòd ex ſe maiora non ſubigit. Hoc tamen, quod dicitur: Obtenebrentur ſtellæ caligine eius, intelligi et aliter poteſt. Nox quippe illa, conſenſus videlicet ad culpam, quæ ad nos primi parentis eſt exceſſu propagata, mentis noſtræ oculum tanta obſcuritate perculit, vt omnis homo in huius vitæ exilio, cæcitatis ſuæ tenebris preſſus, quantalibet vi ad æternitatis lumen intenderit, penetrare non poſſit. Poſt pœnam namque damnati peccatores naſcimur, atque ad hanc vitam cum mortis noſtræ merito venimus, et cum ad ſupernæ lucis radium aciem mentis erigimus, ipſa infirmitatis noſtræ obſcuritate caligamus. Et quidem multi in hac infirmitate carnis tanta virtute roborati

A roborati sunt, vt resplendere mundo quasi stellæ potuissent. Multi in tenebris vitæ præsentis, dum superiora de se exempla exhibent, astrorum more nobis desuper lucent, sed quantalibet coruscatione operis fulgeant, quantolibet se igne compunctionis accendant: nimirum constat, quia dum corruptibili adhuc carne grauati sunt, æternum lumen sicut est, videre nequaquam possunt, dicat ergo: [Obtenebrētur stellæ caligine eius,] idest, etiam illi in contemplatione sua, antiquæ noctis adhuc tenebras sentiant, de quibus nimirum constat, quòd humano generi in huius vitæ caligine, virtutum suarum iam radios expandant: quia etsi mente iam ad summa exiliunt, adhuc tamen in infimis primæ culpæ pondere grauantur. Vnde fit, vt et foris exempla lucis velut astra præbeant, sed tamen intus vsque ad fixę visionis certitudinem pressi noctis caligine, non ascendant. Sæpe autem ita mens accenditur, vt quamuis in carne sit posita, in Deum tamen omni subiugata carnali cogitatione, rapiatur: nec tamen Deum
B sicut est, conspicit, quia hanc nimirum, sicut dictum est, in carne corruptibili pondus primæ damnationis premit. Sæpe etiam ita, vt est, se absorberi desiderat, vt æternam vitam, si possit fieri, sine interuentu corporeæ mortis attingat. Vnde Apostolus Paulus, cum ardenter internam lucem quæreret, sed tamen, vtcumque exterioris mortis damna formidaret, ait: Quamdiu sumus in hoc habitaculo, ingemiscimus grauati, eo, quòd nolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur, quod mortale est, a vita. Sancti igitur viri videre verum mane appetunt, et, si concedatur, etiam cum corpore illud attingere lucis intimæ secretum volunt. Sed quantolibet ardore intentionis exiliant, adhuc antiqua nox aggrauat, et corruptibilis huius carnis oculos, quos hostis callidus ad concupiscentiam aperuit, iustus iudex a contuitu interni sui fulgoris premit. Vnde et benè subditur:

2. Cor. 5. a 26.

C

Quòd quantalibet virtute sancti nunc fulgeant, resurrectionis tamen gloriam nondum intelligunt, quam expectant. Caput XXIII.

Expectet lucem, et non videat, nec ortum surgentis auroræ.] Quantalibet namque intentione adhuc peregrina mens satagat, videre lucem æternā sicut est, non valet: quia hanc in damnationis suæ cæcitas abscondit. Ortus vero auroræ, est illa noua natiuitas resurrectionis, qua sancta Ecclesia etiam carne suscitata oritur ad contemplandum lumen æternitatis. Si enim ipsa carnis nostræ resurrectio quasi quædam natiuitas non esset, de ea veritas non dixisset: In regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ. Esse ergo hanc ortam vidit, quam regenerationem vocauit. Sed quantalibet virtute electi nunç fulgeant, quæ erit illa nouæ natiuitatis gloria, penetrare nequeunt, qua tunc cum carne ad contemplandum æternitatis lumen ascendunt. Vnde et Apostolus Paulus ait: Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Dicat ergo: [Expectet lucem et non videat, nec ortum surgentis auroræ,] quia spontaneo vitio tenebrata nostra infirmitas, nisi prius per mortem pœnæ suæ debitum soluat, claritatem lucis internæ non penetrat. Sequitur:

Matt. 19. d
Luc. 22. d
D
1. Cor. 2. q

Quòd iustitia exigit, vt ea inuiti patiamur, quæ ex arbitrio et sponte volentes fecimus. Caput XXIIII.

Quia non conclusit ostia ventris, qui portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis.] Sicut et superius dictum est, non conclusit, dicit, aperuit: et non abstu-
E lit, irrogauit. Hæc itaque nox, videlicet culpa, ostia ventris aperuit: quia concepto ad peccatum homini desideria concupiscentiæ carnalis reserauit. Ostia quippe ventris, sunt desideria concupiscentiæ carnalis, de quibus per Prophetam dicitur: Intra in cubicula tua, et claude ostia tua. Cubicula quippe ingredimur, cum secreta mentis nostræ intramus. Ostia autem claudimus, cum desideria illicita coercemus. Hæc itaque concupiscentiæ carnalis ostia, dum consensus noster aperuit, ad innumera nos mala corruptionis pertraxit. Vnde etiam nunc sub mortalitatis pondere gemimus: quamuis ad hanc arbitrio nostro venerimus, quia et iudicij sic iustitia exigit, vt quod sponte fecimus, inuiti toleremus. Sequitur: [Quare non in vulua mortuus sum? Egressus ex vtero non statim perij? Cur exceptus genibus? Cur lactatus vberibus?] Absit nos credere, quòd beatus Iob tanta spiritus scientia præditus, tanta interni iudicis attestatione

Isa. 26. e
S. Aug. tom. 8. in enc. 1. ps. 33.

stastione

stationе laudatus, abortiuum se optet interijsse. Sed quia, sicut etiam per remunerationem cognoscitur, intus habet testem suæ fortitudinis, intus pensanda sunt eius pondera locutionis. A

Quòd peccatum quattuor modis in corde, et quattuor consummatur in opere. Caput XXV.

27. Quattuor quippe modis peccatum perpetratur in corde, quattuor consummatur in opere. In corde namque suggestione, delectatione, consensu, et defensionis audacia perpetratur. Fit enim suggestio per aduersarium, delectatio per carnem, consensus per spiritum, defensionis audacia per elationem. Culpa enim, quæ terrere mentem debuit, extollit, et deiiciendo eleuat, sed grauius eleuando supplantat. Vnde et illam primi hominis rectitudinem antiquus hostis, his quattuor ictibus fregit. Nam serpens suasit, Eua delectata est, Adam consensit, qui etiam requisitus, confiteri culpam per audaciam noluit. Hoc vero in humano genere quotidie agitur, quod actum in primo parente nostri generis non ignoratur. Serpens suasit: quia occultus hostis mala cordibus hominum latenter suggerit: Eua delectata est: quia carnalis sensus, ad verba serpentis mox se delectationi substernit. Consensum vero Adam mulieri præpositus præbuit: quia dum caro in delectationem rapitur, etiam a sua rectitudine spiritus infirmatus inclinatur. Et requisitus Adam confiteri culpam noluit: quia videlicet spiritus, quo peccando a veritate disiungitur, eo in ruinæ suæ audacia nequius obduratur. Eisdem etiam quattuor modis, peccatum consummatur in opere. Prius namque latẽs culpa agitur: postmodum vero etiam ante oculos hominum sine confusione reatus aperitur: dehinc et in consuetudinem ducitur: ad extremum vero, vel falsæ spei seductionibus, vel obstinatione miseræ desperationis enutritur. Hos itaque peccati modos, qui vel in corde latenter fiunt, vel patenter opere perpetrantur, beatus Iob considerat, et humanum genus in quot peccatorum gradibus lapsum sit, deplorat, dicens: [Quare non in vulua mortuus sum? egressus ex vtero non statim perij? Cur exceptus genibus? Cur lactatus vberibus?] Prima enim vulua conceptionis fuit lingua malæ suggestionis. Sed peccator in vulua moreretur, si moriturum se homo in ipsa suggestione cognosceret. Qui tamen ex vtero egressus est, quia postquam in peccato eum suggerens lingua concepit, foras mox etiam delectatio rapuit. Post egressionem vero exceptus est genibus: quia cum ad delectationem carnis prodijt, nimirum culpam per consensionem spiritus, subiectis cunctis sensibus, quasi suppositis genibus, consummauit. Sed genibus exceptus, etiam vberibus est lactatus. In consensu enim culpæ addictis spiritus sensibus, multa cassæ fiduciæ argumenta subsecuta sunt, quæ natam in peccato animam, vitulento lacte nutrierunt, et ne aspera mortis supplicia metueret, hanc blandis excusationibus fouerunt. B C D

28. Vnde et primus homo post culpam audacior extitit, dicens: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi. Qui quidem per timorem semetipsum absconsurus fugerat, sed tamen requisitus innotuit quantum etiam timens timebat. Cum enim ex peccato præsens pœna metuitur, et amissa Dei facies non amatur: timor ex tumore est, non ex humilitate. Superbit quippe, qui peccatum, si liceat non puniri, non deserit. Sed his, sicut dictum est, quattuor modis culpa, vt in corde agitur, etiam opere perpetratur. Ait enim: [Quare non in vulua mortuus sum?] Vulua quippe peccantis, est hominis culpa latens, quæ occulte peccatorem concipit, et reatum suum adhuc in tenebris abscondit, [Egressus ex vtero non statim perij?] A vulua de vtero exitur, cum peccator, quæ in occulto commiserit, hæc etiam in aperto committere non erubescit. Quasi enim ab occultationis suæ vulua processerant, de quibus Propheta dicebat: Et peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. [Quare exceptus genibus?] Quia nimirum peccator, cum iam de iniquitate sua non confunditur, in iniquitate eadem etiam adminiculis pessimæ consuetudinis roboratur. Quasi genibus peccator fouetur, vt crescat, dum culpa consuetudinibus firmatur, vt vigeat. [Cur lactatus vberibus?] Quia dum prodire culpa in vsum cœperit, nimirum se, vel falsa spe diuinæ misericordiæ, vel aperta miseria desperationis pascit, vt eo nequaquam ad correptionem redeat, quo vel factorem suum, pium sibi inordinate simulat, vel hoc, quod fecit, inordinate formidat. Beatus igitur vir humani generis lapsus aspicit, et quibus præcipitijs mersum sit in foueam iniquitatis, intendit, dicens:

Gen. 3. b
Isa. 3. b
E

A dicens: [Quare non in vulua mortuus sum?] idest, in ipsa occulta perpetratione peccati, cur a carnis vita mortificare me nolui? [Egressus ex vtero non statim perij?] idest, postquàm ad apertam iniquitatem exij, cur me tunc saltem perditum non cognoui? Perisset quippe in suo iudicio, si se perditum cognouisset. [Quare exceptus genibus?] idest, etiam post apertam culpam, cur me adhuc in illa etiam consuetudo suscepit, vt valentiorem ad nequitias redderet, et prauis me vsibus sustinens foueret? [Cur lactatus vberibus?] idest, postquam in culpæ consuetudinem veni, cur me ad atrociorem nequitiam, vel falsæ spei fiducia, vel lacte miseræ desperationis enutriui? Cum enim culpa in vsum venerit, ei iam animus etiam si appetat, debilius resistit: quia quot vicibus prauæ frequentationis astringitur, quasi tot vinculis ad mentem ligatur. Vnde fit vt eneruis animus, cum solui non valet, ad quædam se solatia falsæ 29.
B consolationis inclinet, quatenus venturum iudicem tantæ sibi misericordiæ spondeat: vt eos etiam, quos arguendos inuenerit, penitus non occidat. Cui rei hoc deterius accidit, quod ei multorum similium lingua consentit? cum multi etiam male gesta laudibus exaggerant. Vnde fit, vt incessanter crescat culpa, fauoribus nutrita. Curari autem vulnus negligitur, quod dignum præmio laudis videtur. Vnde bene per Salomonem dicitur: Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis. Peccatores *Prou.1.a* etenim lactant, cum vel perpetranda mala blandimentis inferunt, vel perpetrata fauoribus extollunt. An non lactatur, de quo per Psalmistam dicitur: Quoniam lau- *Ps.9.* datur peccator in desiderijs animæ suæ: et qui iniqua gerit benedicitur? Sciendũ quo- *Ex vet. edit.* que est, quòd tres illi modi peccãtium iuxta descensus sui ordinem facilius corriguntur, quartus vero iste difficilius emendatur. Vnde et Redemptor noster puellam in
C domo, iuuenem extra portam, in sepulchro autem Lazarum suscitauit. Adhuc quippe quasi mortuus iacet in domo, qui latet in peccato. Iam quasi extra portam educitur, cuius iniquitas vsque ad inuerecundiam publicæ perpetrationis aperitur. Sepulturæ vero aggere premitur, qui in perpetratione nequitiæ etiam vsu consuetudinis pressus grauatur. Sed hos ad vitam miseratus reuocat, quia plerumque diuina gratia, non solum in occultis, sed etiam in apertis iniquitatibus mortuos, et mole prauæ consuetudinis pressos, respectus sui lumine illustrat. Quartum vero mortuum Redemptor noster, nunciante discipulo, agnoscit, nec tamen suscitat: quia valde difficile est, vt is, quem post vsum malę consuetudinis etiam ad vltimum adulantium linguæ excipiunt, a mentis suæ morte reuocetur. De quo et bene dicitur: Sine mortuos sepelire mortuos. Mortui enim mortuos sepeliunt, cum peccatores peccatorem fauoribus pre- *Luc.9.b* munt. Quid est enim aliud peccare, quàm occumbere, et sepelire, quàm abscondere?
D Sed qui peccantem laudibus prosequuntur, extinctum sub verborum suorum aggere abscondunt. Erat autem et Lazarus mortuus, sed tamen non a mortuis sepultus. Fideles quippe mulieres illum obruerant, quæ et in eius mortem viuificatori nunciabant. Vnde et protinus ad lucem redijt, quia cum in peccato animus moritur, citius ad vitam reducitur, si super hunc solicitæ cogitationes viuunt. Aliquando autem, sicut et superius dictum est, falsa spes mentem non intercipit, sed hanc deterior desperatio configit: quæ dum omnem spem veniæ funditus interimit, erroris lacte animam vberius nutrit.

Primi homines si non peccassent, qualis fuisset conditio. *Caput XXVI.*

E CONsideret igitur sanctus vir post primam culpam quanta deterius homo mala 30. commisit, postquam paradisum perdidit, vsque ad quanta huius exilij prærupta descendit, et dicat: [Quare non in vulua mortuus sum?] idest, cum serpentis suggestio peccatorem me conciperet, tunc vtinam quæ me mors sequeretur, agnouissem, ne vsque ad delectationem suggestio raperet, et morti artius ligaret. [Egressus ex vtero non statim perij?] Ac si dicat: Vtinam ad exteriorem delectationẽ exiens, quòd interiore lumine priuabar, agnouissem: et saltem in ipsa delectatione occumberem, ne per consensum mors acrius puniret. [Cur exceptus genibus?] Ac si dicat: Vtinam minime me consensus subiectis prauitati sensibus excepisset, ne ipsa me consensio ad audaciam deterius raperet. [Cur lactatus vberibus?] Ac si dicat: Vtinam blandiri saltẽ mihi post mala perpetrata noluissem, ne tanto me culpæ nequius astringerem, quanto me in illa mollius fouerem. His itaque reprehensionum suarum vocibus in

bus in parente primo se peccasse redarguit. Sed si ad ærumnam huius exilij nequaquam homo peccando descenderet, dicat qua perfrui quiete potuisset. Sequitur: [Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem.] Ad hoc quippe in paradiso homo positus fuerat, vt si se ad Conditoris sui obedientiam vinculis charitatis astringeret, ad cælestem angelorum patriam quandoque sine carnis morte transiret. Sic namque est immortalis conditus, vt tamen si peccaret, et mori posset: et sic mortalis est conditus, vt si non peccaret, etiam non mori posset: atque ex merito liberi arbitrij beatitudinem illius regionis attingeret, in qua, vel peccare, vel mori non posset. Vbi igitur post redemptionis tempus, carnis morte interposita, electi transeunt, illuc proculdubio parentes primi si in conditionis suæ statu perstitissent, etiam sine mortis corporum transferri potuissent. Dormiens igitur sileret, et somno suo homo requiesceret: dum ad æternæ requiem patriæ ductus, quasi secessum quendam a clamore hoc humanæ infirmitatis inueniret. Post peccatum namque quasi clamans vigilat, qui contentionem carnis propriæ repugnans portat. Hoc quietis silentium iam homo conditus habuit, cum contra hostem suum liberum voluntatis arbitrium accepit. Cui qui sua sponte succubuit, mox de se, quod contra se perstreperet, inuenit, mox in certamine infirmitatis tumultus reperit: et quamuis in pacis silentio ab auctore fuerat conditus, hosti tamen sponte substratus, clamores de pugna tolerauit. Ipsa enim carnis suggestio, quasi quidam clamor est contra quietem mentis, quam ante transgressionem homo non sensit: quia nimirum, quod de infirmitate posset tolerare, non habuit. Postquam vero se sponte hosti subdidit, astrictus culpæ suæ vinculis, in quibusdam ei etiam nolens seruit, et clamores in mente patitur, cum caro spiritui reluctatur. An non clamores intrinsecus audiebat, qui prauæ contra se legis verba tolerabat, dicens: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captiuum me ducentem in legem peccati, quæ est in membris meis? Contempletur ergo vir sanctus, in quanta cordis pace quiesceret, si serpentis verba suscipere homo noluisset, et dicat: [Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem,] idest, intra mentis secretum ad conditoris contemplationem secederem, nisi me extra me tentationum tumultibus consensus primæ culpæ prodidisset. Huius autem quietis gaudijs cum quibus etiam socijs perfrueretur, adiungit, dicens:

Rom.7.d

Quòd per reges et consules, sanctos velit angelos intelligi, cum quibus homo conuenisset ab initio, nisi ipse onus peccati voluntarie sumpsisset. Caput XXVII.

31. CVm regibus et consulibus terræ.] Ex rebus insensibilibus discimus, quid de sensibilibus atque intelligibilibus sentiamus. Terra namque aere fecundatur, aer autem ex cæli qualitate disponitur. Sic iumentis homines, hominibus angeli, archangeli vero angelis præsunt. Nam quòd iumentis homines præsint, et vsu cernimus, et verbis Psalmistæ docemur, qui ait: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues et boues vniuersas insuper et pecora campi. Quia vero hominibus angeli præsint, per Prophetam testatur angelus, dicens: Princeps regni Persarum restitit mihi. Quod vero angeli a superiorum angelorum potestatibus dispensentur, Zacharias propheta perhibet, qui ait: Ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, et angelus alius egrediebatur in occursum eius, et dixit ad eum: Curre, et loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Hierusalem. Si enim in ipsis officijs sanctorum spirituũ nequaquam potestates summæ minimas disponerent: nullo modo hoc, quod homini diceret angelus, ab angelo cognouisset. Quia igitur cunctorum Conditor, omnia per semetipsum tenet, et tamen ad distinguendum pulchræ vniuersitatis ordinem, alia alijs dispensantibus regit, non immerito reges, angelorum spiritus accipimus, qui quo auctori omnium familiarius seruiunt, eo subiecta potius regunt. Cum regibus ergo dormiret: quia nimirum iam cum angelis homo quiesceret, si persuasoris linguam sequi noluisset. Qui bene etiam consules vocantur, quia spiritali reipublicæ consulunt, dum nos sibi ad regnum socios iungunt. Bene consules vocantur: quia dum ipsis nunciantibus voluntatem Conditoris agnoscimus, in eis proculdubio consultum ab hac angustia nostræ tribulationis inuenimus. Sed quia beatus Iob sancto æternitatis spiritu impletur, et fuisse, vel futurum esse æternitas non habet, cui nimirum, nec præterita transeunt, nec quę futura sunt, veniunt: quia cuncta per præsens videt, potest futu-

32.

Ps.8.
Dan.10.c
Zach.2.a
Idem inf. 13. et lib. 11. Mor. c. 18. et lib. 14. c. 23.

A ros prædicatores Ecclesiæ in præsentia spiritus contemplari, qui postquam de corporibus transeunt, nequaquam per morarum spatia, sicut antiqui patres, a cælestis patriæ perceptione differuntur. Mox quippe, vt a carnis colligatione exeunt, in cælesti sede quiescunt, Paulo attestante, qui ait: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis. Prius autem, quàm Redemptor noster morte sua, humani generis pœnam solueret, eos etiam, qui cælestis patriæ vias sectati sunt, post egressum carnis, inferni claustra tenuerunt: non vt pœna quasi peccatores plecteret, sed vt eos in locis remotioribus quiescentes, quia necdum intercessio Mediatoris aduenerat, ab ingressu regni, reatus primæ culpæ prohiberet. Vnde iuxta eiusdem Redemptoris nostri testimonium, diues, qui apud inferos torquetur, in sinu Abrææ requiescere Lazarum contemplatur. Qui profectò si adhuc in imis non essent, hos ille in tormentis positus non videret. Vnde et idem Redemptor noster pro nostræ culpæ debito occumbens, inferna penetrat, vt suos, qui ei inhæserant, ad cælestia reducat. Sed quo nunc homo redemptus ascendit, illuc profectò si peccare noluisset, etiam sine redemptione pertingeret. Consideret ergo vir sanctus, quia si non peccasset, illuc etiam non redemptus ascenderet, ad quod prædicatores sanctos, post redemptionem necesse est, cum magno labore peruenire. Et cum quibus iam nunc quiesceret, insinuet, dicens: [Cum regibus et consulibus terræ.] Reges quippe sunt sancti prædicatores Ecclesiæ, qui et commissos sibi rectè disponere, et sua bene regere corpora sciunt, quia dũ desideriorum motus in se temperant, super subiectis cogitationibus lege virtutis regnant. Qui bene etiam terræ consules vocantur. Reges enim sunt, quia sibimetipsis præsident: terræ autem consules, quia extinctis peccatoribus, vitæ præbent consultum. C Reges sunt, quia semetipsos regere sciunt: terræ autẽ sunt consules, quia terrenas mentes per exhortationis suæ consilium, ad cælestia pertrahunt. An terræ consul non erat, qui dicebat: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do? Et iterum: Beatior erit, si sic permanserit, secundum consilium meum. Bene autem subditur:

2. Cor. 5. a | Luc. 16. d | B | 33. | Id. sup. 11. et vero vo sup. | 1. Cor. 5. a

Quòd serui tranquillas animas habeant, filij vero mundi huius densis cogitationum tumultibus in corde vexentur. Caput XXVIII.

QVi ædificant sibi solitudines.] Omnes enim, qui vel illicita appetunt, vel in hoc mundo videri aliquid volunt, densis cogitationũ tumultibus in corde comprimuntur. Dumq. desideriorum turbas intra se excitant, prostratam mentem pede D miseræ frequentationis calcant. Alius namque iuri se luxuriæ subdit, atque ante mentis oculos schemata turpium perpetrationum fingit: et cum effectus non tribuitur operis, hoc crebrius agitur intentione cogitationis. Voluptatis perfectio quæritur, et concussus eneruiter animus, hinc inde et solicitus et cæcatus, occasionem nequissimæ expletionis rimatur. Mens itaque hæc quasi quendam populum patitur, quæ insolenti cogitationum tumultu vastatur. Alius iræ se dominio strauit, et quid in corde, nisi iurgia etiam, quæ desunt, peragit? Hic sæpe præsentes non videt, absentibus contradicit, intra semetipsum contumelias profert et recipit, receptis autem durius respondet: et cum qui obuiet, nullus adsistit, magnis clamoribus rixas in corde componit. Turbam itaque hic intus sustinet, quem pondus vehemens inflammatæ cogitationis premit. Alius iuri se auaritiæ tradit, et fastidiens propria, aliena concupiscit. Hic ple- E rumque concupita adipisci non valens, diem quidem in otium, noctem vero in cogitationem versat: torpet ab vtili opere: quia fatigatur illicita cogitatione, consilia multiplicat, et sinum mentis cogitationum inuentionibus latius expandit: peruenire ad concupita satagit, atque ad obtinenda hæc, quosdam secretissimos causarum meatus quærit. Qui mox, vt in causa aliquid subtile inuenisse se æstimat, iam se obtinuisse, quod concupierat, exultat: iam quid etiam adeptæ rei adiungat, excogitat, atque vt in meliori statu debeat excoli, pertractat. Quam quia iam quasi possidet, et quasi ad meliorem speciem adducit: mox insidias inuidentium considerat, et quid contra se iurgij moueatur, pensat, et exquirit, quid respondeat: et cum rem nullam teneat, iam in defensione rei, quam appetit, vacuus litigator elaborat. Quamuis ergo de concupita re nihil cœperit: habet tamen in corde iam fructum concupiscẽtiæ laborem rixæ.

Graui

Graui itaque populo premitur, qui instigantis auaritiæ tumultu vastatur. Alius se A
tyrannidi superbiæ subijcit, et cor miserum, dum contra homines erigit, vitio substernit. Honorum sublimium infulas appetit, exaltari successibus exquirit, totumq. quod esse desiderat, sibi apud semetipsum in cogitationibus depingit: iam quasi tribunali præsidet, iam sibi parere obsequia subiectorum videt, iam ceteris eminet, iam alijs mala irrogat, alijs quæ irrogauerint, recompensat. Iam apud semetipsum stipatus cuneis ad publicum procedit: iam quibus obsequijs fulciatur, conspicit, qui tamen hæc cogitans solus repetit: iam alia conculcat, alia subleuat: iam de conculcatis satisfacit odijs, iam de subleuatis recipit fauores. Qui igitur tot phantasmata cordi imprimit, quid aliud iste, quàm somniũ vigilans videt? Qui ergo tot rerum causas, quas fingit, tolerat, nimirum intrinsecus natas ex desiderijs turbas portat. Alius iam illicita refugit, sed tamen bonis mundi carere pertimescit: concessa tenere appetit, videri inter homines minor erubescit, et curat summopere ne inops sit in domo, ne despectus in publico. Exquirit quid sibi sufficiat: quid necessitas subiectorum petat, atque vt sufficienter iura patronatus subditis expleat, patronos quærit, quibus ipse famuletur, sed dum his familiariter iungitur, eorum proculdubio causis implicatur, quibus sæpe consentit in illicitis, et mala, quæ propter semetipsum non appetit, committit propter alia, quæ non dereliquit. Nam sæpe dum honorem suum in hoc mundo imminui trepidat, ea apud maiores personas approbat, quæ iam per proprium iudicium damnat. Is dum solicite cogitat, quid patronis debeat, quid subiectis, quid sibi augeat, quid affectibus prosit, quasi tanta frequentia turbarum premitur, quanta cu- B
34. rarum importunitate laceratur. At contra sancti viri, qui nihil huius mundi appetunt, nullis proculdubio in corde tumultibus premuntur: omnes quippe inordinatos desideriorum motus a cubili cordis, manu sanctæ considerationis eijciunt: et quia transitoria cuncta despiciunt, ex his nascentes cogitationum insolentias non patiuntur: solam namque æternã patriam appetunt, et quia nulla huius mundi diligunt, magna mentis tranquillitate perfruuntur. Vnde et recte dicitur: [Qui ædificant sibi solitudines.] Solitudines quippe ædificare, est a secreto cordis, terrenorum desideriorum tumultus expellere: et vna intentione æternæ patriæ, in amorem intimæ quietis anhelare. An non cunctos a se cogitationum tumultus expulerat, qui dicebat: C
Ps. 26. b Vnam petij a domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ? A frequentia quippe terrenorum desideriorum fugerat, et ad magnam videlicet solitudinem semetipsum contulerat, vbi eo tutius nihil extraneum conspiceret, quo incompetens nihil amaret. A tumultu rerum corporalium magnum quendam secessum petierat quietam mentem, in qua tanto purius Deum cerneret, D
quanto hunc cum se solo solum inueniret. Bene autem hi, qui sibi solitudines construunt, etiam consules vocantur: quia sic in se solitudinem mentis ædificant, vt tamen, in quo præualent, alijs per charitatem consulere minime desistant. Hunc ergo, quem modo prætulimus consulem, paulo subtilius perpendamus, quo modo ad prębenda vitæ sublimioris exempla, subiectis populorum cuneis, virtutum calculos spargat. Ecce ad insinuandam retributionem boni pro malo, de semetipso fa-
Ps. 7. tetur, dicens: Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis
Ps. 72. inanis. Ad dilectionem conditoris excitandam insinuat, dicens: Mihi autem adhærere Deo, bonum est. Ad formam sanctæ humilitatis imprimendam, secreta cordis sui
Ps. 130. indicat, dicens: Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.
Ps. 138. Ad imitandam zeli rectitudinem exemplo suo nos excitat, dicens: Nonne qui oderunt te Domine oderam, et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, et inimici facti sunt mihi. Ad æternæ nobis patriæ desiderium succendendum, E
Ps. 119. vitæ præsentis longitudinem deplorat, dicens: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Largitate nimirum consulatus emicuit, qui exemplo conuersationis
35. propriæ, tot nobis virtutum calculos sparsit. Sed iste alijs consulens, quo modo sibi
Ps. 54. etiam solitudinem ædificet, narrat. Ait enim: Ecce elongaui fugiens, et mansi in solitudine. Fugiens se elongat, quia turba desideriorum temporalium in altam Dei contemplationem se subleuat. Manet vero in solitudine, quia perseuerat in remota
Hier. 15. d mentis intentione. De qua bene solitudine Domino Hieremias ait: A facie manus tuæ solus sedebam, quoniam comminatione replesti me. Facies quippe manus Dei, est illa

A est illa percussio iusti iudicij, quia superbientem hominem a paradiso repulit, et in hac cæcitate præsentis exilij inclusit. Comminatio vero eius, est terror adhuc supplicij sequentis. Post faciem igitur manus adhuc nos minæ terrificant: quia per experimentum iudicij iam nos, et pœna præsentis exilij perculit: et si peccare non desistimus, æternis adhuc supplicijs addicit. Consideret ergo vir sanctus, proiectus huc, vnde homo ceciderit, atque hunc post ista peccantem, quo adhuc iustitia iudicantis rapit, et cunctas a se desideriorum temporalium turbas eijciat, seq. in magna mentis solitudine abscondat, dicens: A facie manus tuæ solus sedebam: quoniam comminatione replesti me. Ac si aperte dicat: Dum considero, quid iam per iudicij experimentum patior, a tumultu desideriorum temporalium, trepidus mentis secessum peto, quia et adhuc illa acrius, quæ minaris, æterna supplicia formido. Bene ergo de regibus atque consulibus dicitur: [Qui ædificant sibi solitudines.] Quia hi, qui et se bene regere, et consulere alijs sciunt: quoniam præsentari interim illi intimæ quieti non possunt, hanc apud semetipsos per studium tranquillæ mentis imitantur. Sequitur: [Cum principibus, qui possident aurum, et replent domos suas argento.] Quos alios principes, nisi sanctæ Ecclesiæ rectores vocat, quos indesinenter in loco prædicatorum præcedentium diuina dispensatio subrogat? De quibus eidem Ecclesiæ Psalmista, ait: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij: constitues eos principes super omnem terram. Quid vero aurum, nisi sapientiam appellat? de qua per Salomonem dicitur: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Aurum nempe sapientiam vidit, quam thesaurum vocauit. Quæ et recte auri appellatione signatur: quia sicut auro temporalia, ita sapientia bona æterna mercantur. Si aurum sapientia non esset, nequaquam Laodiceæ Ecclesiæ ab Angelo diceretur: Suadeo tibi emere a me aurum ignitum. Aurum quippe emimus, cum accepturi sapientiam, prius obedientiam præbemus. Ad quem videlicet contractum bene nos quidem Sapiens excitat, dicens: Concupisti sapientiam, serua mandata: et dominus præbebit illam tibi. Quid autem per domos, nisi conscientiæ designantur? Vnde sanato cuidam dicitur: Vade in domum tuam. Ac si aperte audiat: Post exterius miraculum ad conscientiam reuertere: et qualem te intrinsecus Deo debeas exhibere, perpende. Quid etiam per argentum, nisi diuina eloquia figurantur, de quibus per Psalmistam dicitur: Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum. Eloquium Domini argentum igne examinatum dicitur: quia sermo Dei si in corde figitur, tribulationibus probatur.

B (margin letter beside "formido")

Ps.44. c — *Prou.21.c* — *Ex edit. vet.* — *Apoc.3. e* — *Eccli.1.d* — *Matt.9.a* — *Ps.11.b*

D 36. Vir igitur sanctus spiritu æternitatis plenus, quæque futura sunt colligat: et quos longe post futura sæcula gignerent, laxato mentis sinu comprehendat, et magna admiratione consideret: cum quibus electis sine labore in æternitate quiesceret, si per appetitum superbiæ nemo peccasset, et dicat: [Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem cum regibus, et consulibus terræ: qui ædificant sibi solitudines, aut cum principibus, qui possident aurum, et replent domos suas argento.] Quia enim si parentem primum nulla peccati putredo corrumperet, nequaquam ex se filios gehennæ generaret: sed hi, qui nunc per redemptionem saluandi sunt, soli ab illo electi nascerentur, eosdem electos aspiciat, atque cum eis quo modo quiescere potuisset, intendat. Videat sanctos Apostolos sic susceptam Ecclesiam regere, vt ei prædicationis verbo non desinant consultum præbere, eosq. reges et consules appellet. Videat post hos in eorum loco rectores exurgere: qui et sapienter viuendo aurum possideant, et alijs recta prædicando, argento sacræ locutionis enitescant: eosq. principes repletis conscientiarum domibus auro et argento diuites memoret. Sed quia aliquando prophetico spiritui nequaquam sufficit, vt ventura præuideat, nisi cordi prophetantis etiam præterita, et antiqua repræsentet, sanctus vir infra supraq. oculos aperit, et non solum ventura conspicit, sed etiam transacta ad memoriam reducit. Nam protinus adiungit:

E (margin letter beside "rum possideant")

Quòd primi sæculi patres abortiuos dicat: quia præter paucos, quos Moyses scripsit, maxima pars nobis humani generis occultatur. Caput XXIX.

A Vt sicut abortiuum absconditum non subsisterem: vel qui concepti non viderunt lucem.] Abortiuum, quia ante plenum tempus oritur, extinctū protinus occultatur.

tatur. Quos ergo sanctus vir alios abortiuos vocat, cum quibus se quiescere potuisse A
considerat, nisi electos quosque, qui ab ipso mundi primordio ante redemptionis tempus exorti sunt, et tamen huic mundo semetipsos mortificare curauerunt? Qui conscriptæ legis tabulas non habentes, quasi in vtero mortui sunt: quia auctorem suum naturali lege timuerunt: et cum venturum Mediatorem crederent, studuerunt summo opere mortificandis voluptatibus, etiam quæ scripto non acceperant præcepta seruare. Tempus itaque illud, quod iuxta mundi initium mortuos huic sæculo patres
Gen. 4. b nostros protulit, quasi abortiui vterus fuit. Ibi namque Abel, qui occidenti se fra-
Gen. 5. c tri restitisse non legitur. Ibi Enoch, qui talem se exhibuit, vt ambulaturus cum
Gen. 9. a Domino transferretur. Ibi Noe, qui per hoc, quòd diuino examini placuit, immun-
Gen. 17. a do mundo superstes fuit. Ibi Abraam, qui dum peregrinus est in sæculo, factus est
Gen. 27. a amicus Deo. Ibi Isaac, qui caligantibus carnis oculis, per ætatem quidem præsentia non vidit, sed per virtutem prophetici spiritus, in futuris etiam sæculis magna B
Gen. 28. a videndi luce radiauit. Ibi Iacob, qui iram fratris humiliter fugit, clementer edomuit: qui prole quidem fecundus extitit, sed tamen spiritus vbertate fecundior, eandem prolem sub prophetiæ suæ vinculis astrinxit. Bene autem abortiuum hoc absconditum dicitur: quia a mundi primordijs, dum quosdam paucos, Moyse scribente, cognoscimus, pars nobis maxima humani generis occultatur. Neque enim tot iustos solummodo vsque ad acceptam legem extitisse credendum est, quot Moyses breuissima descriptione perstrinxit. Quia ergo a mundi primordio edita multitudo bonorum, ex magna parte notitiæ nostræ subtrahitur: absconditum hoc abortiuum vocatur. Quod et non substitisse dicitur: quia enumeratis paucis, eorum frequentia nullo apud nos memoriæ scripto retinetur. Recte vero additur: [Vel qui con- C
37. cepti non viderunt lucem.] Hi namque, qui post acceptam legem in hoc mundo nati sunt, auctori suo eiusdem legis sunt admonitione concepti, sed tamen concepti minime lucem viderunt: quia ad aduentum incarnationis Dominicę, quamuis hanc fideliter crederent, peruenire nequiuerunt. Incarnatus quippe Dominus di-
Io. 8. b cit: Ego sum lux mundi. Atque ipsa lux ait: Multi Prophetæ et iusti desiderauerunt
Matt. 13. c videre, quæ videtis, et non viderunt. Concepti igitur non viderunt lucem: quia ad spem venturi Mediatoris, apertis prophetarum vocibus excitati, nequaquam potuerunt cernere eius incarnationem. In his itaque conceptus interior formam fidei edidit: sed hanc vsque ad apertam visionem diuinæ præsentiæ non perduxit: quia prius hos a mundo mors interueniens rapuit, quàm manifesta veritas mundum il-
38. lustrauit. Vir igitur sanctus spiritu æternitatis plenus, manu cordis cuncta laben- D
tia ad memoriam astrinxit: et quia angusta est omnis creatura Creatori, per eundem spiritum, qui nil ex se, vel iuxta se alind, nisi semper esse habet, omne, quod erit, quod præterijt, conspicit: ac infra supraq. mentis oculum tendit, et venientia, vel transacta considerans, ad æternum esse medullitus inardescit, dicens: [Nunc enim dormiens silerem.] Nunc quippe præsentis est temporis. Et quid est stanrem semper in præsenti quietem quærere, nisi ad illud, cui nihil venit, nihil præterit, gaudium æternitatis anhelare? Quod nimirum Veritas semper esse suum, vt nobis vt-
Exod. 3. c cumque infunderet, Moyse mediante insinuat, dicens: Ego sum, qui sum. Et dices filijs Israel: Qui est, misit me ad vos. Sed ecce, quia labentia conspicit, quia semper præsens gaudium quærit, quia venturæ lucis memorat, quia electorum eius ordines enumerans pensat: ipsam iam nobis apertius quietem huius lucis insinuet, et E
quid apud illam quotidie de prauorum conuersatione agitur, verbis manifestioribus demonstret. Sequitur:

Quòd in luce, qua Deus est, nec est tumultus concupiscentiarum, nec labor peccati, sed munditia mentis, et pacifica quies. Caput XXX.

39. IBi impij cessauerunt a tumultu, et ibi requieuerunt fessi robore.] Paulò ante iam diximus, quia corda peccantium per hoc, quod strepitus desideriorum possidet, grauis cogitationum instigantium tumultus premit. Sed in hac luce, quam concepti minime viderunt, a tumultu suo impij cessare perhibentur: quia nimirum Mediatoris aduentū, quem patres in lege positi din præstolati sunt, ad vitę suæ requiem populi gentiles inuenerunt, Paulo attestante, qui ait: Quod quærebat Israel, hoc non est consecutus,
Rom. 11. b electio

A electio autem conſecuta eſt. In hac itaque luce impij a tumultu ceſſant, dum peruer-
ſorum mentes, veritate cognita, laborioſa mundi deſideria fugiunt, et tranquillitati
intimi amoris acquieſcunt. An non ad ceſſationem vocat lux ipſa, quæ ait: Venite ad Matt.11.d
me omnes, qui laboratis et onerati eſtis, et ego reficiam vos: tollite iugum meum ſu-
per vos, et diſcite a me, quia mitis ſum, et humilis corde, et inuenietis requiem ani-
mabus veſtris: iugum enim meum ſuaue eſt, et onus meum leue? Quid enim graue
mentis noſtræ ceruicibus imponit, qui vitari omne deſiderium, quod perturbat præ-
cipit? Quid graue ſubiectis iubet, qui declinare laborioſa mundi huius itinera admo-
netur? Atteſtante autem Paulo Apoſtolo: Chriſtus pro impijs mortuus eſt. Sed idcir- Rom.5.a
co dignata eſt pro impijs lux ipſa occumbere, ne impij in tenebrarum ſuarum tumul-
tu remanerent. Contẽpletur ergo vir ſanctus, quòd lux per incarnationis ſuæ myſte-
B rium ex graui labore impios eripit, dum ab eorum cordibus deſideria prauitatis ter-
git: contempletur, quòd conuerſi quique quietem, quam percipere in æternitate deſi-
derant, hîc iam per tranquillitatem mentis deguſtant, et dicatur: [Ibi impij ceſſaue-
runt a tumultu, et ibi requieuerunt feſſi robore.] Omnes enim, qui in hoc mundo
fortes ſunt robore, quaſi fortes ſunt, non robore defeſſi. Qui vero in auctoris ſui amo-
re roborantur, quo magis in concupita Dei fortitudine conualeſcunt, eo a propria vir-
tute deficiunt. Et quo robuſtius æterna appetunt, eo a temporalibus ſalubri defectio-
ne laſſantur. Hinc Pſalmiſta amoris ſui robore feſſus dicebat: Defecit in ſalutare Pſ.118.
tuum anima mea. In ſalutare enim Dei proficiendo defecerat, quia æternitatis lu-
cem deſiderans, a carnis iam fiducia fractus anhelabat. Hinc rurſum dicit: Concu- Pſ.83.
piuit, et defecit anima mea in atria Domini. Qui nimirum cum diceret: concupiuit,
C recte ſubdidit: Et defecit. Quia valde minor eſt diuinitatis concupiſcentia, quam non
mox etiam proprius ſequitur defectus. Qui enim ad appetenda æternitatis atria ac-
cenditur, dignum profecto eſt, vt ab hoc temporalitatis amore laſſetur: vt tanto fri-
geſcat ab ſtudio ſæculi, quanto ſurgit ardentior in amorem Dei. Quem ſcilicet ſi
perfecte arripit, mundum etiam plene derelinquit: et eo funditus temporalibus mo-
ritur, quo ad ſupernam vitam altius afflatu æternitatis animatur. An non robore
ſuo feſſam ſe inuenerat, quæ dicebat: Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus Can.5.b
eſt? Quia nimirum mens dum occultæ locutionis aſpiratione tangitur, a ſtatu ſuæ
fortitudinis infirmata, ipſo, quo abſorbetur, deſiderio liquatur: inde ſe apud ſemetip-
ſam feſſam inuenit, vnde vltra ſe eſſe conſpicit fortitudinem, quam conſcendit. Hinc
Propheta cum viſionem Dei ſe conſpexiſſe diceret, adiungit: Elangui et ægrotaui Dan.8.e
per dies plurimos: quia cum ad virtutem Dei mens aſtringitur a fortitudine propria
D caro laſſatur. Hinc Iacob, qui angelum tenuit, vno mox pede claudicauit: quia qui 40.
vero amore ſublimia reſpicit, iam in hoc mundo duplicibus incedere deſiderijs neſcit. Gen.32.e
Vno enim pede innititur, qui ſolo Dei amore roboratur: et neceſſe eſt, vt alius mar-
ceſcat, quia mentis virtute creſcente, oportet proculdubio, vt carnis fortitudo lan-
gueſcat. Beatus igitur Iob alta fidelium corda reſpiciat, atque perpendat quem
ſinum intimæ quietis inueniunt, dum a viribus proprijs in Deum proficiendo laſſan-
tur, et dicat: [Ibi requieuerunt feſſi robore.] Ac ſi aperte inſinuet, dicens: Illic re-
quies lucis remunerat, quos hîc interius recreans profectus fatigat. Nec mouere de-
bet, quòd lucem nominans, nequaquam ſubdit in hac, ſed ibi. Quam enim conti-
nere electos conſpicit, quaſi locum noſtrum hanc eſſe deprehendit. Vnde Pſalmiſta
cum incommutabilitatem æternitatis aſpiceret, dicens: Tu autem idem ipſe es, et Pſ.101.
E anni tui non deficient: hunc electorum locum eſſe denunciat, ſubdens: Filij ſeruo-
rum tuorum inhabitabunt ibi. Deus enim, qui ſine ſitu omnia continet, nobis ad
ſe venientibus locus non localis manet. Quem locum dum pertingimus, etiam ip-
ſa in hac vita mentis noſtræ tranquillitas, quanta fuerit perturbatio videmus: quia
etſi iam iuſti in prauorum comparatione quieti ſunt, in æſtimatione tamen quie-
tis intimæ omnimodo quieti non ſunt. Vnde et bene ſubditur: [Et quondam vin-
cti pariter ſine moleſtia.] Iuſtos enim quamuis nullus deſideriorum carnalium
tumultus poſſideat, duris tamen vinculis eos in hac vita poſitos, ſuæ moleſtia cor-
ruptionis ligat. Scriptum quippe eſt: Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam: Sap.9.c
et deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantẽ. Eo itaque ipſo quod adhuc
mortales ſunt, corruptionis ſuæ pondere grauãtur, et aſtricti moleſtia vincti ſunt: quia

in illa adhuc libertate vitæ incorruptibilis non exurgunt. Aliud namque de mente, aliud de corpore tolerant: et contra semetipsos quotidie interno certamine desudant. An non duro molestiæ vinculo ligantur, quorum nimirum mens sine labore in ignorantia soluitur, et non nisi cum studio laboris eruditur? Quæ coacta erigitur, libens iacet, ab infimis vix leuatur: et tamen eleuata protinus labitur: semetipsam laboriose vincendo, superna conspicit: sed reuerberata, lumen, quod se irradiauerat, refugit. An non duro molestiæ vinculo ligantur, quos cum accensus spiritus ad sinum pacis intimæ pleno desiderio pertrahat, feruente certamine caro perturbat? Quæ etsi iam ante faciem velut ex aduerso, acie erecta, non obuiat, adhuc tamen a mentis dorso, quasi captiua submurmurat, et quamuis timendo, sed tamen turpi strepitu, in corde speciem pulchræ quietis fœdat. Electi igitur etsi valenter omnia superant, cum securitatem pacis internæ desiderant, grauis eis est molestia, adhuc habere, quod vincant. Quibus exceptis, etiam ea vincula sustinent, quæ grauis exterius necessitas astringit. Esurire quippe, sitire, lassescere, vincula corruptionis sunt: quæ scilicet solui nequeunt, nisi cum in illam immortalitatis gloriam nostra mortalitas permutatur. A B

41. Replemus etenim refectionibus corpus, ne extenuatum deficiat: extenuamus abstinentia, ne nos repletum premat. Vegetamus hoc motibus, ne situ immobilitatis intereat: sed citius hoc collocando sistimus, ne ipsa sua vegetatione succumbat. Adiumentis hoc vestium tegimus, ne frigus interimat: et quæsita adiumenta proijcimus, ne calor exurat. Tot igitur diuersitatibus occurrentes, quid agimus, nisi corruptibilitati seruimus: vt saltem multiplicitas impensi obsequij corpus sustineat, quod anxietas infirmæ mutabilitatis grauat? Vnde bene per Paulum dicitur: Vanitati enim subiecta est creatura non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe: quia et ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Vanitati quippe creatura non volens subditur: quia homo, qui ingenitæ constantiæ statum volens deseruit, pressus iuste mortalitatis pondere, nolens mutabilitatis suæ corruptioni seruit. Sed creatura hæc tunc a seruitute corruptionis eripitur, cum ad filiorum Dei gloriam incorrupta resurgendo subleuatur. Hic itaque electi molestia vincti sunt: quia adhuc corruptionis suæ pœna deprimuntur. Sed cum corruptibili carne exuimur, quasi ab his, quibus nunc astringimur, molestiæ vinculis relaxamur. Præsentari namque iam Deo cupimus, sed adhuc mortalis corporis obligatione præpedimur. Iure ergo vincti dicimur: quia adhuc incessum nostri desiderij ad Deum liberum non habemus. Vnde bene Paulus æterna desiderans, sed tamen adhuc corruptionis suæ sarcinam portans, vinctus clamat: Cupio dissolui, et esse cum Christo. Dissolui enim non quæreret, nisi se proculdubio vinctum videret. Hæc autem vincula, quia certissime rumpenda in resurrectione conspexerat, iam quasi rupta, gaudebat Propheta, cum diceret: Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Contempletur itaque sanctus vir, quòd conuersos peccatores lux interna recipiat, et dicat: Ibi impij cessauerunt a tumultu. Contempletur, quòd sancti viri desiderij exercitatione fatigati, altius in illo intimo sinu requiescant, et dicat: [Et ibi requieuerunt fessi robore.] Contempletur, quòd cunctis simul corruptionis suæ vinculis absoluti, ad illa libertatis gaudia incorrupta perueniant, et dicat: [Et quondam vincti pariter sine molestia.] Bene autem dicitur (quondam vincti: quia dum illa semper præsens lætitia cernitur, omne, quod erit et defluit, quasi præteritum iam videtur. Dum enim rerum finis attenditur, omne, quod præterit, quasi iam fuisse pensatur. Sed omnes hi, quos illuc quies interna suscipiet, hîc in terra quid egerint, narret. Sequitur: C D E

Rom. 8. e — Phil. 1. e — Ps. 115.

Quòd diabolus exactor intelligatur, et quòd in paruis et magnis, seruis et liberis secundum distinctionem meritorum, accipienda sit in retributione sanctorum, distinctio dignitatum. Caput XXXI.

NOn exaudietunt vocem exactoris.] Quis alius debet nomine exactoris intelligi, nisi importunus ille persuasor, qui humano generi semel deceptionis nummũ contulit, et adhuc quotidie expetere mortis debitum non desistit: qui in paradiso homini peccanti pecuniã commodauit, sed iniquitate crescente, hanc quotidie cũ vsuris exigit? De quo exactore in Euangelio veritas dicit: Et iudex tradet te exactori. Huius igitur exacto-

Luc. 12. g

A exactoris vox, eſt tentatio miſeræ ſuggeſtionis. Audimus autem vocem exactoris, cum eius tentatione pulſamur, ſed non exaudimus, ſi pulſanti reſiſtimus. Audit enim, qui tentationem ſentit: exaudit vero, qui tentationi conſentit. Dicatur itaque de iuſtis: Non exaudierunt vocem exactoris, quoniam ſuggeſtionem eius etſi audiunt, quia tentantur: non exaudiunt, quia conſentire contemnunt. Sed quia quod valde 42.
mens amat, etiam in ſermone ſæpius replicat; beatus Iob, qui internæ pacis frequentiam diligens conſpicit, deſcriptioni eius iterum inſeruit, dicens: [Paruus et magnus ibi ſunt: et ſeruus liber a Domino ſuo.] Quia in hac vita nobis eſt diſcretio operum, erit in illa proculdubio diſcretio dignitatum: vt quo hîc alius alium merito ſuperat, illic alius alium retributione tranſcendat. Vnde in Euangelio Veritas dicit: In domo *Io.14.* patris mei manſiones multæ ſunt. Sed in eiſdem multis manſionibus erit aliquo modo *Ino p.17.c.81.*
B ipſa retributionum diuerſitas concors: quia tanta vis amoris in illa pace nos ſociat: vt quod in ſe quiſque non acceperit, hoc ſe accepiſſe in alio exultet. Vnde et non æque laborantes in vinea, æque cuncti denarium ſortiuntur. Et quidem apud patrem manſiones multæ ſunt, et tamen eundem denarium diſpares laboratores accipiunt: quia vna cunctis erit beatitudo lætitiæ, quamuis non vna ſit omnibus ſublimitas vitæ. Paruum et magnum in hac luce conſpexerat, qui ex voce capitis dicebat: Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes ſcribentur. Paruum et magnum conſpexerat, cum dicebat: Benedixit omnes timentes ſe Dominus, puſillos cum maioribus. Bene autem ſubditur: [Et ſeruus liber a Domino ſuo.] Scriptum quippe eſt: Omnis, qui peccat, ſeruus eſt peccati: quia nimirum quiſquis ſe prauo deſiderio ſubijcit, iniquitatis dominio dudum libera mentis colla ſupponit.
Matt.20. *Ps.138.* *Ps.130.* *Io.8.*

C Sed huic dominio contradicimus, cum iniquitati, quæ nos ceperat, reluctamur: cum conſuetudini violenter reſiſtimus, et deſideria peruerſa calcantes contra hanc ius nobis libertatis ingenitæ vendicamus: cum culpam pœnitendo percutimus, maculas ſordium fletibus lauamus. Plerumque autem iam mens quidem, quod ſe peruerſe egiſſe meminit, deplorat: iam praue acta non ſolum deſerit, ſed amariſſimis etiam lamentis punit: et tamen dum eorum, quæ egit, reminiſcitur, grauiter iudicij pauore terretur. Iam ſe perfecte conuertit, ſed adhuc ſe perfecte in ſecuritatem non erigit: quia dum, quanta ſit diſtrictio extremi examinis, penſat, inter ſpem formidinemq. ſolicita trepidat: quia iudex iuſtus veniens, quid de perpetratis reputet, quid relaxet, ignorat. Nam quàm praua commiſerit, meminit: ſed an commiſſa digne fleuerit, neſcit: ac ne culpæ immanitas modum pœnitentiæ tranſeat, metuit. Et plerumque culpam iam veritas relaxat, ſed mens afflicta adhuc de venia, dum valde
D ſibi eſt ſolicita, formidat. Seruus ergo hic iam fugit Dominum, ſed liber non eſt: quia peccatum ſuum homo iam corrigendo, et pœnitendo deſerit, ſed tamen adhuc diſtrictum iudicem de eius retributione pertimeſcit. Ibi ergo ſeruus a Domino liber erit, vbi iam de peccati venia dubietas non erit. Ibi iam ſecuram mentem culpæ ſuæ memoria non addicit, vbi non ſub reatu animus trepidat, ſed de eius indulgentia liber exultat. Sed ſi nulla ibi homo peccati ſui memoria tangitur, ereptum ſe vnde gratulatur? Aut quo modo largitori gratias refert de venia, quam accepit, ſi interueniente obliuione tranſactæ nequitiæ, pœnæ ſe eſſe debitorem neſcit? Neque enim neglecte prætereundum eſt, quod Pſalmiſta ait: Miſericordias tuas Domine in æternum cantabo. Quo modo enim Dei miſericordias in æternum cantat, qui ſe fuiſſe miſerum ignorat? Et ſi miſeriæ tranſactæ non meminit, vnde largitori miſericor- *Ps.88.*
E diæ laudes reddit? Sed rurſum quærendum eſt, quo modo electorum mens perfecta eſſe in beatitudine poterit, ſi hanc inter gaudia memoria ſui reatus tangit? Aut quo modo perfectæ lucis clareſcit gloria, quam reducta ad animum obumbrat culpa? Sed ſciendum eſt, quia ſicut ſæpe nunc triſtium læti reminiſcimur, ita tunc, tranſactæ nequitiæ ſine læſione noſtræ beatitudinis recordamur. Plerumque enim incolumitatis tempore ad memoriam dolores præteritos ſine dolore reducimus: et quo ægros nos recolimus, eo nos incolumes plus amamus. Erit ergo et in illa beatitudine culpæ memoria, non quæ mentem polluat, ſed quæ nos arctius lætitiæ aſtringat: vt dum doloris ſui animus ſine dolore reminiſcitur, et debitorem ſe medico verius intelligat, et eo magis acceptam ſalutem diligat, quo moleſtiæ meminit, quam euaſit. In illa itaque lætitia ſic tunc ſine tædio mala noſtra

conspicimus, sicut nunc in luce positi, sine vlla cordis caligine animo tenebras videmus: quia etsi obscurum est, quod mente cernimus, de iudicio est hoc luminis, non de passione cæcitatis. Et in æternum ergo laudes misericordiæ largitori nostro referimus, et nequaquam miseria conscientiæ grauamur: quia dum mala nostra sine aliquo mentis malo respicimus, et numquam erit, quod corda laudantium de transactis iniquitatibus polluat, et semper erit, quod hæc ad laudem liberatoris accendat. Quia ergo internæ lucis requies sic in se magnos subleuat, vt tamen paruulos non derelinquat, dicatur recte: [Paruus, et magnus ibi sunt.] Quia autem sic ibi conuersi peccatoris animus culpæ suæ memoria tangitur: vt tamen nulla eiusdem memoriæ confusione deprimatur, congrue subiungitur: Et seruus liber a Domino suo. A

LIBRI QVARTI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII

MORALIS EXPOSITIONIS IN BEATVM IOB LIBER QVINTVS,

Continuans Tertium caput vsque in finem, et Quartum inchoans.

Quid sit, quòd in hac vita nonnumquam bonis male sit, et malis bene. Caput 1.

Ius p. 17. cap. 209.

CVM valde occulta sint iudicia diuina, cur in hac vita nonnumquā bonis sit male, et malis bene: tunc occultiora sunt cum et bonis hîc bene est, et malis male. Nam cum bonis hic male est, et malis bene, hoc fortasse deprehenditur: quia et boni, si qua deliquerunt, hîc recipiunt, vt ab æterna plenius damnatione liberētur: et mali bona, quæ pro hac vita faciunt, hic inueniunt, vt ad sola in posterum tormenta pertrahantur. Vnde et ardenti in inferno diuiti dicitur: Memento fili, quia recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala. At cum bonis hic bene est, et malis male, incertum valde est, vtrum boni idcirco bona accipiant, vt prouocati ad aliquid melius crescant, an iusto, latentiq. iudicio hîc suorum operum remunerationem percipiant, vt a præmijs vitæ sequentis inanescant: Et vtrum malos idcirco aduersa feriant, vt ab æternis supplicijs corrigendo defendant, an hîc eorum pœna incipiat, vt quandoque complenda eos ad vltima gehennæ tormenta perducat. Quia ergo inter diuina iudicia graui incertitudinis suæ caligine humana mens premitur: sancti viri cum sibi suppetere prospera huius mundi conspiciunt, pauida suspicione turbantur. Timent enim, ne hic laborum suorum fructus recipiant: timent ne quod diuina iustitia latens in eis vulnus aspiciat, et exterioribus eos muneribus cumulans, ab intimis repellat. Cum vero taciti cogitant, quòd nec bona agunt, nisi vt soli Domino placeant, nec in ipsa affluentia suæ prosperitatis exultant: minus quidem de prosperis occulta contra se iudicia metuunt, sed tamen eadem prospera, quia se ab intima intentione præpediunt: ægre ferunt, et moleste præsentis vitæ blandimenta tolerant, quia per hęc se, vtcumque tardari in interno desiderio non ignorant. Plus enim in hoc mundo honor, quàm despectio occupat: et magis prosperitatis sublimitas, quàm necessitatis aduersitas grauat. Per hanc namque nonnumquam cum homo exterius premitur, ad concupiscenda, quæ intus sunt, liberius

Luc. 16.d

D

E

A liberius relaxatur. Per illam vero animus, dum multis parere cogitur, a desiderij sui
cursu retinetur. Vnde fit, vt sancti viri magis in hoc mundo prospera, quàm aduersa
formident. Sciunt namque, quia mens dum blanda occupatione premitur, aliquan-
do libens ad exteriora deriuatur. Sciunt quia sæpe sic hanc clandestina cogitatio deci-
pit, vt quo modo permutetur, ignoret. Pensant autem, quæ sint interna bona, quæ
cupiunt, et cognoscunt, quàm nihil sit omne, quod blandum, ac temporaliter arridet:
cunctaq. huius mundi prospera mens eorum, eo ægre tolerat, quo supernæ felicitatis
est amore sauciata: tantoq. magis in præsentis dulcedinis aspernatione erigitur, quan-
to hanc conspicit, quia furtiue sibi internæ gloriæ despectu blanditur. Vnde et beatus
Iob cum supernam requiem contemplatus diceret: Paruus, et magnus ibi sunt, et ser-
uus liber a Domino suo, illico adiungit:

B *Quòd sancti viri ad patriam redire desiderantes peregrinationis huius claritatem, et gloriam temporalis honoris contemnunt. Caput II.*

QVare data est misero lux?] In scriptura sacra nonnumquam lucis appellatione *Idem lib. 13.*
prosperitas: noctis autem nomine, huius mundi aduersitas designatur. Vnde et *Mor. cap. 20. et*
bene per Psalmistam dicitur: Sicut tenebræ eius, ita et lumen eius. Quia enim sancti *27. c. 11. et 29.* *cap. 5.*
viri ita prosperitatem sæculi despicientes calcant, sicut aduersitatem eius calcantes *S. Aug. in Ps.*
tolerant, per magnam mentis celsitudinem mundi sibi, et aduersa, et prospera sub- *138.*
sternentes dicunt: Sicut tenebræ eius, ita et lumen eius. Ac si apertius dicant: Sicut *Ps. 138.*
intentionis nostræ fortitudinem, eius tristia non premunt, ita hanc nec blanda cor-
rumpunt. Sed quia hæc, vt diximus, bonorum mentem etiam cum non subleuant,
perturbant: sancti viri, qui se in huius exilij ærumna miseros cognoscunt, clarescere
C in eius prosperitate refugiunt. Vnde bene nunc dicitur: [Quare data est misero lux?]
Lux enim miseris datur, quando hi, qui sublimia contemplantes, esse se in hac pere-
grinatione miseros agnoscunt, claritatem transitoriæ prosperitatis accipiunt. Et cum
valde defleant, quia tarde ad patriam redeunt, tolerare insuper honoris onera compel-
luntur. Amor eos æternorum conterit, et gloria de temporalibus arridet. Qui dum
cogitant, quæ sint, quæ in infimis tenent, et quæ sint, quæ de sublimibus non vident,
quæ sint, quæ in terra fulciunt, quæ autem de cælestibus perdiderunt, prosperitatis suę
mœrore mordentur: quia etsi vident nequaquam ab ea se funditus opprimi, pensant
tamen solicite cogitationem suam in amore Domini, et in eius dispensatione partiri.
Vnde bene cum dicit: [Quare data est misero lux?] protinus adiungit:

D *Quòd sicut in hoc sæculo sancti nil appetunt: ita etiam amaritudinem eius non ferentes, hoc optant, vt nulla eius obligatione teneantur. Caput III.*

ET vita his, qui in amaritudine animæ sunt.] In amaritudine quippe animæ sunt 2.
omnes electi, qui vel punire flendo non desinunt, quæ deliquerunt, vel graui se
mœrore afficiunt: quia longe huc a facie Conditoris proiecti, adhuc in æternæ patriæ
gaudijs non sunt. De quorum corde bene per Salomonem dicitur: Cor, quod nouit *Prouer. 14. b*
amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miserebitur extraneus. In amaritudi-
ne namque sunt et corda reproborum: quia ipsis etiam prauis suis desiderijs affligun-
tur: sed eandem amaritudinem nesciunt, quia pensare, quod tolerant, sponte sua ex-
cæcati non possunt. At contra cor bonorum amaritudinem suam nouit: quia ærum-
nam exilij, in qua proiectum laceratur, intelligit, et quàm sint tranquilla, quæ perdi-
E dit, quàm confusa, in quibus cecidit, sentit. Sed hoc amaricatum cor, ad gaudium
suum quandoque reducitur: atque in eius gaudio extraneus non miscetur: quia is, qui
nunc ab hoc mœrore cordis foras se per desideria sęculi eijcit, seclusus tunc ab illa in-
tima eius sollemnitate remanebit. Hi itaque, qui in amaritudine animæ sunt, mori
mundo funditus concupiscunt: vt sicut in sæculo ipsi nihil appetunt, ita iam a sæcu-
lo nulla obligatione teneantur. Et plerumque contingit, vt iam homo mundum
mente non teneat: sed tamen mundus hominem occupationibus astringat, et ipse
quidem mundo iam mortuus est, sed ipsi mundus adhuc mortuus non est. Quasi
enim viuus adhuc mundus eum conspicit, dum alio intentum, in suis actibus rapere
contendit. Vnde bene Paulus cum et ipse sæculum perfecte despiceret: et talem se
factum videret, quòd iam hoc sæculum concupiscere omnino non posset: ruptis huius
vitæ

Gal.6.e vitæ vinculis liber dicit: Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. Mundus quippe ei crucifixus fuerat: quia huuc cordi suo iam mortuum non amabat. Sed et semetipsum mundo crucifixerat: quia talem se ei exhibere studuit, vt ab eo quasi mortuus concupisci non posset. Si enim vno in loco sint mortuus et viuens: etsi mortuus viuum non videt, viuus tamen mortuum videt: si vero vtrique mortui sint, alter alterum nequaquam videt. Ita qui iam mundum non amat, sed tamen ab illo, vel non volens amatur, etsi ipse velut mortuus mundum non videt, hunc tamen mundus adhuc non mortuus videt. Si vero nec ipse in amore mundum retinet, nec rursum a mundi amore retinetur, vicissim sibi vtrique extincti sunt: quia dum alter alterum non appetit, quasi mortuum mortuus non attendit. Quia igitur nec Paulus mundi gloriam quærebat, nec a mundi gloria ipse quærebatur: et se mundo, et mundum sibi crucifixum esse gloriatur. Quod quia multi appetunt, sed tamen vsque ad culmen extinctionis omnimodo non assurgunt, recte gementes dicunt: [Quare data est misero lux, et vita his, qui in amaritudine animæ sunt?] Vita quippe amaricatis datur: cum huius mundi gloria tristibus gementibusq. tribuitur. In qua nimirum vita, pœna se validissimi timoris afficiunt: quia etsi ipsi mundum non tenent, adhuc tamen tales esse se metuunt, qui a mundo teneantur, quia nisi ei quantuluncumque viuerent, hos ad vsum suum proculdubio non amaret. Mare enim viua corpora in semetipso retinet: nam mortua extra se protinus expellit. Sequitur:

Quòd occulto Dei iudicio nonnulli sancti, qui in hoc mundo mortificare se appetunt, præesse in regimine, vel occupari iniunctis honoribus compelluntur: et vnde locupletiores fiunt, se destructiores existimant. Caput IIII.

QVi expectant mortem, et non venit.] Desiderant quippe mortificare se funditus, atque ab omni vita gloriæ temporalis extinguere: sed occultis sæpe Dei iudicijs, vel præesse in regimine, vel occupari iniunctis honoribus compelluntur, atque inter hæc mortificationem plenissimam indesinenter expectant. Sed expectata mors non venit: quia eorum vsus temporali gloriæ etiam nolens viuit. Quam tamen pro diuino amore tolerant: et intus quidem seruant desiderium pietatis, foris autem explent ministerium ordinis: quatenus nec a perfectione per intentionem recedant, nec dispositioni Conditoris per superbiam contradicãt. Mira enim diuinitatis pietate agitur: cum is, qui perfecto corde ad contemplationem tendit, humanis ministerijs occupatur: vt et multis infirmioribus eius mẽs perfecta proficiat: et quo semetipsum imperfectum respicit, inde ad humilitatis culmen perfectior assurgat. Nonnumquam
3. etenim viri sancti vnde desideriorum suorum detrimenta tolerant, inde maiora lucra conuersis alijs reportant: quia dum eis vacare, vt appetunt, non licet, rapere secum alios, quibus admiscentur, libet. Fit ergo mira dispositione pietatis, vt vnde se destructiores æstimant, inde locupletiores ad cælestis patriæ constructionem surgant. Nonnumquam vero idcirco ad concepta desideria minime perueniunt: vt ipsa interueniente tarditate, ad eadem desideria laxato mentis sinu dilatentur: et quæ extenuari fortasse impleta poterant, magna dispositione agitur, vt repulsa crescant. Sic quippe mortificari appetunt, vt iam perfecte, si liceat, Conditoris sui faciem contemplentur. Sed eorũ desiderium differtur, vt proficiat: et tarditatis suæ sinu nutritur, vt crescat. Vn-
Cant.3.a de bene sponsa in sponsi sui desiderio anhelans clamat: In lectulo meo per noctẽ quæsiui quem diligit anima mea: quæsiui illum, et non inueni. Abscondit se sponsus cum quæritur, vt non inuentus ardentius quæratur: et differtur quærens sponsa, ne inueniat: vt tarditate sua capacior reddita, multiplicius quandoque inueniant, quod quærebat. Vnde beatus Iob cum diceret: Expectant mortem, et non venit: vt hoc ipsum quærentium desiderium subtilius expleret, illico adiungit:

Quòd thesaurus noster cognitio sit: et quasi sepulchrum contemplatio diuina, in qua mens mundo crucifixa quiescit. Caput V.

QVasi effodientes thesaurum.] Omnes namque, qui fodiendo, thesaurum quærunt: cum fodere altius cœperint, ad laborem instantius inardescunt: quia quo se thesauro abscondito iam iamque appropinquare æstimant, eo in effodiendo enixius laborant. Qui igitur plene mortificationem suam appetunt, quasi effodientes thesa-

A thesaurum quærunt: quia quanto fiunt viciniores ad finem, tanto se exhibent ardentiores in opere. Laborando ergo, non deficiũt, sed magis ad vsum laboris crescunt: quia quo iam præmia propinquiora considerant, eo in opere delectabilius exudant. Vnde bene Paulus quibusdam absconditum æternæ patriæ thesaurum quærentibus, dicit: Non deserentes collectionem nostram, sicut est consuetudinis quibusdam, sed consolantes, et tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem. Laborantem quippe consolari, est pariter in labore persistere: quia subleuatio est laboris, visitatio collaborantis: sicut cum in itinere comes iungitur, via quidem non abstrahitur, sed tamen de societate comitis leuiatur labor itineris. Dum itaque Paulus consolantes se in laboribus quæreret, adiunxit dicens: Tanto magis, quanto videritis appropinquantem diem. Ac si diceret: Eo labor crescat, quo ipsa iam præmia laboris appropinquant, velut si aperte dicat: Thesaurum quæritis, sed eo fodere ardentius debetis, quo iam iuxta quæsitum aurum fodiendo peruenitis. Quamuis hoc, quod dicitur: Expectant mortem, et non venit, quasi effodientes thesaurum, intelligi et aliter potest. Quia enim perfecte mori mundo non possumus, nisi intra mentis nostræ inuisibilia a visibilibus abscondamur: recte hi, qui mortificationem suam appetunt, thesaurum effodientibus comparantur. Mundo enim per inuisibilem sapientiam morimur: de qua per Salomonem dicitur: Si quæsieris illam quasi pecuniam, et sicut thesauros effoderis eam. Sapientia quippe in rerum superficie non iacet, quia in inuisibilibus latet. Et tunc mortificationem nostram contingentes, sapientiam apprehendimus: si relictis visibilibus, in inuisibilibus abscondamur: si hic hanc, cor effodientes, quærimus, vt omne, quod terrenum mens cogitat, a semetipsa, manu sanctæ discretionis eijciat, et thesaurum virtutis qui se latebat, agnoscat. Facile enim in se thesaurum quæsitum inuenit, si eam, quæ se male presserat, molem a se terrenæ cogitationis repellit. Quia autem quæsitam mortem sicut thesaurum dicit, recte subiungit: [Gaudentq. vehementer, cum inuenerint sepulchrum.] Sicut enim sepulchrum locus est, quo absconditur corpus: ita diuina contemplatio quoddam sepulchrum est mentis, quo absconditur anima. Quasi enim huic adhuc mundo viuimus, cum mente in eum foris vagamur: sed mortui in sepulchro abscondimur, cum mortificati exterius, in secreto internæ contemplationis celamur. Sancti igitur viri ab importunitate desideriorũ temporalium, a tumultu inutilium curarum, a clamore perstrepentium perturbationum, semetipsos sacri verbi gladio mortificare non desinunt: atque intus ante Dei faciem in sinu mentis abscondunt. Vnde bene per Psalmistam dicitur: Abscondes eos in abscondito vultus tui, a conturbatione hominum. Quod quamuis perfecte postmodum fiat: etiã nunc ex magna parte agitur, cum a temporalium desideriorum tumultibus, delectatione in interiora rapiuntur: vt mens eorũ dum in amorem Dei tota tenditur, nulla inutili perturbatione laceretur. Hinc est, quòd Paulus per contemplationem mortuos, et quasi in sepulchro absconditos discipulos viderat, quibus dicebat: Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Qui ergo mortem quærit, gaudet, dum sepulchrum inuenit: quia qui mortificare se appetit, valde ad inuentam requiem contemplationis hilarescit: vt extinctus mundo lateat, et a cunctis exteriorum rerum perturbationibus intra sinum se intimi amoris abscondat. Si vero ad hoc, quòd thesaurus effodi dicitur, etiam sepulchri inuentio subinfertur: hoc necesse est, vt intentio nostra conspiciat, quòd antiqui suos mortuos cum diuitijs obruebant. Qui igitur thesaurum quærit, gaudet cum sepulchrum inuenerit: quia sapientiam perquirentes, cum sacræ scripturæ paginas voluimus, cum exempla præcedentium patrum perscrutamur: quasi ex sepulchro gaudium sumimus, et mentis diuitias apud mortuos inuenimus, quia qui huic mundo perfecte extincti sunt, in occulto cum diuitijs requiescunt. Sepulchro ergo diues efficitur, qui per exempla iustorum in contemplationis virtute subleuatur. Sed cum requirens dicat: [Quare data est misero lux?] cur hoc ipsum requirere præsumat, insinuat dicens:

Margin: Heb. 10. c; Ibid.; Prou. 2. a; Ps. 30.; Col. 3. a; section letters B, C, D, E.

Quòd hoc ipsum, quod recte nos agere credimus, vtrum in districti iudicis examine rectum sit, ignoramus. Caput VI.

VIro, cuius abscondita est via, et circumdedit eum Deus tenebris.] Viro enim via sua abscondita est: quia etsi iam in qua sit vitæ qualitate considerat, adhuc tamen ad quem

ad quem finem tendat, ignorat. Et si iam superna appetit, etsi plenis hæc desiderijs quærit, adhuc tamen si in eisdem desiderijs permaneat, nescit. Peccata quippe deserentes, ad iustitiam tendimus: et vnde venimus, nouimus: sed quo perueniamus, ignoramus. Quid hesterna die fuimus, scimus: sed quid contingat crastina, nos esse nescimus. Viro ergo via sua abscondita est: quia sic pedem ponit operis, vt tamen præuidere nequeat exitum consummationis eius. Est autem et alia vitæ nostræ absconsio: quia nonnumquam ea ipsa, quæ recte nos agere credimus, an in districti iudicis examine recta sint, ignoramus. Sæpe enim sicut et longe superius diximus, opus nostrum causa damnationis est, quod et profectus putatur esse virtutis. Sæpe vnde placari iudex creditur, inde ad irascendum placidus instigatur: Salomone attestante, qui ait: A

4.

Prouer. 14. b Est via, quæ videtur homini recta: nouissima autem eius ducunt ad mortem. Vnde sancti viri cum mala superant, sua etiam bene gesta formidant: ne cum bona agere appetunt, de actionis imagine fallantur: ne pestifera tabes putredinis, sub boni speciе lateat coloris. Sciunt enim quia corruptionis adhuc pondere grauati, diiudicare bona subtiliter nesciunt: et cum ante oculos extremi examinis regulam deducant, hæc ipsa in se nonnumquam, et quæ approbant metuunt: et tota quidem mente interna desiderant: sed tamen de incertitudine operum trepidi, quo gradiuntur, ignorant. Vnde bene postquam dictum est: [Quare data est misero lux?] adiungitur: [Viro, cuius abscondita est via.] Ac si dicatur: Cur huius vitæ successus appetit, qui sub qua sit æstimatione iudicis iter sui operis nescit? Bene autem subditur: [Et circumdedit eum Deus tenebris.] Tenebris namque homo circumdatur: quia quamuis cælesti desiderio ferueat, quid de semetipso sit dispositum intrinsecus, ignorat. Et valde metuit, ne quid sibi in iudicio obuiet: quod se de se nunc in desiderio boni feruoris latet. Tenebris homo circumdatur: quia ignorantiæ suæ caligine premitur. At tenebris circumdatus non est, qui plerumque præteritorum non meminit, futura non inuenit, præsentia vix cognoscit? Tenebris circumdatum se quidam sapiens viderat, cum dicebat: Quæ in prospectu sunt, vix inuenimus cum labore: et quæ in cælis sunt, quis inuestigabit? His se tenebris Propheta circumdatum vidit, cum dispositionis intimæ penetrare interna non potuit, dicens: Posuit tenebras latibulum suum. Auctor enim noster, quia nobis in hoc exilium deiectis, lucem suæ visionis abstulit: sese nostris oculis quasi in tenebrarum latibulo abscondit. Quas nimirum cæcitatis nostræ tenebras cum studiose conspicimus, mentem ad lamenta prouocamus. Flet enim cæcitatem, quam foris patitur: si humiliter meminit, quod in interioribus lumine priuetur. Cumq. tenebras, quibus circumdatur, respicit, splendoris intimi ardenti se desiderio affligit: omniq. intentionis adnisu semetipsam conterit, et supernam lucem, quam condita deseruit, repulsa, quærit. Vnde fit plerumque vt in ipsis pijs fletibus illa interni gaudij claritas erumpat: et mens, quæ in torpore prius cæca iacuerat, ad inspectionem fulgoris intimi suspirijs vegetata conualescat. Vnde bene sequitur: B C D

Sap. 17. c

Ps. 17.

Quòd fletu suo anima pascitur: & dum gemitu pœnitentiæ afficitur, consolationis diuinæ refectione satiatur. *Caput VII.*

ANtequam comedam, suspiro.] Comedere namque est animæ, supernæ lucis contemplationibus pasci. Suspirat ergo antequam comedat, qui prius gemitibus tribulationis afficitur: et postmodum contemplationis refectione satiatur. Nisi enim suspiret, non comedit: quia qui se in hoc exilio per desideriorum cælestium lamenta non humiliat, æternæ patriæ gaudia non degustat. A veritatis enim pabulo ieiuni sunt, qui in hac peregrinationis inopia lætantur. Suspirat autem, qui comedit, quia quos veritatis amor afficit, etiam refectio contemplationis pascit. Suspirans Propheta comedebat, cum diceret: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes. Luctu enim suo anima pascitur, cum ad superna gaudia flendo subleuatur, et intus quidem doloris sui gemitum tolerat: sed eo refectionis pabulum percipit, quo vis amoris per lacrymas emanat. Vnde et eandem vim lacrymarum adhuc beatus Iob prosequitur, subdens: [Et quasi inundantes aquæ, sic rugitus meus.] Aquæ, cum inundant, cum impetu veniunt: et crescentibus multipliciter voluminibus, intumescunt. Electi vero dum mentis suæ oculis diuina iudicia opponunt: dum de occulta super se sententia trepidant: dum se ad Deum peruenire posse confidunt, sed tamen ne non perueniant metuunt: E

Ps. 12.

A tuunt: dum præteritorum suorum recolunt, quæ deflent: dum quæ sibi adhuc futura sunt, quia nesciunt, pertimescunt: quasi quædam in eis aquarum more volumina colliguntur, quæ in mœroris rugitus quasi in subiecta littora defluunt. Vir igitur sanctus vidit, quanta sint in lamentis pœnitentiæ volumina cogitationum: et ipsas mœroris vndas inundantes aquas vocauit, dicens: [Et quasi inundantes aquæ, sic rugitus meus.] Nonnumquam vero iusti, sicut et paulo superius diximus, in ipsis bonis operibus positi trepidant: ac ne in eisdem occulto aliquo errore displiceant, continuis lamentis vacant. Quos cum diuina subito flagella corripiunt, auctoris sui gratiam se offendisse suspicantur: quia vel infirmitatibus præpediti, vel amaritudinibus pressi, ad impendenda proximis pia opera non assurgunt. Et cor in lamentum vertitur, quia corpus a deuotionis suæ ministerio retardatur. Cumq. se mercedem non 5.
B augere considerant, etiam transacta opera displicuisse formidant. Vnde etiam beatus Iob cum rugitum suum quasi inundantes aquas diceret, illico adiunxit: [Quia timor, quem timebam, euenit mihi: et quod verebar, accidit.] Iusti igitur viri deflent et pauent, et magnis se lamentis cruciant, quia deseri formidant: et quamuis de correptione sua gaudeant, eorum tamen trepidam mentem correptio ipsa perturbat: ne malum, quod tolerant, non pia percussio disciplinæ sit, sed animaduersio iusta vindictæ. Quod bene Psalmista considerans ait: Quis nouit potestatem iræ tuæ? Potestas quippe diuinæ iræ, nostra non potest mente comprehendi: quia eius dispensatio obscuris super nos dispositionibus, sæpe vnde æstimatur deserere, inde nos recipit: et vnde nos recipere creditur, inde derelinquit: vt plerumque hoc fiat gratia, quod ira dicitur: et hoc aliquando ira sit, quod gratia putatur. Nonnullos enim Ps. 89.
C flagella corrigunt: nonnullos ad impatientiæ vesaniam perducunt: et alios prospera quia demulcent, ab insania mitigant: alios quia eleuant, funditus ab omni spe conuersionis eradicant. Cunctos autem vitia ad ima pertrahunt: sed tamen quidam eo ab his facilius redeunt, quo se in eis corruisse altius erubescunt. Et semper virtutes ad superna subleuant: sed nonnumquam quidam dum tumorem de virtutibus concipiunt, per ipsum tramitem ascensionis cadunt. Quia ergo potestas diuinæ iræ minime cognoscitur: in cunctis necesse est, vt sine cessatione timeatur. Sequitur:

Quod hi, qui in regimine constituti sunt, districte cogitare debent, vt gloriam suæ dignitatis dissimulent: et quod non omnia eis liceant: ergo ad loquendum aut iudicandum præcipites, intra semetipsos quantum possunt a cupiditatis tumultibus ad contemplationis quietem confugiant. Caput VIII.

D

NOnne dissimulaui? nonne silui? nonne quieui? et venit super me indignatio.] Quamquis quolibet in loco positi, cogitando, loquendo, agendo, peccemus: tunc tamen per tria hæc animus effrenatius rapitur, cum mundi huius prosperitate subleuatur. Nam cum præire se potestate ceteros conspicit, alta de se elate cogitans sentit. Et cū auctoritati vocis a nullo resistitur, lingua licentius per abrupta defrenatur. Cumq. facere quod libet, licet: iuste sibi omne æstimat licere, quod libet. Sed sancti viri cum mundi huius potestate fulciuntur, tanto sub maiorem mentis disciplinam se redigunt, quanto sibi per impatientiam potestatis, suaderi illicita quasi licentius sciunt. Cor namque a consideranda sua gloria reprimunt: linguam ab immoderata locutione restringunt: opus ab inquietudinis vagatione custodiunt. Sæpe enim qui in pote- 6.
E state sunt, ea, quæ recte faciunt, quia elate cogitant, amittunt: dumq. se ad cuncta vtiles æstimant, etiam impensæ vtilitatis sibi meritum damnant. Vt enim cuiuslibet facta digniora sint: necesse est, vt ei apud se semper indigna videantur: ne eadem bona actio agentis cor subleuet: et subleuando plus auctorem de elatione deiiciat, quàm ipsos forte, quibus impenditur, iuuat. Hinc est enim, quòd rex Babyloniæ, dū elata mente apud se tacitus volueret, dicēs: Nonne hæc est Babylon, quā ego ædificaui? in irrationale animal protinus versus est. Quod enim factus fuerat, perdidit: quia humiliter noluit dissimulare quod fecit. Et quia elatione cogitationis se super homines extulit: ipsum, quem communem cum hominibus habuit sensum hominis, amisit. Sæpe vero qui in potestate sunt, ad subiectorum passim contumelias erumpunt: et hoc, quod vigilantes regimini seruiunt, per linguæ procacitatem perdunt, minori scilicet formidine iudicis verba pensantes: quia qui sine causa fratri fatue, dixerit, gehennæ se igni- Dan. 4. e
bus ad- Matt. 5. e

bus addicit. Sæpe hi, qui in poteſtate ſunt, dum ſeſe a licitis retinere neſciunt, ad illicita opera et inquieta dilabuntur. Solus enim in illicitis non cadit, qui ſe aliquando et a licitis caute reſtringit. Qua videlicet conſtrictione religatum bene ſe Paulus A
1. Cor. 6. b inſinuat, dicens: Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. Atque vt ex ipſa religatione oſtenderet, in quanta ſe mentis libertate dilataret, illico adiunxit: Omnia mihi licent, ſed ego ſub nullius redigar poteſtatem. Cum enim mens concepta deſideria ſequitur, ſeruire rebus conuincitur, quarum amore ſuperatur. Sed Paulus, cui cuncta licent, ſub nullius poteſtatem ſe redigit: quia ſemetipſum etiam a licitis reſtringendo, ea, quæ delectata premerent, deſpecta tranſcendit. Beatus igitur Iob, vt nos erudiat, qualis in poteſtate fuit, innoteſcit, dicens: [Nonne diſſimulaui?] Poteſtas namque cum habetur, et cogitanda eſt ad vtilitatem, et diſſimulanda propter tumorem: quatenus is, qui ea vtitur, et vt prodeſſe debeat, poſſe ſe ſciat: et vt extolli B
non debeat, poſſe ſe neſciat. Qualis vero in ore fuerit, adiungat dicens: [Nonne ſilui?] Qualis erga illicita opera adhuc ſubijcit: [Nonne quieui?] Poteſt autem ſi-
S. Amb. de obitu Valent. lere et quieſcere, adhuc ſubtilius perſcrutari. Silere namque, eſt mentem a terrenorum deſideriorum voce reſtringere. Vis enim magni clamoris eſt tumultus cordis.
Greg. lib. 30. Mor. c. 24. et in Ezech. homil. 24. Quieſcunt quoque, qui bene in poteſtate ſunt, cum terrenarum actionum ſtrepitus pro diuino amore intermittendo poſtponunt: ne dum ima indeſinenter occupant, cor funditus a ſummis cadat. Sciunt enim, quia nequaquam mens ad ſuperna attollitur: ſi curarum tumultibus continue in infimis occupatur. Quid enim de Deo occupata obtineat, quæ de illo apprehendere aliquid etiam vacans laborat? Bene autem per
Pſ. 45. b Pſalmiſtam dicitur: Vacate et videte, quoniam ego ſum Deus. Quia qui vacare Deo negligit, ſuo ſibi iudicio lumen eius viſionis abſcondit. Hinc etiam per Moyſen di- C
Leui. 11. b citur, vt piſces, qui pennulas non habent, non edantur. Piſces namque, qui habent pennulas, ſaltus dare ſuper aquas ſolent. Soli ergo in electorum corpore quaſi piſces tranſeunt, qui in eo, quod imis deſeruiunt, aliquando ad ſuperna conſcendere mentis ſaltibus ſciunt: ne ſemper in profundis curarum lateant, et nulla eos amoris ſummi quaſi liberi aeris aura contingat. Qui ergo rebus temporalibus occupantur, tunc bene exteriora diſponunt, cum ſolicite ad interiora refugiunt: cum nequaquam foris perturbationum ſtrepitus diligunt, ſed apud ſemetipſos intus in tranquillitatis ſinu
7. requieſcunt. Prauæ etenim mentes temporalium rerum tumultus intra ſemetipſas verſare non ceſſant, etiam cum vacant. In cogitatione enim ſeruant depicta, quæ amant: et quamuis nihil exterius faciant, apud ſemetipſas tamen ſub pondere inquietæ quietis elaborant. Quibus ſi earumdem rerum adminiſtratio præbeatur, ſemetipſas funditus deſerunt: et fugitiua hæc temporalia per intentionis curſum, continuis D
cogitationum paſſibus ſequuntur. Piæ autem mentes hæc, et cum deſunt, non quærunt: et grauiter etiam cum adſunt, ferunt, quia per exteriorum curam a ſe exire pertimeſcunt. Quod bene illa duorum fratrum vita ſignatur, de quibus ſcriptum eſt:
Gen. 25. d Factus eſt Eſau vir gnarus venandi, et homo agricola. Iacob autem vir ſimplex ha-
Ex interp. lxx. bitabat in tabernaculis. Vel ſicut in alia tranſlatione dicitur, habitabat domi. Quid enim per venationem Eſau, niſi eorum vita figuratur, qui in exterioribus voluptatibus fuſi carnem ſequuntur? Qui etiam agricola deſcribitur: quia amatores huius ſæculi, tanto magis exteriora colunt, quanto interiora ſua inculta derelinquunt. Iacob vero vir ſimplex in tabernaculis, vel in domo habitare perhibetur: quia nimirum omnes, qui in curis exterioribus ſpargi refugiunt, ſimplices in cogitatione, atque in conſcientiæ ſuæ habitatione conſiſtunt. In tabernaculis enim, aut in domo habitare, eſt E
ſe intra mentis ſecreta reſtringere: et nequaquam exterius per deſideria diſſipare, ne dum ad multa foris inhiant, a ſemetipſis alienari cogitationibus recedant. Dicat igitur probatus vir, et exercitatus in proſperis: [Nonne diſſimulaui? Nonne ſilui? Nonne quieui?] Vt enim ſupra diximus, ſancti viri, cum eis tranſitoria proſperitas arridet, fauorem mundi quaſi neſcientes, diſſimulant: et forti greſſu interius hoc, vnde exterius ſubleuantur, calcant. Silent autem, quia nullis prauæ actionis clamori-
Sup. 5. b bus perſtrepunt. Omnis namque iniquitas apud ſecreta Dei iudicia, habet voces
Gen. 18. c ſuas. Vnde ſcriptum eſt: Clamor Sodomorum et Gomorræorum multiplicatus eſt. Quieſcunt vero, cum non ſolum nullo cupiditatum temporalium turbulento appetitu rapiuntur, verumetiam curis præſentis vitæ neceſſarijs immoderatius occupari refugiunt.

A refugiunt. Sed hæc agentes, paterna adhuc flagella sentiunt: vt tanto perfectiores ad hereditatem veniant, quanto eos spiritaliter pie feriens disciplina, quotidie etiam de minimis purgat. Iusta itaque indesinenter faciunt, et assiduo dura patiuntur: quia sæpe ipsa iustitia nostra, ad examen diuinæ iustitiæ deducta, iniustitia est: et sordet in districtione iudicis, quod in æstimatione fulget operantis. Vnde Paulus, cũ diceret: Nihil mihi conscius sum, protinus adiunxit: Sed non in hoc iustificatus sum. Qui causam mox, cur non sit iustificatus, insinuans, ait: Qui autem iudicat me, Dominus est. Ac si dicat: Idcirco in eo quòd nihil mihi conscius sum, iustificatum me abnego: quia ab eo, qui me iudicat, examinari me subtilius scio. Dissimulanda ergo sunt, quæ exterius fauent: reprimenda, quæ interius perstrepunt: declinanda, quæ quasi necessaria inuoluunt: et tamen in his omnibus adhuc districti examinis flagella B metuenda: quia et ipsa nostra perfectio culpa non caret, nisi hanc seuerus iudex in subtili lance examinis misericorditer penset. Bene autem subditur: 1.Cor.4.a

Quanta maneant peccantes supplicia, si tam valida districtio in hac vita iustos castigat. Caput IX.

ET venit super me indignatio.] Magna quippe arte doctrinæ dicturus verba, prætulit recte facta, vt hinc vnusquisque consideret, quæ peccantes postmodũ supplicia maneant, si etiã iustos tam valida hic flagella castigãt. Hinc est enim, quod Petrus ait: Tẽpus est, vt iudiciũ incipiat de domo Dei. Et si iustus vix saluabitur, impius et peccator vbi parebunt? Hinc Paulus, cũ multa in Thessalonicensiũ laudẽ dixisset, protinus adiunxit: Ita vt et nosipsi in vobis gloriemur in ecclesijs Dei pro patientia vestra et fi- 1.Pet.4.c 2.Thes.1.a
C de, in omnibus persequutionibus vestris et tribulationibus, quas sustinetis, in exẽplum iusti iudicij Dei. Ac si diceret: Dũ tot dura toleratis, qui tã recta agitis: quid aliud, quàm iusti Dei iudicij exẽpla datis? quia ex vestra pœna colligendũ est, quo modo feriat, quibus irascitur, si sic vos affligi patitur, in quibus lætatur: aut quo modo illos percussurus est, quibus iustum iudicium exhibet: si etiã vos sic cruciat, quos pie redarguens fouet?

Quòd verba vel facta sanctorum malis sæpe displicent, quia eorum intentionem non intelligunt: & quid sit, quòd Oza leuites arcam erigens, sententiam mortis accepit. Caput X.

PRima igitur Iob locutione terminata, vicissim se amici, qui cõsolaturi pie venerãt, 9.
eius increpationi subijciunt: dumq. ad contentionis verba prosiliunt, eam, pro qua venerant, causam pietatis amittunt. Qui quidem non praua hoc intentione faciunt, sed D quamuis affectum percusso exhibeant, percussum tamen non nisi pro iniquitate crediderunt: dumq. intentionem bonã nequaquam locutio cauta subsequitur, ipsa pietatis propositio in transgressionis vitiũ vertitur. Pensandum namque fuerat, cui et quando loquerentur. Iustus quippe erat, ad quẽ venerant, et diuinis verberibus cinctus. Ex anteacta ergo eius vita debuerunt ea, quæ intelligere non valebant, illius verba perpẽdere, et ex flagellis præsentibus non illũ redarguere, sed de sua vita formidare: seq. flagellato iusto, non quasi ratiocinando erigere, sed flendo sociare: vt nequaquã se eorũ scientia per verba ostenderet, sed loqui recte linguã consolantium magistri dolor erudiret. Qui etsi qua forsitan diuersa sentirent, dignum profecto erat, vt hæc humiliter dicerẽt, ne percusso vulnera per immoderata verba cumularent. Sæpe enim, quia intelligi non valent, deterioribus displicẽt vel facta, vel dicta meliorum: sed eo ab eis non temere reprehendenda sunt, quo apprehendi veraciter nequaquã possunt. Sæpe aliquid a maio-
E ribus dispensatorie agitur, vel præcipitur, quod a minoribus error putatur. Sæpe mulra a fortibus dicuntur, quæ infirmi idcirco diiudicant, quia ignorant. Quod bene bobus calcitrantibus inclinata illa testamenti arca signauit: quã quia casuram credens, leuites erigere voluit, mox sententiã mortis accepit. Quid est nãque mens iusti, nisi arca te- 10. stamenti, quæ gestata a bobus calcitrantibus inclinatur? Quia nonnumquã etiam qui bene præest, dum subiectorum populorũ confusione concutitur, ad dispensationis condescensionẽ ex sola dilectione permouetur. Sed in hoc, quòd dispensatorie agitur inclinatio ipsa fortitudinis, casus putatur imperitis. Vnde et nonnulli subditi contra hanc, manum reprehensionis mittunt, sed a vita protinus ipsa sua temeritate deficiũt. Leuites ergo quasi adiuuans, manũ extendit, sed delinquens vitam perdidit: quia dum infirmi quique fortiũ facta corripiunt, ipsa viuentiũ sorte reprobãtur. Aliquando etiã sancti viri quæ- 2.Reg.6.b

viri quædam minima condescendentes dicunt, aliquando vero summa contemplantes A proferunt: dumq. vim vel condescensionis vel altitudinis nesciunt, audacter hæc stulti reprehendunt. Et quid est iustum de sua condescensione velle corrigere, nisi inclinatam arcam superba reprehensionis manu releuare? Quid est iustum de incognita locutione reprehendere, nisi motũ eius fortitudinis, erroris lapsum putare? Sed perdit vitam, qui arcam Dei tumide subleuat: quia nequaquam quis sanctorum corrigere recta præsumeret, nisi de se prius meliora sensisset. Vnde recte et leuites idem Oza dicitur, quod videlicet robustus Domini interpretatur: quia præsumptores quique, nisi audaci mente robustos se in Domino crederent, nequaquam meliorum facta vel dicta velut infirma iudicarent. Amici igitur Iob, dum contra eum quasi in Dei defensionem prosiliunt, diuini præcepti regulam superbientes excedunt. Cum vero quædam facta meliorum deterioribus displicent, nequaquam hoc, quod mentem mouet, reticendum B est, sed cum magna humilitate proferendum: quatenus intentio pie sentientis, eo veræ seruet formam rectitudinis, quo per iter graditur humilitatis. Et libere ergo dicenda sunt, quæ sentimus, et valde humiliter promenda quæ dicimus: ne et quæ recte intẽdimus, hæc elate proferẽdo non recta faciamus. Paulus auditoribus suis multa humiliter dixerat: sed de ipsa exhortatione humili placare eos adhuc humilius satagebat,
Heb. 13 c dicens: Rogo autem vos fratres, vt sufferatis verbum solatij, etenim perpaucis scripsi vobis. Ephesijs quoque Mileti valedicens afflictis, ac gementibus, humilitatem suam
Act. 20. c ad memoriam reuocat, dicens: Vigilate memoria retinentes, quoniam per triennium nocte ac die non cessaui cum lacrymis, monens vnumquemque vestrũ. Eisdem rursum
Eph. 4 a per Epistolam dicit: Obsecro vos fratres, ego vinctus in Domino, vt digne ambuletis vocatione, qua vocati estis. Hinc ergo colligat, si quando aliquid recte sentit, quanta humilitate debeat magistro loqui Discipulus: si ipse magister gentium in his, quæ C cum auctoritate prædicat, tam submisse Discipulos rogat. Hinc vnusquisque colligat, eis, a quibus bene viuendi exempla percepit, hoc, quod bene intelligit, quàm humiliter dicat: si Paulus illis humili se voce subdit, quos ad vitam ipse suscitauit. Eliphas autem, qui primus amicorum loquitur, quamuis ad consolandum pietate venerat: humilitatem tamen locutionis deserens, regulam consolationis ignorat. Qui dum loquendi custodiam negligit, vsque ad afflicti contumelias excedit, dicens: [Tigris perijt, eo quòd non haberet prædam. Rugitus leonis et vox leænæ, et dentes catulorum leonum dissipati sunt.] Beatum videlicet Iob nomine Tigridis, quasi vitio varietatis notans: per leonis rugitum eiusdem viri terrorem: per leænæ vocem, loquacitatem coniugis: per dissipatos vero dentes catulorum leonum, destructam filiorum D edacitatem, et audaciam, signans. Vnde et bene amicorum sensum, qui in tumida se correptione extulit sententia diuina reprehendit dicens: Non estis locuti coram me re-
11. ctum, sicut seruus meus Iob. Sed quærendum video, cur Paulus illorum sententijs tanta auctoritate vtitur, si hæ eorum sententiæ dominica reprehensione cassantur?
1. Cor. 3. c Eliphas quippe verba sunt, quæ Corinthijs intulit dicens, sicut scriptum est: Compre-
Iob 5. b hendam sapientes in astutia eorũ. Quo modo ergo quasi praua respuemus, quæ Paulus ex auctoritate astruit? aut quo modo attestatione Pauli recta putauimus, quæ per semetipsum Dominus non recta definiuit? Sed vtraque hæc citius, qnàm non sint diuersa cognoscimus, si eiusdẽ dominicæ sentẽtiæ verba subtilius pensamus: quia nimirũ, cum diceret: Non estis locuti coram me rectum, illico adiunxit: Sicut seruus meus Iob. Liquet ergo, quia quædam in eorum dictis recta sunt, sed melioris comparatione superantur. Nam inter alia, quæ irrationabiliter dicunt, multas ad beatum Iob fortes sententias proferunt, sed comparatæ dictis fortioribus vim fortitudinis amittunt. Mira E sunt autem multa, quæ dicunt, nisi in sancti viri aduersitatem dicerentur. In semetipsis igitur magna sunt, sed quia iustum virum transfigere appetunt, eiusdem magnitudinis pondus perdunt: quia et quamlibet forte frustra iaculum mittitur, vt dura saxa feriantur. Eo namque obtusum longius resilit, quo intortum fortius venit. Igitur amicorum Iob dicta, licet in quibusdam valde sint fortia, cum tamen sancti viri fortem vitam feriunt, cunctum sui acuminis mucronem retundunt. Quia ergo et in semetipsis magna sunt, sed contra beatum Iob nullo modo assumi debuerunt, et Paulus hæc ex virtute pensans, in auctoritate proferat: et iudex quia incaute prolata sunt, ex personæ qualitate reprehendat. Sed quia eosdem amicos beati Iob, hæreticorum

A ticorum tenere speciem superius diximus: nunc eorũ verba quo modo hæreticis congruant, indagemus. Quædam namque valde recte sentiunt, sed tamen inter hæc ad peruersa dilabuntur. Habent quippe hoc hæretici proprium, vt malis bona permisceant, quatenus facile sensui audientis illudant. Si enim semper praua dicerent, citius in sua prauitate cogniti, quod vellent, minime persuaderent. Rursum, si semper recta sentirent, profecto hæretici non fuissent. Sed dum fallendi arte ad vtraque deseruiunt, et ex malis bona inficiunt, et ex bonis mala, vt recipiantur, abscondunt: sicut qui veneni poculum porrigit, ora poculi dulcedine mellis tangit: dumq. hoc, quod dulce est, primo attactu delibatur, etiam illud, quod est mortiferum, indubitanter absorbetur. Itaque hæretici permiscent recta peruersis, vt ostendendo bona, auditores ad se trahant: et exhibendo mala, latenti eos peste corrumpant. Aliquando tamen
B prædicatione sanctæ Ecclesiæ atque exhortatione correcti, ab hac sensus sui diuersitate saluantur. Vnde et amici Iob reconciliationis suæ sacrifiicium eiusdem sancti viri manibus offerunt, atque ad superni iudicis gratiam, vel adducti reuocantur. Quos bene in Euangelio illa decem leprosorum mundatio designat. In lepra quippe et pars cutis in fulgorem ducitur, et pars in colore sano retinetur. Leprosi itaque hæreticos exprimunt, qui dum rectis praua permiscent, colorem sanum maculis aspergunt. Vnde et bene vt saluentur, clamant: Iesu præceptor. Quia enim in eius verbis se errasse significant, hunc saluandi præceptorem humiliter vocant: cumq. ad cognitionem præceptoris redeunt, mox ad formam salutis recurrunt. Sed quia in amicorum dictis præfationem expositionis paulo longius duximus, ipsa iam eorum verba subtiliter pensemus. Sequitur: *Luc.17. b*

C

QVARTVM CAPVT BEATI IOB.

ESPONDENS autem Eliphas Themanites dixit: Si cœperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies. Sed conceptum sermonem tenere quis poterit? Ecce docuisti multos, et manus lassas roborasti. Vacillantes confirmauerunt sermones tui, et genua trementia confortasti. Nunc autem venit super te plaga, et defecisti: tetigit te, et conturbatus es. Vbi est ti-
D mor tuus, fortitudo tua, patientia tua, et perfectio viarum tuarum? Recordare, obsecro te, quis vmquam innocens perijt, aut quando recti deleti sunt? Quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem, et seminant dolores, et metunt eos, flante Deo, perisse, et spiritu iræ eius esse consumptos. Rugitus leonis, et vox leænæ, et dentes catulorum leonum contriti sunt. Tigris perijt, eo quòd non haberet prædam, et catuli leonis dissipati sunt. Porro ad me dictum est verbum absconditum, et quasi furtiue suscepit auris mea venas susurrij eius. In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines, pauor tenuit me et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt. Et cum spiritus, me præsente, transiret, inhorruerunt pili carnis meæ. Stetit quidam, cuius
E non agnoscebam vultum, imago coram oculis meis, et vocem quasi auræ lenis audiui: Numquid homo Dei comparatione iustificabitur, aut Factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit prauitatem. Quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur, velut a tinea? De mane vsque ad vesperam succidentur: et quia nullus intelligit, in æternum peribunt. Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis: morientur, et non in sapientia,

De tribus generibus locutionum. *Caput XI.* A

12. Respondens autem Eliphas Themanites, dixit: Si cœperimus loqui tibi, forsitan molestе accipies.] Iam superius dicta sunt, quæ his vocabulorum interpretationibus exprimantur. Quia ergo festine ad indiscussa tendimus, prolatu replicare deuitamus. Hoc itaque est solerter intuendum, quòd hi, qui hæreticorum speciem tenent, loqui molliter inchoant, dicentes: [Si cœperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies.] Exasperare quippe hæretici auditores suos in exordio locutionis suæ metuunt, ne vigilanter audiantur, eorumq. valde tristitiam declinant, vt negligentiam capiant. Et plane semper blanda sunt, quæ proponunt, sed aspera, quæ prosequendo subinferũt. Vnde et nunc amici Iob a reuerentia mansuetæ locutionis incipiunt, sed vsque ad iacula asperrimæ inuectionis erumpunt: quia et radices spinarũ molles sunt, sed tamen ex ipsa sua mollitie proferunt, vnde pungunt. Sequitur: [Sed conceptum sermonem quis tenere poterit?] Tria sunt hominum genera, quæ gradatim ductis a se qualitatibus dissident. Sunt namque alij, qui et ad loquendum praua concipiunt, et a locutione sua nulla silentij grauitate refrenantur. Et sunt alij, qui cum praua concipiunt, magno se silentij vigore restringunt. Et sunt nonnulli, qui virtutum vsum roborati, vsque ad eam celsitudinem prouehuntur, vt ad loquendum, ne in corde quidem peruersa concipiant, quæ silendo compescant. Eliphas itaque ex quo sit ordine, ostenditur, qui conceptum sermonem tenere se non posse testatur. Qua in re et illud innotuit, quòd se loquendo offensurum nouit. Neque enim retinere verba, quæ non potest, vellet, nisi per hæc se vulnera inferre prænosceret. Boni enim viri freno consilij retinent præcipitationem verbi, et caute considerant, ne relaxantes linguæ lasciuiam, auditorum conscien- C
Prou.17.b tiam incauta locutione transfigant. Vnde bene per Salomonem dicitur: Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum. Aqua quippe dimittitur, cum linguæ fluxus effrenatur. Sed dimissor aquæ, caput iurgiorum efficitur: quia per linguæ incontinentiam, discordiæ origo propinatur. Igitur, sicut praui, in sensu leues sunt, ita in locutione præcipites, et reticere pertractando negligunt, quæ loquantur: sed quod leuis conscientia concipit, leuior protinus lingua prodit. Vnde nunc Eliphas ex suo experimento colligit, quod desperate de omnibus sentit, dicens: Sed conceptum sermonem tenere quis poterit? Sequitur:

Quòd hæretici, vel peruersi dum bona iustorum referunt, ea, quæ probant, quantum possunt, peruertunt. *Caput XII.* D

Ecce docuisti plurimos, et manus lassas roborasti, vacillantes confirmauerunt sermones tui, et genua trementia confortasti.] Si ipse historiæ textus aspicitur, magna est lectoris vtilitas, quòd ab amicis iurgantibus, in beatum Iob pro laceratione vitiorum, virtutum præconia proferuntur. Numquam quippe est tam robustum vitæ testimonium, quàm cum ille laudanda loquitur, qui ingerere crimen conatur. Pensemus autem, cuius celsitudinis iste vir fuerit, qui indoctos docens, lassos roborans, vacillantesq. confirmans, inter curas domus, inter multiplicium rerum custodiam, inter affectus pignorum, inter studia tot laborum, erudiendis se ceteris impendit. Et illa quidem occupatus exercuit, sed tamen liber magisterio doctrinæ militauit. Temporalia regendo disposuit, æterna prædicando nunciauit, vitæ rectitudinem, et agen-
13. do videntibus ostendit, et loquendo audientibus ingessit. Sed siue hæretici, seu peruersi quilibet, cum bona iustorum referunt, hæc in argumentum criminis inflectunt. E
Inde namque Eliphas contra beatum Iob occasionem obiurgationis colligit, vnde laudanda narrauit. Nam Sequitur: [Nunc autem venit super te plaga, et defecisti: tetigit te, et conturbatus es.] Peruersi quique duobus modis bonorum vitam impetunt: quia aut praua eos dicere asserunt, aut recta non seruare, quæ dicunt: Vnde et beatus Iob inferius ab amicis suis de locutione reprehenditur: nunc autem recta dixisse, sed hæc non seruasse laceratur. Ab iniquis ergo modo bonorum locutio, modo actio reprobatur: quatenus aut reprehensa lingua taceat, aut eiusdem linguæ suæ adiudicata testimonio, in crimine vita succumbat. Et notandum, quòd prius laudes linguæ inferunt, et postmodum de vitæ infirmitate conqueruntur. Iniqui etenim, ne publice praui videantur, loquuntur aliquando bona de iustis, quæ esse iam cognita

A cognita et alijs nouerunt. Sed sicut prædiximus, hæc ipsa protinus ad cumulum reatus pertrahunt: et credendum sibi in contrarijs, ex eo quòd et prospera loquebantur, ostendunt: tantoq. mala quasi verius insinuant, quanto et bona quasi deuote laudabant. Ad vsum ergo intorquent criminis, voces fauoris: dum iustorum vitam inde post grauius vulnerant, vnde hanc paulo ante specie tenus defendebant. Sæpe autem eorum bona, quæ prius habita despiciunt, hæc postmodum quasi perdita mirantur: Vnde et Eliphas sancti viri virtutes, quia amissas asserit, enumerando subiungit, dicens:

De quattuor gradibus virtutum, quibus sancti Iob vita distinguitur. Caput XIII.

VBi est timor tuus, fortitudo tua, et patientia tua, et perfectio viarum tuarum?] B Quæ nimirum cuncta ei sententiæ subrogat, quam præmisit, dicens: [Nunc autem venit super te plaga, et defecisti: tetigit te, et conturbatus es.] Omnia ergo simul interisse asserit, in eo quòd beatum Iob turbatum flagello reprehendit. Sed intuendum valde est, quia quamuis inconuenienter eum increpet, congruenter tamen ordines virtutum narrat. Quattuor quippe gradibus vitam beati Iob virtutes enumerando distinxit, dum et timori fortitudinem, et fortitudini patientiam, et patientiæ perfectionem iunxit. In via etenim Dei a timore incipitur, vt ad fortitudinem veniatur. Nam sicut in via sæculi audacia fortitudinem, ita in via Dei audacia debilitatem parit: et sicut in via sæculi timor debilitatē, ita in via Dei timor fortitudinē gignit: Salomone attestante, qui ait: In timore Domini fiducia fortitudinis. Timori quippe Domini inesse fiducia fortitudinis dicitur: quia nimirū mens nostra tāto valētius terrores C rerū temporaliū despicit, quanto se auctori earundem veracius per formidinē subdit. Quæ in timore Domini constituta, non inuenit extra quod metuat: quia dū recto metu Conditori omnium coniungitur, potestate quadam supra omnia subleuatur. Fortitudo autem, non nisi in aduersitate ostenditur, vnde et mox post fortitudinem patientia subrogatur. Tanto enim quisque se ad fortitudinem profecisse verius demonstrat, quanto aliena mala robustius tolerat. Nam minus in se conualuit, quem aliena iniquitas sternit. Qui in eo quòd ferre contrarietatem non valet, pusillanimitatis suæ gladio confossus iacet. Quia vero perfectio de patientia nascitur: statim post patientiam, viarum perfectio subinfertur. Ille enim vere perfectus est, qui erga imperfectionem proximi, impatiens non est. Nam qui alienam imperfectionem ferre non valens, patientiam deserit: ipse sibi testis est, quòd perfecte necdum proficit. Hinc in Euangelio Veritas dicit: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Quid est D enim animas possidere, nisi perfecte in omnibus viuere, cunctis mentis motibus ex virtutis arce dominari? Qui igitur patientiam tenet, animam possidet: quia inde contra aduersa omnia fortis efficitur, vnde sibi et seipsum vincendo dominatur. Et quo se laudabiliter frangit, infractum se fortiter exerit: quia cum in suis se voluptatibus superat, sese ad contraria inuictum parat. Sed quia Eliphas inuehendo corripuit, nunc aliqua velut exhortando subiungit, dicens:

Prou. 14. d

14.

Luc. 21. b

Quòd sancti, qui in hoc mundo pereunt, ad æternam gloriam pereundo seruantur. Caput XIIII.

REcordare obsecro, quis vmquam innocens perijt, aut quando recti deleti sunt?] Siue hæretici, quorum amicos beati Iob tenere speciē diximus, siue peruersi quilibet, quàm inordinate redarguunt, tam reprehensibiliter exhortantur. Ait namque: E Quis vmquam innocens perijt, aut quando recti deleti sunt? Sæpe quippe hic et innocentes pereunt, et recti funditus delentur, sed tamen ad æternam gloriam pereundo seruantur. Si enim nullus innocēs periret, Propheta non diceret: Iustus perit, et nemo est qui recogitet. Si rectos Deus prouidendo non raperet, nequaquam de iusto sapientia dixisset: Raptus est, ne malitia mutaret intellectum illius. Si iustos animaduersio nulla percuteret, Petrus minime prænunciaret, dicens: Tempus est, vt incipiat iudicium de domo Dei. Illi vero veraciter recti sunt, qui amore supernæ patriæ ad cuncta præsentis vitæ aduersa præparantur. Nam qui pro æternis bonis, mala hic perpeti metuunt, videlicet recti non sunt. Sed Eliphas vel rectos deleri, vel innocentes hic perire non æstimat: quia sæpe hi, qui non spe cælestis gloriæ, sed pro terrena

Isa. 57. a
Sap. 4. b
1. Pet. 4. c

Deo retributione deseruiunt, ipsi sibimet fingunt, quod quærunt, et docere præsumen- A
tes, cum terrenam securitatem prædicant, cunctis suis laboribus ostendunt, quid
amant. Sequitur:

Quare Deus in hoc mundo quorundam mala districte percutit, aliorum inulta permittit. Caput XV.

QVin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem, et seminant dolores, et metunt
15. eos, flante Deo periisse, et spiritu iræ eius esse consumptos.] Dolores seminare,
est fraudulenta dicere: dolores autem metere, est dicendo prævalere. Vel certe dolores
seminant, qui peruersa agunt: dolores metunt, cum de eadem peruersitate puniuntur.
Fructus quippe doloris est retributio damnationis. Sed cum protinus subinfertur:
quia qui dolores seminant et metunt, flante Deo pereunt, et iræ eius spiritu consumuntur: B
hoc loco doloris messio, non iam pœna, sed adhuc perfectio iniquitatis ostenditur:
quia ex diuinæ iræ spiritu, eiusdem messionis pœna subrogatur. Seminant ergo
hic dolores, et metunt, quia iniqua sunt quæ faciunt, et ipsa iniquitate prosperantur:
Ps. 9.c sicut de iniquo per Psalmistam dicitur: Polluuntur viæ eius in omni tempore: auferuntur
iudicia tua a facie eius, omnium inimicorum suorum dominabitur. De quo paulo
Ibid. lo post subdirur: Sub lingua eius labor et dolor. Dolores itaque seminat, cum peruersa
agit: dolores metit, cum ex eisdem peruersitatibus temporaliter excrescit. Quo
modo ergo flante Deo pereunt, qui plerumque diu hic subsistere, et iustis felicius per-
Ps. 72.a mittuntur? Hinc namque de illis iterum per Psalmistam dicitur: In laboribus homi-
Hier. 12.a num non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur. Hinc Hieremias ait: Quare
Eccl. 5.b via impiorum prosperatur? Quia enim, sicut scriptum est: Dominus patiens redditor C
est: sæpe diu tolerat, quos in perpetuum damnat: nonnumquam vero concite percutit,
quia pusillanimitati innocenrium consolando concurrit. Aliquando ergo omnipotens
Deus diu prævalere iniquos patitur, vt iustorum mundius vita purgetur. Aliquando
vero iniustos celeriter trucidat: eorumq. interitu innocentium corda confirmat.
Si enim nunc omnes male agentes percuteret, extremum iudicium quibus exhiberet?
Si autem nullum omnino percuteret, quis Deum res humanas curare crederet?
Nonnumquam ergo iniquos ferit, vt ostendat, quia inulta mala non deserit. Nonnumquam
vero iniquos diu tolerat, vt considerantibus insinuet, ad quod eos iudicium reseruet.
Hæc itaque sententia dilationis iniquorũ, si non cũ fine præsentis sæculi de cunctis
generaliter dicitur, ex magna parte proculdubio veritatis virtute vacuatur Sed
tunc veta erit, cum iã iniquitatis dilatio non erit. Quæ hoc fortasse modo intelligi rectius
potest, quoniam nec innocẽs petit, nec rectus deletur: quia etsi carne hic atteritur, D
in conspectu æterni iudicis vera salute reparatur. Et qui seminant dolores et metunt,
flante Deo pereunt: quia quanto hic altius peruerse agendo proficiunt, tanto durius
subsequenti damnatione feriuntur. Sed cum eidem sententiæ præmitritur: Recordare,
videlicet patet, quia transacta res ad mentem reducitur, non autem futura nunciatur.
Tunc ergo Eliphas verius diceret, si hæc de iniquis generaliter fieri extrema animaduersione
ctedidisset. Sed hoc, quod flare Deus dicitur, vrget, vt subtilius discernatur.
Nos quippe cũ flamus, aerem ab exterioribus introrsus trahimus, et introrsus rractum
hunc exterius reddimus. Flare ergo Deus in vindictæ retributione dicitur, quia ab exterioribus
causis introrsus iudicij consilium concipit, et ab interno consilio extrorsus
sententiam emittit. Quasi, flante Deo, ab exterioribus aliquid introrsum trahitur,
quando foris mala nostra conspicit, et intus iudicium disponit. Et rursum, quasi E
flante Deo, ab interioribus spiritus extrorsus emittitur, quando ab interno conceptu
consilij, exterius iudicium damnationis infertur. Bene itaque dicitur, quòd qui dolores
seminant, flante Deo pereunt: quia vnde foris peruersa faciunt, inde ab intimis
tecte feriuntut. Vel certe cum flare Deus dicitur, quia et statim iræ eius spiritus subinfertur,
appellatione flatus illius, potest ipsa eius animaduersio designari. Nos quippe
cum irascimur, flatu furoris inflammamur. Vt ergo vindictam cogitans, Dominus
demonstraretur, flare irascendo dicitur: non quòd ipse in natura sua mutabilitatis
vicissitudinem recipiat, sed quòd post longam patientiam quandoque vindictam
peccatoris exequitur is, qui in semetipso tranquillus est, peteuntibus turbulentus videtur.
Mens quippe teproba, quia aduersum suis actibus iudicem conspicit, quasi
commo-

A commotus ei ostenditur, quia in conspectu illius suo reatu proprio ipsa turbatur. Sed postquam quasi clementer admonuit, aperte increpationis verba subiungit, dicens: [Rugitus leonis, et vox leænæ, et dentes catulorum leonum contriti sunt.] Quid enim rugitū leonis appellat, nisi, vt paulo ante præmisimus, seueritatem viri? Quid vocem leænæ, nisi loquacitatem coniugis? Quid dentes catulorum leonum, nisi edacitatem prolis? Quia enim filij conuiuantes extincti sunt, dentium expressione signantur. Quæ cuncta dum contrita Eliphas rigidus exultat, quasi iure damnata denunciat. Cuius adhuc duritiam increpationis ingeminat, cum subiungit:

Quòd Tigridis nomine hypocritarum varietas et rapacitas exprimitur, quibus quasi præda est iustorum sibi laus vendicata. Caput XVI.

B Tigris perijt, eo, quòd non haberet prædam, et catuli leonum dissipati sunt.] Quem enim nomine Tigridis, nisi beatum Iob nota varietatis signat, vel adspersum maculis simulationis? Omnis namque simulator in eo, quòd videri rectus appetit, mundum se per omnia non ostendit: quia dum virtutes quasdam per hypocrisim 16. assumit, et occulte semetipsum vitijs subijcit, quædam latentia vitia repente in faciem erumpunt, et superductæ simulationis, quasi visionis corium, ex admixtione sua varium ostendunt: vt plerumque sit mirum, cur homo, qui tantis virtutibus pollere cernitur, etiam tam reprobis actibus inquinetur. Sed nimirum omnis hypocrita Tigris est: quia dum mundus color de simulatione ducitur, vitiorum nigredine interrumpente variatur. Sæpe enim dum de castitatis munditia extollitur, sorde auaritiæ fœdatur. Sæpe dum de virtute largitatis speciosus ostenditur, luxuriæ maculis inquinatur.
C Sæpe dum castitatis atque largitatis decore vestitur, velut ex zelo iustitiæ, crudelitatis atrocitate fuscatur. Sæpe largitate, castitate, pietate ex pulchra visione induitur, sed interfusa obscuritate superbiæ notatur. Sicq. fit, vt intermixtis vitijs dum mundā in se speciem hypocrita non ostendit, quasi vnum colorem Tigris habere nequaquam possit. Quæ videlicet Tigris rapit prædam, quia humani sibi fauoris vsurpat gloriam. Qui enim rapta laude extollitur, quasi præda satiatur. Bene autem hypocritarum laus præda dicitur. Præda quippe est, cum aliena violenter auferuntur. Omnis autem hypocrita, quia vitam iustitiæ simulans, iustorum sibi laudem arripit, alienum profecto est, quod tollit. Eliphas itaque, qui beatum Iob incolumitatis suæ tempore laudanda egisse cognouit, percussione subsequente, illum hæc tenuisse per hypocrisim credidit, dicens: Tigris perijt, eo, quòd non haberet prædam. Ac si aperte dicat: Varietas tuæ simulationis extincta est, quia et adulatio laudis ablata est: et iam tua
D hypocrisis prædam non habet, quia percussa diuinitus, humanis fauoribus caret. Translatione autem septuaginta interpretum nequaquam Tigris dicitur, sed Myrmicoleon perijt, eo, quòd non haberet prædam. Myrmicoleon quippe paruum valde est animal, formicis aduersum, quod se sub puluere abscondit, et formicas frumenta gestantes interficit, interfectasq. consumit. Myrmicoleon autem Latine dicitur, vel formicarum leo, vel certe expressius, formica pariter et leo. Recte autem formica et leo nominatur: quia siue volatilibus seu quibuslibet alijs minutis animalibus formica est, ipsis autem formicis leo. Has enim quasi leo deuorat, sed ab illis quasi formica deuoratur. Cum igitur Eliphas dicit: Myrmicoleon perijt, quid in beato Iob sub Myrmicoleontis nomine, nisi pauorem et audaciam reprehendit? Ac si aperte dicat: Non iniuste percussus es: quia contra erectos timidus, contra subditos,
E audax fuisti. Ac si apertius dicat: Contra astutos formido te pressit, contra simplices temeritas inflauit. Sed iam Myrmicoleon prædam non habet, quia tumida tua elatio dum verberibus premitur, ab aliena læsione prohibetur. Sed quia amicos beati Iob, tenere hæreticorum speciem diximus: vrget necessario, vt hæc eadem Eliphas verba quo modo etiam typice sentienda sint, intimemus.

Quòd regnum diaboli, et gloria huius mundi, et concupiscentia carnis in seruis Dei contrita sunt. Caput XVII.

Rugitus leonis et vox leænæ, et dentes catulorum leonum contriti sunt.] Quia natura vniuscuiusque rei ex diuersitate componitur, in sacro eloquio per rem quamlibet licite diuersa figurantur. Habet quippe leo virtutem, habet et sæuitiam.

Virtute

Virtute ergo Dominum, sæuitia diabolum signat. Hinc enim de Domino dicitur: A
Apoc. 5. a Vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid. Hinc de diabolo scriptum est: Aduersarius ve-
1. Pet. 5. b ster, sicut leo rugiens, circuit quærens, quem deuoret. Leænæ autem nomine ali-
quando sancta Ecclesia, aliquando Babylonia designatur. Pro eo enim, quòd con-
tra aduersa audax est, leæna Ecclesia dicitur: sicut eiusdem beati Iob vocibus appro-
Iob 28. a batur, qui derelictam ab Ecclesia Iudæam indicans, ait: Non calcauerunt eam filij in-
stitorum, nec pertransiuit per eam leæna. Aliquando vero leænæ nomine huius
mundi ciuitas, idest, Babylonia exprimitur, quæ contra vitam innocentium immani-
tate crudelitatis effrenatur, quæ antiquo hosti, quasi sæuissimo leoni sociata, peruer-
sę persuasionis eius semina concipit, et reprobos ex se filios ad similitudinē illius, quasi
crudeles catulos gignit. Catuli autem leonum sunt quilibet reprobi, ad iniquam
vitam, malignorum spirituum errore generati, qui et simul omnes vniuersam mun-
di ciuitatem, quam prædiximus, Babyloniam faciunt, et tamen ijdem singuli Ba- B
byloniæ filij, quasi non leæna, sed leænæ catuli vocantur. Sicut enim Sion tota simul
Ecclesia dicitur, filij autem Sion sanctorum, quiq. singuli memorantur: ita et filij
Babyloniæ singuli quiq. reproborum, et eadem Babylonia simul omnes reprobi vo-
17. cantur. Sed sancti viri quamdiu in hac vita sunt, semetipsos solicita circumspe-
ctione custodiunt: ne leo circumiens insidiando surrepat, idest, antiquus hostis sub
aliqua imagine virtutis occidat: ne leænæ vox auribus obstrepat, idest, ne Babylonis
gloria sensum ab amore patriæ cælestis auertat: ne catulorum leonum dentes mor-
deant, idest, ne reproborum persuasio in corde conualescat. At contra hæretici iam
quasi de sanctitate securi sunt, quia vitæ suæ meritis cuncta se superasse suspicantur.
Vnde et nunc dicitur: [Rugitus leonis, et vox leænæ, et dentes catulorum leonum C
contriti sunt.] Ac si diceretur: Nos ideo nonnullis flagellis atterimur, quia et virtu-
tem antiqui hostis, et cupiditatem terrenæ gloriæ, et suasionem reproborum homi-
num vitæ meritis superando calcamus. Vnde adhuc subditur: [Tigris perijt, eo, quòd
non haberet prædam, et catuli leonum dissipati sunt.] Hunc vocabulo Tigridis
repetit, quem leonis appellatione signauit. Satan quippe, et propter crudelitatem
leo dicitur, et propter multiformis astutiæ varietatem non incongrue Tigris voca-
tur. Modo enim se, sicut est perditus, humanis sensibus obijcit, modo quasi angelum
lucis ostendit. Modo stultorum mentibus blandiendo persuadet, modo ad culpam
terrendo pertrahit, modo suadere vitia aperte nititur, modo suis in suggestionibus sub
virtutis specie palliatur. Hæc itaque belua, quę tanta varietate respergitur, iure Tigris
vocatur, quæ apud septuaginta interpretes, vt præfati sumus, Myrmicoleon dicitur.
Quòd videlicet animal absconsum puluere, formicas, vt diximus, frumenta gestan- D
tes interficit: quia nimirum apostata angelus in terram dę cælis proiectus, iustorum
mentes, quæ bonorum sibi operum refectionem præparant, in ipso actionis itinere
obsidet: cumq. eas per insidias superat, quasi formicas frumenta gestantes improui-
sus necat. Recte autem Myrmicoleon, idest, leo et formica dicitur: formicis enim,
vt diximus, leo est; volatilibus formica: quia nimirum antiquus hostis, sicut contra
consentientes fortis est, ita contra resistentes debilis. Si enim eius suggestionibus
assensus præbetur, quasi leo tolerari nequaquam potest: si autem resistitur, quasi
formica atteritur. Alijs ergo leo est, alijs formica: quia crudelitatem illius carnales
mentes vix tolerant, spiritales vero infirmitatem illius pede virtutis calcant. Hære-
tici igitur, quia de sanctitatis præsumptione superbiunt, quasi exultantes dicunt:
Myrmicoleon, vel certe Tigris, perijt, eo, quòd non haberet prædam. Ac si aperte E
dicant: Vetustus aduersarius in nobis prædam non habet, quia quantum ad nostra
studia iam victus iacet. Idcirco autem Myrmicoleontis appellatione, vel Tigridis
repetitur, qui iam contrito leonis rugitu fuerat designatus: quia quidquid per gau-
dium dicitur, sæpe replicatur. Voces quippe ingeminat animus cum exultat. Vnde
et veraci lætitia Psalmista crebro repetit hoc, quod se exauditum esse recognouit, di-
Psal. 6. cens: Exaudiuit Dominus vocem fletus mei: exaudiuit Dominus deprecationem
18. meam, Dominus orationem meam suscepit. Sed sancti viri cum de quibusdam se vi-
tijs ereptos hilarescunt, magno se metu etiam in ipsa exultatione concutiunt: quia
etsi iam de cuiuslibet procella tempestatis erepti sunt, esse tamen se adhuc in incerti
maris dubijs fluctibus sciunt: et sic spe exultant, vt pauore trepident: sic pauore tre-
pidant,

A pidant, vt ſpei fiducia exultent. Vnde per eundem Pſalmiſtam dicitur: Seruite Domino in timore, et exultate ei cum tremore. At contra hi, qui de ſpecie ſanctitatis intumeſcunt, cum vnum quodlibet vitium ſuperant, mox mentem in ſuperbiam erigunt, et quaſi de vitæ ſuæ perfectione gloriantur: et pro eo, quòd fortaſſe ſemel a periculo tempeſtatis erepti ſunt, iam quia in mari nauigent, obliuiſcuntur: magnos ſe in omnibus æſtimant, et viciſſe ſe antiquum hoſtem funditus putant: infra ſe cunctos reſpiciunt, quia ſe per ſapientiam tranſcendere omnes arbitrantur. Vnde ſubditur. Pſ. 2.

Quòd hæretici et hypocritæ noua et inaudita promittunt, vt in admirationem ſui ſimplices conuertant: neque ea, quæ loquuntur, ad ædificationem, ſed ad oſtentationem ſcientiæ ſuæ proferunt. Caput XVIII.

B Porrò ad me dictum eſt verbum abſconditum.] Verbum abſconditum hæretici audire ſe ſimulanr, vt auditorum mentibus quandam prædicationis ſuæ reuerentiam obducant. Vnde et latenter prædicant, quatenus eorum prædicatio tanto ſancta, quanto et occulta videatur. Communem autem ſcientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æſtimentur, occulta vel noua ſemper exquirunt: quæ dum alij neſciunt, apud imperitorum mentes ipſi de ſcientiæ ſingularitate gloriantur. Quam occultam, vt diximus, inſinuant: quia ſcilicet, vt admirationem oſtendere valeant, hanc ſe latenter percepiſſe confirmant. Vnde apud Salomonem hæreticorum ſpeciem mulier tenens, dicit: Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, et panis abſconditus ſuauior. Prou. 9. b
Vnde hic quoque ſubditur: [Et quaſi furtiue ſuſcepit auris mea venas ſuſurrij
C eius.] Furtiue ſuſurrij venas percipiunt: quia ſocialis ſcientiæ gratiam deſerentes, ad hanc nequaquam per oſtium ingrediuntur, Domino atteſtante, qui ait: Qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt, et latro. Venas itaque diuini ſuſurrij furtiue ſuſcipit, qui ad percipiendam virtutis eius notitiam deſerto publicæ prædicationis oſtio, prauæ intelligentiæ rimas quærit. Quia vero fur et latro, qui intrat aliunde, tenebras diligit, et claritatem luminis perhorreſcit, recte Io. 10. a
ſubiungitur: [In horrore viſionis nocturnæ, quando ſolet ſopor occupare homines.] 19.
Sæpe hæretici dum altiora dicere conantur, ipſi ſibi teſtes ſunt, quia quæ proferunt, vera non ſunt. In nocturna quippe viſione dubie cernitur. Rimas ergo ſuſurrij in pauore nocturnæ viſionis ſe percepiſſe aſſerunt: qui vt ea, quæ docent, alta alijs oſtendant, vix ea ſe capere poſſe denunciant. Sed hinc colligendum eſt, quomodo audientibus certa eſſe poterunt, quæ ipſi dubie videruntur. Miro ergo ordine cum alta lo-
D quentes profluunt, in patefactione ſtultitiæ, ipſis ſuæ altitudinis vocibus ligantur. Quantum vero de ſingularitate ſapientiæ eleuantur, oſtenditur, cum protinus ſubditur: [Quando ſolet ſopor occupare homines.] Ac ſi aperte ab hæreticis diceretur: Cum homines inferius dormiunt, nos ad percipienda ſuperna vigilamus, quia ea nobis nota ſunt, ad quæ videlicet cognoſcenda cæterorum hominum corda torpentia non aſſurgunt. Ac ſi apertius dicant: In quibus intelligentia noſtra ſe erigit, reliquorum hominum ſenſus dormit. Nonnumquam vero cum hoc deſpici ab auditore, quod dicunt, conſpiciunt, ſemetipſos ſimulanr timere quod dicunt. Vnde et ſubditur: [Pauor renuit me et tremor, et omnia oſſa mea præterita ſunt.] Quia enim de doctrinæ ſuæ altitudine miri videri appetunt, quaſi pertimeſcunt, quæ fingunt: et cum minoris laboris ſit audire, quàm dicere, ad ea proferenda audaces ſunt, quæ ſci-
E licet aſtruunt, quia ipſi vix audire potuerunt. Vnde adhuc ſubditur: [Et cum ſpiritus, me præſente, tranſiret, inhorruerunt pili carnis meæ: ſtetit quidam, cuius non agnoſcebam vultum.] Vt incomprehenſibilia ſe cognouiſſe indicent, non ſtetiſſe, ſed tranſiſſe coram ſe ſpiritum narrant, et vultum ſe vidiſſe incognitum ſimulant: vt eſſe ſe ei cognitos, qui ab humana mente cognoſci non valet, oſtendant. Vbi adhuc ſubditur: [Imago corã oculis meis, et vocem quaſi auræ lenis audiui.] Sæpe hæretici Deum ſibi imaginabiliter fingunt, quem intueri ſpiritualiter nequeunt, eiuſq. vocem quaſi auræ lenis, audire ſe perhibent: quia ad ſecreta illius cognoſcẽda, quaſi eſſe ſe cæteris familiariores gaudent. Non enim ea docent, quæ Deus publice loquitur, ſed quæ eorum auri quaſi latenter adſpirantur. Hæc igitur diximus, vt quid ſub hæreticorum ſpecie in Eliphas ſermonibus ſentiendum ſit, intimemus. Sed quia amici beati Iob tãti viri

viri amici non essent, nisi manifeste aliquid ex veritate didicissent, qui quamuis in sen- A
tentijs correptionis errant, in veritatis tamen cognitione non titubant: hæc eadem
paulo superius verba replicemus, vt subtilius discernamus, quo modo ea, quæ de
20. perceptione veritatis dicuntur, a recte sentientibus proferri veraciter possint. Non-
nunquam vero hæretici vera quædam et sublimia loquuntur, non quòd hæc diuini-
tus ipsi percipiant, sed quod ex sanctæ Ecclesiæ contentione didicerunt: neque hæc ad
profectum conscientiæ, sed ad scientiæ ostentationem trahunt. Vnde fit plerumque, vt
alta sciendo dicant, sed viuendo, quæ dicunt, nesciant. Siue igitur ex hæreticorum
specie, videlicet non vitam scientiæ, sed verba tenentium, seu ex persona certe ami-
corum beati Iob, qui de cognitione veritatis potuerunt proculdubio percipiendo ex-
periri, quod studuerunt docendo eloqui, hæc eadem, quæ transcurrimus, subtilius di-
cta disseramus: vt dum solicite Eliphas sermo discutitur, quantæ scientiæ fuerit, de- B
monstretur, quamuis in eadem scientia humilitatem non tenuit, qui commune bo-
num sibi specialiter arrogauit. Ait namque:

Quòd verbum absconditum inuisibilis Dei filius sit, cuius subtilitatem mens Spiritu sancto afflata raptim et occulte agnoscit. Caput XIX.

PORRO ad me dictum est verbum absconditum.] Verbum quippe absconditum,
Io.1.a inuisibilis Filius vocatur, de quo Ioannes ait: In principio erat verbum. Quod
ipse quoque absconditum insinuat, dum subiungit: Et verbum erat apud Deum, et
Deus erat verbum. Sed hoc verbum absconditum electorum mentibus dicitur, cum
potestas vnigeniti Filij credentibus manifestatur. Potest etiam per verbum abscon-
1. Io.2.d ditum, allocutio intimæ aspirationis intelligi: de qua Ioannes dicit: Vnctio eius do- C
cet vos de omnibus. Quæ nimirum aspiratio humanam mentem contingendo suble-
uat, et temporales cogitationes deprimens, æternis hanc desiderijs inflammat: vt
nihil ei iam, nisi quæ superna sunt, libeat: et cuncta, quæ inferius de humana perstre-
punt corruptione, contemnat. Absconditum ergo verbum audire, est locutionem
sancti Spiritus corde concipere. Quæ profecto sciri non potest, nisi a quo haberi po-
Io.14.b test. Vnde et veritatis voce de hac abscondita locutione dicitur: Ego rogabo patrem,
et alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum: Spiritum veri-
tatis, quem mundus non potest accipere. Sicut enim idem Paracletus post Mediato-
ris ascensum, alius humani generis consolator, in semetipso inuisibilis est: ita omnē,
quem repleuerit, ad desideranda inuisibilia accendit. Et quoniam mundana corda
sola visibilia diligunt, hunc mundus non accipit, quia ad diligenda inuisibilia non as- D
surgit. Sæculares etenim mentes quanto se foras per desideria dilatant, tanto ad rece-
ptionem illius sinum cordis angustant. Et quoniam valde in humano genere pauci
sunt, qui a desideriorum carnalium sorde purgati, ad perceptionem sancti Spiritus
ipsa hac purgatione dilatantur, verbum hoc absconditum dicitur: quia illud a qui-
busdam proculdubio in corde percipitur, quod a maxima hominum parte nescitur.
Vel certe hæc ipsa afflatio sancti Spiritus verbum absconditum est, quia sentiri potest,
sed strepitu locutionis exprimi non potest. Cum igitur diuina aspiratio sine strepitu
mentem subleuat; verbum absconditum auditur, quia sermo sancti Spiritus in aure
cordis silenter sonat. Vnde et subditur:

Quòd multis modis ad aurem nostræ intelligentiæ Deus venit: et quòd quando nobis de diuinitatis natura per contemplationem aliquid insinuat, nequaquam nobis loquitur, sed quasi susurrat. Caput XX. E

ET quasi furtiue suscepit auris mea venas susurrij eius.] Venas superni susurrij,
auris cordis furtiue suscipit: quia subtilitatem locutionis intimæ, afflata mens,
et raptim et occulte cognoscit. Nisi enim se ab exterioribus desiderijs abscondat, in-
terna non penetrat. Occultatur autem, vt audiat: et audit, vt occultetur: quia et sub-
tracta a visibilibus, inuisibilia conspicit: et repleta inuisibilibus, visibilia perfecte con-
temnit. Notādum vero, quòd non ait: Quasi furtiue suscepit auris mea susurrium eius,
sed venas susurrij eius. Susurrium quippe occulti verbi, est hæc ipsa locutio aspiratio-
nis internæ. Venæ autem susurrij dicuntur causarum origines, quibus hæc ipsa aspira-
tio ad mentem ducitur. Quasi enim venas susurrij sui aperit, cum nobis Deus latenter
insinuat,

A inſinuat, quibus modis ad noſtræ intelligentiæ aurem venit. Aliquando enim nos amore, aliquando terrore compungit: aliquando præſentia, quàm nulla ſint, oſtendit, et ad æterna diligenda deſiderium erigit: aliquando prius æterna indicat, vt poſt temporalia vileſcant. Aliquando noſtra nobis mala aperit, et ad hoc nos vſque, vt alienis etiam malis condoleamus, extendit. Aliquando mala aliena noſtris obtutibus obijcit, et compunctos mirabiliter a noſtra prauitate nos corrigit. Venas itaque diuini ſuſurrij furtiue audire, eſt occultos diuinæ aſpirationis modos tenuiter et latenter agnoſcere. Quamuis adhuc, vel ſuſurrium, vel venas ſuſurrij intelligere aliter valeamus. Qui enim ſuſurrat, occulte loquitur: et vocem non exprimit, ſed imitatur. Nos ergo quouſque carnis corruptione premimur, nullo modo claritatem diuinæ potentiæ, ſicut in ſe incommutabilis manet, videmus: quia acies infirmitatis noſtræ non
B ſuſtinet hoc, quod de eius æternitatis radio ſuper nos intolerabiliter fulget. Cum ergo ſe nobis omnipotens Deus per rimas contemplationis indicat, nequaquam nobis loquitur, ſed ſuſurrat: quia etſi ſe plene non intimat, quiddam tamen de ſe humanæ menti manifeſtat. Tunc autem nequaquam iam ſuſurrat, ſed loquitur, cum eius nobis ſpecies certa reuelatur. Hinc eſt enim, quod in Euangelio Veritas dicit: Pa- *Io.16.a*
lam de patre meo annunciabo vobis. Hinc Ioannes ait: Videbimus eum, ſicuti eſt. *1.Io.3.a*
Hinc Paulus dicit: Tunc cognoſcam, ſicut et cognitus ſum. Nunc autem diuinum ſu- *1.Cor.13.b*
ſurrium tot ad nos venas habet, quot creatis operibus ipſa diuinitas præſidet. Dũ enim quæ ſunt cuncta creata cernimus, in Creatoris admirationem ſubleuamur. Nam ſicut aqua leniter fluens, rimata per venas quæritur, vt augeatur, tantoq. ſe latius fundit, quanto venas apertiores inuenerit: ita nos, dum ſtudioſe diuinitatis notitiam ex crea-
C turæ eius conſideratione colligimus, quaſi ſuſurrij ad nos venas illius aperimus: quia per hoc, quod factum cernimus, virtutem Creatoris admiramur: et per ea, quæ ſunt in publico, illud ad nos emanat, quod latet in occulto. Quaſi enim per quendam ad nos ſonitum erumpit, dum conſiderāda nobis ſua opera oſtendit: in quo ſemetipſum, vtcumque indicat, dum, quàm ſit incomprehenſibilis manifeſtat. Quia igitur conſiderare eum digne non poſſumus, non eius vocem, ſed vix ſuſurrium audimus: plene enim quia perpendere neque ipſa, quæ ſunt creata, ſufficimus, recte dicitur: [Quaſi furtiue ſuſcepit auris mea venas ſuſurrij eius.] Proiecti quippe a paradiſi gaudijs, et cæcitatis pœna mulctati, vix ſuſurrij venas apprehendimus, quia ipſa quoque mira eius opera raptim tenuiterq. penſamus. Sciendum vero eſt, quia quan- 21.
to virtutem illius mens ſubleuata conſiderat, tanto eius rectitudinem repreſſa formi-
D dat. Vnde et recte ſubiungitur:

Quòd anima in nocte huius vitæ contemplans Deum, ad magnitudinis illius inhorreſcat aſpectum. Caput XXI.

IN horrore viſionis nocturnæ.] Horror nocturnæ viſionis, eſt pauor occultæ contemplationis. Humana etenim mens quo altius eleuata, quæ ſint æterna conſiderat, eo de factis temporalibus grauius tremefacta formidat: quia tanto ſe ream verius cernit, quanto ſe ab illo lumine diſcrepaſſe, quod ſuper ſe intermicat, conſpicit: ſicq. fit, vt illuminata plus metuat, quia magis aſpicit a veritatis regula per quanta diſcordat: eamq. graui formidine ſuus ipſe profectus quatit, quæ prius quaſi ſecura nihil videbat. Quamuis quantalibet virtute profecerit, non iam manifeſtum aliquid de
E æternitate comprehendit, ſed adhuc ſub cuiuſdam caligine imaginationis conſpicit. Vnde et hæc eadem viſio nocturna dicitur. In nocte quippe, ſicut et ſuperius diximus, dubie: in die autem conſtanter videmus. Quia igitur ad contemplandum interni ſolis radium, nubes ſeſe noſtræ corruptionis interſerit, nec ad infirmos noſtræ mentis oculos, illud ſicut eſt incommutabile lumen, erumpit: adhuc Deum quaſi in nocturna viſione cernimus, cum proculdubio ſub incerta contemplatione caligamus. Sed quamuis extremum de illo aliquid mens conceperit, in conſideratione tamen eius magnitudinis inhorreſcit, et magis metuit: quia ipſis contemplationis eius veſtigijs ſe imparem ſentit, atque ad ſe relapſa, eum arctius diligit: cuius miram dulcedinem ferre non valens, vix hanc ſub incerta viſione guſtauit. Sed quia ad huius ſubleuationis culmen minime pertingitur, niſi prius deſideriorum carnalium importune perſtrepens turba reprimatur, recte ſubiungitur:

Quibus

Quibus modis sacra scriptura somnum accipiat: Et quid sit, quòd Iacob lapide ad caput posito dormiens, scalam cælo inhærentem, et Dominum scalæ innixum, et angelos ascendentes et descendentes vidit. Caput XXII. A

QVando solet sopor occupare homines.] Quisquis ea, quæ mundi sunt, agere appetit, quasi vigilat: quisquis vero internam quietem quærens, huius mundi strepitum fugit, velut obdormiscit. Sed prius sciendum est, quia in scriptura sacra figurate positus, tribus modis somnus accipitur. Aliquando enim somno mors carnis, aliquando torpor negligentiæ, aliquando vero exprimitur, calcatis terrenis desiderijs, quies vitæ. Somni namque, vel dormitionis nomine, carnis mors intimatur, sicut
1.Thess.4.b Paulus ait: Nolo vos ignorare fratres de dormientibus. Et paulo post: Ira et Deus eos, qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. Somno rursum torpor negligentiæ B
Rom.13.b designatur, sicut ab eodem Paulo dicitur: Hora est iam nos de somno surgere. Et rur-
1.Cor.15.d sum: Euigilate iusti, et nolite peccare. Somno quoque, calcatis carnis desiderijs, vitæ
Can.5.a quies figuratur, sicut Sponsæ voce in Canticis Canticorum dicitur: Ego dormio, et cor meum vigilat: quia videlicet sancta mens, quo se a strepitu temporalis concupiscentiæ comprimit, eo verius interna cognoscit, et tanto alacrius ad intima vigilat,
Gen.28.b quanto se ab exteriori inquietudine occultat. Quod bene per Iacob in itinere dormientem figuratur, qui ad caput lapidem posuit, et obdormiuit: a terra scalam cælo inhærentem, innixum scalæ Deum, ascendentes quoque et descendentes angelos vidit. In itinere quippe dormire, est in hoc præsentis vitæ transitu, a rerum temporalium amore quiescere. In itinere dormire, est in dierum labentium cursu ab appetitu visibilium mentis oculos claudere, quos primis hominibus seductor aperuit, qui C
Gen.3.a dixit: Scit enim Deus, quòd in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri. Vnde et paulo post subditur: Tulit de fructu illius, et comedit: deditq. viro suo, qui comedit, et aperti sunt oculi amborum. Culpa quippe oculos concupiscentiæ aperuit, quos innocentia clausos tenebat. Angelos vero ascendentes et descendentes cernere, est ciues supernæ patriæ contemplari: vel quanto amore auctori suo semetipsos transcendendo inhæreant, vel quanta compassione charitatis, nostris infirmitatibus condescendant. Et notandum valde est, quòd ille dormiens angelos conspicit, qui in lapide caput ponit: quia nimirum ipse ab exterioribus operibus cessans, interna penetrat, qui intenta mente, quæ principale est hominis, imitationem sui Redemptoris obseruat. Caput quippe in lapide ponere, est mente Christo inhærere. Qui enim a præsentis vitæ actione remoti sunt, sed ad superna nullo amore rapiuntur, D dormire possunt: sed videre Angelos nequeunt, quia caput in lapide tenere contem-
22. nunt. Sunt namque nonnulli, qui mundi quidem actiones fugiunt, sed nullis virtutibus exercentur. Hi nimirum torpore, non studio dormiunt, et idcirco interna non conspiciunt: quia caput non in lapide, sed in terra posuerunt. Quibus minimum contingit, vt quanto securius ab externis actionibus cessant, tanto larius immundæ in se cogitationis strepitum per otium congerant. Vnde sub Iudææ specie per Pro-
Thren.1.b phetam torpens ocio anima defletur, cum dicitur: Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata eius. Præcepto etenim legis, ab exteriori opere in sabbato cessatur. Hostes ergo sabbata videntes irrident, cum maligni spiritus ipsa vacationis otia ad cogitationes illicitas pertrahunt: vt vnaquæque reproba anima, quo remota ab externis actionibus seruire Deo creditur, eo magis eorum tyrannidi illicita cogitando famuletur. Sancti autem viri, qui a mundi operibus non torpore, sed virtute sopiuntur, laboriosius dormiunt, quàm vigilare potuerunt, quia in eo, quòd actiones huius sæculi deserentes superant, robusto conflictu quotidie contra semetipsos pugnant, E ne mens per negligentiam torpeat, ne subacta otio per desideria immunda frigescat, ne ipsis bonis desiderijs plus iusto inferueat, ne sub discretionis specie sibimet parcendo, a perfectione langueścat. Agit hæc, et ab huius mundi inquieta concupiscentia se penitus subtrahit, ac terrenarum actionum strepitum deserit, et per quietis studium virtutibus intenta, vigilans dormit. Neque enim ad contemplanda interna perducitur, nisi ab his, quæ exterius implicant, studiose subtrahatur. Hinc est enim,
Matt.6.c quod per semetipsam Veritas dicit: Nemo potest duobus dominis seruire. Hinc Pau-
2.Tim.2.a lus ait: Nemo militans Deo, implicat se negotijs sæcularibus, vt ei placeat, cui se probauit.

A probauit. Hinc per Prophetam Dominus admonens dicit: Vacate, et videte, quoniam ego sum Deus. Quia igitur nequaquam notitia interna conspicitur, nisi ab externa implicatione cessetur: recte nunc verbi absconditi et diuini susurrij tempus exprimitur, cum dicitur: In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines: quia nimirum mens nostra nullo modo ad vim intimæ contemplationis rapitur, nisi studiose prius a terrenorum desideriorum tumultu sopiatur. Sed humanus animus quadam suæ contemplationis machina subleuatus, quo super se altiora conspicit, eo in semetipso terribilius contremiscit. Vnde et apte subditur: Ps. 45.

Quòd cum mens ad cælestia secreta se subleuat, totum humanæ virtutis robur contremiscit: et quid sit, quòd Manue, angelo viso, timet, et vxor eius non timet. Caput XXIII.

B

PAuor tenuit me, et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt.] Quid per ossa, nisi fortia acta signantur? De quibus et per Prophetam dicitur: Dominus custodit omnia ossa eorum. Et sæpe ea, quæ agunt homines, esse alicuius momenti æstimant: quia districtionis intimæ quàm sit subtile iudicium, ignorant. Sed cum per contemplationem rapti superna conspiciunt, ab ipsa aliquo modo præsumptionis suæ securitate liquescunt: et tanto magis in diuino conspectu trepidant, quanto nec bona sua digna eius examine, quem conspiciunt, pensant. Hinc est enim, quòd is, qui fortia operando profecerat, per spiritum subleuatus clamabat: Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi? Ac si diceret: Carnes meæ verba non habent, quia infirma mea apud te funditus silent. Ossa autem mea tuæ magnitudinis laudem dicunt, quia ipsa quoque, quæ esse in me fortia credidi, tua consideratione
C contremiscunt. Hinc est enim, quòd Manue, viso angelo, pertimescens dicit: Morte moriemur, quia vidimus Dominum. Quem vxor protinus consolatur, dicens: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum et libamenta non suscepisset. Quid est hoc, quòd ad visionem angeli vir fit timidus, et mulier audax: nisi quòd nobis quoties cælestia demonstrantur, spiritus quidem pauore se concutit, sed tamen spes præsumit? Inde namque spes ad maiora audenda sese erigit, vnde turbatur spiritus: quia ea, quæ superna sunt, prior videt. Quia igitur cum altiora secretorum cælestium subleuata mens conspicit, cuncta humanarum virium soliditas contremiscit, recte nunc dicitur: [Pauor tenuit me, et tremor, et omnia ossa mea perterrita sunt.] Ac si aperte diceretur: Subtilitatis intimæ arcana percipiens: vnde me apud me fortē credidi, ante conspectum iudicis inde titubaui. Districtionem quippe diui-
D næ iustitiæ contemplantes, etiam de ipsis operibus iure pertimescimus, quæ nos fortia egisse putabamus. Ducta namque ad internam regulam nostra rectitudo, si districtum iudicium inuenit, multis fortitudinū suarum finibus in intimā rectitudinem impingit. Vnde bene Paulus cū et virtutum ossa habere se cerneret, et tamen sub districto examine hæc eadem eius ossa trepidarent, ait: Mihi pro minimo est, vt a vobis iudicer, aut ab humano die. Sed neque meipsum iudico: nihil enim mihi conscius sum. Sed quia auditis venis diuini susurrij, hæc eadem eius ossa contremuerunt, illico adiunxit: Sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est. Ac si diceret: Recta egisse me recolo, attamen de meritis non præsumo: quia ad eius examen vita nostra ducitur, sub quo nostræ fortitudinis et ossa turbantur. Sed cum mens in contemplatione suspenditur, cum carnis angustias superans, per speculationis vim de
E libertate aliquid intimæ securitatis rimatur, stare diu super semetipsam non potest: quia etsi hanc spiritus ad summa vehit, caro tamen ipso adhuc corruptionis suæ pondere deorsum premit. Vnde et subditur: [Et cum spiritus, me præsente, transiret, inhorruerunt pili carnis meæ.] Nobis præsentibus, spiritus transit, quando inuisibilia cognoscimus, et tamen hæc non solide, sed raptim videmus. Neque enim in suauitate contemplationis intimæ diu mens figitur: quia ad semetipsam immensitate luminis reuerberata reuocatur. Cumq. internam dulcedinem degustat, amore æstuat, ire super semetipsam nititur, sed ad infirmitatis suæ tenebras fracta relabitur, et magna virtute proficiens, videt quia videre non possit hoc, quod ardenter diligit: nec tam ardenter diligeret, nisi aliquatenus videret. Non ergo stat, sed transit spiritus, quia supernam lucem nostra nobis contemplatio et inhianti-

Ps. 33. d — Ps. 34. b — Iud. 13. a — 23. — 1. Cor. 4. a — Idem in Cant. c. 1. et hom. 2.

bus aperit, et mox infirmantibus abſcondit. Et quia in hac vita quantalibet virtute A
Sap. 9. b quis profecerit, adhuc tamen corruptionis ſuæ ſtimulum ſentit: Corpus quippe, quod corrumpitur, aggrauat animam, et deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem: recte ſubditur:

Quid ſit, quòd leuitarum pili iuſſi ſunt radi, non euelli. Caput XXIIII.

INhorruerunt pili carnis meæ.] Pili etenim carnis ſunt quælibet ſuperflua humanæ corruptionis. Pili carnis ſunt vitæ veteris cogitationes, quas ſic a mente abſcindimus, vt de amiſſione earum nullo dolore fatigemur. Bene autem per Moyſen dicitur: Leuitæ radant omnes pilos carnis ſuæ. Leuita quippe aſſumptus vocatur.
Num. 8. a Oportet ergo leuitas omnes pilos carnis radere: quia is, qui in obſequijs diuinis aſſumitur, debet ante Dei oculos a cunctis carnis cogitationibus mundus apparere, ne illicitas cogitationes mens profetat, et pulchram animæ ſpeciem quaſi pilis fructificantibus deformem reddat. Sed quantalibet, vt diximus, quempiam virtus ſanctæ conuerſationis euexerit, adhuc tamen ei de vetuſtate vitæ naſcitur, quod toleretur. Vnde et ipſi leuitarum pili radi præcepti ſunt, non euelli. Raſis etenim pilis, in carne radices remanent, et creſcunt, vt iterum radantur: quia magno quidem ſtudio ſuperfluæ cogitationes amputandæ ſunt, ſed tamen amputari funditus nequaquam poſſunt. Semper enim caro ſuperflua generat, quæ ſemper ſpiritus ferro ſolicitudinis recidat. Sed tamen hæc in nobis tunc ſubtilius conſpicimus, cum ſpeculationis alta penetramus. Vnde recte nunc dicitur: [Cum ſpiritus, me præſente, tranſiret, inhorruerunt
24. pili carnis meæ.] Humana etenim mens in contemplationis arce ſubleuata, tanto ſemetipſam durius de ſuperfluis cruciat, quanto nimis ſubtile conſpicit eſſe, quod amat. Et cum pulchrum intuetur hoc, quod ſuper ſe appetit, diſtricte iudicat quidquid in ſe infirmum prius tranquille tolerabat: Tranſeunte ergo ſpiritu, pili pertimeſcunt: quia ante compunctionis vim, cogitationes ſuperfluæ fugiunt, vt nihil fluxum, nihil iam remiſſum libeat, quia afflictam mentem etiam contra ſemetipſam viſitationis intimæ ſeueritas inflammat. Cumque hoc, quod in corde illicitum naſcitur, continua diſtrictione reſecatur: fit plerumque, vt vegetata mens, paulo latius radio ſuæ ſpeculationis inhæreat, et pene figat ſpiritum, qui tranſibat. Nec tamen hæc ipſa contemplationis mora diuinitatis plene vim aperit, quia eius immenſitas humanas vires auctas ſubleuataſq. tranſcendit. Vnde et bene ſubditur:

Quòd ſi homo non peccaſſet, in carne futurus eſſet ſpiritalis, qui peccando factus eſt mente carnalis, atque viſibilibus immerſus, ad inuiſibilia non aſſurgit. D
Caput XXV.

STetit quidam, cuius non agnoſcebam vultum.] Quidam namque, non dicimus, niſi de eo vtique, quem exprimere aut nolumus, aut non valemus. Sed qua mente hoc loco dicitur quidam, videlicet exponitur cum protinus ſubinfertur: [Cuius non agnoſcebam vultum.] Humana quippe anima, primorum hominum vitio a paradiſi gaudijs expulſa, lucem inuiſibilium perdidit, et totam ſe in amorem viſibilium fudit: tantoq. ab interna ſpeculatione cæcata eſt, quanto foras deformiter ſparſa: vnde fit, vt nulla nouerit, niſi ea, quæ corporeis oculis, vt ita dixerim, palpando cognoſcit. Homo enim, qui ſi præceptum ſeruare voluiſſet, etiã carne ſpiritalis futurus erat, peccando factus eſt etiam mente carnalis, vt ſola cogitet, quæ ad animum per imagines corporum trahit. Corpus quippe eſt cæli, terræ, aquarum, animalium, cunctarumq. E
rerum viſibilium, quas indeſinenter intuetur, in quibus dum totam ſe delectata mens proijcit, ab internæ intelligentæ ſubtilitate groſſeſcit: et quia iam erigere ad ſumma ſe non valet, in his infirma libenter iacet. Cum vero miris conatibus ab his exurgere nititur, magnum valde eſt, ſi ad cognitionem ſuam, repreſſa corporali ſpecie, anima perducatur, vt ſemetipſam ſine corporea imagine cogitet, et cogitando ſe, viam ſibi vſque ad conſiderandam æternitatis ſubſtantiam paret. Hoc autem,
25. modo, quaſi quandam ſcalam ſibi exhibet ſemetipſam, per quam ab exterioribus aſcendendo in ſe tranſeat, et a ſe in auctorem tendat. Cum enim corporeas imagines deſerit, inſemetipſam mens veniens, non modicum aſcendit. Sed quamuis incorporea ſit anima, quia tamen corpori inhæret, ex ipſa ſui qualitate localis cogno-

A cognoscitur, quæ carnali loco detinetur. Quæ dũ obliuiscitur scita, conoscit incognita, meminit obliuioni mandata, hilarescit, post tristia, addicitur post læta: ipsa sui diuersitate indicat, quantum a substantia æternæ incommutabilitatis natura distat: quæ semper, vt est, idem est: vbique præsens, vbique inuisibilis, vbique tota, vbique incomprehensibilis: per inhiantem mentem sine aspectu cernitur, sine voce auditur, sine motu suscipitur, sine corpore tangitur, sine loco retinetur. Hanc nimirum substantiam cum animus cogitat, assuetus rebus corporalibus, diuersarum imaginum phantasmata sustinet. Quæ dum ab intentionis suæ oculis abigit manu discretionis, postponens ei omnia, iam hanc aliquatenus conspicit. Quã si necdum quid sit apprehendit, agnouit certe, quid non sit. Quia ergo ad insueta mens rapitur, cum diuinitatis essentiam rimatur, recte nunc dicitur: [Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum.]

B Bene autem dictum est, stetit. Omnis quippe Creatura, quia ex nihilo facta est, et per semetipsam ad nihilum tendit, non stare habet, sed defluere. Rationalis vero creatura eo ipso, quo ad imaginem Creatoris condita est, ne ad nihilum transeat, figitur: irrationalis autem nequaquam figitur, sed donec visionis suæ ministerio vniuersitatis speciem impleat, transeundo tardatur. Nam etsi cælum ac terra post in æternum permanent, in semetipsis tamen nunc ad nihilum properant. sed pro eorum vsu, quibus seruiunt, in melius mutanda perseuerant. Stare ergo, solius Creatoris est, per quem cuncta non transeuntem transeunt, et in quo aliqua ne transeant, retinentur. Vnde et Redemptor noster, quia diuinitatis eius status capi ab humana mente non potuit, hunc se nobis ad nos veniens creatus, natus, mortuus, sepultus, resurgens, atque ad cælestia rediens, quasi transeundo monstrauit. Quod bene per Euangelium illuminato cæco innotuit, cui transiens auditum præbuit, sed stans oculos reparauit. Per humanitatis quippe dispensationem transire habet: per diuinitatis vero potentiam, qua vbique præsens est, stare. Voces igitur cæcitatis nostræ Dominus audire transiens dicitur, quia humanæ miseriæ factus homo miseretur. Stans autem lucem reparat, quia infirmitatis nostræ tenebras ex virtute diuinitatis illustrat. Bene ergo, postquam dictum est: Cum spiritus, me pręsente, pertransiret, subditur: [Stetit quidam, cuius non agnoscebam vultum.] Ac si aperte diceretur: Eum, quem per transitum sensi, non transire deprehendi. Ipse est ergo, qui transit: ipse, qui stat. Transit enim, quia teneri cognitus non valet. Stat autem, quia inquantum cognoscitur, incommutabilis apparet. Quia ergo raptim is, qui semper idem est, cernitur, simul Deus, et transiens, et stans videtur. Vel certe stare eius, est nulla mutatione variari, sicut ad Moysen dicitur: Ego sum, qui sum. Et sicut hunc Iacobus insinuat, dicens: Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Quia vero quisquis iam aliquid de contemplatione æternitatis apprehendit, hanc per coæternam eius speciem conspicit, recte subiungitur: [Imago coram oculis meis.] Imago quippe patris, filius est: sicut de condito homine Moyses insinuat, dicens: Creauit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit illum. Et sicut per expressionem sapientiæ de Dei filio quidam sapiens dicit: Candor est enim lucis æternæ. Et sicut Paulus ait: Qui cum sit splendor gloriæ, ac figura substantiæ eius. Cum ergo eternitas eius cernitur, prout infirmitatis nostræ possibilitas admittit, imago eius, mentis nostræ oculis antefertur: quia cum vere in patrem tendimus, hunc quantum accipimus, per suam imaginem, id est, per Filium videmus: et per eam speciem, quæ de ipso sine initio nata est, eum aliquo modo cernere, qui nec cœpit, nec desinet, conamur.

E Vnde, et hæc eadem Veritas in Euangelio dicit: Nemo venit ad patrem, nisi per me. Bene autem subditur:

(Margin: Matt. 9. d. et 20. d. et Mar. 8. d. et Luc. 18. f. et Io. 9. a; Exod. 3. a; Iac. 1. c; Gen. 1. a; Sap. 7. e; Heb. 1. a; Io 14. a)

Quòd per auram lenem Spiritus sanctus accipiatur, cuius præsentiam ex subtilitate sua Helias agnouit: vnde in libro Regum, non in spiritu grandi et forti, neque in commotione, neque in igne, sed in sibilo auræ tenuis transitum Domini intellexit. Caput XXVI.

ET vocem quasi auræ lenis audiui.] Quid enim per vocem auræ lenis, nisi cognitio Spiritus sancti designatur? Qui de patre procedens, et de eo, quod est Filij accipiens, nostræ tenuiter notitiæ infirmitatis infunditur. Qui tamen super Apostolos veniens, per exteriorem sonum tamquam per vehementem spiritum demonstratur,

Act. 2. a cum dicitur: Factus est repente de cælo sonus tamquam aduenientis spiritus vehementis. Sanctus enim spiritus cum se notitiæ humanæ infirmitatis insinuat, et sonitu vehementis spiritus, et voce auræ lenis exprimitur: quia videlicet veniens, et vehemens est et lenis. Lenis, quia notitiam suam, quatenus cognosci vtcumque valeat, nostris sensibus temperat: Vehemens, quia quantumlibet hanc temperet, aduentu tamen suo infirmitatis nostræ cæcitatem illuminando perturbat. Illustratione enim sua nos leniter tangit, sed inopiam nostram immaniter concutit. Vox ergo Dei quasi auræ lenis auditur, quia in hac adhuc vita positis contemplatoribus suis, nequaquam se diuinitas sicut est, insinuat, sed lippientibus mentis nostræ oculis claritatem suam tenuiter demonstrat. Quod bene ipsa legis acceptione signatur, cum dicitur: quia Moyses ascendit, et Dominus in montem descendit. Mons quippe est ipsa nostra contemplatio, in quam nos ascendimus, vt ad ea, quæ vltra infirmitatem nostram sunt videnda, subleuemur. Sed in hanc Dominus descendit, quia nobis multum proficientibus, parum de se aliquid sensibus nostris aperit, si tamen dici in illo, vel parum, vel aliquid potest qui vnus semper, et idem permanens, intelligi partiliter non potest, et tamen a suis fidelibus participari dicitur, cum in eius substantia pars nullatenus admittatur. Sed quia hunc exprimere perfecto sermone non possumus, humanitatis nostræ modulo, quasi infantiæ imbecillitate præpediti, cum aliquatenus balbutiendo resonamus. Quia vero et in magna contemplatione subleuati, subtile quid de æternitatis cognitone pertingimus, sacræ historiæ verbis ostenditur, cum de cognitione Dei propheta nobilis Helias edocetur. Cui cum transiturum ante eum se Dominus permitteret, dicens: Ecce Dominus transit, et spiritus grandis et fortis subuertens montes, et conterens petras ante Dominum, illico adiunxit: Non in spiritu Dominus. Et post spiritum commotio, non in commotione Dominus. Et post commotionem ignis, non in igne Dominus. Et post ignem sibilus auræ tenuis, et ibi Dominus. Spriritus quippe ante Dominum euertit montes et petras conterit: quia pauor, qui ex aduentu eius irruit, et altitudinem cordis nostri deijcit, et duritiam liquefacit. Sed spiritui commotionis, et igni non inesse Dominus dicitur, esse vero in sibilo auræ tenuis non negatur: quia nimirum mens cum in contemplationis sublimitate suspenditur, quidquid perfecte conspicere praualet, Deus non est. Cum vero subtile aliquid conspicit, hoc est, quod de incomprehensibili substantia æternitatis audit. Quasi enim sibilum tenuis auræ percipimus, cum saporem incircumscriptæ veritatis contemplatione subita subtiliter degustamus. Tunc ergo verum est, quod de Deo cognoscimus: cum plene nos aliquid de illo cognoscere non posse sentimus. Vnde bene illic subditur: Quod cum audisset Helias, operuit vultum suum pallio, et ingresso stetit in ostio speluncæ. Post auræ tenuis sibilum, vultum suum Propheta pallio operuit, quia in ipsa subtilissima contemplationis veritatis, quanta ignorantia homo contegatur, agnoscit. Vultui namque pallium superinducere est, ne altiora mens quærere audeat, hanc ex consideratione propriæ infirmitatis velare, vt nequaquam intelligentiæ oculos vltra se præcipitanter aperiat, sed ad hoc, quòd apprehendere non valet, reuerenter claudat. Qui hæc agens, in speluncæ ostio stetisse describitur. Quid namque spelunca nostra est, nisi hæc corruptionis habitatio, in qua adhuc ex vetustate retinemur? Sed cum aliquid percipere de cognitione diuinitatis incipimus, quasi iam in speluncæ nostræ ostio stamus. Quia enim progredi perfecte non possumus, ad cognitionem tamen veritatis inhiantes, iam aliquid de libertatis aura captamus. In ingressu ergo speluncæ stare, est represso nostræ corruptionis obstaculo, ad cognitionem veritatis incipere exire. Vnde et nube in tabernaculum descendente, Israelitæ e longinquo cernentes, in papilionum suorum ostijs stetisse memorantur: quia hi, qui aduentum diuinitatis vtcumque conspiciunt, quasi iam ex habitaculo carnis procedunt. Quia igitur humana mens quantalibet se virtute tetenderit, vix de intimis extrema cognoscit, recte nunc dicitur: [Et vocem quasi auræ lenis audiui.] Sed quoniam cum de se saltem parum nobis diuina cognitio exhibet, infirmitatis nostræ ignorantiam perfecte docet: qui vocem auræ lenis audiuit, dicat quæ ex ipsa hac auditione didicerit. Sequitur:

Marginal notes: Exod. 24. a. c. 26. (beside "nuiter demonstrat"); Idem lib. 30. Mor. c. 28.; 3. Reg. 19.; Exod. 33. Section letters: A, B, C, D, E.

Quòd

A *Quòd qui de flagello Dei murmurant, iustitiam ferientis accusant.* Caput XXVII.

NVmquid homo Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir?] Humana iustitia diuinæ iustitiæ comparata, iniustitia est: quia et lucerna in tenebris fulgere cernitur, sed in solis radio posita tenebratur. Quid ergo Eliphas raptus in contemplatione cognouit, nisi, quòd iustificari homo, Dei comparatione, non possit? Recta namque credimus, quæ exterius operamur, sed cum minime interna cognoscimus, quasi in solis radio positi caligamus. Cum vero illa, vtcumque percipimus, ista non vtcumque iudicamus, quia tanto quisque subtilius de tenebris iudicat, quanto ei verius claritas lucis constat. Qui enim lucem videt, scit, quid de tenebris æstimet. Nam qui candorem lucis ignorat, etiam obscura pro lucidis approbat. Bene autem B subditur: [Aut Factore suo purior erit vir?] Quisquis de persecutione murmurat, quid aliud, quàm iustitiam ferientis accusat? Puriorem ergo se vir Factore suo existimat, si contra flagellum querelam parat, eumq. sibi proculdubio postponit, cuius iudicium de sua afflictione redarguit. Vt ergo homo reprehendere non audeat iudicem culpæ, hunc humiliter cogitet auctorem naturæ: quia qui mire hominem ex nihilo fecit, factum impie non affligit. Quod tunc Eliphas didicit, cum vocem quasi auræ lenis audiuit. In consideratione namque diuinæ magnitudinis discitur, quàm humiliter in sua animaduersione timeatur. Et qui superna degustat, inferiora æquanimiter tolerat, quia plene intus conspicit, quanti æstimet, quod foris agit. Male enim se rectum putat, qui regulam summæ rectitudinis ignorat. Et sæpe lignum rectum creditur, si ad regulam non ducatur: sed cum regulæ iungitur, per quantam tortitudi-C nem tumescit, inuenitur: quia nimirum rectitudo accedens increpat, quod oculus deceptus approbat. Eliphas itaque quia superna conspexit, districtum iudicium de inferioribus exerit: et quamuis beatum Iob non recte redarguit, in comparatione tamen Creatoris omnium, omnem creaturæ modum recte describit, dicens:

Quòd Deus angelicam naturam condidit mirabilem, vt ex libero arbitrio, qui manere nollent, ruerent, et maioris meriti fierent, qui mutabilitatis suæ conditionem voluntatis statione fixissent. Caput XXVIII.

ECce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit prauitatem: quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur, velut a tinea?] Natura angelica etsi contemplationi Auctoris inhærendo, 27.
D in statu suo immutabiliter permanet, eo ipso tamen quo creatura est, in semetipsa vicissitudinem mutabilitatis habet. Mutari autem, ex alio in aliud ire est, et in semetipso stabilem non esse. Vnaquæque enim res quasi tot passibus ad aliud tendit, quod mu- *Sup. p. 17. n. 51.*
tabilitatis suæ motibus subiacet. Sola autem natura incomprehensibilis a statu suo nescit moueri, quæ ab eo, quod semper idem est, nescit immutari. Nam si angelorum substantia a mutabilitatis motu fuisset aliena, bene ab Auctore condita, nequaquam in reprobis spiritibus a beatitudinis suæ arce cecidisset. Mire autem omnipotens Deus naturam summorum spirituum bonam, sed mutabilem condidit: vt et qui permanere nollent, ruerent, et qui in conditione persisterent, tanto in ea iam dignius, quanto ex arbitrio starent: et eo maioris apud Deum meriti fierent, quo mutabilitatis suæ motum, voluntatis statione fixissent. Quia ergo ipsa quoque natura ange-E lica est in semetipsa mutabilis, quam videlicet mutabilitatem vicit per hoc, quod ei, qui semper idem est, vinculis amoris alligatur, recte nunc dicitur: [Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles.] Atque eiusdem protinus documentum mutabilitatis adiungitur, cum de apostatis spiritibus subinfertur: [Et in angelis suis reperit prauitatẽ.] Ex quorum comparatione bene casus infirmitatis humanæ considerationem colligit, cum ilico subnectit: [Quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut a tinea?] Luteas quippe domos habitamus, quia in corporibus terrenis subsistimus. Quæ bene Paulus considerans ait: *2. Cor. 4.*
Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Et rursum: Scimus quia si terrestris do- *2. Cor. 5.*
mus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam. Terrenum quoque fundamentũ, est substantia carnis. Quod in se solicite Psalmista conspexerat, cum dicebat: Non est occultatum os meum a te, *Ps. 138.*

quod fecisti in occulto, et substantia mea in inferioribus terræ. Tinea autem de A veste nascitur, et eandem vestem, de qua oritur, oriendo corrumpit. Quasi quædam vero vestis animæ caro est, sed hæc nimirum vestis habet tineam suam: quia ab ipsa carnalis tentatio oritur, ex qua laceratur. Quasi enim quadam sua tinea vestis nostra consumitur, cum caro corruptibilis tentationem gignit, et per hanc ad interitum peruenit. Velut a rinea homo consumitur, cum de se oritur, vnde conteratur. Ac si aperte dicat: Si illi spiritus esse ex se incommutabiles nequeunt, qui nulla carnis infirmitate deprimuntur, qua temeritate se homines in bono permanere constanter existimant, quos in eo, quòd intellectus ad summa euehit, carnalis infirmi-
28. tas aggrauans præpedit: vt per corruptionis vitium in semetipsis habeant, vnde ab intima nouitate veterascant? Possunt quoque per Angelos, sancti Doctores intelligi,
Malac. 2. b sicut per Prophetam dicitur: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore eius: quia Angelus Domini exercituum est. Qui quantalibet virtute fulgeant, esse omnino sine culpa nequeunt, cum iter præsentis illecebrosum vitæ gradiuntur: quia eorum nimirum gressus tangitur, aut luto illiciti operis, aut puluere cogitationis. Domos autem luteas habitant, qui de illecebrosa hac vita carnis exul- B
Phil. 3. d tant. Hanc domum luteam Paulus contempserat habitare, cum dicebat: Nostra autem conuersatio in cælis est. Dicat ergo: [Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles: et in Angelis suis reperit prauitatem, quanto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut a tinea?] Ac si aperte dicat: Si præsentis vitæ viam illi sine contagione transire nequeunt, qui æterna cogitantes se contra temporalia accingunt, quæ detrimenta illi sustinent, qui esse se in carnalis habitationis voluptatibus gaudent? Qui enim seruiunt ei, non sunt stabiles, quia cum mens ad alta nititur, carnis suæ cogitatione dissipatur: ita, vt sæpe animus dum C intimis inhiat, dum sola cælestia expectat, subita carnali delectatione perculsus, a semetipso scissus iaceat: et qui se infirmitatis suæ molestias superasse gaudebat, repentino vulnere prostratus gemat. Prauitas ergo, et in Angelis reperitur, dum ipsos quoque qui veritatem nunciant, nonnumquam surreptio vitæ fallacis grauat. Si ergo hi etiam mundi huius iniquitate feriuntur, quos contra eum sancta intentio erigit, quibus ictibus illi penetrantur, quos ante eius iacula, ipsa infirmitatis suæ delectatio sternit? Qui bene velut a tinea consumi describuntur. Tinea quippe damnum facit, et sonitum non facit: ita iniquorum mentes, quia damna sua considerare negligunt, integritatem quasi nescientes perdunt. Amittunt namque a corde innocentiam, ab ore veritatem, a carne continentiam, et per accessum temporis ab ætate vitam. Sed hæc se indesinenter amittere, nequaquã conspiciunt, dum toto desiderio D curis temporalibus occupantur. Quasi ergo a tinea consumuntur, quia sine sonitu, culpæ morsum tolerant, dum quanta detrimenta vitæ et innocentiæ patiantur, ignorant. Vnde et bene subditur: [De mane vsque ad vesperam succidentur.] A mane vsque ad vesperam peccator succiditur, dum a vitæ suæ exordio vsque ad terminum iniquitatis perpetratione vulneratur. Omni namque tempore reprobi per augmentum malitiæ contra se ictus ingeminant, quibus succisi in profundum ruant.
Ps. 54. d De quibus bene per Psalmistam dicitur: Viri sanguinum, et dolosi non dimidiabunt dies suos. Dies quippe dimidiare, est tempus vitæ malum voluptatibus ductum, ad pœnitentiæ lamenta diuidere, atque hoc ad bonum vsum partiendo reparare, sed iniqui dies suos nequaquam dimidiant, quia peruersam mentem, nec in extremo tem-
Ephes. 5. d pore immutant. Quo contra bene Paulus admonet dicens: Redimentes tempus, E quoniam dies mali sunt. Tempus quippe redimimus, quando anteactam vitam, quã lasciuiendo perdidimus, flendo reparamus. Sequitur: [Et quia nullus intelligit, in æternum peribunt.] Nullus videlicet eorum, qui a mane vsque ad vesperam succidentur. Nullus intelligit, vel eorum, qui pereunt, vel eorum, qui perditos mores pe-
Isa. 57. a reuntium imitantur. Vnde alias scriptum est: Iustus perit, et nemo est, qui recogitet in corde suo, et viri misericordiæ colliguntur, quia non est, qui intelligat. Iniqui ergo dum sola temporalia appetunt, et quæ bona electis in æternum maneant, scire contemnunt, dum iustorum afflictionem conspiciunt, sed quæ sit afflictionis retributio non agnoscunt, actionis suæ pedem in profundum porrigunt: quia a luce intelligẽtiæ sponte sua oculos claudunt. Multis enim mali voluptatibus decepti, dum quæ vi-

A quæ vident, temporaliter diligunt, a semetipsis alienati non vident, vbi in æternum ruunt. Potest etiam mane prosperitas, vespere huius mundi aduersitas designari. De mane ergo vsque ad vesperam reprobi succiduntur, quia et per prospera lasciuientes depereunt, et per aduersa impatientes ad insaniam exurgunt. Quos De mane vsque ad vesperam nequaquam culpa succideret, si vel prospera fomentum crederent, vel aduersa sectionem sui vulneris æstimarent. Sed quia nequaquam sic humani generis 29. multitudo deseritur, vt cuncta ad interitum tendere, permittatur, sunt nonnulli, qui præsentis vitæ oblectamēta despiciunt, etiam cum adsunt, transitoria esse considerant, atque hæc ex amore æternitatis calcant. Cumq. in hoc primo gradu iudicij gressum ponunt, vegetiores ad altiora perueniunt, vt cuncta temporalia non solum quia citius sunt admittenda, despiciant, sed his inhærere non appetant: etiam si æterna esse potuissent: et a pulchre conditis amorē subtrahunt, quia in ipsum Auctorem pulchri- B tudinis cordis passibus tendunt. Et sunt nonnulli, qui bona vitæ præsentis diligunt, sed tamen hæc nullatenus assequuntur: qui rebus temporalibus totis desiderijs inhiant, mundi gloriam quærunt, sed adipisci nequaquam possunt. Hos, vt ita dixerim, cor ad mundum pertrahit, mundus ad cor repellit. Nam sæpe contingit, vt ipsis suis aduersitatibus fracti ad mentem redeant, et in semetipsis reuersi considerent, quàm sint inania, quæ quærebant, seseq. pro tam stulto desiderio protinus ad lamentum vertant, et tanto valentius æterna desiderent, quanto se stultius laborasse pro temporalibus doleant. Vnde bene descriptis reprobis subditur:

Quòd eos, quos mundus hic despicit, Deus eligit: et quid sit, quòd puer Amalechita dux David in persecutione hostium efficitur. Caput XXIX.

C QVi autem reliqui fuerint, auferētur ex eis.] Quos alios reliquos, nisi huius mundi despectos accipimus? Quos dum præsens sæculum ad nullius gloriæ vsum eligit, quasi minimos indignosq. derelinquit. Sed mundi reliquos auferre Dominus dicitur, quia despectos huius sæculi eligere designatur, Paulo attestante, qui ait: Non 1.Cor.1.d multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia. Quod bene in libris Regum, Ægyptio puero in via lassescente si- 1.Reg.30.c.d gnatur, quem Amalechita ægrotum in itinere deserit. Dauid vero inuenit, cibo reficit, ducem sui itineris facit: Amalechitam persequitur, epulantem reperit, et funditus extinguit. Quid est enim, quòd Ægyptius Amalechitæ puer in itinere lassatur, nisi quòd amator præsentis sæculi peccati sui nigredine opertus, sæpe ab eodem sæculo D infirmus despectusq. relinquitur, vt cum eo currere nequaquam valeat, sed fractus aduersitate torpescat? Sed Hunc Dauid inuenit, quia Redemptor noster veraciter manu fortis, nonnumquam quos despectos a mundi gloria reperit, in suum amorem conuertit. Cibo pascit, quia verbi scientia reficit. Ducem itineris eligit, quia suum etiam prædicatorem facit. Et qui Amalechitam sequi non voluit, dux Dauid efficitur: quia is, quem indignum mundus deseruit, non solum conuersus in suam mentem Dominum recipit, sed prædicando hunc etiam vsque ad aliena corda perducit. Quo videlicet duce Dauid conuiuantem Amalechitam inuenit et extinguit, quia ipsis prædicantibus Christus mundi lætitiam destruit, quos mundus habere comites despexit. Quia igitur plerumque quos mundus relinquit, Dominus elegit, recte nunc dicitur: [Qui reliqui fuerint, auferentur ex eis.] Sequitur. [Morientur, et non in sapientia.] Quid E est, quòd superius reproborum interitum protulit, dicens: Quia nullus intelligit, in æternum peribunt: et de electis Dei illico adiunxit: Qui reliqui fuerint, auferentur ex eis: et hoc protinus, quod eisdem electis non conueniat, dicens subdidit: Morientur, et non in sapientia. Si enim a reprobis diuinitus auferuntur, quo pacto mori non in sapientia dicuntur? Sed nimirum sacræ scripturæ consuetudo est, vt cum aliquid narrat, interposita alterius causæ sententia, ad superiora protinus redeat. Nam postquam dixit: Et quia nullus est, qui intelligat, in æternum peribunt: electorum mox sortem subintulit, dicens: Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis. Et rursum sententiæ suæ oculum, in eum, quem prædixerat interitum reproborum mittens, subito adiunxit: [Morientur, et non in sapientia.] Ac si diceret: Hi, quos dixi, quia non intelligentes in æternum peribunt, proculdubio non in sapientia morientur. Sed hunc

hunc esse nonnumquam morē sacri eloquij melius ostendimus, si ex eo aliquam huius rei similitudinem proferamus. Paulus namque Apostolus cum dilectum discipulum de instituendis Ecclesiæ officiejs admoneret, ne quos forte ad sacros ordines inordi- A
1. Tim. 4. nate proueheret, dixit: Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis, teipsum castum custodi. Qui ad infirmitatem eius corporis protinus verba
1. Tim. 5. conuertens ait: Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere, propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates. Statimq. subiungit, dicens: Quorundam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium, quorumdam autem et subsequuntur. Quid ergo ad illud pertinet, quòd ab infirmo aquam bibi prohibuit, hoc, quod de peccatis absconditis quorumdam hominum manifestisq. subiunxit? nisi quòd interposita de eius infirmitate sententia, ad hoc in extremo redijt, quod superius dixit: Manus cito nemini imposueris, neque communicaueris peccatis alienis. Vt enim hæc B
eadem peccata quanta sollicitudine perquirenda essent, ostenderet, interposita contra infirmitatis molestiam discretionis admonitione, protinus intulit, quòd in alijs patescerent, in alijs laterent, dicens: Quorundam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iudicium: quorundam autem et subsequuntur. Sicut ergo per hanc sententiam non eisdem verbis Paulus congruit, quibus eam loquens de Timothei infirmitate subiunxit: sed ad illud redijt, quod superius intermittendo narrauit, hoc loco Eliphas eum de electis diceret: Qui reliqui fuerint, auferentur ex eis, illico adiūgens: [Morientur, et non in sapientia:] ad illud protinus recurrit, quod superius de repro-
30. bis protulit, dicens: [Et quia nullus intelligit, in æternum peribunt.] Idcirco autem reprobi electos despiciunt, quòd ad vitam inuisibilem per visibilem mortem tendunt. De quibus bene nunc dicitur: Morientur, et non in sapientia. Ac si aperte diceretur: Mortem quidem et sapientiam pariter fugiunt, sed sapientiam penitus deserunt, mortis autem laqueos non euadunt. Et quia quandoque morituri viuere moriendo potuerant, dum mortem, quæ proculdubio ventura est, metuunt, et vitam simul et sapientiam perdunt. At contra, iusti in sapientia moriuntur, quia mortem, quam deuitare funditus nequeunt, cum pro veritate imminet, differre contemnunt, eamq. dum æquanimiter ferunt, pœnam propaginis vertunt in instrumentum virtutis: vt inde debeat vita recipi, vnde per primæ culpæ meritum cogitur finiri. Sed quia Eliphas hæc contra iniquos veraciter protulit, beatum Iob reprehensibilem æstimans, de fastu se sapientiæ inflauit. Vnde et post prædicamenta tantæ rectitudinis, irrisionis verba subiungit, dicens: C

QVINTVM CAPVT BEATI IOB. D

VOCA ergo, si est, qui tibi respondeat, et ad aliquem sanctorum conuertere. Vitum stultum interficit iracundia, et paruulum occidit inuidia. Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini eius statim. Longe fient filij eius a salute, et conterentur in porta, et non erit, qui eripiat. Cuius messem famelicus comedet, et ipsum rapiet armatus, et bibent sitientes diuitias eius. Nihil in terra sine causa fit: et de humo non egredietur dolor. Homo nascitur ad laborem, et auis ad volatum. Quamobrem ergo deprecabor Dominum, et ad Deum ponam eloquium meum. Qui facit magna et inscrutabilia, et mirabilia absque numero. Qui dat pluuiam super faciem terræ, et irrigat aquis vniuersa. Qui ponit humiles in sublime, et mœrentes erigit sospitate. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod cœperant. Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, et consilium prauorum dissipat. Per diem incurrent tenebras, et quasi in nocte, sic palpabunt in meridie. Porro saluum faciet egenos a gladio oris eorum, et de manu violenti pauperem. Et erit egeno spes, iniquitas autem contrahet os E

A het os suum. Beatus homo, qui corripitur a Domino. Increpationem ergo
Domini ne reprobes, quia ipse vulnerat et medetur: percutit, et manus eius sa-
nabunt. In sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum.
In fame eruet te de morte, et in bello de manu gladij. A flagello linguæ abscon-
deris, et non timebis calamitatem, cum venerit. In vastitate et fame ridebis, et
bestias terræ non formidabis. Sed cum lapidibus regionum pactum tuum, et
bestiæ terræ pacificæ erunt tibi. Et scies, quòd pacem habeat tabernaculum
tuum, et visitans speciem tuam non peccabis. Et scies, quoniam multiplex erit
semen tuum, et progenies tua quasi herba terræ. Ingredieris in abundantia se-
B pulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo. Ecce hoc, vt inuesti-
gauimus, ita est, quod auditum mente pertracta.

Quantum peccatum sit ira, quod etiam homicidio comparatur: et quomodo compesci debeat. Caput XXX.

VOca ergo, si est, qui tibi respondeat.] Omnipotens enim Deus sæpe eius precem
in perturbatione deserit, qui præcepta illius in tranquillitate contemnit. Vnde
scriptum est: Qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Prou. 28. b
Vocare autem nostrum, est humili Deum prece deposcere: respondere vero Dei, est
effectum precibus præbere. Ait ergo: [Voca, si est, qui tibi respondeat.] Ac si aper-
C te dicat: Quantumlibet afflictus clames, Deum tibi respondentem non habes, quia
vox in tribulatione eum non inuenit, quem mens in tranquillitate contempsit. Vbi
adhuc deridendo subiungit: [Et ad aliquem sanctorum conuertere.] Ac si despi-
ciens dicat: Sanctos quoque inuenire in afflictione adiutores non vales, quos habere
socios in hilaritate noluisti. Qui post irrisionem protinus sententiam subdit, dicens:
[Virum stultum interficit iracundia, et paruulum occidit inuidia.] Quæ nimirum
sententia vera esset, si illata contra tanti viri patientiam non fuisset. Sed nos pense-
mus, quod dicitur: quamuis ab auditoris sui virtute elidatur, vt ostendamus, quàm
rectum est, quod promitur, si non in beatum Iob iniuste promeretur, cum scriptum
sit: Tu autem Domine cum tranquillitate iudicas. Sciendum nobis magnopere est, Sap. 12. e
quia quotiens turbulentos motus animi sub mansuetudinis virtute restringimus, ad
similitudinem redire Conditoris conamur. Nam cum trāquillitatem mentis ira diuer-
D berat, dilaniatam quodammodo, scissamq. perturbat, vt sibimetipsi non congruat, ac
vim intimæ similitudinis amittat. Quanta ergo sit iracundiæ culpa pensemus, per 31.
quam dum mansuetudo amittitur, supernæ imaginis similitudo viriatur. Per iram
sapientia perditur: vt quid, quoue ordine agendum sit, omnino nesciat, sicut scriptū
est: Ira in sinu stulti requiescit: quia nimirum intelligentiæ lucem subtrahit, cum Eccli. 7. b
mentem permouendo confundit. Per iram vita amittitur, etsi sapientia teneri videa-
tur, sicut scriptum est: Ira perdit etiam prudentes: quia scilicet confusus animus
nequaquam explet, etiam si quid intelligere prudenter valet. Per iram iustitia re-
linquitur, sicut scriptum est: Ira viri iustitiam Dei non operatur: quia dum pertur- Iac. 1. e
bata mens iudicium suæ rationis exasperat, omne, quod furor suggerit, rectum pu-
tat. Per iram gratia vitæ socialis amittitur, sicut scriptum est: Noli esse assiduus Prou. 22. d
E cum homine iracundo, ne discas semitas eius, et sumas scandalum animæ tuæ. Et
idem: Quis poterit habitare cum homine, cuius spiritus facilis est ad irascendum?
Quia qui se ex humana ratione non temperat, necesse est, vt bestialiter solus viuat.
Per iram concordia rumpitur, sicut scriptum est: Vir animosus parit rixas, et vir ira- Prou. 15. b
cundus effundit peccata. Iracundus quippe peccata effundit, quia etiam malos, quos
incaute ad discordiam prouocat, peiores facit. Per iram lux veritatis amittitur, si-
cut scriptum est: Sol non occidat super iracundiam vestram: quia cum menti ira- Eph. 4. f
cundia confusionis tenebras incutit, huic Deus radium suæ cognitionis abscondit.
Per iram sancti Spiritus splendor excluditur, quo contra, iuxta vetustam translatio-
nem scriptum est: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, et quie- Isa. 66. a
tum, et trementem sermones meos? Cum enim humilem diceret, quietum protinus
adiunxit.

adiunxit. Si ergo ira quietem mentis subtrahit, suam sancto Spiritui habitationem claudit, cuius recessione animus vacuus, ad apertam mox insaniam ducitur, et vsque ad superficiem ab intimo cogitationum fundamento dissipatur. Nam iræ suæ stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies ignescit, exasperantur oculi, et nequaquam recognoscuntur noti. Ore quidem clamorem format, sed sensus, quid loquatur, ignorat. In quo itaque iste ab abreptitijs longe est, qui actionis suæ conscius non est? vnde fit plerumque, vt vsque ad manus ira prosiliat, et quo ratio longius recedit, audacior exurgat, seq. ipsum animus retinere non valet: quia factus est potestatis alienæ: et eo furor membra foris in ictibus exercet, quo intus ipsam membrorum dominam mentem captiuam tenet. Aliquando autem manus non exerit, sed in maledictionis iaculum linguam vertit. Fratris namque interitum precibus exposcit, et hoc Deum perpetrare expetit, quod ipse peruersus homo facere, vel metuit, vel erubescit. Fitq. vt voto, et voce homicidium peragat, etiam cum a læsione proximi manibus cessat. Aliquando ira, perturbato animo, quasi ex iudicio silentium indicit, et quo se foras per linguam non exprimit, intus deterius ignescit, vt iratus quisque collocutionem suam proximo subtrahat, et nil dicendo, quàm sit auersus dicat. Et nonnumquam hæc silentij seueritas per disciplinæ dispensationem geritur: si tamen solicite in intimis discretionis forma teneatur. Nonnumquam verò dum accensus animus a consueta locutione restringitur, per accessum temporis penitus a proximi dilectione separatur, et acriores stimuli ad mentem veniunt, causæq. quæ grauius exasperant, oriuntur, atque in irati oculo festuca in trabem vertitur, dum ira in odium permutatur. Plerumque ira per silentium clausa intra mentē vehementius æstuat, et clamosas tacita voces format: verba sibi, quibus exasperetur, obijcit, et quasi in causæ examine posita durius exasperata respondet, quod Salomon breuiter insinuat, dicens: Præstolatio impiorum furor. Sicq. fit, vt perturbatus animus maiorem strepitum sui silentij sentiat, eumq. grauius causa iræ flamma consumat. Vnde bene ante nos quidam sapiens dixit: Cogitationes iracundi vipereæ sunt generationis, mentem comedunt matrem suam. Sciendum vero est, quòd nonnullos ira citius accendit, facilius deserit. Nonnullos vero tarde quidem commouet, sed diutius tenet. Alij namque accensis calamis similes dum vocibus perstrepunt, quasi quosdam accensionis suæ sonitus reddunt, citius quidem flammam faciunt, sed protinus in fauilla frigescunt. Alij autem lignis grauioribus durioribusq. non dispares, accensionem tarde suscipiunt, sed tamen accensi semel difficilius extinguuntur: et quia se tardius in asperitatem concitant, furoris sui diutius ignem seruant. Alij autem, quod est nequius, et citius iracundiæ flammas accipiunt, et tardius deponunt. Nonnulli vero has et tarde suscipiunt, et citius amittunt. In quibus nimirum quattuor modis liquido lector agnoscit, quia et ad tranquillitatis bonum vltimus plusquam primus appropinquat, et in malo secundum tertius superat. Sed quid prodest, quòd iracundia quo modo mentem teneat, dicimus, si non etiam qualiter compesci debeat exprimamus? Duobus etenim modis fracta possidere animū ira desuescit. Primus quippe est, vt mens solicita antequàm agere quodlibet incipiat, omnes sibi, quas pati potest, contumelias proponat: quatenus Redemptoris sui probra cogitans, ad aduersa se præparet. Quæ nimirum venientia tanto fortius excipit, quanto se cautius ex præscientia armauit. Qui enim improuidus ab aduersitate deprehenditur, quasi ab hoste dormiens inuenitur, eumq. citius inimicus necat, quia non repugnantem perforat. Nam qui mala imminentia per solicitudinem prænotat, hostiles incursus quasi in insidijs vigilans expectat: et inde ad victoriam valenter accingitur, vnde nesciens deprehendi putabatur. Solerter ergo animus ante actionis suæ primordia, cuncta debet aduersa meditari: vt semper hæc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus, et quidquid acciderit, prouidus superet: et quidquid non accesserit, lucrum putet. Secundus autem seruandæ mansuetudinis modus est, vt cum alienos excessus aspicimus, nostra, quibus in alijs excessimus, delicta cogitemus. Considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena. Patienter namque illatam iniuriam tolerat, qui pie meminit quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. Et quasi aqua ignis extinguitur, cum surgente furore animi, sua cuique ad mentem culpa reuocatur, quia erubescit sibi peccata non parcere, qui vel Deo, vel proximo sæpe se reco-

Margin notes: A (line 1); B (beside "metuit, vel erubescit"); C (beside "quasi in causæ examine"); Prou. 11. c (beside "insinuat, dicens"); 32. (beside "tionis, mentem comedunt"); D (beside "tardius in asperitatem"); E (beside "dormiens inuenitur").

A ſe recolit parcenda peccaſſe. Sed inter hæc ſolerter ſciendum eſt, quòd alia eſt ira, 33.
quam impatientia excitat, alia, quam zelus iuſtitiæ format. Illa ex vitio, hæc ex
virtute generatur. Si enim nulla ira ex virtute ſurgeret, diuinæ animaduerſionis
impetum Phinees per gladium non placaſſet. Hanc iram, quia Heli non habuit, mo-
tum contra ſe implacabiliter ſupernæ vltionis excitauit. Nam quo contra ſubdito-
rum vitia tepuit, eo contra illum diſtrictio æterni Rectoris exarſit. De hac ira per Pſal-
miſtam dicitur: Iraſcimini, et nolite peccare. Quod nimirum non recte intelligunt, Pſ. 4.
qui iraſci nos nobis tantummodo, non etiam proximis delinquentibus volunt. Si
enim ſic proximos, vt nos amare præcipimur, reſtat, vt ſic eorum erratibus, ſicut no-
ſtris vitijs iraſcamur. De hac per Salomonem dicitur: Melior eſt ira riſu, quia per tri- Eccl.7.a
ſtitiam vultus corrigitur animus delinquentis. De hac iterum Pſalmiſta ait: Turba- Pſ.6.
B tus eſt præ ira oculus meus. Ira quippe per vitium oculum mentis excæcat, ira au-
tem per zelum turbat, quia cum ſaltem recti æmulatione concutitur, ea, quæ niſi
tranquillo corde percipi non poteſt, contemplatio diſſipatur. Ipſe namque zelus re-
ctitudinis, quia in quietudine mentem agitat, eius mox aciem obſcurat, vt altiora in
commotione non videat, quæ bene prius tranquilla cernebat. Sed inde ſubtilius ad
alta reducitur, vnde ad tempus, ne videat, reuerberatur. Nam ipſa recti æmulatio æter-
na poſt paulùm in tranquillitate largius aperit, quæ hic interim per commotionem
claudit: et vnde mens turbatur, ne videat, inde proficit, vt ad videndum verius clare-
ſcat: ſicut infirmanti oculo cum collyrium immittitur, lux penitus negatur: ſed inde
eam poſt paulùm veraciter recipit, vnde hanc ad tempus ſalubriter amittit. Num-
quam vero commotioni contemplatio iungitur, nec præualet mens perturbata con-
C ſpicere, ad quod vix tranquilla valet inhiare: quia nec Solis radius cernitur, cum com-
motæ nubes cæli faciem obducunt, nec turbatus fons inſpicientis imaginem reddit,
quam tranquillus proprie oſtendit: quia quo eius vnda palpitat, eo in ſe ſpeciem ſi-
militudinis obſcurat. Sed cum per zelum animus mouetur, curandum ſummopere
eſt, ne hæc eadem quæ inſtrumento virtutis aſſumitur, menti ira dominetur, nec quaſi
domina præeat, ſed velut ancilla ad obſequium parata, a rationis tergo numquam re-
cedat. Tunc enim robuſtius contra vitia erigitur, cum ſubdita rationi famulatur.
Nam quantumlibet ira ex zelo rectitudinis ſurgat, ſi immoderata mentem vicerit, ra-
tioni protinus ſeruire contemnit, et tanto ſe impudentius dilatat, quanto impatien-
tiæ vitium virtutem purat. Vnde neceſſe eſt, vt hoc ante omnia, qui zelo rectitudinis
mouetur, attendat, ne ira extra mentis dominium tranſeat, ſed in vltione peccati
D tempus modumq. conſiderans, ſurgentem animi perturbationem ſubtilius retractan-
do reſtringat, animoſitatem reprimat, et motus feruidos ſub æquitate diſponat, vt
eo fiat iuſtior vltor alienus, quo prius extitit victor ſuus, quatenus ſic culpas delin- 27.
quentium corrigat, vt ante ipſe, qui corrigit, per patientiam creſcat, vt feruorem ſuum
tranſcendendo diiudicet, ne intemperanter excitatus ipſo zelo rectitudinis, longe a re-
ctitudine aberret. Quia vero, ſicut diximus, etiam laudanda boni æmulatio mentis
oculum turbat, recte nunc dicitur: [Virum ſtultum interficit iracundia.] Ac ſi aperte
diceretur: Ira per zelum ſapientes turbat, ira vero per vitium ſtultos trucidat, quia
illa ſub ratione reſtringitur, hæc vero irrationabiliter deuictæ menti dominatur.
Bene autem ſubditur:

Quo modo inuidia cognoſcitur. Caput XXXI.

E

ET paruulum occidit inuidia.] Inuidere enim non poſſumus, niſi eis, quos nobis
in aliquo meliores putamus. Paruulus ergo eſt, qui liuore occiditur, quia ipſe
ſibi teſtimonium perhibet, quòd eo minor ſit, cuius inuidia torquetur. Hinc eſt, quòd
hoſtis callidus primo homini inuidendo ſurripuit, quia amiſſa beatitudine, minorem
ſe immortalitate illius agnouit. Hinc eſt, quòd Cain ad perpetrandum fratricidium Gen.4.d
corruit: quia deſpecto ſuo ſacrificio, prælatum ſibi infremuit, cuius Deus hoſtiam ac-
cepit, et quem meliorem ſe eſſe exhorruit, ne vtcumque eſſet, amputauit. Hinc Eſau Gen.25.d
ad perſecutionem fratris exarſit, quia primogenitorum benedictione perdita, quam
tamen pro eſu lenticulæ ipſe vendiderat, minorem ſe eo, quem naſcendo præibat, inge-
muit. Hinc Ioſeph fratres ſui Hiſmaelitis tranſeuntibus, vendiderunt: quia cogni- Gen.37.f
to reuelationis myſterio, ne ſe fieret melior, eius profectibus obuiare conati ſunt.

1.Reg.18.e Hinc Saul Dauid subditum, lanceam intorquẽdo, persequitur, quia quem magnis quotidie augeri virtutum successibus sensit, vltra se excrescere expauit. Paruulus itaque est, qui inuidia occiditur: quia nisi ipse inferior existeret, de bono alterius non doleret. A
34. Sed inter hæc sciendum est, quia quamuis per omne vitium, quod perpetratur, humano cordi antiqui hostis virus infunditur, in hac tamen nequitia, tota sua viscera serpens concutit, et imprimendæ malitiæ pestem vomit. De quo nimirum scriptum est: Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Sap.2.d Nam cum deuictum cor liuoris putredo corruperit, ipsa quoque exteriora indicant, quàm grauiter animum vesania instigat. Color quippe pallore afficitur, oculi deprimuntur, mens accenditur, et membra frigescunt, fit in cogitatione rabies, in dentibus stridor: cumq. in latebris cordis crescens absconditur odium, dolore cæco tenebrat conscientiam vulnus inclusum. Nil lætum de proprijs libet, quia tabescentem mentem sua pœna sauciat, quam felicitas torquet aliena: quantoq. extranei operis in altum fabrica ducitur, tanto fundamentum mentis liuidæ profundius suffoditur: vt quo alij ad meliora properant, eo ipso deterius ruant, qua ruina videlicet etiam illud destruitur, quod in alijs actibus perfecto opere surrexisse putabatur. B Nam inuidia cum mentem tabefecerit, cuncta, quæ inuenerit bene gesta consumit. Vnde bene per Salomonem dicitur: Vita carnium sanitas cordis, putredo ossium inuidia. Prou.14.d Quid enim per vitam carnis, nisi infirma quædam ac tenera: et quid per ossa, nisi fortia acta signantur? Et plerumque contingit, vt quidam cum vera cordis innocentia, in nonnullis suis actibus infirmi videantur, quidam vero iam quædam ante humanos oculos robusta exerceat, sed tamen erga aliorum bona, intus inuidiæ pestilentia latenter tabescant. Bene ergo dicitur: Vita carnium, sanitas cordis: quia si mentis innocentia custoditur, etiam si qua foris infirma sunt, quandoque roborantur. C Et recte subditur: Putredo ossium inuidia: quia per liuoris vitium, ante Dei oculos pereunt, etiam fortia acta virtutum. Ossa quippe per inuidiam putrescere, est quædam etiam robusta deperire. Sed cur hęc de inuidia dicimus, si non etiam qualiter eruatur, intimemus? Difficile namque est, vt hoc alteri non inuideat, quod adipisci alter exoptat: quia quidquid temporaliter percipitur, tanto fit minus singulis, quanto diuiditur in multis: et idcirco desiderantis mentem liuor excruciat, quia hoc, quod appetit, aut funditus alter accipiens adimit, aut a quantitate restringit. Qui ergo liuoris peste plene carere desiderat, illam hereditatem diligat, quam coheredum numerus non angustat, quæ et omnibus vna est, et singulis tota: quæ tanto largior esse ostenditur, quanto ad hanc percipientium multitudo dilatatur: Imminutio ergo liuoris, est affectus surgens internæ dulcedinis, et plena mors eius, est perfectus amor æternitatis. D Nam cum mens ab eius rei appetitu retrahitur, quæ accipientium numero partitur, tanto magis proximum diligit, quanto minus ex profectu illius sua damna pertimescit. Quæ si perfecte in amore cælestis patriæ rapitur, plene etiam in proximi dilectione sine omni inuidia solidatur: quia cum nulla terrena desiderat, nihil est, quod eius erga proximum charitati contradicat. Quæ nimirum charitas quid est aliud, quàm mentis oculus, qui si terreni amoris puluere tangitur, ab internæ lucis mox intuitu læsus reuerberatur. Quia autem paruulus est, qui terrena diligit, magnus, qui æterna concupiscit, potest etiam sic non inconuenienter intelligi. Paruulum occidit inuidia, quoniam huius pestis languore non moritur, nisi qui adhuc in desiderijs infirmatur.

LIBRI QVINTI MORALIVM FINIS.

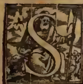

SANCTI

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER SEXTVS,

Continuans moraliter Quintum Caput Iob.

Quid per nomen Iob et vulnera eius, quæ a planta pedis vsque ad verticem pertulit: quid item per vxorem maledictionem suadere conantem, quidq. per amicos consolatores accipiatur, breuiter recapitulatur. Caput I.

A ERVATA historiæ veritate beati Iob, dicta amicorumq. illius mystica proposui interpretatione discutere, quia cũctis vera scientibus liquet, quòd Redemptorem mundi totis suis allegationibus curat sancta scriptura promittere, eumq. per electos omnes, vt per eius scilicet membra, studuit designare. Vnde et idem beatus Iob Latino eloquio Dolens dicitur: vt per eius et nomen, et vulnera, Redemptoris nostri passio designetur, de qua Propheta ait: Vere *Is.53.a* languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portauit. Cui tentator, ablatis omnibus, et seruos et liberos occidit, quia non solum Iudaicum populum ex timore seruientem, sed ipsos quoque Apostolos in suo amore regeneratos, passionis eius tempore telo perfidiæ perculit. Vulneribus beati Iob corpus atteritur, quia Redemptor noster configi clauis in crucis patibulo non dedignatur. A planta autem B pedis, vsque ad verticem vulnera suscepit, quia sanctam Ecclesiam, quæ corpus eius est, non solum per extrema et vltima, sed vsque ad summa membra persecutione sæuiens tentator afflixit. Vnde etiam Paulus dixit: Compleo ea, quæ desunt passionum *Colos.1.d* Christi in carne mea. Cui suadere vxor ad maledicendum nititur, quia carnales quique intra sanctam Ecclesiam adiutores callidi tentatoris existunt. Quæ enim eum ad maledicendum prouocat, vitam carnalium designat: qui, vt supra diximus, iam intra sanctam Ecclesiam incorrectis moribus positi, quo per fidem bonis iuxta sunt, eo per vitam durius premunt. Quia enim quasi fideles vitari nequeunt, a fidelibus tanto deterius, quanto et interius tolerantur. Amici vero illius, qui quasi ad consolandum veniunt, sed ad verba asperæ inuectionis excedunt, hæreticorum speciem tenent, qui cum contra bonos Deum defendere nituntur, offendunt. Hæc itaque superius latius dicta, nunc breuiter studui ex mystica designatione succingere, vt lector meus ex ipsa hac replicatione meminerit me in hoc opere spiritali intellectui deseruire, et tamen C cum vtilitatis ipsius vsus postulat, subtiliter quoque studeo historiæ verba discutere: cum vero necesse est, simul vtrumque complector, vt spiritales fructus allegoria generet, quos tamen ex radice historiæ veritas producit. Amicos vero beati Iob, quos hæreticorum speciem tenere diximus, in dictis suis nequaquam per omnia reprobamus, quia dum per supernam sententiam contra eos dicitur: Non estis locuti coram me rectum, et protinus subditur: Sicut seruus meus Iob: profecto liquet, quia non omnino despicitur, quod ex melioris comparatione reprobatur. In reprehensione quippe eius incaute dilabuntur, sed tamen, quia tanti viri amici sunt, ex familiaritate illius mystica multa didicerunt. Vnde et sicut superius diximus, eorum verbis etiam Paulus vtitur, et hæc in assertionis suæ adiutorium assumens, prolata ex veritate testatur. Quæ tamen veritas recte reprehendit: quia quamlibet fortis sententia contra sanctum virum proferri non debuit. Possunt ergo mystice Eliphas verba pensari, quibus ad beatum Iob loquitur, dicens:

Quòd stultus fuerit Iudæorum populus, qui præsentem Dominum in carne spreuit, et filij eius sint, qui perfidiam eius imitantur. Caput II.

A

EGo vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini eius statim.] Stultus quippe Iudæorum populus extitit, quia ipsam in carne præsentiam æternę sapientiæ spreuit. Qui quasi firma radice conualuit, quia electorum vitam temporaliter extinguendo superauit. Sed hunc Eliphas maledicendo despicit: quia nimirum omnes hæretici, quorum tenere speciem amicos beati Iob diximus, cum de nomine Christi gloriantur, Iudæorum perfidiam ex auctoritate reprehendunt. De quo stulto protinus subditur: [Longe fient filij eius a salute.] Filij huius stulti sunt omnes, qui perfidiæ illius prædicatione generantur. Qui scilicet a salute longe sunt, quia etsi temporalem vitam sine afflictione percipiunt, æterna grauius vltione ferientur, sicut de B
Matt. 23. b eisdem filijs illius, Dominus dicit: Væ vobis Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui circuitis mare et aridam, vt faciatis vnum proselytum, et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo, quàm vos. Sequitur: [Et conterentur in porta, et non erit qui eripiat.] Quis alius portæ nomine, nisi Mediator Dei et hominum debet intelligi, qui
Io. 10. b ait: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur? Filij igitur huius stulti extra portam proficiunt, et in porta conteruntur: quia prauæ Iudæorum soboles ante Mediatoris aduentum, in legis obseruatione floruerunt: sed in ipsa Redemptoris nostri præsentia, a diuinitatis obsequio, perfidiæ suæ meritis repulsi ceciderunt. Quos nimirum non est qui eripiat: quia scilicet dum ipsum Redemptorem extinguere persequendo conati sunt, oblatæ sibi remedium ereptionis absciderunt: de quo bene subditur: [Cuius messem famelicus comedet, et ipsum rapiet armatus.] Huius enim C
stulti messis fuerat sacri seges eloquij. Quædam namque spicarum grana, sunt verba prophetarum, quæ stultus habuit, sed non comedit: quia Iudaicus populus legem quidem verbo tenus tenuit, sed per fatuitatis fastidium ab eius intellectu ieiunauit. Huius vero stulti messem famelicus comedit, quia nimirum gentilis populus verba legis intelligendo edidit, ad quæ plebs Iudaica sine intellectu laborauit. Hos fame-
Matt. 5. a licos fidei, Dominus præuidit, cum per Euangelistam dixit: Beati, qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. De his famelicis Anna prophetante di-
1. Reg. 2. a citur: Repleti prius pro panibus se locauerunt, et famelici saturati sunt. Sed quia messem perdidit, recte subiungitur, qualiter etiam ipse stultus perit, cum dicitur: [Et ipsum rapiet armatus.] Antiquus hostis Iudaicum populum armatus rapuit, quia in eo vitam fidei fraudulenter suggestionis iaculis extinxit: vt vnde se inhærere Deo crederet, inde eius ordinationi repugnaret. Quod profecto discipulos suos veri- D
Io. 16. a tas præmonet, dicens: Venit hora, vt omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. Sequitur:

Quid sit, quòd aliquis velox ingenio, qua intelligit, contemnit, et alius tardus et hebes vix tandem multo labore assequitur, quòd cum intellexerit, operatur. Caput III.

ET bibent sitientes diuitias eius.] Huius stulti diuitias sitientes bibunt, quia fluentis sacræ locutionis, quæ Iudaicus populus in superbiæ ostentatione possederat,
Isa. 55 a conuersæ gentilium mentes irrigantur. Vnde et eisdem per Prophetam dicitur: Omnes sitientes venite ad aquas, et qui non habetis argentum, properate. Quia enim ar-
Ps. 11. b genti vocabulo eloquia diuina signantur, Psalmista testatur, dicens: Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum. Qui ergo argentum non habent, ad aquas vocantur, quia nimirum gentilitas, quæ scripturæ sacræ præcepta non acceperat, sacri eloquij inundatione satiatur, quam tanto nunc auidius potat, quanto hanc diu sicca sitiebat. Eadem ergo diuina eloquia et messes et diuitiæ vocantur: messes, quia ieiunam mentem reficiunt, diuitiæ vero, quia magna nos morum venustate componunt. Eadem et comedi dicuntur et bibi, quia nimirum dum quædam in eis obscura sunt, quæ non nisi interpretata intelligimus, hæc quasi mandendo glutimus: dum quædam vero ad intelligendum facilia ita sumimus, vt inuenimus, ea quasi non mansa bibimus, quia non fracta sorbemus. Hæc sub intellectu mystico breui locutione transcurrimus, ne quid forsitan præterisse videamur. Sed quia beati Iob amici esse non possent, nisi in quibusdam quoque magna morum honestate fulgerent, restat, vt in E
eorum

A eorum verbis virtutem sensuum moraliter inquiramus, quatenus dum locutionis eorum pondus discutitur, cuius doctrinæ fuerint, ostendatur.

Quid sit maledicere pulchritudini stulti. *Caput IIII.*

EGo vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini eius statim.] Quasi firma radice stultus in terra figitur, qui totis desiderijs in terreno amore solidatur. Vnde et primus Cain ciuitatem in terra construxisse dicitur: vt aperte monstraretur, *Gen.4.* quia ipse in terra fundamentum posuit, qui a soliditate cælestis patriæ alienus fuit. Quasi firma radice stultus attollitur: quando hic temporali prosperitate fulcitur, vt omne, quod appetit, assequatur, aduersa nulla sustineat, contra infirmos sine repugnatione præualeat, bene agentibus ex auctoritate contradicat, ad maiora commoda ex B peiori semper actione perueniat, vt vnde viam vitæ deserit, inde ad tempus felicior viuat. Sed cum malos florere infirmi conspiciunt, trepidant: et apud semetipsos peccantium prosperitate turbati intus in gressibus mentis nutant. Quorum profecto speciem sumpsit Psalmista, cũ diceret: Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt *Ps.72. a* gressus mei, quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum videns. Cum vero eorum gloriam fortes aspiciunt, protinus quæ post gloriam pœna sequatur, attendunt: et alta intus cogitatione despiciunt hoc quod foris superbi fastu vacuæ inflationis intumescunt. Bene ergo dicitur: [Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini eius statim.] Pulchritudini quippe stulti maledicere, est eius gloriam ex considerata damnatione iudicare, quia eo atrocius in tormentis obruitur, quo altius in peccatis eleuatur, quia eum transit, quod extollitur, permanet, quod punitur. Qui honoratur in via, in peruentione damnabitur. Et quasi per amœna prata in carcerem C peruenit, qui per præsentis vitæ prospera ad interitum tendit. Notandum vero, quòd cum stulti pulchritudini maledixisse se diceret, protinus addidit, statim. Mos namque humanæ et infirmæ mentis est, vt eum earum rerum, quas respicit, qualitate varietur, sæpe eius iudicium eum ipsa præsentis rei specie ducatur, et iuxta hoc, quod aspicit, intentio illius sensusq. formetur. Nam plerumque nonnulli, dum quorumdam gloriam cernunt, eiusdem gloriæ aspectibus delectantur, ac magnum aliquid æstimant, seq. vt talia mereantur, exoptant. Cum vero gloriosos quosque, aut deiectos subito, aut fortasse etiam morientes aspiciunt, quia humana gloria omnimodo nihil sit, cum gemitu fatentur: ita vt protinus dicant: Ecce, quàm nihil est homo. Qui hoc nimirum rectius dicerent, si eum in gloria hominem cernerent, tunc eius interitum cogitantes, transeuntem potentiam nihil esse sentirent. Tunc quippe est humana elatio D pensanda, quàm nihil sit, eum sese super ceteros successibus extollit. Tunc considerandum est, quo cursu felicitas transuolet, eum ante humanos oculos quasi permanens pollet. Nam gloriam morituri nihil esse, in ipsa iam morte pensare infirmi quilibet possunt. Tunc enim ei etiam illi derogant, qui hanc et vsque ad mortem sequentes amant. Bene itaque dicitur: [Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini eius statim.] Ac si aperte diceret: Contra stulti pulchritudinem, moram in maledictione non habui: quia eum hanc cernerem, simul etiam pœnam sequentem vidi. Non enim statim maledicerem, si qua me gloriæ illius delectatio tenuisset, sed sine tarditate maledixi: quia supplicia mansura conspiciens, eius potentiam sine dubitatione reprobaui. Sed quia iniqui quique quo plus in hoc mundo proficiunt, plures secum ad interitum trahunt, recte subditur: Longe fiant filij eius a salute.] Filij E quippe huius stulti sunt, qui in ambitione huius sæculi, ex eius imitatione nascuntur, qui profecto tanto a salute longius fiunt, quanto in perpetratione nequitiæ nulla infirmitate feriuntur. De quibus bene additur:

Dies iudicij porta regni. *Caput V.*

ET conterentur in porta, et non erit qui eripiat.] Nam sicut vrbis aditus porta dicitur: ita est dies iudicij porta regni: quia per eum ab electis omnibus ad cælestis patriæ gloriam intratur. Vnde et hunc diem eum ad retributionem sanctæ Ecclesiæ Salo- 4. mon appropinquare conspiceret, dixit: Nobilis in portis vir eius, quãdo sederit cum senatoribus terræ. *Prou.31.e* Vir quippe est Ecclesiæ humani generis Redemptor, qui in portis se nobilem ostendit, qui despectus prius in contumelijs extitit, sed in ingressu regni

sublimis apparebit. Qui cum terræ senatoribus residet: quia iudicij sententiam cum A
Matt.19.d sanctis eiusdem Ecclesiæ prædicatoribus decernet, et sicut ipse in Euangelio dicit: Vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Quod Isaias
Is.3.c quoque longe ante prænuncians ait: Dominus ad iudicium veniet cum senioribus po-
Prou.31.d puli sui. De his portis Salomon iterum dicit: Date ei de fructu manuum suarum, et laudent eam in portis opera eius. Tunc quippe sancta Ecclesia de fructu manuum suarum accipit, cum eam ad percipienda cælestia, laboris sui retributio attollit. Tunc eam sua opera in portis laudant, quando eius membris in ipso regni aditu dicitur:
Matt.25.d Esuriui, et dedistis mihi manducare: sitiui, et dedistis mihi potum: hospes eram, et collegistis me: nudus, et cooperuistis me. Filij igitur huius stulti ante portam elati sunt: sed in porta conterentur, quia amatores huius sæculi in præsenti vita super- B
biunt, sed in ipso regni aditu æterna animaduersione feriuntur. Bene autem subditur: [Et non erit qui eripiat.] Illos quippe veritas ab æterna aduersitate eripit, quos in temporalibus prosperis per disciplinam premit. Qui ergo nunc renuit premi, tunc non valet eripi: quia iniqui eum, quem per disciplinam negligunt habere parrē, afflictionis suæ tempore per adiutorium non inuenient ereptorem. Sequitur: [Cuius messem famelicus comedet.] Habet enim stultus messem, quando iniquus quisque donum rectæ intelligentiæ accipit: scripturæ sacræ sententijs docetur, bona loquitur, sed tamen nullo modo hoc, quod dicit, operatur: verba Dei profert, nec tamen diligit: laudando exaggerat, viuendo calcat. Quia ergo stultus iste recte, et intelligit, et dicit, sed tamen hæc operando non amat, messem habendo ieiunat.
Quam nimirum famelicus comedit, quia is, qui ad Deum sanctis desiderijs anhelat, C
discit quod audit, agit quod didicerit: et dum doctoris praui recta prædicatione reficitur, quid aliud, quàm stulti fruge saturatur? An non famelicos suos Veritas, vt stulti messem comederent, admonebat, cum per desideria sancta flagrantibus, de Pha-
Matt.23.a risæis præcepit, dicens: Quæ dicunt, facite, iuxta opera vero eorum, nolite facere. Ac si aperte diceret: Verbi messem loquendo excolunt, sed hanc male viuendo minime contingunt. Vestram ergo famem messis ista reficiat: quia vobis hanc per fatuitatis suæ fastidium seruant. Bene autem subditur: [Et ipsum rapiet armatus.] Antiquus namque hostis quasi inermis vincitur, cum mala aperta suggerēs humanæ menti, bona omnia simul destruere conatur. Sed armatus venit, quando bona alia intacta deserens, latenter alia corrumpit. Nam sæpe quosdam in intellectu non tentat, eisq. in sacri eloquij meditatione non obuiat, sed tamen eorum vitam in operatione sup- D
planrat, qui dum de scientiæ virtute laudantur, nequaquam suorum operum damna respiciunt: cumq. in fauoris delectationem animus ducitur, vitæ suæ vulneribus non medetur. Hunc ergo armatus hostis rapuit, quem fraude tectus in alia deserens, ex alia parte superauit. Sequitur: [Et bibent sitientes diuitias eius.] Sæpe stultus habet interni liquoris fontem, sed non bibit: quia ingenium quidem intelligentiæ accipit, sed tamen veritatis sententias cognoscere legendo contemnir, scit, quia intelligere studendo præualeat, sed ab omni doctrinæ studio fastidiens cessat. Diuitię quoque mentis, sunt verba sacræ locutionis: sed has diuirias stulrus oculis aspicit, er in ornamenti sui vsum minime assumit, quia verba legis audiens, magna quidem esse considerat: sed ad comprehendenda hæc nullo studio amoris elaborat. At contra alius sitim habet, ingenium non habet: amor ergo hunc ad meditandum pertrahit, E
sensus hebetudo contradicit, et sæpe hoc in diuinæ legis eruditione, quandoque studendo intelligit, quod per negligentiam ingeniosus nescit. Huius ergo stulti diuitias sitientes bibunt, dum præcepta Dei, quæ ingeniosi fastidientes nesciunt, hebetes amantes assequuntur. In his nimirum tenebras hebetudinis illustrat oculus amoris: nam hoc tardioribus sitis aperit, quod velocioribus fastidium claudit. Qui et idcirco ad intelligentiæ alta perueniunt, quia agere, quæ intellexerunt, vel minima nulla contemnunt, et dum sensum manibus adiuuant, sese vltra altitudinem
Prou.30.d ingeniosorum leuant. Vnde bene per Salomonem dicitur: Stellio manibus niritur, et moratur in ædibus regis. Plerumque enim aues, quas ad volatum penna subleuat, in vepribus resident: et stellio, qui ad volarum pennas non habet, nirens manibus, regis ædificium tenet: quia nimirum sæpe ingeniosi quique dum negligentia,

torpent

A torpent, in prauis actionibus remanent, et simplices, quos ingenij penna non adiuuat, ad obtinenda æterni regni mœnia virtus operationis leuat. Stellio ergo dum manibus nititur, in regis ædibus moratur: quia illo simplex per intentionem recti operis peruenit, quo ingeniosus minime ascendit. Sed his auditis, quæstio nostro cordi suboritur: cur vel negligenti intelligentiæ donum tribuatur, vel studiosus quisque sensus sui tarditate præpediatur? Ad quam citius respondetur, dum protinus subditur: [Nihil in terra sine causa fit.] Idcirco enim sæpe et desidiosus ingenium accipit, vt ingeniosus de negligentia iustius puniatur: quia quod sine labore assequi potuit, scire contemnit. Et idcirco nonnumquam studiosus tarditate intelligentiæ premitur, vt eo maiora præmia retributionis inueniat, quò magis in studio inuentionis elaborat. Nihil ergo in terra est sine causa, quando et studioso tarditas ad præmium proficit, et desidioso B velocitas ad supplicium crescit. Ad intelligenda autem, quæ recta sunt, aliquando laboris studio, aliquando vero dolore percussionis erudimur. Vnde cum dictum sit: 5. Nihil in terra sine causa fit, apte protinus additur:

Quòd non ex clementis huius mundi, sed ex nobis est causa, per quam merito flagellamur.
Caput VI.

ET de humo non egredietur dolor.] Dolor namque quasi de humo egreditur, cũ homo ad Dei imaginem conditus, de rebus insensibilibus flagellatur. Sed quia per occulta merita mentium, aperta prodeunt flagella pœnarum, de humo dolor non egreditur, quoniam sensus nostri malitia exigit, vt a rebus insensibilibus feriatur. Ecce enim cernimus, quòd ad correptionem nostram, expectatus imber, arente terra, C suspenditur, et caliginosus aer, inardescente sole, siccatur, mare procellis tumescentibus sæuit, et alios ad transitum eandum susceptos intercipit, alijs desideratum iter erecta in cumulum vnda interdicit, terra non solum germina fecunditatis imminuit, sed etiam semina accepta consumit. In quibus nimirum cunctis patenter aspicitur hoc, quod quidam sapiens de Domino testatur, dicens: Et pugnabit cum illo orbis terrarũ contra insensatos. Orbis quippe terrarum cum Domino contra insensatos pugnat, quando in pœna delinquentium, et elementorum aduersitas militat. Sed tamen de humo dolor non egreditur: quia res quælibet insensibilis ad afflictionem nostram, stimulo nostræ actionis excitatur. De humo dolor non egreditur: quia nequaquam pœna de ea nascitur creatura, quæ percutit: sed de ea proculdubio, quæ peccando vim percussionis extorsit. Sed curandum magnopere est, vt cum in rebus exterioribus pon-D dere doloris afficimur, spe ad superna tendamus, quatenus eo mens ad alta perueniat: quo nos exterior pœna castigat. Vnde et apte subiungitur:

Sap. 5. d

Quòd amatores huius mundi, et in hoc sæculo, et in futuro, laboribus deputati sunt: serui vero Dei hinc mente auolantes, sub se habent omnia, quæ contemnunt.
Caput VII.

HOmo ad laborem nascitur, et auis ad volatum.] Ad laborem quippe nascitur homo, quia nimirum is, qui accepta est præditus ratione, considerat, quòd valde sibi sit impossibile, vt hæc peregrinationis suæ tẽpora sine gemitu euadat. Vnde bene Paulus cum tribulationes suas discipulis enumeraret, adiunxit: Ipsi enim scitis, quòd in hoc positi sumus. Sed in eo, quòd caro flagellis afficitur, mens ad appeten-E da altiora subleuatur: Paulo rursus attestante, qui ait: Et licet is, qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem. Homo ergo ad laborem nascitur, et auis ad volatum: quia inde mens ad summa euolat, vnde caro in infimis durius laborat. Potest quoque appellatione hominis, carnalium vita signari. Vnde et Paulus ait: Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis? Quibus paulo post subiecit, dicens: Nonne homines estis? In hac itaque vita homo ad laborem nascitur: quia carnalis quisque cum transeuntia appetit, desideriorum suorum se pondere affligit. Grauis quippe labor est, hanc ipsam præsentis vitæ gloriam quærere, quæsitam quandoque percipere, et perceptam cum omni circumspectione custodire. Grauis labor est, hoc cum magna fatigatione apprehendere, quod is, qui apprehendit, nouerit diu stare non posse. Sancti autem viri, quia transeuntia non amant, non solum nulla temporalium desiderio-

1. Thess. 3. a
2. Cor. 4. d
1. Cor. 3. a

rum pondera tolerant, sed et si qua aduersa consurgunt, in ipsis suis pressuris, et languoribus non laborant. Quid enim flagellis durius? et tamen de flagellatis Apostolis scriptum est: Ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Quid ergo eorum mentibus labor est, quibus et pœna verberum labor non est? Homo ergo ad laborem nascitur: quia ille huius mundi veraciter mala sentit, qui eius bona inhianter appetit. Nam cuius mens ad alta suspenditur, sub ipsa est, quidquid exterius contra ipsam moue-
6. tur. Bene itaque subditur: [Et auis ad volatum.] Quia tanto animus a laboris afflictione se subtrahit, quanto per spem ad summa sustollit. An non quasi auis, Paulus ad volatum natus fuerat, qui tot aduersa sustinens dicebat? Nostra autem conuersatio in cælis est. Et rursum: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem habemus ex Deo, domum non manufactam, æternam in cælis. Velut auis ergo ima transcenderat, quem adhuc corpore in terra demorantē, iam iam in sublimibus spei penna subleuabat. Sed quia nullus suis viribus valet sese in alta sustollere: vt cum a visibilibus affligitur, in inuisibilia subleuetur, recte mox subditur: [Quamobrem ego deprecabor Dominum, et ad Deum ponam eloquium meum.] Ac si aperte diceret: Illum rogo, per quem hæc tribui scio. Si enim hoc per se habere se crederet, deprecari Dominum non indigeret. Sequitur: [Qui facit magna et inscrutabilia et mirabilia absque numero.] Quis omnipotentis Dei mirabilia perscrutari sufficiat, quòd cuncta ex nihilo creauit, quòd ipsa mundi fabrica mira potentiæ virtute disposita sit, et super aera cælum suspenditur, et super abyssum terra libratur, quòd ex rebus inuisibilibus, ac visibilibus omnis hæc vniuersitas existit, quòd hominem fecerit, vt ita dixerim, in breui colligens mundum alterum, sed rationalem: quod hunc ex anima, et carne constituens, inuestigabili virtutis dispositione permiscuit spiritum et lutum? Ex his itaque aliud nouimus, aliud et sumus: sed tamen mirari negligimus, quia ea, quæ incomprehensibili indagatione mira sunt, humanis oculis vsu viluerunt. Vnde fit, vt, si mortuus homo suscitetur, in admirationem omnes exiliant: et quotidie homo, qui non erat, nascitur, et nemo miratur: cum procul-dubio omnibus constet, quia plus sit creari, quod non erat, quàm reparari, quod erat. Quia arida Aaron virga floruit, cuncti mirati sunt, et quotidie ex arente terra arbor producitur, virtusq. pulueris in lignum vertitur, et nemo miratur. Quia quinque panibus quinquè millia hominum saturati sunt, creuisse escas sub dentibus cuncti mirati sunt: quotidie sparsa grana seminum, plenitudine multiplicantur spicarum, et nemo miratur. Aquam semel in vinum permutatam videntes cuncti mirati sunt: quotidie humor terræ in radicem vitis attractus, per botrum in vinum vertitur, et nemo miratur. Mira itaque sunt omnia, quæ mirari homines negligunt: qui ad considerandū, vt prædiximus, vsu torpescunt. Bene autem cum diceret: [Qui facit magna,] adiunxit statim: [Et inscrutabilia.] Minus enim fuerat magna facere, si tamen ea, quæ facta sunt, perscrutari potuissent. Recte autem subditur:

Act. 5. b — Phil. 3. d — 2. Cor. 5. a

A B C D

Quòd diuina miracula considerari quidem debent per studium, nec tamen discuti per intellectum. Caput VIII.

ET mirabilia absque numero.] quia minoris esset magnitudinis, si qui inscrutabilia condidit, pauca fecisset. Sed inter hæc sciendum est, quia diuina miracula, et semper debent considerari per studium, et numquam discuti per intellectum. Sæpe namque humanus sensus, dum quarumdam rerum rationem quærens non inuenit, in dubitationis se voraginem mergit. Vnde fit, vt nonnulli homines mortuorum corpora in puluerem redacta considerent, dumq. resurrectionis vim colligere ex ratione non possunt, hæc ad statum pristinum redire posse desperant. Mira igitur, quæ ex fide credenda sunt, perscrutanda per rationem non sunt, quia si hæc nostris oculis ratio expanderet, mira non essent. Sed cum in his fortasse animus titubat, necesse est, vt ea, quæ per vsum nouit, nec tamen per rationem colligit, ad memoriam reducat, quatenus rei similis argumento fidem roboret, quam labefactari sua sagacitate deprehendit. Considerato quippe humanæ carnis puluere, quorumdā mens concussa desperat, quando puluis ad carnem redeat, et rediuiuum corpus per membrorum lineamenta componat: quando illa terræ ariditas per viuentia membra viridescat, ac se per eorum species, formasq. E

A formasq. distinguat. Hoc nimirum per rationem comprehendi non potest: sed tamen credi per exemplum facile potest. Quis enim ab vno grano seminis, immensam surgere arborem crederet, nisi certum hoc per experimentum teneret? In tanta namque vnius grani paruitate, et pene nulla sui dissimilitudine vbi latet ligni duritia, et ligno tenerior medulla, asperitas corticis, viriditas radicis, sapor fructuum, suauitas odorum, diuersitas colorum, mollicies folliorum: et tamen, quia hoc per experimentum nouimus, ex vno grano seminis prodire omnia non dubitamus. Quid ergo est difficile, vt puluis in membra redeat, dum Conditoris potentiam quotidie cernimus, qui et ex grano ligna mirabiliter, et adhuc mirabilius fructus ex lignis creat? Dicat ergo: Qui facit magna et inscrutabilia, et mirabilia absque numero: quia diuinorum operum magnitudo, nec ex qualitate valet discuti, nec ex quantitate numerari. Vnde et adhuc subditur: [Qui dat pluuiam super faciem terræ, et irrigat aquis
B vniuersa. Qui ponit humiles in sublimi, et mœrentes erigit sospitate.] Quia amicos beati Iob eruditos eius societate credimus, necesse est, vt hæc Eliphas verba mystice disseramus. Omnipotens enim Deus terræ pluuiam tribuit, cum arentia corda gentilium, superna gratia prædicationis infundit. Et aquis vniuersa irrigat, quia sterilitatem perditi hominis repletione spiritus ad fructificationem format, sicut per semetipsam Veritas dicit: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. *Io. 4.b* Vniuersitatis autem nomine homo signatur, quia in ipso et vera species, et magna communio vniuersitatis ostenditur. Omne namque, quod est, aut est et non viuit, aut est et viuit, sed nequaquam sentit: aut est et viuit, et sentit, sed non intelligit nec discernit: aut est, viuit, et sentit, et intelligit, et discernit. Sunt namque lapides, nec tamen viuunt. Sunt arbusta, viuunt quidem, nec tamen sentiunt. Herbarum quoque
C atque arborum vita viriditas vocatur, sicut per Paulum de seminibus dicitur: Insipiens tu, quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur. *1.Cor. 15.e* Sunt bruta animalia, viuunt et sentiunt, nec tamen intelligunt, aut discernunt: Sunt angeli et viuunt et sentiunt, et intelligendo discernunt. Homo itaque, quia habet commune esse cum lapidibus, viuere cum arboribus, sentire cum animalibus, discernere cum angelis, recte nomine vniuersitatis exprimitur, in quo iuxta aliquid ipsa vniuersitas tenetur. Vnde et discipulis Veritas dicit: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. *Marc. 16.c* Omnem videlicet creaturam solum intelligi hominem voluit, cui commune aliquid cum omnibus creauit: quamuis hoc loco vniuersa intelligi et aliter possunt. Sancti enim spiritus gratia cum sibi diuites subijcit, pauperes non repellit: cum fortes humiliat, venire ad se debiles non recusat: cum nobiles colligit,
D simul et ignobiles apprehendit: cum sapientes suscipit, imperitorum stultitiam non contemnit. Vniuersa ergo Deus aquis irrigat, qui dono sancti Spiritus, ex omni genere hominum ad suam cognitionem vocat.

Quòd iuxta morum diuersitatem, vim sui sermonis format Deus in singulis. *Caput IX.*

POssunt autem, vniuersorum nomine, ipsæ morum dissimilitudines designari. Alius namque elatione erigitur, alius pondere timoris inclinatur, alius libidine æstuat, alius auaritia anhelat, alius remissione se deijcit, alius ira feruescit. Sed per doctrinam sacri eloquij, dū superbo humilitas tribuitur, timido confidentia præbetur: luxuriosus per castitatis studium ab immunditia tergitur, auarus per continentiam ab ambitionis æstu temperatur, remissus zeli rectitudine erigitur, iracundus a præcipita-
E tionis suæ excitatione refrenatur, vniuersa Deus aquis irrigat: quia vim sui sermonis in singulis iuxta morum diuersitatem format, vt hoc in eius eloquio quisque inueniat, per quod virtutis necessariæ germen ferat. Vnde per quendam sapientem de mannæ dulcedine dicitur: Paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, atque omnis saporis suauitatem. *Sap. 16.e* Manna quippe omne delectamentum atque omnis saporis suauitatem in se habuit, quod videlicet in ore spiritalium iuxta voluntatem edentium, saporem dedit: quia diuinus sermo et omnibus congruens, et a semetipso non discrepans, qualitati audientium condescendit, quem dum electus quisque vtiliter iuxta modum suum intelligit, quasi acceptum manna in voluntarium saporem vertit. Et quia laborem boni operis gloria sequitur retributionis, post aquarum irrigationem recte subiungitur:

Quòd hi, qui pro amore Dei modo se contemnunt, sublimes cum Deo iudices venient. Caput X. A

8. QVi ponit humiles in sublimi, et moerentes erigit sospitate.] In sublimi humiles ponuntur: quia hi, qui nunc pro Dei amore despecti sunt, tunc cum Deo iudices veniunt, sicut hoc, quod paulo ante diximus, eisdem humilibus Veritas pollicetur, dicens: Vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis et vos super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Tunc moerentes Dominus sospitate erigit, quia hi, qui eius desiderijs accensi, prospera fugiunt, aduersa patiuntur, cruciatus persequentium tolerant, seq. ipsos per lamenta castigant, tanto sublimiorem tunc sospitatem recipiunt, quanto nunc cunctis mundi gaudijs deuote motiuntur. Hinc etenim per Salomonem dicitur: Cor, quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Humana etenim mens animæ suæ amaritudinem scit, cum æternæ patriæ desiderijs accensa, peregrinationis suæ pœnam flendo cognoscit: sed in eius gaudio extraneus non miscebitur, quia qui nunc a mœrore compunctionis alienus est, tunc particeps ad lætitiam consolationis non est. Hinc est, quòd in Euangelio Veritas dicit: Amen amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Et rursum: Vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo auferet a vobis. Sospitate ergo Dominus mœrentes erigere dicitur, quia pro se afflictos temporaliter, vera salute consolatur. Quod tamen de electis Dei etiam in hac vita nil obstat intelligi. In sublimi quippe humiles ponuntur, quia cum se ex humilitate substernunt altæ mentis iudicio cuncta temporalia transeunt: cumq. se indignos in omnibus æstimant, rectæ cogitationis examine huius mundi gloriam transcendentes calcant. Videamus humilem Paulum, cum discipulis dicit: Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum dominum nostrum, nos autem seruos vestros per Christum. Videamus hunc humilem in sublimi iam positum dicentem: An nescitis, quia angelos iudicabimus? Et rursum: Conresuscitauit et consedere nos fecit in cælestibus. Fortasse hunc exterius tunc catena religabat, mente tamen in sublimibus positus fuerat, quia iam per spei suæ certitudinem in cælestibus sedebat. Sancti itaque viri foris despecti sunt, et velut indigni omnia tolerant, sed dignos se supernis sedibus confidentes, æternitatis gloriam cum certitudine expectant: cumq. laborant foris aduersitate persecutionis, ad munitam recurrunt intrinsecus arcem mentis, et inde cuncta sub se ire despiciunt, inter quæ transire corporaliter etiam semetipsos cernunt, minas non metuunt, quia et tormenta patiendo contemnunt. Hinc enim per Salomonem dicitur: Iustus quasi leo confidens absque terrore erit. Hinc ab eo scriptum est iterum: Non coutristabit iustum, quidquid ei acciderit. Quia enim recti quique in alto intentionis suæ vertice siti sunt, dum mortem moriendo non sentiunt, miro modo eos reproborum iacula et feriunt, et non contingunt. In sublimi ergo humiles sunt positi, quia vnde se in omnibus despiciunt, inde contra omnia securiores fiunt.

Matt. 19.d — *Prou. 14.a* — *Io. 16.c* — *Ibid.c* — *1. Cor. 1.d* — *1. Cor. 6.a* — *Ephe. 2.a* — *Prou. 28 a* — *Prou. 12. c*

B C D

Quid sit, quod scriptum est in Isaia: Descende, sede in puluere virgo filia Babylonis. Caput XI.

9. QVo contra recte sub Babylonis specie per Prophetam menti reprobæ dicitur: Descende sede in puluere virgo filia Babylonis, sede in terra, non est solium filiæ Chaldæorum. Hoc enim loco humana mens virgo non incorrupta, vt arbitror, dicitur, sed infœcunda. Et quia Babylon confusio interpretatur, recte infecunda mens Babylonis filia vocatur, quæ in eo, quòd nequaquam bona opera germinat, dum nullo ordine rectæ vitæ componitur, quasi confusione matre generatur. Sin autem virgo non infecunda dicitur, sed incorrupta, postquam statum salutis perdidit, ad confusionis suæ cumulum appellatur, quod fuit. Cui apte per increpationem dicitur diuina voce: Descende, in alto quippe humanus animus stat, quando supernis retributionibus inhiat: sed ab hoc statu descendit, cum turpiter victus, sese defluentibus mundi desiderijs subijcit. Cui bene mox additur: Sede in puluere. Descendens enim in puluere resîdet, quia cælestia deserens, terrenis cogitationibus aspersus, in infimis vile-

Isa. 47. a — E

A vilescit. Vbi adhuc ingeminando subiungitur: Sede in terra. Ac si aperte exprobrans
dicat: Quia cælesti conuersatione noluisti te erigere sub, temetipso prostratus in terre-
nis actibus humiliare. Vnde et necessario protinus additur: Non est solium filiæ Chal-
dæorum. Chaldæi namque feroces interpretantur. Valde autem feroces sunt, qui vo-
luntates proprias sequentes, nec suis parcere mortibus sciunt. Ferocia sunt terrena de-
sideria, quæ non solum contra præcepta Conditoris, sed sæpe etiam contra percussio-
num verbera, duram atque insensibilem mentem reddunt. Sed filia ferocium solium
non habet, quia mens, quæ ad amorem mundi ex prauis desiderijs nascitur, atque eis-
dem desiderijs obduratur, in eo quòd se terrenis concupiscentijs subijcit, sedem iudi-
cij amittit: nulliq. apud se solio præsidet, quia examine discretionis caret, et quasi a
iudicij sui sessione repellitur, quia per exteriores concupiscentias vagatur. Liquet
B enim, quòd mens, quæ intus consilij sedem perdiderit, foras se per desideria innume-
rabiliter spargit. Et quia agere intellecta dissimulat, cæcatur rectè, vt etiam nesciat,
quod agat: et sæpe iusto iudicio in sua voluntate relinquitur, et sub ea, quæ anxie ap-
petit laboriosa mundi ministeria relaxatur. Vnde apte illic subditur: Quia vltra non 10.
vocaberis mollis et tenera, tolle molam, et mole farinam. Constat nimirum, quòd
teneræ suæ filiæ parentes parcunt, nec duris atque seruilibus hanc operibus affligunt.
Omnipotēs ergo Deus quasi teneram filiam vocat, quando dilectā vniuscuiusque ani-
mam, a laboriosis huius mundi seruitijs reuocat, ne dum exterioribus actionibus affici-
tur, ab internis desiderijs obduretur. Sed Chaldæorum filia mollis et tenera non voca-
tur, quia mens prauis desiderijs dedita, in eo, quod anxie appetit, huius sæculi labore
relinquitur, vt foris mundo velut ancilla seruiat, quæ intus Deum vt filia nequaquam
C amat. Vnde et molam tollere, ac farinam molere iubetur. Mola in gyrum ducitur,
et farina profertur. Vnaquæque autem mundi huius actio mola est, quæ dum mul-
tas curas congerit, humanas mentes quasi per gyrum vertit: atque ex se quasi farinam
proijcit, quia seducto corde, semper minutissimas cogitationes gignit. Nonnum- 11.
quam vero, qui quietus alicuius esse meriti creditur, positus in qualibet actione denu-
datur, vnde illic protinus subinfertur: Denuda turpitudinem tuam, discooperi hume- *Isa. 47.a*
rum, reuela crura, transi flumina. In administratione quippe operis turpitudo denu-
datur, dum vilis mens abiectaq. in actionis ostentatione cognoscitur, quæ quieta prius
magna putabatur. Humerum mens discooperit, quando opus suum, quod ignora-
batur, ostendit. Crura reuelat, quia quibus desideriorum passibus, lucris mundi in-
hiet, manifestat. Flumina etiam transit, quia actiones huius sæculi, quæ quotidie ad
terminum defluunt, indesinenter appetit, dumq. alia relinquit, alia assequitur, qua-
D si de flumine semper ad flumen tendit. Hæc paucis per excessum diximus, vt mens a
solio sanctæ intentionis excussa, quo iaceat, monstraremus, quia si ad ea, quæ super ip-
sam sunt, inhiare cessauerit, sub semetipsam etiam indesinenter ruit. In alto au-
tem figitur, si amorem temporalium deserens, ad spem incommutabilis æternitatis
ligatur. Bene ergo dicitur: [Qui ponit humiles in sublimi.] Atque apte subiungi-
tur: [Et mœrentes erigit sospitate.] Sæpe in hoc mundo etiam læti quilibet erecti
sunt, dum de ipsa gloria suæ prosperitatis intumescunt. Sed mœrentes Dominus so-
spitate erigit: quia afflictos suos ad gloriam veræ lætitiæ soliditate sustollit. Sospita-
te quippe, non insania erecti sunt, qui in bonis actibus positi, spe in Deum firma gra-
tulantur. Nonnulli enim, sicut diximus, et iniquitates perpetrant, et gaudere non ces-
sant, de quibus per Salomonem dicitur: Qui lætantur cum malefecerint, et exultant *Pro. 2. c*
E in rebus pessimis. Et rursum: Sunt impij qui ita sunt securi, ac si iustorum facta ha- *Eccl. 8. c*
beant. Hi nimirum non sospitate eriguntur, sed insania: quia superbiunt cum affli-
gi debuerunt, et inde miseri in exultatione defluunt, vnde a bonis flentur, phrenetico-
rum videlicet sensibus similes, qui insaniam, qua præualent, virtutem putant, qui ex
morbo esse nesciunt, hoc quod amplius sani possunt: et quasi creuisse se viribus æsti-
mant, dum ad vitæ terminum per augmenta languoris appropinquant: qui quia ra-
tionis sensum non habent, flent, et rident, et tanto se in magna exultatione dilatant,
quanto et insensibiles malum, quod patiuntur, ignorant. Sospitate ergo Dominus
mœrentes erigit: quia electorum mens non de præsentis vitæ insania, sed de certitudi-
ne æternæ salutis hilarescit. Vnde apte mox de hac ipsa prauorum destructione sub-
iungitur: [Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum
quod

quod cœperant.] Reproborum mentes peruersis cogitationibus semper inuigilant, sed plerumque eis superna dispositio obuiat: et quamuis prauitatem consilij nec fracti aduersitatibus corrigant, tamen ne contra bonos præualeant, eorum vires refrenat. Quos contra miro iudicio agitur, vt effectu quidem praui operis careant, et tamen iustæ sententiæ iudicis reos conscientia addicat. Quòd ergo mala cogitant, quid ipsi faciant, ostendunt: quòd vero mala implere nequeunt, hi, contra quos cogitauerant, defenduntur. Vnde et adhuc bene subditur: A

Quòd humana consilia in eo, quòd Dei consilio nituntur resistere, obsequuntur: vt de fratribus Ioseph legitur, et de Saul, et de Iona, et de Iudæis Christi nomen extinguere volentibus. Caput XII.

QVi comprehendit sapientes in astutia eorum, et consilia prauorũ dissipat.] Sæpe enim nonnulli humana sapientia inflati, dum desiderijs suis diuina iudicia contraire conspiciunt, astutis eis reluctari machinationibus conantur: et quo ad votum suũ vim supernæ dispositionis intorqueant, callidis cogitationibus insistunt, subtiliora consilia exquirunt, sed inde voluntatem Dei peragunt, vnde hanc immutare contendunt, atque omnipotentis Dei consilio dum resistere nituntur, obsequũtur, quia sæpe et hoc eius dispositioni apte militat, quod ei per humanum studium friuole resultat. Sapientes ergo Dominus in ipsa eorum astutia comprehendit, quando eius consilijs humana facta etiam tunc congrue seruiunt, cum resistunt. Quod melius B
12. ostendimus, si pauca ad medium gestarum rerum exempla proferamus. Ioseph somnium viderat, quòd suo manipulo fratrum eius se manipuli prosternebant: somnium viderat, quòd Sol et Luna se cum reliquis stellis adorabant. Quæ quia pure fratribus retulit, eorum corda protinus futuræ dominationis inuidia, pauorq. percussit. Cumq. C
Gen. 37. d hunc ad se venire conspicerent, malitia sæuiente dixerunt: Ecce somniator venit ille, venite occidamus eum, et videamus, quid illi proderint somnia sua. Cumq. se eius dominio subijci metuunt, somniatorem in puteum deponunt, eumq. Hismaelitis transeuntibus vendunt: qui in Ægyptum ductus, seruituti subditus, luxuriæ accusatione damnatus, castitatis merito adiutus, prophetiæ iudicio ereptus, omni Ægypto prælatus est: per supernam vero sapientiam prouidus frumenta congessit, et futuro periculo necessitatis obuiauit. Cumq. in orbem fames irruit, de alimentorum præparatione solicitus Iacob, filios suos in Ægyptum misit: qui frumentorum dispensationi præpositum Ioseph nescientes inueniunt, atque vt mererentur alimenta percipere, eorum dispensatorem compulsi sunt pronis in terram ceruicibus adorare. Pensemus ergo gestæ rei ordinem, pensemus quo modo sapientes in ipsa sua astutia vis diuina comprehendat. Ideo ab eis venditus fuerat Ioseph, ne adoraretur, sed ideo est adoratus, quia venditus. Astute namque aliquid agere ausi sunt, vt Dei consilium mutaretur, sed diuino iudicio, quod declinare conati sunt, renitendo seruierunt. Inde quippe coacti sunt Dei voluntatem peragere, vnde hanc molliti sunt astute commutare. Sic sic diuinum consilium dum deuitatur, impletur: sic humana sapientia dum reluctatur, comprehenditur. Timuerunt fratres ne Ioseph super eos excresceret, sed hoc, quod diuinitus dispositum fuerat, cauendo factum est, vt eueniret. Humana ergo sapientia in semetipsa comprehensa est, quæ voluntati Dei vnde per intentionem restitit, inde D
13. eius impletioni militauit. Sic Saul dum Dauid subiectum quotidiano succrescere virtutum successu conspiceret, suam ei in coniugium filiam spopondit, atque in eius dotem, centum dari ab eo Philistinorum præputia petijt, vt cum prouocatus miles vltra se excrescere quæreret, inimicorum gladijs traditus vitam finiret, sicut scri- E
1. Reg. 18. f ptum est: Non habet rex necesse sponsalia, nisi tantum centum præputia Philistinorum, vt fiat vltio de inimicis regis. Porro Saul cogitabat tradere Dauid in manus Philistinorum, sed Dauid dispositionis intimæ fauore roboratus, centum se dare perhibuit, et ducenta præputia reportauit. Cuius nimirum operis Saul argumento superatus, superna prouidentia in sapientiæ suæ est consilio deprehensus: quia vnde succrescentis militis vitam se extinguere credidit, virtutis eius gloriam inde cumulauit. Sed quia nonnumquam astute se aliquid sapere etiam electi moliuntur, libet ad medium alium sapientem deducere, et quo modo in internis consilijs astutia mortalium com-
Ionæ. 1. a prehendatur, demonstrare. Prudenter quippe Ionas sapere voluit, cum ad prædicandam

A dam Niniuitatum pœnitentiam missus, quia electis gentibus Iudęam deserere timuit, prædicationis officium implere recusauit. Nauim petijt, fugerę Tharsis elegit, sed protinus tempestas exoritur, sors mittitur, vt videlicet cognoscatur cuius culpa mare turbetur. Ionas in culpa deprehenditur, in profundum mergitur, ceto sorbente, repente deuoratur, atque illuc gestante belua peruenit, quo ire sponte contempsit. Ecce fugitiuum Dei tempestas inuenit, sors ligat, mare suscipit, belua includit, et quia auctori suo obedire renititur, ad locum, quo missus fuerat, suo reus carcere portatur. Iubente Deo, ministrare homo prophetiam noluit, adspirante Deo, belua prophetam vomuit. Comprehendit ergo Dominus sapientes in astutia eorum, quando et hoc in vsum suæ voluntatis redigit, per quod sibi voluntas humana contradicit. Perscrutemur adhuc Hebræorum sapientiam, vt videamus, quid prouidendo prohibuit, aut
B quid prohibendo prouocauit. Certe cum ad Redemptoris nostri miracula credentium turba confluerer, cum sacerdotes populi inuidiæ facibus accensi, mundum post eum ire cernerent, vt proclamarent dicentes: Videtis, quia nihil proficimus, ecce mundus totus post eum abijt: vt ab illo vim tantæ concursionis abscinderent, finire eius potentiam morte conati sunt, dicentes: Expedit, vt vnus homo moriatur, et non tota gens pereat. Sed Redemptoris mors ad coniunctionem sui corporis, id est, Ecclesiæ valuit, non ad separationem. Vnde et per legem turturi vel colũbę, in figura nostri sacrificij, secari guttur præcipitur, et non penitus abscindi, vt et post mortem corpori caput inhæreat, quia videlicet Mediator Dei et hominum, id est, caput omnium nostrum, et veræ mundationis hostia, vnde pro nobis mortem pertulit, inde nobis verius inhæsit. Post sectionem ergo caput turturis suo corpori inhæret, quia Christum ab Ecclesia nec mors in- *Io. 11. f* *1. Tim. 2. b*
C teruenìens diuidit. Persecutores igitur peregerunt hoc, quod perniciose moliti sunt, intulerunt mortem, vt ab eo abscinderent fidelium deuotionem, sed inde fides creuit, vnde hanc se extinguere infidelium crudelitas credidit. Cumq. se æstimant eius miracula persequendo abscindere, hæc nimirum compulsi sunt nesciendo dilatare. Comprehendit ergo Dominus sapientes in astutia eorum, quando et hoc ad pietatis suæ obsequium redigit, quod contra illum humana crudelitas exarsit. Iustus namque et misericors mortalium acta disponens, alia concedit propitius, alia permittit iratus, atque ea, quæ permittit, sic tolerat, vt hæc in sui consilij vsum vertat. Vnde miro modo fit, vt et quod sine voluntate Dei agitur, voluntati Dei contrarium non sit: quia dum in bonum vsum mala facta vertuntur, eius consilio militant etiam, quæ eius consilio repugnant. Hinc enim per Psalmistam dicitur: Magna opera Domini exqui- 14. *Ps. 110. a*
D sita in omnes voluntates eius. Sic quippe eius opera magna sunt, vt per omne, quod ab hominibus agitur, eius voluntas exquiratur. Nam sæpe inde perficitur, vnde repelli putabatur. Hinc rursum dicitur: Omnia quæcumque voluit Dominus fecit in cælo et in terra. Hinc Salomon ait: Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Restat ergo vt in cunctis, quæ agimus, vim supernæ voluntatis inquiramus, cui videlicet cognitæ, debet nostra actio deuote famulari, et quasi ducem sui itineris prosequi, ne ei etiam nolens seruiat, si hanc superbiens declinat. Vitari enim vis superni consilij nequaquam potest, sed magna sibi virtute hanc temperat, qui se sub eius nutibus refrenat, eiusq. se pondera leuigat, qui hanc subiecto cordis humero volens portat. Sed quia persecutorum superius memoriam fecimus, qualiter etiam ea, quæ subiecta sunt, eorum cæcitati congruant, ostendamus. Sequitur: *Ps. 134. a* *Pro. 21. d*

E

Quòd exemplo Loth, contra viam iusti accusationis aditum non inueniunt peccatores. Caput XIII.

PEr diem incurrent tenebras, et quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.] Per diem tenebras incurrunt, quia in ipsa veritatis præsentia perfidiæ errore cæcati sunt. Clare quippe per diem cernitur, per noctem vero nostra acies obscuratur. Persecutores igitur Redemptoris nostri, dum diuinæ virtutis miracula cernerent, et tamen de eius diuinitate dubitarent, in die tenebras passi sunt, quia visum in luce perdiderunt. Hinc est, quòd eos ipsa lux admonet dicens: Ambulate, dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant. Hinc est, quòd de Iudæa dicitur: Occidit ei sol, cum adhuc esset dies. Hinc est, quòd vocem pœnitentium in se Propheta itetum sumpsit, dicens: Impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui. Hinc iterũ dicit: Custos *Io. 12. e* *Hier. 15. b* *Isa. 59. b*

quid

quid de nocte? custos quid de nocte? Dixit custos: Venit mane et nox. De nocte ete- A
nim custos venit, quia humani generis protector, et manifestus in carne apparuit,
et tamen hunc pressa perfidiæ suæ tenebris Iudæa minime cognouit. Vbi bene ex voce
custodis additur: Venit mane et nox, quia per eius præsentiam et noua lux mundo
15. inclaruit, et tamen in corde infidelium vetusta cæcitas remansit. Bene autem dici-
tur: [Quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.] Hoc quippe palpando exquirimus,
quod oculis non videmus. Iudæi autem aperta eius miracula viderant, et adhuc eum
Io.10.d quasi palpantes quærebant, cum dicerent: Quosque animam nostram tollis? Si tu es
Christus, dic nobis palam. Ecce miraculorum lux ante oculos aderat, et tamen in cor-
dis sui tenebras offendentes, adhuc requirendo palpabant. Quotum nimirum cæ-
citas ad crudelitatem, crudelitas etiam vsque ad aperta opera persecutionis exarsit.
Sed Redemptor humani generis, persecutorum suorum manibus diu teneri non po- B
tuit. Vnde et protinus subditur: [Porro saluum faciet egenum de gladio oris eorum.
et de manu violenti pauperem.] Ipse quippe iste pauper est, de quo per Paulum di-
2.Cor.8.b citur: Propter nos egenus factus est, cum diues esset. Et quia Iudæi accusando Domi-
num tradiderunt, quem traditum gentiles crucifixerunt, potest per oris gladium, ac-
Ps.56. cusantium Iudæorum lingua signari, de quibus per Psalmistam dicitur: Filij homi-
num, dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum machæra acuta: quia Euange-
Luc.23.c lio etiam teste, clamauerunt: Crucifige, crucifige eum. Per violenti vero manum, ip-
sa crucifigens gentilitas exprimi potest, quæ in Redemptoris morte Hebræorum vo-
ces opere impleuit. Deus itaque hunc pauperem et de violenti manu et de oris gladio
saluum fecit, quia videlicet Redemptor noster et vires gentiliũ, et linguas Hebręorum
moriendo ex humanitate pertulit, sed ex diuinitatis suæ potentia resurgẽdo superauit: C
quia videlicet resurrectione, quid aliud agitur, nisi vt ad spem vitæ subsequentis, infir-
mitas nostra roboretur? Vnde et bene mox subditur: [Et erit egeno spes.] Erepto quip-
pe paupere, egenus ad spem reducitur, quia humilis fidelium populus Redẽptore mo-
riente, pauore concutitur, sed resurgente, solidatur. Ipsos namque primos huius popu-
li pauperes, electos videlicet prędicatores, visa eius mors perculit, sed resurrectio ostẽsa
reparauit. Saluato ergo paupere, spem egenus recipit, quia resurgente in carne Do-
mino, fidelis quisque ad æternæ vitæ fiduciam conualescit. Sed ecce iam in manifesta
ostensione veritas venit, iam carnis mortem pertulit, eamq. resurgendo destruxit, iam
resurrectionem gloria ascensionis honorauit: et tamen Hebræorum lingua adhuc eum
contumelijs lacessere non desinit, quos nimirũ æquanimiter tolerat, vt alios toleran-
do conuertat, atque alios minime conuersos quandoque districtius feriat. Tunc enim D
lingua infidelium ab effrenatione vanę suæ loquacitatis obmutescet, cũ venire eum iu-
stum iudicem viderit, quem tunc iniuste iudicauit. Vnde et bene subditur: [Iniquitas
autem contrahet os suum.] Os enim suum nunc adhuc iniquitas dilatat, quia huma-
ni generis Redemptorẽ lingua infidelium contumelijs lacessere nequaquã cessat. Sed
tunc os contrahit, cum hoc, quod non vult per studium, per supplicium claudit: quod
tamẽ bene accipi etiam de conuersis persecutoribus potest. Saluato enim paupere, dum
egenus ad spem redit, contracto ore, iniquitas obmutescit: quia resurrectionis eius cla-
rescente miraculo, dum copiosa multitudo infidelium credidit, a Redemptoris sui
iniurijs contumelijsq. cessauit. Os enim suum, quod Deum deridendo apetuit, iam for-
16. midando contraxit. Libet hæc moraliter, postposita Iudæorũ significatione, transcur-
rere, atque a prauis generaliter quo modo agantur indagare. Iniquorũ quippe homi- E
num mentes cum quædam a proximis bene gesta conspiciunt, in extenso liuoris sui
eculeo torquentur, et grauem malitiæ suæ pœnam sustinent, cum bona in alijs tabe-
scentes vident. Recte itaque dicitur: [Per diem incurrent tenebras.] Quia mens eorum
cum de aliena melioratione affligitur, de radio lucis obscuratur: quia sæpe in proxi-
mis dum bona aperta considerant, si qua mala lateant inuestigant, et solicitis inqui-
sitionibus laborant, si quid forte, quod accusare possint, inueniant. Sana quidẽ mem-
bra conspiciunt, sed clausis cordis oculis, vulnus palpantes quærunt. Vnde et bene sub-
ditur: [Et quasi in nocte, sic palpabunt in meridie.] Dies boni operis in proximo exte-
rius lucet, sed quasi in nocte palpant, quia liuoris sui intus tenebras tolerant. Peruenire
ad aliqua, quæ reprehendant satagunt, detractionis aditum quærunt, sed quia hunc in-
uenire non valent, cæci exterius circumeunt. Quod bene exprimitur, cum Loth, prote-
gentibus

A gentibus Angelis, in domo eius Sodomitæ ostium non inuenerunt, sicut scriptum est:
Vimq. faciebant Loth vehementissime, et iam proximum erat, vt frangerent fores, *Gen.19.b*
et miserunt manum viri, et introduxerunt ad se Loth, clauseruntq. ostium, et eos, qui
erant foris, percusserunt cæcitate a minimo vsque ad maximum, ita vt ostium inue-
nire non possent. Quid est, quòd malis aduersantibus, intra domum Loth reducitur
et munitur, nisi quod iustus quisque dum prauorum insidias sustinet, ad mentem re-
uertitur, et imperterritus manet? Sodomitæ autem viri in domo Loth ostium inueni-
re nequeunt: quia corruptores mentiū contra vitam iusti nullum accusationis aditum
deprehendunt. Percussi enim cæcitate quasi domum circumeunt, quia inuidentes
facta dictaq. perscrutantur. Sed quia eis de vita iusti foris vndique ac laudabilis actio
obuiat, errantes nihil aliud, quàm parietem palpant. Bene ergo dicitur: [Quasi
B in nocte, sic palpabunt in meridie:] quia dum bonū, quod vident, accusare nequeunt,
cæcati malitia, malū, quod non vident, ad accusationem quærunt. Vnde recte subiun-
gitur: [Porro saluum faciet egenū de gladio oris eorum, et de manu violenti paupe-
rem.] Pauper quippe est, quisquis apud semetipsum elatus non est. Vnde et per Euan-
gelium Veritas dicit: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. *Matt.5.a*
Duobus autem modis ad culpam vnusquisque pertrahitur, aut enim delectatione per-
ducitur, aut terrore superatur. Gladius namque oris est iniquitas persuasionis: manus
autem violenti, est aduersitas potestatis. Sed quia veraciter humilis, qui hoc loco pau-
per vocatur, quo nulla huius mundi prospera appetit, eo audenter etiam aduersa con-
temnit, recte dicitur: [Saluum faciet egenum de gladio oris eorū, et de manu violenti
pauperem. Ac si aperte diceretur:] Sic in se Deus mentes humilium solidat, vt eas ad
C perpetrandam nequitiam nec blandimenta suasionum pertrahant, nec dolores suppli-
ciorum frangant. Spes quippe in æternitatem animum erigit, et idcirco nulla mala
exterius, quæ tolerat, sentit. Vnde et subditur: [Et erit egeno spes.] Ad cuius spei vi-
delicet fructum cum pauper peruenerit, omnis elatus obmutescit. Vnde et adhuc
subditur: [Iniquitas autem contrahet os suum.] Nunc enim malus bonis derogat,
et recta, quæ agere negligit, hæc in alijs obtrectando lacerare non cessat. Sed tunc ini-
quitas os suum contrahit, cum iustis quanta suppetat gloria retributionis agnoscit.
Tunc enim ei loqui contra bonos non vacat, quia malorum suorum digna retributio-
ne linguam tormenta ligant. Vnde bene, Anna prophetante, dicitur: Pedes sanctorum *1.Reg.2.b*
suorum seruabit, et impij in tenebris conticescent. Sed vt electus quisque æterna sup-
plicia euadat, et ad perennem gloriam pauper ascendat, debet hic assiduis flagellis
atteri, quatenus in iudicio valeat purgatus inueniri. Ipso namque infirmitatis nostræ
D pondere deorsum quotidie ducimur, nisi mira manu artificis per subuenientia flagel-
la releuemur. Vnde et subditur: [Beatus homo, qui corripitur a Domino.] Prima 17.
virtus est, ne perpetrari debeant, sed vitari peccata: secunda autem saltem perpetrata
corrigere. Sed plerumque culpas non solū imminentes minime vitamus, verumetiam
nec commissas agnoscimus. Et peccatoris mens tanto altius tenebrescit, quanto nec
damnum suæ cæcitatis intelligit. Vnde fit plerumque diuini muneris largitate, vt
culpam pœna subsequatur, et flagella oculos delinquentis aperiāt, quos inter vitia se-
curitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur, vt excitetur: qua-
tenus, qui statum suæ rectitudinis securus perdidit, afflictus consideret, quo iacet.
Hinc itaque ipsa asperitas correptionis, origo fit luminis. Vnde et per Paulum dicitur:
Omne, quod arguitur, a lumine manifestatur: argumentum enim salutis est vis dolo- *Ephe.5.e*
E ris. Hinc est enim, quòd Salomon ait: Curatio cessare faciet peccata maxima. Hinc ite- *Eccl.10.a*
rum dicit: Quem enim Dominus diligit, castigat: flagellat autē omnem filium, quem
recipit. Hinc voce angelica Dominus ad Ioannem loquitur, dicens: Ego quos amo, *Apoc.3.d*
redarguo, et castigo. Hinc Paulus ait: Omnis autem disciplina in præsenti quidem *Heb.12.c.d*
non videtur esse gaudij, sed mœroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis
per eam reddit iustitiæ. Quamuis ergo conuenire simul nequeant dolor et beatitudo,
recte tamen nunc dicitur: Beatus homo, qui corripitur a Domino, quia per hoc, quòd
peccator dolore correptionis premitur, quandoque ad beatitudinem, quæ sine inter-
uentu doloris est, eruditur. Sequitur:

Quibus modis vulnerat Deus, quos ad salutem reducere curat. Caput XIIII. A

INcrepationem ergo Domini ne reprobes.] Quisquis pro culpa percutitur, sed in querela suæ percussionis eleuatur, increpationem Domini reprobat: quia hanc iniuste se perpeti accusat. Qui autem non pro purgatione criminis, sed et pro fortitudinis probatione feriuntur, cum causas suæ percussionis inquirunt, nequaquam increpationem Domini reprobare dicendi sunt: quia in semetipsis castigando satagunt inuenire, quod nesciunt. Vnde et beatus Iob ad libertatis verba, inter percussionis verbera, erumpens, tanto de se rectius iudicia ferientis interrogat, quanto in semetipso verius causas persecutionis ignorat. Eliphas itaque, quia hunc percussum non probationis examine, sed purgationis æstimauit, dum libere inter flagella loqueretur, reprobasse Dei increpationem credidit. Quem etiam apte hæreticorum tenere speciem B diximus, qui omne, quod a sancta Ecclesia recte agitur, apud iudicium suum semper ad vitium tortitudinis inflectunt. Quia vero bona intentione ad loquendum ducitur, sed non curat discernere cui loquatur, adhuc supernæ dispensationis moderamina prædicando

18. subiungit, dicens: [Quia ipse vulnerat, et medetur, percutit et manus eius sanabunt.] Duobus modis omnipotens Deus vulnerat, quos reducere ad salutem curat. Aliquando enim carnem percutit, et mentis duritiam suo pauore tabefacit: Vulnerando ergo ad salutem reuocat, cum electos suos affligit exterius, vt interius viuāt.

Deut. 32. f Vnde per Moysen quoque loquitur dicens: Ego occidam, et ego viuere faciam, percutiam, et ego sanabo. Occidit enim vt viuificet, percutit vt sanet: quia idcirco foris verbera admouet, vt intus vulnera delictorū curet. Aliquando autem etiam si flagella exterius cessare videantur, intus vulnera infligit, quia mētis nostræ duritiā suo desiderio percutit, sed percutiendo sanat: quia terroris sui iaculo transfixos, ad sensum nos rectitudinis reuocat. C Corda enim nostra male sana sunt, cum nullo Dei amore sauciantur, cum peregrinationis suæ ærumnam non sentiunt, cum erga infirmitatē proximi, nec quàmlibet minimo affectu languescunt. Sed vulnerantur vt sanentur, quia amoris sui spiculis mentes Deus insensibiles percutit, moxq. eas sensibiles per ardorem charitatis reddit. Vnde et sponsa in Canticis Canticorū dicit: Vulnerata charitate ego sum. Male enim sana anima, atque in huius exilij statu cæca securitate prostrata, nec videbat Deum nec videre requirebat: percussa autem charitatis eius spiculis, vulneratur in intimis affectu pietatis, ardet desiderio contemplationis, et miro modo viuificatur ex vulnere, quæ prius mortua iacebat in salute, æstuat, anhelat, et iam videre desiderat quem fugiebat. Percussione ergo ad salutem reducitur, quæ ad securitatem quietis intimæ, amoris sui perturbatione reuocatur. Sed cum sauciata mens anhelare in Deum cœperit, D cum cuncta mundi huius blandimenta despiciens, ad supernam se patriam per desiderium tendit, ad tentationem ei protinus vertitur, quidquid amicum prius in sæculo blandumq. putabatur. Nam qui peccantem amare consueuerant, recte viuentem crudeliter impugnant. Et erectus in Deum animus in carnis suæ bella tolerat: in qua prius vitijs seruiens, delectabiliter iacebat: voluptates priscæ ad memoriam redeunt, et contradicentem mentem graui certamine affligunt. Sed quia dum transitorio labore atterimur, a perpetuo dolore liberamur, apte subiungitur:

Quòd in præsenti vita electos suos non permittit Deus tentari, supra id, quod possunt, donec huius vitæ septimana completa, nulla eos deinceps tentatio tangat. Caput XV.

IN sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum.] Quid enim E senario numero, quem septimus sequitur, nisi præsentis vitæ operatio decursusq. signatur? Sexto quippe die omnia perficiens, hominem condidit, et septimo die, Deus requieuit, qui scilicet septimus vesperam non habet, quia subsequentem requiem nullus iam terminus claudit. Perfectis ergo omnibus, requies sequitur, quia post bona vitæ præsentis opera, retributio æternæ quietis inuenitur. In sex itaque nos tribulationibus Dominus liberat, ne nos in septima malum tangat: quia per paternæ pietatis eruditionem præsentis vitæ labore nos atterit, sed in aduentu iudicis a verbere abscondit, vt tanto tunc ad salutem certiores exhibeat, quanto nunc nos flagella durius secant. Qui apte mox mala vitæ præsentis, et adiutoria supernæ protectionis enumerans subdit: [In fame eruet te de morte, et in bello de manu gladij.] Sicut

fames

A fames carnis, est subtractum subsidium corporis, ita et fames mentis, est silentium diuinæ locutionis. Vnde rectè per Prophetam dicitur: Emittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Domini. Et quia humanam mentem cum diuina allocutio deserit, contra eam carnis tentatio inualescit, apte subiungitur: [Et in bello de manu gladij.] Bellum quippe patimur, cum carnis nostræ tentationibus impugnamur: de quo nimirum bello per Psalmistam dicitur: Obumbrasti super caput meum in die belli. Quia igitur reprobi dum fame verbi Dei deficiunt, etiam belli gladio transfiguntur, electos suos Dominus et in fame a morte eripit, et in bello a gladio abscondit: quia eorum mentes dum verbi sui pabulo reficit, contra tentationes corporis fortes reddit. Sed sunt nonnulli, qui etsi ex diuino eloquio ab interna se fame reficiunt, si iam contra tentationes corporis, continentiæ B virtute fulciuntur, adhuc tamen percuti humanis detractionibus metuunt, et sæpe dum linguarum iacula formidant, peccati se laqueo strangulant. Vnde et apte subditur: [A flagello linguæ absconderis.] Flagellum linguæ est exprobratio illatæ contumeliæ. Flagello linguæ bonos feriunt, qui eorum opera irridendo persequuntur. Sæpe enim lingua a bono opere, dum vituperat, reuocat, et quasi flagellum se exerit, quia dorsum timidæ mentis cædit. Hoc flagellum linguæ, electorum mentibus insidiari Propheta conspexerat, cum supernum adiutorium pollicens dicebat: Ipse liberabit me de laqueo venantium, et a verbo aspero. Venantes enim nihil aliud, quàm carnem quærunt. Sed a venantium laqueo, atque ab aspero verbo eripimur, quando et insidias carnalium, et irrisionum probra despiciendo superamus. Aspera quippe eorum verba sunt, quæ bonis nostris itineribus aduersantur. Sed asperitatem verbi euadere, est irrisiones detrahentium dissimulando calcare. Sancta ergo anima a flagello C linguæ absconditur: quia dum in hoc mundo honorem laudis non quærit, nec contumelias detractionis sentit. Sed sunt nonnulli, qui iam derogantium verba despiciunt, iam irrisiones pro nihilo attendunt, adhuc tamen pœnas corporis cruciatusq. pertimescunt. Antiquus namque aduersarius vt a recta intentione nos retrahat, multiformiter impugnat, et tentationem nostram modo verbi fame, modo carnis certamine, modo flagello sermonis, modo calamitate persecutionis aggreditur. Sed quia perfectus quisque cum in semetipso vitia vicerit, statim mentem etiam contra vulnera passionis accingit, apte subiungitur: [Et non timebis calamitatem, cum venerit.] Sancti enim viri, quia contra multiformem aduersarium se pugnare considerant, semetipsos in certamine multipliciter parant. Habent enim contra famem, diuini verbi pabulum: contra belli gladium, continentiæ scutũ: contra flagellum linguæ, protectionem D patientiæ: contra exterioris calamitatis damnum, interni amoris adiutorium. Vnde miro modo agitur, vt quo eos hostis callidus numerosius tentat, eo circumspecti Dei milites virtutibus ditiores fiant. Et quia electi quique, dum præsentis vitæ certamina fortiter tolerant, in terrore sibi venturi iudicij securitatem parant, rectè subiungitur:

Amos.8.d — Ps.139. — 19. — Ps.90.

Quòd damnatis nulla humanitate compatientur electi, et sic solidi erunt, vt vltra nec timore, nec dolore vllo affici possint. Caput XVI.

IN vastitate, et fame ridebis.] Tunc quippe reprobi vastitatẽ famemq. passuri sunt, 20.
cum damnati in extremo iudicio ab æterni panis visione separantur. Scriptum nãque est: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Et per semetipsum Dominus dicit: Isa.26.b
Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Simul ergo eos vastitas famesq. cruciat, Io.6.e
E qui non solum foris tormenta sentiunt, sed intus etiam inediæ peste moriuntur. Vastat igitur gehenna, quia concremat: fames interficit, quia suã illis faciem Redemptor abscondit. Bene nãque retributionem interius exteriusq. recipiunt: quia et cogitando miseri, et operando deliquerunt. Vnde bene per Psalmistã dicitur: Pones eos vt clibanum Ps.20.
ignis in tẽpore vultus tui, Dominus in ira sua conturbabit eos, et deuorabit eos ignis. Quod enim ab igne deuoratur, ab exteriori parte accenditur. Clibanus vero interius inflammatur. In tempore ergo vultus Domini iniusti omnes, vt clibanus ponuntur, et ab igne deuorantur, quia apparente iudice, cum a visione illius eorum multitudo repellitur, et intus per desiderium ardet conscientia, et foris carnem cruciat gehenna. Potest etiam flagellum linguæ sententia vltimæ animaduersionis intelligi, qua distri- Matt.25.d
ctus iudex reprobis dicet: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus

est diabolo, et angelis eius. Iustus ergo a flagello linguæ, atque a calamitate veniente A
absconditur, quia in tanta districtione sententiæ, blanda tunc iudicis voce refouetur
cum dicitur: Esuriui et dedistis mihi manducare: sitiui, et dedistis mihi bibere: hospes
eram, et collegistis me: nudus, et operuistis me: infirmus, et visitastis me: in carcere
Ibid. eram, et venistis ad me. Quibus præmittitur: Venite benedicti patris mei, possidete
paratum vobis regnum a constitutione mundi. In vastitate ergo et fame iustus ridebit: quia cum iniquos omnes extrema vltio percutit, ipse de gloria dignæ retributionis hilarescit. Nec damnatis iam tunc ex humanitate compatitur, quia diuinæ iustitiæ per speciem inhærens, in concusso districtionis intimæ vigore solidatur. Erectas namque in claritate supernæ rectitudinis electorum mentes nulla misericordia afficit, quia has a miserijs altitudo beatitudinis alienas reddit. Vnde bene per Psalmistam di-
Ps. 51. citur: Videbunt iusti et timebunt, et super eum ridebunt et dicent: Ecce homo, qui non B
posuit Deum adiutorem suum. Iniquos enim iusti nunc vident, et metuunt, tunc visuri sunt et ridebunt. Quia enim modo ad eorum labi imitationem possunt, hic habent formidinem. Quia vero damnatis tunc prodesse nequeunt, illic non habent compassionem. Æterno itaque supplicio deditis, non esse miserendum, in ipsa, qua beati sunt, iustitia iudicantis legunt, qui, quod suspicari fas non est, qualitatem sibi perceptæ felicitatis imminuunt, si in regno positi volunt, quod implere nequaquam possunt.
Sed quisquis ad vitæ præcepta se dirigit, priusquam præmia æterna percipiat, hic iam
21. initia securitatis in perpetuum securitatis degustat, vt antiquum hostem non metuat, et interueniente mortis articulo, violentos eius impetus nullatenus perhorrescat. Iustis namque initium retributionis, est ipsa plerumque in obitu securitas mentis. Vnde
et recte subiungitur: [Et bestiam terræ non formidabis.] Callidus quippe aduersarius C
bestia terræ dicitur, quia ad rapiendas mortis tempore peccatorum animas violentia crudelitatis efferatur. Quos enim viuentes blandiens decipit, morientes sæuiens rapit.
Isa. 35. c Quo contra de electorum Ecclesia per Prophetam Dominus pollicetur, dicens: Mala bestia non transibit per eam. Illi igitur terræ bestiam morientes timent, qui Conditoris sui potentiam viuentes non timent. Sancti etenim viri, quia diuinæ se formidini medullitus subdunt, omne in aduentu aduersarij pondus timoris abijciunt. Hinc est
Ps. 7. enim, quod Psalmista Dominum exorat dicens: Ne quando rapiat vt leo animam
Ps. 63. meam. Hinc rursus ait: Exaudi Deus orationem meam cum deprecor, a timore inimici eripe animam meam. Viuentes quippe perfecti timent iudicem, ne morientes metuant accusatorem. Bene ergo dicitur: [Et bestiam terræ non formidabis.] Ac si aperte diceretur: Quia a blandiente modo hoste non vinceris, hunc sæuientem postmodum
non timebis. Sed cum bene viuitur, valde cauendum est, ne mens despectis ceteris, de D.
gloria singularitatis eleuetur. Vnde apte ad memoriam bonum sociale reducitur, cum protinus subinfertur. [Sed cum lapidibus regionum pactum tuum.] Quasi distinctæ in mundo regiones sunt Ecclesiæ gentium, quæ in vna fide positæ, morum linguarumq. diuersitate diuiduntur. Quid ergo per regionum lapides, nisi Ecclesiarum
1. Pet. 2. a electos accipimus? Quibus primi instructoris voce dicitur: Vos autem tamquam lapides viui superædificamini. De quibus sanctæ Ecclesiæ Dominus per Prophetam polli-
Isa. 54. c cetur, dicens: Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos. Qui igitur recte viuit, pacto se cum lapidibus regionum iungit, quia in eo, quod mundi desideria superat, vitam suam proculdubio ad sanctorum præcedentium imitationem ligat. Sed cum a mundi dilectione disiungitur, malignorum spirituum impugnationes crescunt: quæ
tamen quo magis in mœrore quemquam atterunt, eo Conditori humilius subdunt. E
Vnde et subiungitur: [Et bestiæ terræ pacificæ erunt tibi.] Notandum prius est, quod non ait: pacatæ, sed pacificæ, videlicet, non, quia pacem habent, sed quia pacem faciunt. Hostes quippe callidi dum insidiantur, affligunt, sed afflicta mens tanto magis ad æternam patriam reditum diligit, quanto in hoc ærumnoso exilio laboriosius viuit: et verius se gratiæ sui adiutoris humiliat, cum contra se insidias hostium acriores pensat. Terræ ergo bestiæ electis pacificæ fiunt, quia maligni spiritus cum bonorum corda aduersantes deprimunt, hæc nolentes ad amorem Domini impellunt. Inde ergo cum Deo robustior pax oritur, vnde nobis ab aduersarijs durior pugna ge-
22. neratur. Possunt etiam per terræ bestias, motus carnis intelligi, qui dum mentem nostram irrationabilia suadendo lacessunt, contra nos bestialiter insurgunt. Sed cum

A cum cor sub diuina lege deprimitur, etiam carnis incentina detumescunt: vt etsi tentando submurmurant, nequaquam tamen vsque ad effectum operum, quasi ad aperti morsus rabiem exurgant. Quis enim adhuc in hac corruptibili carne subsistens, has terræ bestias plene edomat, cum ille ad tertium cælum raptus egregius prædicator dicat: Video aliam legem in membris meis repugnantem legis meæ, et captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis? Sed aliud est has bestias in campo operis sæuientes aspicere, aliud intra cordis caueam frementes tenere. Redactæ namque intra claustra continentiæ, etsi adhuc tentando rugiunt, vsque ad morsum tamen, vt diximus, actionis illicitæ non excedunt. Pacificæ itaque sunt terræ bestiæ, quia motus carnis etsi per desideria palpitant, aperta nos tamen contradictione operis non impugnant. Quamuis per hoc ipsum, quòd pacificæ dicuntur, etiam id, quod Rom.7.d
B de malignis spiritibus diximus, non inconuenienter accipitur. Motus etenim carnis pacem nobis cum Deo faciunt, cum tentando contradicunt. Nam iusti mens in eo, quòd ad superna dirigitur, ex corruptibili carne graui bello fatigatur. Quæ si quando a desiderijs cælestibus, huius mundi qualibet minima delectatione tardatur, ipso bello suæ tentationis impellitur, vt illud toto corde diligat, quod contradictio nulla perturbat. Vnde fit, vt quietem intimam ad memoriam reuocet, et carnis suæ illecebras fugiens, ad illam pleno amore suspiret. Considerare enim ex tentatione vnusquisque compellitur, vnde vel ex quo cecidit, qui postquam Dei pacem deseruit, rixam sibi contra se exurgere ex semetipso sentit, et tunc verius videt de secura Dei dilectione, quid perdidit: quia ad se dilapsus, suam in se contumeliam inuenit. Pacem ergo nobis terræ bestiæ faciunt, quia motus carnis, dum nos tentando lacessunt, ad amorem quietis intimæ impellunt. Bene autem subditur: [Et scies, quòd pacem 23.
C habeat tabernaculum tuum.] In scriptura sacra aliter pax plena dicitur, atque aliter inchoata. Inchoatam quippe pacem Veritas discipulis dederat, cum dicebat: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Et plenam Simeon desiderauerat, cum exoraret dicens: Nunc dimittis seruum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace. Pax enim nostra ex desiderio Conditoris inchoatur, ex manifesta autem visione perficitur. Plena quippe tunc erit, cum mens nostra nec ignorantia cæcatur, nec carnis suæ impugnatione concutitur. Sed quia eius exordia tangimus, cum vel mentem Deo, vel carnem menti subiugamus, tabernaculum iusti habere pacem dicitur: quia videlicet eius corpus, quod mente inhabitatur, a peruersis desideriorum motibus prius inquietatum, nunc sub iustitiæ dispositione refrenatur. Sed quid prodest per continentiam, carnem restringere, si mens se per compassionem nesciat in proxi- Io.14.d Luc.2.e
D mi amore dilatare? Nulla namque est castitas carnis, quam non commendat suauitas mentis. Vnde post pacem tabernaculi apte subiungitur. [Et visitans speciem tuam, non peccabis.] Species quippe hominis est alter homo. Recte enim, species nostra dicitur proximus noster, quia in illo cernimus, quid ipsi sumus. Corporali enim visitatione, ad proximum gressuum accessu venimus, spiritali vero non gressu, sed affectu ducimur. Speciem ergo suam visitat, quisquis ad Deum, quem sibi similem per naturam conspicit, passibus amoris tendit: vt in altero, sua considerans, ex seipso colligat, qualiter infirmitati alterius condescendat. Speciem suam visitat, qui vt in se alterum reficiat, se in altero pensat. Hinc namque per Moysen Veritas cum gesta describeret, gerenda signabat dicens: Protulit terra herbam virentem, et afferentem semen iuxta genus suum, lignumq. faciens fructum, et habens Gen.1.b
E vnumquodque semen secundum speciem suam. Lignum quippe secundum speciem suam semen producit, cum mens nostra ex sui consideratione se in alterum colligit, et recti operis germen parit. Hinc quidem sapiens dicit: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Hinc in Euangelio Dominus dicit: Quæ vultis, vt faciant vobis homines, et vos eadem facite illis. Ac si aperte diceret: Speciem vestram in altero visitate, atque ex vobismetipsis agnoscite, quid vos oporteat alijs exhibere. Hinc Paulus ait: Factus sum Iudæis tamquam Iudæus, vt Iudæos lucrarer: et his, qui sub lege erant, quasi sub lege essem, cum ipse non essem sub lege, vt eos, qui sub lege erant, lucrifacerem: et his, qui sine lege sunt, quasi sine lege essem, cum sine lege Dei non essem, sed sub lege essem Christi. Et paulo post: Omnibus omnia factus sum, vt omnes saluos facerem. Neque enim egregius prædicator, vt quasi Matt.7.b 1.Cor.9.d Ibid.c

Iudæus fieret, ad perfidiam erupit: neque vt quasi sub lege esset, ad carnale sacrificiū A
rediit: neque vt omnibus omnia fieret, simplicitatē mentis in erroris varietatem commutauit: sed condescendendo appropinquat infidelibus, non cadendo: vt videlicet singulos in se suscipiens, et se in singulos transfigurans, compatiendo colligeret, si ita ipse vt illi esset, quid impendi sibi ab alijs recte voluisset: et tanto verius vnicuique erranti concurreret, quanto salutis eius modum ex propria consideratione didicisset. Bene ergo dicitur: [Et visitans speciem tuam non peccabis:] quia tunc peccatum plene vincitur, cum ex sua similitudine vnusquisque perpendit, quo modo in proximi dilectione dilatetur. Cum vero a vitijs caro restringitur, cum mens virtutibus exercetur,
24. restat vt, loquendo, quisque doceat vitam alios, quam moribus seruat. Ille namque vberes fructus prædicationis colligit, qui semina bonæ operationis præmittit. Vnde post pacem tabernaculi et speciei nostræ visitationem, recte subiungitur: [Et scies B
quoniam multiplex erit semen tuum, et progenies tua sicut herba terræ.] Post pacem quippe tabernaculi, post speciei nostræ visitationem, semen iusti multiplex surgit: quia nimirum post membrorum macerationem, ac morum magnitudinem, tanto ei fecundius prædicationis verbum tribuitur, quanto hoc in eius pectore perfecti operis exaratione præuenitur. Ille namque bene loquendi facundiam accipit, qui sinum cordis ad perfecte viuendi studia extendit: Nec conscientia loquentem præpe-
Gen. 47. d dit, cum vita linguam antecedit. Hinc est, quod Ægyptij seruitio publico Ioseph dispensante subiecti, cum iuri regis semetipsos tradentes humiliant, frumenta etiam ad semen reportant. Frugem quippe ad esum etiam liberi accipimus, cum ex sacro eloquio pascimur, et tamen ad quædam, quæ in hoc mundo appetimus, in nostris voluptatibus vacamus. Sed serui facti, et ad semen frumenta percipimus, quia dum plene Deo subdimur, etiam verbo prædicationis replemur. Et quoniam magna proles C
fidelium sequitur, cum sancta prædicatio prærogatur, post multiplicitatem seminis recte subiungitur: [Et progenies tua sicut herba terræ.] Iusti progenies herbæ terræ comparatur: quia qui de eius imitatione nascitur, dum arentem vitæ præsentis gloriam deserit, spe interna viridescit. Vel certe iusti progenies sicut herba oritur, quia dum viuendo monstrat, quod prædicando asserit, multitudo sequentium innumerabilis exurgit. Sed quisquis iam terrena desideria despicit, quisquis se per actiuæ vitæ opera extendit, nequaquam ei sufficit magna exterius agere, nisi etiam per contemplationem valeat interna penetrare. Vnde et apte protinus subinfertur:

Quid est, quòd Abraam coniugem mortuam in sepulchro duplici sepelit: et quid sit, quòd per Moysen cum hyssopo lignoq. cedrino vacca mactari præcipitur. D
Caput XVII.

INgredieris in abundātia sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo.] Quid enim sepulchri nomine nisi contemplatiua vita signatur: quæ nos quasi ab hoc mundo mortuos sepelit, dum a terrenis desiderijs susceptos in intimis abscondit? Ab exteriori quippe vita, mortui etiam sepulti per contemplationem fuerant,
Gal. 4. a quibus Paulus dicebat: Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo
25. in Deo. Actiua quoque vita sepulchrum est, quia a prauis nos operibus mortuos tegit, sed contemplatiua perfectius sepelit, quia a cunctis mundi actionibus funditus diuidit. Quisquis ergo iam in se contumelias carnis edomuit, superest vt mentem per studia sanctæ operationis exerceat, et quisquis iam mentem per sancta opera dilatat, superest, vt hanc vsque ad secreta intimæ contemplationis studia extendat. Ne- E
que enim perfectus prædicator est, qui vel propter contemplationis studium operanda negligit, vel propter operationis instantiam contēplanda postponit. Hinc est enim,
Gen. 23. b quòd Abraam coniugem mortuam in sepulchro duplici sepelit, quia nimirum perfectus quisque prædicator extinctam a præsentis vitæ desiderijs animam suam, sub bonæ operationis tegmine et contemplationis abscondit, vt a carnali concupiscentia, sub actiua contemplatiuaq. vita quasi insensibilis lateat, quæ prius mundi desideria sentiens, mortaliter viuebat. Hinc est, quòd humani generis Redemptor per diem miracula in vrbibus exhibet, et adorationis studium in monte pernoctat: vt perfectis videlicet prædicatoribus innuat, quatenus nec actiuam vitam amore speculationis funditus deserant, nec contemplationis gaudia penitus operationis nimietate contem-

A contemnant: sed quieti contemplantes sorbeant, quod occupati erga proximos lo-
quentes refundant. Speculando quippe in Dei amorem surgitur, sed prædicando ad
proximi vtilitatem reditur. Vnde apud Moysen, dum in sacrificio vacca mactatur, *Num.19.b*
offerri cum hyssopo lignoq. cedrino bis tinctus coccus præcipitur. Vaccam quippe
mactamus, cum carnem a lasciuia suæ voluptatis extinguimus, quam cum hyssopo
lignoq. cedrino ac cocco offerimus: quia cum maceratione carnis, sacrificium fidei,
spei et charitatis adolemus. Hyssopus quippe interna nostra mundare consueuit. Et
per Petrum dicitur: Fide mundans corda eorum. Lignum cedrinum nulla putredine *Act.15.c*
deficit: quia spem cælestium terminus non consumit. Vnde et per Petrum dicitur:
Regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in here- *1.Pet.1.a*
ditatem incorruptibilem et incontaminatam et immarcescibilem. Coccus vero ru-
B bro colore flammescit: quia quem implet charitas, incendit. Vnde et in Euangelio
Veritas dicit: Ignem veni mittere in terram. Sed bis tinctus coccus offerri præcipitur: *Luc.12.f*
vt videlicet ante interni iudicis oculos, charitas nostra Dei et proximi dilectione colo-
retur: quatenus conuersa mens nec sic pro amore Dei quietem diligat, vt curam proxi-
mi vtilitatemq. postponat: nec sic pro amore proximi occupationi inseruiat, vt quie-
tem funditus deserens ignem in se superni amoris extinguat. Quisquis ergo semetip-
sum Deo iam sacrificium obtulit, si perfecta desiderat, curet necesse est, vt non solum
ad operationis se latitudinem, verumetiam ad culmina contemplationis extendat.
Sed inter hæc magnopere sciendum est, quia valde inter se diuersæ sunt conspersiones 26.
animorum. Nonnulli namque hominum ita otiosæ mentis sunt, vt si eos labor occu-
pationis excipiat, in ipsa operis inchoatione succũbant: et nonnulli ita inquieti sunt,
vt si vacationem laboris habuerint, grauius laborent, quia tanto deteriores cordis tu-
C multus tolerant, quanto eis licentius ad cogitationes vacat. Vnde necesse est, vt nec
quieta mens ad exercitationem se immoderati operis dilatet, nec inquieta ad studium
contemplationis angustet. Sæpe enim qui contemplari Deum quieti poterant, oc-
cupationibus pressi ceciderunt: et sæpe qui occupati bene humanis vsibus viuerent,
gladio suæ quietis extincti sunt. Hinc namque est, quòd nonnulli inquieti spiritus,
dum plus exquirunt contẽplando, quàm capiunt, vsque ad peruersa dogmata erum-
punt: et dum veritatis discipuli esse humiliter negligunt, magistri errorũ fiunt. Hinc
per semetipsam Veritas dicit: Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et proijce *Matt.5.e*
abs te. Bonũ est tibi cum vno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentẽ mitti
in gehennam ignis. Duæ quippe vitæ, actiua videlicet et contemplatiua, cum conser-
uantur in mente, quasi duo oculi habentur in facie. Dexter namque oculus vita con-
D templatiua est, sinister actiua: Sed sunt nonnulli, vt diximus, qui discrete intueri
summa et spiritalia nequaquam possunt, et tamen alta contemplationis assumunt, at-
que idcirco in perfidiæ foueam, intellectus praui errore delabuntur. Hos itaque con-
templatiua vita vltra vires assumpta, cogit a veritate cadere, quos in statu suæ recti-
tudinis humiliter poterat sola actiua custodire. Quibus recte hoc, quod præfati su-
mus, Veritas dicit: Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum et proijce abs te.
Bonum tibi est cum vno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentẽ mitti in ge-
hennam ignis. Ac si aperte diceret: Cum ad contemplatiuam vitam idonea discre-
tione non sufficis, solam securius actiuam tene. Cumq. in hoc, quod pro magno eli-
gis, deficis, eo contentus esto, quod pro minimo attendis: vt si per contemplatiuam
vitam a veritatis agnitione compelleris cadere, regnum cælorum per solam actiuam
E valeas saltem luscus intrare. Hinc rursum dicit: Qui scandalizauerit vnum de pusil-
lis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius, et
demergatur in profundum maris. Quid per mare, nisi sæculum, quid per molam
asinariam, nisi actio terrena signatur? Quæ dum colla mentis per stulta desideria
constringit, hanc in laboris circuitum mittit. Sunt itaque nonnulli, qui dum ter-
renas actiones deserunt, et ad contemplationis studia, humilitate postposita, vltra
intelligentiæ vires surgunt, non solum se in errorem deijciunt, sed infirmos quosque
a gremio vnitatis diuidunt. Qui ergo vnum de minimis scandalizat, melius illi fue-
rat, alligata collo mola asinaria, in mare proijci: quia nimirum peruersæ menti expe-
dibilius esse potuisset, vt occupata mundo terrena negocia ageret, quàm per contem-
plationis studia ad multorum perniciem vacaret. Rursum, nisi quibusdam mentibus
contem-

contemplatiua vita potius, quàm actiua congrueret, nequaquam per Psalmistam Do- A
Ps.45. c minus diceret: Vacate, et videte, quia ego sum Deus. Sed inter hæc sciendum est, quia
27. sæpe et pigras mentes amor ad opus excitat, et inquietas in contemplatione timor refrenat. Anchora enim cordis, est pondus timoris, et plerumque fluctu cogitationum quatitur, sed per disciplinæ suæ vincula retinetur, neque hoc tempestas suæ inquietudinis ad naufragium pertrahit, quia in diuini amoris littore perfecta charitas astringit. Vnde necesse est, vt quisquis ad contemplationis studia properat, semetipsum prius subtiliter interroget, quantum amat. Machina quippe mentis, est vis amoris, quæ hanc dum a mundo extrahit, in alta sustollit. Prius ergo discutiat, si summa inquirens diligit, si diligens timet, si nouit incognita aut amando comprehendere, aut non comprehensa timendo venerari. In contemplatione etenim mentem si amor non excitat, temporis sui torpor obscurat: si timor non aggrauat, sensus hanc per inania ad nebu- B
lam erroris leuat: et cum clausa ei secretorum ianua tardius aperitur, ab ea longius ipsa sua præsumptione repellitur: quia irrumpere appetit hoc, quod non inueniens quærit: cumq. superba mens errorem pro veritate percipit, quo quasi intus gressum
Exod. 19. c porrigit, foras tendit. Hinc est enim, quòd legem daturus Dominus, in igne fumoq. descendit, quia et humiles per claritatem suæ ostensionis illuminat, et superborum oculos per caliginem erroris obscurat. Prius igitur mens ab appetitu gloriæ temporalis, atque ab omni carnalis concupiscentiæ delectatione tergenda est, et tunc ad arcem contemplationis erigenda. Vnde et cum lex accipitur, populus a monte prohibetur, vt videlicet qui infirmis adhuc mentibus terrena desiderant, considerare sublimia non præsumant. Vnde et rectè dicitur: Si bestia tetigerit montem, lapidabitur. Bestia enim montem tangit, cum mens irrationabilibus desiderijs subdita, ad contem- C
plationis alta se erigit: sed lapidibus percutitur, quia summa non sustinens, ipsis superni ponderis ictibus necatur. Qui igitur culmen perfectionis apprehendere nituntur, cum contemplationis arcem tenere desiderant, prius se in campo operis per exercitium probent, vt solicite sciant si nulla iam mala proximis irrogant: si irrogata a proximis, æquanimiter portant: si obiectis temporalibus bonis nequaquam mens lætitia soluitur: si subtractis non nimio mœrore sauciatur: ac deinde perpendant, si cum ad semetipsos introrsus redeunt, in eo quod spiritalia rimantur, nequaquam secum rerum temporalium vmbras trahunt, vel fortasse tractas, manu discretionis abigunt: si incircumscriptum lumen videre cupientes, cunctas circumscriptionis suæ imagines deprimunt, et in eo, quod super se contingere appetunt, vincunt quod sunt. Vnde re-
28. ctè nunc dicitur: [Ingredieris in abundantia sepulchrum.] Vir quippe perfectus in abundantia sepulchrum ingreditur, quia prius actiuæ vitæ opera congregat, et post- D
modum carnis sensum, per contemplationem mortuum huic mundo, funditus occultat. Vnde et apte subditur: [Sicut infertur aceruus in tempore suo.] Actionis namque tempus primum est, contemplationis extremum. Vnde necesse est, vt perfectus quisque prius virtutibus mentem exerceat, atque hanc postmodum in horreum
Luc. 8. quietis condat. Hinc est enim, quòd is, quem legio dæmonum, Domino iubente, dereliquit, ad Saluatoris sui pedes residet, verba doctrinæ percipit, et de regione sua simul discedere cum salutis Auctore concupiscit: sed tamen et ipsa, quæ salutem contulit, Veritas dicit: Reuertere primũ in domum tuam, et narra, quanta tibi fecerit Deus. Cum enim quàmlibet parum de diuina cognitione percipimus, redire ad humana iã nolumus, et proximorum necessitatibus onerari recusamus, quietem contemplationis quærimus, nihilq. aliud, nisi hoc, quod sine labore reficit animum, amamus. E
Sed sanatos nos Veritas ad domum mittit, narrare, quæ nobiscum acta sunt, præcipit: vt videlicet mens prius desudet in opere, et postmodum refici debeat per contemplationem.

Quid sit, quòd Iacob pro Rachel seruiuit, et Liam accepit. Caput XVIII.

Gen.29. d Hinc est, quòd Iacob pro Rachel seruiuit, et Liam accepit, eiq. dicitur: Non est consuetudinis in terra nostra, vt minores ante tradamus ad nuptias, quàm maiores. Rachel namque, visum principium: Lia autem laboriosa dicitur. Et quid per Rachelem nisi contemplatiua: quid per Liam, nisi actiua vita signatur? In contemplatione quippe principium, quod Deus est, quæritur: in operatione autem sub graui necessi-

A necessitatum fasce laboratur. Unde et Rachel pulchra, sed sterilis: Lia autem lippa est, sed fecunda: quia nimirum mens cum contemplando otia appetit, plus videt, sed minus Deo filios generat: cum vero ad laborem prædicationis se dirigit, minus videt, sed amplius parit. Post Liæ ergo amplexus ad Rachelem Iacob peruenit: quia perfectus quisque ante actiuæ vitæ ad fecunditatem iungitur, et post contemplatiuæ ad requiem copulatur. Quia enim contemplatiua vita minor quidem tempore, sed merito maior est, quàm actiua, sacri Euangelij verbis ostenditur, in quo duæ mulieres diuersa egisse referuntur. Maria quippe Redemptoris nostri verba audiens, ad pedes illius residebat: Martha autem corporalibus ministerijs insistebat. Cumq. contra Mariæ otium Martha quereretur, audiuit: Martha, Martha solicita es, et turbaris erga plurima. Porro vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Quid enim per Mariam, quæ verba Domini residens audiebat, nisi contemplatiua vita exprimitur? Quid per Martham exterioribus obsequijs occupatam, nisi actiua vita signatur? Sed Marthæ cura non reprehenditur, Mariæ vero etiam laudatur: quia magna sunt actiuæ vitæ merita, sed contemplatiuæ potiora. Unde nec auferri vmquam Mariæ pars dicitur: quia actiuæ vitæ opera cum corpore transeunt, contemplatiuæ autem gaudia melius ex fine conualescunt. Quod bene ac breuiter Ezechiel Propheta exprimit, cum volantia animalia contemplatus ait: Et similitudo manus hominis subtus pennas eorum erat. Quid enim per pennas animalium, nisi contemplationes possumus sentire sanctorum, quibus ad summa transuolant, et terrena deserentes, sese in cælestibus librant? Quid per manus, nisi operationes accipimus? Quia cum in proximi amore se dilatant, bona, quæ præualent, etiam corporaliter administrant. Sed manus eorum sub pennis sunt, quia actionis suæ opera virtute contemplationis vincunt. Potest etiam per sepulchrum non solum in hac vita nostra contemplatio, sed quies æternæ et intimæ retributionis intelligi, in qua tanto verius quiescitur, quanto in nobis corruptionis vita perfectius necatur. In abundantia ergo sepulchrum ingreditur, qui post congesta vitæ præsentis opera, mutabilitati suæ plene mortuus, in secreto veri luminis occultatur. Unde et per Psalmistam dicitur: Abscondes eos in abscondito vultus tui, a conturbatione hominum. Quod bene etiam comparatio adiuncta commendat, cum subditur: Sicut infertur aceruus in tempore suo. Frumentum quippe in segete Sole tangitur, quia in hac vita, humana anima respectu superni luminis illustratur: pluuias percipit, quia veritatis eloquio pinguescit: ventis concutitur, quia tentationibus exercetur: et secum crescentes paleas portat, quia nequiorem contra se quotidie vitam peccantium tolerat: atque ad aream deductum triturationis pondere premitur, vt a palearum connexione soluatur: quia mens nostra cælesti disciplinæ supposita, dum correctionis flagella percipit a societate carnalium mundior recedit, et relictis paleis ad horreum ducitur: quia foris remanentibus reprobis, electa anima ad supernæ mansionis gaudia æterna subleuatur. Bene ergo dicitur: [Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur aceruus in tempore suo:] quia dum post afflictionem iusti præmia patriæ cælestis inueniunt, quasi post pressuras ad horreum grana deferuntur, et in alieno quidem tēpore percussiones sentiunt, sed in suo a percussione requiescunt. Electis quippe alienum tempus est vita præsens, vnde et quibusdam adhuc infidelibus Veritas dicit: Tempus meum nondum aduenit, tempus autem vestrum semper est paratum. Et rursum: Hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum. Sepulchrum ergo in tempore suo sicut frumenti aceruus ingreditur, quia ille æternam requiem percipit, qui prius hic, vt ab exurendis paleis liber sit, disciplinæ pressuras sentit. Eliphas vero, quia et in locutionis suæ serie tabernaculum, lapides, bestias, semen, herbas, sepulchrumq. nominauit, quòd non hæc iuxta litteram dixerit, ipse innuit, qui post cuncta illico subiungit: [Ecce hoc, vt inuestigauimus, ita est.] Liquet profecto, quòd in his verbis nihil ab eo iuxta superficiem dicitur, quia nimirum ante faciem non iacet, quod inuestigatur. Quid ergo hæc inuestigasse se indicat, nisi quia quòd in verbis exterioribus interiora quæsierit, demonstrat. Sed post cuncta ad stultitiam iactantiæ peruenit, quia protinus subdit: [Quod auditum mente pertracta.] Quantalibet doctrina mens polleat, grauis eius imperitia est, velle docere meliorem. Unde et ea, quæ ab amicis recte prolata sunt, ab interno arbitro non recta iudicantur. In eo namque vim suæ rectitudinis amittunt, quo

Marginal notes (in order): Luc.10.g (at "otium Martha quereretur"); B (at "tur ab ea"); Ezech.1.b (at "Ezechiel Propheta"); C (at "ter administrant"); 29. (at "contemplatio"); Ps.30.c (at "ne mortuus"); D (at "quia nequiorem"); Io.9. (at "sens, vnde"); Luc.21.f (at "uenit, tempus"); E (at "et potestas").

quo auditori non congruunt, quia et medicamina vires perdunt, cum sanis membris apponuntur. In omne ergo, quod dicitur, necesse est, vt causa, tempus, et persona pensetur, si verba sententiæ veritas roboret, si hanc tempus congruum postulet, si et veritatem sententiæ, et congruentiam temporis, personæ qualitas non impugnet. Ille enim laudabiliter spicula emittit, qui prius hostem, quem feriat, conspicit. Male namque arcus validi cornua subigit, qui sagittam fortiter dirigens, ciuem ferit. A

LIBRI SEXTI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
SVPER CAPVT VI.
LIBER SEPTIMVS.

CAPVT PRIMVM.

QVORVNDAM mentes plus flagella, quàm conuitia cruciant: quorundam vero plus conuitia, quàm flagella castigant. Nam sæpe contra nos quibuslibet pœnis durius tormenta verborum sæuiunt, cumq. nos ad defensionem erigunt, in impatientiam sternunt: Vnde beato Iob ne deesse tentatio vlla potuisset, non solum hunc flagella desuper feriunt, sed grauiora plagis amicorum colloquia affligunt: vt sancti viri anima hinc inde pulsata, ad motum iracundiæ et elationis erumperet, et quidquid munde vixerat, per contumaciam superbæ locutionis inquinaret. Sed tactus plagis gratias retulit: lacessitus verbis recta respondit, et percussus innotescit, quàm pro minimo salutem carnis habuerit. Loquens quoque indicat, quàm sapiens tacebat. Sed quædam eius verbis admixta sunt, quæ apud humana iudicia patientiæ limitem transire videantur; quæ nos vere intelligimus, si superni sententiam iudicis in eorum examinatione pensamus. Ipse quippe beatum Iob et prius contra aduersarium prætulit, dicens: Vidisti seruum meum Iob, quòd non sit similis ei super terram: vir simplex, et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo? Ipse post probationem amicos eius redarguit, dicens. Non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob: restat ergo, vt cum mens in beatum Iob sermonibus fluctuat, eorum pondus ex eiusdem historiæ initio, ac fine perpendat. Ab æterno enim iudice nec casurus laudari potuit, nec lapsus præferri. Si igitur in ambiguitatis tempestate deprehensi, prima huius historiæ et postrema conspicimus, nauis cordis, considerationis suæ funibus, quasi a prora et puppi restringitur, ne in erroris saxum perducatur. Nullis ergo ignorantiæ nostræ procellis obruimur, si tranquillum supernæ sententiæ littus tenemus. Ecce enim dicit, quod quæstione non modica lectoris animum moueat, Sed quis hoc non rectum dicere audeat, quod in Dei auribus rectum sonat?

D
I
E

A

SEXTVM CAPVT BEATI IOB.

RESPONDENS autem Iob dixit: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, et calamitas, quam patior in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret. Vnde et verba mea dolore sunt plena, quia sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, et terrores Domini militant contra me. Numquid rugiet onager, cum habuerit
B herbam, aut mugiet bos, cum ante præsepe plenum steterit? Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem? Animæ enim esurienti etiam amara dulcia esse videntur. Quæ prius nolebat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt. Quis det, vt veniat petitio mea, et quod expecto tribuat mihi Deus, et qui cœpit, ipse me conterat? Soluat manum suam, et succidat me, et hæc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore non parcat, nec contradicam sermonibus sancti. Quæ est enim fortitudo mea, vt sustineam, aut quis finis meus, vt patienter agam? Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est. Ecce non est auxilium mihi in me, et necessarij quoque mei recesserunt a me.
C Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit. Fratres mei prætererunt me, sicut torrens, qui raptim transit in conuallibus. Qui timent pruinam, irruet super eos nix. Tempore, quo fuerint dissipati, peribunt: et vt incaluerint, soluentur de loco suo. Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum, ambulabunt in vacuum, et peribunt. Considerate semitas Theman, itinera Saba, et expectate paulisper. Confusi sunt, quia speraui. Venerunt quoque vsque ad me, et pudore cooperti sunt. Nunc venistis, et modo videntes plagam meam timetis. Numquid dixi, afferte mihi, et de substantia vestra donate mihi, vel liberate me de manu hostis, et de manu robustorum eruite me?
D Docete me, et ego tacebo: et si quid forte ignoraui, instruite me. Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum e vobis nullus sit, qui possit arguere me? Ad increpandum tantum eloquia concinnatis, et in ventum verba profertis. Super pupillum irruitis, et subuertere nitimini amicum vestrum. Verumtamen quod cœpistis, explete. Præbete aurem, et videte an mentiar. Respondete obsecro absque contentione, et loquentes id, quod iustum est, iudicate. Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.

Quòd stateræ nomine Christus accipiatur, qui in se calamitatem nostram, et peccata appendit. Caput I I.

E VTinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, et calamitas, quam patior, in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret.] Quis alius staterae nomine, nisi Dei et hominum Mediatot exprimitur? qui ad pensandum vitæ nostræ meritum venit, ac secum iustitiam simul et misericordiam detulit, sed misericordiæ lance præponderans, culpas nostras parcendo leuigauit. In manu etenim patris, quasi statera miri libraminis factus, hinc in se calamitatem nostram, et illinc peccata suspendit. Sed grauis ponderis calamitatem moriendo innotuit, et apud misericordiam suam Deus leue esse peccatum relaxando monstrauit. Ergo per veram pœnitentiam, quamuis multa et grauissima sint peccata, per misericordiam Dei facile relaxantur: et apud misericordiam suam leue esse peccatum, quod relaxatur, monstrauit, qui hoc primum gratiæ contulit, quia pœnam nostram nobis cognoscibilem fecit.

fecit. Homo namque ad contemplandũ auctorem conditus, sed exigentibus meritis, ab internis gaudijs deiectus, in ærumnam corruptionis ruens, cæcitatem exilij sustinens, culpæ suæ supplicia et tolerabat, et nesciebat: ita vt exilium patriam crederet, et sic sub corruptionis pondere, quasi in salutis libertate gauderet. Sed is, quem intus homo reliquerat, assumpta carne, foris apparuit Deus, cumq. se exterius præbuit, expulsum foras hominem ad interiora reuocauit, vt iam damna sua videat, iam pœnam suæ cæcitatis ingemiscat. Calamitas ergo hominis in statera grauis apparuit: quia malum, quod pertulit, non nisi in præsentia Redemptoris agnouit. Lucem quippe nesciens, damnationis suæ tenebras voluptuose tolerabat, sed postquam vidit, quod diligeret, intellexit etiam, quod doleret, et graue sensit quod pertulit: quia dulce innotuit, quod amisit. Vir igitur sanctus colloquentis amici sententijs a claustris silentij excussus, et prophetici spiritus affluentia repletus, dicat sua, dicat humani generis voce: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, et calamitas, quam patior, in statera, quasi arena maris, hæc grauior appareret: ac si aperte diceret: Damnationis nostræ malum leue creditur, quia, necdum cognita Redemptoris æquitate, pensatur. Sed vtinam veniat, et ærumnam tanti exilij misericordiæ suæ lance suspendat, et quid post exilium requiramus, edoceat. Si enim innotescit, quod amisimus, A B

2. graue esse insinuat, quod toleramus. Bene autem hæc eadem peregrinationis nostræ calamitas maris arenæ comparatur. Arena etenim maris, vndarum æstu exterius impellitur: quia et delinquens homo, quoniam tentationum fluctus mobiliter pertulit, extra se ab intimis exiuit. Magni autem arena maris est ponderis, sed calamitas hominis arena maris grauior dicitur: quia dura fuisse pœna ostenditur, dum per misericordem iudicem, culpa, quæ leuigatur, agnoscitur. Et quia quisquis gratiam Redemptoris agnoscit, quisquis reditum ad patriam diligit, eruditus sub pondere peregrinationis gemit, post stateræ desiderium recte subiungitur: [Vnde et verba mea dolore sunt plena.] Qui peregrinationem pro patria diligit, dolere etiam inter dolores nescit. Iusti autem verba dolore plena sunt, quia quousque præsentia tolerat, ad alia loquendo suspirat: omne, quod peccans pertulit, conspicit: atque vt ad statum beatitudinis redeat, solicite iudicia, quibus affligitur, pensat. Vnde subditur: [Quia sagittæ Domini in me sunt.] Sagittarum quippe nomine aliquando prædicationis verba, aliquando animaduersionis sententiæ designantur. Prædicationis namque eloquia sagittis exprimuntur, quia in eo, quòd vitia feriunt, male viuentium corda C

Ps. 44. b transfigunt. De his sagittis venienti Redemptori dicitur: Sagittæ tuæ acutæ potentissime, populi sub te cadent in corde. De quo Isaias dicit: Mittam ex eis, qui saluati
Is. 66. f fuerint, ad gentes in mare, in Africam, in Lydiam: tenentes sagittam, in Italiam et Græciam. Rursum sagittis animaduersionis percussio designatur, sicut Ioas regi D
4. Reg 13. e per Helisæum dicitur: Iace sagittam. Quo iaciente ait: Percuties Syriam, donec consumas eam. Vir igitur sanctus, quia peregrinationis suæ ærumnam respicit, quia sub percussionibus Dominicæ animaduersionis ingemiscit, dicat:

Quòd serui Dei in hoc mundo lugeant, et percussiones diuina mentem, ne intumescat, compungant, et ex his, quæ tolerat, futura formidat. Caput III.

VNde et verba mea dolore sunt plena, quia sagittæ Domini in me sunt.] Ac si aperte diceret: Ego in exilij damnatione non gaudeo, sed sub iudicio positus doleo, quia vim percussionis agnosco. Plerique autem sunt, quos tormenta cruciant, sed non emendant. Quos contra apte subiungitur: [Quarum indignatio ebibit spiri- E
3. tum meum.] Quid enim est spiritus hominis, nisi spiritus elationis? Sagittæ autem Domini spiritum hominis ebibunt, cum supernæ animaduersionis sententiæ afflictam mentem ab elatione compescunt. Sagittæ Domini spiritum hominis ebibunt, quia intentum exterioribus introrsus trahunt. Epotatus namque Dauid spiritus fuerat,
Ps. 141. a cum dicebat: In deficiendo in me spiritum meum, tu cognouisti semitas meas. Et
Ps. 76. a rursum: Negaui consolari animam meam, memor fui Dei, et delectatus sum, exercitatus sum, et defecit paulisper spiritus meus. Sagittarum ergo indignatio iusti spiritum ebibit, quia supernæ sententiæ electos, quos in peccatis inueniunt, dum vulnerant, immutant, vt duritiam suam transfixa mens deserat, atque ex salutifero vulnere sanguis confessionis currat. Pensant namque vnde, vel quo lapsi sunt, pensant a quanta beatitu-

A beatitudine, ad quæ corruptionis suæ tormenta ceciderunt, et non solum gemunt in his, quæ sustinent, sed insuper metuunt hoc quod districtus iudex delinquentibus de gehennæ ignibus minatur. Vnde recte subiungitur: [Et terrores Domini militant contra me.] Iustorum mens non solum perpendit quod tolerat, sed etiam pauet quod restat: videt qualia in hac vita patitur, metuit, ne post hanc grauiora patiatur. Luget quia in huius cæcitatis exilio a paradisi gaudijs cecidit, timet, ne cum exilium relinquitur, mors æterna subsequatur. Iam ergo sententiam tolerat in pœna, sed minas adhuc venturi iudicis formidat ex culpa. Hinc Psalmista ait: In me pertransierunt iræ tuæ, et terrores tui conturbauerunt me. Interni quippe iudicis postquam iræ pertranseunt, etiam terrores conturbant: quia iam aliud de damnatione patimur, et adhuc aliud de æterna vltione formidamus. Vir igitur sanctus perpendens *Psal. 87.*
B mala, quæ tolerat, dicat: Sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum. Sed grauiora in perpetuum metuens, adiungat: [Et terrores militant contra me.] Ac si aperte diceret: Percussus quidem de præsentibus doleo, sed hoc in dolore fit grauius: quia et in pœna positus, adhuc supplicia æterna pertimesco. Sed quia iam stateræ interuenrum desiderat, iam mala in quibus humanum genus cecidit, pensat: quamuis in gentili natione positus, munere tamen prophetici spiritus plenus, quo ardore redemptoris aduentum, vel gentilitas, vel Iudæa sitiat, verbis sequentibus demonstrat, dicens.

Quòd onagri et bouis nomine Gentilis, et Iudaicus populus accipiatur, quorum clamor expectatio intelligitur. Cap. IIII.

C NVmquid rugiet onager cum habuerit herbam, aut mugiet bos cum ante præsepe plenum steterit?] Quid namque per onagrum, idest, agrestem asinum, nisi gentilis populus designatur? quem sicut natura extra stabula disciplinæ edidit, ita vagus in voluptatum suarum campo permansit. Quid per bouem, nisi plebs Iudaica significatur? quæ iugo supernæ damnationis supposita, ad spem proselytos colligens, per corda, quæ valuit, vomerem legis traxit. Sed beati Iob vita attestante, cognoscimus, vt expectasse Redemptoris aduentum, multos etiam ex gentilibus credamus. Et nascente Domino, Simeone in spiritu in templum veniente, didicimus quanto desiderio ex plebe Israelitica sancti viri incarnationis eius mysterium videre cupierunt. Vnde et per eundem Redemptorem discipulis dicitur: Dico vobis, quòd multi iusti et prophetæ desiderauerunt videre quæ videtis, et non viderunt. Herba ergo onagri, et fenum bouis, et hæc ipsa Mediatoris incarnatio, per quam simul gentilitas, et Iu- *Luca. 10. d 4.*
D dæa satiatur. Quia enim per Prophetam dicitur: Omnis caro fenum, vniuersitatis Conditor ex nostra substantia carnem sumens, fenum fieri voluit, ne nostra in perpetuum caro fenum remaneret. Tunc ergo herbam onager inuenit, cum gentilis populus gratiam diuinæ incarnationis accepit. Tunc bos vacuum præsepe non habuit, cū plebi Iudaicæ eius carnem expectāti lex exhibuit, quem diu expectatum prophetauit. Vnde et natus Dominus in præsepe ponitur, vt videlicet signaretur, quia sancta animalia, quæ ieiuna diu apud legem inuenta sunt, incarnationis eius feno satiarentur. Præsepe enim natus impleuit, qui cibum semetipsum mentibus mortalium præbuit, dicens: Qui comedit carnem meam, et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo. Sed quia diu et electorum gentilium vota dilata sunt, et ex Hebraico populo sancti quique longo tempore redemptionem suam expectando gemuerunt, bene bea- *Isaiæ. 40. b* *Idem lib. 18. Moral. cap. 8.* *Ioan. 6. b*
E tus Iob prophetiæ mysteria enarrans, ex vtraque natione causas afflictionis insinuat, dicens: [Numquid rugiet onager, cum habuerit herbā, aut mugiet bos, cum ante præsepe plenum steterit?] Ac si aperte dicat: Idcirco gentilitas gemit, quia eam nec dum Redemptoris sui gratia reficit: atque ideo Iudæa mugitus dilatat, quia legem tenens sed legis auctorem non videns, stans ante præsepe ieiunat. Quæ nimirum lex, quia ante Mediatoris aduentum nequaquam spiritaliter, sed carnaliter tenebatur, recte subiungitur.

Quòd insulsum cibum comedit, qui legem carnaliter accipit. Cap. V.

AVt poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum?] In lege sal litteræ, est intelligentiæ virtus occultæ. Quisquis ergo obsequijs carnalibus intentus, hanc

intelligere spiritaliter noluit, quid aliud quàm insulsum cibum comedit? Sed hoc in A cibo sal cognita veritas misit, cum latere in lege saporem occultæ intelligentiæ docuit, dicens: Si crederetis Moysi, crederetis vtique et mihi: de me enim ille scripsit. Et rursum: Habete sal in vobis, et pacem habete inter vos. Sed quia ante Mediatoris aduentum, Iudæa legem carnaliter tenuit, præceptis eius dura iubentibus gentilitas subdi recusauit. Insulsum ergo cibum comedere noluit, quæ priusquam spiritus condimentum perciperet, seruare vim litteræ expauit. Quis namque gentilium hoc, quod illic præcipitur, ferret, filiorum carnem pro obsequio religionis incidere, verborum culpas morte resecare? Vnde et bene adhuc subditur: [Aut gustare aliquis potest, quod gustatum affert mortem?] Lex namque carnaliter degustata mortem detulit: quia commissa delinquentium dura animaduersione distrinxit. Mortem detulit, quia et per præceptum culpam innotuit, et hanc per gratiam non deleuit, Paulo attestante, qui ait: Nihil ad perfectum perduxit lex. Et rursum: Lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et iustum, et bonum. Et paulo post: Peccatum, vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum est mortem. Ad Christum vero conuersa gentilitas, quia hunc signari per verba legis intelligit, angustata desiderijs suis, eum, quem vehementer diligit, inter præcepta carnalia spiritaliter requirit. B

Ioan. 5. g — Mar. 9. g — Hebr. 7. c — Rom. 7. b

Quòd iusti quidquid sibi in hac vita amarum est, dulce reputant, et quod affligit, requiem putant. Caput VI.

5. VNde et ex voce mox Ecclesiæ per prophetiæ spiritum subditur: [Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt.] Valde namque in errorem labitur, qui beati Iob verba ad solam prolata historiam suspicatur. Vir enim sanctus, et tot Conditoris sui præconijs fultus, quid magnum, vel potius quid verum diceret, si insulsum cibum comedi non posse dixisset? Aut quis eius sui mortifera alimenta obtulerat, vt subiungat: Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem? Quæ si de amicorum eius colloquijs dicta sentimus, ab intellectu hoc sententia subiuncta compescimur, qua ait: [Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt.] Absit enim, ne vir sanctus in statu sui incolumitate constitutus, amicorum suorum aliquando dicta despexerit: qui, sicut ipso attestante, post discimus, et seruis humilis fuit. Verba ergo eius a mysterijs non vacant: quæ, sicut ex fine historiæ discimus, et internus arbiter laudat. Quæ nequaquam etiam cum tanta veneratione vsque ad mundi extrema decurrerent, si intellectu mystico grauida non fuissent. Beatus igitur Iob, quia membrum sanctæ est Ecclesiæ, eius etiam loquatur ex voce dicens: [Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt:] quia nimirum amoris sui æstibus anxia cibum scripturæ veteris conuersa gentilitas esurit, quem dudū superba despexit. Quæ tamen et Iudææ vocibus congruunt, si paulo consideratius differantur. Ipsa quippe ex eruditione legis, ex vnius Dei cognitione sal habuit, et cunctas gentes non aliter quàm animalia bruta despexit. Sed quia societatem gentilium ad semetipsam recipere, præceptis legis erudita contempserat: quid aliud quàm insulsum cibum sumere fastidiebat? Diuina quippe sententia proposita morte vetuerat, ne plebs Israelitica fœdus cum alienigenis iungeret: et vitā sanctæ religionis inquinaret. Vnde et subditur: Aut gustare aliquis potest, quod gustatum affert mortem? Sed quia ad Redemptoris fidem hæc eadem Iudæa ex electorū parte conuersa est, lucē, quam cognouerat, prædicare per sanctos Apostolos suæ prolis infidelibus satagebat. Eius autem prædicationis obsequium Hebræorum superbia repulit. Vnde mox ad collectionem gentium exhortationis suæ verba declinauit, sicut et per eosdem Apostolos dicitur: Vobis oportebat primum loqui verbū Dei: sed quoniam repulistis illud, et indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Vnde hoc quoque loco apte subiungitur: [Quæ prius tāgere nolebat anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt.] Iudæa quippe vitā gentilium dedignata, eam dudum quasi tangere noluit, cuius societatē recipere spreuit: sed ad Redemptoris gratiā veniēs, ab Israeliticis infidelibus repulsa, dum per sanctos Apostolos ad collectionē se gentilium dilatat, quasi hoc in cibum esuriēs accepit, quod indignum prius fastidiosa despexit: prædicationis enim suæ angustias pertulit, quæ apud Hebræos despicit, quod loque-

C — D — E

Exod. 23. g — Act. 13. g

A loquebatur, vidit. Sed præ angustia cibos, quos dudum contempserat, comedit: quia repulsa Iudæorum duritia, gentiles suscipere populos, quos despexerat, concupiuit. Quia igitur hæc figuraliter diximus, restat nunc vt moraliter inquiramus. Vir sanctus Redemptoris aduentum sub stateræ appellatione desiderās, dum per se eloquium aperit, nos ad viuendi studium erudit: dum sua narrat, quædam nostra indicat: dum de se quæ recognoscamus insinuat, nos ad spem trepidos infirmosq. confirmat. Iam quippe per fidem mediatoris viuimus, et tamen adhuc pro expurgatione vitiorum, dura animaduersionis intimæ flagella sustinemus. Vnde et post stateræ desiderium subdit: [Quia sagittæ Domini in me sunt, quarũ indignatio ebibit spiritum meum.] Sed ecce, vt superius dictum est, et diuinæ correptionis percussione confligimur, et tamen adhuc illud est grauius, quod de terrore venturi iudicis ex æterna animaduersio-
B ne formidamus. Vnde protinus subinfertur: [Et terrores Domini militant contra me.] Debet tamen a metu et dolore animus excuti, et ad sola æternæ patriæ desideria extendi. Tunc enim nobilitatem nostræ regenerationis ostendimus, si eum vt patrem diligimus, quem nunc seruili mente, vt dominum formidamus. Vnde per Paulum dicitur: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum Rom.8.c
adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater. Pondus itaque formidinis mens electi postponat, in virtute se amoris exerceat, renouationis suæ dignitatem desideret, ad Conditoris sui speciem anhelet: quem quousque conspicere non valet, æternitatem eius necesse est, id est, intimum cibum suum esuriens expectet. Vnde et apte subditur: [Numquid rugiet onager, cum habuerit herbam, aut mugiet bos, cum 6.
ante præsepe plenum steterit?] Qui alij onagri appellatione signati sunt, nisi hi, qui
C in campo fidei constituti, nullius officij loris ligantur? Vel quos bouis significatio exprimit, nisi hos, quos intra sanctam Ecclesiam ad prædicationis officium, suscepti ordinis iugum premit? Herba vero onagri, et pabulum bouis, est interna refectio populi fidelis. Alij namque more bouis intra Ecclesiam suscepti officij loris tenentur: alij more onagri sacri ordinis stabula nesciunt, et in campo propriæ voluntatis degunt. Sed cum quis ex vita sæculari internæ visionis desiderio æstuat, cum refectionis intimæ pabulum concupiscit, cum ieiunum se in peregrinationis huius cæcitate considerans, quibus valet fletibus reficit: quasi herbam non inueniens onager rugit. alius quoque necessitatem suscepti ordinis tolerat, in labore prædicationis exudat, et per æternam iam contemplationem refici appetit: sed quia Redemptoris sui spe-
D ciem necdum conspicit, quasi bos ad præsepe vacuum ligatus gemit. Quia enim longe ab interna sapientia positi, æternæ hereditatis non cernimus viriditatem, velut bruta animalia a desiderata herba ieiunamus. De qua nimirum herba Redemptoris voce dicitur: Per me si quis introierit, saluabitur, et ingredietur, et pascua inueniet. Ioan.10.b
Sed plerumque quod esse amantibus grauius solet, sanctis bonorum studijs malorum vita contradicit: et cum mens ad cæleste desiderium rapitur, bene cœpta intentio, interrumpentibus stultorum verbis ac moribus, reuerberatur, ita vt quæ iam per contemplationis adnisum ad summa euolauerat, ad expugnandam prauorum stultitiam sese in infimis contra certamina accingat. Vnde et subditur: [Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum?] Verba quippe moresq. carnalium, quasi cibum se nostris mentibus ingerunt, vt in delectationis ventre rapian-
E tur. Sed electus quisque insulsum cibum non comedit, quia prauorum dicta factaq. diiudicans, ab ore cordis repellit. Paulus ad esum mentium inferri insulsa prohibuit, cum discipulis dixit: Sermo vester semper in gratia sale sit conditus. Et Psal- Coloss.4.a
mistæ quoque verba reproborum in cordis ore insulsa sapuerunt, cum dicebat: Nar- Psal. 118.
rauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non ita vt lex tua Domine. Sæpe autem carnalium verba dum se importune nostris auribus ingerunt, in corde bellum tentationis gignunt: et quamuis hæc et ratio respuat, et lingua reprehendat, cum labore tamen intus vincitur, quod foris cum auctoritate diiudicatur. Vnde necesse est, vt nec ad aures veniat, quod mens a cogitationis aditu vigilans repellat. Sancti igitur viri cum æternitatis desiderijs anhelant, in tantam altitudinem vitæ se subleuant, vt audire iam quæ mundi sunt, graue sibi ac deprimens pondus credant. Valde namque insolens atque intolerabile æstimant, quidquid illud non sonat quod intus amant. Sed sæpe mens iam per desiderium ad sublimia rapitur, 7.

iam funditus ab stulta terrenorum hominum locutione separatur, nec tamen adhuc pro amore veritatis, ad perferendos præsentis vitæ cruciatus accingitur: iam superna appetit, iam in infimis stulta contemnit, sed necdum se ad perferendæ aduersitatis tolerantiam dirigit. Vnde et subditur: [Aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?] Durum quippe est appetere quod cruciat, sequi quod vitam fugat. Sed plerumque mens iusti ad tantum se virtutis culmen extendit, vt et apud se in internæ rationis arce præsideat, et quorundam foris stultitiam tolerando conuertat. Quos enim ad fortia trahere nitimur, eorum necesse est vt infirma toleremus: quia nec iacentem erigit, nisi qui status sui rectitudinem per compassionem flectit. Cum vero alienæ infirmitati compatimur, valentius a nostra roboramur, vt amorem futurorum mens ad præsentia aduersa se præparet, et cruciatus corporis, quos timebat, expectet. Auctus namque desiderijs cælestibus angustatur, cumq. æternæ patriæ quanta sit dulcedo considerat, pro ea præsentis vitæ amaritudines ardenter amat. Vnde post insulsi cibi fastidium, post impossibilem mortis gustum, recte subiungitur. A B

Quòd electi cum in aliquo se offendisse nouerint, & nulla eis pro male gestis irrogantur aduersa, timent ne in æternum gratia deserat, quos in præsenti vita nulla mali sui retributio castigat. Cap. VII.

QVæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ angustia, cibi mei sunt.] Mens enim iusti proficiens, quæ prius dum sola propria curaret, ferre aliena fastidiebat, et quæ minus alienis compatiens, conualescere contra aduersa non poterat: cum ad toleranda proximi infirma se attrahit, ad aduersa superanda conualescit, ita vt pro amore veritatis, præsentis vitæ cruciatus tanto post fortius appetat, quanto prius infirma fugiebat. Inclinatione namque sua erigitur, attractione tenditur, compassione roboratur: cumq. in amorem proximi se dilatat, quasi ex meditatione colligit, quanta fortitudine in auctorem surgat. Charitas namque, quia nos ad vim compassionis humiliat, altius in culmine contemplationis leuat: et multiplicata iam maioribus desiderijs æstuat, iam peruenire ad vitam spiritus, etiam per cruciatus corporis anhelat. Quod ergo prius tangere nolebat, hoc post præ angustia comedit, qui desideria sua vix capiens, & ipsas, quas dudum timuerat, iam pro amore cælestis patriæ pœnas amat. Si enim mens in Deum forti intentione dirigitur, quidquid sibi in hac vita amarum sit, dulce æstimat: omne, quod affligit, requiem putat: transire & per mortem appetit, vt obtinere plenius vitam possit: funditus extingui in infimis desiderat, quo verius ad summa conscendat. Sed hæc de cuiuslibet iusti animo, hæc de beati Iob mente mentior, nisi ipse subiungat: [Quis det, vt veniat petitio mea, et quod expecto tribuat mihi Deus, et qui cœpit, ipse me conterat: soluat manum suam, et succidat me, et hæc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore, non parcat?] Sed hæc fortasse per contumaciam expetit, fortasse in eo quòd se perfecte extingui desiderat, iniustitiam ferientis accusat. Absit hoc. Nam qua mente id expetat, verbis sequentibus demonstrat, dicens: [Nec contradicam sermonibus sancti.] Nequaquam ergo de iniustitia percutientis murmurat, qui percussorem suum, et inter verbera sanctum vocat. Sciendum vero est, quia aliquando nos aduersarius, aliquando autem conterit Deus. Ex contritione autem aduersarij, a virtute deficimus, per contritionem vero Domini fracti, a vitijs in virtute roboramur. Hanc contritionem Propheta C D E

Psal. 2. prospexerat, cum dicebat: Reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli conteres eos. In virga nos ferrea Dominus regit et conterit, quia dispensationis suæ forti rectitudine cum nos interius reficit, exterius affligit. Nam quo virtutem carnis humiliat, intentionem spiritus exaltat. Vnde et hæc eadem contritio figuli vasi comparatur, sicut et per Paulum dicitur: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Qui simul contritionem et regimen exprimens, ait: Licet is, qui foris est, noster homo corrumpitur, tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem. (2. Cor. 4. b; Ibid. d)

8. Sanctus igitur vir, qui appropinquare Deo etiam per flagella desiderat, per spiritum humilitatis dicat: [Qui cœpit, ipse me conterat.] Plerumque enim vitiorum contritionem in nobis agere Dominus inchoat, sed cum mens ex ipso exordio profectus extollitur, cumque se iam quasi de virtutibus erigit, sæuienti contra

se ad-

A se aduersario aditum pandit, qui cordis intima penetrans, omne, quod in ea de studio bonæ inchoationis inuenerit, confringit: tantoq. se vehementius in eius confractione exhibet, quanto et grauius, quia vel ad modicum fuerat proiectus, dolet. Vnde et teste Euangelio, voce veritatis, ad neglectam domum conscientiæ spiritus immundus, qui solus exijt, cum spiritibus septem redit. Ne ergo post diuinæ correptionis exordia antiquus hostis surripiat, atque ad virtutum confractionem trahat, sanctus vir congrue exorat, dicens: Qui cœpit, ipse me conterat. Ac si aperte dicat: Hoc, quod in me exorsus est, perficere feriendo non desinat, ne desertum me aduersario ad contritionem tradat. Vnde et apte subditur: [Soluat manum suam, et succidat me.] Sæpe namque fiducia longæ prosperitatis inflati, in quodam statu elationis erigimur. Cumq. nos extolli conditor conspicit, sed amorem suum erga

Matt.12. d

B nos per verbera non exercet, quasi ad ferienda nostra vitia manum ligatam tenet. An non affectus sui manum ligauerat, cum peccanti populo dicebat: Iam non irascar tibi: et: Zelus meus recessit a te? Soluere ergo manum suam dicitur, cum exercet affectum. Recte autem subiungitur: [Et succidat me. Cum enim securos nos ac de virtutum affluentia elatos, repentinus vel flagelli dolor, vel infirmitatis tentatio percutit, protinus ab status sui vertice mentis nostræ elatio succisa cadit, vt de semetipsa nihil audeat, sed infirmitatis suæ ictu prostrata, manum leuantis quærat. Hinc est quòd sancti viri cum de occulta erga se dispositione suspecti sunt, plus prospera ipsa pertimescunt: tentari appetunt, flagellari concupiscunt, quatenus incautam mentem metus et dolor erudiat, ne in hac peregrinationis via, hoste ex insidijs erumpente, sua eam deterius securitas sternat. Hinc Psalmista ait: Proba me Domine, et tenta me. Hinc iterum dicit: Ego ad flagella paratus sum. Quia enim viri sancti mentis

Psal.25.

C Psal.37.

suæ corruptionis vulnus sine putredine non esse considerant, libenter se sub manu medici ad sectiones parant: vt aperto vulnere, virus peccati exeat, quod sana cute intus occidebat. Vnde et adhuc subditur: [Et hæc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore, non parcat.] Electi quique cum perpetrasse se illicita nouerunt, sed perscrutantes inueniunt, quia nulla pro illis aduersa perpessi sunt, in immensæ formidinis terrore tabescunt, pauore æstuant, sinistris agitati suspirionibus laboranr: ne in æternum se gratia deserat, quos in præsenti vira mali sui retributio nulla castigat: timent, ne vltio, quæ suspenditur, grauior in fine seruetur: feriri paterna correptione desiderant, et dolorem vulneris medicamina salutis putant. Recte ergo nunc dicitur: [Et hæc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore non parcat. Ac si aperte diceretur: Quia ideo hic quibusdam parcit, vt eos in perpetuum feriat, ideo me hic feriat,

D vt non parcendo, in perpetuum parcat. Ex afflictione enim consolor, quia corruptionis humanæ putredinem sciens, ad spem salutis ex vulnere certus reddor. Quod quia non tumenti, sed humili mente edidit, subiungendo, vt prædiximus, patefacit, dicens: [Non contradicam sermonibus sancti.] Plerumque ad nos verba Dei non sunt dictorum sonitus, sed effectus operationum. In eo enim nobis loquitur, quod erga nos tacitus operatur. Beatus igitur Iob sermonibus Dei contradiceret, si de eius percussionibus murmuraret. Sed quid de percussore suo sentiat, indicat, qui, sicut iam diximus, quem ferientem tolerat, sanctum vocat. Sequitur:

Quid sit fortitudo iustorum, et quid reproborum. *Cap. VIII.*

E QVæ est enim fortitudo mea, vt sustineam, aut quis finis meus, vt patienter agã?] Sciendum quòd alia iustorum, atque alia est fortitudo reproborum. Iustorum quippe fortitudo, est carnem vincere, proprijs voluntatibus contraire, delectationem vitæ præsentis extinguere, huius mundi aspera pro æternis præmijs amare, prosperitatis blandimenta contemnere, aduersitatis merum in corde superare. Reproborum vero fortitudo, est transitoria sine cessatione diligere, contra flagella conditoris insensibiliter perdurare, ab amore rerum temporalium, nec ab aduersitate quiescere, ad inanem gloriam etiam cum vitæ detrimenro peruenire, malitiæ augmenta exquirere, bonorum vitam non solum verbis ac moribus, sed etiam gladijs impugnare, in semetipsis spem ponere, iniquitatem quotidie, sine vllo desiderij defectu, perpetrare. Hinc est, quòd per Psalmistam dicitur ad electos: Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes, qui speratis in Domino. Hinc per Prophetam reprobis dicitur: Psal.30.

Esa. 5. e Væ qui potentes estis ad potandum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem. A
Hinc per Salomonem dicitur, quòd sancti quique sine vlla debilitate desiderij inter-
Cant. 3. c nam requiem contemplantur: En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt, ex
fortissimis Israel. Hinc Psalmista contra reprobos in passione positi voce Redempto-
Psalm. 58. ris insinuans, ait: Ecce occupauerunt animam meam, et irruerunt in me fortes.
Esaia. 40. g Quàm bene vtramque fortitudinem Esaias complexus est, dicens: Qui confidunt in
Domino, mutabunt fortitudinem. Qui enim nequaquam sument, sed mutabunt
dixit: profecto patenter innotuit, aliam esse, quæ proponitur, et aliam, quæ inchoa-
tur. An non etiam reprobi fortes sunt, qui ad præsentis vitæ concupiscentiam tot
laboribus currunt, periculis se audenter obijciunt, pro lucris contumelias libenter
ferunt, ab appetitus sui libidine nulla victi contrarietate resiliunt, percussionibus du-
rescunt, et mala mundi tolerant pro mundo, eiusq., vt ita dixerim, gaudia quæren-
tes perdunt, nec tamen hæc perdendo fatigantur? Vnde bene ex humani generis vo- B
Thren. 3. b ce per Hieremiam dicitur: Inebriauit me absinthio. Ebrius quippe quod patitur ne-
scit. Absinthio ergo ebrius est, qui præ amore præsentis sæculi, a sensu rationis alie-
nus, dum quidquid pro mundo sustinet, leue deputat, laboris amaritudinem, quam
tolerat, ignorat: quia nimirum delectabiliter ad cuncta ducitur, in quibus pœnaliter
fatigatur. At contra vir iustus ad mundi pericula pro mundo toleranda esse debilis
studet, finem suum conspicit, vita præsens quàm sit transitoria, attendit, et pro ea ex-
terius labores perpeti renuit, cuius intrinsecus delectationem vicit. Beatus igitur Iob
præsentis vitæ aduersitatibus pressus, dicat ex sua, dicat ex omnium voce iustorum:
Quæ est enim fortitudo mea, vt sustineam? aut quis finis meus, vt patienter agam?
Ac si aperte insinuet, dicens: Mala mundi pro mundo tolerare nequeo, quia iam in
eius desiderio fortis non sum. Dum enim præsentis vitæ finem conspicio, cur pon- C
dus cruciatus eius patior, cuius appetitum calco? Et quia iniusti quique, vt diximus,
tanto fortius labores illius perferunt, quanto auidius eius delectatione pascuntur, re-
cte mox eandem reproborum fortitudinem subdit, dicens:

Quòd nonnulli reprobi ex percussione sicut lapides indurantur, alij verò in percussione consoni, resonant sine correptione. Cap. IX.

NEc fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.] Quid hoc loco
10. ære ac lapidibus, nisi insensibilium hominum corda signantur? Qui sæpe et su-
pernos ictus accipiunt, et tamen nulla disciplinæ percussione mollescunt. Quo con-
Ezech. 11. d tra electis per Prophetam, pollicente Domino, dicitur: Tollam a vobis cor lapideum, D
1. Cor. 13. a et dabo vobis cor carneum. Paulus quoque ait: Si linguis hominum loquar et ange-
lorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum
tinniens. Scimus autem quoniam percussi lapides clarum sonum reddere nequeunt,
æs vero cũ percutitur, canorus valde sonitus ex eius percussione formatur. Quod quia
vt lapides, vita caret, sensum in sonitu non habet. Necnon sunt nonnulli, qui lapidi-
bus similes, ita ad pietatis præcepta duruerunt, vt cum eos percussio supernæ ani-
maduersionis examinat, nequaquam sonitum humilis confessionis reddant. Quidam
vero a metallo æris in nullo discrepantes, cum flagella supernæ percussionis accipiũt,
piæ confessionis sonitum emittunt. Sed quia humilitatis voces ex corde non profe-
runt, ad statum salutis reducti, nesciunt quod promiserunt. Illi ergo more lapidum
percussi, nec voces habent: isti autem in nullo æris imitationem fugiunt, qui in per- E
cussione positi, bona, quæ non sentiunt, loquuntur. Illi venerationem ferientis et ver-
bera denegant: isti pollicentes quod non implent, sine vita clamant. Vir igitur san-
ctus reproborum duritiam inter verbera fugiens dicat: Nec fortitudo lapidum forti-
tudo mea, nec caro mea ænea est. Ac si aperte fateatur, dicens: Reproborum simili-
tudinem sub disciplinæ verbere fugio, quia nec more lapidum ita obdurui, vt sub per-
cussionis stimulo a ministerio confessionis obmutescam: nec rursum quasi æs vocem
confessionis resono, et sensum vocis ignoro. Sed quia ad percussionem reprobi debi-
liter fortes sunt, electi autem valenter infirmi: beatus Iob dum fortem se per insa-
niam non esse asserit, fortem se per statum salutis innotescit. Vnde ergo hanc ean-
11. dem fortitudinem perceperit, patenter insinuet, ne si sibi vires, quas habet, arroget,
potenter

A potenter ad mortem currat. Plerumque enim virtus habita deterius, quàm si deesset, interficit: quia dum ad sui confidentiam mentem erigit, hanc elationis gladio transfigit. Cumq. eam quasi roborando viuificat, eleuando necat, ad interitum videlicet pertrahit, quam per spem propriam ab internæ fortitudinis fiducia euellit. Sed quia beatus Iob, et virtute pollet, et in semetipso fiduciam non habet, atque vt ita dixerim, vires infirmus habet, apte subiungit, dicens: [Ecce non est auxilium mihi in me.] Patet iam ad cuius spem percussi animus recurrat, cum in se sibi auxilium esse denegat. Sed quia infirmum se in semetipso insinuat, ad maioris adhuc fortitudinis meritum, quo modo etiam a proximis destituatur, adiungit: [Necessarij quoque mei recesserunt a me.] Sed ecce despectus exterius, intus solio iudicij præsidet. Nam cum derelictum se asserit, protinus ad sententiam erumpit, dicens:

B

De ordine charitatis, et quòd in prosperitate dilectio vix agnoscatur. Cap. X.

QVi tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.] Quis hoc loco amici nomine, nisi quilibet proximus designatur? Qui eo fidelius nobis iungitur, quo percepto nunc a nobis boni operis exemplo, ad obtinendam post æternam patriam veraciter auxiliatur. Quia autem duo sunt præcepta charitatis, Dei videlicet amor, et proximi: per amorem Dei, amor proximi gignitur, et per amorem proximi amor Dei nutritur. Nam qui amare Deum negligit, profecto diligere proximum nescit, et tunc plenius in dilectione Dei proficimus, si in eiusdem dilectionis gremio prius proximi charitate ligamur. Quia enim amor Dei amorem C proximi generat, dicturus per legem Dominus: Diliges proximum tuum sicut teipsum, præmisit dicens: Diliges Dominum Deum tuum, vt scilicet in terra pectoris *Deut. 6. a* nostri, prius amoris sui radicem figeret, quatenus per ramos postmodum dilectio fraterna germinaret. Et rursum quia amor Dei ex proximi amore coalescit, testatur Ioannes, qui increpat dicens: Qui non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem *1. Ioan. 4. d* non videt, quo modo potest diligere? Quæ tamen diuina dilectio per timorem nascitur, sed in affectum crescendo permutatur. Sæpe vero omnipotens Deus vt quantum quisque a charitate eius ac proximi longe sit, vel in ea quantum profecerit innotescat, miro ordine cuncta dispensans, alios flagellis deprimit, alios successibus fulcit. Et cum quosdam temporaliter deserit, in quorundam cordibus quæ mala latent, ostendit. Nam plerumque ipsi nos miseros insequuntur, qui felices sine comparatio-D ne coluerunt. Cum enim quis positus in prosperitate diligitur, incertum valde est, vtrum prosperitas an persona diligatur. Amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis. Vnde bene quidam sapiens dicit: Non agnoscitur in bonis amicus, et non *Eccli. 12. b* absconditur in malis inimicus. Nec prosperitas quippe amicum indicat, nec aduersitas inimicum celat, quia et ille sæpe prosperitatis nostræ reuerentia tegitur, et iste ex confidentia aduersitatis aperitur. Vir igitur iustus in flagellis positus, dicat: Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit: quia nimirum qui ex aduersitate proximum despicit, aperte conuincitur quòd hunc in prosperis non amauit. Et cum omnipotens Deus ideo flagello quosdam cruciet, vt et percussos erudiat, et non percussis occasionem boni operis præbeat, quisquis percussum despicit, occasionem a se virtutis repellit: et tanto se nequius contra auctorem erigit, quanto E hunc nec pium in salute propria, nec iustum in alieno vulnere agnoscit. Intuendum vero est, quòd beatus Iob sic sua loquitur, vt totius quoque electi populi per eum vita, signetur. Quia enim eiusdem populi membrum est, cum quæ ipse patitur narrat, ea etiam quæ sustinet ille denunciat, dicens: [Fratres mei prætererunt me sicut torrens, qui raptim transit in conuallibus.] Reproborum mens quia sola præsentia diligit, plerumque nunc tanto aliena existit a verbere, quanto post extranea remanet ab hereditate, et superba iustos despicit, quos paterna misericorditer seueritas affligit. Sæpe vero reprobi eandem fidem, qua viuimus, retinent, eadem fidei sacramenta percipiunt, eiusdem religionis vnitate continentur: sed tamen compassionis viscera nesciunt, charitati vim, qua in Deum flagramus et proximum, non agnoscunt. Recte ergo et fratres, et prætereuntes vocantur, quia ex vno matris gremio nobiscum per fidem prodeunt, sed in vno charitatis studio erga Deum, et proximum non figuntur. Vnde

Vnde etiam apte torrenti, qui raptim transit in conuallibus, comparantur. Torrens A
namque ex montanis in ima defluit, et collectus hiemalibus pluuijs, æstiuis solibus
arescit. Qui enim terrena diligunt, et spem supernæ patriæ deserunt, quasi ex montibus valles petunt, quos tamen hiems præsentis vitæ multiplicat, sed æstas venturi
iudicij exsiccat, quia cum sol supernæ districtionis incanduerit, reproborum lætitiam
in ariditatem vertit. Bene autem dicitur: [Raptim transit in conuallibus.] Torrentem quippe ad conualles raptim transire, est prauorum mentes ad ima desideria sine
12 vllo obstaculo ac difficultate descendere. Omnis enim ascensus in labore est, descensus in volnptate: quia per adnisum gressus ad superiora tenditur, per remissionem
vero ad inferiora declinatur. Ad montis enim verticem saxum subuehere magni laboris est, idemq. a summis ad ima dimittere labor non est. Sine mora videlicet proruit,
qui magnis conatibus ad summa peruenit. Longo studio seges seritur, sole atque imbre diutino nutritur, sed tamen vna et subita scintilla consumitur. Paulisper ædificia ad alta proficiunt, sed repentinis casibus terram petunt. Robusta arbor in aera B
per tarda incrementa se erigit, sed quidquid diu ad alta protulit, semel et simul cadit.
Quia igitur ascensus in labore est, descensus in voluptate, recte nunc dicitur: [Fratres
mei prætierunt me sicut torrens, qui raptim transit in conuallibus.] Quod tamen
sentiri et aliter potest. Si enim conualles ima pœnarum loca intelligimus, iniusti quique sicut torrens raptim ad conualles transeunt, quia in hac vita, quam totis desiderijs appetunt, diu stare nequaquam possunt. Nam quot dies ætatis accipiunt, quasi
tot quotidie gressibus ad finem tendunt. Augeri sibi optant tempora, sed quia concessa subsistere nequeunt, quot augmenta viuendi percipiunt, diu viuendi spatia totidem
perdunt. Momenta ergo temporum quò sequuntur, fugiunt, quo accipiunt amittunt.
Raptim itaque ad conualles transeunt, qui in longum quidem voluptatum desideria C
pertrahunt, sed ad inferni claustra repente deducuntur. Quia enim hoc etiam [tempus] quod qualibet longæuitate extensum est, si fine clauditur, longum non est, ex
fine miseri collegerunt breue fuisse, quod amittendo tenuerunt. Vnde bene et per Salomonem dicitur: Si multis annis vixerit homo, et in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, et dierum multorum, qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita. Stulta etenim mens cum malum repente inuenerit, quod nequaquam præterit, æternitatem eius tolerando intelligit, quia quod præterire potuit, vanũ
fuit. Sciendum vero est quòd plerique agere recta desiderant, sed sunt nonnulla, quæ
infirmis eorum mentibus ex præsenti vita contradicunt: cumq. aduersa in infimis
perpeti metuunt, in superni iudicij rectitudine offendunt. Vnde recte subiungitur: D

Eccls.11.c

Quod hi, qui temporalium damnorum metu veritatem, vel iustitiam, vel ceteras virtutes prætermittunt, cælestis iræ vindictam incurrunt. Cap. XI.

QVi timent pruinam, irruet super eos nix.] Pruina quippe inferius gelatur, nix
autem de superioribus ruit. Et sæpe nonnulli dum temporalia aduersa pertimescunt, districtioni se æternæ animaduersionis obijciunt. De quibus bene per Psalmistam dicitur: Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Iste namque veritatem
iam libere defendere appetit, sed tamen in ipso suo appetitu trepidus indignationem
potestatis humanæ pertimescit: cumq. in terra hominem contra veritatem pauet, eiusdem veritatis iram cælitus sustinet. Ille peccatorum suorum conscius, ea, quæ possidet, indigentibus iam largiri desiderat, sed tamen ne, datis rebus, egeat, ipse formidat. E
Cumq. carnis subsidia reseruando trepidus præparat, ab alimentis misericordiæ animam necat. Et cum pati in terra inopiam metuit, æternam sibi abundantiam supernæ refectionis abscindit. Recte ergo dicitur: [Qui timent pruinam, irruet super eos
nix.] Quia qui conculcanda in infimis metuunt, a summis metuenda patiuntur: et
cum transire nolunt quod calcare poterant, iudicium de supernis excipiunt, quod
tolerare nequaquam possunt. Sed hæc agentes, mundi gloriam temporaliter
obtinent. Quid autem tempore vocationis suæ facturi sunt, cum cuncta simul pauidi
deserunt, quæ hic cum graui timore seruauerunt? Vnde et apte subditur: [Tempore,
quo fuerint dissipati, peribunt.] Quos enim præsentis vitæ solicitudo ordinat, amissio dissipat: et tunc etiam exterius pereunt, qui intus dudum æterna negligendo perierunt.

Psal.13.

A tierunt. De quibus recte additur: [Et vt incaluerint, soluentur de loco suo.] Iniquus 13.
enim quisque cum incaluerit, de loco suo soluetur: quia iudicio intimæ districtionis appropinquans, cum iam per cognitionem pene feruere cœperit, ab ea, cui dudum inhæserat, carnis suæ delectatione separatur. Hinc est enim, quòd per Prophetam de reprobis dicitur: Et tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui: quia videlicet æterna non intelligunt, nisi cum pro temporalibus iam sine emendatione puniuntur, tunc mens æstuat, et infructuosæ pœnitentiæ se ignibus inflammat, duci ad supplicium timet, præsentem vitam ex desiderio retinet: sed de loco suo soluitur, quia oblectamenta carnis deserens, eius duritia per supplicium liquatur. Sed quia iniqui omnes quid abstractionis suæ tempore patiantur audiuimus, adhuc aliqua, quibus in libertatis suæ spatio implicantur, audiamus. Sequitur:

Isaiæ 28. e Infra lib. 11. cap. 14.

B *Quòd peccatum ex peccato nascatur, mira et subtilis distinctio: et quid sit, quod per Isaiam dicitur: Erit cubile draconum et pascua struthionum.* Capur XII.

INuolutæ sunt semitæ gressuum eorum.] Omne, quod inuoluitur, in semetipsum 14.
replicatur. Et sunt nonnulli, qui seducentibus vitijs obuiare quasi tota intenrione deliberant, sed irruente tentationis articulo, in deliberationis proposito non perdutanr. Alius namque prauo vsu superbiæ inflatus, cum magna esse præmia humilitatis considerat, aduersum semetipsum se erigit, et quasi tumorem turgidi fastus deponit, exhibere se quibuslibet contumelijs humilem promittit: sed cum repente hunc vnius iniuria verbi pulsauerit, ad consuetam protinus elationem redit, sicq. ad tumorem ducitur, vt nequaquam quia humilitatis bonum concupierat recordetur. Alius
C auaritia æstuans, augendis facultatibus anhelat: is cum præterire omnia velociter conspicit, vagantem per concupiscentias mentem figit, decernit iam nihil appetere, et adepta tantummodo sub magni moderaminis freno possidere: sed cum repente fuerint oculis oblata quæ placeanr, in ambitione protinus mens anhelat, semetipsam non capit, adipiscendi hæc occasionem quærit, et oblita continentiæ, quam secum pepigerat, cogitationum se stimulis per desideria acquisitionis inquietat. Alius luxuriæ tabe polluitur, et longa iam consuetudine caprus tenetur: quanta autem castitatis sit munditia conspicit, et a carne vinci turpe deprehendit. Restringere ergo voluptatū fluxa deliberat, et resultare consuetudini, quasi toris se viribus parat. Sed vel obiecta oculis specie, vel ad memoriam reducta, cum subiecta tentatione concutitur, ptorinus a pristina præparatione dissipatur. Et qui contra hanc clypeum delibera-
D tionis erexerat, delectationis iaculo confossus iacet, sicq. eum luxuria eneruem superat, ac si nulla contra eam intentionis arma præparasset. Alius vero iracundiæ flammis accenditur, eiusq. stimulis ad inferendas proximis contumelias effrenatur. Cum vero nulla furoris animum occasio pulsat, quanta sit mansuetudinis virtus, quanta patientiæ altitudo considerat, seq. etiam contra contumelias patienter parat: sed cum parua quælibet commotionis occasio nascitur, repente ad voces et contumelias medullitus inflammatur: ita vt non solum ad memoriam patientia promissa non redeat, sed et semetipsam mens, et ea, quæ loquitur, conuicia non agnoscat. Cumq. furori plene satisfecerit, quasi post exercitium in tranquillitatem redit: et tunc se ad silentij claustra recolligit, cum linguæ non patientia, sed procacitatis suæ satisfactio frenum ponit. Vix igitur vel sero post conuicia illata se cohibet, quia et a cursu sæpe
E spumantes equos non præsidentis dextera, sed campi terminus coercet. Bene ergo de reprobis dicitur: [Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum,] quia recta quidem deliberando appetunt, sed ad consueta semper mala replicantur, et quasi extra se tensi, ad semetipsos per circuitum redeunt, qui bona quidem cupiunt, sed a malis nequaquam recedunt. Esse quippe humiles, sed tamen sine despectu: esse contenti proprijs, sed sine necessitate: esse casti, sed sine maceratione corporis: esse patientes, sed sine contumelijs volunt: cumq. adipisci virtutes quærunt, sed labores virtutum fugiunt, quid aliud quàm exhibere belli certamina in campo nesciunt, et triumphare in vrbibus de bello concupiscunt? Quamuis hoc, quòd eorum semitæ inuolutæ memorantur, ad- 15.
huc intelligi et aliter possit. Sæpe namque nonnulli conrra quædam se vitia vehemenrer accingunt, sed quædam subigere negligunt: cumq. se contra ista non erigunr, et illa contra se reparant, quæ subegerunt. Alius namque iam carnem a luxuria edomuit,

edomuit, sed tamen adhuc mentem ab auaritia non refrenauit: cumq. se in mundo A pro exercenda auaritia retinet, cumq. a terrenis actibus non recedit, erumpente occasionis articulo, etiam in luxuriam labitur, quam iam subegisse videbatur. Alius auaritiæ æstum vicit, sed nequaquam vim luxuriæ subdidir: cumq. explendæ luxuriæ pretium præparat, iugo quoque auaritiæ, quam dudum edomuit, cordis ceruicem subdit. Alius rebellantem iam impatientiam strauit, sed inanem gloriam necdum vicit: et cum se per hanc mundi honoribus inserit, confixus causarum stimulis, ad impatientiam captus redit: cumq. inanis gloria ad defensionem sui animum erigit, et illam victus tolerat, quam superauit. Alius iam inanem gloriam subdidit, sed tamen impatientiam necdum strauit: et cum multa resistentibus per impatientiam minatur, erubescens non implere quod loquitur, sub inanis gloriæ iugum reuocatur: & hoc victus per aliud tolerat, quod plene se vicisse gaudebat. Sic ergo ope vicaria fugitiuum B suum vitia retinent, & quasi iam amissum sub dominij sui iure recipiunt, atque ad vindictam sibi vicissim tradūt. Peruersis itaque inuolutæ sunt gressuum semitæ, quia etsi, deuicta vna nequitia, pedem leuant, regnante tamen altera, hunc in ea etiam, quam deuicerant, implicant. Aliquando vero inuolutis gressuum semitis, et nulla culpa deuincitur, et alia per aliam perpetratur. Nam sæpe furto, negationis fallacia iungitur, & sæpe culpa fallaciæ periurij reatu cumulatur. Sæpe quodlibet vitium impudenti præsumptione committitur, & sæpe, quod omni culpa fit grauius, etiam de commisso vitio superbitur. Nam quamuis de virtute nasci elatio soleat, nonnumquā tamen stulta mens de perpetrata se nequitia exaltat. Sed cum culpa culpæ adiungitur, quid aliud quàm inuolutis semitis atque innodatis vinculis prauorum gressus ligantur? Vnde bene contra peruersam mentem sub Iudææ specie per Isaiam dicitur: C

Isai.34.e Erit cubile draconum, & pascua struthionum, et occurrent dæmonia onocentauris, & pilosus clamabit alter ad alterum. Quid namque per dracones nisi malitia, quid vero struthionum nomine nisi hypocrisis designatur? Struthio quippe volādi speciem habet, sed vsum volandi non habet, quia et hypocrisis cunctis intuentibus imaginem de se sanctitatis insinuat, sed tenere vitam sanctitatis ignorat. In peruersa igitur mente draco cubat, et struthio pascitur: quia & latens malitia callide tegitur, et intuentium oculis simulatio bonitatis antefertur. Quid vero onocentaurorū nomine, nisi & lubrici figurantur & elati? Græco quippe eloquio onos asinus dicitur, & appellatione

Ezech.23.c asini luxuria designatur, Propheta attestante, qui ait: Vt carnes asinorum, carnes eo-

Psal.21. rum. Tauri autem vocabulo, ceruix superbiæ demonstratur, sicut voce Dominica de Iudæis superbientibus per Psalmistam dicitur: Tauri pingues obsederunt me. Onocentauri ergo sunt, qui subiecti luxuriæ vitijs, inde ceruicem erigunt, vnde humiliari D debuerant. Qui carnis suæ voluptatibus seruientes, expulsa longe verecundia, non solum se amittere rectitudinem non dolent, sed adhuc etiam de opere confusionis gaudent. Onocentauris autem dæmonia occurrunt, quia maligni spiritus valde eis ad votum deseruiunt, quos de his gaudere conspiciunt, quæ flere debuerunt. Vbi apte subiungitur: Et pilosus clamabit alter ad alterum. Qui namque alij pilosi appellatione figurantur, nisi hi, quos Græci Panas, Latini vero incubos vocant? quorum nimirum forma ab humana effigie incipit, sed bestiali extremitate terminatur. Pilosi ergo nomine, cuiuslibet peccati asperitas designatur, quod etsi quando quasi ab obtentu rationis incipit, semper tamen ad irrationabiles motus tendit, & quasi homo in bestiam desinit: dum culpa per rationis imaginem inchoans, vsque ad irrationabilem E effectum trahit. Nam sæpe edendi delectatio seruit gulæ, & seruire se simulat indigentiæ naturæ: cumque ventrem ingluuie extendit, membra in luxuriam erigit. Pilosus autem alter ad alterum clamat, cum perpetrata nequitia, ad aliam perpetrandam malitiam prouocat, et quasi quadam cogitationis voce, commissa iam culpa, culpam adhuc, quæ committatur, inuitat. Sæpe namque, vt diximus, gula dicit: Si abundanti alimento corpus non reficis, in nullo vtili labore subsistis. Cumq. mentem per desideria carnis accenderit, mox quoque luxuria verba propriæ suggestionis facit, dicens: Si misceri Deus homines corporaliter nollet, membra ipsa coeundi apta vsibus non fecisset. Cumq. hæc quasi ex ratione suggerit, mentem ad libidinum effrenationem trahit. Quæ sæpe deprehensa, patrocinium mox fallaciæ, et negationis inquirit, reamq. se esse non æstimat, si mentiendo, vitam defendat. Pilosus ergo alter

A alter ad alterum clamat, quando sub aliqua ratiocinandi specie, peruersam mentem culpa subsequens ex occasione culpæ præcedentis illaqueat. Cumq. hanc peccata dura atque aspera deprimunt, quasi conuocati in ea concorditer pilosi dominantur: sicq. fit, vt semper se gressuum semitæ deterius inuoluant, dum mentem reprobam culpa per culpam ligat.

Quòd peccati consuetudine mens cæcata nescit quo vadat, et libenter illecebris se subdat, quod exemplo Samsonis et Sedechiæ probatur. Caput XIII.

SEd inter hæc sciendum est, quòd aliquando prius oculus intellectus obtunditur, et 16
postmodum captus animus per exteriora desideria vagatur: vt cæca mẽs quo ducitur nesciat, et carnis suæ illecebris sese libenter subdat. Aliquando vero prius desideria carnis ebulliunt, et post longum vsum illiciti operis, oculum cordis claudunt. Nã sæpe mens recta cernit, nec tamen audenter contra peruersa se erigit: et renitens vincitur, dum hoc ipsum, quod agit, diiudicans, carnis suæ delectatione superatur. Quia enim plerumque prius oculus contemplationis amittitur, et post per carnis desideria huius mundi laboribus animus subiugatur, testatur Samson ab Allophylis captus, qui postquam oculos perdidit, ad molam deputatus est: quia nimirum maligni spiritus, postquam tentationum stimulis intus aciem contemplationis effodiunt, foras in circuitum laborum mittunt. Rursum, quia sæpe et recta operatio exterius perditur, et tamen adhuc rationis lumen in corde retinetur, propheta Hieremias insinuat, qui dum Sedechiæ captiuitatem narrat, ordinem captiuitatis internæ denunciat, dicens: C Occidit rex Babylonis filios Sedechiæ in Reblatha in oculis eius, et omnes nobiles Iuda occidit rex Babylonis, oculos quoque Sedechiæ eruit. Rex quippe Babylonis est antiquus hostis, possessor intimæ confusionis, qui prius filios ante intuentis oculos trucidat: quia sæpe sic bona opera interficit, vt hæc se amittere ipse, qui captus est, dolens cernat. Nam bona plerumque gignit animus, et tamen carnis suæ delectationibus victus, bona quæ genuit, amans perdit, et quæ patitur damna considerat, nec tamen virtutis brachium contra regem Babylonis leuat. Sed dum videns nequitiæ perpetratione percutitur, ad hoc quandoque peccati vsu perducitur, vt ipso quoque rationis lumine priuetur. Vnde Babylonis rex, extinctis prius filijs, Sedechiæ oculos eruit, quia malignus spiritus, subductis prius bonis operibus, post et intelligentiæ lumen tollit. Quod rectè Sedechias in Reblatha patitur. Reblatha quippe, multa D hæc interpretatur. Ei enim quandoque et lumen rationis clauditur, qui prauo vsu ex iniquitatis suæ multitudine grauatur. Quoquo autem modo culpa prodeat, vel 17
quibuslibet occasionibus erumpat, reproborum tamen semitæ semper inuolutæ sunt: vt prauis concupiscentijs dediti, aut bona nulla appetant, aut appetentes infirmo desiderio, ad hæc nequaquam mentis liberos gressus tendant. Recta enim aut non incipiunt, aut in ipso fracti itinere, ad hæc minime pertingunt. Vnde fit plerumque, vt ad morem suum lassati redeant, seseq. ab intentione animi in carnis voluptatibus sternant, sola quæ transeunt cogitent, nulla quæ secum permaneant, curent. Vnde et apte subditur: [Ambulabunt in vacuum et peribunt.] In vacuum quippe ambulant, qui nil secum de fructu sui laboris portant. Alius namque adipiscendis honoribus exudat, alius multiplicandis facultatibus æstuat, alius promerendis laudibus E anhelat. Sed quia cuncta hæc hic quisque moriens deserit, labores in vacuum perdidit: quia secum ante iudicem nihil tulit. Quo contra bene per legem dicitur: Non apparebis in conspectu Domini vacuus. Qui enim promerendæ vitæ mercedem bene agendo non prouidet, in conspectu Domini vacuus apparet. Hinc de iustis per Psalmistam dicitur: Venientes autem venient in exultatione, portantes manipulos suos. Ad examen quippe iudicij portantes manipulos veniunt, qui in semetipsis recta opera, quibus vitam mereantur, ostendunt. Hinc de vnoquoque electo Psalmista iterum dicit: Qui non accepit in vano animam suam. In vano namque animam suam accipit, qui sola præsentia cogitans, quæ sequantur in perpetuum, non attendit. In vano animam suam accipit, qui eius vitam negligens, ei curam carnis anteponit: sed animam suam iusti in vano non accipiunt: quia intentione continua ad eius vtilitatem referunt quidquid corporaliter operantur, quatenus et transeunte opere, operis causa

Hier. 39. b

Deut. 16. d

Psal. 125.

Psal. 23.

causa non transeat, quæ vitæ præmia post vitam parat. Sed hæc cutate reprobi negligunt: quia profecto ambulantes in vacuum, vitam sequentes fugiunt, inuenientes perdunt. Melius vero a prauorum imitatione compescimur, si eorum damna ex fine pensamus. Vnde bene etiam cum exhortatione subiungitur. A

Quòd tepide conuersantium illaqueata intentio, in sæculi huius turbine attendenda sit, et ex alterius damno correpti, firmiter in Deum proficere debeamus, et quid sit quòd vitulis domi reclusis, vaccæ trahentes plaustrum, cui arca est imposita, ibant in directum per viam, quæ ducit in Bethsamis. Caput XIIII.

CONsiderate semitas Theman, itinera Sabba, et expectate paulisper.] Theman quippe Auster, Saba autem rete interpretatur. Quid hic per Austrum, qui afflata teporibus membra dissoluit, nisi fluxa viuendi remissio: quid per rete, nisi actionis obligatio demonstratur? Qui enim dissoluta mente ea, quæ terrena sunt, appetunt, nec gressu libero ad Deum pergunt, ipsi se suis inordinatis conatibus ligant: cumq. se fluxis conuersationis suæ actibus implicant, quasi remansuros in retis vinculis pedes ponunt. Vt enim paulo superius quosdam ad deuictas iam culpas retrahi per aperta quædam, et non deuicta vitia diximus: ita nonnulli ad ea, quæ reliquerant, redeunt per quædam, quæ vel honestatis nomine, vel laudis honore palliantur. Nam sunt plerique, qui iam aliena non appetunt, atque ab huius mundi iurgijs inchoatæ quietis amore diuiduntur, eruditi sacris eloquijs sitiunt, vacare supernis contemplationibus concupiscũt: nec tamen perfecta animi libertate curam rerum familiarium deserunt, cui sæpe dum licite seruiunt, etiam illicitis huius mundi iurgijs implicantur: cumque terrenas res studiose tueri desiderãt, cordis requiem deserunt, quam quærebant, et cum substantia fugiens continua prouisione protegitur, conceptus in animo diuinæ scientiæ sermo dissipatur: quia iuxta veritatis sententiam, obortum semen spinæ opprimunt, cum verbum Dei a memoria importunæ terrenarum rerum solicitudines expellunt. Dissolutis itaque gressibus in rete ambulant, qui dum mundum perfecte non deserunt, semetipsos gradiendo obligant, ne gradiantur. Et sunt plerique, qui non solũ aliena non appetunt, verumetiam cuncta, quæ possederant in mundo, derelinquunt, semetipsos despiciunt, nullam præsentis vitæ gloriam requirunt, ab huius mundi se actibus separant, et pene quidquid prosperitatis arriserit, calcant. Sed tamen adhuc vinculo carnalis cognationis obligati, dum amori propinquitatis indiscrete deseruiũt, ad ea sæpe per affectum cognationis redeunt, quæ iam et cum proprio despectu subegerunt. Cumq. plusquam necesse est, carnis propinquos diligunt, retracti exterius a cordis parente diuiduntur. Nam sæpe quosdam videmus, quantum ad proprium studium spectat, iam præsentis vitæ desideria non habere, mundum et opere et professione reliquisse: sed tamen pro inordinatis affectibus propinquorum prætoria irrumpere, terrenarum rerum iurgijs vacare, libertatem intimæ quietis relinquere, et mundi studia in se iamdudum destructa reparare. Quo itaque isti nisi in rete ambulant, quos a præsenti sæculo inchoata iam vitæ perfectio soluerat, sed inordinatus amor terrenæ cognationis ligat? Qui enim districto studio, & non dissolutis gressibus æternæ sponsionis præmium sequuntur, sicut semetipsos pro diuino amore despiciunt, sic cuncta, quibus se sentiunt præpediri, postponunt: & cum pro Deo necesse est, vt quibus valent cunctis inseruiant, pro Deo priuata obsequia etiam propinquis negant. Hinc est enim quod quidam cum diceret: Permitte mihi prius ire, et sepelire patrem meum, protinus ex ore veritatis audiuit: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade, et annuncia regnum Dei. Qua in re notandum est, quia electus discipulus dum a parentis sepultura compescitur, hoc deuotum quemque exhibere patri mortuo ex affectu carnali propter Dominum non licet, quod propter Dominum et exteris debet. Hinc rursum veritas dicit: Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, et matrem, et vxorem, et filios, et fratres, et sorores: adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus. Quo in loco videlicet dum propinquorum odio, animæ quoque nostræ odium subinfertur, patenter ostenditur, quia sic propinquos, sicut nosmetipsos odio habere præcipimur, vt hos ad æterna rapientes, eorumque carnalem gratiam cum præpedit postponentes, discamus temperata eos discretionis arte et conuenienter di-

Marginalia: B (at "Theman quippe Auster"); C (at "cui sæpe dum licite"); D (at "subegerunt"); E (at "Hinc est enim"); *Matt. 8. c* (at "quod quidam cum diceret"); 18 *Luca. 14. f* (at "Hinc rursum veritas dicit")

A ter diligere; et salubriter odio habere, quatenus sic sciat per amorem odium surgere, vt valeamus eos verius per odium amare. Hinc rursum per Moysen dicitur: Qui dixerit patri suo, et matri suæ, nescio vos, et fratribus suis, ignoro illos, et nescierunt filios suos: hi custodierunt eloquium tuum, et pactum tuum, et seruauerunt iudicia tua. Ille enim scire Dominum familiarius appetit, qui præ amore pietatis nescire desiderat, quos carnaliter sciuit. Graui etenim damno scientia diuina minuitur, si cum carnis notitia partitur. Extra cognatos ergo quisque ac proximos debet fieri, si vult parenti omnium verius iungi: quatenus eosdem, quos propter Deum viriliter negligit, tanto solidius diligat, quanto in eis affectum solubilem copulæ carnalis ignorat. Debemus quidem et temporaliter his, quibus vicinius iungimur, plus ceteris prodesse, quia et flamma admotis rebus incendium porrigit, sed hoc ipsum prius *Deut. 33. b*

B vbi nascitur, incendit. Debemus copulam terrenæ cognationis agnoscere, sed tamen hanc cum cursum mentis præpedit, ignorare: quatenus fidelis animus diuino studio accensus, nec ea quæ sibi sunt in infimis coniuncta, despiciat, et hæc apud semetipsum recte ordinans, summorum amore transcendat. Solerti ergo cura prouidendum est, ne carnis gratia surrepat, atque a recto itinere cordis gressum deflectat, ne vim superni amoris impediat, et surgentem mentem superimposito pondere deorsum premat. Sic etenim quisque propinquorum debet necessitatibus compati, vt tamen per compassionem non sinat vim suæ intentionis impediri: vt affectus quidem mentis viscera repleat, sed tamen a spiritali proposito non auertat. Neque enim sancti viri ad impendenda necessaria propinquos carnis non diligunt, sed amore spiritalium ipsam in se dilectionem vincunt: quatenus sic eam discretionis moderamine temperent, vt

C per hanc in paruo saltem ac minimo a recto itinere non declinent. Quos bene nobis per significationem vaccæ innuunt, quæ sub arca Domini ad montana tendentes, affectu simul, et rigido sensu gradiuntur, sicut scriptum est: Tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, iunxerunt ad plaustrum, vitulosq. earum clauserunt domi, et posuerunt arcam Dei super plaustrum. Et paulo post: Ibant in directum vaccæ per viam, quæ ducit Bethsamis, et itinere vno gradiebantur, pergentes et mugientes, et non declinantes neque ad dextram, neque ad sinistram. Ecce enim reclusis domi vitulis, vaccæ quæ sub arca Domini plaustro religantur, gemunt et pergunt, dant ab intimis mugitus, et tamen ab itinere non demutant gressus. Amorem quidem per compassionem sentiunt, sed colla posterius non deflectunt. Sic sic necesse est vt incedere debeant, qui sacræ legis iugo suppositi, iam per internã scientiam Dei arcam portant: *1. Reg. 6. b*

D quatenus per hoc, quòd propinquorum necessitatibus condolent, a cœpto rectitudinis itinere non declinent. Bethsamis quippe domus Solis dicitur. Arca ergo Domini superposita Bethsamis pergere, est cum superna scientia ad æternæ lucis habitaculum propinquare. Sed tunc vere Bethsamis tendimus, cum viam rectitudinis gradientes, ad vicina erroris latera nec pro affectu pignorum declinamus. Quorum nimirum gratia mentem nostram tenere debet, sed reflectere non debet: ne hæc eadem mens aut si affectu non tangitur, dura sit, aut plus tacta, si inflectitur, remissa. Intueri libet beatum Iob, in quo diuini timoris iugo colla cordis attriuerat, sub quanto discretionis moderamine diuinæ scientiæ arcam portat. Amissis namque vitulis, mugit, quia audita morte filiorum, in terram tonso capite corruit: sed recto tamen itinere mugiẽs, graditur, quia os eius in gemitu ad Dei laudes aperitur, cum protinus dicit: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domi- 19.

E ni benedictum. Sed indiscretæ mentes hanc viuendi regulam nesciunt, et quo vias Dei dissolute appetunt, eo ad mundi itinera stulte replicantur. Recte igitur sanctus vir post Theman semitas, Saba itinera memorat, quia quos Auster reprobi tẽporis soluerit, hos nimirum rete implicationis tenet. Bene autem prauorum facta describens, considerare hæc admonet: quia peruersa agendo diligimus, sed hæc visa in alijs dijudicamus, et quæ in nobis minus dijudicanda credimus, quàm sint turpia, in aliorum actibus cognoscimus: sicq. fit, vt ad semetipsam mens redeat, et agere, quod reprehendit, erubescat. Quasi enim a speculo fœda facies displicet, cum mens a vita simili in seipsa quòd auersetur videt. Ait ergo: [Considerate semitas Theman, itinera Saba, et expectate paulisper.] Ac si aperte diceret: Damna alieni tẽporis attendite, et tunc spem de æternis firmius sumitis, si recto cordis oculo, quod in alijs displiceat, videtis.

Bene autem dicitur: [Expectate paulisper.] Sæpe etenim dum præsentis vitæ breuitas A quasi diu perseueratura diligitur, ab æterna spe animus frangitur, et delectatus præsentibus, desperationis suæ caligine reuerberatur. Cumq. longum putat, quod ad viuendi sibi spatium restat, repente vitam deserens, æterna mala inuenit, quæ vitare
Eccle. 2. c iam nequeat. Hinc est enim quòd per quendam sapientem dicitur: Væ his, qui perdiderunt sustinentiam. Sustinentiam videlicet perdunt, qui dum diu se immorari visibilibus æstimant, spem inuisibilium derelinquunt. Cumq. mens in præsentibus figitur, vita terminatur, et repente ad supplicia improuisa perueniunt, quæ decepti suis præsumptionibus, aut numquam se contingere, aut tarde crediderunt. Hinc veritas di-
Matth. 25. a cit: Vigilate itaque quia nescitis diem neque horam. Hinc rursum scriptum est: Dies
1. Thes. 5. a Domini sicut fur in nocte, ita veniet. Quia enim ad rapiendam animam propinquans minime conspicitur, furi in nocte cõparatur. Tanto igitur debet quasi semper veniẽs B metui, quanto a nobis non valent ventura præsciri. Vnde et sancti viri, quia breuitatem vitæ indesinenter aspiciunt, quasi quotidie morientes viuunt: et tanto se solidius mansuris præparant, quanto et nulla esse transitoria semper ex fine pẽsant. Hinc quip
Psal. 36. pe Psalmista veloci cursu fugere vitam peccatoris aspiciens, ait: Pusillum adhuc, et
Psal. 102. non erit peccator. Hinc irerum dicit: Homo sicut fenum dies eius. Hinc Esaias ait:
Isa. 40. b Omnis caro fenum, et omnis gloria eius sicut flos agri. Hinc mentes præsumentium
Iacob 4. d Iacobus corripit, dicens: Quæ est vita nostra? Vapor est ad modicum parens. Recte ergo dicitur: [Expectate paulisper:] quia et immensum est, quod sine termino sequitur, et parum est, quidquid finitur. Longum quippe nobis videri non debet, quod cursu sui tẽporis tendit, vt non sit: quod dum per momenta ducitur, ipsa hoc momenra sua quæ differunt, impellunt: atque vnde teneri cernitur, inde agitur, ne teneatur. Bene autem C beatus Iob postquam breuitatem præsentis vitæ despiciens, intulit, contra iniquos protinus in voce omnium electorum surgit, adiungens: [Confusi sunt, quia speraui:] Cum bonis mala reprobi ingerunt, si hos a spe intima labefactari conspiciunt, effectu deceptionis hilarescunt. Lucrum namque maximum, erroris sui propagationẽ deputant: quia habere se ad perditionem socios exultant. Cum vero bonorum spes interius figitur, et nequaquam malis exterioribus ad ima reclinatur, prauorum mentem confusio occupat: quia dum peruenire ad afflictorũ intima nequeunt, incassum se existere crudeles erubescũt. Sanctus igitur vir dicat ex voce sua: dicat ex vniuersalis Ecclesiæ afflictæ, gementisq. constantia, quæ inter aduersa reproborum, supernæ retributionis gaudium sine vllo mentis defectu desiderat, atque ad vitam moriendo perdurat: [Confusi sunt, quia speraui.] Ac si aperte dicat: Quia duris persecutionibus reprobi vim mei rigoris non emolliunt, erubescentes proculdubio laborem suæ crudelitatis perdunt. D Vnde et mox venturæ retributionis bona, quasi iam præsentia conspicit: et qui reatus in iudicio reprobos maneat, attendit subdens: [Venerunt quoque vsque ad me, et pudore cooperti sunt.] Vsque ad sanctam quippe Ecclesiã in die iudicij reprobi veniunt: quia vsque ad eius tunc conspiciendam gloriam perducuntur: vt ad maiora tunc reatus sui supplicia, repulsi videant quod perdiderunt. Tunc vero iniquos pudor cooperit, cum eos in conspectu iudicis testis conscientia addicit. Tunc iudex exterius cernitur, sed accusator interius toleratur. Tunc omnis ante oculos culpa reducitur: et mens super gehennæ incendia, suo grauius igne cruciatur. De quibus recte per Prophetam dicitur: Domine exaltetur manus tua, vt non videant, videant et confundanrur. Intellectum quippe reproborum nunc merita obscurant: sed tunc cognitio reatus illuminat, vt et modo sequẽda non videant: et tunc ea postquam amiserint, cernant. Nunc E quippe æterna intelligere negligunt, vel appetere intellecta contemnunt: sed tunc ea intelligentes proculdubio desiderantesq. conspiciunt, cum desiderata assequi nequa-
21. quam possunt. Quæ etiam beati Iob verba amicis eius specialiter congruunt, qui duris obiurgationibus sancti viri animum labefactare conabantur. Ait enim: [Confusi sunt, quia speraui.] Ac si aperte diceret: Dum me stultis increpationibus ad desperationem flectere nequeunt, ipsi temeritatis suæ insania confunduntur. [Venerunt quoque vsque ad me, et pudore cooperti sunt.] Ac si dicat: Videntes corporis vulnera, sed mentis constantiam nescientes, dum me de iniustitia increpare ausi sunt, vsque ad me nec dum venerunt: sed dura me inuectione pulsantes, dum stare animum inter aduersa deprehendunt, quasi ad me venientes erubescunt. Eo enim ad me veniunt,

A veniunt, quo me in intimis agnoscunt, ibiq. eos pudor cooperit, vbi me stantem fortiter exterior iactura non tangit. Sunt vero nonnulli, qui timere Deum nesciunt, nisi cum vel in se experta, vel in alijs cognita aduersitate terrentur: quos prospera per audaciam eleuant, contraria per infirmitatem turbant. Ex quorum scilicet numero amicos suos esse beatus Iob redarguit, cum protinus subdit, dicens: [Nunc venistis, et modo videntes plagā meam, timetis.] Ac si aperte dicat: Ego tunc Deum timui, cum fultus prosperis, flagellorum detrimenta non sensi. Vos autem quia ex amore Deum non metuitis, ex sola eũ verberis percussione formidatis. Sequitur: [Numquid dixi, afferte mihi: et de substantia vestra donate mihi, vel liberate me de manu hostis, et de manu robustorum eruite me?] Si ad personā sanctæ Ecclesiæ hæc verba referuntur, quia amicos beati Iob hæreticorum tenere speciem diximus, rectè se asserit eorum

B substantia non indigere. Hæreticorum quippe substantia, carnalis sapientia non inconuenienter accipitur: qua dum peruersè fulciuntur, quasi in verbis se diuites ostendunt: quam eo sancta Ecclesia non quærit, quo hanc spiritali intellectu transcendit. Sæpe vero hæretici cum peruersa de fide asserunt, nonnulla contra antiquum hostem subtilia de carnis tentationibus loquuntur. Nam nonnumquam eo in se, quasi sana mēbra operationis ostendunt: quo in fide vulnerati serpentis morsu in capite tenentur. Sed sancta Ecclesia audire ab his subtilia de tentationibus non vult: quia dum vera quædam de conuersatione asserunt, ad falsa perfidiæ perducunt. Vnde rectè nunc dicitur: [Numquid dixi, afferte mihi: et de substātia vestra donate mihi, vel liberate me de manu hostis, et de manu robustorum eruite me?] Manum quippe hostis, satanæ fortitudinem vocat: et manum robustorum, vires malignorum spirituum appellat. Quos idcir-

C co robustos memorat: quia dum absque carnis infirmitate sunt conditi, prauis eorum adnisibus imbecillitas adiuncta non obuiat. Hoc vero quod subditur: [Docete me, et ego tacebo: et si quid forte ignoraui, instruite me.] Sub cuius distinctionis libramine pendeat, incertum videtur: vtrum ad hoc subiunctum sit, quod intulerat: [Numquid dixi?] an certe disiuncta a superioribus sententia promatur, quasi per increpationem dicatur: [Docete me, et ego tacebo: et si quid forte ignoraui, instruite me.] Quod tamen vtrique distinctioni conuenit: quia ab intellectus sani tramite per neutram recedit. Sed quia hæc in transcursu per allegoriam diximus, restat vt moraliter historiæ verba perscrutemur.

D *Quanta sit securitas seruorum Dei, et in reprehendendis vitijs sine personarum acceptione auctoritas: et quòd sanctus quisque prudentiam, et vires, et opes carnalium contemnat.* Caput XV.

Beatus Iob damna rerum pertulerat: malignorum spirituum percussionibus traditus, dolores vulnerum sentiebat: sed sapientem Dei stultitiam diligens, stultam mundi sapientiam mentis despectu calcauerat. Igitur contra mundi diuites pauper, contra potestates et potentes oppressus, contra sapientes stultus dicitur. Tria respondit, quia nec pauper eorum substantiam, nec oppressus adiutorium contra robustos, nec stultus doctrinam sapientiæ carnalis quærit. Sanctus etenim vir, quia mente super semetipsum rapitur, et pauper inopia non angustatur, et oppressus nihil patitur, et voluntarie stultus carnalem sapientiam non miratur. Hinc est enim, quòd oppressus Paulus pauper dicit: Aporiamur, sed non destituimur: persecutionem pati- 2.Corint. 4. b

E mur, sed non derelinquimur: deijcimur, sed non perimus. Hinc est quod sapientiam sanctæ stultitiæ insinuans, ait: Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus: vt confundat sapientes. Et: Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat: vt sit sapiens. Hinc est, quòd gloriam oppressionis, et diuitias desideratæ paupertatis aperiens, dicit: Quasi moriētes, et ecce viuimus: vt castigati, et non mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tāquam nihil habentes, et omnia possidentes. Libet inter hæc oculos mentis attollere, et electos Dei exterius oppressos, quantæ intrinsecus arci præsideant, videre: cuncta quippe quæ foris eminent, occultis eorum obtutibus per despectum iacent. Nam super se interius rapti, in alto animum figunt: et quæque in hac vita patiuntur, quasi longe infra labētia atque a se aliena conspiciunt: atque, vt ita dixerim, dum mente extra carnem fieri decertant, pene ipsa, quæ tolerant, ignorant. In horum profecto oculis quidquid tēporaliter

(Margin: 22. — 1.Corint. 1. d — 1.Corint. 3. d — 2.Corint. 6. b)

eminet, altum non est: nam velut in magni vertice montis siti, præsentis vitæ gaudia A
plene despiciunt: seq. ipsos per spiritalem celsitudinem transcendentes, subiecta sibimet intus videut, quæcumque per carnalem gloriam foris tument. Vnde et nullis contra veritatem potestatibus parcunt: sed quos attolli per elationem conspiciunt, per spiritus auctoritatem premunt. Hinc est enim quòd ad desertū Moyses veniens, Ægypti regem ex auctoritate aggreditur, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: (Exod. 10. a) Vsquequo non vis subijci mihi? Dimitte populum meum, vt sacrificet mihi. Cui dum plagis pressus Pharao diceret: Ite, sacrificate Deo vestro in terra ista, aucta protinus (Exod. 8. f) auctoritate respondit: Non potest ita fieri. Abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro? Hinc est quòd peccantem regem, Nathan aggreditur: cui prius similitudinem perpetratæ præuaricationis obijciens: eumq. rerum per proprij iudicij vocem tenens, protinus adiunxit dicens: Tu es ille vir, qui fecisti hanc rem. (2. Reg. 12. b) B
Hinc est quòd vir Dei ad destruendam idololatriam, Samariam missus, Hieroboam regem super altare thura iacentem, non regem veritus, non formidine mortis pressus, contra altare intrepidus auctoritatem liberæ vocis exercuit, dicens: Altare altare, hæc dicit Dominus Deus: Ecce filius nascetur domui Dauid, Iosias nomine: et immolabit super te sacerdotes excelsorum. Hinc est quòd Achab superbus idolorum (3. Reg. 13. a) seruitio subactus, cum increpare Eliam præsumeret, dicens: Tu ne es ille vir, qui conturbas Israel? Elias protinus superbi regis stultitiam, obiurgationis libera auctoritate percussit, dicens: Non ego turbaui Israel: sed tu et domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, et secuti estis Baalim. (3. Reg. 18. c; Ibidem. c) Hinc est quòd Eliseus veram magistri celsitudinem sequens: Ioram filium Achab ad se cum Iosaphat rege venientem ex reatu perfidiæ confudit, dicens: Quid mihi et tibi est? vade ad Prophetas patris (4. Reg. 3. c) C
tui et matris tuæ. Viuit Dominus exercituum, in cuius conspectu sto, quòd si non vultum Iosaphat regis Iudæ erubescerem: nec attendissem quidem te, nec respexissem. Hinc est, quod idem vir Naaman ad se cum equis, et curribus venientem, ante ostium domus fixit: et talentorum copia ac vestium fulto non occurrit: non ianuam domus aperuit, sed vt lauari septies in Iordane debuisset, per nuncium iussit. (4. Reg. 5. c) Vnde et idem Naaman iratus recedebat, dicens: Putabam quòd egrederetur ad me, et stans inuocaret nomen Dei sui. Hinc est quòd Petrus, cum eum sacerdotes ac principes etiam per flagella sæuientes, in nomine Iesu loqui prohiberent: cum magna protinus auctoritate respondit, dicens: Si iustum est in cōspectu Dei vos potius audire, quàm Deum, iudicate. Non enim possumus, quæ vidimus et audiuimus, non loqui. (Actu. 4. d) Hinc est quòd Paulus cum resistentem contra veritatem sacerdotum principem cerneret: eumq. minister illius alapa percussisset, non maledictum perturbatus intulit: sed repletus Spiritu sancto, libera voce prophetauit, dicens: Percutiet te Deus paries dealbate. Et tu sedens iudicas me secundum legem, et contra legem iubes me percuti? (Actu. 23. a) D
Hinc est quod Stephanus contra vim persequentium auctoritatem vocis exercere, nec moriturus expauit, dicens: Dura ceruice et incircumcisi corde et auribus: vos semper Spiritui sancto restitistis, sicut patres vestri, et vos. (Actu. 7. f 23.) Sed quia sancti viri ad verba tantæ altitudinis zelo veritatis, non autem vitio elationis exiliunt, ipsi patenter indicant, qui factis dictisq. alijs, et quanta humilitate polleant: et erga eos, quos redarguunt, quanta charitate ferueant, manifestant. Superbia quippe odium generat, humilitas amorem. Verba itaque, quæ amor exasperat, profecto ex fonte humilitatis emanant. Quo modo ergo Stephanus proferre increpationem per elationem potuit, qui pro eisdem, quos increpauerat, ad deteriora crescentibus, seq. lapidantibus, flexis genibus orabat, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum? (Actu. 7. g) E
Quo modo Paulus contra gentis suæ sacerdotem, ac principem asperitatis verba superbiens, intulit: qui humilitate se etiam discipulorum seruitio substernit, dicens: Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Dominum nostrum Iesum Christum: nos autem seruos vestros per Christum? (2. Corint. 4. b) Quo modo Petrus per elationem principibus restitit: quorum errori compatiens, reatum velut excusat, dicens: Scio quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri? Deus autem qui prænunciauit per os omnium Prophetarum pati Christum suum, impleuit sic. (Actu. 3. c) Quos ad vitam misericorditer trahit, dicens: Pœnitemini igitur et conuertimini, vt deleantur peccata vestra. (Ibidem. c) Quo modo Eliseus videre Naam ex elatione noluit: qui non solum se cōspici, sed teneri etiam a muliere permisit?
de qua

A de qua scriptum est: Cum venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes eius: et accessit Giezi, vt amoueret eam: et ait vir Dei: Dimitte eam, anima enim eius in amaritudine est. Quo modo Elias superbo regi increpationis verba per tumorem intulit, qui ante eius currum humiliter cucurrit? sicut scriptum est: Accinctisq. lumbis currebat ante Achab. Quo modo vir Dei Hieroboam præsentiam ex elatione despexit: qui arentem dexteram eius saluti pristinæ protinus ex pietate reparauit? sicut scriptum est: Cumq. audisset rex sermonem hominis Dei, quem inclamauerat contra altare in Bethel, extendit manum suam de altari, dicens: Apprehendite eum, et exaruit manus eius. Et paulo post: Orauit vir Dei faciem Domini: et reuersa est manus regis ad eum, et facta est sicut prius fuerat. Quia enim superbia gignere virtutes nescit: quanta ex humilitate prodiit vox increpationis, ostenditur, 4.Reg.4. d 2.Reg.18. g 3.Reg.13. a

B quam signa comitantur. Quo modo Nathan contra Dauid regem per verba increpationis tumuit: qui cum increpanda culpa deesset, in terram se in conspectu eius protinus strauit? sicut scriptum est: Nunciauerunt regi dicentes: Adest Nathan propheta. Cumq. introisset ante conspectum regis, adorauit eum pronus in terra. Quo modo Moyses regi Ægyptio libere resistens, eum despicere potuit, qui Deo familiariter colloquens, sequentem se Iethro, cognatum suum humilis adorauit? Cuius etiam consilio tantam obedientiam præbuit, vt post secreta Dei colloquia, magnum lucrum inde duceret, quod foris ab ore hominis audiret. Ex alijs ergo sanctorum factis discimus, quid de alijs pensare debeamus. Sancti etenim viri, nec ex elatione sunt liberi, nec ex timore submissi: sed cum rectitudo eos ad libertatem vocis erigit, consideratio infirmitatis propriæ in humilitate custodit. Culpas quippe delinquen- Exo.18. a 24.

C tium etsi ex alto increpantes feriunt, semetipsos tamen apud se subtilius iudicantes, quasi in abiectis ponunt: et quo praua in alijs insequuntur, eo ad reprimendos se atrociores redeunt, rursusq., quo sibimet meliora a gentibus nequaquam parcunt, eo vigilantius aliena facta reprehendunt. Quid enim de humana potentia mirari exterius poterunt, qui semetipsos quoque despiciunt, etiam cum intime pene iam arcem sublimitatis apprehendunt? Idcirco ergo bene foris dijudicant altitudinem terrenæ celsitudinis: quia intus oculum non grauat pondus tumoris. Vnde et beatus Iob cum in amicis dura loquentibus terrenam prudentiam, vires, substantiamq. despiceret, dicens: [Numquid dixi, afferte mihi, et de substantia vestra donate mihi, vel liberate me de manu hostis, et de manu robustorum eruite me? Docete me, et ego tacebo: et si

D quid forte ignoraui, instruite me.] Quid de seipso sentiat, paulo inferius manifestat, dicens: [Super pupillum irruitis.] Luce itaque clarius patet, quantæ se infirmitatis conspiciat, quem pupillum vocat. Sequitur:

Quòd mundus debet esse a vitijs, qui aliorum culpas arguit. *Caput XVI.*

QVare detraxistis sermonibus veritatis, cum e vobis nullus sit, qui possit me arguere?] Mundus ipse esse a vitijs debet, qui curat aliena corrigere, vt terrena non cogitet, vt desiderijs infimis non succumbat: quatenus tanto perspicacius alijs fugienda videat, quanto hæc ipse per scientiam, et vitam verius declinat: quia nequaquam pure maculam in membro considerat oculus, quem puluis grauat: et su-

E periectas sordes tergere non valet manus, quæ lutum tenet. Quod iuxta antiquæ translationis seriem, bene ad Dauid erga exteriora bella laborantem, per significationem diuina vox innuit cum dicit: Non tu ædificabis mihi templum, quia vir sanguinum es. Dei autem templum ædificat, qui corrigendis atque instituendis proximorum mentibus vacat. Templum quippe Dei nos sumus, qui ad veram vitam ex eius inhabitatione construimur, Paulo attestante, qui ait: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Sed vir sanguinum templum Deo ædificare prohibetur: quia qui adhuc actibus carnalibus incumbit, necesse est vt instruere spiritaliter mentes proximorum erubescat. Bene ergo dicitur: [Quare detraxistis sermonibus veritatis, cum e vobis nullus sit, qui me possit arguere.] Ac si aperte diceretur: Qua temeritate audita reprehenditis, qui percussionis meæ causas ignorantes, adhuc reprehensibilia profertis? Sequitur: 2.Reg.16.b 1.Cor.3. d

De otioso & inordinato verbo. Caput XVIII.

AD increpandum tantũ eloquia concinnatis,& in ventum verba profertis.] Duo sunt genera locutionum importuna valde & noxia generi humano. Vnũ quod curat etiam peruersa laudare: Aliud quod studet semper etiam recta corripere. Illud deorsum cum fluuio ducitur, hoc vero contra fluenta veritatis obserare & alueum conatur. Illud metus premit, hoc elatio erigit. Illud gratiam ex fauoribus caprat, hoc itam, vt ex certamine ostendatur, exagitat. Illud in promptu subiacet, hoc semper e diuerso tumet. Ex huius ergo qualitate beatus Iob amicos suos fuisse redarguit,cum dicit: [Ad increpandum tantum eloquia concinnatis.] Sed vnde vsque ad iniustæ increpationis audaciam peruenitur, protinus innotuit,cum subiunxit: [Et in ventum B verba profertis.] In ventum enim verba proferre, est otiosa dicere. Nam sæpe dum ab otiosis verbis nequaquam lingua compescitur: ad temeritatem quoque stultæ increpationis effrenatur. Quibusdam enim ruinæ suæ gradibus, desidiosa mens in foueæ lapsus impellitur. Nam dum otiosa verba cauere negligimus, ad noxia peruenimus: vt prius loqui aliena libeat,& postmodum detractionibus eorum vitam, de quibus loquitur,lingua mordeat: quandoque autem vsque ad apertas contumelias erumpat. Hinc irarum seminantur stimuli, oriuntur rixæ,accenduntur faces odiorum,pax tota extinguitur cordium. Vnde bene per Salomonem dicitur: Qui dimittit aquam,
Prouer. 17. c caput est iurgiorum. Aquam quippe dimittere,est linguam in fluxum eloquij relaxare. Quo contra & in bonam partem asserit dicens: Aqua profunda, verba ex ore viri. Qui ergo dimittit aquam, caput est iurgiorum: quia qui linguam non refrenat,con- C
Prouer. 26. b cordiam dissipat. Vnde e diuerso scriptum est: Qui imponit stulto silentium, iras mi-
25. tigat.Quia autem multiloquio quisque seruiens,rectitudinem iustitiæ tenere non pos-
Psal. 139. sit,testatur Propheta,qui ait:Vir linguosus non dirigetur super terram.Hinc Salomon
Prouer. 10. c iterum dicit: In multiloquio peccatum non deerit. Hinc Isaias ait: Cultus iustitiæ si-
Isa. 32. d lentium: videlicet indicans, quia mentis iustitia desolatur, quando ab immoderata
Iaco. 1. d locutione non parcitur.Hinc Iacobus dicit: Si quis putat se religiosum esse,non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum,huius vana est religio. Hinc rursum ait:
Ibidem. Sit omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum. Hinc iterum ad-
Iaco. 3. b iungit: Lingua inquietum malum,plena veneno mortifero. Hinc per semetipsam nos
Matth. 12. c Veritas admonet dicens:Omne verbum otiosum,quod locuti fuerint homines,reddent de eo rationem in die iudicij. Otiosum quippe verbum est, quod aut ratione iustæ ne- D cessitatis,aut intentione piæ vtilitatis caret. Si ergo ratio de otioso sermone exigitur: pensandũ valde est,quæ pœna illud multiloquium sequatur, in quo etiã per superbiæ verba peccatur. Sciendum quoque est, quod ab omni rectitudinis statu depereunt,qui per noxia verba dilabuntur. Humana etenim mens, aquæ more,& circumclusa ad superiora colligitur, quia illud repetit, vnde descendit, et relaxata deperit: quia se per infima inutiliter spargit.Quot enim superuacuis verbis a silẽtij sui censura dissipatur: quasi tot riuis extra se ducitur. Vnde et redire interius ad sui cognitionem non sufficit: quia per multiloquium exterius sparsa, vim intimæ considerationis amittit. Totam igitur sese insidiantis hostis vulneribus detegit: quia nulla se munitione custodiæ
Prouer. 25. d circumcludit. Vnde scriptum est:Sicut vrbs patens et absque murorum ambitu: ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. Quia enim murum silentij non habet,patet inimici iaculis ciuitas mentis:et cum se per verba extra semetipsam eijcit, E apertam se aduersario ostendit, quam tanto ille sine labore superat,quanto & hæc eadem, quæ vincitur, contra semetipsam per multiloquium pugnat. Sed inter hæc sciẽdum est, quia cum pauore nimio a locutione restringimur, interdum plusquam necesse est, intra claustra silentij coartamur: & dum linguæ vitia incaute fugimus, occulte deterioribus implicamur. Nã sæpe dum ab eloquio immoderate compescimur, graue multiloquium in corde toleramus: vt eo plus cogitationes in mente ferueant, quo illas violenta custodia in discreti silentij angustat: & plerunque tanto latius defluunt, quanto se esse securiores æstimant: quia foris a reprehensoribus non videntur. Vnde mens nonnumquam in superbiam attollitur, eosq. quos loquentes audit, quasi infirmos conspicit. Cumq. os corporis claudit, quantum se vitijs superbiendo aperiat,

A riat, non agnoſcit. Linguam etenim premit, cogitationem erigit, et cum ſe per negligentiam minime conſiderat: tanto apud ſe cunctos liberius, quanto et ſecretius accuſat. Plerumque autem nimis taciti cum nonnulla iniuſta patiuntur: eo in acriorem dolorem prodeunt, quo ea, quæ ſuſtinent, non loquuntur. Nam ſi illatas moleſtias lingua 26.
tranquille diceret, a conſcientia dolor emanaret: vulnera enim clauſa plus cruciant, quia cum putredo, quæ intrinſecus feruet, eijcitur, ad ſalutem dolor aperitur. Plerumque nimis taciti dum quorundam mala reſpiciunt, et tamen in ſilentio linguam premunt, quaſi conſpectis vulneribus vſum medicaminis ſubtrahunt: & eo mortis auctores fiunt, quo virus, quod poterant eijcere loquendo, noluerunt: vnde et immoderatum ſilentium ſi culpa non eſſet, Propheta non diceret: Væ mihi quia tacui. Quid Iſaia 6. b
ergo inter hæc niſi ſtudioſe lingua ſub magni moderaminis libratione frenanda eſt:
B non inſolubiliter obliganda, ne aut laxata in vitium defluat, aut reſtricta etiam ab vtilitate torpeſcat? Hinc namque per quendã ſapientem dicitur: Sapiens tacebit vſque Eccle. 20. a
ad tempus, vt nimirum cum opportunum conſiderat: poſtpoſita cenſura ſilentij, loquendo quæ congruunt, in vſum ſe vtilitatis impendat. Hinc Salomon ait: Tempus Eccle. 3. b
tacendi, et tempus loquendi. Diſcrete quippe viciſſitudinum penſanda ſunt tempora: ne aut cum reſtringi lingua debet, per verba ſe inutiliter ſoluat: aut cum loqui vtiliter poteſt, ſemetipſam pigre reſtringat. Quod bene Pſalmiſta conſiderans breui poſtulatione complexus eſt, dicens: Pone Domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labijs meis. Pſalm. 140.
Oſtium namque aperitur et clauditur. Qui ergo ori ſuo nequaquã poni obſtaculũ, ſed oſtium petijt, aperte docuit quòd et per diſciplinã retineri lingua debeat, et ex neceſſitate laxari: quatenus os diſcretum et congruo tempore vox aperiat, et
C rurſum congruo taciturnitas claudat. Quod quia vel amici beati Iob, vel omnes hæretici, quorum hi ſpeciem tenent, ſeruare neſciunt, in ventum verba proferre perhibentur: quia nimirum dicta quæ diſcretionis pondus non ſolidat, aura leuitatis portat.

LIBRI SEPTIMI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII

MORALIS EXPOSITIONIS

IN BEATVM IOB

LIBER OCTAVVS.

Sextum continuans finaliter caput, et ſeptimum incipiens.

Quòd vere humiles in perferendis malis patientiam, in repetendis bonis exercent benignitatem. Caput I.

D

RAECEDENTI iam libello tractauimus quòd beatus Iob vim nobis humilitatis ſuæ innoteſcit, dicens: [Super pupillum irruitis, et ſubuertere nitimini amicum veſtrum.] Quantæ namque infirmitatis ſe perpendat, inſinuat, quem pupillum vocat. Quia vero ab amore recedere charitas etiam læſa neſcit, et ſubuerti velle ſe queritur, et tamen amicum ſe eſſe teſtatur. Cuius verba, vt ſæpe iam diximus, ſic eidem ſpecialiter congruunt, vt tamen per hæc prophetico ſpiritu etiam ſententia fidelis populi, ex voce Eccleſiæ vniuerſalis, exprimatur: qui hæreticorum, contrarietatem tolerans, et infirmum ſe per humilitatem conſpicit:

et tamen

& tamē a seruandæ dilectionis magnitudine non recedit. Sanctæ quippe Ecclesiæ populus, quia mortui patris est filius, pupillus non incongrue dicitur: Cuius resurgentis vitam iam quidem per fidem sequitur, sed necdum per speciem contemplatur. Super pupillum vero hæretici irruunt: cum humilitatem fidelis populi importunis falsisq. allegationibus affligunt. Et tamen amicus est, quem nituntur euertere: quia fidelis Dei populus ipsos quoque, quos persequentes tolerat, amando non desinit ad veritatem vocare. Sed inter hæc sciendum est, quia sancti viri nec sustinere falsa per infirmitatem metuunt, nec læsi vmquam a veritate conticescunt. Vnde et subditur: [Veruntamen quod cœpistis, explete. Præbete aurem, et videte, an mentiar.] Qui enim aduersa perpeti non timet, dicat: [Veruntamen quod cœpistis, explete.] Qui vero ipsis suis persecutoribus veritatis prædicamenta non subtrahit, adiungat: [Præbete aurem, et videte, an mentiar.] Ac si aperte dicat: Nec ante illatas molestias trepido, nec ingratis auditoribus correptionis adiutoria abscondo: quia et malis pressus exerceor, et ipsis meis persecutoribus benigne impensus cresco. Mens quippe sanctorum in hoc tentationum prælio et munita patientiæ clypeo, et gladijs amoris accincta, ad perferenda mala sumit fortitudinem: et ad rependenda bona exercet benignitatem, quatenus et odiorum tela potenter excipiat, et amoris iacula valenter reddat. Nequaquā quippe ad bella armatus pergit, qui aut clypeum sumens, gladijs non vtitur: aut vtens gladijs, clypeo non munitur. Vnde et miles Dei, aduersitatis bello deprehensus, et scutum patientiæ debet anteferre, ne pereat: et ad prædicandum promptus amoris inferre iacula, vt vincat. Cuius armaturæ summam Paulus breuiter insinuat, dicens: Charitas patiens est, benigna est. Cum vero vnum ex vtroque defuerit, charitas non est, si videlicet malos aut absque benignitate tolerans, non amat: aut rursum sese sine patientia exhibens, negligit tolerare quos amat. Vt ergo a nobis charitas vera teneatur: necesse est quatenus et benignitati patientia, et rursum patientiæ benignitas suffragetur: vt magnum quoddam in corde nostro ædificium construens, et benignitatis arcem patientia solidet, et patientiæ fundata ædificia benignitas exornet. Beatus igitur Iob promptus ad patientiam dicat: [Veruntamen quod cœpistis, explete:] Benignitate præditus adiungat: [Præbete aurem, et videte, an mentiar.] Quia vero sancta Ecclesia ex magisterio humilitatis instituta, recta quæ errantibus dicit, non quasi ex auctoritate præcipit, sed ex ratione persuadet, bene nunc dicitur: [Videte, an mētiar.] Ac si aperte dicat: Ea, quæ assero, nequaquam mihi ex auctoritate credite: sed an vera sint, ex ratione pensate. Quæ et si quando dicit quod ratione comprehendi non valet: ne de occultis humana ratio quæri debeat, rationabiliter suadet.

1. Cor. 13. b

A B C D

Quòd scientia tumida in inquisitionibus suis non veritatem inquirat, sed gloriam. Ideoq. contendunt superbi, vt vincant: non vt discant. Caput 11.

SEd sæpe hæretici, dum occasionem ratiocinationis accipiūt, ad iurgia contentionis effrenantur. Vnde et apte mox subditur: [Respondete quæso absque contētione.] Neque enim hæretici inquisitionibus suis veritatem conantur assequi, sed victores videri. Cumq. se foris ostendi sapientes appetunt, intus per stultitiam elationis suæ vinculis ligantur. Vnde fit vt contentionum certamina exquirant, et de Deo, qui pax nostra est, loqui pacifice nesciant, atque ex pacis negotio rixæ inuentores fiant. Quibus bene per Paulum dicitur: Si quis autem videtur esse contentiosus: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei. Recte autem subditur: [Et loquentes id, quod iustum est, iudicate.] Is namque, qui loquitur, dum de verbis suis auditoris sententiam expectat, quasi eius iudicio supponitur, a quo auditur. Qui igitur in dictis suis reprobari metuit, ipse prius debet examinare quod dixit: quatenus inter cor et linguam æquus quidam discretusq. arbiter sedeat, subtiliter pensans, si recta verba cor offerat: quæ vtiliter suscipiens, ad auditorum iudicium lingua perducat. Beatus igitur Iob sua contra amicos agens, sed contra hæreticos nostra denuncians, præcipitationem loquentium reprehendat: atque ad eorum mentem verba recolat, dicens: [Loquentes id, quod iustum est, iudicate.] Ac si aperte diceret: Si in eo quòd ad nos per egressum locutionis exitis, reprehendi non vultis, intus iustitiæ libram tenete: vt tanto foris quod dicitur, ex veritatis pondere placeat, quanto hoc interius trutina discretionis pensatur. Et quia hi erga aliena dicta recta iudicia exerunt, qui iudicare prius

E

A propria sciunt, postquam dixit: Loquêtes id, quod iustum est iudicate, apte mox subdit: [Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.] Ac si aperte diceret: Si subtilius vestra perpēditis, verius aliena pensatis: & cū rectum cœperit esse, quod dicitis, iustum cognoscetis, quod auditis. Nequaquā quippe mea vobis lingua stultitiam resonat, si a vestra conscientia non procedat. Sic sancta Ecclesia studet prius assertiones hostium falsas ostendere, & tunc prædicamenta veritatis aperire: quia cum recta se tenere æstimant, recta quæ audiunt, contumaciter impugnant. Ante ergo necesse est, vt errorem suum hæretici sentiant, ne auditæ veritati contradicant: quia & si camporum sentes arator vomeris scissione non eruit, terra accepta semina in segetes non producit. Et cum putredinem medicus vulneris apertione non eijcit, nequaquam in loco putredinis sana caro coalescit. Prius ergo peruersa
B destruens, dicat: [Loquentes id, quod iustum est, iudicate:] Post autem recta adiūgens insinuet. [Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.] Solent autem hæretici alia aperte dicere, alia occulte sentire. Per linguam quippe aperta locutio, per fauces vero occulta tractatio designatur. Sanctæ ergo Ecclesiæ nec in lingua iniquitas, nec stultitia in faucibus resonat: quia ea, quæ per publicam locutionem prædicat, etiam per intimam fidem seruat: nec in aperto aliud docet, atque in occultis aliud retinet: sed & quod sentit, loquēdo docet, & quod loquitur, viuendo custodit: ac de sapientiæ supernæ conuiuio quidquid per linguam prædicationis emanat, hoc per fauces tacitæ expectationi degustat. Sed beatus Iob, vnum scilicet membrum vniuersalis Ecclesiæ, sua insinuans, atque electorum omnium corda manifestans, omne, quod sentit, aperiat: vt mentis eius rectitudinem attestatio locutionis innotescat. Sequitur:
C

CAPVT SEPTIMVM BEATI IOB.

MILITIA est vita hominis super terram: et sicut dies mercenarij dies eius. Sicut seruus desiderat vmbram, et sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeraui mihi. Si dormiero, dicam: Quando consurgam? et rursum expectabo vesperam, et replebor doloribus vsque ad tenebras. Induta est caro mea pu-
D tredine, et sordibus pulueris. Cutis mea aruit, et contracta est. Dies mei velocius transierunt, quàm a texente tela succiditur, et consumpti sunt absque vlla spe. Memento quia ventus est vita mea, et non reuertetur oculus meus, vt videat bona: nec aspiciet me visus hominis. Oculi tui in me, et non subsistam. Sicut consumitur nubes, et pertransit: sic qui descendit ad inferos, non ascendet, nec reuertetur vltra in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus eius. Quapropter et ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei, confabulabor cum amaritudine animæ meæ. Numquid mare ego sum aut cetus, quia circumdedisti me carcere? Si dixero: Consolabitur me lectulus meus, et releuabor
E loquens mecum in strato meo: terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties. Quamobrem elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea. Desperaui. Nequaquam vltra iam viuam. Parce mihi Domine, nihil enim sunt dies mei. Quid est homo, quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum? Visitas eum diluculo, et subito probas illum. Vsquequo non parcis mihi, nec dimittis me, vt glutiam saliuam meam? Peccaui. Quid faciam tibi o custos hominum? Quare me posuisti contrarium tibi, et factus sum mihimetipsi grauis? Cur non tollis peccatum meum, et quare non aufers iniquitatem meam? Ecce nunc in puluere dormiam: et si mane me quæsieris, non subsistam.

Quód

Quòd vita hominis vitijs oppressa, ad cæleste desiderium tendere non valet: & aliquando donis spiritalibus prædita, ex occasione virtutum deterius peccat. *Caput III.* A

Militia est vita hominis super terram.] Hoc in loco translatione veteri nequaquã militia vita hominis nũcupatur, sed tentatio. Sed si vtriusque verbi sensus aspicitur, diuersum quidem est, quod exterius resonat: sed vnum eundemq. concorditer intellectum format. Quid enim nisi pugna contra malignos spiritus, nomine tentationis exprimitur? Et quid appellatione militiæ, nisi contra hostes exercitium designatur? Tentatio itaque ipsa militia est: quia dum contra malignorum spirituum insidias vigilat, in bellorum procinctu proculdubio exudat. Notandum vero quòd hæc eadem vita hominis, non tentationem habere dicitur, sed ipsa tentatio esse perhibetur. Sponte quippe a statu conditionis lapsa, et corruptionis suæ putredini subdita, B dum sibi ex semetipsa molestias gignit: hoc est iam facta quod tolerat. Quia enim statum mentis inclinata deseruit, quid in se nisi motum varietatis inuenit? Vnde nunc et si ad summa appetenda se erigit, mutabilitatis lubricæ impulsu protinus ad semetipsam cadit. Vult in contemplatione stare, sed non valet. Cogitationis gressum figere nititur, sed infirmitatis suæ lapsibus eneruatur. Quæ nimirum mutabilitatis suæ onera quia volens expetijt, nolens portat. Quietus homo possidere carnem potuit, si bene ab auctore conditus, possideri voluisset. Cumq. se erigere contra Conditorem studuit, in semetipso protinus carnis contumelias inuenit. Sed quia cum culpa simul ab origine etiam pœna propagatur, inserto infirmitatis vitio nascimur: et quasi nobiscum hostem deducimus, quem cum labore superamus. Ipsa ergo hominis vita tentatio est, cui ex semetipsa nascitur, vnde perimatur. Quæ etsi semper ex virtute succidit, quod ex infirmitate generat: semper tamen ex infirmitate generat, quod ex virtute succidat. Sic itaque humana vita tentatio est: vt etsi iam ab iniquitatis perpetratione compescitur, in ipsis tamen bonis operibus modo malorum memoria, modo seductionis caligine, modo intentionis suæ interruptione fuscetur. Alius namque a luxuria carnem iam refrenat, sed tamen adhuc luxuriæ phantasmata tolerat: quia quæ volens fecit, horum inuitus meminit: et pœnam sustinet, quod voluptatem putauit. Quia vero ad deuictam culpam retrahi metuit, ventrem miræ abstinentiæ vigore restringit, vultusq. ex abstinentia pallescit: cumq. in facie pallor aspicitur, reuerenda ab hominibus vita laudatur: moxq. inanis gloria ad abstinentis animum cum verbis fauoris venit, quam concussa mens dum subijcere non valet, eum, per quem venerat, tergere a facie pallorem quærit: sicq. fit vt infirmitatis nexibus ligata, aut pallorem abstinentiæ fugiens, iterum per alimenta subdi luxuriæ metuat: aut impulsum luxuriæ per abstinentiam superans, pallorem suum inani gloriæ militare pertimescat. Alius lapsum superbiæ superans, toto iam desiderio statum humilitatis apprehendit: cumq. superbientes quosdam vsque ad oppressionem innocentium erumpere conspicit, zeli excitatione succensus, postponere aliquatenus cogitur, quod decreuit, vim rectitudinis exerit, prauisq. non mansuetudine, sed auctoritate contradicit. Vnde plerumque fit, vt aut humilitatis studio zelum rectitudinis deserat: aut rursum zelo rectitudinis turbet humilitatis studium, quod tenebat. Cumq. seruari simul et zeli auctoritas et propositionis humilitas non possit, sibimetipsi homo ex perturbatione incognitus redditur: ita vt vehementer ambigat, ne apud seductum animum aut superbia se auctoritatem zeli insinuet, aut torpor pauidus humilitatem fingat. Alius quanta sit fallaciæ culpa considerans, munire se arce veritatis decernit: vt ex ore eius iam falsus sermo non prodeat, seseq. funditus a mendacij transgressione disiungat. Sed fit plerumque, vt cum verum dicitur, vita proximi grauetur: cumq. ingerere alteri læsionem metuit, ad hoc, quod dudum presserat fallaciæ vitium, quasi ex studio pietatis redit: sicq. fit, vt, etsi malitia mentem non teneat, in ea tamen veritatis radium vmbra mendacij obscuret. Vnde et sæpe quia percontatus quisque conticescere non valet, aut falsum dicens, suam mentem trucidat, aut vera loquens, proximi vitam grauat. Alius amore Conditoris excitatus, a terrenis cogitationibus mentem curat assidua oratione suspendere, atque hanc in secreta quietis intimæ securitate collocare: sed in ipso suæ orationis ascensu, dum eleuari ab infimis nititur, infimorum phantasmate reuerberatur: atque ad intuendam

(Section markers C, D, E appear in the right margin.)

A dam lucem mentis oculus tenditut, ſed ex corporeo vſu, ſurgentibus terrenarum re-
rum imaginibus obſcuratur. Vnde fit plerumque vt intendentis animus ipſa ſua in-
firmitate fatigatus, aut orationem deſerens, deſidia torpeat: aut ſi diu in oratione
permanſerit, ante oculos eius obortarum imaginum caligo denſeſcat. Bene ergo 5.
dicitur: Tentatio eſt vita hominis ſuper terram: quando ibi quoque reatum deſcen-
ſionis inuenit, vbi ſe profectum comprehendere aſcenſionis putauit: et inde mens con-
funditur, vnde ſurgere a confuſione nitebatur: vt per hoc ad ſemetipſam diuerberata
redeat, per quod ſemetipſam iam collecta et coadunata tranſibat. Iſte ab eruditione
diuinæ legis alienus, ignorantia ſua deprimitur, ne quid obtinendæ ſalutis operetur,
Ille diuinæ legis ſcientia præditus, dum ſibi præ ceteris gaudet intellectum ſuppetere:
quia priuato gaudio exultat, percepti intellectus in ſe munera diſſipat: et inde in Dei
B iudicio ceteris deterior exhibetur, vnde clarior ceteris ad tempus oſtenditur. Hunc
quia virtutum dona non ſubleuant, etiam viam ſimplicem rectitutidinis declinar: et
velut extraneum ſe a cæleſti munere deputans, eo quaſi ſecurius praua agit, quo ſu-
perni doni ſublimia munera non percepit. Illum prophetiæ ſpiritus replet, ad præ-
ſcientiam ſubleuat, eique ventura quæque, quaſi iam præſentia oſtendit. Sed dum ſæ-
pe et in multis ſuper ſemetipſum tollitur, vt futura veraciter contempletur: mens in
ſui confidentiam deducta, eum, qui haberi ſemper non poteſt, ſemper ſibi adeſſe pro-
phetiæ ſpiritum extimat: cumq. omne quod ſenſerit, prophetiam putat: quia ſibi
hanc & cum non habet tribuir, et inquantum habere potuit, amittit. Sicq. fit vt inde
poſt aliorum merita triſtis redeat: vnde æſtimatione omnium lætus prçibat. Tentatio
eſt ergo vita hominis ſuper terram: quæ aut aliena virtutibus ad cæleſte præmium
C ſurgere non valet, aut ditata donis ſpiritalibus aliquando deterius ex occaſione vir-
rutum ruit. Quia autem paulo ſuperius hoc eſſe tentationem quòd militiam diximus; 6.
ſciendum ſummopere eſt, quòd quiddam nobis apellarione miliriç amplius quàm no-
mine tentationis innuitur. Hoc namque noſtro intellectui expreſſione militiæ auge-
tur, quòd nimirum per militiam ad finem quotidie tenditur: cumq. per ordinem mi-
litiæ locus creſcit, tota ſimul hominum militia deficit. [Militia ergo eſt vita hominis
ſuper terram:] quia ſicut et ſuperius diximus, vnuſquiſque dum quotidie ad vitæ ter-
minum per temporum augmentum tendit, augendo vitam, viuere deſinit. Dies quip-
pe expectantur vt veniant: ſed cum ad augmentũ viræ veniunt, iam ab augmento vitæ
ſubtrahuntur: quia et itinerantis greſſus dum in anteriora proficit, quòd reſtat iter de-
D creſcit. Vita ergo noſtra militia eſt, quæ quo ad augmentum ducitur, eo, vt non ſit, fi-
nitur. Bene igitur dicitur: [Militia eſt vita hominis ſuper terram:] quia dũ per ſpatia
temporũ creſcere appetit, ad eorũ ſpatiũ, quod perdendo colligit, creſcendo pertranſit.
Vnde et apte quoque ipſe militiæ curſus exprimitur, cũ protinus ſubinfertur: [Et ſicut
dies mercenarij dies eius.] Dies ſuos mercenarius euolui citius exoptat, vt ad laboris
ſui præmiũ ſine tarditate perueniat. Dies itaque hominis vera et æterna ſapientis, recte
mercenarij diebus comparantur, quia præſentem vitam, viã non patriam, militiam nõ
palmam deputat: et eo ſe abeſſe longius a præmio conſpicir, quo tardius ad finẽ venit.
Conſiderandũ quoque eſt, quòd mercenarius in alienis laboribus exudat: ſed tamen ſibi
præmiũ proprium præparat. Voce autẽ Redemptoris noſtri dicitur: Regnũ meum non *Ioan. 18. f*
eſt de hoc mũdo. Omnes ergo qui ſpe cæleſtiũ præditi, exercitio vitæ præſentis atteri-
E mur, in alieno laboramus. Nam ſæpe et reprobis ſeruire cogimur: mundo, quæ mun-
di ſunt, reddere coartamur: et alieno quidem labore fatigamur, ſed tamen præmia
noſtra percipimus: et per hoc petuenimus ad propria, quòd pure miniſtramus aliena.
Quo contra quibuſdam veritas dicit: Si in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrum eſt, *Lucæ. 16. e*
quis credet vobis? Sciendum quoque eſt quòd mercenarius ſolicite curat iuſpicere, ne 7.
vmquam dies vacuus labatur ab opere: et expectatus finis temporis, ne inanis ve-
niat ad remunerationem. In laboris namque ſtudio conſpicit, quid percipere in tem-
pore remunerationis poſſit. Nam cum opus creſcit, præmij fiducia proficit: cum
vero opus torpuerit, ſpes a remuneratione laſſeſcit. Vnde et electus quiſque vi-
tam ſuam quaſi mercenarij dies penſans, tanto fidentius ſpe tendit ad præmium, quã-
to nunc robuſtius perdurat ad laboris incrementum. Qui ſit decurſus præſentis tem-
poris penſat, dies cum operibus munerat: ne a labore vacua tranſeant vitæ momenta,
formidat. Aduerſis gaudet, paſſione reficitur, mærore refouetur: quia ſubſequentis
vitæ

vitæ præmijs tanto se remunerari largius conspicit, quanto pro amore illius quotidianis se mortibus verius impendit. Hinc namque est quòd ciues supernæ patriæ conditori eius Psalmistæ vocibus dicunt: Propter te morte afficimur tota die. Hinc Paulus A
Psal. 43. ait: Quotidie morior propter gloriam vestram fratres. Hinc iterum dicit: Ob quam
1. Cor. 15. d causam hæc patior, sed non confundor: scio enim cui credidi, et certus sum: quia po-
2. Timo. 1. c tens est depositum meum seruare in illum diem. Sancti igitur viri quot labores nunc veritati commendantes exhibent, tot iam remunerationis suæ pignora, intra spei cubiculum clausa tenent. Sed grauius nunc sentitur æstus in opere: vt quandoque refrigerium percipiatur ex quiete. Vnde et apte mox subditur:

Quòd sancti viri ex conscientia bonæ vitæ, fidenter expectant præmium retributionis æternæ. *Caput IIII.* B

SIcut seruus desiderat vmbram, et sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sic et ego habui menses vacuos, et noctes laboriosas enumeraui mihi.] Vmbram quippe seruo desiderare, est post tentationis æstum, sudoremq. operis, æterni refrigerij requiem quærere. Hanc namque vmbram seruus ille desiderauerat, qui dicebat:
Psal. 41. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam, et apparebo ante faciem
Psal. 19. Dei? Et rursum: Heu me, quia incolatus meus prolongatus est. Qui quasi a labore agri æstum fugiens, atque ad obtinendam requiem refrigerij, tegmen quærens, iterum
Psal. 41. dicit: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei. Hanc vm-
Philipp. 1. d bram comprehendere Paulus anhelabat, desiderium habens dissolui, et cum Christo
Matth. 20. b esse. Ad hanc vmbram ex desiderij iam perfectione peruenerāt qui dicebant: Nos qui portauimus pondus diei et æstus. Bene autem qui desiderare vmbram dicitur, seruus vocatur: quia electus quisque quousque infirmitatis conditione constringitur, sub dominātis corruptionis iugo, quasi sub æstus anxietate retinetur. Qui nimirum cum corruptione exutus fuerit, tunc sibimetipsi liber et tranquillus innotescit. Vnde et recte C
Roma. 8. d etiam per Paulum dicitur: Ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Electos enim nunc pœna corruptionis aggrauat, sed tunc incorruptionis gloria exaltat: et quantum ad præsentis necessitatis pondera, nunc in Dei filijs de libertate nihil ostenditur: tantum vero ad subsequentis libertatis gloriam, tunc in Dei famulis de seruitute nihil apparebit. Creatura ergo seruitute corruptionis exuta, et dignitate libertatis accepta, in filiorum Dei gloriam vertitur: quia vnita Deo per spiritum, quasi hoc ipsum, quod creatura est, transisse ac subegisse declaratur. Sed quia adhuc vmbram desiderat, seruus est: quia quousque æstum tentationum tolerat, iugum miseræ conditionis portat. Vbi apte subditur: D

Quòd spes remunerationis alleuiet pondus laboris. *Caput V.*

ET sicut mercenarius præstolatur finem operis sui.] Mercenarius etenim cum facienda opera conspicit, mentem protinus ex longinquitate et pondere laboris addicit: cum vero lassescentem animum ad considerandum operis præmium reuocat, vigorem mox animi ad exercitium laboris reformat: et quod graue perpendit ex opere, leue existimat ex remuneratione. Sic sic electi quique dum mundi huius aduersa patiuntur, cum inhonestates, contumelias, rerum damna, cruciatus corporis tolerant, esse grauia quibus exercentur pensant: sed cum mentis oculum ad æternæ patriæ considerationem tendunt, ex comparatione præmij, quàm sit leue, quod patiuntur, inueniunt. Quod enim valde esse importabile ex dolore ostenditur, consideratione prouida ex remuneratione leuigatur. Hinc est, quòd Paulus semper seipso robustior contra aduersa erigitur: quia nimirum finem sui operis sicut mercenarius præstolatur. Graue namque quod sustinet æstimat: sed leue hoc per præmij considerationem pen- E
1. Cor. 11. e sat. Ipse quippe quàm sit graue quod patitur indicat, qui in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter se fuisse testatur: qui a Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepit: qui ter virgis cæsus, semel lapidatus est: ter naufragium passus nocte et die in profundo maris fuit: qui pericula fluminum, latronum, ex genere, ex gentibus, in ciuitate, in solitudine, in mari, in falsis fratribus pertulit: qui in labore et ærumna, in ieiunijs multis, in fame et siti, in frigore et nuditate laborauit: qui foris pugnas, intus timores sustinuit: qui vltra vires

A vires grauatum ſe aſſerit dicens: Supra modum grauati ſumus ſupra virtutem: 2.Corint.1.b
ita vt tæderet nos etiam viuere. Sed quo modo remunerationis linteo ſudores tanti laboris tergat, ipſe denunciat dicens: Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Rom.8.b Finem itaque operis,quaſi mercenarius præſtolatur, qui dum profectum remunerationis conſiderat, vile æſtimat, quod pene deficiens laborat. Apte autem ſubditur: [Sic et ego habui menſes vacuos, et noctes laborioſas enumeraui mihi.] Electi quippe conditori rerum ſeruiunt, et ſæpe rerum inopia coanguſtantur: per amorem Deo inhærent,et tamen vitæ præſentis ſubſidijs egent. Qui igitur per actiones ſuas præſentia non quærunt, a mundi compendijs menſes vacuos ducunt. Noctes quoque laborioſas tolerant:quia aduerſitatum tenebras non ſolum vſque ad inopiam, ſed ſæpe ad corporis vſque cruciatum portat.
B Deſpectum namque egeſtatem perpeti, laborioſum bonis mentibus non eſt: ſed cum vſque ad afflictionem carnis aduerſitas vertitur, labor proculdubio ex dolore ſentitur. Poteſt etiam non inconuenienter intelligi, quòd ſanctus quiſque menſes vacuos 8.
ſicut mercenarius ducit: quia laborem iam ſuſtinet, ſed præmium necdum tenet: hoc tolerat, illud expectat. Noctes vero laborioſas enumerat: quia aduerſitates ſibi præſentis temporis ſeſe in virtutibus exercendo coaceruat. Nam ſi proficere in mente non appetit, minus fortaſſe aſpera, quæ mundi ſunt, ſentit. Quæ tamen ſententia ſi ad vocem ſanctæ Eccleſiæ ducitur, intellectus eius paulo ſubtilius indagatur. Ipſa quippe vacuos menſes habet, quæ in infirmis ſuis membris terrenas actiones abſque vitæ præmio defluentes ſuſtinet. Ipſa noctes laborioſas enumerat, quæ in membris fortibus multiplices tribulationes portat. In hac etenim vita quædam laborioſa ſunt, quæ-
C dam vacua, quædam vero vacua ſimul et laborioſa. Amore quippe conditoris, præſentis vitæ tribulationibus exerceri, laborioſum quidem eſt, ſed vacuum non eſt. Amore autem ſæculi voluptatibus ſolui, vacuum quidem eſt, ſed non laborioſum. Amore vero eiuſdem ſæculi aduerſa aliqua pati, et vacuum ſimul eſt et laborioſum: quia ex aduerſitate mens afficitur,et remunerationis præmio non repletur. In his itaque ſancta Eccleſia, qui in ea iam poſiti, adhuc voluptatibus defluunt, et proinde fructu boni operis non ditantur, menſes vacuos ducit: quia vitæ tempora ſine retributionis munere expendit. In his vero,qui æternis deſiderijs dediti, mundi huius aduerſa patiuntur, laborioſas noctes enumerat: quia tribulationum tenebras, quaſi in caligine vitæ præſentis portat. In his autem,qui et tranſeuntem mundum diligunt, et tamen eius contrarietate fatigantur,ſimul menſes vacuos et noctes laborioſas tolerat:
D quia eorum vitam et retributio ſubſequens nulla remunerat, et præſens tribulatio anguſtat. Recte autem nequaquam dies,ſed in eis mēſes vacuos habere ſe perhibet. Menſium quippe nomine, dierum collectio et ſumma ſignatur. Per diem ergo vnaquæque actio exprimi potuit: per menſes autem, actionum finis innuitur. Et ſæpe cum in hoc mundo aliquid agimus, intenta ſpei alacritate ſuſpenſi, hoc ipſum,quod agimus,vacuum non putamus: ſed poſtquam ad actionum terminum peruenimus,non obtinentes, quod appetimus, laboraſſe nos in vacuum dolemus. Non ſolum igitur dies, ſed et menſes vacuos ducimus, cum nos in terrenis actibus ſine fructu laboraſſe, non ex actionum principio, ſed fine penſamus. Cum enim labores noſtros aduerſitas ſequitur, quaſi vitæ noſtræ vacui menſes arguuntur: quia ex completione actionum agnoſcitur,quàm fruſtra in actionibus ſudabatur. Sed quia in ſacro eloquio nonnumquam
E nox pro ignorantia ponitur, Paulo atteſtante, qui veuturam vitam ſcientibus diſcipulis dicit: Omnes vos filij lucis eſtis, et filij diei, non ſumus noctis neque tenebrarum: 1.Theſſ.5.a
quibus præmiſit: Vos autem fratres non eſtis in tenebris, vt vos dies illa tamquam fur comprehendat: poteſt hoc in loco ex eorum perſona, vox ſanctæ Eccleſiæ accipi: qui poſt ignorantiæ ſuæ caliginem, ad amorem rectitudinis redeunt: et veritatis radijs illuſtrati, fletibus diluunt quod errauerunt. Illuminatus etenim quiſque reſpicit, quàm turpe fuerit quòd pro præſentis vitæ amore laborauit. In eis ergo ſan- 9.
cta Eccleſia, in quibus ad vitam reuertitur, laborem ſuum æſtuanti ſeruo, et deſideranti finem mercenario comparat, dicens: [Sicut ſeruus deſiderat vmbram, et ſicut mercenarius præſtolatur finem operis ſui: ſic et ego habui menſes vacuos, et noctes laborioſas enumeraui mihi.] In comparatione etenim duo ſunt, quæ præmiſit: in expreſſione etiam fatigationis duo protinus ſubdidit. Ad æſtuantem quippe menſes va-

cuos reddidit: quia quo magis æternum refrigerium quæritur, eo magis conspicitur, A
quàm vacue pro vita ista laboratur. Ad præstolantem vero laboriosas noctes subintulit: quia quo magis ex termino operis præmium, quod assequamur, inspicimus, eo magis ingemiscimus diu nos nescisse, quod quærimus. Vnde et ipsa pœnitentis cura vigilanter exprimitur, vt laboriosas noctes enumerasse diceretur: quia quanto verius ad Deum reuertimur, tanto subtilius labores, quos per ignorantiam in hoc mundo pertulimus, dolendo pensamus. Nam quo vnicuique plus dulce fit, quod de æternis desiderat, eo magis ei graue ostenditur, quod pro præsentium amore tolerat. Si vero ad solam historiam sequentia verba pensantur: per hæc proculdubio animus dolentis exprimitur, qualiter per diuersos motus desiderij mæstitia impellente variatur. Nam subditur: [Si dormiero, dicam: Quando consurgam? Et rursum expectabo vesperam.] In nocte quippe dies quæritur, in die vespera desideratur: quia nimirum dolor non permittit placere, quæ adsunt. Cumq. mentem per experimentum præsentium afficit, semper hanc quasi consolante desiderio, ad alia per expectationem tendit. Sed quia et afflicta mens per appetitum ducitur, et tamen dolor eius etiam seductus desiderijs non finitur: recte subiungitur: [Replebor doloribus vsque ad tenebras.] Causa autem eiusdem doloris exprimitur, cum protinus subinfertur: B

Quòd vita carnalium, et cogitationum puluere et operum putredine inquinatur. *Caput VI.*

INduta est caro mea putredine, et sordibus pulueris. Cutis mea aruit, et contracta est.] Sed hæc subtilius congruentiusq. disserimus, si ad præmissæ expositionis ordinem redeamus. Somno namque torpor otij, surrectione autem exercitatio actionis exprimitur. Vesperæ quoque nomine, quia somno congruit, rursus otij desiderium C
signatur. Sancta vero Ecclesia quousque vitam corruptionis ducit: flere mutabilitatis suæ damna non desinit. Ad hoc namque homo conditus fuerat, vt stante mente, in arcem se contemplationis erigeret: et nulla hunc corruptio a conditoris sui amore declinaret. Sed in eo quòd ab ingenita standi soliditate voluntatis pedem ad culpam mouit, a dilectione conditoris in semetipso protinus cecidit. Amorem Dei, veram scilicet stationis arcem deserens, nec in se consistere potuit: quia lubricæ mutabilitatis impulsu, infra se per corruptionem proruens, etiam a semetipso discessit. Qui nunc quia conditionis suæ soliditate non figitur, alternantis semper desiderij motu variatur: vt et quietus actionem desideret, et occupatus ad otium anhelet. Quia enim fixa mens stare cum potuit, noluit: stare iam non valet, etiam cum vult. Conditoris quippe sui contemplationem deserens, salutis suæ fortitudinem perdidit: et quolibet D
posita, semper ægra alium locum quærit. Varietatem ergo humanæ mentis exprimens, dicat: [Si dormiero, dicam, quando consurgam? Et rursum expectabo vesperam.] Ac si aperte diceret: Nihil perceptum menti sufficit: quia ipsum qui vere sufficere potuit, amisit. In somno namque surrectionem desidero, in surrectione vesperam expecto: quia et quietus exercitium actionis appeto, et exercitatus otium quietis quæro. Quod tamen intelligi et aliter potest. Dormire namque, est in peccatis iacere. Si enim somni appellatione culpa designata non esset, nequaquam Paulus discipulis diceret: Euigilate iusti, et nolite peccare. Vnde et auditorem suum admonet, dicens: Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus. Et rursum: Hora est iam nos de somno surgere. Vnde et Salomon peccantem increpat, dicens: Vsquequo piger dormis? Electus igitur quisque cum peccati somno premitur, ad iustitiæ vigilias exurgere conatur: sed sæpe cum surrexerit, ipsa se extolli virtutum magnitudine sentit. Vnde et tentari se præsentis vitæ aduersitatibus post virtutes desiderat: ne peius ex virtutum confidentia cadat. Si enim seruari se melius per tentationem non cognosceret, nequaquam Psalmista diceret: Proba me Domine, et tenta me. Bene ergo nunc dicitur: [Si dormiero, dicam: Quando consurgam? Et rursum expectabo vesperam:] quia, et in peccati somno lumen iustitiæ quæritur: et cum virtutum prospera mentem eleuãt, adiutrix aduersitas desideratur: vt profecto animus cum virtutum suarum gaudio plus quàm debet attollitur, per contrarietatem præsentis vitæ edito mærore solidetur. Vnde et nequaquam: [Formidabo vesperam,] dicitur, sed [Expectabo.] Expectamus etenim prospera, formidamus aduersa. Vir igitur sanctus vesperam expectat, quia cum exerceri hunc tribulatione necesse est, E

1.Cor. 15. e
Ephes.5. c
Rom.13. c
Prouer.24. d
Psal. 25.

ipsa

A ipſa ei fit aduerſitas proſpera. Poteſt veſperæ nomine, etiam peccati tentatio deſignari: quæ ſæpe tanto acrius mentem laceſſit, quanto et eandem mentem ſpiritus ad ſuperna altius euehit. Nequaquam enim ſic in vita per exercitationem iuſtitiæ, peccatum deſeritur, vt in eadem iuſtitia inconcuſſe maneatur: quia etſi iam a cordis habitaculo culpam rectitudo eliminat, ipſa tamen culpa, quæ repellitur, cogitationis noſtræ foribus aſtans, vt ſibi aperiatur, pulſat. Quod Moyſes quoque ſpiritaliter innuit, cum facta corporaliter temporum momenra narrauit, dicens: Facta eſt lux, atque paulo poſt ſubijciens: Factum eſt veſpere. Creator quippe omnium, humanæ culpæ præſcius, tunc expreſſit in tempore, quod nunc verſatur in mente. Lux quippe ad veſperum ducitur: quia nimirum lucem rectitudinis vmbra ſequitur tentationis. Sed quia electorum lux tentatione non extinguitur, nequaquam nox, ſed veſpera facta perhibetur: quia nimirum ſæpe tentatio in corde electorum lumen iuſtitiæ abſcondit, ſed non interimit: et quaſi ad pallorem trepidationis pertrahit, ſed funditus non extinguit. Electi ergo poſt ſomnum ſurrectionem appetunt, poſt ſurrectionem veſperam præſtolantur: quia et de peccato ad iuſtitiæ lumen euigilant, et in ipſo iuſtitiæ lumine poſiti, ſemper ſe contra illecebras tentationum parant: quas nimirum non timent, ſed expectant: quia vtilitati ſuæ rectitudinis, etiam tentamenta proficere non ignorant. Quantalibet autem contra corruptionem ſuam virtute contenderint, habere integram ſalutem nequeunt, quouſque dies præſentis vitæ finiatur. Vnde et ſubditur: [Et replebor doloribus vſque ad tenebras.] Modo namque aduerſa irruunt: modo ipſa quoque proſpera callida hilaritate blandiuntur. Modo ſurgentia vitia bellum carnis excitant: modo deuicta animum ad elationem vocant. Gene. 1.a

B

C Bonorum igitur vita vſque ad tenebras doloribus repletur: quia quouſque tempus corruptionis agitur, interna externaq. afflictione concutitur: et ſalutis ſecuritatem non inuenit, niſi cum diem funditus tentationis relinquit. Vnde bene et hæc eadem dolorum cauſa protinus ſubinfertur, cum dicitur: [Induta eſt caro mea putredine, et ſordibus pulueris.] Vt enim paulo ſuperius diximus, ſoliditatem ingenitam voluntarie homo deſeruit, et ſeſe in corruptionis voraginem merſit, vnde nunc vel per immunda opera labitur: vel per cogitationes illicitas fœdatur. Vt enim ita dixerim, culpæ ſuæ pœnaliter ſubdita, ipſa iam natura noſtra facta eſt extra naturam, et remiſſa vſque ad peruerſa opera ducitur: reſtricta autem peruerſorum operum importuna cogitatione fuſcatur. Per expletionem ergo actionis illicitæ, carnem putredo afficit: per leuitatem vero cogitationis improbæ, quaſi ante oculos puluis ſurgit. Conſentiendo vitijs putredine atterimur: vitiorum vero imagines in corde tolerando, ſordibus pulueris fœdamur. Ait ergo: [Induta eſt caro mea putredine, et ſordibus pulueris.] Ac ſi aperte diceret: Carnalem vitam, quam patior, aut tabes lubricæ operationis polluit, aut ex vitiorum memoria caligo miſeræ cogitationis premit. Quod tamen ſi ex voce Eccleſiæ vniuerſalis accipimus, aliquando hanc proculdubio carnis putredine, aliquando autem grauari ſordibus pulueris inuenimus. Multi quippe in ea ſunt, qui dum amori carnis inſeruiunt, fœtore luxuriæ computreſcunt. Et ſunt nonnulli, qui a voluptate quidem carnis abſtinent, ſed tamen tota mente in terrenis actibus iacent. Dicat ergo ſancta Eccleſia vnius membri ſui vocibus: dicat quid de vtroque genere hominum tolerat. [Induta eſt caro mea putredine, et ſordibus pulueris:] ac ſi aperte inſinuet dicens: Sunt plerique, qui mihi per fidem membra ſunt, ſed tamen ſana vel munda per actionem non ſunt: quia aut victi deſiderijs turpibus ad corrnptionis putredinem defluunt: aut terrenis actibus dediti, puluere terrenæ cupiditatis conſperguntur. In illis enim, quos lubricos tolero, carnem videlicet putreſcentem gemo: in iſtis autem, quos terrena quærentes patior, quid aliud quàm fœdata puluere membra porto? Vnde et apte ſimul de vtriſque ſubiungitur: [Cutis mea aruit, et contracta eſt.] In ſanctæ quippe Eccleſiæ corpore hi, qui ſolis exterioribus curis inſeruiunt, congrue cutis vocantur. Quæ nimirum cutis areſcendo attrahitur, quia mentes carnalium, dum præſentia diligunt, et quaſi iuxta poſita concupiſcunt, ad futura tendi per longanimitatem nolunt. Qui dum internæ ſpei pinguedinem negligunt, vt attrahantur areſiunt: quia ſi eorum corda deſperatio non ſiccaret, nequaquam æſtus hæc puſillanimitatis attraheret. Hanc namque attractionem Pſalmiſta formidauerat, cum ſiccitatem mentis metuens dicebat: Sicut adipe et pinguedine re- II. Pſal. 62.

D

E

pleatur anima mea. Adeps quippe pinguedinis animam replet, cum hanc contra præsentium desideriorum æstum supernæ spei infusio refouet. Cutis ergo arescens attrahitur, cum cor rebus exterioribus deditum, atque ex desperatione siccatum, in auctoris sui amorem non tenditur, sed in semetipso, vt ita dixerim, rugosa cogitatione replicatur. Pensandum vero est quòd carnales mentes idcirco præsentia diligunt, quia vita carnis quàm fugitiua sit, minime perpendunt. Nam si velocitatem transitus eius aspicerent, hanc etiam prosperantem minime amarent. Sancta autem Ecclesia in electis suis quotidie quantus sit rebus exterioribus cursus conspicit: et idcirco in intimis pedem solicitæ intentionis figit. Vnde et apte subditur: A

Quòd vita carnalis non incongrue tela comparatur, quæ cum consummata fuerit, complicata succiditur. Caput VII. B

DIes mei velocius transierũt, quàm a texente tela succiditur.] Congrua valde similitudine tempus carnis, telæ comparatur: quia sicut tela filis, sic vita mortalis diebus singulis proficit: sed quo ad augmentum proficit, eo ad incisionem tendit: quia sicut et superius diximus, cum tempora percepta prætereunt, ventura breuiantur: et de vniuerso vitæ spatio eo fiunt pauciora, quæ veniunt, quo multa sunt, quæ transierũt. Tela quippe infra supraq. ligata, duobus lignis innectitur, vt texatur: sed quo inferius texta inuoluitur, eo superius texenda deplicatur: et vnde se ad augmentum multiplicat, inde fit minus, quod restat. Sic nimirum vitæ nostræ tempora et transacta quasi infetius inuoluimus, et ventura a superiori deplicamus: quia quo plus fiunt præterita, minus esse incipiunt futura. Sed quia nec tela ad expressionem nostri temporis sufficit, nam eius quoque festinationem vitæ nostræ velocitas transit, recte nunc dicitur: [Dies mei velocius transierunt, quàm a texẽte tela succiditur.] Tela quippe tarditatem profectus habet: vita autem præsens moram defectus non habet. In illa quoque cum laborantis manus figitur, aduentus terminus elongatur: in ista vero quia tempus semper desinens indesinenter consumimus, ad finem nostri transitus, etiam quiescendo peruenimus: et per cursum nostri transitus, etiam dormientes imus. Electi igitur quia præsentis vitæ momenta decurrere sub festinatione conspiciũt: nequaquam in hoc tantæ mobilitatis itinere, cordis intentionem figunt. Vnde et apte protinus subditur: [Et consumpti sunt absque vlla spe.] Reproborum mens erga dies vitæ præsentis tanto amore constringitur, vt sic semper hic appetant viuere: quatenus, si valeant, viuendi cursum desiderant numquam finire. Cogitare quippe ventura despiciunt, spem totam in rebus transeuntibus ponunt: habere nulla nisi quæ prætereunt, concupiscunt. Cumq. nimis transeuntia cogitant, et mansura nullatenus sperant: sic cæcitate insensibili cordis oculus clauditur, vt æternæ luci nullatenus intendatur. Vnde fit vt sæpe iam corpus molestia quatiat, et vicina mors virtutem vitalis spiritus incidat: nec tamen curare quæ mundi sunt desinant. Iamq. eos vltor ad iudicium pertrahit: et tamen ipsi ordinatione solicita rebus transeuntibus occupati, nihil aliud cogitant, nisi in hoc mundo adhuc qualiter viuant, relinquendo omnia, quasi possidendo disponunt: quia spes viuendi non frangitur, etiam cum vita terminatur. Iam ad iudicium trahuntur per sententiam: et tamen adhuc habendis rebus inhærent per cutam. Dura etenim mente, abesse mors longe creditur, etiam cum sentitur. Sicq. a carne anima soluitur, vt erga præsentia immoderato amore se retinens, cum ad æternum supplicium ducitur, hoc ipsum quoque nesciat, quo ducatur: et deserens, quæ amare cum termino noluit, repente sine termino inuenit, quæ numquam præuidit. At contra electorum mens ad æternitatis intentionem tenditur, etiam cum præsens eam felicitet vita comitatur. Magna carnis salute vtitur: nec tamen eius fiducia animus retardatur. Nullus adhuc mortis articulus erumpit: et quasi præsentem hanc quotidie conspicit. Quia enim vita indesinenter labitur, spes ei viuendi funditus amputatur. Bene ergo de diebus prætereuntibus dicitur. [Consumpti sunt absque vlla spe.] Ac si aperte diceretur: Mentis fiduciam in præsenti vita non posui: quia omne, quod præterit, calcando despreui: Vnde et mox apte subditur:

(Margin letters C, D, E; margin number 12. beside "quam in hoc tantæ mobilitatis itinere".)

Quòd

A

Quòd ad exhibenda recta opera, exuta carne anima non recurrat: et quòd Deus post mortem non liberat, quos ante mortem gratia ad veniam non reformat. Caput VIII.

MEmento, quia ventus est vita mea.] Hi erenim vitam carnis quasi permanentem diligunt, qui quanta sit vitæ sequentis æternitas non attendunt: cumq. soliditatem perennitatis non considerant, exilium patriam, tenebras lumen, cursum stationem putant: quia qui maiora nesciunt, iudicare de minimis nequaquam possunt. Ordo quippe iudicij exigit, vt quod examinare nitimur, transcendamus. Si enim præesse rebus omnibus animus non valet, nequaquam de his certa, a quibus vincitur, videt. Idcirco itaque mens reproba præsentis vitæ cursum æstimare non sufficit: quia admirationi illius ex amore succumbit. Sancti autem viri, qui ad æterna cor eleuant,
B quàm breue sit, quod fine clauditur, pensant: et eorum sensibus vilescit quod præterit, quo intellectu radiante interlucet quod acceptum numquam recedit. Cumq. infinitatem perennitatis aspiciunt, nequaquam iam pro magno desiderant, quidquid finis angustat. Sed subleuata mens extra temporum terminos ducitur, etiam cum carne in tempore tenetur: et tanto altius finienda despicit, quanto verius infinita cognoscit. Sed hæc ipsa humanæ breuitatis consideratio, Auctori nostro magnę virtutis oblatio est. Vnde et recte nunc cũ deprecatione immolatio eiusdem virtutis offertur, cum dicitur: [Memento, quia ventus est vita mea.] Ac si aperte diceretur. Transeuntem velociter benignus respice: quia tanto a te videri misericordius debeo, quanto ipse a consideratione breuitatis meæ oculos non auerto. Sed quia dũ tẽpus vitæ præsentis abscinditur, ad operationẽ promerẽdæ veniæ vlterius non reditur, recte subiungitur: [Nec re-
C uertetur oculus meus, vt videat bona.] Ad videnda bona extincti oculus non redit: quia ad exhibenda recta opera exuta carne anima non recurrit. Hinc est quòd diues quem inferni flamma cruciabat, quia semetipsum reparare operando non posse agnouerat: nequaquam iam sibi, sed relictis fratribus prodesse satagebat, dicens: Rogo te pater Abraam, vt mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne et ipsi veniant in locum hunc tormentorum. Solet namque mæstum animum spes, vel falsa fouere. Sed vt pœnam suam reprobi grauius sentiant, spem de venia amittunt. Vnde flammis vltricibus traditus, non sibi, vt diximus, sed opitulari fratribus concupiuit: quia numquam se ignium carere tormentis, adiuncto desperationis supplicio, agnouit. Hinc Salomon ait: Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos,
D quo tu properas. Nequaquam ergo ad videnda bona oculus reuertetur: quia retributionem suam mens inueniens, ad operationis vsum nullatenus reuocatur. Quia igitur fugit omne, quod cernitur, et mansura sunt quæ sequuntur, bene beatus Iob vno versu vtraque complexus est, dicens: [Memento, quia ventus est vita mea, nec reuertetur oculus meus, vt videat bona.] Cursum quippe præsentium contemplatus ait: [Memento, quia ventus est vita mea.] Æternitatem vero sequentiũ considerans, adiunxit: [Nec reuertetur oculus meus, vt videat bona.] Vbi apte quoque vniuersi humani generis a redemptionis munere destituti vocem protinus sumit, dicens:

Luca. 16. g

Eccle. 9. c.

[Nec aspiciet me visus hominis.] Visus quippe hominis, est misericordia Redẽptoris, 13.
quæ insensibilitatis nostræ duritiam, cum respicit, emollit. Vnde teste quoque Euangelio dicitur: Respexit Dominus Petrum, et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat
E Iesus, et egressus foras, fleuit amare. Exutam vero carne animam nequaquam iam visus hominis aspicit, quia post mortem non liberat, quam ante mortem gratia ad veniam non reformat. Hinc etenim Paulus dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Hinc Psalmista ait: Quoniam in sæculum misericordia eius. Quia nimirum quem nequaquam modo misericordia eripit, sola post præsens sæculum iustitia addicit. Hinc Salomon ait: Quia lignum in quocumque loco ceciderit, siue ad Austrum, siue ad Aquilonem, ibi erit: quia cum humani casus tempore, siue sanctus, siue malignus spiritus egredientem animam claustra carnis, acceperit, in æternum secum sine vlla permutatione retinebit: vt nec exaltata ad supplicium proruat, nec mersa æternis supplicijs, vltra ad remedium ereptionis ascendat. Vir igitur sanctus humani generis damna considerans, quod a præsenti sæculo sine Redemptoris cogitatione subtrahitur, atque in æternis ignibus irreparabiliter sepelitur, et eius vocem in

Luca. 22. g

2. Cor. 6. a
Psal. 117.
Eccle. 11. d
Idem lib. xi. Mor. cap. 4.

se suscipiens, dicat: Nec aspiciet me visus hominis, quia nimirum Redemptoris gratia, quem nunc intuetur, vt corrigat: tunc respicit, vt ab interitu abscondat. In iudiciū quippe Dominus veniens, peccatorem videt vt feriat, sed non videt, vt ad largiendam salutis gratiam recognoscat: culpas examinat, et vitam pereuntium ignorat. Vnde et sanctus vir, cum se post præsentem vitam respectu hominis videri non posse fateretur, apte mox subdidit: A

Quòd secundum Dei districtam iustitiam etiam qui sancti videntur macula peccati non carent. Caput IX.

Oculi tui in me, et non subsistam.] Ac si aperte diceret: Districtus ad iudicium veniens et ad saluandum non vides et ad feriendum vides, quia quem in præsenti vita dispensationis tuæ miseratione non respicis, respiciendo postmodum per iustitiam extinguis. Nunc enim peccator quisque Deum non metuit et viuit, blasphemat et proficit: quia scilicet misericors creator, quem expectando vult corrigere, aspiciendo B
Sapien. 11. d non vult punire, sicut scriptum est: Dissimulans peccata hominum, propter pœnitentiam. Sed tunc peccator cum respicitur, non subsistit: quia cum districtus iudex metita subtiliter inquirit, reus ad tormenta non sufficit. Quamuis hoc etiam voci iustorum congruit, quorum mens semper solicita venturo examini intendit. Omne enim quod agunt, metuunt, dum caute considerant ante quantum iudicem stabunt. Intuentur potentiam illius magnitudinis, et pensant quanto reatu constricti sunt propriæ infirmitatis. Enumerant mala proprij operis, et contra hæc exaggerant bona gratiæ conditoris. Considerant praua quàm districte iudicet, bona opera quàm subtiliter penset, et perituros se absque ambiguitate præsciunt, si, remota pietate, iudicentur: quia hoc ipsum quoque quòd iuste videmur viuere, culpa est, si vitam nostram cum iudicat, hanc apud se diuina misericordia non excusat. Hinc enim in hoc eodem libro C
scriptum est: Astra non sunt munda in conspectu eius. Quia apud eum districte iudicati, ipsi quoque maculas inquinationis habent, qui per munditiam sanctitatis lucent. Bene ergo dicitur: [Oculi tui in me, et non subsistam.] Ac si aperte iusti voce diceretur: Si subtili examinatione discutior, ad perferendum iudicium non assurgo, quia ad pœnam vita non sufficit, si hanc immanitas iuste retributionis premit. Bene autem eiusdem humani generis et culpa breuiter, et pœna surrogatur, cū protinus subditur:

Quòd quem semel culpa ad interitum pertrahit, misericordia ad veniam non reducit. Caput X.

14. Sicut consumitur nubes et pertransit, sic qui descendit ad inferos, non ascendet.] Nubes quippe ad altiora suspenditur, sed densata vento impellitur, vt currat, calore autem solis dissipatur, vt euanescat. Sic nimirum corda sunt hominum, quæ per acceptæ rationis ingenium ad alta emigrant, impulsa autem maligni spiritus flatu, praui desideriorum suorum motibus huc illucq. pertrahuntur, sed districto respectu superni iudicis, quasi solis calore liquefiunt, et semel locis pœnalibus, tradita ad operationis vsum vltra non redeunt. Vir igitur sanctus elationis cursum defectumq. humani generis exprimens, dicat: [Sicut consumitur nubes et pertransit, sic qui descendit ad inferos, non ascendet.] Ac si aperte loqueretur dicens: In altum currendo deficit, qui superbiendo ad interitum tendit: quem si semel culpa ad pœnam pertrahit, misericordia vlterius ad veniam non reducit. Vnde et adhuc subditur: [Nec reuertetur vltra in domum suam.] Sicut domus est corporis habitaculum corporale, ita vnicuique menti hoc domus fit, quod ex desiderio inhabitare consueuit. Ad domum igitur suam vltra non reuertitur, quia semel quisque æternis supplicijs traditus, ad hoc iam vbi amore inhæserat, nullatenus reuocatur. Potest etiam inferni nomine, peccatoris desperatio designari, de qua per Psalmistam dicitur: In inferno autem quis confitebitur E
Psalm. 6. tibi? Vnde rursum scriptum est: Impius cum in profundum venerit peccatorum, con-
Prouer. 18. a temnit. Quisquis autem impietati succumbit, vitam profecto iustitiæ moriendo derelinquit. Qui vero etiam post peccatum mole desperationis obruitur, quid aliud quàm post mortem in inferni supplicio sepelitur? Bene ergo dicitur: [Sicut consumitur nubes et pertransit, sic qui descendit ad inferos, non ascendet.] Quia plerumque cum perpetratione nequitiæ etiam desperatio sociatur, et via iam reuersionis abscinditur. Rectè autem corda desperantium nubibus comparantur, quia et caligine erroris obscura

A ſcura ſunt, et peccatorum multiplicitate condenſa: ſed conſumpta pertranſeunt, quia claritate extremi iudicij irradiata diſſipantur. Solet etiam domus, inhabitatio cordis intelligi. Vnde ſanato cuidam dicitur: Vade in domum tuam: quia nimirum dignum eſt, vt *Marc. 5. b*
peccator poſt veniam ad mentem ſuam redeat, ne iterum quo iuſte feriatur admittat. Sed qui ad infernum deſcenderit, ad domum ſuam vlterius non aſcendit: quia eum, quem deſperatio obruit, a cordis ſui habitaculo foras mittit. Et redire introrſus non valet, quia fuſus exterius, ad deteriora quotidie impulſus cadit. Ad contemplandum quippe creatorem homo conditus fuerat, vt eius ſemper ſpeciem quæreret, atque in ſoliditate illius amoris habitaret: ſed extra ſe per inobedientiā miſſus, mentis ſuæ locum perdidit, quia tenebroſis itineribus ſparſus, ab inhabitatione veri luminis elongauit. Vnde et apte adhuc ſubdi- *15.*
tur: [Neque cognoſcet eum amplius locus eius.] Locus quippe hominis, ſed non localis, ipſe ſcilicet, conditor extitit, qui hunc, vt in ſemetipſo conſiſteret, creauit. Quem nimi-
B rum locum tunc homo deſeruit, cum ſeductoris verba audiens, a conditoris amore diſceſſit. Sed cum omnipotens Deus redimendo ſe homini etiam corporaliter oſtendit, ipſe, vt ita dixerim, fugitiui ſui veſtigia ſubſequens, ad retinendum, quem amiſerit, hominem locus venit. Si enim appellari locus nequaquam conditor poſſet, Deum laudans Pſalmiſta
non diceret: Filij ſeruorum tuorum habitabunt ibi. Ibi enim non dicimus, niſi cum locum *Pſalm. 101.*
ſpecialiter deſignamus. Sed ſunt plerique qui etiam poſt perceptum Redemptoris auxilium, ad deſperationis tenebras deuoluuntur, et tanto nequius pereunt, quanto et oblata remedia miſericordiæ contemnunt. Recte ergo de damnato homine dicitur: [Neque cognoſcet eum amplius locus eius:] quia a conditore ſuo tanto tunc diſtrictius in iudicio non cognoſcitur, quanto nunc ad reparationis gratiam nec per dona reuocatur. Vnde et notandum ſummopere eſt quòd non ait: Neque cognoſcet amplius locum ſuum, ſed ait: Neque cognoſcet eum amplius locus eius. Dum enim cognitio non homini, ſed loco tri-
C buitur, patenter ipſe conditor loci nomine deſignatur, qui diſtrictus ad examen vltimum
veniens, in iniquitate durantibus dicit: Neſcio vos vnde ſitis. Sed electi quique quo diſtri- *Luca 13. e*
cte reprobos repelli conſiderant, eo ſemetipſos quotidie a perpetratæ nequitiæ ſordibus ſolicitius purgant. Cumq. perituros alios frigeſcere a vitæ amore conſpiciunt, ſtudioſe ſe ad pœnitentiæ lamenta ſuccendunt. Vnde et apte ſubditur: [Quapropter et ego non parcam ori meo.] Ori etenim ſuo non parcit, qui confiteri malum quod fecit, non erubeſcit. In laborem quippe os mittere, eſt ad hoc confeſſionem perpetratæ iniquitatis occupare. Sed iuſtus ori ſuo non parcit, quia iram iudicis diſtricti præueniens verbis contra ſe
propriæ confeſſionis ſæuit. Hinc Pſalmiſta ait: Præueniamus faciem eius in confeſſione. *Pſalm. 94.*
Hinc per Salomonem dicitur: Qui abſcondit ſcelera ſua, non dirigetur: qui autem con- *Prouer. 28. b*
feſſus fuerit, et dereliquerit ea, miſericordiam conſequetur. Hinc rurſum ſcriptum eſt: Iu-
ſtus in principio accuſator eſt ſui. Sed nequaquam ad confeſſionem os panditur, niſi cum *Prouerb. 18. c*
D conſideratione diſtricti iudicij, per pauorē ſpiritus anguſtatur. Vnde et apte mox ſubditur:

De vtilitate confeſſionis et pœnitentia. *Caput XI.*

LOquar in tribulatione ſpiritus mei.] Tribulatio quippe ſpiritus linguam commouet, vt reatum praui operis vox confeſſionis impugnet. Sciendum quoque eſt, quia ſæpe et reprobi peccata confitentur, ſed deflere contemnunt. Electi autem culpas ſuas, quas vocibus confeſſionis aperiunt, diſtrictæ animaduerſionis fletibus inſequuntur. Vnde beatus Iob bene poſtquam ſe ori ſuo non parcere ſpopondit, tribulationem mox ſpiritus ſubdidit. Ac ſi aperte fateretur, dicens: Sic reatum lingua loquitur, vt nequaquam expers a mœroris ſtimulo per alia ſpiritus vagetur, ſed culpas loquens, vulnus aperio. Culpas vero ad correptionem cogitans, ſalutem vulneris ex medicamine mœroris quæro. Qui enim mala quidem, quæ perpetrauit, inſinuat, ſed flere quæ inſinuauerit recuſat, quaſi ſubducta ve-
E ſte vulnus detegit, ſed torpenti mente medicamentum vulneri non apponit. Confeſſionis igitur vocem ſolus neceſſe eſt vt mœror excutiat, ne vulnus proditum, ſed neglectum, quo licentius iam per humanam notitiam tangitur, deterius putreſcat. Quo contra Pſalmiſta plagam cordis, non ſolum detexerat, ſed detectæ etiam medicamentum mœroris adhi-
bebat, dicens: Iniquitatem meam ego pronunciabo, et cogitabo pro peccato meo. Pro- *Pſalm. 37.*
nunciando enim occultum vulnus detegit, cogitando autem quid aliud quàm medica-
mentum vulneri apponit? Sed afflictæ menti et ſua ſolicite damna cogitanti, rixa pro ſe- *16.*
metipſa oritur contra ſemetipſam. Nam, cum ſe ad lamenta pœnitentiæ inſtigat, occulta
ſe incre-

se increpatione dilaniat. Vnde et apte mox subditur: [Confabulabor cum amaritudine A animæ meæ.] Pauore namque diuini iudicij afflicti, dum quædam male gesta plangimus, ipsa vi nostræ amaritudinis ad discutiendos nos vigilantius excitati, alia in nobis etiam, quæ amplius defleamus, inuenimus. Nam sæpe quod torpentes latuit, flentibus subtilius innotescit: et afflicta mens certius inuenit malum, quod fecerat, et nesciebat, eiq. rixa sua verius aperit, quantum a veritatis pace deuiauit: quia reatum suum citius secura non meminit, hunc in se commota deprehendit. Succrescens quippe amaritudo pœnitentiæ, verecundanti cordi importune ingerit illicita, quæ commisit, districtum contra hæc iudicem ostendit, suppliciorum minas incutit, pauore animam ferit, pudore confundit, motus illicitos increpat, quietem noxiæ securitatis turbat: quæ ei conditor bona contulit, quæ ipse bonis illius mala respondit, enumerat, quòd mire ab eo conditus, quòd gratuito nutritus, quòd rationis substantia in conditione ditatus est, quòd conditoris gratia vocatus, B quòd sequi ipse & vocatus noluit, quòd vocantis misericordia, nec surdum hunc renitentemq. despexit, quòd illuminatus donis, quòd sua sponte prauis actibus etiam post dona cæcatus est; quòd a cæcitatis suæ erroribus paternæ solicitudinis flagellis expiatus, quòd a flagellorum doloribus ad salutis gaudia misericordiæ medicamento reductus est, quòd quibusdam culpis etsi non grauibus subditus, peccare tamen, et inter flagella non desinit, quòd peccatorem suum superna gratia, nec contempta dereliquit. Cum igitur afflictam mentem modo per replicationem donorum Dei, modo per improperia actionis suæ tanta seueritate increpat, habet in corde iustorum amaritudo animæ linguam suam, quæ tanto eis subtilius loquitur, quanto et interius auditur. Vnde et nequaquam dicitur: Fabulabor in amaritudine animæ meæ, sed confabulabor cum amaritudine animæ meæ: quia vis doloris, quæ peccata singula reputans, torpentem animum ad lamenta excitat, C quasi ad eum verba confabulationis format, in quibus semetipsum correctus inueniat, et ad sui iam custodiam solicitior exurgat. Dicat itaque vir iustus ex voce sua, et sanctæ Ecclesiæ typum tenens, dicat ex nostra: [Confabulabor cum amaritudine animæ meæ.] Ac si apertius insinuet, dicens: Intus contra me cum cordis mei dolore colloquor, et foris me a verbere iudicis abscondo. Sed mens pœnitentiæ doloribus pressa in semetipsa constringitur, atque a cunctis delectationibus carnis forti cogitatione separatur, ad summa proficere appetit, et tamen adhuc de corruptione corporis contradictionem sentit. Vnde et apte mox subditur: [Numquid mare sum ego, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?] Carcere homo circumdatur, quia plerumque et virtutũ profectibus ad alta exurgere nititur, et tamen carnis suæ corruptione præpeditur. Qua bene exui Psalmista deprecatur di-

Psalm. 141. cens: Educ de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo. Quid vero appella- D tione maris nisi corda carnalium tumidis cogitationibus fluctuosa: quid autem ceti nomine, nisi antiquus hostis exprimitur? Qui dum mentes sæcularium possidendo penetrat, quasi in eorum lubrica cogitatione natat. Sed cetus carcere constringitur, quia malignus spiritus in inferioribus deiectus, ne ad cælestia euolare præualeat, pœnæ suæ pondere

2. Petri. 2. a coartatur: Petro attestante, qui ait: Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit in iudicio cruciandos reseruari. Cetus carcere constringitur, quia tentare bonos quantum desiderat prohibetur. Carcere quoque mare circumdatur, quia carnalium mentium tumida insanaq. desideria ad peragenda mala, quæ appetunt, impossibilitatis suæ angustia grauantur. Sæpe enim dominari melioribus concupiscũt, sed tamẽ eis, diuino iudicio cuncta mirabiliter disponente, substrati sunt. Nocere bonis elati desiderant, et tamẽ subiecti ab eis solatia sperant. Pro explendis voluptatibus E carnis, longæuitatem vitæ præsentis cupiunt, sed tamen ab ea sub celeritate rapiuntur. De

Psalm. 77. quibus bene per Psalmistam dicitur: Statuit aquas quasi in vtre. Aquæ quippe in vtre sunt, cum lubrica eorum desideria, quia operis effectum non inueniunt, sub carnali corde deprimuntur. Cetus ergo ac mare circumdatione premitur carceris, quia vel malignus spiritus vel sequaces illius, in quorum se mentibus colligit, atque in eis vndas tumentiũ cogitationum voluit, vt implere mala, quæ appetunt, nequeant, superna eos districtio angustat.

Quid iusti desiderio pacis aeternæ faciant, si carceris huius egredi angustias concupiscunt. Cap. XII.

17. Sancti autem viri, quo mundiori corde cælestium arcana considerant, auctis ad hæc quotidie ardoribus anhelant. Ibi iam plene satiari desiderant, vnde adhuc parum aliquid

A quid ore contemplationis deguſtant. Perfecte cupiunt carnis ſtimulum ſubdere, nihil in cogitatione illicitum de eius iam corruptione tolerare: ſed quia ſcriptum eſt: Corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, et deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem, intentione iam quidem vltra ſemetipſos eminent, ſed tamen adhuc infirmitatis ſuæ incertis motibus ſubditi, corruptionis ſuæ ſe carcere clauſos dolent. Ait ergo: [Numquid mare ſum ego, aut cetus, quia circumdediſti me carcere?] Ac ſi aperte diceret: Mare vel cetus, iniqui videlicet, eorumq. auctor malignus ſpiritus, quia effrenari ad ſolam perpatrandæ iniquitatis licentiam appetunt, recte pœnæ ſuæ carcere conſtringunrur. Ego autem, quia iam æternitatis ruæ libertatem deſidero, cur adhuc meæ carcere corruptionis premor? Quod tamen nec a iuſtis ſuperbe requiritur, quia amore veritatis accenſi, infirmitatis ſuæ anguſtias tranſgredi perfecte concupiſcunt. Nec ab auctore Sapien. 9. d
B iuſtorum iniuſte diſponitur, quia electorum ſuorum vota differens, crucians purgat: vt ad percipiendum quod deſiderant, quandoque melius ex dilatione conualeſcant. Electi autem quouſque ab intima quiete differunrur, ad cor ſuum redeunt, ibiq. a carnis ſuæ tumultibus abſconſi, quaſi amœniſſimum ſecretum petunt. Sed in eo ſæpe rentationis aculeos ſentiunt, carnis incentiua patiuntur, et ibi grauiſſimos labores inueniunt, vbi magnam requiem a labore quæſierant. Vnde ſanctus vir poſt inſinuatum corruptionis ſuæ carcerem, ad quietam cordis patriam redire feſtinans, quia eandem rixam, et in intimis inuenit, quam ab exterioribus fugit, protinus ſubdit dicens:

Quòd cum ad ſilentium mentis noſtræ reuertimur, intra nos in cogitationibus colloquimur, et quàm ſubtilia ſint iudicia diuina metuentes, quaſi in lectuli requie ſomnij viſione turbamur. Cap. XIII.

C

SI dixero, conſolabitur me lectulus meus, et releuabor loquens mecum in ſtratu meo, terrebis me per ſomnia, et per viſiones horrore concuties.] In ſacro namque eloquio lectulus, cubile vel ſtratum, ſecretum ſolet cordis intelligi. Hinc eſt enim quod ſub vniuſcuiuſque animæ ſpecie ſponſa occultis ſtimulis ſancti amoris excitata, in Canticis Canticorũ dicit: In lectulo meo per noctes quæſiui, quem diligit anima mea. In lectulo quippe, et per noctem dilectus quæritur: quia nimirum inuiſibilis conditoris ſpecies, repreſſa omni corporeæ viſionis imagine, in cubili cordis inuenitur. Vnde et eiſdem ſuis dilectoribus veritas dicit: Regnum Dei intra vos eſt. Et rurſum: Si ego non abiero, paraclitus non veniet. Ac ſi aperte diceret: Si ab intentionis veſtræ oculis corpus non ſubtraho, ad intellectum vos inuiſibilem, per conſolatorem ſpiritum non perduco. Hinc de iuſtis per Pſalmiſtam dicitur: Exultabunt ſancti in gloria, lærabuntur in cubilibus ſuis: quia ſcilicet cum mala ab exterioribus fugiunt, ſecuri intra mentium ſecreta gloriantur. Sed tunc lætitia cordium perfecta erir, cum carnis ab exrerioribus pugna non fuerit. Nam quouſque caro illicit, quia quaſi noſtræ domus paries quatitur, eriam cubile turbatur. Vnde et recte per eundem Pſalmiſtam dicitur: Vniuerſum ſtratum eius verſaſti in infirmitate eius: quia dum nos tentatio carnis concutit, tremefacta noſtra infirmitas etiam mentis cubile confundit. Quid vero hoc loco ſomnia, vel viſiones accipimus, niſi imaginariones vltimi diſtrictiq. examinis? quod iam vtcumque per timorem cernimus, ſed tamen vt eſt veraciter non videmus. Sancti itaque viri, vt diximus, ad cordis ſecreta ſemper redeunt, cum ab hoc mundo, vel vltra votum proſpera, vel vltra vires aduerſa patiuntur, atque externis laboribus feſſi, quaſi ſtratum vel lectulum cubilia mentis petunt. Sed dum quibuſdam imaginationibus cogitationum, quàm ſint ſubtilia diuina iudicia conſpiciunr, quaſi in ipſa ſtratus ſui requie, ſomnij viſione turbantur. Contemplantur enim quàm diſtrictus iudex veniat, qui dum vi immenſæ magnitudinis cordium ſecreta illuminar, omnes ante oculos culpas reducit. Penſant quanta illa illi ſit verecundia, in conſpectu tunc totius humani generis, angelorum omnium, archangelorumq. confundi. Perpendunt, qui poſt confuſionem cruciatus maneat, cum et rearus animum immortaliter morientem, et indeſinenrer deficientem carnem gehenna conſumat. Cum itaque tam pauida imaginatione mens quatitur, quid aliud quam in ſtratu triſte ſomnium videtur? Dicat ergo, [Si dixero, conſolabitur me lectulus meus, et releuabor loquens mecum in ſtratu meo, terrebis me per ſomuia, et per viſiones horrore concuties.] Ac ſi aperte fateatur, dicens: Si exreriora fugiens, introrſus redeo, et vtcumque requieſcere in cordis cubiculo concupiſco, ibi mihi, dum diſtrictionis tuæ contemplationem objcis, vehementer per ipſas meæ prouidentiæ imaginationes

Cant. 3. a
Luca 16. d
Ioan. 16. b
D
Pſal. 149.
Pſalm. 40.
E

tiones terres. Bene autem dicitur: [Et releuabor, loquens mecum in strato meo:] quia A
nimirum cum ad mentis nostræ silentium fessi reuertimur, quasi in strato colloquentes, occulta intra nos cogitationum verba versamus. Sed hæc ipsa nostra collocutio in pauorem vertitur: quia ex illa vehementius intellectus nobis, qui terrorem districti
18. iudicis innotescat, in mente aperitur. Ne quis vero hæc studeat iuxta litteram perscrutari, exquirendum magnopere est, quot modis tangant animum imagines somniorum. Aliquando namque somnia ventris plenitudine, vel inanitate, aliquando vero illusione: aliquando cogitatione simul et illusione, aliquando reuelatione, aliquando autem cogitatione simul et reuelatione generantur. Sed duo, quæ prima diximus, omnes experimento cognoscimus: subiuncta autem quattuor, in sacræ scripturæ paginis inuenimus. Somnia etenim nisi plerumque ab occulto hoste per illusionem fie-
Eccli. 34. a rent, nequaquam hoc vir sapiens indicaret, dicens: Multos errare fecerunt somnia, et B
Leuit. 19. f illusiones vanæ. Vel certe: Non augurabimini, nec obseruabitis somnia. Quibus profecto verbis, cuius sint detestationis ostenditur, quæ augurijs coniunguntur. Rursum nisi aliquando ex cogitatione simul et illusione procederent, Salomon minime dixisset:
Eccls 5. a Multas curas sequuntur somnia. Et nisi aliquando somnia ex mysterio reuelationis
Gen. 37. d orirentur, Ioseph præferendum se frarribus per somnium non videret: nec Mariæ spon-
Mat. 2. c sum vt, ablato puero, in Ægyptum fugeret, per somnium angelus admoneret. Rursum nisi aliquando somnia cogitatione simul et reuelatione procederent, nequaquam
Dan. 2. e Daniel propheta, Nabuchodonosor visionem disserens, a radice cogitationis inchoasset, dicens: Tu rex cogitare cœpisti in strato tuo quid esset futurum post hæc, et qui reuelat mysteria, ostendit tibi quæ ventura sunt. Et paulo post subiungit, dicens: Videbas, et ecce quasi statua vna grandis, statua illa magna, et statura sublimis stabat C
contra te, et cetera. Daniel itaque dum somnum, et implendum reuerenter insinuat, et ex qua ortum sit cogitatione manifestat, patenter ostenditur quia hoc plerumque ex cogitatione simul et reuelatione generatur. Sed nimirum cum somnia tot rerum qualitatibus alternent, tanto eis credi difficilius debet, quanto et ex quo impulsu veniant, facilius non elucet. Sæpe namque malignus spiritus his, quos amore vitæ præsentis vigilantes intercipit, prospera etiam dormientibus promittit: et quos formidare aduersa considerat, eis hæc durius somnij imaginibus intentat, quatenus indiscretam mentem diuersa qualitate afficiat, eamq. aut spe subleuans, aut deprimens, timore confundat. Sæpe etiam sanctorum corda afficere somnijs nititur, vt ab intentione cogitationis solidæ, ad tempus saltem momentumq. deriuentur, quamuis ipsi protinus animum ab illusionis imaginatione discutiant. Sed hostis insidians quo eos vigilantes D
minime superat, eo dormientes grauius impugnat. Quem tamen hæc maligne agere superna dispensatio benigne permittit: ne in electorum cordibus ipse saltem a passionis præmio somnus vacet. Bene ergo rectori omnium dicitur: [Si dixero: Consolabitur me lectulus meus, et releuabor loquens mecum in strato meo, terrebis me per somnia, et per visiones horrore concuties:] quia nimirum Deus mirabiliter cuncta dispensat, et ipse facit quod malignus spiritus iniuste facere appetit, qui hoc fieri non nisi iuste permittit. Sed quia iustorum vita, et per vigilias tentatione quatitur, et per somnium illusione fatigatur, foris corruptionis suæ molestias tolerat, intus apud semetipsam grauiter illicitas cogitationes portat. Sed quid est quod faciat, vt pedem cordis a tot scandalorum laqueis euellat? Ecce beatus vir, quanta vndique pressus sit perturbatione cognouimus, sed quod consilium contra hanc inueniat, audiamus. Sequitur: E

Quòd suspendium sanctorum sit extolli ad cælestia, et mors ossium, terrenæ fortitudinis mortificatio. Cap. XIIII.

QVamobrem elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea.] Quid per animam, nisi mentis intentio, quid per ossa nisi carnis fortitudo designatur? Omne autem, quod suspenditur, proculdubio ab imis eleuatur. Anima ergo suspendium eligit, vt ossa moriantur: quia dum mentis intentio ad alta se subleuat, omnem in se fortitudinem vitæ exterioris necat. Sancti enim viri certissime sciunt, quia habere in hac vita requiem nequaquam possunt, et idcirco suspendium eligunt, quia nimirum desideria terrena deserentes, ad alta animum tollunt. Suspensi autem mortem suis ossibus inferũt: quia amore supernæ patriæ, in virtutum studijs accincti, hoc, quod fortes

prius

A prius in mundo fuerant, vinculo humilitatis insequuntur. Intueri libet quo modo animam suam Paulus suspenderat, qui dicebat: Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Christus. Et rursum Desiderium habeo dissolui, et esse cum Christo. Et: Mihi viuere, Christus est, et mori lucrum. Qui gesta terrenæ fortitudinis ad memoriam reuocans, quasi quædam in se ossa numerabat, dicens: Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus, secundum æmulationem persequens Ecclesiam Dei. Sed suspendio animæ, quia hæc in se ossa interfecit, protinus asserit, qui subiungit: Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum, detrimenta. Quæ adhuc ossa in semetipso insinuat vehementius extincta, cum subdit: Propter quem, omnium detrimentum feci, et arbitror vt stercora. Mortuis vero ossibus quàm exanimis pendeat, ostendit, qui illico subiungit, dicens: Vt Christum lucri faciam, et inueniar in illo non B habens meam iustitiam, quæ ex lege est, sed eam, quæ ex fide est Iesu Christi. Sed quia collatis eius testimonijs Paulum ad alta suspensum, mundo mortuum testati sumus, nunc beatum Iob, si plenus eodem spiritu, exterioris vitæ concupiscentiam fugiat ostendamus. Sequitur:

Galat. 2. d
Philip. 1. c
Philip. 3. a
Ibidem.

Quòd desperatio sanctorum sit terrenarum abdicatio voluptatum. Cap. XV.

DEsperaui, nequaquam vltra iam viuam.] Sunt nonnulli iustorum, qui sic cælestia appetunt, vt tamen a terrenorum spe minime frangantur. Largita diuinitus patrimonia ad necessitatis subsidium possident, honores sibi temporaliter impensos retinent, aliena non ambiunt, suis licite vtuntur. Qui tamen ab eisdem rebus, quas habent, alieni sunt, quia ad hæc ipsa, quæ possident, ex desiderio non tenentur. Et sunt non- C nulli iustorum, qui ad comprehendendum culmen perfectionis accincti, dum altiora interius appetunt, exterius cuncta derelinquunt: qui rebus se habitis nudant, gloria honoris expoliant: qui internorum desiderio per assiduitatem se amici mæroris afficiunt, habere de exterioribus consolationem nolunt: qui internis gaudijs dum mente appropiant, vitam in se funditus corporeæ delectationis necant. Talibus namque per Paulum dicitur: Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Horum vocem Psalmista expresserat, cum dicebat: Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Concupiscunt enim, sed non deficiunt, qui iam quidem cælestia appetunt, sed adhuc tamen a terrenorum delectationibus minime lassantur. Concupiscit vero et in atrio Dei deficit, qui cum æterna desiderat, in amore temporalium non perdurat. Hinc Psalmista iterum dicit: Defecit in salutari tuo anima mea. Hinc per se- D metipsam Veritas admonet, dicens: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum. Et rursum: Nisi quis renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Horum igitur numero sanctus vir, diuisa a terrenis desiderijs mente, se inserit, qui ait: [Desperaui, nequaquam vltra iam viuam.] Iusti quippe desperare, est præsentis vitæ bona æternitatis electione deserere, mansura quærere, et in rebus temporalibus fiduciam non habere. Qui hæc agens, nequaquam se vltra viuere asserit: quia videlicet viuificatrice morte quotidie a vita se passionis occidit. Absit enim, ne vir sanctus de diuinæ misericordiæ largitate desperet, ne gressum cordis a profectu intimi itineris subtrahat, ne amorem Conditoris deserens, quasi a duce destitutus in via remaneat, et confossus gladio latrocinantis desperationis ruat. Sed ne eius dicta ad nostri intellectus arbitrium videamur violenter inflectere, debemus ex posterioribus præmis- E sa pensare. Quo enim sensu hæc dixerit, ipse protinus indicat, qui subiungit:

Coloss. 3. a
Psalm. 83.
Psalm. 118.
Luc. 9. c

Quòd in breuitate huius vitæ magnificatur homo dono virtutum. Cap. XVI.

PArce mihi Domine, nihil enim sunt dies mei.] Neque enim duo sibi hæc verba conueniunt, desperaui, et parce: nam qui desperat, nequaquam iam sibi parci postulat: et qui adhuc sibi parci desiderat, profecto minime desperat. Aliunde ergo est, quòd desperat, aliunde vero quòd parci sibi sanctus vir postulat: quia nimirum dum bona vitæ transeuntis per desperationem deserit, ad obtinenda, quæ permanent, in spe robustior exurgit. Desperando itaque melius ad spem veniæ ducitur: quia eo certius ventura appetit, quo præsentia verius, et ex desperatione derelinquit. Et notandum quòd vim nobis sui cordis insinuans, vnam quidem de se sententiam protulit, sed hanc tertio insinuando replicauit. Quod enim superius dixerat: [Elegit suspendium anima mea:]

mea :] hoc replicans addidit : [Desperaui :] atque æterna concupiscendo, et tempora- A
lia postponendo, hoc postremo intulit : [Parce mihi :] et quod superius dixit : [Mor-
tem ossa mea :] hoc nimirum subdidit, [Nequaquam vltra iam viuam.] Hoc quoque
20. vltimo protulit : [Nihil enim sunt dies mei.] Bene autem dies suos nihil esse conside-
rat, quia, vt paulo superius sæpe iam diximus, sancti viri quo verius summa cogno-
scunt, eo sublimius terrena despiciunt, et idcirco præsentis vitæ dies nihil esse conspi-
ciunt : quia illuminatæ mentis oculos in considerationem æternitatis figunt. De qua
dum ad se redeunt, quid se esse nisi puluerem agnoscunt, et infirmitatis suæ conscij,
districte iudicari metuunt ? Cumq. vim tanti vigoris aspiciunt, trepidant examinari
quod sunt. Vnde et adhuc apte subiungitur : [Quid est homo, quia magnificas eum,
aut quid apponis erga eum cor tuum ?] Hominem Deus magnificat, quia largitate
rationis ditat, infusione gratiæ visitat, honore collatæ virtutis exaltat. Cumq. per B
semetipsum nihil sit, esse tamen eum cognitionis suæ participem, benignitatis mu-
nere concedit. Sed erga eundem magnificatum hominem cor suum Dominus ap-
ponit : quia post dona iudicium exerit, merita subtiliter pensat, vitæ pondera vehe-
menter examinat, et tanto ab eo post districtius pœnas exigit, quanto hunc impenso
munere largius præuenit. Vir igitur sanctus immẽsitatem supernæ maiestatis aspiciat,
atque ad infirmitatem propriam considerationis oculum reducat. Videat, quia caro
capere non valet hoc, quod de semetipsa Veritas per Spiritum sanctum docet. Videat,
quia etiam subleuatus hominis spiritus iudicium tolerare non sufficit, quod Deus
sub examine districtæ retributionis intendat, et dicat : [Quid est homo, quia magnifi-
cas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum ?] Ac si aperte clamet, dicens : Magni-
ficatur homo spiritali munere, sed tamen caro est : et vias eius post munera districte C
consideras, sed tamen si remota pietate iudicetur, pondus quod de tua subtilitate im-
minet, ferre nec subleuatus ad iustitiam spiritus valet : quia etsi hunc vltra se tua dona
dilatant, ad inquisitionem tamen tui districti examinis sua eum infirmitas angustat.
Vnde et adhuc apte subiungitur :

*Quòd Deus visitat hominem, cum in virtutibus prouehit, et probat eum aliquando, cum rece-
dendo concuti tentatione permittit. Caput XVII.*

Visitas eum diluculo, et subito probas illum.] Quis nostrum nescit quia dilucu-
lum dicitur, cum iam nocturna tempora in claritatem lucis mutantur ? Nos ita-
que noctis tenebris premimur, cum perpetratione iniquitatis obscuramur. Sed nox in
lucem vertitur, cum erroris nostri obscuritas, veritatis cognitione irradiatur. Nox in
lucem vertitur, cum corda nostra iustitiæ fulgor illuminat, quæ cæcitas culpæ depri-
mebat. Hoc diluculum discipulorum mentibus oriri Paulus aspexerat, cum dicebat : D
Rom. 13. d Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Diluculo ergo nos Dominus visitat, quia
erroris nostri tenebras, luce suæ cognitionis illustrat, contemplationis munere suble-
uat, in arcem virtutis exaltat. Sed notandum, quòd Deus postquam diluculo visitat,
subito hominem probat, quia et accedendo corda nostra ad virtutes prouehit, et rece-
dendo concuti tentatione permittit. Si enim post virtutum munera, nulla tentatione
concutitur, has se habere animus ex semetipso gloriatur. Vt ergo et firmitatis dona
habeat, et infirmitatem suam humiliter agnoscat, per accessum gratiæ ad alta sustolli-
tur, et per recessum quid ex semetipso sit, probatur. Quod bene nobis ex historia sacræ
lectionis innuitur, qua Salomon et diuinitus accepisse sapientiam, et tamen post acce-
ptam eandem sapientiam, meretricum statim pulsatus quæstione memoratur. Mox E
enim vt tantæ reuelationis gratiam accepit, certamen turpium mulierum pertulit :
quia nimirum sæpe cum mentem nostram concessis virtutibus respectus intimæ largi-
tatis illuminat, hanc protinus etiam lubricæ cogitationes turbant, vt quæ subleuata
3. Reg. 19. g immenso munere exultat, etiam tentatione pulsata, quid sit, inueniat. Sic et Helias
visitatus diluculo, sermone cælos aperuit, et tamen probatus subito, infirmus per de-
2. Cor. 12. a serta fugiens, vnam mulierem expauit. Sic Paulus ad tertium cælum raptus ducitur,
paradisi penetrans secreta considerat : et tamen ad semetipsum rediens, contra carnis
bellum laborat, legem aliam in membris sustinet, cuius in se rebellione fatigari spiri-
tus legem dolet. Diluculo ergo Deus hominem visitat, sed subito post visitationem
probat : quia et collato munere subleuat, et abstracto ad paululum, ipsum sibi homi-
nem

A nem demonstrat. Quod eousque proculdubio patimur, quòd detersa funditus labe peccati, ad promissæ incorruptionis substantiam reformemur. Vnde et adhuc apte subditur:

Quòd in vita saporem dulcedinis diuinæ gustamus, sed satiari nisi in regno beatitudinis illo omnino non possumus. Cap. XVIII.

VSquequo non parcis mihi, nec dimittis me, vt glutiam saliuam meam?] Saliua in os ex capite delabitur, ab ore vero ad ventrem deducitur cum glutitur. Quid itaque est caput nostrum, nisi diuinitas? per quam existendi principium sumimus, vt creatura simus, Paulo attestante, qui ait: Caput viri Christus, caput autem Christi Deus. Quid autem venter noster est nisi mens? quæ dum cibum suum, supernum videlicet intellectum suscipit, refecta proculdubio omnium membra actionum regit. Nisi enim sacra eloquia aliquando mentem nomine ventris exprimerent, Salomon vtique non dixisset: Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ inuestigat omnia secreta ventris. Quia nimirum dum nos gratia superni respectus illuminat, cuncta etiam mentis nostræ nobis abscondita manifestat. Quid ergo saliuæ nomine, nisi sapor intimæ contemplationis accipitur? quæ ad os a capite defluit: quia de claritate Conditoris adhuc in hac vita nos positos, vix gustus reuelationis tangit? Vnde et Redemptor noster veniens saliuam luto miscuit, et cæci nati oculos reparauit: quia superna gratia carnalem cogitationem nostram per admixtionem suæ contemplationis irradiat, et ab originali cæcitate hominem ad intellectum reformat. Nam quia a paradisi gaudijs expulsum, in hoc iam exilio natura edidit, quasi a natiuitate homo sine oculis processit. Sed sicut sanctus vir insinuat, hæc saliua ad os quidem labitur, vt vero ad ventrem vsque perueniat, non glutitur: quia diuinitatis contemplatio sensum tangit, sed plene mentem non reficit: quoniam perfecte animus conspicere non valet, quod adhuc quia caligo corruptionis præpedit, raptim videt. Ecce enim electorum mens iam terrena desideria subijcit, iam cuncta, quæ considerat præterire, transcendit, iam ab exteriorum delectatione suspenditur, et quæ sint bona inuisibilia rimatur, atque hæc agens, plerumque in dulcedinem supernæ contemplationis rapitur: iamq. de intimis aliquid quasi per caliginem conspicit, et ardenti desiderio interesse spiritalibus angelorum ministerijs conatur: gustu incircumscripti luminis pascitur, et vltra se euecta, ad semetipsam relabi dedignatur. Sed quia adhuc corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam, inhærere diu luci non valet, quam raptim videt. Ipsa quippe carnis infirmitas transcendentem se animam retrahit, atque ad cogitanda ima ac necessaria suspirantem reducit. Saliua ergo ex capite defluens os tangit, sed ad ventrem minime peruenit: quia liquore supernæ contemplationis iam quidem intellectus noster infunditur, sed nequaquam mens plene satiatur. In ore etenim gustus est, in ventre satietas. Saliuam itaque glutire non possumus, quia supernæ claritatis bono satiari non permittimur, quod adhuc ex tenuitate gustamus. Sed quia hoc ipsum, quod vtcumque iam super nos cognoscimus, ex pietate parcentis est, quòd vero hoc percipere perfecte non possumus, adhuc ex pœna vetustæ damnationis, recte nunc dicitur: [Vsque quo non parcis mihi, nec dimittis me, vt glutiam saliuam meam?] Ac si aperte diceretur: Tunc homini plene parcis, cum hunc ad perfectionem tuæ contemplationis admiseris, vt claritatem tuam raptus interius videat, et eum carnis suæ corruptio exterius non repellat. Tunc permittis vt saliuam glutiam, cum me sapore tuæ claritatis vsque ad abundantiam satietatis infuderis, vt nequaquam iam per indigentiam gustu oris esuriam, sed in te solidatus, irrigato mentis ventre, subsistam. Sed qui promereri vult bonum, quod expetit, debet malum confiteri, quod fecit. Sequitur:

22.
1. Cor. 11. a
B
Prouer. 20. d
Ioan. 9. a
C
Sap. 9. d
D
E

Quòd nisi misericordia Dei subueniat, qui per nos cecidimus, nostris resurgere virtutibus non valemus. Cap. XIX.

PEccaui: quid faciam tibi o custos hominum?] Ecce fatetur malum, quod fecit, sed bonum, quod Deo in recompensationem debeat offerre, non inuenit: quia ad abluendam culpam quælibet humanæ actionis virtus infirma est, nisi hanc misericordia parcentis foueat, et non iustitia recte iudicantis premat. Vnde recte per Psalmistam dicitur: Melior est misericordia tua super vitam: quia quamlibet videatur in- Psalm. 62.

tur innocens, apud districtum tamen iudicem nostra nos vita non liberat, si ei reatus A
sui debitum misericordiæ benignitas non relaxat. Vel certe cum dicitur: [Quid faciam tibi?] patenter ostenditur, quia hæc ipsa bona, quæ agere præcipimur, non præ-
Psalm. 15. ceptori, sed nobis prosunt. Vnde rursum per Psalmistam dicitur: Quoniam bonorum meorum non indiges. Humilitas autem nostræ destitutionis exprimitur, cum Deus hominum custos vocatur: quia si eius nos custodia minime protegit, ante occulti hostis insidias, nostræ solicitudinis oculus vigilans dormit, Psalmista rursus attestante,
Psal. 126. qui ait: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, in vanum vigilant, qui custodiunt eam. Per nos namque cecidimus, sed nostris resurgere viribus non valemus. Culpa nos voluntatis propriæ semel strauit, sed pœna culpæ deterius quotidie deprimit. Ad amissam rectitudinem resurgere studiorum conatibus nitimur: sed meritorum pondere grauamur. Vnde et apte subditur: B

Quanta sit miseria mutabilitatis humanæ. Caput XX.

QVare posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihimetipsi grauis?] Tunc sibi contrarium Deus hominem posuit, cum homo Deum peccando dereliquit. Serpentis quippe persuasionibus captus hostis eius extitit, cuius præcepta contempsit. Iustus vero Conditor hunc sibi contrarium posuit, quia inimicum ex elatione deputauit. Sed hæc ipsa contrarietas culpæ, facta est homini pondus pœnæ, vt corruptioni suæ male liber seruiat, qui bene seruus de incorruptionis libertate gaudebat. Salubrem quippe humilitatis arcem deserens, ad infirmitatis iugum superbiendo peruenit, et ceruicem cordis erigendo supposuit: quia qui subesse diuinis iussionibus noluit, sub suis se necessitatibus strauit. Quod melius ostendimus, si ea, quæ deiectus sustinet, et prius C
carnis, et post pondera mentis exprimamus. Vt enim taceamus hoc, quòd dolores tolerat, quòd febribus anhelat, sua quadam ægritudine constringitur, ipsa hæc nostri corporis, quæ salus vocatur, ægritudo est. Nam otio tabescit, opere deficit: inedia deficiens, cibo reficitur vt subsistat: refectione lassescens, abstinentia releuatur vt vigeat, aqua perfunditur, ne arescat: linteis tergitur, ne ipsa nimis perfusione liquefiat: labore vegetatur, ne quiete torpeat: quiete refouetur, ne laboris exercitatione succumbat: fatigatur vigilijs, somno reparatur: oppressa somno, vigilijs excutitur, ne sua peius quiete lassetur: vestibus tegitur, ne frigoris aduersitate penetretur: quæsito calore deficiens, auratum flatu refouetur. Cumq. inde molestias inuenit, vnde vitare molestias quæsiuit, male sauciata, vt ita dixerim, de ipso suo medicamine languescit. Remotis ergo febribus, cessantibusq. doloribus, ipsa nostra salus ægritudo est, cui curandi necessitas numquam deest. Quot enim solatia ad viuendi vsum quærimus, quasi tot nostræ ægritudini medicamentis obuiamus. Sed ipsum quoque medicamen in vulnus vertitur: quia exquisito remedio paulo diutius inhærentes, ex eo grauius deficimus, quod prouide ad refectionem paramus. Sic nimirum debuit præsumptio corripi, sic superbia sterni. Quia enim elatum semel sumpsimus spiritum, ecce defluens quotidie portamus lutum. Ipsa quoque mens nostra a secreti interioris securo gaudio exclusa, modo spe decipitur, modo pauore vexatur, modo dolore deijcitur, modo falsa hilaritate releuatur: transitoria pertinaciter diligit, eorumq. amissione incessanter atteritur, quia et incessanter cursu rapiente permutatur. Rebus autem mutabilibus subdita, et a semetipsa variatur. Nam quærens quod non habet, anxia percipit: D
cumq. hoc habere cœperit, tædet hanc percepisse quod quæsiuit. Amat sæpe quod despexerat, despicit quod amauerat. Cum labore quæ æterna sunt discit, sed horum repente obliuiscitur, si laborare desierit. Diu quærit, vt parum quid de summis inueniat: sed ad consueta citius relabens, nec parum in his, quæ inuenerit, perseuerat. Erudiri appetens, vix suam ignorantiam superat, sed erudita, grauius contra scientiæ gloriam pugnat. Vix carnis suæ sibi tyrannidem subijcit, sed tamen adhuc intus culpæ suæ imaginem tolerat, cuius iam foris opera vincendo restrinxit. In auctoris sui inquisitione se erigit, sed reuerberatam hanc, corporearum rerum amica caligo confundit. Semetipsam qualiter incorporea corpus regat, intueri vult, et non valet. Requirit mire, quod sibi respondere non sufficit, et sub eo ignara deficit, quod prudenter requirit. Amplam se simul et angustam considerans, qualem se veraciter æstimet ignorat, quia si ampla non esset, nequaquam tam inuestiganda requireret. Et rursum si angusta E

A angusta non esset, hoc ipsum saltem quod ipsa requirit, inueniret. Bene ergo dicitur: [Posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihimetipsi grauis.] Quia dum repulsus homo, et a carne molestias, et a mente quæstiones tolerat, graue nimirum pondus semetipsum portat. Vndique languoribus premitur, vndique infirmitatibus vrgetur, vt qui relicto Deo, se sibi ad requiem sufficere credidit, nihil in se nisi tumultum perturbationis inueniret, inuentumq. se fugere quæreret: sed auctore contempto, quo se fugeret, non haberet. Cuius infirmitatis pondera bene quidam sapiens contemplatus, ait: Graue iugum super filios Adam, a die exitus de ventre matris eorum, vsque ad diem sepulturæ in matrem omnium. Beatus autem Iob ista considerans, et quare ita ordinata sint ingemiscens, non iustitiam redarguit, sed misericordiam inquirit: vt percontando ipse humiliter pulset, quod parcendo diuina pietas immutat. Ac si aperte dicat: Cur quasi contrarium tibi hominem despicis, qui certus scio, quia perire ipsum, quem despicere crederis, non vis? Vnde bene adhuc et humilitatem confessionis exprimit, et vocem liberæ inquisitionis adiungit, dicens: [Cur non tollis peccatum meum, et quare nō aufers iniquitatem meam?] Quibus profecto verbis quid aliud quàm desiderium præstolati Mediatoris innuitur? de quo Ioannes ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Vel certe ab humano genere tunc peccatum plene tollitur, cum per incorruptionis gloriam nostra corruptio permutatur. Esse namque a culpa liberi nequaquam possumus, quousque in corpore mortis tenemur. Redemptoris ergo gratiam, vel resurrectionis soliditatem desiderat, qui iniquitatem suam auferri funditus sperat. Vnde mox et pœnam præuaricationis culpæ, quam ex origine meruit, et iudicium, quod ex propria actione pertimescit, adiungens subdit:

Eccl. 40. a — B — 23. — *Ioan. 1. d* — 21.

C *Quòd præsens mors sit pœna peccati, et in iudicio, si a peccatore secundum districtionem operum ratio exigatur, non subsistit, nec habet quid respondeat iudici. Cap. XXI.*

Ecce nunc in puluere dormiam, et si mane me quæsieris, non subsistam.] Peccanti primo homini dictum est: Puluis es, et in puluerem reuerteris. Mane autem dicitur illa tunc manifestatio mentium, quæ in aduentu iudicis apertis cogitationibus quasi post noctis tenebras demonstratur. De quo nimirum mane per Psalmistam dicitur: Mane astabo tibi et videbo. Quærere autem Dei, est hominem subtili interrogatione discutere, et districte discutiendo iudicare. Beatus igitur Iob humanæ deiectionis damna considerans, videat, quia et præsenti iam pœna premitur, et adhuc de futuris grauius vrgetur: Et dicat: [Ecce nunc in puluere dormiam, et si mane me quæsieris, non subsistam.] Ac si apertius deploret dicens: In præsenti, quidem mortem iam carnis patior, et tamen adhuc de futuro iudicio grauiorem morte, districtionis tuæ sententiam pertimesco. Interitum pro culpa sustineo, sed adhuc ad iudicium veniens; culpas restitui et post interitum formido. Exteriorem ergo mortem considerans, dicat: [Ecce nunc in puluere dormiam:] interiorem metuens adiungat: [Et si mane me quæsieris, non subsistam.] Quantalibet enim iustitia polleant, nequaquam sibi ad innocentiam, vel electi sufficiunt, si in iudicio districte requirantur. Sed hoc nunc ad solatium suæ ereptionis inueniunt, quod nequaquam se posse sufficere humiliter sciunt. Sub humilitatis ergo tegmine a gladio se tantæ animaduersionis abscondunt, et quo terrorem venturi iudicis præstolantes continuo timore trepidant, eo indesinenter agitur, vt paratiores fiant: Sequitur:

Gen. 3. d — *Psal. 5. a* — D

CAPVT OCTAVVM BEATI IOB.

1 RESPONDENS autem Baldath Suites, dixit: Vsquequo loqueris talia, et spiritus multiplex sermonis oris tui? Numquid Deus supplantat iudicium, aut Omnipotens subuertit, quod iustum est? Etiam si filij tui peccauerunt ei, et dimisit eos in manu iniquitatis suæ, tu tamen si diluculo consurrexeris ad Deum, et Omnipotentem fueris deprecatus: si mundus et rectus incesseris, statim euigilabit ad te, et pacatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ: intantum vt si priora tua fuerint parua, et nouissima tua multiplicentur nimis. Interroga enim

generationem pristinam, et diligenter inuestiga patrum memoriam: (hesterni A quippe sumus, et ignoramus, quoniam sicut vmbra dies nostri sunt super terram) et ipsi docebunt te: loquentur tibi, et de corde suo proferent eloquia. Numquid viuere potest scirpus absque humore, aut erescere carectum sine aqua? Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit. Sic viæ omnium, qui obliuiscuntur Deum, et spes hypocritæ peribit. Non ei placebit vecordia sua, et sicut tela aranearum fiducia eius. Innitetur super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non consurget. Humectus videtur antequam veniat sol, & in ortu suo germen eius egredietur. Super aceruum petrarum radices eius densabuntur, & inter lapides commorabitur. Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, & dicet: Non B nouit te. Hæc est enim lætitia viæ eius, vt rursum de terra alij germinentur. Deus non proijciet simplicem, nec porriget manum malignis, donec impleatur risu os tuum, & labia tua iubilo. Qui oderunt te, induentur confusione, & tabernaculum impiorum non subsistet.

Caput. XXII.

24. Respondens autem Baldath Suites ait: Vsquequo loqueris talia et spiritus multiplex sermonis oris tui?] Iniustis semper grauia sunt verba iustorum, et quæ ad ædificationem prolata audiunt, hæc quasi superimpositum pondus ferunt. Quod de se aperte Baldath Suites indicat: dicens: [Vsquequo loqueris talia?] Qui enim vsquequo dicit, quia ædificationis verba iam portare non possit, ostendit. Sed cum corrigi C iniqui despiciunt, bene prolata criminantur. Vnde et protinus subiungit: [Et spiritus multiplex sermonis oris tui.] Cum multiplicitas in sermone reprehenditur, esse proculdubio intelligentiæ grauitas in sensu denegatur. Vis quippe summa loquentium, quadrifaria qualitate distinguitur. Nam sunt nonnulli, quos sentiendi simul ac dicendi amplitudo dilatat: et sunt nonnulli, quos sentiendi simul et dicendi inopia angustat. Sunt nonnulli, qui efficaciam dicendi habent, sed acumen sentiendi non habent. Et sunt nonnulli, qui acumine sentiendi subnixi sunt, sed ex inopia locutionis obmutescunt. Hoc namque in hominibus cernimus, quod in rebus sæpe insensibilibus videmus. Nam plerumque et abundans aqua ab intimis ducitur, et largis in superficiem meatibus deriuatur. Plerumque angusta in intimis latet, et progrediendi rimas difficulter inueniens, foras angustior exundat. Plerumque minima in absconditis oritur: D cumq. patenter qua exeat inuenit, ex largo foramine tenuis procedit, magniq. se meatus dilatant, sed non est quod fundant. Plerumque vero ampla in absconditis surgit, sed angustis pressa meatibus renuissima profluit. Sic itaque in alijs os patens emanat, quod largus ingenij fons ministrat. In alijs intellectum nec sensus porrigit, nec lingua fundit. In alijs os siquidem ad loquendum patet, sed ad reddendum parata a sensu lingua nihil accipit. In alijs vero largus sentiendi fons a corde exuberat, sed hunc quasi meatus tenuis impar lingua coangustat. In quibus nimirum quattuor dicendi qualitatibus, sola crimini tertia subiacet, quæ hoc sibi per locutionem arripit, ad quod per ingenium non assurgit. Nam prima laudanda est, quæ vtroque valenter pollet. Secunda miseranda, quæ vtroque humiliter caret. Quarta adiuuanda, quæ E explere, quod sentit, non valet. Tertia vero despicienda atque reprimenda, quæ dum sermone se erigit, sensui iacet: quæ membris inflatione tumentibus similis, ad aures audientium vasta, sed vacua procedit. Quod nunc Baldath beato Iob crimen intorquet, dicens: [Spiritus multiplex sermonis oris tui.] Qui enim multiplicitatem sermonis ori tribuit, profecto cordis inopiam reprehendit. Ac si aperte dicat: Abun-
25. dantia spiritus in sermone oris attolleris, sed sensus indigentia coangustaris. Praui autem, cum recta reprehendunt, ne ipsi quæ iusta sunt, nescire videantur, nota omnibus bona, quæ audiendo didicerunt, quasi incognita proferunt. Vnde et Baldath protinus adiungit: [Numquid Deus supplantat iudicium, aut omnipotens subuertit, quod iustum est?] Hæc beatus Iob nec loquens negauerat, nec reticens ignorabat. Sed procaces quique, vt diximus, etiam nota iactanter proferunt, vt loquendo docti videantur.

A tut. Contemnunt moderate conticescere, ne credantur ex imperitia tacuisse. Sciendum vero est, quia tunc diuinæ iustitiæ rectitudinem laudant, cum se ad gaudium incolumitas subleuat, et alios flagella castigant, cum se conspiciunt rerum prosperitate perfrui, alios aduersitate fatigari. Nam dum peruerse agunt, sed tamen se rectos arbitrantur, hoc quod sibi prospera suppetunt, deberi sui meritis credunt, eoq. colligunt quòd Deus iniuste non iudicat, quod quasi iustos se aduersitas nulla contristat. Sed si eorum vitam quamlibet breuiter vis supernæ correptionis attigerit, pulsati protinus consilium diuini examinis increpant, quod paulo ante incolumes admirando præferebant, iustumq. esse iudicium, quod suis moribus aduersatur, negant: et dum de diuina æquitate disputant, ad resultationis verba prosiliunt, et correpti quia deliquerint, grauius delinquunt. Vnde bene etiam per Psalmistam contra peccatoris B confessionem dicitur: Confitebitur tibi, cum benefeceris ei. Despectat quippe vox confessionis est, quam format iucunditas prosperitatis. Sola autem confessio habet magni meritum ponderis, quam a veritatis rectitudine nequaquam separat vis doloris, quam vsque ad iudicium vocis exacuit aduersitas testis cordis. Non ergo mirum, quòd Baldath diuinam iustitiam laudat, qui nihil aduersi ab eadem iustitia tolerat. Sed quia amicos beati Iob, hæreticorum tenere speciem diximus, libet vt paucis quo modo Baldath verba hæreticorum surreptionibus congruant, demonstremus. Hi quippe dum sanctam Ecclesiam temporali corripi animaduersione conspiciunt, audacius in iactantiam peruersæ prædicationis intumescunt, et superni examinis rectitudinem prætendentes, prosperari se ex meritis asserunt: illam vero affligi dignis retributionibus attestantur, et verbis blandientibus surreptionis aditum protinus inter dolores C quærunt, atque aliorum vitam exprobrantes, aliorum mortibus feriunt, ac si illi iam iuste defuncti sint, qui de Deo credere digna noluerunt. Vnde Baldath Suites postquam diuinam iustitiam protulit, illico subiungit: [Etiam si filij tui peccauerunt ei, et dimisit eos in manu iniquitatis suæ, tu tamen si diluculo consurrexeris ad Deum, et Omnipotentem fueris deprecatus, si mundus et rectus incesseris, statim euigilabit ad te, et pacatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ.] Ac si afflictis catholicis errorum prædicatores dicant: Vitæ vestræ prouidete, et quam peruersa teneatis, ex eorum, qui inter vos defuncti sunt, damnatione cognoscite: quia Conditori omnium nisi perfidia vestra displiceret, nequaquam a vobis tam numerosos populos, interitu sæuiente subtraheret. Ait enim: [Etiam si filij tui peccauerunt ei, et dimisit eos in manu iniquitatis suæ.] Quasi aperte diceret: In iniquitatis suæ manu dimissi sunt, qui vitam no- D stræ rectitudinis imitari noluerunt. Tu tamen si diluculo consurrexeris ad Deum, et Omnipotentem fueris deprecatus. Quia enim se hæretici tenere lucem veritatis æstimant, sanctam Ecclesiam quasi in erroris nocte positam, ad diluculum veritatis vocant, quatenus et per cognitionem Dei, quasi per diluculum surgat, et per precem pœnitentiæ præterita diluat. [Si mundus et rectus incesseris.] Mundus videlicet in cogitatione, rectus in opere. [Statim euigilabit ad te.] Ac si aperte dicat: Quia is, qui nunc tribulationibus tuis virtutem suæ protectionis non exerit, quasi ab adiutorio errantis dormit. [Et pacatum reddet habitaculum iustitiæ tuæ.] id est, præsentis vitæ contrarietates amouet, et tranquillitatis protinus securitatem præbet. Quia enim peruersi quique temporale gaudium singulare æstimant, diuinæ remunerationis bonum, quod ipsi anxie ambiunt, hoc alijs pro magno pollicentur. Vnde plerumque E fit, vt aut amissa recuperari spondeant, aut ad maiora adhuc præsentis vitæ præmia auditorum suorum animos extendant. Quod patenter Baldath exprimit, cum protinus adiungit: [Intantum vt si priora tua fuerint parua, et nouissima tua multiplicentur nimis.] Si vero habitaculum iustitiæ, consilium mentis vocat, afflictis catholicis errorum magistri pacatum iustitiæ habitaculum promittunt: quia si eos ad sua pertrahunt, profecto a contentione conticescunt. Namque hi, qui pertrahi ad peruersa potuerunt, tanto iam tranquillius temporali pace quieti sunt, quanto longius ab æterna separantur. Opes quoque intelligentiæ se sequentibus crescere spondent. Vnde et subditur: [Intantum vt si priora tua fuerint parua, et nouissima tua multiplicentur nimis.] Sed quia eorum verbis non facile creditur, quoniam sæpe vita contemptibilis demonstratur, antiquorum patrum sententias proferunt, earumq. rectitudinem in argumentum sui erroris inflectunt. Vnde et subditur:

Psal. 48.

26.

A

Quòd antiquorum patrum exempla, ad insinuandum transitoriæ huius vitæ instabilitatem, intuenda sunt. Caput XXIII.

INterroga enim generationem pristinam, et diligenter inuestiga patrum memoriam.] Generationem pristinam, ac patrum memoriam nequaquam videri, sed inuestigari admonent: quia hoc in ea nolunt conspici, quod liquido cunctis patet. Nonnumquam vero more bonorum, quædam moraliter docent, et qualiter ex præteritis præsentia colligantur, insinuant: atque ex his, quæ iam a nostris oculis pertranseundo subtracta sunt, quàm nulla sint, quæ videntur, demonstrant. Vnde et adhuc subditur: [Hesterni quippe sumus, et ignoramus, quoniam sicut vmbra dies nostri sunt super terram.] Generatio itaque pristina interroganda proponitur, vt transire tempus vitæ præsentis sicut vmbra monstretur: quia videlicet si ea, quæ erant, et iam transacta sunt, ad memoriam reducimus, patenter cognoscimus quàm celeriter hoc quoque fugiat, quod tenemus. Sæpe vero hæretici eosdem nobiscum patres, quos veneramur, laudant: sed intellectu deprauato, ipsis nos eorum laudibus impugnant. Vnde et adhuc subditur: [Ipsi docebunt te, loquentur tibi, et de corde suo proferent eloquia.] Notandum quod superius dixerat: Spiritus multiplex sermonis oris tui: nunc vero, reductis ad memoriam patribus, dicit: [De corde suo proferent eloquia.] Ac si vitam sanctæ Ecclesiæ hæretici detestantes dicant: Multiplicitatem spiritus in ore habes, in corde non habes. Sed illi contra te audiendi sunt, qui verba ex corde proferentes, recta viuendo docuerũt. Sæpe autem praui, dum suæ vitium fortitudinis ignorant, audenter aliorum rectitudinem lacerant. Cumq. contra bonos sibi auctoritatem increpationis arripiunt, aut ea bona proferunt, quæ non videndo, sed audiendo didicerunt, aut ea alijs mala mentientes ingerunt, quæ ipsi committunt. Sed cum ea bona proferunt, quæ seruare contemnunt, sciendum est quia plerumque veritas sic per ora aduersariorum sonat, vt eorum linguam mouens, vitam feriat, quatenus culmen rectitudinis loquentes et ignorantes, ipsi sibi et verbis iudices, et factis accusatores fiant. Vnde Baldath mira quidem contra hypocritas subdit, sed mucrone verbi se impetit: quia simulator iustitiæ, nisi ex aliquantulo ipse esset, docere iustum nequaquam tanta temeritate præsumeret. Et quidem fortia sunt valde, quæ dicit, sed hæc stultis, non autem sapienti; prauis, non recto dicere debuit: quia et vecordem se asserit, qui hortis sitientibus, in flumine aquam fundit. Sed interim postponentes cui dicitur, pensemus subtiliter quid dicatur, vt nos prolata instruant, quanuis meritum sui auctoris impugnent. Sequitur:

B C D

Quòd sanctorum bona, quæ vera sunt, permanent, hypocritarum vero bona, quia falsa sunt, non perseuerant: et quòd superbi correctionis impatientes sunt. Caput XXIIII.

NVmquid viuere potest scirpus absque humore, aut crescere carectum sine aqua?] Cui Baldath scirpum, vel carectum comparet, ipse protinus aperit, cum subiungit: [Cum adhuc sit in flore nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit: sic viæ omnium, qui obliuiscuntur Deum, et spes hypocritæ peribit.] Scirpi ergo vel carecti nomine, hypocritæ vitam signat, quæ speciem quidem viriditatis habet, sed ad humanos vsus fructum vtilitatis non habet, quæ sterilitate operis arida permanens, solo
27. sanctitatis colore viridescit. Sed neque sine humore scirpus, neque sine aqua carectum proficit: quia hyprocritarum vita ad bona opera infusionem quidem superni muneris percipit, sed in cunctis, quæ agit, exteriores laudes appetens, a fructu perceptæ infusionis inanescit. Sæpe namque mira signorum opera faciunt, ab obsessis corporibus spiritus pellunt, et per prophetiæ donum, ventura quæque sciendo præueniunt, sed tamen a largitore tot munerum, cogitationis intentione diuisi sunt: quia per eius dona, non eius gloriam, sed proprios fauores quærunt: cumque per accepta dona in sua laude se eleuant, ipsis muneribus contra largitorem pugnant. Inde quippe contra dantem superbiunt, vnde ei amplius humiles esse debuerunt. Sed eo postmodum eos districtior sententia percutit, quo nunc superna bonitas, et ingratos largius infundit. Fitq. eis amplitudo muneris, incrementum damnationis, quia irrigati fructum non ferunt, sed sub viriditatis colore vacui in altum crescunt. Quos bene per Euangelium
Matth. 7. c Veritas exprimit, dicens: Multi dicent mihi in illo die: Domine, Domine, nonne, in nomine

E

A nomine tuo prophetauimus, et in nomine tuo dæmonia eiecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia numquam noui vos, discedite a me qui operamini iniquitatem. Scirpus igitur vel carectum absque humore, vel aqua non viuit: quia nimirum hypocritæ non nisi ex superno munere viriditatem bonæ operationis accipiunt. Sed quia hanc in vsum propriæ laudis arripiunt, in aqua quidem virides, sed tamen inanes crescunt. Bene autem subditur: [Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit.] Scirpus in flore, est hypocrita in laude. Acutis vero angulis surgens carectum manu non carpitur, quia, exasperatis per arrogantiam sensibus, de prauitate sua hypocrita corripi dedignatur. In flore suo manum carpentis incidit, quia in laude hypocrita positus, ne hunc quisquam corripere audeat, asperitate sua protinus vitam corripientis secat. Sanctus namque esse non
B appetit, sed vocari: et cum fortasse corripitur, quasi in opinionis gloria detruncatur. Deprehensum se in prauitate irascitur, loqui sibi redarguentem prohiber: quia velut in occulto vulnere tactus dolet. Qualis imperitis innotuit, talis vult ab omnibus æstimari, et paratior est moti quàm corripi. Redargutione deterior redditur, quia quasi diræ percussionis æstimat iaculum, puritatis verbum. Vnde exasperatus protinus in contumelias surgit, et quæ mala exaggeret contra vitam correptoris, inquirit. Demonstrare longe incomparabiliter reum reprehensorem suum desiderat, vt innocentem se non suis actibus, sed alienis criminibus ostendat: ita vt sæpe homo redargutionis aliquid se dixisse pœniteat, et quasi a carpentis manu, sic a corripientis animo quidam, vt ita dixerim, sanguis mæroris currat. Vnde bene per Salomonem dicitur: Noli arguere derisorem, ne oderit te. Neque enim iusto timendum est, ne derisor, cum *Prouer. 9. b*
C corripitur, contumelias inferat, sed ne tractus ad odium, peior fiat. Inter hæc sciendum est, quòd iustorum bona, quia ex corde incipiunt, vsque ad præsentis vitæ terminum crescunt. Hypocritarum vero opera, quia nequaquam sunt in occulto radicata, sæpe ante deficiunt, quàm præsens vita finiatur. Nam plerumque studio sacræ eruditionis insistunt, et quia hanc non præparandis meritis, sed promerendis fauoribus inquirunt, statim vt iudicium humanæ laudis arripiunt, et per hoc gratiam transitorij profectus assequuntur, tota mente sæcularibus curis inseruiunt, atque a sacra funditus eruditione vacuantur, et agendo post indicant, quantum temporalia diligant, qui sola prius æterna prædicabant. Plerumque autem assumptæ speciem maturitatis ostendunt, quiete silentij, longanimitate patientiæ, continentiæ virtute decorantur. Sed cum per hæc quæsiti culmen honoris attigerint, cumq. sibi iam reueren-
D tia a cunctis impenditur, protinus se in lasciuiam voluptatis fundunt, et bona se non ex corde tenuisse ipsi sibi testes sunt, qui hæc cito dimiserunt. Nonnumquam vero aliqui quæ possident tribuunt, atque indigentibus cuncta largiuntur, sed tamen ante vitæ terminum, auaritiæ prurigine accensi, aliena appetunt, qui sua largiri videbantur, et pertinaci post crudelitate ambiunt quod ficta prius pietate reliquerunt. Vnde et recte nunc dicitur: [Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit.] Iuxta carnalem quippe intellectum et iusti herba sunt, Propheta attestante, qui ait: Omnis caro fenum. Sed ante omnes herbas arescere scirpus dicitur, *Esa. 40. b* quia iustis in bono suo permanentibus, a viriditate assumptæ rectitudinis hypocritarum vita siccatur. Arescunt herbæ etiam reliquæ, quia iustorum opera cum carnis vita deficiunt. Sed herbarum ariditatem scirpus præuenit, quia priusquam de carne hy-
E pocrita transeat, ea, quæ in se ostenderat virtutum facta, derelinquit. De quibus etiam bene per Psalmistam dicitur: Fiant sicut fenum ædificiorum, quod priusquam euellatur, exaruit. *Psal. 128.* Fenum quippe ædificij in alto nascitur, sed nequaquam pingui radice solidatur: quia et hypocrita summa quidem agere cernitur, sed non in eis ex cordis puritate roboratur. Quod nimirum fenum et non euulsum citius arescit: quia videlicet hypocrita, et in præsenti adhuc vita subsistit, et iam sanctitatis opera quasi viriditatis speciem amittit. Quia enim sine intentione rectæ cogitationis bona studuit agere, hæc amittens, indicat se sine radice floruisse. Sed Baldath, sicut prædiximus, cui scirpum vel carectum comparet illico aperit, cum subiungit: [Sic viæ omnium, qui obliuiscuntur Deum, et spes hyprocritæ peribit.] Quid enim in cunctis suis operibus hypocrita sperat, nisi honoris reuerentiam, gloriam laudis, a melioribus metui, sanctus ab omnibus vocari? Sed permanere spes hypocritæ non valet, quia æternitatem non

non quærens fugit quod tenet. Nequaquam quippe mentis eius intentio in illa gloria figitur, quæ sine fine possidetur: sed cum transitorijs fauoribus inhiat, perdit, percipiendo quod laborat, Veritate attestante, quæ ait: Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Sed hæc spes recipiendæ mercedis diu teneri non potest, quia pro ostensis operibus honor tribuitur, sed vita ad terminum vrgetur: laudes resonant, sed ad finem cum laudibus tempora festinant: et quia nequaquam animus in æternitatis amore radicatur, cum ipsis profecto rebus, quas diligit, labitur. Nemo namque valet mobilia diligere, et ipse immobilis stare. Qui enim transeuntia amplectitur, eo ipso ad cursum ducitur, quo decurrentibus implicatur. Dicat ergo: Et spes hypocritæ peribit: quia humana laus, quam magnis laboribus appetit, impulsa temporum momentis decurrit. Bene autem subditur: A

Matt. 6. a

Quòd vili pretio opus magnum vendit, qui ideo in laboribus continentiæ seruit, vt laus ei ab hominibus impendatur, et cum tempus retributionis aduenerit, hac, quæ modo placet insania, in tormentis positis displicebit. Caput XXV. B

NOn ei placebit vecordia sua.] Magna quippe vecordia est, laboriosa agere, et auræ laudis inhiare, forti opere præceptis cælestibus inseruire, sed terrenæ retributionis præmium quærere. Vt enim ita dixerim, qui pro virtute, quam agit, humanos fauores desiderat, rem magni meriti vili pretio venalem portat. Vnde cæli regnum mereri potuit, inde nummum transitorij sermonis quærit. Vili ergo pretio opus vendit, quia magna
29. impendit, sed minima recipit. Quibus itaque hypocritæ similes, nisi fecundis & neglectis vitibus existunt? quæ per vbertatem fructum proferunt, sed nequaquam per studium a terra subleuantur. Quod pingues palmites germinant, errantes bestiæ conculcant, et quo hoc vberius aspiciunt, proiectum in infimis, auidius consumunt: quia nimirum hypocritarum opera, dum clara monstrantur, quasi pinguia prodeunt: sed dum humanas laudes appetunt, quasi in terra deferuntur. Quæ huius mundi bestiæ, maligni scilicet spiritus comedunt, quia hæc ad vsum perditionis inflectunt, tantoq. ardentius rapiunt, quanto et magna clarius innotescunt. Vnde bene per Prophetam dicitur: Culmus stans, non est in eo germen, et non faciet farinam, quod etsi fecerit, alieni comedent eam. Culmus quippe germen non habet, cum vita meritis virtutum caret. Farinam culmus non facit, cum is, qui in præsenti sæculo proficit, nil subtilitatis intelligit, nullũ boni operis fructum reddit. Sed sæpe et cum fecerit farinam, hanc alieni comedunt: quia et cum bona opera hypocritæ ostendunt, de his malignorum spirituum vota satiantur. Qui enim per hæc placere Deo non appetunt, nequaquam agri Dominum, sed alienos pascunt. Fecundo itaque hypocrita et neglecto palmiti similis, seruare fructum non valet, quia botrus boni operis in terra iacet. Sed tamen hac ipsa vecordia sua pascitur, quia pro bono opere a cunctis honoratur: cæteris præeminet, subiectas hominum mentes tenet, maioribus locis attollitur, fauoribus nutritur. Hæc vero ei sua vecordia placet interim, sed non placebit: quia cum retributionis tempus aduenerit, in pœna displicebit, quòd vecors fuit. Tunc se stulte egisse intelligit, cum pro delectatione laudis, sententiam diuinæ correptionis acceperit. Tunc se vecordem fuisse considerat, cum se pro temporali, quam percepit, gloria, perpetua tormenta castigant. Tunc veram scientiam supplicia aperiunt: quia per hæc profecto colligitur nihil fuisse omnia, quæ transire potuerunt. Vnde & recte subditur: C D

Osea. 8. b

Quòd ad flatum mortis quasi ad venti vehementis impetum, hypocritarum textura rumpatur, et hi, qui crucem in angaria portant, Christo non commoriantur. Caput XXVI.

ET sicut tela aranearum fiducia eius.] Bene hypocritarum fiducia, aranearum telis similis dicitur, quia omne, quod ad obtinendam gloriam exudant, ventus vitæ mortalis dissipat. Nam quoniam æterna non quærunt, bona temporalia cum tempore amittunt. Pensandum quoque est, quòd fila araneæ per ordinem ducunt, quia sua hypocritæ quasi sub discretione opera disponunt. Aranearum tela studiose texitur, sed subito venti flatu dissipatur: quia quidquid hypocrita cum labore peragit, aura humani fauoris tollit, et dum in appetitu laudis opus deficit: quasi in venti labor euanescit. Sæpe namque et vsque ad præsentis vitæ terminum, hypocritarum facta perdurant, sed quia per hæc auctoris laudem non quærunt, bona ante Dei oculos numquam fuerunt. Plerumque enim, vt prædiximus, sacræ legis eruditione fulciuntur, doctrinæ verba proferunt: omne quod sentiunt, testimonijs accingunt: nec tamen per hæc vitam audientium, sed proprios fauores quæ- E

tunt,

A runt, quia nec proferre alia nouerunt, nisi quæ auditorum corda ad rependendas laudes excitent, non autem ad lacrymas accendant. Mens quippe concupiscentijs exterioribus occupata, igne diuini amoris non calet, et idcirco ad supernum desiderium inflammare auditores suos nequeunt verba, quæ frigido corde proferuntur. Neque enim res, quæ in seipsa non arserit, aliud accendit. Vnde fit plerumque vt hypocritarum dicta et audientes non erudiant, et eosdem ipsos, qui ea proferunt, elatos laudibus deteriores reddant. Attestante etenim Paulo: Scientia inflat, charitas vero ædificat. Quem enim charitas ædificando non erigit, scientia inflando peruertit. Plerumque se hypocritæ mira abstinentia affligunt, omne robur corporis atterunt, et quasi carnis vitam funditus in carne viuentes extinguunt, sicq. per abstinẽtiam morti appropiant, vt pene quotidie morientes viuant. Sed ad hæc humanos oculos quærunt, admiratio- 30. 1.Cor.8.a

B nis gloriam expetunt, Veritate attestante, quæ ait: Exterminant facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes. Nam ora pallescunt, corpus debilitate quatitur, pectus interrumpentibus suspirijs vrgetur. Sed inter hæc, ab ore proximorum sermo admirationis quæritur, nihilq. tanto labore aliud, nisi æstimatio humana cogitatur. Quos nimirum bene Simon ille significat, qui Dominicæ passionis tempore in angaria crucem portabat, de quo scriptum est: Inuenerunt hominem Cyrenæum, venientem obuiam sibi, nomine Simonem, hunc angariauerunt, vt tolleret crucem Iesu. Quod enim per angariam agimus, non hoc ex studio amoris operamur. Crucem ergo Iesu in angaria portare, est afflictionem abstinentiæ pro alia quàm necesse est intentione tolerare. An non Iesu crucem portat in angaria, qui quasi ad præceptum Domini, carnem domat, sed tamen spiritalem patriam non amat? Vnde et Simon idem crucem portat, Matth.6.a Matth. 27. d Marc. 15. d

C sed nequaquam moritur: quia omnis hypocrita corpus quidem per abstinentiam afficit, sed tamen per amorem gloriæ, mundo viuit.

Quo contra per Paulum bene de electis dicitur: Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs et concupiscentijs. Cum vitijs quippe et concupiscentijs carnem crucifigimus, si sic gulam restringimus, vt iam de mũdi gloria nihil quæramus. Nam qui corpus macerat, sed honoribus anhelat, crucem carni intulit, sed mundo per concupiscentiam peius viuit: quia et sæpe per sanctitatis imaginem, locum regiminis indignus assequitur, quem nisi aliquid in se virtutis ostenderet, nullo percipere labore mereretur. Sed transit quod delectabiliter obtinet, et pœnaliter, quod sequitur, manet. Sanctitatis nunc fiducia in ore hominum ponitur: sed cum internus iudex secreta cordis examinat, testes vitæ exterius non quærit. Bene ergo dicitur: [Si- 31. Gal. 5. d

D cut tela aranearum fiducia eius:] quia apparente cordis teste, præterit omne quod exterius de humano fauore confidit. Vnde et adhuc apte subiungitur:

Quòd instabilis sit domus, quæ Christum non habet in fundamento, et quid sit, quòd fatuæ virgines oleum mendicant. Cap. XXVII.

INnitetur super domum suam, et non stabit.] Sicut domus exterioris conuersationis, est ædificium, quod inhabitat corpus: ita domus nostræ cogitationis, est res quælibet, quam per dilectionem inhabitat animus. Omne quippe, quod diligimus, quasi in hoc quiescentes habitamus. Vnde Paulus, quia in supernis cor fixerat, in terra quidem positus, sed tamen a terra extraneus, dicebat: Nostra conuersatio in cælis est. Mens itaque hypocritæ nihil aliud in omne, quod agit, nisi opinionis suæ gloriam Philip. 3. d

E cogitat, nec curat quo post per meritũ ducitur, sed quid interim dicatur. Domus ergo eius, est delectatio fauoris, quam quasi quietus inhabitat: quia per cuncta sua opera ad hanc se intra animum reclinat. Sed stare domus hæc non valet: quia laus cum vita præterit, et humanus fauor in iudicio non subsistit. Vnde et fatuæ virgines, quæ oleum in vasis non sumpserant, quia in alienis scilicet vocibus gloriã, et non in suis conscientijs habebant, turbatæ per sponsi præsentiam, dicunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur. Oleum quippe a proximis petere, est gloriam boni operis, a testimonio alieni oris implorare. Mens etenim vacua, cum cunctis suis laboribus nihil se intus tenuisse inuenerit, testimonium foras quærit. Ac si aperte fatuæ virgines dicant: Cum nos repelli sine retributione conspicitis, dicite in nostro opere quid vidistis? Sed frustra tunc hypocrita super hanc domum laudis innititur, quia nihil ei in iudicio attestatio humana suffragatur, quia eandem laudem, quam post in testimonium Matth.25.a 32

ſtimonium exigit, prius in munere recepit. Vel certe ſuper domum ſuam hypocrita A innititur, cum vanis fauoribus deceptus, quaſi de fiducia ſanctitatis eleuatur. Multa quippe hypocritæ in occulto mala faciunt, quædam vero bona in publico. Cumq. ex bonis patentibus laudes recipiunt, ab occultis malis conſiderationis oculos auertunt, talesq. ſe æſtimant, quales foris audiũt, non quales intus nouerũt. Vnde fit plerumque vt ad ſupernum quoque iudicium cum fiducia veniant, quia tales ſe apud internum arbitrum credunt, quales ab hominibus foris habebantur. Sed ſtare domus hypocritæ non valet, quia in terrore diſtricti examinis, omnis anteactæ fiducia ſanctitatis cadit. Cumq. ſibi oris alieni teſtimonia deeſſe cognouerit, ad ſua ſe opera enumeranda conuertit. Vnde et adhuc ſubditur: [Fulciet eam, et non conſurget.] Hoc namque, quod per ſe ſtare non valet, fulcitur vt ſtet: quia cum vitam ſuam hypocrita labefactari in iudicio conſpicit, hanc fulciendo ſtatuere operum enumeratione contendit. An non B laudis ſuæ habitaculum hinc inde fulciunt, qui acta ſua, vt præfati ſumus, in iudicio enumerantes dicunt: Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, et in
Matth. 7. e nomine tuo dæmonia eiecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Sed domus laudis tot allegationibus fulta, minime conſurgit, quia protinus iudex dicit: Numquam noui vos, diſcedite a me qui operamini iniquitatem. Et ſciendum eſt, quia hoc, quod ſurgit, ab infimis ad ſuperiora ſe erigit. Domus ergo hypocritæ ſurgere non valet: quia per omne quod iuxta præcepta cæleſtia agere potuit, a terra numquam animum leuauit. Iure igitur tunc nequaquam ad præmium retributionis erigitur, quia per hoc, quod nunc exhibet, in appetitu temporalis gloriæ iacet.

Quòd illuceſcente ſole iuſtitiæ, ſicci erunt et aridi hypocritæ, qui virides videntur et humecti. Cap. XXVIII. C

33 SEd quia vita hypocritæ ſcirpi appellatione ſignata, qualiter in iudicio reprobetur audiuimus: priuſquam diſtrictus iudex appareat, qualis ab hominibus habeatur audiamus. Sequitur: [Humectus videtur ſcirpus, antequam veniat ſol.] Sæpe in in ſacro eloquio Dominus, ſolis appellatione figuratur, ſicut per Prophetam dicitur:
Mala. 4. a Vobis autem, qui timetis nomen Domini, orietur Sol iuſtitiæ et ſicut repulſi in iudicio
Sap. 5. a impij dicere in ſapientiæ libro deſcribuntur: Errauimus a via veritatis, et lumen iuſtitiæ non luxit nobis, et ſol non eſt ortus nobis. Ante ſolem igitur ſcirpus humidus cernitur, quia priuſquam diuina diſtrictio in iudicio cadat, omnis hypocrita infuſum ſe ſanctitatis gratia oſtendat: quaſi virens aſpicitur, quia iuſtus æſtimatur: honoris locum obtinet: de gloria ſanctitatis pollet: a cunctis veneratio defertur: opinio D laudis extenditur. Scirpus itaque iſte in nocte humidus eſt, ſole autem veniente, ſiccatur: quia nimirum hypocrita in tenebris vitæ præſentis, ſanctus ab omnibus creditur, ſed cum diſtrictus iudex venerit, quàm ſit iniquus apparebit. Dicat ergo: [Humectus videtur, antequam veniat ſol:] quia virentem ſe nunc humanis oculis exhibet, ſed in calore tunc diuini iudicij areſcet. Sequitur: [Et in ortu ſuo, germen eius egreditur.] Herba qualibet naſcendo prius a terra producitur, aura et æſtibus tangitur, ſole ac pluuijs nutritur: et tunc demum ad proferendum ſui ſeminis germen aperitur. Scirpus vero cum flore ſuo naſcitur, moxq. dum a terra ſurgit, ſui ſecum ſeminis germen producit. Bene ergo per herbas reliquas ſanctus quilibet, per ſcirpum vero hypocrita deſignatur: quia iuſti viri priuſquam in opere ſanctæ conuerſationis oriantur, huius vitæ hiemem tolerant, eosq. grauium perſecutio- E num æſtus fatigant. Sed cum recta faciunt, nequaquam hic ſuæ rectitudinis remunerationem quærunt. Cum vero a præſentis mundi laboribus exeunt, ad æternam patriam venientes, expectata retributione perfruuntur. At contra hypocrita, quia mox vt in bono opere naſcitur, præſentis mundi recipere gloriam conatur, quaſi ſcirpi more cum germine oritur. Qui pro eo, quòd bene viuere incipit, quærit ſtatim, vt a cunctis honoretur. Germen itaque in ortu, eſt remuneratio in inchoatione. Sæpe namque nonnulli apertæ prauitatis vias deſerunt, ſanctitatis habitum ſumunt, moxq. vt prima limina bene viuendi contigerint, obliti qui fuerint, affligi iam per pœnitentiam de conſummatis nequitijs nolunt: laudari autem de inchoata iuſtitia appetunt, præeſſe ceteris etiam melioribus concupiſcunt. Quos plerumque dum iuxta votum præſens proſperitas ſequitur, multo quàm prius fuerant, de ſanctitatis habitu

A habitu peiores fiunt. Nam rebus multiplicibus occupati, atque ipsa occupatione confisi, non solum perpetrata minime deplorant, sed adhuc quæ deplorentur exaggerant.

Quid sit non operari in primogenita bouis, et lignorum auferre præputia. *Caput XXIX.*

QVi enim mundum deserunt, ad exteriora officia prouehi non debent, nisi per hu- 34
militatem diutius in eiusdem mundi contemptu solidentur. Citius namque bo-
na depereunt, quæ hominibus ante tempus innotescunt: quia et arbusta plantata,
priusquam fixa radice coalescant, si manus concutiens tangit, arefacit. At si in altum
radix figitur, et terræ humoribus conspersa solidatur, hæc et manus impellit, sed non
lædit: hæc et ventorum flatus inflectendo concutiunt, sed non euertunt. Ne ergo erua-
tur vita cœpti operis, diu ac robuste in alto humilitatis figenda est radix cordis: vt
B cum ab humano ore, detractionis aura vel fauoris flauerit, etsi in quamlibet partem
vtcumque incuruat, animum funditus non euellat: sed ad statum suum protinus post
inflectionem redeat, si apud se fortis in radice perdurat. Quid in rebus excrescentibus
pariete surgente robustius? Qui tamen si dum construitur, impellatur, statim sine la-
bore destruitur: si autem per spatium temporis ab humore suo exiccari permittitur,
sæpe et arietum ictibus minime quassatur. Sic sic videlicet bona nostra et intempe-
stiue manifestata depereunt, et diutius occultata solidantur: quia humanæ occupa-
tionis manus cum incipientem conuersationis nostræ vitam contigerit, quasi recen-
tem parietem impellit, eamq. facile destruit, quia adhuc humorem infirmitatis pro-
priæ non amisit. Cum vero in longa quietis suæ adiectione se animus comprimit,
quasi more exiccati parietis, contra ictus obdurescit, et confractum protinus resilit,
C omne, quod solidum impactum fuerit. Hinc est, quòd vitam inchoantium Moyses hu-
manis occupationibus exerceri prohibuit, dicens: Non operaberis in primogenito Deut. 15.d
bouis, et non tondebis primogenita ouium. In primogenito quippe bouis operari,
est bonæ conuersationis primordia in exercitio publicæ actionis ostendere. Ouium
quippe primogenita tondere, est ab occultationis suæ tegmine, humanis oculis in-
choantia bona opera nostra denudare. In primogenito ergo bouis operari prohi-
bemur, atque a primogenitis ouium detondendis compescimur: quia etsi quid ro-
bustum incipimus, exercere hoc in aperto citius non debemus. Et cum vita nostra
simplex quid atque innocuum inchoat, dignum est, vt secreti sui velamina non re-
linquat, ne nudum hoc humanis oculis quasi subducto vellere ostendat. Ad sola 35
ergo diuina sacrificia boum primogenita ouiumq. proficiant, vt quidquid forte, sim-
D plex, innocuumq. incipimus, hoc ad honorem intimi iudicis, in ara cordis immole-
mus. Quod ab illo proculdubio tanto libentius accipitur, quanto et ab hominibus
occultatum, nulla laudis appetitione maculatur. Sæpe autem nouæ conuersatio-
nis primordia adhuc ex carnali vita sunt commixta: et idcirco innotescere citius non
debent, ne cum laudantur bona, quæ placent, deceptus laude sua animus deprehende-
re in eis nequeat mala, quæ latent. Vnde recte rursum per Moysen dicitur: Quan- Leu. 19.e
do ingressi fueritis terram, quam ego daturus sum vobis, et plantaueritis in ea li-
gna pomifera, auferetis præputia eorum. Poma, quæ germinant, immunda erunt
vobis, nec edetis ex eis. Ligna quippe pomifera, sunt opera virtutibus fecunda.
Præputia itaque lignorum auferimus, cum de ipsa inchoationis infirmitate suspe-
cti, primordia nostrorum operum non approbamus. Poma autem, quæ germinant,
E immunda ducimus, nostrisq. esibus non aptamus: quia cum primordia boni lau-
dantur operis, dignum est, vt hoc animum non pascat operantis, ne dum acce-
pta laus suauiter carpitur, fructus operis intempestiue comedatur. Qui ergo in-
choatæ virtutis, ab humano ore laudem receperit, quasi plantati ligni ante tempus
pomum comedit. Hinc per Psalmistam Veritas dicit: Vanum est vobis ante lucem Psal. 126.
surgere, surgite postquam sederitis. Ante lucem quippe surgere, est prius quàm
claritas æternæ retributionis appareat, in præsentis vitæ nocte gaudere. Sedendum
ergo prius est, vt post recte surgamus: quia quisquis nunc sese sponte non humiliat,
nequaquam hunc sequens gloria exaltat. Quod ergo illic ante lucem surgere,
hoc hic hypocritæ in ortu est germen proferre: quia humanas laudes desiderans,
vbi ad opus bonum nascitur, ibi mox appetit, vt gloriam retributionis assequatur.
An non in ortu suo hi germen protulerant, de quibus Veritas dicebat: Amant primos
discubitus

Luc. 20. g Marc. 12. d discubitus in conuiuijs et primas cathedras in synagogis et salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi? Pro eo ergo quòd bene agere incipiunt, quia honorem consequi ab hominibus conantur, quasi scirpi more ab ortu suo cum germine exurgunt. Hi nimirum cùm recta operari appetunt, prius mente solicita eiusdem operis sui testes quærunt, et tacita cogitatione pertractant: si sunt qui gerenda videant, si digne hæc eloqui, qui viderint, possint. Si vero eorum facta nullum fortasse hominum contingat aspicere, hæc se procul dubio æstimant perdidisse, et interni arbitri oculos quasi absentes deputant: quia ab eo vicem sui operis recipere in posterum recusant. Et quoniam cum rectum quod hypocrita egerit, videri a multis quærit, bene adhuc de hoc scirpo subiungitur. [Super aceruum petrarum radices eius densabuntur, et inter lapides commorabitur.] Quid enim radicum nomine, nisi latētes cogitationes accipimus, quæ in occulto prodeunt, sed in ostensione operum per apertum surgunt, sicut, et de verbi semine per Prophetam dicitur: Et B
Isaia. 37. f hoc quod saluatum fuerit de domo Iuda, et quod reliquum est, mittet radicem deorsum, et faciet fructum sursum. Radicem quippe deorsum mittere, est cogitationem bonam in abditis multiplicare. Fructum vero sursum facere, est per efficaciam operis, recta, quæ cogitauit, ostendere. Lapidum vero nomine, in sacra scriptura homines designantur: sicut
Isa. 54. c sanctæ Ecclesiæ per Isaiam dicitur: Ponam iaspidem propugnacula tua, et portas tuas in lapides sculptos. Qui eosdem lapides quid dixisset, aperuit, cum subiungit: Vniuersos filios tuos doctos a Domino. Et sicut admonente Petro apostolo, dicitur: Et vos tamquā lapides
1. Pet. 2. a viui superædificamini domus spiritales. Hoc itaque loco quia lapides dicti sunt, sed tamen viui minime dicūtur, nuda appellatione lapidū, permixti possunt reprobi et electi figurari.

Quòd in suam destructionem laborant, qui nuncijs regis Babylonis bona, quæ agunt, quasi diuitias congregatas ostendunt. Caput XXX. C

36. Scirpus itaque iste, qui inter lapides commoratur, super aceruum petrarū radices densat: quia omnis hypocrita cogitationes suas in exquirenda hominū admiratione multiplicat. Per omne enim, quod hypocritæ faciūt, quia occultis cogitationibus laudes hominum requirunt, quasi radices scirpi in aceruum petrarum mittunt. Operaturi quippe laudes suas cogitant, laudati autem has secum taciti in cogitationibus versant. Gaudent se præcipuos in humana æstimatione clatuisse. Cumq. inflati fauoribus apud semetipsos intumescunt, sæpe mirantur taciti etiam ipsi quod sunt. Videri quotidie semetipsis altiores cupiunt, ac miris inuentionibus in opere excrescunt: quia sicut virtus humilitatis omne vitium eneruat, sic arrogantia roborat. Cogit namque mentem iuuenescere, et contra vires valere: quia et quod negat vigor valetudinis, amor imperat laudis. Vnde et factis D suis, vt diximus, arbitros inquirunt. Si vero eorum operi testes deesse contingat, narrant ipsi, quæ gesserint. Cumque efferri fauoribus cœperint, sæpe eisdem suis operibus, quæ egisse se referunt, mentiendo aliquid adiungunt. Cum vero et vera dicunt, hæc dicendo aliena faciunt: quia quæsitis remunerati fauoribus, ab eorum intima retributione vacuantur. In eo enim, quòd bona sua patefaciunt, ostendunt malignis spiritibus, quasi insidiantibus hostibus, quæ prædentur. Quorum profecto vitam illa cunctis notissima Ezechiæ culpa figurauit, qui postquam vna prece, et sub vnius noctis spatio, centum octoginta quinque millia hostium angelo feriente prostrauit: postquam occasui proximum ad altiora cæli spatia solem reduxit: postquam vitam propinquante iam termino coartatam, in tempora longiora protelauit: susceptis Babylonici regis nuncijs, bona omnia, quæ possidebat,
4. Reg. 20. d ostendit: sed Prophetæ voce protinus audiuit: Ecce dies venient, et auferentur omnia, quæ E in domo tua sunt, in Babylonem: non relinquetur quidquam, dicit Dominus. Sic sic nimirum hypocritæ, postquam magnis virtutibus excrescunt, quia cauere malignorum spirituum insidias negligunt, et celari in eisdem virtutibus nolunt, bona sua ostendendo,
37. hostium faciunt: et prodentes subito amittunt, quidquid diutius studentes operantur.
Psal. 77. Hinc per Psalmistam dicitur: Tradidit in captiuitatem virtutes eorum, et pulchritudines eorum, in manus inimici. Virtus quippe et pulchritudo arrogantium, inimici manibus traditur: quia omne bonum, quod per concupiscentiam laudis ostenditur, occulti aduersarij iuri mancipatur. Hostes namque ad rapinam prouocat, qui suas eorum notitiæ diuitias denudat. Quousque enim ab æternæ patriæ securitate disiungimur, per latronum insidiantium iter ambulamus. Qui ergo in itinere deprædari formidat, abscondat necesse est bona, quæ portat. O miseri qui affectantes laudes hominum, in semetipsis dissipant fructus la-

A ctus laborum: cumq. se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt. Quos nimirum maligni spiritus cum ad iactantiam prouocant, eorum, sicut diximus, opera captiuantes denudant. Vnde sub cuiusdam gentis specie, antiquorū hostium malitiam signans, per Prophetam Veritas dicit: Posuit vineam meam in desertū, decorticauit ficum meam, nudans expoliauit eam, albi facti sunt rami eius. Insidiantibus quippe spiritibus, Dei vinea in desertum ponitur, cum plena fructibus anima, humanæ laudis cupiditate dissipatur. Ficum Dei gens ista decorticat, quia seductam mentem in fauoris appetitum rapiens, quo hanc ad ostentationem pertrahit, tegmen ei humilitatis tollit, eamq. nudans expoliat, quia quousque in bonis suis absconditur, quasi proprij tegminis cortice vestitur. Cum vero mens hoc, quod egerit, videri ab alijs concupiscit, quasi expoliata ficus eum qui se texerat corticem amisit. Vbi apte subditur: Albi facti sunt rami eius, quia ostensa humanis oculis eius opera candescunt, de sanctitate nomen sumitur, cum recta actio diuulgatur. Sed quoniam subducto cortice, rami fici huius arescunt, solerter intuendum est: quia facta arrogantium, humanis oculis ostensa, vnde placere appetunt, inde siccantur. Mens itaque quæ per iactantiam proditur, decorticata recte ficus vocatur: quia et candida est per hoc, quod cernitur, et siccitati proxima per hoc, quod tegmine corticis nudatur. Intus ergo sint seruanda quæ agimus, si ab interno arbitro vicem recipere nostri operis expectamus. Hinc est enim quòd per Euangelium Veritas dicit: Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito: et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Hinc est quòd de electorum Ecclesia per Psalmistam dicitur: Omnis gloria eius filiæ regum ab intus. Hinc Paulus ait: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Filia quippe regum Ecclesia, quæ in bono est in opere spiritalium principum prædicatione generata, gloria intus habet: quia hoc, quod agit, in ostentationis iactantia non habet. Gloriam suam Paulus testimonium conscientiæ memorat, quia fauores oris alieni non appetens, vitæ suæ gaudia extra semetipsum ponere ignorat. Occultanda sunt ergo quæ agimus, ne hæc in huius vitæ itinere incaute portantes, latrocinantium spirituum incursione perdamus. Et tamen Veritas dicit: Videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrū, qui in cælis est. Sed aliud est profecto, cum in ostensione operis, gloria quæritur largitoris, aliud cum laus priuata concupiscitur de dono largientis. Vnde et rursus in Euangelio hæc eadem Veritas dicit: Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Opus ergo nostrum cum hominibus ostenditur, in cordis prius examinatione pensandum est, per eiusdem ostensionis studiū quid quæratur. Si enim dantis gloriam quærimus, etiam publica nostra opera, in conspectu illius occulta seruamus. Si vero per hæc nostram laudē concupiscimus, foras ab eius conspectu iam fusa sunt, etiam si a multis ignorentur. Sed valde perfectorum est, sic ostēso opere, Auctoris gloriam quærere, vt de illata laude priuata nesciāt exultatione gaudere. Tūc solum namque innoxie hominibus laudabile opus ostenditur, cum per despectum mentis veraciter laus impensa calcatur. Quam quia infirmi quique perfecte contemnendo non superant, restat necesse est, vt bonum hoc, quod operantur, abscondant. Sæpe enim ab ipso ostēsionis exordio, propriam laudem quærunt, sæpe vero in ostensione operis, Auctoris patefacere gloriam cupiunt, sed excepti fauoribus, in laudis propriæ cupiditatem rapiuntur: cumq. semetipsos diiudicare interius negligunt, sparsi exterius ignorant quod agunt, eorumq. opus suæ elationi militat, atque hoc se impendere obsequio largitoris putant. Scirpus ergo inter lapides commoratur, quia ibi hypocrita stat, vbi mentis suæ intentionem solidat. Nam cum attestationem percipere multorum ambit, quasi in lapidum collectione subsistit. Sed iste hypocrita scirpi appellatione signatus, cum corpus abstinentia domat, cum largiendo quæ possidet, studio pietatis exudat, cum notitia sacræ legis eruditur, cum verbo prædicationis vtitur: quis hunc tanta plenū largitate conspiciens, a gratia æstimet largitoris alienū? Et tamen superna dispensatio largitur huic dona operis, et fortē denegat hereditatis: operandi munera cumulat, et tamen vitam operantis ignorat: quia cum perceptū munus ad laudem propriam trahitur, in conspectu lucis intimæ vmbra elationis obscuratur. Vnde et bene subditur: [Si absorbuerit eū de loco suo, negabit eum, et dicet: Non noui te.] De loco sua hypocrita absorbetur, cum a præsentis vitæ fauoribus, morte interueniēte, separatur. Sed hunc absorptū internus arbiter negat, seq. eum nescire denunciat: quia simulatoris vitam iuste reprobādo veritas ignorat, nec recognoscit eius bona, quæ egit, quia hæc ex recta intentione non protulit. Vnde et fatuis virginibus in iudicium veniens dicit: Amen dico

Marginalia: B, C, D, E (section letters); *Iohe. 1. b* (= Ioel 1); *Matt. 6. a*; *Psal. 44.*; *2. Corin. 1. c*; 38.; *Matt. 5. b*; *Ibidem. a*; *Matth. 25. b*

dico vobis, nescio vos. In quibus dum mentis corruptionem considerat, carnis etiam incorruptionem damnat. Sed vtinam hypocritis sua perditio sola sufficeret, et nequaquam peruersa eorum studia ardenter alios ad vitam duplicitatis instigarent. Hoc nãque vniuscuiusque proprium esse solet, vt qualis ipse fuerit, tales sibi coniungi et alios velit, diuersitatem vitæ refugiat, atque hoc imitandum imprimat quod amat. Vnde et apud hypocritarum sensum simplicitas omnis in crimine est. Apertas quippe mentes diiudicant, et puritatem cordis, hebetudinem appellant, omnesq. quos sibi adhærere cupiunt, a simplicitatis itinere diuertunt, et quasi expulsa insipiētia, eos erudisse se æstimant, in quibus puritatem mentis, id est, arcem sapientiæ debellant. Quia vero non solum ex sua peruersitate hypocrita, sed adiuncta etiam sequacium perditione reprobatur, postquam non cognosci a iudice dicitur, recte protinus subinfertur: [Hæc est enim lætitia viæ eius, vt rursum de terra alij germinentur.] Ac si aperte diceretur: Veniente iudice, nequaquā cognoscitur, sed multipliciter supplicia recipit: quia eo latius in sua iniquitate lætatus est, quo et in alijs mala propagauit. Cui enim hic non sufficit iniquitas propria, torqueatur illic necesse est, etiam ex merito reatus alieni. Nunc itaque simulatores gaudeant, et humana iudicia se obtinuisse glorientur. Despiciatur iustorum simplicitas: atque a calliditate duplicium fatuitas vocetur. Cui despectus simplicium transit, citius duplicium gloria percurrit. Vnde et apte subiungitur: A B

Quòd serui Dei, quorum vita nunc æstimatur insania, in nouissimo ridebunt, quando introibunt in gaudium Domini sui. *Caput XXXI.*

Deus non proijciet simplicem, nec porriget manum malignis.] Quia nimirum districtus in iudicio apparens, et despectum simplicium glorificando erigit, et malignorum gloriam reprobando confringit. Maligni enim vocātur hypocritæ, qui bona non bene faciunt, et recta quæ agere videntur, sub studio laudis operantur. Manum vero cui porrigimus, hunc videlicet ab imis eleuamus. Malignis ergo Deus manum non porrigit: quia quærentes terrenam gloriam in imo derelinquit, et quamlibet recta videantur esse quæ agunt, hos ad gaudia superna non prouehit. Vel certe ideo maligni appellantur hypocritæ, quia benignitatem erga proximos ostendunt, et dolos suæ iniquitatis operiunt. Per omne namque, quod vel faciunt, vel loquuntur, simplicitatem exterius exhibent, sed subtilitate interius duplicitatis callent: puritatem superficie simulant, sed semper malitiam sub specie puritatis occultant. Quos contra bene per Moysen dicitur: Non indues vestem ex lana, linoq. contextam. Per lanam quippe simplicitas, per linum vero subtilitas designatur. Et nimirum vestis quæ ex lana linoq. conficitur, linum interius celat, lanam in superficie demonstrat. Vestem ergo ex lana linoq. contextā induit, qui in locutione vel actione, qua vtitur, intus subtilitatem malitiæ operit, et simplicitatem foris innocentiæ ostendit. Quia enim sub puritatis imagine deprehendi calliditas non valet, quasi sub lanæ grossitudine linum latet. Bene autem post reproborum supplicia, iustorum remuneratio demonstratur, cum protinus subditur: [Donec impleatur os tuū risu, et labia tua iubilo.] Os quippe iustorum tunc risu replebitur, cum eorū corda finitis peregrinationum fletibus, æternæ lætitiæ exsultatione satiabūtur. De hoc risu discipulis Veritas dicit: Mundus gaudebit, vos autem contristabimini: sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Et rursum: Videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. De hoc risu sanctæ Ecclesiæ Salomon ait: Ridebit in die nouissimo. De hoc iterum dicit: Timenti Dominum, bene erit in extremis. Non autem tunc risus erit corporis, sed risus cordis. Risus enim nunc corporis de lasciuia dissolutionis: nam risus cordis tunc de lætitia nascetur securitatis. Cum ergo electi homines implentur gaudio manifestæ contemplationis, quasi ad hilaritatem risus exiliunt in ore mentis. Iubilum vero dicimus, cum tantam lætitiam corde concipimus, quantam sermonis efficacia non explemus, et tamen mentis exultatio hoc, quod sermone non explicat, ore sonat. Bene autem os risu impleri dicitur, et labia iubilo: quia in illa æterna patria, cum iustorum mens in exultationem rapitur, lingua in cantum laudis eleuatur. Qui quoniam tantum vident, quantum dicere non valent, in risu iubilant: quia non explendo resonant quod amant. Donec autem dicitur, non quòd omnipotens Deus eousque malignos non subleuet, quousque electos suos in iubilationis gaudia assumat, ac si post a pœna eripiat, quos ante in culpa deserens damnat: sed quod hoc nequaquam vel ante iudicium faciat, cum dubium hominibus videri possit, an fiat. C D E

Deut. 22. a — Ioan. 16. d — Ibidem. e — Prou. 31. d — Eccli. 1. b

A fiat. Nam post electorum suorum iubilum, quia malignis manum non porrigat, ex ipsa iam districtione vltimi examinis constat. Sic namq. et per Psalmistam dicitur: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Non quòd a dextris Domini nequaquam Dominus sedeat, postquam inimicos illius feriens, eius potestati substernit: sed quod in æterna cunctis beatitudine præsidet, et priusquam rebellium suorum corda conculcet. In qua nimirum constat, quia subiectis hostibus sine fine et posterius regnat: sicut per Euangelium de Mariæ sponso dicitur: Et non cognouit eam donec peperit filium suum primogenitum: non quòd hanc post natiuitatem Dei cognouerit: sed quòd nequaquam illam contigit, etiam cum Conditoris sui matrem esse nesciuit. Nam quia eam contingere nequaquam valuit, postquam redemptionis nostræ ex eius vtero celebrari mysterium agnouit, de illo profecto tempore necesse erat; vt Euangelista testimonium ferret, de quo propter Ioseph ignorantiam dubitari potuisset. Sic itaque nunc dicitur: [Deus non proijciet simplicem, nec porriget manum malignis, donec impleatur risu os tuum, et labia tua iubilo.] Ac si aperte diceretur: Vitam simplicium nec ante iudicium deserit, et malignorum mentes percutere deferendo, nec priusquam appareat prætermittit: Nam quia sine fine reprobos cruciet, et electi eius in perpetuum postquam apparuerit, regnent, profecto dubium non est. Sequitur:

Psal. 109.

Matth. 1. d

B

Quòd in die iudicij reprobi erubescent, cum in illa mundi ruina quàm nunc laborauerint, tunc demum intelligent. Caput XXXII.

QVi oderunt te, induentur confusione.] Iustorum hostes in extremo examine confusio induit: quia cum transacta mala redundare sibi ante oculos mentis aspexerint,
C suus eos vndique reatus deprimens vestit. Ad pœnam hi quippe tunc factorum suorum memoriam tolerant, qui nunc quasi a sensu rationis extranei gaudentes peccant. Ibi vident quantum debuerint fugere, quod amauerunt: ibi conspiciunt quàm lugubre fuerit, quod nunc in culpa gratulantur. Tunc animum reatus obnubilat, et recordationis suæ iaculis ipsa se conscientia impugnat. Quis igitur digne penset, iniquorum confusio quanta tunc erit, quando et foris æternus iudex cernitur, et intus ante oculos culpa versatur? Qui ad hæc idcirco perueniunt, quia sola hic transeuntia dilexerunt. Vnde et apte mox subditur: [Et tabernaculum impiorum non subsistet.] Tabernaculum quippe construitur, vt ab æstu corpus et frigore defendatur. Quid itaque hoc loco tabernaculi nomine, nisi ædificatio terrenæ felicitatis exprimitur, per quam super se reprobi casura multiplicant, vt se a præsentis vitæ necessitatibus quasi ab æstu et imbribus defendant? Honoribus nam-
D que excrescere ambiunt, ne despecti videantur. Terrena aggregando exaggerant, ne inopiæ frigore tabescant. Contemnunt curare quod sequitur: et tota intentione satagunt, ne quid in præsentibus desit. Student nomen dilatare, ne lateant: et si cuncta ad desiderium suppetant, munitos se in omnibus et felices putant. Vbi ergo mentis habitationem construunt, ibi proculdubio tabernacula fixerunt. Aduersa impatienter perferunt, remisse in prosperis lætantur. Sola quæ adsunt cogitant, nec ad affectum cælestis patriæ vlla recordatione respirant. Gaudent sibi suppetere bona, quæ cupiunt, atque vbi carne requiescunt, ibi et mentem extinguendo sepeliunt: quia sæcularis curæ telo trucidati, terrenarum rerum aggerem, quem foris exquirendo multiplicant, hunc semper interius per cogitationem portant. At contra iusti nec oblata bona hic pro magno suscipiunt, nec illata mala valde pertimescunt: sed cum bonis præsentibus vtuntur, ventura mala metuunt: et cum
E de malis præsentibus gemunt, bonorum sequentium amore consolantur: sicq. temporali refouentur subsidio, sicut viator in stabulo vtitur lecto, pausat, et recedere festinat: quiescit corpore, sed ad aliud tendit mente. Nonnumquam vero et aduersa perpeti appetunt, in transitorijs prosperari refugiunt: ne delectatione itineris, a patriæ peruentione tardentur: ne gressum cordis in via peregrinationis figant, et quandoque ad conspectum cælestis patriæ sine remuneratione perueniant. Gaudent despici, nec dolent se necessitatibus affligi. Qui ergo contra præsentia se aduersa non muniunt, quasi contra æstus et pluuias habere tabernaculum nolunt. Vnde et Petrus iure reprehenditur, quia necdum mentis perfectione roboratus, veritatis claritate cognita, in terra figere tabernaculum conatur. Iusti itaque hic se construere negligunt, vbi peregrinos se et hospites nouerunt. Quia enim in proprijs gaudere desiderant, esse in alieno felices recusant. Iniusti autem quanto longius ab æternæ patriæ hereditate diuisi sunt, tanto in terra altius fundamenta cogitationis

Matth. 17. a
Marc. 9. a

figunt. Hinc est quòd ab ipso humanæ conditionis exordio, in electa prole Enoch septimus nascitur. Hinc est quòd Cain primum filium suum Enoch vocat, atque ex eius nomine ciuitatem, quam condidit, appellat. Enoch quippe dedicatio dicitur. Iniqui ergo se in primordijs dedicant: quia in hac vita, quæ ante est, cordis radicem plantant: vt hic ad votum floreant, et a sequenti patria funditus arescant. Ex iustis vero Enoch septimus oritur, quia eorum vitæ festa dedicatione in fine seruatur. Hinc est quod attestante Paulo, Abraam in casulis habitat: quia habentem fundamenta ciuitatem, quam supernus artifex construxit, expectat. Hinc est quòd Iacob greges ouium sequens humiliter graditur, atque huic Esau obuiam veniens, tumultu multiplicis comitatus eleuatur: quia nimirum et electi hic elationem non habent, et in bonis carnis reprobi læti tument. Hinc ad Israel Dominus dicit: Si elegeris vnum de populo terræ, et constitueris principem super te, non faciet sibi equos et equites. Et tamen primus rex ab eodem populo electus, repente vt culmen potestatis attigit, tria millia sibimet equites elegit, in elationem protinus prodijt, ad ædificationem percepti culminis erupit: quia foris restringere sub æqualitate non poterat, quod intus animus super cetero tumebat. Quasi munitum sibi diues ille tabernaculum construxerat, qui dicebat: Anima, habes multa bona reposita in annos multos: requiesce, comede, et bibe, et epulare. Sed quia eius tabernaculum in veritatis fundamento non subsistit, illico audiuit: Stulte, hac nocte repetunt animam tuam abs te: quæ autem parasti, cuius erunt? Bene ergo dicitur: Tabernaculum impiorum non subsistet: quia vitæ fugientis amatores, dum studiose se in præsentibus construunt, repente ad æternam pœnam rapiuntur.

Heb. 11. b — Gene. 33. a — Deut. 17. c — Luc. 12. c

A B C

LIBRI OCTAVI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER NONVS.

D

Caput primum.

PEruersæ mentes si semel ad studium contrarietatis eruperint, siue prauum, siue rectum quid a contradicentibus audiant, aduersis hoc responsionibus impugnant: quia cum persona per contrarietatem displicet, nec recta, quæ protulerit, placent. At contra bonorum corda, quibus in odium non venit persona, sed culpa, sic peruersa dijudicant, vt quæ recta dicuntur, assumant. Discernendis quippe contradicentium sensibus æquissimi arbitri resident, et sic male prolata respuunt, vt tamen approbent quæ ex veritate cognoscunt. Solet namque inter spinarum multitudinem, etiam de frugis semine spica succrescere. Cauta ergo manu operantis agendum est, vt dum spina tollitur, spica nutriatur: quatenus qui studet eradicare quod pungit, nouerit seruare quod reficit. Vnde et beatus Iob, quia Baldath Suite recte per iuquisitionem dixerat: Nunquid Dominus supplantat iudicium, aut Omnipotens subuertit quod iustum est? quia vera in hypocritas robustaq. protulerat, bene hæc et contra prauos generaliter prolata conspiciens, studium propriæ defensionis calcat, atque audita protinus approbat, dicens:

E

CAPVT

A

CAPVT NONVM B. IOB.

T respondens Iob, ait: Vere scio quòd ita sit, et quòd non iustificetur homo compositus Deo. Si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere ei vnum pro mille. Sapiens corde est, et fortis robore. Quis restitit ei, et pacem habuit? Qui transtulit montes, et nescierūt hi, quos subuertit in furore suo. Qui commouet terram de loco suo, et columnæ eius concutiuntur. Qui præ-
B cipit soli, et non oritur, et stellas claudit quasi sub signaculo. Qui extendit cælos solus, et graditur super fluctus maris. Qui facit arcturum et oriona et hyadas, et interiora Austri. Qui facit magna et incomprehensibilia et mirabilia, quorum non est numerus. Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligam. Si repente interroget, quis respondebit ei? Vel quis dicere potest: Cur ita facis? Deus cuius iræ nemo resistere potest, et sub quo curuantur qui portant orbem. Quantus ergo sum ego, vt respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo? Qui etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo: sed meum iudicem deprecabor. Et cum inuocantem me exaudierit, non credo quòd audierit vocem meam. In turbine enim
C conteret me, et multiplicabit vulnera mea, etiam sine causa. Non concedit requiescere spiritum meum, et implet me amaritudinibus. Si fortitudo quæritur, robustissimus est. Si æquitas iudicij, nemo audet pro me testimonium dicere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Si innocentem ostendero, prauum me comprobabit. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, et tædebit me vitæ meæ. Vnum est quod locutus sum, et innocentem et impium ipse consumit. Si flagellat, occidat semel, et non de pœnis innocentium rideat. Terra data est in manus impij, vultum iudicum eius operit. Quòd si non ille est, quis est ergo? Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt, et non viderunt bonum. Pertransierunt quasi naues poma portantes, sicut aquila volans ad escam. Cum dixero:
D Nequaquam ita loquar, commuto faciem meam, et dolore torqueor. Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti. Si autem et sic impius sum, quare frustra laboraui? Si lotus fuero quasi aquis niuis, et fulserint velut mundissimæ manus meæ: tamen sordibus intinges me, et abominabuntur me vestimenta mea. Neque enim viro, qui similis mei est, respondebo, nec qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri. Non est qui vtrumque valeat arguere, et ponere manum suam in ambobus. Auferat a me virgam suam, et pauor eius non me terreat. Loquar, et non timebo eum. Nec enim possum metuens respondere.

E *Quòd qui de vitæ perfectione se erigit, nec initium se habere ostendit.* *Caput II.*

VEre scio, quòd ita sit, et quòd non iustificabitur homo compositus Deo.] Homo quippe Deo non compositus, iustitiam percipit, compositus amittit: quia quisquis se auctori bonorum comparat, bono se, quod acceperat, priuat. Qui enim accepta bona sibi arrogat, suis contra Deum donis pugnat. Vnde ergo despectus erigitur, dignum est vt erectus inde destruatur. Sanctus autem vir, quia omne virtutis nostræ meritum esse vitium conspicit, si ab interno arbitro districte iudicetur: recte subiungitur: [Si voluerit contendere cum eo, non poterit responderi ei vnum pro mille.] In scriptura sancta millenarius numerus pro vniuersitate solet intelligi. Hinc etenim Psalmista ait: Verbi, quod mādauit in mille generationes: cum profecto constet quòd *Psal. 104.* ab ipso mundi exordio vsque ad Redemptoris aduentum, per Euangelistam non amplius quàm septuaginta et septem propagines numerentur. Quid ergo in millenario

numero, nisi ad proferendam nouam sobolem, perfecta vniuersitas præscitæ generationis exprimitur? Hinc et per Ioannem dicitur: Et regnabunt cum eo mille annis: A
Apoc. 20. a quia videlicet regnum sanctæ Ecclesiæ vniuersitatis perfectione solidatur. Quia vero monas decies multiplicata in denarium ducitur: denarius per semetipsum ductus in centenarium dilatatur, qui rursus per denarium ductus in millenarium tenditur, cum ab vno incipimus, vt ad millenarium veniamus: quid hoc loco vnius appellatione, nisi bene viuendi initium, quid millenarij numeri amplitudine, nisi eiusdē bonæ vitæ perfectio designatur? Cum Deo autem contendere, est non ei tribuere, sed sibi gloriam suæ virtutis arrogare. Sed sanctus vir conspiciat, quia et qui summa iam dona percepit, si de acceptis extollitur, cuncta, quæ acceperat, amittit, et dicat: [Si voluerit contendere cum eo, non poterit respondere ei vnum pro mille.] Qui enim cum auctore contendit, vnum pro mille respondere non sufficit: quia qui de perfectione se erigit, B habere se bene viuendi nec initium ostendit. Vnum namque pro mille respondere non possumus: quia cum de bonæ vitæ perfectione extollimur, hanc nos nec inchoasse monstramus. Sed tunc de nostra infirmitate verius concutimur, si quàm sit immensa potentia iudicis, considerando pensamus. Vnde et subditur: [Sapiens corde est, et fortis robore.] Quid mirum si Conditorem sapientium, sapientem dicimus, quem ipsam esse sapientiam scimus? Et quid mirum, quòd fortem esse memorat, quem ipsam esse fortitudinem nullus ignorat? Sed sanctus vir duobus verbis in laudem auctoris prolatis, aliquid nobis intimat: vnde nos ad cognitionem nostram trepidos reducat. Sapiens quippe Deus dicitur, quia occulta nostra subtiliter agnoscit: et esse fortis adiungitur, quia valenter cognita percurit. Nec falli ergo a nobis, quia sapiens: nec vitari, quia fortis est, valet. Nunc vt sapiens omnia inuisibilis C aspicit: tunc vt fortis sine vllo obstaculo quos reprobat, punit. Qui hoc quoque hic forti sapientia ordinat, vt humana mens cum contra Auctorem se eleuat, ipsa se sua elatione confundat. Vnde et subditur: [Quis restitit ei, et pacem habuit? Qui enim cuncta mirabiliter creat, ipse, vt creata sibimet conueniant, ordinat. In quo ergo Conditori resistitur, pacis conuentio dissipatur: quia ordinata esse nequeunt, quæ superni moderaminis dispositionem perdunt. Quæ enim subiecta Deo, in tranquillitate persistere nequeunt, ipsa se sibimet dimissa, confundunt: quia in se pacem non inueniunt, cui venienti desuper in auctore contradicunt. Sic summus ille angelicus spiritus, qui subiectus Deo in culmine stare potuisset, semetipsum repulsus patitur: quia per naturæ suæ inquietudinem foris vagatur. Sic primus humani generis parens, quia Auctoris præcepto restitit, carnis protinus contumeliam sensit: et quia subesse conditori per D obedientiam noluit, sub semetipso prostratus, et pacem corporis protinus amisit. Bene ergo dicitur: Quis restitit ei et pacem habuit? quia peruersa mens vnde se contra auctorem erigit, inde se in semetipsa confundit. Resistere autem Deo dicimur, cum repugnare eius dispositionibus conamur. Neque enim nostra infirmitas incommutabili eius sententiæ obuiat, sed tamen quod explere non valet, tentat. Nam sæpe humana infirmitas occulte vim dispositionis agnoscit, et tamen hanc si mutare valeat appetit. Contraire satagit, sed ipso se gladio contradictionis frangit. Ordini interno renititur, sed suis victa conatibus, ligatur. Habere ergo pacem resistens non potest: quia dum superbiam confusio sequitur, quod stulte per culpam geritur, hoc in agentis pœnam mirabiliter ordinatur. Sed vir sanctus virtute prophetici spiritus plenus, cum confusionem generaliter humanæ superbiæ conspicit, ad speciale malum protinus plebis E Israeliticæ oculos mentis tendit, et quæ pœna elatos omnes maneat, ex vnius gentis interitu ostendit. Nam repente subiungit, dicens: [Qui transtulit montes, et nescierunt hi, quos subuertit in furore suo.] In scriptura sacra sæpe montium nomine, præ-
Psal. 71. dicantium altitudo designatur. De quibus per Psalmistam dicitur: Suscipiant montes pacem populo tuo. Electi quippe prædicatores, æternæ patriæ non immerito montes vocantur: quia per vitæ suæ celsitudinem ima terrarum deserunt, et cælo propinqui fiunt. Sed montes veritas transtulit, cum prædicatores sanctos a Iudææ obdura-
Psal. 45. tione subtraxit. Vnde recte etiam per Psalmistam dicitur: Transferentur montes in cor maris. In cor enim maris montes translati sunt, cum prædicantes Apostoli a Iudææ perfidia repulsi, ad intellectum gentilium venerūt. Vnde ipsi quoque in suis Acti-
Act. 13. g bus dicunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quia repulistis illud, et indignos

A indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Sed hanc eandem translationem montium hi ipsi nescierunt, qui in Domini furore subuersi sunt: quia cum de suis finibus Hebræi Apostolos pellerent, lucrum se fecisse arbitrati sunt, quòd prædicationis lumen amiserunt. Exigentibus quippe meritis, iusta animaduersione percussi, tanto intelligentiæ errore cæcati sunt, vt quòd lucem perderent, hoc esse gaudium putarent. Sed repulsis Apostolis, a Romano protinus principe Tito Iudæa destruitur, atque in cunctis gentibus sparsa, dissipatur. Vnde et translatis montibus recte subiungitur: [Qui commouet terram de loco suo, et columnæ eius concutiuntur.] 3.
De loco quippe suo et terra commota est: cũ plebs Israelitica de Iudææ finibus euulsa, nimirum colla gentibus subdidit, quia subdi Auctori recusauit. Quæ scilicet terra columnas habuit, quia in sacerdotes et principes, legis doctores atque pharisæos, ruitura eius fabricæ structura surrexit. In ipsis namque litteræ ædificium tenuit, et tranquillitatis suæ tempore, sacrificium carnalium quasi superimpositæ fabricæ onera portauit. Sed translatis montibus, columnæ concussæ sunt: quia subductis a Iudæa Apostolis, nec ipsi viuere in illa permissi sunt, qui ab illa vitæ prædicatores expulerũt. Dignum quippe erat, vt terrenam patriam subacti perderent, cuius amore nequaquam veriti sunt cælestis patriæ milites impugnare. Sed expulsis sanctis doctoribus, Iudæa funditus corruit, et iusto iudicantis examine, in erroris sui tenebris mentis oculos clausit. Vnde et adhuc subditur:

Quòd propter malitiam subditorum subtrahatur lux prædicationis, & claudat Deus ora sanctorum Doctorum. Caput III.

C QVi præcipit soli, et non oritur: et stellas claudit quasi sub signaculo. Aliquando namque in sacro eloquio solis nomine, prædicatorum claritas designatur: sicut per Ioannem dicitur: Factus est sol vt saccus cilicinus. In extremo quippe tempore sol quasi cilicinus saccus ostenditur: quia fulgens vita prædicantium, ante reproborum oculos, aspera et despecta monstratur. Qui stellarum quoque claritate figurantur: quia dum recta peccatoribus prædicant, tenebras nostræ noctis illustrant. Vnde et subtractis prædicatoribus, per Prophetam dicitur: Prohibitæ sunt stellæ pluuiarum. Quia vero sol per diem fulget, stellæ obscuritatem noctis irradiant, et plerumque in sacro eloquio diei appellatione æterna patria, noctis autem nomine, præsens vita signatur: prædicatores sancti, vt sol nostris oculis fiunt, cum contemplationem nobis veræ lucis aperiunt: et velut stellæ in tenebris lucent, cum per actiuam vitam pro futuris necessitatibus nostris terrena disponunt. Quasi in die vt sol coruscãt, cum ad contemplandum internæ claritatis patriam, mentis nostræ aciem subleuant, et quasi stellæ in nocte resplendent: quia et cum terrena agunt, offensurum iamiamq. nostri operis pedem, exemplo suæ rectitudinis dirigunt. Sed quia expulsis prædicatoribus, non fuit qui plebi Iudaicæ in perfidiæ suæ nocte remanenti, vel claritatem contemplationis ostenderet, vel actiuæ vitæ lumen aperiret: veritas quippe, quæ hanc repulsa deseruit, subtracto prædicationis lumine, merito suæ prauitatis excæcauit, recte dicitur: [Qui præcipit soli, et non oritur: et stellas claudit quasi sub signaculo.] Oriri quippe ei solem noluit, a qua prædicantium animum diuertit. Et quasi sub signaculo stellas clausit, qui dum prædicatores suos per silentium intra semetipsos retinuit, cæcis iniquorum mentibus cæleste lumen abscondit. Pensandum vero est, quia idcirco 4.
E aliquid sub signaculo claudimus, vt hoc cum tempus congruit, ad medium proferamus. Et sacro eloquio attestante didicimus: quòd Iudæa, quæ nunc deseritur, ad sinũ fidei in fine colligatur. Hinc namque per Isaiam dicitur: Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ saluæ fient. Hinc Paulus ait: Donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel saluus fieret. Qui igitur prædicatores suos nunc Iudææ oculis subtrahit, sed postmodum ostendit, quasi sub signaculo stellas clausit: vt absconsis prius, et post coruscantibus astrorũ spiritalium radijs, noctem perfidiæ suæ, et nunc repulsa non videat, et tunc illuminata deprehendat. Hinc est, quòd duo illi prædicatores eximij dilata morte subtracti sunt, vt ad prædicationis vsum in fine reuocentur. De quibus per Ioannem dicitur: Hi sunt duæ oliuæ, et duo candelabra in conspectu Domini terræ astantes. Quorum vnum in Euangelio per semetipsam Veritas pollicetur dicens: Helias venturus est, et restituet omnia. Quasi ergo sub signaculo stellæ

Marginal references: Apoc. 6. d; Hier. 3. a; Isa. 10. c; Rom. 11. c; Apoc. 11. a; Matth. 17. b

lo stellæ clausæ sunt, quæ et nunc occultantur ne appareant, et post vt prodesse valeāt, A
apparebunt. Sed tamen plebs Israelitica, quæ vbertim in fine colligitur, in ipsis sanctæ
Ecclesiæ exordijs crudeliter obduratur. Nam prædicatores veritatis renuit, verba adiu
torij spreuit. Quod tamen mira Auctoris dispensatione agitur, vt nimirum prædican-
tium gloria, quæ recepta in vno populo latere poterat, in cunctis gentibus repulsa di-
latetur. Vnde et apte mox subditur.

Quòd cæli extensi sunt, quando dilatatum est Euangelium, & diffusa prædicatio in orbem terrarum. Caput IIII.

Psal. 18. QVi extendit cælos solus.] Quid namque cælorum nomine, nisi hæc eadem cæle-
stis prædicantium vita designatur? De quibus per Psalmistam dicitur: Cæli
enarrant gloriam Dei. Ipsi igitur cæli, ipsi sol esse memorantur. Cæli scilicet, quia B
intercedendo protegunt: sol autem, quia prædicando vim luminis ostendunt. Com-
mota igitur terra, cæli extensi sunt: quia cum Iudæa ad vim persecutionis infremuit,
Apostolorum vitam Dominus in cunctarum gentium cognitionem dilatauit. Et dum
illa per iudicium in mundum captiua dispergitur, isti vbique per gratiam in honore
tenduntur. Angusti quippe cæli fuerant, cum vna plebs tot egregios prædicatores te-
nebat. Quis enim gentilium Petrum nosset, si in solius Israelitici populi prædicatione
remāsisset? Quis Pauli virtutes agnosceret, nisi hunc Iudæa ad nostram notitiam per-
sequendo transmisisset? Ecce iam qui plagis et contumelijs ab Israelitica plebe repulsi
sunt, per mundi fines honorantur. Solus ergo Dominus cælos tetendit, qui secreti mi-
ra dispensatione consilij, prædicatores suos vndè permisit in vna gente opprimi, fecit
in mundi cardines inde dilatari. Sed neque ipsa hæc præsenti dedita mundo gentili- C
tas, cum culpas eius, Apostolorum lingua corripuit, verba vitæ libenter accepit. Nam
protinus in elatione contradictionis intumuit, atque ad crudelitatem se persecutionis
excitauit. Sed quæ prædicationis verbis contraire nititur, signorum citius admiratio-
ne temperatur. Vnde et apte quoque in Auctoris laudem subiungitur:

Quòd pauperes Christi, huius mundi potestates in miraculorum virtute calcauerunt. Caput. V.

5. ET graditur super fluctus maris.] Quid enim maris nomine, nisi in bonorum nece
sæuiens mundi huius amaritudo signatur? De quo et per Psalmistam dicitur:
Psal. 32. Congregans quasi in vtrem aquas maris. Aquas etenim maris quasi in vtrem Domi- D
nus congregat, cum miro moderamine cuncta disponens, in suis clausas cordibus car-
nalium minas frenat. Super fluctus ergo maris Dominus graditur, quia cum se pro-
cellæ persecutionis erigunt, miraculorum eius obstupefactione franguntur. Qui enim
tumores humanæ vesaniæ mitigat, quasi erectas in cumulo vndas calcat. Nam cum
morem suum gentilitas destrui nouæ conuersationis prædicatione conspiceret: cum
mundi huius diuites elationi suæ contraire viderent facta pauperum: cum sapientes
sæculi aduersari sibi imperitorum verba pensarent: in persecutionis protinus tempe-
statem tumuerunt. Sed qui verborum aduersitate commoti, ad persecutionis procel-
las insiliunt, signorum, vt diximus, admiratione temperantur. Tot ergo in his flucti-
bus Dominus gressus posuit, quot superbis persecutoribus miracula ostendit. Vnde be-
Psal. 92. ne rursum per Psalmistam dicitur: Mirabiles elationes maris, mirabilis in excelsis E
Dominus: quia contra electorum vitam ad persecutionis vndas mundus se mirabi-
liter extulit, sed has supernorum Conditor, sub eleuata virtute prædicantium mirabi-
lius strauit: ministros etenim suos plus ostendit posse per miracula, quàm potestates
terrenas, quæ tumuerant per iram. Quod bene etiam per Hieremiam Dominus exte-
Hiere. 5. e riora narrans, interiora denuncians, dicit: Posuit arenam terminum mari, præceptum
sempiternum, quod non præteribit, et commouebuntur, et non poterunt, et intume-
scent fluctus eius, et non transibunt illum. Arenam quippe Dominus mari terminum
posuit: quia ad frangendam mundi gloriam, abiectos et pauperes elegit. Cuius nimi-
rum maris fluctus intumescunt: cum potestates sæculi, ad commotionem persecutio-
nis exiliunt. Sed transire arenam nequeunt, quia despectorum miraculis et humilitate
franguntur. Sed dum mare sæuit, dum per insaniæ suæ fluctus erigitur, quia tamen
virtutis

A virtutis intimæ ostensione calcatur, sancta Ecclesia proficit, atque ad statum sui ordinis per temporum incrementa consurgit. Vnde et apte mox subditur:

Quòd fundata in fide Christi Ecclesia, in hieme infidelitatis contra persecutorum procellas, primo martyres, deinde doctores effulserunt: quibus post laborum pressuras in interioribus Austri, id est, secreto cælestis patriæ sinu, præparata est ab æterno cum angelis sanctis hereditas. Caput VI.

QVi facit Arcturum et orionas et hyadas, et interiora Austri.] Nequaquam sermo veritatis vanas, Hesiodi, Arati et Callimachi fabulas sequitur, vt Arcturum nominans, extremam stellarum septem caudam vrsæ suspicetur, et quasi orion gladium teneat, amator insanus. Hæc quippe astrorum nomina, a cultoribus sapientiæ carna- 6.
B lis inuenta sunt, sed scriptura sacra idcirco eisdem vocabulis vtitur: vt res, quas insinuare appetit, notitia vsitatæ appellationis exprimantur. Nam si astra, quæ vellet per ignota nobis nomina diceret: homo pro quo hæc eadem scriptura facta est, nesciret proculdubio quid audiret. Sic igitur in sacro eloquio sapientes Dei sermonem trahũt a sapientibus sæculi, sicut in eo pro vtilitate hominis vocem in se humanæ passionis ipse Conditor hominum sumit Deus, vt videlicet dicat: Pœnitet me fecisse hominem super terram: cum profecto constet, quia is, qui cuncta prius quàm veniant conspicit, nequaquam postquam aliquid fecerit, pœnitendo resipiscat. Quid ergo mirum si spiritales viri vtuntur verbis carnalium, quãdo ipse ineffabilis et Creator omnium spiritus, vt ad intellectum suum carnem pertrahat, in seipso carnis sermonem format? In scriptura igitur sacra dum nota astrorum nomina audimus, de quibus astris sermo Gen. 6. b
C mouetur, agnoscimus. Cum vero, quæ enarrentur astra perpendimus, restat, vt ex eorum motibus ad spiritalis intelligentiæ arcana surgamus. Neque enim iuxta litteram mirum aliquid dicitur, quod Deus Arcturum, orionas, et hyadas fecit: de quo nimirum constat, quia omnino in mundo nihil sit, quod ipse non fecerit. Sed sanctus vir hæc fecisse Deum dicit: per quæ signari proprie ea, quæ spiritaliter geruntur, intelligit. Quid namque Arcturi nomine, qui in cæli axe constitutus, septem stellarum radijs fulget, nisi Ecclesia vniuersalis exprimitur, quæ in Ioannis Apocalypsi per septem Ecclesias, septemq. candelabra figuratur? Quæ dum dona in se septiformis gratiæ spiritus continet, claritate summæ virtutis irradians, quasi ab axe veritatis lucet. Apoc. 1. a. e
Pensandum quoque est, quòd Arcturus semper versatur, et numquam mergitur: quia et sancta Ecclesia persecutiones iniquorum sine cessatione tolerat, sed tamen vsque ad 7.
D mundi terminum sine defectu perdurat. Sæpe namque eam reprobi, quia vsque ad internecionem persecuti sunt, quasi hanc se funditus extinxisse crediderunt: sed eo multiplicius ad statum sui profectus redijt, quo inter manus persequentium moriẽdo laborauit. Arcturus ergo dum versatur, erigitur: quia tunc sancta Ecclesia valentius in veritate reficitur, cum ardentius pro veritate fatigatur. Vnde apte quoque post Arcturũ protinus orionas subdit. Oriones quippe in ipso pondere temporis hiemalis oriuntur: suo quoque ortu tempestates excitant, et maria terrasq. perturbant. Quid igitur post Arcturum per orionas, nisi martyres designantur? Qui dum sanctam Ecclesiam ad statum prædicationis erigunt, pondus persequentium, molestiasq. passuri, ad cæli faciem quasi in hieme venerunt. His etenim natis, mare terraq. turbata est: quia dum gentilitas mores suos destrui, apparente illorum fortitudine doluit, in eorum necem
E non solũ iracundos ac turbidos, sed etiam placidos erexit. Ex orionibus itaque hiems inhorruit: quia clarescente sanctorum constantia, frigida mens infidelium, ad tempestatem se persecutionis excitauit. Orionas ergo cælũ edidit, cum sancta Ecclesia martyres misit. Qui dum loqui recta rudibus ausi sunt, omne pondus ex frigoris aduersitate pertulerunt. Bene autem protinus hyadas subdit, quæ iuuenescente verno ad cæli faciem prodeunt, et cum iam sol caloris sui vires exerit, ostenduntur. Illius quippe signi initijs inhærent, quod sapientes sæculi Taurum vocant, ex quo augeri sol incipit, atque ad extendenda diei spatia feruentior exurgit. Qui itaque post orionas hyadum nomine, nisi Doctores sanctæ Ecclesiæ designantur? Qui subductis martyribus, eo iam tempore ad mundi notitiam venerunt, quo fides clarius elucet, et repressa infidelitatis hieme, altius per corda fidelium sol veritatis calet. Qui remota tempestate persecutionis, expletis longis noctibus infidelitatis, tũc sanctæ Ecclesiæ orti sunt, cum ei iam

8. ei iam per credulitatis vernum lucidior annus aperitur. Nec immerito Doctores san- A
cti hyadum nuncupatione signantur. Græco quippe eloquio hyetos pluuia vocatur,
et hyades nomen a pluuijs acceperunt: quia ortæ proculdubio imbres ferunt. Bene
ergo hyadum appellatione expressi sunt, qui ad statum vniuersalis Ecclesiæ, quasi
in cæli faciem deducti, super arentem terram humani pectoris, sanctæ prædicationis
imbres fuderunt. Si enim prædicationis sermo pluuia non esset, Moyses minime di-
Deut. 32. a xisset: Expectetur sicut pluuia eloquium meum: et nequaquam per Isaiam Ve-
Isa. 5. b ritas diceret: Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem, atque hoc,
quod paulo ante protulimus, quamobrem prohibitæ sunt stellæ pluuiarum. Dum
ergo hyades cum pluuijs veniunt, ad cæli spatia altiora sol ducitur: quia appa-
rente Doctorum scientia, dum mens nostra imbre prædicationis infunditur, fidei
calor augetur. Et perfusa terra ad fructum proficit, cum lumen ætheris ignescit: B
quia vberius frugem boni operis reddimus, dum per sacræ eruditionis flammam,
in corde clarius ardemus. Dumq. per eos diebus singulis magis magisq. scientia
cælestis ostenditur, quasi interni nobis luminis vernum tempus aperitur: vt nouus
sol nostris mentibus rutilet, et eorum verbis nobis cognitus, se ipso quotidie clarior mi-
cet. Vrgente etenim mundi fine, superna scientia proficit, et largius cum tempore ex-
Dan. 12. b crescit. Hinc namque per Danielem dicitur: Pertransibunt plurimi, et multiplex erit
Apoc. 10. b scientia. Hinc Ioanni in priori parte reuelationis Angelus dicit: Signa, quæ locuta
sunt septem tonitrua. Cui tamen in eiusdem reuelationis termino præcepit, dicens:
Ibidem. Ne signaueris verba Prophetiæ libri huius. Pars quippe reuelationis anterior signari
præcipitur, terminus prohibetur: quia quidquid in sanctæ Ecclesiæ initijs latuit, finis
quotidie ostendit. Nonnulli vero a Græca littera, quæ ypsilon dicitur: hyadas nuncu- C
patas arbitrantur. Quod si ita est, significationi, quam diximus, contrariũ non est. Do-
ctores enim his stellis non inconuenienter expressi sunt, quæ a litteris nomen trahunt.
Sed quamuis hyades ab eiusdem litteræ visione non discrepent, certum tamen est, quia
hyetos imber dicitur, eo quòd exortæ pluuias apportant. Vir igitur sanctus redem-
ptionis nostræ ordinem contemplatus admiretur, atque admirans exclamet, dicens:
[Qui extendit cælos solus: et graditur super fluctus maris, qui facit Arcturum et orio-
nas et hyadas.] Extensis etenim cælis, Dominus formauit Arcturũ, quia in honorem
deductis Apostolis, in cælesti conuersatione fundauit Ecclesiam. Formato quoque Ar-
cturo, fecit orionas, quia roborata fide vniuersalis Ecclesiæ, contra procellas mundi
edidit martyres. Editis quoque orionibus, protulit hyadas: quia conualescẽtibus con-
tra aduersa martyribus, ad infundendam ariditatem humanorum cordiũ, doctrinam D
contulit magistrorum. Isti itaque sunt astrorum spiritalium ordines, qui dum sum-
mis virtutibus eminent, semper ex supernis lucent. Sed post ista quid restat, nisi vt san
cta Ecclesia laboris sui fructum recipiens, ad videnda supernæ patriæ interna perue-
9. niat? Vnde et apte, quia dixit: [Qui facit Arcturum et orionas et hyadas:] protinus
addidit: [Et interiora Austri.] Quid namque in hoc loco Austri nomine, nisi feruor
Cant. 4. d sancti Spiritus designatur? Quo dum repletus quisque fuerit, ad amorem patriæ spi-
ritalis ignescit. Vnde et sponsi voce in Canticorum Canticis dicitur: Surge Aquilo et
veni Auster, perfla hortum meum, et fluent aromata illius. Austro quippe veniente,
Aquilo surgens recedit, cum aduentu sancti Spiritus expulsus antiquus hostis, qui in
torpore mentem constrinxerat, deserit. Atque hortum sponsi Auster perflat, vt aro-
mata defluant: quia nimirum dum sanctam Ecclesiam donorum suorum virtutibus E
spiritus veritatis impleuerit, ab ea longe lateq. odores boni operis spargit. Interiora
ergo Austri, sunt occulti illi angelorum ordines, et secretissimi patriæ cælestis sinus,
quos implet calor Spiritus sancti. Illuc quippe sanctorum animæ, et nunc corporibus
exutæ, et postea corporibus restitutæ perueniunt, et quasi in Austri abditis occultãtur.
Ibi per diem quasi in meridiano tempore, ardentius solis ignis accenditur, quia Con-
ditoris claritas, mortalitatis nostræ iam pressa caligine, manifestius videtur, et velut
sphæræ radius ad spatia altiora se eleuat: quia de semetipsa nos veritas subtilius illu-
strat. Ibi lumen intimæ contemplationis sine interueniente cernitur vmbra mutabi-
litatis: ibi calor summi luminis sine vlla obscuritate corporis: ibi inuisibiles angelorũ
chori quasi astra in abditis emicant, quę eo nunc ab hominibus videri nequeunt: quo
flamma veri luminis altius perfunduntur. Valde itaque mirum est, quòd missis Apo-
stolis

A stolis, Dominus cælos tetendit, quod temperatis persecutionum tumoribus, maris fluctus gradiens repressit, quòd solidata Ecclesia Arcturum statuit, quòd roboratis contra aduersa martyribus, orionas misit, quod repletis in tranquillitate doctoribus, hyadas præbuit: sed post hæc valde est admirabile, quòd sinum nobis cælestis patriæ quasi interiora Austri præparauit. Pulchrum est hoc omne, quòd quasi in cæli facie de diuina dispensatione cernitur, sed longe illud, et incomparabiliter pulchrius, ad quod inuisibiliter peruenitur. Vnde bene iterum sponsus in sponsæ suæ laudibus dicit: Quàm pulchra es amica mea: quàm pulchra es, oculi tui columbarum, absque eo, quod intrinsecus latet. Pulchram narrat, et pulchram replicat: quia alia est ei pulchritudo morum, in qua nunc cernitur, atque alia pulchritudo præmiorum, in qua tunc per Conditoris sui speciem subleuabitur: Cuius membra, videlicet omnes electi, quia ad Cant. 4. a
B cuncta simpliciter incedunt, eius oculi columbarum vocantur, qui magna luce irradiant: quia et signorum miraculis coruscant. Sed quantum est omne hoc miraculum, quod videri nunc potest? Illud de internis miraculum est mirabilius, quod nunc videri non potest. De quo illic apte subditur: Absque eo, quod intrinsecus latet. Magna quippe est gloria aperti operis, sed longe incomparabilis occultæ remunerationis. Quod ergo per beatum Iob astrorum nomine, hoc Salomonis vocibus oculorum appellatione signatur, et quod per Salomonem dicitur: Absque eo, quod intrinsecus latet, hoc nobis beatus Iob intimat, cum Austri interiora commendat. Sed ecce vir sanctus exteriora nominans, interiora considerans, aperta narrans, occulta penetrans, omne, quod interius exteriusq. agitur, dicere conatur: sed opera summæ magnitudinis quando explicet lingua carnis? Vnde et apte mox hæc eadem opera melius definiendo comprehendit, dicens: [Qui facit magna et inscrutabilia et mirabilia, quorum non est numerus.] Diuinæ fortitudinis facta tunc verius explemus cum hæc nos explere non posse cognoscimus: tunc facundius loquimur, cum ab his obstupescendo reticemus. Ad narranda quippe Dei opera habet defectus noster, quàm sufficienter exerat linguam suam, vt quæ comprehendere idonee non valet, hæc idonee mutus laudet. Vnde bene per Psalmistam dicitur: Laudate eum in potentatibus eius, laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius: laudat, qui se succumbere in eius laudis expletione considerat. Dicat ergo: [Qui facit magna et inscrutabilia et mirabilia, quorum non est numerus:] videlicet magna virtute, inscrutabilia ratione, innumerabilia multiplicitate. Diuina ergo opera, quæ explere dicendo non potuit, facundius deficiendo definiuit. Sed in consideratione rerum cur longe extra
C (at "niendo comprehendit") 10.
Psalm. 150.
D nos ducimur, qui hoc ipsum quoque, quod erga nos agitur, ignoramus? Vnde et apte subiungitur:

Quòd exigentibus peccatis, ita cæcum est genus humanum, vt sæpe quod donum est gratiæ, iram putet: et quod ira est, gratiam æstimet. *Caput VII.*

SI venerit ad me, non videbo eum: et si abierit, non intelligam eum.] Seclusum quippe ab internis gaudijs genus humanum, exigente culpa, mentis oculos perdidit: et quo meritorum suorum passibus graditur, nescit. Sæpe enim gratiæ est donum, quod iram deputat: et sæpe diuinæ districtionis ira est, quod gratiam deputat. Nam plerumque gratiam æstimat dona virtutum: et tamen de eisdem donis elatus corruit. Plerumque velut iram metuit aduersa tentationum: et tamen eisdem tentationibus
E pressus, ad virtutum custodiam cautior exurgit. Quis enim Deo se propinquare non æstimet, cum supernis excrescere se muneribus agnoscit, cum vel prophetiæ donum, vel doctrinæ magisterium percipit, vel ad exercendam curationum gratiam conualescit? Et tamen sæpe mens dum de virtutis suæ securitate resoluitur, insidiante aduersario, inopinatæ culpæ telo perforatur: et inde a Deo in æternum longe fit, vnde ei ad tempus sine cautelæ custodia propinquauit. Et quis se derelictum a diuina iam gratia non deputet, cum post experimentum munditiæ lacessiri se carnis tẽtationibus videt, inhonesta ad animum congeri, et ante cogitationis oculos, nonnulla improba, et immunda versari? Et tamen cum fatigant ista nec superant, nequaquam per pollutionem trucidant, sed per humilitatem seruant: vt infirmum se animus in tentatione deprehendens, totum se ad diuinitatis adiutorium conferat, et sui fiduciã funditus amittat. Sicq. fit, vt inde altius Deo inhæreat, vnde se a Deo profundius cecidisse suspirabat.

spirabat. Accessus igitur recessusq. Dei, a mente nostra minime cognoscitur, quousque rerum alternantium finis ignoratur: quia et de tentatione incertum est, vtrum probet, an trucidet: et de donis nequaquam deprehenditur, vtrum hic desertos remunerent: an in via nutriant, vt ad patriam perducant. Homo ergo ab internis gaudijs semel expulsus, clausas contra se ianuas secreti spiritalis aspiciat, atque ad semetipsum foras proiectus in carne gemat, et cæcitatis suæ damna considerans, dicat: [Si venerit ad me, non videbo eum: et si abierit, non intelligam.] Ac si aperte deploret, dicens: Postquam semel sponte oculos perdidi, quoniam quæsitæ noctis cæcitatem patior, nec ortum iam, nec occasum solis agnosco. Et tamen homo, qui infirmitatis pœna premitur, et cæcitatis suæ caligine grauatur, ad supernæ lucis iudicium properat, vt suorum actuum rationem reddat. Vnde mox subditur: A

Quòd magna superbia sit, in iudicijs diuinis rationem quærere. Caput VIII. B

SI repente interroget, quis respondebit ei?] Repente Deus interrogat, cum nos ad districtionem sui examinis inopinatos vocat. Sed interrogationi illius homo respondere non sufficit: quia si remota tunc pietate discutitur, in illo examine etiam iustorum vita sucumbit. Vel certe interrogat, cum duris nos percussionibus pulsat: vt cum mens nostra magna de se in tranquillitate æstimat, semetipsam veraciter qualis sit, in perturbatione deprehendat. Et plerumque quoniam percutitur, gemit, sed respondere non sufficit, quia et ipsa ei percussionis suæ aduersitas displicet: sed tamen semetipsum homo considerans, tacet, et diuina iudicia discutere metuit, qui esse se
Roma. 9. e pulueremagnoscit. Vnde et per Paulum dicitur: O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Respondere Deo non posse conuincitur, qui homo nominatur: quia per hoc quòd de humo sumptus est, iudicia superna discutere dignus non est. Vnde hic quoque apte subiungitur: [Vel quis ei dicere potest: Cur ita facis?] Auctoris facta semper indiscussa veneranda sunt, quia iniusta nequaquam esse possunt. Rationem quippe de occulto eius consilio quærere, nihil est aliud, quàm contra eius consilium superbire. Cum ergo factorum causa non deprehenditur, restat vt sub factis illius cum humilitate taceatur: quia nequaquam sufficit sensus carnis, vt secreta penetret maiestatis. Qui ergo in factis Dei rationem non videt, infirmitatem suam consideran s, cur C
Roma. 9. e non videat, rationem videt. Vnde et per Paulum quoque subsequenter adiungitur: Nunquid dicet figmentum ei, qui se finxit: Quare me fecisti sic? Quo enim se cernit figmentum diuini operis, eo semetipsum redarguit, ne contra manum resultet operantis: quia qui benigne quod non erat, fecit: quod est, iniuste non deserit. Ad semetipsam ergo in percussione mens redeat, et quod apprehendere non valet, non requirat: ne si diuinæ iræ causa discutitur, amplius discussa prouocetur: et quam placare humilitas poterat, inextinguibiliter superbia accendat. Vnde apte quoque de hac eadem ira protinus subditur: D

Quo modo verum sit, quòd nullus iræ Dei resistat, cum patens sit, quòd Moyses & multi alij restiterint. Caput IX.

DEus, cuius resistere iræ nemo potest, et sub quo curuantur, qui portant orbem.] Mirum valde est, quòd iræ Dei nullum posse resistere dicitur: cum multos indignationi supernæ animaduersionis obuiasse, eloquia diuina testentur. An non iræ Dei Moyses restitit, qui pro cadente populo erectus, ipsum supernæ percussionis impetum E
Exod. 32. g mortis suæ oblatione restrinxit, dicens. Dimitte illis hanc noxam: alioqui dele me de
Nume. 16. c libro tuo, quem scripsisti? An non iræ Dei Aaron restitit, cum inter viuentes ac mortuos thuribulum sumpsit, atque animaduersionis ignem, incensi fumo temperauit?
Nume. 25. c An non Phinees iræ Dei restitit, qui luxuriantes cum alienigenis, in ipso coitu trucidans, zelum suum diuinæ indignationi obtulit, et furorem gladio placauit? An non
2. Reg. 24. c iræ Dei Dauid restitit, qui angelo ferienti se offerens, placationis gratiam, et ante tempus propositum exegit? An non Elias iræ Dei restitit, qui longo iam tempore terra
3. Reg. 18. g arente, subductas de cælo pluuias verbo reuocauit? Quo modo ergo diuinæ iræ nullum posse resistere dicitur: cum multos sæpe restitisse exemplis existentibus demonstratur? Sed si subtiliter et hæc beati Iob eloquia, et illorum facta pensamus: et verum cognoscimus, quia diuinæ iræ non resistitur: et verum, quia multi sæpe restiterunt.

A Omnes etenim sancti, qui iræ Dei obuiant, ab ipso accipiunt, vt contra impetum percussionis eius opponantur: atque, vt ita dixerim, cum ipso se erigunt contra ipsum, eosq. diuina vis sibi opponit secum: quia in eo quòd aduersum sæuientis iram foris obtinent, intus eos gratia irascentis fouet: et famulantes interius leuat, quos quasi aduersantes exterius tolerat. Portat ergo contradictionem deprecanrium, quam aspirat, et velut nolenti opponitur, quòd ab ipso vt fiat, imperatur. Moysi etenim dicit: Dimitte me vt irascatur furor meus contra eos, et deleã eos, faciamq. te in gentẽ magnam. Quid est seruo dicere dimitte me, nisi deprecandi ausum præbere? Ac si aperte ei diceretur: Pensa, quantum apud me valeas, et cognosce, quia obtinere poteris quidquid pro populo exoras. Quod quia hac mente agitur, statim venia subiuncta testatur. Cum vero superna indignatio sese, vt ita dixerim, medullitus mouet, hanc Exod. 32. c 23. quæst. 4.
B oppositio humana non retinet: nec se vtiliter cuiuslibet deprecatio obijcit, cum semel Deus aliquid ab intimis irascendo disponit. Hinc est enim quòd Moyses qui teatum totius plebis apud Deum suis precibus tetsit, dumq. se obicem obtulit, diuinæ iracũdiæ vim placauit: ad petram Oreb veniens, et pro aquæ exhibitione diffidens, repromissionis terram ingredi, Domino irascente, non potuit. Et sæpe hac de re affligitur, sæpe desiderio se excitante turbatur, et dispositæ vltionis iracundiam repellere, a semetipso non valuit, qui hanc, volente Domino, et a populo amouit. Hinc Dauid, qui, prostrata plebe, postmodum angeli gladium prece compescuit, prius plorans et eiulans, nudis pedibus filium fugit: et quousque perpetrati facinoris vltionem ad pleuũ reciperet, itam Dei pro semetipso temperare nequaquam valuit. Hinc Elias, vt sicut homo patum aliquid quasi de diuina animaduersione sentiret: qui vetbo cælos §. Vasis vnde Gregorius. Num. 20. b 2. Reg. 24. c 3. Reg. 17. b
C apetuit, ante indignationem mulieris territus per desertum fugit: et pto semetipso infirmatur in formidine, qui furorem Dei placat alijs per interuentionem. Irę Dei igitut et resisti valet, quando ipse, qui irascitur, opitulatur: et resisti omnino non valet, quando se et ad vlciscendum excitat, et ipse precem, quæ ei funditur, non aspirat. Hinc ad Hieremiam dicitur: Tu ergo noli orare pto populo hoc, et ne assumas pro eis laudem et orationem: quia non exaudiam te in tempore clamoris eorum ad me. Et rursum: Si steterint Moyses et Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Qua in re quæri vtiliter potest, cur relictis tot antiquiotibus pattibus, ad effundendam precem Moyses et Samuel tantummodo præstantius elegantiusq. nominantur? Quod tamen facile agnoscimus, si eius, qua diligere et inimicos præcipitur, charitatis merita pensamus. Conditoris namque auribus maxime illa oratio commẽ- Hiere. 7. c Hiere. 15. a 13.
D datur, quæ pro inimicis quoque intercedere nititur. Vnde et per semetipsam veritas dicit: Orate pro persequentibus et calumniantibus vos. Et rursum: Cum statibis ad orãdum, dimittite si quid habetis aduersus altetum. Cum vero pattum priorum facta, sacro eloquio describente, reuoluimus, Moysem et Samuelem exorasse pro aduersantibus inuenimus. Vnus quippe eorum sæuientis populi persecutiones fugit, et tamen pro vita sui persecutoris interuenit. Alter ex principatu populi deiectus, ipsis suis aduersarijs dicit: Absit a me hoc peccatum in Domino, quo minus cessem orate pro vobis. Quid est ergo in difficultate deprecandi, Moysen et Samuelem deducere, nisi apertius indicare: quia eius iræ, neque illi si astarent, obsisterent, qui idcirco pto amicis interuenire citius possent: quia apud hunc intercedere et pro inimicis solerent? Hinc ad eandem Iudæam dicitur: Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli. Et tur- Luc. 6. f 1. Reg. 12. d Hiere. 30. c
E sum: Quid clamas ad me super contritione tua? Insanabilis est dolor tuus. Vir igitur sanctus aspiciat: quia nullius interuentu diuina ita restringitur, cum implacabiliter excitatur, et dicat: Deus, cuius resistere iræ nemo potest? Quod bene et ad specialem intellectum ducimus, si eiusdem plebis Israeliticæ damna pensamus, quam Redemptor per dispensationis suæ mysterium ostensus, superbientem deseruit, atque ad cognitionis suæ gratiam gentes vocauit. Vnde et apte mox subditur:

Quòd pondere diuino omnes curuantur, et nec ipsi perfecti viri, qui mundum regunt, nec ipsi angeli diuinitatis eius immensitatem comprehendant. Caput X.

SVb quo curuantur qui portant orbem.] Ipsi etenim orbem portant, qui curas præsentis sæculi tolerant. Tantorum quippe pondera vnusquisque sustinere compellitur, quantis in hoc mundo principatur Vnde et terræ princeps non incongrue

Græco eloquio βασιλεὺς dicitur. Λαὸς enim populus interpretatur. βασιλεὺς igitur βασιλαοῦ vocatur, quod Latina videlicet lingua basis populi dicitur: quia videlicet ipse super se populum sustinet, qui motus illius, potestatis pondere fixus regit. Quo enim subiectorum suorum onera tolerat, eo quasi superpositam columnam basis portat. Beatus igitur Iob virtute prophetici spiritus plenus, aspiciat quòd Iudæa deseritur, atque ad diuinitatis cultum gentium principes inclinantur, et dicat: [Deus, cuius resistere iræ nemo potest: sub quo curuantur, qui portant orbem.] Ac si aperte fateatur dicens: Et subiectos quondam districte deseris, et erectas potestates gentium misericorditer flectis. Quamuis per hoc quod dicitur: Sub quo curuantur qui portant orbem, possint et angelicæ virtutes intelligi. Ipsi etenim orbem portant, qui regendi mundi curas administrant, Paulo attestante, qui ait: Nonne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui hereditatem capiunt salutis? Ait ergo: [Deus, cuius resistere iræ nemo potest: sub quo curuantur qui portant orbem.] Ac si humilitatem omnis creaturæ conspiciat, et tremefactus dicat: Quis infirmorum hominum tuis nutibus obuiet, cuius se fortitudini, et virtutes angelicæ inclinant? Vel certe quoniam cum curuamur, superiora non cernimus: erecti essent illi subtilissimi spiritus, si plene potentiam eius maiestatis attingerent. Sed qui orbem portant, sub Deo curui sunt: quia diuinitatis eius celsitudinem quamuis subleuati videant, nec virtutes tamen angelicæ comprehendunt. Quam vir iustus præ infirmitate non penetrans, sed hanc vtcumque ex subiectis summorum spirituum ministerijs pensans, ad considerationem se propriam solicita humilitate recolligit, sibiq. coram se præ potestate supernæ magnitudinis vilescit, dicens: [Quantus ergo ego sum, vt respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo?] Ac si aperte dicat: Si creatura illa hunc considerare non sufficit, quæ carne non premitur: qua mente de eius ego iudicijs disputo, qui pondere corruptionis angustor? Sicut autē sæpe ad nos verba Dei sunt iudicia illius, quæ nostrorum actuum sententiam loquuntur: ita verba nostra ad Deum, sunt opera quæ exhibemus. Sed cum Deo loqui verbis suis homo non valet, qui apud subtile eius iudicium, nullam de suis actibus fiduciam tenet. Vnde et apte subditur;

Margin: 14. — Heb. 1, d — A — B — C

Quòd ex iustitia non in nobis, sed in Domino gloriandum est. Caput XI.

Qui etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor.] Vt enim sæpe diximus: Omnis humana iustitia, iniustitia esse conuincitur, si districte iudicetur. Prece ergo post iustitiam indiget, vt quæ succumbere discussa poterat, ex sola iudicis pietate conualescat. Quæ cum plene a perfectioribus habetur, haberi de illa quippiam dicitur: quia mens humana et comprehensa vix peragit, et valde extrema sunt, quæ comprehendit. Dicat ergo: [Qui etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor.] Velut, si apertius fateatur, dicens: Et si ad opus virtutis excreuero, ad vitam non ex meritis, sed ex venia conualesco. Preci itaque innitendum est, cum recta agimus: vt omne, quod iuste viuimus, ex humilitate condiamus. Sed plerumque ipsa nostra deprecatio tam multis tentationibus quatitur, vt pene a conspectu iudicis repulsa videatur, et sæpe hanc Creator misericors respicit: sed quia illibatam se vt vult exercere non valet, super se iudicium reprobationis pauet. Vnde et subditur: [Et cum inuocantem me exaudierit, non credo, quòd audierit vocem meam.] Plerumque etenim mens diuini amoris igni accenditur, atque ad intuenda cælestia, et arcana subleuatur. Ad summa iam rapitur, et perfecto desiderio compuncta, ab infimis alienatur: sed repentina tentatione percussa, quæ intentione forti erecta in Deum fuerat, obortis cogitationibus transfixa curuatur: ita vt semetipsam discernere nequeat, atque inter vitia virtutesq. deprehensa, ex qua parte sit valentior non agnoscat. Nam sæpe ad hoc vsque perducitur, vt miretur quomodo tam summa conprehendat, quam cogitatio illicita polluit. Et rursum quomodo illicitam cogitationem recipiat, quam super se valide feruor spiritus rapit. Quos alternantes cogitationum motus in animo bene Psalmista intuens, ait: Ascendunt vsque ad cælos, et descendunt vsque ad abyssos. Vsque ad cælos quippe ascendimus, cum summa penetramus: sed ad abyssos vsque descendimus, cum repente a contemplationis culmine per turpia tentamenta deij-

Margin: D — 15. — E — Psal. 106.

A ta deijcimur. Motus itaque animi dum inter vota et vitia alternant, nimirum sibi certitudinem exauditionis obnubilant. Recte ergo dicitur: [Et cum inuocantem me exaudierit, non credo quòd audierit vocem meam.] quia mens ex ipsa sua mutabilitate fit trepida: et per hoc quod nolens patitur, repulsam se abiectamq. suspicatur. Libet intueri vir sanctus quanta se subtilitate dijudicat, ne quid in illo diuina iudicia reprehendant. Infirmitatem namque suam intuens, ait:

Quòd sancti etiam sine causa flagellantur, non vt puniantur, sed vt probentur. Caput XII.

QVantus ego sum, qui respondeam ei, et loquar verbis meis cum eo?] De iustitiæ suæ meritis non confidens, sed ad solam se spem postulationis conferens, subdit: [Qui etiam si habuero quippiam iustum, non respondebo, sed meum iudicem de-
B precabor.] Sed de ipsa quoque postulatione pauidus adiungit: [Et cum inuocantem me exaudierit, non credo quòd audierit vocem meam.] Cur tanta circunspectione trepidat, cur tanta solicitudine formidat, nisi quia terrorem iudicis in extrema districtione considerat, et vim discussionis illius non ferens, omne, quod gerit, esse sibi insufficiens pensat? Vnde et protinus subdit. [In turbine enim conteret me.]

Peccator quisque in turbine atteritur, qui erectus in tranquillitate videbatur: quia 16.
quem diu superna longanimitas tolerat, extrema iudicij seueritas necat, quæ recte turbo dicitur, quia in elementorum commotione reuelatur, Psalmista attestante, qui ait:
Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, et *Psal. 49.*
in circuitu eius tempestas valida. Vnde et Propheta quoque alius dicit: Dominus in *Naum. 1. a*
tempestate et turbine viæ eius. In quo nimirum turbine idcirco iustus nequaquā con-
C teritur, quia semper hîc solicite metuit, ne conteratur. Perpendit namque adhuc in præsentis vitæ itinere constitutus, humanis actibus exactor operum quàm districtus appareat: qui quosdam tunc reatu culpæ originalis astrictos, etiam sine operibus damnat. Vnde recte vir sanctus ex humani generis voce, protinus adiungit? [Et multiplicabit vulnera mea, etiam sine causa.] Nonnulli etenim prius a præsenti luce subtrahuntur, quàm ad proferenda bona malaue merita actiuæ vitæ, perueniant. Quos quia a culpa originis sacramenta salutis non liberant: et hîc ex proprio nihil egerunt, et illuc ad tormenta perueniunt. Quibus vnum vulnus est, corruptibiliter nasci: aliud, carnaliter emori. Sed quia post mortem quoque æterna mors sequitur, occulto eis iustoq. iudicio, etiam sine causa vulnera multiplicantur. Perpetua quippe tormenta percipiunt, qui nihil ex propria voluntate peccauerunt. Hinc namque scriptum est: Non
D est mundus in conspectu eius, nec vnius diei infans super terram. Hinc per semetipsam
Veritas dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in *Ioan. 3. a*
regnum Dei. Hinc Paulus ait: Eramus natura filij iræ, sicut et cæteri. Qui itaque nul- *Ephe. 2. a*
lum proprium adiungens, ex solo originis reatu perimitur: quid iste in illo extremo examine, quantum ad humani sensus æstimationem, nisi sine causa vulneratur? Sed tamen sub diuina districtione iustum est, vt propago mortalis, velut infructuosa arbor, et in ramis seruet amaritudinē, quam traxit ex radice. Ait ergo: [In turbine enim conteret me, et multiplicabit vulnera mea, etiam sine causa.] Ac si aperte humani generis damna considerans, dicat: Districtus iudex qua eos animaduersione trucidat, quos culpa propriæ actionis damnat, si et illos in æternum percutit, quos reatus arbitrij non addicit? Quæ nimirum dicta nec a beato Iob discrepare specialiter cognoscimus, si
E hæc quàm vere prolata sunt, indagamus. Semetipsum nāque subtiliter pensans, atque in omni actione dijudicans: supernæ districtionis vim quanta solicitudine pertimescat, insinuat, dicens: [In turbine enim conteret me.] Ac si aperte dicat: Idcirco hunc semper, et in tranquillitate timeo: quia per flagella, qualis in turbine veniat, non ignoro. Quæ flagella scilicet et metuens præuidit, et præuidens pertulit. Vnde subiungit: [Et multiplicabit vulnera mea etiam sine causa.] Vt enim sæpe iā diximus, nequaquam beatus Iob percussus est, vt in eo percussio vitium tergeret: sed vt meritū augeret. Vulneratum se itaque sine causa asserens, hoc de se foris loquitur, et quòd de illo Veritas in occulto testatur, dicens: Commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum frustra. Vir ergo sanctus superbe non dicit, quod veraciter dicit: nec per hæc verba a rectitudine discrepat, per quæ a iudice non discordat, qui eorundem protinus
vulnerum continuationem exprimit, cum subiungit: [Non concedit quiescere spiri- 17.

tum meum, et implet me amaritudinibus.] Sæpe iustis exercitium virtutis est, sola A exterius aduersa tolerare. Sed vt eorum vires certamen plenæ probationis erudiat, hos nonnumquam et foris tormenta lacerant, et intus tentamenta castigant. Vnde vir sanctus impletum se amaritudinibus asserit: quia cum flagella exterius tolerat, illud est grauius quod de tentatione aduersarij in intimis portat. Sed inter hæc mitigat vim doloris, considerata æquitas et potentia ferientis. Vnde subiungit: [Si fortitudo quæritur, robustissimus est: si æquitas iudicij, nemo pro me audet testimonium dicere.] Ille quippe vitæ causas examinat, qui has per alienum testimonium non explorat: quia qui districtus quandoque ostenditur illaror pœnæ, ipse diu tacitus extitit testis culpæ. Hinc enim per prophetam dicitur: Ego sum iudex et testis. Hinc rursum ait: Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar. Parturiens namque cum dolore eijcit, quod diu in abditis cum pondere portauit. Post longum B ergo silentium, sicut parturiens, Dominus loquitur: quia quod apud se nunc tacitus tolerat, in vltione quandoque iudicij quasi cum dolore manifestat. Sed requirendum nobis est, iste vir iustus, si pro eo testimonium dicere quisquam præsumeret, numquid hunc a reatu liberaret? Et si huic alius testimonium non impendit, numquid ad proferendum pro se testimonium saltem ipse conualescit? Sequitur: [Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit.] Ac si aperte dicat: quid de alijs loquar, qui ipse de me testimonium ferre non valeo? Sed quia innocentiæ tuæ testificari non sufficis, numquid hoc ipsum, quia innocentiam habeas, scis? Subdit:

Hier. 19. f. Esaia. 42. c

Quanta sit homini in sui cogitatione difficultas, & quòd recta, quæ agimus, sciendo nescire debeamus. Caput XIII. C

ETiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.] Plerumque si scimus bona, quæ agimus, ad elationem ducimur: si nescimus, minime seruamus. Quis enim aut de virtutis suæ conscientia non quantulumcumque superbiat? Aut quis rursum bonum in se custodiat, quod ignorat? Sed contra vtraque quid superest, nisi vt recta, quæ agimus, sciendo nesciamus: vt hæc et recta æstimemus, et minima: quatenus et ad custodiam sensificet animum scientia rectitudinis, et in tumorem

18. non eleuet æstimatio minorationis? Sed sunt nonnulla, quæ sciri à nobis facile nequeunt, etiam cum geruntur. Nam sæpe recto studio contra delinquentium culpas accendimur: et cum vltra æquitatis metas per iram rapimur, hoc zelum iustæ districtionis æstimamus. Sæpe officiũ prædicationis assumimus, vt per hoc fraternæ vtilitati seruiamus: sed nisi placeamus cui loquimur, nequaquam libenter accipitur D quod prædicamus. Cumq. placere mens vtiliter studet, ad amorem laudis propriæ turpiter defluit, et quæ a captiuitate vitiorum alios curabat eruere, ipsa suis fauoribus incipit captiua seruire. Quasi latrunculus quippe est appetitus laudis humanæ, qui recto itinere gradientibus ex latere iungitur, vt ex occultis educto gladio gradientium vita trucidetur. Cumq. propositæ vtilitatis intentio ad studia priuara deducitur: horrendo modo vnum idemq. opus culpa peragit, quod virtus inchoauit.

19. Sæpe et ab ipsis exordiis aliud cogitatio expetit, aliud actio ostendit. Sæpe se fidelem sibi, nec ipsa cogitatio exhibet: quia aliud ante oculos mentis versat, et longe ad aliud ex intentione festinat. Nam plerumque nonnulli terrena præmia appetunt, et iustitiam defendunt: seq. innocentes æstimant, et esse defensores rectitudinis exultant. E Quibus si spes nummi subtrahitur, a defensione protinus iustitiæ cessatur: et tamen defensores iustitiæ se cogitant, sibiq. se rectos asserunt, qui nequaquam rectitudinem, sed nummos quærunt. Contra quos bene per Moysen dicitur: Iuste, quod iustum est, exequeris. Iniuste quippe, quod iustum est, exequitur, qui ad defensionem iustitiæ, non virtutis æmulatione, sed amore præmij temporalis excitatur. Iniuste, quod iustum est exequitur, qui ipsam quam prætendit iustitiam venundare minime veretur. Iuste ergo iustum exequi, est in assertione iustitiæ eandem ipsam iustitiam quærere. Sæpe recta agimus, et nequaquam præmia, nequaquam laudes ab hominibus expectamus, sed tamen mens in sui fiducia erecta, his, a quibus nihil expetit, placere contemnit, eorum iudicia despicit, seq. male liberam per abrupta elationis rapit, et inde sub vitio peius obruitur, vnde quasi de victis vitijs nullis se appetionibus sub-

Deut. 16. c

A bus subiacere gloriatur. Sæpe dum nosmetipsos plus iusto discutimus, de ipso discretionis studio indiscretius erramus, et mentis nostræ acies quò plus cernere nititur, obscuratur: quia et qui importune solis radios aspicit, tenebrescit: et inde nihil videre compellitur, vnde videre amplius conatur. Quia igitur ab inquisitione nostra torpētes nos omnino nescimus, aut si subtili nos discussione requirimus, plerumque inter vitia virtutesq. caligamus: rectè nunc dicitur: [Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.] Ac si apertè diceretur: Conditoris contra me iudicia qua temeritate redarguo, qui ipsum me ex infirmitatis caligine ignoro? Vnde bene per Prophetam dicitur: Dedit abyssus vocem suam ab altitudine phantasiæ suæ. Abyssus *Abac. 3. c*
quippe phantasiæ altitudinem portat, cum humanus animus, immensa cogitatione caliginosus, semetipsum etiā discutiendo non penetrat. Sed ab hac altitudine vocem
B dare est: quia dum se deprehendere non potest, cogitur in admirationem consurgere: vt eo perscrutari nō audeat, quod super ipsum est: quo incomprehensibilitatem suam ipse cogitans, non valet inuenire quod est. Sed iustorum corda, quia ad perfectum se examinare nequeunt, ægre hoc exilium cæcitatis ferunt. Vnde et bene subditur: [Et tædebit me vitæ meæ.] Tædet iustum viuere, quia et operando vitam non desinit quærere: et tamen eiusdem vitæ suæ meritum non valet inuenire. Libram quippe examinis a sinu intimæ æquitatis trahit, et inde in se erga effectum inuentionis deficit, vnde super se raptus ad vim inquisitionis excrescit. Sed est consolatio nostræ caliginis, reducta ad animum iusta, et incomprehensibilis potentia Conditoris: quæ et iniquos sine vltione non deserit, et rectorum iustitiam incomprehensibilitatis immensitate transcendit. Vnde et apte subiungitur:

C *Quòd iudicium diuinum, nec peccator, nec iustus effugiat, & quòd quantalibet iustus simplicitate fuerit, ipsa diuinæ magnitudinis simplicitate superetur. Cap. XIIII.*

VNum est quod locutus sum, et innocentem et impium ipse consumit.] Innocens a Creatore consumitur: quia quantalibet eius simplicitas fuerit, diuinæ magnitudinis simplicitate deuoratur. Quamuis enim simplicitatem studiose seruemus, ex consideratione tamen intimæ puritatis ostenditur, quòd hæc ipsa, quam agimus, simplicitas non sit. Impius quoque a Conditore consumitur: quia Deo cuncta mirabiliter ordinante, ipsis suis versutijs eius impietas ligatur. Nam inde se supplicijs et nesciens implicat, vnde se aliquid facere scienter exultat. Quia igitur omnipotens Deus, et bonorum innocentiam simplicitatemq. superat, et malorum astutiam penetrans, damnat, rectè nunc dicitur: [Vnum est quod locutus sum, et innocentem,
D et impium ipse consumit.] Ac si apertè diceretur: Hoc apud me verbum cogitationis protuli: quia nec innocens, si districtè discutior, apparebo, nec impius, si apud me latere voluero, a superni examinis acumine abscondor: quoniam districtus iudex cuncta comprehendens, occulta malitiæ mirabiliter penetrat, et suis hanc inuentionibus bene ordinans damnat. Vel certe et innocentem et impium ipse consumere dicitur: quia quamuis in meritis vitæ diuisi sint, primæ tamen culpæ merito æque ad carnis interitum pertrahuntur. Vnde et per Salomonem dicitur: Moritur doctus similiter vt indoctus. Et rursum: Cuncta subiacent vanitati, et omnia pergunt ad vnum locum. De terra facta sunt, et in terram pariter reuertuntur. Sequitur. *Eccli. 2. c* *Eccli. 3. d*

E *Quòd cum sancti a pressuris liberari desiderant, Deus in eorum patientia & mortificatione delectatur. Caput XV.*

SI flagellat, occidat semel, et non de pœnis innocentum rideat.] Quis hæc non per superbiam prolata crederet, nisi sententiam iudicis audiret, qui ait: Non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob? Restat ergo vt nullus auctoris verba reprehendere audeat, quæ constat quia iudex laudat. Sed tanto in intimis suis cautius subtiliusq. rimanda sunt, quanto durius foris sonant. Vir etenim sanctus huma- 20.
ni generis damna considerans, vnde et quò venerint pensans, quod homo pollicente aduersario, boni maliq. scientiam appetens scire, perdidit etiam semetipsum, ita vt veraciter dicat: [Etiam si simplex fuero, hoc ignorabit anima mea:] quòd post expulsionis pœnam flagella quoque corruptionis sustinet, et adhuc ad carnis, vel certe ad mentis interitum etiam post tormentum tendit, vt rectè dicat: [Et innocentem et im-

pium ipse consumit:] Mediatoris contra hæc gratiam requirit, dicens: [Si flagellat, A
occidat semel.] Nos enim quia et a Deo mente recessimus, et carne ad puluerem redimus, pœna duplæ mortis adstringimur. Sed venit ad nos qui pro nobis sola carne moreretur, qui simplam suam duplæ nostræ iungeret, et nos ab vtraque morte liberaret.
Rom. 6. b. De qua per Paulum dicitur: Quòd autem mortuus est pro peccato, mortuus est semel. Damna ergo vir sanctus nostræ corruptionis aspiciat, et vnam, quæ duas nostras destruat, mortem Mediatoris quærat, atque hanc desiderans, dicat: [Si flagellat, occidat semel.] Sed ecce quasi humilitati renititur, quod protinus subinfertur: [Et non de pœnis innocentum rideat.] Quod tamen valde humillimũ sine difficultate cognoscimus, si humili hoc mente pensamus. Cunctis etenim liquet, quòd omne desiderium
Prouer. 13. b pœna est, cum differtur: Salomone quoque attestante, qui ait: Spes, quæ differtur, affligit animam. Ridere autem Dei, est humanæ nolle afflictioni misereri. Vnde per B
Prouer. 1. c Salomonem rursum Dominus reprobis in culpa durantibus dicit: Ego quoque in interitu vestro ridebo, idest, afflictioni vestræ nulla pietate compatiar. Ante Redemptoris igitur aduentum, pœnam suam electi omnes habuerunt: quia æstuante desiderio,
Luca. 10. d incarnationis eius mysterium videre cupierunt: ipso attestante, qui ait: Multi, dico vobis, iusti et prophetæ voluerunt videre, quæ vos videtis, et non viderunt. Pœnæ itaque innocentum, sunt desideria iustorum. Quousque ergo electorum suorum vota Dominus non compatiens distulit, quid aliud quàm innocentum pœnas risit? Itaque vir sanctus venturi Redemptoris dona considerans, et votorum suorum dilationem grauiter tolerans, dicat: [Si flagellat, occidat semel, et non de pœnis innocentum rideat.] Ac si aperte exoret, dicens: Quia vita nostra quotidie flagello vindictæ pro culpa atteritur, ille iam veniat, qui pro nobis semel sine culpa moriatur: vt de innocentum pœnis Deus vltra non rideat, si ipse carne passibilis appareat, in cuius se de- C
21. siderijs mens nostra castigat. Vel certe si risum Dei, eius lætitiam appellat, de innocentum pœnis ridere Dominus dicitur: quia quò a nobis ardentius quæritur, eò de nobis suauius lætatur. Quasi quoddam quippe ei ex pœna gaudium facimus, cum
Psal. 117. per sancta desideria pro eius nos amore castigamus. Hinc Psalmista ait: Constituite diem sollemnem in cõfrequentationibus, vsque ad cornu altaris. Sollemnem namque Domino diem in confrequentationibus constituit, quisquis se assidue in eius desiderio affligit. Qui nimirum sollemnitatis dies vsque ad altaris cornu tendi præcipitur: quia tamdiu necesse est, vt quisque se afficiat, quousque ad superni sacrificij altitudinem, idest, ad æterna gaudia pertingat. Iustus igitur vir, quia impleri desiderium suum appetit, non differri, humiliter dicit: [Non de pœnis innocentum rideat.] Ac si D
diceret: Vora nostra libenter accipiens, vltra non differat, sed ostendendo exhibeat eum, qui nos in sua expectatione castigat. Quia vero eum specialiter beatus Iob occidi semel petiuit, qui carnis solius mortem in mundi pro nobis fine tolerauit: protinus aperit, qui ipsum quoque ordinem eius passionis adiungit, dicens: [Terra data est in manus impij, vultum iudicium eius operit.] Quid namque terræ nomine nisi caro exprimitur? Quis appellatione impij, nisi diabolus designatur? Huius impij manus fuerunt hi, qui in Redemptoris nostri morte grassati sunt. Terra itaque data est in manus impij, quia antiquus hostis Redemptoris mentem corrumpere per se
Mat. 4. a. b tentando non valuit: sed eius carnem per suos satellites ad triduum permissus extinxit, et dispensationem supernæ pietatis nesciens, ex hac ipsa permissione seruiuit.
Mat. 26. b. c Tribus enim Redemptorem nostrum tentationibus pulsans, cor Dei temerare non E
Idem c. 27. d valuit. Sed cum Iudæ mentem ad mortem carnis eius excitauit, cumq. ei cohortem atque a Pontificibus et Pharisæis ministros tradidit, nimirum iste impius manus ad terram tetendit. Huius terræ iudices, sacerdotes et principes, Pilatus atque illusores milites fuerunt. Iste itaque impius vultum iudicum eius operuit, quia corda persequentium, ne auctorem suum cognoscerent, malitiæ nubilo velauit. Vnde et
2. Cor. 3. d per Paulum dicitur: Vsque in hodiernum diem cum legitur Moyses, velamen est po-
1. Cor. 2. b situm super cor eorum: Qui rursus ait? Si enim cognouissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent. Vultus ergo iudicum opertus extitit, quia mens persequentium eum, quem carne tenere potuit, Deum nec per miracula agnouit. Quia vero antiquus hostis cum iniquis omnibus vna persona est: sic plerumque scriptura sacra de iniquorum capite, idest, diabolo loquitur: vt repente ad eius corpus, idest, ad sequaces illius

A illius deriuetur. Poteſt ergo nomine impij,infidelis ac perſecutor populus deſignari, 22.
cui et hoc congruit omnino,quod ſubditur: [Quòd ſi non ille eſt:quis ergo eſt?] Ac
ſi aperte diceretur: Quis vnquam impius eſſe putandus eſt,ſi ille populus,qui ipſam
pietatem perſequutus eſt, impius non eſt? Sed conſiderata vir ſanctus Iudaicæ plebis
perfidia, ad ſemetipſum mentis oculos reuocat: dolet quòd videre nequeat, quem
amat: mærore afficitur, quia ex præſenti mundo ante ſubtrahitur, quàm ſalus mundi
reueletur. Vnde et ſubditur:

Quòd antiqui patres fuerint quaſi portatores pomorum, prænunciantes Christum, & odorem Euangelij futuris gentibus porrigentes. Caput XVI.

DIes mei velociores fuerunt curſore, fugerunt, et non viderunt bonum.] Curſo-
B ris quippe officium eſt ſecutura nunciare. Omnes igitur electi, qui ante aduen-
tum Redemptoris orti ſunt, quia hunc aut audiendo tantummodo,aut etiã loquendo
nunciarunt, quidam quaſi in mundo curſores fuerunt. Sed quia ante præſtolatum
Redemptoris tempus ſe ſubtrahi præuident,tranſire ſe curſore velocius dolent: diesq.
ſuos eſſe breues ingemiſcunt: quia vſque ad videndam Redemptoris lucem minime
tenduntur. Vnde apte dicitur: Fugerunt, et non viderunt bonum. Omnia quæ crea-
ta ſunt, bona ſunt: Moyſe atteſtante,qui ait: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat,et erant *Gen. 1. d*
valde bona. Sed hoc ſolum bonum principaliter bonum eſt, per quod hæc omnia bo-
na ſunt, quæ bona non principaliter exiſtunt. De quo bono Veritas per Euangelium
dicit: Nemo bonus, niſi ſolus Deus. Quia igitur antiquorum patrum prius dies *Luca 18. d*
finiti ſunt, quàm mundo Deus in carne monſtraretur, recte nunc de eiſdem diebus di-
C citur: [Fugerunt, et non viderunt bonum.] Ac ſi aperte diceretur: Ante expectatum
tempus elapſi ſunt, qui ad Redemptoris præſentiam peruenire nequiuerunt. Vnde et
adhuc ſubditur: [Pertranſierunt quaſi naues poma portantes.] Hi, qui poma defe-
rentes maria tranſmeant, ipſi quidem fructuum odore perfruuntur, ſed eorundem
fructuum alijs cibos ferunt. Quid igitur antiqui patres, niſi naues poma portantes
extiterunt? Qui diuinæ incarnationis myſterium prophetantes,ipſi quidem ſpei odo-
re potiti ſunt, ſed nobis fructum de eiuſdem ſpei perfectione detulerunt. Quod enim
illi expectando odorati ſunt,hoc nos cernendo et percipiendo ſatiamur. Vnde et Re-
demptor iiſdem diſcipulis dicit: Alij laborauerunt,et vos in labores eorum introiſtis. *Ioan. 4. e*
Quorum videlicet dies comparantur nauibus, quia decurrunt: Et recte poma por-
tantibus: quia electos omnes, quos ante Redemptoris præſentiam geſtauerunt, per
D prophetiæ valuerunt ſpiritum expectatione refouere, non autem manifeſta exhibi-
tione reficere. Vel certe, quia naues cum poma portant, hæc paleis admiſcent, vt ad
terras illæſa perducant: recte patrum præcedentium dies deſcribuntur nauibus poma
portantibus ſimiles, quia antiquorum dicta, in eo quòd myſteria ſpiritalis vitæ de-
nunciant, per interfuſam hæc hiſtoriæ ſtipulam ſeruant, et opertum nobis fructum
ſpiritus deferunt,cum carnalia loquuntur. Sæpe namque dum quædam narrant pro-
pria, ad diuinitatis eleuantur arcana. Qui crebro etiam cum altitudinem diuinitatis
aſpiciunt,ad incarnationis eius myſterium repente funduntur. Vnde adhuc apte ſub-
iungitur: [Sicut aquila volans ad eſcam.] Moris quippe eſt aquilæ,vt irreuerberata 23.
acie radios ſolis aſpiciat: ſed cum refectionis indigentia vrgetur, eandem oculorum
aciem,quam radijs ſolis infixerat,ad reſpectum cadaueris inclinat: et quamuis ad al-
ta euolet, pro ſumendis tamen carnibus terram petit. Sic videlicet ſic antiqui patres
E fuerunt, qui inquantum humanitatis infirmitas admittebat, Creatoris lucem erecta
mente contemplati ſunt: ſed incarnandum hunc in mundi fine præſcientes, quaſi a
ſolis radijs ad terram oculos deflexerunt. Et quaſi de ſummis ad ima veniunt, dum
hunc Deum ſupra omnia, et hominem infra omnia agnoſcunt. Quem pro humano
genere dum paſſurum moriturumq. conſpiciunt, qua ſcilicet morte ſemetipſos refi-
ci, atque reformari ad vitam nouerunt, quaſi more aquilæ poſt contemplatos ſolis
radios, in cadauere eſcam quærunt. Libet ſpectare aquilam ſolis radios intuentem,
quæ ait: Deus fortis, pater futuri ſęculi, princeps pacis. Sed ab alto volatu celſitudi- *Eſaia 8. b*
nis ad terras veniat, eſcam cadaueris inferius inquirat. Paulo poſt etenim ſubdit, di-
cens: Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, et liuore eius ſanati ſumus. Et rurſum: Et *Eſaia 53. b*
homo eſt,et quis cognoſcet eum? Subleuata ergo in diuinitate mens iuſti,cum diſpen-
ſationis

sationis gratiam ex eius carne considerat, quasi a summis repente, vt aquila ad escam volat. Sed ecce ille Israeliticus populus immenso dudum prophetiæ spiritu infusus, eiusdem prophetiæ dona perdidit, atque in ea fide, quam prævidendo nunciauerat, non permansit, et a se Redemptoris præsentiam negando repulit, quam cunctis se sequentibus prænunciando declarauit. Vnde et apte protinus per compassionem ad eorum quoque duritiam sermo conuertitur, atque ab eis quo modo prophetiæ gratia subtrahatur, indicatur. Nam subditur: [Cum dixero: Nequaquam ita loquar, commuto faciem meam, et dolore torqueor.] Plebs quippe Iudaica loqui, vt prius noluit, quæ eum, quem prædixerat, negauit. Sed commutata facie, torquetur dolore, quia dum interni sui hominis aspectum, quo agnosci a Conditore poterat, fœditate perfidiæ polluit, a præsentibus malis incipiens, sub æterna vltione se damnauit. Quasi enim commutata facie, ab auctore non cognoscitur, quæ perdita bonæ conscientiæ fide reprobatur. Sed nimirum restat, vt suppliciorum dolor torqueat, quam suus non cognoscens Conditor ignorat. Quia igitur hæc sub Redemptoris nostri significatione trascurrimus, nunc moraliter discutiendo repliceinus: [Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt, et non viderunt bonum.] Sicut sæpe iam diximus, sic primus homo conditus fuit, vt per augmenta temporum tendi posset eius vita tantummodo, non euolui: sed quia sponte ad culpam decidit, quo attigit vetitum, pertulit decursum, quem nunc homo præsentis vitæ desiderio oppressus, indesinenter et tolerat, et optat. Ne enim finiatur, viuere appetit: sed per augmenta vitæ quotidie ad finem tendit. Nec deprehendi valet incrementa temporum quàm nulla sint,
24. nisi cum repente transacta finiuntur, quæ venientia longa videbantur. Vir igitur sanctus statum suæ conditionis aspiciat, et ex humani generis voce damna decursus ingemiscat, dicens: [Dies mei velociores fuerunt cursore, fugerunt, et non viderunt bonum.] Ac si aperte dicat: Ad hoc homo conditus fuit, vt bonum, quod Deus est, videre potuisset: sed quia stare ad lucem noluit, fugiendo oculos amisit: quia quo per culpam cœpit ad ima decurrere, eo secum cæcitatem pertulit, ne intimum lumen videret. De quibus adhuc diebus apte subiungitur: [Pertransierunt quasi naues poma portantes.] Naues cum poma portant, fructus terræ, videlicet per fluctus ferunt. Terra vero hominis paradisus extitit, quæ hunc inconcussum tenere potuit, si per innocentiam stare voluisset. Sed quia ad mutabilitatis vndas per culpam cecidit, ad præsentis vitæ maria post terram venit. Poma etiam terræ huius fuerunt mandati sermo, concessa possibilitas operis, naturæ indita intelligentia Conditoris. Sed hæc poma quæ edere in terra renuimus, per maria iam portamus: quia concessa bona tot munerum inconcussi custodire in paradiso noluimus, et seruare nunc in tentationibus conamur. Tendentes ad terminum, autą vitæ præsentis impellimur, mutabilitatis nostræ fluctu fatigamur. Sed quia per crucis mysterium ad ingenita naturæ bona restringimur, quasi per lignum poma portamus. Quod tamen intelligi et aliter potest. Naues etenim cum poma portant, suauitatem odoris habent, sed grauitatem ponderis non habent. Et humanum genus a paradisi gaudijs expulsum, vim contemplationis perdidit, robur conditæ fortitudinis amisit: cumq. ad superna repetenda se erigit, fragrat quidem odore memoriæ, sed digne non exerit pondus vitæ. Pomorum ergo odoribus repletur, et tamen huc illucq. leuiter mentis nostræ nauis impellitur: quia et paradisi celsitudinem cum odoris recordatione meminimus, et importunos tentationum fluctus ex carne toleramus. Vnde et apte subiungitur:
25. [Sicut aquila volans ad escam.] Aquila etenim alto valde volatu suspenditur, et annisu præpete ad æthera libratur, sed per appetitum ventris terras expetit, seseq. a sublimibus repente deorsum fundit. Sic sic humanum genus in parente primo, ad ima de sublimibus corruit. Quod nimirum conditionis suæ dignitas in rationis celsitudine quasi in aeris libertate suspenderat: sed quia contra præceptum, cibum vetitum contigit, per ventris concupiscentiam ad terras venit, et quasi post volatum carnibus pascitur: quia illa libera contemplationis inspiracula perdidit, et deorsum corporeis voluptatibus lætatur. Sicut ergo aquila volans ad escam, dies nostri velociter transeunt: quia quo ima petimus, eo subsistere in vita prohibemur. Sed cum hæc ante mentis oculos continua cogitatione reuoluimus, duris taciti quęstionibus vrgemur, cur omnipotēs Deus condidit quem periturum esse pręsciuit? cur is, qui summe potens et summe bonus est, nequaquam voluit hominem talem facere, qui perire non posset? Cum vero hæc tacita mens interrogat, pauet, ne ipso interrogationis ausu in superbiam erumpat, seq. humiliter comprimit,

et co-

A et cogitationes suas restringit. Sed eò grauius affligitur, quò inter mala quæ sustinet, etiam de conditionis suæ abscondito intellectu cruciatur. Vnde hîc quoque apte subiungitur: [Cum dixero: Nequaquam ita loquar, commuto faciem meam, et dolore torqueor.] Nequaquam quippe nos ita debere loqui dicimus, cum nostræ infirmitatis modum ex inquisitione transeuntes, nosmetipsos pauore reprehendimus, et supernæ reuerentię consideratione refrenamus. In qua refrenatione scilicet mentis nostræ facies commutatur: quia quæ prius non capiens audenter summa requirebat, infirmitarem suam postmodum agnoscens, venerari inchoat, quod ignorat. Sed in ipsa commutatione dolor est, quia valde affligitur: quoniam primæ culpæ merito ad intelligenda ea, quæ de ipsa sunt, cæcatur. Quæ patitur, iusta esse considerat. Pauet ne in dolore per licentiam locutionis excedat. Ori silentium indicit, sed excitatus dolor eo ipso, quo restringitur, augetur.
B Dicat ergo: [Cum dixero: Nequaquam ita loquar, commuto faciem meam, et dolore torqueor.] Quia tunc grauius plerumque affligimur, cum quasi per consolationis studium, afflictionis nostræ nobis conamur mala leuigare. Sed quisquis iam subtiliter parentis primi damnatione propagara, humani generis damna considerat, superest vt his adiungere propria metuat. Vnde vir sanctus postquam communia intulit, repente specialia subiungit, dicens:

Quantum timere debeat, qui scienter peccat: cum Iob tantis virtutum testimonijs approbatus, sua opera uereatur, & quòd fraus tribus modis cõmittatur. Cap. XVII.

Verebar omnia opera mea, sciens quia non parceres delinquenti.] Quæ beatus Iob opera exercuit, sacræ huius historiæ textus ostendit. Holocaustis quippe multiplicibus auctorem placare studuit: quia iuxta filiorum numerum, vt scriptum est, consurgens diluculo, offerebar holocausta per singulos, eosq. non solum ab immundis actibus, sed a praua quoque cogitatione mundabat. De quo, scriptura teste, perhibetur. Dicebat enim: Ne forte peccauerint filij mei, et benedixerint Deo in cordibus suis. Affectum ergo compassionis exercuit: quia ipse de se amicorũ quæstionibus exactus, dicit: Flebam quondam super eo, qui afflictus erat. Ministerium pietatis impendir, qui ait: Oculus fui cæco, et pes claudo. Castitatis munditiam in corde custodiuit, qui obtestando se aperuit, dicens: Si deceptum est cor meum super muliere: Humilitatis culmen medullitus tenuit, qui dicit: Si contempsi iudicium subire cum seruo meo, et ancilla mea, cum disceptarent aduersum me. Beneficia largitatis impendit, qui ait: Si comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea. Et rursum: Si non benedixerint mihi latera eius, et de velleribus ouium mearum calefactus est. Gratiam hospitalitatis exhibuit, qui dicit: Foris
D non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit. Et inter hæc ad virtutum cumulum per excellentiorem viam charitatis, et inimicos dilexit, qui ait: Si gauisus sum ad ruinam eius, qui me oderat. Et rursum: Non enim dedi ad peccandum guttur meum, vt expeterem maledicens animam eius. Quid ergo vir sanctus sua opera verebatur, qui illa semper exhibuit, ex quibus placari Deus erga iniquitares solet? Quid ergo est quòd mira opera faciens, hæc ipsa etiam veretur pauens, cum dicit: Verebar omnia opera mea: nisi quòd in sancti viri actibus verbisq. colligimus, vt si placere Deo veraciter cupimus, postquam peruersa subigimus, ipsa in nobis etiam bene gesta timeamus? Duo quippe sunt, quæ in bonis operibus necesse est, vt studiose formidentur, desidia videlicet, et fraus. Vnde et per Prophetam apud vetustam translationem dicitur: Maledictus omnis, qui facit
E opus Dei fraudulenter et desidiose. Sed sciendum magnopere est, quia desidia per torporem nascitur, fraus per priuatam dilectionem. Illam namque minor Dei amor exaggerat, hanc autem male mentem possidens, proprius amor creat. Fraudem quippe in Dei opere perpetrat, quisquis semetipsum inordinate diligens, per hoc, quod recte egerit, ad remunerationis transitoria bona festinat. Sciendum quoque est, quòd tribus modis fraus ipsa committitur, quia per hanc proculdubio, aut tacita cordis humani gratia, aut fauoris aura, aut res quælibet exterior desideratur. Quò contra recte de iusto per Prophetam dicitur: Beatus qui excutit manus suas ab omni munere. Quia enim non solum fraus in acceptione pecuniæ est, munus proculdubio vnum non est. Tres vero sunt acceptiones munerum, ad quas ex fraude festinatur. Munus namque a corde, est captata gratia a cogitatione. Munus ab ore, est gloria per fauorem. Munus ex manu, est præmium per dationem. Sed iustus quisque ab omni munere manus excutit: quia in eo, quod recte agit, nec ab

Esaia 33.

nec ab humano corde inanem gloriam, nec ab ore laudem, nec a manu recipere donationem quærit. Solus ergo in Dei opere fraudem non facit, qui cum ad studia bona actionis inuigilat, nec ad corporalis rei præmia, nec ad laudis verba, nec ad humani iudicij gratiam anhelat. Ipsa igitur bona nostra, quia insidiantis culpæ euadere gladium nequeunt, nisi solicito quotidie timore muniantur, per sanctum virum nunc recte dicitur: [Verebar omnia opera mea.] Ac si humili confessione diceretur: Quæ aperte egerim, video: A

27. sed quid in his latenter pertulerim, ignoro. Sæpe enim bona nostra latrocinanti fraude depereunt, quia rectis se nostris actibus concupiscentiæ terrenæ subiungunt. Sæpe, desidia interueniente, deficiunt, quia a feruore quo cœpta sunt, frigescente amore, tabescunt. Quia ergo culpæ surreptio, vel in ipso virtutis actu vix vincitur: quid ad securitatem superest, nisi vt studiose semper, et in virtute timeatur? Sed post hæc valde scrupulosum cordi se objicit, quod subiungit: [Sciens quòd non parceres delinquenti.] Si enim delinquenti non parcitur, quis ab æterna morte eripitur, cum a delicto mundus nemo reperitur? An pœnitenti parcit, et delinquenti non parcit? Quia cùm delicta plangimus nequaquam iam delinquentes sumus. Sed quid est quòd Petrus cum negat respicitur, et Redemptoris negati respectu, ad lacrymas vocatur? Quid quòd Paulus cum Redemptoris nomen in terra conaretur extinguere, eius verba de cælo meruit audire? Sed B

Lucæ 22. g tamen culpa in vtroque punita est: quia et de Petro, teste Euangelio, scriptum est: Recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat: et egressus foras, fleuit amare. Et de

Act. 19. r Paulo hæc eadem, quæ hunc vocauit, Veritas dicit: Ego ostendam ei, quanta eum oportet pro nomine meo pati. Delinquenti ergo Dominus nequaquam parcit, quia delictum sine vltione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans, percutit. Nequaquam igitur peccato parcitur, quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic Dauid audire post confessionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuum. Et tamen multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpæ, quam perpetrauerat, exoluit. Sic nos salutis vnda a culpa primi parentis absoluimur, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus. Bene ergo dicitur: Sciens quòd non parceres delinquenti, quia delicta nostra siue per nos, siue per semetipsum resecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Sed sæpe mens dum plus iusto trepidat, dum pauore quatitur, dum sinistris suspicionibus vrgetur, tædet hanc viuere, quæ se ad vitam, vel per labores ambigit peruenire. Vnde et subsequenter adiungitur: C

Eucherius in lib. 2. Regũ c. 8. De pœnitentia dist. 1. si peccatum.

2. Regũ 12. d

Quòd sancti viri ita incerti sunt, vt confidant: ita confidunt, ut tamen ex securitate non torpeant. Caput XVIII. D

SI autem et sic impius sum, quare frustra laboraui?] Si enim remota pietate discutimur, opus nostrum pœna dignum est, quod remunerari præmijs præstolamur. Vir igitur sanctus sub occulto iudicio trepidans, dicit: Si autem et sic impius sum, quare frustra laboraui? Non quòd hunc laborasse pœnitet, sed quòd incertus esset de præmijs, et inter labores dolet. Sciendum vero est, quòd viri sancti ita incerti sunt, vt confidant, atque ita confidunt, vt tamen ex securitate non torpeant. Quia ergo plerumque mens, et impensa rectis actibus trepidat: restat vt postquam bonum opus agitur, lacrymæ expiationis exquirantur, quatenus ad æterna præmia meritum recti operis subuehat humilitas postulationis.

Quòd quantalibet munditia sancti fulgeant, tamen ex hoc corpore, quod corrumpitur, in quo sunt, abominabiles se iudicant, & concupiscentiarum sordibus, sine quibus non sunt, immundos se reputant. Caput XIX. E

28. SEd tamen sciendum est, quia mundos nos ad perfectum reddere, vel vita, vel lacrymæ non valent, quousque nos mortalitas nostræ corruptionis tenet. Vnde et apte subiungitur: [Si lotus fuero quasi aquis niuis, et fulserint velut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me, et abominabuntur me vestimenta mea.] Aquæ enim niuis, sunt lamenta humilitatis. Quæ profecto humilitas, quia ante districti iudicis oculos ceteris virtutibus præeminet, quasi per magni meriti colorem candet. Sunt namque nonnulli, qui lamenta habent, sed humilitatem non habent: quia afflicti plangunt:

A gunt: ſed tamen in ipſis fletibus, vel contra proximorum vitam ſuperbiunt, vel contra ordinationem Conditoris eriguntur. Hi nimirum aquas habent, ſed niuis aquas non habent, et mundi eſſe nequeunt, quia humilitatis fletibus minime lauantur. Aquis autem niuis a culpa ſe lauerat, qui confidenter dicebat: Cor contritum, et humiliatum Deus non ſpernit. Qui enim lamentis affliguntur, ſed murmurando rebelles ſunt, mentem quidem conterunt, ſed humiliari contemnunt. Quamuis aquæ niuis intelligi et aliter poſſint. Aqua enim fontis et fluminis ex terra oritur, aqua vero niuis ex aere proruit. Et ſunt plerique qui per orationum lamenta ſe cruciant, ſed tamen totis lamentorum laboribus ad ſola terrena deſideria exudant: compunguntur in precibus, ſed felicitatis tranſitoriæ gaudia exquirunt. Hos itaque niuis aqua non abluit, quia eorum fletus ab imis venit. Quaſi enim ex terræ aqua perfuſi ſunt, qui pro terrenis bonis in precibus Psal. 50.
B compunguntur. Qui vero idcirco plorant, quoniam præmia æterna deſiderant, aqua niuis hos diluit, quia cæleſtis compunctio infundit. Nam cum perennem patriam per lamenta appetunt, eiusq; accenſi deſiderijs plangunt, a ſummis accipiunt, vnde mundentur. Per manus autem quid aliud quàm opera deſignantur? Vnde quibuſdam per Prophetam dicitur: Manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt, ideſt, opere crudelitatis. Notandum vero, quòd vir ſanctus non ait: Fulſerint mundiſſimæ manus meæ, ſed velut mundiſſimæ manus meæ: quia quouſque pœna corruptionis adſtringimur, quàmlibet rectis operibus inſudemus, veram munditiam nequaquam apprehendimus, ſed imitamur. Vnde et apte ſubiungitur: [Tamen ſordibus intinges me.] Deus nos ſordibus intingere dicitur, intinctos ſordibus demonſtrare: quia quanto ad illum verius per bona opera ſurgimus, tanto ſubtilius vitæ noſtræ ſordes agnoſcimus, quibus ab eius munditia diſcor- Esaiæ 1. d
C damus. Ait ergo: [Si lotus fuero quaſi aquis niuis, et fulſerint velut mundiſſimæ manus meæ, tamen ſordibus intinges me.] Ac ſi aperte dicat: Quamuis lamentis ſupernæ compunctionis infundar, quamuis per ſtudia rectæ operationis exercear: in tua tamen munditia video quia mundus non ſum. Intentam quippe Deo animam ipſa adhuc corruptibilis caro diuerberat, eiusq; amoris pulchritudinem obſcœnis et illicitis cogitationum motibus fœdat. Vnde et ſubditur. [Et abominabuntur me veſtimenta mea.] Quid enim veſtimenti nomine, niſi hoc terrenum corpus exprimitur, quo induta anima tegitur, ne in ſubtilitatis ſuæ ſubſtantia nuda videatur? Hinc etenim Salomon ait: Omni tempore ſint veſtimenta tua candida, ideſt, membra corporis a ſordidis actibus munda. Hinc Eſaias ait: Veſtimentum mixtum ſanguine, erit in combuſtionem. Sanguine quippe veſtimentum miſcere, eſt deſiderijs carnalibus corpus inquinare. Quibus nimirum ſe pollui, Pſalmiſta formidauerat, cum dicebat: Libera me de ſanguinibus Deus, Deus ſalu- 29. Eccls. 9. b Esaiæ 9. a Psal. 50.
D tis meæ. Hinc voce angeli ad Ioannem dicitur: Habes pauca nomina in Sardis, quæ non inquinauerunt veſtimenta ſua. More autem ſacri eloquij, veſtimenta noſtra nos abominari referuntur, quia abominabiles reddunt: ſicut per Petrum quoque de Iuda dicitur: Hic poſſedit agrum de mercede iniquitatis. Neque enim emptum pretio ſanguinis agrum figuli Iudas poſſidere potuit, qui relatis triginta argenteis, traditionis crimen criminoſiori in ſe protinus morte mulctauit: ſed poſſedit, dictum eſt, poſſidere fecit. Ita hoc loco: Abominabuntur me veſtimenta mea, dicitur: abominabilem facient, quia nimirum dum contra mentem membra ſuperbiunt, dum ſancti deſiderij ſtudia, tentationum ſuarum tumultibus interrumpunt, in ipſo ſuo certamine poſita anima agnoſcit, quantum adhuc a diuinitate deſpicitur, quæ corruptionem ſuam plene appetens tranſire, ſed non valens, fœdo puluere cogitationis inquinatur. Hanc veſtimentorum abomi- Apoc. 3. a Act. 1. c
E nationem ſenſerat, qui dicebat: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captiuum me ducentẽ in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Hæc etiã veſtimenta, in quibus perfecte placere non poterat, quandoque melius reſumenda, deponere feſtine cupiebat, dicens: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Dicat ergo vir iuſtus: [Si lotus fuero quaſi aquis niuis, et fulſerint velut mundiſſimæ mauus meæ, tamen ſordibus intinges me, et abominabuntur me veſtimenta mea.] quia quantumlibet ad ſumma, ex compunctione contemplationis aſcenderit, quantumlibet in opere ſe per exercitium laboris accinxerit, indignum tamen adhuc aliquid de corpore mortis ſentit, et abominabilem ſe eſſe conſiderat in multis, quæ de pondere corruptionis portat. Rom. 7. d Ibidem.

Quòd

Quòd graue tormentum sit in cordibus electorum, quòd sensum sui reprehensoris non intelligunt. Caput XX.

30. CVi hoc quoque fit grauius, quòd sæpe neque hoc intelligit, vnde delinquit. Flagella suscipit, sed districto iudici quid in se maius quidve minus displiceat, non agnoscit. Vnde et subditur: [Neque enim viro, qui similis mei est, respondebo: neque qui mecum in iudicio ex æquo possit audiri.] Dum cum quolibet in iudicio ex æquo contendimus, et quid contra nos dicatur, agnoscimus: et in his, quæ dicimus, audimur, et quo obiecta patenter apprehendimus, eo audenter ad proposita respondemus. Quia ergo inuisibilis iudex quæ facimus videt, quasi audit quæ dicimus: sed quia id, quod ei displicet, nequaquā plene cognoscimus, quasi quid ipse dicit ignoramus. Vir igitur sanctus vestimentorum suorum abominationem considerans, eò amplius timet, quò audiri in iudicio ex æquo nō valet: quia quousque corruptionis suæ pondere premitur, hoc in sua grauius pœna tolerat, quòd et sensum sui reprehensoris ignorat. Ac si aperte dicat: In hoc ex æquo non audior, quia et patēt cuncta, quæ facio, et tamen ipse nescio per quanta reprehendor. Sequitur: [Non est qui vtrumque valeat arguere, et ponere manum suam in ambobus.] Durum sonat, vt quæratur qui Deum arguat, sed durum non erit, si recurrat ad memoriam, quod ipse per alium Prophetam dicit: per Isaiam quippe admonet, dicens: Quiescite agere peruerse, discite benefacere, quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam: et venite et arguite me, dicit Dominus. Ei namque, quem arguimus, rationis auctoritate contra imus. Et quid est, quòd Dominus agere sancta nos admonens, adiungit: Venite et arguite me: nisi quòd aperte insinuat, quātam bonis actibus fiduciam præstat? Ac si patenter dicat: Recta agite, et animaduersionis meæ motibus non iam per deprecationis gemitum, sed per fiduciam auctoritatis obuiate. Hinc etenim Ioannes dicit: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. Hinc est, quòd Moyses, quia placet seruiens, auditur tacens, cum silenti dicitur: Quid clamas ad me? Hinc est, quòd irascentem retinet, cum audit: Dimitte me, vt irascatur furor meus contra populum istum. Hinc est quòd arguentem Dominus non habuisse se queritur, cum per Prophetam dicit: Quæsiui virum, qui interponeret sepem, et staret oppositus contra me, ne dissiparem eam, et non inueni. Hinc est, quòd grauiter Isaias deplorat, dicens: Omnes nos cecidimus quasi folium, et iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos: non est qui inuocet nomen tuum, qui consurgat et teneat te. Sed possunt recti quilibet per acceptæ pœnitentiæ meritum aliquando præsentis motibus animaduersionis obuiare: non autem valent virtute propria ab humano genere supplicia secuturæ mortis expellere. Vir igitur sanctus humanum genus consideret quo defluxit, æternæ mortis damna conspiciat, cui nimirum constat, quia nequaquam iustitia humana contradicat: videat quàm peruerse homo deliquerit, videat quàm districte Conditor contra hominem irascatur, et Mediatorem Dei et hominis, Deum et hominem requirat.

(Margin: Isa. 1. c; 1. Ioan. 3. d; Exod. 14. d; Exod. 32. c; Ezech. 22. g; Isa. 64. c; B; C; D)

Quòd Christus ad nos Deo patri placandos nouus homo venerit, contradictor ad culpam, amicus ad pœnam. Caput XXI.

31. QVem quia longe post venturum considerat, deplorans dicat: Non est qui vtrumque valeat arguere, et ponere manum suam in ambobus.] Redemptor quippe humani generis, Mediator Dei et hominis per carnem factus, quia iustus in hominibus solus apparuit, et tamen ad pœnam culpæ, etiam sine culpa peruenit, et hominem redarguit ne delinqueret, et Deo obstitit ne feriret: exempla innocentiæ præbuit, pœnam malitiæ suscepit. Patiendo ergo vtrumque arguit, quia et culpam hominis per iustitiam aspirando corripuit, et irā iudicis moriendo temperauit: atque in vtrisque manum posuit, quia et exempla hominibus, quæ imitarentur, præbuit, et Deo in se opera, quibus erga homines placaretur, ostendit. Nullus quippe ante hunc extitit, qui sic pro alienis erratibus intercederet, vt propria non haberet. Æternæ igitur morti tanto quis in alijs obuiare non poterat, quāto hunc reatus de proprijs adstringebat. Venit itaque nouus homo ad homines, contradictor ad culpam, amicus ad pœnam: mira monstrauit, crudelia pertulit. Manum ergo suam in ambobus posuit, quia vnde reum recta docuit, inde iratum iudicem placauit. Qui hoc quoque ipsis suis miraculis mirabilius præbuit, quia corda delinquentium mansuetudine potius quàm terrore correxit. Vnde et subditur: E

Quòd

A

Quòd a timore legis in libertatem Euangelij antiqui sancti transire optabant. Et quid sit, quòd Eliseus non per Giezi, sed per se ipsum Sunamitis filium suscitauit. Cap. XXII.

AVferat a me virgam suam, et pauor eius non me terreat.] Per legem quippe virgam Deus tenuerat, cum dicebat: Si quis hæc vel illa fecerit, morte moriatur. Sed incarnatus virgam abstulit, quia vias vitæ per mansuetudinem ostendit. Vnde ei per Psalmistam dicitur: Intende, prospere procede, et regna: propter veritatem et mansuetudinem et iustitiam. Timeri quippe quasi Deus noluit, sed quasi pater vt amaretur inspirauit. Quod liquido Paulus dicit: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Psal. 44. 32. Roma. 8. c
B abba pater. Vnde hîc quoque apte subiungitur: [Loquar, et non timebo eum: neque enim possum metuens respondere.] Vir etenim sanctus, quia humani generis redemptorem venire mitem conspicit, non metum ad Dominum, sed affectum ad patrem sumit, et timorem despicit: quia per adoptionis gratiam ad amorem surgit. Hinc Ioannes ait: Timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. 1. Ioan. 4. d
Hinc Zacharias dicit: Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi. A peccati igitur morte timor nos suscitare non valuit, sed ad statum vitæ aspirata mansuetudinis gratia erexit. Quod bene in Eliseo Sunamitis filium suscitante signatur: qui cum baculo puerum mittens, extincto filio vitam minime reddidit: per semetipsum vero veniens, seq. super mortuum sternens, atque ad eius membra se colligens, huc illucq. deambulans, et in ore mortui septies aspirans, hunc Luc. 1. g 4. Reg. 4. e
C ad rediuiuam lucē, protinus per ministerium compassionis animauit. Auctor quippe humani generis Deus, quasi mortuum puerum doluit, cum extinctos nos iniquitatis aculeo miseratus aspexit. Et quia per Moysen terrorem legis protulit, quasi per puerum virgam misit. Sed puer cum baculo mortuum suscitare non valuit, quia Paulo attestante: Nihil ad perfectum adduxit lex. Ipse autem per semetipsum veniens, et super cadauer se humiliter sternens, ad exæquenda sibi mortui membra se colligit: quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inuentus vt homo. Huc illucq. deambulat: quia et Iudæam iuxta et longe positas gentes vocat. Super mortuum septies oscitat: quia per apertionem diuini muneris, gratiæ septiformis spiritum in peccati morte iacentibus aspirat. Moxq. viuens Heb. 7. c Philip. 2. a
D erigitur: quia is, quem terroris virga suscitare non potuit, per amoris spiritum puer ad vitam rediit. Dicat itaque beatus Iob ex sua, dicat ex voce humani generis: [Auferat a me virgam suam, et pauor eius non me terreat: loquar, et non timebo eum.] Vbi et apte subiungitur: [Neque enim possum metuens respondere.] Respondere quippe cuilibet dicimur, cum factis illius digna opera repensamus. Deo ergo respondere, est donis eius præcedentibus, nostra obsequia reddere. Vnde et psalmi quidam, in quibus sancta operatio imitanda proponitur, ad respondendum scripti prænotantur. Rectum itaque Deus hominem condidit, eumq. ad peruersa defluentem, cum longanimitate tolerauit. Quotidie culpas aspicit, et tamen viuendi spatia non citius abscindit: dona largitur benignitate sua, et erga malos vtitur patientia sua. Respondere homo tot beneficijs debet, sed tamen respondere metuens, non valet: quia huma-
E ni generis conditorem qui adhuc seruiliter formidat, proculdubio non amat. Nam tunc solum Deo vera obsequia reddimus, cum eum propter amoris fiduciam non timemus, cum nos ad bona opera affectus, non metus dirigit, cum malum nostræ menti iam non placet, etiam si liceat. Nam qui a peruersitatis opere ex timore restringitur, peruersa libenter ageret, si liceret. Nequaquam ergo veraciter rectus est, qui adhuc a prauitatis desiderio liber non est. Bene itaque dicitur. [Neque enim possum metuens respondere:] quia vera obsequia Deo non reddimus, si ex timore mandatis illius, et non potius ex amore seruimus. Sed cum menti nostræ eius dulcedinis amor accenditur, omne desiderium præsentis vitæ leuigatur, in tædium delectatio vertitur, atque hanc cum mærore mens tolerat, cui victa prius reprobo amore seruiebat: Vnde et apte subditur:

CAPVT DECIMVM BEATI IOB. A

TÆdet animam meam vitæ meæ, dimittam aduerſum me eloquium meum. Loquar in amaritudine animæ meæ, dicam Deo: Noli me condemnare. Indica mihi, cur me ita iudices? Numquid bonum tibi videtur, ſi calumnieris me, et opprimas me, opus manuum tuarum, et conſilium impiorum adiuues? Numquid oculi carnei tibi ſunt, aut ſicut videt homo, et tu
videbis? Numquid ſicut dies hominis dies tui, et anni tui ſicut humana ſunt tem- B
pora, vt quæras iniquitatem meam, et peccatum meum ſcruteris? Et ſcias quia nihil impium fecerim, cum ſit nemo, qui de manu tua poſſit eruere. Manus tuæ fecerunt me, et plaſmauerunt me totum in circuitu: et ſic repente præcipitas me? Memento quæſo, quòd ſicut lutum feceris me, et in puluerem reduces me. Nonne ſicut lac mulſiſti me, et ſicut caſeum me coagulaſti? Pelle et carnibus veſtiſti me, oſſibus et neruis compegiſti me. Vitam et miſericordiam tribuiſti mihi, et viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum. Licet hæc celes in corde tuo, tamen ſcio quia vniuerſorum memineris. Si peccaui, et ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me eſſe non pateris? Et ſi impius fuero, væ mihi eſt: et ſi iuſtus,
non leuabo caput, ſaturatus afflictione et miſeria. Et propter ſuperbiam, quaſi C
leænam capies me, reuerſusq. mirabiliter me crucias. Inſtauras teſtes tuos contra me, et multiplicas iram tuam aduerſum me, et pœnæ militant in me. Quare de vulua eduxiſti me? qui vtinam conſumptus eſſem, ne oculus me videret. Fuiſſem, quaſi non eſſem, de vtero tranſlatus ad tumulum. Numquid non paucitas dierum meorum finietur breui? Dimitte ergo me, vt plangam paululum dolorem meum, antequam vadam, et non reuertar ad terram tenebroſam, et opertam mortis caligine, terram miſeriæ et tenebrarum, vbi vmbra mortis, et nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

Quòd ſanctis præſens vita vileſcit, cum Conditoris dulcedinem ſenſerint: et quanto plus ei propinquant, tanto ſe amplius accuſant. Caput XXIII. D

TÆdet animam vitæ meæ.] Sed cum præſens vita vileſceret, cũ Conditoris amor dulceſcere cœperit, ſeſe contra ſe animus accendit, vt accuſare ſe de culpis debeat, in quibus ſe ante ſupernorum neſcius defendebat. Vnde adhuc rectè ſubiungit: Dimittam aduerſum me eloquium meum.] Quaſi pro ſe eloquio ſuo vtitur, qui praua, quæ geſſit, defendere excuſationibus conatur. Sed aduerſum ſe eloquium dimittit, qui accuſare in ſe hoc incipit, quod errauit. Sæpe vero et cum delinquimus, ea quoque, quæ agimus, dijudicamus. Accuſat mens ipſa quod perpetrat, ſed quia hoc ex deſiderio minime deſerit, erubeſcit confiteri quod fecit. Cum vero toto iam iudicio
carnis delectationem premit, audaci voce in accuſationis ſuæ confeſſione ſe erigit. E
Vnde rectè nunc dicitur: Dimittam aduerſum me eloquium meum. Quia fortis mẽs relaxare contra ſe verba deteſtationis inchoat, quæ apud ſemetipſam prius infirme verecundata retinebat. Sed ſunt nonnulli, qui apertis vocibus culpas fatentur, ſed tamen in confeſſione gemere neſciunt, et lugenda gaudentes dicunt. Vnde et adhuc apte ſubiungitur:

Quòd iram Dei amaritudo præſentis pœnitentiæ extinguat. Caput XXIIII.

LOquar in amaritudine animæ meæ.] Qui culpas ſuas deteſtans, loquitur, reſtat vt has in amaritudine animæ loquatur: vt hæc ipſa amaritudo puniat, quidquid lingua per mentis iudicium accuſat. Sciendum vero eſt, quia ex pœna pœnitentiæ, quam ſibi mens irrogat, aliquatenus ſecuritatem percipit, atque ad interrogationem ſuperni

A superni iudicis fidentior exurgit, vt semetipsum subtilius inueniat, et erga se quæque quo modo disponantur, agnoscat. Vnde et protinus additur. [Dicam Deo: Noli me condemnare. Indica mihi, cur me ita iudices?] Qui peccatorem se in amaritudine animæ asserit, quid Deo aliud quàm, ne condemnetur, dicit, quia amaritudo præsentis pœnitentiæ, extinguit supplicia sequentis iræ. Duobus autem modis in hac vita hominem Deus iudicat: quia aut per mala præsentia irrogare iam tormenta sequentia incipit, aut tormenta sequentia flagellis præsentibus extinguit. Nisi enim delictis exigentibus iustus iudex et nunc et postmodum quosdam percuteret, Iudas apostolus minime dixisset. Secundo, eos qui non crediderunt, perdidit. Et de iniquis Psalmista non diceret: Induantur sicut diploide confusione sua. Diploidem quippe duplum vestimentum dicimus. Confusione ergo sicut diploide induti sunt, qui iuxta reatus sui meritum, et temporali et perpetua animaduersione feriuntur. Solos quippe pœna a supplicio liberat, quos immutat. Nam quos præsentia mala non corrigunt, ad sequentia perducunt. Si autem nequaquam quosdam pœna præsens a supplicio æterno defenderet, Paulus minime dixisset: Cum iudicamur a Domino, corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Hinc voce angelica ad Ioannem dicitur: Ego quos amo, redarguo et castigo. Hinc etiam scriptum est: Quem diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Sæpe ergo mens iusti vt magis secura sit, altius trepidat: et cum flagellis cingitur, superni iudicij incertitudine turbatur. Pauet ne initium sequẽtis damnationis sit omne, quod patitur: et per cogitationem interrogat iudicem, qui de vitæ suæ meritis ambigit in percussione. Sed vitæ virtus cum ad oculos mentis reducitur, quasi consolatio a iudice respondetur: quia nequaquam ad perdendum percutit, quem in actionis innocentia feriendo custodit. Bene itaque nunc dicitur: [Indica mihi, cur me ita iudices.] Ac si aperte diceretur: Quia flagellando me iudicas, ostende quòd ad iudicium per flagella securum reddas. Quod tamen intelligi et aliter potest. Nam plerumque vir iustus flagella ad probationem percipit, et vitam suam subtilissima inquisitione discutiens, quamuis se peccatorem et sentiat et fateatur: pro qua tamen specialiter culpa percutitur, minime cognoscit: atque eo magis in percussione trepidat, quo causas suæ percussionis ignorat. Petit vt semetipsum sibi iudex indicet, quatenus quod ille animaduertendo percutit, hoc in se flendo et ipse castiget. Scit namque quòd æquissimus iudex iniuste quemquam nostrum nullo modo affligit, et magno metu concutitur: quia et dolet in verbere, et deprehendere in se perfecte non valet, quod deploret. Vnde adhuc subditur:

Iud. ep. can. a

Psal. 108. d

B

1. Cor. 11. g

Apoc. 3. d

Heb. 12. b

34.

C

D *Quòd consilium diaboli totum sit in perditione generis humani.* Caput XXV.

Nvmquid bonum tibi videtur si calumnieris, et opprimas pauperem, opus manuum tuarum, et consilium impiorum adiuues?] Hoc nimirum sic per interrogationem dicitur, vt negetur. Ac si aperte diceretur: Tu, qui summe bonus es, noui quia bonum non æstimas, vt pauperem per calumniam premas. Et scio ergo quia non est iniustum, quod patior, et eo magis doleo, quo causas iustitiæ ignoro. Notandum vero quòd non ait, vt opprimas innocentem, sed pauperem. Qui enim districtione iudicis nequaquam innocentem, sed paupertatem suam objicit, non iam de vita audaciam arripit: sed quàm se infirmum conspiciat, ostendit. Vbi et congrue subiungit: [Opus manuũ tuarum.] Ac si aperte dicat: Impie opprimere non potes, quem te fecisse gratuito recordaris. Bene autem subditur: [Et consiliũ impiorum adiuues?]
E Quos namque hoc loco impios, nisi malignos spiritus vocat? Qui cum redire ipsi ad vitam nequeant, crudeliter socios ad mortem quærunt. Quorum nimirũ consiliũ fuit, vt beatũ Iob diuina correptio tangeret: vt qui in tranquillitate iustus extiterat saltem per flagella peccaret. Sed impiorum consilium Dominus non adiuuit: quia eorum tentationibus carnem iusti prodidit, animam negauit. Hoc indesinenter contra bonos consilium maligni spiritus ineunt: vt hi, quos seruire Deo innocue in tranquillitate conspiciunt, vexati aduersitatibus ad voraginem culpæ rapiantur. Sed eorum consilij acumen destruitur, quia pius Conditor cum viribus flagella moderatur, ne virtutem pœna transeat, et per astutiam fortium, humana infirmitas excedat. Vnde et bene per Paulum dicitur: Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tẽtari supra quàm potestis, sed faciet cum tentatione etiam prouentum, vt possitis sustinere. Nisi 1. Cor. 10. e

enim misericors Deus cum viribus tentamenta modificet, nullus profectò est, qui malignorum spirituum insidias non corruens portet: quia si mensuram iudex tentationibus non præbet, eo ipso protinus stantem deijcit, quo vltra vires onera imponit. Sic autem beatus Iob negando requisiuit ista, quæ protulit: sicut et requirendo negat ea, quæ illico subiungit, dicens: A

Quòd ante omne tempus, qui semper est in præsentia sibi cuncta conspiciat. Caput XXVI.

35. NVmquid oculi carnei tibi sunt, aut sicut videt homo, et tu videbis? Numquid sicut dies hominis, dies tui? et anni tui sicut humana sunt tempora, vt quæras iniquitatem meam, et peccatum meum scruteris? Et scias quia nihil impium fecerim.] Oculi carnei facta temporum non nisi in tempore agnoscunt: quia et ipsi ad vidẽdum cum tempore prodeunt, cum tempore clauduntur, et humanus visus quodlibet opus sequitur, non præcurrit: quia vix existentia aspicit, et ventura nullo modo agnoscit. B

Dies quoque et anni hominis a diebus et annis discrepant æternitatis: quia vitam nostram, quæ tempore incipitur, tempore finitur, dum intra sinus sui latitudinem format, æternitas deuorat. Cuius nimirum immensitas quia vltra citraq. super nos tenditur, sine inchoatione et termino eius æternum esse dilatatur: eiq. nec transacta prætereunt, nec adhuc ventura, quasi quæ non appareant, desunt: quia is, qui semper esse habet, cuncta sibi præsentia conspicit, cumq. aspiciendo post et ante non tenditur, nulla intuitus mutatione variatur. Dicat ergo: [Numquid oculi carnei tibi sunt, aut sicut videt homo, et tu videbis? Numquid sicut dies hominis, dies tui, et anni tui sicut humana sunt tempora: vt quæras iniquitatem meam, et peccatum meum scruteris? et scias quia nihil impium fecerim.] C
Ac si humiliter requirens, diceret: Cur me in tempore per flagella examinas, quem apud te perfecte et ante tempora scisti? Cur culpas meas verberibus interrogas, quem per æternitatis tuæ potentiam nec priusquam conderes, ignoras? Cuius nimirum potentiæ mox pondus exprimit, cum subiungit: [Cum sit nemo, qui de manu tua possit eruere.] Ac si aperte dicat: Quid tibi restat nisi parcere, cuius virtuti nullus valet obuiare? Quoniam nemo est, qui animaduersionem tuam ex merito suæ virtutis retineat, eo a se facilius tua pietas exigit, vt pareat. Quia autem nos in delictis concepti, in iniquitatibus editi, aut noxie praua perpetramus, aut incaute etiam recta agendo delinquimus: districtus iudex vnde nobis fiat placabilis, non habemus. Sed cum nostrum opus eius obtutibus dignum exhibere non possumus: restat, vt ad placationem illius suum ei opus offeramus. Vnde et subditur: D

Manichæorum error destruitur, et dignitas conditionis humanæ commendatur. Cap. XXVII.

36. MAnus tuæ fecerunt me, et plasmauerunt me totum in circuitu, et sic repente præcipitas me?] Ac si ei humiliter dicat: Quia sub iusto examine dignum non est tua placatione quod feci, pensa misericorditer, ne pereat quod fecisti. Quibus etiã verbis peruersum Manichæi dogma destruitur, qui duo esse principia mentiens, a Deo spiritum, a satana vero carnem conditam asserere conatur. Sanctus etenim vir prophetici spiritus gratia plenus, longe post ventura considerat, et errorũ genimina præuidens caleat, dicens: [Manus tuæ et psalmauerunt me, et fecerunt me totum in circuitu.] Qui enim et plasmatum se, et factum totum in circuitu a Deo asserit, tenebrarum genti, nec in spiritu suo aliquid nec in carne derelinquit. Nam plasmatum se propter internam hominis imaginem retulit: factum vero totum in circuitu, in eo, quòd ex carnis constat indumento, memorauit. Notandum vero est: quia per hoc, quod se plasmatum Dei manibus asserit, misericordiæ iudicis, dignitatem suæ conditionis opponit. Quamuis enim per coæternum patri Verbum cuncta creata sint: in ipsa tamen relatione creationis ostenditur, quantum cunctis animalibus, quantum rebus vel cælestibus sed tamen insensibilibus homo præferatur. Cuncta quippe dixit et facta sunt. Cum vero facere hominem decernit, hoc quod reuerenter pensandum est præmittit, dicens: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Neque enim de eo sicut de rebus cæteris scriptum est: Fiat, et factum est: neque vt aquæ volatilia, sic terra hominem protulit: sed priusquam faceret, faciamus dicitur: vt videlicet quia rationalis natura condebatur, quasi cum consilio facta videretur. E

Psal. 148. a

Gene. 1. d

Quasi

A Quasi per studium de terra plasmatur, et inspiratione Conditoris in virtute spiritus vitalis erigitur, vt scilicet non per iussionis vocem, sed per dignitatē operationis existeret, qui ad Conditoris imaginem fiebat. Quod igitur per conditionem homo elegantius in terra creaturis ceteris accepit, hoc in flagello positus pietati sui opificis opponit, dicens: [Manus tuæ plasmauerunt me, et fecerunt me totum in circuitu, et sic repente præcipitas me?] Ac si aperte dicat: Cur tanta vilitate despicis, quem cum tanta dignitate condidisti? Et quem ratione rebus ceteris præfers, cur ex dolore supponis? Sed tamen hæc eadem nostra dignitas fulget per imaginem, et longe distat a beatitudinis perfectione per carnem, quia dum spiritus miscetur pulueri, quodam modo connectitur infirmitati. Quam scilicet infirmitatem beatus Iob pietati iudicis objicit, cum subiungit:

B *Quòd homo ad veniam perueniat, cum irremissibile sit peccatum diaboli.* Cap. XXVIII.

MEmento quæso quòd sicut lutum feceris me.] Angelorum spiritus idcirco irremissibiliter peccauerunt: quia tanto robustius stare poterant, quanto eos carnis commixtio non tenebat. Homo vero idcirco post culpam veniam meruit, quia per carnale corpus aliquid quo semetipso minor esset, accepit. Vnde et apud respectum iudicis argumentum pietatis est hæc eadem infirmitas carnis, sicut per Psalmistā dicitur: Ipse autē est misericors, et propitius fiet peccatis eorum, et non disperdet eos. Et *Psal. 77.* multiplicauit vt auerteret iram suam ab eis, et non accendit omnem iram suam, et rememoratus est, quia caro sunt. Vt lutum ergo homo factus est, quia de limo est ad cōditionem sumptus. Lutum quippe fit, cum se aqua terræ conspergit. Sicut lutū itaque C homo est conditus: quia quasi aqua infundit puluerem, cum anima rigat carnem. Quod sanctus vir bene pietati iudicis objicit, cum postulans dicit: [Memento quæso quòd sicut lutum feceris me.] Ac si aperte dicat: Infirmitatē carnis considera, et reatum iniquitatis laxa. Vbi apte quoque mors eiusdem carnis adiungitur, cum protinus subinfertur: Et in puluerem deduces me.] Ac si patenter postulet, dicens: Memento quæso quòd per carnem a terra venio, et per eius interitum ad terram tendo. Materiam itaque originis, et pœnam finis aspice, et culpæ citius transeuntis parce.

Quo modo Deus hominem plasmat, plasmatum viuificat, viuificatum custodit. Cap. XXIX.

SEd quia qualitatem protulit hominis conditi, nunc subiungit ordinem propagati, 37.
dicens: [Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti? Pelle et carD nibus vestisti me, ossibus et neruis compegisti me.] Plasmatus quippe homo sicut lutum factus est, propagatus autem et sicut lac mulgetur semine, et sicut caseus coagulatur in carne. Carnibus et pelle induitur: ossibus neruisq. solidatur. Per lutum ergo primæ conditionis qualitas, per lac vero, sequētis ordo conceptionis exprimitur: quia per coagulationis incrementa ducitur, vt paulisper in ossa roboretur. Sed angusta Dei laus est descriptio creati corporis, nisi etiam subsequenter exprimatur mira aspiratio viuificationis. Vnde et subditur: [Vitam et misericordiam tribuisti mihi.] Sed incassum nobis bona Conditor tribuit, si non omne, quod tribuit, ipse custodiat. Sequitur: [Et visitatio tua custodiuit spiritum meum.] Hæc autem, quæ de exteriori homine diximus, etiam interiori quemadmodum possint congruere, libet, vt breuiter replicando monstremus: Memento quæso quòd sicut lutum feceris me. Sicut lutum E quippe homo noster interior existit: quia sancti Spiritus gratia terrenæ menti infunditur, vt ad intellectum sui Conditoris erigatur. Humana namque cogitatio, quæ peccati sui sterilitate aruit, per vim sancti Spiritus quasi irrigata terra viridescit. Sed sæpe dum perceptis superni doni virtutibus sine interruptione vtimur: ad priuatam fiduciam, vsu continuæ prosperitatis eleuamur: Vnde fit plerumque vt idem, qui subleuauerat, parumper spiritus deserat, quatenus ipsum sibi hominem ostendat. Quod sanctus vir protinus exprimit, cum subiungit: [Et in puluerem deduces me.] Quia cum per subtractionem Spiritus, mens aliquantulum in tentatione deseritur, quasi ab humore pristino terra siccatur: vt infirmitatem suam derelictus sentiat, et sine infusione supernæ gratiæ, quantum homo aruit, agnoscat. Qui apte quoque reduci ad puluerem dicitur: quia dimissus sibi cuiuslibet tentationis aura raptatur. Sed dum relicti concutimur, ea, quæ afflati cognouimus, subtilius iam dona cogitamus. Vnde

subiungit: [Nonne sicut lac mulsisti me, et sicut caseum me coagulasti?] Mens etenim A
nostra cum per sancti Spiritus gratiam ab vsu vetustæ conuersationis abstrahitur, sicut lac
mulgetur: quia in quadam nouæ inchoationis teneritudine et subtilitate formatur, et si-
cut caseus coagulatur: quia in constipatione pinguescentis cogitationis astringitur, vt
nequaquam iam per desideria diffluat, sed in vno amore se colligens, ad solidam refor-
38. mationem surgat. Plerumque vero contra hæc eadem rudimenta spiritalia ex vsu veteri
caro submurmurat, et mens bella tolerat ex homine, quem foris portat. Vnde subiungit:
[Pellibus et carnibus vestisti me.] Pelle quippe et carnibus interior homo vestitur, quia in
eo quòd ad superna erigitur, carnaliũ motuum obsidione vallatur. Sed tendentem ad iu-
stitiam nequaquam in tẽtatione Conditor deserit, quia per infusionem gratię etiam pec-
cantem præuenit: sed subleuatam mentem et ad bella exterius laxat, et interius roborat.
Vnde adhuc apte subiungitur: [Ossibus et neruis compegisti me.] Carnibus et pelle ve- B
stimur, sed ossibus neruisq. compingimur: quia etsi tentatione foris irruente concutimur,
intus tamen nos Conditoris manus roborat, ne frangamur. Carnis itaque motibus nos
humiliat ad dona, sed per ossa virtutum roborat contra tentamenta. Ait ergo: [Carne
et pelle vestisti me, ossibus et neruis compegisti me. Ac si aperte dicat: Foris me ad pro-
bationem deseris, sed tamen intus ne peream, virtutibus astringendo custodis. Qui idcir-
co nobis bene viuendi rectitudinem tribuit, quia benigne præterita quæ deliquimus, par-
cit. Vnde et adhuc apte subiungitur: [Vitam et misericordiam tribuisti mihi.] Vita
quippe tribuitur, cum malignis mentibus benignitas aspiratur. Sed vita sine misericor-
dia accipi nequaquam valet, quia ad obtinenda Dominus iustitiæ bona non adiuuat, si
prius misericorditer anteactas nequitias non relaxat. Vel certe vitam nobis et misericor-
diam tribuit: quia ea, qua nos misericordia ad bene viuendum præuenit, etiã subsequen- C
te custodit. Nisi enim misericordiam subroget, seruari non valet vita, quam præbet. Ipso
quippe quotidie vsu humanæ vitæ veterascimus: et exterioris hominis impulsu, cogita-
tione lubrica ab interioribus eximus. Et nisi nos superna visitatio vel ad amorem com-
pungendo viuificet, vel ad timorem flagellando restauret, repentino lapsu mens funditus
tota destruitur, quæ longo virtutis studio innouata videbatur. Vnde subditur: [Et visita-
tio tua custodiuit spiritum meum.] Humanum quippe spiritum visitatio superna custo-
dit, cum hunc virtutibus diratum, vel flagello percutere, vel compungere amore non de-
sinit. Nam si dona præstat, sed hunc continue restaurando non subleuat, citius bonum
perditur, quod non a largiẽte custoditur. Sed ecce vir sanctus dum se humiliter agnoscit,
conferenda generaliter diuinæ misericordiæ secreta apprehendit: cumq. infirmitatem
suam veraciter fatetur, repente ad cognoscendam vocationem gentium sublimiter ra- D
pitur. Nam protinus subditur:

Quòd vocatio gentium, ab antiquo in Dei consilio abscondita sit. Caput XXX.

Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia vniuersorum memineris.] Ac si aperte
dicat: Cur de me trepido, qui et vniuersas gentes quia colligas, scio? Quod tamen
in corde celas: quia hoc adhuc aperto sermone non indicas. Sed qui vniuersorum remi-
nisceris, me proculdubio de venia certum facis. Sciendum vero est, quia in quibusdam
factis et certi de venia reddimur, et post perpetratas culpas ad absolutionis nostræ fidu-
ciam correctione et pœnitentia subsequente roboramur, perpetratæ tamen nostræ ne-
quitiæ adhuc memoria tangimur, et cogitatione illicita auersi nolentesq. pulsamur.
Vnde et apte subiungitur: E

*Quòd peccata præterita etiam cum per pœnitentiam ablutæ fuerint, importuna cogitatio
recurrens, nobis perducat ad mentem. Et quid sit, quòd per Moysen homo nocturno
pollutus somno, extra castra egredi iubetur, & non reuerti permittitur,
nisi lotus aqua post solis occasum. Caput XXXI.*

SI peccaui, et ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non
pateris?] Ad horam Dominus peccatori parcit, cum reatum culpæ concessis proti-
nus fletibus diluit. Sed ab iniquitate nostra mundos nos esse non patitur: quia volentes
quidem culpam fecimus, sed nonnumquam nolentes eius memoriam cum delectatione
toleramus. Sæpe namque hoc, quod a conspectu iam iudicis fletu interueniente, deletum
est, ad animum redit, et deuicta culpa ad delectationem rursus inserpere nititur, atque in
antiquo

A antiquo certamine rediuiua pulsatione reparatur: ita vt quod prius egit in corpore, hoc importuna cogitatione postmodum verset in mente. Quod caute ille conspicere athleta spiritalis nouerat, qui dicebat: Computruerunt et deteriorauerunt cicatrices meæ, a facie *Psal. 37.* insipientiæ meæ. Quid namque cicatrices, nisi sanationes sunt vulnerum? Laxatas ergo *40.* nequitias ad delectationem memoriæ redire conspexerat, qui cicatrices deflebat. Cicatrices quippe computrescere, est sanata iam peccatorum vulnera, rursus in tentationem serpere, atque ex eorum suggestionibus post superductam cutem pœnitentiæ, fœtorem culpæ iterum, doloremq. sentire. Quia videlicet in re et nihil foris opere agitur, et sola intus cogitatione peccatur: districtoq. se reatu mens obligat, nisi hoc sollicitis lamentis tergat. Vnde bene per Moysen dicitur: Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit *Deut. 23. b* somnio, egredietur extra castra, et non reuertetur priusquam ad vesperum lauetur aqua,
B et post solis occasum regredietur in castra. Nocturnum quippe est somnium tentatio occulta, per quam tenebrosa cogitatione turpe aliquid corde concipitur: quod tamen corporis opere non expletur. Sed somnio nocturno pollutus, egredi extra castra præcipitur: quia videlicet dignum est, vt qui immunda cogitatione polluitur, indignum se cunctorum fidelium societatibus arbitretur, culpæ suæ meritũ ante oculos ponat, et ex bonorum se æstimatione despiciat. Pollutum ergo extra castra exire, est turpi impugnatione laborantem, sese ex continentium comparatione despicere. Qui ad vesperum lauatur aqua, cum defectum suum conspiciens ad pœnitentiæ lamenta conuertitur, vt fletibus abluat omne, quod in animo occulta inquinatio accusat. Sed post occasum solis ad castra redeat: quia deferuescente tentationis ardore, necesse est, vt iterum fiduciam erga societatem bonorum sumat. Post aquæ quippe lauationem, occumbente sole, ad castra reuertitur,
C qui post lamenta pœnitentiæ, frigescente flamma cogitationis illicitæ, ad fidelium merita præsumenda reparatur: vt iam se a ceteris longe esse non æstimet, qui mundum se per obitum intimi ardoris gaudet. Sed inter hæc sciendum est, quòd idcirco nonnumquam impulsu illicitæ cogitationis affligimur: quia in quibusdam terrenæ conuersationis actibus, quamuis licitis, libenter occupamur. Cumq. vel in minimis terrena actio per desiderium tangitur: crescente contra nos antiqui hostis fortitudine, mens nostra non minima importunitate tentationis inquinatur: Vnde et sacerdos legis, membra hostiæ per frusta concisa, caput atque ea, quæ erga iecur sunt, iubetur ignibus cremare, pedes vero atque intestina hostiæ prius aqua diluere. Nos quippe ipsos sacrificium Deo offerimus, cum vitam nostram cultui diuino dedicamus. Qui membra hostiæ per frusta concisa super ignem ponimus, cum vitæ nostræ opera virtutibus distinguentes, immolamus.
D Caput, atque ea, quæ iuxta iecur continentur, incendimus, cum in sensu nostro, quo omne corpus regitur, atque in occultis desiderijs flamma diuini amoris ardemus. Et tamen præcipitur, vt pedes atque intestina hostiæ lauentur. Pedibus enim terra tangitur, intestinis vero stercora gestantur: quia plerumque iam ex desiderio in æternitatem succendimur: iam toto deuotionis sensu ad appetitum nostræ mortificationis inhiamus: sed quia adhuc terrenum præ infirmitate aliquid agimus, nonnulla etiam, quæ iam subegimus, illicita in corde toleramus. Cumq. cogitationes nostras immunda tentatio inquinat, quid aliud quàm intestina nostræ hostiæ stercus portant? Sed vt comburi debeant, lauentur: quia nimirum necesse est, vt immundas cogitationes timoris fletus diluat, quas in acceptione sacrificij supernus amor incendat. Et quidquid mens vel de inexperto certamine, vel de conuersationis pristinæ memoria paritur, lauetur: vt tanto suauius in conspectu sui spectatoris ardeat, quanto cum ei assistere cœperit, nil terrenum secum vel lubricum in ara
E suæ orationis imponit. Vir igitur sanctus humanæ mentis damna conspiciat, quòd plerumque se cogitatione illicita inquinat: et postquam reatum operis iudex relaxat, et sua plorans, nostra, quæ ploremus, aperiat, dicens: [Si peccaui, et ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?] Ac si aperte dicat: Si culpam venia abstulit, cur hanc et a memoria non detersit?

Quòd uiri sancti in præsenti uita tentationum miseria afficiuntur, impij uero non reluctantur, sed quiescunt in eis. Caput XXXII.

SÆpe autem ita mens in culpæ recordatione concutitur: vt ad perpetrationem illius *17.* longe grauius quàm prius, quando capta fuerat, vrgeatur: et deprehensa trepidat seq. ipsam varijs motibus impulsa perturbat: metuit quidem, ne vincatur tentationibus,

sed resistens, hoc ipsum, quòd longo labore certaminis affligitur, perhorrescit. Vnde et apte subiungitur: [Et si impius fuero, væ mihi est: et si iustus, non leuabo caput, saturatus afflictione et miseria.] Impius namque væ habet, iustus miseriam: quia et æterna damnatio reprobum sequitur, et electus quisque doloribus transitoriæ aduersitatis expiatur. Impius caput leuat, sed elatus euadere væ, quod sequitur, non valet. Iustus labore sui certaminis afflictus, caput leuare non sinitur: sed pressus a perpetua afflictione liberatur. Ille se in voluptatibus erigit: sed supplicijs sequentibus mergit. Iste se in dolore deprimit: sed tamen a pondere æternæ animaduersionis abscondit. Consideret ergo vir sanctus, quòd aut renitens homo vitijs, præsentis labore efficitur: aut succumbens, perpetuæ afflictioni mancipatur, et dicat: [Et si impius fuero, væ mihi est: et si iustus, non leuabo caput, saturatus afflictione et miseria.] Ac si aperte deploret, dicens: Aut substratus carnis desiderijs, supplicio æterno subijcior, aut repugnans illicitis motibus, pœna præsenti crucior: quia a labore certaminis liber non sum. Sed superna dispensatio idcirco nos tota sibi intentione seruientes, carnis nostræ permittit impugnationibus concuti, ne mens nostra in superbiam audeat præsumptione suæ securitatis eleuari, vt dum pulsata trepidat, in solo auctoris adiutorio spei pedem robustius figat. Vnde et adhuc apte subiungitur: A B

Quòd aliquando iusti, ne de sua iustitia intumescant, cadere permittuntur. Cap. XXXIII.

ET propter superbiam, quasi leænam capies me.] Leæna cum escam catulis exquirit, inhiantet in foueam captionis ruit. Sicut enim ex quibusdam regionibus fertur, fit in eius itinere fouea, in quam pecus deponitur, vt illuc se eius appetitu projjcere leæna prouocetur: quæ angusta simul et alta præparatur, vt in eam ruere ambiendo valeat, sed hanc saliendo nullo modo euadat. Alia quoque fouea, quæ priori cohæreat, effoditur: quæ tamen ei, in qua pecus est, extremæ partis apertione coniungitur: in qua nimirum cauea ponitur, vt leæna corruens quia desuper terroribus vrgetur, cum quasi in secretiori parte foueæ occultare se appetit, caueam volēs intret: cuius iam sæuitia nequaquam pertimescitur, quia clausa in cauea leuatur. Quæ enim sua sponte in foueam corruit, ad superiores partes circumsepta vectibus redit. Sic sic nimirum humana mens capta est, quæ in libertate arbitrij condita, dum nutrire desideria carnis appetiuit: quasi leæna catulis escam quæsiuit, atque in deceptionis suæ foueam cecidit, quæ, suadente antiquo hoste, ad cibum prohibitum manum intendit, sed in fouea protinus caueam inuenit: quia sponte ad mortem veniens, corruptionis suæ mox carcerem pertulit. Sed cum multa agere conatur, et non valet, eiusdem corruptionis suæ obstaculis, quasi caueæ vectibus ligatur, atque ad auras liberas, gratia interueniente, reducitur. Iam quidem eam, in quam ceciderat damnationis foueam, euasit: quia secuturæ mortis supplicium, manu Redemptoris adiuta, ad veniam redeundo superauit. Sed tamen coartata caueam tolerat: quia supernæ quoque disciplinæ nexibus cingitur, ne per carnis desideria vagetur. Quæ ergo sponte sua in foueam cecidit, ad auras liberas clausa redit: quia et per libertatem arbitrij in culpam corruit, et tamen hanc a suis motibus, Conditoris gratia coactam nolentemq. constringit. Post foueam itaque caueam patitur, quę erecta ex ęterno supplicio, a prauæ voluntatis motibus, sub cęlestis artificis dispensatione religatur. Recte igitur dicit: [Et propter superbiam, quasi leænam capies me:] quia et liber homo per cibum sibi mortem intulit, et reductus ad veniam, sub disciplina melius clausus viuit: Quasi leæna ergo propter superbiam captus est: quia inde nunc eum disciplina suę corruptionis deprimit, vnde C D
43. transgressionem pręcepti non timens audacter in foueam saltum dedit. Sed si parumper E
obtutus mentis a culpa primi parentis auertimus, nos adhuc quotidie, vt leænam capi per vitium elationis inuenimus. Sępe namque homo acceptis virtutibus in audaciam suę pręsumptionis erigitur: sed mira dispensatione pietatis, ante eius oculos res quęlibet, in quam corruat, ordinatur. Dumq. per culpam aliquid appetit, quid aliud quàm prædam in fouea concupiscit? Sua sponte inhians cadit, sed suis surgere viribus non valet. Qui cum se nihil ex se esse considerat, discit proculdubio cuius adiutorium requirat. Quem tamen superna miseratio captum quasi a fouea euehit: quia hunc infirmitate cognita ad veniam reducit. Leænę itaque more, propter superbiam ad superiores partes in caueam remeat, qui cum de virtute extollitur, lapsus ad desideria in humilitate religatur. Quia enim prius propria pręsumptione perierat, mira pietate agitur, vt infirmitatis

suæ

A suæ iam notitia clausus viuat. Quod quia sanctus vir crebro accidere hominibus conspicit, nostri in se periculi vocem sumit: vt cum eius fletus agnoscimus, quæ in nobis sunt flenda, discamus. Sed cum mentem nostram elatio erigit, summi a nobis protinus compunctio amoris recedit: cum vero superna nos gratia visitat, statim per lacrymas ad sua desideria instigat. Vnde et apte subiungitur:

Quòd sancti viri, cum a Deo relinquuntur, ruina sua dispendia non sentiunt: cum vero visitans, reuertitur ad eos Deus, mirabili cruciatu compunctionis semetipsos, quales fuerant, discutiunt. Caput XXXIIII.

Reuersusq. mirabiliter me crucias.] Cum ab auctore relinquimur, nec ipsa vllatenus destitutionis nostræ damna sentimus. Quò enim longe nos Conditor deserit, eo B mens nostra insensibilius obdurescit, nulla quæ Dei sunt diligit, nequaquam superna concupiscit: et quia amoris intimi calorem non habet, frigida deorsum iacet, ac miserando modo fit quotidie tanto securior, quanto peior: cumq. vnde sit lapsa, non meminit, et supplicia secutura non metuit, quantum lugenda sit, nescit. At si afflatu sancti Spiritus tangitur, ad considerationem protinus suæ perditionis euigilat, in cælestium inquisitione se excutit, amoris summi æstibus inardescit, quæ se circumprimunt, damna considerat, et plorat proficiens, quæ prius læta torpebat. Bene ergo conditori dicitur: [Reuersusq. mirabiliter me crucias.] quia omnipotens Deus vnde mentem nostram visitans, ad amorem suum erigit, inde hanc per lacrymas grauius affligit. Ac si aperte dicat: Relinquendo me nequaquam afficis: quia insensibilem reddis: sed cum reuerteris, crucias: quia dum te insinuas, mihi me, quàm sim lugendus, demonstras. Vnde nequa-C quam se pœnaliter, sed mirabiliter asserit cruciari: quia dum per fletum mens ad summa rapitur, compunctionis suæ pœnam gaudens miratur: et libet affici, quia afflictione sua se conspicit ad alta subleuari. Sæpe autem cum nos a sancti desiderij exercitatione torpescere superna pietas cernit, exempla se sequentium nostris obtutibus objicit, vt mens 43. per otium remissa, quo in alijs vigilantiam profectus considerat eo in se pigritudinem torporis erubescat. Vnde et recte subiungitur:

Quòd electi contra nos testes Dei sunt, vt qui negligimus præcepta, ex aduerso confundamur per sanctorum exempla. Caput XXXV.

Instauras testes tuos contra me, et multiplicas iram tuam, et pœnæ militant in me.] Testes enim Dei sunt, qui per exercitium sancti operis testantur, quæ electos secutura D sint præmia veritatis. Vnde hos quoque, quos pro veritate passos agnoscimus, Græco eloquio martyres, idest, testes vocamus. Et per Ioannem voce angelica Dominus dicit: In diebus meis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos. Sed testes suos contra nos *Apoc. 2. d* Dominus instaurat, cum electorum vitam prauitati nostræ contrariam, ad arguendos nos instruendosq. multiplicat. Contra nos ergo testes illius instaurantur: quia cuncta quæ agunt, studijs nostræ prauitatis aduersa sunt. Vnde sermo veritatis aduersarius vocatur, cum Mediatoris voce per Euangelium dicitur: Esto consentiens aduersario tuo *Matth. 5. d* cito, dum es cum illo in via. Atque de hoc eodem Redemptore reprobi persequentes dicunt: Contrarius est operibus nostris. Et paulo post: Dissimilis est alijs vita illius. Testes *Sap. 2. c* itaque suos contra nos Dominus instaurat: quia bona, quæ facere ipsi negligimus, hæc *Ibid. e* ad correptionem nostram fieri ab alijs demonstrat: vt qui præceptis non accendimur, E saltem exemplis excitemur, atque in appetitu rectitudinis nil sibi mens nostra difficile æstimet, quod perfecte peragi ab alijs videt. Et fit plerumque, vt cum alienæ vitæ bona conspicimus, nostra solicitius damna timeamus: et eo patescat quanto post pondere animaduersionis impetimur, quo nunc a bonorum moribus longe discrepamus. Vnde et testium instauratione memorata, protinus apte subiungitur: [Et multiplicas iram tuam.] Eo nobis multiplicari ira Dei dicitur, quo esse multiplex indicatur: quia ex ipsa nunc bonorum vita et labore cognoscimus, si emendari, dum tempus est, nolumus, quanta post animaduersione feriamur. Electos quippe Dei cernimus et pia agere, et crudelia multa tolerare. Hinc ergo colligitur, districtus iudex quanta illic feriat districtione quos reprobat, si hîc sic cruciat quos amat, Petro attestante, qui ait: Tempus est, vt iudi- *1. Petri. 4.* cium incipiat de domo Dei: si autem primum a nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei Euangelio? Omnipotens igitur Deus cum contra nos testes instaurat, iram multiplicat: quia

cat: quia quo bonorum vitam nostris oculis objicit, eo prauitatis perpetratæ duritiam, A
qua districtione in iudicio percutiat, ostendit. Nam cum solis se sequentibus dona exaggerat, torpentes iam quia reliquerit, demonstrat. Cum bona ergo in alijs cernimus, valde necesse est, vt et exultationem nostræ formidini, et formidinem nostræ exultationi misceamus: quatenus et de alienis profectibus charitas gaudeat, et de suis infirmitatibus conscientia constricta contremiscat. Sed cum fraterno profectu reficimur, cum districtionem super nos interni iudicis ex ipso nostro torpore pensamus, quid restat nisi, vt ad discutiendum se animus redeat, et quidquid in se reptobum, quidquid prauum deprehendit, affligat? Vnde et apte subiungitur: [Et pœnæ militant in me.] Consideratis quippe Dei testibus, pœnæ in nobis militant: dum quia miranda illorum facta conspicimus, vitam nostram, quæ ex eorum nobis comparatione displicet, studiosa afflictione cruciamus, vt quidquid in nobis polluerunt opera, diluant lamenta: et si quid adhuc culpa delectationis inquinat, pœna mæroris tergat. Beatus igitur Iob, quia vitam patrum præcedentium B
conspicit, quid in se gemere debeat, subtilius agnoscit. Sed magni doloris magisterio, dum sua plangit, ad lamenta nos instruit: vt quo virtutes in alijs cernimus, eo apud districtum iudicem nostra solicite delicta timeamus. Sequitur: [Quare de vulua eduxisti me? Qui vtinam consumptus essem, ne oculus me videret.] Quod nimirum prima oratione iam protulit, dicens: [Quare nō in vulua mortuus sum?] Qui hoc quoque quod hîc adjicit subdens: [Fuissem, quasi non essem, de vtero translatus ad tumulum:] Illic verbis alijs non aliter adiungit, dicens: Sicut abortiuum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderunt lucem. Quia vero hæc superius late digessimus, pro vitando lectoris fastidio, exposita replicare declinamus. Sequitur:

C

Quòd cum peccatum animum pulsat, si breuitas delectationis aspiciatur, non multum iuuat. Caput XXXVI.

44. NVmquid non paucitas dierum meorum finietur breui?] Cautum se ac solicitum viuere ostendit, qui breuitatem præsentis vitæ considerans, non eius vsum, sed terminum conspicit: vt ex fine colligat, nihil esse, quod transiens delectat. Hinc namque per

Eccls. 11. d Salomonem dicitur: Si annis multis vixerit homo, et in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis et dierum multorum: qui cum venerint, vanitatis ar-

Eccls. 7. d guentur præterita. Hinc rursum scriptum est: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, et in æternum non peccabis. Igitur cum culpa animum tentat, mens necesse est, vt breuitatem suæ delectationis aspiciat, ne ad viuacem mortem iniquitas rapiat, cum constet, quòd ad terminum citius mortalis vita præcurrat. Sed sæpe oculus contem- D
plationis nostræ confunditur, dum dolor noster flagellis crebrescentibus aggrauatur. Libet præsentis vitæ exilium gemere, sed præ ipsa afflictione mens non valet damna suæ cæcitatis æstimare: vnde protinus subdit:

Quòd si peccatum, cui ex consuetudine obligati sumus, flendo dolere non possumus, nisi pietatis supernæ respectu compungamur. Caput XXXVII.

DImitte ergo me, vt plangam paululum dolorem meum.] Sicut enim moderata afflictio lacrymas exprimit, ita immoderata subducit: quia mæror ipse, quasi sine mærore fit, qui afflicti mentem deuorans, sensum doloris tollit. Vir igitur sanctus feriri, plusquam sufficit, pertimescit, dicens: [Dimitte ergo me, vt plangam paululum dolorem meum.] Ac si aperte dicat: Flagella tuæ percussionis tempera, vt moderatis doloribus, E
æstimare mala, quæ patior, flendo conualescam. Quod tamen intelligi et aliter potest. Sæpe namque peccator iniquitatis suæ vinculis ita constringitur, vt pondus quidem peccatorum toleret, sed tamen quia tolerat, ignoret. Sæpe autem si cognoscat, quanto reatu premitur, erumpere in lacrymas conatur, et non potest: vt hunc in se mente libera, et conuersatione integra persequatur. Flere ergo dolorem suum non valet, qui et iniquitatis suę reatum considerat: et tamen præ terrenæ occupationis pondere, hunc et gemere nequaquam vacat. Flere dolorem suum non valet, qui prauæ quidem consuetudini contraire nititur: sed tamen adhuc succrescentibus desiderijs carnis grauatur. Huius doloris præ-

Psal. 115. sentia Prophetæ mentem cruciauerat, cum dicebat: Dolor meus contra me est semper, quoniam iniquitatem meam ego pronunciabo, et cogitabo pro peccato meo. Sed solu-

Psal. 37. tis iniquitatis vinculis, dimissum se nouerat qui exultabat, dicens: Dirupisti vincula mea, tibi sa-

A tibi sacrificabo hostiam laudis. Tunc igitur ad plangendum dolorem nos Dominus dimittit, cum et mala nobis, quæ fecimus, demonstrat: atque ad hæc eadem flenda, quæ cognoscimus, adiuuat. Culpas oculis obijcit, et pia manu gratiæ, vincula cordis soluit: vt ad vacationem pœnitentiæ mens nostra se erigat, et carnis soluta compedibus, in auctorem suum libera gressum amoris tendat. Plerumque etenim vitam nostram ipsi reprehendimus, sed tamen libenter agimus hoc, quod in nobis recte reprobamus. Ad iustitiam spiritus nos erigit, ad consuetudinem caro restringit. Amori suo mens renititur, sed protinus delectata captiuatur. Bene itaque dicitur: [Dimitte ergo me, vt plangam paululum dolorem meum.] Quia nisi a reatu culpæ, quo nos ligauimus, misericorditer dimittamur, perfecte flere non possumus hoc, quod in nobisipsis contra nosmetipsos dolemus. Sed tunc veraciter reatus nostri dolor plangitur, cum tenebrosa illa inferni retributio intento timore præuidetur. Vnde apte subiungitur: 45.

B

Quòd pœna infernales nec transitoria sint, nec phantastica, sed solida & perpetua. Caput XXXVIII.

Antequam vadam, et non reuertar ad terram tenebrosam et opertam mortis caligine.] Quid enim terræ tenebrosæ nomine, nisi tetra tartari claustra signantur? Quæ æternæ mortis caligo operit, quia damnatos quosque in perpetuum a vitæ luce disiungit. Nec immerito infernus terra dicitur: quia quicumque ab eo capti fuerint, stabiliter tenentur. Scriptum quippe est: Generatio præterit, et generatio aduenit, terra vero in æternum stat. Recte igitur inferni claustra tenebrosa terra nominantur: quia quos puniendos accipiunt, nequaquam pœna transitoria, vel phantastica imaginatione cruciant: sed vltione solida perpetuæ damnationi seruant. Quæ aliquando tamen laci appellatione signantur, Propheta attestante, qui ait: Portauerunt ignominiam suam cum his, qui descendunt in lacum. Infernus ergo et terra nominatur, quia susceptos stabiliter tenet: et lacus dicitur, quia hos, quos semel ceperit, semper fluctuantes et trepidos tormentis circumfluentibus absorbet. Sanctus autem vir siue sua, siue humani generis voce dimitti se postulat, antequam vadat, non quia ad terram tenebrosam, qui culpam deflet iturus est: sed quia ad hanc proculdubio, qui plangere negligit, vadit, sicut debitori suo creditor dicit: Solue debitum, priusquam pro debito constringaris, qui tamen non constringitur, si quod debet soluere, non moriatur. Vbi et recte subditur: [Non reuertar.] Quia nequaquam vltra misericordia parcentis liberat, quos semel in locis pœnalibus iustitia iudicantis damnat. Quæ adhuc subtilius loca describuntur, cum dicitur: [Terram miseriæ et tenebrarum.] Miseria ad dolorem pertinet, tenebræ ad cæcitatem. Ea ergo, quæ a conspectu districti iudicis expulsos tenet, miseriæ et tenebrarum terra perhibetur: quia foris dolor cruciat, quos diuisos a vero lumine, intus cæcitas obscurat. Quamuis miseriæ et tenebrarum terra intelligi, et aliter potest. Nam hæc quoque terra, in qua nascimur, est quidem miseriæ, sed tenebrarum non est: quia multa hîc corruptionis nostræ mala patimur, sed tamen adhuc in ea per conuersionis gratiam ad lucem redimus: veritate suadente, quæ ait: Ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendant. Illa vero simul miseriæ et tenebrarum terra est: quia quisquis ad toleranda eius mala descenderit, nequaquam vlterius ad lucem redit. In cuius adhuc descriptione subiungitur: [Vbi vmbra mortis, et nullus ordo.] Sicut mors exterior ab anima diuidit carnem: ita mors interior a Deo separat animam. Vmbra ergo mortis est obscuritas diuisionis: quia damnatus quisque cum æterno igne succenditur, ab interno lumine tenebratur. Natura vero ignis est, vt ex seipso et lucem exhibeat et concremationem. Sed transactorum vltrix illa flamma vitiorum, concremationem habet, et lumen non habet. Hinc est enim, quòd reprobis veritas dicit: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. Quorum rursus omnium corpus in vnius persona significans, dicit: Ligate ei manus et pedes, et mittite eum in tenebras exteriores. Si itaque ignis, qui reprobos cruciat, lumen habere potuisset, is qui repellitur, nequaquam mitti in tenebras diceretur. Hinc etiā Psalmista ait: Super eos cecidit ignis, et non viderunt solem. Ignis enim super impios cadit, sed sol igne cadente non cernitur: quia illos, quos gehennæ flamma deuorat, a visione veri luminis cæcat: vt et foris eos dolor combustionis cruciet, et intus pœna cæcitatis obscuret: quatenus qui auctori suo corde et corpore deliquerunt, simul corde et corpore puniatur, et vtrobique pœnas sentiant: qui dum hîc viuerent, prauis suis delectationibus

Margin: Eccls. 1. a; C; Ezech. 16. f; 46.; D; Ioan. 12. e; E; Matth. 25. d; Matth. 22. b; Psal. 57.

Ezech. 32. f nibus ex vtroque seruiebant. Vnde bene per Prophetam dicitur: Descenderunt in infernum cum armis suis. Arma quippe peccantium sunt membra corporis, quibus peruersa A
Rom. 6. b desideria, quæ concipiunt exequuntur. Vnde recte per Paulum dicitur: Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato. Cum armis ergo ad infernum descendere, est cum ipsis quoque membris, quibus desideria voluptatis expleuerunt, æterni iudicij tormenta tolerare: vt tunc eos vndique dolor absorbeat, qui nunc suis delectationibus subditi, vndique contra iustitiam iuste iudicantis pugnant.

Quo modo supplicia damnatorum ex iustitia iudicis ordinem habeant, in eis autem, qui ea patiuntur, confusionem. Caput XXXIX.

47. MIrum vero est valde, quod dicitur: Vbi nullus ordo.] Neque enim omnipotens Deus, qui mala bene punit, inordinata esse vllo modo vel tormenta permittit: quia B ipsa quoque supplicia, quæ ex lance iustitiæ prodeunt, inferri sine ordine nequaquam possunt. Quo modo namque in supplicijs ordo non erit, dũ damnatum quemque iuxta modum criminis, retributio sequitur vltionis? Hinc quippe scriptum est: Potentes potenter
Sap. 6. b tormenta patientur, et fortioribus fortior instat cruciatio. Hinc in Babylonis damnatio-
Apoc. 18. b ne dicitur: Quantum exaltauit se, et in delicijs fuit, tantum date illi tormentum et luctum. Si igitur iuxta modum culpæ, pœna distinguitur, constat nimirum, quòd in supplicijs ordo seruatur. Et nisi tormentorum summam, meritorum acta dirimerent, nequa-
Matth. 13. d quam iudex veniens dicturum se messoribus esse perhiberet: Colligite primum zizania, et ligate ea in fasciculos ad comburendum. Si enim nullus in supplicijs ordo seruabitur, cur comburenda zizania in fasciculos ligantur? Sed nimirum fasciculos ad comburendum ligare est hos, qui æterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare: vt quos similis C culpa inquinat, par etiam pœna constringat: et qui nequaquam dispari iniquitate polluti sunt, nequaquam dispari tormento crucientur: quatenus simul damnatio conterat, quos simul elatio subleuat, quosq. non dissimiliter dilatauit ambitio, non dissimilis angustet afflictio, par cruciet flamma supplicij, quos in igne luxuriæ par succendit flamma
Ioan. 14. a peccati. Sicut enim in domo patris mansiones multæ sunt pro diuersitate virtutis, sic damnatos diuerso supplicio gehennæ ignibus subijcit disparilitas criminis. Quæ videlicet gehenna quamuis cunctis vna sit, non tamen cunctos vna eademq. qualitate succendit. Nam sicut vno sole omnes tangimur, nec tamen sub eo vno ordine omnes æstuamus, quia iuxta qualitatem corporis sentitur etiam pondus caloris: sic damnatis et vna est gehenna, quæ afficit, et tamẽ non vna omnes qualitate comburit: quia quod hic agit dispar valetudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum. Quo modo ergo nullus D inesse ordo supplicijs dicitur, in quibus profecto quisque iuxta modum culpæ cruciatur?
48. Sed sanctus vir postquam vmbram mortis intulit, quanta sit confusio in damnatorum mente subiungit: quia ipsa quoque supplicia, quæ ordinata per iustitiam veniunt, ordinata proculdubio in corde morientium non sunt. Vt enim paulo superius diximus, dum damnatus quisque foris flamma succenditur, intus cæcitatis igne deuoratur, atque in dolore positus, exterius interiusq. confunditur, vt sua deterius confusione crucietur. Repulsis ergo ordo in supplicio non erit: quia in eorum morte atrocius ipsa confusio mentis sæuit. Quam tamen mira potentia iudicantis æquitas ordinat, vt pœna animam quasi inordinata confundat. Vel certe abesse ordo supplicijs dicitur: quia quibuslibet rebus in pœnam surgentibus, propria qualitas non seruatur. Vnde et protinus subinfertur: [Et sempiternus horror inhabitat. In huius vitę tormentis timor dolorem habet, dolor timorem non habet: quia nequaquam mentem metus cruciat, cum pati iam cœperit, quod E metuebat. Infernum vero et vmbra mortis obscurat, et sempiternus horror inhabitat: quia eius ignibus traditi, et in supplicijs dolorem sentiunt, et in doloris angustia pulsante se semper pauore feriuntur: vt et quod timent tolerent, et rursum quod tolerant, sine ces-
Isa. 66. g satione pertimescant. De his etenim scriptum est: Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur. Hic flamma, quæ succendit, illuminat: illic, vt superius verbis Psalmistæ docuimus, ignis, qui cruciat, obscurat. Hic metus amittitur, cum tolerari iam cœperit quod timebatur: illic et dolor dilaniat, et pauor angustat. Horrendo igitur modo erit tunc reprobis dolor cum formidine, flamma cum obscuritate. Sic sic videlicet a damnatis sentiri pondus summæ æquitatis debet: vt qui a voluntate Conditoris nequaquam sunt veriti discrepare dum viuerent, in eorum quandoque interitu ipsa a suis qualita-

A qualitatibus etiam tormenta discordent: quatenus quo se impugnant, cruciatus augeant, et cum varie prodeunt, multipliciter sentiantur. Quæ tamen supplicia in se demersos et vltra vires cruciant, et in eis vitæ subsidium extinguendo seruant: vt sic vitam terminus puniat, quatenus semper sine termino cruciatus viuat, qui et ad finem per tormenta properat, et sine fine deficiens durat. Fit ergo miseris mors sine morte: finis sine fine: defectus sine defectu: quia et mors viuit, et finis semper incipit, et deficere defectus nescit. Quia igitur et mors perimit, et non extinguit: dolor cruciat, sed nullatenus pauorem fugat: flamma comburit, sed nequaquam tenebras discutit: quantum per notitiam præsentis vitę colligitur, supplicia ordinē non habent, quæ non suam per omnia qualitatem tenent, quamuis illic ignis et ad cōsolationem non lucet, et tamen, vt magis torqueat, ad aliquid lucet.

Nam sequaces quoque suos secum in tormēto reprobi, flamma illustrante, visuri sunt, 49.
B quorum amore deliquerunt: quatenus, qui eorum vitam carnaliter contra pręcepta conditoris amauerūt, ipsorum quoque eos interitus in augmētum suæ damnationis affligat. Quod profecto, Euangelio attestāte, colligimus, in quo veritate nunciāte, diues ille, quem *Luc.16. d* contigit ad ęterna incendij tormēta descendere, quinque fratrum describitur meminisse, qui Abraam petijt, vt ad eorum eruditionem mitteret, ne illuc eos quandoque venientes par pœna cruciaret. Qui igitur ad doloris sui cumulum propinquorum absentium meminit: constat proculdubio quia eos, ad augmentum supplicij, paulo post potuit etiam præsentes videre. Quid autem mirum si secum quoque reprobos aspiciat cremari, qui ad doloris sui cumulum, eum, quem despexerat, in sinu Abraæ Lazarum vidit? Si ergo ei, vt pœna cresceret, et vir electus apparuit: cur non credendum sit, quòd videre in supplicio eos etiam, quos contra Deum dilexerat, possit? Qua ex re colligitur, quòd eos, quos inor-
C dinate nunc reprobi diligunt, miro iudicij ordine, secum tunc in tormentis videbunt: vt pœnam propriæ punitionis exaggeret illa auctori præposita carnalis cognatio, pari ante oculos vltione damnata. Ignis itaque, qui in obscuritate cruciat, credendum est, quia lumen ad tormentum seruat. Quod si approbare testimonijs in sua expressione non possumus: superest, vt e diuerso doceamus. Tres quippe Hebrææ gentis pueri, per Chaldæi re- *Dan.3.c* gis imperium succensis camini ignibus, ligatis manibus, pedibusq. proiecti sunt: quos tamen cum idem rex in camini incendio miseratus exploraret, illæsis vestibus deambulātes vidit. Vbi aperte colligitur, quia mira dispositione Conditoris, ignis qualitas in diuersa virtute temperata, et vestimenta non attigit, et vincula incendit, sanctisq. viris et ad inferendum tormentum flamma friguit, et ad solutionis ministerium exarsit. Sicut ergo electis ignis ardere nouit ad solatium, et tamen ardere ad supplicium nescit: ita e diuerso gehennæ flamma reprobis, et nequaquam lucet ad consolationis gratiam, et tamen lucet
D ad pœnam, vt damnatorum oculis ignis supplicij et nulla claritate candeat, et ad doloris cumulum, dilecti qualiter crucientur, ostendat. Quid autem mirum si gehennæ ignem credimus habere supplicium simul obscuritatis et luminis, quādo experimento nouimus, quia et tædarum flamma lucet obscura? Tunc edax flamma comburit, quos nunc carnalis delectatio polluit: tunc infinite patens inferni baratrū deuorat, quos nunc inanis elatio exaltat, atque qui quolibet ex vitio hîc voluntatem callidi persuasoris expleuerunt: tunc cum duce suo reprobi ad tormenta perueniunt. Et quamuis angelorum, atque hominum 50.
longe sit natura dissimilis, vna tamen pœna implicat, quos vnus in crimine reatus ligat. Quod bene ac breuiter insinuat Propheta, qui ait: Ibi Assur et omnis multitudo eius, et in *Ezech.32.e* circuitu eius sepulchra illius. Quis namque Assur superbi regis nomine, nisi ille per elationem cadens antiquus hostis exprimitur, qui pro eo quòd multos ad culpā pertrahit, cum
E cuncta sua multitudine ad inferni claustra descendit? Sepulchra autē mortuos tegunt. Et quis alius mortē acrius pertulit, quàm is, qui Conditorem suum despiciēs, vitam reliquit? Quem videlicet mortuū cum humana corda suscipiunt, eius proculdubio sepulchra fiunt. Sed in circuitu illius sepulchra eius sunt: quia in quorū se mentibus nūc per desideria sepelit, hos sibi postmodum per tormēta coniungit. Et quoniā nunc in semetipsis reprobi malignos spiritus illicita perpetrando suscipiūt, tunc sepulchra eorū cū mortuis ardebunt.

Quòd nihil prodest, quæ maneant peccatores tormenta cognoscere, nisi ad hoc demus operam, vt possimus euadere. Caput XL.

ECce quæ maneat damnatos pœna cognouimus: et instruente nos sacro eloquio, quantus in damnatione ignis, quanta in igne obscuritas, quantusq. in obscuritate

pauor sit nullatenus ambigimus. Sed quid prodest ista prænosse, si non contingat euadere? Tota ergo intentione curandum est, vt cum vacationis tempus accipimus, bene viuendi studio, malorum vltricia tormenta fugiamus. Hinc quippe per Salomonem dicitur: A

Eccls. 9. c Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erit apud inferos, quo tu properas. Hinc Isaias ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum, dum prope est. Hinc Paulus dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Hinc rursum ait: Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Sed plerumque se ad viam rectitudinis animus accingit, torporem discutit: tantoq. in cælestibus desiderio rapitur, vt pene nil ex eo inferius remansisse videatur. Et tamen cum ad carnis curam reducitur, sine qua præsentis vitæ via nullo modo expletur, ita hunc inferius depressum tenet, ac si adhuc de summis nulla contigisset. Auditis verbis cælestis oraculi, in amorem patriæ cælestis erigitur: sed resurgente præsentis vitæ studio, sub terrenæ curæ aggere sepelitur: atque in terra cordis nequaquam supernæ spei semen proficit: quia cogitationis infimæ spina densescit. Quam videlicet spinam per semetipsam Veritas manu sanctæ exhortationis eradicat, dicens: Nolite solliciti esse in crastinum. Contra hanc quoque per Paulum dicitur: Carnis curam ne feceritis in concupiscentijs. Sed in his nimirum ducis ac militis verbis agnoscimus, quia tunc ab ea mortifero vulnere animus pungitur, cum in ea mensura æquitatis non tenetur. Neque enim adhuc mortali in carne viuentibus, funditus cura carnis abscinditur: sed vt discrete animo seruiat, temperatur. Nam quia solicitos nos esse Veritas in crastinum prohibet, habere vtcumque curam in præsentibus non negat, quam tendi ad tempus, quod sequitur, vetat. Et nimirum Paulus cum carnis curam fieri in concupiscētia non sinit, procul dubio in necessitate concedit. Discretione ergo magni moderaminis carnis cura frenanda est, vt seruiat, et minime principetur, ne quasi domina animum vincat: sed subacta mentis dominio, quasi ancilla famuletur: vt iussa adsit, atque ad nutum cordis repulsa dissiliat: vt vix a tergo sanctæ cogitationis appareat, et numquam contra faciem recta cogitantis obsistat. Quod bene nobis historia sacræ lectionis innuitur, cum Abraham tribus angelis occurrisse memoratur. Ipse quippe venientibus extra ostium occurrit: Sara vero post ostium stetit: quia videlicet vt vir, ac dominus domus spiritalis, noster scilicet intellectus, debet in cognitione Trinitatis, claustra carnis excedere, et quasi habitationis infimæ ianuam exire: cura autem carnis, vt femina foris non appareat, et videri iactanter erubescat: vt quasi post tergum viri sit sub discretione spiritus, solis necessarijs intenta, nequaquam sciat procaciter detegi, sed verecunde moderari. Cui tamen sæpe cum dicitur, vt de se minime præsumat, sed totam se in diuinæ spei fiduciam transferat, despicit, et, cessante studio, adesse sibi vitæ subsidia posse diffidit. Vnde et hæc eadem Sara promissiones Dei audiens ridet, sed ridens corripitur, correpta autem protinus fecundatur: et quæ in iuuentute vigens fecundari non potuit, annis fracta senilibus, vtero marcescente, concepit: quia cum cura carnis sui confidentiam habere desierit, contra spem ex diuina promissione accipit, quod habituram se ex humana ratione dubitauit. Vnde et bene Isaac, idest risus dicitur, qui generatur: quia cum supernæ spei fiduciam concipit, quid mens nostra aliud quàm gaudium parit? Curandum itaque est, ne aut necessitatis metas cura carnis transeat, aut in eo, quod moderate exequitur, de se præsumat. Sæpe vero animus fallitur, vt quòd voluptuose appetit, necessarium suspicetur: quatenus omnes quodlibet, vitæ debitam vtilitatem putet. Et sæpe, quia effectus prouidentiam sequitur, in sui fiduciam mens leuatur. Cumq. sibi adesse quod deesse ceteris viderit, cogitatione tacita de magnitudine suæ prouisionis hilarescit: tantoq. iam a vera prouisione longe fit, quanto ipsam quoque elationem, quam patitur, nescit. Vnde solerti semper custodiæ intentione pensandum est, vel quid opere agimus, vel quid corde versamus: ne aut mentem præpediens, foris se terrena cura multiplicet, aut saltem de eius moderamine intus se cogitatio exaltet: vt cum diuina iudicia temporali circumspectione metuimus, sempiterni supplicia horroris euadamus.

LIBRI NONI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER DECIMVS.

Caput primum.

A QVOTIES in arenæ ſpectaculum fortis athleta deſcenderit,hi,qui impares viribus exiſtunt, viciſſim ſe eius expugnationi ſubijciunt: et vno victo,cōtra hunc protinus alter erigitur:atque hoc ſubacto,alius ſurrogatur: vt luctantis vires quandoque molliores inueniant, quas ipſa ſua crebreſcens victoria fatigat:quatenus cū nouus quiſque congreditur, is, qui vinci virium qualitate non valet, perſonarum ſaltem mutatione ſuperetur. Sic ſic in hoc hominum angelorumq. ſpectaculo beatus Iob fortis athleta prodijt, quantumq. contra mutationes aduerſantium valeat, continuatione indefeſſi roboris oſtendit. Cui primus ſe Eliphas, ſecundus autem Baldath obijcit, atque ad extremum ſe Sophar in eius expugnatione ſupponit: qui ad inferendos ictus totis ſe conatibus erigunt, ſed tamen ad feriendam altitudinem robuſti
B pectoris non pertingunt. Ipſa quippe eorum verba patenter inſinuant, quòd ictus in auras iactant: quia cum ſanctum virum non rectè redarguunt, expreſſa in vacuum verba percuſſionis perdunt. Quod liquido oſtenditur, cum Sophar Naamathitis reſponſio a contumelijs inchoatur, qui ait:

CAPVT VNDECIMVM B. IOB.

RESpondens autem Sophar Naamathites, dixit: Numquid qui multa loquitur, non audiet, aut vir verboſus iuſtificabitur? Tibi ſoli tacebunt homines, et cum ceteros irriſeris, a nullo con-
C futaberis? Dixiſti enim: Purus eſt ſermo meus, et mundus ſum in conſpectu tuo. Atque vtinam Deus loqueretur tecum, et aperiret labia ſua tibi, vt oſtenderet tibi ſecreta ſapientiæ, et quòd multiplex eſſet lex eius: et intelligetes quòd multo minora exigaris ab eo, quàm meretur iniquitas tua. Forſitan veſtigia Dei comprehendes, et vſque ad perfectum Omnipotentem reperies. Excelſior cælo eſt, et quid facies? Profundior inferno, et vnde cognoſces? Longior terra menſura eius, et latior mari. Si ſubuerterit omnia, vel in vnum coartauerit: quis contradicet ei, vel quis dicere ei poteſt: Cur ita facis? Ipſe enim nouit hominum vanitatem, et videns iniquitatem
D nonne conſiderat? Vir vanus in ſuperbiam erigitur, et tamquam pullum onagri ſe liberum natum putat. Tu autem firmaſti cor tuum, et expandiſti ad eum manus tuas. Si iniquitatem,quæ eſt in manu tua,abſtuleris a te, et non manſerit in tabernaculo tuo iniuſtitia: tunc leuare poteris faciem tuam abſque macula, et eris ſtabilis, et non timebis. Miſeriæ quoque obliuiſceris, et quaſi aquarum,quæ prætererierunt, non recordaberis: et quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperam. Et cum te conſumptum putaueris, orieris vt lucifer, et habebis fiduciam propoſita tibi ſpe, et defoſſus ſecurus dormies. Requieſces, et non erit qui te exterreat: et deprecabuntur faciem tuam plurimi. Oculi autem impiorum deficient, et effugium peribit ab eis, et ſpes illorum abominatio animæ.

Quòd rectè dictis semper procaces ex aduerso respondeant. Caput II. A

NVmquid qui multa loquitur, nonne et ipse audiet? aut vir verbosus iustificabitur?] Mos esse procacium solet, vt rectè dictis semper e diuerso respondeant, ne si ad prolata consentiant, inferiores esse videantur. Quibus iustorum verba quàmlibet pauca sonuerint, multa sunt, quia quo eorum vitia resecant, auditum grauant. Vnde et ad crimen trahitur hoc, quod recta prædicatione contra crimina profertur. Ipsum quippe qui ex veritate fortes sententias dixerat, Sophar tedarguens, verbosum vocat: quia cum ab ore iustorum sapientia culpas increpat, stultorum auribus superfluitas loquacitatis sonat. Praui namque nil rectum, nisi quod ipsi senserint, putant: et iustorum verba eo otiosa æstimant, quo suis hæc sensibus inueniunt diuersa. Nec fallacem quidem Sophar sententiam protulit, quòd vir verbosus iustificari nequaquam possit: quia dum quisque per verba diffluit, perdita grauitate silentij, mentis custodiam amittit. Hinc quippe scriptum est: Cultus iustitiæ, silentium. Hinc Salomon ait: Sicut vrbs patens et absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. Hinc rursum dicit: In multiloquio peccatum non deerit. Hinc Psalmista testatur dicens: Vir linguosus non dirigetur super terram. Sed virtus veræ scientiæ perditur, quæ sub discretionis custodia non profertur. Certum itaque est, quòd verbosus iustificari vir nequeat. Sed bonum bene non dicitur: quia non intenditur cui dicatur. Vera quippe contra malos sententia, si bonorum rectitudinem impedit, vim suam perdit, et eo retusa resilit, quo illud est forte, quod ferit. B

Isaie 32. d
Prouer. 25. d
Ibid. 10. c
Psal. 139.

Quòd iusti ex reprehensione corrigantur, superbi vero ad defensionis sua insaniam erigantur. Caput III. C

QVia autem praui audire bona patienter nequeunt, et cum vitæ emendationem negligunt, ad verba se responsionis accingunt, aperte Sophar insinuat, qui subiungit: [Tibi soli tacebunt homines, et cum ceteros irriseris, a nullo confutaberis.] Imperita mens, vt diximus, veritatis sententias grauiter tolerat, et silentium pœnam putat: atque omne, quod rectè dicitur, dedecus suæ irrisionis arbitratur: quia cum vera vox, prauorum se auribus admouet, memoriam culpa mordet, et in redargutione vitiorum, quo intus cognitione mens tangitur, foris ad studium contradictionis excitatur. Ferre vocem non valet: quia tacta in vulnere sui reatus dolet, et per hoc, quod generaliter contra peruersos dicitur, se impeti specialiter suspicatur. Quod enim intus egisse se meminit, audire foris erubescit. Vnde mox se ad defensionem præparat, vt reatus sui verecundiam per verba prauæ refutationis tegat. Sicut enim rectè de quibusdam, quæ ab eis non rectè gesta sunt, correptionis vocem, ministerium charitatis æstimant: sic peruersi contumeliam derisionis putant. Illi se protinus ad obedientiam sternunt, isti ad insaniam suæ defensionis eriguntur. Illi correptionis adiutorium, vitæ suæ patrocinium deputant, per quod dum præsentis vitij culpa corripitur, venturi iudicis ira temperatur. Isti cum se impeti redargutione conspiciunt, gladium percussionis credunt: quia dum per correptionis vocem culpa detegitur, præsentis gloriæ opinio fœdatur. Hinc quippe in laudem iusti per Salomonem dicit veritas: Doce iustum, et festinabit accipere. Hinc prauorum contumaciam despicit dicens: Qui erudit derisorem, ipse sibi facit iniuriam. Nam fit plerumque vt cum correpta in se mala defendere nequeunt, ex verecundia peiores fiant, ac sic in sua defensione superbiant: vt quædam vitia contra vitam corripientis exquirant, et eo se criminosos non æstiment, si crimina et alijs imponant. Qui cum vera innenire nequennt, fingunt: vt ipsi quoque habeant, quod non impari iustitia increpare videantur. Vnde et Sophar quia quasi irrideri se per increparionem doluit, protinus mentiendo subiungit: [Dixisti enim, purus est sermo meus, et mundus sum in conspectu tuo.] Qui beati Iob dictorum meminit, quàm falso hoc voci illius impingatur, agnoscit. Quo modo enim mundum se dicere potuit, qui ait: Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me? Sed habet hoc prauorum malitia: vt cum vera in se flere mala renuit, fingat aliena. Nam quasi solatio facinoris vtitur, si falsis vocibus, et vita corripientis inquinetur. Sciendum vero est, quòd plerumque D E

Prouerb. 9. b
Ibidem. b

4

peruersi

A peruersi verbo tenus bona optant, vt mala esse, quæ in præsentibus habentur, ostendant: et quasi fauentes prospera expetunt, vt benigni videantur. Vnde et Sophar protinus subijcit, dicens: [Atque vtinam Deus loqueretur tecum, et aperiret labia sua tibi.] Ipse quippe sibi homo loquitur, cum per hoc, quod sentit, nequaquam diuinitatis spiritu a carnalis prudentiæ intellectu separatur, cum caro sensum exerit, et mentem quasi ad intelligentiam prouocans, foras mittit. Vnde et adhuc Petro terrena sapienti veritas dicit: Non enim sapis quæ Dei sunt, sed quæ hominum. Cui tamen recta confitenti dicitur: Caro et sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cælis est. Quid autem Dei labia, nisi iudicia eius accipimus. Clausis namque labijs vox premitur, et sensus tacentis ignoratur: apertis autem, sermo dum promitur, animus loquentis innuitur. Labia itaque sua Deus aperit, cum voluntatem suam hominibus per aperta iudicia ostendit. Quasi enim reserato ore loquitur, cum remota obscuritate dispositionis intimæ renuit occultare quod vult. Nam velut clausis labijs sensum nobis suum non indicat, cum per occulta iudicia cur quid faciat, celat. Sophar itaque beatum Iob vt de carnali intellectu redarguat, seq. ipsum quantæ sit benignitatis ostendat, ea bona optat, quæ et cum habentur, ignorat, dicens: [Atque vtinam Deus loqueretur tecum, et aperiret labia sua tibi.] Ac si patenter dicat: Imperitiæ tuæ potius quàm pœnæ compatior: quia sola carnis prudentia præditum, a veritatis te spiritu vacuum agnosco. Si enim Dei iudicia occulta cognosceres, tam procaces contra illum sententias non sonares. Et quia omnipotens Deus cum ad considerandа nos sua iudicia subleuat, ignorantiæ nostræ protinus cæcitatem fugat: quæ apertis eius labijs, ad nos eruditio prodeat: protinus adiungendo manifestat, dicens:

Mat. 16. d
et Mar. 8. d
Mat. 16. c

B

C *Quòd secreta sapientiæ Dei nullus inquirendo valet inuenire, et quòd charitas Dei cum misericordia eadem sit: quia ad innumera opera mentem multiformiter accendit.* Cap. IIII.

VT ostenderet tibi secreta sapientiæ, et quòd multiplex sit lex eius.] Publica sapientiæ supernæ sunt opera, cum omnipotens Deus regit, quos creat, perficit bona, quæ inchoat, et aspirando adiuuat, quos visitationis suæ lumine illustrat. Cunctis etenim liquet, quia quos gratis condidit, benigne disponit. Et cum spiritalia dona largitur, ipse perficit quod ipse ex munere suæ benignitatis inchoauit. Secreta vero sapientiæ supernæ sunt opera, cum Deus quos creauit, deserit: cum bona, quæ præueniendo cœperat, nequaquam prosequendo consummat, cum claritate nos suæ illustrationis illuminat: et tamen permissis carnis tentationibus tenebris cæcitatis pulsat, cum dona, quæ contulit, minime custodit, cum et mentis nostræ ad se

D desideria excitat, et tamen occulto iudicio, difficultate nos nostræ imbecillitatis angustat. Quæ nimirum secreta eius sapientiæ pauci valent inquirere, sed nullus inuenire: quia quod super nos de nobis ab immortali sapientia non iniuste disponitur, iustum profecto est, vt a nobis adhuc mortalibus ignoretur. Sed hæc ipsa sapientiæ illius secreta conspicere, vtcumque iam incomprehensibilitatis eius est potentiam videre: quia etsi in ipsa consiliorum eius inquisitione deficimus, deficiendo tamen verius discimus quem timeamus. Ad hæc se Paulus sapientiæ illius secreta tetenderat, cum dicebat: O altitudo diuitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, et inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Qui superius etiam ex ipsa inquisitione lassescens, sed tamen ad cognitionem infirmitatis propriæ lassescendo proficiens, præmittit dicens:

5.
Roma 11. d

E O homo tu qui es, qui respondeas Deo? Numquid dicet figmentum ei, qui se finxit, quare me fecisti sic? Qui igitur ad occulta Dei pertingere non valens, ad infirmitatis suæ cognitionem redijt, atque ad eruditionem se propriam deficiendo reuocauit, vt ita dicam, secreta sapientiæ non inueniens, inuenit: quia cum ad superna consilia requirenda lassesceret, didicit vt humilius timeret: et quem sua infirmitas a cognitione intima repulit, hunc ei verius humilitas iunxit. Sophar itaque et per scientiæ studium peritus, et per audaciam tumidæ locutionis ignarus: quia ipse grauitatem non habet, meliori optat, quod haber, dicens: [Atque vtinam Deus loqueretur tecum, et aperiret labia sua tibi: vt ostenderet tibi secreta sapientiæ.] Qui eam quoque, qua se super amicum pollere æstimat, optando sapientiam ostentat: cum protinus subdit: [Et quòd multiplex sit lex eius.] Quid hoc loco Dei lex accipi, nisi charitas

debet? per quam semper in mente leguntur præcepta vitæ, qualiter in actione teneantur. A
Ioan. 15. b tur. De hac etenim lege veritatis voce dicitur: Hoc est præceptum meum, vt diligatis
Roma. 13. c gatis inuicem. De hac Paulus ait: Plenitudo legis est dilectio. De hac iterum dicit:
Galat. 6. b Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. Lex etenim Christi quid congruentius intelligi quàm charitas potest? Quam tunc vere perficimus, cum fraterna onera ex amore toleramus. Sed hæc eadem lex multiplex dicitur: quia studiosa sollicitudine charitas ad cuncta virtutum facta dilatatur. Quæ a duobus quidem præceptis incipit, sed se ad innumera extendit. Huius namque legis initium,
6. dilectio Dei est, et proximi. Sed Dei dilectio per tria distinguitur: quia ex toto cor-
Deut. 6. a de, et ex tota anima, et ex tota virtute diligi Conditor iubetur. Qua in re notandum est quòd diuinus sermo cum Deum diligi præcipit, non solum narrat ex quo, sed etiam informat ex quanto, cum subiungit, ex toto: vt videlicet qui perfecte Deo placere desiderat, sibi de se nihil relinquat. Proximi autem dilectio ad duo præcepta deriuatur, cum et per quendam iustum dicitur. Quod ab alio tibi odis fieri, vide ne tu B
Tob. 4. c alteri facias. Et per semetipsam veritas dicit: Quæ vultis vt faciant vobis homines,
Matth. 7. f et vos facite illis. Quibus duobus scilicet vtriusque testamenti mandatis, per vnum malitia compescitur, per aliud benignitas prærogatur: vt malum, quod pati non vult quisque non faciens, cesset a nocendi opere, et rursum bonum, quod sibi fieri appetit, impendens, erga vtilitatem se proximi exerceat ex benignitate. Sed hæc nimirum duo dum sollicita intentione cogitantur, cor ad innumera virtutum ministeria tenditur, ne vel ad inferenda quæ non debet, desiderijs inquieta mens ferueat, vel erga exhibenda, quæ debet, otio resoluta torpescat. Nam cum cauet alteri facere quod nequaquam vult ab altero ipsa tolerare, sollicita se intentione circumspicit, ne superbia eleuet: et vsque ad despectum proximi, animum deijciens exaltet, ne ambitio cogitationem dilaniet: cumq. hanc ad appetenda aliena dilatans, angustet, ne cor luxuria polluat, et subiectum desiderijs per illicita corrumpat: ne ira exasperet, et vsque ad proferendam contumeliam inflammet: ne inuidia mordeat, et alienis felicitatibus æmula, sua se face consumat: ne immoderate linguam loquacitas pertrahat, eamq. vsque ad lasciuiam obtrectationis extendat: ne odiũ malitia excitet, et os vsque ad iaculum maledictionis irritet. Rursum cum cogitat, vt ea alteri faciat, quæ sibi ipsa fieri ab altero expectat, pensat nimirum vt malis bona, et bonis meliora respõdeat: vt erga procaces mansuetudinem longanimitatis exhibeat: vt malitiæ peste languentibus gratiam benignitatis impendat: vt discordes pace vniat, et concordes ad concupiscentiã veræ pacis accingat: vt indigentibus necessaria tribuat: vt errantibus viam rectitudinis ostendat: vt afflictos verbo et compassione mulceat: vt accensos in huius mundi desiderijs increpatione restinguat: vt minas potentum ratiocinatione mitiget: vt oppressorum angustias quanta præualet ope leuet: vt foris resistentibus opponat patientiam: vt intus superbientibus exhibeat cum patientia disciplinam: vt erga errata subditorum sic mansuetudo zelum temperet, quatenus a iustitiæ studio non eneruet: sic ad vltionem zelus ferueat, ne tamen pietatis limitem feruendo transcendat: vt ingratos beneficijs ad amorem prouocet: vt gratos quosque ministerijs in amore seruet: vt proximorum mala cum corrigere non valet, taceat: vtq. cum corrigi loquendo possunt, silentium consensum esse pertimescat: vt sic ea, quæ tacet, toleret, nec tamen in animo virus doloris occultet: vt sic maleuolis munus benignitatis exhibeat, ne tamen per gratiã a iure rectitudinis excedat: vt cuncta proximis, quæ præualet, impendat, sed hæc impendendo non tumeat: vt sic in bonis, quæ exhibet, tumoris præcipitium paueat, ne tamen a boni exercitio torpescat: vt sic quæ possidet, tribuat, quatenus quanta sit largitas remunerantis, attendat: ne cum terrena largitur, suam plusquam necesse est inopiam pertimescat, et in oblatione muneris, hilaritatis lumen tri- C D E
7. stitia obscuret. Bene ergo lex Dei multiplex dicitur: quia nimirum cum vna eademq. sit charitas, si mentem plene ceperit, hanc ad innumera opera multiformiter accendit. Cuius diuersitatem breuiter exprimimus, si in electis singulis bona illius perstringendo numeremus. Hęc nãque primum per Abel et electa Deo munera obtulit, et fra
Gen. 4. a tris gladium non reluctando tolerauit. Hæc Enoch et inter homines spiritaliter vi-
Gen. 5. d uere docuit, et ad sublimem vitam ab hominibus etiam corporaliter abstraxit. Hæc
Gen. 7. a Noe, despectis omnibus, solum Deo placabilem ostendit, atque in arcæ fabricam studio

A studio longi laboris exercuit, et mundo superstitem pio opere exercendo seruauit. Hæc per Sem et Iaphet humiliter verenda patris erubuit, et superiecto dorsis pallio, quæ non videbat, abscondit. Hæc Abraæ dextrã quia ad mortem filij obediendo extulir, hunc prolis innumeræ, genrium patrem fecit. Hæc Isaac mentem, quam semper ad munditiam tenuit, caligantibus ætate oculis, ad videnda longe post ventura dilatauit. Hæc Iacob compulit, et amissum bonum filium medullitus gemere, et prauorum filiorum præsentiam sub æquanimitate tolerare. Hæc Ioseph docuit a fratribus venundatum, libertate animi infracta seruitium perpeti, et eisdem post fratribus mente non elata principari. Hæc Moysen, delinquente populo, et vsque ad petitionem mortis in precibus strauit, et vsque ad interfectionẽ populi per zeli studium erexit: vt et pro pereunte plebe sese morti obijceret, et contra peccantem protinus vi-
B ce Domini irascentis sæuiret. Hæc Phinees brachium in vltionem peccantium erexit: vt arrepto gladio coeuntes transfigeret, et iram Domini iratus placaret. Hæc Iosue exploratorem docuit: vt et prius contra falsiloquos ciues veritatem verbo defenderet, et hanc postmodum gladio contra hostes allegaret. Hæc Samuel et in principatu humilem præbuit, et integrum in deiectione seruauit: qui cum persequentem se plebem diligeret, ipse sibi testimonium extitit, quia culmen, ex quo deiectus est, non amauit. Hæc Dauid ante iniquum regem et humilitate commouit ad fugam, et pietate repleuit ad veniam: qui persecutorem suum, et timendo fugit vt dominum, et tamen cum potestatem eum feriendi reperit, non agnouit inimicum. Hæc Nathan et contra peccantem regem in auctoritatem liberæ increpationis sustulit, et cum regis culpa deesset, in petitione humiliter strauit. Hæc per Isaiam nudi-
C tatem carnis in prædicatione non erubuit, et subducto carnali velamine, superna mysteria penetrauit. Hæc Eliam, quia feruoris zelo viuere spiritaliter docuit, ad vitam quoque et corporaliter abstraxit. Hæc Elisæum, quia magistrum simpliciter diligere instituit, magistri spiritu dupliciter impleuit. Per hanc Hieremias ne in Ægyptum populus descenderet, restitit: sed tamen et inobedientes diligens, quo descendi prohibuit, et ipse descendit. Hæc Ezechielem, quia prius a terrenis desiderijs sustulit, post per cincinnum capitis in aere librauit. Hæc in Daniele, quia a regijs dapibus gulam compescuit; ei et esurientium ora leonum clausit. Hæc tribus pueris, quia in tranquillitate positis incendia vitiorum subdidit, tribulationis tempore, et flammas in fornace temperauit. Hæc in Petro et minis terrentium principum fortiter restitit, et in circumcisione submouenda, minorum verba humiliter
D audiuit. Hæc in Paulo et manus persequentium humiliter pertulit, et tamen in circumcisionis negotio longe se imparis prioris sensum audenter increpauit. Multiplex ergo ista lex Dei est, quæ singulis rerum articulis non permutata congruit, et causis se variantibus non variata coniungit. Cuius nimirum legis multiplicitatem bene Paulus enumerat dicens: *Charitas patiens est, benigna est: non æmulatur, non inflatur, non agit perperam, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.* Patiens quippe est charitas: quia illata mala æquanimiter tolerat. Benigna vero est: quia pro malis bona largiter ministrat. Non æmulatur: quia per hoc quòd in præsenti mundo nil appetit, inuidere terrenis successibus nescit. Non inflatur: quia cum præmium internæ retributionis anxia desiderat, de bonis se exterioribus non exal-
E tat. Non agit perperam: quia quo se in solum Dei ac proximi amorem dilatat, quidquid a rectitudine discrepat, ignorat. Non est ambitiosa: quia quo ardenter intus ad sua satagit, foris nullatenus aliena concupiscit. Non quærit quæ sua sunt: quia cuncta, quæ hîc transitorie possidet, velut aliena negligit: cũ nihil sibi esse proprium, nisi quod secum permaneat, agnoscit. Non irritatur: quia et iniurijs lacessita, ad nullos se vltionis suæ motus excitat: cum pro magnis laboribus maiora post prẽmia expectat. Non cogitat malum: quia in amore munditiæ mentem solidans, dum omne odium radicitus eruit, versare in animo quod inquinet, nescit. Non gaudet super iniquitate: quia sola dilectione erga omnes inhiat, nec de perditione aduersantium exultat. Congaudet autem veritati: quia vt se ceteros diligens, per hoc, quod rectum in alijs conspicit, quasi de augmento proprij profectus hilarescit. Multiplex ergo ista lex Dei est, quæ contra vniuscuiusque culpæ iaculum, quod peri-
mendam

Gen. 6. d; Gen. 9. d; Gen. 22. b; Gen. 27. a; Gen. 37. g; Gen. 42. a. b; Exod. 32. g; Num. 25. c; Iosue 9. c; 1. Reg. 3. b; 1. Reg. 24. b; 2. Reg. 12. a; Isa. 20. a; 4. Reg. 2. c; Ibidem. a; Hier. 42. c; Ezech. 8. b; Dan. 14. c; Dan. 3. e; Act. 15. a; 8. 1. Cor. 13. b

mendam mentem impetit, instructionis suæ munimine semper occurrit: vt quia antiquus hostis varia circumfusione nos obsidet, ipsa hunc de nobis multipliciter expugnet. Quam nimirum legem si solicita consideratione pensamus, auctori nostro quantum quotidie delinquamus, agnoscimus. Si autem culpas perpendimus, profecto æquanimiter flagella toleramus: nec ex dolore charitas ad impatientiam proruit, cum suo se iudicio conscientia addicit. Vnde Sophar quid diceret, sciens: sed cui diceret, nesciens: postquam præmisit dicens: vt ostenderet tibi secreta sapientiæ, et quod multiplex sit lex eius: protinus adiungit: A

Quòd sæpe magnis doctoribus contingit, vt nimia charitate feruentes, modum correctionis excedant: et quid sit, quod per Moysen dicitur: Qui casu ferro de manubrio lapso nolens hominem occiderit, ad vnam leuiticarum vrbium confugiat. Cap. V. B

ET intelligeres quòd multo minora exigaris a Deo, quàm meretur iniquitas tua.] Dolor quippe, vt diximus, flagelli temperatur, cum culpa cognoscitur: quia tanto quisque patientius ferramentum medici tolerat, quanto putridum conspicit esse, quod secat. Qui igitur multiplicitatem legis intelligit, cuncta, quæ patitur, quàm sint minora perpendit: quia per hoc quòd culpæ pondus agnoscitur, afflictionis pœna leuigatur. Sed inter hæc sciendum est, quia sine magna iniquitate non fuerit, quòd Sophar virum iustum vsque ad obiectionem iniquitatis increpauit. Vnde et eorum audaciam veritas iuste redarguit, sed benigne ad gratiam reducit: quia apud misericordem iudicem nequaquam sine venia culpa relinquitur, cum per feruorem zeli ex eius amore peccatur. Sæpe namque magnis hoc doctoribus mirandisq. contingit: vt quo alta charitate feruent, eo modum correptionis exaggerent, et lingua aliquid, quod non debet, dicat: quia mentem dilectio quantum debet, inflammat. Sed verbum prolatæ contumeliæ tanto citius parcitur, quanto et ex qua radice prodeat, pensatur. Vnde et per Moysen Dominus præcepit dicens: Si quis abierit cum amico suo simpliciter in siluam ad ligna cædenda, et lignum securis fugerit manu, ferrumq. lapsum de manubrio amicum eius percusserit, et occiderit, hic ad vnam supradictarum vrbium fugiet, et viuet: ne forte proximus eius, cuius effusus est sanguis, doloris stimulo persequatur, et apprehendat eum, et percutiat animam eius. Ad siluam quippe cum amico imus, quoties cum quolibet proximo ad intuenda delicta nostra conuertimur: et simpliciter ligna succidimus, cum delinquentium vitia pia intentione resecamus. Sed securis manu fugit, cum sese increpatio, plusquam necesse est, in asperitatem pertrahit. Ferrumq. de manubrio prosilit, cum de correptione sermo durior excedit: et amicum percutiens occidit, quia auditorem suum prolata contumelia a spiritu dilectionis interficit. Correpti namque mens repente ad odium proruit, si hanc immoderata increpatione, plusquam debuit, addicit. Sed is, qui incaute ligna percutit, et proximum extinguit, ad tres necesse est vrbes fugiat, vt in vna earum defensus viuat: quia si ad pœnitentiæ lamenta conuersus, in vnitate sacramenti sub spe, fide, et charitate absconditur, reus perpetrati homicidij non tenetur, eumq. extincti proximus, et cum inuenerit non occidit: quia cum districtus iudex venerit, qui sese nobis per naturæ nostræ consortium iunxit, ab eo proculdubio vindictam de culpæ reatu non expetit, quem sub eius venia spes, fides et charitas abscondit. Citius ergo culpa dimittitur, quæ nequaquam malitiæ studio perpetratur. Vnde et Sophar iniquum vocat, quem superna sententia laudauerat, nec tamen a venia reprobatus excluditur, quia ad verba contumeliæ diuini amoris zelo permouetur. Qui pro eo quòd beati Iob merita non agnoscit, ex imperita adhuc irrisione subiungit, dicens:

9.

C

Deut. 19.b

D

E

Quòd in quibusdam donis suis, quasi ex vestigijs bonitatis conspicimus Deum. Cap. VI.

FOrsitan vestigia Dei comprehendes, et vsque ad perfectum Omnipotentem reperies.] Quid Dei vestigia, nisi benignitatem illius visitationis vocat? Quibus nimirum progredi ad superna prouocamur, cum eius spiritus afflatu tangimur: et extra carnis angustias subleuati, per amorem agnoscimus contemplandam auctoris nostri speciem, quam sequamur. Nam cùm mentem nostram spiritalis

A patriæ amor inflammat, quasi sequentibus iter insinuat, et subiecto cordi velut
quoddam vestigium Dei gradientis imprimitur: vt ab eo rectis cogitationum gressibus
via vitæ teneatur. Quem enim nec duin cernimus, restat necesse est, vt per vestigia sui
amoris indagemus: quatenus vsque ad contemplationis speciem quãdoque mens veniat,
quam nunc quasi a tergo subsequens, per sancta desideria explorat. Hæc Psalmista au-
ctoris nostri vestigia bene sequi nouerat, cum dicebat: Adhæsit anima mea post te. Quem Psal. 62.
reperire quoque vsque ad visionem suæ celsitudinis satagebat, cum dicebat: Sitiuit ani- Psal. 41.
ma mea ad Deum fontem viuum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei? Tunc
quippe cognitione manifesta omnipotens Deus reperitur, cum mortalitatis nostræ fun-
ditus corruptione calcata, ab assumptis nobis in diuinitatis suæ claritate conspicitur.
Nunc autem a carnali cogitatione animum infusi spiritus gratia subleuat, et in contem-
B ptum rerum transeuntiũ exaltat, totũq. mens quod appetebat in infimis, despicit: atque
ad superna desideria ignescit, et contemplationis suæ vi extra carnem tollitur, quæ cor-
ruptionis suę pondere adhuc in carne retinetur. Incircumscripti luminis iubar intueri co-
natur, et non valet, quod infirmitate pressus animus, et nequaquam penetrat, et tamen
repulsus amat. Iam namque de se Conditor per quod ametur, ostendit, sed visionis suæ
speciem amantibus subtrahit. Sola ergo eius vestigia conspicientes gradimur, qui hunc
per donorum suorum signa sequimur, quem necdum videmus.

Quòd Deus in natura sua altitudine, humanæ simul, atque angelicæ subtilitati sit inuestigabilis. Caput VII.

QVæ nimirum vestigia comprehendi nequeunt: quia vnde, vbi, quibusve modis ve- 10.
C niant eius spiritus dona, nesciuntur: veritate attestante, quæ ait: Spiritus vbi vult, Ioan. 3. b
spirat: et vocem eius audis, et nescis vnde veniat, aut quo vadat. In retributionis autem
culmine reperiri omnipotẽs per contemplationis speciem potest, sed tamen ad perfectum
non potest: quia etsi hunc in claritate sua quandoque conspicimus, non tamen eius essen-
tiam plene contuemur. Angelica etenim, vel humana mens cũ ad incircumscriptum lu-
men inhiat, eo ipso se, quo est creatura, coangustat, et super se quidem per prouectum ten-
dit, sed tamen eius fulgorem comprehendere nec dilatata sufficit: qui et transcendendo
et portando omnia, et implendo concludit. Vnde et adhuc subditur: [Excelsior cælo est,
et quid facies? Profundior inferno, et vnde cognosces? Longior terra mensura eius, et la-
tior mari.] Quòd Deus cælo excelsior, inferno profundior, terra longior, mariq. latior
esse describitur: tanto spiritaliter debet intelligi, quanto de eo quidquam nefas est iuxta
D corporea lineamenta sentire. Sed cælo est excelsior, quia incircumscriptione sui spiritus
cuncta transcendit. Inferno profundior, quia transcendendo subuehit. Terra longior,
quia creaturæ modum perennitate suæ æternitatis excedit. Mari latior, quia rerum tem-
poralium fluctus sic regens possidet, vt hos sub omnimoda potentiæ suæ præsentia coan-
gustando circumdet. Quamuis possint, et cæli appellatione angeli, et inferni vocabulo
dæmonia designari: per terram vero iusti homines, per mare autem peccatores intelligi.
Excelsior itaque est cælo, quia ipsi quoque electi spiritus, visionem tantæ celsitudinis per-
fecte non penetrant. Profundior inferno est, quia malignorum spirituum astutias longe
subtilius, quàm ipsi putauerant, iudicans damnat. Terra longior, quia longanimitatem
nostram patientia diuinæ longanimitatis exuperat, quæ nos et peccantes tolerat, et con-
uersos ad præmia remunerationis expectat. Mari latior, quia vbique facta peccantium,
E retributionis suæ præsentia occupat, vt et cum non præsens per speciem cernitur, præsens
per iudicium sentiatur. Cuncta tamen ad solum referri hominem possunt, vt ipse sit cæ-
lum, cum iam per desiderium summis inhæreat. Ipse infernus, cum tentationum suarum
caligine perturbatus in infimis iacet. Ipse terra, quia in bono opere fixæ spei vbertate
fructificat. Ipse mare, quia in quibusdam trepidus quatitur, et aura suæ mutabilitatis
agitatur. Sed cælo est excelsior Deus, quia potentiæ eius magnitudine vincimur, etiam
cum super nosmetipsos eleuamur. Inferno profundior, quia nimirum plus indicat, quàm
ipse se humanus animus in tentationibus inuestigat. Terra longior, quia fructus vitæ
quos in fine retribuit, nequaquam nunc, vel spes nostra comprehendit mari latior, quia
humana mens fluctuans, multa de his, quæ ventura sunt conijcit: sed cum iam cernere,
quæ æstimauerat, cœperit, angustam se fuisse in sua æstimatione cognoscit. Excelsior 11.
igitur cælo fit, cum ipsa in eum nostra contemplatio deficit. Vnde et Psalmista cor in
altum

Psal. 138. altum posuerat: sed necdum se eum contigisse sentiebat, dicens: Mirabilis facta est scientia tua ex me, confortata est, nec potero ad eam. Inferno profundiorem nouerat, qui semetipsum discutiens, sed eius subtiliora iudicia pertimescens, dicebat: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum, qui autem iudicat me, Dominus est. Longiorem terra viderat, cum minora ei esse humanæ mentis vota pensabat, dicens: Qui potens est omnia facere superabundanter quàm petimus, aut intelligimus. Latiorem mari conspexerat, qui timendo pensabat: quia nequaquam mens humana immensitatem districtionis eius agnosceret, quãtumlibet inquirendo fluctuaret, dicens: Quis nouit potestatẽ iræ tuæ; et præ timore tuo iram tuam dinumerare? Cuius bene potentiam egregius nobis doctor insinuat, cum breuiter narrat: Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, et profundum. Habet quippe Deus latitudinem: quia dilectionem suam vsque ad collectionem persequentium tendit. Habet longitudinem: quia ad vitæ patriam nos longanimiter tolerãdo perducit. Habet sublimitatem: quia ipsorum quoque intelligentiam, qui recepti in supernam fuerint congregationem, transcendit. Habet profundum: quia damnatis inferius districtionis suæ iudicium incomprehensibiliter exerit. Quæ scilicet quattuor nobis in hac vita positis singulis exercet: quia et latitudinem amando, et longitudinem tolerando, et celsitudinem, non solum nostram intelligentiam, sed etiam vota superando, et profunditatem suam exhibet, occultos et illicitos cogitationum motus districte iudicando. Sed eius celsitudo et profunditas quàm sit inuestigabilis, nullus agnoscit, nisi qui vel contemplatione ad summa prouehi, vel occultis motibus resistens, tentationũ cœperit importunitate turbari. Vnde et beato Iob dicitur: [Excelsior cælo est, quid facies? Profundior inferno, et vnde cognosces?] Ac si aperte despecto diceretur. Profunditatem eius, atque excellentiam quando tu cognoscere sufficis, qui vel virtute ad summa euehi, vel temetipsum reprehendere in tentationibus nescis? Sequitur.

1.Cor. 4.a

Ephes. 3.d

Psal. 89.

Ephes. 3.d

Idē super Eze. hom. 6. in fine.

A B C

Quòd cælum, et infernus, et mare, et terra coartantur in vnum, cum vna eademq. mens, et Deum per contemplationem intuetur: et ex carnis mole ad tentationum tenebras redit, et quasi a tertio cælo elapsa, lege membrorum et stimulo carnis fluctuans agitatur. Caput VIII.

SI subuerterit omnia, vel in vnum coartauerit, quis contradicet ei? vel quis dicere ei potest, cur ita facis?] Subuertit Dominus cælum, cum terribili et occulta dispensatione humanæ contemplationis celsitudinem destruit. Subuertit infernum, cum cuiuslibet mentem in suis tentationibus pauidam cadere etiam ad deteriora permittit. Subuertit terram, cum fructificationem boni operis aduersis irruentibus intercidit. Subuertit mare, cum fluctuationem nostræ titubationis emergente subito pauore confundit. Dubietate quippe sua cor anxium, hoc ipsum quia titubat, valde formidat, et quasi mare subuerti-
12. tur, cum ipsa in Deum nostra trepidatio, considerato eius iudicij terrore, turbatur. Quia igitur, quo modo cælum vel infernus, terra vel mare subuertitur, breuiter diximus: nunc aliquãtulum laboriosius restat, vt hæc qualiter in vnum coartari valeant, demonstremus. Sæpe namque contingit, vt ad summa iam mentem spiritus eleuet, sed tamen hanc importunis caro tentationibus impugnet. Cumq. ad contemplanda cælestia animus ducitur, obiectis actionis illicitæ imaginibus reuerberatur. Nam carnis repente hunc stimulus sauciat, quem extra carnem contemplatio sancta rapiebat. Cælum ergo simul infernusq. coartatur, cum vnam eãdemq. mentem et subleuatio contemplationis illuminat, et importunitas tentationis obscurat: vt et videat intendendo quod appetat, et succumbendo in cogitatione, toleret quod erubescat. De cælo quippe lux oritur, infernus autem tenebris possidetur. In vnum ergo cælum infernusq. redigitur, cum mens, quæ iam lucem patriæ supernæ considerat, etiam de carnis bello tenebras occultæ tentationis portat. Certe iam Paulus tertij cæli culmen ascẽderat, iam paradisi secreta cognouerat, et tamen
Rom. 7. d adhuc carnis bella tolerans gemebat, dicens: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captiuum me ducentem in lege peccati, quę est in membris meis. Quid ergo in huius tanti prædicatoris pectore, nisi cælum Deus infernumq. coartauerat, qui et visionis intimæ iam lumen acceperat, et tamen adhuc tenebras de carne tolerabat? Super se viderat quod lætus appeteret, in se cernebat quod metuens doleret. Iam cælestis patriæ lux irradiauerat: sed adhuc tentationis obscuritas animum confundebat. Cum cælo ergo infernum pertulit: quia et illuminatum securitas erexit, et tentatum

D E

A tum gemitus strauit. Et sæpe contingit, vt fides in mente iam vigeat, sed tamen ex parte aliquantula in dubietate contabescat: quatenus et certa se a visibilibus eleuet, et ex quibusdam se incerta perturbet. Nam plerumque ad æterna appetenda se erigit, et subortis cogitationū stimulis agitata, sibimetipsi contradicit. In vnum ergo terra mareq. coartatur, cum vnam eandemq. mentem, et certitudo solidæ fidei roborat, et tamen ex aliquantula mutabilitate perfidiæ, aura dubietatis versat. An non in suo pectore coartari terram mareq. cognouerat, qui et per fidem sperans, et per infidelitatem fluctuans, dicebat: Credo Domine, adiuua incredulitatem meam? Quid itaque est, quòd et se credere asserit, et adiuuari in se incredulitatem quærit, nisi quòd coartari in suis cogitationibus terram cum mari deprehenderat, qui et exorare certus iam per fidem cœperat, et adhuc incertus vndas perfidiæ ex incredulitate tolerabat? Quod tamen occulta fieri dispensa- 13. Marc. 9. d

B tione permittitur: vt cum mens iam surgere ad rectitudinem cœperit, prauitatis suæ reliquijs impugnetur: quatenus hæc ipsa impugnatio, aut resistentem exerceat, aut delectationibus seductam frangat. Recte itaque nūc dicitur: [Si subuerterit omnia, vel in vnum coartauerit: quis contradicet ei? vel quis dicere ei potest, cur ita facis?] quia nimirum diuinum iudicium, nec aduersitate valet imminui, nec inquisitione cognosci: cum vel virtutes, quas tribuerat, subtrahit: vel has omnino non adimens, vitiorum concuti impugnatione permittit. Sæpe namque in elationem cor attollitur, cum lætis successibus in virtute roboratur: sed dum latentes motus audaciæ in cogitatione Conditor conspicit, se sibi hominem ostendendo derelinquit: vt eius mens derelicta quid sit, inueniat: quæ male in se secura gaudebat. Vnde cum subuerti omnia, vel in vnum coartari dicerentur, protinus additur:

C *Quòd ex vitijs vitia nascuntur, & qui minima negligit, paulatim cadit* Caput IX.

IPse enim nouit hominum vanitatem, et videns iniquitatem, nonne considerat?] Ac si præmissa patefaciendo subiungeret, dicens: Quia tolerando succrescere vitia conspicit, iudicando dona confundit. Rectus vero in discretione ordo seruatur, cum prius nosci vanitas, et post considerari iniquitas perhibetur. Omnis quippe iniquitas vanitas, non tamen omnis vanitas esse iniquitas solet. Vana namque agimus, quotiens transitoria cogitamus. Vnde et euanescere dicitur, quòd repente ab intuentium oculis aufertur. Hinc Psalmista ait: Vniuersa vanitas omnis homo viuens: quoniam per hoc, quòd viuendo ad interitum tendit, recte quidem vanitas dicitur, sed nequaquam recte etiam iniquitas appellatur: quia etsi de pœna est culpæ quod deficit, non tamen hoc ipsum culpa est, quod a Psal. 38.

D vita percurrit. Vana sunt itaque, quæ transeunt. Vnde et per Salomonem dicitur: Omnia vanitas. Apte autem, post vanitatem protinus iniquitas subinfertur: quia dum per quædam transitoria ducimur, in quibusdam noxie ligamur: cumq. mens incommutabilitatis statum non tenet, a semetipsa defluens, ad vitia prorumpit. Vanitas ergo ad iniquitatem labitur, quæ assueta rebus mutabilibus, dum ex alijs ad alia semper impellitur, suborientibus culpis inquinatur. Potest autem et vanitas culpa intelligi, et iniquitatis nomine, reatus grauior demonstrari. Si enim aliquando vanitas culpa non esset, Psalmista non diceret: Quamquam in imagine Dei ambulet homo, tamē vane conturbatur. Thesaurizat, et ignorat cui congreget ea: quia quamuis Trinitatis imaginem in natura seruemus, vanis tamen delectationis motibus perturbati, in conuersatione nostra delinquimus, vt modis nos semper alternantibus cupido concutiat, metus frangat, lætitia mulceat, dolor affligat. Ex vanitate ergo, vt et superius dictū est, ad iniquitatem ducimur, cum prius Eccle. 1. c 14. Psalm. 38.

E per leuia delicta deflectimus, vt vsu cuncta leuigante, nequaquam post committere etiam grauiora timeamus. Nam dum moderari lingua otiosa verba negligit, more inolitæ remissionis capta, audax ad noxia prorumpit, dum gulæ incumbitur, ad leuitatis protinus insaniam proditur: cumq. mens subigere delectationem carnis renuit, plerumque et ad perfidiæ voraginem ruit. Vnde bene Paulus plebis Israeliticæ damna conspiciens, vt imminentia ab auditoribus mala compesceret, curauit ex ordine transacta narrare, dicens: Neque idololatræ efficiamini, sicut quidā ex ipsis, quemadmodum scriptum est: Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere. Esus quippe potusq. ad lusum impulit, lusus ad idololatriam traxit: quia si vanitatis culpa nequaquam caute compescitur, ab iniquitate protinus mens incauta deuoratur, Salomone attestante, qui ait: Qui modica spernit, paulatim decidit: Si enim curare parua negligimus insensibiliter seducti, audenter 1. Cor. 10. b Exod. 32. b Eccli. 19. a

etiam

etiam maiora perpetramus. Et notandum, quòd non videri, sed considerari iniquitas dicitur. Studiosius quippe conspicimus, quæ consideramus. Deus itaque hominum vanitatem nouit, iniquitatem considerat: quia nec minora delicta inulta deserit, et ad maiora feriēda sese intētius accingit. Quia igitur a leuioribus malis incipitur, et ad grauiora peruenitur: vanitas mentem obnubilat, iniquitas cæcat. Quæ nimirum mens amisso mox lumine, tanto se altius per tumorem erigit, quanto et iniquitatis capta laqueis, a veritate longius recedit. Vnde et apte quoque quo vanitas cum iniquitate pertrahat, exprimit: cum repente subiungit. A

b. c. 2 *Quòd diuina miseratio, quasi domesticum animal loris aduersitatū electos plerumque ligat, ne per desideriorum siluam effrenni libertate discurrant. Caput X.*

15. VIr vanus in superbiam erigitur.] Vanitatis quippe finis est, vt cum peccato mentem sauciat, hanc ex culpa audacem reddat: quatenus sui reatus oblita, quæ amisisse se innocentiam non dolet, iusto excæcata iudicio, simul et humilitatem perdat. Et fit plerumque, vt prauis desiderijs seruiens, a iugo se diuini timoris excutiat, et quasi in malorum perpetratione iam libera, omne, quod voluptas suggerit, implere contendat. Vnde cum vir vanus se erigere in superbiam dicitur, illico subinfertur: [Et quasi pullum onagri se liberum natum putat.] Per pullum quippe onagri, omne agrestium genus exprimitur, quod naturę dimissum motibus, loris dominantium non tenetur. Agri namque animalia libertatem habent, et ire quo appetunt, et quiescere cum lassantur. Et quamuis insensatis animalibus homo longe sit melior, hoc tamen plerumque homini non licet, quod brutis animalibus licet. Quæ enim ad aliud minime seruantur, eorum motus proculdubio nequaquam sub disciplina restringitur. Homo autem, quia ad sequentem vitam ducitur, necesse profecto est, vt in cunctis suis motibus, sub dispositione disciplinę religetur, et quasi domesticum animal loris vinctum seruiat, atque æternis dispositionibus restrictum viuat. Qui ergo implere cuncta, quæ desiderat, per effrenatā libertatem quærit, quid aliud quàm pullo onagri esse similis concupiscit: vt disciplinæ hunc lora non teneant, sed audenter vagus per siluam desideriorum currat? Sæpe autem diuina miseratio, quos prodire in effrenationem illicitæ libertatis conspicit, obiectione prosperæ aduersitatis frangit: quatenus elisi discant, quàm reproba erectione tumuerant: vt iam flagelli experimentis edomiti, quasi iumenta domestica præceptorum loris mentis colla subijciant, et vitæ præsentis itinere ad nutum præsidentis pergant. Quibus bene loris ligatum se nouerat, qui dicebat: Vt iumentum factus sum apud te, et ego semper tecum. Vnde et sæuus ille persecutor ab agro perfidæ voluptatis ad domum fidei reductus, rectoris sui calcaribus punctus audiebat: Durum est tibi contra stimulum calcitrare. Restat ergo, vt si esse iam similes pullo onagri nolumus, in cunctis, quæ appetimus, nutum prius intimæ dispensationis exquiramus: vt mens nostra in omne, quod nititur, superni regiminis loro teneatur, et inde magis vota sua ad vitam impleat, vnde vitæ suæ studia, et contra propriam voluntatē calcar. B C

Psal. 72. Act. 9. a D

Multa Sophar fortia protulit, sed quòd meliori se hæc loquitur, nescit. Vnde adhuc increpando subiungit: [Tu autem firmasti cor tuum, et expandisti ad eum manus tuas.] Firmari cor non hoc loco per virtutem dicitur, sed per insensibilitatem. Omnis namque animus, qui districtionis intimæ considerationi se subijcit, ex eius protinus timore mollescit, eumq. sagitta diuinæ formidinis penetrat: quia infirma viscera per humilitatem gestat. Quisquis autem pertinacia insensibilitatis obdurescit, quasi cor firmat, ne hoc iacula timoris superni confodiant. Vnde quibusdam per Prophetam Dominus misericorditer dicit: Tollam a vobis cor lapideum, et dabo vobis cor carneum. Cor quippe lapideum tollit, cum a nobis superbię duritiam subtrahit: et cor carneum tribuit, cum eandem protinus nostram duritiam ad sensibilitatem vertit. Per manus vero, vt iam crebro docuimus, opera designantur. Cum culpa igitur manus ad Deum expandere, est contra largitoris gratiam de virtute operum superbire. Qui enim in conspectu æterni iudicis loquens sibi bona, quæ facit, tribuit; ad Deum manus superbiens tendit. Sic profecto contra electos reprobi, sic contra catholicos hæretici semper effrenantur: vt cum obiurgare facta nequeunt, bonos reprehendere de factorum elatione moliantur: quatenus eos, quos redarguere ex infirmitate actionis non valent, ex crimine tumoris accusent. Vnde et ea bona, quæ exterius fiunt, nequaquam bona esse iam censent, quæ quasi per studium turgidæ cogitationis exhibentur: qui semper humilitate tumentes increpant, et quòd dictis E

Ezech. 36. f

suis

A suis semetipsos feriunt, ignorant. Sed quia iustum virum Sophar hactenus reprehendendo corripuit, nunc velut docendo subiungit:

Quòd in oratione faciem absque timore leuamus, cum tales nos post orationem exhibemus, quales per orationis tempus iudici apparere optamus. Et quòd contemplatiua vita stabilitatem perdidisse dicenda non est, etiam si aliquando deficiat, cum semper id, quod amittit, inquirat. Caput XI.

SI iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris a te, et non manserit in tabernaculo tuo iniustitia: tunc leuare poteris faciem tuam absque macula, et eris stabilis, et non timebis.] Omne peccatũ aut sola cogitatione committitur, aut cogitatione simul et opere perpetratur. Iniquitas ergo in manu est, culpa in opere. Iniustitia vero in tabernaculo, iniquitas in mente. Mens quippe nostra tabernaculum non incongrue vocatur, in qua apud nosmetipsos abscondimur, cum foris in opere non videmur. Sophar itaque, quia iusti viri amicus est, nouit quid dicat: sed quia iustum increpat, hæreticorum tenens speciem, proferre recte etiam quæ nouit, ignorat. Sed nos calcantes hoc, quod ab eo tumide dicitur, pensemus eius verba quàm vera sint, si recte dicerentur. Prius enim a manu iniquitatem subtrahi, et post a tabernaculo admonet iniustitiam abscindi: quia quisquis iam praua a se opera exterius resecat, necesse profecto est, vt ad semetipsum rediens, solerter sese in mentis intẽtione discernat: ne culpa, quam iam in actione non habet, adhuc in cogitatione perduret. Vnde bene etiam per Salomonem dicitur: Præpara foris opus tuum, et diligenter exerce agrum tuum: vt postea ædifices domum tuam. Quid namque est præparato opere, agrum diligenter exterius exercere, nisi euulsis iniquitatis sentibus, actionem nostram ad frugem retributionis excolere? Et quid est post agri exercitium, ad ædificium domus redire, nisi quòd plerumque ex bonis operibus discimus, quantam vitæ munditiam in cogitatione construamus? Pene cuncta namque bona opera ex cogitatione prodeunt. Sed sunt nonnulla cogitationis acumina, quę ex operatione nascuntur. Nam sicut ab animo opus sumitur, ita rursus ab opere animus eruditur. Mens quippe diuini amoris exordia capiens imperat bona, quæ fiant. Sed postquam fieri imperata cœperint, ipsis suis exercitata actionibus discit, cum imperare bona inchoauerat, quantum minus videbat. Foris ergo ager excolitur, vt domus postmodum construatur: quia plerumque ab exteriori opere videmus, quantam subtilitatem rectitudinis in corde teneamus. Quem bene Sophar seruare ordinem studuit, cum prius auferri iniquitatem a manibus, et post tabernaculo iniustitiam dixit: quia nequaquam plene animus in cogitatione erigitur, quando adhuc ab eo extrinsecus in opere erratur. Quæ si perfecte duo hæc tergimus, ad Deum statim sine macula faciem leuamus. Interna quippe facies hominis, mens est: in qua nimirum recognoscimur, vt ab auctore nostro diligamur. Quam scilicet faciem leuare, est in Deo animum per studium orationis attollere. Sed eleuatam faciem macula inquinat, si intendentem mentem reatus sui conscientia accusat: quia ab spei fiducia protinus frangitur, si intenta precibus necdum deuictæ culpæ memoria mordetur. Diffidit namque accipere se posse quod appetit, quæ profecto reminiscitur nolle se adhuc facere, quod diuinitus audiuit. Hinc per Ioannem dicitur: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus apud Deum, et quidquid petierimus, ab eo accipiemus. Hinc Salomon ait: Qui auertit aurem suam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Cor quippe nos in petitione reprehendit, cum resistere se pręceptis eius, quem postulat, meminit, et oratio fit execrabilis, cum a censura auertitur legis: quia dignum profecto est, vt ab eius beneficijs sit quisque extraneus, cuius nimirum iussionibus non vult esse subiectus. Qua in re hoc est salubre remedium, vt cum se mens ex memoria culpæ reprehendit, hoc prius in oratione defleat, quod errauit: quatenus cum erroris macula fletibus tergitur, in petitione sua cordis facies ab auctore munda videatur. Sed curandum nimis est, ne ad hoc rursus proruat, quod se mundasse fletibus exultat: ne dum deplorata iterum culpa committitur, in conspectu iusti iudicis ipsa etiam lamenta leuigentur. Solerter quippe debemus meminisse quod dicitur: Ne iteres verbum in oratione tua. Quo videlicet dicto vir sapiens nequaquam nos prohibet sæpe veniam petere, sed culpas iterare. Ac si aperte dicat: Cum male gesta defleueris, nequaquam rursus facias, quod in precibus iterum plangas. Vt ergo ad precem facies sine macula leuetur, ante orationis semper tempora debet solicite conspici, quidquid potest in oratione reprobari, talemq. se mens cum ab oratione

Marginalia: B, C, D, E (section letters); 16. (beside "SI iniquitatem"); Prou. 24. d (beside "Præpara foris opus tuum"); 17. (beside "quando adhuc ab eo"); 1. Ioan. 3. d; Prou. 28. b; Eccli. 7. b

cessat, exhibere festinet: qualis apparere iudici in ipso orationis tempore exoptat. Sæpe namque immunda quędam, vel illicita in animo versamus, quotiens a precibus vacamus. Sed cum se mens ad studium orationis erexerit, earum rerum imagines reuerberata patitur, quibus libenter prius otiosa premebatur, et quasi iam faciem anima ad Deum leuare non sufficit: quia in se nimirum inquinata mente, maculas pollutæ cogitationis erubescit. Sæpe curis mundi libenter occupamur. Cumq. post hæc studio orationis intendimus, nequaquam se mens ad cælestia erigit: quia pondus hanc terrenæ sollicitudinis in profundum mersit, et in prece facies munda non ostenditur, quia cogitationis infimæ luto maculatur. Nonnumquam vero cor a cunctis excutimus, et ab illicitis motibus etiam cum a prece vacat, prohibemus: sed tamen quia nos culpas rarius committimus, aliena pigrius delicta relaxamus: et quo peccare noster animus solicitius metuit, eo districtius hoc, quod in se ab alio delinquitur, abhorrescit. Vnde fit, vt eo inueniatur quisque tardior ad veniam, quo proficiendo factus est cautus ad culpam: et quo ipse excedere in alterum metuit, hoc, quod in se exceditur, puniri durius exquirit. Sed quid hac doloris macula reperiri deterius potest, quę in conspectu iudicis charitatem non inquinat, sed necat? Vitam quippe animæ quælibet culpa polluit, seruatus vero contra proximum dolor occidit. Menti namque, vt gladius figitur, et mucrone illius ipsa viscerum occulta perforantur. Qui scilicet a transfixo corde, si prius non educitur, nihil in precibus diuinæ opis obtinetur: quia et vulneratis membris imponi salutis medicamina nequeunt, nisi ferrum a vulnere ante subtrahatur. Hinc est enim, quòd per semetipsam Veritas dicit: Nisi remiseritis hominibus peccata eorum, nec pater vester, qui in cælis est, remittet vobis peccata vestra. Hinc admonet, dicens: Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersum alterum. Hinc rursum ait: Date, et dabitur vobis: dimittite, et dimittetur vobis. Hinc contra institutionem postulationis, conditionem posuit pietatis, dicens: Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris: vt profecto bonum, quod a Deo compuncti petimus, hoc primum cum proximo conuersi faciamus. Tunc igitur vere sine macula faciem leuamus, cum nec nos prohibita mala committimus, nec ea, quæ in nos a proximis commissa sunt, ex proprio zelo retinemus. Graui namque mens nostra orationis suæ tempore confusione deprimitur, si hanc aut sua adhuc operatio inquinat, aut alienæ malitiæ seruatus dolor accusat. Quæ duo quisque dum terserit, ad ea, quæ subnexa sunt, protinus liber exurgit. [Et eris stabilis, et non timebis.] Quia nimirum tanto minus iudicem trepidat, quanto in bonis actibus solidius stat. Timorem quippe superat, qui stabilitatem seruat: quia dum solicitus studet peragere, quod mansuete Conditor imperat, securus etiam cogitat, quod terribiliter intentat. Sciendum præterea est, quòd nonnulla bona sunt, ad quæ indefessi persistimus: et rursum nonnulla sunt, a quibus continue deficientes labimur, atque ad hæc magnis conatibus per interualla temporum reformamur. In actiua etenim vita sine defectu mens figitur: a contemplatiua autem infirmitatis suæ pondere victa lassatur. Illa quippe tanto firmius durat, quanto ad vicina se erga vtilitatem proximi dilatat: hæc tanto celerius labitur, quanto et carnis claustra transgrediens, super semetipsam ire conatur. Illa per plana se dirigit, et idcirco pedem operis robustius figit: hæc autem, quo super se alta appetit, ad se eo citius fessa descendit. Quod bene ac breuiter Ezechiel insinuat, cum eorum, quæ viderat motus animalium narrat, dicens: Non reuertebantur, cum incederent. Ac paulo post subijcit adiungens: Et animalia ibant, et reuertebantur. Sancta quippe animalia aliquando vadunt, et minime redeunt: aliquando vadunt, et protinus reuertuntur: quia electorum mentes cum per collatam sibi actiuæ vitæ gratiam, erroris vias deserunt, redire ad mala mundi nesciunt, quæ reliquerunt: cum vero per contemplationis aciem, ab hac se eadem actiua vita suspendunt, eunt et redeunt: quia per hoc, quòd diu persistere minime in contemplatione sufficiunt, sese iterum ad operationem fundunt: vt in his, quæ sibi iuxta sunt, se exercendo refoueant, et super se rursum surgere contemplando, conualescant. Sed dum hæc eadem contemplatio more debito per temporum interualla repetitur, indeficienter proculdubio, et in eius soliditate persistitur: quia etsi infirmitatis suæ pondere superata mens deficit: hanc tamen iterum continuis conatibus reparata comprehendit. Nec stabilitatem suam in ea perdidisse dicenda est, a qua et si semper deficit, hanc et cum perdiderit, semper inquirit. Sequitur:

Quid

K *Quòd poſt tentationes huius ſæculi in, quibus conſumpti videntur electi, quaſi ſol repente a tenebris erumpant.* *Caput XII.*

MIſeriæ quoque obliuiſceris, et quaſi aquarum, quæ prætierunt, non recordaberis.] Mala vitæ præſentis tanto durius animus ſentit, quanto penſare bonum, quod ſequitur, negligit: et quia non vult præmia conſiderare, quæ reſtant, grauia æſtimat eſſe quæ tolerat. Vnde et contra flagelli ictum, cogitatio cæca conqueritur, et quaſi infinita calamitas creditur, quæ diebus curſu labentibus quotidie finitur. At ſi ſemel quiſque ad æterna ſe erigat, atque in his, quæ incommutabiliter permanent, oculum cordis figat, prope nihil eſſe hoc conſpicit, quidquid ad finem currit. Præſentis vitæ aduerſa tolerat: ſed quaſi nihil eſſe omne, quod labitur, pen-
B ſat. Quo enim ſe internis gaudijs robuſtius inſerit, eo minus exterius dolores ſentit. Vnde Sophar nequaquam veritus auſu temerario docere meliorem, exhortatur ad iuſtitiam, et demonſtrat quàm nulla iuſti oculis videatur pœna. Ac ſi aperte dicat: Si deguſtas gaudium, quod intus permanet, leue fit protinus omne, quod foris dolet. Bene autem præſentis vitæ miſerias aquis prætereuntibus comparat: quia calamitas tranſiens, electi mentem nequaquam vi concuſſionis obruit: ſed tantum tactu mæroris infundit. Nam madet quidem per cruorem vulneris, ſed a ſuæ certitudine non
frangitur ſalutis. Sæpe autem non ſolum flagella atterunt, ſed in vniuſcuiuſque iu- 20.
ſti animo malignorum quoque ſpirituum tentamenta graſſantur, vt exterius ex percuſſione doleat, et intus aliquatenus ex tentatione frigeſcat. Sed nequaquam gratia deſerit: quæ quo nos durius ex diſpenſatione percutit, eo amplius ex pietate custo-
C dit. Nam cum teneбreſcere per tentationem cœperit, ſeſe iterum lux interna ſuccendit. Vnde et ſubditur: [Et quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperum.] Fulgor quippe meridianus in veſpere, eſt virtutis renouatio in tentatione: vt repentino charitatis feruore mens vigeat, quæ iam iamq. lumen ſibi gratiæ occubuiſſe formidabat. Quod adhuc Sophar ſubtilius aperit, cum ſubiungit: [Et cum te conſumptum putaueris, orieris vt lucifer.] Sæpe namque tot tentamenta nos obſident, vt ipſa nos eorum numeroſitas pene ad lapſum deſperationis inclinet. Vnde plerumque cum mens in tædium vertitur, vix ipſa virtutis ſuæ damna conſiderat, et tota dolens quaſi iam, et a ſenſu doloris aliena frangitur, et enumerare non valet, quanto cogitationum tumultu vaſtatur, Ruituram ſe per momenta conſpicit, eiq. ne arma repugnationis arripiat, grauius mæror ipſe contradicit. Circumductos quoli-
D bet oculos obſcuritas obſidet, et cum viſum tenebræ ſemper impediant, mæſta mens nihil aliud quàm tenebras videt. Sed apud miſericordem iudicem ſæpe hæc ipſa, quæ ad niſum quoque orationis aggrauat, pro nobis ſubtilius triſtitia exorat. Nam tunc mæroris noſtri caliginem conditor conſpicit, et ſubtracti luminis radios refundit, ita vt erecta protinus per dona mens vigeat, quam paulo ante decertantia vitia ſuperbiæ calce deprimebant. Mox torporis pondus diſcutit, atque ad contemplationis lumen poſt turbationis ſuæ tenebras erumpit. Mox in gaudium profectus attollitur: quæ inter tentamenta peius cadere ex deſperatione cogebatur. Sine cogitationis certamine præſentia deſpicit, ſine dubitationis obſtaculo de ventura retributione confidit. Iuſtus ergo cum ſe conſumptum putauerit, vt lucifer oritur: quia mox vt tenebreſcere tentationum caligine cœperit, ad lucem gratiæ reformatur, et in ſe-
E ipſo monſtrat diem iuſtitiæ, qui caſurus paulo ante timuit noctem culpæ.
Recte autem lucifero, iuſti vita comparatur. Solem quippe præcurrens lucifer 21.
nunciat. Et quid nobis ſanctorum innocentia, niſi ſequentis iudicis claritatem clamat? In eorum namque admiratione conſpicimus, quid de maieſtate veri luminis æſtimemus. Nec dum Redemptoris noſtri potentiam videmus, ſed tamen virtutem illius in electorum ſuorum moribus admiramur. Quia igitur bonorum vita in conſideratione ſua oculis noſtris vim veritatis obijcit, clarus ad nos lucifer ante ſolem venit. Sciendum vero eſt, quòd hæc, quæ ex tentationum ſpiritualium aduerſitate diſcuſſimus, iuxta exteriora quoque mala nil obſtat intelligi. Sancti etenim viri quia ſumma medullitus diligunt, in infimis dura patiuntur: ſed in fine gaudij lumen inueniunt, quod habere in hoc ſpatio præcurrentis vitæ contemnunt. Vnde nunc per Sophar dicitur: [Et quaſi meridianus fulgor conſurget tibi ad veſperum.] Peccato-

ris enim lumen in die, est obscuritas in vespere: quia in præsentis vitæ felicitate attol- A
litur, sed aduersitatis tenebris in fine deuoratur. Iusto autem meridianus fulgor ad
vesperum surgit: quia quanta sibi claritas maneat, cum iam occumbere cœperit,
Eccle. 1. d agnoscit. Hinc namque scriptum est: Timenti Deum, bene erit in extremis. Hinc
Psal. 126. per Psalmistam dicitur: Cum dederit dilectis suis somnum, hæc est hereditas Domi-
ni. Qui in huius quoque vitæ adhuc certamine positus, cum se consumptum putaue-
rit, vt lucifer oritur: quia foris cadens, intus innouatur: et quo magis exterius ad-
uersa tolerat, eo vberius virtutum lumine interius coruscat: Paulo attestante, qui ait:
2. Cor. 4. d Sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpitur, tamen is, qui intus est, renouatur
de die in diem. Id enim, quod in præsenti est momentaneum, et leue tribulationis
nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Et
notandum est, quòd nequaquam cum consumptus fueris, sed cum te consumptum B
putaueris dicit: quia et quod videmus, in dubietate est, et quod speramus, in certi-
tudine. Vnde et idem Paulus non se consumptum nouerat, sed putabat, qui et in
2. Cor. 6. b aduersa tribulationum corruens, vt lucifer resplendebat, dicens: Quasi morientes, et
ecce viuimus: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem
22. locupletantes. Sciendum quoque est, quòd bonorum mens quo duriora pro veritate
tolerat, eo æternitatis præmia certius sperat. Vnde et apte subditur: [Et habebis
fiduciam, proposita tibi spe. Tanto namque spes in Deum solidior surgit, quanto
pro illo quisque grauiora pertulerit: quia nequaquam retributionis gaudium de
æternitate colligitur, quod non hîc prius pia tribulatione seminatur. Hinc enim
Psalm. 125. per Psalmistam dicitur: Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua: venientes au-
2. Tim. 2. b tem venient in exultatione portantes manipulos suos. Hinc Paulus ait: Si commori- C
mur, et conuiuemus: si sustinemus, et conregnabimus. Hinc discipulos admonet
Act. 14. d dicens: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Hinc sanctorum
Apoc. 7. c gloria Ioanni Angelus indicans, ait: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, et
lauerunt stolas suas, et dealbauerunt eas in sanguine agni. Quia igitur nunc per tri-
bulationem seritur, vt post gaudij fructus metatur, tanto maior fiducia mentem ro-
borat, quanto hanc fortior pro veritate afflictio angustat. Vnde apte protinus ad-
iungitur: [Et defossus securus dormies.] Sicut enim malis præsens securitas labor
est, ita bonis præsens labor perpetuam securitatem parit. Vnde et defossum se secu-
2. Tim. 4. a rum dormire iam nouerat, qui dicebat: Ego enim iam delibor, et tempus meæ reso-
lutionis instat: bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: de
reliquo reposita mihi est corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in die illa iu- D
stus iudex. Quia enim contra mala transeuntia sine defectu certauerat: de mansuris
nimirum gaudijs sine dubietate præsumebat. Quamuis defossus, et aliter intelligi
potest. Sæpe namque rebus transitorijs occupati, pensare negligimus per quanta
peccamus: sed si reducto considerationis malo oculo, a sinu cordis terrenæ cogita-
tionis ager excutitur, quidquid in mente latebat, inuenitur. Vnde sancti viri animo-
rum suorum latebras perscrutari non desinunt, seseq. subtiliter indagantes, terrena-
rum rerum curas abijciunt: et effossis plene cogitationibus, cum nullo se reatu crimi-
nis morderi deprehendunt, velut in strato cordis apud se securi requiescunt. Latere
quoque ab huius mundi actibus appetunt, semper sua considerant: et cum loro regi-
minis minime constringuntur, iudicare, quæ aliena sunt, recusant. Defossi ergo se-
curi dormiunt: quia dum sua intima vigilanter penetrant, a laboriosis se huius mun- E
di oneribus sub quietis otio occultant. Vnde et adhuc subditur: [Requiesces, et non
erit qui te exterreat.] Quisquis enim præsentem gloriam quærit, profectò despe-
ctum metuit. Qui semper ad lucra inhiat, semper videlicet damna formidat. Cuius
enim perceptione reficitur, eius rei proculdubio, et amissione sauciatur: et quo obli-
gatus mutabilibus ac perituris inhæret, eo longe in infimis ab arce securitatis iacet.
At contra quisquis in solo æternitatis desiderio figitur, nec prosperitate attollitur,
nec aduersitate quassatur: dum nil habet in mundo quod appetat, nihil est, quod de
Prou. 12. e mundo pertimescat. Hinc etenim Salomon ait: Non contristabit iustum quidquid
Prou. 28. a ei acciderit. Hinc iterum dicit: Iustus quasi leo confidens absque terrore erit. Bene
itaque nunc dicitur: Requiesces, et non erit qui te exterreat. Quia tanto quisque a
se plenius pauorem, qui ex mundo est, abijcit, quanto in semetipso verius concupi-
scentiam

A fcentiam mundi vincit. An non abfque terrore qui ex mundo eft, Paulus in corde requieuerat, qui dicebat: Certus fum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque inftantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia, poterit nos feparare a charitate Dei, quæ eft in Chrifto Iefu Domino noftro? Cuius videlicet fortitudo charitatis, vera fanctæ Ecclefiæ voce laudatur, cũ per Cantica Canticorum dicitur: Valida eft vt mors dilectio. Virtuti etenim mortis dilectio comparatur: quia nimirum mentem, quam femel ceperit a delectatione mundi, funditus occidit: et tanto hanc valentius in auctoritatem erigit, quanto et infenfibilem contra terrores reddit. *Rom. 8. g* *Cant. 8. b* *De pœnit. dift. 11. cap 4. valida.*

Sed inter hæc fciendum eft, quòd praui cum recta prædicant, valde difficile eft, vt ad hoc quod taciti ambiunt, non erumpant. Vnde et Sophar protinus adiungit: [Et B deprecabuntur faciem tuam plurimi.] Neque enim iufti viri idcirco fe per innocentiæ itinera arta cuftodiunt, vt ab alijs exorentur. Sed fiue hæretici, feu peruerfi quilibet, per hoc quòd inter homines quafi innocenter viuunt, videri interceffores pro hominibus volunt, et cum fancta loquentes infinuant quod ipfi appetunt, hoc alijs pro magno pollicentur: dumq. cæleftia prædicant, in fuis repente fponfionibus oftendunt, quod ament. Sed ne diu terrena pollicendo patefcant quod funt, ad verba rectitudinis citius recurrunt. Vnde mox fubditur: 23.

Quòd in æterna miferia, nullum fit impijs effugium: et quòd abominatio fit fanctorum, delectatio peccatorum. Caput XIII.

C OCuli autem impiorum deficient, et effugium peribit ab eis.] Quòd oculorum nomine vera intentio exprimatur, per Euangelium veritas atteftatur dicens: Si oculus tuus fuerit fimplex, totum corpus tuum lucidum erit: quia videlicet fi operationem noftram intentio munda præuenerit, quamlibet aliter hominibus videatur, interni tamen iudicis oculis mundum fubfequentis actionis corpus oftenditur. Oculi ergo impiorum, intentiones funt in eis carnalium defideriorum. Qui idcirco deficiunt, quia æterna negligunt, et fola femper tranfitoria præftolantur. Adipifci quippe terrenam gloriam cogitant, multiplicari rebus temporalibus exoptant, ad mortem quotidie curfu rerum labentium tendũt: fed cogitare mortalia mortaliter nefciunt. Carnis vita per momenta deficit, et tamen carnale defiderium crefcit. Res habita inftanti fine corripitur, et habendi anxietas non finitur. Sed cum mors impios D fubtrahit, eorum profecto defideria cum vita terminantur. Quorum fcilicet oculi tũc fuperna vltione deficiũt: quia fuo hîc iudicio a terrena deficere delectatione noluerũt. Hos illorum oculos a iucũditate priftina claudi Pfalmifta confpexerat, cum dicebat: In illa die peribunt omnes cogitationes eorum: quia æterna mala numquam cogitata reperiunt, et fubito amittunt bona temporalia, quæ diu tractando tenuerunt. A quibus et omne effugium perit: quia eorum malitia ab animaduerfione diftricti iudicis quo fe valeat occultare, non inuenit. Nam nunc iniqui cum triftitia aliqua, vel aduerfa patiuntur, effugij latebras inueniunt: quia ad voluptatem protinus defideriorũ carnalium recurrunt. Ne enim paupertas cruciet, diuitijs, animũ demulcẽt. Ne defpectus proximorum deprimat, fefe dignitatibus exaltant. Si faftidio corpus atteritur, antepofitis epularum diuerfitatibus nutritur. Si quo animus mæftitiæ impulfu deijciE tur, mox per interpofita iocorum blandimenta releuatur. Tot ergo hîc habent effugia, quot fibi præparant delectamenta. Sed quandoque ab eis effugium perit: quia eorum mens, amiffis omnibus, fe folummodo et iudicẽ confpicit. Tunc voluntas fubtrahitur, fed voluptatis culpa feruatur, et repẽte miferi pereũdo difcunt, quia peritura tenuerunt. Qui tamen quoufque corporaliter viuunt, quæ tere nocitura non definunt. Vnde adhuc fubditur: [Et fpes illorum abominatio animæ.] Quid hîc peccator totis cogitationibus fperat, nifi vt poteftate ceteros tranfeat: cunctos rerum multiplicitate tranfcendat: aduerfantes dominando fubijciat: obfequentibus mirandus innotefcat: iræ ad votum fatisfaciat: benignum fe, cum laudatur, oftendat: quidquid gula appetit, offerat: ad hoc quod voluptas imperat, operis expletione concurrat? Bene ergo fpes illorum abominatio animæ dicitur: quia ea, quæ carnales ambiunt, fpiritales quique iudicio rectitudinis auerfantur. Nam quod peccatores voluptatem æfti- *Matth. 6. c* *Pfal. 145.*

24. æstimant: hoc iusti proculdubio pœnam putant. Abominatio est igitur animæ, spes A
prauorum: quia nimirum spiritus deficit, vbi caro requiescit. Vt enim caro mollibus, sic anima duris nutritur: illam blanda refouent, hanc aspera exercent: illa delectationibus pascitur, hæc amaritudinibus vegetatur. Et sicut carnem dura sauciant, sic spiritum mollia necant: sicut illam laboriosa interimunt, ita hunc delectabilia extinguunt. Spes itaque carnalium, abominatio animæ dicitur: quia inde in perpetuum spiritus interit, vnde ad tempus caro suauiter viuit. Sed hæc Sophar recte diceret, nisi beatus Iob cuncta largius etiam viuendo prædicasset. At postquam sanctiorem monere de vita nititur, doctioremq. se erudire sapientiæ magisterio conatur, ipse dictorum suorum pondus leuigat, qui in discretione interposita, omne, quod loquitur, destruit: quia liquorem scientiæ pleno vasculo superfundit. Sic namque ab indiscretis opes scientiæ, sicut a stultis sæpe opes corporalis substantiæ possidentur. Nonnulli B
enim, qui rerum terrenarum multiplicitate subnixi sunt, aliquando multa et habentibus tribuunt: vt ipsi cunctis hæc largius habere videantur. Ita peruersi cum vera sapiunt, recta quædam etiam rectioribus loquuntur: non vt alios audientes doceant, sed vt ipsi quanta doctrina polleant, innotescant. Præire se quippe sapientia cunctos æstimant, et idcirco nihil se cuilibet dicere, vltra mensuras suæ magnitudinis putant. Sic praui quilibet, sic omnes hæretici superba voce meliores docere non metuunt: quia omnes se inferiores arbitrantur. Sed sancta Ecclesia, elatos quosque ab æstimationis suæ culmine reuocat, et discretionis manu ad æqualitatis compagem reformat. Vnde beatus Iob, qui eiusdem sanctæ Ecclesiæ membrum est, videns quòd amicorum mens per verba prolatæ eruditionis intumuit, illico respondit dicens: C

CAPVT DVODECIMVM B. IOB.

Espondens autem Iob dixit: Ergo vos estis soli homines, et vobiscum oritur sapientia? Et mihi est cor sicut et vobis, nec inferior vestri sum. Quis enim hæc, quæ nostis, ignorat? Qui deridetur ab amico suo sicut ego, inuocabit Deum, et exaudiet eum. Deridetur enim iusti simplicitas, lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus statutum. Abundant tabernacula prædonum, et audacter prouocāt Deum, cum ipse dederit omnia in manus D
eorum. Nimirum interroga iumenta, et docebunt te, et volatilia cæli, et indicabunt tibi. Loquere terræ, et respondebit tibi, et narrabunt pisces maris. Quis ignorat quòd omnia hæc manus Domini fecerit? In cuius manu anima omnis viuentis, et spiritus vniuersæ carnis hominis. Nonne auris verba dijudicat, et fauces, comedentis saporem? In antiquis est sapientia, et in multo tempore prudentia. Apud ipsum est sapienria et fortitudo, et ipse habet consilium et intelligentiam. Si destruxerit, nemo est qui ædificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat. Si continuerit aquas, omnia siccabuntur: et si emiserit eas, subuertent terram. Apud ipsum est fortitudo et sapientia. Ipse nouit et decipientem, et eum, qui decipitur. Adducit consiliarios in stultum finem, et iudices in stuporem. Baltheum E
regum dissoluit, et præcingit fune renes eorum. Ducit sacerdotes inglorios, et optimates supplantat. Commutans labium veracium, et doctrinam senum auferens. Effundit despectionem super principes, et eos, qui oppressi fuerant, releuat. Qui reuelat profunda de tenebris, et producit in lucem vmbram mortis. Qui multiplicat gentes, et perdit eas: et subuersas in integrum restituit. Qui immutat cor principum populi terræ: et decipit eos, vt frustra incedant per inuium. Palpabunt quasi in tenebris, et non in luce, et errare eos faciet quasi ebrios.

A

Caput XIIII.

ERgo vos estis soli homines, et vobiscum orietur sapientia? Quisquis se præire omnes ratione æstimat, quid iste aliud quàm solum se esse hominem exultat? Et sæpe contingit, vt cum per tumorem mens in altum ducitur, in despectu omnium, sui admiratione subleuetur. In cogitatione etenim proprij fauores oriuntur, sibiq. de singularitate sapientiæ blandiuntur. Ipsa fatuitas pensat ea, quæ audierit, ac verba, quæ profert, et miratur sua, et ridet aliena. Qui ergo solum se sapere æstimat, quid aliud quàm hanc eandem secum oriri sapientiam putat? Nam quam adesse alijs abnuit, soli sibi hanc tribuens, profecto intra tempora suæ breuitatis claudit. Pensandum vero est, vir sanctus quanta discretione vtitur: vt amicorum superbientium arrogantia
B comprimatur, cum protinus adiungit. [Et mihi est cor sicut et vobis, nec inferior vestri sum.] Quis enim nesciat, quantum beati Iob vita atque scientia amicorum eius scientiam excedat? Sed vt eorum superbiam corrigat, esse se inferiorem negat: et ne suæ humilitatis limitem transeat, esse se superiorem tacet: nec præferendo se, sed conferendo, indicat, quod de se hi, qui sibi longe sunt impares, discant: vt dum sponte inflectitur sapientia, quæ eminet, nequaquam se contra vires erigat scientia, quæ iacet. Quos bene mox ad æqualitatis sensum reuocat: quia tumere valde quasi de singularitate magnitudinis pensat, cum subsequenter adiungit: [Quis enim hæc, quæ nostis, ignorat?] Ac si aperte dicat: Cum cunctis sint nota, quæ dicitis, de dictorum scientia singulariter cur tumetis? Quia igitur elationem arrogātium ad æqualitatis communionem reuocans, correptione perfecta redarguit, ad doctrinæ nunc sententias erum-
C pit: vt amici eius humiliati, prius discerent veritatis pondera, quam reuerenter audirent. Sequitur:

Quòd viri virtutum cum deridentur ab impijs, ad testem conscientiæ Deum concurrant, in quo gloriantur. Caput XV.

QVi deridetur ab amico suo, sicut ego, inuocabit Deum, et exaudiet eum.] Sæpe 26.
enim infirma mens, cum de bonis actibus aura humani fauoris excipitur, ad gaudia exteriora deriuatur: vt postponat quod intus appetit, et in hoc libenter resoluta iaceat, quod foris audit: ita vt beatam non tam fieri, quàm dici se gaudeat. Cumq. laudis suæ vocibus inhiat, quod esse cœperat, relinquit. Inde ergo a Deo disiungitur, vnde in Deo laudanda videbatur. Nonnumquam vero recto operi animus
D constanter innititur, et tamen humanis irrisionibus vrgetur: miranda agit, et opprobria recipit, et qui exire foras per laudes potuit, repulsus contumelijs, ad semetipsum redit: et eo se ipsum intus robustius in Deo solidat, quo foris nō inuenit, in quo requiescat. Tota enim spes in auctorem figitur, et inter irrisionum conuicia solus interior testis imploratur: atque afflicti animus fit Deo tanto proximus, quanto et a gratia humani fauoris alienus, in precem protinus funditur: et pressus exterius, ad penetranda quæ intus sunt, mundius liquatur. Bene itaque nūc dicitur: Qui deridetur ab amico suo, sicut ego, inuocabit Deum, et exaudiet eum: quia bonorum menti dum praui exprobrant, ostendunt quem suorum actuum testem quærant. Quæ dum compuncta sese in precibus accingit, inde intra se supernæ exauditioni iungitur, vnde extra se ab humana laude separatur. Notandum vero quàm prouide interponitur, [Sicut ego:] 27.
E quia sunt nonnulli, quos et humanæ irrisiones deprimunt, et tamen diuinis auribus exaudibiles non sunt. Nam cum derisio contra culpam nascitur, profecto nullum virtutis meritum in derisione generatur. Baal etenim sacerdotes clamosis hunc vocibus implorantes, derisi ab Elia fuerant, cum dicebat: Clamate voce maiori, Deus enim 3. Reg. 18.
vester est, et forsitā loquitur, aut in diuersorio est. Sed hæc eius irrisio ad virtutis vsum non fuit: quia per culpæ meritum fuit. Prouide ergo nunc dicitur: [Qui deridetur ab amico suo sicut ego, inuocabit Deū, et exaudiet eum:] Quia illū facit humana derisio Deo proximū, quem ab humanis prauitatibus vitæ innocētia seruat alienū. Sequitur:

De sapientia Sanctorum, et prudentia filiorum huius sæculi. Caput XVI.

DEridetur enim iusti simplicitas.] Huius mundi sapientia est cor machinationibus tegere, sensum verbis velare, quæ falsa sunt, vera ostendere: quæ vera sunt, fallacia

fallacia demonſtrare. Hæc nimirum prudentia vſu a iuuenibus ſcitur, hæc a pueris pretio diſcitur: hanc qui ſciunt, ceteros deſpiciendo ſuperbiunt: hanc qui neſciunt, ſubiecti et timidi in alijs mirantur: quia ab eis hæc eadē duplicitas, iniquitatis nomine palliata diligitur, dum mentis peruerſitas, vrbanitas vocatur. Hæc ſibi obſequentibus præcipit honorum culmina quærere, adepta temporalis gloriæ vanitate gaudere: irrogata ab alijs mala multiplicius reddere: cum vires ſuppetunt, nullis reſiſtentibus cedere, cum virtutis poſſibilitas deeſt, quidquid explere per malitiam non valet, hoc in pacifica bonitate ſimulare. At contra ſapientia iuſtorum eſt, nil per oſtenſionem fingere, ſenſum verbis aperire: vera vt ſunt diligere, falſa deuitare, bona gratis exhibere, mala libentius tolerare quàm facere: nullam iniuriæ vltionem quærere, pro veritate contumeliam lucrum putare. Sed hæc iuſtorum ſimplicitas deridetur: quia ab huius mundi ſapientibus puritatis virtus, fatuitas creditur. Omne enim quod innocenter agitur, ab eis proculdubio ſtultum putatur, et quidquid in opere veritas approbat, carnali ſapientiæ fatuum ſonat. Quid namque ſtultius videtur mundo, quàm mentem verbis oſtendere, nil callida machinatione ſimulare, nullas iniurijs contumelias reddere, pro maledicentibus orare, paupertatem quærere, poſſeſſa relinquere, rapienti non reſiſtere, percutienti maxillam alteram præbere? Vnde bene huius mundi dilectoribus ille egregius Dei ſapiens dicit: Abominationes Ægyptiorum immolabimus Domino Deo noſtro? Oues quippe Ægyptij edere dedignantur: ſed quod abominantur Ægyptij, hoc Iſraelitæ Deo offerunt? quia ſimplicitatem conſcientiæ, quam iniuſti quique velut infimam abiectamq. deſpiciunt, hanc iuſti in virtutis ſacrificium vertunt, et excolentes recti puritatem ac manſuetudinem Deo immolant, quam abominantes reprobi fatuitatem putant. Quæ nimirum iuſti ſimplicitas breuiter, ſed ſufficienter exprimitur, cum protinus ſubinfertur: A B C

Exod. 8. f

Quòd iuſtorum ſimplicitas apud ſe intus quaſi lampas fulgeat, et ſuperborum faſtus eorum humilitatem contemnat. Caput XVII.

28. Lampas contempta apud cogitationes diuitum.] Quid hoc loco ſignatur nomine diuitum, niſi elatio ſuperborum: qui venturi iudicis reſpectum non habent, dum ſuperbis apud ſe cogitationibus tumēt? Nam ſunt nonnulli, quos cenſus per tumorem non eleuat, ſed miſericordiæ opera exaltant. Et ſunt nōnulli, qui dum terrenis ſe opibus abundare conſpiciunt, veras Dei diuitias non requirunt, atque æternam patriam non amant: quia hoc ſibi ſufficere, quòd rebus temporalibus fulciuntur, putant. Non eſt ergo cenſus in crimine, ſed affectus. Cuncta enim quæ Deus condidit, bona ſunt: ſed qui bonis male vtitur, profecto agit, vt quaſi per edacitatis ingluuiem, eo, quo viuere debuit, pane moriatur. Pauper ad requiem Lazarus venerat, ſuperbum vero diuitem tormenta cruciabant. Sed tamen diues Abraam fuerat, qui ſinu Lazarum tenebat: qui tamē auctori ſuo colloquens, dicit: Loquar ad Deum meū, cum ſim puluis et cinis? Quid itaque iſte diuitias ſuas æſtimare nouerat, qui ſemetipſum puluerē cineremq. penſabat? Aut quādo hunc res poſſeſſæ extollerent, qui de ſe quoque, earū videlicet poſſeſſore, tam abiecta ſentiret? Atque iterum ſunt nonnulli, quibus et res terrenæ non ſuppetunt, et tamen apud ſe per faſtum tumoris eriguntur. Hos et cenſus ad oſtenſionē potentiæ minime ſubuehit, et tamen morum proteruia inter reprobos diuites addicit. Quoſcumque ergo ſequentis vitæ amor non humiliat, hoc in loco ſacer ſermo diuites appellat: quia in iudicij quoque vltione non diſcrepant, vtrum rebus, an ſolis moribus intumeſcant. Qui cum vitam ſimplicium in hoc mundo humilem abiectamq. deſpiciūt, elatis protinus deſpectibus irrident. Nequaquam quippe his hoc exterius adeſſe conſiderant, ad quod ipſi totis conatibus anhelant. Quaſi ſtultos ergo deſpiciunt, qui ſcilicet ea non habent, quæ ipſi vtique vel habendo vel ſolummodo amando mirantur: et quaſi mortuos deputant, quos nequaquam ſecum viuere carnaliter penſant. Qui enim ab huius mundi appetitu moritur, a terreuis mentibus profecto omni modo extinctus æſtimatur. Quod bene noſtri miraculum Redemptoris ſignat, cum ab immundo ſpiritu hominem liberat, de quo nimirum ſcriptum eſt: Clamans, et multum diſcerpens eum, exijt ab eo, et factus eſt ſicut mortuus, ita vt multi dicerent, quia mortuus eſt. Ieſus autem tenens manum eius, eleuauit eum, et ſurrexit: Velut mortuus quippe oſtenditur: quia a maligni ſpiritus poteſtate liberatur, quia quiſquis iam terrena deſideria ſubegit, vitam in ſe carnalis conuerſationis extinguit, et mundo mortuus apparet: quia poſſeſſore prauo, qui per immunda deſideria ſe agitabat, caret. Quem multi D E

Luc. 16. e

Gen. 18. d

Marc. 9. d

mortuum

A mortuum dicunt, quia qui ſpiritaliter viuere neſciunt, eum, qui carnalia bona non ſequitur, extinctum funditus arbitrantur. Sed quia ipſi quoque deriſores ſimplicium, Chriſtianitatis nomine cenſentur, reuerẽtia religionis preſſi, exhibere malum publicæ irriſionis erubeſcunt. Vnde fit, vt apud ſe tumidi tacenteſq. derideant, quos abiectos valde, atque infimos per ſimplicitatem putant. Bene ergo dicitur: [Lampas contempta apud cogitationes diuitum.] Quia ſuperbi quique, dũ penſare bona ſequentia, vt ſuperius diximus, neſciunt, pene nihil eſſe æſtimant, quem non vident habere quod amant. Sępe namque contingit, vt electus quiſque, qui ad æternam felicitatẽ ducitur, continua hic aduerſitate deprimatur, non hunc rerum abundantia fulciat, non dignitatum gloria honorabilem oſtendat, nulla ei obſequentium frequentia ſuppetat, nulla hunc humanis oculis veſtium pompa componat: a cunctis vero deſpicabilis cernitur, et huius mundi gloria in- 29.
B dignus æſtimatur; ſed tamen ante occulti iudicis oculos virtutibus emicat, vitæ meritis coruſcat, honorari metuit, deſpici non refugit: corpus continentia afficit, ſola in animo dilectione pingueſcit, mentem ſemper ad patientiam præparat, et erectus pro iuſtitia, de perceptis contumelijs exultat, afflictis ex corde compatitur, de bonorum proſperitatibus quaſi de proprijs lætatur, ſacri verbi pabula in mente ſolicitus ruminat, et inquiſitus quodlibet eloqui dupliciter ignorat. Bene itaque iuſti ſimplicitas, et lampas eſſe dicitur, et contempta. Lampas, quia interius lucet: et contempta, quia exterius non lucet. Intus ardet flamma charitatis, foris nulla gloria reſplendet decoris. Lucet ergo et deſpicitur, qui flagrans virtutibus, abiectus æſtimatur. Mentes quippe carnalium penſare bona non valent, niſi quæ carnaliter vident. Hinc eſt, quòd Dauid ſanctum pater ipſe deſpexerat, quem prophetæ Samuelis oculis præſentare recuſabat. Qui ad vnctionis gratiam, dum
C ſeptem filios deduxiſſet, a Propheta requiſitus an numerum ſobolis expleſſet, cũ magna deſpectione reſpondit: Eſt adhuc puer paruulus, qui paſcit oues. Quo deducto et electo, protinus audiuit: Homo videt in facie, Deus autem intuetur cor. Lampas ergo Dauid per innocentiã fuerat, ſed tamen valde contempta: quia exteriora cernentibus non lucebat. Sciendum vero eſt, quòd iuſtus quiſque aut temporalem gloriam non habet, aut hãc ſub ſemetipſo frangit, ſi habet, vt honori ſuo liber emineat, ne ei victus delectatione ſuccumbat. Hinc enim eſt quòd ille prędicator egregius ante humanos oculos Apoſtolatus ſui gloriam humiliauerat, qui dicebat: Non vſi ſumus hac poteſtate, cum poſſimus oneri eſſe vt Chriſti Apoſtoli, ſed facti ſumus paruuli in medio veſtrum. Eius vero auditoribus nimirum tumor diuitum adhuc in corde remanſerat, cum dicebat: Epiſtolæ graues ſunt et fortes, præſentia autem corporis infirma, et ſermo contemptibilis. Quem enim talia 1.Reg.16.b 1.Theſſ.2.b 2.Cor.10.c
D dicere poſſe cognouerant, ſecum communiter viuere non poſſe iudicabant. Cumq. eum et humilem viuendo cernerent, et altum ſermone penſarent, ſua eos elatio compulit, vt quem per ſcripta timuerant, per præſentiæ verba deſpicerent. Quid igitur Paulus, niſi contempta lampas apud cogitationes diuitum fuit, qui vnde magiſterium humilitatis exhibuit, inde a rudibus diſcipulis ſuperbiæ contumelias recepit? Horrendo etenim modo languor ſuperbiẽtium vnde detumeſcere debuit, excreuit, dum mens elata carnalium hoc quaſi dedignabile repulit, quod magiſter imitabile oſtendit. An contempta lampas non erat, qui tot virtutibus emicans, tãta a perſecutoribus aduerſa tolerabat? Legatione in catena fungitur, eiuſq. vincula in omni prætorio manifeſtantur, virgis cæditur, multiſq. ex genere, ex gentibus, periculis vrgetur, lapidibus Lyſtris tunditur, pedibus extra vrbem trahitur, quia extinctus æſtimatur. Sed vſquequo lampas iſta contemnitur, vſque-
E quo deſpicabilis habetur? Nunquid non fulgorem ſuum nullatenus exerit et numquam quanta claritate candeat oſtendit? Oſtendit plane. Nam cũ lampas contempta apud cogitationes diuitum diceretur, protinus additur: [Parata ad tempus ſtatutum.] Statutum quippe contemptæ lampadis tempus, eſt extremi iudicij prædeſtinatus dies, quo iuſtus quiſque, qui nũc deſpicitur, quãta poteſtate fulgeat, demonſtratur. Tunc enim cum Deo iudices veniunt, qui nunc pro Deo iniuſte iudicantur. Tunc eorũ lux tanto latius emicat, quanto eos nunc manus perſequentiũ durius anguſtat. Tunc reproborum oculis pateſcet quòd cæleſti poteſtate ſubnixi ſunt, qui terrena omnia ſponte reliquerunt. Vnde electis ſuis Veritas dicit: Vos, qui ſecuti eſtis me, in regeneratione, cũ ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis et vos ſuper duodecim ſedes, iudicãtes duodecim tribus Iſrael. Neque enim pluſquam duodecim iudices illa interni conſeſſus curia non habebit, ſed nimirũ duodenario numero quãtitas vniuerſitatis exprimitur: quia quiſquis ſtimulo diuini 30. Mat.19.d

amoris

amoris excitatus, hîc possessa reliquerit, illic proculdubio culmen iudiciariæ potestatis A
obtinebit, vt simul tunc iudex cum iudice veniat, qui nũc consideratione iudicij, sese spontanea paupertate castigat. Hinc est enim, quòd de sanctæ Ecclesiæ sponso per Salomonem
Prou. 31. e dicitur: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Hinc Isaias ait:
Isaia 3. e Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Hinc eosdem seniores Veritas
Ioan. 15. b non iam famulos, sed amicos denunciat, dicens: Non iam dicam vos seruos, sed amicos
Psal. 138. meos. Quos nimirum Psalmista intuens, ait: Mihi autem nimis honorati sunt amici tui Deus. Quorum dum celsitudinem cordis aspiceret, mundi gloriam qua calce calcarent, protinus addidit: Nimis confortatus est principatus eorum. Ac ne paucos esse crederemus, quos proficere vsque ad summam tantæ perfectionis agnoscimus, illico adiunxit: Dinumerabo eos, et super arenam multiplicabũtur. Quot itaque nunc pro amore veritatis sese libenter humiliant, tot tunc in iudicio lampades coruscant. Dicatur igitur rectè: [Lampas contempta apud cogitationes diuitum, parata ad tempus statutum.] Quia vniuscuiusque iusti anima velut adiecta contemnitur, cum degẽs inferius gloriam non habet, sed admirabilis cernitur, dum desuper fulget. Libet inter hæc ad Redemptoris vias, mentis oculos attollere, sensimq. a membris ad caput peruenire. Ipse enim nobis lampas veraciter extitit, qui pro redemptione nostra in Cruce moriens, tenebrosis nostris mentibus lucem per lignum fudit. Hac nos lampade Ioannes illuminari conspexerat, cum dicebat: B
Ioan. 1. a Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, etc. Quam tamen apud cogitationes
Ibid. b diuitum contemptam vidit, cum paulo post subdit: In propria venit, et sui eum non receperunt. Huius lampadis flammas Herodes explorare voluit, cum eius miracula videre
Luc. 23. a. b concupiuit, sicut scriptum est: Erat enim ex multo tempore cupiens videre eum, eo quòd audisset multa de illo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Sed lampas hæc ante C
eius oculos nullo radio lucis emicuit: quia ei, qui se non pie, sed curiose quæsierat, nil de se mirabile ostendit. Inquisitus quippe Redemptor tacuit, expectatus miracula exhibere contempsit, seseq. apud se in occultis retinens, eos, quos exteriora quærere comperit, ingratos foris reliquit: magis eligens aperte a superbientibus despici, quàm a non credentibus vacua voce laudari. Vnde et protinus lampas ista contempta est, sicut illic subditur:
31. Spreuit autẽ illum Herodes cum exercitu suo, et illusit indutum veste alba. Sed contempta lampas, quæ in terra irrisiones tolerat, de cælo lucidius per iudicium coruscat. Vnde hîc apte subiungitur: [Parata ad tempus statutum.] De quo videlicet tempore per Psal-
Psalm. 74. mistam dicitur: Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Hinc in Euangelio per se-
Ioan. 7. a metipsam Veritas denunciat, dicens: Tempus meum nondum aduenit. Hinc Petrus ait:
Act. 3. c Quem oportet cælum suscipere, vsque ad tempora restitutionis. Lampas ergo, quæ nunc D
contemnitur ad statutum tempus ventura præparatur: quia ipse peccata in die vltimo iudicat, qui nunc peccantium derisiones portat. Et tanto tunc durius districtionem exerit, quanto nunc vocandis peccatoribus suam lenius patientiam sternit. Qui enim diu conuertendos expectat, non conuersos sine retractatione cruciat. Quod per Prophetam scili-
Isa. 42. b cet breuiter insinuat, dicens: Tacui, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar. Vt enim iam prædiximus, parturiens cum dolore eijcit hoc, quod in intimis tempore longo gestauit. Qui ergo semper siluit, sicut parturiens loquitur: quia venturus iudex, qui sine vltione diu facta hominum pertulit, quandoque cum feruore examinis, quasi cum dolore mentis quantæ animaduersionis sententiam intus seruauerit, ostendit. Nemo igitur hanc lampadem, cum latet despiciat, ne contemptores suos, cum de cælo fulserit, exurat. Cui enim nunc non ardet ad veniam, tunc proculdubio ardebit ad pœnam. Quia ergo per E
supernam gratiam vocationis tempus accipimus, dum adhuc licentia superest, eius iram, qui vbique est, mores in melius commutando, fugiamus. Solum quippe animaduersio illa non inuenit, quem correctio abscondit. Hæc nos largiente Domino, in duobus iam corporibus transcurrisse sufficiat. Quia enim sacri libri sequentia mysteriorum virtutibus extensa, complecti breuiter exponendo non possumus, ea necesse est, vt alijs voluminibus reseruemus, quatenus lector tanto feruentior ad legendi studium redeat, quanto ex lectionis quoque intercisione respirat.

LIBRI DECIMI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII MORALIS EXPOSITIONIS IN BEATVM IOB LIBER VNDECIMVS.

Caput primum.

A VAMVIS in prolixo opere esse culpabilis stili mutabilitas non debeat: ne quis tamen me ex locutionis meæ immutatione reprehendat, in Epistola libris præmissa causam reddidi, cur tertiã huius operis partem ad aliarum vsque similitudinem minime emendando perduxi. Quibus scilicet exclusis, hoc quoque additur, quod ab eo versu, quo dicitur: Abundant tabernacula prædonum, eiusdem partis expositio incipit, et vsque ad hoc, quod scriptum est: Dulcedo eorum vermis, disserendo pertingit. Quæ nimirum tam multa sunt, vt in vno corpore comprehendi non possent, nisi sub magna breuitate dicerentur. Qui ergo ab alijs actibus vacat, legat cetera multipliciter dicta. Qui vero ad studiose legendum non vacat, huius partis ei breuitas placeat, in qua non tam quæ sentimus dicimus, quàm ea, quæ sunt dicenda signamus.
B Igitur quoniam in ea multa, sicut me loquente, ita dereliqui: immutationem stili lector meus æquanimiter accipe, quia et sæpe eosdem cibos edentibus, diuersitas placet coctionis. Sed quoties partes singulas ad legendum sumis, reducere semper ad memoriam eam, quam proposui causæ originem, stude: quia et per beatum Iob, qui dolens dicitur, passiones Domini eiusq. corporis, idest, sanctæ Ecclesiæ designantur, et amici eius hæreticorum tenent speciem: qui, vt sæpe iam diximus, Deum dum defendere nituntur, offendunt. Qui dum ficte consulunt, sanctorum mentem fortiter affligunt, nec tamen per cuncta, quæ loquuntur, a veritatis cognitione desipiunt, sed plerumque et stultis prudentiam, et fictis vera permiscent: vt dum ex veritate aliquid prærogant, facile ad falsita-
C tem trahant. Vnde amici quoque beati Iob modo despicabilia, modo autem mira sunt, quæ loquuntur, quæ tamen sanctus vir aliquando reprobando conuincit, aliquando vero approbando suscipit, atque ad vsum rectitudinis pertrahit etiam, quæ ab eis recta, sed non recte proferuntur. Itaque inopiam suam despicientes despicit, atque in sterquilinio corpore positus, in quanto virtutum culmine apud se sedeat, ostendit: cum nil esse præsentis vitæ diuitias memorat, quas abundare et reprobis narrat, dicens:

Quòd aliud est, quod omnipotens Deus misericorditer tribuit, aliud quod iratus haberi permittit. Caput II.

D Abundant tabernacula prædonum, et audacter prouocant Deum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum.] Facile est hominem tunc diuitias despicere, cum habet: difficile vero est eas, cum non habet, viles æstimare. Vnde patenter ostenditur quatenus contemptus terrenarum rerum in beati Iob cogitatione fuerit, qui tũc dicit nulla esse, quæ abundant reprobis, quando omnia amisit. Ait ergo: Abundant tabernacula prædonum, et audacter prouocant Deum:] quia plerumque mali eo magis contra Deum superbiunt, quo ab eius largitate et contra meritum ditantur: et qui prouocari bonis ad meliora debuerant donis peiores fiunt. Sed intelligendum nobis est, quo modo prædones appellentur, dum protinus additur: [Cum ipse dederit omnia in manibus eorum.] Si enim prædones sunt, violenter abstulerunt. Et dubium non est, quia violentorũ non fit adiutor Deus. Quo modo igitur ipse dat, quod hi, qui prædones sunt, nequiter tollunt? Sed sciendum est, quia aliud est, quod omnipotens Deus misericorditer tribuit, aliud, quod iratus haberi sinit. Nam, quod prædones peruerse faciunt, hoc dispensator æquissimus fieri non nisi iuste

nisi iuste permittit, vt et is, qui rapere finitur, cæcatus mente culpam augeat, et is, qui rapinam patitur, iam in eisdem rapinæ damno pro alia, quam ante perpetrauit, culpa feriatur. Ecce enim quidam in montis fauce constitutus insidiatur itinerantibus, sed is, qui iter agit, iniqua fortasse quædam aliquando perpetrauit, eiq. omnipotens Deus malum suum in præsenti vita retribuens, atque hunc insidiatoris manibus tradens, vel spoliari rebus, vel etiam interire permittit. Quod ergo prædo iniuste appetijt, hoc æquissimus iudex iuste fieri permisit, vt et ille reciperet quod iniuste fecerat, et iste grauius quandoque feriatur, per cuius nequissimam voluntatem, culpam omnipotens Deus in alterum iuste vindicauit. Ille purgatur, qui opprimitur, in isto reatus augetur, qui opprimit: vt vel de profundo nequitiæ, quandoque ad pœnitentiam redeat, vel non reuertens, tanto grauius æterna damnatione feriatur, quanto diu est in sua iniquitate toleratus. Cum illo ergo misericorditer agitur, vt peccatum finiat, cum isto districte, vt multiplicet, nisi ad pœnitentiam recurrat. In illo mala purgantur, dum vim sustinet, in isto cumulantur, dum facit. Omnipotens itaque Deus, quod fieri prohibet, iustum est vt fieri sinat, vt vnde nunc expectat, et non conuersos diu tolerat, quandoque inde plus feriat. Bene ergo dicitur: [Abundant tabernacula prædonum, et audacter prouocant Deum, cum ipse dederit omnia in manibus eorum:] quia quod iniqui tollunt, eis hoc ipse dat, qui illis ad rapinam posset resistere, si misereri voluisset. Quod tamen intelligi de rebus quoque spiritalibus potest.

2. Nam plerumque nonnulli doctrinæ dona percipiunt, sed ex eisdem donis intumescunt, et magni præ ceteris videri volunt. Atque omnipotentem Deum prouocare est de eius donis inter proximos superbire. Qui etiam prædones non immerito vocantur: quia dum loquuntur quæ non faciunt, in vsum locutionis suæ verba iustorum tollunt. Sed quia hæc ipsa verba superna eis gratia tribuit, quorum tamen vitam in prauis moribus relinquit, per semetipsos quidem prædones sunt, sed tamen bona, quæ habent, diuinitus acceperunt. Sequitur: [Nimirum interroga iumenta, et docebunt te, volatilia cæli, et indicabunt tibi. Loquere terræ, et respondebit tibi, et narrabunt pisces maris.] Quid per iumenta nisi sensu pigriores: quid per cæli volatilia, nisi summa atque sublimia sapientes intelligere debemus? De iumentis quippe, idest, sensu pigrioribus scriptum est: Animalia tua habitabunt in ea. Et quia sublimia sapientes, in verbis nostri Redemptoris euolant, scriptum est: Ita vt volucres cæli veniant, et habitent in ramis eius. Quid vero per terram, nisi terrena sapientes? Vnde et primo homini cælestia deserenti dictum est: Terra es, et in terram ibis. Quid per pisces maris, nisi curiosos huius sæculi debemus accipere? de quibus Psalmista ait: Pisces maris, qui perambulant semitas maris. Qui in magnis rerum inquisitionibus quasi in abditis fluctibus latent. Quid autem cuncta hæc inquisita doceant, adiungit, dicens: [Quis ignorat quòd omnia hæc manus Domini fecerit?] Ac si aperte dicat: Siue sensu tardiores, seu sublimia sapientes, siue terrenis actibus deditos, seu huius mundi occupatos inquisitionibus requiras, cuncta hæc creatorem omniũ Deum fatetur, et de potestate eius concorditer sentiunt, quamuis sub ea non concorditer viuant. Quod enim iustus quisque etiam viuendo loquitur, hoc iniustus plerumque de Deo, vel sola voce compellitur fateri, fitq. vt mali, auctori omnium cui operibus resistunt, attestatione famulentur: quia quem impugnare moribus ausi sunt, creatorem omnium negare non possunt. Quod tamen intelligi etiã iuxta solam speciem litteræ vtiliter potest: quia omnis respecta creatura, quasi dat vocem attestationis propriæ ipsam quam habet speciem suam. Iumenta, vel volatilia, terram, vel pisces requirimus, dum consideramus, quæ nobis concorditer respondent, quòd cuncta Dominus fecerit: quia dum nostris oculis suas species ingerunt, se a semetipsis non esse testantur. Eo ipso enim quòd creata sunt, per ostensam speciem creatori suo, quasi vocem confessionis reddunt: qui quia omnia condidit, qualiter etiam debeant administrari, disposuit. Vnde subditur:

Psal. 67. Gen. 3. d Psal. 8.

Quòd spiritus aliquando pro substantia animæ, aliquando pro efficientia spiritali ponatur. Caput III.

3. IN cuius manu anima omnis viuentis, et spiritus vniuersæ carnis hominis.] Per manum quippe potestas exprimitur. Anima igitur omnis viuentis, et spiritus vniuersæ carnis hominis, in eius potestate est, a quo est, vt ipse prouideat qualiter sit, qui præstitit esse, quod non fuit. Potest vero per animam omnis viuentis iumentorum vita signari. Omnipotens autem Deus iumentorum animam vsque ad corporeos sensus viuificat, hominum

A minum vero spiritum vsque ad spiritalem intellectum tendit. In eius ergo manu est anima omnis viuentis, et spiritus vniuersæ carnis hominis, dum et in illo hoc præstat animæ, vt viuificet carnem, et in isto ad hoc viuificat animam, vt ad intelligendam perueniat æternitatem. Sciendũ vero est, quia in sacro eloquio spiritus hominis duobus modis poni consueuit. Aliquando namque spiritus pro anima, aliquando pro effectu spiritali ponitur. Pro anima namque spiritus dicitur, sicut de nostro ipso capite scriptum est: Inclinato capite tradidit spiritum. Si enim aliud spiritum quàm animam Euangelista diceret, exeunte vtique spiritu, anima remãsisset. Pro effectu quoque spiritali spiritus dicitur, sicut scriptum est: Qui facit angelos suos spiritus, et ministros suos ignem vrentem. Angeli quippe, id est, nuncij, in sacro eloquio nonnumquam prædicatores vocantur, sicut per Prophetam dicitur: Labia sacerdotis custo- *Ioan. 19. f* *Psal. 103.* *Mala. 2. b*
B diunt scientiam, et legem requirunt ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est. Omnipotens ergo Deus angelos suos spiritus facit: quia prædicatores suos spiritales efficit. Hoc autem loco anima omnis viuentis ipsa corporis vita signatur, spiritu vniuersæ carnis hominis, effectus intelligentiæ spiritalis exprimitur. Sequitur:

Quòd electi, cibi diuini sentiunt saporem, reprobi vero sonum eius audiunt, sed corde frigido qualiter sapiat, nesciunt. Caput IIII.

NOnne auris verba dijudicat, et fauces comedentis saporem?] Pene nullum latet, quòd quinque sensus corporis nostri videlicet visus, auditus, gustus, odoratus, et tactus in omne, quod sentiunt atque discernunt, virtutem discretionis et sensus a cere-
C bro trahunt. Et cum vnus sit iudex sensus cerebri, qui intrinsecus præsidet, per meatus tamen proprios sensus quinque discernit, Deo mira operante, vt neque oculus audiat, neque auris videat, neque os olfaciat, neque naris gustet, neque manus odoretur. Et cum per vnum sensum cerebri omnia dispon̄atur, quilibet tamen horum sensus aliud facere non potest, præter id, quod ex dispositione Conditoris accepit. Ex istis ergo corporalibus exterioribus, interiora et spiritalia colligenda sunt, vt per id, quod in nobis publicum est, transire debeamus ad secretum, quod in nobis est, et nosmetipsos latet. Induendum quippe est, quia cum vna sit sapientia, alium minus, alium magis inhabitat: alij hoc, alij illud præstat, et quasi cerebri more, nobismetipsis velut quibusdam sensibus vtitur: vt quamuis ipsa sibimet nũquam sit dissimilis, per nos tamen diuersa et dissimilia semper operetur, quatenus iste sapientiæ, ille scientiæ donum 4.
D percipiat: iste genera linguarum, ille gratiam curationum habeat. Sed in his verbis beati Iob, quibus ait: [Auris verba dijudicat, et fauces comedentis saporem:] etiam de electis ac reprobis aliquid videtur innuere: quia verba sapientiæ, quæ reprobi audiunt, electi non solum audiunt, sed etiam gustant, vt eis in corde sapiat, quod reproborum non mentibus, sed solummodo auribus sonat. Aliud namque est nominatum cibum audire solummodo, aliud vero etiam gustare. Electi itaque cibum sapientiæ sic audiunt, vt degustent: quia hoc, quod audiunt, eis per amorem medullitus sapit. Reproborum vero scientia vsque ad cognitionem sonitus tenditur, vt quidem virtutes audiant, sed tamen corde frigido qualiter sapiant, ignorent. Quibus videlicet verbis beatus Iob amicorum suorum imperitiam, et eorum, qui de doctrina sapientiæ inflantur, arrogantiam reprobat: quia aliud est de Deo aliquid scire, aliud vero hoc, quod
E cognoscitur, fauce intelligentiæ gustare. Recte ergo dicitur: Nonne auris verba dijudicat, et fauces comedentis saporem? Ac si aperte arrogantibus diceretur: Doctrinæ verba, quæ vobis vsque ad aurem veniunt, mihi etiam per saporem intimum intelligentiæ fauces tangunt. Quia vero infirma ætas etiã cum recte sapit, ad prædicandum non debet incaute prosilire, subditur: [In antiquis est sapientia, et in multo tempore prudentia.] Illa enim dicta in sapientiæ radice solidata sunt, quæ per viuendi vsum, etiam actuum experimento conualescunt. Sed quia multis et longior vita tribuitur, et sapientiæ gratia non confertur, recte adhuc in cuius iudicio ipsa dona pendeant, demonstratur, dum subditur: [Apud ipsum est sapientia et fortitudo, ipse habet consilium et intelligentiam.] Hæc non incongrue de vnigenito summi patris accipimus, vt ipsum esse Dei sapientiam et fortitudinem sentiamus. Nam Paulus quoque nostro *1. Cor. 1. d* intellectui attestatur, dicens: Christum Dei virtutem et Dei sapientiam, qui apud

Ioan. 1. a ipsum semper est, quia in principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum. Habet autem Deus consilium et intelligentiam: consiliū videlicet, quia disponit sua: intelligentiam, quia cognoscit nostra. Potest quoque consilij nomine, ipsa occulti iudicij mora signari, vt quòd aliquando tardius delinquentes percutit, non quia iniquorum culpa non conspicitur, sed vt damnationis eorum sententia, quæ pro agenda pœnitentia differtur, quasi tarda ex consilio prodire videatur. Quod ergo foris quandoque aperta sententia indicat, hoc apud omnipotentem Dominum ante sæcula in consilio latebat. Sequitur: A

Quòd illos includat Deus, quibus non aperit, et illos destruat, quos relinquit. Cap. V.

SI destruxerit, nemo est, qui ædificet, si incluserit hominem, nullus est, qui aperiat.] Omnipotens Deus humanum cor destruit, cum relinquit: ædificat, dū replet. Neque enim humanā mentem debellando destruit, sed recedendo: quia ad perditionē suā sufficit sibi dimissa. Vnde plerumque fit, vt cū audientis cor exigētibus culpis omnipotētis Dei gratia non repletur, incassum exterius a prædicatore moneatur: quia mutum est os omne, quod loquitur, si ille interius in corde non clamet, qui aspirat verba, quæ B
Psal. 126. audiuntur. Hinc Propheta ait: Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum la-
Eccle. 7. b borant, qui ædificant eam. Hinc Salomon dicit: Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere quem ille despexerit. Nec mirum si a corde reprobo prædicator minime auditur, dum nonnunquam ipse quoque Dominus in his quæ loquitur, resi-
Gen. 4. e stentium moribus impugnatur. Hinc est enim quòd Cain et diuina voce admoneri potuit, et mutari non potuit: quia exigente culpa malitiæ, iam intus Deus cor reliquerat, cui foris ad testimonium verba faciebat. Bene autem subditur: [Si incluserit hominem, nullus est, qui aperiat.] Quia omnis homo per id quòd male agit, quid sibi aliud quàm conscientiæ suæ carcerem facit, vt hunc animi reatus premat, etiā si nemo exterius accuset? Qui cū, iudicāte Deo, in malitiæ suæ cæcitate relinquitur, quasi intra semetipsum clauditur, ne euadendi locum inueniat, quem inuenire minime meretur. Nam sæpe nonnulli a prauis actibus exire cupiūt, sed quia eorundem actuum pondere premuntur, in malæ consuetudinis carcere inclusi, a semetipsis exire non possunt. Et quidam culpas proprias punire cupientes, hoc, quod recte se agere æstimant, in grauiores culpas vertunt: fitq. modo miserabili, vt quod exitum putant, hoc inclusionem inueniant. Sic videlicet reprobus Iudas cum mortem sibi contra peccatum intulit, ad æternæ mortis supplicia peruenit, et peius de peccato pœnituit quàm peccauit. Dica- C
Mat. 27. a tur ergo: Si incluserit hominem, nullus est, qui aperiat: quia sicut nemo obsistit largitati vocantis, ita nullus obuiat iustitiæ relinquentis. Includere itaque Dei, est D
Exod. 4. c. 7. a clausis non aperire. Vnde et ad Moysen dicitur de Pharaone: Ego obdurabo cor eius. Obdurare quippe per iustitiam dicitur Deus, quando cor reprobū per gratiā non emollit. Recludit itaque hominem, quem in suorum operum tenebris relinquit. Quasi enim aperire hanc inclusionem cum Isaac primogenito filio voluit, cum hunc fratri præponere benedicendo conatus est. Sed filium, quem pater voluit, Dominus reprobauit, et quem Dominus voluit, pater etiam nolendo benedixit: vt qui primogenita
Gen. 25. d fratri pro esca vendiderat, primogenitorum benedictionem non acciperet, quam ex cupidine gulæ reliquisset: qui terrena ambiens fugitiua sequens, hereditare cupiens benedictionem, reprobatus est. Non enim inuenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam: quia videlicet fructum non habent lamenta, quæ student cum gemitu desiderare peritura. Aperire itaque Isaac nec filio potuit, quem Deus omnipotens iusto iudicio in suæ carcere malitiæ inclusit. Sequitur: E

Quòd si cordi nostro Spiritus sancti irrigatio defuerit, omnis terræ plantatio arescit. Caput VI.

SI continuerit aquas, omnia siccabuntur. Si miserit eas, subuertent terram.] Si aquæ
Prou. 18. a scientia prædicationis accipitur, sicut scriptum est: Aqua profunda, verba ex ore viri, & torrens redundans fons sapientiæ, cum aqua continetur, cuncta siccantur: quia si scientia prædicatorum subtrahitur, eorū qui viridescere in spe æterna poterant, corda protinus arefiunt, vt in desperata siccitate remaneant, dum fugitiua diligentes nesciunt sperare mansura. Sin vero aquæ nomine sancti Spiritus gratia designatur, sicut
Ioan. 7. f veritatis voce in Euangelio dicitur: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ven-

A de ventre eius fluent aquæ viuæ: vbi statim Euangelista subiunxit: Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: congruus in his sermonibus intellectus patet, quibus ait: Si continuerit aquas, omnia siccabuntur: quia si sancti Spiritus gratia ab audientis mente subtrahitur, arescit protinus intellectus, qui iam per spem viridescere in audiente videbatur. Quòd autem non aquam, sed aquas memorat, pluralitatis appellatione, ad septiformem donorum spiritalium gratiam recurrit: quia quasi tot aquis vnusquisque infunditur, quot donis repletur. De quibus apte subiungitur: [Si emiserit eas, subuertent terram.] Quid enim terra, nisi peccator accipitur, cui per sententiam dictum est: Terra es, et in terram ibis? Manet itaque terra immobilis, cum præceptis dominicis peccator obedire contemnit, cum ceruicem superbiæ erigit, atque a veritatis lumine oculos mentis claudit. Sed quia scriptum est: Pedes eius steterunt, et mota est terra: quia cum *Gen. 3. d*
B veritas in corde figitur, mentis immobilitas agitatur, si sancti Spiritus gratia superno munere iuxta vocem prædicantis infunditur, statim terra subuertitur: quia peccatricis mentis duritia ab immobilitatis suæ obstinatione permutatur, vt tantum se postmodum præceptis dominicis flendo subijciat, quantum superbiendo prius contra Dominum ceruicem cordis erigebat. Videas namque quòd terra cordis humani aqua diuini muneris infusa, post libenter iniurias tolerat, quas prius vehementer irrogabat: post etiam sua tribuat, quæ prius et aliena rapiebat: post carnem abstinendo cruciet, quæ prius satietate carnis per mortifera turpitudinum oblectamenta defluebat: post etiam persecutores diligat, quæ prius diligere etiam se amantes nolebat. Cum igitur mens humana diuino munere infusa, contra hoc, quod consueuerat, agere cœperit, terra subuersa est: quia deorsum missa est, quæ prius eminebat, et sursum leuata est facies, quæ prius in profunda premebatur. 7.
C Libet in huius rei exemplo, vnum e multis ad medium, Paulum vocare, qui cum acceptis contra Christum epistolis, Damascum pergeret, sancti Spiritus gratia in itinere infusus, ab illa sua protinus crudelitate mutatus est, et postmodum plagas pro Christo accepit, quas veniebat inferre Christianis: et qui prius carnaliter viuens, in mortem conabatur sanctos Domini tradere, gaudet postmodum pro vita sanctorum suæ carnis sacrificium immolare. Illæ crudelitatis eius frigidæ cogitationes versæ sunt in ardorem pietatis. Et qui prius fuit blasphemus et persecutor, humilis post factus est, piusq. prædicator. Qui lucrum maximum putauit, se in discipulis Christum occidere, iam vitam suam Christum æstimat, et mori lucrum. Emissa ergo aqua terra subuersa est: quia Pauli mens mox, vt sancti Spiritus gratiam accepit, statum suæ immobilitatis, atque crudelitatis immutauit. Quo contra per Prophetam Dominus, contra Ephraim queritur, dicens: Ephraim factus est subcine- *1. Tim. 1. c* *Act. 9. a* *Phil. 1. e* *Ose. 7. e*
D ricius panis, qui non reuersatur. Panis namque subcinericius super se cinerem portans, partem mundiorem deorsum premit, partemq. superiorem tanto sordidiorē habet, quanto in ea cinerem tolerat. Mens itaque, quæ terrena cogitat, quid super se aliud quàm cineris molem portat? Sed si reuersari voluerit, mundam faciem, quam deorsum presserat, superius reducit, cum cinerem, quem portabat, excusserit. Si igitur terrenarum cogitationum cinerem a mente excutimus, quasi panem subcinericium reuersamus: vt illa nostra intentio iam postponi debeat, quam prius cogitationis infimę cinis premebat, et munda facies ad superiora veniat, vt recta nostra intentio mole iam terreni desiderij non prematur. Quod nequaquam agere possumus, nisi sancti Spiritus gratia perfundamur: quia videlicet omnipotens Deus si aquas emiserit, subuertent terram. Sequitur: [Apud ipsum est fortitudo et sapientia.] Paulo superius dictum fuerat: Apud ipsum est sapientia et 8.
E fortitudo: nunc autem dicitur: [Apud ipsum est fortitudo et sapientia.] Quia enim omnipotens Deus cum pietatis suæ mysterio homo factus est, prius mansuetudinis doctrinam protulit, et postmodum in iudicio, quantæ sit fortitudinis ostendit, recte superius sapientia ante fortitudinem memoratur, cum de patris vnigenito dicitur: Apud ipsum est sapientia et fortitudo. Quia vero ad iudicandum veniens, in terrore suæ virtutis apparebit, et repulsis reprobis, electis suis in regno perpetuo, qualiter sit sapientia patris, indicabit, recte in subsequenti sententia apud ipsum esse prius fortitudo, et post sapientia dicitur. In verbis itaque prioribus, quibus ait: Apud ipsum est sapientia et fortitudo: aperte indicat, quia hoc quod mansuetus edocuit, qualiter credendum fuerit, in iudicij virtute terribilis ostendet. In verbis vero subsequentibus, quibus ait: Apud ipsum est fortitudo et sapientia: luce clarius demonstrat, quòd prius in iudicio per virtutem reprobos destruet, et postmodum electorum mentibus æterni regni perfecto lumine infulgebit.

gebit. Sed quia ante extremi diem iudicij, iudicare quotidie occultis dispositionibus facta mortalium non desistit, ad hoc, quod nunc agitur, reditur, cum subditur: A

Quòd sapientia huius mundi, stultitia est apud Deum. Caput VII.

IPse nouit et decipientem, et eum, qui decipitur. Adducit consiliarios in stultum finē, et iudices in stuporem.] Cum omnis, qui proximū suum decipere conatur, iniquus
Mat. 7. d sit, et iniquis Veritas dicat: Numquam noui vos, discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem: qualiter hoc in loco dicitur, quia Dominus decipientem nouit? Sed quia scire Dei, aliquando cognoscere dicitur, aliquando approbare, et scit iniquum, quia cognoscendo iudicat: neque enim iniquum quempiam iudicasset, si nequaquam cognosceret: et tamen iniquum nescit, quia eius facta non approbat. Et nouit ergo, quia deprehendit: et non nouit, quia hunc in suæ sapientiæ specie non recognoscit: sicut de veraci quolibet viro dicitur, quia falsitatem nesciat: non quia cum vel ab alijs falsum dicitur, hoc reprehendere ignorat, sed eandem ipsam fallaciam et scit in examine, et nescit in amore, vt videlicet ipse hanc non agat, quam actam ab alijs damnat. Et fit plerumque, vt nonnulli insidijs vacantes, alienæ vitæ peruersitatis suæ laqueos tendant: et cum quis nesciens, eisdem laqueis capi conspicitur, vtrum hæc diuinitus videantur, fortasse dubitatur, miranturq. homines, si hæc Deus videat, cur fieri permittat: sed ipse nouit decipientem, et eum, qui decipitur. Nouit enim decipientem: quia plerumque anteriora eius mala conspicit, et hunc iusto iudicio cadere etiam in alia peccata permittit. Nouit decipientem: quia in manu suorum operum dimissum hunc, vt ad peiora proruat deserit, B
Apoc. 21. b sicut scriptum est: Qui nocet, noceat adhuc, et qui in sordibus est, sordescat adhuc. Nouit quoque et eum, qui decipitur: quia sæpe committunt homines mala, quæ sciunt, et idcirco permittuntur decipi, vt cadant in mala etiam, quæ nesciunt. Quod tamen deceptis aliquando ad purgationem, aliquando vero ad vltionis initium fieri solet. Adducit autem consiliarios in stultum finem, cum etiam bonum quodlibet non bona intentione faciunt, sed ad temporalis muneris retributionem tendunt. Si enim ipse summi patris vnigenitus, quia per hoc quòd factus est homo, æterna nunciauit, magni consilij angelus est vocatus: recte consiliarios prædicatores accipimus, qui suis auditoribus consilium vitæ præbent. Sed cum prædicator quisque ideo æterna prædicat, vt temporalia lucra consequatur, profecto in stultum finem deducitur: quia illuc per laborem tendit, vnde per mentis rectitudinem fugere debuit. C

Quòd qui de castimonia superbiunt, nonnumquam, Deo dispensante, in immunditiam carnis cadere permittantur. Caput VIII. D

9. BEne autem subditur: [Et iudices in stuporem.] Omnes enim, qui examinandis aliorum moribus præsunt, recte iudices vocantur. Sed cum is, qui præest, subiectorum vitam nequaquā solicite discutit, nec quem qualiter corrigat agnoscit, in stuporem iudex deductus est: quia qui iudicare male acta debuit, nequaquam ea, quæ iudicanda sunt, deprehēdit. Sequitur: [Balteum regum dissoluit, et præcingit fune renes eorum.] Qui membrorum suorum motus bene regere sciunt, non immerito reges vocantur. Sed cum de ipsa continentia elatione mens tangitur, plerumque omnipotens Deus eius superbiā deserens, hanc in immunditiam operis cadere permittit. Regum itaque balteum dissoluit, quando in his, qui bene regere sua membra videbantur, propter elationis culpam, castitatis in eis cingulum destruit. Quid vero in fune accipitur nisi peccatum? sicut per Salomonem dicitur: Iniquitates suæ capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur. Et quia in renibus carnis delectatio principatur, districtus conscientiarum iudex, qui regum balteum dissoluit, fune præcingit renes eorum, quatenus dissoluto castitatis cingulo, scilicet eorum membris delectatio peccati dominetur: vt quos in occulto superbia inquinat, quàm sint detestabiles, etiam in publico ostendat. Sequitur: E
Prou. 5. d

Quòd apud Deum sine gloria sint, qui de prælatione sua ab hominibus gloriam quærunt. Caput IX.

DVcit sacerdotes inglorios, et optimates supplantar.] Magna sacerdotis gloria est,
1. Thess. 2. d rectitudo subditorum. Vnde bene egregius prædicator discipulis dicit: Quæ enim est nostra spes aut gaudium, aut corona gloriæ? nonne vos ante Dominum? Sed cum sacerdotes

A dotes vitam discipulorum negligunt, et nullū de eorum profectibus ante Dominum fructum ferunt, quid aliud quàm inglorij ducuntur? quia ante districtum iudicem nimirum gloriam tunc non inueniunt, quam modo in subditorum suorum moribus prædicationis studio non exquirunt. Bene autem dicitur: [Et optimates supplantat.] Quia cum mentem regentium iudicio deserit, hæc internum retributionis præmium non requirit, et in eo supplantatur, quo fallitur, vt pro æterna gloria de principatu temporali gratuletur. Supplantantur igitur optimates, quia dum vera cælestis patriæ præmia negligunt, in suis hîc voluptatibus cadunt. Sequitur: [Commutans labium veraciū, et doctrinam senum auferens.] Cum sacerdos non agit bona, quæ loquitur, ei etiam sermo subtrahitur, ne
loqui audeat quod non operatur, sicut per Prophetam dicitur: Peccatori autem dixit *Psal. 49.*
Deus: Quare tu enarras iustitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Vnde
B etiam deprecatur, dicens: Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsquequaque. Perpendit namque quod omnipotens Deus, veritatis verbum facientibus tribuit, et non facientibus tollit. Qui ergo hoc de ore suo non auferri petijt, quid aliud quàm gratiam bonæ operationis quæsiuit? ac si aperte diceret: A bono opere errare me non sinas, ne dum
amitto ordinem bene viuendi, rectitudinem perdam loquendi. Et plerumque doctor, 10.
qui docere audet quod negligit agere, cum desierit bona loqui, quæ operari contempsit, docere subiectos incipit praua, quæ agit: vt iusto omnipotentis Dei iudicio, in bona iam nec linguam habeat, qui habere bonam vitam recusat: quatenus cum mens eius terrenarum rerum amore incenditur, de terrenis rebus semper loquatur. Vnde in Euangelio
Veritas dicit: Ex abundantia cordis os loquitur: Bonus homo de bono thesauro profert *Mat. 12. c*
bona, et malus homo de malo thesauro profert mala. Hinc etiam Ioannes ait: Ipsi de *Luc. 6. g*
C mundo sunt, ideo de mundo loquuntur. Bene ergo dicitur: [Commutans labiū veracium, *1. Ioan. 4. a*
et doctrinam senum auferens:] quia hi, qui prius cælestia prædicando veraces erant, dum temporalia diligentes, ad terrena corruunt, labium veracium commutatur, et senum doctrina tollitur: quia diligentes temporalia, priorum suorum præcepta minime sequuntur, vt locum regiminis, quasi ad fructum voluptatis teneāt, non ad vsum laboris. Quod tamen apertius de Iudæis valet intelligi, qui ante incarnationem Domini veraces fuerunt, quia hunc venturum esse crediderunt, atque nunciauerunt: sed postquam in carne apparuit, hunc esse negauerūt. Labium itaque veracium mutatum est: quia quem venturum dixerant, negauerunt præsentem. Et doctrina senum ablata est: quia nequa-
quam ea credendo secuti sunt, quæ patres suos prædixisse meminerūt. Vnde etiam, Elia *Malach. 4. b*
veniente, promittitur, quòd reducat corda filiorum ad patres eorum, vt doctrina senum,
D quæ nunc a Iudæorum corde ablata est, tunc, miserante Domino, redeat, quando hoc intelligere de Domino cœperint filij, quod prædicauerunt patres. Sin vero senes eosdem quoque Iudæos accipimus, qui suadente perfidia, Veritatis verbo contraire conati sunt, doctrina senum ablata est, postquam hanc Ecclesia ex gentibus videlicet iuuencula acce-
pit, quæ per Psalmistam dicit: Super seniores intellexi. Quam quia operando tenuit, *Psal. 118.*
qualiter super seniores intellexit, ostendit, dum protinus subdit, dicens: Quia mandata tua exquisiui. Quia enim studuit operando implere quod didicit, accipit intelligere quod doceret. Vnde adhuc apte subditur: [Effundit despectionem super principes, et eos, qui oppressi fuerant, releuat.] Cum enim Iudæorum populus in legis mandato permaneret, et cuncta gentilitas nulla Dei præcepta cognosceret, et illi per fidem principari videbantur, et isti in profundo pressi iacuerunt per infidelitatem. Sed cum incarnationis domini-
E cæ mysterium Iudæa negauit, gentilitas credidit, et principes in despectionem ceciderūt, et hi, qui oppressi in culpa perfidię fuerant, in verę fidei libertatem leuati sunt. Hunc vero
Israelitarum casum longe ante Hieremias intuens ait: Factus est Dominus velut inimi- *Thren. 2. a*
cus, præcipitauit Israel, præcipitauit omnia mœnia eius, dissipauit munitiones eius.
Mœnia autem in vrbibus pro ornamento sunt, munitiones vero in defensionem. Et alia 11.
sunt dona, quæ nos muniunt, alia, quæ ornant. Prophetiæ quippe doctrina, genera linguarum, curationum virtus, quasi quædam mœnia mentis sunt. Quæ etsi quisque non habeat, stare munitus per fidem et iustitiam potest: quamuis ornatus virtutum altitudine minime esse videatur. Spes vero, fides, et charitas, non nostra mœnia sed munitiones sunt, quæ si habere negligimus, hostilibus insidijs patemus. De Iudæa ergo, quia prophetiam atque doctrinam, vel miraculorum signa abstulit, mœnia præcipitauit. Quia vero spem, fidem, atque charitatem propter eius duritiam auferri permisit, munitiones eius dissipare

 studuit.

studuit. Rectus vero ordo seruatus est, vt prius mœnia, et post munitiones dissipatæ dicerentur: quia cum peccatrix anima relinquitur, prius ab ea virtutum dona, quæ ad manifestationem spiritus data sunt, et postmodum spei, fidei, atque charitatis fundamenta destruuntur. Quæ cuncta Dominus a perfidis ablata gentilitati tribuit, atque ex his, quæ infidelibus abstulit, mentes fidelium ornauit: vnde scriptũ est: Et speciei domus diuidere spolia. Cum enim virtutum spolia a Iudæis abstulit, domui cordis gentilium, quam per fidem inhabitare dignatus est, speciem donorum dedit. Quod videlicet gestum est, cum verba Dei, Iudæorum populus ad solam litteram, quæ occidit, acciperet, et conuersa gentilitas per spiritum, qui viuificat, penetraret. Vnde mox subditur: A

Psal. 67.

Quòd mira Dei dispensatione agitur, vt omnia in hac vita habeantur incerta, ne quis de accepta gratia intumescat, vel de peccatorum immanitate desperet. Caput X. B

QVi reuelat profunda de tenebris, et producit in lucem vmbram mortis.] Cum enim quæque mystica de occultis prophetarum verbis a credentibus agnoscuntur, quid aliud quàm profunda de tenebris reuelantur? Vnde ipsa quoque Veritas discipulis in parabolis, loquens ait: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine. Cum enim mysticos allegoriarum nodos per explanationem soluimus, in lumine dicimus quod in tenebris audiuimus. Vmbra autem mortis erat legis duritia, quæ vnumquemque peccantem morte corporis puniri sanciebat. Sed postquam Redemptor noster asperitatem legalis sanctionis per mansuetudinem temperauit, nec iam pro culpa mortem carnis inferri constituit, sed mors spiritus quantum timenda esset indicauit, in lucem proculdubio

Mat. 10. c

12. vmbram mortis produxit. Ista etenim mors, in qua caro separatur ab anima, vmbra illius mortis est, in qua anima separatur a Deo. In lucem ergo vmbra mortis producitur, cum, intellecta morte spiritus, mors carnis minima timetur. Quod tamen et aliter intelligi potest. Principes etenim non immerito vocantur, qui magno consilij iudicio suis cogitationibus semper principantur, omnesq. stultos motus potestate sapientiæ comprimunt. Sed sæpe contingit, vt in occulto animus de ipsa sua sapientia in elationis fastum subleuetur, et sub eis vitijs corruat, de quibus se victorem fuisse gaudebat. Recte ergo dicitur: [Effundit despectionem super principes.] Sed quia nonnumquam hi, qui in vitijs iacere videntur, ad pœnitentiæ lamenta currunt, seq. contra culpas, quibus subiacebant erigunt, apte subiungitur: [Et eos, qui oppressi fuerant, releuat.] Nonnulli enim superno illustrati munere, aspiciunt in quanta peccatorũ suorum turpitudine iacent, factorum maculas lacrymis lauant, et sub se postmodum carnis suæ motus deprimunt, a quibus ante premebantur. Quod nimirum magna omnipotentis Dei dispensatione agitur, vt videlicet in hac vita omnia habeantur incerta, et nullus ex habita castitate superbiat: quia effundit despectionem super principes. Nullus ex vitiorũ suorum depressione desperet: quia eos, qui oppressi fuerant, releuat. Et quoniam cum hæc aguntur, ex occultis Dei consilijs super vnumquemque sententia aperta producitur, recte subiungitur: [Et reuelat profunda de tenebris.] Profunda enim de tenebris Dominus reuelat, quando apertam sententiam ex occultis suis consilijs indicat, vt de vnoquoque quæ sentiat, ostendat. Quia enim videt nunc Creator omnia, et ipse in consilijs non videtur, recte de illo per Psalmistam dicitur: Posuit tenebras latibulum suum. Sed quasi de istis tenebris ad lumen exit, quando quid de vniuscuiusque actibus sentiat, ostendit. Et quia cum is, qui peccatorum suorum pondere premebatur, ad rectitudinis statum ducitur, prius ipsam mortem conspicit, in qua et deficere consueuerat, et hanc considerare nesciebat, recte additur: [Et producit in lucem vmbram mortis.] Vmbra enim mortis est praua operatio, quæ de imitatione antiqui hostis, quasi de corporis lineamentis exprimitur. De quo etiam sub cuiusdam significatione dicitur: et nomen illi mors. Et plerumque eius maligna cogitatio mentes hominum latet, atque per hoc quòd nescitur, amplius præualet. Vmbra ergo mortis in lucem producitur, dum sanctorum mentibus maligna operatio antiqui hostis, vt destrui possit, aperitur. Sequitur: C D E

Psal. 17.

Apoc. 6. b

Quòd beatus Iob prophetia spiritu intellexit vocationem gentium, et reprobationem Iudaeorum. Caput XI.

13. QVi multiplicat gentes, et perdit eas, et subuersas in integrum restituit.] Intelligi fortasse valet, quoniam gentes Dominus multiplicat et perdit: quia nascuntur quotidie

A quotidie morituri. Et subuersas in integrum restituit, quia resurgent, qui fuerint mortui. Quod tamen melius accipimus, si hoc qualiter in earum mente agitur, sentiamus. Multiplicat enim gentes et perdit: quia eas et per foecunditatem sobolis extendit, et tamen in propria infidelitate derelinquit. Sed subuersas in integrum restituit: quia, quas in infidelitatis casu reliquerat, quandoque ad fidei statum reducit. Quibus uidelicet in mentis integritatem restitutis, antiquus ille populus, qui fidelis Deo esse uidebatur, reprobatus, corde repulsus est: vt sua perfidia deceptus, contra ipsum post insurgeret, quem ante prædicauit. Sequitur: [Qui immutat cor principum populi terræ, et decipit eos, vt frustra incedant per inuium. Palpabunt quasi in tenebris, et non in luce, et errare eos faciet quasi ebrios.] Cor enim principum terræ immutatum est, cum in Iudæa summi sacerdotes et seniores populi illi conabantur suo consilio obsistere, quem prius venturum esse prædicabant.

B Cumq. eius nomen persequendo molirentur extinguere, decepti sua malitia, incedere per inuium frustra conabantur: quia crudelitati eorum parere via non poterat, contra auctorem omnium. Miracula cernebant, virtute terrebantur: sed credere renuentes, adhuc signa quærebant, cum dicerent: Quod ergo tu facis signum, vt videamus et credamus tibi, quod operaris? Bene itaque dicitur: [Palpabunt quasi in tenebris, et non in luce.] Qui enim inter tot aperta miracula trepidat, quasi in tenebris palpat: quia quod tangit, non videt. Omnis vero, qui errat, nunc huc, nunc illuc ducitur. Et quia aliquando ostendebantur credere, cum dicerent: Nisi esset hic a Deo, non poterat facere quidquam: aliquando vero hunc a Deo esse negabant, cũ despicientes dicerent: Nonne hic est fabri filius? nonne mater eius dicitur Maria, et fratres eius Iacobus, et Ioseph, et Simon, et Iudas, et sorores eius nonne omnes apud nos sunt? recte subiungitur, [Et errare eos faciet quasi ebrios.]

Ioan.6.b

Marc.6.a

C Videbant quippe eum et suscitare mortuos, et tamen esse mortalem. 14.
Quis non crederet Deum, quem conspiciebant suscitare mortuum? Sed rursum eum hunc mortalem conspicerent despiciebant credere hunc esse immortalem Deum. Per hoc ergo quòd omnipotens Deus talem se eorum oculis exhibuit, qui posset et diuina ostendere, et humana pati, errare eos quasi ebrios fecit: vt eorum superbia, quæ incarnationis eius mysterium despicere maluit quàm sequi, et contra humanitatẽ eius se extolleret, et intus lucentem deitatis eius potentiam miraretur. Quæ cuncta, quia beati Iob oculis, præsentia per prophetiæ spiritum facta sunt, recte subiungitur:

CAPVT DECIMVMTERTIVM B. IOB.

D Ecce omnia hæc vidit oculus meus, et audiuit auris mea, et intellexi singula. Secundum scientiam vestram et ego noui, nec inferior vestri sum. Sed tamen ad Omnipotentem loquar, et disputare cum Deo cupio, prius vos ostendens fabricatores mendacij, et cultores peruersorum dogmatum. Atque vtinam taceretis, vt putaremini esse sapientes. Audite ergo correctiones meas, et iudicium labiorum meorum attendite. Nunquid Deus indiget vestro mendacio, vt pro illo loquamini dolos? Nunquid faciem eius accipitis, et pro Deo iudicare nitimini? Aut placebit ei, quem celare nihil potest, aut decipietur vt homo

E vestris fraudulentijs? Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem eius accipitis. Statim vt se commouerit, turbabit vos, et terror eius irruet super vos. Memoria vestra comparabitur cineri, et redigentur in lutum ceruices vestræ. Tacete paulisper, vt loquar quodcumque mihi mens suggesserit. Quare lacero carnes meas dentibus meis, et animam meam porto in manibus meis? Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Veruntamen vias meas in conspectu eius arguam, et ipse erit saluator meus. Non enim veniet in conspectu eius omnis hypocrita. Audite sermonem meum, et ænigmata percipite auribus vestris. Si fuero iudicatus, scio quòd iustus inueniar. Quis est, qui iudicetur mecum? Veniat. Quare tacens consumor? Duo tantum ne facias mihi, et tunc a facie tua non abscondar. Manum

tuam

tuam longe fac a me, et formido tua non me terreat. Voca me, et ego respondebo tibi: aut certe loquar, et tu responde mihi. Quantas habeo iniquitates et peccata, scelera mea et delicta ostende mihi. Cur faciem tuam abscondis, et arbitraris me inimicum tuum? Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, et stipulam siccam persequeris. Scribis enim contra me amaritudines, et consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ. Posuisti in neruo pedem meum, et obseruasti omnes semitas meas, et vestigia pedum meorum considerasti. Qui quasi putredo consumendus sum, et quasi vestimentum, quod comeditur a tinea. A

Quòd cum aliquid ostenditur, cuius intellectus non tribuitur, prophetia non est. Caput XII. B

ECce omnia.] In illo enim ea, quæ secutura erant, videbat assistentia, cui nec futura veniunt, nec præterita discedunt: sed cuncta simul ante eius oculos assistunt. Et quia ea ipsa, quæ ventura erant, alia esse vidit in operibus, alia in dictis, recte subiungitur: [Et vidit oculus meus, et audiuit auris mea.] Sed vtilitatem dicta non habent, si intellectu carent. Vnde aperte subditur: [Et intellexi singula.] Cum enim aliquid ostenditur, vel
Gen. 41. a auditur, si intellectus non tribuitur, prophetia minime est. Vidit namque Pharao per somnium, quæ erant Ægypto ventura, sed quia nequiuit intelligere quod vidit, Pro-
Dan. 5. b pheta non fuit. Aspexit Balthasar rex articulum manus scribentis in pariete, sed Propheta non fuit: quia intellectum rei, quam viderat, non accepit. Vt igitur beatus Iob prophetiæ spiritum se habere testetur, non solum vidisse se et audisse, sed etiam intellexisse omnia asserit. De quo intellectu, quia non extollitur, subiuncta eius verba testantur cum ait: C [Secundum scientiam vestram et ego noui, nec inferior vestri sum.] Quibus videlicet dictis innotuit, quantæ humilitatis fuit, qui se eis inferiorem negat, quorum longe vitam sancte viuendo transcenderat. Nam et secundum eorum scientiam se nosse confirmat: qui sciendo cælestia, eorum terrenas cogitationes per prophetiæ quoque spiritum transibat. Sequitur:

Quòd loqui cum Deo, sit orare humiliter: disputare autem ex conscientiæ confidentia, pro meritis postulare audacter. Caput XIII.

SEd tamen ad Omnipotentem loquar, et disputare cum Deo cupio.] Cum Omnipotente loquimur, dum eius misericordiam deprecamur. Cum eo vero disputamus, dum nos illius iustitiæ coniungentes, facta nostra subtili indagatione discutimus. Vel certe cum Deo disputare, est eum, qui hîc eius præceptis paruit, cum illo postmodum ad iudi- D
Mat. 19. d candos populos iudicem venire, sicut cuncta relinquentibus prædicatoribus dicitur: Vos, qui secuti estis me in regeneratione, cũ sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis et vos super duodecim thronos, iudicãtes duodecim tribus Israel. Vnde et per Isaiam
Isa. 1. d Dominus dicit: Eripite iniuriam accipientem, iudicate pupillo, et iustificate viduam, et venite disputemus. Rectum quippe est, vt cum Deo de pupillis in iudicio disputent, qui ad verba Dei præsens sæculum perfecte derelinquunt. Loqui ergo ad orationem, disputare ad iudicium pertinet. Vir igitur sanctus, modo ad Omnipotentem loquitur, vt cum Omnipotente postmodum disputet: quia ille cum Deo postmodum iudex veniet, qui hîc ei modo in prece familiaris extiterit. Sed sancta Ecclesia, cuius sæpe iam beatum Iob speciem tenere prædiximus, non solum tunc de iniquis iudicat, cum vltimi iudicij dies aduenerit: sed nunc etiam de cunctis praue agentibus, vel stulte sentientibus iudicare non E
15. cessat. Vnde subditur: [Prius vos ostendens fabricatores mendacij, et cultores peruersorum dogmatum.] Quibus videlicet verbis aperte ostenditur, quod amici eius quasi ex hæreticorum specie sancti viri iudicijs aduersantur. Liquet enim quia catholicorum figuram non teneant, qui cultores peruersorũ dogmatum vocantur. Qua in re, hoc quoque oportet intendi, quòd mendacij fabricatores dicuntur. Sicut enim ædificium lapidibus, ita mendacium sermonibus fabricatur. Vbi enim non dolosa locutio, sed sensus veritatis est, quasi munita moles non ex fabrica, sed ex natura consurgit. Sequitur: [Atque vtinam taceretis, vt putaremini esse sapientes.] Sicut clausa ianua, in domo quæ intus membra lateant,

A lateant, ignoratur: sic plerumque stultus si tacuerit, vtrum sapiens sit, an stultus, abscondi-
tur: si tamen nulla alia opera prodeant, quæ sensum etiam tacentis loquantur. Sanctus
igitur vir amicos suos aspiciens velle apparere, quod non erant, eos ad tacendum admo-
nuit, ne possent apparere quod erant. Vnde et per Salomonem dicitur: Stultus, si tacue- Prou. 17. d
rit, sapiens putabitur. Sed quia stultus, cum loquitur, per hoc quod sua infert, sapientium
verba pensare non sufficit, recte adhuc postquam silentium indixit, adiungit: [Audite
ergo correptiones meas, et iudicium labiorum meorum attendite.] Bene autem prius
correptionem, et postmodum iudicium intulit: quia nisi per correptionem prius tumor
stulti deprimatur, nequaquam per intelligentiam iudicium iusti cognoscitur. Sequitur:
[Numquid Deus indiget vestro mendacio, vt pro illo loquamini dolos?] Deus mendacio
non eget: quia veritas fulciri non quærit auxilio falsitatis. Hæretici autem, quia ea, quæ
B praue de Deo intelligunt, ex veritate tueri non possunt: quasi ad probandum radium lu-
minis, vmbram falsitatis requirunt. Et pro eo dolos loquuntur, dum infirmas mentes in
intellectu illius stulta seductione decipiunt. Sequitur: [Numquid faciem eius accipitis, et
pro Deo iudicare nitimini? [Stulti cum prudentium facta conspiciunt, hæc eis omnia
reprehensibilia esse videntur, suæq. imperitiæ atque infirmitatis obliti, tanto intentius de
alienis iudicant, quanto sua profundius ignorant. At contra iusti cum prauorum facta 16.
redarguunt, semper suæ infirmitatis conscij, eos etsi exterius sæuiendo, tamen interius
compatiendo reprehendunt: quia illius solius est peccata hominum sine compassione
discutere, qui ex naturæ suæ omnipotentia ignorat peccare. Quia igitur amici beati Iob,
ita eius facta reprehenderant, ac si in se ipsi reprehensibile nihil haberent, recte nunc dicitur:
[Numquid faciem eius accipitis, et pro Deo iudicare nitimini?] Faciem quippe eius acci-
C pere, est auctoritatem illius in iudicio sumere: et quasi pro Deo iudicare nititur, qui cum
infirma quæque in altero reprehendit, apud se introrsus per compassionem non infirma-
tur. Sequitur: [Aut placebit ei, quem celare nihil potest, aut decipietur, vt homo, vestris
fraudulentijs.] Fraudem Deo hæretici exhibent, quia ea astruunt, quæ nequaquam ipsi,
pro quo loquuntur, placent, eumq. dum quasi defendere nituntur, offendunt, dum in ad-
uersitate eius corruunt, cui videntur ex prædicatione famulari. Vnde et per Psalmistam
dicitur: Vt destruas inimicum et defensorem. Omnis quippe hęreticus omnipotenti Deo Psal. 8.
inimicus et defensor est: quia vnde hunc, quasi defendere nititur, inde veritati illius ad-
uersatur. Quia autem latere Deum nihil potest, hoc in eis indicat, quod intus sentiunt,
non quod famulari foris videntur. Quia igitur eorum fraudulentijs Deus vt homo non
fallitur, recte subiungitur: [Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem eius accipitis.
D Statim vt se commouerit, turbabit vos, et terror eius irruet super vos.] Hoc, quod in ab-
scondito accipi asserit faciem Dei, duobus modis valet intelligi. Sunt namque nonnulli,
qui et veritatem in corde sentiunt, et tamen quæ falsa sunt, de Deo foris loquuntur. Ne
enim vinci videantur, et cognoscunt veritatem interius, et tamen hanc exterius impu-
gnant. Vnde et nunc bene dicitur: [Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem eius
accipitis.] Ac si aperte diceretur: Tanto magis de falsitate apud eum estis reprehensibi-
les, quanto et apud vosmetipsos quod verum est videtis. Et sunt nonnulli, qui quando ad
mentem redeunt, Dei iustitiam et rectitudinem contemplantur, et orando ac flendo con-
tremiscunt: sed postquam contemplationis hora transierit, sic audaces ad iniquitates re-
deunt, ac si post dorsum eius positi, a iustitiæ eius lumine minime videantur. Hi itaque,
apud se in abcondito quasi corporaliter videntem accipiunt faciem Dei: quia ęi, et cum
E præsentes fiunt, blandiuntur fletibus, et cum quasi a conspectu illius recedunt, moribus
detrahunt. Qui tanto amplius de malis suis feriendi sunt, quanto et in occulto cogitatio-
nis, recta Dei iudicia cognoscunt. Vnde et subditur: [Statim vt se commouerit, turbabit 17.
vos, et terror eius irruet super vos.] Cum sit naturæ incommutabilis omnipotens Deus,
in ira iudicij perturbabilis non est. Sed humano verbo motus Dei, dicitur ipsa rectitudi-
nis eius districtio, qua humana prauitas feritur. Iusti autem viri ante Deum metuunt,
quàm eius contra eos ira moueatur: et ne commotum sentiant, tranquillum timent.
At contra peruersi, tunc iam feriri pertimescunt, cum feriuntur: eosq. tunc terror eius
a somno sui torporis exuscitat, cum vindicta perturbat. Vnde et per Prophetam di-
citur: Et tantum sola vexatio intellectum dabit auditui. Cum enim de præceptis Dei Isa. 28. e
contemptis, atque despectis verberari per vindictam cœperint, tunc intelligunt quod
audierunt. Et Psalmista ait: Cum occideret eos, tunc inquirebant eum. Bene itaque Psal. 77.
dicitur:

dicitur: Statim vt se commouerit, turbabit vos, et terror eius irruet super vos: quia reprobis cordibus non timor requiem, sed pœna timorem parit. Sequitur: A

Quòd superborum gloria in fine, luto & cineri comparetur. Caput XIIII.

MEmoria vestra comparabitur cineri.] Omnes, qui cogitatione terrena huic sæculo conformantur, per omne, quod agunt, huic mundo relinquere sui memoriam conantur. Alij bellorum titulis, alij altis ædificiorum mœnibus, alij disertis doctrinarum sæcularium libris instanter elaborant, sibiq. memoriæ nomen ædificant. Sed cum ipsa ad finem celerius vita percurrat, quid in ea fixum stabit, quando et ipsa celeriter mobilis pertransit? Aura etenim cinerē rapit, sicut scriptum est: Non sic impij non sic, sed tamquam puluis, quem proijcit ventus a facie terræ. Recte ergo stultorum memoria cineri comparatur: quia illic ponitur, vbi ab aura rapiatur. Quantumlibet etenim quisque pro facienda gloria sui nominis elaboret, memoriam suam quasi cinerem ponit: quia hanc citius ventus mortalitatis rapit. Quo contra de iusto scriptum est: In memoria æterna erit iustus. Eo ipso enim, quo facta sua solius Dei oculis imprimit, nomen suę memoriæ in æternitate figit. Sequitur: [Et redigentur in lutum ceruices vestræ.] Sicur per oculum visus, sic per ceruicem solet superbia designari. Ceruix itaque in lutum redigitur, cum superbus quisque humiliatur in morte, et elata caro tabescit in putredine. Intueamur enim, qualia in sepulchris iaceant diuitum cadauera, quæ illa in extincta carne sit imago mortis, quæ tabes corruptionis, et certe ipsi erant, qui extollebantur honoribus, habitis rebus tumebant, despiciebant ceteros, et quasi solos se esse gaudebant: et dum non perpenderent, quo tendebant, nesciebant quid erant. Sed in lutū ceruix redacta est: quia despecti iacent in putredine, qui tumebant in vanitate. In lutum ceruix redigitur: quia quantum carnis potentia valeat, tabes corruptionis probat. Sequitur: [Tacete paulisper, vt loquar quodcumque mihi mens suggesserit.] Sensu carnis locutos indicat, quos idcirco ad silentium restringit, vt ea, quæ illi mens suggesserit dicat. Ac si aperte dicat: Non ego carnaliter, sed spiritaliter loquor: quia per sensum spiritus audio, quæ per ministerium corporis profero. Vnde mox ad alta conscendit, seq. in mysterijs eleuat, et increpationem, quam protulerat, ad mystica verba permutat, dicens:

Psal. 1. — B — Psal. 111. — C

Quòd sancti viri carnes suas dentibus lacerant, cum internis sensibus carnalia opera sua discutiunt. Caput XV.

18. QVare lacero carnes meas denribus meis, et animam meam porto in manibus meis?] In scriptura sacra dentes aliquando sancti prædicatores, aliquando vero interni accipi sensus solent. De sanctis enim prædicatoribus, sponsæ dictum est: Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro. Vnde et vni eorum ostensis in figura gentibus dicitur: Macta et manduca, idest, vetustatem earum contere, et in corpus Ecclesiæ videlicet in tua membra conuerte. Rursum quia denres, interiores sensus accipi solent: Hieremias propheta testatur, dicens: Fregit ad numerum dentes meos. Per dentes etenim cibus frangitur, vt glutiatur. Vnde non immerito in dentibus internos sensus accipimus, qui singula, quæ cogitāt, quasi mandūt et comminuunt, arque ad ventrem memoriæ transmittunt. Quos Propheta ad numerum fractos dicit: quia iuxta mensuram vniuscuiusque peccati, intelligentię cæcitas generatur in sensibus, et secundum quod quisque egit exterius, in eo obstupescit, quod de inrernis atque inuisibilibus intelligere potuit. Vnde recte etiam scriptum est: Omnis homo, qui comederit vuam acerbam, obstupescent dentes eius. Quid namque vua acerba, nisi peccatum est? Vua quippe acerba, est fructus ante tempus. Quisquis enim præsentis vitæ delectationibus satiari desiderat, quasi fructus ante tempus comedere festinat. Qui igitur vuam acerbam comedit, dentes eius obstupescunt: quia qui præsentis mundi delectatione pascitur, interni eius sensus ligantur, vt iam spiritalia mandere, idest, intelligere nequeāt: quia vnde in exterioribus delectati sunt, inde in intimis obstupescunt. Et dum peccato anima pascitur, panem iustitiæ edere non valet: quoniā ligati dentes ex peccati consuetudine, iustum, quod intus sapit, edere nequaquam possunt. Hoc igitur loco, quia dentes, vt prædiximus, internos sensus accipimus, considerare magnopere quid agere iusti soleant, debemus. Qui plerumque, si qua in se quàmlibet leuiter carnalia esse deprehendunt, hæc in internis sensibus retractantes, vehementer in semetipsis insequuntur, afflictione se conterunt, magnisq. cruciatibus, vel minima in se praua

Cant. 4. a — D — Act. 10. b — Thren. 3. b — Ezech. 18. b — & Hier. 31. e — E

A praua dijudicant, atque hæc per pœnitentiam damnant. Quod idcirco agunt, vt in conspectu æterni iudicis, et ipsi inueniri, in quantum est possibile, irreprehensibiles debeant: et hi, qui eos sic se iudicare conspiciunt, emendare semetipsos a culpis grauioribus inardescant. Quod videlicet beatus Iob, coram amicis suis temporalem gloriam tenentibus, et transeuntia bona laudantibus, fecerat: sed tamen eorum sensum ad cognoscendam vtilitatem flagelli sui perducere non valebat: vt scilicet pensare possent, quòd non solum prospera omnipotens Deus tribueret, sed nonnumquam etiam aduersa propitius irrogaret. Vnde bene nunc dicit: [Quare lacero carnes meas dentibus meis?] Ac si aperte dicat: Cur internis sensibus carnalia, si qua fuerint in me facta, discutio, si meis spectatoribus prodesse non possum? Vbi et apte subditur:

B *Quòd sancti viri animam suam in manibus portant, cum bonorum operum exempla proximis ostendunt.* Caput XVI.

ET animam meam porto in manibus meis.] Animam in manibus portare, est intentionem cordis in operatione ostendere. Habent namque hoc iusti proprium, vt in omne, quod dicunt, atque omne, quod agunt, non solum profectum suum, sed etiam proximorum ædificationem quærant. Et aliquando in quibusdam semetipsos dijudicant, vt pigros auditores ad considerandos semetipsos reuocent. Aliquando bona opera ostendunt, vt spectatores eorum erubescant non imitari quod vident. Nam scriptum est: Videant vestra bona opera, et glorificent patrem vestrum, qui est in cælis. Qui igitur intentionem suam per opera insinuat, animam suam in manibus portat. Sed cum iustus quisque nec se dijudicãdo, nec bona opera ostendendo, vtilitati proximorum proficit per hoc, quod egerit, ad verba doloris redit. Vnde recte nunc dicitur: [Quare lacero carnes meas dentibus meis, et animam meam porto in manibus meis?] Idest, cur me vel districte coram hominibus dijudico, vel quid appetam in opere ostendo: si vtilitati proximorum, nec mala dijudicando, nec bona ostendendo proficio? Sed tamen iusti etiam, cum hæc dicunt: numquam a præbendo proximis bono exemplo deficiunt. Vnde adhuc coram amicis suis beatus Iob virtutem patientiæ exhibens et ostendens, ait: 19. Matth. 5. b C

Quòd virtus patientiæ non in prosperis, sed in aduersis agnoscatur. Caput XVII.

ETiam si occiderit me, in ipso sperabo.] Numquam est patientiæ virtus in prosperis. Ille autem vere est patiens, qui et aduersis atteritur, et tamen ab spei suæ rectitudine non curuatur. De reprobis namque sensu scriptum est: Confitebitur tibi, cum benefeceris ei. In hoc itaque mens iusta ab iniusta discernitur: quòd omnipotentis Dei laudem, et inter aduersa confitetur, quòd non cum rebus frangitur, non cum casu gloriæ exterioris cadit, sed in hoc magis qualis cum rebus fuerit demonstrat, quæ et sine rebus robustior stat. Sequitur: [Verumtamen vias meas in conspectu eius arguam, et ipse erit saluator meus.] Cum Paulus apostolus dicat: Si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur: eo tunc Dominus Saluator inuenitur, quo nunc pro timore Dei, peccatum nostrum a nobismetipsis redarguitur. Vnde electi quique culpis suis numquam sciunt parcere, vt possint culparum iudicem placatum inuenire. Et vere eum postmodum inuenire Saluatorem credunt, quem districte modo iudicem metuunt. Nam, qui sibi nunc in culpa parcit, ei postmodum in pœna non parcitur. Dicit ergo: [Verumtamen vias meas in conspectu eius arguam.] Quæ vero vtilitas de hac argutione sequatur, adiungat: [Et ipse erit saluator meus.] Sequitur: Psalm. 48. D 1. Cor. 11. g E

Quòd hypocritæ dum hominum iudicia quærunt, diuino se iudicio non exhibent: nec ante Deum venit, cuius vitam Deus moresq. contemnit: & quòd duobus modis sancti in conspectu Dei veniant. Caput XVIII.

NOn enim veniet in conspectu eius omnis hypocrita.] Cum constet, quòd iudex veniens, agnos ad dexteram, hædos vero ad sinistram ponat: qua nunc ratione dicitur: In conspectu eius hypocritam non esse venturum: qui scilicet si inter hædos erit, ad sinistram iudicis apparebit? Sed sciendum est, quòd duobus modis in conspectu Domini venimus. Vno quidem, quo hic peccata nostra subtiliter perpendentes, in eius nos conspectu punimus: et flendo dijudicamus. Nam quoties Conditoris nostri potentiam ad sensum reducimus, toties in conspectu illius stamus. Vnde recte per virum Dei Eliam dicitur: Mat. 25. e 20.

3.Reg.17.a dicitur: Viuit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto. Alio quoque modo in conspectu Domini venimus, cum in extremo iudicio ante tribunal eius assistimus. Hypocrita igitur per examen vltimum, ante conspectum iudicis venit: sed quia modo culpas suas considerare ac deflere dissimulat, in conspectu Domini venire recusat. Sicut enim iusti viri, cum districtionem venturi iudicis contemplantur, peccata sua ad memoriam reducunt, deflent quæ commiserunt, et districte se iudicant, ne iudicentur: ita hypocritæ quo exterius hominibus placent, eo se interius aspicere negligunt: totosq. se in verbis proximorum fundunt, et sanctos se esse æstimant: quia sic se haberi ab hominibus pensant. Cumq. mentem per verba suæ laudis sparserint, numquam hanc ad cognitionem reducunt culpæ: numquam considerant vbi internum iudicem offendant: nihil de eius districtione metuunt: quia sic se placuisse ei, sicut hominibus credunt. Qui si terrorem eius ad mentem reducerent, hoc ipsum quod in mala intentione positi placent hominibus, plus timerent. Bene itaque dicitur. [Non enim veniet in conspectu eius omnis hypocrita: quia districtionem Dei ante oculos non ponit, dum placere humanis oculis concupiscit. Qui si mentem suam discutiens, semetipsum in conspectu Dei poneret, profecto iam hypocrita non esset. Sequitur: [Audite sermonem meum: et ænigmata percipite auribus vestris.] Per hoc, quòd ænigmata nominat, figuratas se habere locutiones demonstrat. Vnde apte quoque voce fidelis populi subditur: A B

Quòd sancti etsi hoc agant, quòd exterius non labuntur in opere, nequaquam tamen hoc agunt, vt non labantur in cogitatione. Caput XIX.

SI fuero iudicatus, scio quia iustus inueniar.] Quod ab eiusdem etiam beati Iob persona non discrepat: quando hoc ipse foris de seipso loquitur, quod de illo veritas C
Iob 2.a hosti eius interius dixerat: Vidisti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis super terram? Et quidem idem vir valde est inferius, quod de se memorat, quam quod de illo Dominus dixerat. Aliud est enim iustum esse, aliud est ei similem non esse. Humiliter igitur de semetipso sensit, qui dum iustus sine comparatione extitit: non se præ ceteris, sed iustum
21. tantummodo inueniri posse memorauit. Hoc tamen in eius verbis videtur habere quæstionis, quod qui superius dixit: Vias meas in conspectu eius arguam: et inferius dicit: Consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ: et peccata sua subtiliter agnoscens, adhuc longe inferius adiungit: Signasti quasi in sacculo delicta mea, nunc ait: Si fuero iudicatus, scio quia iustus inueniar. Neque enim simul conuenire queunt peccata, et iustitia. Sed sanctus vir sibi iniquitatem tribuens, et omnipotenti Domino purgationem suam: et peccatorem se cognoscit ex se, et iustum se factum non ignorat ex munere. Qui in recto quoque opere positus ex abundanti gratia meruit flagella sustinere. Iamq. se in iudicio iustum inueniri gaudet, qui se ante iudicium percussum videt. Vnde et cum longe post dicat: Signasti quasi in sacculo delicta mea, statim subdit: Sed curasti iniquitatem meam. Qui ergo iustum inueniri se in iudicio memorat, nequaquam se iuste flagellatum negat, quamuis flagello eius Dominus non peccata studuit tergere, sed merita augere. Sequitur: [Quis est, qui iudicetur mecum? veniat.] Sancti viri ita se in operibus suis, Deo auctore, custodiunt, vt omnino vnde accusentur, exterius non inueniatur: interius vero in cogitationibus suis tanta se cautela circumspiciunt, vt si fieri valeat, semper irreprehensibiles interni iudicis oculis assistant. Sed quantum agere possunt, ne exterius labantur in opere, tantum interius agere nequaquam possunt, vt numquam labantur in cogitatione. Humana enim conscientia eoipso quo ab intimis recedit, semper in lubrico est. Vnde fit, vt etiam sancti viri frequenter labantur in corde. Beatus ergo Iob tam voce sua, quàm voce electorum loquens, dicat: [Quis est, qui iudicetur mecum? veniat.] Quia enim in exterioribus actibus, vnde reprehendatur non habet: libere accusatorem quærit. Quia vero etiam iustorum corda semetipsa nonnumquam de stulta cogitatione reprehendunt, propter hoc fortasse subditur: [Quare tacens consumor?] Tacens enim consumitur, qui de stulta se cogitatione reprehendes, apud semetipsum dente conscientiæ mordetur. Ac si aperte dicat: Sic vixi, vt accusatorem exterius nullum timerem: vtinam sic vixissem, vt intra memetipsum accusatricem conscientiam non haberem. Tacens enim consumitur, qui intus in se inuenit vnde vratur. Sequitur: [Duo tantum ne facias mihi: et tunc a facie tua non abscondar.] Hoc loco quid Dei faciem, nisi animaduersionem debemus accipere? D E

pere?

A pere? In qua dum peccata respicit, punit. A qua videlicet nullus etiam iustus absconditur: si duo quæ postulat, non amoueantur, de quibus subdit.:

Quòd sancti patres ad eam legem venire desiderabant, in qua non timore seruirent, sed amore. Caput XX.

MAnum tuam longe fac a me, et formido tua non me terreat.] In quibus videlicet duobus, quid aliud per prophetiæ vocem, quàm tempus gratiæ et redemptionis inquirit? Lex namque sub percussione vltionis populum tenuit: vt quisquis sub illa peccaret, protinus morte puniretur. Nec plebs Israelitica ex amore Domino, sed ex timore seruiebat. Numquam vero impleri iustitia per timorem potest: quia iuxta Ioannis vocem: Perfecta charitas foras mittit timorem. Et Paulus quoque adoptionis filios conso- 22. 1. Ioan. 4. d
B latur, dicens: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater. Ex voce igitur generis humani, legalis percussionis duritiam transire concupiscens, atque a formidine peruenire ad dilectionem appetens, quæ duo a se omnipotens Deus longe faciat exorat, dicens: Manum tuam longe fac a me, et formido tua non me terreat, idest, percussionis duritiam remoue a me, formidinis pondus tolle, sed irradiante gratia dilectionis, spiritum securitatis infunde: quia si longe a percussione et formidine non fuero, scio quia a districtione tui examinis non abscondar: quoniam in conspectu tuo iustus esse non valet, qui tibi non per dilectionem, sed per formidinem seruit. Vnde et ipsam conditoris sui præsentiam, qua familiariter ac corporaliter quærit: vt per hanc et audiat quod ignorat, et in his audiatur, quæ nouit. Nam protinus adiungit: [Voca me, et respondebo tibi: aut certe loquar, et Rom. 8. c
C tu responde mihi.] Qui dum humanis oculis per assumptam carnem apparuit, sua hominibus peccata aperuit, quæ et perpetrabant et nesciebant. Vnde subditur.

Quòd a luce veritatis in tantas ignorantia tenebras corruerimus, vt nosipsos ignoremus. Caput XXI.

QVantas habeo iniquitates et peccata, scelera mea et delicta ostende mihi.] Quamuis vocare ac respondere intelligi, et aliter possit. Vocare enim Dei, est nos amando et eligendo respicere. Respondere autem nostrum, est amori illius bonis operibus parere. Vbi apte additur: Aut certe loquar, et tu responde mihi. Loquimur namque, cum eius faciem per desiderium postulamus. Respondet vero Deus loquentibus, cum nobis se amantibus apparet. Sed quia quisquis æternitatis desiderio anhelat, semetipsum sub-
D tiliter reprehendens, facta sua discutit: et ne quid in illo sit, in quo auctoris sui faciem offendat quærit, recte subiungit: [Quantas habeo iniquitates et peccata: scelera mea et delicta ostende mihi.] Iste in hac vita iustorum labor est, vt semetipsos inueniant: et inuenientes, flendo atque corrigendo, ad meliora perducant. Et quamuis inter iniquitatem atque peccatum nihil distare perhibeat Ioannes apostolus, qui ait: Iniquitas peccatum est: ipso tamen vsu loquendi plus iniquitas, quàm peccatum sonat: et omnis se homo libere peccatorem fatetur: iniquum vero dicere nonnumquam erubescit. Inter scelera vero et delicta hoc distat, quòd scelus etiam pondus peccati transit, delictum vero pondus peccati non transit: quia et cum offerri sacrificium per legem iubetur, nimirum præcipitur sicut pro peccato, ita etiam pro delicto. Et nonnumquam scelus in opere est, delictum vero plerumque in sola cogitatione. Vnde et per Psalmistam dicitur: Delicta quis intel- 1. Ioan. 3. a 23. Psal. 18.
E ligit? Quia videlicet peccata operis tanto citius cognoscuntur, quanto exterius videntur: peccata vero cogitationis eo ad intelligendum difficilia sunt, quo inuisibiliter perpetrantur. Quisquis igitur æternitatis desiderio anxius, apparere venturo iudici desiderat mundus: tanto se subtilius nunc examinat, quanto nimirum cogitat, vt tunc terrori illius liber assistat, et ostendi sibi exorat vbi displicet: vt hoc in se per pœnitentiam puniat, seq. hic dijudicans, iniudicabilis fiat. Sed inter hæc intueri necesse est, quanta peregrinationis nostræ pœna nos perculit, qui in eam cæcitatem venimus, vt nosipsos ignoremus. Perpetramus mala: nec tamen hæc celerius deprehendimus, vel perpetrata. Exclusa quippe mens a luce veritatis, nihil in se nisi tenebras inuenit: et plerumque in peccati foueam pedem porrigit, et nescit. Quod nimirum de sola exilij sui cæcitate patitur: quia ab illuminatione Domini repulsa, et semetipsam videre perdidit, quæ auctoris sui faciem non amauit. Vnde et subditur: [Cur faciem tuā abscondis, et arbitraris me inimicum tuum?]

Humanum genus contemplationem lucis intimæ habuit in paradiso: sed sibimetipsi placens, quo a se recessit, lumen Conditoris perdidit, eiusq. faciem declinando, ad ligna paradisi fugit: quia post culpam videre metuebat, quem amare consueuerat. Sed ecce post culpam venit in pœnam: ex pœna autem ad amorem redit: quia quis fuerit culpæ fructus, inuenit: atque illam faciem, quam timuit in culpa, excitatus requirit ex pœna: vt iam caliginem cæcitatis suæ fugiat, atque hoc ipsum, quòd auctorem suum non videt, grauiter perhorrescat. Quo videlicet desiderio compunctus sanctus vir clamat: [Cur faciem tuam abscondis, et arbitraris me inimicum tuum?] quia si vt amicum aspiceres, tuæ me visionis lumine non priuares. Qui mobilitatem quoque cordis humani subsequens adiungit: A

Quòd rectè homo folio comparetur, qui tentationibus suis, quasi ventorum flatibus agitatur. Caput XXII. B

CONtra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam: et stipulam siccam persequeris?] Quid est enim homo nisi folium, qui videlicet in paradiso ab arbore cecidit? Quid est nisi folium, qui tentationis vento rapitur, et desideriorum flati-
24. bus leuatur? Mens quippe humana quot tentationes patitur, quasi tot flatibus mouetur. Hanc enim plerumque ira perturbat: cum recedit ira, succedit inepta lætitia. Luxuriæ stimulis vrgetur: æstu auaritiæ longe lateq. ad ambienda, quæ terrena sunt, tenditur. Aliquando hanc superbia eleuat: aliquando vero inordinatus timor in infimis deponit. Quia ergo tot tentationum flatibus eleuatur et ducitur: rectè folio ho-
Isa. 64. b mo comparatur. Vnde bene quoque per Isaiam dicitur: Cecidimus quasi folium vniuersi: et iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos. Quasi ventus quippe nos C iniquitas abstulit: quia nullo fixos virtutis pondere in vanam elationem leuauit. Bene autē post folium, etiā stipula appellatur homo. Qui enim arbor fuit in conditione, folium a semetipso factus est in tentatione: sed post stipula apparuit in deiectione. Quia enim de alto cecidit foliū: quia vero per carnem terræ proximus fuit, etiam cum stare videbatur, stipula esse memoratur. Sed quia viriditatem intimi amoris perdidit, iam stipula sicca est. Consideret itaque vir sanctus, et homo quantæ vilitatis sit, et Deus quantæ districtionis, et dicat: Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potētiam tuam: et stipulam siccam persequeris?] Ac si aperte deploret, dicens: Cur tanta rectitudine impetis eum, quem sic infirmum esse in tentatione cognoscis? Sequitur:

Quòd peccata nostra Deus scribere dicitur, cum ea vel diutius punit, vel retinet punienda. Caput XXIII. D

SCribis enim contra me amaritudines.] Quia omne, quod loquimur transit: quod vero scribimus, manet: Deus non loqui, sed scribere amaritudines dicitur, cum diu super nos eius flagella perdurant. Semel quippe peccanti homini dictum est: Ter-
Gen. 3. d ra es, et in terram ibis. Et sæpe apparentes angeli hominibus præcepta dederunt. Moyses legislator per districtionem peccata coercuit. Ipse vnigenitus summi Patris ad nos redimendos venit: moriendo mortem absorbuit: vitam perpetuam denunciauit nobis, quam ostendit in se. Sed tamen illa, quæ in paradiso data est de morte carnis nostræ sententia, ab ipso initio generis humani, vsque ad finem sæculi non mu-
Psal. 88. g tatur. Quis est enim homo, qui viuit: et non videbit mortem? Quod bene rursum
Psal. 57. Psalmista intuens ait: Tu terribilis es, et quis resistet tibi? ex tunc ira tua. Qui videlicet peccanti in paradiso homini iratus semel de mortalitate carnis nostræ sentētiam fixit, quæ nunc et vsque ad vltimum mutari nullo modo valebit. Dicat ergo: [Scribis contra me amaritudines.] Vbi adhuc subditur: E

Quòd grauia sint in conspectu Dei peccata iuuenum et senum: si & iusti sic metuunt, qui in adolescentia teneritudine deliquerunt. Caput XXIIII.

25. ET consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ.] Ecce vir iustus, quia in iuuentute sua se peccasse non inuenit, adolescentiæ facta pertimescit. Sed sciendum est, quia sicut in corpore, ita sunt etiam incrementa ætatis in mente. Prima quippe hominis ætas infantia est, cum etsi innocenter viuit, nescit tamen fari innocentiam, quam habet. Ac deinde pueritia sequitur, in qua iam valet dicere quod vult: cui suc-
cedit

A cedit adolescentia, quæ videlicet prima est ætas in operatione: quam iuuentus sequitur, scilicet apta fortitudini: ac postmodū senectus, etiā per tempus iam congrua maturitati. Quia igitur primam ætatem aptam bonis actibus adolescentiam diximus: et iusti viri cum in magna mentis maturitate proficiunt, nonnumquam ad memoriam actionum suarum initium reducunt: seq. tantum de suis primordijs reprehendunt, quantum ex grauitate mentis altius profecerunt: quia eo indiscretos se fuisse inueniunt, quo discretionis artem postmodum plenius consequuntur: recte nunc per sancti viri vocem, adolescentiæ peccata formidantur. Quod si ad ipsam litteram est tenendum, hinc considerandum est, quantum sint grauia peccata iuuenum et senum: si et illud sic iusti metuunt, quod in infirma ætate deliquerunt. Sequitur:

B *Quòd pes hominis in neruo ponitur, cum praua eius intentio, districto iudicio punienda ligatur. Caput XXV.*

POsuisti in neruo pedem meum, et obseruasti omnes semitas meas: et vestigia pedum meorum considerasti.] In neruo Deus pedes hominis posuit: quia prauitatem illius, forti districtionis suæ sententia ligauit. Cuius omnes semitas obseruat: quia subtiliter singula eius quæque dijudicat. Semita etenim angustior solet esse quàm via. Quia autem vias actiones, non immerito semitas ipsas actionum cogitationes accipimus. Deus itaque omnes semitas obseruat: quia in singulis quibusque nostris actibus, etiam cogitationes pensat. Et vestigia pedum considerat: quia intentiones nostrorum operum quàm recte ponantur, examinat: ne et hoc, quod bonum agitur, non recto desiderio agatur. Possunt quoque per pedum vestigia, quædam male
C acta signari. Nam pes in corpore est vestigium in via. Et plerumque, dum quædam praua agimus, intuentibus hoc fratribus, exemplum malum præbemus: et quasi inflexo extra viam pede, sequentibus vestigia distorta relinquimus: dum per nostra opera ad scandalum aliena corda prouocamus. Valde autem laboriosum est custodire, ne mala homo facere audeat, ne in bonis actibus per intentionem titubet: et inter recta opera sinistra eum cogitatio illudat. Quæ tamen cuncta omnipotens Deus subtiliter examinat: atque in iudicio singula repensat. Sed quando homo, qui carnis suæ infirmitate constringitur, contra cuncta valeat subtiliter assurgere, atque inconcussa cogitatione rectitudinem tenere? Vnde apte subditur: [Qui quasi putredo consumendus sum, et quasi vestimentum, quod comeditur a tinea.] Sicut enim vestimentum a de se exorta tinea comeditur: ita homo in semetipso habet putredinem, de qua
D consumatur: atque hoc est, quod est, vnde consumatur, vt non sit. Quod intelligi et aliter potest, si ex voce tentati hominis dicatur: Qui quasi putredo consumendus sum, et quasi vestimentum, quod comeditur a tinea. Homo enim, quasi putredo consumitur: dum carnis suæ corruptione conteritur. Cui quia immunda tentatio non aliunde, sed a semetipso nascitur: more tineæ carnem tentatio, quasi vestem, de qua exit, consumit. In semetipso quippe habet homo, vnde tentetur. Quasi ergo tinea vestem consumit, quæ ex veste eadem processit. Sciendum quoque, quòd tinea sine sonitu perforat vestimentum: et plerumque cogitatio ita transfigit mentem, vt mens ipsa non sentiat, nisi postquam fuerit eius aculeo transfixa. Bene ergo dicitur, quòd homo tamquam vestimentum a tinea consumitur: quia nonnumquam tentationum nostrarū vulnera non cognoscimus, nisi postquam ab eis confossi in mente fuerimus.
E Quam videlicet infirmitatem nostram bene adhuc sanctus vir considerans, adiungit:

CAPVT DECIMVMQVARTVM B. IOB.

Omo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Qui quasi flos egreditur, et conteritur, et fugit velut vmbra, et numquam in eodem statu permanet. Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, et adducere eum tecum in iudicium? Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu, qui solus es? Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est. Constituisti terminos eius, qui præ-

teriri non poterunt. Recede ergo paululum ab eo, vt quiescat, donec optata veniat sicut mercenarij dies eius. Lignum habet spem. Si præcisum fuerit, rursum virescit, et rami eius pullulant. Si senuerit, in terra radix eius, et in puluere emortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit; et faciet comam, quasi cum primum plantatum est. Homo vero cum mortuus fuerit, et nudatus atque consumptus, vbi quæso est? Quo modo si recedant aquæ de mari, et fluuius vacuefactus arescat: sic homo cum dormierit, non resurget. Donec atteratur cælum, non euigilabit, nec consurget de somno suo. Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, et abscondas me donec pertranseat furor tuus, et constituas mihi tempus in quo recorderis mei? Putasne mortuus homo rursum viuat? B
Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Vocabis me, et ego respondebo tibi. Operi manuum tuarum porriges dexteram. Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis. Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam. Mons cadens defluit, et saxum transfertur de loco suo. Lapides excauant aquæ, et alluuione paulatim terra consumitur: et homines ergo similiter perdes. Roborasti eum paululum, vt in perpetuum transiret. Immutabis faciem eius, et emittes eum. Siue nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget. Attamen caro eius dum viuet, dolebit: et anima illius super semetipso lugebit. C

Humana vita breuitatem et calamitatem describit. *Caput XXVI.*

26. HOmo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miserijs.] In sacro eloquio mulier, aut pro sexu ponitur, aut pro infirmitate. Pro sexu quippe sicut scriptum est: Misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege. Pro infirmitate vero, sicut per quendam sapiētem dicitur: Melior est iniquitas viri, quàm benefaciens mulier. Vir etenim, fortis quilibet et discretus vocatur: mulier vero, mens infirma vel indiscreta accipitur. Et sæpe contingit, vt etiam discretus quisque subito labatur in culpam, atque indiscretus alius, et infirmus bonam exhibeat operationem. Sed is, qui indiscretus atque infirmus est, nonnumquam de eo, quod bene egerit, amplius eleuatur, atque grauius in culpam cadit: discretus vero quisque ex eo D quod male se egisse intelligit, ad districtionis regulā arctius se reducit: et inde altius ad iustitiā proficit, vnde ad tempus a iustitia cecidisse videbatur. Qua in re recte dicitur: Melior est iniquitas viri, quàm benefaciens mulier: quia nonnunquā etiam culpa fortium, occasio virtutis fit, et virtus infirmorū, occasio peccati. Hoc igitur loco mulieris nomine, quid nisi infirmitas designatur, cum dicitur: [Homo natus de muliere?] Ac si apertius dicatur: Quid in se habebit fortitudinis, qui natus est ex infirmitate? [Breui viuens tempore, repletur multis miserijs.] Ecce viri sancti vocibus, pœna hominis breuiter est expressa: quia et angustatur ad vitam, et dilatatur ad miseriam. Si enim subtiliter consideretur omne, quod hîc agitur, pœna et miseria est. Ipsi etenim corruptioni carnis seruire ad necessaria atque concessa, miseria est: vt contra frigus vestimenta, contra famem alimenta, contra æstum frigora requirantur. Quòd multa E cautela custoditur salus corporis, quòd etiam custodita amittitur, amissa cum graui labore reparatur: et tamen reparata in dubio semper est: quid hoc aliud quàm mortalis vitæ miseria est? Quòd amamus amicos, suspecti ne offendi valeant: formidamus inimicos, atque securi de eis non sumus vtique, quos formidamus: quod plerumque inimicis sic confidenter quasi amicis loquimur: et nonnumquam pura verba proximorum, et multum nos fortasse diligentium, quasi verba suscipimus inimicorum: et qui falli numquam, vel fallere volumus, ex cautela nostra grauius erramus: quid itaque hoc nisi humanæ vitæ miseria est? Quòd amissa cælesti patria, repulsus homo delectatur exilio, grauatur curis, et tamen cogitare dissimulat quàm graue sit, quia multa cogitantur: quòd priuatus est interno lumine, et tamen in hac vita diu vult perpeti cæcitatem suam: quid hoc aliud quàm de pœna nostra nata miseria est? Sed quamuis

Gal. 4. a
Eccle. 42. c
Ibidem.

A quamuis diu hîc stare desideret: ipso tamen cursu mortalis vitæ impellitur, vt egrediatur. Vnde vir sanctus rectè subiungit: [Qui quasi flos egreditur, et conteritur, et fugit velut vmbra: et numquam in eodem statu permanet.] Quasi flos etenim egreditur, quia nitet in carne: sed conteritur, quia redigitur in putredinem. Quid enim sunt nati homines in mundo, nisi quidam flores in campo? Tendamus oculos cordis in hanc latitudinem mundi præsentis, et ecce quasi tot floribus, quot hominibus plenus est. Vita itaque in carne, flos in feno est. Vnde bene per Psalmistam dicitur: Homo, sicut fenum dies eius: et sicut flos agri, ita florebit. Isaias quoque ait: Omnis caro fenum, et omnis gloria eius sicut flos agri. Homo etenim more floris procedit ex occulto, et subito apparet in publico: qui statim ex publico per mortem retrahitur ad occultum. Carnis nos viriditas ostendit: sed ariditas pulueris ab aspectibus retrahit. 27. *Psal. 102.* *Isa. 40. b*

B Quasi flos apparuimus, qui non eramus: quasi flos arescimus, qui temporaliter apparebamus. Et quia per momenta homo quotidie compellitur ad mortem, rectè adiungit: [Et fugit velut vmbra: et numquam in eodem statu permanet.] Sed cum sol quoque indesinenter cursum suum peragat, numquamq. se in stabilitate figat: cur cursus vitæ hominis vmbræ potius quàm soli comparatur, nisi quia amisso amore Conditoris, calorem cordis perdidit, et in solo iniquitatis suæ frigore remansit? Quia iuxta Veritatis vocem: Abundabit iniquitas, et refrigescet charitas multorum. Qui igitur in amore Dei cordis calorem non habet: nec tamen vitam, quam diligit tenet, scilicet velut vmbra fugit. Vnde rectè quoque de illo scriptum est: quia secutus est vmbram. Bene autem dicitur: [Et numquam in eodem statu permanet.] quia dum infantia ad pueritiam, pueritia ad adolescentiam, adolescentia ad iuuentu- *Matth. 24. a*

C tem, iuuentus ad senectutem, senectus transit ad mortem: in cursu vitæ præsentis ipsis suis augmentis ad detrimenta impellitur: et inde semper deficit, vnde se proficere in spatium vitæ credit. Fixum etenim statum hîc habere non possumus, vbi transituri venimus: atque hoc ipsum nostrum viuere, quotidie a vita transire est. Quem videlicet lapsum primus homo ante culpam habere non potuit: quia tempora, eo stante, transiebant. Sed postquam deliquit, in quodam se quasi lubrico temporalitatis posuit: et quia cibum comedit vetitum, status sui protinus inuenit defectum. Quam tamen mutabilitatem non solum exterius, sed interius quoque homo patitur, dum ad meliora opera exurgere conatur. Mens etenim mutabilitatis suæ pondere ad aliud semper impellitur quàm est, et nisi in statu suo arta custodiæ disciplina teneatur, semper in deteriora dilabitur. Quæ enim semper stantem deseruit, statum, quem habere

D potuit, amisit. Vnde nunc cum ad meliora nititur, quasi contra ictum fluminis conatur. Cum vero ab intentione ascendendi resoluitur, sine labore ad ima reducitur: Quia enim in ascensu labor est, in descensu otium: intraturos per angustam portam Dominus admonet, dicens: Contendite intrare per angustā portam. Dicturus quippe angustæ portæ introitum, præmisit, contendite: quia nisi mentis contentio ferueat, vnda mundi non vincitur, per quam animo semper ad ima reuocatur. Quia igitur homo velut flos nascitur et cōteritur, quia sicut vmbra fugit, atque in statu suo numquam permanet, quid in hac consideratione subiungat, audiamus. Sequitur: [Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, et adducere eum tecum in iudicium?] Considerauit quippe superius et omnipotentis Dei potentiam, et infirmitatem suam: deduxit ante oculos se et Deum, pensauit quis cum quo ad iudiciū veniat. 28. *Luc. 13. e*

E Vidit hinc hominem, inde conditorem, idest, puluerem, et Deum: et rectè ait: [Et dignum ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos?] Omnipotenti Deo oculos aperire, est iudicia exercere, quem feriat videre. Nam, quasi clausis oculis, non vult aspicere, quem non vult ferire. Vnde mox de ipso quoque iudicio adiungit: [Adducere eum tecum in iudicium?] Sed quia contemplatus est ad iudicium venientem Deum, rursum considerat infirmitatem suam. Videt quia mundus per semetipsum esse non possit, qui vt esse possit, de immunditia processit, atque subiungit: [Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Nonne tu, qui solus es?] Is, qui per se solus est mundus, mundare præualet immunda. Homo enim in corruptibili carne viuens, habet tentationum immunditias impressas in semetipso: quia nimirum eas traxit ab origine. Ipsa quippe propter delectationem carnis eius conceptio, immunditia est. Vnde et Psalmista ait: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in *Psalm. 50.*

delictis peperit me mater mea. Hinc est ergo, quòd plerumque tentatur et nolens. A
Hinc est, quòd immunda quædam in mente patitur, quamuis ex iudicio reluctetur: quia conceptus de immunditia, dum ad munditiam tendit, hoc conatur vincere quod est. Quisquis autem occultæ tentationis motus, atque immunditiam cogitationis euicerit, nequaquam sibi suam munditiam tribuat: quia de immundo conceptum semine, nullus facere mundum potest, nisi is, qui mundus per semetipsum solus est. Qui ergo iam ad locum munditiæ mente peruenit, conceptionis suæ viam respiciat, per quam venit: atque inde colligat, quia ex sua virtute non habet munditiam viuendi, cui de immunditia factum est initium subsistendi. Potest vero hoc in loco intelligi: quia beatus Iob incarnationem Redemptoris intuitus, solum vidit in mundo hominem de immundo semine non esse conceptum: qui sic in mundum venit ex Virgine, vt nihil haberet de immunda conceptione. Neque enim ex viro et femina, B
sed ex sancto Spiritu et Maria virgine processit. Solus ergo in carne sua vere mundus extitit, qui delectatione carnis tangi non potuit: quia nec per carnalem huc delectationem venit.

LIBRI VNDECIMI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII

MORALIS EXPOSITIONIS C

IN BEATVM IOB

LIBER DVODECIMVS,

Continuans decimumquartum Caput tex. B. Iob.

Caput primum.

D

MOS iustorum est, tanto solicitius præsentem vitam, quàm sit fugitiua cogitare, quanto studiosius nouerint cælestis patriæ bona æterna perpendere. Ex his enim, quæ manentia intus aspiciunt, foris fugam rerum labentium subtilius attendunt. Vnde beatus Iob, cum de lapsu humani temporis sententiam protulisset, dicens: [Homo natus de muliere, breui viuens tempore: et rursum: Et fugit velut vmbra. Et: numquam in eodem statu permanet, adhuc de breuitate vitæ eius adiungit: Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est.] Hoc etenim apud nos velut non esse considerat, quod tanta velocitate transcurrit. Quia vero apud omnipotentem Deum etiam labentia stant, apud eum esse numerum nostrorum mensium perhibet. Vel certe in diebus breuitas temporis: in mensibus verò quasi multiplicata dierum spatia designantur. Nobis ergo breues dies sunt. Sed quia vita nostra E
post tenditur, apud Deum numerus nostrorum mensium esse memoratur. Vnde per
Prou. 3. b Salomonem dicitur: Longitudo dierum in dextera eius. Sequitur:

Quid sit, quòd Ezechiæ quindecim anni sunt additi ad vitam: cum ei per Isaiam dictum sit: Morieris tu, et non viues. Caput II.

CONstituisti terminos eius, qui præteriri non poterũt.] Nulla, quæ in hoc mundo hominibus fiunt, absque omnipotentis Dei occulto consilio veniunt. Nam cuncta Deus secutura præsciens, ante sæcula decreuit, qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe iam homini est, vel quantum hunc mundi prosperitas sequatur, vel quantum aduersitas feriat: ne electos eius aut immoderata prosperitas eleuet, aut ni-

A aut nimia aduersitas grauet. Sratutum quoque est quantum in ipsa vita mortali temporaliter viuat. Nam etsi annos quindecim Ezechiæ regi ad vitam addidit omnipotēs Deus, cum eum mori permisit, tunc eum præsciuit esse moriturum. Qua in re quæstio oritur, quo modo ei per Prophetam dicatur: Dispone domui tuæ, quia morieris tu, et non viues: cui cum mortis sententia dicta est: protinus ad eius lacrymas, est vita addita. Sed per Prophetam Dominus dixit, quo tempore mori ipse merebatur, per largitatem vero misericordiæ, illo eum tempore ad mortem distulit, quod ante sæcula ipse præsciuit. Nec Propheta igitur fallax, quia tempus mortis innotuit, quo vir ille mori merebatur: nec Dominica statuta conuulsa sunt: quia vt ex largitate Dei anni vitæ crescerent, hoc quoque ante sæcula præfixum fuit: atque spatium vitæ, quod inopinatæ foris est additum, sine augmento in præscientia fuit intus statutum. Bene 2.
B ergo dicitur: [Constituisti terminos eius: qui præteriri non poterunt.] Quod tamen intelligi etiam iuxta spiritum valet: quia nonnunquam in virtutibus proficere conamur, et quædam dona percipimus: a quibusdam vero repulsi in imis iacemus. Nemo enim est, qui tantum virtutis apprehendat, quantum desiderat: quia omnipotens Deus interiora discernens, ipsis spiritalibus profectibus modum ponit: vt ex hoc homo quod apprehendere conatur, et non valet, in illis se non eleuet, quæ valet. Vnde ille quoque egregius prædicator, qui raptus ad tertium cælum fuerat, paradisi arcana penetrauerat, esse post reuelationem rranquillus atque intentatus non valebat. Sed quia omnipotens Deus terminos constituit homini, qui præteriri non poterant, et eleuauit hunc ad cognoscenda sublimia, et reduxit iterum ad infirma toleranda: vt modi sui mensuram aspiciens, dum securitatem comprehendere conaretur, et non
C posset: ne per elationem extra se iret, per humilitatem cogeretur intra suos semper terminos redire. Sequitur:

4. Reg. 20. a

2. Cor. 12. a

Quòd sancti quasi mercenarij in laboribus huius mundi gemunt, et ad retributionis suæ denarium suspirant. *Caput III.*

Recede paululū ab eo, vt quiescat, donec optata veniat sicut mercenarij dies eius.] Hoc loco *recede* dicitur, vim flagelli amoue. Quis enim valet, Deo recedente, requiescere, cum solus ipse sit requies, et a quo quisque quāto longe fuerit, fit tanto et inquietus? Itaque sic *recede* ab eo dicitur, vt intelligas, feriendo. Apte autem subiungitur: [Donec optata veniat sicut mercenarij dies eius.] Mercenarius quanto longe est a fine operis, tanto et a retributione mercedis. Ita vir quisque sanctus in hac vita po-
D situs, dum longe se esse ab exitu vitæ præsentis conspicit, longe se esse ab æternis gaudijs gemit. Quid est ergo dicere: Recede paululū ab eo vt quiescat, nisi iam flagella vitæ præsentis subtrahe, et bona æternæ quietis ostende? Vnde etiam de ipsa quiete additur: Donec optata veniat sicut mercenarij dies eius. Tunc namque homini optata sicut mercenarij dies eius venit, quando æternam requiem pro recompensatione sui laboris acceperit. Quantum vero ad præsentis vitæ speciem spectat, adhuc beatus Iob humanum genus multis miserijs repletum, quàm sit despectum insinuat: quantumq. ipsa insensibilia ipsum præire videantur narrat, cum dicit:

Quòd sanctorum mors in nobis per exemplum fructificat. *Caput IIII.*

Lignum habet spem. Si præcisum fuerit, rursum virescit, et rami eius pullulant. 3.
E Si senuerit radix eius in terra, et in puluere mortuus fuerit truncus illius, ad odorem aquæ germinabit: et faciet comā, quasi cū primū plantatum est. Homo vero cum mortuus fuerit, et nudatus atque cōsumptus, vbi quæso est?] Sed quia hoc iuxta litterā patet, debemus sensum ad interiora reducere: et qualiter hæc iuxta spiritū intelligi debeāt, perscrutari. In scriptura etenim sacra, ligni nomine aliquando crux, aliquando vir iustus, etiā iniustus, aliquādo vero incarnata Dei sapientia figuratur. Crux etenim ligno signatur, cū dicitur: Mittamus lignum in panem eius. Lignum quippe in panem mittere est Dominico corpori crucē adhibere. Rursum ligni nomine vir iustus, aut etiā iniustus exprimitur, sicut per Prophetam Dominus dicit. Ego Dominus humiliaui lignum sublime, et exaltaui lignum humile. Qui iuxta eiusdem veritaris vocem: Omnis, qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabirur. Salomon quoque ait: Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem: in quocunque loco ceciderit, ibi erit.

Hier. 11. d
Ezec. 17. a
Luca. 14. c
Eccls. 11. d

erit. In die etenim mortis suæ iustus ad Austrum cadit, peccator ad Aquilonem: quia et iustus per feruorem spiritus ad gaudia ducitur, et peccator cum apostata angelo, qui dixit: Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, in frigido suo corde reprobatur. Rursum per lignum incarnata Dei sapientia figuratur, sicut de ea scriptum est: Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam: et sicut ipsa ait: Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Hoc itaque loco cum lignum præfertur homini, quid homo nisi carnalis quisque accipitur? Et quid ligni nomine, nisi iusti vniuscuiusque vita designatur? Lignum etenim habet spem: si præcisum fuerit, rursum virescit: quia cum in morte passionis pro veritate iustus afficitur, in æternæ vitæ viriditate recuperatur. Et qui hic virebat per fidem, illic virescit per speciem. Et rami eius pullulant: quia plerumque ex passione iusti, fideles quique ad amorem cælestis patriæ multiplicantur, et viriditatem vitæ spiritalis accipiunt, dum hic pro Deo fortiter egisse gratulantur. Sequitur: [Si senuerit in terra radix eius, et in puluere mortuus fuerit truncus illius ad odorem aquæ germinabit, et faciet comam, cum primum plantatum est.] Quid radix iusti, nisi sancta prædicatio: quia ab ipsa oritur, et in ipsa subsistit? et quid terræ vel pulueris nomine, nisi peccator accipitur? cui voce Conditoris, dicitur: Terra es, et in terram ibis. Vel certe sicut habet nostra translatio: Puluis es, et in puluerem reuerteris. Iusti igitur radix in terra senescit, et in puluere truncus emoritur: quia apud corda prauorum eius prædicatio despecta, cunctisq. viribus effeta creditur. Et in puluere truncus emoritur: quia inter manus persequentium corpus illius examinatur. Iuxta Sapientiæ etenim vocem: Visi sunt oculis insipientium mori, et æstimata est afflictio exitus illorum: Sed iste, cuius radix in terra senuit, et in puluere truncus mortuus est, ad odorem aquæ germinat: quia per afflatum sancti Spiritus, in electorum cordibus exemplo sui operis germen virtutis facit. Aquæ etenim appellatione, nonnumquam sancti Spiritus irrigatio designari solet, sicut scriptum est: Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: [Et faciet comam quasi cum primum plantatum est.] Succiso trunco, comam facere, est extincto corporaliter iusto, ipso suæ passionis exemplo multorum corda suscitare, et ex fide recta viriditatem veritatis ostendere. Bene autem dicitur: Quasi cum primum plantatum est. Omne, quod hic a iustis agitur, secunda plantatio est: quia prima videlicet plantatio non in opere iustorum, sed in præscientia Conditoris est. Et quia cuncta, quæ agunt electi, sicut prius interius conspiciuntur atque disponuntur: ita postmodum exterius perficiuntur, bene dicitur: Faciet comam quasi cum primum plantatum est, idest, viriditatem suam ostendit in effectu operis, quam prius habuit in præscientia Conditoris.

4\. Potest etiam radix iusti, ipsa natura humanitatis intelligi, ex qua subsistit. Quæ videlicet radix senescit in terra, cum natura carnis deficit in puluerem redacta. Cuius in puluere truncus emoritur, quia extinctum corpus a sua specie dissipatur. Sed ad odorem aquæ germinat: quia per aduentum sancti Spiritus resurgit. Et faciet comam quasi cum primum plantatum est: quia ad illam speciem redit, ad quam percipiendam creatus fuerat, si in paradiso positus, peccare noluisset. Quod fortasse etiam de Domino ipso, scilicet bonorum omnium capite valet intelligi: iuxta hoc vtique, quod prædiximus, quia de semetipso ait: Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Se enim lignum viride, et nos lignum aridum dixit: quia ipse in se vim diuinitatis habuit, nos vero qui puri homines sumus, lignum aridum appellamur. Habet ergo lignum spem, si præcisum fuerit, quia rursum virescit: quoniam et si occidi per passionem potuit, per resurrectionis gloriam rursus ad vitæ viriditatem venit. Huius rami pullulant: quia ex resurrectione illius multiplicati, longe lateq. fideles creuerunt. Huius radix in terra quasi senuit: quia eius prædicatio Iudæorum perfidiæ despecta fuit. Et in puluere truncus emortuus est: quia in corde persequentium, quod perfidie suæ vento leuabatur, contemptibilis et despectus est habitus: quia carne potuit occidi. Sed ad odorem aquæ germinauit: quia per virtutem Dei, extincta caro illius ad vitam rediit, iuxta quod scriptum est: Quem Deus suscitauit a mortuis. Quia enim Deus Trinitas est, extinctam carnem vnigeniti filij sancta Trinitas, idest, Pater et idem Filius, et Spiritus sanctus resuscitauit. Et fecit comam, quasi cum primum plantatum est: quia illa Apostolorum debilitas, quæ in morte illius expauit, et negauit, negando aruit, per resurrectionis eius gloriam rursus ad fidem viruit. In cuius ligni comparatione, quid omnis homo nisi puluis est? Vnde et subditur: [Homo vero cum mortuus fuerit, et nudatus atque consumptus, vbi quæso est?]

Nullus

Marginal references: Isa. 14. d; Prou. 3. c; Luc. 23. e; Gen. 3. d; Sap. 3. a; Ioan. 4. b; Ioan. 7. f; Act. 2. d. Section letters: A, B, C, D, E.

A Nullus homo ſine peccato eſt, niſi ille, qui in hunc mundũ non venit ex peccato. Et quia 5.
omnes in culpa ligamur, ipſa amiſſione iuſtitię morimur: conceſſa prius in paradiſo veſte
innocentiæ nudamur: interitu etiam carnis ſubſequente conſumimur. Homo itaque
peccator moritur in culpa, nudatur a iuſtitia, conſumitur in pœna. Hanc nuditatem
peccatoris filij tegere dignatus eſt pater, qui eo redeunte dixit: Cito profette ſtolam pri- *Luc.15.e*
mam. Prima quippe ſtola, eſt veſtis innocentiæ, quam homo bene conditus accepit,
male a ſerpente perſuaſus perdidit. Contrà hanc rurſum nuditatem dicitur: Beatus qui *Apoc.22.c*
vigilat, et cuſtodit veſtimenta ſua, ne nudus ambulet. Veſtimenta quippe cuſtodimus,
cum præcepta innocentiæ ſeruamus in mente: vt cum nos iudici culpa nudat, ad amiſ-
ſam redeuntes innocentiam pœnitentia operiat. Bene autem dicitur: [Vbi quæſo eſt?]
quia peccator homo illic ſtare noluit, vbi conditus fuit: hîc vero, vbi cecidit, diu eſſe pro-
B hibetur. Patriam volens perdidit: a peregrinatione vero ſua quam diligit, inuitus ex-
pellitur. Vbi ergo eſt, qui in eius amore non eſt, vbi verum eſſe eſt? Sequitur: Quomodo
ſi recedant aquæ de mari, et fluuius vacuefactus areſcat, ſic homo cum dormierit, non
reſurget.] Mare mens hominis, et quaſi fluctus maris ſunt cogitationes mentis, quæ ali-
quando per iram tumeſcunt, per gratiam tranquillæ fiunt, per odium cum amaritudine
defluunt. Sed cum homo moritur, aquæ maris recedunt, quia iuxta Pſalmiſtæ vocem:
In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Et rurſum de moriente ſcriptum eſt: *Pſal. 145.*
Amor quoque et odium ſimul peribunt. Areſcit ergo fluuius vacuefactus: quia ſubducta *Eccls. 9. b*
anima, vacuum remanet corpus. Quaſi enim alueus fluminis vacuus, eſt corpus exani-
me. Qua in re vigilanter intuendum eſt: quia vita præſens, videlicet quouſque anima
moratur in corpore, mari comparatur et fluuio. Aqua enim maris amara eſt, fluminis
C dulcis. Et quia hîc viuentes modo quibuſdam amaritudinibus afficimur, modo autem
dulcedine trauquilli ac mites inuenimur, præſentis vitæ decurſus comparatione expri-
mitur maris et fluminis.

Quòd niſi prius elementa ardore ſoluantur, reſurrectio mortuorum non ſit. Caput V.

SEd in his durum valde videtur eſſe quod ſubditur: [Sic homo cum dormierit, non re- 6.
ſurget.] Cur itaque laboramus, ſi in reſurrectionis retributionem non tendimus?
Quomodo autem dicitur: Non reſurget, cum ſcriptum ſit: Omnes quidem reſurgemus, *1.Cor.15.g*
ſed non omnes immutabimur? Et rurſum: Si in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſu-
mus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Et per ſemetipſam Veritas dicit: Omnes *Ioan.5.e*
qui in monumentis ſunt, audient vocem eius, et procedent qui bona fecerunt in reſurre-
ctionem vitæ. Sed ſubiuncta ſentẽtia indicat, quæ diſcretio in præmiſſa lateat. Nam ſub-
D ditur: [Donec atteratur cælum, non euigilabit, nec conſurget de ſomno ſuo.] Liquet
enim, quia non reſurget, ſcilicet donec atteratur cælum: quia niſi mundi huius finis ad-
uenerit, humanum genus a ſomno mortis ad vitam non euigilabit. Non ergo quia om-
nino non reſurgat, ſed quia ante contritionem cæli, humanum genus minime reſurgat,
inſinuat. Notandum quoque eſt, cur poſtquam ſuperius hominem mortuum dixit, in-
ferius non mortuum, ſed dormientem nominat, eumq. de ſomno ſuo minime reſurge-
re, donec cælum atteratur narrat, niſi quòd patenter datur intelligi: quia in compara-
tione ligni reuirentis, hominem mortuum peccatorem nominat, a vita ſcilicet iuſtitiæ
extinctum. Vbi autem de morte carnis loquitur, non hanc mortem, ſed ſomnum ma-
luit vocare, ſpem proculdubio reſurrectionis inſinuans: quia ſicut citius homo a ſomno
euigilat, ita concite ad Conditoris nutum a morte corporis reſurget. Vehementer enim
E ab infirmis mentibus nomen mortis pertimeſcitur, ſomni autem vocabulum non time-
tur. Vnde et Paulus diſcipulos admonet, dicens: Nolumus autem ignorare vos fratres *1.Theſſ.4.d*
de dormientibus, vt non contriſtemini ſicut et ceteri qui ſpem non habent. Si enim credi-
mus quòd Ieſus mortuus eſt et reſurrexit: ita et Deus eos qui dormierunt per Ieſum ad-
ducet cum eo. Quid eſt quòd prædicator egregius mortem Domini, mortem vocat: mor-
tem ſeruorum Domini, non mortem, ſed ſomnum nominat, niſi quia infirma corda
audientium reſpiciens, medicamentum prædicationis ſuæ mira arte componit: et illum
quem iam reſurrexiſſe nouerant, eis mortuum inſinuare non dubitat: eos vero, qui
necdum reſurrexerant, vt ſpem reſurrectionis inſinuet, non mortuos, ſed dormientes
vocat. Non enim verebatur dicere mortuum quem auditores iam reſurrexiſſe cogno-
uerant: et verebatur dicere mortuos, quos reſurgere vix credebant. Beatus igitur Iob,
qui

quia carne mortuos ad vitam rursus euigilare non dubitat, eos dormientes potius quàm mortuos appellat. Sequitur: A

Quòd ante aduentum Christi nemo tam probata vita fuit, quin ad infernum descenderet: et quod ibi loca sint, in quibus sancti Dei quiescebant: et item alia inferiora, in quibus mali puniebantur. Caput VI.

7. QVis mihi tribuat, vt in inferno protegas me?] Quia ante aduentum Mediatoris Dei et hominis, omnis homo, quamuis mundæ probatæq. vitæ fuerit, ad inferni claustra descendit, dubium non est: quoniam homo, qui per se cecidit, per se ad paradisi requiem redire non potuit, nisi veniret ille, qui suæ incarnationis mysterio eiusdem nobis paradisi iter aperiret. Vnde et post culpam primi hominis, ad paradisi aditum romphæa flammea posita esse memoratur, quæ et versatilis dicitur, pro eo quod quandoque veniret tempus, vt etiam remoueri potuisset. Nec tamen ita iustorum animas ad infernum dicimus descendisse, vt in locis pœnalibus tenerentur. Sed esse superiora inferni loca, esse alia inferiora credenda sunt: vt et in superioribus iusti requiescerent, et in inferioribus iniusti cruciarentur. Vnde et Psalmista propter præuenientem se Dei gratiam dicit: Eripuisti animam meam ex inferno inferiori. Beatus igitur Iob ante Mediatoris aduentum ad infernum se descendere sciens, Conditoris sui illic protectionem postulat: vt a locis pœnalibus alienus existat, vbi dum ad requiem ducitur, a supplicijs abscondatur. Vnde subiungit: B

Psal. 85.

Quòd furor districtionis diuina tunc pertransit, cum electorum animas in infernum descendens Redemptor noster secum eduxit. Caput VII. C

ET abscondas me, donec pertranseat furor tuus.] Furor etenim omnipotentis Dei in hoc quotidie vim suæ districtionis peragit, quòd viuentes indigne, dignis supplicijs demergit. Qui furor nunc quidem transit, sed in fine pertransit: quia modo agitur, sed in mundi termino consummatur. Qui tamen iste furor, quantum ad electorum animas, in Redemptoris nostri aduentu pertransijt; quia eas ab inferni claustris ad paradisi gaudia Mediator Dei et hominum, dum ipse illuc pie descenderet, reduxit. Inter hæc verò sciendum est, quòd furoris nomen diuinitati non congruit: quia naturam Dei simplicem perturbatio nulla confundit. Vnde ei dicitur: Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate iudicas, et cum magna reuerentia disponis nos. Sed quia iustorum animæ, per Mediatoris aduentum erant quandoque ab inferni locis, quamuis non pœnalibus, liberandæ, hoc quoque iustus vir præuidet, et petendo subiungit: D

Quòd tempus, in quo recordatus est nostri Deus, primus eius aduentus fit, in quo nos iustificauit: et secundus, in quo nos glorificabit. Caput VIII.

8. ET constituas mihi tempus, in quo recorderis mei?] At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege: vt eos, qui sub lege
Galat. 4. a erant, redimeret. Hanc itaque redemptionem vir Domini præsciens, in qua erant multi etiam ex gentilitate liberandi, sicut ipse ait: Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia vniuersorum memineris: apud omnipotentem Deum tempus sibi constitui suæ re-
Ioan. 12. e cordationis petit. Hinc est enim, quòd in Euangelio Dominus dicit: Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum: omnia videlicet electa. Non enim ab inferno rediens Dominus, electos simul et reprobos traxit, sed illa exinde omnia sustulit, quæ E
Ose. 13. d sibi inhæsisse præsciuit. Vnde etiā per Oseam prophetam dicit: Ero mors tua o mors, ero morsus tuus inferne. Quod enim occidimus, agimus vt penitus non sit. Ex eo enim quòd mordemus, partem abstrahimus, partemq. relinquimus. Quia ergo in electis suis funditus Dominus occidit mortem, mors mortis extitit. Quia vero ex inferno partem abstulit, partemq. reliquit, non occidit funditus, sed momordit infernum. Dicit ergo: Ero mors tua o mors, idest, in electis meis te funditus perimo. Ero morsus tuus inferne: quia sublatis eis, te ex parte transfigo. Sciens igitur beatus Iob hunc aduentum ad inferos Redemptoris nostri, petat quod futurum præuidit, et dicat: Et constituas mihi tempus, in quo recorderis mei. Sequitur: [Putasne mortuus homo rursum viuat?] Solent iusti viri in eo, quod ipsi certum ac solidum sentiunt, quasi ex dubietate aliquid proferre, vt infirmorum in se verba transferant. Sed rursum per fortem sententiam infirmanti dubietati

A dubietati omnimodo contradicunt: quatenus per hoc, quòd dubie proferre cernuntur, infirmis aliquatenus condescendant: et per hoc, quòd certam sententiam proferunt, infirmorum mentes dubias ad soliditatem trahant. Quod nimirum dum faciunt, exemplum nostri capitis sequuntur. Passioni quippe Dominus propinquans infirmantium in se vocem sumpsit, dicens: Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste: eorumq. timorem, vt abstraheret, suscepit: et rursus per obedientiam vim fortitudinis ostendens, ait: Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu: vt cum hoc imminet, quod fieri nolumus, sic per infirmitatem petamus, vt non fiat: quatenus per fortitudinem parati simus, vt voluntas Conditoris nostri contra voluntatem nostram fiat. Hoc igitur exemplo nonnumquam à fortibus infirmitatis verba suscipienda sunt: vt per eorum post prædicamenta fortia, infirmorum corda gratius roborentur. Vnde beatus Iob, cum quasi dubitantis B verba protulit, dicens: Putasne mortuus homo rursum viuat? illico sententiam suæ certitudinis adiunxit, qua ait: Matt.26.d

Certitudinem suam de resurrectione sanctus Iob indicat, qui immutationem suam tanto desiderio expectat. Caput IX.

CVnctis diebus, quibus nunc milito, expecto, donec veniat immutatio mea.] Qui itaque immutationem suam tanto desiderio expectat, quàm sit de resurrectione certus, insinuat: et cursum vitæ præsentis quantum despiciat, innotescit, quia hunc militiam appellat. Per militiam quippe semper ad finem tenditur, et quotidie conclusionis terminus expectatur. Cursum itaque vitæ huius despicit, et statum soliditatis requirit, qui per hoc, quòd mutabiliter militat, ad immutationem suam peruenire festinat. 9.
C Iusto quippe in hac vita ipsa sarcina suæ corruptionis onerosa est, quod vigiliæ defatigant: somnus quæritur, vt vigiliarũ labor atque anxietas temperetur. Sed nonnumquam etiam somnus occidit, fames corpus atterit, atque vt eius necessitas repellatur, cibi requiruntur: sed sæpe et cibi grauant, qui ad repellendum debilitatis grauamen quæsiti fuerant. Grauis itaque est sarcina corruptionis, quæ nisi ita grauis esset, Paulus nequaquam diceret: Vanitati creatura subiecta est, non volens, sed propter eum, qui subiecit eam in spe: quia et ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit, et parturit vsque adhuc. Sanctus ergo vir incorruptionis statum desiderans, dicat: Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto, donec veniat immutatio mea. In qua immutatione quid agatur, adiungit: Rom. 8. d

D

Quòd tunc vocanti Deo respondeat, quando in incorruptione similis ei erit: nunc autem corruptibilis incorruptibili non aperte respondet. Caput X.

VOcabis me, et ego respondebo tibi?] Respondere cuilibet dicimur, cum eius factis congrua ad vicem opera reddimus. In illa igitur commutatione vocat Dominus, et respondet homo: quia ante incorrupti claritatem incorruptus homo ostenditur post corruptionem. Nunc etenim quousque subditi corruptioni sumus, auctori nostro minime respondemus: quia dum corruptio ab incorruptione longe est, similitudo apta nostræ responsioni non est. De illa vero immutatione scriptum est: Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Tunc ergo vocanti Deo veraciter respondemus quãdo ad summæ incorruptionis iussum incorruptibiles surgimus. Et quia 1.Ioan.3.a 10.
E hoc percipere creatura ex semetipsa non valet, sed solius omnipotentis Dei dono agitur, vt ad tantam incorruptionis gloriam permutetur: rectè subiungitur:

Quòd humana natura nisi Dei gratia erigatur, per se non conualescit. Caput XI.

OPeri manuum tuarum porriges dexteram.] Ac si aperte dicat: Idcirco creatura corruptibilis persistere ad incorruptionem potest: quia tuæ potestatis manu erigitur, et tui respectus gratia, vt persistat, tenetur. Humana namque creatura, eoipso quòd creatura est, in semetipsa habet sub se defluere: sed a conditore suo homo accepit, vt et super se contemplatione rapiatur, et in semetipso in incorruptione teneatur. Creatura ergo ne sub se defluat, sed in incorruptione persistat, ad incorruptibilitatis statum auctoris sui dextera leuatur. Potest quoque dexteræ nomine, filius designari: quia omnia per ipsum facta sunt. Operi igitur manuum suarum porrexit omnipotens Deus dexteram suam: quia vt Ioan. 1. a

quia vt abiectum atque in infimis iacens ad summa erigeret genus humanum, incarnatum ad hoc vnigenitum misit. Ex cuius nobis incarnatione datum est, vt qui ex voluntate propria in corruptionē cecidimus, vocanti nos Deo quandoque ad incorruptionis gloriam, respondere valeamus. Qua in re largitatem diuinæ misericordiæ pensare quis valeat, quòd ad tantam perducit gloriam hominem post culpam? Pensat Deus mala, quæ facimus, et tamen per benignitatis suæ gratiam ea misericorditer relaxat. Vnde et subditur: A

Quòd omnia nostra opera quasi in sacculo sigillata sunt, quandiu non pœnitemus, donec excutiantur in iudicio: et quòd ea, qua hic pœnituimus, nequaquam Deus in ultimo examine iudicat. Caput XII.

TV quidem gressus meos dinumerasti, sed parcis peccatis meis.] Gressus Deus dinumerat, cum singula quæque nostra opera propter retributionem signat. Quid enim in gressibus, nisi vnaquæque nostra actio designatur? Omnipotens itaque Deus et gressus dinumerat, et peccatis parcit: quia et subtiliter acta nostra considerat, et tamē hæc pœnitentibus misericorditer relaxat. Qui et duritiam in peccantibus conspicit, sed tamen hanc, præueniente gratia, ad pœnitētiam emollit. Culpas ergo dinumerat, cum nosipsos ad singula, quæ fecimus, deflenda conuertit, qnas misericorditer relaxat: quia eas dum nos ipsi punimus, ipse nequaquā in extremo examine iudicat: Paulo attestāte, B
1. Cor. 11. g qui ait: Si nosmetipsos dijudicaremus, non vtique iudicaremur. Vnde adhuc subditur:
11. [Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam.] Signantur quasi in sacculo delicta nostra, quia hoc quod nos exterius agimus, nisi, pœnitentia interueniente, diluamus, in secreto iudiciorum Dei sub quadam occultatione seruatur: vt quandoque etiam de sigillo secreti exeat ad publicum indicij. Vnde etiam per C
Deut. 32. e Moysen dicitur: Nonne hæc congregata sunt apud me, et signata in thesauris meis? In die vltionis reddam illi. Cum vero pro malis, quæ fecimus, disciplinæ flagello atterimur, et hæc per pœnitentiam deflemus: iniquitatem nostram signat et curat: quia nec inulta hîc deserit, nec in iudicio punienda reseruat. Signat igirur delicta: quia ea hîc subtiliter attendit, vt feriat: curat vero, quia hæc per flagellum funditus relaxat. Vnde iniquitatem quoque illius persecutoris sui, quem in terra prostrauerat, signando
Act. 9. e curauit, cum de illo ad Ananiam dixit: Vas electionis mihi est iste, vt portet nomen meum coram gentibus et regibus, et filijs Israel. Ego enim ostendam illi, quanta eum oporteat pro nomine meo pati. Cui enim adhuc pro transactis excessibus venturas passiones minatur: profecto hoc, quod deliquerat, in corde signatum tenebat. Sed proculdubio delicta eius signando curauerat, quem vas electionis vocabat. Vel certe peccata nostra signantur in sacculo, cum mala, quæ fecimus, solicito semper corde pensamus. Quid namque est cor hominis, nisi sacculus Dei? Vbi dum studiose conspicimus per quanta deliquimus, peccata nostra quasi in Dei sacculo signata portamus. An non peccatum suum Dauid signatum tenebat in sacculo, qui dicebat: Ini- D
Psal. 50. quitatem meam ego agnosco, et delictum meum corā me est semper? Et quia culpas, quas nos intuendo, et pœnitendo cognoscimus, pius nobis conditor relaxat, recte post signata in sacculo delicta, subiungitur: [Sed curasti iniquitatem meam.] Ac si aperte dicat: Quæ modo signas, vt pœnitendo videam, agis proculdubio, ne in retributione videantur. Sequitur: E

Quòd quibusdam subitis, et repentinis tentationibus excellentes viri, qui quasi montes sunt, aliquando ruant: et alij nonnulli lentis, et mollibus blandimentis, quasi aquis fluxu continuo excauantibus forte propositum mentis, vsque in luxuriam, permittente Deo, dissoluuntur. Caput XIII.

MOns cadens defluit, et saxum transfertur de loco suo. Lapides excauant aquæ, et alluuione paulatim terra consumitur: et homines ergo similiter perdes.] Hoc crebro agitur, vt, cadentibus rupibus, saxum ad loca alia transferatur: vt aquæ lapides excauent: et paulatim terra alluuionibus consumatur. Sed magna nobis intentione discutiendum est, quod infertur: [Et homines ergo similiter perdes.] Quid est enim hoc quòd cadenti monti, et saxo translato, quòd excauato lapidi, et per alluuionem

A uionem terræ consumptæ perditio humana comparatur, nisi hoc, quod patēter datur intelligi: quia duo sunt genera tentationum? Vnum quod in mente etiam iusti hominis per repentinum euentum agitur, quatenus sic subito tentetur, vt hunc inopinato prouentu concutiat et prosternat, casumq. suum non nisi postquam ceciderit, videat. Aliud vero, quod paulatim venit in mentem, et resistentem animum lenibus suggestionibus inficit: et omnes in eo vires iustitiæ non nimietate sua, sed assiduitate consumit. Quia ergo alia est tentatio, quæ iustos plerumque subita inuasione prosternit, dicatur: Mons cadens defluit, et saxum transfertur de loco suo, id est, mens sancta cuius locus iustitia fuerat, impulsu subito transfertur ad culpam. Rursum quia alia est tentatio, quæ se cordi hominis leuiter infundit, omnemq. duritiam fortitudinis corrumpit atque consumit, dicatur: Lapides excauant aquæ: quia videlicet duritiam mē-
B tis absorbent assidua et mollia blandimenta libidinis, et lentum atque subtile vitium corrumpit durum et forte propositum mentis. Vnde subditur: [Et alluuione paulatim terra consumitur.] Sicut enim influente aqua, paulatim terra consumitur: sic leniter surrepente vitio, mens etiam fortis absorbetur. Vnde bene subiungitur: [Et homines ergo similiter perdes.] id est, quia cum tentationem iusto iudicio eiusmenti, 12.
qui stare in alto cernitur, repente dominari permittis, cadere ac defluere montem facis: et cum voluntas ad vitiū commutatur, quasi ad locum alium transfertur saxum. cum vero tentationem lentam atque subtilem, sed tamen assiduam eorum, qui fortes esse creduntur, præualere mentibus sinis: quasi lapides excauant aquæ, et alluuione paulatim terra consumitur: quia nimirum sugestione leni subacta mentis duritia mollitur. Videamus, Dauid ille quantum mons altus fuerit, qui tanta Dei mysteria 2. Rg
C prophetico spiritu valuit contemplari: sed aspiciamus quàm subito casu defluxit, qui dum in solario deambulans, alienam coniugem concupiuit et abstulit, eiusq. virum cum damno sui exercitus interemit, repentino casu mons cecidit: cum mens illa mysterijs cælestibus assueta, inopinata tentatione deuicta est, tamq. immanissimæ turpitudini subacta. Saxum itaque de loco suo translatum est, cum prophetæ animus a prophetiæ mysterijs exclusus, ad cogitandas turpitudines venit. Videamus etiam qualiter lapides excauant aquæ, et alluuione paulatim terra consumitur. Salomon quippe immoderato vsu atque assiduitate mulierum ad hoc perductus est, vt templum idolis fabricaret: et qui prius Deo templum construxerat, assiduitate libidinis, etiam per- 3. R
fidiæ substratus, idolis construere templa non timuit. Sicq. factum est, vt ab assidua 11.
carnis petulantia, vsque ad mētis perfidiam perueniret. Quid itaque aliud quàm aquæ
D excauarūt lapidem, et alluuione paulatim terra consumpta est? Quia surrepente paulisper infusione peccati, terra cordis illius ad consumptionem defluxit. Consideret ergo beatus Iob vtrasque tentationes, vel subitam, et immensam, vel lentam atque longiorem: consideret casus hominum, et ex his, quæ exterius accidunt, rapiat interius contemplationem, dicens: [Mons cadens defluit, et saxum transfertur de loco suo. Lapides excauant aquæ, et alluuione paulatim terra consumitur: et homines ergo similiter perdes?] id est, sicut hæc insensibilia modo subito corruunt, modo paulisper infusa aquarum mollitie consumuntur: ita etiam eum, quem rationabilem condidisti, vel subita tentatione deijcis, vel longa ac lenta con sumi permittis. Atque mox eandem rationabilem creaturam verbis sequētibus explicat, dicens: [Roborasti eum paululum, vt in perpetuum transiret.] Paululum roboratus est homo, quia hîc viuē-
E di vires ad modicum accepit, vt in perpetuum transeat, vbi eius vitam terminus non concludat. Sed in hac breuitate vbi roboratus est, colligat vnde in perpetuitate inueniat, vel vt semper gaudeat, vel vt susceptā supplicia non euadat. Qui pro eo quòd paululum roboratus est, vt in perpetuum transeat, aperte mox subditur:

Quòd sanctorum animæ, quæ intus claritatem Dei vident, quod extra est, non ignorant: carnalium vero animæ, vtrum filij, vel cætera, quæ maxime amauerunt, bene vel male se habeant, nesciunt. Caput XIIII.

IMmutabis faciem eius, et emittes eum.] Facies hominis immutatur, cum eius species morte atteritur. Emittitur vero, quia ab his, quæ volens tenuit, transire ad æterna cogitur nolens: dumq. ad illa perducitur, hæc, quæ diu cogitata tenuit, qualiter sese habitura sint relicta, nescit. Vnde et additur: [Siue nobiles fuerint filij eius,

siue ignobiles, non intelliget.] Sicut enim hi, qui adhuc viuentes sunt, mortuorum animæ A
13. quo loco habeantur, ignorant: ita mortui vitam in carne viuentiũ post eos qualiter disponatur, nesciunt: quia et vita spiritus longe est a vita carnis: et sicut corporea atque incorporea diuersa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamen de animabus sanctis sentiendum non est: quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris sit aliquid, quod ignorent. Sed carnales quique quia amorem præcipuum filijs impendunt, hoc eos beatus Iob nescire postmodum asserit, quod hic vehementer amauerunt: vt siue nobiles, siue ignobiles sint filij, nesciant, quorum eos semper cura fatigabat. Quod tamen si intelligi spiritaliter debet, non incongrue filiorum nomine, opera designantur: sicut de muliere, Paulus dicit: Quia salua erit per
1. Tim. 2. d filiorum generationem. Neque enim mulier, quæ continentiæ studens, nequaquam filios generat, salua non erit, sed per generationem filiorum saluari dicitur: quia per effectum B bonorum operum perpetuæ saluti sociatur. Nobiles ergo sunt filij, recta opera: ignobiles autem, facta peruersa. Et sæpe homo agere quælibet bona intentione nititur: sed tamen pro multis, quæ surrepunt, eius acta apud omnipotentem Deum qualiter habeantur, incertum est. Siue itaque nobiles fuerint filij eius, siue ignobiles, non intelliget: quia subtili examine discussa, vtrum approbentur eius opera, an reprobentur, ignorat. Et hic ergo homo in dolore laboris est positus, et illuc ducitur in timore suspicionis. Vnde adhuc de ipso præsentis vitæ labore subiungitur: [Attamen caro eius, dum viuit, dolebit: et anima eius super semetipso lugebit.] De coniugibus, Paulus dicit: Tribulationem
1. Cor. 7. e tamen carnis habebunt huiusmodi. Sed tribulationem carnis hic pati possunt, etiam iam qui spiritaliter viuunt. Cur ergo inesse coniugibus carnis tribulatio, quasi specialiter dicitur, quæ etiam a vita spiritalium longe non est, nisi quòd hi frequenter maiores tribulationes ex carne suscipiunt, qui carnis voluptatibus delectantur? Bene autem dicitur: [Et anima eius super semetipso lugebit:] quia quisquis gaudere in se appetit, eo ipso iam in luctu est, quo a vera lætitia recessit. Vera quippe lætitia mentis, creator est. Dignum itaque est, vt in se semper homo mærores inueniat, qui derelicto creatore, in se gaudium quærebat. Sequitur: C

CAPVT DECIMVMQVINTVM B. IOB.

Espondens autem Eliphas Themanites dixit: Numquid sapiens respondebit quasi in ventum loquens, et implebit ardore stomachum suum? Arguis verbis eum, qui non est æqualis tibi: et loqueris quod tibi non expedit. Quantum in te est, euacuasti timorem: et tulisti preces coram Deo. Docuit enim iniquitas tua os tuum, et imitaris linguam blasphemantium. Condemnabit te os tuum, et non ego: et labia tua respondebunt tibi. Numquid primus homo tu natus es, et ante omnes colles formatus? Numquid consilium Dei audisti, et inferior te erit eius sapientia? Quid nosti quod ignoremus? quid intelligis quod nesciamus? Et senes et antiqui sunt in nobis, multo vetustiores quàm patres tui. Numquid grande est, vt consoletur te Deus? Sed verba tua praua hoc prohibent. Quid te eleuat cor tuum, et quasi magna cogitans, attonitos habes oculos? Quid tumet contra Deum spiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiusmodi sermones? Quid est homo vt immaculatus sit: et vt iustus appareat natus de muliere? Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis: et cæli non sunt mundi in conspectu eius: quanto magis abominabilis et inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem? Ostendam tibi, audi me: quod vidi narrabo tibi. Sapientes confitentur, et non abscondunt patres suos. Quibus solis data est terra, et non transiuit alienus per eos. Cunctis diebus suis impius superbit, et numerus annorum incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius: et cum

pax sit,

A pax ſit, ille ſemper inſidias ſuſpicatur. Non credit quòd reuerti poſſit de tenebris ad lucem, circumſpectans vndique gladium. Cum ſe mouerit ad quærendum panem, nouit quòd paratus ſit in manu eius tenebrarum dies. Terrebit eum tribulatio, et anguſtia vallabit eum, ſicut regem, qui præparatur ad prælium. Tetendit enim aduerſus Deum manum ſuam, et contra omnipotentem roboratus eſt. Cucurrit aduerſus eum erecto collo, et pingui ceruice armatus eſt. Operuit faciem eius craſſitudo, et de lateribus eius aruina dependet. Habitabit in ciuitatibus deſolatis et in domibus deſertis, quæ in tumulos ſunt redactæ. Non ditabitur, nec perſeuerabit ſubſtantia eius, nec mittet in terram radicem ſuam. Non recedet de
B tenebris. Ramos eius areſaciet flamma: et auferetur ſpiritu oris eius ab eo. Non credat fruſtra errore deceptus, quòd aliquo pretio redimendus ſit. Antequam dies eius impleantur, peribit, et manus eius areſcent. Lædetur quaſi vinea in primo flore botrus eius, et quaſi oliua proijciens florem ſuum. Congregatio enim hypocritæ ſterilis, et ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt. Concepit dolorem, et peperit iniquitatem, et vterus eius præparat dolos.

Quòd cum peruerſi vera mala contra bonos non inueniunt, falſa fingunt, vt alijs derogando, ipſi iuſti videantur. Caput XV.

C RESpondens autem Eliphas Themanites dixit: Numquid ſapiens reſpondebit quaſi 14.
in ventum loquens, et implebit ardore ſtomachum ſuum?] Crebro iam diximus
beatum Iob typum ſanctæ vniuerſalis Eccleſiæ, amicos vero illius hæreticorum ſpeciem tenere: qui quaſi ex defenſione Domini, occaſionem ſtultæ locutionis inueniunt, et contumelioſa contra bonos verba iaculantur. Quibus cuncta, quæ a fidelibus ſentiuntur, quaſi in ventum prolata diſplicent. Vnde nunc dicitur: [Numquid ſapiens reſpondebit, quaſi in ventum loquens?] Nec bonorum verba dicta rationis, ſed ſtimulos furoris exiſtimant. Vnde et ſubditur: [Et implebit ardore ſtomachum ſuum.] Quia ea etiam, quæ ſe ſciunt contumelioſe dicere, ſtudent ſemper vt dictum eſt, ex Domini defenſione palliare. Vnde Eliphas ſubdit: [Arguis verbis eum, qui non eſt æqualis tibi, et loqueris quod tibi non expedit.] Nullum vero exiſtimant timorem Domini habere, niſi eum, quem po-
D tuerint ad ſuæ confeſſionis ſtultitiam trahere. Vnde adiungit: [Quantum in te eſt, euacuaſti timorem, et tuliſti preces coram Deo.] Tuliſti dicitur, abſtuliſti: ac ſi aperte dicat: De tua iuſtitia præſumens, creatoris tui gratiam deſpicis deprecari. Cum enim vera mala hæretici contra bonos non inueniunt, fingunt quæ redarguant, vt iuſti eſſe videantur, et fit plerumque, vt ad aperta contumeliarum verba perueniant. Vnde adhuc ſubditur: [Docuit enim iniquitas tua os tuum, et imitaris linguam blaſphemantium.] Iniquitas os docet, quando ex mala vita concipitur, quod peius dicatur. Quia autem beatus Iob tanto in ore liber fuerat, quanto iuſtus in opere, ab amicis ſuis hæreticorũ typum tenentibus, et de iniqua vita, et de audaci ore reprehenditur, vt dicatur: [Docuit enim iniquitas tua os tuum.] Ac ſi aperte ei diceretur: Quod peruerſe loqueris, ex peruerſiore didiciſti vita. Sæpe vero hæretici dum quaſi venerantur Deum, eius myſterijs contra-
E dicunt: et humilitatem putant, ſi veritatem denegant. Sunt namque nonnulli qui Deo ſe iniuriam irrogare exiſtimant, ſi eum veram carnem aſſumpſiſſe fateantur, aut ſi hunc veraciter pro nobis carne mori potuiſſe crediderint. Cumq. Deo quaſi plus honoris conantur tribuere, coguntur laudes veras bonitatis illius negare. Quid enim ei eſt in charitatis ſuæ laude potentius, quàm vt illa ſibi pro nobis digna ad ſuſceptionem aſſumptione faceret, quæ ei videntur indigna? Sancta autem Eccleſia veram carnem, veram mortem illius confitetur: ſed hæc dicens, ab hæreticis irrogare Deo contumeliam creditur. Vnde nunc dicitur: [Et imitaris linguam blaſphemantium.] Cui ſi quid in hoc mundo aduerſitatis euenerit, hoc ei contingere ex ipſa hac iniuria ſuæ confeſſionis dicunt. Vnde adhuc ſubditur: [Condemnabit te os tuum, et non ego, et labia tua reſpondebunt tibi.] Quia enim ex errore confeſſionis exiſtimant mala aduerſitatis erumpere, labia ſua ei
aſſerunt reſpondere, vt culpa eloquij ſit cauſa flagelli. Aliquando vero eam comprimere 15.

quasi ratiocinantes volunt. Vnde Eliphas beatum Iob reprehendere quasi ex ratione conatur, dicens: [Numquid primus homo tu natus es, et ante colles formatus? Numquid consilium Dei audisti, et inferior te erit eius sapientia?] Ac si verbis apertioribus dicat: Qui de æterno loqueris, pensa quia temporalis es. Qui de eius sapientia disputas, pensa quia eius consilium ignoras. Sed quia ad hoc hæretici verba dominicæ defensionis assumunt, vt docti esse videantur, et dum diuinam gloriam defendere videntur, suam scientiam hominibus innotescunt, ipsa hoc Eliphas subiuncta verba testantur, qui loqui quidem de sapientia Dei cœpit, sed statim ad suam elationem cecidit, dicens: [Quid nosti quod ignoremus, quid intelligis quod nesciamus?] Quæ videlicet dicta patenter ostendunt, ex qua mentis elatione prodeat, quidquid quasi ad dominicam defensionem sonat. A
Sequitur: [Et senes antiqui sunt in nobis, multo vetustiores quàm patres tui.] Quia B
1.Ioan.2.c omnes hæretici a sancta vniuersali Ecclesia sunt egressi, testatur Ioannes, qui ait: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Sed vt ea, quæ asserunt, commendare stultis mentibus hominum, quasi de antiquitate possint, antiquos patres se habere testantur: atque ipsos doctores Ecclesiæ suæ professionis magistros dicunt. Cumq. præsentes prædicatores despiciunt, de antiquorum patrum magisterio falsa præsumptione gloriantur: vt ea, quæ ipsi dicunt, etiam antiquos patres tenuisse fateantur, quatenus hoc, quod rectitudine astruere non valent, quasi ex illorum auctoritate confirment. Quia vero scriptum est:
Hebr.12.b Quem diligit Dominus castigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit: sæpe sancta Ecclesia multis in hac vita aduersitatibus laborat, et reproborum vita tanto sine flagello dimittitur, quanto ad nulla præmia seruatur. Sed afflictiones sanctæ Ecclesiæ videntes hæretici, eam despiciunt, et tot illam flagellis atteri, ex prauæ professionis merito suspicantur. Vnde adhuc subditur: [Numquid grande est, vt consoletur te Deus? Sed verba tua praua hoc prohibent.] Ac si ei patenter dicat: Si professionem fidei corrigeres, iamdudum consolationem a flagellis habere potuisses. Sequitur: [Quid te eleuat cor tuum, et quasi magna cogitans, attonitos habes oculos?] Sæpe iustorum mens, ita ad altiora contemplanda suspenditur, vt exterius eorum facies obstupuisse videatur. Sed quia hanc contemplationis vim in occulto agere hæretici ignorant, hoc a iustis et recta sapientibus fieri magis per hypocrysim quàm per veritatem putant: quia hoc, quod ipsi habere nequeunt, inesse veraciter alijs non suspicantur. Sequitur: C

Quòd sæpe iustorum et iniustorum similia sunt verba et opera, intentio tamen diuersa. Nota in sequentibus hæresim Manichæorum. *Caput XVI.*

16. QVid tumet contra Deum spiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiuscemodi sermones?] Plerumque iusti aliquibus necessitatibus afflicti, sua opera coguntur fateri, quod beatus Iob fecerat, quem post iustitiam flagella deprimebant: sed cum eorum dicta iniusti audiunt, hæc per elationem potius quàm per veritatem existimant prolata. Ex suis enim cordibus verba iustorum pensant, et dici humiliter posse verba bona non existimant. Sicut enim grauis culpa est, sibi hoc hominem arrogare, quod non est: sic plerumque culpa nulla est, si humiliter bonum dicat, quod est. Vnde sæpe contingit, vt iusti et iniusti habeant verba similia, sed tamen semper cor longe dissimile: et ex quibus dictis Dominus ab iniustis offenditur, in eisdem quoque a iustis placatur. Nam Pharisæus in- D
Luc.18.b gressus templum, dicebat: Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium, quæ possideo: sed iustificatus magis Publicanus, quàm ille exijt. Ezechias quoque rex cum molestia corpo-
Isa.38.a ris afflictus, ad extremitatem peruenisset vitæ, in oratione compunctus dixit: Obsecro Domine, memento quæso quo modo ambulauerim coram te in veritate et in corde perfecto. Nec tamen Dominus hanc confessionem perfectionis eius despexit, aut renuit, quem mox in suis precibus exaudiuit. Ecce Pharisæus se iustificauit in opere, et Ezechias iustum asseruit etiam in cogitatione: atque vnde ille offendit, inde iste Dominum placauit. Cur itaque hoc? nisi quia omnipotens Deus singulorum verba a cogitationibus pensat, et in eius auribus superba non sunt, quæ humili corde proferuntur. Vnde beatus Iob, cum sua opera protulit, contra Deum nullo modo tumuit, quia ea, quæ veraciter fecerat, humiliter dixit. Sed solent hæretici errorum suorum dictis, vera aliqua permiscere: et amici beati Iob quamuis in reprehensione eius omnimodo fallantur, possunt tamen et quædam vera dicere, quæ ex illius assiduitate didicerunt. Quorum dicta si omnia refu- E
1.Cor.3.d tanda essent, Eliphas sententiã Paulus Apostolus minime protulisset, dicens: Apprehendit

A sapientes in astutia eorum. Quia igitur et ea, quæ recta dicunt, contra beatũ Iob recte non dicunt: nos in eorum dictis et calcemus vitium indiscretionis, et discutiamus vires rectitudinis. Sequitur: [Quid est homo, vt immaculatus sit?] Eo enim ipso, quo dicitur homo, terrenus exprimitur et infirmus: homo enim ab humo appellatus est. Et quo modo esse valet sine macula, qui sponte sua ad infirmitatem concidit factus de terra? Vbi additur: [Et vt iustus appareat natus de muliere.] Primam quippe viro iniustitiam mulier propinauit in paradiso. Quomodo ergo iustus apparebit, qui de illa natus est, quæ iniustitiæ propinatrix extitit? Sequitur:

Quòd sancti, qui propter excellentiam vitæ, cæli dicuntur, ex semetipsis ante districtum Dei iudicium, ad perfectum mundi esse non possunt. Caput XVII.

B ECce inter sanctos eius nemo immutabilis, et cæli non sunt mundi in conspectu eius.] Hoc cælorum nomine repetijt, quod sanctorum prius appellatione signauit. Nam de eisdem sanctis scriptum est: Cæli enarrant gloriam Dei. Qui per naturam omnes in semetipsis propriam mutabilitatem habẽt, sed dum immutabili veritati studiose semper inhærere desiderant, inhærendo agunt, vt immutabiles fiant. Cumq; ad hanc toto affectu se tenent, quandoque accipiũt, vt super semetipsos ducti vincant hoc, quòd in semetipsis mutabiles extiterunt. Quid enim mutabilitas, nisi mors quædam est? Quæ dum rem quamlibet in aliud immutat, quasi occidit quod fuerat, vt incipiat esse, quod non erat. Et de auctore omnium scriptum est: Qui solus habet immortalitatẽ: quia videlicet in semetipso solus immutabilis est. De quo per Iacobum dicitur: Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Ipsa enim

17. Psalm. 18. 1. Tim. 6. c Iacob. 1. c

C mutabilitas vmbra est, quæ quasi obscuraret lucem, si hanc per aliquas vicissitudines permutaret. Sed quia in Deo mutabilitas non venit, nulla eius lumen vmbra vicissitudinis intercidit. Bene autem dicitur: [Cæli non sunt mundi in conspectu eius.] quia per semetipsos ante districtum Dei iudicium, nec ipsi esse mundi ad perfectum possunt, qui munditiæ prædicatores fiunt, Ioanne attestante, qui ait: Si dixerimus quia peccatũ non habemus, ipsi nos seducimus. Si igitur inter sanctos illius nemo immutabilis est, et cæli in conspectu illius non sunt mundi, quis apud se de iustitiæ operẽ præsumat? Vnde et subditur:

1. Ioan. 1. a

Quòd quasi aquas homo iniquitatem bibit, cum sine timoris obstaculo peccatum deglutit. Caput XVIII.

D QVanto magis abominabilis et inutilis homo, qui bibit quasi aquas iniquitatem?] Qui immaculatum prius hominem et iustum per se posse esse negauerat, hunc abominabilem et inutilem appellat: abominabilem scilicet propter immunditiam maculæ: inutilem vero propter iniustitiam imperfectæ vitæ. Qui tamen abominabilis et inutilis intelligi et aliter potest. Aliquando enim homo peruersus quædã recte agere videtur, sed per ea, quæ iniqua sunt, etiã ea, quæ eius recta sunt, destruuntur. Et quia multum Deo displicent mala, neque illa placent, quæ videntur bona. Qui ergo in malis suis Deo abominabilis est, in bonis est inutilis: quia dum se per praua opera Deo execrabilem exhibet, nec illud de eo, quod rectum videtur, placet. Bene autem dicitur: [Qui bibit quasi aquas iniquitatem.] Hoc namque, quod comeditur, cum mora glutitur, quia manditur, vt glutiatur. Quod autem bibitur, tanto

E ad glutiendum moram non habet, quanto nullam et ad mandendum necessitatem habet. Culpa ergo, quia a stulto homine sine vlla retractione perpetratur, quasi aqua iniquitas bibitur. Quia enim illicita sine timore facit, quasi potum iniustitiæ sine obstaculo glutit. Sequitur: [Ostendam tibi, et audi me: quod vidi, narrabo tibi.] Habent hoc omnes arrogantes proprium, vt cum rectum quid vel parum senserint, in vsum hoc elationis inflectant, atque vnde per intellectum sibimetipsis altiores fiant, inde per tumorem in foueam elationis cadant, seq. doctis doctiores existiment, reuerentiam sibi a melioribus exigant, et docere sanctiores, quasi ex auctoritate contendant. Vnde nunc dicitur: [Ostendam tibi, et audi me.] Et quia cum minore auctoritate docet is, qui audita, quàm is, qui ea, quæ viderit, loquitur, vt fortiorem sibimet auctoritatem Eliphas arroget, dicit: [Quod vidi, narrabo tibi.] Quia vero nonnumquam hæretici de damnatis suis patribus confunduntur, et tamen eorum sententias, 18.

quasi cum auctoritate ad medium proferunt, ex quorum stultitia iure reprobantur: A
recte ipsa hæreticorum audacia subinfertur, cum dicitur: [Sapientes confitentur, et non abscondunt patres suos. In quorum et laudem prosiliunt, et eos velut solos Ecclesiæ præfuisse gloriantur. Vnde adhuc subditur: [Quibus solis data est terra, et non transiuit alienus per eos.] Solis suis patribus datam terram existimant, quia solos errorum suorum magistros rexisse veraciter Ecclesiam putant. Quis vero alienus, nisi apostata angelus vocatur? Vnde et per Psalmistam de cunctis simul malignis
Psal. 53. spiritibus dicitur: Quoniam alieni insurrexerunt in me, et fortes quæsierunt animam meam. Hæretici igitur, quia doctorum suorum corda apostatæ angelo existimant non fuisse subiecta, transisse per eos alienum denegant. Cui videlicet alieno per vnum quemquam transire, est iniquas in corde eius cogitationes immittere. Vnde et per
Isa. 51.g Prophetæ vocem de malignis spiritibus contra stantem animam dicitur: Et dixerunt B
animæ tuæ, incuruare vt transeamus. Sed Eliphas Themanites quia quædam narraturus audiri vult, quamuis multa, quæ dicenda sunt sciat, sed quia beato Iob dicenda non erant, nesciat: audiamus sententias, quas contra beatum Iob protulit. Nec enim debemus, cui, sed solum pensare quid dixit: Sequitur:

Quòd sancti etsi ad horam insolescant, nequaquam tamen in superbia perseuerant. Caput XIX.

CVnctis diebus suis impius superbit.] Solent etiam electi in quibusdam suis cogitationibus, atque actibus superbire. Sed qui electi sunt, cunctis diebus suis superbire non possunt: quia priusquam vitam finiant, ad humilitatis metum ab elatione corda commutant. Impius vero diebus suis omnibus superbit: quia sic vitam ter- C
minat, vt ab elatione minime recedat. Circumspicit quod temporaliter floret, et pensare negligit, quo in æternum ducitur. In hac vita carnis fiduciam ponit, eaq. diu permanere existimat, quæ ad præsens tenet. Solidatur in elatione animus, in despectu adducitur omnis propinquus: quàm repentina mors surrepat numquam considerat: quàm sit eius incerta felicitas numquam pensat. Qui si incertitudinem fugacis vitæ conspiceret, incerta pro certo nequaquam teneret. Vnde et bene subditur:

Quòd Deus non attendat quantum quisque faciat, sed quantum velit. Et quòd ideo finem nostrum latere nos voluit, vt semper ad mortem parati simus. Cap. XX.

ET numerus annorum incertus est tyrannidis eius.] Superbire enim minime de- D
buisset, etiam si annorum suorum numerum certum habere potuisset: vt sciens quantum viueret, præsciret quando se ab elatione remoueret. At postquam præsens vita semper incerta est, tanto semper mors surripiens timeri debet, quanto numquam præuideri valet. Bene autem superbiam impij, tyrannidem vocat. Proprie enim ty-
19. rannus dicitur, qui in communi republica non iure principatur. Sed sciendum est, quia omnis superbus iuxta modum proprium, tyrannidem exercet. Nam quòd nonnumquam alius in republica, hoc est, per acceptam dignitatis potentiam, alius in prouincia, alius in ciuitate, alius in domo propria, alius per latentem nequitiam hoc exercet apud se in cogitatione sua. Nec intuetur Dominus quantum quisque mali valeat facere, sed quantũ velit. Et cum deest potestas foris, apud se tyrannus est, cui iniquitas dominatur intus: quia etsi exterius non affligit proximos, intrinsecus tamen E
habere potestatem appetit, vt affligat. Et quia omnipotens Deus corda pensat, iam in eius oculis impius egit quod cogitauit. Ad hoc autem Conditor noster latere nos voluit finem nostrum, vt dum incerti sumus, quando moriamur, semper ad mortem parati inueniamur. Vnde recte postquam dictum est: Cunctis diebus suis impius superbit, adiungit: Et numerus annorum incertus est tyrannidis eius: ac si aperte diceret: Cur quasi de certo extollitur, cuius vita sub pœna incertitudinis tenetur? Sed omnipotens Deus praue agentibus non solum ventura supplicia reseruat, sed eorum corda hîc etiam vbi delinquunt, pœnis implicat, vt eo ipso quo peccant, semetipsos feriant, vt semper trepidi semperq. suspecti mala ab alijs pati metuant, quæ se alijs fecisse meminerunt. Vnde adhuc de hoc impio subditur:

Quòd

A *Quòd reprobi non tantum ad futura supplicia reseruantur, sed iam hic eorum corda conscientiæ igne torquentur.* Caput XXI.

SOnitus terroris semper in auribus illius, et cum pax sit, ille insidias suspicatur.] Nil autem simplici corde felicius, quia quo innocentiam erga alios exhibet, nihil est quod pati ab alijs formidet. Habet enim quasi arcem quandam fortitudinis simplicitatem suam. Nec suspectus est pati, quod se fecisse non meminit. Vnde bene per Salomonem dicitur: In timore Domini, fiducia fortitudinis. Qui rursum ait: Secura mens, quasi iuge conuiuium. Quasi enim continuatio refectionis est, ipsa tranquillitas securitatis. At contra mēs praua semper est in laboribus: quia aut molitur mala, quæ inferat, aut metuit, ne hæc sibi ab alijs inferantur. Et quidquid contra proximos excogitat, hoc contra se excogitari a proximis formidat. Fit vndique suspecta, vndique trepida. Omnis, qui ad memoriam venit, exquirere contraria creditur. Cui ergo: tranquillitas securitatis deest, huic proculdubio terroris sonitus semper in auribus est. Et sæpe contingit, vt illi quilibet proximus suus simpliciter loquatur, nil aduersum cogitet. Sed cum pax sit, ille insidias suspicatur: quia qui semper dolose agit, simpliciter erga se agi non æstimat. Et quia scriptum est: Impius cum in profundū venerit peccatorum, contemnit: inuolutus iniquitatis suæ tenebris, iam de luce desperat. Vnde sequitur: [Non credit quòd reuerti possit de tenebris ad lucem, circumspectans vndique gladium.] Quia dum feriri se vndique insidijs credit, salute desperata, semper ad nequitiam excrescit. Aliquando vero iste peruersus etiam superna iudicia attendit, et super se hæc euenire metuit. Sed cum stipendium vitæ præsentis quærit, hæc eadem iudicia, quæ metuere cœperat, auaritiæ deuictus insania contemnit. Et quidē mori se posse in peccato existimat, sed tamen a peccato non cessat. Vnde et subditur: [Cum se mouerit ad quærendū panem, nouit quòd paratus sit in manu eius tenebrarum dies.] Panis etenim, stipendium vitæ præsentis, tenebrarum vero dies, tempus vltionis accipitur. In actu itaque suo aliquamdiu iste peruersus iram superni iudicis perpendit præsentem: sed a malo non auertitur, vt etiam ipsa quoque ab eius interitu valeat auerti. Accusante se autem conscientia feriri metuit: sed tamen semper angit quo feriatur. Contemnit reditum suum, desperat veniam, superbit in culpa: sed tamen testem suæ nequitiæ intus habet timorem. Et quamuis praua videatur foris audacter agere, de his tamen apud semetipsum cogitur trepidare. Vnde scriptum est: Cum enim sit timida nequitia, dat testimonium condemnationi: quia cum illicita quisquis perpetrat, pauet quod facit: et apertus damnationis testis est ipse timor iniquitatis: quia et timetur quod agitur, et tamen malum non vincitur, quod timetur. De quo et adhuc subditur: [Terrebit eum tribulatio, et angustia vallabit eum, sicut regem, qui præparatur ad prælium.] In omne, quod iniquus agit, tribulatione et angustia vallatur: quia cor eius anxietate et suspicione confunditur. Alius occulte appetit vi aliena diripere, qui laborat in cogitationibus, ne deprehendi valeat. Alius relicta veritate mentiri deliberat, vt audientium animum fallat. Sed quantus labor est solicite custodire, ne ipsa eius fallacia deprehendi queat? Ponit quippe ante oculos quid sibi a veritatem scientibus responderi possit, et cum magno cogitatu pertractat, quo modo per argumenta falsitatis, documenta veritatis exuperet. Hinc inde se circumtegit, et contra hoc, vbi deprehendi potuerit, veritati similem responsionem quærit: qui si velit verum dicere, vtique sine labore potuisset. Plana quippe veritatis via, et graue est iter mendacij. Vnde et per Prophetam dicitur: Docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: vt inique agerent, laborauerunt. Bene ergo dicitur: Terrebit eum tribulatio, et angustia vallabit eum: quia apud semetipsum in labore timoris deficit, qui securitatis sociam viam veritatis relinquit. Qui bene regi præparato ad prælium comparatur: quia in eo ipso malo, quod agit, et terretur, et festinat, et ex conscientia trepidat: et ex desiderio anhelat metuit et superbit, pauescit suspicionibus, et mentem per audaciam erigit. Sciendum quoque est, quia rex, qui præparatur ad prælium, sic de hoste suspectus est, vt eundem quoque, quem ducit, exercitum metuat, ne labefactetur, ne destitutione militum iaculis pateat inimicorum. Iniquus ergo angustia vallatur, sicut rex, qui præparatur ad prælium: quia videlicet falsa agens, falsa loquens, formidat, ne suos amittat milites, idest, argumenta falsitatis,

Margin notes: B, C, D, E (section letters); Prou. 14.d; Ibid. 15.b; Prou. 18.a; 20.; Sap. 17.c; Hier. 9.b; 21.

falsitatis, et veritatis iaculis pateat, si ei fortasse defuerit, quod ex fallacia opponat. Sed A quamuis animus trepidet, quamuis conscientia accuset, cupiditate tamen sua iniquus vincitur, et suppresso pauore, audaciam de iniquitatibus sumit. Et sæpe etiam vltione menti proposita, se contra Deum erigit, quælibet ab eo aduersa perpeti deliberat, dummodo hîc, dum valet omne, quod placet, agat. Vnde et subditur:

Quòd hi contra Deum manum tendunt, qui mala agentes Deum contemnunt: & pingui contra eum ceruice armantur, qui ex opulentia rerum sæcularium inflati, quasi ex pinguedine vitæ præsentis contra Creatorem se erigunt. Cap. XXII.

TEtendit enim aduersus Deum manum suam, et contra omnipotentem roboratus est. Cucurrit aduersus eum erecto collo, et pingui ceruice armatus est.] Hæc de ipso iniquorum capite, scilicet Antichristo, apertius sentiuntur, qui contra Deum manum erigens, roborari dicitur: quia paruo tempore permittitur exaltari, vt cum ad modicum gloriari finitur, eo in perpetuum atrocius puniatur. Sed quia eius membra sunt omnes iniqui, hoc, quod in fine mundi ille tunc singulariter acturus est vnus, videamus modo qualiter a malis agatur singulis. Sunt namque nonnulli, qui et si qua aliquando agere contra omnipotentis Dei iudicium nituntur, ipsa impossibilitate explendæ suæ voluntatis fracti, ad semetipsos respiciunt, atque ad eum, quem contemnere voluerant, conuertuntur: et qui discedere longe poterant, si quod vellent implere valuissent, per hoc aliquando saluantur, quia quod nequiter voluerunt, implere nequiuerunt. Vnde ad se reducti, cuius sint conditionis aspiciunt, et plangunt se contraria veritati voluisse. Et sunt nonnulli, qui hoc, quod peruerse contra Deum appetunt, iusto Dei iudicio, implere nequius permittuntur. Et cum eos malitia accendit, potentia roborat, tanto iam semetipsos in C errore cognoscere nequeunt, quanto in rebus affluentibus extra se semper per potentiam trahuntur. De quorum nunc intentione dicitur: [Tetendit enim aduersus Deum manum suam, et contra omnipotentem roboratus est.] Contra Deum quippe manum tendere, est in operatione praua, despectis Dei iudicijs, perseuerare. Et quia tunc magis irascitur Deus, quando permittit impleri quod saltem concipi in cogitatione non debuit, contra omnipotentem iniquus iste roboratur: quia prosperari in mala sua actione permittitur, quatenus et peruersa faciat, et tamen feliciter viuat. De quo adhuc subditur: [Cucurrit aduersus eum erecto collo.] Erecto collo contra Deum currere, est ea, quæ Creatori displicent, cum audacia perpetrare. De quo recte dicitur: Cucurrit, idest in malo opere obstaculum de aduersitate non habuit. De quo adhuc additur. [Et pingui cer-
22. uice armatus est.] Pinguis ceruix est opulenta superbia, affluentibus videlicet rebus, D quasi multis carnibus fulta. Potens igitur iniquus pingui ceruice contra Deum armatur, quia rebus temporalibus tumens contra præcepta veritatis, quasi de magnitudine carnis erigitur. Quid enim paupertas, nisi quædam macies, et quid rerum abundantia, nisi pinguedo est vitæ præsentis? Pingui ergo ceruice se contra Deum erigit, qui temporalem abundantiam in superbiam assumit. Habent enim hoc potentes et iniqui proprium, vt fallacibus diuitijs occupati, veras Dei opes negligant, et quanto minus quod verum est inquirunt, tanto amplius falsis diuitijs extollantur. Cura etenim multiplex terrenarum rerum, quia occupat, excæcat. Vnde adhuc apte subiungitur: [Operuit faciem eius crassitudo.] Visus quippe in facie est, in qua et prima corporis honorabilior pars est. Non ergo immerito mentis intentio per faciem designatur, quam quolibet vertimus, illuc videmus. Faciem ergo crassitudo operit, quia desiderata terrenarum rerum abundantia E oculos mentis premit, et hoc, quod in eis esse honorabile debuit, ante Dei oculos fœdat, quia curis multiplicibus aggrauat. Quibus tamen nec solum sufficit, vt ipsi superbiant, nisi et hi, qui eis coniuncti sunt, de eorum pinguedine etiam ipsi glorientur. Nam sunt nonnulli, qui patronis maioribus adiuti superbiunt, et de eorum potentia contra inopes extolluntur. Vnde et adhuc subditur: [Et de lateribus eius aruina dependet.] Quia aruina pinguedo carnis est, et latera dicere diuitum solemus hos, quos eis coniunctos cernimus aruina de eius lateribus dependet: quia quisquis potenti et iniquo adhæret, ipse quoque de eius potentia, velut ex pinguedine rerum tumet, vt patroni peruersi iniquitatem sequens, Deum non timeat, quos valet et quantum valet pauperes affligat: de gloria temporali cor eleuet. Cum ergo talis est, qui iniquo potenti adhæret, de eius profecto latere aruina dependet. De quibus adhuc subditur: [Habitabit in ciuitatibus desolatis, et in

A et in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redactæ.] Quia enim a conuersatione conuiuentium ciuitas appellatur, ciuitates desolatæ sunt ipsi obsequentium cunei peruersorum, quorum clamoribus peruersus iste laudatur, cum ad praua opera per nequitiam rapitur. Vnde scriptum est: Laudatur peccator in desiderio animæ suæ, et qui iniqua agit, benedicitur. Domus vero desertæ, sunt cogitationes prauæ, quas iniquus iste inhabitat: quia per omne, quod agit, iniquorum hominum placere cogitationibus appetit. Quæ ciuitates desolatæ, et domus desertæ recte nominantur, quia nisi omnipotens Deus, talium conuersationes cogitationesq. præcedentibus eorum culpis relinqueret, ad grauiora perpetranda minime peruenirent. Bene autem dicitur: [Quæ in tumulos sunt redactæ.] Ruentia namque domorum, atque ciuitatum ædificia tumulos faciunt: quoniam dum praui quique confusis actionibus sibimetipsis ad peruersa opera iunguntur, ostendunt procul-
B dubio, quia de ædificio vitæ ceciderunt. Sequitur: [Non habitabitur, nec perseuerabit substantia eius, nec mittet in terram radicem suam.] Quòd hic: Non habitabitur, dictum est: in quibusdam codicibus reperi, non ditabitur: sed sensus non discrepat, quamuis a se sermo discordet. Ille enim virtutibus ditatur, cuius mentem inhabitat omnipotens Deus. Sed quia superbi cogitatio ab auctoris sui gratia non inhabitatur, profecto per hoc virtutibus non ditatur. Propter hoc ergo quòd interius est vacuus, ditatur, non inhabitatur: propter hoc vero quòd transitorium foris tumet, recte subiungitur: [Nec perseuerabit substantia eius.] Ac si aperte dicatur: Hoc, quod habere videtur exterius, transit: et illud, quod transire non poterat, interius non habet. Vnde et apte subiungitur: [Nec mittet in terram radicem suam.] Quod si de hac terra dictum accipimus, liquet procul dubio, quia arbor, quæ in terra radicem non habet, vel tenuissimis commota flatibus cadit. Et super-
C bus quisque dum contra omnipotentem Dominum roboratur, dum currit erecto collo, et pingui ceruice contra auctorem erigitur, stare quasi arbor videtur. Sed status eius sine radice est: quia velut ad lenem flatum, sic ad motum occultæ sententiæ vita eius eruitur. Sin vero hoc loco terram, æternæ vitæ retributionem accipimus, de qua Propheta ait: Portio mea in terra viuentium: iniquus iste in terram radicem suam non mittit: quia nunquam ad æternæ vitæ desiderium cordis sui cogitationem plantat. Quod enim radix arbori, hoc vnicuique hominum cogitatio sua est: quia in hoc, quod exterius videtur, per illud tenetur, quod exterius non videtur. Vnde et per Prophetam dicitur: Mittet radicem deorsum et faciet fructum sursum. Cum enim cogitationem nostram ad compatiendum indigenti proximo tendimus, quasi radicem deorsum mittimus, vt retributionis fructum superius faciamus. Sequitur: [Non recedet de tenebris.] Si superbus iste a culpa ad iu-
D stitiam redire voluisset, de tenebris recederet. Sed quia lucem iustitiæ non quærit, de tenebris non recedit. Cuius etiam exemplo hi, qui ei adhærent, in terrenis profectibus anhelant, auaritiæ facibus accenduntur, desideriorum carnalium ignibus vruntur. Vnde et subditur: [Ramos eius arefacit flamma.] Si enim sibi quosdam æternam patriam quærentes adiungeret, ramos in se virides haberet. Sed quia ipsi quoque, qui ei coniuncti sunt, terrenis desiderijs æstuant, et dum desideriorum flamma, clientium eius animos accendit, scilicet ramos eius arefacit, vt fructum boni operis non ferant: quia ad appetenda infima per nequitiam anhelant. Bene autem subditur: [Et auferetur spiritu oris sui.] Superbus etenim quisque quo in hac vita plus valet, eo sibi linguę frena audacius relaxat, vt loquatur peruersa quælibet, nullumq. de verbis suis metuat, istos contumelijs feriat, illos maledictionibus iaculetur. Nonnumquam vero in blasphemiam contra Conditorem rapitur, sicut de talibus per Psalmistam dicitur: Posuerunt in cælum os suũ, et lingua
E eorum transiuit super terram. Vnde et diues in igne positus, stillari sibi aquam ex digito Lazari in linguam postulat. Qua ex re intelligitur, quia vbi amplius peccauerat, ibi atrocius ardebat. Recte ergo nunc dicitur: [Et auferetur spiritu oris sui:] quia eo percussionis sententiam accepit, quo oris sui spiritum sub diuina formidine non restrinxit. Sequitur:

Quòd eleemosynas ex rapinis pauperum, vel ex alijs malis operibus contractas non suscipiat Deus. Et qui in his diuites sunt, nullo pretio redimantur. Cap. XXIII.

NOn credit frustra errore deceptus, quòd aliquo pretio redimendus sit.] Quotiens post culpam eleemosynas facimus, quasi pro prauis actibus pretium damus. Vnde et per Prophetam de eo, qui hæc non agit, dicitur: Non dabit Deo propitiationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ. Nonnumquam vero diuites elati, inferiores opprimunt,

Marginal notes: 23. — Psal. 9. — Psal 141. 24. — Isa. 36. e — Psal. 72. — Luc. 16. f — Psal. 48.

munt, et aliena rapiunt: et tamen quasi quædam alijs largiuntur: et cum multos depri- A
mãt, aliquando quibusdam opem defensionis ferunt, et pro iniquitatibus, quas numquam
deserunt, dare pretium videntur. Sed tunc eleemosynæ pretium nos a culpis liberat, cum
perpetrata plangimus, et abdicamus. Nam, qui et semper peccare vult, et quasi semper
eleemosynam largiri, frustra pretium tribuit: quia non redimit animam, quam a vitijs
non compescit. Vnde nunc dicitur: [Non credat frustra errore deceptus, quòd aliquo
25. pretio redimendus sit.] Quia eleemosyna superbi diuitis eum redimere non valet, quam
perpetrata simul rapina pauperis ante Dei oculos ascendere non permittit. Quod for-
tasse intelligi aliter potest: quia sæpe superbi diuites cum eleemosynam tribuunt, non
hanc pro æternæ vitæ desiderio, sed pro extendenda vita temporali largiuntur, mortem
se posse differre donationibus credunt. Sed non credat frustra errore deceptus, quòd ali-
quo pretio redimendus sit: quia obtinere ex impenso munere non valet, vt finem debitum B
euadat, cuius etiam nequitia intercidit vitam. Vnde et subditur: [Antequam dies eius
impleantur, peribit: et manus eius arescent.] Præfixi dies singulis ab interna Dei præ-
scientia, nec augeri possunt, nec minui: nisi contingat vt ita præsciantur, vt aut cum
optimis operibus longiores sint, aut cum pessimis breuiores, sicut Ezechias augmentum
4.Reg.20.a dierum meruit impensione lacrymarum: et sicut de peruersis scriptum est: Indisciplinatis
obuiat mors. Sed sæpe iniquus, quamuis in occulta Dei præscientia longa vitæ eius tem-
pora non sint prædestinata, ipse tamen quia carnaliter viuere appetit, longos animo dies
proponit. Et quia ad illud tempus peruenire non valet, quod expectat, quasi antequam
dies illius impleantur, perit. Quod tamen intelligere et aliter possumus. Plerumque
enim quosdam cernimus et peruerse agere, et vsque ad senectutem vltimam peruenire.
Quo modo enim dicitur: [Antequam dies eius impleantur, peribit:] cum in quibusdam C
sæpe videamus, quia ætate longa iam membra deficiunt, et tamen prauitatem suam eo-
rum desideria exequi non desistunt? Sunt namque nonnulli, qui post vitam perditam, ad
semetipsos redeunt, et accusante se conscientia, peruersa itinera relinquunt, commutant
opera, antiquæ suæ prauitati contradicunt, terrenas actiones fugiunt, desideria superna
sectantur: sed priusquam in eisdem sanctis desiderijs solidentur, per torporem mentis ad
ea, quæ dijudicare cœperant, redeunt: atque ad mala, quæ fugere disposuerant, recurrunt.
Quia enim sæpe contingit, vt pro vtilitate multorum etiam sancti viri exterioribus actibus
seruiant, et populorum gubernationibus occupentur, hoc infirmi aspicientes, et per ve-
tustam adhuc superbiam quærentes imitari exterioribus se actionibus inferunt: sed quan-
to ad eas non eruditi spiritalibus veniunt, tanto eas carnaliter exequuntur. Nisi enim
prius cor longo studio et diutina conuersatione in desiderijs cælestibus conualescat, cum D
ad exteriora agenda refunditur, ab omni statu boni operis eradicatur. Vnde rectè quo-
que de hoc iniquo dicitur: [Antequam dies eius impleantur, peribit.] Quia et si quid bo-
ni fortasse cœpit agere, priusquam in eo per longitudinem temporis conualescat, ad exte-
riora relabitur, et peruerse deserit, quæ rectè inchoasse videbatur. Vnde et apte subditur:
[Et manus eius arescent.] Quia dum exterioribus actibus intempestiue inuoluitur, ab
omni nimirum bona operatione siccatur. Vnde adhuc bene subditur:

Quòd hypocritæ ideo aridi & infecundi sint in conspectu Dei, quia coram hominibus opera sua congregant. Caput XXIIII.

LÆditur quasi vinea in primo flore botrus eius, et quasi oliua proijciens florem suum.
Congregatio enim hypocritæ sterilis.] Notandum quòd sic de hoc iniquo generali- E
ter loquitur, vt tamen diuinus sermo ad specialem eius nequitiam deriuetur. Qui enim
dicens: Læditur quasi vinea in primo flore botrus eius, et quasi oliua proijciens florem
suum: protinus subdit: Congregatio enim hypocritæ sterilis: patenter indicat, quia in
26. hoc iniquo reprobationis sententiam contra eius hypocrisin ferat. Sed nunc pensandum
nobis est, qualiter hypocrita sicut vinea in primo flore, vel sicut oliua florem proijciens
læditur. Si florentem vineam per inæqualitatem aeris immoderatum frigus attigerit,
protinus ab omni humore viriditatis arescit. Et sunt nonnulli, qui post peruersa itinera,
sanctas vias sectari appetunt, sed priusquam in eis, vt diximus, desideria bona roboren-
tur, quædam illos præsentis sæculi prosperitas accipit, quæ eos rebus exterioribus impli-
cat, et eorum mentem dum a calore intimi amoris retrahit, quasi ex frigore extinguit, et
quidquid in eis de virtutum flore apparere videbatur, interficit. In terrenis quippe actibus
valde

A valde frigescit animus, si necdum fuerit per intima dona solidatus. Vnde necesse est, vt loca maiora vel exteriora opera, quæ humanis sunt necessitatibus profutura, illi exercenda suscipiant, qui hæc dijudicare, atque sub semetipsis premere ex virtute intima nouerunt. Nam cum infirmus quisque vel ad locum regiminis, vel ad exteriora agenda trahitur, quo quasi extra se ducitur, eradicatur: quia et arbor, quæ radices in altum prius non mittit, citius ventorum impetu sternitur. Si se ad altum vertice extollit, eo citius ad ima corruit, quo altius in aere sine radicibus excreuit. Nonnumquam vero florentem vineam non frigus, sed æstus arefacit. Cumq. immoderato calore tangitur, discusso flore botrus tabescit. Et plerumque contingit, vt hi, qui ad bona opera recta intentione non veniunt, cum placere se hominibus vident, ad exercenda hæc eadem opera vehementius accendantur, humanis placitura oculis agere anxie studeant, et quasi in sancto studio ferB uescant. Quid itaque istos, nisi in flore æstus contigit, quos humanæ laudis appetitio a fructu alienos fecit? Vnde et bene subditur: [Et quasi oliua proijciens florem suum.] Oliua quippe cum in flore est, si immoderata nebula tangitur, a plenitudine fructuum vacuatur. Et quoties inchoantes quique bona opera, laudari ab aspicientibus cœperint, atque in suis laudibus delectari, fit caligo intelligentiæ in cogitatione: vt iam discernere nequeant, qua intentione quid faciant, et fructum pendant operis, velut ex nebula fauoris. Vnde bene per Salomonem dicitur: Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt. Florent quippe vineę, cum mentes fidelium bona opera proponunt. Sed fructus non pariunt, si ab eo, quod proposuerint, aliquibus victi erroribus infirmantur. Non ergo intuendum est si vineæ floreant, sed si flores ad partum fructuum conualescant: quia mirum non est, si quis bona inchoet, sed valde mirabile est, si intenC tione recta in bono opere perduret. Vnde fit plerumque, vt si in bono opere recta intentio non tenetur, etiam ipsum hoc opus, quod bonum creditur, amittatur. Nam quosdam sępe vidimus terrena, quæ possederant reliquisse, et nil iam transitorium quærere, nullis pro hac vita iurgijs immisceri. Cum itaque hoc in se fidelis anima ostendit, quasi oliua florem protulit. Sed cum quidam ex talibus rursus cœperint mundi gloriam, quam contempserant, quærere, et terrenis rebus, quas spreuisse videbantur, insatiabiliter inhiare, vacare iurgijs, proximorum læsiones exquirere, nimirum proiecit oliua florem, quem proposuit: quia rudimenta boni studij ad perfecta opera non perduxit. Sed sciendum est, quia hæc semper eis eueniunt, qui Deum puro ac simplici studio non sequuntur. Vnde recte subditur: [Congregatio enim hypocritæ sterilis.] Cœpta enim bona non amitteret, si hypocrita non fuisset. Congregant vero et hypocritæ bona opera, sed eorum sterilis est D ipsa congregatio: quia per hoc, quod agunt, fructum recipere in æterna retributione non appetunt. Fecundi ac virides in suis operibus humanis oculis videntur: sed in conspectu occulti iudicis, infecundi et aridi apparent. Sæpe vero æstu auaritiæ accensi, eo maiora de se opera humanis oculis ostendunt, quo ampliora sibi ab hominibus offerri munera appetunt. Vnde adhuc subditur:

Cant. 7. d 27.

Quid sit munus ab ore & a manu percipere. Caput XXV.

ET ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.] Sicut enim corpus in tabernaculo, sic mens habitat in cogitatione. Sed ignis tabernacula deuorat, cum æstus auaritiæ cogitationes deuastat. Et fit plerumque, vt hypocrita aurum vel quæque bona corporalia ab hominibus accipere contemnat: sed quia hæc non accipit, E maiores ab eis recipere laudes quærat, et fortasse munus se accepisse non æstimat, quia bona corporalia recipere recusat. Vnde sciendum est, quia aliquando munus a manu aliquando vero ab ore porrigitur. Nam qui nummum tribuit, munus ex manu dedit; qui autem verbum laudis impendit, munus ab ore protulit. Hypocrita itaque etsi exteriora dona, quæ terrenæ forsitan necessitati congruunt, accipere recusat, plus est quod sibi retribui appetit, cum vltra meritum laudari desiderans, munus ab ore quærit. [Et quia in ipso laudis appetitu, nimio cor ardore succenditur, dicatur recte: Et ignis deuorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.] Sin vero eorum tabernacula, corpora debemus accipere, in quibus illorum animæ habitant, ignis eorum tabernacula deuorat: quia qui hic in mente ardent igne auaritiæ, illic etiam in carne concremātur ignibus gehennæ. Et quia mens hypocritæ numquam vacat a malitiæ cogitatione, nam siue terrena quæque seu laudem appetat, hæc alijs inuidet, quæ sibi tribui anhelat: et tanto 28.

ceteros ostendere peruersos molitur, quanto videri sanctior omnibus appetit, vt eo quod A
alij despicabiles fiunt, ipse reuerentior semper appareat. Vnde fit, vt de opinione proximi ante humana iudicia, linguæ suæ laqueos prætendat, vt eorum, quibus placere appetit, solus æstimationem capiat. Vnde et sequitur: [Concepit dolorem, et peperit iniquitatem, et vterus eius præparat dolos.] Dolorem quippe concipit, cum peruersa cogitat. Iniquitatem parit, cum explere cœperit quod cogitauit. Inuidendo dolorem concipit, derogando iniquitatem parit. Grauis quippe est iniquitas, quando is, qui peruersus est, ostendere alios peruersos molitur, vt inde ipse, quasi sanctus appareat, quòd alios sanctos non esse docuerit. Sciendum vero, quòd in sacro eloquio, ventris vel vteri nomine
Prou. 20. d mens solet intelligi. Hinc est enim, quod per Salomonem dicitur: Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ inuestigat omnia secreta ventris. Lux enim gratiæ, quæ desuper venit, spiraculum homini præstat ad vitam. Quæ videlicet lux omnia secreta ventris B
inuestigare dicitur: quia occulta mentis penetrat, vt ea, quæ de seipsa latebant animam,
Hier. 4. c ante eius oculos flenda reducat. Hinc Hieremias ait: Ventrem meum, ventrem meum doleo. Qui vt ventrem suum, quid dixisset ostenderet, adiunxit: Sensus cordis mei turbati sunt. Vteri itaque nomine, recte mens accipitur: quia sicut proles in vtero concipitur, sic cogitatio in mente generatur: et sicut in ventre cibi, ita continentur in mente cogitationes. Vterus itaque hypocritæ præparat dolos, quia tanto semper maiorem malitiam contra proximos in mente concipit, quanto solus præ omnibus videri innocentior quærit. Hæc idcirco Eliphas protulit, quia beatum Iob tanto percussum verbere propter hypocrisim putauit. Sed eius verba etsi multis congruunt, ab ipso solo aliena sunt, pro quo solo dicebantur: quia sanctus vir nihil in suis actibus duplicitatis habuit, quem testis veritas de cordis simplicitate laudauit. C

LIBRI DVODECIMI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER DECIMVSTERTIVS. D

CAPVT PRIMVM.

ESSE hoc peruersorum proprium solet, quod sua mala per conuicium bonis ingerant, priusquam de eis ipsi veraciter accusentur: et dum metuunt increpari de his, quæ faciunt, aduersantes suis prauitatibus iustos hæc facere E
testantur. Sancti autem viri patienter audiunt etiam, quæ se numquam fecisse meminerunt; quamuis ea mala, quæ sibi ingeri conspiciunt, ab ipsis suis criminatoribus nouerint perpetrata: et cum eos prædicãdo corrigere non possunt, patiendo tolerãt, quatenus si fructum conuersionis eorũ consequi non valẽt, ex ipsis tamen præmium longanimitatis acquirant. Vnde et sancta Ecclesia Dauid Prophetæ vocibus,
Psal. 128. dicit: Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores: quia videlicet dum hæreticos vel quoslibet reprobos, quos corrigere non valet, tolerat, facta peccantium supra dorsum portat. Beatus itaque Iob videns Eliphas amicum suum multa contra se de hypocrisi conquerentem, qui ex consolationis verbo ad amaritudinem increpationis eruperat, et simulatus consolator apparebat, per patientiam suam typum seruat Ecclesiæ, quæ nouit talia audiendo tolerare, et cum eius sermo admittitur, ratiocinando destruere, et dicit:

A

CAPVT DECIMVMSEXTVM B. IOB.

Eſpondens autem Iob, dixit: Audiui frequenter talia. Conſolatores onerosi omnes vos eſtis. Numquid habebunt finem verba ventoſa, aut aliquid tibi moleſtum eſt, ſi loquaris? Poteram & ego ſimilia veſtri loqui. Atque vtinam eſſet anima veſtra pro anima mea. Conſolarer et ego vos ſermonibus, & mouerem caput meum ſuper vos. Roborarem
B vos ore meo, et mouerem labia mea, quaſi parcens vobis. Sed quid agam? Si locutus fuero, non quieſcet dolor meus: et ſi tacuero, non recedet a me. Nunc autem oppreſſit me dolor meus, & in nihilum redacti ſunt omnes artus mei. Rugæ meæ teſtimonium dicunt contra me, et ſuſcitatur falſiloquus aduerſus faciem meam, contradicens mihi. Collegit furorem ſuum in me, et comminans mihi, inſremuit contra me dentibus ſuis. Hoſtis meus terribilibus oculis me intuitus eſt. Aperuerunt ſuper me ora ſua, et exprobrantes percuſſerunt maxillam meam, ſatiati ſunt pœnis meis. Concluſit me Deus apud iniquum, et manibus impiorum me tradidit. Ego ille quondam opulen-
C tus, repente contritus ſum. Tenuit ceruicem meam, confregit me, et poſuit me ſibi quaſi in ſignum. Circumdedit me lanceis ſuis, conuulnerauit lumbos meos. Non pepercit, et effudit in terram viſcera mea. Concidit me vulnere ſuper vulnus, irruit in me quaſi gigas. Saccum conſui ſuper cutem meam, et operui cinere carnem meam. Facies mea intumuit a fletu, et palpebræ meæ caligauerunt. Hæc paſſus ſum abſque iniquitate manus meæ, cum haberem mundas ad Deum preces. Terra ne operias ſanguinem meum, neque inueniat in te locum latendi clamor meus. Ecce enim in cælo teſtis meus, & conſcius meus in excelſis. Verboſi amici mei. Ad Deum ſtillat oculus meus. Atque vtinam
D ſic iudicaretur vir cum Deo, quo modo iudicatur filius hominis cum collega ſuo. Ecce enim breues anni tranſeunt: & ſemitam, per quam non reuertar, ambulo.

Caput II.

Audiui frequenter talia.] Electi quippe frequenter aliena mala quaſi ſua audiũt, et ab his eis crimen impingitur, a quibus crimina impincta perpetrantur. Hac autem reſponſione beatus Iob illud Eccleſiæ tẽpus ſignificat, quo oppreſſa ab aduerſarijs, temporali eorum potentia quaſi deiecta creditur. Vnde ſequitur: [Conſolatores onerosi omnes vos eſtis.] Siue enim hæretici ſeu praui quilibet, cum laborare bonos in aduerſitate conſpiciunt, in eo, quòd illos conſolari appetunt, mala eis perſuadere conantur. Vnde non immerito bonorum mentibus oneroſa fit eorum conſo-
E latio, quia inter verba dulcedinis, virus propinare cupiunt erroris: et dum dictis lenibus dolores quaſi leuigant, peccati onus imponere feſtinant. Sed electi viri etiam cum temporali gloria priuantur, interni vigorem iudicij non amittunt. Nam ſciunt et foris aduerſa perferri, et tamen interius infracti, recta ſine pauore defendere. Vnde ſubiungitur: [Numquid habebunt finem verba ventoſa?] Ventoſa enim verba ſunt, quæ inflationi temporali potius quàm rectitudini ſeruiunt. Sæpe autem mali etiam bona dicunt, ſed quia bene non dicunt, ventoſa verba proferunt. Nam dicta eorum etſi quando ſana ſunt per ſententiam, inflata tamen ſunt per elationem. In hoc vero, quod dictum eſt: [Conſolatores onerosi omnes vos eſtis:] 2.
quid aliud beati Iob magiſterio docemur, niſi vt quiſque perpendere ſolicite ſciat, ne luctus tempore, verba increpationis inferat? Si enim ſunt quædam, quæ increpari iure debeãt, in afflictione poſtponenda ſunt, ne conſolator increpando dolorem augeat,

quem lenire proposuerat. Sequitur:[Aut aliquid tibi molestum est si loquaris?] Mali viri cum alijs sibi similibus conuiciosa verba proferunt, eo citius obmutescunt, quo de se talia mox audiunt, qualia suis auditoribus dicunt. Cum autem bonos viros per conuiciosa verba iaculantur, nil eis molestiæ ex conuicio nascitur: quia contra tacentes loquuntur, nec compelluntur audire quod sunt, quia iusti conuicia non reddunt, etiam dum coguntur audire quod non sunt. Bene ergo dicitur: Aut aliquid tibi molestum est, si loquaris? Ac si ei aperte diceretur. Eo plus loqueris, quo a me molestum aliquid de tua actione non audis. Vnde et subditur. A

Quòd pro qualitate personarum temperanda sit correctio doctorum. *Cap. III.*

POteram et ego similia vestri loqui.] Narrat iustus quid facere potuit, sed ne iustitiam deserat, quod facere potuit declinat. Sequitur. [Atque vtinam esset anima vestra pro anima mea, consolarer et ego vos sermonibus, et mouerem caput meum super vos. Roborarem vos ore meo, et mouerem labia mea, quasi parcens vobis.] Aliquando necesse est vt prauis mentibus quæ humana prædicatione corrigi nequeunt, diuina flagella optari benigne debeant. Quod cum magno fit amoris studio, videlicet non errantis pœna, sed correptio quæritur, et oratio potius quàm maledictio esse monstratur. In his autem verbis hoc beatus Iob monstratur intendere, vt amici, qui dolori illius per charitatem compati nesciebant, ab experimento discerent, alienæ afflictioni qualiter misereri debuissent, atque edomiti doloribus a sua passione traherent, consolationem alijs qualiter inferrent, et tunc salubrius intrinsecus viuerent, cum aliquid extrinsecus de infirmitate sentirent. Notandum quòd non ait: Vtinam esset anima mea pro anima vestra, sed Vtinam esset anima vestra, pro anima mea: quia profecto sibi malediceret, si se illis fieri similem optaret. Illis vero meliora voluit, quos sibi fieri similes quæsiuit. Consolamur vero prauos in flagello constitutos, cum de exteriore percussione interiorem in eis conualescere salutem inducamus. Caput etiam mouemus, cum mentem, quæ principale nostrum est, ad compassionem inflectimus. Eosq. inter flagella roboramus, cum doloris eorum vim verbis mitibus lenimus. Sunt namque nonnulli, qui dum interna nesciunt, de malis exterioribus desperabiliter affliguntur, de quibus per Psalmistam dicitur. In miserijs non subsistent. Ille etenim bene nouit in exterioribus miserijs subsistere, qui scit semper de spe interna gaudere. Quòd vero non ait parcens, sed quasi parcens vobis, nequaquam hoc negligenter prætereundum puto: quia sancta Ecclesia disciplinæ vigorem cum permixtione mansuetudinis seruans, aliquando malis et quasi parcens non parcit, aliquando vero, et quasi non parcens parcit. Quod melius ostendimus, si ipsa, quæ plerumqe accidunt, proferamus. Ponamus itaque ante oculos mentis, duos prauos intra sanctam Ecclesiam esse constitutos, quorum sit vnus potens et proteruus, alter mitis et subditus. Si qua miti et subdito culpa surripuerit, hanc protinus increpando prædicator insequitur et corripit, eumq. corripiendo a culpa liberat, atque ad viam rectitudinis reformat. Quid itaque huic nisi non parcens pepercit? quia dum correptionis verbum non distulit, citius hunc a culpa liberauit. Libere enim arguens non pepercit, sed in eo, quòd correxit, pepercit. At contra potens et proteruus, cum aliquid perpetrasse cognoscitur, tempus quæritur, vt de malo, quod fecit, increpetur. Nisi enim prædicator sustineat quando proferre congrue correptionem possit, auget in eo malum, quod insequitur. Sæpe enim contingit, vt talis sit, qui nulla increpationis verba suscipiat. Quid itaque in huius culpa prædicatori agendum est, nisi vt in sermone admonitionis, quem pro communi salute omnium auditorum facit, tales culpas ad medium deducat, quales eum perpetrasse considerat, qui et præsto est, et de se solo adhuc argui non potest, ne deterior fiat? Et cum generaliter contra culpam inuectio intenditur, correptionis verbum libenter ad mentem ducitur: quia potens prauus ignorat, quòd sibi hoc specialiter dicatur. Quid itaque isti prædicator suus nisi parcens minime pepercit? cui et specialiter correptionis verba non intulit, et tamen vulnus illius sub communi admonitione percussit. Vnde fit plerumque, vt eo vehementius perpetratam culpam lugeat, quo reatum suum, et cum se percussum sentiat, nesciri putat. Magna itaque prædicationis arte agendum est, vt qui ex aperta correptione deteriores fiunt, quodam temperamento corre-

Margin notes (in order): B (beside "Poteram… Sequitur"); C (beside "Notandum… anima"); 3. (beside "lescere salutem inducamus"); Psal. 139. (beside "dicitur. In miserijs"); D (beside "aliquando malis"); E (beside "correptionem possit"); 4. (beside "suum, et cum se percussum")

A correptionis ad salutem redeant. Vnde etiam Paulus dicit: Quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus, et quæ inhonesta sunt nostra, abumdantiorem honestatem habent, honesta autem nostra nullius egent. Sicut enim inhonesta membra in corpore, ita quidam sunt intra sanctam Ecclesiam potentes et proterui. Qui dum aperta inuectione feriri nequeunt, quasi honore tegminis velantur. Sed hæc de occultis potentium delictis loquimur. Nam quando et alijs cognoscentibus peccant, alijs etiam cognoscentibus increpandi sunt: ne si prędicator taceat, culpam approbasse videatur: atque hæc crescens, in exemplum veniat, quam pastoris lingua non secat. Sancta ergo Ecclesia, cum per prædicatores suos quædam facta malorum sub dispensatione inuectionis increpat, labia quasi parcens mouet: sed tamen parcendo non parcit, quia ab inuectione culpæ generali- 1. Cor. 12. c
B ter non tacet, quam specialiter tacet. Sequitur: [Sed quid agam? Si locutus fuero, non quiescet dolor meus, et si tacuero, non recedet a me.] Hoc personæ beati Iob qualiter congruat nullus ignorat. Sed si ad sanctæ Ecclesiæ typum trahatur, hæc et cum loquitur, dolor minime quiescit, quando locutione sua peruersos minime corrigi conspicit. Et cum tacet, dolor minime recedit: quia etsi aduersa conticuerit, hoc ipsum amplius quod tacet gemit: quia se tacente, peruersorum culpas excrescere conspicit. Sequitur:

Quanta aduersitatum tempore a falsis et fictis fratribus patiantur electi.
Caput IIII.

C NVnc autem oppressit me dolor meus, et in nihilum redacti sunt omnes artus mei.] Dolore suo sancta Ecclesia premitur, quando in malitia sua crescere peruersos intuetur. Et quia dum praui crescunt, etiam infirmi, qui in ea sunt, ad sequenda studia prauitatis irritantur, recte additur: [Et ad nihilum redacti sunt omnes artus mei.] Sicut enim per ossa fortes, sic per artus infirmi quique designari solent. Membra ergo Ecclesiæ ad nihilum rediguntur, quando ex imitatione prauorum in hoc mundo crescentium, infirmi quique deterius infirmantur. Videntes etenim felicitatem malorum, sæpe ab ipso fidei statu delabuntur, bona temporalia appetunt, et veluti in nihilum ridiguntur: quia dum manentem Dei essentiam deserunt, diligentes transitoria, quasi ad non esse tendunt. Bene autem dicitur: [Nunc autem oppressit me dolor meus:] quia videlicet tempus doloris Ecclesiæ modo est, et tempus gaudij postmodum sequetur. Sæpe vero contingit vt sancta Ecclesia non solum infi-
D deles atque extra positos aduersarios toleret, sed eorum quoque insidias atque aduersitatem vix ferat, quos intus habet. Vnde beati viri voce apte mox subditur: [Et rugæ meæ testimonium dicunt contra me.] Quid per rugas, nisi duplicitas designatur? Rugæ itaque sunt sanctæ Ecclesiæ omnes, qui in ea dupliciter viuunt, qui fidem vocibus clamant, operibus denegant. Hi nimirum pacis tempore, quia huius mundi potestatibus eandem fidem honori esse conspiciunt, fideles se esse mentiuntur. Sed cum sanctã Ecclesiam subdita aduersitatis procella turbauerit, illico ostendunt quid in perfida mente moliuntur. Has autem rugas in electis suis sancta Ecclesia non habet, quia videlicet nesciunt aliud de se foris ostendere, et intus aliud habere. Vnde recte egregius prædicator dicit: Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam. Maculam quippe et rugam non habet quæ et turpi- 5. Ephe. 5. f
E tudine operis, et duplicitate sermonis caret. Sed quia nunc intra sinum fidei multos etiam reprobos tenet, cum tempus persecutionis exarserit, ipsos hostes patitur, quos prędicationis verbis alere ante videbatur. Dicat itaque: Rugæ meæ testimonium dicunt contra me, id est, ipsi me insequendo increpant, qui nunc in meo corpore positi, duplicitatis suæ in se malitiam non emendant. Vnde bene adhuc subditur: [Et suscitatur falsiloquus aduersus faciem meam, contradicens mihi.] Etiam pacis suę tempore sancta Ecclesia falsiloquium patitur, dum sunt in ea multi, qui de æternitatis promissione diffidunt, et tamen se fideles esse mentiuntur. Qui dum prædicationi eius aperte contradicere non præsumunt, falsiloquium non contra faciem, sed quasi post dorsum patitur. Sed cum malitiæ tempus eruperit, is, qui nunc metuens derogat, ad contradicendum ante faciem venit: quia verbis veræ fidei apertis vocibus obsistit. Sciendum vero est, quia cum hæc a carnalibus patimur, non tam ipsi sunt,

qui in nostra morte sæuiunt, quàm malignus spiritus, qui eorum mentibus principa- A
Ephe. 6. b tur, sicut per Paulum dicitur: Non est nobis colluctatio aduersus carnem, et sanguinem, sed aduersus principes et potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum. Vnde cum hic quoque de falsiloquio loqueretur, apte mox ad describendum eius falsiloquij principem, verba conuertit, dicens.

Quòd sicut pauperes spiritu et simplices ad prædicandum Christus elegit, ita astutos et duplices Antichristus ad falsitatis prædicationem assumet. Cap. V.

COllegit furorem suum in me, et comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis: hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.] Quid aliud omnes iniqui quàm membra sunt diaboli? Ipse itaque per eos agit, quidquid in eorum cordi- B
6. bus vt agere debeant immittit. Habet autem etiam nunc diabolus contra sanctam Ecclesiam furorem, sed sparsus eius furor est: quia occultas tentationes per singulos mouet. Cum vero contra eam in aperta persecutione proruperit, furorem suum in eam colligit, quia in afflictione illius tota se intentione constringit. Membra autem eius hoc pacis tempore idcirco contra electos collectum furorem non habēt: quia malitiam suam minus se sentiunt posse implere, quàm volunt. Cum vero sibi suppetere licentiam prauitatis aspexerint, tanto hanc audacius feriunt, quanto et contra illam ex vnanimitate glomerantur. Recte itaque nunc dicitur: [Collegit furorem suum in me.] Cuius adhuc furor vt latius exponatur dicitur: [Et comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis.] De quo et subditur: [Hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.] Ille quippe antiquus hostis Ecclesiæ contra hanc dentibus fremit, C
eamq. terribilibus oculis intuetur, quia per alios crudelia exercet, et per alios quæ exerceat prouidet. Dentes namque huius hostis, sunt bonorum persecutores atque carnifices, qui eius membra laniant, dum electos illius suis persecutionibus affligunt. Oculi vero huius hostis sunt hi, qui contra eam prouident mala, quæ faciant, suisq. consilijs persecutorum eius crudelitates inflammant. Antiquus ergo eius aduersarius fremit contra eam dentibus suis, dum per crudeles reprobos in ea insequitur vitam bonorum. Intuetur hanc terribilibus oculis, quia prauorum consilijs non cessat mala exquirere, in quibus hanc semper deterius affligat. Nam sicut incarnata veritas in prædicatione sua pauperes idiotas et simplices elegit: sic econtrario damnatus ille homo, quem in fine mundi apostata angelus assumit, ad prædicandam falsitatē suam,
7. astutos ac duplices, atque huius mundi scientiam habentes electurus est. Vnde et D
Isaia. 18. a per Isaiam dicitur: Væ terræ cymbalo alarum, quæ est trans flumina Æthiopiæ, quæ mittit in mari legatos et in vasis papyri super aquas. Terra quippe, cui væ dicitur, ille principaliter homo damnatus est, qui alarum cymbalum vocatur: quia hi, qui per superbiam in altitudinem cogitationis euolant, eundem peruersum hominem prædicando sonant. Quæ scilicet terra recte trans flumina Æthiopiæ esse perhibetur. Æthiopia etenim nigrum populum mittit, et omnem hominem mundus iste, quia peccatorem profert, quasi nigrum Æthiopia populum parit. Sed terra, cui væ dicitur, trans flumina Æthiopiæ esse perhibetur: quia damnatus ille homo tanta immensitate iniquus est, vt omnium peccantium peccata transcendat. Qui mittit in mare legatos, quia prædicatores suos in sæculum spargit. De quibus recte subditur qualiter mittantur, dum dicitur: In vasis papyri super aquas. Ex papyro quippe charta est. E
Quid itaque per papyrum, nisi sæcularis scientia designatur? Vasa ergo papyri sunt corda doctorum sæcularium. In vasis igitur papyri super aquas legatos mittere, est prædicationem suam in sapientum carnalium sensibus ponere, et defluentes ad culpam populos vocare. Qui ergo illic per vasa papyri, ipsi hic, quia carnaliter vident, per oculos designantur. De quibus et adhuc subditur: [Aperuerunt super me ora sua exprobrantes.] Ora sua reprobi exprobrantes aperiunt, cū et erroris sui mala prædicare non metuunt, prædicamenta rectæ fidei irrident. De quibus sciendum est, quia illos præcipue in sancta Ecclesia persequuntur, quos multis conspiciunt esse profuturos, qui vitam carnalium verbo correptionis conterunt, eosq. in Ecclesiæ corpore spiritaliter vertunt. Vnde et subditur.

Quòd

A *Quòd Christi maxillam percutit, qui veritatis persequitur prædicatores, & doctrinæ Euangelicæ contradicit, & de varijs pressuris Ecclesiæ.* *Caput VI.*

PErcusserunt maxillam meam, satiati sunt pœnis meis.] Maxilla quippe Ecclesiæ, sancti prædicatores sunt, sicut sub Iudææ specie per Hieremiam dicitur: Plorans plorauit in nocte, & lacrymæ eius in maxillis eius: quia in aduersitate Ecclesię illi amplius plangunt, qui vitam carnaliũ constringere prædicando nouerũt. Per ipsos quippe sancta Ecclesia iniquos a vitijs conterit, et quasi glutiẽs in sua membra conuertit. Vnde ipsi quoque primo prædicatori velut maxillæ Ecclesiæ dicitur: Occide et mãduca. Hinc est etiam quòd Samson maxillam asini tenuit, et hostes peremit: quia Redemptor noster simplicitatem atque patientiam prædicantium, suæ manu virtutis tenens, a vitijs suis carnales interfecit. Et maxilla in terram proiecta postmodum aquas fudit, quia data morti prædicatorum corpora, magna populis monstrauere miracula. Maxillam ergo Ecclesiæ peruersi feriunt, cũ bonos prædicatores insequuntur. Et quia tunc reprobi grande se aliquid fecisse æstimant, cum vitam prædicatorum necãt, post percussionem maxillæ apte subiungitur: [Satiati sunt pœnis meis.] Illa quippe eos pœna satiat, quæ mentem Ecclesiæ præcipue castigat: Sequitur. [Conclusit me Deus apud iniquum, et manibus impiorum me tradidit.] Electorum populus apud iniquũ concluditur, cũ eius caro antiqui hostis persecutionibus temporaliter datur. Qui non spiritui, sed manibus impiorum traditur, quia quo hunc in mente capere nequeunt, eo contra carnem illius crudelius inardescunt. Sed sanctus Ecclesiæ populus cum aduersa perpeti grauitet cœperit, et infirmos suos conspexerit ad deteriora delabi, pacis suæ tempora ad mentem reuocat, quando fideles suos prædicationis suæ opulentia pascebat. Vnde apte subiungitur: [Ego ille quondam opulentus, repente contritus sum] In eo quòd se repente contritum asseruit, infirmorum mentem improuidam designauit. Qui dum mala, quæ ventura sunt, præuidere nesciũt, tanto eis grauiora fiunt, quanto ab eis inopinata tolerantur. Firmis autem mentibus repente aduersa non veniunt, quia priusquã veniant præuidentur. Quod tamẽ nunc quoque sancta Ecclesia in quibusdam retro labentibus patitur, qui post doctrinæ opulentiam, subitis aliquando vitijs conteruntur, vt sic in quibusdã malis corruant, ac si verbi pabulũ numquam habuissent. Sequitur: [Tenuit ceruicem meã, confregit me, et posuit sibi quasi in signũ.] Sicut in malis ceruix superbiã, sic in bonis libertatis erectionem signat. Vnde nonnũquam ipsa quoque superbia pro erectionis auctoritate ponitur, sicut per Prophetam Dominus sanctæ Ecclesiæ pollicens dicit: Ponam te in superbiam sæculorum. Et quia persecutionis tempore infirmi quidam vera, quæ sentiunt, prædicare libere non præsumunt, recte de hoc hoste dicitur: [Tenuit ceruicem meam, confregit me.] Fortasse autem hi ceruicis appellatione signati sunt, qui pacis eius tempore plusquam decet eriguntur, & sub occasione defendendæ rectitudinis, vitio deseruiunt elationis. Qui persecutionis tempore idcirco aduersa plus sentiunt, quia de prosperis extolluntur. De quibus bene dicitur: [Tenuit ceruicem meam, confregit me] Id est, elationem, quam in infirmis habui, districtione suæ percussionis inclinauit. [Et posuit me sibi quasi in signum.] Constat nimirum quia idcirco signum ponitur, vt sagittarum emissione feriatur. Fidelis itaque populus in signum hosti suo est positus: quia eum semper suis ictibus impetit, eumq. suis persecutionibus affligit. Qui enim in hac vita assidua mala toleraret, velut in signum positus, ictus excipit ferientis. Vnde et prædicator egregius cum persecutionum mala toleraret, atque sub persecutione aduersariorum gemeret, teneram discipulorum mentem de suis afflictionibus consolans ait: Ipsi enim scitis quòd in hoc positi sumus. Ac si eis aperte dicat: Quid in hoc tempore vulnera nostra miramini, qui si æterna gaudia quærimus, huc ad hoc venimus vt feriamur? Sequitur: [Circumdedit me lanceis suis, conuulnerauit lumbos meos, non pepercit, et effudit in terram viscera mea.] Hæc iuxta litteram beato Iob congruere posse videbantur, per hoc, quod dicitur: Circumdedit me lanceis suis, conuulnerauit lumbos meos, non pepercit: nisi subderetur quod de eo minime scriptum legitur: Effudit in terram viscera mea. Ex qua re necesse est, vt dum hæc iuxta litteram inuenire non possumus, ea, quæ in verbis eius secundum historiam sonant, iuxta spiritum inquiramus. Sancta Ecclesia lanceis ab hoste suo

Marginal notes: Thren. 1. a — Iudi. 15. d — B — C — D — Isa. 60. c — 9. — E — 2. Thess. 3. b

suo circũdatur, quando in mẽbris suis ab impugnatore callido tentationũ iaculis im- A
petitur. Bene autem circumdari lanceis dicimur, quia antiquus hostis tentationis suæ
vulnere ab omni parte nos impetit. Sæpe enim dum gula restringitur, vt libido subi-
gatur, inanis gloriæ aculeus mentem pulsat. Si autem corpus abstinentiæ afflictio-
ne non atteritur, contra mentem libidinis flamma se excitat. Sæpe dum seruare par-
simoniam nitimur, ad tenaciam labimur. Et sæpe dum possessa effuse tribuimus ad
auaritiã ducimur: quia rursum colligere quærimus quod tribuamus. Dum ergo anti-
qui hostis iacula vbique nos impetũt, recte nũc dicitur: [Circumdedit me lanceis suis.]
Et quia omne peccatum hostis quidem callidus suadet, si nos eius suasionibus con-
sentiendo perpetramus, apte subiungitur: [Conuulnerauit lumbos meos.] In lum-
1. Pet. 1. c bis quippe luxuria est. Vnde et is, qui cupiebat voluptatem libidinis a corde extingue-
re, prædicauit dicens: Succincti lumbos mentis vestræ. Cum ergo antiquus hostis fi- B
delem populum ad luxuriam pertrahit, hunc proculdubio in lumbis ferit. Vbi no-
tandum quoque est, quòd non ait: Vulnerauit, sed Conuulnerauit lumbos meos. Si-
cut enim loqui aliquando vnius est, colloqui vero duorum, vel fortasse multorum,
sic antiquus hostis, quia nos ad culpam sine nostra voluntate non rapit, nequaquam
lumbos nostros vulnerare, sed conuulnerare, dicitur: quia hoc, quod nobis ille male
suggerit, nos sequentes ex voluntate propria implemus, et quasi cum ipso nos pariter
vulneramus: quia ad perpetrandum malum ex libero simul arbitrio ducimur. Sequi-
10. tur: [Non pepercit.] Ac si dicat, non destitit. [Et effudit in terram viscera mea.] Quid
aliud sanctæ Ecclesiæ viscera debemus accipere, nisi eorum mentes, qui eius quædã
in se mysteria continent, qui ad intima sacramenta deseruiunt? Sed antiquus aduersa-
rius cum fideles quosdã, qui interioribus sacramentis deseruire videbantur, ad sæcula- C
ria negotia pertrahit, eius proculdubio viscera in terrã fundit: quia illos in rebus infi-
mis conculcat, qui prius in occultis ac spiritalibus actibus latebant, Sequitur: [Conci-
dit me vulnere super vulnus.] In infirmis suis sancta Ecclesia vulnere super vulnus
conciditur, quando peccatum peccato additur, vt culpa vehementius exaggeretur.
Quem enim auaritia pertrahit ad rapinam, rapina ducit ad fallaciã, vt perpetrata cul-
pa ex falsitate etiam defendatur, quid iste nisi super vulnus concisus est vulnere? Vn-
Osee. 4. a de bene quoque per Prophetam dicitur: Maledictum et mendacium, et homicidium,
et furtum, et adulterium inundauerunt, et sanguis sanguinẽ tetigit. Solet enim san-
guinis nomine signari peccatum. Vnde is, qui a peccatis liberari desiderat, per pœ-
Psal. 50. nitentiam clamat: Libera me de sanguinibus. Sanguis ergo sanguinem tangit, cum
culpa culpam cumulauerit. Et quia cum vulnus vulneri additur, vires contra nos an- D
tiqui hostis vehementius excrescunt, recte subiungitur: [Irruit in me quasi gigas.]
Facile quippe inimico resistitur, si non ei, vel in multis lapsibus, vel in vno diutius
consentiatur. Sin vero eius suasionibus anima subesse consueuerit, quando se ei cre-
brius subijcit, tanto eũ sibi intolerabiliorem facit, vt ei reluctari non valeat: quia nimi-
rum malignus aduersarius contra hanc ex praua consuetudine deuictam, quasi more
gigantis pugnat. Sed tamen plerumque sancta Ecclesia etiam post perpetratas culpas
mentes fidelium ad pœnitentiam reuocat, et peccata operis virtute spontaneæ affli-
ctionis mundat. Vnde bene subditur. [Saccum consui super cutem meam, et ope-
rui cinere carnẽ meã.] Quid in sacco et cinere nisi pœnitentia, quid in cute et carne nisi
peccatum carnis debet intelligi? Cum ergo quidam post lapsum carnis ad pœniten-
tiam redeunt, quasi saccus super cutẽ consuitur, et cinere caro operitur: quia culpa E
carnis per pœnitentiam tegitur, ne in districti iudicis examine ad vltionem videatur.
Infirma autem membra sua sancta Ecclesia cum a peccatis retrahit, atque ad pœni-
tentiæ remediũ ducit, hæc proculdubio fletibus adiuuat, vt ad recipiendam auctoris
sui gratiam conualescant, et per fortes plangit, quod non fecit quod in membris suis
debilibus quasi ipsa fecit. Vnde bene adhuc subditur:

Quòd prælati sanctæ Ecclesiæ subditorum peccata quasi propria plangunt, et dum viderint aliquos pœnitentes, aliquos in malis perseuerantes, iudicia diuina mirantur. Cap. VII.

11 FAcies mea intumuit fletu.] Facies quippe sanctæ Ecclesiæ sunt hi, qui in locis re-
gimінum positi, apparent primi, vt ex eorũ specie sit honor fidelis populi, etiam si
quid

A quid in corpore latet deforme. Qui nimirũ prælati plebibus plangunt culpas infirmantiũ,
seq. sic de alienis lapsibus, ac si de proprijs affligunt. Et sæpe dum quosdam vident ad ve
niam post culpas redire, quosdam in iniquitate persistere, occulta omnipotentis Dei iudi
cia mirantur, sed penetrare nequeunt. Obstupescunt enim quæ non intelligunt. Vnde et
apte subditur: [Et palpebræ meæ caligauerunt.] Palpebræ enim recte appellati sunt, qui
ad præuidenda pedum itinera vigilant. Sed quia occulta Dei iudicia, nec præpositi vigilã
tes intelligunt, palpebræ sanctæ Ecclesiæ caligant. Sed vt sæpe iam me dixisse memini,
beatus Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenens, modo voce corporis, modo autem voce capitis
vtitur: & dum membris eius loquitur, repente ad verba capitis leuatur. Vnde hic quo
que subiungitur:

B *Quòd sanguis Christi melius loquitur quàm Abel, quia sanguis Abel vltionem, sanguis vero Iesu veniam impetrat. Caput VIII.*

HÆc passus sum absque iniquitate manus meæ, cum haberem mundas ad Deum pre
ces.] Absque iniquitate enim manus suæ pertulit, qui peccatum non fecit, nec inuen 1. Pet. 2. d
tus est dolus in ore eius, et tamen dolorem crucis pro nostra redemptione tolerauit. Qui
solus præ omnibus mundas ad Deum preces habuit, quia et in ipso dolore passionis pro
persecutoribus orauit, dicens: Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Quid Luc. 23. e
enim dici, quid cogitari in prece mundius potest, quàm cum et illis misericordia interces
sionis tribuitur, a quibus toleratur dolor? Vnde factum est, vt Redemptoris nostri sangui
nem, quem persecutores sæuientes fuderant, postmodum credentes biberent, eumq. esse
Dei filium prædicarent. De quo videlicet sanguine apte subiungitur: [Terra, ne operias
C sanguinem meum, nec inueniat in te latendi locum clamor meus.] Peccanti homini di
ctum est: Terra es, et in terram ibis. Quæ scilicet terra Redemptoris nostri sanguinem nõ Gen. 3. g
abscondit: quia vnusquisque peccator redemptionis suæ pretium sumens, confitetur ac
laudat, & quibus valet proximis innotescit. Terra etiam sanguinem eius non operuit,
quia sancta Ecclesia redemptionis suæ mysterium in cunctis iam mundi partibus prædica
uit. Notandum quod subditur: [Neque inueniat in te latendi locum clamor meus.] Ipse 12.
enim sanguis redemptionis, qui sumitur, clamor nostri Redemptoris est. Vnde etiam Pau
lus dicit: Et sanguinis aspersionem melius loquentem quàm Abel. De sanguine Abel di Heb. 12. f
ctum fuerat: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Sed sanguis Iesu melius lo Gen. 4. b
quitur quàm Abel: quia sanguis Abel mortem fratricidæ fratris petijt, sanguis autem Do S. Amb. lib. 2.
mini vitam persecutoribus impetrauit. Vt ergo in nobis sacramentum dominicæ passio de Abel et
D nis non sit otiosum, debemus imitari quod sumimus, et prædicare ceteris quod venera Cain. cap. 9.
mur. Locum enim latendi clamor eius in nobis inuenit, si hoc quod mens credidit, lingua
tacet. Sed ne in nobis clamor eius lateat, restat vt vnusquisque iuxta modulum suum, viui
ficationis suæ mysterium proximis innotescat. Libet mentis oculos ad dominicæ passio
nis horam reducere, cum Iudæi persequentes sæuirent, discipuli timentes fugerent. Qui e
nim in carne mori videbatur, nequaquam Deus esse credebatur. Vnde hic apte subditur:

Quòd testis filij sit pater & conscius, quia in omni Trinitatis opere vnum consilium est, & vna voluntas. Caput IX.

ECce enim in cælo testis meus, & conscius meus in excelsis.] Cum enim filius labefa
ctaretur in terra, erat ei testis in cælo. Testis quippe filij pater est, de quo ipse in Euan
E gelio dicit: Et qui misit me pater, ipse testimonium perhibet de me. Qui recte etiam con Ioan. 5. f
scius dicitur: quia vna voluntate, vno consilio pater cum filio semper operatur. Cuius etiã
testis est, quia nemo nouit filium nisi pater. Tunc ergo in cælo testem, & conscium in ex Matth. 11. d
celsis habuit, quando hi, qui eum morientem in carne cernebant, diuinitatis eius potentiã
considerare nesciebant. Et cum ignorarent homines, in morte tamen mediatoris Dei &
hominum nouerat, qui cum ipso operabatur pater. Quod fortasse etiam ad vocem eius
corporis referri valet. Sancta namque Ecclesia idcirco aduersa vitæ præsentis tolerat, vt 13.
hanc superna gratia ad præmia æterna perducat. Carnis suæ mortem despicit, quia ad re
surrectionis gloriam intendit. Et transitoria sunt quæ patitur, perpetua quæ præstolatur.
De quibus nimirum bonis perpetuis dubietatem non habet: quia fidele iam testimonium
Redemptoris sui gloriam tenet. Carnis quippe eius resurrectionem mẽte conspicit, atque
ad spem fortiter conualescit: quia quod in suo videt iã factũ capite, sperat in eius quoque
corpore,

corpore, quod videlicet ipsa est, absque dubietate secuturum. Quam scilicet Ecclesiam A
Psalmista conspiciens in perpetua perfectione mãsuram, sub appellatione lunæ describit,
Psal. 88. dicens: Luna perfecta in æternum. Quem quia ad resurrectionis spem Dominica resurre-
ctio robotat, recte subiunxit: Et testis in cælo fidelis, quia vt de sua resurrectione non tre-
pidet, iam eum in cęlo, qui resurrexit a mortuis, testem habet. Fidelis itaque populus cum
aduersa patitur, cum duris tribulationibus fatigatur, ad spem sequentis gloriæ mentem
erigat, et de Redemptoris sui resurrectione confidens, dicat: [Ecce enim in cælo testis
meus, et conscius meus in excelsis.] Qui recte conscius dicitur, quia naturam nostram,
non solum creando nouit, sed etiam assumendo. Scire enim eius, est nostra suscepisse. Vn-
Psal. 102. de etiam per Psalmistam dicitur: Ipse enim scit figmentum nostrum. Quid enim mirum
si figmentum nostrum dicatur specialiter scire, dum constet nihil esse quod nesciat? Sed
figmentum nostrum scire eius est, hoc In seipso ex pietate suscepisse. Quæ tamen vox cum B
beato Iob congruere nobis etiam singulis potest. Omnis enim, qui ex eo, quod agit, huma
nas laudes appetit, testem in terra quęrit. Qui autem de actibus suis omnipotenti Deo pla
cere festinat, testem se iu cælo habere considerat. Et sæpe contingit, vt ipsa quoque in no-
bis bona opera ab incautis hominibus reprehendantur. Sed qui testem in cælo habet, re-
14. prehensiones hominum metuere non debet. Vnde adhuc subditur: [Verbosi amici mei: ad
Deum stillat oculus meus.] Quid enim per oculum, nisi cordis intentio designatur? sicut
Matth. 6.c scriptum est: Si fuerit oculus tuus simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Quia cum
bona intentione quid agitur, eius intentionis actio apud Deum minime fuscatur. Cum er
go verbosi amici sunt, id est, cum et ipsi derogant, qui in fide sociantur, ad Deum necesse
est vt oculus stillet, quatenus nostra intentio tota in amoris intimi compunctione defluat,
et tanto subtilius se ad interiora erigat, quanto per exteriora opprobria repulsa, intus re- C
dire cogitur, ne foras euanescat. Sequitur: [Atque vtinam sic iudicaretur vir cum Deo,
quo modo iudicatur filius hominis cum collega suo.] Peccatores quidem nos esse semper
agnoscimus, sed tamen sæpe in flagello positi, pro quo magis peccato flagellemur, igno-
ramus: & nosipsos subtili inquisitione discutimus, vt si quo modo possimus, causam per-
cussionis nostræ inuestigare valeamus. Quæ dum plerumque nos latet, fit nobis oneri cæ-
citas nostra, & de eo, quod patimur, plus dolemus. Quisquis verò cum collega suo ad iudi
cium accedit, et quod sentit dicit, et quidquid coutradicitur, agnoscit: et quo voluerit, pul
sat, et nouit vnde pulsatur. Qui enim diuina animaduersione percutitur, dum nouit qui-
dem quia vapulat, sed cur vapulet ignorat, quasi dicit ipse quod sentit, sed quid contra se
dicitur, nescit. quia ipse quidem ingemiscit in verbere, sed Deus aperte non declarat, pro
qua eum feriat vltione. Itaque nunc dicitur: [Atque vtinam sic iudicaretur vir cum Deo, D
quo modo iudicatur filius hominis cum collega suo.] Ac si aperte diceretur: Sicut in om-
ni quod dico, audior, sic omne, quod de me dicitur, audirem. Quod tamen in hac vita fieri
nullatenus potest: quia magna est interpositio oculis cordis nostri ad contemplandam
subtilitatem Dei, ipsa videlicet infirmitas nostra. Sed tunc ad purum intuebimur eum, a
quo nunc subtiliter intuemur, cum hac infirmitate deposita, ad contemplationis internæ
1.Cor.13.d gratiam venerimus, de qua Paulus dicit: Tunc cognoscam sicut & cognitus sum. Vnde
beatus Iob videns eandem cognitionem plenissime hic perfici nullatenus posse, de cæcita
te quidem vitæ præsentis gemit, sed tamen se de eius breuitate consolatur, dicens: [Ecce
enim breues anni transeunt, et semitam, per quam non reuertar, ambulo.] Omne, quod
transit, breue est, etiam si tardius terminari videatur. In mortis autem semita, per quã non
reuertimur, ambulamus: non quo ad vitam carnis minime resurgendo reducimur, sed ꝙ E
ad labores huius vitæ mortalis, vel ad conquirẽda laboribus præmia iterũ non venimus.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM BEATI IOB.

SPIRITVS meus attenuabitur, dies mei breuiabuntur, et solum
mihi superest sepulchrum. Non peccaui, et in amaritudinibus mo-
ratur oculus meus. Libera me, et pone me iuxta te, et cuiusvis ma-
nus pugnet contra me. Cor eorum longe fecisti a disciplina, pro-
pterea non exaltabuntur. Prædam pollicetur socijs, et oculi filio-
rum eius deficient. Posuit me quasi in prouerbium vulgi, et exemplum sum coram
eis:

A eis. Caligauit ad indignationem oculus meus, et membra mea quaſi in nihilum
redacta ſunt. Stupebant iuſti ſuper hoc, et innocens contra hypocritam ſuſcitabi-
tur. Et tenebit iuſtus viam ſuam, et mundis manibus addet fortitudinem. Igi-
tur omnes vos conuertimini et venite, et non inueniam in vobis vllum ſapientem.
Dies mei tranſierunt, cogitationes meæ diſſipatæ ſunt, torquentes cor meum. No-
ctem verterunt in diem, et rurſum poſt tenebras ſpero lucem. Si ſuſtinuero, infer-
nus domus mea eſt, et in tenebris ſtraui lectulum meum. Putredini dixi: Pater
meus, mater mea eſt, et ſoror mea vermibus. Vbi eſt ergo nunc præſtolatio mea, et
patientiam meam quis conſiderat? In profundiſſimum infernum deſcendent om
B nia mea. Putaſne ſaltem ibi erit requies mihi?

Quòd timore iudicij quanto finem ſuum magis propinquare cognoſcunt electi, eo ſemet-ipſos terribilius diſcutiunt. Caput X.

SPiritus meus attenuabitur] Attenuatur ſpiritus timore iudicij: quia electorum mentes 15.
quo amplius extremo iudicio propinquare ſe ſentiunt, eo ad diſcutiendas ſemetipſas
terribilius contremiſcunt, et ſi quas in ſe carnales vmquam cogitationes inueniunt, pœni
tentiæ ardore conſumunt: nec cogitationes ſuas dilatari carnali voluptate permittunt,
quia eo ſemetipſas dijudicantes ſubtilius feriunt, quo diſtrictum iudicem præſtolantur vi
cinum. Vnde fit vt propinquum ſibi ſemper exitum ſuſpicentur. Nam reproborum men-
tes idcirco multa nequiter agunt, quia hic ſe viuere diutius arbitrantur. Iuſtorum ergo at-
C tenuatur ſpiritus, ſed craſſeſcit iniquorum. Quo enim per elationem tument, eo attenua-
tionem ſpiritus non habent. Iuſti vero dum breuitatem ſuæ vitæ conſiderant, elationis et
immunditiæ culpas declinant. Vnde et ſubditur: [Dies mei breuiabuntur, et ſolum mihi
ſupereſt ſepulchrum. Qui enim conſiderat qualis erit in morte, ſemper fit timidus in ope
ratione, atque vnde in oculis ſuis iam quaſi non viuit, inde veraciter in oculis ſui Condito
ris viuit. Nil quod tranſeat appetit, cunctis præſentis vitæ deſiderijs contradicit, et pene
mortuum ſe conſiderat: quia moriturum minime ignorat. Perfecta enim vita eſt mortis
imitatio, quam dum iuſti ſolicite peragunt, culparum laqueos euadunt. Vnde ſcriptum
eſt: In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, et in æternum non peccabis. Vn- Eccli. 7.d
de et beatus Iob, quia dies ſuos conſiderat breuiari, & ſolum ſibi ſuper eſſe ſepulchtum pen
ſat, apte ſubiungit: [Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus.] Ac ſi aper
D te dicat: Culpam non feci, et flagella ſuſcepi. Sed hac in re animum mouet, quia in mul-
tis ſe huius hiſtoriæ locis peccaſſe confitetur, qua ratione peccaſſe ſe nunc abneget? Sed ad
hæc ratio celeriter occurrit, quia nec tantum peccauit, vt flagella mereretur, nec tamen
eſſe ſine peccato potuit. Nam quia non pro corrigenda culpa, ſed pro gratia augenda
percuſſus eſt, iudex ipſe teſtatur, qui laudat et ferit. Et rurſum quia ſine peccato non fue-
rit, nec ipſe negat, qui a iudice laudatur, atque ideo laudatur, quia non negat. Sed credo
quòd melius hæc verba diſcutimus, ſi dicta ex voce capitis ſentiamus. Redemptor ete- 16.
nim noſter ad ereptionem noſtram veniens, et non peccauit, et amaritudinem pertulit:
quia pœnam culpæ noſtræ ſine culpa ſua ſuſcepit, de cuius voce ſubditur: [Libera me, et
pone me iuxta te, et cuiusvis manus pugnet contra me.] Ipſe etenim non peccauit in co-
gitatione, vel opere: ipſe in amaritudine moratus eſt per paſſionem: ipſe liberatus eſt per
E reſurrectionem: ipſe iuxta patrem poſitus eſt per Aſceſsionem: quia profectus in cælum ſe-
det ad dexteram Dei. Et quia poſt Aſcenſionis eius gloriam Iudæa in diſcipulorum eius
perſecutione commota eſt, recte nunc dicitur: [Et cuiusvis manus pugnet contra me.]
Tunc quippe in membris illius furor perſequentium ſæuit, cum contra fidelium vitam
flamma crudelitatis exarſit. Sed quo irent iniqui, aut quid agerent, dum is, quem perſe-
quebantur in terra, iam ſedebat in cælo? De quibus adhuc ſubditur.

Quòd reproborum corpus ſub diſciplina ſit, mens vero procul. Caput XI.

COr eorum longe feciſti a diſciplina.] Si enim diſciplinæ cuſtodiam noſſent, et nequa-
quam Redemptoris noſtri præcepta cõtemnerent, ipſa eos carnis ſuæ mortalitas ad
amorem vitæ immortalis excitaſſet. Hoc ipſum namque in hac vita corruptioni nos eſ-
ſe ſubiectos, iam de flagello diſciplinæ eſt. Æſtu enim et frigore, fame ſitiq. turbari, mor-
bis

bis affici, quandoque etiam extingui, quid sunt hæc aliud quàm flagella peccati? A
Sed sunt nonnulli, qui & flagella tolerant, et tamen mentem ad flagellantis metum minime reformant. Vnde recte nunc dicitur: [Cor eorum longe fecisti a disciplina.] Quia etsi corpus sub disciplina est, cor sub disciplina non est: dum et flagellatur quisque, et tamen ad humilitatem mentis non reducitur. Neque ita hoc dicitur, ac si omnipotens et misericors Deus longe cor hominis a disciplina faciat, sed quòd sponte delapsum, ibi remanere vbi cecidit iudicando permittat: sicut ei in oratione
Mat. 6. b quoque dicimus: Et ne nos inducas in tentationem, id est, induci minime permittas. Sequitur. [Propterea non exaltabuntur.] Cor enim si sub disciplina esset, superiora appeteret, adipiscendis bonis transeuntibus non inhiaret. Quorum igitur cor sub disciplina non est, recte de illis dicitur: [Propterea non exaltabuntur:] quia dum in infirmis voluptatibus dimissi, terrena bona semper desiderant, cor ad superna gaudia numquam leuant. Exaltarentur quippe, si mentem ad spem patriæ cælestis erigerent. Sed qui per disciplinam custodire vitam minime student, sed ex desiderio in imis iacent, et quod est grauius, iacendo se erigunt, quia de rebus transitorijs extolluntur, extolli possunt, sed exaltari nequeunt, et inde profundius in imo sunt, vnde se apud se altiores fiunt. Cor itaque, quod sine disciplina est, exaltari non valet, quia humana mens sicut male eleuata in infimis premitur, sic bene pressa in sublimibus leuatur. Sequitur: B

Quòd socij diaboli sint apostatæ angeli, qui cum eo corruerunt: filij vero, qui per delectationem ab eo gignuntur. Cap. XII.

C

PRædam pollicetur socijs, et oculi filiorum eius deficient.] Postquam de multitudine iniquorum, id est, de antiqui hostis corpore, beatus Iob sententiam protulit, mox ad ipsum eorum principem, id est, caput omnium perditorum, senten-
17. tiam vertit, atque a plurali numero ad singularem redit. Ita quippe vnum corpus sunt diabolus, et omnes iniqui, vt plerumque nomine capitis censeatur corpus, et nomine corporis appelletur caput. Nam capitis nomine censetur corpus, cum de
Ioan. 6. g peruerso homine dicitur: Ex vobis vnus diabolus est. Et rursum nomine corporis ap-
Mat. 13. d pellatur caput, cum de ipso apostata angelo dicitur: Inimicus homo hoc fecit. Iste igitur princeps omnium peruersorũ alios socios habet atque alios filios. Qui namque sunt eius socij, nisi illi apostatæ angeli, qui cum eo de cælestis patriæ sede ceciderunt? Vel quos alios filios habet nisi peuersos homines, qui de eius praua persuasione in malitiæ operatione generantur? Vnde etiam veritatis voce infidelibus dicitur: Vos ex pa- D
Ioan. 8. f tre diabolo estis. Peruersus itaque iste auctor erroris prædã socijs pollicetur, quia malignis spiritibus prauorũ promittit animas in eorum fine rapiendas. [Et oculi filiorũ eius deficient.] Quia dum intentiones hominum ad sola terrena speranda excitat, hoc illos amare facit, quod diu tenere non possunt. Neque enim valet amoris praui intentio permanere, quando et hoc, quod amat, ipsumq. qui amat, constat sub celeritate deficere. Possunt quoque et per socios fortasse intelligi crudelissimi quique et omni malitia iam repleti: per filios vero hi, qui adhuc deceptorijs promissionibus illusi, augendæ prauitati nutriuntur: vt illos iam velut ex merito malitiæ diabolus quasi socios habeat, qui iam non habent in perditione quo crescant: istos autem quasi filios, quos promissionibus lactat, vt ad peiora proficiant. Sed oculi filiorum eius deficient, quia prauorum intentiones cadunt: cum omne, quod hic appetunt, deserunt; et illic, quod doleant, sine fine patiuntur. Sequitur: [Posuit me quasi in prouerbium vulgi; et exemplum sum coram eis.] Hæc beatus Iob dicat ex se, dicat ex vocibus omnium electorum. Omnis quippe, qui flagello percutitur, quasi in prouerbium ponitur vulgi: quia stultus quisque dum cuiquam maledicere appetit, ex illius similitudine maledictionem sumit, quem percussum temporaliter videt, eamq. pœnam suo optat aduersario, quam euenisse conspicit iusto. Sicq. fit vt non recte sapientibus, in exemplum deducatur rectus, dum et pœna iusti esse damnatio creditur, et quæ illi maneat gloria, nulla spe fidei præuidetur. Sequitur; E

A *Quòd iuſti, cum vident ſanctorum innocentiam a peccatoribus opprimi, iudicia Dei mirantur, ad quorum ſecreta non penetrant. Caput XIII.*

CAligauit ad indignationem oculus meus, & membra mea quaſi in nihilum redacta ſunt.] Ad indignationem oculus caligat, quando ipſi quoque qui in dominico corpore,id eſt,in Eccleſia lumen veritatis habent, dum ſe diutius a prauis deſpici ac dedignari conſpiciunt, de occulti iudicij admiratione turbantur, et ſecretum Dei penetrare nequeunt,cur præualere peruerſi contra bonorum innocentiam permittuntur. Quis etenim non obſtupeſcat, cum Herodias apud temulentum regem ſaltatu filiæ obtinet, vt caput amici ſponſi,prophetæ & pluſquam prophetæ,ante ora conuiuantium in diſco deferatur? Sed cum iuſti ad indignationem caligant, infirmi plerumque vſque ad infidelitatem corruunt. Vnde ſubditur: [Et membra mea quaſi in nihilum ſunt redacta.] Membrorum quippe nomine,teneritudo exprimitur infirmorum,qui dum peruerſos proſpiciunt florere,iuſtosq.cruciari,ad hoc nonnunquam perueniunt, vt ſe bona vel inchoaſſe pœniteant, atque ita ad agenda mala citius recedunt, ac ſi eorum vitæ nocuerit bonum,quod inchoauerunt. Hoc autem, quod ait: Caligauit ad indignationem oculus meus, verbis planioribus aperit adiungens. 18. Mar.6. d B

Quòd contra hypocritas ſancti ſuſcitantur, cum eorum gloriam honoremq. contemnunt, & ad ſola bona cæleſtia mentem erigunt, quæ ſibi cum malis communia eſſe non poſſunt. Caput XIIII.

C STupebunt iuſti ſuper hoc,et innocens contra hypocritam ſuſcitabitur.] Hoc loco innocens necdum perfectus iuſtus accipitur, qui bona adhuc inchoans, etſi nocere alijs non nouit,perfecta tamen ipſe agere nequaquam valet. Et quia corda paruulorum, dum peruerſos florere in præſenti vita conſpiciunt,inuidiæ facibus ſuccenduntur: tanto enim quiſque plus inuidet alijs bona præſentia,quanto ea ipſe minus contempſerit. Nam quod haberi ab omnibus non valet ſimul totum,huic deſit quod alter habuerit. Succenditur verò contra hypocritam innocens, dum gloriæ ſimulatoris inuidet etiam qui nulli nocere ſolet. Sin vero in loco innocens quilibet in bono perfectus accipitur, contra hypocritam innocens ſuſcitatur, quando hunc et florere conſpicit, & tamen cum ſuo eum flore contemnit: & prædicando quæ recta ſunt, tanto eum deſpiciendum ceteris eſſe denunciat, quanto eum conſpicit illa anxie quærere,quæ cum eo diu non valeant permanere. In quo adhuc ſenſu ſubiungitur: [Et tenebit iuſtus viam ſuam,& mundis manibus addet fortitu- 19.
D dinem.] Conſiderato quippe hypocrita, iuſtus viam ſuam tenet: quia dum illum ex peruerſa voluntate obtinere ea, quæ mundi ſunt,intuetur, ipſe ad amorem cæleſtium robuſtius ſtringitur: ſciens quia bonis deſiderijs præmia æterna non deerunt, dum et prauis et duplicibus cordibus bona temporalia non negantur. Qua ex re mundis quoque manibus addit fortitudinem: quia conſpiciens peruerſos obtinere terrenam gloriam,bona ſua opera prouehit ad perfectionem, et tanto altius temporalia deſpicit, quanto hæc abundare etiam malis cernit. Quam enim ſint deſpicienda conſiderat,quæ Deus omnipotens etiam peruerſis præſtat. Si enim principaliter magna eſſent, nequaquam hæc Conditor aduerſarijs ſuis tribueret. Vnde et indignum ſibi eſſe perpendit, vt illa bona appetat,quæ abundare conſpicit et malis, ſed ad percipienda cæleſtia mentem ſuam dirigit, quæ ſibi cum reprobis communia eſſe non poſſunt. Igitur poſtquam exteriores profectus malorum, bo-
E norum vero interiores intulit,exhortationis verba protulit dicens: [Igitur vos omnes conuertimini,et venite.] Quæ videlicet exhortationis verba proprie ad electos format, quos ad æternitatem vocat. Qui duobus modis inuitantur,ſcilicet,vt conuertantur,et veniãt: conuertantur nimirum fide,veniant opere. Vel certe conuertantur deſerendo mala,et veniant bona faciendo,ſicut ſcriptum eſt: Declina a malo,et fac bonum. Mirandum vero quod ſubditur: [Et non inueniam in vobis vllum ſapientem.] Quid eſt quòd eos ad ſapientiam vocat,et tamen optat ne illos ſapientes inueniat, niſi quòd ad veram ſapiẽtiam venire non poſſunt, qui falſæ ſuæ ſapientiæ fiducia decipiuntur? de quibus ſcriptum eſt: Væ qui ſapientes eſtis in oculis veſtris,et coram vobiſmetipſis prudẽtes. Et quibus rurſum dicitur: Nolite prudentes eſſe apud voſmetipſos. Vnde idem prædicator egregius hos, quos carnaliter ſapientes inuenerat, vt ſapientiam veram perciperent, prius fieri ſtultos quærebat,dicens: Siquis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc ſæculo,ſtultus fiat, vt ſit ſapiens. Pſalm.36. Eſaia.5.e Roma.12.d

1.Cor.3.d Matth.11.& Luc.10.d piens. Et per semetipsam veritas dicit: Confiteor tibi pater Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et reuelasti ea paruulis. Quia ergo hi, qui apud semetipsos sapientes sunt, ad veram sapientiam peruenire non possunt, recte beatus Iob conuersionem auditorum desiderans, exoptat ne in eis vllum sapientem inueniat. Ac si eis aperte dicat: Stulti esse apud vosmetipsos discite, vt in Deo vere sapientes esse valeatis. Sequitur: A

Quòd cogitationes sanctorum, siue in lucris animarum, siue in dispensatione rerum temporalium torqueant corda eorum, quia alternantibus prosperitatibus, & in nocte timent, ne ruant, & in die suspecti sunt, ne præsumant. Caput XV.

20. Dies mei transierunt, cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum.] Sancta electorum Ecclesia per diurna et nocturna tempora conspicit vitæ suæ spatia trãsire, quia noctem in aduersitatibus, diem vero in prosperitatibus habere consueuit. Quasi enim lux ei oritur ex tranquillitate pacis, et nox ex dolore persecutionis. Sed cũ post quietis otia ad excrescentis contra se persecutionis laborem redit, dies suos transire testatur. In quibus tamen diebus solet tanto grauioribus curis premi, quanto a se de ipsa tranquillitate pacis subtiliores a iudice rationes cogitat exquiri. In tranquillitate enim pacis modo animarum lucra cogitat, modo terrenarum rerum dispensationes curat. Quæ videlicet terrenorum actuum dispensationes tanto bonis mentibus grauiores sunt, quanto earum intuitu, ab intuendis cælestibus, vel ad modicum auelluntur. Vnde bene beatus Iob siue sua, siue voce vniuersalis Ecclesiæ, postquam dies suos transisse testatur, illico subiunxit: [Cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum.] Quia dum bonis mentibus temporalis felicitas transit, etiam cura eis terrenæ dispensationis subtrahitur, quæ eas in cogitationibus torquere videbatur. Dum enim erectæ semper esse ad percipienda cælestia appetunt, eo ipso quo aliquando ex dispensatione terrena ad ima cogitanda descendunt, torqueri se sentiunt. Vnde fit vt ipsa quoque aduersitas persecutionis vertatur in magnam exultationem lætitiæ propter adeptam quietem cordis. Vnde et apte subditur: [Noctem verterunt in diem.] Dissipatæ etenim cogitationes noctem in diem vertunt, quia nonnunquam iustis amplius placet ex aduersitate mala perpeti, quàm ex prosperitate terrenæ dispensationis cura fatigari. Sed quia nouerunt cautius, et aduersa transire, et prospera rursus illucescere, apte subiungitur: [Et rursum, post tenebras spero lucem.] Lux enim post tenebras speratur: quia vel post noctem vitæ præsentis æternum lumen percipitur, vel ita hic aduersitas atque prosperitas alternant, vt sibi succedere vicissim non desinant. Vnde fit vt in luce nox in suspitione sit, et in nocte lux in præsumptione, sicut scriptum est: In die bonorum ne immemor sis malorum, et in die malorum ne immemor sis bonorum. Sed ecce quia auctoris nostri gratia redempti sumus, hoc iam cælestis muneris habemus, vt cum a carnis nostræ inhabitatione subtrahimur, mox ad cælestia præmia ducamur: quia dum conditor ac Redemptor noster claustra inferni penetrans, electorum exinde animas eduxit, nos illo ire non patitur, vnde iam alios descendendo liberauit. Hi vero, qui ante eius aduentum in hunc mundum venerunt, quantamlibet iustitiæ virtutem haberent, ex corporibus educti in sinu cælestis patriæ statim recipi nullo modo poterant: quia necdum ille venerat, qui inferni claustra sua descensione solueret, et iustorum animas in perpetua iam sede collocaret. Vnde beatus Iob et afflictionem sentiens, et adhuc differri retributionem iustorum sciens, apte subiungit. B C D

Eccli.11.e

Quòd sancti licet ad infernum post mortem ab Adam vsque ad Christum descenderint, ibi tamen quasi in lectulo quiescebant, solas tenebras pro pæna habentes, & hoc eis summum tormentum erat, quòd expectatum Saluatorem nondum videbant. Caput XVI. E

21. Si sustinuero, infernus domus mea est, et in tenebris straui lectulum meum.] Priores etenim sancti et sustinere aduersa poterant, et tamen e corporibus educti, adhuc ab inferni locis liberari non poterant: quia necdum venerat, qui illuc sine culpa descenderet, vt eos, qui ibi tenebantur ex culpa, liberaret. Tunc vero homo suum lectulum in tenebris strauit, quando lucem iustitiæ persuasori callido consentiendo deseruit. Et quia in ipsis quoque inferni locis iustorum animæ sine tormento tenebantur, vt et pro originali culpa adhuc illuc descenderent, et tamen ex proprijs actibus supplicium non haberent, quasi

A quasi in tenebris lectulum strauisse, est in inferno sibi requiem præparasse. Graue etenim tædium electis fuit, post solutionem carnis, adhuc speciem non videre Creatoris. Quod tædium non immerito beatus Iob tenebras vocat. Sed quia hoc ex pœna infirmitatis venit, recte eandem mox infirmitatem subdit, dicens:

Quòd natura corrupta, et praua consuetudo vermes concupiscentiarum in nobis generant, et ex putredine huius carnis huiusmodi soboles oriatur. Caput XVII.

Putredini dixi: Pater meus es, mater mea, et soror mea vermibus.] Quid est hoc quòd dixit putredini: Pater meus es, nisi quòd omnis homo ab origine iam vitiata descendit? Vnde et additur: Mater mea et soror mea vermibus: quia videlicet et ab ipsa putredine, et cum ipsa in hunc mundum venimus. Quantum enim ad materiam corru-
B ptibilis carnis, mater nostra ac soror vermes sunt, quia et de putredine processimus, et cum putredine venimus, quam portamus. Quod si intelligi spiritaliter potest, et mater natura, et consuetudo non immerito soror vocatur, quia ab illa cum ista sumus. Quæ videlicet mater et soror vermes sunt, quia ex natura corruptibili, et consuetudine peruersa cogimur, vt quasi quibusdam vermibus, sic inquietis cogitationibus in mente fatigemur. Carnis enim natura vitiata, et consuetudo peruersa, quia innumeras curas in corde infirmitatis nostræ generant, bene mater et soror vermes vocantur. Mordent enim animum curæ, dum inquietant. Non enim cessant iusti viri, vel solicite cogitare et pertractare quid agant, vel prouide inspicere quo post præsentem vitam ducendi sunt. Quia ergo tunc electi ante aduentum Domini, et in labore vitæ præsentis se esse cernebant, et tamen post præsentem vitam necdum cælestia bona percipere, multis cogitationibus
C verebantur. Expectabant enim gratiam Redemptoris sui, nec tamen ad eam poterant in carne viuendo peruenire. Vnde et apte subditur: [Vbi est ergo nunc præstolatio mea?] Quæ esse potuit præstolatio iustorum, nisi iustus et iustificans Deus? qui ad pœnas humani generis sponte descenderet, et captiuos mortis, iustitiæ suæ virtute liberaret? Huius enim præsentiam minime cessabant intenta cogitatione præstolari, quam quandoque esse venturam nouerant, sed venire citius quærebant. Vnde non ait: Vbi est ergo præstolatio mea? sed ait: Vbi est ergo nunc præstolatio mea? Dum enim addit, nunc, ostendit quia quod quandoque venturum erat, venire citius desiderabat. Sequitur: [Et patientiam meam quis considerat?] Expressit desiderium, quo festinat in carne positus redimi, et ab inferis ad superna reuocari. Et quidem paucorum hominum ista fuit perpendere, vt scirent de præsentis vitæ laboribus, vel de subsequenti post mortem dilatione cogita- 22.
D re. Quod vtrumque iusti ante aduentum Redemptoris nostri se perpeti dolebant. Vnde et recte dicitur: [Et patientiam meam quis consideret?] Equidem non deest qui patientiam consideret, sed cum citius non exaudit, quasi minus considerare Deus dicitur. Ipsa enim humani generis, quæ venit in mundi fine, redemptio, ab his, qui a mundi initio præcesserunt, tarda credebatur: quia longo temporis spatio a cælestium remuneratione disiuncti sunt, veritate attestante, quæ ait: Multi prophetæ et reges voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt. Itaque quod nunc dicitur: Patientiam meam quis considerat? ardentis desiderij vota panduntur. Neque enim, vt prædiximus, iustorum patientiam non considerat Deus: sed quasi non considerare dicitur, ad votum desiderij minus citius apparere, et in prolixiora tempora dispensationis suæ gratiam differre. Dicat ergo [Patientiam meam quis considerat?] quia quod disponenti breue est, Luc.10.d
E longum est amanti. Vnde adhuc dilationis suæ damna considerans, hoc quod iam prædixerat, repetit: et descensurus ad ima, vocem doloris ingeminat, dicens: [In profundissimum infernum descendent omnia mea.] Cum constet quòd apud inferos iusti non in locis pœnalibus, sed in superiori quietis sinu tenerentur, magna nobis oboritur quæstio, quid nam sit, quòd beatus Iob asserit, dicens: [In profundissimum infernum descendent omnia mea.] Qui si ante aduentum mediatoris Dei et hominum in infernum descensurus erat, liquet tamen quia in profundissimum infernum descensurus non erat. An ipsa superiora loca inferi, profundissimum infernum vocat? Quia videlicet quantum ad sublimitatem cæli, iam huius aeris spatium non immerito dici infernus potest. Vnde cum apostatæ angeli a cælestibus sedibus in hoc caliginoso aere sint demersi, Petrus apostolus dicit: Angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos, in tartarum tradidit in iudicio cruciandos reseruari. Si itaque quantum ad celsitudinem cæli, 2.Petr.2.a

aer iste caliginosus infernus est, quantum ad eiusdem aeris altitudinem, terra, quæ inferius iacet, et infernus intelligi, et profundus potest: quantum vero ad eiusdem terræ altitudinem, et illa loca inferi, quæ superiora sunt alijs receptaculis inferni, hoc loco non incongrue inferni profundissimi appellatione signantur: quia quòd aer ad cælum, terra ad aerem, hoc ille est superior infernorum sinus ad terram. Sed mirum valde est quod A

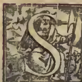
23. adiungit: [Descendent omnia mea.] Cum enim sola anima descensura esset ad inferni loca, quid est quòd sanctus vir illuc perhibet omnia sua descendere, nisi quòd ibi se esse totum vidit, vbi pondus suæ remunerationis intelligit? Quia hoc, quod ex se insensibile in terra deserit, quousque ad incorruptionem resurrectionis redeat, se esse non sentit. Omnia itaque sua in infernum profundissimum descensura perhibet, quo solam suam animam descensuram videt: quia ibi totus est, vbi sentire posset quod reciperet. Vel certe in infernum omnia eius descendunt: quia laborum omnium retributio, adhuc in sola inferni quiete recipi præstolabatur. Et quasi illuc descendit omne, quod egit: quia ibi quietem retributionis suæ ex omnibus inuenit. Vnde etiam ipsa quies præstolata subiungitur, cum illico subinfertur: [Putasne saltem ibi erit requies mihi?] In quibus nimirum verbis et innotescit quod desiderat, et tamen esse se adhuc de suscipienda requie dubium, designat: ne cuius sancta opera tot flagella secuta sunt, occulto iudicio superni iudicis, post flagella temporalia etiam mansura tormenta sequerentur. Qua in re cum magno nobis timore pensandum est, quis nostrum iam de requie æterna securus sit, si de ea adhuc, et ille trepidat, cuius virtutis præconia, et ipse iudex, qui percutit, clamat. Si enim iustus vix saluabitur, impius et peccator vbi parebunt? Beatus etenim Iob, ad requiem se post flagella peruenturum nouerat: sed vt nostra timore corda concuteret, ipse visus est de æternæ quietis retributione dubitare, cum dicit, [Putasne?] vt nos videlicet perpendamus quanta debemus formidine venturum iudicium semper expauescere, quando et ille, qui a iudice laudatus est, adhuc de retributione iudicij, in suis vocibus securus non est. B C

LIBRI DECIMITERTII MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS D
IN BEATVM IOB
LIBER DECIMVSQVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

SVPERIORI huius operis parte tractauimus, quòd omnipotens Deus vt mentes corrigeret sub lege positorum, beati Iob vitam ad testimonium adduxit, qui legem non nouit, et tamen tenuit: qui præcepta vitæ quæ scripto non acceperat, custodiuit. Huius prius actio, Deo attestante, laudatur, et probari postmodum, diabolo insidiante, permittitur: vt per tentamenta tribulationis ostenderet, quantum prius in tranquillitate profecisset. Huius vitam inimicus generis humani more suo improbus, et laudari, Deo attestante, cognouit, et tamen ad tentandum expetijt. Quem cum tot damnis rerum, tot orbitatibus percussum sternere nequiuisset, vxorem ei in stimulum malæ suasionis excitauit: vt saltem per familiaria verba corrumperet, quem per tot sternere nunciorum tormenta minime valeret. Sed cum adiutorio feminæ, quod contra Adam prius E

A prius in paradiso obtinuit, contra hunc secundum in sterquilinio positum, roborari non potuit, ad alia se tentandi argumenta conuertit: vt amicos eius quasi consolantes adduceret, et tamen eorum mentes in asperitatem increpationis excitaret, quatenus eum, cuius patientiam flagella non vicerant inter flagella saltem aspera verba superarent. Sed inimicus callide insidians, fraudem, quam contra sanctum virum parauerat, pertulit: quia sancto viro quot occasiones perditionis intulit, tot causas victoriæ ministrauit. Contra tormenta quippe patientiam, contra verba sapientiam tenuit: quia et dolores verberum æquanimiter sustinuit, et stultitiam male suadentium sapienter frenauit. Sed quia in ipsis passionibus, doctisq. locutionibus sanctæ Ecclesiæ typum tenet, amicis eius, vt sæpe iam diximus, quædam recta, & quædam stulta loquentibus, non immerito hæretici figurantur: qui pro eo quòd sancto viro amici sunt, multa de reprobis recta dicunt: sed
B pro eo quod speciem hæreticorum tenent, plerumque in oris sui excessu dilabuntur, et verborum suorum iaculis sancti viri pectus feriunt, sed cōtra mentem inexpugnabilem ipsa sua percussione fatigātur. Nos igitur subtili debemus discretione distinguere, et quid sit in eorū verbis quod vere de reprobis sentiūt, et quid quod contra beatum Iob fatuū sonant.

CAPVT DECIMVMOCTAVVM BEATI IOB.

RESpondens autem Baldath Suites, dixit: Vsque ad quem finem verba iactabis? Intellige prius: & sic loquamur. Quare reputati sumus vt
C iumenta, & sorduimus coram te? Quid perdis animam tuam in furore tuo? Nunquid propter te derelinquetur terra, & transferentur rupes de loco suo? Nonne lux impij extinguetur, nec splendebit flāma ignis eius? Lux obtenebrescit in tabernaculo illius, & lucerna, quę super eum est, extinguetur. Artabuntur gressus virtutis eius, & præcipitabit eum consilium suum. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Tenebitur planta illius laqueo, & exardescet contra eum sitis. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius super semitam. Vndique terrebunt eum formidines, & inuoluent pedes eius. Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius. Deuoret pulchritudinem cutis eius, & consumat brachia illius primogenita
D mors. Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius, & calcet super eum quasi rex interitus. Habitent in tabernaculo illius socij eius, qui non est, aspergatur in tabernaculo eius sulphur. Deorsum radices eius siccentur: sursum autem atteratur messis eius. Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen eius in plateis. Expellet eum de luce in tenebras, & de vrbe transferet eum. Non erit semen eius, neque progenies in populo suo, nec vllæ reliquiæ in regionibus eius. In die eius stupebunt nouissimi, & primos inuadet horror. Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, & iste locus eius, qui ignorat Deum.

E *Quòd superbi, cum se despici suspicantur, ad contumelias prosiliunt.* *Caput II.*

REspondens autem Baldath Suites, dixit: Vsque ad quem finem verba iactabis? Intellige prius, et sic loquamur.] Omnes hæretici sanctam Ecclesiam in quibusdam incognitis superbire putant, quædam vero nec intelligere suspicantur. Vnde Baldath Suites beatum Iob quasi in superbiam astruit erupisse, quem fatetur verba iactare. Sed signat ipse quanta elatione tumuerat, qui beatum Iob loqui quæ non intelligeret putabat. Et quia omnes hæretici in æstimatione sua a sancta se Ecclesia despici conqueruntur, apte subiungitur: Quare reputati sumus vt iumenta, et sorduimus coram te.] Humanæ mentis est proprium, hoc sibi fieri suspicari, quod facit. Arbitrantur enim se despici, qui bonorum mores despicere consueuerunt. Et quia in his, quæ comprehendi valent ratione, contra hæreticos ostendit Eccle-

sia rationabile non esse quod astruunt, æstimari se ab eius iudicio velut iumenta suspicantur. Ex qua despectus sui suspicione protinus ad dedignationem prosiliunt, atque ad eiusdem Ecclesiæ contumelias excitantur. Vnde subditur: [Quid perdis animam tuam in furore tuo?] Hæretici vel zelum rectitudinis, vel spiritalem gratiā sanctæ prædicationis, non virtutis pondus, sed insaniam furoris æstimant. Quo furore videlicet perire fidelium animas arbitrantur: quia inde interire Ecclesiæ vitam credunt, vnde ea contra se in furore conspiciunt. Sequitur: [Nunquid propter te derelinquetur terra?] Se enim vbique Deū colere, se totum mundum existimant occupasse. Quid est ergo dicere: Nunquid propter te derelinquetur terra? nisi hoc quod sæpe fidelibus dicunt, quia hoc est verum, quod vos dicitis, omnis a Deo terra derelicta est, quam iam præ multitudine nos tenemus. Sācta autem vniuersalis Ecclesia prædicat, saluari veraciter nisi intra se non posse, asserens, quòd omnes, qui extra ipsam sunt, minime saluabuntur. At contra hæretici, qui etiam extra ipsam saluari se posse confidunt, in quolibet loco sibi diuinum adiutorium adesse profitentur. Vnde dicunt: [Numquid propter te derelinquetur terra?] id est, vt quisquis extra te fuerit, minime saluetur? Vnde etiam subditur: [Et transferentur rupes de loco suo.] Hæretici rupes vocant eos, quos sublimibus in humano genere excedere sensibus æstimant, quos profecto doctores se habere gloriantur. Cum vero sancta Ecclesia peruersos quosque prædicatores intra sinum rectæ fidei colligere studet, quid aliud quàm de locis proprijs rupes mouet, vt intra eam recta sentientes humiliter iaceant, qui in peruersis suis sensibus prius rigidi stabant? Sed hoc fieri hæretici omnino contradicunt, et propter eius vocem, rupes de loco proprio transferri renituntur: quia videlicet nolunt vt ad eam venientes vera humiliter sentiant hi, qui apud eos elatis sensibus falsa sapiebant.

Quòd & bona malis, & mala bonis in hac vita indifferenter eueniunt, in vita vero æterna sola vera bona bonis, & vera mala malis seruantur. Caput III.

3. PLerumque vero hæretici cum quosdam in sancta Ecclesia, vel inopia, vel flagellis laborantes aspiciunt, semetipsos mox in arrogātiam iustitiæ extollunt, et quidquid aduersum fidelibus euenisse conspiciunt, hoc factum pro eorum iniquitatibus putāt, nescientes nimirū, quia actionum meritum præsentis vitæ qualitas nullatenus probat. Nam plerumque et bona malis, et mala bonis eueniunt, pro eo quòd et vera bona bonis, et vera mala malis in æterna retributione seruātur. Baldath itaque typum hæreticorū de prosperitate vitæ præsentis sese extollentium tenens, aduersus beati Iob flagella quasi ex eorum voce contra iustorum opprobria inflatur, et diserte quidem contra impios disputat: sed quàm peruerse contra iustum talia dicat, ignorat, nam subiecit, dicens: [Nonne lux impij extinguetur, nec splendebit flamma ignis eius?] Hæc si in præsentis vitæ definitione denunciat, fallitur: quia plerumque et impijs inesse lumen prosperitatis cernitur, et pios tenebræ ignobilitatis ac paupertatis abscondunt. Sin vero ad hoc eius sermo dirigitur, vt ostendat quid impij in suo fine patiantur, veraciter dicitur: [Nonne lux impij extinguetur, nec splendebit flamma ignis eius?] Quod si dici de impio recte potuit, contra sanctum tamen virum in flagello constitutum, dici non debuit. Sed nos vires brachiorum illius in suis sententijs perpendentes, pensemus, quàm valide iacula intorquet, et desinamus aspicere intorquendo quem impetit, nimirum scientes, quia frustratis ictibus lapidem feriat. Dicat ergo:

Quòd vnusquisque reproborum flammam propriam habeat in corde illius concupiscentiæ, a qua abstrahitur & illicitur. Caput IIII.

NOnne lux impij extinguetur?] Quia habent et impij lucem suam, prosperitatem scilicet vitæ præsentis. Sed lux impij extinguetur, quia fugitiuæ vitæ prosperitas cū ipsa citius vita terminatur, vbi apte subditur: [Nec splendebit flamma ignis eius.] Omnis namque impius habet flammam ignis proprij, quem in corde suo ex feruore desideriorū temporalium accendit, dum modo istis, modo illis cupiditatibus æstuat, et cogitationes suas per multiplicia blandimenta sæculi amplius inflammat. Ignis autem si flammam non habet, nequaquam fuso lumine splendet. Flamma itaque ignis, eius est decor, vel potestas exterior, quæ de interno eius ardore procedit: quia quod anxie in hoc mundo adipisci desiderat, plerumque ad cumulum perditionis suæ obtinet, et siue in potestate culminis, siue in diuitijs multiplicatur, quasi per exteriorem gloriam lucet. Sed non splendebit flamma

A flamma ignis eius, cum in die exitus, omnis exterior decor subtrahitur, et solo suo intrinsecus ardore concrematur. Flamma ergo ab igne subtrahitur, cum gloria exterior ab interno eius ardore separatur. Habent etiam et iusti flammam ignis sui, sed nimirum quæ resplẽdeat: quia videlicet eorum desideria in bonis operibus lucent. Iniquorum vero flamma minime splendet: quia per hoc quòd mala appetunt, ad tenebras pertrahuntur. Vnde et sequitur: [Lux obtenebrescet in tabernaculo illius.] Si plerumque tristitiam tenebras accipimus, non immerito lucem accipere gaudium debemus. Lux ergo in tabernaculo illius tenebrescit, quia in eius consciẽtia, quam male inhabitat, gaudiũ, quod de temporalibus rebus fuerat, deficit. Vnde et apte subiungitur: [Et lucerna, quæ super eum est, extinguetur.] Vt enim de vsu multorũ loquar, lucerna lumen in testa est: lumen vero in testa, est gaudium in carne. Lucerna ergo, quæ super eum est, extinguitur, quia cum malorum 4.
B suorum retributio impium sequitur, in eius mente gaudium carnale dissipatur. Bene autẽ de lucerna hac non dicitur, quæ apud eum est, sed quæ super eum est: quia iniquorum mentem terrena gaudia possident, sicq. eam in voluptatibus absorbẽt, vt super ipsam sint, non apud ipsam. Iusti autem etiam cum prosperitatem vitæ præsentis habent, eam sub se metipsis premere nouerunt, vt hoc, quod apud se in bonis hilarescunt, grauitatis consilio transeant, et virtutis regimine excedant. Lucerna ergo impij, quæ super eum est, extinguitur, quia citius eius gaudium deficit, quod eum totum in hac vita possedit. Et qui nũc male se in voluptatibus dilatat, eum post in supplicijs pœna coangustat, Vnde adhuc subditur: [Artabuntur gressus virtutis eius.] Nunc enim quasi totiẽs virtutis suæ gressus exerit, quotiens potestatis suæ violentias exercet. Sed gressus virtutis eius artabuntur, quia vires malitiæ illius, quas nunc in voluptate sua exhibet, postmodũ pęna constringit. Sequitur:

C *Quòd sapientes huius sæculi in proprium sensum præcipites ruunt. Caput V.*

ET præcipitabit eum consilium suum.] Habet nunc consilium omnis iniquus præsentia appetere, æterna deserere, iniusta agere, iusta deridere: sed cum iudex iustorum iniustorumq. venerit, suo vnusquisque impius consilio præcipitatur: quia per hoc, quod hic appetere prauis cogitationibus elegit, in æterni supplicij tenebras mergitur. Quem enim hic gloria temporalis extollit, illic sine termino pœna premit. Qui hic in voluptate lætatus est, illic perpetua vltione cruciatur. Et fit plerumque vt ipsa huius mundi prosperitas, quæ ab impijs inhianter appetitur, eorum gressus ita obliget, vt etiam cum ad bona opera voluerint redire, vix possint: quia recta agere non valent, cum huius mundi amatoribus displicere timent. Vnde agitur, vt per gloriam, quam impius ex peccato assequitur,
D eius adhuc peccata amplius multiplicentur: quod bene Baldath exprimit, cũ subiungit:

Quòd dignitas, ad quam ambitiose cum culpa peruenitur, sine culpa relinqui non possit. Caput VI.

IMmisit enim in rete pedem suum, et in maculis eius ambulat.] Qui pedes in rete mittit, non cum voluerit eijcit. Sic qui in peccata se deijcit, non mox vt voluerit, surgit, et qui in maculis retis ambulat, gressus suos ambulãdo implicat, et cum expedire ad ambulandum nititur, ne ambulet, obligatur. Sæpe namque contingit, vt quisquis huius mundi delectatione persuasus, in eo ad honoris gloriam pertingat, vt ad desideriorum suorum effectum perueniat, et peruenisse se ad hoc, quod expetijt, lætetur. Sed quia bona mundi
E non habita, in amore sunt, et plerumque habita vilescunt, percipiendo discat, quàm sit vile, quod expetijt. Vnde reuocatus ad mentem exquirit, qualiter sine culpa fugiat, quòd se cum culpa conspicit adeptum: sed ipsa eum dignitas, quæ implicauit tenet, et sine culpis alijs fugere non valet hoc, vbi non sine culpis peruenit. Immisit ergo in rete pedes suos, et in maculis eius ambulat: quia cum expediri nititur, tunc veraciter conspicit quàm duris nexibus tenetur. Neque enim vere obligationẽ nostram cognoscimus, nisi cum euadere nitẽtes, quasi leuare pedes conamur. Vnde et hanc eandẽ obligationem apte subiungit: [Tenebitur planta illius laqueo.] Quia videlicet stringitur finis in peccato. Et quia hostis generis humani, cũ vniuscuiusque vitam in culpa obligat, ad eius mortẽ anxius anhelat, recte subiungitur: [Et exardescet contra eũ sitis.] Antiquus quippe noster inimicus, cum in peccato vitam illaqueat, sitit: vt mortem peccatoris bibat. Quod tamen et aliter intelligi potest. Nam peruersa mens, cum in peccatum se venisse conspicit, qua- 5.

dam cogitationis superficie euadere peccati laqueos quærit, sed vel terrores, vel opprobria hominum timens, eligit in æternum mori, quàm ad tempus aliquid aduersitatis perpeti. Vnde totum se vitijs inserit, quibus iam se semel obligatum sentit. Cuius ergo vsque ad finem vita in culpa constringitur, eius planta laqueo tenetur. Sed quia se quo malis obligatum pensat, eo de suo reditu desperat, ipsa iam desperatione acrius ad huius mundi concupiscentias æstuat, fit desideriorum feruor in mente, et peccatis præcedentibus irretitus animus, ad maiora etiam delicta succeditur. Vnde et subditur: [Et exardescet contra eum sitis.] In eius quippe animo contra eum sitis exardescit, quia quo agere peruersa consueuit, eo ad ebibenda mala vehementer accenditur. Impio quippe sitire, est huius mundi bona concupiscere. Vnde et Redemptor noster ante Pharisæi domum hydropicum curat, A

Luc. 14. a et cum contra auaritiam disputaret, scriptum est: Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant auari, et deridebant illum. Quid est ergo quòd ante Pharisæi domum hydropicus curatur, nisi quòd per alterius ægritudinem corporis, in altero exprimitur ægritudo cordis? Hydropicus quippe quo amplius biberit, amplius sitit, et omnis auarus ex potu sitim multiplicat: quia cū ea, quę appetit adeptus fuerit, ad appetenda alia amplius [et amplius] anhelat. Qui enim adipiscendo plus appetit, huic sitis ex potu crescit. Sequitur: B

Quòd honor temporalis, & amor lucri, & cetera huiusmodi, quasi esca sunt in laqueo, quibus eum appropinquauerit improuide errans, captus tenetur. Et quòd sit quadam affinitas vitiorum & morum, secundum quam deceptiones suas diabolus optime considerat. Caput VII.

6. Absconditа est in terra pedica eius, et decipula illius super semitam.] In terra pedica absconditur, cum culpa sub terrenis cōmodis occultatur. Inimicus quippe insidians ostendit humanæ menti in terreno lucro quid appetat, et occultat peccati laqueū, vt eius animam stringat, quatenus videat quid est, quod concupiscere valeat, et tamen nequaquam videat, in quo culpæ laqueo pedem ponat. Decipula vero a decipiendo vocata est. Et tunc ab antiquo hoste super semitam decipula ponitur, quando in actione huius mundi, quam mens appetit, peccati laqueus paratur, quæ videlicet non facile deciperet, si videri potuisset. Sic quippe decipula ponitur, vt dum esca ostenditur, nequaquam ipsa a transeunte videatur. Quasi esca quippe in laqueo est lucrum cum culpa, et huius mundi prosperitas cum iniquitate. Dum itaque a cōcupiscente lucrum appetitur, quasi pedem mentis apprehendit decipula, quæ non videtur. Sæpe ergo proponuntur animo cum culpa honores, diuitiæ, salus, et vita temporalis, quæ mens infirma dum quasi escam videt, et decipulam non videt, per escam, quam videns appetit, in culpa constringitur, quæ nō videtur. C

Existunt etenim qualitates morum, quæ certis vitiis sunt vicinæ. Nam mores asperi, aut crudelitati, aut superbiæ solent esse coniuncti: mores autem blandi, et quàm decet paulo amplius lætiores, nonnunquam luxuriæ et dissolutioni. Intuetur ergo inimicus generis humani vniuscuiusque mores, cui vitio sint propinqui, et illa opponit ante faciem, ad quę cognoscit facilius inclinari mentem: vt blandis ac lætis moribus sæpe luxuriam, nonnumquam vanamgloriam: asperis vero mentibus iram, superbiam vel crudelitatem proponat. Ibi ergo decipulam ponit, vbi esse semitam mentis conspicit: quia illic periculum deceptionis inserit, vbi viam esse inuenerit propinquæ cogitationis. Et quia peruersus homo omne, quod facit, etiam pati metuit, atque hoc sibi ab omnibus fieri æstimat, quod ipse omnibus, quibus valet, parat, recte sequitur: [Vndique terrebunt eum formidines.] D

Tales enim contra se omnes esse suspicatur, qualis ipse esse contra omnes nititur. Quæ nimirum formidines quid in eius actione faciant, subinfertur cum dicitur: [Et inuoluent pedes eius.] Pedes quippe si inuoluti fuerint, gressus liberos habere non possunt, et nullum carpere iter valent, quia sua eos inuolumenta retinent. Praua itaque desideria ad pessimam actionem trahunt, sed pessima actio restringit in formidine. Quæ videlicet formido inuoluit pedes, ne in rectam exire valeant actionem. Et sæpe contingit, vt idcirco quisque bonus esse metuat, ne hoc a prauis ipse patiatur, quod se bonis fecisse reminiscitur, dumque hoc pati, quod fecit, metuit, vndique territus, vndique suspectus, quasi pedes inuolutos habet, qui timore irretitus, nil libere agere præualet, quia in bono opere quasi inde gressum perdidit, vnde ad mala quæ concupierat excessit. Sequitur. [Attenuetur fame robur eius, et inedia inuadat costas illius.] Scripturæ sacræ more, optare videtur quod futurum præuidet, scilicet non maledicentis animo, sed prædicentis: E

7.

Omnis

A Omnis itaque homo, quia ex anima et carne consistit, quasi ex robore et infirmitate compositus est. Ex ea enim parte, qua spiritus rationalis est conditus, non incongrue dicitur robustus: ex ea vero, qua carnalis, infirmus est. Robur ergo est hominis anima rationalis, quæ impugnantibus vitijs resistere per ratione valet. Vnde et superius per beatum Iob dictū est: Roborasti eum paululum, vt in perpetuum pertransiret. Ex rationali quippe anima habet homo, vt in perpetuum viuat. Huius ergo iniqui robur fame attenuatur, quia eius anima nulla interni cibi refectione pascitur. De qua scilicet fame Deus per Prophetam loquitur: Emittam famem in terram, non famen panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini. Bene autem subditur: [Et inedia inuadat costas illius.] Costæ enim viscera constringunt, vt latentia intrinsecus earum solidirate muniantur. Costæ ergo vniuscuiusque sunt sensus animi, qui la- *Amos. 8. d*
B tentes cogitationes muniunt. Inedia igirur inuadit costas, quando omni spiritali refectione subtracta, sensus mentis deficiunt, et cogitationes suas regere, vel tueri non possunt. Inedia inuadit iniqui costas: quia fames interna sensus mentis extenuat, vt cogitationes suas nullatenus regant. Nam dum sensus mentis obrusi fuerint, cogitationes ad exteriora prodeunt, et quasi costis infirmantibus, ea, quæ in occulto sana latere potuerant, foras viscera funduntur. Vnde fit vt cogitationibus exterius sparsis, exterioris gloriæ specie deceptus appetat animus, nihil diligatq. nisi quod pulchrum foris viderit. Contra quem adhuc apte subiungitur.

Quòd primogenita mors, sit superbia. Et quòd multi diuites possent habere sine culpa opes et gloriam, si hac cum humilitate haberent. Cap. VIII.

C Deuoret pulchritudinem cutis eius, et consumat brachia illius primogenita mors.] Pulchritudo cutis, est gloria temporalis, quæ dum foris concupiscitur, quasi species in cute retinetur. Brachiorum vero nomine non incongrue opera designantur, quia corporale opus brachijs agitur. Quid autem mors nisi peccatum est, quod ab inreriore vira animam occidit? Vnde sciptum est: Beatus et sanctus, qui habet partem in resurrectione prima, quia ille post in carne feliciter resurget, qui in hac vita positus, a mentis suæ morte resurrexerit. Si igitur peccatum mors, non incongrue primogenita mors, superbia valet intelligi, quia scriptum est: Initium omnis peccati, superbia. Pulchritudinem igitur cutis eius, et brachia illius primogenita mors deuorat: quia iniqui gloriam vel operationem superbia supplantat. Potuit enim etiam in hac vita sine culpa gloriosus existere, si superbus minime fuisset: po- 8. *Apoc. 20. b* *Eccli. 10. b*
D tuit auctoris sui iudicio quibusdam suis operibus commendari, nisi hæc ipsa opera ante eius oculos elatio supplantaret. Sæpe enim quosdam diuites videmus, qui opes et gloriam habere sine culpa potuissent, si hæc habere cum humilitate voluissent. Sed extolluntur rebus, inflantur honoribus, dedignantur ceteros, omnemq. vitæ suæ fiduciam in ipsa abundantia rerum ponunt. Vnde erquidam diues dicebat: Anima habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Quas cogitationes dum supernus iudex aspicit, de ipsa hac eum sua fiducia euellit. Vnde hic quoque apte subditur. *Luc. 12. c*

Quòd possunt esse corda sanctorum sine regno peccati, licet sine peccato non possint. Caput IX.

E Euellatur de tabernaculo suo fiducia eius, et calcet super eum quasi rex interitus.] Hoc loco inreritus nomine, ipse hostis generis humani, qui interitum intulit, designatur: qui per suum quendam satellitem exprimitur, de quo ad Ioannem dicitur: Nomen illi mors. Iste itaque interitus, in die exitus quasi rex super impium calcat: quia quem prius blandis persuasionibus decepit, ad extremum violentis nexibus ad supplicium rapit: tantoq. eum durius deprimit, quanto in prauis actibus vehementius adstringit. Qui hîc quoque reprobi mentem dum possidet, calcat: quia quoties eam delectationibus pressit, quasi toties super eam pedes suæ tyrannicæ dominationis posuit. Si vero interitus nomine non aperte diabolus, sed peccatum debet intelligi, ex quo contingit reprobos ad interitum trahi: talis nimirum interitus quasi rex calcat mentem, cum eam non resistentem possidet. Non enim potest in hac vita homini posito tentatio deesse peccati: sed aliud est peccato tentanti resistere, aliud domi- *Apoc. 6. b* 9.

dominanti seruire. Iniquus autem quisque, quia resistere peccati suasionibus nescit, A
subiugari autem eius domino non pertimescit, recte de eo dicitur: [Calcet super
eum quasi rex interitus.] Huius quippe interitus regnum a discipulorum cordibus re-
Rom. 6. b pellebat Apostolus, cum dicebat: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore.
Non enim ait, non sit, sed non regnet: quia non esse non potest, non autem regnare
in cordibus bonorum potest. Quia ergo cum qualibet culpa cor iniqui pulsauerit, re-
sistens illud non inuenit, sed suo dominio substernit, dicatur recte: [Euellatur de ta-
bernaculo suo fiducia eius, et calcet super eum quasi rex interitus.] De tabernacu-
lo suo ergo fiducia eius euellitur, quando peruersus quisque, qui multa sibi ad votum
in hac vita parauerat, repentina morte dissipatur. Et calcat super eum quasi rex in-
teritus, quia vel hic vitijs premitur, vel mortis suę tempore per hoc quòd ad supplicia
rapitur, potestati dæmoniacæ subiugatur. Quod idcirco ita in reproborum mentibus B
agitur: quia et cum occasio perpetrandi peccati deest, desideriorū cogitationes eorum
cordibus nullatenus desunt. Et cū semper diabolum sequantur in opere, valde tamen
se illi obligant in cogitatione. Prius ergo culpa in cogitatione est, postmodum vero
Esaie. 47. b in opere. Vnde filiæ Babylon dicitur: Descende, sede in puluere virgo filia Babylon,
sede in terra. Cum enim semper puluis terra sit, non tamen terra semper est puluis.
Quid ergo per puluerem, nisi cogitationes debemus accipere? Quæ dum importune,
ac silenter in mente euolant, eius oculos excæcant. Et quid per terrā, nisi terrena actio
designatur? Et quia reproborum mens prius ad praua cogitanda deijcitur, et postmo-
dum ad facienda: recte filiæ Babylon, quæ ab internæ rectitudinis iudicio descendit,
per ferientem sententiam dicitur, vt prius in puluere, et post in terra sedeat: quia ni-
si se in cogitatione prosterneret, in malo opere non inhæsisset. Sequitur: C

Quòd peccatum congrue incendio sulphuris comparetur, quod fœtet et ardet. Caput X.

HAbitent in tabernaculo illius socij eius, qui non est:] id est, in mente eius, apo-
statæ angeli per cogitationes nequissimas conuersentur, eius videlicet socij, qui
idcirco iam non est, quia a summa essentia recessit, et per hoc quotidie, excrescente
defectu, quasi ad non esse tendit, quo semel ab eo, qui vere est, cecidit: qui recte quoque
10. non esse dicitur, quia bene esse perdidit, quamuis naturæ essentiam non amisit. Ad-
huc tamen easdem iniqui cogitationes subtilius exprimens subiungit, dicens: [Asper-
gatur in habitaculo eius sulphur.] Sulphur quid aliud quam fomentum ignis est?
Quod tamen sic ignem nutrit, vt fœtorem grauissimum exhalet. Quid itaque in sul- D
phure nisi peccatum carnis accipimus? Quod dum peruersis cogitationibus quasi
quibusdam fœtoribus mentem replet, æterna ei incendia præparat, et dum fœtoris
sui nebulam in mente reproba dilatat, contra eam flammis subsequentibus quasi nu-
trimenta subministrat. Nam quia per sulphur fœtor carnis accipitur, ipsa sacri elo-
Gen. 19. e quij historia testatur, quæ contra Sodomam ignem et sulphur pluisse Dominum nar-
rat. Qui cum carnis eius scelera punire decreuisset, in ipsa qualitate vltionis nota-
uit maculam criminis? Sulphur quippe fœtorem habet, ignis ardorem. Qui itaque
ad peruersa desideria ex carnis fœtore arserant, dignum fuit vt simul igne et sulphu-
re perirent: quatenus ex iusta pœna discerent, ex iniusto desiderio quid fecissent. Hoc
ergo in tabernaculo iniqui sulphur aspergitur, quotiens peruersa carnis delectatio in
eius mente dominatur. Quem quia indesinenter prauæ cogitationes possident, eumq. E
ferre boni operis fructum vetant, recte subiungitur: [Deorsum radices eius siccentur,
sursum autem atteratur messis eius.] Quid namque radicum nomine, quæ in occul-
to sitæ sunt et germen in apertum ferunt, nisi cogitationes accipimus, quæ dum non
videntur in corde, visibilia opera producunt? Vnde et messis nomine, eadem aperta
operatio signatur, quæ videlicet ex latenti radice producitur. Et quia omnis iniquus
prius cogitationibus tentationum arescit, et postea a bonis actibus deficit, recte per
Baldath dicitur: [Deorsum radices eius siccentur, sursum autem atteratur messis
eius.] Quia dum prauas quisque cogitationes suas in infimis rebus ponit, et sempi-
ternæ viriditatis gaudia appetere negligit, quid aliud quàm radices suas deorsum sic-
cari permittit? Cuius sursum messis atteritur: quia omnis eius operatio a superno iu-
dicio quasi nihilum deputatur, etiam si ante humanos oculos bona videatur. In imo
itaque

A itaque radices sunt, et superius messis: quia hic prius bonas cogitationes mittimus, vt quandoque bonorum operum fructum percipere in æterna retributione mereamur. Sed iniquus quisque, cum bonas cogitationes deserit, et ad ea, quæ sunt exterius semetipsum fundit, deorsum siccantur radices eius. Sursum vero messis eius atteritur: quia qui hic sterilis persistit, post hanc vitam ad nulla præmia vocatur. Sequitur:

De Antichristi damnatione, et de persecutione, quam facturus est, et de morte Enoch et Eliæ. Caput XI.

Memoria illius pereat de terra, et non celebretur nomen eius in plateis.] Intuendum est nobis, quia sic Baldath Suites de vnoquoque iniquo loquitur, vt latenter ad caput omnium iniquorum eius verba vertantur. Caput quippe iniquorum diabolus est. Ipse quippe in vltimis temporibus illud vas perditionis ingressus, quod Antichristus vocabitur, qui nomen suum longe lateq. diffundere conatur: quod nunc vnusquisque imitatur, cum de memoria terreni nominis gloriam laudis suæ extendere nititur, atque opinione transitoria lætatur. Sic ergo hæc verba intelligantur de vnoquoque iniquo, vt referri quoque debeant ad ipsum specialiter caput iniquorum. Dicat itaque: [Memoria illius pereat de terra, et non celebretur nomen eius in plateis.] Plateæ quippe appellatione Græca, a latitudine sunt vocatæ. Memoriam vero suam in terra statuere Antichristus conatur, cum in terrena gloria appetit, si esset possibile, in perpetuum permanere. Nomen suum in plateis celebrari gaudet, cum longe lateq. operationem suæ iniquitatis extendit. Sed quia diu hæc eius C iniquitas non finitur extolli, dicatur: [Memoria illius pereat de terra, et non celebretur nomen eius in plateis:] id est, citius laudem terrenæ potestatis amittat, et omne gaudium sui nominis perdat, quod longe lateq. in breui temporis prosperitate diffuderat. Sequitur: [Expellet eum de luce in tenebras.] De luce ad tenebras ducitur, cum de honore vitæ præsentis ad supplicia æterna damnatur. Vnde et apertius subditur: [Et de orbe transferet eum.] De orbe quippe transfertur, cum, superno apparente iudice, de hoc mundo tollitur, in quo peruerse gloriatur. Qui pro eo, quòd cum omnibus sequacibus suis, fine mundi interueniente, damnabitur: recte subiungitur: Non erit semen eius, neque progenies in populo suo, nec vllæ reliquiæ in regionibus eius.] Scriptum quippe est, quia Dominus Iesus interficiet eum spiritu oris *2. Thess. 2. b* sui et destruet illuminatione aduentu sui. Dum ergo eius iniquitas cum mundi statu D terminatur, progenies eius in populo suo non relinquetur: quia et ipse et eius populus cum eo ad supplicium pariter vrgetur: et omnes iniqui, qui de eius peruersa persuasione in prauis actionibus nati sunt, illustratione aduentus Domini, æterno interitu cum eodem suo capite ferientur. Ac nulla eius progenies in mundo remanet: quia districtus iudex iniquitates illius cum ipso mundi fine concludit. Quòd vero hæc aperte de Antichristo intelligi debeant, demonstratur cum subditur: [In diebus eius stupebunt nouissimi, et primos inuadet horror.] Tanta enim 12. tunc contra nos iniquitate effrenabitur, vt etiam electorum corda non paruo pauore feriantur. Vnde scriptum est: Ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. *Matt. 24. b* Quod videlicet dicitur, non, quia electi casuri sunt, sed magnis terroribus trepidaturi. Tũc vero contra eũ certamen iustitiæ et nouissimi electi habere narrãtur et primi: quia E scilicet et hi, qui in fine mundi electi reperiuntur, in morte carnis prosternendi sunt, et illi etiam, qui a prioribus mundi partibus processerunt, Enoch scilicet et Elias ad medium reuocabuntur, et crudelitatis eius sæuitiam in sua adhuc mortali carne passuri sunt. Huius vires in tantam potestatem laxaras, nouissimi obstupescunt, et primi metuunt: quia licet iuxta hoc quòd spiritu superbiæ subleuatur, omnem temporalem eius potestatem despiciunt: iuxta hoc tamen, quòd ipsi adhuc in carne mortali sunt, in qua cruciari temporaliter possunt, ipsa, quæ fortiter tolerant, supplicia perhorrescunt: ita vt in eis vno eodemq. tempore et constantia ex virtute sit, et pauor ex carne: quia etsi electi sunt, vt tormentis vinci nequeant, per hoc tamen, quòd homines sunt, et ipsa metuunt tormenta, quæ vincunt. Dicatur ergo: [In diebus eius stupebunt nouissimi, et primos inuadet horror:] Quia videlicet tanta tunc signa monstraturus, et crudelia ac dura facturus est, vt ad stuporem perducat, quos in fine mun-

ne mundi inuenerit, et priores patres, qui in eius expugnationem seruati sunt, carnalis mortis dolore transfigat. Igitur quia de iniquis omnibus, vel de ipso iniquorum capite multa narrauit, generali mox diffinitione subiungit: [Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, et iste locus eius, qui ignorat Deum.] Superius enim dixerat: Expellet eum de luce ad tenebras, et de orbe transferet eum. Cuius eum mala subiungeret, adiunxit: Hæc sunt tabernacula iniqui, et iste locus eius, qui ignorat Deum: videlicet indicans, quia is, qui nunc Deum ignorando extollitur, tunc ad propria tabernacula peruenit, quando eum sua iniquitas in supplicia demergit: et locum suum quandoque inuenit tenebras, qui dum hic de falsa gauderet luce iustitiæ, locum tenebat alienum. Peruersi enim in omne, quod per simulationem faciunt, nomen gloriæ iustorum, quasi occupare alienum nituntur. Sed ad locum suum tunc perueniunt, cum iniquitatis suæ merito, perpetuo igne cruciantur. Hinc namque per omne, quod agunt, percipiendæ laudis desiderio seruiunt: et per imaginem bonorum operum, finum mentis ad auaritiam extendunt. Eat igitur nunc iniquus, et multis apparatibus tumidus, sua hic habitacula construat, nomen gloriæ extendat, rura multiplicet, seq. abundantibus opibus delectet: cum vero ad supplicia æterna peruenerit, perfecte cognoscet, quia hæc sunt tabernacula iniqui, et iste locus eius, qui ignorat Deum. recte vero hæc Baldath dixerat, sed cui diceret ignorabat. Vehementer autem iustum cor affligitur, quando contra illud sententiæ ex iniusta æstimatione proferuntur. Vnde beatus Iob protinus respondit, dicens: A B

CAPVT DECIMVMNONVM BEATI IOB. C

Respondens autem Iob, dixit: Vsquequo affligitis animam meam, et atteritis me sermonibus? En decies confunditis me, et non erubescitis opprimentes me. Nempe et si ignoraui, mecum erit ignorantia mea. At vos contra me erigimini, et arguitis me opprobrijs meis. Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me, et flagellis suis me cinxerit. Ecce, clamabo vim patiens, et nemo audiet. Vociferabor, et non est qui iudicet. Semitam meam circumsepsit, et transire non possum, et in calle meo tenebras posuit. Spoliauit me gloria mea, et abstulit coronam de capite meo. Destruxit me vndique, et pereo, et quasi euulsæ arbori abstulit spem meam. Iratus est contra me furor eius, et sic me habuit quasi hostem suum. Simul venerunt latrones eius, et fecerunt sibi viam per me, et obsederunt in gyro tabernaculum meum. Fratres meos longe fecit a me, et noti mei quasi alieni recesserunt a me. Dereliquerunt me propinqui mei, et qui me nouerant, obliti sunt mei. Inquilini domus meæ, et ancillæ meæ sicut alienum habuerunt me, et quasi peregrinus fui in oculis eorum. Seruum meum vocaui, et non respondit, ore proprio deprecabar illum. Halitum meum exhorruit vxor mea, et orabam filios vteri mei. Stulti quoque despiciebant me: et cum ab eis recessissem, detrahebant mihi. Abominati sunt me quondam consiliarij mei, et quem maxime diligebam, auersatus est me. Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum, & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. Miseremini mei, miseremini mei saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Quare persequimini me sicut Deus, et carnibus meis saturamini? Quis mihi tribuat, vt scribantur sermones mei? Quis mihi det, vt exarentur in libro stylo ferreo, et plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice. Scio enim quòd Redemptor meus viuit, et in nouissimo die de terra surrecturus sum, et rursum circumdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum. Quem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius. Reposita D E

A posita est hæc spes mea in sinu meo. Quare ergo nunc dicitis: Persequamur eum, et radicem verbi inueniamus contra eum? Fugite ergo a facie gladij, quoniam vltor iniquitatum gladius est, et scitote esse iudicium.

Caput XII.

VSquequo affligitis animam meam, et atteritis me sermonibus?] Sancti viri eloquia, vt sæpe iam diximus, aliquando ex persona propria, aliquando vero ex voce capitis, aliquando autem ex typo sunt vniuersalis Ecclesiæ sentienda. Valde vero affligitur anima iustorum, quando illi contra bonos districtas sententias intorquent, qui bene viuere ignorant: et ex voce sibi iustitiam vendicant, quam moribus 13.
B impugnant. Vnde amicis beati Iob, vt sæpe iam diximus, hæreticorum typum tenentibus recte ab eodem respondetur: [Vsquequo affligitis animam meam, et atteritis me sermonibus?] Atteruntur enim boni sermonibus iniquorum, quando contra eos illi in verbis tument, qui aut in peruersa fide, aut in prauis moribus iacent. Sequitur: [En decies confunditis me.] Numeratis vicibus locutionum amicorum Iob, adhuc nisi quinquies locutos eos cognoscimus: sed propter hoc quòd ab eis quinquies increpationes audierat, quorum increpationibus quinquies ipse respondit, decies se perhibet esse confusum: quia et in eo grauiter laborauit, quòd frustra increpatus est: et in eo confusionem pertulit, quòd verba doctrinæ non audientibus dixit. Itaque cum audiens taceret, et cum loquens non audiretur, ipse laborem pertulit, qui et tacendo patienter, et eis loquendo inutiliter, cordis dolorem sensit. Vnde et superius dicit:
C Quid agam? Si locutus fuero, non quiescit dolor meus: et si tacuero, non recedit a me. Sin vero ad typum sanctæ Ecclesiæ hæc verba referimus, liquet quòd magnum eius est gaudium, seruare decalogi præcepta. Sed hanc peruersi decies confundunt, quia per omne, quod peccant prauis suis moribus, decalogi præcepta relinquunt, et toties bonis confusionem faciunt, quoties in suis actibus diuinis vocibus obsistunt. Sequitur: [Et non erubescitis opprimentes me.] Sunt nonnulli, quos ad perpetrandam nequitiam oborta subita malitia inuitat, sed tamen humana verecundia reuocat. Et plerumque per hoc, quòd exterius erubescunt, ad interiora sua redeunt, et contra se internum iudicium sumunt: quia si propter hominem mala facere metuunt, quanto magis propter Deum, qui cuncta inspicit, nec appetere mala debuerunt? In quibus fit, vt mala maiora corrigant per bona minima, scilicet per exteriorem verecundiam, in-
D teriorem culpam. Et sunt quidam, qui postquam Deum in mente contempserint, multo magis humana iudicia spernunt: atque omne malum quod appetunt audacter peragere non erubescunt. Quos ad perpetrandum malum occulta iniquitas inuitat, et nulla aperta verecundia retardat, sicut et de quodam iniquo iudice dicitur: Deum non timebat, et hominem non verebatur. Hinc est etiam quòd de quibusdam impudenti fronte peccantibus dictum est: Et peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt. Plerumque ergo tales sunt aduersarij sanctæ Ecclesiæ, qui a perpetrandis malis nec timore Domini, nec hominum pudore refrenantur. Quibus bene per beatum Iob dicitur. [Et non erubescitis opprimentes me:] quia etsi prauum fuit mala voluisse, peius est male apperita non erubescere. Sequitur: [Nempe et si ignoraui, mecum erit ignorantia mea.] Habent hoc hæretici proprium, vt de inani scientiæ suæ arrogantia in-
E flentur: et recte credentium simplicitatē sæpe derideant, et nullius esse meriti vitam humilium ducant. At contra sancta Ecclesia in omne, quod veraciter sapit, sensum suum humiliter deprimit, ne scientia infletur, ne in tequisitione occultorum tumeat, et perscrutari aliqua, quæ vltra vires sunt illius, præsumat. Vtilius etenim studet nescire, quæ perscrutari non valet quàm audacter definire quæ nescit. Scriptū quippe est: Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur a gloria. Dulcedo etenim mellis, si plus quā necesse est, sumitur; vnde delectatur os, inde vita comedentis necatur. Dulcis quoque est requisitio maiestatis: sed qui plus hanc scrutari appetit, quàm humanitatis cognitio permittit, ipsa hūc eius gloria opprimit: quia velut immoderate mel sumptum, perscrutantis sensum, dum non capitur, rumpit. Nobiscum vero esse dicitur, quod pro nobis est. Et rursum, non nobisum esse dicitur, quod contra nos est. Quia ergo scientia sua hæretici cor inflat, fideles autem cogni-

Luc. 18. d (margin, beside "Deum non timebat")
Isaia. 3. b (margin, beside "Sodoma prædicauerunt")
14. (margin, beside "humilium ducant")
Prouer. 25. d (margin, beside "opprimetur a")

cognitio ignorantiæ suæ humiliat, dicat beatus Iob voce sua, dicat etiam confessione vniuersalis Ecclesiæ: [Nempe et si ignoraui, mecum erit ignorantia mea.] Ac si aperte hæreticis dicatur: Omnis vestra scientia vobiscum non est: quia contra vos est, dum stulta elatione vos erigit. Mea vero ignorantia mecum est, quia pro me est: quoniam dum perscrutari de Deo aliquid superbe non audeo, in veritate me humiliter seruo. Et quia hæc ipsa hæretici, quæ scire quærunt, ad vsum solius elationis arripiunt, vt contra fideles et humiles docti videantur: recte subiungitur: A

Quòd prius mundandi sunt hi, per quos aliorum peccata mundantur: et quid sit, quòd omnis Israel cum ad vlciscendum scelus Beniamin, iubente Domino, ascendisset, semel et iterum casus est, et sic demum tertio victor extitit. Caput XIII. B

AT vos contra me erigimini.] Sed hæc fortasse melius verba perpendimus, si ipsis specialiter amicis beati Iob quemadmodum congruant, demonstremus. Ipsi etenim percussum iustum videntes, ad sua intima redire debuerunt: et nequaquam beatum Iob verbis increpationis premere, sed se deflere: quia si sic percussus fuerat, qui ita seruiebat, qua vltione feriri merebantur, qui non ita seruierant? Quibus bene dicitur: [At vos contra me erigimini.] Ac si eis apertius dicatur: Qui erigi
15. contra vosmetipsos ex mea percussione debuistis. Ordo quippe erectionis in bono iste est, vt primum contra nos, postmodum contra malos erigamur. Nam qui contra bonos erigitur, per superbiam inflatur. Contra nosmetipsos enim erigimur: quando mala propria recognoscentes, districta nosmetipsos pœnitentiæ vltione ferimus, quando nequaquam nobis in peccatis parcimus, et nullis erga nos cogitationum blandimentis inclinamur. Qui si districte prius nostra in nobis mala insequimur, iustum quoque est, vt etiam contra aliena mala vtiliter erigamur: et ea, quæ in nobis punimus, etiam in alijs redarguendo superemus. Sed hanc erectionem mali nesciunt, quia se relinquunt, et bonos impetunt. Sibi se intra conscientiam suam mollitie blandæ adulationis inclinant, et contra bonorum vitam districtione asperitatis eriguntur. Vnde amicis beati Iob in eius flagello tumentibus recte nunc dicitur: [At vos contra me erigimini:] id est, vosmetipsos redarguendos relinquitis, et me districtis sententijs increpatis. Qui enim semetipsum prius non iudicat, quid in alio rectum iudicet, ignorat. Etsi nouit fortasse per auditum, quòd rectum iudicare debeat, recte tamen iudicare aliena merita non valet, cui conscientia innocentiæ propriæ nullam iudicij regulam præbet. Hinc est enim quòd insidiantibus quibusdam: et puniendam adulteram deducentibus dicitur: Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Ad aliena quippe punienda peccata ibant, et sua reliquerant. Reuocantur itaque intus ad conscientiam, vt prius propria corrigant, et tunc aliena reprehendant. Hinc est quòd cum tribus Beniamin in carnis scelere fuisset obruta, collectus omnis Israel vlcisci iniquitatem voluit, sed tamen semel et iterum in belli certamine ipse prostratus est. Consulto autem Domino si ad vlciscendum ire debuissent, iussum est. Qui iuxta diuinæ vocis imperiū perrexit, et semel, et secundo perdidit, et tunc demum peccatricem tribum valde feriens pene funditus extinxit. Quid est quòd in vltionem sceleris inflammatur, et tamen prius ipse prosternitur, nisi quòd prius ipsi purgandi sunt, per quos aliorum culpæ feriuntur: vt ipsi iam mundi per vltionem veniant, qui aliorum vitia corrigere festinant? Vnde necesse est, cum contra nos vltio diuini examinis cessat, nostra seipsam conscientia reprehendat: atque ad lamenta pœnitentiæ ipsa se contra semetipsam erigat, nec contra bonos elata et sibi humilis, sed contra se rigida sit, bonis vero omnibus submissa. Superbis ergo corripientibus, recte
16. nunc dicitur: [At vos contra me erigimini, et arguitis me opprobrijs meis.] Omnes elati graue esse opprobrium deputant mala temporalia: et tanto vnumquemque esse a Deo despectum credunt, quanto hunc afflictum percussionis flagello conspiciunt. Nil etenim in moribus, nil in actibus quærunt: sed quoslibet in hac vita percussos viderint, esse iam diuino iudicio damnatos arbitrantur. Vnde bene nunc beati Iob voce dicitur: [Et arguitis me opprobrijs meis:] quia hi, qui cum iustum ante flagella nouerant, iniustum esse ex ipsa iam sua percussione iudicabant. Vnde et sæpe hæretici, quia affligi quosdam intra sanctam Ecclesiam vidēt, scriptum quippe de Deo est: Flagellat

(margin: 9. quæst. 1. Qui sine. Ioan. 8. a)

Margin letters: C (at "nullis erga nos"), D (at "quibusdam: et"), E (at "contra nos vltio").

A gellat omnem filium, quem recipit, tribulationes fidelium, non nisi ex peccato esse suspicantur, seq. ideo iustos credunt, quia in prauitatis suæ sensu dimissi, sine flagello duruerunt. Sequitur: Heb. 12. a

Quòd ideo non iusto Dei iudicio se dicat afflictum, quia apud se afflictionis causam non inueniebat: non attendens flagello merita augeri, non peccata puniri.

Caput XIIII.

SAltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me.] O quàm durum sonat vox iusti verberibus afflicti, quam tamen non elatio, sed dolor expressit! Sed iustus non est, qui iustitiam in dolore deserit. Beatus autem Iob, quia mite cor habuit, nec in dura voce peccauit. Nam si hunc peccasse in hac voce B dicimus, implesse diabolum astruimus, quod proposuit, dicens: Tange os eius et carnem, si non in faciem benedixerit tibi. Grauis itaque quæstio oritur. Si etenim non peccauit in eo quòd dicit: [Saltem nunc intelligite, quia Deus non æquo iudicio afflixerit me:] Deum, quod dici nefas est, iniuste egisse aliquid consentimus. Si vero peccauit, diabolus de illo, quod promisit, exhibuit. Astruendum est igitur, quia et Deus recte circa beatum Iob egerit: et tamen beatus Iob ex eo, quòd dicit se non iusto Dei iudicio afflictum, mentitus non sit: et antiquus hostis in eo, quod de beati viri promiserat culpa, mentitus sit. Nonnumquam namque ideo praua creduntur verba bonorum, quia interiori sua intelligentia minime pensantur. Beatus enim Iob vitam suam attenderat, et ea, quæ patiebatur, flagella pensabat, et videbat æquum non esse, vt ad talem vitam talia flagella reciperet. Et cum dicit non æquo se iudicio afflictum, C hoc libera voce locutus est, quod in secreto suo Dominus de illo aduersario eius dixerat: Commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum frustra. Quod enim dicit Deus, quia frustra beatum Iob afflixerit, hoc rursum beatus Iob asserit, quia non æquo iudicio a Domino sit afflictus. In quo itaque peccauit, qui a sententia auctoris sui in nullo discrepauit? Sed fortasse aliquis dicat, id nos de nobis bonum dicere, quod de nobis in occulto iudex dixerit, sine peccato esse non posse. Nam quem iustus iudex laudat, esse hunc iure laudabilem non dubitatur. At vero si se ipse laudauerit, iam eius iustitia laude digna esse non creditur. Quod videlicet recte dicitur si quod iudex iustus per æquam sententiam perhibet, hoc de se is, de quo agitur, præsumat post dicere per elatam mentem. Nam ipse quoque in humili cogitatione permanens, exigente causa vel dolore, bona de se veracia dixerit, intantum a iustitia non recessit, in- 17.
D quantum a veritate nullo modo discrepauit. Vnde Paulus quoque apostolus multa de se fortia pro discipulorum suorū ædificatione narrauit: sed hæc narrando minime deliquit: quia a veritatis tramite: et attestatione certa et corde humili non recessit. Iustam itaque beatus Iob vitam suam sentiens, dicat non se esse iusto iudicio afflictum. Nec peccat in hac voce, in qua non discrepat ab auctore: quia is, quē Deus frustra percussit, ipse quoque semetipsum asserit, non iusto iudicio afflictum. Sed rursus alia quæstio oritur, quam iam in huius operis memini exordio solutam, cum omnipotens Deus frustra nil faciat, cur beatum Iob frustra se afflixisse testetur? Iustus enim Conditor noster tot verberibus in beatum Iob, non vitia illius curauit extinguere, sed merita augere. Æquum ergo fuit, quod fecit per augmentum boni meriti: non tamen videbatur æquum, quòd causas credebatur punire peccati. Beatus autem Iob pecca- E ta sua illius flagellis deleri credidit, non merita augeri: et idcirco non æquum iudicium vocat, quia vitam suam cum flagellis examinat. Ergo si vita et flagella pensantur, non æquum fuit, quod beatus Iob, sicut dixi, per iram districtionis sibi fieri credidit. Si vero misericordia iudicis attenditur, quia per pœnam iusti viri vitæ eius merita cumulantur, æquum vel potius misericors iudicium fuit. Igitur et vera Iob dixit, dum vitam cum flagello pensauit: et Deus non iniusto iudicio Iob afflixit: quia merita ex flagello cumulauit: et diabolus quod promiserat, non impleuit: quia beatus Iob inter verba, quæ durum sonant, a vera sententia et mente humili non recessit. Sed hæc afflicti verba minus fortasse intelligimus, nisi sententiā iudicis cognoscamus. Qui cum inter vtrasque partes sententiā daret, dicit amicis Iob: Non estis locuti corā me rectum, sicut seruus meus Iob. Quis ergo stulta mente beatū Iob in locutione sua peccasse fateatur, dum ipsa voce iudicis recte locutus asseritur? Quam quidē vocem si ad personā

sanctæ Ecclesiæ referamus, infirmis eius membris non incongrue aptamus, quæ persecutionis eius tempore, dū et merita illius et flagella considerant, quia iniustos florere conspiciunt, et iustos interire; hoc iustum esse nullatenus suspicantur. Bene autem A
18. beati viri voce subditur: [Et flagellis suis me cinxerit.] Aliud quippe est flagellis percuti, aliud cingi. Flagellis namque percutimur, cum consolationem et in doloribus ex rebus alijs habemus. Nam cum tanta nos afflictio deprimit, vt ex nullius rei consolatione respirare animus possit, non iam flagellis solummodo ferimur, sed etiā cingimur: quia tribulationum verbere ex omni parte circundamur. Cinctus enim fla
2.Corint.7.b gellis Paulus fuerat, cum dicebat: Foris pugnæ, intus timores. Cinctus flagellis
2.Corint.11.f fuerat, cum dicebat: Periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, et cetera. quæ ita enumerat, vt nusquam se habuisse requiem ostendat. Sancta vero Ecclesia cum tribulationum suarum flagellis cingitur, in ea infirmi quique in pusillanimitatis casu rediguntur: ita vt se eo iam desperatos existimant, quo exaudiri se tardius vident. Recte adhuc etiam ex eorum typo sancti viri voce subiungitur: [Ecce clamabo vim patiens, et nemo audiet: vociferabor, et non est qui iudicet.] Omnipotens Deus quid nobis profuturum esse valeat sciens, dissimulat exaudire dolentium vocem, vt augeat vtilitatem, vt purgetur vita per pœnam, et quietis tranquillitas, quæ hic inueniri non valet, alibi quæratur. Sed hanc dispensationis gratiam nonnulli etiam fidelium ignorant. Ex quorum etiam persona nunc dicitur: [Ecce clamabo vim patiens, et nemo exaudiet: vociferabor, et non est qui iudicet.] Non est enim qui iudicet, dicitur, quando iudicare dissimulat ipse, qui est, quia causam nostram contra aduersarium, præter eum, qui iudicet non est. Nec tamen hoc sine iudicio est, quòd iudicium differtur: quia cum hæc beatus Iob diceret, et sancti viri merita, et aduersarij pœna crescebat. Hoc ipsum ergo iudicium differre iudicis est. Sed aliud est, quòd iuste intrinsecus disponit Deus, aliud, quod foris flagellis attritus expetit animus. Vnde adhuc de ipsa verberum depressione subiungitur. B C

Quòd electi nonnumquam ignorantia vel infirmitate peccant, sed ad amissam iustitiam per pœnitentiam redeunt. Caput XV.

SEmitam meam circumsepsit, et transire non possum, et in calle meo tenebras posuit.] Circumseptam verberibus semitam suam vidit, cum transire ad securitatem cupiens, euadere flagella non potuit. Et quia se percuti aspexit, nec tamen percussione dignam vitam in semetipso reperit, quasi in calle cordis, ignorantiæ suæ tenebras inuenit: qui cur ita flagellaretur penetrare non potuit. Quod ad infirma quoque membra sanctæ Ecclesiæ non incongrue refertur, quando per hoc, quod praue se egisse meminerunt, a bono quoque opere retardantur, et ex infirmitate propria timidi, bona contra hæc fortia aggredi non præsumunt. Timent enim magna bona incipere, qui se in suis actibus infirmos esse meminerūt. Et cum plerumque etiam bonum, quod eligant nesciunt, quasi in calle suo positas tenebras perhorrescūt. Nam sæpe ita de suo D
19. opere fit animus incertus: vt ignoret omnino quid virtus, quid culpa sit. In calle ergo suo tenebras inuenit, qui in his, quæ agere appetit, quid eligere debeat, nescit. Quia igitur sæpe infirmitate, nonnumquam vero ignorantia peccatur, ex infirmantibus membris dicitur: [Semitam meam circumsepsit, et transire non possum.] Ex eis vero, qui ad ipsum opus bonum, quod eligant caligant, subditur: [Et in calle meo tenebras posuit.] Ex pœna etenim culpæ est, videre bonum, quod agere debeat, et tamen implere non posse. et rursum, ex grauiori pœna culpæ est, quod agere debeat, nec videre. Vn- E
Psalm.26. de et contra hæc vtraque Psalmistæ voce dicitur: Dominus illuminatio mea, et salus mea, quem timebo? Contra ignorantiæ enim tenebras illuminatio, contra infirmitatem vero salus est Dominus: quando et ostendit quid debeat ad agendum appeti: et vires præbet, vt quod ostenderit, possit impleri. Sequitur:

Quòd corona a capite abstrahitur, cum a præpositis bona spiritualia negliguntur. Caput XVI.

SPoliauit me gloria mea, et abstulit coronā de capite meo.] Quòd cuncta hæc beati viri in afflictione positi personæ conueniant, dubiū non est. Sed quia historiæ verba patent, iuxta litteram expositione non indigent. Oportet ergo vt per sensus debeant mysticos

A mysticos inuestigari. Ait namque: [Spoliauit me gloria mea.] Gloria quippe vniuscuiusque iustitia est. Sicut vero vestimenrum tegit a frigore, ita iustitia munit a morte. Vnde non immerito iustitia vestimento comparatur, cum per Prophetam dicitur: Sacerdotes tui induantur iustitia. Quia vero afflictionis suæ tempore hoc iustitiæ vestimentum, quod apud Deum protegit, sancta Ecclesia in membris suis infirmantibus amitrit, dicatur recte: [Spoliauit me gloria mea:] id est iustitia ab infirmis ablata est, quæ ab eis auferri non posset, si medullitus inhæsisset. Sed idcirco tolli potuit, quia more vestimenti exterius adhæsit. Qua in re quærendum est, quomodo sanctæ Ecclesiæ membra dici valeant, qui potuerunt iustitiam perdere, quam tenere videbantur. Sed sciendum est, quòd plerumque a membris eius infirmantibus iustitia ad tempus amittitur: sed cum per cognitionem culpæ postmodum ad pœnitentiam redeunt, sese ad eandem iustitiam, quam perdiderant, fortius quàm credebatur astringunt. Vbi adhuc subditur: [Et abstulit coronam de capite meo.] Sicut caput corporis prima pars est, ita principale interioris hominis mens est. Corona vero victoriæ præmium est, quod desuper ponitur: vt qui certauerat, remuneretur. Quia ergo multi aduersitatibus pressi, minime in certamine perdurant, in eis sancta Ecclesia quasi coronam de capite amittit. Corona quippe in capite, est superna remuneratio in mente. Et sunt plerique, qui dum aduersitatibus affliguntur, superna præmia cogitare negligunt, et ad perfectionem victoriæ peruenire non possunt. In his itaque corona de capite aufertur: quia supernum et spiritale præmium de mentis cogitatione tollitur, vt exteriora iam tranquilla appetant: et æterna præmia, quæ cogitare consueuerant, non requirat. Vel certe caput fidelium non immerito sacerdotes accipimus, qui pars membrorum Domini prima sunt. Vnde et per Prophetam, caput et cauda exterminari dicitur: vbi videlicet et capitis nomine sacerdotes, et caudæ appellatione prophetæ reprobi designantur. Corona ergo de capite aufertur, cum supernæ remunerationis præmia etiam ipsi deserunt, qui in hoc Ecclesiæ corpore præesse videbantur. Et plerumque ducibus cadentibus, latius succumbit exercitus, qui sequebatur. Vnde mox post damna maiorum, de multimoda labefactatione Ecclesiæ subsecutus adiunxit: [Destruxit me vndique, et pereo: et quasi auulsæ arbori abstulit spem meam.] Quasi vndique enim Ecclesia destruitur, atque in infirmis membris deperit, quando ipsa, quæ videbantur fortia, corruunt: quando corona de capite abstrahitur, id est, quando æterna præmia etiam a præpositis negliguntur. Bene autem de infirmis cadentibus subditur: [Et quasi auulsæ arbori abstulit spem meam.]

Psalm. 131. — B — C — 20.

D Arbor quippe vento impellitur, vt cadat. Et quem minæ terrent, vt ad iniustitiam corruat, quid aliud quàm arbor flatum venti pertulit, et statum suæ rectitudinis amisit? Quasi enim ex vento spem perdidit, qui prauorum minis ac persuasionibus deuictus, æterna, quæ sperabat, præmia reliquit. Et quia plerumque contingit, vt pœnas quis metuens iustitiam deserat: fit, iudicante Deo, vt etiam iustitiam deserens, pœnas, quas timuit, non euadat: et qui mentis interitum minime timuit, etiam carnis mala toleret, quæ timebat. Vnde adhuc subditur:

Quod qui percussione flagelli superatur, non quasi filius, sed quasi hostis feritur.
Caput XVII.

E IRatus est contra me furor eius, et sic me habuit quasi hostem suum.] Prædicatore quippe egregio attestante, didicimus: quia fidelis est Deus, qui non patietur nos tentari supra id, quod possumus ferre: sed faciet cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere. Per Prophetam quoque Dominus dicit: Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli. Qui ergo ita percutitur, vt vires illius a percussione superentur, non hunc Dominus iam quasi filium per disciplinam, sed quasi hostem per iram ferit. Cum ergo virtutem nostræ patientiæ flagella transeunt, valde metuendum est, ne peccatis nostris exigentibus, non iam quasi filij a patre, sed quasi hostes a Domino feriamur. Et quia fit plerumque, vt etiam maligni spiritus afflictorum cordibus multa suadeant, atque inter flagella quæ exterius feriunt, cogitationes noxias in mentibus fundant, post furorem Domini recte subiungitur:

1. Corin. 10. c — Hiere 30. b

Quòd diaboli, latrones Dei dicuntur: ideo latrones, quia semper nocendi voluntatem habent: ideo Dei, quia etiam in hoc, quod male volunt, diuinæ seruiunt voluntati, qua per eorum ministerium iuste homines vel punit vel damnat. A
Caput XVIII.

SImul venerunt latrones eius, et fecerunt sibi viam per me.] Latrones namque eius, maligni sunt spiritus, qui exquirendis hominum mortibus occupantur. Qui viam sibi in afflictorum cordibus faciunt, quando inter aduersa, quæ exterius tolerantur, cogitationes quoque prauas immittere non desistunt. De quibus adhuc dicitur: Et obsederunt in gyro tabernaculum meum, in gyro enim tabernaculum obsident, quando ex omni latere suis tentationibus mentem cingunt. Quam modo lugere de temporalibus, modo desperare de æternis, modo in impatientiam ruere, at- B
que in Deum blasphemiæ verba iaculari, pessima suggestione persuadent. Quæ tamen verba, vt iam prædiximus, beato Iob etiam iuxta historiam congruunt: qui dum mala, quæ pertulit, ante oculos congessit non quasi corrigendum filium, sed quasi hostem percussum se esse iudicauit. Per quem sibi etiam latrones eius viam fecerunt: quia maligni contra eum spiritus licentiam percussionis acceperunt. Cuius in gyro tabernaculum obsederunt: quia sublatis rebus et filijs, etiam corpus eius omne vul-
21. neribus attriuerunt. Sed mirum valde est, cum latrones diceret: cur addidit, eius, vt videlicet eosdem latrones Dei esse monstraret. Qua in re, si voluntas ac potestas malignorum spirituum discernatur, cur latrones Dei dicantur, aperitur. Maligni quippe spiritus, ad nocendum nos incessabiliter anhelant, sed cum prauam voluntatem ex semetipsis habeant, potestatem tamen nocendi non habent, nisi eos voluntas C
summa permittat. Et cum ipsi quidem iniuste nos lædere appetunt, quemlibet tamen lædere, non nisi iuste a Domino permittuntur. Quia ergo in eis voluntas iniusta est, et potestas iusta: et latrones dicuntur, et Dei, vt ex ipsis sit, quod inferre mala iniuste desiderant, et ex Deo, quòd desiderata iuste consummant. Sed quia vt sæpe iam diximus, sanctus vir positus in dolore pœnarum, modo suis, modo Ecclesiæ, modo Redemptoris nostri vocibus vtitur: plerumque sic sua narrat, vt tamen per typum ea, quæ sunt sanctæ Ecclesiæ ac Redemptoris nostri, proferat: postposita paulisper cura historiæ, in his, quæ subiungit, qualiter Redemptoris nostri vocibus congruat, demonstremus. Sequitur:

Allegorice ad Christum et synagogam referuntur sequentia. Cap. XIX. D

FRatres meos longe fecit a me, et noti mei quasi alieni recesserunt a me. Dereliquerunt me propinqui mei: et qui me nouerant, obliti sunt mei.] Hoc melius ostendimus, si Ioannis ad medium testimonium proferimus, qui ait: In propria
Ioan. 1. b venit, et sui eum non receperunt. Ab eo quippe fratres longe facti sunt, et noti recesserunt: quem tenentes legem, prophetare Hebræi nouerant, et præsentem minime recognoscebant. Vnde recte dicitur: [Dereliquerunt me propinqui mei, et qui me nouerant, obliti sunt mei.] Iudæi etenim propinqui per carnem, noti per legis instructionem, quasi obliti sunt, quem prophetauerant, dum eum et incarnandum verbis legis canerent, et incarnatum verbis perfidiæ negarent. Sequitur: [Inquilini domus meæ et ancillæ sicut alienum habuerunt me.] Inquilini domus Dei fuerunt sacerdotes, quorum origo in Dei seruitio deputata iam per officium in conditione te- E
nebatur. Ancillæ autem non immerito intelliguntur leuitarum animæ ad secreta tabernaculi, quasi ad interiora cubiculi familiarius seruiẽtes. Dicat ergo de sacerdotibus sedula cura seruientibus, dicat de leuitis ad interiora domus Dei obsequentibus: Inquilini domus meæ et ancillæ sicut alienum habuerunt me: quia incarnatum Dominum, quem dudum per legis verba prædixerant, cognoscere ac venerari noluerunt. Qui adhuc apertius, quòd ab eorum peruersa voluntate non sit cognitus, manifestat, cum subdit: [Et quasi peregrinus fui in oculis eorum.] Redemptor etenim noster dum a synagoga cognitus non est, in domo sua quasi pere-
Hier. 14. b grinus extitit. Quod aperte propheta testatur, dicens: Quare sicut colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum? Quia enim vt Dominus auditus non est, non possessor agri, sed colonus est creditus. Qui quasi viator ad

A tor ad manendum tantummodo declinauit: quia paucos ex Iudæa abstulit, et ad vocationem gentium pergens, iter cœptum peregit. Peregrinus ergo in eorum oculis fuit: quia dum sola, quæ videre poterant, cogitabant, non valebant intelligere in Domino, quod videre non poterant. Dum enim despiciunt carnem visibilem, non perueniunt ad inuisibilem maiestarem. Dicatur igirur recte: Et quasi peregrinus fui in oculis eorum. De quo adhuc populo apte subiungitur: [Seruum meum vocaui, et non respondit.] Quid enim Iudaicus populus nisi seruus fuit, qui non amore filij obsequebatur Domino, sed timore seruili? Quo contra nobis per Paulum dicitur: Non accepistis spiritum seruitutis irerum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater. Hunc igitur seruum vocauit Dominus, quia collatis muneribus, quasi emissis eum vocibus ad se ducere studuit. Sed non respon- Rom. 8. c
B dit, quia digna opera donis eius reddere contempsit. Vocat enim nos Deus, cum muneribus præuenit: respondemus vero vocationi eius, cum digne iuxta percepta munera deseruimns. Quia ergo tot muneribus Iudaicum populum præuenit, dicat: [Seruum meum vocaui.] Sed quia etiam post tot munera eum contempsit, subiungat: [Et non respondit.] Sequitur:

Quòd multifarie olim Deus locutus est patribus in prophetis, nouissime ore proprio locutus est. *Caput XX.*

ORe proprio deprecabar illum.] Ac si apertius diceret: Ego ille, qui ante incarnationem meam tot ei præcepta facienda per prophetarum ora mandaueram, incarnatus ad eum veniens, ore eum proprio deprecabar. Vnde et Matthæus, cum 22.
C præcepta ab eo dari in monte describeret, ait: Aperiens os suum, dixit. Ac si patenter dicat: Tunc os suum aperuit, qui prius aperuerat ora propherarum. Hinc est etiam quod de illo ab sponsa præsentiam eius desideraute dicitur: Osculetur me osculo oris sui. Sancta quippe Ecclesia quot præcepta ex eius prædicatione cognouit, quasi tot oris eius oscula accepit. Bene autem dicitur, [Deprecabar:] quia in carne monstratus dum mandata vitæ humiliter dixit, quasi superbientem seruum, vt viueret, rogauit. Vbi et apte subditur: Matt. 5. a Cant. 1. a

Quòd halitus Christi odor sit carnis eius. *Caput XXI.*

HAlitum meum exhorruit vxor mea.] Quid vxor Domini nisi synagoga accipitur, in legis fœdere, carnali ei intelligentia subiecta? Halitus vero ex carne est.
D Sed infidelis populus carnem Domini carnaliter intellexit, quia purum hunc hominem credidit. Halitum ergo eius vxor exhorruit: quia synagoga eum, quem videbat hominem, Deum credere expauit. Cumq. ab eius ore verba corporaliter audiret, in eo intelligere diuinitatis arcana recusauit, et Creatorem non esse credidit, quem creatum vidit. Carnis ergo halitum carnalis vxor exhorruit, quæ carnalibus sensibus dedita, incarnationis eius mysterium non agnouit. Sequitur:

Quo modo Deus, cum spiritus sit, membra corporalia habere dicatur. *Caput XXII.*

ET orabam filios vteri mei.] In Deo, qui corporis forma non circumscribitur, membra corporis, id est, manus, oculus, vterus ita nominantur, vt ex membrorum vocabulis, effectus eius potentiæ designetur. Oculos quippe habere dicitur:
E quia cuncta videt: manus habere describitur, quia cuncta operatur: in vtero autem proles concipitur, quæ in hac vita profertur. Quid ergo vterum Dei, nisi eius consilium debemus accipere, in quo ante sæcula per prædestinationem concepti sumus, ita vt creati per sæcula producamur? Deus ergo, qui manet ante sæcula, vteri sui filios orauit: quia eos, quos potenter per diuinitatem condidit, incarnatus veniens humiliter rogauit. Sed quia in ipsa carne, quæ apparuit, ab eorum æstimatione despectus est, subiungitur: [Stulti quoque despiciebant me.] Sapientibus a veritatis fide recedentibus, recte de stultis quoque additur: quia dum Dominum Pharisæi ac Legisperiti despicerent, eorum incredulitatem etiam populi turba secuta est: quæ in eo quòd hominem vidit, Redemptoris mundi prædicamenta despexit. Nam sæpe stultorum nomine hi, qui sunt in plebe pauperes, designantur. Vnde et per Hieremiam dicitur: Dixi, forsitan pauperes sunt et stulti, ignorantes viam Domini, et iudicium Hiere. 5. a

Dei sui. Relictis autem mundi sapientibus atque diuitibus, Redemptor noster quære- A
re pauperes, et stultos venerat. Vnde nunc quasi in augmentum doloris dicitur: [Stul-
ti quoque despiciebant me.] Ac si aperte diceretur: Ipsi etiam me despexerunt, pro
1.Cor.1.c quibus sanandis stultitiam prædicationis assumpsi. Scriptum quippe est: Quia in Dei
sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam
prædicationis saluos facere credentes. Verbum quippe Dei sapientia est: sed stulti-
tia huius sapientiæ dicta est caro verbi: vt quia carnales quique per carnis suæ pruden-
tiam pertingere non valebant ad sapientiam Dei, per stultitiam prædicationis, id est,
per incarnationem verbi sanarentur. Ait ergo: [Stulti quoque despiciebant me.]
Ac si aperte diceretur: Et ab ipsis despectus sum, pro quibus stultus æstimari veritus
non sum. Et quia Iudæorum plebs cum miracula nostri Redemptoris cerneret, hunc
Mar.13.c ex signis honorabat, dicens: Hic est Christus: cum vero humanitatis eius infirma B
conspiceret, eum Creatorem credere dedignabatur, dicens: Non, sed seducit turbas:
23. recte subiungitur: [Et cum ab eis recessissem, detrahebant mihi.] Quasi accede-
bat quippe ad corda populorum Dominus, cum eis miracula demonstraret: et quasi
recedebat, cum nulla signa ostenderet. Sed recedenti Domino detrahebant, cum a
miraculis quiescenti præbere fidem nolebant. Sed quid mirum eum perpeti ista a ple-
bibus, cum ipsi quoque, qui legis doctores esse videbantur, qui eum verbis prophe-
ticis incarnandum esse perhibebant, et incarnatum viderunt, et ab eo tamen perfidiæ
interruptione diuisi sunt? De quibus subditur. [Abominati sunt me quondam consi-
liarij mei: et quem maxime diligebam, auersatus est me.] Cunctis liquet, quia Deus
consiliarijs non eget, qui ipsis quoque consiliarijs hominum sapientiæ consilium præ-
Isa.40.c. et bet. De quo etiam scriptum est: Quis cognouit sensum Domini, aut quis eius con- C
Ro.11.a silarius fuit? Sed quemadmodum cum panis vel vestimentum egenti tribuitur, hoc
Mat.25.d se Dominus accepisse testatur: ita cum nescienti cuilibet rectum consilium datur, hoc
ipse accepit, cuius ille membrum est, qui eruditur. Omnes etenim fideles membra
nostri Redemptoris sumus: et sicut ipse in nobis per misericordiam largitatis pasci-
tur, ita ipse in nobis per doctrinæ consilium iuuatur. Scribæ itaque et legis doctores,
qui erudire populos ad vitam consueuerant, quid aliud quàm futuri Redemptoris
consiliarij fuerunt? Qui tamen dum incarnatum Dominum conspicerent, consilijs
suis multos ab eius fide diuiserunt, quamuis prius ad credendum incarnationis eius
mysterium per prophetarum verba multos docuisse viderentur. Et quia ille apud
Deum magis in amore est, qui ad eius amorem plurimos trahit: adhuc de eodem le-
gis doctorum atque Pharisæorum ordine subditur: [Et quem maxime diligebam, D
auersatus est me.] Ipse enim, ordo suadente perfidia, a fide veritatis auersus est, qui
prius in labore prædicationis seruiens, maxime diligebatur: quem non solum ad non
credendum, sed vsque ad persequendum quoque Dominum populorum turba secuta
est, et vsque ad passionem illius sæuitiæ facibus accensa. In qua videlicet passione di-
scipulorum corda turbata sunt. Vnde et nunc subditur:

Quòd allegorice passionis tempore, adhærente Christo sexu firmiori, fugerunt Apostoli: et dubitantibus de resurrectione discipulis, tantum in eis superarant labia sermonis. Caput XXIII.

PElli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum.] In osse fortitudo, in carnibus E
vero infirmitas corporalis designatur. Quia igitur Christus et Ecclesia vna perso-
na est: quid per os, nisi ipse Dominus designatur? Quid per carnem, nisi discipuli,
qui passionis eius tempore infirma sapuerunt? Per pellem vero, quæ exterior carne
manet in corpore, quid nisi illæ sanctæ feminæ figurantur, quæ ad præparanda sub-
sidia corporis, exterioribus Domino ministerijs seruiebant? Nam cum eius discipuli
quamuis necdum firmi veritatis fidem populis prædicarent, ossi suo inhærebant car-
nes. Et cum sanctæ mulieres ea, quæ necessaria erant, exteriora præpararent, quasi
pellis exterius manebat in corpore. Sed cum ad crucis horam ventum est, eius disci-
pulos grauis ex persecutione Iudæorum timor inuasit: fugerunt singuli, mulieres
adhæserunt. Quasi ergo consumpta carne, os Domini pelli suæ adhæsit: quia for-
titudo eius, passionis tempore fugientibus discipulis, iuxta se mulieres inuenit. Stetit
equidem

A equidem aliquandiu Petrus, sed tamen post territus negauit. Stetit etiam Ioannes, cui ipso crucis tempore dictum est: Ecce mater tua. Sed perseuerare minime potuit: quia de ipso quoque scriptum est, quòd adolescens quidam sequebatur illum amictus sindone super nudo, et tenuerunt eum: at ille reiecta sindone, nudus profugit ab eis. Qui etsi post, vt verba Redemptoris sui audiret, ad horam crucis redit, prius tamen territus fugit. Mulieres autem non solum non timuisse, neque fugisse, sed etiam vsque ad sepulchrum stetisse memorantur. Dicat ergo: [Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum.] Hoc est, hi, qui meæ fortitudini propinquius inhærere debuerant, passionis meæ tempore timore consumpti sunt: et eas, quas ad exteriora ministeria posui, in passione mea sine formidine inhærere mihi fideliter inueni. Vbi et aperte subintelligitur, quòd hæc verba per mysterium dicantur, dum sequitur: [Et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.] Quid enim circa dentes aliud quàm labia habemus, etiam si nulla flagella patiamur? Sed quid per labia, nisi locutio, quid per dentes, nisi sancti Apostoli designantur? Qui in hoc Ecclesiæ corpore idcirco sunt positi, vt vitam carnalium correptione mordeant, eamq. a suæ pertinaciæ duritia confringant. Vnde et eidem primo Apostolorum quasi denti in eius corpore posito dicitur: Macta, et manduca. Sed quia passionis eius tempore, isti dentes præ timore mortis amiserunt morsum correptionis, amiserunt fiduciam roboris, amiserunt efficaciam omnimodæ operationis: ita vt duo ex illis ambulantes, post eius mortem ac resurrectionem in via loquerentur et dicerent: Nos sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel: recte nunc dicitur: [Et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.] Confabulabantur adhuc de illo, sed iam in illum minime credebant. Tantummodo ergo labia circa dentes eius remanserant: quia virtutem bonæ operationis amiserant, et sola de illo confabulationis verba retinebant. Perdiderant morsum correptionis, et habebant motum locutionis. Labia itaque tantummodo circa dentes relicta sunt, quia adhuc quidem confabulari nouerant: sed prædicare iam eum, aut mordere infidelium vitia formidabant. Peractis itaque his, quæ in voce capitis dixit, ad propria beatus Iob verba reuertitur, dicens: [Miseremini mei, miseremini mei saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.] Hoc habere solet proprium mens piorum, quòd cum iniusta ab aduersarijs patitur, non tam ad iram, quàm ad preces mouetur: vt si moderari eorum prauitas placide valeat, plus deprecari eligant quàm irasci. Vnde recte nunc dicitur: [Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.] Ecce eos, a quibus se per contumelias affligi considerat, amicos vocat: quia bonis mentibus etiam ipsa fiunt prospera, quæ videntur aduersa. Nam peruersi quique bonorum dulcedine aut conuertuntur, vt redeant: et eo ipso amici sunt, quo boni fiunt: aut in malitia perseuerant: et in hoc quoque etiam nolentes amici sunt: quia si qua bonorum delicta sunt, ea suis persecutionibus etiam nescientes purgant. Notandum quoque, quòd eis, quæ secreto apud Deum gesta sunt, beati viri in publico verba concordant. A satan quippe percussus fuerat: nec tamen percussionem suam satanæ tribuit, sed tactum se manu Domini appellat, sicut ipse quoque satan dixerat: Mitte manum tuam, et tange os eius et carnem, si non in faciem benedixerit tibi. Sciebat quippe vir sanctus, quia et per hoc ipsum quod peruersa voluntate contra se satan egerat, potestarem non a semetipso, sed a Domino habebat. Sequitur.

Matth. 26. g
Ioan. 19. f
Marc. 14. f
24.
B
Act. 10. b
Luca 24. e
C
D

Quòd superbi rectores ita infirmos affligant, quasi ipsi de infirmitate nihil habeant, et quòd diuina manu afflictis non tam increpatio, quàm consolatio debeatur.

E

Caput XXIIII.

QVare persequimini me sicut Deus, et carnibus meis saturamini?] Non abhorret à locutione pietatis, quòd a Deo se perhibet persequi. Est namque persecutor bonus, sicut de semetipso ore prophetico Dominus dicit: Detrahentem occulte aduersus proximum suum, hunc persequebar. Cum vero sanctus quisque flagellari permittitur, scit quòd persecutionem contra commissa vitia ex interna dispensatione patiatur. Crudeles autem persecutorum mentes cum potestatem feriendi appetunt, contra bonorum vitam non studio purgationis, sed liuoris facibus accenduntur. Et quidem hoc faciunt, quod Deus omnipotens fieri permittit. Sed dum vna causa cum Deo, etiam per eos agitur: non tamen voluntas vna in eadem causa seruatur: quia cum omnipotens Deus amando purgationem exhibet, iniustorum prauitas sæuiendo malitiam exercet.

25.
Psalm. 100.

Quod

Quod ergo dicitur: [Quare persequimini me sicut Deus?] ad exteriorem hoc percussionem retulit non ad intimam intentionẽ: quia etsi hoc agnut exterius, quod Deus agi dispofuit, non tamen hoc, quod Deus, in sua actione appetunt, vt boni ex afflictione purgentur. Quod intelligi et aliter potest. Tanto enim omnipotens Deus iustius aliena vitia percutit, quanto in semetipso nihil habet vitiorum. Homines vero cum per disciplinam alios seruiunt, sic alienam infirmitatem debent percutere, vt etiam ad suam nouerint oculos reuocare: vt ex semetipsis considerent, quantum alijs feriendo parcant, cum se quoque ipsos dignos percussionibus non ignorant. Itaque nunc dicitur: [Quare persequimini me sicut Deus?] Ac si aperte diceretur: Ita me ex infirmitatibus meis affligitis, ac si ipsi more Dei de infirmitate nihil habeatis. Vnde considerandum est, quòd si qui fortasse sint, qui asperitate correptionis indigeant: tunc eis dura correptio a nobis admouenda est, cum Dei manus cessat a verbere. Cum vero superna flagella insunt, non a nobis iam correptio, sed consolatio debetur: ne dum in dolore increpationem iungimus, percussionem percussioni sociemus. Bene autem subditur: [Et carnibus meis saturamini?] Quorum mens proximorum pœnas esurit, saturari proculdubio alienis carnibus quærit. Sciendum quoque est, quia hi etiam, qui alienæ vitæ detractione pascuntur, alienis proculdubio carnibus saturan-
Prouer. 23. c tur. Vnde per Salomonem dicitur: Noli esse in conuiuijs potatorum, neque comedas cum eis, qui carnes ad vescendum conferunt. Carnes quippe ad vescendum conferte, est in collocutione derogationis vicissim proximorum vitia dicere. De quorum illic pœna mox subditur: Quia vacantes potibus, et dantes symbolum consumentur, et vestietur pannis dormitatio. Potibus vacant, qui de opprobrio alienæ vitæ se deebriant. Symbolum vero dare, est, sicut vnusquisque solet pro parte sua cibos ad vescendum, ita in confabulatione detractionis verba conferre. Sed vacantes potibus, et dantes symbolum consumentur: quia sicut scriptum est: Omnis detractor eradica-
Prouer. 23. c bitur. Vestietur autem pannis dormitatio: quia despectum et inopem a cunctis bonis operibus mors sua inuenit, quem hîc ad alienæ vitæ exquirenda crimina detractio-
26. nis suæ languor occupauit. Sed tot dura, quæ beatus Iob sustinet, dignum non est vt per silentium transeant, eaq. a notitia hominum ignorantiæ obscuritas tegat. Tanti quippe ædificari ad seruandam patientiam valent, quanti implente se superna gratia eius patientiæ facta cognouerint. Vnde et idem beatus Iob in exemplum vult pertrahi flagella, quæ sentit, qui statim subiungit dicens:

Quòd per plumbi laminam, Iudæorum corda accipiantur, in quibus lex scripta diuinitus cito deleri potuit. Per silicem vero gentiles, in quibus lex magno labore sculpta perseuerat. *Caput XXV.*

QVis mihi tribuat, vt scribantur sermones mei? Quis mihi det vt exarentur in libro stylo ferreo, et plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice?] Cuncta, quę beatus Iob pertulit, quia forti patrum sententia edoctus grauis ille Iudæorum populus agnouit, stylo ferreo et plumbi lamina scripta sunt. Quia vero hæc etiam dura gentilium corda cognouerunt, quid ea in silice sculpta videmus? Et notandum, quia in plumbo quod scribitur, ipsa metalli mollitie citius deletur: in silice vero tardius quidem valent litteræ imprimi, sed difficilius deleri. Non ergo immerito per plumbi laminam Iudæa exprimitur, quæ præcepta Dei et sine labore percepit, et cum celeritate perdidit. Rectè per silicem gentilitas figuratur, quæ verba sacri eloquij vix custodienda suscipere potuit: sed tamen fortiter suscepta seruauit. Per stylum vero ferreum, quid aliud quàm fortis Dei sententia designatur? Vnde per Prophetam di-
Hier. 17. a citur: Peccatum Iudæ scriptum est stylo ferreo in vngue adamantino. In vngue finis est corporis. Ita vero lapis durus est adamas, vt ferro non valeat secari, per stylum vero ferreum fortis sententia: per vnguem vero adamantinum finis signatur æternus. Peccatum itaque Iudæ stylo ferreo in vngue adamantino scriptum dicitur: quia culpa Iudæorum per fortem Dei sententiam in fine seruatur infinito. Rectè quoque per plumbi laminam eos accipimus, quos auaritiæ pondus grauat, quibus per in-
Psal. 4. crepantem Prophetam dicitur: Filij hominum vsquequo graui corde? Per plumbum namque, cuius natura grauis est ponderis, peccatum auaritiæ specialiter designatur: quod

A quod mentem, quam infecerit, ita grauem reddit, vt ad petenda sublimia attolli nequaquam possit.

Quid sit quod in Zacharia scriptum est de talento plumbi et massa plumbea missa in os amphora, super quam sedebat impietas, et de duabus mulieribus alas habentibus. *Caput XXVI.*

HInc enim in Zacharia scriptum est: Leua oculos tuos, et vide. Quid est hoc, quod egreditur? et dixi: Quid nam est? Et ait: Hæc est amphora egrediens, et dixit: Hæc est oculus eorum in vniuersa terra. Et ecce talentum plumbi portabatur, et ecce mulier vna sedens in medio amphoræ, et dixit: Hæc est impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ, et misit massam plumbeam in os eius. Quid de hac visione amphoræ B et mulieris, et plumbi, vt latius quid cognouisset, ostenderet, adhuc secutus adiunxit: Et leuaui oculos meos, et vidi: et ecce duæ mulieres egredientes, et spiritus in alis earum, et habebant alas quasi alas milui, et leuauerunt amphoram inter terram et cælũ. Et dixi ad angelum qui loquebatur in me: Quo istæ deferunt amphoram? Et dixit ad me: Vt ædificetur ei domus in terra Sennaar. Quod Prophetæ testimonium inutiliter pro documẽto plumbi protulimus, si non etiam repetentes exponamus. Ait enim, Leua oculos, et vide. Quid est hoc quod egreditur? Et dixi: Quid nam est? Et ait: Hęc est amphora egrediens. Volens Deus Prophetæ ostendere humanum genus, ex qua ab eo maxime culpa delebatur, per imaginẽ amphoræ quasi patens os auaritiæ designauit. Auaritia quippe velut amphora est, quæ os cordis in ambitu apertum tenet. Et dixit: Hæc est oculus eorum in vniuersa terra. Multos obtusi sensus homines cerni- C mus, et tamen eos in malis actibus astutos videmus: Propheta quoque attestante, qui ait: Sapientes sunt vt faciant mala, bene autem facere nesciunt. Hi itaque sensu torpent, sed in his, quæ appetunt, auaritiæ stimulis excitantur: et qui ad bona videnda cęci sunt, excitantibus præmijs, ad peragenda mala vigilantes fiunt. Vnde recte de hac eadem auaritia dicitur: Hæc est oculus eorum in vniuersa terra. Ecce talentum plumbi portabatur. Quid est talentum plumbi, nisi ex eadem auaritia pondus peccati? Et ecce mulier vna sedens in medio amphoræ. Quam mulierem, ne fortassis quæ esset dubitare possimus, illico angelus innotuit. Nam illic mox sequitur: Et dixit: Hæc est impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ. Impietas in medio amphoræ proijcitur: quia nimirum in auaritia semper impietas tenetur. Et misit massam plũbi in os eius. Massa plumbi in os mulieris mittitur: quia scilicet impietas auaritiæ, peccati sui pon- D dere grauatur. Si enim ad ea, quæ deorsum sunt, non ambiret, erga Deum ac proximos impia nequaquam existeret. Et leuaui oculos meos, et vidi: et ecce duæ mulieres egredientes, et spiritus in alis earum. Quid aliud in his duabus mulieribus accepimus, nisi duo principalia vitia, superbiam videlicet, et gloriam inanem? quæ impietati absque vlla dubitatione coniuncta sunt. Quæ et in alijs suis spiritum habere narrantur: quia in actionibus suis satanæ voluntati deseruiunt. Ipsum quippe Propheta spiritum appellat: de quo Salomon ait: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris. Et de quo in Euangelio Dominus dicit: Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida et inaquosa. Spiritus in alis earum est: quia superbia et inanis gloria per omne, quod agunt, satanæ voluntati famulantur. Et habebant alas, quasi alas milui. Miluus semper nature studet insidiari pullorum. Istæ E ergo mulieres alas habent, quasi alas milui: quia actiones earum diabolo sunt procul dubio similes, qui insidiatur semper vitę paruulorum. Et leuauerunt amphoram inter cælum et terram. Superbia et vanagloria habent hoc proprium, vt eum, quem infecerint, in cognitione sua super cæteros homines extollant: et modo per ambitum rerum, modo per desiderium dignitatum, quem semel captum tenuerint, quasi in honoris altitudinem eleuent. Qui autem inter cælum et terram est, et ima deserit, et superiora minime attingit. Leuant ergo istæ mulieres amphoram inter cælum et terram: quia superbia et inanis gloria mentem per auaritiam honoris captam ita eleuant, vt quoslibet proximos despicientes, quasi ima deserant, et alta gloriantes petant. Sed tales quique dum superbiunt, et eos mente transeunt cum quibus sunt, et superioribus ciuibus minime iunguntur. Amphora ergo leuata inter terram et cælum dicitur: quia auari quique per superbiam atque inanem gloriam et proximos iuxta

Zacha. 5. d

27.

Hiere. 4. f

28.

Matth. 12. d

ta se despiciunt: et superiora quæ, vltra ipsos sunt, nullatenus apprehendunt. Inter A terram itaque et cælum feruntur: quia nec æqualitatem fraternitatis in infimis per charitatem tenent, nec tamen summa pertingere sese extollendo præualent. Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quo istæ deferunt amphoram? Et dixit ad me: Vt ædificetur ei domus in terra Sennaar. Eidem amphoræ ædificatur domus in terra Sennaar. Sennaar quippe fætor eorum dicitur. Et sicut bonus odor ex virtute

2.Corint.2.d est, Paulo attestante, qui ait: Odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo: ita econtrario fætor ex vitio. Radix enim est omnium malorum cupiditas. Et quia quodlibet malum per auaritiam gignitur, dignum est vt domus auaritiæ in fætore construatur. Sciendum quoque est, quòd Sennaar latissima vallis est, in qua turris a superbientibus ædificari cœperat, quæ, linguarum facta diuersitate, destructa est. Quæ scilicet turris Babylon dicta est, pro ipsa videlicet confusione mentium atque linguarum. B Nec immerito ibi auaritiæ amphora ponitur, vbi Babylon, id est confusio ædificatur: quia dum per auaritiam et impietatem certum est omnia mala exurgere, rectè hæc ipsa auaritia atque impietas in confusione perhibentur habitare. Hæc paucis per excessum diximus, vt peccati pondus exprimi per plumbi laminam monstraremus. Quæ tamen beati Iob verba sanctæ quoque Ecclesiæ congruunt, quæ duo sacri eloquij testamenta custodiens, quasi secundo sermones suos scribi expetit, dicens: [Quis mihi tribuat, vt scribantur sermones mei? quis mihi det, vt exarentur in libro?] Quæ quia forti sententia modo per pondus auaritiæ grauibus, modo autem duris cordibus loquitur, stylo ferreo in plumbi lamina, vel celte in silice scribit. Sed iure beatum Iob Redemptoris nostri eiusq. Ecclesiæ vti vocibus dicimus, si quid de eodem

29. Redemptore nostro quod aperte loquitur, inuenimus. Quo etenim pacto credendum C est: quia ex eo aliquid per figuram insinuat, si eum nobis apertis vocibus non demonstrat? Sed iam quod de eo sentit, aperiat, omnesq. nobis ambages cogitationum tollat. Sequitur: [Scio enim quod Redemptor meus viuit.] Qui enim non ait Conditor, sed Redemptor: aperte eum denunciat, qui postquam omnia creauit, vt nos de captiuitate redimeret, inter nos incarnatus apparuit, suaq. passione nos a perpetua morte liberauit. Et notandum quanta fide se in virtute eius diuinitatis adstringat, de quo per

2.Cor.13.b Paulum dicitur: Quia etsi crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. Ait namque: [Scio enim quòd Redemptor meus viuit.] Ac si apertis vocibus dicat: Infidelis quisque illum flagellatum, derisum, palmis cæsum, corona spinea coronatum, sputis illitum, crucifixum, mortuum nouerit: ego illum post mortem viuere certa fide credendo, libera voce profiteor: quia Redemptor meus viuit, qui inter impiorum manus D occubuit. Sed quid beate Iob per resurrectionem illius etiam de tuæ carnis resurrectione confidis, aperta quæso voce profitere. Sequitur:

Quòd multi puri homines, quales nos sumus, cum Christo surrexerunt, ne de resurrectione nostra vlla dubitatio haberetur: et quòd resurrectionem nostram etiam in elementis suis mundus imitatur. Caput XXVII.

ET in nouissimo die de terra surrecturus sum.] Quia videlicet resurrectionem, quam in se ostendit, in nobis etiam quandoque facturus est. Resurrectionem quippe, quam in se ostendit, nobis promisit: quia sui capitis gloriam sequuntur membra. Redemptor ergo noster suscepit mortem, ne mori timeremus. Ostendit resurrectionem, vt nos resurgere posse confidamus. Vnde et eandem mortem non plusquam triduanam esse voluit, ne si in illo resurrectio differretur, in nobis omni modo desperaretur. E Quod bene

Psalm. 109. de illo per Prophetam dicitur: De torrente in via bibit, propterea exaltabit caput. Quasi enim de quodam flumine nostræ passionis non in mansione bibere, sed in via, dignatus est: quia mortem transitorie, idest ad triduum contigit, atque in ea morte, quam contigit, nequaquam sicut nos vsque ad finem sæculi remansit.

Quòd virga Leui, quæ floruit, reliquis aridis permanentibus, Christus sit, qui primitia dormientium surrexit, reliquorum resurrectione in finem mundi dilata. Caput XXVIII.

DVm ergo die tertio resurrexit: quid in eius corpore, idest, Ecclesia sequatur, ostendit. Exemplo quippe monstrauit, quod promisit in præmio: vt sicut ipsum resurrexisse fideles

A fideles agnoſcerent, ita in ſeipſis in fine mundi reſurrectionis præmia ſperarent. Ec-
ce nos per mortem carnis vſque ad finem mundi remanemus in puluere: ille autem
die tertia ab ariditate mortis viruit, vt diuinitatis ſuæ nobis potentiam ipſa innoua-
tione ſuæ carnis oſtenderet. Quòd bene per Moyſen virgis duodecim in tabernaculo
poſitis demonſtratur. Nam cum Aaron ſacerdotium, qui de tribu Leui fuerat, de- *Nume.17. a*
ſpiceretur, nec digna tribus, quæ offerret, holocauſta crederetur, duodecim virgæ,
iuxta duodecim tribus in tabernaculo poni præceptæ ſunt: et ecce virga Leui viruit,
et quid virtutis in munere Aaron haberet, oſtendit. Quo videlicet ſigno quid innui-
tur, niſi quòd omnes, qui vſque ad finem mundi iacemus in morte, quaſi virgæ reli-
quæ in ariditate remanemus? Sed cunctis virgis in ariditate remanentibus, virga Le-
ui ad florem rediit: quia corpus Domini, veri ſcilicet ſacerdotis noſtri, in mortis ari-
B ditate poſitum, in florem reſurrectionis erupit. Quo flore Aaron recte ſacerdos eſſe
cognoſcitur: quia hac reſurrectionis gloria Redemptor noſter, qui de tribu Iuda ac
Leui ortus eſt, interceſſor pro nobis eſſe monſtratur. Ecce ergo iam virga Aaron
poſt ariditatem floret, ſed virgæ duodecim tribuum in ariditate remanent: quia iam
quidem corpus Domini poſt mortem viuit, ſed noſtra adhuc corpora vſque ad finem
mundi a reſurrectionis gloria differuntur. Vnde caute hanc eandem dilationem in-
tulit, dicens: [Et in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum.] Habemus ergo ſpem 30.
reſurrectionis noſtræ, conſiderata gloria capitis noſtri. Sed ne quis vel cogitatione
tacita forſitan dicat, quòd idcirco ille reſurrexit a morte: quia vnus idemque Deus
et homo mortem, quam ex humanitate pertulit, ex diuinitate ſuperauit: nos vero,
qui puri homines ſumus, a mortis ſurgere damnatione non poſſumus: recte in reſur-
C rectionis eius tempore, etiam multorum ſanctorum corpora reſurrexerunt: vt et in
ſe nobis exemplum oſtenderet, et de aliorum qui nobis per puram humanitatem ſi-
miles fuerunt, nos reſurrectione roboraret: quatenus cum ſe homo deſperaret perci-
pere quod in ſe oſtenderat Deus homo, hoc in ſe fieri poſſe præſumeret, quod in ipſis
factum cognoſceret, quos puros fuiſſe homines non dubitaret. Sunt vero nonnul-
li, qui conſiderantes quòd ſpiritus a carne ſoluitur: quòd caro in putredinem verti-
tur, quòd putredo in puluerem redigitur, quòd puluis ita in elementa ſoluitur, vt
nequaquam ab humanis oculis videatur, reſurrectionem fieri poſſe deſperent: et
dum arida oſſa inſpiciunt, hæc veſtiri carnibus, rurſumq. ad vitam vireſcere poſ-
ſe diffidant. Qui ſi reſurrectionis fidem ex obedientia non tenent, certe hanc tenere
ex ratione debuerant. Quid enim quotidie niſi reſurrectionem noſtram in elemen-
D tis ſuis mundus imitatur? Per quotidiana quippe momenta lux ipſa temporalis qua
ſi moritur, dum ſuperuenientibus noctis tenebris, ea, quæ aſpiciebatur, ſubtrahitur:
et quaſi quotidie reſurgit, dum lux ablata oculis ſuppreſſa iterum nocte reparatur.
Per momenta quoque temporum cernimus arbuſta viriditatem foliorum amittere,
a fructuum prolatione ceſſare: et ecce ſubito quaſi ex areſcenti ligno velut quadam
reſurrectione veniente videmus folia erumpere, fructus grandeſcere, et totam arbo-
rem rediuiuo decore veſtiri. Indeſinenter cernimus parua arborum ſemina terræ hu-
moribus commendari: ex quibus non longe poſt aſpicimus magna arbuſta ſurgere,
folia, pomaq. proferre. Conſideremus ergo paruum cuiuſlibet arboris ſemen, quod
in terram iacitur, vt arbor ex illo pro illo producatur: et comprehendamus, ſi poſ-
ſumus, vbi in illa tanta breuitate ſeminis tam immenſa arbor latuit, quæ ex illo
E proceſſit: vbi lignum, vbi cortex, vbi viriditas foliorum, vbi vbertas fructuum.
Nunquid nam in ſemine tale aliquid videbatur cum in terram iaceretur? Et tamen
occulto rerum omnium opifice cuncta mirabiliter ordinante, et in mollitie ſeminis
latuit aſperitas corticis, et in teneritudine illius abſconſa eſt fortitudo roboris, et in
ſiccitate eius vbertas fructificationis. Quid ergo mirum, ſi tenuiſſimum puluerem,
vel a noſtris oculis in elementis redactum, cum vult, in hominem reformat, qui ex
tenuiſſimis ſeminibus immenſa arbuſta redintegrat? Quia ergo rationales ſumus
conditi, ſpem reſurrectionis noſtræ ex ipſa debemus rerum ſpecie et contemplatio-
ne colligere. Sed quia in nobis ſenſus torpuit rationis, acceſſit in exemplum gra-
tia Redemptoris. Venit namque Conditor noſter, ſuſcepit mortem, oſtendit re-
ſurrectionem: vt qui reſurrectionis ſpem ex ratione tenere noluimus, hanc ex eius
adiutorio et exemplo teneremus. Dicat igitur beatus Iob: [Scio quòd Redem-
ptor

ptor meus viuit, et in nouissimo die de terra surrecturus sum.] Et quisquis resurrectionis in se virtutem fieri posse desperat, verba in gentilitate positi viri fidelis erubescat, et penset, quanto pœnæ sit pondere feriendus, si adhuc non credit suam, qui iam resurrectionem Domini cognouit factam: si et ille suam credidit, qui adhuc A
31. Domini Iesu sperabat esse faciendam. Sed ecce resurrectionem audio, effectum tamen eiusdem resurrectionis exquiro. Credo namque, quia resurrecturum sim, sed volo, vt audiam, qualis. Sciendum quippe mihi est, vtrum in quodam alio subtili fortasse, vel aereo, an in eo, quo moriar, corpore resurgam? Sed si in aereo corpore surrexero, iam ego non ero qui resurgo. Nam quo modo est vera resurrectio, si vera esse non poterit caro? Aperta ergo ratio suggerit: quia si vera caro non fuerit, procul dubio resurrectio vera non erit. Nec enim recte resurrectio dici potest, vbi non resurgit quòd cecidit. Sed has nobis beate Iob dubietatis nebulas B
tolle: quia per acceptam sancti Spiritus gratiam, de spe nobis loqui nostræ resurrectionis cœpisti: aperte indica, si caro nostra veraciter resurgat. Sequitur:

Qualiter Eutycius de resurrectione senserit, et quo modo per Gregorium, præsente Tiberio Augusto, conuictus sit et correctus. Caput XXIX.

ET rursum circumdabor pelle mea.] Dum aperte pellis dicitur, omnis dubitatio veræ resurrectionis aufertur: quia non sicut Eutycius Constantinopolitanæ vrbis episcopus scripsit, corpus nostrum in illa resurrectionis gloria erit impalpabile, ventis aereq. subtilius. In illa enim resurrectionis gloria erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritalis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ. Vnde etiam Redemptor noster dubitantibus de sua resurrectione discipulis, ostendit manus et latus, palpanda ossa carnemq. præbuit, dicens: Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Qui cum eidem Eutycio in Constantinopolitana vrbe positus, hoc Euangelicæ veritatis testimonium protulissem, ait: Idcirco Dominus hoc fecit, vt dubitationem resurrectionis suæ de discipulorum cordibus amoueret. Cui inquam: Mira est res valde, quam astruis, vt inde nobis dubietas surgat, vnde discipulorum corda a dubietate sanata sunt. Quid enim deterius dici potest, quàm vt hoc nobis de eius vera carne dubium fiat, per quod discipuli eius ad fidem ab omni sunt dubietate separati? Si enim non hoc habuisse astruitur, quod ostendit, vnde fides discipulis eius confirmata est, inde nostra destruitur. Qui adiungebat etiam, dicens: Corpus palpabile habuit, quod ostendit: sed post confirmata corda palpantium, omne illud in Domino, quod palpari potuit, in subtilitatem est aliquam redactum. Ad hæc ipse respondi, dicens: Scriptum est: Christus resurgens a mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Si quid ergo in eius corpore post resurrectionem potuit immutari, contra veridicam Pauli sententiam, post resurrectionem Dominus rediit in mortem. Quod quis dicere, vel stultus præsumat, nisi qui veram carnis eius resurrectionem denegat? Tunc mihi obiecit, dicens: Cum scriptum sit: Caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt, qua ratione credendum est resurgere veraciter carnem? Cui inquam: In sacro eloquio aliter caro dicitur iuxta naturam, atque aliter iuxta culpam, vel corruptionem. Caro quippe iuxta naturam, sicut scriptum est: Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea: et Verbum caro factum est, et habitauit in nobis. Caro vero iuxta culpam, sicut scriptum est: Non permanebit in hominibus istis spiritus meus, eo quòd sunt caro. Et sicut Psalmista ait: Memoratus est, quia caro sunt: spiritus vadens, et non rediens. Vnde et discipulis Paulus dicebat: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu. Neque enim in carne non erant, quibus epistolas transmittebat: sed quia passiones carnalium desideriorum vicerant, iam liberi per virtutem spiritus in carne non erant. Quod ergo Paulus apostolus dicit: Quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt: carnem vult secundum culpam intelligi, non carnem secundum naturam. Vnde et mox, quia carnem secundum culpam diceret: ostendit subdens: Neque corruptio incorruptelam possidebit. In illa ergo cælestis regni gloria caro secundum naturam erit, sed secundum passionum desideria non erit: quia, deuicto mortis aculeo, in æterna incorruptione regnabit. Quibus
32. dictis

Luca 24. f
Roma. 6. a
1. Cor. 15. f
Gene. 2. d
Ioan. 1. a
Gene. 6. a
Psal. 77.
Galat. 4. f
C D E

A dictis idem Eutycius consentire se protinus respondit, sed tamen adhuc corpus palpabile resurgere posse denegabat. Qui etiam in libello, quem de resurrectione scripserat, Pauli quoque apostoli testimonium indiderat, dicentis: Tu quod seminas, non viuificatur, nisi prius moriatur: et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum. Hoc nimirum ostendere festinans, quia caro vel impalpabilis, vel ipsa non erit: dum sanctus Apostolus de resurrectionis agens gloria, non corpus, quod futurum est, seminari dixerit. Sed ad hæc citius respondetur. Nam Paulus apostolus dicens: Non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum: hoc insinuat quod videmus: quia granum cum culmo, et folijs nascitur, quod sine culmo et folijs seminatur. Ille itaque in augmento gloriæ resurrectionis non dixit grano seminis deesse, quod erat, sed adesse, quod non erat, iste autem, dum verum B corpus resurgere denegat, nequaquam dicit adesse, quod deerat, sed deesse, quod erat. Tunc itaque de hac re in longa contentione perducti, grauissima a nobis cœpimus simulatione resilire, cum piæ memoriæ Tiberius Constantinus imperator secreto me et illum suscipiens, quid inter nos discordiæ versaretur agnouit, et vtriusque partis allegationem pensans, eundem librum, quem de resurrectione scripserat, suis quoque allegationibus destruens, deliberauit, vt flammis cremari debuisset. A quo vt egressi sumus, me ægritudo valida, eundem vero Eutycium ægritudo, et mors protinus est secuta. Quo mortuo, quia pene nullus erar, qui eius dicta sequeretur, dissimulaui cœpta persequi, ne in fauillas viderer verba iaculari. Dum tamen adhuc viueret, et ego validissimis febribus ægrotarem, quicumque noti mei ad eum salutationis gratia pergebant, vt eorum relatione cognoui, ante eorum oculos pellem ma-C nus suæ tenebat dicens: Confiteor, quia omnes in hac carne resurgemus. Quod, sicut ipsi fatebantur, omnino prius negare consueuerat. Sed nos ista postponentes, in beati Iob sermonibus subtiliter exquiramus, si vera erit resurrectio, verumq. corpus in resurrectione. Ecce enim iam de spe resurrectionis dubitare non possumus, dum ait: [Et in nouissimo die de terra surrecturus sum.] Dubietatem quoque de reparatione vera corporis abstulit, qui ait: [Et rursum circumdabor pelle mea.] Qui adhuc ad auferendas ambages nostræ cogitationis subdit: [Et in carne mea videbo Deum.] Ecce resurrectionem, ecce pellem, ecce carnem apertis fatetur vocibus. Quid ergo remanet, vnde possit mens nostra dubitare? si itaque iste vir sanctus ante effectū resurrectionis Dominicæ, reducendā carnem in integro statu credidit, qui erit reatus nostræ dubitationis, si vera carnis resurrectio, nec post exemplū creditur Redemptoris? Si enim D post resurrectionem corpus palpabile non erit, profecto alius surgit, quàm moritur, quod dictu nefas est credere, quia ego morior, et alius resurgat? Vnde quæso te, beate Iob, subiunge quæ sentis, et huius nobis quæstionis scrupulum tolle. Sequitur:

1.Cor. 15.f

Supra initio Expos.

33.

Quòd post resurrectionem caro nostra, et eadem futura sit per naturam, et diuersa per gloriam. *Caput* X X X.

QVem visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius.] Si enim, sicut quidam errorum sequaces arbitrantur, post resurrectionem corpus palpabile non erit, sed inuisibilis corporis subtilitas caro vocabitur, quamuis substantia carnis non sit: profecto alius est qui moritur, et alius, qui resurgit. Sed beatus Iob hanc eis sententiam veridica voce destruit, qui ait: [Quem visurus sum ego ipse, et E oculi mei conspecturi sunt, et non alius.] Nos autem beati Iob fidem sequentes, et Redemptoris nostri post resurrectionem corpus palpabile veraciter credētes, fatemur carnem nostram post resurrectionem futuram et eandem, et diuersam: eandem per naturam, diuersam per gloriam: eandem per veritatem, diuersamq. per potentiam. Erit itaque spiritalis, quia et incorruptibilis. Erit palpabilis, quia non amittet essentiam veracis naturæ. Sed sanctus vir eandem resurrectionis fiduciam qua spe teneat, quanta certitudine præstoletur, adiungit. Sequitur: [Reposita est hæc spes mea in sinu meo.] Nil nos habere certius credimus, quàm hoc, quod in sinu tenemus. In sinu ergo suo spem repositam tenuit, quia vera ertitudine de spe resurrectionis præsumsit. Sed quia venturum diem resurrectionis innotuit, iam nunc seu voce sua, seu typo sanctæ et vniuersalis Ecclesiæ prauorum facta redarguit, et iudicium, quod in resurrectionis die sequitur, prædicit. Nā protinus subdicit: Quare ergo nūc dicitis: Perse-

quamur eum, et radicem verbi inueniamus contra eum? Fugite ergo a facie gladij, quoniam vltor iniquitatum gladius est, et scitote esse iudicium. Priori quippe sententia iniquorum facta reprehendit, sequenti autem ex diuino iudicio pœnas innotuit. Ait enim: Quare ergo nunc dicitis: Persequamur eum, et radicem verbi inueniamus contra eum? Peruersi quilibet quia malo studio bene prolata audiũt, et in lingua iusti accusationis aditum inuenire appetunt, quid aliud quàm contra eum verbi radicem quærunt, ex qua videlicet loquendi originem sumant, et ramos prauę loquacitatis in accusatione dilatent? Sed vir sanctus cum a prauis talia sustinet, non contra eos, sed magis pro ipsis dolet, et male cogitata redarguit, ac mala eis, quæ fugiãt ostendit dicens: [Fugite ergo a facie gladij, quia vltor iniquitatum gladius est, et scitote esse
34. iudiciũ.] Omnis, qui peruersa agit, eo ipso quo hoc despicit, esse Dei iudicium nescit. Si enim hoc timendum sciret, quæ in illo sunt punienda, non ageret. Nam sunt plerique, qui extremum esse iudicium verbo tenus sciunt, sed peruerse agendo testantur, quia nesciunt. Qui enim hoc non formidat vt debet, necdum cognouit cũ quanto turbine terroris adueniat. Si enim pensare pondus tremendi examinis nosset, iræ diem vtique timendo præcaueret. Faciem quoque gladij fugere, est animaduersionis districtæ sententiam prius quàm appareat, placare. Vitari namque terror iudicis non nisi ante iudicium potest. Modo non cernitur, sed precibus placatur. Cum vero in illo tremendo examine sederit, et videri potest, et placari iam non potest: quia facta prauorum, quæ diu sustinuit tacitus, simul omnia reddet iratus. Vnde necesse est nunc timere iudicem, cum necdum iudicium exercet, cum diu mala sustinet, cum mala adhuc tolerat, quæ videt: ne cum semel manum in retributione vltionis excusserit, tanto in iudicio districtius feriat, quanto ante iudicium diutius expectat.

LIBRI DECIMIQVARTI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER DECIMVSQVINTVS.

Consequenter exponens duo capita textus incipiendo a capite vigesimo.

Respondens autem Sophar Naamathites, dixit: Idcirco cogitationes meæ varie succedunt sibi, et mens in diuersa rapitur. Doctrinam qua me arguis, audiam: et spiritus intelligentiæ meæ respondebit mihi. Hoc scio a principio, ex quo positus est homo super terram, quòd laus impiorum breuis sit: et gaudium hypocritæ ad instar puncti. Si ascenderit vsque ad cælum superbia eius, et caput eius nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur: et qui eum viderant, dicent: Vbi est? velut somnium auolans non inuenietur: transiet sicut visio nocturna. Oculus, qui eum viderat, non videbit, neque vltra intuebitur eum locus suus. Filij eius atterentur egestate: et manus

A et manus illius reddent ei dolorem ſuum. Oſſa eius implebuntur vitijs adoleſcentiæ eius, et cum eo in puluere dormient. Cum enim dulce fuerit in ore eius malum, abſcondet illud ſub lingua ſua. Parcet illi et non derelinquet illud, et celabit in gutture ſuo. Panis eius in vtero illius vertetur in fel aſpidum intrinſecus. Diuitias, quas deuorauit, euomet: et de ventre illius extrahet eas Deus. Caput aſpidum ſuget, et occidet eum lingua viperæ. Non videat riuulos fluminis torrentis mellis et butyri. Luet quæ fecit omnia, nec tamen conſumetur. Iuxta multitudinem adinuentionum ſuarum, ſic et ſuſtinebit: quoniam confringens nudauit pauperis domum, rapuit et non ædificauit eam: nec eſt ſatiatus venter eius. Et cum habuerit quæ concupierat, poſſidere non poterit. Non remanſit de cibo eius, et propterea nihil permanebit de bonis eius. Cum ſatiatus fuerit, artabitur, æſtuabit, et omnis dolor irruet ſuper eum. Vtinam impleatur venter eius, vt emittat in eum iram furoris ſui, et pluat ſuper illum bellum ſuum. Fugiet arma ferrea, et irruet in arcum æreum. Gladius eductus et egrediens de vagina ſua, et fulgurans in amaritudine ſua. Vadent et venient ſuper eum horribiles, omnes tenebræ abſconditæ ſunt in occultis eius. Deuorabit eum ignis, qui non ſuccenditur, affligetur relictus in tabernaculo ſuo. Reuelabunt cæli iniquitatem eius, et C terra conſurget aduerſus eum. Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei. Hæc eſt pars hominis impij a Deo, et hereditas verborum eius à Domino.

Caput I.

VIA amici beati Iob nequaquam peruerſi eſſe potuerunt, Sophar Naamathitis verba teſtantur, qui de ore eius terrorem venturi iudicij audiens, protinus adiungit: [Ideirco cogitationes meæ variæ ſuccedunt ſibi, et mens in diuerſa rapitur.] Ac ſi ei apertis vocibus dicat: Quia extremi iudicij terrorem conſidero, idcirco cogitationum tumultibus in timore confundor. Tanto ſe quippe animus D amplius in cogitatione dilatat, quanto illud eſſe terribile, quod imminet, penſat. Et in diuerſa mens rapitur, quando modo mala, quæ egit, modo bona, quæ agere neglexit, modo reprehenſibilia, in quibus eſt, modo recta, quæ ſibi adhuc deeſſe conſpicit, ſolicito pauore perpendit. Sed amici beati Iob cum aſſiduitate vitæ illius edocti bene viuere nouerint, penſare tamen ſubtiliter Dei iudicia neſcientes, mala hic iuſtorum quempiam poſſe recipere non credebant. Vnde et eundem ſanctum virum iniquum eſſe ſuſpicati ſunt, quem flagellatum viderunt, atque ex hac ſuſpicione agebatur, vt in eius quoque increpationem dilaberentur: ad quam tamen increpationem quaſi ſub quadam reuerentia deſcendunt. Vnde Sophar ſubijcit, dicens: [Doctrinam, qua me arguis, audiam: et ſpiritùs intelligentiæ meæ reſpondebit mihi.] Ac ſi aperte dicat: Tua quidem verba audio, ſed an recte E prolata ſint, ſpiritu meæ intelligentiæ diſcerno. Nam qui dicentis verba deſpiciunt, doctrinam eius non ad adiutorium, ſed ad occaſionem certaminis ſumunt, vt audita potius iudicent quàm ſequantur. His itaque ſub quodam moderamine præmiſſis, in apertam iam beati viri exprobrationem proſilit, cum ſubiungit:

Quòd quidquid inter initium et finem clauditur, breue ſit: et quòd in articulo mortis hypocritarum gloria euaneſcat. Caput II.

HOc ſcio à principio, ex quo poſitus eſt homo ſuper terram, quòd laus impiorum breuis ſit: et gaudiũ hypocritæ ad inſtar puncti.] Liquet nunc quia ſuæ intelligẽtiæ ſpiritu inflatus, eas, quas contra impios ſententias profert, in beati Iob redargutionibus inflectit. Quem enim prius iuſta agere, et poſtmodũ pœnas tolerare conſpexit,

omne in illo hypocrisim æstimat fuisse, quod vidit, quia videlicet a iusto Deo iustum A
famulum affligi posse non credidit. Sed nos easdem eius sententias, quas non recte
rectas protulit, solicita intentione pensantes, exequamur: et contemnentes, quod
falsum contra beatum Iob loquitur, intueamur quàm vera dicat, si hæc contra im-
pios loqueretur. Ait itaque: [Hoc scio a principio, ex quo positus est homo super ter-
2. ram, quod laus impiorum breuis sit.] Dicturus breuitatem vitæ præsentis, cordis ocu
lum ad exordium reduxit originis: vt ex anteactis colligat, quàm nulla sunt, quæ vi-
dentur aliqua esse, dum sunt. Si enim ab ipso humani generis exortu vsque ad hoc
tempus, in quo sumus, mentis oculos ducimus, omne, quod finiri potuit, quam bre-
ue fuerit, videmus. Ponamus enim quemlibet hominem a primo die mundi condi-
tum, vsque ad hodiernum diem vitam ducere, hodie tamen eandem vitam, quam
quasi longam ducere videbatur, finire: ecce finis adest, præterita iam nulla sunt, B
quia cuncta transierunt. Futurum in hoc mundo nihil est, quia nullum ad vitam,
vel breuissimum restat momentum. Vbi est ergo longum tempus, quod inter initium
finemq. deprehensum, ita consumitur, ac si nec breue vmquam fuisset? Impij itaque
quia præsentem vitam diligunt, in ea proculdubio elati percipere laudem quærunt.
Linguæ fauoribus extolluntur, nec esse boni, sed dici appetunt. Quam videlicet
laudem longam esse existimant, dum assequuntur: sed breuem intelligunt fuisse,
dum amittunt. In fine quippe eis ostenditur, quàm nihil fuerit quod amauerunt.
Vnde recte contra eosdem impios dicitur: [Hoc scio à principio, ex quo positus est
homo super terram, quòd laus impiorum breuis sit.] Vbi apte subiungitur:
[Et gaudium hypocritæ ad instar puncti.] Sæpe hypocrita dum sanctum se simulat,
et iniquum exhibere minime formidat, ab omnibus honoratur, eiq. sanctitatis glo- C
ria defertur ab ijs, qui exteriora cernunt, sed interiora perspicere nequeunt. Vnde
fit vt gaudeat in prima sessione, hilarescat in primo recubitu, infletur in prima salu-
tatione, eleuetur in reuerenti voce obsequentium, et superba cogitatione tumeat in
famulatu subditorum, sicut voce quoque veritatis de talibus dicitur: Omnia vero
Matth. 23. a opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus. Dilatant enim filacteria sua, et ma-
gnificant fimbrias suas. Amant autem primos recubitus in cœnis, et primas cathe-
dras in synagogis, et salutationes in foro, et vocari ab hominibus rabbi. Sed hoc
eorum gaudium æternitati comparatum, quid erit quando, irruente mortis articu-
lo, ita consumitur, ac si omnino non fuerit? Cuius nimirum gaudij lætitia per-
transijt, et pœna permanet, et cum res amittitur, causa durat. Bene autem dici-
tur: [Gaudium hypocritæ ad instar puncti.] In puncto enim stylus mox, vt poni- D
tur, leuatur, nec mora vlla agitur, vt per exprimendam lineam trahatur. Gau-
dium ergo hypocritæ ad similitudinem puncti est, quia apparet ad momentum,
sed disparet in perpetuum: et sicut stilus in puncto, dum ponitur, leuatur, sic hypo-
crita præsentis vitæ gaudia dum tangit, amittit. De quo subditur:

Quòd huius sæculi gloriam electi reputant sicut stercus, et quòd non æstimatione humana, sed ex diuino iudicio quisque sit sanctus. Caput III.

SI ascenderit vsque ad cælum superbia eius, et caput eius nubes tetigerit, quasi
sterquilinium in fine perdetur.] Superbia hypocritæ vsque ad cælum ascen-
dere dicitur: quando eius elatio cælestem agere vitam videtur. Cuius etiam ca- E
put quasi nubes tangit, quando principalis pars, videlicet intellectus illius, san-
ctorum præcedentium coæquari meritis creditur. Sed quasi sterquilinium in
fine perdetur: quia in morte sua cum ad tormenta ducitur, stercoribus vitio-
3. rum plenus, a malignis spiritibus conculcatur. Gaudia etenim vitæ præsentis,
quæ iniusti æstimant magna bona, iusti stercora deputant. Vnde scriptum est:
Eccle. 22. a De stercore boum lapidatus est piger. Is ergo, qui Deum sequi noluerit, ab
amore æternæ vitæ pigrescit. Et quoties rerum temporalium damno percuti-
tur, ex his nimirum affligitur, quæ iusti viri velut stercora contemnunt.
Qui ergo ex terrenarum rerum percussione atteritur, quid aliud quàm de boum
stercore lapidatur? Et recte hypocrita sterquilinio similis dicitur: quia dum tem-
poralem gloriam habere appetit, modo per cogitationem apud semetipsum tumet:

A modo eandem gloriam alijs inuidet: eamq. alios veraciter habentes irridet. Quot ergo vitijs plenus est, quasi tot stercoribus in conspectu æterni iudicis illius pectus fætet. Dicatur igitur: [Si ascenderit vsque ad cælum superbia eius, et caput eius nubes tetigerit: quasi sterquilinium in fine perdetur.] Qui etsi cælestem vitam se agere simulat, etsi intellectum suum esse similem veris prædicatoribus ostendat; quasi sterquilinium tamen in fine perdetur: quia mens illius pro vitiorum suorum fætore damnabitur. Sequitur: [Et qui eum viderant, dicent: vbi est?] Plerumque hypocritarum vita etiam ab omnibus reproba in fine cognoscitur: vt signis iam apertioribus, qui fuerint ostendantur. [Qui ergo hunc elatum viderunt, de extincto dicent: vbi est?] Quia neque hic vbi elatus fuerat apparet, neque in æternitatis requie, de qua esse putabatur. De cuius breuitate vitæ adhuc apte subiungitur:

B

Quòd sanctitas hypocritarum somniantium similitudinem habeat, in quibus est ostensio phantasmatis, non certitudo virtutis. Caput IIII.

VElut somnium auolans non inuenietur, transiet sicut visio nocturna.] Quid est vita hypocritæ, nisi quædam visio phantasmatis, quæ hoc ostendit in imagine, quod non habet ex veritate? Vnde recte quoque somnio comparatur, quia ab eo omnis laus et gloria quasi dum tenetur, amittitur. Sæpe namque in nocturna visione, nonnulli pauperes, factos se diuites admirantur, deferri sibi honores aspiciunt, diuitiarum moles, obsequentium multitudinem, pulchritudinem vestium, abundantiam ciborum sibimet adesse considerant: gaudent se euasisse penuriam, quam cum gemitu tolerabant: sed repente cum euigilant, inueniunt quàm falsum fuerit quod
C gaudebant, eosq. euigilasse pœnitet: quia vigilantes inopia vera tenet. Sic hypocritarum mentes dum aliud est, quod agunt, atque aliud, quod hominibus ostendunt, laudes de ipsa sanctitatis ostentatione recipiunt: in æstimatione hominum multis melioribus præferuntur, et cum intus apud se tacita cogitatione superbiant, foris se humiles demonstrant. Cumq. ab hominibus immoderate laudantur, tales esse se quoque apud Deum existimant, quales se gaudent hominibus innotuisse. Vnde fit vt etiam æternæ vitæ percepturos se præmia præsumant, et qui hic de humanis fauoribus exultant, illic se habituros requiem omnino non dubitent. Sed inter hæc occulta vocationis hora surrepit: et cum carnis oculos claudunt, mentis aperiunt, moxq. vt supplicia æterna receperint, ibi vident, qua virtutum æstimatione diuites in somnis fuerunt. Bene ergo de hoc hypocrita dicitur: [Transiet velut visio no-
D cturna.] Quia hoc, quod se ad momentum diuitem humanis æstimationibus videt: de ostensione est phantasmatis, non de soliditate virtutis. Nam cum mens eius in morte carnis euigilat, cognoscit proculdubio, quia fauores circa se hominum dormiens videbat. Sequitur.

Quòd locus hypocritæ sit cor adulantium, et quòd vitia adolescentiæ eius, cum eo in puluerem deueniant, cum vsque ad mortem in iniquitate perseuerant. Caput V.

OCulus, qui eum viderat, non videbit: neque vltra eum intuebitur locus suus.] Quis est locus hypocritæ, nisi cor adulantium? Ibi quippe requiescit, vbi fauores inuenerit. Oculus ergo, qui eum viderat, non videbit: quia subtractus morte, stul-
E tis amatoribus suis absconditur, qui eum consueuerant admirando conspicere. Nec vltra eum locus suus intuebitur, quia linguę adulantium hunc ad iudicium fauoribus non sequuntur. Sed tamen quousque viuit, ea, quæ ipse agit, etiam sequaces suos docere non desinit, et per erroris sui prauitatem, alios quoque ad eam, quam exhibet, generat simulationem. De quibus hic apte subditur: [Filij eius atterentur egestate.] Scriptum est: In maleuolam animam, non introibit sapientia. Et per Psalmistam dicitur: Diuites eguerunt, et esurierunt. Si enim de exteriori fame egestas eorum, et esuries diceretur, profecto diuites non essent, qui pane corporis indigerent. Sed quia dum exterius multiplicantur, interius inanes fiunt, et diuites pariter et egentes esse memorantur: quia videlicet pane sapientiæ satiari minime merentur. Filij itaque huius hypocritæ atteruntur egestate: quia hi, qui in hypocrisi ex eius imitatione nascuntur, dum veritatis soliditatem non tenent, in cordis egestate deficiunt. Sapien. 1. Psalm. 33.

4. [Et manus illius reddent ei dolorem suum.] Quid per manus nisi opera designantur? Manus itaque illius ei dolorem reddent: quia damnationem iustam ex iniqua recipiet operatione. Bene autem non dabunt, sed reddent, dicitur: quia peruersæ eius actiones, æternum ei supplicium quasi quoddam debitum soluent. Sed prius quam ad æterna supplicia perueniat, qualem se hic exhibeat, plenius adiungat. Sequitur: [Ossa eius implebuntur vitijs adolescentiæ eius, et cum eo in puluere dormient.] Origo prauæ inchoationis, causas culpæ etiam præsumendo multiplicat. Dum enim mala agere quisque cœperit: vsu iam deterius in hoc, quod inchoauerat excrescit. Quid itaque adolescentia huius hypocritæ, nisi inchoatio prauitatis est? In adolescentia quippe iam libido ferueſcere inchoat. Et tunc adolescentiam hypocrita habet, cum appetere, et amplecti libidinem gloriæ cœperit. Quam in eo dum adulantium blanda fomenta multiplicant, robustiorem reddunt, et quasi in ossa conuertunt. Hoc enim, quod male cœpit, peius quotidie per consuetudinem roborat. Dicatur itaque: [Ossa eius implebuntur vitijs adolescentiæ eius:] quia duræ in eo prauitatum consuetudines à vitio sumptæ, sunt pessimæ inchoationis. Vnde B

Prouer.22. a scriptum est in prouerbijs: Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Quæ nimirum ossa cum eo in puluere dormient, quia eousque in illo iniquæ consuetudines perdurant, quo hunc ad mortis puluerem pertrahant. Cum eo enim in puluere ossa vel vitia dormire, est vsque ad puluerem eum non deserere, id est, vsque ad mortem ab iniquitate minime cessare. Tenent igitur illum prauæ consuetudines, quæ semel ceperunt, atque quotidie duriores existunt. Et cum illo in puluere dormiunt: quia non nisi cum eius vita finiuntur. Sed hæc intelligi et aliter possunt.

5. Habet namque hypocrita nonnumquam forte ac validum aliquid in operatione, sed dum multa bona se simulat habere, quæ non habet, perdit etiam ea, quæ habet. Vnde bene nunc dicitur: [Ossa eius implebuntur vitijs adolescentiæ eius.] Quia cum leuis ac mobilis multa pueriliter facit, etiam in his, quæ fortia egerit, in vitio mollescit: Quæ videlicet eius ossa cum eo in puluere dormient, quia scilicet sicut puluis est omnis simulatio illa, quam agit: ita et in illo si quid habet validum, omni soliditate vacuatur: vt per virtutis arrogantiam hoc quoque perdat, quod in eo potuit esse virtutis. Ossa ergo cum eo in puluere dormire, est cum prauis eius actibus etiam si qua sunt bene acta, deperire. Sequitur: [Cum enim dulce fuerit in ore eius malum, abscondet illud sub lingua sua.] In ore hypocritæ malum C

Psal. 11. dulce est, quia ei est iniquitas suauis in mente. Os quippe cordis, cogitatio est: de qua scriptum est: Labia dolosa in corde, et corde locuta sunt mala. Sed hoc malum, quod in ore hypocritæ dulce est, sub lingua eius absconditur, quia asperitas malitiæ, quæ latet in mente, sub tegmine blandæ locutionis operitur. Malum namque in lingua, et non sub lingua esset, si loquens hypocrita malitiam suæ prauitatis aperiret. Sed sicut plerique iustorum, cum quosdam agere peruerse conspiciunt, qui duris sunt increpationibus feriendi, in lingua asperitatem sumunt, sed sub lingua mentis suæ benignitatem contegunt. Vnde et sanctæ Ecclesiæ sponsi voce dicitur: D

Cant.4. c. Mel et lac sub lingua tua. Qui enim mentis suæ dulcedinem aperire infirmis nolunt, sed loquentes quadam eos asperitate feriunt, et tamen inter verba aspera quasi latenter quiddam dulcedinis intermittunt, hi videlicet non in lingua, sed sub lingua habent dulcedinem: quia inter dura quæ proferunt, emittunt quædam blanda et dulcia, quibus contristati mens possit ex benignitate refoueri. Ita peruersi quique, quia malum non in lingua, sed sub lingua habent, sermonibus dulcia prætendunt, E

2.Reg.20. c et cogitationibus peruersa moliuntur. Hinc est enim quod Ioab Amasæ mentum dextera tenuit, sed sinistram ad gladium latenter mittens, eius viscera effudit. Dextera quippe mentum tenere, est quasi ex benignitate blandiri. Sed sinistram ad gladium mittit, qui latenter ex malitia percutit. Hinc de ipso quoque eorum capite scriptum est: Sub lingua eius labor et dolor. Qui enim non aperte mala, quæ

Psal. 9. cogitat, ostendit, laborem ac dolorem eorum, quorum mortem appetit, non in lingua exerit, sed sub lingua premit. Bene autem de hoc hypocrita subditur:

Quod

A *Quòd peccatores abscondentes peccata sua, parcant sibi: et quòd scientia legis, de qua gloriantur, non viuificet eos, sed animam tamquam venenum inficiat. Caput VI.*

PArcet illi, et non derelinquet illud, et celabit in gutture suo.] Malo enim, quod diligit, parcit: quia non hoc in semetipsum pœnitendo persequitur. Vnde et additur: [Non derelinquet illud.] Si enim vellet relinquere, nequaquam parceret: quia persequeretur. Sed hoc celat in gutture, quia sic seruat in cogitatione, vt numquam proferat in voce. Sequitur: [Panis eius in vtero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus.] Quod panis in vtero, hoc est satietas temporalis delectationis in mente. Satietur ergo nunc hypocrita illata laude, delectetur honoribus, panis eius in vtero
B illius vertetur in fel aspidum intrinsecus: quia satietas transitoriæ delectationis, in retributionis fine ad amaritudinem vertetur, et fel aspidum, id est, malignorum spirituum, persuasio fuisse cognoscitur, quod hîc laus gloriæ esse credebatur. Tunc enim iniqui vident quòd antiqui serpentis veneno infecti sunt, dum flammis vltricibus traditi, cum eodem suo persuasore cruciantur. Panis itaque iste aliud in ore sapit, sed aliud in vtero: quia transitoriæ delectationis lætitia dulcis est, cum hîc quasi mandendo agitur: sed amarescit in vtero: quia peracta lætitia deglutitur ad pœnam. Vel 6.
certe, quia panis, scripturæ sacræ intelligentia non inconuenienter accipitur, quæ mentem reficit, eiq. boni operis vires præbet, et plerumque hypocrita etiam sacri eloquij erudiri mysterijs studet: non tamen vt ex eisdem viuat, sed vt ceteris hominibus quàm sit doctus appareat, panis eius in vtero illius in fel aspidum intrinsecus ver-
C tetur: quia dum de sacræ legis scientia gloriatur, vitæ potum conuertit sibi in veneni poculum, et inde reprobus moritur, vnde ad vitam erudiri videbatur. Neque hoc autem inconuenienter accipitur, quòd nonnumquam hypocrita, dum doctrinæ verbo ad ostensionem studet, diuino iudicio cæcatus, hoc ipsum verbum praue intelligit, quod male quærit. Cum vero in errorem hæreseos labitur, contingit ei, vt sicut de felle aspidum, sic infelix de pane moriatur: et in doctrina sua mortem inuenit, quia in verbis vitæ vitam minime quæsiuit. Sæpe vero euenit, vt diuinæ admonitionis eloquia, etiamsi recte hypocrita intelligat, quia in opere nequaqam seruat, hæc etiam prius quàm præsentis vitæ cursum finiat, amittat: vt perdat scire, quod sciendo noluit agere. Vnde et subditur:

D *Quòd hypocritæ in reprobum sensum iuste traduntur: et quia contemnunt finem, quæ dicunt, ad vltimum nec dicunt, nec faciunt. Caput VII.*

DIuitias, quas deuorauit, euomet, et de ventre illius extrahet eas Deus.] Vult hypocrita scire diuina eloquia, nec tamen facere. Vult docte loqui, nec viuere. Pro eo ergo quòd non agit, quæ nouit, etiam hoc, quod nouit, amittit: vt quia scientiæ suæ puram operationem non sociat, contempta puritate boni operis, et scientiam perdat. Diuitias igitur sacræ legis, quas legendo deuorauit, obliuiscendo euomit, easq. de ventre illius Deus extrahit: quia quod obseruare noluit, iusto iudicio de eius memoria euellit: ne præcepta Dei saltem in lingua teneat, quæ non seruauit in vita. Vnde per Prophetam dicitur: Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias Psal. 49.
meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Quæ etiam verba doctrinæ, si
E quando contingat, vt hypocrita vsque ad finem videatur in ore retinere, inde magis damnabitur, vnde bono Dei munere etiam malus minime priuatur. Scriptum quippe est: Memoria retinentibus mandata eius, vt faciant ea. Qui ergo mandata illius Psal. 102.
memoria retinet, sed nequaquam facit, hic in doctrinæ verbis sententias, quibus damnetur, tenet.

Quid sit quòd Zacharias volumen volans vidit, cuius longitudo viginti cubitorum, et latitudo decem cubitorum erat. Caput VIII.

HInc quippe in Zacharia scriptum est: Quid tu vides Zacharia? Et dixi: Ego video volumen volans, longitudo eius viginti cubitorũ, et latitudo eius decem cubitorum. Et dixit ad me: Hæc est maledictio, quæ egredietur super faciẽ vniuersæ terræ: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, iudicabitur. Quid namque est volumen volans, Zach. 5. a

volans, niſi ſcriptura ſacra? Quæ dum de cæleſtibus loquitur, ad ſuperiora mentis A
noſtræ leuat intentionem: quia dum illam ſuper nos eſſe aſpicimus, ima attendere,
7. id eſt concupiſcere deuitamus. Quæ latitudinem decem cubitorũ, longitudinem vero
viginti habere perhibetur: quia latitudo operationis noſtræ ſimpla eſt, et longani-
mitas ſpei in duplum tenditur, quoniam pro bono noſtro opere, et hîc nobis mentis re
quies, et illic gaudia æterna præparantur, veritate atteſtante, quæ ait: Si quis reli-
querit domum, aut agros, et cetera centuplum in hoc ſæculo recipiet, et in futuro vi-
Matt. 19. d tam æternam poſſidebit. Centenarius quippe numerus decemplicato denario fit
Luca 8. a perfectus. Hic itaque centuplum recipit, qui etſi nihil habuerit, ipſa tamen perfe-
ctione mentis iam in hoc ſęculo habere nihil quærit. Quia ergo per hanc duplum no-
bis pro ſimplo redditur, recte hoc volumen per viginti cubitos in longum tenditur,
quod per decem dilatatur. Sed quia hæc ipſa ſacra eloquia ad æternam damnationem B
ſunt eis, qui illa vel ſcire nolunt, vel certe ſciendo contemnunt, recte de hoc volu-
mine dicitur: Hæc eſt maledictio quæ egredietur ſuper faciem vniuerſæ terræ. Et cur
maledictio dicatur, adiungit: quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur. Hy-
pocrita igitur, quia ſecundum verba legis, quæ nouit, viuere contemnit, et de do-
ctrina fauores quærit, fur iudicabitur: quia per hoc quòd iuſta loquitur, laudem ſibi
vitæ iuſtorum rapit. De quo adhuc bene ſubditur:

Quòd qui ſuggeſtionem diaboli, quaſi leniter ab initio ſuadentis libenter accipit, poſtmodum captus veneno tentationis violenta necatur. *Caput IX.*

CAput aſpidum ſuget, et occidet eum lingua viperæ.] Aſpis paruus eſt ſerpens,
vipera vero prolixioris eſt corporis: et aſpides oua gignunt, atque ex ouis eo- C
rum filij procreantur: viperæ autem cum conceperint, filij earum in ventre ſæuiunt,
qui ruptis lateribus matrum ex earum ventribus procedunt. Vnde et vipera, eo quod
vi pariat, nominatur. Vipera itaque ſic naſcitur vt violenter exeat, et cum matris
ſuæ extinctione producatur. Quid ergo per aſpides paruos, niſi latentes ſuggeſtiones
immundorum ſpirituum figurantur, qui cordibus hominum parua prius perſuaſio-
ne ſurrepunt? Quid vero per linguam viperæ, niſi violenta diaboli tentatio deſigna-
tur? Prius enim leniter ſurrepit: poſtmodum vero etiam violenter trahit. Caput ita-
que aſpidum ſugit: quia initium ſuggeſtionis occultæ paruum prius in corde naſci-
tur, ſed occidit eum lingua viperæ: quia poſtmodum capta mens veneno violentæ
tentationis necatur. Primum ſubtilibus conſilijs ad cor hominis immundi ſpirirus lo-
quuntur, qui dum leniter perſuadent, quaſi venenum aſpidum fundunt. Vnde ſcri- D
Iſa. 59. a ptum eſt: Oua aſpidum ruperunt, et telas araneæ texuerunt. Qui comederit de ouis
8. corum, morietur: et quod confotum eſt, erumpet in regulum. Oua quippe aſpidum
prauis hominibus rumpere, eſt malignorum ſpirituum conſilia, quæ in eorum cordi-
bus latent, peruerſis operibus aperire. Telas quoque araneæ texere, eſt pro huius
mundi concupiſcentia, temporalia quælibet operari. Quæ dum nulla ſtabilitate ſo-
lidata ſunt, ea proculdubio ventus vitæ mortalis rapit. Bene autem additur: Qui
comederit de ouis eorum, morietur: quia qui immundorum ſpirituum conſilia reci-
pit, vitam in ſe animæ occidit. Et quod confotum eſt, erumpet in regulum: quia
conſilium maligni ſpiritus quod corde tegitur, ad plenam iniquitatem nutritur. Re-
gulus namque ſerpentum rex dicitur. Quis vero reproborum caput eſt, niſi Antichri-
ſtus? Quod ergo confotum fuerit, erumpet in regulum: quia is, qui in ſe enutrienda E
aſpidis conſilia recipit, membrum iniqui capitis factus, in corpus Antichriſti accre-
ſcit. De hoc itaque hypocrita dicitur: Caput aſpidum ſuget, et occidet eum lingua
viperæ: quia cum iniquam ſuggeſtionem antiqui hoſtis libenter ſuſcipit, violentis ſe
poſtmodum eius tentationibus deuictus tradit. Vnde et in paradiſo quoque, ſtanti
Gen. 3. a homini verba blandæ perſuaſionis intulit: ſed quem ſemel rapuit ad conſenſum, iam
nunc etiam renitentem trahit, et corruptionis ſuæ delectationibus deuictum, pene
violenter interficit. Sed fortaſſe hæc ipſa intelligere etiam per contrariam interpre-
tationem valemus. Nam quia veneno ſuo aſpis concite, vipera autem tardius oc-
cidit, per aſpidem violenta et ſubita, per viperam vero lenis et diuturna tentatio de-
ſignatur. Vnde et illi mors in ſuctione capitis, viperæ autem in lingua eſſe perhibe-
tur: quia repentina tentatio ſæpe inopinatam mentem mox vt ſugit interficit, longa
vero

A vero tentatio: quia praua diutius persuadendo suggerit, velut ex lingua vipera, occidit. Et quia omnis hypocrita immundorum suggestione spirituum, quasi serpentum veneno, penetratus, quæ sunt superna sancti Spiritus dona, nequaquam considerat, dum intentionem cordis in exterioribus fauoribus diuulgat, recte subiungitur:

Quòd per mel dulcedo diuinitatis, per butyrum dulcedo misericordiæ, quam Christus Deus et homo nobis ostendit, non incongrue accipiatur. Caput X.

NOn videat riuulos fluminis torrentis mellis et butyri.] In Euangelio Dominus
dicit: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ Ioan.7.f
viuæ. Vbi Euangelista subiungit, dicens: Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi
erant, credentes in eum. Riuuli ergo sunt fluminis dona Spiritus sancti. Riuu-
B lus est fluminis charitas, riuulus est fluminis fides, riuulus est fluminis spes. Sed
quoniam omnis hypocrita, nec Deum, nec proximum diligit, cum transitoriam
mundi gloriam quærit, riuulos fluminis non videt: quia irrigatione non infunditur
charitatis. Hypocrita dum præsentia lucra quærit, munera futura despicit, et fidem
non habens, riuulum fluminis mente non videt: quia est fides rerum argumentum
non apparentium. Et dum retinet hypocrita quæ videntur, spem negligit eorum,
quæ non videntur. Riuulum ergo fluminis per desiderium non videt: quia solis vi-
sibilibus intendit. Et scriptum est: Quod enim videt quis, quid sperat? Riuulos Rom.8.e
ergo fluminis vidisset, si a præsentis mundi gloria oculos clauderet, eosq. ad cæle-
stis patriæ amorem aperiret. Et notandum quòd non riuos, sed riuulos dicit.
Accipi enim riuuli fluminis possunt ea dona spiritualia, quæ in amantis mentem ita
C de cælestibus subtiliter currunt, vt per os carnis expleri non possint. Sæpe namque
amantis animus tanto contemplationis munere repletur, vt videre valeat, quod lo-
qui non valet. Fluminis autem torrens, est ipsa inundatio Spiritus sancti, quæ in
contemplantis animum exuberanti infusione colligitur, cum mens plusquam intelli-
gere sufficit, repletur. Et sciendum quia cum nos Spiritus sancti gratia infun- 9.
dit, melle nos pariter et butyro replet. Mel enim desuper cadit, butyrum vero S. Bern. de Aduentu Domini. Serm. 2.
ex animalium lacte colligitur. Mel itaque ex aere, butyrum vero ex carne est.
Summi autem patris vnigenitus, cum sit Deus super omnia, homo est factus inter
omnia. Quia cum nos dulcedine diuinitatis suæ, et mysterio incarnationis repleuit,
melle nos pariter et butyro satiauit. Quia ergo spiritus Christi mentem, quam
repleuerit, et diuinitatis eius dulcedine, et incarnationis fide lætificat: isti riuuli tor-
D rentis fluminis mellis simul et butyri esse memorantur: quia et de cognitione Dei al-
ta mentem suauitate reficiunt, et de incarnationis gratia charismatis hanc mysterio
perungunt. Sed iste hypocrita quia in exterioribus fauoribus fusus, hæc interna
dona non percipit, ad quæ post supplicia tendat, adiungit, cum subditur:

Quòd peccatores in morte ideo non consumuntur, vt semper supersit in eis quod consumatur. Caput XI.

LVet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur.] Persoluit enim in tormento ea,
quæ hic illicita seruauit desideria, et flammis vltricibus traditus, semper mori-
tur, quia semper in morte seruatur. Non enim in morte consumitur: quia si con-
sumeretur vita morientis, cum vita etiam pœna finiretur. Sed vt sine fine crucietur,
E viuere sine fine in pœna compellitur, vt cuius vita hic mortua fuit in culpa, illic eius
mors viuat in pœna. Dicat ergo: [Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur:]
quia cruciatur, et non extinguitur: moritur, et viuit: deficit, et subsistit: finitur
semper, et sine fine est. Hæc solo auditu valde sunt terribilia, quanto magis pas-
sione? Sed quia multitudo iniquitatis eius exigit, vt carere suppliciis numquam
possit, apte subiungitur: [Iuxta multitudinem adinuentionum suarum, sic et su-
stinebit.] Qui enim multa inuenit ad culpam, nouis inuentionibus cruciatur in
pœna. Nam quod hic suspicari non potuit, hoc illic vltioni traditus sentit. Si-
cut enim exercitati in bonis operibus electi nonnumquã plus student agere, quàm eis
dignatus est Dominus iubere: carnis enim virginitas nequaquam iussa est, sed tan-
tummodo laudata: nam si illa iuberetur, nimirum coniugium iam culpa crederetur,
et tamen multi virtute virginitatis pollent, vt videlicet plus impendant obsequio,
quàm

quàm acceperunt præcepto: ſic plerumque peruerſi quique in prauis actibus exer- A
centur, vt plus inueniant in peruerſa operatione quod faciant, quàm ex vſu repro-
borum iniquitatis accipere exempla potuerunt. Vnde et amplioris retributionis
tormento feriuntur, quia et ipſi ex ſemetipſis amplius actiones prauas, de quibus fe-
riri debeant, inuenerunt. Bene itaque dicitur:

Quòd licet omnium damnatorum immania ſint tormenta, grauius tamen puniuntur adinuentores malorum, qui ſtudio malignitatis ea flagitia ex ſe excogitauerunt, quorum exempla in alijs reprobis non inuenerunt. *Caput XII.*

10. IVxta multitudinem adinuentionum ſuarum, ſic et ſuſtinebit.] Non enim inueni
ret iniquitatem nouam, niſi et quæreret: et non quæreret, niſi ex ſtudio perpetra-
re feſtinaret. Penſatur ergo in tormento eius nimietas malæ cogitationis: et dolo- B
rem recipit dignæ retributionis. Et quamuis damnatorum omnium ſit dolor infini-
tus, grauiora tamen tormenta recipiunt, qui multa in iniquitatibus, ex ſuis quoque
deſiderijs inuenerunt. Sed quia Sophar huius hypocritæ intulit pœnam, protinus
adiungit culpam, nec vnam quamlibet narrat, ſed eam, de qua omnes oriuntur.
1.Tim.6.b Scriptum quippe eſt: Radix omnium malorum eſt cupiditas. Cui ergo cupiditas
daminari dicitur, ſubiectus proculdubio malis omnibus demonſtratur. Nam ſub-
iungit: [Quoniam confringens nudauit pauperis domum, rapuit et non ædifica-
uit eam, nec eſt ſatiatus venter eius.] Domum pauperis confringit et nudat, qui
eum, quem per potentiam conterit, ſpoliare quoque per auaritiam non erubeſcit.
Rapit eam, et non ædificat. Ac ſi aperte diceretur: Qui hanc ædificare debuit, in-
Matth.25.d ſuper rapit. Venturus namque in iudicio Dominus dicturus eſt reprobis: Eſuriui, C
et non dediſtis mihi manducare: ſitiui, et non dediſtis mihi potum: hoſpes eram, et
non collegiſtis me: nudus, et non operuiſtis me, et cætera. Ex qua culpa ſubiungi-
tur: Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo et angelis
eius. Si igitur tanta pœna mulctatur: qui non dediſſe ſua conuincitur, qua pœna
feriendus eſt, qui redarguitur aliena abſtuliſſe? Rapuit ergo et non ædificauit eam,
quia non ſolum de ſuo nil tribuit, ſed etiam quod erat alienum, tulit. Bene autem
ſubditur: [Nec eſt ſatiatus venter eius.] Venter quippe iniqui auaritia eſt: quia in
ipſo colligitur, quidquid peruerſo deſiderio glutitur. Liquet vero quia auaritia
deſideratis rebus non extinguitur, ſed augetur. Nam more ignis cum ligna, quæ
conſumat, acceperit, accreſcit: et vnde videtur ad momentum flamma comprimi,
inde paulo poſt cernitur dilatari. Et ſæpe omnipotens Deus cum auaræ menti vehe- D
menter iraſcitur: prius ei permittit ad votum cuncta ſuppetere, et poſtea per vltio-
nem ſubtrahit, vt pro eis debeat ſupplicia æterna tolerare. Vnde et ſubditur: Et cum
habuerit quæ concupierat, poſſidere non poterit. Maioris quippe iracundiæ eſt,
cum hoc tribuitur quod male deſideratur, atque inde repentina vltio ſequitur: quia
hoc quoque obtinuit, quod, Deo iraſcente, concupiuit. Vnde et per Pſalmiſtam di-
Pſalm.77. citur, cum eſcam carnis male populus deſideraſſe perhibetur. Adhuc eſca eorum
erat in ore ipſorum, et ira Dei aſcendit ſuper eos, et occidit plurimos eorum. Solent
namque tardius apparere diuina iudicia, cum præpediuntur, ne impleri debeant
mala vota. Non quanto citius malum votum impleri permittitur, plerumque tan-
to celetius punitur. Vnde ergo hypocrita feſtine multiplicatur, vt potens ſit, inde
agitur cum celeritate, ne ſit: quia et arbuſta, quæ tardius creſcunt, annoſa perdurant: E
et quæ in temporis breuitate proficiunt, celerius areſcunt: et quaſi cum feſtinant eſ-
11. ſe, tendunt ad non eſſe. Sequitur: [Remanſit de cibo eius.] Cibus eius, eſt omne
hoc, quod peruerſo deſiderio concupiuit. Sed percuſſo hypocrita, de cibo ſuo nil re-
manet: quia cum ipſe ad æterna ſupplicia ducitur a cunctis bonis, quæ hic poſſede-
rat, alienatur. Vnde adhuc ſubditur: [Propterea nihil permanebit de bonis eius.]
Si enim de bonis ſuis ei aliquid permaneret, ſecum quæ habuerat, tolleret. Sed
quia omnia ambiens, timere iudicem noluit, ex hac vita ſubtractus, ad iudicem nu-
dus vadit. Cui tamen iniquo ad retributionem minus eſt, quòd in ſubſequenti pœna
cruciatur, ſi in hac ſaltem vita liber eſſe permittitur. Sed nulla eſt libertas in cul-
2.Cor.3.d pa, quia ſcriptum eſt: Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. Et plerumque peruerſæ
menti ipſa ſua culpa fit pœna. Vnde et recte ſubiungitur:

Quòd

A *Quòd auaritia ex copia non extinguitur, sed augetur: et quòd ea; quæ auaris Deus ad tempus habere permittit, postmodum subtrahit, vt iam hac vltio incipiat a viuis, quæ perficietur in mortuis.* Caput XIII.

CVm satiatus fuerit, artabitur.] Prius quippe anhelat per auaritiam concupita congregare. Et cum quasi in quodam ventre auaritiæ multa congesserit, satiatus artatur: quia dum anxiatur qualiter acquisita custodiat, ipsa eum sua satietas angustat. Diuitis enim cuiusdam vberes fructus ager attulerat, sed quia vbi eos tantos reponeret non habebat, dixit: Quid faciã, quia non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit: Hæc faciam. Destruam horrea mea, et maiora ædificabo. Qui ergo ex abundantia coangustatus dicebat: Quid faciam, quasi multo cibo pressus B æstuabat. Pensemus quot votis appetijt, vt vberes fructus ager illius afferret. Ecce autem vota completa sunt, quia fructus vberes ager attulerat. Sed quia ad recondendum loca non sufficiunt, multiplicatus diues quid faciat ignorat. O angustia ex satietate nata! De vbertate agri angustatur animus auari. Dicens namque: Quid faciam, profecto indicat, quia votorum suorum affectibus pressus, sub quodam rerum fasce laborabat. Bene ergo dicitur: [Cum satiatus fuerit, artabitur:] quia mens auari, quæ prius ex abundantia requiem quæsierat, post ad custodiam grauius laborabat. Vnde hîc quoque adhuc subditur: [Æstuabit, et omnis dolor irruet in eum.] Prius namque dolorem habuit in ipsa suæ concupiscentiæ fatigatione, qualiter concupita raperet, quo modo, alia blandimentis, alia terroribus auferret: at postquam acquisitis rebus peruenit ad desiderium, alius hunc dolor fatigat, vt cum solicito C timore custodiat, quod cum graui labore meminit acquisitum. Hinc inde insidiatores metuit, atque se hoc perpeti quod ipse fecit alijs, pertimescit. Formidat potentiorem alterum, ne hunc sustineat violentum: pauperem vero cum conspicit, suspicatur furem. Ipsa quoque quæ congesta sunt, curat magnopere, ne ex naturæ propriæ defectu per negligentiam consummantur. In his itaque omnibus, quia timor ipse pœna est, tanta infelix patitur, quanta pati timet. Post hoc quoque ad gehennam ducitur, et æternis cruciatibus mancipatur. Omnis ergo dolor super eum irruit, quem et hîc prius pœna concupiscentiæ, postmodum vero cura custodiæ, et illic quandoque pœna vltionis cremat. Mira autem est securitas cordis, aliena non quærere: sed vniuscuiusque diei victu contentum manere. Ex qua videlicet securitate etiam perennis requies nascitur, quia a bona et tranquilla cogitatione ad gaudia D æterna transitur. Quo contra reprobi, et hîc fatigantur in desiderijs, et illic in tormentis, eisq. de labore cogitationis, labor doloris nascitur, dũ ab æstu auaritiæ trahuntur ad ignem gehennæ. Et quia, vt supra iam diximus, sæpe peruersus quisque quanto citius peruenit ad desiderium, tanto facilius rapitur ad tormentum, optando subiungitur: [Vtinam impleatur venter eius, vt emittat in eum iram furoris sui, et pluat super illum bellum suum.] Super hunc hypocritam bellum suum Dominus pluit, cum iudiciorum suorum gladijs eius opera percutit. Bellum namque Deo pluere, est iniqui vitam districtis sententijs desuper ad interitum vrgere. Bellum Deo pluere, est superbientia contra se corda percutere, et mentem aridam quasi quibusdam guttis pluuiæ densescentibus, iudiciorum suorum iaculis ferire: vt cum iam ad iudicium rapitur, modo meminerit, quia male concupiuit, et concupita peius congregare studuit, modo doleat, quòd congregata deserit, quandoque autem et vltionis ignem sentiat, quem ne bene viueret, præuidere contempsit. Sequitur:

Luca 12.b

12.

Quòd qui præsentes necessitates, quæ sunt quasi arma ferrea metuentes, multa per auaritiam rapiunt, arcum æneum diuinæ vltionis incurrunt. Caput XIIII.

FVgiet arma ferrea, et irruet in arcum æreum.] Sciendum quòd auaritia aliquando per elationem surrepit, aliquando vero per timorem. Sunt namque nonnulli, qui dum potiores videri appetunt, ad alienarũ rerum ambitum succenduntur. Et sunt nonnulli, qui dum sibi subsidiorum necessaria deesse timent, mentem ad auaritiam relaxant, et aliena ambiunt, cum sua sibi sufficere non posse suspicantur. Omnis vero necessitas

necessitas non incongrue ferrum vocatur, quia vitam inopis mæroris vulnere cruciat, sicut de eius quoque necessitatibus scriptum est, qui a fratribus venditus afflictam vitam ducebat: Ferrum petransiuit animam eius. Quid ergo sunt arma ferrea, nisi necessitates vitæ præsentis, quæ duræ premunt, et vitam inopis insequuntur? Ferrum quippe ærugo consumit, æs autem consumere difficilius solet. Ferro ergo necessitas præsens, quæ transitoria est, ære autem sententia æterna figuratur. Et quia iudicium supernum ab iniqui mente non attenditur, iuste arcui comparatur: quoniam velut ex insidijs percutit, dum illud is, qui percutitur, non attendit. Fugiet ergo arma ferrea, et irruet in arcum æreum, quia dum præsentes necessitates metuens, multa per auaritiam rapit, extremi iudicij districtis se percussionibus anteponit. Et cum fugit arma ferrea, ab arcus ærei sagittis inuenitur: quia mala temporalia stulte præcauens, sententia æterna percutitur. Qui enim hîc inopiæ duritiam cum culpa fugit: illic perpetuitatem iustæ vltionis inuenit. Sed priusquam ad iudicium rapiatur, adhuc quæ iniquus iste hîc operetur, insinuat. Sequitur: A B

Psal. 104.

Quòd qui diabolo tentanti consentit, de vagina cogitationis educitur per suggestorem, et vltro egreditur per liberam voluntatem. Caput XV.

EDuctus et egrediens de vagina sua, et fulgurans in amaritudine sua.] Iniquus iste insidiatur deprædationibus proximorum, sed dum praua in cogitatione machinatur, quasi adhuc gladius in vagina est: dum vero malum, quod cogitauit, inique perficit, de vagina sua egreditur: quia de occultatione cogitationis suæ per iniquitatem malæ operationis aperitur. Ostenditur in opere, qualis latuit in cogitatione. Et notandum quòd ait: Eductus et egrediens de vagina sua: eductus scilicet per seductorem, egrediens vero per propriam voluntatem. Nam is, qui ducitur, ducentem proculdubio sequitur: qui autem egreditur, secundum suam pergere voluntatem videtur: Qui ergo ad mala quæque opera, et ab antiquo hoste trahitur, et tamen suo libero arbitrio in eorum desiderijs obligatur, de vagina sua eductus et egrediens dicitur, quoniam hoc quòd ex praua cogitatione exit ad pessimam operationem, et illius est spiritus, qui suggessit, et eius nequitiæ, qui ex propria voluntate consensit. Cuius adhuc potentiæ terror ostenditur, cum protinus subinfertur: [Et fulgurans in amaritudine sua.] Fulgur quippe cum repente desuper venit, cum terrore ante oculos clarescit, claritatem ostendit, et anteposita percutit. Sic sic videlicet iniquus cum gloriam vitæ præsentis assumpserit, vnde in hoc mundo per potentiam clarus ostenditur, inde agitur, vt in vltimo feriatur. Quasi fulgurare iniqui est in huius vitæ honore clarescere. Sed quia splendor gloriæ illius æternis gehennæ supplicijs mancipatur, recte nunc dicitur: [Fulgurans in amaritudine sua.] Qui enim modo quasi ex terrore, et claritate feriens gaudet, inde post supplicia in perpetuum sustinet. Et quidem de quodam diuite scriptum est: quia epulabatur quotidie splendide. Sed aliud est splendere, atqe aliud fulgurare. Nonnumquam quippe splendor sine percusione est, fulguris vero nomine splendor exprimitur cum percussione. Qui itaque in potestate positus alijs nocet, non incongrue fulgurans dicitur: quia vnde ipse contra bonos quasi ex luce gloriæ extollitur, inde bonorum vita cruciatur. Sequitur: C D

Luca 16. e

Quòd horribiles diaboli dicuntur, qui vadunt et veniunt, dum vitia vitijs occurrentia, adinuicem sibi in corde captiuo succedunt. Caput XVI. E

VAdent et venient super eũ horribiles.] Qui hoc loco horribiles, nisi maligni spiritus appellantur, bonis videlicet mentibus pauendi atque fugiendi? Et quia ijdem maligni spiritus certis quibusque vitijs singuli obsequi sunt credendi: cum peruersus iste alia quidem vitia ad momentum deserere videtur, sed alia agere incipit, super hunc profecto horribiles vadunt et veniunt: quia peruersi mentẽ, etsi alia mala deserunt, alia occupant. Sepe namque videas iniquum in terrena potestate constitutum, graui furore commoueri, quidquid ita suggesserit exequi: et cum furor abscesserit mox eius mentem luxuria deuastat: cum luxuria ad tempus intermittitur, elatio protinus quasi de continentia in eius cogitatione subrogatur, atque vt a ceteris timeatur, appetit videri terribilis. Sed cũ rex exigit, vt loqui quid humiliter debeat, quasi postpo-

A postposito terrore superbiæ, remissa locutione blanditur, et cum superbus videri desierit, duplex effici non pertimescit. In cuius ergo mentem vitia vitijs succedunt, recte de eo dicitur: Vadent et venient super eum horribiles: quia quot vitijs decedentibus et succedentibus premitur, tot malignis spiritibus eius animus quasi euntibus ac redeuntibus deuastatur. Sed hæc, quæ agit, extrinsecus per partes prodeunt: nam menti eius simul omnia mala colligantur. Vnde et subditur: [Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis eius.] Quāuis enim hypocrita actiones bonas in superficie ostendat, quædam tamen in eo malorum operum tenebræ apparent, sed tamen minus prodit in opere, quàm in eius latet cogitatione. Nam qui cuncta simul in effectu non explet, cuncta, quæ noceant, in mente tacitus tenet. Omnes ergo tenebræ in occultis eius absconditæ dicuntur: quia etsi in se mala omnia non ostendit, omnia tamen inferre proximis appetit.

B

Quòd ab ipsa mundi origine ignis gehenna creatus est, in quo qui in carne, & anima peccauerunt, in vtroque ardebunt. Caput XVII.

SEd mens ista sic reproba qua vltione sit ferienda, subiungit. Sequitur: [Deuorabit eum ignis, qui non succēdetur.] Miro valde modo paucis verbis expressus est ignis gehennæ. Ignis namque corporeus, vt esse ignis valeat, corporeis indiget fomentis. Qui cum necesse est vt seruetur, per congesta ligna proculdubio nutritur: nec valet nisi succensus esse, et nisi refotus subsistere. At contra gehennæ ignis, cū sit incorporeus, et in se missos reprobos corporaliter exurat, nec studio humano succenditur, nec lignis nutritur: sed creatus semel durat inextinguibilis, et succensione non indiget, et ardore non caret. Bene ergo de hoc iniquo dicitur: Deuorabit eum ignis, qui non succēdetur: quia omnipotentis iustitia fu 14.
C turorum præscia, ab ipsa mundi origine gehennæ ignem creauit, qui in pœna reproborū esse semel inciperet: sed ardorem suum etiam sine lignis numquam finiret. Sciēdum vero est quòd omnes reprobi, quia ex anima simul et carne peccauerunt, illic in anima pariter, et carne cruciantur. Vnde per Psalmistam dicitur: Pones eos vt clibanum ignis, in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, et deuorabit eos ignis. Clibanus namque intrinsecus ardet, is verò, qui ab igne deuoratur, ab exteriori incipit parte concremari, Vt ergo sacra eloquia, ardere et exterius, et interius reprobos demonstrarent, eos et ab igne deuorari, et sicut clibanum poni testantur, vt per ignem crucientur in corpore, et per dolorem ardeant in mente. Vnde hic quoque cum de hoc impio diceretur: Deuorabit eum ignis, qui non succendetur: protinus de eius spiritu additur: *Psal. 20.*

D

Quòd amatores huius vita, & hic de corpore nolentes educuntur, & in inferno in corpore tenetur inuiti. Caput XVIII.

AFfligetur relictus in tabernaculo suo.] Iniqui enim tabernaculum caro est, quia ipsam lætus inhabitat, et si fit possibile, optat vt eam numquam relinquat. Iusti vero, quia gaudium suum in spe cælestium ponunt, eorumq. conuersatio in cælis est, cū adhuc in carne sunt, quasi in carne iā non sunt: quia nulla carnis delectatione pascuntur. Vnde et quibusdā dicitur: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu. Neque enim in carne non erant, qui per magistri epistolas exhortationis eloquia suscipiebant: sed quasi iam non in carne esse, est de amore carnaliū nihil habere. At contra iniquus iste, quia omne gaudium suum in carnali vita posuit, in tabernaculo carnis habitauit. Quam videlicet carnem cum in resurrectione receperit, cum ea gehennæ igni traditus ardebit. Tunc ab ea *Philip. 3. d* *Rom. 8. b*
E educi appetit: tunc eius tormenta euadere, si valeat, quærit: tunc incipit velle vitare quod amauit. Sed quia eandem carnem Deo præposuit, iudicante Deo, agitur, vt ex ea amplius in igne crucietur. Hic itaque eam relinquere non vult, et tamen ab ea abstrahitur: illic eā relinquere appetit, et tamē in ea propter supplicia seruatur. Ad augmentū itaque tormenti, et hic de corpore nolens educitur, et illic in corpore tenetur inuitus. Quia ergo eius spiritus carnē quā sibi male amando præposuit, euadere in tormento volet & non valet: recte nunc dicitur: [Affligetur relictus in tabernaculo suo.] De cuius accusatione mox dicitur:

Quòd hypocritarum mala, qua modo videntur abscondita, & angelis, & hominibus in fine patebunt. Caput XIX.

REuelabunt cæli iniquitatem eius, et terra consurget aduersus eum.] Quid per cælos, nisi iustos: et quid per terram, nisi peccatores accipimus? Vnde et in Dominica ora- 15.

Matth. 6. a tione petimus: Fiat voluntas tua sicut in cælo et in terra: vt videlicet voluntas nostri conditoris sicut in omnibus iustis perficitur, ita et in omnibus quoque peccatoribus impleatur. De iustis quoque scriptum est: Cæli enarrant gloriam Dei. Et peccanti homini sententia infertur, qua dicitur: Terra es, et in terram ibis. Huius itaque impij ad illud terribile iudicium deducti, reuelant cæli iniquitatem, et terra consurgit aduersus eum, vt qui hic nec bonis vmquam, nec malis pepercit, in illo eum tremendo examine, et iustorum vita, et peccatorum pariter accuset. Et grauius quidem est, si quid iustis potius quàm peccatoribus noceat. Vnde et per Prophetam dicitur: Sanguis eius in medio eius est, super limpidissimam petram effudit illum, non effudit illum super terram, vt possit operiri puluere. Per terram videlicet, et pulverem peccatores, per petram vero limpidissimam iustum signans, qui grauibus, peccatorum contagijs non exasperatur. Sanguis ergo super limpidissimam petram effunditur, quando malitia cruentæ mentis in afflictione iustæ animæ grassatur. Cum ergo sit grauius iustos, quàm iniuste iniustos affligere, multo tamen est grauius, et iustis pariter, et iniustis nocere. Quia ergo hic iniquus, et iustis pariter nocuit et iniustis, in accusatione condemnationis reuelabunt cæli iniquitatem eius, et terra consurget aduersus eum: quia et illis obstitit, qui cælestia, et eos pressit, qui ima sapuerunt. Possunt vero per terram non solum peccatores et reprobi, sed et hi, qui terrenis actibus occupati, eleemosynarum et lacrymarum ope ad æternam vitam perueniunt, designari: de quibus per Psalmistam dicitur, cum venire Dominus ad iudicium nunciaretur: Aduocauit cælos sursum et terram, vt discerneret populum suum. Cælos quippe sursum aduocat, cum hi, qui sua omnia relinquentes, conuersationem cælestis vitæ tenuerunt, ad consedendum in iudicio vocantur, atque cũ eo iudices veniunt. Terra etiam sursum vocatur, cum hi, qui terrenis actibus obligati fuerant, in eis tamen plus cęlestia quàm terrena lucra quęsierunt, quibus dicitur: Hospes eram, et collegistis me, nudus, et operuistis me. Hypocritæ itaque huius cæli iniquitatem reuelant, atque aduersus eum terra consurgit: dum et, hi, qui cum Deo iudices veniunt, et hi, qui per iudicium liberantur, prauitatis illius testes existunt. Nihil ergo de his, quæ egit, in tempore damnationis eius absconditur, et si quidem acta illius modo hominibus per duplicitatem multa celantur: sed in damnationis

[Marginalia: Luc. 11. a; Ps. 18.; Gen. 3. d; Ezech. 24. b; Psal. 49.; Matth. 25. d]

16. die quidquid in eo intrinsecus latebat, ostenditur. Vnde apte subiungitur: [Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei.] Tunc germen domus illius aperitur, cum omne malum, quod in conscientia illius nascebatur, ostenditur. Modo quippe germẽ domus hypocritæ manet occultum, quia etsi bona in imagine apparet eius operatio, sed latet intentio. Aliud est namque quod agit, aliud quod intendit. Sed cum, adueniente iudice, vniuscuiusque conscientia ad testimonium fuerit deducta, vnde scriptum est: Cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus: in hoc hypocritæ germen domus aperitur: quia in eius mente cogitatio peruersa detegitur. Et in die furoris Dei detrahitur: quia ostensa ira iudicis, flammis vltricibus traditus, ab eius conspectu separatur. Qui enim summa cogitare dum viueret noluit, peccatorum suorum pondere depressus, a facie iudicis in ima suppliciorum cadet. Nunc autem et peccantem considerat iudex et tolerat, atque ad conuersionem singulos, quia dies patientiæ, et necdum est dies furoris, expectat. Sed in hoc die patientiæ quasi immobilis manet hypocrita, dum et multa mala perpetrat, et hunc flagella nulla castigant. Sed in furoris die detrahetur, quia vindictæ tempore raptus ad supplicia, ab interni iudicis vultu separatur. Sequitur:

[Marginalia: Rom. 2. c]

Quòd sancti partem suam non a Domino, sed ipsum Dominum accipiunt, peccatores vero, quia extra Deum partem quærunt, partem suam ignem inueniunt.
Caput XX.

HÆc est pars hominis impij a Deo et hereditas verborum eius a Domino.] Si enim bene agere in hac positus vita voluisset, partem apud Dominum cælestis regni consortium haberet. Sed quia prauis subdi desiderijs elegit, partem suam a Domino in tormentis inuenit, quia eiusdem Domini participare gratiam non quæsiuit. Bene autem dicitur: [Et hereditas verborũ eius a Domino.] Qui enim pro magnis malis in supplicium mergitur, fortasse credebatur quòd pro verbis, quæ male dixerat, minime iudicaretur. Sed cũ districta Dei omnipotẽtis iustitia supplicium a reprobis pro peruersis actibus exigit, eis mala vsque ad verborũ retributionẽ reddit, vt qui de magnis malis debitores sunt, supplicijs traditi, etiam nouissimũ quadrantẽ soluant. Illis enim minima parcuntur, qui maiora in se

A in se districte mala defleuerunt. Nã quos magna premunt, etiã mala minima in gehenna pariter affligunt. Sancti autem viri non partem a Domino accipere, sed partem suam ipsum Dominum habere desiderant. Vnde Propheta deprecatur, dicens: Portio mea Dominus. *Psal. 118.* Iniquus vero quia portionem suam habere ipsum Dominum non quęsiuit, partem suam extra Dominum ignem inuenit, vt ab eius facie exclusus, quia gaudere in ipso non appetit, sub ipso crucietur. Hæc Sophar ita intulit, vt per ea, quæ contra hypocritam dixerat, beati Iob vitam feriret, existimans, quòd is, qui a Domino percussus esset, cuncta bona, quæ egerat, mente simplici non egisset. Quem enim percussum vidit, Deo displicuisse credidit. Sed amici beati Iob etiam in hac re hæreticorum speciem tenent, qui in sancta Ecclesia dum quosdam bene agentes aspiciunt sub flagellis gemere eos, existimant bona merita in bonis actibus non habere: et malos credunt, quòd affligi verbere diuino conspiciunt, videlicet nescientes, quia multæ tribulationes iustorum: *Psal. 33.* et flagellat omnem filium quem recipit. *Heb. 12. a* Sed beatus Iob more sanctæ et vniuersalis Ecclesiæ, quæ a peruersis verborum iacula æquanimiter tolerat, et cum superborum dicta audit, humilitatis suæ tramitem non relinquit, cum magna cordis humilitate subiunxit, dicens:

CAPVT VIGESIMVMPRIMVM BEATI IOB.

Espondens autem Iob, dixit: Audite quæso sermones meos: et agite pœnitentiam: Sustinete me, vt ego loquar, et post mea, si videbitur, verba ridete. Numquid contra hominem dispu- C tatio mea est, vt merito non debeam contristari? Attendite me et obstupescite, et superponite digitum ori vestro. Et ego quando recordatus fuero; pertimesco: et concutit carnem meam tremor. Quare ergo impij viuunt, subleuati sunt, confortatiq. diuitijs? Semen eorum permanet coram eis: propinquorum turba et nepotum in conspectu eorum. Domus eorum securæ sunt, et pacatæ: et non est virga Dei super illos. Bos 17. eorum concepit, et non abortiuit: vacca, peperit, et non est priuata fetu suo. Egrediuntur quasi greges paruuli eorum, et infantes eorum exultant lusibus. Tenent tympanum et citharam, et gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt. Qui dixerunt Deo: Recede a nobis, scientiam D viarum tuarum nolumus. Quis est omnipotens vt seruiamus ei? Et quid nobis prodest, si orauerimus illum? Verumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longe sit a me. Quoties lucerna impiorum, extinguetur, et superueniet eis inundatio: et dolores diuidet furoris sui. Erunt sicut paleæ ante faciem venti, et sicut fauilla, quam turbo dispergit. Deus seruabit filiis illius dolorem patris, et cum reddiderit, tunc sciet. Videbunt oculi eius interfectionem suam, et de furore omnipotentis bibet. Quid enim ad Deum pertinet de domo sua post se? Et si numerus mensium eius dimidietur: numquid Deum docebit quispiam scientiam, qui excelsos iudicat? iste moritur robustus et sanus, diues et felix: viscera eius E plena sunt adipe, et medullis ossa illius irrigantur. Alius vero moritur in amaritudine animæ suæ, absque vllis opibus: et tamen simul in puluere dormient, et vermes operient eos. Certe noui cogitationes vestras, et sententias contra me iniquas. Dicitis enim: Vbi est domus principis, et vbi tabernacula impiorum? Interrogate quemlibet de viatoribus, et hæc eadem illum intelligere cognoscetis. Quia in diem perditionis seruatur malus, et ad diem furoris ducetur. Quis arguet coram eo viam eius, et quæ fecit quis reddet illi? Ipse ad sepulchra ducetur, et in congerie mortuorum vigilabit. Dulcis fuit glareis cocyti, et post se omnem hominem trahit: et ante se innumerabiles. Quo modo igitur consolamini me frustra, cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

Quòd boni in locutionibus suis aut sibi aut suis auditoribus prodesse intendunt. A
Caput XXI.

AVdite quæso sermones meos: et agite pœnitentiam.] Qui enim cum diceret: Audite, addidit: Quæso, cum quanta humilitate loquatur insinuat: dum contra se superbientes rogat, vt eorũ sensum ad salutis doctrinã reducat. Sancti autem viri dum intra vniuersalem Ecclesiam non solum docere recta, sed etiam peruersa tolerare parati sunt, irrideri non metuunt. Vnde et subditur: [Sustinete me, vt et ego loquar: et post mea, si videbitur, verba ridete.] Boni etenim cum loquuntur, duo sunt, quæ in suis locutionibus attendunt, vt videlicet aut sibi & auditoribus suis: aut sibimet solis prosint, si auditoribus prodesse non possunt. Cum enim bene audiuntur bona, quæ dicunt, sibi simul et auditoribus prosunt. Cum vero ab auditoribus deridentur, sibi proculdubio profuerunt, quos a culpa silentij liberos fecerunt. Beatus itaque Iob vt sibi et suis auditoribus prosit, dicat: [Audite B
quæso sermones meos, et agite pœnitentiam.] Vt autem ipse quod debet, exoluat, etiam si auditoribus prodesse non valeat, adiungit: [Sustinete me, vt et ego loquar: et post mea, si videbitur, verba ridete.] Et notandum, quia dum subiungeret: Agite pœnitentiam, præmisit: Audite, cum vero subderet: Post mea, si videbitur, verba ridete: præmisit: Sustinete me. Audire quippe volentis est, sustinere nolentis. Amici ergo eius si doceri appetunt, audiant: si autem irridere parati sunt, sustineant quæ dicuntur: quia videlicet superbis mentibus pondus graue est oneris, doctrina humilitatis. Sequitur:

Quòd Iob quia inter flagella Deo displicuisse se credidit, ideo tristabatur. Et quod qui Deo placet, licet hominibus displiceat, non est vnde contristetur. *Caput* XXII.

NVmquid contra hominem disputatio mea est, vt merito non debeam contristari?] C
Omnis, qui Deo placens, hominibus displicet, causas tristitiæ nullas habet. Qui autem aut hominibus placẽs, Deo displicet, aut simul Deo et hominibus displicere se credit; si hunc tristitia non afficit, a virtute sapientiæ alienus existit. Beatus autẽ Iob displicuisse Deo inter flagella se credidit: et idcirco animum ad tristitiam reuocauit: quia despiciendus non erat, cui se displicuisse formidabat. Si autem de vitæ suæ meritis contra hominẽ disputaret, nequaquã contristari debuisset: sed quia per flagella præsentia anceps factus de anteacta vita fuerat, in flagello tristitiam iure requirebat. Vnde etiam subdit: [Attendite me et obstupescite.] Id est, considerate quæ egi, et admiramini in hac percussione quę patior. Qui adhuc recte infert, dicens: [Et superponite digitum ori vestro.] Ac si aperte dicat: Scientes bona, quæ egi, et considerantes mala, quæ patior: vosmetipsos etiam a verborum culpa compescite: atque in meis percussionibus vestra damna formidate. Vel certe quia digitis quæque discernimus, non incongrue per digitum discretio designatur. Vn D
Psal. 143. de et per Psalmistam dicitur: Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum. Per manus videlicet operationem, per digitos vero di
18. scretionem signans. Digitus ergo ori superponitur, cum per discretionem lingua refrenatur: ne per hoc, quod loquitur, in stultitiæ culpam delabatur. Ait ergo: Superponite digitum ori vestro, id est, locutioni vestræ discretionis virtutem adiungite: vt per hæc, quæ recta contra hypocritam dicitis, quibus sint dicenda, videatis. Sequitur: [Et ego quando recordatus fuero, pertimesco: et concutit carnem meam tremor.] Quia beatus Iob actuum suorum oblitus non fuerat, extrema locutio eius ostendit. Qua ex re hoc, quod ab eo nunc amicis dicitur: Et ego quando recordatus fuero, pertimesco: et concutit carnem meam tremor: constat nimirum quòd per irrisionem dicatur. Ac si aperte diceretur: Si me ali- E
quid hypocritæ habuisse meminero, in pœnitentiæ mox fletu contremisco. Carnem vero suam, si recordatus fuerit, tremore perhibet concuti, id est, infirmitatem operis vltionis pauore fatigari. Sed quia multa Sophar de subita damnatione impij, in quibus beati Iob patientiam momordit, asseruit, sanctus vir contra eius dicta subiungit, dicens:

Felicitatis huius vitæ enumerat gaudia. *Caput* XXIII.

QVare ergo impij viuunt, subleuati sunt, confortatiq. diuitijs?] Nisi enim eos patientia diuina toleraret, nequaquã diu vitam in peccatis ducerent. Subleuautur namque diuitijs, cũ esse potentes incipiunt: confortantur vero, cũ diu in hac vita subsistere permittuntur. Quos enim substantia eleuat, in suæ fastu potentiæ dierũ longitudo confortat. Vel certe subleuati et confortati referuntur: quia subleuantur honoribus, confortantur rebus.

Sed

A Sed ſunt plerique, qui et honoribus ſubleuati, et diuitijs confortati, ea quæ in hac concupiſcunt vita accipiunt: ſucceſſione autem ſobolis priuantur. Iſtis nimirum ipſa ſua potentia pœna eſt, cum et magnam ſe habere hereditatem conſiderant, et hæredes non habent quibus relinquant. Quid itaque prodeſt ſi adſint omnia, et deſint filij qui ſucceſſores fiant? Sequitur: [Semen eorum permanet coram eis.] In augmentum magnæ felicitatis, cum magno patrimonio dantur et heredes: ac ne qua neceſſitas ſaltem temporalis ab oculis ſubtrahat eos, in quibus animus exultat, de hoc eorum ſemine dicitur: [Permanet coram eis.] Quid autem ſi filij dati ſunt, ſed ipſi ſterilitate feriuntur? Sic in eis genus extinguitur, ſicut parentum ſterilitate extingui timebatur. Sequitur: [Propinquorum turba et nepotũ in conſpectu eorum.] Ecce adeſt vita, adſunt honores et diuitiæ, adſunt filij, adſunt nepotes. Quid ſi qua mentem inteſtina cogitatio exurat, et ſecuritatis gaudia domeſtica rixa B tranſuerberet? Quæ eſt mundi huius felicitas, ſi læta non eſt? Sequitur: [Domus eorum ſecuræ ſunt et pacatæ, et non eſt virga Dei ſuper illos.] Securæ et pacatæ ſunt: quia peccantes viuunt, lugenda agunt, et gaudia non relinquunt. Virga eos ſupernæ diſciplinæ non percutit: et tanto amplius in culpa proficiunt, quanto minus ex culpa feriuntur. Sed quia intus quæ proſperantur audiuimus, in agris quoque quæ proſperitas arrideat, videamus. Sequitur: [Bos eorum concepit, et non abortiuit: vacca peperit, et non eſt priuata fetu ſuo.] Vulgaris locutionis vſus eſt, vt bouem maſculum, et vaccam feminã vocent: ſed litteraturæ locutio bouẽ communis generis appellat. Vnde nunc dicitur: [Bos eorum concepit, et non abortiuit: vacca peperit, et non eſt priuata fetu ſuo.] Dominis gregum prima felicitas eſt, ſi grex ſterilitatem non habens concipit: ſecunda, ſi conceptus ad partum venit: tertia autem, ſi hoc, quod partum eſt, per nutrimenta ad prouectum ducatur.
C Vt ergo tota ſimul adeſſe impijs demonſtraret, eorum greges beatus Iob aſſerit concepiſſe, et non abortiſſe: peperiſſe, et fetu proprio non eſſe priuatos. Minor autem eſt felicitas, ſi cum greges creſcunt, cuſtodes quoque gregum non proficiunt. Vnde et ad fecunditatem gregum, mox fecunditas familiæ ſubrogatur. Nam dicitur: [Egrediuntur quaſi greges paruuli eorum, et infantes eorum exultant luſibus.] Vt ſicut maiora ad habendum conceſſa ſunt: ita multi germinent ad cuſtodiendum. Sed quia dixit: Exultant luſibus: ipſum quoque infantium luſum in domo iniquorum ne vilem valde eſſe crederemus, ſubiungens ait: [Tenẽt tympanum et citharam, et gaudent ad ſonitum organi.] Ac ſi patenter dicat: Cum Domini honoribus et rebus tument, ſubiecti in ludicris actibus gaudent. Sed o beate vir, quid tam multa nobis de iniquorum voluptatibus narras? Iã diu eſt quod in eorum deſcriptione loqueris, poſt multa breuiter diſtingue quæ ſentis. Sequitur:

D *Quidquid temporale eſt, ſubitum eſt, et ad inſtar puncti momentaneum.* *Caput XXIIII.*

DVcunt in bonis dies ſuos, et in puncto ad inferna deſcendunt.] Ecce beate vir, eorum gaudia diu narraueras: quo modo nunc aſſeris quod in pũcto ad inferna deſcendant, niſi quòd omnis longitudo temporis vitæ præſentis punctus eſſe cognoſcitur, cum fine terminatur? Cum enim ad extremum quiſque perducitur, de præterito iam nil tenet, quia tempora cuncta delapſa ſunt, in futuro nil habet: quia vnius horæ momenta non reſtant. Vita ergo, quæ ſic anguſtari potuit, punctus fuit. Vt enim prædiximus, in puncto ſtylum ponimus, et leuamus. Quaſi ergo in puncto vitam tetigit, qui hanc accepit et amiſit. Poteſt in pũcto hoc quoque intelligi: quòd ſæpe hi, qui diu in iniquitate tolerati ſunt, ſubita morte rapiuntur, vt nec flere ante mortem liceat quæ peccauerunt. Sed quia nonnumquam E etiam vita iuſtorum ſubito fine terminatur, melius illud accipimus, ſi hoc de eorum temporali vita ſentiamus: quia quidquid tranſire potuit, ſubitum fuit. Amicis autẽ beati Iob, qui idcirco hunc iniuſtum eſſe crediderunt: quia flagellatum viderunt, recte eiuſdem ſancti viri voce de iniquorum flore et perditione oſtenſum eſt: quia præſentis vitæ proſperitas innocentiæ teſtis non eſt: quia multi ad perennem vitam per flagella redeunt: et plerique ad infinita ſupplicia perducendi ſine flagello moriuntur. De quibus adhuc ſubditur: 19.

Quòd ideo peruerſi Deo dicunt: Recede a nobis: quia eius doctrinam et regulam charitatis contemnunt. *Caput XXV.*

QVi dixerunt Deo: Recede a nobis.] Hæc verbis dicere vel ſtulti minime pręſumunt: ſed tamen peruerſi omnes Deo: Recede, non verbis ſed moribus, dicunt. Qui enim illa agunt, quæ Deus omnipotens prohibet: quid aliud faciunt quàm ſuum animum

contra omnipotentem claudunt? Sicut enim eius præcepta cogitare, eum ad se introdu- A
cere est: ita eius mandatis obsistere, eum a cordis inhabitatione repellere est. Dicunt ergo:
Recede a nobis, qui ei ad se aditum præbere recusant, eumque prauis actibus impugnant,
Luc. 12. f etiã si verbis laudare videantur. Dicunt etiam. [Scientiã viarum tuarũ nolumus:] eo ipso
quo eius scientiam apprehendere contemnunt. Sunt nanque nonnulli qui ex eo quod ve-
ritas dicit: Seruus qui non cognouit voluntatem Domini sui, et facit digna plagis, vapu-
labit paucis: et seruus sciens voluntatem Domini sui, et non faciens iuxta eam, vapulabit
multis: nolunt scire quod faciant, et quasi minus se vapulaturos existimant, si nesciant
quod operari debuerunt. Sed aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Nescit namque qui ap-
20. prehendere vult, et non valet. Qui autem vt nesciat, aurem a voce veritatis auertit, iste
non nesciens, sed contemptor addicitur. Via autem Dei pax, via Dei humilitas, via Dei
patientia est. Sed quia hæc omnia iniqui despiciunt, dicunt: [Scientiam viarum tuarum B
nolumus.] Dum enim in præsenti vita superbiunt: dum honoribus inflantur: dum etiam
si non habent, appetunt: vias Dei in sua cogitatione contemnunt. Quia enim via Dei in
hac vita humilitas fuit, ipse hic Deus Dominus redemptor noster ad probra, ad contu-
melias, ad passionem venit: et aduersa huius mundi æquanimiter pertulit, prospera forti-
ter vitauit, vt prospera doceret æternæ vitæ appeti, et aduersa præsentis vitæ non formi-
dari. Sed quia iniqui gloriam vitæ præsentis appetunt, ignominiam fugiunt, dicere me-
morantur. [Scientiam viarum tuarum nolumus:] Scire quippe nolunt, quod facere con-
temnunt. Quorum adhuc verba subduntur, cum dicitur:

Quòd si inuisibilia visibilibus in ordine creaturarum præstant: quanto ergo magis inuisibilis omnium visibilium & inuisibilium conditor, omnia superat. *Caput XXVI.* C

QVis est omnipotens, vt seruiamus ei?] Mens enim hominis male exterius fusa, sic in
rebus corporeis sparsa est, vt neque ad semetipsam intus redeat, neque eum, qui est
inuisibilis, cogitare sufficiat. Vnde carnales viri iussa spiritalia contemnentes, Deum quia
corporaliter non vident, quandoque ad hoc perueniunt, vt etiam non esse suspicentur. Vn
Psalm. 13. de scriptum est: Dixit insipiens in corde suo: Non est Deus. Vnde nunc quoque dicitur:
[Quis est omnipotens, vt seruiamus ei?] Plerunque enim plus appetunt homines seruire
hominibus, quos corporaliter vident, quàm seruire Deo, quem non videt. Per omne enim,
quod faciunt, ad finem oculorum tendunt: et quia in Deum oculos corporis tendere non
possunt, ei obsequia præbere vel despiciunt, vel si cœperint, fatigantur. Esse enim, sicut
dictum est, non credunt, quem corporaliter non intuentur. Qui si auctorem omnium Deũ
humiliter quærerent, id quod non videtur esse, ea re, quæ videtur, melius in semetipsis in- D
uenirent. Ipsi quippe ex anima inuisibili et corpore visibili subsistunt: et si hoc ab eis, quod
non videtur, abstrahitur, ilico corruit quod videtur. Et patent quidem carnis oculi: sed vi-
dere quidquam vel sentire non possunt. Sensus enim visionis perijt: quia habitator reces-
sit, et domus carnis remanet vacua: quia abscessit ille inuisibilis spiritus, qui per eius respi-
cere fenestras solebat. Quia ergo rebus visibilibus inuisibilia præstantiora sunt, carnales
quique ex semetipsis pensare debuerunt: atque per hanc, vt ita dixerim, scalam conside-
rationis tendere in Deum: quia eo est, quo inuisibilis permanet: et eo summus permanet,
quo comprehendi nequaquam potest. Sunt vero nonnulli, qui Deum et esse, et incompre-
hensibilem esse non ambigunt: qui tamen ab eo non ipsum, sed dona exteriora quærunt.
Quæ cum ei seruientibus deesse conspiciunt, ipsi seruire contemnunt. De quorum adhuc
verbis adiungitur: E

Quæ in oratione postulanda sint, & quo modo. *Caput XXVII.*

ET quid nobis prodest, si orauerimus illum?] Cum Deus in oratione non quæritur, ci-
tius in oratione animus lassatur. Quia cum illa quisque postulat, quæ fortasse iuxta
occultum iudicij Deus tribuere recusat, ipse quoque venit in fastidium, qui non vult dare
quod amatur. Sed se magis Dominus quàm ea, quæ condidit, vult amari, eterna potius
Matth. 6. d quàm terrena postulari, sicut scriptum est: Quærite primum regnum Dei et iustitiam eius,
et hęc omnia adijcientur vobis. Qui enim non ait, dabuntur, sed adijcientur: profecto indi
cat aliud esse quod principaliter datur, aliud quod superadditur. Quia enim nobis in in-
tentione æternitas, in vsu vero temporalitas esse debet, et illud datur, et hoc nimirum ex
abundanti superadditur. Et tamen sæpe homines, dum bona temporalia postulant, æterna
vero

A vero præmia non requirunt, petunt quod adijcitur, et illnd non deſiderant vbi adijciatur. Nec lucrum ſuæ eſſe petitionis deputant, ſi hic ſint temporaliter pauperes, et illic beatitudine diuites in æternum viuant: ſed ſolis, vt dictum eſt, viſibilibus intenti, labore poſtulationis renuunt inuiſibilia mercari. Qui ſi ſuperna quærerent, iam cum fructu laborem exhiberent: quia cum mens in precibus ad auctoris ſui ſpeciem anhelat, diuinis deſiderijs inflãmata, ſupernis coniungitur: ab inferioribus ſeparatur: amore feruoris ſui ſe aperit vt capiat: et capiens inflammat: et ſuperiora amare iam ſurſum illi eſt, dumq. magno deſiderio ad cæleſtia inhiat, miro modo hoc ipſum quod accipere quærit, deguſtat. Sequitur:

Quòd ſancti habeant in manu bona temporalia, quia ita vt res poſtulat, hilari animo tribuunt: reprobi uero non tam ea habent, quàm ab eis capti mente tenentur.
Caput XXVIII.

B

VEruntamẽ quia non ſunt in manu eorum bona ſua, conſiliũ eorum longe ſit a me.] 21.
Bona in manu habet, qui deſpiciendo temporalia ſub dominio mentis premit. Nam quiſquis ea nimie diligit, ſe magis illis quàm ſibi ipſa ſupponit. Multi etenim iuſtorum in hoc mundo diuites fuerunt, rebus et honoribus fulti: habere multa videbantur, quorum mentem quia eorum quæ aderant delectatio nimia non poſſidebat, bona illorum in manu erant: quia poteſtati animi ſubiecta tenebãtur. At contra iniqui ita ſe totis deſiderijs in exteriorum rerum appetitionibus fundunt: vt non magis ipſi habita teneant, ſed ab his, quæ habent, captiua mente teneantur. Quia igitur non ſunt in manu eorum bona ſua: recte ſubiungitur: [Conſiliũ eorum longe ſit a me.] Quid nanque eſt iniquorum conſilium, niſi terrenam gloriam quærere, æternam negligere, ſalutem temporalem cum damno in-
C teriori appetere, et dolores tranſitorios ad æternos gemitus commutare? Vir igitur ſanctus has iniquorum cogitationes intuens aſpernetur, et dicat: Conſilium eorum longe ſit a me. Quia nimirum eſſe bonum incomparabiliter videt: ad breue tempus eligit hic ſub flagello gemere, quàm æternæ vltionis ſupplicia tolerare. Sed neque in hac vita hi, qui in ea proſperari appetunt, continue proſperantur. Nam plerumque eorum gaudia, ſuborti gemitus interrumpunt. Vnde ſubditur:

Quòd lucerna carnalium extinguitur, quoties diuitijs uel honoribus uel gloria priuantur. *Caput XXIX.*

QVoties lucerna eorum extinguetur.] Sæpe impius lucernam ſuam, filiorum vitam æſtimat: ſed cum filius, qui nimie amatur, ſubtrahitur, lucerna impij, quæ videba-
D tur, extincta eſt. Sæpe impius præſentis honoris gloriam lucernam putat: ſed dum, ſublata dignitate, deijcitur, lucerna extincta eſt, quæ ei iuxta deſiderium lucebat. Sæpe impius opes terrenæ ſubſtantiæ adeſſe ſibi, quaſi magnam luminis lucernam putat: ſed cum, irruente damno, diuitias, quas plus ſe amabat, perdiderit, quid iſte aliud quàm lucernam, in cuius lumine gaudebat, amiſit? Qui ergo gaudere de æternis non appetit, neque hic vbi ſolidari vult, poteſt continue lætari. Nam quoties lucerna impiorum extinguetur: et ſuperueniet eis inundatio, et dolores diuidet furoris ſui. Inundatio impijs ſuperueniet, cum dolorum fluctus ex aliqua aduerſitate patiuntur. Omnipotens enim Deus cum ſe deſpici, et in terrena videt concupiſcentia lætari: hoc quoque doloribus percutit, quod ſibi videt in cogitatione impij præferri. Bene autem dicitur: [Et dolores diuidet foris.] Qui enim æternos dolores impio per retributionem ſeruat: et aliquando eius mentem etiam temporali
E dolore tranſuerberat, quia hic quoque et illic percutit, furoris ſui ſuper impium dolores diuidit. Neque enim pœna præſens, quæ iniuſti animum a prauis deſiderijs non immutat, ab æternis ſupplicijs liberat. Vnde et per Pſalmiſtam dicitur: Pluit ſuper peccatores la- Pſal. 10.
queos, ignis, ſulphur et ſpiritus procellarum, pars calicis eorũ. Dicendo etenim laqueos, ignis, ſulphur et ſpiritus procellarum, multos nimirum dolores intulit. Sed quia ab eis doloribus peccator, qui non corrigitur, ad æterna ſupplicia vocatur, eoſdem dolores non iam totum calicem, ſed partem calicis dixit: quia videlicet eorum paſſio hic quidem per dolores incipitur, ſed in vltione perpetua conſummatur. De quorum adhuc fine ſubiungitur:

Quòd reproborum uita fauilla et palea comparetur. *Caput XXX.*

ERunt ſicut paleæ ante faciem venti, et ſicut fauilla, quam turbo diſpergit.] Iniquus 22.
cum in poteſtate conſpicitur, cum valde in oppreſſionibus et violentijs effrænatur,

aibn-

ab infirmorum cogitationibus grauis nimium, et quasi in hoc mundo radicatus æstimatur. Sed cum districti iudicis sententia venerit, omnes iniqui quasi paleæ ante ventū erunt: quia, vt ita dicam, iræ flatu subito leuantur atque asportantur ad ignem: quos hic in suis quondam præiudicijs quasi duri ponderis superiacentem molem indigentium, lacrymæ mouere non poterant. Et ad rapientis iudicij manus leues sunt: qui per iniustitiam proximis graues fuerunr: [Et sicut fauilla, quam turbo dispergit.] Ante omnipotentis Dei oculos iniqui vita fauilla est: quia etsi apparet ad momentum viridis, ab eius tamen iudicio iam consumpta cernitur: quia consumprioni est æternæ deputata. Hanc fauillam turbo dispergit: quia Deus manifestus veniet: Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit: et incircuitu eius tempestas valida. Huius enim rempestaris turbine ab æterni conspectu iudicis iniqui rapiuntur: et qui hic mentem desiderio peruerso solidauerant, ibi paleæ et fauilla videbuntur: quia eos ad æterna supplicia turbo rapiens asportat. Sequitur: A B

Ps. 49. a

Quòd peccata patrum redundant in filios vsque ad tertiam et quartam progeniem.

Caput XXXI.

Deus seruabit filijs illius dolorē patris, et cum reddiderit, tūc sciet.] Scriptū nouimus: Qui reddis peccata patrum in filios ac nepores in rerriam, et quartam generationē. Et rursum scriptum est: Quid est quòd inter vos parabolam vertitis in prouerbium istud in terra Israel, dicentes: Patres comederunt vuam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt? Viuo ego dicit Dominus Deus, si erit vobis vltra parabola hæc in prouerbium in Israel. Ecce omnes animæ meæ sunt, vt anima patris, ita er anima filij mea est. Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur. In vtraque igitur hac sentenria dum dissimilis sensus inuenitur, auditoris animus vt discretionis viam subtiliter requirat instruitur. Peccatum quippe originale a parentibus trahimus: et nisi per grariam baptismatis soluamur, etiam parentum peccata portamus: quia vnum adhuc videlicet cum illis sumus. Reddit ergo peccata parentum in filios, dum pro culpa parentis, ex originali peccato anima polluitur prolis. Et rursum non reddit parentum peccata in filios: quia cum ab originali culpa per baptismū liberamur, iam non parentum culpas, sed quas ipsi committimus, habemus. Quod tamē intelligi etiam aliter potest: quia quisquis praui parentis iniquitatem imitatur, etiam ex eius delicto constringitur. Quisquis autem parentis iniquitatem non imitatur, nequaquā delicto illius grauatur. Vnde fit vt iniquus filius iniqui patris non solum sua quæ addidit, sed etiam patris peccata persoluat: cum vitijs patris, quibus iratum Dominum non ignorat, etiam suam adhuc malitiam adiungere non formidat. Et iustum est vt qui sub districto iudice vias parentis iniqui non timet imitari, cogatur in vita præsenti etiam culpas parentis iniqui persoluere. Vnde et illic dictum est: Anima patris mea est, et anima filij mea est. Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur: quia in carne nonnunquam filij etiam ex patris peccato perimuntur. Deleto autem originali peccato, ex parentum nequitia in anima non tenentur. Quid enim est quòd paruuli filij plerumque a dæmonibus arripiuntur, nisi quòd caro filij ex patris pœna multatur? In semetipso enim percutitur parer iniquus, et percussionis vim sentire contemnit. Plerumque percutitur in filijs, vt acrius vratur: et dolor patris carni filiorum redditur, quatenus per filiorum pœnas mens patris iniqua puniatur. Cū vero non paruuli sed iam prouectiores filij ex parentum culpa feriuntur, quid aliud aperte darur intelligi, nisi quòd illorū etiam pœnas luunt, quorū facta secuti sunr? Vnde et recte dicitur: Vsque ad tertiam et quartam progeniem. Quia enim vsque ad tertiam et quartam progeniem, eam, quam imitātur, filij parentum vitam possunt videre, vsque ad eos vltio extenditur, qui viderunt quod male sequerentur. Er quia impiorum oculos culpa claudit, sed in extremum pœna aperit, recte subiungitur: [Et cū reddiderit, tunc sciet.] Nescit enim impius mala, quæ fecit, nisi cum pro eisdem malis puniri iam cœperit. Vnde et per Prophetam dicitur: Et tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui. Tunc namque intelligit quod audiuit, cum se iā pro contemptu vexari doluerit. Hinc per Balaam de semetipso dicitur: Dixit homo, cuius obturatus est oculus: dixit auditor sermonum Dei, qui visionē omnipotentis intuitus est, qui cadet: et sic aperientur oculi eius. Consiliū quippe contra Israelitas præbuit, sed post in pœna vidit quid prius ex culpa commiserit. Electi autē quia nec peccare debeant præuident: eis videlicet oculi ante casum patent. Iniquus vero post casum oculos aperit: quoniam post culpam iam in pœna sua conspicit: quia malum debuit vitare, quod fecit. De cuius inutili iam tunc sentenia subinfertur. [Vi- C D E

Exo. 20. a *Ezech. 18. a* *Hier. 31. e* *De pænit. dist. 4. Quid est*

23.

Isai. 28. e *Numer. 24. a*

A debunt oculi eius interfectionem suam: et de furore omnipotentis bibet.] Qui si in hac vita positus, culpam suam videre voluisset, de omnipotentis postmodum furore non biberet. Sed qui hic auertit oculos a respectu criminis, illic declinare non valet sententiã damnationis. Sepe vero hi, qui supplicia æterna non metuunt, praua agere pro temporali saltẽ percussione pertimescunt. Sed sunt nonnulli, qui ita in iniquitate duruerunt, vt nec in ipsis metuant feriri quæ amant, dummodo quæ peruerse cogitauerint expleant. Vnde hoc in loco de iniqui huius obduratione subiũgitur. [Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se: aut si numerus mensium eius dimidietur?] Neque enim sic debemus accipere, vt iniquus iste postea quàm damnatus æternis supplicijs fuerit, de domo sua, id est, cognatis quos reliquerit, minime cogitabit: cum per semetipsam veritas dicat: quia diues, qui in inferno sepultus fuerat, de quinque fratribus, quos reliquerat, etiã in supplicio positus cu- *Luc. 16. e*
B rã gerebat. Omnis namque peccator prudens erit in pœna, qui stultus fuit in culpa: quia *Dist. 28 Qui ea*
ibi iã dolore constrictus, ad rationẽ oculos aperit, quos hic voluptati deditus clausit: & pœna torquente exigitur vt sapiar, qui hic excæcante se superbia desipiebat. Cui tamen sua sapientia iam tunc minime proderit: quia hoc vbi operari iuxta sapientiam debuit, tempus amisit. Pro summo hic namque bono concupiscit germen generis habere: domum familia et opibus replere, et diu in hac carnis corruptione viuere. Sed si fortasse aliquid ad eius desiderium veniat, quod tamen obtinere non possit, nisi cum offensione conditoris, eius animus ad paululum perturbatus cogitat, quia si hoc egerit hic, vnde offensam sui conditoris incurrat: in domo, in filijs, in vita percutitur. Sed superbia sua protinus instigatus obdurescit: et quamlibet in domo, quamlibet in vita percussionem sentiat, nequaquam curat, dummodo quæ cogitauerit expleat: et quousque viuit, voluptates suas per-
C ficere non desistit. Ecce enim domus eius pro culpa percutitur: sed quid ad eum pertinet de domo sua post se? Ecce pro vltione praui operis ea, quæ esse potuit vitæ longitudo, breuiatur: sed quid ad eum pertinet, si numerus dierum eius dimidietur? Et in hoc ergo se peccator contra Deum erigit, vbi Deus omnipotens eius erectionem frangit: et nec illata percussio mentem humiliat, quam in deliberatione contra Dominum obstinatio obdurat. Et notandum quàm grauis culpæ reatus sit, et pœnam pro culpa menti proponere, et tamen nec tormenti metu sub iugo conditoris ceruicem cordis inclinare.

Quòd secreta Dei iudicia nemo ad plenum intelligat. Caput XXXII.

SEd ecce cum hæc audimus, cordi nostro quæstio oritur: cur omnipotens et misericors Deus in tantam cæcitatem cadere rationẽ mentis humanæ permiserit? Ne vero quis- 24.
D quam vltra quàm debet occulta Dei iudicia discutere præsumat, recte subiungitur. [Numquid Deum quispiam docebit scientiam, qui excelsos iudicat?] Cum in his, quæ de nobis aguntur, ambigimus, debemus alia, quę nobis sunt certa, conspicere: et eam, quæ de nostra nobis incertitudine surrexerat, cogitationis querelam placare. Ecce enim quod electos ad vitam flagella reuocant; et a malis actibus reprobos nec flagella compescunt, omnipotentis Dei iudicia super nos valde occulta sunt, et iniusta non sunt. Sed si tendamus oculum mentis ad superiora, in illis aspicimus quia de nobis quid iuste conqueri non habemus. Omnipotens enim Deus angelorum merita discernens, alios in æterna luce sine lapsu permanere constituit: alios sponte lapsos a statu suæ celsitudinis, in æternæ damnationis vltione prostrauit. Nobiscum igitur iniuste nil agit, qui et subtiliorem nobis naturam iuste iudicauit. Dicat ergo: [Numquid Deum quispiam docebit scientiam, qui excelsos
E iudicat?] qui enim super nos mira facit, constat proculdubio quia de nobis scienter omnia disponit. His itaque præmissis, adiungitur, vbi humanus animus in requisitione fatigatur. Nam subditur: Iste moritur robustus et sanus, diues et felix, viscera eius plena sunt adipe, et medulis ossa illius irrigantur: alius vero moritur in amaritudine animæ suæ absque vllis opibus.] Ista cum ita sint, quis omnipotentis Dei secreta discutiat, cur hæc ita esse permittat? Sed electis et reprobis vita quidem dispar est: carnis autem in morte corruptio dispar non est. Vnde subiungitur: [Et tamen simul in puluere dormient, et vermes operient eos.] Quid ergo mirum si prosperitate vel aduersitate præsentis sæculi dissimiliter ad momentum currunt, qui per corruptionem carnis ad terram similiter redeunt? Illa 25.
est ergo solummodo vita cogitanda, in qua cum resurrectione carnis ad finem dissimilẽ pertingitur retributionis. Quæ est enim iniquis salus aut robur, qui adeps et diuitiæ: dum totum hic cum celeritate relinquitur: et illic retributio, quæ numquam relinqui possit, inuenitur?

uenitur? Sicur autem huius iniqui lætitia transit ad pœnam, ita afflicti innocentis pœna transit ad lætitiam. Nec diuitiæ ergo debent mentem extollere, nec inopia perturbare. Vnde beatus Iob inter damna rerum nulla admittit ad animum damna cogitationum: sed ad eos qui se in percussione despiciunt, redarguendo subiungit, dicens: A

Quod hæretici de sanctis sentiant iniqua, qui nequaquam eos flagellari a Deo nisi propter peccata existimant, et quòd vermis terrena solicitudinis non rodat iustum, qui deuorat impium. Caput XXXIII.

CErte noui cogitationes vestras, et sententias contra me iniquas. Dicitis enim: Vbi est domus principis, et vbi tabernacula impiorum?] Impium enim crediderant, quē, ablatis rebus, temporaliter destructum videbant. Sed sanctus vir tanto eos alta considera-tione diiudicar, quãto inter damna, quæ pertulerat, infracta rectitudine stabat. Quid enim ei foris rerum damna nocuerant, qui illum non amiserat, quem interius amabat? Hoc ve-rò quod dicitur: [Simul in puluere dormient, et vermes operient eos:] si quis forsitan acci-pere per allegoriam velit, explere breuiter possumus, si de iniquo hoc diuite ea, quæ sunt iam dicta, replicemus. Dicitur namque: [Viscera eius plena sunt adipe.] Sicut enim ex abundanti cibo adeps, ita ex abundantia rerum superbia nascitur, quę impinguat men tem diuitis, dum eleuatur animus superbientis. Superbia quippe cordis quasi quædam pinguedo est crassitudinis. Vnde quia plerique ex abundantia peccata perpetrant, per Psal. 27. Prophetã dicitur: Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum. Sequitur: [Et medullis ossa illius irrigantur.] Amatores huius sęculi quasi ossa habent, quando in hoc mundo fortitudinem dignitatum possident. Sed si in exteriori dignitate desint terrenæ et domesticæ diuitiæ, quantum ad iudicium suum ossa quidē habent, sed medullas in ossibus non habent. Quia ergo sic iste amator huius sæculi exteriori potestate fulcitur, vt etiam interiori terrenæ do-mus abundantia saginetur, dicitur: [Et medullis ossa illius irrigantur.] Vel certe ossa sunt huius diuitis prauæ et duræ consuetudines: medullæ vero in ossibus, sunt ipsa desideria male viuendi, quæ neque ex prauitatis satisfactione satianrur. Quæ medullæ quasi ossa irrigant, cum praua desideria peruersas consuetudines suas in voluptatum delectatione conseruant. B C

Quòd peccatores hoc scient in pœnis, quod excæcati in superbia dum viuerent scire nolebant: sed quia tempus operandi tunc non erit, nihil eis hæc scientia proderit. Caput XXXIIII.

26. ET sunt nonnulli, qui in hoc mundo diuitias non habent, sed habere concupiscunt, ela ti esse appetunt; quamuis in hoc mundo quod cupiunt, obtinere non possint: et cum nullis rebus vel honoribus fulti sunt, per mala tamen desideria in conspectu interni iudi-cis reos conscientia addicit. Talis etenim quisque plerumque ideo affligitur, quia ditesce-re ac superbire non prævalet. De quo er subditur: [Alius vero moritur in amaritudine ani mæ suæ absque vllis opibus.] Ecce vnde diues superbo corde et inaniter gaudet, inde pau-per alius superbo corde inanius affligitur. Bene autē de vtrisque subiungitur. [Et tamen simul in puluere dormient, et vermes operient eos.] In puluere enim dormire, est in terre-nis desiderijs oculos mentis claudere. Vnde vnicuique peccanti et in culpa sua dormienti Ephe. 5. d dicitur: Surge qui dormis, et exurge a mortuis: et illuminabit te Christus. Vermes vero, qui de carne nascuntur, eos simul operiunt: quia siue diuitis siue pauperis superbientis ani-mum curæ carnales premunt. In rebus etenim terrenis pauper et diues reprobus, quamuis non pari prosperitate fulciantur, pari tamē anxietate turbantur: quia quod ille iam cum metu habet, iste cum anxietare appetit: sed quia habere non valet, dolet. Dicatur ergo: [Simul in puluere dormient, et vermes operient eos:] quia etsi non simul rebus tempora-libus subleuantur, simul tamen in cura rerum temporalium mentis torpore sopiuntur. Si-mulq. eos vermes operiunt: quia vel istum vt concupita habeat, vel illũ, ne habita amit-tat, carnales cogitationes premunt. Beatus autem Iob qui nec habitis rebus elatus fuerat, nec amissas cũ anxietate requirebat: quia nullis exterioris damni cogitationibus morde-batur, eum vermes cordis non operuerant. Et quia in terrena cura mentem suam non de-iecerat, nequaquam in puluere dormiebat. Sequitur: [Certe noui cogitationes vestras et 1. Cor. 2. e sententias contra me iniquas.] Cum scriptum sit: Qui scit hominum quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? qua ratione nunc dicitur: Certe noui cogitationes ve-stras? D E

A ſtras? Sed tunc ſpiritus hominis ignoratur ab altero, cum verbis vel operibus non demonſtratur. Nam cum ſcriptum ſit: Ex fructibus eorum cognoſcetis eos: per hoc quod foris agitur, quidquid intus latet, aperitur. Vnde recte quoque per Salomonem dicitur: Quo modo in aquis reſplendent vultus proſpicientium, ſic corda hominum manifeſta ſunt prudentibus. Proinde beatus Iob cum amicorum colloquentium cogitationes noſſe ſe diceret, adiunxit: [Et ſententias contra me iniquas:] vt ex patenti re oſtenderet, quia hoc, quod in eis latebat, inueniſſet. Vnde ipſas quoque eorũ iniquas ſententias adiungit, dicens: Matth. 7. c Prou. 27. c

Quòd impij in hoc ſæculo ſibi tabernacula figant, et domus et principatus conſtituant: ſancti vero uiatores dicuntur, et pertranſeunt, nec in hoc mundo radices ſui amoris figere dignantur. Caput XXXV.

B Dicitis enim: Vbi eſt domus principis, et vbi tabernacula impiorum?] Infirmi quique, qui in hoc mundo florere appetunt, et ſicut magna mala, ſic flagella pertimeſcunt, in eis quos flagellatos aſpiciunt, culpas ex pœna metiuntur. Quos enim percuſſos cernunt, Deo diſplicuiſſe ſuſpicantur. Vnde amici beati Iob, quem percuſſum viderunt, impium fuiſſe crediderunt: videlicet æſtimantes quia ſi impius non fuiſſet, eius tabernacula permanerent. Sed iſta non cogitat, niſi qui adhuc infirmitatis tædio laborat: qui in præſentis ſęculi delectatione greſſum cogitationis figit: qui tranſire ad æternam patriam perfectis deſiderijs neſcit. Vnde bene ſubiungitur: [Interrogate quemlibet de viatoribus, et hæc eadem illum intelligere cognoſcetis: quia in diem perditionis ſeruatur malus, et ad diem furoris ducitur.] Sæpe etenim diu diuina patientia tolerat, quos iam ad ſupplicia 27. præſcita condẽnat, permittit florere, quos adhuc cernit deteriora perpetrare. Quia enim C videt ad quam damnationis foueam tendant: hoc eis pro nihilo eſſe exiſtimat, quòd hic peruerſi relinquenda multiplicant. Sed quiſquis præſentis vitæ gloriam diligit, magnam eſſe felicitatem deputat hic ſecundum votum florere: quamuis cogatur poſtmodum ſupplicia æterna tolerare. Solus ergo ille conſpicit nil eſſe quòd iniquus floret: qui iã greſſum cordis ab amore præſentis ſæculi amouit. Vnde recte cum de ſubſequenti damnatione impij diceretur, præmittitur: [Interrogate quemlibet de viatoribus, et hæc eadem illum intelligere cognoſcetis.] Viator quippe dicitur, qui præſentem vitam, viam ſibi eſſe, et non patriam attendit: qui in dilectione prætereuntis ſæculi cor figere deſpicit: qui non remanere in trãſeuntibus, ſed ad æterna peruenire concupiſcit. Qui enim in hac vita viator eſſe non appetit, huius vitæ proſpera minime contemnit: et ea, quæ ipſe deſideţat, cum abundare alijs viderit, miratur. Vnde Dauid propheta quoniam a dilectione præſentis ſæculi D iam corde tranſierat: iniqui gloriam deſcribens dicebat: Vidi impium ſuperexaltatum et eleuatum ſicut cedros Libani. Sed quia cor huic mundo non ſubdidit, hunc iure deſpexit, dicens: Tranſiui, et ecce non erat. Eſſet quippe aliquid in eius æſtimatione impius, ſi ipſe ab hoc ſæculo per intentionem minime tranſiſſet. Sed is, cui non tranſeunti magnum aliquid eſſet, tranſeunti animo quàm nihil eſſet apparuit: quia dum æterna retributio cogitatur, præſens gloria quàm ſit nulla cognoſcitur. Hine Moyſes cum ſupernæ contemplationis gloriam quæreret dixit: Tranſiens videbo viſionem. Niſi enim greſſum cordis a ſæculi amore remouiſſet, nequaquam intelligere ſuperna potuiſſet. Hinc Hieremias propheta luctum cordis ſui conſiderari depoſcens, ait: O vos omnes, qui tranſitis per viam, attendite et videte, ſi eſt dolor ſicut dolor meus. Qui enim præſentem vitam non quaſi viam tranſeunt, ſed quaſi patriam attendunt, luctum cordis electorum conſiderare neſciunt. Pſal. 36. Exo. 3. a Thren. 1. d

E Illos ergo, vt dolorem ſuum conſiderent, exquirit, quos in hoc mundo contigit animum non fixiſſe. Hinc per Salomonem dicitur. Aperi os tuum muto, et cauſis omnium filiorum, qui pertranſeunt. Muti enim dicuntur qui prædicatorũ verbis contradicendo minime reſiſtunt. Qui etiam pertranſeuntes ſunt: quia intentionem mentis in amore vitæ præſentis figere dedignantur. Igitur quia malus ad diem perditionis ſeruatur, et ad diem furoris ducitur, hoc non niſi qui eſt viator, intelligit: quoniam qui cor in præſentibus fixit, quæ iniquo ſeruantur ſupplicia non deprehendit. De quo adhuc ſubditur: Prou. 31. a

Quòd Antichriſtum in fine ſæculi Deus interficiet ſpiritu oris ſui, et deſtruet illuſtratione aduentus ſui. Caput XXXVI.

Qvis arguet coram eo viam eius: et quæ fecit, quis reddet illi?] Sæpe malus indignationem conditoris ſui, quam in æternum paſſurus eſt, et in hac quoque vita poſitus

positus experitur, dum prosperitatem, quam amat, amittit, et aduersitatem, quam formidat, inuenit. Et quamuis increpari de suis prauitatibus a iustorum lingua etiam in prosperis valeat: scimus tamen quòd cum facta sua peruersum quemque deijciunt, iustorum increpatio conualescit. Qua autem ratione nunc dicitur: Quis arguet coram eo viam eius: dũ etiam, iustis tacentibus, hoc quoque notum sit: quia toties hic iniqui via arguitur, quo- A
28. ties eius prosperitas interueniente aduersitate, turbatur? Sed beatus Iob dum de omnium malorum corpore loqueretur, subito ad omnium iniquorum caput verba conuertit. Vidit enim quòd in fine mundi satan hominem ingrediens, quem sacra scriptura Antichristum appellat: tanta elatione extollitur: tanta virtute principatur: tantis signis et prodigijs in sanctitatis ostensione eleuatur: vt argui ab homine eius facta non valeant: quia cum potestate terroris adiungit etiam signa ostensæ sanctitatis, et ait: [Quis arguet coram eo viã eius?] Quis videlicet hominum illum increpare audeat, cuius visum ferre pertimescit? Sed B tamen eius viam non solum Elias et Enoch, qui in eius exprobrationem ad medium deducuntur, sed etiam omnes electi arguunt, dum contemnunt, dum virtute mentis eius malitiæ resistunt. Sed quia hoc ex diuina gratia et non suis viribus faciunt, rectè nunc dicitur: [Quis arguet coram eo viam eius?] Quis etenim nisi Deus, cuius adiutorio electi, vt resistere valeant fulciuntur? Aliquando enim in scriptura sacra cum interrogando, Quis ponitur, omnipotens designatur. Vnde scriptum est: Quis suscitabit eum? De quo per Paulum dicitur: Quẽ Deus suscitauit a mortuis. In eo ergo quòd sancti viri eius iniquitati contradicunt, non ipsi sunt, qui viam eius arguunt: sed ille est, ex cuius gratia confortantur. Et quia præsentia eius, qua in homine venturus est, multo atrocior in persecutione erit, quàm nunc, cum minime cernitur: quia specialiter adhuc illo vase suo proprio non gestatur: bene dictum est: [Coram eo.] Multi enim nunc vias Antichristi diiudicantes corripiunt: sed C hoc quasi in eius absentia faciunt, dum illum arguunt, quem adhuc specialiter non intuentur. Cum vero in illo damnando homine venerit, quisquis eius præsentiæ resistit: coram eo viam eius arguit, cuius vires et conspicit et contemnit. Vel certe viam eius arguere, est prosperitatem cursus eius, æterno supplicio interueniente, turbare. Quod quia solus Dominus propria virtute facturus est: de quo scriptum est: Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione aduentus sui: rectè dicitur: Quis arguet coram eo viam eius? Vnde et sequitur: [Et quæ fecit, quis reddet illi?] Quis nimirum nisi Dominus? Qui solus illi perdito homini quæ fecit reddet, dum potestatem eius tam validam per aduentũ suum æterna damnatione contriuerit. Sed elatus iste princeps malorum, in hac vita quamdiu est positus, quid agat, audiamus. Sequitur:

Gen. 49. b
Galat. 1. a
2 Thessal. 2. b

Quòd congeries mortuorum sit multitudo peccantium: in quorum mentibus, quasi in sepulchris suis, satan vigilat. Caput XXXVII. D

29. IPse ad sepulchra ducetur, et in congerie mortuorum vigilabit.] Quia sepulchra mortuos tegunt: quid aliud per sepulchra, quàm reproborum corda signantur: in quibus extinctæ a vita beatitudinis animæ velut in sepulchris latent? Iniquus ergo iste ad sepulchra ducetur: quia in prauorum cordibus recipietur: quoniam soli eum illi suscipiunt, in quibus mortuæ a Deo animæ reperiuntur. De quo rectè etiam dum eius supplicia describuntur, per Prophetam dicitur: In circuitu illius sepulchra eius, omnia interfecti, et qui ceciderunt gladio. Illi quippe in inferno iuxta ipsum sunt, in quibus idem malignus spiritus mortuus iacet. Qui iniquitatis eius gladio percussi ceciderunt. Vnde scriptum est: Qui liberasti Dauid seruum tuum de gladio maligno. Rectè autem dicitur. [Et in congerie mortuorum vigilabit:] quia nunc in congregatione peccantium astutiæ suæ insidias exerit. Pro eo autem quia in mundo raritas bonorum est, et multitudo malorum: rectè mortuorum congeries nominatur, vt ipsa iniquorum multitudo signetur. Lata enim via est, quæ ducit ad perditionem, et multi sunt, qui ingrediuntur per eam. Satanæ itaque in congerie mortuorum vigilare, est in reproborum cordibus malitiæ suæ astutias exercere. De quo adhuc subditur: E

Ezech. 32. e
Psal. 143.
Matth. 7. d

Quòd diaboli suggestiones dulces sunt his, quos amor huius mundi voluit in profundum damnationis. Caput XXXVIII.

DVlcis fuit glareis cocyti.] Græca lingua cocytus luctus dicitur: qui tamen luctus feminarum vel quorumlibet infirmantium solet intelligi. Sapientes vero huius sæculi a luce

A a luce veritatis exclusi, quasi vmbras quasdam veritatis inquisitione tenere conati sunt.
Vnde cocyton fluuium currere apud inferos putauerunt: videlicet designantes, quòd hi,
qui digna doloribus opera faciunt, in infernum ad luctum decurrunt. Sed nos despicia-
mus vmbram carnalis sapientiæ, qui iam de veritate lucem tenemus: et cognoscamus vo-
ce beati viri cocyton luctum infirmantium dici. Scriptum quippe est: Viriliter agite, et Psal. 30.
confortetur cor vestrum. Qui enim in Deo confortari renuunt, ad luctum per animi infir
mitatem tendunt. Glareas vero lapillos fluminum appellare consueuimus, quos aqua
defluens trahit. Qui ergo per glareas cocyti, nisi reprobi designantur, qui suis voluptati-
bus dediti, quasi semper a flumine ad ima detrahuntur? Qui enim contra voluptates hu-
ius sæculi stare fortiter nolunt, glareæ cocyti fiunt: quia suis quotidie lapsibus ad luctum
tendunt, vt in æternum post lugeant, qui modo se in suis voluptatibus delectabiliter rela-
xant. Et quia antiquus hostis suum vas illum reprobum hominem ingressus: dum dona
peruersis tribuit; dum eos in hoc mundo honoribus extollit: dum eorum oculis prodigia
B ostendit: dum fluxæ mentes hunc in suis prodigijs admirantur et sequuntur, bene de eo
dicitur: [Dulcis fuit glareis cocyti.] Cum enim hunc electi despiciunt, cum mentis calce
contemnunt, illi eum sequentes diligunt, qui velut ab aqua voluptatis ad perpetuum lu-
ctum trahuntur: qui per terrenam concupiscentiam more glareæ quotidianis lapsibus ad
ima dilabuntur. Alijs namque gustum suæ dulcedinis per superbiam: alijs per auaritiam:
alijs per inuidiam: alijs per fallaciam: alijs per luxuriam porrigit: et ad quanta vitiorum
genera pertrahit, quasi tot suæ dulcedinis potus propinat. Nam cum aliquid superbum
in mentem persuadet, fit dulce, quod dicit: quia videri prælatus ceteris hominibus per-
uersus appetit. Dum menti auaritiam infundere molitur, fit dulce, quod occulte loquitur:
quia per abundantiam necessitas vitatur. Dum aliquid de inuidia suggerit, fit dulce, quod
dicit: quia peruersa mens dum alium decrescere viderit, exultat se eo minorem minime vi
C deri. Cum aliquid de fallacia persuadet, fit dulce, quod suggerit: quia eo ipso quo fallit ce-
teros, prudens videtur sibi. Cum luxuriam deceptæ menti loquitur, fit dulce, quod suadet:
quia in voluptate animum resoluit. Quot ergo vitia carnalium cordibus inserit, quasi tot
potus suæ eis dulcedinis porrigit. Quam tamen, vt prædixi, eius dulcedinem non perci-
piunt, nisi qui præsentibus voluptatibus dediti, ad perpetuum luctum trahuntur. Bene
ergo dicitur: [Dulcis fuit glareis cocyti:] quia amarus electis, et suauis est reprobis. Illos
enim solummodo suis delectationibus pascit, quos quotidianis lapsibus ad gemitum im-
pellit. Sequitur:

Quòd diabolus ab initio mundi multo plures ante se traxit, quàm finis mundi habeat, cum Antichristus venerit. Caput XXXIX.

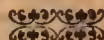
D ET post se omnem hominem trahit, et ante se innumerabiles.] Hoc loco homo, huma- 30.
na sapiens dicitur. Sed cum plus sint omnes quàm innumerabiles, quærendum est
nobis, cur ante se innumerabiles, et post se omnes trahere dicatur, nisi quòd antiquus ho-
stis reprobum tunc hominem ingressus, cunctos, quos carnales inuenerit, sub suæ iugum
ditionis rapit? Qui et nunc priusquam appareat, innumerabiles quidem, non tamen om-
nes carnales trahit: quia quotidie a carnali opere ad vitã multi reuocãtur: atque ad statũ
iustitiæ alij per breuem, alij vero per longam pœnitentiam redeunt. Et nunc innumera-
biles rapit, cum falsitatis suæ stupenda hominibus signa non exhibet. Cum vero coram
carnalium oculis miranda eis prodigia fecerit: post se tunc non innumerabiles, sed omnes
trahit: quia qui bonis præsentibus delectantur, potestati illius se absque retractatione su-
bijciunt. Sed sicut præfati sumus, quia plus est omnem hominem quàm innumerabiles
E trahere: cur prius dicitur quia omnem hominem trahit, et post in augmento innumera-
biles subijciuntur? Ratio namque expetit, vt prius quod minus est, et post in augmento
quod plus est, diceretur. Sed sciendũ quia hoc loco plus fuit innumerabiles dixisse quàm
omnes. Post se enim omnem hominem trahit: quia in tribus annis et dimidio omnes, quos
in studijs vitæ carnalis inuenerit, iugo suæ dominationis astringit. Ante se vero innume-
rabiles traxit: quia per quinque millia et adhuc amplius annorum curricula, quamuis car
nales omnes trahere minime potuit: multo tamen plures sunt in tam longo tempore hi,
quos ante se innumerabiles rapit, quàm omnes, quos in tam breui tempore rapiendos in-
uenerit. Bene ergo dicitur: Post se omnem hominem trahit, et ante se innumerabiles: quia
et tunc minus tollit, cum omnes tulerit: et nunc amplius diripit, cũ corda omniũ inuadit.

Hæc beatus Iob, quia contra iniquorum principem mire disseruit, qui in hac vita extolli permittitur, sed in aduentu Domini destruetur: de se patenter ostendit, quia flagella dominica non ex offensione susceperit: quoniam si iniquus quisque in hac vita permittitur prosperari, necesse est vt electus Dei debeat sub flagelli freno retineri. Ex qua re amicos arguit, dicens: [Quo modo igitur consolamini me frustra, cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?] Amici beati Iob eum consolari non poterant, in quo suis sermonibus veritati contraibant. Cumq. hunc hypocritam vel impium dicerent, per hoc quòd ipsi mentientes perpetrabant culpam, augebant proculdubio pœnam iusti vulneribus afflicti. Nam Sanctorum mentes, quia veritatem diligunt, etiam culpa fallaciæ torquet alienæ. Quanto enim graue mendacij esse crimen aspiciunt, tanto hoc non solum in se, sed etiam in alijs oderunt. A

B

LIBRI DECIMIQVINTI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER DECIMVS SEXTVS. C

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

Espondens autem Eliphas Themanites, dixit: Numquid Deo potest comparari homo, etiam cum perfectæ fuerit scientiæ? Quid prodest Deo, si iustus fueris: aut quid ei confers, si immaculata fuerit via tua? Numquid timens arguet te: et veniet tecum in iudicium, et non propter malitiam tuam plurimam, et D infinitas iniquitates tuas? Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa: et nudos spoliasti vestibus. Aquam lasso non dedisti: et esurienti subtraxisti panem. In fortitudine brachij tui possidebas terram: et potentissimus obtinebas eam. Viduas dimisisti vacuas: et lacertos pupillorum comminuisti. Propterea circumdatus es laqueis, et conturbat te formido subita. Et putabas tenebras te non visurum, et impetu aquarum inundantium non oppressum iri. An cogitas quòd Deus excelsior cælo sit, et super stellarum verticem sublimetur? Et dicis: Quid enim nouit Deus? Et quasi per caliginem iudicat. Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, et circa cardines cæli perambulat. Numquid semitam sæculo- E rum custodire cupis, quam calcauerunt viri iniqui: qui sublati sunt ante tempus suum: et fluuius subuertit fundamentum eorum? Qui dicebant Deo: Recede a nobis: et quasi nihil possit facere omnipotens, æstimabant eum, cum ille impleset domos eorum bonis. Quorum sententia procul sit a me. Videbunt iusti, et lætabuntur: et innocens subsannabit eos. Nonne succisa est erectio eorum et reliquias eorum deuorabit ignis? Acquiesce igitur ei, et habeto pacem, et per hæc habebis fructus optimos. Suscipe ex ore illius legem, et pone sermones eius in corde tuo. Si reuersus fueris ad omnipotentem, ædificaberis: et longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo. Dabit pro terra silicem, et pro silice torrentes aureos. Eritq. omnipotens

A nipotens contra hostes tuos, et argentum coaceruabitur tibi. Tunc super omnipotentem delicijs afflues, et eleuabis ad Deum faciem tuam. Rogabis eum, et exaudiet te: et vota tua reddes. Decernes rem, et veniet tibi, et in viis tuis splendebit lumen. Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: et qui inclinauerit oculos suos ipse saluabitur. Saluabitur innocens: saluabitur autem munditia manuum suarum.

Quòd iustitia nostra non indigeat Deus. *Caput I.*

B Vi contra veritatis verba in allegatione deficiunt, sæpe etiam nota replicant, ne tacendo, victi videantur. Vnde Eliphas beati Iob sermonibus pressus, ea dicit, quæ nullus ignorat. Ait enim: [Numquid Deo comparari potest homo, etiam cum perfectæ fuerit scientiæ?] In comparatione enim Dei, scientia nostra ignorantia est. Ex Dei namque participatione sapimus, non comparatione. Quid ergo mirum, cum illud quasi per doctrinam dicitur, quod sciri potuit, etiam si taceretur? Qui adhuc Dei potentiã quasi defendendo subiungit: [Quid prodest Deo: si iustus fueris, aut quid ei confers, si immaculata fuerit vita tua?] In omni quippe, quod bene agimus, nosmetipsos, non autem Deum iuuamus. Vnde et per Psalmistam dicitur: Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Ipse enim vere nobis Dominus: quia et vtique Deus est, qui bono non indiget seruientis, sed bonitatem confert, quam recipit: vt oblata bonitas non ipsi, sed prius accipientibus, et post *Psal. 15.*
C reddentibus prosit. Nam etsi in iudicium Dominus veniens, dicit: Quamdiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis: mira hoc pietate loquitur ex suorum compassione membrorum. Et ipse nos per hoc quòd caput nostrum est, adiuuat, qui per nostra bona opera in suis membris adiuuatur. Adhuc adiungit Eliphas, quod nullus ignorat, dicens: [Numquid timens arguet te, et veniet tecum ad iudicium?] Quis hoc vel desipiens sentiat, quòd Dominus ex timore nos arguat, et ex metu iudicium contra nos suum proponat? Sed, qui verba sua metiri nesciunt, proculdubio ad otiosa dicta dilabuntur. In quibus si se minime reprehendunt: statim ad noxia et contumeliosa verba prosiliunt. Vnde Eliphas, qui otiosa intulit, ad contumeliosa protinus verba prorupit, dicens: [Et non propter malitiam tuam plurimã, et infinitas iniquitates tuas.] Ecce a torpenti corde ad verba venit otiosa: ab otiosis autem verbis per crimen fallaciæ ad contumelias exarsit. Isti *Matth. 25. d*
D quippe sunt casus culpæ crescentis, vt lingua cum non restringitur, nequaquam, vbi ceciderit iaceat, sed semper ad deteriora descendat. Ea vero, quæ subiuncta sunt, quia valde iuxta historiam patent, exponenda ad litteram non sunt. Sed quia amicos beati Iob hæreticorum speciem tenere diximus, ipsum vero significationem sanctæ Ecclesiæ gerere, iam nunc Eliphas verba quo modo hæreticorum falsitati congruant, demonstremus. Nam sequitur: *Supra in præf. Mor. 12. et 5. Mor. 17.*

Quid sit quòd per Moysen iubetur, vt ante solis occasum debitori fratri pignus restituatur. *Caput II.*

ABstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa: et nudos spoliasti vestibus. Aquam lasso non dedisti: et esurienti subtraxisti panem. In fortitudine brachij tui possidebas terram: et potentissimus obtinebas eam.] In scriptura sacra pignoris appellatione aliquando dona Spiritus sancti, aliquando vero signatur confessio peccati. Pignus namque accipitur donum Spiritus sancti: sicut per Paulum dicitur: Qui dedit nobis pignus spiritus. Ad hoc enim pignus accipimus, vt de promissione, quæ nobis fit, certitudinem teneamus. Donum ergo sancti Spiritus pignus dicitur: quia per hoc nostra anima ad interioris spei certitudinem roboratur. Rursum pignoris nomine, peccati confessio solet intelligi: sicut in lege scriptum est: Cum debet tibi quippiam frater tuus, et abstuleris pignus ab eo, ante solis occasum pignus restitue: Frater etenim noster debitor nobis efficitur, cum quilibet proximus in nos aliquid deliquisse monstratur. Peccata quippe debita vocamus. Vnde peccatori seruo dicitur: Omne debitum dimisi tibi. Et in Dominica oratione quotidie precamur: Dimitte nobis debita nostra: sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. A debitore autem nostro pignus accipimus, quando ab eo, qui in nos peccasse
E 2.
2. Cor. 1. d
Exod. 22. d
Mor. 16. 2.
Matth. 18. d
Matt. 6. b

cognoscitur, peccati eius iam confessionem tenemus, per quam relaxare peccatum, quod in nos perpetratum est, postulamur. Qui enim peccatum, quod commisit, fatetur, et veniam petit, iam quasi pro debito pignus dedit. Quod nimirum pignus ante solis occasum reddere iubemur: quia priusquam in nobis per dolorem cordis sol iustitiæ occidat, debemus ei confessionē veniæ reddere, a quo confessionē accipimus culpæ: vt qui se deliquisse in nos meminit, a nobis mox relaxatum sentiat, quod deliquit. Quia ergo sancta Ecclesia cū quoslibet ab hæreticis ad veritatem fidei reuertentes recipit, prius vt confiteri erroris sui culpā debeant persuadet: quasi sub hæreticorum specie per Eliphas dicitur: [Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa.] Id est, ab his, qui a nobis ad te veniunt, inutiliter confessionem erroris exegisti. Si vero, vt prædiximus, pignus sancti Spiritus dona sentiamus, hæretici sanctam Ecclesiam fratrum suorum pignus dicunt abstulisse: quia eos, qui ad illam veniunt, dona spiritalia suspicantur amittere. Vnde et sequitur: A B

Quòd hæretici in catholica Ecclesia panem sanæ doctrinæ, et vestimenta disciplinæ negant esse, apud se esse affirmant, ideoq. catholicis insultant. Caput III.

ET nudos spoliasti vestibus.] Eos, quos hæretici peruersis prædicationibus trahunt, præcepta doctrinæ suæ quasi quædam vestimenta habere existimant: et tandiu illos vestitos putāt, quamdiu hæc, quæ ipsi prædicauerunt, ab illis seruari considerant: ex quibus cum quidam ad sanctam Ecclesiam redeunt, eos protinus doctrinæ vestimenta perdidisse suspicantur. Sed cum nudus expoliari nequeat, quærendū nobis est: quo modo prius nudi, et post spoliati memorantur? Sed sciendum est quia omnis, qui cordis puritate perfruitur, eo ipso quo duplicitatis in se tegumentum non habet, nudus est. Et sunt nonnulli apud hæreticos, qui cordis quidem puritatem habent, sed tamen doctrinæ eorum dogmata peruersa suscipiunt. Hi nimirum et ex sua puritate nudi sunt, et quasi ex eorum prædicatione vestiuntur. Et quia tales quique facile ad sanctam Ecclesiam redeunt, eo quòd duplicitatis malitia non vtuntur, eos hæretici nudos fatentur, quos ab ea dicunt vestibus expoliatos: quia simplices quosque pigros atque hebetes putant, quos praua sua dogmata perdidisse considerant. Sequitur: [Aquam lasso non dedisti, et esurienti subtraxisti panem.] Hæretici quoque, quo veritatis soliditatem non tenent, eo nonnumquam student, vt loquaciores appareant: et contra catholicorum fidem quasi de doctrinæ scientia gloriantur: Cunctos, quos aspiciunt, prauis ad se trahere sermonibus quærunt: et vnde sibi alios ad interitum sociant, inde se agere aliquid viuaciter putant. Eos vero lassos dicimus, qui sub huius sæculi onere laborioso fatigantur. Vnde et per semetipsam veritas dicit: Venite ad me omnes, qui laboratis, et onerati estis: et ego reficiam vos. Hæretici igitur, quia sua dogmata prædicare non cessant, sanctam Ecclesiam quasi de imperitia irrident, dicentes: [Aquā lasso non dedisti, et esurienti panem subtraxisti.] Se enim aquam lasso dare existimant, cum quibusdam sub terreno fasce laborantibus sui poculum erroris præbent. Et panem se esurientibus non subtraxisse suspicantur: quia etiam de inuisibilibus atque incomprehensibilibus requisiti, cum superba audacia respondent. Et tunc se doctos præ omnibus creduntcum, loqui de incognitis infelicius præsumunt. Sancta vero Ecclesia dū quempiam videt esurire, quod ei non prosit accipere: aut si iam sunt sibi cognita, modeste supprimit: aut si adhuc videtur incognita, humiliter fatetur: eosq. ad ordinatæ humilitatis sensum reuocat, cum per suum illis prædicatorem dicit: Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Et rursum: Noli altum sapere, sed time. Atque iterum: Altiora te ne quæsieris, fortiōra te ne scrutatus fueris. Et rursum: Mel inuenisti: comede quod sufficit tibi, ne forte satiatus euomas illud. Mel quippe inuenire, est sancti intellectus dulcedinem degustare. Quod tunc sufficienter comeditur, quando nostra intelligentia iuxta mensuram sensus sub moderamine tenetur. Nam satiatus mel euomit, qui plus appetens penetrare quàm capit, et illud perdit, vnde potuit nutriri. Quia ergo sancta Ecclesia ab infirmis mentibus prohibet alta perscrutari, beati Iob dicitur: Esurienti subtraxisti panem. Et quia eius quoque magnitudine hæretici inuident, quòd in fide vera populos vniuersaliter tenet, cum terrenæ prosperitatis tempus inueniunt, contra eam in superbis vocibus excedunt: et exprobrantes aperiunt, quantum prius eius potentiæ latenter inuidebant. Nam sequitur: [In fortitudine brachij tui possidebas terram: et potentissimus obtinebas eam.] Ac si patenter dicat: Quòd in prædicatione tua terram vniuersaliter occupasti, potentia fortitudinis, non ratio veritatis fuit. Quia enim Christianos principes C D E

Matt. 11. d; Roma 12. a; Rom. 11. c; Eccle. 3. c; Prou. 25. d; S. Hier. in Isa. 7. et 28.; 4.

prædica-

A prædicationem eius tenere conspiciunt, hoc, quod ei a populis creditur, non virtutem rectitudinis, sed causam sæcularis potentiæ esse suspicantur. Sequitur: [Viduas dimisisti vacuas: et lacertos pupillorum comminuisti.] Plebes, quæ hæreticis prædicantibus sunt subiectæ, ex carnali intelligentia errorum eorum semina peruersa concipiunt, eisq. in sua damnatione sociantur. Sed cum sancta Ecclesia ipsos errorum prædicatores vel ratione victos ad se suscipit: vel studio peruersitatis obduratos sub disciplinæ suæ vincula restringit: destituti hæretici cum remanere apud se plebes sine prædicatoribus vident, quid aliud a sancta Ecclesia quàm viduas vacuas relictas dolent? Et quia subtractis hæreticorum magistris, eorum discipulos in suo opere firmari suspicantur, quasi lacertos pupillorum comminutos ab Ecclesia esse conqueruntur. Vel certe quia sancta Ecclesia dum quosdam ab hæreticis venietes suscipit: liquet nimirum quòd pristino eorum errori contradicit. Nam *16. Mor. c. 4. 12 lib. 18. c. 7.*

B sunt nonnulli, qui ita virginitati carnis student, vt nuptias damnent: et sunt nonnulli, qui ita abstinentiam laudant, vt sumentes alimenta necessaria detestentur. De quibus per Paulum dicitur: Prohibentium nubere, iubentium abstinere a cibis, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Quia ergo eos a carnali intentione suæ superstitionis reuocat, hæretici cum hos aspiciunt aliter viuere quàm docuerunt, lacertos eorum ab operatione, quam prius tenuerant, comminutos esse ab Ecclesia detestantur. Vnde et in hoc tēpore disciplinæ, si quid ei aduersitatis euenerit, hoc euenisse ex digna peccatorum retributione suspicantur. Nam subditur: [Propterea circundatus es laqueis, et conturbat te formido subita.] Illum formido subita conturbat, qui considerare negligit, quid ex districtione iudicis venientis immineat. Quia ergo fidelem populum hæretici culpis perfidiæ oppressum credunt, circundatum laqueis accusant. Et quia existimant quòd futura non præuideat, in percussione sua hunc subita formidine conturbatum putant. Qui *1. Timo. 4. a Li. 16. Mor. c. 4.*

C adhuc insultantes adiungunt: [Et putabas te tenebras non visurum, et impetu aquarum inundantium non oppressum iri.] Ac si aperte dicat: Securitatem pacis in spe tibi proposueras: et idcirco de præsumptione tua quasi de luce gaudebas, nec te vmquam opprimi tribulationibus existimasti. Sed ecce dum superuenientibus malis affligeris, an sint recta, quæ tenes, ipsæ, quæ te opprimunt, tribulationum tenebræ ostendunt. Quas videlicet tribulationes Eliphas aquis innundantibus comparat: quia dum aliæ super alias irruunt, quasi aquis tumentibus, vndæ vndas sequuntur. Sequitur:

Caput V.

D AN cogitas quòd Deus excelsior cælo sit, et super stellarum vertices sublimetur? et dicis: Quid enim nouit Deus? et quasi per caliginem iudicat. Nubes latibulum eius: nec nostra considerat, et circa cardines cæli perambulat.] Sunt plerique ita hebetes, vt formidare nesciant, nisi quod corporaliter vident. Vnde fit, vt Deum non metuant, quem videre non possunt. Hæretici autē quia se esse sapientes arbitrantur, verba contra catholicos irrisionis proferunt: atque ab eis illum non timeri suspicantur, quem videre corporaliter nequeunt: vt quasi per torporem sensus auctorem suum existiment, quia cælo excelsior est, et super stellarum vertices sublimatur, ex longinquo videre non posse: et quia inter nos et cælestem sedem partes aereæ intersunt, quasi in nube latens per caliginem iudicet, et superioribus intentus, minus ima perpendat: et dū cæli cardines ambiendo constringit, inferiora non videat. Sed quis de Deo ista vel desipiens suspicetur? Qui nimirum cum sit semper omnipotens, sic intendit omnibus, vt adsit singulis: sic adest singulis, vt si- 5.

E mul omnibus numquam desit. Nam etsi quosdam peccantes deserit, eisdem tamen ipsis adest per iudicium, quibus deesse cernitur per adiumentum. Sic itaque exteriora circumdat, vt interiora impleat: sic interiora implet, vt exteriora circumdet: sic summa regit, vt ima non deserat: sic imis præsens est, vt a superioribus non recedat: sic latet in sua specie, vt tamen cognoscatur in operatione: sic cognoscitur in suo opere, vt tamen comprehendi non valeat a cognoscentis æstimatione: sic adest, vt videri nequeat: sic videri non valet, vt tamen eius præsentiam ipsa sua iudicia testentur: sic se nobis intelligendum præbet, vt tamen ipsum nobis radium sui intellectus obnubilet: et rursum sic caligine nos ignorantiæ reprimit, vt tamen menti nostræ radijs suæ claritatis intermicet: quatenus et subleuata quippiam videat, et reuerberata contremiscat; et quia eum, sicuti est, videre non potest, aliquatenus videndo cognoscat. Sed hæc hæretici sanctam Ecclesiam scire non æstimant: quia stulto iudicio solos se esse sapientes putant. Ex quorum adhuc typo subiungitur:

[Numquid semitam sæculorum custodire cupis, quam calcauerunt viri iniqui?] Sicut semita Redemptoris nostri humilitas, ita semita sæculorum superbia est. Sæculorum itaque semitam viri iniqui calcant: quia per huius vitæ desideria in elatione perambulant. De quibus adhuc iniquis subditur. A

Deus mutat sententiam, consilium vero immobile manet. *Cap. IIII.*

6. QVi sublati sunt ante tempus suum, et fluuius subuertit fundamentum eorum.] Cum tempus vitæ a diuina nobis præscientia sit proculdubio præfixum: quærendum valde est, qua ratione nunc dicit: quòd iniqui ex præsenti sæculo ante tempus proprium subtrahantur? Omnipotens enim Deus etsi plerumqne mutat sententiam, consilium numquam. Eo ergo tempore ex hac vita quisque subtrahitur, quo ex diuina potentia ante tempora præscitur. Sed sciendum quia creans et ordinans nos omnipotens Deus iuxta singulorum merita, disponit, et terminum: vt vel malus ille breuiter viuat, ne multis bene agentibus noceat: vel bonus iste diutius in hac vita subsistat, vt multis boni operis adiutor existat: vel rursum malus longius differatur in vita, vt praua adhuc opera augeat: ex quorum tentatione purgati iusti verius viuant: vel bonus citius subtrahatur, ne si hic diu vixerit, eius innocentiam malitia corrumpat. Sciendum tamen, quia benignitas Dei est, peccatoribus spatium pœnitentiæ largiri. Sed quia accepta tempora non ad fructum pœnitentiæ, sed ad vsum iniquitatis vertunt, quod a diuina misericordia mereri poterant, amittunt. Quamuis omnipotens Deus illud tempus vniuscuiusque ad mortem præsciat, quo eius vita terminatur: nec alio in tempore quisquam mori potuit, nisi ipso, quo moritur. B C

4. Reg. 20. b Nam si Ezechiæ anni additi ad vitam quindecim memorantur: tempus quidem vitæ creuit ab illo termino, quo mori ipse merebatur. Nam diuina dispositio eius tempus tunc præsciuit, quo hunc postmodum ex præsenti vita subtraxit. Cum ergo ita sit, quid est quod dicitur: quia iniqui sublati sunt ante tempus suum, nisi quòd omnes, qui præsentem vitam diligunt, longiora sibi eiusdem vitæ spatia promittunt? Sed cum eos mors superueniens a præsenti vita subtrahit, eorum vitæ spatia, quę sibi longiora quasi in cogitatione tendere consueuerant, intercidit. De quibus recte dicitur:

Quòd reprobi in hac vita ciuitates ædificant, et delectationum suarum sollemnia dedicant: sancti vero dedicationem sabbati sui expectant. *Caput. V.*

D

ET fluuius subuertit fundamentum eorum.] Iniqui enim dum corde transire ad æterna negligunt, et cuncta præsentia fugitiua esse non intuentur, mentem in amore præsentis vitæ figunt, et quasi longæ habitationis in ea sibi fundamentum construunt: quia in terrenis rebus per desiderium solidantur. Sic primus in terra Cain ciuitatem construxisse describitur, qui videlicet peregrinus aperte monstrarur: quia ipse in terra fundamentum posuit, qui a soliditate æternæ patriæ alienus fuir. Peregrinus quippe a summis fundamentum in infimis posuit, qui stationem cordis in terrena delectatione collocauit. Vnde et in eius stirpe Enoch, qui dedicatio interpretatur, primus nascitur: in electorum vero progenie Enoch septimus fuisse memoratur: quia videlicet reprobi in hac vita, quæ ante est, semetipsos ædificando dedicant: electi vero ædificationis suæ dedicationem in fine temporis, id est, in septimo tempore expectant. Videas namque plurimos temporalia sola cogitare, honores quærere, ambiendis rebus inhiare, nil post hanc vitam requirere. Quid itaque isti nisi in prima se generatione dedicant? Videas electos nil præsentis gloriæ quærere, libenter inopiam sustinere, mala mundi æquanimiter perpeti, vt possint in fine coronari. Electio ergo Enoch in septima generatione nascitur: quia sui dedicationem gaudij in extremæ retributionis gloria requirunt. Et quia quotidiano temporis lapsu ipsa præsentis vitæ mortalitas decurrit, atque reproborum dedicationem eosdem reprobos subtrahendo destruit: recte de iniquis dicitur: [Et fluuius subuertit fundamentum eorum.] id est, ipse cursus mutabilitatis statum in eis subruit peruersæ constructionis. Sequitur: [Qui dicebant Deo: Recede a nobis.] Hæc etiam beatum Iob dixisse quis ambigat? Sed quæ in eius dictis exposuimus, propter legentis E

Gen. 4. c

Aug. lib. 15. de ciu. Dei. cap. 17. & 19.

fasti-

A fastidium replicare deuitamus. Sequitur: [Et quasi nil possit facere omnipotens, æstimabant eum.] In his quoque sermo, et non sententia immutatur. Nam quod per beatũ Iob dictũ est: Quis est omnipotẽs vt seruiamus ei, hoc per Eliphas dicitur: Et quasi nihil possit facere omnipotens æstimabant eũ. Sequitur: [Cum ille implesset domos eorum bonis.] Malorũ domos Dominus bonis implet: quia etiam ingratis sua dona non denegat: vt aut benignitatem conditoris erubescant, & ad bonitatem redeant: aut redire omnimodo contemnentes, inde illic grauius puniantur, vnde hic & bonis Dei largioribus mala reddiderunt: vt duriora eos tunc supplicia puniant, quorum hic malitiam, nec dona vicerunt. Sequitur: [Quorum sententia procul sit a me.] Hoc etiam per beatum Iob dictum est. Ait namque: Quorum consilium longe sit a me, quamuis aliud sententia, atque aliud consilium possit intelligi. Sententia quippe in B ore est, consilium in cogitatione. Dum ergo Eliphas longe se a malorum sententia, beatus vero Iob consilio optauit: constat nimirum quia iste malorum verbis, ille vero etiam cogitationi desiderat esse dissimilis. Sequitur: 7.

Quòd iusti in hac vita in peccatis reproborum tabescunt, adhuc de suo fine incerti, postmodum vero iam non habentes quod metuant, in interitu eorum gaudebunt, vnaq. erit eis cum iudice et districtio et voluntas. Cap. VI.

VIdebunt iusti, et lætabuntur, et innocens subsannabit eos.] Iusti cum hic iniustos errare conspiciunt, de errore pereuntium lætari non possunt. Si enim gaudent erroribus, iusti non sunt. Rursum si per insultationẽ lætantur, eo quòd tales non sunt, quales alios esse conspiciunt, omnino superbi sunt. Vnde et pharisæus iustifi-C cationem perdidit: quia publicani meritis gaudendo se prætulit, dicens: Gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Rursum si dicimus, quòd perfecto gaudio exultare iusti possunt de morte prauorum, quale est in hoc mundo gaudium de vltione peccantium, in quo adhuc incerta est vita iustorum? Discernamus igitur tempora tremoris et exultationis. Vident etenim nunc iniustos iusti, et de eorum nequitia tabescunt. Cumq. eos perire conspiciunt, de sua quoque vita suspecti fiunt. Quando ergo videbunt iusti iniquorum interitum, et lætabuntur, nisi cum districto iudici perfecta iam securitate exultationis inhæserint, cũ in illo extremo examine illorum damnationem conspiciunt, et de se iam quod metuant non habebunt? Nunc itaque reprobos aspiciunt et gemunt, tunc aspiciunt et subsannant: quia eos exultando conspiciunt, quos modo D nec sine gemitu iniqua perpetrantes, nec sine metu vident pro iniquitate morientes. Vnde per hoc, quod subditur, quia de damnatione eorum vltima dicatur, ostenditur, nam protinus subinfertur:

Lucæ. 18. d
Idem super Ezech. homil. 7.

Quòd gloria peccatorum succidetur in fine, et ipsas carnis reliquias, quas in sepulchro deseruerat, anima rursum accipiet, vt pariter flamma gehennæ corpus et animam affligat Caput VII.

NOnne succisa est erectio eorum, et reliquias eorum deuorauit ignis?] Hic namque iniqui erecti sunt, quia hic prauis actionibus extolluntur: quia et peruerse agunt, et tamen pro peruersis actibus minime feriuntur. Peccant et florent, peccata augent et terrena bona multiplicant. Sed eorum erectio tunc succiditur, cum vel a E præsenti vita ad interitum, vel a conspectu æterni iudicis ad æternum gehennæ incendium pertrahuntur. Qui etsi mortuam suam carnem relinquunt, ipsam quoque in resurrectione recipiunt, vt cũ carne ardeant, in qua peccauerunt. Sicut enim eorum culpa in mente fuit et corpore, ita eorum pœna in anima erit pariter et carne. Quia ergo nec hoc eis erit a tormento liberum, quod hic mortuum relinquunt, recte nunc dicitur: [Reliquias eorum deuorabit ignis.] Sequitur: [Acquiesce igitur ei, et habeto pacem, et per hæc habebis fructus optimos. Suscipe ex ore illius legem, et pone sermones eius in corde tuo.] Culpa superbiæ est docere meliorem. Quàm sæpe hæretici perpetrant, qui de his, quæ praue sentiunt, quasi docere catholicos præsumunt. Tũc enim eos putant Deo acquiescere, si illos contigerit eorũ peruersitatibus consentire. Et acquiescentibus pacem promittunt: quia contra eos, qui sibi consentiunt, iam iurgari desistunt. Fructus autẽ optimos sibi consentientibus pollicentur: quia eos solos 8.

bona

bona opera agere existimant, quos ad sua dogmata se trahere exultant. Quibus et A
hoc congruit, quod adiungit: [Suscipe ore illius legem.] Quia ea, quæ ipsi sentiunt, ex ore Dei procedere suspicantur. [Et pone sermones eius in corde tuo:] Ac si aperte astruat, dicens: Quos nunc vsque in ore, et non in corde tenuisti. Quia enim eorum peruersa dogmata respuit, non eum verba Dei in sensu, sed in ostensione habuisse criminantur. Vnde quasi sub quadam specie dulcedinis infundunt virus pestiferæ persuasionis, vt verba Dei Ecclesiam in corde suo ponere admoneant. Quæ si vnquam a corde illius recessissent, ab illis talia nullatenus audiret. Sequitur: [Si reuersus fueris ad omnipotentem, ædificaberis, et longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo.] Fidelem populum hæretici a Deo discessisse existimant: quia eum suis prædicationibus resistentem vident. Quem cum malis præsentibus afflictum conspiciunt, quasi per admonitionem ad Conditoris gratiam trahere conantur, dicentes: [Si reuersus B
fueris ad omnipotentem, ædificaberis.] Ac si aperte dicant: Quia nostris dogmatibus resistendo, a Domino recessisti, idcirco a iustitiæ ædificatione destructus es. Tabernaculum vero aliquando accipimus habitaculum corporis, aliquando vero habitaculum cordis. Nam sicut per animam habitamus in corpore, ita per cogitationes habitamus in mente. Iniquitas ergo in tabernaculo mentis, est peruersa inuentio in studio cogitationis: Iniquitas autem in tabernaculo corporis, per expletionem operis actio carnalis. Eliphas itaque quia amicus beati viri extitit, quædam vera sentiens, et tamen in his, in quibus a rectitudine deuiat, hæreticorum speciem tenens, beatum Iob ex virtutibus flagellatum nesciens, errasse credidit, quem percussum vidit, eiq. si reuersus ad omnipotentem fuerit, pollicetur dicens: [Longe facies iniquitatem a tabernaculo tuo:] ac si patenter dicat: Quisquis ad Deum post C
errata reuertitur, in cogitatione simul et in opere mundatur. Sequitur:

Quòd infirmi, sanante Deo, ita conualescant, vt postmodum doctrinæ claritate effulgeant Caput VIII.

9. DAbit pro terra silicem, et pro silice torrentes aureos.] Quid per terram, nisi infirmitas actionis, quid per duritiam silicis, nisi fortitudo signatur? Quid per torrentes aureos, nisi doctrinā intimæ claritatis accipimus? Omnipotens autem Deus ad se conuersis pro terra dat silicem: quia pro infirma actione fortitudinem tribuit robusti operis. Dat etiam pro silice torrentes aureos: quia pro robusto opere doctrinam multiplicat claræ prædicationis, vt peccator quisque conuersus, et ex infirmo fortis existere valeat, et in sua fortitudine vsque ad proferēda verba intimæ claritatis exurgat, quatenus in eo et infirmitas actionis, in qua velut terra soluitur, bene viuendi fortitudine solidetur: et rursus cum sensus ex vita trahitur, ex ipsa fortitudine torrentes aurei defluant: quia in ore bene viuentium doctrinæ claritas inundat. Sequitur: D
[Eritq. omnipotens contra hostes tuos, et argentum coaceruabitur tibi.] quos magis alios hostes patimur quàm malignos spiritus? Qui in nostris nos cogitationibus obsident vt ciuitatem valeant nostræ mentis irrumpere, eamq. sub sui iugo dominij captam tenere. Argenti autem nomine, sacra eloquia designari testatur Psalmista, qui
Psal. 11 ait: Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum. Et sæpe cum eloquijs sacris intendimus, malignorum spirituum insidias grauius toleramus: quia menti nostræ terrenarum cogitationum puluerem spargunt, vt intentionis nostræ oculos a luce intimæ visionis obscurent. Quod nimirum Psalmista pertulerat, cum E
Psal. 118 dicebat: Declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei. Videlicet patenter insinuans, quia mandata Dei perscrutari non poterat, cum malignorū spirituum insidias in mente tolerabat. Quod etiam in Isaac opere sub Allophylorum prauitate cognoscimus designari, qui puteos, quos Isaac foderat, terræ congerite replebant.
Gen. 26. d Hos enim nos nimirum puteos fodimus, cum in scripturæ sacræ abditis sensibus alta penetramus. Quos tamen occulte replent Allophyli quando nobis ad alta tendētibus immundi spiritus terrenas cogitationes ingerunt, et quasi inuentam diuinæ scientiæ aquam tollunt. Sed quia nemo hos hostes sua virtute superat, per Eliphas dicitur: [Eritq. omnipotens contra hostes tuos, et agentum coaceruabitur tibi.] Ac si aperte diceretur: Dum malignos spiritus Dominus sua a te virtute repulerit, diuini intus eloquij talentum lucidum excrescit. Sequitur:

Quòd

A *Quòd delicijs affluunt multiplices intellectus, qui in scripturis sanctis discernere sciunt. Caput IX.*

TVnc super omnipotentem delicijs afflues.] Super omnipotentem delicijs affluere, est in amore illius scripturæ sacræ epulis satiari. In cuius nimirum verbis tot delicias inuenimus, quot ad profectum nostrum intelligentiæ diuersitates accipimus, vt modo nuda nos pascat historia: modo sub textu litteræ velata medullitus nos reficiat moralis allegoria: modo ad altiora suspendat contemplatio, in præsentis vitę tenebris iam de lumine æternitatis intermicans. Et sciendum, quòd quisquis delicijs affluit, in quadam sui remissione soluitur, atque a laboris studio quasi ex lassitudine relaxatur: quia nimirum anima, cum internis delicijs abundare cœperit, terrenis 10.
B iam operibus incubare minime consentit, sed amore Conditoris capta, et sua captiuitate iam libera, ad contemplandam eius speciem deficiendo suspirat, et quasi lassescendo conualescit: quia dum sordida onera portare iam non valet, ad illum per quietem properat, quem intus amat. Hinc etiam in admiratione sponsæ scriptum est: Quæ est ista, quæ ascendit de deserto delicijs affluens? Quia nimirum sancta Ecclesia nisi verborum Dei delicijs afflueret, de deserto vitæ præsentis ascendere ad superiora non posset. Delicijs ergo affluit, et ascendit: quia dum mysticis intelligentijs pascitur, ad superna quotidie contemplanda subleuatur. Hic etiam Psalmista ait: Et nox illuminatio mea in delicijs meis: quia dum per intellectum mysticum studiosa mens reficitur, iam in ea vitæ præsentis obscuritas fulgore diei subsequentis illuminatur, vt etiã in huius corruptionis caligine in intellectum illius vis futuri luminis erumpat, et ver- *Cant. 8. b* *Psal. 138.*
C borum delicijs pasta prægustando discat, quid de pabulo veritatis esuriat. Sequitur: [Et leuabis ad Deum faciem tuam.] Ad Deum faciem leuare, est cor ad sublimia inuestiganda attollere. Nam sicut per corporis faciem homini, ita per interiorem imaginem Deo noti atque conspicabiles sumus. Cum vero reatu culpæ deprimimur, ad Deum leuare cordis nostri faciem veremur. Dum enim nulla bonorum operum confidentia fulcitur, intueri summa mens trepidat, quia ipsa se conscientia accusat. Cum vero iam pœnitentiæ lamentis culpa diluitur, et sic perpetrata planguntur, vt plangenda minime perpetrentur, magna menti fiducia nascitur, et ad conspicienda supernæ retributionis gaudia cordis nostri facies leuatur. Sed hæc Eliphas recte diceret, si infirmum moneret. Cum vero iustum virum propter flagella despicit, quid aliud quàm verba scientiæ nesciens fundit? Quæ nimirum dicta si ad hæreticorum ty-
D pum ducimus, ipsi falsis promissionibus ad Deum nos faciem leuare pollicentur. Ac si fideli populo patenter dicant: Quamdiu prædicationem nostram non sequetis, cor in infimis premis: Quia vero Eliphas beatum Iob ad Deum reuerti admonuit, a quo videlicet idem vir beatus numquam recessit, adhuc pollicendo subiungit: [Rogabis eum, et exaudiet te.] Rogant quippe Dominum, sed exaudiri minime merentur, qui iubentis Domini præcepta contemnunt. Vnde scriptum est: Qui declinat aurem suam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Quamdiu ergo Eliphas beatum Iob non exaudiri credidit, hunc nimirum in suo opere errasse iudicauit. Vnde et adhuc subdit. [Et vota tua reddes.] Qui vota vouit, sed hæc præ infirmitate soluere non valet, ei ex peccati pœna agitur, vt volenti bonum posse subtrahatur. Cum vero in conspectu intimi iudicis ea, quæ obstitit, culpa detergitur, fit protinus vt votũ possibilitas se- *Prou. 28. b*
E quatur. Sequitur: [Decernes rem, et veniet tibi.] Hoc esse proprium infirmantium iudicium solet, vt tanto quempiam existiment iustum, quanto hunc adipisci conspiciunt omne, quod appetit: cum videlicet nouerimus nonnumquam bona terrena iustis subtrahi, quæ largo munere tribuuntur iniustis: quia et desperatis ægris medici quidquid poposcerint, dari præcipiunt, et eis, quos reduci posse ad salutem præuident, quæ appetunt dari contradicunt. Sed si dicta hæc Eliphas de donis spiritalibus intulit, sciendum quòd res decernitur et venit, cum virtus, quæ ex desiderio appetitur, largiente Deo, etiam effectu prosperatur. Vnde et adhuc subditur:

Quòd apud Deum nulla est iustitia hominis, si eam extollit arrogantia mentis. Cap. X.

ET in vijs tuis splendebit lumen.] In vijs quippe iustorum lumen splendere, est per mira opera virtutum signa suæ claritatis aspergere vt quocumque per intētionem

tionem pergunt ab intuentium cordibus peccati noctem excutiant, et exemplo sui A
operis in eis iustitiæ lumen fundant. Sed quantalibet sit iustitia operis, apud internum iudicem nulla est, si hanc eleuat tumor mentis. Vnde et subditur: [Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: et qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur.] Quæ
Luc. 14. e nimirum sententia a veritatis ore non discrepat, dicentis: Omnis, qui se exaltat, hu-
Prou. 18. b miliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur. Vnde et per Salomonem dicitur: Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, et antequam glorietur, humiliatur. Recte autem dicitur: Qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur: quia quantum per membrorum ministerium deprehendi potest, prima superbiæ ostensio esse in oculis
Psal. 17. solet. Hinc enim scriptum est: Et oculos superborum humiliabis. Hinc de ipso su-
Iob 41. d perbientium capite dicitur: Omne sublime videt. Hinc de illa, quæ ei per infidelita-
Prou. 30. d tem adhæsit, scriptum est: Generatio cuius excelsi sunt oculi, et palpebræ eius in al- B
tum surrectæ. Oculos ergo inclinare, est nullum respiciendo despicere, sed se minorem atque imparem cunctis, quos aspicit, æstimare. Saluabitur itaque, qui oculos inclinat: quia qui falsum superbiæ verticem deserit, veritatis altitudinem ascendit. Sequitur: [Saluabitur innocens: saluabitur autem munditia manuum suarum.] Quæ scilicet sentẽtia si de cælestis regni retributione promittitur, veritate fulcitur: quia cũ
Rom. 2. a de Deo scriptum sit: Qui reddit vnicuique secundum opera eius, illum in extremo examine iustitia æterni iudicis saluat, quẽ hic eius pietas ab immundis operibus liberat. Sin vero ad hoc saluari quisque hic munditia manuũ suarum creditur, vt suis viribus innocens fiat, proculdubio erratur: quia si superna gratia nocentem non præuenit, numquam profecto inueniet quem remuneret innocentem. Vnde veridici Moysis
Exod. 34. a voce dicitur: Nullusq. apud te per se innocens est. Superna ergo pietas prius agit in C
nobis aliquid sine nobis, vt subsequente quoque nostro libero arbitrio, bonum, quod iam appetimus, agat nobiscum, quod tamen per impensam gratiam in extremo iu-
12. dicio ita remunerat in nobis, ac si solis processisset ex nobis. Quia enim diuina nos
1. Cor. 15. d bonitas, vt innocentes faciat, præuenit, Paulus ait: Gratia autem Dei sum id, quod
Infra lib. 18. cap. 14. sum. Et quia eandem gratiam nostrum liberum arbitrium sequitur, adiungit: Et gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui. Qui dum se de se
Ibidem. nihil esse conspiceret, ait: Non autem ego. Et tamen quia se esse aliquid cum gratia inuenit, adiunxit: Sed gratia Dei mecum. Non enim diceret mecum, si cum præueniente gratia subsequens liberum arbitrium non haberet. Vt ergo se sine gratia nil esse ostenderet, ait: Non ego. Vt vero se cum gratia operatum esse per liberum arbitrium demonstraret, adiunxit: Sed gratia Dei mecum. Munditia itaque manuum D
suarum innocens saluabitur: quia qui hic præuenitur dono, vt innocens fiat, cum ad iudicium ducitur, ex merito remuneratur. Quæ cuncta Eliphas, sicut prædictum est, etsi recte protulit, cui tamen proferret ignorauit: quia docere meliorem non debuit, sed audire. Quæ tamen omnia per typum hæreticorum promissionibus congruunt, qui cum fideles quosque in præsenti vita afflictos inueniunt, eos ex culpa perfidiæ percussos arbitrantur, eisq. si sua dogmata sequantur, salutem innocentiæ per bonorum operum munditiam promittunt. Sed mens fidelium, tanto eos altius despicit, quanto illos innocentiam non videt habere quam pollicentur. Vnde bene per Salo-
Prou. 1. b monem dicitur: Frustra iactatur rete ante oculos pennatorum. Pennati quippe sunt bonorum spiritus, qui dum ad altiora per spem veritatis euolant, apposita prauorum hominum deceptionis retiacula declinant. Sequitur: E

CAPVT VIGESIMVMTERTIVM BEATI IOB.

Respondens autem Iob ait: Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, et manus plagæ meæ aggrauata est super gemitum meum. Quis mihi tribuat vt cognoscam, et inueniam illum, et veniam vsque ad solium eius? Ponam coram eo iudicium, et os meum replebo increpationibus, vt sciam verba, quæ mihi respondeat, et intelligam quid loquatur mihi. Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat. Proponat

æqui-

A æquitatem contra me, et perueniet ad victoriam iudicium meum. Si ad Orientem iero, non apparet. Si ad Occidentem, non intelligam eum. Si ad sinistram, quid agam? Non apprehendam eum. Si me vertam ad dexteram, non videbo illum. Ipse vero scit viam meam, et probabit me quasi aurum, quod per ignem transit. Vestigia eius secutus est pes meus, viam eius custodiui et non declinaui ex ea. A mandatis labiorum eius non recessi, et in sinu meo abscondi verba oris eius. Ipse enim solus est, et nemo auertere potest cogitationem eius, et anima eius quodcumque voluit hoc fecit. Cum expleuerit in me voluntatem suam, & alia multa similia præsto sunt ei. Et idcirco a facie eius turbatus sum, &
B considerans eum, timore solicitor. Deus molliuit cor meum, et omnipotens conturbauit me. Non enim perij propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

Quòd iusti quanto plus in hoc mundo laborant, tanto amplius contemplari Deum desiderant. Caput XI.

RESpondens autem Iob dixit: Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, et manus plagæ meæ aggrauata est super gemitum meum.] More suo beatus Iob planioribus verbis inchoat, sed dicta sua alta mysterij prosecutione consummat. Mederi quippe dolor afflicti ex amicorum consolatione debuerat, sed quia consolatio ad
C blandimenta fallaciæ erupit, afflicti dolor inhorruit. Quia enim Eliphas spondere conuersio meliora non timuit, quasi ex noxio medicamine vulnus creuit. Vnde recte dicitur. [Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, et manus plagæ meæ aggrauata est super gemitum meum:] quia videlicet inordinatæ consolationis intentio, percussione, quam minuere debuit, multiplicauit. In quibus nimirũ verbis per typum sanctæ Ecclesiæ etiam fidelium dolor exprimitur, qui eo amplius gemunt, quo malos blandiri conspiciunt, qui iuxta Pauli vocem: Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium. Quæ etiam verba ad considerandam subtilius mentem fidelium recte referuntur. Qui esse sine amaritudine nesciũt, etiam si in hoc mundo prosperari videantur. Quibus cũ aduersitas euenit, eum, quẽ inuenit, ingeminat dolorem. Vnde recte dicitur: [Nunc quoque] vt aperte monstretur: quia electorũ mens sine amaritudine, & in prosperitate non fuerit. Bene autem dicitur: [Et manus plagæ meæ aggrauata est super gemitum meum:] Manus quippe plagæ est fortitudo percussionis: primam namque percussionem suam electi considerant: quia a Conditoris sui visione diuisi sunt: quia nequaquam illuminationis intimæ claritate perfruuntur, sed in præsentis vitæ exilio quasi in cæcitatis loco religati gemunt. Semper ergo habent in hac manu plagæ gemitum suum. Sed cum adhuc etiam aduersa in hac vita accidunt, manus plagæ eorum etiam super gemitum grauatur. Erat enim plagæ gemitus etiam cum præsentis vitæ aduersa deessent. Sed amaritudo primæ percussionis, ex tentatione crescit aduersitatis. Dicit ergo: [Et manus plagę meæ aggrauata est super gemitum meum:] quia iustum quemque in hac vita aduersitas non lætum perculit, sed in eo dolorem vulneris multiplicauit. Fit tamen miro omnipotentis Dei moderamine, vt cum in hoc mundo mens iusti aduersitatibus plus laborat, auctoris sui contemplandam faciem amplius sitiat. Vnde hic apte subiungitur:

Rom. 16. c 18.

D

E

Quòd electi, dum Deum cognoscunt per fidem, desiderant videre per speciem, & cum fidei oculis eum præsentem angelis quasi in solio suo intuentur, inueniunt apud ipsum causas rationabiles, et iustas, quæ extrinsecus videntur iniusta. Cap. XII.

QVis mihi tribuat, vt cognoscam, et inueniam illum, et veniam vsque ad solium eius?] Electus quisque nisi Deum cognouisset, vtique non amaret. Sed aliud est cognoscere per fidem, atque aliud per speciem, aliud inuenire per credulitatem, aliud per contemplationem. Ex qua re agitur, vt electi omnes eum, quem fide cognouerunt, videre quoque per speciem anhelent. Cuius amore flagrantes æstuant: quia eius dulcedinis

cedinis suauitatem iam in ipsa suæ fidei certitudine degustant. Quod bene ille in Gerasenorum regione sanatus a dæmonibus designat, qui vult abire cum Iesu: sed ei a A
Luca 8.d magistro salutis dicitur: Redi in domum tuam, et narra quanta tibi fecerit Deus. Amanti enim adhuc dilatio imponitur, vt ex dilati amoris desiderio, meritum retributionis augeatur. Fit ergo nobis omnipotens Deus dulcis in miraculis, et tamen in sua celsitudine manet occultus, vt et quiddam monstrando de se, occulta eos inspiratione in suo amore succendat, et tamen abscondendo maiestatis suæ gloriam, amoris sui vim per æstum desiderij augeat. Nisi enim sanctus vir videre hunc in sua maie-
24. state quæreret, non vtique subinferret: [Et veniam vsque ad solium eius.] Quid namque est solium Dei, nisi illi angelici spiritus, qui, scriptura teste, throni vocati sunt? Qui ergo vsque ad solium Dei venire vult, quid aliud quàm interesse angelicis spiritibus concupiscit? vt nulla iam defectiua temporum momenta sustineat: sed ad B permanentem gloriam in contemplatione æternitatis exurgat. Quæ tamen verba etiam in hac vita positis iustis conueniunt. Nam cum contra votum suum atque desiderium quodlibet agi conspiciunt, ad occulta Dei iudicia recurrunt: vt in eis videant quia inordinate intus non disponitur, quod inordinatum foris currere videtur. Cum enim præsidentem angelicis spiritibus creatorem omnium fidei oculis contemplantur, ad eius nimirum solium veniunt. Et quia considerant quoniam is, qui mire angelos regit, iniuste homines non disponit, profecto inueniunt causales rationes quàm iustæ sint, dum ipsæ causæ extrinsecus videantur iniustæ: dumq. id humiliter faciunt, semetipsos sæpe in sua voluntate reprehendunt, sua in se nonnumquam vota diiudicant, dum meliora esse ea, quæ disponit Conditor, pensant. Vnde bene adhuc subditur: C

Quòd qui subtile Dei iudicium intuetur, amaritudine pœnitentiæ seipsum persequitur. Caput XIII.

PONAM coram eo iudicium, et os meum replebo increpationibus.] Coram Deo iudicium ponere, est intra secretum mentis per fidei contemplationem ad tremendum examen maiestatis illius, oculos nostræ considerationis aperire, quid peccator homo mereatur attendere, et occultus nunc et tacitus iudex quàm terribilis post appareat, considerare. Ex qua re agitur, vt ad cognitionem sui anima subtilius reuocetur, et quo occultum iudicem suum magis terribilem videt, eo de suis actibus formidolosius angustetur. Anxie trepidat, culpas suas lamentis insequitur, pœnitendo increpat, qualem fuisse se meminit. Vnde nunc quoque postquam dictum est: [Ponam coram eo iudicium:] recte subiungitur: [Os meum replebo increpationibus.] D Qui enim sibi in conspectu Dei iudicium ponit, os suum increpationibus replet: quia dum subtile examen tremendi contra se iudicis contemplatur, amaræ se pœnitentiæ inuectione persequitur. Sæpe autem dum culpas nostras pensare negligimus, quæ earum reprehensio in iudicio sequatur, ignoramus: dum vero eas pœnitendo persequimur, quid nobis de eis iudex in suo examine dicere possit, inuenimus. Vnde adhuc apte subiungitur: [Vt sciam verba, quæ mihi respondeat, et intelligam quid loquatur mihi.] Tunc enim culpas plangimus, cum pensare cœperimus. Sed tunc subtilius pensamus, cum solicitius plangimus, atque ex lamentis in corde nostro plenius nascitur, quid peccantibus diuina districtio minatur, quæ erunt illa reproborum improperia, qui terror, quæ implacabilis maiestatis animaduersio. Tanta E enim tunc Dominus reprobis iratus dicit, quanta eos pati ex æquitate permiserit. Quæ nimirum verba animaduersionis illius, iusti dummodo solicite metuunt, euadunt. Sed quis in illo examine inueniri iustus valeat, si secundum suæ fortitudinis maiestatem, vitam hominum discutiat Deus? Apte ergo subiungitur:

Quòd nihil nobis fortitudo diuina prodesset, nisi nobis per assumptam humanitatem congrueret. Caput XIIII.

15. NOLO multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat.] Mens etenim quamlibet iusti, si ab omnipotente Domino districte iudicatur, mole magnitudinis premitur. In quibus nimirum verbis hoc quoque intelligendum est, quod sanctus vir, dum Dei fortitudinem deuitat, quid eius aliud quàm infirmitatem

A ... tem desiderat? Et scriptum est: Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Vnde et protinus adiungit: [Proponet æquitatem contra me, et perueniet ad victoriam iudicium meum.] Quis enim alius nisi mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus æquitatis nomine designatur? de quo scriptum est: Qui factus est sapientia nobis a Deo et iustitia. 1.Cor. 1.d Ibidem. Quæ scilicet iustitia dum in hunc mundum contra vias peccatorum venit antiquum hostem vincimus, a quo capti tenebamur. Dicat ergo: [Nolo multa fortitudine contendat mecum, ne magnitudinis suæ mole me premat: proponat æquitatem contra me, et perueniet ad victoriam iudicium meum:] id est, ad redarguendas vias meas incarnatum filium mittat, et tunc insidiantem aduersarium per absolutionis meæ iudicium victor excludam. Si enim in diuinitatis fortitudine, sic Vnigenitus filius inuisibilis maneret, vt nil de nostra infirmitate susciperet, infirmus homo ad eum inuenire accessum gratiæ quando potuisset? Consideratum quippe

B pondus eius magnitudinis, opprimeret potius quàm iuuaret. Sed fortis super omnia, apparuit infirmus inter omnia, vt dũ nobis ex assumpta infirmitate cõgrueret, ad permanentẽ nos suam fortitudinẽ eleuaret. In altitudine enim sua diuinitas a nobis vt pote paruulis apprehendi non poterat, sed strauit se hominibus per humilitatũ, et quasi in iacentem ascendimus: surrexit, et leuati sumus. Vnde hoc quoque mox subditur, per quod diuinitas inuisibilis atque incomprehensibilis demonstretur. Nam sequitur.

Quòd Deus implens omnia, si in parte quæritur, non inuenitur. *Cap. XV.*

SI ad Orientem iero, non apparet: si ad occidentem, non intelligam eum: si ad sinistram, quid agam? Non apprehendam eum. Si me vertam ad dexteram, non vi-

C debo illum.] Creator quippe omnium in parte non est: quia vbique est. Et tunc minus inuenitur, quando is, qui totus vbique est, in parte quæritur. Incircumscriptus namque spiritus omnia intra semetipsum habet, quæ tamen et implendo circumdat, et circumdando implet, et sustinendo transcendit, et transcendendo sustinet. Bene autem postquam dictum est: Si ad Orientem iero non apparet: si ad Occidentem, non intelligam eum, si ad sinistram, quid agam? Non apprehendam eum: si me vertam ad dexteram non videbo illum, illico adiunxit: [Ipse vero scit viam meam.] Ac si aperte dicat: Videre non valeo videntem me, et eum, qui me subtiliter intuetur, intueri non possum, vt videlicet ostendat, quia tanto cautius formidandus est quanto conspicabilis nõ est. Qui enim ita nos aspicit vt a nobis aspici nequeat, eo magis timẽdus est, quo cuncta videns minime videtur. Cum enim contra nos latere quempiam in

D insidijs credimus, eo illũ amplius metuimus, quo minime videmus. Cumque eius insidias nequaquã deprehendimus vbi sunt, et ibi eas metuimus vbi non sunt. Creator autem noster, qui vbique totus est, et cernens cuncta non cernitur, tanto magis metuendus est, quanto inuisibilis permanens, de nostris actibus quando et quid decernat, ignoratur. Quæ tamen verba intelligi et aliter possunt. Ad orientem quippe imus, cum mentem in consideratione maiestatis eius attollimus. Sed non apparet: quia qualis in natura sua est a cogitatione mortali videri non præualet. [Si ad occidentem non intelligam eum.] Ad occidentem imus, cum subleuatum in Deo cordis oculum, sed ipsa immensitate luminis reuerberatum, ad nosmetipsos reducimus, et lassati discimus valde super nos esse quod quærebamus, nostramq. mortalitatem considerantes, indignos nos adhuc esse deprehendimus, qui immortalem videre valea- 16.

E mus. [Si ad sinistram, quid agam? Non apprehendam eum.] Ad sinistram ire, est peccatorum delectationibus consentire. Et nimirum constat, quia Deum apprehendere non valet, qui adhuc in delectatione peccati per sinistram iacet. [Si me vertam ad dexteram, non videbo illum.] In dexteram proculdubio vertitur, qui de virtutibus eleuatur. Sed deum videre non valet, qui priuata lætitia de bonis actibus gaudet: quia in eo cordis oculum tumor elationis premit. Vnde bene alias dicitur: Non declines ad dexteram, aut ad sinistram. Deut.17.d Num. 20. e In quibus cunctis plerumque se anima discutit, nec tamen plene deprehendere seipsam valet. Vnde hic apte subditur: [Ipse vero scit viã meã.] Ac si pateuter dicat: Ego me et districte discutio, et perfecte scire non possũ: et tamẽ ille quẽ videre non valeo, videt subtiliter cũcta quæ ago. Sequitur: [Et probabit me quasi aurũ quod per ignẽ transit.] Aurũ in fornace ad naturæ suæ claritatẽ proficit, dũ sordes amittit. Quasi aurũ ergo quod per ignẽ transit probantur animæ iusto-

rum, quibus exustione tribulationis, et subtrahuntur vitia, et merita augentur. Nec A elationis fuit, quòd sanctus vir in tribulatione se positum auro comparauit: quia qui Dei voce iustus ante flagella dictus est, non idcirco tentari permissus est, vt in eo vitia purgarentur, sed vt merita crescerent. Aurum vero igne purgatur. Minus ergo de se æstimauit ipse quàm erat, dum tribulationi traditus, purgari se credidit, qui purgandum in se aliquid non habebat. Sciendum vero est, quia quamuis de se humilia sentiat animus iustorum, ea tamen, quæ agunt, quam sint recta conspiciunt, sed de eorum rectitudine non præsumunt. Vnde adhuc subditur: [Vestigia eius secutus est pes meus. Viam eius custodiui et non declinaui ex ea. A mandatis labiorum eius non recessi, et in sinu meo abscondi verba oris eius.] Sed in his omnibus an se esse aliquid existimet videamus. Sequitur.

B

Quòd solus Deus principaliter & immobiliter est, de quo per Moysen dictum est: Qui est misit me ad vos. Caput XVI.

IPse enim solus est.] Qua setentia subiuncta ostendit, quia in tot bonis quæ, egerat, nil esse se credidit. Sed hæc ipsa superius verba repetentes, vt possumus perstringamus. [Vestigia eius est secutus pes meus.] Quasi quidem namque gressus Dei sunt, quas cernimus, operationes eius, quibus bonus quisque malusq. regitur, quibus iusti iniustiq. suis ordinibus disponuntur, quibus et subiectus quisque ad meliora quotidie ducitur, et aduersus ad deteriora corruens toleratur. De quibus nimirum gressibus Propheta dicebat: Visi sunt gressus tui Deus. Nos itaque cum virtutem longanimitatis, atque pietatis eius intuemur, et intuentes imitari contendimus: quid aliud C quàm gressuum eius vestigia sequimur: quia extrema quædam eius operationis imitamur. Hæc enim patris sui vestigia veritas admonebat imitari, cum diceret: Orate pro persequentibus et calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum oriri facit super malos et bonos. Potest tamen beatus Iob, qui certa fide iã dixerat: Scio quod Redẽptor meus viuit, et in nouissimo die de terra surrecturus sum: sic in futura operatione incarnandæ sapientię intendere, sicut nos eiusdẽ sapientiæ iam præterita opera per fidẽ videmus, quod mediator Dei et hominũ benignus ad tribuendum, humilis ad sustinendum, patiens ad exemplum præbendum, fuerit. Cuius nimirum vitam dum beatus Iob superno spiritu repletus, solicita intentione conspiceret futuram mansuetudinis illius humilitatem præuidens, quasi ad exemplum sibi propositum recurrit: vt quidquid in hac vita ageret, ad imitationis illius vestigia ligaret, quatenus, qui occultæ dispositionis eius sublimia videre non poterat quasi in terra conspiciens, ad immitationem eius vestigia teneret. De quibus eius vestigijs per Petrum dicitur: Christus passus est, pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius: De quo adhuc subditur: [Viam eius custodiui, et non declinaui ex ea.] Custodit et non declinat, qui hoc vbi intendit operatur. Custodire quippe per intentionem est, non declinare per operationem. Hæc namque est solicitudo iustorum, actus suos quotidie iuxta vias veritatis examinent, et eas sibi in regulam proponentes, a rectitudinis earum tramite non declinent. Super semetipsos quippe quotidie ire contendunt, et quod in virtutum verticem prouehuntur, cauta reprehensione dijudicant, quidquid de eis ex semetipsis remanet infra semetipsos, et totos se illo festinant trahere, vbi se inueniunt ex parte peruenisse. Sequitur: [A mandatis labiorum eius non recessi.] Sicut bene obsequentes famuli dominorum suorum vultibus semper intenti sunt, vt ea, quæ præceperint, festine audiant, et implere contendant: sic iustorum mentes per intentionem suam omnipotenti Domino assistunt, atque in scriptura eius quasi os eius intuẽtur, vt quia per eã Deus loquitur omne, quod vult, tanto a voluntate eius non discrepent, quanto eandẽ voluntatẽ illius in eius eloquio agnoscunt. Vnde fit, vt eius verba non per eorũ aures superuacue trãseant, sed hæc in suis cordibus figãt. Vnde hic subditur: [Et in sinu meo abscõdi verba oris eius.] In sinu etenim cordis verba oris eius abscondimus, quãdo mandata illius non transitorie, sed implenda opere audimus. Hinc est, quod de ipsa matre Virgine scriptũ est: Maria autẽ conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Quæ nimirũ verba, et cũ ad operationẽ prodeunt, in sinu cordis abscon sa latent, si per hoc, quod foris agitur, intus agentis

Matt. 5. g Luc. 6. d

17.

D

1. Pet. 2. a

E

Luca. 2. g

A agentis animus non eleuatur. Nā cum conceptus sermo ad opus ducitur, si per hoc humana laus quæritur, sermo Dei in sinu mentis proculdubio non occultatur. Sed nosse velim beate vir, cur te tanta intentione examines, cur tanta sollicitudine astringas? Sequitur: [Ipse enim solus est, et nemo auertere potest cogitationē eius.] Numquid nāque non sunt angeli et homines, cælū et terra, aer et maria, cuncta volatilia, quadrupedia, atque repentia? Et certe scriptum est: Creauit vt essent omnia. Cum ergo in rerū natura tā multa sint, cur beati viri voce nunc dicitur: Ipse enim solus est? Sed aliud est esse, aliud principaliter esse, aliud mutabiliter, atque aliud immutabiliter esse. Sunt enim hæc omnia, sed principaliter non sunt: quia in semetipsis minime subsistunt, et nisi gubernantis manu teneantur, esse nequaquam possunt. Cuncta namque in illo subsistunt, a quo creata sunt, nec ea, quæ viuunt, sibimetipsis vitam tribuunt, neque
B ea, quæ mouentur et non viuunr, suis nutibus ad motum ducuntur, sed ille cuncta mouet, qui quædam viuificat, quædam vero non viuificata in extremam essentiam mire ordinans, seruat. Cuncta quippe ex nihilo facta sunt, eorumq. essentia rursum ad nihilum tenderet, nisi eam auctor omnium regiminis manu retineret. Omnia itaque, quæ creata sunt, per se nec subsistere præualent, nec moueri, sed intantum subsistunt, inquantum vt esse debeant, acceperunt. Intantum mouentur, inquantum occulto instinctu disponuntur. Ecce enim peccator flagellandus est, de rebus humanis. Arescit in eius laboribus terra, concutitur in eius naufragijs mare, ignescit in eius sudoribus aer, obtenebrescit contra eum inundationibus cælum, inardescunt in eius oppressionibus homines, mouentur in eius aduersitate et angelicæ virtutes. Numquid nam hæc, quæ inanimata, vel quæ viuentia diximus, suis instinctionibus, et non
C magis diuinis impulsionibus agitantur? Quidquid est itaque, quod exterius sæuit, per hoc ille intuendus est, qui hoc interius disponit. In omni igitur causa solus ipse intuendus est, qui principalirer est. Qui etiam ad Moysen dicit: Ego sum qui sum. Sic dices filius Israel. Qui est, misit me ad vos. Cum itaque flagellamur per ea, quæ videmus, illum debemus solicite metuere, quem non videmus. Vir itaque sanctus despiciat quidquid exterius terret, quidquid per essentiam suam, nisi regeretur, ad nihilum tenderet: et mentis oculos, suppressis omnibus, intueatur vnum, in cuius essentiæ comparatione esse nostrum non esse est, et dicat: Ipse enim solus est. De cuius mox immutabilitate apte subiungitur:

Marginal notes: 18. — Gene. 1. b — Exod. 3. e

Quòd sententiam Dei licet quidam deprecando auerterint, hoc ipsum erat apud eius elementiam, vt sic fieri posset. Caput XVII.

D ET nemo auertere potest cogitationem eius.] Sicut enim immutabilis natura est, ita immutabilis cogitatione. Cogitationem quippe eius nullus auertit: quia nemo resistere occultis eius iudicijs præualet. Nam etsi fuerunt quidam, qui deprecationibus suis eius cogitationem auertisse videantur, ita fuit eius interna cogitatio, vt sententiam illius auertere deprecando potuissent, et ab eo acciperent, quod agerent apud ipsum. Dicat ergo: Et nemo auertere poterit cogitationem eius: quia semel fixa iudicia mutari nequaquam possunt. Vnde scriptum est: Præceptum posuit, et non præteribit. Et rursum: Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Et rursum: Non enim cogitationes meæ sicut cogitationes vestræ, neque viæ meæ sicut viæ vestræ. Cum ergo exterius mutari videtur sententia, interius consilium
E non mutatur: quia de vnaquaque re immutabiliter intus constituitur, quidquid foris mutabiliter agitur. Sequitur:

Marginal notes: Psal. 148. — Luca 21. g — Isa. 55. c

Quòd etiam quæ contra voluntatem Dei fieri videntur, voluntati eius non obsistunt. Et quòd eo ordine voluntas peruersa diaboli in hoc vtilitati sanctorum seruiat vt purget eos. Caput XVIII.

ET anima eius quodcumque voluit hoc fecit.] Cum sit cunctis corporibus exterior, cunctis mentibus interior Deus, ea ipsa vis eius, qua omnia penetrat, cunctaq. disponit, anima illius appellatur. Cuius videlicet voluntati, nec illa obsistunt, quæ contra voluntatem illius fieri videntur: quia ad hoc nonnumquam permittit fieri etiam quod non præcipit, vt per hoc illud certius impleatur, quod iubet. Apostatæ quippe angeli peruersa voluntas est, sed tamen a Deo mirabiliter ordi- 19.

natur, vt ipsæ quoque eius insidiæ vtilitati bonorum seruiant, quos purgant dum tentantur. Sic itaque eius anima quodcumque voluit hoc fecit, vt inde quoque voluntatem suam impleat, vnde voluntati illius repugnari videbatur. Terreatur ergo vir iustus, et tantæ maiestatis pondus considerans, infirmum se esse deprehendatur. Sed inter verba hæc percunctari libet, ac dicere: O beate Iob inter tot flagella positus, cur adhuc aduersa formidas? Iam tribulationibus cingeris, iam innumeris afflictionibus angustaris. Malum timeri debet, quod necdum susceptum est, tu in tanto positus dolore quid metuis? Sed ecce vir iustus nostris inquisirionibus satisfaciens, adiungitur: [Cum expleuerit in me voluntarem suam, et alia multa similia præsto sunt ei.] Ac si aperte dicar: Iam perpendo quæ patior, sed adhuc formido, quæ pati possum. Expler enim in me voluntatem suam: quia multis me persecutoribus affligitur. Sed multa similia præsto sunt ei, quia si ferire cogitat, adhuc inuenit, vbi plaga crescat. Hinc itaque pensandum est quàm pauidus ante flagellum fuit, qui etiam percussus adhuc metuit, ne feriatur. Incomprehensibilē quippe vim ei inesse considerans et potestatis et examinis, esse vir instus noluit nec de flagello securus. Vnde adhuc metuens, adiungitur: [Et idcirco a facie eius turbatus sum, et considerans eum, timore solicitor.] Bene a facie Domini turbatur, qui terrorem maiestatis illius cordis sui obtutibus proponit, et eius rectitudinis pauore concutitur, dum se reddendis rationibus conspicit idoneum non esse, si districte iudicetur. Recte autem dicitur: Er considerans eum, timore soliciror: quia diuinæ animaduersionis vim cum minime quisque considerat, minime formidat: et tanto magis in hac vita quasi securus est, quanto a consideratione internæ districtionis alienus. Semper etenim iusti viri ad cordis secretarium redeunt, vim occultæ districtionis intuentur, maiestatis intimæ iudicio assistunt, vt eo magis quandoque securi sint, quo hic quamdiu viuerent, securi esse noluerunt. Nam malorum mentes cum renuunt considerare quod timeant, ad hoc quandoque gaudentes perueniunt, quod rimentes nullo modo euadantur. Sed ecce de beato Iob nouimus, quòd crebris Dei sacrificijs deditus, quòd hospitalitatibus, quòd indigentijs pauperum impensus, quòd suis etiam subditis humilis, quòd sibi aduersantibus benignus fuit: et tamen tot flagella suscepir, nec iam securus extitit inter flagella, sed adhuc metuit, adhuc diuinæ districtionis vim considerans, contremiscit. Quid nunc itaque miseri, quid peccatores dicemus, si sic timet qui sic
20. egit? Sed tanti timoris pondus an a semetipso habeat, innotescatur. Sequitur: [Deus molliuit cor meum, et omnipotens conturbauit me.] Ex diuino munere cor iusti molliri dicitur: quia superni iudicij timore penetratur. Molle est enim, quod penetrari potest, durum, quod penetrari non potest. Vnde per Salomonem
Prou.28.c dicitur: Beatus homo, qui semper est pauidus, qui vero mentis est duræ, corruet in malum. Virtutem ergo suæ formidinis non sibi, sed auctori tribuit, qui ait: [Deus molliuit cor meum, et omnipotens conturbauit me.] non autem secura, sed perturbata sunt corda bonorum: quia dum futuri examinis pondus considerant, quietem hic habere non appetunt, securitatem suam districtionis intimæ considerarione perturbant. Qui tamen inter ipsa timoris supplicia sæpe animum reuocant ad dona, et vt semetipsos consolatione refoueanr, inter hoc quod metuunt, reducunt oculum ad dona, quæ acceperunt, vt spes subleuet, quem timor premit. Vnde et sequitur:

Quòd in corda iustorum in ipso orationis sacrificio sæpe carnales se cogitationes ingerunt, & ea polluunt. Caput XIX.

NOn enim perij propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.] Ille enim in flagello positus, a salute corporis propter imminentes tenebras petit, qui idcirco pro transactis percutirur, vt a futuris supplicijs abscondatur. Flagella quippe bonorum, aut vitia perpetrata purgant, aut ea, quæ poterant perpetrari furura deuitant. Beatus autem Iob, quia in flagello positus, nec a peccatis præcedentibus purgabatur, nec ab imminentibus tegebatur, sed eius rantummodo in flagello virtus augebatur, fiducialiter dicitur: [Non enim perij propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.] Qui enim semper diuinæ formidinis pondus aspexit, eius cordis faciem caligo peccati non operuit. Et eius, quem suppli-

A supplicia nulla sequebantur, salutem corporis propter imminentes tenebras non amisit. Et notandum quòd ipse priora denuncians, nequaquam ait: Faciem meam non tetigit, sed non operuit caligo. Sæpe enim etiam corda iustorum subortæ cogitationes polluunt, terrenarum rerum delectationibus tangunt: sed dum citius manu sanctæ discretionis abiguntur, festine agitur, ne cordis faciem caligo operiat, quæ hanc iam ex illicita delectatione tangebat. Nam sæpe in ipso orationis sacrificio importune se cogitationes ingerunt, quæ hoc rapere, vel maculare valeant, quod in nobis Deo flentes immolamus. Vnde Abraham cum ad occasum Solis sacrificium offerret, insistentes aues pertulit, quas studiose, ne oblatum sacrificium raperent, abegit. Sic nos cum in ara cordis holocaustum Deo offerimus, ab immundis hoc volucribus custodiamus: ne maligni spiritus & peruersæ cogitationes rapiant, quòd B mens nostra offerre se Domino vtiliter sperat. Sequitur. Gen. 15.

CAPVT VIGESIMVMQVARTVM BEATI IOB.

B omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius. Alij terminos transtulerunt, diripuerunt greges, & pauerunt eos. Asinum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem viduæ. Subuerterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos C terræ. Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum, vigilantesq. ad prædam præparant panem liberis. Agrum non suum demetunt, & vineam eius, quam vi oppresserant, vindemiant. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore, quos imbres montium rigant: & non habentes velamen amplexantur lapides. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem spoliauerunt. Nudis & incedentibus absque vestitu, & esurientibus tulerunt spicas. Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire non patitur. D Ipsi fuerunt rebelles lumini. Nescierunt vias eius, nec reuersi sunt per semitas illius. Mane primo consurgit homicida, interficit egenum & pauperem, per noctem vero erit quasi fur. Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens: Non me videbit oculus, & operiet vultum suum. Perfodiunt in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant. Leuis est super faciem aquæ. Maledicta sit pars eius in terra, nec ambulet per viam vinearum. Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium, et vsque ad inferos peccatum illius. Obliuiscatur eius misericordia. Dulcedo illius vermes. Non sit in re- E cordatione, sed conteratur sicut lignum infructuosum. Pauit enim sterilem, et quæ non parit, et viduæ bene non fecit. Detraxit fortes in fortitudine sua, et cum steterit, non credet vitæ suæ. Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, et ille abutitur eo in superbia: oculi autem eius sunt in vijs illius. Eleuati sunt ad modicum, et non subsistent, et humiliabuntur sicut omnia et auferentur, et sicut summitates spicarum conterentur. Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum, et ponere ante Deum verba mea?

Quòd omnipotentem Deum fideles quique, et sciunt per fidem, et nesciunt per speciem: Magnoq. moderamine attendendum est, in natura humana circumscriptione, non plus sapere quàm oportet sapere. Caput XX. A

21. AB omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius.] Quid dies Dei, nisi ipsa eius æternitas appellatur? quæ nonnum-
Psal. 83. quã vnius diei pronunciatione exprimitur, sicut scriptũ est: Melior est dies vna in atrijs tuis super millia. Nonnumquam vero pro sua longitudine, dierum multorum appel-
Psal. 101. latione signarur, de quibus scriptum est: In sæculum sæculi anni tui. Nos itaque intra tempora voluimur, per hoc quòd creatura sumus. Deus autem, qui creator est omnium, æternitate sua tempora nostra comprehendit. Ait ergo: [Ab omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius.] Quia B ipse quidem nostra comprehensibiliter conspicit, nos autem ea, quæ eius sunt, comprehendere nullatenus valemus. Sed natura Dei cum simplex sit, mirandum valde, cur dicit: Qui nouerunt eũ, ignorant dies illius. Neque enim aliud ipse, atque aliud dies eius sunt. Deus namque hoc est quod habet. Æternitatẽ quippe habet sed ipse est æternitas. Lucẽ habet, sed lux sua ipse est. Claritatem habet, sed ipse est claritas sua. Non est ergo in eo aliud esse, et aliud habere. Quid est itaque dicere: Qui nouerunt eum, ignorant dies illius, nisi quia et qui cognoscunt eum, adhuc nesciunt? Nam et qui iam eum fide tenent, adhuc per speciem ignorant. Et cum ipse sibi sit æternitas, quem veraciter credimus, qualiter tamen sit ipsa eius æternitas, ignoramus. In hoc namque quod de diuinæ naturæ potentia audimus, ea nonnumquam cogitare consueuimus, quæ per experientiam scimus. Omne enim, quod cœpit et desinit, initio et fine concludi- C tur. Quod si mora aliquantula differtur, vt finiatur, longum dicitur: in qua videlicet longinquitate cum quisque mentis oculos reducit retro per memoriam, tendit ante per expectationem, quasi per spatium temporis dilatar in mente. Cumq. audit æternitatem Dei, humano more intendenti animo longa vitæ spatia proponit, in quibus metiatur semper, et quid abijt retro, quod retineatur in memoria: et quid ante restat, quod expectetur ex intentione. Sed quoties in æternitate ista cogitamus, æternitatem necdum cognouimus. Ibi quippe est quod nec initio incipitur, nec fine terminatur, vbi neque expectatur, quod veniet, neque percurrit, quod debeat recordari, sed est vnum, quod semper esse est. Quod etsi nos et angeli cum initio esse videre incipimus, esse tamen hoc sine initio videmus, vbi sic semper sine fine esse est; vt numquam se animus tendat ad sequentia, ac si multiplicentur quæ sunt, et longa fiant. Nam et si D per prophetiæ spiritum dictum est: Domine, qui regnas in æternum, et in sæculum et adhuc: more sacri eloquij, humano modo spiritus hominibus est locutus, vt ibi adhuc diceret, vbi expectatio non inesset. Adhuc enim æternitas non habet quæ semper esse habet, in qua nulla pars suæ longitudinis præterit, vt pars alia succedat, sed totum simul esse est, et nil deest quod cernat, in qua omne, quod est, animus videt, et tardum non esse, et longum esse. Sed hæc de æternitatis diebus loquentes, conamur magis videre aliquid quàm videmus. Dicatur igitur recte: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius: quia etsi iam Deum per fidem nouimus; qualiter tamen sit eius æternitas sine præterito ante sæcula; sine futuro post sæcula, sine mora longa, sine præstolatione perpetua, non videmus. Beatus itaque Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenens, quia sub magno se scientiæ freno moderatur, ne plus sapiat quàm oportet sapere, et dies Dei non posse comprehendi testificans, ad hæreticorum mox superbiam re- E spectum mentis reducit, qui alta sapere appetunt, et quod capere vtcumque non possunt, perfecte se scire gloriantur. Nam sequitur:

Quòd hæretici patrum instituta transgrediuntur, & actiuos viros a ministerio sanctorum auertunt. Caput XXI.

ALij terminos trastulerunt, diripuerunt greges, et pauerunt eos.] Quos aliorum nomine, nisi hæreticos designat, qui a sanctæ Ecclesiæ gremio extranei existunt? Ipsi enim terminos transferunt: quia constitutiones patrum præuarican-
Prou. 22. d do transcendunt. De quibus nimirum constitutionibus scriptum est: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. Qui greges diripiunt et pascunt: quia

A quia imperitos quosque peruersis ad se persuasionibus trahunt, et doctrinis pestiferis ad interficiendum nutriunt. Nam, quod gregum nomine imperiti populi designentur, sponsi verba testantur, qui sponsam suam alloquitur, dicens: Nisi cognoueris te o pulchra inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum: id est, nisi honorem tuum, quo ad similitudinem Dei es condita, bene viuendo cognoueris, a conspectu meæ contemplationis egredere, et imperitorum vitam imitare populorum. Sequitur: [Asinum pupillorum abegerunt, et abstulerunt pro pignore bouem viduæ:] Quos hoc loco pupillos accipimus, nisi electos Dei, in mentis teneritudine positos? qui magna fidei gratia nutriuntur, et patris sui iam pro se mortui faciem necdum vident. Et sunt plerique in Ecclesia, qui quosdam conspiciunt cælestia appetere, terrena omnia despectui habere, quamuis ipsi in huius mundi laboribus insudent, eis B tamen, quos ad cælestia anhelare conspiciunt, de rebus, quas in hoc mundo possident, huius vitæ adiutorium ferunt. Et quamuis ipsi agere spiritalia nequeant, ad summa tamen tendentibus libenter subsidia ministrant. Portare enim asinus onera hominum solet. Quasi ergo quidam asinus electorum est, qui terrenis actibus deseruiens, deportat onera visibus hominum. Et sæpe cum hæretici quemlibet talem a sanctæ Ecclesiæ gremio auertunt quasi pupillorum asinum abigunt: quia cum hunc ad perfidiam suam pertrahunt, a ministerio bonorum repellunt. Quæ autem vidua, nisi sancta Ecclesia debet intelligi, quæ occisi viri sui interim visione priuata est? Bos autem huius est viduæ, vnusquisque prædicator. Et sæpe contingit, vt hæretici peruersis suis dogmatibus ipsos etiam, qui prædicatores videbantur, trahant. Bouem ergo viduæ auferunt, cum de sancta Ecclesia etiam prædicantem tollunt. Vbi recte est adiũctum: C [Pro pignore.] Pignus namque cum tollitur, aliud quidem est, quod tenetur, sed tamen adhuc aliud quæritur. Et plerumque hæretici ideo eos conantur auferre, qui prædicant, vt eorum etiam sequaces trahant. Pro pignore ergo bos viduæ tollitur, quando idcirco ipse, qui prædicabat, rapitur, vt alij sequantur. Ex cuius ruina plerumque agitur, vt hi quoque de sanctæ Ecclesiæ gremio exeant, qui in ea bonis moribus præditi, mites atque humiles esse videbantur. Vnde et subditur: [Subuerterunt pauperum viam, et oppresserunt pariter mansuetos terræ.] Paupertatis namque nomine, sæpe humilitas designari solet. Et nonnumquam hi, qui mansueti atque humiles videntur, si seruare discretionem nesciunt, exemplis aliorum cadunt. Sunt vero nonnulli hæretici, qui populis admisceri fugiunt, sed secessum vitæ secretioris petunt, qui plerumque eos, quos inueniunt, eo amplius peste suæ persuasionis inficiunt, quo D quasi ex vitæ meritis reuerentiores videntur. De quibus subditur:

Quòd hæretici, vt sanctiores æstimentur, solitariam sibi vitam eligunt, & sanctorum verba suo sensu exponentes, adiutoribus suis panem præbent erroris. *Cap. XXII.*

Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum:] Onager enim agrestis est asinus. Et recte hoc in loco onagris comparantur hæretici: quia in suis volũtatibus dimissi, a vinculis sunt fidei et orationis alieni. Vnde scriptum est: Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui. Onager quippe in solitudine assuetus est: quia dum terram cordis sui disciplinæ virtute non excolit, ibi habitat, vbi fructus non est. Qui in desiderio animæ suæ ventum amoris sui attrahit: quia ea, quæ ex desiderio scientiæ in mente concipit, inflare præualent, E non ædificare. Contra quos dicitur: Scientia inflat, charitas vero ædificat. Vnde hic quoque congrue infertur: [Egrediuntur ad opus suum.] Non enim Dei, sed suum opus peragunt, dum non recta dogmata, sed propria desideria sequũtur. Scriptũ quippe est: Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Qui ergo non in via immaculata, ambulat, sibi magis quàm Domino ministrat. Sequitur: [Vigilantes ad prædam præparant panem liberis.] Ad prædam vigilant, qui verba iustorum ad sensum proprium semper rapere conantur, vt per hæc peruersis filijs panem erroris parent. De quo videlicet pane apud Salomonem verbis mulieris prauitatis hæreticæ typum gerentis, dicitur: Aquæ furtiuæ dulciores sunt, et panis absconditus suauior. Sequitur: [Agrum non suum demetunt, et vineam eius, quem vi oppresserant, vindemiant.] Potest agri nomine, scripturæ sacræ latitudo signari, quam hæretici non suam demetunt: quia ex ea sententias longe a suis sensibus diuersas tollunt. Quæ vineæ

Marginal notes: 22. Cant. 1. c — 23. Hier. 2. e — 1. Cor. 8. a — Psal. 100. — Prou. 9. d

neæ quoque appellatione exprimitur, quia per veritatis sententias botros virtutum A
profert. Cuius vineæ dominum, id est, scripturæ sacræ conditorem, quasi vi opprimunt: quia eius sensum in verba sacri eloquij inflectere violenter conantur, qui dicit:
Isa.43.d Seruire me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Et eandem vineam vindemiant, qui ex ea sententiarum botros, pro suæ intelligentiæ intentione coaceruant. Potest agri, vel vineæ nomine, vniuersa Ecclesia designari, quam peruersi prædicatores demetunt, et auctorem eius in membris suis opprimendo, vindemiant: quia creatoris nostri gratiam persequentes, dum quosdam de illa, qui recti videbantur, rapiunt, quid aliud quàm spicas, vel botros animarum tollunt? De quibus adhuc subditur: [Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore.] Sicut vestimenta corpus, sic bona opera protegunt
Apoc.16.c animam. Vnde cuidam dicitur: Beatus qui vigilat, et custodit vestimenta sua, ne B
nudus ambulet. Hæretici itaque cum in quorundam mentibus bona opera destruunt, nimirum velamina indumentorũ tollunt. Bene autem dicitur: [Quibus non est operimentum in frigore:] Operimentum quippe ad iustitiam pertinet, frigus ad culpam. Et sunt nonnulli, qui in quibusdã rebus peccata faciunt, in quibusdam vero recta opera sequuntur. Qui ergo ex alijs actibus delinquit, atque ex alijs iustitiam peragit, quid iste nisi in frigore vestitur? Et alget, et tegitur: quia ex alio opere feruescit ad iustitiam, ex alio frigescit ad culpam. Sed cum hæretici bona opera talibus subtrahunt, agunt, ne in frigore habeant, quo vestiantur. Recte ergo dicitur: [Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore:] vt videlicet solum culpæ frigus interimat, quos calor alterius operis ex parte aliqua tegebat.
24. bat. Potest vero per frigus desiderium, per vestimentum operatio signari. Et sunt plerique, qui adhuc peruersis desiderijs æstuant, sed contra se spiritaliter decertantes, rectis sibi operibus repugnant: et bonis actibus tegunt hoc, quod sinistrum sibi resultare per tentationem sentiunt. Hi itaque vnde mala desiderant, inde algent: vnde autem bona operantur, inde vestiti sunt. Cũ vero hæretici peruersis allegationibus rectæ fidei eis opera subtrahunt, quid agunt, nisi vt hi, qui adhuc desideriorum carnalium frigora sentiunt, sine bonorum actuum vestimento moriantur? Sequitur: [Quos imbres montium rigant, et non habentes velamen, amplexantur lapides:] Imbres mon- C
Psal.120. tium sunt verba doctorum. De quibus montibus voce sanctæ Ecclesiæ dicitur: Leuaui oculos meos ad montes. Hos itaque imbres montium rigant, quia sanctorum patrum fluenta satiant. Velamen autem, vt iam prædiximus, boni operis tegmen accipimus, quo quisque tegitur, vt ante omnipotentis Dei oculos, prauitatis eius fœ- D
Psal.31. ditas operiatur. Vnde scriptum est: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Quos autem lapidum nomine, nisi fortes in sancta Ecclesia
1.Pet.2.a viros accipimus? quibus per primum pastorem dicitur: Et vos tamquam lapides viui superædificamini. Hi itaque, qui de nullo suo opere confidunt, et ad sanctorum martyrum protectionem currunt, atque ad sacra eorum corpora fletibus insistunt, promereri se veniam, eis intercedentibus, deprecantur. Quid ergo isti in hac humilitate faciunt, nisi quia bonæ actionis velamen non habent, lapides amplexantur? Sequitur:

Discreptio persecutionis, quam in membris suis Sancta Ecclesia ab hæreticis patitur. Caput XXIII.

E

VIm fecerunt deprædantes pupillos, et vulgum pauperem spoliauerunt.] Cum prosperitatem vitæ præsentis hæretici non habent, infirmis mentibus verbis blandioribus peruersa persuadent. Si qua vero illis prosperitas temporis præsentis arriserit, etiam violenter trahere quos præualent, non desistunt. Pupillorum itaque nomine designantur hi, qui adhuc sunt teneri intra sanctam Ecclesiam constituti, quorum vitam misericors pater moriendo seruauit: qui ad bonam iam intentionem deducti sunt, sed adhuc in bonis actibus nulla virtute roborantur. Hæretici igitur deprędãtes pupillos, vim faciunt: quia contra infirmas fidelium mentes verborum et operum violentia grassantur. Vulgus autem pauper est populus indoctus, qui si veræ sapientiæ diuitias haberet, vestimentum suæ fidei nequaquam amitteret. Quasi quidem quippe intra sanctam Ecclesiam senatores sunt, viri doctiores: qui cum scien-

tiam

A tiam in corde multiplicant, veris apud se diuitijs abundant. Sed hæretici vulgum pauperem spoliant: quia dum doctos non præualent, indoctos quosque a velamine fidei, prædicatione pestifera denudant. Sequitur: [Nudis et incedentibus absque vestitu, et esurientibus tulerunt spicas.] Quod ait nudis, hoc replicat absque vestitu: sed aliud est nudum esse, aliud nudum incedere. Omnis enim, qui nec bona nec mala operatur, nudus est et otiosus: qui autem mala agit, nudus incedit: quia sine velamine boni operis per iter prauitatis pergit. Sunt vero nonnulli, qui malum suæ nequitiæ cognoscentes, satiari pane iustitiæ festinant, percipere sacri eloquij dicta desiderant. Qui quoties patrum sententias pro ædificandis mentibus in cogitatione versant, quasi de bona segete spicas portant. Hæretici igitur nudis et incedentibus absque vestitu, et esurientibus spicas tollunt: quia siue quidam otiosi sint, et in nul- 25.
B lis se bonis exerceant, seu per iter impudicitiæ absque velamine boni operis pergant, etiam si quando iam ad pœnitentiã redire cupiunt, et pabulum verbi concupiscunt, eis esurientibus spicas tollunt: quia in eorum mente perniciosis persuasionibus patrum sententiam destruunt. Nec immerito spicas signare patrum sententias dicimus, quia sæpe dum per figurata eloquia proferuntur, ab eis tegmen litteræ quasi aristarum paleas subtrahimus, vt medulla spiritus reficiamur. Sequitur: [Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt.] Omnes, qui sanctam Ecclesiam persequuntur, quid aliud quàm torcular calcant? Quod diuina agi dispositione permittitur, vt animarum botri in spiritale vinum defluant, quæ carne corruptibili exutæ, ad regna cælestia velut in apothecam currant. Nam iniusti dum iustos deprimunt, quasi botros sub pedibus mittunt. Compressi autem botri ad su-
C perni conuiuij satietatem exuberant, qui prius quasi in huius aeris libertate pendebant. Vnde Dauid propheta sanctæ Ecclesiæ afflictionem conspiciens, psalmum pro torcularibus scribit. Sed omnes, qui vitam fidelium persequuntur, calcant et sitiunt: quia agendo crudelia, ferociores fiunt, et impietatis suæ meritis cæcati, eo ambiunt grauiora facere, quo iam grauia fecerunt. Hæretici autem cum per se potestatem persecutionis non habent, huius sæculi potentes commouent, eorumq. mentes ad persequendum trahunt, et quibus valent persuasionibus accendunt. Quos cum crudelia agere contra catholicorum vitam conspiciunt, quasi in ipso Solis feruore requiescunt. Bene ergo nunc dicitur: [Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt:] Quia eorum se multitudini adiungunt, quos iam vident grauia agere, et adhuc sitire grauiora. Quorum feruor dum eorum desideria satiat,
D in eorum actibus, quasi in meridie quiescunt. Sequitur. [De ciuitatibus fecerunt viros gemere.] Quia ciuitates a conuiuentibus populis appellantur, non immerito ciuitatum nomine veræ sunt fidei Ecclesiæ designatæ, quæ in singulis mundi partibus positæ vnam catholicam faciunt, in qua fideles omnes de Deo recta sentientes, concorditer viuunt. Hanc namque in Euangelio Dominus conuiuantium po- 26.
pulorum etiam per locorum distinctionem concordiam designauit, cum satiaturus Matt. 14. b
de quinque panibus populum, quinquagenos per turmas, vel centenos discumbere præcepit: vt videlicet turba fidelium escam suam, et locis disiuncta et moribus coniuncta perciperet. Iubilæi quippe requies quinquagenarij numeri mysterio continetur, et quinquagenarius bis ducitur, vt ad centenarium perducatur. Quia ergo prius a malo quiescitur opere, vt post anima plenius quiescat in cogitatione, alij
E quinquageni, alij autem centeni discumbunt: quoniam sunt nonnulli, qui iam a prauis actibus habent requiem operis, et sunt nonnulli, qui a peruersis cogitationibus habent iam requiem mentis. Hæretici igitur, quia peruersis sæpe huius mundi potentibus adhærentes, bonorum socialem vitam, atque concordiam persequuntur, recte nunc dicitur: [De ciuitatibus fecerunt viros gemere.] Quos recte beatus Iob memorat viros, quia illos magis hæretici extinguere ambiunt, qui perfectis gressibus per viam Dei non fluxe et eneruiter, sed viriliter currunt. Qui cum vulnus perfidiæ ingeri in paruulorum fidelium mente conspiciunt, semper ad clamorem et gemitus redeunt. Vnde et recte dicitur: [Et anima vulneratorum clamabit, et Deus inultum abire non patitur.] Vulneratur quippe anima iustorum, cum fides turbatur infirmorum, quibus iam hoc ipsum clamare, est de alieno lapsu tabescere. Sed Deus inultum abire non patitur: quia etsi iusto ordine iniustum aliquid fieri iuste permit-

tit,

tit, inultum tamen abire non sinit iniustum, quod fieri iuste permisit: quia et per reproborum iniustitiam quasdam, quas inesse considerat, culpas percurit electorum, et tamen æterna iustitia ferire non negligit iniustitiam ferientium. Sequitur. A

Quòd hæretici, qui bona, quæ intelligunt, male interpretando peruertunt & facere contemnunt, postmodum ita dantur in reprobum sensum, vt faciant ea, quæ non conueniunt, nec hoc ipsum intelligunt, quòd male agunt. Caput XXIIII.

IPsi fuerunt rebelles lumini.] Plerumque peruersi et cognoscunt recta, quæ sequi debeant, et tamen sequi despiciunt, quæ cognoscunt. Lumini ergo rebelles sunt: quia sua desideria sequendo, bonum despiciunt, quod nouerunt. Qui ergo non per ignorantiã, sed per superbiam delinquunt, elationis suæ scutum iaculis veritatis obijciunt, ne salubriter in corde feriantur. Ex qua videlicet eorum superbia agitur, vt quia nolunt facere, quæ cognoscunt, nec cognoscãt iam bona, quæ faciant, sed sua eos cæcitas a veritatis lumine funditus excludat. Vnde et apte subditur: [Nescierunt vias eius, nec reuersi sunt per semitas illius.] Qui enim prius sciendo rebelles sunt, postmodum B

Rom. 1. d cæcantur, vt nesciant, sicut de quibusdam dicitur: Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. De quibus paulo post additur: Tradidit illos Deus in reprobum sensum, vt faciant ea, quæ non conueniunt. Quia enim glorificare noluerunt, quem cognouerant, reprobo sensui traditi, ad hoc relicti sunt, vt nescirent iam pensare mala, quæ faciebant. Bene autem dicitur: [Nescierunt vias eius, nec reuersi sunt per semitas illius.] Angustior quippe est semita quàm via. Qui autem bona manifestiora agere contemnunt, nequaquam ad subtiliora intelligenda perueniunt. Expectauit autem omnipotens Deus, vt per eius semitas pergerent, sed vtinam per eas vel reuerti voluissent, vt vitæ itinera, quæ noluerunt per innocentiam, saltem per pœnitentiam tenerent. Qua in re quanta sint misericordiæ viscera Dei omnipotentis ostenditur, qui eos, quos a se discedentes aspicit, vt reuertantur, quærit. Vnde post enumeratas culpas delinquentium, synagogam per vo-

27. (margin)

C

Hier. 3. b cem propheticam reuocat, dicens: Ergo saltem amodo voca me, pater meus, dux virginitatis meæ tu es. Sequitur:

Quod qui in fraterno odio sunt, homicidæ dicantur. Caput XXV.

MAne primo consurgit homicida, interficit egenum et pauperem: per noctem vero erit quasi fur.] Cum homicida in nece proximorum per nocturnum maxime silentium soleat grassari, cur hoc in loco mane primo consurgere ad interficiendum egenum et pauperem dicitur, in nocte vero quasi fur esse perhibetur? Sed ipsis verbis litteræ dum sibi non congruunt, ad indaganda spiritus secreta reuocamur. In sciptura sacra mane aliquando aduentus dominicæ incarnationis, aliquando aduentus iam terribilis et districti iudicis, aliquando vero præsentis vitæ prosperitas poni consueuit. Mane etenim aduentus dominicæ incarnationis extitit, sicut Propheta di- D

Isaia. 21. c cit: Venit mane et nox: quia et nouæ lucis primordia in Redemptoris præsentia fulserunt, et tamen a persecutorum cordibus perfidiæ suæ tenebræ non sunt detersæ. Rursum per mane aduentus iudicis designatur. Vnde per Psalmistam dicitur: In matu-

Psal. 100. tinis interficiebam omnes peccatores terræ: sicut et electorum quoque personam ex-

Psal. 5. primens, ait: Mane astabo tibi et videbo. Rursum per mane præsentis vitæ prosperi- E

Eccls. 10. c tas designatur, sicut per Salomonem dicitur: Væ tibi terra, cuius rex est puer, et cuius principes mane comedunt. Quia enim mane primum diei tempus est, et vesperæ extremum, nequaquam reficiendi sumus de huius vitę prosperitate, quæ præuenit, sed de his, quæ in fine dici, id est, in mundi termino sequuntur. Mane ergo comedunt, qui de huius mundi prosperitatibus extolluntur, et dum præsentia vehementer curãt,

1. Ioan. 3. c futura non cogitant. Omnis enim, qui odit fratrem suum, homicida est. Mane itaque primo consurgit homicida, quia in præsentis vitæ gloria peruersus quisque erigitur, et illorum vitam deprimit, qui dum sequentem gloriam sitiunt, quasi satiari in vespere exquirunt. Prauus etenim quisque in hoc mundo dignitatem trasitoriæ potestatis arripiens, tanto se acrius ad peragenda mala dilatat, quanto per charitatis viscera nullum amat. Quotiens enim cogitationibus contra bonos sæuit, totiens innocentium

A centium vitam interimit. Qui ſi diſponente Deo ſubito gloriam acceptæ poteſtatis amiſerit, locum mutat, ſed mentem non mutat: quia ad hoc protinus dilabitur, quod ſubinfertur: [Per noctem vero erit quaſi fur.] In nocte quippe tribulationis atque deiectionis ſuæ, etſi exerere crudelitatis manum non valet, eis tamen, quos præualere conſpicit, conſilia peruerſitatis præbet. Huc illucq. diſcurrit, et quæque poteſt in bonorum læſionem ſuggerit. Qui recte quaſi fur dicitur, quia in ipſis ſuis peruerſis conſilijs metuit, ne deprehendatur. Qui ergo contra egenum et paupere mane homicida eſt, per noctem quaſi fur abſconditur: quia peruerſus quiſque, qui in proſperitate vitæ præſentis humilium vitam deprimendo interimit, in aduerſitate atque deiectione poſitus, per iniqua conſilia latenter lædit, atque id, quod per ſe explere non valet, adhærendo huius mundi potentibus, exercet. Sequitur: [Oculus adulteri obſer- 28.
B uat caliginem, dicens: Non me videbit oculus.] Hoc etiam iuxta litteram nil obſtat intelligi, quia qui adulterium perpetrare deſiderat, tenebras exquirit. Sed quia contra hæreticos ſententia promitur, dignum eſt, vt hoc, quod dicitur, miſtice ſentiatur. Nam paulus ait: Non enim ſumus, ſicut plurimi adulterantes verbum Dei. Adulter 2.Cor. 4. a quippe in carnali coitu non prolem, ſed voluptatem quærit. Et peruerſus quiſque ac vanæ gloriæ ſeruiens, recte adulterare verbum Dei dicitur quia per ſacrum eloquium non Deo filios gignere, ſed ſuam ſcientiam deſiderat oſtentare. Quem enim libido gloriæ ad loquendum trahit, voluptati magis quàm generationi operam impendit. Vbi et apte ſubditur: [Non me videbit oculus: quia adulterium, quod in mente agitur, valde eſt difficile, vt ab humano viſu penetretur. Quod peruerſa mens tanto ſecurius perpetrat, quanto ſe ab hominibus videri non metuit, quos erubeſcat. Sciendum
C quoque eſt, quia ſicut is, qui adulterium facit, carnem alienæ coniugis ſibi illicitæ coniungit: ita omnes hæretici, cum fidelem animam in ſuo errore rapiunt, quaſi coniugem alienam tollunt: quia videlicet mens Deo ſpiritaliter inhærens, et ei quaſi in quodam amoris thalamo coniuncta, cum peruerſis perſuaſionibus ad prauitatem dogmatis perducitur, quaſi aliena coniunx a corruptore maculatur. Bene autem ſubditur: [Et operiet vultum ſuum.] Idcirco faciem ſuam adulter operit, ne cognoſcatur. Omnis autem, qui ſentiendo vel agendo nequiter viuit, vultum ſuum operit: quia ad hoc peruerſitate dogmatis vel operis tendit, vt ab omnipotente Deo in iudicio recognoſci non poſſit. Vnde quibuſdam in fine dicturus eſt: Numquam noui vos: Matt.7.d diſcendite a me, qui operamini iniquitatem. Quid autem vultus cordis humani eſt, Pſal.6 niſi ſimilitudo Dei? Quem videlicet vultū peruerſus operit, vt cognoſci nequeat, cum
D vitam ſuam vel malis actibus, vel perfidiæ errore confundit. Sed talis quiſque cum proſperitate vitæ præſentis iuſtos fulciri conſpicit, eis peruerſa ſuadere minime præſumit: ſi qua vero illos procella aduerſitatis inuenerit, ad verba protinus peſtiferæ perſuaſionis erumpit. Vnde et ſubditur: [Perfodiunt in tenebris domos, ſicut in die condixerant ſibi, et ignorauerunt lucem.] Qui namque hoc loco domorum nomine, niſi conſcientiæ deſignantur, in quibus habitamus, cum tractando quid agimus? Vnde cuidam ſanato dicitur: Vade in domum tuam ad tuos, annuncia illis quanta Luce.8.f tibi Dominus fecerit: id eſt, a peccati iam vitio ſecurus ad conſcientiam reuertere, et in vocem prędicationis excitare. Iuſti itaque cū in præſenti ſæculo die proſperitatis clareſcunt, eis errorum magiſtri peruerſa ſuadere metuunt. Sed conſilia exquirunt, deiectionem proſperitatis eorum ſummopere præſtolantur, vt in aduerſitatis te-
E nebris eorum mentes ſuadendo perfodiant, quibus proſpere viuentibus peruerſa loqui minime audebant. Quos mox vt in aduerſitate viderint, exurgunt, et non niſi ex peccati merito talia illos perpeti aſſerunt: quia ſolam præſentis vitæ gloriam diligentes, flagellum damnationem credunt. In tenebris ergo domos perfodiunt, quia bonorum mentes ex ipſa eorum corrumpere aduerſitate moliuntur. Bene autem dicitur: [Sicut in die condixerant ſibi:] quia cum iuſtos conſpicerent proſperitatis luce claruiſſe, quoniam loqui non poterant, ad maligna ſolummodo contra eos conſilia vacabant. Siue autem hæretici ſiue peruerſi quilibet, cum iuſtos in deiectione conſpiciunt, gaudent: cum vero eos ad regendæ poteſtatis viderint culmen erumpere, perturbantur, metuunt, afflictionibus tabeſcunt. Vnde et ſubditur: [Si ſubito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis.] Iniqui ſemper afflictionem fidelium expectant, eosq. in tribulatione videre deſiderant. Et in tenebris domos, 29.

perfo-

perfodiunt, dum cor innocentium, sed tamen infirmorum, deiectionis tempore pessima collocutione corrumpunt. Sed plerumque contingit vt dum bonos quosque in deiectione conspiciunt, subito occulta dispensatione diuina iustus quispiam qui videbatur oppressus, aliqua sæculi potestate fulciatur, eiq. prosperitas vitæ præsentis arrideat, quem prius aduersitatis tenebræ premebant. Quam nimirum prosperitatem illius cum peruersi conspiciunt, sicut dictum est, perturbantur. Mox enim ad corda sua redeunt, ante mentis oculos reuocant quidquid se peruerse egisse meminerunt, vindicari in se omne vitium formidant, et vnde lucet ille qui potestatem suscipit, inde peruersus quisque, qui corrigi metuit in tristitia tenebrescit. Bene ergo dicitur: [Si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis.] Aurora quippe mens iusti est, quæ peccati sui tenebras deserens, ad lucem iam erumpi æternitatis, A
Cant. 6. g sicut de sancta quoque Ecclesia dicitur: Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora B consurgens? Quo igitur iustus quisque iustitiæ luce irradians, in præsenti vita honoribus sublimatur, eo ante peruersorum oculos tenebræ mortis fiunt: quia qui peruersa se egisse meminerunt, corrigi pertimescunt. Semper namque desiderant in suis prauitatibus relaxari, incorrecti viuere, et de culpa gaudium habere. Quorum ipsa lethalis lætitia conuenienter exprimitur, cum protinus subinfertur: [Et sic in tenebris quasi in luce ambulant.] Peruersa etenim mente gaudent in facinoribus, per culpam suam quotidie ad supplicium trahuntur, et securi sunt. Vnde et per Salomo-
Eccles. 8. c nem dicitur: Sunt impij, qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant. De quibus rursum scriptum est: Qui lætantur cum male fecerint, et exultant in rebus pes-
Prou. 2. c simis. Sic itaque in tenebris quasi in luce ambulant: quia ita gaudent in nocte peccati, ac si eos lux iustitiæ circumfundat. Vel certe, quia tenebræ vitam præsentem non inconuenienter exprimunt, in qua alienæ conscientiæ non videntur. C Lux vero nostra patria æterna est, in qua dum vultus aspicimus, corda in nobis nostra vicissim videmus. Iniqui autem quia vitam præsentem iam diligunt, atque hæc exilij tempora complectuntur, ac si iam in patria regnent, recte dicitur: Sic in tenebris quasi in luce ambulant: quia sic in præsenti cæcitate læti sunt, ac si iam æternæ patriæ luce perfruantur. Sequitur: [Leuis est super faciem aquæ.] A plurali numero ad singularẽ redit: quia plerumque vnus mala inchoat, et imitando multi subsequuntur. Sed eius principaliter culpa est, qui peruersis sequentibus exempla præbuit iniquitatis. Vnde ad illum redit crebro sententia, qui auctor extitit in culpa. Aquæ autem superficies huc illucq. aura impellitur, et nulla stabilitate solidata, passim mouetur. Iniqui igitur mens plusquam aquæ superficies leuis est: quia quælibet D hanc aura tentationis attingerit, sine tarditate aliqua retractationis trahit. Si enim cor fluxum cuiuslibet peruersi cogitamus, quid aliud quàm in vento positam aquæ superficiem cernimus? Nunc namque illum aura superbiæ impellit, nunc aura luxuriæ, nunc aura inuidiæ, nunc aura fallaciæ pertrahit. Super faciem ergo aquæ leuis est is, quem quilibet erroris ventus cum venerit impellit. Vnde bene quoque per
Psal. 82. Psalmistam dicitur: Deus meus pone illos vt rotam, et sicut stipulam ante faciem venti. Vt rota quippe ponuntur iniqui, quia in circuitu laboris missi dum ea quæ ante sunt negligunt, et ea quæ deserenda sunt, sequuntur, ex posterioribus eleuantur, et in anterioribus cadunt. Qui recte quoque stipulæ ante faciem venti comparantur: quia irruente aura tentationis, dum nulla subnixi sunt ratione grauitatis, eleuantur vt corruant, et sæpe eo se alicuius meriti existere æstimant, quo eos in alta flatus erroris portat. Sequitur: E

Quòd hæretici quia nec in fide Ecclesiæ, nec in via charitatis ambulant, etsi ab hominibus ad tempus uidentur benedicti, ipsi tamen maledictione æterna damnantur. Caput XXVI

MAledicta sit pars eius in terra, nec ambulet per viam vinearum.] Quisquis in vita præsenti recta agit et aduersa sustinet, laborare quidem in aduersitate cernitur, sed ad benedictionem hereditatis perpetuæ consummatur. Quisquis vero peruersa agit, et tamen prospera recipit, seq. a malis acribus nec donorum largitate compescit, prosperari quidem conspicitur, sed reatu perpetuæ maledictionis ligatur. Vnde recte nunc dicitur: [Maledicta sit pars eius in terra.] Quia etsi ad tempus

A tempus benedicitur, in reatu tamen maledictionis tenetur. De quo et apte subditur: [Nec ambulet per viam vinearum.] Via namque vinearum, est rectitudo Ecclesiarum. Qua in re siue hæreticum, siue carnalem quempiam nil obstat intelligi, quia via vinearum, idest, rectitudo Ecclesiarum amittitur, dum vel fides recta, vel rectitudo iustitiæ non tenetur. Ille namque per viam vinearum ambulat, qui sanctę vniuersalis Ecclesiæ prædicationem pensans, neque a fidei, neque a bonorum actuum rectitudine declinat. In via quippe vinearum ambulare, est sanctæ Ecclesiæ patres velut dependentes botros aspicere, quorum verbis dum intendit in labore itineris, amore debriatur æternitatis. Sequitur:

Quod quidam sicut in peccato immoderati fuerunt, et vltra modum frigidi, ita cum calescere incipiunt, nimy sunt, nec in aliquo habent mensuram. Caput XXVII.

B AD nimium calorem transeat ab aquis niuium.] Idcirco iniquitas frigori comparatur: quia peccantis mentem torpore constringit. Vnde scriptum est: Sicut frigidam facit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam. Quo contra charitas calor est: quia videlicet mentem accendit quam replet. De quo calore scriptum est: Abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Et sunt nonnulli qui dum iniquitatum suarum frigora declinant, ad veram fidem, vel ad sanctitatis habitum veniunt. Sed quia plusquã necesse est de suis sensibus præsumunt, sæpe in fide quam accipiunt, ea quæ non capiunt, perscrutari volunt, vt ratione magis in Deo quàm fide teneantur. Quia vero humana mens perscrutari non valet diuina secreta, omne quod ratione perscrutari non possunt, credere contemnunt, et per inquisitiouem nimiam in errorem labuntur. Hi itaque cum necdum crederent, vel adhuc ad iniquitatis opera vacarent, aquæ niuium fuerunt. Sed cũ C carnalia facta deserentes, in fide ad quam perducti sunt, plus appetunt perscrutari quàm capiũt, amplius profecto calent, quàm calere debuerunt. Bene ergo de hoc peruerso quolibet prophetantis duntaxat sententia, non optantis dicitur: [Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium.] Ac si aperte diceretur: Qui humiliter sub disciplinæ vinculo non restringitur, ab infidelitate sua, vel peruersi operis frigore, per immoderatam sapientiam in errorem labitur. Vnde bene quoque egregius prædicator discipulorũ suorum cordibus hunc exquisitæ sapientiæ nimium calorem deuitans, ait: Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Ne fortasse nimius calor interimeret, quos prius aquæ niuium, id est, infidelitas, vel torpentium actionum frigora morituros tenebant. Et quia valde difficile est, vt is qui se sapientem æstimat, mentem ad humilitatem reducat, et recta prædicantibus credat, sensumq. suæ peruersitatis abijciat, recte subiungitur:

Hiere. 6.b
Matth. 24.a
Rom. 12 a

D *Quòd peccatum vsque ad inferos ducitur, quod ante mortem per pœnitentiam non emendatur.* Caput XXVIII.

ET vsque ad inferos peccatum illius.] Peccatũ quippe vsque ad inferos ducitur, quod ante finem vitæ præsentis per correctionem ac pœnitentiã non emendatur. De quo videlicet peccato per Ioannem dicitur: Est peccatum ad mortem non pro illo dico vt roget quis, Peccatum namque ad mortem, est peccatum vsque ad mortem: quia scilicet peccatum quod hic non corrigitur, eius venia frustra postulatur. De quo adhuc subditur: [Obliuiscatur eius misericordia.] Omnipotentis Dei misericordia obliuisci eius dicitur, qui omnipotentis Dei iustitiæ fuerit oblitus: quia quisquis eum nunc iustum non timet, postea inuenire non valet misericordem. Quæ nimirum sententia non solum ei intenditur, qui veræ fidei prædicamenta deserit, sed etiam qui in fide recta positus carnaliter vi-E uit: quia vltio æternæ animaduersionis non euaditur, vtrum in fide, an in opere peccetur. Nam etsi damnationis dispar est qualitas, culpæ tamen quæ nequaquam per pœnitentiam tergitur: nulla absolutionis suppetit facultas. Sequitur:

31.
Ioan. 5.d

Quòd carnalis dulcedo delectationis in conscientia nutrit vermem doloris, et tota carnalis voluptas ad putredinem fœtoris festinat. Caput XXIX.

DVlcedo illius vermis.] Qui in hoc appetit mundo prosperari, ceteros excedere rebus et honoribus tumere, huic nimirum cura sæcularis in delectatione est, et quies in labore. Valde etenim fatigatur, si desit cura sæculi qua fatigetur. Quia autẽ naturæ est vermiũ, momẽtis singulis incessanter moueri, non immerito signatur nomine vermiũ, inquie

tudo cogitationũ. Peruersæ itaque mentis dulcedo vermis est: quia inde delectabiliter pascitur, vnde per inquietudinem incessanter agitatur. Potest quoque apertius vermis nomine caro designari. Vnde et superius dicitur: Homo putredo, et filius hominis vermis. Luxuriosi igitur cuiuslibet atque carnis voluptatibus dediti, quanta sit cæcitas demonstratur, cum dicitur: [Dulcedo illius vermis:] Quid namque caro, nisi putredo ac vermis est? Et quisquis carnalibus desiderijs anhelat, quid aliud quàm vermem amat? Quæ enim sit carnis substantia, testantur sepulchra. Quis parentum, quis amicorum fidelium, quamlibet dilecti sui tangere carnem scaturientem vermibus potest? Caro itaque cum concupiscitur, pensetur quis sit exanimis, et intelligitur quid amatur. Nil quippe sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitum valet, quàm vt vnusquisque hoc quod viuũ diligit, quale sit mortuum penset. Considerata etenim corruptione carnali, citius cognoscitur: quia cum illicite caro concupiscitur, tabes desideratur: Bene ergo de luxuriosi mente dicitur: [Dulcedo illius vermis:] quia is qui in desiderio carnalis corruptionis æstuat, ad fœtorem putredinis anhelat. Hæc sicut in huius partis tertiæ initio promisisse me memini, sub breuitate transcurri: vt ea quæ in hoc opere sequuntur, quia magna obscuritate implicata sunt opitulante Deo latius differantur.

LIBRI DECIMISEXTI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII

MORALIS EXPOSITIONIS IN BEATVM IOB LIBER DECIMVS SEPTIMVS.

continuans textum capitis vigesimiquarti sancti Iob.

CAPVT PRIMVM.

Voties in sancti viri historia per nouum volumen enodare mysterium typicæ expositionis aggredimur, oportet vt ex eiusdem viri, vel nomine, vel passione significationem mysticam principaliter, proferamus: quatenus habitaculorum more, dum superscriptionem tituli in ipsa postis fronte præfigimus, quia cuius est domus agnoscitur securius intretur. Crebro autem dixisse me memini, quoniam beatus Iob passiones Redẽptoris nostri, eiusque corporis, id est, sanctæ Ecclesiæ, et passione sua signauit et nomine. Iob quippe interpretatur dolens. Et quis alius in hoc dolente figuratur, nisi is de quo scriptum est: Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portauit? De quo rursum dicitur: Liuore eius sanati sumus. Amici vero eius, hæreticorum speciem tenent, qui, vt sæpe iam diximus, Deum dum defendere nituntur, offendunt. Sanctus ergo vir per vulnera et verba sic loquatur sua, vt etiam nostra significet, et plerumque per prophetiæ spiritum ventura narret, præsentia transcendat: nonnumquam vero sic præsentibus differat, vt de futuris reticescat. Cognita itaque discretionis huius custodia, cum immutatione vocis illius nostra quoque intelligentia alternet: vt tanto verius eius sensibus congruat, quanto se et cum eius vocibus immutat. Verbis itaque præcedentibus sanctus vir per disertas prudentiæ arte sententias iniqui cuiuslibet culpas protulit, et quàm sit damnanda eius actio expressit. De cuius pœna mox subijcit, dicens:

Esai. 53. b
Ibidem.

Quod

A *Quòd malorum vitam in eo videt Deus, quòd iudicat: in eo quòd non miseretur, ignorat. Caput II.*

NOn fit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.] In recordatione enim conditoris non reducitur, quisquis vsque ad finem vitæ vitijs subiugatur. Nã si hunc superni respectus memoria tangeret, proculdubio ab iniquitate reuocaret. Eius quippe merita exigunt, vt funditus ab auctoris recordatione deleatur. Sciendum vero est, quòd recordari Deus nequaquam proprie dicitur. Qui enim obliuisci non potest, quo pacto recordari potest? Sed quia eos nos, quorum recordamur, amplectimur: ab his autem, quorũ obliuiscimur, elongamur: humano vsu & recordari Deus dicitur, cum dona tribuit: et obliuisci, cum in culpa derelinquit. Sed quia cuncta pensat, cuncta sine intermissionis alternatione considerat, et recordatur bonorum, quorum tamen numquam obliuiscitur:
B et nullatenus recordatur malorum, quos tamẽ per iudicium semper intuetur. Quasi enim redit ad bonorum memoriam, quam tamen numquam deseruit: et quasi nequaquam malos respicit, quorum tamen facta considerat, sed super hæc damnationis iudicium in vltimis seruat. Hinc enim scriptum est: Oculi Domini contemplantur bonos et malos. Hinc *Psal. 15.*
per Psalmistam dicitur: Vultus Domini super facientes mala: vt perdat de terra memoriã *Psal. 33.*
eorum. Considerat igitur quos puniat, sed eosdẽ ipsos ante non vidit, quos nescit. Nã quibusdam in fine dicturus est: Nescio vos vnde sitis: discedite a me omnes operarij iniquita- *Matth. 7. d*
tis. Miro igitur modo prauroum vitam, et intuetur, et obliuiscitur: quia quos per districtionem sententiæ iudicat, quantum est ad memoriam misericordiæ ignorat. Qui quoniã in eius recordationem non veniunt, quasi infructuosum lignũ ex eius iudicio conteruntur. Terra quippe eos temporali sumptu aluit, prædicationis desuper pluuia infudit. Sed quia *Luc. 13. b*
C eorum vita nequaquam fructũ boni operis protulit, iratus hãc agricola abscidit: vt iuxta veritatis sententiã locũ non occupet, quẽ tenere alius ad fructũ valet. De hoc infructuoso ligno per Ioannẽ dicitur: Iã securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor, quæ *Matt. 3. c*
non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur. Hoc autem loco vt æterna re- *Luc. 3. b*
probi supplicia designentur, nequaquã lignum dicitur abscindi, sed conteri: quia videlicet reprobos mors quidẽ carnis abscindit, sed pœna subsequẽs conterit. Quasi enim hic inciditur, cũ a præsenti vita separatur. Sed in gehẽna conteritur, cũ perpetua dãnatione cruciatur. Vir autẽ sanctus, quia districtã peruersi pœnã protulit, protinus ad culpã recurrit: vt ex iniustitiæ immensitate edoceat, quòd tanta eius dãnatio non sit iniusta. Sequitur:

Quòd reprobi infructuosam carnem in huius mundi delicijs enutriunt, et animam Christo marito viduam contemnunt. Caput III.

D PAuit enim sterilem, et quæ non parit, et viduæ bene non fecit.] Quæ hoc loco sterilis, nisi caro nominatur? Quæ dum sola præsentia appetit, bonas gignere cogitationes nescit. Quæ autẽ vidua, nisi anima nuncupatur? Quam quia sibi conditor coniungere voluit, ad thalamum vteri virginalis venit, Psalmista artestante, qui ait: Et ipse tamquã spon *Psal. 18.*
sus, procedens de thalamo suo. Quæ recte vidua dicitur: quia eius vir pro ea mortem pertulit, et nunc in cæli penetralibus ab eius oculis occultus, quasi in parte alterius regionis viuit. Iniquus ergo sterilẽ pascit, et viduæ benefacere negligit: quia carnis desideriis seruiens, curam animę vitamq. contemnit. Tota namque intentione omniq. studio cogitat, quo modo sine vllis necessitatibus caro moritura subsistat, et curare animæ vitã despicit, quę vel in morte vel in beatitudine proculdubio in perpetuum viuit. Recte autẽ cũ diceretur, [Pauit sterilem:] protinus adiungitur: [Et quæ non parit.] Quasdam namque ex sa-
E cra historia feminas nouimus steriles extitisse, et tamen in tempore extremo peperisse. Caro autem non solum sterilis, sed etiam quæ non parit dicitur: quia suo sensu bonas cogitationes gignere, nec in vltimis valet. A vigore enim iam proprio deficit, et tamen adhuc transitoria concupiscere non desistit: iamq. a pristino robore lassata, pene ab ipso, quem diligit, mundo repellitur, et tamen adhuc annisu improbo obtinere temporalia conatur. Agere iam peruersa non sufficit, sed tamen cogitare vel quæ non agit nequaquam desistit. Recte ergo non solum sterilis, sed etiam non pariens dicitur: quia suo sensu, vt diximus, ad bonæ cogitationis prolem, nec cum infirmata fuerit, fetatur. Quod tamen intelligi etiam de hæreticis prædicantibus potest. Vnusquisque enim prædicator erroris, dum plebem extra vnitatem Ecclesiæ positam docet, profecto sterilem et eam, quæ parere non valet, pascit: quia et ei vsum sui laboris impendit, quæ spiritales fructus nequaquam reddit. Bene autem viduæ non facit, quia videlicet sanctæ vniuersali Ecclesiæ, cu-

ius vir aduersa mortis pertulit, viuere ac deseruire contemnit. Viduæ enim benefacere, A
est in eius, quæ mortui viri sui amore conteritur, consolatione laborare. Vnde et Psalmi-
Psal. 68. stæ voce hæc eadem vidua, scilicet sancta Ecclesia queritur, dicens: Consolantẽ me quæ-
siui, et non inueni. Tunc solum quippe consolantem inuenit, cum ex ea morte, quam vir
eius pertulit, multos intra semetipsam surgere ad vitam cernit. Sæpe autem prædicator
erroris, huius mundi diuitibus iungitur, qui pro eo quòd terrenis occupationibus incubãt,
dictorum deprehendere astutias ignorant: et cũ potentes esse exterius ambiunt, peruersæ
prædicationis laqueo sine labore capiuntur. Vnde et subditur: [Detraxit fortes in for-
titudine sua.] In fortitudine quippe suæ prauitatis fortes quosque detrahit, cum per sui er
1. Cor. 1. d roris astutiam mundi huius potentes rapit. Quos contra per Paulum dicitur: Infirma mun
di elegit Deus, vt confunderet fortia. Fortitudo autẽ peruersi prædicatoris, est elata scien-
tia locutionis, qua inflatus, ceteros despicit, atque in contemptu omnium, quasi singula- B
riter apud se peritus, intumescit. Qui magna de se sentiens, sed vera de Domino ignorans,
longe a fidei cognitione disiungitur, et tamẽ videri fidei prædicator conatur. Vnde adhuc
3. subditur: [Et cum steterit, non credet vitæ suæ. Stat in hoc mundo peruersus quisque præ-
dicator, quousque terreno viuit in corpore. Sed vitæ suæ credere renuit, quia de Deo vera
cognoscere contemnit. Vitæ enim suæ crederet, si de conditoris sui substantia recta senti-
ret. Hęc itaque superius de quolibet iniquo prolata dicebamus, sed repente ad erroris præ-
dicatorem intellectum vertimus, quo modo peccator diu toleratur. Vnde sciendum est,
quia sic ad speciem ducimur, vt nequaquam tamen a genere funditus euellamur. Nam
peruersus quisque, etiã si rectam fidem in sinu vniuersalis Ecclesiæ tenere videatur, stat, et
vitæ suæ non credit: quia recta quidem sunt, quæ per fidem de conditore intelligit, sed ta-
men fidei opera tenere contemnit, et incredulitatis redarguitur, qui ab eo, quod se ostendit C
1. Ioan. 2. a credere, viuendo reprobatur. Hinc enim per Ioannem dicitur: Qui dicit se nosse Deum, et
Tit. 1. d mandata eius non custodit, mendax est. Hinc Paulus ait: Confitentur se nosse Deum, fa-
Iacob. 2. d ctis autem negant. Hinc Iacobus dicit: Fides sine operibus mortua est. Sed inter hæc con-
ditor mira dispensatione consilij et culpas respicit, et viuendi tempora impendit: vt lon-
giora temporalis vitæ spatia, aut conuerso fiant in adiutorium muneris, aut non conuer-
so ad augmentum damnationis. Vnde adhuc subditur:

Quòd multum timere debent hi, quos ad pœnitentiam Deus expectat, et quod contemptus clementiæ prouocat iram. Caput IIII.

DEdit ei Deus locum pœnitentiæ, et ille abutitur eo in superbia.] Quisquis delinquit
et viuit, idcirco hunc diuina dispensatio in æquitate tolerat, vt ab iniquitate compe D
scat. Sed qui diutius toleratur, nec tamen ab iniquitate compescitur, munus quidẽ super-
næ patientiæ percipit, sed reatus sui vinculis ex ipso se munere artius astringit. Nam quia
accepta pœnitentiæ tempora diuertit ad culpam, districtus in vltimis iudex impensa ar-
Rom. 2. a gumenta misericordiæ conuertit ad pœnã. Hinc namque per Paulũ dicitur: An ignoras
quia patientia Dei ad pœnitẽtiam te adducit? Tu autem secundum duritiam tuam et cor
impœnitens, thesaurizas tibi irã in die irę, et reuelationis iusti iudicij Dei. Hinc Isaias ait:
Isaia. 65. d Puer centũ annorũ morietur, et peccator centum annorum maledictus erit. Ac si aperte
nos deterreat, dicens: Vita quidẽ pueri in longũ trahitur, vt a factis puerilibus corrigatur,
sed si a peccati perpetratione, nec tẽporis longinquitate compescitur, hęc ipsa vitæ longin
quitas, quã per misericordiã accepit, ei ad cumulũ maledictionis crescit. Vnde necesse est,
vt cum nos diutius expectari conspicimus, ipsa prærogatæ pietatis tẽpora, quasi damna- E
tionis argumenta timeamus, ne ex clementia iudicis crescat suppliciũ peccatoris, et vnde
quisque eripi a morte poterat, inde grauius ad mortẽ tẽdat. Quod idcirco plerũque agitur,
quia nequaquã a præsentibus mẽtis oculus separatur. Considerare nãque peccator redem
ptoris vias negligit, et idcirco in suis itineribus sine cessatione veterascit. Vnde et subditur:

Quòd peccatores non vias Dei, sed suas suspiciunt. Caput V.

4. OCuli enim eius sunt in vijs illius.] Vias enim suas peccator intuetur: quia sola cogita
re, sola cernere nititur, quæ sibi ad cõmodũ tẽporale suffragẽtur. Hinc etenim Paulus
Philip. 2. c dicit: Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Via nãque elati, superbia: via ra
1. Cor. 11. f ptoris, auaritia: via est lubrici concupiscẽtia carnalis. In vijs ergo suis iniquus quisque ocu
los deprimit: quia solis vitijs, vt per hæc animo satisfaciat, intendit. Vnde per Salomonem
dicitur:

A dicitur: Oculi stultorum in finibus terræ: quia hoc solũ tota cordis intentione conspiciunt, *Prou. 17. d*
per quod ad finem terreni desiderij perducantur. Nequaquam vero suæ considerationis obtutum in terra peccator figeret, si ad sancta sui Redemptoris itinera mentis oculos leuaret. Vnde per Salomonem rursum dicitur: Oculi sapientis in capite eius: quia videlicet *Eccles. 2. b*
sapiens quisque illum tota intentione considerat, cuius se membrũ esse per fidem pensat. Has nãque humanę conuersationis vias videre contẽpserat, qui dicebat: In mandatis tuis *Psal. 118.*
exercebor, et considerabo vias tuas. Ac si aperte spondeat, dicens: Quæ mea sunt, iam videre refugio: quia per imitationis tuæ viã, pergere conuersionis gressibus inardesco. Qui enim præsenti iam mundo contradicit, amoris excitatione continua Redẽptoris sui vias cordis oculis obijcit, vt mens prospera fugiat, ad aduersa præparetur: nihil, quod demulcet, appetat, nihil, quod deterrere creditur, pertimescat: mærorem gaudium deputet, præ-
B sentis vitæ gaudia, damna mæroris putet, abiectionis detrimenta non timeat, sed per hæc manentis gloriæ locum quærat. Has etenim vias sequentium monstrabat oculis veritas, cũ dicebat: Si qui mihi ministrat, me sequatur. Ad has vias tumentia discipulorũ corda re- *Ioan. 12. d*
uocabat, cum locum iam gloriæ quærerent, sed eiusdem glorię iter ignorarent, dicens: Po- *Matth. 20. c*
testis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Confessionis quippe illius celsitudinem a dextris sinistrisq. quæsierant, sed quanta ad hanc esset itineris angustia non videbãt. Vnde et eorum mox oculis imitandus passionis calix obijcitur, vt videlicet si ad sublimitatis gaudia tenderent, prius viã humilitatis inuenirent. Quia igitur considerare peccator vias Dei negligit, sed solis in quibus carnaliter delectetur intendit, recte nunc dicitur: Oculi enim eius sunt in vijs illius. Sequitur: [Eleuati sunt ad modicum, et non subsistent.] Iniquorum gloria cum plerumque in annorũ multitudinem tenditur, ab infirmorum menti-
C bus esse longa et quasi stabilis æstimatur. Sed cum repentinus hanc finis intercipit, breuẽ proculdubio fuisse redarguit: quoniã determinas innotescit, quia quod præterire potuit, modicum fuit. Eleuantur ergo ad modicũ, et minime subsistunt: quia eo ipso quo videri alti appetunt, a vera Dei essentia longe per elationem fiunt. Subsistere etenim nequeunt, quia ab æternæ essentiæ soliditate diuiduntur, atque hanc primam ruinam tolerant, quia per priuatã gloriam in semetipsis cadunt. Hinc enim per Psalmistã dicitur: Deiecisti eos, *Psal. 72.*
cũ alleuarentur: quia eo intrinsecus corruunt, quo male extrinsecus surgunt. Hanc breui- *5.*
tatem gloriæ temporalis aspiciens, iterum dicit: Vidi impium superexaltatum et eleuatũ *Psal. 36.*
super cedros libani: transiui, et ecce non erat. Hinc iterum ait: Pusillum, adhuc, et non erit *Ibidem.*
peccator. Hinc Iacobus dicit: Quæ est enim vita vestra? Vapor est ad modicũ parens. Hinc *Iacob. 4. d*
Propheta breuitatem gloriæ carnalis pensans, denunciat, dicens: Omnis caro fenum, et *Esa. 40. b*
D omnis gloria eius sicut flos feni. Iniquorum quippe potentia feni floribus comparatur: quia nimirum carnalis gloria dum nitet, cadit: dũ apud se extollitur, repentino intercepta fine terminatur. Sic nãque aurarũ flatu in altũ stipula rapitur, sed casu concito ad ima reuocatur. Sic ad nubila fumus attollitur, sed repente in nihilũ tumescendo dissipatur. Sic ab infimis nebula densescendo se erigit, sed exortus hanc solis radius, ac si non fuerit abstergit. Sic in herbarũ superficie nocturni roris humor aspergitur, sed diurni luminis subito calore siccatur. Sic spumosæ aquarũ bullę inchoãtibus pluuijs excitatæ, ab intimis certatim prodeunt, sed eo celerius diruptæ depereunt, quo inflatæ citius extendũtur. Cumq. excrescunt, vt appareant, crescendo peragũt, ne subsistãt. De iniquis igitur tẽporalis glorię elatione tumentibus, sed tamen nulla in hac soliditate durantibus, dicatur recte: Eleuati sunt ad modicũ, et non subsistẽt. De quibus adhuc subditur: [Et humiliabũtur sicut omnia,
E et auferentur.] Sic prouectus esse contemplationis debet, vt ex paucis ad multa, ex multis ad omnia consideräda rapiatur: quatenus gradatim educta proficiat, et trãsitoria omnia, comprehendendo diiudicans, ipsa pene incomprehensibiliter excrescat. Vnde sanctus vir cum prauorũ gloriam defectumq. discuteret ad cuncta protinus mentis oculũ tetendit, dicens: [Humiliabũtur sicut omnia, et auferentur.] Omnia profecto terrena. Ac si aperte dicat: Stare vllo modo nequeunt, quia ipsa quoque fugiunt quibus innituntur: dumq. temporalia diligunt, cũ his ex temporis volubilitate percurrunt. Sed quæri potest cũ per Salomonẽ dicitur: Generatio præterit, et generatio aduenit, terra vero in æternũ stat: cur bea- *Eccles. 1. a*
tus Iob omnia humiliari asserat et auferri? Quod tamen facile discutimus, si terra et cælũ vel qualiter transeat vel qualiter maneat distinguamus. Vtraque namque hęc per cã, quã nunc habent, imaginẽ transeunt, sed tamen per essentiã sine fine subsistunt. Hinc namque *1. Cor. 7. f*
per Paulũ dicitur: Præterit enim figura huius mundi. Hinc per semetipsam veritas dicit:

Matth.23.c Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Hinc ad Ioannem angelica A
Apoca.21.a voce perhibetur: Erit cælum nouum, et terra noua. Quæ quidem non alia condenda sunt, sed hæc ipsa renouantur. Cælũ igitur et terra et transit et erit: quia ab ea, quã nunc habet, specie per ignem tergitur, et tamen in sua semper natura seruatur. Vnde per Psalmistam
Psal.101. dicitur: Mutabis ea, et mutabuntur. Quam quidem vltimam commutationem suam ipsis nobis nunc vicissitudinibus nunciant, quibus nostris vsibus indesinenter alternant. Nam terra a sua specie hiemali ariditate deficit, vernali humore viridescit. Cælum quotidie caligine noctis obducitur, et diurna claritate renouatur. Hinc ergo fidelis quisque colligat et interire hæc, et tamen per innouationem refici, quæ constat nunc assidue velut ex defectu reparari.

Quòd in die iudicij, impij quasi aristis proiectis in ignem, iustitia sanctorum quantus sit candor patebit. Caput VI. B

INter hæc igitur vir sanctus cum prauorum cursum conspicit, quanta quandoque animaduersione deficiant innotescit, dum protinus subdit: [Et sicut summitates spicarũ
6. conterentur.] Spicarum quippe summitates, aristæ sunt. Aristæ autem coniunctæ in spica prodeunt, sed crescendo paulisper, a se hirsutæ et rigidæ disiunguntur. Sic nimirum sic ad huius mundi gloriã praui diuites surgunt. Naturæ enim sibi communione coniuncti sunt, sed contra se vicissim crescendo diuiduntur. Alius quippe alium despicit, et alter in alterum inuidiæ facibus ignescit. Qui ergo ex tumore mentis a charitatis vnitate se separant, quasi aristarũ more contra se rigidi stant. Quid ergo prauos huius mundi diuites dixerim, nisi aristas quasdam generis humani. Qui dum contra se superbiunt, sed bonorum vitam C vnanimiter affligũt, aduersum se quidẽ diuisi sunt, sed tamen concorditer grana deorsum premunt. Nunc igitur aristæ ad alta prosiliunt, grana latent: quia et reproborũ potentia eminet, et electorum gloria non apparet. Illi se honorum fastibus ostendunt, isti in humilitate se deprimunt. Sed trituræ tempus adueniet, quod et aristarum rigiditatem frangat, et solida grana non conterat. Tunc quippe superbia iniquorũ comminuitur, tunc electorum vita quanta integritate fulgeat, declaratur: quia cum iniusti deficiunt, ex hac ipsa aristarum contritione agitur vt grana appateant, quæ latebant. Cumq. aristæ franguntur, granorum candor ostenditur: quia iniquis in supplicia æterna cadentibus, sanctorum iu-
Matt.3.c stitia quanta veritate candeat, demonstratur. Vnde recte quoque per Ioannem dicitur:
Luca.3.d Cuius ventilabrum in manu sua est, et permundabit aream suam: et triticum quidem recondet in horrea sua, paleas autem comburet igni inextinguibili. Beatus igitur Iob, D prauorum elatio quanta animaduersione frangatur, aspiciat, eosq. aristis pereuntibus comparans, dicat: Sicut spicarum summitates conterentur: quia nimirum rigiditas superborum trituræ vltimæ fortitudine frangitur, quæ nunc electorum vitam despiciens eleuatur. Sequitur:

Quòd sit indignum et iniustum, vt sancti si in aliquo offendant, a male viuentibus increpentur. Caput VII.

QVod si non ita est, quis me arguere poterit esse mentitum, et ponere ante Deũ verba mea?] Si ita non est vt loquitur, profecto de falsitate hunc omnes arguere possunt. Cur ergo dicitur: Si non ita est, quis me arguere poterit esse mentitũ: dũ scilicet nouerimus E quòd fallacem cuilibet reprehendere licet? Sed si loquentis sensum subtili interrogatione discutimus, quàm sint recta, quæ protulit, citius inuenimus. Iustus nãque etsi quid vmquã delinquendo loquitur, dignum non est vt ab iniustis et praue viuentibus iudicetur. Vnde sanctus vir amicorum superbiã deprimens, non solum si ita est, verumetiam si ita non est vt protulit, nequaquam se reprehendi posse confidit: quia nimirum illi recte redarguere falsa possunt, qui falsa agere nesciunt. Nã correptionis ausum contra fallaciam perdunt, qui adhuc fallaciter viuunt. Ait ergo: [Quod si ita non est, quis me poterit arguere esse mentitũ?] Ac si aperte dicat? Ita sunt cuncta, vt protuli, quæ tamẽ si ita non essent, a vobis redargui nequaquã possem: quia dum adhuc propriæ succumbitis, alienam reprehendere fallaciam non valetis. Vbi et apte subditur: [Et ponere ante Deum verba mea:] Quisquis enim dicta fallacia veraciter reprehẽdit, audita cogitans, aut hæc ex regula veritatis pensans,

A sans, verba ante Deum ponit: quia apud se in conspectu veritatis examinat, quid foris contra fallaciam decernat. Ante Deum quippe verba ponere, est, considerato intimo iudice, exteriora dicta pensare. Vir autem sanctus ab amicis superbientibus verba sua ante Deum poni posse non æstimat. Ac si aperte dicat: Idcirco quæ loquor, ponere ante iudicem non valetis, quia eius vobis faciem peccantes absconditis. Quod tamen et ex typo sanctæ Ecclesiæ nil obstat intelligi, quæ cum de infirmis suis ab hæreticorum irrisione reprehenditur, ipsam irrisionis eorum astutiam dedignatur: quia tolerabilius Deo est, vt in infirmitate, quis atque ignorantia cum humilitate iaceat, quàm cum elatione alta comprehendat. Sed quia sanctus vir multa contra eos protulit, qui fugitiua potestate superbiunt, et ventosis honoribus intumescunt, Baldath Suites ex eius correptione proficiens, apud quē vera sit potentia agnoscit, dicens:

B

CAPVT VIGESIMVMQVINTVM BEATI IOB.

Respondens autem Baldath Suites, dixit: Potestas et terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis. Numquid est numerus militum illius? Et super quem non surget lumen illius? Numquid iustificari potest homo comparatus Deo: aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non splendet, et stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quanto magis homo putredo, et filius hominis vermis?

C

Quòd angeli præpositi gentibus inter se non dissident, dum pro meritis singulorum, quisque sui ministerij opus implet, in quibus voluntati diuinæ obsequitur,
Caput VIII.

Potestas et terror apud Deum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.] Ac si aperte dicat: Solus corda mortalium veraciter terret, qui ex diuinitatis suæ potentia veraciter hæc possidet. Humana enim potentia quem terrorem incutit, quæ iure eiusdem potentiæ quando careat nescit? Recte autem dicitur: Qui facit concordiam in sublimibus suis: quia multa sibimet inferius dissident, sed ad concordem supernorum plenitudinem currunt et, ex internæ pacis causa agitur, vt sæpe ea, quæ sunt exterius, sine pace disponan- 7.
D tur. Nam bonos omnipotens Deus ad meritum prouehit, cum contra eorum vitam malos sæuire permittit. Atque in concordia componuntur summa, dum confunduntur infima: quia inde cælestibus electos suos angelorum choris sociat, vnde in terrenis et infimis reproborum mentes suis nutibus aduersantes portat. Sed inter hæc libet inquirere si pax in sublimibus summa retinetur, quid est quod per angelum Danieli dicitur: Ego veni propter sermones tuos: princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti et vno diebus: et ecce Michael vnus de principibus primis, venit in adiutorium mihi. Et paulo post: Nunc reuertar vt prælier aduersum principem Persarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorum adueniens. Quos itaque alios principes gentium, nisi angelos appellat, qui sibi resistere exeunti potuissent? Quæ ergo esse pax in sublimibus potest, si inter ipsos quoque angelicos spiritus præliandi certamen agitur, qui semper conspectui Dan. 10.c
E veritatis assistunt? Sed quia certa angelorum ministeria dispensandis singulis quibusque gentibus sunt prælata, cum subiectorum mores aduersum se vicissim præpositorum spirituum opem merentur, ipsi, qui præsunt spiritus, contra se venire referuntur. Is namque angelus qui Danieli loquebatur, captiuis Israelitici populi in Perside constitutis prælatus agnoscitur. Michael autem eorum qui ex eadem plebe in Iudææ terra remanserant, præpositus inuenitur. Vnde et ab hoc, eodem angelo paulo post Danieli dicitur: Nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester. De quo et hoc, quod præmisimus, dicit: Et ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium mihi. Qui dum nequaquam simul esse, sed venire in adiutorium dicitur: aperte ei populo prælatus agnoscitur, qui captiuus in alia parte tenebatur. Quid est ergo angelum dicere: Ego veni propter sermones tuos: princeps autem regni Persarum restitit mihi: nisi sua subditis opera nunciare? Ac si aperte dicat: Precum quidem tuarum merita exigunt, vt Israelitieus

ticus populus a iugo suæ captiuitatis exuatur, sed est adhuc quod in eodem populo, Persarum dominio purgari debeat: vnde ereptionem illius, Persarum princeps mihi iure contradicat, quamuis preces tuas eorum quoque lacrymæ, qui in Iudæa relicti sunt, adiuuent. Vnde hoc quoque. quod diximus subiungit: Michael princeps vester, venit in adiutorium mihi. Cumq. vt aduersus principem Persarum prælietur, egreditur: Græcorũ sibi princeps adueniens apparet. Qua ex re innuitur quòd aduersum Græcos quoque aliquid Iudæa commiserat, quorum profectò causa ereptioni illius resistebat. Propheta igitur preces angelus exaudit, sed Persarum princeps resistit: quia etsi iam vita iusti deprecantis ereptionem populi exigit, eiusdem tamen populi adhuc vita contradicit: vt quia necdum hi, qui in captiuitatem fuerant ducti, plene purgati sunt, iure eis adhuc Persæ dominentur. Michael adiuuat, sed Græcorum princeps ad prælium venit: quia mereri quidem veniam tam longa oppressorum captiuitas poterat, sed ereptionis eorum beneficio B
hoc quoque, quod in Græcos deliquerant, obuiabat. Rectè ergo dicitur, quòd contra se angeli veniunt: quia subiectarum sibi gentium vicissim merita contradicunt. Nam sublimes spiritus eisdem gentibus principantes nequaquam pro iniusta agentibus decertant, sed eorũ facta iuste iudicantes examinant. Cumq. vniuscuiusque gentis vel culpa vel iustitia ad supernæ curiæ consilium ducitur, eiusdem gentis præpositus vel obtinuisse in certamine, vel non obtinuisse perhibetur. Quorum tamen omnium vna victoria est sui super se opificis voluntas summa, quam dum semper aspiciunt, quod obtinere non valent, numquam volunt. Bene ergo dicitur: Qui facit concordiam in sublimibus suis. Sequitur:

Quòd sancti angeli contra diabolum potestatiue decertant: et quacumque contra eum appetunt, possunt. Caput. IX.

NVmquid est numerus militum eius?] In cognitione humanæ rationis supernorum C
spirituum numerus non est: quia quanta sit illa frequentia inuisibilis exercitus
Dan. 7. c nescit: de quo per Danielem dicitur: Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei. Supernorum ciuium numerus infinitus et definitus exprimitur: vt qui Deo est numerabilis, esse hominibus innumerabilis demonstretur: quamuis aliud est assistere, aliud ministrare. Assistunt enim illæ proculdubio potestates, quæ ad quædam hominibus nuncianda non exeunt. Ministrant vero hi, qui ad explenda officia nunciorũ veniunt: sed tamen ipsi quoque contemplatione ab intimis non recedunt. Et quia plures sunt, qui ministrant, quàm hi, qui principaliter assistunt, assistentium numerus quasi de-
8. finitus, ministrantium vero infinitus ostenditur. Angelicos vero spiritus rectè Dei milites dicimus, quia decertare eos contra potestates aereas non ignoramus. Quæ tamen certamina non labore, sed imperio peragunt: quia quidquid agendo contra immundos spi- D
ritus appetunt, ex adiutorio cuncta regentis possunt. De hac namque militia, nascente
Luca. 2. b rege nostro, scriptum est: Subito facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis. Cui tamẽ militiç electorum quoque hominum numerus iungitur, qui per sublime mentis desideriũ, a terrenæ conuersationis seruitute liberantur. De quibus per Paulum dicitur: nemo mili-
2. Tim. 2. a tans Deo, implicat se negotijs sæcularibus. Qui licet nunc pauci appareant, in inuisibili tamen patria innumerabiles regnant: quia etsi ex comparatione prauorum pauci sunt, in congregationis suæ frequentia metiri nequaquam possunt. Quia vero eorundem militũ virtus non proprijs viribus, sed supernæ gratiæ infusione roboratur, rectè subiungitur. [Et super quem non surget lumen illius.] Lumen quippe Dei, est gratia præueniens. Quæ si in nostro corde nequaquam gratuita consurgeret, profectò mens nostra in peccatorum suorum tenebris obscura remaneret. Vnde et subditur: E

Quòd quandiu sumus in corpore huius mortis, a peccato immunes esse non possumus. Caput X.

NVmquid iustificari potest homo compatatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere?] Versus iste superius a beato Iob dicitur: et nunc in eius exprobratione replicatur. Omnis namque vir iustus, Dei illustratione iustus est, non comparatione. Humana quippe iustitia auctori comparata, iniustitia est: quia etsi in ipsa sui conditione homo persisteret, Creatori non posset æquari creatura. Cui tamen ad grauiora defectus pondera,

A accessit et culpa, quam serpens insidiãs intulit, et mulier infirmata persuasit. Vnde nunc quia homo per mulierem culpæ subditam nascitur, reatus primi infirmitas in prole propagatur. Et quia in radice putruit humani generis ramus, in conditionis suæ viriditate minime subsistit. Vnde recte nunc dicitur: [Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mũdus natus de muliere?] Ac si aperte diceretur: Ne contra auctorem suum homo superbiat, consideret vnde huc venit, et intelligat quid sit. Sed ecce nonnulli per donum spiritus adiuti, contra infirmitatem suæ carnis eriguntur, virtutibus emicant, signorum quoque miraculis coruscant: nullus tamen est, qui sine culpa vitam transeat, quousque carnem corruptionis portat. Vnde adhuc subditur. [Ecce etiam luna non splendet, et stellæ non sunt mundæ in conspectu eius.] Quid per lunam, nisi cuncta simul Ecclesia: quid per stellas, nisi singulorum bene viuentium animæ designantur: qui inter pra-
B uorum hominum conuersationes, dum magnis virtutibus eminent, quasi in tenebris noctis lucent? Vnde per Paulum quoque discipulis dicitur: Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. Quia enim sancta Ecclesia lunæ appellatione exprimitur, propheta testatur, dicens: Eleuatus est sol, et luna stetit in ordine suo. Eleuato enim sole, in suo ordine luna statuitur: quia ascendente ad cælos Domino, sancta protinus Ecclesia in prædicationis auctoritate roboratur. Et quia stellarũ nomine electi signantur, rursum Paulus insinuat, dicens: Stella enim a stella differt in claritate. Luna ergo non splendet, et stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quia nec sancta Ecclesia virtute propria tot miraculis emicat, nisi hanc præuenientis gratiæ dona perfundant: nec singulorum bene viuentium mentes a peccatorum maculis mundæ sunt, si remota pietate iudicentur: quia apud districti iudicis oculos, sua vnumquẽque corruptibilitas inquinat, nisi hunc quotidie gratia parcen-
C tis tergat. Electorum quippe animus prodire ad libertatem iustitiæ nititur, sed adhuc compede infirmitatis tenetur: et culpas quidem subigere perfecte desiderat, sed quousque corruptione carnis astringitur, eius vinculis, etiam cũ non vult, ligatur. Hinc itaque colligat, quanto peccatorum pondere pressi sint, qui contra hæc decertare negligunt, si plene culpam nec illi superant, qui contra hanc viriliter pugnant. Vnde et postquam dictum est: Ecce enim luna non splẽdet, et stellæ non sunt mundæ in conspectu eius, protinus additur: [Quanto magis homo putredo, et filius hominis vermis?] Ac si aperte diceretur: Si ipsi quoque esse sine contagio non valent, qui inter præsentis vitæ tenebras virtutibus lucent, quanto reatu iniquitatis obstricti sunt, qui adhuc carnaliter viuunt? Si a peccato esse liberi nequeunt, qui iam in cælestibus desiderijs conuersantur, quæ peccatorum pondera tolerant, qui carnis suæ voluptatibus dediti, adhuc putredinis iugum portant? Hinc Petrus
D ait: Si iustus vix saluabitur, impius et peccator vbi parebunt? Hinc per Isaiam dicitur: Super humum populi mei spinæ et vepres ascendent, quanto magis super omnem domũ gaudij ciuitatis exultantis? Humum quippe populi sui Dominus electorum omniũ mẽtẽ vocat, super quam spinas ac vepres ascẽdere perhibet: quia nec ipsam quoque esse absque punctionibus vitiorum videt. Domus vero gaudij ciuitatis exultantis, est mens prauorũ, quæ dum ventura supplicia conspicere negligit, in carnis voluptate se deserens, inaniter hilarescit. Ait ergo: Super humum populi mei spinæ et vepres ascendent, quanto magis super omnem domum gaudij ciuitatis exultantis? Ac si aperte dicat: Si et illorum mentẽ vitia deprimunt, qui se pro cælestis patriæ desiderio affligũt, quibus culpis substrati sunt, qui sine vlla formidine sese in carnis voluptate derelinquunt? Notãdum vero in sermone suo quantum Baldath ordinem conditionis nostræ tenuit et natiuitatis, qui hominẽ non
E vermem, sed putredinem; filium vero hominis vermem vocat. Primus namque humani generis parens, homo non filius hominis, ex quo quisquis prodijt, non solum homo, sed filius quoque hominis fuit. Sicut ergo ex homine filius, ita ex putredine nascitur vermis. Vnde recte homo putredo, filius vero hominis vermis vocatur. Primus quippe homo putredo, non vermis: quia etsi per mortem putruit, non tamen ex putredine per natiuitatẽ venit. Qui autem hominis est filius, vermis dicitur: quia iam ex mortalium corporum corruptione propagatur. Igitur quia amicorum verba finita sunt: beatus Iob altiori acumini prosecutionis innititur, eiusq. dicta tam sunt valida quam extrema: quia et sic vsus esse iurisperitorum solet, vt argumentum, quo aduersarijs suis eminere se præuident, ad prosecutionis conclusionem seruent.

Gen. 3. b

Philip. 2. b

Abac. 3. c

9.
1. Cor. 15. c

1. Petr. 4. d

Isaia. 32. c

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMSEXTVM BEATI IOB. A

Eſpondens autem Iob, dixit: Cuius adiutor es? numquid imbecillis, et ſuſtentas brachium eius, qui non eſt fortis? Cui dediſti conſilium? Forſitan illi, qui non habet ſapientiam, et prudentiá tuam oſtendiſti plurimam. Quem docere voluiſti? Nõne eum, qui fecit ſpiramentum? Ecce gigantes gemunt ſub aquis, et qui habitant cum eis. Nudus eſt infernus coram illo: et nullum eſt operimentum perditioni. Qui extendit aquilonem ſuper vacuum: et appendit terram ſuper nihilum. Qui ligat aquas in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum. Qui tenet vultum ſolij ſui, et expandit ſuper illud nebulam ſuam. Terminum circundedit aquis, vſque dum finiantur lux et tenebræ. Columnæ cæli contremiſcunt, et pauent ad nutum eius. In fortitudine illius repente maria congregata ſunt: et prudentia eius percuſſit ſuperbum. Spiritus eius ornauit cælos, et obſtetricante manu eius, eductus eſt coluber tortuoſus. Ecce hæc ex parte dicta ſunt viarum eius. Et cum vix paruam ſtillam ſermonis eius audierimus: quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri? B

Caput X I. C

10. RESpondens autem Iob dixit: Cuius auditor es? numquid imbecillis, et ſuſtentas brachium eius, qui non eſt fortis? Adiuuare imbecillem charitatis eſt, adiuuare potentem velle, elationis. Quia igitur amici eius hæreticorum ſpeciem tenentes, quaſi adiuuantes Deum, ſapientiam ſuam oſtendere conabantur, iuſte Baldath reprehenditur, vt dicatur: [Cuius adiutor es? numquid imbecillis, et ſuſtentas brachium eius, qui non eſt fortis?] Ac ſi aperte dicat: Dum eum iuuare niteris, ſub cuius magnitudine ſuccũbis, omne, quod impendis ſolatium, de oſtentatione eſt, non de pietate. Sed inter hæc ſciendum eſt, quòd plerumque etiam Deum, qui videlicet imbecillis non eſt, humiliter agentes adiuuamus.
1.Cor. 3.6 Vnde et per Paulum dicitur: Aditores enim Dei ſumus. Nam cum ei, quem ipſe per internam gratiam infundit, nos exhortationis voce concurrimus, hoc, quod ille per Spiritum ſanctum agit intrinſecus, nos exterius miniſterio vocis adiuuamus: et tunc ſolũ noſtra exhortatio ad perfectionem ducitur, cum in corde Deus fuerit, qui adiuuetur. Vnde et alias D
Ibidem. dicit: Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Plantare quippe et rigare, adiuuare eſt. Quod vtrumque vacuum erit miniſterium, ſi in corde Deus non dat incrementum. Sed qui de ſenſu ſuo alta ſapiunt, eſſe humiliter Dei adiutores nolunt: quia dum ſe Deo vtiles eſſe æſtimant, a fructu ſe vtilitatis alienant. Vnde et
Luc. 17.8 veritatis voce diſcipulis dicitur: Cum feceritis omnia, quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus: quod debuimus facere, fecimus. Sequitur: [Cui dediſti conſilium, forſitan illi, qui non habet ſapientiam?] Dare ſtulto conſilium, charitatis eſt: dare ſapienti, oſtentationis: dare vero ipſi ſapientiæ, peruerſitatis. Et quia hi, quos tenere hæreticorum ſpeciem diximus, per locutionem ſuam oſtentationi potius quàm vtilitati ſeruiebant, recte adhuc contra Baldath ſubditur: [Et prudentiam tuam oſtendiſti plurimam.] Omnis, cui prudentia recta eſt, plurima non eſt: quia iuxta Pauli vocem, non plus E
Roma. 12.4 appetit ſapere quàm oportet ſapere. Cui vero eſt plurima, non eſt recta: quia dum vltra modum tenditur, in quolibet latere culpæ declinatur. Prudentiam vero ſuam plurimam oſtendunt, qui videri præ alijs prudentiores appetunt. Vnde fit plerumque vt cum moderate ſapere neſciunt, etiam fatua loquantur. Pro qua re ipſe adhuc exceſſus prudentiæ ſub iungitur, vt dicatur: [Quem docere voluiſti? nonne eum, qui fecit ſpiramentum?] Per ſpiramentum viuimus, per prudentiam ſapientes ſumus. Prius autem noſtrum eſt viuere, poſt modum ſapere: quia vt ſapientes eſſe valeamus, prius agitur vt ſimus. Qui ergo vitam dedit, ipſe proculdubio et prudentiam contulit. Baldath autem quia beatum Iob flagellatum pro culpa credidit, occultum Dei iudicium, quod humiliter venerari debuit, ſuperba niſus eſt temeritate penetrare. Ipſi ergo ſe per prudentiam prætulit, cuius iudicium non in-

A non intelligendo iudicauit. Ipſi ſe per prudentiam prætulit, a quo viuendi ſpiraculum accepit: ac ſi plus ipſo eſſet ſapiens, a quo habebat vt eſſet. Sed quia beatus Iob ſanctæ Eccleſiæ typum tenens, pauca in ſuperborum correptione protulit, quos tenere hæreticorum ſpeciem non ignorauit, ſicut ſuperius dixit: Diſputare cum Deo cupio, prius vos oſtendens fabricatores mendacij, et cultores peruerſorum dogmatum: repente ſe ad doctrinam erigit, et contra elatorum imperitiam, ſcientiæ ſuæ latitudinem per ſententias expendit, dicens:

Quòd potentes huius ſæculi quaſi gigantes ex propria ſuperbia confunduntur, et ideo magis ſuppoſiti ſunt, vnde tumide appetunt multis præeſſe. Caput XII.

B ECce gigantes gemunt ſub aquis.] Dignum quippe erat, vt per increpationem 11.
prius tumorem ſapientiæ terrenæ retunderet, et per doctrinam poſtmodum ad plena myſterijs verba tranſiret. Gigantes enim vel apoſtatas angelos, vel ſuperbos quoſque homines, nil obſtat intelligi. Hinc enim per Prophetam dicitur: Mortui non viuent, gigantes non reſurgent: Quos namque mortuos, niſi peccatores nominat? Et quos gigantes, niſi eos qui de peccato etiam ſuperbiunt, appellat? Illi autem non viuunt, quia peccando vitam iuſtitiæ perdiderunt. Iſti etiam reſurgere poſt mortem nequeunt: quia poſt culpam ſuam inflati per ſuperbiam, ad pœnitentiæ remedia non recurrunt. *Philo de Gigantibus. Origenes hom. 7. in Num. et hom. 3. in Cant. Eſa. 26.c* Hinc rurſum ſcriptum eſt: Vir qui errauerit a via doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur: *Prou. 21. c* quia quiſquis iter rectitudinis deſerit, quorum ſe numero niſi ſuperborum ſpirituum iungit? Bene autem contra elatos dicitur: [Ecce gigantes gemunt ſub aquis.] Ac
C ſi aperte diceretur: Cur de ſcientia homo ſuperbiat, cum ignorantiæ abyſſus et ipſos ſuperbiſſimos angelorum Spiritus premat? Si autem gigantum nomine, potentes huius ſæculi deſignantur, in aquis poſſunt populi figurari, Ioanne atteſtante, qui ait: Aquæ *Apoc. 17. d* enim ſunt populi. Bene autem contra ſuperbientem dicitur: [Ecce gigantes gemunt ſub aquis:] quia elati omnes dum in hac vita aſſequi honorum celſitudinem cupiunt, ſub ponderibus populorum gemunt. Nam quanto quis hic altius erigitur, tanto curis grauioribus oneratur, eiſq. ipſis populis mente et cogitatione ſupponitur, quibus ſuperponitur dignitate. Et bene his verbis ac breuiter indicatur, quia omnis ſuperbia eo ipſo in imo iacet, quo in alta ſe erigit, vt inde magis cunctis ſuppoſita ſit, vnde cunctis expetit ſupereſſe. Homo quippe in ſublimibus eleuatus, tantos ſuper ſe ſuſtinet, quantos ſuppoſitos regit. Hi autem, qui talibus ſociantur, ipſi etiam laboris eorum participatio-
D ne deprimuntur. Nam cum eis laborem etiam tolerāt ponderis, dum pariter gloriam affectant honoris. Vnde cum diceret: Ecce gigantes gemunt ſub aquis, protinus adiunxit: [Et qui habitant cum eis.] Ac ſi dicat: Pariter gemunt, qui eorum gloriæ ex delectatione ſociantur. Ipſa autem occupatio ſæcularium dignitatum tanto facilioribus vitijs premitur, quanto maioribus curis grauatur. Humanus namque animus videre et deuitare peccata vtinam valeat vel quietus. Quia ergo vidit deſideratas rerum celſitudines abſque peccatis miniſtrari non poſſe: et quia diuinæ iræ non abſconditur quidquid illicitum perpetratur: apte ſecutus adiunxit: [Nudus eſt infernus coram illo, et nullum eſt operimentum perditioni:] Quod Paulus Apoſtolus quoque ait: Omnia enim nuda et *Heb. 4. d* aperta ſunt oculis eius. Inferni vero et perditionis nomine, diabolum omneſq. damnationis eius ſocios deſignauit. *Beda in prou. 30.* Quis vero ille ſit, coram quo infernus eſt nudus, ſe-
E quitur dicens:

Quòd iuſte Deus diaboli poteſtatem ſuper corda vacua extendat: et item ex gratia, cui vult, miſeretur. Caput XIII.

QVi extendit Aquilonem ſuper vacuum.] Aquilonis nomine, in ſacro eloquio appellari diabolus ſolet, qui vt torporis frigore gentium corda conſtringeret, dixit: Sedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis. *Idem 18. Mor. c. 11. et 33. Aug. Epiſt. 120.* Qui ſuper vacuum extenditur: quia illa corda poſſidet, quæ diuini amoris gratia non replentur. Sed tamen omnipotenti Deo ſuppetit, *Eſaia 14. d* etiam vaſa diaboli cunctis virtutibus vacua ſuæ gratiæ munere implere, in eiſq. diuini amoris ſoliditatem ponere, quos nulla conſpicit rectitudinis actione roborari. Vnde apte ſubiungitur: [Et appendit terram ſuper nihili.] Quid enim terræ nomine, niſi ſancta Eccleſia deſignatur, quæ dum verba prædicationis ſuſcipit, fructum

Deut. 32. a ctum boni operis reddit? De qua per Moysen dicitur: Audiat terra verba ex ore meo, ex- A
pectetur sicut pluuia eloquium meum. Et quid per nihilum, nisi gentiles populi designan
Esaia 40. a tur? De quibus per Prophetam dicitur: Omnes gentes velut nihilum et inane reputatæ
sunt. In eo ergo nihilo terra suspenditur, quod prius vacuum ab Aquilone tenebatur: quia
illa corda gentilium repleta sunt charitate Dei, quæ pressa prius fuerant torpore diaboli.
12. Potest vero et per hoc vacuum Iudææ infidelitas, et per terram, sicut diximus, sanctæ Ec-
clesiæ fructificatio designari. Vir ergo sanctus Iudææ pereuntis casum aspiciat, et gentili-
tatis merita ad veniam redeuntis cernat, ac dicat, [Qui extendit Aquilonem super vacuũ,
et appendit terram super nihili.] Nam quia Iudæorum corda fide vacua, diabolo sunt sub-
dita, extendit Aquilonem super vacuum. Quia vero nullis existentibus meritis, sicut di-
Psal. 35. ctum est: Pro nihilo saluos facies eos, super gentes Dominus fundauit Ecclesiam suam,
quæ per Prophetam nihilum sunt vocatæ, apte secutus adiungit: Appendit terram super B
nihili. Hoc vero quo ordine factum sit, mirifica subdens ratione contexit. Ait enim:

Quod secundum capacitatem audientium contemperare se debeat lingua doctorum. Et quid sit quod in lege scriptum est, quod qui foderit cisternam et non operuerit eam, si ceciderit in eam bos vel asinus, dominus cisternæ reddet precium iumentorum. Caput XIIII.

QVi ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant, pariter deorsum.] Quid hoc loco
aquam, nisi scientiam: quid nubes nisi prædicatores appellat? Nam quia in sacro
eloquio aliquando aqua scientia dicitur: Salomone attestante didicimus, qui ait: Aqua
profunda verba ex ore viri, et torrens redundans fons sapientiæ. Aqua signari scientiam
Psal. 17. Dauid Propheta testatur dicens: Tenebrosa aqua in nubibus aeris. idest occulta scientia C
in prophetis, qui ante aduentum Domini, dum occultis sacramentis grauidi, mysteria
immensa gestarent, intuentium oculis, eorum intelligentia caligabat. Nubium vero no-
mine quid hoc in loco aliud quàm prædicatores sancti, id est, Apostoli designantur, qui
per mundi partes circumquaq. transmissi, et verbis nouerant pluere, et miraculis coru-
Esaia. 60. b scare? Quos Esaias Propheta longe ante intuens, dixit: Qui sunt isti qui vt nubes volant?
Quia igitur vir iste prophetico plenus spiritu, in hac locutione sua ad laudem Dei initia
nascentis Ecclesiæ desiderat exordiri, studet eius ordinem ab Apostolorum prædicatione
narrare, qui curauerũt summopere rudibus populis plana et capabilia, non summa atque
ardua prædicare. Nam si scientiam sanctam, quæ hic aquæ nomine designatur, vt haurie-
bant corde, ita ore funderent, immensitate eius auditores suos opprimerent potius quàm
rigarent. Vnde religata intrinsecus scientia, vt non pariter deorsum erumperet, auditores D
1. Cor. 3. a suos distillatione verborũ nutriens, nubes illa loquebatur, dicens: Non potui loqui vobis
quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, tanquã paruulis in Christo lac vobis potum dedi,
non escã. Quis enim ferre potuisset, si raptus ad tertiũ cælum, raptus in paradisum, etiam
arcana verba audiens, quæ loqui homini non liceret, tã immensos supernæ scientiæ sinus
aperiret? Aut cuius non virtutẽ auditoris opprimeret, si ea quæ intrinsecus haurire pote-
rat, inquantum carnis lingua sufficeret, extrinsecus inundans aquæ huius immẽsitas ema-
nasset? Vt vero auditores rudes non inundatione scientiæ, sed moderata prædicationis di-
stillatione foueantur, ligat Deus aquas in nubibus, vt non erũpant pariter deorsum: quia
doctorum prædicationem temperat, vt auditorũ infirmitas, doctorum rore nutrita con-
ualescat. Quod bene in Euangelio mystica descriptione narratur, dũ dicitur: Ascendit Ie-
Luca 5. a sus in nauiculam Petri, et rogauit vt a terra reduceret pusillum, et ita sedens prædicabat E
turbis. Per nauem Petri, quid aliud quàm commissa Petro Ecclesia designatur? De qua vt
Dominus turbis confluentibus prædicet, eam a terra paululum reduci iubet. Quam nec in
altũ duci, et tamen a terra præcipit remoueri: profecto significans prædicatores suos rudi-
bus debere populis, nec alta nimis de cælestibus, nec tamẽ terrena prædicare. Aqua itaque
ligatur in nubibus: quia prædicatorum scientia infirmorum mentibus loquens, quantum
13. sentire valet, docere prohibetur. Nam plerumque si auditorum cor verbi immensitate
Exod. 21. d corrumpitur, lingua docentium indiscretionis pœna mulctatur. Vnde scriptum est: Si quis
aperuerit cisternam et foderit, et non operuerit eam, cecideritq. bos, vel asinus in eam, do-
minus cisternæ reddet precium iumentorum. Quid est enim aperire cisternã, nisi intellectu
valido scripturæ sacræ arcana penetrare? Quid autẽ per bouem et asinum, mundũ scilicet
et immundum animal, nisi fidelis quisque et infidelis accipitur? Qui ergo cisternã fodit,
cooperiat,

A cooperiat, ne illuc bos vel asinus ruat: id est, qui in sacro eloquio iam alta intelligit, sublimes sensus coram non capientibus per silentium tegat, ne per scandalum mentis aut fidelem paruulum, aut infidelem, qui credere potuisset, interimat. Ex morte enim iumentorum debet pretium: quia illud scilicet admisisse conuincitur, vnde ad agendam pœnitentiam reus tenetur. Quisquis namque ad alta scientiæ fluenta perueniens, cum hæc apud bruta audientium corda non contexerit, pœnæ reus addicitur, si per verba eius in scandalum, siue munda, seu mens immunda capiatur. Operienda est itaque cisterna: quia coram paruulis mentibus tegenda est alta scientia, ne vnde cor docentium ad summa attollitur, inde infirmitas auditorũ ad ima dilabatur. Dicatur igitur recte. Qui ligat aquas in nubibus vt non erumpãt pariter deorsum. Pariter namque aquæ erumperent, si coram infirmis auditoribus, quanta est scientia B ex ore loquentis emanaret: si simul se omnis plenitudo prædicationis effunderet, et nil sibi cum proficientibus reseruaret. Dignum quippe est vt qui prædicat, audientis modum consideret: quatenus ipsa prædicatio cum auditoris sui incrementis crescat. Sic quippe agere vnusquisque prædicator debet, sicut cum illo diuinitus agitur, vt nequaquam cuncta quæ sentit, infirmis insinuet: quia et quousque ipse carne mortalitatis infirmus est, ea quæ superna sunt, cuncta non sentit. Prædicare ergo rudibus non debet quantum cognoscit, quia et ipse de supernis mysterijs cognoscere non valet quanta sunt. Hinc est enim quòd Paulus apostolus, postquam mysterijs cælestibus interfuit, dicit: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. *1.Cor.13.d*
Vnde et continue hic sequitur:

C *Quòd in hac vita gloria Dei ex parte cognoscitur, sed sicut est, nondum videtur.* Cap. XV.

QVi tenet vultum solij sui, et expandit super illud nebulam suam.] In vultu solet cognitio demonstrari. Solij ergo eius vultus tenetur: quia a nobis in hac vita regni eius gloria, non quanta intrinsecus habetur, agnoscitur. Super quod recte expandi nebula dicitur: quia sicut est illa cælestis regni gloria, non videtur. Nam corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. A videndo ergo eo nebula aspergimur: quia ipsa nostræ ignorantiæ obscuritate caligamus. Vnde recte per Psalmistam dicitur: Caligo sub pedibus eius, et ascendit super Cherubin, et volauit, volauit super pennas ventorum, et posuit tenebras latibulum suum. Caligo namque est ei sub pedibus, quia non in ea clari- *Sap.9.d* *Psal.17.*
D tate ab inferioribus cernitur, qua in superioribus dominatur. Ascendit enim super Cherubin et volauit. Cherubin quippe plenitudo scientiæ dicitur. Proinde super plenitudinem scientiæ ascendisse perhibetur, et volasse: quia maiestatis eius celsitudinem scientia nulla comprehendit. Volauit igitur: quia longe in altum ab intellectu nostro se rapuit. Volauit super pennas ventorum: quia scientiam transcendit animarum. Qui posuit tenebras latibulum suum: quia dum caligine nostræ infirmitatis obscuramur, per ignoratiam nostram nobis absconditur, ne a nobis modo in æterna, et intima claritate videatur. Vnde ei et in Canticis canticorum a sponsa dicitur: Fuge dilecte mi, fuge. Fugit nos, dicimus, quoties menti nostræ id quod reminisci volumus, non occurrit. Fugit nos, dicimus, quoties id quod reminisci volumus, memoria non tenemus. Sancta ergo Ecclesia postquam mortem ac resurrectionem *Cant.8.d 14.*
E Domini, ascensionemq. describit, clamat ei prophetico plena spiritu: Fuge dilecte mi, fuge. Ac si diceret: Tu qui ex carne comprehensibilis factus es, ex diuinitate tua, intelligentiam nostri sensus excede, et in teipso nobis incomprehensibilis permane. Tenet ergo vultum solij sui, qui maiestatis suæ potentiam mortalibus abscondit. Sed si eius solium angelicas virtutes accipimus, ipsis quippe velut sedi regiæ præsidet, sui nobis solij vultum tenet: quia quamdiu in hac mortali carne subsistimus, quæ quantaq. sint illa angelorum ministeria, non videmus. Et expandit super illud nebulam suam, quia proculdubio et cor nostrum ad quærendum subleuat: et tamen occulta moderatione agitur, vt ipsa requisitionis suæ immensitate reprimatur. Vnde scriptum est: Dedit abyssus vocem suam, ab altitudine phantasiæ suæ. Exclamate enim mens humana in admiratione compellitur, dũ altitudine considerationis in requisitionibus suis, eo ipso quo latius extenditur, angusta- *Abac.3.c*

gustatur. Vel certe quia solium Dei ipsi nos sumus, vultum solij sui non immerito A
tenere dicitur, dum nostra scientia progredi ad altiora prohibetur. Super quod solium suum nebulam Deus aspergere dicitur: quia inuisibilis manens, occulta super nos iudicia exerit, vt et fiat in promptis quod videre possimus: et tamen origo facti lateat in abditis, vt cur fiat, nescire debeamus. Vnde et apte subditur:

Quòd nulli aeternitatis scientia tribuatur, quamdiu vita hac transitoria agitur. *Caput XVI*

TErminum circumdedit aquis, vsque dum finiantur lux et tenebrae.] Quia plerumque in sacro eloquio, vt supra diximus, aquarum nomine populi designantur, aquas Dominus termino circumdat: quia humani generis ita scientiam moderatur, vt quousque vicissitudines alternantium temporum transeant, perfecte ad cognitionem claritatis intimae non pertingat. B Sin vero lucis nomine iustos accipimus, tenebrarum vero appellatione peccatores: vnde et Paulus dicit: Eratis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino: hoc ipsum quod diximus, sentiri nil obstat: quia perfecta aeternitatis scientia nulli tribuitur, quousque cursus iustorum, iniustorumq. finiatur. Sed quia mirum non est carnales populos superna nescire, sanctus vir in eiusdem diuinae potentiae admiratione se erigit: et quòd ipsam quoque angelorum, perfectorumq. hominum scientia transeat, intuetur dicens:

Ephe. 5. b

Quòd electi, & ipsi angeli maiestatem diuinam, quam assidue vident contremiscunt, non timore, sed admiratione. *Caput XVII.*

C

COlumnae caeli contremiscunt, et pauent ad nutum eius.] Quid aliud columnas caeli, quàm vel sanctos angelos, vel summos Ecclesiae praedicatores appellat? Super quos in caelestibus crescens vniuersalis spiritalis fabricae structura surrexit: sicut alias sancta scriptura testatur, dicens: Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei. Nam quisquis in Dei opere recta intentione firmatur, columna in structura fabricae spiritalis erigitur: vt in hoc templo quod est Ecclesia, positus, et vtilitati sit et decori. Eos vero Iob columnas caeli, quos Apostolus columnas vocat Ecclesiae, dicens: Petrus, et Iacobus, et Ioannes, qui videbantur columnae esse, dextras dederunt mihi. Possumus etiam columnas caeli, et ipsas Ecclesias non inconuenienter accipere, quae multae vnam catholicam faciunt, toto terrarum Orbe diffusam. Vnde et septem Ecclesijs scribit Ioannes apostolus, vt vnam catholicam septiformis gratiae D
plenā spiritu designaret. Et de Domino nouimus dixisse Salomonem: Sapientia aedificauit sibi domum, excidit columnas septem. Qui se vt id de septem Ecclesijs dixisse innotesceret, secutus etiam sacramenta ipsa, diligenter inseruit, dicens: Immolauit victimas, miscuit vinum, et proposuit mensam, misit ancillas suas, vt vocarent ad arcem et moenia ciuitatis. Si quis est paruulus, veniat ad me. Immolauit enim Dominus victimas, seipsum offerendo pro nobis. Miscuit vinum praeceptorum suorum poculum ex narratione historica, et intelligentia spiritali contemperans. Vnde alias dictum est: Calix in manu Domini, vini meri, plenus est mixto. Et posuit mensam, id est, scripturam sacram: quae fessos ad se, atque a saeculi oneribus venientes pane verbi nos reficit, et contra aduersarios sua refectione nos roborat. Vnde et alias ab Ecclesia dicitur: posuisti in conspectu meo mensam, aduersus eos, qui tribulant me. E
Misit ancillas suas, Apostolorum videlicet animas, in ipso suo initio infirmas, vt vocarent ad arcem, et moenia ciuitatis: quia dum aeternam vitam denunciant, ad alta nos moenia supernae ciuitatis leuant, quae profecto moenia, nisi humiles non ascendūt. Vnde illic ab eadem sapientia subditur: Si quis est paruulus, veniat ad me. Ac si aperte dicat: Quisquis se apud se magnum aestimat, aditum sibi mei accessus angustat: quia tanto ad me altius pertingitur, quanto vniuscuiusque mens apud se verius humiliatur.
15. Sed quantalibet quisque virtute proficiat, quantalibet scientia excrescat, penetrare non sufficit, quo nos Conditor moderamine iudiciorum regit. Dicat ergo: [Columnae caeli contremiscunt, et pauent ad nutum eius.] Quia plerisque nec ipsi pertingere ad voluntatis eius celsitudinem praeualent, qui eiusdem voluntatis praemia denunciantes vident. Quod, sicut superius diximus, de sanctis quoque angelis nil obstat

Apoc. 3. c
Gala. 2. b
Prou. 9. a
Ibidem.
Psal. 74.
Psal. 22.

A obstat intelligi: quia ipsæ quoque virtutes cælestium, quæ hunc sine cessatione conspiciunt, in ipsa sua contemplatione contremiscunt. Sed idem tremor ne eis pœnalis sit, non timoris est, sed admirationis. Quia vero quantus pauor sit admirationis eius intulit, nunc ordinem nostræ salutis narrat. Sequitur:

Quòd incarnato Domino sæcularium corda concorditer crediderunt: & superbus diabolus sapientia, non virtute superatus est, quoniam dum eum, in quem nihil habebat iniuste apetijt, quem iure tenebat, amisit. Caput XVIII.

IN fortitudine illius repente maria congregata sunt, et prudentia eius percussit superbum.] Quid aliud maris nomine, quàm præsens sæculum designatur, in quo corda hominum terrena quærentium, diuersis cogitationum fluctibus intumescunt: qui elatione superbiæ concitati, dum alterna intentione se impetunt, quasi aduersante se vnda collidunt? Sed iam in fortitudine illius maria congregata sunt, quia incarnato Domino discordantia sæcularium corda concorditer credunt. Iam Petrus in mari ambulat: quia nimirum Christi prædicatoribus, illa quondam tumida humili auditu corda substrata sunt: vt recte etiam in Euangelio huius mundi mansuetudinem figurauerit, quòd procellosa maris aqua Domini pedibus, presso tumore calcata est. Sed quonam modo id actum sit, aperitur, dum dicitur: Et prudentia eius percussit superbum. Quis hic superbus alius appellatur, nisi ille qui dixit: Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo? Et de quo, voce Dei dicitur: *Isa.14.d* *Iob.41.d*
C Qui factus est vt nullum timeret, et ipse est rex super omnes filios superbiæ. De quo etiam, huic sententiæ Dauid propheta concordat, dicens: Tu humiliasti, sicut vulneratum, superbum. Sed quamuis simplici naturæ diuinitatis non sit aliud esse, et aliud sapere: nec aliud sapere, et aliud fortem esse: quippe quia ipsa fortitudo quæ sapientia, et ipsa sapientia quæ diuinitatis essentia est: vigilanter tamen intuendum puto, quòd vir iste prophetico plenus spiritu superbum diabolum, prudentia Dei potius maluit dicere, quàm fortitudine esse percussum. Non enim ait fortitudo, sed prudentia eius percussit superbum. Nam quamuis, sicut dictum est, propter naturam simplicem, Dei fortitudo sapientia sit: Dominus tamen diabolum, quantum ad faciem spectat, non virtute, sed ratione superauit. Ipse namque diabolus in illa nos parentis primi radice supplantans, sub captiuitate sua, quasi iu- *Psal.88.*
D ste tenuit hominem, qui libero arbitrio conditus, ei iniusta suadenti consensit. Ad vitam namque conditus in libertate propriæ voluntatis, sponte sua factus est debitor mortis. Delenda ergo erat talis culpa, sed nisi per sacrificium deleri non poterat. Quærendum erat sacrificium. Sed quale sacrificium poterat pro absoluendis hominibus inueniri? Neque etenim iustum fuit, vt pro rationali homine brutorum animalium victimæ cæderentur. Vnde ait Apostolus: Necesse est ergo exemplaria cælestium his mundari, ipsa autem cælestia melioribus hostijs quàm istis. Ergo si bruta animalia propter rationale animal, id est, pro homine dignæ victimæ non fuerunt: requirendus erat homo, qui pro hominibus offerri debuisset, vt pro rationali peccante rationalis hostia mactaretur. Sed quid quòd homo sine peccato inueniri non poterat, et oblata pro nobis hostia quando nos a peccato mundare *Heb.9.f*
E potuisset, si ipsa hostia, peccati contagione non careret? Inquinata quippe inquinatos mundare non potuisset. Ergo vt rationalis esset hostia, homo fuerat offerendus, vt vero a peccatis mundaret hominem, homo, et sine peccato. Sed quis esset sine peccato homo, si ex peccati commixtione descenderet? Proinde venit propter nos in vterum virginis filius Dei, ibi pro nobis factus est homo. Sumpta est ab illo natura, non culpa. Fecit pro nobis sacrificium, corpus suum exhibuit pro peccatoribus, victimam sine peccato, quæ et humanitate mori, et iustitia mundare potuisset. Hunc ergo cum post baptisma vidit antiquus hostis, mox tentationibus impetijt, et per diuersos aditus ad interiora eius molitus irrepere, victus est, atque ipsa inexpugnabilis mentis eius integritate prostratus. Sed quia ad interiora non valuit, ad eius se exteriora conuertit: vt quia mentis virtute victus est, quem decipere tentatione non valuit, carnis saltem videretur morte superare: 16.

atque, vt ante nos dictum est, permissus est, in illud quod ex nobis mortalibus mediaror acceperat. Sed vbi potuit aliquid facere, ibi ex omni parte deuictus est: et vnde accepit exterius potestatem dominicę carnis occidendæ, inde interior potestas eius qua nos tenebat, occisa est. Ipse namque interius victus est, dum quasi vicit exterius: et qui nos iure debitores mortis tenuit, iure in nobis ius mortis amisit: quia per satellites suos eius carnem perimendam appetijt, in quo nil ex culpæ debito inuenit. Dominus ergo noster pro nobis mortem soluit indebitam, vt nobis mors debita non noceret. Bene itaque dictum est: Prudentia eius percussit superbum: quia antiquus hostis per excessum præsumptionis suæ eum etiam perdidit, quem iniquæ persuasionis lege possedit: et dum audacter eum in quo nihil sibi competebat, apperit, iure illum quem quasi iuste tenebat, amisit. Prudentia itaque non virtute percussus est, qui dum ad tentandum Deum soluitur, ab homine possidendo religatur: vt inde eum qui sub ipso erat, perderet, vnde cum illo, qui super ipsum est, congredi præsumpsisset. occiso autem carne Domino, quæ prædicatores eius virtutum gloria sit secuta, narratur, cum subditur: A B

Quòd Apostoli accepto Spiritu sancto, ornati sunt miraculis, & constanter obedire Deo magis quàm hominibus parati fuerint. Caput XIX.

Psal. 18. SPiritus eius ornauit cælos.] Quos cælos, nisi eos de quibus scriptum est: Cæli enarrant gloriam Dei? Quos tunc ornauit spiritus, cum repleuit. Quod Luca

Actor. 2. a refetente didicimus, qui ait: Factus est repente de cælo sonus, tamquam aduenientis spiritus vehementis, et repleuit totam domum vbi erant sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, seditq. super singulos eorum. Et repleti sunt omnes Spiritu sancto, et cœperunt loqui varijs linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Ex eo ergo acceperunt ornamenta virtutis, quos immesa ante possederat fœditas timoris. Scimus enim quòd ille Apostolorum, id est, cælorum primus, ante acceptam huius spiritus gratiam, quoties dum mori timuit, vitam negauit. Qui non pœnis, non afflictionibus, non terribili potestate cuiusquam, sed vnius mancipij sola est interrogatione prostratus. Er quidem mancipium, ne sexus firmior terribile demonstraret, ancilla est inquirente tentatus. Rursusq. vt talis sexus infirmitas etiam officij sui deiectione vilesceret, non ab ancilla tantum modo, sed ab hostiaria est ancilla requisitus. Ecce quàm vilis est ad tentandum persona requisita: vt aperte C

17. proderetur, quanta eum timoris infirmitas possideret, qui nec ante vocem ostiariæ ancillæ subsisteret. Sed iam hic pauloante timidus, qualis post aduentum spiritus extiterit, videamus. Certe Luca testante didicimus, contra sacerdotes ac principes quanta Dominum auctoritate prædicauit. Nam cum facto miraculo quæstio fuisset exorta, et sacerdotum principes, seniores ac scribæ in Apostolorum persecutionem D

Actor. 4. a concurrerent, eos in medio statuentes in qua virtute miraculum fecerint, percunctari curauerunt. Quibus repletus Spiritu sancto Petrus dixit: Principes populi et seniores, si nos hodie diiudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste saluus est factus: notum sit omnibus vobis, et omni plebi Israel: quia in nomine Iesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitauit a mortuis, in hoc iste astat coram vobis saluus. Cumq. erga hæc persequentiũ furor excresceret, eosq. sacerdotes ac principes Iesum prædicare prohiberent, contra iram principum qua auctoritate Petrus excreuerit indicatur, cum illic protinus subditur: Petrus vero et Apostoli dixerunt: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Sed cum auctoritatem prædicantium, resistentium præcepta non premerent, ad flagella peruenitur. Nam subditur: Tunc principes sacerdotum cæsis denunciauerunt, ne loquerentur in nomine Iesu, et dimiserunt eos. Sed quia Apostolorum virtutem premere, nec flagella valuerunt, potenter ostenditur, cum protinus subinfertur: Et illi quidem ibant gaudentes a conspectu concilij quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Mox etiam post flagellorum gaudia, quid agerent, indicatur. Omni autem die in templo, et circa domos non cessabant docentes et euangelizantes Christum Iesum. Ecce ille paulo ante timidus, iam linguis loquitur, coruscat miraculis, infidelitatem sacerdotum ac principum E

A pium libera voce increpat, ad prædicandum Iesum, exemplum auctoritatis ceteris præstat: ne in nomine eius loqui debeat, verberibus prohibetur, nec tamen compescitur. Contemnit flagella cædentium, qui paulo ante requirentium verba timuerat: et qui ancillæ vires requisitus expauit, vires principum cæsus premit. Sancti enim spiritus iam virtute solidatus, huius mundi altitudines libertatis calce deprimebat: vt in imo esse decerneret, quidquid contra Creatoris gratiam altum tumeret. 18.
Hæc sunt ornamenta cælorum, hæc sunt dona Spiritus, quæ diuersis manifestari virtutibus solent, quas occultæ dispensationis munere diuisas, Paulus enumerat dicens: 1.Cor.12.a
Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum in vno spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum,
B alij interpretatio sermonum. Quæ mox generali definitione concludens, ait: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens singulis, prout vult, de his etiam cælis in Psalmo dictum est: Verbo Domini cæli firmati sunt. De his quoque Psal. 32.
ornamentis spiritus subditur: Et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Bene itaque dicitur: Spiritus eius ornauit cælos: quia prædicatores sancti nisi promissa paracleti dona perciperent, nullo fortitudinis decore claruissent. Sed quia sanctis Apostolis virtutum gratia decoratis, vitæ prædicatio contra infidelium corda conualuit: et antiquus hostis obsessas infidelium mentes prædicatorum vocibus expulsus reliquit, post ornamenta cælorum apte subiungitur:

Quòd mediante manu diuina antiquus hostis a peccatorum cordibus, quasi de cauernis suis eiectus est. C *Caput XX.*

ET obstetricante manu eius eductus est coluber tortuosus.] Quis enim colubri appellatur nomine nisi antiquus hostis, et lubricus, et tortuosus, qui decipiendo homini colubri ore locutus est? De quo per Prophetam dicitur: Leuiathan serpentem, vectem tortuosum. Qui idcirco loqui serpentis ore permissus est, vt ex ipso vase eius homo cognosceret, qualis esset, qui intus habitaret. Serpens quippe non solum tortuosus est, sed etiam lubricus. Qui ergo in rectitudine veritatis non stetit, tortuosum animal intrauit. Quia igitur suggestioni eius, si primo non resistitur, repente totus ad interiora cordis dum non sentitur, illabitur, verba ad hominem per animal lubricum fecit. Cauernæ vero huius colubri, corda fuerant iniquorum. Quę quia Isa.27.a
D ad prauitatē propriam traxit, quasi in eorum habitatione requieuit. Sed obstetricante manu Domini, tortuosus coluber de proprijs cauernis expulsus est: quia dum nobis diuina gratia medetur, is qui nos tenuerat, antiquus a nobis hostis eijcitur, sicut incarnata Veritas dicit: Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Vnde iam nunc Ioan.12.e
sanctos homines non tenendo possidet, sed tentando persequitur. Nam quia non in eis intrinsecus regnat, contra eos pugnat extrinsecus: et quia intus dominium perdidit, bella molitur foris. Ille enim eum de carnalibus hominum cordibus expulit, qui propter homines ad incarnationem venit: dumq. corda infidelium tenuit, quasi manum ad latibula serpentis misit. Vnde recte per Prophetam dicitur: Delectabitur Isa.11.b
infans ab vbere super foramine aspidis: et in cauerna reguli, qui ablactatus fuerat, manum suam mittet. Non nocebunt, et non occident in vniuerso monte sancto meo. Quē
E namque infantem ab vbere, vel eum, qui ablactatus fuerit, nisi Deum appellat? Quid vero foramine aspidis et cauernis reguli nisi corda signauit iniquorū? Quia antiquus hostis dum totum se in eorum consensum contulit, quasi in foramine proprio coluber tortuosus, sinus astutiæ colligendo glomerauit. Quem et aspidis nomine appellat occulte sæuientem, et reguli aperte ferientem. Manum ergo suam Dominus in foramine reguli atque aspidis misit, quando iniquorum corda diuina potestate renuit: et comprehensum exinde aspidem, vel regulum, id est, captiuum diabolum traxit: vt in monte sancto eius, quę est Ecclesia, electis fidelibus non noceret. Hinc namque in Canticis canticorum sponso venienti dicitur: Coronaberis de capite Amana de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum. Quid aliud leonum nomine, quàm dæmonia designantur, quæ ira contra nos atrocissimæ crudelitatis insæuiunt? Et quia peccatores ad fidem vocati sunt, quorū quondam corda, leonum cubilia fuerunt, dū vicisse mortē Cant.4.b

Dominus eorum confessione creditur, quasi de leonum cubilibus coronatur. Remuneratio quippe victoriæ corona est. Toties ergo ei coronam fideles offerunt, quoties hunc vicisse mortem ex resurrectione confitentur. Leo ergo de cubilibus suis pellitur: quia obstetricante manu Domini, tortuosus coluber in cauernis quas tenuerat, habitare prohibetur. Nam victus a fidelium cordibus exijt, qui super hæc antea sceptro perfidiæ regnauit. Ecce in paucis breuibusq. sententijs sanctus vir aduentus dominici ordinem retulit, pondera expressit: quid ex eius incarnatione fieri potuit, admirando narrauit. A

Quàm terribilis erit Deus in iudicio, qui etiam cum iudicandus venit, vna voce suos persecutores strauit: & quanta sit eius ira, cuius intolerabilis est etiam mansuetudo. Cap. XXI.

19. SEd qui mira fecit, in humilitate veniens considerari non potest, cum quanto terrore venturus est, in maiestatis suæ fortitudine apparens. Ordo primi aduentus illius pensari, et conspici intantum potuit, inquantum ad redimendos carnales veniens, diuinitatis suæ magnitudinem carnalibus oculis temperauit. Quis vero eius celsitudinis terrorem ferat, cum secundi aduentus potentia per ignem iudicium exercens, in potestatis suæ maiestate canduerit? Vnde vir sanctus aduentum illius narrat primum, sed lassatur ad secundum, dicens: [Ecce hæc ex parte dicta sunt, viarũ eius. Et cum vix paruam stillam sermonum eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?] Quid hoc loco viarũ nomine, nisi actiones Domini appellat? B

Isa. 55. c Vnde et per Prophetã Dominus dicit: Non enim sunt viæ meæ sicut viæ vestræ. Aduentum ergo Domini narrans, vias Dei ex parte retulerat: quia alia eius actio fuit, qua nos condidit, alia qua redemit. Ea itaque quæ de Domini actione narrauit, extremi iudicij comparatione leuigans, ait: [Ecce hæc ex parte dicta sunt viarum eius.] Quod et paruam stillam sermonum eius appellat: quia quidquid altum, quidquid terribile in hac vita positi, de eius consideratione cognoscimus, ex immensitate cælestium secretorum, velut tenuis ad nos gutta superni liquoris emanat: [Et quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri?] Ac si aperte dicat: Si humilitatis eius admiranda vix ferimus: horrendum atque terribilem maiestatis eius aduentum, qua virtute tolerabimus? Hunc tonitruum aduentus illius etiam Psalmista insinuat, dicens: Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, et in circuitu eius tempestas valida. Hunc Sophonias propheta denunciat, dicens: Iuxta est dies Domini magnus, iuxta et velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies illa dies iræ, dies tribulationis et angustiæ, dies calamitatis et miseriæ, dies tenebrarũ, et caliginis, dies nebulæ et turbinis, dies tubæ et clangoris. Terrorẽ ergo districti examinis, quẽ Sophonias tubam, beatus vero Iob tonitruum appellat, Ioel quoque considerans ait: Conturbentur omnes habitatores terræ, quia venit dies Domini: quia prope est dies tenebrarum et caliginis, dies nubis et turbinis. Magnus enim dies Domini et terribilis valde, et quis sustinebit eum? Sed quàm incomprehensibilis sit, atque inconsiderabilis illa magnitudo, qua in secunda ostensione venturus est: bene vtcumque perpendimus, si primi aduentus pondera solicita consideratione pensamus. Certe vt nos a morte redimeret, mori Dominus venit, et defectum nostræ carnis in suo corpore pœnasq. tolerauit. Qui priusquam ad crucis patibulum perueniret, teneri, conspui, illudi, et alapis cædi se pertulit. Ecce ad quanta propter nos venire probra consensit: et tamen priusquam se teneri permitteret, persecutores suos requisiuit, dicens: Quem quæritis? Cui illico responderunt: Iesum Nazarenum. Quibus cum repente diceret: Ego sum: vocem solummodo mitissimæ responsionis edidit, et armatos persecutores suos protinus in terram strauit. Quid ergo facturus est cum iudicaturus venerit, qui vna voce hostes suos perculit, etiam cum iudicandus venit? Quod est illud iudicium quod immortalis exerit, qui in vna voce non potuit ferri moriturus? Quis eius iram toleret, cuius et ipsa non potuit mansuetudo tolerari? Consideret ergo vir sanctus, et dicat: Cum vix paruam stillam sermonum eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

Psal. 49.

Sophon. 1. c

C

D

Ioel. 2. a

E

Ioan. 18. b

LIBRI DECIMISEPTIMI MORALIVM FINIS.

SANCTI

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER DECIMVS OCTAVVS.

CAPVT PRIMVM.

A Lerumque in ſacro eloquio ſic nonnulla myſtica deſcribuntur, vt tamen iuxta narrationem hiſtoricam prolata videantur. Sed ſæpe dicta talia in eadem hiſtorica narratione permixta ſunt, per quæ ſuperficies hiſtoriæ cuncta caſſetur: quæ nil hiſtoricum reſonat, aliud in eis inquirere lectorem cogunt. His enim dictis quæ aperta credimus, cum interiecta aliqua obſcurius inuenimus, quaſi quibuſdam ſtimulis pungimur: vt ad aliqua altius intelligenda vigilemus, et obſcurius prolata ſentiamus, ea etiam, quæ aperte dicta putauimus. Cum ergo beatus Iob de ſermone Domini, et de magnitudine tonitrui loqueretur, eiſdem verbis protinus ſubinfertur:

B *CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM BEATI IOB.*

Ddidit quoque Iob aſſumens parabolam ſuam, & dixit: Viuit Deus, qui abſtulit iudicium meum, & omnipotens, qui ad amaritudinem addùxit animam meam: quia donec ſupereſt halitus in me, & ſpiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium. Abſit a me vt iuſtos vos eſſe iudicem. Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Iuſtificationem meam quam
C cœpi tenere non deſeram. Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea. Sicut impius inimicus meus, & aduerſarius meus quaſi iniquus. Quæ eſt enim ſpes hypocritæ, ſi auare rapiat, & non liberet Deus animam eius? Numquid Deus audiet clamorem eius, cum venerit ſuper eum anguſtia? Aut poterit in omnipotente delectari, & inuocare Deum omni tempore? Doceboo vos, per manum Dei, quæ omnipotens habeat, nec abſcondam. Ecce vos omnes noſtis: et quid ſine cauſa vana loquimini? Hæc eſt pars hominis impij apud Deum, & hereditas violentorum, quam ab omnipotente ſuſcipient. Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt, & nepotes eius non ſaturabun-
D tur pane. Qui reliqui fuerint ex eo, ſepelientur in interitu, & viduæ illius non plorabunt. Si compoſtauerit quaſi terram argentum, & ſicut lutum præparauerit veſtimenta, præparauit quidem, ſed iuſtus veſtietur illis, & argentum innocens diuidet. Aedificauit ſicut tinea domum ſuam, & ſicut cuſtos fecit vmbraculum. Diues cum dormierit, nihil ſecum auferet: aperiet oculos ſuos, et nihil inueniet. Apprehendet eum quaſi aqua inopia, nocte opprimet eum

cum tempestas. Tollet eum ventus vrens, et auferet, & velut turbo rapiet A
eum de loco suo. Emittet super eum, & non parcet. De manu eius fugiens,
fugiet; stringet super eum manus suas, et sibilabit super illum intuens locum eius.

Caput II.

ADdidit quoque Iob assumens parabolam suam, & ait.] Quo profecto versu ostenditur huius sanctissimi viri dicta quàm mysticè sint prolata: dum parabola, id est, similitudo assumpta narratur ab eo, qui nihil inferius per comparationem, vel similitudinem loquitur. Absit enim ne hoc loco parabolam illud musicæ organum sentiamus. Neque enim fas est credere, quod in afflictione pœnarum musicis vteretur, cum per scripturam suam veritas dicat: Musica in luctu, importuna narratio est. Nominata ergo parabola, ex textu ipso loquente iam discimus, ne iuxta textum tantummodo eius verba pensemus. Ad eam itaque similitudinem cuncta trahenda sunt, qua figurate Ecclesia designatur. Et in ipso quidem locutionis exordio dicta aperte prolata sunt, sed subiunctis obscurioribus implicantur. Nam plana, vt solet, locutione inchoat, sed verba sua per mysticos sensus grauida narratione consummat: itaque ait:

Eccles. 22. B

Quod sancti contra verba detrahentia, vtuntur sapientia: contra persecutorum gladios, patientia. Caput III.

VIuit Deus qui abstulit iudicium meum, et omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam.] Quibus nimirum verbis beatus Iob et sua narrat, et sanctæ Ecclesiæ tempora afflictæ significat, in quibus aperta infidelium peruicacia premitur, et persecutionis amaritudine perturbatur. Duobus namque modis Ecclesia tentari ab aduersarijs solet: vt videlicet persecutionem, aut verbis patiatur, aut gladijs. Sancta vero Ecclesia summopere habere sapientiam et patientiam studet. Sed exercetur eius sapientia cum tentatur verbis: et exercetur eius patientia cum tentatur gladijs. Nunc vero de ea persecutione loquitur, in qua non gladijs, sed falsis assertionibus lacessitur. Multos enim nouimus, qui cum in hac vita aliqua aduersa patiuntur, Deum esse non credunt. Nonnulli vero Deum esse æstimant, sed res humanas minime curare. De illis quippe per Dauid dicitur: Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. Isti vero apud se dicunt: Quo modo scit Deus, et si est scientia in excelso? Et rursus: Et dixerunt, non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Vir ergo iste sanctæ Ecclesiæ typum gestans, in ipsa afflictionis suæ amaritudine constitutus, contra vtrosque respondit. Nam quia essentiam vitam habet, mors non habet, vt Deum esse fateretur, ait: [Viuit Deus.] Vt vero eum res humanas curare perhiberet, subdidit: [Qui abstulit iudicium meum, et ad amaritudinem adduxit animam meam. Ista etenim quæ patitur, non casu se perpeti, sed Deo omnia disponente testatur: nec tentatori suo amaritudinis suæ potestatem tribuit, sed auctori. Scit namque, quia diabolus licet afflictionem iustorum semper appetat: tamen si ab auctore nostro potestatem non accipit, ad tentationis articulum nullatenus conualescit. Vnde et omnis voluntas diaboli iniusta est, et tamen permittente Deo omnis potestas iusta. Ex se enim tentare quoslibet iniuste appetit, sed eos, qui tentandi sunt, prout tentandi sunt, non nisi tentari Deus iuste permittit. Vnde etiã in libris Regum, de diabolo scriptum est: Quia spiritus Domini malus irruebat in Saul. Vbi iuste quæritur: si Domini, cur malus: et si malus, cur Domini dicatur? Sed duobus verbis comprehensa est potestas iusta in diabolo, et voluntas iniusta. Nam et ipse dicitur spiritus malus per nequissimam voluntatem: et idem spiritus Domini per acceptam iustissimam potestatem. Bene ergo dicitur: Viuit Deus, qui abstulit iudicium meum, et omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam: quia etsi hostis sæuit, qui ferire appetit, Creator tamen est, qui eum ad aliquid præualere permittit. Sed quia sanctus vir ad aliquid inuocata Dei vita se constrinxit: audiamus quid sese constringendo subiungit. Sequitur:

C

Psal. 13.
Psal. 72.

D

2.
1. Reg. 18. b

E

Quod

A *Quòd illud genus mendacij in quo quis vitam præſtando mentitur, facillime relaxari credendum ſit: & de mendacio obſtetricum Aegypti. Caput IIII.*

QVia donec ſupereſt halitus in me, et ſpiritus Dei in naribus meis, non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.] Quod
prius iniquitatem, hoc poſtmodum reperens, mendacium dicit. Nam et omne mendacium iniquitas eſt, et omnis iniquitas mendacium: quia profectò ab æquitate diſcrepat, quidquid a veritate diſcordat. Sed inter hoc quod ait: Loqui: et poſtmodum ſubdit: Meditari, magna diſtantia eſt. Nonnumquam enim peius eſt mendacium meditari, quàm loqui. Nam loqui plerumque præcipitationis eſt, meditari vero ſtudioſæ prauitatis. Et quis ignoret in quanta diſtantia culpa diſtinguitur: vtrum præcipi-
B tatione aliquis, an ſtudio mentiatur? Sed vir ſanctus, vt perfectè adhæreat veritati, nec ſtudioſe perhibet, nec præcipitatione mentiri: Summopere enim cauendum eſt omne mendacium, quamuis nonnumquam ſit aliquod mendacij genus culpæ leuio-
ris, ſi quiſquam vitam præſtando mentitur. Sed quia ſcriptum eſt: Os quod mentitur, *Sapien.1.c*
occidit animam. Et: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium: hoc quoque menda- *Pſal.5.*
cij genus perfecti viri ſummopere fugiunt, vt nec vita cuiuſlibet per eorum fallaciam defendatur: ne ſuæ animæ noceant, dum præſtare vitam carni nituntur alienæ, quamquam hoc ipſum peccati genus facillime credimus relaxari. Nam ſi qualibet culpa, *22. quæſt. 2. Si*
ſequenti ſolet pia operatione purgari, quanto magis hæc facile abſtergitur, quam *qualibet.*
mater boni operis pietas ipſa comitatur? Nonnulli vero de obſtetricum fallacia conantur aſſerere hoc mendacij genus non eſſe peccatum: maxime quòd illis mentien-
C tibus ſcriptum eſt: Quia ædificauit illis Dominus domos. In qua magis recompen- *Exod.1.e*
ſatione cognoſcitur, quid mendacij culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces, quæ eis in æterna potuit vita retribui, pro admiſſa culpa mendacij, in terrenam eſt recompenſationem declinata: vt in vita ſua quam mentiendo tueri voluerunt, ea quæ fecerunt, bona reciperent: & vlterius quod expectarent, mercedis ſuæ præmium non haberent. Nam ſi ſubtiliter perpendatur, amore vitæ præſentis mentitæ ſunt, non intentione mercedis. Parcendo quippe conatæ ſunt infantium vitam tegere, mentiendo ſuam. Et licet in teſtamento veteri nonnulla poſſint talia reperiri, pene numquam tamen hoc, vel tale genus mendacij a perfectis admiſſum, ſtudioſus ibi lector inueniet: quamuis mendacium quamdam tenere veritatis imaginem videatur, et ſub veteri forſitan teſtamento minoris culpæ eſſe potuit, in quo per taurorum hircorumq.
D victimas, ſacrificium non fuit ipſa veritas, ſed vmbra veritatis. Nam in teſtamento nouo præceptis altioribus manifeſtata per carnem veritate proficimus: iuſtumq. eſt, vt facta quædam quæ in illo populo vmbræ veritatis deſeruierant, deſeramus. Si quis 3.
vero per teſtamentum vetus vult ſuum tueri mendacium, quia minus illic quibuſdam *22. quæſt. 2. Si*
fortaſſe nocuerit, dicat, neceſſe eſt rerum alienarum raptum: et retributionem iniu- *quis per vetus.*
riæ, quæ infirmis illic conceſſa ſunt, ſibi nocere non poſſe. Quæ omnia cunctis liquet quanta animaduerſione veritas inſequitur, quæ nobis iam ſignificationis ſuæ vmbra poſtpoſita, in vera carne declaratur. Sed quia ſanctus vir, nec loqui ſe, nec meditari
mendacium ſpondet: hæc ipſa in quibus veritati congruit exequendo ſubiungit: [Ab- *parte.1.diſt.46.*
ſit a me, vt iuſtos vos eſſe iudicem. Donec deficiam, non recedam ab innocentia *cap. Sunt non-*
mea.] Ab innocentia quippe recederet, ſi bona de malis æſtimaret: Salomone atte- *nulli.*
E ſtante, qui ait: Qui iuſtificat impium, et qui condemnat iuſtum, vterque abomina- *Prou.17.c*
bilis eſt ante Deum. Sunt namque nonnulli, qui dum male facta hominum laudibus
efferunt, augent quæ increpare debuerunt. Hinc enim per Prophetam dicitur: Væ *Ezech.13.c*
qui conſuunt puluillos ſub omni cubito manus, et faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis. Ad hoc quippe puluillus ponitur, vt mollius quieſcatur. Quiſquis ergo male agentibus adulatur, puluillum ſub capite, vel cubito iacentis ponit: vt qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter quieſcat. Hinc rurſum ſcri-
ptum eſt: Ipſe ædificabat parietem, illi autem liniebant eum. Parietis quippe no- *Ibidem.*
mine, peccati duritia deſignatur. Aedificare ergo parietem, eſt contra ſe quempiam obſtacula peccati conſtruere. Sed parietem liniunt, qui peccata perpetrantibus adulantur: vt quod illi peruerſe agentes ædificant, ipſi adulantes quaſi nitidum reddant. Sed ſanctus vir ſicut mala de bonis non æſtimat, ita iudicare bona de malis recuſat,
dicens:

dicens: [Absit a me vt iustos vos iudicem: donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.] Vbi apte subiungit: [Iustificationem meam quam cœpi tenere, non deseram.] Cœptam namque iustificationem desereret, si in peccantium laudem declinaret. Sed quia tunc verius a peccatis alienis abstinemus, cum prius nos a proprijs custodimus: cur de eis peccare pertimescat, rationis causam insinuat, cum subiungit: A

Quòd sanctos cor suum non reprehendit, quos peccati consensus non accusat. Cap. V.

NEque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.] Ac si aperte dicat: Pro vobis non debeo ad culpam pertrahi, qui peccare in proprijs formidaui. Sciendum vero est, quòd quisquis a præceptis dominicis discordat opere, quoties ea audit, a corde suo reprehenditur, atque confunditur: quia id quod non fecerit, memoratur. Nam in quo se errasse considerat, ipsa se latenter conscientia accusat. Vnde Dauid Propheta deprecatur, dicens: Tunc non confundar, dum respicio omnia mandata tua. Grauiter namque vnusquisque confunditur, quando mandata Dei, vel legendo, vel audiendo respicit, quæ viuendo contempsit. Hinc enim Ioannis voce dicitur: Si cor nostrum non reprehenderit nos fiduciam habemus ad Deum: et quidquid petierimus ab eo, accipiemus. Acsi diceret: Si id quod præcipit, facimus: id quod petimus, obtinebimus. Valde namque apud Deum vtraque hæc sibi necessario congruūt: vt et oratione operatio, et operatione fulciatur oratio. Hinc enim Hieremias ait: Scrutemur vias nostras, et quæramus, et reuertamur ad Dominum. Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum in cælos. Vias etenim nostras scrutari, est cogitationum interna discutere. Corda vero cum manibus leuat, qui orationem suam operibus roborat. Nam quisquis orat, sed operari dissimulat: cor leuat, et manus non leuat. Quisquis vero operatur, et non orat: manus leuat, et cor non leuat. Iuxta ergo Ioannis vocem, tunc cor fiduciam in oratione accipit, cum sibi vitæ prauitas nulla contradicit. De qua recte fiducia a sancto viro nunc dicitur: [Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.] Ac si aperte dicat: Nequaquam se fecisse reminiscitur, vnde in suis precibus confundatur. Sed quæri potest quo pacto a corde suo reprehendi se denegat, qui se peccasse superius accusat, dicens: Peccaui: quid faciam tibi o custos hominum? Vel certe: Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me. Sed sciendum est, quòd sunt peccata quæ a iustis vitari possunt, et sunt nonnulla quæ etiam a iustis vitari non possunt. Cuius enim cor in hac corruptibili carne consistens, in sinistra cogitatione non labitur, vel si vsque ad consensus foueam non mergatur? Et tamen hæc ipsa praua cogitare, peccare est. Sed dum cogitationi resistitur, a confusione sua animus liberatur. Mens ergo iustorum, etsi libera est a peruerso opere, aliquando tamen corruit in peruersa cogitatione. Et in peccatum ergo labitur: quia saltem in cogitatione declinatur: et tamen vnde semetipsam postmodum flendo reprehendat, non habet: quia ante se reparat, quàm per consensum cadat. Recte ergo is, qui peccatorem se confessus est, nequaquam se a suo corde reprehendi confitetur: quia et si qua illicita fortasse cogitando defuit vnquam rectitudini, forti tamen mentis certamine restitit cogitationi. Sequitur:

Psal. 118.

1. Ioan. 3. d

Thre. 3. e

B

C

4.

D

Quòd sancti pessimorum consortia execrantur. Caput VI. E

SIcut impius inimicus meus, et aduersarius meus quasi iniquus.] In sacro eloquio, sicut, et quasi, aliquando non pro similitudine ponitur, sed pro veritate. Vnde est illud: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti a patre. Vnde et hic quoque, sicut et quasi pro affirmatione potius quàm pro similitudine dictum videtur. Inter impium vero, et iniquum hoc distare nonnumquam solet: quia omnis impius iniquus, non tamen omnis iniquus est impius. Impius namque pro infideli ponitur, id est, a pietate religionis alienus. Iniquus vero dicitur, qui prauitate operis ab æquitate discordat, vel si fortasse Christianæ fidei nomen portat. Beati igitur Iob voce typica, sancta Ecclesia, quia alios rectæ fidei contradicentes tolerat, impium se habere fatetur inimicum. Quia vero alios sub prætextu fidei intus positos in prauis operi-

Ioan. 1. c

A operibus patitur, iniquum suum aduersarium detestatur. Si autem sicut et quasi oportet magis, vt pro similitudine positum sentiamus: sancta Ecclesia eos quos viuentes carnaliter intra se tolerat, de similitudine impiorum notat. Intus quippe ei inimicus est, qui fidelem se dum affirmat vocibus, moribus negat. Et quia eum velut infidelem æstimat, qui illam specietenus intus positus vitio prauæ actionis impugnat, recte dicit: Sicut impius inimicus meus, et aduersarius meus quasi iniquus. Ac si aperte dicat: A me etiam fide discrepat, qui mihi opere non concordat. Sequitur:

Quòd sancti non per hypocrisin fauorem hominum rapiant, licet aliquando ad eruditionem proximorum bona sua ostendant. Caput VII.

B

QVæ enim spes est hypocritæ, si auare rapiat, et non liberet Deus animam eius?] Hypocrita, qui Latina lingua dicitur simulator, iustus esse non appetit, sed videri. Et idcirco auarus raptor est: quia dum iuique agens desiderat de sanctitate venerari, laudem vitæ rapit alienæ. Studium vero esse hypocritarum solet, vt et quod sunt, supprimant: et hoc quod non sunt, esse se hominibus innotescant: quatenus mensuram suam per æstimationem transeant, et præire se ceteros actionis nomine ostendant. Refugiunt videri quod sunt, et ante oculos hominum superducta quadam innocentiæ honestate se vestiunt. Vnde recte per Euangelium voce nostri Redemptoris increpantur, cum eis dicitur: Væ vobis hypocritæ, quia similes facti estis sepulchris dealbatis, quæ a foris quidem apparēt hominibus speciosa, intus vero sunt plena Matt. 23. c Luca. 11. f
C ossibus mortuorum, et omni spurcitia. Ita et vos foris quidē apparetis hominibus iusti, intus vero pleni estis auaritia et iniquitate. Quo contra omnes veraciter sancti non 5.
solum gloriam supra modum suum omnino non appetunt: sed etiam hoc ipsum videri refugiunt, quod esse meruerunt. Vnde ille prædicator egregius veritatis, contra pseudoapostolos loquens, dum virtutes eximias operationis suæ pro discipulorum eruditione narraret, dum tot se pericula tolerasse coaceruata persecutione describeret: et post hæc vsque ad tertium cælum rursumq. in paradisum raptum se esse memoraret, vbi tanta cognoscere potuisset, quanta loqui omnino non posset: erat de se adhuc fortasse admirabiliora locuturus, sed ab humana laude alta se consideratione temperans, subdit: Parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me. Habebat ergo adhuc dicēdum de se aliquid, qui parcit dicere: 2. Cor. 12. b
D sed egit vtrumque doctor egregius vt, et loquendo quæ egerat, discipulos instrueret, et tacendo sese intra humilitatis limitem custodiret. Nimis namque esset ingratus, si de se discipulis tota reticeret: et fortasse nimis incautus, si de se tota, vel discipulis proderet: sed mirabiliter, vt dictum est, egit vtrumque, vt loquēdo erudiret vitam audientiū, et tacendo custodiret suam. Sciendum vero est, quòd sancti viri quoties de se aliquid sequentibus innotescunt, morem Creatoris sui imitantur. Nam Deus qui nos prohibet, ne proprio ore laudemur, per scripturam sacram laudes suas loquitur: non quia ipse eis indiget, qui proficere laudibus nescit: sed dum suam nobis magnitudinem narrat, nostram ad se imperitiam subleuat: et bona sua loquendo nos edocet, quem omnino homo non cognosceret, si de se tacere voluisset. Idcirco ergo laudes suas indicat, vt valeamus eum audientes cognoscere, cognoscentes amare, amantes sequi, sequentes adipisci, adipiscentes vero eius visione perfrui. Vnde Psalmista Psal. 110.
E ait: Virtutem operum suorum annunciabit populo suo, vt det illis hereditatem gentium. Ac si aperte dicat: Idcirco fortitudinem suæ operationis insinuat, vt eum qui audierit, donis ditescat. Morem ergo sui Creatoris imitantes sancti viri, nonnumquam quædam de se, vt audientes instruant, non vt ipsi proficiant, manifestant: et tamen in his alta se consideratione custodiunt, ne dum alios a terrena intentione erigunt, ipsi in terrenæ laudis appetitione mergantur. Quorum plerumque dicta imitantur hypocritæ, sed dictorum sensum penitus ignorant: quia quod iusti agunt ad vtilitatem proximi, hoc ipsi faciunt ad extensionem nominis sui. Sanctus autem vir hypocritas intuens, nequaquam gloriam futuram appetere, sed cupere præsentem tenere ait: Quæ enim spes est hypocritæ: quia dum præsentia diligit, futura minime sperat. Scriptum namque est: Quod enim videt quis, quid sperat? Idcirco ergo Rom. 8. e
ab hypo-

ab hypocrita ad æterna præmia per spem minime tenditur: quia quod alio quærendum fuerat, hic se tenere gloriatur. Cuius quia culpa prolata est, etiam pœna subiungitur, cum protinus subinfertur: [Numquid clamorem eius audiet Deus, cum venerit super illum angustia?] Clamorem eius angustiæ tempore Deus non audit, quia tranquillitatis tempore in præceptis suis ipse clamantem Dominum non audiuit. Scriptum quippe est: Qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Sanctus itaque vir intuens, quia omnes, qui nunc operari recta contemnuut, extremo se tempore ad petitionis verba conuertunt, dicit: [Numquid clamorem eius audiet Deus?] Quibus profecto verbis, vocibus nostri Redemptoris obsequitur, qui ait: Nouissime veniunt et fatuæ virgines dicentes: Domine domine, aperi nobis. Et respondetur eis: Amen dico vobis, nescio vos: quia tanto magna tunc exercetur seueritas, quanto nunc maior misericordia prorogatur: et districte tunc iudicium non correctis exerit, qui pietatem nunc delinquentibus patienter impendit. Hinc etenim Propheta ait: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dū prope est: tunc videbitur, et prope non erit. Nec dum in iudicio apparuit: et si quæritur, inuenitur. Nam miro modo cum in iudicio apparuerit, et videri potest, et non potest inueniri. Hinc Salomon sapientiam refert, et suauiter blandientem, et terribiliter iudicantem, dicens: Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam. Cuius vocem quoque insinuat, subdens: Vsquequo paruuli diligitis infantiam, et stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient, et imprudentes odibunt scientiam? Conuertimini ad correctionem meam: en proferam vobis spiritum meum, et ostendam verba mea. En vidimus qualibus verbis expressa est dulcedo vocantis. Videamus nunc quibus insinuatur modis seueritas increpantis, vt in fine quandoque se exerceat districtio punientis. Quia vocaui, inquit, et renuistis: extendi manum meam, et non fuit, qui aspiceret: despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis. Dicat iam qualiter feriat, quos ad se nullatenus reuertentes tanta longanimitate sustentat. Ego quoque in interitu vestro ridebo et subsannabo, cum vobis quod timebatis aduenerit, cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit, quando venerit super vos tribulatio et angustia. Tunc inuocabunt me, et non exaudiam: mane consurgent, et non inuenient me. Ore itaque sapientissimi Salomonis cuncta de superno iudicio diligenter expressa sunt: quia et prius dulciter vocat, et postmodum terribiliter increpat, et ad extremum irretractabiliter damnat. Bene ergo dicitur: Numquid clamorem eius audiet Deus, quando venerit super illum angustia? Quia nimirum omnis hypocrita tunc remedium in clamore non inuenit, qui nunc tempus congruum clamoris perdit. De cuius adhuc prauitate subiungitur:

Marginal notes: Prou. 28. b; Matt. 25. a; Isaia. 55. b; 6.; Prou. 1. c; Ibidem.; Ibidem. Margin letters: A, B, C, D.

Quòd qui in hoc mundo delectatur, in Deo delectationem habere non possit.
Caput VIII.

AVt poterit in omnipotente delectari?] Qui enim terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur: esse quidē sine delectatione anima numquam potest. Nam aut infimis delectatur, aut summis: et quanto altiori studio exercetur ad summa, tanto maiori fastidio torpescit ad infima: quantoq. acriore cura inardescit ad infima, tanto tepore damnabili frigescit a summis. Vtraque enim simul et æqualiter amari non possunt. Vnde Ioannes apostolus sciens inter spinas amorum sæcularium, supernæ charitatis messem germinare non posse, priusquam æterni amoris semina proferat, de audientium cordibus sancta verbi manu, amorum sæcularium spinas eradicat, dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Moxq. subiungit: Quia si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo. Ac si aperte dicat: Vtrique se amores in vno corde non capiunt, nec in eo seges supernæ charitatis pullulat, in quo illam spinæ infimæ delectationis necant. Atque illas ex hac infima delectatione nascentes enumerat punctiones, dicens: Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ, quæ non est ex patre, sed ex mundo est, et mundus transit et concupiscentia eius. Delectari ergo in Deo hypocrita non valet: quia in eius mente desideria superna non prodeunt, quam profecto spinæ terreni amoris

Marginal notes: 1. Ioan. 2. d; Ibidem.; 1. Ioan. 2. c. Margin letter: E.

A amoris premunt. De quo apte subditur. [Et inuocare Deum in omne tempore?] Tunc quippe hypocrita Deum inuocat, cum hunc terrenarum rerum tribulatio angustat. Nam cum in hoc sæculo effectum quæsitæ felicitatis inuenerit, auctorem qui hanc ipsam felicitatem tribuit, non requirit. Quia vero, vt prædiximus, esse ars docentium debet, vt in auditorum suorũ mentibus prius studeant peruersa destruere, et postmodũ recta prædicare, ne bonum sanctæ prædicationis semen plena malis corda non capiant: vnde ad Hieremiã dicitur: Ecce constitui te hodie super gentes et regna, vt euellas, et destruas, et disperdas, et dissipes, et ædifices, et plantes. Prius itaque iubetur vt destruat, et postmodum ædificet: prius vt euellat, et postmodum plantet: quia nequaquam rectæ veritatis fundamentũ ponitur, nisi prius erroris fabrica destruatur. Beatus Iob postquã causas vniuersalis Ecclesiæ amicorum suorum dictis, quasi contra hæreticorum verba respondit, eorumq. elationem Hiere.1.b
B multimoda responsione destruxit, iam docere se perhibet: vt videlicet aperte videatur in his, quæ subdidit, recta plantare: in his vero quæ præmisit, euulsisse peruersa. Sequitur:

Quòd superbi sibi attribuunt quod sapiunt, sancti vero totum Deo ascribunt. Caput IX

DOcebo vos per manum Dei, quæ omnipotens habeat, nec abscondam.] Sic beatus Iob loquitur verbis suis, vt aliquid signet ex nostris. Nam sancta Ecclesia docẽs, inquantum cognoscere expedit, nihil veritatis abscondit. Quia enim manus Dei vocatur filius, omnia quippe per ipsum facta sunt, per manum Dei docere se perhibet eos, quos in propria sapientia remanere fatuos videt. Ac si aperte dicat: Ego ex me aliquid nescio: sed quidquid de veritate sentio, hoc ex eiusdem veritatis largitate comprehendo. Vos idcirco recta non sapitis: quia hanc eandem vestram sapientiam non Dei manui, sed vobis-
C metipsis datis. Nam hostes sanctæ Ecclesiæ, si quid veri aliquando sentiunt, id proprijs viribus tribuunt: et tanto magis se priuant superna sapientia, quanto illam quasi ex suo ingenio habere priuatam volunt. Quibus aliquando datur ad iudicium suũ, vt recte quidẽ aliqua sciant, sed ex ipsa hac sciẽtia obligatiores ad pœnã fiũt. Vnde apte subditur: [Ecce vos omnes nostis: et quid sine causa vana loquimini.] Scriptũ est: Seruus, qui cognouit voluntatẽ Domini sui, et non paruit: et non fecit secundũ voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Qui autem non cognouit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis. Rursumq. scriptum est: Scienti igitur bonum facere, et non facienti, peccatũ est illi. Ad maioris ergo culpæ cumulũ hostes suos sancta Ecclesia perhibet et scire quod sequi debeant, et sequi uolle quod sciant. De quibus alias dictum est: Descendant in infernum viuentes. Viui sunt, qui sentiunt, quæ erga illos fiunt. Mortui enim nec sciunt omnino: nec sentiũt. Mortui itaque 7. Luca.12.f Iacobi.4.d Psal.54.
D qui non sentiunt, pro nescientibus: viuentes vero, qui sentiunt, pro scientibus poni solent. Viuentes ergo in infernum descendere, est scientes sentientesq. peccare. Sequitur:

Quòd hæretici et successores eorum iudicium Dei euadere non possunt, quibus in errore suo sepultis gaudent hi, quos illi corrumpunt, cum ad viam veritatis reducuntur. Caput X.

HAec est pars hominis impij apud Deum, et hereditas violentorum quam ab omnipotente suscipient.] Quam profecto partem hereditatemq. protinus insinuat, cum subiũgit: [Si multiplicati fuerint, filij eius in gladio erunt, et nepotes eius non saturabuntur pane:] Non absurde impij vocantur hæretici, qui per errorẽ praui dogmatis, a cognitione sunt veritatis alieni, quos sequenti verbo etiã violentos appellat: quippe qui scripturæ sacræ sententias recta dogmata continentes, ad intellectum prauũ conantur violenter
E inflectere. Violenti ergo sunt, et si non rebus hominũ, certe sensibus præceptorũ. Filij autem violentorũ sunt sequaces hæreticorum, qui dum eorum errori consentiunt, quasi ex eorum prædicatione generantur. Sed multiplicati in gladio erunt: quia quamuis modo immensa multitudine in perdita libertate succrescant, venturi tamen iudicis sententia feriuntur. Vnde per Moysen Dominus dicit: Gladius meus mãducabit carnes. Dei enim gladius carnes comedet: quia in extremo iudicio eius sentẽtia eos, qui carnaliter sapiunt, occidet. Qua in re quærendum est, cur dicatur quòd hanc partẽ atque hereditatẽ suã praui ab omnipotente percipiunt? Sed recte considerãtibus liquet: quia etsi a seipsis habuerunt iniuste agere, supernæ tamẽ æquitati suppetit, iniuste acta, iuste iudicare: vt diuina sententia ordinet in pœnã, quos inordinata sua actio traxit ad culpã. De quibus apte subiũgitur. [Et nepotes eius non saturabuntur pane.] Nepotes quippe hæreticorũ sunt, qui de errantiũ filiorũ prędicatione nascuntur. Quos nequaquã panis satiat: quia dũ in sacri verbi pabulo Deut.32.b

plus quærunt sentire quàm capiunt, semper a veritatis cognitione ieiunant: et prædicamenta doctrinæ quæ student ad quæstionem quærere, habere non valent ad refectionem. Quia vero nonnullos ex ijsdem hæreticis, sancta Ecclesia colligit, nonnullos in malitia sua pertinaces relinquit, protinus additur: [Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu.] Ex eo videlicet hæreticorum populo derelicti sepeliuntur in interitu: quia dum ad lucem veritatis non redeunt, profecto in pœna perpetua intelligentia terrena deprimuntur. Et quia nonnumquã dum auctor errantium plebium rapitur ad pœnam, seductæ plebes reformantur ad veritatis scientiã: et tunc ad veram cognitionem redeunt subditi, cum ad æterna supplicia perueniunt hi, qui male fuerant prælati: subiungitur: [Et viduæ illius non plorabunt.] Quas viduas eius accipimus, nisi subiectas plebes morte illius feliciter destitutas? Quia sæpe, vt dictum est, dum prædicator erroris ad æterna supplicia rapitur, subiectæ plebes illius, ad cognitionis verę gratiam reuertuntur. His enim plebibus peruersus prædicator quasi maritus præfuit: quia male eis coniunctus inhæserat corruptor mentis. Nequaquam ergo viduæ, vel destitutæ plorant: quia morte praui doctoris viam veritatis inueniũt, ex cuius interitu affligi posse videbantur. Vel certe non plorant viduæ: quia in suo errore remanentes, dum sanctum fuisse æstimant prædicatorem suum, spe falsa ne lugeant consolantur. Sequitur: A B

Quòd catholici hæreticos eisdem auctoritatibus quas proferunt, superant, et quasi Goliam proprio gladio detruncant. Caput XI.

8. SI comportauerit sicut terram argentum, et sicut lutũ præparauerit vestimenta: præparabit quidem, sed iustus vestietur illis, et argentum innocens diuidet.] Argentum intel
Psal. 11. ligi sacri eloquij claritas solet, sicut alias dicitur: Eloquia Domini eloquia casta, argentũ C
igne examinatum. Et quia nonnulli eloquiũ Dei non interius per exhibitionem, sed exte-
Sopho. 1.c rius per ostensionem habere concupiscunt: idcirco per Prophetam dicitur: Disperierunt omnes inuoluti argento. Hi nimirum, qui eloquio Dei non interiori refectione se replent, sed exteriori ostensione se vestiunt. Vnde et horũ argentum, idest, hæreticorum eloquium terræ comparatur quia de scriptura sacra, vt aliquid sciant, ex appetitu terrenę laudis elaborant. Qui etiam sicut lutũ præparãt vestimẽta: quia fluxe et inquinabiliter ea quibus se tueri volunt, scripturæ sacræ contexunt testimonia. Præparabit quidẽ, sed iustus vestietur illis: quia vir recta fide plenus, quæ sanctis solet ad iustitiã deputari, ea ipsa scripturæ sacræ quæ hæreticus affert, testimonia colligit, et erroris eius pertinaciã inde conuincit. Contra nos namque dũ sacræ legis testimonia apportant, secum nobis afferunt vnde vincantur. Vnde et Dauid typum Domini. Golias vero hæreticorũ superbiã signans: hoc rebus locuti D sunt, quod nos verbis aperimus. Golias quippe cũ gladio, Dauid vero cũ pera pastorali venit ad pręlium. Sed eundẽ Goliam Dauid superans, suo gladio occidit: Quod nos quoque agimus, qui promissa Dauid membra ex eius fieri dignatione meruimus. Nam cũ superbienres hæreticos, et sacræ scripturæ sententias deferentes, eisdem verbis atque sententijs, quas proferunt, vincimus, quasi elatum Goliam suo gladio detruncamus. Iustus ergo vestitur eis vestimentis quæ præparat iniustus: quia vir sanctus eisdem sententijs ad veritatem vtitur, quibus se peruersus quisque doctum ostendere contra veritatẽ conatur: [Et argentum innocens diuidet.] Argentum innocentem diuidere, est eloquia Domini minute discreteq. exponere, et vnicuique quid digne congruat coaptare. Nam eloquium Domini
Psal. 118. quod hic argentum, vel vestimenta, hoc alibi spolia nominatur. Quod etiam Psalmista testatur per comparationem, dicens: Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spo- E
lia multa. Quæ spolia idcirco vocata sunt: quia ad fidem Domini gentilitate transeunte,
9. Iudęi sacris eloquijs, quibus induti fuerant, exuuntur. De hac quoque argenti, vel spoliorũ
Gene. 49.d diuisione alias dicitur: Beniamin lupus rapax, mane comedet prædã, vespere diuidet spolia. Quibus profecto dictis Paulus apostolus designatur, de Beniamin stirpe progenitus, qui mane prædã comedit: quia in primordijs suis fideles quos potuit rapiens, crudelitati propriæ satisfecit. Vespere spolia diuisit: quia fidelis postmodum factus, sacra eloquia exponendo distribuit. Quamuis hoc argentum quod diuidit innocens, intelligi et aliter potest. Hæretici namque, vt facile valeant peruersa suadere, dictis suis quędam recta permiscent,
Luc. 17.c vt animos audiẽtium ex rectis sensibus trahant, ex peruersis feriant. Qui in præceptis Dei, quia sana insanaq. locutione variantur, bene in Euangelio decem leprosorum sunt specie designati, quorum colori sano dum vitiosus candor aspergitur, immoderato candore fœdantur.

A fœdantur. Vnde admonemur non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Rom.12.a
Qui etiam quia nec Deum diligunt, de quo male sentiunt: nec proximum, a quo diuiduntur, decalogi præceptis aduersi sunt, atque ideo ad deprecandum Dominum decem veniunt. Pro eo autẽ quòd sanis insana miscuerunt, coloris diuersitate variantur. Sed quia in eius præceptis offenderant, id illum vnde offenderant, vocant dicentes: Iesu præceptor: vnde et mox curari meruerunt. Ergo quia vir catholicus quæ ab eis rectè, vel quæ Luca.17.c
praue sentiuntur, intelligit: argentum innocens diuidit, id est, quæ ab eis salubriter, vel quæ pestifere fuerint dicta discernit. Sequitur: [Aedificauit sicut tinea domum suam, et sicut custos fecit vmbraculum.] Tinea sibi domum corrumpendo ædificat. Nec meliori potuit comparatione hæreticus demonstrari, qui locum suæ perfidiæ non nisi in mentibus quas corruperit, facit: qui etiam sequaces suos ab æterno igne liberos esse pollicetur.

B Spondet quippe eis refrigerium quietis æternæ, sed verba eius soliditatem non habent, quia plenitudine veritatis carent. Vnde subiungitur: [Et sicut custos fecit vmbraculum.] Vmbraculum namque custodis nullo fundamento solidatur, sed tempore mox transeunte destruitur. Et promissa ab hæreticis requies, cum tempore destruitur, quæ post hanc vitam nullatenus inuenitur. Et quia sæpe hæretici in contemptu vniuersalis Ecclesiæ, potentum sæculi patrocinijs fulciuntur, eiusq. diuites protectione, atque administratione quanta præualent opitulari non cessant: ipse etiam quilibet diues contra conditorem suũ rebus temporalibus intumescens, sancti viri nunc sententia rangitur, atque ab speciali hæreticorum interitu, ad generalem elatorum omnium definitionem sermo deriuatur, cum subditur: [Diues cum dormierit, nihil secum auferet: aperiet oculos suos, et nihil inueniet.] Cui nimirum sententiæ Psalmista concinens dicit: Turbati sunt omnes insipientes Psal.75.
C corde: dormierunt somnum suum, et nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. Vt enim in sua manu diuites post mortem quidquam inueniant, eis ante mortem dicitur, diuitias suas in quorum manibus ponant: Facite vobis amicos de mammona ini- Luca.16.b
quitatis: vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

Quòd præsentes diuitiæ somno comparantur, quæ subito marcescunt: et quòd superbi in nouissimo ad inopiam redacti, impellente diabolo quasi vento vrente a fornace vitiorum impelluntur in incendia tormentorum. Caput XII.

Diues cum dormierit, nihil secum auferet.] Res suas, cum moreretur, secum tolleret, si ad petentis vocem cum viueret, sibi tulisset. Nam terrena omnia quæ seruando amittimus, largiendo seruamus: patrimoniumq. nostrum retentum perditur, manet ero-
D gatũ. Diu enim cũ rebus nostris durare non possumus: quia aut nos illas moriendo deserimus, aut illæ nos viuentes quasi deserunt pereundo. Agendum ergo nobis est, vt res absolute perituras, in non pereuntem cogamus transire mercedem. Sed mirandum valde est 10.
quod dicitur: [Cũ dormierit, aperiet oculos suos, et nihil inueniet.] Vt dormiamus quippe, oculos claudimus, et euigilãtes aperimus. Sed hac in re, quia homo ex anima constat et corpore, cũ vnius rei somnus dicitur, alterius vigiliæ demonstrantur: quia cũ corpus obdormiscit in morte, tũc anima euigilat in vera cognitione. Et dormit ergo diues, et oculos aperit: quia cũ carne moritur, eius anima videre cogitur, quod prouidere contempsit. Tũc profectò in vera cognitione euigilat, tũc nihil esse conspicit quod tenebat. Tunc se vacuã inuenit, quæ plenam rebus præ cæteris se hominibus esse lætabatur. Dormit, et nihil secũ aufert: nihil nimirũ de rebus quas tenuit. Nã culpa rerum simul ducitur, quamuis hic om-
E nia pro quibus culpa perpetrata est, relinquãtur. Eat ergo nunc, et acceptis rebus tumeat, seseq. super ceteros extollat, glorietur se habere quod proximus non habet. Veniet quandoque tempus vt euigilet: et tunc cognoscat quàm vacuũ fuerit, quod in somno tenuerat. Sæpe namque contingit dormienti inopi, vt se per somnium diuitem videat, atque ex eisdem rebus animum extollat, lætetur se habere quod non habuit, iamque dedignari quærat, a quibus dedignatum esse se doluit. Sed repente euigilans, euigilasse se doleat, qui interim diuitiarum imaginem vel dormiens tenebat. Gemit enim protinus sub paupertatis pondere, et inopiæ suæ angustijs premitur: et eo peius, quo ad tempus breuissimum, vel vacue diues fuit. Sic sic nimirum huius mundi sunt diuites, qui rebus acceptis tument. Bene operari de sua abundantia nesciunt, quasi dormientes sunt diuites: sed paupertatem suã euigilantes inueniunt, quia nihil secum ad illud iudicium quod permanet, ferunt: et quanto nunc ad breue tempus sublimius elati sunt, tanto contra se in perpetuum grauius ingeni-

ingemiscunt. Dicat ergo · Aperiet oculos suos, et nihil inueniet: quia illic aperit ad supplicia, quos hic ad misericordiam clausos tenebat. Aperit oculos suos, et pietatis fructum non inuenit, quos hic clausos tenuit cum viueret. Tarde quoque illi oculos aperiunt, qui teste Sapientia, damnationis suæ tempore dicturi referuntur: Quid nobis profuit superbia, diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tamquam vmbra, et tamquam nuncius percurrens. Vilia et fugitiua fuisse quæ tenuerant, iam amissa cognoscunt: quæ quandiu aderant, stultis eorum cordibus et magna, et mansura videbantur. Sero diues aperuit oculos, quando Lazarum requiescentem vidit, quem iacentem ante ianuam videre contempsit. Intellexit ibi, quod hic facere noluit: in damnatione sua cognoscere compulsus est, quid fuit quod perdidit, quando indigentem proximum non agnouit. De quo adhuc subditur: [Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.] Videamus nunc inopiam ardentis diuitis, cuius tanta abundantia fuit epulantis. Ait enim: Pater Abraam miserere mei: et mitte Lazarum, vt intingat extremum digiti sui in aquam, et refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Quibus verbis nobis non hoc innotescitur, quia illic in tanto ardore vna tunc ad sufficientiam refrigerij aquæ stilla requiratur: sed quòd is, qui de abundantia peccauerit, illic æstuanti nimis crematur inopia. Videmus enim in verbis diuitis ex subtilissimo Dei iudicio, quàm digna tali culpæ pœna responderit. Agente namque inopia, illic vsque ad minima petenda compulsus est, qui hic agente tenacia, vsque ad minima neganda peruenit. Quid retribui subtilius, quid districtius potest? Guttam aquæ petijt, qui micas panis negauit. Apprehendit ergo eum quasi aqua inopia. Non immerito aquæ tunc illa inopia comparatur: quia in inferno cruciat, qui susceptos in profundis absorbens, solet lacus nomine designari. Vnde per Prophetam quoque humani generis voce dicitur: Lapsa est in lacum vita mea. Ereptorum vero exultatione cantatur: Domine Deus meus clamaui ad te, et saluasti me. Domine abstraxisti ab inferis animam meam, saluasti me a descendentibus in lacum. Nocte opprimet eum tempestas. Quid hoc loco noctem, nisi absconditum tempus repentini exitus appellat? Tempestatis vero nomine, iudicij turbinem designat. Quod etiam Psalmista testatur, dicens: Deus manifeste veniet, Deus noster, et non silebit: ignis in conspectu eius ardebit, et in circuitu eius tempestas valida. De qua tempestate etiam sapientia per Salomonem dicit: Ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis quod timebatis, aduenerit: cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit. Et quia ipsa venturi exitus ignorantia nox vocatur, nocte opprimit eum tempestas, id est, turbo eum diuini iudicij dū ignorat, apprehendit. Hinc est namque quod per semetipsā Veritas dicit: Si sciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, et non sineret perfodi domū suam. Et vos estote parati: quia qua hora non putatis, filius hominis veniet. Hinc etiam contra malum seruum dicitur: Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire, et cœperit percutere conseruos suos: manducet autem et bibat cum ebrijs: veniet dominus serui illius in die qua non sperat, et hora qua ignorat. Hinc Paulus discipulis dicit: Vos autem fratres non estis in tenebris, vt vos dies illa tanquā fur comprehendat. Omnes enim vos filij lucis estis, et filij diei, non sumus noctis neque tenebrarum. Hinc superbienti diuiti, Dei voce dicitur: Stulte, hac nocte animā tuam repetunt a te: quæ autem præparasti, cuius erunt? Nocte animā reddere perhibetur, qui mortē non prouidēs, in tenebris cordis abstrahitur. Ait ergo: Nocte opprimet eū tempestas. Quia enim non vult agere bona quæ videt, deprehenditur interitus sui tempestate quā non videt. De quo adhuc subditur: [Tollet eū ventus vrens, et auferet.] Quis hoc loco ventus vrens, nisi malignus spiritus vocatur, qui desideriorū flammas in corde excitat, vt ad æternitatē suppliciorū trahat? Peruersum ergo quemlibet ventus vrens tollere dicitur: quia insidiator malignus spiritus, qui viuentē quemque accendit ad vitia, morientē trahit ad tormēta. Nā quia ventus vrens immūdus spiritus solet intelligi, qui malæ suggestionis flatu ad terrena desideria iniquorū corda succēdit: Hieremias propheta testatur, dicens: Ollā succensam ego video, et faciē eius a facie Aquilonis. Olla nāque succensa est cor humanū, secularium curarum ardoribus, desideriorumq. anxietatibus feruens. Quæ a facie Aquilonis succēditur, id est, diaboli suggestionibus inflammatur. Ipse enim vocari nomine Aquilonis solet, qui dixit: Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendā super altitudinē nubium. Ab huius igitur vrentis venti, vniuscuiusque electi mens adustione tēperatur: quādo in ea vitiorū feruor extinguitur, et desideriorū carnaliū flāma frigescit.

Marginal notes: Sapien. 5.b; Luca 16.d; Ibidem.; Thren. 3.f.; Psal. 29.; 11.; Psal. 49.; Prouerb. 1.e; Matth. 24.d; Ibidem.; 1. Thess. 5.a; Luca. 12.c; Hie. 1.e; Esa 14.d. Section letters: A, B, C, D, E.

A frigescit. Vnde et sancta Ecclesia in sponsi sui laudibus læta clamat: Sub vmbra illius quē desideraueram sedi. De huius ardoris temperie ei per Esaiam promittente Domino dicitur: Pro saliunca ascendet abies, et pro vrtica crescet myrtus. Pro saliunca namque in ea ascendit abies, dum in sanctorū corde pro abiectione terrenæ cogitationis, altitudo super næ cōtēplationis exoritur. Vrtica vero igneæ omnino naturæ est. Myrtus autē temperatiuæ fertur esse virtutis. Pro vrtica igitur crescit myrtus, cum iustorum mentes a prurigine et ardore vitiorum, ad cogitationum temperiem tranquillitatemq. perueniunt, dum iam terrena non appetunt, dum flammas carnis desiderijs cælestibus extingunt. Propter hoc quoque mentis refrigerium cælitus datū Mariæ dicitur: Virtus Altissimi obumbrabit tibi. Quamuis hac in re per obumbrationis vocabulum, incarnādi Dei vtraque potuit natura signari. Vmbra enim a lumine formatur et corpore. Dominus autem per diuinitatem lu-
B men est: qui mediante anima, in eius vtero fieri dignatus est per humanitatē corpus. Quia ergo lumen incorporeum in eius erat vtero corporandum, ei quæ incorporeum concepit ad corpus dicitur: Virtus Altissimi obūbrabit tibi, id est, corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen diuinitatis. Sed iam de iniquo quolibet quod cœpimus, exequamur. Tollit ergo eum ventus vrens: quia videlicet malignus spiritus eum quem nunc succenderit igne peruersæ concupiscentiæ, rapit postmodū ad flammas gehennæ. Sequitur: [Et velut turbo rapiet eum de loco suo.] Locus peruersorum est temporalis vitæ delectatio, et carnis voluptas. Quasi turbine igitur vnusquisque de loco suo rapitur, cum a cunctis suis delectationibus extremo territus die separatur. De quo extremo die apte mox subditur:

Cant. 2. a
Esa. 55. d
12.
Luca. 1. d

Quòd Deus cum sanctos flagellat, parcit eis: reproborum vero flagella præsentia, sunt initia
C *tormentorum.* Caput XIII.

Emittet super eum, et non parcet.] Peccatorem Deus quoties feriendo corrigit, ad hoc flagellum emittit, vt parcat. Cum vero eius vitam in peccato permanentē feriendo concludit, flagellum emittit, sed nequaquam parcit. Qui enim flagellum emisit vt parceret, ad hoc emittit quādoque vt non parcat. In hac namque vita Dominus tanto magis studet, vt parcat, quanto magis expectando flagellat: sicut ipse voce angeli ad Ioannē ait: Ego quos amo, arguo et castigo. Et sicut alias dicitur: Quē diligit Dominus, castigat: flagellat autē omnem filium quem recipit. Econtra autē de flagello damnationis scriptū est: In operibus manuum suarū comprehensus est peccator. De quo per Hieremiā Dominus dicit, dū incorrigibiliter delinquentes populos videt, quos non iā sub disciplina, filios, sed
D sub districta percussione intuetur vt hostes. Plaga inimici percussi te, castigatione crudeli. Et quod hic dicitur: Non parcet, ibi quoque verbis alijs declaratur: Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus. Vnde hoc semper electi prouident, vt ante ad iustitiam redeant, quàm sese ita iudicis inextinguibiliter accendat, ne vltimo flagello deprehensis simul eis finiatur vita cū culpa. Flagellum namque tunc diluet culpā, cū mutauerit vitā. Nā cuius mores non mutat, non expiat actiones. Omnis ergo diuina percussio, aut purgatio in nobis vitæ præsentis est, aut initiū pœnæ sequentis. Propter eos enim qui ex flagello proficiunt, dictū est: Qui fingis dolorem in præcepto. Quia dū flagellatur iniquus, et corrigitur: audire præceptū noluit, audit dolorē. Dolor ergo in præcepto fingitur ei, qui a malis operibus quasi præcepti vice, dolore cohibetur. De his vero quos damnant flagella et non liberant, dicitur: Percussisti eos, nec doluerūt: attriuisti eos, et renuerunt ac-
E cipere disciplinā. His flagella ab hac vita inchoant, et in æterna percussione perdurant. Vnde per Moysen Dominus dicit: Ignis exarsit ab ira mea, et ardebit vsque ad inferos deorsum. Quantū ad præsentē etenim percussionē spectat, recte dicitur: Ignis exarsit ab ira mea. Quantū vero ad æternā damnationē, apte mox subditur: Et ardebit vsque ad inferos deorsum. Licet a quibusdā dici soleat illud quod scriptū est: Non iudicat Deus bis in idipsum. Qui tamen hoc quod per Prophetā de iniquis dicitur, non attendunt: Et duplici contritione contere eos. Et quod alias scriptū est: Iesus populos de terra Aegypti saluās, secundo eos qui non crediderunt, perdidit. Quibus tamen si consensum præbemus, quālibet culpam bis feriri non posse: hoc ex peccato percussis atque in peccato suo morientibus debet æstimari: quia eorum percussio hic cœpta, illic perficitur: vt incorrectis vnum flagellū fit quod tēporaliter incipit, sed in æternis supplicijs consummatur: quatenus eis, qui omnino corrigi renuunt, iam præsentium flagellorū percussio, sequentium sit initiū tormentorū.

Apoc. 3. d
Hebr. 12. b
Psal. 19.
Hiere. 30. b
Psal. 93.
Hiere. 5. a
Deut. 32. c
De pœnitentia dist. 3. ignis sue consu.
Naum. 1.
Hier. 17. c
Iuda. 1. b

13. Emittet ergo super eum, et non parcet. Sequitur: [De manu eius fugiens fugiet.] Ille etenim de manu fugit ferientis, qui suæ prauitatem corrigit actionis. Vel certe quia in sacro eloquio manus operatio solet intelligi, de manu percussi fugit, qui dum praui interitum conspicit: vias prauitatis relinquit. Vnde adhuc subditur: [Stringet super eum manus suas.] Manus quippe stringere, est vitæ suæ opera in rectitudine confirmare: Vnde etiam Paulus ait: Remissas manus et dissoluta genua erigite. Dum itaque alienum interitum conspiciunt, reuocantur ad cor, vt recogitent suum, et vnde alius ad tormenta ducitur, a tormento alius inde liberatur. Stringit ergo super eum manus suas: quia conspicit in aliena pœna quid timeat: et dum delinquentem sic percussum conspicit, dissoluta sua opera, iustitiæ vigore constringit. Sicq. fit vt qui iniquus viuens, multos ad culpam traxerat delectatione peccati, quosdam moriens a culpa reuocet terrore tormenti. Quod etiam prouenire bonis Psalmista testatur, dicens: Lætabitur iustus cum viderit vindictam impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorum. In peccatorum morientium sanguine iusti lauantur manus: quia dum eorum pœna conspicitur, conspicientis vita mundatur. Sequitur: [Et sibilabit super illum, intuens locum eius.] Quid in sibilo, nisi intentio admirationis exprimitur? Si vero in sibilo alia fortasse significatio quæritur moriente peccatore, hi qui interitu eius aspiciunt, os in sibilo stringunt: dum ad ea quæ contempserant, verba spiritalia conuertuntur: vt iam credere et prædicare incipiant, quæ prius dum iniquum florere cernerent, non credebant. Nam sit plerumque vt infirmorum animus eo magis de auditu veritatis trepidet, quo florere contemptores veritatis videt. Sed dum iusta vltio iniustos subtrahit, alios a prauitate compescit. Vnde per Salomonem dicitur: Mulctato pestilente, sapientior erit paruulus. Vir igitur sanctus postquam potentum pœnas, qui extolluntur in seculo, sufficienter expleuit, rursus ad hæreticorum superbiam, qui extolluntur in eloquio, verba conuertit.

Heb. 12. d — Psal. 57. — Prou. 21. b

A B C

CAPVT VIGESIMVMOCTAVVM BEATI IOB.

Abet argentum venarum suarum principia, et auro locus est in quo conflatur. Ferrum de terra tollitur, et lapis solutus calore, in æs vertitur. Tempus posuit tenebris, et vniuersorum finem ipse considerat. Lapidem quoque caliginis et vmbram mortis diuidit torrens a populo peregrinante, eos, quos oblitus est pes egentis hominis, et inuios. Terra de qua oriebatur panis, in loco suo igni subuersa est. Locus sapphyri lapides eius, et glebæ illius aurum. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est oculos vulturis. Non calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leæna. Ad silicem extendit manum suam, subuertit a radicibus montes. In petris riuos excidit, et omne preciosum vidit oculus eius. Profunda quoque fluuiorum scrutatus est, et abscondita produxit in lucem. Sapientia vero vbi inuenitur, et quis est locus intelligentiæ? Nescit homo precium eius, nec inuenitur in terra suauiter viuentium. Abyssus dicit, Non est in me: et mare loquitur, Non est mecum. Non dabitur aurum obryzum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonycho preciosissimo, vel sapphyro. Non adæquabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vasa auri excelsa et eminentia, nec commemorabuntur in comparatione eius. Trahitur autem sapientia de occultis: non adæquabitur ei topazium de Aethiopia, nec tincturæ mundissimæ componentur. Vnde ergo sapientia venit, et quis est locus intelligentiæ? Abscondita est ab oculis omnium viuentium, volucres quoque cæli latet. Perditio et mors dixerunt: Auribus nostris audiuimus famam eius. Deus intelligit viam eius, et ipse nouit locum illius. Ipse enim fines mundi intuetur, et omnia quæ sub cælo sunt respicit.

D E

A Qui fecit ventis pondus et aquas appendit mensura. Quando ponebat pluuijs legem, et viam procellis sonantibus: tunc vidit illam, et narrauit, et præparauit, et inuestigauit, et dixit homini: Ecce timor Domini ipsa est sapientia, et recedere a malo, intelligentia.

Quòd hæretici, de sanctis libris assertionum suarum principia assumunt, sed miscent mendacia. Et quòd frustra extra vnitatem Ecclesiæ quasi pro Ecclesia pœnas patiantur: cum martyrium non faciat pœna, sed causa: nec clarescere potest aliquis fulgore virtutis, qui non arserit in officina charitatis. Caput XIIII.

B

HAbet argentum venarum suarum principia, et auro locus est in quo conflatur.] In argento eloquium, in auro vitæ vel sapientiæ claritas designari solet. Et quia hæretici sic de eloquij sui nitore superbiunt, vt nulla sacrorum librorum auctoritate solidentur, qui libri ad loquendum nobis quasi quædam argenti venæ sunt: quia de ipsis locutionis nostrę originem trahimus, eos ad sacræ auctoritatis paginas vocat: vt si vere loqui desiderant, inde sumere debeant, quid loquantur. Et ait: [Habet argentum venarum suarū principia.] Ac si aperte dicat: Qui ad veræ prædicationis verba se præparat, necesse est, vt causarum origines a sacris paginis sumat: vt omne quod loquitur, ad diuinæ auctoritatis fundamentum reuocet, atque in eo ædificium locutionis suæ firmet. Vt enim prædiximus, sæpe hæretici dum sua student peruersa astruere, ea proferunt quæ profecto in sacro- 14.
C rum librorum paginis non tenentur. Vnde et discipulum suum prædicator egregius admonet, dicens: O Timothee, depositum custodi, deuitans prophanas vocum nouitates: quia dum laudari hæretici tanquam de excellenti ingenio cupiunt, quasi noua quædam proferunt, quæ in antiquorum patrum libris veteribus non tenentur: sicq. fit vt dum videri sapientes desiderant, miseris suis auditoribus stultitiæ semina spargant. Bene autem subditur: [Et auro locus est in quo conflatur.] Ac si aperte dicat: Vera fidelium sapientia, cui vniuersalis Ecclesia locus est, tribulationē vobis persequentibus patitur, sed a cunctis peccatorum sordibus persecutionis vestræ igne purgatur. Vnde scriptum est: In igne probatur aurum et argentum, homines vero receptabiles in camino humiliationis. Quo in loco potest hoc quoque conuenienter intelligi, vt de sua hæretici increpari stulta passione videantur. Nam sæpe pro Iesu Christi, Domini ac Redemptoris nostri nomine multa 1. Tim. 6. d Prou. 17. a
D patiuntur, seseq. eisdem passionibus eius fieri martyres sperant. Quibus sancti viri voce nunc dicitur: Auro locus est in quo conflatur. Nam iuxta hoc quod iam, et ante nos dictum est, quisquis extra vnitatem Ecclesiæ patitur, pœnas pati potest, martyr fieri non potest: quia auro locus est in quo conflatur. Quid itaque ad hæc hæretici dicitis? Conflari per afflictionem carnis, vel etiam per martyrium vultis, sed locum in quo debeatis conflari, nescitis. Audite quid sancti prædicatoris voce dicitur: Auro locus est in quo conflatur. Hunc ergo conflationis locum quærite, hanc fornacem, qua aurum apte purgari valeat, inuenire. Vna est Ecclesia in qua, qui conflari voluerit, ab omni etiam poterit peccatorum sorde purgari. Si quid pro Deo amaritudinis, si quid tribulationis extra hanc positi sustinetis, incendi potestis tantummodo, non purgari. Dicat Hieremias, dicat, quomodo conflationis vestræ ignis omni virtute sit vacuus: Frustra conflauit conflator. Ma- Hiere. 6.g
E litiæ enim eorum non sunt consumptæ. Ecce ignis exterius conflans, et duræ passionis admouet pœnam, et tamen erroris non excoquit culpam, et tormenta crudelium dat pœnarum, et bonorum non facit incrementa meritorum. Huius etiam conflationis ignis qui extra catholicam toleratur Ecclesiam, quàm nullius omnino virtutis sit, Paulus Apostolus insinuat, dicens: Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Alij quippe praua de Deo sentiunt, alij recta Deo auctore tenent: sed vnitatem cum fratribus non tenent. Illi errore fidei, isti vero schismatis perpetratione diuisi sunt. Vnde et in ipsa prima parte decalogi vtrarumq. partium culpę reprimuntur, cum diuina voce dicitur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua. Atque mox subditur: Diliges proximum tuum sicut teipsum, Qui enim de Deo peruersa sentit, liquet profecto quia Deum non diligit. Qui vero de Deo recta sentiens, a sanctę Ecclesiæ vnitate diuisus est, constat quia proximū 1. Cor. 13. b 15. Deut. 6. a

non

non amat, quem habere socium recusat. Quisquis ergo ab hac vnitate matris Ecclesiæ, A
siue per hæresim de Deo peruersa sentiendo, seu errore schismatis proximum non diligendo diuiditur, charitatis huius gratia priuatur: de qua hoc quod præmisimus, Paulus dicit:
1. Cor. 13.b Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ac si aperta voce diceret: Extra locum suum, conflationis mihi ignis adhibitus, tormento me cruciat, mundatione non purgat. Hunc omnes sanctæ pacis amatores, summo studio locum quærunt, hunc quærentes inueniunt, hunc inuenientes tenent: scientes, peccatorum remissio, vel vbi, vel quando, vel qualibus detur. Vbi quippe, nisi in Ecclesiæ matris sinu? Quando, nisi ante venturi exitus diem? Quia ecce nunc tempus acceptabile,
2. Cor. 6.a ecce nunc dies salutis. Et: Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dū prope est. Qualibus, nisi conuersis, qui ad paruulorum imitationem, magistra humilitate formantur? Quibus dicitur: Sinite paruulos venire ad me, talium enim est regnum cælorum. B
Esai. 55.b
Matt. 19.b
Matth. 18.a Et: Nisi conuersi fueritis, et efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.

Quia reprobi dum seruos dei praditos virtutibus vident: quia de præsentibus non possunt, de præteritis eos accusant. Caput XV.

Qvia ergo non nisi in catholica Ecclesia veri martyres fiunt, dicitur rectè: Auro locus est in quo conflatur: quia non clarescet anima in fulgore æternæ pulchritudinis: nisi, vt ita dicam, prius hic arserit in officina charitatis. Pensandum præterea est, quod occulto consilio omnipotens Deus quosdam ab ipsis exordijs suis innocentes custodiens, vsque ad virtutū prouehit culmen: vt ætate crescente simul in eis proficiat, et annorum numerositas, et celsitudo meritorum. Alios vero in exordijs suis deserens, scaturientibus vitijs, ire per abrupta permittit. Plerumque tamen etiam eos respicit, et ad sequendum se, C sancti amoris igne succendit: atque inolitas in eorum cordibus prurigines vitiorum vertit in feruorem virtutum, et eo magis ignescunt ad desiderium requirendæ pietatis Dei, quo magis erubescunt memoriam iniquitatis suæ: sicut sæpe contingit, vt in pugnę certamine miles ante ducis sui oculos constitutus, hostili virtuti turpiter cedat, et eneruiter præbens terga feriatur, qui tamen hoc ipsum quod turpiter cessit erubescens, ante ducis sui oculos, maiores ex ipsa verecundia vires sumit: tantaq. post fortia exercet, quantis et præsentem gloriam virtutis peragat, et præteritæ ignominiam debilitatis tegat. Sic ergo nonnumquam quidem in Dei seruitio ex anteacta acrius debilitate roborantur, eosque ad custodienda mandata et futurorum trahit desiderium, et impellit memoria præteritorum:
16. vt hinc ad ventura amor prouocet, illinc de præteritis verecundia instiget. Quos tamen aduersarij Ecclesiæ dum summis præditos virtutibus viderint, eisque in pręsenti vita vnde D derogent, quia inuenire nequaquam possunt, accusare illos de præteritis moliuntur, sicut Moysen nostrum Manichæus impetit, in quo sequentium virtutum gratiam, transacti homicidij conatur culpa fœdare. In quo non attendit postmodum quàm patiens ad sustinendum, sed priusquam præceps ad feriendum fuerit. Talibus ergo aduersarijs beatus Iob subtilissima consideratione obuians, postquam dixit: Habet argentum venarum suarum principia, et auro locus est, in quo conflatur, apte subditur:

Quòd contemni non debeat, qui se a terrenis occasionibus separauit. Caput XVI.

Ferrum de terra tollitur.] Solent hæretici de iustitiæ suæ contra nos elatione gloriari, atque opera sua ostentationis inflatione iactare: nosq. iniquos, vt diximus, aur esse, E aut fuisse criminantur. Per humillimā ergo confessionem, et veracē defensionē contra eos vir sanctus loquitur, dicens: Ferrum de terra tollitur. Ac si aperte dicat: Fortes viri, qui acutissimis linguarum gladijs in hac acie defendendæ fidei ferrum fiunt, aliquando terra
Gene. 3.d in infimis actionibus fuerunt. Peccanti quippe homini dictum est: Terra es, et in terram
Dist. 50. Toram. ibis. Sed de terra ferrum tollitur, cum fortis propugnator Ecclesiæ a terrena, quam prius tenuit, actione separatur. Non ergo in eo debet despici quidquid fuit, qui iam cœpit esse,
Matt. 9.a quod non fuit. An non Matthæus inuentus est, qui terrenis negotijs implicatus, telonij vsibus seruiebat? Sed de terra sublatus in fortitudinem ferri conualuit: cuius videlicet lingua quasi acutissimo gladio, Euangelij administratione Dominus infideliū corda transfixit, et cui infirmus prius despectusq. fuerat per terrena negotia, fortis postmodum factus est ad cælestia prædicamenta. Vnde adhuc subiungitur:

Quòd

Quòd corda dura cum diuini amoris igne tacta fuerint liquefiunt, et quæ credere noluerant, prædicare incipiunt. Caput XVII.

ET lapis solutus calore, in æs vertitur.] Tunc lapis calore soluitur, cum cor durum, atque a diuini amoris igne frigidum eodem diuini amoris igne tangitur, et in feruore spiritus liquatur: vt ad sequentem vitam desideriorum æstu ardeat, quā prius audiens, insensibilis manebat. Ex quo ardore scilicet et emollitur ad amorē, et roboratur ad operationem: vt sicut prius durus fuerat in amore sæculi, ita se postmodum fortem exerat in amore Dei, et quod ante audire renuebat, iam et credere et prædicare incipiat. Lapis ergo solutus calore, in æs vertitur: quia dura mens superni amoris igne liquefacta, ad verā fortitudinem commutatur: vt peccator, qui prius insensibilis extiterat, postmodum et per 17.
B auctoritatem fortis, et per prædicationem sonorus fiat. Quod bene per Esaiam dicitur: Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem. Fortitudinem mutamus, cum conuersi, tanta virtute præsens sæculum fugimus, quanta hoc ante quærebamus. Quia autem male ab aduersarijs catholicorum moribus anteacta vita reputatur, rectè subditur: [Tempus posuit tenebris, et vniuersorum finem ipse considerat.] Ipse posuit tempus tenebris, iniquis videlicet modum, quo iniqui esse desistant. Vnde eis per Apostolum dicitur: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Sicut alijs quoque discipulis idem doctor egregius dicit: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, et induamur nos arma lucis: sic vt in die honeste ambulemus. Vnde et in Canticis canticorum Ecclesia veniente dicitur: Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens? Apte enim Ecclesia auroræ comparata describitur, quæ per cognitionem fidei, a
C peccatorum suorum tenebris in clara luce iustitiæ commutatur. Tempus ergo posuit tenebris; et vniuersorum finem ipse considerat. Vniuersorum nomine, et electos voluit et reprobos comprehendi. Nam bona faciens et ordinans Deus, mala vero non faciens, sed ab iniquis facta, ne inordinate eueniant, ipse disponens, considerat vniuersorum finem, et patienter tolerat omnia, atque intuetur electorum terminum, quòd ex malo mutentur ad bonum. Intuetur etiam reproborum finem, quòd de malo opere dignum se trahantur ad supplicium. Vidit finem persequentis Sauli, quo prostratus diceret: Domine, quid me vis facere? Vidit finem quasi obsequentis discipuli, quòd pro commisso scelere guttur laqueo stringeret, seque et peccantem puniret, et deterius puniendo deciperet. Vidit Niniuitas delinquentes, sed considerauit finem delinquentium pœnitentia correctorum. Vidit quoque Sodomam delinquentem, sed considerauit finem ardoris luxuriæ, ignem gehen-
D næ. Vidit gentilitatis finem, quòd possessa iniquitatū tenebris, quandoque fidei luce claresceret. Vidit etiam Iudææ terminum, quòd ab ea luce fidei quam tenebat, obduratæ perfidiæ se tenebris cæcaret. Vnde adhuc congrue subditur:

Esa. 40. g — Ephes. 5. b — Rom. 13. d — Cant. 6. c — Act. 9. a

Quòd inter sanctos et reprobos ignis diuinus in iudicio diuidet. Caput XVIII.

LApidem quoque caliginis, et vmbram mortis diuidit torrens a populo peregrinante.] Quid durus ille perfidia Iudæorum populus, qui auctorem vitæ per fidem videre noluit, quem per prophetiam prædixit, nisi lapis caliginis fuit: quia et crudelitate durus extitit, et infidelitate nebulosus? Qui alio quoque vocabulo vmbra mortis dicitur. Vmbra quippe talis exprimitur, qualia eius rei de qua trahitur, fuerint lineamenta. Quis autem mortis nomine, nisi diabolus vocatur? De quo per quamdam ministri sui significationem
E dicitur: Et nomē illi mors. Cuius ille populus vmbra extitit: quia iniquitatē illius sequens, eius in se imaginem expressit. Quid vero torrentis nomine, nisi ille a conspectu tremendi iudicis per vltimum examen egrediens, atque electos et reprobos diuidens ignis vocatur? Vnde et per Prophetam dicitur: Fluuius igneus rapidusq. egrediebatur a facie eius.

Apoc. 6. b — Daniel 7. c

Quòd Iudæa quæ apud se panem legis habuerat, et quæ regibus claruerat et prophetis, quasi sapphiris et glebis aureis: quia mortem et resurrectionem Christi credere noluit, igne inuidiæ succensa, funditus perijt. Caput XIX.

QVis autem in hoc mundo peregrinatur populus nisi qui ad sortem electorum currens, habere se patriam nouit in cælestibus: et tanto magis se illic sperat inuenire 18.
propria, quanto hic cuncta quæ prætereunt, esse a se deputat aliena? Peregrinus itaque est populus, omnium numerus electorum, qui hanc vitam quoddam sibi exilium deputantes,

Heb. 11. e tantes, ad supernam patriam tota cordis intentione suspirant, de quibus Paulus dicit: Con A
fitentes quia peregrini et hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant se
patriam inquirere: Hanc peregrinationem idem quoque Apostolus tolerabat, cum dice-
2. Corint. 5. b ret: Dum sumus in corpore peregrinamur a Domino. Per fidem enim ambulamus, et non
per speciem. Huius peregrinationis ærumnam satagebat euadere, cum dicebat: Deside-
Philip. 1 c rium habeo dissolui, et cum Christo esse. Et rursum: Mihi viuere Christus est, et mori lu-
Psal. 119. crum. Huius peregrinationis pondus graue sentiebat Psalmista, cũ diceret: Heu me, quia
incolatus meus prolongatus est: habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit
anima mea. Ab hac eripi quantocyus anhelabat, cum supernis desiderijs flagrans dice-
Psal. 41. ret: Sitiuit anima mea ad Deum viuum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei?
Sed hoc desiderium nesciunt, qui cor in terrenis voluptatibus defigunt. Dum enim sola
quæ sunt visibilia diligunt, profecto inuisibilia, vel si credunt esse, non diligunt: quia dum B
nimis se exterius sequuntur, etiam mente carnales fiunt. Simul enim in hac vita vterque
populus currit, sed non simul ad perpetua peruenit: quia lapidem caliginis et vmbram
mortis diuidit torrens a populo peregrinante. Ac si aperte dicat: Eos quos modo vel infi-
delitas excæcat, vel crudelitas obdurat: flammarum fluuius a conspectu æterni iudicis
exiens, ab electorum tunc populo separat: vt tunc a bonis ignis districti examinis diuidat,
quos nunc in suis concupiscentijs tenebræ vitiorum excæcant. Potest fortasse in torrentis
nomine, ipsa irrigatio sanctæ prædicationis intelligi: iuxta id quod per Salomonem dici-
Prou. 30. c tur: Oculum, qui subsannat patrem, et qui despicit partum matris suæ, effodiant illum
corui de torrentibus. Peruersi quippe dum diuina iudicia reprehendunt, subsannant pa-
trem. Et quilibet hæretici dum prædicationem sanctæ Ecclesiæ, fecunditatemq. illius de-
ridendo contemnunt, quid aliud quàm partum matris despiciunt? Quam non immerito C
eorum quoque matrem dicimus, quia de ipsa exeunt, qui contra ipsam loquuntur: Ioan-
1. Ioan. 2. c ne attestante, qui ait: A nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis,
mansissent vtique nobiscum. Corui vero de torrentibus veniunt, cum prædicatores veri
ad defensionem sanctæ Ecclesiæ, a sacrorum librorum fluentis procedunt. Qui etiam re-
cte corui vocati sunt: quia nequaquam de iustitiæ luce superbiunt, sed per humilitatis
gratiam, peccatorum in se nigredinem confitentur. Vnde etiam ab electorum Ecclesia
Canti. 1. b dicitur: Nigra sum, sed formosa. Et Ioannes ait: Si dixerimus, quia peccatum non habe-
1. Ioan. 1. e mus, nosipsos seducimus. Qui videlicet corui subsannantis oculum effodiunt: quia pra-
uorum ac pertinacium hominum intentionem vincunt. Ex hoc itaque testimonio si hic
quoque torrens prædicatio debet intelligi, lapidem caliginis et vmbram mortis diuidit
torrens a populo peregrinante: quia sanctorum prædicatio obduratas mentes reproborũ D
deserit, et ad pia humilium se corda conuertit. Vnde adhuc subditur: [Eos quos oblitus
19. est pes egentis hominis, et inuios.] Quis hoc loco alius accipitur egens homo, nisi ille de
2. Corint. 8. b quo per Paulum dicitur: Qui propter nos egenus factus est, cum diues esset? Cuius videli-
cet egentis hominis pedes sancti prædicatores fuerunt, per quorum præsentiam gentili-
tatem circuiens, mundum perambulauit vniuersum. De quibus per Prophetam dicitur.
Et inambulabo in eis. An pes eius non erat, qui tentus in compedibus dicebat: Pro quo
Ephe. 6. e legatione fungor in catena? Sed eorum, qui vmbra mortis et lapis caliginis extiterunt, pes
hominis egentis oblitus est: quia in ipso initio nascentis Ecclesiæ, dum sancti Apostoli cæ
lorum regnum Iudææ prædicare voluissent, videntes quòd eis nihil omnino proficerent,
ad prædicandum gentibus defluxerunt, sicut ipsi in suis actibus dicunt: Vobis oportebat
Act. 13. g primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, et indignos vos iudicatis æternæ E
Psal. 45. vitæ, ecce conuertimur ad gentes. De quibus et per Psalmistam dicitur: Transferentur
montes in cor maris: quia repulsi sunt a Iudæa Apostoli, et in hoc gentilitatis salum tran-
slati sunt. Qui sunt ergo, qui immensa duritia pro obscuritate cordis, quasi quidam lapis
caliginis, et vmbra mortis a peregrinante sanctorum populo diuiduntur, nisi hi quos pes
egentis hominis est oblitus, id est, quos prædicatores Domini, videlicet per humilitatem
pauperis, pro superbiæ suæ tumore reliquerunt, eorumq. omnino obliti sunt, dum præ-
dicationis suę semina ad solam fructificationẽ gentium transtulerunt? Quos recte quoque
et inuios vocat: quia dum in infidelitate sua obdurati sunt, verbis vitæ ad cor viam præ-
bere noluerunt. Sed Iudæa hæc, quæ sic obduruit, vel qualis dudum fuerit, vel quid post
pertulerit, audiamus. Sequitur: [Terra de qua oriebatur panis, in loco suo igne subuersa
est.] Panem Iudæa dare consueuerat, quæ legis verba proferebat. Quam videlicet legem,
quia

A quia intelligere iam reprobi atque explanare non poterant, Propheta Hieremias in lamentis deplorat, dicens: Paruuli petierunt panem, et qui frangeret eis non erat. Sed hæc *Thren. 4. a*
terra in loco suo igne subuersa est: quia fidelium signa conspiciens, inuidiæ se face concremauit. Quia enim semper inuidia de superbia nasci solet, in loco suo igne perijt: quæ idcirco arsit inuidia, quia superbiam non reliquit. Terra ergo quæ prius panem habuit, post igne subuersa est: quoniam synagoga quæ mandata Dei per legem protulit, nascentem Ecclesiam persequens, inuidiæ se igne consumpsit. An non æmulationis suæ facibus ardebat, cũ Redemptoris nostri signa conspiciens, per quosdã suos diceret: Quid facimus, *Ioan. 11. f.*
quia hic homo multa signa facit: vel certe, Videtis, quia nihil proficimus, ecce totus mundus post eum vadit? Videbant vnde conuerti debuerant, atque exinde peruersiores fiebant. Quærebant extinguere, quẽ cernebant mortuos viuificare: In ore tenebãt legem, sed legis
B persequebantur auctorẽ. Terra ergo de qua oriebatur panis, in loco suo igne subuersa est: quia Iudæa in semetipsa et prius habuit legem quæ reficeret, et post inuidiã quæ concremaret. De cuius adhuc descriptione subiungitur: [Locus sapphyri lapides eius, et glebæ illius aurum.] Auget reatũ culpæ sequentis prçconiũ gloriæ prçcedentis. Nã vniuscuiusque casus tanto maioris est criminis, quanto priusquàm caderet, maioris potuit esse virtutis. Dicatur ergo de Iudæa, dicatur quid fuerit, et præcedentiũ magnitudo virtutũ, crescat ad cumulum sequentium delictorũ. Locus sapphyri lapides eius, et glebæ illius aurum. Quid enim hoc loco per lapides, nisi sanctorũ ac fortiũ mentes accipimus? In scriptura etenim 20.
sacra aliquando lapides in malo, aliquando vero in bono accipi solent. Nã cum lapis pro insensibilitate ponitur, dura per lapides corda signãtur. Vnde et per Matthæũ dicitur: Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Qui videlicet nomine lapidum cor *Matth. 3. b*
C da gentilium designat, dura tunc atque insensibilia per infidelitatem. Et per Prophetam Dominus pollicetur, dicens: Auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum. Rursum per lapides, mentes fortium designari solent. Vnde et per Petrum sanctis *Ezech. 11. d*
dicitur: Et vos tanquam lapides viui superædificamini domus spiritales. Et per Prophetam Dominus venienti Ecclesiæ pollicetur, dicens: Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, et fundabo te in sapphyris, et ponam iaspidem propugnacula tua, et portas tuas in lapides sculpros, et omnes terminos tuos in lapides desiderabiles, vniuersos filios tuos doctos a Domino. Strauit namque in illa per ordinem lapides: quia in ea sanctas animas meritorum diuersitate distinxit. Fundauit eam in sapphyris, qui scilicet lapides, coloris aerei in se similitudinem tenent: quia robur Ecclesiæ in animabus celestia appetentibus solidatur. Et quoniam iaspis viridis est coloris, iaspidem propugnacula eius posuit, *1. Petr. 2. a* *Isa. 54. c*
D quia illi contra aduersarios pro sanctæ Ecclesiæ defensione obiecti sunt, qui internis desiderijs virentes, nulla temporis reproba ariditate marcescũt. Portas vero eius posuit in lapides sculptos. Hi quippe portæ sunt Ecclesiæ, per quorum vitam atque doctrinam intrat in eam multitudo credentiũ. Qui pro eo etiam quòd magnis operibus pollent, et id quod loquentes asserunt, viuentes ostendunt, non puri, sed sculpti lapides esse memorantur. In quorum enim vita recta operatio cernitur, quasi in eisdẽ ipsis exprimitur, quod egerunt. Vbi omnem quoque sanctorum numerum generali collectione concludens subdidit: Omnes terminos tuos in lapides desiderabiles. Et tanquã si audientes ista peteremus, vt hos lapides quos diceret, indicaret, adiunxit dicens: Vniuersos filios tuos doctos a Domino. Quia igitur de Iudæa nunquam sanctæ animæ, quæ cæleste vitam ducerent, defuerunt, dicitur: Locus sapphyri lapides eius. Et quia magnæ vitæ ac sapientiæ claritate per fidem fulsit,
E adiungitur: Et glebæ illius aurum. Quid per glebas, nisi collectiones singulorum ordinũ, ac multitudines designantur? Glebæ autem ex humore et puluere constringuntur. Omnes ergo qui rore gratiæ infusi, ex mortis debito se puluerem esse veraci cognitione confessi sunt, dum vitæ virtute clarescerent, quasi aureæ in illa glebæ iacuerunt. Glebas hæc terra habuit in prophetis, glebas in doctoribus, glebas in patribus antiquis, qui magna se infusione gratiæ in professionis, et operis vnanimitate tenuerunt. Dicat ergo: Et glebæ illius aurum: quia in ea multitudo spiritalium tanto maiori virtute claruit, quanto se in Deum ac proximum maiori vnanimitate constrinxit. Sed hoc aurum perfidiæ, est postmodum tenebris obscuratum. Cuius profecto nigredinem Hieremias propheta intuens deplorat dicens: Quo modo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? Aurum namque ob- *Thren. 4. a*
scuratum est: quia in eis antiquus ille fidei atque innocentiæ splendor, irruente perfidia, malitiæ se nocte fuscauit. Quia igitur quid fuit, audiuimus: locus scilicet sapphyri lapides eius,

eius, et glebæ illius aurum: nunc iam dilectus ille Deo populus, cur tanta hæc bona per- A
12. diderit, audiamus. Sequitur: [Semitam ignorauit auis, nec intuitus est oculus vulturis.] Quis hoc loco auis nomine, nisi ille signatur, qui corpus carneum quod assumpsit, ascendendo ad æthera librauit? Qui apte quoque etiam vulturis appellatione exprimitur. Vultur quippe dum volat, si iacens cadauer conspicit, ad esum se cadaueris deponit et plerumque sic in morte capitur, dum ad mortuum animal de summis venit. Recte ergo Mediator Dei et hominum, Redemptor noster vulturis appellatione signatur, qui manens in altitudine diuinitatis suæ, quasi quodam volatu sublimi cadauer mortalitatis nostræ conspexit in infimis, et sese de cælestibus ad ima submisit. Fieri quippe propter nos homo dignatus est, et dum mortuum animal petijt, mortem apud nos, qui apud se erat immortalis, inuenit. Sed huius vulturis oculus fuit ipsa intentio nostræ resurrectionis: quia ipse ad triduum mortuus, ab æterna nos morte liberauit. Ille ergo perfidus Iudææ populus B
mortalem vidit, sed quo modo morte sua nostram mortem destrueret, minime attendit. Conspexit quidem vulturem, sed oculos vulturis non aspexit. Qui dum humilitatis eius vias, quibus nos ad alta subleuauit, considerare noluit, semitam auis ignorauit. Neque enim pensare studuit, quòd eius nos humilitas leuaret ad cælestia: et mortis eius intentio reformaret ad vitam. Semitam igitur ignorauit auis, nec intuitus est oculus vulturis: quia etsi vidit eum quem in morte tenuit, videre noluit quanta vitæ nostræ gloria de eius morte sequeretur. Vnde et ad crudelitatem quoque persecutionis exarsit, verba vitæ recipere renuit: prædicatores regni cælorum prohibendo, sæuiendo, feriendo repulit. Qui scilicet repulsi Iudæam ad quam missi fuerant deferentes, in gentilitatis collectionem dispersi sunt. Vnde adhuc subditur: C

Quòd apostolis et successoribus eorum quasi Ecclesiasticis negotiatoribus a Iudæa repulsis, ad gentes, quasi silices duros, manus prædicationis conuersa est. Caput XX.

NOn calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leæna.] In cunctis latinis codicibus institores positos reperimus, in Græcis vero negotiatores inuenimus. Ex qua re colligi valet, quòd hoc in loco pro negotiatoribus institores, scriptores ignorando posuerunt. Institores enim negotiatores dicimus, pro eo quòd exercendo operi insistunt. Sed vterque sermo licet in voce dissonet, in intellectu non discrepat: quia omnes qui fidelium mores instituunt, spiritale negotium gerunt: vt eum prædicationem suis auditoribus præbent, ab eis fidem et opera recta percipiant, sicut de sancta Ecclesia
Prou. 31.c scriptum est: Sindonem fecit et vendidit: de qua et paulo post illic dicitur: Vidit quòd bo- D
Ibidem. na est negotiatio eius. Qui hoc loco institores, nisi prophetæ sancti vocati sunt, qui synagogæ mores ad fidem instituere curauerunt prophetando? Quorum nimirum filij, sancti Apostoli nuncupantur, qui vt Deum hominem crederent: ad eandem fidem ex eorũ sunt
Psal. 44. prædicatione generati. De quibus Ecclesiæ per Psalmistam dicitur: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Sed quia repulsi Apostoli a synagogæ finibus sunt egressi, recte nunc dicitur: [Non calcauerunt eam filij institorũ.] Calcarent quippe eam institorum filij, si prædicatores sancti eiusdem synagogæ vitia calce virtutis premerent. Si autem institores eosdẽ sanctæ Ecclesiæ prædicatores accipimus: institorum filios, pastores et doctores, qui Apostolorum vitam secuti sunt, nil obstat intelligi. Qui synagogam minime calcauerunt: quia dum eorum patres, id est, Apostoli ab
22. illa repulsi sunt, ipsi quoque ab eius vocatione cessauerunt. Per quam videlicet synagogã E
leæna non pertransijt: quia sancta Ecclesia collectioni gentium dedita, nequaquam sese ad illum Iudææ populum diutius occupauit. Recte autem Ecclesia leæna nuncupatur: quia male viuentes in vitijs, ore sanctæ prædicationis interficit. Vnde et ipsi primo pastori
Act. 10.b quasi huius leænæ ori dicitur: Macta et manduca. Quod mactatur quippe, a vita occiditur: id vero quod comeditur, in comedentis corpore commutatur. Macta ergo et manduca, dicitur, id est, a peccato eos in quo viuunt interfice: et a teipsis illos in tua membra conuerte. Et quia hæc Ecclesia corpus est Domini: ipse etiam Dominus Iacob voce leo
Gene. 49.b vocatur ex se, leæna vocatur ex corpore, dum ei sub Iudæ specie dicitur: Ad prædam fili mi ascendisti, requiescens accubuisti vt leo, et quasi leæna. Quis suscitabit eum? Hæc igitur leæna nequaquam dicitur: quia per Iudæam transijt, sed non pertransijt. Apostolis namque prædicantibus prius ex illa tria millia, postmodum quinque millia crediderunt.

Ecclesia

A Ecclesia itaque per synagogam transijt, sed non pertransijt: quia ex illa ad fidem paucos rapuit, sed tamen illum infidelē populum a perfidia funditus non extinxit. Sed quod sæpe iam diximus, repulsa ab infidelitate Iudæorum, deflexit ad vocationem gentium. Vnde adhuc de eadem leæna dicitur: [Ad silicem extendit manum suam, subuertit a radicibus montes.] Manum quippe ad silicem extendit: quia ad duritiam gentium suæ brachium prædicationis misit. Vnde et idem beatus Iob passionis suæ historiam præsciens gentibus innotescendam, dicit: Scribantur hæc stylo ferreo in plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice. Quid vero hoc in loco montes, nisi huius sæculi potentes accipimus, qui pro terrena substantia in altum tument? De quibus Psalmista ait: Tange montes, et fumigabunt. Sed montes a radicibus sunt euersi: quia prædicante sancta Ecclesia, summæ huius sæculi potestates in adoratum omnipotētis Dei ab intima cogitatione ceciderunt. *Psal. 143.*

B Radices enim montium cogitationes sunt intimæ superborum. Et a radicibus montes cadunt: quia ad colendum Deum, potestates sæculi ab imis cogitationibus prosternuntur. Recte etenim per radicem cogitatio occulta signatur: quia per hoc quod intus non cernitur, erumpit, quod videatur foris. Vnde et in bonam partem per Prophetam dicitur: Emittet id quod saluatum fuerit de domo Iuda, et quod reliquum est, mittet radicem deorsum, et faciet fructum sursum. Ac si aperte diceretur: In imis cogitatio nascitur, vt in summis retributio reddatur. Dicat ergo: Ad silicem extendit manum suam, subuertit a radicibus montes: quia dum duritiam gentium sancta prædicatio petijt, superborum altitudinem funditus strauit. Quia vero eos quos a cogitationibus terrenis euacuat, donis cælestibus replet, et quos infimis curis exhaurit, supernis rigat fluentis, mox subditur: [In petris riuos excidit.] Id est, in duris gentilium cordibus fluuios prædicationis aperuit, *Isa. 37. f*

C sicut per Prophetam quoque de irriganda dicitur ariditate gentilium: Posuit desertum in stagna aquarum, et terram sine aqua in exitus aquarum. Atque in Euangelio promittit Dominus dicens: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina aquæ viuæ de ventre eius fluent. Quod promissum tūc audiuimus, etiam nunc completum videmus. Ecce enim in sanctis prædicatoribus, et non ex Iudæa progenitis, per cunctam Ecclesiam in toto orbe diffusam, fluenta cælestium mandatorum vbertim manant ore gentilium. Quia enim in petris riuos aperuit, ex duris quoque cordibus fluuius sanctæ prædicationis emanauit. Sequitur: [Et omne pretiosum vidit oculus eius.] Sciendum magnopere est: quia tanto vnaquæque anima fit pretiosior ante oculos Dei, quanto præ amore veritatis despectior fuerit ante oculos suos. Hinc ad Saul dicitur: Nonne cum paruulus esses in oculis tuis, caput te constitui in tribubus Israel? Ac si aperte diceret: Magnus mihi fuisti, quia despectus *Psal. 106.* *Ioan. 7. f.* *1. Reg. 15. d*

D tibi: sed nunc quia magnus tibi es, factus es despectus mihi. Vnde et per Prophetā dicitur: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes. Tanto ergo fit quisque vilior Deo, quanto pretiosior sibi: tanto pretiosior Deo, quanto propter eum vilior sibi: quia humilia respicit, et alta a longe cognoscit. [Omne itaque pretiosum vidit oculus eius.] In scriptura sacra videre Dei, aliquando pro eligere ponitur, sicut in Euangelio scriptum est: Cum esses sub ficu, vidi te: id est, positum te sub vmbra legis, elegi. Vidit ergo pretiosum: quia humilia elegit. Infirma enim mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. Vidit pretiosum, cum humanam animam de se abiectam sapientiæ gratiæ suæ illustratione respexit. De qua videlicet anima per Prophetam dicitur: Si separaueris pretiosum a vili, quasi os meum eris. Vilis quippe Deo est mundus præsens, pretiosa vero ei est anima humana. Qui ergo pretiosum a vili separat, quasi os Domini vocatur: quia per *Esaia. 5. e* *Psal. 137. 23.* *Ioan. 1. g* *1. Corin. 1. d* *Hiere. 15. d*

E eum Deus verba sua exerit, qui ab amore præsentis sæculi loquendo quæ potest, humanam animam euellit. Et quia testamenti noui doctores ad hoc vsque perducti sunt, vt occultas quoque allegoriarum caligines in veteri testamento rimentur, recte subditur:

Quòd populus Christianus, in fluuijs legis et Prophetarum reuelante Christo, scrutatus sit profundos intellectus, et produxerit in lucem, quæ Moyses velata facie absconderat. Caput XXI.

PRofunda quoque fluuiorū scrutatus est, et abscondita produxit in lucem.] Quid nam que hic aliud flumina, nisi antiquorum patrum dicta nuncupantur? Quis enim pensare sufficiat, quàm vehemens fluuius dum legē conderet ex pectore Moysi erupit? Quàm vehemens fluuius ex Dauid corde defluxit? quanta a Salomonis ore atque omnium Prophetarum fluminum fluenta manarunt? Sed horum fluminum Iudæa speciem tenuit, dū

litteræ superficiem seruans, eorum profunda nesciuit. Nos vero qui veniente Domino in eis interna spiritalia quærimus, eorum profunda rimamur. Quod ipse Dominus facere dicitur: quia id nos agere ipso donante præualemus. Per nos ergo, qui non litteram quæ occidit, sed spiritum, qui viuificat, sequimur: profunda fluuiorum Dominus scrutatur, et abscondita in lucẽ producit: quia dicta legis quæ caliginosa nimis historia obscurat, nunc expositio spiritalis illuminat. Vnde et loquens in parabolis per Euangelium Veritas discipulis præcepit, dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: et quod in aure auditis, prædicate super tecta. Aperte namque dicta exponentium fecerunt nobis esse iam conspicuas sententias antiquorum patrum. Vnde Esaias Propheta plana sanctæ Ecclesiæ expositionis verba conspiciens, et non allegoriarum tenebris obscura, exclamauit dicens: Locus fluuiorum riui latissimi et patentes. Testamenti enim veteris dicta, quasi angusti et clausi riui fuerant, qui immensas scientiæ suę sententias collectione obscurissima constringebant. At contra doctrina sanctæ Ecclesiæ riui et lati et patentes sunt: quia eius dicta et inuenientibus multa sunt, et quærentibus plena. Ait ergo: [Profunda fluuiorum scrutatus est, et abscondita produxit in lucem.] Quia dum suis expositoribus intelligentiæ spiritum infudit, antiquas prophetantium obscuritates aperuit. Et hoc iam sancta Ecclesia per spiritum agnoscit, quod synagoga prius per litteram intelligere omnino non valuit. Vnde et Moyses cum populo loqueretur, faciem velabat: vt videlicet designaret quòd ille Iudæorum populus legis verba cognosceret, sed eiusdem claritatem legis omni modo non videret. Vnde recte et per Paulum dicitur: Vsque in hodiernum enim diem cum legitur Moyses, velamen est positum super cor eorum. Sed quia dicta Dei nullatenus sine eius sapientia penetrantur: nisi enim qui spiritum eius acceperit, eius nullo modo verba cognoscit, sanctus vir de inuestiganda eadem Dei sapientia verba subiungit, dicens:

Marginal notes: Matth. 10. c; Esaiæ 33. d; Exod. 34. d; 2. Corint. 3. c. Margin letters: A, B, C.

Quòd nihil Deo digne recompensari potest, cuius gratia est, quòd inuentus a nobis et quòd passus est pro nobis. Caput XXII.

24. Sapientia vero vbi inuenitur, et quis est locus intelligentiæ? Nescit homo pretiũ eius, nec inuenitur in terra suauiter viuentiũ. Abyssus dicit: Non est in me: et mare loquitur. Non est mecum. Non dabitur aurum obryzum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius.] Notandũ prius est, quod duo sibi proposuit, et duo subdidit respondendo. Ad id namque quod superius dixit: [Sapientia vero vbi inuenitur, et quis est locus intelligentiæ?] Isto versu respondit: [Abyssus dicit, Non est in me: et mare loquitur: Non est mecum.] Ad id vero quod dixerat: [Nescit homo pretium eius, nec inuenitur in terra suauiter viuentium:] inferiorem versum reddidit, dicens: [Non dabitur aurum obryzum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius.] Ad vtraque ergo respondit, sed augendo quod obiecerat, non soluendo. Cum Sapientiæ namque locum quæreret, ac deinde inferius responderet, Abyssus dicit, non est in me, non vbi esset, sed vbi non esset, indicauit. Rursus cum ab homine eius pretium diceret ignorari, atque ad hoc inferius redderet: Non dabitur aurum obryzum pro ea, non quid esset eius pretium, sed quid non esset, ostendit. Cunctis autem liquet, quòd neque hæc humana sapientia vel teneri loco, vel emi diuitijs potest. Sed vir sanctus mysticis sensibus plenus, ad alia nos intelligenda transmittit, vt non creatam, sed creantem sapientiam requiramus. Nam nisi in verbis istis allegoriarum secreta rimemur, ea vtique quæ sequuntur, omnino sunt digna despectu, si ex sola historica narratione pensentur. Paulo post namque dicit: [Non adæquabitur ei aurũ vel vitrum.] Et cum, sicut nouimus, vitrum longe atque dissimiliter auro sit vilius cur post auri nomen, metalli vtique pretiosi, pro immensa laude vitrum quoque dixit sapientiæ non æquari? Ipsa ergo litterę difficultate compellimur, vt ad sententias horum verborum mysticas vigilemus. Vir itaque sanctus quam sapientiam contemplatur, nisi eam de qua Paulus Apostolus dicit: Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam? De qua per Salomonem scriptum est: Sapientia ædificauit sibi domum: et de qua Psalmista ait: Omnia in sapientia fecisti. Huius nimirum sapientiæ homo pretium nescit: quia nihil dignum æstimationis illius inuenit. Non autem hoc sapientiæ pretium, et esse dicitur et nesciri: sed idcirco nesciri, quia deest: eo scilicet loquendi genere, quo in angustijs quisque deprehensus, cum remedium subuentionis non inuenit, fateri solet: quia quid faciat, nescit. Huius ergo sapientiæ pretium nescire, et digni operis meritum, quo illam percipiat, non inuenire. At hoc namque pretium damus, vt eius vice rem quã appetimus, possidere debeamus.

Marginal notes: 1. Corint. 1. d; Prouerb. 9. a; Psal. 103. Margin letters: D, E.

A mus. Quid autẽ nos dedimus, vt hanc sapientiã, quæ Christus est, percipere mereamur? Gratiã quippe redempti sumus. Illa namque sola opera male viuendo dedimus, quibus si iusta retributio seruaretur, non Christus, sed supplicia redderentur. Sed aliud homo per iustitiã meruit, aliud per gratiam accepit. Testatur Paulus, priusquam mens illius semen gratuitæ veritatis acciperet, quibus sentibus premebatur erroris. Qui prius, inquit, fui blasphemus et persecutor et contumeliosus, sed misericordiã consecutus sum: quia ignorans feci in credulitate. Testatur pro qualibus Christus mori dignatus est: Cum adhuc, inquit, peccatores essemus, secundum tempus Christus pro impijs mortuus est. Qui ergo veniente sapientia inuenti sumus, quid boni operis dedimus, quo accipere eamdem sapientiam mereremur? Huius itaque sapientiæ homo precium nescit: quia quisquis a brutis animalibus rationis intellectu discretus est, quoniam quòd suis meritis non sit saluatus, intelligit: ni- Rom. 11. a 1. Tim. 1. c Roma. 5. b

B hil se dedisse boni operis vt ad fidem veniret, agnoscit. Quasi enim ad percipiendum sapientiam pretium dare, est cognoscendũ Deum actionis suæ mercede præuenire. Non esse huius sapientiæ pretium cognouerat, qui dicebat: Quis prior dedit illi, et retribuetur ei? Hinc iterum scriptum est: Gratia salui facti estis per fidem, et hoc non ex vobis, sed Dei donum est: non ex operibus, vt ne quis glorietur. Hinc de semetipso iterum loquitur, dicens: Gratia Dei sum id quod sum. Ex cuius nimirum aspiratione gratiæ, quia virtutum opera protinus in corde generantur, vt ex libero quoque arbitrio subsequatur actio, cui post hanc vitam retributio æterna respondeat, illico adiecit. Et gratia eius in me vacua non fuit. Sed sunt nonnulli, qui saluos se suis viribus exultant, suisq. præcedentibus meritis redemptos se esse gloriantur. Quorum profecto assertio inuenitur sibimetipsis contraria: quia dum et innocentes se asserunt, et redemptos, hoc ipsum in se redemptionis Rom. 11. d Ephe. 2. b 1. Corin. 15. 25.

C nomen euacuant. Omnis namque qui redimitur, ex aliqua proculdubio captiuitate liberatur. Vnde ergo quilibet iste redemptus est, si prius non fuit sub culpa captiuus? Liquet itaque quia multum desipit quisquis hæc sapit. Hominis quippe meritum superna gratia non vt veniat, inueniet: sed postquam venerit, facit: atque et ad indignam mentem veniens Deus dignam sibi exhibet veniendo, et facit in ea meritum quod remuneret, qui hoc solum inuenerat, quod puniret.

Quòd latro in cruce subita repletus gratia, habuit fidem, spem, et charitatem. Caput XXIII.

Libet inter hæc mentis oculos ad illum latronem reducere, qui de fauce ascendit crucem, de cruce paradisum. Intueamur qualis ad patibulum venerit, et a patibulo qualis abscessit. Venit reus fraterno sanguine, venit cruentus, sed interna gratia est mutatus

D in cruce: et ille, qui mortem fratri intulit, morientis Domini vitam prædicauit, dicens: Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuum. In cruce claui manus eius pedesq. ligauerant, nihilq. in eo a pœnis liberum nisi cor et lingua remanserant. Inspirante Deo totum illi obtulit, quod in se liberum inuenit, vt iuxta hoc quod scriptum est: Corde crederet ad iustitiam, ore confiteretur ad salutem. In corde autem fidelium tres summopere manere virtutes testatur Apostolus, dicens: Nunc autem manent fides, spes, charitas. Quas cunctas subita repletus gratia, et accepit latro, et seruauit in cruce. Fidem namque habuit, qui regnaturum Dominum credidit, quem secum pariter morientem vidit. Spem habuit, qui regni eius aditum postulauit, dicens: Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuum. Charitatem quoque in morte sua viuaciter tenuit, qui fratrem et collatronem pro simili scelere morientem, et de iniquitate sua arguit, et ei vitam quam non Luca. 23. 1. Cor. 13

E cognouerat, prædicauit, dicens: Neque tu times Deum, qui in eadem es damnatione, et nos quidem iuste: nam digna factis recipimus, hic vero nihil mali gessit. Ille qui talis ad crucem venit ex culpa, ecce qualis a cruce recedit ex gratia. Confitebatur Dominum quẽ videbat secum humana infirmitate morientem, quando negabant Apostoli eum, quem miracula viderant diuina virtute facientem. Sed hi qui saluari hominem proprijs viribus astruunt, eamdem confessionẽ hominis ab ipsis esse hominis virtute suspicantur. Quod si ita esset, in Dei laude Psalmista non diceret: Confessio et magnificentia opus eius. Ab eo itaque accipimus recta confueri, a quo nobis et magna dantur operari. Quia ergo nil boni operis dedimus, quo hanc sapientiam percipere mereremur: dicatur rectè: [Nescit homo pretium eius:] quoniam quisquis iam ratione vtitur, tanto altius sub huius sapientiæ intellectu se despicit, quanto eiusdem sapientiæ verius interna cognoscit, vt indignũ se ad hãc peruenisse videat, per quã gratuito agitur, vt dignus fiat. De qua bene mox subditur; 26. Psal. 110.

Quòd qui huius mundi suauitatibus se exponunt, et inter blandimenta voluptatum versantur, ab intellectu sapientia et cognitione diuina penitus alieni sunt. A
Caput XXIIII.

NEc inuenitur in terra suauiter viuentium.] Quid hoc in loco terræ signatur nomine, nisi anima humana? De qua Psalmista dicit: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Hęc autem sapientia inueniri in terra suauiter viuentium non valet: quia quisquis adhuc huius vitæ voluptatibus pascitur, ab æternæ sapientiæ intellectu separatur. Nam si vere saperet, expulsus ab internis gaudijs de ea in quā cecidit, exilij sui cæcitate lugeret. Hinc namque per Salomonem dicitur: Qui apponit scientiam, apponit et dolorem: quia quanto plus homo cœperit scire quid perdidit, tanto plus lugere incipit corruptionis suæ sententiam quam inuenit. Considerat namque vnde quo lapsus est: quòd a paradisi gaudis ad ærumnas vitæ præsentis, ab angelorum societatibus venit ad curas necessitatum: pensat in quot iam periculis iacet, qui prius sine periculo stare contempsit: luget exilium, quod damnatus patitur, et suspirat ad cælestis gloriæ statum, quo perfrui securus posset, si peccare noluisset. Quod bene Psalmista considerans ait: Ego dixi in pauore meo, Proiectus sum a vultu oculorum tuorum. Contemplatus quippe interna gaudia visionis Dei et socialem frequentiam angelorum persistentium, reduxit oculos ad ima, vidit quo iaceret qui ad hoc conditus fuerat, vt in cælestibus stare potuisset: pensauit vbi esset, et quo deesset, ingemuit: proiectumq. se a vultu oculorum Dei doluit, quia in comparatione lucis intimæ, grauiores senserat exilij sui tenebras, quas tolerabat. Hinc est quòd animū suum ex præsenti vita nullius gratiæ consolationem admittit, dicens: Negaui consolari animam meam. Nam plerumque huius sæculi diuites solent mentis tædio affecti, bona temporaliter accepta conspicere, et tristitiam delinire. Cum enim mœrore quodam se tangi sentiunt, equos aspiciunt, auri argentiq. sui vascula contemplantur, prædia circumeunt. Cumq. per hæc temporalia oculos libenter trahunt, obortum animæ mœrorē vincunt. Vnde eis et in Euangelio Veritas dicit: Væ vobis diuitibus, qui hic habetis consolationem vestram. Sed sanctus vir qui hoc luget, quia ab æternis gaudijs cecidit, consolationem de temporalibus non admittit, dicens: Negaui consolari animam meam. Ac si aperte dicat: Qui de temporalium amissione non lugeo, de temporalium abundantia consolari nequaquam possum. Cui tamquam si nos audientes ista diceremus: Quid igitur quæris, qui consolari in his quæ mundi sunt, renuis? illico adiecit: Memor fui Dei, et delectatus sum. Ac si aperte dicat: Terrenarum rerum me nec abundantia refouet, auctoris autem mei quem adhuc videre non valeo, vel sola memoria delectat. Hæc est igitur amaritudo sapientium: quia dum spe in alta erecti sunt, nullis hic gaudijs animum sternunt. Hinc enim scriptum est: Cor sapientium, vbi tristitia est, et cor stultorum, vbi lætitia. Hinc Iacobus dicit: Miseri estote, et lugete, et plorate, et risus vester in luctum conuertatur, et gaudium in mœrorem. Hinc per semetipsam veritas attestatur, dicens: Beati qui lugent nunc, quoniam ipsi consolabuntur. Inueniri ergo sapientia in eorum terra non potest, qui suauiter viuunt, quia tanto verius stulti sunt, quanto maiora perdentes, in minimis lætantur. Hinc Petrus eamdem prauorum stultitiam reprehendit, dicens: Voluptatem existimantes diei delicias coinquinationis et maculæ. Hinc Salomon ait: Risum deputaui errorē, et gaudio dixi: Quid frustra deciperis? Dicat itaque vir sanctus de sapientia: Nec inuenitur in terra suauiter viuentium: quia nimirum, qui in hoc mundo suauiter viuunt, ita adhuc stulti sunt, vt hoc ipsum quoque nesciant, vnde ceciderunt. Sequitur: E

Marginal references: Psal. 142. — Eccles. 1. d — Psal. 30. — 27. — Psal. 76. — Luca 6 d — Psal. 76. — Eccls. 7. a — Iacob. 4. b — Matth. 5. a — 2 Petr. 2. c — Eccls. 2. a — B — C — D

Quòd filij huius sæculi dum carnaliter sapientes esse appetunt, Deum in se esse nequaquam ostendunt: quia duplicium et fictorum corda quasi abyssus sunt, et amaras et inquietas animas spiritus sanctus minime inhabitat. Caput XXV.

ABystus dicit: Non est in me.] Quid hoc loco abyssum nisi corda hominum vocat? quæ et per lapsum fluida, et per duplicitatis sunt caligine tenebrosa. Quæ nimirū abyssus non esse in se hanc sapientiam profitetur: quia iniqua mens dum esse sapiens carnaliter appetit, stultā se ad spiritalia ostendit. Nā quia teste Paulo: sapientia huius mundi stultitia est apud Deū: tanto quisque amplius intus stultus fit, quanto conatur exterius sapiens videri. De hac abysso per Ioannē dicitur: Vidi angelū descendentem de cælo, habentem clauem abyssi, et catenam magnam in manu sua, et apprehendit draconem serpentē antiquum,

Marginal references: 1. Cor. 3. d — Apoc. 20. a

A antiquum, qui est diabolus et satanas, et ligauit eum per annos mille, et misit in abyssum, et clausit et signauit super illum, vt non seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni. Millenario etenim numero non quantitatem temporis, sed vniuersitatē, qua regnat Ecclesia, designauit. Antiquus autem serpens ligatus catena in abyssum mittitur: quia religatus a bonorum cordibus, apud reproborum mentes reclusus eis atrocius dominatur. Qui paulo post quoque de puteo abyssi educi describitur: quia de iniquorum cordibus nunc occulte sæuientibus, tunc accepta contra Ecclesiam potestate, in vim apertæ persecutionis erumpet. Hæc itaque abyssus in qua nunc diabolus seruatur occultus, non esse in se sapientiam dicit: quia alienam se a vera sapientia iniquis operibus ostendit. Dū enim malitiam quisque tegit in corde, ore autem blandimenta exhibet, dum cogitationes suas duplicitate obnubilat, dum puritatis verba quasi fatuitatem deuitat, dum vias
B simplicis innocentiæ declinat, quasi habere abyssus Dei sapientiam recusat. Et quia huic mundo mentes deditæ, præsentis vitæ curis et solicitudinibus perturbantur: et idcirco eiusdem sapientiæ tranquillitate perfrui nequaquam possunt, recte subiungitur: [Et mare loquitur: Non est mecum.] Quid enim maris nomine, nisi sæcularium mentium amara inquietudo signatur? Quæ dum se vicissim inimicitijs impetunt, quasi aduersantes se vndæ collidunt. Recte etenim mare vita sæcularium dicitur: quia dum procellosis actionum motibus concitatur, ab internæ sapientiæ quiete atque stabilitate disiungitur. Quo contra bene per Prophetam dicitur: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem et quietum et trementem sermones meos? A terrenis autem mentibus tanto longius spiritus fugit: quanto apud has quietem non inuenit. Hinc est enim quòd de quibusdam per Psalmistā dicitur: Contritio et infelicitas in vijs eorum, et viam pacis non cognouerunt. *Esaiæ 66.a* *Psal. 13.*
C A qua nimirū contritione perturbationis nos Dominus reuocat dicens: Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam: tollite iugum meū super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et inuenietis requiem animabus vestris. Quid enim in hac vita laboriosius, quàm terrenis desiderijs æstuare? aut quid hic quietius, quàm huius sæculi nihil appetere? Hinc est quòd Israeliticus populus custodiam sabbati accepit in munere: hinc econtra est Aegyptus muscarū multitudine percussa. Populus nāque qui Deū sequitur, accepit sabbatū, idest, requiē mentis: vt nullo in hac vita desideriorum carnalium appetitu fatigetur. Aegyptus vero quæ huius mundi speciem tenet, muscis percutitur. Musca enim nimis insolens et inquietum animal est. In qua quid aliud, quàm insolentes curæ desideriorum carnalium designantur? Vnde alias dicitur: Muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti: quia cogitationes superfluę, quę assidue in animo carnalia *Matth. 11.d* *28.* *Exod. 16.e* *Exod. 8.d*
D cogitantes et nascuntur deficiunt, eam suauitatē qua vnusquisque intrinsecus per spiritū vnctus est, perdunt: quoniam integritate eius perfrui non permittunt. Aegyptus ergo muscis percutitur: quia eorum corda qui terrenam vitam diligunt, dum desideriorum suorū inquietudinibus feriuntur, turbis cogitationum carnalium ad ima depressa sunt: vt ad quietis intimæ desiderium non leuentur. Vnde cum mira ope pietatis ad cor veritas venit, prius ab eo cogitationum carnalium æstus eijcit, et post in eo virtutum dona disponit. Quod bene nobis sacra Euangelij historia innuit, in qua dum ad resuscitandam filiam principis inuitatus Dominus duceretur, protinus additur: Et cum eiecta esset turba, intrauit, et tenuit manum eius, et surrexit puella. Foras ergo turba eijcitur, vt puella suscitetur: quia si non prius a secretioribus cordis expellitur importuna sæcularium multitudo curarum, anima quæ intrinsecus iacet mortua, non resurgit. Nam dum se per innume- *Matth. 9.c* *Marc. 5.d* *Luc. 8.g*
E ras terrenorū desideriorum cogitationes spargit, ad considerationem sui sese nullatenus colligit. In his itaque inquietudinum fluctibus habitare sapientiā non posse cognoscens, ait [Et mare loquitur: Non est mecum.] Nullus quippe eam plene recipit, nisi qui ab omni se abstrahere actionum carnalium fluctuatione contendit. Vnde et alias dicitur: Sapientiam scribe in tempore otij, et qui minoratur actu, ipse percipiet eam. Et rursum: Vacate et videte, quoniam ego sum Deus. Sed quid est quòd plerosq. antiquorum patrum nouimus hanc sapientiam et intrinsecus viuaciter tenuisse, et curas mūdi extrinsecus sollemniter ministrasse? An perceptione huius sapientiæ Ioseph priuatū dicimus, qui famis tempore totius Aegypti curas suscipiens non solum Aegyptijs alimenta præbuit, sed vitam quoque exterorum aduenientium ministerij sui arte seruauit? An ab hac sapientia Daniel alienus extitit, qui a Chaldæorum rege in Babylonia princeps magistratuum effectus, tanto maioribus curis occupatus est, quanto et sublimiori dignitate omnibus prælatus? *Eccle. 38.e* *Psal. 45.* *29.*

Cum igitur constet plerumque etiam bonos non terreno studio terrenis curis implicari: A
patenter agnoscimus, quia sic nonnumquam ciues Hierusalem angarias soluunt Baby-
loniæ, sicut sæpe ciues Babyloniæ impendunt angarias Hierusalem. Nam sunt nonnulli
qui verbum vitæ pro sola sapientiæ ostentatione prædicant, eleemosynarum opem pro
appetitu vanæ gloriæ subministrant. Et quidem Hierusalem videntur esse quæ agunt, sed
tamen Babyloniæ ciues sunt. Sic itaque aliquando contingit, vt qui solam cælestem pa-
triam diligunt, terrenæ patriæ curis subiacere videantur. Quorum tamen ministerium a
prauorum operibus plerumque in actu, nonnumquam vero ante supernum iudicem in
sola cogitatione discernitur. Pleni quippe superna sapientia discernunt qualiter debeant
et ad aliud vacare intrinsecus, et ad aliud extrinsecus occupari: vt si forte occulta Dei or-
dinatione aliquid eis non appetentibus de huius sæculi curis imponitur, cedant Deo quē
diligunt: et præ amore eius intrinsecus solam illius desiderent visionem, præ timore vero B
eius impositam sibi extrinsecus humiliter expleant actionem: vt et vacare Deo appetant
ex gratia dilectionis, et rursum curas superimpositas ex conditione expleant seruitutis.
Cumq. occupationes extrinsecus perstrepunt, intrinsecus in amore pacatissima quies
tenetur, atque occupationem tumultus exterius perstrepentis, dispensat interius præsi-
dens iudex ratio, et tranquillo moderamine ea quæ circa se minus sunt tranquilla, dispo-
nit. Sicut enim vigor mentis frenandis præest motibus carnis, sic sæpe superimpositos tu-
multus occupationis bene regit amor quietis: quia exteriores curæ si peruerso amore non
appetunt, non confuso, sed ordinato animo ministrari queunt. Sancti etenim viri nequa-
quam eas appetunt, sed occulto ordine sibi superimpositas gemunt: et quamuis illas per
meliorem intentionem fugiant, tamen per subditam mentem portant. Quas quidē sum-
mopere, si liceat, vitare festinant: sed timentes occultas dispensationēs Dei, tenent quod C
fugiunt, et exercent quod vitant. Intrant enim ad cor suum, et ibi consulunt quid velit
occulta voluntas Dei: seseq. subditos debere esse summis ordinationibus cognoscētes, hu-
miliant ceruicem cordis iugo diuinæ dispensationis. Quisquis vero talis est, quilibet tu-
multus versentur extrinsecus, nunquam ad eius interiora perueniunt. Itaque agitur vt
aliud intrinsecus voto, aliud extrinsecus teneatur officio, et hac sapientia non iam turbu-
lenta atque confusa, sed tranquilla corda repleantur. Bene ergo de ea dicitur: quia abys-
sus dicit: Non est in me. Et mare loquitur: Non est mecum. Ac si aperte diceretur: Per-
turbatæ mentes sæcularium eoipso clamant, quoniam a vera sapientia longe diuisæ
sunt, quo quietæ non sunt. Quia vero hæc Dei sapientia manens cum patre ante sæcu-
la, incarnanda erat in fine sæculorum, vt ad redimendum genus humanum, non san-
ctos Angelos, non iustos homines mitteret, sed in manifestatione visionis per semeti- D
psam veniret recte subiungitur.

Cur ad redimendum hominem non misit Deus Angelum, sed ipse venit. *Caput XXVI.*

NOn dabitur aurum obryzum pro ea.] Quid namque per aurum obryzum, nisi san-
cti Angeli designantur? Qui recte et aurum vocantur, et obryzum: aurum quia
fulgent claritate iustitiæ: obryzum, quia nullum habuerunt vnquam contagium culpæ.
Homines vero iusti quamdiu in hac carne corruptibili mortaliter viuunt, aurum quidem
Sapien. 9.d esse possunt, obryzum omnino non possunt: quia corpus quod corrumpitur, aggrauat
animam, deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Nam quamuis in
hac vita ex magnæ iustitiæ claritate resplendeant, nequaquam tamen ad purum pecca-
1.Ioan. 1. e torum sordibus carent: Ioanne Apostolo attestante, qui dicit: Si dixerimus quia E
peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et veritas in nobis non est: et affir-
Iacob. 3.a mante Iacobo qui astruit, dicens: In multis enim offendimus omnes. Propheta etiam
Psal. 142. deprecante, qui ait: Ne intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in
conspectu tuo omnis viuens. Aurum ergo obryzum illi nuncupantur, qui in ea qua con-
diti sunt innocentia perdurantes, et fulgent claritate iustitiæ, et nullis vel minimis macu-
30. lantur sordibus culpæ. Sed quia pro hac sapientia nullus angelorum redemptor humani
generis mittendus fuit, ne quis spem in his, quos in adiutorio hominū sæpe apparuisse di-
dicimus, angelis poneret, dictum est: [Non dabitur aurum obryzum pro ea.] Ac si aperte
diceretur: Per semetipsam sapientia manifestabitur, vt humanū genus a culpa redimatur.
Nullus vice eius angelus mittitur: quia per Creatorem necesse est vt creatura liberetur.
Ioan.8.d Vnde et in Euangelio Dominus dicit: Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Sed vir
sanctus

A sanctus spiritu eiusdem sapientiæ repletus, quosdam in Iudæa præuidit non esse defuturos, qui spem in legislatore ponerent, et suæ salutis auctorem Moysen putarent: sicut et cuidam sanato maledicentes dicunt: Tu discipulus sis eius, nos enim Moysi discipuli sumus. Vnde adhuc congrue subinfertur: [Nec appendetur argentũ in commutatione eius.] Quia enim argento sæpe eloquia diuina designantur, possunt argenti vocabulo etiã eiusdem eloquij scriptores intelligi, quorum vita inter turbas hominum resplenduit luce virtutum. Sed quia lex peccata indicare potuit, non auferre: non quisquam veterum patrũ, non legislator Moyses humani generis redẽptor extitit. Argentum ergo in commutatione huius sapientiæ non appenditur: quia quilibet sancti esse potuerunt, in comparatione Vnigeniti filij Dei nullius meriti fuisse pensantur: qui nisi huius sapientiæ seruos se cognoscerent, sancti nullatenus fuissent. Ad hoc quippe illi missi sunt, vt in cordibus hominum Ioan. 9 f
B viam huic sapientiæ prædicando præpararent, neque vt pro ea, sed per eam subiectos populos regerent. Quia enim certum erat quòd per accessum temporũ, deficientis sæculi languores excrescerent, actum est vt æterna Dei sapientia in fine sæculorum per semetipsam veniret ad grandem hunc, et nimiæ infirmitatis ægrotum, id est, per totum mundum iacens languidum genus humanum: vt transmissis prius prædicatoribus, quasi quibusdam visitatoribus, tanto postmodum maior fieret potentia medici, quanto magis moribus creuisset ægroti. Quia vero nullus vice eius ad saluandos nos mittitur, dicatur rectè: [Nec appendetur argentum in commutatione eius:] quoniam vita iustorum prædicantium quan talibet sanctitatis luce polleat, aduentum nobis supernæ sapientiæ per suam præsentiam non commutat. Sed fuere multi gentilium, qui mundi huius sapientum disciplinis dediti, ea quæ sunt inter homines honesta seruarent, et saluandos seruata honestate se crederent,
C nec iam Mediatorem Dei et hominum quærerent, cum quasi sufficientem sibi philosophorum doctrinam tenerent. In quorum despectu mox subditur:

Quòd sapientia huius sæculi quæ tincta est coloribus Rhetorum, Christo comparata nihil sit, et nulla philosophiæ honestas ad salutem sine Christo proficiat.
Caput XXVII.

NOn confertur tinctis Indiæ coloribus.] Quid enim per Indiam quæ nigrum populũ mittit, nisi hic mundus accipitur? in quo vita hominum per culpam obscura generatur. Tincti autem colores Indiæ, sunt huius mundi sapientes, qui quamuis per infidelitatem, et plerumque per actionem fœdi sunt, ante humanos tamen oculos superinductæ honestatis colore fucantur. Sed coæterna Dei sapientia tinctis Indiæ coloribus non confer
D tur: quia quisquis hanc veraciter intelligit, ab his hominibus quos mundus sapientes coluit, quàm longe distet, agnoscit. Ipsaq. eius mandatorum verba ab huius mundi sapientibus differunt: qui dum intendunt eloquentiæ, eorum dicta quasi pulchra apparent specie, et fucatione tincturæ: et cum virtute rerum careant, aliud se esse quàm sunt, verborũ compositionibus, quasi superductis coloribus mentiuntur. At contra doctrina sapientiæ et prædicatione pulchra est, et pura veritate conspicua, nec aliud se per fallaciam prætendit exterius, et aliud reseruat interius, neque in dictis suis pulchra videri appetit nitore sermonis, sed integritate veritatis. In mandatis igitur suis Dei sapientia non confertur tinctis Indiæ coloribus: quia dum fucata eloquentiæ ornamenta non habet, quasi vestis sine tinctura placet. Quam fucationem tincturę bene Paulus despexerat, cum dicebat: Quæ et loquimur in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus. Malebar quippe 1. Cor. 2. d
E hanc sapientiam sola puritate veritatis ostendere, non autem eloquij tinctione fucare. Sequitur: [Nec lapidi sardonyco preciosissimo vel sapphiro.] Sardonycum, vel sapphirum lapides pretiosos esse quis nesciat? Et dum multi alij pretiosi sint lapides, qui longe istos æstimatione magnitudinis antecellant, cur sapphirus vel sardonycus potissimum pretiosus nominatus est, cum vterque lapis iste aliorum lapidum comparatione vilissimus sit? nisi vt eos lapides, qui pretiosi describuntur, dum pretiosos non esse cognoscimus, in eorum intelligentia aliud exquiramus. Sardonycus quippe terrę rubræ similitudinem tenet. Sapphirus vero aeream habet speciem. Possunt ergo in sardonyco per terram rubram homines, in sapphiro autem per aeream visionem angeli designari. Nã cum rubræ terræ speciem lapis sardonycus habeat, non immerito hominem designat: quia et Adam, qui primus est conditus, Latino sermone terra rubra nominatur. Quid est ergo quod dicitur: quia hæc sapiẽtia lapidi sardonyco, vel sapphiro non confertur, nisi quòd is, qui est Dei virtus: et Dei

et Dei ſapientia, Mediator ſcilicet Dei et hominum, homo Chriſtus Ieſus, tanta magnitudine excellat omnia, vt ei nec in terra primi homines, nec in cælo angeli comparentur? A
Pſal. 88. Vnde et per Pſalmiſtam dicitur: Quis in nubibus æquabitur domino, aut quis ſimilis erit
31. Deo inter filios Dei? Poſſunt autem per ſardonycum lapidem patres teſtamenti veteris, per ſapphirum vero prædicatores exprimi teſtamenti noui. Illi quippe quamuis magnam iuſtitiæ vitam tenerent, carnali tamen propagini ſeruiebant. Quia igitur conſtat quòd quædam terrena agerent, non immerito per ſardonycum lapidem qui, vt prædiximus, terræ rubræ tenent ſpeciem, deſignantur. Per ſapphirum vero, qui æthe rei eſt coloris, teſtamenti noui congrue prædicatores accipimus, qui carnalis propaginis deſideria poſtponentes, cæleſtia ſola ſectati ſunt. Vnde et Propheta conſpiciens cuncta carnis deſideria, ſanctos
Eſaia 60. b Apoſtolos ſpiritali ardore tranſcendere, admiratus ait: Qui ſunt hi, qui vt nubes volant? Ac ſi aperte dicat: Nos per terram gradimur, qui adhuc coniugijs implicamur, et propagandæ ſoboli opera carnis impendimus: iſti vero in terra non ambulant, ſed vt nubes volant, qui dum cæleſtia appetunt, de terrenis deſiderijs nihil tangũt. Ait ergo: Quia Dei ſapientia ſardonyco, vel ſapphiro lapidi non confertur. ac ſi patenter inſinuet, dicens: Ei qui homo inter homines cernitur, nec in antiquis quiſquam, nec in nouis patribus æquatur: quia ex deitate habet quod in humanitate quemquam ſimilem non habet. Vnde adhuc ſubditur: [Non adæquabitur ei aurum vel vitrum.] Quis hoc ſanum ſapiens iuxta literam ſentire dignetur? Vitrum quippe, vt ſuperius diximus, auro longe eſt vilius, et poſtquam dictũ eſt, quòd aurũ huic ſapientiæ non adæquatur, adhuc quaſi creſcendo ſubiungitur: quòd ei quoque nec vitrum poſſit æquari. Sed ipſa nos littera ab hiſtorico intellectu deficiens, ad indagandum allegoriæ myſterium mittit. Auri namque metallum nouimus potiori metallis omnibus claritate fulgere. Vitri vero natura eſt, vt extrinſecus viſu pura: C intrinſecus, perſpicuitate perluceat: In alio metallo quidquid intrinſecus continetur, abſconditur, in vitro vero quilibet liquor qualis continetur interius, talis exterius demonſtratur: atque, vt ita dixerim, omnis liquor in vitreo vaſculo clauſus patet. Quid ergo aliud in auro vel vitro accipimus, niſi illã ſupernã patriam, illam beatorum ciuium ſocietatẽ,
Apoc. 21. e quorum corda ſibi inuicẽ, et claritate fulgent, et puritate tranſlucent? Quam Ioannes in Apocalypſi conſpexerat, cum dicebat: Et erat ſtructura muri eius ex lapide iaſpide: ipſa vero ciuitas aurũ mundũ, ſimilis vitro mundo. Quia enim ſancti omnes ſumma in ea beatitudinis claritate fulgebunt, inſtructa auro dicitur. Et quoniam ipſa eorũ claritas viciſſim ſibi in alternis cordibus patet, et cũ vniuſcuiuſque vultus attenditur, ſimul et conſciẽtia penetratur: hocipſum aurũ vitro mũdo ſimile eſſe memoratur. Ibi quippe vniuſcuiuſque mentẽ ab alterius oculis, membrorũ corpulẽtia non abſcondet, ſed patebit animus: patebit D corporalibus oculis ipſa etiã corporis harmonia, ſicq; vnuſquiſque tũc erit conſpicabilis alteri, ſicut nunc eſſe non poteſt conſpicabilis ſibi.
32. Nunc autẽ corda noſtra quamdiu in hac vita ſumus, quia ab altero in alterum videri non poſſunt, non intra vitrea, ſed intra lutea vaſcula concluduntur: cui ſcilicet luto per paſſionem mentis inhęrere Propheta formida-
Pſal. 68. bat, cum diceret: Eripe me de luto, vt non inhæream. Quod nimirum habitaculum cor-
2. Cor. 5. a porũ Paulus domum terreſtrem nominat, dicens: Scimus quoniam ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domũ non manufactam, æternam in cælis. In hac itaque terreſtri domo quouſque viuimus, ipſum, vt ita dicam, corruptionis noſtræ parietem mentis oculis nullatenus penetramus, et viciſſim in alijs videre occulta non poſſumus. Vnde ſancta Eccleſia ſponſi ſui ſpeciem videre in diuinitate deſiderans, nec tamen valens, quia æternitatis illius formam quam intueri concu- E
Cant. 2. e piuerat, ab eius oculis aſſumpta humanitas abſcondebat: in Canticis canticorum mœrens dicit: En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum. Ac ſi aperte dicat: Ego hunc in diuinitatis ſuæ iã ſpecie videre deſidero, ſed adhuc a viſione illius per aſſumptæ carnis parietem excludor. Quouſque itaque in hac corruptibili carne viuimus, cogitationes noſtras in alterutrũ non
1. Cor. 2. c videmus. Vnde rurſum per eumdem Paulũ dicitur: Quis ſcit hominum quæ ſunt hominis,
1. Cor. 4. a niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? Et rurſum: Nolite iudicare ante tempus, donec veniat Dominus, qui et illuminabit abſcondita tenebrarum, et manifeſtabit conſilia cordiũ. Illa itaque ciuitas quæ ſua viciſſim ſingulis corda manifeſtat, ex auro dicitur ſimilis vitro mũdo, vt deſignetur auro clara, vitro perſpicua. Sed quamuis in ea ſancti omnes tanta claritate fulgeant, tanta peſpicuitate tranſluceant, ei tamen ſapientiæ de cuius imagine habent omne quod ſunt, æquari non poſſunt. Bene ergo dicitur: [Non adæquabitur ei aurũ vel vitrum.]

A vel vitrum.] Ad hoc enim sancti omnes ad illa gaudia æterna perueniunt, vt esse Deo similes possint, sicut scriptum est: Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniã videbimus eũ sicuti est: Et tamen scriptum est: Domine Deus virtutum quis similis tibi? Et iterum: Aut quis erit similis Deo inter filios Dei? Vnde ergo similes, et vnde non similes, nisi quia huic sapientiæ, et similes erunt ad imaginem, et tamen non erunt similes ad æqualitatem? Aspiciendo quippe æternitatem Dei, fit eis vt æterni sint, et dum visionis eius donum percipiunt, ex perceptione beatitudinis imitantur, quod vident. Et similes ergo sunt, quia beati fiunt: et tamen Creatori similes non sunt, quia creatura sunt. Et habent itaque quamdã Dei similitudinem, quia non habent finem: et tamen incircumscripti æqualitatem nõ habent, qui habent circumscriptionem. Dicatur igitur recte: Non adæquabitur ei aurum vel vitrum, quia quantalibet sancti claritate, et perspicuitate fulgeant: aliud est homines esse *Psal. 34.* *1. Ioan. 3. a*

B sapientes in Deo, atque aliud esse hominem sapientiam Dei. Quam profecto sapientiam ille veraciter agnouit, qui Mediatori Dei et hominum aliquem comparare sanctorum minime præsumpsit. Vnde et subditur: [Nec commutabuntur pro ea vasa auri excelsa et eminentia] Excelsum quippe vas auri Helias extitit, et excelsum vas auri Hieremias, excelsa atque eminentia auri vasa priores patres fuere. Sed hæc Dei sapientia, vt a carnali nos conuersatione redimeret, apparuit in carne, et qui illam veraciter non agnouit, Mediatorẽ Dei et hominum, hominem Iesum Christum vnum esse ex Prophetis putauit, quem electorum oculi fide tenuerunt Deum, cum viderent hominem. Vnde ab eo sanctis discipulis dicitur: Quem dicunt homines esse filium hominis? Cui cum protinus responderent: Alij Ioannem Baptistam, alij Heliam, alij vero Hieremiam, aut vnum ex prophetis: de suo mox sensu requiruntur: Vos autem quem me esse dicitis? Cui protinus Petrus totius Ecclesiæ voce 33. *Matt. 16. b*

C respondens ait: Tu es Christus filius Dei viui. Quia igitur iuxta Pauli vocem Christum nouimus Dei virtutem, et Dei sapientiam, Petrus pro hac sapientia vasa auri excelsa, et eminentia commutare noluit quia de illa non aliud quàm erat, intellexit. Magnum quippe, vt dictum est, vas auri Ioannes: magnum vas auri Helias, vel Hieremias fuit. Sed quisquis eumdem Deum quemlibet eorum esse crediderit, vas auri excelsum, et eminens pro sapientia commutauit. Ecclesia vero pro hac sapientia vasa auri excelsa, et eminentia nõ commutat: quia Christum filium Dei non vnum esse prophetarum, sed omniũ prophetarum Dominum credit. Ipsam quippe ad se venisse sapientiam videns, noluit se in illis aureis vasis figere, sed in eam studuit fide certissima pertransire. Vnde in Canticis canticorũ dicit: Inuenerunt me vigiles qui custodiunt ciuitatem. Num quem diligit anima mea, vidistis? Paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea. Quos enim vigi- *1. Cor. 1. d* *Cant. 3. a*

D les qui custodiunt ciuitatem, nisi priores patres, vel prophetas accipimus: qui studuerunt ad custodiam nostram sanctæ prædicationis voce vigilare? Sed cum Redemptorem suum Ecclesia quæreret, in ipsis antiquis prædicatoribus spem figere noluit, cum dixit: Paululũ cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea. Illum quippe inuenire nõ posset, si istos pertransire noluisset. In istis se custodibus infideles fixerant, qui Christum Dei filiũ vnum quemlibet esse illorum credebant. Voce igitur ac fide Petri inuentos vigiles sancta Ecclesia transijt, quæ prophetarum Dominum vnumquemlibet ex prophetis credere contempsit. Dicatur ergo: [Nec comutabũtur pro ea vasa auri excelsa et eminentia]: quia electi quique sanctorum vitam, et venerantur ex sublimitate, et tamen nõ suscipiunt ad errorem. Quos enim putos homines esse sciunt, Deo homini omnino non conferunt. Vnde adhuc subditur: [Nec commemorabuntur in comparatione eius.] Omnes enim supernæ pa-

E triæ electi, sancti quidem et iusti sunt: sed participatione sapientiæ, non cõparatione. Quid enim sunt homines Deo cõparati? Lumen autem, sapientia: lumen et serui sapientiæ vocari solent. Sed illa lumen illuminans, isti lumen illuminatum, sicut scriptum est: Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Istis autem tantum modo dicitur: Vos estis lux mundi. Iustitia quidem sapientia, iustitia et serui sapientiæ nuncupantur: sed ista iustitia iustificans, isti autẽ iustitia iustificata: De Deo quippe qui sapientia est, dicitur: Vt sit ipse iustus et iustificans: isti vero dicunt: Vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Aliter ergo venerandum est lumen illuminans, aliter lumen illuminatum: aliter iustitia iustificans, aliter iustitia iustificata. Sapiẽtia vero est, et sapit: nec habet aliud esse, aliud sapere: serui autem sapientiæ esse quidem sapientes possunt, nec tamen hoc habent esse quod sapere: nam esse possunt, et sapientes non esse. Habet vitam sapientia, sed non aliud habet, et aliud est: quippe cui hoc est esse quod viuere. Serui autem sapientiæ cum habent *Ioan. 1. a* *Matt. 5. b* *Roma. 3. d* *2. Cor. 5. d*

vitam,

vitam, aliud sunt, et aliud habent: quippe quibus non est hoc ipsum esse quod viuere: nã A
possunt iuxta aliquid esse, nec viuere. Aliud quippe illis est esse, aliud viuere: quia in ipso
parente primo essentiam habuere per initium, vitam per accessum, quoniam prius de ter-
Gene. 2. b ra factus est homo, et postmodum, sicut scriptum est: Inspirauit in faciem eius spiraculũ
vitæ, et factus est homo in animam viuentem. Sapientia vero habet essentiam, habet vitã:
sed hoc quod habet, ipsa est. Proinde incommutabiliter viuit: quia non ex accidenti, sed
essentialiter viuit. Sola ergo cum patre et sancto spiritu veraciter est, cuius essentiæ com-
paratum esse nostrum non esse est. Huic si coniungimur, sumus, viuimus, sapimus: huic
si comparamur, nec sapimus, nec viuimus omnino, nec sumus. Hinc est quòd sancti om-
nes quando in Dei visione proficiunt, quanto magis diuinitatis interna conspiciunt, tanto
magis se nihil esse cognoscunt. Nusquam quippe legitur quòd Abraham cinerem et pul-
Gene. 18. d uerem se esse professus est, nisi cum habere Dei meruit collocutionem. Ait enim: Loquar B
ad Dominum meum, cum sim puluis et cinis? Esse enim se aliquem fortasse crederet, si ve-
racem essentiam quæ super ipsum est, minime sensisset. At vero vbi ad immutabilem con-
templandum super se raptus est, impletus tantæ contemplationis potentia, dum videret
illum, nil se esse nisi puluerem vidit. Hinc est etiam quòd Propheta repletus eadẽ sapien-
tia, exclamat: Memento Domine quòd puluis sumus, qui rursus eiusdem incommutabi-
Psal. 101. litatem essentiæ contemplatus, ait: Omnes sicut vestimentum veterascent, et sicut oper-
torium mutabis eos, et mutabuntur: tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.
Exod. 3. d Hinc ad Moysen dicitur: Ego sum qui sum: et dices filijs Israel: Qui est, misit me ad vos. So-
lus quippe veraciter est, qui solus incommutabiliter permanet. Nam omne quod modo
sic, et modo aliter est, iuxta non esse est: Permanere enim in statu suo non potest. Atque ali-
quo modo ad non esse itur, dum ab eo quod fuerat, semper ad aliud, per momenta tempo- C
rum ducitur. Vt ergo in participatione illius essentiæ aliquid simus, cognoscamus nosmet-
ipsos: quia prope nihil sumus. Bene itaque dicitur: nec commemorabuntur in compara-
tione eius: quia vasa auri excelsa et eminentia, quæ ex participatione sapientiæ nobis ve-
neranda sunt, in comparatione sapientiæ etiam memoranda non sunt. Quia vero hæc sa-
pientia humanis cordibus latenter infunditur, sicut de sancto spiritu quoque dictum est:
Ioan. 3. b Spiritus vbi vult spirat: et vocem eius audis, et nescis vnde veniat, aut quo vadat, idcirco
subiungitur: [Trahitur enim sapientia de occultis.] De occultis sapientia trahitur: quia
cum sit inuisibilis, non nisi inuisibiliter inuenitur. Quæ rectè quoque trahi dicitur: quia si-
cut flatum trahimus, vt corpus viuat: sic ab intimis sapientiæ spiritus ducitur, vt ad vi-
Psal. 118. tam anima subsistat. Vnde Psalmista ait: Os meum aperui, et attraxi spiritum. Quæ ni-
mirum sapientia, humana carne cum anima rationali suscepta, dum ab intimis appa- D
ruisset in promptu, mundus hic quia auctorem suum inuisibilem videre non potuit, quem
visibilem conspexit hominem, eum quoque et inuisibilem agnouit Deũ. Conuersa est ab
infidelitatis suę tenebris, superba prius sua auersione gentilitas, ostensis signis atque prodi
gijs creuit fides: propagata autẽ fide, in veneratione omnium sanctæ Ecclesię culmen emi
cuit. Cui cum deessent aperti aduersarij, tentari cœpit a suis. Nã multæ quoque in ea hæ-
reses exortæ, contra eam duri certaminis bella parauerunt. Exercenda quippe est hoc tem
pore per laborem, quæ sequenti tendit ad remunerationem. Qua ex re factum est, vt in ea
nonnulli prodirent, qui Mediatorem Dei et hominum, hominẽ Christum Iesum, purũ ho-
minem creatum dicerent, sed gratia deificatum: tantumq. ei sanctitatis tribuerent, quantũ
de sanctis ceteris, eius videlicet famulis agnouissent. Quos beatus Iob prophetiæ spiritu
35. afflatus, sententiæ suæ definitione redarguit, dicens: [Non adæquabitur ei topaziũ de Ae- E
thiopia.] Quid per Aethiopiam nisi præsentẽ mundum accipimus? quæ coloris nigredine
designat peccatorum populum, fœditatemq. meritorum. Aliquando vero Aethiopiæ no-
mine specialiter gentilitas designari solet, infidelitatis prius nigra peccatis. Quam venien
te Domino Abacuc Propheta vidit timore perterritam, et ait: Tabernacula Aethiopum
expauescent, tabernacula terræ Madian. Dauid quoque Propheta videns quòd ad Iudæã
redimendam veniret Dominus: sed ante gentilitas crederet, et postmodum Iudæa seque-
Roma. 11. e retur, sicut scriptum est: Donec plenitudo gentium introiret, et sic omnis Israel saluus fie-
Psal. 67. ret, dicit: Aethiopia præueniet manus eius Deo, id est, priusquam Iudæa credat, saluandã
se offert omnipotenti Domino peccatis nigra gentilitas. Topazium vero pretiosus lapis
est: et quia Græca lingua pan omne dicitur, pro eo quòd omni colore resplendet, topaziũ
quasi topandium vocatur. Dum vero in Deum conuersa gentilitas credidit, ex ea multi
ita sunt

A ita sunt, dono spiritus locupletati, vt quasi multis coloribus, sic multis virtutibus luceant.
Sed ne acceptis quisquam virtutibus extollatur a sancto viro nūc dicitur: [Non adæquabitur ei topazium de Aethiopia.] Ac si aperte dicat: Nullus sanctorum quibuslibet virtutibus plenus, ex ista tamen nigredine mundi collectus, æquari ei potest de quo scriptum est:
Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Nos quippe etsi sancti efficimur, non tamen sancti nascimur: quia ipsa naturæ corruptibilis conditione constringimur, vt cū Propheta dicamus: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis peperit me mater mea. Ille autem solus veraciter sanctus natus est, qui vt ipsam conditionem naturæ corruptibilis vinceret, ex commistione carnalis copulæ conceptus non est. Huic se sapientiæ quasi quoddam topazium de Aethiopia æquari voluit, cū quidā hæresiarches dixit: Non inuideo Christo Deo facto, quoniam si volo, et ipse possum fieri. Qui Iesum Christum do-
B minum nostrum, non per mysterium conceptionis, sed per profectum gratiæ Deum putauit: peruersa allegatione astruens eum purum hominem natum: sed vt Deus esset, per meritum profecisse, atque ob hoc æstimans et se et quoslibet alios posse ei coæquari, qui filij Dei per gratiam fiunt, non intelligens, non attendens: quia non adæquabitur ei topazium de Aethiopia. Aliud est enim natos homines gratiam adoptionis accipere: aliud vnum singulariter per diuinitatis potentiam Deum ex ipso conceptu prodijsse. Nec æquari potest 39.
gloria Vnigeniti habita per naturā, alijs accepta per gratiam. Mediator quippe Dei atque hominum, homo Christus Iesus, non sicut iste hæreticus desipit, alter in humanitate, alter in deitate est. Non purus homo conceptus atque editus, post per meritum, vt Deus esset, accepit: sed nunciante angelo, et adueniente spiritu, mox verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro, et manente incommutabili essentia, quæ ei est cum patre, et cū
C sancto spiritu coæterna, assumpsit intra virginea viscera: vnde et impassibilis pati, et immortalis mori, et æternus ante sæcula, temporalis posset esse in fine sæculorum: vt per ineffabile sacramentum, conceptu sancto, et partu inuiolabili, secundū veritatem vtriusque naturæ, eadem virgo et ancilla Domini esset et mater. Sic quippe ei ab Elizabet dicitur: Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Et ipsa virgo concipiens dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et quamuis ipse aliud ex patre, aliud ex virgine, non tamen alius ex patre, alius ex virgine: sed ipse est æternus ex patre, ipse temporalis ex matre, ipse qui fecit, ipse qui factus est, ipse speciosus forma præ filijs hominum per diuinitatem, et ipse de quo dictum est: Vidimus eum, et non erat aspectus, et non est species ei, neque decor, per humanitatem. Ipse ante sæcula de patre sine matre, ipse in fine sæculorum de matre sine patre. Ipse conditoris templum, ipse conditor templi,
D ipse auctor operis, ipse opus auctoris: manens vnus ex vtraque, et in vtraque natura, nec naturarū copulatione confusus, nec naturarum distinctione geminatus. Sed quia non hæc tractanda suscepimus, ad exponendi ordinem redeamus. Notandum nobis est quòd sanctus vir, vt longe distare ab hac sapientia angelos demonstraret, dicit: [Non dabitur aurum obryzum pro ea.] Qui vt antiquos etiam patres sacri eloquij tractatores inferiores ostenderet, adiunxit: [Nec appendetur argentum in commutatione eius.] Vt philosophorum quoque sapientiam huic monstraret longe subesse, intulit. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus: atque subiunxit: Nec lapidi sardonyco pretiosissimo, vel sapphiro. Vt in illa quoque superna ciuitate nullum peruenire ad æqualitatem Vnigeniti demonstraret, addidit: Non adæquabitur ei aurū vel vitrum. Vt prophetas quoque ei subesse ostenderet, adiunxit: Nec commutabuntur pro ea vasa auri excelsa et eminentia, nec commemorabun-
E tur in comparatione eius. Trahitur enim sapiētia de occultis. Ad extremum vero vt ipsos quoque in Ecclesia hæreticos increparet, qui a gentilitatis errore venientes, fidem quam percipiunt, per superbiam scindunt, addidit: Non adæquabitur ei topazium de Aethiopia. Ac si patenter insinuet, dicens: Hi qui ex peccati nigredine ad conuersionē veniunt, æquari deo [homini] omnino non possunt, quamuis multis colorum virtutibus resplendere videantur. Quorum vt superbia refutetur, apte subiungitur: [Nec tincturæ mundissimæ componētur.] Tincturæ enim mundissimæ vocantur hi, qui veraciter sunt humiles, et veraciter sancti: qui sciunt quidem, quia ex semetipsis virtutum speciem non habent: sed hāc ex dono gratiæ desuper venientis tenent. Tincti enim non essent, si sanctitatē naturaliter habuissent. Sed mundissimæ tincturæ sunt, quia humiliter custodiunt superuenientem in se virtutum gratiam quā acceperunt. Hinc est enim quòd sponsi voce de sancta Ecclesia dicitur: Quæ est ista quæ ascendit dealbata? Quia enim sancta Ecclesia cælestem vitam naturaliter

Margin notes: Luc. 1.d (Quod nascetur…); Psal. 50. (Ecce enim in iniquitatibus…); 1. Tim. 2. (Mediator quippe…); Luc. 1.d (Vnde hoc mihi…); Ibidem. (Ecce ancilla Domini…); Esaia 53.b (Vidimus eum…); Cant. 6.c.& Cant. 1.d (Quæ est ista…)

raliter non habet, sed superueniente spiritu pulchritudine donorum componitur, non alba, sed dealbata memoratur. Et notandum quòd superius cum dixisset: Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, eosdem colores non intulit mundos. Hoc vero in loco vt tincturã veracium virtutum ab illa philosophorum fucatione distingueret, tincturas dicens, addidit mundissimas. Tincturæ enim mundissimæ rectè nominantur hi, qui prius per praua opera fœdi fuerant: superueniente tamen spiritu, nitore gratiæ vestiuntur, vt longe aliud appareant esse quàm erant. Vnde etiam baptisma, idest, tinctio dicitur ipsa nostra in aquã descensio. Tingimur quippe, et qui prius indecori eramus deformitate vitiorum, accepta fide reddimur pulchri gratia, et ornamento virtutum. Sequitur: A

Quòd quamdiu mortaliter viuitur, per quasdam imagines, non in propria natura potest videri Deus. Caput XXVIII.

VNde ergo sapientia venit, et quis est locus intelligentiæ? Abscondita est ab oculis omnium viuentium.] Pensandum magnopere est quòd a sancto viro requiritur, vnde sapientia veniat. Ab eo etenim venit a quo orta est. Sed quia ab inuisibili et coæterno patre nascitur, eius via occulta est. Vnde et per Prophetam dicitur: Generationem illius quis enarrabit? Locus vero intelligentiæ eius est mens humana, quam hæc Dei sapientia dum repleuerit, sanctam facit. Quia ergo et inuisibilis est de quo prodijt, et incertum nobis est in cuius mente intellecta requiescat, rectè nunc dicitur: Vnde ergo sapientia venit, et quis est locus intelligentiæ? Sed hoc valde mirum est quod protinus subinfertur: [Abscondita est ab oculis omnium viuentium.] Sapientia quippe quæ Deus est, si omnium viuentium oculis occulta esset, hanc proculdubio sanctorum nemo vidisset. Sed ecce huic sententiæ Ioannem audio concordantem, qui ait: Deum nemo vidit vnquam. Rursumq. cum testamenti veteris patres intueor, multos horum, teste ipsa sacræ lectionis historia, Deum vidisse cognosco. Vidit quippe Iacob dominum, qui ait: Vidi Dominum facie ad faciem, et salua facta est anima mea. Vidit Moyses Deum, de quo scriptum est: Loquebatur Dominus ad Moysen facie ad faciem sicut loqui solet homo ad amicum suum. Vidit idem Iob Dominum, qui dicit: Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te. Vidit Esaias Dominum qui ait. Anno quo mortuus est rex Ozias vidi Dominum sedentẽ super solium excelsum et eleuatum. Vidit Michæas Dominum, qui ait: Vidi Dominum sedentem super solium suum, et omnem exercitum cæli assistentem ei a dextris, et a sinistris. Quid est ergo quòd tot testamenti veteris patres Deum se vidisse testati sunt, et tamẽ de hac sapientia quæ Deus est, dicitur: Abscondita est ab oculis omnium viuentium: et Ioannes ait: Deum nemo vidit vnquam, nisi hoc quod patenter datur intelligi: quia quandiu hic mortaliter viuitur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest: vt anima gratia spiritus afflata, per figuras quasdam Deum videat, sed ad ipsam vim eius essentiæ non pertingat. Hinc est enim quòd Iacob, qui Deũ se vidisse testatur, hunc non nisi in angelo vidit. Hinc est quòd Moyses, qui cum Deo facie ad faciem loquebatur, sicut loqui solet homo cum amico suo: ei inter ipsa verba suæ locutionis dicit: Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi temetipsum manifestè, vt videam te. Certe enim si Deus non erat cum quo loquebatur, ostende mihi Deum diceret, et non ostende temetipsum. Si autem Deus erat cum quo facie ad faciem loquebatur, cur petebat Deum videre quem videbat? Sed ex hac eius petitione colligitur: quia eum sitiebat per incircumscriptæ naturæ suæ claritatem cernere, quem iam cœperat per quasdam imagines videre: vt sic superna essentia mentis eius oculis adesset: quatenus ei ad æternitatis visionem nulla imago creata temporaliter interesset. Et viderunt ergo patres testamenti veteris Dominum, et tamen iuxta Ioannis vocem: Deum nemo vidit vnquam: et iuxta beati Iob sententiam: sapientia quæ Deus est, abscondita est ab oculis omnium viuentium: quia in hac mortali carne consistentibus, et videri potuit per quasdam circumscriptas imagines: et videri non potuit per incircumscriptũ lumen æternitatis. Sin vero a quibusdam potest in hac adhuc corruptibili carne viuentibus, sed tamen inæstimabili virtute crescentibus, quodã contemplationis acumine æterna Dei claritas videri, hoc quoque a beati Iob sententia non abhorret, qui ait: Abscondita est ab oculis omniũ viuentium, quoniam quisquis sapientiam, quæ Deus est, videt: huic vitæ funditus moritur, ne iam eius amore teneatur. Nullus quippe eam vidit, qui adhuc carnaliter viuit: quia nemo potest Deum simul amplecti et sæculum. Qui enim Deum videt, eoipso moritur, quo vel

Marginal references and section numbers (from top to bottom): B; Esaia 53.c; 37. (at "et quis est locus intelligentiæ? Sed hoc valde mirum…"); 1. Ioan. 4.c; C; Gene. 32.g; Exod 33.d; Esa. 6.c; 3. Reg. 22.d; 1. Ioan. 4.c; D; Exod. 33.d; E; 38. (at "circumscriptas imagines: et videri non potuit…").

A quo vel intentione cordis, vel effectu operis ab huius vitæ delectationibus tota mente separatur. Vnde adhuc ad eundem quoque Moysen dicitur: Non enim videbit me homo, et viuet. Ac si aperte diceretur: Nullus vnquam Deum spiritaliter videt, et mundo carnaliter viuit. Vnde Paulus quoque apostolus, qui adhuc Dei inuisibilia, sicut ipse testatur, ex parte cognouerat: iam huic mundo totum se mortuum esse perhibebat, dicens: Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. Sicut enim iam longe superius diximus, non sufficit, vt diceret: mundo crucifixus sum, nisi etiam præmitteret: mihi mundus crucifixus est: vt non solum se mundo mortuum, sed etiam mundum sibi mortuum esse testatetur: quatenus nec ipse mundum, nec ipsum iam mundus appeteret. Si enim duo fortasse in vno loco sint, quorum vnus viuus, alter vero sit mortuus, etsi mortuus viuentem non videt, viuus tamen mortuum videt. *Ibidem.* *Galat. 6. d*

B Prædicator autem Dei vt ostenderet, quia per abiectionem qua se humiliando deiecerat, talis iam factus esset, vt nec ipse mundum, nec mundus ipsum concupisceret, non solum ait se mundo crucifixum, vt ipse mundi gloriam quam appeteret, tamquam mortuus non videret: sed etiam mundum sibi asseruit crucifixum, in quo tanta se humilitate deiecerat, vt ipse et mundus tamquam ad eum mortuus: Paulum humilem atque despectum iam videre nequaquam posset. Sciendum vero est quòd fuere nonnulli qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis, in claritate quidem sua conspici, sed in natura minime videri. Quos nimirum minor inquisitionis subtilitas fefellit. Neque enim illi simplici, et incommutabili essentiæ aliud est claritas, et aliud natura: sed ipsa ei natura sua claritas, ipsa claritas natura est. Quia enim suis dilectoribus hæc Dei sapientia se quandoque ostenderet, ipse pollicetur dicens: Qui *Ioan. 3. e*

C diligit me, diligetur a patre meo: et ego diligam eum, et manifestabo meipsum illi: Ac si parenter dicat: Qui in vestra me cernitis, restat vt in mea me natura videatis. *Matt. 5. a* Hinc rursus ait: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Hinc Paulus dicit: Nunc videmus per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum. Sed quia de Deo per primum Ecclesiæ prædicatorem dicitur: In quem desiderant angeli prospicere: sunt nonnulli qui nequaquam Deum videre, vel angelos suspicantur: et tamen dictum per veritatis sententiam scimus: Angeli eorum in cælis semper vident faciem patris mei qui in cælis est. Numquid ergo aliud veritas, aliud prædicator insonat veritatis? Sed si sententia vtraque confertur, quia sibi nequaquã discordet, agnoscitur. Deum quippe angeli et vident, et videre desiderant, et sitiunt intueri, et intuentur. Si enim sic vi- *1. Cor. 13. d* 39. *1. Pet. 1. c* *Matt. 18. b*

D dere desiderant, vt effectu sui desiderij minime perfruantur, desiderium sine fructu anxietatem habet, et anxietas pœnam. Beati vero angeli ab omni pœna anxietatis longe sunt: quia numquam simul pœna et beatitudo conueniunt. Rursum cum eos dicimus Dei visione satiari: quia et Psalmista ait: Satiabor dum manifestabitur gloria tua: considerandum nobis est quoniam satietatem solet fastidium subsequi. Vt ergo recte sibi vtraque conueniant, dicat veritas: Quia semper vident: dicat prædicator egregius: Quia semper videre desiderant. Ne enim sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur: ne autem sit in satietate fastidium, satiati desiderant. Et desiderant igitur sine labore, quia desiderium satietas comitatur: et satiantur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio semper accenditur. Sic quoque et nos erimus quando ad ipsum fontem vitæ venerimus. Erit nobis delectabiliter impressa sitis simul atque satie- *Psal. 16.*

E tas. Sed longe abest ab ista siti necessitas, longe a satietate fastidium: quia et sitientes satiabimur, et satiati sitiemus. Videbimus igitur Deum, ipsumq. erit præmium laboris nostri, vt post mortalitatis huius tenebras, accessa eius luce gaudeamus. Sed cum eius lucem dicimus accessam, obsistit animo quod Paulus dicit: Qui lucem habitat inaccessibilem, quem vidit nullus hominum, sed nec videre potest. Et rursum audio quod Psalmista ait: Accedite ad eum, et illuminamini. Quo modo ergo accedendo illuminamur, si ipsam lucem qua illuminari possumus, non videmus? Si vero accedendo ad eum ipsam qua illuminamur, lucem videmus, quo modo inaccessibilis esse perhibetur? Qua in re pensandum est quòd inaccessibilem dixit, sed omni homini, sed humana sapienti. Scriptura quippe sacra omnes carnalium sectatores, humanitatis nomine notare solet. Vnde idem Apostolus quibusdam discordantibus dicit: Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne *1. Tim. 6. c* *Psal. 33.* *1. Cor. 3. a*

carnales estis, et secundum hominem ambulatis? Quibus paulo post subijcit: Nonne A
1.Cor.2.b. homines estis? Et vnde alias testimonium protulit, quòd oculus non vidit, nec auris
audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Et cum
hoc hominibus dixisset, absconditum, mox subdidit: Nobis autem reuelauit Deus
per spiritum suum: ipsum se ab hominis vocatione discernens, qui raptus supra hominem
diuina iam saperet. Ita etiam hoc loco cum lucem Dei inaccessibilem perhiberet,
vt ostenderet quibus, subdidit: Quem vidit nullus hominum, sed nec videre
potest. More suo homines vocans omnes humana sapientes: quia qui diuina sapiunt,
videlicet supra homines sunt. Videbimus igitur Deum, si per cælestem conuersationem
supra homines esse mereamur. Nec tamen ita videbimus sicut videt ipse seipsum.
Longe quippe dispariliter videt Creator se, quàm videt creatura Creatorem. Nam
quantum ad immensitatem Dei, quidam nobis modus figitur contemplationis: quia B
40. eo ipso pondere circumscribimur, quo creatura sumus. Sed profecto non ita conspicimus
Deum, sicut ipse conspicit se, sicut non ita requiescimus in Deo, quemadmodum
ipse requiescit in se. Nam visio nostra, vel requies erit vtcumque similis visioni,
vel requiei illius: sed æqualis non erit. Ne enim iaceamus in nobis, vt ita dicam contemplationis
penna nos subleuat, atque a nobis ad illum erigimut intuendum,
raptiq. intentione cordis, et dulcedine contemplationis, aliquo modo a nobis imus
in ipsum: et iam hoc ipsum ire nostrum minus est requiescere, et tamen sic ire perfecte
requiescere est. Et perfecta ergo requies est, qua Deus cernitur, et tamen adæquanda
non est requiei illius: quia non a se in alium transit, vt quiescat. Est itaque
requies, vt ita dicam, similis atque dissimilis: quia quod illius requies est, hoc nostra
imitatur. Nam vt beati atque æterni simus in æternum imitamur æternum. Et C
magna nobis est æternitas imitatio æternitatis. Nec exortes sumus eius quem imitari
possumus: quia et videntes participamur, et participantes imitamur. Quæ nimirum
visio nunc fide inchoatur, sed tunc in specie perficitur, quando coæternam Deo
sapientiam, quam modo per ora prædicantium quasi per decurrentia flumina sumimus,
in ipso suo fonte biberimus.

LIBRI DECIMIOCTAVI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER DECIMVS NONVS.

Continuans caput vigesimum octauum textus beati Iob.

CAPVT PRIMVM.

QVid mirum si æterna Dei sapientia conspici non valet, quando ipsa quoque inuisibilia quæ per eam condita sunt, humanis oculis comprehendi non possunt? In rebus ergo creatis discimus Creatorem omnium quanta humilitate veneremur: vt in hac vita vsurpare sibi de omnipotentis Dei specie mens humana nil audeat, quod solum electis suis præmium in subsequenti remuneratione seruat. Vnde bene postquam dictum est: Abscondita est ab oculis omnium viuentium, illico subinfertur:

[Volu-

A [Volucres quoque cæli latet.] In scriptura enim sacra volucres aliquando in malo, aliquando in bono dantur intelligi. Per volucres quippe nonnumquam potestates aeriæ designantur bonorum, studijs aduersæ. Vnde veritatis voce dicitur: Quoniam semen quod secus viam cecidit, venerunt volucres, et comederunt illud: quia nimirum maligni spiritus humanas mentes obsidentes, dum cogitationes noxias ingerunt, verbum vitæ a memoria euellunt. Hinc rursum cuidam diuiti superba sapienti dicitur: Vulpes foueas habent, et volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Vulpes valde fraudulenta sunt animalia, quæ in fossis, vel specubus se abscondunt: cumq. apparuerint, numquam rectis itineribus, sed tortuosis anfractibus currunt. Volucres vero, vt nouimus, alto volatu se in aera subleuant. Nomine ergo vulpium, dolosa atque fraudulenta: nomine autem volucrum, hæc *Matt.13.b* *Luc.8.a* *Matt.8.c* *Luc.9.g*

B eadem superba dæmonia designantur. Ac si dicat: Fraudulenta et elata dæmonia in corde vestro, id est, in cogitatione superbiæ inueniunt habitationem suam: filius autem hominis, vbi caput suum reclinet non habet, id est, humilitas mea requiem in superba mente vestra non inuenit. Quasi enim quodam volatu volucris illa prima se extulit, quæ per elatam cogitationem dixit: In cælum conscendam, super astra cæli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, et ero similis Altissimo. Ecce quàm alta superbe volando petijt. Quem etiam volatum, et primis hominibus persuasit. Ipsi quippe volando quasi super se ire conati sunt, quando eis dictum est, vt gustarent, et essent sicut dij. Cumq. similitudinem diuinitatis appetunt, immortalitatis munera perdiderunt. Qui in terram moriendo non issent, si super terram humiliter stare voluissent. *Isaia.14.c*

C At contra in bono volucres poni solent, sicut in Euangelio Dominus cum similitudinem regni cælestis ex grano sinapis denunciaret, dixit: Cui simile est regnum Dei, et cui simile æstimabo illud? Simile est grano sinapis quod acceptum homo misit in hortum suum, et creuit, et factum est in arborem magnam, et volucres cæli requieuerunt in ramis eius. Ipse quippe est granum sinapis qui in horti sepultura, plantatus, arbor magna surrexit. Granum namque fuit, cum moreretur, arbor cum resurgeret. Granum per humilitatem carnis: arbor per potentiam maiestatis. Granum, quia vidimus eum, et non erat aspectus: arbor autem, quia speciosus forma præ filius hominum. Huius arboris rami sancti prædicatores sunt. Et videamus quàm late tendantur. Quid enim de eis dicitur: In omnem terram exiuit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. In istis ramis volucres requiescunt: quia sanctæ animæ *Matt.13.c* *2.* *Psal. 18.*

D quæ quibusdam virtutum pennis a terrena cogitatione se subleuant, in eorum dictis atque consolationibus ab huius vitæ fatigatione respirant. Hoc igitur in loco postquam de sapientia dictum est: Abscondita est ab oculis omnium viuentium, recte subiungitur: Volucres quoque cæli latet: quia in hac corruptibili carne constituti, naturæ eius potentiam ipsi quoque videndo non penetrant, qui iam per meritum sanctæ contemplationis volant. Vbi apte subiungitur:

Quòd malignus spiritus famam tantum de Deo per scripturas sanctas, & miracula audiunt, sed de eius sapientia nihil intelligunt. Caput II.

Perditio et mors dixerunt: Auribus nostris audiuimus famam eius.] Qui perditionis et mortis nomine, nisi maligni spiritus designantur? Qui inuentores mortis, et perditionis extiterunt, sicut de ipso eorum principe sub ministri eius specie per Ioannem dicitur: Et nomen illi mors. Cui subiecti omnes superbi spiritus, de hac sapientia, quæ Deus est, dicunt: Auribus nostris audiuimus famam eius: quia nimirum visionem illius plena beatitudine habere nequiuerunt. Videre quippe perfecte coæternam Deo sapientiam, hoc est quod habere. Vnde ad Ioannem de munere vincentis dicitur: Dabo illi calculum candidum: in calculo nomen nouum scriptũ, quod nemo scit, nisi qui accipit. In hac enim vita scire aliquid, vel videre possumus, etiam quod non accipimus, habere. Nomen vero nouum in calculo scriptum, id est, in æterno præmio notitiam Dei humanis mentibus insusitatam scire nemo potest, nisi qui hanc etiam acceperit habere. Quia itaque, vt diximus, videre Deum, hoc est quod habere: ideo iniqui spiritus hanc sapientiam non vident: quia repulsi per superbiam nequaquam eam habere potuerunt. Ad lucem quippe eius clauserunt oculos *Apoc.6.b* *Apoc.2.e*

E

cordis, superfusis eius radijs repugnantes, sicut intelligi etiam de eisdem malignis A
spiritibus potest, quod scriptum est: Ipsi rebelles fuerunt lumini. Famam ergo sapientiæ malignis spiritibus audisse, sed eamdem sapientiam non vidisse, est et eius potentiã ex virtute illius cognouisse, et tamen sub ea humiliter stare noluisse. Vnde et veritatis
Ioan. 8.e voce de ipso malignorum spirituum capite dicitur: Ille homicida erat ab initio, et in veritate non stetit. Sequitur:

Quòd solius Dei est scire seipsum, et quos prædestinauerit, et ad quos veniat, et in quibus quiescat. Caput III.

Deus intelligit viam eius, et ipse nouit locum illius.] Hæc coæterna Deo sapientia aliter viam habet, atque aliter locum. Locum vero si quis intelligit non localẽ. B
Nam teneri corporaliter non potest Deus: sed vt dictum est, locus intelligitur non localis. Locus sapientiæ pater est, locus patris sapientia, sicut ipsa sapientia attestante
Ioan. 14.b dicitur: Ego in patre, et pater in me. Aliter ergo ipsa sapientia habet viam, atque ali-
3. ter locum. Viam per humanitatis transitum, locum vero per statum diuinitatis. Inde enim non transit, vnde æterna est: sed inde transit, vnde propter nos apparuit tempo-
Marci. 10.g ralis. Sic namque in Euangelio scriptũ est: Quia egrediens ab Hierico Dominus transibat. Duo autem cæci sedentes iuxta viam, clamauerunt dicentes: Domine miserere nostri fili Dauid. Ad quorum vocem, sicut illic scriptum est, stetit Iesus, et lumen reddidit. Quid est autem transeundo audire, stando lumen restituere, nisi quod per humanitatem suam nobis misertus est, qui per diuinitatis suæ potentiam, a nobis mentis nostræ tenebras excludit? Qui enim propter nos natus et passus est, qui resurrexit, C
ascendit in cælum, quasi transit Iesus: quia hæc nimirum actio temporalis est. Sed stans eos tetigit, et illuminauit: quia non sicut illa dispensatio temporalis, ita verbi æternitas transit, quæ in se manens innouat omnia. Stare enim Dei, est incommutabili cogitatione mutabilia cuncta disponere. Qui ergo clamorem petentium transiens audiuit, stans lumen reddidit: quia etsi propter nos temporalia pertulit, inde tamen nobis lucem tribuit, vnde habere mutabilitatis transitum nescit. Quia igitur quando per carnem appareret hominibus incertum fuit, recte nunc dicitur: [Deus intelligit viã eius, et ipse nouit locum illius.] Ac si aperte diceretur: Humanæ cogitationi occulta sunt, vel quando per carnem ad homines sapientia veniat, vel quomodo apud patrem inuisibilis, etiam cum foris apparuerit, persistat. Quamuis hoc intelligi et aliter potest. Nam via eius non inconuenienter accipitur hoc ipsum quod venit ad cor, seseq. nobis D
intrinsecus infundit. Locus vero eius fit cor, ad quod veniens permanet. De hac quip-
Mat. 3.a pe via illius dicitur: Vox clamantis in deserto, parate viam Domino: id est, in corde
Psal. 67. vestro venienti sapientiæ aditum reserate, sicut alias dicitur: Iter facite ei, qui ascendit super occasum. Super occasum fuit ascendere, ipsam mortem quam pertulerat, resurgendo superasse. Ait ergo: Ei qui ascendit super occasum, iter facite: id est: resurgenti Domino in vestris cordibus per fidem viam præbete. Hinc Ioanni per spiritum dici-
Luca 1.d tur: Præibis ante faciem Domini parare vias eius. Quisquis etenim prædicãdo a sordibus vitiorum corda audientium mundat, venienti sapientiæ viam præparat. Habet ergo viam ista sapientia, habet et locum. Viam qua venit, locum quo manet, sicut ip-
Ioan. 14.c sa ait: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: et pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Via est igitur qua venit, locus quo E
manet. Sed quando venit quæ vbique est? An venire est sapientiæ, per illuminationem mentis nostræ, indicare præsentiam maiestatis suæ. Et quia hominibus incertum est, vel in cuius corde veniat, vel in quo postquam venerit, permanendo requiescat, recte nunc dicitur: Deus intelligit viam eius, et ipse nouit locum illius: quia solius diuinæ visionis est cernere, vel quibus modis intellectus sapientiæ ad cor hominis veniat, vel cuius mens intellectum vitæ, quem perceperit, mortiferis cogitationibus non amittat. Et quia hæc eadem sapientia per humanitatis gratiam manifestata, in cunctis
4. mundi partibus, electorum fuerat corda repletura, recte subditur: [Ipse enim fines mundi intuetur, et omnia quæ sub cælo sunt, respicit.] Respicere quippe Dei, est ea quæ amissa ac perdita fuerant, ad suam gratiam reformare. Vnde scriptum
Prouer. 20.b est: Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. Respiciendo namque

A namque leuitatis nostræ mala coercuit, et magna merita maturitatis dedit. Vnde adhuc subditur:

Quòd animas vagas et mobiles, diuina gratia virtute constantiæ et stabilitate iustitiæ stabilit, et aliquando ne extollantur, reprimit tentationibus, quos sublimat virtutibus. Caput IIII.

QVi fecit ventis pondus.] Velocitate enim ac subtilitate ventorum in Scriptura sacra solent animæ designari, sicut per Psalmistam de Deo dicitur: Qui ambulat super pennas ventorum, id est, qui transgreditur virtutes animarum. Fecit ergo ventis pondus: quia dum superna sapientia replet animas, eas maturitate indita graues reddit: non illa grauitate qua dicitur: Filij hominum vsquequo graui corde? Aliud namque est grauem esse per consilium: aliud per peccatum: aliud est grauem esse per constantiam, aliud per culpam. Ista enim grauitas pondus habet oneris, illa virtutis. Pondus ergo accipiunt animæ, vt ab intentione Dei non iam leui motu dissiliant, sed in eum fixæ constantiæ grauitate consistant. Adhuc ille populus leuiter mouebatur, de quo per Prophetam dicitur: Abijt vagus in viam cordis sui: viam eius vidi, et dimisi eum. Graue autem consilium cordis omnem inconstantiam vagationis expellit. Et quoniam sunt animæ, quę leui motu nunc ista, nunc illa desiderent, omnipotens Deus: quia ipsas leues fluctuationes mentium non leuiter pensat, vagationem cordis relinquendo diiudicat. Sed cum per gratiam respicit vagam mentem, in consilij stabilitatem figit. Recte ergo nunc dicitur: Qui fecit ventis pondus: quia cum leues motus animi misericorditer dignatur aspicere, hunc protinus ad constantiæ maturitatem format. Vel certe ventis pondus facere, est concessam hic electis de virtutibus gloriam, permixta infirmitate temperare. Vnde et subditur: [Et aquas appendit mensura.] Aquæ in scriptura sacra, aliquando spiritum sanctum, aliquando scientiam sacram, aliquando scientiam prauam, aliquando tribulationem, aliquando defluentes populos, aliquando mentes bonorum, fidei prædicamenta sequentium, designare solent. Per aquam quippe sancti spiritus infusio designatur, sicut in Euangelio dicitur: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Vbi Euangelista secutus adiunxit: Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Rursum per aquam sacra scientia designatur, sicut dicitur: Aqua sapientiæ salutaris potabit eos. Per aquam quoque praua scientia appellari solet, sicut apud Salomonem mulier, quæ typum hæreseos tenet, callidis suasionibus blanditur, dicens: Aquæ furtiuæ dulciores sunt. Aquarum etiam nomine nonnumquam solent tribulationes intelligi, sicut per Psalmistam dicitur: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Per aquam populi designantur, sicut per Ioannem dicitur: Aquæ vero sunt populi. Per aquam quoque non solum fluxus decurrentium populorum, sed etiam bonorum mentes, fidei prædicamenta sequentium, designantur: sicut Propheta ait: Beati qui seminatis super omnes aquas. Et per Psalmistam dicitur: Vox Domini super aquas. Hoc ergo in loco, quid aquarum nomine, nisi electorum corda signantur, quæ per intellectum sapientiæ, auditum iam supernæ vocis acceperunt? De quibus recte dicitur:

[Margin: Psal. 17. — B — Psal. 4. — Isa. 57. d — C — Ioan. 7. f — Eccle. 15. a — D — Prouer. 9. d — Psal. 68. — Apoc. 17. d — Isaia. 32. d — Psal. 28]

E *Cur ipsi sancti, qui ad summa rapiuntur, tentationibus reprimuntur.* Caput V.

ET aquas appendit mensura.] Quia sancti ipsi, qui sancto subleuante spiritu ad summa rapiuntur, quandiu in hac vita sunt, ne aliqua elatione superbiant, quibusdam tentationibus reprimuntur: vt nequaquam tantum proficere valeant, quantum volunt: sed ne extollantur superbia, fit in eis ipsarum quædam mensura virtutum. Hinc est enim quod Helias dum tot virtutibus in alta profecisset, quadā mensura suspensus est, dū Iesabel postmodū quamuis reginam, tamen mulierculā fugit. Perpendo quippe hunc miræ virtutis virum, ignem de cælo trahere, et secundo quinquagenarios cum suis omnibus, petitione subdita concremare, verbo cælos a pluuijs claudere, verbo cælos ad pluuias aperire, suscitantem mortuos, ventura quoque præuidentem: et ecce rursus animo occurrit, quo pauore ante vnam mulierculam fugerit. Considero virum

[Margin: 5. — 3. Reg. 19. a]

timore percussum, de manu Dei mortem petere, nec accipere: de manu mulieris mor- A
Ibidem. tem fugiendo vitare. Quærebat enim mortem dum fugeret, dicens: Sufficit mihi,
tolle animam meam: neque enim melior sum quàm patres mei. Vnde ergo sic potens,
vt tot illas virtutes faciat? Vnde sic infirmus, vt ita feminam pertimescat: nisi quia
aquæ appenduntur mensura: vt ipsi sancti Dei homines, et multum valeant per po-
tentiam Dei, et rursum quadam mensura moderati sint per infirmitatem suam? In
illis virtutibus Helias, quid de Deo acceperat, in istis infirmitatibus quid de se esse
poterat, agnoscebat. Illa potentia virtus fuit, ista infirmitas custos virtutis. In il-
lis virtutibus ostendebat, quid acceperat: in istis infirmitatibus hoc quod acceperat,
custodiebat. In miraculis monstrabatur Helias, in infirmitatibus seruabatur. Sic
Paulum video fluminum et latronum, ciuitatis et solitudinis, maris ac terræ peri-
cula sustinentem, frænantem ieiunijs ac vigilijs corpus, sustinentem frigoris, et nu- B
ditatis ærumnam, ad Ecclesiarũ custodiam, vigilanter se ac pastoraliter exerentem,
ad tertium cælum raptũ, rursumq. eum in paradisum raptum, & audisse arcana ver-
ba, quæ non licet homini loqui: et tamen satanæ angelo ad tentandum conceditur,
orat vt eximi debeat, et non exauditur. Cuius cum ipsa initia conuersionis aspicio,
perpendo quòd ei superna pietas cælos aperit, seseq. illi Iesus de sublimibus ostendit.
Qui lumen corporis ad tempus perdidit, lumen cordis in perpetuum accepit. Ad
Ananiam mittitur, vas electionis vocatur: et tamen de ciuitate eadem quam post vi-
Act. 9. e sionem Iesu ingressus fuerat, fugiens recedit, sicut ipse testatur dicens: Damasci præ-
positus gentis Arethæ regis custodiebat ciuitatem Damascenorum, vt me compre-
henderet: et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, et sic effugi manus
eius. Cui licenter dicam: O Paule in cælo iam Iesum conspicis, et in terra adhuc C
hominem fugis? In paradisum duceris, secreta Dei verba agnoscis, et adhuc a sata-
næ angelo tentaris? Vnde sic fortis vt ad cælestia rapiaris? Vnde sic infirmus, vt in
terra hominem fugias, et adhuc a satanæ angelo aduersa toleres: nisi quia ipse, qui
te subleuat, rursum subtilissima te mensura moderatur: vt et in miraculis tuis nobis
prædices virtutem Dei, et rursum in timore tuo reminisci nos facias infirmitatis no-
stræ? Quæ tamen infirmitas ne in desperationem nos pertrahat cum pulsat, dum de
infirmitate tua Dominum rogares, quia auditus non es, nobis quoque locutus es,
6. quid audisti: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Aperta
ergo voce Dei ostenditur: quia custos est virtutis, infirmitas. Tunc quippe bene in-
terius custodimur, cum per dispensationem Dei tolerabiliter tentamur exterius, ali-
quando vitijs, aliquãdo pressuris. Nã eis quoque quos viros nouimus fuisse virtutum, D
tentationes atque certamina non defuere vitiorum. Hinc est enim quòd ad consola-
tionem nostram idem prædicator egregius de se quædam talia prodere dignatur, di-
Rom. 7. d cens: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et capti-
uum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Ad ima quippe pertra-
hit caro, ne extollat spiritus: et ad alta sustollit spiritus, ne prosternat caro. Spiri-
tus leuat, ne iaceamus in infimis: caro aggrauat, ne extollamur ex summis. Si non
subleuãte spiritu nos caro tentaret, pondere proculdubio tentationis suæ in ima deij-
ceret. Rursum vero si non tentante carne ad summa nos spiritus subleuaret, in super-
biæ casu ipsa nos peius subleuatione prosterneret. Sed fit certo moderamine, vt dum
vnusquisque sanctorum iam quidem interius ad summa rapitur, sed adhuc tentatur
exterius, ne desperationis lapsum, nec elationis incurrat: quoniam nec tentatio ex- E
terior culpam perficit, quia interior intentio sursum trahit: nec rursum intentio in-
terior in superbiam eleuat, quia tentatio exterior humiliat dum grauat. Sicq. ma-
gno ordine cognoscimus in interiori profectu, quid accipimus, in exteriori defe-
ctu, quid sumus. Et miro modo agitur, vt nec de virtute quisquam extolli debeat,
nec de tentatione desperare: quia dum spiritus trahit, et caro retrahit, subtilissimo iu-
dicij interni moderamine, infra summa, et supra infima in quodam medio anima li-
bratur. Bene ergo dicitur: [Et aquas appendit mensura.] Sequitur: [Quando pone-
bat pluuijs legem, et viam procellis sonantibus: tunc vidit illam et enarrauit, et
præparauit, et inuestigauit. Solent per pluuias prædicantium dicta signari. Vnde
Deut. 32. a per Moysen dicitur: expectetur sicut pluuia eloquium meum. Quorum videlicet ver-
iuxta lxx. ba cum blande persuadent, pluuiæ sunt: cum vero terribilia de venturo iudicio into-
nant,

A nant, sonantes procellæ. Et notandum quòd pluuijs lex ponitur: vt via procellis sonantibus aperiatur. Lex quippe est ipsis prædicatoribus posita, vt viuendo impleant quod loquendo suadere festinant. Nam loquendi auctoritas perditur, quando vox opere non adiuuatur. Hinc enim per Psalmistam dicitur: Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, et proiecisti sermones meos post te. Sermones etenim Dei post se prædicator proijcit, cum hoc, quod dicit, facere contemnit. Quando autem dictis eius alter obediat, dum ipse respuit opere, quod prædicat voce, et dissimulat audire quod narrat? De ista prædicationis lege scriptum est. Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum. Qui autem fecerit, et docuerit sic, magnus vocabitur in regno cælorum. Regnum cælorum, videlicet Ecclesiam præsentem appellat, de qua scriptum est: Et colligent de regno eius omnia scandala. In superno etenim regno scandala, quæ ex eo colligi debeant, non habentur. Qui ergo soluit opere, et sic docet voce, in isto regno cælorum erit minimus, in illo nec minimus. Viam autem procellis sonantibus posuit, cum prædicatoribus suis, ad corda hominum terrore venturi iudicij perculsa, aditum fecit. Prius itaque lex ponitur, vt postmodum via pandatur: quia illa vox cor audientis penetrat, quæ hoc quod sonuerit ore, opere conseruat. Tunc autem cum legem pluuijs, et viam procellis sonantibus poneret, hanc sapientiam Deus vidit, enarrauit, præparauit et inuestigauit. Vsitata sacri eloquij locutione videre Dei dicitur, videre nos facere, sicut iusto viro Dominus dicit: Nunc cognoui quòd timeas Deum. Et Israelitæ præmonentur: Tentat vos Dominus Deus vester, vt sciat

Psal. 49.

Matt. 5.c

B

Matt. 13.f

7.

Iob 28.d

Gen. 22.c

Deut. 13.a

C si diligitis eum: id est, vt scire vos faciat. Tunc ergo cum legem pluuijs poneret, hoc est, mandatum custodiæ prædicatoribus daret, hanc incarnatam sapientiam videri, et enarrari a prædicatoribus, præparari et inuestigari ab auditoribus fecit. Sibi quippe illam præparat, quisquis illam bene viuendo in diem iudicij propitiam parat. Et notandum quòd de ea quattuor dicta sunt. Ait enim: Vidit, enarrauit, præparauit, inuestigauit. Vidit namque, quia species est: enarrauit, quia verbum: præparauit, quia remedium: inuestigauit, quia occultum. Sed hoc quod æterna Dei sapientia species patris, et verbum dicitur, quando ab humana mente penetratur? Quis namque intelligat, vel verbum sine tempore, vel speciem sine circumscriptione? Dicendum ergo erat aliquid, quod de illa homo cognosceret in se. Vnde apte subditur:

D *Quòd in eo sapientiam Domini se habere, potest homo cognoscere, si timeat Deum, & quem in sua natura non intelligit, in se quodammododo cognoscit. Caput VI.*

ET dixit homini: Ecce timor Domini ipsa est sapientia, et recedere a malo intelligentia.] Ac si aperte diceretur: Ad temetipsum homo reuertere, cordis tui secreta perscrutare. Si Deum te timere deprehendis, profecto constat quia hac sapientia plenus es. Quam si adhuc cognoscere non potes quid sit in se, iam cognoscis interim quid sit in te. Quæ enim apud se ab angelis metuitur, apud te timor Domini vocatur: quia hanc habere te certum est, si timere te Deum incertum non est: Hinc etiam per Psalmistam dicitur. Initium sapientiæ timor Domini: quia tunc penetra- Psal. 110.

E re cor inchoat, cum hoc extremi iudicij pauore perturbat. Ad paruitatem igitur nostram diuinus sermo se attrahit: sicut cum pater cum paruulo filio loquitur, vt ab eo possit intelligi, sponte balbutit. Quia enim naturam sapientiæ penetrare non possumus quid sit in se, ex condescensione Dei audiuimus quid sit in nobis, cum dicitur: Ecce timor Domini, ipsa est sapientia. Sed quia ille veraciter vim diuini timoris intelligit, qui se a cunctis prauis operibus custodit, recte dicitur: Et recedere a malo intelligentia. Ea igitur quæ sequuntur, quia prophetiæ spiritu plena sunt, ipsa sacræ historiæ verba testantur, cum dicitur:

CAPVT

CAPVT VIGESIMVMNONVM BEATI IOB. A

A Ddidit quoque Iob aſſumens parabolam ſuam, & dixit: Quis
mihi tribuat, vt ſim iuxta menſes priſtinos, ſecundum dies
quibus Deus cuſtodiebat me? Quando ſplendebat lucerna
eius ſuper caput meum, & ad lumen eius ambulabam in te-
nebris. Sicut fui in diebus adoleſcentiæ meæ, quando ſecre-
to Deus erat in tabernaculo meo. Quando erat omnipo-
tens mecum, & in circuitu meo pueri mei. Quando lauabam pedes meos buty- B
ro, et petra fundebat mihi riuos olei. Quando procedebam ad portam ciuitatis,
& in platea parabant cathedram mihi. Videbant me iuuenes & abſcondeban-
tur, & ſenes aſſurgentes ſtabant. Principes ceſſabant loqui, & digitum ſuperpo-
nebant ori ſuo. Vocem ſuam cohibebant duces, et lingua eorum gutturi ſuo ad-
hærebat. Auris audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimonium redde-
bat mihi, eo quòd liberaſſem pauperem vociferantem, & pupillum cui non eſ-
ſet adiutor. Benedictio perituri ſuper me veniebat, & cor viduæ conſolatus ſum.
Iuſtitia indutus ſum, & veſtiui me ſicut veſtimento, & diademate iudicio meo.
Oculus fui cæco, & pes claudo. Pater eram pauperum, et cauſam quam neſcie- C
bam, diligentiſſime inueſtigabam. Conterebam molas iniqui, & de dentibus
illius auferebam prædam. Dicebamq. In nidulo meo moriar, & ſicut palma mul-
tiplicabo dies. Radix mea aperta eſt ſecus aquas & ros morabitur in meſſione
mea. Gloria mea ſemper innouabitur, & arcus meus in manu mea inſtaurabitur.
Qui me audiebant, expectabant ſententiã, et intenti tacebant ad conſilium meum.
Verbis meis addere nihil audebant, et ſuper illos ſtillabat eloquium meum. Expe-
ctabant me, ſicut pluuiam, & os ſuum aperiebant quaſi ad imbrem ſerotinum.
Si quando ridebam ad eos, non credebant: & lux vultus mei non cadebat in ter-
ram. Si voluiſſem ire ad eos, ſedebam primus. Cumq. ſederem quaſi rex circum- D
ſtante exercitu, eram tamen mœrentium conſolator.

Caput VII.

ADdidit quoque Iob aſſumens parabolam ſuam.] Quia enim parabola ſimilitu-
do nominatur, aperte conſtat quòd per exteriorum verborum formam, myſte-
ria loquitur, qui ad loquendum, parabolam aſſumpſiſſe memoratur. Cum etenim ſua
narrat, quæcumque ſunt ſanctæ Eccleſiæ ventura denunciat: et per hoc quod ipſe pa-
titur, indicat quid illa patiatur. Nonnumquam vero ſic ſuæ hiſtoriæ verba permiſcet,
vt nil allegoricum inſonet: nonnumquam vero ſic ſuos dolores loquitur, ac ſi ex vo-
ce dolentis Eccleſiæ, loquatur. In hac vero vltima ſui parte ſermonis, vltimum tem- E
pus deſignat Eccleſiæ: quando aduerſarios ſuos, id eſt, carnales quoſque, vel hæreti-
cos atque gentiles, quos nunc ſtudet ſapientiæ auctoritate comprimere, effrenata ia-
ctantia elatos cogitur irriſa tolerare. Vnde in hoc quoque ſermone dicitur: Nunc au-
tem derident me iuniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus
gregis mei. Et ipſa ordinis ratio expoſcit, vt per verba beati Iob vltima, extremi ſan-
ctæ Eccleſiæ deſignentur dies, quando perſecutione creſcente, apertas hæreticorũ vo-
ces tolerare compellitur, cum motus cordis ſui, quos nunc intra cogitationum ſinus
contegunt, tunc in voce manifeſtati erroris aperiunt. Nunc enim, ſicut per Ioan-
Apoc. 20. nem dicitur, draco in abyſſo clauſus tenetur: quia diabolica malitia in eorum ſub-
dolis cordibus occultatur. Sed ſicut illic ſcriptum eſt, educetur draco de puteo abyſ-
ſi: quia quod modo præ timore tegitur, tunc contra Eccleſiam publice de iniquorum

A cordibus omne serpentinum virus aperitur. Nunc enim abscondit se sub blandiente lingua, sæuiens conscientia, et malitia calliditatis, quasi quadam se tegit abysso simulationis: nunc Dominus, sicut Psalmistæ voce dicitur, congregat sicut in vtre aquas maris. Vter quippe, carnalis est cogitatio. Aquæ ergo maris in vtre congregatæ sunt, cum amaritudo peruersæ mentis non erumpit exterius in vocem prauæ libertatis. Veniet profecto tempus quando contra hanc peruersi, atque carnales aperta voce prædicent, quod nunc occulta cogitatione moliuntur. Veniet tempus, quando catholicam Ecclesiam, non solū iniustis vocibus, sed etiam crudelibus plagis premant. Ab aduersarijs namque suis duobus modis Ecclesia persecutionem patitur, scilicet aut verbis, aut gladijs. Sed cum verbis persecutionem sustinet, exercetur eius sapientia: cum vero gladijs, exercetur eius patientia. Sed verborum persecutiones ab hæreticis nunc etiam Psal. 32.
B quotidie toleramus, cum ipsi hæretici linguis nobis subdolis, et falsa humilitate blandiuntur. Persecutiones vero gladiorum iuxta finem mundi secuturæ sunt: vt grana cælestibus horreis recondenda, tanto verius a peccatorum paleis exuantur, quanto acrius affliguntur. Tunc electi omnes, qui in illa fuerint tribulatione comprehensi, reminiscuntur horum temporum, in quibus nunc Ecclesia fidei pacem tenet, et superba hæreticorum colla comprimit, non potentatu culminis, sed iugo rationis. Reminiscuntur nostri, qui quieta fidei tempora ducimus: qui etsi in bellis coartamur gentium, non tamen in dictis expugnamur patrum. Beatus ergo Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenens, quæ tunc in illis angustijs inuenitur: et tamen nostræ, vt dixi, quietis reminiscitur, sua transacta narrat, et alijs ventura denunciat, dicens:

C *Tantas tribulationes Ecclesiæ in fine mundi venturas, per spiritum prophetiæ sanctus Iob prævidit, vt comparatione earum huius temporis pressuræ, desiderari non immerito videantur.* Caput VIII.

QVis mihi tribuat, vt sim iuxta menses pristinos?] Multa enim talia sancta Ecclesia doloribus pressa dictura est. Tantis quippe illam futuram est tribulationibus angustari, vt hæc tempora cum magno suspirio desideret, quæ nos cum magno dolore toleramus. Dicat ergo, dicat per vocem beati Iob: [Quis mihi tribuat vt sim iuxta menses pristinos?] Quia enim statutus dierum numerus, menses vocantur: quid aliud nomine signat mensium, nisi collectiones animarum? Dies quippe dum colligun tur in mensibus, subtrahuntur: quia et in hoc tempore sancta Ecclesia, dum veritatis luce splendentes animas colligit, in intimis abscondit. Aliquando etiam mensis pro
D perfectione ponitur, sicut Propheta ait: Erit mensis ex mense, perfectio videlicet eis in requie, quibus nunc perfectio fuerit in operatione. Reminiscatur ergo perfectionis pristinæ, reducat ad memoriam quanta prædicatione sua, collectis animabus reportabat lucra, et angustata tribulationibus dicat: [Quis mihi tribuat vt sim iuxta menses pristinos?] In quibus profecto mensibus qualis fuerit, enumerando subiungit, dicens: [Secundum dies, quibus Deus custodiebat me, quando splendebat lucerna eius super caput meum, et ad lumen eius ambulabam in tenebris.] Tunc quippe videt ex se, persecutione cogente, infirmorum multos cadere, quos nunc vt mater intra pacis sinum paruulos fouet, et intra tranquillas fidei cunas continet, quia admixti fortibus, ipsa fidei tranquillitate nutriuntur. Tunc vero tales multi casuri sunt, et per viscera charitatis, quidquid in damno paruulorum sustinet, se perpeti animus perfectorum dolet. Infir- Isa. 66. g 9.
E morum etenim damna, ad corda fortium per compassionem transeunt. Vnde per Paulū dicitur: Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non vror? Tanto enim quisque perfectus est, quanto perfecte sentit dolores alienos. Vnde sancta Ecclesia infirmis tunc cadentibus angustata, cum horum reminiscitur temporum, iure dictura est: Secundum dies quibus Deus custodiebat me: quia se tunc in illis æstimat cadere, quæ se nunc in istis respicit custodiri. Bene autem dicitur: Quando splendebat lucerna eius super caput meum, et ad lumen eius ambulabam in tenebris. Lucernæ enim nomine, lumen signatur sacræ scripturæ, de qua ipse Ecclesiæ pastor dicit: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris. Et Psalmista ait: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine. Quia autem principale nostrum mens est, appellatione capitis mens vocatur. Vnde per Psalmistā 2. Cor. 11. g 2. Petr. 1. d Psalm. 118. Psalm. 22.

dicitur:

Psal. 22. dicitur: Impinguasti in oleo caput meum. Ac si aperte dicat: Charitatis pinguedine repleſti mentem meam. Nunc ergo lucerna ſuper caput Eccleſiæ ſplendet: quia ſacra eloquia tenebras noſtræ mentis irradiant, vt in hoc caliginoſo vitæ præſentis loco, dum verborum Dei lucem percipimus, quæ ſunt agenda, videamus. Nunc ad lumen in tenebris ambulat: quoniam ſancta vniuerſalis Eccleſia etſi alienæ occulta cogitationis non penetrat, quia quaſi faciem non cognoſcit in nocte, tamen ponit greſſus boni operis, directa lumine ſupernæ locutionis. Sequitur: A

Reminiſcitur Eccleſia fœcunditatis ſuæ, quam in primo tempore habuit, quamuis circa mundi finem maxima prædicationis virtute roboretur. Caput IX.

Sicut fui in diebus adoleſcentiæ meæ, quando ſecreto Deus erat in tabernaculo meo.] Sicut vniuſcuiuſque hominis, ſic ſanctæ Eccleſiæ ætas deſcribitur. Paruula quippe tunc erat, cum a natiuitate recens verbum vitæ prædicare non poterat: Hinc enim B

Cant. 8.c de illa dicitur: Soror noſtra paruula eſt, et vbera non habet: quia nimirum ſancta Eccleſia priuſquam proficeret per incrementa virtutis, infirmis quibuſque auditoribus præbere non potuit vbera prædicationis. Adulta vero Eccleſia dicitur, quando Dei verbo copulata, ſancto repleta ſpiritu, per prædicationis miniſterium in filiorum conceptione fœcundatur, quos exhortando parturit, conuertendo parit. De hac eius ætate

Cant. 1.a Domino dicitur: Adoleſcentulæ dilexerunt te. Vniuerſæ quippe Eccleſiæ, quæ vnam catholicam faciunt, adoleſcentulæ vocantur: non iam vetuſtæ per culpam, ſed nouellæ per gratiam: non ſenio ſteriles, ſed ætate mentis ad ſpiritalem congruæ fœcunditatem: Tunc ergo cum in diebus illis Eccleſia quaſi quodam ſenio debilitata, per prædicationem filios parere non valet, reminiſcitur fœcunditatis antiquæ, dicens: Sicut fui in diebus adoleſcentiæ meæ. Quamuis poſt eoſdem dies quibus deprimitur, iam tamē circa ipſum finem temporum, grandi prædicationis virtute roboretur. Nam ſuſceptis ad plenum gentibus: omnem Iſraeliticum populum, qui tunc inuentus fuerit, in fidei C

Rom. 11.c ſinum trahit. Scriptum quippe eſt: Donec plenitudo gentium introiret, et ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Sed ante illa tempora erunt dies, in quibus ab aduerſarijs paululū videbitur oppreſſa, cum et horum dierum reminiſcitur, dicens: [Sicut fui in diebus

10. adoleſcentiæ meæ, quando ſecreto Deus erat in tabernaculo meo.] Quid hoc loco tabernaculum, niſi habitationem mentis accipimus? Quia per omne quod cogitādo agimus, in conſilio noſtri cordis habitamus. Quiſquis autem mandata Dei tacitus cogitat, ſecreto illi Deus in tabernaculo eſt. Habitationem etenim cordis ſui ante Dei eſſe

Psal. 38. oculos viderat, qui dicebat: Et meditatio cordis mei conſpectu tuo ſemper. Exteriora namque opera patent oculis hominum, longe vero incomparabiliter interiores D

Hebr. 4.d ac ſubtiliſſimæ cogitationes noſtræ patent oculis Dei. Omnia enim, ſicut ſcriptum eſt, nuda et aperta ſunt oculis eius. Et ſæpe in exteriori opere ante oculos hominum inordinati apparere metuimus, et in interiori cogitatione illius reſpectum non metuimus, quem videntem omnia, non videmus. Multo enim magis intrinſecus Deo, quàm extrinſecus hominibus conſpicabiles ſumus. Vnde et ſancti omnes foris ſe intuſq. circumſpiciunt, et vel reprehendendos ſe exterius, vel iniquos ſe interius videri inuiſibiliter

Ezech. 11.d timent. Hinc eſt quòd animalia quæ per Prophetam videntur, in circuitu et intus plena oculis eſſe memorantur. Quiſquis enim exteriora ſua honeſte diſponit, ſed interiora negligit, in circuitu oculos habet, ſed intus non habet. Sancti vero omnes, quia et exteriora ſua circumſpiciunt, vt bona de ſe exempla fratribus præbeant, et interiora ſua vigilanter attendunt, quia ſeſe irreprobabiles interni iudicis obtutibus parant, et in circuitu oculos et intus habere perhibentur: magiſq. ſe quo Deo placeant, in ſua interna E

Psal. 44. na componunt, ſicut per Pſalmiſtam quoque de ſancta Eccleſia dicitur: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. Sed quia exteriora ſua etiam irreprehenſibilia cuſtodit, iure de ea ſubdidit: In fimbrijs aureis circumamicta varietatibus: vt et pulchra ſibi intus ſit, et alijs foris et ſe prouehens per internam gloriam, et alios erudiens per exteriora operum exempla. Beatus igitur Iob dicat ex ſe, dicat ex perſona vniuerſalis Eccleſiæ: [Quando ſecreto Deus erat in tabernaculo meo.] Vt enim demonſtret quantum intus profecerit, ſecreto Deum fuiſſe in ſuo tabernaculo perhibet. Vt etiam oſtendat rectitudinis opera quantum extrinſecus cuſtodiuit, adiungit: [Quando erat omnipotens mecum, et in circuitu meo pueri mei.] Omnes enim, qui diuina præcepta metuunt, Dei

A Dei tabernacula fiunt. Vnde, vt supra iam diximus, per semetipsam Veritas dicit de eo, qui illius mandata custodit: Ego et pater meus veniemus, et mansionem apud eum faciemus. Quo contra peruersi quique dum interna non appetunt, in suis se cogitationibus foras fundunt. Vnde eis per Prophetam dicitur: Redite præuaricatores ad cor. Et rursum: Væ qui cogitatis inutile. In actionibus quippe suis verentur homines, quos corporaliter vident, et Deum sibi præsentem non æstimant esse, quem non vident. Quo contra in laude iusti dicitur, dum Aegypti regem contemneret, et Dei mandatis obediret: Quia inuisibilem tamquam videns sustinuit. Peruersum quippe terræ principem quasi non vidit, quem ab oculis sui cordis abiecit. Regem vero inuisibilem tamquam videns sustinuit: quia ab eius timoris intuitu, mentis oculos non deflexit. Sancta itaque Ecclesia in magnis tunc tribulationibus deprehensa, cum multos a Deo conspicit praua cogitatione discedere, videt profecto mentis eorum habitaculum, discedente Deo vacuum remanere, et iure deplorans, dicit: [Quando secreto Deus erat in tabernaculo meo.] Quibus verbis non immerito etiam simulatio religionis plangitur: quia nonnulli etiam nunc Christiani esse non appetunt, sed videri. His videlicet Deus in publico est, non in secreto. Sed sancta Ecclesia Deum in secreto habere desiderat: quia illos vere fideles respicit, quos ad fidei vitam corde pleno permanere cognoscit. Quæ iuxta exteriorem quoque vigoris sui rectitudinem dicit: [Quando erat omnipotens mecum, et in circuitu meo pueri mei.] Pueri scilicet vocantur, qui cælestibus mandatis inseruiunt. Vnde per Prophetam Dominus dicit: Ecce ego et pueri mei quos mihi dedit Deus. Et rursus in Euangelio: Pueri, numquid pulmentariũ habetis? Nunc ergo in circuitu eius sunt pueri: quia in cunctis fere gentibus reperiuntur, qui cælestia C mandata custodiunt, et spiritalis disciplinæ regulis obsequuntur. Qui profecto tunc ad obsequium pueri deerunt, quando praui, qui reperti fuerint, spiritalia eius mandata contemnunt. Sequitur:

Ioan. 14. c
Isa. 46. c
Mich. 2. a
11.
Isaia. 8. d
Ioan. 21. b

Quòd tunc Ecclesia pedes prædicatorum butyro lauabat, cum beatorum operum pinguedine, et obedientiæ adipe collectum de gloria prædicationis puluerem eis detergebat. Caput X.

QVando lauabam pedes meos butyro.] Quia Christum et Ecclesiam vnam esse personam crebro iam diximus, illum videlicet huius corporis caput, hanc autem illius capitis corpus: aliter hæc verba iuxta vocem capitis accipi, atque aliter iuxta vocem corporis debent. Quos ergo pedes Domini, nisi sanctos prædicatores D accipimus? De quibus dicit: Et ambulabo in eis. Butyro ergo pedes lauantur: quia prædicatores sancti bonorum operum pinguedine replentur. Etenim vt supra iam diximus, vix ipsa prædicatio sine aliquo transitur admisso. Nam quilibet prædicans, aut ad quantulamcumque indignationem trahitur, si contemnitur: aut ad quantulamcumque gloriam, si ab audientibus veneratur. Vnde et Apostolis pedes loti sunt, vt a quamlibet paruo contagio in ipsa prædicatione contracto, quasi a quodam itinere collecto puluere mundarentur. Et beatus Iacobus dicit: Nolite plures magistri fieri fratres mei. Et paulopost: In multis enim offendimus omnes. Pedes ergo lauantur butyro: quia pinguedine boni operis infunditur atque mundatur collectus puluis de gloria prædicationis. Vel certe butyro pedes lauantur dum sanctis prædicatoribus debita ab audientibus stipendia conferuntur, et quos fatigat iniunctus E prædicationis labor, exhibita a discipulis pinguedo boni operis fouet: non quòd ideo prædicent vt alantur, sed ideo alantur vt prædicent: id est, vt prædicare subsistant, non vt in intentionem sumendi victus transeat actio prædicatoris, sed ad vtilitatem prædicationis deseruiant ministeria sustentationis. Vnde a bonis prædicatoribus non causa victus prædicatio impenditur, sed causa prædicationis accipitur victus. Et quoties prædicantibus necessaria ab audientibus conferuntur, non solent de terum munere, sed conferentium gaudere mercede. Vnde per Paulum dicitur: Non quæro datum, sed requiro fructum. Datum quippe est res ipsa quæ impenditur: fructus vero dati est, si benigna mente futuræ mercedis studio aliquid impendatur. Ergo datum in re, accipimus, fructum in corde. Et quia discipulorum suorũ Apostolus mercede potius quàm munere pascebatur, nequaquam datum, sed fructum se quærere fatetur. Vnde et subdidit protinus, dicens: Habeo autem omnia, et abundo. Butyro ergo lauantur pedes, cum

Iacob 3. a
Phil. 4. c
Ibidem.

eum prædicatores sancti, vt diximus, ipsa prædicatione fatigari, auditorum suorum A
bonis operibus fouentur. Fessos namque pedes butyro vnxerat ille, qui audiebat: Vi-
Ad Philemonem. b. scera sanctorum requieuerunt per te frater. Hoc butyro vnctus fuerat pes, qui in cate-
na tenebatur, dicens: Det misericordiam Dominus Onesiphori domui: quia sæpe me
2. Timot. 1. d refrigerauit, et catenam meam non erubuit. Si ergo ex voce capitis hæc verba pensa-
12. mus, recte pedes, sicut dictum est, prædicatores accipimus. Si autem sentire ista ex vo-
ce solius corporis debemus, nimirum pedes Ecclesiæ sunt inferiorum operum ministri:
qui dum ad vsus necessarios ea quæ sint exterius, exercent, per extremum ministerium
velut pedes terræ inhærent. Sed debent hi, qui præsunt, qui doctrinæ studio inuigilant
solerti cura occupatorum corda requirere, eisq. eam quam ipsi vacando percipiunt,
crebræ admonitionis voce, infusionem pinguedinis ministrare. Nam quia in vno cor-
pore inuicem pro se membra solicita sunt, sicut illorum ministerijs nostra extrema B
fulciuntur: ita necesse est vt nostris studijs illorum interiora repleantur. Quando igi-
11 tur sancti doctores quibusdam ad externa ministeria deditis, vnctionem dominicæ in-
carnationis prædicant, butyro eloquij pedes lauant. Solent etiam pedes ipsa itine-
ris asperitate lacerari. Vnde et omnino difficile est in terrenis actionibus huius vitæ
iter agere, et nulla ex labore itineris vulnera sustinere. Cum ergo vigilantes prepositi,
auditores suos curis exterioribus intentos ad cor reuocant, vt quæ inter ipsa licita
opera admiserint mala, cognoscant, et quæ cognouerint, defleant, pedes butyro la-
uant: quia eorum vulneribus, pœnitentiæ vnguenta subministrant. Reminiscatur igi-
tur tunc Ecclesia vehementer afflicta, quo modo pacis suæ tempore per exhortationis
verbū, membra in se etiam extrema mundabat, et dicat: Quando lauabam pedes meos
butyro. Quod de beato Iob admirabiliter libet intueri, qui inter tot curas rerū, inter tot C
affectus pignorum, inter tot studia sacrificiorum, subiectis suis quamlibet extremis, bo-
na sequentis vitæ prædicabat: vt eos de cælestibus imbueret, qui sibi ad terrena opera
deseruirent. Quid ad hæc nos episcopi dicimus, qui commissis nobis verbum vitæ im-
pendere non curamus, quando coniugatum virum prohibere non valuit a butyro præ-
dicationis, vel sæcularis habitus, vel magnæ occupatio facultatis.

Quod petra riuos olei fundebat, cum corda discipulorum Spiritus sancti vnctione Christus impleuit. Caput XI.

SEd seruata veritate historiæ, ad sanctæ Ecclesiæ iam verba redeamus, quæ per bea-
tum Iob, id est, per os membri sui loquitur, quanta sint quæ tempore extremo pa-
tietur, cum transactorum suorum reminiscitur, vt per eam videlicet verbi pinguedi- D
nem operātium vita lauaretur. Quæ ipsam quoque prædicatorum suorum vigilantiā
1. Cor. 10. a plenius exequēs, subdit: [Et petra fundebat mihi riuos olei.] Quia petræ nomine Chri-
stus accipitur, prædicator egregius fatetur, dicens: Petra autem erat Christus. Quæ
videlicet petra nunc ad vsum sanctæ Ecclesiæ olei riuos fundit: quia in ea loquens Do-
minus prædicamenta vnctionis intimæ emanat. De hac petra olei riuus exijt, Liber
Matthæi, liber Marci, liber Lucæ, et liber Ioannis. In diuersis huius mundi partibus
quot prædicamenta edidit, tot petra hæc per ora Apostolorum omnium olei riuos fu-
dit. Toties adhuc de petra hac olei riuus funditur, quoties a sancto Spiritu vngendis
mentibus auditorum, ea quæ in libris veteribus de Christo dicta sunt, explanantur. Et
13. riui vocantur olei: quia decurrunt et vngunt. In quibus quisquis tingitur, quisquis vn-
Psal. 62. gitur, interius impinguatur. De qua nimirum pinguedine Psalmista ait: Sicut adipe E
et pinguedine repleatur anima mea. Potest nomine olei, ipsa sancti Spiritus vnctio de-
Isaia. 10. f signari, de qua per Prophetam dicitur: Computrescit iugum a facie olei. Iugum quip-
pe a facie olei computrescit: quia dum sancti Spiritus gratia vngimur, a captiuitatis
nostræ seruitute liberamur: dumq. maligni spiritus dominatio superba repellitur, iu-
gum conteritur, quo libertatis nostræ colla premebantur. De hoc rursus oleo scriptū
Isaiæ 5. a est: Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. Filius quippe olei, fidelis populus
dicitur, qui ad fidem Dei interna sancti Spiritus vnctione generatur: Multis ergo tunc
sancta Ecclesia tribulationibus depressa, dona spiritus et mira quæ nunc habet prædi-
camenta ad memoriam reuocet, et suum silentium deploret, dicens: [Petra fundebat
mihi riuos olei.] Quibus verbis congrue subijcit: [Quando procedebam ad portam
ciuitatis, et in platea parabant mihi cathedram. Videbant me iuuenes et abscondebantur,

A bantur, et senes assurgentes stabant. Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo. Vocem suam cohibebant duces, et lingua eorũ gutturi suo adhærebat.] Mos veterum fuit, vt seniotes in porta consisterent, et causas introeuntium iudicarent, quatenus tanto esset pacificus vrbis populus, quanto ad hanc discordes ingredi non liceret. Sed nos sacram historiam venerantes, hæc egisse beatum Iob pro cultu iustitiæ certum tenemus, atque ad indaganda allegoriæ mysteria ducimur. Quid ergo per ciuitatis portam nisi bona quæque actio designatur, per quam anima ad conuentum regni cælestis ingreditur? Vnde et Propheta ait: Qui exaltas me de portis mortis, vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. Portæ quippe mortis, sunt actiones prauæ, quæ ad interitum trahunt. Quia autem Sion speculatio dicitur, portas Sion, actiones bonas accipimus, per quas supernam patriam ingredimur, vt regis nostri gloriã contemplemur. Quid vero per cathedram, nisi magisterij auctoritas designatur? Græca autem lingua platea pro latitudine dicitur. Nunc ergo sancta Ecclesia ad ciuitatis portam procedit: quia vt aditum cælestis regni percipiat, in sanctis se actionibus exerit. Cui in platea paratur cathedra, quia in magnæ auctoritatis latitudine sui magisterij exhibet libertatem. Quæ enim recta quæ sentit, publica voce prædicat, quasi in platea super chatedram sedet; cum nullum de sua prædicatione metuit, nullius pressa terroribus, se sub silentio abscondit. An non in publico ad docendum præsidet, quam simul et sentiendi veritas, et docendi potestas fulcit? Sed cum ad portam procederet, et in platea super cathedram sederet, quid a leuibus, quid ve a grauibus ageretur, adiungit dicens: [Videbant me iuuenes, et abscondebantur, et senes assurgentes stabant.] Si historiæ intendimus, quæ dixit credimus: si allegoriæ, quæ prædixit videmus. Iuuenes namque dici solent qui nulla consilij grauitate fulciuntur. Senes vero non eos scriptura sacra vocare consueuit, qui sola quantitate temporum, sed morum grandæuitate maturi sunt, Vnde per quemdam Sapientem dicitur: senectus enim venerabilis est, non diuturna, neque numero annorum computata. Cani autem sunt sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata. Vnde recte quoque Dominus ad moysen dicit: Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti quòd senes populi sunt. In quibus quid aliud quàm senectus cordis requiritur, cum tales iubentur eligi, qui senes esse sciuntur? Si enim senectus in eis corporis quæreretur, a tantis sciri poterant, a quantis videri. Dum vero dicitur: Quos tu nosti quòd senes populi sunt, profecto liquet, quia senectus mentis, non corporis eligenda nunciatur. Sanctam ergo Ecclesiam vident nunc iuuenes et absconduntur, senes vero ei assurgentes assistunt: quia vigorem eius atque rectitudinem immutari formidant, grandæui glorificant. Leues quippe sunt qui fugiunt, graues vero atque perfecti hanc vitæ suæ meritis assurgendo venerantur. Disciplinam quippe illius perfecti diligunt, imperfecti reprehendunt. Vident ergo hanc iuuenes et absconduntur: quia deprehendi in suis occultis actibus metuunt. Senes vero assurgentes stant: quia perfecti quique ex humilitate indicant, quantum in bona operatione profecerunt. Sed quia hæc de suis loquitur, narret quoque qualiter ab exteris timeatur. [Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo. Vocem suam cohibebant duces, et lingua eorum gutturi suo adhærebat.] Qui hoc loco alij duces intelligi vel principes possunt, nisi hæreticæ prauitatis auctores? De quibus per Psalmistam dicitur: Effusa est contentio super principes eorum, et seduxerunt eos in inuio, et non in via. Ipsi etenim dum dispensationem Dei peruerse interpretari non metuunt, profecto plebes subditas non in eam viam quæ Christus est, sed in inuium trahunt. Super quos recte quoque effusa contentio dicitur: quia suis sibi vicissim allegationibus contradicunt. Arius quippe tres personas in diuinitate suscipiens, tres etiam deos credidit. Quem contra Sabellius vnum Deum suscipiens, vnam credidit esse personam. Inter quos sancta Ecclesia rectum prædicationis suæ tramitem indeclinabiliter tenens, et vnum Deum prædicans, tres personas contra Sabellium asserit, et tres personas asserens, vnum Deum contra Arium confitetur. Quia autem in sacro eloquio Manichæus virginitatem laudari comperit, coniugia damnauit. At contra Iouinianus quia concedi coniugia cognouit, virginitatis munditiam despexit. Vnde fit vt semper hæreticis peruersa intelligentia confusis, vicissim sibi eorum nequitia et in

Marginalia: Psal. 9. (beside "Qui exaltas me de portis"); B (beside "dimur"); C (beside "dixit credimus"); Sapien. 4. b (beside "senectus enim venerabilis"); Num. 11. d (beside "Congrega"); 14. (beside "Sanctam ergo Eccle-"); D (beside "siam vident"); Psal. 106. (beside "Effusa est contentio"); E (beside "per principes eorum").

culpa concordet, et in sententia discrepet. At contra sancta Ecclesia per medias A vtrarumque partium lites, ordinata pace graditur: et sic scit superiora bona suscipere, vt nouerit etiam inferiora venerari, quatenus nec summa æquet infimis, nec rursum ima despiciat, cum summa veneratur. Nunc ergo hæreticarum plebium principes, auctoritatem sanctæ Ecclesiæ perpendentes cessant loqui, et quasi ori suo digitum superponunt, dum falsis querelis non ratione vocis se reprimi, sed virtutis manu significant. Vocem suam duces cohibent: quia nimirum hi, qui post se errantes populos trahere conantur, ne loqui peruersa nunc audeant, et auctoritatis frenantur pondere, et virtute rationis. Quorum lingua suo gutturi adhæret: quia etsi peruersa loqui libera voce non audeant, intus tamen apud se contegunt cuncta, quæ contra veram fidem proponere falsa moliuntur. Horum ergo temporum, sequenti tribulatione deprehensa, reminiscens Ecclesia deplorat, dicens: [Quando procedebam ad portam ciuitatis, et in platea parabant cathedram mihi. Videbant me iuuenes, et abscondebantur; et senes assurgentes stabant. Principes cessabant loqui, et digitum superponebant ori suo. Vocem suam duces cohibebant et lingua eorum gutturi suo adhærebat.] Ac si aperte dicat: Cum prædicare mihi voce publica licuit, omnis qui meæ veritati non fuit subiectus, expauit. Illo namque tempore cum sancta Ecclesia aduersitate præmitur, prauis quibusque prædicatoribus licentia locutionis datur. Quod longe ante B

15. Hieremias intuens ait: Sed et lamiæ nudauerunt mammam, lactauerunt catulos suos. Quid namque lamias, nisi hæreticos appellat, humanam quidem faciem, sed belluina per impietatem corda gestantes? Qui tunc mammam nudant, cum errorem suum libere prædicant. Tunc catulos lactant: quia male sequaces paruulorum animas dum peruersa insinuant, ad impietatem nutriendo confirmant. Sequitur: C

Thren. 4. 4

Quòd rectoribus Ecclesiæ summopere attendendum est, quòd in disciplina rigore mansueti sint. Caput XII.

AVris audiens beatificabat me, et oculos videns testimonium reddebat mihi.] Dum beatificari se ab audientibus, sibiq. testimonium reddi a videntibus fatetur, beatus Iob qualis in sermone, qualis in opere fuerit, ostenditur. Neque enim aut in opere iam perfectus est, cui adhuc linguæ prauitas contradicit: aut in sermone laudabilis qui hoc quod loquitur, opere non ostendit. Vt igitur beatus Iob amicorum suorum increpationibus exactus, vtraque se habuisse perhibeat, sese et audientibus et videntibus venerationi fuisse manifestat. Quod si ad vocem sanctæ Ecclesię referamus, ille D eius verba beatificat, qui ea quæ audierit, opere consummat. Ille ei testimonium reddit, qui exemplis vitæ illius bene viuendo respondet. Sanctam etenim Ecclesiam ille veraciter videt, cuius testatur vita, quia videt. Ad hoc namque bonorum intra eam rectitudo cernitur, vt quique hanc viderint, a suis prauitatibus corrigantur. Nec dum ergo intra sanctam Ecclesiam videt bonos, qui non est emendatus a malis. Sed vnde ei testimonium reddatur, ostenditur cum subiungit: [Eo quòd liberassem pauperem vociferantem, et pupillum cui non erat adiutor. Benedictio perituri super me veniebat, et cor viduæ consolatus sum.] Magnæ misericordiæ ista sunt opera, liberare vociferantem pauperem, pupillo adiutorium ministrare, periturum eripere, cor viduæ consolari. Superius enim dictum est quid exhibuit per doctrinam. Ait namque: [Auris audiens beatificabat me.] Nunc autem narrat quæ per misericordiam impendit, dicens: Eo quòd liberassem pauperem vociferantem et pupillũ cui non erat adiutor. Vox quippe cũ opere sibi necessario concordat. Hæc beatus Iob et exhibuit subditis, et tamen per sanctam Ecclesiam exhibenda signauit. Quæ vtrumq. nunc incessabiliter exercet, vt videlicet filios suos et loquendo pascat, et defendẽdo protegat, quatenus et per verba bonos satiet, et per patrocinia tueatur a malis. Bene autẽ scriptum est: E

Gene. 1. 4 Germinet terra herbã virentem et facientem semen, et lignum fructiferum faciens fructum iuxta genus suum. Quod sic est veraciter factum, vt significaret faciendum. Per terrã quippe figuratur Ecclesia, quæ et verbi nos pabulo reficit, et patrocinij vmbraculo custodit, quæ et loquendo pascit, et opitulando protegit: vt non solum herbam

16. refectionis proferat, sed et cum fructu operis, arborem protectionis. Perpendendum quoque video his qui plebium gubernationibus præsunt, quod superius dicens:

Vide-

A Videbant me iuuenes, et abscondebantur: nunc astruit: [Cot viduæ consolatus sum.] Quanta disciplina regiminis, vt ante eum iuuenes abscondantur, quanta mansuetudo pietatis, vt per eum viduarum corda consolentur. Sunt namque nonnulli ita districti, vt omnem etiam mansuetudinem benignitatis amittant: et sunt nonnulli ita mansueti, vt perdant districti iura regiminis. Vnde cunctis rectoribus vtraque summopere sunt tenenda, vt nec in disciplinæ vigore benignitatem mansuetudinis, nec rursum in mansuetudine districtionem deserant disciplinæ: quatenus nec a compassione pietatis obdurescant, cum contumaces corrigunt, nec disciplinæ vigorem molliant, cum infirmorum animos consolantur. Regat ergo disciplinæ vigor mansuetudinem, et mansuetudo ornet vigorem, et sic alterum commendetur ex altero, vt nec vigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta. Hæc autem quæ supra diximus pietatis *Parte 1. dist. 45. cap. Sunt namque.*

B opera, sancta Ecclesia et corporaliter exhibet, et spiritaliter exhibere non cessat. Nam pauperem vociferantem liberat, cum peccatori veniam deprecanti, eas, quas commiserat culpas, relaxat. De talibus quippe pauperibus dicitur: Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cælorum. Et talium pauperum clamor est Psalmistæ voce dicentium: Cito nos anticipet misericordia tua: quia pauperes facti sumus nimis. Pupillum vero cui non est adiutor liberat, dum vnusquisque mortuo antiquo patre diabolo, ad sanctæ Ecclesiæ sinum currens, in ea exhortationis adiutorium inuenit, qui iam desideria mundi persequentis fugit. Potest pupilli nomine, fidelis quisque etiam propter mortem boni patris intelligi: cuius ad tempus visione destitutus est, quamuis solatio destitutus non est. Benedictio etiam perituri super eam venit, cum peccatoris interitum præuenit, et cum sanctis exhortationibus, a culpæ fouea *Matth. 5.a* *Psal. 58.*

C reducit. Vnde scriptum est: Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius a morte, et operit multitudinem peccatorum. Si enim magnæ mercedis est a morte eripere carnem quandoque morituram, quanti est meriti a morte animam liberare, in cælesti patria sine fine victuram? Cor autem viduæ consolatur, dum fideli cuique animæ qui æternas Domini retributiones narrat, quasi viri sui bona ad memoriam reuocat. Cui quia spiritaliter anima iuncta est, eo mortuo vidua dicitur, sed sanctæ Ecclesiæ vocibus ex eius resurrectione refouetur. Magnam ergo consolationem cor viduæ suscipit, quando fidelis anima in verbis Ecclesiæ de aduentu illius aliquid, cui spiritaliter est coniuncta, cognoscit. Sequitur: [Iustitia indutus sum, et vestiui me sicut vestimento.] Vestimento vtique cum vestimur, ex omni parte circumdamur. Ille ergo iustitia sicut vestimento vestitur, qui se vndique bono opere *Iacob. 5.d*

D protegit, et nullam partem actionis suæ peccato nudam relinquit. Nam qui in alijs actionibus iustus est, in alijs iniustus: quasi hoc latus cooperuit, illud nudauit, nec iam bona sunt opera quæ subortis alijs prauis operibus inquinantur. Hinc enim per Salomonem dicitur: Qui in vno offenderit, multa bona perdet. Hinc Iacobus dicit: Quicumque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus: Quã videlicet sententiam suam ipse diligenter exposuit, cum subiunxit: Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit et, Non occides. Quod si non mœchaberis, occidas autem factus es transgressor legis. Cordis ergo oculis circumquaque porrectis, vndique nobis adhibenda custodia est. Vnde recte quoque per Salomonem dicitur: Omni custodia serua cor tuum, quia ex ipso vita procedit. Dicturus enim custodia, præmisit omni, vt videlicet vnusquisque hinc inde se diligenter inspiciat, et quamdiu in hac vita est, *Eccle. 9.d* *Iacob. 2.b* 17. *Prouerb. 4.d*

E contra spiritales inimicos in acie se positum sciat, ne mercedem quam per has actiones colligit, per alias amittat, ne hinc hosti fores obstruat, et aliunde aditum pandat. Si qua etenim ciuitas contra insidiantes inimicos magno valletur aggere, fortibus cingatur muris, ex omni parte insomni muniatur custodia: vnum vero in ea foramen tantummodo immunitum per negligentiam relinquatur, inde proculdubio hostis ingreditur, qui vndique exclusus videbatur. Pharisæus namque ille, qui in templum oraturus ascendit, ciuitatem mentis suæ quanta munitione vallauerit, audiamus: Ieiuno, inquit, bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Qui præmisit: Gratias ago tibi, magna certe munimina adhibuit. Sed videamus vbi insidianti hosti immunitum foramen reliquit: quia non sum sicut publicanus iste. Ecce ciuitatem cordis sui insidiantibus hostibus per elationem aperuit, quam frustra per ieiunium et eleemosinas clausit. Incassum munita sunt cetera, cum locus vnus de quo hosti patet *Luca 18.b*

 aditus,

aditus, munitus non est. Gratias recte egit, sed peruerse se super publicanum extulit. A
Ciuitatem cordis sui extollendo prodidit, quam abstinendo et largiendo seruauit. Victa est per abstinentiam gula, destructa ventris ingluuies, superata est largitate tenacia, auaritia depressa. Quibus hoc laboribus actum credimus? Sed o quot labores vno vitio percussi ceciderunt, quanta bona vnius culpæ gladio sunt perempta! Vnde magnopere oportet et bona semper agere, et ab ipsis nos bonis operibus caute in cogitatione custodire: ne si mentem eleuant, bona non sint, quæ non auctori militant, sed elationi.

Quòd qui vitia superant, cum de victoria sua superbiunt, ipso hoste super se ruente intereunt. Caput XIII.

B

DE qua re non inordinate agimus, si ex libris, licet non canonicis, sed tamen ad ædificationem Ecclesiæ editis, testimonium proferamus. Eleazar namque in
1.Mach.6.b prælio elephantem feriens strauit, sed sub ipso quem extinxit occubuit. Quos ergo iste significat quem sua victoria oppressit, nisi eos qui vitia superant, sed sub ipsa quæ subijciunt, superbiendo succumbunt? Quasi enim sub hoste quem prosternit, moritur, qui de culpa quam superat, eleuatur. Pensandum ergo magnopere est: quia bona prodesse nequeunt, si mala quæ subrepunt, non cauentur. Perit omne quod agitur, si non solicite in humilitate custoditur. Vnde bene quoque de ipso primo parente dicitur: Posuit
Gene.2.b eum Dominus in paradiso voluptatis, vt operaretur et custodiret. Operatur quippe qui agit bonum quod præcipitur, sed quod operatus fuerit non custodit, cui hoc subrepit quod prohibetur. Beatus igitur Iob quia ex omni parte bono se opere texerat, di- C
18. cat: Iustitia indutus sum, et vestiui me sicut vestimento. Vbi protinus subdidit. [Et diademate iudicio meo.] Iustorum iudicia recte diademati comparantur: quia per magni operis gloriam, ad retributionis ducunt coronam. Quæ nimirum iudicia secum quotidie introrsus agunt: quid Deo, quid proximo debeant, solerter aspiciunt, atque ad agenda bona se vehementer accendunt, et de perpetratis malis districte redarguunt.
Prouer.12.a Vnde bene quoque per Salomonem dicitur: Cogitationes iustorum iudicia. Iusti quippe ab omni strepitu sæculari ad corda sua redeunt, ibiq. ascendunt tribunal mentis, atque ante oculos se et proximum statuunt, et deducunt ad medium regulam testa-
Matth.7.d menti, qua dicitur: Quæ vultis vt faciant vobis homines, et vos eadem facite illis. Transferunt in se personam proximi, et solicite attendunt, quid sibi si ita essent, fieri vel non fieri iuste voluissent: sicq. districto iure atque iudicio causam suam, et proxi- D
mi iuxta tabulas diuinæ legis in foro cordis examinant. Bene ergo dicitur: Cogitationes iustorum iudicia: quia ipse eorum intimus motus cordis, quasi quædam libra est iudiciariæ potestatis. Quibus peractis, quia retributionem inferius non requirunt, recte eorum iudicia diademati comparantur. Diadema quippe in superiori parte corporis ponitur. Iustorum ergo iudicium diadema dicitur: quia per hoc non in terrenis et infimis, sed sursum remunerari concupiscunt. Sequitur:

Quòd in proferenda sententia nihil perperam agendum sit, ne qualibet temere dicta indiscussa et imperita reddamus: Caput XIIII.

OCulus fui cæco, et pes claudo. Pater eram pauperum, et causam quam nesciebam, diligentissime inuestigabam.] Inter hæc lectoris animus forsitan quærat, cur beatus Iob suas tam subtiliter virtutes enumeret. Sanctorum quippe virorum est, bona quæ fecerint occultare, ne contingat eos lapsum elationis incurrere.
Matth.6.a Vnde per semetipsam veritas dicit: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Hinc est etiam quòd duos cæcos iuxta viam sedentes
Matth.9.d illuminans præcepit dicens: Videte ne quis sciat. De quibus illico scriptum est: Abeuntes diffamauerunt eum per totam terram illam. Sed quærendum nobis est, quid sit hoc quod ipse omnipotens, cui hoc est velle quod posse, et taceri virtutes suas voluit, et tamen ab his, qui illuminati sunt, quasi inuitus indicatur: nisi quòd seruis suis se sequentibus exemplum dedit, vt ipsi quidem virtutes suas occultare desiderent, et tamen, vt alij eorum exemplo proficiant, prodantur inuiti, et facta quidem sua occultando,

A occultando seipsos custodiant, sed dum produntur inuiti, bona ad proximos suos exempla transmittant. Occultentur ergo studio, necessitate publicentur, et eorum occulatio sit custodia propria, eorumq. publicatio sit vtilitas aliena. Rursum quia scriptum est: Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in cælis est. *Matt.5.b* Aliquando sancti viri et coram hominibus compelluntur bona facere, aut eadem hominibus sua facta narrare, sed ad eum finem omnia referentes, vt non ipsi eisdē operibus, sed pater eorum qui in cælis est, debeat glorificari. Dum enim sancta prædicant, ipsa prædicatio eorum fortasse despicitur, quorum vita nescitur. Compelluntur ergo vitam suam dicere, vt auditorum suorum valeant vitam mutare. Et facta

B sua referunt, vt venerationi sint: venerari appetunt, vt reuerenter audiantur. Scriptum quippe est: Cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur pariter et rotæ: quia videlicet cum auditorum mentes prædicantium vitam suspiciunt, necessario vtique etiam vim prædicationis admirantur. Hinc est ergo quòd prædicatores boni et honorem propter elationem fugiunt, et honorari tamen propter imitationem velint. Sic nimirum Paulus Apostolus discipulis loquens et honorem fugit, et tamen quantum esset honorandus, ostendit. Nam cum Thessalonicēsibus diceret: Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis, neque in occasione auaritiæ, Deus testis est, secutus adiunxit: Neque quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab alijs, cum possimus oneri vobis esse vt Christi Apostoli, sed facti sumus paruuli in medio vestrum. Rursus Corinthijs, honorem fugiens, dicit: Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum, nos autem seruos vestros *Ezech.1.a 19.* *1.Thes.2.a* *2.Cor.4.b*

C per Iesum Christum. Quos tamen videns falsorum Apostolorum persuasionibus a veræ fidei tramite deuiare, eis se summopere quantum esset venerandus, ostendit dicens: In quo quis audet, in insipientia dico, audeo et ego. Hebræi sunt, et ego. Israelitæ sunt, et ego. Semen Abrææ sunt, et ego. Ministri Christi sunt, et ego. Vt minus sapiens dico, plus ego. Quibus etiam subiungit: quòd ei quoque tertij cæli secreta patuerint, quòd raptus etiam paradisi arcana penetrarit. Ecce honorem fugiens, seruum se discipulorum prędicat. Ecce honorem pro vtilitate audientium quærens, falsis Apostolis vitæ suæ merita superponit. Egit quippe doctor egregius, vt dum ipse qualis esset, agnoscitur, et vita et lingua male prædicantium eius comparatione vilesceret: illos videlicet commendaret, si se absconderet, cumq. se non ostenderet, er-

D rori locum dedisset. Miro igitur modo et humilitatis exhibet gratiam, et vtilitatis quærit incrementum, vt et seruum se discipulorum prædicet, et aduersarijs potiorem demonstret. Ostendit discipulis quid humilitatis acceperit: ostendit aduersarijs quid sublimitatis. Innotescit discipulis qualis apud se maneat in cogitatione. Innotescit aduersarijs qualis foris appareat in operatione. Sancti ergo viri cum coguntur bona narrare quæ faciunt, non elationi seruiunt, sed vtilitati. Vnde beatus Iob amicis suis se iniuste increpantibus, atque idcirco nescientibus bona sua loquēdo aperit, vt nimirū discerent, non contra eius virā increpantes erigi, sed hanc tacentes imitari: quamuis, vt supra iam diximus, hunc ad memoriam facta sua reducere, inuicta ab increpantibus desperatio compellebat. Nam inter tot dolores vulneris, et verba desperationis, cum bona quæ fecit narrat, quasi collapsum verbis et verberibus ad spem animū re-

E format. Dicat ergo bona quæ fecit, vt non cogatur inter tot mala de se desperare quæ audit: [Oculus fui cæco, et pes claudo.] Cum sancti operis exempla pensamus, intuendū nobis prius est, quàm rectus narrandi ordo seruetur, vt ante iustitiæ, et post misericordiæ opera describatur. Ille quippe bene agit quæ pia sunt, qui scit prius seruare quæ iusta: vt collatus in proximis riuus misericordiæ, de iustitiæ fonte ducatur. Nam multi proximis quasi opera misericordiæ impendūt, sed iniustitiæ facta non deserunt. Qui si veraciter proximis misericordiam facere student, sibi ipsis prius debuerant iuste viuendo misereri. Vnde scriptum est: Miserere animæ tuæ placens Deo. Qui ergo misereri vult proximo, a se trahat necesse est originem miserendi. Scriptum namque est: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Quo modo ergo alteri miserendo pius est, qui adhuc iniuste viuendo fit impius sibimetipsi? Vnde per quemdam sapientē dicitur: Qui sibi nequam est, cui bonus erit? Ad exhibendam quippe misericordiam vt *20.* *Eccl.30.d* *Deut.6.a* *Eccli.14.a*

indigentibus plene exterius valeat impendi, duo sibi necessaria congruunt, idest, homo qui præbeat, et res quæ præbeatur. Sed longe incomparabiliter melior est homo quàm res. Qui itaque indigenti proximo exteriorē substantiam præbet, sed vitam suam a nequitia non custodit, rem suam Deo tribuit, et se peccato. Hoc quod minus est, obtulit auctori, et hoc quod maius est, seruauit iniquitati. Bene itaque per beatum Iob prius dicitur: Iustitia indutus sum et vestiui me sicut vestimento, et sicut diademate iudicio meo. Ac deinde subiungitur: Oculus fui cæco, et pes claudo. Quia tunc est apud Deum oblatio veræ rectitudinis, cum de radice iustitiæ procedunt rami pietatis. Sed quia in ipso misericordiæ opere plus solet apud internum iudicem animus pensari quàm factum, notādum quod cæci oculum fuisse se asserit, pedem claudi. Hæc etenim dicens, profecto indicat quia et illi per semetipsum manum præbuerat, et hunc portando sustinebat. Ex qua re colligitur, super egenos ac debiles quantum misericordiæ illius viscera fundebantur. Vnde et subditur: [Pater eram pauperum.] Quæ videlicet verba si ad vocem sanctæ Ecclesiæ typica interpretatione referamus, ipsa est oculus cæco, quia per verbum lucet: ipsa pes claudo, quia per adiutorium continet. Cæcos enim prædicando illuminat, claudos vero opitulando sustentat. Cæcus quippe est, qui adhuc quo pergat, non videt. Claudus autem est, qui non potest ire quo videt. Crebro namque peccatum aut ignorantia aut infirmitate perpetratur, vt vel nesciat homo quid velle debeat, vel non omne quod voluerit possit. Quod contra recte per Psalmistam dicitur: Dominus illuminatio mea et salus mea. Quia enim Dominus et scientiam et virtutem præbet, et contra ignorantiam illuminatio, et contra infirmitatem salus vocatur. Hinc etiam de iniquis dicitur: Fiant viæ illorum tenebræ et lubricum, vt scilicet per tenebras quo ire debent non videant: qui etsi recta viderent, in eis tamen per lubricum stare non possent. Isti itaque per lubricum inter bona claudicant, illi per tenebras, quæ bona sequantur ignorant. Sancta itaque Ecclesia extremis tribulationibus deprehensa, antiquorum reminiscitur temporum, quando et docendo illuminare consueuerat, et adiuuando firmare, et præcedentis membri sui ore loquitur, dicens: [Oculus fui cæco, et pes claudo.] Quæ quia duos in se populos collegit, Iudaicum scilicet atque gentilem, recte etiam potest cæco Gentilis, claudo autem Iudaicus populus designari. Gentilis quippe quasi oculos non habuit: quia non recepta lege non vidit, quo ire debuisset. At contra iudaicus habens oculos, claudus fuit: quia legem quidem sciendo tenuit, sed in ea gressum recti operis non tetendit. Si enim Gentilis populus cæcus minime fuisset, Propheta non diceret: Populus qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam. Rursum si Israeliticus populus a bono opere minime claudicasset, nequaquam voce Domini Psalmista dixisset: Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt, et claudicauerunt a semitis suis. Qui nimirū populus claudus idcirco nominatur: quia sanum gressum in operatione non habuit, quippe qui vtroque pede vti noluit, dum vnum testamentum recepit, aliud spreuit. Quem cum ad se venientem sancta Ecclesia suscipit, quia ei iam vetus tenenti, et nouum testamentum inserit, ad dirigendos gressus illius, quasi alterum pedem iungit. Qui fidelis sanctæ Ecclesiæ populus adhuc recte subiungit: [Pater eram pauperum:] quia videlicet humiles, qui pauperes spiritu dicti sunt, ex eius prædicatione generantur. Sed oportet vt in his omnibus ipsa historiæ subtiliter verba pensemus. Ait enim: [Pater eram pauperum, et causam quam nesciebam, diligentissime inuestigabam.] Plerumque enim multa homines pauperibus largiuntur, non quia eosdem pauperes diligunt, sed quia si minime tribuant, iram iudicij superni formidant: qui si Deum non metuerent, quæ habent dare noluissent. Et quidem in bono opere primus incipientium gradus est, vt qui adhuc proximum sicut se nescit diligere, iam tamen incipiat iudicia superna formidare. Quia igitur aliud est bonum opus ex præcepto, aliud vero etiam ex affectu facere: sanctus vir vt mentem nobis suæ operationis insinuet, dicat. Pater eram pauperū. Non enim patronum se vel proximum vel adiutorem pauperum, sed patrem fuisse testatur: quia nimirum magno charitatis officio, studium misericordiæ vertit in affectū naturæ, vt eos quasi filios cerneret per amorem, quibus quasi pater præerat per protectionem. Quia igitur vis misericordiæ illius naturam fuerat imitata, patrem se pauperum fuisse commemorat. Vbi etiam subdit. Et causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam. In quibus videlicet verbis pensanda sunt omnia quàm distincte narrantur,

A narrantur, quòd nulla ab eo merces prętermittitur. Iustus quippe est in actionibus suis, pius in infirmitatibus proximorum, strenuus in negocijs pauperum. Qui enim æternæ retributionis bona cogitat, necesse est vt ad omnem se causam secuturæ mercedis extendat. Hinc enim per Salomonem dicitur: Qui Deum timet, nihil negligit. Hinc *Eccle. 7.d* etiam Paulus ait: Ad omne opus bonum parati. Sed inter hæc sciendum est, quia ali- *2. Timot. 2.d* quando in actionibus nostris minora bona prætermittenda sunt pro vtilitate maiorũ. Nam quis ignoret esse boni operis meritum, mortuum sepelire? Et tamen cuidam, qui ad sepeliendum patrem se dimitti poposcerat, dictum est: Sine vt mortui sepeliant *Luca 9. g* mortuos suos, tu autem vade et annuncia regnum Dei. Postponendum namque erat obsequium huius ministerij officio prædicationis: quia illo, carne mortuos in terram conderet, isto autem anima mortuos ad vitam resuscitaret. Per Prophetam quoque

B primatibus synagogæ dicitur: Quærite iudicium, subuenite oppresso. Et tamen Pau- *Isaia 1. e* lus Apostolus dicit: Contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudican- *1. Cor. 6.a* dum. Auditores etenim suos ad virtutem sapientiæ, ad linguarum genera, ad prophetiæ quoque indaganda mysteria succendebat, dicens: Æmulamini spiritalia, magis autem vt prophetetis. Sed quia spiritalia dona non caperent, si terrena eos negocia de- *1. Cor. 12. a* pressissent, longe ante præmisit, dicens: Contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos con- *1. Cor. 6.a* stituite ad iudicandum. Ac si aperte dicat: Qui minoris meriti sunt in Ecclesia, et nullis magnorum donorum virtutibus pollent, ipsi de terrenis negocijs iudicent, quatenus per quos magna nequeunt, bona minora suppleantur. Quos et contemptibiles nominat, et tamen sapientes vocat, cum dicit: Sic non est sapiens inter vos quisquam, qui *Ibidem. b* possit iudicare inter fratrem suum? Qua ex re quid colligitur, nisi vt hi terrenas causas

C examinent, qui exteriorum rerum sapientiam perceperunt? Qui autem spiritalibus donis ditati sunt, profecto terrenis non debent negocijs implicari, vt dum non coguntur inferiora bona disponere, exercitati valeant bonis superioribus deseruire. Sed cu- 22. randum magnopere est, vt hi qui donis spiritalibus emicant, nequaquam proximorũ infirmantium negocia funditus deserant, sed hæc alijs quibus dignum est, tractanda committant. Vnde Moyses quoque ad populum viros pro se septuaginta constituit, vt quanto se ab exterioribus causis absconderet, tanto ardentius interna penetraret. Sicq. fit vt summi viri magis ad spiritalia dona proficiant, dum eorum mentes res infimæ non conculcant, et rursum viri in Ecclesia vltimi sine bono opere non viuant, dũ in rebus exterioribus inueniunt recta quæ agant. Sancta quippe Ecclesia sic consistit vnitate fidelium, sicut corpus nostrum vnitum est compage membrorum. Alia nam-

D que sunt membra in corpore quæ intuendæ luci deseruiunt, alia quæ a terreno actu minime disiunguntur. Oculus quippe luci intenditur, et ne cæcari valeat, à puluere custoditur. Pes vero tunc suum officium recte peragit, cum suscipiendum terræ puluerem non refugit. Quæ tamen corporis membra vicissim sibi sua officia impartiendo copulantur, vt pes oculis currat, et oculus pedi prospiciat. Sic itaque sic sanctæ Ecclesiæ membra debent et officio esse distincta, et charitate coniuncta, vt summi viri eorum viam prouideant, qui in terrenis negocijs vacant: quatenus velut ad lumen oculorum pes ambulet, et rursum quidquid terrenis negocijs implicati agunt, hoc ad maiorem vtilitatem referant, vt pes cuius via prospicitur, non sibi tantummodo, sed etiam oculis gradiatur. Dum itaque sibi inuicem alterna administratione conueniunt, miro modo agitur, vt quia electi quique vicissim sibimet impendendo quod valent faciunt,

E eorum fiant opera etiam, quæ facere ipsi non possunt. Sed inter hæc sciendum est, quia cum proximorum causis exterioribus, qui apte deseruiant, desunt, debent hi quoque qui spiritalibus donis pleni sunt, eorum infirmitatibus condescendere, terrenisq. illorum necessitatibus inquantum decenter valeant, charitatis condescensione seruire. Nec tædere animum debet, si sensus eius contemplationi spiritalium semper intentus, aliquando dispensandis rebus minimis quasi minoratus inflectitur, quando illud verbum per quod constat omnis creatura, vt prodesset hominibus, assumpta humanitate voluit paulominus ab Angelis minorari. Quid ergo mirum si homo se propter hominem attrahit, dum Creator hominum et Angelorum, formam hominis propter hominem suscepit? Nec tamen minoratur sensus cum sic attrahitur: quia tanto subtilius superiora penetrat, quanto humilius pro amore conditoris nec inferiora contemnit. Quid indignum nobis vel difficile est, si supra infraq. animum ducimus, qui eadem

manu corporis lauamus faciem, qua etiam calceamus pedem? Beatus igitur Iob A
23. quia cum magna ageret, minima non despexit, dicat: [Et causam quam nesciebam, diligentissime inuestigabam.] Qua in re notandum video, ne ad proferendam
quaest. 1. Deus omnipotens. sententiam vmquam praecipites esse debeamus, ne temere indiscussa iudicemus, ne quaelibet mala audita nos moueant, ne passim dicta sine probatione credamus. Quod profecto perpetrare pertimescimus, si auctoris nostri subtilius facta pensamus. Ipse quippe vt nos a praecipitata sententiae prolatione compesceret, cum omnia nuda et
Gen. 18. c aperta sint oculis eius, mala tamen Sodomae noluit audita iudicare, qui ait: Clamor Sodomorum et Gomorraeorum multiplicatus est, et peccatum eorum aggrauatum est nimis: descendam et videbo vtrum clamorem, qui venit ad me: opere compleuerint, an non est ita, vt sciam. Omnipotens itaque Dominus et omnia sciens, cur ante probationem quasi dubitat, nisi vt grauitatis nobis exemplum proponat, ne B mala hominum ante praesumamus credere quàm probare? Et ecce per Angelos ad cognoscenda mala descendit, moxq. facinorosos percutit, atque ille patiens, ille mitis, ille de quo scriptum est: Tu autem Domine cum tranquillitate iudicas, ille de
Sap. 12. e quo scriptum est rursum: Dominus patiens est redditor, in tanto crimine inuolutos inueniens, quasi patientiam praetermisit, et diem extremi iudicij expectare ad vindictam noluit, sed eos igne iudicij, ante iudicij diem praeuenit. Ecce malum quasi cum difficultate credidit cum audiuit; et tamen sine tarditate percussit, cum verum agnoscendo reperit: vt nobis videlicet daret exemplum, quod maiora crimina et tarde credenda sunt cum audiuntur, et citius punienda sunt cum veraciter agnoscuntur. Huius ergo diligentiae beatus Iob solicitudinem gerens ait: [Et causam quam nesciebam, diligentissime inuestigabam.] Quae scilicet verba etiam per vocem Ecclesiae C ad interpretationem typicam possumus non inconuenienter referre. Ipsa quippe per electos suos cum mala carnalium iudicat, hoc quod nescit, inuestigat: quia mala quae nescit operando, inuestigat per iudicium corrigendo. Sancta itaque Ecclesia cum iniustorum fuerit ad tempus improbitate compressa, reminiscitur dicens: Causam quam nesciebam, diligentissime inuestigabam. Ac si aperte dicat: Mala quae in electis meis agendo non noueram, in iniquis hominibus districte iudicando plectebam. Et quia nunc virtute praedicationis suae diabolum conterit, atque ex eius ore vniuscuiusque quem suscipit, animam rapit. Sequitur:

Quòd dentibus diaboli praedam eripit, qui ab errore vel malitia aliquem praedicando conuertit. Caput XV. D

1. Reg. 16. e CONterebam molas iniqui, et de dentibus illius auferebam praedam.] O qualem de ore diaboli praedam tulit, quando ipsum raptorem Saulem conuertendo rapuit, quando adhuc spirans minarum, acceptis epistolis pergebat Damascum, et dùm persequendo fideles, congregaret plebem diabolo, cognoscendo fidem ipse ag-
Act. 9. a gregatus est Christo. Toties ex iniqui dentibus Ecclesia praedam tulit, quoties ex erroris morsu animam praedicando diripuit. Quis namque iniquus verius dici potest quàm diabolus? Cuius molas conterimus, quoties disserendo contra eius insidias, occulta illius machinamenta monstramus, ac sic de eius dentibus praedam tollimus: quia mentem quam iam ad peccatum frangendo momorderat, ad salutem vitae con-
24. uertendo reuocamus. Per molas quippe occulte eius insidiae, per dentes vero aperta iam culpae perpetratio demonstratur. De quibus nimirum molis ac denti- E
Psal. 57. bus per Psalmistam scriptum est: Deus vero conteret dentes eorum in ore ipsorum, molas leonum confringet Dominus. Sed sanctus vir ante se asserit molas conterere, vt post de dentibus illius praedam potuisset auferre: quia tunc veraciter praedam de eius dentibus tollimus, cum prius molas illius conterere scimus. Prius enim necesse est occulta consiliorum illius machinamenta prodere, vt auditoris nostri animam valeamus postmodum ab aperto lapsu reuocare. Huius iniqui molas
1. Pet. 5. b ipse summus pastor Ecclesiae praedicando conterebat, cum diceret: Sobrij estote et vigilate, quia aduersarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quaerens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Contra hunc leonem sancta Ecclesia quia eius insidias conspicit, fidei caulas munit. Cuius toties molas frangit: quoties haereticorum argumenta destruit: totiesq. ab eius dentibus praedam diripit, quoties ab er-

A rore, quempiam prædicando conuertit. Et quia plerique iustorum tunc erunt qui se Ecclesiasticæ pacis tempore ab hoc mundo exituros esse crediderunt, beatus Iob dum sua narrat, voces quoque iustorum sequentium indicat, dicens:

Quòd sancta Ecclesia filios suos in nido pacis enutriat. *Caput XVI.*

DIcebamq. In nidulo meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies.] Quid hoc loco per nidi nomen exprimitur, nisi tranquilla quies fidei, qua vnusquisque infirmus nutritur? Multitudo quippe illa bonorum, quæ persecutionum temporibus fuerit deprehensa, nutrimentorum suorum dies quasi in nido sic in loco quietis, explere se credidit. Nam nisi sancta Ecclesia infirmos quosque filios nunc in nido pacis enutriret, Psalmista non diceret: Etenim passer inuenit sibi domum, et turtur nidum,
B vbi reponat pullos suos. Iam quippe domum inuenit sibi passer: quia æternum cæli habitaculum, noster Redemptor intrauit. Et turtur inuenit nidum: quia sancta Ecclesia amore Conditoris affecta, crebris gemitibus vtitur, et velut nidum sibi, id est, pacatissimam fidei quietem construit, in qua crescentes filios quasi plumescentes pullos, quousque ad superiora euolent, charitatis gremio calefactos fouet. Igitur quia tunc erunt, qui pacis tempore se ad superna migrare, id est, a nido euolare crediderunt, eorum vox beati Iob voce præuenitur, cum ait: [Dicebamq. In nidulo meo moriar.] Quia vero hoc ipsum sibi pacis ocium ex multorum dierum longitudine promittebant, recte subiungit, dicens: [Et sicut palma multiplicabo dies.] Palma enim tarde proficit, sed diu in viriditate subsistit. Cum multis autem difficultatibus sancta Ecclesia ad fidei statum venit, et pro collectione plurimorum, in eiusdem fidei gloria Psal. 83.
C diutius stare concupiscit. Sicut palma ergo multiplicare se dies credidit, quæ emergente subitæ tentationis articulo, pacis suæ gratiam et tarde a fidelibus adeptam, et citius ab infidelibus interceptam dolet. Nec immerito iustorum vita palmæ comparatur: quia scilicet palma inferius tactu aspera est, et quasi aridis corticibus obuoluta: superius vero et visu et fructibus pulchra: inferius corticum suarum inuolutionibus angustatur, sed superius amplitudine pulchræ viriditatis expanditur. Sic quippe est electorum vita, despecta inferius, superius pulchra: in imo ista quasi multis corticibus obuoluitur, dum innumeris tribulationibus angustatur: in summo vero illa quasi pulchræ viriditatis folijs amplitudine retributionis expanditur. Habet quidem aliud palma, quo a cunctis arborum generibus differt. Omnis namque arbor in suo robore iuxta terram vasta subsistit, sed crescendo superius angustatur, et quanto paulisper sublimior, tanto in altum subtilior redditur. Palma vero minor ab imis inchoat, 25.
D et iuxta ramos, ac fructus ampliori robore exurgit, et quæ tenuis ab imis proficit, vastior ad summa succrescit. Quibus itaque alia arbusta nisi terrenis mentibus inueniuntur esse similia, inferius vasta, superius angusta? quia nimirum omnes huius sæculi dilectores, in terrenis rebus fortes sunt, in cælestibus debiles. Nam pro temporali gloria vsque ad mortem desudare appetunt, et pro spe perpetua, ne parum quidem in labore subsistunt. Pro terrenis lucris quaslibet iniurias tolerant, et pro cælesti mercede vel tenuissimi verbi ferre contumelias recusant: terreno iudici toto etiam die assistere fortes sunt, in oratione vero coram Domino vel vnius horæ momento lassantur. Sæpe nuditatem, deiectionem, famem, pro acquirendis diuitijs atque honoribus tolerant, et earum rerum se abstinentia cruciant, ad quas adipiscendas festinant: su- Parte 2. dist. 47. cap. Omnes huius.
E perna autē laboriose quærere tanto magis dissimulāt, quanto ea retribui tardius putāt Hi itaque quasi aliarū arborum more deorsum angusti vasti sunt, sursum angusti, quia fortes in inferiora subsistunt, sed ad superiora deficiunt. At contra ex qualitate palmarum designatur proficiens vita iustorū, qui nequaquam sunt in terrenis studijs fortes, et incælestibus debiles, sed longius atque distantius studiosos se Deo exhibent, quàm sæculo fuisse meminerunt. Nam cum quibusdam per prędicatorem nostrum dicitur: Rom. 6.
Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem: eorum proculdubio infirmitari condescenditur, ac si eis apertius diceretur: Si nequaquam amplius potestis, saltem tales estote in fructu bonorum operum, quales fuistis dudum in actione vitiorum, ne debiliores vos habeat sancta libertas charitatis, quàm in carne validos habuit vsus terrenæ

renæ voluptatis. Sunt vero nonnulli qui cum cælestia appetunt, atque huius mundi A
noxia facta derelinquunt, ab inchoatione sua quotidie inconstantiæ pusillanimitate
26. deficiunt. Quibus hos nisi arbustis reliquis similes dixerim, qui nequaquam tales superius surgunt, quales inferius oriuntur? Hi quippe ad conuersionem venientes, non tales quales cœperunt, perseuerant, et quasi more arborum, inchoatione vasti sunt, sed tenues crescunt: quia paulisper per augmenta temporum patiuntur detrimenta virtutum: Sensim quippe in eis desideria superna languescunt, et qui robusta ac fortia proposuerant, debilia atque infirma consummant: dumq. ætatis augmento proficiũt, quasi flexibiles crescunt. Palma vero, sicut dictũ est vastior in summitate est quàm esse cœperit ex radice: quia sæpe electorũ conuersio plus finiendo peragit, quàm proponit inchoãdo, et si tepidius prima inchoat, feruentius extrema consummat: videlicet semper inchoare se æstimat, et idcirco infatigabilis in nouitate perdurat. Hanc scilicet iu- B

Vide annotationes in hunc locum.

Isaia. 40. g storum constantiã Propheta intuẽs ait: Qui confidũt in Domino, mutabunt fortitudinẽ suam, assument pennas vt aquilæ, current, et non laborabũt, ambulabũt et non deficient. Mutant quippe fortitudinem: quia fortes student esse in spiritali opere, qui dudum fuerant fortes in carne. Assumunt autem pennas vt aquilæ: quia contemplando volant. Currunt et non laborant, quia velocibus magna celeritate prædicãt. Ambulãt et non deficiunt: quia intellectus sui velocitatẽ retinent, vt tardioribus condescendant. In cunctis vero bona quæ accipiunt, quanto alijs libenter accommodant, tanto ipsi incommutabiles in nouitate perdurant: et qui tenues a radice inchoationis exeũt, fortes in culminis perfectione conualescunt. Dicat itaque beatus Iob ex persona sua, dicat ex voce sanctę Ecclesię his, quos pacis tẽpore ad se cõuersos habuerat, atque in bonis moribus perseueraturos credebat: [Dicebãq. In nidulo meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies.] Quasi enim palmam multiplicare se dies credidit, quæ mentes fideliũ C
ad extremum vsque robustiores exurgere putabat. Cum enim multorum corda persecutionibus cœperint lassata mollescere, dolet iam in se quasi ad debilitatem tendere, quos mirabatur fortia proposuisse. Et quia mente semper spiritali scientiæ intendit, recte subiungitur: [Radix mea aperta est secus aquas.] Iuxta aquas enim radix aperitur, quando ad percipienda veritatis fluenta latenter cogitatio mentis expanditur. Vt enim in superiori libro iam diximus, solet in sacro eloquio radicis nomine occulta cogitatio designari. Radicem igitur nostram secus aquas aperimus, cum in-
27. fusioni intimæ cogitationem taciti cordis intendimus. Quæ scilicet verba si ad vocem sanctæ Ecclesiæ ducimus, radix illius ipsa debet incarnatio Redẽptoris intelligi. Quę iuxta aquas aperta est, dũ Deus inuisibilis per assumptionem humanitatis suæ patuit D
aspectibus visionis nostræ. Creator quippe qui in diuinitate videri non poterat, assumpsit a nobis vnde videretur a nobis. Radix ergo secus aquas aperitur: quia auctor humani generis per humanitatẽ suam hominibus demonstratur. Vnde recte quoque per
Psal. 1. Psalmistam dicitur: Et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. Decursus quippe aquarum sunt quotidiani transitus deficientium popu-
Luc. 23. e lorum. Et de semetipsa Veritas dicit: Si in ligno viridi hæc faciunt, in arido quid fiet? Lignum ergo secus decursus aquarum est, qui fructum et protectionem sui nobis vmbraculi proferens, apparuit Creator in carne, vt humanum genus per resurrectionem robustum figeret, quod per defectum quotidie ibat in mortem. Sequitur: [Et ros morabitur in messione mea.] Subaudis, dicebam. Messio enim sanctæ Ecclesiæ non inconueniẽter accipitur, cũ perfectæ animæ corporibus abstractæ, velut maturæ segetes E
a terra decisæ, ad cælestia horrea demigrant: quod quia non nostra virtute, sed cælesti gratia largiente agitur, bene ait: [Et ros morabitur in messione mea.] Ros namque desuper cadit, messis deorsum colligitur. Ergo ros morabitur in messione: quia gratia desuper veniens agit, vt digni simus qui de inferioribus colligamur. Ipsa quippe nos desuper infundente, fructum bonorum operum ferimus. Vnde recte quoque per
1. Cor. 15. d Paulum dicitur: Gratia Dei sum id quod sum, et gratia eius in me vacua non fuit. Si enim quæratur quid sit ros desuper veniens, ait: Gratia Dei sum id quod sum. Si intucamur messem, sub rore crescentem, ait: Et gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui. Sequitur: [Gloria mea semper innouabitur, et arcus meus in manu mea instaurabitur.] Subaudis, dicebã. Superiori quippe sententiæ coniungitur, quod locutione continua subinfertur, cum ait: [Dicebamq. In nidulo meo

A meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies.] Ac deinde subiungitur:[Radix mea aperta est secus aquas, et ros morabitur in messione mea. Gloria mea semper innouabitur, et arcus meus in manu mea instaurabitur.] Cunctis vera scientibus liquet, quòd ad vetustam vitam vitia pertinent, virtutes ad nouam. Hinc enim Paulus dicit: Exuentes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes nouum. Hinc rursus ait: Vetus homo noster simul crucifixus est. Hinc Psalmista ex typo humani generis loquens, inter malignos spiritus deprehensus dicit: Inueterau inter omnes inimicos meos. A feruore etenim mentis vel inter spiritales inimicos, vel inter carnales quosque proximos, ipso aliquo modo viuendi vsu vetera scimus, et assumptæ nouitatis speciem fuscamus. A qua tamen vetustate quotidie si studio circumspectionis inuigilamus orando, legendo, bene viuendo renouamur: quia vita nostra dum lacrymis lauatur, Colo.3.b Rom.6.a Psal.6.

B bonis operibus exercetur, sanctis meditationibus tenditur, ad nouitatem suam sine cessatione reparatur. Beatus igitur Iob sic sua narrat, vt nostra significet: quia sancta Ecclesia cum fideles suos conspicit ad vitæ veteris culpas redire, eos quos nouitatem mentis intuetur perdere, cogitur plorare. Prædicator quippe egregius discipulis suis dicit: Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum? Sancta ergo Ecclesia quasi amissam gloriam deplorat, cum fideles suos ad vitam veterem redire considerat. Ait enim:[Dicebam, gloria mea semper innouabitur:] quia eos quos in se nouæ vitæ militare credidit, vetustis desiderijs seruire cognoscit. Arcus autem nomine in sacro eloquio aliquando malorum insidiæ, aliquando dies iudicij, aliquando vero ipsa eadem sacra eloquia designantur. Per arcum quippe insidiæ figurantur, sicut per Psalmistam dicitur: Intenderunt arcum suum, 1.Thess.2.d 28. Psal.63.

C rem amaram. Per arcum quoque dies extremi iudicij designatur, sicut per eundem rursum Psalmistam dicitur: Ostendisti populo tuo dura, potasti nos vino compunctionis. Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant a facie arcus. In arcu enim quanto longe trahitur chorda, tanto de eo districtior exit sagitta. Sic nimirum sic extremi iudicij dies quanto longe differtur vt veniat, tanto cum venerit, de illo districtior sententia procedit. Idcirco autem diuersis nunc cladibus percutimur, vt his correcti, paratiores tunc inueniri valeamus. Vnde illic præmissum est: Ostendisti populo tuo dura, flagella videlicet sæculi quæ securum grauius iudicij diem præcurrunt. Potasti nos vino compunctionis: vt terrena gaudia in lacrymas verterentur. Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant a facie arcus. Ac si diceret: Hoc tempus misericordiæ est, illud tempus iudicij erit. Per ista ergo huius temporis fla- Psal.59.

D gella significas, quo modo tunc percussurus es, quando non parcens iudicas, qui sic districte modo percutis, quando parcis. Aliquando autem per arcum etiam sacra scriptura signatur. Ipsa quippe arcus est Ecclesiæ, ipsa arcus est Domini, de qua ad corda hominum sicut ferientes saggittæ, sic terrentes sententiæ veniunt. Vnde recte quoque per Psalmistam dicitur: Arcum suum tetendit et parauit illum, et in ipso parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit. Arcum namque suum Dominus tetendit: quia cunctis peccatoribus per scripturam sacram minas exhibuit. In quo arcu scilicet vasa mortis præparat: quia secundum eloquij sui sententiam, eos qui nunc corrigi negligunt, reprobos damnat. In quo etiam sagittas suas ardentibus effecit, quia in eos quos per terrorem corrigit, accensas verborum sententias emittit. De hoc prædicatorum arcu per Isaiam dicitur: Cum saggittis et arcu Psal.7. Isaia.7.d

E egrediuntur illuc: quia nimirum sancti Apostoli ad feriendam gentilis vitæ duritiam cum districtis verborum spiculis venerunt. Quid igitur hoc in loco arcus nomine, nisi sacrum eloquium debet intelligi? In chorda etenim testamentum nouum, in cornu vero testamentum vetus accipitur. In arcu autem dum chorda trahitur, cornu curuatur. Sic in hoc eodem sacro eloquio dum testamentum nouum legitur, duritia testamenti veteris emollitur. Ad eius namque spiritalia, et blanda præcepta illius litteræ se rigor inclinat: quia testamentum nouum, dum quasi quodam bonæ operationis brachio trahitur, in testamento veteri seueritatis iura flectuntur. Nec indecenter dicimus chordam testamento nouo congruere, quod de incarcarnatione dominica certum est extitisse. Quasi ergo chorda trahitur, et cornua curuantur; quia dum in testamento nouo incarnatio Mediatoris agnoscitur, ad spiritalem intelligentiam rigor testamenti veteris inclinatur. Ait igitur sanctus vir: [Dicebam, Gloria mea semper innoua-

innouabitur,et arcus meus in manu mea instaurabitur.] Arcus in manu, est scriptura sacra in operatione. In manu etenim arcum tenet, qui diuina eloquia quæ intellectu cognoscit, operatione perficit. Instauratur ergo arcus in manu, dum quidquid in sacro eloquio studendo cognoscitur, viuendo completur. Hinc etiam Salomon dũ A
Cant.3.c fortes spiritalis pugnæ describeret bellatores, ait: Omnes tenentes gladios, ad bella doctissimi. Quid namque in diuina scriptura per gladium figuretur, Paulus aperuit,
Ephes.6.d dicens: Et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Salomon autem non ait: Omnes
29. habentes gladios, sed tenentes: quia videlicet verbum Dei non est mirabile solummodo scire, sed facere. Habet quippe, sed non tenet gladium, qui diuinum quidem eloquium nouit,sed secundum illud viuere negligit. Et doctus esse ad bella iam non vellet, qui spiritalem quem habet gladium minime exercet. Nam resistere tentationibus omnino non sufficit, qui hunc verbi Dei tenere gladium male viuendo postponit. Sancta itaque Ecclesia quæ subsequenti persecutione deprimitur,malorum abundantiam,et bonorum inopiam pensans, beati Iob vocibus damna sua prænunciat, dicens:[Dicebãq. In nidulo meo moriar,et sicut palma multiplicabo dies. Radix mea aperta est secus aquas,et ros morabitur in messione mea. Gloria mea semper innouabitur,et arcus meus in manu mea instaurabitur.] Quæ videlicet cuncta considerans, nequaquam spe cassa fallebatur. Nam perfecti quique multos nunc eius conspiciunt adiutores,sed pensant proculdubio quòd emergente persecutionis articulo,ex his plerique hostes illius fiunt,qui esse pacis tempore eius ciues videntur. Non autem de omnibus ita desperant: sed tamen plerumque contingit, vt hi de quibus maiorem fidei fiduciam habuerant, ipsi eiusdem fidei hostes atrociores fiant: vt eos tunc videant contra sacra eloquia agere, ex quorum se operatione crediderant hæc eadem sacra eloquia ad prædicationis gratiam restaurare. Quæ tamen tempora iã nunc inchoasse ingemiscimus, cum multos intra Ecclesiam positos cernimus, qui aut nolunt operari quod intelligunt, aut hoc ipsum quoque sacrum eloquium intelligere ac nosse contemnunt. A veritate etenim auertentes auditum,ad fabulas conuertuntur,dum omnes
Phil.2.c quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Iesu Christi. Scripta Dei vbique reperta opponuntur oculis, sed hæc cognoscere homines dedignantur. Pene nullus quærit scire quod credidit. Multitudo ergo bonorum præcedentium arcum suum destrui dolebat, quæ sacrum eloquium restaurari semper per studium subsequentium credebat.

B

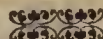
C

LIBRI DECIMINONI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII MORALIS EXPOSITIONIS IN BEATVM IOB

LIBER VIGESIMVS.

Continuans reliqua capitis vigesiminoni textus beati Iob.

CAPVT PRIMVM.

Vamuis omnem scientiam atque Doctrinam scriptura sacra sine aliqua comparatione transcendat,vt taceam quòd vera prædicat,quòd ad cælestem patriam vocat, quòd a terrenis desiderijs, ad superna amplectenda cor legentis immutat, quòd dictis obscurioribus exercet fortes, et paruulis humili sermone blanditur: quod nec sic clausa est vt pauesci debeat nec sic patet, vt vilescat, quòd vsu fastidium tollit, et tanto amplius diligitur, quanto amplius meditatur: quod legentis animum humili-

A humilibus verbis adiuuat, sublimibus sensibus leuat: quòd aliquo modo cum legentibus crescit quòd a rudibus lectoribus, quasi recognoscitur, et tamē doctis semper noua reperitur: vt ergo de rerum pondere taceam, scientias tamen omnes atque doctrinas ipso etiam locutionis suæ more transcendit: quia vno eodemq. sermone dum narrat textum, prodit mysterium, et sic scit preterita dicere, vt eoipso nouerit futura prædicare, et non immutato dicendi ordine, eisdem ipsis sermonibus nouit et anteacta describere, et agenda nunciare: sicut hæc eadē beati Iob verba sunt, qui dum sua dicit, nostra prædicit, dumq. lamēta propria per sermonē indicat, sanctæ Ecclesiæ causas per intellectū sonat. Ait enim: [Qui me audiebant, expectabant sententiam, et intenti tacebant ad consilium meum. Verbis meis addere nihil audebāt, et super illos stillabat eloquium meum. Expectabant me sicut pluuiam, et os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum.] Hanc etenim apud beatū Iob B fuisse subiectorum reuerentiā indubitanter credimus. Sed sicut iam sæpe diximus, sancta Ecclesia hæreticorum, vel carnalium tribulationibus pressa, præteritorum reminiscitur temporum, in quibus omne quod ab ea dicitur, cum metu a fidelibus auditur, et aduersariorum suorum proteruiam deplorans, dicit.

Quanta reuerentia Iob fuerit apud auditores suos, et quantæ discretionis in sermonibus proferendis. Caput II.

QVi me audiebant expectabant sententiam, et intenti tacebant ad consiliū meum.] Ac si aperte dicat: Non vt hi proterui ac tumidi, qui dū veritatis verba suscipere renuunt, prædicationis meæ sentētias quasi docendo præcurrūt. Cuius nunc discipuli intenti ad eius consiliū tacent: quia verba eius non audent impugnare, sed credere. Vt enim pro-C ficere ex ipsis possint, ea procul dubio non iudicaturi, sed secuturi audiūt. De quibus recte subiungitur: [Verbis meis addere nihil audebāt:] quia nimirum tunc hæretici cū contra hanc libertate pessima fuerint effrenati, dictis eius addere aliquid præsumunt, cū prædicamentorum eius rectitudinē quasi emendare moliuntur. Quæ adhuc de bonis auditoribus subdit: [Et super illos stillabat eloquiū meum.] In hac stillatione eloquij, quid aliud quàm mēsura prędicationis accipitur? quia oportet vt exhortationis gratia singulis iuxta capacitatē ingenij conferatur. Per hoc ergo quod dicitur: Verbis meis addere nihil audebāt, reuerentia laudatur audiētium. Per hoc vero quod subditur: [Et super illos stillabat eloquiū meum.] indicatur dispēsatio magistrorum. Debet enim subtiliter is qui docet perspicere, ne plus studeat, quàm ab audiente capiatur, prædicare. Debet enim ad infirmitatē audientium semetipsum contrahendo descendere, ne dū paruis sublimia, et idcirco non profutura D loquitur, se magis curet ostendere, quàm auditoribus prodesse. Iubente autem Domino, 2. non solū phialę ad mensam tabernaculi, sed etiā ciathi pręparantur. Quid enim per phialas, nisi larga prædicatio, quid vero per ciathos, nisi minima et tenuis de Deo locutio designatur? In mensa igitur Domini, et phialæ pręparātur et ciathi: quia videlicet in doctrina sacri eloquij, non solū exhibenda sunt magna et arcana, quæ deebriant, sed etiā parua et subtilia quę quasi per gustum notitiā pręstant. Huius ergo discretissimę dispēsationis suæ, sancta Ecclesia extremis pressa temporibus reminiscatur, et dicat: Super illos stillabat eloquium meum. Vbi apte quoque subiungitur: [Expectabant me sicut pluuiam, et os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum.] Verba quippe sanctę prędicationis sicut pluuiā sustinemus: cū vera humilitate ariditatē nostri cordis agnoscimus, vt potu sanctæ prędicationis irrigemur. Vnde Deo recte per Psalmistā dicitur: Anima mea sicut terra sine aqua E tibi. His doctrinæ fluentis infundi Propheta nos admonet, dicēs: Sitientes venite ad aquā. Qui dū in extrema parte iam sæculi verba sanctę prędicationis accipimus, quasi ad imbrē serotinū os cordis aperimus. Nā si os in corde non esset, Psalmista non diceret: Labia dolosa in corde, et corde locuti sunt mala. Os igitur cordis quia verbis intēdimus vltimę prędicationis, hoc velut serotinis aperimus fluētis. Quę nimirū prędicatio ex eius ad nos sacrificio prodijt, qui per Psalmistā dicit: Eleuatio manuū mearum sacrificiū vespertinum. Quia enim Redēptor noster iuxta mundi finē vim persequentiū pertulit, semetipsum pro nobis sacrificiū vespertinum dedit. De hoc imbre serotino alias scriptum est: Dabo vobis pluuiā temporaneā et serotinam. Temporaneam quippe pluuiam dedit: quia electis suis priori tempore legis intellectū contulit. Serotinam quoque pluuiam tribuit: quia prędicari diebus vltimis incarnationis suę mysterium fecit. Quod quia sancta Ecclesia quotidie annunciare non desinit, ora cordis audientium velut ex imbre serotino infundit. Sequitur:

Exod. 37. e
Psal. 142.
Isa. 55. a
Psal. 11.
Psal. 14.
Hier. 5. f

Quòd Prælatus quisque ea circa subditos suos debet vti censura, vt eis pro tempore sic se grauem exhibeat, vt non reddat odiosum, sic hilarem, vt non faciat vilem. A
Caput III.

SI quando ridebam ad eos, non credebant: et lux vultus mei non cadebat in terram:] Hæc si iuxta historiæ verba percipimus, credi necesse est quòd vir sanctus talem se exhibuerit subditis, vt etiam ridēs timeri potuisset. Sed cum superius patrem se pauperum, viduarum vero consolatorem fuisse perhibet, magna valde discretione res indiget, quomodo in tanto terrore regiminis, tanta quoque affuerit lenitas, et mansuetudo pietatis. Sine magna enim benignitatis lenitate non fuit hoc, quod se patrem pauperum, et viduarum consolatorem dicit. Sed rursum sine magna seueritate non potuit etiam ridens timeri. Qua in re quid aliud docemur, nisi quòd talis debet esse dispensatio regiminis, vt is qui B
præest, ea se circa subditos mensura moderetur, quatenus et arridens timeri debeat, et iratus amari? vt eum nec nimia lætitia vilem reddat, nec immoderata seueritas odiosum. Sæpe enim subiectos frangimus, dum plus iusto vigorem iustitiæ tenemus. Qui profecto vigor iam iustitiæ non erit, si se sub iusto moderamine non custodit. Et sæpe a disciplinæ metu resoluimus subditos, si nostro regimini hilaritatis frena relaxamus: quia dum
3. nos quasi licenter lætos aspiciunt, audacter ipsi ad illicita resoluuntur. Sed vt rectoris vultus etiam lætus debeat timeri, necesse est vt ipse vultum sui Conditoris sine cessatione timeat. Illi etenim mēti difficile de lætitia creditur, quæ quod se pro amore Domini continue affligat, a subditis scitur. Qui enim incessanti æstu spiritalis desiderij superna appetit, valde de ea in dubium venit hoc quod aliquando ante homines hilarescit. Vnde et idē beatus Iob non longe post dicturus est: Semper enim quasi tumentes super me fluctus C
timui Deum. Sic quippe metuebat iudicem suum, quasi imminentes impetus fluctuum, iam iamq. moriturus. Cuius ergo ita mentem mœror diuini timoris infuderat, recte hilaritati illius subditi non credebant: quia cogebantur ridenti non credere, cuius cor in timore Conditoris nouerant, quàm continua mœstitia tenebat. Hoc quoque iuxta historiam non inconuenienter accipitur, quod protinus subinfertur.

Quòd sanctorum lux in terrenorum desiderijs non est, quorum conuersatio in cælis est. Caput IIII.

ET lux vultus mei non cadebat in terram.] Scriptum quippe est: Oculi stultorum
Eccls. 2. b in finibus terræ. Rursumq. per eumdem Salomonem dicitur: Oculi sapientis in ca-
1. Cor. 11. a pite eius. Paulus quoque ait: Caput viri Christus. Oculi ergo sapientis in capite eius sunt, D
dum Redemptoris sui semper opera quæ imitari debeat, contemplatur. Lux ergo vultus eius in terram non cecidit: quia ea quæ terrena sunt, per concupiscentiam non aspexit. Sed quia superficiem historiæ sub breuitate discussimus, quid in his intellectu mystico lateat, perpendamus. Vnam esse personam Christum et Ecclesiam plerumque iam diximus, et sæpe vox capitis ad vocem corporis: sæpe vox corporis ad vocem capitis transit. Qui enim sunt in carne vna, nil obstat vt conueniant etiam in voce vna. Dicat ergo voce capitis de electis suis dicat Ecclesia: [Si quando ridebam ad eos, non credebant.] Ridere etenim Dei, est sanctorum vias prosequenti fauore prosperari, sicut de his quoque per vsum dicitur, quos in hoc sęculo felicitatis blandimenta comitantur: Arrisit illis tempus. Vnde econtra ira appellatur Domini, a bonis actionibus infirmari: sicut scri-
Psal. 2. ptum est: Nequando irascatur Dominus, et pereatis de via iusta. Si igitur irasci Dominus E
perhibetur, cum viam iustitiæ homines perdunt, recte arridere Dominus dicitur, cum bona nostra opera fauor gratiæ supernæ comitatur.

Quòd graue peccatum sit incauta securitas: et valde vtile sit, etiam cum stamus formidare ruinam. Caput V.

SEd electi quique quādiu in hac vita sunt, securitatis sibi confidentiā non promittunt. Horis enim omnibus contra tentamenta suspecti, occulti hostis insidias metuunt: qui etiā tētatione cessante, vel sola grauiter suspicione turbātur. Nā sępe multis graue periculum incauta securitas fuit: vt callidi hostis insidias non tentati, sed iā prostrati cognoscerent. Vigilandum quippe semper est, vt mens continue solicita numquā relaxetur intentione superna: ne laboriosa deserens, in cogitationibus fluxis, quasi in quibusdā mollibus stramen-

A stramentis iacens, venienti corruptori diabolo mens se resoluta prostituat. Semper vero est ad certamen aduersarij erigendus animus: semper contra occultas insidias cautela prouidenda. Hinc etenim Abacuc propheta ait: Super custodiam meam stabo. Hinc rursum scriptum est: Statue tibi speculam: pone tibi amaritudines, qui euangelizas Sion. Hinc per Salomonem dicitur: Beatus vir, qui semper est pauidus: qui autem mentis est duræ, corruet in malum. Hinc iterū dicit: Vnusquisque ensis super femur suum, propter timores nocturnos. Nocturni quippe timores sunt insidiæ tentationis occultæ. Ensis autē super femur, est custodia vigilans: carnis illecebras premens. Ne ergo nocturnus timor, id est, occulta et repentina tentatio subrepat: semper necesse est, vt femur nostrum superpositus custodiæ ensis premat. Sancti etenim viri sic de spe certi sunt, vt tamen semper sint de tentatione suspecti: quippe quibus dicitur: Seruite Domino in timore, et exultate

Abac. 2.a
Hier. 31.a
Prou. 28.c
Cantic. 3.c
4.
Psal. 2.

B ei cum tremore: vt et de spe exultatio, et de suspicione nascatur tremor. Quorum voce iterum Psalmista ait: Lætetur cor meum vt timeat nomen tuum. Qua in re notandū quòd non ait: Lætetur vt securum sit: sed, Lætetur vt timeat. Meminerunt namque quamuis eorum actio prosperetur, quia adhuc in hac vita sunt: de qua per eundem Iob dicitur: Tentatio est vita humana super terram. Meminerunt rursum quòd scriptum est: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Meminerunt et metuunt, et certitudinem sibi in se promittere non præsumunt: sed positi inter gaudium spei, et tentationis metum, confidunt et timent: confortantur et titubant: certificantur et suspecti sunt. Bene ergo per vocem electi membri sub figura nostri capitis dicitur: Si quando ridebam ad eos, non credebant mihi: quia Redemptori nostro quasi arridenti non credimus, dum multis iam eius donis testantibus, et gratiam fa-

Psal. 85.
Iob. 7.a
Sapien. 9.d

C uoris eius accipimus: et tamen adhuc sub eius iudicio de nostra infirmitate titubamus. Videamus qualiter Paulo et arridetur iam per supernam gratiā: et ipse adhuc quasi non credit per suspicionis metum. Iam e cælo illi Dominus loquens, eiusq. interius oculos aperiens, exterius claudens, potentiam suæ maiestatis ostenderat: iam de eo Ananiæ dixerat: Vas electionis mihi est iam, ad tertium cælum super se raptus fuerat: iam in paradisum ductus, arcana verba, quæ dicere non posset, audierat: et tamen adhuc timidus dicit: Castigo corpus meum, et in seruitutem redigo: ne forte alijs prædicans, ipse reprobus efficiar: Ecce arridenti sibi diuinę gratię iam credit per spem: et necdum tamen credit per securitatem. Iam quia bene hæc verba Redemptoris nostri vocibus congruunt, etiā subiuncta testantur, cum dicitur: [Et lux vultus mei non cadebat in terram.] Quid namque terra nisi peccator vocatur: cui prima sententia dictum est: Terra es, et in terram ibis?

Act. 9.c
1. Corin. 9.d
Genes. 3.d

D Lux ergo vultus Domini in terram nequaquam cadit: quia visionis eius claritas peccatoribus non apparet. Scriptum namque est: Tollatur impius, ne videat gloriā Dei. Quasi enim lux in terram caderet, si in extremo iudicio veniens, claritatem maiestatis suæ peccatoribus aperiret. Quòd si hæc verba ex sanctæ Ecclesiæ voce suscipimus, non incongrue, intelligere poterimus, lucem vultus eius in terram non cadere: quia occupatis in terrenis actionibus, vetat summa contemplationis suæ mysteria prædicare. Dici enim infirmis fortia prohibet, ne dū incapabilia audiunt, prædicationis verbis quibus subleuari debuerant, opprimantur. Lux quippe ipsa corporea quæ oculos sanos irradiat, infirmos obscurat: et dum lippientibus oculis claritati Solis intenditur, plerumque eis cæcitas ex luce generatur. Sancta itaque Ecclesia oppressa persecutionis tempore, memor autem præteritæ discretionis suæ dicat: Lux vultus mei non cadebat in terram. Sed quia ex eius capi-

Isa. 26.b

E te hæc verba intelligere cœpimus, in ipso adhuc quod sequitur exequamur. Nā subditur:

Quòd in eorum cordibus qui carnem animæ præponunt, Christus non primum locum habet, sed vltimum. Caput VI.

SI voluissem ire ad eos, sedebam primus.] Quia in corde reproborum priori loco actiones carnis sunt, et posteriori actiones animæ: in eorum proculdubio cogitationibus Christus non primus, sed vltimus sedet. Sed electi quique quia ea præ omnibus, quæ æterna sunt, cogitant: et posteriori cura ac minima si qua sunt temporalia disponunt, quibus et magistra voce veritatis dicitur: Quærite primum regnum Dei et iustitiam eius, et hæc omnia adijcientur vobis: in eorum corde Dominus primus sedet. Vbi apte præmittitur: Si voluissem ire ad eos. Quia enim, sicut scriptum est, omnia operatur, secundum consiliū voluntatis suæ, non secundum nostrum meritum: sed quia ipso ita vt vult, visitatione

Matt. 6.b
Ephes. 1.c

sua nos Dominus illustrat. Itaque et cum vult venit: et cum venerit, primus sedet: quia A
et aduentus eius in corde nostro gratuitus est: et appetitus eius desiderij, in cogitatione nostra, æqualis ceteris desiderijs non est. Sequitur:

Quòd prædicator circumstantem Ecclesiæ exitum quem regit, diuinarum promissionum authoritatibus debeat consolari. Caput VII.

CVmq. sederem quasi Rex circumstante exercitu: eram tamē mœrentiū consolator.] Quasi Rex Dominus sedet in corde: quia circumstrepentes regit animorum motus in nostra cogitatione. In mente quippe quam inhabitat, dum torpentia excitat, inquieta frenat, frigida accendit, accensa moderatur, emollit rigida, fluxa restringit: ex ipsa hac diuersitate cogitationum, quasi quidam illū exercitus circumstat. Siue certe quasi Rex sedet circumstante exercitu: quia præsidentem illum mentibus electorum circumstat turba B
virtutum. Qui etiam mœrentium consolator est, ex ea promissione qua dicit: Beati qui
Matt. 5.a lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Et rursus: Iterum videbo vos, et gaudebit cor ve-
Ioan. 16.e strum: et gaudium vestrum nemo tollet a vobis. Ea vero quæ de sanctæ Ecclesiæ capite diximus, nil obstat, si ad vocem quoque eiusdem Ecclesiæ referamus. In ea quippe ordo doctorum quasi Rex præsidet, quem fidelium suorum turba circumstat. Quæ scilicet multitudo fidelium recte quoque exercitus dicitur: quia in procinctu bonorum operum inde-
5. sinenter quotidie contra tentationum bella præparatur. Corda quoque mœrentium sancta Ecclesia consolatur, dum per præsentis peregrinationis ærumnas afflictas mentes electorum pensat: et has æternæ patriæ promissione lætificat. Considerat etiam quòd cogitationes fidelium diuino sint timore percussæ: et quos de Deo conspicit districta audisse vt timeant, agit quoque quatenus et mansuetudinem pietatis eius audiant vt præsumāt. Sic C
nāque sancta Ecclesia fidelibus suis de pietate et iustitia Redēptoris in prædicationis serie spem miscet et metū: quatenus nec incaute de misericordia confidant, nec desperate iustitiam timeant. Nam verbis sui capitis formidantes refouet, dicens: Nolite timere pusillus grex: quia complacuit patri vestro dare vobis regnum. Atque iterum præsumentes terret,
Luca 12.d cum dicit: Vigilate et orate, vt non intretis in tentationē. Rursum formidantes refouet, di-
Luca 22.e cens: Gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælo. Sed in semetipsis præsumētes deter-
Luca 10.d ret, cum ait: Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentē. Formidantes refouet, cū dicit:
Ibidem.c Oues meę vocē meam audiunt: et ego cognosco eas, et sequuntur me, et ego vitam æternā
Ioan. 10. a do eis: et non peribunt in æternū, et non rapiet eas uisquā de manu mea. Sed in semetipsis
Matth. 24.b præsumentes deterret, dicens: Dabunt signa magna et prodigia, ita vt in errorē inducan-
Ibidem. c tur, si fieri potest, etiam electi. Formidantes refouet. dicens: Qui perseuerauerit vsque in D
finem, hic saluus erit. Præsumentes deterret, dicens: Cum venerit filius hominis, putas
Luca. 23. c inueniet fidem in terra? Metuentes refouet, cum latroni dicit: Hodie mecum eris in Para-
Ioan. 6.g diso. Sed terret præsumentes, dum Iudas ex Apostolatus gloria in tartarum labitur. De
Luca 16.d quo per sententiæ definitionem dicitur: Duodecim vos elegi, et vnus ex vobis diabolus
Hiere. 3.a est. Formidantem refouet, cum dicit: Si dimiserit vir vxorem suam, et recedens ab ea duxerit virum alterum, numquid reuertetur ad eum vltra? Numquid non contaminata, et polluta erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus tuis multis: tamen reuer-
Hiere. 30. c tere ad me, dicit Dominus. Sed præsumentem deterret, cum dicit: Quid clamas super con-
Hiere. 3.b tritione tua? insanabilis est dolor tuus. Formidantem refouet, dicens: Ergo saltem amodo voca me: pater meus, dux virginitatis meæ tu es. Sed præsumentem deterret, dicens:
Ezech. 16. a Pater tuus Amorrhæus: et mater tua Cethea. Formidantem refouet, cum ait: Reuertere E
Hiere. 3.b aduersatrix Israel: et non auertam faciem meam a vobis, quia sanctus ego sum, dicit Dominus: et non irascar in perpetuum. Sed præsumentem deterret, cum Prophetam suum
Hiere. 7.c ab intercessione prohibet, dicens: Non assumas pro eis laudem et orationem: quia non exaudiam clamorem eorum in tempore afflictionis: quia si steterint coram me Moyses et Samuel, non est anima mea ad populum istum.

Quòd in Prælatis Ecclesiæ sese complecti debeant et affectus misericordiæ, et districtio disciplinæ. Caput VIII.

SAncta itaque Ecclesia auditorum suorum mentem, et de misericordiæ benignitate subleuat, et de iudicij districtione perturbat: quatenus in prædicatione sua dum bene vtrumque permiscet, electi eius nec de exhibita iustitia præsumant, nec de præterita

A iniquitate desperent. Sed hoc quod ait: [Cum sederē quasi Rex circumstante exercitu, erā tamen mœrentium consolator:] sciendum nobis est quòd valde lectorem ædificare etiā iuxta historiam potest, si perpendat quomodo bonis rectoribus mixta sit, et regendi auctoritas et benignitas consolandi. Ait enim: Cumq. sederem quasi Rex circumstante exercitu: ecce auctoritas regiminis. Etam tamen mœrentium consolator: ecce ministerium pietatis. Disciplina enim vel misericordia multum destituitur, si vna sine altera teneatur. 6.
Sed circa subditos suos inesse rectoribus debet, et iuste consolans misericordia, et pie sæuiens disciplina. Hinc est quòd semiuiui illius vulneribus, qui a Samaritano in stabulum ductus est, et vinum adhibetur et oleum: vt per vinum mordeantur vulnera: per oleum, foueantur: quatenus vnusquisque, qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum districtionis adhibeat, in oleo mollitiem pietatis: per vinum mundentur putrida, per oleum
B sananda foueantur. Miscenda est ergo lenitas cum seueritate, faciendumq. quoddam ex vtraque temperamentum: vt neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate soluantur. Hoc nimirum illa Tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis virga simul, ac manna est: quia cum scripturæ sacræ scientia est in boni rectoris pectore, si est virga districtionis, sit et manna dulcedinis. Hinc etiam Dauid ait: Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt. Virga etenim percutimur, et baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgæ, quæ feriat; sit et consolatio baculi, quæ sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens: sit rigor, sed non exasperās: sit zelus, sed non immoderate sæuiens: sit pietas, sed non plus quàm expediat parcens. Intueri libet in Moysi pectore misericordiā cum seueritate sociatam. Videamus amantem pie, et districte sæuientem. Certe cum Israeliticus populus ante Dei oculos pene inueniabilem contraxisset offensam, ita vt eius rector
C audiret: Descende, peccauit populus tuus; ac si ei diuina vox diceret; Qui in tali peccato lapsus est, iam meus non est: atque subiungeret: Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, et deleam eos, faciemq. te in gentem magnam. Ille semel et iterum pro populo cui præerat, obicem se ad impetum Dei irascentis opponens, ait: Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti. Pensemus ergo quibus visceribus eumdem populum amauit, pro cuius vita de libro Vitæ deleri se petijt. Sed tamen iste, qui tanto eius populi amore constringitur, contra eius culpas pensemus quanto zelo rectitudinis accendatur. Mox enim vt petitione prima, ne delerentur, culpæ veniam obtinuit, ad eumdem populum veniens ait: Ponat vir gladium suum super femur suum, ite et redite de porta vsque ad portam, per medium castrorum, et occidat vnusquisque fratrem, et amicum, et proximum suum. Cecideruntq. in die illo quasi viginti tria millia hominū.
D Ecce qui vitam omnium etiam cum sua morte petijt, paucorum vitam gladio extinxit. Intus arsit ignibus amoris: foris accensus est zelo seueritatis. Tanta fuit pietas, vt se pro illis coram Domino morti offerre non dubitaret: tanta seueritas, vt eos quos diuinitus feriri timuerat, ipse iudicij gladio feriret. Sic amauit eos quibus præfuit, vt pro eis nec sibi parceret: et tamen delinquentes sic persecutus est, quos amauit, vt eos etiam Domino parcente prosterneret. Vtrobique legatus fortis, vtrobique mediator admirabilis: causam populi apud Deum precibus, causam Dei apud populum gladijs allegauit. Intus amans diuinæ iræ supplicando obstitit: foris sæuiens culpam feriendo consumpsit. Sucurrit citius omnibus, ostensa morte paucorum. Et idcirco omnipotens Deus fidelem famulum suum citius exaudiuit agentem pro populo: quia vidit quid super populū acturus esset ipse pro Deo. In regimine ergo populi vtrumque Moyses miscuit: vt nec disciplina deesset miseri-
E cordiæ, nec misericordia disciplinæ. Vnde hic quoque iuxta vtramque virtutem dicitur: [Cumq. sederem quasi Rex circumstante exercitu, eram tamen mœrentiū consolator.] Sedere quippe circumstante exercitu, vigor est ac disciplina regiminis. Mœrentium vero corda consolari, ministerium pietatis. Sed quia inter hæc necesse est, vt expositionis sermo ad spiritalem intelligentiam recurrat: sancta Ecclesia ab aduersarijs suis extremis temporibus pressa, reminiscitur transacti iura regiminis: reminiscitur et quanta afflictis exhibuerit beneficia pietatis. Cuius videlicet disciplina, et misericordia tunc a leuibus irridetur. Vnde et subditur.

Parte 2. dist. 45. cap. Disciplina.
Luca 10. e
Tom. 2. epist. 24. eadem fere scribit.
Psal. 22.
Exodi. 32. b
Vide annotationes in hunc locum.

A

CAPVT TRIGESIMVM BEATI IOB.

Vnc autem derident me iuniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei. Quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo: et vita ipsa putabantur indigni. Egestate et fame steriles: qui rodebant in solitudine, squallentes calamitate et miseria. Et mandebant herbas, et arborum cortices: et radix Iuniperorum erat cibus eorum. Qui de conuallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant. In desertis habitabant torrentium, et in cauernis terræ, vel super glaream. Qui inter huiuscemodi lætabantur: et esse sub sentibus delicias computabant. Filij stultorum et ignobilium, et in terra penitus non parentes. Nunc in eorum canticum versus sum: et factus sum eis in prouerbium. Abominantur me, et longe fugiunt a me: et faciem meam conspuere non verentur. Pharetram enim suam aperuit, et afflixit me: et frenum posuit in os meum. Ad dexteram Orientis calamitates meæ illico surrexerunt. Pedes meos subuerterunt: et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis. Dissipauerunt itinera mea: insidiati sunt mihi et præualuerunt: et non fuit qui ferret auxilium. Quasi rupto muro, et aperta ianua irruerunt super me, et ad meas miserias deuoluti sunt. Redactus sum in nihilum. Abstulit quasi ventus desiderium meum: et velut nubes pertransijt salus mea. Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, et possident me dies afflictionis. Nocte os meum perforatur doloribus: et qui me comedunt, non dormiunt. In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, et quasi capitio tunicæ succinxerunt me. Comparatus sum luto, et assimilatus sum fauillæ et cineri. Clamo ad te, et non exaudis me: sto, et non respicis me. Mutatus es mihi in crudelem: et in duritia manus tuæ aduersaris mihi. Eleuasti me, et quasi super ventum ponens, elisisti me valide. Scio quia morti trades me: vbi constituta est domus omni viuenti. Verumtamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam: et si corruerint, ipse saluabis. Flebam quondam super eo, qui afflictus erat; et compatiebatur anima mea pauperi. Expectabam bona, et venerunt mihi mala: præstolabar lucem et eruperunt tenebræ. Interiora mea efferbuerunt absque vlla requie, præuenerunt me dies afflictionis. Mœrens incedebam, sine furore consurgens in turba clamabam. Frater fui draconum: et socius struthionum. Cutis mea denigrata est super me, et aruerunt ossa mea præ caumate. Versa est in luctum cithara mea, et organum meum in vocem flentium.

B C D

Quòd hæreticorum derisio nullius est inter Patres auctoritatis. Caput IX.

E

7. NVnc autem derident me iuniores tempore.] Omnes hæretici ætati vniuersalis Ecclesiæ comparati, iuniores tempore congrue vocantur: quia ipsi ab ea, non autem
1.Ioan.2.c ipsa egressa est ab illis. Vnde recte quoque per Ioannē dicitur: A nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Iuniores ergo tempore sanctam Ecclesiam irrident, cum hi, qui ab ea egressi sunt, doctrinæ eius verba despiciunt, de quibus adhuc subditur: [Quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei.] Quis est grex sanctæ Ecclesiæ, nisi multitudo fidelium? Vel qui alij huius gregis canes vocantur, nisi Doctores sancti, qui eorumdē fideliū custodes extiterunt? Qui dum pro Domino suo diurnis nocturnisq. vigilijs intenti clamauerunt: magnos, vt ita
Psal.67. dixerim, latratus prædicationis dederunt. De quibus eidē Ecclesiæ per Psalmistā dicitur:

A Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso. Nonnulli quippe ab idolorum cultibus reuocati, facti sunt prædicatores Dei. Lingua ergo canum Ecclesiæ ex inimicis prodit: quia conuersos Gentiles Dominus etiam prædicatores facit. Vnde Iudæorum tarditas, qui pro Deo loqui noluerunt, increpante Propheta, reprehenditur, qui ait: Canes muti, non valentes latrare. Patres vero hæreticorum dicimus, eos videlicet, quos hæresiarcas vocamus: de quorum peruersa prædicatione, id est, locutionis semine, sequentes sunt populi in errore generati. Sancta ergo Ecclesia cum canibus gregis sui hæreticorũ patres ponere dedignatur: quia inuentores errorum diiudicando respuit, eosq. inter veros Patres numerare contemnit. Qui etsi quosdam visi sunt a gentilitatis errore reuocasse, quorumdam mores ad honesta agenda docuisse: pro eo tamen quòd de Deo recta non senserunt, eos cum canibus gregis sui non ponit: quia cũ rectis prædicatoribus non ascribit. Liquet enim quòd Isa. 56. d

B Arrius, Fotinus, Macædonius, Nestorius, Euthyches, Dioscorus, Seuerus, multiq. his similes, docendo atque suadendo conati sunt patres videri: sed errores eorum sancta vniuersalis Ecclesia districta seueritate dijudicans, eos inter custodes gregis sui non numerat, quos eiusdẽ gregis vnitatẽ dissipantes damnat. De quibus voce Pauli Ephesijs dicitur: Scio quia post discessum meum ingredientur ad vos lupi graues, non parcentes gregi. Et quia nonnumquã hæretici quanto magis in perfidiæ errorẽ dilabuntur, tanto amplius in exteriori sese operatione custodiũt, ita vt agere præ ceteris magna videantur: sancta vniuersalis Ecclesia cuncta eorum opera despicit, quæ ex auctoritate fidei non prodire perpendit. Vnde recte quoque beati Iob voce subiungitur: [Quorum virtus manuum erat mihi pro nihilo: et vita ipsa putabãtur indigni.] Virtus quippe in manu, est magnitudo in operatione. Sed virtus manuum hæreticorum sanctæ Ecclesiæ pro nihilo ducitur: quia nullius esse meriti Act. 20. f

C conspicit, vera fide perdita, quidquid operantur. Charitatem quippe Dei, et proximi deserunt, qui et de Deo falsa sentiũt, et a proximis iurgando diuiduntur. Sed virtutem manuũ sine charitate testatur prædicator egregius non valere, qui ait: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum: et si tradidero corpus meum vt ardeam: charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Nonnumquam vero hæretici signa quoque ac miracula faciunt, sed vt hic præmia afflictionis suæ, abstinentiæq. recipiant, videlicet laudes, quas quærunt. Vnde et Redemptoris voce dicitur: Multi mihi dicent in illa die: Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, et in nomine tuo dæmonia eiecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia non noui vos: discedite a me, qui operamini iniquitatem. Qua nimirum sententia quid datur intelligi, nisi vt in hominibus charitatis humilitas: non autem debeant virtutum signa venerari? Vnde 8. Matth 7. e

D nunc sancta Ecclesia, etiam si qua fiant hæreticorum miracula, despicit: quia hæc sanctitatis specimẽ non esse cognoscit. Probatio quippe sanctitatis non est signa facere, sed vnumquemque vt se diligere: de Deo autem vera cognoscere, de proximo vero meliora, quàm de semetipso sentire. Nam quia vera virtus in amore est, non autem in ostensione miraculi: veritas demonstrat, quæ ait: In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Qui enim non ait: In hoc cognoscetur quia mei discipuli estis, si signa feceritis, sed ait: Si dilectionem habueritis ad inuicem; aperte indicat, quia veros Dei famulos non miracula, sed sola Dei charitas probat. Testimonium ergo superni discipulatus, est donum fraternæ dilectionis. Quam videlicet dilectionem, quia omnes hæretici habere refugiunt, dum ab vniuersalis Ecclesiæ vnitate diuiduntur, iure de eis dicitur: Quorum virtus manuum erat mihi pro nihilo. Et quia ad eadem signa, quæ Ioan. 13. d

E exhibent, nulla humilitate concordant, recte subditur: Et vita ipsa putabantur indigni. Vel certe omnes hæreticos sancta Ecclesia vita ipsa fatetur indignos: quia nimirum sub nomine Christi militant contra nomen Christi. De quibus adhuc subditur:

Quòd hæretici quo de Deo plus volunt sapere, eo plus amittunt. *Caput X.*

EGestate et fame steriles.] Omnes hæretici dum in sacro eloquio plus secreta Dei student perscrutari, quàm capiunt, fame sua steriles fiunt. Neque enim ea quærunt ex quibus semetipsos ad humilitatem erudiant, mores in tranquillitate disponant, patientiam seruent, longanimitatem exhibeant: sed ea solummodo, quæ eos doctos, atque loquaces demonstrant: illa scire appetunt, ex quibus singulariter eruditi videantur. Plerumque enim audacter de natura diuinitatis tractant, cũ semetipsos miseri nesciant. Egestate ergo

ergo ac fame sua steriles fiunt; quia ea perscrutari desiderant, ex quibus bonæ vitæ germina non producant. Vltra se quippe sunt, quæ perscrutantur: dumq. ad hoc tendunt quod comprehendere nequeunt, ea cognoscere negligunt, ex quibus erudiri potuerant. A

Roma. 12. d Quàm bene eorum audaciā prædicator egregius refrænat, dicens: Non plus sapere, quàm
Prou. 23. d oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Hinc Salomon ait: Prudentiæ tuæ pone modū.
Prou. 25 b Hinc rursum dicit: Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi: ne forte saturatus euomas illud. Dulcedinem quippe spiritalis intelligentiæ, qui vltra, quàm capit, comedere appetit, etiam quod comederat euomit: quia dum summa intelligere vltra vires quærit, etiam
Ibidem. d quæ bene intellexerat amittit. Hinc rursum dicit: Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic qui perscrutator est maiestatis, opprimitur a gloria. Gloria quippe inuisibilis Conditoris, quæ moderate inquisita nos erigit, vltra vires perscrutata premit. Itaque hæretici quia de sublimitate intelligētiæ quanto amplius repleri ambiunt, tanto amplius inanescunt, bene de eis dicitur: Egestate et fame steriles. Immoderatis namque ausibus B
9. cognitionis supernæ scientiam quo plus appetunt, plus amittunt. At contra, hi qui in sancta Ecclesia veraciter sunt humiles, et veraciter docti, norūt de secretis cælestibus, et quædam considerata intelligere, et quædam non intellecta venerari: vt et quę intelligunt, veneranter teneant: et quæ necdum intelligunt, humiliter expectent. Vnde nobis per Moysen dicitur: Vt comedentes agnum, quidquid de eo reliquum fuerit, igni comburamus.
Exod. 12. b Agnum quippe comedimus, cum multa Dominicæ humanitatis intelligendo recondimus in ventrem mentis. Ex quo quædam nobis remanent, quæ comedi nequeunt: quia multa adhuc de illo restant, quæ intelligi nequaquam possunt. Quæ tamen igne comburenda sunt: quia ea, quæ capere de illo non possumus, humiliter sancto Spiritui reseruamus. Quæ plerumque humilitas ea etiam electorum sensibus aperit, quæ ad intelligendum impossibilia esse videbantur. Nam peruersæ hæreticorum mentes dum sibi superbe intellectum tribuunt, quasi certas dare sententias etiam de incognitis præsumunt: Vnde fit vt ipsa eos elatio, quæ intus apud semetipsos eleuat, a veritate foras repellat: vixq. in dictis Dei exteriora capiant, qui se secreta spiritalia penetrasse singulariter putabant. Vnde hic quoque subditur; C

Quòd hæretici ad medullam scripturæ sacræ non perueniunt, sed corticem eius rodant, et vix exteriora eius agnoscant. Caput XI.

QVi rodebant in solitudine, squallentes calamitate et miseria, et mandebant herbas, et arborum cortices.] Rodi solet, quod comedi non potest. Hæretici autem quia scripturam sacram intelligere sua virtute moliuntur, eam proculdubio apprehendere nequaquam possunt: quam dum non intelligunt, quasi non edunt. Et quia per supernam gratiam non adiuti hanc comedere nequeunt, quasi quibusdam illam nisibus rodunt. Exterius quippe illam contrectant, cum quidem conantur: sed non ad eius interiora perueniunt. Qui quia ab vniuersalis Ecclesiæ societate disiuncti sunt: non quolibet rodere, sed in solitudine memorantur. Ad quam nimirum solitudinem, quia prędicatores falsi sequa- D
Matt. 24. c ces suos traherent, longe ante veritas præmonuit, dicens: Si dixerint vobis. Ecce in deserto est, nolite exire. Qui recte perhibentur calamitate, et miseria squalidi: quia et morum sunt pernicie, et sensuum prauitate despecti. Qui herbas quoque et arborum cortices mandunt: quia elationis suæ obice repulsi, in sacro eloquio magna et intima percipere nequeunt: sed vix in illo quædam tenera et exteriora cognoscunt. Per herbas quippe dicta planiora: per arborum cortices, Patrum eloquia exteriora signantur. Qui ergo ea scire appetunt, ex quibus docti nequaquam sint, sed esse videantur: dum in sacris voluminibus vim charitatis erga Deum, ac proximum medullitus non exquirunt, quasi herba, vel cortice pascuntur: quia vel ima, vel exteriora sunt, quæ mentes superbientium nutriunt. Vel certe herbas mandere, est de scriptura sacra minima præcepta seruare, ma- E
Matt. 23. b iora contemnere. Quos bene veritas increpat, dicens: Væ vobis Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentam, et anethum, et cuminum: et reliquistis quæ grauiora sunt legis. Qui arborum quoque cortices mandunt: quia sunt nonnulli, qui in sacris voluminibus solam litteræ superficiem venerantur, nec quidquam de spiritali intellectu custodiunt: eum nihil in verbis Dei amplius, nisi hoc, quod exterius audierint, esse suspicantur. Quos tamen in cunctis erroribus suis inanis gloriæ appetitus possidet, eosq. honoris

A honoris ambitus captiuos tenet: et plerumque per ipsa quæ loquuntur, nihil aliud quàm
terrena lucra appetunt. De quibus per Paulum dicitur: Huiusmodi enim Christo Domi- *Roma.16.c.et*
no non seruiunt, sed suo ventri. Vnde rectè quoque subiungitur: *Philip.3.a*

Quòd hæreticorum intentio in auaritia sit: de cuius radice punctiones peccatorum nascuntur. Caput XII.

ET radix Iuniperorum erat cibus eorum.] Arbor namque Iuniperi pro folijs punctiones habet. Sic quippe sunt hirsuta quæ profert, vt spinis similia contrectantem pungere valeant. Spina verò est omne peccatum: quia dum trahit ad delectationē, quasi pungendo lacerat mentem. Vnde iusti voce et pœnitentis dicitur: Conuersus sum in ærumna *Psal.31.*
mea dum confringitur spina: quia scilicet mens ad lamentum vertitur, vt peccati pun-
B ctio pœnitendo frangatur. In translatione vero alia non confringi, sed configi spina perhibetur: quòd videlicet ab eodem sensu non dissonat: quia pœnitentis animus ad luctum
ducitur, dum perpetrata culpa in memoria fixa retinetur. Quid ergo per radicem Iuni- 10.
peri, nisi auaritia designatur, ex qua peccatorum omnium spinæ producuntur? De qua *1.Tim.6.b*
per Paulum dicitur: Radix omnium malorum est cupiditas. Ipsa quippe latenter oritur in mente, sed punctiones peccatorum omnium patenter producit in opere. Quas videlicet punctiones ab hac radice surgentes, statim prædicator egregius insinuat, cum subdit:
Quam quidam appetentes errauerunt a fide, et inseruerunt se doloribus multis. Qui enim *Ibidem.*
multos dolores dixit, quasi nascentes innotuit ex hac radice punctiones. In Iuniperis ergo peccata. In radice vero Iuniperorum quid aliud quàm auaritiam, id est, materiam intelligimus peccatorum? Quia igitur plerumque hæretici sola in verbis suis exteriora lu-
C cra sectantur: nec ignorant quia peruersa astruunt, sed erroris prædicamenta non deserunt, dum sumptus percipere quasi doctorum volunt: bene de eis sancti viri nunc voce dicitur: [Et radix Iuniperorum erat cibus eorum:] quia dum totis mentis suæ sensibus auaritiam cogitant, quasi eo alimento vescuntur, de quo nasci proculdubio peccatorum sequentium punctiones solent. Qui si quando in sacro eloquio quædam quasi prudenter inueniunt, quæ dum non intelligunt, pro suis esse assertionibus suspicantur: mox miseris auditoribus suis, quorum non animas, sed substantias appetunt, hæc vociferantes aspergunt. Vnde congrue subinfertur:

Quòd hæretici de humilitate sanctæ scripturæ aliqua testimonia extorquentes, quasi victores exclamant: et vbi deest auctoritatis occasio, quæ male sentiunt, clanculo
D *persuadent.* Caput XIII.

QVi de conuallibus ista rapientes, cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant.] De conuallibus illa rapiunt: quia hæc de humilibus dictis patrum, superbo spiritu colligunt. Quæ dum pro suis se patribus inuenisse gloriantur, ad ea cum clamoribus currunt: quia videlicet omne quod sentiunt, appetitu laudis ad aures hominum diffamare conantur. Sequitur: [In desertis habitabant torrentium, et in cauernis terræ, vel super glaream.] Torrentes dicimus riuos, qui aquis hiemalibus colliguntur: qui certis etiam temporibus arescunt. Iure itaque inuentores peruersorum dogmatum torrentes vocantur: quia a calore charitatis frigidi, quasi in torpore temporis hiemalis excrescunt: quia non perpetua plenitudine profluunt, sed Catholicorum allegationibus quasi æstiuis
E solibus exsiccantur. Et quidem inuentores peruersorum dogmatū contra sanctam Ecclesiam exorti, feruore iam veritatis extincti sunt: sed tamen eorum discipuli ea quæ illi docuerunt, tenere ac defendere non desistunt. Hi ergo, qui illorum sequuntur errores, in desertis torrentium habitant, idest, in eorum prædicatione confidunt, quorum eloquia Catholicorū iam responsione et ratiocinatione siccata sunt. Quid vero aliud cauernas terræ, 11.
quàm occultas hæreticorum prædicationes accipimus? Sic enim hæretici inter se clandestinis conuenticulis coeunt. vt errori suo reuerentiam, quam ex ratione non valent, præbeant ex occultatione: et infirmis animabus prauitatis sermo tanto reuerēdus appareat, quanto secretus. Vnde apud Salomonē mulier ex typo hæreseos dicit: Aquæ furtiuæ dul- *Prou.9.d*
ciores sunt, et panis absconditus suauior: Quę occulta scilicet prædicamēta detestatur veritas, dicēs: Si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut ecce illic, nolite credere. Et rur- *Matt.24.b*
sum: Si dixerint vobis: Ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere.
Sicut

Sicut enim fulgur exit ab Oriente, et paret vsque in Occidentem: ita erit et aduentus filij hominis. Hoc itaque illic in penetralibus, quod hic dicitur in cauernis. In cauernis ergo hæretici habitant: quia plerumque errorem suum secretis prædicationibus occultant: vt quo se doctioribus prudentioribusq. non indicant, eo ad se vehementius imperitos trahant. Vnde bene etiam subinfertur: [Vel super glaream.] Glaream quippe illos minutissimos lapides dicimus, quos aqua pluuialis trahit. Doctores igitur peruersorum dogmatum super glaream habitant: quia illas hominum mentes trahunt, quæ nulla grauitatis stabilitate solidantur: quas velut de loco semper ad locum flumina errorum ducunt. Vnde et prædicator egregius, cum auditores suos non temporaliter duci, sed forti cuperet grauitate solidari, admonuit dicens: Vt iam non simus paruuli fluctuantes, nec circumferamur omni vento doctrinæ. Sancta itaque Ecclesia ab aduersarijs ad modicum depressa, cum sibi audaces errantium mentes insultare conspexerit: quę eorum conuersatio fuerit, ad memoriam reducit, dicens: In desertis habitant torrentium, et in cauernis terræ, vel super glaream. Quia enim eorum peruersa prædicatio, amisso igne charitatis, ex frigore mentis conualuit, profecto in torrentium desertis habitauit. Quia vero aperta et libera non fuit, in cauernis latuit. Quia autem plebem non fixam, sed mobilem tenuit: non super petram, sed super glaream mansit, de quibus adhuc subditur: A B

Quòd hæretici delicias æstimant, cum errori suo quos decipiunt associant.
Caput XIIII.

QVi inter huiuscemodi lætabantur: et esse sub sentibus delicias computabant. Quid nomine sentium, nisi eas quas iam supra diximus, punctiones peccatorum intelligimus? Quia autem peruersæ mentes gaudent in iniquitatibus, quas flere debuerunt: omnes hæretici tanto se inani lætitia extollunt, quanto magis ad peiora conualescunt, atque esse sub sentibus delicias deputant: quia inde peruersam mentem ad gaudium subleuant, vnde spinas peccatorum portant. Nam si quando ad errorem suum valuerint quempiam trahere, sese per lætitiam iactant: atque vnde sibi peccata quotidie etiam alios perdendo congregant, inde se esse quasi duces ad iustitiam exultant. Bene ergo dicitur: Qui inter huiuscemodi lætabantur: et esse sub sentibus delicias computabant. Trahunt enim quos valent ad perditionem suam: et se sub peccatis esse, vel culpis culpas addere non credunt; sed virtutum opulentiam cumulare. C

Quòd imitatores reproborum filij eorum dicantur, stulti, quia erronei: ignobiles, quia a generositate cælesti immunes. Caput XV. D

FIlij stultorum et ignobilium, et in terra penitus non parentes.] Eorum videlicet filij, qui fuerunt errorum magistri. Filij igitur dicuntur, non de eorũ semine, sed de imitatione generati: qui docendo peruersa, stulti fuerunt per ignorantiam, viuendo nequiter, ignobiles per actionem. Qui Redemptori nostro nulla sapientiæ, nulla vitæ cognatione coniuncti sunt. De quo Salomonis voce in laude sanctæ Ecclesiæ dicitur: Nobilis in portis vir eius. Hi itaque quia peruersa errantium exempla sequuti sunt, filij stultorum et ignobilium esse memorantur. Rectè autem subiungitur: [Et in terra penitus non parentes.] Quia dum hic videri aliquid appetunt, nimirum a terra viuentium exortes fiunt. Sed hoc quod in hæreticorum typo diximus: omnino nil obstat si etiam de peruersis atque carnalibus, quamuis in recta fide positis, sentiamus. Neque enim sancta electorum Ecclesia solos sibi aduersarios deputat, qui ab eius fide positi extra dissentiunt, sed eos quoque, qui vitam illius male viuendo interius premunt. Contempletur igitur ærumna irruentis aduersitatis afflicta, quomodo prosperitatis suæ tempore, iniquorum et intra se viuentium prauitate grauata sit. Contempletur quòd exigentibus meritis quorundam non iniuste in illa vita turbata sit omniũ, et dicat: [Qui rodebant in solitudine, squallentes calamitate et miseria.] Sicut in prima huius operis parte præfatus sum: per virtutem contemplationis nonnumquam solet intelligi solitudo mentis. Sed hoc in loco cum solitudo per obiurgationem dicitur, quid aliud quàm boni destitutio demonstratur? Vnde et sub Iudææ typo Hieremias peccatoris animam deplorat, dicens: Quomodo sedet sola ciuitas plena populo? Sed cum per beatum Iob de prauis dicitur: Rodebant in solitudine: libet intueri hoc etiam, quod per Psalmistam dictum est: Inimici eius terram lingent. Duo quippe sunt genera hominum ambitioni suæ seruientium: vnum videlicet, quod E

Prouer. 31. c
Thren. 1. a
Psal. 71. 12.

semper

A ſemper ad auaritiam blandimentis vtitur linguæ: aliud vero quod aperta vi intendit rapinæ. Nam rodimus, cum aliquid exterius forti adniſu atterimus. Lambitur enim quando hoc quod edi facile non poteſt, impreſſa linguæ lenitate guſtatur. Omnes igitur etiam ſub ſpecie fidei praue viuentes, qui aliena appetunt, ſed ea quæ appetunt, rapere nequaquam poſſunt: blandis enim ſermonibus, et quaſi mollitie dulcedinis concupita abſtrahere conantur: quid aliud quàm terram lingunt? quia terrena quæque quæ virtute nequeunt auferre, mollitie linguæ moliuntur. Qui vero in hoc mundo aliqua poteſtate ſuffulti ſunt, et concupiſcentes aliena, blandiri quidem ex fraude deſpiciunt: quia etiam iniuſto robore poſſunt implere quod volunt: hi hoc quod appetunt, non lambunt, ſed rodunt: quoniam propinquorum vitam fortitudine virium velut adniſu dentium demoliuntur. Conſpiciat itaque ſancta Eccleſia veras diuitias æternæ patriæ: conſpiciat frequen-
B tiam ſupernorum ciuium: conſpiciat in electis ſuis cultum mentis, et innumerabilium dona virtutum: atque ab eis ad prauorum vitam omni bono deſtitutam, mentis oculum reuocet: et ex illorum comparatione videat, qualiter iſta cunctis virtutibus ſit vacua: quia ſuperna deſeruit, et infima concupiuit. Videat quo modo plerumque id quod appetit, ſi fortaſſe præualet, etiam violenter rapit. Videat tales ſe quaſi intra ſe poſitos diu tolerasſe: atque ex eorum culpis vſque ab bonorum quoque pericula ac detrimenta perueniſſe, et dicat: [Qui rodebant in ſolitudine.] Ac ſi aperte conqueratur, dicens: Aliena etiam violenter rapiendo non roderent, niſi prius ipſi in interioribus ſuis ſoli ac vacui a virtutum cultura remanerent. Bene autem eorum qualitatem explicar, dicens: [Squalentes calamitate et miſeria.] Aegra namque caro ſi ſtudioſe curari negligitur, ſqualore deſuper ducto in infirmitate deterius grauatur: et dum calamitati ægritudinis negligentiæ miſe-
C ria additur, grauior moleſtia oborta ſqualore toleratur. Natura igitur humana bene condita, ſed ad infirmitatem vitio propriæ voluntatis lapſa, in calamitatem cecidit: quia preſſa innumeris neceſſitatibus, nihil in hac vita, niſi vnde affligeretur, inuenit. Sed cum eiſdem naturæ noſtræ neceſſitatibus plerumque plus quàm expedit, deſeruimus, mentiſq. curam negligimus, ex miſeria negligentiæ infirmitati noſtræ addimus ſqualorem culpæ. Neceſſitates namque naturales hoc habere valde periculoſum ſolent, quòd ſæpe in eis minime diſcernitur, quid circa illas per vtilitatis ſtudium, et quid per voluptatis vitium agatur. Crebro enim occaſione ſeductionis inuenta, dum neceſſitati debita reddimus, voluptatis vitio deſeruimus, et infirmitatis velamine ante diſcretionis oculos excuſatio noſtra ſe palliat, ac quaſi ſub patrocinio explendæ vtilitatis occultat. Infirmitatem vero naturæ noſtræ per negligentiam relaxare, nihil eſt aliud quàm calamitati miſeriam
D addere, ac vitiorum ſqualorem ex eadem miſeria multiplicare. Vnde ſancti viri in omne quod agunt, ſtudioſiſſima intentione diſcernunt, ne quid plus ab eis naturæ ſuæ infirmitas, quam ſibi debetur, exigat: ne ſub neceſſitatis tegmine, in eis vitium voluptatis excreſcat. Aliud enim ex infirmitate, aliud ex tentationis ſuggeſtione ſuſtinent: et quaſi quidam rectiſſimi arbitri inter neceſſitatem voluptatemq. conſtituti, hanc conſolando ſubleuant, illam premendo frenant. Vnde fit vt et ſi infirmitatis ſuæ calamitatem tolerent: tamen ad ſqualorem miſeriæ per negligentiam non deſcendant. Hoc ipſum enim eſſe in calamitate, eſt neceſſitates naturæ ex carnis adhuc corruptibilis infirmitate ſuſtinere. Quas videlicet neceſſitates cupiebat euadere, qui dicebat: De neceſſitatibus meis eripe me. Sciebat enim plerumque voluptatum culpas ex neceſſitatum occaſione prorumpere: et ne quid ſponte illicitum admitteret, hoc ipſum ſatagebat euelli, quod nolens *Pſal. 70.*
E ex radice tolerabat. Ac contra praui gaudent in his corruptionis ſuæ neceſſitatibus: quia nimirum eas ad vſum voluptatum retorquent. Cum enim reficiendis cibo corporibus naturæ ſeruiunt, per delectationem gulæ in voluptatis ingluuie diſtenduntur. Cum tegendis membris veſtimenta quærunt, non ſolum quæ tegant, ſed etiam quæ extollant expetunt: et contra torporem frigoris, non ſolum quæ per pinguedinem muniant, ſed etiam quæ per mollitiem delectent: non ſolum quæ per mollitiem tactum mulceant, ſed etiam quæ per colorem oculos ſeducant. Neceſſitatis igitur cauſam in vſum voluptatis vertere, quid eſt aliud quàm calamitati ſuæ ſqualorem miſeriæ ſociare? Preſſa itaque tempore aduerſitatis Eccleſia, reminiſcatur eorum ex quorum merito talia ſuſtinet, et dicat: [Qui rodebant in ſolitudine, ſqualentes calamitate et miſeria.] Calamitate ſcilicet non ſqualerent, ſi in iſtis neceſſitatibus voluptatum miſeriam non ſuperadderent. Quas videlicet neceſſitates ex parentis primi culpa meruimus. Hi vero qui calami-

calamitati suæ miseriam adiungunt, ex cruciatu pœnæ ad augmenta prorumpunt culpæ. A
Sed vtinam tales cum ad melius permutari despiciunt, ita peruersa agerent, vt non ea
etiam alijs propinarent. Vtinam illis mors sua sola sufficeret: et non virulentis per suasio-
nibus alienam etiam vitam necarent. Inuident enim alios esse quod non sunt: dolent alios
adipisci quod perdunt. Nam si quæ forte in aliorum actibus exoriri bona conspiciũt: mox
ea manu pestiferæ exprobrationis euellunt. Vnde et sequitur: [Et mandebant herbas, et
13. arborum cortices.] Quid enim per herbas nisi tenera ac terræ proxima bene inchoãtium
vita? et quid per arborum cortices, nisi exteriora opera eorum, qui iam sublimia appe-
tunt, designantur? Praui namque cum recta incipientes aspiciunt, aut irridendo, aut quasi
consulendo contradicunt. Cum vero iam quosdam pensant ad summa proficere: quia
eorum profectus funditus dissipare nequeunt, a quibusdam illos suis operibus diuertunt.
Herbas itaque eis et arborum cortices mandere, est vel studia bene inchoantium, vel B
operationes quorumdam iam more arborum ad superiora tendentium, pestiferis per-
suasionibus quasi quibusdam malitiæ suæ dentibus dissipare. Herbas mandunt reprobi,
cum infirmorum initia irridendo consumunt. Arborum quoque cortices mandunt,
cum manu peruersi consilij a vita recte credentium, tegmen bonorum operum subtra-
hunt. Hos autem in quibusdam actibus velut arbores expoliant, illos vero velut her-
bas, quia despicientes trahunt, quasi quæ calcant comedunt. Quorundam iam forti-
tudinem in alta surgentem ex parte demoliuntur, quorundam vero teneritudinem, et
adhuc in imis positam penitus conterunt. Dicat igitur: Mandebant herbas et arborum
cortices: quia prauis irrisionibus in nonnullis exteriora opera, in nonnullis autem per
spem virentia corda dissipabant. Vel certe herbas mandere, est leuia quædam ac tene-
ra de antiquis patribus imitari. Arborum vero cortices edere, est eorum opera superfi- C
cie tenus agere, sed intentionem rectam in eisdem operibus non tenere. Sunt enim non-
nulli, qui dum præsentis mundi gloriam eiusdem mundi actionibus adipisci non possunt,
speciem sanctitatis appetunt, habitum venerationis sumunt, imitatores antiquorum
patrum videri concupiscunt, et quædam quidem parua ac leuia peragunt, sed eorum
fortia, et quæ ex solius charitatis radice prodeunt, imitari contemnunt. Hi videlicet
herbas edunt: quia magna negligunt, et vilibus satiantur. Plerumque tamen etiam
quædam quasi robustiora opera exercent: sed intentionem rectam in eisdem operibus
non tenent. Quibus profecto arborum cortices mandere, est exteriores electorum
actus assumere, et intentionem bonam in bonis actibus non habere. Dum enim pro hu-
mana laude recta opera exquirunt: sed imitari cor recte operantium negligunt, ex solis
arborum corticibus replentur. Toto namque desiderio præsentis vitæ gloriam, vel D
abundantiam quærunt. Vnde et recte subiungitur: [Et radix Iuniperorum erat ci-
bus eorum.] Intus enim quamuis per fidem positi, dum plerumque auaritiæ cogita-
tionibus seruiunt, quasi illud comedunt, vnde in extremo vitæ suppliciorum aspera
proferuntur. Qui dum frugem diuini eloquij non concupiscunt, sed ad rerum tempo-
ralium ambitum seruiunt: nequaquam pane tritici, sed radice Iuniperi satiantur. Ipsa
quippe eos ab imis atque infimis oborta occupant, quæ illos more Iuniperi postmodum
ex duritia tribulationum velut ex asperitate foliorum pungant. Contemnentes nam-
que Deum hic minime sentiunt quantum sit malum quod agunt. Adhuc enim Iunipe-
ri radicem comedunt: sed huius radicis quàm sint rami asperi, non attendunt: quia
nimirum praua actio modo quasi ex radice delectat in culpa, sed postmodum quasi ex
ramis pungit in pœna. Vbi et bene subiungitur: [Qui de conuallibus ista rapientes, E
cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant.] In comparatione videlicet su-
pernorum, omnis præsens vita conuallis est. Hi autẽ quia sublimia montium, id est, for-
tia acta sanctorum contemplari nesciunt: semper in oblectatione infima quasi in con-
uallibus conuersantur: et dum quodlibet lucrum vel parui stipendij inueniunt, cum cla-
more currunt: quia hoc abstrahere etiam iurgando moliuntur. In conualle enim re-
periis singulis cum clamore currere, est subortis causarum occasionibus etiam pro par-
ua stipe litigare. Plerumque autem quem sanctum bona actio ostentat, oborta terreni
commodi occasio examinat. Videas namque nonnullos iam sublimia agere, iam in
abstinentiæ, iam in doctrinæ opere patrum præcedentium exempla sectari: sed cum re-
pente præsentis vitæ lucrum, quasi fructum conuallis inuenerint, ad hoc cum clamo-
re currunt: quia quasi dirupta ad illud superductæ sanctitatis tranquillitate prosiliunt.

Possunt

A Possunt quoque per herbas atque arborum cortices non solum, vt prędictum est, bonorum opera, sed in hac vita consolationes ac prosperitates intelligi. Sæpe enim omnipotẽs Deus electos suos cum donis interioribus ditat, exterioribus etiã honoribus sublevat. Cumq. eos præferendo ceteris honorabiles reddit, latius imirabiles ostendit: et nonnumquã praui eorum quidem vitam despiciunt, sed felicitatẽ in hoc mundo assequi concupiscũt. Quia igitur blandimenta hic transitoriæ consolationis quærunt, herbas comedunt: quia in cogitationibus suis exteriorẽ eorum gloriã meditantur, arborũ cortices mandunt. Et quoniam in his omnibus soli auaritiæ tota intentione deseruiũt radice Iuniperi replentur. Quæ cuncta de conuallibus rapiunt: quia ex amore huius infimæ, et corruptibilis vitæ immensis cupiditatibus inardescunt. Et cum singula rapiunt, ad ea cum clamoribus currunt: quia videlicet sanctorum patrum, quorum
B merita adipisci non quærunt, loca eorum atque regimina apprehendere satagunt: et cum tranquille nequeunt hæc plerumque assequi, etiam dirupta concordiæ pace moliuntur. Qui pro eo quod longe a patrum præcedentium actione disiuncti sunt, recte subiungitur: [In desertis habitabant torrentium: et in cauernis terræ, vel super glaream.] In bona enim parte recte, torrentes, sanctos prædicatores accipimus: qui dum in præsenti vita diuinis nobis eloquijs influunt, aquarum multitudine, quasi in hieme colliguntur. Qui et æstiuo sole adueniente se subtrahunt: quia cum æternæ patriæ lux emicuerit, prædicare cessabunt. Horum torrentium deserta, sunt vitæ temporalis commoda. Ea namque deserunt, et ad lucra se cælestia adipiscenda conuertunt. Cuncta autem hæc torrens ille teliquerat, qui dicebat: Propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror vt stercora. Sed quia prauorum mentes ea in hac vita adi- Phil. 3. b
C pisci appetunt, quæ despicientes iusti derelinquunt, in desertis torrentium habitare referuntur. Illa enim quæ sanctis indigna sunt, ipsi percipere pro magno concupiscunt. Cauernæ autem terræ, sunt cogitationes prauæ, in quibus se ab humanis oculis abscondunt. Praui quippe vt sunt, ab hominibus videri refugiunt: dumq. aliud quàm sunt, simulant, sese in conscientiæ suæ latibulis quasi in cauernis occultant. Qui cuncta hæc non agerent, nisi de æterna et solida vita desperarent, nisi in hoc incerto temporalitatis animum figerent. Vnde bene subditur: [Vel super glaream.] Glarea namque est vita præsens, quæ indesinenter ad terminum suum ipso defectu mutabilitatis, quasi impulsu fluminis ducitur. Super glaream itaque habitare, est fluxui vitæ præsentis inhærere, et ibi intentionem ponere, vbi gressum nequeat fixe stando solidare. Est et aliud in glarea quod nequaquã debeat tacendo præteriri: quia
D cum pes in eius superficie ponitur: ipsa eius volubilitate labitur, atque ad ima deuoluitur. Cui videlicet rei in nullo discrepat vita prauorum: quia cum pro amore mundi aliqua student licita atque honesta agere, quasi planum in superficie pedem ponunt, sed repente pes ad ima labitur: quia eorum actio dum plura semper appetit, vsque ad iniqua et illicita descendit. Cum ergo sancta Ecclesia huius temporis contraria tolerat, ad vitam carnalium, quos aduersos sibi etiam in prosperis sustinuit, per memoriam recurrat, et quorũ merito hæc patiatur, agnoscat, dicens: [In desertis habitabant torrentiũ, et in cauernis terræ, vel super glareã.] Quia enim patrũ doctrinis destituti sunt, in desertis torrentiũ: quia in occultis se cogitationibus tegunt, in cauernis terræ: quia vero in præsentis sæculi mobilitate intentionẽ suam figere appetunt, super glareã habitare referuntur. Sed vtinam tales, quia peccata nolunt impu-
E gnare tentantia, flendo tergerent, vel commissa: vtinam mala sua saltem perpetrata cognoscerent: atque sterili ficulneæ cophinum stercoris, id est, infructuosæ menti pinguedinem lamentationis admouerẽt. Sed habet hoc plerumque humanus animus 15.
proprium, quòd mox vt in culpam labitur, a sui adhuc longius cognitione separetur. Hoc ipsum namque malum quod agit, menti se obicem ante oculum rationis interserit. Vnde fit vt anima prius voluntarijs tenebris obsessa, postmodum bonum iã nec quod quærat agnoscat. Quanto enim magis malis adhæret, tanto minus intelligit bona quæ perdit. Lux quippe veritatis quia subtiliter reproborum culpas examinat, qua habita negligitur, eo permittit districtus iudex vt nec amissa requiratur: et cũ ab actu repellitur, fugit a sensu: vt cuius quasi facies in opere contẽnitur, eius per recordationẽ iam nec terga videantur: Hinc itaque est quòd reprobi subiecti flendis sceleribus gaudẽt, de quibus per Salomonẽ dicitur: Qui lætantur cũ malefecerint, et exultãt Prou. 2. c

in rebus pessimis. Hinc est quod lacrymarum causas tripudiantes peragunt: Hinc est A
quòd mortis suæ negocium ridentes exequuntur. Vnde hic quoque apte subiungitur:

Quòd peccatores flagitiorum consuetudinem, quæ vtique animam crebris punctionibus cruentant & lacerant, deliciosam putant. Caput XVI.

QVi inter huiuscemodi lætabantur: et esse sub sentibus delicias computabant.] Inter huiusmodi lætantur: quia nimirum attendunt transitoria quæ percipiunt, et intueri negligunt permanentia bona quæ perdunt. Cumq. amore temporalium flagrant, veram lætitiam volentes ignorant. Quam si studiose cognoscere quærerent, quàm flenda sunt gaudia quæ appetunt, viderent. Sed dum meliora scire contemnunt, sola sibi velut summa eligunt, quæ visibiliter oculis fugaci seductione blandiuntur. Visibilia scilicet sequentes cor figunt: et tanto extrinsecus gaudent, quanto recordationem sui intrinsecus non habent. B Miscentur tamen eorum gaudijs plerumque tribulationes: atque ex rebus ipsis, ex quibus superbiunt, flagellantur. Neque enim sine grauibus curarũ molestijs possunt temporalia quæ appetũt, vel non habita quærere, vel quæsita seruare: inter æquales præstantiorem gloriam appetere: a minoribus reuerentiam plusquam oportet exigere, et minus quàm debent eandem maioribus exhibere: plerumque potentiam per iniustitiam ostendere: semper praua agere: et tamen ne opinionem prauitatis habeant, formidolose custodire. Hæc profectò omnia miseros pungunt: sed easdem punctiones ipso rerum temporalium victi amore non sentiunt. Vnde et rectè nunc dicitur: [Et esse sub sentibus delicias computabant:] quia peccatorum delectationibus pressi, ex affectu vitæ præsentis quàm sint aspera, quæ patiuntur, ignorant. Lætantur itaque sub sentibus: quia rebus quidem temporalibus C gaudent: sed tamen dum dispensare sine tribulatione eadem temporalia non valent, ea cura punguntur miseri, qua premuntur. Manent sub sentibus, et hoc ipsum delicias æstimant: quia et dura quidem ex præsentis vitæ amore tolerant: et tamen affectu nimiæ cupiditatis obligati, laborem eiusdem tolerantiæ voluptatem putant. Vnde re-
Thre. 3.b ctè Hieremias totius in se humanæ conuersationis speciem sumens, per lamentum queritur, dicens: Inebriauit me absynthio. Vt enim in superiori iam parte prædiximus, ebrius quisque quod patitur nescit. Qui vero absynthio inebriatur, et hoc quod sumpsit amarum est: et tamen non intelligit eandem amaritudinem qua repletur. Humanum igitur genus recto Dei iudicio in voluptatibus suis sibi dimissum, atque per easdẽ voluptates spontaneis tribulationibus traditum, absynthio est ebrium: quia et amara sunt quæ pro huius vitæ amore tolerat: et tamen eandem amaritudinem D cæcitate cupiditatis, quasi insensibilitate ebrietatis ignorat. Mundi enim gloriam sitiens, dum multas pro ea tribulationes reperit, amarum est qnod bibit. Sed quia hoc nimis inhianter sumpsit: eiusdem amaritudinis malum discernere iam præ ipsa ebrie-
16. tare non sufficit. Amant enim peruersi homines pro huius mundi gloria etiam tribulationes, cunctisq. pro ea sudoribus libenter seruiunt, et grauium laborum iugo deuotissime colla submittunt. Quod bene sub Ephraim specie Osea prophetante de-
Osea. 10. c scribitur, qui ait: Ephraim vitula docta diligere trituram: Vitula enim trituræ laboribus assueta, relaxata plerumque ad eundem laboris vsum etiam non compulsa reuertitur. Ita prauorum mens huius mundi seruitijs dedita, et rerum temporalium fatigationibus assueta, etiam si sibi libere vacare liceat, subesse tamen terrenis sudoribus festinat, et vsu miseræ conuersationis trituram laboris quærit: vt a iugo E mundanæ seruitutis cessare non libeat; etiam si liceat. Quod videlicet iugum Domi-
Luc. 21.g nus a discipulorum ceruice subleuat, cum dicit: Attendite vobis ne forte grauentur corda vestra in crapula et ebrietate: illico adiunxit: Et in curis huius vitæ: et superue-
Matt. 11.d niat in vos repentina dies illa. Et rursus: Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis: et ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos: et discite a me quia mitis sum, et humilis corde. Quid est enim Dominum mitem se in magisterio atque humilem dicere, nisi relictis exercendæ elationis difficultatibus, plena quædam bene viuendi itinera demonstrare? Sed quia prauorum mentes plus per aspera elationis quàm per blanda humilitatis ac mansuetudinis delectantur: esse sub sentibus delicias deputant. Dura enim præ amore sæculi quasi quædam mollia ac delectabilia ferre parati sunt, dum in hac vita rerum culmina apprehendere conantur.

A conantur. Cessationem Dominus a mundi laboribus imperat, sanctæ quietis dulcedinem persuadet: et tamen vesana iniquorum mens plus se assequi aspera carnaliter, quàm tenere blanda spiritualiter gaudet: plus acerbitate fatigationis, quàm quietis dulcedine pascitur. Quod aperte in semetipso nobis Israeliticus populus ostendit: qui *Exod. 16. b* dum refectionem mannæ desuper perciperet, ab Ægypto ollas carnium, pepones, porros, cepasq. concupiuit. Quid enim signatur in manna, nisi esca gratiæ, suaue sapiens, ad refectionem interioris vitæ, bene vacantibus desuper data? Et quid per ollas carnium, nisi carnalia opera vitæ, in tribulationum laboribus quasi ignibus excoquenda? Quid per pepones, nisi terrenæ dulcedines? Quid per porros ac cepas exprimitur, quæ plerumque qui comedunt lacrymas emittunt, nisi difficultas vitæ præsentis, quæ a dilectoribus suis, et non sine luctu agitur, et tamen cum lacrymis amatur. Manna

B igitur deserentes, cum peponibus ac carnibus porros cepasq. quæsierunt: quia videlicet peruersæ mentes dulcia per gratiam quietis dona despiciunt: et pro carnalibus voluptatibus laboriosa huius vitæ itinera etiam lacrymis plena concupiscunt: contemnunt habere vbi spiritualiter gaudeāt, desideranter appetunt, vbi et carnaliter gemant. Horum itaque vecordiam veridica voce Iob reprehendat: quia nimirum peruerso iudicio, perturbata tranquillis, dura lenibus, aspera mitibus, transitoria æternis, suspecta securis anteponunt. Horum vecordiæ sancta Ecclesia recordetur, cum sæuis extrinsecus aduersitatibus premitur, quos intra se velut fideles continuit: sed eorum vitam aduersantem fidei diu tolerauit, et dicat. Qui inter huiuscemodi lætabantur, et esse sub sentibus delicias computabant: quia nimirum mala quæ agunt, ex iniquorum præcedentium prauitate didicerunt. Vnde et recte subiungitur: [Filij

C stultorum et ignobilium.] Sciendum nobis est quòd alij intra sanctam Ecclesiā vocantur stulti, sed tamen nobiles, alij vero stulti et ignobiles. Stulti namque dicuntur, sed esse ignobiles nequeunt: qui carnis prudentiam contemnentes, profuturam sibi stultitiam appetunt: et ad nobilitatem internæ prolis, virtutis nobilitate subleuantur: qui stultam sapientiam mundi despiciunt: et sapientem Dei stultitiam concupiscunt. Scriptum quippe est: Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Hanc *1. Cor. 1. d* nos stultitiam Paulus comprehendere admonet, dicens: Si quis videtur inter vos sa- *Ibidem. d* piens esse in hoc sæculo, stultus fiat: vt sit sapiens. Hanc stultitiam qui perfecte se- *Matth. 19. d* quuti sunt, voce sapientiæ audire meruerunt: Vos qui sequuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ: sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Ecce relinquentes temporalia, gloriam po- 17.

D testatis æternæ mercati sunt: Quid itaque in hoc mundo stultius, quàm sua deserere? Et quid in æternitate nobilius, quàm cum Deo iudices venire? Horum scilicet iudicum nobilitas Salomone attestante memoratur, cum hoc quod iam præfatus sum dicitur: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Valde quip- *Prou. 31. c* pe nobiles considerat, quos senatores vocat. Hanc in se nobilitatem Paulus aspexerat, cum cognationi conditoris per spiritum iunctus dicebat. Genus ergo cum simus Dei, *Act. 17. e* non debemus æstimare auro, vel argento, aut lapidi sculpturæ artis, et cogitationi hominis diuinum esse simile. Genus videlicet Dei dicimur, non ex eius natura editi: sed per spiritum illius, et voluntarie conditi, et adoptiue recreati. Tanto ergo ad hanc nobilitatē quisque erigitur, quanto per acceptam imaginē ad similitudinē illius ex imitatione renouatur. At contra sunt stulti et ignobiles, qui dum supernam sapientiā se-

E metipsos sequentes fugiunt, in sua ignorātia quasi in abiectæ prolis vilitate sopiūtur. Quo enim id ad quod conditi sunt, non intelligunt: eo etiam cognationē acceptæ per imaginē generositatis perdunt. Stulti sunt ergo et ignobiles, quos ab æternæ hereditatis consortio repellit seruitus mentis. Scriptum quippe est: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Et voce egregij prædicatoris dicitur: Sapiētia huius mundi stultitia *Ioan. 8. d* est apud Deū. Qui ergo dū terrena saperent, ab intima generositate repulsi sunt, stulti *1. Cor. 3. d* simul et ignobiles fuerunt. Quorum dum plerique actus imitantur, filij stultorum et ignobilium fiunt: dumq. eos sensibus ac moribus sequuntur, stulti sunt, quia veram sapientiam non intelligunt: et ignobiles, quia nulla spiritus libertate renouantur. Sed hi quamuis iniquorū actus exerceant, plerūque tamen in hac vita occupant loca iustorū: atque eorum se filios æstimant, quorū per honoris concupiscentiā officia exterius administrant. Quos sancta Ecclesia per correptionē ad cognitionē sui reuocat: vt

videlicet in prauis desiderijs positi, quorum sint filij attendant. Non enim eorum A
sunt filij, quorum loca tenent, sed quorum opera exercent. Dicatur igitur recte: Filij stultorum et ignobilium: Vbi apte subiungitur: [Et in terra penitus non parentes.] Sicut enim plerique in terra sunt, et a cognitione hominum abiectione vilitatis suæ, quasi quadam superductione velaminis absconduntur: ita sunt nonnulli in Ecclesia, qui dum se abiectioni prauorum operum subdunt, diuino conspectui noti
Matt.25.a non sunt. Quibus et quandoque dicendum est: Amen dico vobis, nescio vos. Esse ergo in terra et apparere, est in fide recta per virtutem operis nobilitatem mentis ostendere. Esse vero in terra et penitus non apparere, est in Ecclesia quidem per fidem consistere: sed nil dignum fidei in opere demonstrare. Hi itaque intra sanctam Ecclesiam diuinitatis oculis et videntur per iudicium, et tamen per bonæ vitæ meritum non videntur: quia ea quæ confitendo tenent, viuendo non exhibent. De quibus Paulus di- B
ad Tit. 1.d cit: Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Hi in sancta Ecclesia fidem quam tenere se asserunt, premunt potius quàm venerantur: dum sua magis illius no-
28. mine, quàm eius adipisci lucra concupiscunt. Electi ergo dum seruare fidei meritum rectis operibus curant, ad auctoris sui notitiam etiam inter reproborum tumultus appropinquant. Quod bene in Euangelio in muliere sanguinis fluxu laborante signatū
Luca.8.f est: de qua cum Dominus diceret: Quis me tetigit? Petrus ratiocinando respondit: Turbæ te comprimunt et affligunt: et dicis, quis me tetigit? Sed audire causas veræ rationis meruit, cum ei Dominus dixit: Tetigit me aliquis. Nam et ego noui virtutem exisse de me. Ecce turbæ premebant Dominum, sed tamen sola tetigit, quæ ad illum humiliter venit: quia nimirum multi etiam in sancta Ecclesia reprobi veritatem cognoscendo premunt, quam bene viuendo tangere negligunt. Premunt et longe C
sunt: quia diuinam notitiam professionibus sequuntur, moribus fugiunt. Premunt inquam, sed longe sunt: quia eidem fidei, quam loquendo astruunt, agendo male contradicunt. Sicut ergo hoc testimonio docemur, quia nonnulli Dominum tangendo non tangunt, ita nonnulli videntur a Domino etiam cum non videntur: quia occultis eius obtutibus et ad damnationis supplicium apparent, et ad electionis meritum non apparent. Dicatur igitur recte: [Et in terra penitus non parentes:] quia etsi illos specie tenus Ecclesia tenuit, eos tamen intra illam conditor quasi non vidit quos ignorauit. Qui tranquillitatis tempore idcirco fidem verbo tenus tenent: quia eamdem fidem florere generaliter vident. Sed cum repentina contra illam procella aduersitatis oboritur, mox ab ea, negatione publica disiunguntur: et quidquid prius quasi venerantes tenuerant, contra hoc postmodum deridentes pugnant. Vnde ap- D
te subditur:

Quòd hæreticorum opprobria & contemptus ad patientiam sanctorum cooperantur in bonum: & frenum silentij oportere imponi, vbi prædicatio videtur contemni. Caput XVII.

NVnc in eorum canticum versus sum: et factus sum eis prouerbium.] Quibus videlicet verbis illud sanctæ Ecclesiæ tempus exprimitur, quo publice a reprobis irridetur: quando iniquis crescentibus, in opprobrium fides, et veritas erit in crimen. Tanto quippe despectior vnusquisque erit, quanto iustior esse potuerit: tanto abominabilis, quanto laudabilis. Sancta itaque electorum Ecclesia afflictionis tempore prouerbium prauis efficitur: quia cum bonos mori per tormenta conspiciunt, ab eis E
similitudinem maledictionis sumunt. Quo enim transitoriam mortem vident, sed permanentem vitam non vident: tanto magis deridendo mala præsentia fugiunt, quanto per intellectum intrinsecus ad bona permanentia non pertingunt. Sed ea quæ subiuncta sunt, quia obscurioribus sententijs implicata non sunt: debemus sub breuitate transcurrere: vt ad ea in quibus laborandum est, valeamus citius peruenire. Sequitur: [Abominantur me et longe fugiunt a me: et faciem meam conspuere non verentur.] Longe a sancta Ecclesia fugiunt omnes iniqui non passibus gressuum, sed qualitatibus morum: longe fugiunt non loco, sed merito, dum crescente superbia, aperta eam exprobratione contemnunt. Faciem namque eius conspuere est, non tantum in absentia bonis detrahere, sed vnumquemque iustum etiam in præsentia confutare. Quos tunc praui, dum aperte irridendo despiciunt, in eorum contumelijs
fluxa

A fluxa verba quasi defluentes salivas emittunt. Sed scit sancta Ecclesia in passionibus crescere, atque inter opprobria honorabilem vitam tenere: scit nec adversis deijci, nec de prosperis gloriari: novit contra prospera mentem suam in deiectione sternere: novit contra adversa animum ad spem superni culminis exaltare: scit bona sua misericordiæ Redemptoris, scit mala sua iustitiæ tribuere iudicis: quòd et bona illo largiente habeat, et mala illo permittente patiatur. Vnde et mox de Domino subiungit, dicens: [Pharetram enim suam aperuit, et afflixit me.] Quid per pharetram Dei, nisi occultum consilium designatur? Sagittam vero de pharetra Dominus iacit, quando de occulto consilio apertam sententiam emittit. Quia enim flagellatur quis, cognoscimus: sed qua ex causa flagellum veniat, ignoramus. Cum vero post flagella, vitæ correctio sequitur: etiam ipsa consilij virtus aperitur. Pharetra enim clausa, est con-
B silium occultum. Sed aperta pharetra affligimur, quando per id, quod post flagellum sequitur, quo consilio flagellamur, videmus. Cum peccata Dominus videt, et tamen manum ad vindictam non commovet, quasi clausam pharetram tenet. Sed feriendo indicat, quantum ei in nobis displicuit hoc quod diu videndo toleravit. Sancta itaque electorum Ecclesia tribulationibus pressa dicat: [Pharetram enim suam aperuit, et afflixit me.] Quæ adversariorum voces insolentes sustinens, dum cernit quòd eius prædicatio non admittitur, quorumdam duritiam deserens, prædicationis suæ verba moderatur. Perpendens etenim persecutores suos ad exhortationis suæ vocem deteriores existere, magis eligit tacere. Cumq. indignos qui audiant, conspicit, prædicationem suam obducto silentio astringit. Vnde apte subiungit: [Et frenum posuit in os meum.] Frenum sibi apud quosdam positum cognoverant, qui dicebant: Vobis *Act.13.g*
C oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, et indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes. Frenum silentij sibi superimpositum sancti viri apud dura reproborum corda conspiciunt, qui per Prophetam dicunt: Quo modo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Frenum poni etiam Paulus admonuit, qui discipulo præcepit, dicens: Hæreticum post primam et secundam correptionem devita, sciens quia subversus est, qui eiusmodi est, et delinquit proprio iudicio condemnatus. Sancti quippe doctores plerumque alta consideratione resistentium corda conspiciunt, et dum ea derelicta divinitus vident, afflicti gementesq. conticescunt. An non aliquando frenum Salomon doctoribus imponit, qui dicit: Noli arguere derisorem, ne oderit te. Sed si ab increpatione idcirco reticemus, quia contra nos insurgere derisoris odia formidamus, non iam lucra Dei, sed nostra quærimus. *Psal.136.* *Ad tit.3.c* *Prov.9.b*
D Qua in re sciendum est, quòd nonnumquam cum redarguuntur pravi, deteriores existunt. Ipsis ergo et non nobis parcimus, si ab eorum redargutione pro eorum amore cessamus. Vnde necesse est, ut aliquando toleremus tacendo quod sunt, quatenus in nobis discant videndo quod non sunt. Quia igitur sancta Ecclesia, quæ verba sua semper per charitatem exerit, ea etiam nonnumquam ex charitate restringit, dicat: Frenum posuit in os meum. Ac si aperte fateatur dicens: Quia in quibusdam profectum non vidi prædicationis, ab eis impetum temperavi, ut vitam meam saltem per patientiam discerent, cum verba mea admittere per oblatam prædicationem nollent. Sed plus nobis hoc plerumque in tribulationibus dolet, quòd eas ab illis patimur, in quibus germano amore confidebamus. Vnde et subditur: 20.

E *Quòd nonnumquam qui in Ecclesia sub nomine Christi militant, Christi in eadem nomen impugnant.* Caput XVIII.

AD dextram Orientis calamitates meæ illico resurrexerunt.] Ad sinistram quippe calamitates surgerent, si a quibuslibet extra religionem positis, et aperte Christum negantibus, persecutionis adversa sustineret. Cum vero ab aliquibus quasi fidelibus tentationem cruciamentorum patitur, quasi ad dexteram illi calamitates oriuntur: quia hi qui sub Christi nomine militant, Christi in ea nomen impugnant. Ipso enim locutionis usu, pro dextro habere dicimur, quod pro magno pensamus: pro sinistro vero id, quod despicimus: quod Zacharias aperte insinuat, dicens: Et ostendit mihi Iesum sacerdotem magnum, stantem coram Angelo Domini, et satan stabat a dextris eius, ut adversaretur ei. Qui ut patentius hoc quod *Zachar.3.a.*

Ibidem. præmisit ostenderet, secutus adiunxit: Et dixit Dominus ad satan: Increpet Dominus in te satan, qui elegit Hierusalem. Numquid non est iste torris erutus de igne? Et Iesus indutus erat vestibus sordidis. Sordidis enim vestibus Iesus indutus erat, quia quamuis alienus ab omni peccato, tamen in similitudine venit carnis peccati. Cui venienti satan a dextris stetit. Pro magno namque Dominus Iudaicum populum, et pro nihilo Gentes habere videbatur. Sed postquam incarnatus apparuit: gentilitas, quæ pro sinistro habita fuerat, credidit: Iudaicus vero populus ad perfidiam declinauit. Satan ergo illi a dextris stetit: quia illum ei populum rapuit, qui dudum dilectus fuit. Sed quia ipse Iudaicus populus, modo perditus, in fine est quandoque crediturus, Propheta testante, qui ait: Reliquiæ saluæ fient: Satan a dextris suis Dominus remouet, dicens: Increpet Dominus in te satan. Et eiusdem populi liberationem indicans subdit: Quia elegit Hierusalem. Qui nimirum populus, quia ad gehennæ incendia, perfidia duce, defluebat, sed dum ad fidem reducitur, ab eodem æterni ignis incendio liberatur, statim de eo illic subditur: Numquid non est iste torris erutus de igne? Sicut ergo illic pro dextra plebs Iudaica, ita hoc in loco dextræ vocabulo, fidelis populus sanctæ Ecclesiæ designatur. Vnde et venturus iudex hœdos ad sinistrã, agnos ad dexteram ponit. Sed cum sanctam Ecclesiam aduersitatis tempore ipsi quoque lacessunt, qui fideles esse videbantur, ei proculdubio calamitates ad dextram surgunt. Bene autem hæc ipsa dextra Orientis vocatur. De ipso quippe eiusdem capite scriptum est. Oriens est nomen eius. Nam quia ab Oriente lux surgit, recte Oriens dicitur, cuius iustitiæ lumine, nostræ iustitiæ nox illustratur. Ad Orientis ergo dextram calamitates surgunt, quia hi quoque ad persecutionem prosiliunt, qui electa membra Redemptoris nostri esse credebantur. Iuxta quam videlicet calamitates recte illico asserit surgere: quia dum non erant extranei, qui persequuntur, ab eis repente mala et illico fiunt. Si vero dextra, hi, qui veraciter fideles sunt, appellantur, calamitates ad dextram Orientis surgunt: quia erumpente persecutionis articulo, crudeles prauorum impetus iusti patiuntur. Sequitur:

Ibidem. d — *Zachar. 3. d* — *1. Matt. 25. c* — *21.* — *Zachar. 6. c*

Quòd dum maligni spiritus, vel peruersi homines, extrema Ecclesiæ membra persequuntur, videtur Deus non ferre auxilium, cum statim non eripit, cum eos quos amat, aliquando vtiliter derelinquat. *Caput XIX.*

Pedes meos subuerterunt, et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.] Quid per pedes Ecclesiæ, nisi extrema illius membra signantur? Quæ dum ad opera terrena deseruiunt, tanto celerius ab aduersarijs falli possunt, quanto sublimia minus intelligunt. Hos itaque pedes aduersarij subuertunt, videlicet cum extrema membra illius ad sui dogmatis errorem trahunt. Subuersi pedes viam tenere nequeunt, cum infirmi quique persecutorum suorum, vel promissionibus persuasi, vel minis territi, vel cruciatibus fracti, ab itinere recto deuiant. Bene autem aduersariorum semitæ fluctibus comparantur cum dicitur: Et oppresserunt quasi fluctibus semitis suis: quia scilicet vita prauorum insolenti inquietudine molesta, ad obruendam, vt ita dixerim, nauem cordis, quasi tempestas illabitur. De qua videlicet tempestate per Salomonem dicitur: Quasi tempestas transiens non erit impius. Cumq. infirmus quisque peruersos florere conspicit, hunc in peruersitatis pelagus vnda miseræ imitationis mergit. Sequitur: [Dissipauerunt itinera mea, insidiati sunt mihi, et præualuerunt, et non fuit qui ferret auxilium.] Dicat hæc beatus Iob de malignis spiritibus, videlicet hostibus occultis: dicat vniuersa Ecclesia de prauis persecutoribus, scilicet aduersarijs apertis. Ipsi quippe eius itinera dissipant, cum in quorumdam infirmorum mentibus, veritatis vias callida persuasione perturbant. Ipsi insidiantes præualent, cum eos, quos aperte ad malũ trahere nequeunt, bona simulando peruertunt. Sed mirum valde quod subijcit: [Non fuit, qui ferret auxilium:] cum de diuino adiutorio Psalmista clamet: Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Et: Sperent in te, qui nouerunt nomen tuum, quoniam non derelinques quærentes te Domine. Et cum rursum scriptum sit: Quis sperauit in Domino, et confusus est, permansit in mandatis eius, derelictus est? Et: Quis inuocauit illum, et despexit eum? Qua itaque ratione nunc dicitur: [Non fuit, qui ferret auxilium:] nisi quia omnipotens Deus eos, quos in æternum diligit, aliquando ad tempus relinquit. Vnde scriptum est: Ad punctum in modico

Prou. 10. d — *Psal. 9.* — *Eccls. 2. b* — *Isaia. 54. c*

Right margin letters: A, B, C, D, E

A modico dereliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper a te, et in misericordia sempiterna misertus sum tui. Hinc etiam Psalmista deprecabatur, dicens: Non me derelinquas vsquequaque. Derelinqui igitur se, sed ad modicum posse vtiliter nouerat, qui ne vsquequaque relinqueretur, petebat. Sanctos etenim suos Dominus veniẽdo adiuuat, relinquendo probat, donis firmat, tribulationibus tentat. Vnde recte quoque per quemdam sapientem dicitur: In primis elegit eum, timorem et metum et probationem inducet super illum, et excruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet illum in cogitationibus illius. Iusti quippe animam gratia vocat, tentatio interrogat. Et omnipotens Deus electorum suorum aduersarios temporaliter permittit excrescere, vt per malorum sæuitiam purgetur vita bonorum. Numquam quippe Dominus aduersus bonos eos sæuire permitteret, nisi etiam quantum prodessent videret. Nam dum iniusti sæuiunt, iusti purgantur, et vtilitati innocentium militat vita prauorum, dum hanc et premendo humiliat, et humiliando semper ad melius format. Vnde recte quoque per Salomonem dicitur: Qui stultus est, seruiet sapienti. Et tamen sæpe conspicimus sapientes subesse, stultos vero arcem dominij tenere: sapientes seruiliter obsequi; stultos tyrannica elatione dominari. Quo modo igitur definitione diuinæ sententiæ sapienti stultus seruit, dum plerumque hunc iure temporalis dominij comprimit? Sed sciendum est: quia contra sapientis vitam, dum stultus præeminens terrorem potestatis exercet, dum hunc laboribus fatigat, contumelijs lacerat, profecto hunc ab omni vitiorum rubigine vrendo purgat. Stultus ergo sapienti etiam dominando seruit, quem ad meliorem statum premendo prouehit. Sic nonnumquam pupillis dominis ad disciplinæ magisterium serui præsunt, terrent, premunt, feriunt, et tamen esse serui nullo modo desistunt: quia ad hoc ipsum ordinati sunt, vt proficientibus dominis etiam feriendo famulentur. Quia igitur mala reproborum, bonos dum cruciant, purgant; vtilitati iustorum militat etiam potestas iniquorum. Sed plerumque iusti tribulatione deprehensi, tardam manum subuenientis æstimant, cum se persequentium immanitas paulo longius angustat. Et concita quidem sunt ereptoris remedia, sed hoc quod ab ereptore citius agitur, dolenti tardum videtur. Cumq. adesse postulationi auxilium quæritur, si vocem. non statim sequitur, quia desit æstimatur. Vnde nunc dicitur: [Et non fuit qui ferret auxilium.] Qua videlicet in voce ipsa vis passionis exprimitur, quia supernum auxilium, etsi adest, quantum ad ordinatam prouidentiam protectoris, deesse tamen creditur, quantum ad concita vota patientis. Sequitur:

Psal. 118. — Eccls. 4. b — B — Prou. 11. d — C — D

Quòd miserias errantium sancti suas reputant, cum eorum corda rupto fidei muro persuasione hæretica vident dissipata. Caput XX.

QVasi rupto muro, et aperta ianua, irruerunt super me, et ad meas miserias deuoluti sunt.] Quid hoc loco muri nomine, nisi Redemptor humani generis appellatur? De quo pro sanctæ Ecclesiæ ædificatione per Prophetã dicitur: Ponetur in ea murus et antemurale. Ipse enim nobis murus est, qui ad corda nostra pertingere malignorum spirituum cursum vetat. Qui nostræ quoque fidei etiam antemurale posuit: quia priusquam se per carnem ostenderet, prædicatores sui mysterij Prophetas misit. Recte quippe antemuralis nomine vocantur: quia dum subsequentem prædicauerunt Dominum, quasi ante murum steterunt. Sed quasi murus rumpitur, cum prauorum persuasionibus fides, quæ in Redemptore nostro est, in quorundam corde dissipatur. Cumq. peruersis in hac vita potestas tribuitur, quid aliud quàm ianua erroris aperitur? Quasi rupto ergo muro, et aperta ianua, super bonos irruunt mali, cum accepta temporaliter potestate, peruersi ipsa quoque in quorumdam corde destruere munimina fidei conantur. De quibus apte dicitur: [Et ad meas miserias deuoluti sunt:] quia videlicet prius ad suas. Nisi enim peruerse viuendo, ad suas ante miserias caderent, nequaquam ad eas postmodum et alios suaderent. Sed post suas reprobi et ad nostras miserias deuoluuntur, quando ad ea mala, in quibus iam ipsi implicati sunt, etiam quosdam nobis vnitos trahunt. Potest quoque intelligi muri nomine, munitio disciplinæ; Salomone attestante, qui ait: Per agrum hominis pigri transiui, et per vineam viri stulti: et ecce totum repleuerant vrticæ, operuerant superficiem eius spinæ, et maceria

22. — Isa. 26. a — E — Prou. 24. d

ceria lapidum destructa erat. Per agrum enim hominis pigri, atque per vineam viri A stulti transire, est cuiuslibet vitam negligentis inspicere, eiusq. opera considerare. Quam vrticæ vel spinæ replent: quia in corde negligentium prurientia terrena desideria, et punctiones pullulant vitiorum, quippe quia scriptum est: In desiderijs est omnis ociosus. Maceria lapidum destructa erat: id est, disciplina patrum ab eius corde dissoluta. Nam quia destructam maceriam lapidum, dissolutam esse disciplinam vidit, protinus illic securus adiunxit: Quod cum vidissem, posui in corde meo, et exemplo didici disciplinam. Quasi rupto ergo muro hostis ingreditur, cum vel malignorum spirituum, vel prauorum hominum persuasione callida disciplinæ munimina in corde dissipantur. Sed cum eiusdem disciplinæ vigor in corde reproborum soluitur, ante eorum oculos cuncta bonorum opera despectui habentur, nihilq. esse æstimant, quidquid de virtutibus electorum vident. Vnde et subditur: [Redactus sum B in nihilum.] Apud æstimationem quippe malorum in nihilum redigimur, quando ea, quæ ipsi quasi summa diligunt, bona temporalia non tenemus. Despectis namque supernis promissionibus, terrena desiderant, etsi quando in eorum mente aliquid de appetitu æternitatis oritur, suborta citius transitoria delectatione dissipatur. Vnde et statim subiungitur: [Abstulit quasi ventus desiderium meum.] Fidelis quippe populus se pati denunciat, quòd eos quos diligit pati dolet. Ventus ergo desiderium tollit, cum res quælibet transitoria æternitatis appetitum destruit: Vnde adhuc congrue subinfertur: [Et velut nubes pertransit salus mea.] Nubes quippe in alto eminet, sed hanc ad cursum flatus impellit. Sic nimirum sic sunt temporalia iniquorum bona. Velut in alto quidem per honoris celsitudinem degere videntur, sed ad cursum vitæ quotidie, quasi quibusdam mortalitatis suæ flatibus, impelluntur. Salus ergo vt nubes C transit: quia peruersorum gloria, quæ alta est, fixa non est: sed expletis desiderijs actibusq. infirmantium, ad electorum vocem sermo conuertitur, cum protinus subinfertur: [Nunc autē in memetipso marcessit anima mea, et possident me dies afflictionis.] Electorum quippe anima nunc marcessit, quia in illa postmodum æterna exultatione viridescit. Modo eos dies afflictionis possident, quia dies lætitiæ post sequuntur.

Eccl. 1. a Scriptum quippe est: Timenti Deum bene erit in extremis. Et rursum de Ecclesia dicitur: Ridebit in die nouissimo. Nunc enim tempus afflictionis est bonis, vt sequatur

Prouer. 31. d eos exultatio quandoque sine tempore. Hinc ab eis alias dicitur: Humiliasti nos in lo-

Psal. 43. co afflictionis. Locus namque afflictionis est vita præsens. Iusti ergo hic, id est, in loco afflictionis, humiliati sunt: quia in æterna vita, id est, in loco gaudij sublimantur. Cum vero marcescere animam diceret, recte etiam præmisit: [In memetipso.] quia in D nobismetipsis quidem affligimur, sed in Deo mens nostra refouetur: tantoq. a viriditate gaudij longe fit, quanto adhuc ab auctoris repulsa lumine ad se redit. Tunc vero ad veræ letitiæ viriditatem peruenit, quando per æternæ contemplationis gratiam subleuata etiam semetipsam transit. Sed hæc quæ allegorica indagatione transcurrimus, oportet vt per omnia etiam iuxta historiam teneamus. Quæ tamen nunc idcirco prætereo: quia hæc aperta esse legentibus non ignoro. Diebus autem persecutionis vltimæ, quia multi qui pereunt, et pauci sunt qui saluantur, idcirco vir sanctus passionis suæ tempore et pauca de bonis, et multa de peruersis loquitur. Vnde et mox ad eorum personam, qui corruunt, verba conuertit, sicq. sua insinuat, vt audientibus possint congruere quæ narrat. Nam sequitur:

E

Quòd in nocte tribulationum huius sæculi, etiam qui perfecti videbantur, et quasi ossa carnalium aliquando lassitudine succumbant, et a sanctorum infestatione maligni spiritus numquam quiescant. Caput XXI.

NOcte os meum perforatur doloribus, et qui me comedunt non dormiunt.] Si ipsi historiæ intendimus, patet causa quoniam sancti viri corpus per sinus vlcerum

23. scaturiens vermiū multitudo lacerabat. Si vero allegoriæ mysteriū perscrutamur, quid per ossa, nisi fortes quique in sanctæ Ecclesiæ corpore designantur? Qui quasi suo robore membra continent, dum mores infirmantium stabiliter portant. Sed cum tribulationis vltimæ contra eam feruor excreuerit, in nocte os illius perforatur doloribus: quia nonnumquam tormentis victi, etiam ipsi ad perfidiam defluunt, qui ad fidem alios

A alios tenere videbantur: Ait ergo: [Nocte os meum perforatur doloribus.] Ac si aperte dicat: Tribulationis tenebris pressi, ita afflictione tenebrantur, vt et ipsi, qui in me habebant vigorem fortitudinis, quasi iam quoddam habeant foramen timoris. Bene autem dicitur: [Et qui me comedunt, non dormiunt:] quia maligni spiritus, qui carnales quosque de Ecclesia consumunt, tanto magis quiescere a tentatione nesciunt, quanto nullo carnis pondere grauantur. Sed persecutores sanctæ Ecclesiæ quia valde peruersi sunt, essent vtinam pauci. Sequitur:

Quòd immensitate percussionum sancti qui Christo quasi vestimentum adhærent, victi tormentis deficient, & constricto capitio libertas prædicationis suffocata extinguetur. Caput XXII.

B

IN multitudine eorum consumitur vestimentum meum, et quasi capitio tunicæ succinxerunt me.] Si historiæ intendimus, quid aliud vestimentum beati Iob, quàm eius corpus accipimus? cuius videlicet vestimentum consumitur, dum caro cruciatur. Iuxta allegoriæ vero mysterium, vestimentum est sanctæ Ecclesiæ fidelium vita. Nam sicut tota simul Ecclesia vestimentum Christi, ita fideles quique eiusdem Ecclesiæ vestimenta deputantur. Si enim sancta Ecclesia vestimentum Christi non esset, Paulus profectò non diceret: Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam: id est, nec per peccatum habentem maculam, nec per duplicitatem rugam: quia et per iustitiam munda est, et per simplicem intentionem tensa. Quæ igitur abluta est ne habeat maculam, tensa est ne habeat rugam, vrique vestis est. Sicut ergo indumentum Christi tota generaliter Ecclesia dicitur, sic indumentum sunt Ecclesiæ singulorum animæ, quæ ab errore conuersæ, eandem Ecclesiam credendo, eiq. fideliter inhęrendo circumdant. De quibus eidem Ecclesiæ per Prophetam Dominus dicit: Viuo ego, quia omnibus his velut ornamento vestieris. Sed cum procella sæuæ persecutionis oboritur, plerique fidelium ab eius amore separantur, qui ei sedulo inhærere videbantur. Dicat ergo: [In multitudine eorum consumitur vestimentum meum:] quia dum multi sunt qui cruciant, destruuntur plurimi qui ei connexione amoris inhęrebant. Bene autem subditur: [Et quasi capitio tunicæ succinxerunt me.] Tunicæ quippe capitium collum circumdat induentis. Collum vero si stringitur, vocis vsus et vitalis flatus necatur. Sanctam ergo Ecclesiam reprobi quasi capitio tunicæ constringunt: quia in ea persecutionibus suis vitam fidei, et prædicationis vocem extinguere conantur. Hoc quippe conari persecutores eius specialiter solent, vt ab ea ante omnia verbum prædicationis tollant. Vnde et hi qui sanctæ fidei primordijs resistebant, cæsis Apostolis denunciabant, dicentes: Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto, et ecce repleſtis Hierusalē doctrina vestra. Corpus ergo sanctæ Ecclesiæ quasi capitio tunicæ cinxerant, qui constrictis prædicatoribus, velut eius collum prementes, in ea clauderc iter vocis volebāt. Sed electi quique persecutionis suæ tēpore paratiores sunt mori quàm tacere. Qui dum in morte tēporaliter corruunt, a stultis quibusque et carnalibus despecti ac viles æstimātur: quia cū videre reprobi nequeūt, quę electi bona spiritaliter teneant, quos carnaliter extingui conspiciunt, infelices arbitrantur. Vnde et subditur: [Comparatus sum luto et assimilatus sum fauillæ et cineri.] In reproborum quippe iudicio, sancta electorum Ecclesia luto comparatur: quia temporaliter conculcata despicitur. Fauillæ assimilatur et cineri: quia dum bona eius interiora non vident, ad sola hanc mala peruenisse æstimant, quæ in ea exhiberi corporaliter vident. Fidelis tamen electorū populus cum multos ex se cadere conspicit: optat, si obtinere valeat, aduersitatis suæ tempora mutari. Huius quia oratio differtur, gemitus augetur. Vnde adhuc subditur: [Clamo ad te, et non exaudis: sto, et non respicis me.] Sancta quippe Ecclesia persecutionis suæ tempore fide stat, desiderijs clamat. Sed dolet se quasi non respici, dum sua videt in tribulationibus vota differri. Alto namque consilio, omnipotens Deus cum sancti eius aduersariorum persecutionibus comprimuntur, cumq. assiduis vt liberentur interpellationibus clamant, differre solet voces petentium, vt merita patientium crescant, quatenus eo magis exaudiantur ad meritum, quo citius non exaudiuntur ad votum. Vnde alias scriptum est: Deus meus clamabo per diem, nec exaudies

Marginalia: C (beside "que vestis est"); D (beside "fidei, et prædicationis"); E (beside "ctorum Ecclesia luto"); *Ephes. 5. e* (beside "non esset, Paulus"); *Isa. 49. e* (beside "per Prophetam Dominus"); *Act. 5. e* (beside "Præcipiendo præcepimus"); 24. (beside "Clamo ad te"); *Psal. 21.* (beside "Deus meus clamabo")

dies, et nocte. Atque ipsa vtilitas de exaudiendi mora mox subditur, cum illic protinus subinfertur: Et non ad insipientiam mihi. Ad multiplicandam quippe sanctorum sapientiam proficit, quòd postulata tarde percipiunt, vt ex dilatione crescat desiderium, ex desiderio intellectus augeatur. Intellectus vero cum intenditur, eius in Deum ardentior affectus aperitur. Affectus autem ad promerenda cælestia tanto fit capax, quanto fuerit expectando longanimis. Sed tamen inter hæc sanctorum patientiam dolor vrget ad vocem, et cum dilati proficiunt, metuunt ne deficientibus viribus despecti reprobentur. Sequitur. A

Quòd improprie Deus dicatur zelare, et irasci, et pœnitere, et misereri, et cetera huiusmodi: et quòd crudelis dicatur tunc, cum districte peccata vlciscitur. Caput XXIII.

B

MVtatus es mihi in crudelem, et in duritia manus tuæ aduersaris mihi.] Longe ab hac sententia vetusta translatio dissonat, quia quod in hac de Deo dicitur, hoc in illa de aduersarijs ac persecutoribus memoratur. Sed tamen quia hæc noua translatio ex Hebræo nobis Arabicoq. eloquio cuncta verius transfudisse perhibetur, credendum est quidquid in ea dicitur: et oportet, vt verba illius nostra expositio subtiliter rimetur. Ait ergo: Mutatus es mihi in crudelem, et in duritia manus tuæ aduersaris mihi. In scriptura sancta cum de Deo aliquid indignum dicitur, mouetur legentis animus, velut si aliquando de Deo aliquid indignum dicatur. Pene omne quippe quod de Deo dicitur, eo ipso iam indignum est, quo potuit dici. Nam cuius laudi non sufficit obstupescens conscientia, quando sufficiet loquens lingua? Sanctus ergo spiritus hoc ipsum hominibus intelligentibus insinuans, quàm sint ineffabilia summa etiam verba diuina, his verbis nonnumquam de Deo vtitur, quæ apud homines habentur in vitio, vt ex his quæ indigna videntur hominibus, et tamen dicuntur de Deo, admoneantur scire homines quòd nec illa iam Deo digna sint, quæ dum digna habentur apud homines, digna putantur Deo. Dicitur enim Deus zelans, sicut scriptum est: Dominus zelotes nomen eius. Dicitur iratus, vnde scriptum est: Iratus est Dominus contra Israel. Dicitur Deus pœnitens, sicut scriptum est: Pœnitet me fecisse hominem super terram. Et rursus: Pœnitet me quòd constituerim Saul regem in Israel. Dicitur misericors, sicut scriptum est: Misericors et miserator Dominus, patiens et multum misericors. Dicitur præscius, sicut de illo ait Apostolus: Quos præsciuit et prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui: dũ nec zelus, nec ira, nec pœnitẽtia, nec proprie misericordia, nec præscientia esse possit in Deo. Hæc namque omnia ab humanis in illum qualitatibus tracta sunt, dum ad nostræ infirmitatis verba descenditur, vt quasi quibusdam nobis gradibus factis, et iuxta nos positis, per ea quæ nobis vicina conspicimus, ad summa eius ascendere quandoque valeamus. Zelare enim dicitur, qui cum cruciatu mentis castitatem custodit vxoris. Irasci dicitur, qui feruore animi contra puniendum vitium accenditur. Pœnitere dicitur, cui id quod fecit, displicet, et econtra mutando aliquid aliud facit. Misericors dicitur, qui pietate ad proximum promouetur. Misericordia autem a misero corde vocata est, eo quòd vnusquisque intueatur quempiam miserum, atque ei compatiens, dum dolore animi tangitur, ipse cor miserum facit, vt eum a miseria liberet cui intendit. Præscire dicitur, qui vnamquamque rem, antequam veniat, videt, et id quod futurum est, priusquam præsens fiat, præuidet. Deus ergo quo modo zelans est, qui in custodienda castitate nostra nullo mentis cruciatu tangitur? Quo modo irascitur, qui in vlciscendis vitijs nostris nulla perturbatione animi commouetur? Quo modo est pœnitens, qui id quod semel fecerit, se fecisse nequaquam dolet? Quo modo habet misericordiam, qui cor numquam miserum habet? Quo modo est præscius, dum nulla nisi quæ futura sunt, præsciantur? Et scimus quia Deo futurum nihil est, ante cuius oculos præterita nulla sunt, præsentia non transeunt, futura non veniunt: quippe quia omne quod nobis fuit et erit, in eius prospectu præsto est, et omne quod præsens est, scire potest potius quàm præscire. Et tamen dicitur zelans, dicitur iratus, dicitur pœnitens, dicitur misericors, dicitur præscius: vt quia castitatem animæ vniuscuiusque custodit, humano modo zelans vocetur, quamuis mentis cruciatu non tangatur. Et quia culpas percutit, dicitur irasci, quamuis nulla animi perturbatione moueatur. Et quia

Exod. 34. b
Num. 11. b
Gene. 6 b
1. Reg. 15. c
Psal. 85.
Rom. 8. f

C D E

A Et quia ipse immutabilis id quod voluerit mutat, pœnitere dicitur, quamuis rem muter, consilium non mutet. Cum miseriæ nostræ subuenit, misericors vocatur, quamuis miseris subueniat, et cor miserum numquam habeat. Et quia ea quæ nobis futura sunt videt, quæ tamen ipsi semper præsto sunt, præscius dicitur, quamuis nequaquam futurum præuideat, quod præsens videt. Nam et quæque sunt, non ab æternitate eius ideo videntur quia sunt, sed ideo sunt, quia videntur. Dum ergo ad verba mutabilitatis nostræ descenditur, ex eis quibusdam gradibus factis ascendat qui potest ad incommutabilitatem Dei, vt videat sine zelo zelantem, sine ira irascentem, sine dolore et pœnitentia pœnitentem, sine misero corde misericordem, sine præuisionibus præscientem. In illo enim nec præterita, nec futura reperiri queunt, sed cũcta mutabilia immutabiliter durant, et quæ in seipsis simul existere non possunt,
B illi simul omnia assistunt, nihilq. in illo præterit quod transit: quia in æternitate eius modo quodam incomprehensibili, cuncta volumina sæculorum transeuntia manent, currentia stant. Sicut ergo accipimus sine zelo zelantem, sine ira irascentem, ita a 25.
sancto Iob etiam sine crudelitate dici potuit crudelis. Crudelis quippe dicitur, qui districte feriendo non parcit, vt videlicet hoc loco crudelis districte feriens possit intelligi, et vlciscendæ culpæ non parcens. Vnde Isaias quoque cum videret vltimi iudicij diem non iam cum venia sed cum districtione esse venturum, ait: Ecce dies Domini *Isa.13.b*
veniet crudelis et indignationis plenus, et iræ furorisq. eius, ad deponendam terram in solitudine, et peccatores eius conterendos de ea. Sanctus igitur vir vt hanc eandem crudelitatem sibi potius assereret congruere posse, quàm Deo, ait: [Mutatus es mihi in crudelem.] Ac si aperte dicat: Qui in teipso crudelitatis nihil habes, mihi quem re-
C spirare a persecutione non sinis, crudelis videris. Ita enim Deus crudelis esse non potest, sicut nec mutari vllatenus potest. Sed quoniam in Deo nec crudelitas, nec mutabilitas vmquam venit, dum mihi dicit, quod in semetipso Deum nec crudelẽ nec mutabilem sentiat, ostendit. Nam dum circa nos quædã prospera et aduersa varientur, in eo quod nos mutamur quasi eius circa nos mutatũ animũ suspicamur. Ipse vero in se incommutabilis permanens, aliter atque aliter in cogitatione sentitur hominp, pro qualitate meritorum. Nam et lux Solis cum nequaquam est sibimetipsi dissimilis, infirmis aspera, sanis autem oculis lenis videtur: eorum videlicet immutatione, non sua. Vnde vt prædiximus dicens: [mutatus es,] adiunxit. [Mihi:] vt ipsa hæc crudelitas atque mutatio, non sit in qualitate iudicis, sed in mente patientis. Quod verbis quoque alijs retexit dicens: [Et in duritia manus tuæ aduersaris mihi.] Manus etenim Dei
D dura creditur, cum voluntatis nostræ contraria, hoc quod ei in nobis displicet, feriendo persequitur, et flagella ingeminat, cum dolentis anima clementiam expectat. Quæ tamen iuxta allegoriæ mysterium, bene sanctæ Ecclesiæ verbis congruunt ex vocibus infirmorum, qui plerumque se plus feriri æstimant quàm mereri putant, et quasi crudelitatem arbitrantur iudicis, districtionem æquissimam sectionis: et cum vulnus ægri medicinali ferramento abscinditur, medicus crudelis vocatur, qui tamen per secantis manus duritiam aduersatur vulneri, sed concordat saluti. Sequitur:

Quòd quasi super ventum fundati repente sternuntur, qui transitoriorum bonorum successionibus delectantur. Caput XXIIII.

E Leuasti me, et quasi super ventum ponens, elisisti me valide.] Quia præsentis vitæ gloria quasi in alto cernitur, sed nulla stabilitate solidatur, velut eleuatus super ventum ponitur, qui prosperitate transitoria lætatur, quando ad hoc solum hunc fugitiuæ felicitatis aura subleuat, vt repente deterius in infimis sternat. Quia enim sancta Ecclesia cunctis in honore est, infirmi quique in ea qui transitorijs successibus lætantur, quo nisi super ventum positi videntur eleuati? quia subsequente persecutionis tempore dum prosperitatis aura pertransit, eorum protinus eleuatio corruit, et repente cadentes discunt, quia eleuati prius in ventum se dederunt. Quæ videlicet verba etiam sancti viri personæ specialiter congruunt, non ad id quod erat, sed ad id quod esse videbatur. Neque enim mentem illius prosperitas fugitiua leuauerat, quã inter tot rerum affluentias, miro semper virtutis pondere premebat, sed iuxta hoc quod videri exterius potuit, qui in suis humilis, in alienis oculis eleuatus fuit, et quasi super ventum positus, elisus est valide: quia rebus exteriotibus fultus, vnde

vnde æstimabatur surgere, videbatur inde cecidisse. Quem videlicet casum sanctus vir in mente non pertulit: quia nulla aduersitas deijcit, quem prosperitas nulla corrumpit. Qui enim veritati inhæret, vanitati nullo modo succumbit: quia dum forti pede cogitationis intus intentionem fixerit, omne quod foras mutabiliter agitur, ad arcem mentis minime pertingit. Sequitur: A

Quòd sancti mortem præsentem non ad consumptionem sibi esse intelligunt, qui de resurrectione sua confidunt, qui & si aliquando peccant, per pœnitentiam reformantur. Caput XXV.

26. Scio quia morti trades me, vbi constituta est domus omni viuenti.] In superiori huius operis parte tractatum est, quòd ante aduentum Domini ad inferni receptacula etiam iusti descenderunt, quamuis non in supplicijs, sed in requie seruarentur. B Quod nunc testimonijs edocere negligimus: quia in ea iam sufficienter probatum putamus. Hoc ergo quod dicitur: Scio quia morti trades me, vbi constituta domus est omni viuenti: rectè beato Iob etiam iuxta historiam congruit, dum nimirum constat, quia ante Redemptoris gratiam, ad inferni claustra etiam iusti descenderent. Ipsa quippe inferni receptio, domus omnium viuentium dicitur: quia nullus huc venit qui ante Mediatoris aduentum non illuc ipsa corruptionis suæ conditione pertransit. Nullus huc venit, qui ad carnis mortem eiusdem corruptionis suæ gressibus non tetendit. De qua videlicet morte per Psalmistam dicitur: Quis est homo qui viuit, et
Psal. 88. non videbit mortem? Nam etsi ad cælum raptus Helias esse perhibetur, mortem ta-
Matt. 17. b men distulit, non euasit, de ipso quippe ore veritatis dicitur: Helias quidem venturus est, et restituet omnia. Veniet enim restituturus omnia, quia ad hoc nimirum huic mundo restituitur, vt et prædicationis munera impleat, et carnis debitum soluat. C Quæ tamen sancti viri sententia iuxta allegoriæ mysterium, sanctæ Ecclesiæ vocibus ex persona congruit infirmorum, qui fidem verbo tenus tenent, sed contra præcepta fidei suis desiderijs famulantur. Ait etenim: [Scio quia morti trades me, vbi constituta domus est omni viuenti.] Quia enim multos in voluptatibus deditos conspicit, eorumq. iam interitum præscit, pensat quòd in via vitæ præsentis suis quidem desiderijs seruiunt, sed tamen ad mortis domum perueniunt omnes, qui in ea carnaliter viuunt. Sunt vero nonnulli qui in voluptatum suarum foueam corruunt, sed tamen per lamenta pœnitentiæ ab imis citius pedem reducunt, quos supernæ percussionis verbera ad eruditionem potius, quàm ad extinctionem secant. Ex quibus apte subiungitur: [Veruntamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam, et si corruerint, ipse saluabis.] In quibus profectò verbis hoc solerter debet intelligi, quòd D beatus Iob dum sua narrat, in se alios transfigurat. Velut enim de se specialiter dicebat: Eleuasti me, et quasi super ventum ponens elisisti me valide: scio quia morti trades me, vbi constituta est domus omni viuenti, et tamen non de se, sed de alijs adiungit: Veruntamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam. Dum enim de se loquens ratiocinando causas de alijs subdit, quàm multorum personas in se significet, ostendit. Manum itaque suam Dominus ad consumptionem peccantium non emittit, cùm feriendo a peccatis corripit, et corruentes saluat, dum cadentes ad culpam in salutem corporis vulnerat, vt prostrati exterius, interius surgant, quatenus iacentes corpore ad interiorem statum redeant, qui stantes exterius ab statu mentis iacebant. Sequitur: E

Quòd compassio quam afflictioni proximorum debemus, non tam sit in largitione exteriorum, quàm in mentis affectu: quia extra nos sunt quæ damus, affectus autem intus ex nobis. Caput XXVI.

Flebam quondam super eum qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi.] Quamuis vera compassio est compassioni proximi ex largitate concurrere, nonnumquam tamen cù exteriora quæque abunde ad largiendum suppetunt, celerius dãtis manus dationem inuenit, quàm animus dolorem. Vnde scire necesse est, quia ille perfectè tribuit, qui cum eo quod afflicto porrigit, afflicti quoque in se animum sumit: vt prius in se dolentis passionem transferat, nunc contra dolorem illius per ministerium concurrat. Nam sæpè, vt prædiximus, largitorem muneris, rerum facie abundan-

A abundantia, et non virtus compassionis. Qui enim afflicto perfecte compatitur, plerumque et hoc indigenti tribuit, in quo ipse, qui dederit, angustatur. Et tunc plena est cordis nostri compassio, cum malum inopiæ pro proximo suscipere non metuimus, vt illum a passione liberemus. Quam videlicet pietatis formam mediator nobis Dei et hominum dedit. Qui cum posset nobis etiam non moriendo concurrere, subuenire tamen moriendo hominibus voluit: quia nos videlicet minus amasset, nisi et vulnera nostra susciperet: nec vim nobis suæ dilectionis ostenderet, nisi hoc quod a nobis tolleret, ad tempus ipse sustineret. Passibiles quippe mortalesq. nos teperit, et qui nos existere fecit ex nihilo, reuocare videlicet etiam sine sua morte potuit a passione. Sed vt quanta esset virtus compassionis ostenderet, fieri pro nobis dignatus est, quod esse nos voluit: vt in semetipso temporaliter mortem susciperet,

B quam a nobis in perpetuum fugaret. An non in diuinitatis suæ diuitijs nobis inuisibilis permanens, miris nos potuit virtutibus ditare? Sed vt ad internas diuitias rediret homo, foras apparere dignatus est pauper Deus. Vnde et prædicator egregius, 27.
vt ad largitatis gratiam viscera nostræ compassionis accenderet, dixit: Propter nos 2.Cor.8. b
egenus factus est, cum diues esset. Qui sic etiam dicit: Non vt alijs sit remissio, vobis Ibidem. c
autem tribulatio: hæc proculdubio condescendendo infirmis intulit, quoniam quibusdam inopiam ferre non valentibus, tolerabilius est minus tribuere, quàm post largitatem suam ex inopiæ angustia murmurare. Nam vt ad magna largiendi studia audientium mentes accenderet, paulo post intulit, dicens: Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce et metet. Plus ergo nonnunquam esse dicimus compati ex corde, quàm dare: quia quisque perfecte indigenti compatitur, minus æstimat omne quod dat.

C Nisi enim dantis manum bona voluntas vinceret, eiusdem prædicator egregius discipulis non dixisset: Qui non solum facere, sed et velle cœpistis ab anno priori. Facile quippe est in bono opere obedire etiam volentem. Sed hęc magna discipulis virtus extiterat, eos bonum, quod illis præceptum est, et ante voluisse. Quia itaque vir sanctus apud omnipotentem Deum, aliquando maius datum nouerat mentis esse, quàm muneris, dicat: Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi. Exteriora etenim largiens, rem extra semetipsum præbuit. Qui autem fletum et compassionem proximo tribuit, ei aliquid etiam de semetipso dedit. Idcirco autem plus compassionem, quàm datum dicimus, quia rem quamlibet plerunque dat etiam, qui non compatitur, nunquam autem qui vere compatitur, quod necessarium proximo conspicit, negat. Quæ nimirum sententia bene quoque sanctæ Ecclesiæ

D siæ vocibus congruit, quæ dum afflictos quosque per lamenta pænitentiæ conspicit, suos ei oratione continua fletus iungit, & toties egeno compatitur, quoties mentis virtutibus, nudatæ interuentionis suæ precibus opitulatur. Super afflictum quippe compatientes plangimus, quando aliena damna nostra deputamus, et culpas delinquentium, nostris mundare fletibus nitimur. Quod videlicet agentes, plus plerumque nobis, quàm his, pro quibus agitur, subuenimus: quia apud intimum arbitrum & gratiā charitatis aspirantem, commissa quæque perfecte diluit propria, qui pure plangit aliena. Persecutionis igitur vltimæ sancta Ecclesia tribulatione deprehēsa, reducat ad memoriam pacis tempore bona, quæ gessit, dicens: Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, et cōpatiebatur anima mea pauperi. Quæ internæ lucis gaudia ęterna desiderās, sed tamē adhuc dilata, quia malis exterioribus premitur, sancti viri vocibus adiūgat:

E *Quòd sancta Ecclesia ab ipsis, quos per charitatis gratiam quasi viscera sua ante gestauerat, persecutionis impetum ferat.* *Caput XXVII.*

EXpectabam bona, et venerunt mihi mala: præstolabar lucem, et eruperunt tenebræ.] Fidelis enim populus expectat bona, sed mala suscipit: præstolatur lucem, et tenebras incurrit: quia per remunerationis gratiam interesse iam iamque angelorū se gaudijs sperat, et tamen hic diutius dilatus, manus persequentium tolerat, et qui se quantocius æstimat æternæ lucis retributione perfrui, hic adhuc cōpellitur persecutorū suorum tenebras pati. Quæ videlicet mala persequentiū minus dolerent, si ab infidelibus aduersarijsq. consurgerent. Sed eo deterius mentem electorum cruciant, quo ab illis veniunt, de quibus bona præsumebant. Vnde adhuc subditur: Interiora mea efferbuerunt absque vlla requie.] Sanctæ quippe Ecclesiæ interiora efferuescere,

est ipsos quoque, quos per amorem fidei velut viscera ante gestauerat, in persecutionis A
atrocitate tolerare. Qui secreta prius illius cognoscentes, quanto sciunt vbi magis doleat, tanto deterius ab afflictione eius minime quiescunt. Quos tamen et pacis suæ tempore grauiter tolerat: quia suis prædicationibus eorum mores contrarios pensat. Gemit enim, cum eorum vitam sibi dissimilem conspicit. De quibus et apte
28. subiungitur: [Præuenerunt me dies afflictionis.] Scit namque sancta electorum Ecclesia quòd persecutione vltima mala multa passura sit, sed hanc afflictionis suæ dies præueniunt: quia malorum vitam intra se grauiter etiam tempore pacis portat. Nam quamuis diebus vltimis aperta infidelium persecutio sequatur, hanc tamen et priusquam appareat, hi, qui in ea verbo tenus fideles sunt, prauis moribus antecurrunt. Sequitur:

Quòd sancti in culmine honoris, statum custodiunt humilitatis: & licet potestati semper amica sit impatientia, mansuete tolerant ipsos, quos ex officio suo increpant. Caput XXVIII. B

MÆrens incedebam, sine furore consurgens in turba clamaui:] Notandum solicite iuxta historiam video, quòd sanctus vir, qui paulo superius dixit: Eleuasti me, inferius adiungit: Mærens incedebam. Miro enim ordine, vno eodemq. tempore conuenire in actibus bonorum solet et foris honor culminis, et intus afflictus mæror humilitatis. Vnde sanctus quoque vir eleuatus rebus et honoribus, mærens incedebat: quia etsi hunc prælatum hominibus gloria potestatis ostenderat, interius
Psal. 50. tamen mærore suo secretum sacrificium Domino contriti cordis offerebat. Sacrificiū quippe Deo est spiritus contribulatus. Sciunt autem electi quique consideratione intima contra exterioris excellentiæ tentamenta pugnare. Qui si ad exteriorem felicitatem suam cor apponerent, iusti profecto non essent. Sed quia cor humanum non potest de ipsis prosperitatibus rerum quamtulacumque gloria nullo modo tentari, contra ipsam prosperitatem suam sancti viri intrinsecus dimicant. Non dico in elatione, sed ne in eius saltem amore succumbant. Cui valde succubuisse est, captiuam mentem eius desiderijs subdidisse. Quis autem terrena sapiens, temporalia amplectens, beatum Iob inter tot prospera lætum non crederet, cum ei suppeteret salus corporis, vita filiorum, incolumitas familiæ, integritas gregum? Sed quia in his omnibus non gaudebat, ipse sibi testis est, qui ait: [Mærens incedebam.] Sancto enim viro adhuc in hac peregrinatione posito, omne, quod sine visione Dei abundat, inopia est: quia cum sibi omnia electi adesse vident, gemunt, quòd omnium auctorem non D vident, eisq. totum hoc minus est, quia adhuc species vnius deest: sicq. eos foris exaltat gratia supernæ dispensationis, vt tamen intus sub disciplina teneat mæror magistræ charitatis. Per quam videlicet discunt, vt de his, quæ exterius accipiunt, apud semetipsos semper amplius humilientur, mentem sub iugo teneant disciplinæ, numquam ex potestatis licentia ad impatientiam erumpant. Vnde et apte subiungitur: [Sine furore consurgens in terra clamaui.] Sæpe namque seditiosorum tumultus hominum præpositorum suorum mentem lacessunt, suiq. ordinis limitem inordinatis motibus excedunt. Et plerumque, qui præsunt, nisi in ore cordis Spiritus sancti freno teneantur, in iratæ retributionis atrocitatem prosiliunt, quantumq. præualent agere, tantum in sibi subditis æstimant licere. Amica etenim potestati pene semper impatientia est, eiq. etiam malæ subiectæ imperat: quia quod ipsa sentit, potestas exequitur. Sed sancti viri plus se interius patientiæ iugo subijciunt, quàm foris hominibus præsunt, et eo veriorem principatum foris exhibent, quo humiliorem Deo intrinsecus famulatum tenent: atque idcirco sæpe plus quosdam tolerant, quo se de eis vlcisci amplius possunt, ac ne vmquam ad illicita transeant, plerique nolunt pro se exequi etiam, quod licet: subiectorum strepitus sufferunt, per amorem increpant, quos per mansuetudinē portant. Vnde nunc recte dicitur: [Sine furore consurgens in turba clamaui:] quia nimirū boni contra tumultus insolentium clamorem habent, et furorem non habent: quoniā eos, quos clementer tolerant, docere non cessant. Sed hæc, quæ iuxta historiā de vno diximus, iuxta allegoriam necesse est, vt de diuersis electis Ecclesiæ sentiamus. Ipsa quippe in electis suis etiā per prospera incedit mærens: quia nil sibi vere prosperū deputat, quousque bonū, quod singulariter quærit, apprehendat. E

Fideles

A Fideles quippe illius temporali quidem pace perfruuntur, sed perpetue suspirant, honorantur, et afflicti sunt: quia plerumque ibi videntur in culmine, vbi ciues non sunt. Ipsa etiam in turba sine furore consurgit, et clamat: quia prauorum vitā studio rectæ emulationis, non autē vesania furoris insequitur. Irascitur et amat, sæuit et tranquilla est: quatenus infirmos suos corrigat ex æmulatione, foueat ex pietate. Sequitur:

Quòd vere sancti sunt, qui inter malos conuersari innocenter possunt. *Caput* XXIX.

FRater fui draconum, et socius struthionum.] Quid draconum nomine nisi malitiosorum hominum vita signatur? De quibus et per Prophetam dicitur: Traxerunt ventum quasi dracones. Peruersi etenim quique ventum quasi dracones trahunt, cum malitiosa superbia inflantur. Qui autem struthionum appellatione intelligi, nisi *Hier.14.a*
B simulatores solent? Struthio etenim pennas habet, et volatum non habet: quia simulatores quique speciē sanctitatis habent, sed virtutem sanctitatis non habent. Visio quippe eos bonæ actionis decorat, sed a terra minime penna virtutis leuat. Electus itaque sanctæ Ecclesiæ populus quia pacis suæ tempore intra se quosdā malitiosos ac simulatores patitur, dicat: [Frater fui draconum, et socius struthionum.] Quod beati quoque Iob vocibus specialiter congruit, qui ad culmen magnæ fortitudinis, bonus inter malos fuit. Nullus quippe perfectus est, qui inter proximorum mala patiens non est. 29.
Qui enim æquanimiter aliena mala non tolerat, ipse sibi per impatientiam testis est, quia a boni plenitudine longe distat. Abel quippe esse renuit, quem Cain malitia non exercet. Sic in tritura areæ grana sub paleis premunt, sic flores inter spinas prodeunt, et rosa, quæ redolet, crescit cū spina, quæ pungit. Duos namque filios habuit primus *Gen.3.a*
C homo, sed vnus electus, alter reprobus fuit. Tres quoque filios Noe arca continuit, *Idem.9.d*
sed duobus in humilitate persistentibus, vnus ad patris irrisionem ruit. Duos Abrahā *Idem.37.f*
filios habuit, sed vnus innocens, alius vero fatris persecutor fuit. Duos quoque Isaac filios habuit, vnus in humilitate seruatus, alter vero et priusquam nasceretur, reprobatus est. Duodecim Iacob filios genuit, sed ex his vnus per innocentiam venditus, ceteri vero per malitiam venditores fratris fuerunt. Duodecim quoque Apostoli in sancta Ecclesia sunt electi, sed ne improbati remanerent, vnus eis admixtus est, qui eos persequens probaret. Sic namque iusto peccator cum malitia iungitur, sicut in fornace auro palea cum igne sociatur, vt quo ardeat palea, purgetur aurum. Hi ergo veraciter boni sunt, qui in bonitate persistere etiam inter malos possunt. Hinc etiā sponsi voce sanctæ Ecclesiæ dicitur: Sicut lilium inter spinas, sic anima mea inter filias. Hinc *Cant.2.a*
D ad Ezechielem Dominus dicit: Fili hominis, increduli et subnersores sunt tecum, et cū *Ezech.2.c*
scorpionibus habitas. Hinc Petrus vitam beati Loth glorificat dicens: Et iustum Loth, *2.Petri.2.b*
oppressum a nefandorum iniusta conuersatione eripuit. Aspectu enim et auditu iustus erat, habitans apud eos, qui quotidie animā iusti iniquis operibus cruciabant. Hinc Paulus discipulorum vitam glorificat, et glorificando confirmat, dicens: In medio *Philip.2.b*
nationis prauæ et peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes. Hinc Ioannes per Angelum Pergami Ecclesiæ attestatur, dicens: Scio *Apoc.2.d*
vbi habitas, vbi sedes est satanæ, et tenes nomen meum, et non negasti fidem meam. Beatus igitur Iob vt ostendat cuius fortitudinis fuerit, insinuet cum quibus vixit, dicens: [Frater fui draconum, et socius struthionum.] Quia minus esset quòd ipse bona ageret, nisi et ad bonitatis suæ cumulum, ab alijs mala toleraret. Sequitur:

E *Quòd sancti in apostatatione reproborum tabescunt, et denigrantur et arescunt, dum zeli sui ardore torquentur.* *Caput* XXX.

CVtis mea denigrata est super me, et ossa mea aruerunt præ caumate.] Hæc iuxta historiam pensare negligimus, quia videlicet sermonis virtus patet ex pœna passionis. Sed quia, vt sæpe iam diximus, plerumque beatus Iob sic narrat gesta, vt gerendo prænunciet, bene hoc sanctæ Ecclesiæ vocibus congruit, quæ dolorem persecutionis vltimæ in infirmis grauiter sentit. Cumq. ab illa alij pereunt, valentiores quique mærore cruciantur. Exterior quippe causa eius est terrena dispensatio, interior vero cura cælestis. Cutis ergo nomine, infirmi signātur, qui nūc in ea exteriori vtilitati deseruiunt. Per ossa vero fortes eius figurati sunt, in quibus corporis illius tota compago solidatur: quia igitur aut prouocati muneribus, aut persecutionibus afflicti, mul-

ti in ea ab statu fidei infirmi cadunt, eamq. ipsi postquam ceciderunt, persequuntur: quid aliud, quàm cutis suæ nigredinem patitur, vt in ipsis postmodum fœda appareat, in quibus prius pulchra videbatur? Dum enim hi, qui prius exteriora bene dispensare consueuerant, contra electos Dei postmodum sæuiunt, quasi cutis Ecclesiæ anteactæ iustitiæ colorem perdidit, qui ad nigredinem iniquitatis venit. Quod Hie- A
Thre. 4. a remias etiam sub præcipui metalli specie deplorat, dicens: Quo modo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? Peruersi ergo dū ab eius sacramentis exeunt, plerumque inter reprobos locum honoris sumunt, vt ipsi contra sanctam Ecclesiam ex auctoritate sæuiant, qui hanc atrocius quasi sciendo contemnunt. Vnde et cum diceret: Cutis mea denigrata est: addidit, super me: quia hos, quos prius ad decorem iustitiæ quasi candidos habuit, post deterius nigros portat. Sed cum cutis ad nigredinem vertitur, fortes, qui in illa sunt, zelo fidei contabescunt. Vnde apte subiungit: [Et ossa mea aruerunt præ caumate.] Sic namque et priori tempore os fortissimum sanctæ Ecclesiæ quadam ariditate tædij Paulus æstuabat, cum quibusdam ca- B
2. Cor. 11. g dentibus diceret: Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non vtor? Cutis ergo denigratur, et ossa præ caumate arescunt: quia dum infirmi ad iniquitatem prosiliunt, fortes quique præ caloris sui igne cruciantur. Sequitur:

Quòd abstinentia et doctrina sanctorum in luctum eis vertatur, cum se ab eis contemni vident, quibus verbo et exemplo prodesse studebant. Caput XXXI.

30. VErsa est in luctum cithara mea, et organum meum in vocem flentium.] Quia organū per fistulas, et cithara per chordas sonat: potest per citharam recta operatio, per organum vero sancta prædicatio designari. Per fistulas quippe organi, ora prædicantium, per chordas vero citharæ, intentionem recte viuentium non inconuenienter accipimus. Quæ dum ad vitam aliam per afflictionem carnis tenditur, quasi extenuata chorda in cithara per intuentium admirationem sonat. Siccatur etenim chorda, vt congruū in cithara cantum reddat, quia et sancti viri castigant corpus suū, et seruituti subijciunt, atque ab infimis ad superiora tendunt. Pensandum quoque est quòd chorda in cithara si minus tenditur, non sonat: si amplius, raucum sonat: quia nimirum virtus abstinentiæ aut omnino nulla est, si tantum quisque corpus non edomat, quantum valet: aut valde inordinata est, si corpus atterit, plusquam valet. Per abstinentiam quippe carnis vitia sunt extinguenda, non caro: et tanto quisque sibimet debet moderamine præesse, vt et ad culpam caro non superbiat, et tamen ad affectum rectitudinis in operatione subsistat. Intueri inter hæc egregium prædicatorem libet, quanta arte magisterij fidelium animas velut in cithara chordas tensas, alias amplius tendendo extenuat, atque alias a tensione sua relaxando conseruat. Alijs etenim C D
Rom. 13. d dicit: Non in commessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitijs. Et rur-
Col. 3. a sus ait: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram. Et tamen prædicatori cha-
1. Tim. 5. d rissimo scribit, dicens: Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino vtere, propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates. Illas ergo chordas attenuando tendit, ne non tensæ omnimodo non sonent: hanc vero a tensione temperat, ne dum plus tenditur, minus sonet: siue autem sancti prædicatores in Ecclesia, seu quilibet simplices et abstinentes, prout vires accipiunt, in ea proximis suis canticum bonæ exhortationis reddunt. Nam et prudentes quique ad prædicationis fructum solerter inuigilant, atque vt alios ad vitam pertrahant, sono magnæ persuasionis elaborant, et qui in ea tardioris ingenij videntur, ex ipso suæ vitæ merito in quantum se posse conspiciunt, exhortationis erga alios auctoritatem sumunt, atque ad cælestem patriam quos valent trahere non desistunt. Sed sancta Ecclesia extremis persecutionibus pressa, cum verba sua a reprobis contemni considerat, amoris sui gratiam ad sola lamenta format: quia nimirum deflet, quos exhortando trahere non valet. Dicat ergo: [Versa est in luctum cithara mea, et organum meum in vocem flentium.] Ac si aperte fateatur, dicens: Pacis quidem meæ tempore per alios parua mote citharæ, per alios vero more organi magna et sonora prædicabam: sed nunc versa est in luctum cithara, et organum in vocem flentium versum est: quia dum me contemni conspicio, eos, qui prædicationis cantum non audiunt, deploro. Hæc per quosdam sancta Ecclesia in fine factura est: hæc per quosdam E

in suis

A in suis iam exordijs fecit. Primus quippe martyr Stephanus Iudæis persequentibus prodesse prædicando conatus est, quos tamen post verba prædicationis, dum videret ad iaciendos lapides conuolasse, fixis genibus orabat, dicens: Domine Iesu, ne statuas illis hoc peccatum: Quid ergo huic, qui diu et parua et magna narrauerat, nisi iam suæ citharæ atque organi cantus silebat, atque in luctum versa fuerant: quia eos, quos prædicando non traxerat, amando flebat? Quod nimirum quotidie sancta Ecclesia agere non desistit, quæ prædicarionis verbum pene vbique conticuisse iam conspicit. Alij namque loqui dissimulant, alij recta audire contemnunt. Sed electorum mens dum tacere cantum prædicationis conspicit, gemens ac tacita ad fletus redit. Dicat ergo: Versa est in luctum cithara mea, et organum meum in vocem flentium: quia electus quisque quo sanctæ prædicationis vox siluit, eo damna Ecclesiæ grauius plangit. Hucusque beatus Iob discripsit mala, quæ pertulit, hoc vero ex loco incipit narrare subbtilius bona, quæ fecit. Sed doloris verba historica atque allegorica expositione transcutrimus, virtutum vero opera ex magna parte iuxta solius historiæ textum tenemus: ne si hæc ad indaganda mysteria trahimus, veritatem fortasse operis vacuare videamur. Act.7.g B

LIBRI VIGESIMI MORALIVM SANCTI GREGORII FINIS.

SANCTI GREGORII

MORALIS EXPOSITIONIS

IN BEATVM IOB.

LIBER VIGESIMVSPRIMVS.

Quid sit quòd Iacob virgas populeas & amygdalinas decorticauit, & in canalibus, in quibus greges bibebant, posuit. Caput 1.

C Intellectus sacri eloquij intet textum et mysterium tantta est libratione pensandus, vt vtriusque partis lance moderata, hunc neque nimiæ discussionis pondus deprimat, neque rursus torpor incuriæ vacuum relinquat. Multæ quippe eius sententiæ tanta allegoriarum concepitone sunt grauidæ, vt quisquis eas ad solam tenere historiam nititur, earum notitia per suam incuriam priuetur. Nonnullæ vero ita exterioribus præceptis inseruiunt, vt si quis eas subtilius penetrare desiderat, intus quidem nihil inueniat, sed hoc sibi etiam quod foris loquuntur abscondat. Vnde bene quoque narratione historica per significationē dicitur: Tollens Iacob virgas Gen.30.f populeas virides et amygdalinas, et ex platanis, ex perte decorticauit eas, detractisq. corticibus, in his, quæ spoliata fuerāt, candor apparuit: illæ vero, quæ integræ erant, virides permanserunt, atque in hunc modū color effectus est varius. Vbi et subditur: Posuitq. eas in canalibus, in quibus effundebatur aqua, vt cum venissent greges ad bibendū, ante oculos haberent virgas, et in aspectu earum conciperent. Factumq. est vt in ipso calore coitus oues intuerentur virgas, et parerent maculosa et varia, et diuerso colore respersa. Quid est enim virgas virides amygdalinas atque ex platanis ante gregum oculos ponere, nisi per scripturæ sacræ seriem, antiquorum patrum vitas atque sententias in exemplum populis præbere? Quæ nimirum quia iuxta rationis D

examen recta sunt, virgæ nominantur. Quibus ex parte corticem subtrahit, vt in his, A quæ expoliantur, intimus candor appareat, et ex parte corticem seruat, vt sicut fuerant exterius, in viriditate permaneant: variusq. virgarum color efficitur, dum cortex ex parte subtrahitur, ex parte retinetur. Ante considerationis enim nostræ oculos præcedentium patrum sententiæ, quasi virgæ variæ ponuntur. In quibus dum plerumque intellectum litteræ fugimus, quasi corticem subtrahimus, et dum plerumque intellectum litteræ sequimur, quasi corticē reseruamus. Dumq. ab ipsis cortex litteræ subducitur, allegoriæ candor interior demonstratur: et dum cortes relinquitur, exterioris intelligentiæ virentia exempla monstrantur. Quas bene Iacob in aquæ canalibus posuit, quia et Redemptor noster in libris eas sacræ scientiæ, quibus nos intrinsecus infundimur, fixit. Has aspicientes arietes cum ouibus coeunt: quia rationales nostri spiritus, dum in earum intentione defixi sunt, singulis quibusq. actionibus permiscentur, vt tales fetus operum procreent, qualia exempla præcedentium in vocibus præceptorum vident, et diuersum colorem proles boni operis habeat: quia et nonnumquam subtracto litteræ cortice, acutius interna considerat, et seruato nonnumquam historiæ tegmine, bene se in exterioribus format. Nam quia diuinæ sententiæ aliquando interius rimandæ sunt, aliquando exterius obseruandæ, Prou. 2. d per Salomonem quoque dicitur: Qui fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butirum, et qui vehementer emungit, elicit sanguinem. Vbera quippe fortiter premimus, cum verba sacri eloquij subtili intellectu pensamus, qua pressione dum lac quærimus, butirum inuenimus: quia dum nutriri vel tenui intellectu quærimus, vbertate internę pinguedinis vngimur. Quod tamen nec nimie nec semper agendum est: ne dum lac quæritur ab vberibus, sanguis sequatur. Plerumque etenim C quidam dum verba sacri eloquij plusquam debent discutiunt, in carnalem intellectū cadunt. Sanguinem quippe elicit, qui vehementer emungit: quia carnale efficitur hoc, quod ex nimia spiritus discussione sentitur. Vnde necesse est vt beati Iob opera, quæ inter increpantiū amicorū verba idcirco narrat, ne afflicta mens illius in desperatione deficiat, iuxta pondus historiæ perscrutemur: ne si hæc animus plusquam necesse est spiritaliter inuestiget, a verborum eius vberibus sanguis nobis pro lacte respondeat. Si quando vero quædam mystica in suorum operum narratione permiscet, ad hæc necesse est vt mens concita redeat, ad quæ hanc ipse, vt datur intelligi, ordo loquentis vocat. Nam sanctus vir postquam ea, quæ sibi per flagellum Domini fuerant inflicta, narrauit, nunc per ordinem proprias enumerando virtutes, qualis ante flagellum fuerit, innotescit: sic vitæ suæ historiam texens, vt ei perrarum aliquid, quod D allegorice intelligi possit, interserat, quatenus et ex magna parte historica sint quæ memorat, et tamen aliquando per hæc eadem ad spiritalem intelligentiam consurgat. Qua itaque fortitudine ab omni lapsu extetiota sua custodiæ interioris disciplina constrinxerit, insinuat dicens.

CAPVT TRIGESIMVMPRIMVM BEATI IOB.

Epigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hereditatem omnipotens de excelsis? Numquid non perditio est E iniquo, et alienatio operantibus iniustitiam? Nonne ipse considerat vias meas, et cunctos gressus meos dinumerat? Si ambulaui in vanitate, & festinauit in dolo pes meus, appendat me in statera iusta, & sciat Deus simplicitatem meam. Si declinauit gressus meus de via, & si secutus est oculus meus cor meum, & si in manibus meis adhæsit macula: feram, & alius comedat, & progenies mea eradicetur. Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium inimici mei insidiatus sum, scortum alterius sit vxor mea, & super illam incuruentur alij. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima. Ignis est vsque ad perditionem deuorans, et omnia eradicans genimina. Si contempsi

A tempsi subire iudicium cum seruo meo & ancilla mea, cum disceptarent aduersum me. Quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus, & cum quæsierit, quid respondebo illi? Numquid non in vtero fecit me, qui et illum operatus est, & formauit me in vulua vnus? Si negaui quod volebant, pauperibus, et oculos viduæ expectare feci. Si comedi buccellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea. Quia ab infantia mea creuit mecum miseratio, & de vtero matris meæ egressa est mecum. Si despexi prætereuntem, eo quòd non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum calefactus est. Si leuaui super pupillum manum meam, etiam

B cum viderem me in porta superiorem: humerus meus a iunctura sua cadat, & brachium meum cum ossibus suis confringatur. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui. Si putaui aurum robur meum, & obryzo dixi fiducia mea. Si lætatus sum super multis diuitijs meis, & quia plurima reperit manus mea. Si vidi solem, cum fulgeret, & lunam incedentem clare, & lætatum in abscondito cor meum & osculatus sum manum meam ore meo, quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. Si gauisus sum ad ruinam eius, qui me oderat, & exultaui quòd inuenisset eum malum. Non enim dedi ad peccandum guttur meum, vt expeterem maledicens ani-

C mam eius. Si non dixerunt viri tabernaculi mei: Quis det de carnibus eius, vt saturemur? Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit. Si abscondi quasi homo peccatum meum, & celaui in sinu meo iniquitatem meam. Si expaui ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorum terruit me, & non magis tacui, nec egressus sum ostium. Quis mihi tribuat auditorem, vt desiderium meum audiat omnipotens, & librum scribat ipse, qui iudicat, vt in humero meo portem illum, & circumdem illum quasi coronam mihi? Per singulos gradus meos pronunciabo illum, & quasi principio offeram eum, si aduersum me terra mea clamat, et cum ipsa sulci eius deflent: si fructus eius comedi absque pecu-

D nia, & animam agricolarum eius afflixi, pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro ordeo spina.

Quòd serui Dei non solum ad munditiam carnis, sed etiam ex proposito et pacto ad puritatem cordis operam dare debeant. Caput II.

PEpigi fœdus eum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine.] Cum sit inuisibilis anima, nequaquam corporearum rerum delectatione tangitur, nisi quòd inhærens corpori, quasi quædam egrediendi foramina eiusdem corporis sensus habet. Visus quippe, auditus, gustus, odoratus, et tactus quasi quædam viæ mentis sunt, quibus foras veniat, et ea, quæ extra eius sunt substantiam, concupiscat. Per hos etenim corporis sensus quasi per fenestras quasdam exteriora quæque anima respicit, re- 2.

E spiciens concupiscit. Hinc etenim Hieremias ait: Ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras. Mors quippe per fenestras ascendit, et domum ingreditur, cum per sensus corporis concupiscentia veniens, habitaculum intrar mentis. Quo contra hoc, quod iam sæpe diximus de iustis per Isaiam dicitur: Qui sunt hi, qui vt nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas? Iusti namque volare vt nubes dicti sunt: quia a terrenis contagijs subleuantur, et quasi columbæ ad fenestras suas sunt: quia per sensus corporis exteriora quæque intentione non respiciũt rapacitatis, eosq. foras non rapit concupiscentia carnalis. Quisquis vero per has corporis fenestras incaute exterius respicit, plerumque in delectationem peccati, etiam nolens cadit, atque obligatus desiderijs, incipit velle quod noluit. Præceps quippe anima dum ante non prouidet, ne incaute videat, quod concupiscat, cæca post incipit desiderare quod vidit. Vnde et Prophetæ mens, quæ subleuata sæpe mysterijs internis intererat, quia alienam

Hier. 9. f
Isaia. 60. b
2. Reg. 11. d

alienam coniugem incaute vidit, obtenebrata postmodum sibimet illicite coniunxit. A
Sanctus autem vir, qui acceptis corporis sensibus velut subiectis ministris quidam aequissimus iudex praeest, culpas conspicit antequam veniant, et velut insidianti morti fenestras corporis claudit, dicens: [Pepigi foedus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine.] Vt enim cogitationes cordis caste seruare potuisset, foedus cum oculis pepigit, ne prius incaute aspiceret, quod postmodum inuitus amaret. Valde namque est graue, quod caro deorsum trahit, et semel species formae cordi per oculos illigata, vix magni luctaminis manu soluitur. Ne ergo quaedam lubrica in cogitatione versemus, prouidendum nobis est, quia intueri non decet, quod non licet concupisci. Vt enim munda mens in cogitatione seruetur, a lasciuia voluptatis suae deprimendi sunt oculi, quasi quidam raptores ad culpam. Neque enim Eua lignum vetitum contigisset, nisi hoc prius incaute conspiceret. Scriptum quippe est: Vidit mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum, et pulchrum oculis, aspectuq. delectabile: et tulit de fructu illius, et comedit. Hinc ergo pensandum est quanto debeamus moderamine erga illicita visum restringere nos, qui mortaliter viuimus, si et mater viuentium per oculos ad mortem venit. Hinc etiam sub Iudaeae voce, quae exteriora videndo concupiscens, bona interiora perdiderat: Propheta dicit: Oculus meus depredatus est animam meam. Concupiscendo enim visibilia, inuisibiles virtutes amisit. Quae ergo interiorem fructũ per exteriorem visum prodidit, per oculum corporis pertulit praedam cordis. Vnde nobis ad custodiendam cordis munditiam, exteriorũ quoque sensuum disciplina seruanda est. Nam quantalibet virtute mens polleat, quantalibet grauitate vigeat, carnales tamen sensus puerile quiddam exterius perstrepunt, et nisi interioris grauitatis pondere, et quasi iuuenili quodam vigore refrenentur, ad fluxa C quaeque et leuia mentem eneruem trahunt. Videamus igitur quo modo beatus Iob id, quod in eo fluxum ac puerile caro sapere potuit, iuuenili sapientiae vigore restrinxit. Ait enim: [Pepigi foedus cum oculis meis.] Et quia non in se actionem tantummodo, sed et cogitatitionem luxuriae extinxit, secutus adiunxit: [Vt ne cogitarem quidem de virgine.] Sciebat nimirum luxuriam esse in corde refrenandam, sciebat per sancti Spiritus donum, quòd Redemptor noster veniens, legis praecepta transcenderet, et ab electis suis, non solum luxuriam carnis, sed etiam cordis aboleret, dicens: Scriptũ est: Non adulterabis: ego autem dico vobis, quoniam omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Per Moysen quippe luxuria perpetrata, per auctorem vero munditiae, luxuria cogitata damnatur. Hinc est enim quòd discipulis primus Ecclesiae pastor dicit: Propter quod succincti lumbos mentis D vestrae, sobrij perfecte sperate in eam, quae offertur vobis, gratiam. Lumbos enim carnis succingere, est luxuriam ab effectu refrenare. Lumbos vero mentis succingere, est hanc etiam a cogitatione restringere. Hinc est, quod angelus, qui Ioannem alloquitur, zona aurea super mammillas cinctus esse perhibetur. Quia enim testamenti noui munditia etiam cordis luxuriam frenat, angelus, qui in eo apparuit, in pectore cinctus venit. Quem bene zona aurea stringit: quia quisquis supernae patriae ciuis est, non iam timore supplicij, sed amore charitatis immunditiam deserit. Malum vero luxuriae aut cogitatione perpetratur, aut opere. Callidus namque aduersarius noster cum ab effectu operis expellitur secreta polluere cogitationis molitur. Vnde et serpẽti a Domino dicitur: Pectore et ventre repes. Serpens videlicet ventre repit, quando hostis lubricus per humana membra sibimet subdita vsque ad expletionem operis, luxuriam exercet. Serpens autem repit pectore, quando eos, quos in opere luxuriae non valet, polluit in cogitatione. Alius itaque luxuriam iam perpetrat actione, huic serpens repit ex ventre. Alius autem perpetrandam versat in mente, huic serpens repit ex pectore. Sed quia per cogitationem ad explenda opera peruenitur, recte serpens prius pectore, et postmodum repere ventre describitur. E

Gen. 3. d
Idem superius lib. 3. cap. 22.
Thren. 3. f
Matt. 5. d
1. Pet. 1. c
Apoc. 1. c
Gen. 3. c

Quòd virtutes inuicem se complectuntur, nec castitas sine humilitate, nec humilitas sine castitate aliquid valet. Caput III.

VNde beatus Iob quia disciplinam etiam in cogitatione tenuit, vna custodia serpentis pectus ventremq. superauit, dicens: [Pepigi foedus cum oculis meis, vt ne cogi-

A ne cogitarem quidem de virgine. Quam nimirum cordis munditiam quisquis adipisci non appetit, quid aliud quàm eiusdem a se munditiæ auctorem repellit? Vnde et beatus Iob protinus subdit: [Quam enim partem Deus haberet in me desuper, et hereditatem omnipotens de excelsis?] Ac si aperte dicat: Si mentem in cogitatione polluero, eius, qui munditiæ auctor est, esse hereditas nequaquam possum. Nulla enim bona sunt cetera, si occulti iudicis oculis castitatis testimonio non approbantur. Omnes quippe virtutes in conspectu conditoris vicaria ope se subleuant: et quia vna virtus sine alia, vel nulla est omnino, vel minima, vicissim sua coniunctione fulciantur. Si enim vel castitatem humilitas deserat, vel humilitatem castitas relinquat, apud auctorem humilitatis, et munditiæ prodesse quid præualet, vel superba castitas, vel humilitas inquinata? Sanctus igitur vir vt ab auctore suo in bonis reliquis possideri 3.
B mereatur, cordis munditiam custodiens, dicat: [Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet Deus in me desuper, et hereditatem omnipotens de excelsis?] Ac si aperte fateatur, dicens: Habere in me possessionem suam cælorum conditor renuit, si mens mea ante conspectum illius in infimis desiderijs tabescit. Sed inter hæc sciendum est aliud esse, quod animus de tentatione carnis patitur, aliud vero cum per consensum delectationibus obligatur. Plerumque enim cogitatione praua pulsatur, sed renititur: plerumque autem cum peruersum quid concipit, hoc intra semetipsum etiam per desiderium voluit. Et nimirum mentem nequaquam cogitatio immunda inquinat, cum pulsat, sed cum hanc sibi per delectationem subiugat. Hinc etenim prædicator egregius dicit: Tentatio vos non apprehendat, nisi humana. Humana quippe tentatio est, qua plerumque in turpi *De pœnitentia dist. 2. Inter hæc.* *1.Cor.10.c*
C cogitatione tangimur etiam nolentes: quia vt nonnumquam et illicita ad animum veniant, hoc vtique in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Iam vero dæmoniaca est, et non humana tentatio, cum ad hoc quod carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se animus astringit. Hinc iterum dicit: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Peccatum quippe in mortali corpore non esse, sed regnare prohibuit: quia in carne corruptibili non regnare potest, sed non esse non potest. Hoc ipsum namque ei de peccato tentari peccatum est, quo quia quamdiu viuimus, perfecte omnimodo non caremus, Sancta prædicatio quoniam hoc expellere plene non potuit, ei de nostri cordis habitaculo regnum tulit, vt appetitus illicitus, et si plerumque bonis nostris cogitationibus occulte se quasi fur inserit, saltem si ingreditur, non dominetur. Vir igitur sanctus dicens: Pepigi fœdus cum oculis meis, *Rom.6.b*
D vt ne cogitarem quidem de virgine: nequaquam vult intelligi, quia eius animum culpa in cogitatione non contingit, sed quia numquam hunc ex consensu superauit. Nam velut integerrimam possessionem Dei mentem suam contra aduersarij deprædationem vendicat, qui protinus adiungit: Quam enim partem haberet Deus in me desuper, et hereditatem omnipotens de excelsis? Ac si aperte dicat: Carne quidem mortali corruptionis conditioni subiaceo, sed auctori vnde seruio, si ei integrum a consensu culpæ animum non defendo? Sequitur:

Quòd iusti dum temporaliter flagellantur, probantur: reprobi verò, qui in laboribus hominum modo non sunt, æterno anathemate condemnantur. Caput IIII.

NVmquid non perditio est iniquo, et alienatio operantibus iniquitatem?] O quanta consolatio ægrotis, et quantus mæror sanis. Festina consolatio bonorum, est consideratus finis malorum. Dum enim ex eorum interitu malum conspiciunt, quod euadunt, leue existimant quidquid aduersum in hac vita patiuntur. Eant ergo nunc reprobi, et delectationum suarum desideria compleant: in finis sui damnatione sensuri sunt, quia mortem male viuentes amauerunt. Trāsitorio autem hic verbere affligantur electi, vt a prauitate flagella corrigant, quos paterna pietas ad hereditatem seruat. Nunc etenim flagellatur iustus, et verbere disciplinæ corrigitur: quia ad æternę hereditatis patrimonium præparatur. In suis autem voluptatibus relaxatur iniustus, quia tanto ei temporalia bona suppetunt, quanto æterna denegantur. Iniustus ad debitam mortem currens, effrenatis voluptatibus vtitur, quia et vituli, qui mactandi sunt, in liberis pastibus relinquuntur. At contra iustus a delectationis transitoriæ iucunditate restringitur, quia et nimirum vitulus ad laboris vsum vitæ deputatus, 4
E

sub iugo retinetur. Negantur electis in hac vita bona terrena: quia et ægris, quibus A
spes viuendi est, nequaquam a medico cuncta, quæ appetunt, conceduntur. Dantur
autem reprobis bona, quæ in hac vita appetunt: quia et desperatis ægris omne, quod
desiderant, non negatur. Perpendant igitur iusti quæ sint mala, quæ iniquos manent,
et nequaquam eorum felicitati inuideant, quæ percurrit. Quid est enim, quòd de eorum gaudijs admirentur, quando et ipsi per iter asperum ad salutis patriam, et illi quasi per amœna prata ad foueam tendunt? Dicat ergo vir sanctus: [Numquid non perditio est iniquo, et alienatio operantibus iniquitatem?] Quod videlicet et alienationis verbum durius sonaret, si hoc interpres in suæ linguæ voce tenuisset. Quod enim apud nos alienatio, hoc apud Hebræos anathema dicitur. Tunc ergo alienatio erit reprobis, cum ab hereditate districti iudicis se anathema esse conspiciunt: quia hic eum peruersis moribus contempserunt. Floreant igitur iniqui, a flore æternę hereditatis alieni. B Iusti vero semetipsos solerter inspiciant, et in cunctis actionibus suis a Domino se videri pertimescant. Vnde et apte mox subditur: [Nonne ipse considerat vias meas, et cunctos gressus meos dinumerat?] Quid viarū nomine, nisi actiones denūciat? Hinc enim per Hieremiam, dicitur: Bonas facite vias vestras et studia vestra. Quid vero gressuum appellatione, nisi vel motus mentiū, vel profectus accipimus meritorū? Quibus profecto gressibus ad semetipsam nos veritas vocat, dicens: Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis. Ad se quippe venire nos Dominus præcipit, nimirum non gressibus corporis, sed profectibus cordis. Ipse namque ait: Veniet hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis patrem. Et paulo post: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu, et veritate. Nam et pater tales quærit, qui adorent eum. In corde ergo esse gressus insinuat, quando et vt veniamus vocat, C
et tamen motu corporis nequaquam nos ad alia transire denunciat. Sic autem Dominus vniuscuiusque considerat vias, sic dinumerat gressus, vt ne minutissimæ quidē cogitationes eius iudicio, ac verba tenuissima, quæ apud nos vsu viluerunt, indiscussa remaneant. Hinc enim dicit: Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui dixerit fratri suo: Racha, reus erit concilio. Qui dixerit: Fatue, reus erit gehennæ ignis. Racha quippe in Hebræo eloquio vox indignantis est, quæ quidem animum irascentis ostendit, nec tamen plenum verbum iracundiæ exprimit. Prius ergo ira reprehenditur sine voce, postmodum vero ira cum voce, sed necdū pleno verbo formata: ad extremū quoque cum dicitur: Fatue, ira redarguitur, quę cum excessu vocis expletur etiam perfectione sermonis. Et notandum quod in ira perhibet reum esse iudicio: in voce iræ, quod est racha, reum concilio: in verbo vocis, quod est fatue, reum gehennæ ignis. D
Per gradus etenim culpę creuit ordo sententiæ: quia in iudicio adhuc causa discutitur, in concilio autem iam causæ sententia definitur: in gehenna vero ignis ea, quæ de concilio egreditur, sententia expletur. Quia igitur humanorum actuum Dominus subtili examine gressus enumerat, ira sine voce iudicio, ira in voce concilio, ira vero in voce atque sermone gehennæ ignibus mancipatur. Hanc subtilitatem considerationis eius Propheta aspexerat, cum dicebat: Fortissime, magne, potens exercituum nomen tibi, magnus concilio, incomprehensibilis cogitatu, cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam: vt reddas vnicuique secundum vias suas, et secundum fructum adinuentionum manuum eius. Sic easdem vias Dominus subtili examinatione considerat, vt in vnoquoque nostrum, nec ea, quæ remuneret bona prætereat, nec mala, quæ videlicet displicent, sine increpatione derelinquat. Hinc est enim, quòd angelum Ecclesiæ Pergami, et in quibusdam laudat, et in quibusdam redarguit, dicens: E
Scio vbi habitas, vbi sedes est satanæ, et tenes nomen meum, et non negasti fidē meam. Et paulo post: Sed habeo aduersum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam. Hinc angelo Thyatiræ dicitur: Noui opera tua, et charitatem tuam, et fidem, et ministerium, et patientiam tuam, et opera tua nouissima plura prioribus: sed habeo aduersum te pauca, quia permittis mulierem Hiezabel, quæ se dicit propheten, docere, et seducere seruos meos, et fornicari, et manducare idolothytum. Ecce bona memorat, nec tamen resecanda mala sine pœnitentia relaxat: quia scilicet sic singulorum vias considerat, sic gressus enumerans, pensat, vt subtili examine perpendat, vel quantum quisque ad bona proficiat, vel quantum ad mala deuians suis profectibus contradicat. Incrementum quippe meritorum, quod bonæ vitæ studijs augetur,

Marginal notes: Hiere. 7. d; Matt. 11. d; Ioan. 4. c; Matt. 5. c; Hier. 32. e; Apoc. 2. d e

A getur, plerumque mali admixtione retrahitur, et bonum, quod animus operando construit, hoc alia perpetrando peruertit. Vnde sancti viri tanto se subtilius in cogitatione constringunt, quanto a superno iudice districtius considerari conspiciunt. Mentem quippe discutiunt, inuenire si qua deliquerint quærunt, vt tanto fiant irreprehensibiles iudici, quanto semetipsos quotidie, et sine cessatione reprehendunt. Nec tamen hac de re iam gaudia securitaris sumunt: quia ab illo se videri considerant, qui in eis et illa videt, quæ videre ipsi in semetipsis non valent. Et quidem beatus Iob perfectionis vitam inter veteres tenuit, sed quia eius intentio ad Redemptoris aduentum prophetico spiritu erumpit in illius præceptis, pensat ipse quàm multa de perfectione minus habeat. Vnde et subdit:

B *Quòd sancti uiri utrum amore an odio digni sint, non satis intelligunt, sed reuelari sibi a Deo utrum simpliciter an aliter ambulent, humiliter postulant.* *Caput V.*

SI ambulaui in vanitate, et festinauit in dolo pes meus, appendat me in statera iusta, et sciat Deus simplicitatem meam.] Scire Deus dicitur, scire nos facere, vsitato nostræ locutionis modo, qui lætum diem dicimus, ex quo contingit vt lætemur. 6.
Hinc est enim quòd ad Abraam Dominus dicit: Nunc cognoui, quòd timeas Deum. Gen.22.c
Neque enim creator temporum quidquam cognouit ex tempore, sed cognoscere eius est, ex cuiuslibet causæ emergentis articulo nobis cognitionem præbere. Quis vero stateræ nomine, nisi mediator Dei et hominum designatur? In quo æqua lance omnia merita nostra pensantur, et in cuius præceptis agnoscimus, quid in nostra vita minus habeamus. In hac autem statera appendimur, quoties ad vitæ eius exempla
C prouocamur. Hinc namque scriptum est: Christus pro nobis passus est, vobis 1.Petri.2.d
relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cum malediceretur, non maledicebat: dum peteretur, non comminabatur. Hinc per Paulum dicitur: Per patientiam curramus ad Hebr.12.a
propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei, et consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta. Ad hoc itaque Dominus apparuit in carne vt humanam vitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet. Cum ergo nulla in se beatus Iob iure redarguenda reperit, ad excedentem omnia Redemptoris vitam mentis oculos tendit, vt in illa cognoscat ipse quid minus habeat, cum dicit: [Si
D ambulaui in vanitate, et festinauit in dolo pes meus, appendat me in statera iusta, et sciat Deus simplicitatem meam.] Ac si aperte dicat: Si qua vmquam leuiter, si qua pernitiose perpetraui, Dei et hominum mediator appareat, vt in eius vita cognoscam, an ego veraciter simplex fuerim. Qui enim, vt diximus, suorum temporum viros excesserat, mediatorem Dei et hominum quærebat: vt in illo pensatus agnosceret, si vitam simplicem vere tenuisset. Dicat ergo: [Appendat me in statera iusta, et sciat Deus simplicitatem meam.] Quod est, scire me faciat. Ac si patenter fateatur, dicens: Quantum ad humanæ vitæ modum, nulla in me reprehendenda iam video, sed nisi mediator Dei et hominum cum subtilioris vitæ præceptis appareat, quantum adhuc a vera simplicitate discrepem, non cognosco. Rectus vero ordo seruatur, si prius in vanitate, et postmodum pes in dolo festinasse dicatur. Vanitas
E quippe ad leuitatem, dolus vero ad malitiam pertinet. Et nonnulli plerumque ad quædam post malitiosa perueniunt: quia prius leuia non declinant. Sequitur: [Si 7.
declinauit gressus meus de via.] Toties gressus de via declinat, quoties nostra cogitatio iter rectitudinis per consensum relinquit erroris. Quasi vero tot gressus extra viam ponimus, quot peruersis desiderijs ab cælestis vitæ delectatione separamur. Vt enim præfati sumus, adhuc carnis corruptibilis pondere grauati, nequaquam valemus sic viuere, vt nulla nos possit culpæ delectatio pulsare. Sed aliud est nolentem tangi, aliud consentientem animum perimi. Sancti autem viri tanto vigilantiori se circumspectione custodiunt, quanto se pulsari sinistris motibus, vel transitoriæ delectationis dedignantur. Vnde et adhuc subdit:

Quanta

Quanta sollicitudine sancti cor suum custodiant, et exteriora membra ab illicito tactu, vel aspectu auertant. Caput VI. A

SI secutus est oculus meus cor meum.] Ecce iterum per interioris vigoris custodiam, ad exteriorum membrorum disciplinā redit: vt si quid fortasse cor illicitum concupisceret, pressus disciplinæ magisterio oculus videre recusaret. Sicut sæpe tentatio per oculos trahitur, sic nonnumquam concepta intrinsecus, compellit sibi extrinsecus oculos deseruire. Nam plerumque res quælibet innocenti mente respicitur, sed ipso conspectu animus concupiscentiæ gladio confoditur. Non enim, vt exempli causa iam diximus, Dauid Vriç coniugem ideo studiose respexit, quia concupierat, sed potius ideo concupiuit, quia incaute respexit. Fit vero rectæ retributionis examine, vt qui exteriori negligenter vtitur oculo, interiori non iniuste cæcetur. Sæpe autem intrinsecus concupiscentia dominatur, et illecebratus animus ad vsus suos sensus corporeos famulari, more tyrannidis exigit, suisq. voluptatibus oculos seruire compellit, atque, vt ita dicam, fenestras luminis ad tenebras aperit cæcitatis. Vnde sancti viri cum sinistra pulsari delectatione se sentiunt, ipsa per quæ formæ species ad mentem ingreditur, disciplinæ magisterio lumina restringunt, ne prauç cogitationis visio lenocinata famuletur. Quæ si vmqnam subtiliter custodiri negligitur, cogitationis immunditia protinus ad operationem transit. Vnde et mox subditur: B

Quòd nisi festine resistatur tentationi nascenti in corde, subito ita roboratur, vt ipsam mentem membrorum dominam teneat captiuam. Caput VII.

C

ET si in manibus meis adhæsit macula.] Sanctus ergo vir sciens, quòd plerumque praua cogitatio per oculos veniat ad mentem, paulo superius dixit: Pepigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Perpendens etiam, quòd nonnumquam in mente oritur, sed huic obortæ oculi peruerse famulantur, ait: Si secutus est oculus meus cor meum. Ac si aperte dicat: Nec passim videre volui, quæ concupiscerem, nec videndo vmquam secutus sum quæ concupiui. Dicat ergo: Si secutus est oculus meus cor meum: quia et si quid vmquam illicitum mens eius, vt videlicet humana, concepit, altioris disciplinæ magisterio constrictus, se per illicita ducere, sibiq. famulari oculus noluit. Pensemus ad hęc conscientias nostras, et quāti culminis vir iste fuerit, ex nostri cordis deiectione videamus. Ecce si qua illicita aliquando cogitauit: quia ea citius inter arcana cordis gladio sancti vigoris extinxit, peruenire illa vsque ad opera non permisit. Vnde vt præmisimus, illico subiungit: [Et si in manibus meis adhæsit macula.] Quo modo enim macula in manibus, id est, culpa in actionibus inhæreret, quam censura disciplinæ non sinebat in cogitatione proficere? Neque enim culpa ad opus prodire permittitur, si intus vbi nascitur, extinguatur. Si autem tentationi in corde nascenti festine non resistitur, hac eadem, qua nutritur, mora roboratur, et existens foris in operibus, vinci vix præualet, quia ipsam intus membrorum dominam mentem captiuam tenet. Quia vero vir sanctus superiora omnia sub conditione intulit, si hæc vmquam perpetrauerit, sententia se maledictionis astringit, dicens: D

Quòd doctor Ecclesiæ si aliter docet quàm viuat, ipso ieiuno, alius quod seminatum est comedit, et sæpe quod gignit verbo, occidit exemplo. Et de iudicio Salomonis, in quo mulier qua filium suffocauerat, ab ea, cuius filius viuebat, subtilissimo examine distincta est. Caput VIII. E

SEram, et alius comedat, et progenies mea eradicetur.] More sacri eloquij serere dicimus, verba vitæ prædicare. Hinc etenim Propheta ait: Beati qui seminatis
Isaia. 32. d super omnes aquas. Sanctæ quippe Ecclesiæ prædicatores super omnes aquas seminare conspexit, quia cunctis late populis verba vitæ, quasi cælestis panis grana, tradiderunt. Comedere autem, est bonis operibus satiari. Vnde per semetipsam veritas dicit:
Ioan. 4. e Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me. Si ergo ea quæ protulit, facere prætermisit, ait: Seram, et alius comedat.] Ac si aperte dicat: Quod os meū loquitur, non ego, sed alter operetur. Prædicator quippe, qui a suis vocibus, moribus discrepat,

A screpat, ieiunus ferit, quod alius manducet: quia suo semine ipse non pascitur, quando a verbi sui rectitudine praua actione vacuatur. Et quia plerumque discipuli incassum bona audiunt, cum ex magistri vita, operum exemplo destruuntur, recte subiungitur: [Et progenies mea eradicetur.] Doctoris enim progenies eradicatur, quando is, qui per verbum nascitur, per exemplum necatur: quia quem lingua vigilans gignit, vitæ negligentia occidit. Neque enim torpenti nobis est mente trāseundum, quod apud Salomonem mulier filium, 3.Reg.3.c quem vigilans lactare consueuerat, dormiens interemit: quia nimirum magistri vigilantes quidem scientia, sed vita dormientes auditores suos, quos per vigilias prædicationis nutriunt, dum quod dicunt, facere negligunt, per somnum torporis occidunt, et negligendo opprimunt, quos alere verborum lacte videbantur. Vnde plerumque dum ipsi reprehensibiliter viuunt, et habere discipulos vitæ laudabilis nequeunt, alienos sibi attrahere conan-
B tur: quatenus dum bonos se habere sequaces ostendunt, apud iudicia hominum excusent mala, quæ agunt, et quasi per subditorum vitam mortiferam, tegant negligentiam. Vnde illic mulier filium, quia extinxit proprium, quæsiuit alienum. Sed tamen veram matrem Salomonis gladius inuenit: quia videlicet cuius fructus viuat, vel cuius intereat, extremo examine ita districti iudicis demonstrat. Vbi et illud est solerter intuendum, quòd viuens filius prius diuidi præcipitur, vt soli postmodum matri reddatur: quia in hac vita quasi partiri conceditur vita discipuli, dum ex illa nonnumquam alter apud Deum meritum, alter vero apud homines laudem habere permittitur. Sed falsa mater eum, quem non genuit, occidi non metuit: quia arrogantes magistri et charitatis ignari, si plenissimum nomen laudis ex alienis discipulis consequi nequeunt, eorum vitam crudeliter insequuntur. Inuidię enim face succensi, nolunt alijs viuere, quos se conspiciunt non posse possidere. Vn
C de illic peruersa mulier clamat: Nec meus sit, nec istius. Vt enim diximus, quos sibi obsequi non vident ad gloriam temporalem, eos alijs inuident viuere per veritatem. Vera autem mater satagit, vt eius filius saltem apud extraneum sit et viuat: quia concedunt veraces magistri, vt ex eorum discipulis, alij quidem magisterij laudem habeant, si tamen integritatem vitæ, ijdem discipuli non amittant. Per quæ pietatis viscera hæc eadem vera mater agnoscitur, quia omne magisterium in examine charitatis approbatur: et sola recipere totum meruit, quæ quasi totum concessit: quia fideles præpositi pro eo quòd ex bonis discipulis suis, non solum alijs laudem non inuident, sed vtilitatem eis etiam profectus exorant, ipsi et integros, et viuentes filios recipiunt, quando in supremo examine ex eorum vita perfectæ retributionis gaudia consequuntur. Hæc pancis per excessum diximus, vt auditorum progenies per doctorum negligentiam qualiter extinguitur, monstraremus: quia
D quisquis iuxta hoc, quod loquitur, non viuit, quos verbo genuit, a stabilitate rectitudinis opere euellit. Sed beatus Iob, quos prędicationę vigilās edidit, nequaquā actione dormiens extinxit, atque ideo fidenter dicit: Si quo minus prædicta cōpleui: Seram, et alius comedat, et progenies mea eradicetur. Qui adhuc se de iniqui natione praui operis discutiēs, subdit:

Quòd in sacro ordine constitutos, ita studiosa concupiscentia, sicut sæculares adulterij inquinat culpa, et quòd scelus luxuriæ omnia bona opera euacuat, et uirtutum omnium plantaria eradicat. Caput IX.

SI deceptum est cor meum super muliere, et si ad ostium inimici mei insidiatus sum.] 9.
Quamuis nonnumquam a reatu adulterij nequaquam discrepet culpa fornicationis, Matth.5.d
cum veritas dicat: Qui viderit mulierem ad concupiscēdum eam, iam mœchatus est eam 32.quæst.5.
E in corde suo. Quia enim Græco verbo mœchus, adulter dicitur, cum non aliena coniunx, Qui viderit.
sed mulier videri prohibetur, aperte veritas ostendit, quia etiam solo visu cum turpiter vel innupta concupiscitur, adulterium perpetratur. Quod tamen plerumque ex loco, vel ordine concupiscentis discernitur: quia scilicet sic hunc in sacro ordine studiosa concupiscentia, sicut illū adulterij inquinat culpa. In personis tamen non dissimilibus idem luxurię distinguitur reatus, in quibus fornicationis culpa, quia ab adulterij reatu discernitur, prædicatoris egregij lingua testatur, quæ inter cetera asserit, dicens: Neque fornicarij, ne- 1.Corin.6.b
que idolis seruientes, neque adulteri, regnum Dei possidebunt. Quod enim disiunctæ reatui sententiæ subdit, quàm valde a se dissideat ostendit. Per hoc ergo quod dicitur: Si deceptum est cor meum super muliere: neque cogitasse vir sanctus de fornicationis macula demonstratur. Per hoc autem quod subijcit: Et si ad ostium inimici mei insidiatus sum: patenter innotescit, quòd a reatu adulterij liber fuit. Sed ad hæc fortasse aliquis dicat:

Quid de se mirum sanctus vir asserit si non solum ab adulterij crimine, verumetiam a for- A
nicationis inquinatione se liberum seruauit? Hæc autem paruipendimus, si virtutum eius
tempora minime pensamus. Necdum enim ad restrictionem carnis, reuelatæ gratiæ distri
ctior censura processerat, quæ non solum corporis, sed et cordis lasciuiam reprehēdit. Nec-
dum multorum continentium castitatis bona imitanda prodierant, et tamen beatus Iob
exempla munditię, quæ non acceperat, tradebat. A multis autem nunc etiam post prohibi
tionem Dei, carnis immunditia perpetratur. Hinc ergo colligendum est, cum quanta cul
pa nunc etiam post præceptum in grauibus delinquitur, cum tanta laude ante a grauibus
abstinebatur. Qui si hoc vmquam fecerit, eandem culpam verti sibi expetit in pœnam, di-
cens: [Scortum sit alterius vxor mea, et super illam incuruentur alij.] Et quia plerumque
hoc, quod faciendo non perpendimus quam graue sit, patiendo pensamus, eiusdem vim fa
cinoris, quod se pati, si reus sit, debere denunciat, exprimēdo manifestat, dicens: [Hoc enim B
nefas est, et iniquitas maxima, ignis est vsque ad perditionem deuorans, et omnia eradi-
cans genimina.] Hoc inter peccatum distat et crimen, quòd omne crimen peccatum est,
non tamen omne peccatum crimen est. Et in hac vita multi sine crimine, nullus vero esse
sine peccatis valet. Vnde et prædicator sanctus cum virum dignum gratia sacerdotali scri
beret, nequaquam dixit: Si quis sine peccato: sed: Si quis sine crimine est. Quis vero esse si-
1.Ioan.1.c ne peccato valeat, cum Ioannes dicat: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmet-
ipsos seducimus, et veritas in nobis non est. In qua videlicet peccatorum et criminum di-
stinctione pensandum est, quia nonnulla peccata animam polluunt, quam crimina extin
guunt. Vnde beatus Iob crimen luxuriæ definiens ait: [Ignis est vsque ad perditionem
deuorans:] quia nimirum reatus huius facinoris, non solum vsque ad inquinationem ma
culat, sed vsque ad perditionem vorat. Et quia quamlibet alia fuerint bona opera, si luxu- C
riæ scelus non abluitur, immensitate huius criminis obruuntur, secutus adiunxit. [Et om-
nia eradicans genimina.] Genimina quippe sunt animæ operationes bonæ. Cui tamen si
peruerso ordine caro dominatur, igne luxuriæ omnia bene prolata concremantur. Nulla
quippe ante omnipotentis Dei oculos iustitiæ pietatisq. sunt opera, quæ corruptionis con-
tagio monstrantur immunda. Quid enim prodest si pie quisquam necessitati compatitur
proximi, quando impie in semetipso destruit habitationem Dei? Si ergo per cordis mundi
tiam, libidinis flamma non extinguitur, incassum quælibet virtutes oriūtur, sicut per Moy
sen dicitur: Ignis exarsit ab ira mea, et ardebit vsque ad inferos deorsum, comedet terram,
et nascentia eius. Ignis quippe terram atque eius nascentia comedit, cum libido carnem
atque per hanc omnia bene acta consumit. Nam quidquid procedit ex fruge rectitudinis,
hoc nimirum concremat flāma corruptionis. Dicat ergo: [Ignis est vsque ad perditionem D
deuorans, et omnia eradicans genimina:] quia si corruptionis malo non resistitur, et illa
proculdubio pereunt, quæ bona videbantur. Sed solent nonnullos ad humilitatem vitia
10. sternere, atque ad tumorem mentis virtutes eleuare. Quærendum ergo nobis est, si beatus
Iob in tanta castitatis munditia etiam humilis fuit? Sed sanctus vir cum alta virtutum te-
neat, quàm de se humilia sentiat, repente aperit, cum subiungit: [Si contempsi iudicium
subire cum seruo meo, et ancilla mea, cum disceptarent aduersum me.] Qui enim iudi-
cari cum seruis ancillisq. non renuit, liquido indicat quòd contra nullum vmquam pro-
ximum apud se tumidus fuit. Inter hæc autem libet intueri, vitam suam in omnibus
quanta vir sanctus discretione custodiuit. Non enim longe superius dixit: Videbant me
iuuenes, et abscondebantur, et senes assurgentes stabant, principes cessabant loqui, et
digitum superponebant ori suo, vocem suam cohibebant duces, et lingua eorum guttu- E
ri suo adhærebat. Nunc vero ait:

*Quòd sublimibus viris multum prosit ad custodiam humilitatis considerata æqualitas humanæ con-
ditionis: et quòd homo a principio non hominibus, sed animalibus prælatus est. Caput X.*

SI contempsi iudicium subire cum seruo meo et ancilla mea, cum disceptarent aduer-
sum me.] Quis digne considerare valeat huius viri tam sublimia virtutum moderami
na? In quo tanta est auctoritas regiminis, vt ad silentium restringantur duces: tanta hu-
militas cordis, vt ex æquo ad iudicium venire permittantur ancillæ. Ecce apparet miro
modo in potestate principibus potentior, in certamine seruis æqualis, in coetu principum
memor regiminis, in certamine famulorum memor conditionis. Se quippe sub vero domi-
no famulum conspicit, ideoq. cordis altitudine se super famulos non extollit. Vnde et
protinus

A protinus subdit: [Quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus, et cum quæsierit, quid respondebo illi?] Qui venturum iudicem cogitat, indesinenter quotidie rationum suarum in melius causas parat: quia dum æternum Dominum timore cordis intuetur, iura temporalis dominij super subiectos moderari compellitur. Perpendit enim nil esse quod temporaliter præ est ceteris, quando illi ad reddendam rationem subest, qui sine fine dominatur. Sæpè namque trāsitoria potestas animum per abrupta elationis rapit. Et quia eo quisque extollitur, quo se esse super alios videt, illum oportet qui super se est, semper aspiciat, vt eius metu, qui supra omnia est, crescētem intrinsecus animi tumorem premat. Intueatur enim qui sub ipso sint, sed consideret sub quo ipse sit: vt ex consideratione veri Domini, decrescat tumor falsæ dominationis. Vnde beatus Iob quia eius iudicium, qui super omnia est, metuit: hic ad temporale iudicium famulis æqualis venit, dicens:
B Si contempsi iudicium subire cum seruo meo et ancilla mea, cum disceptarent aduersum me. [Quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus, et cum quæsierit, quid respondebo illi?] Qui vt semper cor in humilitate deprimat, nequaquam in eisdem famulis conspicit, quòd sibi status est dispar, sed quòd natura communis. Vnde etiam subdit. [Nunquid non in vtero fecit me, qui et illum operatus est, et formauit in vulua vnus?] 11.
Potentibus viris magna est virtus humilitatis, considerata æqualitas conditionis. Omnes namque homines natura æquales sumus, sed accessit dispensatorio ordine, vt quibusdam prælati videamur. Si igitur hoc a mente deprimimus quod temporaliter accessit, inuenimus citius quod naturaliter sumus. Plerumque enim se animo accepta potestas obijcit, eumq. tumidis cogitationibus fallit. Manu ergo humillimæ considerationis deprimendus est timor elationis. Si enim apud semetipsam mens descendit de vertice culminis, ci-
C tius planitiem inuenit naturalis æqualitatis. Nam, vt præfati sumus, omnes homines natura æquales genuit, sed variante meritorum ordine, alios alijs dispensatio occulta postponit. Ipsa autem diuersitas, quæ accessit ex vitio, rectè est diuinis iudicijs ordinata: vt quia omnis homo iter vitæ æque non graditur, alter ab altero regatur. Sancti autem viri cum præsunt, non in se potestatem ordinis, sed æqualitatem conditionis attendunt, nec præesse gaudent hominibus, sed prodesse. Sciunt enim quòd antiqui patres nostri, non tam reges hominum quàm pastores pecorum fuisse memoratur. Et cum Noe Dominus filijsq. eius diceret: Crescite et multiplicamini et implete terram, subdit: Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ. Non enim ait: Sit super homines, qui futuri sunt: sed: Sit super cuncta animalia terræ. Homo quippe animalibus irrationabilibus, non autem ceteris hominibus natura prælatus est: et idcirco ei dicitur, vt ab anima- Gen. 9. a
D libus, et non ab homine timeatur: quia contra naturam superbire est, ab æquali velle timeri, quamuis plerumque a subditis etiam sancti viri timeri appetunt, sed quando ab eisdem subditis Deum minime timeri deprehendunt, vt humana saltem formidine peccare metuant, qui diuina iudicia non formidant. Nequaquam ergo præpositi ex hoc quæsito timore superbiunt, in quo non suam gloriam, sed subditorum iustitiam quærunt. In eo enim, quòd metum sibi à peruerse viuentibus exigunt, quasi non hominibus sed brutis animalibus dominantur: quasi videlicet ex qua parte bestiales sunt subditi, ex ea etiam debent formidini iacere substrati. Cum vero deest vitium, quod corrigatur, non de excellentia potestatis, sed de æqualitate conditionis gaudent, et non solum ab eis metui, sed etiam plusquam necesse est honorari refugiunt. Neque enim leue se perpeti damnum humilitatis credunt, si ab eis pro merito fortasse ordinis pluris æstimentur. Hinc est enim
E quòd primus pastor Ecclesiæ, cum adorante se Cornelio super se sibi honorem videret oblatum, ad æqualitatem conditionis suæ citius recurrit, dicens: Surge, et ipse ego homo sum. Act. 10. d
Quis enim nesciat quòd conditori suo homo debeat, et non homini prosterni? Quia ergo humiliari sibi plus quàm debuit proximum vidit, ne vltra humanitatis metas mens intumesceret, esse se hominem recognouit, quatenus illati sibi honoris elationem frangeret, ex considerata æqualitate conditionis. Hinc à Ioanne Angelus adoratus creaturam se Apoc. 19. b
esse cognouit, dicens: Vide ne feceris, conseruus tuus sum, et fratrum tuorum. Hinc Propheta cum ad videnda sublimia rapitur, filius hominis vocatur: vt ductus ad cęlestia, hominem se esse meminerit. Ac si eum diuina vox verbis apertioribus admoneat, dicens: Memento quid sis, ne de his ad quæ raperis, extollaris, sed altitudinem reuelationis tempera memoria conditionis. Ex eo ergo colligendum est quanta communis naturæ memoria in corde deprimi debeat terrenæ potestatis tumor, si ex humanitatis vocabulo agitur, & 22. b

ne cogitationis elatio ex secretis cælestibus generetur. Cuius videlicet humanitatis bene A
beatus Iob semper recordationem tenuit, qui ait: [Nunquid non in vtero fecit me, qui et illum operatus est, et formauit in vulua vnus?] Ac si aperte dicat: Cur non æque debeamus in cuiuslibet negotij iudicio discuti, qui per conditoris potentiam sumus æqualiter facti? Sed quia castitatis eius atque humilitatis acta cognouimus, nunc liberalitatis opera cognoscamus. Sequitur:

Quòd hi, qui charitatem Dei habent, secundum facultatis suæ mensuram pauperibus spiritu, qui non ex desiderio, sed ex necessitate postulant, nihil negare debent. Cap. XI.

12. SI negaui quod volebant pauperibus, et oculos viduæ expectare feci.] Per hæc dicta vir sanctus ostenditur, non solum ad inopiam pauperibus, sed etiam ad habendi desiderium deseruisse. Sed quid si ipsa vellent pauperes, quæ fortasse accipere non expediret? An quia in scriptura sacra dici pauperes humiles solent, ea sola æstimanda sunt accipere pauperes, quæ humiles petunt? Et proculdubio oportet vt incunctanter detur quidquid cum vera humilitate requiritur, id est, quod non ex desiderio, sed ex necessitate postulatur. Nam valde superbire est, extra metas inopiæ aliquid desiderare. Vnde et superbe petentibus dicitur: Petitis et non accipitis, eo quòd male petatis. Quia ergo illi sunt veraciter pauperes, qui inflati per superbiæ spiritum non sunt, quos aperte veritas exprimit, cum dicit: Beati pauperes spiritu: rectè nunc per sanctum virum dicitur: [Si negaui quod volebant pauperibus:] quoniam qui ea volunt, quæ profecto liquet quòd eis non expediunt, eo ipso quòd superbiæ abundant spiritu, iam pauperes non sunt. Sed beatus Iob dum pauperes humiles appellat, quidquid ab eo accipere pauper voluit, non negauit: quia veraciter quisque humilis quod non potuit obtinere, nec voluit. Sed cum largitatem C
mentis suæ indicat, quia ad votum se pauperibus concurrisse manifestat, necesse est vt quæramus, ne lumen misericordiæ dationis tarditate fuscauerit. Vnde subiungit: [Et oculos viduæ expectare feci.] Petentem se viduam expectare noluit, vt non solum ex munere, sed ex celeritate quoque muneris bonorum operum merita augeret. Vnde alias scriptum est: Ne dicas amico tuo, vade et reuertere, et cras dabo tibi: cum statim possis dare. Sed nonnulli solent exterius multa largiri, communis autem vitæ gratiam repellentes, habere pauperes socios in domestica conuersatione refugiunt. Vnde beatus Iob vt non solum se insinuet exterius multa præbuisse, sed apud se quosque inopes etiam in domestica conuersatione recepisse, protinus adiungit:

Matt. 5. a

Prou. 3. c

Quòd serui Dei cũ pupillis et viduis subsidia tẽporalia, et mensam debeant habere cõmunẽ. Cap. XII. D

SI comedi buccellam meam solus, et non comedit pupillus ex ea.] Scilicet pietati se præiudicium facere æstimans, si solus comederet quod Dominus omnium communiter creasset. Quæ profecto communio conuersationis esse cum talibus intra domesticos parietes debet, ex quibus æternæ proficiant merita retributionis. Vnde sanctus vir non quemlibet, sed ad manducandũ socium pupillum se habuisse perhibet, sed tanta hæc pietatis visce ra, vtrum a semetipso habuerit an cõditoris sui gratia sit consecutus, innotescit. Sequitur:

Quòd sancti non sibi, sed conditori suo tribuant, si quid boni habeant. Caput XIII.

QVia ab infantia mea creuit mecum miseratio, et de vtero matris meæ egressa est mecum.] Miseratio etenim etsi eius fuerit arbitrij, vt cum ipso proficeret, liquet tamen quia eius arbitrij non fuit, vt cum ipso de vtero exiret. Constat ergo quia suæ virtuti E
nil tribuit, qui profecto testatur, quia hoc ex conditoris munere accepit. Bonum igitur, quod a conditore habuisse se intimat, liquet proculdubio, quia ad laudem conditoris narrat, indicans ab ipso se accepisse, vt pius esset, a quo accepit vt esset: quia sicut suo opere in vtero conditus non fuit, ita nec sua virtute ab vtero pius fuit. Sed pensandum nobis est, quod asserit: [Creuit mecũ.] Nonnulli enim quo ad ætatem crescunt, ab innocẽtia decrescunt. Electis vero cũ foris ætas corporis, intus, si dici liceat, crescit ætas virtutis. Sequitur:

Quòd opera misericordiæ cum benignitate, et hilaritate debeant fieri, quia qui fastu elationis aliquid dat, amplius ex contemptu culpam, quàm ex munere meretur mercedem. Cap. XIIII.

13. SI despexi prætereuntẽ, eo quòd non habuerit indumentum, et absque operimento pauperẽ, si non benedixerunt mihi latera eius, et de velleribus ouium mearũ calefactus est.]

Quòd

A Quòd pauperem non despexit, virtutem humilitatis exhibuit: quòd autem operuit, pietatis. Duæ quippe istæ virtutes ita sibimet esse connexæ debent, vt vicario semper opere fulciantur, quatenus nec humilitas, cum veneratur proximum, largitatis gratiam deserat, nec pietas cum largitur, intumescat. Erga indigentiam itaque proximi humilitatem pietas fulciat, humilitas pietatem: vt cum indigentem rebus necessarijs naturæ tuæ consortem videris, nec per impietatem desinas tegere, nec per superbiam negligas venerari, quem tegis. Nam sunt nonnulli, qui mox, vt ab egenis fratribus fuerint necessaria postulati, post dona largituri in eos prius contumeliosa verba iaculantur. Qui etsi rebus ministerium pietatis perficiunt, verbis tamen gratiam humilitatis perdunt, ira vt plerumque videatur: quia illatæ iam iniuriæ satisfactionem soluunt, cum post contumelias dona largiuntur. Nec magni est operis quòd postulata tribuunt, quia ipso donationis suæ munere, vix eundem excessum sermonis tegunt. Quibus bene per Ecclesiasticum librum dicitur: Omni dato non des tristitiam verbi mali. Et rursum: Adde verbum super datum bonum, et vtraque cum homine iustificato: videlicet vt datum exhiberi debeat per pietatem, et bonum verbum tribui per humilitatem. At contra, alij egenos fratres non student rebus fulcire, cum possint, sed blandis tantum sermonibus souere. Quos vehementer Iacobi prædicatio sancta reprehendit, dicens: Si autem frater aut soror nudi sunt, et indigent victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini et saturamini, non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid vobis proderit? Quos Ioannes quoque Apostolus admonet, dicens: Filioli mei, non diligamus verbo, nec lingua, sed opere et veritate. Dilectio namque nostra semper exhibenda est, et veneratione sermonis, et ministerio largitatis. Multum vero ad edomandam dantis superbiam valet, si cum terrena tribuit, verba solicite magistri cælestis penset, qui ait: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Si enim eorum amicitijs æterna tabernacula acquirimus, dantes proculdubio pensare debemus, quia patronis potius munera offerimus, quàm egenis dona largimur. Hinc per Paulum dicitur: Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt et illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum. Vt videlicet solicite perpendamus, quia eos, quos nunc inopes cernimus, abundantes quandoque videbimus: et qui abundantes aspicimur, si largiri negligimus, quandoque inopes erimus. Qui itaque nunc temporale subsidium pauperi tribuit, ab eo postmodum perpetua recepturus, vt ita dicam, quasi ad frugem terram excolit, quæ quod acceperit, vberius reddit. Restat ergo vt numquam elatio surgat ex munere, quando videlicet diues ex eo quòd pauperi tribuit, agit vt in perpetuum pauper non sit. Beatus igitur Iob, vt diligenter ostenderet, humilitas atque misericordia quanta in eo fuerit consideratione sociata, ait: [Si despexi prætereuntem, eo quòd non habuerit indumentum, et absque operimento pauperem: si non benedixerunt mihi latera eius, et de velleribus ouium mearum calefactus est. Ac si aperte diceret: In amore proximi vno eodemq. ordine, et superbiæ vitium, et impietatis premens, prætereuntem quempiam, et humiliter aspiciens non despexi, et misericorditer calefeci. Quisquis enim super eum, cui aliquid tribuit, fastu se elationis extollit, maiorem culpam intrinsecus superbiendo peragit, quàm extrinsecus largiendo mercedem: fitq. ipse bonis interioribus nudus, cum nudum despicit vestiens, eoq. agit, vt seipso deterior fiat, quo se indigenti proximo meliorem putat. Minus quippe inops est, qui vestem non habet, quàm qui humilitatem. Vnde necesse est, vt cum naturæ nostræ consortes exteriora non habere conspicimus, quàm multa nobis desint bona interiora pensemus, quatenus sese super inopes cogitatio nostra non eleuet, cum solerter videt, quia nos tanto verius, quanto et interius indigentes sumus. Et quia sunt nonnulli, qui pietatis suæ viscera tendere vsque ad incognitos nesciunt, sed solis, quos per assiduitatem notitiæ didicerint, miserentur: apud quos nimirum plus familiaritas, quàm natura valet, dum quibusdam necessaria, non quia homines, sed quia noti sunt, largiuntur; bene nunc per beatum Iob dicitur: [Si despexi prætereuntem, eo quòd non habuerit indumētum:] Ignoto enim proximo misertum se indicat, quem prætereuntem vocat: quia videlicet apud piam mentem plus natura valet, quàm notitia. Nam et vnusquisque, qui indiget, eo ipso quo homo est, ei iam incognitus non est. Sequitur:

Margin: 13. — B — Eccli. 18. b — Iacob. 2. c — 1. Ioan. 3. c — C — 14. — Luc. 16. b — 2. Cor. 8. c — D — E

 A

Quòd Sancti in proprijs causis ius habentes cum inferioribus personis, grauari se etiam iniuste aliquando patiuntur. Caput XV.

SI leuaui super pupillum manum meam, etiam cũ viderem me in porta superiorem.]
Mos apud veteres fuit, vt ad portam seniores sederent, qui certantiũ iurgia iudiciaria
examinatione discernerent, quatenus vrbẽ, in qua concorditer oporteret viuere, discordes
Amos.5.d minime intrarẽt. Vnde et per Prophetam Dominus dicit: Constituite in porta iudicium.
Hoc itaque loco quid portæ nomine exprimitur, nisi id, quod agebatur in porta? Sicut
enim pugnare, castra dicimus, pro eo quòd pugnatur ex castris: ita iudicium, quod in porta agi consueuerat, porta nominatur. In porta ergo se superiorem videt, qui se melioris
partis esse in iudicio æquitatis merito conspicit. Beatus igitur Iob, quia nec tunc contra
pupillum manum exercuit, cum se etiam per iustitiæ meritum potentiorem vidit, nobis B
timoris regulam insinuans, dicit: Si leuaui super pupillum manum, cum viderem me in
porta superiorem. Ac si patenter dicat: Neque tunc vtilitatis meæ negotia virtute con-
15. tra pupillum exequi volui, quando me in iudicio etiam ex iustitia potiorem vidi. Sancti
etenim viri quando cum personis minoribus contentionum negotia subeunt, dum grauare, vel in minimis timent, ipsi contra iustitiam grauari nequaquam refugiunt. Sciunt
quippe quia omnis humana iustitia iniustitia esse deprehenditur, si diuinitus districte iudicetur. Vnde hoc, quod sibi competit, cauent vehementer exigere, ne eorum actus supernam rectitudinem contingat subtiliter examinare. Sed vt inueniri iusti in diuino examine valeant, plerumque apud humana iudicia grauari se iniuste patiuntur. Beatus autem
Iob vitæ suæ celsitudinem narrans, et multa sunt et mira, quæ dixit. Sed quia plerumque
humana mens renuit bona credere, quæ nescit operari, maledicti sibi sententiam protinus C
subicit, si qua horum, quæ dixerat, opere non impleuit, dicens:

Quòd bonum concordiæ per patientiam conseruetur, sine qua socialis vita non perseuerat: et quòd quando per discordiam homines dissident, quasi membra a corpore cadant. Caput XVI.

HVmerus meus a iunctura sua cadat, et brachium meum cum ossibus suis conteratur.] Quia operatio corporea per humerum ac brachium agitur, bona, quę ore protulit, si opere non impleuit, cadere sibi humerũ, et conteri brachium exoptat. Ac si aperte
dicat: Si ea, quæ dixi, operari renui, ipsum, quod mihi ad operandum datum est corporis
membrum, perdam, vt videlicet cadat a corpore, quod exercere nolui ad vtilitatem. Si
vero hæc maledicti sententia ad spiritalem est intelligentiam referenda, liquet profecto D
quòd brachium corpori per humerum iungatur. Et sicut per brachium bona operatio, ita
per humerũ socialis vitæ coniunctio designatur. Vnde Propheta quoque intuens sanctos
Sopho.3.b vniuersalis Ecclesiæ populos Deo concorditer seruituros, ait: Et seruiẽt ei in humero vno.
In eo ergo quod dicit: [Si leuaui super pupillum manũ meam, cum viderem me in porta
superiorem:] miram virtutem patientiæ seruasse se asserit, qui grauari se a personis minimis, nec contra hoc, quod sibi iuste competere poterat, declinauit. Quod tamen si minime
fecerit, adiungit: [Humerus meus a iunctura sua cadat.] Quia nimirum qui patientiam
seruare contemnit, socialem vitam citius per impatientiã deserit. A iunctura etenim humerus cadit, cum aduersitatis aliquid ferre animus non valens, fraternam concordiam relinquit: et quasi membrum separatur a corpore, cum is, qui operari bona poterat, a bonorum omnium abscinditur vniuersitate. Neque enim vmquam seruari concordia nisi per E
solam patientiam valet. Crebro namque in humana actione nascitur, vnde mentes hominum vicissim a sua vnitate ac dilectione separentur: et nisi ad aduersa toleranda se ani-
Galat.6.d mus præparet, proculdubio humerus corpori non inhæret. Hinc etenim Paulus ait: Inui-
16. cem onera vestra portate, et sic adimplebitis legem Christi. Hinc per semetipsam veritas
Luc.21.d dicit: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Recte autem, humero cadente, subiungitur: [Et brachium meum cum ossibus suis conteratur.] quia nimirum cuncta nostra
operatio cum quibuslibet videatur esse fulta virtutibus, soluitur, nisi per charitatis vinculum patientia conseruetur. Sua enim bona pergit operari, qui aliena mala renuit perpeti. Feruore quippe iracundi spiritus læsus quisque a dilectione resilit, et cum se exterius grauari non tolerat, intus se per amissum lumen charitatis obscurat, nec videt iam
quo tendat pedem boni operis, qui oculum perdidit dilectionis. Sed sancti viri humerus
a iun-

A a iunctura sua non cadit: quia videlicet eius dilectio a socialis vitæ concordia per impatientiam non recedit. Eiusq. brachium minime frangitur: quia omnis eius operatio in coniunctione humeri, id est, in charitatis connexione custoditur. Sed qua consideratione bona hæc tanta egerit, atque a malis omnibus sese abstinuerit, adiungit dicens:

Quantum sancti, et unde, præsentium tribulationum fluctus tantum metuant.
Caput XVII.

Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, et pondus eius ferre non potui.] A pauore tantæ similitudinis pensemus, si possumus, quanta in sancto viro fuerit vis timoris. Fluctus etenim cum tumentes desuper imminent, cumq. eam, quam B deferunt, mortem minantur, nulla tunc nauigantibus rerum cura temporalium, nulla carnis delectatio ad mentem reducitur: eaipsa quoque ex naui proijciunt, pro quibus longa nauigia sumpserunt, cunctæ res in despectum mentis veniunt, amore viuendi. Quasi ergo tumentes super se fluctus Deum metuit, qui dum veram vitam desiderat, omnia despicit, quæ hic possidentes portat. Nam velut tempestate deprehensi pondus nauis abijcimus, quando ab oppressa mente desideria terrena remouemus. Fitq. vt subleuata nauis enatet, quæ mergebatur onerata: quia nimirum curæ, quæ in hac vita deprimunt, mentem in profundum trahunt. Quæ videlicet mens tanto altius inter tentationum fluctus attollitur, quanto solicitius ab huius sæculi cogitatione vacuatur. Est vero et aliud, quod de maris concussione debeat solerter intueri. Tempestas quippe cum oritur, prius lenes vndæ, et postmodum volumina maiora concitantur: ad extremum fluC ctus se in alta erigunt, et nauigantes quosque ipsa sua altitudine subuertunt. Sic nimirum extrema illa properat, quæ vniuersum mundum subruat tempestas animarum. Nunc enim bellis, et cladibus quasi quibusdam vndis sua nobis exordia ostendit, et quanto ad finem quotidie propinquiores efficimur, tanto grauiora irruere tribulationum volumina videmus. Ad extremũ vero commotis omnibus elementis, superueniens iudex finem omnium apportat: quia videlicet tunc tempestas fluctus in cælum leuat. Vnde et dicitur: Adhuc modicum, et ego mouebo, non solum terram, sed etiam cælum. Quam scilicet *Aggai. 2. b* tempestatem quia sancti viri vigilanter aspiciunt, quasi tumentes super se quotidie fluctus expauescunt, atque ex his tribulationibus, quæ mundum feriunt, præuident quæ sequantur. Bene autem subditur: [Et pondus eius ferre non potui:] quoniam qui extremi iudicij aduentum intenta mente considerat, profecto videt, quia tantus pauor imD minet, quantum non solum tunc videre, sed se etiam nunc præuidere pertimescat. Consideratione namque tanti terroris metu animus palpitat, et intentionis suæ oculos declinans, intueri quod præuidet recusat. Bene ergo dicitur: [Et pondus eius ferre non potui:] quia cum supernæ maiestatis vim ad iudicium venientis, terroremq. tanti examinis considerando animus conatur exquirere, mox ad semetipsum refugiens, sese expauescit inuenire. Sed inter hæc pensandum est, quia beatus Iob ista de se loquatur laudatus et flagellatus. Si igitur saltem ad meritorum profectum ita percussus est, qui sic timuit, quo modo feriendus est, qui contemnit? Quo modo depressura sunt Dei iudicia eos, qui se eleuant, si et illos ad tempus deprimunt, qui hæc semper in humilitate formidant? Quo modo pondus Dei poterit ferre, qui despicit, si hoc et ille in verbere pertulit, qui per timorem præuidit? Vnde summopere formidandum nobis est illud tantæ districtionis E examen. Constat autem quia in hac vita, cum percutit, si percussionem correctio sequitur, disciplina patris est, non ira iudicis: amor corrigentis, non districtio punientis: ex ipso ergo præsenti verbere iudicia æterna pensanda sunt. Hinc etenim perpendere summopere debemus, quo modo feratur illa, quæ reprobat, si ferri modo vix valet eius ira, quæ purgat.

LIBRI VICESIMIPRIMI MORALIVM FINIS.

SANCTI

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER VIGESIMVS SECVNDVS.

Continuans reliqua capitis tricesimiprimi textus beati Iob.

CAPVT PRIMVM.

VOD ante sæpe iam dictum est, hoc me crebro repetere onerosum non A
Philip.3.a est, quia et prædicator egregius dicit: Eadem vobis scribere mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium. Beatus Iob idcirco gestas virtutes narrat, quia inter increpationis verba, et percussionis verbera deprehensus, a spei fiducia mentem suam labefactari considerat. Multa quippe et egisse se mala ab increpantibus amicis audierat, et ne verbis pariter, et flagellis pressa in desperationem mens corruat, hanc per suarum virtutum memoriam ad spem reformat, vt nequaquam se debeat in calamitate deijcere, quæ tranquillitatis suæ tempore se meminerat tam sublimia egisse. Quia igitur intentionis eius causam diximus, restat vt auditas virtutes illius subtiliter perpendamus. Hoc autem primum sciendum est, quia quisquis virtute aliqua pollere creditur, tunc veraciter pollet,
cum vitijs ex aliqua parte non subiacet. Nam si ex alio vitijs subditur, nec hoc est soli- B
dum, vbi stare putabatur. Vnaquæque enim virtus tanto minor est, quanto desunt ceteræ. Nam sæpe quosdam pudicos quidem vidisse nos contigit, sed non humiles: quosdam vero quasi humiles, sed non misericordes: quosdam quasi misericordes, sed nequaquam iustos: quosdam vero quasi iustos, sed in se potius quàm in Domino confidentes. Et certum est quia nec castitas in eius corde vera est, cui humilitas deest: quippe quia superbia se intrinsecus corrumpente fornicatur, si semetipsum diligens, a diuino recedit amore. Nec humilitas vera est, cui misericordia iuncta non est: nec debet humilitas dici, quæ ad compassionem fraternæ miseriæ nescit inclinari. Nec misecordia vera est, quæ a rectitudine iustitiæ existit aliena, quia quæ potest per iniustitiam pollui, nescit proculdubio sibimetipsi misereri. Nec iustitia vera est, quæ fiduciam suam non in Conditore omnium,
sed in se fortasse, aut in rebus conditis ponit: quia dum a Creatore spem subtrahit, ipse si- C
bi principalis iustitiæ ordinem peruertit. Vna itaque virtus sine alijs, aut omnino nulla est, aut imperfecta. Vt enim, sicut quibusdam visum est, de primis quattuor virtutibus loquar, prudentia, temperantia, fortitudo, atque iustitia, tanto perfectę sunt singulę, quanto vicissim sibimet coniunctæ. Disiunctæ autem perfectæ esse nequaquam possunt: quia nec prudentia vera est, quæ iusta, temperans, et fortis non est: nec perfecta temperantia, quæ fortis, iusta, et prudens non est: nec fortitudo integra, quæ prudens, temperans, et iusta non est: nec vera iustitia, quæ prudens, fortis, et temperans non est. Beatus itaque Iob, quòd non vnam sine alia, sed coniunctas in se virtutes habuerit, enumerando singulas innotescit, nam bona pudicitiæ insinuans, dicit: Si deceptum est cor meum super muliere. Atque vt eidem pudicitiæ demonstraret humilitatis gratiā nullatenus defuisse, post
cetera subiungit: Si contempsi iudicium subire cū seruo meo. Qui vt humilitati suę osten- D
deret misericordiam fuisse coniunctam, paulo post dicit: Si negaui quod volebant, pauperibus. Atque vt misericordiam suam ostenderet de iustitiæ radice descendere, paulo superius præmisit, dicens: Si ambulaui in vanitate, et festinauit in dolo pes meus. Atque vt monstraret, quàm fuerit ad cuncta pauidus, et ad omnia circumspectus, inferius asserit, dicens: Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Dominum. Qui scilicet in prosperis positus, atque abundantia rerum fultus, si spem aut in suis actibus, aut in circumfluen-

A cunfluentibus rebus poneret, profecto iustus non esset. Sed quando iste vir sanctus in se spem posuit qui aperte dicit: Ecce non est auxilium mihi in me?

Quòd non in defluentibus diuitijs, sed in Deo, qui stat in aeternum, confidendum sit.
Caput II.

QVid ergo nunc superest, nisi vt ipsas quoque diuitias qua mente possideret innotescat? Ait enim: [Si putaui aurum robur meum, et obryzo dixi, fiducia mea.] Obryzum dicimus obrude aurum. Sanctus ergo vir nec aurum robur, nec sibi esse obryzum, id est, rudis auri molem fiduciam credidit: quia spem atque delectationem suam in solius gratiam conditoris figens, neque de quantitate auri, neque de specie peccauit. De creatore quippe desperasse fuerat, spem in creatura posuisse. In rebus autem dubijs spem fi- 2.
B xerat diues ille, qui dicebat: Anima habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Sed hunc superna vox increpat, dicens: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te, quae autem parasti, cuius erunt? Eadem enim nocte sublatus est, qui in rerum sibi abundantia multa tempora fuerat praestolatus: vt scilicet qui in longum sibi subsidia colligendo prospiceret subsequentem diem, vel vnum minime videret. Quasi in aquis enim defluentibus fundamentum ponere, est in rebus labentibus spei fiduciam velle solidare. Stante enim in perpetuum Deo, transeunt omnia. Quid ergo ab stante fugere est, nisi transeuntibus rebus inhaerere? Quis namque vmquam decurrentium fluminum tumidis vorticibus raptus, manere ipse fixus potuit, deorsum vnda defluente? Quisquis ergo defluere deuitat, superest vt quod defluit fugiat, ne per hoc, quod amat, in hoc cogatur peruenire, quod vitat. Qui enim rebus labentibus inhaeret, il- Luca.12.c
C lo videlicet trahitur, quo tendit, quod tenet. Prius itaque curandum est, ne quis temporalia diligat, ac deinde in eisdem temporalibus quae non ad delectationem sibi, sed ad vsum retinet, fiduciam ponat, quoniam coniunctus decurrentibus, mox statum suum animus perdit. Nam vitae praesentis fluctus trahit quem leuat: et valde demens est qui in vnda voluitur, et plantam figere conatur. Sed sunt plerique, qui etsi in rebus transeuntibus fiduciam nequaquam ponunt, cum tamen sibimet ad vsus necessarios abunde adsunt, mente tacita laetantur. Qua in re dubium non est, quia tanto quisque minus dolet quòd desint aeterna, quanto magis gaudet quod adsint temporalia, et qui minus dolet quòd desint temporalia, certius expectat, vt adsint aeterna. Hoc itaque de terrenis rebus gaudium beatus Iob non se habuisse testificans, subiungit dicens: [Si laetatus sum super multis diuitijs meis, et quia plurima reperit manus mea.] Sancti quippe viri in huius peregri-
D nationis aerumna, quoniam eam, quam appetunt adhuc creatoris sui speciem contemplari minime fruuntur, omnem praesentis vitae copiam, inopiam deputant: quia videlicet nil extra Deum sufficit menti, quae veraciter Deum quaerit, et plerumque eis ipsa sua abundantia fit vehementer onerosa: quia hoc ipsum grauiter tolerant, quòd festinantes ad patriam in itinere multa portant. Vnde fit vt haec cum indigentibus proximis deuote patiantur, quatenus dum sumit iste quod non habet, deponat ille quod amplius habebat: nec conuiator vacuus ambulet, nec eum, quem retardare in via poterat, nimium onus grauet. Electi ergo de multa abundantia minime laetantur, quam videlicet pro amore caelestis patrimonij, aut largiendo dispergunt, aut despiciendo deserunt. Sequitur: [Si vidi solem cum fulgeret, et lunam incedentem clare, et laetatum est in abscondito cor meum, et osculatus sum manum meam ore meo, quae est iniquitas maxima, et ne-
E gatio contra Deum altissimum.] Incertum non est quòd vtraque haec luminaria humanis ministerijs deputata, caeli militiae vocantur. In quorum cultum multos nouimus, scriptura teste, cecidisse, sicut scriptum est: Adorauerunt vniuersam militiam caeli. Et quia sol et luna aliter videntur ad vsum, aliter ad venerationem: eo more, quo à cultoribus suis venerari solent, solem et lunam beatus Iob nequaquam vidisse se perhibet, nec laetatum fuisse cor suum, nec osculatum manum ore suo. In qua videlicet osculatione, quid aliud quàm gratia venerationis exprimitur? Quod si fecisset vmquam, hoc iniquitatem maximam et Dei negationem vocat. Sed postquam tanta de se locis superioribus virtutum culmina narrauit, quid nunc mirum memorat, si solem ac lunam non se adorasse manifestat? Vnde pensandum est quòd postquam in auro non habuisse fiduciam, nec in multis diuitijs laetatum se fuisse testatur, adhuc ad sublimiora ducitur, vt tanto nos magis erudiat, quanto de se aliqua subtilius narrat. Ait enim: [Si vidi solem cum fulgeret 4.Reg.17.c

geret, et lunam incedentem clare, et lætatum eſt in abſcondito cor meum.] Quid hoc A
Pſalm.65. in loco videre dicitur, niſi deſideranter intueri? Vnde Pſalmiſta ait: Iniquitatem ſi conſpexi in corde meo, non exaudiat Deus. Quæ nimirum iniquitas in ore exprimi non poſſet, ſi non conſpiceretur in corde. Sed aliud eſt videre per iudicium, aliud per appetitum. Beatus ergo Iob fulgentem ſolem et clare incedentem lunam nequaquam vidiſſe ſe perhibet, vt ſe demonſtret præſentis lucis ſpeciem non appetiſſe. Ac ſi poſt deſpectum terrenæ ſuæ abundantiæ, patenter inſinuet: Quid dicam: quia nequaquam in auro lætatus ſum, qui in ipſa quoque luce corporea delectatus non ſum? Sancti etenim viri poſtquam omnia præſentis vitæ oblectamenta deſpiciunt, præ illius lucis internæ dulcedine, ab hac exteriori animum luce quaſi a tenebris auertunt: multumq. ſecum intrinſecus contendunt, ne huius lucis, quæ fulget extrinſecus, delectatione rapiantur. Lux quippe viſibilis ſi caute diligitur, a luce inuiſibili cor cæcatur: quia quanto extra ſe inhians animus funditur, tanto amplius in internis obtutibus reuerberatur. Vnde ſolertes quique ne corporeis ſenſibus nimis ad exteriora dilabantur, continuo ſtudio intra mentem ſuam occulta cuſtodiæ diſciplina ſe colligunt: vt tanto magis inueniantur interius integri, quanto minus ſunt exterius fuſi. Hoc enim vigore diſciplinæ intra mentis ſuæ ſe arcana conſtrinxerat, qui exterioris vitæ appetitum fugiens, dicebat: Diem hominis non concupiui, tu ſcis. Quod ergo apud Prophetam dicitur: Diem hominis non concupiui, tu ſcis: hoc de ſemetipſo beatus Iob verbis alijs aſſerit; qui fulgentem ſolem, et lunam incedentem clare non viderit, atque ex his in cordis abditis lætatus non ſit: quia nimirum gaudere non poterat de his, quæ per delectationis deſiderium non videbat. Si vero cuncta hæc, quæ iuxta hiſtoriam tractando diſcurrimus, per allegoriæ quoque myſteria perſcrutemur, quid hoc in loco aurum accipimus, niſi præclari intellectus ingenium, quid obryzum, niſi humanam mentem? quæ dum igne amoris excoquitur, ſemper in ſe ſeruat charitatem pulchritudinis quotidiana innouatione feruoris. Neſcit enim mens per torporem veteraſcere, quæ ſtudet per deſiderium ſemper inchoare. Hinc namque per Paulum dicitur: Renouamini ſpiritu mentis veſtræ. Hinc Pſalmiſta, qui ad perfectionis iam culmen peruenerat, quaſi inchoans dicebat: Dixi nunc cœpi: quia videlicet ſi laſſeſcere ab inchoatis bonis nolumus, valde neceſſe eſt, vt inchoare nos quotidie credamus. Nec abhorret a rationis ordine, quòd auro dicimus ingenium deſignari: quia ſicut in ornamento aurum ſupponitur, vt gemmarum deſuper ordo diſponatur, ita clara ſanctorum ingenia diuinis muneribus humiliter ſubſternuntur, et diſtincta ſuper ſe gratiarum dona percipiunt. Et niſi quid ſimile aurum cum ſapientia haberet, quidam ſapiens minime dixiſſet: Sapientia abſconſa et theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque? Sancti autem viri robur ſuum aurum non deputant: quia quantolibet ingenio fulgeant, nihil ſe eſſe ex ſuis viribus penſant. Et cum ſentire omnia valenter poſſunt, prius intelligere ſemetipſos cupiunt, quatenus lumen ingenij more ſolis prius illuſtret locum, in quo oritur, et poſtmodum, cetera ad quæ procedendo dilatetur: ne ſi intendendo cognoſcendis alijs ſemetipſos neſciant, ibi ſolis radius, vbi oritur, obtenebreſcat. Ingenij itaque virtutem ad cognoſcendam propriam infirmitatem dirigunt, atque ex infirmitatis ſuæ melius cognitione conualeſcunt. Aurum ergo robur non creditur, ſi in accepto ingenio fiducia non habetur. Quod bene Salomon admonens, ait: Habe fiduciam in Domino in toto corde tuo, et ne innitaris prudentiæ tuæ. Dicat ergo: [Si putaui aurum robur meum, et obryzo dixi, fiducia mea.] Ac ſi aperte fateatur: dicens: Nec quæ veraciter intellexi, meo ingenio tribui: nec menti propriæ, ſi qua egiſſe me bona contigit, hæc principaliter deputaui. Qui adhuc ſubtilius humilitatem nobis ſui cordis inſinuans, adiungit dicens:

Marginal notes: Hiere.17.b (beside "Diem hominis non concupiui"); C (right margin, beside "per allegoriæ"); Ephes.4.f (beside "Renouamini"); Eccli.20.d et 41.e (beside "Sapientia abſconſa"); D (right margin); Prouerb.3.a (beside "Habe fiduciam"); E (right margin); B (right margin, beside "quia quanto extra").

Quid ſit quòd filij prophetarum ligna cadentibus, ferrum de manubrio lapſum diſparuit, quod Eliſæo lignum aquis immergente reuerſum eſt. Caput III.

SI lætatus ſum ſuper multis diuitijs meis, et quia plurima reperit manus mea.] Quid multas diuitias appellatas per ſignificationem credimus, niſi abundantia acumina conſiliorum? Quæ quærentis manus inuenit, cum hæc cognitio tractantis gignit. Has
Prouerb.14.c etenim Salomon ſapientiæ diuitias contemplatus ait: Corona ſapientium diuitiæ eorum. Qui quia diuitias non metalla terrena ſed prudentiam nominat, illico per contrarietatē ſubdit: Fatuitas ſtultorum imprudentia. Si enim coronam ſapientium terrenas diuitias diceret,

A diceret, proculdubio fatuitatem stultorum, paupertatem potius quàm imprudentiam fateretur. Sed dum fatuitatem stultorum imprudentiam subdidit, sapientum diuitias quia prudentiam dixerit, indicauit. Has in se Paulus scientiæ diuitias contemplatus, et contemplationem suam consideratione humanæ fragilitatis humilians, ait: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Multas itaque apud nos diuitias reperimus, cum dona abundantis intelligentiæ, sacra eloquia inuestigando percipimus, atque in his plura, nec tamen sibimet diuersa sentimus. Non est autem secura lætitia, in diuinis paginis, vel fortia, vel multa cognoscere, sed cognita custodire. Nam qui bene intelligit, quid intelligendo operari debeat agnoscit. Quanto enim intellectu latius extenditur, tanto ad explenda opera enixius ligatur. Vnde in Euangelio veritas dicit: Cui multum datum est, multum quæretur ab eo: cui commendauerunt multum, plus repetent ab eo. 2.Cor.4.b Luca.12.f

B Deputemus igitur intelligentiam datam quasi pecuniam mutuam, quia quo plus nobis creditur ex benignitate, eo debitores amplius tenemur in opere: et plerumque eadem intelligentiæ accepta pecunia, cum ad vsuras auditoribus datur, amittitur, nisi caute tribuatur. Neque enim negligenter intuendum est, in Regum volumine, quòd prophetarum filij cum in Iordane ligna cæderent, vni eorum securis ex manubrio in profundum lapsa disparuit. Ferrum quippe in manubrio, est donum intellectus in corde. Ligna vero per hoc cædere, est praue agentes increpare. Quod nonnumquam dum fluxe agitur, dum lapsus vanæ gloriæ in accepta eadem sapientia non vitatur, ferrum in aqua perditur: quia ex dissoluto opere intelligentia fatuatur. Quam profecto intelligentiam ad hoc nouimus dari, vt ante dantis oculos ex bona debeat actione restitui. Vnde recte is, qui ferrum amiserat, clamabat: Heu heu heu Domine mi, et hoc ipsum mutuo acceperam. Habent enim hoc electi proprium, vt si quando eis in sua scientia furtiua vanæ gloriæ culpa surrepit, ad cor velociter redeant, et quidquid in se ante districti iudicis oculos damnabile inueniunt, lacrymis insequantur. Qui flentes non solum caute inspiciunt mala, quæ commiserunt, sed ex accepto munere quæ reddere etiam bona debuerunt: quia nimirum tanto se amplius peccatores sentiunt, quanto ex neglectis bonis, quæ agere poterant, debitores tenentur. Recte ergo qui ferrum perdidit, clamabat: Heu heu heu, et hoc ipsum mutuo acceperam. Ac si dicat: Illud per dissolutionem negligentiæ perdidi, quod vt per bona opera redderem, ex gratia conditoris accepi. Sed numquam Deus mentem deserit, quæ in peccatis se veraciter agnoscit. Vnde et mox Elisæus veniens, lignum deorsum mittit, et ferrum in superficiem attollit: quia videlicet Redemptor noster pie nos respiciens, cor peccatoris humiliat, et ei, quam amiserat, intelligentiam reformat, lignum mergit, et ferrum releuat: quia cor affligit, et scientiam reparat. Vnde bene alia translatione dicitur, quòd confregit lignum atque iactauit, et sic ferrum sustulit. Lignum namque confringere, est cor ab elatione conterere. Lignum ad ima iactare, est elatum cor in cognitione, vt diximus, propriæ infirmitatis humiliare. Atque illico ferrum ad superficiem redit: quia ad vsum exercitationis pristinæ intelligentia recurrit. Igitur quoniam donum intellectus, quod accipitur, vix cum tot difficultatibus custoditur, curandum quippe est, ne otio torpeat, curandum, ne in exercitatione operis, vitio elationis euanescat. Sancti viri minime exultant, cum cognoscunt quæ faciant: sed cum faciunt quæ cognouerant, et si intelligendo congaudent muneri largitoris, mærentes tamen considerant debitum operis: vt videlicet actione persoluant, quod eis prærogatum est in cognitione. Stultus namque est debitor, qui gaudens pecunias mutuas accipit, et tempus, quo reddere debeat, non attendit. Moderatur autem lætitia accipiendi, quando solerti prouidentia etiam constitutum tempus reddendi cogitatur. Quia igitur viri iusti in his, quæ vigilanter intelligunt, secura lætitia non extolluntur, dicatur recte: Si lætatus sum super multis diuitijs meis, et quia plurima reperit manus mea. Ac si aperte diceretur: Nequaquam me in eo locupletem ex iustitia credidi, quo recta, quæ agere debui, etiam multa cognoui: nec intelligentia cor extulit, quia illud consideratio debitæ operationis pressit. Sciendum vero est quòd plerumque contingit vt cum intelligentiæ altitudo percipitur, circa semetipsum animus valde sollicitus ab elationis lapsu teneatur. Sed cum mira, quæ intelligit, etiam operari cœperit, eo ipso nonnumquam quo foras ostenditur, labitur, atque in suis actibus se ceteros præire gloriatur. Beatum igitur Iob sicut intelligentiæ aurum non extulit, nec lumen quoque ante humanos oculos miræ operationis eleuauit. Vnde et apte subiungit:

5.

4.Reg.6.a

C

D

E

6.

Quòd sancti nec de bono opere suo, nec de fama, nec coram hominibus, nec in conscientia gloriantur. Caput IIII. A

Matt. 5. b SI vidi solem cum fulgeret.] Sol quippe in fulgore, est bonum opus in manifestatione. Scriptum namque est: Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Et rursum: Sint lumbi vestri
Luca. 12. d præcincti, et lucernæ ardentes. Quod enim hoc in loco fulgente sole, id in Euangelio lucernis ardentibus designatur. Bonum quippe opus cum in medio perfidorum lucet, lucerna ardet in nocte: cum vero in Ecclesia resplendet, sol fulget in die. Bonum opus si adhuc tale est, quod soli mali mirentur, lucerna videlicet in nocte est: si autem ita proficit, vt mirari a bonis ac perfectioribus possit, nimirum sol est in die. Bonum opus cum per actiuam vitam in corporibus lucet, quasi lucernæ more, lumen ex testa resplendet. B Cum vero per solam virtutem mentis in contemplatione attollitur, quasi more solis de cælo veniens lux videtur. Quia igitur multa beatus Iob hospitalitatis ac misericordiæ de se bona narrauerat, quæ profecto tanto adhuc minima, quanto et corporaliter nouerat gesta ad virtutum spiritalium culmen, mentis oculum reuocans, perfectionis suæ meminit: et lucem exemplorum, quam de se alijs tribuit, solem vocauit.

Quòd electi in malis præteritis sæpius oculos mentis figunt, quàm in bonis quæ agunt: & soli bona sua non vident, quæ alijs ad exemplum videnda præbent. Caput V.

SVnt vero nonnulli, qui cum bona aliqua faciunt, iniquitatum suarum protinus obliuiscuntur, et cordis oculum in consideratione bonorum operum, quæ exhibent, figunt: atque eo se iam sanctos existimant, quo inter bona quæ agunt, malorum suorum, in quibus et fortasse adhuc implicati sunt, memoriam declinant. Qui scilicet si districtionem iudicis vigilanter attenderent, plus de malis suis metuerent, quàm de imperfectis bonis exultarent: plus inspicerent quòd de his, quæ adhuc eis agenda sunt, debitores tenentur, quàm quòd operantes quædam, iam debiti partem soluunt. Neque enim absolutus est debitor qui multa reddit, sed qui omnia: nec ad brauium victoriæ peruenit, qui in magna parte spectaculi velociter currit, si iuxta metas veniens, in hoc quod est reliquum deficit. Nec ad quælibet destinata loca pergentibus inchoando prodesset longum iter carpere, si non etiam totum valerent consummare. Qui ergo æternam vitam quærimus, quid aliud quàm quædam itinera agimus, per quæ ad patriam festinamus? Sed D quid prodest quòd carpimus multa, si ea, quæ ad perueniendum restant, negligimus reliqua? More itaque viatorum, nequaquam debemus aspicere quantum iam iter egimus, sed quantum superest vt peragamus: vt paulisper fiat præteritum, quod indesinenter et timide adhuc attenditur futurum. Amplius igitur debemus inspicere quæ bona necdum fecimus, quàm ea quæ iam nos fecisse gaudemus. Sed habet hoc humana infirmitas proprium, vt plus ei intueri libeat, quod sibi in se placet, quàm quod sibi in se displicet. Aeger quippe oculus cordis, dum laborare in consideratione sua metuit, quasi quoddam stratum delectationis in animo, vbi molliter iaceat, requirit: atque idcirco quæ commoda de peractis bonis sit assecutus, intelligit: sed quæ damna de neglectis patitur, nescit. Plerumque enim hoc vitio tentantur etiam electi. Plerumque eorum cordi suggeritur, vt bona quæque, quæ fecerunt, ad animum reuocent, et securitatis iam lætitia exultent. Sed E si vere electi sunt, ab eo in quo sibi placent, mentis oculos diuertunt, omnem in se de peractis bonis lætitiam deprimunt: et de his quæ se minus egisse intelligunt, tristitiam requirunt, indignos se æstimant, et pene soli, bona sua non vident, quæ in se videnda omnibus ad exemplum præbent. Hinc est quòd Paulus, dum expleta in se bona postponeret, et sola adhuc reliqua quæ essent explenda cogitaret, dixit: Ego me non arbitror apprehendisse. Hinc est quòd vt posset se bonis, quæ agebat, humiliare, studebat ad animum præterita mala reducere, dicens: Qui prius fui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus. Qui et si aliquando dixit: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: intuendum summopere est, quia eo illud tempore tulit, quo iam ex corpore discessurum se esse cognouit. Ibi quippe præmisit, dicens: Ego enim iam delibor, et tempus meæ resolutionis instat. Tunc ergo ad memoriam perfectionem reduxit operis,

Marginal references: Philip. 3. c; 1. Timot. 1. c 7.; 2. Timot. 4.

cum

A cum iam præuidit ad largitatis spatium minime subesse tempus operationis. Sicut enim dum viuimus, debemus bona nostra a memoria repellere, ne extollant: ita appropinquante exitu, plerumque ea ad memoriam iuste reuocamus, vt videlicet fiduciam præbeant, et desperatum timorem premant. Qui etsi Corinthijs bona sua enumerando narrauit, illos confirmare studuit, non se ostendere. Nam quia eadem bona non in se attenderet, patefacta tribulatione propriæ tentationis edocuit, qua expresse subiunxit: Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis. Vt ergo discipulos instrueret, de se summa referebat. Vt vero se in humilitate custodiret, considerationis oculum, non in virtutibus suis, sed in infirmitatibus fixerat. Habent itaque proprium sancti viri, vt bona quidem, quæ agunt, videant: et tamen cum peregerint, ab eorum memoria oculos auertant. Vnde recte per beatum Iob dicitur: [Si vidi solem, cum fulgeret.] Ac si aperte diceret: Opus meum etiam
B cum alijs exemplorum lucem tribueret, ad præsumptionis gratiam non attendi: quia dum de eo extolli timui, ab intuendo eo oculos auerti. Sequitur: [Et lunam incedentem clare.] Post præmissum solem, apte quoque incedentem clare lunam subdidit: quia videlicet post opus bonum, fama laudabilis sequitur, per quam celebre nomen in hac præsentis vitæ nocte possidetur. Si enim verum est, quod quidam putant, illustrationem lunam per occultum circulum a radio solis accipere, vt possit lucem nocturnis cursibus exhibere, ab huius significationis ordine hæc quoque suspitio non abhorret. Fama quippe a bono opere vires accipit, et fauoris gratiam quasi claritatem luminis aspergit. Est et aliud in luna, quod per similitudinem bonam spargenti famæ conueniat. Lux namque eius etiam in tenebrarum tempore iter ambulantibus ostendit: quia et dum de aliena vita lux laudis emicat, alios ad exercenda bona opera illustrat. Cumq. illius opinio clara co-
C gnoscitur, huic quasi pergenti in itinere exempli lumen præbetur. Sed nonnumquam opus, quod ab aliena opinione sumitur, minus mundo desiderio in animo formatur. Nam infirmæ mentes, cum bona de alijs audiunt, aliquando se ad operationem rectam non amore virtutis, sed delectatione laudis accendunt. Et profecto liquet, quia sicut naturæ solis est, vt quæque attigerit, accendat, et siccet: ita lunaris ignis est proprium, vt quidquid contigerit, exurat quidem, sed exurendo humidum reddat. Ad vitam igitur bonam alios pro amore Dei affectus recti operis, alios vero amor laudis inflammat. Sed cum recti operis affectu accendimur, quasi per ignem solis a vitiorum humore siccamur. Eum vero, quem ad opus bonum laudis amor prouocat, concupita fama, quasi luna, attingit: quia videlicet eius animum, et accendit, et resoluit. Accendit, scilicet ad exercitium operis: resoluit vero ad concupiscentiam fauoris. Plerumque tamen ad exercenda bona
D opera, aliena nos vtiliter exempla persuadent. Et cum mente humili opinionis alienæ bona suscipimus, nostra vel ad melius bona producimus, vel ad bonum mala permutamus. Cumq. nos de vita proximi famæ splendor irradiat, mens nostra, vt prædiximus, quæ ad obtinendum virtutis iter se dirigit, quasi in lunæ lumine gressus ponit. Sed sicut ex aliena opinione proficimus, sic plerumque, si famæ nostræ laudibus inhiamus, a virtute vacuamur: quia cum delectatur animus in hoc, quod de se extrinsecus haberi considerat, illud obliuiscitur, ad quod introrsus anhelabat. Quia igitur sanctum virum intelligentia scientiæ non corrumpit, de multis diuitijs gaudere despexit. Quia vero eum 8.
magnitudo operis non inflauit, solem fulgentem non vidit. Quia autem illum nec fama laudis extulit, clare incedentem lunam minime attendit. Sunt enim nonnulli, qui eo in elationem corruunt, quo per subtilem intelligentiam, vel quæ non faciunt bona
E cognoscunt. Hi nimirum super multis diuitijs lætantur, cum quælibet summa intelligendo reperiunt, atque in elatione ipsis inuentionibus corrumpuntur. Sunt vero nonnulli, quos intelligentia quidem non eleuat, sed exhibita operatio exaltat. Qui dum actiones suas respiciunt, apud mentem suam sibi ceteros dedignando postponunt. Hi videlicet etsi in multis diuitijs non gaudent, solem tamen fulgentem vident: quia de sola boni operis magnitudine quasi alios despiciendo tument. Et sunt nonnulli, quos nec operatio propria extollit, sed cum laudari ab hominibus pro hac eadem bona operatione cœperint, ipsis hominum fauoribus deuicti, quasi magnos se quosdam in sua cogitatione conspiciunt, atque a cordis custodia dissoluuntur. Hi profecto etsi fulgentem solem videre noluerunt, lunam tamen clare incedentem respiciunt: quia inter huius vitæ tenebras dum in opinionis suæ claritate animum desigunt, humilitatis gratiam, quasi ex nocturno lumine, amittunt, et intuentes lunam, se non vident, qui semetipsos nescire in-

 cipiunt,

cipiunt, dum mentis oculos in transitorium fauorem figunt. Sic autem profectus est hominum, sicut incrementa esse conspicimus arbustorum. Vis quippe futurę arboris, prius in semine est, post modum in ortu, atque ad extremum producitur in ramis. Sic nimirum sic vniuscuiusque virtus succrescit operantis. Seminatur namque in intelligentia, oritur in operatione, atque ad vltimum conualescit vsque ad profectus magni latitudinem. Sed cum quemlibet sua intelligentia extollit, arbor, quæ oriri poterat, in semine putrescit. Cum vero post operationem bonam elationis peste corrumpitur, quasi iam orta siccatur. Cum autem neque intelligentia, neque operatio corrumpit, sed excrescente magnitudine, dum fauor laudantiū sequitur, atque ab statu suo bene operantis animum euertit: linguarum ventos arbor pertulit, et omne, quod in ea robustum creuerat, tempestas famæ radicitus euulsit. Quo enim arbor altius ad superiora surrexerit, eo ventorum vim vehementius sentit: quia quo plus quisque in bonis operibus attollitur, eo ampliori ab ore laudantium flatu fatigatur. Si itaque adhuc arbor in semine est, metuendum est, ne ipsa scientiæ cognitione putrefiat. Si iam ad virgultum prodijt, curandum est, ne hanc manus elationis tangat, atque a viriditate suæ actionis arefaciat. Si autem valēti robore iam ad alta se subleuat, valde formidandum est, ne hanc admotæ laudis ventus grauior radicitus euellat. Sed inter hæc sciendum est, quia ne immoderatis laudibus erigamur, plerumque miro rectoris nostri moderamine, etiam detractionibus lacerari permittitur: vt cum nos vox laudantis eleuat, lingua detrahentis humiliet: quia et arbor sæpe, quæ vnius venti impulsu ita impellitur, vt pene iam erui posse videatur, alterius e diuerso veniētis flatu erigitur: et quæ hac ex parte inflexionem pertulit, ab alia ad statum redit. Vnde et illa arbor alte radicata, quasi inter aduersantes vētos fixa steterat, quæ dicebat: Per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam. Sæpe enim laus bene agentis auribus insolēter admota, dum foris sermonibus perstrepit, intus quandam menti tacitam elationis tempestatem gignit: fitq. vt hoc, quod animus de humanis fauoribus gaudet, non facile exterius ostendat, sed tamen corruptionis vim non tenuiter interius sentiat. Et sunt nonnulli, quos ita laus inflat, vt vsque ad verba elationis pertrahat. Quidam vero, vt prædiximus, hoc ipsum patefacere, quòd eleuantur, erubescunt, atque, auditis suis præconijs, extolluntur: sed tamen vsque ad elationis verba non exeunt, et gaudere se in talibus non ostendunt. Vnde beatus Iob, quia nouerat arrogantem se non solum nullo modo in verbis, sed etiam in cogitatione quoque tacita minime fuisse, postquam dixit: [Si vidi solem, cum fulgeret, et lunam incedentem clare,] illico subdidit: [Et lætatum est in abscondito cor meum.] Qua videlicet attestatione quid nobis innuitur, nisi quòd nobis magno metu, et circumspectione opus est, ne mens nostra vmquam de suis laudibus, vel tacita lætetur? Quisquis enim quasi claritatem lunæ, famæ suæ magnitudinem conspicit, sibi in occulto mentis gaudium facit: cui iste nisi auctori se prætulit, cuius dono, vt bene operaretur, percepit, et tamen in eius munere de gratia suæ laudis hilarescit? Despecto enim honore conditoris, semetipsum plus amare conuincitur, cuius præconijs lætatur. Quamuis nonnumquam etiam sancti viri de bona sua opinione gaudeant: sed cum per hanc ad meliora proficere audientes pensant, nec iam de opinione sua, sed de proximorum gaudent vtilitate: quia aliud est fauores quærere, et aliud de profectibus exultare. Qua in re necesse est, vt cum audientium vtilitati non proficit, mentem nostram fama laudabilis non eleuet, sed fatiget. Cum enim humanæ linguæ attestatione laudamur, occulta pulsatione requirimur, quid de nobisipsis sentiamus, vt in hoc humiles permaneamus. Superba etenim mens etiam cum de se falsa bona dicuntur, exultat: quia non apud Deum qualiter viuat, sed apud homines qualiter innotescat, excogitat. Iudicium enim de se omnipotentis Dei despiciens, et solummodo hominum quærens, inter auditas laudes extollitur, et quæ hoc solum quæsierat, quasi de brauio operis lætatur. At contra, si cor veraciter humile est, bona, quæ de se audit, aut minime recognoscit, et quia falsa dicuntur, metuit: aut certe si adesse ea sibi veraciter scit, eo ipso formidat, ne ab ęterna Dei retributione sint perdita, quo hæc considerat hominibus diuulgata: pauetq. vehementer, ne spes futuri muneris in mercedem permutetur transitorij fauoris. Qua ex re agitur, vt electorum animus magno laudum suarum igne crucietur, atque ab omni torporis sui rubigine mærore cogitationis excoquatur. Cauta enim consideratione trepidat, ne aut de his, in quibus laudatur, et non sunt, maius Dei iudicium inueniat: aut de his, in quibus laudatur, et sunt, competens præmium perdat. Vnde plerumque fit, vt sicut iniustus ex laude sua polluitur, ita vir iustus, audita sua laude, purgetur. Nam dum bona, quæ

A quæ egit, ab hominibus proferri cognoscit: subtile contra se, vt dictum est, extremi iu-
dicij examen metuit, ac trepidus ad conscientiam recurrit: et quidquid illic inest repre-
hensibile, corrigit. Dum enim bona sua innotuisse formidat, subtilitatem secuturi exa-
minis pertimescens, si qua in se mala occulta sunt, amputat. Pauet namque si saltem ta-
lis Deo non ostenditur, qualis ab hominibus putatur: et neque contentus est, vt in quo
potuit innotescere, in hoc debeat remanere. Iam enim de bonis suis, quasi retributionem
sibi factam æstimat, nisi eis et alia, quæ ab hominibus nesciuntur, adiungat. Vnde be-
ne per Salomonem dicitur: Sicut probatur in conflatorio argentum, et in fornace au- Prouer.17.c
rum, ita probatur homo ore laudantis. Argentum quippe, vel aurum si reprobum est,
igne consumitur: si probum vero, igne declaratur. Sic nimirum est et sensus operantis.
Nam qualis sit, in eo, quòd laudatur, ostenditur. Si enim se, auditis suis laudibus, extol-
B lit, quid iste aliud quàm aurum, vel argentum reprobum fuit, quem videlicet fornax lin- .11
guæ consumpsit? Si autem fauores suos audiens, ad superni iudicij considerationem redit,
ac ne de his apud occultum arbitrum grauetur, metuit: quasi expurgationis igne ad
magnitudinem claritatis excrescit: et vnde incendium trepidationis sustinet, inde clarius
fulget. Beatus igitur Iob, quia nequaquam de operatione se prætulit, fidenter dicit: [Si vidi
solem, cum fulgeret.] Quia vero hunc a iudicij interioris intuitu fama laudabilis non diuer
tit, adiungit: [Et lunam incedentem clare.] Quia autem opinionis suæ gratia animũ de-
uinci nec tacita cogitatione permisit, protinus subdidit: [Et si lætatum est in abscondito
cor meum.] Et quia plerumque inconsiderata mens, dum trãsitorio fauori non renititur, 10.
ad hoc vsque pertrahitur, vt laudet ipsa, quod facit, conditioni, quæ præmissa est, quia dici-
tur: [Si lætatum est in abscondito cor meũ,] congrue subinfertur: [Et osculatus sum manũ
C meã ore meo.] Per manum quippe operatio, per os autem locutio designatur: sicut per Sa
lomonem dicitur: Abscondit piger manum suã sub axilla sua, et laborat, si ad os suum por Prouer.19.d
rigat eam. Pigro labor est manum suam ad os porrigere: quia desidiosus quisque prædica
tor nec hoc vult operari, quod dicit. Manum quippe ad os porrigere, est voci suę operę con-
cordare. Manum ergo suam osculatur ore suo, qui laudat quod facit, et testimonio
propriæ locutionis sibi virtutem tribuit operationis. Qua in re quis despicitur nisi is, qui
ipsa operandi munera largitur? Vnde bene per egregium prædicatorem dicitur: Quid 1.Cor.4.b
autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non accepe-
ris? Sancti autem viri sciunt post primi parentis lapsum, de corruptibili stirpe se editos,
et non virtute propria, sed præueniente superna gratia ad meliora se vota, vel opera com
mutatos: et quidquid sibi mali inesse cognoscunt, de mortali propagine sentiunt meri-
D tum: quidquid vero in se boni inspiciunt, immortalis gratiæ cognoscunt donum: eiq. de
accepto munere debitores fiunt, qui et præueniendo dedit eis bonum velle, quod nolue-
rant, et subsequendo concessit bonum posse, quod volunt. Vnde bene per Ioannem dici-
tur: Adorauerunt viuentem in sæcula sæculorum, mittentes coronas suas ante thronum Apoc.4.d
Domini. Coronas namque suas ante thronum Domini mittere, est certaminum suorum
victorias non sibi tribuere, sed auctori, vt ad illum referant gloriam laudis, a quo se sciunt
vires accepisse certaminis. Beatus ergo Iob, quia sic bona, quæ operatus est, narrat, vt
tamen hæc suæ operationi non tribuat, sed ad auctoris laudem recurrat, manum suam
ore suo osculatum fuisse se denegat. Ac si patenter dicat: Ego mea opera tamquam mea
non profero: quia auctoris sui gratiam negare conuincitur, quisquis sibi tribuit, quod
operatur. Vnde et protinus subdit: [Quæ est iniquitas maxima, et negatio contra
E Deum altissimum.] Liquet etenim, quia illum negat, cuius despecta gratia, sibi vires
boni operis arrogat. Quod recte quoque, et iniquitas maxima vocatur, quoniam om-
ne peccatum, quod ex infirmitate est, spem nequaquam perdit, qui a superno iudice ve-
niam requirit. Præsumptio autem virtutis propriæ, tanto grauius in desperatione est,
quanto longius ab humilitate. Cumq. vires sibi tribuit operis, ad adiutorium non
recurrit auctoris: fitq. vt eo grauius peccator pereat, quo, et ipsum hoc, quia est pec-
cator, ignorat. Sequitur:

Quòd summa sit perfectio charitatis, diligere inimicos, et de eorum profectu gaudere, et de ruina dolere. *Caput VI.*

SI gauisus sum ad ruinam eius, qui me oderat, et exultaui quòd inuenisset eum ma-
lum.] Omnipotentis Dei nos esse discipulos, sola custodia charitatis probat. Hinc est

enim quod per semetipsam veritas dicit: In hoc cognoscent omnes, quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis adinuicem: Quæ nimirum dilectio si cor nostrum veraciter replet, duobus modis ostendi solet: scilicet si et amicos in Deo, et inimicos diligimus propter Deum. Sed sciendum est, quia inimici dilectio tunc veraciter custoditur, cum nec de profectu addicimur, nec de ruina illius lætamur. Nam sæpe in dilectionis imagine erga inimicum animus fallitur, seq. hunc diligere æstimat, si eius vitæ contrarius non existat. Sed dilectionis vim, occulte et veraciter, aut profectus inimici, aut casus interrogat. Hac etenim de re ad plenum semetipsam mens hominis nescit, nisi eum, quem sibi aduersarium credit, in defectu, vel profectu mutasse modum sui status inuenerit. Si enim de prosperitate addicitur, et de calamitate se odientis lætatur: constat, quia non amat, quem non vult esse meliorem: eumq. etiam stantem voto persequitur, quem cecidisse gratulatur. A

11. Sed inter hæc sciendum est, quia euenire plerumque solet, vt non amissa charitate, et inimici nos ruina lætificet, et rursum eius gloria sine inuidiæ culpa contristet: cum, et ruente eo, quosdam bene erigi credimus, et proficiente illo, plerosque iniuste opprimi formidamus. Qua in re mentem nostram, nec eius iam defectus erigit, nec eius profectus addicit, si recta nostra cogitatio, non quid in ipso, sed quid de ipso circa alios agatur, attendit. Sed ad hæc seruanda valde est necessarium subtilissimæ discretionis examen: ne cum nostra odia exequimur, fallamur sub specie vtilitatis alienæ. Si B

Psalm.57. enim de inimici morte gaudendum omnino non esset, Psalmista non diceret: Lætabitur iustus, cum viderit vindictam impiorum. Sed aliud est impium, aliud vero inimicum perpeti. Nam sunt plerique inimici, qui non sunt impij: et sunt nonnulli impij, qui nobis specialiter non videntur inimici. Humana autem mens omnem inimicum, quem tolerat, etiam impium et iniquum putat: quia eius culpas apud cogitationem suam liuor accusator exaggerat. Quibuslibet vero flagitijs prematur, minus iniquus creditur, si aduersarius minime sentitur. Qua in re discernendum est, aliud esse quòd nobis, aliud vero quòd sibi et ceteris noster inimicus nocet. Nam si alijs bonus est, sine nostra forsitan culpa esse non potest nobis malus: nec omnino iam de eius ruina gaudendum est, cuius nos solos certum est aduersa tolerasse. Cum vero noster ac multorum hostis perimitur, de ereptione proximorum potius, quàm de inimici interitu necesse est vt animus lætetur. Oportet namque, vt pereunte aduersario, subtiliter pensare debeamus, et quid debemus ruinæ peccatoris, et quid iustitiæ ferientis. Nam cum peruersum quemque omnipotens percutit: et condolendum est miseriæ pereuntis, et congaudendum iustitiæ iudicis: vt nobis et in luctu sit poena morientis proximi, et rursus, in gaudium veniat exhibita æquitas iudicantis Dei: quatenus nec pereunti homini existamus aduersarij, nec iudicanti Deo inueniamur ingrati. Beatus igitur Iob, quia cuncta in aduersitate odia perfecte calcauit, dicat: [Si gauisus sum ad ruinam eius, qui me oderat, et exultaui quòd inuenisset eum malum:] qui videlicet et inimicum diligens, dum aduersario ruenti condoluit, in malis illius ipse ad bonum creuit, vt inde iste ad benignitatem cresceret, vnde illum mala, quæ merebatur, inuenissent. Quia vero sæpe nonnulli eos, quos sibi aduersarios æstimant, maledictione feriunt; quoniam virtute nequaquam possunt: in quibus patenter apparet, quæ mala si possent facerent, qui ea, quæ facere nequeunt, imprecari minime desistunt: beatus Iob ostendens se a culpa etiam maledictionis alienum, secutus adiunxit: [Non enim dedi ad peccandum guttur meum, vt expeterem maledicens animam eius.] Peccaret quippe, si hoc optaret a Deo fieri, quod ipse facere, vel omnino non posset: vel si posset, minime deceret. Nam qui maledictionibus inimicum impetunt, quid aliud in illo facere Deum volunt, nisi quod ipsi facere aut nequeunt, aut erubescunt? Mortem namque aduersario exoptant, quam et si possunt, inferre metuunt: ne aut perpetrati homicidij rei teneantur, aut iniqui appareant etiam cum sint. Quid est ergo Deo dicere: Occide quem odi, nisi apertis ei vocibus clamare: Hoc fac meo aduersario, quod me in illum facere nec peccatorem decet? In quibus profecto verbis pensandum nobis est, vbi C D E

Luca.6.d iste vir legerat: Diligite inimicos vestros. Et vbi legerat: Benedicite, et nolite male-
1.Petri.3.b dicere. Et rursum: Non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto. Sed exterius non audita supernæ gratiæ præcepta seruabat, quia hæc in mente illius sancti Spiritus afflatus scribebat. Cui tamen minus esset, quòd positos extra diligeret, nisi et interius viuentes, secumq. quotidie conuersantes etiam familiares aduersarios tolerare. Vnde subiungit:

A

Quod sancti uiri multos ex domesticis suis, exoptatores mortis suæ æquanimiter tolerant. Caput VII.

SI non dixerunt viri tabernaculi mei, quis det de carnibus eius, vt saturemur?] Quæ nimirum sententia potest quoque per mysterium ex voce Redemptoris intelligi. Viri quippe eius tabernaculi de carnibus illius saturari cupierunt, vel Iudæi scilicet persequentes, vel gentiles credentes: quia et illi moliti sunt corpus illius, quasi consumendo, extinguere: et isti esurientem mentem suam desiderant quotidianæ immolationis sacrificio de eius carnibus satiare. Sed nunc solius historiæ virtutem sequentes, pensemus quanta fortitudine sancti viri animus extra, intraq. solicitus ad omnia paratur. Qui si iniuste 12.
agentibus, aut vnquam per silentium cederet, aut per rectitudinem non contrairet, pro-
B fecto aduersarios non habuisset. Sed in eo quòd vias vitæ tenuit, exoptatores suæ mortis inuenit. Foris patentes aduersarios pertulit, intus latentes. Minor est autem virtus certaminis, foris quempiam videre mala, quæ superet, et intus quod toleret non habere. Perfectæ autem magnitudinis laus est aduersa perpeti, et exterius fortiter, et interius clementer. Nam sunt nonnulla, quæ in ipsa quoque familiarium conuersatione corrigi nequeunt sine culpa corrigentis: atque ideo cum vel corrigentem inquinant, vel omnimodo hæc agentem grauant, magna magisterij arte dissimulanda sunt, ipsaq. hac dissimulatione toleranda. Quæ contra nos illata citius a corde laxamus, si nostra circa proximos errata cognoscimus. Vnde bene quoque per Salomonem dicitur: Cunctis Eccli. 7. e
sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes cor tuum, ne forte audias seruum tuum maledicentem tibi. Scit enim tua conscientia, quia et tu crebro maledixisti alijs. Dum enim
C pensamus quales erga alios fuimus, esse circa nos tales alios minus dolemus: qui aliena iniustitia in nobis vindicat, quod in se iuste nostra conscientia accusat. Sequitur:

Quanta hospitalitatis sanctus Iob fuit, cuius ostium patens, peregrinus et uiator inuenit. Caput VIII.

FOris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.] Quia teste Paulo, charitas patiens et benigna describitur: per patientiam aliena mala æquanimiter tolerat, per benignitatem quoque bona misericorditer impendit sua. Vnde beatus Iob, et patienter domesticos maledicentes pertulit, et viatores atque peregrinos apud se benigne suscepit: illis morum exempla tribuens, istis exteriorum ope concurrens: illis per 1. Cor. 13. b
D mansuetudinem non concitus ad irascendum, istis per misericordiam ad subueniendum paratus. Vir etenim sanctus Redemptorem generis humani per prophetiæ spiritum intuens, prædicamenta quoque illius in opere seruabat, quibus nos admonet, dicens: Dimittite, et dimittetur vobis: date et dabitur vobis. Dare namque ad res pertinet, quas Luc. 6. f
exterius habemus: dimittere autem ad relaxandum dolorem, quem interius ex aliena culpa contrahimus. Sed sciendum est, quia qui omnino dimittit, et non dat, etsi non plene operatus est, meliorem tamen partem misericordiæ tenuit. Qui autem dat, et minime dimittit, omnino misericordiam nullam facit: quia ab omnipotente Deo munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in malitia profertur. Mundari etenim debet prius animus, qui eleemosynam præbet: quia omne, quod datur Deo, ex dantis mente pensatur. Cuncta itaque malitiæ macula ab interiori nostro homine cogitationis
E immutatione tergenda est: quia iram iudicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis. Vnde scriptum est: Respexit Deus ad Abel et ad munera eius: ad Cain autem et ad munera eius non respexit. Neque etenim sacrũ eloquium dicit: Respexit ad munera Abel, et ad Cain munera non respexit: sed prius ait: Quia respexit ad Abel, ac deinde subiunxit: Et ad munera eius. Et rursum dicit: Quia non respexit ad Cain, ac deinde subdidit: Nec ad munera eius. Ex dantis quippe corde id, quod datur, accipitur. Idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt. Prius namque ad eum legitur Dominus respexisse, qui dabat, quàm ad illa, quæ dabat. Vnde bene beatus Iob dicturus nobis in hospitalitatis gratia largitatem suam, prius circa aduersarios protulit patientiam et benignitatem suam: quòd de ruina non exultauit inimici, quòd verbis maledicis persecutores suos non impetijt, quòd sæuientes intrinsecus æquanimiter tolerauit, et tunc demum hospitalitatis suæ munificentiam protulit: vt au- Gen. 4. a

dito scilicet narrationis eius ordine, discamus, quia exteriora munera ex interna cordis munditia condiuntur: vt virtutum eius contextio lectorem doceat, qualis apud se esse debeat, cum exteriora bona alijs subministrat. Sed quis se inter tanta virtutū culmina sanctum esse non crederet? Quis non vtcumque ipsis tot meritis tentaretur: vt si quando vt homo delinqueret, delictum suum hominibus nollet innotescí: et leue esse crederet, si quid in minimis peccaret, culpamq. suam mallet silentio renere, quàm voce confessionis aperire? Sæpe namque contingit, vt elatus virtutibus animus, dum multa bona in æstimatione proximorum de se spargi cognouerit, agnosci non velit, si quid est, quod reprehensibiliter facit. Quas videlicet erroris tenebras idcirco mens tolerat, quia cordis oculum tumor grauat. Vnde beatus Iob inter tot eximia facta virtutum, qui tam summus extitit in operatione, vt demonstraret, quàm humilis fuerit in mente, protinus adiunxit: A

Quòd quasi homo abscondit peccatum, qui ad imitationem primi hominis, vel erubescit confiteri quòd malefecit, vel defendit. Caput IX. B

SI abscondi quasi homo peccatum meum, et celaui in sinu meo iniquitatem meam.] Hæc sunt namque veræ humilitatis testimonia, et iniquitatē suam quemque cognoscere, et cognitam voce confessionis aperire. At contra vsitatum humani generis vitium est, et latendo peccatum committere, et commissum negando abscondere, et conuictum defendendo multiplicare. Ex illo quippe lapsu primi hominis hæc augmenta nequitiæ ducimus, ex quo ipsam radicem traximus culpæ. Sic namque ille dum lignum vetitum contigisset, abscondit se a facie Domini inter ligna paradisi. In qua absconsione, scilicet quia Deum latere non poterat, non latendi effectus describitur, sed affectus notatur.

Gen. 3. b Qui cum argueretur a Domino, quòd de ligno vetito contigisset, illico respondit: Mulier, quam dedisti mihi sociam, ipsa mihi dedit de ligno, et comedi. Ipsa quoque mulier inquisita respondit, dicens: Serpens decepit me, et comedi. Ad hoc quippe requisiti fuerant, vt peccatum, quod transgrediendo commiserant, confitendo delerent. Vnde et serpens ille persuasor, qui non erat reuocandus ad veniam, non est de culpa requisitus. Interrogatus itaque homo est, vbi esset, vt perpetratam culpam respiceret, et confitendo cognosceret, quàm longe a Conditoris sui facie abesset. Sed adhibere sibimet vtrique defensionis solatia, quàm confessionis elegerunt. Cumq. excusare peccatum voluit vir per mulierem, mulier per serpentem, auxerunt culpam, quam tueri conati sunt: oblique Adam Dominum tangens, quòd ipse peccati eorum actor extiterit, qui mulierem fecit: et Eua culpam ad Dominum referens, qui serpentem in paradiso posuisset. Qui enim ore diaboli fallentis audierant: Eritis sicut dij: quia Deo esse similes in diuinitate nequiuerunt, ad erroris sui cumulum Deum sibi facere similē in culpa conati sunt. Sic ergo reatum suum dum defendere moliuntur, addiderunt, vt culpa eorum atrocior discussa fieret, quàm fuerat perpetrata. Vnde nunc quoque humani generis rami ex hac adhuc radice amaritudinem trahunt: vt cum de vitio suo quisque arguitur, sub defensionum verba, quasi sub quædam se arborum folia abscondat, et velut ad quædam excusationis suæ opaca secreta faciem Conditoris fugiat, dum non vult cognosci quod fecit. In qua videlicet occultatione non se Domino, sed Dominum abscondit sibi. Agit quippe ne omnia videntem videat, non autem ne ipse videatur. Quo contra cuique peccatori iam exordium illuminationis, est humilitas confessionis: quia sibimetipsi iam parcere renuit, qui malum non erubescit confiteri, quod fecit: et qui defendendo accusari potuit, accusando se celerrime defendit. Vnde et mortuo Lazaro, qui mole magna premebatur, nequaquam dicitur: C D E

Ioan. 11. f Reuiuisce: sed: Veni foras. Ex qua scilicet resurrectione, quæ gesta in illius est corpore, signatur qualiter nos resuscitemur in corde: cum videlicet mortuo dicitur: Veni foras: vt nimirum homo in peccato suo mortuus, et per molem male consuetudinis iam sepultus, qui intra conscientiam suam absconsus iacet per nequitiam, a semetipso foras exeat per confessionem. Mortuo enim Veni foras dicitur: vt ab excusatione atque occultatione

2. Reg. 12. b peccati, ad accusationem suam ore proprio exire prouocetur. Vnde Dauid propheta ab illa tanti mole facinoris reuiuiscens, ad vocē Domini quasi foras exijt, dum per Natham correptus, quod fecerat accusauit. Quia igitur hæc occultationis culpa in humano genere vehementer excreuit, bene beatus Iob cum diceret: [Si abscondi peccatum meum,] interposuit: [Quasi homo.] Hominis quippe esse proprium conspicit, quod ex parentis veteris imitatione descendit. Vbi apte subditur:

Quòd

A *Quòd perfectæ humilitatis indicium sit, peccata et vltro accusare, et alijs accusantibus non negare. Caput X.*

ET celaui in sinu meo iniquitatem meam.] Scriptura etenim sacra plerumque sinum ponere pro mente consueuit: sicut voce Ecclesiæ de persecutoribus nostris, qui nobis natura quidem coniuncti sunt, sed vita disiuncti, per Psalmistam dicitur: Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum. Ac si aperte diceretur: In mente sua recipiant hoc, quod in nostris corporibus sæuientes operantur: vt dum nos exterius ex parte puniunt, ipsi interius perfecte puniantur. Quia igitur sinus secretum mentis accipitur, in sinu iniquitatem celare, est hanc in conscientiæ latibulis occultare, nec per confessionem detegere, sed per defensionem velare. Quo contra Iacobus dicit: Confitemini alterutrum
B peccata vestra, et orate pro inuicem, vt saluemini. Salomon quoque ait: Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, et dereliquerit ea, misericordiam consequetur. Sed inter hæc sciendum est, quòd plerumque homines et culpas confitentur, et humiles non sunt. Nam multos nouimus, qui, arguente nullo, peccatores se esse confitentur: cum vero de culpa sua fuerint fortasse correpti, defensionis patrocinium quærunt, ne peccatores esse videantur. Qui si tunc cum id sponte dicunt, peccatores se esse veraci humilitate cognoscerent, cum arguuntur ab alijs, esse se quod confessi fuerant, non negarent. Qua in re indicia veræ confessionis sunt, si cum quisque se peccatorem dicit, id de se dicenti etiam alteri non contradicit. Nam quia scriptum est: Iustus in principio accusator est sui: non magis peccator, sed iustus videri appetit, cum peccatorem se quisque, nullo arguente, confitetur: sed confessionis veritatem probat, cum alter malum, quod
C fecimus, increpat. Quòd si superbe defendimus, liquet, quia peccatores nos ex nobis ficte dicebamus. Vnde summopere curandum est, vt mala, quæ fecimus, et sponte fateamur, et hæc alijs arguentibus non negemus. Superbiæ quippe vitium est, vt quod de se fateri quisque quasi sua sponte dignatur, hoc sibi dici ab alijs dedignetur. Beatus itaque Iob quantæ fuerit humilitatis ostendit, qui se et inter aduersarios nouerat viuere, et tamē non verebatur culpas voce confessionis aperire. Sed notandum, quòd superius virtutes suas loquitur, inferius peccatum fatetur. Hinc enim liquido demonstrat, quàm vera de bonis suis dixerat, qui noluit tacere de malis. Modo virtutes suas indicat, modo culpam: quia et perpetrauerit peccatum, et non tacuerit, manifestat. Vnde certissime apparet quantæ munditiæ in omnipotentis Dei oculis fuerit, qui et vitauit mala, ne committeret, et tamen quæ eum committere contigit, hominibus non abscondit: quatenus ei et iusti-
D tiæ sit gloria, declinasse peccatum, et iustitiæ custodia, quod non potuit declinare, prodidisse. Videatur vir iste cuilibet magnus in virtutibus suis, mihi certe sublimis apparet, etiam in peccatis suis. Mirentur in eo, qui volunt, castitatis continentiam, mirentur integritatem iustitiæ, mirentur viscera pietatis: ego in eo non minus admiror confessionem humillimam peccatorum, quàm tot sublimia gesta virtutum. Scio enim, quod per infirmitatis verecundiā plerumque grauioris est certaminis commissa peccata prodere, quàm non admissa vitare: et vnumquodque malum quamuis robustius vitetur, tamen humilius proditur. Beatus ergo Iob, qui tot magnis operibus fultus, confiteri culpam non erubuit, ostendit in virtutibus, quàm humilis fuit. Sed quia ex humilitate vera secura semper auctoritas nascitur: vt tanto foris nil metuat, quanto ad rerum culmina animus per elationis desiderium non anhelat, expressa confessione peccati, recte subiungitur: [Si expaui
E ad multitudinē nimiam, et despectio propinquorum terruit me: et non magis tacui, nec egressus sum ostiū.] Magna est securitas cordis, nil concupiscentiæ habere secularis. Nam si ad terrena adipiscenda cor inhiat, securum tranquillumve esse nullatenus potest: quia aut non habita concupiscit, vt habeat, aut adepta metuit, ne amittat: et dum in aduersis sperat prospera, in prosperis formidat aduersa: huc illucq. quasi quibusdam fluctibus voluitur, ac per modos varios rerum alternantium mutabilitate versatur. Sin vero semel in
appetitione supernæ patriæ forti stabilitate animus figitur, minus rerum temporalium perturbatione vexatur. A cunctis quippe externis motibus eandem intentionem suam, quasi quendam secretissimum secessum petit: ibiq. incommutabiliter inhærens, et mutabilia cuncta transcendens, ipsa iam tranquillitate quietis suæ in mundo extra mundum est. Excedit profecto ima omnia intentione summorum, et cunctis rebus, quas non appetit, libertate quadam se superesse sentit, nec tempestatem rerum temporalium intus sustinet,

14. (line 1) — Psal. 78. — Iac. 5. d — Prou. 28. b — Prou. 18. c — 15.

sustinet, quam intuetur foris: quia terrena omnia, quæ concupita opprimere mentem A
Hiere.31.d poterant, despecta subteriacent. Vnde bene per Prophetam dicitur: Statue tibi speculam:
Abac.2.a vt dum quisque speculatur summa, supereemineat infimis. Hinc etiã Abacuc dicit: Super custodiam meã stabo. Stat quippe super custodiam suam, qui per solertiam disciplinæ terrenis desiderijs non succumbit, sed supereminet: vt dum semper stantem appetit æternitatem, infra se sit ei omne, quod transit. Tamen quia sanctus vir quantalibet virtute profecerit, eum in hac vita positum adhuc extrinsecus carnis infirmitas premit, vt scriptum est:
Psalm.38. Quamquam in imagine Dei ambulet homo, tamẽ vane conturbatur: plerumque agitur, vt et turbetur exterius, et imperturbabilis duret interius: et quod vane conturbari potest, de infirmitate carnis fit, quamuis in imagine Dei ambulet de virtute mentis: quatenus et roboretur intus diuino adiutorio, et tamen adhuc foris sarcina prematur humana. Vnde
Abac.3.e bene Abacuc iterum vnam sententiam protulit ad vtraque seruientem. Ait enim: Et introiuit tremor in ossa mea, et subtus me turbata est virtus mea. Ac si diceret: Non mea virtus est, in qua superius raptus imperturbabilis maneo: sed meę infirmitatis est, in qua inferius turbor. Ipse ergo super se imperturbabilis est, ipse sub se perturbabilis: quia super se ascenderat, inquantum rapiebatur ad summa: et sub semetipso erat, inquantũ adhuc reliquias trahebat in infima. Ipse super se imperturbabilis est, quia in Dei iã contemplationẽ transierat: Ipse sub se perturbabilis, quia sub semetipso adhuc infirmus homo remane- B
Psalm.115. bat. Huic sententię Dauid Propheta concinens, ait: Ego dixi in excessu mẽtis meæ: Omnis homo mendax. Cui responderi potest: Si omnis, et tu. Falsaq. iam erit sententia, quam mendax ipse protulisti. Si vero ipse non es mendax, vera iam sententia non erit: quia dum tu verax, non omnis homo cognoscitur mendax. Sed notandum est, quòd præmittitur: Ego dixi in excessu mentis meæ. Per excessum ergo mentis, etiã semetipsum transijt, cum C de hominis qualitate definiuit. Ac si parenter dicat: De falsitate omnium hominum inde veram sententiam protuli, vnde ego ipse super hominem fui. Intantum vero et ipse mendax inquantum homo: intantum autem omnino non mendax, inquantum per excessum mentis super hominem. Sic itaque sic perfecti omnes, quamuis adhuc aliquid turbulentum de infirmitate carnis tolerant, iam tamen intrinsecus tranquillissimo secreto perfruũtur per contẽplationem mẽtis: vt quidquid acciderit exterius, in nullo turbet interius. Vnde beatus Iob securitatem in se esse mentis ostendens, postquam de se tot virtutum prædicamenta protulit, hoc, quod præmisimus secutus, adiunxit:

Quòd sancti eos non timeant, a quibus nihil expectant: et contempti a proximis cum omni patientia sustinentes, ad contumelias nec uerbum reddunt. Capu XI. D

16. SI expaui ad multitudinem nimiam, et despectio propinquorum terruit me, et non magis tacui, nec egressus sum ostium.] Ac si apertius dicat: Turbatis contra me extrinsecus alijs, ipse in me intrinsecus imperturbabilis mansi. Quid namque in hoc loco ostium, nisi os debemus accipere? Per os quippe quasi egredimur, dum verbis, quibus possumus, secreta nostri cordis aperimus: et quales intus manemus in conscientia, tales foras egredimur per linguam. Sunt vero nonnulli, qui omnino despici metuunt, ac ne viles fortasse iudicentur, sapientes videri appetunt. Hi coguntur ostium egredi: quia pulsati contumelijs, quàm magni apud se lateant, loquentes denunciant. Dumq. per impatientiam victi, quædam de se, quæ nesciebantur, produnt, tamquam per oris ostium egrediuntur. Vnde beatus Iob dicturus, quòd oris ostium non fuisset egressus, bene præmisit, Tacui: quia videlicet impatientia turbatus, a domo conscientiæ exisset, si tacere nescisset. E

Quòd exemplo Domini, ibi de doctrina cælesti silendum est, vbi auditores non ad ædificationem, sed ad curiositatem conueniunt. Caput XII.

SAncti etenim viri in commotionis tentatione semetipsos ostendere omnino refugiunt, et cum audientibus prodesse nequeunt, etiam despici tacentes volunt: ne de sapientiæ suæ ostentatione glorientur. Cumq. aliquid dicunt prudenter, non quærunt gloriam suam, sed auditorum vitam. Cum vero conspiciunt, quia auditorum vitam loquendo lucrari non possunt, tacendo abscondunt scientiam suam. Ad imitandũ quippe viam Domini, quasi ad quoddam nobis propositũ signum currimus. Ipse enim, quia Herodem vidit non profectum quærere, sed signa vel scientiam velle mirari, requisitus ab eo tacuit:
Luc.23.a et quia constanter tacuit, ab eo irrisus exiuit. Scriptum namque est: Herodes autem viso Iesu,

A Iesu, gauisus est valde: erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quòd audiret multa de illo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Vbi subditur: Interrogabat autem illum multis sermonibus: at ipse nihil illi respondebat. Tacens vero Dominus, quàm sit despectus ostenditur, cum illic protinus subinfertur: Spreuit autem illum Herodes cum exercitu suo, et illusit. Quod videlicet factum oportet nos audientes discere: vt quoties auditores nostri, nostra volunt quasi laudanda cognoscere, non autem sua peruersa mutare, omnino taceamus: ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, et illorum culpa, quæ erat, esse non desinat, et nostra, quæ non erat, fiat. Dicat fortasse aliquis: 17.
Vnde nouimus quo corde quis audiat? Sed multa sunt, quæ audientis animum produnt: maxime si auditores nostri, et semper laudent, quod audiunt, et numquam quod laudant, sequuntur. Hanc inanem loquendi gloriam prædicator egregius fugerat, cum dicebat:
B Non enim sumus sicut plurimi, adulterantes verbum Dei: sed ex sinceritate, sicut ex Deo 2.Cor.2.d
coram Deo in Christo loquimur. Adulterari namque verbũ Dei, est aut aliter de illo sentire, quàm est, aut ex eo non spiritales fructus, sed adulterinos fetus quærere laudis humanæ. Ex sinceritate vero loqui, est nil in eloquio extra, quàm oporteat quærere. Sicut ex Deo autem loquitur, qui scit non se a se habere, sed ex Deo accepisse quod dicit. Coram Deo vero loquitur, qui in omni, quod dicit, non humanos fauores appetit, sed omnipotentis Dei præsentiæ intendit: non suam, sed auctoris gloriam requirit. Qui autem scit quidem ex Deo se accepisse, quod dicit, et tamen dicendo propriam gloriam quærit: sicut ex Deo loquitur, sed non coram Deo: quia eum, quem cordi suo non proponit, cum prædicat, quasi absentem putat. Sed sancti viri et ex Deo loquuntur, et coram Deo: quia ab eo se sciunt habere, quod dicunt, et ipsum suis sermonibus adesse iudicem adiutoremq.
C considerant. Vnde fit, vt cum se a proximis despici agnoscunt, suaq. dicta vitæ audientium non prodesse, abscondant quantæ virtutis sint: ne si secretum cordis inutiliter sermo prolatus aperiat, ad inanem gloriam prorumpat. Beatus igitur Iob inter obstinatas mentes non appetens ex virtutis suæ patefactione clarescere, ait: [Si despectio propinquorum terruit me, et non magis tacui, nec egressus sum ostium.] Qui enim per humilitatem solidus, nequaquam despici timuit: hunc vt foras lingua eijceret, impatientia non euicit. Vbi bene præmittitur: Si expaui ad multitudinem nimiam: vt cuius constantiæ fuerit, agnoscatur: quia videlicet nequaquam terret exterius numerus hominum, quem non deuastat interius turba vitiorum. In hac etenim vita, qui nulla prospera appetit, nulla proculdubio aduersa pertimescit. Quæ scilicet verba si ad intellectum mysticum pertrahimus, in eis citius operationem nostri Redemptoris inuenimus. Ipse quippe ad
D multitudinem nimiam non expauit, qui persecutores suos cum gladijs, et fustibus venientes, vna tantum responsione perculit, dicens: Ego sum. Ipsum despectio propinquorum Ioan.18.b
non terruit, qui nos ab æternis supplicijs liberans, palmas in facie æquanimiter accepit. Ipse tacuit, et ostium egressus non est: qui sub ipsa iam hora passionis cum humanitatis infirma pateretur, diuinitatis potentiam exercere noluit. Mediatori quippe Dei et hominum, quasi egredi ostium fuisset, si cum teneretur, vt homo maiestatis suæ potentiam voluisset ostendere: et per diuinitatis magnitudinem, susceptæ carnis infirma transire. Vt autem apertus homo mori posset, Deus mansit occultus: quia si cognouissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent. Non est ergo egressus ostium, qui et re- 1.Cor.2.b
quisitus a Pilato tacuit: atque inter persecutorum manus et corpus passioni obtulit, quod pro electis assumpserat, et resistentibus noluit demonstrare quod erat. Vnde etiam
E per Psalmistam dicitur: Posuerunt me in abominationem sibi, traditus sum, et non egre- Psal.87.
diebar. Cum enim despiceretur, quia homo videbatur, egressus esset, si occultam maiestatem suam ostentare voluisset. Sed quia infirmitatem prodidit, potentiam abscondit: in eo, quòd persecutoribus suis incognitus mansit, ad eos minime exiuit. Qui tamen ad electos exit: quia diuinitatis suæ suauitatem quærentibus aperit. Vnde ei per Prophetam dicitur: Existi in salutem populi tui, vt saluos facias Christos tuos. Sequitur. Abac.3.c

Quòd efficaciores voces in auribus Dei habeant desideria sancta, quàm verba clamorosa.
Caput XIII.

QVis mihi tribuat adiutorem, vt desiderium meum omnipotens audiat?] Sanctus vir postquam tot virtutum suarũ sublimia gesta narrauit, sciens, quòd suis meritis ad sum-

ad summa peruenire nequeat, adiutorem quærit. Et quem, nimirum nisi vnigenitum Dei Filium contemplatur, qui humanam naturam in hac mortalitate laborantē dum suscepit, adiuuit? Ipse quippe adiuuit hominem factus homo: vt quia puro homini via redeundi non patebat ad Deum, via redeundi fieret per hominem Deum. Longe quippe distabamus a iusto et immortali nos mortales et iniusti. Sed inter et immortalem iustum, et nos mortales iniustos apparuit mediator Dei et hominum, mortalis et iustus, qui et mortem haberet cum hominibus, et iustitiam cum Deo: vt quia per ima nostra longe distabamus a summis, in seipso vno iungeret ima cum summis: atque ex eo nobis via redeundi fieret ad Deum, quo summis suis ima nostra copularet. Hunc ergo beatus Iob per totius Ecclesiæ significationem loquens, mediatorem requirit, qui cum dixisset: Quis mihi tribuat adiutorem, apte subdidit: [Vt desiderium meum omnipotens audiat.] Sciebat quippe, quòd ad requiem liberationis æternæ, humanæ preces nisi per aduocatum suum **B**

1.Ioan.2.d audiri non possent. De quo per Ioannem apostolum dicitur: Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. De quo Paulus apo-

Rom.8.g stolus dicit: Christus Iesus, qui mortuus est pro nobis, immo qui et resurrexit, qui et in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Vnigenito enim filio pro homine interpellare, est apud coæternum patrem seipsum hominem demonstrare: eiq. pro humana natura rogasse, est eandem naturam in diuinitatis suæ celsitudine suscepisse. Interpellat igitur pro nobis Dominus non voce, sed miseratione: quia quod damnari in electis noluit, suscipiendo liberauit. Adiutor ergo quæritur, vt desiderium exaudiatur: quia nisi pro nobis interpellatio mediatoris intercederet, ab aure Dei proculdubio nostrarum precum voces silerent. Notandum quoque est, quòd nequaquam dicitur preces, sed desiderium **C** meum omnipotens audiat. Vera quippe postulatio non in oris est vocibus, sed in cogitationibus cordis. Valentiores namque voces apud secretissimas aures Dei non faciunt verba nostra, sed desideria. Æternam etenim vitam si ore petimus, nec tamen corde desideramus, clamantes tacemus. Si vero desideramus ex corde, etiam cum ore conticescimus, tacentes clamamus. Hinc est, quòd in eremo populus vocibus perstrepit, et Moyses a strepitu verborum tacet: et tamen silens aure diuinæ pietatis auditur, cum dici-

Exod.14.d tur: Quid clamas ad me? Intus ergo in desiderio est clamor secretus, qui adhuc ad humanas aures non peruenit, et tamen auditum Conditoris replet. Hinc est, quòd Anna ad templum pergens, ore quidem tacuit, et tamen tot sui desiderij voces emisit. Hinc in

Matth.6.d Euangelio Dominus dicit: Intra in cubiculum tuum, et clauso ostio tuo, ora patrem tuum in abscondito: et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Clauso quippe ostio, petit in cubiculo, qui tacente ore, in conspectu supernæ pietatis fundit affectum mentis. Et **D** vox auditur in abscondito, cū per sancta desideria silenter clamatur. Vnde recte quoque

Psalm.9. per Psalmistam dicitur: Desiderium pauperum exaudiuit Dominus: præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Sed beatus Iob, quem sibi in exaudiendo desiderio adiutorem

19. quærat, subiunctis verbis aperit, dicens: [Et librum scribat ipse, qui iudicat.] Quia enim timenti adhuc populo lex est transmissa per seruum: diligētibus vero filijs Euangelij gratia est collata per Dominum, qui ad redemptionem nostram veniens, nouum nobis testamentum condidit, sed de eiusdem nos testamenti mandato discutiens, quandoque etiam iudex venit: necessarium non est, vt per expositionem clarescat: quia librum scribit ipse,

Ioan.5.d qui iudicat. Ipsa enim per se Veritas dicit: Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio. Erit ergo tunc auctor iudicij, qui nunc est conditor libri: vt tunc districtus **E** exigat, quod modo mansuetus iubet. Sic namque quotidie conspicimus, quòd magistri pueris elementa litterarum blandientes imponunt, sed hæc ab eis sæuientes exigunt: et quæ dant cum mansuetudine, cum verbere requirunt. Blanda namque nunc sonant eloquij diuini mādata, sed erunt aspera in exactione sentienda: Mansueta modo est admonitio vocantis, sed tunc districta ventura est iustitia iudicis: eo quòd certum est, quia nihil vel minimi mandati sine discussione prætereat. Quo videlicet constat, quia librū scripsit ipse, qui iudicat. Quem scilicet librum noui testamēti, quia ipse per se humani generis redem-

Ezech.9.d ptor in extremo conderet, bene Ezechiel propheta denunciat, dicens: Ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad Aquilonem, et vniuscuiusque vas interitus in manu eius. Vir quoque vnus in medio eorum vestitus lineis, et atramentarium scriptoris ad renes eius. Quid namque aliud in sex viris venientibus, nisi sex ætates humani generis designan-

A designantur? Qui de via portæ superioris veniunt: quia a conditione paradisi sicut ab ingressu mundi, a superioribus generationibus euoluuntur. Quæ porta ad Aquilonē respicit: quia videlicet mens humani generis vitijs aperta, nisi calorem charitatis deferens, torporem mentis appeteret, ad hanc mortalitatis latitudinē non exisset. Et vniuscuiusque vas interitus in manu eius: quia vnaquæque generatio singulis quibusque ætatibus euoluta, ante Redemptoris aduentum in sua operatione habuit, vnde pœnam damnationis sumpsit. Vir quoque vnus in medio eorum vestitus lineis: quia Redemptor noster, etiam de sacerdotali tribu iuxta carnem parentes habere dignatus, vestitus lineis venire perhibetur. Vel certe, quia linum de terra, non autem sicut lana de corruptibili carne nascitur: quia indumentum sui corporis ex matre Virgine, non autem ex corruptione commixtionis sumpsit, profecto ad nos vestitus lineis venit. Et atramentarium scriptoris ad renes
B eius. In renibus posterior corporis pars est. Et quia ipse Dominus postquā pro nobis mortuus est, et resurrexit, et ascendit in cælum, tunc testamentum nouum per Apostolos scripsit, vir iste atramentarium ad renes habuit. Qui enim scripturam testamenti noui postquam decessit, condidit, atramentarium quasi a tergo portauit. Hoc ergo atramētarium viro lineis vestito inhærere considerat, qui dicit: Et librum scribat ipse, qui iudicat. Sed cur beate Iob ab eo, qui iudex est, librum scribi desideras? Sequitur:

Quòd noui testamēti librum antiqui sancti legere desiderabant, in quo est et doctrina perfectorum operum, et certitudo præmij post completionem præceptorum. Cap. XIIII.

VT in humero meo portem illum, et circundem illū quasi coronam mihi.] Librum 20.
quippe in humero portare, est scripturam sacram operādo perficere. Et notandum,
C quàm ordinate describitur, et prius in humero portare, et postmodum sicut corona circundari: quia videlicet sacri eloquij mandata, si modo bene portantur in opere, post nobis coronam victoriæ exhibent in retributione. Beatus autem Iob cur scribi librum a iudice postulat, qui ad testamenti noui peruenire tempora non valebat? Sed sicut sæpe iam dictum est, electorum vocibus vtitur, atque ex eorum significatione postular, quod profuturum eis per omnia præuidebat. Ipse namque per spiritum hunc apud se librū iamdudum tenebat, quem per gratiam aspirationis acceperat, et viuendo cognoscere, et præuidendo nunciare. Sed inter hæc sciendum est, quia cum eiusdem sacri eloquij præcepta cogitamus, cumq. mentem a vitæ corruptibilis amore diuertimus, quasi quibusdam cordis passibus ad interiora properamus. Nemo autem infima deserens, repente fit summus: quia ad obtinendum perfectionis meritum, dum quotidie mens in altum ducitur, ad hoc procul-
D dubio velut ascensionis cuiusdam gradibus peruenitur. Vnde hîc quoque apte subiungitur: [Per singulos gradus meos pronunciabo illum.] De his quippe meritorum gradibus per Psalmistam dicitur: Ambulabunt de virtute in virtutem. De his iterum sanctam Ecclesiam contemplatus, ait: Deus in gradibus eius dinoscitur, dum suscipiet eam. Neque enim, sicut dictum est, repente ad summa peruenitur, sed ad virtutum celsitudinem per incrementa mens ducitur. Hinc namque est, quòd Propheta idem iterum dicit: Exercitatus sum, et defecit paulisper spiritus meus. Quid est itaque, quod ait: Spiritus meus, nisi spiritus hominis, videlicet spiritus elationis? Et quia per occulram gratiam ad amorem Dei temperata desuper mensura proficimus, quāto in nobis quotidie de Dei spiritu virtus crescit, tanto noster spiritus deficit. Qui spiritus erroris, quia non a nobis subito penitus amputatur, bene paulisper defecisse perhibetur. Tunc vero in Deo plene proficimus, cum a
E nobisipsis funditus defecerimus. Hæ itaque crescentium mensuræ virtutum, sancti viri vocibus gradus dicuntur. Electus etenim quisque a rudimenti sui prius teneritudine inchoans, ad robusta postmodum et fortia conualescit. Quod aperte in Euangelio demonstrat veritas, dicens: Sic est regnum Dei, quemadmodum si iaciat homo sementem in terram, et dormiat, et exurgat nocte ac die, et semen germinet, et increscar, dum nescit ille. Cuius nimirum seminis incrementa denuncians, adiungit: Vltro enim terra fructificat primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Cuius profectus quoque etiam finem subrogat, dicens: Et cum ex se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam venit tempus messis. Ecce veritatis voce per qualitates frugum, distincta sunt incremenra meritorum. Ait enim: Primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. An non herba, adhuc tunc fuerat Petrus, cum ab ancillæ ore subito vnius flatu sermonis inflexus est? iam quidem per deuotionem viridis, sed adhuc

Psal. 83. *Marc. 4.* *Marc. 14.*

adhuc per infirmitatem tenetur? Plenum vero frumentum in ſpica inuentus eſt, quando A
Act. 5. e perſequentibus principibus reſiſtebat, dicens: Obedire oportet magis Deo, quàm homi-
nibus. Plenum vero frumentum in ſpica inuentus eſt, quando in tritura perſecutionis
tot verbera pertulit: et tamen nequaquam palearum more imminutus eſt, ſed granum
integrum manſit. Pauliſper quippe in vnaquaque anima, vt ita dicam, internæ gratiæ
humor exuberat, vt herba in frugem creſcat. Nemo ergo quemlibet proximum, cum ad-
huc herbam videt, de frumento deſperet. Ab herbarum quippe folijs, quæ huc illucq.
21. molliter defluunt, ſurgentia frugum grana ſolidantur. Bene autem Daniel Propheta,
loquente ad ſe Domino, dum poſitionem nobis ſui corporis inſinuare ſtuduit, hæc meri-
Dan. 10. b torum incrementa ſignauit. Ait enim: Audiui vocem verborum eius, et audiens iace-
bam conſternatus ſuper faciem meam, vultuſq. meus hærebat terræ. Et ecce manus teti-
git me, et erexit me ſuper genua mea, et ſuper articulos manuum mearum, et dixit ad B
me: Daniel vir deſideriorum, intellige verba, quæ ego loquor ad te, et ſta in gradu tuo:
nunc enim miſſus ſum ad te. Cumq. dixiſſet mihi ſermonem iſtum, ſteti tremens, et ait
ad me: Noli metuere. Quam videlicet poſitionem ſui corporis, dum verba intrinſecus
loquentis audiret, nequaquam nobis tanta cura exprimeret, ſi a myſterijs vacare cogno-
uiſſet. In ſcriptura enim ſacra iuſti viri non ſolum, quod dicunt, Prophetia eſt, ſed etiam
plerumque quod agunt. Vir itaque ſanctus internis myſterijs plenus, per poſitionem quo-
que corporis exprimit virtutem vocis: et per hoc, quòd primum in terra proſtratus ia-
cuit, ac per hoc, quòd ſe poſtmodum in manuum ſuarum articulis et in genibus erexit:
per hoc, quòd ad extremum erectus quidem, ſed tremens conſiſtit, in ſemetipſo nobis om-
nem ordinem noſtri profectus innoteſcit. Verba enim Dei in terra iacentes audimus,
cum in peccatis poſiti, terrenæ pollutioni coniuncti, ſanctorum voce ſpiritalia præcepta C
cognoſcimus. Ad quæ præcepta, quaſi ſuper genua, et ſuper manuum noſtrarum arti-
culos erigimur, quia a terrenis contagijs recedentes, quaſi iam ab infimis ventrem leua-
mus. Sicut enim totus terræ inhæret, qui conſternatus iacet: ita qui in genibus, et ma-
nuum ſuarum articulis incuruatur, inchoante profectu ex magna iam parte a terra ſuſ-
penditur. Ad extremum vero voce dominica erecti quidem, ſed trementes aſſiſtimus,
cum a terrenis deſiderijs perfecte ſubleuati, verba Dei, quo plenius cognoſcimus, plus ti-
memus. Adhuc enim, quaſi in terra iacet, qui ad cæleſtia erigi terrenorum deſiderijs negli-
git. Quaſi ſubleuatus autem adhuc manibus et genibus incumbit, qui quædam iam con-
tagia deſerit, ſed quibuſdam adhuc terrenis operibus non contradicit. Iam vero ad ver-
ba Dei erectus aſſiſtit, qui perfecte mentem ad ſublimia erigit, et per immunda deſide-
ria incuruari contemnit. Bene autem trementem ſe ſtetiſſe indicat: quia examen ſubti- D
litatis internæ, quo plus ad illud proficitur, amplius formidatur. Vbi apte diuina voce
ſubiungitur: Noli metuere: quia cum plus ipſi, quod timeamus, agnoſcimus, plus nobis de
Deo per internam gratiam infunditur, quod amemus: quatenus et contemptus noſter
pauliſper tranſeat in timorem, et timor tranſeat in charitatem: vt quia quęrenti nos Deo
per contemptum reſtitimus, per timorem fugimus, et contemptu quandoque et timore
poſtpoſito, ſolo ei amore iungamur. Pauliſper enim etiam timorē eius diſcimus, cuius ſo-
lius dilectioni inhęremus. Appoſitis igitur, quaſi quibuſdā gradibus profectus noſtri mētis
pedem prius per timorē in imo ponimus, et poſtmodum per charitatem ad alta amore le-
uamus: vt ab eo, quo quiſque tumet, reprimatur, vt rimeat, et ab eo, quod iam metuit, ſub-
leuetur, vt præſumat. Hos autē virtutum gradus non magni laboris eſt prendere, cum ab
vna ad alteram tranſitur. Sed ſubtiliſſima diſputatione res indiget, cum mens penſare ni- E
titur, in vna eademq. virtute, quibus profectus ſui gradibus eleuetur. Vt enim prima ele-
menta virtutum, fidem ſcilicet et ſapientiam loquar, obtineri ſingula perfecte nequeunt,
niſi ad hæc diſtinctis, ordinatiſq. modis, quaſi quibuſdam gradibus aſcendamus. Ipſa
enim fides, quæ ad bona alia perfecte capeſſenda nos imbuit, plerumque in exordijs ſuis,
et nutat, et ſolida eſt, et iam certiſſime habetur: et tamen de eius fiducia adhuc ſub dubi-
tatione trepidatur. Pars namque eius prius accipitur, vt in nobis poſtmodum perfecte
compleatur. Si enim certo gradu in credentis mente non proficeret, requiſitus in Euan-
Marc. 9. d gelio pater ſanandi pueri non dixiſſet: Credo Domine, adiuua incredulitatem meam.
Adhuc ergo aſcendebat ad fidem, quam iam perceperat, qui vno eodemq. tēpore clama-
bat ſe et iam credere, et adhuc ex incredulitate dubitare. Hinc eſt etiam, quod Redem-
ptori noſtro a diſcipulis dicitur: Auge nobis fidem: vt quæ iam accepta per initiū fuerat,
quaſi

A quasi per augmenta graduum ad perfectionem veniret. Ipsa quoque sapientia, quæ 22
esse bonorum operum solet magistra, anhelanti menti per incrementa tribuitur: vt ad
eam proculdubio magni moderaminis gradibus ascendatur. Quod bene Ezechiel Pro
pheta figurata narratione denunciat, qui de eo viro, quem in excelso monte viderat,
narrat dicens: Mensus est cubitos mille, et transduxit me per aquam vsque ad talos. Ezech. 47.a
Rursumq. mensus est mille, et transduxit me per aquam vsque ad genua. Et mensus
est mille, et transduxit me per aquam vsque ad renes. Et mensus est mille, et transdu-
xit me per torrentem, quem non potui pertransire: quoniam intumuerunt aquæ pro-
fundæ torrentis, qui non potest transuadari. Quid namque millenario numero, nisi
collati muneris plenitudo signatur? Vir itaque, qui apparuit, mille cubitos metitur,
et Propheta per aquas vsque ad talos ducitur: quia Redemptor noster cum nobis ad se
B conuersis boni exordij plenitudinem tribuit, dono spiritalis sapientiæ, prima nostri
operis vestigia infundit. Aquam quippe vsque ad talos venire, est iam nos per acce-
ptam sapientiam desideratæ rectitudinis vestigia tenere. Qui rursum mille metitur, et
Propheta vsque ad genua per aquam ducitur: quia cum boni operis plenitudo tribui-
tur ad hoc vsque nostra sapientia augetur, vt in prauis iam actibus minime flectatur.
Hinc namque per Paulum dicitur: Remissas manus, et dissoluta genua erigite, et gres- Heb. 12. d
sus rectos facite pedibus vestris. Aqua ergo ad genua peruenit, cum nos percepta sa-
pientia, perfecte ad boni operis rectitudinem stringit. Qui iterum metitur mille, et
Propheta per aquam vsque ad renes ducitur: quia videlicet tunc in nobis plenitudo
operis excrescit, quando in nobis percepta sapientia omnem quoque, inquantum est
possibile, delectamen carnis extinxerit. Nisi enim carnis delectatio esset in renibus,
C Psalmista minime dixisset: Vre renes meos, et cor meum. Aqua igitur ad renes venit, Psal. 25.
cum dulcedo sapientiæ, etiam incentiua carnis interimit: vt ea, quæ vrere mentem po-
terant, delectationis incendia frigescant. Qui adhuc mensus est mille, torrentem vide-
licet, quem Propheta pertransire non potuit, de quo etiam dicit: Quoniam intumue-
runt aquæ profundæ torrentis, qui non potest trāsuadari. Percepta namque perfectio-
ne operis, ad contemplationem venitur. In qua scilicet contemplatione, dum mens in
altum ducitur, subleuata videt in Deo, quia non potest penetrare, quod videt: et quasi
tangit aquam torrentis, quam pertransire non valet: quia et intuetur speculando quod
libeat, et tamen hoc ipsum perfecte non valet intueri quod libet. Propheta ergo quan-
doque ad aquam peruenit, quam non pertransit; quia ad contemplationem sapientiæ
cum ad extremum ducimur, ipsa eius immensitas, quæ ex se hominem subleuat, ad se
D humano animo plenam cognitionem negat: vt hanc et tangendo amet, et tamen ne-
quaquam pertranseundo penetret. Beatus igitur Iob hæc incrementa virtutum, quia
distincte hominibus superno munere tribui conspexit, gradus vocanit: quoniam per
ipsa ascenditur, vt ad cælestia obtinenda veniatur. Sacri itaque libri, id est, diuini elo-
quij memoriam faciens dicit: Per singulos gradus meos pronunciabo illum, quia ni-
mirum ille ad doctrinam Dei veraciter ascendit, qui ad obtinendam hanc gradibus
sanctæ operationis eruperit. Et quasi per singulos gradus suos librum pronunciat, qui
præcepisse se eius scientiam non per verba tantummodo, sed etiam per opera demon-
strat. Vnde adhuc subditur: Et quasi principi offeram eum.] Omne enim, quod offeri-
mus, in manibus tenemus. Venienti ergo ad iudicium principi librum offerre, est verba
præceptorum illius in actione tenuisse. Sequitur:

E

Quòd aduersus præpositos Ecclesia, terra clamat cum sulcis suis, quando deesse sibi doctrina seminarium subditi conqueruntur, vel cum eis a prælatis peccati exempla monstrantur. Caput XV.

SI aduersum me terra mea clamat, et cum ipsa sulci eius deflent: et si fructus eius 23
comedi absque pecunia, et animam agricolarum eius afflixi, pro frumento oria-
tur mihi tribulus, et pro hordeo spina.] Quid est clamare terram, deflere sulcos, et fru-
ctus proprios emendo comedere? Cui vmquam necesse est sua emere? Quis clamantem
audiuit terram? Quis sulcos defletes vidit? Et cum sulci terræ semper ex terra sint, quid
est, quòd pronunciatione distincta, et clamasse terra, et sulci eius cum ea deflesse dene-
gantur? Cum enim nihil sit aliud sulcus terræ, quàm terra, magnæ distinctionis

ratione non caret, dum subiungit: Et cum ea sulci eius deflent. Qua videlicet in re, A quia ordo historiæ deficit, sese nobis intellectus mysticus, quasi apertis iam foribus ostendit. Ac si patenter clamet: Quia rationem litteræ defecisse cognoscitis, nimirum restat, vt ad me sine dubitatione redeatis. Omnis enim, qui vel priuato iure domesticam familiam regit, vel pro vtilitate communi fidelibus plebibus præest, in hoc quòd iura regiminis in commissis sibi fidelibus possidet, quid aliud quàm terram incolendam tenet? Ad hoc quippe diuina dispensatione ceteris vnusquisque præponitur, vt subiectorum animus quasi subacta terra prædicationis illius semine fecundetur. Sed terra contra possessorem clamat, si contra eum, qui sibi præest, aliquid iniustum, vel priuata domus, vel sancta Ecclesia murmurat. Clamare quippe terram est, contra regentis iniustitiam rationabiliter subiectos dolere. Vbi recte subiungitur [Et cum ea sulci eius deflent.] Terra enim etiam nullis operibus exculta, plerumque ad vsum hominis aliquod alimentum profert, exarata vero fruges ad satietatem parit. Et sunt nonnulli, qui nullo lectionis, nullo exhortationis vomere proscissi, quædam bona, quamuis minima, tamen ex semetipsis proferunt, quasi terra necdum exarata. Sunt verò nonnulli, qui ad audiendum semper, atque retinendum sanctis prædicationibus, ac meditationibus intenti, a priori mentis duritia, quasi quodam linguæ vomere scissi, semina exhortationis accipiunt, et fruges boni operis, per sulcos voluntariæ afflictionis reddunt. Sæpe vero contingit, vt hi, qui præsunt, iniusta aliqua faciant: sitq. vt ipsi subiectis noceant, qui prodesse debuerant. Quæ dum rudes quique conspiciunt, commoti contra rectorem murmurant, nec tamen valde proximis per compassionem dolent. Cum vero hi, qui iam aratro lectionis attriti sunt, atque ad frugem boni operis exculti, grauari, vel in minimis innocentes aspiciunt, per compassionem protinus ad lamenta vertuntur: quia velut sua plangunt ea, quæ proximi iniuste patiuntur. Perfecti namque cum semper de spiritalibus moueantur, tanto sciunt de alienis corporalibus damnis ingemiscere, quanto iam edocti sunt non dolere de suis. Omnis ergo, qui præest, si peruersa in subditis exercet, contra hunc terra clamat, et sulci deflent: quia contra eius iniustitiam rudes quidem populi in murmurationis vocibus erumpunt, sed perfecti quique pro prauo eius opere, se in fletibus affligunt: quodq. imperiti clamant, et dolent, hoc probatioris vitæ subiecti deflent, et tacent. Cum clamante ergo terra sulcos plangere, est per hoc vnde multitudo fidelium iuste contra rectorem queritur, vberioris vitæ homines ad lamenta peruenire. Sulci itaque, et ex terra sunt, et tamen a terræ vocabulo distinguuntur: quia hi, qui in sancta Ecclesia mentem suam labore sanctæ meditationis excolunt, ceteris fidelibus D tanto meliores sunt, quanto per accepta semina fecundiores operum fruges reddunt. Et sunt nonnulli, qui sanctis plebibus prælati, vitæ quidem stipendia ex Ecclesiastica largitate consequuntur, sed exhortationis ministeria debita non impendunt. Contra quos adhuc exemplum sancti viri recte subiungitur, cum ab eo protinus subinfertur.

Quòd absque pecunia fructus Ecclesiæ comedit, qui ecclesiastica commoda accipiens, prædicationis debitum non impendit.
Caput XVI.

SI fructus eius comedi absque pecunia.] Fructus etenim terræ absque pecunia co- E medere, est ex Ecclesia quidem sumptus accipere, sed eidem Ecclesiæ prædicationis pretium non præbere. De qua videlicet prædicatione auctoris voce dicitur:
Mat. 25. c Oportuit te committere pecuniam meam numularijs: et veniens ego recepissem vtique quod meum erat cum vsura. Terræ igitur fructus absque pecunia comedit, qui ecclesiastica commoda ad vsum corporis percipit, sed exhortationis ministerium populo non impendit. Quid ad hæc nos pastores dicimus, qui aduentum districti iudicis præcurrentes, officium quidem præconis suscipimus, sed alimēta ecclesiastica muti manducamus? Exigimus quod nostro debetur corpori, sed non impendimus, quod subiectorum debemus cordi. Ecce vir sanctus tot in hoc sæculo pignoribus obstrictus, inter occupationes innumeras, liber ad studium prædicationis fuit. Qui fructus terræ numquam sine pecunia comedit: quia nimirum subditis verbum bonæ ad-

A næ admonitionis reddidit, a quibus fructus corporeæ seruitutis accepit. Hoc namque debet omnipotenti Deo omnis, qui præest populo, hoc qui multis, hoc qui paucioribus præest: vt sic debita ministeria a subditis exigat, quatenus subditis ipse etiam quid semper admonitionis debeat, solicitus attendat. Omnes namque, qui sub dispensatione conditoris vicário nobis ministerio iungimur, sub vno ac vero domino, quid nobis aliud nisi inuicem serui sumus? Cum igitur is, qui subest, seruit ad obsequium: restat proculdubio, vt is, qui præest, seruiat ad verbum. Cum is, qui subest, iussis obtemperat: oportet vt is, qui præest, curam solicitudinis ac pietatis impendat. Sicq. fit, vt dum studiose nunc seruire nobis inuicem per charitatem nitimur, quandoque cum vero domino communi exultatione dominemur. Sed sunt nonnulli, qui in eo quòd officium prædicationis exhibent, alijs inuident bonum, quod habent, atque 24
B ideo iam veraciter non habent. Quibus rectè per Iacobum dicitur: Quòd si zelum amarum habetis inter vos, et contentiones sunt in cordibus vestris: non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Vnde hic quoque cum dictum est: Si fructus eius comedi absque pecunia: rectè subiungitur: [Et animam agricolarum eius afflixi.] Agricolæ quippe huius terræ sunt hi, qui minori loco positi, quo valent zelo, quanto possunt opere, ad eruditionem sanctæ Ecclesiæ in prædicationis gratia cooperantur. Quos videlicet terræ huius agricolas, hoc est non affligere, eorum laboribus non inuidere: ne rector Ecclesiæ dum soli sibi ius prædicationis vindicat, etiam alijs rectè prædicantibus inuidia se mordente contradicat. Pia etenim pastorum mens, quia non propriam gloriam, sed auctoris quærit, ab omnibus vult adiuuari quod agit. Fidelis namque prædicator optat, si fieri valeat, vt veritatem, quã *Iaco.3.b*
C solus loqui non sufficit, ora cunctorum sonent. Vnde cum Iosue duobus in castris remanentibus atque prophetantibus vellet obsistere: rectè per Moysen dicitur: Quid æmularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus prophetet, et det eis Dominus spiritum suum? Prophetare quippe omnes voluit, qui bonum, quod habuit, alijs non inuidit. Quia igitur beatus Iob cuncta hæc suspensa intulit, et si ea minime fecerit, sententia se maledictionis adstringit. Sequitur: *Nume.11.f*

Quòd contra negligentes præpositos, non immerito a subditis murmuratur.

Caput XVII.

PRo frumento oriatur mihi tribulus, et pro hordeo spina.] Ac si aperte dicat: Si
D iniustum quid erga subditos gessi, si exegi debita, et ipse quod debui, non impendi, si exercitationem boni operis alijs inuidi pro bonis, quæ in æternum reficiũt, retribuantur mihi in iudicio mala, quæ pungunt. Pro frumento quippe tribulus, et pro hordeo spina oritur, cum in retributione vltima, de qua remuneratio laboris quæritur, punctio doloris inuenitur. Et notandum quòd sicut a frumento hordeum distat, quamuis vtrumque reficiat: sic a tribulo spina, quamuis sit vtrumque, quod pungat: quia tribulus mollior, et ad pungendum semper durior est spina. Ait ergo: [Pro frumento oriatur mihi tribulus, et pro hordeo spina.] Ac si patenter dicat: Egisse quidem et magna me bona, et minima scio: sed si non ita est, pro bonis magnis mala minima, et pro bonis minimis mihi respondeant mala maiora. Quamuis hoc intelligi, et aliter potest. In frumento quippe spiritale opus, quod mentem reficit; in hordeo autẽ
F terrenarum rerum dispensatio figuratur. In qua sæpe dum seruire infirmis atque carnalibus cogimur, quasi sua iumentis alimenta præparamus, atque ipse nostrorũ vsus operum quasi more hordei habet aliquid de admixtione palearum. Et plerumque contingit, vt rector, qui præest, dum iniusta contra subditos exercet, dum nullo bonos blandimento refouet, dum quod grauius est, bene operantes quousque ex inuidia affligit, etiam quædam bona aliquando faciat, ac si frumentum serat seseq. dispensandis terrenis rebus nonnumquam in auaritiæ studio, pro vtilitate carnalium misceat: et sic eiusdem laboris fructum velut messem hordei expectet. Sed subiecti quique pro eo, quòd in maximis grauantur, gaudere in eius bonis minimis nequeunt: quia nec hoc opus coram Deo placet, quod alterius operis iniustitia polluit, nec ipsa terrenarum rerum dispensatio pro vtilitate subditorum suscipi creditur, quando is, qui præest, anhelare per auaritiam videtur. Vnde fit, vt ad ipsa etiam paucabona,

ratione non caret, dum subiungit: Et cum ea sulci eius deflent. Qua videlicet in re, A
quia ordo historiæ deficit, sese nobis intellectus mysticus, quasi apertis iam foribus ostendit. Ac si patenter clamet: Quia rationem litteræ defecisse cognoscitis, nimirum restat, vt ad me sine dubitatione redeatis. Omnis enim, qui vel priuato iure domesticam familiam regit, vel pro vtilitate communi fidelibus plebibus præest, in hoc quòd iura regiminis in commissis sibi fidelibus possidet, quid aliud quàm terram incolendam tenet? Ad hoc quippe diuina dispensatione ceteris vnusquisque præponitur, vt subiectorum animus quasi subacta terra prædicationis illius semine fecundetur. Sed terra contra possessorem clamat, si contra eum, qui sibi præest, aliquid iniustum, vel priuata domus, vel sancta Ecclesia murmurat. Clamare quippe terram est, contra regentis iniustitiam rationabiliter subiectos dolere. Vbi rectè subiungitur: [Et cum ea sulci eius deflent.] Terra enim etiam nullis operibus exculta, plerumque ad vsum hominis aliquod alimentum profert, exarata vero fruges ad satietatem parit. B
Et sunt nonnulli, qui nullo lectionis, nullo exhortationis vomere proscissi, quædam bona, quamuis minima, tamen ex semetipsis proferunt, quasi terra necdum exarata. Sunt verò nonnulli, qui ad audiendum semper, atque retinendum sanctis prædicationibus, ac meditationibus intenti, a priori mentis duritia, quasi quodam linguæ vomere scissi, semina exhortationis accipiunt, et fruges boni operis, per sulcos voluntariæ afflictionis reddunt. Sæpe vero contingit, vt hi, qui præsunt, iniusta aliqua faciant: fitq. vt ipsi subiectis noceant, qui prodesse debuerant. Quæ dum rudes quique conspiciunt, commoti contra rectorem murmurant, nec tamen valde proximis per compassionem dolent. Cum vero hi, qui iam aratro lectionis attriti sunt, atque ad frugem boni operis exculti, grauari, vel in minimis innocentes aspiciunt, per compassionem protinus ad lamenta vertuntur: quia velut sua plangunt ea, quæ proximi iniuste patiuntur. C
Perfecti namque cum semper de spiritalibus moueantur, tanto sciunt de alienis corporalibus damnis ingemiscere, quanto iam edocti sunt non dolere de suis. Omnis ergo, qui præest, si peruersa in subditis exercet, contra hunc terra clamat, et sulci deflent: quia contra eius iniustitiam rudes quidem populi in murmurationis vocibus erumpunt, sed perfecti quique pro prauo eius opere, se in fletibus affligunt: quodq. imperiti clamant, et dolent, hoc probatioris vitæ subiecti deflent, et tacent. Cum clamante ergo terra sulcos plangere, est per hoc vnde multitudo fidelium iuste contra rectorem queritur, vberioris vitæ homines ad lamenta peruenire. Sulci itaque, et ex terra sunt, et tamen a terræ vocabulo distinguuntur: quia hi, qui in sancta Ecclesia mentem suam labore sanctæ meditationis excolunt, ceteris fidelibus tanto meliores sunt, quanto per accepta semina fecundiores operum fruges reddunt. D
Et sunt nonnulli, qui sanctis plebibus prælati, vitæ quidem stipendia ex Ecclesiastica largitate consequuntur, sed exhortationis ministeria debita non impendunt. Contra quos adhuc exemplum sancti viri rectè subiungitur, cum ab eo protinus subinfertur.

Quòd absque pecunia fructus Ecclesiæ comedit, qui ecclesiastica commoda accipiens, prædicationis debitum non impendit.
Caput XVI.

SI fructus eius comedi absque pecunia.] Fructus etenim terræ absque pecunia comedere, est ex Ecclesia quidem sumptus accipere, sed eidem Ecclesiæ prædicationis pretium non præbere. De qua videlicet prædicatione auctoris voce dicitur: E
Mat. 25. c Oportuit te committere pecuniam meam numularijs: et veniens ego recepissem vtique quod meum erat cum vsura. Terræ igitur fructus absque pecunia comedit, qui ecclesiastica commoda ad vsum corporis percipit, sed exhortationis ministerium populo non impendit. Quid ad hæc nos pastores dicimus, qui aduentum districti iudicis præcurrentes, officium quidem præconis suscipimus, sed alimēta ecclesiastica muti manducamus? Exigimus quod nostro debetur corpori, sed non impendimus, quod subiectorum debemus cordi. Ecce vir sanctus tot in hoc sæculo pignoribus obstrictus, inter occupationes innumeras, liber ad studium prædicationis fuit. Qui fructus terræ numquam sine pecunia comedit: quia nimirum subditis verbum bonæ ad-

A næ admonitionis reddidit, a quibus fructus corporeæ seruitutis accepit. Hoc namque debet omnipotenti Deo omnis, qui præest populo, hoc qui multis, hoc qui paucioribus præest: vt sic debita ministeria a subditis exigat, quatenus subditis ipse etiam quid semper admonitionis debeat, solicitus attendat. Omnes namque, qui sub dispensatione conditoris vicario nobis ministerio iungimur, sub vno ac vero domino, quid nobis alind nisi inuicem serui sumus? Cum igitur is, qui subest, seruit ad obsequium: restat proculdubio, vt is, qui præest, seruiat ad verbum. Cnm is, qui subest, iussis obtemperat: oportet vt is, qui præest, curam solicitudinis ac pietatis impendat. Sicq. fit, vt dum studiose nunc seruire nobis inuicem per charitatem nitimur, quandoque cum vero domino communi exultatione dominemur. Sed sunt nonnulli, qui 24
in eo quòd officinm prædicationis exhibent, alijs inuident bonum, quod habent, atque
B ideo iam veraciter non habent. Quibus recte per Iacobum dicitur: Quòd si zelum *Iaco.3.b*
amarum habetis inter vos, et contentiones sunt in cordibus vestris: non est ista sapientia desursum descendens, sed terrena, animalis, diabolica. Vnde hic quoqne cum dictum est: Si fructus eius comedi absque pecunia: recte subiungitur: [Et animam agricolarum eius afflixi.] Agricolæ quippe huius terræ sunt hi, qui minori loco positi, quo valent zelo, quanto possunt opere, ad eruditionem sanctæ Ecclesiæ in prædicationis gratia cooperantur. Quos videlicet terræ huius agricolas, hoc est non affligere, eorum laboribus non inuidere: ne rector Ecclesiæ dum soli sibi ius prædicationis vindicat, etiam alijs recte prædicantibus inuidia se mordente contradicat. Pia etenim pastorum mens, quia non propriam gloriam, sed auctoris quærit, ab omnibus vult adiuuari quod agit. Fidelis namque prædicator optat, si fieri valeat, vt veritatem, quã
C solus loqui non sufficit, ora cunctorum sonent. Vnde cum Iosue duobus in castris remanentibus atque prophetantibus vellet obsistere: recte per Moysen dicitur: Quid æmularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus prophetet, et det eis Dominus spiritum suum? Prophetare quippe omnes voluit, qui bonum, quod habuit, alijs non inuidit. Quia igitur beatus Iob cuncta hæc suspensa intulit, et si ea minime fecerit, sententia se maledictionis adstringit. Sequitur: *Nume.11.f*

Quòd contra negligentes præpositos, non immerito a subditis murmuratur.

Caput XVII.

PRo frumento oriatur mihi tribulus, et pro hordeo spina.] Ac si aperte dicat: Si
D iniustum quid erga subditos gessi, si exegi debita, et ipse quod debui, non impendi, si exercitationem boni operis alijs inuidi: pro bonis, quæ in æternum reficiũt, retribuantur mihi in iudicio mala, quæ pungunt. Pro frumento quippe tribulus, et pro hordeo spina oritur, cum in retributione vltima, de qua remuneratio laboris quæritur, punctio doloris inuenitur. Et notandum quòd sicut a frumento hordeum distat, quamuis vtrumque reficiat: sic a tribulo spina, quamuis sit vtrumque, quod pungat: quia tribulus mollior, et ad pungendum semper durior est spina. Ait ergo: [Pro frumento oriatur mihi tribulus, et pro hordeo spina.] Ac si patenter dicat: Egisse quidem et magna me bona, et minima scio: sed si non ita est, pro bonis magnis mala minima, et pro bonis minimis mihi respondeant mala maiora. Quamuis hoc intelligi, et aliter potest. In frumento quippe spiritale opus, quod mentem reficit; in hordeo autẽ
F terrenarum rerum dispensatio figuratur. In qua sæpe dum seruire infirmis atque carnalibus cogimur, quasi sua iumentis alimenta præparamus, atque ipse nostrorũ vsus operum quasi more hordei habet aliquid de admixtione palearum. Et plerumque cõtingit, vt rector, qui præest, dum iniusta contra subditos exercet, dum nullo bonos blandimento refouet, dum quod grauius est, bene operantes vsquequo ex inuidia affligit, etiam quædam bona aliquando faciat, ac si frumentum serat sese q. dispensandis terrenis rebus nonnumquam in auaritiæ studio, pro vtilitate carnalium misceat: et sic eiusdem laboris fructum velut messem hordei expectet. Sed subiecti quique pro eo, quòd in maximis grauantur, gaudere in eius bonis minimis nequeunt: quia nec hoc opus coram Deo placet, quod alterius operis iniustitia polluit, nec ipsa terrenarum rerum dispensatio pro vtilitate subditorum suscipi creditur, quando is, qui præest, anhelare per auaritiam videtur. Vnde fit, vt ad ipsa etiam pau-

ea bona, quæ fieri inter multa mala considerant, non laudes, sed gemitus reddant, A
atque infirmantes murmurent: dum perpendunt puri operis non esse, quod vident. Ait ergo: [Si aduersum me terra mea clamat, et cum ipsa sulci eius deflent: si fructus eius comedi absque pecunia, et animam agricolarum eius afflixi, pro frumento oriatur mihi tribulus, et pro hordeo spina.] Ac si aperte dicat: Si magna, quæ debui, solicite non feci, punctiones murmuris a subiectis recipiam, etiam de bono, quod feci. Si neglexerim exhibere quod foueat, iuste in querelam prosiliens eorum lingua me pungat. Qua in re semper solicita consideratione pensandum est, ne aut hi, qui præsunt, exempla mali operis subiectis præbeant, eorumq. vitam suæ gladio prauitatis extinguant: aut hi, qui alieno regimini subiacent, facile iudicare audeant facta rectorum, atque per hoc, quod de his, qui sibi prælati sunt, murmurant, non humano, sed ei, qui cuncta disponit, diuino ordini contradicant. Illis namque dicitur: Oues meæ his, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur, et quæ pedes vestri turbauerant, hæc bibebant. Oues enim turbata pedibus bibunt, cum subiecti ea ad exemplum viuendi appetunt, quæ prælati quique prauo opere peruertunt. At contra a prælatis hi audiunt: Nos enim, quid sumus? Nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum. Qui enim contra superpositam sibi potestatem murmurat, liquet, quòd illum redarguit, qui eandem homini potestatem dedit. Tandem beati Iob plenas mystica virtute sententias, in quibus contra amicorum verba respondit, Deo largiente, digessimus: nunc superest, vt ad Heliu verba veniamus, quæ tanto grauiori circumspectione pensanda sunt, quanto et per iuuentutis audaciam spiritu feruentiore proferuntur.

Ezech. 34. e — B

Exod. 16. b

LIBRI VIGESIMISECVNDI MORALIVM SANCTI GREGORII FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB.
LIBER VIGESIMVSTERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

PRæfationem huius operis toties necessario repeto, quoties hoc in distinctione voluminum locutionis meæ pausatione succido: vt cum legendi exordium sumitur, prius ipsa memoriæ lectionis causa renouetur, et tanto robustius surgat doctrinæ ædificium, quanto ex considerata causæ origine studiosius ponitur in mente fundamentum. Beatus Iob Deo soli sibiq. cognitus, in tranquillitate ad nostram notitiam perducendus, tactus est verbere, vt odorem suarum virium tanto latius spargeret, quanto more aromatum melius ex incensione fragraret. Nouerat in bonis pie subditos regere, a malis se districte custodire. Nouerat bene vti rebus habitis: sed nesciebamus si patiens permaneret ablatis. Nouerat quotidiana Deo pro sanis pignoribus sacrificia soluere, sed incertum erat: si ei gratiarum sacrificium et orbatus immolaret. Ne quid ergo vitij salus tegeret, dignum fuit, vt hoc dolor aperiret. Data itaque est contra sanctum virum hosti callido tentandi licentia. C

Qui

A Qui dum bona eius multis cognita interimere appetit, etiam bonum patientiæ, quod
latebat, ostendit: et quem se angustare persequendo credidit, flagellis auctum, et in
exemplo dilatauit. Nec sine graui arte exercuit licentiam, quam accepit: combussit
greges, extinxit familias, obruit heredes, percussit salutem corporis, et ad intorquen-
dum grauioris tentationis iaculum, linguã seruauit vxoris: quatenus sancti viri for-
te ac solidum pectus, et per damna rerum dolore sterneret, et per verba coniugis ma-
ledictione perforaret. Sed quot vulnera sæuiens intulit, tot sancto viro nesciens vi-
ctorias ministrauit. Nam fidelis Dei famulus, vno eodemq. tempore inter vulnera,
et verba deprehensus, et dolentem carnem æquanimiter pertulit, et desipientem co-
iugem prudenter increpauit. Antiquus itaque hostis, quia vinci se in domesticis do-
luit, protinus exteriora requisiuit. Amicos namque eius de locis singulis, quasi pro
B exercenda charitate commouit, eorumq. ora sub specie consolationis aperuit: sed
per hæc iacula increpationis intorsit, quæ eo durius cor secure audientis infigerent,
quo inter ostensæ et non seruatæ charitatis tenebras improuise vulnerarent. Post hos
quoque ad contumelias etiam Heliu iunior excitatur, vt tranquillitatem tantæ man-
suetudinis saltem dedignata leuitas perturbaret ætatis. Sed contra antiqui hostis
machinas stetit inuicta constantia, stetit æquanimitas infracta. Nam vno eodemq.
tempore verbis aduersantibus opposuit prudentiam, rebus vitam. Nemo igitur san-
ctum virum quamuis de illo aperte post flagella scriptum sit: In omnibus his non
peccauit Iob labijs suis: saltem postmodum in contentione amicorum æstimet inter
verba deliquisse. Satan quippe tentationem illius expetijt, sed Deus, qui hunc lau-
dauerat, in seipso eius intentionem certaminis accepit. Quisquis ergo beatum Iob
C deliquisse in suis sermonibus queritur, quid aliud quàm Deum, qui pro illo propo-
suit, perdidisse confitetur? Quia vero antiqui patres fructiferis arboribus similes, non
solum pulchri sunt per speciem, sed etiam vtiles per vbertatem: sic eorum vita pen-
sanda est, vt cum miramur, quæ sit viriditas in historia, inueniamus, et quanta sit
vbertas in allegoria: quatenus cum blandum est, quod in folijs redolet, cognoscamus
et quàm dulce sit, quod in fructibus sapit. Nullus quippe supernæ adoptionis gra-
tiam habuit, nisi qui hanc per cognitionem vnigeniti accepit. Dignum itaque est vt
ipse in eorum vita et lingua resplendeat, qui eos, vt resplendere mereantur, illustrat.
Nam cum in tenebris lucernæ lumen accenditur, prius lucerna eadem, quæ videri ce-
tera efficit, videtur. Vnde necesse est, vt si vere intendimus illuminata cernere, stu-
deamus mentis oculos ad ipsum illuminans lumen aperire. Quod et in eisdem beati
D Iob sermonibus, etiam remotis allegoriarum vmbris, quasi depressis altæ noctis tene-
bris, corusci more pertranseuntis intermicat, cum dicitur: Scio quòd Redemptor
meus viuit, et in carne mea videbo Deum. Hoc nimirum in nocte historiæ Paulus lu-
men inuenerat, cum dicebat: Omnes in Moyse baptizati sunt, in nube et in mari, et 1.Cor.10.a
omnes eandem escam spiritalem manducauerunt, et omnes eundem potum spirita-
lem biberunt. Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autem erat
Christus. Si igitur Redemptoris speciem petra tenuit, cur non figuram illius beatus
Iob insinuet, qui eum, quem voce prætulit, etiam passione signauit? Vnde et non im-
merito, Iob videlicet dolens dicitur, quia illius in se imaginem exprimit, de quo per
Isaiam longe ante annunciatur, quòd dolores nostros ipse portauit. Sciendũ quoque Isaiæ.53.b
est, quòd Redemptor noster vnam se personam cum sancta Ecclesia, quã assumpsit ex-
E hibuit. De ipso enim dicitur: Qui est caput, Christus. Rursumq. de eius Ecclesia scri- Ephe.1.d
ptum est: Et corpus Christi, quod est Ecclesia. Beatus igitur Iob, qui mediatoris ty- Colloss.1.d
pum eo verius tenuit, quo passionẽ illius non loquendo tantummodo, sed etiam pa-
tiendo prophetauit, cum in dictis factisq. suis expressioni Redemptoris innititur, re-
pente ad significationem corporis aliquando deriuatur: vt quo Christum et Ecclesiã
vnam personam credimus, hoc etiã vnius personæ actibus significari videamus. Vxor
vero eius, quæ eum ad maledicendum pronocat, quid aliud, quàm prauitatem car-
nalium signat? Qui intra sanctam Ecclesiam incorrectis moribus positi, eo durius vi-
tam fidelium, quo vicinius premunt: quia dum vitari a fidelibus quasi fideles ne-
queunt, tanto grauius, quanto et interius tolerantur. Amici vero eius, qui quasi 2.
dum consulunt, inuehuntur, hæreticorum figuram exprimunt, qui sub specie consu-
lendi, agunt negotium seducendi. Vnde et ad beatum Iob dum pro Domino verba

faciunt, a Domino reprobantur: quia videlicet omnes hæretici dum Deum defendere nituntur, offendunt. Vnde eis apte et ab eodem viro sancto dicitur: Disputare cum Deo cupio, prius vos ostendens fabricatores mendacij, et cultores peruersorũ dogmatum. Constat ergo eos hæreticorum typum gerere, quos sanctus vir redarguit cultui peruersorum dogmatum deseruire. Quia igitur Iob interpretatur dolês, quo nimirum dolore, vel mediatoris passio, vel sanctæ Ecclesiæ labor exprimitur, quæ multiplici præsentis vitę fatigatione cruciatur, amici quoque eius ex vocabulo nominis meritum suæ indicant actionis. Nam Eliphas Latina lingua dicitur Dei contemptus. Et quid aliud hæretici faciunt, nisi quòd dum falsa de Deo sentiunt, eum superbiendo contemnunt? Baldath interpretatur vetustas sola. Bene autem omnes hæretici in his, quæ de Domino loquuntur, dum non intẽtione recta, sed appetitione temporalis gloriæ videri prædicatores appetunt, vetustas sola nominantur. Ad loquendum quippe non zelo noui hominis, sed vitæ veteris prauitate concitantur. Sophar quoque Latino sermone dicitur dissipatio speculæ, vel speculationem dissipans. Mentes namque fidelium ad contemplanda superna se erigunt, sed dum hæreticorum verba peruertere recta contemplantes appetunt, speculam dissipare conantur. In tribus itaque amicorum Iob nominibus, tres in hæreticis perditionum casus exprimuntur. Nisi enim Deum contemnerent, nequaquam de illo peruersa sentirent: et nisi vetustatem contraherent, in nouæ vitæ intelligentia non errarent: et nisi speculationem bonorum destruerent, nequaquam eos superna iudicia tam districto examine pro verborum suorum culpa reprobarent. Contemnendo igitur Deum, in vetustate se retinent, sed in vetustate se retinendo, prauis suis sermonibus speculationi rectorũ nocent. Post hos quoque Heliu iunior in beati Iob exprobratione subiungitur, ex cuius persona videlicet species quorundã doctorum fideliũ, sed tamen arrogantium designatur. Cuius verba non facile intelligimus, nisi ea ex subsequẽti dominica correptione pensemus. Ait nãque de illo Dominus: Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis? Cum vero dicit sententias, sed non addit protinus quales, vult proculdubio bonas intelligi. Nã cum sententiæ nominantur, nisi etiã male dicantur, malæ sentiri non possunt. In bono enim semper sententias accipimus, quæ sine reprobationis adiectione ponuntur, sicut scriptum est: Sapientior sibi videtur piger septem viris loquentibus sententias. Quòd vero dicitur, quia eius sententiæ imperitis sermonibus inuoluuntur, hoc summopere ostenditur, quia ab eo cum elationis fatuitate proferuntur. Magna quippe in eo imperitia est, humiliter dicere nescire quod dicit: et veritatis sensibus elationis verba miscere. Omne enim, quod dicitur, quadripartita potest qualitate distingui: si aut mala male, aut bona bene, aut mala bene, aut bona male dicantur. Male enim malum, dicitur, cum res peruersa suadetur, sicut scriptum est: Benedic Deo, et morere. Bonum bene dicitur, cum rectè recta prædicãtur, sicut Ioannes ait: Agite pœnitentiã, appropinquauit enim regnum cælorum. Malum bene dicitur, quando per os dicentis idcirco vitium exprimitur, vt reprobetur, sicut Paulus ait: Feminæ eorum immutauerunt naturalem vsum, in eum, qui est contra naturam. Quo loco execranda quoque virorum facinora subdidit: sed honèstè inhonesta narrauit, vt multos ad honestatis formam inhonesta narrando reuocaret. Male autem bonum dicitur, cum rectum aliquid recto studio non profertur, sicut illuminato cæco, Pharisæi dixisse perhibentur: Tu sis discipulus eius. Quod maledictionis vtique dixerunt studio, non orationis voto. Vel sicut Caiphas ait: Expedit vnum hominem mori pro populo, vt non tota gens pereat. Bonum quippe, sed non bene locutus est: quia dum crudelitatem necis appetijt, redemptionis gratiam prophetauit. Hoc igitur modo Heliu quoque dicere non bene bona reprehenditur: quia in his, quæ veraciter loquitur, arroganter inflatur. Qui in eo speciem arrogantium signat, quo per sensum rectitudinis in tumoris verba se eleuat. Sed quid est quòd tres amicos reconciliari per septem sacrificia diuina vox præcipit. Heliu vero sub vnius tantummodo sententiæ increpatione derelinquit, nisi quòd nonnumquam hæretici diuinæ gratiæ largitate perfusi, ad vnitatem sanctæ Ecclesiæ redeunt? Quod bene ipsa amicorum reconciliatione signatur, pro quibus tamen beatus Iob exorare præcipitur: quia nimirum hæreticorum sacrificia accepta Deo esse non possunt, nisi pro eis vniuersalis Ecclesiæ manibus offerantur, vt eius meritis remedium salutis inueniant, quam verborum suorum iaculis impugnando

Marginalia: A, B, C, D, E; Pro. 26. c; 3.; Matt. 3. a; Rom. 1. d; Ioan. 9. f; Ioan. 11. f

A gnando feriebant. Vnde et septem pro eis sacrificia memorantur oblata: quia dum septiformis gratiæ spiritum confitentes accipiunt, quasi septem oblationibus expiantur. Hinc in Ioannis Apocalypsi per septenarium Ecclesiarum numerum, vniuersalis Ecclesia designatur. Hinc per Salomonem de sapientia dicitur: Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem. Ipso ergo sacrificiorum numero reconciliati hæretici, quid prius fuerint exprimunt, qui perfectioni septiformis gratiæ non nisi redeundo iunguntur. Bene autem tauros pro se et arietes obtulisse describuntur. In tauro quippe ceruix superbiæ, in ariete autem ducatus gregum sequentium designatur. Quid itaque est pro eis tauros arietesq. mactare, nisi eorum superbum ducatum interficere, vt de se humilia sentiant, et post se corda innocentium iam non seducant? Ceruice enim tumenti ab Ecclesiæ vniuersitate resilierant, et infirmos post se *Apoc. 1. d* *Prouer. 9. a*

B populos, quasi sequentes greges trahebant. Veniant igitur ad beatum Iob, id est, reuertantur ad Ecclesiam, et septenario sacrificio tauros, et arietes mactandos offerant: quia vt vniuersali Ecclesiæ coniungantur, humilitate interueniente, interficiant quidquid prius tumidum de superbo ducatu sapiebant. Heliu vero, per quem vanæ gloriæ amatores signati sunt, etiam intra sanctam Ecclesiam constituti, qui ea, quæ recte sentiunt, humiliter proferre contemnunt, nequaquam per sacrificium reconciliari præcipitur: quia arrogantes quidem, sed tamen fideles, pro eo, quòd iam intus sunt, per septem sacrificia reuocari non possunt. Quos tamen sub Heliu specie sententia diuina redarguit, atque in eis non veritatis sententias, sed elationis mentem ac verba tumida reprehendit. Quæ nimirum reprehensio, quid aliud signat, nisi quòd eos intra positos supernæ districtionis increpatio, vel per flagellum corrigit, vel per iustum exa- 4.

C men sibimetipsis relinquit? Tales quippe intra sanctam Ecclesiam recta quidem prædicant, sed tamen, Deo iudice, audire merentur aduersa: quia per ea bona, quæ non propria proferunt, non auctoris sui gloriam, sed propriam laudem quærunt. Vnde hoc quoque caute pensandum est, quod diuina voce de Heliu dicitur: Quis est iste? Prima quippe exprobatio, est talis interrogatio. Nam quis est iste non dicimus, nisi de eo vtique, quem nescimus. Nescire autem Dei, reprobare est: vnde quibusdam, quos reprobat, in fine dicturus est: Nescio vos vnde sitis, discedite a me omnes operarij iniquitatis. Quid est ergo de hoc arrogante requirere, quis est iste? nisi aperte dicere: Ego arrogantes nescio, id est, eorum vitam in sapientiæ meæ virtute non approbo: quia laudibus humanis dũ inflantur, a vera gloria æternæ retributionis inanescunt. Cuius dum sententias minime respuit, sed tamen eum ipsum, qui illas protulit repre- *Luc. 13. e*

D hendit, quasi aperte insinuat, dicens: Noui, quæ dicit, sed ignoro, qui dicit: quia veraciter prolata approbo, sed eum, qui de bonis, quæ profert, extollitur, non agnosco. Vt vero apertius ostendamus in elationis iactantia Heliu, quàm turpiter defluat, formam prius ostendere boni prædicatoris debemus: quatenus ex statu huius rectitudinis monstretur liquido tortitudo, quàm praua sit incuruationis. Sanctæ vniuersalis Ecclesiæ spiritalis quisque prædicator in cunctis, quæ dicit, solerti cura se inspicit: ne in eo, quòd recta prædicat, vitio se elationis extollat: ne vita a lingua discordet, ne pacem, quam in Ecclesia annunciat, in seipso, dum bene dicit, et male viuit, amittat. Sed studet summopere contra maledicos rumores aduersantium, et defendere loquendo, quod viuit, et ornate viuendo, quod dicit. Nec in his omnibus suam, sed auctoris gloriam quærit: atque omnem sapientiæ gratiam, quam vt loqueretur acci-

E pit: non suis se æstimat meritis: sed eorum intercessionibus, pro quibus loquitur, accepisse. Sicq. dum se infra deijcit, superest: quia suæ nimirum magis mercedi proficit, eo quòd bona, quæ exercere præualet, alienis meritis reddit. Indignum se omnibus iudicat, etiam cum dignius cunctis viuat. Scit enim, quòd bona, quæ innotescunt hominibus, sine periculo esse vix possunt. Et quamuis sapientem se esse sentiat, vellet tamen esse sapiens, non videri: atque hoc sibi omnimodo, quod loquendo proditur, pertimescit, et si liceat, tacere appetit, dum esse multo tutius silentium cernit: eosq. se feliciores putat, quos intra sanctam Ecclesiam locus inferior per silentium occultat: et tamen vt sanctam Ecclesiam defendat, quia ad loquendum vi charitatis impellitur, ex necessitate quidem officium locutionis suscipit, sed ex magno desiderio otium taciturnitatis quærit. Hoc seruat voto, illud exercet ministerio. Hanc autem dicendi formulam arrogantes ignorant. Neque enim loquuntur, quia causæ eueniunt,

niunt, sed causas euenire appetunt, vt loquantur. Quorum nunc Heliu speciem signat, qui in locutione sua immenso se vitio elationis exaltat. Igitur finitis beati Iob sermonibus, subditur: A

CAPVT TRIGESIMVMSECVNDVM BEATI IOB.

Miserunt autem tres viri isti respondere Iob, eo quòd iustus sibi videretur. Et iratus indignatusq. est Heliu filius Barachel Buzites, de cognatione Ram. Iratus est autem aduersum Iob, eo quòd iustum se esse diceret coram Deo. Porro aduersum amicos eius indignatus est, eo quòd non inuenissent B responsionem rationabilem, sed tantummodo condemnassent Iob. Igitur Heliu expectauit Iob loquentem, eo quòd seniores essent, qui loquebantur. Cum autem vidisset quòd tres respondere non potuissent, iratus est vehementer. Respondensq. Heliu filius Barachel Buzites dixit: Iunior sum tempore, vos autem antiquiores. Idcirco demisso capite veritus sum indicare vobis meam sententiam: Sperabam enim quòd ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret sapientiam. Sed vt video, spiritus est in hominibus, & inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Non sunt longæui sapientes, nec senes intelligunt iudicium. Ideo dicam: Audite me, & ostendam vobis etiam ego meam sapientiam. Expectaui enim sermones vestros, C audiui prudentiam vestram. Donec disceptaretis sermonibus vestris: & donec putabam vos aliquid dicere, considerabam. Sed vt video, non est, qui arguere possit Iob, & respondere ex vobis sermonibus eius. Ne forte dicatis: Inuenimus sapientiam, Deus proiecit eum, non homo. Nihil locutus est mihi, & ego non secundum sermones vestros respondebo illi. Extimuerunt, nec responderunt vltra, abstuleruntq. a se eloquium. Quoniam igitur expectaui, & non sunt locuti, steterunt, nec responderunt vltra: respondebo & ego partem meam, & ostendam scientiam meam. Plenus enim sum sermonibus, & coartat me spiritus vteri mei. En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas dirumpit. Loquar & respirabo paululum: aperiam labia mea, & respondebo. Non accipiam personam viri, & Deum homini non æquabo. Nescio enim quamdiu subsistam, & si post modicum tollat me factor meus. D

Quòd nomen Heliu, & loci & cognationis eius, intentionem ipsius denotant. Caput II.

Miserunt autem tres viri isti respondere Iob, eo quòd iustus sibi videretur.] Hoc, quod de eo dicitur: Eo quòd iustus sibi videretur, sacræ huius scriptor historiæ ad amicorum iudicium retulit, non autem beatum Iob de elationis tumore reprobauit. Sequitur: [Et iratus indignatusq. est Heliu filius Barachel Buzites de cognatione Ram.] Bene hæc ipsa vel eius, vel parentis, vel loci, vel cognationis nomina notam propriæ exprimunt actionis. Heliu quippe interpretatum sonat, Deus meus iste, vel Deus Dominus. Per quem, sicut superius diximus, designatur recta fides arrogantium intra Ecclesiam positorum. Vnde eis et hoc ipsum eius etiam nomen congruit. Nam quamuis iuxta dominica præcepta non viuunt, Deum tamen dominum esse recognoscunt: quia in veritate carnis etiam formam deitatis intelligunt, sicut per Prophetam dicitur: Scitote quoniam Dominus ipse est Deus. Barachel vero interpretatum, dicitur benedictio Dei: Buzites autem, contemptibilis. Quod arroganter prædicantibus E

Psal. 99.

A dicantibus bene vtrumque concordat: quia in prædicationis facundia benedictionem quidem gratiæ diuinæ percipiunt, sed in elatis suis moribus esse eam contemptibilem ostendunt. Ipsa quippe quæ acceperunt bona, eo despicabilia faciũt, quo nequaquam eis bene vti nouerunt. Apte autem etiam de cognatione Ram dicitur: Ram quippe interpretatur excelsus. Excelsus namque est fidelium populus, qui huius vitæ infima, et abiecta contemnit. Excelsi sunt qui dicere cum Paulo nouerunt: Nostra conuersatio in cælis est. Heliu itaque de cognatione Ram dicitur: quia vnusquisque prædicator arrogans intra vniuersalem Ecclesiam positus, sanctis populis fidei veritate sociatur, quãuis ab eorum vita elationis prauitate disiungitur. Sequitur. Phil. 3. d

Quòd sectatores vanæ gloriæ, dum se omnibus præferunt, alios nihil scire, nec recte uiuere iudicant. Caput III.

B IRatus est autem aduersus Iob, eo quòd iustum se diceret coram Deo. Porro aduersus amicos eius indignatus est, eo quòd non inuenissent responsionem rationabilẽ, sed tantummodo condemnassent Iob.] Solerter intuendum est quòd beatum Iob ideo reprehendit, quòd coram Deo se iustum esse dixerat: amicos vero eius ideo redarguit, quòd condemnantes eum, responsionem contra illum rationabilem non dederunt. Istis namque indicijs aperte colligitur, quòd per eum species amatorum vanæ gloriæ designatur. Iob quippe de præsumpta iustitia, amicos vero eius de stulta responsione redarguit. Cuncti enim vanæ gloriæ sectatores, dum se omnibus præferunt, alios quidem de fatuis sensibus, alios autem de indignis meritis reprehendunt: id est, alios censent nihil scire, alios non bene viuere. Et quamuis iuste omnes extra Ecclesiam positos

C praua sentire redarguunt, tamen etiam eos, qui intus sunt, pro vitæ despectu contemnunt, et contra illos ex magnitudine recte sentiendi, contra istos vero quasi ex merito bene viuendi superbiunt. Bene autem Heliu modo beatum Iob, modo amicos eius increpare perhibetur: quia amatores vanæ gloriæ aliquando intra sanctam Ecclesiam constituti, et aduersarios premunt, dum vera prædicant, et eiusdem sanctæ Ecclesiæ moribus contradicunt, dum de ipsa prædicatione gloriantur. Premunt aduersarios virtute dicti: premunt sanctam Ecclesiam qualitate dicendi. Illos prædicatione veritatis, istam vitio elationis impugnant. Sequitur: [Igitur Heliu expectauit Iob loquẽtem, eo quòd seniores essent, qui loquebantur. Cum autem vidisset quòd tres respondere non potuissent, iratus est vehemẽter.] Quamuis sancta Ecclesia sit proculdubio aduersarijs suis antiquior, quia de illa ipsi, non autem exijt ipsa de illis: sicut de eis per 6.

D Ioannem dicitur: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: recte tamen eisdem aduersarijs Heliu iunior fuisse describitur: quia nimirum post exorta hæreticorum bella, esse intra sanctam Ecclesiam fastu scientiæ inflati arrogantes cœperunt. Cum enim grauiora hostium prodiere certamina, tunc sunt profecto subtiliora sensuum spicula requisita, tunc argumentorum obstacula, tunc perplexior indago verborum. Quæ sæpe viri feruentes ingenio, dum congrue inueniunt, arroganter intumescunt, et quòd per elationis vitiũ plerumque contingit, iisdem acutis sensibus, quibus hoste feriunt, prosternuntur: dum in his, quæ recte de Deo sentiunt, non Dei, sed suam gloriã quærunt. Vnde Heliu quoque multa quidem recte loquitur, et tamẽ diuina voce, ac si peruersa dixerit, increpatur. Cum vero dicitur, quia Heliu expectauit Iob loquentem, eo quòd seniores essent, qui loquebantur: aperte beato Iob non pro sua, sed pro amicorũ 1. Ioan. 2. c

E reuerentia honorem reseruasse monstratur: quia videlicet arrogantes intra positi eandem sanctam Ecclesiam, quam defendunt, despiciunt, et plerumque contingit, vt plus ingenia male sapientium, quàm simplicem vitam innocentium venerentur: plus reseruent linguis extra loquentium, quàm meritis intra positorum: quamuis vtrisque ex diuerso obuient, cum et ab illis rectitudine sensuum, et a sancta Ecclesia morum prauitate discordent. Sequitur: [Respondensq. Heliu filius Barachel Buzites dixit: Iunior sum tempore, vos autem antiquiores. Idcirco demisso capite veritus sum indicare vobis meam sententiam, Sperabam enim quòd ætas prolixior loqueretur, et annorum multitudo doceret sapientiam.] Cuncta hæc, quæ ab eo per tumorem superbiæ proferuntur, cursim potius perstringenda sunt, quàm attentius exponenda. Quæ enim soliditate grauitatis carent, expositionis subtilitate non indigent. Sed solum puto breuiter intimandum, quòd Heliu quamdiu pro ætatis suæ respectu tacuit, sapientior

tior fuit: cum vero in alijs annorum multitudinem semetipsum præferens despicit, quàm pueriliter desipiat ostendit. Nam contra eius sententiam, et ætas prolixior loquitur, et per annorum multitudinem sapientia docetur: quia etsi longæuitas sensum non præbet, vsum tamen vehementer exercet. Sequitur: A

Quòd quattuor modis arrogantium tumor dignoscitur. Cum autem bonum a seipsis habere se æstimant, aut a Deo, sed meritis suis: aut cum se iactant habere quod non habent: aut cum ex eo quod singulariter sibi habere uidentur, ceteros contemnunt. Caput IIII.

SEd vt video, spiritus est in hominibus, et inspiratio omnipotentis dat intelligentiam.]Hæc recte diceret, si eandem intelligentiam sibi præ ceteris non arrogaret. B
Neque enim parua condemnatio est ex eo bono, quod communiter datur, priuate gloriari, scire bonum vnde acceperit, et nescire quo modo bono vti debeat, quod accepit.
7 Quattuor quippe sunt species, quibus omnis tumor arrogantium demonstratur, cum bonum aut a semetipsis habere se æstimant: aut si sibi datum desuper credunt, pro suis se hoc accepisse meritis putant: aut certe cum iactant se habere quod non habent: aut despectis ceteris singulariter videri appetunt habere quod habent. A semetipso enim
1.Cor.4.b bonum se habere iactabat, cui per Apostolum dicitur: Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Rursum ne dari nobis bonum gratiæ pro nostris præcedentibus meritis crederemus, idem Apostolus admonet dicens:
Eph.2.a Gratia estis saluati per fidem, et hoc non ex vobis, sed Dei donum est,
1.Tim.1.c non ex operibus, vt ne quis glorietur. Qui etiam de semetipso ait: Qui prius fui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus: sed misericordiam consecutus sum. Quibus verbis aperte declarat, quòd gratia non pro meritis tribuatur, dum ex seipso docuit, et quid de malitia meruit, et quid de beneuolentia accepit. Rursum nonnulli iactant se habere quod non habent, sicut diuina voce per Prophetam de Moab dicitur: C
Hiere.48.e Superbiam eius, et arrogantiam eius ego noui, et quòd non sit iuxta eum virtus eius.
Apoc.3.c Et sicut angelo Ecclesiæ Laodiceæ dicitur: Quia dicis quòd diues sum, et locupletatus, et nullius egeo: et nescis quia tu es miser, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus. Rursum nonnulli despectis ceteris videri appetunt singulariter bonum habere quod habent. Vnde et pharisæus idcirco de templo absque iustificatione descendit: quia bonorum operum meritum sibi quasi singulariter tribuens, oranti publicano se prætulit. Sancti quoque Apostoli ab hoc elationis vitio reuocantur, qui de prædi- D
Luc.9.a et 10.c catione redeuntes, cum elati dicerent: Domine in nomine tuo etiam dæmonia nobis subiecta sunt: ne de hac miraculorum singularitate gauderent, ilico eis respondebat Dominus, dicens: Videbam satanam velut fulgur de cælo cadentem. Ipse quip-
Esaie 14.c pe singulariter elatus dixerat: Super astra cæli exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus Aquilonis: similis ero Altissimo. Et mire Dominus vt in discipulorum cordibus elationem premeret, mox iudicium ruinæ retulit, quod ipse magister elationis accepit: vt in auctore superbiæ discerent, quid de elationis vitio formidarent. In hac itaque arrogantiæ quarta specie crebro humanus animus labitur: vt id, quod habet, habere se singulariter glorietur. In qua tamen similitudini diabolicæ vicinius appropinquat: quia quisquis bonum se habere singulariter gaudet, quisquis videri sublimior ceteris quærit, illum videlicet imitatur, qui despecto E
bono societatis angelorum, sedem suam ad Aquilonem ponens, et Altissimi similitudinem superbe appetens, per iniquum desiderium quasi ad quoddam culmen conatus est singularitatis erumpere. Heliu ergo quamuis dari a Domino sapientiam confitetur, in hac tamen elationis specie labitur, vt sapientiorem se ceteris gaudeat, et quasi de singulari bono sese inaniter extollat. Quod verbis sequentibus indicat, dicens. [Non sunt longæui sapientes, nec senes intelligunt iudicium, ideo dicam: Audite me, ostendam vobis et ego meam sapientiam. Expectaui enim sermones vestros, audiui prudentiam vestram donec disceptaretis sermonibus, et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam.] Quantum ad intentionem litteræ spectat, loquens Heliu indicat quàm superbe tacuerit. Cum enim dicit: Expectaui enim sermones vestros, et putabam vos aliquid dicere: aperte declarat se ad verba senum iudican-

tis

A tis potius studio, quàm tacentis voto tacuisse. Quamuis hæc melius vitam arrogantium designant, qui aliquando intra sanctam Ecclesiam positi, cum eiusdem sanctæ Ecclesiæ aduersarios conspiciunt, non in eis annos temporum, sed intentionem solent pensare verborum. Nam quantolibet sint eisdem arrogantibus antiquiores hæretici, eos audacter comprimunt, in quorum verbis dogmata peruersa reprehendunt. Sequitur: [Sed vt video, non est qui arguere possit Iob, et respondere ex vobis sermonibus eius: ne forte dicatis: Inuenimus sapientiam, Deus proiecit eum, non homo.] Sæpe hæretici per hoc quòd esse, et hominibus despicabiles solent, cum a cunctis fere gentibus sanctam Ecclesiam venerari conspiciunt, opinionem eius quibus valent obtrectationibus lacerare contendunt, dicentes: Idcirco illi cuncta temporalia suppetunt, quia ei præmia æternorum munerum subtrahuntur. Quorum

B vocibus Heliu obuiat, dicens: [Ne forte dicatis: Inuenimus sapientiam, Deus proiecit eum, non homo.] Ac si arrogantes intra sanctam Ecclesiam, sed tamen fideles contra hæreticos dicant: Per hoc, quòd sanctam Ecclesiam in honore hominum florere temporaliter cernitis, proiectam eam a Domino non credatis. Scit enim Redemptor eius, et in hoc itinere solatia venienti tribuere, et peruenienti ad æternam patriam superna præmia reseruare. Incassum igitur dicitis: quia Deus eam, et non homo proiecerit, cum venerari illam a cunctis fere hominibus videtis: quia sic ei terrenæ gloriæ adiumentum tribuitur, vt per hoc multiplicius etiam ad cælestia subuehatur. Sequitur: [Nihil locutus est mihi, et ego non secundum vestros sermones respondebo illi.] Quid est, quod ait: Nihil locutus est mihi? Numquid sancta Ecclesia per prædicatores iustos cum intra se arrogantes conspicit, erudire ac redarguere

C prætermittit? Exercet hæc, et quotidie exercere non cessat. Sed Heliu, qui loquentem publice beatum Iob audierat, dicat: Nihil locutus est mihi, quia nimirum omnes arrogantes, voces quidem sanctæ Ecclesiæ audiunt, sed sibi eas dici dissimulant, quando elationis vitium emendare contemnunt. Nec se de superbia redargui æstimant: quia esse se humiles putant: quia etiam redargui despiciunt, dum sapientiores se et ipsis redarguentibus arbitrantur. Quod vero ait: Et ego non secundum sermones vestros respondebo ei: bene beato Iob non secundum sermones eorum respondere se dicit. Arrogantes enim intra sanctam Ecclesiam positi, respondent contra eam: sed non sicut hæretici exterius constituti. Neque enim contradicunt ei praua prædicando, sed peruerse viuendo: quia nec de Deo, vt hæretici indigna sentiunt, sed de se plus quàm necesse est, digna suspicantur. Sequitur: [Extimuerunt nec respon- 9.

D derunt vltra, abstuleruntq. a se eloquium.] Bene ad Heliu verba amici Iob extimuisse referuntur: quia nonnumquam arrogantes Ecclesiæ defensores, quamuis ordinem dicendi non teneant, tamen aduersarios ipsa dictorum virtute perturbant. Sequitur: [Quoniam igitur expectaui, et non sunt locuti: steterunt, nec responderunt vltra.] Finis esse locutionis sapientium solet, vt eousque dicant, quo aduersarijs silentium imponant. Non enim se ostendere, sed praua docentes compescere cupiunt. Postquam vero de amicis Iob dictum est: [Extimuerunt, nec responderunt vltra, abstuleruntq. a se eloquium:] Heliu subiungens, ait: [Expectaui, et non sunt locuti: steterunt, nec responderunt vltra.] Et illis iam silentibus, adhuc verba multiplicat: quia videlicet vir arrogans, et formam in se arrogantium intentans, non aduersariorum dicta superare, sed suam sapientiam ostentare festinat. Vnde et sequi-

E tur: [Respondebo et ego partem meam, et ostendam scientiam meam.] Hanc enim partem suam omnis arrogans æstimat, si scientiam non tam habeat, quàm ostendat: quia nimirum omnes elati scientiam habere non appetunt, sed ostendere. Quo contra bene per Moysen dicitur: Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit. Tegmen quippe operculi, vel ligatura, est censura disciplinæ silentij, qua quisquis non premitur, quasi vas immundum pollutumq. reprobatur. *Num. 19. c*
An non vas sine operculo Heliu fuerat, qui hanc esse partem suam æstimauerat, si ostenderet scientiam, quam habebat? Quasi enim vas sine operculo, vel ligatura polluitur, qui per studium ostentationis patens, nullo velamine taciturnitatis operitur. Prædicatores autem sancti partem suam reputant, si intus, quidem ipsi de sapientia gaudeant, foris autem alios ab errore compescant: neque a se ipsi ita loquendo exeunt, vt gaudium mentis in ostensione ponant disertæ locutionis: sed bonum 10
scientiæ

scientiæ in cordis secreto meditantur, et ibi gaudent vbi hoc percipiunt, non vbi inter tot tentationum laqueos innotescere compelluntur: quamuis cum bonum, quod accipiunt, innotescunt, media interueniente charitate, ex profectu audientium, et non ex propria ostensione gratulantur. Arrogantes enim cum scientiam accipiunt, nihil se accepisse æstimant, si hanc eos occultam habere contingat. Nusquam quippe suum gaudium, nisi in ore hominum ponunt. Vnde et fatuæ virgines in vasis suis oleum nō sumpsisse referuntur: quia arrogantes omnes cum se ab aliquibus fortasse vitijs continent, bonum gloriæ intra conscientias habere non possunt. In vase autem proprio sumpserat Paulus oleum, qui dicebat: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Inane ergo vasculum ferre, est intus corde vacuo, foris humani fauoris iudicium quærere. Heliu itaque, quia gloriam dum exterius quærit, intra vas oleum non habet, dicit: [Respondebo et ego partem meam, et ostendam scientiam meam.] Vnde et hoc ipsum, quod de feruore vanæ gloriæ intus patitur, verbis sequentibus aperit, dicens: A

Mat. 25. a — 2. Cor. 1. c — B

Quòd superbi, Spiritu sancto plenos se esse asserunt, cuius feruor in virtute minoris intelligentia animos superat, et transcendit. Caput V.

PLenus sum sermonibus, et coartat me spiritus vteri mei. En venter meus, quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas dirumpit. Loquar et respirabo paululum, aperiam labia mea, et respondebo.] Nonnumquam arrogantes viri, dum prædicatores sanctos magna eloqui, ac pro locutione sua venerari conspiciunt, locutionis eorum celsitudinem, et non vtilitatem intentionis imitantur: neque hoc amant, quod illi appetunt, sed hoc summopere appetunt, quòd clari hominibus ostendantur. C
Nam sæpe contingit, vt sapientes viri cum se non audiri considerant, ori suo silentium indicant, sed dum plerumque conspiciunt, quòd iniquorum facinora ipsis tacentibus, et non corripientibus crescunt, vim quandam spiritus sustinent, vt in locutionē apertæ correptionis erumpant. Vnde propheta Hieremias cum prædicationis sibi silentiū indixisset dicens: Non recordabor eius, neque loquar vltra in nomine illius: illico adiunxit: Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususq; in ossibus meis, et defeci, ferre non sustinens. Audiui enim contumelias multorum. Pro eo enim, quòd se minime audiri conspexit, silentium appetijt: sed cum crescentia mala cerneret, in eodem silentio non permansit. Quia enim foris tacuit, ex tædio locutionis intus ignem pertulit de zelo charitatis. Inflammantur quippe corda iustorum, cum non correpta D
crescere conspiciunt acta malorum: eorumq. culpæ se participes credunt, quòd in iniquitate crescere silendo permittunt. Dauid propheta postquam sibi silentium indixerat, dicens: Posui ori meo custodiam, dum consisteret peccator aduersum me: obmutui, et humiliatus sum, et silui a bonis: in ipso suo silentio, iusto zelo charitatis exarsit, qui illico subdidit: Et dolor meus renouatus est. Concaluit cor meum intra me, et in meditatione mea exardescet ignis. Intus ergo cor concaluit, quia dilectionis ardor per admonitionem locutionis exterius emanare recusauit. Ignis in meditatione cordis exarsit: quia increpatio delinquentium a correptione oris refrixit. Charitatis enim zelus consolatione admirabili augendo se temperat, quando contra iniquorum opera per vocem correptionis emanat: vt et quæ corrigere non valet, increpare non
11 desinat, ne se participem delinquentium, ex consensu taciturnitatis addicat. Sed quia sæpe nonnulla vitia virtutes se esse mentiuntur, sicut effusio nonnumquam misericordia, et tenacia nonnumquam parsimonia, et crudelitas aliquando iustitia vult videri: ita plerumque mentem ad loquendi impetum, vanæ gloriæ anxietas nequaquam se intra silentium capiens, quasi zelus charitatis inflammat, atque appetitæ ostensionis vis ad effrenationē locutionis impellit, et quasi sub studio consulendi, libido erumpit apparendi. Non enim curat loquendo, quid prosit, sed quid appareat: nec studet vt malum, quod cernit, corrigat, sed bonū, quod sentit, ostendat. Vnde Heliu quoque spiritu elationis extensus, et sese intra silentij claustra non capiens ait: [Plenus sum enim sermonibus, et coartat me spiritus vteri mei. En venter meus quasi mustū absque spiraculo, quod lagunculas nouas dirūpit.] Quod si intelligere spiritaliter debemus, hoc loco videlicet ventrē sinū cordis appellat. In musto vero sancti Spiritus feruor accipitur, de C

Hiere. 20. c — Psal. 38. — Ibid.

A quo in Euangelio Dominus dicit: Vinum nouum mittunt in vtres nouos. Ex quo, dum repente replerentur Apostoli, dum linguis omnibus loquerentur, a Iudæis nescientibus, sed tamen vera attestantibus dictum est: Hi musto pleni sunt. Lagunculas vero, infirmas ipsa humanitate conscientias, vel certe hæc terrena corporum vascula, non inconuenienter accipimus: de quibus Paulus Apostolus ait: Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Heliu autem, quia, sicut superius diximus, sic inflatione elationis extenditur, ac si ad loquendum per charitatis gratiam ardore Spiritus sancti accendatur, sensus sui spiritum in eo, quod tacuit, quasi musto absque spiraculo comparauit. Et bene ait: quod lagunculas nouas disrumpit, quia sancti Spiritus feruor, non solum veteri, sed etiam noua vita vix capitur. Mustum ergo lagunculas nouas disrumpit, quia feruoris eius potentia etiam spiritalia corda transcendit. [Loquar et respirabo paululum, aperiam labia mea, et B respondebo.] Bene ait, respirabo: quia sicut labor iustorum est videre praua, nec corrigere, ita grauis est labor arrogantium, si quod sapiunt, non ostendunt. Vim quippe intrinsecus æstuantem ferre vix possunt, si omne, quod sentiunt, paulo tardius innotescunt. Vnde necesse est, vt cum res bona agitur, prius eius elatio in corde vincatur, ne si a radice miseræ intentionis prodeat, amaros nequitiæ fructus producat.

Mat. 9. b
Act. 2. b
2. Cor. 4. b

Quod hi, qui adhuc vitijs impugnari se sentiunt, aliorum curam suscipere omnino non præsumant. Caput VI.

HI ergo, qui adhuc vitiorum bello subiacent, nequaquam per prædicationis vsum præesse magisterio ceterorum debent. Hinc est enim, quod iuxta diuinæ dispensationis vocē, ab anno vigesimo et quinto Leuitæ tabernaculo seruiunt, sed a quinquagesi- 12.
C mo custodes vasorum fiunt. Quid enim per annum quintum ac vigesimum, in quo flos iuuentutis oboritur, nisi ipsa contra vnumquodque vitium bella signantur? Et quid per quinquagesimum, in quo et iubilæi requies continetur, nisi interna requies edomito bello mētis exprimitur? Quid vero per vasa tabernaculi, nisi fidelium animæ figurātur? Leuitæ ergo ab anno vigesimo et quinto tabernaculo seruiūt, et a quinquagesimo custodes vasorum fiunt, vt videlicet, qui adhuc impugnantium vitiorū certamina per consensum delectationis tolerant, aliorum curam suscipere non præsumant: cum vero tentationum bella subegerint, quo apud se iam de intima tranquillitate securi sunt, animarū custodiam sortiantur. Sed quis hæc tentationum prælia sibi perfecte subigat, cum Paulus dicat: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captiuum me ducentē in lege peccati? Sed aliud est bella fortiter perpeti: aliud bellis eneruiter expugnari. In istis D exercetur virtus, ne extolli debeat: in illis omnimodo extinguitur, ne subsistat. Qui igitur scit fortiter tentationem ferre certaminis, et cum tentatione concutitur, in alta arce præsidet quietis: quia etiam apud semetipsum sub seipso esse contentiones vitiorum conspicit, quibus nulla fractus delectatione consentit. Sequitur: [Non aspiciam personam viri, et Deum homini non æquabo. Nescio enim quamdiu subsistam, et si post modicum tollat me factor meus.] Recta consideratio, quòd Deum homini idcirco non æquat, quia quamdiu hîc subsistat vel quando ad Dei iudicium tollatur, ignorat. Et bene ait: Post modicum tollat me factor meus: quia quamlibet longum fuerit tempus vitæ præsentis, eo ipso breue est, quo permanens non est. Neque enim dignum est, vt diutinum iudicetur, quidquid fine circumscribitur. Sed inter has sententias, quas ex veritate solidas profert, ad verba rursum elationis erumpit, dicens.
E

Rom. 7. d

CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM BEATI IOB.

AVdi igitur Iob eloquia mea, et omnes sermones meos auscultа. Ecce aperui os meum: loquatur lingua mea in faucibus meis. Simplici corde sermones mei, & sententiam labia mea puram loquentur. Spiritus Dei fecit me, et spiraculum omnipotentis viuificauit me. Si potes, responde mihi, et aduersus faciem meam consiste. Ecce & me sicut & te fecit Deus, & de eodem luto ego quoque formatus sum. Veruntamen miraculum meum non te

terreat, & eloquentia mea non sit tibi grauis. Dixisti ergo in auribus meis, & vocem verborum tuorum audiui. Mundus sum ego, & absque delicto immaculatus, & non est iniquitas in me. Quia querelas in me reperit, ideò arbitratus est me inimicum sibi. Posuit in neruo pedes meos, custodiuit omnes semitas meas. Hoc est ergo, in quo non es iustificatus. Respondebo tibi, quia maior sit Deus homine. Aduersus eum contendis, quòd non ad omnia verba responderit tibi. Semel loquitur Deus, & secundo idipsum non repetit. Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo: tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina: vt auertat hominem ab his, quæ fecit, et liberet eum de superbia, eruens animam eius a corruptione, & vitam illius, vt non transeat in gladium. Increpat quoque per dolorem in lectulo, et omnia ossa eius marcescere facit. Abominabilis ei fit in vita sua panis, & animæ illius cibus ante desiderabilis. Tabescet caro eius, & ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur. Appropinquabit corruptioni anima eius, & vita illius mortiferis. Si fuerit pro eo angelus loquens vnum de similibus, vt annunciet hominis æquitatem, miserebitur eius, & dicet: Libera eum, et non descendat in corruptionem. Inueni, in quo ei propitier. Consumpta est caro eius a supplicijs: reuertatur ad dies adolescentiæ suæ. Deprecabitur Deum, & placabilis erit ei, & videbit faciem eius in iubilo, et reddet homini iustitiam suam. Respiciet homines, et dicet: Peccaui, et vere deliqui, & vt eram dignus, non recepi. Liberauit animam suam ne pergeret in interitum, sed viuens lucem videret. Ecce hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos, vt reuocet animas eorum a corruptione, & illuminet luce viuentium. Attende Iob, & audi me, & tace, dum ego loquor. Si autem habes quid loquaris, responde mihi. Loquere. Volo enim te apparere iustum. Quòd si non habes: audi me, & tace: & docebo te sapientiam.

Quòd superbi ea ipsa, quæ rectè sentiunt, rectè proferre non possunt: vnde eos, quos infra se vident, non consulendo, sed dominando alloquuntur.

Caput VII.

AVdi ergo Iob eloquia mea, et omnes sermones meos ausculta. Ecce aperui os meũ, loquatur lingua mea in faucibus meis.] Pensemus de qua elatione descendit, quòd beatum Iob audire se admonet, quòd os aperuisse se perhibet, quòd linguam suam in faucibus loqui promittit. Hoc enim habet proprium doctrina arrogantium, vt humiliter nesciant inferre, quod docent, et recta, quæ sapiunt, rectè ministrare non possint. In verbis enim eorum proditur, quòd cum docent, quasi in quodam sibi videntur sublimitatis culmine residere, eosq; quos docent, vt longe infra se positos, veluti in imo respiciunt, quibus non consulẽdo loqui, sed vix dominando dignantur. Rectè autem his per Prophetam Dominus dicit: Vos autem cum austeritate imperabatis eis, et cum potentia. Cum austeritate enim et potentia imperant, qui subditos suos non tranquille ratiocinando corrigere, sed aspere inflectere dominando festinant. At contra vera doctrina tanto vehementius hoc elationis vitium fugit per cogitationem, quanto ardentius verborum suorum iaculis ipsum magistrum elationis insequitur. Cauet enim ne eum magis elatis moribus prædicet, quem in corde audientium sacris sermonibus insectatur. Humilitatem namque, quæ magistra est omnium materq. virtutum, et loquendo dicere, et viuendo conatur ostendere: vt eam apud discipulos veritatis plus moribus, quàm sermonibus eloquatur. Vnde Paulus Thessalonicensibus loquens, quasi culminis proprij Apostolatus oblitus, ait: Facti sumus paruuli in medio vestrum. Vnde Petrus Apostolus, cum diceret: Parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem, de ea, quæ in vobis est spe: in ipsa doctrinæ scientia qualitatem docendi asseruit esse seruandam, subdens: Sed cum modestia et timore, conscientiam habentes bonam. Hoc autem, quod discipulo

Ezech. 34. a 13. 1. Thess. 2. b 1. Pet. 3. c

A Paulus ait: Præcipe hæc et doce cum omni imperio: non dominationem potentiæ, sed auctoritatem suadet vitæ. Cum imperio quippe docetur, quod prius agitur, quàm dicatur. Nam doctrinæ subtrahit fiduciam, quando conscientia præpedit linguam. Non ergo ei potestatem elatæ locutionis, sed bonæ fiduciam insinuauit actionis. Vnde etiam de Domino scriptũ est: Erat enim docens, sicut potestatẽ habens, non sicut scribæ et pharisæi. Singulariter namque, ac principaliter solus ex potestate bona locutus est: quia ex infirmitate mala nulla commisit. Ex diuinitatis quippe potentia habuit id, quod nobis per humanitatis suæ innocentiam ministrauit. 2. Tim. 4. c Matth. 7. d

Quòd rectus ordo sit in doctrina, vt consideremus in primis quales sumus, et quales fuimus. Si nec sumus, nec fuimus, quales illi sunt, quos emendare curamus, non extollamur. Item si nulla B *bona in eis sunt, quorum mala corrigimus, summopere attendendum est, quòd ita illos potest diuina gratia permutare, vt nos posterius in bonis, quæ ante accepimus, praeueniant.*

Caput VIII.

NOs enim, quia infirmi homines sumus, cum de Deo hominibus loquimur, debemus primum meminisse, quod sumus, vt ex propria infirmitate pensemus, quo docendi ordine infirmis fratribus consulamus. Consideremus igitur, quia aut tales sumus, quales nonnullos corrigimus, aut tales aliquando fuimus, etsi iam diuina gratia operante non sumus: vt tanto temperantius humili corde corrigamus, quanto nosmetipsos verius in his, quos emendamus agnoscimus. Si autem tales, nec sumus, nec fuimus, quales adhuc illi sunt, quos emendare curamus: ne cor nostrum forte superbiat, et de ipsa innocentia peius ruat, quorum mala corrigimus, alia eorũ bona nobis ante oculos reuocemus. Quæ C si omnino nulla sunt, ad occulta Dei iudicia recurramus: quia sicut nos meritis nullis hoc ipsum bonum, quod habemus, accepimus: ita illos quoque potest gratia supernæ virtutis infundere, vt excitati posterius etiam ipsa possint bona, quæ nos ante recipimus, præuenire. Quis enim crederet, quod per Apostolatus meritum Saulus lapidatum Stephanum præcessurus erat, qui in morte eius lapidantium vestimenta seruabat? His ergo, primum cogitationibus humiliari cor debet, et tunc demum delinquentium iniquitas increpari. Sed hunc, vt sæpe dictum est, locutionis modum Heliu ignorare ostenditur, qui in locutione sua elationis typo, quasi potentia cuiusdam auctoritatis inflatur, dicens: [Audi igitur Iob eloquia mea, et omnes sermones meos ausculta. Ecce aperui os meum, loquatur lingua mea in faucibus meis.] In faucibus vero loqui est silenter dicere, et non clamoribus vociferari. Quibus verbis arrogantes intra sanctam Ecclesiam positos signat. Hi enim D velut in faucibus loqui dicuntur, quando non contra aduersarios extra viuentes clamant: sed quosdam intra sinum sanctæ Ecclesiæ, quasi vicinos, ac iuxta positos increpant. Sæpe vero arrogantes eandem, quam tenẽt, arrogantiam se fugere ostendunt, et dum sic cuncta agunt, vt nullum lateant, hæc priuate singulis, quasi latenter narrant: quatenus non solum de sensu intelligentiæ, sed de ipso apud homines etiam arrogantiæ contemptu glorientur. Vnde nunc dicitur: [Loquatur lingua mea in faucibus meis.] Ac si aperte dicatur: Quæ contra te prudenter sentio, ecce silenter narro. Aliquando autem in tantam impudentiæ elationem prosiliunt, vt alijs tacentibus, ipsi soleant laudare, quod dicunt. Vnde subiungit: [Simplici corde meo sermones mei, et sententiam labia mea puram loquentur.] Magnæ virtutis laus est simplicitas locutionis. Quam quia arrogantes non habent, habere se hanc solicitius asserunt, vt securius audiantur. Et pure se locuturos denun- E ciant: quia duplicitatis suæ malitiam deprehendi formidant. Sæpe autem et falsis vera permiscẽt, vt inde eorum mendacio citius credatur, vnde inesse eis assertio veritatis agnoscitur. Quia igitur Heliu et pure se locuturum perhibuit, et dicta sua appellando sententias fauore præcucurrit, eandem iam sententiam, quam promisit, adiungit, dicens: 14. Act. 7. g

Quòd sermo inordinate prolatus, scientiam, quam in audientium sensibus gignere debuerat, fœdat: et quid sit, quòd uir, qui seminis fluxum sustinebat, immundus erat. *Caput IX.*

SPiritus Dei fecit me, et spiraculum omnipotentis viuificauit me.] Subditurus vera, præmisit elata, et dicturus hoc, quod rectè saperet, ante innotuit quantum tumeret. Sic nimirum sic arrogantium mentes insaniunt, vt et in eis, quæ rectè sentiunt, elationis suæ tortitudine deprauentur. Vnde fit, vt etiam eorum recta auditores nequaquam instruant: quia profecto illos per ea, quæ tumide sentiunt, non ad sui reuerentiam, sed ad con- 15.

ad contemptum vocant. Dumq. dictis prudentibus stultitiæ verba miscent, quia stultitia A
Leuit. 15. a ab audiente despicitur, etiam prudentia non tenetur. Hinc enim per Moysen dicitur: Vir, qui fluxum seminis sustinet, immundus erit. Quid est enim sermo nisi semen? Qui dum ordinate emittitur, audientis mens quasi concipientis vterus ad boni operis prolem fetatur. Si vero importune defluit, emittentem polluens, generandi virtutem perdit. Nam si sermo semen non esset, de prædicante Paulo nequaquam Athenienses dicerent:
Act. 14. b Quid vult sibi seminiuerbius hic dicere? De quo et Lucas dicit: Ipse enim erat dux verbi. Semen ergo vsui propaginis dicatum incompetenter fluens, cetera membra coinquinat, cum sermo, per quem in audientium sensibus nasci scientia debuit, si inordinate prodeat, etiam quæ recte senserit fœdat. Vnde Heliu quoque etiam, quæ recte potest sentire, commaculat, dum cui vel quid loquatur ignorat: et quasi fluxum seminis sustinet, cum linguam vtilitati congruam, per verba vanæ locutionis mouet. Bono autem ordine, et factum se astruit, et animatum. Per spiritum factum, et per spiraculum se narrat animatum. B
Gen. 2. b Facto quippe Adam, scriptum est: Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, et factus est homo in animam viuentem. Sed hæc, quæ recte astruit, vtrum recte exequatur, audiamus. Sequitur: [Si potes, responde mihi, et aduersus faciem meam resiste.] Ecce dum narrat ordinem veræ conditionis, in fastum subito superbæ elationis erumpit, atque alijs verbis hoc idem replicat, dicens: [Ecce et me sicut et te fecit Deus, et de eodem luto ego quoque formatus sum. Veruntamen miraculum meum non te terreat, et eloquentia mea non sit tibi grauis.] Quid est hoc, quòd Heliu ordinem veræ conditionis agnoscit, et modum rectæ locutionis ignorat? Quid est, quòd se beato Iob, et conditus exæquat, et locuturus exaltat, nisi hoc, quòd arrogantes omnes cunctis quidem hominibus se æqualiter conditos meminerunt, sed per fastum scientiæ auditores suos æquales sibi, vel esse, vel credere dedignantur, eisq. se per naturæ conditionem conferunt, sed per tumorem scientiæ superponunt? Æquales quidem se iudicant extitisse nascendo, sed non æquales remansisse viuendo. Atque in eo, quòd æquales quasi viuendo iam non sunt, illud ad maius miraculum reuocant, quòd æquales nascendo fuerunt. Vnde inflatus Heliu dicit: [Ecce et me sicut et te fecit Deus, et de eodem luto ego quoque formatus sum. Veruntamen mira- C
16. culum meum non te terreat: et eloquentia mea non sit tibi grauis.] Habent hoc etiam arrogantes proprium, quòd prius quàm dicant, mira se dicere semper existimant, et locutionem suam admirando præueniunt: quia vel in acutis sensibus ipsa elatio quanta sit fatuitas, ignorant. Notandum quoque est, quòd Paulus, dum mire Hebræos admoneret, ad-
Hebr. 13. g iunxit: Rogo autē vos fratres, vt sufferatis verbum solatij, etenim perpaucis scripsi vobis. Heliu autē inania protulit, et quasi consolādo subiunxit: Miraculum meū non te terreat, D et eloquentia mea non sit tibi grauis. Ille dicta sua verbum solatij: hic vero eloquentiam, et miraculum vocat. Ecce quàm distincti sapores prodeunt fructuum ex diuersa radice cogitationum. Ille de magnis humiliter sentit, iste de minimis se inaniter erigit. Quid ergo inter hæc, nisi hoc solerter est intuendum, quòd et ascensuri in imo se esse con-
Prou. 18. c siderant, et casuri semper in præcipiti stant? Salomone attestante, qui ait: Ante ruinam exaltatur cor, et ante gloriam humiliatur. Sequitur:

Quòd superbi non tam consolari, quàm increpare desiderant. *Caput X.*

Dixisti ergo in auribus meis: et vocem verborum tuorum audiui.] Atque eandem vocem subiungēs, ait: [Mundus sum ego, et absque delicto immaculatus, et non est iniquitas in me. Quia querelas in me reperit: ideo arbitratus est me inimicum sibi. Posuit in E neruo pedes meos, custodiuit omnes semitas meas.] Moxq. contra hæc verba, quæ beatū Iob dixisse narrauit, sententiam suam proferens, ait: [Hoc est ergo, in quo non es iustificatus.] Profecto beatus Iob veraciter dixerat, quòd absque culpa fuerit flagellatus. Hoc
Sup. 2. a enim ipse de se, quod de illo ad diabolum Dominus dixit: Commouisti me aduersus eum, vt affligerem illum frustra. Sed Heliu non credidit, cessante culpa, potuisse eum etiam pro gratia flagellari. Nesciebat enim flagellis eius non deleri vitium, sed meritum augeri, et pro eo, quod sine delicto se dixerat flagellatum, hac eum sententia increpat, dicens: [Hoc est ergo, in quo non es iustificatus.] Habēt enim hoc arrogantes proprium, vt plus arguere appetant, quàm consolari: et quæque hominibus euenire cognoscunt, ex solis euenisse iniquitatibus arbitrentur. Nesciunt quippe occulta iudicia subtiliter quærere, atque id, quod non intelligunt, humiliter perscrutari: quia eos sæpe a secretis inuestigationibus iudicio-

A iudiciorum Dei, ipsa scientiæ suæ elatio deijcit, dum extollit. Obstaculum namque veritatis est tumor mentis: quia dum inflat, obnubilat. Qui et si quando scientiam videntur adipisci, quasi de quodam rerum cortice, et non de secretæ dulcedinis medulla pascuntur, micantibusq. ingenijs sæpe exteriora tantummodo attingunt, sed interni gustum saporis ignorant: videlicet foris acuti, sed intus cæci sunt. Neque id de Deo sentiunt, quod dulce interius sapiat, sed quod excussum exterius sonet. Qui etsi secreta quædam intelligendo percipiunt, eorum dulcedinem experiri non possunt, etsi nouerunt quo modo sunt, ignorant, vt dixi, quo modo sapiunt. Et fit plerumque, vt fortiter dicant, sed tamen iuxta ea, quæ dicunt, viuere nesciant. Vnde bene quidam sapiens dixit: Mihi autem det Deus, hæc dicere ex sententia. Sententia quippe a sensu vocata est. Et recta, quæ intelligit, non ex sola scientia, sed ex sententia dicere appetit, qui nequaquã tantummodo sciendo dicere, sed sentiendo desiderat experiri, quod dicit. Sed mens arrogantium dictorum suorum sensum non penetrat: quia ab interno gustu recto iudicio in eos fauores redigitur, quos foris amat. Vera autem scientia afficit, non extollit: nec superbientes, quos repleuerit, sed lamentantes facit. Qua quisque cum repletus fuerit, primo loco se scire appetit, et iam sui conscius, tanto per illam robustius sapit, quanto se infirmum in illa verius recognoscit, atque ampliorẽ viam huius scientiæ ipsa ei humilitas aperit: dumq. imbecillitatẽ suam conspicit, ipsa ei cognitio secretorum sublimium absconditos sinus pandit: qua cognitione pressus subtilior redditur, quo ad occulta rapiatur. Heliu ergo in flagellis beati Iob, idcirco veracem rationem non inuenit: quia eam quærere humiliter nescit, et increpare potius quàm consolari paratior, dicit: Hoc est ergo, in quo non es iustificatus. Notandum quoque est, quòd beatus Iob in neruo pedem suum positum dixit, sed nequaquam mundum se hoc modo, quo ei obijcitur, absque peccato, vel immaculatum, et sine iniquitate fuisse memorauit. Sed Heliu, dum cũ austeritate studuit increpare, quæ dicta sunt, mentiẽs addidit, quæ dicta non sunt. Qui enim semper increpare appetunt, et numquam fouere, multa plerumque increpando mentiuntur. Nam vt arguere docte videantur, fingunt nonnumquam, quæ redarguant, et cum ipsi equino more in cursum suæ ostentationis inseruiant, in subiectorum inuectionibus ex fictis sibi iniquitatibus campum parant. Sciendum præterea est, sicut et superius dixi, quòd arrogantes viri inflatis suis sermonibus sæpe fortia dicta permiscent, nec considerant aliquando quid iuuent, sed pensant studiose quid doceant. Quorum nunc Heliu speciem tenet, qui non recte viuere appetit, sed docere. Quia ergo sciens, sed arrogans loquitur, taceamus iam, quod tumidum viuit, et audiamus, quod solidum dicit. Post tot itaque elationis verba, tandem scientiam suam

17.

B

C

D ostendere inchoans, ait: [Respondebo tibi, quòd maior sit Deus homine.] Dicatur fortasse ab aliquo: Quis istud vel cum non audit ignorat? Sed nimirum hæc sententia vilis creditur, si non ex ipsa intentionis suæ radice pensetur. Flagellato videlicet loquebatur, qui et percussionis verbera acceperat, et causas verberum nesciebat. Idcirco ergo intulit: 18.
[Respondebo tibi, quòd maior sit Deus homine:] vt flagellatus homo considerans, quia illo maior est Deus, in omne, quod patitur, eius iudicio se postponat, cui se minorem esse non dubitat, et quod a meliore patitur, iustum credat, etiam si eiusdẽ iustitiæ causas ignorat. Quisquis enim etiã pro peccato percutitur, nisi murmurando renitatur, eoipso iam iustus esse inchoat, quo ferientis iustitiam non accusat. Homo namque sub Deo est conditus, et ad conditionis ordinẽ redit, quando sibi æquitatem iudicis sui etiam, quam non intelligit, anteponit. Bene ergo dicitur: [Respondebo tibi, quòd maior sit Deus homine:]
E vt considerata potentia Creatoris, deferueat tumor mentis per memoriam conditionis. Vnde Dauid propheta, cum percussionis pondere in excessum vocis erumpere cogeretur, ad consideratione͂ conditionis suæ se recolligens, ait: Obmutui, et non aperui os meum: *Psal. 37.*
quoniam tu fecisti me. Pensauit enim conditionis suæ ordinem, et iustitiam percussionis inuenit: quia, qui benigne eum, qui non erat, condidit, eum profecto, qui erat, non nisi iuste percussit. Sequitur:

Quòd in scriptura sancta semel dixit Deus quidquid expedit homini, nec singulis cogitationibus hominum, per prophetarum voces, vel angelorum ministeria interrogatus respondeat.

Caput XI.

ADuersus eum contendis, quòd non ad omnia verba responderit tibi. Semel loquitur Deus, et secundo idipsum non repetit.] Afflicti cordis est propriũ, vt in omne, quod

appetit, et tamen rerum ordinem contrarium sentit, si possit fieri, cur ita, vel non ita sit, A diuinis sibi responderi vocibus velit: vt Deum de cuncta rerum controuersia consulat, et responsionis eius cognita ratione conquiescat. Heliu autem præuidens, quòd scripturam sacram Dominus conderet, vt in ea vel publicis vel occultis cunctorum quæstionibus responderet, ait: [Aduersus eum contendis, quòd non ad omnia verba responderit tibi. Semel loquitur Deus, et secundo idipsum non repetit.] Ac si diceret: Deus singulorum cordibus priuatis vocibus non respondet, sed tale eloquium construit, per quod cunctorum
19. quæstionibus satisfacit. In scripturæ quippe eius eloquio, causas nostras singuli si requirimus, inuenimus: nec opus est vt in eo, quod specialiter quisque tolerat, responderi sibi diuina voce specialiter quærat. Ibi enim nobis omnibus in eo, quod specialiter patimur, communiter respondetur, ibi vita præcedentium fit forma sequentium. Vt enim vnum e pluribus proferamus: ecce dum passione aliqua vel molestia carnis afficimur, scire fortasse occultas causas passionis eiusdem vel molestiæ optamus, quatenus in eo, quod patimur, ex ipsa rerum scientia consolemur. Sed quia de specialibus tentationibus nostris nequaquam nobis singulis specialiter respondetur, ad scripturam sacram recurrimus. Ibi B
2.Cor.12.b videlicet inuenimus, quòd Paulus carnis suæ infirmitate tētatus, audiuit: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Quod idcirco illi in infirmitate propria dictum est, ne singillatim nobis omnibus diceretur. In scriptura igitur sacra vocem Dei, afflicto Paulo, audiuimus, ne cum fortasse affligimur, singuli audire eam priuata consolatione quæreremus. Non ergo Dominus ad omnia verba nobis respondet: quia semel loquitur, et secundo idipsum non repetit, id est, in his, quæ per scripturam sacram ad patres nostros protulit, nos erudire curauit. Discant itaque sanctæ doctores Ecclesiæ, discant et arrogantes, cū intra eam laborare quosdam pusillanimitate conspiciunt, quia in nobis Deus C ad verba omnia non respondet: quia semel loquitur Deus, et idipsum secūdo non repetit, id est, cogitationibus vel tentationibus singulorum non iam passim per prophetarum voces, non iam per angelica officia satisfacit: quia in scriptura sacra quidquid potest singulis euenire, comprehendit, atque in illa per exempla præcedentium, etiam vitam sequentium informare curauit. Quamuis quod ait: [Semel loquitur Deus, et secundo idipsum non repetit:] hoc intelligi subtilius potest, quòd pater vnigenitum consubstantialē sibi filium genuit. Loqui enim Dei, est verbum genuisse. Semel autem loqui Dei, est verbum aliud præter vnigenitum non habere. Vnde et apte subditur: [Et secundo idipsum non repetit:] quia videlicet hoc ipsum verbum, id est, filium non nisi vnicum genuit. Quod autem non ait locutus est, sed loquitur, non videlicet tempus præteritum, nec futurum ponens: liquet omnibus quia Deo nec præteritum tempus congruit, nec futurum. Tanto D ergo in eo, quodlibet tempus ponitur libere, quanto nullum vere. Neque enim quodlibet libere dici poterat, si saltem vnum proprie diceretur. Inde itaque dici in Deo tempus audaciter quodlibet licet, vnde in eo dici proprie nullum licet. Verbum namque pater sine tempore genuit. Et quis digne fari queat illam ineffabilem natiuitatem, quòd de æterno natus est coæternus, quòd existens ante sæcula genuit æqualem, quòd gignente natus posterior non est? Quæ videlicet nos mirari possumus, sed intueri minime valemus. Illius autem natiuitatis vim iam mirari posse, aliquatenus videre est. Sed quo modo videmus, quod nequaquam comprehendimus? Est autem, quod de vsu carnis pertrahere ad sensum spiritus debemus. Nam si quis in tenebris, clausis oculis, iaceat, atque ante eum subitum lucernæ lumen erumpat, clausi eius oculi ipso aduentu luminis feriuntur, vt patescant. Cur ergo turbati sunt, si clausi nihil viderunt? Nec tamen aliquid perfectum fuit, E quod videre clausi potuerunt. Nam si perfecte totum vidissent, cur aperti quærerent, quod viderent? Sic itaque sic sumus, cum de incomprehensibili natiuitate intueri aliquid conamur. Eoipso enim, quod fulgoris admiratione percutitur animus, et quasi videt, quod videri non valet, velut in tenebris positus, vim lucis oculus clausus videt. Heliu namque ait: [Semel loquitur Deus.] Dauid vero verbi vnigeniti natiuitatem intuens,
Psal.61.b ait: Semel locutus est Deus. Quia enim vnigenitus filius idem verbum patris et perfectione natus dicitur, et pro æterniate semper nasci perhibetur: sacra scriptura libere dicere de Deo consueuit, quia locutus est, et loquitur. In eo enim, quòd perfectum verbum genuit, et locutus est pater: in eo autem, quòd semper gignit, vtique loquitur: quamuis hoc, quod perfectum diximus, proprie non dicamus. Neque enim, quod factum non est, proprie dicitur esse perfectum: sed eius plenitudinem per quandam angustiam nostræ locutionis

A cutionis exprimimus, sicut etiam de patre Dominus dicit: Estote perfecti, sicut et pater vester cælestis perfectus est. Quia vero hæc diuinæ naturæ secreta admiratione non facile occupatis per terrena desideria mentibus innotescit, apte Dei locutio qualiter ad nos fiat, insinuat, dicens: [Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, et dormiunt in lectulo.] *Matth. 5. g*

Quòd in nocte vita præsentis diuina natura ad plenum non agnoscitur: et idipsum, quod quasi in caligine conspici potest, tunc demum videmus, cum ab huiusmodi mundi tumultuosa concupiscentia segregati, quasi, clausis corporalibus sensibus, in quiete contemplationis diuina dormimus. Caput XII.

B QVid est, quòd per somnium nobis locutiò diuinitatis innotescit, nisi quòd Dei secreta non cognoscimus, si in terrenis desiderijs vigilemus? In somnio enim exteriores sensus dormiunt, et interiora cernuntur. Si ergo interna contemplari volumus, ab externa implicatione dormiamus. Vox videlicet Dei, quasi per somnium auditur, quando tranquilla mente ab huius sæculi actione quiescitur, et in ipso mentis silentio diuina præcepta pensantur. Cum enim ab externis actionibus mens sopitur, tunc plenius mandatorum Dei pondus agnoscitur. Tunc verba Dei mens viuacius penetrat, cum ad se admittere curarum sæcularium tumultus recusat. Male autem homo vigilat, quando eum sæcularium negotiorum æstus insolenter inquietat. Aurem quippe cordis terrenarum cogitationum turba, dum perstrepit, claudit: atque in secretario mentis, quanto minus curarum tumultuantium sonus compescitur, tanto amplius vox præsidentis iudicis non auditur. Neque enim perfecte homo sufficit ad vtraque diuisus: sed dum sic interius erudiri appetit, vt tamen exterius implicetur, vnde exterius auditum aperit, inde interius obsurdescit. Moyses admixtus Ægyptijs, quasi vigilabat: et idcirco vocē Domini in Ægypto positus non audiebat. Sed extincto Ægyptio, postquam in desertum fugit, illic dum quadraginta annis deguit, quasi ab inquietis terrenorum desideriorum tumultibus obdormiuit, atque idcirco diuinam vocē percipere meruit: quia per supernam gratiam quanto magis ab appetendis exterioribus torpuit, tanto verius ad cognoscenda interiora vigilauit. Rursus Israelitici populi turbis prælatus, vt legis præcepta percipiat, in montem ducitur, atque vt interna penetret, ab externis tumultibus occultatur. Vnde et sancti viri, qui exterioribus ministerijs deseruire officij necessitate coguntur, studiose semper ad cordis secreta refugiunt, ibiq. cogitationis intimæ cacumen ascendunt, et legem, quasi in monte percipiunt: dum postpositis tumultibus actionum temporalium, in contemplationis suæ vertice supernæ voluntatis sententiam perscrutantur. Hinc est, quòd idem Moyses crebro de rebus dubijs ad tabernaculum redit, ibiq. secreto Dominum consulit, et quid certi decernat, agnoscit. Relictis quippe turbis, ad tabernaculum redire, est, postpositis exteriorum tumultibus, secretum mentis intrare. Ibi enim Dominus consulitur, et quod foris agendū est publice, intus silenter auditur. Hoc quotidie boni rectores faciunt, cum se res dubias discernere non posse cognoscunt: ad secretum mentis, velut ad quoddam tabernaculum reuertuntur, diuinaq. lege perspecta, quasi coram posita arca Dominum consulunt: et quod prius intus tacentes audiunt, hoc foris postmodum agentes innotescunt. Vt enim exterioribus officijs inoffense deseruiant, ad secreta cordis recurrere incessabiliter curant: et sic vocem Dei, quasi per somnium audiunt, dum in meditatione mentis a carnalibus motibus abstrahuntur. Hinc est, quòd sponsa in Canticis Canticorum sponsi vocem quasi per somnium audierat, quæ dicebat: Ego dormio, et cor meum vigilat. Ac si diceret: Dum exteriores sensus ab huius vitæ solicitudinibus sopio, vacante mente viuacius interna cognosco. Foris dormio, sed intus cor vigilat: quia dum exteriora quasi non sentio, interiora solerter apprehendo. Bene ergo Heliu ait: [Quia per somnium loquitur Deus:] atque apte subdidit. [In visione nocturna.] Nocturna enim visio apparere contemplationi mentis sub quibusdam imaginibus solet. In diurna autē luce certius cernimus, in nocturna vero visione cunctanter videmus. Et quia sancti omnes quamdiu in hac vita sunt, diuinæ naturæ secreta, quasi sub quadam imaginatione conspiciunt, quia videlicet necdum sicut sunt, ea manifestius contemplantur, bene Heliu postquam dixit Deum nobis per somnium loqui, subdit: [In visione nocturna.] Nox quippe est vita præsens, in qua quamdiu sumus, per hoc, quòd interna conspicimus, sub incerta imaginatione caligamus. Propheta namque ad videndum Dominum quadam se premi caligine sentie-

Marginal notes: 20. (beside line 1 of chapter); *Exod. 3. a*; *Exod. 19. d*; 21.; *Cant. 5. a*; marginal letters C, D, E.

Isai.26.b sentiebat, dicens: Anima mea desiderauit te in nocte. Ac si aperte diceret: In hac ob- A
scuritate vitæ præsentis videre te appeto, sed adhuc infirmitatis nubilo circunscribor.
Dauid quoque huius noctis caliginem videns, claritatem veri luminis præstolatus ait:
Psalm.5. Mane astabo tibi, et videbo. Adhuc ergo in nocte minus se videre conspicit, qui ad vi-
dendum Deum futurum mane concupiscit. Quia vero, vt diximus, ab exteriori actione
ne cessare, dormire est, bene Heliu subdit: [Quando irruit sopor super homines.] Quia
autem sancti viri cum exteriori actioni non deseruiunt, intra mentis cubilia conquie-
scunt, apte subiungit: [Et dormiunt in lectulo.] Sanctis enim viris dormire in lectulo,
Psalm.149. est intra mentis suæ cubile quiescere. Vnde scriptum est: Exultabunt sancti in gloria, læ-
tabuntur in cubilibus suis. Dicatur ergo quòd semel nobis loquitur Deus per somnium in
visione nocturna, quando irruit sopor super homines, et dormiunt in lectulo: quia nimi-
rum tunc secreta diuinitatis agnoscimus, cum ab huius mundi tumultuosa concupiscen- B
tia intra mentis nostræ cubilia segregamur. Quia vero, vt sæpe iam diximus, aurem
cordis tumultus sæcularium negotiorum claudit, et quies secretæ considerationis aperit,
apte subiungit: [Tunc aperit aures virorum, et erudiens eos instruit disciplina.] Cum
enim ab exterioribus actionibus sopiuntur, aperta aure interni examinis causas audiunt,
Qui dum subtiliter, vel flagella publica, vel iudicia occulta considerant, semetipsos af-
ficere flendo non cessant. Vnde bene dictum est;

Quòd quattuor modis in compunctione afficimur. Caput XIII.

ET erudiens eos, instruit disciplina:] quia consideranti menti, et sese per pœniten-
tiam laceranti, quasi quædam plagæ percussionis sunt lamenta compunctionis.
Prouer.20.d Vnde etiam Salomon rectè vim percussionis vtriusque coniungens, ait: Liuor vulneris C
abstergit mala, et plagæ in secretioribus ventris. Per liuorem quippe vulneris, discipli-
nam insinuat corporeæ percussionis. Plagæ vero in secretioribus ventris, sunt inter-
na mentis vulnera, quæ per compunctionem fiunt. Sicut enim venter cibis repletus ex-
tenditur: ita mens prauis cogitationibus dilatata subleuatur. Abstergunt igitur mala,
et liuor vulneris, et plagæ in secretioribus ventris: quia et disciplina exterior culpas di-
luit, et extensam mentem compunctio pœnitentiæ vltione transfigit. Sed hoc inter se
vtraque hæc differunt: quòd plagæ percussionum dolent, lamenta compunctionem sa-
piunt. Illæ affligentes cruciant: ista reficiunt, dum affligunt. Per illas in afflictione
mæror est: per hæc in mærore lætitia. Quia tamen ipsa compunctio mentem lacerat,
eandem compunctionem non incongrue disciplinam vocat. Quattuor quippe sunt qua-
litates, quibus iusti viri anima in compunctione vehementer afficitur. Cum aut malorum D
suorum reminiscitur, considerans, vbi fuit: aut iudiciorum Dei sententiam metuens, et
secum quærens, cogitat, vbi erit: aut cum mala vitæ præsentis solerter attendens, mærens,
considerat, vbi est: aut cum bona supernæ patriæ contemplatur, quæ quia necdum adi-
piscitur, lugens, conspicit, vbi non est. Malorum suorum Paulus meminerat, et ex eis se,
1.Corin.15.b in quibus fuerat, affligebat, cum diceret: Non sum dignus vocari Apostolus: quia per-
secutus sum Ecclesiam Dei. Rursum diuinum iudicium subtiliter pensans, in futuro ma-
1.Corint.9.d le esse metuebat, dicens: Castigo corpus meum, et seruituti subijcio: ne forte alijs prædi-
cans, ipse reprobus efficiar. Rursus mala præsentis vitæ pensabat, cum diceret: Dum su-
2.Corint.5.b mus in hoc corpore, peregrinamur a Domino. Et: Video aliam legem in membris meis
repugnantem legi mentis meæ, et captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in
Rom.7.d membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et rur- E
1.Corin.13.d sum bona æternæ patriæ considerabat, dicens: Videmus nunc per speculum in ænigma-
2.Corint.5.b te: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut
et cognitus sum. Atque iterum: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habi-
tationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam,
Ephe.1.d æternam in cælis. Cuius domus bona intuens, Ephesijs dicit: Vt sciatis quæ sit spes vo-
cationis eius, et quæ diuitiæ gloriæ hereditatis eius in sanctis, et quæ sit supereminens
magnitudo virtutis eius in nos, qui credidimus. Mala vitæ præsentis beatus Iob conside-
Psalm.38.d rans, ait: Tentatio est vita humana super terram. Vnde Dauid quoque ait: Vniuersa
vanitas omnis homo viuens. Et quamquam in imagine Dei ambulet homo, tamen va-
ne conturbabitur. Qui rursum æternam patriam contemplatus, et hæc mala pensans,
in quibus erat, atque illa bona considerans, in quibus adhuc non erat, ait; Heu me, quia

A incolatus meus prolongatus est. Et: Ego dixi in pauore meo: proiectus sum a vultu oculorum tuorum. Subleuatus in ecstasi, quod nostri interpretes pauorem non proprie vocauerunt, a vultu oculorum Dei vidit se esse proiectum. Post interni quippe luminis visionē, quæ in eius anima per contemplationis gratiā radio claritatis emicuit, ad semetipsum rediit: et cognitione percepta, vel quibus illic bonis deesset, vel quibus malis hic adesset, inuenit. Neque enim quis præsentis vitæ mala, sicut sunt, conspicere præualet, si bona æternæ patriæ per contemplationis gustum contingere necdū valet. Vnde et a vultu oculorū Dei proiectū se esse coguouit. Subleuatus quippe vidit, quod se hic videre non posse, ad se relapsus ingemuit. Perfectam scilicet animā ista compūctio afficere familiarius solet, qua omnes imaginationes corporeas insolenter sibi obuiantes discutit, et cordis oculum figere in ipso radio incircumscriptæ lucis intendit. Has quippe figurarum corporalium species, ad B se intus ex infirmitate corporis traxit. Sed perfecte compuncta hic summopere inuigilat: ne cum veritatem quærit, eam imaginatio circumscriptæ visionis illudat: cunctasq. sibi obuiantes imagines respuit. Quia enim per illas infra se lapsa est, sine illis super se ire conatur: et postquam per multa indecenter sparsa est, in vnū se colligere nititur: vt si magna vi amoris præualet, esse vnum atque incorporeum contempletur. Vnde aliquando ad quandam inusitatam dulcedinem interni saporis admittitur, ac raptim aliquo modo ardenti spiritu afflata renouatur: tantoq. magis inhiat, quanto magis, quod amet degustat: atque hoc intra se appetit, quod sibi dulce sapere intrinsecus sentit: quia videlicet eius amore dulcedinis sibi coram se viluit: et postquam hanc vtcumque percipere potuit, quid sine illa dudū fuisset inuenit. Cui inhærere conatur, sed ab eius fortitudine, sua adhuc infirmitate repellitur: et quia eius munditiæ contemperari non valet, flere dulce habet; C sibiq. ad se cadenti infirmitatis suæ lacrymas sternere. Neque enim mentis oculum potest in id, quod intra se raptim conspexerit figere: quia ipso vetustatis suæ vsu deorsum ire compellitur. Inter hæc anhelat, æstuat, super se ire conatur: sed ad familiares tenebras suas victa fatigatione relabitur. Quia ergo sic affecta anima contra semetipsam graue certamen tolerat, et quia omnis hæc de nobis controuersia, cum nos afficit, affligit: quamuis delectatione permixta non modicū dolorem parit: Heliu postquam dixit Deum nobis per somnium loqui, et locutione eius nostras aures aperiri, non immerito eandem apertionem aurium disciplinam vocat: quia eo magis nos afficiendo conterit, quo magis ad nos per occultam eius inspirationis gratiam internæ intelligentiæ sonus erumpit. Neque enim fleret extrinsecus quisque, quod est, si non intrinsecus potuisset sentire, quod nondum est. Namque cum nosmetipsos inspicimus bene conditos, sed ad persuasionem D diabolicam pestifera consensione deceptos, in nobismetipsis attendimus aliud esse, quod fecimus, aliud, quod facti sumus, conditione nos integros, sed culpa vitiatos. Proinde compuncti appetimus vitare, quod fecimus, vt ad id, quod facti fuimus, reformemur. Vnde et apte sequitur: [Vt auertat hominem ab his, quæ fecit, et liberet eum de superbia.] 22.
Quid enim homo de seipso nisi peccatum fecit? Et scriptum est: Initium omnis peccati superbia. Bene ergo dicitur: quia homo cum ab his, quæ fecit auertitur, de superbia liberatur. Contra conditorem quippe superbire, est præcepta eius peccando transcendere: quia quasi a se iugum dominationis eius excutit, cui per inobedientiam subesse contemnit. At contra, qui id, quod fecit, vitare appetit, id quod a Deo factus est recognoscit: et ad conditionis suæ ordinem humiliter redit, dum sua opera fugiens, talem se esse, qualis a Deo factus est, diligit. Quia vero per hanc intelligentiam gloria sempiterna recipitur, E supplicia æterna vitantur, apte subiungitur:

Psal. 119. Psal. 30. Eccli. 10. b

Quòd de corruptione transeunt ad gladium, qui de peccato ad supplicia rapiuntur.
Caput XIIII.

ERuens animam eius de corruptione, et vitam illius, vt non transeat in gladium.] Omnis quippe peccator ab hac corruptione vitiorum illuc ad gladium compellitur transire pœnarum: vt vnde hic inique delectatus est, inde illic iuste crucietur. Notandum est ergo, quòd Deus nobis per somnium loquens, prius nos a corruptione, et postmodum a gladio liberat: quia nimirum illius vitam illic eripit ab vltione supplicij, cuius hic mentem subtrahit a delectatione peccati. Neque enim illic habet, quod formidare debeat de gladio sententiæ, quem hic post emendationem suam pollutio non corruperit culpæ.

culpæ. Bene ergo dicitur: Eruens animam eius de corruptione, et vitam illius vt non transeat in gladium. De corruptione namque ad gladium transire, est post peracta vitia ad toleranda supplicia peruenire. Sequitur. A

Quòd occulto Dei iudicio agitur, ut in cuiusque ordinis loco, in cuiusque secreti recessu homo sine tentationibus non uiuat: & plerumque quod sibi ad requiem parat, mutetur in perturbationem. Caput XV.

23. INcrepat quoque per dolorem in lectulo, et omnia ossa eius marcescere facit.] In scriptura sacra lectus siue grabbatus seu stratum, aliquando voluptas carnis, aliquando repausatio in bonis operibus, aliquando requies temporalis accipitur. Quid est enim

Ioan. 5. b quod in Euangelio sanato cuidam Dominus dicit: Surge, tolle grabbatum tuum, et vade in domum tuam: nisi quòd per grabbatum voluptas corporis designatur? Et iubetur B vtique vt hoc sanus portet, vbi infirmus iacuerat: quia nimirum omnis, qui adhuc vitijs delectatur, infirmus iacet in voluptatibus carnis. Sed sanatus hoc portat, vbi infirmus iacuerat: quia diuino adiutorio ereptus a vitijs, eiusdem carnis contumelias postmodum tolerat, in cuius prius desiderijs requiescebat. Rursum per lectum vel stratum repausatio in bonis operibus designatur. Vnde in apostolorum Actibus Petrus apostolus dicit: Ae-

Actio 9. f nea, sanet te Dominus Iesus Christus: surge et sterne tibi. Quid est dicere, surge: nisi mala, quę perpetrasti, derelinque? Et quid est dicere, sterne tibi: nisi mercedis causas, in quibus requiescere debeas, operare? vt et deserat resurgendo, quæ fecit, et inueniat sternendo quid fecerit. Quod vtrumque Propheta breuiter comprehendit dicens: Declina a

Psal. 33. malo, et fac bonum. Declinare quippe a malo, est ab eo quo iacuit surgere: bonum vero facere, est mercedis opera, in quibus requiescere debeat, præparare. Qui enim decli- C nat a malo, sed bona adhuc non facit: surrexit quidem ab eo, quo iacuit, sed vbi requiescere debeat nondum strauit. Et rursum lectus vel stratum, requies temporalis accipitur,

Psal. 40. sicut scriptum est: Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. Cum enim quisque curis sęcularibus fatigatus, deserere per diuinam gratiam huius mundi itinera laboriosa compungitur: cogitare solet quo modo pręsentis vitæ desideria fugiat, et ab eius laboribus requiescat: sibiq. mox desideratæ quietis ordinem quærit, et velut quoddam stratum sicut a cunctis laboribus cessationis locũ inuenire concupiscit. Sed quia in hac vita adhuc homo positus, in cuiuslibet ordinis loco, in cuiuslibet secreti secessu viuere sine tentationibus nullatenus potest: plerumque in id, quod ad requiem construitur, maior dolor tentationis inuenitur. Vnde recte per Prophetam dicitur: Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. Ac si diceret: Omne, quod hic sibi parauit ad requiem, hoc ei mutasti D occulto iudicio ad perturbationem. Quod pio quidem Dei consilio agitur, vt huius pere-

24. grinationis tempore electorum vita turbetur. Via quippe est vita præsens, qua ad patriam tendimus: et idcirco hic occulto iudicio frequenti perturbatione conterimur, ne viã pro patria diligamus. Solent etenim nonnulli viatores cum amœna fortasse in itinere prata conspiciunt, pergendi moras innectere, et a cœpti itineris rectitudine declinare, eorũq. gressus tardat pulchritudo itineris, dum delectat. Electis ergo suis ad se pergentibus Dominus huius mundi iter asperum facit: ne dum quisque vitæ præsentis requie, quasi amœnitate viæ pascitur, magis eum diu pergere quàm citius peruenire delectet: ne dum oblectatur in via, obliuiscatur quod desiderabat in patria. Quia ergo in hac vita omnis nostra, quam fortasse parauimus, requies turbatur, recte dicitur: Increpat quoque per dolorem in lectulo: id est, in præsentis vitæ requie, vel tentationis nos stimulis, vel flagelli E afflictione conturbat. Nam sæpe humanus animus quamlibet breui tempore sine tentatione in bonis studijs fuerit, mox de eisdem studijs, in quibus quiescendo se exerit, de ipsis virtutibus, quibus multiplicari nititur, dum proficere se sentit, eleuatur. Vnde pio rectoris nostri moderamine impulsu tentationis afficitur, vt in eo ipsa profectus sui elatio comprimatur. Quapropter postquam dixit: Increpat quoque per dolorem in lectulo, apte subiunxit:

Quòd tentationum profectus sit, cum infirmitatem nostram recolimus, et cognoscimus quid diuino munere possumus, & quid ex nobis sumus. Caput XVI.

Psal. 33. ET omnia ossa eius marcescere facit.] Ossa in scriptura sacra virtutes accipimus, sicut scriptum est: Dominus custodit omnia ossa eorum, vnum ex eis non conteretur. Quod

A Quod vtique non de ossibus corporis, sed de viribus dicitur mentis. Nam certe nouimus quòd et multorum martyrum corporaliter ossa confracta sunt: et persecutores Domini, latronis illius, cui dictum est: Hodie mecum eris in paradiso: sicut latronis alterius in cruce crura fregerunt. Cum ergo increpat per dolorem in lectulo, omnia ossa facit marcescere: quia cum in ea requie, quam nobis ab hoc sæculo præparamus, flagello tentationis afficimur, qui fortasse de virtutibus nostris inflari potuimus, cognitæ infirmitatis nostræ tædio extenuamur. Cum enim sicut cupimus ad Deum proficimus: si profectum nostrum tentatio nulla pulsaret, alicuius nos fortitudinis esse crederemus. Sed quia nobiscum superna dispensatione agitur, vt infirmitatis nostræ, quia proficientes obliuiscimur, tentati recolamus: et in profectu nostro, quid de diuino munere, et in tentatione cognoscamus, quid de proprijs viribus sumus. Quæ nos profecto tentatio ad plenum raperet, nisi protectio superna seruaret. Sed pulsat nec frangit: impellit nec mouet: quatit nec deijcit: vt de nostra infirmitate sentiamus esse, quòd quatimur, et de diuino munere esse, quòd stamus. Et quia sæpe anima alicuius boni sibi conscia, cum virtutes suas sibi ad memoriam reuocat, quadam delectatione pascitur, et quasi gratulatione propriæ plenitudinis impinguatur: bene dicitur, quòd tentatione pulsante marcescunt ossa: quia dum propria infirmitas tentatione interrogante cognoscitur, omnis illa nostrarum virium, velut pinguis viridisq. gratulatio, subito anxietatis mœrore siccatur: et qui nos alicuius esse momenti bona nostra pensando credidimus, pulsati paulo amplius perituros nos iam iamq. formidamus. Tunc omne bonorum nostrorum gaudium vertitur in pauorem pœnarum. Tunc iniquos nos esse deprehendimus, qui sanctos paulo ante credebamus. Tabescit mens, stupent oculi: omne, quod prius prosperum arridebat, euanescit: lux ipsa fastidio est, et solæ se in animo tenebræ mœroris effundunt: nihil quod delectet aspicitur, triste est quidquid occurrit. Vnde et apte sequitur:

Idem in expositione primi ps. de pœnit. Luc. 23. e

Quòd homini in tentationibus constituto præsentis vitæ dulcedo amarescit: et nihil aliud quàm gemere et flere delectat. Caput XVII.

ABominabilis ei fit in vita sua panis, et animæ illius cibus ante desiderabilis.] Ac si aperte dicat: Afflicta mens sibi in amaritudinem verti considerat quidquid se antea blande libenterq. satiabat. In scriptura enim sacra panis aliquãdo ipse Dominus, aliquãdo spiritalis gratia, aliquando diuinæ doctrinæ eruditio, aliquando hæreticorum prædicatio, aliquando subsidiũ vitæ præsentis, aliquando iucũditas humanę delectationis accipitur. In pane Dominus signatur, sicut ipse in Euangelio dicit: Ego sum panis viuus, qui de cęlo descendi. Rursum per panẽ gratia doni spiritalis accipitur, sicut per Prophetã dicitur: Qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, et claudit oculos suos, ne videat malum, iste in excelsis habitabit: munimenta saxorum sublimitas eius, panis ei datus est. Quid est enim obturare aures suas, ne audiat sanguinem, nisi peccatis suadentibus, quæ de sanguine et carne nascuntur, non præbere consensum? Et quid est, ne malum videat oculos claudere, nisi omne, quod rectitudini aduersum est, non approbare? Iste in excelsis habitabit: quia quamuis eum adhuc caro in inferioribus retinet, mentem iã in sublimibus fixit. Munimenta saxorum sublimitas eius: quia, qui obiecta desideria terrenæ conuersationis calcat, ad supernam patriam per præcedentium patrum exẽpla se subleuat. Et quia per contemplationis donum gratia spiritali satiatur, apte subiungitur: Panis ei datus est, id est refectionem spiritalis gratiæ percipit: quia se a bonis infimis cælestia sperando suspendit. Hinc etiam de sancta Ecclesia per Dauid Dominus dicit: Pauperes eius saturabo panibus: quia in illa mentes humiliũ positæ spiritaliũ implentur refectione donorum. Rursum per panem diuinæ doctrinæ eruditio designatur, sicut per Prophetam dicitur: Qui habitatis in terra Austri, cum panibus occurrite fugienti. In terra quippe Austri habitant, qui in sancta Ecclesia positi, superni spiritus charitate perflantur. Fugit autem, qui huius mundi mala euadere concupiscit. Qui ergo in terra Austri habitat, fugienti cum panibus occurrat, id est, is qui iam sancto Spiritu intra Ecclesiam plenus est, eum, qui mala sua euadere nititur, eruditionis alloquio consoletur. Fugienti scilicet cum panibus occurrere, est metuenti æterna supplicia doctrinæ sacræ escas offerre: et modo tumorem terrore comprimere, modo pauorem exhortatione refouere. Quia panis refectio scripturæ sacræ non inconuenienter accipitur, per eundem Prophetam Iudæis solam litteram seruantibus dicitur: Quare appenditis argentum, et non in panibus? Ac si diceret:

25.

Ioan. 6. e

D

Isa. 33. c

E

Psal. 131.

Isa. 21. d

Isa. 55. a

si diceret: Pensatis sacra eloquia, sed non in refectione: quia dum solam litteræ speciem custoditis, de spiritali intelligentia pinguedinē internæ refectionis amittitis. Vnde illic apte subiungitur: Et laborem vestrum non in saturitate. Rursum per panem hæreticorum prædicatio designatur: sicut per Salomonem mulier hæreticæ ecclesiæ typum gestans, et stultos conuocans dicit: panes occultos libenter edite. Vel sicut in nostra translatione scriptum est: Aquæ furtiuæ dulciores sunt, et panis absconditus suauior. Sunt enim nonnullæ hæreses, quę aperte metuunt prædicare, quod sentiunt, et apud infirmorum mentes verba sua tanto magis condiunt, quanto quasi amplius reuerenter abscondunt. Vnde non immerito dicitur: Panes occultos libenter edite. Miseris enim cordibus occulta hæreticorum verba eo magis sapiunt, quo cum reliquis communiter non habentur. Rursum per panē subsidium præsentis vitæ accipitur, sicut Iacob ad Laban transiens, ait: Domine Deus si dederis mihi panem ad manducandum, et vestē ad induendum. Et sicut in Euangelio Dominus turbis se sequentibus dicit: Quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus meis, et saturati estis. De septē enim panibus fuerant satiati. Et per eorū personam Dominus illos intra sanctam Ecclesiam detestatur, qui per sacros ordines ad Dominū propinquantes, non eisdem ordinibus virtutum merita, sed subsidia vitæ præsentis exquirunt: nec cogitant quid viuendo imitari debeant, sed quæ cōpendia percipiendo satientur. Satiatos quippe de panibus Dominū sequi, est de sancta Ecclesia temporalia alimēta sumpsisse. Et non pro signis est Dominum, sed pro panibus quærere: ad religionis officium, non pro augendis virtutibus, sed pro requirendis subsidijs inhiare. Rursum per panem iucunditas humanæ delectationis accipitur. Vnde Hieremias Propheta cum synagogæ perditos mores defleret, dixit: Omnis populus eius gemens et quærens panē: dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocillandam animam. Gemens enim populus quærit panem, dū praua hominum multitudo affligitur: quia non ad votū de præsentis vitæ iucunditate satiatur. Sed et pretiosa quæque pro cibo dat: quia virtutes mentis in appetitū delectationis trāsitoriæ inclinat. Et refocillare animam nititur: quia peruersis suis desiderijs satisfacere conatur. Vnde bene mox ex voce illic electæ multitudinis subdit: Vide Domine et considera: quia facta sum vilis. Vilis quippe plebs Dei efficitur, quando prauorum numero crescente, in eis non summa, et cælestia, sed abiecta et terrestria sectatur. Heliu itaque, quid aliud panem, quàm præsentis vitæ delectationem vocat? Qui postquā vim tentationis expressit, illico subdidit: [Abominabilis ei fit in vita sua panis, et animæ illius cibus ante desiderabilis:] quia videlicet omne, quod prius de ipsa prosperitate viuendi dulce sapiebat, postmodum per vim tentationis amarescit. Nonnumquā vero quidquid gaudij, quidquid virtutis fauere videbatur, subito in pauore tentationis amittitur, et quasi euacuatus eisdem virtutibus tristis animus solo mærore possidetur. Cum enim paulo vehementius impulsu tentationis afficitur, quia exerere vim solitæ fortitudinis non valet, eam iā velut perditam dolet: seq. ex se vacuū sentiens, infirmitatem suam ex ipsa sua vanitate recognoscit. Vnde ab omni mox iucunditate quasi frangitur: et escas prioris lætitiæ respuens, eo, quē solum libenter appetit, luctu satiatur. Vnusquisque enim cum sibi bene viuendi prosperitas arridet, hilarescit: atque ipsa hilaritas animum velut desiderabilis cibus reficit. Sed cū tentatione paulo amplius imminente pulsatur, a mente eius per mæroris fastidiū gaudiū omne respuitur, quæ prius eodem gaudio quasi satiata lætabatur. Quia igitur homo tentatus, ab ore cordis omnem cibum respuit delectationis, nihilq. ei aliud, quàm semetipsum et cognoscere et flere delectat, bene dicitur: [Abominabilis ei fit in vita sua panis, et animæ illius cibus ante desiderabilis.] Sed sicut superius diximus, idcirco moderamine occultæ dispensationis ita tentari permittimur: vt qui ex diuino munere in virtute proficimus, etiam quid sumus ex propria infirmitate, memoremur: et qui ex perceptione muneris opera virtutis inferimus, ex infirmitatis nostræ memoria sacrificium humilitatis offeramus. Aliquando autem post profectum virium non solum tentant vitia, sed etiam flagella castigant. Cum autem tentamur vitijs, pia dispensatione nobiscum agitur: ne his virtutibus, quibus proficimus, extollamur. Cum vero flagellis atterimur, malis increpantibus admonemur, ne mundo blandiente seducamur. Vitia dum nos tentant, proficientes in nos virtutes humiliant: flagella dum tentant, surgentes in corde eius mundi voluptates eradicant. Per tentantia vitia discimus, quid de nobis simus: per ferientia flagella cognoscimus, quid de hoc mundo fugiamus. Per illa restringimur, ne intrinsecus extollamur: per ista comprimimur, ne quid extrinsecus appetamus. In hac ergo

A ergo vita dum ſumus, et flagellis atteri, et aliquando tentari vitijs neceſſe eſt. Siue enim in laboribus flagellorum ſeu in certamine vitiorum, non ſolum nobis noſtra infirmitas innoteſcit, ſed etiam in quanta virtute profecerimus agnoſcimus.

De utilitate tentationis : et quòd in aduerſis magis ſe agnoſcat homo quàm in proſperis. Caput XVIII.

NEmo quippe vires ſuas in pace cognoſcit. Si enim bella deſunt, virtutum experimenta non prodeunt. Improuidus miles eſt, qui fortem ſe in pace gloriatur. Quia ergo ſæpe virium merita per flagellorum aduerſa patefaciunt: apte Heliu ſubiungit dicens: [Tabeſcet caro illius, et oſſa, quæ tecta fuerant nudabuntur.] Cum enim flagellis prementibus omnis exterior voluptas atteritur, internæ fortitudinis oſſa nudantur. 28.
B Quid autem hoc loco carnis nomine, niſi ipſa delectatio carnalis accipitur? Vel quid per oſſa niſi virtutes animæ deſignantur? Tabeſcit ergo caro et oſſa nudantur: quia dum flagellis arguentibus carnalis delectatio extenuatur, ea, quæ dudum quaſi ſub carne latuerant, virtutum fortia pateſiunt. Nemo quippe quantũ profecerit, niſi inter aduerſa cognoſcit. Cum enim aſſunt proſpera, cerni virium documenta non poſſunt. Vnde alias ſcriptum eſt: In die mandauit Dominus miſericordiam ſuam, et nocte declarauit: quia videlicet vnuſquiſque ſuperni doni gratiam in tranquillitate quietis percipit: ſed quantum perceperit, in aduerſitate perturbationis oſtendit. Tabeſcat ergo caro, vt nudentur oſſa Feriamur paternis perturbationibus; vt quantũ proficimus agnoſcamus. Flagellis enim Domini, pinguedo carnalis delectationis atteritur: ſed virtutum noſtrarũ oſſa patefiunt. Decus noſtrum exterius ipſa huius mundi aduerſitate fœdatur: ſed quid in nobis intrin- Pſal. 41.
C ſecus latebat oſtenditur. Cæſis namque Apoſtolis denunciatum eſt, ne loquerentur vltra in nomine Ieſu: ſed magna exultatione gauiſi ſunt, quod digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati, ſuiſq. aduerſarijs cũ fiducia reſponderunt: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Ecce inter aduerſa validius fidei robur emicuit, ecce concisa eſt integritas carnium, ſed patefacta ſunt oſſa virtutum. Hinc de eis per ſapientiam dicitur: Deus tentauit illos, et inuenit illos dignos ſe. Tentati ſunt quippe aduerſitate plagarum, ſed digni inuenti ſunt nudatione oſſium. Nam quia hoc illorum illa tentatio eſt, quæ ex flagellis adhibetur, illic aperte declaratur, dum ſequitur: Tamquam aurum in fornace probauit illos, et quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos. Quia ergo vniuſcuiuſque vires non niſi per aduerſa patefiunt, bene dicitur: Tabeſcet enim caro eius, et oſſa, quæ tecta fuerant, nudabuntur. Tabeſcit enim caro dum omne, quod fluxum infirmumq. Actio. 5. e Sapien. 3. a Ibidem. b
D eſt, flagellis atteritur. Nudantur oſſa, dum per hæc in nobis etiam, quod validum latet aperitur. Quia vero ſicut et ſuperius dictum eſt, in ipſa aduerſitate tentationis non ſolum detegitur robur fortitudinis, ſed etiam cognoſcitur infirmitas humanitatis: et tentatus quiſque oſtendit quidem quantum de Deo profecerit, ſed in ipſis flagellorum afflictionibus etiam quantum de ſemetipſo ſit infirmus, agnoſcit; quia non tantummodo nudantur oſſa, ſed etiam tabeſcit caro, apte ſubiungitur:

Quòd qui tentantur, corruptioni & morti appropinquant, niſi per Dei gratiam liberentur, quæ utiliter plerumque ſe ſubtrahit, & quàm nihil ſit homo ſine illa, ex propria infirmitate intelligit. Caput XIX.

E APpropinquabit corruptioni anima eius, et vita illius mortiferis.] Tentati enim vniuſcuiuſque iuſti anima corruptioni appropinquare dicitur, quando ne eam virtus poſſit extollere, per flagella compellitur, quid ſit ex propria infirmitate, ſentire. Corruptioni videlicet appropinquat: quia ex ſuis ſe viribus perditioni proximum non ignorat: vt hoc quod a perditione longe eſt, non ſibi, ſed Domino tribuat. Appropinquat vero mortiferis: quia ex infirmitate carnis proximum ſe peccatis mortem ferentibus reſpicit: a quibus diuino munere tanto magis longe fit, quanto ſe eis proximum ex ſuis meritis deprehendit. Per contemplationem conditionis ſuæ Dauid corruptioni appropinquauerat, cum dicebat: Memento Domine, quòd puluis ſumus: homo ſicut fœnum dies eius. Per contemplationem quoque infirmitatis propriæ Paulus mortiferis appropinquauerat, cũ dicebat: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: et captiuum me ducentem in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Infelix ego homo, Pſal. 102. Rom. 7. d

homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Corruptioni ergo et mortiferis appropinquare, est considerata infirmitate humanitatis suæ peccatorem se ex suis meritis cernere, atque apud se arrogantiam ex proprijs viribus non habere. Quid enim sumus, si a conditoris nostri protectione deseramur? Quæ nimirum protectio minus necessaria creditur, si semper habeatur. Sed vtiliter plerumque subtrahitur, vt sibimetipsi homo quàm sine illa nihil sit ostendatur. Manus igitur Dei aliquando nos nobis per aduersa insinuat, quæ etiam nescientes nos in prosperis portat. Qua destituti dum cadere incipimus, et tamen adiuti retinemur: et doctrina fit, quod in lapsu trepidamus, et custodia quod in statu permanemus. Nemo ergo se alicuius virtutis æstimet, etiam cum quid fortiter potest: quia si diuina protectio deserat, ibi repente eneruiter obruitur, vbi se valenter stare gloriabatur. Quid est enim, quòd vir Dei contra altare Samariæ ad prophetandum directus, (3. Reg. 13. b) præsente rege auctoritatem liberæ vocis exercuit, eiusdemq. regis extensum brachium in rigorem miserabiliter astrinxit, quod tamen mox misericorditer saluti restituit? Cuius in domo inuitatus comedere noluit: quia ne in via comederet prohibitionis dominicæ præcepta seruauit. Qui tamen in eadem via et seductus comedit, et pastus interijt. Qua in re quid subtili consideratione colligimus: quid, vt ita dixerim, formidandum suspicamur: nisi quòd forsitan, quia apud semetipsum tacitus, pro præceptis dominicis regem se contempsisse gloriabatur, ab interna mox soliditate quassatus est: et inde ei in opere culpa surrepsit, vnde gloria in corde surrexit: vt Prophetæ falsi verbis deceptus disceret, quia nequaquam propriæ fortitudinis fuerit, quòd regis verbis restitisset? Bene autem ex eius ore mortis sententiam accepit, cuius seductione a vitæ præcepto deuiauit: vt inde pœnam veraciter sumeret, vnde culpam negligenter admisisset. Quia igitur vnumquemque electum suum diuina gratia tunc magis erudiendo custodit, cum quasi percutiens deserit, dicatur recte: Appropinquabit corruptioni anima eius, et vita illius mortiferis: vt quo se suis viribus vicinum morti per aduersa considerat, eo in cunctis, quæ fortiter egerit, ad diuinæ spei munimen fugiens solidius viuat.

LIBRI VIGESIMITERTII MORALIVM SANCTI GREGORII FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER VIGESIMVSQVARTVS.

Continuans textum capitis trigesimitertij.

CAPVT PRIMVM.

Eliu vim supernæ dispensationis insinuans, de electi vniuscuiusque percussione intulit, dicens: [Appropinquabit corruptioni anima eius, et vita illius mortiferis.] Et dum tentatum hominem demonstrat vnum, in qua tentatione sit positum humanum genus, ostendit vniuersum: dumque narrat, quid specialiter agatur in singulis, liquido intimat quid generaliter agatur in cunctis. Sic enim tentationem expressit quorumdam, proprie singulorum, vt possit intelligi et vniuersaliter omnium. Cunctum quippe electorum genus in hac vita huius tædio laboris afficitur. Vnde et mox huic generali pestilentię generale subintulit remedium medicinæ, dicens.

Quòd

A *Quòd Christus, magni consilij angelus, similis nobis, locutus est æquitatem, homo pro hominibus interpellans: et impetrauit indulgentiam, exauditus pro sua reuerentia.* Caput II.

SI fuerit pro eo angelus loquens vnum de similibus, vt anunciet hominis æquitatem, miserebitur eius.] Quis enim est iste angelus, nisi ille, qui per Prophetam dicitur magni consilij angelus? Quia enim Græca lingua Euangelizare denunciare dicitur: semetipsum nobis annuncians Dominus angelus vocatur. Et bene ait: Si fuerit pro eo angelus loquens: quia sicut ait Apostolus, etiam interpellat pro nobis. Sed quid pro nobis loquatur, audiamus: [Vnum de similibus.] Mox medicinæ est, vt aliquando similia similibus, aliquando contraria contrarijs curet. Nam sæpe calida calidis, frigida frigi- Rom. 8. g
B dis: sæpe autem frigida calidis, calida frigidis sanare consueuit. Veniens ergo ad nos desuper medicus noster, tantisq. nos inueniens languoribus pressos: quiddam nobis simile, et quiddam contrarium apposuit. Ad homines quippe homo venit, sed ad peccatores iustus: concordauit nobis veritate naturæ, sed discrepauit a nobis rigore iustitiæ. Vitiosus enim homo corrigi non poterat nisi per Deum. Videri autem debuit, qui corrigebat: vt præbendo imitationis formam, anteactæ malitiæ mutaret vitam. Sed videri ab homine non poterat Deus, ergo homo factus est, vt videri potuisset. Iustus igitur atque inuisibilis Deus, apparuit similis nobis homo visibilis: vt dum videretur ex simili, curaret ex iusto: et dum veritate generis concordat conditioni, virtute artis obuiaret ægritudini. Quia ergo in carne veniens Dominus non culpam nostram ex vitio, non pœnam ex necessitate suscepit: nulla enim labe peccati pollutus, reatus nostri teneri conditione 2.
C non potuit, atque ideo mortem nostram omni necessitate calcata, cum voluit, sponte suscepit: recte dicitur, quòd pro tentato homine iste angelus vnum de similibus loquitur: quia nec ita natus vt reliqui, nec ita mortuus, nec ita resuscitatus. Non enim cooperante coitu, sed Spiritu sancto superueniente conceptus est. Natus autem materna viscera et fecunda exhibuit, et incorrupta seruauit. Rursum nos omnes cum nolumus, morimur: Luc. 1. d
quia ad soluendæ pœnæ debitum culpæ nostræ conditione coarctamur. Ille autem, quia nulli admixtus est culpæ, nulli ex necessitate succubuit pœnæ. Sed quia culpam nostram dominando subdidit, pœnam nostram miserando suscepit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam. Qui etiam Ioan. 10. e
præmisit: Nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a meipso. Rursum non vt reliqui suscitatus est: quia nostra resurrectio in sæculi finem dilata est: illius die tertio celebrata.
D Et nos quidem per illum resurgimus, nam ipse per se. Neque enim, qui Deus erat, sicut nos ab alio vt resuscitari potuisset indigebat. In eo ergo eius resurrectio distat a nostra: quòd non per nosmetipsos resurgimus, sicut ipse. Pro eo enim quòd simpliciter homines sumus, superiori adiutorio vt resurgere valeamus indigemus. Ille autem eiusdem resurrectionis vim cum Patre et Spiritu sancto Deus exhibuit: quam tamen solus in humanitate percepit. Quia igitur Dominus vere natus, vere mortuus, vere suscitatus, in omnibus tamen distat a nobis magnitudine potentiæ, sed sola concordat nobis veritate naturæ, bene dicitur, quia pro nobis angelus iste vnum de similibus loquitur. Cum enim in cunctis operationibus suis immesa nos virtute transcendat, in vno tamen a nobis, id est, in formæ veritate non discrepat. Per hoc pro nobis patri loquitur, per quod semetipsum nobis similem ostendit. Loqui quippe eius, vel interpellare, est ipsum se pro hominibus 3.
E hominem demonstrare. Et bene cum dixisset: [Vnum de similibus loquitur,] illico adiunxit: [Vt annunciet hominis æquitatem.] Quia nisi ille hominibus similis fieret, æquus homo ante Deum non appareret. Inde quippe annunciat æquitatem nostram, vnde suscipere dignatus est infirmitatem nostram. Omnes videlicet nos inimica illa persuasio in Gen. 3. a
culpæ contagio ab ipsa radice polluerat, nullusq. erat, qui apud Deum pro peccatoribus Rom. 5. c
loquens, a peccato liber appareret: quia ex eadem maxa editos æque cunctos par reatus inuoluerat. Proinde venit ad nos vnigenitus patris: assumpsit ex nobis naturam, non perpetrans culpam. Sine peccato quippe esse debuit, qui pro peccatoribus interuenire potuisset: quia nimirum alienæ pollutionis contagia non tergeret, si propria sustineret. Bene ergo dicitur: Quia in eo quòd similis apparuit, æquitatem hominis annunciauit. Intercedens enim pro peccatoribus, semetipsum iustum hominem, qui pro alijs indulgentiam mereretur, ostendit. Sequitur.

Quòd in eo quòd verbum caro factum est, et in proprio sanguine Christus introiuit in sancta, nostra redemptio inuenta est. Caput III. A

MIserebitur eius, et dicet: Libera eum, vt non descendat in corruptionem: inueni
1.Tim. 2.b in quo ei propitier.] Mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus in eo misere-
Philip.2.a tur homini, quo formam hominis sumpsit: qua misericordia pro redempto homine dicit patri: Libera eum, vt non descendat in corruptionem. Sicut iam supra diximus, dicere eius est liberare hominem: naturam hominis assumendo liberam demonstrare. Ex ea quippe carne, quam sumpsit, etiam hanc ostendit liberam quam redemit. Quæ redempta videlicet caro nos sumus, qui côditione nostri reatus astringimur. Sed mediatoris tan-
Ioan.8.d ti æquitate liberamur, sicut ipse ait: Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. Et bene pro
4. hoc redempto homine dicitur: [Non descendat in corruptionem.] Superius enim dictû B
fuerat: Appropinquabit corruptioni anima eius: postmodum dicitur: Non descendat in corruptionem, ac si diceret: Quia cognoscendo infirmitatem suam, esse se corruptioni proximum non ignorat, idcirco ad corruptionis interitum non descendat. Ad corruptionem enim iuste descenderet, si suis viribus longe se a corruptione esse iudicaret. Sed quia corruptioni appropinquauit humiliter, debet ab ea misericorditer liberari: vt eo contra impugnantia vitia fortis sit, quo se suis meritis agnoscit infirmum. Quisquis enim supra se extollitur, ipso elationis suæ pondere grauatur: et eo se in infirmis mergit, quo in superbiæ vitium proruens, ab eo, qui vere excelsus est, elongauit: atque inde magis ima appetit, vnde se coniunctum summis æstimauit: sicut per Prophetam extollenti se animæ
Ezech.32.d dicitur: Quo pulchrior es descende, et dormi cum incircumcisis. Omnis enim, qui fœditatem infirmitatis suæ considerare negligit, sed per elationis fastum virtutis suæ gloriam C
attendit vnde pulchrior est, inde descendit: quia extollendo se de suis meritis, inde in ima deterius corruit, vnde gloriosum se esse iudicauit. Qui descendens cum incircumcisis dormit: quia in æterna morte cum ceteris peccatoribus deficit. Quia ergo homo iste humiliter corruptioni se propinquum esse cognouit, bene de eo dicitur: Libera eum vt non descendat in corruptionem: vt eo magis euadat pœnam, quo oculos suos non auertit a culpa. Quia vero nullus erat cuius meritis nobis Dominus propitiari debuisset: vnigenitus patris formam infirmitatis nostræ suscipiens, solus iustus apparuit, vt pro peccatoribus
Philip.2.a intercederet. Et bene pro redempto homine isto loquens angelus dicit: Inueni in quo propitier ei. Ac si aperte mediator dei et hominum dicat: Quia nullus hominum fuit, qui coram Deo intercessor iustus pro hominibus appareret, memetipsum ad propitiandum hominibus hominem feci: et dum me hominem exhibui, in quo iuste hominibus propitiarer inueni. Et quia infirmitatem suscipiens Dominus dum pœnam nostram moriendo D
tolerauit, corruptionem nostram resurgendo mutauit. Bene ergo iste angelus mortalitatis nostræ flagella subiungit, eorumq. miseretur, dicens: [Consumpta est caro eius a
Gen. 3. d supplicijs: reuertatur ad dies adolescentiæ suæ. In illo quippe primo homine a Deo recedente, repulsi a paradisi gaudijs, in hanc mortalis vitæ ærumnam cecidimus: et quàm grauem culpam serpentis suasione commisimus, pœna nostræ vltionis sentimus. Huc enim lapsi nihil extra Deum nisi quo affligeremur inuenimus. Et quia per oculorum visum carnem secuti sumus, de ipsa carne, quam præceptis Dei præposuimus, flagellamur. In ipsa quippe quotidie gemitum, in ipsa cruciatum, in ipsa interitum patimur: vt hoc nobis mira dispositione Dominus in pœnam verteret, per quod fecimus culpam: nec aliunde esset interim censura supplicij, nisi vnde fuerat causa peccati: vt eius carnis amaritudine homo erudiretur ad vitam, cuius oblectatione superbiæ peruenit ad mortem. E
Quia ergo innumeris humanum genus carnalis vitæ supplicijs premebatur, sed redemptore nostro veniente, et vitia corruptionis nostræ et tormenta deleta sunt, dicatur de hoc redempto homine:

Quòd Christo interpellante pro nobis, genus humanum tentationum tormentis consumptum, reuersum est ad id, vnde ceciderat, antequam peccaret. Caput IIII.

5. COnsumpta est caro eius a supplicijs: reuertatur ad dies adolescentiæ suæ.] Ac si diceret: Mortalitatis suæ pœna in quadam vetustatis suæ senectute deiectus est: reuertatur ad dies adolescentiæ suæ, id est, prioris vitæ integritate renouetur: vt non eo maneat quo lapsus est, sed ad hoc redemptus redeat, ad quod percipiendû conditus fuit. Scriptura

A enim ſacra ſæpe adoleſcentiam pro nouitate vitæ ponere conſueuit. Vnde venienti ſponſo dicitur: Adoleſcentulæ dilexerunt te, id eſt, electorum animæ gratia baptiſmatis renouatæ, quæ non in vitæ veteris vſu deficiunt, ſed noui hominis conuerſatione decorantur. *Cant. 1. a* Senectutem quippe veteris hominis inter vitia tabeſcentem deflebat ille, qui ait: Inueteraui inter omnes inimicos meos. *Pſalm. 6.* E contra alius gaudere in virtutibus admonet, dicēs: Lætare iuuenis in adoleſcentia tua. Ac ſi diceret: Fortis quiſque gaudeat in renouatione ſua, id eſt, lætitiam ſuam non in vitæ veteris voluptate, ſed in conuerſationis nouæ virtute conſtituat. *Eccleſ. 11. d* Quia vero ad hoc nouitatis robur non noſtris viribus, ſed Redemptore interueniente reuocamur: pro hoc flagellato homine deprecans angelus dicat: Reuertatur ad dies adoleſcentiæ ſuæ. Et quia dum Redemptor noſter patrem pro nobis interpellat, nos quoque vitæ priſtinæ torpore diſcuſſo, ad ſitim orationis accendimur, apte de hoc homine redempto ſubiungitur: [Deprecabitur Deum, et placabilis ei erit.] Prius enim poſtulare angelum, et poſtmodum hominem dicit: quia niſi ante ipſe Dominus per incarnationem ſuam interpellans patrem, vitam noſtram peteret, numquam ſe inſenſibilitas noſtra ad poſtulanda ea, quæ æterna ſunt, excitaret. Sed incarnationis eius præceſſit oratio, vt torporis noſtri euigilatio ſubſequatur.

B (margin letter beside "mine redempto ſubiungitur")

Quòd poſt labores tentationum, orationum inſtantiam, placato Deo ſerui Dei, quaſi in exceſſu mentis ſuſpenſi, dum præſentia contemnunt, quædam de Deo ſentiunt, quæ tamen effari non poſſunt. Caput V.

QVia vero poſt tentationes, ſæpe poſt immenſas amaritudines mēti noſtræ in occulto gaudio lux veritatis erūpit: bene de hoc tentato homine et deprecāte ſubiungitur:

C [Et videbit faciem eius in iubilo.] Superius dictum eſt quo modo Deus innoteſcendo afficit: nunc vero dicitur, quo modo dum innoteſcit exhilarat. Aliter enim quiſque compungitur, cum interna intuens, malorum ſuorum pauore terretur: aliter vero compungitur, cum gaudia ſuperna conſpiciens, ſpe quadam et ſecuritate roboratur. Illa compunctio afficientes et triſtes, hæc vero lætas lacrymas mouet. Iubilum namque dicitur, quando ineffabile gaudium mente concipitur, quod nec abſcondi poſſit, nec ſermonibus aperiri: et tam quibuſdam motibus proditur, quamuis nullis proprietatibus exprimatur. Vnde Dauid propheta intuens electorum animas tantum gaudium mente concipere, quantum ſermone non valēt aperire, ait: Beatus populus, qui ſcit iubilationem: Non enim ait, qui loquitur: ſed, qui ſcit: quia ſciri quidem iubilatio intellectu poteſt, ſed dicto exprimi non poteſt. *Pſalm. 88.* Sentitur per illā quippe, quod vltra ſenſum eſt. Et cum vix ad hoc contemplandū

D ſufficiat conſcientia ſentientis, quo modo ad hoc exprimendum ſufficiat lingua dicentis? Quia ergo cordibus noſtris lux ſe veritatis inſinuans, modo diſtrictam iuſtitiā prætendendo contriſtat, modo interna gaudia aperiendo lætificat, poſt tentationum amaritudines, poſt tribulationum luctus, apte ſubiungitur: [Videbit faciem eius in iubilo.] Menti enim noſtrę de conſideratione cæcitatis ſuę prius ignis tribulationis immittitur, vt omnis vitiorum ærugo concremetur: et tunc mundatis oculis cordis, illa lætitia patriæ cæleſtis aperitur, vt prius purgemus lugendo, quod fecimus, et poſtmodum manifeſtius contemplemur per gaudia, quod quæramus. Prius a mentis acie exurente triſtitia interpoſita malorum caligo detergitur: et tunc reſplendente raptim coruſcatione incircumſcripti luminis illuſtratur. Quo vtcumque conſpecto in gaudio cuiuſdā ſecuritatis abſorbetur: et quaſi poſt defectum vitæ præſentis vltra ſe rapta, in quadam nouitate aliquo modo recreatur. Ibi

E mens ex immenſo fonte infuſione ſuperni roris aſpergitur: ibi non ſe ſufficere ad id, ad quod rapta eſt contemplatur, et veritatem ſentiendo, videt, quia quanta eſt ipſa veritas, non videt. Cui veritati tanto magis ſe longe exiſtimat, quanto magis appropinquat: quia niſi illam vtcumque conſpiceret, nequaquam eam conſpicere ſe non poſſe ſentiret. Adniſus ergo animi, dum in illam intenditur, immenſitatis eius coruſcante circumſtantia reuerberatur. Ipſa quippe cuncta implens, cuncta circumſtat: et idcirco mens noſtra nequaquam ſe ad comprehendēdam incircumſcriptā circumſtantiam dilatat: quia eam inopia ſuæ circumſcriptionis anguſtat. Vnde et ad ſemetipſam citius labitur, et proſpectis quaſi quibuſdam veritatis veſtigijs, ad ſua ima reuocatur. Hæc ipſa tamen per contemplationem facta non ſolida et permanens viſio: ſed, vt ita dixerim, quaſi quædam viſionis imitatio, Dei facies dicitur. Quia enim per faciem quemlibet agnoſcimus, non immerito co- 7.
gnitionem Dei, faciem eius vocamus. Vnde Iacob poſtquam cum angelo luctatus eſt, ait:

Gen. 32. g Vidi Dominum facie ad faciem. Ac si diceret: Cognoui Dominum, quia me cognoscere A ipse dignatus est. Quam cognitionem plenissime fieri Paulus testatur in fine, dicens: 1. Cor. 13. d Tunc cognoscam sicut et cognitus sum. Quia ergo post laborum certamina, post tẽtationum fluctus sæpe in excessu anima suspenditur, vt cognitionem diuinæ præsentiæ contempletur, quam tamen præsentiam et sentire possit, et explere non possit: recte post tot labores de hoc tentatò homine dicitur: [Videbit faciem eius in iubilo.] Quia vero vnusquisque quanto amplius cælestia contemplatur, tanto magis a terrena operatione corrigitur: bene post gratiam contemplationis, iustitiam subdidit operationis, dicens: [Et reddet homini iustitiam suam.] Iustitia nostra dicitur, non quæ ex nostro nostra est, sed Mat. 6. b quæ diuina largitate fit nostra: sicut in dominica oratione dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Ecce et nostrum dicimus: et tamen, vt detur oramus. Noster quippe fit, cum accipitur, qui tamen Dei est: quia ab illo datur. Et Dei ergo est ex munere, et noster fit veraciter per acceptionem. Ita ergo hoc loco homini suam iustitiam B Dominus reddit: non quam ex semetipso habuit, sed quam conditus, vt haberet accepit, et in qua lapsus perseuerare noluit. Illam ergo iustitiam reddet Deus homini, ad quam conditus fuit, vt inhærere Deo libeat, vt minacem eius sententiam pertimescat, vt serpen- Gen. 3. e tis callidi blandis iam promissionibus non credat. Quod enim in paradiso egit, hoc quotidie antiquus hostis agere non desistit. Verba quippe Dei de cordibus hominum molitur euellere, atque in eis ficta promissionis suæ blandimenta radicare: quotidie hoc, quod Deus minatur, leuigat, et ad hoc credendum, quod falsum promittit, inuitat. Falso enim pollicetur temporalia, vt mentibus hominum ea supplicia leuiget, quæ Deus minatur æterna. Nam cum præsentis vitæ gloriam spondet, quid aliud dicit, quam gustate et eritis 8. sicut dij? Ac si aperte dicat: Temporalem concupiscentiam tangite, et in hoc mundo C Ibid. sublimes apparete. Et cum timorem diuinæ sententiæ amouere conatur: quid aliud lo- Ibid. quitur, quàm id, quod primis hominibus dixit: Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradisi? Sed quia diuino munere redemptus homo iustitiam recepit, quam dudum conditus amisit, robustiorem se iam contra blandimenta callidæ persuasionis exercet: quia experimento didicit quantum obediens esse debeat præcepto. Et quem tunc culpa duxit ad pœnam, nunc pœna sua restringit a culpa: vt tanto magis delinquere metuat, quanto cogente supplicio et ipse iam, quod perpetrauit, accusat. Vnde et sequitur:

Quòd qui sanctorum patrum exempla respicit, eorum comparatione se inferiorem cognoscit. Caput VI. D

RESpiciet homines, et dicet: Peccaui.] Sed peccatorem se non cognosceret, si iustitiam non haberet. Nemo quippe tortitudinem suam, nisi cum rectus esse cœperit, deprehendit. Nam qui omnino peruersus est, neque hoc potest videre, quod est. Qui vero peccatorem se intelligit, iam ex parte aliqua iustus esse inchoauit, atque id, quod non iustus fecerat, ex eo, quòd iustus est, accusat. Qua accusatione sua Deo inhærere inchoat, dum rectum contra se iudicium proferens, hoc in se, quod illi sentit displicere, condemnat. Recepta ergo iustitia sua dicit homo iste: Peccaui. Et notandum, quod præmittitur: Respiciet homines. et tunc deinde subiungitur: Et dicet: Peccaui. Ideo enim nonnulli peccasse se nesciunt, quia homines non attendunt. Nam si considerarent homines, citius agnoscerent quantum peccando infra homines cecidissent. Et quamuis scriptura sacra 1. Cor. 3. a aliquando homines ponere soleat humana sapientes, sicut ait Apostolus: Cum enim sit E inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis? et paulo post subijcit, dicens: Nonne homines estis? Nonnumquam tamen homines dicit eos, quos a bestijs ratio distinguit, id est, quos non atteri bestiali passionum motu demonstrat. Quibus per Prophetam Domi- Ezech. 34. g nus dicit: Vos autem greges pascuæ meæ homines estis: quia illos nimirum Dominus pascit, quos voluptas carnis iumentorum more non afficit. At contra hi, qui carnali affectioni succumbunt, non iam homines, sed iumenta nominantur: sicut de quibusdam, qui Iohel. 1. d in peccato suo moriuntur, per Prophetam dicitur: Computruerunt iumenta in stercore suo. Iumenta quippe in stercore suo computrescere, est carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. Non enim esse homines, sed iumenta declarantur: de quibus per Pro- Hier. 5. e phetam dicitur: Vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat. Et de quibus Propheta Ezech. 23. e alius dicit: Vt carnes asinorum, carnes eorum: et fluxus equorum, fluxus eorum. Vnde et per

A et per Dauid dicitur: Homo cum in honore eſſet, non intellexit,comparatus eſt iumentis *Pſalm.48.*
inſipientibus,et ſimilis factus eſt illis. Cum ergo vocentur homines hi,qui iuſtitiæ ratione
ſuffulti ſunt: et irrationabilia iumenta nominētur hi,qui carnali delectationi deſeruiunt:
recte de hoc pœnitente dicitur: [Reſpiciet homines, et dicet: Peccaui.] Ac ſi dicatur:
Sanctorum virorum exempla conſpicit, atque eorum comparatione ſe penſans,iniquum 9.
ſe eſſe deprehendit. Qui enim pleniſſime intelligere appetit qualis eſt, tales nimirum debet
conſpicere,qualis non eſt: vt ex bonorum forma metiatur, quanto ipſe deſerto bono
deformis eſt. Ex his quippe,quibus pleniſſime bona aſſunt, perpendit recte, quæ ſibi minus
ſunt: atque in illorum pulchritudine conſpicit fœditatem ſuam, quàm in ſemetipſo,
et poteſt perpeti, et ſentire non poteſt. Lucem namque debet conſpicere, qui vult de tenebris
iudicare, vt in illa videat quid de tenebris æſtimet, per quas videre præpeditur.
B Peccator namque ſi incognita vita iuſtorum ſemetipſum conſpicit, peccatorem ſe nullatenus
comprehendit. Videre enim ſe non poteſt,quia fulgorem lucis neſciens,cum ſemetipſum
conſpicit, quid aliud,quàm tenebras attendit? Iuſtorum ergo debemus vitam conſpicere,
vt ſubtiliter deprehendamus noſtram. Illorum videlicet ſpecies, quaſi quædam
forma nobis imitanda proponitur: quia viua lectio eſt vita bonorum. Vnde et non immerito
ijdem iuſti in ſacro eloquio libri nominantur, ſicut ſcriptum eſt: Libri aperti ſunt, et *Apoc.20.d*
alius liber apertus eſt,qui eſt vitę,et iudicati ſunt mortui ex his,quę ſcripta erant in libris.
Liber namque vitę eſt ipſa viſio aduenientis iudicis. In quo,quaſi ſcriptum eſt omne mandatum:
quia quiſquis eum viderit,mox teſte conſcientia quidquid non fecit,intelligit. Libri
etiam aperti referuntur: quia iuſtorum tunc vita conſpicitur,in quibus mandata cæleſtia
opere impreſſa cernuntur. Et iudicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in libris:
C quia in oſtenſa vita iuſtorum, quaſi in expanſione librorum legunt bonum, quod agere
ipſi noluerunt, atque ex eorum, qui fecerunt, comparatione damnantur. Ne ergo vnuſquiſque
tunc videns eos,quod non fecit defleat,nunc in eis,quòd imitetur attendat. Quod
quidem facere electi non ceſſant. Meliorem namque vitam conſiderant,et deterioris vſus
conuerſationem mutant. Vnde ſponſi voce ſanctæ Eccleſiæ in Canticis Canticorum dicitur:
Duo vbera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in lilijs, donec aſpiret 10.
dies, et inclinentur vmbræ. Quæ enim ſunt duo vbera, niſi ex Iudæa, ac gentilitate *Cant.4.b*
veniens vterque populus, qui in ſanctæ Eccleſiæ corpore per intentionem ſapientiæ arcano
eſt cordis infixus? Ex quo populo hi,qui electi ſunt,idcirco capreæ hinnulis comparantur,
quia per humilitatem quidem paruos ſeſe, ac peccatores intelligunt,ſed eis per charitatem
currentibus, ſi qua obſtacula de impedimento temporalitatis obuiant,tranſeunt,et
D datis contemplationis ſaltibus ad ſuperna tranſcendunt. Qui vt hæc agant, præcedētium
ſanctorum exempla conſpiciunt. Vnde, et in lilijs paſci referuntur. Quid enim per lilia,
niſi illorum vita declaratur, qui veraciter dicunt: Chriſti bonus odor ſumus Deo? Electi *2.Corint.2.d*
ergo, vt aſſequi ſumma præualeant, conſpecta odorifera, et candida iuſtorum vita, ſatiantur.
Iam quidem videre Dominum ſitiunt, iam de eius contemplatione ſatiari charitatis
æſtibus inardeſcunt. Sed quia in hac vita poſiti, necdum valent, per præcedentium
interim patrum exempla paſcuntur. Vnde et apte illic tempus de ipſo liliorum paſtu diffinitur,
dum dicitur: Donec aſpiret dies,et inclinētur vmbræ. Tamdiu quippe refici iuſtorum
exemplis indigemus, donec præſentis mortalitatis vmbras, æterno die aſpirante,
tranſeamus. Cum enim huius tēporalitatis vmbra,tranſacta hac mortalitate,fuerit inclinata,
quia ipſius diei internum lumen cernimus, nequaquam iam appetimus, vt ad amorem
E eius per aliorū exempla flagremus. Nunc autē,quia necdum eum intueri poſſumus,
ſummopere neceſſe eſt,vt eorum,qui illū perfecte ſecuti ſunt, cōſpectis actionibus incitemur.
Intueamur ergo,quàm pulchra eſt agilitas ſequentiū,et videamus, quàm turpis ſit
hebetudo pigrorum. Statim namque,vt bene agentiū geſta reſpicimus,noſmetipſos confuſione
intima vlciſcente iudicamus: mox verecundia mentem concutit, mox iuſte ſæuiens
reatus addicit, et vehementer hoc etiam diſplicet, quod adhuc fortaſſe turpiter libet.
Vnde per Ezechielem dicitur: Fili hominis oſtende domui Iſrael templum, vt con- *Ezech.14.e*
fundantur ab iniquitatibus ſuis, et metiantur fabricam, et erubeſcant ex omnibus, quæ
fecerunt. Templum quippe Dei filijs Iſrael ad confuſionem oſtenditur, quando vniuſcuiuſque
iuſti anima, quam inſpirando Deus inhabitat, quanta ſanctitate fulgeat, ad confuſionem
ſuam peccatoribus demonſtratur: vt in illa bonum,quod negligunt, videant, et
in ſeipſis malum,quod operantur,erubeſcant. Metiri vero fabricam, eſt penſare ſubtiliter
iuſtorum

iustorum vitam. Sed dum metimur fabricam necesse est, vt ex cunctis, quæ facimus erubescamus: quia bonorum vitam quanto subtilius pensando discutimus, tanto seuerius in nobis omnia inique gesta reprobamus. Bene autem Prophetæ dicitur, vt ostendat templum. Quia enim iustorum rectitudinem considerare peccator dissimulat, saltem hanc ex voce prædicantis agnoscat. Templum quippe peccatoribus ostendere, est sponte sua considerare nolentibus rectorum opera narrare. Quia itaque, sicut diximus, perduci ad summa desiderant, semper necesse est, vt meliorum profectibus intendant: quatenus tanto districtius in se culpas iudicent, quanto in illis altius, quod admirentur, vident. Sed A
1. Cor. 12. b quid ista de peccantibus dicimus, cum ipsos quoque operatores iustitiæ tanta prouehi dispensatione videamus? Alius namque donum scientiæ accipit: et tamen ad virtutem miræ abstinentiæ non pertingit. Alius magna abstinentiæ virtute accingitur: nec tamen in summa scientiæ contemplatione dilatatur. Alius per prophetiæ spiritum valet B
omnia ventura prænoscere: sed tamen per curationis gratiam non valet præsentis molestiæ mala subleuare. Alius per curationis gratiam mala præsentis molestiæ subleuat: sed tamen quia prophetiæ spiritum non habet, quid sequatur, ignorat. Alius indigentibus multa iam propria largiri potest: sed tamen iniuste agentibus obuiare libere non potest. Alius iniuste agentibus audacter pro Deo obuiat: sed tamen indigentibus, quæ habet tribuere omnia recusat. Alius iam et ab otioso se sermone restringens, linguæ lasciuiam superat: sed tamen adhuc insurgentes iræ stimulos perfecte non calcat. Alius insurgentem iram iam perfecte edomat: sed tamen adhuc linguam in lætitiam relaxat. Quid est hoc, quòd iste eo bono indiget, quo alius pollet: et ille cum multis polleat, abunde alijs bonum adesse considerat, quod sibi deesse suspirat? nisi quòd mira nobiscum dispensatione agitur, vt per hoc, quod alter habet, et iste non habet, vnus altero melior ostendatur: C
quatenus tanto ardentius ad humilitatem quisque proficiat, quanto ex bonis, quæ non habet, inferiorem se habentibus pensat. Sicq; fit, vt dum ille in isto, atque hic in illo respicit, quod admiretur, distincta bona et ab altitudine elationis reprimant, et ad studium profectus accendant: Magna namque solicitudine ad curam nostræ meliorationis accingimur, quando id virtutis in alijs cernimus, quod non habemus. Vnde Ezechiel
Ezech. 3. e propheta, cum volantia animalia descripsisset, adiunxit: Et audiui post me vocem commotionis magnæ, benedicta gloria Domini de loco sancto suo: et vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram. Quid namque alas animalium, nisi virtutes debemus sentire sanctorum? Qui dum terrena despiciunt, ad cælestia volando
11. subleuantur. Vnde recte etiam per Isaiam dicitur: Qui confidunt in Domino, muta-
Isa. 40. g bunt fortitudinem, assument pennas vt aquilæ. Volantia itaque animalia alis suis se D
vicissim feriunt: quia sanctorum mentes in eo, quod superna appetunt, consideratis inuicem alternis virtutibus excitantur. Ala enim sua me percutit, qui exemplo sanctitatis propriæ me ad melius accendit. Et ala mea vicinum animal ferio, si aliquando alteri opus bonum, quod imitetur ostendo. Sed quia sanctorum vitam significari istis animalibus dicimus, libet in ipso volatu animalium oculos mentis attollere, et quanta vicissim alatum percussione se excitent subtili consideratione pensare. Paulus namque, cum ceterorum sanctorum solicitudinem in prædicatione robustius laborando transcenderet, vt ab elatione se premeret, et vires suas in humilitatis gremio nutriret, crudelitatis suæ antiquæ non immemor, Apostolorum omnium innocentiam contemplatus, ait: Ego
1. Cor. 15. b enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus: quia persecutus sum Ecclesiam Dei. Et tamen eorundem omnium Apostolorum primus, quasi accepti principatus oblitus, ac si minus ipse aliquid saperet, in Paulo sapientiam miratur, di- E
2. Pet. 3. d cens: Sicut et charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, sicut et in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu. Ecce Paulus in Apostolis miratur innocentiam, ecce Apostolorum prin-
12. ceps miratur in Paulo sapientiam. Quid est hoc, nisi quòd sancti viri, dum virtutum consideratione vicissim sibi alios præferunt, volantia animalia alarum percussione se tangunt: vt eo ad volatum se altius excitent, quo humilius alter in altero, quod admiretur videt? Hinc itaque colligendum est quanta debemus solicitudine meliorum vitam conspicere nos, qui in infimis iacemus, si et illi, qui iam tanta sanctitate sublimes sunt, vt per humilitatis gressus ad maiora proficiant, adhuc quærunt in alijs, quod imi-
Prou. 18. c tantes admirentur. Sed hæc reprobi nesciunt: quia mentis oculos semper in infimis premunt,

A premunt, qui et si quando in viam Domini veniunt, non ad meliorum vestigia, sed ad intuenda semper deteriorum exempla vertuntur. Neque enim eorum vitam considerant, quibus se humiliando postponant, sed quibus superbiendo se præferant. Deteriores namque respiciunt, quibus meliores se esse gloriantur, et idcirco proficere ad meliora non possunt: quia hoc sibi sufficere æstimant, quod pessimos antecedunt. O miseri, viam pergunt, et in terga respiciunt. Per spem quidem, quasi ante se pedem proferunt, sed per considerationem prauorum hominum post se oculos tendunt. Recti videri appetunt, sed ad inueniendum se tortam regulam sumunt. Si enim semetipsos quales sunt cognoscere appetunt, non deteriorum conspicere, sed meliorum exempla debuerant. Idcirco ergo peccatores se esse non intelligunt, quia homines non attendunt. Nam si homines attenderent, quantum peccando distarent a bonis hominibus, inuenirent. De hoc ergo pœnitente,

B qui idcirco bonorum exempla considerat, vt sibimetipsi quantum a bono recessit innotescat, bene dicitur: [Respiciet homines, et dicet: Peccaui, et vere deliqui, et vt eram dignus non recepi.] Peccatores se esse plerumque confitentur etiam, qui se peccasse non credunt. Nam sæpe contingit, vt passim se homines iniquos esse fateantur, sed cum peccata sua veraciter alijs arguentibus audiunt, defendunt se summopere, atque innocentes videri conantur. Vnusquisque ergo cum talis est, si deliquisse se dicit, vere non dicit: quippe qui peccatorem se non ex cordis intimo, sed verbotenus asserit. Quia enim scriptum est: Iustus in principio accusator est sui: Iste de confessione peccati ornari voluit, non humiliari, per accusationem suam humilis appetijt videri, non esse. Nam si confitendo peccatum esse humilis veraciter appeteret, de perpetratione peccati arguentes se alios non impugnaret. Itaque iustus vitam suam iudicans, per exempla meliorum ex corde intimo *Prou. 18. c*

C cognoscit se esse, quod dicit. Ait enim: [Peccaui, et vere deliqui:] atque de eoipso, quod tolerat flagello subiungit: [Et vt eram dignus non recepi.] Vnusquisque enim in flagello positus, minus adhuc peccata sua considerat, si vel tantum, vel amplius se percussum, quàm merebatur existimat. Iste autem, quia quanto maiorum exempla considerat, tanto districtiori examinatione se pensat, minus se percussum, quàm merebatur agnoscit: quia in illorum iustitia conspicit, quàm grauis sibi culpa fuerit, quod errauit, et idcirco hoc quod patitur, districtum esse non sentit, quia districte nouit pensare, quòd fecit. Valde autem facile est, vt peccatorem se quisque, cum nihil pro peccato suo patitur, fateatur. Secure videlicet iniquos nos dicimus, cum vindictam nullã de iniquitate sentimus. Nam peccatores nos quidẽ in tranquillitate loquimur, sed cum de peccatis ipsis flagello interueniente corripimur, murmuramus. Pœna ergo nos interrogat, si veraciter cognoscimus

D culpam. Vir itaque iustus, quia culpam suam districte considerat, etiam in flagello positus dicat: [Et vt dignus eram non recepi.] Sequitur: [Liberauit enim animam suã, ne pergeret in interitum.] Quia præueniẽte diuina gratia in operatione bona nostrum liberum arbitrium sequimur, nosmetipsi nos liberare dicimur, qui liberanti nos Domino consentimus. Vnde Paulus, cum diceret: Abundantius illis omnibus laboraui: ne labores suos sibi tribuisse videret, illico adiunxit: Non autẽ ego, sed gratia Dei mecum. Quia enim præuenientem Dei gratiam, etiam ipse per liberum arbitrium fuerat subsecutus, apte subiungit: Mecum: vt et diuino muneri non esset ingratus, et tamẽ a merito liberi arbitrij non remaneret extraneus. De hoc autẽ, qui liberatori suo semetipsum cognoscendo consensit, recte dicit: Liberauit animam suam, ne pergeret in interitum. Sequitur: [Sed viuens lucem videret.] Lucem scilicet veritatis, quam corde mortuus videre non posset. Vel etiam certe, *1. Cor. 15. d*

E quia Dominus dixit: Ego sum lux mundi: videbunt lucem etiam mortui, quando omnes iniusti eum venire ad iudicium in humanitatis forma conspexerint. Sed viuẽs tunc lucem respicit, qui liberis oculis cordis in forma eum diuinitatis attendit. Sequitur: *Ioan. 8. b* *Mat. 25. c*

Quòd illa tentationum genera, quæ numerata sunt, operatur Deus in nobis, vt labore conuersionis, et prouocatione tentationis, et timore mortis attriti purgemur, et post amaritudines gaudia subsequantur. Caput VII.

HÆc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos.] De hoc tentato flagellatoq. homine dictum superius fuerat: Abominabilis ei fit in vita sua panis, et appropinquauit corruptioni anima eius, et vita illius mortiferis. Inferius vero subnexum est: Deprecabitur Deum, et placabilis ei erit, et videbit faciem eius in iubilo, et liberauit animam suam, ne pergeret in interitum, sed viuens lucem videret. In his itaque iam collectis coaceruа-

coaceruatisq. sententijs, et supra mæror amaritudinis, et infra subiuncta est lætitia securitatis, moxq. post hæc, dicitur: Hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos. Ac si diceret: Quod semel de vno dixi, hoc tribus vicibus per singulos agitur. Sed solerter intuendum est, quæ tres istæ vices sint, quibus vnusquisque homo anxietate mæroris afficitur, et post mærorem protinus ad securitatem lætitiæ reuocatur. Id enim superius, sicut iam dixi, narrauerat, quòd et grauis prius mæror afficit, et magna postmodum lætitia attollit. Igitur si vigilanter intendimus has tres vices mæroris, et lætitiæ in vniuscuiusque electi animo istis alternari modis inuenimus, id est, conuersione, tentatione, et morte. In prima quippe, quam diximus conuersionis vice, grauis mæror est, cũ sua vnusquisque peccata considerans, curarum sęcularium vult compedes rumpere, et viam Dei per spatium securæ conuersationis ambulare: desideriorum temporalium onus graue abijcere, et lene iugum Domini libera seruitute portare. Cogitanti enim ista, occurrit illa familiaris sua delectatio carnalis, quæ inueterata dudum, quanto eum diutius tenuit, tanto arctius astringit, atque a se tardius abire permittit. Et quis ibi mæror, quæ anxietas cordis, quando hinc spiritus vocat, hinc caro reuocat: hinc amor nouæ conuersationis inuitat, hinc vsus vetustæ peruersitatis impugnat: hinc desiderio ad cælestem patriam flagrat, et hinc in semetipso carnalem concupiscentiam tolerat, quę eum etiam aliquo modo inuitum delectat? Recte ergo de hoc a marescente homine dici potest: Abominabilis ei fit in vita sua panis, et appropinquauit corruptioni anima eius, et vita illius mortiferis. Sed quia diuina gratia diu nos istis difficultatibus affici non permittit, ruptis peccatorum nostrorum vinculis citius nos ad libertatem nouæ conuersationis consolando perducit, et præcedentem tristitiam subsequens lætitia refouet: ita vt conuersi vniuscuiusque animus eo magis ad votum suum perueniendo gaudeat, quo magis se pro illo meminit laborando doluisse. Fit cordi immensa lætitia: quia ei, quem desiderat, iam per spem securitatis propinquat, vt recte de hoc dici debeat. Deprecabitur Deum, et placabilis ei erit, et videbit faciem eius in iubilo, vel certe liberauit animam suam, ne pergeret in interitum, sed viuens lucem videret. At ne conuersus quisque iam sanctum se esse credat, et quem mæroris pugna superare non valuit, ne ipsa postmodum securitas sternat, dispensante Deo permittitur, vt post conuersionem suam tentationum stimulis fatigetur. Iam quidem per conuersionem rubrum mare transitum est, sed adhuc in æremo vitæ præsentis ante faciem hostes occurrunt. Iam peccata præterita velut extinctos Ægyptios post terga relinquimus, sed adhuc nocentia vitia, quasi alij hostes obuiant, vt ad terram promissionis pergentibus cœptum iter intercludant. Iam priores culpæ, velut insequentes aduersarij sola diuina virtute prostratæ sunt, sed tentationum stimuli, quasi hostes alij contra faciem veniunt, qui et cum nostro labore superentur. Conuersio videlicet securitatem parit, mater autem negligentiæ solet esse securitas. Ne ergo securitas negligentiam generet, scriptum est: Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem. Non enim ait ad requiem, sed tentationem. quia hostis noster adhuc in hac vita nos positos, quanto magis nos sibi rebellare conspicit, tanto amplius expugnare contẽdit. Eos enim pulsare negligit, quos quieto iure possidere se sentit. Contra nos vero eo vehemẽtius incitatur, quo ex corde nostro, quasi ex iure propriæ habitationis expellitur. Hoc enim in seipso Dominus sub quadam dispensatione figurauit, qui diabolum non nisi post baptisma se tentare permisit, vt signum nobis quoddam futuræ conuersionis innueret, quòd membra eius postquam ad Deum proficerent, tunc acriores tentationum insidias tolerarent. Post primam igitur vicem mæroris, atque lætitiæ, quam vnusquisque per studium conuersionis agnoscit, hæc secunda suboritur: quia ne securitatis negligentia dissoluatur, impulsu tentationis afficitur. Et quidem quisque in ipso conuersionis initio magna plerumque excipitur dulcedine consolationis, sed durum laborem postmodum experitur probationis. Tres quippe modi sunt conuersorum, inchoatio, medietas, atque perfectio. In inchoatione autem inueniunt blandimenta dulcedinis, in medio quoque tempore certamina tentationis, ad extremum vero perfectionem plenitudinis. Prius ergo illos dulcia suscipiunt, quæ consolentur, postmodum amara, quæ exerceant, et tunc demum suauia atque sublimia, quæ confirment. Nam et sponsam suam vir quisque prius dulcibus blandimentis fouet, quam tamen iam coniunctam asperis increpationibus probat, probatam vero securis cogitationibus possidet. Vnde et plebs Israelitica, cum despondente se Deo ad sacras mentis

(Margin: A, B, C, D, E; Eccli. 2. a; Mat. 4. a; 13.)

A mentis nuptias ex Ægypto vocaretur, quasi arrarum vice prius accepit blandimenta signorum: coniuncta autem probationibus exercetur in eremo, probata vero in repromissionis terra virtutis plenitudine confirmatur. Ante igitur in miraculis degustauit, quod appeteret, postmodum in labore tentata est, si custodire nouerit, quod gustasset. Ad extremum quoque plenius accipere meruit, quod laboribus probata custodiuit. Ita ergo vitam vniuscuiusque conuersi, et inchoatio blanda permulcet, et aspera medietas probat, et plena post perfectio roborat. Nam sæpe conuersi quique in ipso adhuc aditu inchoationis suæ, vel tranquillitatem pacatissimam carnis, vel dona prophetiæ, vel prædicamenta doctrinæ, vel signorum miracula, vel gratiam curationis accipiunt: post hæc autem duris tentationum probationibus fatigantur, a quibus tentationibus adhuc, cum inciperent, valde liberos se esse crediderunt. Quod diuinæ gratiæ dispensatione *1.Cor.12.b*
B agitur, ne in inchoatione sua tentationum asperitate frangantur: quia si eorum initia amaritudo tentationis exciperet, tam facile ad ea, quæ reliquerant redirent, quàm nec longius discesserant: nam contemptis prius vitijs, quasi iuxta positis replicarentur. Vnde et scriptum est: Cum emisisset Pharao populum, non eos duxit Dominus per viam terræ Philistijm, quæ vicina est, reputans ne forte pœniteret eum, si vidisset aduersum se bella consurgere, et reuerteretur in Ægyptum. Ex Ægypto itaque exeuntibus e vicino bella subtrahuntur: quia derelinquentibus sæculum, quædam prius tranquillitas ostenditur: ne in ipsa sua teneritudine, atque inchoatione turbati, ad hoc territi redeant, quod euaserunt. Prius ergo suauitatem securitatis sentiunt: prius pacis quiete nutriuntur: post cognitam vero dulcedinem, tanto iam tolerabilius tentationum certamina sustinent, quanto in Deo altius cognouere, quod ament. Vnde et Petrus prius in mon- *Exod.13.d* *Marc.9.a*
C tem ducitur, prius claritatem transfigurationis dominicæ contemplatur: et tunc demum tentari ancilla interrogante permittitur, vt per tentationem factus sibi ex infirmitate conscius, ad illud flendo, et amando recurreret, quod vidisset: et cum eum timoris vnda in peccati pelagus raperet, esset prioris dulcedinis anchora, quæ retineret. Sæpe etenim tam diutina sunt tentationum certamina, quàm longa inchoationum fuerant blandimenta. Sæpe vero maius datur in inchoatione dulcedinis, minus autem in labore probationis. Sæpe minus in inchoatione dulcedinis, maius in labore probationis. Numquam vero laborem tentationis dispar sequitur perfectio firmitatis: quia iuxta summam certaminis remuneratur quisque plenitudine perfectionis. Plerumque autem in eo quisque conuersus labitur, quod dum quibusdam donis gratiæ dulcedine inchoationis excipitur, confirmationem accepisse se perfectionis arbitratur, et plenitudinis consummationem *Mat.26.g* *Mat.14.d*
D æstimat, quæ adhuc blandimenta esse inchoationis ignorat. Vnde fit, vt dum subita tentationis procella tangitur, despectum se Deo et perditum suspicetur. Qui si inchoationi suæ non passim crederet, adhuc in prosperis positus, mentem ad aduersa præpararet, et vitijs venientibus postmodum, tam firmius resisteret, quàm ea etiam sagacius præuidisset. Quæ quidem tranquillius si præuidet tolerat. Eorum tamen omnino certamina, etiam si præuideat, non declinat: quia cursus nostri itineris nequaquam peragitur sine puluere tentationis. Plerumque autem conuersus quisque talibus tentationum stimulis agitatur, qualibus ante conuersionis gratiam numquam pulsatum se esse reminiscitur: non quia tunc hæc eadem radix tentationis deerat, sed quia non apparebat. Humanus quippe animus multis cogitationibus occupatus est, sæpe sibimetipsi aliquo modo manet incognitus, vt omnino, quod tolerat, nesciat: quia dum per multa 14.
E spargitur ab interna sui cognitione remouetur. Si autem Deo vacare appetat, et ramos multimodæ cogitationis abscindat, tunc libere conspicit, quod de intima radice carnis procedit. Carduus namque si nascatur in via, itinerantium pedibus teritur, atque ipso vsu transeuntium eius superficies ne appareat, confringitur. Sed quamuis desuper fructificantes spinæ non appareant, subter tamen radix occulta perdurat. Si autem eum transeuntium pedes terere, et calcare cessauerint, mox in superficiem surgendo progreditur, et per spinam prodit in publicum, quidquid in radice viuebat occultum. Ita et in corde sæcularium sæpe occulta quædam tentationum radix non facile apparet exurgere: quia velut in via actionum sita, transeuntium teritur pede cogitationum, et per innumeras curas, quasi multis itinerantibus premitur, ne videatur. Si autem per conuersionis gratiam a via cordis curarum turba remouetur, vt nulla actionum insolentia conterat, nullus cogitationum tumultus premat, tunc quod occultum latebat agnoscitur,

tunc

tunc de radice vitiorum pungit libere ſpina tentationum. Contra quam bene viuentis A
manu agitur, vt inquantum poteſt fieri, non tegatur occulta, ſed radicitus euellatur.
Quod donec fiat, vniuſcuiuſque conuerſi animum ita hæc ſpina conturbat, vt ſæpe per-
cuſſione ſubita pene ſuperari ſe ſentiat, eiuſq. vulnus medullitus inflictum exitialiter
15. pertimeſcat. Plerumque vero ipſi tentationum ſtimuli dum in vſum veniunt, dila-
tantur, et non quidem acriores, ſed longiores exiſtunt. Minus autem dolent, ſed ma-
gis inficiunt: quia dum menti diutius adhærent, tanto fiunt minus pauendi, quanto ma-
gis aſſueti. Inter hæc ergo depreſſa mens huc illucq. diſtenditur, et multiplicibus tenta-
tionum æſtibus diſſipatur, et ſæpe hinc inde prouocata, cui tentanti vitio obuiet, vel quod
primum impugnet, ignorat. Vnde plerumque euenit, et dum nimis inſurgentia vitia
cruciant, dum repugnantis animum iamiamq. quaſi in lapſum deſperationis inclinant;
conuerſus quiſque hanc ipſam ſublimitatis viam, quam ſibi ad remedium eligit, expaue- B
ſcat, et quaſi in ſummo eductus titubat, qui in imo ſolidius ſtabat. Ita vero circumfre-
mentibus tentationum motibus anguſtatur, vt recte de eo dici debeat: Abominabilis ei
fit in vita ſua panis, et animæ illius cibus ante deſiderabilis. Vel certe: Appropinquauit
corruptioni anima eius, et vita illius mortiferis. Sed quia miſercors Deus probari nos
1.Cor.10.c permittit tentationibus, non reprobari ſicut ſcriptum eſt: Fidelis autem Deus, qui non
patitur vos tentari ſupra id, quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione etiam prouentum,
vt poſſitis ſuſtinere: citius nobis conſolationis ope ſuccurrit, et ſurgentes tentationum
ſtimulos mitigat, impugnantesq. ſe cogitationũ motus interna pace tranquillat. Moxq.
anima immenſam de ſpe cæleſti lætitiam percipit, dum deuictum malum reſpicit, quod
tolerauit, vt iure de hoc tentato liberatoq. homine dici debeat: Videbit faciem eius in iu-
bilo: et Liberauit animam ſuam ne pergeret in interitum, ſed viuens lucem videret. Iſtis C
itaque duabus vicibus, id eſt, conuerſionis et probationis, per mærorem lętitiamq. tran-
16. ſactis, ſupereſt tertia, cuius et mærorem adhuc ſuſtineat, et gaudia conſequatur. Poſt con-
uerſionis namque certamina, poſt probationis ærumnam, reſtat adhuc dura tentatio:
quia venire non poteſt ad perfectæ gaudia libertatis, niſi prius debitum ſoluerit humanæ
conditionis. Conuerſus autem quiſque ſibi caute ſolicitus, tacite ſecum conſiderare non
ceſſat: æternus iudex, quàm diſtrictus adueniat ſuumq. terminum quotidie proſpicit, et
ante ſeueritatem tantæ iuſtitiæ, quas rationes vitæ ſuæ ſit poſiturus attendit. Etſi cun-
cta praua opera, quæ intelligere potuit, deuitauit; venturus tamen coram diſtricto iudice
illa magis, quæ in ſemetipſo non intelligit, pertimeſcit. Quis enim conſiderare valeat,
quanta mala per momenta temporum ipſis inconſtantibus cogitationum motibus perpe-
tramus? Facile eſt enim opera peruerſa vitare, ſed nimis difficile eſt ab illicita cogitatio- D
Mich.2.a ne cor tergere. Et tamen ſcriptum eſt: Væ vobis qui cogitatis inutile. Et rurſum: In die
Rom.2.c cum iudicabit Dominus occulta hominum. Qui etiã præmiſit: Inter ſe inuicem cogitatio-
num accuſantium, aut etiam defendentium. Et rurſum: Labia doloſa in corde, et corde lo-
Pſal.11. cuti ſunt mala. Et rurſum: Etenim in corde iniquitates operamini in terra. Humana
Pſal.57. autem anima ſemel æternitatis ſtatum deſerens, ad fluxum temporalitatis delapſa, hanc
mutabilitatem alternantium motionum, quam dum caderet volens appetijt, dum cona-
tur ſurgere, cogitur inuita tolerare. Inde quippe punita eſt, vnde delectata: quia inde
17. conuerſa habet laborem certaminis, vnde peruerſa appetijt gaudium voluptatis. Sæpe
ergo electis etiam nolentibus in cogitatione ſurripitur, quod in ſe quidem ſolerter inſpi-
ciunt, et ante Dei oculos quanti ſit reatus attendunt: et cum de his omnibus ſemper iu-
dicia diſtricta pertimeſcant, tunc tamen hæc vehementer metuunt, cum ad ſoluendum E
humanæ conditionis debitum venientes, diſtricto iudici appropinquare ſe cernunt. Et fit
tanto timor acrior, quanto et retributio æterna vicinior. Ante oculos autem cordis nihil
inane tunc trãſuolat de phantaſmate cogitationis: quia ſubductis e medio omnibus, ſe et
illum tantummodo conſiderant, cui appropinquant. Creſcit pauor vicina retributione
iuſtitiæ, et vrgente ſolutione carnis quanto magis diſtrictum iudicium iamiamq. quaſi
tangitur, tanto vehementius formidatur. Et ſi ea, quæ ſciunt nunquam ſe prætermiſiſſe
meminerunt, formidant tamen illa quæ neſciunt: quia videlicet ſemetipſos diiudicare et
comprehendere omnino non poſſunt, atque vrgente exitu, ſubtiliori terrentur metu. Vn-
de redemptor noſter ſolutioni carnis appropinquans, et membrorum ſuorum ſeruans ſpe-
Luc.22.e ciem, factus in agonia, cœpit prolixius orare. Quid enim pro ſe ille cum in agonia eſſet,
peteret, qui in terra poſitus cæleſtia cum poteſtate tribuebat? Sed appropinquante morte,
noſtræ

A noſtræ mentis in ſe certamen expreſſit, qui vim quandam terroris ac formidinis pati-
mur, cum per ſolutionem carnis æterno propinquamus iudicio. Neque enim tunc cu
iuſlibet anima immerito terretur, quando poſt puſillum hoc inuenit, quod in æternũ
mutare non poſſit. Conſideramus quippe, quòd viam vitæ præſentis nequaquam ſi- 18
ne culpa tranſire potuimus, conſideramus etiã, quia nec hoc quidem ſine aliquo reatu
noſtro eſt, quod laudabiliter geſſimus, ſi remota pietate iudicemur. Quis enim noſtrũ
vitam præcedentium patrum valeat vel ſuperare, vel aſſequi ? Et tamen Dauid di-
cit: Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo: quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo om *Pſal. 142.*
nis viuens. Paulus cum diceret: Nihil mihi conſcius ſum, caute ſubiunxit: Sed non *1.Cor.4.a*
in hoc iuſtificatus ſum. Iacobus dicit: In multis enim offendimus omnes. Ioannes di- *Iaco.3. a*
cit: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, et veritas in nobis *1.Ioan.1.e*
B non eſt. Quid ergo facient tabulæ, ſi tremunt columnæ? Aut quo modo virgulta im-
mobilia ſtabunt, ſi huius pauoris turbine etiam cedri quatiuntur? Solutioni ergo car-
nis appropinquans, nonnumquam terrore vindictæ etiam iuſti anima turbatur. Cui
etſi, quid tranquillum in hac vita ſapere potuit, mortis articulo interueniente concu-
titur, vt iure dici debeat: Abominabilis fit ei panis in vita ſua, et animæ eius cibus an-
te deſiderabilis. Vel certe propter pauoris pœnam hoc, quod illic ſubditur: Appro-
pinquabit corruptioni anima eius, et vita illius mortiferis. Sed quia iuſtorum animæ
a leuibus quibuſque cõtagijs, ipſo ſæpe mortis pauore purgantur, et æternæ retributio
nis gaudia iam ab ipſa carnis ſolutione percipiunt: plerumque vero contemplatione
quadam retributionis internæ etiam priuſquam carne expoliantur, hilareſcunt, et dũ
vetuſtatis debitum ſoluunt, noui iam muneris lætitia perfruuntur, recte dicitur: Vide-
C bit faciem eius in iubilo, vel certe liberauit animam ſuam, ne pergeret in interitũ, ſed
viuens lucem videret. Iuſti itaque anima in iubilo faciem Dei conſpicit: quia tantũ
de lætitia interna percipit, quantum capere, vel aſſumpta vix poſſit. Ibi igitur lucem
viuens videt: quia ſpiritalem oculum in radios interni ſolis infigit. Ibi lucem viuens
videt: quia omni iam mutabilitatis viciſſitudine atque obumbratione calcata, veri-
tati æternitatis inhæret, eiq. inhærendo quem cernit, ad ſimilitudinem incommutabi-
litatis aſſurgit, atque in ſemetipſam auctoris ſui inconuerſibilem ſpeciem dum reſpi-
cit, aſſumit. Quæ enim ad mutabilitatem per ſemetipſam lapſa eſt, ad immutabilita-
tis ſtatum immutabilem videndo formatur. Igitur Heliu de afflicto hoc liberatoq. ho
mine, quia prius mæroris amaritudinem, et poſtmodum gaudia conſolationis expreſ
ſit, apte ſubiunxit: Hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per ſingulos: videlicet
D conuerſionis, probationis, et mortis: quia per tria hæc, et duris prius ſtimulis mæroris
afficitur, et magnis poſtmodum ſecuritatis gaudijs refouetur. Et quia electi vniuſcu-
iuſque mens ijſdem tribus vicibus, id eſt, vel labore conuerſionis, vel tentatione pro-
bationis, vel formidine ſolutionis atteritur, atque ipſa atteſtatione purgata liberatur,
apte ſubiungitur: [Vt reuocet animas eorum a corruptione, et illuminet luce viuen- 19
tium.] Lux quippe morientiũ eſt, quam corporeis oculis cernimus. Qui autem adhuc
huic mundo viuunt, luce morientiũ tenebreſcunt. Illuminantur autem luce viuentiũ,
qui deſpecto temporali lumine, ad ſplendorem internæ claritatis recurrunt, vt ibi vi-
uant, vbi verum lumen ſentiendo videant: vbi non aliud lumen, atque aliud vita, ſed
vbi ipſa lux vita ſit: vbi ſic nos lux exterius circumſcribat, vt interius impleat: ſic in-
terius impleat, vt incircumſcripta exterius circumſcribat. Illuminantur ergo hac lu-
E ce viuentium, quam tanto tunc ſubtilius conſpiciunt, quanto nunc ad illam prius vi-
uunt. Magna Heliu ac valde fortia protulit, ſed hoc vnuſquiſque arrogãs habere pro-
prium ſolet, quòd dum vera ac myſtica loquitur, ſubito per tumorem cordis quædam
inania et ſuperba permiſcet. Foris enim placere appetit in hoc, quod veraciter ſentit,
et inde mox inaneſcit a vero, vnde per elationis typum recedit ab intimo. Quia enim
approbari doctus exterius quærit, intus plenitudinem, qua docebatur, amittit. Vnde
et Heliu, quem tenere arrogantium typum ſæpe iam diximus, poſtmodum multa ſa-
pientiæ profunda digeſſit, ſubito poſt eaſdem ſententias veraces ac myſticas, faſtu
ſcientiæ inflatus extollitur, cuius mox inflationis merito eius ſenſus ad inania verba
deriuatur. Nam ſubdidit, dicens: [Attende Iob et audi me, et tace, dum ego loquor.
Si autem habes, quod loquaris, reſponde mihi. Loquere. Volo enim te apparere iuſtũ.
Quod ſi non habes audi me, tace, et ego docebo te ſapientiã.] Qualẽ ſe apud ſe habeat,

hac locutione manifestat qua dicit: [Attende Iob et audi me, et tace dũ ego loquor.] A
Immensa enim superbia est, a seniore sibi reuerentiam exigere, et silentium imperare meliori se. Quia autem prædicatores iusti dum quoslibet corripiunt, sæpe per humilitatis gratiam ad cognitionum suarum intima reuertuntur, atque in eo ipso, quod corripiunt, ne quid fortasse fallantur exquirunt, correptisq. licentiam tribuunt, vt si quid pro seipsis iustius sentiant, fateantur, hoc nonnumquam etiam arrogantes imitari appetunt. Paulisper enim in verbis elatione postposita, quasi eorum, quos corripiunt, si forte reperire potuerint, iustitiam quærunt: non quia ita sentiunt, sed quia ornari per humilitatis speciem concupiscunt. Metuunt enim ne superbi, ac tumidi, quia sunt, esse videantur. Vnde Heliu statim subdidit, dicens: [Si autem habes, quod loqueris, responde mihi. Loquere: Volo enim te apparere iustum.] Sed quia hæc ex corde non protulit, audire quod quæsierat non expectauit. Nam illico subiunxit: B
[Quòd si non habes, audi me, tace, et docebo te sapientiam.] Qui enim veraciter quærunt audire, quod iustum est, æquanimiter expectant audire, quod quærunt. Heliu autem, qui veraciter requisitionis verba non protulit, dici, quod quæsierat non permisit, sed mox, quod intrinsecus gestabat erupit, qualemq. se in oculis suis habebat ostendit, dicens: [Tace, et docebo te sapientiam.] Arrogantes enim viri quando aliquid humiliter sonant, diu in eiusdem humilitatis specie non perdurant. Cum fortasse quærunt vt audiant, mox loquendo obuiant ne doceantur: quia superficiem vocis, quam protulerant, citius ostentationis intẽtio comprimit, quæ ex radice cordis exurgit: atque eandem humilitatis formam specietenus sumptam, eo celerius probant, quia aliena est, quo illam diutius tenere non possunt. Ecce Heliu iustitiam cũ requirit, vt discat, promittit, quia doceat. Ecce quasi requirendo, quod iustum est, aliquid planum sonuerat lingua, sed mox celare non potuit hoc, quod altum tumebat conscientia. Nam repente subiunxit: [Tace, et docebo te sapientiam.] Quia vero C
arrogantes omnes in eo, quod proferunt, typo superbiæ inflantur, et velut in alto positi, sic doctorum speciem sumunt, ac si eorum verba dignatione quadam super indignos homines cælitus effundantur, bene a scriptore huius historiæ versus interponitur, quo dicatur:

CAPVT TRIGESIMVMQVARTVM BEATI IOB.

Ronuncians itaque Heliu etiam hæc locutus est: Audite sapientes verba mea, et eruditi auscultate me. Auris enim verba probat, et guttur escas gustu diiudicat. Iudiciũ eligamus nobis, et inter nos D
videamus, quid sit melius: quia dixit Iob: Iustus sum, et Deus subuertit iudicium meum. In iudicando enim me, mendacium est, et violenta est sagitta mea absque vllo peccato. Quis est vir, vt est Iob, qui bibit subsannationem quasi aquam, qui gradiur cum operantibus iniquitatem, et ambulat cum viris impijs? Dixit enim: Non placebit vir Deo, etiam si cucurrerit cum eo. Ideo viri cordati audite. Absit a Deo impietas, et ab omnipotente iniquitas. Opus enim hominis reddet ei, et iuxta vias singulorum restituet eis. Vere enim Deus non condẽnabit frustra, nec omnipotens subuertet iudicium. Quem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius, et flatum ad se trahet. Deficiet E
omnis caro simul, et homo in cinerem reuertetur. Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, et ausculta vocem eloquij mei. Nunquid, qui non amat iudicium, sanari potest? Et quo modo tu eum, qui iustus est, intantum condemnas? Qui dicit regi apostata, qui vocat duces impios. Qui non accipit personas principum, nec cognouit tyrannum, cum disceptaret contra pauperem. Opus enim manuũ eius sunt vniuersi. Subito morientur, et in media nocte turbabuntur populi, et pertransibũt, et auferent violentũ absque manu. Oculi enim eius super vias hominum, et omnes gressus eorũ considerat. Non sunt tenebræ, et non est vmbra mortis, vt abscondantur

A tur ibi, qui operantur iniquitatem. Neque enim vltra in hominis potestate est, vt
veniat ad Deum in iudicium.Conteret multos et innumerabiles,et stare faciet alios
pro eis. Nouit enim opera eorum,et idcirco inducet noctem,et conterentur. Quasi
impios percussit eos in loco videntium. Qui quasi de industria recesserunt ab eo, et
omnes vias eius intelligere noluerunt,vt peruenire facerent ad eum clamorem ege-
ni,et audiret vocem pauperum. Ipso enim concedente pacem,quis est,qui condem
net? Ex quo absconderit vultum, quis est, qui contempletur eum? Et super gentes
et super omnes homines. Qui regnare facit hominem hypocritam,propter pecca-
ta populi. Quia ergo ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibebo. Si er-
B raui,tu doce me. Si iniquitatẽ locutus sum,vltra non addã, nunquid a te Deus expe
tit eã,quia displicuit tibi? Tu enim cœpisti loqui,et non ego. Quòd si quid nosti me
lius,loquere. Viri intelligentes loquãtur mihi, et vir sapiens audiat me. Iob autẽ stul
te locutus est,et verba illius non sonant disciplinã. Pater mi probetur Iob vsque ad
finẽ. Ne desinas ab homine iniquitatis,qui addidit super peccata sua blasphemiam.
Inter nos interim cõstringatur,et tunc ad iudiciũ prouocet sermonibus suis Deum.

Caput VIII.

PRonuncians quoque Heliu etiam hæc locutus est.] Quid enim per huius pronun 21
ciationis vocabulum, nisi inflatio elationis ostenditur? vt verba, quæ de alta su-
C perbiæ radice veniebant, cum quadam quasi altitudine, et distinctione procederent.
Ita videlicet prædicare omnes arrogantes solent. Cum quodam enim fastu proferũt
hoc,quod singulariter intellexisse se credunt, et fortasse tunc humilitatem prædicant,
cum per elationis typum exempla superbiæ ostentant. Vnde fit,vt eorum prædicatio
concors sibi manere non possit: quia id,quod rectum loquentes seminant,peruerse tu-
mentes impugnant. Humilibus namque auditoribus verba sua non compatiendo,sed
vix dedignando largiuntur. Longe quippe se in altum positos æstimant, et super eos-
dem auditores suos,quasi præcedentes doctrinæ respectum vix de summo dignanter
inclinant. At contra verba iustorum ex radice veniunt humilitatis, vt fructum va-
leant ferre pietatis, et quidquid salubre potuerint, non tumendo, sed compatiendo
subministrant. Per verba quippe charitatis, vel se in auditoribus suis, vel auditores
D suos in se ita transformant, ac si et illi per istos hoc,quod audiunt doceant, et isti per
illos hoc,quod docendo proferunt,discant. Heliu ergo typum arrogantium tenens, et
cum pronunciationis ostentatione inchoans,quid dicat audiamus. Sequitur: [Audite
sapiẽtes verba mea,et eruditi auscultate me. Auris enim verba probat, et guttur escas
gustus diiudicat.] Ac si diceret: Sicut nec auris escas, nec guttur verba cognoscit,ita
nec stultus quisque sententiam sapientis intelligit. Sapientes ergo atque eruditi au-
dite, quod dico, qui potestis ea, quæ fuerint dicta,cognoscere. Videamus igitur quã-
tum tumeat, qui verba sua nonnisi a sapientibus audiri decenter existimat. Verus au
tem sapientiæ prædicator dicit: Sapientibus et insipientibus debitor sum. At contra Rom.1.b
arrogans in prædicatione sua aures tantummodo sapientium expectat:quia non ideo
prædicat, vt possit quoslibet sapientes efficere, sed ideo sapientes quærit, vt possit,
E quod senserit,superbiendo monstrare. Sicut enim superius dictum est,non illos appe-
tit erudire, sed se ostendere: nec intuetur,quàm iusti,qui audiunt,fiant,sed ipse quàm
doctus cum auditur appareat. Quia vero prædicationem arrogantium nullus ad- 22
mitteret, si non aliquid de humilitatis imagine permiscerent, bene Heliu postquam
per tumida verba se extulit, rursum quasi ad æqualitatis concordiam condescendit,
dicens: [Iudicium eligamus nobis, et inter nos videamus,quid sit melius.] Sed vtrũ
hoc iudicium ex humili corde quæsierit, facile cognoscimus, si subsequentia eius ver-
ba pensemus. Sequitur: [Quia dixit Iob, iustus sum, et Deus subuertit iudicium
meum. In iudicando enim me mendacium est, et violenta sagitta mea absque vllo
peccato.] Hæc beatum Iob dixisse queritur, quæ tamen, quia minime dixerit, re-
quisita sacræ historiæ verba testantur. Sed qui iudicium æque quæsierat, ex culpa,
quam finxit,protinus sententiam promulgat. Nam sequitur:

Quòd superbi sine vllo timore Deum derideant, ita blasphemias pro nihilo habentes, sicut aquam degluttiens in sorbendo non moratur. Caput IX. A

QVis est vir, vt est Iob, qui bibit subsannationem quasi aquam, qui graditur cum operantibus iniquitatem, et ambulat cum viris impijs?] Ecce iudicium quærens, iudicium protulit, et post allegationem suam nulla beati Iob expectata sententia, eum damnatione dignum ex reproborum societate iudicauit. Ait enim: [Quis est vir, vt est Iob?] Vt vtique subaudiamus, nullus. Atque subiungit: [Qui bibit subsannationem quasi aquam.] Aqua autem cum bibitur, ita liquide sumitur, vt ad sorbendum nulla sui pinguedine retardetur. Subsannationem vero, vt aquam bibere, est Deum sine aliquo obstaculo cogitationis irridere, vt in eo, quod superbit lingua, vel conscientia, nulla trepidatio contradicat. Hæc autem eius sententia super beatū Iob B
Iob. 1. b quantum a tramite veritatis exorbitet illa Domini attestatione cognoscimus, qua ad diabolum dicit: Nunquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis in terra? Ecce quem veritas dicit absque comparatione iustum, eum Heliu asserit absque comparatione peccatorem. Sed hæc esse propria arrogantium prædicatorum solent, vt etiam afflictos auditores suos magis districte corripere appetant, quàm blande refouere. Plus enim student, vt mala obiurgando increpent, quàm bona laudando confirment. Superiores quippe videri desiderant, et magis gaudent cum eorum animum ita eleuat, quàm cum charitas exæquat. Semper inuenire optant, quæ increpando rigide feriant.
Prou. 14. a Vnde scriptum est: In ore stulti virga superbiæ: quia videlicet percutere rigide scit, sed cōpati humiliter nescit. Solent etiam prædicatores iusti auditores suos obiurgando corripere, solent in eorum vitijs districta increpatione sæuire. Vnde scri- C
Eccl. 12. d ptum est: Verba sapientium quasi stimuli, et sicut claui in altum defixi. Recte autem eorum verba claui vocati sunt: quia culpas delinquentium nesciunt palpare, sed pun-
Mat. 3. b gere. An Ioannis verba claui non erant, cum dicebat: Progenies viperarum, quis vobis demonstrabit fugere ab ira ventura? An verba Stephani claui non erant, cum di-
Act. 7. f cebat: Vos semper Spiritui sancto resistitis? An verba Pauli claui non erant, cum dice-
Gal. 3. a bat: O insensati Galatæ, quis vos fascinauit? Et rursum cum Corinthijs diceret: Cum
1. Cor. 3. a enim sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem am-
23 bulatis? Sed necesse est, vt caute videamus: quia prædicatores iusti in ipsis, quos corrigunt, cum ex parte alia fortasse aliquid bonæ operationis inueniunt, ad eadem obiurgationis verba cum quanta dispensatione descendunt. Ecce Paulus Corinthios do
1. Cor. 1. a cens, eosq. in culpa diuisionis aspiciens exorsus est, dicens: Gratias ago Deo meo semper pro vobis, in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu: quia in omnibus diuites facti estis in illo. Multum profecto laudauit, quos in Christo diuites in omnibus dixit. Et ecce adhuc blandimenta multiplicat, dicens: In omni verbo et in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis. Testimonium Christi confirmatum est in vobis dixit, ac si opere peregissent, quod doctrina didicerant. Et mox in laudis consummatione subiunxit: Ita vt nihil vobis desit in vlla gratia, expectantibus reuelationem Domini nostri Iesu Christi. Quæso te Paule istis tot fauoribus iam quo D
Ibid. b tendas, insinues. Et ecce paulo post sequitur: Obsecro vos autem fratres per misericordiā Domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata. Significatum est enim mihi de vobis fratres mei, ab his, qui sunt Cloes, quia contentiones inter vos sunt. De quibus contentionibus paulo post subdidit, dicens: E
Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominē
22 ambulatis? Ecce quibus laudibus ad aperta correptionis verba descendit: ecce in corde audientium, quàm blāda fauoris manu viam districtæ increpationis aperuit. Prius namque superborum brachia studuit per blandimentorum vincula religare, vt postmodum potuisset vulnus superbiæ ferro correptionis incidere. Erant profecto in Corinthijs, et quæ laudari debuissent, erant et quæ argui. Peritus itaque medicus prius sana membra, quæ circa vulnus erant, laudando palpauit, et postmodum putridum sinum vulneris feriendo transfixit. Habet ergo in sanctis prædicatoribus ad vtraque aptum doctrinæ regula pondus suum, vt et recta facientes nutriant, et peruersa animaduertentes abscindant.

A *Quo modo iusti aliquando seuere corrigunt, et quanto moderamine sancti in correctione vtantur.* *Caput X.*

NOnnumquam vero etiam prædicatores iusti rigide feriunt. Sed aliud est cum iustitia stimulat, aliud cum superbia inflat. Iusti cum seuere corrigunt, internæ dulcedinis gratiam non amittunt. Nam sæpe pro inquietudine refrenāda prauorum, duritiam districti rigoris assumunt, sed intus charitatis igne liquefiunt, atque eorum amore ardent, in quos aspera correptione sæuiunt, seq. etiam eis intrinsecus in secreto cordis humiliant, quos duris foris animaduersionum stimulis, quasi despiciendo castigant. Plerumque autem et non despiciendo despiciunt, et non desperando desperāt, vt tanto eos celerius a culpa reuiuiscere ac resilire faciant, quanto iam quasi vici-
B nius mortis foueam ostentant. Sæpe etiam quodam decenti moderamine suas cul- 24
pas coram discipulis indicant, vt illi audientes discant, quo modo semetipsos de suis actionibus subtiliter reprehendant. Tanta autem dispensatione se temperant, vt neque cum se erigunt intrinsecus rigidi sint, neque rursum cum se humiliant, extrinsecus remissi: quia et in disciplina humilitatem custodiunt, et in humilitate disciplinam. Paulus disciplinam tenuit, cum Corinthijs diceret: Cum enim sit inter vos zelus et contentio, nonne carnales estis, et secundum hominem ambulatis? *1. Cor. 3. a* Sed humilitatem in disciplina non perdidit: quia deprecando præmisit dicens: Obsecro vos fratres per misericordiam Dei, vt idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata. *Ibid. 1. b* Rursum humilitatem tenuit, cum eisdem Corinthijs loquens paulo latius fortasse, quàm voluerat, semetipsum reprehendit, dicens: Factus sum insipiens. *2. Cor. 12. a* Sed disciplinam in hac hu-
C militate non perdidit: quia illico adiunxit: Vos me coegistis. Exemplum magnæ humilitatis exhibuit, cum discipulis dixit: Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum, nos autem seruos vestros per Christum. *Ibid. 4. b* Sed in hac humilitate disciplinam iustitiæ non amisit, qui eisdem delinquētibus dicit: Quid vultis, in virga veniam ad vos? et cetera. Sciunt ergo prædicatores sancti vtroque moderamine artem magisterij temperare, et cum delinquentium reatus inueniunt, sciunt modo seuere corripere, modo humiliter deprecari. Sed cum arrogantes viri eos imitari appetunt, sumunt ab eis aspera verba correctionis, et sumere ab eis veraciter nesciūt, preces humilitatis. Magis enim terribiles volunt esse, quàm mites, et idcirco discunt vnde se erigant, et discere negligunt, vt animum submittant. Cumq. admonere delinquentes placide nesciunt, nimio rigoris vsu per inuectionis iracundiam etiam cōtra
D recte agentes effrenantur. Quorum iste Heliu speciem tenens, beatum Iob non refouet, sed obiurgat, dicens: [Quis est vir, vt est Iob, qui bibit subsannationem quasi aquam, qui graditur cum operantibus iniquitatem, et ambulat cum viris impijs?] Et quia aliena semper est a veritate superbia, mox et ad falsa prorumpit, dicens: [Dixit enim: Non placebit vir Deo, etiam si cucurrerit cū eo.] 25 Quòd profecto, quia minime dixerit, quisquis beati Iob verba legit agnoscit. Sed qui idcirco loquitur, vt semetipsum ostendendo superbiat, quid mirum, si in altero fingit, quod reprehendat? Quo modo enim veritati cohæreat in verbis increpationis, quem intra semetipsum longe ab eadem veritate dirimit tumor mentis? Sequitur: [Ideo viri cordati audite me.] Ecce iterum fastu superbiæ inflatus, eos tātummodo, qui quasi digne intelligendo, se assequi valeant quærit, et sic, quod sentiebat erumpit, dicens: [Absit a Deo impietas, et ab omnipotente ini-
E quitas. Opus enim hominis reddet ei, et iuxta vias singulorum restituet eis.] Bene dixit, quia in omnipotente Deo iniquitas, vel impietas non est. Sed in hac vita nequaquā semper hoc agitur, quod subiūxit: quia iuxta opus suū singulis, et iuxta vias proprias reddit. Nā et multos illicita, ac peruersa perpetrantes gratuito præuenit, atque ad opera sancta cōuertit, et nonnullos rectis actibus deditos, flagello interueniēte corripit, ac si placētes quasi displiceant affligit, Salomone attestāte, qui ait: Sunt iusti quibus multa eueniunt, quasi opera egerint impiorum, et sunt impij, qui ita securi sunt, ac si iustorum facta habeant. *Eccl. 8. a* Quo nimirum omnipotens Deus inæstimabili pietate dispensat, vt et iustos flagella crucient, ne opera extollent, et iniusti saltē sine pœna hanc vitā peragant: quia ad tormenta, quæ sine fine sunt, male agendo festinant. Nā quia aliquādo iusti nequaquā iuxta opera flagellantur, hac ipsa historia, quā tractamus, ostenditur. Neque enim idem beatus Iob pro culpa fuerat flagellatus, qui ante flagelli stimulum

ipso iudice attestante laudatus est. Vetus ergo Heliu diceret, si dixisset: Quia in om- A
nipotente Deo impietas atque iniquitas non est, etiam cum iuxta vias proprias homi-
nibus reddere non videtur. Nam et quod a nobis non intelligitur, ex occulti iudicij nō
26 iniusta lance profertur. Quia vero prædicatores arrogantes dum multa inania spar-
gunt, etiam sæpe vera ac solida proferunt. Heliu recte subiungit. [Vere enim Deus
non condemnabit frustra, nec omnipotens subuertet iudicium.] Ad diabolum Domi-
Sup.c.2.a nus dixit. Commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum frustra. Heliu autem di-
cit: Quia non condemnabit Dominus frustra. Quod vtique discordare dictis veritatis
creditur, nisi subtili consideratione pensetur. Aliud namque est damnare, aliud afflige-
re. Affligit ergo iuxta aliquid frustra, sed frustra non damnat. An non iuxta aliquid
frustra Iob afflixerat, cum non delebatur vitium, sed meritum augebatur? Frustra
enim condemnare non potest, quia damnatio fieri non ex parte ad aliquid potest, quæ B
videlicet in extremo punit omne, quod hic quisque inique commiserit. Nec omnipo-
tens Deus subuertit iudicium, quia etsi minus recta videntur esse, quæ patimur, recte
tamen in occulto examine decernuntur. Sequitur:

Quòd ad amorem suum nonnullos Deus, et corpore et spiritu trahit, vt nihil caro, nihil mens de exterioribus appetat. Caput XI.

QVem constituit alium super terram, aut quem posuit super orbem, quem fabri-
catus est?] Vt videlicet subaudias, nullum. Per se quippe mundum regit, quē
per se condidit, nec eget alienis adiutorijs ad regendum, qui non eguit ad faciendum.
Sed hæc idcirco colliguntur, vt liquido indicet, quia omnipotens Deus, si per semetip- C
sum regere non negligit, quod creauit, quod bene creauit, vtique bene regit: quia quod
pie condidit, impie non disponit, et qui necdum facta curauit, vt essent, quæ sunt facta
non deserit. Quia ergo præsens est in regimine, qui auctor extitit in creatione, ideo cu-
ram nostri non præterit. Vnde et apte subiungit: [Si direxerit ad eum cor suum, spi-
ritum illius, et flatum ad se trahet.] Curuum cor est, cum ima appetit: dirigitur, cum
ad superna subleuatur. Si ergo homo cor suum ad Dominum dirigit, spiritum et fla-
tum illius Dominus ad se trahit. Spiritum videlicet pro internis cogitationibus, fla-
tum vero, qui per corpus trahitur, pro æternis actionibus ponit. Deo ergo spiritum ho
minis et flatum ad se trahere, est ad conuersionem sui desiderij, et interiora nostra, et
exteriora commutare, vt nihil iam menti exterius libeat, nihil caro inferius, vel si ap-
petit, adipisci conetur, sed omne, quod homo est, ad eum videlicet a quo est, et interius D
desiderando ferueat, et exterius se edomando constringat. Vnde et apte subiungit:

Quòd sancti spiritu humilitatis tacti, in nulla voluptate obediunt carni, et hic moriendo mundo, vitiorum appetitus consideratione dissolutionis suæ in cinerem redigunt. Caput XII.

DEficier omnis caro simul, et homo in cinerem reuertetur.] Simul enim omnis ca-
ro deficit, quando iam nullis suis motibus seruit: quia præsidens spiritus cuncta
eius fluxa restringit, et quodam districtionis suæ gladio omne, quod in illa male viue-
bat, interficit. Hoc nimirum disciplinæ gladio semetipsum Hieremias interfecerat, cū
Hier.31.d dicebat: Postquam conuertisti me, egi pœnitentiam: et postquam ostendisti mihi, per-
cussi femur meum. Quid enim femore nisi voluptas carnis accipitur? Et quid est quod E
ait: Postquam ostendisti mihi, percussi femur meum? nisi quòd postquam superna spi-
ritaliter vidit, omne, quod in se inferius carnaliter viuebat, extinxit, vt quòd magis
summa patescerent, tanto amplius ima, quæ tenuerat, non liberent. Nam quanto in-
cipit quisque superius viuere, tanto et inchoat inferius interire. Iuxta affectum nam-
Gal.2.d que carnalis operationis, omnis caro Pauli simul intererat, cum dicebat: Viuo autem
27 iam non ego: viuit vero in me Christus. Bene etiam Heliu hoc loco subdidit: [Et ho-
mo in cinerem reuertetur.] In peccato enim quisque positus, mortalitatis suæ obli-
uiscitur, et terram se esse non meminit, dum adhuc per superbiam inflatur. Post con-
uersionis vero suæ gratiam, cum humilitatis spiritu tangitur, quid esse se aliud, quàm
Psal.101.c cinerem recordatur? Iam in cinerem Dauid reuersus fuerat, cum dicebat: Memento
Genes.18.d Domine, quòd puluis sumus. Abraham in cinerem reuersus fuerat, dicens: Loquar ad
Dominum

A Dominum meum, cum sim puluis et cinis. Et si viuentem carnem necdum in terra mors soluerat, hoc tamen apud se erant, quod se futuros absque dubitatione præuidebant. Hinc alias dicitur: Aufetes spiritum eorum et deficient, et in puluerem suum teuertentur. Psal. 103 Qui autem eorum spiritus, nisi spiritus superbiæ nominatur? Tollatur ergo spiritus eorum, vt deficiant, id est, subducto superbiæ spiritu, nihil se [de se] esse cognoscant. Et reuertantur in puluerem, id est, humilientur ex infirma conditione. Propter hunc puluerem, ad cuius memoriam, qui semetipsos considerant, reuocantur, per sapientiam dicitur: Iusti fulgebunt, et sicut scintillæ in arundineto discurrent. Sancti Sap. 3. b enim viri dum peccatoribus permiscentur, eos exemplorum suorum igne succendunt, atque per omne, quod nitent, in cinerem redeunt: quia pietatis flamma consumpti, dū infirmitatem conditionis suæ conspiciunt, nihil aliud quàm fauillam se esse cognoscunt, vt a superbiæ suæ duritia resoluti, per pœnitentiam dicant, id quod supra protulimus: Momento Domine, quia puluis sumus. Bene ergo dicitur, quia cum ad se spiritum hominis Dominus trahit, deficiet omnis caro simul, et homo in cinerem reuertetur.

B

Quòd superbia vbi nasci intelligitur, eradicanda est: quia difficile inueterata deprehenditur.

Caput XIII.

HEliu et vera sunt, et magna, quæ dicit: sed quia male mox ex eo, quod bene sensit intumuit, verbis sequentibus prodit dicens: [Si habes ergo intellectum, audi 28 quod dicitur, et ausculta vocem eloquij mei.] Habent proprium omnes arrogantes, C vt cum fortasse acutum aliquid sentiunt, inde mox ad vitium elationis erumpant, sensusq. omnium in sui comparatione despiciant, seq. in suo iudicio aliorum meritis anteponant. Quibus contingit miseris, vt plus videndo tenebrescant: quia dum subtilia attendunt, semetipsos intueri nesciunt, et quo intelligentiam acutius percipiunt, eo per superbiam deterius cadunt. Qui bene quidem subtilia conspicerent, si in eo quod proferunt se viderent. Superius namque Heliu dixerat: Si habes, quod loqnaris, respon de mihi: Loquere, volo enim te apparere iustum. Nunc autem ait: Si habes intellectū, audi quod dicitur: Ecce quo modo paulisper elatio per verborum incrementa proficit. Superius dubitauit si posset beatus Iob proferre, quòd iustum est, nunc vero discutit, si hoc, quod dicitur, saltem possit audire. Ibi dixit: Si habes quod loquaris, respōde mihi. Ac si diceret: Dic aliquid, si tamen dignus poteris esse, qui dicas. Hic autē ait: Si habes D intellectum, audi quod dicitur. Ac si aperte dicat: Audi me, si tamen dignus poteris esse, qui audias. Isti sunt quotidiani defectus, qui in cordibus reproborum fiunt, quibus indesinenter ad deteriora descendunt, quia dum minora incaute negligunt, ad maiora perniciose prorumpunt. Iam et hoc de superbia fuerat, quòd beatum Iob, id quod iustum est, loqui posse dubitabat. Sed dum hanc in semetipso considerare negligit, ad nequiora peruenit, vt non solum posse ab eo dici, quod iustum est dubitet, sed etiam dicentem, se iusta ab eo intelligi posse desperet. Vnde vitium superbiæ ab ipsa mox radice secandum est, vt cum latenter oritur, tunc vigilanter abscindatur: ne pronectu vigeat, ne vsu roboretur. Difficile enim in se quisque inueteratam superbiam deprehendit, quia nimirum hoc vitium quanto magis patimur, tanto minus videmus. Sic quippe in mente superbia, sicut in oculis caligo generatur. Quo se hæc latius dilatat, eo ve-E hementius lumen angustat. Paulisper ergo elatio in præcordijs crescit, et cum se vastius extenderit, oppressæ mentis oculum funditus claudit, vt captiuus animus typum elationis, et pati possit, et tamen id, quod patitur, videre non possit. Sed quia arrogantes viri aliquando, vt diximus, recta non recte sentiunt, et bona inuenire nouerunt, sed hæc bene proferre contemnunt, Heliu post elationis typum, quod dixerat: Si habes in- 29 tellectum, audi quod dicitur, subdit dicens: [Nunquid, qui non amat iudicium, sanari potest? Quo modo tu eum, qui iustus est, intantum condemnas?] Bonam quidem sententiam protulit, sed beato Iob proferenda non fuit. In omni enim, quod dicitur, summopere intuendum est, quid dicatur, cui dicatur, quando dicatur, quo modo dicatur. Heliu autem attendit, quid diceret, sed cui diceret, non attendit. Beatus quippe Iob amabat iudicium: quia causas suas cum Domino pensare subtiliter nouerat. Nec condemnauerat eum, qui iustus est, sed cur sine peccato percussus fuerat, in dolore po-

re positus cum humilitate requirebat. Amat iudicium, quisquis vias suas subtiliter discutit, et secretarium cordis ingressus, quid Dominus ipsi tribuat, quid ipse Domino debeat pensat. Quod beatus Iob quo modo non fecerat, qui tam crebra sacrificia in expiatione filiorum etiam pro cogitationibus offerebat? Quia ergo Heliu dixit, quòd is, qui iudicium non amat, sanari non possit, arguens beatum Iob, quòd iudicium non amaret, et quia eum, qui iustus est, condemnasset, illico eiusdem iusti, id est, Domini iustitiam subdit dicens: A

Quòd ex imitatione diaboli apostasiæ culpam incurrunt, qui honoris sui gloria lætantes, præesse hominibus potestate et dominatione delectantur.

Caput XIIII.

B QVi dicit regi, apostata, qui vocat duces impios.] Sæpe nouimus, quòd plerique, qui præsunt, inordinatum sibi metum a subditis exigunt, et non tam propter Dominum, quàm pro Domino venerari volunt. Intus enim se tumore cordis extollunt, cunctosq. subditos in sui comparatione despiciunt, nec condescendendo consulunt, sed dominando premunt: quia videlicet alta cogitatione se erigũt, et æquales, se illis, quibus eos præesse contingit, non agnoscunt. Contra hunc tumorem per Ecclesiasticum librum dicitur: Ducem te constituerunt, noli extolli, sed esto in illis quasi vnus ex illis. Hunc tumorem Dominus per Prophetam in pastoribus increpans, ait: Vos autem cum austeritate imperabatis eis, et cum potentia. Ipsa enim bona, quæ subditis dicunt, dominando potius, quàm consulendo proferunt: quia videlicet quidquam eis quasi ex æquo dicere, semetipsos existimant deiecisse. Singularitate enim gaudent culminis, et non æqualitate conditionis. Sed quia hæc tumentia corda rectorum subtiliter Dominus pensat, bene contra eos dicitur: Qui dicit regi, apostata. Vnusquisque enim superbus rector toties ad culpam apostasiæ dilabitur, quoties præesse hominibus delectatus, honoris sui singularitate lætatur. Sub quo enim sit non considerat, et quòd æqualibus quasi non sit æqualis exultat. Vnde autem hæc vitiorum radix pullulat in corde regentium, nisi ex imitatione illius, qui, despectis angelorum societatibus, dixit: Ascendam super altitudinem nubium, et similis ero Altissimo? Quia ergo vnusquisque rector quoties extollitur in eo, quòd ceteros regit, toties per lapsum superbiæ a summi rectoris seruitio separatur: et cum æquales sibi subditos despicit, eius super se dominium, sub quo omnes æquales sunt, non agnoscit, rectè dicitur: Qui dicit regi, apostata. Quia vero cum dominando præsunt, exemplo suæ superbiæ subditos ad impietatem trahunt, aptè subiungitur. C D

Eccli. 32. a
Ezech. 34. a
Isa. 14. d

Quòd impij duces sint, qui verbo et exemplo ducatum præbent erroris.

Caput XV.

QVi vocat duces impios.] Ad viam namque pietatis ducerent, si subditorum oculis, humilitatis exempla monstrarent. Dux autem est impius, qui a tramite veritatis exorbitat, et dum ipse in præceps ruit, ad abrupta sequentes inuitat. Dux est impius, qui per tumoris exemplum viam ostendit erroris. Paulus dux esse impietatis metuebat, cum potestatis suæ celsitudinem reprimebat, dicens: Nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis, neque ab alijs, cum possimus oneri esse, vt Christi Apostoli, sed facti sumus in medio vestrum paruuli. Paruulus in medio eorum factus fuerat: quia timebat ne si inter discipulos honorem suæ celsitudinis vindicaret, exempla elationis ostenderet. Timebat nimirum, ne dum ipse sibi potestatem pastoralis potentiæ quæreret, grex subditus per abrupta sequeretur, et ad impietatem sequentes duceret, qui pietatis officium suscepisset. Vnde necesse est, vt is, qui præest, quæ exempla subditis præbeat, solerter attendat, et tantis se sciat viuere, quantis præest, ac vigilanter inspiciat, ne in eo, quòd prælatus est, intumescat: ne iura debitæ potestatis immoderatius exigat: ne disciplinæ ius mutetur in rigorem superbiæ: et vnde a peruersitate subditos restringere poterat, inde magis intuentium corda peruertat, ne, vt dictum est, impietatis dux per officium pietatis existat. C

1. Thess. 2. a

Non

A Non autem debet hominum ducatum suscipere, qui nescit homines bene viuendo praeire, ne qui ad hoc eligitur, vt aliorum culpas corrigat, quod resecare debuit, ipse committat. Hinc inde ergo se, qui praesunt, circumspiciant, vt sibi et subditis viuant: vt bonum, quod faciunt, et intra sinum mentis abscondant, et tamen ex eo ad profectum sequentium exempla rectae operationis impartiant, et subditorum animaduertentes culpas corrigant; nec tamen per vim eiusdem animaduersionis intumescant: vt quaedam leniter correpta tolerent, nec tamen disciplinae vincula eadem lenitate dissoluant; vt quaedam tolerando dissimulent, nec tamen ea crescere dissimulando permittant. Laboriosa sunt ista, et nisi diuina gratia fulciat, ad custodiendum difficilia. Recte vero de aduentu districti iudicis per sapientiae librum dicitur: Horrende et cito apparebit, quoniam iudicium durissimum his, qui praesunt, fiet. Sap. 6. a

B Quia ergo plerumque per potestatem regiminis ad culpam prorumpitur elationis, atque apud districtum iudicem ipsa elatio impietas aestimatur, bene de Domino per Heliu dicitur: [Qui vocat duces impios.] De ipso quippe ducatu dum superbiunt, exemplo suo subditos ad impietatem trahunt. Vnde magnopere curandum est, vt qui regendis hominibus praefertur, apud se intra secretarium mentis, in cathedra praesideat humilitatis. Cumq. iudicanti ei a ceteris foris assistitur, vigilanti oculo incessantet aspiciat, cui quandoque iudici ipse de his iudicandus assistat: vt quando nunc ante eum, quem non videt, solicitius trepidat, tanto eum cum viderit securior cernat.

C *Quod rectores Ecclesiae solicite cogitare oporteat, quoniam de animabus eorum, qui sibi commissi sunt, in iudicio reddent rationem.*

Caput XVI.

PEnset ergo, qui ad satisfaciendum districto iudici de sua tantummodo anima fortasse vix sufficit: quia quot regendis subditis praeest, reddendae apud eum rationis tempore, vt ita dicam, tot solus animas habet. Quae nimirum cogitatio, si assidue mentem excoquit, omnem superbiae tumorem premit. Et rector prouidus tanto iam neque rex apostata, neque dux impius vocabitur, quanto ei cogitatione solicita potestas, quae accepta est, non honor, sed onus aestimatur. Nam cui esse nunc iudicem libet, huic videre tunc iudicem non libet. Numerari enim culpae nequeunt, quae habendae potestatis amore perpetrantur. Tunc solum vero potestas

D bene geritur, cum non amando, sed timendo retinetur. Quae vt ministrari recte valeat, oportet primum, vt hanc non cupiditas, sed necessitas imponat. Praecepta autem nec pro formidine debent deseri, nec ex libidine amplecti: ne aut peius, quis quasi ex humilitate superbiat, si diuinae dispensationis ordinem fugiendo contemnat: aut eo iugum superni rectoris abijciat, quo eum super ceteros priuatum regimen delectat. Potestas ergo cum percipitur, non ex libidine amanda est, sed ex longanimitate toleranda, vt inde tunc ad iudicium salubriter leuis sit, vnde nunc ad ministerium patienter grauis innotescit.

LIBRI VIGESIMIQVARTI MORALIVM FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS IN BEATVM IOB
LIBER VIGESIMVSQVINTVS.

Continuans caput trigesimumquartum.

Quòd personam hominis Deus non accipiat, et oppressores pauperum in tenendo iudicio non agnoscat. Caput I.

IPsa humanæ compunctionis qualitas indicat, quàm longe rebus ceteris præstat. Nam collata homini ratio asserit quantum omnia, quæ vel vita, vel sensu, vel ratione carent, natura rationalis antecedit. Et tamen, quia ab internis atque inuisibilibus oculos claudimus, et visibilibus pascimus, plerumque hominem non ex eo, quod ipse est, sed ex his, quæ circa ipsum sunt, veneramur. Cumq. non intuemur, quid ipse sit, sed quid possit in acceptione personarum, non ex personis, sed ex rebus adiacentibus ducimus. Sicq. fit, vt is quoque apud nos intus in despectionem veniat, qui foris honoratur: quia dum pro his, quæ circa illum sunt, honorabilis habetur, rebus suis in examine nostro postponitur. Sed omnipotens Deus vitam hominum ex sola qualitate interrogat meritorum, et sæpe inde plus punit, vnde huic maiora ad ministerium contulit, veritate attestante, quæ ait: Cui multum da- A
Luc.12.f tum est, multum quæretur ab eo. Vnde bene nunc per Heliu dicitur: [Qui non accipit personam principum, nec cognouit tyrannum, cum disceptaret contra pauperē.] B
Potest autem per principem, vel tyrannum quisque superbus intelligi: per pauperem vero humilis designari. Tyrannum ergo disceptantem contra pauperem non cognoscit: quia superbos omnes vitam nunc humilium deprimentes, in iudicio nescire, se
Luc.13.e perhibet, dicens: Nescio vos, vnde sitis. Et quia sic potenter cum vult destruit, sicut cum voluit potenter creauit, apte ratiocinando subiungitur:

Quòd subita et impræmeditata mors, incuruatos et huius mundi amore captos rapiat. Caput II.

OPus enim manuum eius sunt vniuersi.] Atque mox subditur: [Subito morientur, et in media nocte curuabuntur populi, et pertransibunt.] Quamlibet sero de hac vita tollantur iniqui, subito et repente tolluntur: quia finem suum cogitando præuidere nesciunt. Subitum est homini, quòd ante cogitare non potuit. Subito diues ille stultus raptus est, qui horrea, quæ præparabat, deseruit, et inferni locum, quē non præuidebat, inuenit. Ad aliud exercebat animam per cogitationem, sed ad aliud emisit per sententiam: Aliud dum viueret contemplatus est, aliud dum moreretur expertus. Reliquit enim diu tractata temporalia, et inopinata inuenit æterna. Vnde C
Luc.12.c ei propter hanc ignorantiam cæcitatis suæ bene per diuinam sententiam dicitur: Hac nocte repetunt animam tuam a te. In nocte quippe ablata est, quæ in obscuritate est cordis amissa. In nocte ablata est, quæ considerationis lucem habere noluit, vt quod poterat pati præuideret. Vnde bene discipulis futura cogitantibus, Paulus Apostolus
1.Thes.5.a dicit: Vos autem fratres non estis in tenebris, vt vos dies illa tamquam fur comprehendat.

A hendat. Omnes enim vos filij lucis estis et filij Dei: non sumus noctis neque tenebrarum. Dies enim exitus tamquam fur in nocte, ita comprehendit, quando stultorum animas futura non prauidentes eijcit. Vnde hic quoque apte subiungitur: [Et in media nocte curuabuntur populi, et pertransibunt.] In media nocte curuati pertranseūt, qui obscuritate suæ negligentiæ humiliati rapiuntur. Tunc curuabuntur per sententiam iudicis, qui nunc curuari negligunt per humilitatem cordis. Electi autem ne inuiti curuentur in morte, sponte curuantur in humilitate. Vnde sanctæ Ecclesiæ de cōuersa prole persecutorum dicitur: Venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te. Et bene de morientibus populis non ait: Transibunt, sed pertransibunt: quia etiam viuendo temporaliter, quotidie ad finem tendimus, et præsentem vitam quasi quandam viam subigendo transimus. Hoc ipsum enim morituros viuere, quasi ad mortem Psal. 85.

B ire est. Et quot dies vitæ peragimus, quasi in itinere ad locum propositum tot passibus propinquamus. Ipsa quippe augmenta, detrimenta sunt temporum: quia vitæ nostræ spatia quanta esse cœperint, incipiunt iam tanta non esse. Primus vero homo ita conditus fuit, vt manente illo, decederent tempora, ne cum temporibus ipse transiret. Stabat enim momentis decurrentibus: quia nequaquam ad vitæ terminum per dierum incrementa tendebat. Stabat tanto robustius, quanto semper stanti ardentius inhærebat. At vbi vetitum contigit, mox offenso creatore cœpit ire cum tempore. Statu videlicet immortalitatis amisso, cursus eum mortalitatis absorbuit. Et dum iuuentute ad senium, senio traheretur ad mortem, transeundo didicit, stando quid fuit. Cuius nos, quia de propagine nascimur, radicis amaritudinem quasi in virgulto retinemus. Nam quia ex illo originem ducimus, eius cursum nascendo sortimur, vt eo 2 Gen. 3. b

C ipso quotidiano momento, quo viuimus, incessanter a vita transeamus, et viuendi nobis spatium vnde crescere creditur, inde decrescat. Quia ergo ad summam moriendi quotidie tendimus per incrementa viuendi, bene de morientibus nequaquam Transibunt dicitur, sed pertransibunt: quia transeunt etiam dum viuunt, sed pertranseunt dum moriuntur. Sequitur:

Quòd dum patientia Dei peccatores ad pœnitentiam expectat, ipsi contemnentes, et rapientis diaboli non vident manum, et violentia malitiæ violenter trahuntur in gehennam. Caput III.

D ET auferent violentum absque manu.] Subaudis diuina iudicia. Absque manu vero auferent eum, qui manu violentus fuit. Absque manu auferent: quia videlicet subito exitu vrgente inuisibiliter rapitur, qui visibiliter rapiebat. Vidit ipse quos rapuit, sed quis illum in morte rapiat non videt. Absque manu ergo violentus aufertur: quia et raptorem suum non intuetur, et tamen ducitur. Quem tanto sequitur districtior sententia, quanto peccanti ei magna est patientia prorogata: quia diuina seueritas eo iniquum acrius punit, quo diutius pertulit. Sæpe vero euenit, vt dum peccatores superna clementia expectat, in maiorem cordis cæcitatem prosiliant. Vnde scriptū est: An ignoras, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam tuam et cor impœnitēs, thesaurizas tibi iram in die iræ, et reuelationis iusti iudicij Dei. Et ecce dum violentus, quisque quos valuerit rapit, dum inualidos opprimit, et dum diu omne, quod nequiter concupiscit exercet: quia non subito per- Rom. 2. a

E cutitur, sed eius in finem pœna differtur, nequissima eius actio a Deo videri non creditur. Vnde apte postquam eius narrauit interitum, illico de Domino adiungit dicens, Oculi enim eius super vias hominum, et omnes gressus eorum considerat. Tunc enim nequaquam considerare credebatur, quando violentus iste omne malum, quod poterat inulte perpetrabat. Aestimabatur Deus iniuste acta non cernere: quia differebat iuste damnare, et magna eius patientia, quasi quædam negligentia putabatur. Iniquus quoque ipse toties se in peccatis suis non videri a Deo credidit, quoties inulte peccauit. Cui per quendam sapientem dicitur: Ne dicas, peccaui, et quid accidit mihi triste? Emendare non vult nequitiam, pro qua dignam non pertulit pœnam. Qui quo pie expectatus est, eo est ad peccandum nequiter instigatus, et patientiæ supernæ longanimitatem despiciens, vnde corrigere culpam suam debuit, inde cumulauit, sicut per eundem Iob dicitur: Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, et ille abutitur eo Eccli. 5. a

in

in superbia. Sæpe etiam, quia pœnam, quam meretur, repente non suscipit, hoc ipsum A
3 Deo non æstimat displicere, quod facit. Eat itaque nunc, et ad quaslibet blasphemias præsumendo prorumpat. Voluptatum suarum nequitias impleat, aliena rapiat, innocentium oppressione satietur. Et quia necdum percutitur, vias suas a Domino aut non videri æstimet: aut, quod peius est, approbari. Veniet profecto, veniet æterna et repentina percussio, et tunc cognoscet a Deo cuncta conspici, quando se improuiso exitu viderit pro cunctorum retributione damnari. Tunc in pœna sua oculos aperiet, quos diu tenuit clausos in culpa. Tunc considerasse omnia verum iudicem sentient, quando malorum suorum meritum iam euadere sentiendo non possit. Iniquus ergo, qui diu expectatus est, idcirco est repente sublatus: quia oculi Domini super vias hominum, et omnes gressus eorum considerat. Ac si diceret: Quia ea, quæ diu patienter conspicit, quandoque inulta non deserit. Nam ecce subito violentum rapuit, et mala eius, quæ expectando pertulit, animaduertendo resecuit. Nemo igitur dicat humana facta Deum non cernere, cum iniquum quempiam iniquitates suas libere prospicit cumulare. Subito enim tollitur, qui diu toleratur. Gressus vero hominum vocat, vel singulas operationes, quibus innitimur, vel alternantes motus intimæ cogitationis, quibus quasi passibus, vel longe a Domino recedimus, vel pie Domino propinquamus. Ad Deum enim, quasi tot gressibus mens accedit, quot bonis motibus proficit. Et rursum tot gressibus longe fit, quot malis cogitationibus decrescit. Vnde plerumque contingit, vt necdum procedat in opere motus mentis, et tamen perfecta iam culpa sit ex ipso reatu cogitationis, sicut scriptum est: Manus in manu non erit innocens malus. Manus enim manui iungi solet, quando quiescit in otio, et nullus eam
Prou. 11. c Vsus laboris exercet. Manus ergo in manu non erit innocens malus. Ac si diceret: Et C
cum manus cessat ab iniquo opere, malus tamen non est innocens per cogitationem. Quia ergo nouimus, quòd districte omnia non solum facta, sed saltem cogitata pensentur, quid faciemus de incessu mali operis, si sic subtiliter Deus iudicat gressus cordis? Ecce occulta mentis nostræ itinera nullus hominum videt, et tamen ante Dei
4 oculos tot gressus ponimus, quot affectus mouemus. Toties ante illum labimur, quoties a recto itinere infirmæ cogitationis pede claudicamus. Nisi enim in conspectu eius iste assiduus nostrarum mentium lapsus increscere, per Prophetam scilicet non
Isa. 1. c clamaret: Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Hæc nimirum dicens, vim coopertæ nostræ malitiæ quasi ferre se non posse testatur. Quæ cooperta illi esse non potest: quia videlicet importune eius conspectui ingeritur, quidquid a no-
Hebr. 4. d bis illicitum occulte cogitatur. Omnia enim, sicut scriptum est, nuda et aperta sunt D
oculis eius. Vnde hic quoque apte subiungitur:

Quòd nihil Deus ignorat, nihil obliuiscitur, ut ab eius iudicio aliquis possit abscondi.
Caput IIII.

NOn sunt tenebræ et non est vmbra mortis, vt abscondantur ibi, qui operantur iniquitatem.] Quid per tenebras nisi ignorantiam, et quid per vmbram mortis, nisi obliuionem studuit designare? De quorumdam quippe ignorantia dicitur: Te-
Ephe. 4. e nebris obscuratum habentes intellectum. Et rursum de obliuione, quæ in morte con-
Psal. 145. tingit, scriptum est: In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Quia ergo per mortem funditus obliuioni traditur, quidquid viuendo cogitatur, quasi quædam vmbra mortis obliuio est. Sicut enim agit mors interueniens non esse, quod fuit in vita, E
ita interueniens agit obliuio non esse, quod fuit in memoria. Recte itaque vmbra eius dicitur: quia velut de ipsa exprimitur, dum vim illius sopiendo sensus imitatur. Deus autem, quia mala hominum nec cogitata ignorat, nec perpetrata obliuiscitur, nisi ab eius oculis pœnitendo deleantur, congrue dictum est: Non sunt tenebræ, et non est vmbra mortis, vt abscondantur ibi, qui operantur iniquitatem. Ac si diceret: Idcirco eius iudicio nullus absconditur: quia nullatenus potest aut non videre, quod facimus: aut obliuisci, quod videt. Quãuis intelligi tenebræ, vel vmbra mortis etiam aliter possunt. Omnis nãque immutatio velut quædã mortis imitatio est. Id enim, quod mutat, quasi ab eo, quod erat interficit: vt desinat esse, quod fuit, et incipiat esse, quod non fuit. Lumẽ igitur verũ, creator videlicet noster, quia nulla mutabilitatis vicissitudine tenebrescit, nullis naturæ suæ defectibus obũbratur, sed eius esse sine mutabilitate
fulgere

A fulgere eſt, tenebræ vel vmbra mortis dicitur ei non ineſſe. Vnde alias ſcriptum eſt: *Iac.1.c*
Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio. Et vnde rurſus Pau- *1.Tim.6.c*
lus Apoſtolus dicit: Qui ſolus habet immortalitatem, et lucem habitat inacceſſibilē. Sed cum cuncti nouerimus, quòd et humana anima et angelici ſpiritus ſint immortales inſtituti, cur ab Apoſtolo ſolus Deus immortalitatem habere perhibetur, niſi quia ſolus Deus vere non moritur, qui ſolus numquā mutatur? Humana quippe anima in lapſum non caderet, ſi mutabilis non fuiſſet, quæ a paradiſi quoque gaudijs expulſa, ſi mutabilis non eſſet, ad vitam numquam rediret. In hoc ipſo vero quod ad vitā redire nititur, defectus ſuos cogitur alternante ſemper mutabilitate tolerare. Quia ergo ex nihilo eſt condita, ex ſe nihilominus infra ſe tendit, niſi ad boni deſiderij ſtatū, artificis ſui manu teneatur. Ex eo itaque quòd creatura eſt, deorſum ire habet. Virtute nāque
B propria in præceps poſſe ſe ire conſiderat, ſed ad creatorem ſuum amoris manu ſe retinet, ne cadat, quouſque ad immutabilitatem tranſeat, et eo vere immortaliter, quo immutabiliter viuat. Ipſi quoque angelici ſpiritus mutabiles ex natura ſunt conditi, quatenus aut ſua ſponte caderent, aut ex arbitrio ſtarent. Sed quia humiliter elegerunt ei inhærere a quo creati ſunt, hanc ipſam in ſe mutabilitatem ſuam ſtandi iam immutabilitate vicerunt: vt hoc ipſum merito tranſcenderent, quod naturæ ſuæ ordine mutabilitati ſubeſſe potuiſſent. Quia ergo ſolius diuinæ naturæ eſt vmbras ignorantiæ mutabilitatiſq. non pati, dicatur recte: Non ſunt tenebræ, et non eſt vmbra mortis, vt abſcondantur ibi, qui operantur iniquitatem. Lux enim æterna, quæ Deus eſt, quanto im- 6
mutabiliter fulget, tanto penetrabiliter videt, et neque occulta neſcit, quia cuncta penetrat, neque penetrata obliuiſcitur, quia incommutabilis durat. Proinde quoties indi-
C gnū aliquid corde concipimus, toties in luce peccamus: quia ipſa nobis non ſibi præſentibus præſto eſt, et peruerſe gradientes in ipſam impingimus, a qua per meritum lōge ſumus. Cum vero nos videri non credimus, in ſole clauſos oculos tenemus. Illū videlicet nobis abſcondimus, non nos illi. Nunc ergo dum poſſumus, a conſpectu æterni iudicis et male cogitata, et peius perpetrata deleamus: reuocemus ante oculos cordis quidquid peruerſe egimus per nequitiā præſumptionis. Nihil ſibi noſtra blādiatur infirmitas, atque in his, quæ recolit, ſemetipſam delicate non palpet, ſed quanto ſibi mali ſit conſcia, tanto in ſe benignius ſit ſeuera: proponat contra ſe futurum iudicium, et quæque in ſe ſentit diſtricte ferienda per ſententiam iudicis, hæc in ſe pie feriat per pœnitentiā conuerſionis. Vnde apte poſtquā violenti huius pœna deſcripta eſt. Sequitur:

D *Quòd nemo poſt mortem ad illud iudicium reduci poſſit, de quo Apoſtolus ait: Si noſmetipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur.* Caput V.

NEque enim vltra in hominis poteſtate eſt, vt veniat ad Deum in iudicium.] Verſus iſte tanto maiore diſputatione indiget, quanto hoc quod dicit, ſi negligitur, acrius dolet. Hic nimirum non illud iudicium deſignatur, quod per æternam retributionem punit, ſed quod mente conceptum per conuerſionem diluit. Ad illud quippe venire non deſiderat, quiſquis ſe per illud damnari formidat. Dum ergo dicitur: Neque enim vltra in hominis poteſtate eſt, vt veniat ad Deū in iudicium, profecto oſtenditur eſſe quoddam iudicium, quod quandoque etiam a damnatis ac reprobis deſideretur. Et quod eſt illud niſi hoc, de quo Paulus Apoſtolus dicit: Si noſmetipſos dijudicaremus, non vtique iudicaremur? et de quo per Prophetam dicitur: Non eſt iudi- *1.Cor.11.g*
E cium in greſſibus eorum. Et de quo Dauid ait: Honor regis iudicium diligit: vt vide- *Iſa.59.b*
licet qui iam Deum honorat ex fide, ſolicite iudicet quid ei debeat in operatione. Vn- *Pſal.98*
de rurſum ſcriptum eſt: Iudicare coram Domino, et expecta eum. Coram Domino, *Iob.35.d*
ſcilicet iudicatur, qui corde Dominum conſpicit, et actus ſuos ſub eius præſentia ſolicita inquiſitione diſcernit. Quem tanto quis ſecurius expectar, quanto quotidie vitam ſuam ſuſpectus examinat. Qui enim ad extremum eius iudicium venit, non iam coram illo, ſed ab illo iudicatur. De hoc quoque mentis iudicio obliuiſcenti animæ per Prophetam Dominus dicit: Reduc me in memoriam, vt iudicemur ſimul. Narra *Iſa.43.e*
ſi quid habes, vt iuſtificeris.

 A

Quòd in iudicio mentis nullum causa mysterium desit: vbi et conscientia accusat, et ratio iudicat. Caput VI.

DEbet enim vniuscuiusque mens et causas suas apud Dominum, et causas Domini contra se solicita inquisitione discutere: debet caute pensare, vel quæ ab eo bona perceperit, vel quæ mala bonis illius peruerse viuendo responderit. Quod electi quę Prou.12.a quotidie facere omnino non cessant. Vnde bene Salomon ait: Cogitationes iustorū iudicia. Accedunt enim ad secretarium iudicis intra sinum cordis: considerant quàm districte quandoque feriat, qui diu patienter expectat: metuunt in his, quæ se egisse meminerūt, et puniunt flendo, quod perpetrasse se intelligunt: timent subtilia diuina iudicia, etiam de his, quæ in semetipsis intelligere fortasse non possunt. Vident enim videri diuinitus, quod ipsi in se per humanitatē non vident: conspiciunt districtum iudicem, B qui quo tardius venit, eo seuerius percutit: sanctorum etiā patrum residere cōuentum cū eo pariter contemplantur, eorumq. vel exempla, vel dicta se contempsisse reprehendunt, atque in hoc secreto interioris iudicij ipsa mentis suę executione constricti pœnitendo feriunt, quod superbiendo cōmiserunt. Ibi namque aduersum se quidquid se impugnat enumerant: ibi ante oculos suos omne quod defleant coaceruant: ibi quidquid per iram districti iudicis decerni posit intuentur: ibi tot patiuntur supplicia, quot pati timent, nec deest in hoc iudicio mente concepto, omne ministerium, quod punire reos suos plenius debeat. Nam conscientia accusat, ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat. Quod iudicium eo certius punit, quo interius sęuit, quia videlicet ab exteriotibus non accedit. Vnusquisque enim cum causam huius examinis contra se aggredi cœperit, ipse est actor, qui exhibet: ipse reus, qui exhibetur: odit se qualem fuisse meminit, et C ipse qui est, per semetipsum insequitur illum, qui fuit, atque ab ipso homine aduersus semetipsum fit quædam rixa in animo, parturiens pacem cum Deo. Hanc cordis rixā Hier.8.e Dominus requirebat, cum per Prophetam diceret: Attendi et auscultaui, nemo quod bonum est loquitur, nullus est, qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? Ista cordis humani rixa placata est, cum Prophetæ suo de Achab rege semetip- 3.Reg.21.g sum reprehendente loqueretur, dicens: Vidisti Achab humiliatum coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus eius. Quia ergo nunc in potestate est, internum mentis nostræ contra nos subire iudiciū, recognoscendo accusemus nosmetipsos, et quales fuimus pœnitendo torqueamus: nō cessemus dum licet iudicare, quod fecimus, audiamus caute quod dicitur: [Neque enim vltra in hominis potestate est, veniat ad Deum in iudicium.] Reproborum nāque esse proprium solet, sem D per praua agere, et numquam quæ egerint retractare. Omne enim quod faciunt, cæca mente pertranseunt, factumq. suum nisi cum puniti fuerint, non agnoscunt. At contra electorū est actus suos quotidie ab ipso cogitatione fonte discutere, et omne quod tur-

7 bidum profluit ab intimis exsiccare. Sicut enim non sentimus quo modo crescunt mēbra, proficit corpus, mutatur species, nigredo capillorum albescit in canis, hæc quippe omnia nobis nescientibus aguntur in nobis: ita mēs nostra per momenta viuendi ipso curarū vsu a semetipsa permutatur, et nō agnoscimus, nisi vigilāti custodiā ad interiora nostra residētes, profectus nostros quotidie defectusq. pēsemus. Hoc ipsum enim in hac mortali vita consistere, quasi ad vetustatē ire est, et cū indiscussa mēs relinquitur, in quodā senio torporis sopitur: quia sui negligens, propositū robur insensibiliter perdēs, a forma prioris fortitudinis dū nescit, senescit. Vnde et per Prophetā sub Ephraim E Osea.7.e specie dicitur: Comederūt alieni robur eius, et nesciuit: sed et cani effusi sunt in eo, et ipse ignorauit. Cū vero semetipsam quærit, et subtiliter pœnitēdo se discutit: ab ipsa hac vetustate sua lota lacrymis et mœrore incēsa renouatur, et quę iā pene inueterata frixerat, per subministrata interni amoris studia nouum calet. Vnde Paulus apostolus vsu Eph.4.f mortalis vitę veterascētes discipulos admonet, dicēs: Renouamini spiritu mētis vestrę.

Quid sit quòd per Moysen dicitur: Ignis in altari semper ardebit, quem sacerdos nutriet, subijciens mane ligna per singulos dies: et quod patrum exempla ad formam bene viuendi multum nos adiuuent. Caput VII.

SEd ad hæc agenda valde exempla patrum et sacri eloquij præcepta nos adiuuāt. Si enim sanctorum opera inspicimus, et diuinis iussionibus aurē præbemus, alia nos contem-

A contemplata, alia audita succendunt, et cor nostrum torpore non constrigitur, dum imitatione prouocatur. Vnde bene ad Moysen dicitur: Ignis in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos, subijciens mane ligna per singulos dies. Altare quippe Dei est cor nostrum, in quo iubetur ignis semper ardere: quia necesse est ex illo ad Dominum charitatis flammam indesinenter accendere. Cui per singulos dies sacerdos ligna subijciat, ne extinguatur. Omnis enim Christi fide praeditus, membrum vtique summi sacerdotis effectus est, sicut cunctis fidelibus Petrus Apostolus dicit: Vos autem genus electum, regale sacerdotium. Et sicut Ioannes Apostolus dicit: Fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotium. Sacerdos ergo in altari ignem nutriens, quotidie ligna subijciat, id est, fidelis quisque, ne in eo charitatis flamma deficiat, in corde suo tam exempla praecedentium, quàm sacrae scripturae testimonia congerere non desistat. Nam quasi quaedam fomenta

Leui. 6. b

1. Pet. 2. b

B igni dare, est in excitatione charitatis, vel exempla patrum, vel praecepta dominica ministrare. Quia etenim interna nouitas nostra ipsa quotidie huius vitae conuersatione veterascit, ignis iste adhibitis lignis nutriendus est: vt dum per vsum se nostrae vetustatis extenuat, per patrum testimonia et exempla reuiuiscat. Et bene illic praecipitur, vt mane ligna per dies singulos congerantur. Haec quippe non fiunt, nisi cum nox caecitatis extinguitur. Vel certe, quia mane prima pars diei est, postpositis cogitationibus vitae praesentis, hoc priori loco, quisque fidelium cogitet, vt quod in se iamiamq. quasi deficit, quibus valet nisibus studium charitatis inflammet. Ignis enim iste, in altari Domini, id est, in corde nostro citius extinguitur, nisi soleriter adhibitis exemplis patrum et dominicis testimonijs reparetur. Bene autem illic subiungitur: Et imposito holocausto desuper adolebit adipes pacificorum. Nam quisquis in se ignem hunc charitatis accendit, semetC ipsum vtique holocaustum desuper imponit: quia omne vitium, quod in se male viuebat, exurit. Cum enim cogitationum suarum interna considerat, et vitam reprobam per immutationis gladium mactat: in ara se sui cordis imposuit, et igne charitatis incendit. De qua hostia pacificorum adipes redolent, quia interna nouae charitatis impinguatio pacem inter nos et Deum faciens, odorem de nobis suauissimum reddit. Quia vero eadem charitas in cordibus electorum inextinguibilis manet, apte illic subditur: Ignis est iste perpetuus, qui numquam deficiet de altari. Numquam profecto de altari ignis iste deficiet: quia etiam post hanc vitam eorum mentibus feruor charitatis accrescit. Aeterna quippe contemplatione agitur, vt omnipotens Deus quo magis visus fuerit, eo amplius diligatur. Quod autem diuinis admonitionibus et praecedentium exemplis adiuti, de huius vitae profundo liberamur, bene etiam per Prophetam Hieremiam in puteum missum

8.

Hier. 38. c

D signatum est, qui vt leuetur ex puteo, funes ad eum et panni veteres deponuntur. Quid enim funibus nisi praecepta dominica figurantur? Quae quia nos in mala operatione positos, et conuincunt, et eripiunt, quasi ligant et trahunt, coarctant et leuant. Sed ne ligatus his funibus dum trahitur, incidatur, simul etiam panni veteres deponuntur: quia ne diuina praecepta nos terreant, antiquorum patrum nos exempla confortant: et ex eorum comparatione facere nos nosse praesumimus, quod ex nostra imbecillitate formidamus. Si ergo leuari de hoc profundo festinemus, ligemur funibus, id est, praeceptis dominicis astringamur. Intersint etiam panni veteres, cum quibus melius teneantur funes, id est, praecedentium confortemur exemplis, ne infirmos nos ac timidos praecepta subtilia vulnerent, dum leuant. Quasi quosdam pannos veteres Paulus Apostolus subiungebat, cum leuandis discipulis suis, praeceptis spiritalibus exempla veterum commodaret, dicens:

E Iusti ludibria et verbera experti, insuper et vincula et carceres: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Et paulo post: Habentes itaque tantam impositã nubem testiũ, deponentes omne pondus, et circumstans nos peccatũ, per patientiam curramus ad propositũ nobis certamen. Et iterum: Mementote praepositorũ vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei: quorum intuentes exitum conuersationis, imitamini fidẽ. Superius videlicet dum spiritalia praecepta loqueretur, quasi funes miserat: postmodũ vero memorans exempla maiorum quasi veteres pannos adhibebat. Excitati ergo tot vocibus praeceptorum, adiuti tot comparationibus exemplorum, ad corda nostra redeamus, discutiamus omne, quod agimus, et quidquid in nobis diuinae rectitudinis regulam offendit, accusemus: vt apud districtum iudicem ipsa nos accusatio excuset. In hoc enim mentis nostrae iudicio tanto citius absoluimur, quanto nos districtius reos tenemus. Nec ad haec agenda praetermittenda sunt tempora, quibus vacat: quia ad haec agenda post

Heb. 11. g

Heb. 12. a

Heb. 13. b

post huius vitæ tempora non vacat. Vacue quippe non dicitur. Neque enim vltra in hominis potestate est, vt veniat ad Deum in iudicium. Idcirco namque memoramur quod tunc non possumus, ne nunc quod possumus negligamus. Sed ecce negotia occupant, quæ nobis incessanter apposita, a considerandis nobismet ipsis mentis nostræ oculum declinant. In istis namque visibilibus, quæ intuetur cor nostrum, extra se spargitur: et quid de se intrinsecus agatur obliuiscitur, dum extrinsecus occupatur. Diuina autem vox terribilibus sententijs suis quasi quibusdam clauis illud pungit, vt euigilet, vt homo occulta super se iudicia, quæ pressus torpore dissimulat, terrore saltem pulsatus expauescat; vt enim superius diximus, ipso vsu vitæ veteris mens male assueta deprimitur, et in hæc, quæ spectat exterius, quasi dormiens sopitur, quia postquam semel se ad appetenda visibilia foras fudit, a contemplandis inuisibilibus intus euanuit. Vnde nunc necesse est, vt quæ per visibilia spargitur, de inuisibilibus iudicijs feriatur, et quia in ijs se exterioribus male delectata prostrauit, saltem percussa requirat, quod deseruit. Ecce autem scriptura sacra terrore quodam torpentia corda transfigit, ne in his inhæreant, quæ exterius defluunt, sed quæ interius æterna perdiderunt. Indicat quid sententia occulta decernitur, ne immoderate a nobis hæc publica cogitentur. Dicit quid super nos agatur de nobis, vt ab hoc publico temporalitatis, colligamus oculum cordis ad secretum internæ dispositionis. A B

9. Nam postquam multa narrata sunt de pœna malorum, subito infertur occultum iudicium, quod pie super nos iusteq. disponitur, quo modo alij perdunt quod tenere videbantur, et alij accipiunt, quod alij ex meritis perdunt. Ait enim: [Conteret multos et innumerabiles, et stare faciet alios pro eis.] Hoc quotidie agitur. Sed quia adhuc finis partium vtrarumque non cernitur, minus timetur. Numquam enim culpam suam reprobi nisi in pœna cognoscunt. Et quia pœna differtur, culpa despicitur. Labuntur vero a statu iustitiæ, et locum vitę illis cadentibus alij sortiuntur. Sed eo lapsum suũ negligunt, quo interitum, qui se in æternũ maneat, non attendũt. Si enim ad illud quod illic passuri sunt, oculos suos mitterent, hoc quod hic fugiũt timerent. Cunctis autem liquet, quod in illa extrema requisitione examen publicũ facturus est omnipotens Deus: vt alios ad tormenta deserat, alios ad participationẽ regni cælestis admittat. Sed hoc nunc secreto iudicio quotidie agitur, quod tunc in publico demonstratur. Nam iuste ac misericorditer singulorum corda vel examinans, vel disponens, alios in exteriora respuit, alios ad ea, quæ sunt intrinsecus, trahit: hos accendit interna appetere, illos pro voluptatibus suis deserit exteriora cogitare: horum mentem ad superna erigit, illorum per superbiam in infimis desiderijs mergit. Aliena autem corda humanis oculis clausa sunt, et nescitur, qui repellitur: quia penetrare nequeunt, quæ ab vnoquoque cogitantur. Nam sæpe de corde peruerso, necdum processit vsque ad effectum operis deliberatio cogitationis, et adhuc fortasse per habitum intus astringitur, qui iam mente foris vagatur. Sed talis quilibet iste tunc ante oculos interni iudicis cecidit, cum ab appetendis interioribus per desiderium exiuit. Nonnumquam vero alij post malæ operationis vsum, ad spem cælestem subito amore reuiuiscunt, et qui in peruersa actione se sparserant, ad sinum internæ retractationis semetipsos increpando recolligunt. Hos adhuc respicientes homines, quales dudum in opere nouerant, tales putant. At contra illi per districtæ considerationis examen, vitam suam qualem fuisse recolunt, insequuntur: sciturq. quid fuerunt, sed quid iam cœperint esse, nescitur. In hoc ergo vtroque genere hominum sæpe contingit, vt et qui videntur stare humano iudicio, iam in conspectu æterni iudicis iaceant: et qui adhuc coram hominibus iacent, iam in conspectu æterni iudicis stent. Quis enim hominum æstimare potuisset, Iudam viuendi sortem etiam post ministerium Apostolatus amittere? Et quis econtra latronem crederet causam vitæ etiã in ipso articulo mortis inuenire? Occultus autem Iudex præsidens, et vtrorumque corda discernens, alterum pie statuit, alterum iuste confregit. Illum destricte exterius repulit, hunc introrsus misericorditer traxit. Vnde bene etiam per Prophetam casuros alios passionis suæ tempore, atque alios resurrecturos annuncians, ait: Potum meum cum fletu temperabam. Potus quippe ab exterioribus interius trahitur, fletus autem ab interioribus exterius emanat. Potum ergo Domino cum fletu temperare, est alios ab exterioribus introrsus trahere, alios ab interioribus in exteriora reprobare. C D E

Luc. 23.f Psal. 101.

Quod

A *Quòd superbi perdant quæ acceperunt, dum ex gratia intumescunt, et humiles, quorum vita ex peccato contemptibilis erat, eorum loco per eandem gratiam statuantur: unde et illud est: Qui stat, videat ne cadat.* Caput VIII.

CONteret ergo multos et innumerabiles, et stare faciet alios pro eis.] Sicut autem su- 10.
perius diximus, hæc contritio prius intus agitur, vt post extrinsecus ostendatur. Hac
contritione nonnumquam adhuc quorumdam exteriora quasi sana sunt: et iam interio-
ra putruerunt. Scriptum namque est: Ante ruinam exaltatur cor. Ibi ergo feriuntur, vbi Prou.16.c
superbiunt. Vnde scriptum est: Contriui cor eorum fornicans et recedens a me. Interius Ezech.6.c
enim fornicari, est exterius vetitis delectari. Magna autem contritio cordis est hæc eadem
elatio superbientis. Eo quippe ipso ab integritate salutis corruit, quo iactantia cuiuslibet
B virtutis intumescit. Superbientes enim Deum despiciunt, et relicta creatoris sui gloria
propriam quærunt. Quibus iam hoc ipsum cecidisse, est amissa superioris sui potentia in
se venisse. Conteruntur etiam, quia relictis cælestibus terram quærunt. Quæ autem maior
poterit esse contritio, quàm deserto creatore creaturam quærere? desertis supernis gau-
dijs, infimis rebus inhiare? Vnde bene per Prophetam dicitur: Humiliat autem pecca- Psal. 146.
tores vsque ad terram. Amissis enim cælestibus terrenum est omne, quod sitiunt, et dum
plus videre conantur, minus est quod appetunt. De quibus recte per Hieremiam dictum
est: Recedentes a te, in terra scribentur. At contra de electis dicitur: Gaudete, quia no- Hier.17.b
mina vestra scripta sunt in cælis. Ista ergo contritio prius serpit in mente, vt postmodum Luc.10.c
præcedat in opere: prius fundamentum cogitationis concutit, vt postmodum fabricam
operationis allidat. Vnde summa est cura satagendum, vt illic vitetur, vbi oritur, Scri-
C ptum namque est: Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. Et rur- Prou.4. d
sum scriptum est: Ex corde exeunt cogitationes malæ. Intus ergo vigilandum est, ne Mat.15.b
mens dum extollitur, cadat. Intus seruemus omne, quod foris agimus. Si enim semel
medullam cordis elationis putredo consumpserit, citius corruit cortex vacua externæ vi-
sionis. Notandum vero est, quia dum alijs cadentibus ad standum alij solidari perhiben-
tur, electorũ numerus certus ac definitus ostenditur. Vnde etiam Philadelphiæ Ecclesię per
angelum dicitur: Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuã. Hac ergo sẽtẽtia qua Apoc.3.b
narratur aliorum erigi, aliorum autem vita confringi, et spes nutritur humilium, et ela- 11.
tio premitur superborum, dum et illi bona possunt amittere, de quibus superbiunt, et isti
ea percipere, quæ quia non habebant, contemnuntur. Formidemus igitur in his, quæ ac-
cepimus, nec eos, qui illa necdum assecuti sunt, despiciamus. Quid enim sumus hodie,
D nouimus: quid autem post paulum possimus esse, nescimus. Hi vero, quos fortasse de-
spicimus, et tarde possunt incipere, et tamen vitam nostram feruentioribus studijs antei-
re. Timendum itaque est, ne etiam nobis cadentibus surgat, qui a nobis stantibus irride-
tur, quamuis stare iam non nouit, qui non stantẽ nouit irridere. Hunc autem supernorum
iudiciorum metum Paulus apostolus discipulorum cordibus incutiens, ait: Qui se existi- 1.Cor.10. c
mat stare, videat ne cadat. Quod autem dicens: Conterit multos, illico adiunxit: In-
numerabiles, vel multitudinem exprimere studuit reproborum, quæ humanæ rationis
numerum transit: vel certe indicare voluit, quòd omnes, qui pereunt, intra electorum
numerum non habentur: vt eo sunt innumerabiles, quo extra numerum currunt. Vnde
Propheta intuens tantos hoc Ecclesię tempore specie tenus credere, quantos nimirum cer-
tum est electorum numerum summamq. transire, ait: Multiplicati sunt super numerum. Psal. 39.
E Ac si diceret: Multis Ecclesiam intrantibus, etiam hi ad fidem specie tenus regni ve-
niunt, qui a numero regni cælestis excluduntur: quia electorum summam sua vi-
delicet multiplicitate transcendunt. Vnde et per Hieremiam Prophetam dicitur:
Ædificabitur ciuitas Domino a turre Ananehel vsque ad portam anguli, et exibit vl- Hier.31.g
tra normam mensuræ. Ciuitatem quippe esse Domini sanctam Ecclesiam nullus
ignorat. Ananehel vero Dei gratia interpretatur. In angulo autem duplex paries
iungitur. Ciuitas ergo Domini a turre Ananehel vsque ad portam anguli ædificari per-
hibetur: quia sancta Ecclesia a celsitudine supernæ gratiæ incohans, vsque ad ingressum
susceptionemq. construitur, vtrorũque populorum, Iudaici videlicet atque Gentilis. Sed
quia in ea crescente multitudine etiam reprobi colliguntur, apte subditur: Et exibit
vltra normam mensuræ: quia vsque ad eos quoque extenditur, qui normam iustitiæ
transeuntes, intra mensuræ cælestis numerum non sunt. Vnde per Isaiam quoque eidem

Isa. 54. a Ecclesiæ dicitur: Ad dexteram enim et ad læuam dilataberis, et semen tuũ gentes hereditabit. In tanta quippe multitudine gentium ad dexteram extenditur, dum quosdam iustificandos suscipit. Ad læuam quoque dilatatur, dum ad se quosdam etiam in iniquitate permansuros admittit. Propter hanc multitudinem, quæ extra electorum nume- A
Mat. 20. b rum iacet, in Euangelio Dominus dicit: Multi sunt vocati, pauci vero electi. Sed quia hoc quòd electis alijs a lij conteruntur, de merito patientis est, non de iniquitate punientis: non enim iniquus Deus, qui infert iram, apte subiungitur:

Quòd exigentibus praecedentibus peccatis peccatores excaecantur, vt lumen iustitiæ videre non possint, quod cum possent videre contempserunt: et quòd idem peccatum interdum et peccatum sit, et causa peccati, et pœna peccati. Caput IX.

NOuit enim opera eorum, et idcirco inducet noctem et conterentur.] Sciendum summopere est, quòd iniquus quisque duobus modis in nocte conteritur: vel cum exterioris pœnæ tribulatione percutitur, vel cum occulta sententia interius cæcatur. In nocte corruit, cum per extremum iudicium viuendi lumen in perpetuum amittit. Vnde B
Mat. 22. b scriptum est: Ligate ei manus et pedes, et mittite eum in tenebras exteriores. Tunc enim coactus in tenebras exteriores mittitur, quia nunc in interioribus excæcatur voluntarie. Rursum in nocte iniquus conteritur, cum peccatorum præcedentium confusione damna-
12. tus, veritatis lumen non inuenit, et quid deinceps agere debeat, non agnoscit. Omne quippe peccatum, quod tamen citius pœnitendo non tergitur, aut peccatum est et causa peccati, aut peccatum et pœna peccati. Peccatum namque, quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit vt non solum peccatum sit, sed peccatũ et causa peccati. Ex illo quippe vitio culpa subsequens oritur, ex quo cæcata mens ducitur, vt C
peius ex alio ligetur. Sed peccatum quod ex peccato oritur, non iam peccatum tantummodo, sed peccatum est et pœna peccati: quia iusto iudicio omnipotens Deus cor peccantis obnubilat, vt præcedentis peccati merito etiã in alijs cadat. Quem enim liberare noluit, deserendo percussit. Non ergo immerito pœna peccati dicitur, quod iusta desuper irrogata cæcitate, ex præcedentis peccati vltione perpetratur. Quod videlicet agitur dispositione superius ordinata, sed inferius iniquitate confusa, vt et pręcedens culpa sit causa subsequentis: et rursum culpa subsequens, sit pœna præcedentis. Quod bene in infide-
Rom. 1. d libus et lubricis Paulus quasi quoddam semen erroris aspexerat, cum dicebat: Qui cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis. Sed quod ex huius erroris semine pullulauit, illico adiungit, dicens: Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam: vt contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis. Quia enim cognoscentes Deũ, D
peccatum superbiæ intelligendo commiserunt, cæcantur etiam ne intelligant, quod committunt. Et qui intelligentiam suam sequi nolunt in peccato et causa peccati, et ipsum lumen intelligentiæ perdunt in peccato et pœna peccati. Prioris ergo peccati merito, peccatorum subsequentium fouea tegitur, vt qui malum sciens perpetrat, deinceps iuste in alijs etiam nesciens cadat. Hoc quippe agitur vt culpæ culpis feriantur, quatenus supplicia fiant peccantium ipsa incrementa vitiorum. Nam quia omnipotens Deus ad pœnitentiam tempus indulget: quod tamen humana malitia ad vsum suæ iniquitatis intorquet, nimirum iusto Dei iudicio augeri culpa permittitur, vt ad feriendum altius quan-
1 Thes. 2. d doque cumuletur. Hinc enim rursum de quibusdam Apostolus dicit: Vt impleant pecca-
Apoc. 22. c ta sua semper. Hinc voce angelica Ioanni dicitur: Qui nocet, noceat adhuc: et qui in E
Psal. 68. sordibus est, sordescat adhuc. Hinc Dauid ait: Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, vt non intrent in iustitiam tuam. Hinc rursum de Domino ab eodem Psalmista
13. dicitur: Immissiones per angelos malos, viam fecit semitæ iræ suæ. Cor quippe Domi-
Psal. 77. nus prioribus meritis aggrauatum iuste permittit etiam subsequentibus malignorũ spirituum persuasionibus falli, quod cum digne in culpa trahitur, reatus eius in pœna cumulatur. Vnde et iræ suæ Dominus viam de semita fecisse perhibetur. Latior enim est via, quàm semita. Ex semita vero iræ suæ viam facere, est iræ causas districte iudicando dilatare: vt qui illuminati agere recte noluerunt, iuste cæcati adhuc faciant, vnde amplius
Gen. 15. d puniri mereantur. Hinc per Moysen dicitur: Nondum completa sunt peccata Amorræo-
Deut. 32. e rum. Hinc per eundem Moysen Dominus dicit: Ex vinea enim Sodomorum vitis eorum, et propago eorum ex Gomorra. Vua eorum vua fellis, et botrus amaritudinis in ipsis.

Furor

A Furor draconum vinum eorum, et furor aspidum insanabilis. Nonne hæc omnia congregata sunt apud me: et signata in thesauris meis? In die vltionis reddam eis. Quàm multa eorum mala narrauit, et tamen illico adiungit: In tempore quo lapsus fuerit pes eorum. Ecce atrocissima illorum facinora describuntur, et tamen ad vltionis diem adhuc subsequens lapsus aspicitur, quo eorum culpæ cumulentur. Habent iam quidem vnde feriri mereantur, sed sustinetur tamen adhuc peccatum crescere vt peccantes possit atrocior pœna cruciare. Iam meretur supplicium peccatum et causa peccati: sed expectatur adhuc vt augmentum supplicij subroget peccatum, et pœna peccati. Plerumque vero vnum atque idem peccatum, et peccatum est, et pœna, et causa peccati. Quod melius ostendemus, si res ipsas ad medium deducamus. Effrenata enim ventris ingluuies in feruorem luxuriæ plenitudinem carnis instigat. Perpetrata autem luxuria sæpe aut periurio, aut B homicidio regitur, ne humanarum legum vltione puniatur. Ponamus ergo ante oculos, quòd quidam voracitatis sibi frena laxauit, qua voracitate superatus, adulterij facinus admisit: deprehensus autem in adulterio, latenter virum adulteræ, ne ad iudicium traheretur, occidit. Hoc igitur adulterium inter voracitatem et homicidium positum, de illa videlicet nascens, hoc generans, peccatum est, et pœna et causa peccati. Peccatum profecto est per semetipsum, pœna vero peccati est, quia culpam voracitatis auxit, causa autem peccati est, quia subsequens etiam homicidium genuit. Vnum ergo idemq. peccatum est, et pœna præcedentis, et causa culpæ subsequentis: quia et transacta dum exaggerat, damnat: et adhuc sequentia, quæ damnari debeant, seminat. Igitur quia peccatis præcedentibus cæcatur oculus cordis, ipsa cæcitas, quæ peccantis animum ex anteactæ C culpæ damnatione confundit, merito nox vocatur: quia per hanc ab oculis delinquentis lumen veritatis absconditur. Bene itaque dicitur: Nouit enim opera eorum, et idcirco inducet noctem et conterentur: quia vt sæpe dictum est, præcedentia nimirum mala faciũt, vt ad peccandum iterum tenebris subsequentibus inuoluantur: vt eo iam lumen iustitiæ videre non possint, quo illud et quando poterant videre noluerunt. Inducere autem noctem Dominus dicitur, non quòd ipse tenebras inferat, sed quòd obscura corda peccantium misericorditer non illustret: vt hoc ipsum in nocte cæcasse sit a cæcitatis tenebris liberare noluisse. Sequitur:

Quòd locus videntium Deum sit sancta Ecclesia; a quo iusto iudicio falsi et ficti repelluntur, quia veritatem fidei scientes contemnunt. Caput X.

D QVasi impios percussit eos in loco videntium.] In scriptura sacra, quasi, aliquando pro similitudine, aliquando pro veritate poni consueuit. Pro similitudine enim quasi, ponitur, sicut Apostolus dicit: Quasi tristes, semper autem gaudentes. Pro veritate vero ponitur, sicut Ioannes ait: Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti a patre. Hoc autem loco nihil differt vtrum pro similitudine, an pro veritate sit positum: quia quolibet dicatur ordine, aperte praua malorum vita signatur. Impios vero scriptura sacra proprie infideles appellat. Hac namque distantia peccatores ab impijs discernuntur: quia cum omnis impius sit peccator, non tamen omnis peccator est impius. Peccator enim dici etiam, qui in fide pius est, potest. Vnde Ioannes ait: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Impius vero proprie dicitur, qui a religionis pietate separatur. De talibus enim Propheta ait: Non resurgunt impij in iudicio. Locus autem videntium, sancta Ecclesia vocatur. In ipsa enim recte consistitur, vt lu- E men verum, quod Deus est, videatur. Vnde ad Moysen dicitur: Est locus penes me, et stabis supra petram cum transeat mea maiestas. Et post paululum: Auferam manum meam, et videbis posteriora mea. Per locum quippe, Ecclesia: per petram, Dominus: per Moysen vero, multitudo plebis Israeliticæ figuratur, quæ Domino in terra prædicante non credidit. Ipsa ergo in petra stetit terga Domini transeuntis aspiciens, quia videlicet post passionem ascensionemq. dominicam, intra sanctam Ecclesiam deducta, fidem Christi percipere meruit; et cuius præsentiam non vidit, eius posteriora cognouit. Dicatur ergo de his, quos intra sanctam Ecclesiã diuina vltio inuenit, in iniquitatibus perdurantes: dicatur de his, quorum vitam Paulus Apostolus notat, qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Quasi impios percussit eos in loco videntium. Ibi quippe stabant, vbi Deum videre videbantur. Ibi tenebras dilexerunt, vbi lumen veritatis aspicitur. Et quamuis apertos habuerunt oculos in fide, tenuerunt tamen eos clausos in opere. Vnde bene

Marginal references: 2.Cor.6.b; Ioan.1.d; 1.Ioan.1.c; Psal.1.14.; Exod.33.d; ad.Tit.1.d.

Isa. 56. d bene et de Iudea dicitur: Speculatores eius cæci: quia videlicet non videbant opere, quod A
Num. 24. c professione cernebant. Vnde etiam de Balaam scriptum est: Qui cadens apertos habet oculos. Cadens quippe in opere, apertos tenuit oculos in contemplatione. Ita ergo hi etiam oculos aperientes in fide, et non videntes in opere, intra Ecclesiam positi pia specie, extra Ecclesiam inuenti sunt impia conuersatione. De quibus alias bene scriptum
Eccls. 8. d est: Vidi impios sepultos, qui cum adhuc viuerent, in loco sancto erant, et laudabantur in ciuitate quasi iustorum operũ. Multos enim peste propriæ prauitatis obsessos sub Christiano nomine, ipsa tranquillitas ecclesiasticæ pacis abscondit. Quos tamen si leuis per-
15. secutionis aura pulsauerit, mox extra aream velut paleas tollit. Quidam vero idcirco Christianitatis vocatione signantur: quia Christi nomine sublimiter exaltato, pene omnes iam videri fideles aspiciunt: et pro eo, quòd hoc vocari alios cernunt, ipsi non videri fideles erubescunt, sed esse negligunt, quod dici gloriantur. Rem enim virtutis intimæ B
ad decorem sumunt visionis externæ: et qui ante supernum iudicem nudi conscientiæ infidelitate consistunt, ante humanos oculos professione sancta verbo tenus palliantur. Nonnulli autem fidem medullitus tenent, sed viuere fideliter nullatenus curant. Insequũtur enim moribus, quod credulitate venerantur. Quibus diuino iudicio sæpe contingit, vt per hoc, quod nequiter viuunt, et illud perdant, quod salubriter credunt. Incessanter namque se prauis actionibus polluunt, et super hoc vindictam iusti iudicij retribui posse diffidunt: et sæpe cum bene viuere negligunt, etiam persequente nullo vsque ad perfidiam dilabuntur. Nã qui imminere districtum iudicium non credunt, qui inulte se peccare suspicantur, quo pacto vel esse vel dici fideles possunt? Fidem quippe perdidisse, est incorrectis malis operibus, digna supplicia reddi posse non credere. Quia ergo digna fidei opera seruare contemnunt, etiam fidem perdunt, quam tenere videbantur. Super quos be- C
ne per Prophetam sub Hierusalem specie inimicorum destruentium verba memorantur,
Psal. 136. a quibus scilicet dicitur: Exinanite exinanite vsque ad fundamentum in ea. Paulus quip-
1. Cor. 3. c pe ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Inimici ergo destruentes, vsque ad fundamentum Hierusalem exinaniunt, quando peruersi spiritus a corde fidelium destructo prius ædificio boni operis, soliditatem quoque exhauriunt religionis. Sicut enim supra fundamentum fabrica, sic super fidem opera construuntur. Vsque ad fundamentum ergo exinanisse, est euerso bene viuendi
Hier. 2. d opere, etiam robur fidei dissipasse. Hinc etiam ad Iudæam per Hieremiam dicitur: Filij quoque Mempheos et Taphneos constuprauerunt te vsque ad verticem. Vsque ad verticem quippe constuprari, est post malæ operationis vsum etiam in ipsa fidei sublimitate corrumpi. Cum enim nequissimi spiritus vniuscuiusque animam in prauis operibus in- D
uoluunt, sed integritatem fidei vitiare non possunt, quasi adhuc inferiora membra polluunt, sed ad verticem non pertingunt. Quisquis autem in fide corrumpitur, iam vsque ad verticem constupratur. Malignus enim spiritus quasi ab inferioribus membris vsque ad summa pertingit, quando actiuam vitam polluens, castam celsitudinem fidei diffidentiæ morbo corrumpit. Quia igitur cuncta hæc humanis oculis abscondita sunt, sed diuinis obtutibus patent, et multi in hac domo fidei sine fide moriuntur, dicatur recte: [Quasi impios percussit eos in loco videntium.] Pios enim se in Ecclesia omnibus ostendunt, sed quia diuina iudicia latere non possunt, quasi impij feriuntur. Quibus hoc magis ad supplicij cumulum crescit, quod vnusquisque eorum in Ecclesiam fidelibus admixtus, veritatem fidei sciendo contemnit, atque eo grauior vltio sequitur, quo per exempla rectorum etiam bene viuendi eos scientia comitatur. Quot enim eis modo recti ac fideles fra- E
tres ostenduntur, tot in futuro iudicio testibus impugnantur. Sciunt ergo, quod sequi negligunt. Vnde et apte subiungitur:

Quòd tribus modis peccatur, ignorantia, infirmitate, et studio: et quòd ex industria peccare sit, cum quis quòd scit et potest, contemnit. *Caput XI.*

de pænit. dist. 2. Sciendum QVi quasi de industria recesserunt ab eo.] Sciendum quippe est, quòd peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur. Et grauius quidem infirmitate, quàm ignorantia, sed multo grauius studio, quàm infirmitate peccatur. Ignorantia Paulus peccauerat, cum dicebat: Qui prius fui blasphe-
1. Tim. 1. c mus, et persecutor, et contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Petrus vero infirmitate peccauit, quando in eo omne robur fidei, quod

A quod Domino perhibuit, vna vox puellæ concussit, et Deum, quem corde tenuit, voce denegauit. Sed quia infirmitatis culpa vel ignorantiæ eo facilius tergitur, quo non studio perpetratur, Paulus, quæ ignorauit, sciendo correxit: et Petrus motam, et quasi arescentem iam radicem fidei lacrymis rigando solidauit. Ex industria vero peccauerunt ij, de quibus ipse per se magister dicebat: Si non venissem, et locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Et paulo post: Et viderunt et oderunt me et patrem meum. Aliud est enim bona non facere, aliud bonorum odisse doctorē: sicut aliud est præcipitatione, aliud deliberatione peccare. Sæpe enim peccatum præcipitatione committitur, quod tamen consilio et deliberatione damnatur. Ex infirmitate enim plerumque solet accidere amare bonum, sed implere non posse. Ex studio vero peccare, est bonum nec facere nec amare. Sicut ergo nonnumquam grauius Ioan.15.d

B est peccatum diligere, quàm perpetrare: ita nequius est odisse iustitiam, quàm non fecisse. Sunt ergo nonnulli in Ecclesia, qui non solum bona non faciunt, sed etiam persequuntur: et quæ ipsi facere negligunt, etiam in alijs detestantur. Horum peccatum scilicet non ex infirmitate vel ignorantia, sed ex solo studio perpetratur: quia videlicet si vellent implere bona, nec tamen possent, ea quę in se negligunt, saltem in alijs amarent. Si enim ea ipsi vel solo voto appeterent, facta ab alijs non odissent: sed quia bona eadem audiendo cognoscunt, viuendo despiciunt, animaduertendo persequuntur, recte dicitur: Qui ex industria recesserunt ab eo. Vnde et apte subiungitur: [Et omnes vias eius intelligere noluerunt.] Non enim ait: Infirmitate non intelligunt, sed intelligere noluerunt: quia sæpe quæ facere despiciunt, etiam scire contemnunt. Quia enim scriptum est: Seruus nesciens voluntatem Domini sui, et faciens digna plagis, va- Luc.12.f

C pulabit paucis: et seruus sciens voluntatem Domini sui, et non faciens iuxta eam, plagis vapulabit multis: impunitatem peccandi existimant remedium nesciendi. Qui nimirum sola superbiæ caligine tenebrescunt, atque ideo non discernunt, quia aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Nescire enim ignorantia est: scire noluisse, superbia. Et tanto magis excusationem non possunt habere, quia nesciant, quanto magis eis etiam nolentibus opponitur, quod cognoscanr. Vnde per Salomonem dicitur: Numquid non sapientia clamitat, et prudentia dat vocem suam in summis excelsisq. verticibus super viam in medijs stans semitis? Transire fortasse per viam vitæ temporalis, cum eius ignorantia poteramus, si hæc eadem sapientia in semitæ angulis constitisset. Inuestiganda fuerat, si occultari voluisset. Sed postquam incarnationis suæ mysteria publice ostendit, quosquā humilitatis exēpla superbientibus præbuit, semetipsam nobis quasi transeuntibus in medijs semi- Prou.8.a

D tis fixit: vt videlicet in eam, quam quęrere noluimus, impingamus: et quā transeuntes vide re negligimus, tangamus offendentes. Dicatur itaque. Et omnes vias eius intelligere noluerunt. Via quippe est incarnatæ sapientiæ omnis actio, quā temporaliter gessit. Viæ eius sunt viuendi ordines, quos ad se venientibus strauit. Tot itaque ad se venientibus vias præbuit, quot bene viuendi exēpla monstrauit. Humilitatis eius vias Propheta aspexerat, cum suspirabat, dicens: In mandatis tuis me exercebo, et considerabo vias tuas. Hinc rursum Psal.118.
de vnoquoque iusto dicitur, qui curat vt per dominica exempla gradiatur: A Domino Psal.111.
gressus hominis diriguntur, et viam eius cupit nimis. Quia ergo superbi quique humi- 17.
litatis dominicæ facta contemnunt, recte dicitur: [Vias eius intelligere noluerunt.] Vię enim istæ visione despectæ sunt, sed intellectu reuerendæ. Aliud quippe est in eis quod cernitur, aliud quod expectatur. Quid enim in hac vita aliud quàm deiectionem, sputa,

E ludibria, mortemq. intuentium oculis ostendit? Sed per hæc infima transitur ad summa: per hæc dedecora, quæ præcedunt, æterna nobis et gloriosa pollicentur. Viderunt ergo superbi vias Dei, sed intelligere noluerunt; quia dum abiecta, quæ in se ille ostendit, despiciunt, perdiderunt iuste sublimia, quæ promittit. Vias itaque Dei intelligere, est et humiliter tolerare transitoria, et perseueranter expectare mansura, vt exemplo Domini coæterna quæratur gloria opprobrijs temporalibus comparata, et non quod hic quisque tolerat, sed in id quod expectat, intendat. Ad hæc ergo superbi clausos oculos tenuerunt: quia dum in gloria præsentis vitæ superbiunt, humilitatis dominicæ celsitudinem non viderunt. Lumen enim intelligentiæ humilitas aperit, superbia abscondit. Nam secretum quoddam pietatis est, et tanto minus ad illud animus peruenit, quanto magis intumescit: quia eo ipso foras repellitur, quo insanius inflatur. Sequitur:

Quòd egeni et pauperes ad Deum clamant, cum praepositi curis saecularibus dediti praedicationis officium deserunt. Caput XII. A

VT peruenire facerent ad eum clamorem egeni, et audiret vocem pauperum.] Cum enim isti superbiunt, clamant ad Deum hi, qui ab ipsis superbientibus opprimuntur. Vnde certe idcirco dicitur, quòd ad Deum fecerunt clamorem pauperum peruenire: quia istis cadentibus, in eorum locum pauperes, id est, spiritu humiles subrogantur, et quia hoc eorum casu factum est, ipsi fecisse referuntur, eo videlicet locutionis genere, quo pugnare castra dicimus, quia pugnatur ex illis. Vel certe, quia cuncta, quae superius dicta sunt, referri etiam ad rectores ecclesiasticos possunt, qui relicto praedicationis studio, sub occasione regiminis terrenis negotijs inuoluuntur, apte subiungitur. Vt peruenire facerent ad eum clamorem egeni, et audiret vocem pauperum: quia nimirum dum ipsi B
curis saecularibus occupati, praedicationis officium deserunt, gregem subditum in querelarum prorumpere clamorem compellunt: vt quasi iure vnusquisque subiectus de vita ficti
18. pastoris immurmuret, cur teneat magistri locum, qui non exercet officium: Quamuis fortasse melius per tumorem potentium, superbia Iudaeorum, et per clamorem pauperum, desideria gentium figurantur, sicut attestante veritate per epulantem splendide
Luc.16.e diuitem Iudaicus populus designatur: copiam scilicet legis non ad necessitatem salutis, sed ad pompā elationis assumens, atque in praeceptorum verbis non semetipsum ordinate reficiens, sed iactanter ostendens: et per vulneratum Lazarum, qui interpretatur adiutus, forma populi Gentilis exprimitur, quem diuinum adiutoriū tanto magis erigit, quanto minus de suarum virium facultate confidit. Qui pauper et plenus vlceribus esse describitur: quia gentilitas corde humilis peccatorum suorum aperuit confessiones. Nam sicut C
in vulnere ab internis trahitur virus in cute, ita in confessione peccati, dū in publicum secreta panduntur, quasi mali humores a visceribus intimis foras prorumpunt. Illis ergo peccantibus pauperum clamor auditur: quia dum Iudaei contra Deum superbiunt, ad Deum vota Gentilium peruenerunt. Vnde et mox haec ipsa immensa ac profunda iudicia perhorrescens, non ea curat ratione discutere, sed admiratione venerari, atque ait:

Quòd temere discutitur, quare hunc Deus trahat, illum repellat: cum de beneplacito eius ratio non reddatur. Caput XIII.

IPso enim concedente pacem, quis est, qui condemnet, et ex quo absconderit vultum suum, quis est, qui contempletur eum?] Nemo ergo discutiat cur stante Iudaico populo, dudum in infidelitate gentilitas iacuit, et cur ad fidem gentilitate surgente, Iudaicum populum infidelitatis culpa prostrauit. Nemo discutiat cur alius trahatur ex dono, D
alius repellatur ex merito. Si enim gentilitatem miraris assumptam, ipso concedente pacem, quis est, qui condemnet? Si Iudaeam obstupescis perditam, ex quo absconderit vultum suum, quis est, qui contempletur eum? Itaque consilium summae et occultae virtutis, satisfactio fit aperte rationis. Vnde et in Euangelio Dominus cum de huius rei causa
Mat.11.d loqueretur, air: Confiteor tibi pater Domine caeli et terrae, quia abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et reuelasti ea paruulis. Ita pater. Atque mox tamquam rationem quandam absconsionis ac reuelationis adiungens, ait: Quia sic fuit placitum ante te. Quibus nimirum verbis exempla humilitatis accipimus, ne temere discutere superna consilia de aliorum vocatione, aliorum vero repulsione praesumamus. Cum enim intulisset vtrumque, non mox rationem reddidit, sed sic Deo placitum dixit: hoc videlicet ostendens, quia iniustum esse non potest, quod placuit iusto. Vnde et in vinea laborantibus E
mercedem reddens, cum quosdam operarios inaequales in opere, aequaret in praemio,
Mat.20.b et plus in mercede quaereret, qui labori amplius insudasset, ait: Nonne ex denario conuenisti mecum? Volo autem et huic nouissimo dare, sicut et tibi: an non licet mihi quod volo facere? In cunctis ergo, quae exterius disponuntur, aperta causa rationis est occultę iustitia voluntatis. Dicatur itaque: [Ipso enim concedente pacem, quis est, qui condem-
19. net? Ex quo absconderit vultum suum, quis est, qui contempletur eū?] Et quia sic minima sicut maxima, sic singula Deus iudicat sicut cuncta, apte subiungitur: [Et super gentem, et super omnes homines.] Ac si aperte admoneamur intendere, quia hoc iudicium, quod super vnam gentem describitur, etiam super omnes homines inuisibili examinatione celebratur: vt alius eligatur, alius repellatur occulte, sed nullus iniuste. Hoc ergo quod in maximis

A maximis fieri cernimus, etiã in nobis singulis caute timeamus. Sic enim intenduntur
diuina iudicia super vnam animam, sicut super vnam vrbem: sic super vnam gentem,
sicut super vniuersam generis humani multitudinem: quia et sic intendit Dominus sin
gulis, ac si vacet a cunctis, et sic simul intendit omnibus, ac si vacet à singulis. Qui enim
omnia administrando implet, regit implendo: nec vniuersis deest, cum disponit vnum,
nec vni deest, cum disponit vniuersos: cuncta scilicet naturæ suæ potentia quietus ope
ratur. Quid ergo mirum, quia non angustatur intentus, qui operatur quietus? Dicatur
itaque quia hoc subtile iudicium exercet super gentem, et super omnes homines.

*Quòd secundum merita subditorum dentur sæpe rectores, et pro iniquitate mali gregis, de-
linquat vere boni vita pastoris: et quòd virtutis est meritum, dum salua fide res agitur,
tolerare et celare mala rectorum.* Caput XIIII.

B

QVia igitur de specie transiuit ad genus, nunc de genere se conuertit ad speciẽ, et
quid Iudæa proprie mereatur, ostendit, dicens: [Qui regnare facit hominem hy-
pocritam, propter peccata populi.] Verum namque regem super se Iudæa regnare no 20
luit, et idcirco exigentibus meritis hypocritã accepit: sicut ipsa quoque veritas in Euã-
gelio dicit: Ego veni in nomine patris mei, et nõ accepistis me: si alius venerit in nomine *Ioan. 5. g*
suo, illũ accipietis. Et sicut Paulus ait: Pro eo quòd charitatẽ veritatis non receperunt, *2. Tes. 2. b*
vt salui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. In eo
ergo quod dicitur: Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi:
potest ipsum omniũ hypocritarum caput Antichristus designari. Seductor quippe il-
le tunc sanctitatem simulat, vt ad iniquitatem trahat. Sed propter peccata populi re-
C gnare permittitur: quia nimirum tunc ipsi sub illius regimine præordinantur, qui eius
dominio digni ante sæcula præsciuntur, qui peccatis subsequentibus exigunt, vt sub il-
lo iudicijs præcurrentibus disponantur. Quòd ergo tunc Antichristus super impios re-
gnat, non est ex iniustitia iudicantis, sed ex culpa patientis: quamuis plerique et princi-
patum illius non viderunt, et tamen eius principatui peccatorum suorum conditione
deseruiunt: quia et quem dominantem sibi minime cõspiciunt, eum proculdubio per-
uerse viuendo venerantur. An non eius membra sunt, qui per affectatæ sanctitatis spe-
ciem appetunt videri, quod non sunt? ille namque principaliter hypocrisim sumit, qui
cum sit damnatus homo et nequaquam spiritus, Deum se esse mentitur. Sed proculdu-
bio ex eius nunc corpore prodeunt, qui iniquitates suas sub tegmine sacri honoris ab-
scondunt, vt professione videri appetant, quod esse operibus recusant. Quia enim scri-
D ptũ est: Omnis, qui facit peccatum, seruus est peccati: quanto nunc liberius peragunt *Ioan. 8. d*
peruersa, quæ volunt, tanto eius seruitio obnoxius obligantur. Sed nullus, qui talẽ re-
ctorem patitur, eum quem patitur accuset: quia nimirũ sui fuit meriti peruersi rectoris
subiacere ditioni. Culpam ergo proprij magis accuset operis, quàm iniustitiam guber
nantis. Scriptum namque est: Dabo tibi reges in furore meo. Quid ergo illos nobis præ- *Osea. 13. c*
esse despicimus, quorũ super nos regimina ex Domini furore suscipimus? Si igitur ira-
scente Deo secũdum nostra merita rectores accipimus, in illorum actione colligimus,
quid ex nostra æstimatione pensemus, quãuis plerumque et electi subiacent reprobis.
Vnde et diu Dauid Saulem pertulit, sed subsequente culpa adulterij proditur: quia di- *1. Reg. 18. b*
gnus tunc fuit, qui tanta præpositi asperitate premeretur. Sic ergo secundum merita
subditorum tribuuntur personæ regentium, vt sæpe, qui videntur boni, accepto mox
E regimine permutentur: sicut scriptura sacra de eodem Saule intulit, quia cor cum di-
gnitate mutauit. Vnde scriptum est: Cum esses paruulus in oculis tuis, caput te con- *1. Reg. 15. e*
stitui in tribubus Israel. Sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentiũ:
vt sæpe pro malo gregis, etiã vere boni delinquat vita pastoris. Ille enim Deo attestan-
te laudatus, ille supernorum mysteriorũ conscius Dauid propheta, tumore repentinæ
elationis inflatus, populum numerando peccauit, et tamen vindictam populus Dauid *2. Reg. 24. b*
peccante suscepit. Cur hoc? quia videlicet secundum meritum plebium disponuntur
corda rectorũ. Iustus vero iudex peccantis vitium ex ipsorũ animaduersione corripuit
ex quorum causa peccauit. Sed quia ipse scilicet sua voluntate superbiẽs, a culpa alie-
nus non fuit, vindictam culpæ etiam ipse suscepit. Nã ira sæuiens quæ corporaliter po-
pulum perculit, rectorem quoque populi intimo cordis dolore prostrauit. Certũ vero
est, quòd ita sibi inuicem et rectorum merita cõnectantur et plebium: vt sæpe ex culpa
pastorum

pastorum deterior fiat vita plebium, et sæpe ex plebium merito, mutetur vita pastorũ. A
21 Sed quia rectores habent iudicem suum, magna cautela subditorum est non temere vi-
Mat.21.a tam iudicare regentium. Neque enim frustra per semetipsum Dominus æs nummularriorum fudit, et cathedras vendentium columbas euertit: nimirum significãs, quia per magistros quidem vitam iudicat plebium, sed per semetipsum facta examinat magistrorum. Quamuis etiam subditorum vitia, quæ a magistris modo vel dissimulantur iudicari vel nequeunt, eius proculdubio iudicio reseruantur. Igitur dum salua fide res agitur, virtutis est meritum, si quidquid prioris est, toleratur. Debet tamen humiliter suggeri, si fortasse valeat, quod displicet emendari. Sed curandum summopere est, ne in superbiam transeat iustitiæ inordinata defensio: ne dum rectitudo incaute diligitur, ipsa magistra rectitudinis humilitas amittatur, ne eum sibi præesse quisque despiciat, quẽ fortasse contingit, vt in aliqua actione reprehendat. Contra hunc tumorẽ superbiæ, subditorũ mens ad custodiam humilitatis edomatur, si infirmitas propria in- B
cessanter attenditur. Nam vires nostras veraciter examinare negligimus: et quia de nobis fortiora credimus, idcirco eos, qui nobis prælati sunt, districte iudicamus. Quo enim nosmetipsos minus agnoscimus, eo illos, quos reprehendere nitimur, plus videmus. Cõmunia hæc mala sunt, quæ sæpe a subditis in prælatos, sæpe a prælatis in subditos cõmittuntur: quia et omnes subditos hi, qui præsunt, minus quàm ipsi sunt sapientes arbitrantur: et rursum qui subiecti sunt, rectorum suorum actiones iudicãt, et si ipsos regimen habere contingeret, se potuisse agere melius putant. Vnde plerumque fit vt et rectores minus prudenter ea, quæ agenda sunt videant, quia eorum oculos ipsa nebula elationis obscurat: et nonnũquam is, qui subiectus est, hoc cum prælatus fuerit faciat, quod dudum fieri subiectus arguebat: et pro eo quòd illa quæ iudicauerat perpetrat, C
saltem quia iudicauit, erubescat. Igitur sicut prælatis curandum est, ne eorum corda æstimatione singularis sapientiæ locus superior extollat, ita subiectis prouidendum
22 est, ne sibi rectorum facta displiceant. Si autem magistrorum vita iure reprehenditur, oportet vt eos subditi, etiam cum displicent, venerentur.

Quòd mali pastores non semper imitandi sunt, tamen necesse est venerari. Caput XV.

SEd hoc est solerter intuẽdum, ne aut quem venerari necesse est, imitari appetas: aut quem imitari despicis, venerari contemnas. Subtilis etenim via tenenda est rectitudinis et humilitatis: vt sic reprehensibilia magistrorum facta displiceãt, quatenus sub-
Gen.9.d ditorum mens a seruanda magisterij reuerentia nõ recedat. Quod bene in Noe debriato exprimitur, cuius nuda verecunda boni filij auersi veniendo texerunt. Auersari quip- D
pe dicimur, quod reprobamus. Quid est ergo, quòd filij verecũda patris superiecto dorsis pallio auersi venientes operiunt, nisi quòd bonis subditis sic præpositorum suorum mala displicent, vt tamen hæc ab alijs occultent? Operimentum auersi deferunt, quia iudicantes factum, et venerantes magisterium, nolunt videre quod tegunt.

Quòd multi dum sibi iusti videntur in eo, quòd rectores suos sæcularibus negotijs occupatos iudicant, Deum accusant: et cum ipse per Moysen pellibus et cilicijs tabernaculum operiri præcepit, quasi hæc detrahentes, diuinis dispositionibus contradicunt. Caput XVI.

SVnt vero nonnulli, qui si parum quid de spiritali conuersatione inchoant, cum rectores suos temporalia agere, et terrena considerant, mox ordinem supernæ di- E
spositionis accusant, quòd nequaquam bene ad regendum prælati sint, per quos, conuersationis infimæ exempla monstrantur. Sed hi nimirum dum temperare se a rectorum suorum reprehensione negligunt, culpæ suæ exigentibus meritis, vsque ad reprehensionem conditoris excedunt: cuius profecto dispensatio inde ab humilibus rectior agnoscitur, vnde ab elatis non recte iudicatur. Quia enim potestas regiminis ministrari non potest sine studio curæ temporalis, aliquando omnipotens Deus mira dispensatione pietatis vt teneræ spiritalium mentes a terrena cura disiunctæ sint, onus regiminis duris ac laboriosis cordibus iniungit, vt tanto illæ ab hoc mundo securius lateant, quanto hæc in terrenis solicitudinibus valenter elaborant. In exhibitione quippe suscepti oneris pro ipsis quoque vtilitatibus subditorum duræ vitæ sunt mundanæ seruitutes. Et sæpe, vt dictum est, misericors Deus quo suos tenere diligit, eo

solicite

A solicite ab externis actionibus abscondit. Nam et plerumque paterfamilias ad eum laborem seruos dirigit, a quo subtilius filios suspendit: et inde filij sine vexatione decori sunt, vnde serui in puluere fœdantur. Quod quàm rectè in Ecclesia diuinitus agitur, ipsa tabernaculi constructione signatur. Ad Moysen quippe diuina voce præcipitur, vt ad tegenda interius sancta sanctorum ex bysso, cocco atque hyacintho vela texantur, iussumq. est vt ad protegendum tabernaculum, vela cilicina et pelles extenderet, quæ nimirum, vel pluuias, vel ventos, vel puluerem tolerarent. Quid ergo per pelles, et cilicia quibus tabernaculum tegitur, nisi grossas hominũ mentes accipimus, quæ aliquando in Ecclesia occulto Dei iudicio quamuis duræ sint, præferuntur? Quæ quia seruire curis temporalibus non timent, oportet vt tentationum ventos et pluuias de huius mundi contrarietatibus portẽt. Quid vero per hyacinthũ, coccum, byssumq. Exod. 25. a

B signatur, nisi sanctorum vita tenera, sed clara? Quæ dum caute in tabernaculo sub cilicijs, et pellibus absconditur, sua integra pulchritudo seruatur. Vt enim in interiore tabernaculi byssus fulgeat, coccus coruscet, hyacinthus cæruleo colore resplẽdeat: desuper pelles, et cilicia imbres, ventos et puluerem portant. Qui igitur magnis virtutibus in sanctæ Ecclesiæ sinu proficiunt, præpositorum suorum vitam despicere nõ debent, cum vacare eos rebus exterioribus vident: quia hoc quòd ipsi securi intima penetrant, ex illorum adiumento est, qui contra procellas huius sæculi exterius laborãt. Quam enim candoris sui gratiam retineret, si byssum pluuia tangeret? Aut quid fulgoris atque claritatis coccus, vel hyacinthus ostenderet, si hæc susceptus puluis fœdaret? Sit ergo desuper textura cilicij fortis ad puluerem: sit inferius color hyacinthinus aptus ad decorem. Ornent Ecclesiam, qui solis rebus spiritalibus vacant, tegant Ec-

C clesiam, quos et labor rerum corporalium non grauat. Nequaquam ergo contra rectorem suum exteriora agentem murmuret is, qui intra Ecclesiam sanctam iam spiritaliter fulget. Si enim tu secure interius, vt coccus rutilas, cilicium quo protegeris cur accusas? Sed a quibusdam quæritur, quia dum saltem pro vtilitate subditorũ rectores nimium temporalibus curis inseruiunt, plerique in Ecclesia eorum exemplo detepescunt. Quod verum valde esse quis abneget, cum curari a pastoribus terrena, quàm cælestia solicitius videt? Sed neque hæc iniusta sunt, sicut superius diximus, si mores præsidentium iuxta subditorum merita disponuntur. Occultæ namque et sponte perpetratæ culpæ exigunt, vt praua et a pastoribus exempla præbeantur, quatenus iusto iudicio is, qui de via Dei superbus exorbitat, in via qua graditur, etiam per ducatum pastoris offendat. Vnde per Prophetam quoque prænũciantis studio dicitur, non ma- 23 Psal. 68.

D ledicentis voto: Obscurentur oculi eorum, ne videant, et dorsum eorum semper incurua. Ac si dicat: Qui humanæ vitæ actionibus quasi præuidendis itineribus præsunt, veritatis lucem non habeant, vt et qui sequuntur subditi, iniquitatum suarum oneribus incuruati, omnem statum rectitudinis amittant. Quod factum proculdubio in Iudæa nouimus, cum in ipso nostri Redemptoris aduentu pharisæorum turba atque sacerdotum a vero lumine mentis oculos clausit, et per præpositorum exempla gradiens, in infidelitatis tenebris populus errauit. Sed quæri rationabiliter potest quo modo hoc in loco dicitur: quòd regnare hypocritam Dominus facit, cum de hac re specialiter per Prophetam conqueritur, dicens: Ipsi regnauerunt, et non ex me: principes extiterunt, et non cognoui. Quis enim rectè sentiens dicat, quia facit Dominus, quod minime cognoscit? Sed quia scire Dei approbare est, nescire reprobare: vnde quibusdam Osea. 8. a

E quos reprobat dicit: Nescio vos vnde sitis, discedite a me omnes operarij iniquitatis: et aliquando facere Dei, est id, quod fieri prohibet, irascendo permittere: vnde et regis Aegypti cor se obdurare asseruit, quia videlicet obdurari permisit: miro modo hypocritas Dominus et regnare facit, et nescit: facit sinendo, nescit reprobando. Vnde necesse est, vt ad omne, quod in hac vita concupiscitur, prius voluntas interna requiratur. Quam cum humani cordis auris percipere appetit, sciat quia hæc non verbis, sed rebus sonat. Locus ergo regiminis cum regendus offertur, in se prius necesse est, vt quisque discutiat, si loco vita congruit, si ab honore actio non dissentit, ne iustus omnium rector eo post in tribulatione preces non audiat, quo ipsa quoque eius, de quo tribulatio oritur, exordia honoris ignorat. Luca. 13. e Exod. 3. b

LIBRI VIGESIMIQVINTI MORALIVM SANCTI GREGORII FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER VIGESIMVSSEXTVS.

Quòd proprium sit superborum doctorum, dum bene locutos se nouerint, quasi pro æquitate inquirere ab auditoribus suis, vtrum in aliquo offenderint: vt eo modo laudem ab eis extorqueant. Caput I.

IN locutionibus suis hoc arrogantes viri habere inter alia proprium solent, quòd ab auditoribus suis ne quid fortasse inordinatum dixerint, tunc requirunt, cum se laudabiliter aliquid dixisse cognoscunt. A
Hæc videlicet faciunt, non quo de dictis suis ambigant, sed quo ab audientium iudicio fauores quærant. Nam inueniri facile poterunt, quo animo percunctantur, si quisquam cum eorum bona laudat, etiam mala reprehendat. Certum quippe est, quia sicut inflantur laudibus, ita correctionibus inflammantur, et a quolibet se vel iuste reprehendi despiciunt, moxq. in malis suis fomitem defensionis exquirunt. Quo modo ergo de bonis suis humiliter ambigunt, qui mala sua defendere etiam peruerse moliuntur? Ille est enim vere humilis in bonis, qui non est defensor in malis. Nam qui de malis suis arguitur, et contra verba arguentis accenditur, quando de bonis suis quasi humiliter titubat, per humilitatis vocem ornari appetit, non doceri. Heliu itaque vitam arrogantiū signans, postquam multa interna, et sublimia intulit, ecce in verbis formam humilitatis assumit, et æquitate proposita sub quadam discipulatus imagine beatum Iob alloquitur, dicens: [Quia ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibebo. Si erraui, tu doce me: si iniquitatem locutus sum, vltra non addam.] Sicut sæpe contingit vt bona loquantur et mali, multa Heliu fortia paulo superius se dixisse meminerat, et securus idcirco ne fortasse errauerit, requirebat. Neque enim requireret, si se errasse crededisset. Est namque, vt dixi, propria arrogantium fraus, vt tunc de errore requirere studeant, quando se nouerint non errasse. Qui rursum requirere, vel argui de errore despiciunt, si quando se errasse veraciter præcognoscunt. Non enim esse, sed videri humiles appetunt, et tunc requirendo speciem humilitatis assumunt, quando de ipsa magis requisitione laudātur. Sed quia omnino difficile est, vt elatio, quæ regnat in corde, non erumpat in voce: auditores arrogantium si eorum dicta paulisper taciti expectant atque considerant, citius corda illorum subsequentia verba manifestant. Diu quippe morari non possunt in ipsa humilitatis imagine, quam specietenus sumunt. Superbis enim mentibus humilitas alta est, et cum eius formam conscendere ambiunt, lassatis animi gressibus quasi a cliuosis atque asperis itineribus dilabuntur. Alienū est scilicet, quod videri appetunt, et idcirco eius imagini diu inhærere nequaquam possunt. Graue pondus æstimant, cum eam saltem specietenus portant, et quousque hanc abijciant, vim quandam in corde patiuntur: quia videlicet elationis vsui male dominanti deseruiunt, atque eius imperio semetipsos quales sint prodere compelluntur, ne diu possint videri, quod non sunt. Vnde Heliu quoque postquam de errore doceri se petijt, postquam iniquitatem non se vltra locuturum promisit, subito ab humilitatis specie ad verba tumidæ excusationis exiliuit. Nam subdidit dicens: [Nunquid a te Deus expetit eam, quia displicuit tibi?] Ac si diceret: Ego coram Domino

(B and C margin letters appear beside the lines "mit, et æquitate proposita…" and "quippe morari non possunt…")

A Domino rationes positurus sum, cur modo iniquitas mea a te reprehenditur, quæ constat, quòd in iudicio a te non requiratur?

Quòd sancti humanum iudicium non timeant, sed diuinum: cum econtrario superbi iudicium Dei non metuunt, et ab hominibus iudicari erubescunt.
Caput II.

Recti viri cum iniuste ab hominibus impetuntur, ad supernum iudicium recurrũt. Vnde et ab eodem ad beatum Iob dicitur: [Ecce in cælo testis meus, et conscius meus in excelsis.] Et quia ei placere summopere cupiunt, eius solius testimonium requirunt. Peruersi quoque, quia iustorum vitam deserunt, sed nonnumquam eloquia sequuntur, cum de suis male gestis increpantur, hoc assumunt in argumentum defensionis, quod iusti proferunt cum testimonio puritatis. Vnde eis, consuetudo iam facta est, vt si quis eos de factis suis arguat, Dei magis iudicium, quàm hominum quærant. A Deo enim et cum se damnandos nouerint, iudicari non metuunt, et iudicari ab hominibus erubescunt. Proponunt ergo maius, quod non metuunt, vt minus declinare valeant, quod erubescunt. Scriptum quippe est: Vnusquisque nostrum pro se rationẽ reddet Deo. Quia ergo tunc damnatio vniuscuiusque manifesta est, exinde modo iniqui colligunt, vt iam peruersa vniuscuiusque actio sit secura, ne modo eam quilibet iustus arguendo discutiat, a qua constat, quod in iudicio alienus existat. At contra piorum conscientiæ grande sibi conferri præmium credunt, cum de quibusdã modo suis actionibus illicitis arguuntur. Proponunt etenim ante oculos cordis, quia districtum Dei iudicium tanto verius tunc super eos mitigabitur, quanto nunc acrius arguente homine præuenitur: et temporalem iram super se lucrum computant, per quam se æternam posse euadere non ignorant. Heliu ergo typum cunctorum arrogantium tenens, et magis eligens æterna inuectione percuti, quàm temporaliter increpari, dicat: Nunquid a te Deus expetit eam, quia displicuit tibi? Quia vero esse culpabiliores solent hi, qui loqui in contentione inchoant, quàm qui respondent, subdidit, dicens: [Tu enim cœpisti loqui, et non ego.] Eo se innocentẽ credidit, quo pulsatus erupit, nimirũ nesciens, quia innocentia non tempore defenditur, sed ratione. Quid enim eius defensionibus adminiculatur, quod etsi tacenti nulla intulit, recta tamen inchoanti praua respondit? Postquam vero in verbis elationis ostenditur, ecce iterum sub requisitionis velamine palliatur, atque infert, dicens: [Quòd, si quid melius nosti, loquere.] Quamuis dum non ait: Quia melius nosti, sed si quid melius nosti, loquere: nimis hoc ipsum superbisse est, de melioris scientia dubitasse. Hoc tamen, quod beato Iob locum loquendi tribuit, humilitatem se exhibuisse iudicauit. Sed sicut supra dictum est, quia in actione arrogantium omne, quod superducto sermone tegitur, prorumpente rursum intentione elationis aperitur, citius Heliu innotuit, qua mente beatum Iob loqui postulauit. Nam sequitur:

Marginalia: a (beside "meus in excelsis"); B (beside "sequuntur"); Rom. 14. a (beside "reddet Deo"); C (beside "Dei iudicium"); D (beside "uis dum non ait").

Quòd Heliu verba Iob non intellexerit, quæ sine disciplina fuisse æstimabat.
Caput III.

E Viri intelligentes loquantur mihi, et vir sapiens audiat me. Iob autem stulte locutus est, et verba illius non sonant disciplinam.] Ecce dum quasi humiliter beato Iob loqui tribuit, quid intrinsecus gestaret ostendit, dicens: Viri intelligentes loquantur mihi: dedignatus videlicet, si beatus Iob loqui præsumeret; qui quasi eius intelligere verba non posset. Et quia non solum ad loquendum, sed etiam ad audiendũ beatum Iob indignum fuisse iudicauit, illico adiunxit: Vir sapiens audiat me. Ac si diceret: Huic loqui iniuste conceditur, qui etiam audire verba sapientium non meretur. Atque mox aperte, quàm despecta de illo sentiat, manifestat, dicens: Iob autem stulte locutus est, et verba illius non sonant disciplinam. Sine disciplina locutum beatũ Iob credidit: quia iustum se in suis operibus fuisse memorauit. Vera fortasse Heliu diceret, si ea, quæ beatus Iob de seipso narrauerat, non de illo hæc eadẽ ipse disciplinæ auctor æstimasset. Innocenter enim Iob se asseruit flagellatum, quem Deus etiam perhibuit frustra percussum. Quid ergo vox percussi superbũ sonuit, quæ a sententia ferientis nullatenus

Marginalia: Iob. 2. b; 11. q. 2. c. incauti sunt homines.

nullatenus discrepauit? Incautè sunt humiles, qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiā vitant, immo mentiendo superbiunt, quia contra veritatē se erigunt, quàm relinquunt. Qui enim, necessitate cogente, vera de se bona loquitur, tanto magis humilitati iungitur, quanto et veritati sociatur. An Paulus humilis non fuit, quando æmulatione veritatis contra falsos apostolos tot de se discipulis fortia gesta narrauit? Qui nimirum veritati inimicus existeret, si abscondendo virtutes proprias, prædicatores errorum præualere permisisset. Sed quia arrogantes viri in eo, quòd bonorum dicta superbe examinant, verborum magis superficiem, quàm rerum cardinem pensant, Heliu beati Iob sententias disciplinam credidit non sonasse. Quia vero sæpe asperitas superborum vsque ad duritiam maledictionis extenditur, illico contra beatum Iob, quasi ad Deum faciens verba, subiungit: A

1. ad Tim. 2. c. et Act. 20. a

Quòd superbi afflictorum tribulationibus nulla compassione condescendunt, sed super dolorem vulnerum addunt, et elisos confringunt. Caput IIII. B

PAter mi probetur Iob vsque ad finem.] Ecce hoc, quod quasi de arrogantiæ tumore conceperat, in verbis etiam maledictionis exaltat. Sed fortasse beneuolæ vim probationis optaret, si stetisse eum in probatione iudicasset. Vt ergo aperte malitia eius crudelitatis appareat, probari eum adhuc per flagella deprecatur, quem inter flagella lapsum fuisse iam queritur. Præmisit, quod sensit, vt apertius cognosci debeat, quod optauit. Adhuc feriri postulat, quem iam peccasse sub manu ferientis accusat. Propria hæc arrogantium vota sunt, vt vitam dolentium examinari acrius deprecentur: quia quanto sibimetipsis iustiores sunt, tanto alienis doloribus duriores existunt. Nesciunt enim in se passionem alienæ infirmitatis trahere, et sicut suæ, ita etiam proximi imbecillitati misereri. Quia enim de se alta sentiunt, idcirco humilibus nullatenus condescendunt. Heliu beatum Iob pro culpa percussum credidit, atque ideo exhibenda ei pietatis viscera, nec inter tot dolores æstimauit. Viri autem veraciter sancti cum flagellari quempiam etiam pro culpa cognoscunt, etsi quædam eius inordinata corripiunt, ad quædam tamen dolentia compatiuntur, et sic sciunt tumentia premere, vt sciant etiam cruenta refouere, quatenus in eis cum dura emolliuntur, infirma roborentur. C

Quòd sancti doctores ex quibusdam signis, sicut boni medici solent etiam occulta rimari, vt cognita castigent et sanent. Vnde ad Ezechielem dicitur: Fili hominis fode parietem, etc. Et quid sit, quòd Ezechiel sumere laterem iubetur, et describere in eo ciuitatem Hierusalem. Caput V. D

4 AT contra arrogantes viri, quia charitatis viscera non habent, non solum non compatiuntur etiam iustis dolentibus, sed eos insuper sub specie iustæ increpationis affligunt: et vel si qua in eis sunt, praua mala exaggerant, vel ea quæ vere bona sunt, male apud se interpretando commutant: quamuis etiam sancti doctores sæpe exaggerare soleant delinquentium vitia, et ex quibusdam signis publicis occulta rimari, vt possint ex minimis maiora cognoscere. Vnde ad Ezechielem dicitur: Fili hominis fode parietem. Vbi mox subdidit: Et cum fodissem parietem, apparuit ostium vnum, et dixit ad me: Ingredere, et vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic. Et ingressus vidi: et ecce omnis similitudo reptilium, et animalium abominatio, et vniuersa idola domus Israel depicta erant in pariete. Per Ezechielem quippe præpositorum persona signatur: per parietem, duritia subditorum. Et quid est parietem fodere, nisi asperis correptionibus duritiam cordis aperire? Quem cum perfodisset, apparuit ostium: quia cum cordis duritia asperis correptionibus aperitur, quasi quædam ianua ostenditur, ex qua omnia in eo, qui corripitur, cogitationum interiora videantur. Vnde et bene illic sequitur: Et dixit ad me: Ingredere, et vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic. Quasi ingreditur, vt abominationes aspiciat, qui discussis quibusdam signis exterius apparentibus, ita corda subditorum penetrat, vt cuncta ei, quæ illicite cogitantur, innotescant. Vnde et subdidit: Et ingressus vidi: et ecce omnis similitudo reptilium, et animalium abominatio. In reptilibus cogitationes omnino terrenæ signantur: in animalibus vero iam quidem aliquantulum a terra suspensæ, sed adhuc terrenæ mercedis præmia requirentes. Nam reptilia E

Ezech. 8. d

A ptilia toto ex corpore terræ inhærent: animalia autem ventre a terra suspensa sunt, appetitu tamen gulæ ad terram semper inclinantur. Reptilia itaque sunt intra parietem, quando cogitationes voluuntur in mente, quæ a terrenis desiderijs numquam leuantur. Animalia quoque sunt intra parietem, quando etsi qua iam iusta, si qua honesta cogitantur, appetendis tamen lucris temporalibus honoribusq. deseruiunt: et per semetipsa quidem iam quasi a terra suspensa sunt, sed adhuc per ambitum quasi per gulæ desiderium sese ad ima submittunt. Vnde et bene subditur: Et vniuersa idola domus Israel depicta erant in pariete. Scriptum quippe est: Et auaritia, quæ est idolorum seruitus. Recte ergo post animalia, idola describuntur: quia etsi honesta actione, quasi a terra se erigunt, ambitione tamen inhonesta semetipsos ad terram deponunt. Bene autem dicitur: Depicta erant: quia dum exteriorum rerum intrin- *Colos. 3. a*
B secus species attrahuntur, in corde quasi depingitur, quidquid fictis imaginibus cogitatur. Notandum itaque est, quia prius foramen in pariete, ac deinde ostium cernitur, et tunc demum occulta abominatio demonstratur: quia nimirum vniuscuiusque peccati prius signa forinsecus, deinde ianua apertæ iniquitatis ostenditur: et tunc demum omne malum, quod intus latet, aperitur. Idcirco ergo solent etiam sancti doctores grauiter minuta discutere, vt ab externis erroribus ad occulta possint maiora peruenire. Verba asperæ increpationis mouent, vt spinas mortiferæ cogitationis eradicent: et hæc cum agunt, charitatis amore sæuiunt, non inflatione elationis intumescunt. Mori enim pro ipsis parati sunt, quos quasi vsque ad mortem sæuientes affligunt. Seruant in cogitatione, quod diligunt, sumunt in specie, quod persequuntur. Bona prædicantes insinuant, mala autem cauentes prænunciant, non vt *5*
C Heliu, desiderantes exorant. Erga commissos sibi ita nonnumquam in correptione feruent, ac si de tranquillitate nihil habeant: sed ita in dilectione tranquilli sunt, ac si nullus eos feruor accendat. Valde enim metuunt, ne si a prauorum correptione cessauerint, ipsi pro eorum damnatione puniantur, et cũ ad verba inuectionis inflammantur, inuiti quidem ad hæc veniunt, sed tamen hæc defensionem sibi apud districtum iudicem præparant. Vnde et eidem rursus Ezechieli dicitur: Fili hominis sume tibi laterem, et pones eum coram te, et describes in eo ciuitatem Hierusalem, et ordinabis aduersus eam obsidionem, et ædificabis munitiones, et comportabis aggerem, et dabis contra eam castra, et pones arietes in gyro. Et tu sume tibi sartaginem ferream, et pones eam murum ferreum inter te, et inter ciuitatem. Cuius enim Ezechiel, nisi magistrorum speciem tenet? cui dicitur: Sume tibi laterem, et po- *Ezech. 4. a*
D nes eum coram te, et describes in eo ciuitatem Hierusalem. Doctores quippe sancti sibi laterem sumunt, quando terrenum cor auditorum, vt doceant, apprehendunt. Quem laterem coram se ponunt, quia tota illud solicitudinis intentione custodiunt. In quo et ciuitatem Hierusalem iubentur describere, quia prædicando terrenis cordibus curant summopere quanta sit supernæ pacis visio, demonstrare. Cui bene etiam dicitur: Et ordinabis aduersus eam obsidionem, et ædificabis munitiones. Sancti enim prædicatores obsidionem circa laterem, in quo Hierusalem ciuitas descripta est, ordinant, quando terrenæ menti, sed iam supernam patriam requirenti, quanta eam in huius vitæ tempore vitiorum impugnet aduersitas, demonstrant. Cum enim vnumquodque peccatum quo modo menti insidietur, ostenditur, quasi obsidio circa Hierusalem ciuitatem voce prædicatoris ordinatur.
E Sed quia non solum insinuant quo modo mentem insidiantia vitia expugnent, sed etiam quo modo custoditæ virtutes roborent, recte subiungitur: Et ædificabis munitiones. Munitiones quippe sanctus prædicator ædificat, quando quæ virtutes quibus vitijs obuient, insinuare non cessat. Et quia virtutibus crescentibus plerumque bella tentationis augentur, recte adhuc additur: Et comportabis aggerem, et dabis contra eam castra, et pones arietes in gyro. Aggerem namque comportat, quando prædicator quisque molem crescentis tentationis indicat. Et contra Hierusalem castra erigit, quando recte intentioni audientium, hostis callidi circumuentiones quasi incomprehensibiles insidias prædicit. Atque in gyro arietes ponit, quando tentationum aculeos in hac vita nos vndique circumdantes, et virtutum murum perforantes innotescit. Vbi bene additur: Et tu sume tibi sartaginem ferream, et pones eam murum ferreum, inter te, et inter ciui-

tatem. Per sartaginem namque frixura, per ferrum vero fortitudo ostenditur. Quid A
autem ita magistri atque doctoris mentem, quàm zelus Domini frigit et excruciat?
2.Corin.11.g Vnde Paulus huius sartaginis incendebatur frixura, cum diceret: Quis infirmatur, et ego non infirmor? Et quis scandalizatur, et ego non vror? Et quia quisquis zelo Dei contra peccantes accenditur, forti in perpetuum custodia munitur, ne ex neglecta prædicationis, et regiminis cura damnetur, recte dicitur: Pones eam murum ferreum inter te et inter ciuitatem. Sartago enim ferrea murus ferreus inter Prophetam, et ciuitatem ponitur: quia cum nunc fortem zelum doctores exhibent, eundẽ zelum postmodum inter se, et auditores suos fortem munitionem tenent: ne tunc ad vindictam destituti sint, si nunc fuerint in correptione dissoluti. Hanc sartaginem Propheta idẽ, vt inter se et auditores suos murum sumeret, audiebat, cum ei diuina vox præmitte-
Ezech.3.e ret dicens: Si tu annunciaueris impio, et ille non fuerit conuersus ab impietate sua, et B
a via sua impia, ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti. Hanc sartaginem inter se et discipulos murum Paulus posuerat, cum dicebat:
Actor.20.e Mundus sum a sanguine omnium vestrum: non enim subterfugi, quo minus annunciarem omne consilium Dei vobis. Nunc ergo doctores necesse est, vt appetant zeli ardoribus frigi, ne cogantur post de torpore negligentiæ igne gehennæ cruciari. Sed
6 aliud est, quod iniustis et subditis, aliud quod iustis et non subditis debemus. Ad illorum nos correptionem atque custodiam reddendarum rationum debet timor accendere: ad istorum vero venerationem ipsa considerata æquitas inclinare. Sed arrogantes viri, quia huius formam discretionis ignorant, hoc iustis et non subditis exhibent, quod a bonis prædicatoribus fieri, et iniustis et subditis vident. Qui cum ad feruorem inuectionis iniuste prosiliunt, etiam per verba maledictionis excedunt. Qui C
Mat.19.c enim nequaquam proximos sicut se diligunt, proximis optare non desinunt, quod ipsi sibimet inuenire pertimescunt. Vnde Heliu occultum odium in manifestatione maledictionis exsudans, ait: [Pater mi, probetur Iob vsque ad finem, ne desinas ab homine iniquitatis.] Hominem iniquitatis vocat, quem Deus iustum præ omnibus superna attestatione denunciat. Et quia multa adhuc sub hac indiscretione subiuncta sunt, breuiter ea æstimo transcurrenda. Dicta enim, quæ grauitate carent, intenta expositione non indigent. Sequitur:

Quòd in vsu et consuetudine habeant superbi derogando mentiri.
Caput VI.

QVi addit super peccata sua blasphemiam.] Accusat eum et pro peccatis flagel- D
Sup.c.2.b la meruisse, et post flagella peccasse. Longe vero aliter Dominus iudicat, qui et frustra flagellatum insinuat, et bona duplicia post flagella retribuit. Pœna enim debetur culpæ, non præmium. Beatus ergo Iob sine culpa locutus ostenditur, quem post locutionem præmia subsequuntur. Heliu itaque, quia pro Domini defensionibus loquens, de beato Iob aliud, quàm Dominus sentit, quasi dum pro veritate verba multiplicat, a veritate discordat. Sequitur: [Inter nos interim constringatur, et tunc ad iudicium prouocet sermonibus suis Deum.] Ac si diceret: Ex nostra assertione cognoscat, quia nequaquam diuinæ examinationi sufficiat. Et quia arrogantes viri, non solum student inepta dicere, sed etiam multa, versus, qui sequitur, bene de illo frequenter infertur.

CAPVT TRIGESIMVMQVINTVM BEATI IOB. E

Gitur Heliu hæc rursum locutus est: Nunquid æqua tibi videtur tua cogitatio, vt diceres: Iustior Deo sum? Dixisti enim: Non tibi placet, quod rectum est: vel quid tibi proderit, si ego peccauero? Itaque ego respondebo sermonibus tuis, et amicis tuis tecum. Suspice cælum, et intuere, et contemplare æthera, quòd altior te sit. Si peccaueris, quid ei nocebis? Et si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? Porro, G

A ro, si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua, et filium hominis adiuuabit iustitia tua. Propter multitudinem calumniatorum clamabunt, et eiulabunt propter vim brachij tyrannorum. Et non dixit: Vbi est Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte? Qui docet nos super iumenta terræ, et super volucres cæli erudit nos. Ibi clamabunt, et non exaudiet propter superbiam malorum. Non ergo frustra audiet Deus, et omnipotens singulorum causas intuebitur. Etiam cum dixeris: Non considerat, iudicate coram illo, et expecta eum. Nunc enim non infert furorem suum, nec vlciscitur scelus valde. Ergo Iob frustra
B aperit os suum, absque scientia verba multiplicat.

Caput VII.

IGitur Heliu hæc rursum locutus est.] Omnis, qui multa loquitur, in locutione sua semper incipere studet: quatenus inchoatione ipsa suspensos auditores faciat, vt eo attentius taceant, quo quasi nouum audire aliquid expectant. Heliu vero alia finiens, alia incessanter exorditur, vt immensa loquacitas per subiuncta semper initia continuetur. Sequitur: [Nunquid æqua tibi videtur tua cogitatio, vt diceres: Iustior Deo sum?] Quia beatus Iob iustiorem se Deo non dixerit, omnis, qui textum historiæ legit, agnoscit, sed ait: Proponat æquitatem contra me, et perueniet ad vi- 7
C ctoriam iudicium meum. Vitam suam videlicet pensans, et causas percussionis ignorans, vt sæpe iam dictum est, pro diluendis peccatis se credidit, et non pro augendis meritis flagellari: idcirco iudicium suum ad victoriam peruenire confisus est, quia culpam in se, pro qua debuisset percuti, non inuenit. Quod quidem de illo et Dominus ad diabolum dixit: Commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum frustra. Quid ergo hæc loquendo peccauit, qui verbis istis diuinæ de se et occultæ sententiæ etiam nesciendo consensit? Aut quid obest, si a rectitudine veritatis humano iudicio verba nostra superficie tenus discrepant, quando in cordis cardine ei compaginata concordant? Humanæ aures verba nostra talia iudicant, qualia foris sonant: diuina vero iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur. Apud homines cor ex verbis, apud Deum vero verba pen- Sup.c.2.b 22.quæst.5. c. humana
D santur ex corde. Beatus ergo Iob dum hoc ait exterius, quod interius Dominus dixit: Omne quod locutus est, tanto iuste exterius intulit, quanto pie ab interna sententia non recessit. Quamuis prophetico spiritu repletus, in eo, quo ait: Proponat æquitatem contra me, et perueniet ad victoriam iudicium meum, intueri Redemptoris nostri præsentiam potuit. Ipse enim, qui est virtus patris et sapientia, etiam eius æquitas non inconuenienter accipitur. Vnde scriptum est: Qui factus est nobis a Deo sapientia, et iustitia, et sanctificatio. Quam scilicet æquitatem, quia Deus iniquis fugientibus incarnatam ostendendo contra posuit: eos protinus ab iniquitate reuocauit, et humanum genus eo iudicio antiquum aduersarium vicit, quo æquitatem Dei aduersantem suis itineribus inuenit. Sequitur: [Dixisti enim: Non tibi placet, quod rectum est; vel quid tibi proderit, si ego peccauero?] Si tota 1.Cor.1.d
E libri series attenditur, nihil horum beatus Iob dixisse monstratur. Sed arrogantes viri, sicut et superius diximus, habere hoc proprium solent, vt dum in nimia inuectione prodeunt, etiam inuehendo mentiantur; et cum non possunt reprehendere iuste, quæ sunt, reprehendunt mentiendo, quæ non sunt. Sequitur: [Itaque ego respondebo sermonibus tuis, et amicis tuis tecum.] Dictis superioribus quasi beati Iob culpabilia verba narrauit, atque ex eis sibi materiam loquendi proposuit: sed verbis subsequentibus forti acumine discutit hoc, quod sibi ad dicendi materiam fallaciter finxit. Et fortes quidem sunt sententiæ, quæ sequuntur, sed beati Iob personæ non congruunt: tantoq. eum increpationis huius tela non feriunt, quanto contra eum iniuste mittuntur. Sequitur:

Quid

Quòd ex ipsa creaturæ positione, et altitudine, ad quam attingere non possumus, quia supra nos est, considerare debemus quantum supra intellectum sit creator, cuius omnipotentiam nec augent bona nostra, nec minuunt mala. Caput VIII. A

SVspice cælum, et intuere, contemplare æthera, quòd altior te sit. Si peccaueris, quid ei nocebis: et si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eũ? Porro si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?] Quamuis beato Iob scienti maiora, nequaquam dici ista debuerint: vera tamen sunt, quæ dicuntur, quòd videlicet Deo, nec peccata nostra noceant, nec bene gesta concurrant. Vnde subsecutus, adiunxit: [Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua, et filium hominis adiuuabit iustitia tua.] Sed inter hæc illud est solerter intuendũ, quod B ait: Suspice cælum, et intuere, contemplare æthera, quòd altior te sit. Hæc enim dicens, nimirum colligit, vt considerare debeat quanto minus Deo actione sua aut prosit, aut noceat, qui altitudini cæli, atque ætheris prodesse, vel nocere non possit. Quamuis in cælo, vel æthere possimus supernas potestates accipere, diuinis semper obtutibus inhærentes, vt cum angelicos spiritus longe adhuc a nobis distare conspicimus, ipsi creatori, atque dominatori spirituum quanto distamus inferius, agno-
8 scamus: corpoream tamen cæli ætherisq. materiam hoc loco sentiri nil obstat. Nam si vigilanter exteriora conspicimus, per ipsa eadem ad interiora reuocamur. Vestigia quippe creatoris nostri, sunt mira opera visibilis creaturæ. Ipsum namque adhuc videre non possumus, sed iam ad eius visionem tendimus, si eum in his quæ fecit, miramur. Eius ergo vestigia creaturam dicimus, quia per hæc, quæ ab ipso sunt, se- C
Roma.1.c quendo imus ad ipsum. Vnde Paulus ait: Inuisibilia eius per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius et diuinitas. Vnde et in libro
Sap.13.a Sapientiæ scriptum est: Per magnitudinem enim creaturæ et speciem, potest intelligibiliter creator videri. Menti enim nostræ peccato suo exterius sparsæ, necdũ Deus, sicut est, interius innotescit: sed dum facturæ suæ decus foris proponit, quasi quibusdam se nobis nutibus innuit, et quæ intus sequamur, ostendit: ac miro modo ipsis formis exterioribus nos ad interiora perducit: innuit immensa admiratione, quod est,
Sap.6.c mira hæc exterius ostendendo, quæ non est. Hinc enim de sapientia scriptum est: In vijs ostendit se illis hilariter, et omni prouidentia occurrit illis. Viæ quippe ad creatorem sunt, opera considerata creatoris. Quæ dum facta cernimus, potentiam factoris miramur. In istis vijs a sapientia omni nobis prouidentia occurritur: quia factoris D nobis virtus inquirenda proponitur in omne, quod mirabiliter factum videtur: quocumque se verterit anima, si vigilanter intendit, in ijsdem ipsis Deum inuenit, per quæ reliquit, eiusq. potentiam ex eorum rursus consideratione cognoscit, quorum amore deseruit: et per quæ peruerse cecidit, per hæc conuersa reuocatur. Vbi enim lapsi sumus, ibi incumbimus vt surgamus: et quasi ibi surgendo manum considerationis figimus, vbi pede amoris lubrici corruentes negligendo iacebamus. Quia enim ab inuisibilibus per visibilia cecidimus, dignum est vt ad inuisibilia ipsis rursum visibilibus innitamur: vt quo casu anima venit ad infima, eo gradu reuertatur ad summa, atque eisdem quibus corruit, passibus surgat: dum, sicut dictum est, illa nos ad Deum bene cõsiderata reuocant, quæ nos ab eo male electa diuiserunt. Heliu itaque, vt vim considerationis admoueret, atque ex corporeis rebus ostenderet, quanto sit E homine excelsior Deus, bene intulit: [Suspice cælum, et intuere, et contemplare æthera, quòd altior te sit.] Ipsis enim rebus creatis atque corporeis agnoscimus, quantũ a creatoris nostri sublimitate distamus: quia per omne, quod cernimus, esse humiles admonemur: vt quasi quædam sit electio mentis nostræ, species considerata creaturæ. Dicat ergo: [Suspice cælum, et intuere, contemplare æthera, quod altior te sit. Si peccaueris, quid ei nocebis? Et si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? Porro si iuste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?] Ac si diceret: Ex ipsis creaturis intellige, quas altiores te esse corporaliter vides, quantum a diuinæ potentiæ sublimitate disiungeris, atque ex hac tua consideratione collige, quia Deum nec bene viuendo adiuues, nec rursus malis actionibus graues. Si vero, sicut superius diximus, in cælo vel æthere supernas potestates accipimus, verbis

A bis istis Heliu considerare nos admonet: quia ipsi angelici spiritus creatoris nostri potentiam plene contemplari non possunt: de quibus tamen certum est, quia nobis eo ipso altiores sunt, quo lapsi in infimis non sunt: vt videlicet colligamus, quanto Deo inferiores existimus, quia etiam creaturis sublimibus, sed longe illo inferioribus subiacemus. Ac si diceret: Vide quantum a diuina celsitudine separaris, a cuius potentia etiam potestates illæ humilitate contremiscunt, quæ te immensa sublimitate transcendunt: et quanto ipso summo inferior es; qui inferiorem te esse etiam inferioribus deprehendis. Ostendendo vero summa, reducit ad æqualia, atque ait: [Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua, et filium hominis adiuuabit iustitia tua.] Humana impietas ei nocet, quem peruertendo inquinat. Et rursus, eum adiuuat nostra iustitia, quem a prauis actionibus immutat. Nocere enim, vel iuuare nesciunt ea, quæ

Causa. 1.q.4. Homini.

B vel a bono corrumpere, vel a malo permutare non possunt. Supernæ igitur potestates eo lædi, vel iuuari nequeunt, quo esse iam incommutabiles acceperunt. Sed considerare hæc nequeunt, qui terrenis desiderijs implicantur. Sparsis enim foris mentibus ad semetipsas redire difficile est: quia praua itinera semel captas tanto delectabiliter tenent, quanto in eis omne, quod libuerit, licet. Nullus quippe disciplinæ murus obuiat, qui constringat, nulla retributionis prospicitur pœna, quæ terreat: sed clausis oculis cordis eo anima præcipitatur in infimis, quo obscuratur a summis, et tanto securius mala temporalia perpetrat, quanto durius bona æterna desperat.

Quòd in hac vita iusti ab impijs affligi permittuntur, sicut Moyse vocante ad promissionis terram, vrgente Pharaone de Aegypto egredi compellitur plebs inuita. Caput IX.

C SEd ista reproborum nequitia trituræ more electorum vitam, quasi grana a paleis separans, premit vt purget. Mali enim bonos magis ab huius mundi desiderijs expediunt, dum affligunt: quia dum multa eis hic violenta ingerunt, festinare illos ad superna compellunt. Quod bene de Israelitico populo vocante Moyse, et Pharaone rege sæuiente signatum est. Tunc namque Moyses ad vocandum missus est, cum iam Pharao duris operibus ad opprimendum fuerat excitatus: vt Israelitarum mentes Aegypto deformiter inhærentes, alius dum vocaret, quasi traheret, alius quasi impelleret dum sæuiret: et plebs in seruitio turpiter fixa, vel prouocata bonis, vel malis impulsa moueretur. Hoc quotidie agitur, dum prædicatis cælestibus præmijs, sæuire in electos reprobi permittuntur: vt si ad repromissionis terram vocati exire negli-

9

Exod. 3.b

D gimus, pressuris saltem sæuientibus impellamur: atque hæc Aegyptus, videlicet vita præsens, quæ nos oppressit blandiens, adiuuet premens: et quæ dum fouit, seruitutis iugo contriuit, libertatis viam dum cruciat, ostendat. Hæc vtique causa est, quòd ab iniustis iusti finuntur affligi: vt scilicet dum futura audiunt bona, quæ cupiant, patiantur etiam mala præsentia, quæ perhorrescant, atque ad faciliorem exitum dum amor prouocat, cruciatus impellat. Vnde Heliu eosdem labores electorum sub oppressionibus reproborum exequens, ait:

Quòd reprobi bona nostra calumniantur, dum detrahunt, et in nos tyrannide vtuntur. Caput X.

E PRopter multitudinem calumniatorum clamabunt, et eiulabunt propter vim brachij tyrannorum.] Calumniatores recte dicere possumus omnes iniquos: non solum, qui exteriora bona rapiunt, sed etiam, qui malis suis moribus, et vitæ reprobæ exemplo interna nostra dissipare contendunt. Illi namque ea, quæ nobis extra sunt, inuadere ambiunt, isti vero nos prædari interius quærunt. Illi amore rerum, isti non cessant odijs sæuire virtutum. Illi inuident, quod habemus, isti quod viuimus. Illi student rapere bona exteriora, quia placent: isti satagunt interiora bona dissipare, quia displicent. Quanto igitur morum vita a rerum distat substantia, tanto grauior calumniator est, qui male viuendo vim nostris infert moribus, quam qui violenter opprimendo damna ingerit rebus. Nihil iste de nostra sustentatione subtraxit, sed exempla nobis perditionis apposuit. Eo ergo grauiorem calumniam intulit, quo quietum cor in tentatione commouit. Qui etsi nequaquam nobis actionis suæ opera persuasit,

ſuaſit, pugnam tamen tentationis ingeſſit. Grauem igitur de vita eius calumniam A
ſuſtinemus, quia nimirum intus patimur, quod cum labore vincamus. Et quia in
hoc mundo abundat malorum vita, quæ cruciet, rectè dicitur: [Propter multitudi-
nem calumniatorum clamabunt.] Quia vero ea, quæ verbis ſuadere non valent, ex-
torquere nonnumquam etiam effrenatis viribus ſtudent, apte ſubiungitur: [Et eiu-
10 labunt propter vim brachij tyrannorum.] Quiſquis enim male viuere ſuo nos exem-
plo compellit, adhuc in nobis voce calumniatoris vtitur: quiſquis vero peccatum
ſuadens etiam terrere nos appetit, iam contra nos brachio tyrannidis ſæuit. Aliud eſt
enim vitia ſuadere viuendo, aliud iubere terrendo. Dum ergo exempla malæ actio-
nis aſpicimus, quaſi adhuc ſtrepitum calumniatoris audimus: dum vero vi peccare
cogimur, iam tyrannum in corde ſuſtinemus. Sed robuſtorum mentes in Deo immo-
biliter fixæ, tanto iſta deſpiciunt, quanto cernunt, quòd contra præcepta conditoris B
excreſcunt. Aeternitatis quippe præmia præſtolantes, vires ex aduerſitatibus ſu-
munt: quia creſcente pugna glorioſiorem ſibi non ambigunt manere victoriam. Sic
itaque electorum deſideria dum premuntur, aduerſitate proficiunt, ſicut ignis flatu
premitur, vt creſcat: et vnde quaſi extingui cernitur, inde roboratur. In eo namque
oſtendimus quanta ad Dominum cupiditate flagramus, ſi non ſolum ad eum per
tranquilla et mollia, ſed etiam per aſpera et dura tranſimus. Hinc namque prophe-
Pſal.17.c ta ait: Qui perfecit pedes meos quaſi cerui. Ceruus enim cum montium iuga con-
ſcendit, quæque aſpicit aſpera, quæque ſe obijciant ſentibus illigata, dato ſaltu tranſ-
greditur, et abſque vllo curſus ſui obſtaculo in ſuperioribus eleuatur. Ita etiam ele-
ctorum mentes, quæque ſibi in hoc mundo obſiſtere, atque obuiare conſpiciunt, con-
templationis ſaltu tranſcendunt, et more ceruorum deſpectis terrenorum ſentibus in C
Ibidem. ſuperna ſe euehunt. Hinc rurſum dicit: Et in Deo tranſgrediar murum. Murus quip-
pe eſt omne, quod itineri noſtro obijcitur, ne ad eum, qui diligitur, tranſeatur. Sed
murum tranſgredimur, cum præ amore ſupernæ patriæ, quæq. in hoc mundo fue-
rint obiecta calcamus. Hinc per eundem Prophetam certanti animæ Dominus dicit:
Pſal.80.b Exaudiui te in abſcondito tempeſtatis, probaui te ad aquas contradictionis. Abſcon-
ditum quippe tempeſtatis eſt, cum in corde contrito cogitationum tentantium flu-
ctus intumeſcunt, cum contra amoris ſancti ſtudia curarum ſæcularium ſe tumultus
illidunt. In abſcondito ergo tempeſtatis auditur: quia clamor deprecantis eſt, hæc
ipſa tribulationis fluctuatio. Quia vero omnino non deſunt, qui bona quærentibus
ſuadere peruerſa moliantur, aquæ contradictionis ſunt populi reſiſtentes. Et quia
tunc probatur deſiderium, cum aliqua ei aduerſitate reſiſtitur, rectè dicitur: Probaui D
te ad aquas contradictionis. His itaque virtutum niſibus robuſti ex aduerſitate pro-
ficiunt, ſed infirmi ſæpe in deſiderijs ſuis, ſi qua eis fuerint ex aduerſo obiecta, langue-
ſcunt, et cum valida tribulatione pulſantur, puſillanimitate deficiunt. Vnde Heliu
beato Iob probra puſillanimitatis impingens, præmiſſis malorum oppreſſionibus,
infirmorum mox puſillanimitates exequitur, dicens:

Quòd ideo tentationibus quilibet frangitur, quia factorem et liberatorem deſperans, non contemplatur. Caput XI.

ET non dixit: Vbi eſt Deus, qui fecit me?] Mos ſacræ ſcripturæ eſt, vt a ſingulari
numero ad pluralem ſubito tranſeat, atque a plurali ſæpe ſe ad ſingularem ver- E
tat. Vnde Heliu cum diceret: Clamabunt et eiulabunt, nequaquam ſubdidit: Non
dixerunt, vbi eſt Deus: ſed: Non dixit vbi eſt Deus. A plurali quippe numero in ſingu-
larem veniens, ad perſonam ſubito infirmi vniuſcuiuſque tranſiuit: fortaſſe quia a
ſingulis melius recognoſcitur, quidquid de eis ſingulariter auditur, vt ad cor ſuum
quiſque redeat, et in ſemetipſo hoc, quod de vnoquoque dicitur, reprehendat. Singu-
larem igitur numerum tenuit, dicens: [Non dixit, vbi eſt Deus, qui fecit me?] Quiſ-
quis enim aduerſitatum tribulatione frangitur, a quo factus eſt, minime contempla-
tur. Nam qui quod non erat, fecit, factum ſine gubernatione non deſerit: et qui beni-
gne hominem condidit, nequaquam iniuſte cruciari permittit: nec ſinit neglecte pe-
rire, quod eſt, qui hoc etiam, quod non fuit, creauit vt eſſet. Cum ergo cauſam tribula-
tionis noſtræ requirimus, et fortaſſe tardius inuenimus: eſt iſta conſideratio, quòd
nihil

A nihil iniuste patiamur: quia si Deo auctore sumus, qui non fuimus, Deo tegente non affligimur iniuste, qui sumus. Sequitur:

Quòd in nocte tribulationum huius vitæ carmen habemus lætitiæ diuinam consolationem. Caput XII.

QVi dedit carmina in nocte.] Carmen in nocte, est lætitia in tribulatione: quia etsi pressuris temporalitatis affligimur, spe iam tamen de æternitate gaudemus. Carmina Paulus in nocte prædicabat, dicens: Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Carmen in nocte Dauid sumpserat, qui dicebat: Tu mihi es refugium a pressura, quæ circumdedit me, exultatio mea, redime me a circumdantibus me. Ecce noctem pressuram nominat, et tamen liberatorem suum inter angustias exultationem vocat. Foris quidem nox erat in circumdatione pressuræ, sed intus carmina resonabant de consolatione lætitiæ. Quia enim ad æterna gaudia redire non possumus, nisi per temporalia detrimenta: tota sacræ scripturæ intentio est, vt spes manentis lætitiæ nos inter hæc transitoria aduersa corroboret. Vnde et Ezechiel propheta librum se accepisse testatur, in quo scriptæ erant lamentationes, carmen, et væ. Quid enim libro hoc, nisi diuina eloquia figurantur? Quæ quia nobis lacrymas luctusq. præcipiunt, lamentationes in eo scriptæ referuntur. Carmen quoque et væ continent: quia sic de spe gaudium prædicant, vt in præsenti tamen pressuras atque angustias indicent. Carmen et væ continent: quia etsi illic dulcia appetimus, prius necesse est, vt hic amara toleremus. Carmen et væ discipulis prædicabat Dominus, cum dicebat: Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis, in mundo pressuram habebitis, ac si aperte diceret: Sit vobis de me interius, quod consolando reficiat, quia erit de mundo exterius, quòd sæuiendo grauiter premat. Quia ergo infirmus quisque cum premitur, a spe gaudij nimia pusillanimitate lassatur: et dum foris aduersa tolerat, intus obliuiscitur quo gaudebat, bene dicitur: Non dixit, vbi est Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte? Si enim ista diceret, vim, quam patitur, temperaret: et per hoc quod mansurum intus quæreret, id quod foris transitorium sustinet, esse intolerabile non æstimaret. Sequitur:

11 | Rom. 12. c | Psal. 31. | B | Ezech. 2. d | Ioan. 16. d | C

Quòd doctrina Euangelica abstrahat hominem a vitijs, in quibus putrescebat, ne ambulet in mirabilibus super se, et vt immunditiam carnis per castitatem refrenet. Caput XIII.

D QVi docet nos super iumenta terræ, et super volucres cæli erudit nos.] Iumenta terræ sunt, qui vsu vitæ carnalis ima appetunt. Volucres vero cæli sunt, qui superbæ curiositatis studio sublimia perscrutantur. Illi viuendo se deponunt infra, quàm sunt, isti inquirendo se eleuant vltra, quàm possunt. Illos in infimis voluptas deijcit carnis, istos quasi in superioribus erigit libido curiositatis. Illis per sacra eloquia dicitur: Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus. Istorum superbus labor increpatur, dum dicitur: Altiora te ne quæsieris, et fortiora te ne scrutatus fueris. Illis dicitur: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram: fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam. Istis dicitur: Nemo vos decipiat per philosophiam et inanem fallaciam. Docet igitur nos Deus super iumenta terræ et volucres cæli: quia dum hoc, quod sumus, agnoscimus, nec carnis E nos infirmitas deijcit, nec superbiæ spiritus eleuat, nec defluendo imis subijcimur, nec superbiendo de sublimibus inflamur. Qui enim carne labitur, iumentorum appetitu prosternitur: qui verò extollitur mente, more volucrum quasi leuitatis penna subleuatur. Sed si vigilanter intenditur, vt et mentis humilitas, et carnis castimonia teneatur, cito cognoscimus, quia alterum custoditur ex altero. Nam multis sæpe superbia luxuriæ seminarium fuit: quia dum eos spiritus quasi in altum erexit, caro in infimis mersit. Hi enim prius secreto eleuant, sed postmodum publice corruunt: quia dum occultis intumescunt motibus cordis, apertis cadunt lapsibus corporis. Sic sic elati iusta fuerant retributione feriendi: vt quia superbiendo se hominibus præferũt, luxuriando vsque ad iumentorum similitudinem deuoluantur. Homo quippe cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis. Quasi scientiæ enim illos in altum penna subleuauerat: de quibus Paulus

Psal. 31. | Eccl. 3. c | Colos. 3. a | Colos. 2. b | Psal. 48.

Rom.1.c lus hoc, quod et superius protulimus, dicebat: Quia cum cognouissent Deum, non A
sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis. Quo modo autem in iumentorum, aut plusquam iumentorum voluptatem deciderint, subdidit dicens: Tradidit eos Deus in desideria cordis sui, in immunditiam. Ecce caro mersit, quos superba scientia subleuauit, et a volatu volucrum vltra appetitum lapsi sunt iumentorum: atque inde sub se prostrati sunt, vnde super se ire videbantur. Curandum itaque est, et omni custodia mens a superbiæ tumore seruanda. Non enim ante oculos Dei vacuæ transuolant cogitationes nostræ, et nulla momenta temporis per animum transeunt sine statu retributionis. Intus ergo videt Deus, quod mētem eleuat, et idcirco permittit foris inualescere, quod deponat. Intus prius extollitur, quod foris postmodum luxuriæ corruptione feriatur. Occultam videlicet culpam sequitur aperta percussio, vt malis exterioribus interiora puniantur, et cor B
publice corruat, quod latenter tumebat. Hinc quippe per Oseam contra Israelitas
Osee.5.b dicitur: Spiritus fornicationis in medio eorum, et Dominum non cognouerunt. Qui vt ostenderet, quod causa libidinis ex culpa prorumperet elationis, mox subdidit dicens: Et respondebit arrogantia Israel in faciem eius: Ac si diceret: Culpa, quæ per elationem mentis in occulto latuit, per carnis luxuriam in aperto respondit. Proinde per humilitatis custodiam seruanda est munditia castitatis. Si enim pie spiritus sub Deo premitur, caro illicite super spiritum non leuatur. Habet quippe spiritus commissum sibi dominium carnis, si tamen sub Deo recognoscit iura legitimæ seruitutis. Nam si auctorem suum superbiendo contemnit, iure et a subiecta carne prælium suscipit. Vnde et ille primus inobediens mox vt superbiendo peccauit, pudenda
Gene.3.b contexit: quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis inuenit. Et quia auctori suo esse subditus noluit, ius carnis subditæ, quam regebat, amisit: vt in seipso videlicet inobedientiæ suæ confusio redundaret, et superatus disceret, C
13 quid elatus amisisset. Nullus ergo, qui postquam superna appetere cœperit, si carnis voluptate prosternitur, tunc se victum iudicet, cum aperte superatur. Si enim plerumque virus libidinis de radice nascitur elationis, tunc caro vicit, cum spiritus latenter intumuit: iam tunc anima per originem culpæ in petulantiam iumentorum cecidit, cum efferendo se more volucrum vltra, quàm debuit, euolauit. Hinc est enim, quòd longa continentia repente soluitur, hinc quòd plerumque et vsque ad senium virginitas seruata vitiatur. Quia enim negligitur humilitas cordis, rectus iudex despicit etiam integritatem corporis: et quandoque per apertum malum reprobos annunciat, quos dudum reprobos in occulto tolerabat. Nam qui diu seruatum bonum D
subito perdidit, apud semetipsum intus aliud malum tenuit, ex quo aliud subito erupit: per quod ab omnipotente Deo etiam tunc alienus extitit, quando se ei per munditiam corporis inhærere monstrauit. Quia igitur mentis elatio ad pollutionem pertrahit carnis, reproborum cor a volatu volucrum ad petulantiam mergitur iumentorum. Sancti autem viri ne appetitu bestiali ad luxuriæ voraginem deuoluantur, solicite cogitationes mentis a superbiæ volatu custodiunt: ac ne in infima desipiendo corruant, omne, quod sublimiter sapiunt, humiliter premunt. Recte itaque dicitur: [Qui docet nos super iumenta terræ, et super volucres cæli erudit nos:] Subaudis, hoc quoque non dixit. Hoc itaque, quòd iumentis ac volucribus antecellit, cum non dicit in tribulatione memorari, ac si diceret: Infirmus quisque idcirco nequaquā se in perturbatione corroborat, quia et in tranquillitate non temperat: et ideo nescit E
aduersa tolerare, quia constiturus in prosperis, cogitatione se non nouit a volatu volucrum premere, nec carnales motus a iumentorum ingluuie subleuare. Sed hoc beato Iob tanto inconuenienter dicitur, quanto vita eius inter alta, et infima mirabiliter temperatur. Quod quidem intelligi et aliter potest. Qui docet nos super iumenta terræ, et super volucres cæli erudit nos. Nam sicut iumentorum vocabulo signatur vita hominum carnis adhuc motibus subditorum, ita appellatione volucrum figuratur elatio spirituum superborum: vt per iumenta quidem terreni homines, per volucres vero dæmonia designentur. Vnde cum semina Dominus iuxta viam diceret cecidisse, subiungit: Venerunt volucres cæli, et comederunt ea: nimirum per volucres
Mat.13.a signans aereas potestates. Sancti autem viri, quia nec infima hominum exempla appetunt, nec rursum dæmoniaca subtilitate falluntur, et super iumenta terræ, et super

A ſuper cæli volucres virtute eruditionis excreſcunt. Super iumenta enim terræ edocti ſunt: quia quidquid in imis poteſt ambiri, deſpiciunt. Super volucres quoque cæli eruditi ſunt: quia omnes immundorum ſpirituum inſidias comprehendunt. Super iumenta terræ edocti ſunt: quia nihil in hac vita quod præterit, quærunt. Super volucres cæli eruditi ſunt: quia poteſtates aereas, quas adhuc per carnis infirmitatem tolerant, iam vitæ meritis calcant. Paulus iam ſuper iumenta terræ edoctus fuerat, dicens: Multi enim ambulant. Et paulo poſt: Quorum finis interitus, quorum Deus *Phil.3.d*
venter eſt, et gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt. Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt. Et rurſum, ſuper volucres cæli eruditum ſe nouerat, cum diceba: Neſcitis quoniam angelos iudicabimus? Sub ſe iumenta cernebat, quia videlicet in terra adhuc poſitus calcabat mores hominum, qui in infimis conuerſabantur. *1.Cor.6.a*
B Et rurſum, volatum volucrum meritorum dignitate tranſcenderat: quia ſubiturus cæleſtia, iudicaturum ſe angelos non ignorabat. In illis immundorum infima, in iſtis ſuperborum ſumma calcabat. Mentes quippe ſanctorum tranſitoria cuncta de- 14
ſpiciunt, et ſub ſe labi quidquid ſuperbit, quidquid præterit, contemplantur: et quaſi in quodam rerum vertice conſtitutæ, tanto ſibi omnia ſubeſſe conſpiciunt, quanto ſemetipſas verius auctori omnium ſubdunt: atque inde cuncta tranſcendunt, vnde creatori cunctorum vera ſe humilitate ſubſternunt. Dicat ergo: [Qui docet nos ſuper iumenta terræ, et ſuper volucres cæli erudit nos.] Ac ſi diceret: Infirmus puſillanimitate victus iſta non dixit: et idcirco eum aduerſitas tentationis perculit: quia tranquillitatis tempore hæc cuncta tranſeuntia nulla perfectione ſuperauit. Huius enim vitæ aduerſa non perhorreſceret, ſi perfectionis merito, etiam ſecunda calcaſ-
C ſet. Sequitur.

Quòd omnipotens Deus clamantes ad ſe ſeruos ſuos, ideo aliquando de tribulatione non eripit: quia et ipſi ex aduerſis proficiunt, et reproborum malitia tanto in iudicio diſtrictius punitur, quanto hic in ſanctos exarſit crudelius. Caput XIIII.

IBi clamabunt, et non exaudiet propter ſuperbiam malorum.] Ibi videlicet in tribulatione, vt econtra de gaudio ſcriptum eſt: Filij ſeruorum tuorum inhabitabunt ibi. Sed videtur incertum vtrum dicat: Propter ſuperbiam malorum non exaudiet: an propter ſuperbiam malorum clamabunt. Intelligi autem melius poteſt, ſi *Pſal. 101.*
D non exaudiri potius propter malorum ſuperbiam, quàm clamare referantur. Nam quod propter malorum ſuperbiam clamant, iam ſupra dictum eſt, eo verſu quo dicitur: Propter multitudinem violentorum clamabunt. Aliquid ergo nobis hoc verſu innuitur, quod paulo ſubtilius attendatur: quia ſæpe oppreſſi quidam dum clamauerint, ex ſe quidem merentur audiri, ſed tamen eorum deſideria propter opprimentiũ ſuperbiam differuntur. Iuſtus quippe Deus et ſuos permittit temporaliter opprimi, et violentorum malitiam nequiter augeri: vt dum horum vita in purgatione teritur, illorum nequitia conſummetur. Plerumque vero accidit, vt iuſti in tribulatione de- 15
prehenſi ſupernum ſolatium etiam temporaliter percipiant: quod tamen non temporaliter implorant. Saluari enim non propter ſe, ſed propter aduerſariorum ſalutẽ concupiſcunt: vt dum illos omnipotens Deus ab immenſis periculis facto quodam
E miraculo liberat, virtutem ſuam ipſis etiam perſecutoribus innoteſcat: atque inde aduerſarios ad æternitatem redimat, vnde ſuos temporaliter ſaluat: ſicut Propheta quoque vocem martyrum ſuſcipiens, ait: Propter inimicos meos eripe me: ac ſi diceret: Propter me quidem eripi de temporali tribulatione non appeto, ſed tamen eripi propter aduerſarios meos concupiſco: vt dum mea vita ſaluari mirabiliter cernitur, ipſo miraculorum viſu inimicorum duritia conuertatur. Sicut ergo ſæpe Dominus ſuorum vitam temporaliter pro inimicorum conuerſatione eripit: ita ſæpe ſuorum voces propter damnationem perſequentium non exaudit: vt videlicet inde reatum ſuum cumulent, vnde præualuiſſe ſe nequiter gaudent. Nam qui inuiſibilia deſpiciunt, moueri nonnumquam viſibilibus miraculis poſſunt. Sed idcirco cum iuſtis plerumque nil mirum viſibiliter agitur, quia eorum aduerſarij illuminari viſibiliter non merentur. Dicatur ergo: Ibi clamabunt, et non exaudiet *Pſal.43.*

propter superbiam malorum ac si diceret: Reatus opprimentium audiri voces prohi- A
bet oppressorum. Nec eripiuntur visibiliter iusti, quia saluari inuisibiliter non meren
Psal. 48. tur iniusti. Vnde rursum per Prophetam dicitur: Cum viderit sapientes morientes, simul insipiens et stultus peribunt. Quos enim visibiliter mori conspiciunt, inuisibiliter viuere posse non credunt: atque eo reatum infidelitatis suæ cumulant, quo visa morte fidelium de æternitate desperant. Igitur violenti quique inde interius deficiūt, vnde contra vitam innocentium exterius conualescunt: tantoq. illos intima veritas a se foras eijcit, quanto eos contra suos temporaliter, quod volunt posse permittit. Quisquis itaque bonorum vitam persequitur, tunc peiore vltione damnatur, cum nulla ei aduersitate resistitur: et tunc fortioris iræ periculis subiacet, cum prospere peragit, quod nequiter concupiscit: quia videlicet vindicta superni iudicij ad futurum eū supplicium reseruando deseruit, cui hic in malo obuiare contempsit. Hinc enim per B
Psal. 80. Prophetam Dominus dicit: Dimisi eos secundum desideria cordis eorum, et ibant in
Sup. c. 22. b voluntatibus suis. Hinc rursum dicitur: Non est virga Dei super illos. Hinc etiam
Dan. 8. d de ipso eorum capite scriptum est: Faciet et prosperabitur. Hinc rursus de eodem
Ibid. g dicitur: Et dolus in manu eius dirigetur. In manu quippe Antichristi dolus dirigitur: quia hoc quod contra bonos proposuerit, implere temporaliter nulla aduersitate
Prou. 1. d te præpeditur. Hinc rursus per Salomonem dicitur: Prosperitas stultorum perdet il-
16 los. Manifestum ergo perditionis indicium est, quando affectatis iniquitatibus subsequens fauet effectus: et nulla contrarietas impedit, quod mens peruersa concepit. Nam sæpe prauorum hominum dum tardantur vota, mutantur: et dum difficultatē perfectionis sentiunt, reatum malæ actionis agnoscunt: et quibus prius inuitis contradicitur, volentes postmodum hoc, quod conceperant, auersantur. Quia igitur ma- C
los cum deserit Dominus præualere permittit: et vnde superborum nequitia perficitur, inde humilium longanimitas consummatur, dicatur recte: [Ibi clamabunt, et non exaudiet propter superbiam malorum.] Sequitur:

Quòd Deus non frustra nos audiat, quos illico non adiuuat: cum desideria dilatione proficiant, vt exerceatur virtus certamine. Caput XV.

Neque enim frustra audiet Deus, et omnipotens singulorum causas intuebitur.] Notandum quòd duo sunt dicta: quia et clamantem non frustra audit, et tamen quod patitur, respicit, et exaudire voces dissimulat: et quod vnusquisque tolerat, non ignorat. Nemo ergo, qui tardius auditur, credat quòd a superna cura negliga- D
tur. Sæpe enim nostra desideria, quia celeriter non fiunt, exaudiuntur: et quod impleri concite petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. Sæpe vox nostra eo perficitur, quo differtur: et cum superficietenus petitio negligitur, vota nostra altius in cogitationem radice complentur, sicut et semina messium gelu pressa solidantur: et quo ad superficiem tardius exeunt, eo ad frugem multipliciora consurgunt. Desideria itaque nostra dilatione extenduntur, vt proficiant: proficiunt, vt ad hoc quod perceptura sunt, conualescant: exercitantur in certamine, vt maioribus cumulentur præmijs in retributione: labor protrahitur pugnæ, vt crescat corona victoriæ. Suos ergo Dominus cum velociter non exaudit, quo repellere creditur, trahit. Internus quippe est medicus, et peccatorum in nobis contagia, quæ inesse medullitus reprobat, secat, abscindit virus putredinis ferro tribulationis: et quo voces ægri audire dissimu- E
Psal. 25. lat, eo ægritudinis finem procurat. Hinc enim Propheta ait: Deus meus clamabo per diem, et non exaudies: et nocte, et non ad insipientiam mihi: ac si diceret: Nequaquam mihi ad insipientiam proficit, quòd die ac nocte clamantem me continuo non exaudis: quia vnde me in temporali tribulatione quasi deseris, inde ad æternam sapientiam plus erudis. Hinc etiam dicit: Adiutor in opportunitatibus, in tribulatio-
Psal. 9. ne. Tribulationem quippe dicturus, opportunitatem præmisit, quia sæpe et tribulatione conterimur: et tamen opportunum nondum est, vt desiderio ereptionis adiuuemur. Dicatur ergo: [Neque enim frustra audiet Deus, et omnipotens singulorum cau-
17 sas intuebitur.] Sed quia plerumque nonnulli ab ipsa adiutorij tarditate franguntur, apte subiungit:

Quòd

A *Quòd qui facta sua discutit et diiudicat, etiam si quasi non considerans de tribulatione non statim cum Deus eripiat, nequaquam tamen de clementia diuina desperet.*
Caput XVI.

ETiam cum dixeris, non considerat, iudicate coram illo, et expecta eum.] Fortasse
enim dum clamor noster quasi negligitur, spes, quæ cordi inerat, infirmatur, et
superna adiutoria defutura credimus: quia tardius impetramus, ac pene inconside-
rata Deo esse ingemiscimus, quæ multa toleramus. Sed cum ista nos desperationis
procella conturbat, concussa mens citius in portum spei se collocat, si causas suas cum
Domino subtiliter pensat, si bona eius ad memoriam reuocat: si mala, quæ bonis
eius reddidit, apud semetipsam callide non excusat: si perpendit quid ab eo iuste me-
B ruit, et quid clementer accepit: si vitam suam viuaciter discutit: si ante Dei oculos
omne, quod agit, examinans, semetipsam sibimet non abscondit: si factam se quæ
non erat, meminit: si illuminatam se atque subleuatã, quæ in tenebris iacebat, agno-
scit. Hæc ergo in semetipsa cuncta recolligens, dum bona accepta considerat, aduer-
sa quæ tolerat non accusat: nec desperatione frangitur, quæ tantorum munerum con
solatione roboratur: quia spem de futuris recipit, dum transacta beneficia recogno-
scit. Dicat itaque. [Etiam cum dixeris, non considerat, iudicare coram eo, et expecta
eum.] ac si diceret: Cum idcirco Deus considerare non creditur, quia tarde misere-
tur, intima cogitationis ingredere, atque illic coram eius oculis causæ tuæ iudicium
suscipe: et quæ ipse viuendo contulisti, vel quæ misericorditer percepisti, discerne:
et tunc ad spei fiduciam redis, dum bona tanta benignitatis erubescis: quatenus inter
C aduersa fidenter expectes, quem et post delicta propitium recolis. Speranda enim fue
rant superna adiutoria, etiam si nulla beneficia præcessissent. Sciendumq. quia Deus
hominem, quem benigne condidit, inique non spernit. Pensandum est igitur quanti
est periculi transacta munera cernere, et futura desperare: quanti est periculi si in
hac procella tribulationum, desperationis naufragio frangimur, qui ad portum spei
velut immensis funibus præteritis donis ligamur. Dicatur itaque recte: Iudicare co-
ram Deo, et expecta eum. Nam qui semetipsum coram Deo non iudicat, eum, dum
affligitur, non expectat. Cuius enim bona præcessisse dissimulat, adiutoria subsequi
posse desperat: et cum præteritorum obliuiscitur, etiam subsequentium largitate
fraudatur. Sed ecce dum nos affligimur, dum consolationis gratiam longanimiter
sustinemus, mali ad peiora prorumpunt: atque eo iniquitatis aggregatione profi-
D ciunt, quo sine verbere relinquuntur. Et tamen omnipotens Deus peccantes miseri-
corditer expectat, tempus ad pœnitentiam tribuit, quod non conuersis ad grauioris
reatus testimonium vertit, patienter iram retinet, quam quandoque irretractabili-
ter effundit. Vnde apte subiungitur:

Quòd in hoc mundo non omnia impiorum scelera punit Deus, quorum tormenta examini supremo reseruat. *Caput XVII.*

NVnc enim non infert furorem suum, nec vlciscitur valde scelus.] Diu quippe 18
Deus tolerat, quia in perpetuum damnat: et furorem nunc inferre dissimulat,
quem effundendum sine fine in posterum seruat. Electorum namque est hic conteri,
vt ad præmia debeant æternæ hereditatis erudiri. Nostrum est hic flagella percipe-
E re, quibus seruatur de æternitate gaudere. Hinc enim scriptum est: Flagellat omnẽ *Heb.12.b*
filium, quem recipit. Hinc ad Ioannem dicitur: Ego quos amo, arguo, et castigo. *Apoc.3.d*
Hinc Petrus ait: Tempus est vt incipiat iudicium de domo Dei. Vbi mox admiran- *1.Petr.4.d*
do subiungit: Si autem primum a nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei Euan-
gelio? Peccata quippe nequaquam diuina seueritas inulta remanere permittit: sed
ira iudicij a nostra hic correptione inchoat, vt in reproborum damnatione conquie-
scat. Eant ergo nunc reprobi, et voluptatum suarum desideria inulta iniquitate con-
sumant: atque eo temporalia flagella non sentiant, quo æterna eos supplicia expe-
ctant. Bene autem inulta eorum nequitia Cham peccante signata est, cui a patre di-
citur: Maledictus Chanaam puer, seruus erit fratribus suis. Chanaam videlicet Cham *Gene.9.d*
filius fuit. Et quid est quòd Cham peccante, Chanaã eius filius sententiã vltionis acci-
pit? Quid est quòd non in se, sed in posteritate percutitur: nisi quòd reproborũ nequi-

tiæ hic quidem inultæ proficiunt, sed in posterum feriuntur? Dicatur ergo: [Nunc enim non infert furorem suum, nec vlciscitur valde scelus.] Notandum vero est, quòd subintulit: Valde: quia etsi quædam longanimiter tolerat, quædam tamen etiã in hac vita flagellat, et hic nonnumquam ferire inchoat, quos æterna damnatione consummat. Ergo et nonnulla percutit, et nonnulla inulta derelinquit: quia si nulla resecaret, quis Deum res humanas curare crederet? Et rursus: si hic cuncta percuteret, extremum iudicium vnde restaret? Quædam igitur feriuntur, vt rectoris nostri super nos solicitudinem formidemus: quædam vero inulta seruantur, vt adhuc iudicium restare sentiamus. Bene ergo dicitur: [Nec vlciscitur valde scelus:] Quia dum exiguum quiddam de iniquitate percutitur, inconuersis mentibus æterni iam iudicij sententia propinatur. Totum itaque hoc ab Heliu rectum dicitur, si recte diceretur: Scit enim quid loqui debeat, sed cui loquatur, ignorat. Vera sunt namque, quæ dixit, B
sed a beati Iob increpationibus aliena: quia tanto hac correptione non eguit, quanto
19 nec aliqua pusillanimitate peccauit. Sed quia iustis viris solet occasio esse virtutum, elatio superborum, occulto iudicio cum beato Iob agitur: vt post flagella pœnarũ, etiam per verba arrogantium crescat. Ecce enim tanto magis a superbiæ ministro despicitur, quanto a veritate intrinsecus, id est, humilitatis magistra refouetur. Nam Heliu postquam tot fortia se dixisse cognouit, quid elationis gestaret aperuit, atque beatum Iob alta de se sentiendo despexit, dicens: [Ergo Iob frustra aperit os suum, et absque scientia verba multiplicat.] Hæc nimirum inferens, beatum Iob et nil scisse asserit, et multa dixisse: et cum ipse quæ senrit, loquaciter inferat, hunc de vitio loquacitatis accusat. Sed hoc quoque esse proprium arrogantium vitium solet: vt et pauca credant, quæ ipsi multa dixerint, et multa credant, quæ ipsis pauca dicuntur. C
Qui enim sua dicere semper volunt, aliena audire non possunt: vim se pati existimant, si ea quæ immoderate sentiunt, immoderatius non effundant. Et quamuis beatus Iob ad eius verba tacuerit, Heliu tamen de locutione illius, quam amicis responderat, causam inuectionis inuenit: vt sibi exhibere latius eius silentium possit, atque vt ipse multa respondeat, illum verba multiplicasse confirmat. Nam et mox initia prolixæ locutionis exorditur: et quasi adhuc nil dixerit, inchoare conatur. Vnde subditur:

CAPVT TRIGESIMVMSEXTVM BEATI IOB.

Ddens quoque Heliu hæc locutus est: Sustine me paululum, D
et indicabo tibi. Adhuc enim habeo quod pro Deo loquar. Repetam scientiam meam a principio, et operatorem meum probabo iustum. Vere enim absque mendacio sermones mei, et perfecta scientia probabitur tibi. Deus potentes non abijcit, cum et ipse sit potens, sed non saluat impios, et iudicium pauperibus tribuit. Non aufert a iusto oculos suos, et reges in solio collocat in perpetuum, et illic eriguntur. Et si fuerint in catenis, et vinciantur funibus paupertatis, indicabit eis opera eorum, et scelera eorum, quia violenti fuerunt. Reuelabit quoque aurem eorum, vt corripiat, et loquetur vt reuertantur ab iniquitate. E
Si audierint et obseruauerint, complebunt dies suos in bono, et annos suos in gloria. Si autem non audierint, transibunt per gladium, et consumentur in stultitia. Simulatores et callidi prouocant iram Dei, neque clamabunt, cum vincti fuerint. Morietur in tempestate anima eorum, et vita eorum inter effeminatos. Eripiet de angustia sua pauperem, et reuelabit in tribulatione aurem eius. Igitur saluabit te de ore angusto latissime, et non habente fundamentum subter se. Requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine. Causa tua quasi impij iudicata est, causam iudiciumq. recipies. Non te ergo superet ira, vt aliquem opprimas, nec multitudo locorum inclinet

Infra c. 16.

A clinet te. Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, et omnes robustos
fortitudine. Ne protrahas noctem: vt ascendant populi pro eis. Caue, ne de-
clines ad iniquitatem, Hanc enim cœpisti sequi post miseriam. Ecce Deus ex-
cellsus in fortitudine sua, et nullus ei similis in legislatoribus. Quis poterit scru-
tari vias eius, aut quis audet dicere: Operatus es iniquitatem? Memento, quòd
ignotes opus eius, de quo cecinerunt viri. Omnes homines vident eum, et vnus-
quisque intuetur procul. Ecce Deus magnus vincens sententiam nostram. Nu-
merus annorum eius inæstimabilis. Qui aufert stellas pluuiæ, et effundit im-
bres ad instar gurgitum, qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desu-
B per. Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum, et fulgurare lumine
suo desuper, cardines quoque maris operiet. Per hæc enim iudicat populos, et
dat escas multis mortalibus. Immanibus abscondit lucem, et præcipit ei, vt
rursus adueniat. Annunciat de ea amico suo, quòd possessio eius sit, et ad
eam possit ascendere.

Caput XVIII.

ADdens quoque Heliu, etiam hæc locutus est: Sustine me paululum, et indicabo 20
tibi.] Multa iam dixerat, et sustinere adhuc paululum postulat: quia videlicet
C arrogantes graue se damnum perpeti iudicant, si scientiam suam loquendi breuitate
constringant. Tanto enim semetipsos credunt doctiores ostendere, quanto se potue-
rint multiplicitare loquacitatis aperire. Sed quia sæpe sibi sentiunt silentij reuerentiā
non deferri: Domini nonnumquam potentiam de quo quasi loquuntur, insinuant,
ac sub prætextu illius sibi silentium exigunt, quod minime merentur: et dum specie-
tenus Deum proferunt, auditum sibi ex reuerentia eius exigentes, se student magis
ostendere, quàm illius facta prædicare. Vnde et Heliu subiungit, dicens: [Adhuc
enim habeo, quod pro Deo loquar.] Quia vero nonnumquam doctores sancti crebro
reperunt, si qua obscurius dicunt, vt quæ occulta prædicant, auditorum cordibus
voce hæc iterationis infundant: plerumque hoc appetunt, etiam arrogantes imirari,
et insolenter ea, quæ dixerint, replicant: non quo auditorum cordibus insinuare res
D apperant, sed quo eorum iudicio videri eloquentes volunt. Vnde Heliu subiungens,
ait: [Repetam scientiam meam a principio.] Sed quia nominata scientia, tumor
cordis in voce claruerat: arrogans aperte cognoscitur, si non citius aliquo velamine
pallietur. Vnde mox in occultatione suæ arrogantiæ Domini iustitiam subinferens,
ait: [Et operatorem meum probabo iustum.] Vt dum quasi pro Dei iustitia loquitur,
apud humana iudicia, quidquid arroganter effluit, excusetur. Sequitur: [Vere enim
absque mendacio sermones mei.] Cum ab infirmis auditoribus se intelligi non posse
conspiciunt, solent plerumque etiam iusti laudare bona, quæ dicunt: non quo ipsi suis
laudibus inhient, sed quo auditores suos ad audiendi solicitudinem accendant: vt dū
eorum voce proferuntur, ab illorum cordibus ardentiori affectu rapiantur. Vnde Pau-
lus cum mira Corinthijs, et multa dixisset, adiungit: Os nostrum patet ad vos, o Co- 2.Cor.6.c
E rinthij, cor nostrum dilatatum est. Sed arrogantes dum cor bonorum nesciunt, et so-
las aliquando voces imitantur: efferunt laudando quæ dicunt, non quo eis torpor au-
dientium displicet, sed quo sibi inhianter placent. Iustorum vocem imitantes simu-
lant, sed vim vocis ignorant. Vident, quòd iusti iusta proferunt, sed nesciunt quid
requirunt. Cum enim sancti doctores laudem prædicationis exaltant, quasi manu vo-
cis ab imis cogitationibus corda audientium leuant, vt excussa velociter dictis sequen-
tibus velut in itinere occurrant: et tanto ea intelligentiæ amplexu constringant,
quanto illa et quasi priusquam cernerent, in voce laudantis amauerant. Sed hæc,
vt dixi, arrogantes nesciunt. Quia enim foris est quod appetunt, quid sit intus
desiderabile, sentire non possunt. De electorum quippe Ecclesia scriptum est: Om- Psal.44.
nis gloria eius filiæ regum ab intus. Et sapientes virgines in vasis oleum portare Mat.25.a
referuntur. Vnde et sanctorum voce dicitur: Gloria nostra hæc est, testimo- 2.Cor.1.c

nium conscientiæ nostræ. Arrogantes autem, quia coram Deo conscientiæ suæ testimonium non habent, quærunt coram hominibus testimonium vocis alienæ: quam cũ tarde reperiunt, ipsi etiam in impudentiam sui fauoris erumpunt. Si enim non inueniunt voces hominum, quas inhianter expectant, ipsi scientiam suam laudantes prædicant. Vnde et Heliu subdit, dicens: [Et perfecta scientia probabitur tibi.] Nimirum sensit se magna dicturum, sed tumenti corde hoc, quod de semetipso sublimiter æstimauit, tacere non potuit: et idcirco quod rectum sensit, laudando præcucurrit. Quia iam quidem diuino iudicio reus esset, si magna de se saltem silendo sensisset. Ante subtile enim veritatis examen securi omnimode non sumus: etiam si humano iudicio quod in nobis reprehendi debeat, non habemus. Nam plerumque negligentius cogitantes elatione pulsamur, quam tamen tacentes premimus. Sed nisi retractatione concita tumor occultus in ipso cubili cordis, in quo oritur, suffocetur, coram districto iudice omne meritum nostræ actionis extinguitur. Hinc ergo pensandum est, illa cordis elatio quanta animaduersione damnabitur, quæ vsque ad audaciam vocis nutritur: si neque hæc est excusabilis, quæ in corde latenter oboritur. Considerandum quoque qualis intrinsecus regnat, quæ eousque seruata est, vt etiam foras erumpere non erubescat. Heliu ergo, quia magna sensit, semetipsum humiliter temperare nesciuit, scientiæ celsitudinem tenuit, humilitatis gratiam recusauit: et dum sequitur bonum, quo bene dicere appetijt, bonum, quo bene viuere potuisset, amisit. Scientia quippe inflat, charitas vero ædificat. Sed iam nunc rectum dicat, quod tamen recte dicere ignorat: Nam postquam inflatas animi cogitationes per verba elationis exhalauit, fortem sententiam subdidit dicens:

Quòd res immensæ virtutis sit in honore premere gloriam, et in potentia se nescire esse potentem: et quòd in crimine sit fastus elationis, non ordo potestatis,
Caput XIX.

21 Deus potentes non abijcit, cum et ipse sit potens.] In vsu vitæ mortalis quædam ex semetipsis sunt noxia, quædam vero ex his, quæ circa ipsa versantur. Ex semetipsis quædam sunt noxia, sicut peccata atque flagitia. Quædam vero nonnumquam nobis ex his, quæ circa ipsa sunt, nocent: sicut temporalis potentia, vel copula coniugalis. Bonum namque est coniugium, sed mala sunt, quæ circa illud ex huius mundi cura succrescunt. Vnde Paulus ait: Qui autem cum vxore est, cogitat quæ sunt mundi, quo modo placeat vxori. Vnde et quibusdam meliora persuadens, eos a coniugio reuocat, dicens: Hoc autem dico, non vt laqueum vobis inijciam, sed ad id quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. Dum ergo tenetur, quod non nocet, ex rebus iuxta positis committitur plerumque quod nocet: sicut sæpe rectum, mundumq. iter pergimus, et tamen ortis iuxta viam vepribus, per vestimenta retinemur. In via quidem munda non offendimus, sed a latere nascitur, quo pungamur. Magna est etiam potentia temporalis, quæ habet apud Deum meritum suum de bona administratione regiminis: nonnumquam tamen eo ipso, quo præeminet ceteris, elatione cogitationis intumescit: et dum ad vsum cuncta subiacent, dum ad votum velociter iussa complentur, dum omnes subditi si qua bene gesta sunt, laudibus efferunt: male gestis autem nulla auctoritate contradicunt, dum plerumque laudant, etiam quod obiurgare debuerunt: seductus ab his, quæ intra subduntur, super se animus tollitur: et dum foris immenso fauore circumdatur, intus veritate vacuatur, atque oblitus sui, in voces se spargit alienas: talemq. se credit, qualem foris audit, non qualẽ intus discernere debuit: subiectos despicit, eosq. æquales sibi naturæ ordine non agnoscit, et quos sorte potestatis excesserit, transcendisse se etiam vitæ meritis credit: cunctis se æstimat amplius sapere, quibus se videt amplius posse. In quodam quippe se constituit culmine apud semetipsum: et qui æqua ceteris naturæ conditione constringitur, ex æquo respicere ceteros dedignatur: sicq. vsque ad eius similitudinem ducitur, de quo scriptum est: Omne sublime videt, et ipse est rex super vniuersos filios superbiæ. Et de cuius corpore dicitur: Generatio cuius excelsi sunt oculi, et palpebræ eius in alta surrectæ. Ad eius similitudinem dicitur, qui singulare culmen appetens, et socialem angelorum vitam despiciens, ait:

Ascendam

Marginalia: A; B; C; 1.Cor. 7.f; D; E; Iob. 41.d; Prou. 30.b

A Ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo. Miro ergo iudicio intus *Isa.14.d*
foueam deiectionis inuenit, dum foris se in culmine potestatis extollit. Apostatæ
quippe angelo similis efficitur, dum homo hominibus esse similis dedignatur. Sic
Saul ab humilitatis merito in tumorem superbiæ culmine potestatis excreuit. Per hu
militatem quippe prælatus est, per superbiam reprobatus, Domino attestante, qui
ait: Nonne cum esses paruulus in oculis tuis, caput te constitui in tribubus Israel? *1.Reg 15.d*
Paruulum se ante potestatem viderat, sed fultus temporali potentia, iam se paruulum
non videbat. Ceterorum namque comparatione se præferens, magnum se apud se
esse iudicabat. Miro autem modo cum apud se paruulus, apud Dominum magnus:
cum vero apud se magnus, apud Dominum paruulus fuit. Magnos nos Dominus
apud nos esse prohibet per Prophetam dicens: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, *Isa.5.c*
B et coram vobismetipsis prudentes. Ne magni apud nos esse debeamus, Paulus admo-
nens, ait: Nolite prudentes esse apud vosmetipsos. Plerumque ergo dum ex subiecto- *Rom.12.c*
rum affluentia animus inflatur, in luxum superbiæ ipso potentiæ fastigio lenocinan-
te corrumpitur. Sed aliud est qualibet bona non esse, aliud bona bene habere nescire.
Bona namque est ordine suo potentia, sed cauta regentis indiget vita. Igitur bene
hanc exercet, qui et retinere illam nouerit, et impugnare. Bene hanc exercet, qui scit
per illam super culpas erigi, et scit cum illa ceteris æqualitate componi. Humana
enim mens plerumque extollitur, etiam cum nulla potestate fulcitur: quanto magis
in altum se erigit, cum se etiam ei potestas adiungit? Et tamen corrigendis aliorum
vitijs apta executione præparatur. Vnde et per Paulum dicitur: Minister enim Dei *Rom.13.a*
est, vindex in iram ei, qui malum agit. Cum ergo potentiæ temporalis ministerium 22
C suscipitur, summa cura vigilandum est, vt sciat quisque et sumere ex ea, quod adiu-
uat, et expugnare, quod tentat: et æqualem se cum illa ceteris cernere, et tamen se
peccantibus zelo vltionis præferre. Quam discretionem plenius cognoscimus, si etiã
potestatis ecclesiasticæ exempla cernamus. Petrus namque auctore Deo, Ecclesiæ
principatum tenens, a bene agente Cornelio, et sese ei humiliter prosternente, immo-
deratius venerari recusauit, seq. illi similem recognouit, dicens: Surge, ne feceris, et *Act.10.c*
ego ipse homo sum. Sed cum Ananiæ et Saphiræ culpam reperit, mox quanta super
ceteros potentia excreuisset, ostendit. Verbo enim eorum vitam perculit, quam spi- *Ibid.5.a.b*
ritu perscrutante deprehẽdit: et summum se intra Ecclesiam contra peccata recoluit,
quod honore sibi vehementer impenso, coram bene agentibus fratribus non agnouit.
Illic communionem æqualitatis meruit sanctitas actionis, hic zelus vltionis ius ape-
D ruit potestatis. Paulus bene agentibus fratribus prælatum se esse nesciebat, cum dice-
ret: Non quia dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudij vestri. Atque illi- *2.Cor.1.d*
co adiunxit: Fide enim statis, ac si diceret: Ideo non dominamur fidei vestræ, quia
fide statis. Aequales enim vobis sumus, vbi vos stare cognoscimus. Quasi prælatum
se fratribus esse nesciebat, cum diceret: Facti sumus paruuli in medio vestrum, et: Nos *1.Thes.2.b*
autem seruos vestros per Iesum Christum. Sed cum culpam, quæ corrigi debuisset, in- *2.Cor.4.b*
uenit, illico magistrum se esse recoluit, dicens: Quid vultis? In virga veniam ad vos? *1.Cor.4.d*
Summus itaque locus bene regitur, cum is, qui præest, vitijs potius, quàm fratribus do
minatur. Cunctos quippe natura æquales genuit. Vt autem alij ad regendum alijs
committantur, non eos natura, sed culpa postponit. Vitijs ergo se debent rectores eri-
gere, quorum et causa præferuntur, et cum delinquentes corrigunt, solicite attendãt,
E vt per disciplinam culpas quidem iure potestatis feriant, sed per humilitatis custodiã
æquales se ipsis fratribus, qui corriguntur, agnoscant. Quamuis plerumque etiam di-
gnum est, vt eosdem, quos corrigimus, tacita nobis cogitatione præferamus. Illorũ
namque per nos vitia disciplinæ rigore feriuntur: in his vero, quæ ipsi committimus,
ne verbi quidem ab aliquo inuectione laceramur. Tanto ergo apud Dominum obli-
gatiores sumus, quanto apud homines inulte peccamus. Disciplina autem nostra 23
subditos tanto diuino iudicio liberiores reddit, quanto hic eorum culpas sine vindicta
non deserit. Seruanda itaque est et in corde humilitas, et in opere disciplina. Atque in-
ter hæc solerter intuendum, ne dum immoderatius custoditur virtus humilitatis, sol-
uantur iura regiminis: et dum prælatus quisque plus se, quàm decet, deijcit, subdito-
rum vitam stringere sub disciplinæ vinculo nõ possit. Teneamus ergo exterius, quod
pro aliorum vtilitate suscipimus: teneamus interius, quod de nostra æstimatione sen-
timus.

timus. Sed tamen decenter quibusdam erumpentibus signis tales nos apud nos esse ipsi A
nos etiam, qui nobis commissi sunt, non ignorent: vt et de auctoritate nostra, quod formident, videant, et de humilitate quod imitentur, agnoscant. Seruata autem auctoritate regiminis, ad cor nostrum sine cessatione redeamus, et consideremus assidue, quòd sumus æqualiter cum ceteris conditi, non quòd temporaliter ceteris prælati. Potestas enim quanto exterius eminet, tanto premi interius debet: ne cogitationem vincat, ne in delectationem sui animum rapiat, ne iam sub se mens eam regere non possit, cui se libidine dominandi supponit. Bene Dauid regni potentiam regere nouerat, qui elationem eiusdem potentiæ semetipsum premendo vincebat, dicens:
Psal.130. Domine non est exaltatum cor meum. Quique in eius humilitatis augmento subiungit: Neque elati sunt oculi mei. Atque addidit: Neque ambulaui in magnis. Et adhuc subtilissima semetipsum inquisitione discutiens ait: Neque in mirabilibus super B
me. Omnesq. etiam cogitationes suas a fundo cordis exhauriens, subiungit dicens: Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. Ecce humilitatis hostiam ab intimo cordis oblatam crebro replicat, et iterum atque iterum confitendo offerre non cessat: eamq. multipliciter loquens iudicis sui oculis ostentat. Quid est hoc? Et quo modo istud sacrificium Deo placere cognouerat, quod in conspectu eius tanta iteratione vocis immolabat? nisi quòd vicina esse superbia potentibus solet, et pene semper rebus affluentibus elatio sociatur: quia et sæpe humoris abundantia duritiam
24 dat tumoris. Mirum vero valde est cum in cordibus sublimium regnat humilitas morum. Vnde pensandum est: quia potentes quique cum humiliter sapiunt, culmen extraneæ et quasi longe positæ virtutis attingunt, et rectè hac virtute Dominum quantocius placant: quia illud ei sacrificium humiliter offerunt, quod potentes inuenire C
vix possunt. Subtilissima namque ars viuendi est culmen tenere, gloriam premere: esse quidem in potentia, sed potentem se esse nescire: ad largienda bona potentem se cognoscere, ad rependenda noxia omne, quod potenter valet, ignorare. Rectè itaque de talibus dicitur: Deus potentes non abijcit, cum et ipse sit potens. Deum quippe imitari desiderat, qui fastigium potentiæ alienis intentus vtilitatibus, et non suis laudibus elatus administrat, qui prælatus ceteris prodesse appetit, non præesse. Tumoris namque elatio, non ordo potestatis in crimine est. Potentiam Deus tribuit, elationem vero potentiæ malitia nostræ mentis inuenit. Tollamus ergo quod de nostro contulimus, et bona sunt quæ Deo largiente possidemus. Quia enim nequaquam iusta potentia, sed actio praua damnatur, apte subiungitur:

D

Quòd alij iudicentur et pereant, alij non iudicentur et regnent.
Caput XX.

Sed non saluat impios, et iudicium pauperibus tribuit.] Scriptura sacra plerumque pauperes humiles vocare consueuit. Vnde in Euangelio cum adiectione spiritus
Mat.5.a nominantur, dum dicitur: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Quos enim diuitiæ visibiliter potentes ostendunt apud semetipsos pauperes sunt, qui elati in suis conscientijs non sunt. Eos vero impios vocat, qui aut a fidei pietate disiuncti sunt, aut in hoc, quod fideliter credunt, prauis sibi moribus contradicunt. Quia ergo omnipotens Deus malitiæ superbiam, non potentiæ celsitudinem damnat, postquam dictum est: Deus potentes non abijcit, cum et ipse sit potens, rectè subiungitur: Sed non saluat impios, et iudicium pauperibus tribuit, id est, elatos E
destruit, humiles vero per iudicium liberos reddit. Vel certe iudicium pauperibus tribuit: quia hi, qui nunc nequiter opprimuntur, ipsi tunc super oppressores suos iudices veniunt. Duæ quippe sunt partes, electorum scilicet atque reproborum. Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij namque iudicantur et pereunt, alij non iudicantur et pereunt. Alij iudicantur et regnant, alij non iudicantur et regnant. Iudicantur et pereunt, quibus dominica voce in damna-
Mat.25.d tione dicitur: Esuriui, et non dedistis mihi manducare: sitiui, et non dedistis mihi potum: hospes eram, et non collegistis me: nudus, et non operuistis me: æger et in carcere, et non visitastis me. Quibus præmittitur: Discedite a me maledicti in ignem
Psal.1. æternum, qui paratus est diabolo et angelis eius. Alij vero in extremo iudicio non iudicantur et pereunt, de quibus Propheta ait: Non resurgent impij in iudicio, et de quibus

A quibus Dominus dicit: Qui autem non credit, iam iudicatus est. Et de quibus Paulus ait: Qui sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Resurgunt ergo etiam omnes infideles, sed ad tormentum, non ad iudicium. Non enim eorum tunc causa discutitur: quia ad conspectum districti Iudicis iam cum damnatione suæ infidelitatis accedunt. Professionem vero fidei retinentes, sed professionis opera non habentes, redarguuntur vt pereant. Qui vero nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in extrema examinatione non audiunt: quia præiudicati infidelitatis suæ tenebris, eius, quem despexerant, inuectione redargui non merentur. Illi saltem iudicis verba audiunt: quia eius fidei saltem verba tenuerunt. Isti in damnatione sua æterni iudicis nec verba percipiunt: quia eius reuerentiam nec verbotenus seruare voluerunt. Illi legaliter pereunt: quia sub lege positi peccauerunt. Istis in perditione sua de lege nihil dicitur: Ioan. 3. e Rom. 2. b

B quia nihil legis habere conati sunt. Princeps namque terrenam rempublicam regens, aliter punit ciuem interius delinquentem, atque aliter exterius hostem rebellantem. In illo iura sua consulit, eumq. sub verbis dignæ inuectionis addicit: contra hostem vero bella mouet, instrumenta perditionis exercet, dignaq. eius malitiæ tormenta retribuit: de malo vero eius quid lex habeat, non requirit. Neque enim lege necesse est perimi, qui lege numquam potuit teneri. Ita ergo in extremo iudicio et legalis illum inuectio percutit, qui ab eo quod professione tenuit, actione declinauit, et iste sine iudicij inuectione perimitur, qui lege fidei non tenetur. Ex electorum vero parte alij iudicantur et regnant, qui vitæ maculas lacrymis tergunt, qui mala præcedentia factis sequentibus redimentes, quidquid illicitum aliquando fecerunt, ab oculis iudicis eleemosynarum superductione cooperiunt. Quibus iudex veniens in 25

C dextera consistentibus dicit: Esuriui, et dedistis mihi manducare: sitiui, et dedistis mihi bibere: hospes eram, et collegistis me: nudus, et operuistis me: infirmus, et visitastis me: in carcere eram, et venistis ad me. Quibus præmittit, dicens: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Alij autem non iudicantur et regnant, qui etiam præcepta legis perfectione virtutum transcendunt, qui nequaquam hoc solum, quod cunctis diuina lex præcipit, implere contenti sunt, sed præstantiori desiderio plus exhibere appetunt, quàm præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus dominica voce dicitur: Vos, qui reliquistis omnia, et secuti estis me, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis et vos super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Et de quibus Propheta ait: Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Et de quibus Salomon cum Mat. 25. d Mat. 19. d Isai. 3. c

D de sanctæ Ecclesiæ sponsa loqueretur, intulit dicens: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terræ. Hi itaque in extremo iudicio non iudicantur, et regnant: quia cum auctore suo etiam iudices veniunt. Relinquentes quippe omnia plus prompta deuotione executi sunt, quam iubere generaliter audierunt. Speciali namque iussione paucis perfectioribus, et non generaliter omnibus dicitur hoc quod adolescens diues audiuit: Vade et vende omnia, quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, et veni, et sequere me. Si enim sub hoc præcepto cunctos iussio generalis astringeret, culpa profecto esset aliquid nos de hoc mundo possidere. Sed aliud est quod per sacram scripturã omnibus generaliter præcipitur: aliud quod specialiter perfectioribus imperatur. Hi ergo recte sub generali iudicio non tenentur, qui et præcepta generalia viuendo vicerunt. Sicut enim non iudicantur, et pereunt, Prou. 31. c Mat. 19. c Mar. 10. c Luc. 18. c

E qui suadente perfidia legem tenere contemnunt: ita non iudicantur, et regnant, qui suadente pietate etiam vltra generalis diuinæ legis præcepta proficiunt. Hinc est quòd Paulus etiam specialia præcepta transcendens, plus opere exhibuit, quàm institutione permissionis accepit. Cum enim accepisset vt Euangelium prædicans, de Euangelio viueret, et Euangelium audientibus contulit, et tamen Euangelij sumptibus sustentari recusauit. Cur ergo iste iudicetur, vt regnet, qui minus quod seruaret, accepit: sed maius quod viueret, inuenit? Dicatur igitur recte: Iudicium pauperibus tribuit: quia quanto huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc acceptis sedibus maiore culmine potestatis excrescunt. Vnde et sequitur. 1. Thess. 2. b

Quòd

Quòd sanctos in persecutionibus et laboribus tunc maxime Dominus videt, cum eorum patientia delectatur. Caput XXI. A

NOn aufert a iusto oculos suos, et reges in solio collocat in perpetuum, et illic eri-
guntur.] Abstulisse enim a iustis oculos suos fortasse Dominus creditur: quia
iniustorum crudelitatibus hic sine vindicta lacerantur, sed famulos suos tunc magis
respicit, cum iniuste eos nequitia persequentis affligit. Videns enim quid hic humili-
ter toleret, nimirum iam præuidet, quid illic eis misericorditer recompenset. Non er-
go aufert a iusto oculos suos. Ecce iste humiliter ingemiscit, ille superbit et nequiter
floret. Iste cor conterit, ille se de gloria iniquitatis extollit. Horum ergo quis diui-
nis obtutibus longe est, qui iniustitiam pertulit, an qui eam patientibus irrogauit, qui
supernam gratiam inter mæroris tenebras tenuit, an qui inter exteriora gaudia lumẽ B
26 iustitiæ intus amisit? Bene autem sancti viri scripturæ sacræ testimonio reges vocan-
tur: quia prælati cunctis motibus carnis, modo luxuriæ appetitum frenant, modo
æstum auaritiæ temperant, modo gloriam elationis inclinant, modo suggestionem
liuoris obruunt, modo ignem furoris extinguunt. Reges ergo sunt, quia tentationũ
suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præesse nouerunt. Quia
igitur ab hac potestate regiminis ad potestatem transeunt retributionis, dicatur recte:
[Reges in solio collocat in perpetuum.] Semetipsos enim regendo, ad tempus fati-
gati sunt, sed in regni erectionis æternæ solio in perpetuum collocantur, et eo illic
accipiunt alios digne iudicare, quo hic nesciunt semetipsis nequiter parcere. Hinc
Psal.93. enim alias dicitur: Donec iustitia conuertatur in iudicium. Paulus de se suisq. con-
2.Cor.5.d sortibus dicit: Vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Iustitia ergo in iudicium verti- C
tur: quia hi, qui nunc iuste atque irreprehensibiliter viuunt, tunc iudicandi potentiã
Apoc.3.d nanciscuntur. Hinc Laodiceæ Ecclesiæ Dominus dicit: Qui vicerit, dabo ei sedere
mecum in throno meo, sicut et ego vici, et sedi cum patre meo in throno eius. Vin-
cens Dominus in throno cum patre sedisse se asserit: quia post passionis certamina,
post resurrectionis palmam, clarius se omnibus quòd potestati patris esset æqualis, in-
dicauit, eiq. se non disparem calcato mortis aculeo innotuit. Vnde et Mariæ necdum
Ioan.20.d credenti se patri similem, dicit: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem.
27 Nobis enim in throno filij sedere, est ex eiusdem filij potestate iudicare. Quia enim iu-
dicij principatum ex eius virtute percipimus, velut in throno eius residemus. Nec ab-
Mat.19.d horret a vero, quòd alias super duodecim thronos venturos testatur esse discipulos, hic
vero in throno suo perhibet esse sessuros. Per thronos quippe duodecim, vniuersale iu- D
dicium, per thronum vero filij, singulare culmen iudiciariæ potestatis ostenditur.
Hoc ergo duodecim thronis, quod vno throno filij designatur: quia videlicet vniuer-
sale iudicium, ex mediatoris nostri interuentione percipitur. Dicatur ergo: [Reges
in solio collocat in perpetuum.] Apte autem in perpetuum subdens, aperte quid di-
cat, insinuat. Si enim de terreni regni solio diceret, nullatenus in perpetuum subdi-
disset: quia quique illud arripiunt, profecto non in eo in perpetuum, sed temporali-
ter collocantur. Bene autem subdidit: [Et illic eriguntur.] Ac si intentioni audien-
tis innueret dicens: Quia qui hic humiliati sunt, illic eriguntur. Sanctis namque viris
iste locus humilitatis est, vt ille sit celsitudinis. Vnde alias scriptum est: Humiliasti
Psal.43. nos in loco afflictionis. Locus quippe afflictionis est vita præsens. Qui ergo ad æter-
nam patriam tendunt, nunc semetipsos temporaliter in afflictionis loco despiciunt, E
vt tunc in loco gaudij veraciter sublimentur. Sequitur:

Quòd sancti cum huius mundi habitationem, quasi catenas et vincula sua perfecte ode-rint, tunc maxime intelligunt, quales essent, cum mundum amarent. Caput XXII.

ET si fuerint in catenis, et vinciantur funibus paupertatis, indicabit eis opera eorũ,
et scelera eorum, quia violenti fuerint.] Catenæ obligationis sunt, ipsa adhuc
Phil.1.d retentio peregrinationis. Ligatum se his catenis Paulus aspexerat, cum dicebat: De-
siderium habens dissolui, et cum Christo esse. Paupertatis funibus vinctum se esse cer-
Eph.1.c nebat, quando veras diuitias intuens, eas etiam discipulis enarrabat, dicens: Vt scia-
tis, quæ sit spes vocationis eius, quæ diuitiæ gloriæ hereditatis eius in sanctis. Bene au-
tem

A tem post ista subditur: Indicabit eis opera eorum et scelera eorum, quia violenti fuerint. Cum enim supernam gloriam magis amando cognoscimus, tunc mala quæ egimus grauiora fuisse sentimus. Vnde et Paulus post perceptam gratiam supernorum, ea quæ in se studia virtutum crediderat fuisse, iam scelera cognoscebat, dicens: Qui prius fui blasphemus et persecutor et contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum: quia ignorans feci in incredulitate. Vel certe: Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Vnde et apte subditur: [Reuelabit quoque aurem eorum, vt corripiat, et loquetur, vt reuertantur ab iniquitate.] Aurem ab iniquitate reuelare, est intellectum cognitionis aperire. Reuelata vero aure vnusquisque corripitur, quando intrinsecus æternorum bonorum desiderium percipit, et quæ mala extrinsecus perpetrauit, agnoscit. Potest vero in catenis et funibus paupertatis pœna etiam temporalis afflictionis intelligi: quia sæpe qui iubentis verba non audiunt, ferientis verberibus admonentur, vt ad bona æterna saltem pœnæ trahant, quos præmia non inuitant. Vnde per Prophetam dicitur: In chamo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. Si vero etiam flagella despiciunt, constat nimirum quòd tanto illic grauioris vindictæ supplicia sentiant, quanto hic maioris prouidentiæ gratiam calcant. Vnde et sequitur: [Si audierint et obseruauerint, complebunt dies suos in bono, et annos suos in gloria. Si autem non audierint, transibunt per gladium, et consumentur stultitia.] Per bonum recta actio, per gloriam vero superna retributio designatur. Qui ergo obedire præceptis cælestibus student, dies suos in bono complent, annos in gloria: quia et cursum præsentis temporis in recto opere, et consummationem suam perficiunt felici retributione. Si vero non audierint, transibunt per gladium, et consumentur stultitia: quia et vindicta eos in tribulatione percutit, et finis in fatuitate concludit. Sunt enim nonnulli, quos a perditis moribus nec tormenta compescunt. De quibus per Prophetam dicitur. Percussisti eos, nec doluerunt, flagellasti eos, et renuerunt accipere disciplinā. Et de quibus sub Babylonis specie dicitur: Curauimus Babylonem, et non est sanata. De quibus rursum dicitur. Interfeci et perdidi populum meum, et tamen a vijs suis nō sunt reuersi. Hi nonnumquam deteriores existunt ex verbere: quia pulsati doloribus, aut contumaci pertinacia duriores existunt, aut, quod peius est, in blasphemiæ etiā exasperationem prosiliunt. Bene ergo dicitur quòd per gladium transeunt, et stultitia consumuntur: quia peccata, quæ flagellis emendare debuerant, flagellis exaggerant. Et hic namque pœnas percussionis sentiunt, et illic iustæ retributionis supplicia non euadunt. Fatuitas quippe stultitiæ est: quòd illos sic iniquitas obligat, vt a culpa eos nec pœna compescat. Sequitur:

Marginal notes: 1.Tim.1.c (Qui prius fui blasphemus); Phil.3.b (Sed quæ mihi fuerunt lucra); Psal.31. (In chamo et freno); B (pertatis pœna); C (ne. Si vero non audierint); 28 (Sunt enim nonnulli); Hier.5.a (Percussisti eos); Hier.51.a (Curauimus Babylonem); Hier.15.b (Interfeci et perdidi); D (non euadunt).

Quòd hypocrita nec etiam tunc, cum vincti ad pœnas inferni trahuntur, confiteri peccata sua hominibus volunt, quæ sciunt tamen Deum latere non posse.

Caput XXIII.

Simulatores et callidi prouocant iram Dei.] Cum simulatores diceret, apte subiunxit et callidi: quia nisi ingenio calleant, quod videri appetunt, congrue simulare non possunt. Sunt enim nonnulla vitia, quæ etiam a sensu tardioribus facile perpetrantur. Elatione namque intumescere, auaritiæ æstibus inhiare, luxuriæ pulsanti E succumbere, etiam quilibet obtusis sensibus potest: simulationis vero falsitatem exequi, nisi qui subtilioris ingenij fuerit, non potest. Quisquis enim talis est, ad custodienda duo videlicet continua obseruatione diuiditur, vt callide nouerit et occultare quod est, et ostentare quod non est, et vera mala premere, et falsa bona monstrare: nec se aperte in hoc quod videtur extollere, atque vt maiorem gloriam teneat, sæpe se simulat gloriam declinare. Qui enim ante oculos hominum sequendo eam apprehendere non potest, studet plerumque gloriam tenere fugiendo. Hæc itaque simplicibus minime congruunt: quia si congruunt, iam simplices non sunt. Bene autem cum diceret simulatores et callidi, non subdidit, merentur, sed prouocant iram Dei. Iram quippe Dei mereri, est etiam nesciendo peccare. Prouocare vero, est mandatis illius sciendo contraire, scire bonum, sed despicere: facere posse, nec velle. Hic enim perpetratione nequitiæ intrinsecus tenebrescunt, et ostentatione iustitiæ superficietenus dealbātur.

Quibus

Mat. 23. c Quibus voce dominica dicitur: Væ vobis scribæ et pharisæi hypocritæ, quia similes A estis sepulchris dealbatis, quæ foris parent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum et omni spurcitia: ita et vos quidem foris apparetis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi et iniquitate. Foris ergo ostendendo seruant, quæ viuendo intus impugnant. Intus vero mala cogitantes exaggerant, quæ foris alia superducentes occultant. Ante districtum itaque iudicem excusationem iam de ignorantia habere non possunt: quia dum ante oculos hominum omnem modum sanctitatis ostentant, ipsi sibi sunt testimonio, quia bene viuere non ignorant. Dicatur igitur recte: Simulatores et callidi prouocant iram Dei. Quid vero eos ad extremum sequatur, adiungit dicens: [Neque clamabunt cum vincti fuerint.] Omnis iniquus, qui cum iniquus sit, sanctus videri non appetit, in flagelli percussione deprehensus, fateri quòd iniquus sit, non erubescit. Qui vero iniqua agens, humana de se iudicia B sub specie sanctitatis intercipit, etiam cum flagello percutitur, iniquum se prodere refugit: quia sanctus videri consueuit. Si quando autem grauiter coarctatur, iniquum se vix superficietenus confitetur: quia interna sua detegere veraci confessione confunditur. Quasi liberi vero sumus, cum nulla correptione castigamur. Quasi autem vincimur, cum flagello percussionis astringimur. Vincti igitur tanto clamamus altius, quanto in percussione positi, peccata nostra veracius confitemur. Apud aures quippe Dei vox valida deuota confessio est. Quia ergo simulatores quosque etiam cum percussionis flagella corripiunt, ad confessionem simplicem non perducunt: cognosci enim peccatores refugiunt, quia sancti omnium opinione ferebantur, quia quamuis eos ad extremum iam flagella feriant, quamuis duci se ad æterna supplicia non ignorant, tales tamen cupiunt apud humana iudicia remanere, quales se studuerant semper ostendere. Deprehensi ergo etiam flagello percussionis extremæ, quia C confessionem puram, vel afflicti exerere negligunt, quasi vincti clamare contemnũt. Bene ergo dicitur: [Neque clamabunt, cum vincti fuerint.] Quamuis intelligi etiam aliter potest. Omnis enim, qui cum iniquus sit, dici sanctus ab hominibus non pertimescit, etsi iniquum se tacita cogitatione reprehendit, tamen dum sæpius sanctum audire se cœperit, hoc quod de se intrinsecus tenebat, amittit. Cor quippe exterius fundit, et quia libenter foris falsum de se testimonium recipit, qualem se intus habeat, non requirit. Vnde fit vt vacuæ laudis fomenta etiam cum defuerint, quærat,

29 et oblitus quod est, appetat videri quod non est. Igitur qui tales sunt, dum iustos se ante humana iudicia simulant, dum actiones suas laudibus dignas intuentium oculis ostentant, occulta cum eis iustitia agitur: vt quo nituntur foris alios fallere, eo de D se intus etiam ipsi fallantur. Nam omnem circa se solicitæ inuestigationis oculum perdunt. Vitam enim suam discutere et perscrutari dissimulant, sed tales se quales audiunt, putant: sanctosq. se esse, non quia ita viuunt, sed quia ita dicuntur, existimant. Subtile autem Dei iudicium, seq. ipsos intueri negligunt: quia fidem sui meriti in attestatione ponunt oris alieni. Cum vero subita percussione feriuntur, iniquos se vel veraciter fateri, vel sicut sunt deprehendere omnino non possunt: quia videlicet sanctos se humana professione crediderunt. Bene ergo dicitur: [Neque clamabunt, cum vincti fuerint.] Spe enim vacua tales se ante supernum iudicem venire confidunt, quales se hominibus innotuisse cognoscunt, seq. ipsos miseri nec inter tormenta deprehendunt, et dum testimonium falsæ laudis aspiciunt, remedium veræ confessionis amittunt. Etiam vincti ducuntur, et non clamant: quia humanæ laudis importu- E nitate superati, sanctos se miseri et cum in peccatis moriuntur, putant. Quibus bene

Isa. 46. c per Prophetam dicitur: Redite præuaricatores ad cor. Si enim ad cor redirent, per exterioris attestationis se verba non funderent. Nam quid vicinius nobis est corde nostro? Quid vicinius nobis est ea re, quæ intra nos est? Et tamen cum per prauas cogitationes spargitur, a nobis cor nostrum longius euagatur. Longe ergo Propheta præuaricatorẽ mittit, cum eum ad cor suum redire compellit: quia quo se exterius fudit, eo ad se vnde possit redire vix inuenit. Quia vero simulatorũ mens pro eo quòd ab vna æternitatis intentione diuiditur, cogitationũ multiplicitatiũ inundatione vastatur, recte subiungitur: Morietur in tempestate anima eorum. Quasi tranquille namque videbantur viuere, cum de sanctitatis curarent laude gaudere. Sed tempestate subita eorum anima moritur, quæ humanæ laudis pessima trãquillitate lætabatur. Plerũque subito inopinata

A inopinata tempestas omne, quod aer serenus blanditur, immutat: et eo periculum vitari non potest, quo nec potuit prævideri. Vnde simulatores, qui vitæ suæ custodiam negligunt, in tempestate mori referuntur. Hinc quippe eos turbo subitus internæ percussionis eiicit, quos arrogantia externi fauoris extollit, et dum amplectuntur in laude quod non sunt, repente inueniunt in vltione quod sunt. Bene autem per Salomonem dicitur: 30.
Quo modo probatur in conflatorio argentum, et in fornace aurum, sic probatur homo ore laudantis. Laus quippe sua iustos cruciat, iniquos exaltat. Sed iustos dum cruciat, purgat: iniquos dum lætificat, reprobos monstrat. Isti enim sua laude pascuntur: quia auctoris sui gloriam non requirunt. Illi autem, qui auctoris gloriam quærunt, sua laude cruciantur, ne non sit intus quod foris dicitur, ne, si est etiam quod dicitur, ante Dei oculos ipsis fauoribus vacuetur, ne humana laus robur mentis emolliat, eamq. in sui delectatione prosternat, et quæ adiumentum debet esse augendi operis, iam retributio sit laboris. Cum vero sua præconia in Dei laudem tendere sentiunt, ea etiam desiderabiliter amplectuntur. Scriptum namque est: Videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui est in cælis. Viam se ergo hominibus faciunt, quoties in se aliquid, quo Deus cognoscatur, ostendunt: quia non student in se humanam laudem figere, sed quærunt eam per se medios ad auctoris gloriam pertansire. Arrogantes autem humanis laudibus mollia corda prostituunt, quia suis amoribus corrumpuntur. De quibus alias dicitur: Erunt homines seipsos amantes. Apte vero hic de hac eorum corruptione subiungitur: [Et vita eorum inter effeminatos.] Si enim viriliter viuerent, laus transitoria nulla eos corruptione vitiaret. Vnde electis Propheta persuadet, dicens: Viriliter agite, et confortetur cor vestrum. Dicens enim viriliter agite, et confortetur cor vestrum, illico subdidit: quasi sexum cordis munire curauit: Luxuriosi quippe mens corrumpitur, si rebus transitorijs delectatur. Igitur simulatorum vita inter effeminatos moritur: quia laudis luxuria corrupta reperitur. Translatione vero alia non habetur: Vita eorum inter effeminatos, sed: Vita eorum vulneretur ab angelis. Vtrumque tamen et si sermone discrepat, ratione concordat: qui effeminatorum vitam angeli vulnerant, dum nuncij veritatis eam iaculis sanctæ prædicationis impugnant. Quia igitur de damnatione reproborum quid agatur, audiuimus: de ereptione humilium quid sequatur, audiamus: [Eripiet pauperem de angustia sua.] Pauper de angustia sua eripitur, cum vnusquisque humilis de hac peregrinationis suæ afflictione liberatur: Nam et assiduis hic tribulationibus premitur, vt ad requirendum veræ consolationis gaudium prouocetur. Vnde et sequitur: [Et reuelabit in tribulatione aurem eius.] Aurem in tribulatione reuelare, est auditum cordis verberum plagis aperire. Cum enim præcepta despicimus, pia districtione nobiscum agitur, vt flagella timeamus. Aurem itaque cordis tribulatio aperit, quam sæpe huius mundi prosperitas claudit. Per Salomonem namque dicitur: Auersio paruulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet illos. Sequitur:

Marginal notes: Prou. 27. c; Mat. 5. b; 2. Tim. 3. a; Psal. 26.; Prou. 1. d; B; C; D

Quòd peccatum latum os habeat, cum in ipsum descenditur, arctissimum vero, cum quis de eo egredi conatur. Caput XXIIII.

IGitur saluabit te de ore angusto latissime.] Omnis, qui vitæ viam deserens, in peccatorum se tenebras deijcit: semetipsum quasi in puteum vel foueam mergit. Si vero diutina perpetratione etiam consuetudine iniquitatis opprimitur, ne ad superiora iam possit exurgere, quasi angusti ore putei coarctatur. Vnde Dauid Propheta sub specie peccantium exorat, dicens: Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suum. Quem enim mali operis iniquitas a bona stabilitate commouit, quasi tempestas aquæ rapuit: sed si adhuc longa consuetudine non præualuit, non demersit. Iam in puteũ cecidit, qui hoc, quod diuina lex prohibet, perpetrauit. Sed si adhuc longa consuetudo non deprimit, nequaquã os suum puteus coangustauit. Tanto ergo facilius egreditur, quãto minori consuetudine coarctatur. Vnde Hieremias Propheta dum Iudæam iniquitatibus longa consuetudine obrutã fuisse consiceret, in lamentis suis sub eius specie semetipsum deplorat, dicens: Lapsa est in lacum vita mea, et posuerunt lapidem super me. In lacum quippe vita labitur, cum labe iniquitatis inquinatur. Lapis 31.
vero superponitur, cum etiam dura consuetudine mens in peccato deuoratur, vt etsi velit exurgere, iam vtcũque non possit: quia moles desuper malæ consuetudinis premit: sed

Marginal notes: E; Psal. 68.; Thren. 3. f

quia diuinæ potentiæ subiacet, et post angustiam prauæ consuetudinis ad bonæ actionis amplitudinem reuocatur, idcirco dicitur: [Saluabit te de ore angusto latissime.] Latissime quippe de ore angusto saluatur, qui et post iniquitatis iugum, ad libertatem boni operis pœnitendo reducitur. Quædam namque quasi conclusi oris angustia est, ab opprimente mala consuetudine exurgere velle, nec posse: iam quidem desiderio ad superna tendere, sed adhuc actu in infimis remanere: præire corde, nec tamen sequi opere, atque in semetipso contradictionem perpeti semetipsum. Cum vero ita tendens anima manu gratię exaltantis adiuuatur, ab angusto ore ad latitudinem peruenit: quia victis difficultatibus, opera bona perficit, quæ concupiscit. Dauid propheta conclusionem angusti oris conspe- A
Psal. 30. xerat, cum dicebat: Saluā fecisti de necessitatibus animā meam, nec conclusisti me in ma-
Ibidem. nus inimici. Latissime autem saluatū se nouerat, cum subdidit dicens: Statuisti in loco spatioso pedes meos. In spatioso quippe loco pedes stabiliti sunt, quando et ad congruentia B bona tendimus, et nulla difficultate præpedimur. Quasi enim per latum locum quo volumus, pergimus: quia nullis obiectis difficultatibus angustamur. Sed hæc Heliu recte diceret, si beato Iob eius sententia conueniret. Pro culpa enim flagellatum credidit, et idcirco eum in os angustum cecidisse iudicauit. Quo enim validioribus vidit eum plagis affici, eo deterioribus credidit iniquitatibus prægrauari, profecto nesciens quòd flagella eius augmentum essent meriti, non pœna peccati. Cum vero eum in os angustum cecidisse fateatur, adhuc quasi latius exequitur in quanta Iob profunditate teneatur, dicens: [Et
32. non habente fundamenrum subter se.] Omne peccatum fundamentum non habet: quia non ex propria natura subsistit. Malum quippe sine substantia est. Quod tamen vtcumque sit in boni natura coalescit. Igitur os angustum nullum subter se dicitur habere fundamentum: quia peccati inquinatio subsistendi ius non habet proprium. Quia vero a C fundo dicitur fundamentum, possumus etiam fundamentum pro fundo positum non inconuenienter accipere, sicut auditus ab aure dicitur, et tamē plerumque ipsa auris anditus nomine designatur. Cum ergo diceret os angustum, explere profundi voraginem volens subdidit: [Et non habente fundamentum subter se.] Quem enim rapit iniquitas, infernus absorbet. Infernus vero recte fundum non habere creditur: quia quisquis ab illo rapitur, in immenso profundo deuoratur. Immensam nāque eius explere latitudinem vo-
Isa. 5. d lens Propheta ait: Dilatauit infernus animam suam, et aperuit os suum absque vllo termino. Sicut ergo sine termino dilatatus dicitur, qui ad se plurimos trahit: ita sine fundo altus non incongrue creditur: quia eos, quos in se suscipit, quasi in quadam abysso suæ immensitatis absorbet. Itaque cum diceret: Saluabit re de ore angusto latissime, apte subiunxit: [Et non habente fundamentum subter se.] Ac si diceret: De ore angusto D saluabit, quod sub se fundum non habet. Quia enim per peccatum tenditur ad infernum, quem a peccato saluat, de ore angusto liberat. Quem vero de ore angusto eripit, ab inferni profundo subducit. Quamuis etiam aliter intelligi potest. Nam sicut qui in puteum mergitur, putei profundo retinetur: ita corruens quasi in quodam fundi loco consisteret anima, si semel lapsa in aliqua se peccati mensura retineret. Sed cum peccato in quo labitur, non potest esse contenta, dum quotidie ad deteriora deiicitur, quasi in puteo quo cecidit, fundum non inuenit quo figatur. Esset enim fundus putei, si fuisset mensura pec-
Prou. 18. a cati: vnde bene alias dicitur: Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit. Redire namque dissimulat: quia misereri sibi posse desperat. Sed cum desperando amplius peccat, quasi puteo suo fundum subtrahit, ne vbi retineri possit, inueniat. Sequitur: [Requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine.] Requies mensæ est refectio satietatis internæ, quæ pinguedine plena dicitur: quia in æternæ voluptatis delectatione præ- E
Psal. 16. paratur. Huius mensæ epulas esuriebat Propheta, cum diceret: Satiabor dum manifesta-
Psal. 41. bitur gloria tua. Huius mensæ pocula sitiebat, dicens: Sitiuit anima mea ad Deum viuū, quando veniā et apparebo ante faciem Dei? Heliu itaque beatū Iob in temporali verbere, æternorū volens retributione consolari, quod iure ei debebatur ex meritis, ex semetipso quasi gratuito promittit, dicens: Requies autē mensæ tuæ erit plena pinguedine. Sequitur:

Quòd sancti quasi impij ab hoc mundo iudicentur, apud Deum uero iustitiæ suæ coronam accipiant. Caput XXV.

Causa tua quasi impij iudicata est, causam iudiciumq. recipies.] Bonorum causa iustitia et. Quorum causa quasi impij iudicatur: quia eorū hic iustitia paterno flagello fatigatur

A fatigatur, vt ad ampliorem vigilantiam præceptione non solum mandatorum, sed etiam verberum percussione doceantur. Sed causam iudiciumq. recipiunt: quia ex ea iustitia, qua modo viuunt, tunc in culmine iudiciariæ potestatis enitescunt, vt tanto tunc potentius cuncta iudicent, quanto nunc in eis subtilius cuncta iudicantur. Hæc Heliu quasi noua spondendo intulit, quæ beatus Iob semper credendo stabiliter tenuit. Habent profecto hæc propria omnes arrogantes, vt et malum mentientes exaggerent, et si quod forsitan bonum dicunt, hoc velut incognitum proferant. Vnde fit vt etiam doctiores se docere audeant, quia videlicet se scire talia solos putant. Cum vero ad aliqua consolationis verba descendunt, statim viluisse se æstimant, et per increpationis tumidæ asperitatem quasi quoddam sibi ingenium reformant: vt qui condescendisse blandimentis visi sunt, exorta subito increpatione timeantur. Vnde et mox Heliu subdidit, dicens: 33.

B

Quòd qui hominibus placere volunt, crudelitatem iudicant & iram, quidquid a doctoribus sanctæ Ecclesiæ z. lo agitur disciplinæ: & dum benigni volunt videri, neminem censent seueritatis districtione coercendum. Caput XXVI.

NOn te ergo superet ira, vt aliquem opprimas: nec multitudo locorum inclinet te. Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, et omnes robustos fortitudine. Ne protrahas noctem, vt ascendant populi pro eis. Caue ne declines ad iniquitatem. Hanc enim cœpisti sequi post miseriam.] In plerisque codicibus, donorum: in paucis vero sed antiquioribus, locorum inuenimus. Sed quia expositione non indiget, si dicatur: Nec multitudo donorum inclinet te: hoc magis exponi placuit, quod cum difficultate aliquantula videtur aperiri. Hæc autem quantæ elationis verba sint, ipse qui ea formauit tumor ostendit. Sed quia Heliu arrogantium, et beatum Iob tenere typum diximus electorum, si ea subtilius discernimus, etiam nunc intra Ecclesiam quo modo arrogantibus congruant, demonstramus. Sancti viri aliena opera etiam parua mirantur, sua vero etiam magna despiciunt. At contra arrogantes aliena etiam magna despiciunt, sua vel quæ parua sunt admirantur: et plerúque de suis malis bona æstimant, de alienis autem bonis mala sentire non cessant. Nam dum propriam gloriam quærunt, perniciose student vt quidquid virtutis ab alijs agitur, iniquitatis nota laceretur, et bonæ pondus actionis vertunt in maculam criminis. Sæpe enim cum vident ab Ecclesia districte prauos corrigi, quasi queruntur iniuste nocentes affligi, et nitorem disciplinæ eius commutant appellatione nequitiæ. Vnde Heliu figuram arrogantium seruans, beatum Iob quasi admonens ait: [Non te ergo superet ira, vt aliquem opprimas.] Arrogantes enim iræ motum deputant, quidquid a sanctis geritur censura disciplinæ. Et quia humanæ laudis appetitu benigni student semper apparere, nullos censent districtione seueritatis corrigendos. Vnde, et a bonis rectoribus, sicut superius dictum est, opprimi æstimant, quos inuitos cernunt a vitijs coerceri. Auctore autem Domino, quia in cunctis mundi partibus sancta Ecclesia culmine religionis excreuit, hanc ipsam temporalem potentiam qua quidem bene vtitur, obtrectando in vitium elationis inflectunt. Vnde Heliu subiungit dicens: 34.

C D

Quòd veneratio sanctis viris impensa non debeat illos in aliquam extollentiam eleuare. Caput XXVII.

E NEc multitudo locorum inclinet te.] Ac si eidem sanctæ Ecclesiæ humilitatem magis inter prospera conseruanti, arrogantium voce dicatur: Quia vbique fidei reuerentia coleris, caue ne eiusdem reuerentiæ fastibus extollaris. Quosdam quippe conspiciunt, qui sub religionis obtentu, vitio elationis intumescunt, et quod in quibusdã iure reprehendũt, hoc iniuste ad crimen omnium pertrahunt: nequaquam videlicet perpendentes quòd sint in ea, qui et despicientes nouerint perfecte temporalia regere, et amantes æterna p'enis desiderijs expectare, et dispensationem potestatis acceptæ peragere, et humilitatis insitæ ministerium custodire: vt nec humilitatis causa curas suscepti regiminis negligant, nec rursum occasione regiminis in eis humilitas intumescat. Et si quidam fortasse intra ipsam sunt, qui non Dei, sed suæ gloriæ sub religionis prætextu deseruiunt, studet tamen eos, aut, si valet, districte corrigere, aut, si non valet, æquanimiter tolerare: et vel corrigendo illos quasi filios amplectitur, vel tolerando quasi ab hostibus exercetur. Scit namque quòd per eorum superbiam laceretur vita iustorum, scit quòd in eius crimen extenditur

quidquid talium prauitate peccatur: sed notam alieni criminis sustinere tanto minus metuit, quanto et caput suum talia tolerasse cognoscit. De illo quippe scriptum est: Et cum iniquis deputatus est. De illo rursum dicitur: Languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portauit. Eant ergo arrogantes et æstimatione prauorum vitam mordeant innocentum. Scit enim electorum Ecclesia, et illorum facta, et horum verba tolerare, scit prauorum mentes tolerando conuertere. Qui etsi conuerti nequiuerint, eorum tamen ignominiam æquanimiter suffert. Perpendit quippe quia ad duplex eius præmium proficit, quòd ex eorum meritis foris despicitur, quorum et intus vita laceratur. Notandum vero quòd non ait: Nec multitudo locorum extollat te: sed ait: Nec multitudo locorum inclinet te. Omnis enim qui temporaliter extollitur, eoipso quo extollitur inclinatur: quia cum se exterius erigit, intus cadit. Heliu itaque casum cordis in elatione intuens, ait: Nec multitudo locorum inclinet te, ac si voce arrogantium sanctæ Ecclesiæ diceretur: Caue ne si vniuersitatis veneratione extolleris, ab interna intentione curueris. Sequitur:

Isa. 53. d Marc. 15. e Isa. 53. b

A B

Quòd arrogantes se solos sapientes & dignos honore æstimant, eos vero qui pro patribus in Ecclesia doctores positi sunt illudunt & quasi idiotas æstimant. Caput XXVIII.

Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, et omnes robustos fortitudine.] Quos alios sanctæ Ecclesiæ robustos accipimus, nisi eos, qui ad vincenda mundi huius desideria et cœptis sublimibus et consummaris profectibus conualescunt? Magnitudo itaque eius in robustorum suorum vita consistit, quia tunc gloriosior redditur cum pro defensione veritatis ad mortem vsque ab electis illius constanti virtute certatur. Arrogantes igitur viri subductis de hoc mundo Apostolis, subductis ad superna martyribus: quia fortasse doctiores valentioresq. præpositos abunde deesse conspiciũt, quasi solos se remansisse intra Ecclesiam suspicantur. Vnde dum se præferunt, ei velut consulentes illudunt, dicentes: Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, et omnes robustos fortitudine: ac si apertis exprobrationibus dicant: Nequaquam te magnitudinem habere confidas, quia subductis prioribus parribus, iam non habes de quorum vita glorieris. Dicunt hæc profecto, nescientes quia omnipotens Deus Ecclesiam suam digna sine administratione non deserit. Nã cum fortes ad præmium vocat, eorum vice debiles ad certamina roborat: cum illos suscipiendo remunerat, istis laborum vires, quas remuneret, subministrat. De quibus eidem sanctæ Ecclesiæ dicitur: Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. In virtute quippe antiquorum patrum, hi qui postmodum prælati sunt subrogantur: quia et cũ annosa arbusta succiduntur, in eorum robore tenera virgulta succrescunt. Sed arrogantes viri conualescere non credunt, quos infirmos aliquando nouerant, et permutatos venerari despiciunt,
35. quos despicabiles fuisse meminerũt. Quia vero in ea iustiores paucos, iniquos autẽ numerosiores aspiciunt, sicut et in tritura frugũ maior est multitudo palearum, etiã iustorũ vitam ex iniquorum æstimarione contemnũt. Vident profecto quòd nonnulli rectores illius temporali potestate subnixi, eiusdẽ potestatis elatione pascuntur. Vident quòd religionis reuerentiam, quam huic mundo patres moriendo seruerunt, hi exultando in terrenis gaudijs metunt, et perpendunt quidem quia robusti sunt, sed non fortitudine. Nam dum temporali potestate fulciuntur, quasi quadam debilitare roborantur. Quanto enim exterius fortes sunt, tanto a cunctis fortitudinis viribus intus inanescunt. Et idcirco ab arrogantibus ei dicitur: Depone robustos fortitudine, ac si aperte dicatur: Illi tibi veraciter robuste inhæserant, qui in te hoc, quod docendo locuti sunt, viuendo tenuerunt: nunc vero hi, qui tibi præsident, visione robusti sunt, non fortitudine: quia honorabiles quidem se ostentare non desinunt, sed tanto imbecilliores et contemptibiliores sunt, quanto honoris sui gloriam despici pro veritate pertimescunt. Quod arrogantes quidem de plerisque veraciter sentiunt, sed eo in elationis vitium corruunt, quo omnes, quos præesse conspiciunt, tales arbitrantur. Neque enim debet plurimorum malum tendere in æstimationem cunctorum: quia etsi iniqui sunt quos cognoscentes diiudicant, nonnulli tamen sancti sunt quos ignorant. Trituræ quippe tempus est, et adhuc grana sub paleis latent. Nullus ergo ex area fructus expectabitur, si hoc solum in eo esse creditur quod superficietenus videtur. Igitur quia quos cernunt, despiciunt, et in antiquorum

Psal. 44.

C D E

patrum

A patrum ordinibus hos, quos norunt, subrogari contemnunt, apte subiungitur: [Ne pro-
trahas noctem, vt ascendant populi pro eis.] Ac si aperte arrogantes dicant: Ignorantię
tuæ obscuritate non agas, vt in loco fortium numerositatem subroges infirmorum. Po-
puli quippe nomine designantur, qui quasi vulgari consuetudini dediti, in cunctis, quæ
appetunt, passim viuunt. Noctem vero protrahere est, vt pro robustis populi ascendant,
si per negligentiam agitur, vt doctorum, et fortium loca indocti ac debiles sortiantur. Po-
puli pro robustis ascendunt, quando hi, qui viuere inique didicerunt, pastorum locum
percipiunt. Quod recte quidem dici poterat, si humiliter diceretur. Arrogantes enim
etiam cum bona admonent, superstitionis suæ vitium exercent. Nam plus, sicut et su-
perius dictum est, increpando ferire appetunt, quàm consolando refouere. Vnde mox
subiungitur: [Nec declines ad iniquitatem, hanc enim cœpisti sequi post miseriam.] Hoc
B profecto arrogantes Ecclesiæ miseriam vocant, quòd despectam Deo eius multitudinem
suspicantur, et eo illam altiori elatione contemnunt, quo et despectam Deo funditus su-
spicantur. His igitur figurata expositione transcursis, iam nunc inferenda sunt quæ mo-
raliter sentiuntur, vt figura Ecclesiæ cognita, quam expressam generaliter credimus, au-
diamus etiam quid ex verbis in singulis specialiter colligamus. Ait itaque: [Non te ergo 36.
superet ira, vt aliquem opprimas.] Omnis, per quē necesse est aliena viria corrigi, semet-
ipsum prius debet solerter intueri, ne dum aliorũ culpas vlciscitur, ipse vlciscendi furore
superetur. Plerumque enim mentem sub obtentu iustitiæ, iræ immanitas vastat, et dũ qua-
si sæuit zelo rectitudinis, rabiem explet furoris, iusteq; se facere æstimat, quidquid ira
nequiter dictat. Vnde et modum sæpe vlciscendi transgreditur: quia mensura iustitiæ non
frenatur. Dignum quippe est, vt cum aliena corrigimus, prius nostra metiamur, vt prius
C mens a sua accensione deferueat, prius intra semetipsam zeli sui impetum tranquilla
æquitate componat: ne si ad animaduertenda vitia abrupto furore trahimur, peccatum
corrigendo peccemus, et qui culpam diiudicando insequimur, immoderate feriendo sę-
quamus. Non autem iam correctio delinquentis, sed magis oppresio sequitur, si in vltio-
ne ira vltra quàm culpa meretur, extenditur. In correptione quippe vitiorũ subesse menti
debet iracundia, non præesse: vt executionem iustitiæ non dominando præueniat, sed fa-
mulando subsequatur: et notum iudicium possessa impleat, non possidens pręcurrat. Bene
itaque dicitur: [Non te ergo superet ira, vt aliquem opprimas:] quia videlicet si is, qui
corrigere nititur, ira superatur, opprimit antequam corrigat. Nam dum plusquam de-
bet, accenditur, sub iustæ vltionis obtentu, ad immanitatem crudelitatis effrenatur.
Quod plerumque idcirco euenit: quia corda rectorum minus amori sunt solius creatoris
D intenta. Nam dum multa in hac vita appetunt, innumeris cogitationibus disperguntur:
et cum subito subditorũ culpas reperiunt, digne cum Deo eas iudicare nequeunt: quia cor-
da sua in curis transitorijs sparsa, ad discretionis culmen colligere repente non possunt.
Commoti ergo tanto minus ad vlciscenda peccata libram æquitatis inueniunt, quanto
eam tranquillitatis suę tēpore non requirunt. Vnde cum Heliu diceret: Non te superet ira,
vt aliquem opprimas: quatenus easdē causas iniustitiæ, et iræ superantis exprimeret, illico
adiunxit: [Nec multitudo locorũ inclinet te.] In tot quippe locis inclinamur, in quot
superuacuis curis extendimur. Nam sicut locus est corporis spatium corporale: ita lo-
cus est mentis vnaquæque intentio cogitationis. Quæ dum huc illucq. impellitur, si dele-
ctatione aliqua cogitationis suæ libenter occupatur, velut in quodam loco ponitur, vt re-
quiescat. Nam quoties victi tædio a cogitatione in cogitationē ducimur, quasi fessa mēte
E de loco ad locũ migramus. Tot itaque loca culmen mentis inclinant, quot subortæ cogi-
tationes vnitatē bonæ intentionis dissipāt. Recta etenim mēs staret, si vni cui debuerat co-
gitationi semper inhæreret. Recta mens staret, si non se innumeris motibus fluxa mutabi-
litate prosterneret. Sed dũ nunc ista pertractat, nunc ad alia labitur, quasi per locorum
multitudinem, a statu suæ rectitudinis inclinatur: et dum per plura se tendit, ab vna, cui
adhęrere debuit, intentione se deiicit. Qui tamen mutabilitatis vsus ex primæ præuarica-
tionis vitio, iam quasi in naturam venit. Nam cum stare animus in semetipso nititur, a
semetipso aliquo modo etiam nesciendo deriuatur. Humana namque anima ab vnaqua-
que re, cui intenditur, fastidio impellente remouetur. Sed dum inhianter cogitanda ap-
petit, et repente cogitata fastidit, docet quòd aliunde pendet, quæ quolibet posita non
requiescit. Ad illum quippe suspensa est a quo formata: Et quia ad Deum solum appe-
tendum facta est, omne autem quod infra appetit minus est, iure ei non sufficit, quod Deus

non est. Hinc est quòd huc illucq; spargitur, et ab vnaquaque re, vt diximus, fastidio impellente remouetur. Delectationis videlicet auida, quærit quo pauset: vnum vero, quē sufficienter habere poterat, amisit. Vnde nunc per multa ducitur: vt quia qualitate re- A
37. rum non potest, saltem varietate satietur. Sancti autem viri quia cauta se obseruatione custodiunt, ne ab intentione sua mutabiliter dissoluantur, et quia idem esse appetunt, ad cogitationem, qua Deum diligunt, se solerter astringunt. In contemplatione namque Creatoris hoc accepturi sunt, vt vna semper mētis stabilitate perfruantur, nulla eos tunc mutabilitas dissipat: quia scilicet eorum cogitatio sibimetipsi semper indissimilis perseuerat. Hoc ergo cum labore nunc conantes imitantur, quod post in munere gaudentes
Psal. 26. accipiunt. Cui se Propheta immutabilitati virtute amoris astrinxerat, cum dicebat: Vnā petij a Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini. Hinc Paulus vnitati in-
Phil. 3. c tentione adhæserat, dicens: Vnum autem, quæ retro sunt oblitus, ad ea quæ ante sunt B extentus, sequor ad palmam supernæ vocationis Christi. Nam si quid in eorum corde humanitus diffluit, mox hoc discussio seuera restringit, et cum quasi pueriliter cogitatio labitur, iuuenili mox coercitione refrenatur. Vnde fit vt sparsam mentem continuo colligant, et in vna quantum præualent cogitatione componant. Quia igitur status mentis cogitationum mutabilitate curuatur, recte ab Heliu dicitur: [Nec multitudo locorum inclinet te.] Sed sæpe dum viri iusti animus in ipsa intentionis suæ arce consistit, dum ab omni mutabilitatis se sparsione colligit, dum quidquid in se superflue oboritur, premit, ipsa suæ rectitudinis gloria tangitur, et in tumore propriæ præsumptionis eleuatur. Qui enim magna agit, quamuis de se humilia sentiat, scit tamen magna esse quæ agit. Nam si magna esse nescit, ea proculdubio minime custodit. Quæ dum custodire negligit, aut in eis minus proficit, aut ea funditus amittit. Dum ergo bona nostra opera scire necesse est, C vt custodiamus, ex ipsa eorum scientia elationis aditus panditur, et ad operantis cor culpæ manus admittitur, qua vastante rapiantur. Mira autem dispensatione agitur, vt conditor noster subleuatum prosperis animum subita concuti tentatione permittat: quatenus semetipsum in infirmitate verius videat, et ab eo quem de virtutibus sumpserat, iam seipso melior elationis fastu descendat. Vnde et bene nunc subditur: [Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, et omnes robustos fortitudine.] Robusti quippe sunt motus cordis, cum nulla nisi quæ virtutis sunt, sentiunt. Sed magnitudinem et robustos motus deponimus, quando pulsante vitio cogimur pensare quid sumus. Robustos motus deponimus, quando iam non de virtute attollimur, sed in culpa consentiendo, obrui de ipsa, quam patimur, infirmitate formidamus. Multum namque de se animus confidit, quando sibi ad votum vires suppetere conspicit. Iam sibi fiduciam sanctitatis arrogat, iam se D idoneum etiam ad cuncta virtutum culmina, quæ sola cogitatione conceperit, putat. Sed cum hunc tentatio subito oborta transuerberat, eas, quæ natæ de virtutibus fuerant, elatas cogitationes funditus turbat. Quasi securam quippe vrbem inopinatus hostis ingreditur: et repentino gladio superbornm ciuium colla feriuntur. Nihil ergo tunc nisi continuus luctus agitur, dum capta vrbs animi, a magnatorum suorum gloria cæde interueniente vacuatur. Vnde nunc dicitur: [Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, et omnes robustos fortitudine.] Ac si aperte diceret: Omne quod intrinsecus de bona actione intumueras, reprime, et cordis motus, quos ex recto opere robustos habueras, depone: quia iam in ipsa aduersitatis tentatione consideras, quàm frustra prius de te magna elatus æstimabas. Quæ videlicet magnitudo idcirco absque tribulatione deponenda dicitur: quia nimirum cum per tentationem humilitas proficit, prospera est ipsa E
38. aduersitas, quæ mentem ab elatione custodit. Sed tamen sine magna tribulatione non agitur, cum tranquilla mens irruente tentatione quasi repentino hoste turbatur. Ipsa nāque tentationis aduersitas dum se menti inserit, quasdam in illa tenebras gignit, eamq; obscuritate suæ amaritudinis turbat, quæ apud se dudum virtutum dulcedine irradiante claruerat. Vnde et apte subiungitur: [Ne protrahas noctem, vt ascendant populi pro eis.] Nox quippe protrahitur, cum suborta de tentatione tristitia consolatione concita non finitur. Nox protrahitur: quia mæror animi confusis cogitationibus elongatur. Nam dum mens posita in tentatione considerat quòd a virtutis suæ pristina soliditate repellitur, superductis mæroribus, quasi quibusdam tenebris cæcatur, atque ab omni luce gaudij eius oculus clauditur, dum solicita trepidat, ne hoc quod esse dudum cœperat, funditus amittat. Vnde et bene dicitur quòd in hac nocte pro robustis populi ascendunt: quia videlicet

A in hoc mætore tentationis pro robustis motibus indignæ cogitationes et multiplices in corde prosiliunt. Nam dum se in perturbatione conspicit iam pene amisisse quod fuerat, fluctus in se innumeros tumultusq. coaceruat, modo tranquillitatem suam quia perdidit, dolet: modo ne vsque ad praua opera corruat, pertimescit: modo in quo culmine steterat, meminit: modo in quo vitiorum profundo per delectationem iaceat, attendit: modo ad resumendas vires se reparat: modo se eas posse resumere quasi victus iam fractusq. desperat. Cum ergo ad supradictam mentem tam multiplices cogitationes prodeunt, hanc quasi in nocte populi consurgentes premunt. Quos nimirum populos non per se, sed per diuinæ protectionis auxilium Propheta subigere se posse præsumpserat, cum dicebat: Protector meus, et in ipso sperabo, subijciens populos sub me. Sanctis quippe mentibus *Psal. 143.* populi subiguntur, cum ab eis per districtæ seueritatis præsentiam, cogitationes stultæ
B dissiliunt, vt non per abrupta phantasmatum rapiant, sed rationi subditæ, a corde humiliter conquiescant. Quia ergo positus in tentatione animus, qui de se in prosperis maiora præsumebat, tumultus spei desperationisq. tolerat, recte nunc dicitur: [Ne protrahas noctem, vt ascendant populi pro eis.] Ac si aperte diceretur: In tentatione deprehensus, citius tenebras mæroris incide, ne qui in tranquillitate de te alta senseras, in perturbatione quoque deterius cogitationum te caligine confundas. Quod recte Heliu diceret, si tamen cui diceret, sciret. Nam hæc beato Iob tanto minus congruunt, quanto ab illo omnia altius sciuntur. Quia vero, vt sæpe diximus, arrogantes dum præsumunt docere quos non debent, vsque ad contumeliosa increpationum verba dilabuntur, subditur:

Quòd iniquitatem post miseriam sequitur, qui post correptionem vitium incurrit impatientiæ: & de modo corrigendi arrogantium. Caput XXIX.

C CAue ne declines ad iniquitatem, hanc enim cœpisti sequi post miseriam.] Iniquitatem post miseriam sequitur, qui post mala, quæ pro correctione sustinet, feruenti corde impatientiæ se facibus inflammat. Quod beatum Iob perpetrasse Heliu credidit, qui eum inter flagella positum, liberis effari vocibus audiuit: videlicet nesciens quia omne quod dixit, non hoc de iniquitate impatientiæ, sed de virtute veritatis protulit: quia ab interni iudicis sententia nec cum se iustificaret, errauit. Sed considerandum valde est 39.
quo modo cum diceret, ne declines ad iniquitatem, de eadem iniquitate protinus subdidit: [Hanc enim cœpisti sequi post miseriam.] Quid est hoc, quòd dum ad eam declinare vetat, de ea protinus quasi ad quam declinatum iam fuerit, damnat: nisi quòd arrogantes viri plus videri iudices quàm consolatores volunt? Vnde et nonnumquam ea di-
D strictis sententijs feriunt, quæ nata in corde suspicantur, et priusquam certa sit culpa delinquentium, profertur inuectio districta verborum, et ante per sententiam percutitur, quàm prodeat quod feriatur. Quamuis et iusti viri plerumque prauis et occultis cogitationibus arguendo obuiant, sed cum per easdem cogitationes aliqua, quæ præeunt, opera demonstrant, plerumque ab auditorum suorum cordibus ea vitia, quæ necdum prolata sunt, manu correctionis eradicant, sed iam illa subsequi conspiciunt ex alijs quæ præcedunt. Sicut enim corporales medici quasdam ægritudines iam venisse inueniunt, quasdam vero ne veniant medentur: ita doctores sancti aliquando inuenta vulnera saluti restituunt, aliquando vero agunt in mentibus, ne vulnerentur. In quibus solerter intuendum est: quia sicut certa plerumque cum asperitate redarguunt, ita incertis vitijs et cum tranquillitate contradicunt: certa ferientes increpant, in-
E certa præmunientes deuitant. Quam quia arrogantes viri discretionis regulam nesciunt, sententiarum suarum iaculis sicut nota, sic incognita; sicut certa, sic etiam incerta configunt. Vnde nunc ab Heliu dicitur: Caue ne declines ad iniquitatem, hanc enim cœpisti sequi post miseriam. Quia vero ea, quæ subnexa sunt, longiori allegatione protrahuntur, istum libellum hoc fine constringimus, ne immoderatius extendamus.

LIBRI VIGESIMISEXTI MORALIVM SANCTI GREGORII FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER VIGESIMVSSEPTIMVS.

Quòd multi prophetiæ spiritum accipiunt, sed tamen ad sanctitatis meritum non attingunt. Caput I.

QVISQVIS de magnis dictis arrogantium sumere scientiam nititur, A
prouidere solerter debet, ne hoc quòd eorum scientia altum tumet,
imitetur: ne cum virtutum flore, morum vitia colligat, et in eo quòd
loquendi notitiam assequitur, viuendi se imperitia transfigat. Hos
namque cum fortia dicere audimus, sed tamen de dictis fortibus tume-
re conspicimus, quasi doctrinæ hortum ingressi, de spinis rosas attin-
gimus. Discreta ergo nobis solicitudine opus est, et capere quod redolet, et cauere quod
pungit: ne si fortasse improuide dictorum flos legitur, incautis legentibus manus mo-
rum spina laceretur. Heliu itaque doctus et arrogans, profert aliquando quod redo-
leat, aliquando quod pungat. Sic igitur sumendum est de eius doctrina quod fragrat: vt
tamen solicite cauendum sit de elatione quod vulnerat. Qui multa quidem superius
moraliter intulit, sed in verbis sequentibus ad sola se prophetiæ arcana sustulit. Ima B
enim moralitatis deserit, et ad prophetiæ summa conscendit. Nec mirandum quòd
1.Reg.10.b vir arrogans impleri prophetico spiritu potuit, cum Saul etiam in numero prophetarum
Num.22.e fuit. Sed hoc de Saule cur dicimus, cum ex visione angeli accepisse verba rationabilia
et asinam nouerimus? Sed sicut irrationale animal rationis verba edidit, nec tamen ad
permutationem naturæ rationalis accessit: ita sæpe quilibet indignus sancta verba per
prophetiæ spiritum accipit, sed tamen ad promerendam sanctitatis gloriam non pertin-
git, vt supra se loquendo emineat, et infra se viuendo torpescat. Vnde nunc Heliu redem-
ptoris nostri aduentum humilem non humilis conspicit, et eum prophetando prædicat,
quem elatis moribus impugnat, dicens: [Ecce Deus excelsus in fortitudine sua, et nul-
lus ei similis in legislatoribus.] Ac si aperte dicat: Qui humilis videbitur in infirmitate,
excelsus manet in fortitudine, Paulo hoc etiam attestante, qui ait: Quia et si crucifi- C
2.Cor.13.b xus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. De quo recte subiungitur: [Nullus ei si-
milis in legislatoribus.] Legislator Moyses, legislator Iosue, legislatores etiam Prophe-
tæ: legislatores cunctos dicere possumus, quos ex lege admonuisse recta populum sci-
mus. Sed huic mediatori in legislatoribus similis nullus est: quia isti gratuito vocati ex
peccatis ad innocentiam redeunt, et ab his, quæ intra semetipsos experti sunt, prædican-
do alios reducunt. Redemptor autem noster homo sine peccato est, filius sine adoptio-
ne: nec perpetrauit vnquam quod redarguit, et sic mundo ex humanitate loquitur, vt
tamen eidem mundo ante sæcula ex diuinitate dominetur. Hunc mediatorem Dei et
1.Tim.2.b hominum quidam legislatoribus similem fuisse crediderunt. Nam requirenti: Quem di-
Matth.16.c cunt homines esse filium hominis. Responderunt discipuli dicentes: Alij Ioannem Bapti-
stam, alij Eliam, alij Hieremiam, aut vnum ex Prophetis. Sed nimirum Petrus quam D
excelsus in fortitudine esset, apparuit, cum eum veraciter intuens, a legislatorum æqua-
litate discreuit, dicens: Tu es Christus filius Dei viui. Vnde recte de illo sponsa in Can-
Cant.3.a ticis Canticorum dicit: In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea,
quæsiui illum, et non inueni. Et paulo post: Inuenerunt me vigiles, qui custodiunt ciui-
tatem. De quibus rursum dicit: Vulnerauerunt me, tulerunt pallium meum. Quos
iterum

A iterum percunctatur, dicens: Num quem diligit anima mea vidistis? Paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea. Dilectus namque per noctes in lectulo quaeritur: quia intra secreta cordis cubilia in tribulatione spiritus desideratur. Quem tamen quaerens sponsa non inuenit: quia electa quaeque anima iam quidem amoris eius facibus fragrat, sed adhuc quaesiti negatur species, vt amantis desiderium crescat, et quasi in siti aqua subtrahitur, vt eiusdem sitis aestus augeatur: et quo hanc diutius sitiens desiderat, eo quandoque cum inuenerit, auidius sumat. Sed hanc quaerentem vigiles inueniunt, eamq. vulnerant, et eius pallium tollunt: quia vnamquamque animam redemptoris sui iam speciem requirentem, cum soliciti doctores inueniunt, hanc per praedicationis verbum caelestis amoris spiculis vulnerant, et si quod ei adhuc de vetusta conuersatione tegmen inest, subtrahunt, vt quo exuta ab huius mundi onere redditur, eo is qui
B quaeritur, ab illa citius inueniatur. Bene autem subditur: Paululum cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea: quia visionis eius mens auida, nisi prophetarum aestimationem, nisi patriarcharum celsitudinem, nisi cunctorum hominum mensuram transcenderet, eum, qui est super homines, non inueniret. Transire ergo est vigiles, etiam eos quos miratur, in eius comparatione postponere. Et tunc is qui quaerebatur, cernitur, si homo quidem, sed tamen extra mensuras hominum credatur. Vnde bene nunc dicitur: [Nullus ei similis in legislatoribus.] Sed is videlicet per infirmitatem carnis, nostris obtutibus apparens, dum alios reprobat, alios vocat, mira iudicia exhibuit: quae a nobis et cogitari possint, et comprehendi non possint. Ait namque: In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant: et qui vident, caeci fiant. Et rursum: Confiteor tibi Domine pater caeli et terrae: quia abscondisti haec a sapientibus et pruden- *Ioan.9.g* *Mat.11.d*
C tibus, et reuelasti ea paruulis. In quibus nimirum iudicijs Iudaea repellitur, Gentilitas aggregatur. Quod videlicet factum mirari possumus, sed perscrutari nullatenus valemus. Vnde et bene nunc ab Heliu subditur: [Quis poterit scrutari vias eius, aut quis audet ei dicere, operatus es iniquitatem?] Ac si dicat: Cuius perscrutari actio non potest, quo pacto reprehendi potest? Nemo enim bene iudicat quod ignorat. Tanto ergo debemus sub eius iudicijs silendo quiescere, quanto et rationem iudiciorum illius nos cernimus non videre. Vnde et bene subditur:

Quod nostrae scientiae mensuram Christi opera excedant. Caput II.

D Memento quòd ignoras opus eius, de quo cecinerunt viri.] In scriptura sacra aliquando viri angeli, aliquando autem perfectae vitae homines memorantur. Nam quia aliquando vir angelus dicitur, Daniel propheta testatur, dicens: Ecce vir Gabriel. Rursum quia virorum nomine perfectae vitae homines exprimuntur in Prouerbijs sapientia loquitur, dicens: O viri, ad vos clamito. De Domino igitur viri canunt, cum eius nobis potentiam, vel superni spiritus, vel perfecti quique doctores innotescunt. Sed tamen opus eius ignoratur: quia nimirum iudicia illius ipsi etiam, qui hunc praedicant, impenetrata venerantur. Et sciunt ergo quem praedicant, et tamen eius opera ignorant: quia cognoscunt per gratiam eum, a quo facti sunt, sed eius iudicia comprehendere nequeunt, quae ab illo etiam super ipsos fiunt. Quod enim omnipotens Deus perspicue in sua actione non cernitur, Psalmista testatur, dicens: Qui posuit tenebras latibulum suum. Et rursum: Iudicia tua abyssus multa. Atque iterum: Abyssus sicut pallium amictus eius. Vn- 2. *Dan.9.f* *Prou.8.a* *Supra.lib.11. cap.22.* *Psal.17.* *Psal.35.*
E de bene etiam per Salomonem dicitur: Sicut ignoras quae sit via spiritus, et qua ratione compingantur ossa in ventre praegnantis, sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium. Vt enim vnum e multis loquar, duo ad hanc lucem paruuli veniunt, sed vni datur vt ad redemptionem per baptisma redeat, alter ante subtrahitur, quàm hunc regenerans vnda perfundat. Et saepe fidelium filius sine fide rapitur, saepe infidelium concessio fidei sacramento renouatur. Sed fortasse aliquis dicat, quòd hunc Deus acturũ praue etiam post baptisma nouerat, et idcirco eum ad baptismatis gratiam non perducat. Quod si ita est, peccata quorundam proculdubio priusquam sint perpetrata, puniuntur. Et quis ista recte sentiens dixerit: quia omnipotens Deus qui aliqs a perpetratis facinoribus liberat, haec in alijs etiam non perpetrata condemnat? Occulta itaque sunt eius iudicia: et quanta obscuritate nequeunt conspici, tanta debent humilitate venerari. Dicat ergo: [Memento quòd ignoras opus eius, de quo cecinerunt viri.] ac si aperte diceret: De *Psal.103.* *Eccl.11.b*

quo

quo fortes quique locuti sunt, eius opera tuæ mentis oculis absconduntur: quia mensuram tuæ notitiæ eoipso quo humanitate circumscriberis, transeunt. Sequitur: A

Quòd Deum quidem esse scimus, quod maius est: & eius indicia ignoramus, quod minus est. Caput III.

OMnes homines vident eum, et vnusquisque intuetur procul.] Omnis homo eoipso quo rationalis est conditus, debet ex ratione colligere eum, qui se condidit, Deum esse. Quem nimirum iam videre, est dominationem illius ratiocinando conspicere. Cum vero dictum sit: Omnes homines vident eum, recte subiungitur: Vnusquisque intuetur procul. Procul quippe eum intueri, est non iam illum per speciem cernere, sed adhuc ex sola operum suorum admiratione pensare. Procul illum hic etiam electi conspiciunt: B quia necdum claritatem illius per acumen intimæ visionis apprehendunt. Cui etsi iam per amorem iuxta sunt, adhuc tamen ab illo terrenæ inhabitationis pondere disiunguntur: et quamuis et bene viuendo inhæreant, a contemplationis eius specie longe se esse suspirant. Quem nimirum reprobi etiam cum ad iudicium venientem viderint, procul intuentur: quia non eum in diuinitatis forma, sed in sola qua et comprehendi potuit humanitate conspiciunt: quia videlicet eorum oculos reducta tunc ad memoriam sua male gesta reuerberant, et dum eius humanitatem vident, cuius diuinitatis claritatem non
3. vident, miro modo ab eius visione quem conspiciunt, longe fiunt. Sed cum dicitur: Memento quòd ignores opus eius, ac deinde subiungitur: Omnes homines vident eum, quem sicut diximus, videre, est transcendentem omnia eius essentiam ex ratione colligere, valde mirandum est quòd et ipsum cernimus, et eius opus ignoramus. Dubij quippe de eius essentia non sumus, et tamen in eius iudicijs incerti remanemus. Patet nobis C quod summum est: absconditur, quod minimum. Minus quippe sunt eius opera quàm ipse, et agentem cernimus, sed in actione caligamus: quia videlicet cur quid fiat incertum est, sed quis sit, qui hæc incerta faciat, incertum non est. Dicat ergo: Memento quòd ignores opus eius, de quo cecinerunt viri, omnes homines vident eum: vnusquisque intuetur procul: quia eum, cuius iudicia minime comprehendimus, esse per rationem videmus: quem tanto adhuc procul cernimus, quanto ab eius fortitudine nubilo infirmitatis nostræ separamur. Sequitur:

Quòd infirmum Christi secundum carnem fortius est hominibus: nec in hac humana natura aliquis ei, vel in patribus, vel prophetis possit æquari. Caput IIII. D

ECce Deus magnus vincens scientiam nostram.] Superius dixerat: Ecce Deus excelsus, nunc iterum dicit: Ecce Deus magnus: Quid est quod de Deo loquens, ecce dicit et ecce repetit, nisi quòd ecce dicimus de ea re, quam in præsenti monstramus? et quia Deus vbique præsens est, cum de illo ecce dicitur: etiam non videntibus adesse memoratur. Bene autem eum vincere scientiam nostram narrat, quem videri ab omnibus dixerat: quia et sic ex ratione conspicitur, vt magnitudo tamen illius nulla nostri sensus subtilitate penetretur. Quidquid namque de claritate eius magnitudinis scimus, infra ipsum est: et tanto ab eius scientia longe repellimur, quanto eius potentiam nos comprehendisse suspicamur. Nam quamuis in altum mens nostra rapiatur, eius tamen magnitudinis immensitate transcenditur. Cuius tunc aliquid quasi ex parte cognoscimus, quando eum nos digne cognoscere non posse sentimus. Sequitur: [Numerus annorum eius E inæstimabilis.] Dicere vtcumque æternitatem voluit, et ipsam æternitatis longitudinem annos vocauit. Cum enim breuitatem temporis dilatare volumus, momenta per horas, horas per dies, dies per menses, menses autem per annos extendimus. Quia ergo peramplum quiddã dicere voluit, sed quid diceret, latius non inuenit: ideo annos sine æstimatione numeri multiplicauit, dicens: [Numerus annorum eius inæstimabilis:] vt dum ea, quæ apud se sunt prolixa multiplicat, æternitatis longitudinem se metiri non posse infirmitas humana cognoscat. Tende itaque oculum in æternitatem, vt videas Deum, vel quando est a principio, vel quousque: et nusquam finis superior, quia esse non incipit: nusquam finis inferior, quia esse non desinit. Intra ipsum omnia coangustantur, ipse vero circa omnia sine spatio extenditur, sine loco dilatatur. Ecce cuncta quæ facta sunt, ea ipsa circumscri-

Supra. lib. 16. cap. 5.

A cumscriptione qua creata sunt, superiori et inferiori fine cinguntur. Lege enim sua, qua ante esse incipiunt, festinant non esse. Sed quædam mirabiliter acceperunt, vt quamuis ea finis superior inchoat, finis tamen inferior non constringat, et licet esse incipiant, esse in perpetuū non desistant. Horum vero æternitas ideirco summæ est æternitati dissimilis, quia æterna esse cœperunt. Cum ad extrema prospicimus, horum finem qui omnino deest, non comprehendimus: eorum tamen initia cernimus, cum mentem retro reuocamus, et dum in eis infra supraq. animum ducimus, non capimus omnino quousque sunt, sed videmus ex quo. Deus autem quia quasi quiddam in eo per æternitatem longum est, quod nec initio oritur, nec fine terminatur, nec ex quo in semetipso recipit, nec quousque, dicatur ergo: [Numerus annorum eius inæstimabilis.] Per hoc ergo quòd annorum illius numerus dicitur, diutinum eius esse ostenditur. Per hoe vero quòd inæstimabilis memoratur, hoc ipsum esse infinitum, et incomprehensibile demonstratur. Sed quia B humanis mentibus innotescar, agnouimus, dum omnes homines vident eum, et quia eius magnitudinem admiranter cernimus, dum annorum eius numerus inæstimabilis habetur: restat iam vt etiam quid agat, audiamus. Sequitur:

Quòd ablatis prophetis, & veteris testamenti auctoribus ecclesiastica doctrina multipliciter exponens, quod illi sub breuitate locuti sunt, quasi ex guttis gurgites fecit. Caput V.

QVi aufert stellas pluuiæ et effundit imbres ad instar gurgitum.] Duo in hac vita sunt genera iustorum. Vnum videlicet bene viuentium, sed nulla docentium: aliud 4.
C vero recte viuentium, et eadem recta docentium: sicut et in cæli facie aliæ stellæ prodeunt, quas nullæ pluuiæ subsequuntur, aliæ prodeunt, quæ arentem terram magnis imbribus infundunt. Igitur quoties in sancta Ecclesia recte quidam viuunt, sed tamen prędicare eandem rectitudinem nesciunt, stellæ quidem sunt, sed in siccitate aeris natæ, quia per exemplum bene viuendi lucere ceteris possunt, sed per predicationis verbum pluere nequeunt. Cum vero in ea quidam et recte viuunt, et alijs eandem rectitudinem verbis prædicationis influunt, quasi ad proferendas pluuias in cælum stellæ producuntur, quæ sic vitæ suæ meritis luceant, vt etiam sermone prædicationis pluant. An non in hoc cælo astrum pluuiæ Moyses extitit, qui cum de supernis emicuit, corda peccantium quasi arentem inferius terram sanctæ exhortationis pluuia ad vbertatem germinis infudit? An non Isaias astrum pluuiæ ostensus est, qui in eo quòd lucem veritatis præuidens tenuit, sicci-
D tatem infidelium prophetando annuncians rigauit? An non Hieremias et prophetæ ceteri velut in cælo positi astra pluuiæ fuerunt, qui in prædicationis culmine erecti, dum prauitatem peccantium libere increpare ausi sunt, quasi verborum guttis obcæcationis humanæ puluerem rigando presserunt? Quorum videlicet animas ab hac corruptibili carne susceptas, quia ex præsenti vita superna iudicia auferunt, quasi a cæli facie stellæ pluuiæ subtrahuntur, et ad occultum astra redeunt, dum peractis suis cursibus sanctorum animæ in thesauris dispositionis intimæ reconduntur. Sed quia terra aresceret, si subductis stellis pluuiæ superna funditus fluenta cessarent, recte dicitur: [Qui aufert stellas pluuiæ, et effundit imbres ad instar gurgitum.] Nam cum prophetas abstulit, eorum vice Dominus Apostolos misit, qui in similitudinem gurgitum pluerent, post quàm subductis antiquis patribus exteriora legis prædicamenta tacuissent. Stellas ergo pluuiæ abscondit,
E et ad instar gurgitum imbres fudit: quia dum prædicatores legis ad secreta et intima retulit, per dicta sequentium vberior vis prædicationis emanauit. Possunt quoque per 5.
stellas pluuiæ, sancti Apostoli designari, de quibus Iudææ reprobatæ per Hieremiam dicitur: Prohibitæ sunt stellæ pluuiarum, et serotinus imber non fuit. Stellas ergo pluuiæ Hier.3.
Dominus abstraxit, atque ad instar gurgitum imbres fudit: quia cum de Iudæa prædicantes Apostolos abstulit, doctrina nouæ gratiæ mundum rigauit. Quod vtrumque factum in Ecclesia potest non inconuenienter intelligi: quia cum solutis corporibus ad secretos supernorum sinus Apostolorum animas retulit, quasi a cæli facie stellas pluuiæ abcondit. Sed ablatis stellis pluuiæ, in amorem gurgitum imbres dedit: quia etiam reductis ad superna Apostolis, per expositorum sequentium linguas, diuinæ fluenta scientiæ diu abscondita largiori effusione patefecit. Nam quod illi sub breuitate locuti sunt, hoc exponendo isti multipliciter auxerunt. Vnde et non immerito ipsa expositorum prædicatio gurgitibus

gurgitibus comparatur: quia dũ multorum præcedentium dicta colligunt, ipsi in eo quod A astruunt, profundius dilatantur. Nam dum testimonia testimonijs iungunt, quasi ex guttis gurgites faciunt. Quorum verbis dum quotidie gentilitas docetur, quia peccatorum mens cælestem scientiam accipit, quasi stans in terra aqua gurgites ostendit. Sed nequaquam se eisdem Apostolis expositores in scientia præferant, cum exponendo latius loquuntur. Meminisse quippe incessanter debent, per quos eiusdem scientiæ inuentiones acceperunt. Vnde et apte subiungitur: [Qui de nubibus fluunt.] Hi quippe de nubibus gurgites fluũt: quia si ex sanctis Apostolis vis intelligentiæ non inciperet, nequaquam per doctorum ora largior manaret. In scriptura enim sacra aliquando per nubes mobiles quique homines, aliquando prophetæ, aliquando autem Apostoli designantur. Per nubes quippe mobili-
Eccls. 11. a tas humanæ mentis exprimitur, sicut Salomon ait: Qui ventum obseruat, non seminat: et qui considerat nubes, numquam metit. Ventum proculdubio immundum spiritum, B nubes vero subiectos ei homines appellat, quos toties huc illucq. impellit et reuocat, quoties tentationes eius in eorum cordibus suggestionum flatibus alternat. Qui igitur ventum obseruat, non seminat: quia qui tentationes venturas metuit, cor ad bona opera non proponit. Et qui considerat nubes, non metit: quia is, qui ante humanæ mutabilitatis terrorem trepidat, mercedis æternæ retributione se priuat. Per nubes prophetæ figuran-
Psal. 17. 6. tur, sicut per Psalmistam dicitur: Tenebrosa aqua in nubibus aeris, id est, occulta scientia in prophetis. Per nubes quoque Apostoli designantur sicut per Isaiam dicitur: Man-
Isa. 5. b dabo nubibus, ne pluant super eam imbrem. Ipsi igitur stellæ, quia vitæ meritis lucent: ipsi nubes, quia arentem nostri pectoris terram cælestis intelligentiæ fluentis rigant. Si enim nubes non essent, nequaquam eos intuens Propheta dixisset: Qui sunt isti, qui vt
Isa. 60. b nubes volant? Imbrium itaque gurgites de nubibus fluunt: quia profundæ prædicationes sequentium, intelligentiæ originem a sanctis Apostolis acceperunt. De quibus ad- C huc nubibus apte subiungitur: [Quæ prætexunt cuncta desuper.] Nubes cum desuper aerem prætexunt, si in cælum oculos attollimus, non cælum, sed ipsas intuemur, nec visus noster æthereas plagas penetrat: quia ei illas ipsa sua infirmitas occultat, et cum de cælo sol rutilat, prius interfuso aere pascitur, vt post in cælo solis radios contempletur. Quia ergo carnales homines sumus, cum superna appetere nitimur, quasi in cælum oculos leuamus, et velut in cælum aciem intendimus: quia pressi vsu rerum corporalium, docere spiritalia conamur. Sed quia transire intellectus noster ad diuina non sinitur, nisi prius per sanctorum præcedentium exempla formetur, quasi iam cælum noster oculus suspicit, sed nubes videt: quia comprehendere ea, quæ Dei sunt, appetit, sed vix mirari ea quæ hominibus collata sunt, potest. Vnde et alias di- D
Psal. 57. citur: Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis. Qui enim orientem solem contemplari non valet, irradiatos montes aspicit: et quia sol ortus sit, deprehendit. Ex æternis ergo montibus nos Deus illuminat: quia per admiratam vitam patrum præcedentium, radio nos suæ claritatis illustrat. Ecce in studio deuotionis dominicæ et charitatis accendimur, sed in hac deuotione atque charitate melius harum nubium contemplatione formamur. Quid enim deuotius Petro? quid charius Ioanne? Ille
Mat. 14. d per deuotionem fluida maris dorsa calcare non timuit, iste per amorem in ipso auctoris
Ioan. 13. c 7. nostri pectore requieuit, et qui ad corporalis cœnæ refectionem venerat, spiritale pabulum de sinu redemptoris sumpsit. Sed quia signari per nubes etiam prophetas diximus, necesse est, vt adhuc ad medium superiorum patrum exempla deducamus. Ecce cum præceptis cælestibus subdi per obedientiam cupimus, consideratis antiquo- E
Gen. 12. a rum patrum vestigijs iuuamur. Quid enim Abraam obedientius, qui ad vnam vocem dominicam cognatos ac patriam deserit: et pro adipiscenda æterna hereditate ipsum ferire non trepidat, quem senex iam et pene moriturus acceperat heredem? Cum pa-
Gen. 22. b tientiæ virtutem apprehendere conamur, præcedentium exempla conspicimus. Quid enim Isaac patientius, qui ligna portat, de holocausto interrogat, atque post paululum ligatur, et non loquitur, aræ superponitur, et non reluctatur? Quid ergo isto viro dici patientius potest? qui quasi ad solatium ducitur, et requirit, ad feriendum ligatur et conticescit, et oblaturus holocaustum interrogat, offerendus in holocaustum tacet. Cum
Gen. 28. b accingi ad laborum tolerantiam nitimur, exemplis præcedentium informamur. Quid enim Iacob laboriosius, qui apud Laban tam longo tempore propinquus iure cognationis, opera exercuit seruitutis, et vice obsecutus est famuli, vt perfrueretur præmijs heredis?

A heredis? Cum arcem continentiæ et castitatis ascendere nitimur, exemplis præcedentium subleuamur. Quid enim Ioseph castius, qui ad desiderium petulantis dominæ iugo luxuriæ premi non potuit etiam captiuus? Et quidem hominibus extitit seruus, sed contra dominantem nequitiam, et in seruitio liber fuit. Cum mansuetudine repleri concupiscimus, præcedentium exemplis adiuuamur. Quid enim Moyse mansuetius, qui commissi sibi populi seditionem tolerat, et tamen irascentem Dominum pro eisdem suis persecutoribus rogat, seq. pro illis diuino furori obijcit: quia in sancto eius pectore etiam ex persecutione charitas ignescit? Cum contra aduersa mundi firmare mentem per constantiam nitimur, præcedentium consideratione fulcimur. Quid enim Iosue constantius, qui ad explorandam gentium qualitatem missus, nec proceritatis magnitudinem, nec numerositatis multitudinem expauit? Vnde et easdē
B gentes, quas explorando non timuit, etiam præliando prostrauit. Cum benignitatis culmen apprehendere conamur, præcedentium exemplis instruimur. Quid enim Samuele benignius, qui de principatu regendi populi deiectus, successorem sibi humiliter requirit, inuentumq. vngit in regem, vnctum mox tolerat persecutorem? A quo ne moriatur, trepidat: et tamen ne ei Dominus irascatur rogat. Ipse quippe cum mitteretur, ait: Audiet Saul, et interficier me. Et ei per semetipsam veritas dicit: Quousque tu luges Saulem, cum ego abiecerim eum? Quid ergo isto viro benignius dici potest, qui et hunc non vult diuinitus percuti, a quo formidat occidi? Cum ad pietatis arque humilitatis celsitudinem tendimus, præcedentium exemplis leuamur. Quid enim Dauid misericordius, quid humilius dici potest, qui a rege reprobo pro victorijs contumelias recipit, qui de manu hostili Israeliticam gentem fortis eripuit: et
C tamen ipse ne moriatur, quasi debilis fugit? Qui et se electum diuino iudicio, et persecutorem suum reprobum agnoscit, et tamen eidem persecutori suo crebræ satisfactionis humilitate se subijcit, qui persecutoris lanceam tollit, oram chlamydis detruncat, atque ad cacumen montis protinus properat, et vno eodemq. tempore quia occidendi potestatem habuerit, ostentat, et ne occidatur, rogat. Quia ergo in cunctis, quæ spiritaliter appetimus, exemplis præcedentibus informamur, bene de his nubibus dicitur: [Quæ prætexunt cuncta desuper.] More enim nubium extensa super nos patrum vita tegimur, vt ad fructum fecundi germinis infundamur. Et quasi intuentes cælum prius nubes aspicimus: quia ante bonorum facta admirādo cernimus, et post illa, quæ sunt cælestia, experiendo penetramus. Sed quia nequaquam harum nubium, id est, antiquorum patrum vita nobis virtusq. patesceret, nisi eam nubes
D aliæ, id est, sancti Apostoli lumine suæ prædicationis aperirent, ad has nubes, quæ prædicando mundum circumeunt, sermo redeat, et quid per illas Dominus in mundo egerit, ostendat. Sequitur:

Gen. 39. b. *Exod. 32. g.* *Iosue. 10. per totum.* *1. Reg. 10. a et 12.* *Cap. 16. a* *1. Reg. 17. f 18. et 19.*

Quòd diffusis per orbem prædicatoribus, mansio præparata est Deo in credentium cordibus, et clarescentibus miraculis, vsque ad terminos mundi nomen Christi peruenit. Caput VI.

SI voluit extendere nubes quasi tentorium suum, et fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet.] Extendit nubes Dominus, dum ministris suis
E viam prædicationis aperiens, eos in mundi latitudinem circumquaque diffundit. Bene autem dictum est: [Quasi tentorium suum.] Tentorium quippe in itinere poni solet. Et cum prædicatores sancti in mundo mittuntur, iter Deo faciunt. Vnde scriptum est? Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Et vnde rursum per Psalmistam dicitur: Iter facite ei, qui ascendit super occasum. Et rursum: Deus cum egredereris coram populo tuo, dum transgredieris per desertum, terra mota est. Deus enim, qui per semetipsum non localiter vbicumque est, per prædicatores suos in mundi partes localiter ambulat. Vnde etiam per Prophetā dicitur: Et inambulabo in eis. Iter quippe per eos agit, dum humanis cordibus eorū se eloquio infundit. Atque in hoc itinere tentoria Dei sunt hæc eadem corda sanctorum, quibus quasi in via quiescendo tegitur, dum per hæc ad mentes hominum veniens, agit quæ disposuit, et non videtur. Hinc est quòd simul omnis synagoga tentorium vocatur, cum cessasse a prædicatione sacerdotes Dominus per Hieremiam queritur, dicens: Non est qui extendat vltra tentorium meum, et erigat pelles meas. Hinc rursum

Mala. 3. a *Psal. 67.* *Ibidem.* *Hier. 10. d*

Thren.2.b rursum de exterminatione eius dicitur: Dissipauit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum. Quia enim in vnius populi cultu tunc Dominus inter homines latuit, eundem sibi populum tentorium vocauit. Vnde et rectè nunc nubes istæ eius tentorium dicuntur: quia ad nos Deus per gratiam veniens, intra prædicatorum suorum mentes operitur. An Paulus eius tentorium non erat, cum ab Hierusalem per circuitum vsque ad Illyricum ad corda mortalium veniens, in eius mentę Dominus quiescebat? Nubes quippe erat hominibus, tentorium Deo; quia quem prædicando infundebat audientibus, hunc inuisibiliter in mente retinebat. Idem rursus dum catenis vinctus Romam peteret Paulus occupaturus mundum, latens in eius pectore quasi sub tentorio ibat Deus: quia et occultus videri non poterat, et per verba prædicationis proditus, iter inchoatæ gratiæ sine cessatione peragebat. Nubes eius Moyses extitit, cum priusquam plebi Israeliticæ ducatum præberet, quadraginta annis in deserto permanens, et sublimia appetens, a conuersatione populi segregatus vixit. Sed tentorium Dei factus est, cum ad reuocandum populum in Aegyptum missus ibat, portans inuisibilem in corde veritatem, cum omnipotens Deus, qui patescebat in opere, latebat in corde. Et vbique præsens omnia continens, iter in suo famulo in Aegyptum veniens faciebat. Vnde scriptum est: Iuit Deus in Aegyptum, vt redimeret sibi populum. Ecce ire dicitur per cuius incircumscriptam præsentiam cuncta continentur: quia is, qui vbique ex maiestate est, quasi in via gressus ponit ex prædicatione. Sed eisdem sanctis prædicatoribus nequaquam ad persuadẽdum verba sufficiunt, nisi etiam verbis miracula addantur. Vnde cum dictum sit: Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum, rectè subiungitur: [Et fulgurare lumine suo desuper.] Quid enim sentire fulgura nisi miracula debemus? de quibus per Psalmistam dicitur: Fulgura multiplicabis, et conturbabis eos. Per has ergo nubes lumine suo desuper fulgurat: quia per prædicatores sanctos insensibilitatis nostræ tenebras etiam miraculis illustrat. Cumq. nubes istæ verbis pluunt, cumq. miraculis vim coruscæ lucis aperiunt, extremos etiam mundi terminos in diuino amore conuertunt. Vnde rectè subditur: [Cardines quoque maris operiet.] Quod faciendum quidem Heliu vocibus audiuimus, sed auctore Deo iam factum cernimus. Omnipotens enim Dominus coruscantibus nubibus cardines maris operuit: quia emicantibus prædicatorum miraculis ad fidem etiam terminos mundi perduxit. Ecce enim pene cunctarum iam gentium corda penetrauit: ecce in vna fide Orientis limitem Occidentisq. coniunxit: ecce lingua Britanniæ, quæ nil aliud nouerat quàm barbarum frendere, iam dudum in diuinis laudibus Hebræum cœpit halleluia resonare. Ecce quondam tumidus iam substratus sanctorum pedibus seruit Oceanus, eiusq. barbaros motus, quos terreni principes edomare ferro nequiuerant, hos pro diuina formidine sacerdotum ora simplicibus verbis ligant: et qui cateruas pugnantium infidelis nequaquam metuerat, iam nunc fidelis humilium linguas timet. Quia enim perceptis cælestibus verbis, clarescentibus quoque miraculis, virtus ei diuinæ cognitionis infunditur, eiusdem diuinitatis terrore refrenatur, vt praua agere metuat, ac totis desiderijs ad æternitatis gratiam peruenire concupiscat. Vnde hic quoque conuenienter adiungitur: [Per hæc enim iudicat populos, et dat escas multis mortalibus.] Per hæc nimirum verba prædicatorum, id est, guttas nubium, per hæc fulgura miraculorum Deus populos iudicat: quia eorũ corda territa ad pœnitentiam vocat. Nam dum superna audiunt, dum mira opera attendunt, mox ad corda sua redeunt, et se de anteactis prauitatibus affligentes, æterna tormenta pertimescunt. Sed per easdem nubes, per quas terror infligitur, etiã esca datur: quia magna prædicatorum dispensatio est, vt sic sciant superbientium mentes affligere, vt etiam afflictas nouerint consolationis eloquio nutrire: quatenus et peccãtes de æternis supplicijs terreant, et pœnitentes de superni regni gaudijs pascant. Vnde bene ipse dispensationis ordo seruatus est, vt ordinate Heliu diceret quod per has nubes prius iudicat populos, et postmodum escas præbet: quia nimirum omnipotens Deus per prædicatores suos prius nos de praua actione corripiens concutit, et postmodum per spem consolans nutrit. Si enim diuina dispensatio per has nubes iudicium modo non ageret, nequaquam eisdem nubibus dixisset: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt. Et rursum, si per eas ieiuna nostra corda non pasceret, nequaquam de esuriẽtibus populis discipulis

Marginal notes: Rom.15.d; Acto.28.c; Exod.3.a; Exod.15.b; Psal.143.; Ioan.20.f

Section letters: A B C D E

A discipulis Dominus diceret: Date illis vos manducare. Quod sic tunc eorum manibus Mat.14 b factum credimus, vt hoc eorum verbis quotidie fieri sine cessatione videamus. Quid enim agit Petrus, cum per epistolas loquitur, nisi vt verbi pabulo corda nostra male ieiuna satientur? Quid Paulus, quid Ioannes per epistolas loquentes operantur, nisi vt mentes nostræ cælestia alimenta percipiant, et inediæ suæ fastidium quo moriebātur, vincant? Dicatur ergo: Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum, et fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet. Per hæc enim iudicat populos, et dat escas multis mortalibus.] Ac si aperte diceret: Si sanctos suos in ministerio prædicationis extendit, eorumq. verba miraculis adiuuat, totius mundi limites ad fidem vocat, per quæ et prius superbientes iudicat, et post per verbum consolationis nutriens in spe humiles roborat. Sed cum escas dare mortalibus diceret, notandum

B quòd non ait omnibus, sed multis: quia videlicet scriptum est: Non omnium est fides. 2.Thes.3.a Et quibusdam dicitur: Propterea vos non auditis: quia ex Deo non estis. Et rursum. Ioan.8.f Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Et rursum: Nouit Do Ioan.6.e minus qui sunt eius. Vnde in ipsa quoque sancta Ecclesia plurimi fidem tenent, et vitā 2.Tim.2.c fidei non tenent: humilitatis dominicæ sacramenta percipiunt, sed humiliari dominica imitatione contemnunt: blanda diuini eloquij prædicamenta communicanr, sed apud se immanes in tumore perseuerant. Vnde hic quoque postquam per cardines maris aggregatæ Ecclesiæ latitudo signata est, apte subiungitur:

Quòd superbie cognitio denegatur veritatis: et quid sit quòd filij Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse vltra Iordanem ad alenda pecora campestria concupiscant, et in
C *terra promissionis hereditatem non velint, cum tamen ante fratres ad bellum armati pracedant.* *Caput VII.*

IMmanibus abscondit lucem.] Immanes quippe sunt, qui se elatis cogitationibus extollunt. Quos contra per Isaiam dicitur: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, Isa.5.e et coram vobismetipsis prudentes. Quos contra etiam Paulus ait: Nolite prudentes Rom.12.c esse apud vosmetipsos. Sed his immanibus lux absconditur: quia nimirum superbientibus veritatis cognitio denegatur. Vnde per semetipsam veritas dicit: Confiteor tibi pater Domine cæli et terræ: quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et Luc.10.d reuelasti ea paruulis. Sapientes et prudentes videlicet superbientes vocans. Qui enim et Mat.11.d non subiunxit: Reuelasti ea stultis, sed paruulis, tumorem se damnasse innotuit, non

D acumen. Vnde et alias dicitur: Custodiens paruulos Dominus. Atque vt ostendatur Psal.114. hæc eadem paruitas quid vocatur, adiungitur: Humiliatus sum, et liberauit me. Ibid. Quia ergo sunt multi in Ecclesia, qui paruuli esse despiciunt, etiam in humilitatis loco immanes apud se esse minime desistunt. Hos plerumque videas honoribus extolli, voluptatibus perfrui, rerum multiplicitate dilatari. Hi sæpe nil præcipue nisi præesse ceteris appetunt, a multis timeri gratulantur: recte viuere negligunt, et rectæ vitæ famam habere concupiscunt: adulationes quærunt, fauoribus intumescunt. Et quia in rebus sibi copiose præsentibus prompti sunt, ventura gaudia non requirunt. Cumq. eos multiplex actio occupat, etiam a semetipsis alienos demonstrat. Et tamen si qua fidei tentatio exurgat: quia in ea saltem specietenus continentur, hanc verbis, hanc laboribus defendunt, et patriam cælestem vindicant, nec tamen

E amant. Quos bene apud Moysen filij Ruben, et Gad, et dimidia tribus Manasse exprimunt, qui multa pecora et iumenta possidentes, dum extra Iordanem ea, quæ viderant, campestria concupiscunt, in repromissionis terra hereditatem habere noluerunt, dicentes: Terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Num.32.a Israel, regio vberrima est ad pastum animalium: et nos serui tui habemus iumenta plurima, precamurq. si inuenimus gratiam coram te, vt des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Iordanem. Qui igitur iumenta plurima possident, Iordanem transire refugiunt: quia quos multa mundi implicamenta occupant, habitationem cælestis patriæ non requirunt. Sed ipsa eos quam specietenus tenent, fides increpat: ne otij delectatione torpescant, atque exemplo suo alios a laboris tolerantia, et studio longanimitatis frangant. Vnde eis per Moysen dicitur: Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam, et vos hic sedebitis? Cur subuertitis men- Ibid. tes

tes filiorum Israel? Sed quia erubescunt non defendere quod confitentur, pro eadem fide, quam professi sunt, ad certamen properant, eamq. non sibi, sed proximis vindicant. Vnde et ad Moysen dicunt: Caulas ouium fabricabimus, et stabula iumentorum, paruulisq. nostris vrbes munitas: nos autem ipsi armati et accincti pergemus ad prælium ante filios Israel. Qui mox fortes pro alijs veniunt, et repromissionis terram ab hostibus liberant, et relinquunt: atque ad pascenda armenta extra Iordanem redeunt. Multi quippe quamuis fideles curis præsentibus occupati, quasi armenta extra Iordanem pascunt: quia contra fidem baptismatis tota mente omniq. desiderio rebus perituris inseruiunt. Qui tamen, vt diximus, cum fidei tentatio oritur, defensionum armis accinguntur. Hostes fidei superando trucidant, et hæreditatem terræ repromissionis, id est, fructum fidei non amant: sicq. pro illo pugnant, vt tamen sua pignora extra illam deponant. Quia enim paruulos foris habent, affectum in eius habitatione non habent. Vnde ad campestria redeunt: quia ab altis cacuminibus montium quasi a spe cælestium dilabuntur, vt extra repromissionis terram bruta animalia nutriant: quia ad pascendos varijs desiderijs irrationabiles animi motus elaborant: quia æternæ lucis quanta sit claritas nesciunt, qui transitorijs occupationibus obcæcantur, et dum de terrenis rebus superbiunt, cælestis sibi luminis aditum claudunt.

11. Vnde recte nunc dicitur: [Immanibus abscondit lucem.] Sed tamen aliquando hos immanes superna gratia respicit, atque ipsis rerum abundantium occupationibus affligit, eorumq. prosperitatibus aduersas quidem sed vtiles tribulationes interserit, vt contristati ad cor redeant, atque in perituris rebus, quàm inaniter occupentur, agnoscant. Vnde hic quoque postquam subtracta lux dicitur, apte subiungitur: [Et præcipit ei, vt rursus adueniat:] quia veritatis lumen quod elatis occupatisq. mentibus absconditur, afflictis humiliatisq. reuelatur. Lux quippe aduenit, cum afflicta mens ipsas, quas de perituris rebus tribulationum tenebras tolerat, agnoscit: quia nisi aliquid ex lumine interno perciperet, nec hoc ipsum quia lumen perdiderat, videret. Quod intelligi specialiter etiam de Iudæis potest, qui idcirco redemptori nostro in carne venienti contradicere ausi sunt: quia apud semetipsos immanes extiterunt. Sed his immanibus lux abscondita est: quia superbi lumen veritatis dum persequuntur, amiserunt. Sed quia in fine mundi ad fidem recipiendi sunt, recte subiungitur: [Et præcipit ei, vt rursus adueniat.] Vnde etiam per Isaiam dicitur: Si fuerit numerus filiorum Israel quasi arena maris, reliquiæ saluæ fient. Tunc quippe ad eos lux reuertitur, cum ipsi ad confitendam redemptoris nostri potentiam reuertuntur. Si autem in manibus nequaquam per datiuum casum vnum nomen, sed duas partes orationis accipimus, potest intelligi, quia in manibus lux absconditur, cum apud rectum iudicē iniqui quique in suis operibus cæcantur. Cui tamen præcipitur vt rursus adueniat: quia dum peccatores se suis viribus saluari non posse cognouerint, gratiæ lumen accipiunt, et protectionis intimæ radijs illustrantur, vt maiore ardore postmodum cælestem patriam diligant, quàm prius in terrena delectatione flagrabant. Sed hæc cum de cælesti patria loquimur, cui inesse mira claritate prædita angelorum agmina audimus: cui rerum omnium conditor præsidet, quam visione sua reficiens replet: cui vera hereditas lux est, et defectus eiusdem luminis nullus est: ad nosmetipsos mentem reducimus, et quòd terrena gestemus membra cogitamus, pensamus quòd nati in tenebris, atque a radijs intimæ lucis alieni, tanto nequius viximus, quanto rebus corporalibus dediti, a spiritualibus longius degebamus. Qua consideratione permotum cor ac male sibi conscium trepidat, et tantæ illius quam audit patriæ ciuem se fieri posse desperat. Vnde hic quoque apte subiungitur, quo mens pauida ad fiduciam reducatur. Nam de hac luce mox subditur:

Marginal notes: Ibidem. — Isa. 10. e — letters A, B, C, D, E in right margin.

Quòd omnipotens Deus patriam cælestem possessionem nostram fecit, et nos amicos, et coheredes Christi constituit. Caput VIII.

ANnunciat de ea amico suo, quòd possessio eius sit, et ad eā possit ascendere.] Amicus veritatis est rectæ amator actionis. Vnde & ipsa veritas discipulis dicit: Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. (Ioan. 15. b) Amicus quippe animæ custos dicitur. Vnde nō immerito qui custodire voluntatē Dei in præceptis illius nititur, eius amicus

A eus vocatur. Hinc est quòd rursum eisdem discipulis veritas dicit: Vos autē dixi amicos, quia omnia quæcumque audiui a patre meo, nota feci vobis. De hac igitur luce æternæ patriæ amico suo Deus annunciat, quòd possessio eius sit, vt nequaquam infirmitatis suæ fragilitate desperet, nequaquam hoc quòd creatus, sed quòd recreatus est penset, sed tanto certius sciat, quia illius lucis claritatem possideat, quanto nunc vitiorum pulsantium tenebras verius calcat. Bene autem in promissione subiungitur: [Et ad eam possit ascendere.] Quid enim difficilius, quàm homini in terra edito terrena, et fragilia membra gestanti cælorum alta conscendere, supernorum spirituum arcana penetrare? Sed eorundem spirituum ad nos conditor venit, seq. hominem etiam sub ipsis exhibuit, sicut de illo patri per Prophetam dicitur: Minuisti eum paulominus ab angelis. Et quia inter nos et eosdem spiritus discordantis vitæ scan- *Psal. 8.*

B dalum reperit, mira potentia, mirabiliori etiam pietate summa creans, ima suscipiens, ima cum summis iunxit. Hinc est quod de eodem rege nato angelorum chori in eius annunciatione prodeunt, hymnum dicunt, et deuicta prauæ vitæ discordia, hos, quos dudum despexerant, ciues agnoscunt, consono ore prædicantes: Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis: ac si aperte dicant: Quos a nobis malitia disiunxerat, iam nunc in terra nata bonitas iungat. Hinc est quòd ante incarnationem eius in testamento veteri adorasse homo angelum legitur, nec tamen adorare prohibetur, sed post mediatoris aduentum, cum se Ioannes adorando angelo prostrauisset, audiuit: Vide ne feceris, conseruus tuus sum et fratrum tuorum. Quid est enim quòd prius æquanimiter se concedebant adorari, post ab homine angeli recusant? nisi quòd prius hominem carnalibus corruptionibus deditum, nec *Luc. 2. b* *Apoc. 19. et 22. b*

C ab eisdem carnalibus corruptionibus redemptum, quo abiectiorem nouerant, iustius contemnebant: postmodum vero humanam naturam eo iam substratam habere non poterant, quo hanc in auctore suo etiam super semetipsos ductam videbant. Neque enim debebat in membris subiecta despici, quæ in ipso membrorum capite meruit prælata venerari. Is ergo, qui propter nos minor angelis extitit, æquales nos angelis virtute suæ minorationis fecit. Vnde et moriendo docuit mortem non metui, resurgendo de vita confidi, ascendendo de cælestis patriæ hereditate gloriari, vt quo caput præisse conspiciunt, illuc se subsequi, et membra gratulentur. Vnde bene ab eodem nostro capite dicitur: Vbicumque corpus fuerit, illuc congregabuntur et aquilæ. Vnde Petrus ait: In hereditatem incorruptibilem et incontaminatam, et immarcessibilem conseruatam in cælis. Vnde Paulus dicit: Scimus quoniam si terrestris domus *Mat. 24. c* *1. Pet. 1. a* *2. Cor. 5. a*

D nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus domum non manufactam, æternam in cælis. Sed nos quoque, qui editi in terra sumus, cælum conscendimus, vbi est quod rursum veritas dicit: Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, filius hominis, qui est in cælo. Cui nimirum sententiæ statim obuiat, quòd hæc eadem veritas dicit: Pater, volo vt vbi ego sum, et illi sint mecum. Quæ sibi in verbis suis non discrepat, sed ad inquirenda hæc quasi discordantia studium nostræ mentis inflammat. Omnes enim nos, qui in eius fide nati sumus, eius proculdubio corpus existimus. Quia igitur mira dispensatione pietatis membrorum suorum Dominus caput factus est: repulsa reproborum multitudine, solus est etiam nobiscum. Nemo igitur ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis, qui est in cælo: quia dum nos vnum cum illo iam facti sumus, vnde solus ve- *Ioan. 3. b* *Ioan. 17. d*

E nit in se, illuc solus redit etiam in nobis, et is qui in cælo semper est, ad cælum quotidie ascendit: quia qui diuinitate super omnia permanet, humanitatis suæ compage sese quotidie ad cælos trahit: Ergo si desperet humana fragilitas, vnigeniti sanguinem consideret, et in pretio suo conspiciat, quàm magna est, quæ tanti valet. Perpendat sollicite quo caput præcessit, et quo ad viuendum præceptis astringitur, ad sperandum exemplo roboretur: confidat cælos, speret supernam patriam, angelorum se sociam sciat, atque in suo capite prælatam se etiam angelis gaudeat. Dicatur igitur recte de hac luce æternæ patriæ: [Annunciat de ea amico suo, quòd possessio eius sit, et ad eā possit ascendere.] Sed valde mira sunt ista, valde terribilia, quòd homo in terra edi- 12
tus, atque a cælesti patria exigentibus meritis longe damnatus, non solum ad statum conditionis reducitur, sed etiam gloriosius exaltatur: vt qui paradisum perdidit, cælum recipiat: et non solum hunc debiti sui reatus non teneat, sed huic post culpam

dona cumulatius excrescant, vt ille contemptor Dei, ille imitator diaboli, si ad fru- A
ctum pœnitentiæ redeat, vsque ad celsitudinem contemplandæ intimæ lucis ascendat. Cuius itaque cor non in huius pietatis admiratione exiliat? Cuius torpor non in subleuatione tantæ considerationis expauescat? Vnde et apte subiungitur:

CAPVT TRIGESIMVMSEPTIMVM BEATI IOB.

Vper hoc expauit cor meum, et motum est de loco suo. Audiet auditionem in terrore vocis eius, et sonum de ore illius procedentem. Subter omnes cælos ipse considerat, et lu- B
men illius super terminos terræ. Post eum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ, et non inuestigabitur, cum audita fuerit vox eius. Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna et inscrutabilia. Qui præcipit niui, vt descendat in terram, et hiemis pluuijs, et imbri fortitudinis suæ. Qui in manu omnium hominum signat, vt nouerint singuli opera sua. Ingredietur bestia latibulum suum, et in antro suo morabitur. Ab interioribus egredietur tempestas, et ab arcturo frigus. Flante Deo concrescit gelu, et rursum latissime funduntur aquæ. Frumentum desiderat nubes, et nubes spargunt lumen suum. Quæ lu- C
strant cuncta per circuitum, quocumque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne quod præceperit illis, super faciem orbis terrarum, siue in vna tribu, siue in terra sua, siue in quocumque loco misericordiæ suæ eas iusserit inueniri. Ausculta hæc Iob: Sta, et considera mirabilia Dei. Nunquid scis quando præcepit Deus pluuijs, vt ostenderent lucem nubium eius? Numquid nosti semitas nubium magnas, et perfectas scientias? Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra Austro? Tu forsitan cum eo fabricatus es cælos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt. Ostende nobis, quid dicamus illi. Nos quippe inuoluimur tenebris. Quis narrabit ei quæ loquor? Etiam si locutus fuerit homo deuorabitur. At nunc non vident lucem. Subito aer cogitur in nu- D
bes, et ventus transiens fugabit eas. Ab Aquilone aurum venit, et a Deo formidolosa laudatio. Digne eum inuenire non possumus. Magnus fortitudine et iudicio, et iustitia, et enarrari non potest. Ideo timebunt eum viri, et non audebunt contemplari omnes, qui sibi videntur esse sapientes.

Caput I X.

SVper hoc expauit cor meum, et motum est de loco suo.] Quia pauor dum mentem percutit, hanc a semetipsa alienam reddit: nonnumquam Latini interpretes
Psal. 30. ecstasim pauorem vocant, sicut per Psalmistam dicitur: Ego dixi in pauore meo, E
proiectus sum a vultu oculorum tuorum. Vbi videlicet non pauor, sed excessus dici poterat. Sed pauor illic pro excessu ponitur: quia sicut in excessu, ita in pauore alienatur animus: Vnde hic quoque considerata luce æternæ patriæ recte subiungitur: [Super hoc expauit cor meum.] Ac si dicat: In admirationis excessu se transtulit, et quia nouæ spei spiritu mens afflata est, semetipsam qualis in vetusta cogitatione fuerat, reliquit. Bene autem dicitur: [Et motum est de loco suo.] Locus quippe humani cordis est delectatio vitæ præsentis. Sed cum diuina aspiratione tangitur locus nostri cordis, fit amor æternitatis. Consideratione igitur æternæ patriæ de loco suo animus mouetur: quia derelictis infimis, in supernis cogitationibus ponitur. Prius enim quæ essent æterna nesciebat, in præsentium delectatione torpuerat, simulq. ipse transiens, amore transeuntia tenebat. Sed postquam quæ essent æterna cognouit, post-
quam

A quam supernæ lucis radios raptim contemplando contigit, admiratione summorum, sese ab infimis suscitatus eleuauit, vt nulla iam ei, nisi quæ æterna sunt, libeant, et despectis transeuntibus, sola quæ permanent requirat. Bene ergo dicitur: [Super hoc expauit cor meum, et motum est de loco suo:] Quia pigrum cor et terrenis dudum cogitationibus deditum, cum repente per excessum se ad summa suspendit, cogitationis infimæ locum mutauit. Sed quia per semetipsam in amore præsentis sæculi prostrata mens dormitat, et nisi diuinæ gratiæ aspiratione pulsetur, in suis delectationibus frigida insensibilisq. torpescit: necesse est vt quo modo interna cogitatione tangatur, vel qualiter ad spiritalia sensificetur, adiungat. Sequitur:

Quòd superbus quisque prius timore iudicij concutitur, deinde data indulgentia Deo familiarius inhæret, et vnctus gratia Spiritus sancti, deinde amat et prædicat.

B

Caput X.

AVdiet auditionem in terrore vocis eius, et sonum de ore illius procedentem.] 13
Mos sacri eloquij est, vt cum audiri aliquid per auditum insinuat, audiri eundē
auditum dicat, sicut Abacuc ait: Domine audiui auditum tuum, et timui. Vnde hic Abac.3.a
quoque dicitur: Audiet auditionem in terrore vocis eius. Notandum vero est, quòd vox Dei non in gaudio, sed in terrore audiri perhibetur: quia nimirum peccator quisque dum sola, quæ terrena sunt, cogitat: dum cor oppressum infimis cogitationibus gestat, si repente diuinæ gratiæ aspiratione tangitur, hoc ante omnia intelligit, quòd cuncta, quæ agit, districta æterni iudicis animaduersione puniantur. Auditio igitur vocis Dei prius in terrore fit, vt post vertatur in dulcedinem, quia ante nos districti iu-
C dicis timore castigat, vt iam castigatos supernæ dulcedinis consolatione reficiat. Nam cum nos violenta rerum temporalium delectatio possidet, et mentis nostræ oculos in somno torporis premit, si manu subita superni respectus excitamur, diu clausos, mox eosdem ad veritatis lucem oculos mentis aperimus, quæ egimus, mala meminimus: quàm districtus iudex contra hæc veniat, videmus: versatur in mente quantus ille sit tanti iudicis aduentus, quæ tunc illa sit hominum angelorumq. frequentia, quanta vi contra reprobos et ardentia pugnent elementa: quàm terribiliter æterna
prodeat de districti iudicis ore sententia, qua reprobis dicitur: Discedite a me maledi- Mat.25.d
cti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis eius. Eorundem pœna reproborum ante oculos voluitur, et quæ sint gehennæ tenebræ, cum graui amaritudinis obscuritate pensatur. Quia ergo superbum cor prius terrore concutitur, vt con-
D cussum in amore solidetur: recte nunc dicitur: Audiet auditionem in terrore vocis eius. Vbi et bene subiungitur: [Et sonum de ore illius procedentem.] Sonus ex Dei ore, est vis timoris de superna irruens aspiratione: quia cum nos de venturis Dominus aspirando replet, proculdubio de male gestis præteritis terret. Potest autem per os Dei, vnigenitus designari filius, qui sicut brachium eius dicitur, quia per eum cun-
cta pater operatur, de quo Propheta ait: Et brachium Domini cui reuelatum est? de Isa.53.a
quo Ioannes dicit: Omnia per ipsum facta sunt: ita etiam os dicitur. Hinc est enim Ioan.1.d
quòd Propheta ait: Os enim Domini locutum est hæc. Per quem nobis omnia lo- Isa.58.d
quitur, ac si oris nomine patenter diceretur verbum, sicut nos quoque pro verbis linguam dicere solemus: vt cum Græcam, vel Latinam linguam dicimus, Latina vel Græca verba monstramus. Os ergo Domini non immerito ipsum accipimus. Vnde
E et ei sponsa in Canticis Canticorum dicit: Osculetur me osculo oris sui, ac si dicat: Cant.1.a
Tangat me dulcedine præsentiæ vnigeniti filij redemptoris mei. Per sonum vero oris 14
potest eiusdem Domini sanctus Spiritus designari. Vnde et alias in eiusdem Spiritus
significatione scriptum est: Factus est repente de cœlo sonus tamquam aduenientis Act.2.a
spiritus vehementis. Sonus igitur de ore Domini procedit, cum consubstantialis ei Spiritus ad nos per filium veniens, surditatem nostræ insensibilitatis rumpit, sicut de
eodem sono incircumscripto atque incorporeo os Domini loquitur, dicens: De meo Ioan.16.b
accipiet, et annunciabit vobis. Potest ergo et per terrorem vocis vis formidinis, et per sonum oris dulcedo consolationis intelligi: quia quos Spiritus sanctus replet, prius eos de terrena actione terrificat, et post modum spe cælestium consolatur: vt tanto post confitendo de præmijs gaudeant, quanto prius sola supplicia conspiciendo metuebant. Hinc est quòd de vnigeniti Spiritu quasi de hoc oris sono Paulus dicit:

Rom. 8. c Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater. Hinc per semetipsam veritas di- A
Ioan. 20. e cit: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt. Ecce conuersorum terror vertitur in potestatem: quia dum mala sua pœnitendo puniunt, vsque ad exercendum iudicium ascendunt, vt hoc in Deo posse accipiant, quod prius de Deo ipsi metuebant. Iudices quippe fiunt, qui supernum iudicium perfecte timuerunt, et aliena iam peccata incipiunt dimittere, qui prius formidauerant ne retinerentur sua. Sed quia hoc ipsum iudicium, quod spiritaliter agitur, modo a carnalibus non videtur: sunt nonnulli, qui Deum res humanas curare non æstimant, et eas ferri fortuitis motibus putant. Contra quos recte subditur:

De Dei æqua in omnia prouisione: et quod primitiua Ecclesia miraculorum adiutoriis indiguit, quam persecutionis tribulatio pressit, nunc vero sola exigat operum merita, non virtutum signa. Caput XI. B

SVbter omnes cælos ipse considerat, et lumen illius super terminos terræ.] Ac si aperte diceretur: Qui summa regit, etiam extrema non deserit: quia sic impenditur maximis, vt tamen hæc eadem cura regiminis non præpediatur a paruis. Qui enim vbique præsens et vbique æqualis est, etiam in dissimilibus sibiipsi dissimilis non est. Aeque ergo omnia respicit, æque cuncta disponit, qui in omnibus locis præsens, nec localiter tenetur, nec varia curando variatur. Si autem cælos sanctos prædicatores
Psal. 18. accipimus, Propheta attestante, qui ait: Cæli enarrant gloriam Dei: postquam personum oris aduentus Spiritus sancti designatur, recte subiungitur: Subter omnes cælos ipse considerat, et lumen illius super terminos terræ. Sunt namque nonnulli, qui C
Act. 5. c cum mira Apostolorum opera audiunt, quòd accepto Spiritu sancto mortuos verbo suscitarent, ab obsessis dæmonia pellerent, vmbra infirmitates amouerent, ventura
Act. 2. b quæque prophetando prædicerent, et vnigenitum verbum Dei, omnium gentium loquentes lingua prædicarent: quia has virtutes nunc in Ecclesia non vident, subtractā iam ab Ecclesia supernam gratiam suspicantur, nescientes pensare quod scriptum est:
Psal. 9. Adiutor in opportunitatibus, in tribulatione. Tunc quippe sancta Ecclesia miraculorum adiutorijs indiguit, cum eam tribulatio persecutionis pressit. Nam postquam superbiam infidelitatis edomuit, non iam virtutum signa, sed sola merita operum requirit, quamuis et illa per multos cum opportunitas exigit, ostendit. Scriptum
1. Cor. 14. d quippe est: Linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus. Vbi ergo omnes fideles sunt, quæ causa exigit vt signa monstrentur? Vnde citius fortasse satisfacimus, D
si quid de ipsa apostolica dispensatione memoremus. Paulus namque egregius prædi-
Act. 28. b cator Melitem veniens, et plenam infidelibus insulam sciens, patrem Publij dysenteria febribusq. vexatum, orando saluauit, et tamen ægrotanti Timotheo præcepit,
1. Tim. 5. d dicens: Modico vino vtere, propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates. Quid est Paule, quòd ægrum infidelem orando ad salutem reuocas, et tantum adiutorem Euangelij more medici per alimenta curas? nisi quòd idcirco fiūt exteriora miracula, vt mentes hominum ad interiora perducantur: quatenus per hoc quod mirum visibiliter ostenditur, ea quæ admirabiliora sunt inuisibilia credantur. Signo quippe virtutis pater Publij sanandus fuerat, vt mente reuiuisceret, dum miraculo ad salutem rediret. Timotheo autem adhibendum foris miraculum non erat, qui iam E
totus intus viuebat. Quid est ergo mirum si propagata fide, crebro miracula non fiunt, quando hæc ipsi quoque Apostoli in quibusdam iam fidelibus non fecerunt?
15 Eleuatis ergo cælis, Dominus inferiora considerat: quia et ablatis summis prædicatoribus incessanter etiam infima nostræ infirmitatis curat. Et quasi subter cælos lumen illius terræ terminos respicit: quia post sublimem vitam præcedentium, etiam peccatorum mores actusq. gratiæ suæ illustratione comprehendit. Qui etsi virtutum signa nunc per vitam fidelium crebro non exerit, ab eisdem tamen fidelibus per virtutem operum numquam recedit. Potest etiam lumen illius super terminos terræ ita intelligi, quòd prædicatio supernæ gratiæ dum gentes ad fidem colligit, intra semetipsam mundi limites clausit. Vel certe termini terræ sunt fines hominum peccatorum. Et sæpe contingit, vt plerique Deum deserant, et vitæ suæ tempora in desiderijs

A rijs carnalibus expendant: sed tamen superna gratia respecti, in extremis suis ad Deũ redeunt, quæ sint iudicia æterna cognoscunt, cunctaq. quæ se peruerse egisse meminerint, fletibus puniunt, atque hæc vere se insequi rectis operibus ostendunt. Quibus subsequente iustitia profecto totum dimittitur, quod ante deliquerunt. Hinc enim per prophetiæ spiritum Anna dicit: Dominus iudicabit fines terræ: quia nimirum ante- 1.Reg.2.b actam vitam Deus non iudicat, quando posteriora peccatorum respectu supernæ pietatis illustrat. Hinc Moyses ait: Primogenita asini mutabis oue. Per asinum quippe Exod.13.b immunditia, per ouem vero innocentia designatur. Asini ergo primogenita oue mutare, est immundæ vitæ primordia in innocentiæ simplicitatem conuertere: vt postquam illa peccator egit, quæ vt immunda Dominus respuit, ea iam agenda proferat, quæ Dei sacrificio imponat. Quia ergo post praua opera peccator conuertitur, et ab
B actionum suarum tenebris iuxta finem aliquando reuocatur, recte nunc dicitur: [Et lumen illius super terminos terræ.] Sed graui luctu afficit eadem gratia, quæ post facinora mentem replet. Nam male gesta ad memoriam reducit, sibiq. hominem quàm sit iuste damnandus ostendit. Vnde fit vt peccatum omne, quod se egisse reminiscitur, quotidianis fletibus insequatur: et quo magis valet iam quod iustum est cernere, eo ardentius appetit iniustum sese gemitibus punire. Vnde apte subiungitur:

Quòd cum mentem hominis Deus ingreditur, continuo pœnitentiæ gemitus sequatur. Caput XII.

C Post eum rugiet sonitus.] Quem enim Dominus illustrando repleuerit, eius vitam proculdubio in lamentum vertit, atque illuminatæ menti quo magis æterna supplicia insinuat eo hanc durius de transacta nequitia gemitibus fatigat, et dolet homo quod fuit: quia bonum iam incipit videre quod non fuit: odit qualem se fuisse meminit, amat qualem se esse debuisse cognoscit, et solam iam pœnitentiæ amaritudinem diligit: quia caute considerat in quantis voluptatibus sua delectatione peccauit. Bene ergo dicitur: [Post eum rugiet sonitus:] quia cum mentem Deus ingreditur, constat proculdubio quòd mox pœnitẽtiæ gemitus sequatur, vt ei iam salubriter flere libeat, quæ prius de iniquitatibus flenda iucunditate gaudebat. Sed quo vberius 16
culpa fletur, eo altior cognitio veritatis attingitur: quia ad videndum internum lumen polluta dudum conscientia lacrymis baptizata renouatur. Vnde post pœnitentiæ rugitum apte subiungitur:

D

Quòd actionem Spiritus sancti siue affectum eius nemo ad plenum inuestigat, cum eadem actio per eundem Spiritum ordinata alijs in resurrectionem, alijs sit in ruinam. Caput XIII.

Tonabit voce magnitudinis suæ.] Voce enim magnitudinis suæ Deus tonat, cum se nobis bene iam per lamẽta præparatis, quàm sit magnus in supernis insinuat. Quasi enim de cælo tonitrus procedit, cum nos in curia negligentiaq. torpentes respectus gratiæ pauore subito percutit, atque in terra positi, sonum de superioribus audimus: quia terrena cogitantes, superni terroris sententiam repente pertimescimus, et mens bene iam de summis solicita trepidat, quæ prius in infimis male secura torpebat.
E Sed istius visitationis occultæ quibus modis se nobis insinuet terror, ignoratur: neque ipsius mentis acie comprehenditur, cuius ad melius intentio commutatur. Vnde apte subiungitur: [Et non inuestigabitur, cum audita fuerit vox eius.] Vox Domini auditur, cum gratiæ eius aspiratio mente concipitur, cum insensibilitas occultæ surditatis rumpitur et cor ad studium summi amoris excitatum, virtutis intimæ clamore penetratur. Sed istam vocẽ superuenientis spiritus quæ se in aures cordis insinuat, nec ipsa mens, quæ per hanc illustrata fuerit, inuestigat. Pensare enim non valet, inuisibilis virtus quibus sibi meatibus influat, quibus ad se modis veniat, quibus recedat. Vnde et bene per Ioannem dicitur: Spiritus vbi vult spirat: et vocem eius audis, sed Ioan.3.b nescis vnde veniat, et quo vadat. Vocem enim spiritus audire, est vel compunctionis intimæ in amorem inuisibilis conditoris assurgere. Sed nemo scit vnde veniat: quia ignoratur per ora prædicantium, quibus se ad nos occasionibus fundat. Et nemo scit quo

quo vadat: quia cum vnam prædicationem multi audiunt, intelligi proculdubio non A
potest quem deserens abijciat, aut cuius ingrediens in corde requiescat. Vna quippe res foris agitur, sed non per hanc vno modo intuentium corda penetrantur: quia qui inuisibiliter visibilia modificat, in humanis cordibus causarum semina incomprehen
Ioan. 11. f sibiliter plantat. Hinc est quòd resuscitato Lazaro multi crediderunt, sed tamen Iudæorum plurimi ad persecutionis zelum ex hac ipsa resuscitatione commoti sunt. Vnum ergo idemq; miraculum, quod alijs lumen fidei præbuit, alios per inuidiæ te-
Luc. 23. f nebras a lumine mentis excæcauit. Hinc est quòd vterque latro, et eandem, et suæ morti similem mortem redemptoris vidit, sed eum superbiendo alter contumelijs lacessere non timuit, quem timendo alter honorauit, atque in vna re vna vtriusque cogitatio non fuit: quia hanc internus arbiter inuisibiliter modificando distinxit. Sed hic occultæ aspirationis modi, quia comprehendi nostra cogitatione nequeunt, nimirum diuinæ vocis vestigia nesciuntur. Bene ergo dicitur: Et non inuestigabitur cum audita fuerit vox eius. Vnde et adhuc subiungitur: [Tonabit Deus voce sua mirabiliter.] Voce sua Deus mirabiliter tonat: quia occulta vi corda nostra incomprehensibiliter penetrat. Quæ dum latentibus motibus premit in timore, et format in amore, quanto ardore sequendus sit, aliquo modo silenter clamat, et fit cuiusdam impulsionis nimietas in mente, cum nihil sonet in voce. Quæ tanto apud nos valentius perstre
17 pit, quanto et ab omni exteriori strepitu aurem nostri surdescere cordis facit. Vnde et anima ad semetipsam mox hoc intimo clamore collecta miratur, quod audit: quia vim compunctionis incognitæ percipit. Cuius ipsa admiratio bene apud Moysen manna desuper veniente signatur. Dulcis enim cibus, qui de supernis accipitur, manhu
Exod. 16. d vocatur. Manhu enim dicitur, quid est hoc? Et quid est hoc dicimus, quando hoc C quod cernimus, nescientes admiramur. Supernum igitur manna anima percipit, cum per vocem compunctionis eleuata, nouam speciem internæ refectionis obstupescit, vt diuina dulcedine repleta, iure respondeat, quid est hoc? quia dum ab infima cogitatione suspenditur, ea quæ de supernis conspicit, insolite miratur. Et quia cum hac voce torporis nostri surditas rūpitur, vetustæ vitæ protinus vsus mutatur, vt anima superno spiritu afflata, et in summis appetat quæ contēpserat, et cotēnat in infimis, quæ appetebat, recte subiūgitur: [Qui facit magna et inscrutabilia.] Vt enim homo terrenis visibus deditus, iniquis desiderijs pressus subito ad noua efferueat, atque ad consueta frigescat, exterioribus curis renunciet, in internis contemplationibus anhelet, quis hanc virtutem supernæ vocis considerare sufficiat? Quis considerando comprehendat? Magna sunt quæ per vocem suam Dominus facit, sed minus magna essent si D perscrutari potuissent. Facit ergo magna et inscrutabilia: quia ostendit foris perfectionem operis, sed latet intus ipsa qualitas operationis. Voce sua foris etiam per Apostolos insonat, sed corda audientium per seipsum interius illustrat, Paulo attestante
1. Cor. 3. b qui ait: Ego plantaui, Apollo rigauit: Deus autem incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Quamuis ergo nostris mentibus supernæ vocis auditum non ipsi præbeant, missi tamen sunt, vt verbis nobis exterioribus condescendant. Vnde apte subiungitur:

Quòd viri contemplatiui, quorum conuersatio in cælis est, infimis fratribus condescendant, et in eorum amore liquefiunt, irrigantes arida corda eorum, vt et ipsi fructificent Deo. Caput XIIII. E

Psal. 50 QVi præcipit niui vt descendat in terram, et hiemis pluuijs, et imbri fortitudinis suæ.] Quia Psalmista ait: Lauabis me, et super niuem dealbabor: quid hoc loco niuem, nisi per lucem iustitiæ candida accipimus corda sanctorum? Aquæ autem ductæ in superioribus constipantur, vt niues fiant. Sed cum hæ ipsæ niues ad ter-
Ibidem infra cap. 17. hoc ipso libro. ram veniunt, in aquarum iterum liquorem vertuntur. Aquæ igitur sunt prædicatorum mentes: quæ dum ad contemplanda superna se erigunt, altiori intellectu solidantur. Cumq; in summa consideratione rapiuntur, virtutem confirmationis accipiunt. Sed quia adhuc in terris fraterna dilectione retinentur, semetipsas ab alto intellectu modificant, et infirmis humiliter prædicantes, more niuium corda arentium liquatæ rigant. Niues ergo ad terram de cælestibus veniunt, cum sublimia corda sanctorum,
quæ

A quæ iam solida contemplatione pascuntur, pro fraterna charitate ad humilia prædicationis verba descendunt. Sicut enim nix terram cum iacet operit, cum vero liquatur, rigat: ita sanctorum virtus per firmitatem suam apud Deum vitam peccatorum protegit, et per condescensionem suam, quasi liquefacta arentem terram, vt fructus proferat, infundit. Et quia aqua prius ab infimis trahitur, vt post a superioribus sparsa reddatur: sancti quique etiam cum in virtutis arce consistunt, vnde eleuati sunt considerant, ne alienæ infirmitatis abiecta contemnant. Quasi ergo aquæ ad terras, de quibus subleuatæ sunt, redeunt: dum condescendentes iusti peccatoribus, reminisci non desinunt, quod fuerunt. Certe aqua in terris adhuc Paulus fuerat, cum legem carnaliter sapiebat: sed ductus ad cælestia, in niuem versus est: quia quod prius infirmũ sapuit, ad soliditatem veræ intelligentiæ commutauit, et tamen condescendens fratribus, quasi nix ima repetijt: quia et post virtutum culmina, quàm fuerat indignus agnoscit, dicens: Qui prius fui blasphemus et persecutor, et cet. Ecce quàm clementer suæ imbecillitatis reminiscitur, vt aliorum æquanimiter infirma patiatur. Quasi enim ad terram, de qua sumpta fuerat post cælum aqua redijt, dum post tantæ suæ contemplationis arcana peccatorem se Paulus meminit, vt prodesse humiliter peccatoribus possit. Videamus itaque, aqua hæc in niuis soliditatem vertenda, qualiter trahatur ad summa, ait: Siue mente excedimus Deo. Videamus qualiter ad ima nix redeat, vt dum liquatur, infundat, ait: Siue sobrij sumus vobis. Videamus qua manu ducitur, vt et iacens eleuari valeat, et subleuata reuocari, ait: Charitas enim Christi vrget nos. Quia igitur charitas Christi, quæ sanctorum mentes ad superna subleuat, eas pio moderamine pro fraterna dilectione etiã ad humilitatem condescensionis formar, recte dicitur: [Qui præcipit niui, vt descendat in terram.] Vbi apte subiungitur: [Et hiemis pluuijs, et imbri fortitudinis suæ.] Hiems quippe est vita præsens, in qua nos etsi iam spes ad superna erigit, adhuc tamen mortalitatis nostræ frigidus torpor astringit: quia scriptum est: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, et deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem. Habet autem hæc hiems pluuias, rectorum proculdubio prædicationes. De quibus videlicet pluuijs per Moysen dicitur: Expectetur sicut pluuia eloquium meum, et descendant sicut ros verba mea. Hæ nimirum pluuiæ hiemi congruunt, æstate cessabunt: quia cum nunc carnalium oculis vita cælestis absconditur, necesse est vt sanctorum nobis prædicationibus irroretur. Cum vero æterni iudicij æstus incanduerit, nullus verba prædicantium necessaria tũc habebit: quia veniente iudice, ad cor suum quisque reducitur, vt sancta iam cum agere non valet, sentiat: et rectum quod sequi debuit, ex tortitudinis suæ pœna cognoscat. Vnde bene per Prophetam dicitur: Congrega eos quasi gregem ad victimam, et sanctifica eos in die occisionis. In die enim occisionis sanctificantur reprobi: quia tunc sancta quæ debuerunt, agere consentiunt: cum digna prauitatis suæ supplicia iam declinare non possunt. Quia autem prædicationes sanctæ cum vita præsenti, id est, pluuiæ cum hieme cessabunt, recte exeunti animæ, atque ad æternæ felicitatis æstiua properanti, sponsi voce suadentis dicitur: Surge, propera amica mea, formosa mea, et veni. Iam enim hiems transijt, imber abijt et recessit. Transeunte quippe hieme, imber recedit: quia cum vita præsens peragitur, in qua nos ignorantiæ nubilo, carnis corruptibilis torpor astrinxerat, omne ministerium prædicationis cessat. Clarius quippe per nos tunc videbimus hoc quod sanctorum vocibus nunc obscurius audimus. Præcipit igitur Dominus niui, et hiemis pluuijs, vt in terram descendant, dum aspiratione sancti Spiritus pro corrigendis peccatoribus corda sanctorum ad ministerium prædicationis humiliat. Vbi recte additur:

Margin: 18; B; 1.Tim.1.c; 2.Cor.5.c; Ibid.; C; Sap.9.d; Deu.32.a; D; Hier.12.a; Cant.2.b; E

Quòd alia sit prædicatio de infirmitate humanitatis, alia de fortitudine diuinitatis.
Caput XV.

ET imbri fortitudinis suæ.] Imber quippe fortitudinis Dei, est prædicatio diuinitatis. Nã imber infirmitatis, est prædicatio eius incarnationis, de qua per Paulũ dicitur: Quod infirmũ est Dei, fortius est hominibus. Et rursum: Si crucifixus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. Sic autẽ sancti viri humanitatis eius infirma prædicãt, vt auditorum suorum cordibus etiam diuinitatis fortia infundãt. Audiamus per tonitruum

Margin: 1.Cor.1.d; 2.Cor.13.b

Ioan.1.a truum nubis, imbrem fortitudinis: In principio erat verbum, et verbum erat apud A
2 Deum, et Deus erat verbum. Audiamus etiam imbrem infirmitatis: Verbum caro factum est, et habitauit in nobis. Audiamus imbrem fortitudinis: Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Quod factum est, in ipso vita erat. Audiamus etiam imbrem infirmitatis: In propria venit, et sui eum non receperunt. Imbri ergo fortitudinis suæ præcipit, vt in terram descendat: quia sanctorum suorum vocibus sic nobis humanitatis suæ infirma prædicat, vt nobis etiam mira, et fortia suæ diuinitatis innotescat. Sed cum virtutem nostri conditoris audimus, statim ad corda nostra formidine compellente reducimur, et tantum super nos iudicem perpendentes, quæ digne quæve egimus indigne, pensamus. Vnde et bene subiungitur:

Quòd naturali ratione, quæ est lex mentis, et lege prædicationis, homini Deus quid agat, et quid mereatur, insinuat. Caput XVI. B

QVi in manu omnium hominum signat, vt nouerint singuli opera sua.] Mala enim, quæ agunt homines, pensare contemnunt. Sed cum virtutem supernæ districtionis audiunt, prauorum operum hoc quod se deprimit, pondus agnoscunt. Prædicationis quippe verbis pulsati euigilant, vt pensent ad quæ supplicia sese antiquæ actionis meritum trahat. Dum ergo imber fortitudinis in terram descendit, in manu vniuscuiusque signatur, vt sua opera sciat: quia dum virtus incomprehensibilis maiestatis agnoscitur, ab vnoquoque subtilius sua vita pensatur. Quod tamen intelligi et aliter potest. Creator namque omnipotens a cunctis insensibilibus irrationabilibusq. distinctam, rationabilem creaturam hominem condidit: quatenus quod egerit, ignorare non possit. Naturæ enim lege scire compellitur, seu prauum siue rectum sit, quod operatur. Nam ad iudicium pro actione cur venit, si potuit nescire quod egit? Et ipsi ergo qui præceptis dominicis erudiri contemnunt, vtrum bona an mala sint quæ faciunt, sciunt. Nam si bona se facere nesciunt, cur de aliquibus factis in ostentatione gloriantur? Rursum si male se agere ignorant, cur in eisdem factis alienos oculos declinant? Ipsi enim sibi testes sunt: quia sciunt malum esse quod agunt, quod videri ab alijs verentur. Si enim veraciter malum esse non crederent, nequaquã hoc ab alijs videri formidarent. Vnde et bene per quendam sapientem dicitur: Cum C
Sap.17.c sit timida nequitia, dat testimonium condemnationi: quia dum de facto suo conscientiam pulsans timor redarguit, ipsa sibi testimonium perhibet damnabile esse quod
1.Ioan.3.d agit. Quo contra per Ioannem dicitur: Si cor nostrum non reprehendit nos, fiduciam D
2 habemus apud Deum. Fugiant ergo iniqui humanos oculos, semetipsos certe fugere non possunt. Quia enim malum quod faciunt nouerunt, habent testem conscientiam, habent iudicem rationem suam. In peccato igitur quod committunt, prius contra se iudicium suæ rationis inueniunt, et post ad districtionem æterni examinis per-
Psal.41. ducuntur. Et hoc est fortasse quod per Psalmistam dicitur: Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum: quia dum miro ordine dispositionis occultæ malum non permittitur nesciri, quod agitur, et suo se iam iudicio peccator in conscientia condemnat, et post condemnationem propriam ad æterni iudicis sententiam properat. Abyssum ergo abyssum inuocare, est de iudicio ad iudicium peruenire. Eant ergo prædicatores sancti, redarguant facta peccantium, auditores autem praui contemnant verba iustorum, defendant quantum voluerint prauitates suas, atque impudenter gestas, impudentius defendendo multiplicent, certe ipsi sibi in conscientia testes sunt, quia E
excusabiles non sunt. Eo enim ipso quo rationabilem creaturam Deus hominem condidit, in manu omnium hominum signat, vt nouerint singuli opera sua. Sed quia Heliu de prauitate singulorum sententiam protulit, illico ad ipsum prauitatis auctorem, per quem vnumquodque malum oboritur, mentis oculos deflectit: vt quia vno hoc versu praui capitis membra perstrinxerat, etiam hoc ipsum membrorum caput sub breuitate describat. Vel certe, quia superius nubium Dei virtutes intulerat, agit nunc vt contra bonorum vitam aduersarij impugnationes innotescat. Nam sequitur:

A

Quòd in reproborum cordibus diabolus quasi in antro suo lateat.
Caput XVII.

INgreditur bestia latibulum suum,et in antro suo morabitur.] Quis alius nomine 19
bestiæ,nisi antiquus hostis accipitur, qui deceptionem primi hominis sæuus impe-
tijt,et integritatem vitæ illius male suadendo laniauit? Contra quem Prophetæ voci-
bus de sancta electorum Ecclesia in antiquum statum restauranda promittitur:Et ma- *Isa.35.d*
la bestia non transibit per eam. Sed hæc bestia cum post redemptoris aduentum, post
prædicatorum voces, quasi post tonitruum nubium in fine mundi illum damnatum
hominem,qui Antichristus vocatur, inuaserit: quid aliud quàm latibulum suum in-
greditur, vt in antro proprio demoretur? Vas quippe illud diaboli,antrum ac latibu
B lum bestiæ est, vt insidians hominibus viam huius vitæ carpentibus, in illo et per si-
gna lateat, et per malitiam occidat. Qui tamen omnium reproborum corda etiam
nunc priusquam apertus appareat, possidet: eaq. per occultam malitiam quasi pro-
prium antrum tenet, atque ad omne quod nocere bonis appetit, in eorum se obscuris
mentibus abscondit. An Iudæorum persequentium corda, antrum huius bestiæ non
fuerunt,in quorum diu consilijs latuit, sed repente vocibus erupit clamantium: Cru-
cifige crucifige? Et quia ad lacerationem mentis pertingere tentando non potuit in *Ioan.19.a*
redemptore nostro,ad mortem carnis anhelauit. Hæc nimirum bestia multa electo- *Mat.4.a*
rum corda tenuit,sed hanc ab illis moriens agnus excussit. Vnde et in euangelio dicit:
Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Qui miro rectoq. iudicio dum confessio- *Ioan.12.e*
nes humilium illuminans suscepit, superborum oculos deserens clausit. Vnde ei per
C Psalmistam dicitur: Posuisti tenebras,et facta est nox,in ipsa pertransibunt omnes be- *Psal.103.*
stiæ siluarum: catuli leonum rugientes vt rapiant, et quærant a Deo escam sibi. Te-
nebras quippe Dominus ponit,cum peccatis iudicia rependens,lumen suæ intelligen-
tiæ subtrahit. Et nox efficitur: quia prauorum mens ignorantiæ suæ erroribus cæca-
tur. In qua omnes bestiæ siluæ pertranseunt,dum maligni spiritus sub opacitate frau
dis latentes,in reproborum cordibus prauitates suas explendo percurrunt. In qua et
catuli leonum rugiunt: quia nequissimarum,sed tamen eminentium potestatum mi-
nistri spiritus importunis tentationibus insurgunt. Qui tamen a Deo escam appetunt;
quia nimirum capere animas nequeunt,nisi iusto iudicio præualere diuinitus permit-
tantur. Vbi et apte subiungitur: Ortus est sol,et congregati sunt, et in cubilibus suis *Ibid.*
collocauerunt: quia veritatis lumine per carnem apparente,a fidelium mentibus ex-
D cussi, quasi ad cubilia sua reuersi sunt,dum sola infidelium corda tenuerunt. Quod igi
tur illic leonum cubile,hic antrum bestiæ dicitur. Notandum vero magnopere æstimo
quòd bestia hæc non solum antrum suum ingredi,sed in eo etiam morari perhibetur.
Aliquando namque etiam bonorum mentes ingreditur, illicita suggerit, tentationi-
bus fatigat, rectitudinem spiritus ad delectationem carnis deflectere conatur,delecta-
tionem quoque ad consensum perducere nititur: sed tamen resistente superno adiuto-
rio præualere prohibetur. Intrare ergo in mentes bonorum potest, sed in eis morari
non potest: quia cor iusti huius bestiæ antrum non est. Quos enim quasi proprium an-
trum possidet,eorum mentes proculdubio immorans tenet: quia et prius in eis cogita-
E tiones vsque ad iniqua desideria, et post iniqua desideria vsque ad nequissima opera
perducit. Neque enim student reprobi suggestiones eius recta iudicij manu repellere,
cuius voluptatibus appetunt subdita delectatione seruire. Cumq. in eorum cordibus
praui quid oritur, mox per studium delectationis enutritur: et cum sibi minime resisti-
tur,protinus ex consensu roboratur,statimq. consensus ad opus perducitur,opus vero
etiam consuetudine grauatur. Recte ergo in antro suo morari hæc bestia dicitur, quæ
tã diu cogitationes reproborum tenet, quousque eorum vitam etiã aculeo praui ope-
ris perforet. Vnde bene ad Iudæam Dominus per Prophetam dicit: Quousque mora- *Hier.4.d*
buntur in te cogitationes noxiæ? Neque enim reprehendit,cur veniant,sed cur moren-
tur. Et in bonis enim cordibus cogitationes illicitæ veniunt, sed tamen morari prohi-
bentur: quia recti quique ne captiuandam domum conscientiæ præbeant,ab ipso cor-
dis limine hostem fugant. Qui etsi quando repentinis suggestionibus vsque ad primũ
vestibulum surripuerit, ad consensus tamen ianuam non pertingit. Huic nimirum
bestiæ impulsu subitæ formidinis victus,ianuam cordis Petrus negando aperuit, sed *Mat.26.g*

20 citius cognoscendo restitit, flendo clausit. Quia vero antiquus hostis persecutorum A
corda non solum intrando tenuit, sed etiam tenendo possedit, dicatur recte: [Ingredietur bestia latibulum suum, et in antro suo morabitur.] Quantum namque in Iudæorum mentibus demorata sit discimus, cum illorum consilia attestatione euangelicæ
Ioan.11.f.g narrationis audimus. In illa namque describitur cum redemptorem nostrum viuificare mortuos cernerent, in morte eius quanta anxietate crudelitatis insanirent, quot explere contra illum praua desideria ardenter vellent, sed tamen populum timerent:
Mat.26.a quot occasiones occidendi quærerent, et inuenire non possent: quot ad votum suæ sæuitiæ alienigenarum manibus vsi sunt: quia eum quem legaliter interimere ipsi non
Ioan.18.f.g poterant, feriendum gentibus tradiderunt, vt ex sola potestate Romanus præses ageret, quod ex sola malitia vt agi debuisset, ipsi anhelarent. Vnde et apte subiungitur: B

Quòd Christus Iudæis, qui Zelo legis feruere videbantur, scandalum fuit: gentibus vero infidelitatis frigore torpentibus stultitia. Caput XVIII.

AB interioribus egredietur tempestas, et ab arcturo frigus.] Scriptura sacra cum contra arcturum interiora memorat, diuersam Aquilonis partibus Austri plagã
Sup.c.9.a designat. Vnde in hoc eodem libro scribitur: Qui facit arcturum et orionas et interiora Austri. Quia igitur interiora Austri sol feruentior tenet, in arcturo vero cursum omnimodo non habet: interiorum nomine plebs Iudaica, arcturi autem vocabulo, hoc in loco populus gentilis exprimitur. Hi enim, qui vnum atque inuisibilem Deum nouerant, eiusdemq. legi saltem carnaliter seruiebant, quasi sub meridiano sole feruentes in fidei calore tenebantur. Gentiles autem quia nullam scientiam supernæ cognitionis attigerant, velut sine sole frigidi sub Aquilone remanebant. Quia vero tempestas C
impellit, frigus autem torpore opprimit, recte nunc dicitur: [Ab interioribus egredietur tempestas, et ab arcturo frigus.] Ac si aperte diceretur: A Iudæis surgit mali-
Ioan.11.f tia persequens, et a gentilibus potestas premens. Neque enim miracula fieri legis præcepta vetuerant, et tamen Iudæi pro eisdem miraculis interimere humani generis re-
Ioan.18.f demptorem quærebant. Vnde explere hoc, quod cœperant non valentes, ad Pilati prætorium cucurrerunt, vt ipse hunc perimeret, quem iniuste perimere lex nulla cohiberet. Ab interioribus ergo tempestas, atque ab arcturo frigus prodijt, dum quod Iudæa ex inuidia petijt, hoc gentilis iudex ex Romana auctoritate perpetrauit. Vnde bene
21 contra hanc eandem adhuc inuidiam subditur: [Flante Deo concrescit gelu.] Quia quo fidelium cordibus Spiritus sanctus aspirauit, quo maiora virtutum miracula contulit, eo infidelium mentibus grauioris inuidiæ torpor excreuit, atque inde contra D
Deum plebs infidelis obduruit, vnde humilis populus anteactam duritiã, qua se astrinxerat, emolliuit. Deo enim flante in gelu versi fuerant, qui visis miraculis inuidentes
Ioan.12.c dicebant: Ecce totus mundus post eum abijt. Conspiciebant signa, cernebant per ministros eius miracula, totum iam mundum secuturum fidei prædicamenta præuide-
Sap.1.b bant: et tamen quo sanctus Spiritus mundum repleuerat, eo illorum mentes arctius inuidiæ malitia ligabat. Aqua ergo in gelu versa fuerat, dum eunte post Deum mundo, Iudæa in inuidia pigra remanebat. Sed quia supernæ potestati suppetijt etiam tãtæ crudelitatis duritiam soluere, atque ad amandum se corda infidelium liquare, post hoc gelu mox bene subditur: [Et rursum latissime funduntur aquæ.] Post gelu quippe Dominus latissimas aquas fudit: quia postquam Iudæorum sæuitia vsque ad mortem pertulit, eorum corda protinus ab infidelitatis duritia, amoris sui aspiratione liquefecit, vt tanto post desiderabilius ad obediẽdum currerent, quanto præceptis illius E
Eccli.3.b prius obstinatius restitissent. Vnde bene per quendam sapientem dicitur: Sicut glacies in sereno, sic resoluentur peccata tua. Ab hoc frigidi torporis gelu solui Propheta de-
Psal.125. siderauerat, cum dicebat: Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in Austro. De his aquis, id est, ad Deum concurrentibus populis, rursum dicitur: Mittet
Psal.147. verbum suum et liquefaciet ea, flabit spiritus eius, et fluent aquæ. Aquæ de gelu currunt: quia plerique ex duris persecutoribus magni prædicatores fiunt. Gelu igitur in aqua liquatur, cum torpor interni frigoris ad irrigationem vertitur prædicationis. An
Act.9.a Paulus gelu non erat, qui acceptis epistolis Damascum pergens, in corde fidelium quasi in terra iactata verbi Dei semina, ne ad perfectionem operum surgerent, restringere

A gere quærebat? Sed gelu hoc in aquam rediit: quia quos persequendo prius premere studuit, hos postmodum fluentis sanctæ exhortationis infudit, vt tanto vberior electorum messis exurgeret, quanto hanc imber Dei etiam ab ore persecutoris irrigaret. Vnde et bene subditur:

Quòd messis ecclesiastica operarios desiderat, quorum compluatur doctrina, et exemplis proficiat. Caput XIX.

Frumentum desiderat nubes.] Quid enim electi quique sunt, nisi frumenta Dei cælestibus horreis recondenda? Quæ nunc in tritura areæ paleas tolerant: quia in hac purgatione sanctæ Ecclesiæ mores contrarios reproborum portant, quousque hãc B internus agricola ventilabro iudicij dirimat, et in superna habitacula electos suos quasi munda iam grana suscipiens, æternis paleas ignibus tradat. Vnde bene per Ioannem dicitur: Cuius ventilabrum in manu sua, et permundabit aream suam, et congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Sed hoc frumentum quousque ad perfectionem fructuum veniat, nubium pluuias expectat, vt crescat: quia bonorum mens prædicantium verbis infunditur, ne ab humore charitatis desideriorum carnalium sole siccetur. Hoc frumentum supernus agricola in mundo surgere ac nubes desiderare conspexerat, cum dicebat: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate autem Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Qui igitur hic frumentum, illic messis, qui vero hic nubes, illic operarij vocantur: quia prædicatores sancti et nubes sunt et operarij, nubes videlicet per doctrinam, C operarij per vitam: nubes quia verbis influunt, operarij quia non desinunt agere quod loquuntur. Vnde et subditur: [Et nubes spargunt lumen suum.] Nubes enim lumẽ spargere, est prædicatores sanctos exempla vitæ et loquendo et agendo dilatare. Sed quamuis annunciationis intimæ lumen spargant, non tamen ad conuertẽda omnium quæ appetunt corda perueniunt. Nam sequitur: [Quæ lustrant cũcta per circuitum, quocumque eas voluntas gubernantis duxerit.] Sæpe enim prædicatores sancti exhortari quosdam volunt, sed nequeunt. Sæpe quosdam declinare appetunt, sed tamen internæ instigationis impulsu exhortari eos instantissime compelluntur. Videamus nubem Dei quo modo gubernantis manu et ad ea, quæ non appetit, ducitur, atque ab impulsu suo iterum gubernantis manu retinetur. Certe Paulus cum vestimenta sua excutiens a Corinthijs discedere vellet, audiuit: Noli timere, sed loquere, et ne taceas, D propter quod ego tecum sum, et nemo apponetur tibi vt noceat te, quoniam multus est mihi populus in hac ciuitate. Rursum cum ad Thessalonicenses voluisset ire, retentus est, dicens: Volui venire ad vos ego quidem Paulus, et semel et iterum, sed impediuit me satanas. Neque enim per semetipsum satan præpedire tanti Apostoli vias potuit, sed occultæ dispensationis vsibus dum aduersatur, nesciens deseruiuit, vt nimirum Paulus dum ad alios vellet accedere, nec valeret, eis, a quibus recedere non poterat, aptius prodesset. Nubes igitur Dei cuncta per circuitum lustrant: quia prædicationis luce mundi fines illuminant. Sed quia diuinis nutibus subditæ nequeunt explere quod volunt, ire non possunt, nisi quo eas voluntas gubernantis duxerit. Vnde et adhuc subiungitur: [Ad omne quod præcipitur eis super faciem orbis terræ.] Sæpe enim cum gubernantis voluntate perducuntur, aliter agere appetunt, sed aliter di-E sponuntur. Nam plerumque quosdam auditores suos student blande corrigere, et tamen eorum sermo in asperitatem ducitur. Plerumque quosdam resecare aspere appetunt, sed tamen eorum rigor per mansuetudinis spiritum refrenatur. Sicut ergo non possunt ire quo volunt, ita etiam nequeunt agere sicut volunt. Quia enim eos internus arbiter tenet, cum mittit, ita illos etiam modificans suscipit cum perducit, vt aliquando in cogitatione alia disponant, sed alia in opere peragant, aliquando aliter inchoët, sed aliter consumment. Quia igitur iuxta hoc quod sibi præcipitur seruiunt, dicatur recte: [Quocumque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terræ.] Eo enim apertiorem viam prædicationis inueniunt, quo ad hanc non suis, sed præceptoris sui nutibus ducuntur. Vnde adhuc subditur:

22

Mat. 3. c

Mat. 9. d

Infra c. 21. eiusd. lib.

Act. 18. c

1. Thes. 2. d

Quòd secundum gratiam Dei, verbum fidei ad omnes peruenit et profectus iustitiæ, neque volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei. Caput XX. A

SIue in vna tribu, siue in terra sua, siue in quocumque loco misericordiæ suæ eas iusserit inueniri.] Vna tribus profectò Iuda intelligitur, quæ in scriptura sacra clara ac multiplex præ ceteris memoratur. Quæ in hoc, quòd ex se redemptoris nostri carnem protulit, speciale præ omnibus munus accepit. Terra autem Dei, simul omnis Iudæa nominatur. Quæ tunc ei fidei suæ fructum protulit, cum totus sub idolorum cultu delapsis gentibus mundus errauit. Locus autem misericordiæ Dei est ipsa gentilitas, cuius culpas districtus iudex si iuste animaduerteret, ad reconciliarionem gratiæ numquam veniret. Quæ cum nulla apud Deum merita habuit, reconciliationis tamen gratiam ex sola misericordia accepit. Vnde per Paulum dicitur: Gentes autem B
Rom.15.b super misericordia honorare Deum. Vnde rursus scriptum est: Qui quondam non
1.Pet.2.b consecuti misericordiam, nunc autem misericordiã consecuti. Nubes ergo suas Deus ducir, siue in vna tribu, siue in terra sna, seu in quocumqne loco misericordiæ suæ eas iusserit inueniri: quia prædicatores veteris nouiq. testamenti aliquando soli tribui Iudæ contulit, et Israel pene totum ex praua regum gubernarione reprobauit. Aliquando et in terra sua has pluere nubes facit: quia eundem Israeliticum populum ad antiquam gratiam post correptionem captiuitatemq. reuocauit. Aliquando de loco suæ misericordiæ eas clarescere voluit: quia per prædicatores sanctos eriam genribus virtutum miracula ostendit, vt sola misericordia a iugo erroris absolueret, quos ingenitæ perfidiæ ira deprimebat. Sed ecce Heliu quia futura per propheticum spiritum
23 sensit, quia multa sublimiter protulit, vir arrogans elarionis suæ pondere lassatus nõ C valet portare quæ dicit. Nam per iactantiam protinus adiungit: [Ausculta hæc Iob, sta et considera miracula Dei.] Quasi in comparatione sui iacentem vidit, quem ad verba tantæ prædicationis vt staret admonuit. Quamuis et per hoc quod dicit: [Ausculta.] Grauem beato Iob contumeliam irrogat: quia, sicur iam de illo et superius diximus, arrogantia minoris est, auditum sibi velle extorquere maioris. Sed licet Heliu bona quæ dicit, nesciat pensare cui dicit, nos qui erudiri ab hominibns quærimus, indagate verba doctrinæ illius subtiliter debemus. Nam magna fortassis virtutis arte dicirur: [Sta et considera miracula Dei.] Sunt nonnulli quippe, qui Dei miracula iacentes considerant: quia operationis eius potentiam non sequentes admirantur. Stare
1.Cor.10.c quippe est recta agere. Vnde et per Paulum dicitur: Qui se existimat stare, videat ne cadat. Et sæpe quidem superna iudicia mirantur, prædicamenta cælestis patriæ cum D audiunt diligunt, mira opera internæ dispositionis obstupescunt: sed tamen amando et viuendo ad hæc eadem opera assurgere negligunt. Iacentes ergo Dei miracula considerant, qui eius potenriam sciendo pensant, sed viuendo non amant. Per contemplationem quidem in consideratione oculos tendunt, sed tamen per intentionem sese a
Num.24.c tetra non erigunt. Vnde bene in Balaam exprobratione dicitur: Qui cadens apertos habet oculos. Multa namque de aduentu tedemptoris dixerat, et quæ in nouissimis temporibus erant ventura præuidebat, sed tamen ei viuendo assurgere noluit, quem præuidendo prædicauit. Iacens apertos oculos habuit, cum eius mentem et prophetia ad cælestia tenderet, et auaritia in terra retineret. Iacens apertos oculos habuit: quia eum videre de superioribus potuit, quem prostratus in infimis non amauit. Heliu itaque, qui beatnm Iob nequaquam credidit viuendo tenuisse quod dixit, quasi admonens dicit: [Sta et considera miracula Dei.] Quem adhuc de venturis discutit, et quasi de ignorantia humilians adiungit: E

Quòd nisi prædicatores loquendo prodant, quales intus sint, aut reliquis hominibus similes, aut longe despectiores videantur.
Caput XXI.

NVnquid scis quando præceperit Deus pluuijs, vt ostenderent lucem nubiũ eius?] Si nubes sancti prædicatores sunt, pluuiæ nubiũ sunt verba prædicationum. Sed nubes cum per aera transuolant, nisi pluuiæ deorsum veniant, nescietur quantã aquarum immensitatem portant. Nisi coruscus sol inter pluuias erũpat, intelligi nõ valet

quid

A quid in eis etiam claritatis lateat: quia nimirum prædicatores sancti si taceant, et nequaquam loquentes ostendant, quanta sit cælestis spei claritas, quam in cordibus gestant, aut reliquis hominibus similes, aut longe his despectiores videntur. Cum autē aperire per prædicationem cœperint quæ sit supernæ patriæ remuneratio, quam intrinsecus tenent, cum persecutione pressi, in qua virtutis arce profecerint, innotescūt, cum visione despecti, loquendo insinuant vnde rimeantur, ipsæ quæ de nubibus influunt pluuiæ, lucem nobis earundem nubium ostendunt. Per verba enim prædicatorum agnoscimus, vt in eis claritatem vitæ, quam appetunt, cum magna humilitate veneremur. Hanc nimirum lucem Paulus discipulis ostendebat, cum diceret: Vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, quæ diuitiæ gloriæ hereditatis eius in sanctis, et quæ sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos, qui credimus. Hanc lucem Corinthij Eph.1.d
B per scriptorum verba, quasi per pluuiæ guttas agnouerant, cum dicebant: Epistolæ graues sunt et fortes, præsentia autem corporis infirma et sermo contemptibilis. 2.Cor.10.c
Sed plerumque prædicatores sancti ostendere semetipsos vt prosint cupiunt, nec tamen possunt. Plerumque latere, vt quieti sint, appetunt, nec tamen permittuntur. Nemo igitur scit quando lucem nubium pluuiæ ostendant: quia nemo comprehendit, quando Deus virtutem prædicationis præbeat, vt prædicantium gloria clarescat. Dicit ergo: [Nunquid scis quando præceperit Deus pluuijs, vt ostenderent lucem nubiū eius:] Ac si aperte dicat: Nunquid si venturos in mundo prædicatores iam conspicis, quādo eos ad prædicandū Dominus repletione sancti Spiritus impellat, quibusve modis eorū vitæ claritatē mundo innotescat, apprehendis? Vnde adhuc apte subiungitur. 24 Supra c.19. eiusd.lib.

C *Quòd in doctrina euangelica angustæ semitæ sunt regulæ continentiæ, et perfecta scientia sit, de profectu virtutum, non in se, sed in Domino gloriari.*
Caput XXII.

NVnquid nosti semitas nubiū magnas et perfectas scientias?] Habent istæ nubes semitas subtilissimas, scilicet sanctæ prædicationis vias. Angusta quippe porta est, quæ ducit ad vitā. Eos ergo per semitas astringunt, qui ab intentionis eorū tramite per lata mundi desideria euagando nō exeunt. Arcta enim bene viuendi censura nō est ampla via, sed semita, in qua prædicator quisque studiose costringitur. quia sub præceptorū custodia solicite coangustatur. An non quasi quædam angustia est itineris, in hoc quidem mundo viuere, sed de huius mundi concupiscentia nihil habere, aliena nō appetere, propria non tenere, laudes mūdi despicere, et pro Deo opprobria amare, gloriam fugere, despectum sequi, adulantes despicere, despicientes honorare, mala nocentium ex corde dimittere, et erga eos dilectionis gratiā immobilem in corde retinere? Quæ videlicet omnia semitæ sunt, sed magnæ: quia quanto in præsenti vita pro ipsa viuendi custodia angustæ sunt, tanto amplius in æterna retributione dilatantur. Vnde et bene subditur: [Et perfectas scientias.] Perfecta quippe scientia est, et cuncta hæc solicite agere, et se de suis meritis scire nihil esse. Vnde et ipsæ nubes de hac perfecta sciētia docentur, cum eis voce veritatis dicitur: Dum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Perfecta scientia est scire omnia, et tamen iuxta quēdam modum sciente se esse nescire: quia etsi iam Dei præcepta nouimus, etsi iam virtutem verborum illius solicita intentione pensamus, etsi iam quæ intellexisse nos credimus, agimus: adhuc tamen acta eadem qua districtione examinis sint discutienda nescimus, necdum Dei faciem cernimus, necdum occulta eius consilia videmus. Quanta ergo est nostra scientia, quæ quousque mortalitatis nostræ pondere premitur, ipsa suæ incertitudinis nubilo cæcatur? De qua bene per Paulum dicitur: Qui se existimat scire aliquid, nondū cognouit quemadmodum oporteat eum scire. In hoc itaque mundo dum viuimus, tunc perfecte quæ scienda sunt scimus, cum proficientes per intelligentiā, nihil nos perfecte scire cognoscimus. Dicitur igitur: Nunquid nosti semitas nubiū magnas et perfectas scientias?] Ac si aperte dicat: Nunquid iam summa acta prædicantiū conspicis, qui postquam per scientiam ad alta se eleuant, deorsum se humiliter per cognitionem suæ ignorantiæ inclinant? Quod quia solo sancti Spiritus dono agitur, vt humanum cor non solum de scientia, sed etiam de ipsa sua ignorantia perfecte doceatur, et calore amoris ad superna ferueat, dum minora esse quæ cognouit, in infimis pensat, recte subiungitur: Mat.7.b D Luc.17.e E 1.Cor.8.a

Quòd doctorum et auditorum concordia quæ mutua charitate coalescit, ex Spiritu sancto est. Caput XXIII. A

NOnne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra Austro?] Sæpe beatum Iob figuram sanctæ Ecclesiæ tenere iam diximus. Vestimenta vero Ecclesiæ sunt omnes, qui ei fidei adunatione iunguntur. De quibus eidem Ecclesiæ per Pro-
Isa.49.c phetam Dominus dicit: Viuo ego: quia omnibus his velut ornamento vestieris. Per Austrum vero qui nimirum calidus ventus est, non immerito Spiritus sanctus designatur, quo quisque dum tangitur, ab iniquitatis suæ torpore liberatur. Vnde bene in
Cant.4.d Canticis Canticorum dicitur: Surge Aquilo et veni Auster, perfla hortum meum, et fluant aromata illius. Aquilo enim iubetur vt surgat, vt nimirum is, qui mortalium corda restringit aduersarius spiritus, fugiat. Auster enim venit et hortum perflat B
vt eius aromata diffluant: quia per aduentum sancti Spiritus dum mens hominum repletur, ex ea mox opinio virtutum aspergitur, vt iure iam sanctorum lingua quasi
2.Cor.2.d hortus Austro perflatus, dicat: Christi bonus odor sumus Deo. Vestimenta ergo sanctæ Ecclesiæ calida sunt, dum terra Austro perflatur: quia hi qui ei per fidem inhærent, feruentibus charitatis studijs inardescunt, dum eorum mens sancti Spiritus afflatu perfunditur. Quod quidem et de eodem beato Iob nil obstat intelligi: quia sic hæc generaliter in sancta Ecclesia dicimus, vt tamen per membra eius singula specialiter teneamus. Vnusquisque enim, qui recte viuit, atque hoc et alios docere consueuit,
25 quasi tot vestimenta habet, quot auditores ei concorditer inhærent. Natura namque vestimentorum est, vt per semetipsa calere non possint, sed adiuncta viuenti corpori, dum exhalantes membrorum poros contegunt, emanantem ab intimis calorem premunt, quo nimirum calore hæc eadem vestimenta calefiunt, sed calefacta calorem C
quem acceperint, retinendo ad corpus reddunt. Quid ergo per vestimenta viuenti corpori adhærentia, nisi discipulorum vita magistris bene viuentibus coniuncta signatur? Quæ quasi per poros calorem accipit: quia ad amorem Dei et exemplo actionis, et impulsu exhortationis ignescit. Quæ velut frigus proprium expellit, dum a pristina iniquitate discedit, calorem quem accepit retinet: quia in eo quem prædicando sumpserit, feruore conualescit. Doctores autem sancti dũ auditores suos in amorem Dei proficere sentiunt, ipsi amplius in doctrinæ virtute feruescunt, et quia eos ad summa inardescere et feruescere conspiciunt, ad prædicanda bona cælestis patriæ validius succenduntur. Qui etsi quando pro eo quòd adhuc vitam corruptibilem humanæ infirmitatis agunt, de qualibet culpa saltem tenuiter in opere, in locutione, in D
cogitatione tentantur, discipulorum suorum profectum conspiciunt, et ipsi vel in minimis esse reprehensibiles erubescunt: ne qua forte exempla tortitudinis præbeant eis, quos prædicationis voce ad regulam intimæ rectitudinis vocant. Dum ergo verbo doctorum accenduntur auditores, quasi ex viuenti corpore vestimenta calefiunt. Sed dum ex profectu auditorum etiam vita docentium proficit, quasi ex calefactis vestimentis calor ad corpus redit. Sed nequaquam sibi doctores tribuant, quòd per exhortationem suam ad summa proficere auditores vident: quia nisi Spiritus sanctus eorum corda repleat, ad aures corporum vox docentium incassum sonat. Formare enim vocem magistri exterius possunt, sed hanc imprimere interius non possunt.
1.Cor.3.b Neque enim qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Dicatur ergo: [Nonne vestimenta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra Austro?] E
Quia nimirum tunc auditores, qui iam bene viuentibus doctoribus inhærent, calorem superni amoris accipiunt, cum per afflatum sancti Spiritus excitantur, ac si aperte beato Iob diceret: Incassum tibi tribuis, si quos per te profecisse in virtutibus contemplaris: quia hi, quos per te incaluisse æstimas, nisi eos Spiritus sancti feruor attingeret, frigidi in sua insensibilitate remanerent. Postquam vero hæc fortiter dixit, per arrogantiam leuiter motus, irrisionis illico verba subiungit dicens:

Quòd sancti angeli hoc in munere retributionis acceperunt à Deo, vt ad peccatum vltra moueri non possint. Caput XXIIII.

TVnc forsitan cum eo fabricatus es cælos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt.] Possunt per cælos hi, qui in cælestibus sunt conditi, angelici spiritus designari. Vnde et in

A et in oratione nostra dicere voce veritatis instruimur: Fiat voluntas tua sicut in cælo *Mat.6.b* et in terra: vt nimirum voluntas Dei, sicut a superiori creatura agitur, ita in omnibus etiam ab humana infirmitate seruetur. De quibus bene dicitur: [Qui solidissimi quasi ære fusi sunt.] Natura namque æris est rubigine difficile consumi. Et virtutes angelicæ, quæ in diuino amore fixæ perstiterunt, lapsis superbientibus angelis, hoc in munere retributionis acceperunt, vt nulla iam rubigine surripientis culpæ mordeantur, vt in contemplatione conditoris sine felicitatis fine permaneant, et in hoc quod sunt conditæ, æterna stabilitate subsistant. Quod bene apud Moysen ipsa de mūdi origine historiæ verba testantur, cum et prius factum cælum dicitur, et hoc idem postmodum firmamentum vocatur: quia videlicet natura angelica, et prius subtilis est in superioribus condita, et post ne vmquam potuisset cadere, mirabilius confirmata. *Gen.1.a* B Possunt etiam per cælos, vt sæpe diximus, electorum mentes exprimi, a cunctis terrenis contagijs intimo amore suspensæ. Qui quamuis corpore degant in infimis: quia tamen corde iam inhærent summis veraciter dicunt: Nostra conuersatio in cælis est. *Phil.3.d* Qui solidissimi vt ære fusi sunt: quia ab integritate cœptæ fortitudinis, nulla mutabilitatis rubigine consumuntur. Quibus et fortiter contra aduersa durantibus auctoris voce dicitur: Vos estis amici mei, qui permansistis mecum in tentationibus meis. Sed *Luc.22.c* quamuis doctus et arrogans cum irridere sanctum virum nititur, irrisioni suæ fortia dicta permisceat, a dictis tamen fortibus semper ad superuacua verba relabitur. Nam iterum eum deridendo subiungit: [Ostende nobis quid dicamus ei, nos quippe inuoluimur tenebris.] Ac si dicat: Tu qui iam magna intelligentiæ luce perfrueris, docere nos, qui ignorantiæ tenebris inuoluimur, debes. Qui mox ab irrisione resiliens, despi C ciendo subiungit: [Quis narrabit ei quæ loquor?] Ac si aperte dicat: Quæ ego ei de suis laudibus acute sentiens non audita loquor: quis hæc narrare vel postquam audierit potest? Sed quia cum doctrina et arrogantia in vnius mentis habitatione confligit, a loquentis ore non solum sonat viuendi leuitas, sed etiam grauitas sentiendi, postquā Heliu per arrogantiam leuiter intumuit, dicens: Quis narrabit ei quæ loquor? mox per doctrinam subdidit:

Quod ineffabilis sit Deus, et scrutator maiestatis opprimatur a gloria.
Caput XXV.

D ET iam si locutus fuerit homo, deuorabitur.] Omne quod aliquid deuorat, hoc introrsus trahens, ab intuentium oculis occultat, et rem, quæ videri in superficie potuit, in profundum rapit. Homo igitur cum de Deo tacet, per rationem, in qua est conditus, esse aliquid videtur. At si loqui de Deo cœperit, illico quàm sit nihil ostenditur: quia magnitudinis illius immensitate deuoratur, et quasi in profundum raptus absconditur: quia fari ineffabilem cupiens, ipsa suæ ignorantiæ angustia deglutitur. Loquitur enim caro de spiritu, circumscriptus spiritus de incircumscripto, creatura de creatore, temporalis de æterno, mutabilis de immutabili, mortalis de viuificante: et cum in tenebris positus internum lumen sicut est nesciat, homo de æternitate disserere cupiens, cæcus de luce loquitur. Si ergo locutus fuerit homo, deuorabitur: quia si effari homo æternitatem sicut est appetit, etiam hoc sibi subtrahit quod de illa vel tacitus sentit. Sed ecce æternitas tunc hominibus vere innotuit, cum se eis humanitate 26
E suscepta monstrauit. Quæ quia necdum reuelata fuerat, de eisdem hominibus recte subiungitur. [At nunc non vident lucem.] De qua nimirum luce etiam per Prophetam dicitur: Populus, qui ambulat in tenebris, vidit lucem magnam. Sed hæc eadem *Isa.9.a* lux qualiter ab hominibus videatur, insinuat, cum protinus subdit: [Subito aer cogitur in nubes.] Aer quippe ipsa sua tenuitate spargitur, vt nulla firmitate solidetur. Nubes autem tanto firmiores sunt, quanto densiores. Quid ergo per aerem nisi mentes sæcularium designantur, quæ innumeris huius vitæ desiderijs deditæ, huc illucq; more aeris fluidæ disperguntur? Sed aer in nubes cogitur, cum fluxæ mentes per superni respectus gratiam virtutis soliditate roborantur, vt intra sinum cordis recta sentiendo se colligant, et in vanis cogitationibus non liquescant. Aer Petrus fuerat, cum *Mat.4.c* per terrena desideria sparsum eum quasi aura transiens pro vita carnis cura piscationis agitabat. Aer etiam apostoli omnes extiterant, qui iam per legem alta didicerant, *Ibid.*

sed

sed necdum per fidem firma sapiebant. Subito autem aer in nubes coactus est: quia A
per respectum supernæ gratiæ, fluxa corda piscantium in soliditatem versa sunt prædicatorum, vt eorum infirmæ cogitationes fortia sentiendo densescerent, ac more nubium aquas scientiæ caperent, et subter iacentem terram verbis prædicationis irrigarent, quo peracto ministerio, ad cæli secreta recurrerent, atque ad æternam requiem finito labore peruenirent. Vnde et bene mox subditur: [Et ventus transiens fugabit eas.] Ventus quippe est transiens, vita præsens. Ventus ergo transiens nubes fugat: quia mortalis vita percurrens prædicatores sanctos a nostris oculis corporaliter occultat. Ventus ergo transiens nubes fugat: quia vitæ temporalis excursus a carne apostolos subtrahit, et eos a terræ superficie in secreta requie quasi in cælorum cardine abscondit. Sed quia vsque ad mortem prædicare non desinunt, præsentis vitæ spatium more nubium cum verborum pluuia excurrunt, quid eorum laboribus in sancta B
Ecclesia agatur, adiungit, cum protinus subdit:

Quòd filijs regni in tenebras exteriores proiectis, multi ab Oriente et Occidente quasi aurum in thesauros venerunt: et multus ex hoc nobis sit timor, quoniam non intelligimus cur reprobato trunco, in ramis insitis complacuit ei.
Caput XXVI.

AB Aquilone aurum veniet.] Quid per Aquilonem nisi peccati frigore constricta gentilitas designatur? quam ille sub iugo suæ tyrannidis tenuit, qui superbiens
Isa.4.d dixit: Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis, ascendam super altitudinē nubium, similis ero Altissimo. Quid vero auri nomine, nisi animæ fideles exprimun- C
Thren.4.a tur? De quibus per Hieremiam dicitur: Quo modo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? Aurum quippe obscuratum doluit: quia in quibusdam claritatē innocentiæ versam in culpæ nigredinem vidit. Ab Aquilone ergo aurum venire dicitur: quia per respectum gratiæ redemptoris, a gentilitate dudum perfidiæ torpore frigida, intra sanctam Ecclesiam pretiosa Deo vita fidelium multiplicatur. Ab Aquilone etenim aurum venit, cum ab ipsis idolorum cultoribus vera in Domino fides clarescit. Sed conuersis ad fidem gentibus, Iudæa contradicit, et ad præmiorum retributionem cælestium dedignatur suscipere eos, qui dudum fuerant cultores idolorum.
Act.11.a Vnde post conuersionem gentium Petro dicitur: Quare introisti ad viros præputium
Isa.43.a habentes, et comedisti cum eis? Quo contrà recte per Isaiam Dominus dicit: Dicam
Supra c.18. eiusd. lib. Aquiloni: Da, et Austro: Noli prohibere. Sicut enim per Aquilonem gentilitas, sic D
per Austrum Iudæa signatur. Quæ quasi meridiano sole incaluit: quia redemptore in carne apparente, feruorem fidei prima suscepit. Aquiloni ergo, da, dicitur, cum auferre Deo suæ fidei munera gentilitas imperatur. Austro autem iubetur ne prohibeat: quia Hebræis in fide consistentibus præcipitur, ne vitam gentium repellendo condemnent. Vnde hic quoque quia dictum est: Ab Aquilone aurum veniet, apte subiungitur: [Et a Deo formidolosa laudatio.] Sic enim formidolosa laudatio a Deo venire dicitur, ac si ab his, qui in parte Dei sunt, id est, a fidelibus venire diceretur. Auro igitur ab Aquilone veniente, a Deo formidolosa laudatio prodijt: quia dum claritatem suæ fidei gentilitas obtulit, multitudo Hebræorum fidelium diuina iudicia pertimescendo laudauit. Sed quo modo ab Aquilone veniat aurum, quo modo ab his, qui sub Deo sunt, formidolosa laudatio erumpat, ipsa nobis historia sacri eloquij ostendit. E
Act.10.a Scriptum quippe est: Cornelius centurio cohortis, quæ dicitur Italica, religiosus et timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi, et deprecans Deum semper, vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntem ad se, et dicentem sibi: Corneli. At ille intuens eum, timore correptus dixit: Quis es Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ et eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. Aurum ergo ab Aquilone venit, dum in conspectu Dei ex gentibus cum eleemosynis veniens oratio ascendit. Quod cum Petrus fratribus retulis-
Ibid.b set, quo modo vel Cornelius angelum, vel ipse de cælo submitti ad se linteum cum bestijs reptilibus ac volatilibus vidisset, vel quo modo Spiritus sanctus etiam ante baptisma gentilium corda perfuderit, qui numquam in Iudæorum mentibus nisi post aquam baptismatis venit, protinus scriptum est: His auditis tacuerunt, et glorificaue-
runt

A runt Deum dicentes: Ergo et gentibus Deus pœnitentiam ad vitam dedit. Multitudo ergo fidelium formidoloſam Deo laudem obtulit, quæ ſaluatis gentibus, a ſuo ſe murmure, dona cæleſtis gratiæ admirando, compreſſit. Vnde ipſe quoque Petrus miratur dicens: In veritate comperi, quòd non eſt perſonarum acceptor Deus. Sed cum gentes fidem ſuſcipiunt, cur ab eis qui iam fideles ſunt, formidoloſa venire laudatio dicitur, cum læta venire potius quàm formidoloſa debuiſſet? Sed idcirco conuerſis gentibus, ab Hebræis iā fidelibus formidoloſa laudatio prodijt: quia nimirum iuſte Iudæa repulſa eſt, dum pie eſt gentilitas vocata: et damna ſuæ repulſionis timuit, dum lucra alienæ vocationis vidit. Vnde nos quoque quotidie, dum iniquos quoſque ad inopinatam vitæ celſitudinem prouehi repente conſpicimus, ſub occultis Dei iudicijs timēdo gaudeamus, ne per occulta iudicia quoſdam Deus, qui digni putantur, deſerat, qui per B hæc ad ſe eos, qui indigni æſtimantur, vocat. Sequitur: [Digne eum inuenire non poſſumus, et ſi inuenire iam eum poſſimus, non tamen digne.] Quia quidquid in illo ſentimus, ex fide eſt, et non ex ſpecie. Hoc tamen quod iam ſe inueniſſe conſiderat, adiungit dicens: [Magnus fortitudine et iudicio et iuſtitia, et enarrari non poteſt.] Magnus quippe eſt fortitudine: quia fortem aduerſarium ſuperat, et de domo illius vaſa contumeliæ auferens, in miſericordiæ vaſa permutat. Magnus iudicio: quia etſi hic electos ſuos per aduerſa deprimit, eos quandoque in gloria æternæ proſperitatis extollit. Magnus iuſtitia: quia etſi hic diu tolerat, quandoque tamen reprobos ſine termino damnat. Bene autem ſubditur: [Et enarrari non poteſt.] Qui enim ſentiri digne nō valet, quanto minus dici? Sed melius hunc vtcumque dicimus, ſi ſub conſiderationis eius formidine admirando taceamus. Sequitur:

Act. 11. c *Act. 10. f* *2. Tim. 2. d*

C

Quòd Deum contemplari non poſſunt qui humiles non ſunt: et quid ſit, quòd Dauid cum reduceret arcam Dei in Hieruſalem, nudus ſaltabat.
Caput XXVII.

IDeo timebunt eum viri, et non audebunt contemplari omnes, qui ſibi videntur eſſe ſapientes.] Hoc loco Heliu viros eos, qui ad intelligentiam ſunt fortes, appellat. Et notandum quòd non ait: Et non audebunt contemplari ſapientes: ſed, qui ſibi videntur eſſe ſapientes. Quibus videlicet verbis peritos quidem, ſed arrogantes inſinuat. Heliu ergo dum multa fortiter ſentit, in locutionis ſuæ fine ſe tetigit. Viri namque arrogantes et docti cum recte non viuunt, ſed tamen recta dicere doctrinæ D impulſionibus compelluntur, ipſi damnationis ſuæ aliquo modo præcones fiunt: quia dum ea, quæ agere reſpuunt, prædicantes inſinuant, ſuis ſe vocibus damnatos clamāt. Contra quos bene per Pſalmiſtam dicitur: Conuerſi ſunt in arcum peruerſum. Arcus quippe peruerſus ipſum, a quo intenditur, percutit. In dictis autem ſuis arrogantium linguæ arcui peruerſo ſunt ſimiles: quia dum contra elationem verba faciunt, in ſuis auctoribus ſagittas figunt. Vnde ſumma cura prouidendum eſt, ne accepta ſapientia cum ignorantiæ tenebras illuminat, lumen humilitatis tollat, vt iam ſapientia eſſe nequeat. Quæ etſi virtute locutionis fulgeat, elationis tamen velamine cor loquentis obſcurat. Alia namque ſunt bona ſumma, alia bona media. Bona enim ſumma ſunt, fides, ſpes, charitas. Quæ cum veraciter habentur, in malum inflecti non poſſunt. Bona autem ſunt media, prophetia, doctrina, curationum virtus, et cetera: quæ ita inter E vtrumque ſunt poſita, vt aliquando per hæc ſola æterna patria, aliquando vero gloria terrena requiratur. Medias ergo has virtutes dicimus, quas ad quodcumque mens appetit inclinamus. Quibus perceptis ita vti animus ſicut terrenis diuitijs poteſt. Per terrenas namque diuitias alij in gloriæ oſtentatione ſuperbiunt, alij erga proximorū indigentiam miniſteria pietatis operantur. Cum per doctrinam igitur atque prophetiam laus exterior quæritur, quaſi per corporales diuitias terrenæ gloriæ culmen ambitur. Cum vero doctrina atque prophetia lucrandis animabus impenditur, quaſi acceptæ diuitiæ egenis fratribus largiuntur. Quia ergo ſæpe per ipſa dona, quæ ſe percipere exultat, a manu dantis incautus animus elongat, vigilanti prouiſione curandū eſt, vt et prius ſubigantur vitia, et poſt ſub circumſpectione dona teneantur. Nam ſi in eis mens incaute ſe deſerit, non per hæc adiuta ſubuehitur, ſed quaſi pro anteactis laboribus remunerata reprobatur. Vnde fit etiam vt accepta virtus dum in vſu tranſitoriæ

Pſal. 77. *1. Cor. 12. a. b*

toriæ laudis assumitur: quia vitio militat, virtus non fit. Quia enim origo virtutis humilitas est, illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id est, in humilitate perdurat. A qua nimirum si abscinditur, arescit: quia viuificantem se in intimis humorem charitatis perdit. Sed quia per hoc quod ab Heliu dicitur: [Non audebũt contemplari omnes, qui sibi videntur esse sapientes.] Occulta cordis elatio reprobatur, intueri libet, quanta virtutum munera Dauid perceperat, atque in his omnibus quàm forti se humilitate seruabat. Quem enim non extolleret ora leonum frangere, vrsorum brachia dissipare, despectis prioribus fratribus eligi, reprobato rege ad regni gubernacula vngi, timẽdum cunctis vno lapide Goliam sternere, a rege proposita extinctis Allophylis numerosa præputia reportare, promissum tandem regnum percipere: cunctumq. Israeliticum populum sine vlla contradictione possidere? Et tamen cum arcam Dei in Hierusalem reuocat, quasi oblitus prælatum se omnibus, admixtus populis ante arcam saltat. Et quia coram arca saltare, vt creditur, vulgi mos fuerat: rex se in diuino obsequio per saltum rotat. Ecce quem Dominus cunctis singulariter prætulit, sese sub Domino, et exæquando minimis, et abiecta exhibendo contemnit. Non potestas regni ad memoriam reducitur, non subiectorum oculis saltando vilescere metuit, non se honore prælatum ceteris, ante eius arcam, qui honorem dederat, recognoscit. Coram Deo egit vilia vel extrema: vt illa ex humilitate solidaret, quæ coram hominibus gesserat fortia. Quid de eius factis ab alijs sentiatur ignoro: ego Dauid plus saltantem stupeo quàm pugnantem. Pugnando quippe hostes subdidit: saltando autem coram Domino semetipsum vicit. Quem Michol filia Saul adhuc ex tumore regij generis insana, cum humiliatum despiceret, dicens: Quàm gloriosus fuit hodie rex Israel discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, et nudatus est, quasi si nudetur vnus de scurris, protinus audiuit: Viuit Dominus, quia ludam ante Dominum, qui elegit me potius quàm patrem tuum. Ac paulopost ait: Et ludam, et vilior fiam plusquam factus sum, eroq. humilis in oculis meis. Ac si aperte dicat: Vilescere coram hominibus appeto: quia seruare me coram Domino ingenuum per humilitatem quæro. Sunt vero nonnulli, qui de semetipsis humilia sentiunt: quia in honoribus positi nil se esse nisi puluerem fauillamq. perdunt, sed tamen coram hominibus despecti apparere refugiunt, et contra hoc quod de se interius cogitant, quasi rigida exterius venustate palliantur. Et sunt nonnulli, qui viles videri ab hominibus appetunt, atque omne quod sunt, deiectos se exhibendo contemnunt: sed tamen apud se introrsus quasi ex ipso merito ostensæ vilitatis intumescunt, et tanto magis in corde elati sunt, quanto amplius in specie elationem premunt. Quæ vtraque vnius elationis bella, magna Dauid circumspectione deprehendit, mira virtute superauit. Quia enim de semetipso intus humilia sentiens, honorem exterius non quærit, insinuat, dicens: Ludam et vilior fiam. Et quia per hoc quòd vilem se exterius præbuit, nequaquam interius intumescit, adiungit: Eroq. humilis in oculis meis, ac si dicat: Qualem me exterius despiciens exhibeo, talem me et interius attendo. Quid ergo acturi sunt quos doctrina eleuat, si Dauid ex carne sua venturum redemptorem nouerat, eiusq. gaudia prophetando nunciabat, et tamen in semetipso ceruicem cordis valida discretionis calce deprimebat, dicens: Eroq. humilis in oculis meis? Bene ergo per Heliu dicitur: [Ideo timebunt eum viri, et non audebunt contemplari omnes, qui sibi videntur esse sapientes.] Contemplari enim Dei sapientiam non possunt, qui sibi sapientes videntur: quia tanto ab eius luce longe sunt, quanto apud semetipsos humiles non sunt: quia in eorum mentibus dum tumor elationis crescit, aciem contemplationis claudit, et vnde se lucere præ ceteris æstimant, inde se lumine veritatis priuant. Si igitur veraciter sapientes esse, atque ipsam sapientiam contemplari appetimus, stultos nos humiliter cognoscamus. Relinquamus noxiam sapientiam, discamus laudabilem fatuitatem. Hinc quippe scriptum est: Stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientes. Hinc rursum dicitur: Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Hinc euangelicæ historiæ verba testantur: quia Zachæus cum videre præ turba nihil posset, sycomori arborem ascendit, vt transeuntem Dominum cerneret. Sycomorus quippe ficus fatua dicitur. Pusillus itaque Zachæus sycomorum subijt, et Dominum vidit: quia qui mundi stultitiam humiliter eligunt, ipsi Dei sapientiam subtiliter cõtemplantur: Pusillitatem namque nostram

Marginalia: 1.Reg.17.d; cap.16.c; cap.17.f; cap.18.g.et; 2.Reg.c.3.c; 2.Reg.6.c; 2.Reg.6.d; Ibid.; Psal.131.; 1.Cor.3.d; Ibid.; Luc.19.a; A; B; C; D; E

A nostram ad videndum Dominum turba præpedit: quia infirmitatem humanæ mentis, ne lucem veritatis intendat, curarum sæcularium tumultu premit. Sed prudenter sycomorum ascendimus, si prouide eam, quæ diuinitus præcipitur, stultitiam mente tenemus. Quid enim in hoc mundo stultius quàm amissa non quærere, possessa rapientibus relaxare, nullam pro acceptis iniurijs iniuriam reddere, immo adiunctis alijs patientiam præbere? Quasi enim sycomorum nos ascendere Dominus præcipit, cum dicit: Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. Et rursum: Si quis te percusserit in dextram maxillam, præbe illi et alteram. Per sycomorum Dominus transiens cernitur: quia per hanc sapientem stultitiam etsi necdum vt est solide, iam tamen per contemplationis lumen Dei sapientia quasi in transitu videtur. Quam iuxta Heliu verba videre nequeunt, qui sibi sapientes esse videntur: quia ad conspiciendum Dominum in elata cogitationum suarum turba deprehensi, adhuc sycomori arborem nō inuenerunt. *Luc. 6. d* *Mat. 5. f*

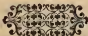
LIBRI VIGESIMISEPTIMI MORALIUM SANCTI GREGORII FINIS.

SANCTI GREGORII

MORALIS EXPOSITIONIS

IN BEATVM IOB

LIBER VIGESIMVSOCTAVVS.

CAPVT PRIMVM.

B POST damna rerum, post funera pignorum, post vulnera corporis, post verba male suadentis vxoris, post contumeliosa dicta consolantium, post suscepta fortiter iacula tot dolorum, de tanta virtute constantiæ laudandus a iudice beatus Iob fuerat, si iam de præsenti sæculo esset euocandus. At postquam hic adhuc duplicia recepturus est, postquam saluti pristinæ restituitur, vt rebus redditis diutius vtatur, ne per elationis gladium ipsa illum sua victoria sternat, debet omnipotens Deus increpare per districtam iustitiam quem seruat ad vitam. Quid enim peius plerumque animam, quàm conscia virtus interficit? Quæ illam dum consideratione sua inflat, a plenitudine veritatis euacuat: et dum se ad percipienda præmia sufficere suggerit, eam C a meliorationis intentione distendit. Iustus igitur Iob ante flagella extitit, sed iustior post flagella permansit: et laudatus ante a Dei voce, postmodum creuit ex verbere. Profecto velut tuba ductilis ex percussione producta, in laudem Dei tanto altius eleuatus est, quanto maiori est castigatione percussus. Sed humiliandus erat iste, qui prostratus vlceribus, sic virtutibus stabat. Humiliandus erat, ne tam robustissimum pectus elationis tela confoderent, quod constabat certe quia et illata vulnera non vicissent. Requirendus nimirum fuit homo, cuius debuisset comparatione superari. Sed quid est quod de eo voce Domini dicitur: Vidi seruum meum Iob, quòd non sit ei similis vir super terram? Cuius ergo comparatione poterat vinci, de quo Deo attestante dicitur: quia nullius hominis comparatione possit æquari? Quid itaque agendum est, nisi vt ex persona sua ipse Dominus suas illi virtutes narret, et dicat ei? Nunquid producis luciferum in tempore suo, et vesperum super filios terræ consurgere facis? *Sup. c. 1. c. d* *Cap. 2. c. c. 3.* *Sup. c. 1. b c. 2. a*

Et

Et iterum: Nunquid apertæ sunt tibi portæ mortis, et ostia tenebrosa vidisti? Vel certe: Nunquid post ortum tuum præcepisti diluculo, et ostendisti auroræ locum suum? Quis vero ista nisi Dominus potest? Et tamen interrogatur homo, vt cognoscat quia ista non potest: quatenus vir qui tam immensis virtutibus creuit, et nullius hominis exemplo vincitur, ne extolli debeat, Dei comparatione superetur. Sed o quàm potenter erigitur, qui tam sublimiter humiliatur! O quanta est hominis victoria, hanc ex Dei comparatione perdidisse! O quanto hominibus maior est, qui testimonijs conuincitur Deo minor! Multum quippe potens est, qui tali interrogatione ostenditur, quia potens non est. Sed quia ad obscura nimis disserenda ducimur, ad eiusdem textus iam verba veniamus. A

CAPVT TRIGESIMVMOCTAVVM BEATI IOB. B

Espondens autem Dominus Iob de turbine, dixit: Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis? Accinge sicut vir lumbos tuos, interrogabo te, et responde mihi. Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi si habes intelligentiam. Qui posuit mensuras eius, si nosti; vel quis tetendit super eam lineam? Super quo bases illius solidatæ sunt? Aut quis demisit lapidem angularem eius cum laudarent simul astra C matutina, et iubilarent omnes filij Dei? Quis conclusit ostijs mare, quando erumpebat quasi de vulua procedens, cum ponerem nubem vestimentum eius, et caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem? Circumdedi illud terminis meis, et posui vectem et ostia, et dixi: Hucusque venies, et non procedes amplius, et hic confringes tumentes fluctus tuos. Numquid post ortum tuum præcepisti diluculo, et ostendisti auroræ locum suum, et tenuisti concutiens extrema terræ, et excussisti impios ex ea? Restituetur vt lutum signaculum, et stabit sicut vestimentum. Auferetur ab impijs lux sua, et brachium excelsum confringetur. Numquid ingressus es profundum maris, et in nouissimis D abyssi deambulasti? Numquid apertæ sunt tibi portæ mortis, et ostia tenebrosa vidisti? Numquid considerasti latitudinem terræ? Indica mihi si nosti omnia, in qua via lux habitet, et tenebrarum quis locus sit, vt ducas vnumquodque ad terminos suos, et intelligas semitas domus eius? Sciebas tunc, quòd nasciturus esses, et numerum dierum tuorum noueras? Numquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparaui in tempus hostis, in diem pugnæ et belli? Per quam viam spargitur lux, diuiditur æstus super terram? Quis dedit vehementissimo imbri cursum, et viam sonantis tonitrui, vt plueret super terram absque homine in deserto, vbi nullus mortalium E commoratur, vt impleret inuiam et desolatam, et produceret herbas virentes? Quis est pluuiæ pater, vel quis genuit stellas roris? De cuius vtero egressa est glacies, et gelu de cælo quis genuit? In similitudinem lapidis aquæ durantur, et superficies abyssi constringitur. Numquid coniungere valebis micantes stellas pleiades, aut gyrum arcturi poteris dissipare? Numquid producis luciferum in tempore suo, et vesperum super fines terræ consurgere facis? Numquid nosti ordinem cæli, et pones rationem eius in terra? Numquid eleuabis in nebula vocem tuam, et impetus aquarum operiet te? Numquid mittes fulgura, et ibunt, et reuertentia dicent tibi: Assumus? Quis posuit in visceribus hominis

A minis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam? Quis enarrabit cælorum rationem, et concentum cæli quis dormire faciet? Quando fundabatur puluis in terram, et glebæ compingebantur? Numquid capies leænæ prædam, et animam catulorum eius implebis, quando cubant in antris, et in specubus insidiantur? Quis præparat coruo escam suam, quando pulli eius clamant ad Deum vagientes, eo quòd non habeant cibos?

Quibus modis hominibus loquatur Deus. *Caput II.*

Respondens autem Dominus Iob de turbine dixit.] Notandum video, quia si sano 2.
B atque incolumi loqueretur, ex tranquillitate dominica locutio facta diceretur: sed quia flagellato loquitur, de turbine locutus fuisse describitur. Aliter enim Dominus seruis suis loquitur, cum eos intrinsecus per compunctionem prouehit, aliter cum per districtionem ne extollantur premit. Per blandam enim locutionem Domini amanda dulcedo eius ostenditur, per terribilem verò potestas eius metuenda monstratur. In illa persuadetur animæ vt proficiat: in ista reprimitur quæ proficit. In illa discit quod appetat: in ista quod metuat. Per illam dicit: Gaude et lætare filia Sion: quia ecce venio et habitabo in medio tui. Per istam dicitur: Dominus in tempestate veniet, et in turbine viæ eius. Blandus quippe est, qui vt in medio inhabitet venit. Cum verò se per tempestatem et turbinem insinuat, nimirum quæ tangit corda perturbat, atque ad edomandam elationem se exerit, quando potens et terribilis innotescit. Sciendum præterea est quia duobus modis locu-
C tio diuina distinguitur. Aut per semetipsum namque Dominus loquitur, aut per creaturam angelicam eius ad nos verba formantur. Sed cum per semetipsum loquitur, sola nobis vis internæ inspirationis aperitur. Cum per semetipsum loquitur, de verbo eius sine verbis ac syllabis cor docetur: quia virtus eius intima quadam subleuatione cognoscitur. Ad quam mens plena suspenditur, vacua grauatur. Pondus enim quoddam est, quod omnem animã, quam replet, leuet. Incorporeum lumen est, quod et interiora repleat, et repleta exterius circumscribat. Sine strepitu sermo est, qui et auditum aperit, et habere sonitũ nescit. Quod enim de aduentu sancti Spiritus scriptum est: Factus est repente de cælo sonus tamquã aduenientis spiritus vehementis, et repleuit totã domum vbi erant sedentes, et apparuerunt illis dispertitæ linguæ quasi ignis, seditq; super singulos eorũ: per ignẽ quidem Dominus apparuit, sed per semetipsum locutionem interius fecit. Et neque ignis Deus, ne-
D que ille sonitus fuit, sed per hoc quod exterius exhibuit, expressit hoc quod interius gessit. Quia enim discipulos et zelo succensos, et verbo eruditos intus reddidit, foris linguas igneas ostendit. In significatione igitur admota sunt elementa, vt ignemet sonitum sentirẽt corpora, igne verò inuisibili, et voce sine sonitu docerẽtur corda. Foris ergo fuit ignis, qui apparuit, sed intus qui scientiam dedit. Et cum reginæ Candacis Eunuchus currui præsidens iter caperet, atque Isaiam non intelligens in manibus haberet, in corde nimirum spiritus Philippo dixerat: Adiunge te ad currum. Et cum ad euocandum Petrum timentes Deũ milites Cornelius dimisisset, in mente proculdubio a spiritu Petrus audiuit: Ecce tres viri quęrunt te. Surge itaque descende et vade cũ eis. Spiritũ enim Dei quasi quędã nobis verba dicere, est occulta vi ea, quæ agenda sunt, intimare, et cor hominis ignarũ non adhibito strepitu et tarditate sermonis, peritum repente de absconditis reddere. Nam
E quia auditus ea, quæ ad se fiunt, non simul omnia dicta comprehẽdit, quippe qui et causas per verba, et particulatim verba per syllabas percipit: visus autẽ noster in eo quòd se dirigit, totũ subito et simul apprehendit, Dei locutio ad nos intrinsecus facta videtur, potius quàm audiatur: quia dũ semetipsũ sine mora sermonis insinuat, repẽtina luce nostræ ignorantiæ tenebras illustrat. Vnde et Baruch Neriæ filius eũ requisitus exponeret, quęadmodum verba Hieremiæ prophetantis audisset, ait: Ex ore suo loquebatur quasi legens, et ego scribebam. Qui enim legens loquitur, alio intendit, sed alio verbum facit: quia quod videt dicit. Prophetæ ergo Dei quia eius verba vident potiùs in corde, quàm audiunt, quasi legentes loquuntur. Cum verò per angelum voluntatem suam Dominus indicat, aliquãdo eam verbis, aliquãdo rebus demonstrat, aliquando simul verbis et rebus, aliquando imaginibus cordis oculis ostensis, aliquando imaginibus et ante corporeos oculos ad tempus ex aere assumptis, aliquando cælestibus substantijs, aliquando simul terrenis, aliquando

Zach.2.c *Isa.66.e* *Act.2.a* *Act.8.e* *Act.10.c* *Ibid.* *Baruch.1.a*

simul terrenis et cælestibus. Nonnumquam vero etiam per angelum humanis cordibus A
ita loquitur Deus, vt ipse quoque angelus mentis obtutibus præsentetur. Verbis namque
per angelum loquitur Deus, cum nil in imagine ostenditur, sed supernæ verba locutio-
Ioan.17.a nis audiuntur, sicut dicente Domino: Pater clarifica filium tuum, vt et filius tuus clari-
ficet te, protinus respondetur: Clarificaui, et iterum clarificabo. Neque enim Deus, qui
sine tempore vi impulsionis intimæ clamat, in tempore per suam substantiam illam vo-
cem edidit, quam circumscriptam tempore per humana verba distinxit: sed nimirum de
cælestibus loquens, verba sua, quæ ab hominibus audiri voluit, rationali creatura admi-
nistrante formauit. Aliquando rebus per angelos loquitur Deus, cum nil verbo dicitur, sed
Ezech.1.b ea quæ futura sunt, assumpta de elementis imagine nunciantur: sicut Ezechiel nil verbo-
rum audiens, electri speciem in medio ignis vidit, vt videlicet dum solam speciem aspice-
ret, quæ esset in nouissimis ventura sentiret. Electrum quippe ex auri argentiq. metallo B
miscetur, in qua permixtione argentum quidē clarius redditur, sed tamē fulgor auri tem-
Idem. hom. 2. in Ezech. 1.Tim.2.b peratur. Quid ergo in electro nisi mediator Dei et hominū demonstratur? Qui dum semet-
ipsum nobis ex diuina atque humana natura composuit, et humanā per deitatem clario-
rem reddidit, et diuinā per humanitatem nostris aspectibus temperauit. Quia enim virtu-
te diuinitatis eius tot miraculis humanitas fulsit, ex auro creuit argentū, et quòd per car-
nem Deus cognosci potuit, quòdq. per carnē tot aduersa tolerauit, quasi ex argento tem-
peratum est aurū. Quod bene et in medio ignis ostenditur: quia incarnationis eius mysteriū
Ioan.5.d subsequentis iudicij flamma comitatur. Scriptū quippe est: Pater non iudicat quemquam,
3. sed omne iudiciū dedit filio. Aliquando per angelos verbis simul et rebus loquitur Deus,
cum quibusdam motibus insinuat hoc quod sermonibus narrat. Neque enim Adam post
culpam in diuinitatis substantia videre Dominum potuit, sed increpationis verba per an- C
Gene.3.b gelum audiuit, de quo scriptum est: Cum audisset vocem Domini Dei deambulantis in
paradiso ad auram post meridiem, abscondit se inter ligna paradisi. Quid est enim quòd
post peccatum hominis in paradiso Dominus iam non stat, sed deambulat, nisi quod ir-
ruente culpa se a corde hominis amotum demonstrat? Quid est quòd ad auram post meri-
diem, nisi quòd lux feruentior veritatis abscesserat, et peccatricem animam culpæ suæ
frigora constringebant? Increpauit ergo Adam deambulās, vt cæcis mentibus nequitiam
suam non solum sermonibus, sed etiam rebus apperiret, quatenus peccator homo et per
verba quod fecerat audiret, et per deambulationem amisso æternitatis statu, mutabili-
tatis suæ inconstantiam cerneret, et per auram feruore charitatis expulso, torporem suum
animaduerteret, et per declinationem solis cognosceret quòd ad tenebras propinquaret.
4. Aliquando imaginibus cordis oculis extensis per angelos loquitur Deus, sicut Iacob sub- D
Gen.28.c nixam cælo scalam dormiens vidit: sicut Petrus linteum reptilibus ac quadrupedibus ple-
Act.10.b num in ecstasi raptus aspexit, qui nisi incorporeis oculis hæc cerneret, in ecstasi non fuis-
Act.16.b set: sicut Paulo in visione noctis vir Macedo apparuit, qui transire eum in Macedoniam
rogauit. Aliquando imaginibus et ante corporeos oculos ad tempus ex aere assumptis
Gen.18.a per angelos loquitur Deus, sicut Abraam non solum tres viros videre potuit, sed etiam
habitaculo terreno suscipere, et non solum suscipere, sed eorum vsibus etiam cibos adhi-
bere. Nisi enim angeli quædam nobis interna nunciantes ad tempus ex aere corpora su-
merēt, exteriorioribus profecto nostris obtutibus non apparerent: nec cibos cum Abraam
caperent, nisi propter nos solidum aliquid ex cælesti elemento gestarent. Nec mirū quòd
illic ipsis qui suscepti sunt, modo angeli, modo Dominus vocantur: quia angelorum vo-
cabulo exprimuntur qui exterius ministrabant, et appellatione Domini ostenditur, qui E
eis interius præerat, vt per hoc præsidentis imperium, et per illud claresceret officium mi-
5. nistrantium. Aliquando cælestibus substantijs per angelos loquitur Deus, sicut bapti-
Mat.3.d zato Domino scriptum est: quia de nube vox sonuit, dicens: Hic est filius meus dilectus,
in quo mihi bene complacui. Aliquando terrenis substantijs per angelos loquitur Deus,
Num.22.e sicut cum Balaam corripuit, in ore asinæ humana verba formauit. Aliquando simul et
Exod.3.a terrenis et cælestibus substātijs per angelos loquitur Deus, sicut ad Moysen in monte cum
iussionis suę verba edidit, ignem rubumq. sociauit, atque aliud superius, aliud inferius iun-
xit. Quod tamen tunc solum agitur, cum ex ipsa aliquid coniunctione signatur. Nam per
succensum rubum Moysen alloquens, quid aliud ostenditur, nisi quòd eius populi du-
ctor fieret, qui et legis flammam perciperet, et tamen peccati spinam nequaquam vita-
ret: vel quòd ex illo populo exiret, qui in igne deitatis carnis nostræ dolores quasi rubi
spinas

A spinas susciperet, et inconsumptam humanitatis nostræ substantiam, etiam in ipsa diuinitatis flamma seruaret. Nonnumquam vero humanis cordibus etiam per angelos Deus, secreta eorum præsentia, virtutem suæ aspirationis infundit. Vnde et Zacharias ait: Et dixit ad me angelus, qui loquebatur in me. Dum ad se quidem, sed in se tamen loqui angelum dicit, liquido ostendit quòd is, qui ad ipsum verba faceret, per corpoream speciem extra non esset. Vnde et paulo post subdidit: Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur. Sæpe enim non exterius apparent, sed sicut sunt angelici spiritus, voluntatem Dei prophetarum sensibus innotescunt, atque eos ita sublimia subleuant, et quæque in rebus futura sunt, in causis originalibus præsentia demonstrant. Humanum namque cor ipso carnis corruptibilis pondere grauatum, hanc ipsam corpulentiam suam quasi obijcem sustinens, interna non penetrat, et graue exterius iacet: quia leuantem manum interius non habet. Vnde fit, sicut dictum est, vt prophetarum sensibus ipsa vt est subtilitas angelicæ virtutis appareat, eorumq. mens quo subtili spiritu tangitur, leuetur: et non iam pigra torpensq. in imis iaceat, sed repleta intimis afflatibus, ad superna conscendat, atque inde quasi de quodam rerum vertice quæ infra se ventura sunt, videat. Sed ne quis in prædictis Zachariæ verbis angeli designatum nomine vel patrem, vel filium, vel Spiritum sanctum putet, si textum scripturæ sacræ considerat, quod sentit velociter emēdat, quæ numquā patrem, numquam Spiritum sanctum, et non nisi per incarnationis suæ prædicationem filium angelum vocat. Vnde et in eiusdem Zachariæ verbis aperte ostenditur, quòd in illo vere angelus, id est, creatura loqueretur, cum diceretur: Et ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur. Statimq. subiungitur: Et alius angelus egrediebatur in occursum eius, et dixit ad eum: Loquere ad puerum istum, dicens: C Absque muro habitabitur Hierusalem. Non est itaque Deus angelus qui mittitur, cui verba ab angelo, quæ dicere debeat, iubentur. Sed quia in conspectu conditoris angelica ministeria ordinata graduum positione distincta sunt, vt et pro communi felicitate beatitudinis opificem suum simul videntes gaudeant, et tamen pro dispositione dignitatis alijs alij subminiſtrent ad Prophetam angelus angelum mittit, et quem secum de Deo gaudere communiter conspicit, et docet, et dirigit: quia eum et per superiorem scientiam virtute cognitionis, et per præstantiorem gratiam culmine potestatis excedit. Hæc igitur dicta sunt, vt quibus modis loquatur Deus hominibus demonstraretur. Cum vero beato Iob respondisse Dominus de turbine dicitur, vtrum per semetipsum, an ei per angelum sit locutus ambigitur. Potuerunt quippe per angelum commotiones aeris fieri, et hæc ei quæ subiuncta sunt per eum verba mandari. Rursumq. potuit et exterius angelus in turbine D aerem excutere, et tamen interius per semetipsum Dominus vim suæ sententiæ cordi eius sine verbis insonare, vt credatur quòd dicta dominica quæ sequuntur, ipse iam per verba protulit, qui repletus Deo, hæc sine verbis audiuit.

6. Zach. 1. b
Zach. 2. b
S. Dion. de cal. hier. cap. 8. 2.

Quòd arrogantes Deus se nescire dicit, cum improbat. Caput III.

Itaque dicitur: [Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis?] Sicut et superiori parte iam diximus, prima exprobratio est talis interrogatio, qua dicitur. Quis est iste? Heliu enim arroganter locutus fuerat. Et quis est iste non dicimus, nisi de eo vtique 7.
quem nescimus. Scire autem Dei, approbare est: nescire, reprobare. Vnde quibusdam, quos reprobat, dicit: Nescio vos vnde sitis. Discedite a me omnes operarij iniquitatis. Matt. 25. a
Quid est ergo de hoc arrogante requirere, quis est iste, nisi aperte dicere, ego arrogantes Luc. 13. f
E nescio, id est, eorum vitam in sapientiæ meæ arte non approbo? Quia dum laudibus humanis inflantur, a vera gloria æternæ retributionis inanescunt. In eo vero quod ait, sententias, et non addidit quales, bonas vtique accipimus, quas quidē imperitis asserit sermonibus inuolutas: quia cū verbis iactantiæ fuerant prolatæ. Imperitiæ quippe vitiū est, rectum non recte sapere, id est, cæleste donum ad appetitum terrenæ laudis inclinare. Sicut enim sæpe contingit vt et bona male, et mala bene proferantur, ita Heliu arrogans recta non recte protulit, quia humiles in Dei defensione sententias non humiliter dixit. Vnde et eorum, qui intra catholicam Ecclesiam inani gloriæ student, non immerito typum tenet, qui dum se præ ceteris peritos credunt, diuino iudicio de imperitia redarguuntur: quia sicut Apostolus ait: Si quis se existimat scire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum scire. Quia enim prima stultitia angeli elatio cordis fuit, vera sapientia efficitur hominis, humilitas suæ æstimationis. Quā quisquis vel magna sapiendo 1. Cor. 8. a

deserit, eoipso vehementer desipit, quo semetipsum nescit. Vnde Heliu et sententias A
protulit, et imperitis sermonibus inuolutas: quia et de Deo rectum quod diceret nouerat, et tamen de semetipso dicta illius elatio stulta infatuabat. Hoc itaque despecto, ad erudiendum Iob verba vertuntur, ac dicitur:

Quòd res perfecta virtutis sit non esse castum tantum corpore, sed etiam mente.
Caput IIII.

Accinge sicut vir lumbos tuos.] Scriptura sacra viros vocare consueuit, qui nimirum vias Domini fortibus et non dissolutis gressibus sequuntur. Vnde per Psalmistam
Psal. 26. dicitur: Viriliter agite, et confortetur cor vestrum. Vnde Paulus ait: Remissas manus et
Hebr. 12. c dissoluta genua erigite. Vnde sapiētia in Prouerbijs dicit: O viri ad vos clamito: ac si aperte
Prou. 8. a te diceret: Ego non feminis, sed viris loquor: quia hi qui fluxa mente sunt, mea verba B
percipere nequaquam possunt. Lumbos vero accingere, est vel in opere luxuriam, vel in
Sup. lib. 15. c. 6. cogitatione laudis appetitum refrenare. Delectatio namque carnis in lumbis est. Vnde
et infra. lib. et sanctis prædicatoribus dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes. Per
32. cap. 11. lumbos eius luxuria, per lucernas autem bonorum operum claritas designatur. Iuben-
Luc. 12. e tur ergo lumbos accingere, et lucernas tenere. Ac si aperte audiant: Prius in vobismetipsis luxuriam restringite, et tunc de vobis alijs bonorum operum exempla monstrate. Sed cum beato Iob tanta præditum castitate nouerimus, cur ei post tot flagella dicitur: [Accinge sicut vir lumbos tuos:] id est, sicut fortis restringe luxuriam: nisi quia alia est luxuria carnis, qua castitatem corrumpimus, alia vero luxuria cordis est, qua de castitate gloriamur? Dicitur ergo ei: [Accinge sicut vir lumbos tuos,] vt qui prius luxuriam corruptionis vicerat, nunc luxuriam restringat elationis: ne de patientia, vel castitate C
superbiens, tanto peius intus ante Dei oculos luxuriosus existeret, quanto magis ante
Deut. 10. d oculos hominum, et patiens, et castus appareret. Vnde bene per Moysen dicitur: Circuncidite præputia cordis vestri, id est, postquam luxuriam a carne extinguitis, etiam superflua cogitationum resecate. Sequitur:

Quibus modis Deus hominem interroget. Caput V.

Interrogabo te, et responde mihi.] Tribus modis nos conditor noster interrogare consueuit, cum aut flagelli districtione nos percutit, et quanta nobis insit, vel desit patientia ostendit: aut quædam quæ nolumus præcipit, et nostram nobis obedientiam, vel inobedientiam patefacit: aut aliqua nobis occulta aperit, et aliqua abscondit, et nobis mensuram humilitatis nostræ innotescit. Flagello namque interrogat, cum mentem be- D
Sup. cap. 2. b ne sibi per tranquillitatem subditam, afflictionibus pulsat, sicut idem Iob et laudatur attestatione iudicis, et tamen ictibus concidītur percussoris, vt eius patientia tanto verius clarescceret, quanto inquisita durius fuisset. Præcipiendo autem dura nos interrogat: si-
Gen. 22. a cut Abraam terram suam iubetur egredi, et pergere quo nesciebat: in montem vnicum filium ducere, et quem ad consolationem senex acceperat, immolare. Cui nimirum ad
Ibid. interrogationem bene respondenti, id est, ad iussionem obedienti dicitur: Nunc cognoui
Deut. 13. a quia times Deū: vel sicut scriptum est: Tentat vos dominus deus vester, vt sciat si diligitis eum. Tentare quippe Dei, est magnis nos iussionibus interrogare. Scire quoque eius,
8. est nostram obedientiam nosse nos facere. Aperiendo vero nobis quædam, atque clau-
Psal. 10. dendo quædam, nos interrogat Deus, sicut per Psalmistam dicitur: Palpebræ eius interrogant filios hominum. Palpebris quippe apertis cernimus, clausis nihil videmus. Quid E
ergo per palpebras Dei, nisi eius iudicia accipimus? Quæ iuxta aliquid clauduntur hominibus, et iuxta aliquid reserantur, vt homines qui se nesciunt, sibimetipsis innotescant: quatenus dum quædam intelligendo comprehendunt, quædam vero cognoscere omnino non possunt, eorum corda sese latenter inquirant, si illos diuina iudicia, vel clausa non stimulant, vel aperta non inflant: Hac enim interrogatione Paulus probatus est, qui post perceptam internam sapientiam, post aperta claustra paradisi, post ascensum
Phil. 3. c tertij cæli, post supernæ locutionis mysteria adhuc dicit: Ego me non arbitror comprehen-
1. Cor. 15. a disse. Et rursum: Ego sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Aposto-
1. Cor 3. b lus. Et rursum: Non quia sufficientes sumus aliquid cogitare a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Apertis ergo palpebris Dei interrogatus Paulus recte respondit: qui et superna secreta attigit, et tamen in humilitate cordis humiliter fletit,

Qui

A Qui rursum cum secreta Dei iudicia de repulsione Iudæorum, et gentium vocatione discuteret, atque ad ea peruenire non posset, quasi clausis Dei palpebris interrogatus est. Sed tectum valde responsum reddidit, qui Deo se in ipsa sua ignorantia scienter inclinauit, dicens: O altitudo diuitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, et inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Ecce enim absconsis mysterijs quasi clausis palpebris inquisitus placita ac recta respondit, qui secreti aditum pulsans, quia per cognitionem intromitti ad interiora non valuit, per confessionem ante ianuas humilis stetit, et quod intus comprehendere non potuit, foris timendo laudauit. Vnde nũc quoque beatus Iob post interrogationẽ verberis, discutitur interrogatione sermonis, vt quæ sint superna consideret, quæ dum minime comprehendit, ad semetipsum redeat, et quàm sit iuxta nihilum in supernorum comparatione cognoscat. Audiat itaque: [Interrogabo te, et responde mihi.] Ac si apertius dicatur: Verbis meis ad sublimia consideranda te excito, et dum ea, quæ super te sunt, nescire te perspicis, tibimetipsi te notiorem reddo. Tunc enim mihi vere respondes, si quæ ignoras intelligis. Sequitur: Rom. 11. d B

Quòd fundator mundi sit Deus, & mensuram, & lineas super eum ponat cum diuidens singulis, prout vult, constituit vt non pro suo nutu, sed secundum mensuram donationis eius quisque proficiat. Caput VI.

VBi eras quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi si habes intelligentiam. Quis posuit mensuras eius si nosti, vel quis tetendit super eam lineam? Super quo C bases illius solidatæ sunt?] Ecce omnia quasi de mundi origine narratione historica contexuntur. Repente vero subiungitur quod non de mundi, sed de Ecclesiæ dictum conditione videatur. Nam dicitur: [Aut quis dimisit lapidem angularem eius?] Per hoc enim quòd non in mundi origine factum est, et illud superius ostenditur, quia de mundi origine dictum non est. Idcirco namque rebus planis ac patentibus obscura quædam ac dissona permiscentur, vt per hoc quod intellectu litteræ discrepat, et illud inquiratur mysticè quod dictum iuxta litteram sonat. Namque sicut alijs apertis rebus alia clausa cognoscimus, ita alijs clausis compellimur et illa altiori intellectu pulsare, quæ aperta credebamus. Dicat ergo: [Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ?] In scriptura sacra 9. quid aliud fundamenta quàm prædicatores accipimus? Quos dum primos Dominus in sancta Ecclesia posuit, tota in eis sequentis fabricæ structura surrexit. Vnde et sacerdos Exod. 28. c
D cum tabernaculum ingreditur, duodecim lapides portare in pectore iubetur: quia videlicet semetipsum pro nobis sacrificium offerẽs pontifex noster, dum fortes in ipso exordio prædicatores exhibuit, duodecim lapides sub capite in prima sui corporis parte portauit. Sancti itaque Apostoli et pro prima ostensione ornamenti lapides sunt in pectore; et pro prima soliditate ædificij in solo fundamenta. Vnde Dauid Propheta cum sanctam Ecclesiam in sublimibus Apostolorum mentibus poni ædificariq. conspiceret: Fundamenta eius, inquit, in montibus sanctis. Cum vero in sacro eloquio non fundamenta, sed singulari numero fundamentum dicitur, nullus alius nisi ipse Dominus designatur, per cuius diuinitatis potentiam, nutantia infirmitatis nostræ corda solidantur. De quo et Paulus ait: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est Christus Iesus. Ipse quippe fundamentum fundamentorum est: quia et origo est inchoantium, et Psal. 86. 1. Cor. 3. b
E constantia robustorum. Quia igitur fundamenta nostra sunt hi, qui iniquitatum nostrarum pondera portauerunt: ne beatus Iob in superbia de virtutum suarum potentia subleuetur, in ipsa dominici prima parte sermonis de sanctorum prædicatorum commemoratione discutitur: vt quanto illos admirabiles venire conspiceret, tanto in eorum comparatione de se vilius æstimaret. Quod idcirco a Domino iam quasi præteritum describitur: quia quidquid foris futurũ est in opere, intus iam factũ est in prædestinatione. Dicitur itaque ei: [Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ?] Ac si aperte diceretur: Virtutem fortium considera, meq. eorũ ante sæcula auctorem pensa: et cum eos, quos in tempore condidi, mirabiles suspicis, perpende quantũ mihi subdi debeas, quem auctorẽ mirabilium sine tempore esse cognoscis. Sequitur: [Indica mihi si habes intelligentiã: quis posuit mensuras eius si nosti, vel quis tetendit super eã lineam?] Mesurarum lineæ in terrarum partitione tenduntur, vt dimensionis æquitas ex ipsa linearũ tensione teneatur. In carne autem

Dominus ad Ecclesiam veniens, mensuras terræ lineis mensus est: quia fines Ecclesiæ occulti iudicij subtilitate distinxit. Huius terræ occultæ mensuræ, vel lineæ tendebantur, quando prædicatores sancti agente spiritu in alias partes mundi vocabantur, vt irent: ab alijs vero partibus arcebantur ne accederent. Paulus namque Apostolus cum Macedoniæ A
Act.16.b prædicare negligeret, per visum illi apparuit vir Macedo, qui diceret: Transiens in
Ibidem. Macedoniam adiuua nos. At contra sicut scriptum est: Tentabant Apostoli ire in Asiam, et non permisit eos spiritus Iesu. Dum ergo prædicatores sancti, et vocantur ad Macedoniam, et ab Asia prohibentur: ista occultarum mensurarum linea illic ducta est, hinc reducta. Illic tenditur, vt Macedonia intra sanctæ Ecclesiæ spatia colligatur: hinc attrahitur, vt extra fines fidei Asia relinquatur. Erant quippe tunc in ea qui colligendi non erant: quibus iuxta meritum suum perditis, iam nūc Asia intra mensuras Ecclesiæ Deo largiente suscepta est. Intra has ergo mensuras sunt omnes electi: extra has omnes reprobi, etiam B
Apoc.11.a si intra fidei limitem esse videantur. Vnde et in Apocalypsi scriptum est: Atrium quod foris templum est, eijce foras: et ne metiaris illud. Quid enim aliud atrium quàm latitu-
Mat.7.c dinem significat vitæ præsentis? Et recte foris templum sunt, qui per atrium designantur: atque ideo metiendi non sunt, quia angusta est porta quæ ducit ad vitam: et latitudo vitæ prauorum non admittitur ad mensuras, et regulas electorum. Istæ spiritales lineæ occulto iudicio tendebantur, quando cuidam dicenti: Magister, sequar te quocumque ieris:
Mat.8.c eiusdem magistri voce responsum est: Vulpes foueas habent, et volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Istæ mensuræ et lineæ tendebantur, cum cuidam dicenti: Domine, permitte me primum ire sepelire patrem meum:
Luc.9.g eiusdem magistri voce responsum est: Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, annuncia regnum Dei. Ecce alius secuturum se promittit et repellitur: alius C relaxandum se postulat, et retinetur. Vnde hoc, nisi quia super occulta cordis spatia supernorum iudiciorum lineæ tendebantur, vt et hunc nisi quia super occulta cordis spatia suræ constringerent, et ille foris non iniuste remaneret? Sed cum nullus nesciat, quia Deus has occultorum iudiciorum lineas tendat, cur ad Iob dicitur: [Indica mihi si habes intelligentiam: quis posuit mensuras eius si nosti: vel quis tetendit super eam lineā?] An idcirco requiritur vt quod nosse, sed tamen prætermittere poterat, memoretur: quatenus pondus secretorum Dei solicitus penset: dispensationem videlicet hominis non in humanis viribus, sed in manu consistere conditoris: vt dum considerat inuisibiliter ista quis agat, suæ virtuti nihil tribuat: nec iam de se audeat aliquid, cum Dei iudicia occulta formidat: sed perpendens desuper mensuras, et lineas incomprehensibiliter tensas, tanto magis in humilitate formidinis consistat, quanto magis pendere videt omnia in D potestate mensoris. Sequitur: [Super quo bases illius solidatæ sunt?] Quid aliud huius terræ bases, quàm sanctæ Ecclesiæ doctores accipimus? In basibus quippe columnæ, in columnis autē totius fabricę pondus erigitur. Non ergo immerito doctores sancti basium nomine designantur: quia dum recta prædicant, et prædicationi suæ viuendo concordāt, omne pondus Ecclesiæ fixa morum suorum grauitate sustentant: asperas ab infidelibus tentationes ferunt: et quæque in præceptis Dei velut difficilia a fidelibus formidantur, exemplis operum facilia ostendunt. Vnde et bene cum in typo Ecclesiæ tabernaculum fi-
Exod.26.f geretur, ad Moysen dicitur: Facies columnas quattuor, et bases earum vesties argento. In argento enim quid aliud quàm claritas diuini sermonis accipitur? sicut scriptum est:
Psal.11. Eloquia Domini eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplū. Bases ergo argento vestitæ quattuor columnas tabernaculi sustinent: quia E prædicatores Ecclesiæ diuino eloquio decorati, vt cunctis se exemplum præbeāt, quattuor Euangelistarum dicta, et ore, et operibus portant. Possunt per bases etiam prophetæ signari: qui dum primi aperte de dominica incarnatione locuti sunt, quasi quasdam bases eos conspicimus a fundamento consurgere, et superpositæ fabricæ pondera sustinere.
Exod.26.e Vnde ad Moysen rursum Dominus cum tabernaculi tabulas erigi præcepit fundi earum bases argenteas iubet. Quid enim per tabulas, nisi Apostoli extensa in mundum prædicatione dilatati: quid per bases argenteas, nisi Prophetæ signantur? qui superimpositas tabulas ipsi firmi ac fusiles sustinent: quia Apostolorum vita dum eorum prædicatione instruitur, eorum auctoritate solidatur. Vnde et coniunctæ binæ bases singulis tabulis superponuntur: quia dum prophetæ sancti in verbis suis de mediatoris incarnatione concordant, subsequentes prædicatores Ecclesiæ indubitanter ædificant: vt cum a semetipsis

non

A non discrepant, illos in se robustius figāt. Nec immerito bases, quibus prophetę signantur, vt ex argento fundi debeant præcipitur. Argenti quippe claritas ex vsu seruatur: sine vsu autem in nigredinē vertitur. Prophetarum quoque dicta ante mediatoris aduentum, quia in vsu spiritalis intelligentiæ non erant, dum conspici præ obscuritate non poterant, quasi nigra remanebant. At postquam mediator veniens, ea ante oculos nostros incarnationis suæ manu tersit, quidquid in eis lucis latebat, inclaruit: sensusq. patrum præcedentium in vsum dedit, quia verba rebus exposuit. Siue itaque prophetas, seu doctores extremis temporibus subsequentes basium appellatione significet, dicat: [Super quo bases illius solidatæ sunt?] subaudis, nisi super me, qui cuncta mirabiliter teneo, et bonis exterioribus intus principaliter originem præsto. Qui enim sibi quod bonum est tribuit, solida basis non est: quia dum fundamento non innititur, ipso suo pondere in ima præcipitatur. Sed

B cum iam multa de sanctæ Ecclesiæ constructione referantur, audire mens appetit, inimicæ nationes qua virtute coniunctæ sint, id est, diuersa huius domus ædificia qua sibi arte concordent. Sequitur: [Aut quis dimisit lapidem angularem eius?] Iam per diuinam gratiam omnibus liquet, quem scriptura sacra angularem lapidem vocet: illum profecto, qui dum in se hinc Iudaicum, illinc gentilem populum suscipit, in vna Ecclesię fabrica quasi duos parietes iungit, illum de quo scriptum est: Fecit vtraque vnum: *Eph. 2. c*
Qui angularem se lapidem, non solum in inferioribus, sed et in supernis exhibuit: quia in terra plebi Israeliticæ nationes gentium, et vtramque simul angelis in cælo sociauit. Eo quippe nato clamauerunt angeli: In terra pax hominibus bonæ voluntatis. In ortu enim *Luc. 2. b*
regis nequaquam pro magno offerrent hominibus pacis gaudia, si discordiam non haberent. De hoc lapide per Prophetam dicitur: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, *Psal. 117.*

C hic factus est in caput anguli. Huius lapidis typum Iechonias rex tenuit, quem Matthæus *Mat. 1. b*
dum quaterdenas generationes describeret, secundo numerauit. Quem enim fini secundæ, ipsum rursum initio tertiæ generationis inseruit. Ipse namque in Babyloniam cum Israelitica plebe migratus est, qui dum ab alijs ad alia ducitur, pro vtriusque parietis latere non immerito secundo numeratur. Cuius migrarionis flexu angularem lapidem designat. Vbi enim ordo a rectitudine deflectitur, vt eat in diuersum, tamquam angulum facit. Recte ergo numerari bis potuit: quia per vtrumque parietem quasi duo in se latera ostendit: vnde et eius bene imaginem tenuit, qui in Iudæa ortus, gentilitatem colligens, quasi ab Hierosolymis Babyloniam venit, atque hanc in semetipso fidei fabricam prius discordiæ studio scissam, arte charitatis intexuit. Sed hæc quæ de significatione sanctæ Ecclesiæ dicta sunt, placet vt breuiata replicatione moraliter differantur. Dignum namque

D est, vt per ea, quæ beato Iob dici cognoscimus, ad corda nostra reuocemur: quia verba Dei tunc mens verius intelligit, cum in eis semetipsam quærit. Ecce enim dicitur: [Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ?] Si peccatoris animus puluis est, quia in superficie attollitur, et tentationis aura raptatur: vnde scriptum est: Non sic impij non sic: *Psal. 1.*
sed tamquam puluis, quem proiicit ventus a facie terræ: nil obstat terram intelligi animā iusti, de qua scriptum est: Terra enim sæpe venientem super se bibens imbrem, et generans *Hebr. 6. b*
herbam, opportunam illis a quibus colitur, accipit benedictionem. Sed huius terræ fundamentū fides est. Huius terrę fundamentū iacitur, quando in occultis cordis prima soliditatis causa diuinus timor inspiratur. Iste necdū credit æterna, quæ audit, huic cū fides datur, ad ædificiū subsequentis operis iam fundamentum ponitur. Ille æterna iam credit, nec tamen metuit, venturi iudicij terrorē despicit, peccatis se carnis, et spiritus audēter inuoluit. *10.*

E Huic repente cum futurorū timor infunditur, vt bonæ vitæ surgat ædificium, iam fundamenta construuntur. Posito itaque prosperæ formidinis fundamento, cum virtutū fabrica in altum ducitur, necesse est vt vnusquisque proficiens vires suas caute metiatur: vt cum diuina constructione magnus esse iam cœperit, semetipsum respiciat sine cessatione quod fuit: quatenus attendens humiliter, quòd per meritum inuentus est, nequaquam sibi arroget quòd per gratiam factus est. Vnde et nunc beatus Iob per supernam vocē ad semetipsum reducitur: et ne de virtutibus gloriari audeat, de anteacta vita memoratur, eiq. dicitur: [Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ?] Ac si iustificato peccatori aperte veritas dicat: Virtutes a me acceptas tibi non tribuas, noli contra me de meo munere extolli. Recole vbi te inueni, quando meo timore prima in te fundamenta virtutum posui. Recole vbi te inueni quando meo te timore solidaui. Vt ergo ego in te non destruam quod construxi, ipse non cesses considerare quod reperi. Quem enim veritas nisi aut in flagitijs

flagitijs, aut in excessibus inuenit? Sed post hæc bene possumus seruare quod sumus; si A
numquam negligimus pensare quod fuimus. Nonnumquam tamen clandestina elatio
etiam solicitis cordibus surrepere solet: vt bonorum cogitatio licet subtilis sit ac pressa,
cum valde in virtutibus crescit, oblita infirmitatis propriæ, nequaquam ad memoriam re-
uocet, quid in vitijs fuerit. Vnde et omnipotens Deus, quia augeri infirmitatem etiam
de remedijs salutis conspicit, mensuram ipsis nostris profectibus imponit: vt habeamus
quædam virtutum bona, quæ numquam quæsiuimus, et quæramus quædam, nec tamen
habere valeamus: quatenus mens nostra dum hæc non potest habere, quę appetit, et illa se
intelligat de semetipsa non habere quæ habet: et per ea, quæ assunt, consideretur illa, quæ
desunt: et per ea, quæ vtiliter desunt, seruentur humiliter bona quæ assunt. Vnde et re-
cte pro huius terræ, id est, iustæ animæ dispensatione subiungitur: [Indica mihi si habes
intelligentiam: quis posuit mensuras eius si nosti: vel quis tetendit super eam lineam?] B.
Quis enim nisi conditor noster huius terræ mensuras ponit? Qui interni iudicij secreto mo-
1.Cor.12.b deramine, alij sermonem sapientiæ, alij sermonem scientiæ, alij plenam fidem, alij
gratiam sanitatum, alij operationem virtutum, alij prophetiam, alij discretionem spi-
rituum, alij genera linguarum, alij interpretationem sermonum tribuit: quatenus in
vno eodemq. spiritu iste verbo sapientiæ polleat, nec tamen sermone scientiæ, id est, do-
ctrinæ fulciatur: quia sentire atque inuenire sufficit etiam quod per discendi studium non
apprehendit. Ille sermone scientiæ fulgeat; nec tamen in verbo sapientiæ conualescat:
quia et explere sufficit quantum didicit, et tamen ad sentiendum ex semetipso subtile ali-
quid non assurgit. Iste per fidem elementis imperat: nec tamen per sanitatum gratiam
infirmitates corporum curat. Ille orationis ope morbos subtrahit: nec tamen arenti ter-
ræ verbo pluuias reddit. Iste operatione virtutum ad præsentem vitam etiam mortuos re- C
uocat: et tamen prophetiæ gratiam non habens, quæ sibi ventura sunt ignorat. Ille ven-
tura quæque velut præsentia attēdit: et tamen in nulla signorum operatione se exerit. Iste
per discretionem spirituum in factis subtiliter mentes conspicit: sed tamen diuersi generis
linguas nescit. Ille diuersi generis linguas examinat: sed tamen in rebus similibus dissimi-
lia corda non pensat. Alius in vna lingua, quam nouit, sermonum pondera interpretan-
do prudenter discutit: et tamen reliquis bonis, quæ non habet, patienter caret. Sic itaque
creator noster atque dispositor cuncta moderatur: vt qui extolli poterat ex dono, quod
habet, humilietur ex virtute, quam non habet. Sic cuncta moderatur, vt cum per impen-
sam gratiam vnumquemque subleuat, etiam per disparem alteri alterum subdat, et me-
liorem quisque dono alio eum, qui sibi subiicitur attendat: ac licet se præire et alijs sen-
tiat; eidem tamen quem superat, se in alijs postponat. Sic cuncta moderatur, vt singula D
quæ sunt omnium, interposita quadam charitatis necessitudine fiant omnia singulorum:
et vnusquisque sic quod non accepit, in altero possideat, vt ipse alteri possidendum, quod
11. accepit, humiliter impendat. Hinc enim per Petrum dicitur: Vnusquisque sicut accepit
Pet.4.c gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gra-
tiæ Dei. Tunc namque bene multiformis Dei gratia dispensatur, quando acceptum do-
num, et eius qui hoc non habet creditur: quando propter eum, cui impenditur, sibi da-
Gal.5.b tum putatur. Hinc per Paulum dicitur: Per charitatem seruite inuicem. Tunc enim
nos charitas a iugo culpæ liberos reddit, cum vicissim nos nostro per amorem seruitio
subiicit: cum et aliena bona nostra credimus, nostra alijs quasi sua offerentes exhibemus.
1.Cor.12.b Hinc rursum per Paulum dicitur: Nam et corpus non est vnum membrum, sed multa. Si
dixerit pes: Quoniā non sum manus, non sum de corpore: non ideo nō est de corpore. Et si E
dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore: non ideo non est de corpo-
re. Si totum corpus oculus, vbi auditus? si totum auditus, vbi odoratus? Et paulo post:
Ibid. Quod si essent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidem mem-
bra, vnum vero corpus. Quid enim sancta Ecclesia, nisi superni sui capitis corpus est? In
qua alius alta videndo oculus, alius recte operando manus, alius ad iniuncta discurren-
do pes, alius præceptorum vocem intelligendo auris, alius malorum fœtorem, bono-
rumq. fragrantiam discernendo naris est. Qui corporalium more membrorum, dum
vicissim sibi accepta officia impendunt, vnum de semetipsis omnibus corpus reddunt: et
cum diuersa charitate peragunt, diuersum esse prohibent vbi continentur. Si autem vnum
quid cuncti agerent, corpus vtique quod ex multis continetur non essent: quia videlicet
multipliciter compactum non existeret, si hoc concors membrorum diuersitas non te-

A neret. Quia ergo sanctis membris Ecclesiæ virtutum dona Dominus diuidit, terræ mensuras ponit. Vnde iterum Paulus dicit: Vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. Et rursum: Ex quo totum corpus compactum et connexum per omnem iuncturam subministrationis secundum operationem in mensura vniuscuiusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate. Sed cum miro consilio auctor ac dispositor noster huic illa largitur, quæ alij denegat, alij hæc denegat, quæ isti largitur: mensuras sibi positas egredi nititur, quisquis posse plusquam acceperit conatur: vt fortasse is cui tantummodo datum est præceptorum occulta discerere: tentet etiam miraculis coruscare: aut is quem supernæ virtutis donum ad sola miracula roborat, etiam diuinæ legis pandere occulta contendat. In præcipitio enim pedem porrigit, qui mensurarum suarum limitem non attendit. Et plerumque amittit et quod poterat qui audacter ca,ad quæ *Rom. 12.a*

B pertingere non valet, arripere festinat: nam et membrorum nostrorum tunc bene ministerijs vtimur, cum sua eis officia distincte seruamus. Lucem quippe oculis cernimus, vocem vero auribus audimus. Si quis autem mutato ordine voci oculos, luci aures accommodet, huic incassum vtraque patent. Si quis odores velit ore discernere, sapores nare gustare: vtriusque sensus sibi ministerium, quia peruertit, interimit. Dum enim proprijs hæc vsibus non aptantur, et sua officia deserunt, et ad extranea non assurgunt. Bene itaque Dauid propheta intra acceptas ex diuina largitate mensuras pedem cordis pressferat, cum dicebat: Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me. Super se quippe in mirabilibus ambularet, si apparere magnus vltra quàm poterat quæreret. Super se namque in mirabilibus attollitur, qui et in his, ad quæ non sufficit, videri idoneus conatur. Bene intra has mensuras etiam in ipsa Paulus prædicationis suæ se latitu- *Psal. 130.*

C dine coarctabat, cum diceret: Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus. Tunc autem recte accepta mensura seruatur, cum antepolita oculis virorum spiritalium vita respicitur. Vnde et sequitur. [Vel quis tetendit super eam lineam?] Super hanc enim terram linea tenditur, quando electæ vnicuique animæ ad sumendam viuendi regulam patrum præcedentiū exempla monstrantur: vt ex illorum vita consideret, quid in suis actibus seruet: quatenus respecto iusti limitis tramite, nec infra minima negligens deficiat, nec vltra maxima superbiens tendat: nec minus conetur explere quàm sufficit, nec plus arripiat quàm accepit: ne aut ad mensuram quam debet non perueniat, aut eandem mensuram deserens extra limitem cadat. Angusta quippe porta est quæ ducit ad vitam: et ille hanc ingreditur, qui in cunctis quæ agit, discretionis subtilitate propter hanc solicite coarctatur. Nam qui per voluntates proprias secura mente se dilatat, an- *Rom. 15. d* *Mat. 7. b*

D gustæ sibi portæ aditum damnat. Vt ergo huius terræ mensura seruetur, super eam diuinitus linea tenditur: quia vt nostra opera, vel minora proficiant, vel maiora moderentur, per sacra eloquia subtilis ante nos sanctorum vita expanditur: et quid nobis quantumq. agendum sit, ostensa illorum discretione definitur. Ecce aliquis vel damna rerum, vel afflictionem corporis metuens, minas terrenæ potentiæ pertimescit, et contra vim resistentium veritatem defendere non præsumit. Hunc Petrus quia in timore angustum respicit, ostensa exemplorum suorum linea, ad virtutis latitudinem tendit. Ipse quippe flagellatus a principibus populi, cum idcirco se relaxari conspiceret, vt a prædicatione cessaret: cum prohibetetur loqui in posterum, nequaquam saltem in præsens cessit. Nam respondens protinus dixit: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Et rursum: Non enim possumus quæ vidimus et audiuimus non loqui. At ille dudum *12.* *Act. 5. g* *Ibid.*

E debilis, et præsentia damna formidans, dum exempla tantæ fortitudinis contemplatur, in auctoritate verbi iam Petri lineam sequitur: iā nil aduersitatis metuit: iam resistentes Deo potestates sæculi etiam cum corporis laceratione contemnit. Sed tamen tanto vires persequentium patiendo fortiter destruit, quanto inter aduersa nullis terroribus cedit. Alius plerumque et in his etiam, quæ inter fideles positus senserit, se ceteris præponit, sua magis consilia elegit, et sibi potius quàm alijs credit. Hic nimirum dum iniustis obiectionibus non cedens, in virtute se exerit, etiam recta aliorum consilia non recipiens, pedem extra limitem tendit. Hunc Petrus intra mensuræ lineam reuocat, qui postquam libertate vocis auctoritatem principum pressit, per humilitatem cordis de non circumcidendis gentibus Pauli consilium audiuit. Sic enim semetipsum contra aduersarios ex auctoritate curabat erigere, vt tamen sibimetipsi non crederet in his, quæ non recte sentiret: vt et libertate fortitudinis tumentes potestates excederet, et humilitate mansuetudinis *Act. 15. d*

obedien-

obedientiam in recto consilio etiam minoribus fratribus exhiberet: et modo per semetipsum alijs, et modo sibimetipsi cum alijs obuiaret. In factis igitur Petri quædam ante oculos nostros auctoritatis et humilitatis linea tenditur, ne mens nostra aut per timorem ad mensuram non perueniat, aut per tumorem limitem excedat. Dictum est quo modo linea tenditur, ne per alterius actionis formidinem, ad alterius causæ vitium transeatur: dicatur nunc quemadmodum in vna eademq. virtute discretionis lineam deserimus: si hanc et aliquando agere, et aliquando postponere nesciamus. Non enim res eadem semper est virtus: quia per momenta temporum sæpe merita mutantur actionum. Vnde fit vt cum quid bene agimus, plerumque melius ab eius actione cessemus: et laudabilius ad tempus deserat, quod in suo tempore laudabiliter mens tenebat. Nam si pro nostris bonis minimis, quibus actis proficimus, nec tamen intermissis interimus, maiora laborum mala proximis imminent, necessario nos virtutum augmenta seponimus, ne infirmioribus proximis fidei detrimenta generemus: ne tanto iam quod agimus virtus non sit, quanto per occasionem sui, in alienis cordibus fundamenta virtutum destruit. Quam discretionis lineam bene ante intuentium oculos Paulus tetendit: qui et gentiles ad libertatem fidei venientes circumcidi prohibuit, et tamen Lystris atque Iconium transiens, ipse Timotheum, qui gentili patre editus fuerat, circumcidit. Videns enim quòd nisi se mandata litteræ seruare ostenderet; Iudæorum rabiem etiam in his, qui sibi tunc comites adstant, excitaret, assertionis suæ vim postposuit, et sine damno fidei se suosq. comites a persecutionis immanitate custodiuit. Fecit quod fieri fide amore prohibuit: sed ad fidei retorsit ministerium, quod quasi non fideliter fecit. Plerumque enim virtus cum indiscrete tenetur, amittitur: cumq. discrete intermittitur, plus tenetur. Nec mirum si incorporeis intelligimus, quod agi et in corporeis rebus videmus. Ex studio namque arcus distenditur, vt in suo tempore cum vtilitate tendatur. Qui si otium relaxationis non accipit, feriendi virtutem ipso vsu tensionis perdit. Sic aliquando in exercitatione virtus cum per discretionem prætermittitur, reseruatur: vt tanto post vitia valenter feriat, quanto a percussione interim prudenter cessat. Subtili igitur discretione super hanc terram linea tenditur, quando ostensis vnicuique animæ exemplis præcedentium patrum, et vtiliter ad operationem virtus accenditur, et nonnumquam vtilius temperatur. Sed cum parumper ab opere zeli fortitudo seponitur, alta consideratione opus est, ne fortasse nequaquam communis boni consilio, sed timore proprio, vel cuiuslibet ambitionis studio a virtutis exercitatione cessetur. Quod nimirum cum agitur, iam non dispensationi, sed culpæ seruitur. Vnde curandum solicite est, vt cum quis susceptum negotium cum virtutis cessatione dispensat, semetipsum prius in radice cordis inspiciat: ne sibi per hoc aliquid auarus appetat, sibi per hoc soli timidus parcat: et eo fiat prauum quod in opere sequitur, quo non ex recta cogitationis intentione generatur. Vnde bene in Euangelio veritas dicit: Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Quid enim per oculum exprimitur, nisi opus suum præueniens cordis intentio? quæ priusquam se in actione exerceat, hoc iam quod appetit, contemplatur. Et quid appellatione corporis designatur, nisi vnaquæque actio, quæ intentionem suam quasi intuentem oculum sequitur? Lucerna itaque corporis est oculus: quia per bonæ intentionis radium, merita illustrantur actionis. Et si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: quia si recte intendimus per simplicitatem cogitationis, bonum opus efficitur, etiam si minus bonum esse videatur. Et si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit: quia cum peruersa intentione quid vel rectum agitur, etsi splendere coram hominibus cernitur, apud examen tamen interni iudicis obscuratur. Vnde et recte subiungitur: Vide ergo ne lumen quod in te est, tenebræ sint. Si lumen quod in te est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt? quia si hoc, quod bene nos agere credimus, ex mala intentione fuscamus: quanta ipsa mala sunt, quæ mala esse etiam cum agimus non ignoramus? Et si ibi nil cernimus, vbi quasi discretionis lumen tenemus: qua cæcitate illa offendimus, quæ sine discretione perpetramus? Vigilanti igitur cura per cuncta opera intentio nobis nostra pensanda est, vt nil temporale in his quæ agit appetat, totam se in soliditate æternitatis figat: ne si extra fundamentum actionis nostræ fabrica ponitur, terra dehiscente soluatur. Vnde hic quoque apte subiungitur: [Super quo bases illius solidatæ sunt?] Bases quippe vniuscuiusque

Marginal notes: a. (line 2); Act. 15. d (beside "discretionis lineam bene ante intuentium"); 13. (beside "tur. Sed cum parumper"); Mat. 6. e (beside "ne in Euangelio veritas dicit"); Ibid. (beside "est, tenebræ sint"); right margin letters A, B, C, D, E.

A iusque sunt animæ, intentiones suæ. Nam sicut fabrica columnis, columnæ autem basibus innituntur: ita vita nostra in virtutibus, virtutes vero in intima intentione subsistunt. Et quia scriptum est: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus: tunc bases in fundamento sunt, cum intentiones nostræ in Christo roborantur. In cassum vero alta super se bases ædificia erigunt, si non ipsæ in fundamento solidatæ consistunt: quia nimirum quamlibet summa opera inaniter faciunt, si intentiones cordium extra æternitatis certitudinem deflectuntur, et vitæ veræ præmia non requirunt: tantoq. grauiora ruinæ super se damna ædificant, quanto altiora ædificia extra fundamentum portant: quia cum æternæ vitæ præmijs non intendunt, quo plus se quasi in virtutibus erigunt, eo in gloriæ inanis foueam profundius cadunt. Non ergo pensandum est bases quid sustinent, sed vbi sustinentur: quia profecto 1.Cor.3.b

B humana corda diuinitus perscrutantur, non solum quæ faciunt, sed quid in operibus quærunt. Vnde cum districtum iudicem Paulus describeret, atque actionum bona narraret, dicens: Qui reddet vnicuique secundum opera eius: his quidem secundum patientiam boni operis, gloriam et incorruptionem: quia nominata boni operis patientia, quasi totam electæ actionis fabricam dixerat: subtiliter illico vbi bases eiusdem fabricæ consisterent exquisiuit, dicens: Gloriam et honorem et incorruptionem quærentibus vitam æternam. Ac si aperte diceret: Et si quidam patientiam boni operis ostendunt, gloriam et incorruptionem non recipiunt: si intentiones cordis, id est, bases fabricæ in fundamento non figunt: quia videlicet Deus, vel honestæ vitæ ædificium non inhabitat, quod extra se positum non ipse sustentat. Quia igitur intentiones electæ vniuscuiusque animæ spei æternitatis innituntur, recte voce dominica de hac terra dicitur: [Super Rom.2.a

C quo bases illius solidatæ sunt?] ac si aperte diceret: nisi super me. Cui dum iusta quæque anima intendit, omne quod temporaliter facit, in me proculdubio non temporaliter construit. Quia vero tunc robustius in fundamento solidamur, cum verba Dei, et in exterioribus præceptis sequimur: et in intimis sensibus subtilius intelligendo pensamus, recte subiungitur: [Vel quis dimisit lapidem angularem eius?] Lapis quippe angularis est ad sacra eloquia intellectus duplex. Qui tunc diuinitus dimittitur, quando nequaquam districto iudicio ignorantiæ suæ tenebris illigatur, sed quadam libertate perfruitur, dum in præceptis Dei sufficit, vel exequendo exteriora agere, vel contemplando interna sentire. Ad quod numquam noster intellectus assurgeret, si ad suscipiendam naturam nostram ipse noster conditor non veniret. Qui aliter angularis lapis dicitur: 14.

D quia duos in se populos iunxit: atque aliter, quia coniunctæ vtriusque vitæ, actiuæ videlicet et contemplatiuæ in se exempla monstrauit. Ab actiua enim vita longe contemplatiua distat: sed incarnatus redemptor noster veniens, dum vtramque exhibuit, in se vtramque sociauit. Nam cum in vrbe miracula faceret, in monte vero orando continue pernoctaret; exemplum suis fidelibus præbuit: vt nec contemplationis studio proximorum curam negligant, nec rursum cura proximorum immoderatius obligati, contemplationis studia derelinquant: sed sic in vtrisque mentem partiendo coniungant, quatenus nec amorem Dei præpediat amor proximi, nec amorem proximi, quia transcendit, abiiciat amor Dei. Quia igitur humano cordi quid ageret ignoranti, Dei atque hominis mediator apparuit, qui et agendo transitoria disponeret, et contemplando ostenderet vnde cuncta penderent, recte dicitur: [Vel quis dimisit lapidem augularem eius?] Ac Luc.6.b 1.Tim.2.b

E si aperte Dominus diceret: nisi ego, qui vnicum quem sine tempore genui, seruandis hominibus cum tempore ostendi: in cuius vita discerent etiam diuersa viuendi studia non discrepare? Et notandum quòd eum non se emisisse, sed dimisisse asserit: quia profecto humanam naturam filius suscipiens, ad ima de sublimibus venit. Cuius incarnationis mysterium, quia et electi angeli mirati sunt, qui eodem mysterio redempti non sunt, recte subiungitur:

Quòd angeli a mane creationis suæ laudent Deum, iubilent vero homines sancti, qui præ angustia interius deficiunt, nec quod affectant hoc possunt. Caput VII.

CVm me laudarent simul astra matutina.] Quia enim prima in tempore condita natura rationabilium spirituum creditur, non immerito matutina astra angeli vocantur. Quod si ita est dū terra esset inuisibilis et incomposita, dum tenebræ essent super abyssum Gen.1.a

sum venturum diem subsequentis sæculi per lucem sapientiæ existendo præuenerunt. A
Nec negligenter audiendum est quod additur: [Simul:] quia nimirum astra matutina etiam cum vespertinis redemptoris potentiam laudant, dum electi angeli etiam cum redemptis in mundi fine hominibus largitatem gratiæ supernæ glorificant. Ipsi quippe vt nos ad laudem conditoris accenderent, hoc quod superius diximus, orta per carnem
Luc.2.b luce clamauerunt: Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Simul ergo laudant: quia redemptioni nostræ voces suæ exultationis accommodant. Simul laudant: quia dum nos conspiciunt recipi, suum gaudent numerum repleri. Qui et fortasse ideo matutina astra memorantur: quia sæpe ad exhortandos homiues missi sunt, et dum venturum mane nunciant, ab humanis cordibus præsentis vitæ tenebras fugant. Sed ecce angeli diuinam potentiam laudant, quia ipsa eos tantæ claritatis visio delectat. Nos autem qui redimimur, sed tamen corruptione adhuc carnis grauamur, donum, quod B
percipimus, qua virtute laudamus? Quo modo enim valebit lingua dicere, quod non sufficit mens nostra sentire? Sequitur: [Et iubilarent omnes filij Dei.] Iubilatio quippe dicitur, cum cordis lætitia oris efficacia non expletur: sed quibusdam modis gaudium prodit, quod ipse qui gaudet, nec tegere præualet nec explere. Laudent itaque angeli, qui iam tantæ claritatis latitudinem in sublimibus vident. Iubilent vero homines, qui adhuc in inferioribus oris sui angustias sustinent. Quæ quia certo futura Dominus nouerat, non tam facienda insinuat, quàm facta narrat. Sed quid agimus, quòd cum boni de redemptionis suæ mysterio iubilant, malos inuidia inflammat: dum electi proficiunt, reprobi ad rabiem furoris excitantur: et bona nascentia quia nolunt imitari, persequuntur? Sed
1.Cor.10.d tamen inter hæc etiam qui redemit, non relinquit. Scriptum quippe est: Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari supra quàm potestis: sed faciet cum tentatione etiam C
prouentum, vt possitis sustinere. Nouit enim conditor noster, quando exurgere persecutionis procellam sinat: quando exurgentem reprimat. Nouit pro custodia nostra restringere, quod contra nos egredi pro nostra exercitatione permittit: vt sæuiens nos diluat procella, et non mergat. Vnde et sequitur:

Quòd miraculis sanctorum fracta est violentia tyrannorum. *Caput VIII.*

QVis conclusit ostijs mare, quando erumpebat, quasi de vulua procedens?] Quid enim mare nisi sæculum, quid vuluam nisi conceptum carnalis cogitationis accipimus? Hoc enim loco vuluæ nomine, occulta et malitiosa carnalium cogitatio designatur. Quæ vulua non ad proferendam prolem concipit substantiam corporis, sed ad ex- D
Psal.7. plendam nequitiam causam doloris. De hac vulua cordis iniquorum alias dicitur: Concepit dolorem, et peperit iniquitatem. Per hanc vuluam praui concipiunt, cum mala cogitant. Per hanc vuluam pariunt, cum mala quæ cogitauerint, operantur. Erumpebat ergo mare quasi de vulua procedens, cum miseriarum sæcularium fluctus de carnalis cogitationis iniquitate concepti, in sanctæ Ecclesiæ interitum sæuirent. Sed auctore Deo, ostijs hoc mare conclusum est: quia contra tumores persequentium sancti viri quasi quædam ostia oppositi sunt, vt eorum miraculis atque reuerentia iræ persequentium frangerentur. Humiliatis quippe Dominus terrenis principibus, per eos sanctam Ecclesiam supra mundi culmen euexit: et sæuientis maris impetus erecta eiusdem Ecclesiæ potestate coercuit. Sed huic sæuienti mari quid Dominus fecerit, audiamus. Sequitur: E

Quòd persecutorum malitia puerili insipientia vestita, id est, pannis infantia obuoluta constringatur, cum sæuire in sanctos diuina dispensatione prohibetur. *Caput IX.*

CVm ponerem nubem vestimentum eius, et caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem.] Mare sæuiens nube induitur: quia crudelitas persequentium stultitiæ suæ velamento vestitur. Interposita enim caligine infidelitatis suæ perspicuam veritatis lucem videre non sufficit: et id quod agit per crudelitatis impulsum, per cæcitatis
1.Cor.2.b suæ meritum non agnoscit: Nam si cognouissent, vt ait Apostolus, numquam Dominum gloriæ crucifixissent. Hæc nubes non solum solet infideles extra positos premere: sed quosdam etiam viuentes carnaliter intra Ecclesiam tenebrare. Vnde sancti viri, qui etiam alienæ negligentiæ compatiuntur, et se pati æstimant quod perpeti alios sentiunt, Deo orantes

A orantes dicunt: Opposuisti nubem, ne transeat oratio, ac si aperte dicant: Menti nostræ terrenis voluptatibus assuetæ, curarum suarum phantasmata iusto iudicio obijcis, quibus eam in ipsa orationis suæ intentione confundis: et quam desiderijs infirmis deditam non ignoras, recte cæcatam ab intuenda lucis tuæ perspicuitate reuerberas: vt cum in te intenditur, ipso a te cogitationum suarum nubilo reflectatur: et quæ terrena hæc assidue cogitat quia vult, hæc etiam toleret in oratione cum non vult. Quia igitur ipsa persecutorum nequitia superna dispensatione constringitur, ne contra sanctos viros inquantum voluerit, effrenetur, postquam dixit: Cum ponerem nubem vestimentum eius, apte subdidit: Et caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem. Pannis quippe infantiæ pedes ac brachia constringuntur, ne huc atque illuc dissoluta libertate iactentur. Quia ergo persecutores sanctæ Ecclesiæ

B instabilitate cordis inquieti, atque huic sæculo dediti, non grandæua, sed puerilia sapiunt: qui quidem obscuritate atque caligine, non intellectu superni iudicij constringuntur: ne tantum persequi valeant quantum volunt, pannis infantiæ referuntur obuoluti: quia sicut dictum est, puerilia quidem sapiunt, sed diuina dispensatione constricti, ad quod volunt brachia non extendunt: etsi cuncta mala leuiter perpetrare appetunt, nequaquam tamen implere cuncta, quæ appetunt, permittuntur. Sequitur: [Circumdedi illud terminis meis.] Terminis suis Dominus mare circumdat: quia iras persequentium, iudiciorum suorum dispensatione modificat: vt insani tumida vnda feruoris plano frangatur littore occultæ dispensationis. Sequitur: [Et 16
posui vectem et ostia, et dixi: Hucusque venies, et non procedes amplius: et hic confringes tumentes fluctus tuos.] Quid per ostia nisi prædicatores sancti: quid per ve-

C ctem nisi incarnatus Dominus designatur? Qui hæc videlicet ostia contra sæuientis maris impetum tanto valentiora opposuit, quanto ea sub obseratione roborauit. Quia enim ista sanctæ Ecclesiæ ostia vectis huius oppositione solidata sunt: potuerunt quidem tundi fluctibus, sed effringi nequiuerunt: vt ea exterius vnda persecutionis illideret, sed nequaquam cordis eorum interna penetraret. Et quia doctores sancti prædicatione quidem sequentibus aperti sunt, auctoritate autem sua resistentibus clausi, non immerito ostia vocantur, id est, aperta conuersationi humilium, et clausa terroribus superborum. Non immerito ostia vocantur: quia et ingressum fidelibus aperiunt, et rursum sese perfidis ne ingrediantur opponunt. Pensemus quale Ecclesiæ ostium extitit Petrus, qui inuestigantem fidem Cornelium recepit, pretio quærentem miracula Simonem repulit: illi, dicens: In veritate comperi, quoniam *Act.10.f*

D non est personarum acceptor Deus: secreta regni benigne aperuit: huic, inquiens: Pecunia tua tecum sit in perditionem: per districtæ damnationis sententiam cælestis *Act.8.d* aulæ aditum claudit. Quid cuncti Apostoli nisi sanctæ Ecclesiæ ostia existunt, cum voce redemptoris sui audiunt: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis *Ioan.20.f* peccata, remittuntur eis: et quorum retinueritis, retenta sunt? Ac si illis aperte diceretur: Per vos ingredientur ad me hi, quibus vosmetipsos panditis, et repellentur quibus obseratis. Igitur dum mare sæuit, Dominus vectem et ostia opponit: quia ab amaris et perfidis cordibus dum persecutionis procella se dilatat in mundo, Deus vnigeniti sui gloriam prædicatorumq. eius reuerentiam exaltat: et dum innotescit mysteria diuinæ fortitudinis, frangit in impijs fluctus furoris. Bene autem dicitur: [Hucusque venies, et non procedes amplius:] Quia nimirum diuini iudi-

E cij occulta mensura est, et quando persecutionis procella prosiliat, et quando conquiescat: ne aut non exagitata electos non exerceat, aut immoderata in profundum mergat. Cum vero notitia fidei vsque ad persequentes extenditur, turbati maris tumor sedatur, ibiq. fluctus suos mare frangit: quia ad cognitionem veritatis veniens, omne quod nequiter egit, erubescit. Fracta quippe vnda in se relliditur: quia victa nequitia etiam per cogitationem sui cordis accusatur, et quasi ipsam vim, quam intulerat, recipit: quia de prauitate, quam gesserat, reatus sui stimulos sentit. Vnde quibusdam per Paulum dicitur: Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in *Rom.6.d* quibus nunc erubescitis? ac si diceretur: Quid se in altum fluctus vestræ prauitatis extulerunt, qui nunc in semetipsis fracti, vnde peruersos vos inflauerant, conuersos inde confundunt? Recte itaque dicitur: [Et hic confringes tumentes fluctus tuos.] Quod vero in hac conclusione maris secundo de ostijs dicitur, more sacri eloquij, res

semel dicta, pro confirmatione replicatur. Si autem hoc in loco mare accipere A
non specialiter turbam persequentium, sed generaliter sæculum debemus: secundo
contra hoc mare Dominus ostia opposuit: quia et prius humano generi præcepta legis, et postmodum nouæ gratiæ testamentum dedit. Secundo obiectis ostijs huius
maris impetum clausit: quia eos quos ad obsequium sui cultus assumpsit, et prius ab
idolis dura lege coercuit, et post ab intellectu carnali gratia reuelata correxit. Secundo mare ostia accepit: quia humanum genus prius Deus ab operibus iniquitatis
prohibuit, postmodum vero etiam a cogitationis culpa constrinxit. Videamus
quemadmodum prima tumenti mari Dominus ostia imponat. Ecce enim per legem
Exod.20.a dicitur: Non occides, non mœchaberis, non furtum facies, non falsum testimonium dices. Videamus quemadmodum secundis hoc mare dominus ostijs claudat.
Mat.5.d Ecce in Euangelio dicit: Audistis quia dictum est antiquis: Non mœchaberis: ego B
autem dico vobis, quoniam omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam,
iam mœchatus est eam in corde suo. Rursumq. dicitur: Audistis quia dictum est:
Ibid. Diliges proximum tuum, et odio habebis inimicum tuum: ego autem dico vobis,
diligite inimicos vestros, et benefacite his, qui oderunt vos. Qui igitur prius nequitias operis prohibuit, et postmodum culpas cordis exhaurit, nimirum tumenti
17 mari, ne circumducta iustitiæ littora transeat, bis ostia imponit. Bene autem
cum diceret: Quis conclusit ostijs mare: illico et tempus adiunxit, dicens: Quando erumpebat quasi de vulua procedens: quia videlicet tunc humano generi præceptis legis obuiauit, quando adhuc sæculum suæ origini vicinum, quasi ab ortu
proprio ad profectum vitæ carnalis exibat. De vulua quippe procedere est, in
luce præsentis gloriæ carnaliter apparere. Et recte subiungitur: [Cum ponerem nubem vestimentum eius.] Quia nimirum Deus hominibus non tunc aperta ostensione se intulit, sed dum eos ab errore perfidiæ eripuit, nec tamen illis claritatem sui luminis patefecit, quasi ex tenebris eos abstulit, sed adhuc nube vestiuit: vt et pristina prauitatis acta relinquerent, et tamen ventura bona adhuc
certius non viderent. Vbi apte subditur: [Et caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem.] Dum enim rudes populos non aperta spiritus prædicatione edocuit, sed figurata locutione præceptis litteræ astrinxit: adhuc infirma sapientes verborum suorum caligine quasi pannis infantiæ obuoluit: vt mandatis grossioribus ligati crescerent, ne male liberi in suis voluptatibus perirent. Quos ad viam iustitiæ
dum non iam charitas, sed adhuc timor astringeret, diuina dispensatio quasi pressit,
vt nutriret. Infirmus namque populus cum præceptorum pannos nolens pertulit, D
ad firmiorem statum ex ipsa sua ligatione peruenit: quia enim timor eum prius a
culpa coercuit, competenter postmodum in libertatem spiritus exiuit. Hos pannos
infantiæ, quos inchoantibus dedit, ipse per Prophetam Dominus reprehendit, di-
Ezech.20.b cens: Dedi eis præcepta non bona. Mala enim quasi mala esse desinunt comparatione peiorum: et bona quasi bona non sunt comparatione meliorum. Nam sicut pe-
Ezech.16.f ius delinquenti Iudææ de Sodoma, atque Samaria dicitur: Iustificasti sorores tuas
in omnibus abominationibus tuis, quas operata es: ita melioribus noui testamenti
præceptis subsequentibus, præcepta bona, quæ rudibus data sunt, non bona esse
memorantur. Neque enim mentes vsui vitæ carnalis inhærentes, euelli ab infimis possent, nisi gradatim ducta prædicatione proficerent. Hinc quippe est quòd
Exod.3.f in Ægypto positis pio iustoq. moderamine latenti eorum concupiscentiæ conde- E
scenditur, et vicinorum suorum vasis aureis argenteisq. sublatis, discedere iuben-
Exod.20.c tur. Qui ad Sina montem ducti, accepta lege mox audiunt: Non concupisces
Exod.21.d rem proximi tui. Et hinc est quòd in eadem lege, oculum pro oculo, dentem
Mat.5.f pro dente præcipiuntur exigere: et quandoque tamen reuelata gratia, percussi
maxillam alteram iubentur præbere. Quia enim plus semper ira in vindicta exigit, quàm iniuria accepit: dum discunt mala non multiplicius reddere, quandoque discerent ea et multiplicata sponte tolerare. Hinc est quòd eundem rudem populum a quibusdam prohibuit: quædam vero ei in vsum pristinum seruauit, sed hæc ipsa tamen in melioris vitæ figura composuit. Bruta namque animalia idolis in Ægypto mactabant: eisq. in vsum postmodum animalium mactationem retinuit, sed idolorum cultum vetuit: vt dum de vsu suo aliquid amitteret,
conso-

A consolaretur eius infirmitas per hoc, quod de vsu suo aliquid haberet. Mira autem dispensatione consilij, quod ei Dominus de consuetudine carnali retinuit, hoc in figuram spiritus potentius vertit. Quid enim sacrificia illorum animalium, nisi vnigeniti mortem designant? Quid sacrificia illorum animalium, nisi extinctionem carnalis nostræ vitæ significant? Vnde ergo imbecillitati populi rudis condescenditur, inde ei per obumbratas allegoriarum species maior fortitudo spiritus nuntiatur. Recte itaque dicitur: Et caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem: quia vnde eius teneritudinis infirma pertulit, inde altam significationum spiritalium nubem fecit. Quæ quia præceptorum limite ab immoderatis animi euagationibus cinxit, recte subiicit: [Circumdedi illud terminis meis.] Et quia huius humani generis motus misso mediatore coercuit, apte subiungit: [Et posui vectem et ostia.] Vectem quippe et ostia 18
B posuit: quia redemptore nostro contra culpas delinquentium misso, nouæ vitæ prædicamenta firmauit. Clausa namque ostia opposito vecte roborantur. Vectem ergo Deus opposuit, quia contra lasciuos morus humani generis vnigenitum misit, qui præcepta spiritalia, quæ loquendo docuit, agendo solidauit. Bene autem subditur: [Et dixit: Hucusque venies, et non procedes amplius: et hic confringes tumentes fluctus tuos.] Hoc quippe mare ostia priora transcederat: quia claustra legis opposita humani tumoris vnda transiliebat. At postquã mundus oppositum sibi vnigenitum reperit, elatiouis suæ impetum fregit, et transire non valuit: quia eius fortitudine furoris sui terminum clausum inuenit. Vnde recte per Prophetam dicitur: Mare vidit et fugit. *Psal.113.*
Possunt etiam per ostia apertæ passiones eius non inconuenienter intelligi. Quibus ex occulto vectem posuit: quia eas ex inuisibili diuinitate roborauit. Contra quas mun-
C di fluctus veniunt, sed fracti dissiliunt: quia superbi eas viuendo despiciunt, sed earum vires experiendo pertimescunt. Nam dum passiones vnigeniti humanum genus prius irrisit, postmodum expauit: quasi contra opposita ostia more elidendi maris et tumore elatum venit, et fractum virtute dissiluit. Sed quia idcirco hoc ad beatum Iob dicitur, vt de tot virtutibus cordis eius gloria premeretur: ne sibi fortasse tribuat, quòd se stare sublimiter non ignorat: cum quanta eius ædificatione sint dicta perpendimus, si hæc etiam moraliter differamus. Dicat itaque: [Quis conclusit ostiis mare?] Quid est mare, nisi cor nostrum furore turbidum, rixis amarum, elatione superbiæ tumidum, fraude malitiæ obscurum? quod mare quantum sæuiat, attendit quisquis in se occultas cogitationum tentationes intelligit. Ecce enim iam peruersa relinquimus, iam desiderijs rectis inhæremus, iam praua opera foris abscindimus: sed tamen latenter intus
D ea, cum qua huc venimus, vitæ veteris procella fatigamur, quam nisi respectu iudicij, & æterni pauore tormenti, immensi timoris claustra constringerent: cuncta in nobis penitus superædificati operis fundamenta corruissent. Si enim quod per suggestionem sæuit intrinsecus, per deliberationem foras erumperet: vitæ nostræ fabrica funditus euersa iacuisset. In iniquitate namque concepti, et in delicto editi, per insitæ corruptionis molestias pugnam nobiscum huc deferimus, quam cum labore vincamus. Vnde & recte de hoc mari dicitur: [Quando erumpebat, quasi de vulua procedens.] Vulua enim prauæ cogitationis adolescentia est. De qua per Moysen Dominus dicit: Sensus enim & cogitatio humani cordis prona est in malum ab adolescentia sua. Corruptio-
E nis namque malum, quod vnusquisque nostrum ab ortu desideriorum carnalium sumpsit, in prouectu ætatis exercet: & nisi hoc citius diuinæ formidinis manus reprimat, omne conditæ naturæ bonum repente culpa in profundum vorat. Nemo igitur sibi cogitationum suarum victoriam tribuat, cum veritas dicat: Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de vulua procedens? Quia nisi ab ipso cogitationis primordio cordis fluctus gratia diuina retineret, tentationum procellis mare sæuiens, terram proculdubio humanæ mentis obruisset: vt salsis fluctibus perfusa aresceret, id est, perniciosis carnis voluptatibus delectata deperiret. Solus ergo Dominus ostiis mare concludit, qui prauis motibus cordis claustra inspiratæ formidinis obiicit. Quia vero ea, quæ cernimus, sequi prohibemur, quia a corporearum rerum delectatione retundimur: libet etiam ad inuisibilia oculos mentis attollere, atque hæc ipsa, quæ sequi præcipimur, videre. Sed quid agimus? Infirmis illa obtutibus necdum patent. Ecce ad eorum amorem vocamur, sed tamen a visione restringimur: quia etsi quando aliquid furtim parumq. aspicimus, sub incerto ni-

Psal.50
Gen.8.d

mis adhuc visu caligamus, vnde apte subiungitur: [Cum ponerem nubem vestimentum eius, et caligine illud quasi pannis infantiæ obuoluerem.] Hoc mare tumultuosum videlicet cogitationibus fluctuans cor nostrum nube vestitur: quia ne internam quietem pure conspiciat, inquietudinis suæ confusione tenebratur. Hoc mare caligine quasi pannis infantiæ obuoluitur: quia a contemplandis sublimibus adhuc teneris sensibus suæ infirmitatis ligatur. Videamus Paulum quadam caligine quasi infantiæ pannis obuolutum, dum ait: Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum. Qui si se ad contemplanda cælestia infantem non cerneret, ætatis suæ ad hæc comparationem nullo modo præmisisset, dicens: Cum essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus. Tunc ergo ad robur iuuenile conscendimus, cum forti sensu eam, ad quam tendimus, vitam videmus: nunc autem quia intentionis nostræ acies per infirmitatem suam ab interna luce retunditur, mens nostra ligata infantiæ pannis tenetur. Vbi apte subiungitur: [Circumdedi illud terminis meis.] Terminis enim suis Dominus hoc mare circundat: quia cor nostrum adhuc corruptionis suæ molestia et cura turbulentum sub mensura contemplationis humiliat: vt licet plus appetat, vltra tamen quàm sibi conceditur, non ascendat. Vel certe terminis suis Dominus hoc mare circundat: quia cor nostrum tentationibus tumidũ, occultis donorum distributionibus mitigat: modo agẽs ne praua suggestio ad delectationem veniat: modo ne praua delectatio vsque ad consensum prorumpat. Qui ergo illicitos motus cordis respicit, et in quibusdam eos vsque ad consensum venire prohibet, in quibusdam vero illos etiam a delectatione restringit: nimirum furenti mari terminos imponit, vt nequaquam in opere exeat, sed intra sinum mentis tentationum submurmurans se vnda collidat. Quæ quia tunc valenter restringitur, cum ei delectatione Dei atque inspiratis virtutibus obuiatur, recte subiungitur: [Et posui vectem et ostia, et dixi: Hucusque venies, et non procedes amplius: et hic confringes tumentes fluctus tuos.] Quid enim moraliter per ostia nisi virtutes, quid per vectem nisi robur charitatis accipimus? Hæc itaque ostia scilicet operationum virtutes mare sæuiens dissipat, nisi eas ex occulto mentis opposita charitas astringat. Facile autem omne virtutum bonum tentatione cordis irruente destruitur, nisi ab intimis fixa charitate solidetur. Vnde et Paulus in suis prædicationibus, dum quædam virtutum ostia mari tentationis opponeret, illico eisdem ostijs quasi robur vectis adiunxit, dicens: Super omnia autem hæc charitatem habentes, quod est vinculum perfectionis. Perfectionis enim vinculum charitas dicitur: quia omne bonum, quod agitur, nimirum per illam ne pereat, ligatur. A tentatore namque citius quodlibet opus euellitur, si solutum a vinculo charitatis inuenitur: si autem mens Dei ac proximi dilectione constringitur, cum tentationum motus qualibet ei iniusta suggesserint, obicem se illis ipsa dilectio opponit, et prauæ suasionis vndas virtutum ostijs ac vecte intimi amoris frangit. Quia ergo Dominus per inspiratæ charitatis fortitudinem nascentia in corde vitia reprimit, insurgentis maris impetum per obserata claustra compescit. Ira fortasse in occulto exasperat: sed ne quies superna perdatur, perturbationi mentis officium linguæ subtrahitur: ne vsque ad vocem exeat, quod in sinu cordis tumultuosum sonat. Luxuria in occultis cogitationibus accenditur: sed ne supernam munditiam mens amittat, conceptæ immunditiæ ea, quæ famulari poterant, membra castigat: ne vsque ad corruptionem exhalet corporis fœtor cordis. Auaritia stimulat: sed ne cælesti regno mens careat, intra claustra se parsimoniæ contenta proprijs ligat: ne in prauo se opere dilatet, et vsque ad exteriores actus internæ concupiscentiæ æstus exudet. Superbia inflat: sed ne veram celsitudinem amittat, considerando quisque quia puluis est, ab altitudine se conceptæ elationis humiliat: certans nimirum, ne, quod in suggestione cogitationis tolerat, in exercitationem operis erumpat. Bene ergo dicitur: [Posui vectem et ostia, et dixi: Hucusque venies, et non procedes amplius, et hic confringes tumentes fluctus tuos:] Quia dum electus quisque, et tentatur vitijs, et tamen facere male suggesta renititur, quasi mare clausum tenetur. Quod etsi intus tumultuosis cogitationũ fluctibus mentẽ percutit, statuta tamen bene viuendi littora non excedit. Quod mare quidem in tumorem se erigit, sed dũ fixa deliberatione cordis illiditur, fra-

ctum

Marginal notes: A; 1.Cor.13.d; Ibid.; B; C; Colos.3.c; D; E; Gen.3.d

A ctum redit. Beatus igitur Iob ne sibi tribuat, quòd contra procellas cordis fortiter stat, voce diuina audiat: Quis conclusit ostijs mare quando erumpebat quasi de vulua procedens, et cetera. Ac si ei apertè diceretur: Incassum te exterius in bonis operibus pensas, si non me interius, qui in te tentationis vndas compesco, consideras. Vt enim tu fluctus ferre possis in opere, meæ virtutis est, qui fluctus frango tentationis in corde.

LIBRI VIGESIMIOCTAVI MORALIVM SANCTI GREGORII FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER VIGESIMVSNONVS.

CAPVT PRIMVM.

B DOMINVS Deus noster Iesus Christus in eo, quòd virtus et sapientia Dei est, de patre ante tempora natus est: vel potius quia nec cœpit nasci nec desijt, dicamus verius semper natus. Non autem possumus dicere, semper nascitur: ne imperfectus videatur. At verò vt æternus designari valeat et perfectus, semper dicamus et natus: quatenus et natus ad perfectionem pertineat, et semper ad æternitatem: vt quocumque modo illa essentia sine tempore temporali valeat designari sermone: quamuis hoc ipso quod perfectum dicimus, multum ab illius veritatis expressione deuiamus: quia quòd factum non est, non potest dici perfectum. Et tamen infirmitatis nostræ verbis Dominus condescendens, ait: Estote perfecti sicut et pater vester cælestis perfectus est. In illa itaque natiuitate diuina ab humano genere cognosci non poterat: proinde in humanitate venit vt videretur, videri voluit vt imitaretur. Quæ carnis natiuitas despecta visa est sapientibus mundi, contempserunt namq. infirma humanitatis eius, Deo hæc indigna iudicantes. Cui tanto magis homo debitor fuit, quanto pro illo Deus etiam indigna suscepit. Quia enim non cognouit mundus per sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam prædicationis saluos facere credentes. Ac si diceret: Cum Deum, qui est sapientia, nequaquam per sapientiam suam mundus inueniret, placuit vt Deum hominem factum per humanitatis stultitiam cognosceret: quatenus eius sapientia ad nostram stultitiam descenderet, et lucem supernæ prudentiæ luto suæ carnis illuminata nostra cæcitas videret. Natus igitur ex patre sine tempore, ex matre nasci est dignatus in tempore, vt per hoc quòd ortum suum inter initium finemq. concluderet, humanæ mentis oculis ortum, qui nec initio sumitur, nec fine angustatur, aperiret, vnde bene nunc ad beatum Iob dicitur:

1. Cor. 1. d
Mat. 5. g
C
1. Cor. 1. c

 A

Quòd nato in carne Domino, sancta Ecclesia de tenebris noctis egrediens, quærit suum locum in luce beatitudinis æternæ. Caput II.

NVmquid post ortum tuum præcepisti diluculo, et ostendisti auroræ locum suũ?] Subaudis, vt ego. Ortus quippe diuinitatis eius ante et post non habet. Cui dum semper esse est per æternitatem, dum omne quod labitur circumscribit, intra semetipsum temporum discursus claudit. Ortus vero humanitatis eius, quia et cœpit, et desijt: et ante et post habere a tempore accepit. Sed quia dum ipse vmbras nostræ temporalitatis suscepit, lumen nobis suæ æternitatis infudit: recte per hunc ortum, quem creator sibi in tempore condidit, locum suum sine tempore aurora cognouit. Quia enim diluculum, vel aurora a tenebris in lucem vertitur, non immerito diluculi, vel auroræ nomine, omnis electorum Ecclesia designatur. Ipsa namque dum ab infidelitatis nocte ad lucem fidei ducitur, velut auroræ more in diem post tenebras splen- B
Cant.6.c dore supernæ claritatis aperitur. Vnde et bene in Canticis Canticorum dicitur: Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens? Sancta enim Ecclesia cælestis vitæ præmia appetens, aurora vocata est: quia dum peccatorum tenebras deserit, iustitiæ
2 luce fulgescit. Habemus tamen subtilius aliquid quod considerata qualitate diluculi, vel auroræ pensemus. Aurora namque vel diluculum noctem quidem præterisse nunciant, nec tamen diei claritatem integram ostentant: sed dum illam pellunt, hanc suscipiunt, lucem tenebris permixtam tenent. Quid itaque in hac vita omnes, qui veritatem sequimur, nisi aurora, vel diluculum sumus? quia et quædam iam quæ lucis sunt, agimus: et tamen in quibusdam adhuc tenebrarum reliquijs non caremus. Per
Psal.142 Prophetam quippe Deo dicitur: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. C
Iac.3.a Rursumq. scriptum est: In multis offendimus omnes. Paulus quoque ait: Video aliã
Rom.7.d legem membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Vbi ergo lex peccati cum lege mentis contendit, profecto adhuc aurora est: quia lux, quæ iam emicuit, necdum prætereuntes funditus tenebras pressit. Adhuc aurora est: quia dum lex carnis legem mentis, et lex mentis legem carnis percutit, inter se vicissim lux et vmbra confligit. Vnde rursum Paulus
Rom.13.d cum diceret: Nox præcessit, nequaquam subdidit: Dies venit: sed: Dies autem appropinquauit. Qui enim post discessum noctis iam non venisse, sed appropinquasse diem insinuat, esse se proculdubio ante solem post tenebras adhuc in aurora demonstrat. Tunc autem plene sancta electorum Ecclesia dies erit, cum ei admixta peccati vmbra iam non erit. Tunc plene dies erit, quando interni luminis perfecto feruore D claruerit. Tunc plene dies erit, quando nullam malorum suorum tentantem memoriam tolerans, omnes a se tenebrarum etiam reliquias abscondit. Vnde et bene hæc aurora quasi adhuc in transitu demonstratur, cum dicitur: [Et ostendisti auroræ locum suum.] Cui enim locus suus ostenditur, profecto ex alio ad aliud vocatur. Quid est enim locus auroræ, nisi perfecta claritas visionis æternæ? Ad quem cum ducta venerit, iam de transactæ noctis tenebris nihil habebit. Nunc autem adhuc tentationũ molestias sustinet: quia per intentionem cordis ad aliud festinat Ecclesia, ad locum suum tendit aurora. Quem locum si mente non cerneret, in huius vitæ nocte remaneret. Sed cum quotidie contendit perfici, et in lucem quotidie augeri, locum suum iam conspicit, et plene sibi clarescere solem quærit. Locum suum aurora considerat, quando sancta anima ad contemplandam conditoris sui speciem flagrat. Ad locum suum E
Psal.41 pertingere aurora satagebat, cum Dauid diceret: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam et apparebo ante faciem Dei? Locum suum veritas auro-
Eccl.6.c ræ monstrabat, cum per Salomonem diceret: Quid habet amplius sapiens a stulto: et quid pauper, nisi vt pergat illuc vbi est vita? Quem profecto locum etiam præcedentibus incarnationem suam patribus post ortum suum Dominus ostendit: quia nisi per prophetiæ spiritum incarnandum supernæ patriæ regem cognoscerẽt, bona eiusdẽ patriæ quàm essent desiderabilia non viderent. Locum suum veritas auroræ patefecit,
Ioan.17.d cum patrem coram discipulis petijt, dicens: Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi ego
Mat.24.c sum, et illi sint mecum. Locum suum auroræ monstrauit, cum diceret: Vbicumque
Luc.17.g fuerit corpus, illuc congregabuntur et aquilæ. Ad hunc locum, quem cognouerat, per-
Phil.1.c uenire aurora festinabat, cum Paulus desiderium habere se diceret dissolui, et cum Christo

A Christo esse: Et rursum: Mihi viuere Christus est, et mori lucrum. Et rursum: Scimus quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus: domum non manufactam, æternam in cælis. Bene autem post ortum suum locum proprium auroræ ostendisse se perhibet, quia futuræ retributionis beatitudinem priusquam per corpus ipse innotesceret, in paucorum intellectu continuit. Cum vero humanæ natiuitatis infirma suscepit, venturæ claritatis notitiam in multitudinis innumeræ amore dilatauit. Sed cum diuini operis mysterium sic misericordia peragat, vt tamen et ira comitetur, quatenus occultus arbiter alios respiciens redimat, alios deserens perdat: quia cognouimus, quo modo per incarnationem suam electos illuminet, audiamus nunc quo modo reprobos damnet. Sequitur: 1.Cor.5.a

B

Quòd Iudaica perfidia viso Christo concussa est: et alijs sic, alijs aliter de eo sentientibus, paucis ex illa tanta plebe assumptis, scribas et pharisæos merito reprobauit.
Caput III.

NVmquid tenuisti concutiens extrema terræ, et excussisti impios ex ea?] Extrema terræ Dominus tenuit: quia in fine sæculorum ad destitutam iam, et alienigenis regibus subditam synagogam venit, atque ex illa impios excussit: quia spiritalia fidei prædicamenta renuentes, etiam a carnalis sacrificij gloria repulit. Vel certe extrema terræ tenuit: quia ex Iudæa paucos abiectos et humiles elegit. Extrema terræ tenuit: quia legis doctores deserens, piscatores assumpsit. Dumq. eius extrema Mat.4.c
C tenet, ex ea impios excutit: quia dum infirmos fideles roborat, fortes in illa infideles damnat. Recte vero etiam concutiens addidit: quia per aduentum suum immensa formidine etiam reproborum corda commouit. Concussi quippe fuerant qui dicebant: Nihil proficimus, ecce totus mundus post eum abijt. Res autem quæ concuti- Ioan.12.c
tur, huc illucq. ducta fatigatur. Concussa ergo Iudæa fuerat, quæ de Christo per alios dicebat: Quia bonus est. Et per alios resistebat dicens: Non, seducit turbas. Per alios di- Ioan.7.b
cebat: Nisi hic esset a Deo, non poterat facere quidquam. Atque ad extremum per Ioan.9.f
alios clamat: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Concussi qui- Ioan.18.f
dem, sed non prostrati sunt reprobi, cum modo miracula obstupescentes cernerent, modo infirmitatis opprobria despicientes irriderent. An non concussi fuerant, qui dicebant: Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam. Vel Ioan.10.e
D certe extrema terræ concussit et tenuit: quia cum infirma corda humilium pio timore terruit, nequaquam ea iudicio districto dereliquit. Inde enim multitudo credentiū in Deum robustius stetit, vnde in se humiliata trepidauit. Nam quia eum Deus quem Isa.66.a
concutit tenet, insinuat per Prophetam dicens: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem et quietum et trementem sermones meos? Quia eum quem concutit tenet, Salomone attestante intimatur, qui ait: Beatus vir qui semper est pauidus: Prou.28.b
qui autem mentis est duræ, corruit in malum. Igitur quia extrema Iudææ Dominus in Apostolis tenuit, atque ex illa Scribas et Pharisæos ac pontifices impietatis suæ merito exigente reprobauit: quid adhuc de eorum damnatione subdatur, audiamus.
E Sequitur: [Restituetur vt lutum signaculum, et stabit sicut vestimentum.] Quid aliud Dominus plebem Israeliticam nisi lutum reperit, quam obsequijs gentilium de- Exod.5.b
ditam, in Ægypto seruientem lateribus inuenit? Quam dum tot miraculis ad terram repromissionis duxit, dum perductam cognitionis suæ scientia impleuit, dum tot arcana secretorum ei per prophetiam contulit: quid eam aliud quàm seruandi mysterij signaculum fecit? Ipsa quippe diu in prophetia clausum continuit, quidquid de se veritas in fine reuelauit. Sed dum post tot diuina secreta, post tot percepta miracula in redemptoris sui aduentu, plus terram quàm veritatem dilexit, per sacerdotes dicens: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent nostrum Ioan.11.f
locum et gentem: quasi ad eos, quos in Ægypto reliquerat, lateres rediit: et quæ facta iam Dei signaculum fuerat, ad hoc se iterum quod deseruerat inflexit: lutumq. se post signaculum in oculis veritatis exhibuit, cum per impietatis malitiam accepti verbi mysteria perdidit, et sola terrena sapere quæ inquinant elegit. Vbi apte subiungit: [Et stabit sicut vestimentum.] Impolita namque et grossiora vestimenta etiam cum induta

induta fuerint, quia induentis membris bene applicata non inhærent, stare feruntur. A
Iudæa igitur circa veritatis notitiam etiam cum seruire videretur, sicut vestimentum stetit, quia per exteriora mandata seruire se Domino ostendit, sed adhærere ei per charitatis intelligentiam noluit. Dum solam in præceptis Dei litteram tenuit, et nequaquam se per spiritũ sensibus intimis iunxit, quasi ei qui se induerat non adhæsit. Vbi et apte subiungitur: [Auferetur ab impijs lux sua.] Quia dum credere veritati renuũt, cognitionem legis in perpetuum amittunt: et dum de accepta lege superbiunt, nimi-
Psal.68. rum de scientiæ suæ gloria cæcantur. Scriptum quippe est: Obscurentur oculi eorum,
Isa.6.c ne videant. Rursumq. scriptum est: Excæca cor populi huius, et aures eius aggra-
Ioan.9.g ua. Et rursum scriptum est: In iudicium ego in hunc mundum veni, vt qui non vident, videant, et qui vident, cæci fiant. Et quia semetipsos de legis operibus contra conditorem legis extulerunt, apte subditur: [Et brachium excelsum conteretur.] B
Excelsum quippe brachium conteritur, quando prædicata fidei gratia superba legis
Rom.3.c operatio reprobatur cum dicitur: Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Cuncta tamen hæc intelligi et aliter possunt. Terram quippe scriptura sacra vocare consueuit Ecclesiam. Extrema igitur terræ Dominus tenet, et concutit, quia Ecclesiæ suæ vltima per aduentum Antichristi persecutione immanissima turbari permittit, nec tamen permittendo deserit. Hanc terram aliquando Dominus tenet et non concutit, aliquando tenet et concutit: quia modo eam tranquilla pace fidei possidet, modo commoueri imperu persecutionis iubet. Bene autem cum diceret: Numquid tenuisti concutiens extrema terræ, illico adiunxit, et excussisti impios ex ea? Attestante
Tit.1.d enim Paulo, plerique in ea sunt, qui confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Impios ergo ex ea Dominus excutit: quia hi, quos nunc intima vitia possident, tunc in C
voraginem aperte infidelitatis cadent, atque in aceruum palearum transeunt, cum tentationis illius aura commouentur. Et quamuis se nunc sub specie fidei intra areæ sinum tegant, tunc nimirum extra granorum cumulum districti examinis ventilabro resilient. Vnde et apte subiungitur:

Quòd Iudæi, qui legis seruandæ signaculum acceperant, in iudicio tamquam lutum restituentur: quia quòd terrena sapuerint, omnibus demonstrabitur.
Caput IIII.

Restituetur vt lutum signaculum.] Ac si aperte diceret: Hi qui nunc videntur in Ecclesiæ sinu signaculum, tunc ante oculos omnium restituẽtur vt lutum, id est, D
nequaquam iudicia hominum de professione religionis fallunt, sed quòd terrena sapiant demonstrantur. Solet enim scriptura sacra pro fide appellare signaculum, pro
Luc.15.e iniquitate lutum. Nam filius iunior, qui consumpta substantia ad patrem redijt, in munere annulum accepit. Gentilis enim populus, qui in mortalitate perdita, ad Deũ pœnitendo reuertitur, per fidei signaculum munitur. Vnde et a sponso suo Ecclesiæ
Cant.8.b dicitur: Pone me vt signaculum super cor tuum. Idcirco namque signaculum rebus ponitur, ne qua diripientium præsumptione temerentur. Sponsus ergo in corde signaculum ponitur, quando fidei eius mysterium in custodiam nostræ cogitationis imprimitur: vt ille infidelis seruus nimirum noster aduersarius, cum signata fide corda considerat, tentando ea irrumpere nou præsumat. Per lutum vero quia terrena contagia
Psal.39. demonstrantur, attestatur Psalmista qui ait: Eduxisti me de lacu miseriæ, et de luto E
fæcis. Quia igitur multi in terrenis contagijs inuenti, perducti ad Ecclesiam, cælestis fidei sacramento signantur, et tamen ab iniquis operibus non recedunt, seq. nunc fidei velamine contegunt: sed cum tempus inuenerint, quid sint veraciter ostendunt, recte dicitur: [Restituetur vt lutum signaculum.] Quos enim nunc fideles credimus, ipsos tunc fidei hostes inueniemus, et quamuis appareant non tentati signaculum, erũt proculdubio tentati lutum. Vnde et recte dicitur: [Restituetur:] Quia qualis eorum conscientia esse ante fidem potuit, tales eos postmodum reproba vita conuincit. De quibus apte subiungitur: [Et stabit sicut vestimentum.] Tot nunc quasi vestibus sancta Ecclesia induitur, quot fidelium veneratione decoratur. Vnde et ei ostensis gen-
Isa.49.e tibus a Domino per Prophetam dicitur: Viuo ego dicit Dominus: quia omnibus his velut ornamento vestieris. Multis tamen quasi fidelibus nunc specietenus induitur:

A sed pulsante persecutionis impetu, tunc eis exuta nudabitur: de quorum sorte hic dicitur: [Et stabit sicut vestimentum.] Stare vero hoc loco ponitur, in peccato persistere. Vnde scriptum est: Et in via peccatorum non stetit. Vel certe reprobus quisque sicut vestimentum stare dicitur, vt non posse stare monstretur: quia sicut induta vestis in visionis suæ specie per corpus tenditur, exuta autem fracta complicatur: ita vnusquisque quia a sanctæ Ecclesiæ tunc statu recesserit, tensus ac decorus quasi dum indueretur, fuit: sed exutus postmodum confractus atque abiectus iacebit. Si vero stare intelligimus perdurare, sicut vestimentum stat quisque reprobus, qui in hac vita, quam diligit, breuiter durat. Vnde et per Prophetam dicitur: Omnia sicut vestimentum veterascent, et sicut opertorium mutabis ea, et mutabuntur. Hæc itaque quæ allegoriarum nube tecta intulit, nunc verbis apertioribus innotescit, subdens: *Psal. 1.* *Psal. 101.*

B

Quòd impiorum lux sit hoc, quod eis ex fide lucet: qua tunc aufertur, quando pulsante persecutionis articulo, quod rectum credere videbantur, amittunt. Caput V.

AVferetur ab impijs lux sua.] Neque enim eos nunc Dei lumen illustrat, qui iniquitatis suæ malitiam fidei nomine palliant. Nam dum iuxta prædicationem fidei viuere negligunt, et tamen eandem fidem specietenus venerantur, honorem vitæ præsentis ex nomine religionis quærunt. Hocq. eis ex fide lucet, quod eos fides coram hominibus refouet. Sunt vero nonnulli, qui æterna quæ audiunt veraciter credunt, et tamen eidem, quam tenent, fidei male viuendo contradicunt. Habent hi quoque in te- 2
C nebris lucem suam: quia dum peruersa agunt, et tamen de Deo recta sentiunt, ne tenebrescant funditus, ex quadam parte fulgore luminis illustrantur. Qui dum plus terrena quàm cælestia, plus quæ vident quàm quæ audiunt, pulsante persecutionis articulo, quod rectum credere videbantur, amittunt. Quod illo maxime tempore multiplicius agitur, quando surgente ipso iniquorum capite, in sancta Ecclesia persecutione vltima liberis suis viribus eius fortitudo grassatur. Ibi tunc cor vniuscuiusque ostēditur, vbi quidquid in occultis latebat aperitur, et qui nunc ore sunt pij, et corde sunt impij, publicata malitia corruunt, et lucem fidei, quam specietenus tenuerant, perdunt. Sed inter hæc necesse est vt vnusquisque nostrum ad cordis sui secretum redeat, et actionis suæ damna pertimescat, ne exigentibus meritis per districtam iustitiam iudiciorum Dei in talium hominum numerum incurrat.

D

Quòd omnia moraliter ad antichristum tempora referuntur, in quibus concussio persecutionum erit, et fictos quosque, qui modo in Ecclesia sunt infideles, etiam nunc reproba vita conuincit. Caput VI.

NEmo autem sibi incaute blandiatur et idcirco se a tali occasu extraneum credat, quia ad illius tempestatis procellam peruenire se non existimat. O quanti illius tentationis tempora non viderunt, et tamen in eius tentationis procella versantur. Cain tempus antichristi non vidit, et tamen membrum antichristi per meritum fuit. *Gen. 4. b* Iudas sæuitiam persecutionis illius ignorauit, et tamen viribus crudelitatis eius auaritia suadente succubuit. Simon diuisus longe ab antichristi temporibus extitit, et ta- *Mat. 26. b* *Act. 8. d*
E men eius se superbiæ miraculorum potentiam peruerse appetendo coniunxit. Sic iniquum corpus suo capiti, sic membris membra iunguntur, cum et cognitione se nesciunt, et tamen praua sibi actione copulantur. Neque enim Pergamus Balaam libros aut verba cognouerat, et tamen eius nequitiam sequens, voce supernæ increpationis audiebat: Habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filijs Israel, edere et fornicari. Thyatiræ quoque Ecclesiam ab Hiezabel notitia et tempora et loca diuidebant: sed quia eam par vitæ reatus astrinxerat, inesse ei Hiezabel dicitur, atque operibus peruersis insistere, Angelo attestante, qui ait: Habeo aduersus te aliqua: quia permittis mulierem Hiezabel, quæ se dicit Prophetam, docere, et seducere seruos meos, fornicari et manducare de idolothytis. Ecce quia reperiri potuerunt, qui Hiezabel vitam reproba actione secuti sunt: Hiezabel illic inuenta memoratur: quia videlicet prauum corpus coniuncti mores vnum faciunt, etiā si hoc *Apoc. 2. d* *Ibidem.*

si hoc loca vel tempora scindunt. Vnde fit vt in peruersis suis imitatoribus et iniquus A
quisque maneat qui iam præterijt, et in suis operatoribus ipse iniquorum auctor iam
1.Ioan.2.e appareat, qui necdum venit. Hinc Ioannes ait: Nunc antichristi multi facti sunt:
quia iniqui omnes iam eius membra sunt, quæ scilicet peruerse edita, caput suum
2.Thes.2.b male viuendo præuenerunt. Hinc Paulus ait: Vt reueletur in suo tempore: nam mysterium iam operatur iniquitatis, ac si diceret: Tunc antichristus manifestus videbitur: nam in cordibus iniquorum secreta sua iam nunc occultus operatur. Vt enim de apertioribus criminibus taceam, ecce alius fratri in corde suo tacitus inuidet, etsi
occasionem reperiat, eum supplantare contendit. Cuius alterius membrum est, nisi
Sap.2.d eius, de quo scriptum est: Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum? Alius magni meriti esse se æstimans, per tumorem cordis cunctis se præferens, omnes semetip-
Iob.41.d so inferiores credit. Cuius alterius membrum est, nisi eius de quo scriptum est: Omne B
sublime videt, et ipse rex super vniuersos filios superbiæ? Alius mundi huius potentiam quærit, non quo alijs prosit, sed quo ipse alteri subditus non sit. Cuius alterius
Isa.14.d membrum est, nisi eius, de quo scriptum est, qui dixit: Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo? Solus quippe altissimus ita dominatur super omnia, vt alteri subesse non possit. Quem diabolus imitari peruerse voluit, cum suum dominium quærens, ei subesse recusauit. Imitatur ergo diabolum quisquis idcirco potestatem suam appetit: quia ei qui sibi est su-
4 perna ordinatione præpositus, subesse fastidit. Sunt præterea plurima, quæ quosdam in ipsa pace Ecclesiæ constitutos, infideles esse renuncient. Video namque nonnullos ita personam potentis accipere, vt requisiti ab eo, pro fauore eius non dubitanr in cau-
Ioan.14.a sa proximi veritatem negare. Et quis est veritas, nisi ille qui dixit: Ego sum via, veritas et vita? Neque enim Ioannes Baptista de confessione Christi, sed de iustitiæ verita- C
Mar.6.d te requisitus occubuit: sed quia Christus est veritas, ad mortem vsque idcirco pro Christo, quia videlicet pro veritate peruenit. Ponamus ergo ante oculos quòd aliquis percunctatus personam potentis accepit, et ne verbi saltem iniuriam pateretur, veritatem negauit. Quid rogo iste faceret in dolore pœnarum, qui Christum erubuit inter flagella verborum? Ecce & post hæc ante oculos hominum adhuc Christianus est, et tamen si eum Dominus districte disposuit iudicare, iam non est. Video autem alios, quibus per locum magisterij exhortandi sunt officia, arguendiq. commissa, qui vident aliquid illicitum admitti, et tamen dum quorundam potentum offendere gratiam metuunt, arguere non præsumunt. Quisquis iste est, quid aliud facit, nisi
Ioan.10.b videt lupum venientem, et fugit? Fugit, quia tacuit: tacuit, quia despecta æterna D
gratia, temporalem gloriam plus amauit. Ecce ante potentis faciem intra sui se latebras silentij abscondit, et sicur persecutioni publice, sic occulte locum dedit tibi. Be-
Ioan.12.g ne de talibus dicitur: Dilexerunt gloriam hominum magis quàm Dei. Quisquis igitur talis est, si hæc districte iudicantur, etsi persecutio publica defuit, tamen tacendo Christum negauit. Non ergo desunt vel in pace Ecclesiæ antichristi tentamēta. Nemo itaque illa persecutionis extremæ tempora quasi sola pertimescat. Apud iniquos nāque quotidie res antichristi agitur, quia in eorum cordibus mysterium suum iam nūc occultus operatur. Et si multi nunc specietenus intra Ecclesiam constituti simulant se esse, quod non sunt, in aduentu tamen iudicis prodentur quod sunt: de quibus bene
Eccl.8.b Salomon ait: Vidi impios sepultos, quia etiam cum adhuc viuerent, in loco sancto erant, et laudabantur in ciuitate, quasi iustorum operum. Igitur postquam de ini- E
quis dictum est: [Restituetur vt lutum signaculum, et stabit sicut vestimentum, et auferetur ab impiis lux sua,]quod vtique in illa est antichristi persecutione faciendum: mox de eiusdem antichristi persecutione nos consolans ait: [Et brachium excelsum confringetur.] Quid namque aliud excelsum brachium accipitur, nisi superba antichristi celsitudo, quæ super reprobas mentes hominum fastu gloriæ sæcularis erigitur, ita vt homo peccator et tamen æstimari homo despiciens, Deum se super homines
2.Thes.2.b mentiatur? Vnde et Paulus Apostolus dicit: Ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se
Ibid.a tanquam sit Deus. Cuius vt tumorem plenius ostenderet, præmisit: Qui aduersatur et extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Deus enim dici aliquā-
Exod.7.a do et homo potest, iuxta quod ad Moysen dicitur: Ecce constitui te Deum Pharaonis. Deus vero coli purus homo nō potest. Quia vero se antichristus et super sanctos quos-
que

A que homines, et ſuper ipſius potentiam diuinitatis extollit, per exactum ſibi nomen gloriæ, et hoc quod Deus dicitur, et hoc quod Deus colitur, tranſire conatur. Notandum vero eſt in quantam ſuperbiæ foueam cecidit, qui in menſura ruinæ qua lapſus eſt, non permanſit. Diabolus quippe vel homo a ſtatu conditionis propriæ elata mente corruerunt, vt vel ille diceret: Aſcendam ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſimo: vel iſte audiens crederet: Aperientur oculi veſtri, et eritis ſicut dij. Idcirco ergo vterque cecidit: quia eſſe Deo ſimilis non per iuſtitiam, ſed per potentiam concupiuit. Sed homo per gratiam liberatus, qui Dei ſimilitudinem peruerſe appetendo ceciderat, in reatu criminis ſui longe Deo imparem ſe eſſe cognoſcens clamat: Domine quis ſimilis tibi? Diabolus vero in lapſu ſui criminis iuſte dimiſſus, in menſura ruinæ ſuæ minime permanſit, ſed quanto diutius ab omnipotentis gratia defuit, *Iſa.14.d* *Gene.3.b* *Pſalm.88.*

B tanto magis reatum criminis cumulauit. Nam qui ideo cecidit quia peruerſo ordine Deo eſſe ſimilis voluit, euſque perductus eſt, vt in antechriſtum veniens, videri Deo ſimilis dedignetur, atque eum quem habere non potuit ſuperbus æqualem, damnatus inferiorem putet. Nam cum de illo hoc quod iam præmiſimus dicitur: Extollens ſe ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur: aperte monſtratur, quia appetendo dudum Dei ſimilitudinem, quaſi iuxta Deum erigere ſe voluit, ſed in ſuperbiæ culpa creſcendo, iam ſe ſupra omne, quod Deus dicitur et colitur, extollit. Quia ergo hæc eius ſuperbia diſtricti iudicis erit aduentu ferienda, ſicut ſcriptum eſt: Quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, et deſtruet illuſtratione aduentus ſui, recte dicitur: [Et brachium excelſum confringetur.] Cuncta tamen hæc, quæ bis diſcuſſa ſunt, adhuc intelligi et aliter poſſunt. Verba enim quaſi Dei pig- *2.Theſ.2.a* *2.Theſ.2.b*

C menta quædam noſtri ſunt adiutorij. Et ſicut pigmentum quanto plus teritur, tanto plus in poculo eius virtus augetur, ita diuina eloquia quo magis exponendo conterimus, eo audientes amplius quaſi bibentes iuuamur. Quia igitur miſericors Deus diu peccata hominum tolerat, et cum iam vicinum finem reſpicit, plerumque mentes peccantium immutat, recte de ſe vim tantæ pietatis inſinuans, ait: [Numquid tenuiſti concutiens extrema terræ, et excuſſiſti impios ex ea?] Per terram quippe homo infima ſapiens deſignatur, cui peccanri dictum eſt: Terra es et in terram ibis. Sed quia pius conditor facturam ſuam non deſerit, mala hominum et per ſuam patientiam tolerat, et per eorum quandoque conuerſionem relaxat. Cum autem duras atque inſenſibiles mentes reſpicit, modo eas minis, modo verberibus, modo reuelationibus terret, vt quæ peſſima ſecuritate durauerant, ſalubri timore molleſcant, 5 *Gen.3.d*

D quatenus vel ſero redeant, et hoc ipſum ſaltem quod diu expectati ſunt, erubeſcant. Scit enim Dominus quia extrema vitæ noſtræ plus iudicat, et idcirco electos ſuos in fine ſolicitius purgat. Scriptum quippe eſt: Deus iudicabit fines terræ. Tanto ergo impenſius vltimis noſtris inuigilat, quanto in ipſis pendere initia vitæ ſequentis penſat. Quod quia miſericorditer facit pietate ſua in medium deducta, qua etiam ſero conuerſos peccatores recipit, beati Iob iuſtitiam erudit, dicens: [Numquid tenuiſti concutiens extrema terræ, et excuſſiſti impios ex ea?] Subaudis vt ego, qui in ſuis vltimis ſæpe peccatores terrendo concutio, conuertendo teneo, atque ab eorum cordibus impios cogitationum motus euello. Et recte beato Iob Dominus, quo modo iuxta finem peccatores conuertat, inſinuat. Ac ſi aperte dicat: Miſericordiæ meæ potentiam reſpice, et tuæ iuſtitiæ elationem preme. Quæ extrema hominis quia etiam cum con- *1.Reg.2.b*

E uertitur per carnis mortem, illa antiquæ culpæ vindicta comitatur, protinus inſinuat, cum dicit: [Reſtituetur vt lutum ſignaculum, et ſtabit ſicut veſtimentum.] Hominem quippe Dominus quem ad ſuam ſimilitudinem condidit, quaſi quoddam ſuæ potentiæ ſignaculum fecit. Quod tamen vt lutum reſtituetur: quia licet æterna ſupplicia per conuerſionem fugiat, in vltione tamen perpetratæ ſuperbiæ carnis morte dãnatur. Ex luto quippe homo conditus, et mentis accepta ratione, ſimilitudine diuinæ imaginis decoratus, elatione cordis intumeſcens, quod de infimis formatus eſſet, oblitus eſt. Vnde mira conditoris iuſtitia actum eſt, vt quia per ſenſum intumuit, quẽ rationabilem accepit, rurſus terra per mortem fieret, quam eſſe ſe conſiderare humiliter noluit: et quia peccando Dei ſimilitudinem perdidit, moriendo vero ad limi ſui materiam redit, recte dicitur: [Reſtituetur vt lutum ſignaculum.] Et quia de corpore dum ſpiritus vocatur, quodam quaſi inuolucro ſuæ carnis exuitur, apte de eodem luto *Gen.1.d* *Gen.2.b*

ſubiun-

fubiungitur: [Et ftabit ficut veftimentum.] Lutum namque noftrum ficut veftimentum ftare, eft vfque ad refurrectionis tempus inane exutumq. perdurare. Sed quia A
hanc pœnam fuperbiæ nec illi tranfeunt, qui et eandem fuperbiam viuendo humiliter vincunt, quæ fit fuperbientium fpecialis pœna, fubiungit dicens: [Auferetur ab impijs lux fua, et brachium excelfum confringetur.] Mors enim carnis, quæ electos luci fuæ reftituit, lucem fuam reprobis tollit. Lux namque fuperbientis eft gloria vitæ præfentis. Quæ ei lux tunc fubtrahitur, cum per carnis interitum ad rationum fuarum tenebras vocatur. Ibi tunc excelfum brachium confringitur, quia celfitudo cordis vltra naturæ ordinem violenter arrepta, opprimentis fe diuinæ iuftitiæ mole diffipatur: vt quia fe peruerfe in breui erexerat, per pondus iudicij in æternum fracta cognofcat. Nullus autem noftrum quid poft mortem fequeretur agnofceret, nifi vitæ noftræ conditor ad pœnam vfque mortis noftræ veniret. Nifi enim ipfe mifericorditer infima peteret, nequaquam nos poft fuam imaginem perditos iufte ad fumma B
reuocaret. Vnde et recte fubiungitur:

Quòd Dominus ad inferna defcendens, carcerem gehennæ viam et tranfitum fecit: ipfe vero liberans alligatos liber deambulauit, et apertis portis mortis, exitum de tenebris ad lucem fecit. Caput VII.

NVmquid ingreffus es profundum maris, et in nouiffimis abyffi deambulafti?] Ac fi dicat: Vt ego, qui non folum mare, id eft, fæculum per affumptam humanam carnem atque animam petij, fed etiam per eam fponte in morte pofitus, vfque ad vltima inferni, quafi ad maris profunda defcendi. Si enim mare, more diuini eloquij, fæculum debet intelligi, nil prohibet profunda maris, inferni clauftra fentiri. Quod C
profundum maris Dominus petijt, cum inferni nouiffima electorum fuorum animas
Ifa.51.d erepturus intrauit. Vnde et per Prophetam dicitur: Pofuifti profundum maris viã, vt tranfirent liberati. Hoc namque profundum maris ante redemptoris aduentum non via, fed carcer fuit: quia in fe etiam bonorum animas, quamuis non in locis pœnalibus claufit. Quod tamen profundum viam Dominus pofuit: quia illuc veniens, electos fuos a clauftris inferni ad cœleftia tranfire conceffit. Vnde et apte illic dicitur. Vt tranfirent liberati. Quod vero profundum maris dixerat, hoc alijs verbis replicans, abyffi nouiffimum vocat: quia ficut aquarum abyffus nulla noftra vifione comprehenditur, ita occulta inferni nullo a nobis cognitionis fenfu penetrantur. Qui enim hinc fubtrahantur cernimus, fed quæ illos iuxta meritum retributio fupplicio- D
6 rum maneat, non videmus. Vigilanti vero eft cura penfandum, quòd in nouiffimo abyffi deambulaffe fe perhibet. Deambulare quippe non conftricti, fed liberi eft. Quem enim vincula ftringunt, eius nihilominus greffus impediunt. Quia igitur Dominus nulla peccati vincula pertulit, in inferno deambulauit. Liber quippe ad liga-
Pfal.87. tos venit. Vnde fcriptum eft: Factus fum ficut homo fine adiutorio, inter mortuos liber. In nouiffimis ergo abyffi Domino deambulare, eft in loco damnationis nil fuæ re-
Act.2.d tentionis inuenire, atteftante Petro, qui ait: Solutis doloribus inferni, iuxta quod impoffibile erat teneri illum ab eo. Vel certe quia deambulando nos cum de loco ad locum ducimur, hic illicq. præfentes inuenimur: deambulaffe in inferno Dominus dicitur, vt electis animabus in locis fingulis per diuinitatis potentiam præfens fuiffe mõ-
Sap.7.d ftraretur. Vnde et fpiritus fapientiæ mobilis defcribitur, vt per hoc quòd nufquam E
deeft, vbique nobis occurrere defignetur. Quam defcenfionem fuam Dominus tanto mirabilem refpicit, quanto eam redempto homini crebrius infundit. Eam namque adhuc replicans fubdit: [Numquid apertæ funt tibi portæ mortis, et oftia tenebrofa vidifti?] Portæ enim mortis funt poteftates aduerfæ. Quas defcendens Dominus aperuit, quia earum fortitudinem moriendo fuperauit. Quæ appellatione quoque alia, tenebrofa oftia vocantur: quia dum per occultationis fuæ infidias non videntur, deceptis mentibus viam mortis aperiunt. Quæ tenebrofa oftia Dominus videt: quia immundorum fpirituum fraudulentam malitiam et refpicit et premit. Quos nifi ipfe nobis nefcientibus videndo prohiberet, et nil de infidijs eorum mens noftra cognofceret, et eifdem infidijs capta deperiret. Quæ tenebrofa etiam nos oftia cernimus, quan-
Pfal.117. do fupernæ lucis radijs illuftramur. Vnde et per Prophetam dicitur: Dominus mihi adiutor

A adiutor est, et ego videbo inimicos meos. Hostes igitur nostros ipse videt, qui suo eos munere nobis visibiles facit. Vel certe tenebrosa tunc ostia Dominus vidit, cum claustra inferni penetrans, crudeles spiritus perculit, et mortis præpositos moriendo damnauit. Quod idcirco hic non adhuc de futuro, sed iam de præterito dicitur: quia hoc quod facturus erat in opere, nimirum iam fecerat in prædestinatione. Quia vero post mortem resurrectionemq. eius creuit Ecclesia, atque in cunctis est gentibus dilatata, apte subiungitur: [Numquid considerasti latitudinem terræ?] Dum enim Dominus angustias mortis petijt, fidem suam in gentibus dilatauit, atque ad innumera corda credentium, sanctam Ecclesiam extendit. Cui per Prophetam dicitur: Dilata locum tentorij tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas. Longos fac funiculos tuos, et clauos tuos consolida. Ad dexteram enim et ad læuam penetrabis, et semen tuum gentes hereditabit. Quæ latitudo terræ profecto non fieret, nisi ipse prius et vitam, quam nouimus, moriendo despiceret: et vitam, quam nō nouimus, resurgendo monstraret. In morte quippe sua nostræ oculos mentis aperuit, et quæ esset vita, quæ sequeretur ostendit. Vnde et hunc in Euangelio ordinem tenens discipulis dicit: Sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die, et prædicari in nomine eius pœnitentiam et remissionem peccatorum per omnes gentes. Pauci enim ex plebe Israelitica ipso prædicante crediderunt: innumeri vero gentium populi viam vitæ moriente illo secuti sunt. Superbos namque dum adhuc passibilis viueret, pertulit, a passibili vero vita multos dum moreretur strauit. Quod bene Samson in semetipso dudum figuraliter expressit, qui paucos quidem dum viueret interemit, destructo autem templo, hostes innumeros cum moreretur occidit. Quia nimirum Dominus ab elatione superbiæ paucos cum viueret, plures vero cum templum sui corporis solueretur extinxit, atque electos ex gentibus, quos viuendo sustinuit, simul omnes moriendo prostrauit. Recte itaque postquam inferna penetrasse se docuit, considerandam mox terræ latitudinem subiunxit: ac si flagellato homini diceret: Perpende quid pertuli, et pensa quod emi, nec queraris ipse de verbere, dum nescis quæ te præmia maneant in retributione. Inter hæc itaque verba creatoris operæpretium puto, si a bono communi ac publico parumper oculos flectimus, et quid in singulis nobis latenter agat, intuemur. Dicit enim:

Isa. 54.a — Luc. 24.d — Iud. 16.g — Ioan. 2.c

Quod moraliter mentem humanam Deus in profundo vitiorum immersam visitando ingreditur, et cor quasi abyssum obscuram illustratione sua irradians, vitijs calcatis victor ingreditur. Caput VIII.

D NVmquid ingressus es profundum maris?] Mare quippe est mens humana, cuius profunda Deus ingreditur, quando per cognitionem suam ad lamenta pœnitentiæ ab intimis cogitationibus perturbatur, quando prioris vitæ nequitias ad memoriam reducit, fluctuantem in confusione sua animum concutit. Profundum maris Deus penetrat, quando etiam desperata corda permutat. Ipse enim mare intrat, quando cor sæculare humiliat: profundum maris ingreditur, quando visitare mentes etiam pressas sceleribus non dedignatur. Vnde et recte percunctando subiungitur: [Et in nouissimis abyssi deambulasti?] Quæ enim est abyssus nisi mens humana, quæ dum
E semetipsam comprehendere non valet, sese in omne quod est, velut obscura abyssus latet? Vnde bene per Prophetam dicitur: Dedit abyssus vocem suam ab altitudine phantasiæ suæ: quia dum semetipsam mens humana non penetrat, ex comparatione sui, diuinæ naturæ potentiam, quam comprehendere non sufficit, humilius laudat. In nouissimis ergo abyssi Deo deambulare, est etiam nequissimorum corda hominum conuertere, et desperatas mentes visitationis suæ vestigijs tangendo mirabiliter reformare. Cū enim post immensa scelera vnusquisque compungitur, quid aliud quàm in nouissimis abyssi Deus deambulans videtur? Quasi in abysso namque Deus deambulat, cum obscurum cor penetrans, fluctus inuisibiles vitiorum calcat. Plerumque enim præterita alia plangimus, et alijs præsentibus vrgemur: vt modo superbia, modo ira, modo luxuria, modo auaritia tentante fatigemur. Sed cum cuncta hæc in corde nostro Dominus occultæ visitationis suæ timore reprimit, quid aliud quàm

Abac. 3.b

quàm in abysso gressus ponit? Quos gressus mente conspicimus, quando contra insur- A
gentia vitia, quo modo timoris eius obuient, dona, pensamus. Hos namque gressus
Psal.67. Propheta conspexerat, cum diceba: Visi sunt ingressus tui Deus, ingressus Dei mei,
regis mei, qui est in sancto ipsius. Qui enim inordinatos motus animi, et diuinorum iu-
diciorum memoria in se reprimi conspicit, quasi deambulantis in se gressus Domini
videt. Dicat ergo beato Iob: [Numquid ingressus es profundum maris, et in nouissi-
mis abyssi deambulasti? Subaudis, vt ego, qui mira misericordia in peccatorum cordi-
bus modo iram, modo luxuriam, modo auaritiam, modo surgentem superbiam calco?
ac si ei aperte diceretur: Si latentia cordis vitia me solum reprimere conspicis, tu ex-
8 tolli de propria iustificatione cessabis. Et quia cum diuinitus visitamur, etiam de oc-
cultis et illicitis motibus mentis ad confessionem ducimur, recte subiungitur: [Num-
quid apertæ sunt tibi portæ mortis?] Portæ enim mortis sunt cogitationes prauæ, B
quas Deo pandimus, quando eas in pœnitentia flendo confitemur. Quas etiam non
confessas intuetur, sed confessas ingreditur. Tunc quippe viam sibi in portis mortis
aperit, quando solutis prauis cogitationibus, ad nos post confessionem venit. Quæ
portæ mortis idcirco vocatæ sunt: quia profecto via ad interitum per iniquas semper
cogitationes aperitur. Quod adhuc replicatur cum subditur: [Et ostia tenebrosa vi-
disti?] Tenebrosa namque ostia sunt latentia mentis mala, quæ et haberi intrinsecus
possunt, et tamen ab altero videri non possunt. Quæ tamen Dominus cernit, quando
Prou.20.b ea occulto respectu gratiæ destruxit. Scriptum quippe est: Rex qui sedet in solio iudi-
cij, dissipat omne malum intuitu suo. Et quia omne vitium angustat, omnis vero vir-
tus animum dilatat, post destructa vitia recte subiungitur: [Numquid considerasti la-
titudinem terræ?] Nisi enim virtus animum dilataret, nequaquam Paulus Corinthijs C
2.Cor.6.c diceret: Dilatamini et vos, et nolite iugum ducere cum infidelibus. Solerter vero in-
tuendum est quod dicitur: [Considerasti latitudinem terræ?] Latitudo namque bo-
norum interiorum nequaquam comprehenditur, nisi caute consideretur. Nam ple-
rumque eos exterius inopia humiliat, pœnæ cruciatus angustat, sed tamen inter hæc
semper interior fortitudo se vsque ad speranda cælestia dilatat. Angustati Apostoli
exterius fuerant, quando flagella sustinebant, sed in magna stabant intus latitudine li-
beri, qui apud se hæc eadem flagella in gaudium verterant. Scriptum namque est:
Act.5.g Ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomi-
ne Iesu contumeliam pati. Hanc latitudinem inter angustias Paulus inuenerat, qui di-
Philip.1.c cebat: Scire autem vos volo fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum ve-
nerunt Euangelij, ita vt vincula mea manifesta fierent in omni prætorio. Hanc lati- D
Psal.4. tudinem Dauid inter angustias obtinebat, dicens: In tribulatione dilatasti me. Tunc
itaque hæc terra, id est, sanctorum conscientia dilatatur, cum mundi huius aduersita-
tibus exterius premitur. Nam cum a præsentis vitæ securitate repellitur, intus ad se
impingitur, vt ad speranda superna tendatur. Cumq. euagari exterius non permitti-
tur, quasi in sinum suum reuocata dilatatur. Nos autem quæ boni viri aduersa tole-
rent cernimus, sed intus quantum gaudeant non videmus. Mentis eorum latitudinem
modo in verbis, modo in operibus considerando cognoscimus, sed tamen quanta in eis
amplitudo sit eiusdem latitudinis ignoramus. Audiat ergo humana sapientia, et se
insipientem dicat: [Numquid considerasti latitudinem terræ?] Ac si dicat, vt ego,
qui flagellis cinctam, occultam iustorum lætitiam solus plane considero: quia solus
misericorditer firmo. Vel certe idcirco beatus Iob, vtrum terræ latitudinem conside- E
rauerit, inquiritur, vt exemplo alienæ latitudinis humilietur. Ac si aperte diceretur:
Eos, quos innumera mala præsentis vitæ nequeunt angustare, considera, de statu cor-
dis tui inter verba gloriari cessa. Sequitur:

Quòd iudicia Dei nemo in hac vita intelligat, cum latro de patibulo in regnum, Iudas de apostolatu mergatur in tartarum, nec aliquis sciat qui redeant de bonis ad mala; vel qui conuertantur de malis ad bona.

Caput IX.

INdica mihi si nosti omnia, in qua via habitet lux, et tenebrarum quis locus sit, vt
ducas vnũquodque ad terminos suos, et intelligas semitas domus eius?] Beatus Iob

graui

A grauí quæstione discutitur, vt et de via lucis, et tenebrarum loco requiratur, vt vnũquodque ad suos terminos ducat, ac semitas domus eius intelligat. Quid enim lucis nomine nisi iustitia accipitur? Et quid per tenebras nisi iniquitas designatur? Vnde quibusdam conuersis a peccatorum nequitia dicitur: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Et de quibusdam in peccato manentibus memoratur: Qui dormiunt, nocte dormiunt. Beato itaque Iob dicitur: Indica mihi si nosti omnia, in qua via habitet lux, et tenebrarum quis locus sit? ac si dicatur ei: Si plenam te habere scientiam suspicaris, dic vel in cuius corde ea, quæ nunc deest, innocentia veniat: vel in cuius corde ea, quæ nunc est, malitia perseueret. In qua via habitet lux, id est, cuius mentem veniens iustitia impleat: et tenebrarum quis locus sit, id est, in quo iniquitas cæca perduret: vt ducas vnumquodque ad terminos suos, id est, vt diiudices si vel is, qui nunc iniquus cernitur, in iniquitate vitam finiat, vel is qui iustus cernitur, extremitatem vitæ suæ cum iustitiæ perfectione concludat: et intelligas semitas domus eius, id est, consideres atque discernas, vel cui bona actio perseuerans æternam mansionem præstet in regno, vel quem vsque ad terminum suum actio praua constringens in æternum damnet supplicium. Domus quippe pro mansione ponitur, semita pro actione. Semita igitur ad domum ducit, quia actio ad mansionem pertrahit. Sed quis hominum ista discussus dicat? Quis ista saltem imperterritus audiat? Multos enim videmus quotidie, qui iustitiæ luce resplendent, et tamen ad finem suum nequitiæ obscuritate tenebrantur: et multos cernimus peccatorum tenebris obuolutos, et tamen iuxta vitæ suæ terminum repente reddi luci iustitiæ liberos. Multos etiam nouimus semel inuentam viam iustitiæ illibate vsque ad mortem tenuisse, et plerosque conspeximus vsque ad exitum cœpta semel crimina sine cessatione cumulasse. Quis vero inter ista occultorum iudiciorum nubila, mentis suæ radium mittat, vt aliqua consideratione discernat, vel qvis perduret in malo, vel quis perseueret in bono, vel quis ab infimis conuertatur ad summa, vel quis a summis reuertitur ad infima? Latent hæc sensus hominum, nec quidquam de cuiuslibet fine cognoscitur, quia diuinorum iudiciorum abyssus humanæ mentis oculo nullatenus penetratur. Videmus namque quòd illa aduersa Deo gentilitas iustitiæ luce perfusa est, et Iudæa dudum dilecta, perfidiæ est nocte cæcata. Scimus etiam quòd latro de patibulo transiuit ad regnum, Iudas de apostolatus gloria est lapsus in tartarum. Rursumq. quia aliquando sortes, quæ cœperint non mutantur, et latronem nouimus alium peruenisse ad supplicium, et Apostolos scimus percepisse propositum quod desiderauerant regnum. Quis ergo discutiat in qua via habitet lux, et tenebrarum quis locus sit, vt ducat vnumquodque ad terminos suos, et intelligat semitas domus eius? Video Paulum ex illa persecutionis sæuitia, ad gratiam apostolatus vocatum, et tamen sic inter iudicia occulta formidat, vt reprobari se, etiam postquam vocatus est, timeat. Ait enim: Castigo corpus meum, et in seruitutem redigo, ne sorte alijs prædicans, ipse reprobus efficiar. Et rursum: Ego me non arbitror comprehendisse: vnum autem, quæ quidem retro sum oblitus, ad ea quæ sunt priora extendens meipsum ad destinatum, sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Iesu Christo. Sequor autem si comprehendam in quo et comprehensus sum. Et certe iam de illo voce dominica dictum fuerat: Vas electionis mihi est. Et tamen adhuc castigans corpus suum metuit ne reprobetur. Væ miseris nobis, qui de electione nostra nullam adhuc Dei vocem cognouimus, et iam in otio quasi de securitate torpemus. Debet profecto debet in spe esse non solum securitas, sed etiam timor in conuersatione, vt et illa certantes foueat, et iste torpentes pungat. Vnde recte per Prophetam dicitur: Qui timent Dominum, sperent in Domino. Ac si aperte diceret: De spe incassum præsumit, qui timere Deum in suis operibus renuit. Sed cur beatus Iob de tam valida quæstione requiritur, quæ omnino ab hominibus ignoratur, vt iustorum iniquorumq. terminum comprehendat, nisi vt aliorum finem cognoscere non valens, ad suum recurrat: quia sicut aliorum, sic etiam suum nesciat, et nesciens timeat, timens humilietur, humiliatus iã de operibus suis extolli non debeat, et nõ elatus, in gratiæ arce persistat? Dicatur ergo ei: [Indica mihi si habes intelligẽtiã, in qua via habitet lux, tenebrarũ quis locus sit, vt ducas vnũquodque ad terminos suos?] Ac si diceretur: Sicut qui de malis cõuertantur ad bona, vel qui de bonis ad mala redeant nescis, ita etiã nec de te

Marginalia: B, C, D, E (section letters); Eph. 5. b; 1. Thes. 5 b; Luc. 23. g; Mat. 27. a; Act. 1. c; Act. 9. a; 1. Cor. 9. d; Philip. 3. c; Act. 9. c; Psal. 113.

de te quid tuis meritis exigentibus agatur, intelligis. Et sicut alienum nullatenus cōprehendis, ita etiam tuum terminum prænoscere non vales. Iam enim quantum ipse profeceris scis, sed quid adhuc de te ego in occultis sentiam, nescis. Iam iustitiæ tuæ acta consideras, sed quàm districte apud me pensentur ignoras. Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota pietate iudicetur: quia districte discussa, inde ante oculos iudicis, vnde se placere suspicatur, obruitur. Vnde recte Deo per Prophetam dicitur: A
Psal.142. Non intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.
Eccls.9.a Vnde bene per Salomonem dicitur: Sunt iusti atque sapientes, et opera eorum in manu Dei, et tamen nescit homo vtrum amore an odio dignus sit, sed omnia
Prou.20.d in futurum seruantur incerta. Hinc rursum per eundem Salomonem dicitur: Quis hominum intelligere poterit viam suam? Et nimirum bona malave quis faciens conscientia attestante cognoscitur. Sed idcirco dicitur, quòd via sua ab hominibus nesciatur, quia etiam si recta se quisque opera agere intelligat, sub districto tamen examine quo tendat, ignorat. B

Quòd sicut nemo nouit suum initium, ita nec etiam exitum.
Caput X.

10 IGitur postquam illum de ista finis sui consideratione perterruit, ad examinandum eius exordium redit, ac ne conqueratur cur finem suum nesciat, commemoratur etiam quia nec quo huc initio accessit, intelligat. Nam sequitur: [Sciebas tunc quòd nasciturus esses, aut numerum dierum tuorum noueras?] Ac si aperte diceret: Quid mirum si terminum tuum non intelligis, qui nec initium comprehendis? Et qui ignoras quo huc initio veneris, quid mirum si nescias quo fine subtraharis? Si ergo meum fuit te per initium ex occultis ad prompta producere, meum quoque erit etiam te ex promptis ad occulta reuocare. Cur de vitæ tuæ dispensatione aliquid quereris, qui in manu artificis temetipsum nesciens teneris? Extolli itaque tanto magis non debes in eo quod agis, quanto intra sinum æternitatis clausus, nec quo huc ordine veneris, nec quando vel quo modo hinc educaris agnoscis. Hæc tamen intelligi et aliter possunt: [Sciebas tunc quòd nasciturus esses, et numerum dierum tuorum noueras?] Subaudis, vt ego, qui me nasciturum noui, qui et ante humanitatis ortum in diuinitate semper substantialiter vixi. Homines quippe tunc esse incipiunt, cum in matrum suarum ventre nascuntur. Nam ipsa quoque conceptio natiuitas dicitur, iuxta hoc quod C
Mat.1.d scriptum est: Quod in ea natum est, de Spiritu sancto est. Et idcirco se nasciturosnesciunt, quia nec priusquam creantur existunt. Deus vero qui sine initio semper extitit, præsciuit de se hoc, quod in vtero Virginis per initium sumpsit: et quia præsciuit, disposuit: quia disposuit, nihil profecto in humana forma sine sua voluntate tolerauit. Conuincatur ergo cur de flagellis suis homo queritur, qui ortum suum præscire non potuit, si ipse etiam, qui ortum suum præsciendo disposuit, se inter homines ad flagella præparauit. Sequitur: D

Quòd Deus peccatores in malis congelatos, tamquam in niue, vel grandine thesauros habeat, quos a vita peruersa ad medium educens, fides constituit defensores.
Caput XI.

NVmquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparaui in tempus hostis et in diem pugnæ et belli?] Quid aliud niue vel grandine nisi frigida ac dura intelligenda sunt corda prauorum? Sicut enim feruore charitas, sic solet in sacro eloquio frigore malitia designari. Scriptum namque est: Sicut E
Hier.6.b frigidam facit cisterna aquam suam, sic frigidam facit animam malitia sua. Et rursum: Abundabit iniquitas, et refrigescet charitas multorum. In frigore ergo niuis,
Mat.24.a vel in duritia grandinis quid accipi aptius potest, quàm vita prauorum, quæ et per torporem frigescit, et per duritiæ malitiā percutit? Quorum tamen vitam Dominus tolerat, quia eos ad iustorū suorum probationē seruat. Vnde et recte subiunxit: [Quæ præ-
Isidem Aug. in tract. in Ps. 14. ser. 1. parauí in tēpus hostis, in diē pugnæ et belli:] Vt cū aduersarius noster diabolus tentare nos nititur, eorū moribus quasi suis cōtra nos armis vtatur. Per ipsos quippe nos sæ-
1.Petr.5.c uiens

A uiens cruciat, sed nesciens purgat. Peccatis namque nostris ipsi flagella fiunt, de quorum tali vita dum percutimur, ab æterna morte liberamur. Vnde agitur vt electorum vitæ proficiat etiam perdita vita reproborum, et vtilitati nostræ dum illorum perditio militat, mira dispensatione fiat, quatenus electis Dei non pereat etiam omne quod perit. Intelligi hoc quoque aliter potest, vt quia verbis præcedentibus videtur annexum, a superioris versus expositione non discrepet. Nam quia indicauerat vel bonos ad malum, vel malos ad bonum posse conuerti, illico secutus adiunxit: [Numquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti, quæ præparaui in tempus hostis, in diem pugnæ et belli?] In niue vel grandine frigida, vel dura, vt dictum est, accipimus corda prauorum: Sed quia omnipotens Deus sanctos suos de talibus eligit, et quàm multos electos adhuc inter prauorũ vitam repositos habeat nouit, apte B in niue, vel grandine thesauros habere se perhibet. Thesaurus quippe ἀπὸ τῆς θέσεως, id est, a positione nominatur. Et plerosque in vita frigida diu latentes respicit, quos ad medium, cum iubet, producit, et iustitiæ nitore candidos per supernam gratiam ostendit. Scriptum quippe est: Lauabis me, et super niuem dealbabor. Quos ad diem belli pugnæq. præparatos, diu intra suæ præscientiæ sinum tegit, sed cum repente eos eduxerit, resistentia aduersariorum pectora illorum verbis ac redargutionibus, quasi quibusdam grandinibus percutit. Vnde alias scriptum est: Præ fulgore in conspectu eius nubes transierunt, grando et carbones ignis. Præ fulgore in conspectu eius nubes transierunt, quia prædicatores sancti vniuersa mundi spatia miraculorum claritate percurrunt. Qui etiam grando et carbones ignis vocati sunt: quia et per correptionem feriunt, et per flammam charitatis accendunt. Ipsa quoque libera sanctorum increC patio, natura grandinis conuenienter exprimitur. Grando enim veniens percutit, liquata rigat. Sancti autem viri corda audientium et terrentes feriunt, et blandientes infundunt. Nam quemadmodum feriant, Propheta testatur dicens: Virtutem terribilium tuorum dicent, et magnitudinem tuam narrabunt. Et quemadmodum blandientes rigent, secutus adiunxit: Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt, et iustitia tua exultabunt. In niue ergo vel grandine habentur thesauri: quia plerique iniquitatis torpore frigidi, a superna gratia assumpti, in sancta Ecclesia iustitiæ luce fulgescunt, et prauam aduersariorum scientiam doctrinæ suæ ictibus tundunt. Vnde et apte subditum est: [Quæ præparaui in tempus hostis, in diem pugnæ et belli.] Nix quippe, vel grando fuerat Saulus per frigidam insensibilitatem: sed nix et grando cõtra aduersariorum pectora factus est, vel candore iustitiæ, vel districti eloquij correD ptione. O qualem hunc thesaurum in niue, et grandine habuit, quando illum inter prauorum vitam positum, iam tunc electum suum Dominus latẽter vidit! O ad quanta aduersariorum pectora ferienda hanc in manu sua grandinem sumpsit, per quam tot sibi resistentia corda prostrauit! Nemo itaque de suis operibus extollatur, nemo desperet eos, quos adhuc frigidos videt: quia thesauros Dei in niue, et grandine non videt. Quis enim crederet, quòd per apostolatus gratiam lapidatum Stephanum ille præcederet, qui in morte eius omnium lapidantium vestimenta seruauit? Si ergo ad ista dona, vel iudicia occulta recurrimus, nullos omnino desperantes, nec illis nos in corde nostro præferimus, quibus pro tempore prælati sumus: quia etsi iam videmus quantum præcessimus, nescimus quantum cum currere cœperint præcedamur. Bene ergo ad beatum Iob dicitur: [Numquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros E grandinis aspexisti, quæ præparaui in tempus hostis, in diem pugnæ et belli?] Ac si aperte diceretur: Nulli te de operibus tuis præferas: quia de his, quos intueris adhuc per culpam frigidos, quãtos operatores iustitiæ, et defensores rectæ fidei sim facturus, ignoras. Quod quia per aduentum mediatoris agitur, recte subiungitur:

Margin notes: 11 (beside "perit. Intelligi hoc quoque aliter potest"); Psal. 50. (Lauabis me); Psal. 17. (Præ fulgore); Vide in hunc ipsum Psalm. S. Bonauent.; Psal. 144. (Virtutem terribilium); Ibid. (Memoriam abundantiæ); 12 (Quæ præparaui); Act. 7. 8 (Si ergo ad)

Quòd sparsis per mundum fidei prædicatoribus, æstus persecutionis incaluit. Caput XII.

PEr quam viam spargitur lux?] Ipse quippe via est, qui ait: Ego sum via, veritas et vita. Per hanc ergo viam lux spargitur, quia per eius præsentiam cuncta gentilitas illustratur. Spargitur autem conuenienter dixit, quia per apostolorum voces non angustata atque coarctata, sed late fulgens lux prædicationis emicuit. Quia vero accepta luce conuersionis, inardescit intrinsecus vis amoris, vt vel transacta mala anxie lugeantur, vel ventura bona flagrantissime requirantur, com- Ioan. 14. a

petenter adiungitur. [Diuiditur æstus super terram.] Sparsa enim luce æstus super terram diuiditur: quia per apertum orbem iustitia prædicata, ad requirendum Deũ cordis anxietas in virtutum exercitatione dilatatur, vt iste in sermone sapientiæ, ille in sermone scientiæ fulgeat: hic in curationum gratia, ille in virtutum operatione conualescat: et dona sancti Spiritus dum dispariliter singuli accipiunt, necessario sibimet iuncti omnes vnanimiter accendantur. Sed postquam spargi lux dicitur, potest conuenienter intelligi quòd per æstum persecutio designatur: quia vt lux prædicationis inclaruit, mox a perfidorum cordibus ardor persecutionis exarsit. Nã quòd per æstum persecutio exprimitur, dominicus sermo testatur, de iactatis seminibus super petrosam terram dicens: Sole orto æstuauerunt omnia, et quia non habebant radicem, aruerunt. Quod paulo post cum exposuit, æstum persecutionem vocauit. Sparsa igitur luce æstus super terram diuisus est, quia clarescente vita fidelium, accensa est crudelitas perfidorum. Diuisus namque æstus erat, quando nunc Hierosolymis, nunc Damasci, nunc in alijs longe regionibus persecutio sæuiebat. Scriptum quippe est: Facta est in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones Iudææ et Samariæ. Rursumq. scriptum est: Saulus adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, et petijt ab eo epistolas, quas deferret in Damascum ad synagogas, vt si quos inuenisset huius viæ viros ac mulieres, vinctos deduceret in Hierusalem. Quia ergo nunc hic, nunc illic persecutio excreuerat, hi qui lucem veritatis agnouerant, quasi sub ardore diuisi æstus anhelabant. Sed quia beatum Iob de occultis iudicijs requisitum superioribus dictis audiuimus: oportet vt hoc quod de sparsa luce vel diuiso æstu dictum est, subtilius perscrutemur. Adhuc enim alta interrogatione discutitur, vt saltem quia nesciat doceatur, eiq. dicatur: [Per quam viam spargitur lux, diuiditur æstus super terram?] Quid enim lucis nomine nisi iustitia designatur? De qua scriptum est: Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam. Omne autem quod spargitur, non continue, sed sub quadam intermissione iactatur. Et idcirco spargi lux dicitur, quia etsi iam quædam vt sunt perspicimus, quædam tamen ita vt videnda sunt, non videmus. Cor namque Petri lux sparsa tenuerat, qui tanto fidei, tanto miraculorum fulgore claruerat, et tamen conuersis gentibus dum circumcisionis pondus imponeret, quid rectum diceret nesciebat. Lux ergo in hac vita spargitur, quia ad omnis rei intelligentiam continua non habetur. Dum enim aliud sicut est comprehendimus, et aliud ignoramus, quasi sparsa luce et ex parte cernimus, et in obscuritate ex parte remanemus. Tunc vero lux nobis sparsa iam non erit, quando mens nostra ad Deum funditus rapta fulgescet. Et quia hæc eadem lux quibus modis humano cordi insinuetur ignoratur, recte in percunctatione dicitur: [Per quam viam spargitur lux?] Ac si aperte diceretur: Dic quo ordine iustitiam meam occultis finibus cordium infundo, cum et per accessum non videor, et tamen visibilia opera hominum inuisibiliter immuto, cum vnam eandemq. mentem modo hac, modo illa virtute irradio, et tamen per sparsam lucem adhuc ex parte aliqua eam in tentationis tenebris remanere permitto. Requiratur homo nesciens, per quam viam spargitur lux, ac si patenter dicatur. Dum dura corda emollio, dum rigida inflecto, dum aspera mitigo, dum frigida accendo, dum debilia roboro, dum vaga stabilio, dum nutantia confirmo, intuere si vales incorporaliter veniens, quibus ea meatibus illustro. Hæc quippe omnia nos facta cernimus: nam qualiter intrinsecus efficiantur, ignoramus. Hanc viam lucis esse nobis inuisibilem in Euangelio veritas ostendit dicens: Spiritus vbi vult spirat, et vocem eius audis, et nescis vnde veniat et quo vadat. Sed quia cum lux spargitur, mox ab occulto aduersario contra fulgentem mentem tentamenta succrescunt, recte subiungitur: [Diuiditur æstus super terram.] Hostis namque callidus quos iustitiæ luce enitescere conspicit, eorum mentes illicitis desiderijs inflammare contendit, vt plerumque plus se vrgeri tentationibus sentiant, quàm tunc cum lucis internæ radios nõ videbant. Vnde et Israelitæ postquam vocati sunt, contra Moysen et Aaron de excrescente labore conqueruntur, dicentes: Videat Dominus et iudicet, quoniam fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone et seruis eius, et præbuistis ei gladium, vt interficeret nos. Volentibus quippe ex Ægypto discedere, Pharao paleas subtraxerat, et tamen eiusdem mensuræ opera requirebat. Quasi ergo contra legem mens submurmurat,

Marginal notes: A; 1. Cor. 12. b; 13; Mat. 13. a; B; Act. 8. a; Act. 9. a; C; Isa. 9. a; D; E; Ioan. 3. b; 14; Exod. 5. d

A murat, post cuius cognitionem tentationum stimulos actiores portat, et cum sibi labores crescere conspicit, in eo quòd aduersario displicet, quasi foetere se in oculis Pharaonis dolet. Post lucem ergo æstus sequitur, quia post illuminationem diuini muneris, tentationis certamen augetur. Recte vero etiam diuidi æstus dicitur: quia nimirum non singuli omnibus, sed quibusdam vicinis ac iuxta positis vitijs fatigantur. Prius enim conspersionem vniuscuiusque antiquus aduersarius perspicit, et tunc tentationis laqueos apponit. Alius namque lætis, alius tristibus, alius timidis, alius elatis moribus existit. Quo ergo occultus aduersarius facile capiat, vicinas conspersionibus deceptiones parat. Quia etenim lætitiæ voluptas iuxta est, lætis moribus luxuriã proponit. Et quia tristitia in iram facile labitur, tristibus poculum discordiæ porrigit. Quia timidi supplicia formidant, pauentibus terrores intentat. Et quia elatos extolli B laudibus conspicit, eos ad quæque voluerit blandis fauoribus trahit. Singulis igitur hominibus vitijs conuenientibus insidiatur. Neque enim facile captiuaret, si aut luxuriosis præmia, aut auaris scorta proponeret, si aut voraces de abstinentiæ gloria, aut abstinentes de gulæ imbecillitate pulsaret, si mites per studium certaminis, aut iracundos capere per fauorem formidinis quæreret. Quia ergo in tentationis ardore callide singulis insidians, vicinos moribus laqueos abscondit, recte dicitur: [Diuiditur æstus super terram.] Sed cum præmittitur: Per quam viam spargitur lux, statimq. subiungitur: Diuiditur æstus super terram, nimirum per eandem viam, per quam lux spargitur, etiam diuidi æstus indicatur. Alta quippe atque incomprehensibilis Spiritus sancti gratia cum luce sua nostras mentes irradiat, etiam tentationes aduersarij dispẽsando modificat, vt simul multæ non veniant, aut ipsæ tãtummodo quæ ferri possunt, C illustratam iam a Deo animam tangant, vt cum tactus sui ardore nos cruciant, perfectionis incendio non exurant: Paulo attestante qui ait: Fidelis autem Deus, qui non patitur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere. Hunc ergo æstum aliter diuidit callidus supplantator, aliter misericors conditor. Ille diuidit vt per illum citius intetimat, iste vt eum tolerabilem reddat. Et quia cum tentatione fatigamur, non solum interno Dei spiritu instruimur, sed etiam exterioribus prædicantium verbis adiuuamur, recte post diuisum æstum subditur: *1.Cor. 10. d*

Quòd Euangelica tonitrua, et nubes apostolicæ doctrinæ currunt vsque ad fines terræ, nec impediri potuit ab hominibus consilium Dei. Caput XIII.

D QVis dedit vehementissimo imbri cursum?] Si vero, vt superius diximus, diuisi æstus nomine illa in Iudææ regionibus persecutio designatur, vt ipsa persecutionis asperitas prædicatores sanctos superno munere adiutos, a prædicationis suæ ministerio nullo timore compescuit, apte subiungit: [Quis dedit vehementissimo imbri cursum?] Ac si diceret, nisi ego. Diuiso enim æstu, cursum vehementissimo imbri dedisse, est inter ipsas persecutionis angustias prædicationis impetum roborasse: vt tanto magis virtus prædicantium cresceret, quanto magis persequentium crudelitas obuiaret: quatenus arentia corda audientium pluuiæ guttis infunderent, et siccitatem perfidiæ vberius irrigarent, vt quamuis contra eos sæuitiæ æstus candesceret, per eos tamen vox gratiæ non taceret. Hunc persecutionis æstum Paulus et tolerabat et irriE gabat, cum diceret: Laboro vsque ad vincula quasi male operans, sed verbum Dei nõ est alligatum. De hoc imbre alias dicitur: Mandabo nubibus ne pluant super eam imbrem. De hoc cursu imbris, qui in electorum cordibus agitur, Psalmista testatur, dicens: Velociter currit sermo eius. Plerumque vero imber est, et cursum non habet: quia prædicatio ad aures venit, sed cessante interna gratia, ad corda audientium non pertransit. De cuius prædicationis verbis propter electos dicitur: Etenim sagittæ tuæ pertransierunt. Sagittæ quippe Dei pertranseunt, quando verba prædicationis eius ab auribus ad corda descendunt. Quod quia solo diuino munere agitur, imbri cursum Dominus se dedisse testatur. Sed notandum video quòd eundem imbrem non vehementem sed vehementissimum vocat. Imber vehemens est vis magna. Imber vero vehementissimus, vis immensa prædicationis: Vehemens namque imber erat, cum prædicatores sancti credere gaudia æterna suadebant. Imber autem vehemẽtissimus, quando

15 Proximo cap. praeced. prope princ. 2.Tim.2.b Isa.5.b Psal.147. Psal.76.

quando propter spem admonebant rem deseri, cuncta visibilia propter inuisibilia contemni, et propter audita gaudia, præsentis sæculi pœnas cruciatusq. tolerari. Sed cum fide cognita sæuiente æstu persecutionis, tot electi possessa reliquerunt, carnalis affectus obliti sunt, et præ gaudio spiritus in cruciatibus membra posuerunt: quid aliud Dominus fecit, nisi etiam vehementissimo imbri cursum præbuit, qui vsque ad exequenda summa præcepta per verba corporis inuisibilia cordis irrigauit? Vbi et apte A
16 subiungitur: [Et viam sonantis tonitrui.] Quid enim per tonitruum nisi prædicatio superni terroris accipitur? Quem terrorem dum percipiunt humana corda, quatiuntur. Aliquando vero in tonitruo ipse incarnatus Dominus figuratur, qui ex antiquorum patrum conueniente prophetia ad notitiam nostram quasi ex nubium concursione prolatus est. Qui inter nos visibiliter apparens ea, quæ super nos erant, terribiliter
Mar.3.c sonuit. Vnde et ipsi sancti Apostoli de eius gratia generati, Boanerges, idest filij tonitrui sunt vocati. Aliquando autem sicut dictum est, tonitruus ipsa eius prædicatio accipitur, per quam supernorum iudiciorum terror auditur. Sed quia quilibet prædicator verba dare auribus potest, corda vero aperire non potest: et nisi per internam gratiam solus omnipotens Deus prædicantium verbis ad corda audientium inuisibiliter aditum præstet, incassum prædicatio aure audientis percipitur, quæ peruenire ad intima corde surdo prohibetur: se Dominus viam sonantis tonitrui dare asserit, qui cum prædicationis verba tribuit, per terrorem corda compungit. Hanc viam Paulus prædicator egregius dum superna mysteria terribiliter intonaret, se a se habere non posse B
Colo.4.a conspiciens, discipulos admonebat, dicens: Orantes simul et pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium verbi, ad loquendum mysterium Christi. Qui ergo loquebatur mysteria, sed in corde audientium eisdem mysterijs a Domino aperiri ostium precabatur, habebat quidem iam tonitruum, sed dari ei desuper viam quærebat. Hanc viam C
1.Ioan.2.d nequaquam se Ioannes dare posse cognouerat, qui dicebat: Non necesse habetis vt aliquis doceat vos, sed vnctio eius docet vos de omnibus. Hanc viam rursum Paulus qui
1.Cor.3.b daret, intimabat dicens. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Accepta igitur via quid iste imber ac tonitruus agat, audiamus. Sequitur:

Quòd gentibus ad fidem Christi conuersis, plebs Iudaica siccas rodens legis stipulas, ad viriditatem spiritalis intellectus peruenire non praualens, in sua cæcitate permansit. Caput XIIII.

D

VT plueret super terram absque homine in deserto, vbi nullus mortalium commoratur.] Super terram absque homine in deserto pluere, est verbum Dei gentilitati prædicare. Quæ dum nullum cultum diuinitatis tenuit, nullamq. in se speciē boni operis ostendit, videlicet desertum fuit. In qua quia legislator non fuit, et qui rationabiliter Deum quæreret non fuit, quasi hominum nullus fuit, et velut solis bestijs occupata, vacua a mortalibus extitit. De hac deserti terra alias dicitur: Posuit in de-
Isa.43.e serto viam. De hac prædicatione gentilitati concessa Psalmista testatur dicens: Posuit
Psal.106. flumina in deserto. Notandum vero est, quòd postquam æstus super terram diuisus
17 est, cursum vehementissimus imber accepit, vt in deserto plueret: quia postquam in Iudæa asperitas persecutionis inhorruit, vt non solum fidem minime reciperet, sed etiam eam gladijs impugnaret, ad Israel missus quisque prædicator, ad vocandas gē- E
tes deflexit. Vnde sancti Apostoli Hebræis persequentibus, quos deserunt, dicunt:
Actu.13.g Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quia repulistis illud, et indignos vos iudicastis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Diuiso igitur æstu, deserta et absque homine terra compluitur, quia dispersa in Iudææ regionibus persecutione fidelium, derelicta dudum et quasi ab infusione rationis aliena, prædicationis guttis gentilitas irroratur. Quæ gentilitas qualis adhuc a prædicatoribus sit inuenta ostenditur, cum subditur: [Vt impleret inuiam et desolatam.] Quid vero complura reddidit, monstratur, cum illico adiungitur: [Et produceret herbas virentes.] Inuia namque dudum gentilitas fuit, ad quam via Dei verbo non patuit. Redemptore quippe nostro veniente, sic accepit vocationem gratiæ, vt non in ea prius fuerit via prophetiæ. Desolata etiam recte vocata est: vel ratione videlicet consilij, vel fructu boni operis destituta

A destituta. Dedit ergo Dominus vehemētissimo imbri cursum et viā sonantis tonitrui, vt in deserto plueret, et impleret inuiā et desolatā, et produceret herbas virentes: id est, exteriori prædicationi internā aspirationē contulit, vt corda gentiliū arentia virescerent, clausa patescerent, inania cōplerentur, infecunda germinarent. In scriptura enim sacra aliquando herba viror gloriæ tēporalis accipitur, aliquando refectio diaboli, aliquando sustentatio prædicatorū, aliquando bona operatio, aliquādo æternæ vitæ sciētia atque doctrina. Viror nāque gloria temporalis accipitur sicut Propheta ait: Mane sicut herba transeat, mane floreat et pertranseat. Mane namque sicut herba florere atque transire, est in prosperitate huius sæculi temporalis gloriæ decus velociter arescere. Herba refectio diaboli accipitur, sicut de illo a Domino dicitur: Huic montes herbas ferunt: ac si diceret: Superbi ac tumidi dum se illicitis cogitationibus atque actio- 18 *Psal.89.* *Iob.40.c*

B nibus efferunt, suis illum iniquitatibus pascunt. Herba sustentatio prædicantium demonstratur, cum dicitur: Producit in montibus fenum et herbam seruituti hominum. In montibus quippe fenum et seruituti hominum herba producitur, cum sublimes huius sæculi ad fidei cognitionem vocati, sanctis prædicatoribus in huius vitæ itinere transitoria alimenta largiuntur. Herba bona operatio ponitur, sicut scriptum est: Germinet terra herbam virentem. Quòd licet in conditione mundi ita historice factum teneamus, terram tamen Ecclesiam figurasse non inconuenienter accipimus, quæ in eo germinauit herbam virentem, in quo ad verbum Dei fecunda misericordiæ opera protulit. Herbam aliquando scientiam atque doctrinam æternæ viriditatis accipimus, sicut per Hieremiam dicitur: Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventos quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba. Quo dicto superba ac *Psal.146.* *Gen.1.b* *Hier.14.a*

C nequissima Iudæorum est persecutio prophetata. Ipsi quippe onagri pro mentis elatione, ipsi dracones pro virulenta cogitatione vocati sunt. Qui steterunt in rupibus, quia non in Deo, sed in summis potestatibus huius mundi confisi sunt, dicentes: Regem non habemus nisi Cæsarem. Traxerunt ventos quasi dracones: quia spiritu elationis inflati, superbia malitiosa tumuerunt. Defecerunt oculi eorum: quia scilicet spes eorum ab eo, quod intendebat, corruit. Qui temporalia diligens præstolari æterna neglexit: et terrena, ideo quia Deo præposuit, amisit. Dixerunt enim: Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem. Timuerunt ne locum non occiso Domino perderent, et tamen occiso perdiderunt. Sed cur ista miseris euenerint subdit: Quia non erat herba, id est, quia eorum cordibus defuit æternitatis scientia, et nullo eos refecit pābulo viriditatis inter- *Ioan.19.c* *Ioan.11.f*

D næ doctrina. Hoc igitur loco quid aliud virentes herbas, nisi sanctæ doctrinæ scientiam, vel congruas operationes accipimus? Deserta igitur terra compluitur, vt ab ea virentes herbæ producantur: quia dum sanctæ prædicationis imbrem gentilitas percepit, et vitæ opera et doctrinæ verba germinauit. Ista viriditas voce prophetica desertæ terræ pollicetur, cum dicitur: In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami et iunci. Quid enim per calamum nisi prædicatores: quid per iuncum, qui iuxta aquæ humorem semper nascitur, nisi pusilli, ac teneri auditores sacri eloquij designantur? In draconum ergo cubilibus viror calami et iunci oritur, quia in eis populis, quos antiqui hostis malitia possidebat, et doctorum scientia, et auditorum obedientia coaceruatur. Hæc tamen, quæ generaliter de gentilitate dicta sunt, si solerter inspicimus, intra sinum sanctæ Ecclesiæ agi in singulis videmus. *Isa.35.c* 19

E Sunt enim plerique ad verba Dei valde insensibiles, qui fidei quidem nomine censentur, verba vitæ auribus audiunt, sed ea transire vsque ad interna cordis minime permittunt. Hi quid aliud quàm deserta terra sunt? Quæ scilicet terra hominem non habet: quia eorum mens sensu rationis caret. Et nullus mortalium in hac terra commoratur: quia etsi quando in eorum conscientia rationabilium sensuum cogitationes veniunt, non persistunt. Praua enim desideria in eorum cordibus sedem inueniunt, recta vero si quando venerint, ac si impellantur, decurrunt. Sed cum misericors Deus imbri suo cursum et sonanti tonitruo viam dare dignatur, compuncti per internam gratiam verbis vitæ aures cordis aperiunt. Et impletur terra inuia: quia dum præbet aditum verbo, cumulatur mysterio. Et producit herbas virentes: quia per gratiam compunctionis infusa prædicationis verba non solum libenter recipit, sed etiam vbertim reddit: vt quod audire non poterat, iam loqui concupiscat: et quæ non audiendo etiam

intrinſecus aruerat, iam loquendo quæ ſancta ſunt, viriditate ſua quoſlibet eſurien- A
Pſal.103. tes paſcat. Vnde bene per Prophetam dicitur: Emitte ſpiritum tuum et creabuntur,
et renouabis faciem terræ. Sic enim ſic facies terræ virtute renouationis immutatur,
dum ſicca dudum mens gratia veniente compluitur, et poſt ariditatem priſtinam
quaſi productis herbis ſcientiæ viriditate veſtitur. Quæ conditoris noſtri gratia ad-
huc nobis altius commendatur, cum ſubditur:

Quòd a Deo patre et gratia eſt et doctrina, et ipſe omnis creaturæ ſit conditor, non tantum hominum, ſed angelorum: non tantum ſanctorum angelorum, ſed malignorum ſpirituum. Caput XV.

B
20 QVis eſt pluuiæ pater, vel quis genuit ſtillas roris?] Ac ſi diceret, niſi ego: qui ſic-
cam terram humani cordis guttis ſcientiæ gratuito aſpergo. De hac enim plu-
Pſal.67. uia alias dicitur: Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hereditati tuæ. Volunta-
riam quippe pluuiam hereditati ſuæ Dominus ſegregat: quia non eam nobis pro no-
ſtris meritis, ſed pro ſuæ munere benignitatis præſtat. Et idcirco hoc loco pater
pluuiæ dicitur, quia ſuperna nobis prædicatio non de noſtro merito, ſed de eius gra-
tia generatur. Stillæ enim roris ipſi ſancti prædicatores ſunt, qui arua pectoris noſtri
inter mala vitæ præſentis, quaſi inter tenebras ſiccæ noctis arentia, gratia ſupernæ
Hier.3.a largitatis infundunt. De his ſtillis contumaci Iudææ dicitur: Propterea prohibitæ
ſunt ſtillæ pluuiarum, et ſerotinus imber non fuit. Ipſæ quippe ſtillæ roris ſunt, quæ
ſtillæ pluuiarum. Quando enim diſpenſatione aliqua prædicationem temperant, C
quaſi rorem tenerum aſpergunt. Quando vero ea quæ de ſupernis ſentiunt, virtute
qua præualent loquuntur, quaſi vbertim manantem pluuiam fundunt. Rorem aſper-
1.Cor.2.a gebat Paulus, cum Corinthijs diceret: Non enim iudicaui ſcire me aliquid inter vos,
niſi Chriſtum Ieſum, et hunc crucifixum. Et rurſum pluuiam manabat dicens: Os
2.Cor.6.c noſtrum patet ad vos o Corinthij, cor noſtrum dilatatum eſt. Hinc eſt quòd Moyſes
qui et valida fortibus, et tenera infirmis dicturum ſe nouerat, dicebat: Expectetur
Deut.32.a ſicut pluuia eloquium meum, et deſcendent, ſicut ros, verba mea. Sed ecce audiui-
mus quo munere gentilitas vocatur, audiamus nunc qua diſtrictione Iudæa repelli-
tur. Audiuimus quo modo deſerta excolat, arentia infundat: audiamus nunc quo
modo ea quæ quaſi videntur interna proijciat. Neque enim ſic colligit electos ſuos, vt
non etiam iudicet reprobos, neque ſic quibuſdam culpas relaxat, vt non et in quibuſ- D
Eccli.5.b dam feriat. Scriptum quippe eſt: Miſericordia enim et ira ab illo. Vnde hic quo-
que poſtquam tot dona gratiæ intulit, etiam iræ ſuæ iudicia non abſcondit. Nam ſe-
21 quitur: [De cuius vtero egreſſa eſt glacies, et gelu de cælo quis genuit?] Quid enim
aliud in gelu vel glacie, niſi frigida et perfidiæ torpore conſtricta accipimus corda
Iudæorum? Qui quondam per acceptationem legis, per cuſtodiam mandatorum, per
miniſteria ſacrificij, per myſteria prophetiæ, ſic intra ſinum gratiæ, quaſi intra vterũ
creatoris habebantur. Sed quia veniente Domino conſtricti frigore perfidiæ, feruo-
rem fidei et charitatis amiſerunt, a ſecreto gratiæ ſinu proiecti, quaſi glacies de vte-
ro creatoris egreſſi ſunt: [Et gelu de cælo quis genuit?] Quid hic aliud cælum, niſi
ſublimis debet intelligi vita ſanctorum? cui cælo dicitur: Attende cælum, et loquar.
Non enim inſenſibili, ſed rationabili creaturæ loquebatur. De hoc cælo Dominus E
Deut.32.a ait: Cælum mihi ſedes eſt. De qua ſede alias ſcriptum eſt: Anima iuſti ſedes ſapien-
Iſa.66.a tiæ eſt. Quia ergo ſapientia eſt Deus, ſi ſedes Dei cælum eſt, et anima iuſti ſedes eſt ſa-
pientiæ, cælum eſt vtique anima iuſti. Cælum fuit Abraam, cælum Iſaac, cælum Ia-
cob. Sed quia perſecutores Domini pontifices Iudæorum perfidiæ torpore frigidi, de
illorũ patrũ progenie proceſſerunt, quaſi de cælo gelu exijt: quia de ſublimi prole ſan-
ctorum proceſſit frigida plebs infidelium. Cum enim de Abraam natus eſt Caiphas,
quid aliud niſi gelu de cælo proceſſit? Quod tamen gelu idcirco Dominus genuiſſe
ſe dicit, quia Iudæos, quos naturaliter ipſe bonos condidit, iuſto iudicio per eorum
malitiam frigidos a ſe exire permiſit. Dominus enim auctor eſt naturæ, non culpæ.
Genuit ergo creando naturaliter, quos iniquos permiſit viuere tolerando patien-
ter. Et quia illa quondam tenera ac fidei penetrabilia corda Iudæorum, in perfidiæ
poſtmodum

A postmodum obstinatione durata sunt, recte subiungitur: [In similitudinem lapidis aquæ durantur.] Aquas enim populos accipi iam sæpius edocuisse me memini. In lapide vero pro ipsa duritia aliquando gentiles populi designantur. Ipsi quippe lapides coluerunt. Et de his per Prophetam dictum est: Similes illis fiant, qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis. Vnde Ioannes Iudæos aspiciens se de stemate generationis extollere, et gentiles præuidens ad Abrae prolem fidei cognitione transire, ait: Ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraam. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrae. Lapides vtique duros perfidia gentiles vocans. Quia ergo primum Iudæa Deo credidit, gentilitate omni in perfidiæ suæ obstinatione remanente: postmodum vero ad fidem gentilium corda mollita sunt, et Iudæorum infidelitas obdurata, bene dictum est: [In similitudinem lapidis aquæ duran- Psal. 113. Mat. 3. b

B tur.] Ac si diceret: Illa mollia ac penetrabilia fidei corda Iudæorum, in insensibilitatem vertuntur gentium. Cum enim misericors Deus gentes traxit, iratus Iudæam repulit. Actumq. est, vt sicut dudum ad percipiendam fidem gentilitas fuerat obdurata, ita postmodum ad fidem gentilitate suscepta, Iudææ populus perfidiæ torpore duresceret. Vnde Paulus Apostolus eisdem gentibus dicit: Sicut aliquando vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem: ita et isti non crediderunt in vestra misericordia, vt et ipsi misericordiam consequantur. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium misereatur. Quam sententiam suam primum quidem de vocatione Iudæorum, et repulsione gentium: postmodum vero de vocatione gentium, et repulsione Iudæorum subtiliter pensans, seq. occulta Dei iudicia comprehendere non posse considerans, exclamando subiun- Rom. 11. d

C xit: O altitudo diuitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, et inuestigabiles viæ eius. Vnde hic quoque cum de Iudæorum perfidia Dominus diceret: In similitudinem lapidis aquæ durantur, vt de repulsione eorum occulta esse sua iudicia demonstraret, apte subdidit: [Et superficies abyssi constringitur.] Quia superiecto quodam ignorantiæ nostræ velamine, incomprehensibilitatem diuini iudicij humanæ mentis oculus nullatenus penetrat: scriptum quippe est: Iudicia tua abyssus multa. Nemo ergo perscrutari appetat, cur cum alius repellitur, alius eligatur: vel cur cum alius eligitur, alius repellatur: quia superficies abyssi constringitur, et attestante Paulo: Inscrutabilia sunt iudicia eius, et inuestigabiles viæ eius. Per hoc vero quod dictum est: [De cuius vtero egressa est glacies, et gelu de cælo quis genuit?] etiam satan in gelu, et glacie nil obstat intelligi. Ipse quippe quasi de Ibid. 22 Psal. 35. Rom. 11. d

D Dei vtero glacies processit: quia a calore secretorum eius malitiæ torpore frigidus, magister iniquitatis exiuit. Ipse gelu de cælo est genitus: quia constricturus corda reproborum, a summis cadere est ad ima permissus. Qui bene in cælestibus conditus, in culpæ frigore mentes sequacium quasi gelu dum cecinit astrinxit. Qui ad terram veniens, quid in hominibus egerit, expletur cum subditur: [In lapidis similitudinem aquæ durantur.] Per aquas namque populi, per lapidem vero eiusdem satanæ duritia designatur. Illo igitur ad ima veniente, in similitudinem lapidis aquæ duratæ sunt: quia eius malitiam imitati homines, mollia viscera charitatis amiserunt. Cuius fraudulenta consilia quia a seductis hominibus deprehendi non possunt, recte subiungitur: [Et superficies abyssi constringitur.] Aliud quippe ei intrinsecus latet, atque aliud extrinsecus ostendit. Transfigurat enim se velut angelum lucis, et callida dece- 2. Cor. 11. d

E ptionis arte plerumque proponit laudabilia, vt ad illicita pertrahat. Abyssi ergo superficies constringitur: quia dum quasi bona persuasionis eius species velut solida desuper glacies ostenditur, in profundo latens eius malitia non videtur. Cuncta tamen hæc intelligere et aliter possumus, si moraliter exquiramus. Mentes namque hominum omnipotens Deus dum in suo timore format, quasi concipit, easq. ad apertas virtutes, dum prouehit, gignit: sed si de acceptis virtutibus extolluntur, relinquit. Et sæpe quosdam cognouimus malorum suorum consideratione compungi, diuini terroris pauore feruescere, et per pauoris exordia vsque ad virtutum summa peruenire, sed dum eisdem virtutibus, quas accipiunt, extolluntur, inanis gloriæ laqueo astricti, ad antiquum torporem redeunt. Recte ergo cum tales Dominus proijcit, dicit: [De cuius vtero egressa est glacies?] Quasi enim de Dei vtero glacies egreditur, quando hi, qui iam intus incaluerant, ex virtutum dono frigescunt: et inde exteriorem 23

teriorem gloriam torpentes appetunt, vnde ad interna diligenda ardentius flagrare A
debuerunt. Dumq. iste signis, ille scientia, iste prophetia, ille magnis operibus pollet, atque per hæc dona placere hominibus appetit: omne quod prius intimum caluerat, exteriorem laudem diligens, in torporem vertit. Quasi ergo glacies de vtero egreditur, dum post donorum beneficia a visceribus pietatis supernæ separatur. An non sunt glacies qui in virtutibus, quas accipiunt, laudes ab hominibus quærunt? Et tamen venienti iudici dona sua ad eius memoriam reuocantes dicunt:
Mat.7.c Domine, Domine: nonne in nomine tuo prophetauimus, in nomine tuo dæmonia eiecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Sed quo modo hanc glaciem Do-
Ibid. minus proijciat ostendit, dicens: Nescio vos vnde sitis, discedite a me omnes operarij iniquitatis. Hanc glaciem nunc in vtero Dominus portat, quia intra sinum Ecclesiæ tolerat. Sed tunc aperte eijcit, cum tales a secretis cælestibus per extremum B
et publicum iudicium repellit. His itaque verbis quid aperte agitur, nisi vt beatus Iob de summis suis virtutibus humilietur, ne in hoc quod bene viuendo caluerat, superbiendo frigescat, et a diuinitatis vtero repulsus exeat, si intra sinum sui cordis se
24 tumidus extollat? Et quia iusto iudicio superbas mentes ad culpam egredi ex accepta virtute permittit, recte adhuc subiungitur: [Et gelu de cælo quis genuit?] Plerumque enim sacri eloquij scientiam præstat, sed dum de eadem scientia, is qui accipit, extollitur: ira districti iudicis in ipso sacro eloquio cæcatur, vt exteriores fauores per illam sequens eius iam interna non videat, et qui intus manens calere poterat, exeundo frigescat, duratusq. in ima corruat, qui ad cognitionem Dei prius tractabilis in summis liquidus stabat. An sacrum eloquium cælum non est, quod diem nobis intelligentiæ aperiens, sole nos iustitiæ illustrat, quod dum nos vitæ præsentis nox C
1.Cor.11.d continet, stellis nobis mandatorum fulget? Sed quia oportet esse hæreses, vt probati manifesti fiant, cum ab intellectu sano mens superba repellitur, vltione districti iudicis gelu de cælo generatur: vt cum ipsa scriptura sacra in electorum cordibus caleat, eos, qui se superbe scire appetunt, a se frigidos emittat. Ibi quippe errant, vbi corrigere errata debuerant, et dum a superna intelligentia resplendentis eloquij, et obdurati ipsi, et seducti ceteros corrunt, ad ima venientes vt gelu, et alios astringunt. Semetipsum tamen Dominus hoc gelu gignere perhibet, non quo prauorum mentes ipse ad culpam format, sed quo a culpa non liberat, sicut scriptum est:
Exod.10.a Ego obdurabo cor Pharaonis. Quod quia misericorditer emollire noluit, profecto districte se obdurare nunciauit. Quia vero cum inchoata diuini timoris virtus amittitur, propter humanas laudes virtutis imago retinetur, recte subiungitur: [In si- D
militudinem lapidis aquæ durantur, et superficies abyssi constringitur.] Aquæ enim per glaciem in superficie durescunt, sed fluidæ in intimis remanent. Et quid per aquas nisi fluxa accipimus corda reproborum? Quæ cum ex proposito virtutem deserunt, fortes se in bonis operibus per hypocrisim ostendunt: dumq. in intimis suis ad vitia defluunt, et foris se sanctorum ac fortium imitatores fingunt, aquæ in similitudinem lapidis durantur, et superficies abyssi constringitur: quia per superductam sanctitatis speciem fluxa ac instabilis eorum conscientia hominibus tergitur. Nam cum sibimetipsis intrinsecus turpes sint, ante alienos tamen oculos quadam viuendi venustate vestiuntur. Sed ne quis hæc verba Domini in bonam intelligi partem velit, debemus sic etiam quærentibus astruere, dummodo minime iudicemur, quæ perscrutanda fuerant neglexisse. Superiori enim versu dicitur: Quis est pluuiæ pater: E
vel: Quis genuit stillas roris? statimq. additur: De cuius vtero egressa est glacies, et gelu de cælo quis genuit? Si ergo dictis præcedentibus sequens sequentia non dispari sensu coniungitur, profecto et in bonam partem nobis eius intelligentia sine obsta-
25 culo difficultatis aperitur. Terra enim cum compluitur, iactata in eam semina feracius rigantur. Sed rursum si illam pluuia immoderatius irrigat, in culmi pinguedinem frumenti virtutem mutat. Sin vero iactatum semen post pluuiam gelu premitur, quo foris citius apparere repellitur, eo intus fecundius radicatur, et quo vetatur progredi, cogitur multiplicari: quia cum ab immaturo ortu restringitur, ex conceptionis suæ tarditate laxatum ad fructum vberius impletur. Quid est ergo quod Dominus prius quidem patrem se pluuiæ insinuat, postmodum vero de suo egredi vtero glaciem narrat, seq. gelu gignere de cælo pronunciat? nisi quod miro modo

A modo nostri pectoris terram ad suscipienda verbi semina, et prius per occultæ gratiæ pluuiam infundit, et postmodum ne in conceptis virtutibus immoderatius profluat, disciplina intimæ dispensationis premit: vt quam acceptæ gratiæ pluuia irrigat, etiam disciplinæ rigor adstringat: ne si aut antequam debet, aut plusquam necesse est conceptas virtutes proferat, fruges in herbam vertat. Plerumque enim ab inchoantibus opus bonum dum priusquam oportet ostenditur, a grano perfectionis inanitur, et plerumque virtutes dum plusquam necesse est exuberant, exhalant. Vnde et electorum suorum Dominus vel ante tempus desideria renuit, vel rursum in tempore vltra mensuram profectus premit: ne si aut antequam debent, aut plusquam debent proficiant, per profectus sui magnitudinem in elationis defectum cadant. Nam cum cor post peccata compungitur, terra quæ aruerat, infusione pluuiæ rigatur, et cum relictis iniquitatibus bona exe-
B qui opera proponit, quasi post infusionem semen accipit. Et plerique cum desideria sancta concipiunt, in summis iam exerceri virtutibus inardescunt, vt non solum culpa operationem non inquinet, sed nec cogitationem pulset. Et adhuc quidem in corpore positi sunt, sed nil iam perpeti de communione præsentis vitæ volunt: imitari per intentionem internam mentis stabilitatem appetunt, sed interuenientibus tentationibus reuerberantur: vt videlicet infirmitatis suæ meminerint, et elati de virtutibus, quas accipiunt, non sint. Quod dum mira disciplinæ repressione agitur, quid aliud quàm super infusam terram gelu de cælo generatur? Quid aliud quàm de Dei vtero glacies producitur, quando de interno secreto dispensatio egreditur, et voluntates nostræ etiam in bonis desiderijs frenantur? Videamus, Paulus infusa videlicet terra, quanta disciplinæ glacie prematur, *Rom.7. d*
dum ait: Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. Qui enim velle habere
C se asserit, iam per infusionem gratiæ, quæ in se lateant semina, ostendit. Sed dum perficere bonum non inuenit, profecto indicat quanta illum dispensationis supernæ glacies premat. An ista glacies eorum corda non presserat, quibus dicebat: Vt non quæcumque vul *Matth.7. b*
tis, illa faciatis? ac si aperte diceret: Occulta cordis vestri semina iam prodire in frugem quærunt, sed superni moderaminis gelu premuntur, vt tanto post fœcundius exeant, quan to diuini iudicij prementia pondera patientius portant. Et quia plerumque humana cor- 26.
da quoniam erumpere ad virtutes, quas appetunt non valent, eo ipso quo ab intentionis suæ perfectione resiliunt, tentationum stimulis fatigantur, sed tamen easdem tentationes cogitationum comprimunt, seq. per exercitationis vsum in quodam viuẽdi rigore componunt, bene subditur: [In similitudinem lapidis aquæ durantur.] Quia etsi fluxæ cogitationes interius lacessunt, nequaquam tamen vsque ad consensum praui operis trahunt.
D Sed mens sub inolita bene viuendi consuetudine quasi sub quadam duritia exterius abscondit quidquid intus ex tentationis pulsatione mollescit. Vnde et bene subiungitur: [Et superficies abyssi constringitur.] Quia praua cogitatio et si vsque ad suggestionem venit, vsque ad consensum non prosilit, quia fluctuantes motus animi superductus rigor sanctæ deliberationis premit. Potest etiam in gelu, vel glacie præsentis vitæ aduersitas designari, quæ dum asperitate sua sanctos comprimit, valentiores reddit. Dum enim nos omnipotens Deus molestijs exerceri permittit, atque ad melioris vitæ statum interueniente tristitia prouehit, miro consilio super futuram frugem gelu et glaciem gignit, vt electus quisque in hac vita tamquam in hieme aduersa ventorum et frigorum toleret, et velut in æstiua serenitate postmodum fructus, quos hic conceperit, demonstret. Vnde et sponsi voce vnicuique animæ post huius mundi turbines, ad illa æter-
E nitatis amoena properanti dicitur: Surge propera amica mea, formosa mea et veni: iam *Cant.2. b*
enim hiems transijt, imber abijt et recessit. Et quia si sola nobis assunt prospera, solidamur, recte subiungitur: [In similitudinem lapidis aquæ durantur.] Mentes enim, 27.
quæ per prospera molliter fluerent, constrictæ aduersitatibus durescunt: et ad similitudinem lapidis aqua perducitur, quando infirmus quisque per acceptam desuper tolerantiam passiones sui Redemptoris imitatur. In similitudinem quippe lapidis aqua durue-
rat, cum ille prius impatiens persecutor, postmodum Paulus dicebat: Impleo ea, quæ *Act.9. a*
desunt passionum Christi in carne mea. Et quia cum deprimuntur aduersis, solertius *Colos.1. d*
interna dona custodiunt, recte additur: [Et superficies abyssi constringitur.] Solet enim lætitia arcana mentis aperire, atque aperiendo amittere: aduersa vero cum nos exterius deprimunt, interius cautiores reddunt. Post gelu itaque vel glaciem superficies abyssi constringitur, quia mens nostra ad conseruanda profunda dona, quæ

 acceperit,

acceperit, ipsis aduersitatibus munitur. Abyssi enim suæ superficiem Isaias constrinxerat, A
Isa.24.c cum dicebat: Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Abyssi suæ superficiem Paulus constrinxerat, qui tot periculis ac aduersitatibus insudans, sub prætextu cuiusdam de se-
1.Cor.12.a metipso loquitur, dicens: Audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Et rursum:
Ibid. Parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me. Qui igitur foris aduersa tolerans, ne fortasse in laudibus deflueret, arcana sua aperire metuebat, quid aliud quàm secretorum suorum abyssum per constrictam superficiem pressserat. Sequitur:

Quòd arcturum et pleiades Dominus iungit, cum de diuersis mundi partibus vnit Ecclesiam, et sanctorum vaticinia licet diuersa, vna eademq. intentione prolata ostendit. Caput XVI. B

Nunquid coniungere valebis micantes stellas pleiades, aut gyrum arcturi poteris dissipare?] Pleiades stellæ ἀπὸ τοῦ πλήθους, id est, a pluralitate vocatæ sunt. Ita autem vicinæ sibi et diuisæ sunt conditæ, vt simul sint, et tamen coniungi nequaquam possint, quatenus vicinitate quadam coniunctæ sint, sed tactu disiunctæ. Arcturus vero ita nocturna tempora illustrat, vt in cæli axe positus per diuersa se vertat, nec tamen occidat. Neque enim extra se currens voluitur, sed in loco situs, in cunctis mundi partibus nequa-
Gen.2.b quam casurus inclinatur. Quid ergo est quòd homo ex terra factus, atque in terra positus de cælesti administratione discutitur: quia pleiades coniungere non valet, quas vicinas sibimetipsis conditas, et pene coniunctas videt: quia arcturi gyrum dissipare non potest, quem tamen cernere ipsa sua vertigine pene dissipatum potest? An vt in istis ministerijs auctoris potentiam pensans, infirmitatis suæ meminerit, et eum, quem adhuc in C maiestate sua videre non poterat quàm sit inæstimabilis, in ipsa ministeriorum cælestium
28. gubernatione perpendat? Sed cur ista loquimur qui stimulo rationis vrgemur, vt hæc verba mysticis sensibus grauida cognoscamus? Quid enim micantes pleiades, quæ et septem sunt, aliud quàm sanctos omnes denunciant, qui inter præsentis vitæ tenebras septiformis spiritus gratiæ nos lumine illustrant, qui ab ipsa mundi origine vsque ad eius terminum diuersis temporibus ad prophetandum missi, et iuxta aliquid sibi coniuncti sunt, et iuxta aliquid disiuncti? Stellæ enim pleiades, sicut supra dictum est, vicinitate sibi coniunctæ sunt, et tactu disiunctæ. Simul quidem sitæ sunt, et tamen lucis suæ variatim radios fundunt. Ita omnes sancti alijs atque alijs ad prædicandum temporibus apparentes, et disiuncti sunt per visionem suæ imaginis, et coniuncti per intentionem mentis. Simul micant, quia vnum prædicant: sed non semetipsos tangunt, quia in diuersis temporibus patiuntur. Quàm diuersis temporibus Abel, Isaias et Ioannes apparuerunt. Diui- D
Gen.4.a si quidem fuerunt tempore, sed non prædicatione. Nam Abel redemptoris nostri passio-
Isa.53.c nem significans, agnum in sacrificio obtulit, de cuius passione Isaias ait: Sicut agnus co-
Ioan.1.a ram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum. De quo Ioannes quoque ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Ecce diuisis quidem temporibus missi, et tamen concorditer de redemptoris nostri innocentia sentientes, eundem agnum Ioannes ostendendo, Isaias præuidendo, Abel offerendo locutus est: et quem Ioannes in ostentione, quem Isaias in locutione, hunc Abel significando in manibus tenuit. Quia igitur quo modo pleiades stellæ de humanitate redemptoris sibi concinant, diximus: nunc quo modo in ostendenda vnitate Trinitatis concorditer luceant demonstremus. Diuersis quippe temporibus huic mundo Dauid, Isaias, et Paulus apparuit, sed tamen E nullus eorum alteri diuersum sensit: quia etsi semetipsos non nouerant facie, vnum tamen dixicerant ex diuina cognitione. Dauid quippe vt auctorem omnium Deum
Psal.66. in Trinitate ostenderet, dixit: Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus. Ac ne tertio Deum nominans, tres Deos dixisse putaretur: illico vnitatem eiusdem
Ibid. Trinitatis insinuans, addidit: Et metuant eum omnes fines terræ. Qui enim non eos, sed eum subdidit, vnum tria, quæ dixerat intimauit. Isaias quoque cum lau-
Isa.6.b dem de vnitate Trinitatis aperiret, Seraphin voces exprimens, ait: Sanctus, sanctus, sanctus: ac ne tertio sanctum nominans, vnitatem diuinæ substantiæ scindere videretur, adiunxit: Dominus Deus sabaoth. Quia ergo non Domini dij, sed Dominus Deus addidit, vnum existere quod tertio sanctum vocauerat indicauit. Paulus
Rom.11.d quoque vt operationem sanctæ Trinitatis ostenderet, ait: Ex ipso, et per ipsum, et in ipso

A ipso sunt omnia, atque vt vnitatem eiusdem Trinitatis intimaret, protinus addidit: Ipsi gloria in sæcula sæculorum, amen. Qui igitur non ipsis, sed ipsi subdidit, vnum naturaliter, tria secundum personas innotuit, quod superius tertio idipsum dixit: Quasi ergo et vno in loco pleiades sitæ sunt, quia de Deo concorditer sentiunt, et tamen semetipsas non tangunt: quia, sicut dictum est, per huius mundi tempora diuersa patiuntur. Quod bene ac breuiter Ezechiel propheta describit, qui cum diuersi generis animalia videre se diceret, adiunxit: Iunctaq. erant pennæ eorum alterius ad alterum. Pennæ quippe animalium alterius ad alterum iunctæ sunt: quia etsi dissimilia sunt quæ agunt, vno tamen eodemq. sensu sibi sanctorum voces virtutesq. sociantur. Et quamuis alius rationabiliter cuncta agendo sit homo, alius in passionibus fortis aduersa mundi non timendo sit leo, alius per abstinenriam semetipsum viuam hostiam offerendo sit vitulus, Ezech. 1. c
B alius se in alta rapiendo contemplationis volatu sit aquila: pennis se tamen dum volant, tangunt, quia et confessione vocum et virtutum sibi vnanimitate iunguntur. Quod quia solius diuinæ virtutis est, et disiunctis temporibus missos in fidei prædicatione coniungere, et dissimilibus virtutibus præditos fulgore intentionis vnire, recte dicitur: [Nunquid coniungere valebis micantes stellas pleiades?] Ac si dicat, vt ego, qui vnus omnia impleo, atque in vnitatis sensu electorum mentes implendo coniungo. In arcturo autem qui per gyrum suum nocturna spatia non occasurus illustrat, nequaquam particulatim edita vita sanctorum, sed tota simul Ecclesia designatur, quæ fatigationes quidem patitur, nec tamen ad defectum proprij status inclinatur, gyrum laborum tolerat, sed ad occasum cum temporibus non festinat. Neque enim ad ima poli arcturus cum nocturno tempore ducitur, sed dum ipse voluitur, nox finitur. Quia nimirum dum sancta
C Ecclesia innumeris tribulationibus quatitur, præsentis vitæ vmbra terminatur, eaq. stante nox præterit: quia illa in sua incolumitate perdurante, mortalitatis huius vita percurrit. Est in arcturo quod consideratius possimus intueri. In septem quippe stellis voluitur, et modo quidem tres ad summa eleuat, atque ad ima quattuor inclinat, modo quattuor superius erigit, et tres inferius premit. Sancta quoque Ecclesia cum modo infidelibus Trinitatis notitiam, modo autem fidelibus virtutes quattuor, id est prudentiam, fortitudinem, temperantiam, iustitiam prædicat, quasi rotatu prædicationis status sui speciem quodam modo immutat. Nam cum quibusdam de operibus suis gloriantibus confidentiam proprij laboris euacuat, et fidem Trinitatis exaltat, quid aliud facit, nisi tres stellas arcturus eleuat, quattuor inclinat? Et dum quosdam bona opera non habentes de sola fide præsumere prohibet, sed operari enixius quæ præcepta sunt iubet, quid 29.
D aliud arcturus facit nisi quattuor stellas erigit, tres deponit? Videamus quo modo tres eleuet, quattuor deponat. Ecce per Paulum contra fidem de opere superbientibus dicitur: Si Abraam ex operibus iustificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim scriptura dicit? Credidit Abraam Deo, et reputatum est illi ad iustitiam. Videamus quo modo quattuor eleuet, tres deponat. Ecce per Iacobum de fide sine opere superbientibus dicitur: Sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est. Arcturus itaque voluitur: quia sancta Ecclesia iuxta auditorū suorum mentes in diuerso latere prædicationis arte versatur. Arcturus voluitur: quia hæc in noctis huius tribulationibus rotatur. Sed hunc arcturi gyrum quandoque Dominus dissipat: quia labores Ecclesiæ ad requiem permutat. Tunc et pleiades plenius iungit, cum gyrum arcturi destruit: quia tunc nimirum sancti omnes, etiam visionis sibi specie copulantur, quando in fine mun- Rom. 4. a / Gen. 15. b / Rom. 4. a / Iac. 2. d
E di sancta Ecclesia ab his, quos nunc sustinet, laboribus soluitur. Dicat ergo: [Nunquid coniungere valebis micantes stellas pleiades, aut gyrum arcturi poteris dissipare?] subaudis, vt ego, qui tunc sanctorum vitam etiam per speciem vnio, cum gyrum vniuersalis Ecclesiæ corporaliter soluo. Et quis hominum solius diuinæ hoc esse virtutis ignorat? Sed vt cognoscat homo quid ipse sit, memoretur assidue quid solus Dominus possit. Habemus adhuc quod de stellis pleiadibus, atque arcturo aliud sentiamus. Pleiades quippe ab oriente, arcturus vero ex parte Aquilonis surgit. Quocumque autem se per gyrum suum arcturus verterit, pleiades ostendit: et cum lux diei iam vicina efficitur, stellarum eius ordo distenditur. Potest igitur per arcturum qui a plaga frigoris nascitur, lex: per pleiades vero, quæ ab Oriente surgunt, Testamenti noui gratia designari. Quasi enim ab Aquilone lex venerat, quæ tanta subditos rigiditatis asperitate terrebat. Nam dū pro culpis suis alios præciperet lapidibus obrui, alios gladij morte mulctari,

plaga torpens, et velut a sole charitatis aliena, præceptorum suorum semina plus pre- A
mebat ex frigore, quàm ex calore nutriebat. Cuius oppressionis pondus Petrus horrue-
Act.15.c rat, cum dicebat: Quid tentatis Deum imponere iugum super ceruicem discipulorum,
quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus? Nec mirum quòd per arcturi sep-
tem stellas Testamentum vetus exprimitur, quia et veneratione legis dies septimus exti-
tit venerabilis, et per hebdomadam integram constituti sacrificij vota tendebantur. Ple-
iades vero, quæ ipsæ quoque, sicut superius diximus, septē sunt, Testamēti noui gratiā tan-
to apertius indicant, quanto cūcti liquido cernimus, quòd per illā fideles suos Spiritus san-
ctus septiformis muneris lumine illustrat. Quaqua igitur se arcturus parte vertit, ple-
iades ostendit: quia per omne quod Testamentum vetus loquitur, Testamenti noui opera
nunciantur. Sub textu enim litteræ, tegit mysterium prophetiæ. Et quasi inclinat se ar-
cturus et demonstrat: quia dum ad spiritalem intellectū flectitur, significata per illud lux B
gratiæ septiformis aperitur. Et propinquante diei luce, stellarum eius ordo distenditur:
quia postquam per semetipsam nobis veritas innotuit, ab obsequijs carnalibus litteræ
30. præcepta laxauit. Redemptor autem noster in carne veniens, pleiades iunxit, quia ope-
rationes septiformis Spiritus simul in se et cunctas, et manentes habuit. De quo per Isa-
Isa.11.a iam dicitur: Egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet, et requiescet
super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilij et fortitudinis,
Zach.3.d spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini. De quo Zacharias
Zach.4.a ait: Super lapidem vnum septem oculi sunt. Atque iterum: Et in candelabro aureo lucer-
næ septem. Nullus vero hominum operatione sancti Spiritus simul omnes habuit, nisi
solus mediator Dei et hominum, cuius est idem spiritus qui de patre ante sæcula proce-
1.Tim.2.b dit. Bene ergo dicitur: Super lapidem vnum septem oculi sunt. Huic enim lapidi septem C
oculos habere, est simul omnem virtutem Spiritus septiformis gratiæ in operatione reti-
1.Cor.12.a nere: Alius namque prophetiam, alius scientiam, alius virtutes, alius genera linguarum,
alius interpretationes sermonum iuxta distributionem sancti Spiritus accipit: ad habenda
vero cuncta eiusdem Spiritus munera nemo pertingit. At vero conditor noster infirma no-
stra suscipiens, quia per diuinitatis suæ potentiam simul se habere omnes sancti Spiritus
virtutes edocuit, micantes proculdubio pleiades iunxit. Dum vero pleiades iungit, ar-
cturi gyrum dissipat: quia dum semetipsum factum hominem habere cunctas sancti Spi-
ritus operationes innotuit, in Testamento veteri litteræ laborem soluit, vt fidelis quisque
iam cum libertate spiritus illud intelligat, cui prius in formidine inter tot discrimina ser-
uiebat. Audiat itaque beatus Iob: [Nunquid coniungere valebis micantes stellas pleia-
des?] Ac si aperte diceretur: Habere quidem lumina quarundam virtutum potes, sed nun- D
quid exercere simul omnes operationes sancti Spiritus sufficis? Me ergo coniungentem
pleiades in cunctis virtutibus contemplare, et tu de paucis ab elatione compescere. Audi
quod dicitur: [Aut gyrum arcturi poteris dissipare?] Ac si ei aperte diceretur: Et si ipse
iam quæ recta sunt seutis, nunquid virtute tua etiam in alienis cordibus laborem grossio-
ris intelligentiæ destruis? Me itaque considera, qui carnalium stultitiam corrigo, dum
me per carnis stultitiam manifesto: vt tanto magis hæc, quæ putas virtutum tuarum for-
tia, humilies, quāto nec vestigia meæ infirmitatis apprehendis. Quia vero in ipso Domini-
cæ incarnationis mysterio alijs lux veritatis ostenditur: aliorum vero per scādalum corda
tenebrantur, recte subiungitur:

Quòd cum uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege: & eo apparente in fine mundi, reuelabitur homo peccati filius perditionis. Caput XVII. E

NVnquid producis luciferum in tempore suo, et vesperum super filios terræ consurge-
Gal.4.a re facis?] Pater quippe in tempore suo luciferum produxit, quia scriptum est: Cum
venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, natum ex muliere, factum sub lege,
vt eos qui sub lege erant, redimeret. Qui natus ex virgine, velut lucifer inter tenebras
nostræ noctis apparuit: quia fugata obscuritate peccati, æternum nobis mane nunciauit.
Luciferum vero se innotuit: quia diluculo ex morte surrexit, et fulgore sui luminis mor-
Apoc.22.d talitatis nostræ tetram caliginem pressit. Cui bene per Ioannem dicitur: Stella splen-
dida matutina. Viuus quippe apparens post mortem matutina nobis stella factus est:
quia dum in semetipso exemplum nobis resurrectionis præbuit, quæ lux sequatur
indicauit.

A indicauit. Vesperum vero super terræ filios Dominus consurgere facit: quia infidelibus Iudæorum cordibus dominari antichristum eorum merito exigente permittit. Qui idcirco a Domino huic vesperi iuste subduntur: quia ipsi sponte sua filij terræ esse voluerunt. Terrena quippe et non cælestia requirentes, a perspicienda luciferi nostri claritate excæcati sunt: et dum præesse sibi vesperum expetunt, subsequentis damnationis æterna nocte merguntur. Hinc in Euangelio Dominus dicit: Ego veni in nomine patris mei, et non accepistis me: alius veniet in nomine suo, et ipsum recipietis. Hinc Paulus ait: Eo quòd charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Nequaquam ergo super eos vesper consurgeret, si cæli filij esse voluissent. Sed dum visibilia appetunt, amisso cordis lumine, sub noctis duce tenebrescunt. Quod tamen si moraliter discutimus, quo modo quotidie agatur inuenimus: quia nimirum et electis lucifer oritur, et reprobis Deo permittente vesper dominatur. Vnus enim atque idem sermo Dei est in ore prædicantis. Quem dum isti gaudendo, illi vero inuidendo audiunt, claritatem sibi luciferi in vesperi tenebras vertunt. Dum isti humiliter vocem sanctæ prædicationis accipiunt, quasi ad stellæ lucem oculos cordis aperiunt: dum vero illi bene dicenti inuident, et non salutis causam, sed elationis gloriam quærunt, prorumpente iniquitatis suæ vespere in somnum mortis oculos claudunt. Per occultum ergo iudicium is, qui electis est lucifer, reprobis auditoribus fit vesper: quia exhortatione sancta qua boni ad vitam redeunt, praui deterius in culpa moriuntur. Vnde bene per Paulum dicitur: Christi bonus odor sumus Deo in his, qui salui fiunt, et in his, qui pereunt: alijs quidem odor mortis in mortem, alijs autem odor vitæ in vitam. Verbum itaque suũ auditoribus esse luciferum simul et vesperũ vidit, per quod alios ab iniquitate suscitari, et contra alios sopiri iniquitate conspexit. Quod quia occultis Dei iudicijs agitur, quæ in hac vita ab hominibus comprehendi non possunt, recte illic subdidit: [Et ad hæc quis tã idoneus?] Ac si diceret: Idonei quidem sumus ad hæc consideranda quæ fiunt, sed idonei non sumus ad hæc inuestiganda cur fiant. Vnde hic quoque Dominus, quia alijs produci luciferum, alijs vero consurgere vesperum dixerat, ne perscrutari homo occulta Dei iudicia audeat, illico subiungitur:

Ioan. 5. g — 2. Thes. 2. c — B — 31. — 1. Cor. 2. d — C

Quòd causas iudiciorum Dei vel prædestinationem eius in hac vita nemo cognoscat.

Caput XVIII.

D 32. NVnquid nosti ordinem cæli, et pones rationem eius in terra?] Ordinem cęli nosse, est supernarum dispositionum occultas prædestinationes videre. Rationem vero eius in terra ponere, est ante humana corda talium secretorum causas aperire. Rationem videlicet cæli in terra ponere, est supernorum iudiciorum mysteria, vel considerando discutere, vel loquendo manifestare. Quod vtique facere in hac vita positus nullus potest. Vt enim a paruis ad maiora veniamus, quis intelligat quæ esse secretorum subtilitas potest, quòd sæpe vir iustus a iudicio, non solum non vindicatus, sed etiam punitus, redeat, et iniquus eius aduersarius non solum non punitus, sed etiam victor abscedat? Quis intelligat cur viuit alius insidians mortibus proximorum, et moritur alius, qui profuturus esset vitæ multorũ? Alius culmen potestatis assequitur, qui non nisi lædere studet: alius tantummodo læsos defendere concupiscit, et tamẽ ipse oppressus iacet. Alius vacare

E appetit, et innumeris negotijs implicatur: alius negotijs implicari desiderat, et coactus vacat. Alius male inchoans, vsque ad vitæ suæ terminũ ad peiora protrahitur: alius bene incipiens, per longitudinẽ temporũ proficit ad augmenta meritorum. At contra alius male viuens diu reseruatur, vt se corrigat: alius vero bene quidẽ videtur viuere, sed in hac vita eo usque durat, quo ad peruersa prorũpat. Alius in errore infidelitatis natus in errore deficit: alius in catholicæ fidei rectitudine genitus, in catholicæ fidei rectitudine consummatur. E contra vero alius catholicę matris ventre editus, iuxta vitæ terminũ erroris voragine deuoratur: alius autem vitam suam in catholica pietate consummat, qui ortus in perfidia cũ lacte matris hauserat virus erroris. Alius celsitudinẽ bene viuẽdi appetere et vult, et valet: alius nec vult, nec valet. Alius vult et non valet, alius valet et non vult. Quis ergo ista iudiciorum cælestium secreta discutiat? Quis intelligat discretam lancem æquitatis occultæ? Ad cognoscendos quippe istos iudiciorum secretorum sinus nullus ascendit. Dicatur ergo

homini, vt se nescire cognoscat: nescientem vero se cognoscat vt timeat: timeat vt humilietur, humilietur ne præsumat in se: non præsumat in se, vt conditoris sui auxilium requirat: et qui in se fidens mortuus est, auctoris sui adiutorium appetens viuat. Audiat itaque vir iustus iam quidem se sciens, sed adhuc quæ supra se sunt nesciens: [Numquid nosti ordinem cæli, et pones rationes eius in terra?] id est, numquid occultos ordines iudiciorum cælestium comprehendis, aut aperire humanis auribus sufficis? Beatus igitur Iob de iudiciorum incomprehensibilium inuestigatione requiritur, ac si ei aperte diceretur. Cuncta, quæ pateris, tanto tolerare patientius debes, quanto secretorum cælestium ignarus, cur hæc pateris nescis. A

LIBRI VIGESIMINONI MORALIVM SANCTI GREGORII FINIS.

SANCTI GREGORII MORALIS EXPOSITIONIS IN BEATVM IOB LIBER TRIGESIMVS.

Continuans caput trigesimumoctauum textus.

Quòd Iudæis in ænigmatibus et nebula multipliciter per patres locutus sit Deus: et quòd contra illum sæuiens populorum turba surrexit, clamaueritq. Crucifige. Caput I.

BEATVS Iob talia vtrumne fecerit Domino interrogante, requiritur, qualia vtique facere non potest homo: vt dum se ista facere non posse deprehendit, ad eum refugiat, quem solum talia quia facere possit intelligit, atque ante oculos iudicis sui magis potens appareat, si sua verius infirma cognoscat. Quod ergo mire a Domino fieri non ignoratur, de eo diuina Iob voce requiritur. Diciturq. ei: [Numquid eleuabis in nebula vocem tuam, et impetus aquarum operiet te?] Vocem quippe suam in nebula Dominus leuat, quando per prædicatorum suorum linguas ad caliginosa corda infidelium exhortationem format: eumq. aquarum impetus operit, dum bene agentia membra eius turba resistentium populorum premit. Hinc est enim quòd scriptum est: Factum est verbum Domini ad Hieremiam prophetam, dicentis: Sta in atrio domus Domini, loquens ad omnes ciuitates Iuda, de quibus veniunt, vt adorent in domo Domini, vniuersos sermones, quos ego mandaui tibi. Et paulo post: Et audierunt sacerdotes et prophetæ, et omnis populus Hieremiam loquentem verba hæc in domo Domini. Cumq. compleuisset Hieremias loquens, apprehenderunt eum sacerdotes et prophetæ, et omnis populus, dicens: Morte moriatur. Quare prophetauit in nomine Domini? Ecce in nebula Dominus vocem leuauit, quia obscuras mentes superbientium directo propheta corripuit. Ecce aquarum impetus eum protinus operuit: quia ab insurgentibus populis, et causa suæ correptionis instigatis, ipse in Hieremiam cuncta pertulit, qui correptionis verba mandauit. Per semetipsum quoque Dominus in nebula vocē leuauit, quādo præsentem se etiam assumpto corpore exhibens, multa suis persecutoribus, sed figuris ænigmatum velata prædicauit. In nebula autem vocem leuauit, quia veritatem suam non secuturis infidelibus quasi per caliginem sonuit. Vnde et bene in libris Regum scriptum est: Nebula impleuit B C

Margin notes: Hier. 26.4 — Ibid. — 3. Reg. 8.b

A pleuit domum Domini, et non poterant sacerdotes ministrare propter nebulam. Exigentibus enim meritis, dum superbi Iudæorum pontifices diuina mysteria per parabolas audiunt, sacerdotes in domo Domini quasi propter nebulam ministrare nequiuerunt. Qui et in Testamento veteri, dum sensus mysticos litteræ velamine coopertos inter obscuras allegoriarũ caligines inuestigare despiciunt, debitum fidei suæ ministerium propter nebulam perdiderunt. Quibus et nunc in nebula doctrinæ suæ vocem Dominus protulit, cum de se etiam aperta narrauit. Quid est enim apertius quàm: Ego et pater vnum sumus? *Ioan.10.f*
Quid apertius diceret, quàm: Antequam Abraam fieret, ego sum? Sed quia auditorum *Ioan.8.g*
mentes infideliratis caligo repleuerat, quasi emissum solis radium nebula interiacens abscondebat. Ad hanc namque elationem vocis eum aquarum impetus operuit, quia contra illum mox sæuiens populorum turba surrexit. Scriptum quippe est: Propterea ergo 2. *Ioan.5.c*
B quærebant eum Iudæi interficere, quia non solum soluebat sabbatum, sed et patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. De hoc aquarum impetu per Prophetam clamat: Circumdederunt me simul. Et rursum: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Quas profecto aquas in semetipso ante mortem, *Psal.87.* *Psal.68.*
in suis autem et post ascensionem pertulit. Hinc est enim quòd et de superioribus clamat: Saule, Saule, quid me persequeris? Ecce iam cælum conscenderat, et tamen adhuc eum *Act.9.a*
Saulus aquarum infidelium impetu persequens, et tumidior ceteris vnda tangebat. Ipse quippe est qui per bonos recta loquitur, ipse qui in bonorum passione laceratur. Vt ergo mirifica Dominus charitatis vnitate monstraret se esse qui indignis auditoribus per sanctorum suorum ora prædicaret, ait: [Numquid eleuabis in nebula vocem tuam?] Vt vero ostenderet se esse qui in sanctis suis omnia aduersa pateretur, subdidit: [Et impetus
C aquarum operiet te?] subaudis, vt me: quem iniqui omnes, neque per prædicantes sanctos loquentem intelligunt, neque per morientes patientem vident. Narrat ergo Dominus quòd ab hominibus patitur, vt dolor afflicti hominis mitigetur, ac si illi aperte dicat: Mea subtiliter pensa, et tua æquanimiter tẽpera. Multo enim minus est te vulnera quàm me humana tolerare. Adhuc tamen verba hęc subtilius perscrutari possumus, si inter dona cælestia nostra solicite corda pensamus. Iam quidem fideles sumus, iam quæ audimus, superna credimus, iam quæ credimus, amamus. Sed dum quibusdam superuacuis curis premimur, obducta confusione caligamus, et cũ nobis etiam talibus mira quædam Dominus de se sentienda insinuat, quasi in nebula vocem leuat. Dũ caliginosis nostris mentibus per semetipsum loquitur, velut in nebula is, qui non cernitur, auditur. Summa sunt namque quæ de illo cognoscimus, sed tamẽ adhuc eum in secreta inspiratione qua instruimur, non
D videmus. Quis igitur cordibus nostris præbet quidem locutionem, sed occultat speciem, velut in nebula format vocem. Sed ecce iam verba Dei intrinsecus per semetipsum loquentis audimus, iamq. amori eius qua continuatione, quo studio inhærere debeamus agnoscimus, et tamen ab interuæ considerationis culmine ad consueta nostra ex ipsa mortalitatis huius mutabilitate relabimur, et imminentium peccatorum mole sedula importunitate tentamur. Cum ergo cæcis nostris mentibus subtilia de semetipso insinuat, in nebula vocem leuat. Cum vero tentatione vitiorum ipse de Deo noster intellectus opprimitur, quasi aquarum impetu in voce sua Deus operitur. Tot enim super illum aquas admittimus, quot post inseparationem eius gratiæ, cogitationes illicitas in corde versamus. Nec tamen nos vel oppressos deserit: nam illico ad mentem redit, tentationum nebulas discutit, imbrem compunctionis infundit, et subtilis intelligentiæ 3.
E solem reducit, atque sic ostendit quantum nos diligit, qui nos nec cum respuitur relinquit: vt saltem sic erudita humana conscientia ad se tentationes erubescat admittere, quã redemptor suus et vagantem non cessat amare. Hoc in nobis per semetipsum tolerat, hoc ab infidelibus per suos quotidie prædicatores portat. Eius enim donum suborta in nobis tentatione repellitur, et tamen ab infundendo intrinsecus munere nequaquam nostra infirmitate reuocatur. Eius publice verba respuuntur, et tamen ab erogandæ gratiæ largitate nulla infidelium iniquitate compescitur. Nam cum praui homines prædicamenta despiciunt, adiungit etiam miracula, quæ venerentur. Vnde post editam vocem, post inundantium aquarum impetum apte subiungitur:

 A

Quòd prædicatores sancti a Deo missi, non sibi, sed Deo profectum prædicationis ascribunt. Caput II.

NVnquid mittes fulgura, et ibunt, et reuerentia dicent tibi: Assumus?] Fulgura quippe ex nubibus exeunt, cum mira opera ex sanctis prædicatoribus ostenduntur. Qui vt sæpe diximus, idcirco nubes vocari solent, quia et coruscant miraculis, et verbis pluunt. Et quia humana corda postquam per prædicationem mota non fuerint, istis miraculorum fulgoribus conturbantur, Propheta attestante, didicimus, qui ait: Fulgura multiplicabis, et conturbabis eos: ac si diceret: Dum verba prædicationis tuæ non audiunt, per predicantium miracula perturbantur. Vnde alias scriptum est: In lumine iacula tua ibunt, in splendore fulgoris armorum tuorum. Iacula Dei in lumine ire, est B verba eius aperta veritate resonare. Sed quia sæpe homines verba vitæ etiam intellecta despiciunt, adiunguntur etiam miracula. Vnde illic subdit: In splendore fulgoris armorum tuorum. Fulgor quippe armorum est claritas miraculorum. Armis namque nos tuemur, iaculis aduersa destruimus. Arma ergo cum iaculis, sunt miracula cũ prædicamentis. Sancti enim prædicatores verbis suis quasi quibusdam iaculis aduersarios feriunt: armis vero, id est, miraculis semetipsos tuentur: et quantum sint audiendi, sonent per impetum iaculorum, vt et quantum sint reuerendi, clarescant per arma miraculorum. Dicitur ergo ad beatum Iob: [Nunquid mittes fulgura, et ibunt, et reuerentia dicent tibi: Assumus?] subaudis, mihi. Vadunt enim fulgura, cum prædicatores miraculis coruscant, et superna reuerentia auditorum corda transfigunt. Reuerentia vero dicunt: Assumus, cum non sibi, sed Dei viribus tribuunt, quidquid se fortiter egisse cognoscunt. C Quid est enim Deo dicere: Assumus? Quoddam namque in hoc verbo obsequium declaratur. Reuertentes itaque prædicatores sanctos dicere, assumus, est illi laudẽ tribuere gratiæ, a quo se accepisse sentiunt victoriam pugnæ, ne sibi tribuant quod operantur. Et ire quidem fulgura operando possunt, sed reuerti superbiendo non possunt. Videamus itaque fulgur vadens. Claudo cuidam ait Petrus: Argentum et aurum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do. In nomine Iesu Christi Nazareni surge et ambula. Et apprehensa eius manu dextra alleuauit eum, et protinus consolidatæ sunt bases eius et plantæ, et exiliens stetit, et ambulabat. Sed cum hoc de facto Iudæorum fuisset turba commota, videamus nunc fulgur rediens, quod ait: Viri Israelitæ quid admiramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare? Deus Abraam, Deus Isaac, Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum Iesum. Et D paulo post: Cuius nos testes sumus, et in fide nominis eius hunc, quem vidistis et nostis, confirmauit nomen eius, et fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. Iuit ergo fulgur, cum Petrus miraculum fecit, redit cum non sibi tribuit, sed auctori quod fecit. Vadunt fulgura cum prædicatores sancti mira opera ostendunt, sed reuertendo dicunt, assumus, cum in eo, quod faciunt, ad potentiam auctoris recurrunt. Quod tamen intelligi et aliter potest: Fulgura etenim, sicut superius dictum est, sancti viri mittuntur et eunt, cum a secreto contemplationis in publicum operationis exeunt. Mittuntur et vadunt, cum de abscondito speculationis intimæ in actiuæ vitæ latitudinem diffundũtur. Sed reuertentes dicunt Deo, assumus, quia post opera exteriora quæ peragunt, semper ad sinum contemplationis recurrunt: vt illic ardoris sui flammam reficiant, et quasi ex tactu supernæ claritatis ignescant. Citius enim inter ipsa licet bona exteriora opera frigescerent, nisi intentione solicita ad contemplationis ignem E incessanter rediret. Vnde bene per Salomonem dicitur: Ad locum, de quo exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant. Ipsi quippe illic flumina, qui hic fulgura sunt vocati. Quia enim corda audientium rigant, dicuntur flumina: quia vero accendũt, fulgura vocantur. De quibus alias scriptum est: Eleuauerunt flumina Domine, eleuauerunt flumina voces suas. Et rursum: Illuxerunt fulgura eius orbi terræ. Ad locum ergo, de quo exeunt, flumina reuertuntur: quia sancti viri etsi a conspectu creatoris sui, cuius claritatem mente conspicere conantur, foras propter nos ad actiuæ vitæ ministerium veniunt, incessanter tamen ad sanctum contemplationis studium recurrunt, et si in prædicatione sua exterius nostris auribus per corporalia verba se fundant, mente tamen tacita ad considerandum semper ipsum fontem luminis reuertuntur. De quibus et bene dicitur: Vt iterum fluant.

Psal. 17. Abac. 3. a Act. 3. b Ibid. Eccls. 1. b Psal. 92. Psa. 96.

A Niſi enim ad contemplandum Deum ſolicita ſemper mente recurrerent, nimirum in-
terna cæcitas etiam exteriora prædicationis eorum verba ſiccaret. Sed dum videre
Deum indeſinenter ſitiunt, quaſi decurſura foras flumina intus ſemper oriuntur, quate-
nus illic amando ſumant, vnde ad nos prædicando defluant. Dicatur igitur recte: [Num-
quid mittes fulgura, et ibunt et reuertentia dicent tibi: aſſumus?] Subaudis, vt ego, qui
prædicatores meos cum voluero, poſt contemplationis gratiam, ad actiuæ vitæ miniſte-
rium compono: quos tamen ſemper a bonis exterioribus ad internum culmen contem-
plationis reuoco, vt modo iuſſi ad exercenda opera exeant, modo reuocati ad ſpecula-
tionis ſtudium apud me familiarius viuant. Reuertentes itaque dicunt, aſſumus, quia quã-
uis per exteriora acta parum quid contemplationi deeſſe videantur, per ardorem tamen
deſiderij, quem in mente ſua continue accendunt, obſequentes Deo ſuam præſentiam
B oſtendunt. Aſſumus, namque dicere, eſt præſentes ſe amando monſtrare. Sequitur:

Quòd ſapientia, uel doctrina ſanctorum a Deo eſt. *Caput III.*

QVis poſuit in viſceribus hominis ſapientiam, vel quis dedit gallo intelligentiam?]
Qui hoc loco alij galli nomine deſignantur, niſi modo alio repetiti iidem prædi-
catores ſancti, qui in tenebris vitæ præſentis ſtudent venturam lucem prædicando, qua-
ſi cantando, nunciare? Dicunt enim: Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. Qui *Rom.13.d*
vocibus ſuis ſomnum noſtri torporis exciunt, clamantes: Hora eſt iam nos de ſomno ſur- *Ibid.*
gere. Et rurſum: Euigilate iuſti, et nolite peccare. De hoc gallo rurſum ſcriptum eſt: *5.*
Tria ſunt quæ bene gradiuntur, et quartum quod feliciter incedit: Leo fortiſſimus beſtia- *Prou.30.d*
C rum, qui ad nullius pauebit occurſum: Gallus ſuccinctus lumbos: Et aries, nec eſt rex
qui reſiſtat ei. Ipſe quippe hoc loco leo ponitur, de quo ſcriptum eſt: Vicit leo de tri- *Apoc.5.a*
bu Iuda. Qui fortiſſimus beſtiarum dicitur, quia in illo hoc quod infirmum eſt Dei,
fortius eſt hominibus. Qui ad nullius pauet occurſum. Dicit enim: Venit princeps *1.Cor.1.d*
mundi huius, et in me non habet quidquam. Gallus ſuccinctus lumbos, id eſt, præ- *Ioan.14.d*
dicatores ſancti, inter huius noctis tenebras verum mane nunciantes. Qui ſuccincti
lumbos ſunt: quia a membris ſuis luxuriæ fluxa reſtringunt. In lumbis quippe luxu-
ria eſt. Vnde et eiſdem a Domino dicitur: Sint lumbi veſtri præcincti. Et aries, nec *Luc.12.e*
eſt rex qui reſiſtat ei. Quem alium hoc loco arietem accipimus, niſi primum intra Ec-
cleſiam ordinem ſacerdotum? De quibus ſcriptum eſt: Afferte Domino filios arietum: *Pſal.28.*
qui per exempla ſua gradientem populum, quaſi ſubſequentem ouium gregem trahunt.
D Quibus ſpiritaliter recteq. viuentibus nullus rex ſufficit omnino reſiſtere: quia quili-
bet perſecutor obuiet, intentionem eorum non valet præpedire. Sciunt enim ad eum
quem deſiderant, et anxie currere, et moriendo peruenire. Ponitur ergo primus leo,
ſecundus gallus, tertius aries. Apparuit enim Chriſtus, deinde ſancti prædicatores
Apoſtoli, et tunc demum ſpiritales patres Eccleſiarum præpoſiti, videlicet duces gre-
gum, quia doctores ſequentium populorum. Sed hæc adhuc melius affirmamus, ſi
eiuſdem loci etiam reliqua exponendo ſubijcimus. Nam quia poſt hæc et antichriſtus
apparebit, hoc illic quartum ſubdidit, dicens: Et qui ſtultus apparuit, poſtquam ele-
uatus eſt in ſublime. Si enim intellexiſſet, ori impoſuiſſet manum. Ipſe quippe in
ſublime eleuabitur, cum Deum ſe eſſe mentietur. Sed eleuatus in ſublime ſtultus
apparebit, quia in ipſa eleuatione ſua per aduentum veri iudicis deficiet. Quod ſi
E intellexiſſet, ori impoſuiſſet manum, id eſt, ſi ſupplicium ſuum cum ſuperbire exorſus
eſt, præuidiſſet, bene aliquando conditus, in tantæ iactationem ſuperbiæ non fuiſſet
elatus. De quo nequaquam moueat quod ſuperius dictum eſt: Quartum quod incedit
feliciter: Tria quippe incedere bene dixit, et quartum feliciter. Non enim omne
quod feliciter, bene: neque in hac vita omne quod bene, feliciter. Nam leo, gallus,
et aries bene incedunt, ſed non hic feliciter: quia perſecutionum bella patiuntur. Quar-
tum vero feliciter, et non bene incedit: quia in fallacia ſua antichriſtus graditur, ſed
iuxta breue tempus vitæ præſentis ipſa illi fallacia proſperatur, ſicut de eo ſub An-
tiochi ſpecie per Danielem dictum eſt: Robur datum eſt ei contra iuge ſacrificium, pro- *Dan.8.d*
pter peccata, et proſternetur veritas in terra, et faciet et proſperabitur. Quod Salomon
ait: Incedit feliciter, hoc Daniel dicit: Proſperabitur. Iuxta hoc itaque teſtimonium, quod
per Salomonem dicitur: Gallus ſuccinctus lumbos, apte etiam hoc loco gallum
ſanctos

sanctos prædicatores accipimus. Ad se ergo cuncta referens Dominus dicit: Quis posuit in visceribus hominis sapientiam, vel quis dedit gallo intelligentiam? ac si diceret: In cor hominis humana sapientis supernæ sapientiæ gratiam quis infudit? vel ipsis sanctis prædicatoribus quis nisi ego intelligentiam dedit, vt sciant quando vel quibus debeant venturum mane nunciare? Idcirco enim quando, et quid agant sentiunt, quia hoc intrinsecus me reuelante cognoscunt. Notandum vero est, quòd sapientia diuinitus inspirata in visceribus hominis ponitur: quia nimirum quantum ad electorum numerum spectat, non in solis vocibus, sed etiam in sensibus datur, vt iuxta quod loquitur lingua, viuat conscientia, et lux eius tanto clarius resplendeat in superficie, quanto verius inardescit in corde. A

Quòd pro qualitate audientium formari debeat sermo doctorum, et pro personis, et officijs, et ætatibus aliter, atque aliter admonendi sint homines. B

Caput IIII.

MAgni autem laboris est hoc quod additur [: Vel quis gallo dedit intelligentiam,] subtiliori adhuc expositione discutere. Intelligentia quippe doctorum tanto esse subtilior debet, quanto se ad penetranda inuisibilia exercet, quanto nil materiale discutit, quanto et per vocem corporis loquens, omne quod est corporis transit. Quæ profectò nullatenus summis congrueret, nisi cantanti eam gallo, id est, prædicanti doctori ipse summorum conditor ministraret. Intelligentiam quoque gallus accepit, vt prius nocturni temporis horas discutiat, et tunc demum voces excitationis emittat: quia videlicet sanctus quisque prædicator in auditoribus suis prius qualitatem vitæ considerat, et tunc demum ad erudiendum congruam vocem prædicationis format. C Quasi enim horas noctis discernere, est prædicatorum merita diiudicare. Quasi horas noctis discernere, est actionum tenebras apta increpationis voce corripere. Gallo itaque intelligentia desuper tribuitur: quia doctori veritatis, virtus discretionis, vt nouerit, quibus, quid, quando, vel quo modo inferat, diuinitus ministratur. Non enim vna eademq. cunctis exhortatio conuenit, quia nec cunctos par morum qualitas astringit. Sæpe enim alijs officiunt quæ alijs prosunt. Nam et plerumque herbæ, quæ hæc animalia reficiunt, alia occidunt: et lenis sibilus equos mitigat, catulos instigat: et medicamentum quod hunc morbum imminuit, alteri vires iungit: et panis qui vitam fortium roborat, paruulorum necat. Pro qualitate igitur audientium formari debet sermo doctorum, vt et ad sua singulis congruat, et tamen a communis ædificationis arte numquam recedat. D Quid enim sunt intentæ mentes auditorum, nisi quasi quædam in cithara tensiones stratæ chordarum? quas tangendi artifex, vt non sibimetipsis dissimile canticum faciant, dissimiliter pulsat. Et idcirco chordæ consonam modulationem reddunt, quia vno quidem plectro, sed non vno impulsu feriuntur. Vnde et doctor quisque, vt in vna cunctos virtute charitatis ædificet, ex vna doctrina non vna eademq. exhortatione tangere corda audientium debet. Aliter namque viri, aliter admonendæ sunt feminæ: aliter iuuenes, aliter senes: aliter inopes, aliter locupletes: aliter læti, aliter tristes: aliter subditi, aliter prælati: aliter serui, aliter domini: aliter huius mundi sapientes, aliter hebetes: aliter impudentes, aliter verecundi: aliter proterui, aliter pusillanimes: aliter impatientes, aliter patientes: aliter beneuoli, aliter inuidi: aliter simplices, aliter impuri: aliter incolumes, aliter ægri: aliter qui E flagella metuunt, et propterea innocenter viuunt, aliter qui sic iniquitate duruerunt, vt nec per flagella corrigantur: aliter nimis taciti, aliter multiloquio vacantes: aliter timidi, aliter audaces: aliter pigri, aliter præcipites: aliter mansueti, aliter iracundi: aliter humiles, aliter elati: aliter pertinaces, aliter inconstantes: aliter gulæ dediti, aliter abstinentes: aliter qui sua iam misericorditer tribuunt, aliter qui aliena rapere contendunt: aliter qui nec aliena rapiunt, nec sua largiuntur: aliter qui et ea quæ habent sua tribuunt, et aliena rapere non desistunt: aliter discordes, aliter pacati: aliter seminantes iurgia, aliter pacifici: aliter admonendi sunt qui sacræ legis verba non recte intelligunt, aliter qui recte quidem intelligunt, sed hæc humiliter non loquuntur: aliter qui cum prædicare digna valeant, præ nimia humilitate formidant, aliter quos a prædicatione imperfectio, vel ætas prohibet, et tamen præcipitatio impellit:

aliter

A aliter qui in hoc quod temporaliter appetunt prosperantur, aliter qui quidem quæ
mundi sunt concupiscunt, sed tamen aduersitatis labore fatigantur: aliter coniugijs
obligati, aliter a coniugij nexibus liberi: aliter commixtionem carnis experti, ali-
ter ignorantes: aliter qui peccata deplorant operum, aliter qui cogitationum: ali-
ter qui commissa plangunt, nec tamen deserunt, aliter qui deserunt, nec tamen
plangunt: aliter qui illicita quæ faciunt, etiam laudant, aliter qui accusant pra-
ua, nec tamen deuitant: aliter qui repentina concupiscentia superantur, aliter qui
in culpa ex consilio ligantur: aliter qui licet minima, crebro tamen illicita faciunt,
atque aliter qui se a paruis custodiunt, sed aliquando in grauibus demerguntur: ali-
ter qui bona nec inchoant, aliter qui inchoata minime consummant: aliter qui ma-
la occulte agunt, et bona publice: aliter qui bona quæ faciunt abscondunt, et ta-
B men quibusdam factis publice male de se opinari permittunt. Et quidem de sin-
gulis, quis sit admonitionis ordo subtiliter insinuare debuimus, sed formidata locu-
tionis prolixitate præpedimur. Auctore autem Deo in alio opere id explere appe-
tit animus, si tamen laboriosæ huius vitæ adhuc aliquantulum tempus restiterit.
Habemus vero aliud quod de galli huius intelligentia considerare debeamus, quia 7
profundioribus horis noctis valentiores, ac productiores edere cantus solet: cum ve-
ro matutinum iam tempus appropinquat, leniores et minutiores omnimodo voces
format. In quibus galli huius intelligentia quid nobis innuat, considerata prædi-
catorum discretio demonstrat. Qui cum iniquis adhuc mentibus prædicant, altis
et magnis vocibus æterni iudicij terrores intimant, quia videlicet quasi in profundæ
noctis tenebris clamant. Cum vero iam auditorum suorum cordibus veritatis lu-
C cem adesse cognoscunt, clamoris sui magnitudinem in lenitatem dulcedinis ver-
tunt: et non tam illa quæ sunt de pœnis terribilia, quàm ea quæ sunt blanda de præ-
mijs proferunt. Qui etiam minutis tunc vocibus cantant: quia appropinquante
mane, subtilia quæque de mysterijs prædicant, vt sequaces sui eo minutiora quæ-
que de cælestibus audiant, quo luci veritatis appropinquant, et quos dormientes
longus galli clamor excitauerat, succisior vigilantes delectet: quatenus correcto
cuilibet de regno cognoscere subtiliter dulcia libeat, qui prius aduersa iudicij for-
midabat. Quod bene per Moysen exprimitur, cum ad producendum exercitum
tubæ clangere concisius iubentur. Scriptum namque est: Fac tibi duas tubas ar- Num. 10. a
genteas ductiles. Et paulopost: Cum concisus clangor increpuerit, mouebuntur
castra. Per duas enim tubas exercitus ducitur, quia per duo præcepta charitatis
D ad procinctum fidei populus vocatur. Quæ idcirco argenteæ fieri præcipiuntur, vt
prædicatorum verba lucis nitore pateant, et auditorum mentem nulla sui obscuri-
tate confundant. Idcirco autem ductiles: quia necesse est vt hi, qui venturam vi-
tam prædicant, tribulationum præsentium tunsionibus crescant. Bene autem di-
citur: Cum concisus clangor increpuerit, mouebuntur castra: quia nimirum præ-
dicationis sermo cum subtilius ac minutius agitur, auditorum corda contra tenta-
tionum certamina ardentius excitantur. Est adhuc aliud in gallo solerter intuen-
dum, quia cum iam edere cantus parat, prius alas excutit, et semetipsum feriens,
vigilantiorem reddit. Quod patenter cernimus, si sanctorum prædicatorum vitam
vigilanter videmus. Ipsi quippe cum verbum prædicationis mouent, prius se in san-
ctis actionibus exercent, ne in semetipsis torpentes opere, alios excitent voce: sed an-
E te se per sublimia facta excutiunt, et tunc ad bene agendum alios solicitos reddunt.
Prius cogitationum alis semetipsos feriunt: quia quidquid in se inutiliter torpet, so-
licita inuestigatione deprehendunt, districta animaduersione corrigunt. Prius sua
punire fletibus curant, et tunc quæ aliorum sunt punienda denunciant. Prius er-
go alis insonant, quàm cantus emittant: quia antequam verba exhortationis profe-
rant, omne quod locuturi sunt, operibus clamant, et cum perfecte in semetipsis vi-
gilant, tunc dormientes alios ad vigilias vocant. Sed vnde tanta hæc doctori in-
telligentia, vt et sibi perfecte vigilet, et dormientes ad vigilias sub quibusdam cla-
moris profectibus vocet, vt et peccatorum tenebras prius caute discutiat, et discre-
te postmodum lucem prædicationis ostendat, vt singulis iuxta modum, et tempo-
ra congruat, et simul omnibus quæ illos sequantur ostendat? Vnde ad tanta et tam
subtiliter tenditur, nisi intrinsecus ab eo, a quo est conditus, doceatur? Quia ergo
laus

laus tantæ intelligentiæ non prædicatoris virtus est, sed auctoris, recte per eundem auctorem dicitur: [Vel quis dedit gallo intelligentiam?] ac si diceret: Nisi ego, qui doctorum mentes, quas mire ex nihilo condidi, ad intelligenda quæ occulta sunt, mirabilius instruxi. Vnde bene vt in dictis prædicantium, non solum inspiratorem se intelligentiæ, sed etiam auctorem locutionis ostendat, adiungit: A

Quòd redemptor cum in sua maiestate videbitur, silebit omnis doctrina, et quo modo vnum diuisibiliter tria sint, et indiuisibiliter tria vnum, et manifestato ipso, qui est causa causarum, creaturarum ratio palam erit. Caput V.

Quis enarrabit cælorum rationem?] Quorum tamen verba, quia cum sese nobis per speciem ostenderit, subtrahit, protinus subdidit: [Et concentum cæli quis dormire faciet?] In hac enim vita infirmitati nostræ Dominus non aperta specie maiestatis suæ, sed prædicatorum suorum voce locutus est, vt corda adhuc carnalia carnalis lingua pulsaret, et tanto facilius insueta perciperet, quanto ea per sonitum consuetæ vocis audirent. At postquam per mortem in puluerem caro resoluitur, et per resurrectionem puluis animatur, tunc de Deo audire verba non quærimus: quia vnum ipsum, quod implet omnia, iam per speciem Dei verbum videmus. Quod nobis tanto altius sonat, quanto et mentes nostras vi intimæ illustrationis penetrat. Sublatis namque orientibus et occidentibus verbis, quasi quidam sonus æternæ prædicationis fit ipsa imago internæ visionis. Vnde et recte nunc ad beatum Iob Dominus dicit: [Quis enarrabit cælorum rationem, et concentum cæli quis dormire faciet?] Quid enim cælorum ratio accipitur, nisi vis superna secretorum? Quid per cæli concentum, nisi concors prædicantium sermo signatur? Conditor igitur noster cum cælorum rationem narrare cœperit, dormire cæli concentum facit: quia cum iam nobis per speciem ostenditur, nimirum prædicantium verba subtrahuntur. Hinc enim per Hieremiam Dominus dicit: B C

Hier.31.f Non docebit vltra vir proximum suum, et fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me, a minimo eorum vsque ad maximum, dicit Dominus.

1.Cor.13.c 8. Hinc Paulus ait: Siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur. Vel certe cælorum ratio, est ipsa viuificatrix virtus, quæ spiritus format angelorum. Deus enim sicut est causa causarum, sicut vita viuentium, ita etiam ratio rationabilium creaturarum. Tunc ergo cælorum rationem Dominus narrat, cum semetipsum nobis, quo modo electis spiritibus præsit, insinuat. Tunc cælorum ratione narrat, cum detersa mentis nostræ caligine, clara se visione manifestat. Vnde et in Euangelio D

Ioan.16.d Dominus dicit: Venit hora cum iam non in prouerbijs loquar vobis, sed palam de patre annunciabo vobis. Palam quippe de patre annunciare se asserit: quia per patefactam tunc maiestatis suæ speciem, et quo modo ipse genitori non impar oriatur, et quo modo vtrorumque spiritus vtrique coæternus procedat, ostendit. Aperte namque tunc videbimus, quo modo hoc quod oriendum est, ei, de quo oritur, subsequens non est: quo modo is, qui per processionem producitur, a proferentibus non præitur. Aperte tunc videbimus quo modo et vnum diuisibiliter tria sint, et indiuisibiliter tria vnum. Lingua ergo tunc narrantis Dei, est visa claritas subleuantis. Et concentus cæli tunc dormiet, quia apparente in iudicio retributore operum, exhortationum iam verba cessabunt. Vnde et aperte ipsum resurrectionis tempus adiungitur, cum illico profertur: [Quando fundabatur puluis in terram, et gleba compingebatur?] More enim suo quæ adhuc futura sunt, quasi iam præterita diuinus sermo describit, hoc in se videlicet seruans, quod per eum dicitur: Qui fecit quæ futura sunt. Puluis itaque tunc in terra fundatur: quia in solida membra corpus reducitur. Et glebæ compinguntur: quia nimirum firma corpora ex puluere collecta consurgunt. Sed postquam verba hæc dominica quo modo de futuro intelligenda sint diximus, nunc etiam quid de præsenti insinuent, indicemus. [Quis enarrabit cælorum rationem, et concentum cæli quis dormire faciet?] Cælorum rationem Dominus narrat, dum nunc insinuando superna secreta electorum suorum mentes illuminat. Concentum vero cæli dormire facit, dum concordes angelorum hymnos, atque illa cælestium virtutum gaudia reproborum cordibus iusto iudicio abscondit. Qui concentus cæli, quamuis in se intrinsecus vigilet, in ipsa tamen reproborum ignorantia extrinse- E

9\.

A extrinsecus dormit. Enarratur ergo secreti cælestis ratio, et tamen concentus cæli dormire permittitur: quia et alijs per inspirationem supernæ retributionis scientia panditur, et alijs quæ sit internæ laudis suauitas occultatur. Narratur cælorum ratio, quia electorum mentibus quæ sit supernorum retributio indesinenter aperitur: vt nimirum sine cessatione proficiant, et transcurrentes visibilia, sese ad inuisibilia extendant. Omne enim visibile quod in hac vita reprobos figit, hoc electos ad alia impellit: quia dum bona, quæ facta sunt, respiciunt, in eum a quo facta sunt inardescunt, tantoq. eum præstantius amant, quanto illum hoc, quod ipse bonum condidit, præire considerant. Loquitur quippe hoc eis intrinsecus, quod silenter sonat inuisibilis lingua compunctionis. Quam tanto plenius intus audiunt, quanto ab exteriorum desideriorum strepitu perfectius auertuntur. His itaque concentus cæli non dormit, B quia eorum mens, quæ sit laudis supernæ suauitas, apposita amoris aure cognoscit. Intus enim quod appetunt audiunt, et de cælestium bonorum præmijs ipso desiderio diuinitatis instruuntur. Vnde et præsentem vitam, non solum aduersantem, sed etiam fauentem grauiter tolerant: quia eis onerosum est omne quod cernitur, dum ab eo quod intus audiunt, differuntur. Omne quod sibi præsto est, graue æstimant: quia illud non est ad quod anhelant: indesinenter autem eorum mens ipsis temporalitatis laboribus fessa, in illud cæleste gaudium resumendo suspenditur, dum in aure cordis intro erumpente concentu cæli, societatem sibi quotidie supernorum ciuium præstolantur. Iste concentus supernæ laudis in illius voce eruperat, qui dicebat: Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsque ad domum Dei. In voce exultationis, et confessionis, sonus ciuitatis epulantis. Qui igitur intus vocem exultationis et confessionis ac sonum ciuitatis epulantis audierat, quid illum aliud, nisi cæli concentus excitabat? Qui tamen concentus reprobis dormit, quia eorum cordibus nequaquam per vocem compunctionis innotescit. Non enim considerare illam desiderabilem supernorum ciuium frequentiam student, nullo ardoris radio illa solemnitatis internæ festa conspiciunt, nulla in intimis contemplationis penna subleuantur. Solis namque visibilibus seruiunt, et idcirco nil supernæ suauitatis intrinsecus audiunt: quia eos, sicut superius diximus, in aure cordis curarum sæcularium surdi tumultus premunt. Quia igitur occulta dispensatione iudicij quod alijs aperitur, alijs clauditur: quod alijs detegitur, alijs occultatur, dicatur recte. Quis enarrabit cælorum rationem, et concentum cæli quis dormire faciet? Quod tamen tunc nobis latius innotuit, cum redemptor noster per dispensationis mysterium apparens, et indignis misericordiam præbuit, et eos a se qui digni videbantur exclusit. Vnde hic quoque apte subiungitur;

Psal. 41.

C (margin, beside "nis et confessionis ac sonum ciuitatis epulantis audierat")

D (margin, beside "gnis misericordiam præbuit")

Quod peccatores ad Ecclesiam vocati, per Spiritus sancti gratiam infusi, in collectione sunt charitatis vniti: et quod in diuersis ecclesiasticis ordinibus peccatores conuersi, tamquam diuersa gleba in vnitatis sacramenti concordia conuenerunt.

Caput VI.

QVando fundabatur puluis in terram, et glebæ compingebantur.] Quid in puluere, nisi peccatores accipimus? qui nullo rationis pondere solidati, cuiuslibet 10
E tentationis flatu rapiuntur. De quibus scriptum est: Non sic impij non sic, sed tamquam puluis, quem proijcit ventus a facie terræ. Puluis ergo in terram fundatus est, cum peccatores vocati in Ecclesia, traditæ fidei sunt ratione solidati, vt qui prius inconstantia mobiles tentationis aura leuabantur, immobiles postmodum contra tentamenta consisterent, et Deo perseueranter inhærentes, fixum bene viuendi pondus tenerent. Glebæ vero ex humore coagulantur et puluere. In hac itaque terra glebæ compunctæ sunt: quia vocati peccatores et per Spiritus sancti gratiam 15
infusi, in collectione sunt charitatis vniti. Istæ glebæ in terra compactæ sunt, quando populi prius quasi in dispersione pulueris diuersa sentiebant, postmodum sancti Spiritus gratia accepta, in illa pacatissima vnanimitatis concordia conuenerunt: vt cum essent tria millia, vel rursum quinque millia, scriptura teste diceretur, quia erat in eis cor vnum et anima vna. Has glebas ex vno quidem puluere,

Psal. 1.

Act. 4. f

sed quasi diuersa mole distinctas quotidie Dominus in terra compingit: quia seruata vnitate sacramenti, iuxta varietatem morum atque linguarum fideles in Ecclesia po A
Mat.14.b pulos colligit. Has glebas iam tunc Dominus designauit, quando ad esum panis et piscium quinquagenos discumbere, vel centenos iussit. Quas tamen glebas si in Ecclesia ex diuersitate meritorum attendimus, fortasse adhuc distinguere subtilius valemus. Nam dum alius est ordo prædicantium, alius auditorum, alius regentium, atque alius subditorum: alius coniugum, alius continentium: alius pœnitentium, alius virginum, quasi ex vna terra est diuersa glebarum forma distincta, dum in vna fide, in vna charitate disparia demonstrantur bene operantium merita. Has glebas populus ille significauit, qui ad constructionem tabernaculi sub vno studio diuersa donaria
Exod.35.e obtulit, de quo scriptum est: Quidquid in cultū tabernaculi et ad vestes sanctas necessarium erat, viri cum mulieribus præbuerunt, armillas et inaures anulos et dextralia. Omne vas aureum in donaria Domini separatum est, si quis habuit hyacinthum, B
purpuram, coccumq. bis tinctum, byssum et pilos caprarum. In ornamento ergo tabernaculi viri dona cum mulieribus offerunt: quia in explendo cultu sanctæ Ecclesiæ, et fortium facta sublimia, et infirmorum opera extrema numerantur. Quid autem per armillas, quæ lacertos astringunt, nisi præpositorum valide laborantium opera demonstrantur? Et quid per inaures, nisi subditorum obedientia exprimitur? Quid per anulos nisi signaculum secretorum? Plerumque enim magistri signant quod ab auditoribus capi non posse considerant. Et quid per dextralia, nisi primæ operationis ornamenta memorantur? Quid per vas aureum in donaria Domini separatum, nisi diuinitatis intelligentia accipitur? quæ tanto ab inferiorum amore disiungitur, quanto ad sola, quæ æterna sunt, amanda subleuatur. Quid per hyacinthum nisi spes C
cælestium? Quid per purpuram nisi cruor ac tolerantia passionum, amore regni perpetui exhibita? Et quid per bis tinctum coccum, nisi charitas demonstratur, quæ pro perfectione bis tingitur: quia Dei et proximi dilectione decoratur? Quid per byssum nisi immaculata carnis incorruptio? Et quid per pilos caprarum, ex quibus ciliciorum asperitas texitur, nisi dura pœnitentium afflictio designatur? Dum igitur alij per armillas et anulos forte magisterium exercent: alij per inaures et dextralia deuotam obedientiam rectamq. operationem exhibent: alij per separatum vas aureum præclaram subtilioremq. Dei intelligentiam tenent: alij per hiacynthum purpuram et coccum, audita cælestia sperare, credere, amare non desinunt, etiam quæ adhuc subtiliori intellectu minime cognoscunt: alij per byssum incorruptionem carnis offerunt: alij per caprarum pilos deplorant aspere, quod libenter commiserunt: quasi ex D
vna terra innumeræ glebæ proferuntur, quia ex vno et pari obsequio facta fidelium disparia procedunt. Quæ nimirum glebæ nequaquam concretæ ex puluere surgerent, nisi aquam prius puluis acciperet, et concepto se humore solidaret: quia nisi peccatores quosque sancti Spiritus gratia infunderet constrictos eos ad fidei opera charitatis vnitas non teneret. Quando igitur Dominus enarrabit cælorum rationem, vel concentum cæli dormire faciet, aperiat. Ait enim: [Quando fundabatur puluis in terram, et glebæ compingebantur.] Ac si diceret: Tunc primum vocatione, et discretione manifesta secreta spiritalia et non sine misericordia alijs aperui, et non sine iustitia alijs clausi, cum alios respuerem, et alios intra Ecclesiam concordia charitatis adunarem. Quæ sancta Ecclesia quia perfidia Iudæorum repulsa, ad rapiendas gentes se contulit, atque in suo corpore conuertendas, quod quidem non suis, sed Domini viribus fecit, apte subiungitur: E

Quòd catuli ecclesiastici noui Testamenti prædicatores intelligantur.
Caput VII.

11 NVnquid capies leænæ prædam, aut animam catulorum eius implebis?] Ista nimirum illa leæna est, de qua Iob dicebat, cum superbientem Iudæam cerneret
Iob.28.b prædicante Ecclesia prætermissam: Non calcauerunt eam filij institorum, nec pertransiuit per eam leæna. Huic ergo leænæ Dominus prædam capit, vt animam catulorum eius impleat: quia ad augmentum huius Ecclesiæ, innumeros de gentilitate diripuit, et per animarum lucrum esurientia Apostolorum vota satiauit. Ipsi quippe catuli

A pe catuli pro mentis teneritudine et formidinis infirmitate vocati sunt, qui passo Domino clausis foribus residebant, sicut de illis scriptum est: Cum esset sero die illo vna sabbatorum, et fores essent clausæ vbi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum, venit Iesus, et stetit in medio eorum. Vnde hic quoque de eisdem catulis apte subiungitur: [Quando cubant in antris, et in speluncis insidiantur.] Cum enim nequaquam sancti Apostoli contra membra diaboli in voce liberæ prædicationis exurgerent, et necdum post passionem Domini sancti Spiritus effusione solidati, redemptorem suū firma auctoritate prædicarent, adhuc contra aduersarios suos quasi in antris insidiabantur. Clausis quippe foribus quasi in quibusdam abditis speluncis suis catuli rapturi mundum cubabant, vt animatum prædam postmodum præsumentes diriperent, de quibus tunc certum est quòd mundi impetum etiam sibimetipsis latendo formidarent. Illis foribus clausis isti catuli mortem mortis nostræ insidiati quæsierunt, vt culpam nostram interficerent, omnemq. in nobis peccati vitam necarent. Horum primo illi esurienti catulo, sed iam valenti, ostensa per linteum gentilitate, quasi monstrata præda dicitur: Macta et manduca. His catulis velut adhuc infirmis, vt cubare in antris debeant iubetur, cum eis dominica voce dicitur: Sedete hic in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto. An non recte leænæ catuli vocantur, qui in Ecclesia editi, aduersantem mundum ore rapuerunt? Et hæc quidem facta a sanctis Apostolis nouimus, hæc nunc etiam fieri a perfectis doctoribus videmus. Ipsi enim etsi subsequentium populorum patres sunt, tamen præcedentium filij, vnde et non immerito catuli vocantur. Vel certe quia etsi quorundam fidelium magistri sunt, vniuersalis tamen Ecclesiæ discipulos se esse gloriantur. Leænæ itaque prædam Dominus capit: quia virtute suæ inspirationis ab errore vitam delinquentium diripit, et animas catulorum illius replet, quia conuersione multorum pijs doctorum desiderijs satisfacit. De quibus catulis bene subiungitur: [Quando cubant in antris, et in speluncis insidiantur.] Neque enim cuncta tempora doctrinæ sunt congrua. Nam plerumque dictorum virtus perditur, si intempestiue proferantur. Sæpe vero et quod lenius dicitur, conuentu temporis congruentis animatur. Ille ergo scit recte dicere, qui et ordinate nouit tacere. Quid enim prodest eo tempore irascentem corripere, quo alienata mente non solum aliena verba percipere, sed semetipsum vix valet tolerare? Furentem quippe qui per inuectionem corripit, quasi ei, qui non sentiat, plagas ebrio imponit. Doctrina itaque vt peruenire ad cor audientis valeat, quæ sibi congrua sint temporum momenta perpendat. Bene ergo de his catulis dicitur: [Quando cubant in antris, et in speluncis insidiantur.] Doctores enim sancti quando et arguenda conspiciunt, et tamen se per silentium in cogitationibus retinent, quasi in speluncis latent, et velut in antris se contegunt: quia in suis cordibus occultentur. Sed cum opportunum tempus inuenerint, repente prosiliunt, nulla quæ dicenda sunt reticent, et ceruicem superbientium morsu asperæ increpationis tenent. Siue itaque per Apostolos siue doctores, quos in Apostolorum locum subrogauit, huic leænæ Dominus quotidie prædam capit, et per eos quos cepit, alios etiam capere nō desistit. Ad hoc quippe iusti huius mundi peccatores rapiunt, vt per conuersos eos etiam alij ex mundo rapiantur. Vnde et ipsa gentilitas, quæ pio Apostolorum ore rapta est, tanta nunc fame alios esurit, quanta se ab Apostolis concupitam fuisse cognoscit. Proinde et apte subiungitur:

Ioan. 20. e

B

Act. 10. b

Luc. 24. g

C

D

E

Quòd non tantum ex Iudæis, sed etiam ex gentibus Ecclesia doctores accepit, quorum pulli in diffusione Euangelij longe lateq. euagati sunt.

Caput VIII.

QVis præparat coruo escam suam, quando pulli eius ad Deum clamant, vagantes eo, quòd non habeant cibos?] Quid enim corui pullorumq. eius nomine, nisi peccatis nigra gentilitas designatur? De qua per Prophetam dicitur: Qui dat iumentis escam ipsorum, et pullis coruorum inuocantibus eum. Iumenta quippe escam accipiunt, dum sacræ scripturæ pabulo mentes dudum brutæ satiantur. Pullis vero coruorum, filijs scilicet gentium esca datur, cum eorum desiderium nostra conuersatione reficitur. Iste coruus esca fuit, dū ipsum sancta Ecclesia quæreret. Sed nunc 12

Psal. 146.

escam accipit, quia ipse ad conuersionem alios exquirit. Cuius videlicet pulli, id est, A
prædicatores ex eo editi, non in se præsumunt, sed in viribus redemptoris sui. Vnde
bene dicitur: [Quando pulli eius ad Deum clamant. Nihil enim sua virtute posse
se sciunt. Et quamuis animarum lucra pijs votis esuriant, ab illo tamen qui cuncta
intrinsecus operatur, hæc fieri exoptant. Vera enim fide comprehendunt, quia ne-
1.Cor.3.b que qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Quod
vero dictum est: [Vagantes eo quòd non habeant cibos:] In hac vagatione nihil
aliud quàm æstuantium prædicatorum vota signantur. Qui dum in Ecclesiæ sinum
recipere populos ambiunt, magno ardore succensi, nunc ad hos, nunc ad illos colli-
gendos desiderium mittunt. Quasi quædã quippe vagatio est ipsa cogitationis æstua-
tio, et velut ad loca varia mutatis nutibus transeunt, dum pro adiuuandis animabus
13 in modos innumeros, ac in partes diuersas esuriente mente discurrunt. Hanc vagatio- B
nem pulli coruorum, id est, filij gentilium ab ipso gentium magistro didicerunt. Ipse
quippe quàm valida charitate flagrat, tam nimia ex locis ad loca se vagatione per-
mutat, transire ad alia ex alijs appetit: quia ipsa eum quæ implet, charitas impellit.
Rom.1.b Longe namque a Romanis positus scribit: Memoriam vestri facio semper in oratio-
nibus meis, obsecrans si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in vo-
luntate Dei veniendi ad vos, desidero enim videre vos. Retentus Ephesi Corinthijs
2.Cor.12.e scribit: Ecce tertio paratus sum venire ad vos. Rursum Ephesi commorans, Galatis
Gal.4.c loquitur, dicens: Vellem modo esse apud vos, et mutare vocem meam. Romæ quo-
que custodia carceris clausus, quia ire ad Philippenses per semetipsum non permitti-
Philip.2.c tur, transmittere se discipulum pollicetur, dicens: Spero in Domino Iesu Timotheũ
me cito mittere ad vos, vt et ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt. Con- C
Col.2.a strictus etiam vinculis atque Ephesi retentus, Colossensibus scribit: Nam si corpore
absens sum, sed spiritu vobiscum sum. Ecce quo modo sancto desiderio quasi vagatur:
hic corpore tenetur, illuc spiritu ducitur: et paterni amoris affectum istis præsenti-
bus exhibet, illis absentibus ostendit: coram positis impendit opera, audientibus ex-
primit vota, efficaciter præsens eis cum quibus erat, nec tamen illis absens cum qui-
bus non erat. Cuius vagationem melius cognoscimus, si eius adhuc ad Corinthios
1.Cor.16.b verba pensamus. Ait enim: Veniam ad vos, cum Macedoniam pertransiero. Nam
Macedoniam pertransibo, apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo. Per-
pendamus quæso, quæ sit ista vagatio. Ecce alio interim manet, alio se iturum perhi-
bet, atque alio deflexurum promittit. Quid est, quòd tam anxie per tot loca partitur,
nisi quòd circa omnes vna charitate constringitur? Charitas enim quæ diuisa vnire D
consueuit, vnum cor Pauli per multa diuidi compellit. Quod tamen tanto arctius
in Deo colligit, quanto latius per sancta desideria spargit. Prædicando igitur Paulus
vult simul omnia dicere, amando vult simul omnes videre: quia et in carne permanẽ-
do, vult omnibus viuere, et de carne transeundo per sacrificium fidei vult omnibus
prodesse. Vagentur itaque pulli coruorum, id est, magistrum suum imitentur filij
gentium, torporem mentis excutiant, et cum animarum lucrum, id est, cibum suum
minime reperiunt, non quiescant: ad profectum se ex profectibus extendant, et æstuan
tes in vtilitate multorum, refectionem suam quasi vagantes esuriant. Quia vero per
prædicationum opera discurrendo, refectione fidei gentilitatem satiare non cessant,
dicatur recte: [Quis præparat coruo escam suam, quando pulli eius ad Deum cla-
14 mant, vagantes eo quòd non habeant cibos?] Potest etiam corui nomine nigra per E
infidelitatis meritum plebs Iudaica designari. Nam pulli eius ad Deum clamare refe-
runtur, vt eidem coruo a Domino esca præparetur: quia nimirum sancti Apostoli
plebis Israeliticæ carne generati, dum pro gente sua preces ad Dominum funderent,
quasi pulli coruorum eum de quo carnaliter editi sunt, spiritali intelligentia paren-
tem populum pauerunt. Igitur dum pulli eius clamant, coruo esca præparatur: quia
dum Apostoli exorant, plebs dudum perfida, ad cognitionem fidei ducitur, et ex
prædicatione filiorum quasi ex pullorum voce satiatur. Illud tamen in hoc versu de-
bemus solerter intueri, quod huic coruo esca dicitur primum pullis clamantibus, et
postmodum vagantibus præparari. Clamantibus nãque pullis coruo esca præparata
est, cum prædicantibus Apostolis verbum Dei Iudæa audiens, modo in tribus millibus,
modo in quinque millibus spiritali est intelligentia satiata. Sed cum reproborũ mul-
titudo

A titudo crudelitatem suam contra prædicantes exerceret, et quasi pullorum vitam necaret, ijdem pulli in vniuersa mundi spatia dispersi sunt. Vnde et eisdem carnalibus patribus spiritali prædicationi resistentibus dicunt: Vobis oportebat primum loqui *Act.13.g*
verbum Dei: sed quia repellitis illud, et indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes: scientes profecto, quòd postquam gentilitas crederet, etiam Iudæa ad fidem veniret. Vnde et scriptum est: Donec plenitudo gentium introiret, et *Rom.11.e*
sic omnis Israel saluus fieret. Quia igitur summopere sancti Apostoli, et studuerunt prius audientibus prædicare, et postmodum resistentibus exempla conuersæ gentilitatis ostendere: quasi esurientes pulli huic coruo escam suam prius clamando, et postmodum vagando quæsierunt. Vnde enim vagantur pulli, inde escam coruus inuenit: quia dum per laborem prædicantium conuersam ad Deum gentilitatem Iudaicus po-
B pulus respicit, ad extremum quandoque stultitiam suæ infidelitatis erubescit: et tūc scripturæ sacræ sententias intelligit, cum priusquam sibi eas gentibus innotuisse cognoscit, atque expleta vagatione pullorum, ad percipienda sacra eloquia os cordis aperit: quia peractis in mundum cursibus Apostolorum, sero ea spiritaliter percipit, a quibus diu se perfidia abstringente ieiunauit. Quæ quia omnia solius diuinæ potentiæ virtus operatur, rectè dicitur: [Quis præparat coruo escam suam, quando pulli eius ad Deum clamant, vagantes eo quòd non habeant cibos?] Subaudis, nisi ego, qui infidelem populum filijs suis et exorantibus tolero, et prædicantibus parco, atque ad alia vagantibus conuertendum, quandoque in fine sustineo. Est adhuc aliud, quod 15
de coruo moraliter possit intelligi. Editis namque pullis, vt fertur, escam plene præbere dissimulat, priusquam plumescendo nigrescant, eosq. inedia affici patitur, quo-
C adusque in illis per pennarum nigredinem sua similitudo videatur. Qui huc illucq. vagantur in nido, et ciborum expetunt aperto ore subsidium. At cum nigrescere, cœperint, tanto eis præbenda alimenta ardentius requirit, quanto illos alere diutius distulit. Coruus profecto est doctus quisque prædicator, qui magna voce clamat, dum peccatorum suorum memoriam atque cognitionem infirmitatis propriæ quasi quandam coloris nigredinem portat. Cui quidam nascuntur in fide discipuli, sed fortasse adhuc considerare nigredinem infirmitatis propriæ nesciunt: fortasse a peccatis præteritis memoriam auertunt, et per hoc eam, quam assumi oportet contra huius mundi gloriam humilitatis nigredinem non ostendunt. Hi velut ad accipiendas escas os aperiunt, cū doceri de secretis sublimibus quærunt. Sed eis doctor suus alimenta prædicamentorū sublimiū tanto minus tribuit, quanto illos peccata præterita minus di-
D gne deflere cognoscit. Expectat quippe atque admonet, vt a nitore vitę pręsentis prius per pœnitentiæ lamenta nigrescant, et tunc demū congrua prædicationis subtilissimæ nutrimenta percipiant. Coruus in pullis ora inhiantia respicit, sed ante in eis pennarum nigredine indui corpora quærit. Sic et discretus doctor interna mysteria eorum sensibus non ministrat, quos adhuc ab hoc sæculo nequaquam se abiecisse considerat. Quanto igitur discipuli exterius per cultum vitæ præsentis minus quasi nigri sunt, tāto per cibum verbi interius minus replentur: et quo se a corporali gloria non euacuāt, eo a spiritali refectione ieiunant. Si vero in confessione vitæ præteritæ lamenti sui gemitus velut nigrescentes plumas proferant, illico in contemplationem doctor ad escā de sublimibus deferendam, quasi pullorum refectionem cogitans coruus volat: eisq. hiantibus in ore cibum reuocat, dum ex ea intelligentia quam cœperit, esurientibus
E discipulis alimenta vitæ loquendo subministrat. Quos tanto ardentius de supernis reficit, quanto verius a mundi nitore nigrescere pœnitentiæ lamentatione cognoscit. Pulli autem dum nigro se pennarum colore vestiunt, de se etiam volatum promittunt: quia quo magis discipuli abiecta de se sentiunt, quo magis sese despicientes affligunt, amplius eo spem profectus sui in altiora pollicentur. Vnde et curat doctor festinantius alere, quos iam per quædam indicia prouidet posse et alijs prodesse. Hinc enim Timotheum Paulus admonet, velut plumescentes pullos solicitius nutrire, dum dicit: Quæ audisti a me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui *2.Tim.2.a*
idonei erunt et alios docere. Quæ doctrinæ discretio dum caute a prædicatore custoditur, ei diuinitus largior copia prædicationis datur. Dum enim per charitatem compati afflictis discipulis nouit, dum per discretionem congruum doctrinæ tempus intelligit, ipse non solum pro se, sed etiam pro eis, quibus laboris sui studia impendit,

maiora intelligentiæ munera percipit. Vnde hic quoque apte dicitur:] Quis præparat coruo escam suam, quando pulli eius ad Deum clamant, vagantes eo quòd non habeant cibos?] Cum enim pulli vt satientur, clamant, coruo esca præparatur: quia dum verbum Dei boni auditores esuriunt, pro reficiendis eis maiora doctoribus intelligentiæ dona tribuuntur. Sequitur: A

CAPVT TRIGESIMVMNONVM BEATI IOB.

Vmquid nosti tempus partus ibicum in petris, vel parturientes ceruas obseruasti? Dinumerasti menses conceptus earum, B et scisti tempus partus earum? Incuruantur ad fetum et pariunt, et rugitus emittunt. Separantur filij earum, et pergunt ad pastum: egrediuntur, et non reuertuntur ad eas. Quis dimisit onagrum liberum, et vincula eius qui soluit? Cui dedi in solitudine domum, et tabernacula eius in terra salsuginis. Contemnit multitudinem ciuitatis, clamorem exactoris non audit. Circumspicit montes pascuæ suæ, et virentia quæque perquirit. Numquid volet rhinoceros seruire, aut morabitur ad præsepe tuum? Numquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo, aut confringet glebas vallium post te? Numquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius, et derelinques ei labores tuos? Numquid credes illi C quoniam sementem reddat tibi, et aream tuam congregat? Penna struthionis similis est pennis herodij et accipitris. Quando derelinquit oua sua in terra, tu forsitan in puluere calefacies ea? Obliuiscitur quòd pes conculcet ea, aut bestia agri conterat. Duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustra laborauit, nullo timore cogente. Priuauit enim eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam. Cum tempus fuerit, in altum alas erigit, deridet equitem et ascensorem eius. Numquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum? Numquid suscitabis eum quasi locustas? Gloria narium eius terror, terram vngula fodit. Exultat audacter, in occursum pergit armatis. D Contemnit pauorem, nec cedit gladio. Super ipsum sonabit pharetra, vibrauit hasta et clypeus. Feruens et fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem. Vbi audierit buccinam, dicit: Vah. Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, et vlulatum exercitus. Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad Austrum? Numquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, et in arduis ponet nidum suum? In petris manet, et in præruptis silicibus commoratur, atque in inaccessis rupibus. Inde contemplatur escam, et de longe oculi eius prospiciunt. Pulli eius lambunt sanguinem, et vbicumque cadauer fuerit, statim adest. Et adiecit Dominus, E et locutus est ad Iob: Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit? Vtique qui arguit Deum, debet et respondere ei. Respondens autem Iob Domino dixit: Qui leuiter locutus sum, respondere quid possum? Manum meam ponam super os meum. Vnum locutus sum, quod vtinam non dixissem, et alterum, quibus vltra non addam.

A *Quòd præpositi sancta Ecclesiæ, quia eorum onera portant, quos affectu nimio Deo pariunt, ceruæ vocantur: ibices vero auditores, qui patrum prouocati exemplis, scilicet patientia Dauid, castitate Ioseph, abstinentia Danielis, quasi in huius mundi petris sancta his similia parturiunt opera.*

Caput IX.

NVmquid nosti tempus partus ibicum in petris, vel parturientes ceruas obserua- 16
sti?] Meridiana pars ibices aues vocat, quæ Nili fluentis inhabitant. Orientalis
vero Occidentalisq. plaga parua quadrupedia ibices nominat, quibus et moris est in
petris parere, quia neque sciunt nisi in petris habitare. Quæ si quando etiam de altis
saxorum cacuminibus ruunt, in suis se cornibus illæsa suscipiunt. Caput quippe ruen-
B tes feriunt cuius dum prima cornua opponunt, fit omne corpus a iactura casus alie-
num. Ceruarum vero moris est, inuentos serpentes extinguere, eorumq. membra mor-
sibus dilaniare. Fertur autem, quia si quando flumina transeunt, capitum suorum
onera dorsis præcedentium superponunt, sibiq. inuicem succedentes, laborem pon-
deris omnino non sentiunt. Quid est ergo quòd beatus Iob de partu ibicum cerua-
rumq. discutitur, nisi quia in ceruis, vel ibicibus magistrorum spiritalium persona si-
gnatur? Ipsi quippe velut ibices in petris pariunt: quia in doctrina patrum, qui petræ
pro soliditate vocati sunt, ad conuersionem animas gignunt. Ipsi velut ibices nullius
casus damna sentiunt, dum in suis cornibus excipiuntur: quia quidquid eis ruinæ tem-
poralis accesserit, in testamentis sacræ scripturæ se suscipiunt, et quasi cornuum ex-
ceptione saluantur. De his enim testamentis dictum est: Cornua sunt in manibus *Abac.3.a*
C eius. Ad scripturarum ergo consolationem refugiunt, dum aliqua temporalis casus
iactura feriuntur. An non more ibicum huius mundi aduersitatibus, quasi in suis se
cornibus cadens excipiebat Paulus, cum diceret: Quæcumque scripta sunt, ad nostrā *Rom.15.a*
doctrinam scripta sunt, vt per patientiam et consolationem scripturarum spem ha-
beamus? Ipsi etiā ceruæ vocati sunt, sicut per Hieremiā de doctoribus genitos filios in-
caute deserēribus dicitur: Cerua in agro peperit, et reliquit. Ipsi more ceruarū interem *Hier.14.a*
ptis vitijs, quasi extinctis serpentibus viuunt: et de ipsa extinctione vitiorū, ad fontē vi
tæ acrius inardescunt. Vnde Psalmista ait: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarū, ita *Psal.41.*
desiderat anima mea ad te Deus. Ipsi etiam dū labentia huius tēporalitatis momenta,
quasi quædā flumina transeunt, compatientes charitate onera sua sibi inuicē superpo-
nunt: quia cauta obseruatione custodiunt, id quod scriptum est: Inuicem onera ve- *Galat.6.a*
D stra portate, et sic adimplebitis legem Christi. Quia vero post aduentū Domini spiri-
tales magistri per mundum sparsi sunt, qui auditorum animas in conuersione parere
prædicando potuissent: et quia hoc idem tempus incarnationis Domini ante prophe-
tarum voces cognitum non fuit, quamuis futura ipsa incarnatio præcognita omnibus
electis fuit: bene beatus Iob de tempore partus ibicum ceruarūq. discutitur, eiq. dici-
tur: [Numquid nosti tempus partus ibicum in petris, vel parturientes ceruas obser-
uasti?] Ac si dicatur ei: Idcirco te egisse aliquid sublimiter credis: quia illud tempus
necdum præuides, quo spiritales magistri in mundum missi, per doctrinam antiquo-
rum patrum filios generant, suisq. laboribus animarum mihi lucra comportant.
Nam si illorum fructum quasi ibicum, ceruarumq. partus aspiceres, valde humiliter
de tua virtute sentires. Magna quippe quæ agimus, quasi minima ducimus, cum hæc
E per fortia exempla pensamus. Sed tunc apud Deum crescunt per meritum, cum apud
nosmetipsos per humilitatem decrescunt. Possunt vero ceruarum significatione do- 17
ctores, appellatione autem ibicum, qui animalia sunt minima, auditores intelligi.
In petris vero ibices pariunt: quia ad exercenda sancta opera per exempla patrum
præcedentium fecundantur, vt cum fortasse præcepta sublimia audiunt, et infirmita-
tis propriæ conscij, ea se implere posse diffidunt, maiorum vitam conspiciant, atque
in eorum considerata fortitudine bonorum operum fetus ponant. Vt enim pauca de
multis loquar, quatenus studiosus lector multa in paucis intelligat, iste verborum cō-
tumelijs pressus, cum virtutem patientiæ seruare non sufficit, Dauid factum ad me-
moriam reducit, quem cum tot Semei conuicijs vrgeret, et armati proceres vlcisci
contenderent, ait: Quid mihi et vobis filij Saruiæ? Dimittite eum vt maledicat: Do- *2.Reg.16.b*
minus enim præcepit ei, vt malediceret Dauid. Et quis est, qui audeat dicere, quare

sic

sic fecerit? Et paulo post: Dimittite eum vt maledicat iuxta præceptum Domini: si A
forte respiciat Dominus afflictionem meam, et reddat mihi bonum pro maledi[illegible]ione
hac hodierna. Quibus profecto verbis indicat, quia pro perpetrato B[illegible]sabeæ scelere,
exurgentem contra se filium fugiens reduxit ad animum malum, quod perpetrauit,
et æquanimiter pertulit quod audiuit: et contumeliosa verba non tam conuicia, quàm
adiutoria credidit, quibus se purgari, sibiq. misereri posse iudicauit. Tunc enim illa-
ta conuicia bene toleramus; cum in secreto mentis ad mala perpetrata recurrimus.
Leue quippe videbitur, quòd iniuria percutimur, dum in actione nostra conspicimus,
quia peius est quod meremur: sicq. fit, vt contumelijs gratia magis quàm ira debea-
18 tur, quarum interuentu Deo iudice pœna grauior declinari posse confiditur. Ecce
alius dum mundi huius successibus proficit, lenocinante cordis lætitia tentari se luxu-
riæ stimulis sentit: sed si Ioseph factum ad memoriam reuocat, in arce se castitatis ser- B
Gen.39.b uat. Qui dum sibi a domina conspiceret pudicitiæ damna suaderi, ait: Ecce dominus
meus omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua, nec quidquã est quod
non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi præter te, quæ vxor eius es: quo mo-
do ergo possum hoc malum facere, et peccare in Dominum meum? Quibus verbis
ostenditur, quia bona, quæ assecutus fuerat, repente memoriæ intulit, et malũ quod
se pulsabat, euicit: quia perceptæ gratiæ meminit, vim culpæ imminentis fregit. Cum
enim voluptas lubrica tentat in prosperis, hæc ipsa sunt prospera aculeo tentationis
opponenda, vt eo erubescamus praua committere, quo nos a Deo meminimus gra-
tuito bona percepisse, et illatam gratiam exteriorum munerum vertamus in arma
virtutum, vt sint ante oculos quæ percepimus, et quæ nos alliciunt, subigamus.
Quia enim voluptas ipsa ex prosperitate nascitur, eiusdem prosperitatis est conside- C
ratione ferienda, quatenus hostis noster vnde oritur, inde moriatur. Considerandum
quippe est, ne acceptum munus vertamus in vitium, ne per fauorem vitæ nos absor-
beat vorago nequitiæ. Iram namque contra nos superni iudicis inextinguibiliter ac-
cendimus, si contra benignitatem illius, etiam ex ipsa sua largitate pugnamus. Alius
internæ scientiæ dulcedinem quærens, nec tamen secreta eius contingere præualens,
Danielis vitam ad imitandum conspicit; et desideratum scientiæ culmen apprehen-
dit. Ille quippe qui postmodum voce angelica pro cognitionis internæ concupiscen-
Dan.10.b tia vir desideriorum dicitur, prius in aula regia carnis in se desideria edomuisse me-
Dan.1.c moratur: vt nil ex delectabilibus cibis attingeret, sed lautis ac mollioribus duriora
atque asperiora cibaria præferret: vt dum sibi exterioris cibi blandimenta subtrahe-
ret, ad interni pabuli delectamenta perueniret: et tanto auidius gustum sapientiæ in- D
tus acciperet, quanto saporem carnis pro eadem sapientia foris robustius repressisset.
Si enim a carne hoc quodlibet abscindimus, mox in spiritu quod delectet, inuenimus:
intentioni quippe animæ, si exterior euagatio clauditur, interior secessus aperitur.
Nam quo extra se spargi propter disciplinam mens non potest, eo super se tendere per
profectum potest: quia et in altum crescere arbor cogitur, quæ per ramos diffundi
prohibetur. Et cum riuos fontis obstruimus, fluenta surgere ad superiora prouoca-
mus. Igitur dum studiosi quique sanctorum vitam imitando conspiciunt, in petris
ibices fetus ponunt. Hinc est quòd auditores suos quasi ibices in petris parere Paulus
Heb.12.a admonet, cum enumeratis maiorum virtutibus diceret: Habentes tãtam impositam
nubem testium: deponentes omne pondus, et circunstans nos peccatum, per patien-
Heb.13.b tiam curramus ad propositum nobis certamen. Et rursum: Quorum intuentes exitũ E
19 conuersationis, imitamini fidem. Sed cum diuina præcepta corde concipimus, non
statim quasi iam solide cogitata parturimus. Vnde et beatus Iob non de partu ibicũ,
sed de tempore partus inquiritur. Quod videlicet tempus, dum in nobismetipsis vix
comprehendimus, multo magis in aliena mente nescimus. Prius enim superni timo-
ris semina vtero cordis suscepta, per meditationem studij coagulantur, vt maneant:
postmodum stricta intentione cogitationis affixa, dum ad discretionem rationis ten-
dunt, quasi in membrorum distinctionem formantur: dehinc vsu perseuerantiæ con
firmata, velut in soliditatem ossium veniunt: ad extremum vero perfecta auctoritate
roborata, quasi in partum procedunt. Quæ incrementa diuinorum seminum nullus
in aliena mente considerat, nisi ipse qui creat. Nam etsi quemlibet iam vim supernæ
concupiscentiæ concepisse quarundam rerum attestatione cognoscimus: quando ta-
men

A men in partu erumpat, ignoramus. Sæpe autem concepta mente ſemina peruenire ad
perfectionem nequeunt, quia oriendo tempus partus antecedunt. Et quia needum ple
ne in cogitatione formata ante humanos oculos prodeunt, velut abortiua moriun-
tur. Bona quippe adhuc tenera plerumque humana lingua, dum iam quaſi fortia lau
dar, extinguit. Tanto enim celerius occidunt, quanto ad fauoris notitiam intempe-
ſtiue prorumpunt. Nonnumquam vero imperfecta noſtra cogitatio necdum robora-
ta, dum citius hominibus oſtenditur, reſiſtentium aduerſitate diſſipatur: et cum co-
natur ante tempus videri quia ſit, quaſi agitur vt non ſit. Sancti autem viri, quia cun-
cta, quæ bene cogitant, ſtudent vt occulte conualeſcant, et quaſi proceſſuros fetus
prius intra vterum mentis formant: recte beatus Iob de partus tempore diſcutitur,
quod videlicet vnicuique quando ſit congruum, niſi a creatore neſcitur. Qui dum pe
B netralia cordis aſpicit, quando ad humanam notitiam bona noſtra congrue naſcan-
tur, apprehendit. Bene itaque dicitur: [Numquid noſti tempus partus ibicum in pe-
tris?] Ac ſi aperte dicat: Vt ego, qui idcirco electorum fetus viuaces facio, quia præ-
ſcito in tempore produco. Bene autem expleto fetu auditorum ſubditur: [Vel par-
turientes ceruas obſeruaſti?] Parturientes enim ceruas obſeruare, eſt illos labores pa-
trum, qui ſpiritales filios generant, cauta conſideratione penſare. Solerter quippe in-
tuendum eſt, quòd hic ſermo tam vigilanter imprimitur, vt dicatur. [Obſeruaſti:]
Quia vtique perpaucorum eſt penſare quis labor ſit in prædicationibus patrum: quan
tis doloribus, quaſi quibuſdam conatibus animas in fide et conuerſatione parturiunt,
quàm cauta ſe obſeruatione conſpiciunt: vt ſint fortes in præceptis, compatientes in
infirmitatibus, in minis terribiles, in exhortationibus blandi, in oſtendendo magi-
C ſterio humiles, in rerum temporalium contemptu dominantes, in tolerandis aduerſi-
tatibus rigidi: et tamen dum vires ſuas ſibimet non tribuunt infirmi: quantus ſit eis
dolor de cadentibus, quantus ſit de ſtantibus timor, quo feruore alia adipiſci appe-
tunt, quo pauore alia adepta conſeruant. Quia igitur perpaucorum eſt iſta penſare,
bene ei dicitur: Vel parturientes ceruas obſeruaſti? Nil vero obſtat, quod verba Deus 20
de doctoribus, faciens non ceruorum, ſed ceruarum eos ſpecie deſignat: quia nimirum
illi veri doctores ſunt, qui cum per vigorem diſciplinæ patres ſunt, per pietatis viſce-
ra eſſe matres nouerunt. Qui labores ſanctæ conceptionis tolerant, et proferendos Deo
filios intra vterum charitatis portant. In edenda enim prole amplius matres laborāt,
quæ creſcentem intra vterum conceptionem, longo menſium tempore ſuſtinent: et
quæ ex vtero procedentem non ſine magnis doloribus deponunt. Vnde et hic apta con
D ſideratione ſubiungitur:

Quòd diſcreti viri non paſſim ad prædicandum exiliunt, ſed in tempore menſuram tritici erogandam per conceptum deſiderium intra ſe fouent, donec congrue forment, ſimilem in omnibus formam inſitam præbentes: quorum non ſolum fructus ſed etiam pios conatus, iuſtus dinumerat arbiter. Caput X.

DInumeraſti menſes conceptus earum?] Sancti enim viri cum de profectu audi-
torum cogitant, quaſi iam in vtero conceptionem portant. Sed cum nonnulla
quæ dicenda ſunt, differunt, et aptum ſuis exhortationibus tempus quærunt, velut a
partu quem fieri appetunt, in menſium prolixitate dilatantur. Et ſæpe dum quædam
E quæ ſentiunt, intempeſtiue dicere audientibus nolunt: in ipſa tarditate proferendæ
ſententiæ, ſiue ad hæc quæ ſuadenda ſunt, ſeu ad illa quæ increpanda, conſilio altiori
firmantur. Et dum cogitatur vita filiorum, nec tamen ante tempus lingua conſilium
mentis eijcit, quaſi iam concepta ſoboles intra vterum creſcit: vt ad auditorum noti-
tiam tunc ſententia cordis exeat, quando prolata vtiliter, quaſi per congruum tempus
partus viuat. Et quia hæc homines in magiſtrorum mente, quando vel quo modo
agantur, ignorant: Deus vero ad retributionis gloriam non ſolum effectum conſide-
rat, ſed etiam momenta cogitationum ſignat, recte ad beatum Iob dicitur: [Dinume-
raſti menſes conceptus earum?] Subaudis: vt ego, qui in ſanctis prædicatoribus non
ſolum fructus exteriorum operum, ſed ipſas diutinas cogitationes numero, qui et eas
ad retributionem ſeruo. Poſſunt per menſes, quia congeſti dies ſunt, etiam multipli- 21
catæ virtutes intelligi. In menſibus quoque luna renaſcitur, nilq. obſtat, ſi per men-
ſes

Galat.5.a ses noua regenerationis creatura signetur. De qua Paulus apostolus dicit: In Christo Ie- A
et.6.d su neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura. Sancti igitur viri cum se ad prædicandum parant, prius se interius virtutibus innouant, vt ad hoc quod loquendo docent, viuendo concordent. Prius sua interna considerant, atque a cunctis se vitiorum sordibus emundant, curantes summopere vt contra iram patientiæ luce resplendeant: contra carnis luxuriam, etiam cordis munditia fulgescant: contra torporem zelo candeant: contra confusos præcipitationis motus serena grauitate rutilent: contra superbiam vera humilitate luceant: contra timorem radijs auctoritatis clarescant. Quia ergo tanta in se prius studia congerunt, quasi in conceptu sanctæ prædicationis menses virtutum fiunt. Quos menses Dominus solus dinumerat: quia eadem bona in eorum cordibus non nisi qui dedit, pensat. Et quia iuxta mensurã virtutum, effectus etiam subsequitur fructuũ, recte subiũgitur: [Et scisti tempus partus earum?] Subaudis, vt ego, qui dum in B cogitatione virtutũ menses dinumero, quando hoc quod implere appetunt, parere valeãt, scio: quia nimirũ dum cordis occulta conspicio, futurũ foris effectum operis, intus in pondere cogitationis penso. Sequitur: [Incuruantur ad fetum, et pariunt, et rugitus emittunt.] Rugiunt quippe dum per incuruationem suam in conuersatione lucis auditorũ animas gignunt: quia ab æternis nos supplicijs remouere, nisi flendo et dolendo non possunt.

Psal.125. Prædicatores enim sancti nunc in lacrymis seminant, vt segetem postmodum gaudiorum metant. Nunc quasi ceruæ in dolore partus sunt vt spiritali prole postmodum sint fecundi. Vt enim vnum de multis loquar, video Paulum quasi quandam ceruam quos-
Galat.4.c dam in partu suo magni doloris rugitus emittentem. Ait enim: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis: vellem esse apud vos modo, et mutare vocem meã, quoniam confundor in vobis. Ecce mutare vult vocem in partu suo, vt prædica- C tionis sermo in rugitũ vertatur doloris. Vult mutare vocem suã: quia quos iam prædicando pepererat, reformando gemens iterum parturiebat. Qualem rugitum hæc cerua pa-
Galat.3.a riens emittebat, quando eisdem post se redeuntibus exclamare cogebatur, dicens: O insensati Galatæ, quis vos fascinauit? et sic stulti estis, vt cũ spiritu cœperitis, nunc carne con-
Galat.5.b summamini? Vel certe: Currebatis bene, quis vos impediuit veritati non obedire? Qualis in huius ceruæ partu rugitus fuit, quæ diu conceptos filios cum tot difficultatibus peperit, et quandoque partus ad malitiæ vterũ redisse cognouit? Cõsideremus quid doloris habuerit, quid laboris, quę et postquã potuit concepta edere, rursum compulsa est extincta suscitare.

22. Notandum vero summopere est, quòd istæ ceruæ incuruantur vt pariant: quia nimirum si erectæ starent, parere non valerent. Nisi enim prædicatores sancti ab illa immensitate contemplationis internæ, quam capiunt, ad infirmitatem nostram humillima prædi- D catione quasi quadam incuruatione descenderent, nunquam vtique in fide filios procrearent. Nobis quippe prodesse non possent, si in suæ altitudinis erectione persisterent.
1.Cor.3.a Sed videamus ceruam sese vt pariat incuruantem: Ego, inquit, non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus: tamquam paruulis in Christo lac vobis potum
Ibidem. dedi, non escam. Atque mox eiusdem incuruationis causas exequitur, dicens: Nondum enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. Sed hanc ceruam, quæ propter nos in-
1.Cor.2.b curuata est, quæso videamus erectam. Ait: Sapientiam loquimur inter perfectos. Et rur-
2.Cor.5.c sum: Siue mente excedimus Deo. Cum vero mente excedit Deo, excessum eius nos omnino non capimus. Vt ergo nos lucretur, incuruatur ad nos. Vnde illic apte subiungit:
Ibidem. Siue sobrij sumus vobis. Si enim sancti viri ea nobis prædicare vellent, quæ capiunt, cum in superna contemplatione debriantur, et non magis scientiam suam quodam modera- E mine, et sobrietate tẽperarent, adhuc angusto intelligentiæ sinu illa superni fontis fluenta quis caperet? Incuruatæ autem istæ ceruæ, alias cæli vocatæ sunt, de quibus dicitur:
Psal.143. Domine inclina cælos tuos, et descende. Cum enim inclinantur cæli, descendit Dominus: quia cum se in prædicatione sua sancti doctores attrahunt, diuinitatis notitiam nostris cordibus infundunt. Nequaquam quippe ad nos Dominus descenderet, si prædicatores eius in contemplationis rigore inflexibiles permanerent. Inclinantur ergo cæli vt descendat Dominus, incuruantur ceruæ vt nos in noua fidei luce nascamur. Istæ incur-
Cant.1.a uatæ ceruæ in Canticis canticorum sponsæ vbera sunt vocatæ, sicut scriptum est: Meliora sunt vbera tua vino. Ista enim sunt vbera, quæ in arca pectoris fixa lacte nos potant: quia ipsi arcanis summæ contemplationis inhærentes, subtili nos prædicatione nutriunt. Vt igitur ab æterno gemitu et dolore nos retrahant, nunc incuruantur ceruæ, atque in partu

A partu tugitus emittunt. Quia vero ipsi, qui sancta patrum prædicatione nascuntur, aliquando doctores suos patiendo præueniunt, vt eis adhuc in hac vita durantibus, ipsi iam martyrio consummentur, apte sequitur:

Quòd qui ad pascua æternæ vitæ fuerint separati, doctrina temporali vltra non indigent, quibus in ipso vitæ libro cuncta perspicua erunt. Caput XI.

SEparantur filij earum, et pergunt ad pastum: egrediuntur, et non reuertuntur ad eas.] Pastum scriptura sacra illud viriditatis æternæ pabulum vocat, vbi iam nostra refectio nullius defectus ariditate marcescet. De quo pastu per Psalmistam dicitur: Dominus regit me, et nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. *Psal.22.*
B Et rursum: Nos autem populus eius, et oues pascuæ eius. De quibus nimirum pascuis *Psal.94.* veritas per semetipsam dicit: Per me si quis introierit, saluabitur: et ingredietur, et *Ioan.10.a* egredietur, et pascua inueniet. Pergunt ergo ad pastum: quia de corporibus exeuntes, illa pabula internæ viriditatis inueniunt. Egrediuntur et non reuertuntur ad eas: quia in illa suscepti contemplatione gaudiorum, iam nullatenus indigent verba audire docentium. Egressi itaque ad eas iam non redeunt: quia angustias vitæ præsentis euadentes, vltra a doctoribus prædicationem vitæ accipere non requirunt. Tunc quippe impletur quod scriptum est: Non docebit vltra vir proximum suum, et vir *Hier.31.f* fratrem suum dicens: Cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me a minimo eorum vsque ad maximum, dicit Dominus. Tunc impletur quod in Euangelio veritas dicit: Palam de patre meo annunciabo vobis. Filius quippe de patre palam an- *Ioan.16.d*
C nunciat: quia sicut superius diximus, per hoc quòd verbum est, ex natura nos diuinitatis illustrat. Verba enim tunc docentium, quasi quosdam humanæ linguæ riuulos non quærunt, quando de ipso iam veritatis fonte debriantur. Igitur postquam figurata incuruatione ceruarum, multa de magistrorum virtute narrata sunt, nunc ad eorum vitam, qui remotæ conuersationis secreta appetunt, verba vertuntur: qui et ipsa vacandi otia, quia diuino adiutorio et non suis viribus assequuntur, de eis a Domino dicitur:

Quòd viri contemplatiui solitudinem mentis inhabitent, et liberi a sæcularium negotiorum tumultibus, Deum sitiant. Caput XII.

QVis dimisit onagrum liberum in solitudinem, et vincula eius quis soluit?] Sub- 23
D audis, nisi ego. Onager enim, qui in solitudine commoratur, non incongrue vitam eorum significat, qui remoti a turbis sæcularibus conuersantur. Qui apte etiam liber dicitur: quia magna est seruitus sæcularium negotiorum, quibus mens vehementer atteritur, quamuis in eis sponte deludet. Cuius seruitutis conditione carere, est in mundo iam nil concupiscere. Quasi enim quodam iugo seruitutis premunt prospera, dum appetuntur, premunt aduersa dum formidantur. At si quis semel a dominatione desideriorum temporalium colla mentis excusserit: quadam iam etiam in hac vita libertate perfruitur, dum nullo desiderio felicitatis afficitur, nullo aduersitatis terrore coarctatur. Hoc graue seruitutis iugum, Dominus vidit sæcularium ceruicibus impressum, cum diceret: Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego re- *Mat.11.d* ficiam vos. Tollite iugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum, et humi-
E lis corde, et inuenietis requiem animabus vestris. Iugum meum suaue est, et onus meum leue. Asperum quippe iugum et duræ, sicut diximus, seruitutis pondus est, subesse temporalibus, ambire terrena, retinere labentia, velle stare in non stantibus, appetere quidem transeuntia, sed cum transeuntibus nolle transire. Dum enim contra votum cuncta fugiunt, quæ prius mentem ex desiderio adeptionis afflixerant, post ex pauore amissionis premunt. Liber ergo dimittitur, qui calcatis terrenis desiderijs, ab appetitione rerum temporalium securitate mentis exoneratur: [Et vincula eius, quis soluit?] Subaudis, nisi ego. Soluuntur vero vniuscuiusque vincula, dum diuino adiutorio interna desideriorum carnalium retinacula dirumpuntur. Cum enim pia intentio ad conuersionē vocat, sed adhuc ab hac intentione carnis infirmitas reuocat, quasi quibusdam vinculis anima ligata præpeditur. Multos enim sæpe videmus vitam quidem sanctæ cōuersationis appetere: sed ne hanc assequi valeant, modo irruentes casus, modo

modo futura aduersa formidare. Qui in certa mala dum quasi cauti prospiciunt, in A
peccatorum suorum vinculis incauti retinentur. Multa enim ante oculos ponunt, quæ
si eis in conuersatione eueniant, subsistere se non posse formidant. De quibus bene Sa-
Prouerb.15.c lomon ait: Iter pigrorum, quasi sepes spinarum. Nam cum viam Dei appetunt, eos
velut spinæ obstantium sepium, sic formidinum suarum oppositæ suspiciones pun-
Ibidem. gunt. Quod quia electos præpedire non solet, bene illic secutus adiungit: Via iustorũ
absque offendiculo. Iusti quippe in conuersatione sua quodlibet eis aduersitatis ob-
uiauerit, non impingunt: quia temporalis aduersitatis obstacula, æternæ spei et in-
ternæ contemplationis saltu transcendunt. Soluit itaque Deus onagri vincula, quan-
do ab electi vniuscuiusque animo, infirmarum cogitationum nodos rumpit, et propi-
tius dissipat omne quod illectam mentem ligabat. Sequitur: [Cui dedi in solitudine
domum, et tabernacula eius in terra salsuginis.] Hoc loco pro solitudine corporis B
debemus intelligere solitudinẽ cordis. Quid enim prodest solitudo corporis, si solitu-
do defuerit cordis? Qui enim corpore remotus viuit, sed tumultibus conuersationis hu
manæ, terrenorũ desideriorũ cogitationibus se inserit, nõ est in solitudine. Si vero prema
tur aliquis corporaliter popularibus turbis, et tamẽ nullos curarũ sæculariũ tumultus
in corde patiatur, nõ est in vrbe. Itaque bene cõuersantibus primũ solitudo mentis tri-
buitur, vt exurgentẽ intrinsecus strepitũ terrenorũ desideriorũ premant: vt ebullientes
ab infimis curas cordis per superni gratiã restringant amoris, omnesq. motus impor-
tune se offerentiũ leuium cogitationũ, quasi quasdam circumuolantes muscas ab ocu
lis mentis abigant manu grauitatis, et quoddam sibi cum Domino intra se secretum
24 quærant, vbi cum illo exteriori cessante strepitu, per interna desideria silenter loquã-
Apoc.8.a tur. De hoc secreto cordis, alias dictum est: Factum est silentium in cælo, quasi di- C
midia hora. Cælum quippe Ecclesia vocatur electorum, quæ ad æterna sublimia dũ
per subleuationem contemplationis intendit, surgentes ab infimis cogitationum tu-
multus premit, atque intra se Deo quoddam silentium facit. Quod quidem silẽtium
contemplationis, quia in hac vita non potest esse perfectum, factum dimidia hora di-
citur. Nolenti quippe animo dum cogitationum tumultuosi se strepitus ingerunt,
etiam sublimibus intendentem, rursum ad respicienda terrena cordis oculum violen-
Sap.9.d ter trahunt. Vnde scriptum est: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, et
deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Bene ergo factum hoc silen-
tium non integra, sed dimidia hora describitur: quia hic contemplatio nequaquam
perficitur, quamuis ardenter inchoetur. Quod etiam per Ezechielem Prophetam cõ
Ezech.40.a gruenter exprimitur, qui pro mensura ciuitatis in monte conditæ, in manu viri cala- D
mum sex cubitorum et palmi, se vidisse testatur. In monte quippe electorum Ecclesia
sita est, quia fundata in infimis desiderijs non est. Quid autem per cubitum nisi ope-
ratio, quid per senarium numerum nisi perfectio operationis ostenditur: quia et sex-
Gen.2.a to die cuncta opera Dominus explesse memoratur? Quid ergo super sex cubitos pal-
mus insinuat, nisi contemplationis vim, quæ iam initia æternæ et septimæ quietis de-
monstrat? Quia enim æternorum contemplatio hic minime perficitur, mensura septi-
mi cubiti non expletur. Electorum itaque Ecclesia, quia cuncta, quæ operanda sunt,
perficit, in sex cubitis sese in monte posita ciuitas ostendit. Quia vero hic adhuc sola
initia contemplationis inspicit, de septimo cubito, non nisi palmum tangit. Sciendũ
vero est, quia nequaquam culmen contemplationis attingimus, si non ab exterioris
curæ oppressione cessemus. Nequaquam nosmetipsos intuemur, vt sciamus aliud in E
nobis esse rationale quod regit, aliud animale quod regitur, nisi ad secretum huius
silentij recurrentes, ab omni exterius perturbatione sopiamur. Quod silentium nostrũ
Gen.2.d bene etiam Adam dormiens figurauit, de cuius mox latere mulier processit: quia quis-
quis ad interiora intelligenda rapitur, a rebus visibilibus oculos claudit: et tunc in se-
metipso, vel quæ præesse viriliter debeant, vel quæ subesse possint, infirma distinguit:
vt aliud in illo sit quod regere valeat tamquam vir, aliud tamquam femina quod re-
gatur. In hoc itaque silentio cordis, dum per contemplationem interius vigilamus,
exterius quasi obdormiscimus. Quia ergo remoti viri, id est, a desiderijs carnalibus
alieni, hoc silentium mentis inhabitant, huic onagro Dominus in solitudine domum
25 dedit, vt turba desideriorum temporalium non prematur. Sequitur: [Et tabernacu-
la eius in terra salsuginis.] Salsugo accendere sitim solet. Et quia sancti viri quandiu

A in huius vitæ tabernaculis degunt, ad supernam patriam desiderijs suis quotidianis æstibus accenduntur, in terra salsuginis tabernacula habere perhibentur. Incessanter quippe accenduntur vt sitiant, sitiunt vt satientur: sicut scriptum est: Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Sequitur: [Contemnit multitudinem ciuitatis.] Multitudinem ciuitatis contemnere, est humanæ conuersationis praua studia deuitare, vt iam non libeat terrenorum hominum, qui præ abundantia iniquitatis multi sunt, perditos mores imitari. Cum paucis namque ingredi angustam portam desiderant: et non cum multis lata itinera ingredi appetunt, quæ ad interitum ducunt. Solerte quippe a quo et ad quid sunt creati, conspiciunt: et recta consideratione acceptæ imaginis, se qui vulgi multitudinem dedignantur. Vnde et sponsi voce sponsæ in Canticis Canticorum dicitur: Nisi cognoueris te, o pulchra inter mulieres, egredere et abi post vestigia gregum, et pasce hædos tuos. Semetipsam namque ea, quæ est pulchra inter mulieres, cognoscit, quando electa quæque anima etiam inter peccantes posita: quia ad auctoris sui imaginem ac similitudinem sit condita meminit, et iuxta perceptæ similitudinis ordinem incedit. Quæ si se non cognoscit, egreditur: quia a secreto sui cordis expulsa, in exterioribus concupiscentijs dissipatur. Egressa vero abit post vestigia gregum, quia sua interna deserens, ad latam videlicet viam ducitur, et sequitur exempla populorum. Nec iam agnos, sed hædos pascit: quia non innoxias cogitationes mentis, sed nutrire prauos motus carnis intendit. Quia ergo electus quisque ac continens abire post gregum vestigia despicit, dicatur recte: Contemnit multitudinem ciuitatis. Vbi et apte subiungitur.

Mat. 5. a — Mat. 7. b — Cant. 1. b — B — Gen. 1. d

Quòd viri abstinentes ventris garritus non audiant, sed gulæ flammam, quæ si nutriatur, omnem virtutum messem exurit, studiose restringunt: scientes quòd Nabuchodonosor vincente, princeps cocorum Hierusalem muros destruxerit. Caput XIII.

C

CLamorem exactoris non audit.] Quis intelligi exactor alius nisi diabolus potest, qui semel in paradiso homini malæ persuasionis nummum contulit, et quotidie ab eo huius debiti exigere reatum quærit? Huius exactoris sermo est malæ suggestionis inchoatio. Huius exactoris clamor est iam non leuis sed violenta tentatio. Hic exactor loquitur, cum leniter suggerit. Hic exactor clamat, cum fortiter tentat. Clamorem ergo exactoris non audire, est violentis tentationum motibus minime consentire. Audiret enim, si ea, quæ suggerit, faceret. Sed eum peruerse agere despicit, recte dicitur. [Clamorem exactoris non audit.] Nonnulli vero hoc loco per exactorem intelligi ventrem volunt. Ipse namque a nobis quoddam debitum exigit: quia quotidianum fructum sibi humani D laboris impendi etiam per naturam quærit. Abstinentes igitur viri, qui hoc loco onagri vocabulo figurantur, dum violenta gulæ desideria reprimunt, quasi clamantis exactoris verba contemnunt. Sed cum continenti viro contra innumera vitia multa virtutum certamina suppetant, cur sub exactoris clamore contempto, de solo hic ventre dicitur quòd eius impetum impulsumq. restringat, nisi quòd nullus palmam spiritualis certaminis apprehendit, qui non in semetipso prius per afflictam ventris concupiscentiam, carnis incentiua deuicerit? Neque enim ad conflictum spiritalis agonis assurgitur, si non prius intra nosmetipsos hostis positus, gulæ videlicet appetitus edomatur: quia si non ea, quæ nobis sunt viciniora, prosternimus, nimirum inaniter ad ea, quæ longius sunt, impugnanda transimus. Incassum namque contra exteriores inimicos in campo bellum geritur, si intra ipsa vrbis mœnia ciuis insidians habetur. Mens quoque ipsa certantis sub gra- E ui confusionis dedecore a spiritalis certaminis congressione repellitur, quando infirma in carnis prælio, gulæ gladijs confossa superatur. Nam cum se paruis prosterni conspicit, confligere maioribus erubescit. Nonnulli vero ordinem certaminis ignorantes, edomare gulam negligunt, et iam ad spiritalia bella consurgunt. Qui aliquando multa etiam, quæ magnæ sunt fortitudinis, faciunt: sed dominante gulæ vitio, per carnis illecebram omne, quod fortiter egerint, perdunt: et dum venter non restringitur, per carnis concupiscentiam simul cunctæ virtutes obruuntur. Vnde et de Nabuchodonosor vincente scribitur: Princeps cocorum destruxit muros Hierusalem. Quid enim per muros Hierusalem significans scriptura exprimit, nisi virtutes animæ, quæ ad pacis visionem tēdit? Aut quis cocorum princeps nisi venter accipitur, cui diligētissima a coquentibus cura seruitur? Muros igitur Hierusalē princeps cocorum destruit: quia virtutes animæ dum non restringitur venter, perdit. Hinc est quòd Paulus contra Hierusalem mœnia decertanti vires eo-

Gen. 3. a — 26. — 32 — 1. Cor. 9. d

corum principi subtrahebat, cum diceret: Castigo corpus meum, et seruituti subijcio: ne A
Ibid. forte alijs prædicans, ipse reprobus efficiar. Hinc etiam præmisit dicens: Sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans. Quia cum carnem restringimus, ipsis abstinentiæ nostræ ictibus non aerem, sed immundos spiritus verberamus: et
Dan. 3. e cum hoc, quod est intra nos subijcimus, extra positis aduersarijs pugnas damus. Hinc est quòd cum rex Babylonis succendi fornacem iubet, naphthæ, stuppæ, picis et malleoli ministrari congeriem præcepit: sed tamen abstinentes pueros hoc igne minime consumit: quia antiquus hostis licet innumeras ciborum concupiscentias nostris obtutibus opponat, quibus libidinis ignis crescat, bonis tamen mentibus superni spiritus gratia insibilat: vt a carnalis concupiscentiæ æstibus illæsæ perdurent: vt etsi vsque ad tētationem cordis flam
27. ma ardeat, vsque ad consensum tamen tentatio non exurat. Sciendum præterea est quia
De consecrat. distin. 5. Quinque. quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentiæ tempora præuenit: aliquando vero tempus non præuenit, sed cibos lautiores quærit: aliquando quælibet sumenda sint præparari accuratius expetit: aliquando autem et qualitati ciborum et tempori congruit: sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderatæ refectionis excedit. Nonnumquam vero et abiectius est quod desiderat: et tamen ipso æstu immensi de- B
1. Reg. 14. g siderij deterius peccat. Mortis quippe sententiam patris ore Ionathas meruit: quia in gu-
Nume. 11. g stu mellis coustitutum edendi tempus antecessit. Et ex Aegypto populus eductus, in ere-
1. Reg. 2. c mo occubuit: quia despecto manna, cibos carnium petijt, quos lautiores putauit. Et prima filiorum Heli culpa suborta est, quòd ex eorum voto sacerdotis puer non antiquo more coctas vellet de sacrificio carnes accipere, sed crudas quæreret, quas accuratius exhibe-
Ezech. 16 g ret. Et cum ad Hierusalem dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, et abundantia: aperte ostenditur quòd idcirco salutem perdidit: quia cum C
Gene. 25. d superbiæ vitio mēsuram moderatæ refectionis excessit. Et primogenitorum gloriam Esau amisit: quia magno æstu desiderij vilem cibum, scilicet lenticulam concupiuit: quam dum vendendis etiam primogenitis prætulit, quo in illam appetitu anhelaret indicauit.
Prosper lib. 2. de vita contemp. c. 22. Neque enim cibus, sed appetitus in vitio est. Vnde et lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, et abiectiores non sine reatu conscientiæ degustamus. Hic quippe quem diximus, Esau, primatum per lenticulam perdidit: et Elias in eremo per virtutem spiritus carnes edendo seruauit. Vnde et antiquus hostis quia non cibum, sed cibi concupi-
Gene. 3. b scentiam esse causam damnationis intelligit: et primum sibi hominem non carne sed po-
Mat. 4. a mo subdidit, et secundum non carne, sed pane tentauit. Hinc est quòd plerumque Adam culpa committitur, etiam cum abiecta et vilia sumuntur. Neque enim Adam solus vt a vetito se pomo suspenderet, præceptum prohibitionis accepit. Nam cum alimenta quædam saluti nostræ Deus contraria indicat: ab his nos quasi per sententiam vetat. Et dum D
concupiscentes noxia attingimus: profecto quid aliud quàm vetita degustamus? Ea itaque sumenda sunt, quæ naturæ necessitas quærit, et non quæ edendi libido suggerit.

Quòd summa discretione moderandum sit, vt non carnem quis, sed vitia carnis occidat: et sic parcat ciui, vt eum hostem non nutriat. Caput XIIII.

SEd magnus discretionis labor est huic exactori et aliquid impendere, et aliquid denegare: et non dando gulam restringere, et dando naturam nutrire. Quæ fortasse discretio subinfertur, cum dicitur: [Clamorem exactoris non audit.] Sermo namque huius exactoris est necessaria postulatio naturæ. Clamor vero eius, est mensuram necessitatis transiens appetitus gulæ. Hic itaque onager exactoris huius sermonem audit, clamorem non audit: E
quia discretus vir ac continens et vsque ad temperandam necessitatem ventrem reficit, et a voluptate restringit. Sciendum vero est quia sic voluptas sub necessitate se palliat, vt vix
28. eam perfectus quisque discetnat. Nam dum solui debitum necessitas petit, voluptas explere desiderium suppetit: et tanto gula securius in præceps rapit, quanto sub honesto nomine necessitatis explendæ se contegit. Sæpe autem in ipsa edendi via furtiue adiuncta voluptas subsequitur: nonnumquam vero impudenter libera etiam præire conatur. Facile autem est deprehendere, cum voluptas eius necessitatem præuenit: sed valde est difficile discernere, cum in ipso eis necessario se occulta subiungit. Nam quia præcuntem naturæ appetitum sequitur, quasi a tergo veniens tardius videtur. Eo enim tempore quo necessitati debitum soluitur, quia per esum voluptas necessitati miscetur, quid necessitas petat, et quid, sicut dictum est, voluptas suppetat, ignoratur. Sæpe vero et discernimus: et quia

vtramque

A vtramque per experientiam sibi coniunctam nouimus, in hoc quod extra metas rapimur, libere reficiendo fallimur: et dum sibi mens ex necessitate blanditur, ex voluntate decipitur. Scriptum quippe est: Carnis curam ne feceritis in desiderijs. Quæ igitur fieri in desiderio prohibetur, in necessitate conceditur. Sed sæpe dum incaute necessitati condescendimus, desiderijs deseruimus. Nonnumquam vero dum desiderijs immoderatius obuiare nitimur, necessitatis miserias augemus. Sic enim necesse est vt artem quisque continentiæ teneat, quatenus non carnem, sed vitia carnis occidat. Nam plerumque dum plus iusto caro restringitur, etiam ab exercitatione boni operis eneruatur: vt ad orationem quoque vel prædicationem non sufficiat, dum incentiua vitiorum in se funditus suffocare festinat. Adiutorem quippe habemus intentionis internæ, hunc hominem quem exterius gestamus: et ipsi insunt motus lasciuiæ, ipsi effectus suppetunt operationis bo- Rom. 13. d
B næ. Sæpe vero dum in illo hostem insequimur, etiam ciuem, quem diligimus, trucidamus: et sæpe dum quasi conciui parcimus, ad prælium hostem nutrimus. Eisdem namque alimentis vitia superbiunt, quibus nutritæ virtutes viuunt. Et cum virtus alitur, plerumque vires vitijs augentur. Cum vero immensa continentia vitiorum vires extenuat, etiam virtus deficiens anhelat. Vnde necesse est vt interior homo noster æquus quidam arbiter præsideat inter se, et eum, quem exterius gestat: quatenus ei homo suus exterior et semper ad debitum ministerium seruire sufficiat, et numquam superbe libera ceruice contradicat: nec moueat si quid suggerendo submurmurat, dummodo eum semper superposita calce dominationis premat: Sicq; fit vt dum repressa vitia reniti quidem nobis patimur, et tamen hæc nobiscum congredi ex æquo prohibemus, nec vitia contra virtutem præualeant, nec rursum virtus cum vitiorum omnimoda extinctione succumbat. Qua in
C re sola elatio funditus non extinguitur: quia quamuis victoriæ seruiat, ad edomandam tamen cogitationum superbiam continua nobis pugna seruatur. Vnde bene hic quia vnusquisque vir continens, et debitæ necessitati congruit, et violentæ voluptati contradicit, voce Dominica dicitur: [Clamorem exactoris non audit.] Quia autem discretus vir eo ad intelligenda superiora se eleuat, quo in se carnis incentiua castigat: recte post contemptum exactoris clamorem subditur:

Quòd viri sancti incentiuis carnis ieiuniorum virtute extinctis, cælesti dulcedine pascantur. Caput XV.

CIrcumspicit montes pascuæ suæ.] Montes pascuæ sunt altæ contemplationes internæ refectionis. Sancti enim viri quanto magis se exterius despiciendo deijciunt, tanto
D amplius interius reuelationum contemplatione pascuntur. Vnde scriptum est: Ascensus in corde eius disposuit in conualle lacrymarum: quia quos exterius in fletu continet conuallis humilitatis, eos interius subleuat ascensus contemplationis. Montes etiam pascuæ sunt sublimes virtutes Angelorum. Quæ idcirco hic nos ministrando et adiuuando reficiunt: quia illic interno contemplationis rore pinguescunt. Quæ quia largiente Deo in omni nos certamine protegunt, recte circumspici dicuntur. Vndique enim nobis adesse circumspicimus, quorum defensione contra aduersarios ex omni latere munimur. Possunt adhuc montes pascuæ accipi altæ sententiæ scripturæ sacræ, de quibus per Psalmistam dicitur: Montes excelsi ceruis: quia hi qui iam dare contemplationis saltus nouerunt, altos sententiarum diuinarum vertices, quasi cacumina montium, ascendunt: ad quæ profecto cacumina, quia infirmi peruenire non valent, recte illic subditur: Petra re-
E fugium erinacijs: quia videlicet inualidos non sublimiter intelligentia exercet, sed sola in Christo fides humiliter continet. Sequitur: [Virentia quæque perquirit.] Arentia quippe sunt omnia, quæ temporaliter condita, venturo fine a iucunditate vitæ præsentis quasi æstiuo sole siccantur. Virentia autem sunt vocata, quæ nulla temporalitate marcescunt. Huic ergo onagro virentia perquirere, est sancto vnicuique viro despectis rebus transitorijs, in æternum mansura desiderare. Cuncta vero hæc, quæ de onagro dicta sunt, intelligi etiam et aliter possunt. Quæ repetito superiori versu exponimus, vt lectoris iudicio quod eligendum crediderit, relinquamus. Igitur postquam prædicatorum dispensatio sub ceruarum prætextu descripta est, vt ostenderetur per quem hæc eadem virtus prædicationis datur, illico commemoratio de dominica incarnatione subnectitur, vt dicatur: [Quis dimisit onagrum liberum?] Nec indignum quis iudicet per tale animal incarnatum Dominũ posse figurari: dum constat omnibus, quia per significationem quandã in

Psal. 83. 29.
Psal. 103.

Psal. 21. scriptura sacra et vermis et scarabæus ponatur: sicut scriptum est: Ego autem sum ver- A
mis, et non homo. Et sicut apud septuaginta interpretes per Prophetam dicitur: Scara-
bæus de ligno clamauit. Cum ergo nominatis rebus tam abiectis et vilibus figuratur:
quid de illo contumeliose dicitur, de quo constat quòd proprie nihil dicatur? Vocatur
etenim agnus, sed propter innocentiam. Vocatur leo, sed propter potentiam. Aliquan-
do etiam serpenti comparatur, sed propter sapientiam. Atque ideo per hæc omnia dici
figuraliter potest, quia de his omnibus credi aliquid essentialiter non potest. Si enim vnum
horum quodlibet essentialiter existeret, alterum iam dici non posset. Nam si agnus pro-
prie diceretur, leo iam vocari non poterat. Si leo proprie diceretur, per serpentem si-
gnari non posset. Sed hæc in illo omnia dicimus tanto latius in figura, quanto longius
ab essentia. Potest ergo onager incarnatum Dominum designare. Agreste quippe ani-
mal est onager. Et quia incarnatus Dominus gentilitati magis, quàm Iudææ profuit, ani- B
male corpus assumens, quasi non in domum, sed potius in agrum venit. De quo agro
Psal. 49. gentilitatis per Psalmistam dicitur: Species agri mecum est. Incarnatus itaque Domi-
Philip. 2. a nus qui in forma Dei æqualis est patri, in forma serui minor est patre, qua minor est etiam
seipso. Dicatur ergo a patre de filio secundum formam serui: [Quis dimisit onagrum
Ioan. 8. d liberum, et vincula eius quis soluit?] Omnis quippe qui peccat, seruus est peccati. Et quia
30. incarnatus Dominus particeps nostræ factus est naturæ, non culpæ, liber dimissus dici-
Psal. 87. tur, quia sub peccati dominio non tenetur. De quo alias scriptum est: Inter mortuos
liber. Dimissus dicitur, quia naturam nostram suscipiens, iniquitatis iugo nullo modo
tenetur. Quem quamuis macula culpæ nostræ non attigit, passio tamen nostræ morta-
litatis astrinxit. Vnde et postquam liber dimissus dicitur, recte de illo adiungitur: [Et
vincula eius quis soluit?] Vincula quippe eius tunc soluta sunt, cum infirmitates passio- C
nis illius in resurrectionis sunt gloriam commutatæ. Quasi quædam vincula Dominus
habuit ea, quæ nos nequitiæ merito patimur, nostræ mortalitatis infirma, quibus et vs-
que ad mortem sponte ligari se voluit, et quæ per resurrectionem mirabiliter soluit. Esu-
rire enim, sitire, lassescere, teneri, flagellari, crucifigi, nostræ mortalitatis vinculum
fuit. Sed cum expleta morte velum templi rumperetur, scinderentur petræ, monumen-
ta panderentur, inferni claustra patescerent: quid aliud tot argumentis tantæ virtutis
ostenditur, nisi quòd illa infirmitatis vincula soluebantur, vt is qui ad suscipiendam ser-
ui formam venerat, in ipsa serui forma ab inferni vinculis absolutus, ad cælum etiam
Act. 2. d cum membris liber rediret? De quibus eius vinculis Petrus Apostolus attestatur, dicens:
Quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat illum teneri
ab eo. Et quia post mortem suam atque resurrectionem ad gratiam fidei gentilitatem D
vocare dignatus est, postquam dicta sunt soluta eius vincula, apte subiungitur: [Cui de-
di in solitudine domum, et tabernacula eius in terra salsuginis.] In gentilitate enim in
qua patriarcha non fuit, propheta non fuit: quia ad intelligendum Deum, qui ratione
Isa. 35. a vteretur non fuit, homo pene non fuit. De hac solitudine per Isaiam dicitur: Lætabitur
deserta et inuia, et exultabit solitudo, et florebit quasi lilium. Et rursum de Ecclesia di-
Isa. 51. a citur: Ponet desertum eius quasi delicias, et solitudinem eius quasi hortum Domini.
Terra vero salsuginis hæc eadem solitudo repetita est, quæ priusquam veram Dei sapien-
tiam cognosceret, salsuginem protulerat: quia nullam viriditatem boni intellectus pro-
ferens, peruersa sapiebat. Domum ergo in solitudine et tabernaculum in terra salsugi-
nis accepit: quia incarnatus pro hominibus Deus, derelicta Iudæa gentilitatis corda pos-
Psal. 2. sedit. Vnde ei patris voce per Prophetam dicitur: Postula a me, et dabo tibi gentes he- E
reditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. Qui iuxta hoc quòd Deus est,
cum patre dat omnia: iuxta hoc vero quòd homo est, a patre accipit omnia, sicut scriptũ
Ioan. 5. e est: Potestatem dedit ei et iudicium facere, quia filius hominis est. Et rursum scriptum est:
Ioan. 13. a Sciens quia omnia dedit ei pater in manus. Vel sicut ipse dicit: Omne quod dat mihi pater,
Ioan. 6. d ad me veniet. Iam vero si quæritur quid inter domum ac tabernaculum distet: domus in
habitatione est, tabernaculum in itinere. Corda itaque gentilium quasi quædam taberna-
cula habuit veniẽdo, sed ea per iustitiam firmans, domum fecit habitando. Et quia eorũ vi
tã ad quos venerat, imitari despexerit, recte dicitur: [Contemnit multitudinẽ ciuitatis.]
Id est, mores despicit humanæ conuersationis. Homo quippe inter homines factus, vsum te
nere hominũ noluit. Idcirco namque inter nos homo factus est: vt non solum nos sangui-
ne fuso redimeret, sed etiam ostenso exemplo commutaret. In conuersatione igitur nostra
et veniendo

A et veniendo alia inuenit, et viuendo alia docuit. Srudebant enim omnes superba Adam
stirpe progeniti prospera vitæ præsentis appetere, aduersa deuitare, opprobria fugere,
gloriam sequi. Venit inter eos Dominus incarnatus aduersa appetens, prospera sper-
nens, opprobria amplectens, gloriam fugiens. Nam cum Iudæi illum regem sibi consti- Ioan. 6. b
tuere voluissent, fieri rex refugit. Cum vero eum interficere molirentur, sponte ad
crucis patibulum venit. Fugit ergo quod omnes appetunt, appetijt quod omnes fu-
giunt. Sed cum fugit quod omnes appetunt, appetijt quod omnes fugiunt, fecit
quod omnes mirarentur, vt et mortuus ipse resurgeret, et morte sua alios de morte re-
suscitaret. Duæ quippe vitæ sunt hominis in corpore consistentis, vna ante mortem, alia 31.
post resurrectionem, quarum vnam omnes agendo nouerant, alteram nesciebant, et hu-
manum genus soli huic quam nouerat intendebat. Venit per carnem Dominus, et dum
B suscepit vnam, alteram demonstrauit. Dum hanc nobis cognitam suscepit, illam, quæ
nobis est incognita, ostendit. Moriendo quippe vitam exercuit quam tenemus, resurgen-
do aperuit quam quæramus: exemplo suo nos docens, quòd hæc vita, quam ante mor-
tem ducimus, non propter se amanda sit, sed propter alteram toleranda. Quia ergo
noua conuersatione vsus inter homines, mores Babyloniæ secutus non est, bene de eo scri-
ptum est: [Contemnit multitudinem ciuitatis.] Vel certe quòd multos per spatiosam Mat. 7. b
viam vagantes deseruit, et per angustam gradientes paucos elegit. Multitudinem
namque ciuitatis contemnere, est humani generis partem quæ latam viam ingreditur,
quæ et pro abundantia iniquitatis multa est, a regni sui sorte reprobare. Sequitur:
[Clamorem exactoris non audit.] Sicut supra dictum est, quis hoc loco exactor accipi,
nisi diabolus potest? Qui male suadendo spem contulit immortalitatis, sed decipiendo
C exigit tributum mortis, qui suadendo intulit culpam, sæuiendo exigit pœnam. Huius
exactoris sermo, est ante mortem hominis astuta persuasio. Clamor vero eius, est vio-
lenta iam rapina post mortem. Quos enim ante mortem latenter intercipit, hos ad sup-
plicij sui consortium post mortem violenter rapit. Sed quia ad mortem veniens Domi-
nus huius exactoris violentos impetus non expauit, sicut ipse ait: Venit enim princeps Ioan. 14. d
huius mundi, et in me non habet quidquam, bene dicitur: [Clamorem exactoris non
audit.] Venit quippe ad eum exactor humani generis, quia illum hominem vidit. Sed
quem infirmitate despectum hominem credidit, virtute supra hominem sensit.

Quid sit quòd Laban idola apud Iacob posita non reperit. Caput XVI.

HVius nimirum exactoris typum Laban tenuit, quando cum furore veniens, sua apud Gene. 32.
D Iacob idola requisiuit. Laban quippe interpretatur dealbatio. Dealbatio autem non
inconuenienter diabolus accipitur, qui cũ sit tenebrosus ex merito, transfigurat se velut an
gelum lucis. Huic seruiuit Iacob, id est, ex parte reproborum Iudaicus populus, cuius ex 2. Cor. 11. d
carne incarnatus Dominus venit. Potest etiam per Laban mundus hic exprimi, qui cum
furore Iacob persequitur, quia electos quosque qui redemptoris nostri membra sunt, per-
sequendo opprimere conatur. Huius filiam, id est, siue mundi, siue diaboli Iacob abstu-
lit, cum sibi Christus Ecclesiam ex gentilitate coniunxit. Quam et de domo patris ab-
strahit, quia ei per Prophetam dicit: Obliuiscere populum tuum, et domum patris tui. Psal. 44.
Quid vero in idolis, nisi auaritia designatur? Vnde per Paulum dicitur: Et auaritia,
quæ est idolorum seruitus. Laban ergo veniens apud Iacob idola non inuenit: quia Colos. 3. a
ostensis mundi thesauris, diabolus in redemptore nostro vestigia concupiscentiæ terrenæ
E non reperit. Sed quæ Iacob non habuit, ea Rachel sedendo cooperuit. Per Rachel
quippe, quæ et ouis dicitur, Ecclesia figuratur. Sedere autem est humilitatem pœni-
tentiæ appetere, sicut scriptum est: Surgite postquam sederitis. Rachel ergo idola se- Psal. 126.
dendo operuit: quia sancta Ecclesia Christum sequens, terrenæ concupiscentiæ vitia pœ-
nitendo texit. De hac coopertione vitiorum per Psalmistam dicitur: Beati quorum re- Psal. 31.
missæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Nos igitur Rachel illa signauit,
qui idola sedendo premimus, si culpas auaritiæ pœnitendo damnamus. Quæ vtique
auaritia illis non solet euenire, qui in via Domini viriliter currunt, quibus dicitur: Viri- Psal. 30.
liter agite, et confortetur cor vestrum. Sed his maxime qui quasi effeminato gressu gra-
dientes, per blandimenta sæculi resoluuntur. Vnde et illic eiusdem Rachelis hæc verba Gene. 31. e
sunt: Iuxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi. Apud Iacob ergo idola Laban
non reperit: quia exactor callidus quid in redẽptore nostro reprehenderet, non inuenit. De

quo exactore Redemptori nostro gentilitatem ab eius dominio liberanti per Prophetam A
Isa. 9. a dicitur: Iugum enim oneris eius, et virgam humeri eius, et sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madian. Eripiens quippe gentilitatem Dominus superauit iugum oneris eius, cum eam aduentu suo ab illa dæmoniacæ tyrannidis seruitute liberauit. Superauit virgam humeri eius, cum percussionem illius, quæ ex peruerso opere grauiter deprimebat, ab humano genere redemptor compescuit. Superauit sceptrum exactoris eius, cum regnum eiusdem diaboli, qui pro pestifera perpetratione vitiorum exigere consueuerat debita tributa pœnarum, de fidelium corde destruxit:

Quid sit quòd Gedeon contra Madian dimicaturus, per praeceptum Domini quoscumque flexis genibus ad bibendum aquas haurire conspexit, repulit a conflictu: eos vero, qui stantes manibus aquas quasi canes lambebant, tubis et lampadibus, et laganis armauit. Caput XVII. B

32. Sed quomodo hæc acta sunt audiamus. Subiunctum est illico: Sicut in die Madian. Non ab re arbitror si hoc Madianitarum bellum quod in comparatione aduentus Dominici a Propheta vigilanter illatum est, aliquanto latius differamus. In libro quippe Iudicum, Gedeon contra Madianitas dimicasse describitur. *Iudic. 7. b* Is cum exercitus multitudinem ad bella produceret, diuina illi admonitione præceptum est, vt ad fluuium veniens, omnes, quos flexis genibus aquas haurire conspiceret, a bellorũ conflictu remoueret. Actumq. est, vt trecenti viri tantummodo, qui stantes manibus aquas hauserant, remanerent. Cum his ad prælium pergit, eosq. non armis, sed tubis, lampadibus et lagænis armauit. Nam sicut illic scriptum est: Accensas lampades miserunt intra lagunculas: et tubas in dextra, lagænas autem in sinistra tenuerunt, et ad hostes suos cominus venientes cecinerunt tubis, confregerunt lagunculas, lampades aperuerunt: et hinc tubarum sonitu, illinc lampadum coruscatione territi hostes sunt in fugam conuersi. C Quid hoc est quòd tale bellum per Prophetam ad medium adducitur, et aduentui redemptoris nostri istius pugnæ victoria comparatur? An indicare Propheta nobis studuit, quòd aduentum redemptoris nostri contra diabolum illa sub Gedeon duce pugnæ victoria designauit? Talia illic nimirum acta sunt: quæ quanto magis vsum pugnandi transeunt, tanto amplius a prophetandi mysterio non recedunt. Quis enim vmquam cum lagęnis et lampadibus ad pręlium venit? Quis contra arma veniens, arma deseruit? Ridicula nobis hæc profecto fuerant, si terribilia hostibus non fuissent. Sed victoria ipsa testante didicimus ne parua hæc, quæ facta sunt, perpendamus. Gedeon itaque ad prælium veniens, redemptoris nostri signat aduentum: *Psalm. 23.* de quo scriptum est: Tollite portas principes vestras, et eleuamini portæ æternales, et introibit rex glorię. D Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis et potẽs, Dominus potens in prælio. Hic redemptorem nostrum, non solum opere, sed etiam nomine prophetauit. Gedeon namque interpretatur circumiens in vtero. Dominus enim noster per maiestatis potentiam omnia complectitur, et tamen per dispensationis gratiam intra vterum Virginis humanitatem sumens venit. Quis est ergo circumiens in vtero nisi omnipotens Deus sua dispensatione nos redimens, diuinitate cuncta complectens, et humanitatem intra vterum sumens? In quo vtero et incarnatus est, et clausus non est: quia et intra vterum fuit per infirmitatis substantiam, et extra mundum per potentiam maiestatis. Madian vero interpretatur de iudicio. Vt enim hostes eius repellendi destruendiq. essent, non de vitio repellentis, sed de iudicio iuste iudicantis fuit. Et idcirco de iudicio vocantur: quia alieni a gratia redemptoris, iustæ damnationis meritum etiam in vocabulo nominis trahunt. E

33. Contra hos Gedeon cum trecentis pergit ad prælium. Solet in centenario numero plenitudo perfectionis intelligi. Quid ergo per ter ductum centenarium numerum designatur, nisi perfecta cognitio Trinitatis? Cum his quippe Dominus noster aduersarios fidei destruxit: cum his ad prædicationis bella descendit, qui possunt diuina cognoscere, qui sciunt de Trinitate, quæ Deus est, perfecta sentire. Notandum verò est quia iste trecentenarius numerus in Tau littera continetur, quæ crucis speciem tenet. Cui si super transuersam lineam in, quod id cruce eminet, adderetur, non iam crucis species, sed ipsa crux esset. Quia ergo iste trecentorum numerus in Tau littera continetur: et per Tau litteram, sicut diximus, species crucis ostenditur, non immerito in his trecentis Gedeonem sequentibus illi designati sunt, *Luc. 9. c* quibus dictum est: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Qui sequentes Dominum tanto

A tanto verius crucem tollunt, quanto acrius et se edomant: et erga proximos suos charitatis compassione cruciantur. Vnde et per Ezechielem prophetam dicitur: Signa Tau super frontes virorum gementium et dolentium. Vel certe in his treceutis, qui in Tau littera continentur, hoc exprimitur, quòd ferrum hostium crucis ligno superetur. Ductiq. sunt ad fluuium, vt aquas biberent, qui aquas flexis genibus hauserunt, a bellica intentione remoti sunt. Aquis namque doctrina sapientiæ, stante autem genu recta operatio designatur. Qui ergo dum aquas bibunt, genuflexisse perhibentur, a bellorum certamine prohibiti recesserunt: quia cum illis Christus contra hostes fidei pergit ad prælium, qui cum doctrinæ fluenta hauriunt, rectitudinem operum non inflectunt. Omnes quippe tunc bibisse aquam, sed non omnes recto genu stetisse narrati sunt. Reprobatiq. sunt, qui genua, dum aquas biberent: inflexerunt: quia attestante Apostolo, non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Quia enim, vt diximus, dissolutio operum in ipsa genuum incuruatione signatur, recte rursum per Paulum dicitur: Remissas manus et dissoluta genua erigite, et gressus rectos facite pedibus vestris. Hi ergo Christo duce ad bellum procedunt, qui hoc quod ore annunciant, opere ostendunt, qui fluenta doctrinæ spiritualiter hauriunt, nec tamen in prauis operibus inflectuntur carnaliter, quia sicut scriptum est: Non est speciosa laus in ore peccatoris. Itum ergo est ad prælium cum tubis, cum lampadibus, cum lagænis. Innusitatus iste, vt diximus, fuit ordo præliandi. Cecinerunt tubis, et sinistris lagænæ tenebantur, intra lagænas autem sunt missæ lampades, confractis vero lagænis lampades ostensæ sunt, quarum coruscante luce, hostes territi in fugam vertuntur. Designatur itaque in tubis clamor prædicantium: in lampadibus, claritas miraculorum: in lagænis, fragilitas corporum. Tales quippe secum dux noster ad prædicationis prælium duxit, qui despecta salute corporum, hostes suos moriendo prosternerent, eorumq. gladios non armis, non gladijs, sed patientia superarent. Armati enim venerunt sub duce suo ad prælium martyres nostri: sed tubis, sed lagenis, sed lampadibus. Qui sonuerunt tubis, dum prædicant, confregerunt lagænas, dum soluenda in passione sua corpora hostilibus gladijs supponunt: resplenduerunt lampadibus, dum post solutionem corporum, miraculis coruscauerunt. Moxq. hostes in fugam conuersi sunt: quia dum mortuorum martyrum corpora miraculis coruscare conspiciunt, luce veritatis fracti quod impugnauerunt, crediderunt. Cecinerunt ergo tubis, vt lagænæ frangerentur: lagænæ fractæ sunt, vt lampades apparerent: apparuerunt lampades, vt hostes in fugam verterentur: id est, prædicauerunt martyres, donec eorum corpora in morte soluerentur: corpora eorum in morte soluta sunt, vt miraculis coruscarent: coruscauerunt miraculis, vt hostes suos ex diuina luce prosternerent: quatenus nequaquam Deo erecti resisterent, sed eum subditi formidarent. Et notandum quòd steterunt hostes ante lagænas, fugerunt ante lampades: quia nimirum persecutores sanctæ Ecclesiæ fidei prædicatoribus adhuc in corpore positis restiterunt, post solutionem vero corporum apparentibus miraculis in fugam versi sunt, quia pauore conterriti, a persecutione fidelium cessauerunt. Prædicatione scilicet tubarum fractis lagænis corporum, visis timuerunt lampadibus miraculorum. Intuendum 34
est etiam id quod illic scriptum est: quia in dextera tubas, lagænas autem in sinistra tenuerunt. Pro dextero enim habere dicimur, quidquid pro magno pensamus: pro sinistro vero, quod pro nihilo ducimus. Bene ergo illic scriptum est quòd in dextera tubas, lagænas autem in sinistra tenuerunt: quia Christi martyres pro magno habent prædicationis gratiam, corporum vero vtilitatem pro minimo. Quisquis enim plus facit vtilitatem corporis, quàm gratiam prædicationis, in sinistra tubam, atque in dextera lagænam tenet. Si enim priori loco gratia prædicationis attenditur, et posteriori vtilitas corporis, certum est quia in dextris tubæ, et sinistris lagænæ teneantur. Hinc Dominus in Euangelio ait: Neque accendunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum. In modio enim commodum temporale, in lucerna autem lux prædicationis accipitur. Lucernam ergo sub modio ponere, est propter temporale commodum, gratiam prædicationis abscondere, quod nemo vtique electorum facit. Et bene illic additur: Sed super candelabrum. In candelabro enim status corporis designatur, cui lucerna superponitur, dum eidem corpori cura prædicationis antefertur. Bene itaque per Prophetam dictum est: Sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madian. Sed quia exponendi prophetici testimonij gratia longe digressi sumus, ad operis nostri ordinem reuertamur.

[Margin: *Ezech. 9 b*; B; *Rom. 2. b*; *Heb. 12. d*; *Eccli. 15. b*; C; D; E; *Mat. 5. b*; *Isaiæ 9. a*]

Quòd

A

Quòd onager iste ad Christum referatur, qui vocem exactoris diaboli non audiuit, quia in illo nil malignus inuenit. Caput XVIII.

IGitur postquam dictum est: [Clamorem exactoris non audiuit:] quia videlicet antiqui hostis insidias Dominus in carne manifestatus despexit, quid etiam de electis suis fecerit, recte subiungit, dicens: [Circumspicit montes pascuæ suæ.] Montes accipimus omnes elatos huius sæculi, qui in corde suo altitudine terrena tumuerunt. Sed quia etiam tales Dominus Ecclesiæ suæ corpori conuersos inuiscerat, eosq. a priori elatione commutans, in sua membra transformat, isti montes pascuæ eius sunt: quia nimi-
Ioan. 4. b rum de conuersione errantium, et de superborum humilitate satiatur, sicut ipse ait: Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui me misit. Et sicut Apostolis ad prædicationem
Ioan. 6. c missis præcepit, dicens: Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æter- B
Psal. 94. nam. De his montibus per Prophetam dicitur: Non repellet Dominus plebem suam, quoniam in manu eius sunt omnes fines terræ, et altitudines montium ipse conspicit. Altitudines enim montium, elationes sunt vtique superborum. Quas Dominus conspicere dicitur, id est, ab iniquitate sua in melius commutare. Conuertit namque Dominus eum
Luc. 22. g quem conspicit. Vnde scriptum est: Conuersus Dominus respexit Petrum, et recordatus est Petrus verbi Domini sicut dixerat: Quia priusquam gallus cantet, ter me negabis: et
Prou. 20. b egressus foras fleuit amare. Et sicut Salomon ait: Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat
Psal. 96. omne malum intuitu suo. De hoc respectu montium rursum per Prophetam dicitur: Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini: quia post peruersitatis suę duritiã, diuina formidine liquefacti, ab illo prius rigido tumore subtracti sunt. Intuendum etiam quòd non ait inspicit, sed circũspicit mõtes pascuæ suæ. In Iudęa quippe incarnatus est Dominus, quæ posita in medio gentium fuit. Atque inde circumspexit montes: quia elatos huius sæculi C
circumquaque positos ex gentilitatis vniuersitate collegit. In his itaque montibus pascitur: quia bonis operibus conuersorum quasi herbis virentibus satiatur. Hinc est quòd ei
Cant. 1. b sponsæ voce in Canticis Canticorum dicitur: Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie. Pascitur quippe Dominus, cum bonis nostris actibus delectatur. Cubat vero in meridie, cum ex desiderijs carnalibus ardenti corde reproborum, apud electorum suo-
Luc. 5. f rum pectora refrigerium inuenit cogitationis bonæ. Mons enim quidam Matthæus fuerat, quando in telonij lucris tumebat: de quo et scriptum est: Quia postquam credidit, inuitato in domum suam Domino, conuiuium magnum fecit. Mons itaque iste huic onagro virentis pascuæ herbas protulit: quia et foris eum conuiuio, et intus epulis virtutum pauit. Quod adhuc plenissime explerur, cum subditur: [Virentia quæque perquirit.] Arentia enim deserit, et virentia quæque perquirit. Arentia namque corda sunt hominũ, D
quæ in huius sæculi spe peritura plantata, æternitatis fiduciam non habent. Virent autem
1. Pet. 1. a quæ illi hereditati inhærent, de qua Petrus apostolus dicit: In hereditatem incorruptibilem, et incontaminatam, et immarcessibilem. Tanto enim verius quique virentes sunt, quanto in hereditatis immarcessibilis sorte cogitationis radicem figunt. Quisquis itaque intrinsecus arere formidat, arentia extrinsecus mundi huius desideria fugiat. Quisquis à Domino perquiri desiderat, æternam patriam appetens, in interna cordis plantatione virідescat. Hæc autem de onagro exposita sub duplici intellectu sufficiant. Lectoris vero iudicio relinquendum est, quid magis duxerit eligendum. Et si vtriusque expositionis intelligentiã fortasse despexerit, libenter ipse lectorem meum subtilius veriusq. sentientem velut magistrum discipulus sequar: quia mihi proprie donatum credo, quid- E
35. quid illum me melius sentire cognosco. Omnes enim qui fide pleni de Deo aliquid sonare nitimur, organa veritatis sumus, et in eiusdem veritatis potestate est, vtrum per me sonet alteri, an per alterum mihi. Ipsa quippe in medio nostri, etiam non æque viuentibus omnibus æqua est, et sæpe alium tangit, vt bene audiat quod per alium ipsa sonuerit: sæpe vero alium tangit, vt bene quod ab alijs audiatur, sonet. Sæpe doctori verbum pro gratia tribuitur auditoris, et sæpe propter auditoris culpam subtrahitur sermo doctori. In his ergo quæ vbertim prædicat doctor, nulla elatione se efferat, ne fortasse non pro sua, sed pro auditoris gratia eius repleatur lingua, et in his quæ doctor steriliter dicit, auditor non succenseat, ne fortasse doctori lingua non pro sua, sed pro auditoris reprobatione torpescat. Pro auditoris namque gratia dator bonus etiam malis sermo doctoribus, sicut potuerunt Pharisæis suppetere verba prædicationis, de quibus scriptum est: Om-

A est: Omnia ergo quæcumque dixerit vobis, seruate & facite, secundum vero opera eorum, nolite facere. Propter auditorum vero reprobationem bonis etiam doctoribus sermo subtrahitur, sicut ad Ezechielem contra Israël dicitur: Linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir obiurgans, quia domus exasperans est. Aliquando autem sermo prædicationis propter vtrosque datur, aliquando propter vtrosque subtrahitur. Propter vtrosque enim datur, sicut diuina voce Paulo apud Corinthios dicitur: Noli timere: sed loquere. Et paulo post: Quia populus multus est mihi in hac ciuitate. Propter vtrosque vero subtrahitur, sicut Heli sacerdos, & prauam filiorum cognouit actionem, & dignam increpationis non exercuit vocem, cum profecto futurum esset, vt in mortis supplicio, et istos reatus flagitij, et illum silentij pœna mulctaret. Inter hæc igitur cum vel pro quo sermo detur, vel propter quem subtrahatur, ignoramus: vnum est salubre remedium, nec de his quæ aliis magis accepimus, nosmetipsos extollere, nec de eo alterū quòd minus acceperit irridere, sed fixo humilitatis pede, grauiter et constanter incedere: quia in hac vita tanto veracius docti sumus, quanto doctrinam nobis a nobismetipsis suppetere non posse cognoscimus. Cur ergo quilibet de doctrina superbiat, qui occulto iudicio, vel cui quando detur, vel quando cui subtrahatur ignorat? Quamuis enim securitati rimor semper longe videatur abesse, nobis tamen nihil est securius, quàm sub spe semper timere, ne incauta mens, aut desperando se in vitiis deiiciat, aut extollendo de donis ruat. Ante districti enim ac pij iudicis oculos quanto de se sub spe humilius trepidat, tanto in illo robustius stat.

Mat. 23.a *Ezech. 3 g* *Act. 18.c* *1. Reg. 3. e*

B (marginal letter at "dium, nec de his")

LIBRI TRIGESIMI MORALIVM SANCTI GREGORII FINIS.

SANCTI GREGORII

MORALIS EXPOSITIONIS IN BEATVM IOB LIBER TRIGESIMVSPRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

C IN paradiso sano homini diabolus inuidens superbiæ vulnus inflixit, vt qui mortem non acceperat conditus, moreretur eleuatus. Sed quia diuinæ potentiæ suppetit, nonsolum bona de nihilo facere, sed ea etiam ex malis, quæ diabolus perpetrauerat, reformare: contra hoc inflictum vulnus superbientis diaboli, medicina apparuit inter homines humilitas Dei, vt auctoris exemplo humiliati surgerent, qui imitatione hostis elati ceciderant. Contra ergo superbientem diabolum apparuit inter homines homo factus humilis Deus. Hunc potentes huius sæculi, idest, membra diaboli superbientis, eo despicabilem crediderunt, quo humilem conspexerunt. Vulnus enim cordis eorum quanto magis tumuit, tanto amplius medicamentum vitæ despexit. Repulsa igitur à vulnere superborum medicina nostra peruenit ad vulnus humilium: Infirma quippe mundi elegit Deus, vt confundat fortia, actumq. est cum pauperibus, quod post etiam diuites elati mirarentur. Nam dum nouas in illis virtutes aspiciunt, eorum, quorum prius contempsere vitam, postmodum obstupuere miracula. Vnde mox pauida ad sua corda redeuntes, extimuerunt sanctitatem in miraculis, quam despexerant in præceptis. Per infirma ergo confusa sunt fortia: quia dum in venerationem vita surgeret humilium, elatio cecidit superborum. Igitur

Gen. 3.a *1. Cor. 1. d*

tur quia beatus Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenet, et omnipotens Deus præuidit quòd in A primordiis nascentis Ecclesiæ, potentes huius sęculi leue eius iugum suscipere crassa cordis ceruice recusarent, dicat: [Nunquid volet rhinoceros seruire tibi?] Rhinoceros enim indomitæ omnino naturæ est: ita vt si quando captus fuerit, teneri nullatenus possit. Impatiens quippe, vt fertur, illico moritur. Eius vero nomen Latina lingua interpretatum sonat, in nare cornu. Et quid aliud in nare, nisi fatuitas: quid in cornu, nisi elatio designatur? Nam quia in nare fatuitas solet intelligi, Salomone attestante didicimus, qui ait: Circulus

Prou. 11. c aureus in naribus suis, mulier pulchra et fatua. Hæreticam namque doctrinam nitore vidit eloquij resplendere, nec tamen sapientiæ apto intellectu congruere, et ait: Circulus aureus in naribus suis, id est, pulchra et circunflexa locutio in sensibus mentis stultæ: cui ex eloquio aurum pendet, sed tamen ex terrenæ intẽtionis pondere, more suis, ad superiora non respicit. Quod secutus exposuit, dicens: Mulier pulchra et fatua, id est, doctrina hæ- B retica: pulchra per verbum, fatua per intellectum. In cornu vero, quia elatio frequenter

Psal. 74. accipitur, Propheta attestante didicimus, qui ait: Dixi iniquis, nolite inique agere, et delinquentibus, nolite exaltare cornu. Quid ergo in rhinocerote hoc nisi potentes huius sæculi designantur, vel ipsæ in eo summæ principatuum potestates, qui typo fatuæ iactationis elati, dum falsis exterius inflantur honoribus, veris miseriis intus inanescunt? Quibus

Eccli. 10. a bene dicitur: Quid superbis terra et cinis? In ipsis vero initiis nascentis Ecclesiæ, dum contra illam diuitum se potestas extolleret, atque in eius necem immensitate tantæ crudelitatis anhelaret, dum tot cruciatibus anxia, tot persecutionibus pressa succumberet: quis tunc credere potuit, quòd illa erecta et aspera superborum colla sibi subiiceret, et iugo sancti timoris edomita, mitibus fidei loris ligaret. Diu quippe in exordiis suis rhinocerotis huius cornu ventilata, et quasi funditus interimenda percussa est. Sed diuina gratia dispen- C sante, et illa moriendo viuificata conualuit, et cornu suum rhinoceros iste feriendo lassatus inclinauit: quodq. impossibile hominibus fuit, Deo difficile non fuit, qui potestates huius mundi rigidas non verbis, sed miraculis fregit. Ecce enim quotidie seruire rhinocerotes agnoscimus, dum potentes mundi huius, qui in viribus suis fatua dudum fuerant elatione confisi, Deo subditos iam videmus. Quasi de quodam indomito rhinocerote Do-

Mat. 19. c minus loquebatur, cum diceret: Diues difficile intrabit in regnum cælorum. Cui cum responsum esset: Et quis poterit saluus fieri? illico adiunxit: Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt. Ac si diceret: Rhinoceros iste humanis viribus mansuescere non potest, sed tamen diuinis subdi miraculis potest. Vnde hic quoque apte beato Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenenti dicitur:

D

Quòd potestates huius sæculi in statu suo elata, nec doctrina, nec ratione, sed miraculis conuersa sunt ad fidem Christi. Caput II.

NVnquid volet rhinoceros seruire tibi?] Subaudis: vt mihi, qui eum prædicamentis quidem hominum diu resistere pertuli, sed tamen repente cum volui miraculis strauì. Ac si apertius dicat. Nunquid hi, qui fatua elatione superbiunt, sine meis adiutoriis tuæ prędicationi subduntur? Per quem itaque pręualeas considera, et in omne quod pręuales, elationis sensum inclina. Vel certe ad beati Iob notitiam pro humilianda eius virtute deducitur, quàm mira quandoque per Apostolos agantur, qui mundum Deo subiiciunt, eiq. edomitam potentum huius sæculi superbiam flectunt: vt tanto de se beatus Iob minus æstimet, quanto aggregari Deo tam difficiles animas per alios videt. Dicat ergo: Nũquid E volet rhinoceros seruire tibi? Subaudis, sicut per eos, quos misero, seruit mihi. Sequitur:

2. Aut morabitur ad præsepe tuum?] Præsepe hoc loco ipsa scriptura sacra non inconuenienter accipitur, in qua verbi pabulo animalia sancta satiãtur, de quibus per Prophetam

Psal. 67. dicitur: Animalia tua habitabunt in ea. Hinc etiam natus Dominus a pastoribus in præ-

Luc. 2. b sepi reperitur: quia eius incarnatio in ea qua nos reficiunt prophetarum scriptura cognoscitur. Rhinoceros itaque iste, videlicet omnis elatus in primordiis nascentis Ecclesiæ, cum patriarcharum dicta, cum prophetarum mysteria, cum Euangelij arcana audiret, irridebat: quia tanto in prædicatorum præsepi claudi satiariq. contempserat, quanto in voluptatibus propriis dimissus desperationis suæ campum tenebat. Quem superborum campum bene Paulus insinuat dicens: Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudi-

Ephe. 4. e citiæ in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam. Tanto enim se quisque in malis præsentibus

A præsentibus latius relaxat, quanto post hanc vitam se assequi bona æterna desperat. Sed omnipotens Deus diu quidem rhinocerotem hunc per prauæ voluptatis campum vagantem pertulit, et tamen cum voluit, repente ad suum præsepe religauit: vt vitæ pabulum bene clausus accipiat, ne vitam funditus male liber amittat. Ecce enim iam cernimus quòd potentes huius sæculi eiusq. principes prædicamenta dominica libenter audiunt, constanter legunt, pastiq. a præsepi non exeunt: quia præcepta Dei, quæ aut legendo, aut audiendo cognoscunt, nequaquam viuendo transcendunt, sed ad verbi pabulum quasi clausi stare æquanimiter tolerant, vt edendo et permanendo pinguescant. Quòd cum Deo agente conspicimus, quid aliud quàm rhinocerotem hunc ad præsepe morantem videmus? Quia vero post acceptum pabulum prædicationis rhinoceros iste fructum debet ostendere operis, rectè subiungitur:

B *Quòd fidei persecutores facti sunt prædicatores, & principes mundi iam subditi nomini Christiano, rebelles quosque qui quasi gleba in Ecclesiæ campo alios impediunt, ne fructificent Deo, pede potestatis terrenæ premunt, quos Ecclesia frangere non potuit disciplina. Caput III.*

NVnquid alligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo?] Lora sunt Ecclesiæ, præcepta disciplinæ. Arare vero est per prædicationis studium humani pectoris terram 3.
vomere linguæ proscindere. Hic igitur rhinoceros quondam superbus ac rigidus, iam nunc loris fidei tenetur ligatus, atque a præsepi ad arandum ducitur: quia eam prædicationem, qua ipse refectus est, innotescere et aliis conatur. Scimus enim, rhinoceros iste, terrenus videlicet princeps, quanta prius contra Dominum crudelitate sæuierit, et nunc C agente Domino cernimus quanta se ei humilitate substernit. Hic rhinoceros non solum ligatus, sed etiam ad arandum ligatus est: quia videlicet disciplinæ loris astrictus, non solum se a prauis operibus retinet, sed etiam in sanctæ fidei prædicationibus exercet. Ecce enim sicut superius dictum est, ipsos humanarum rerum rectores ac principes dum metuere Deum in suis actionibus cernimus, quid aliud quàm loris ligatos videmus? Cum vero eam fidem, quam dudum persequendo impugnauerant, nunc prolatis legibus prædicare non cessant, quid aliud faciunt, nisi aratri laboribus insudant? Libet videre hunc rhinocerotem, id est, terræ principem fidei loris ligatum, quemadmodum et cornu portat per potentiam sæculi, et iugum fidei sustinet per amorem Dei. Timeri iste rhinoceros valde poterat, nisi ligatus esset. Cornu quippe habet, sed ligatus est. Habent ergo in loris eius quod humiles diligant, habent in cornu eius quòd elati pertimescant. Strictus enim loris, seruat D pietatem mansuetudinis, sed fultus cornu terrenæ gloriæ exercet dominium potestatis. Plerumque autem cum exigente ira ad feriendum rapitur, diuino timore reuocatur. Et quidem per exasperatam potentiam in furorem se eleuat, sed quia æterni iudicis reminiscitur, cornu ligatus se inclinat. Sæpe ipse vidisse me memini, quòd cum ad se feriendum grauiter hic rhinoceros accenderet, et quasi eleuato cornu bestiolis minimis mortes, exilia, damnationesq. subiectis immensis terroribus intentaret, repente fronti signo crucis impresso, omne in se incendium furoris extinxit, conuersus minas deposuit: et quia ad deliberata progredi non posset, ligatus agnouit. Et non solum in se iras edomat, sed in subiectorum etiam sensibus omne, quod rectum est, inserere festinat: vt quia omnes sanctam Ecclesiam ex intima cogitatione venerentur, exemplo ipse suæ humilitatis demonstret. Dicatur igitur beato Iob: [Nunquid alligabis rhinocerotem ad arandum loro tuo?] Ac si E aperte dicat: Nunquid potentes huius sæculi in sua fatua elatione confidentes, ad laborem prædicationis dirigis, et sub disciplinæ vinculo restringes? Subaudis, vt ego: qui id egi cum volui, qui persecutores meos quos prius hostes pertuli, ipsos postmodum rectæ fidei defensores feci. Sequitur. [Aut confringet glebas vallium post te?] Solent excultæ terræ superia- 4.
centes glebæ iactata semina premere, et nascentia suffocare. Quibus glebis hoc loco illi signantur, qui per duritiam suam, atque pestiferam vitam, nec ipsi semina verbi recipiunt, nec receptorum seminum fructus alios ferre permittunt. Sanctus enim quisque prædicator in mundum veniens euangelizando pauperibus, quasi molles vallium terras arauerat, sed quorundam duritiam elatorum Ecclesia rumpere non valens, eos quasi superiectas labori suo glebas oppressa tolerabat. Multi enim peruersæ mentis ipsa terrenorum principum infidelitate confisi, surgentem Ecclesiam male viuendi pondere premebant, cum diu quos possent modo damnabilibus exemplis, modo minis, modo blandimentis

i. 4 destruerent,

destruerent, ne terra cordis auditorum, ad spiritalis seminis fructum exculta perueniret. At cum omnipotens Deus hunc rhinocerotem loris suis subdidit, per eum illico glebarum duritiam fregit. Mox quippe terrenũ principatum suæ fidei subiugauit, dura persequentiũ corda contriuit, vt quasi confractæ glebæ non iam obduratæ premerent, sed ad percepta verbi semina resolutæ germinarent. Vnde rectè nunc ait: Aut confringet glebas vallium post te? Ac si diceret: Sicut post me, qui postquam mentem cuiuslibet elatæ potestatis ingredior non solum eam mihi subditam reddo, sed etiam ad conterendos fidei hostes exerceo, vt potentes huius sæculi meæ formidinis loris ligati, non solum in me credentes permaneant, sed et pro me alieni cordis duritiam zelantes frangant. Hoc autem quod de infidelibus diximus in plerisque etiam, qui fidei nomine censentur, videmus. Multi namque in medio humilium fratrum positi, fidem verbotenus tenent, sed dum elationis typhum non deserunt, dum quos possunt illatis violentiis premunt, dum fructificantibus aliis ipsi nequaquam semina verbi recipiunt, sed ab exhortantis voce autem cordis auertunt: isti quid aliud quàm obduratæ glebæ in exaratis vallibus iacent? Qui eo nequiores sunt, quo nec ipsi humilitatis fructum proferunt, et quod est deterius, proferentes humiles premunt. Ad horum duritiam dissoluendam nonnumquam sancta Ecclesia, quia propria virtute non sufficit, rhinocerotis huius, id est, terreni principis opitulationem quærit, vt ipse superiacentes glebas conterat, quas Ecclesiarum humilitas quasi planities vallium portat. Has itaque glebas rhinocetos pede premit ac comminuit, quia prauorum potentiumq. duritiam cui Ecclesiastica humilitas resistere non valet, principalis religio ex potestate dissoluit. Quod quia sola diuina virtute agitur, vt terreni regni culmina ad perfectum regni cælestis inclinentur, rectè nunc dicitur: [Aut confringet glebas vallium post te?] Vt verò de suis virtutibus beatus Iob humilia sentiat, et adhuc de huius mũdi potestatibus sub rhinocerotis nomine sublimia cognoscat. Sequitur: [Nunquid habebis fiduciam in magna fortitudine eius, et derelinques ei labores tuos?] In rhinocerotis fortitudine fiduciam Dominus habere se asserit: quia vires, quas temporaliter terreno principi contulit, ad cultum suæ venerationis inclinauit: vt ex accepta potestate qui quam dudum contra Deum tumuerat, religiosum nunc Deo obsequium latius impendat. Quo enim in mundo plus potest, eo pro mundi auctore plus præualet. Nam quia a subiectis ipse metuitur, tanto facilius persuadet, quanto et cum potestate indicat qui vere metuatur. Dicat ergo: Nunquid habebis fiduciam in magna fortitudine eius? Ac si diceretur: vt ego, qui vires terrenorum principum meo cultui seruituras aspicio. Tanto enim ea, quæ nunc agis, minora æstimo, quanto iam præuideo, quia et maiores huius mundi mihi potestates inclinabo. Bene autem subditur: Et derelinques ei labores tuos?] Labores enim suos huic rhinoceroti Dominus reliquit, quia conuerso terreno principi eam, quam sua morte mercatus est, Ecclesiam credidit: quia videlicet in eius manu quanta solicitudine pax fidei sit tuenda commisit. Sequitur;

A B C D

Quòd principes huius mundi semen verbi diuini multiplicant, dum pro Ecclesia contra hæreticos, & tyrannos leges promulgant. Capvt IIII.

5. NVnquid credes ei quòd reddat sementem tibi, et aream tuam congreget?] Quid aliud semen nisi verbum prædicationis accipitur: sicut in Euangelio veritas dicit:
Mat. 13. d Exiit qui seminat, seminare: et sicut Propheta ait: Beati qui seminatis super omnes aquas.
Isa. 32. d Quid aliud area nisi Ecclesia debet intelligi? De qua præcursoris voce dicitur: Et permundabit aream suam.
Mat. 3. c Quis ergo in initio nascentis Ecclesiæ crederet, dum contra eam ille indomitus principatus terræ tot minis et cruciatibus sæuiret: quia rhinoceros iste Deo sementem redderet, id est, acceptum prædicationis verbum operibus repensaret? Quis posset tunc infirmorum credere, quod eius aream congregaret? Ecce enim modo pro Ecclesia leges promulgat, qui dudum contra eam per varia tormenta sæuiebat. Ecce quaslibet gentes capere potuerit, ad fidei illius gratiam suadendo perducit, eisq. æternam vitam indicat, quibus captis præsentem seruat. Cur hoc? Quia videlicet aream nunc congregat, quam aliquando superbo cornu dispergendo ventilabat. Audiat igitur beatus Iob quid gentilitatis principes faciant, et nequaquam se apud semetipsum de gloria tantæ suæ virtutis extollat. Audiat et rex potens, potentiores huius mundi reges quanta Deo deuotione famulentur, et virtutem suam quasi pro singularitate non trahat in elationis vitium, E

qui

A qui habet in alijs exemplum: quia etsi tunc ei similem Dominus non vidit, multos tamen per quos eius gloriam retunderet, prævidit. Igitur quia terreni principes magna se Deo humilitate susternunt, praui homines qui dudũ contra Ecclesiam in infidelitate positi, aperta aduersitate sæuiebant, nũc ad alia fraudis argumenta vertuntur. Quia enim illos religionem venerari conspiciunt, ipsi cultum religionis assumunt, et bonorum vitam sub despectis vestibus iniquis moribus premunt. Mundi quippe dilectores sunt, hocq. in se quod homines venerentur ostendunt, atque eis, qui vere semetipsos despiciunt, non mente, sed veste copulantur. Quia enim præsentem gloriam amantes assequi non possunt, quasi despicientes sequuntur. Qui quid sentirent contra bonos 6
ostenderent, si aptum nequitiæ tempus inuenirent. Sed hæc etiam argumenta prauorum ad electorum salutem proficiunt. Sancta enim Ecclesia transire sine labore tentationis non potest tempora peregrinationis, quæ etsi foris apertos hostes non habet, intus tamen tolerat fictos fratres. Nam contra vitia semper in acie est, et habet etiam pacis tempore bellum suum: et fortasse grauius affligitur, cum non extraneorum ictibus, sed suorum moribus impugnatur. Siue itaque illo seu isto tempore, est tamẽ semper in labore. Nam et in persecutione principum timet, ne amittant boni quod sunt, et in conuersione principum tolerat, quia mali simulant bonos se esse, quod non sunt. Vnde omnipotens Deus, quia rhinocerotem hunc loris ligatum dixit, illico prauorũ hypocrisim subdidit, dicens:

Quòd hypocritæ sanctitatis speciem habeant, sed charitatem supernam non habent: et in his, quos verbo doctrinæ gignunt, quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Caput V.

C

PEnna struthionis similis est pennis herodij et accipitris.] Quis herodium et accipitrem nesciat aues reliquas quanta volatus sui velocitate transcendant? Struthio vero pennæ eorum similitudinem habet, sed volatus eorum celeritatem non habet. A terra quippe eleuari non valet, et alas quasi ad volatum specietenus erigit, sed tamen numquam se a terra volando suspendit. Ita sunt nimirum omnes hypocritæ, qui dum bonorum vitam simulant, imitationem sanctæ conuersationis habent, sed veritatem sanctæ actionis non habent. Habent quippe volandi pennas per speciem, sed in terra repunt per actionem: quia alas per figuram sanctitatis extendunt, sed curarum sæcularium pondere prægrauati, nullatenus a terra subleuantur. Speciem namque pharisæorum reprobans Dominus quasi struthionis pennam redarguit, quæ in opere aliud exercuit, et in colore aliud ostendit, dicens: Væ vobis scribæ et pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris quidem apparent hominibus speciosa, intus vero sunt plena ossibus mortuorum: ita et vos foris apparetis hominibus iusti, intus vero pleni estis auaritia et iniquitate. Ac si diceret: Subleuare vos videtur species pennæ, sed in infimis vos deprimit pondus vitæ. De hoc pondere per Prophetam dicitur. Filij hominum vsquequo graui corde? Huius struthionis conuersionem se hypocrisim Dominus pollicetur, cum per Prophetam dicit: Glorificabunt me bestiæ agri dracones et struthiones. Quid enim draconum nomine, nisi in aperto maliriosæ mentes exprimuntur, quæ per terram semper in infimis cogitationibus repunt? Quid vero per struthionum vocabulum, nisi hi, qui se bonos simulant, designantur, qui sanctitatis vitam quasi volatus pennam per speciem retinent, sed per opera non exercent? Glorificari itaque se Dominus a dracone, vel struthione asserit: quia et aperte malos, et ficte bonos plerumque ad sua obsequia ex intima cogitatione conuertit. Vel certe agri bestiæ Dominum, id est, dracones struthionesq. glorificant, cum fidem quæ in illo est, ea quæ in hoc mundo dudum membrum diaboli fuerat gentilitas exaltat. Quam et propter malitiam draconum nomine exprobrat, et propter hypocrisim, vocabulo struthionũ vocat. Quasi enim pennas accepit gentilitas, sed volare non potuit, quæ et naturam rationis habuit, et actionem rationis ignorauit. Habemus adhuc quod in consideratione struthionis huius de accipitre, et herodio attentius perpendamus. Accipitris quippe et herodij parua sunt corpora, sed pennis densioribus fulta, et idcirco cum celeritate transuolant: quia eis parum inest quod aggrauat, multum quod leuat. At contra struthio raris pennis induitur, et immani corpore grauatur:

Idem sup. lib. 8 c. 24.

Mat. 23.c

Psal. 4.

Isa. 43.c

B, D, E (margin section letters)

uatur: vt etsi volare appetat, ipsa pennarum paucitas molem tanti corporis in aere non suspendat. Bene ergo in herodio et accipitre electorũ persona signatur, qui quandiu in hac vita sunt, sine quantulocumque culpæ contagio esse non possunt. Sed cum eis parum quid inest, quod deprimit, multa virtus bonæ actionis suppetit, quæ illos in superna sustollit. At contra hypocrita, etsi facit pauca, quæ eleuent, perpetrat multa quæ grauent. Neque enim nulla bona agit hypocrita, sed quibus ea ipsa deprimat, multa peruersa committit. Paucæ igitur pennæ corpus struthionis non subleuant, quia paruum bonum hypocritæ, multitudo prauæ actionis grauat. Hæc quoque ipsa struthionis penna ad pennas herodij et accipitris similitudinem coloris habet, virtutis vero similitudinem non habet. Illorum namque conclusæ et firmiores sunt, et volatu aerem premere virtute suæ soliditatis possunt. At contra struthionis pennæ dissolutæ, eo volatum sumere nequeunt, quo ab ipso, quem premere debuerant, aere transcenduntur. Quid ergo in his aspicimus, nisi quòd electorum virtutes solidæ euolant, vt ventos humani fauoris premant? Hypocritarum vero actio quamlibet recta videatur, volare non sufficit: quia videlicet fluxæ virtutis pennam humanæ laudis aura pertransit.
7 Sed ecce cum vnum eundemq. bonorum malorumq. habitum cernimus, cum ipsam in electis ac reprobis professionis speciem videmus, vnde nostræ intelligentiæ suppetat, vt electos a reprobis, a falsis veros comprehendendo discernat? Quod tamẽ citius agnoscimus, si intemerata in memoriam pręceptoris nostri verba signamus, qui ait: Ex fructibus eorum cognoscetis eos. (Mat.7.c) Neque enim pensanda sunt, quæ ostendunt in imagine, sed quæ seruant in actione. Vnde hic postquam speciem struthionis huius intulit, mox facta subiungit, dicens: [Quæ derelinquit in terra oua sua.] Quid enim per oua nisi tenera adhuc proles exprimitur, quæ diu fouenda est, vt ad viuum volatile perducatur? Oua quippe insensibilia in semetipsis sunt, sed tamen calefacta, in viuis volatilibus conuertuntur. Ita nimirum paruuli auditores ac filij certum est, quòd frigidi insensibilesq. remaneant, nisi doctoris sui solicita exhortatione calefiant. Ne igitur derelicti in sua insensibilitate torpescant, assidua doctorum voce fouendi sunt, quousque valeant, et per intelligentiam viuere, et per contemplationem volare. Quia vero hypocritæ quamuis peruersa semper operentur, loqui tamen recta non desinunt: bene autem loquendo in fide, vel conuersatione filios pariunt, sed eos bene viuendo nutrire non possunt, recte de hac struthione dicitur: [Quæ derelinquit in terra oua sua.] Curam namque filiorum hypocrita negligit: quia ex amore intimo rebus se exterioribus subdit, in quibus quanto magis extollitur, tanto minus de prolis suæ defectu cruciatur. Oua ergo in terra dereliquisse, est natos per conuersionem filios nequaquam a terrenis actibus interposito exhortationis nido suspendere. Oua in terra dereliquisse, est nullum cælestis vitæ filijs exemplum præbere. Quia enim hypocritæ per charitatis viscera non calent, de torpore prolis editæ, id est, de ouorum suorum frigore nequaquam dolent: et quanto se libentius terrenis actibus inserunt, tanto negligentius eos, quos generant, agere terrena permittunt: sed quia derelictos hypocritarum filios superna cura non deserit: nonnullos namque etiam ex talibus intima electione præscitos, largitæ gratiæ respectu calefacit, recte subiungitur:

Quòd eos, quos prauorum doctorum negligentia in puluere peccati inuisitatos deserit, gratia Dei calefacit: et sine hominum ministerio, multos desperatos per se Deus visitat et viuificat.

Caput VI.

TV forsitan in puluere calefacies ea?] Ac si dicat: vt ego, qui illa in puluere calefacio: quia scilicet paruulorum animas, et in medio peccantium positas, amoris mei igne succendo. Quid enim puluis nisi peccator accipitur? Vnde et ille hostis huius peccatoris perditione satiatur, de quo per Prophetã dicitur: Serpenti puluis panis eius. (Isa.65.d) Quid per puluerem, nisi ipsa iniquorum instabilitas demonstratur? De qua Dauid ait: Non sic impij non sic, sed tamquam puluis, quem proijcit ventus a facie terræ. (Psal.1.) Oua ergo Dominus in puluere derelicta calefacit: quia paruulorũ animas prædicatorum suorum solicitudine destitutas, etiam in medio peccantiũ positas amoris sui igne succendit. Hinc est, quòd plerosque cernimus, et in medio populorum viuere, et tamen vitam torpentis populi non tenere. Hinc est quòd plerosque cernimus, et malorum

A rum turbas non fugere, et tamen superno ardore flagrare. Hinc est, quòd plerosque cernimus, vt ita dixerim, in frigore calere. Vnde enim nonnulli in terrenorum hominum torpore positi, supernæ spei desiderijs inardescunt: vnde et inter frigida corda succensi sunt, nisi quia omnipotens Deus derelicta oua scit etiam in puluere calefacere: et frigoris pristini insensibilitate discussa, per sensum spiritus vitalis animare, vt nequaquam iacentia in infimis torpeant: sed in viuis volatilibus versa, sese ad cælestia contemplando, id est, volando suspendant? Notandum vero est, quòd in his verbis, nō solum hypocritarum actio peruersa reprobatur, sed bonorum etiam magistrorum si qua fortasse subrepserit elatio premitur. Nam cum de se Dominus dicit: quòd derelicta oua in puluere, ipse calefaciat: profecto aperte indicat, quia ipse operatur intrinsecus per verba doctoris, qui et sine verbis vllius hominis calefacit quos voluerit in fri-

B gore pulueris. Ac si aperte doctoribus dicat: Vt sciatis quia ego sum, qui per vos loquentes operor: ecce cum voluero, cordibus hominum etiam sine vobis loquor. Humiliata igitur cogitatione doctorum, ad exprimendum hypocritam sermo conuertitur, et qua fatuitate torpeat, adhuc sub struthionis facto plenius indicatur. Nam sequitur:

Quòd hypocritæ nulla solicitudine infirmis prouideant, nec aliquam charitatis affectionem impendant his, quos bestiarum morsibus expositos vident: sed duri ad filios, quasi sui non sint, reputant alienos.
Caput VII.

C OBliuiscitur, quòd pes conculcet ea, aut bestia agri conterat.] Quid in pede nisi transitus operationis accipitur? Quid in agro nisi mundus iste signatur? De quo in Euangelio Dominus dicit: Ager autem est mundus. Quid in bestia, nisi antiquus hostis exprimitur, qui huius mundi rapinis insidians, humana quotidie morte satiatur? De qua per Prophetam, pollicente Domino, dicitur: Et mala bestia non transibit per eam. Struthio itaque oua sua desetens, obliuiscitur, quòd pes conculcet ea: quæ videlicet hypocritæ eos, quos in conuersatione filios generant derelinquunt, et omnino non curanr, ne aut exhortationis solicitudine, aut disciplinæ custodia destitutos, prauorum operum exempla peruertant. Si enim oua, quæ gignunt diligerent, nimirum metuerent ne quis ea peruersa opera demonstrando calcaret. Hunc Paulus pedem infirmis discipulis, quasi ouis quæ posuerat metuebat,

D cum diceret: Multi ambulant quos sæpe dicebam vobis, nunc autem et flens dico inimicos crucis Christi. Et rursum: Videte canes, videte malos operarios. Et rursum: Denunciamus vobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis. Hunc pedem Ioannes Gaio formidabat, qui cum multa Diotrephis mala præmisisset, adiunxit: Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Hunc ipse synagogæ dux infirmo suo gregi metuebat, dicens: Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarum gentium. Obliuiscitur etiam quòd bestia agri conterat: quia nimirum si diabolus in hoc mundo sæuiens editos in bona conuersione filios rapiat, hypocrita omnino non curat. Hanc autem agri bestiam Paulus ouis, quæ po-

E suerat metuebat, dicens: Timeo ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri a charitate, quæ est in Christo Iesu. Hanc agri bestiam discipulis metuebat Petrus, cum diceret: Aduersatius vester diabolus, quasi leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Habent ergo veraces magistri super discipulos timoris viscera ex virtute charitatis: hypocritæ autem tanto minus commissis sibi metuunt, quanto nec sibimetipsis quid timere debeant deprehendunt. Et quia obduratis cordibus viunnt, ipsos etiam, quos generant filios, nulla pietate debiti amoris agnoscunt. Vnde adhuc sub struthionis specie subditur: [Duratur ad filios quasi non sint sui.] Quem enim charitatis gratia non infundit, proximum suum etiā si ipse hunc Deo genuit, extraneum respicit: vt profecto sunt omnes hypocritæ, quorū videlicet mētes dum semper exteriora appetunt, intus insensibiles fiunt: et in cunctis, quæ agunt, dum sua semper expetunt, erga affectum proximi nulla charitatis com-

Mat. 13. e
Isa. 35. d
Phil. 3. d
Ibid.
2. Thes. 3. b
Epistola Ioan. 3. d
Deut. 18. b
2. Cor. 11. a
Gen. 3. a
1. Pet. 5. c

paſſione molleſcunt. O quàm mollia viſcera geſtabat Paulus, quando circa filios A
1.Theſ.3.b ſuos tanto æſtu amoris inhiabat, dicens: Nos viuimus, ſi vos ſtatis in Domino: et
Phil.1.b teſtis mihi eſt Deus, quo modo cupiam omnes vos in viſceribus Chriſti Ieſu. Roma-
Rom.1.a nis quoque ait: Teſtis eſt mihi Deus, cui ſeruio in ſpiritu meo, in Euangelio filij eius,
quòd ſine intermiſſione memoriam veſtri ſemper facio in orationibus meis: obſecrãs
ſi quo modo tandem aliquando proſperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad
2.Tim.1.a vos: deſidero enim videre vos. Timotheo quoque ait: Gratias ago Deo meo, cui ſer-
uio a progenitoribus meis in conſcientia pura, quia ſine intermiſſione habeam tui me
moriam in orationibus meis, nocte ac die deſiderans te. Theſſalonicenſibus quoque
1.Theſ.2.d amorem ſuum indicans, dicit: Nos autem fratres deſolati a vobis ad tempus horæ,
aſpectu, non corde, abundantius feſtinauimus faciem veſtram videre cum multo de-
ſiderio. Qui duris perſecutionibus preſſus, et tamen de filiorum ſalute ſolicitus, adiun B
1.Theſ.3.a xit: Miſimus Timotheum fratrem noſtrum, et miniſtrum Dei in Euangelio Chriſti,
ad confortandos vos, et exhortandos pro fide veſtra, vt nemo moueatur in tribulatio-
Eph.3.c nibus iſtis. Ipſi enim ſcitis, quòd in hoc poſiti ſumus. Epheſijs quoque ait: Peto ne
deficiatis in tribulationibus meis pro vobis, quæ eſt gloria veſtra. Ecce in tribulatio-
ne poſitus, alios exhortatur: et in hoc quod ipſe ſuſtinet, alios roborat. Non enim
filiorum ſuorum fuerat more ſtruthionis oblitus, ſed metuebat nimis ne eius diſcipu-
li in prædicatore ſuo tot perſecutionum probra cernentes, fidem in eo deſpicerent,
contra quam innumeræ paſſionum contumeliæ prævalerent. Et idcirco minus do-
lebat in tormentis, ſed magis filijs de tormentorum ſuorum tentatione metuebat.
Paruipendebat in ſe plagas corporis, dum formidaret in filijs plagas cordis. Ipſe
patiendo ſuſcipiebat vulnera tormentorum, ſed filios conſolando, curabat vulnera C
cordium. Penſemus ergo cuius charitatis fuerit, inter dolores proprios alijs timuiſ-
ſe: penſemus cuius charitatis fuerit, filiorum ſalutem inter ſua detrimenta requite-
9 re, et ſtatum mentis in proximis etiam ex ſua deiectione cuſtodire. Sed hæc hypo-
critæ charitatis viſcera neſciunt: quia eorum mens quanto per mundi concupiſcen-
tiam in exteriora reſoluitur, tanto per inaffectionem ſuam interius obduratur: et tor-
pore inſenſibili frigeſcit intrinſecus, quia amore damnabili molleſcit foris, ſeq. ip-
ſam conſiderare non valet, quia cogitare ſe minime ſtudet. Cogitare vero ſe mens
non poteſt, quæ tota apud ſemetipſam non eſt. Tota vero eſſe apud ſemetipſa m
non ſufficit: quia per quot concupiſcentia rapitur, per tot a ſemetipſa ſpecies diſſipa-
tur, et ſparſa in infimis iacet, quæ collecta ſi vellet, ad ſumma conſurgeret. Vnde iuſto-
rum mens, quia per cuſtodiam diſciplinæ, a cunctorum viſibilium fluxo appetitu con D
ſtringitur, collecta apud ſemetipſam intrinſecus integratur: qualiſq. Deo, vel proxi-
mo eſſe debeat, plene conſpicit, quia nihil ſuum exterius derelinquit: et quanto ab ex-
terioribus abſtracta compeſcitur, tanto aucta in intimis inflammatur: et quo intus ma
gis ardet, eo ad deprehendenda vitia amplius lucet. Hinc eſt enim, quòd ſancti viri dũ
ſe intra ſemetipſos colligunt, mira ac penetrabili acie occulta etiam aliena delicta de-
Ezec.8.a prehendunt. Vnde bene per Ezechielem prophetam dicitur: Emiſſa ſimilitudo ma-
nus apprehendit me in cincinno capitis mei, et eleuauit me ſpiritus inter terram, et
cælum, et adduxit me in Hieruſalem in viſione Dei iuxta oſtium interius, quod re-
ſpiciebat ad aquilonem: vbi erat ſtatutum idolum zeli, ad prouocandam æmula-
tionem. Quid eſt enim cincinnus capitis, niſi collectæ cogitationes mentis: vt non
ſparſæ diffluant, ſed per diſciplinam conſtrictæ ſubſiſtant? Manus ergo deſuper E
mittitur, et propheta per cincinnum capitis eleuatur: quia cum noſtra mens ſeſe per
cuſtodiam colligit, vis ſuperna ſurſum nos ab infimis trahit. Bene vero inter ter-
ram et cælum ſublatum ſe aſſerit: quia quilibet ſanctus in carne mortali poſitus, ple-
ne quidem adhuc ad ſuperna non peruenit, ſed tamen ima dereliquit. In viſione ve-
ro Dei in Hieruſalem ducitur: quia videlicet vnuſquiſque proficiens per charitatis ze-
lum, qualis eſſe Eccleſia debeat contemplatur. Bene quoque additur: Quia iuxta
oſtium interius ductus eſt, quod reſpiciebat ad aquilonem: quia nimirum ſancti viri
dum per aditum internæ contemplationis aſpiciunt, plus praua intra Eccleſiam fieri
quàm recta deprehendunt: et quaſi in aquilonis parte oculos, id eſt, ad ſolis ſiniſtram
flectunt: quia contra vitiorum frigora, charitatis ſe ſtimulis accendunt. Vbi et re-
cte ſubiungitur: Quia illic erat ſtatutum idolum zeli ad prouocandam æmulationẽ.

Dum

A Dum enim intra sanctam Ecclesiam a nonnullis specie sola fidelibus, rapinas et vitia perpetrari considerant, quid aliud quàm in Hierusalem idolum vident? Quod idolum zeli dicitur, quia per hoc contra nos æmulatio superna prouocatur: et tanto districtius derelinquentes ferit, quanto nos charius redemptor amat. Hypocritæ igitur, quia cogitationes mentis non colligunt, per cincinnum capitis minime tenentur. Et qui sua nesciunt, commissorum sibi quando delicta deprehendunt? Hi itaque torpent a cælestibus, ad quæ flagrare debuerant, et flagrant terrenis rebus anxie, a quibus laudabiliter torpuissent. Postposita quippe filiorum cura, sæpe eos videas se contra pericula immensi laboris accingere, maria transmeare, adire iudicia, pulsare principatus, palatia irrumpere, iurgantibus populorum cuneis interesse, et terrena patrimonia laboriosa obseruatione defendere. Quibus si fortasse dicatur, cur ista vos agi-
B tis, qui sæculum reliquistis? respondent illico Deum se metuere, et idcirco tanto studio defendendis patrimonijs insudare. Vnde bene adhuc de struthionis huius stulto labore subiungitur:

Quòd hypocrita animarum damna non curant, sed temporalium rerum iactura anxie perturbantur. Caput VIII.

Frustra laborauit, nullo timore cogente.] Illic namque trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Ecce enim diuina voce præcipitur: Si quis tibi tulerit tunicam, et Psal.13.
voluerit tecum iudicio contendere, dimitte illi et pallium. Et rursum. Si quis quod Mat.5.f
tuum est tulerit, ne repetas. Paulus quoque Apostolus discipulos suos cupiens exte- Luc.6.e
C riora despicere, vt valeant interna seruare admonet dicens: Iam quidem omnino de- 1.Cor.6.b
lictum est in vobis, quòd iudicia habetis inter vos: quare non magis iniuriam accipitis, quare non magis fraudem patimini? Et tamen hypocrira assumpto sanctæ conuersationis habitu, filiorum custodiam deserit, et temporalia quæque defendere etiam iurgijs quærit. Exemplo suo eorum perdere corda non trepidat, et quasi per negligentiã amittere patrimonia terrena formidat. In errorem discipulus labitur, et tamen cor hypocritæ nullo dolore sauciatur. Ire in iniquitatis voraginem commissos sibi conspicit, et hæc quasi inaudita pertransit: at si quod sibi leuiter inferri temporale damnũ senserit, in vltionis iram repente ab intimis inardescit. Mox patientia rumpitur, mox dolor cordis in vocibus effrenatur: quia dum animarum damna æquanimiter tolerat, iacturam vero rerum temporalium repellere, etiam cum spiritus commotione festi-
D nat, cunctis veraciter indicat teste mentis perturbatione quid amat. Ibi quippe est grande studium defensionis, vbi et grauior vis amoris. Nam quanto magis terrena diligit, tanto priuari eis vehementius pertimescit. Qua enim mente aliquid in hoc mundo possidemus, non docemur, nisi cum amittimus. Sine dolore namque amittitur, quidquid sine amore possidetur. Quæ vero ardenter diligimus habita, grauiter suspiramus ablata. Quis autem nesciat quia nostris vsibus res terrenas Dominus condidit, suis autem animas hominum creauit? Plus ergo Deo se amare conuincitur, qui neglectis his, quæ eius sunt, propria tuetur. Perdere namque hypocritæ ea quæ Dei sunt, id est, animas hominum non timent, et ea quæ sua sunt, amittere videlicet res cum mundo transeuntes, quasi districto iudici posituri rationes timent, ac si placatum inueniãt, cui desideratis rebus, id est rationalibus perditis, insensibilia et non quæsita conseruãt.
E Possidere aliquid in hoc mundo volumus: et ecce veritas clamat: Nisi quis renuncia- Luc.14.g
uerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Perfectus igitur Christianus quo modo debet res terrenas iurgando defendere, quas nunc præcipitur non possidere? Itaque cum res proprias amittimus, si perfecte Deum sequimur, in huius vitæ itinere a magno onere leuigati sumus. Cum vero curam rerum eiusdem nobis itineris necessitas imponit, quidam dum eas rapiunt, solummodo tolerãdi sunt: quidam vero conseruata charitate prohibendi, non tamen sola cura ne nostra subtrahant, sed ne rapientes nõ sua, semetipsos perdant. Plus quippe ipsis raptoribus debemus metuere, quàm rebus irrationabilibus defendendis inhiare. Ista namque etiã non rapta morientes amittimus, cum illis vero et nunc conditionis ordine, etsi corrigi studeant, post perceptionem muneris vnum sumus. Quis autem nesciat, quia minus ea quibus vtimur, et plus debemus amare quod sumus? Si ergo et pro sua vtilitate raptoribus lo-

quimur, non iam solum nobis quæ temporalia, sed ipsis etiam quæ sunt æterna, vendicamus. Qua in re illud est solerter intuendum, ne per necessitatis metum, cupiditas surrepat rerum: et zelo succensa prohibitio, impetu immoderatione distensa, usque ad odiosa verba, et turpitudinem contentionis erumpat. Dumq. pro terrena re pax a corde cum proximo scinditur, liquido apparet, quia plus res quàm proximus amatur. Si enim charitatis viscera etiam circa raptorem proximum non habemus, nosmetipsos peius ipso raptore persequimur, grauiusq. nos quàm alter poterat, deuastamus: quia dilectionis bonum sponte deserentes, à nobisipsis intus est quod amittimus, qui ab illo sola exteriora perdebamus. Sed hanc hypocrita formam charitatis ignorat: quia plus terrena quàm cælestia diligens, contra eum qui temporalia diripit, sese in intimis immani odio inflammat. Sciendum vero est, quia sunt nonnulli quos charitatis gremio nutriens mater Ecclesia tolerat, quousque ad spiritalis ætatis incrementa perducat, qui nonnumquam et sanctitatis habitum tenēt, et perfectionis meritum exequi non valent. Ad dona namque spiritalia minime assurgunt, et idcirco his, qui sibi coniuncti sunt, ad tuenda ea, quæ terrena sunt, seruiunt, et nonnumquam in defensionis eiusdem iracundia excedunt. Hos nequaquam credendum est hypocritarum numerum incurrere: quia aliud est infirmitate, aliud malitia peccare. Hoc itaque inter hos et hypocritas distat, quòd isti infirmitatis suæ conscij malunt a cunctis de culpa sua redargui, quàm de ficta sanctitate laudari: illi vero et iniqua se agere certi sunt, et tamen apud humana iudicia de nomine sanctitatis, intumescunt. Isti non metuunt prauis hominibus etiam de bona actione displicere, dum supernis tantummodo iudicijs placeant: illi vero numquam quid agant, sed quo modo de actione qualibet hominibus possint placere considerant. Isti iuxta modum suæ intelligentiæ, etiam in rebus sæculi militant causis Dei: illi vero pro causis Dei, intentioni deseruiunt sæculi: quia inter ipsa quoque, quæ se agere sancta opera ostendunt, non conuersionem quærunt hominum, sed auras fauorum. Igitur dum quosdam non despectæ conuersationis viros, iracunde vel nimie defendere terrena conspicimus, debemus hoc in illis per charitatem reprehendere, nec tamen eos reprehendendo desperare: quia plerumque vni eidemq. homini et insunt quædam iudicabilia quæ apparent, et magna quæ latent. In nobis autem sæpe magna in facie prodeunt, et nonnumquā quæ reprehendenda sunt occultantur. Hinc ergo humilianda est nostræ mentis elatio, quòd et illorum infirma sunt publica, et nostra secreta: et rursum fortia illorum secreta sunt, et in publico nostra vulgantur. Quos ergo de aperta infirmitate reprehendimus, superest vt de occultæ fortitudinis æstimatione veneremur: et si de aperta se firmitate nostra mens eleuat, occulta sua infirma considerans, sese in humilitate premat. Sæpe enim nonnulli multis præceptis obsequuntur, et quædam pauca prætereunt: et nos multa prætermittimus, cum pauca seruamus. Vnde fit plerumque, vt quia quod seruare nos nouimus, hoc præterire alios videmus, illico nostra se in elatione mens eleuet, obliuiscens quàm multa prætereat, cum valde sint pauca, quæ seruat. Necesse est igitur vt in quibus alios reprehendimus, elationem solicite nostræ cogitationis inclinemus: quia si sublimiorem se ceteris noster animus conspicit, quasi in præcipitio singularitatis ductus, eo peius ruit. Sed cur hypocrita cælestia lucra deserens, terrena elaboret, sub struthionis adhuc nomine subiungit, dicens:

11. (margin) — Idem lib. 8. Mor. c. 24 (margin)

A B C D

Quòd hypocritas dedit Deus in reprobum sensum, et ita excæcati sunt mente, vt electorum sanctitatem, et eorum rectorem Deum contemnant. E

Caput IX.

PRiuauit eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.] Quamuis aliud sit priuare, aliud non dare: hoc tamen repetijt subdendo, non dedit, quod præmisit, priuauit. Ac si diceret: Quod dixit, priuauit, non iniuste sapientiam abstulit, sed iuste non dedit. Vnde et Pharaonis cor Dominus obdurasse describitur, non quòd ipse duritiam contulit, sed quòd exigentibus eius meritis, nulla illud desuper infusi timoris sensibilitate molliuit. Sed nunc hypocrita, quòd sanctum se simulat, quòd sub imagine boni operis occultat, sanctæ Ecclesiæ pace premitur, et idcirco ante nostros oculos religionis visione vestitur. Si qua vero tentatio fidei erumpat, statim lupi mens rabida, habitu se ouinæ pellis expoliat: quantumq. contra bonos sæuiat, persequens demonstrat.

Exod. 7.a (margin)

A monstrat. Vnde et recte subditur: [Cum tempus fuerit, in altum alas erigit, deridet equitem, et ascensorem eius.] Quid enim alas huius struthionis accipimus, nisi pressas hoc tempore quasi complicitas hypocritæ cogitationes? Quas cum tempus fuerit, in altum eleuat, quia opportunitate comperta, eas superbiendo manifestat. Alas in altum erigere, est per effrenatam superbiam cogitationes aperire. Nūc autem quia sanctum se simulat, quia in semetipso stringit, quæ cogitat, quasi alas in corpore per humilitatem plicat. Notandum vero est quod non ait: Deridet equum et ascensorem: 12
sed equitem et ascensorem eius. Equus quippe est vnicuique sanctæ animæ corpus suum, quod videlicet nouit et ab illicitis continentiæ freno restringere, et rursum charitatis impulsu in exercitatione boni operis relaxare. Equitis ergo nomine anima sancti viri exprimitur, quæ iumentum corporis bene subditum regit. Vnde et Ioannes
B apostolus in Apocalypsi Dominum contemplatus ait: Et exercitus, qui sunt in cælo, *Apoc. 19. c*
sequebantur eum in equis albis. Multitudinem quippe sanctorum, quæ in hoc martyrij bello sudauerat, recte exercitum vocat, qui idcirco in equis albis sedere referuntur: quia nimirum eorum corpora et luce iustitiæ et castimoniæ candore claruerunt. Deridet ergo hypocrita equitem: quia cum ipse in aperto iniquitatis eruperit, electorum despicit sanctitatem: et elatus fatuos appellat, quos pace pressus fidei, callida arte simulabat. Quis vero alius huius ascensor est equitis, nisi omnipotens Deus, qui et ea quæ non erant præuidens condidit, et ea quæ sunt possidens regit? Ascendit quippe equitem: quia iusti vniuscuiusque viri animum possidet, sua bene membra possidentem. Huic ergo hypocritæ deridere equitem est, sanctos despicere: deridere vero ascensorem equitis, est prosilire vsque ad iniuriam creatoris. Quia enim in vnoquo-
C que lapsu a minimis semper incipitur, et succrescentibus defectibus ad grauiora peruenitur, recte hypocritæ huius iniquitas per supposita detrimenta distinguitur: vt dicatur prius bonum se quod non sit ostendere, postmodum vero bonos aperte despicere: ad extremum quoque vsque ad iniuriam conditoris exilire. Numquam quippe illic anima quo ceciderit iacet, quia voluntarie semel lapsa ad peiora pondere suæ iniquitatis impellitur: vt in profundum corruens semper adhuc profundius obruatur. Eat ergo hypocrita, et nunc suas laudes appetat, postmodum vitam proximorum premat, et quandoque se in irrisione sui cordis exerceat: vt quo elatiora semper excogitat, eo se supplicijs atrocioribus immergat. O quàm multos tales nunc sancta Ecclesia tolerat, quos cum tempus eruperit, tentatio aperta manifestat. Qui voluntates suas, quia contra eam modo non exerunt, quasi complicitas interim alas cogi-
D tationum premunt. Quia enim a bonis malisq. hæc vita communiter ducitur, nunc Ecclesia ex vtrorumque numero visibiliter congregatur, sed Deo inuisibiliter iudicante discernitur, atque in exitu suo a reproborum societate separatur. Modo vero esse in ea, nec boni sine malis, nec mali sine bonis possunt. Hoc enim tempore coniuncta vtraque pars sibi necessario congruit: vt et mali mutenrur per exempla bonorum, et boni purgentur per tentamenta malorum. Atque ideo Dominus postquam sub struthionis specie multa de hypocritarum reprobatione intulit, mox ad electorum sortem verba conuertit: vt qui in illis audierant, quod fugientes tolerent, in istis audiant, quod imitantes ament. Sequitur.

Quòd ea quæ de rhinocerote dicta sunt, intelligi et aliter possunt.

Caput X.

E NVnquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum?] Sed fortasse prius quàm huius equi fortitudinem hinnitumq. differamus, ab aliquibus quæritur, vt aliter etiam moralitate postposita, et rhinocerotis virtus, et struthionis huius fatuitas exponatur. Manna quippe est verbum Dei, et quidquid bene *Exod. 16. d*
voluntas suscipientis appetit, hoc profecto in ore comedentis sapit. Terra est verbū Dei, quam quanto labor inquirentis exigit, tanto largius fructum reddit. Debet ergo intellectus sacri eloquij multiplici inquisitione ventilari: quia et terra, quæ sæpius arando vertitur, ad frugem vberius aptatur. Quæ igitur et aliter de rhinocerote ac struthione sentimus, sub breuitate perstringimus: quia ad ea, quæ obligatoria sunt, enodanda properamus. Rhinoceros iste, qui etiam monoceros in Græcis exemplari- 13
bus nominatur, tantæ esse fortitudinis dicitur, vt nulla venantium virtute capiatur.

Sed

Sed sicut hi asserunt, qui describendis naturis animalium laboriosa inuestigatione sudauerunt, virgo ei puella proponitur, quæ venienti sinum aperit, in quo ille omni ferocitate postposita caput deponit, sicq. ab eis a quibus capi quæritur, repente velut inermis inuenitur. Buxei quoque coloris esse describitur, qui etiam cum elephantis quando certamen aggreditur, eo cornu quod in nare singulariter gestat, ventrem aduersantium ferire perhibetur, vt cum ea quæ molliora sunt vulnerat, impugnantes se facile sternat. Potest ergo per hunc rhinocerotem, vel certe monocerotem, scilicet vnicornem, ille populus intelligi, qui dum de accepta lege non opera, sed solam inter cunctos homines elationem sumpsit, quasi inter ceteras bestias cornu singulare gestauit. Vnde passionem suam Dominus Propheta canente pronuncians, ait: Libera me de ore leonis, et de cornibus vnicornium humilitatem meam. Tot quippe in illa gente vnicornes, vel certe rhinocerotes extiterunt, quot contra prædicamenta veritatis de legis operibus, singulari et fatua elatione confisi sunt. Beato igitur Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenenti dicitur: Numquid volet rhinoceros seruire tibi? Ac si aperte dicatur: Numquid illum populum, quem superbire in nece fidelium stulta sua elatione consideras, sub iure tuæ prædicationis inclinas: subaudis, vt ego, qui et contra me illum singulari cornu extolli conspicio, et tamen mihi cum voluero, protinus subdo. Sed hoc melius ostendimus, si de genere ad speciem transeamus. Ille ergo ex hoc populo et prius in superbia, et postmodum præcipuus testis in humilitate nobis ad medium Paulus ducatur, qui dum contra Deum, se quasi de custodia legis nesciens extulit, cornu in nare gestauit. Vnde et hoc ipsum naris cornu per humilitatem postmodum inclinans, dicit: Qui prius fui blasphemus et persecutor, et contumeliosus, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci. In nare cornu gestabat, qui placiturũ se Deo de crudelitate confidebat, sicut ipse postmodum semetipsum redarguens dicit: Et proficiebam in Iudaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum traditionum. Huius autem rhinocerotis fortitudinem omnis venator extimuit: quia Sauli sæuitiam vnusquisque prædicator expauit. Scriptum namque est: Saulus adhuc spirans minarum et cædis in discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, et petijt ab eo epistolas in Damascum ad synagogas, vt si quos inuenisset huius viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Hierusalem. Cum flatus nare reddendus trahitur, spiratio vocatur, et illud sæpe per odorem nare deprehendimus, quod oculis non videmus. Rhinoceros ergo iste nare gestabat cornu, quo percuteret: quia minarum et cædis in Domini discipulos spirans, postquam præsentes interfecerat, absentes quærebat. Sed ecce omnis ante illum venator absconditur, id est, omnis homo rationale sapiens, opinione timoris eius effugatur. Vt ergo hunc rhinocerotem capiat, sinum suum virgo, id est secretum suum ipsa per se inuiolata in carne Dei sapientia expandat. Scriptum quippe est, quòd cum Damascum pergeret, subito circumfulsit illum die media lux de cælo, et vox facta est, dicens: Saule Saule, quid me persequeris? Qui prostratus in terra respondit: Quis es Domine? Cui illico dicitur: Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris. Virgo nimirum rhinoceroti sinum suum aperuit, cum Saulo incorrupta Dei sapientia incarnationis suæ mysterium de cælo loquendo patefecit: et fortitudinem suam rhinoceros perdidit, quia prostratus humi, omne, quod superbum tumebat, amisit. Qui dum sublato oculorum lumine, manu ad Ananiam ducitur, patet iã rhinoceros iste, quibus Dei loris astringitur: quia videlicet vno in tempore cæcitate, prædicatione, baptismate ligatur. Qui etiam ad Dei præsepe moratus est, quia ruminare verba Euangelij dedignatus non est. Ait enim: Ascendi Hierosolymam cum Barnaba, assumpto et Tito. Ascendi autem secundum reuelationem, et contuli cum illis Euangelium. Et qui prius ieiunus audierat: Durum est tibi contra stimulum calcitrare: mira postmodum virtute præsidentis pressus, ex verbi pabulo vires obtinuit, et calcem superbiæ amisit. Loris quoque Dei non tantum a feritate restringitur, sed quod magis sit mirabile, ad arandum ligatur, vt non solum homines crudelitatis cornu non impetat, sed eorum etiam refectioni seruiens, aratrum prædicationis trahat. Ipse quippe de euangelizantibus quasi de arantibus dicit: Debet enim in spe, qui arat arare, et qui triturat, in spe fructus percipiendi. Qui igitur tormenta prius fidelibus irrogauerat, et pro fide postmodum flagella libenter portat, qui scriptis etiam epistolis humilis

Marginalia: Psal. 21. — 1. Tim. 1. c — Galat. 1. c — Act. 9. a — Ibid. — Galat. 2. a — Act. 9. a — 1. Cor. 9. b; section letters A, B, C, D, E.

A humilis ac despectus prædicat, quod dudum terribilis impugnabat, profectò bene li-
gatus sub aratro desudat ad segetem, qui viuebat in campo male liber a timore. De
quo rectè dicitur: [Aut confringet glebas vallium post te?] Iam scilicet Dominus 14
quorundam mentes intrauerat, qui illum veraciter humani generis redemptorem cre-
debant. Qui tamen cum nequaquam a pristina obseruatione recederent, cum dura
litteræ prædicamenta custodirent, eis prædicator egregius dicit: Si circũcidamini, Chri Galat.5.a
stus vobis nihil proderit. Qui ergo in humili mente fidelium legis duritiam redarguẽ
do contriuit, quid aliud quàm in valle post Dominum glebas fregit? ne videlicet gra
na seminum, quæ excisus aratro fidei sulcus cordis exciperet, per custodiam litteræ
pressa deperirent. De quo bene adhuc subditur: [Numquid fiduciam habebis in ma-
gna fortitudine eius, et derelinques ei labores tuos?] In rhinocerotis huius fortitudi-
B ne fiduciam Deus habuit: quia quanto illum crudelius sibi dura inferentem pertulit,
tanto pro se constantius tolerantem aduersa præsciuit. Cui labores etiam quos ipse
in carne pertulerat dereliquit: quia conuersum illum vsque ad imitationem propriæ
passionis traxit. Vnde et per eundem rhinocerotem dicitur: Suppleo ea quæ desunt Colos.1.d
passionum Christi in carne mea. De quo adhuc subditur: Numquid credes ei, quòd
reddat sementem tibi, et aream tuam congreget? Consideremus Saulum quis fuerit, Act.7.g
cum ab ipsa adolescentia lapidantium adiutor existeret, cum alia Ecclesiæ loca vasta- & 9.a
ret, et acceptis epistolis vastanda alia peteret, cum mors et fidelium nulla sufficeret,
sed semper ad aliorum interitum alijs extinctis anhelaret: et profectò cognoscimus,
quia nullus tunc fidelium crederet, quòd ad iugum Deus suæ formidinis, vim tantæ
elationis inclinaret. Vnde et Ananias voce Dominica hunc et postquam conuersum
C audiuit, extimuit, dicens: Domine audiui a multis de viro hoc, quãta mala sanctis tuis Act.9.c
fecerit in Hierusalem. Qui tamen repente commutatus ab hoste prædicator efficitur,
et in cunctis mundi partibus redemptoris sui nomen insinuat, supplicia pro veritate to
lerat, pati se quæ irrogauerat exultat, alios blandimentis vocat, alios ad fidem terrori-
bus reuocat. Istis regnum pollicetur cælestis patriæ, illis minatur ignes gehennæ. Hos
per auctoritatem corrigit, illos ad vitam rectitudinis per humilitatem trahit, atque in
omni latere ad manũ se sui rectoris inclinat, et tanta arte Dei aream congregat, quan-
ta illam prius elatione ventilabat. Sed neque hoc abhorret a Paulo, quòd rhinoceros 15
buxei coloris dicitur, et elephantorum ventres cornu ferire perhibetur. Quia enim vi-
uere sub rigore legis assueit, arctius ceteris in illo custodia vniuscuiusque virtutis in-
oleuit. Quid enim per colorem buxeum, nisi abstinentiæ pallor exprimitur? Cui ipse
D tenaciter adhærere testatur dicens: Castigo corpus meum, et seruituti subijcio, ne for 1.Cor.9.d
te alijs prædicans, ipse reprobus efficiar. Qui diuinæ legis eruditione præditus, dum
aliorum ingluuiem redarguit, cornu elephantes in ventrem ferit. In ventrem quippe
elephantes percusserat, cum dicebat: Multi ambulant quos sæpe dicebam vobis: nunc Phil.3.d
autem et flens dico inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus ven-
ter est, et gloria in confusione ipsorum. Et rursum: Huiusmodi Christo Domino non Rom.16.c
seruiunt, sed suo ventri. Cornu suo igitur rhinoceros iste nõ iam homines, sed bestias
percutit: quando illa Paulus doctrinæ suæ fortitudine nequaquam perimendos humi
les impetit, sed superbos ventris cultores occidit. Quæ ergo in Paulo scripta cognoui-
mus, superest vt facta et in alijs credamus. Multi quippe ad humilitatis gratiam ex il-
lius populi elatione conuersi sunt, quorum sæuitiam Dominus dum sub iugo inspirati
E timoris edomuit, nimirum rhinocerotis sibi fortitudinem subegit. Sed quia mira Dei
potentia, quid de electis egerit audiuimus, nunc mira eius patientia in his, quos repro-
bat, quid tolerauerit, audiamus: [Penna struthionis similis est pennis herodij et acci-
pitris.] Quid struthionis nomine nisi synagoga signatur? quæ alas legis habuit, sed
corde in infimis repens, numquam se a terra subleuauit. Quid vero per herodium et
accipitrem, nisi antiqui patres exprimuntur, qui ad ea quæ potuerunt intelligẽdo per-
spicere, valuerunt etiam viuendo peruolare? Penna igitur struthionis, herodij et acci-
pitris pennæ est similis: quia synagogæ vox priorum doctrinam loquendo tenuit, sed
viuendo nesciuit. Vnde et eiusdem synagogæ populos de pharisæis atque scribis ve-
ritas admonet, dicens: Super cathedram Moysi sederunt scribæ et pharisæi. Omnia er- Mat.23.a
go quæcunque dixerint vobis, seruate et facite: secundum opera vero eorum nolite fa
cere. Multa autem dicere de herodij vita potuimus, sed quia penna eius tantummodo
ad

16 ad memoriam deducitur, de vita loqui prohibemur. [Quando derelinquit in terra A
ona sua, tu forsitan in puluere calefacies ea?] In ouis aliud est quod cernitur, aliud
Rom.8.e quod speratur: et videri spes non potest, Paulo attestante qui ait: Quod enim videt quis, quid sperat? Quid ergo per struthionis oua, nisi de synagogæ carne editi Apostoli designantur? qui dum se in mundo despectos atque humiles exhibent, sperare gloriam in supernis docent. Abiecti namque et quasi nullius momenti apud elatos habiti, in terra velut ouæ iacuerunt: sed intus in eis latebat vnde viuerent: et subleuati spei pennis ad cælestia volarent. Quæ oua struthio in terra derelinquit: quia eos, quos carne genuerat synagoga Apostolos audire contemnens, vocandæ gentilitati deseruit. Mira autem potentia Dominus hæc eadem in puluere oua calefacit: quia viuos Apostolorum fetus in illa abiecta dudum gentilitate suscitauit: et quos synagoga velut insensatos inuiuificatosq. despexerat, ipsi nunc in veneratione gentium per doctrinæ B
magisterium viuentes volant. Oua sua struthio in puluere derelinquit: quia et omnes quos prædicando synagoga genuit, a terrenis desiderijs minime suspendit. Quæ nimirum desideria quia antiquus hostis concepta in corde inuenit, obsessas mentes etiam in sceleribus rapit. Vnde et subditur: [Obliuiscitur, quòd pes conculcet ea, et bestia agri conterat.] Tunc oua pes calcat, et bestia agri conterit, cum in terra deseruntur: quia videlicet humana corda dum semper terrena cogitare, semper quæ ima sunt agere appetunt, ad conterendum se agri bestiæ, id est, diabolo sternunt: vt cum diu in infima cogitatione abiecta sunt, quandoque etiam maiorum criminum perpetratione frangantur. Synagoga ergo oua quæ genuit, a terra suspendere bene viuendo neglexit. Sed omnipotens Deus multos eius filios quamuis in terrenis desiderijs mortuos ac frigidos reperit, calore tamen sui amoris animauit. Sed vitam, quam filijs synagoga non dedit, hanc postmodum inuidit, dum moliretur persequendo extinguere, quos se ad bona opera non meminerat fouendo genuisse. Vnde et apte de hoc struthione subditur: [Duratur ad filios quasi non sint sui.] Quasi non suos despicit, quos aliter viuere, quàm docuit ipsa deprehendit: et durescente sæuitia terrores admouet, seq. in eorum cruciatibus exercet, atque inuidiæ facibus inflammata, in quibus non laborauit vt possint viuere, laborat vt debeant interire: et cum Domini membra persequitur, placere se per hoc Domino suspicatur. Vnde eisdem struthionis ouis veritas
Ioan.16.a dicit: Venit hora vt omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. Quia ergo dum crudelitate ad persequendum synagoga ducitur, hoc se agere impulsu diuini timoris arbitratur, recte subiungitur: [Frustra laborauit, nullo timore cogente.] In labore quippe illam persecutionis anhelare non timor, sed crudelitas coegit. Sed quia plerumque vitia colore virtutum tincta, tanto nequiora sunt, quanto et esse vitia minime cognoscuntur: eo in persecutione synagoga durior extitit, quo religiosiorem se fieri fidelium mortibus æstimauit: et idcirco quæ ageret, discernere omnino non potuit: quia lumen sibi intelligentiæ per superbiæ abiectionem clausit. Vnde et bene subditur: [Priuauit eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.] Districtum quippe est occultæ retributionis examen: et quia sciens humilitatem perdidit, etiam veritatis intelligentiam nesciens amisit. Valde autem minora sunt vulnera, quæ in Redemptoris aduentu fidelibus intulit, quàm ea quibus sanctam Ecclesiã adhuc per aduentum antichristi ferire contendit. Ad illud namque se tempus præparat, vt vitam fidelium coaceruatis viribus premat. Vnde et apte subditur: [Cum tempus fuerit, in altum alas erigit: deridet equitem, et ascensorem eius.] In altum struthio alas erigit, quando suo Conditori synagoga non vt antea formidando, sed aperte iam repugnando contradicit. In membra quippe diaboli transiens, et mendacij homi nem Deum credens, contra fideles tanto in altum extollitur, quanto et Dei corpus se esse gloriatur. Quæ quia non solum humanitatem Domini, sed ipsam etiam diuinitatem despicit, non tantum equitem, sed ascensorem etiam equitis irridet. Nam custodita vnitate personæ valet intelligi: quia verbum Dei tunc equitem ascendit, quando animatam carnem sibi intra vterum Virginis condidit. Tunc equitem ascendit, quando humanam animam propriæ carni præsidentem, diuino cultui semetipsum creando subiugauit. Carnem quippe diuinitas anima mediante suscepit, et per hoc totum simul equitem tenuit: quia in semetipso non solum illam, quæ regebatur, sed hanc etiam, quæ regebat, astrinxit. Iudæa igitur per aduentum superbientis antichristi laqueo

C (margin) D (margin) E (margin)

A queo seductionis capta: quia redemptorem nostrum humilem fuisse inter homines despicit, deridet equitem: quia eius in omnibus diuinitati contradicit, deridet nihilominus et ascensorem. Sed Redemptor noster vnus idemq. eques, et equitis est ascensor: et cum in mundum venit, fortes contra mundum prædicatores exhibuit: et cum in mundi termino antichristi fallaciam tolerat, virturem pro se certantibus subministrat: vt cum antiquus hostis in illa sua citius finienda libertate laxatur, fideles nostri tanto maiores vires accipiant, quanto contra aduersarium solutum pugnant. Vnde hic cum struthio alas eleuare, ascensorem et equitem deridere describitur, illico fortium prædicatorum memoria subrogatur, et dicitur: [Nunquid præbebis equo fortitudinem: aut circumdabis collo eius hinnitum?] In scriptura sacra equi nomine 18
aliquando lubrica vita prauorum, aliquando dignitas temporalis, aliquando hoc ipsum
B sum præsens sæculum, aliquando præparatio rectæ intentionis, aliquando sanctus prædicator exprimitur. Equi enim nomine lubrica prauorum vita signatur, sicut scriptũ est: Nolite fieri sicut equus et mulus. Et sicut per Prophetam aliũ dicitur: Equi amatores, et emissarij facti sunt: Vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat. Equi nomine dignitas temporalis accipitur, Salomone attestante, qui ait: Vidi seruos in equis, et principes ambulantes quasi seruos super terram. Omnis quippe, qui peccat, seruus est peccati: et serui in equis sunt, cum peccatores præsentis vitæ dignitatibus efferuntur. Principes vero quasi serui ambulant, cum multos dignitate virtutum plenos nullus honor erigit: sed summa hic aduersitas velut indignos deorsum premit. Hinc rursum dicitur: Dormitauerunt qui ascenderũt equos, id est, in morte animæ mentis oculos a veritatis luce clauserunt, qui in præsentis vitæ honore confisi sunt. Equi nomine
C hoc ipsum præsens sæculum designatur, sicut Iacob voce dicitur: Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retro. Quo in testimonio quid equus significet melius ostendimus, si et ea quæ circunstant, paulo subtilius exponamus. Nonnulli enim de tribu Dan venire antichristum ferunt: pro eo quòd hoc loco Dan, et coluber asseritur et mordens. Vnde et non immerito dum Israeliticus populus terras in castrorum partitionem susciperet, primus Dan ad aquilonẽ castrametatus est: illum scilicet signans, qui in corde suo dixerat: Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis: ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo. De quo et per Prophetam dicitur: A Dan auditus est fremitus equorum eius. Qui non solum coluber, sed etiam cerastes vocatur. Cerata enim Græce cornua dicuntur, serpensq. hic cornutus esse perhibetur, per quem digne antichristi aduentus asseri-
D tur: quia contra fidelium viram cum morsu pestiferæ prædicationis, armatur etiam cornibus potestatis. Quis autem nesciat semitam angustiorem esse, quàm viam? Fit ergo Dan coluber in via: quia in pręsentis vitæ latitudine eos ambulare prouocat, quibus quasi parcendo blanditur: sed in via mordet: quia eos quibus libertatem tribuit, erroris sui veneno consumit. Fit cerastes in semita: quia quos fideles reperit, et sese ad præcepti cælestis angusta itinera constringentes, non solum nequitia callidæ persuasionis impetit, sed etiam terrore potestatis premit: et in persecutionis languore, post beneficia fictæ dulcedinis, exercet cornua potestatis. Quo in loco equus hunc mundũ insinuat, qui per elationem suam in cursu labentium temporum spumat. Et quia antichristus extrema mundi apprehendere nititur, cerastes iste equi vngulas mordere perhibetur. Vngulas quippe equi mordere, est extrema sæculi feriendo contingere. Vt
E cadat ascensor eius retro. Ascensor equi est quisquis extollitur in dignitatibus mundi. Qui retro cadere dicitur, et non in faciem: sicut Saulus cecidisse memoratur. In faciem enim cadere, est in hac vita suas vnumquemque culpas agnoscere, easq. pœnitendo deflere. Retro vero, quo non videtur, cadere, est ex hac vita repente decedere, et ad quæ supplicia ducatur ignorare. Et quia Iudæa erroris sui laqueis capta, pro Christo antichristum expectat, bene Iacob eodem loco repente in electorum voce conuersus est, dicens: Salutare tuum expectabo Domine, id est, non sicut infideles antichristum, sed eum, qui in redemptionem nostram venturus est, verum credendo fideliter Christum. Equi nomine præparatio rectæ intentionis accipitur, sicut scriptum est: Equus paratur in diem belli, sed Dominus salutem tribuit: quia contra tentationem quidem se animus præparat, sed nisi adiuuetur desuper, salubriter non decertat. Equi nomine sanctus quisque prædicator accipitur, Propheta attestãte, qui ait: Misisti in mare equos tuos,

Psal.31. Hier. 54 a Eccls.10.b S. Aug. in Ps. 32.75.et 146. Psal.75. Gen.49.c Num.2.c Isa.14.d Hier.8.f Act.9.a Gen.49.c Prou.21.d

Abac.3.b tuos, turbantes aquas multas. Quietæ quippe aquæ iacuerunt: quia humanæ men- A
tes diu sub vitiorum suorum torpore sopitæ sunt. Sed equis Dei mare turbatum est:
quia missis sanctis prædicatoribus, omne cor, quod pestifera securirare torpuit, impul-
su saluriferi rimoris expauit. Hoc itaque loco equi nomine sanctus prædicator acci-
pitur, cum beato Iob dicitur:

Quòd prædicatores à Deo et vitam habeant et doctrinam. Caput XI.

19 NVnquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum?]
Sap.12.17.18. Sed quid est, quòd huic equo Dominus se prius dare fortitudinem, et postmodū
collo eius hinnitum circumdare asserit? Hinnitu enim vox prædicationis exprimitur. B
Verus autem quisque prædicator ante fortitudinem, et post hinnitum accipit: quia
cum in se prius vitia extinxerit, tunc pro erudiendis alijs ad vocem prædicationis ve-
nit. Equus iste habet fortitudinem: quia aduersa constanter tolerat. Habet hinnitū:
quia ad superna blandiens vocat. Huic equo Dominus et fortitudinem et hinnitum
se dare testatur: quia in prædicatore eius nisi et vita et sermo conuenerint, nequaquā
virtus perfectionis apparebit. Non enim multum prodest si sublimis vitæ operatione
suffultus sit, si tamen loquendo non valet ad hoc alios excitare quod sentit. Vel quid
prodest bene loquendo alios accendere, si semetipsum indicat male viuendo torpuis-
se? Quia ergo in prædicatore necesse est, vt ad perfectionem vtraque conueniant, equo
suo Dominus et cum actionis fortitudine hinnitum vocis, et cum hinnitu vocis forti-
tudinem ministrat actionis. Et notandum cur hinnitus, qui interius nimirum per gut- C
tur ducitur, equi collo circumdari, id est, quasi per gyrum trahi exterius dicatur: quia
videlicet prædicationis vox de internis emanat, sed extra circumdat. Nam quo alios
ad bene viuendum suscitat, eo ad bene agendum et opera prædicantis ligat: ne extra
sermonem actio transeat, ne voci vita contradicat. Collo ergo equi hinnitus circum-
ducitur: quia ne ad peruersa opera prodeat, suis vocibus etiam vita prædicantis obsi-
detur. Hinc est enim quòd potentes dimicantibus in munere torques datur: vt quia
signa virtutum gestant, maiora semper exerceant, et debilitatis crimen incurrere me-
tuant, dum in semetipsis iam fortitudinis est præmium, quod ostentant. Vnde rectè
Prou.1.a in laude sapientiæ auditori cuilibet per Salomonem dicitur: Coronam gratiarum ac-
cipies capiti tuo, et torquem auream collo tuo. Sequitur:

D

Quòd sancti viri in tentationum ardoribus feruentiores inueniuntur, et impellentes se validis conatibus ad cælestia rapiuntur. Caput XII.

NVnquid suscitabis eum quasi locustas?] Locustarum nomine aliquando Iudai-
cus populus, aliquando conuersa gentilitas, aliquando adulantium lingua, ali-
quando vero per comparationem resurrectio Dominica, vel prędicatorum vita figura-
tur. Quia enim Iudæorum populum locustæ exprimant, vita Ioannis signat, de quo
Mat.3.a scriptum est: Locustas et mel siluestre edebat. Ioannes quippe eum, quem prophe-
tiæ auctoritate pronunciat, etiam specie ciborum clamat. In semetipso enim desi-
gnauit Dominum, quem præuenit. Qui nimirum in redemptionem nostram veniens,
quia infructuosæ gentilitatis dulcedinē sumpsit, mel siluestre edit. Quia vero Iudæo- E
rum plebem in suo corpore ex parte conuertit, in cibo locustas accepit. Ipsos nāque
locustæ significant, subitos saltus dantes, sed protinus ad terram cadētes. Saltus enim
dabant, cum præcepta Domini se implere promitterent: sed citius ad terram cadebāt,
cum per praua opera hæc se audisse denegarent. Videamus in eis quasi quendam lo-
Exod.24.a custarum saltum: Omnia verba quæ locutus est Dominus, et faciemus et audiemus.
Num.14.a Videamus autem quo modo citius ad terram ruunt: Vtinam mortui essemus in Ægy-
pto, et non in hac vasta solitudine. Vtinam pereamus, et non inducat nos Dominus
in terram istam. Locustæ ergo erant, quia habebant saltum per vocem, et casum per
20 actionem. Locustarum quoque nomine gentilitas designatur, Salomone attestante,
Eccles.12.b qui ait: Florebit amygdalum, impinguabitur locusta, dissipabitur capparis. Amyg-
dalum quippe florem prius cunctis arboribus ostendit. Et quid in flore amygdali, nisi
sanctæ

A sanctæ Ecclesiæ primordia designantur? quæ in prædicatoribus suis primitiuos virtutum flores aperuit, & ad inferenda poma bonorum operum, venturos sanctos quasi arbusta sequentia præuenit. In qua mox locusta impinguata est: quia sicca gentilitatis sterilitas pinguedine est gratiæ cælestis infusa. Capparis dissipatur: quia cum gratiam fidei vocata gentilitas attigit, Iudæa in sua sterilitate remanens, bene viuendi ordinem amisit. Hinc rursum per eundem Salomonem dicitur: Regem locusta non habet, et egreditur vniuersa per turmas suas: quia videlicet derelicta gentilitas, aliena dudum a diuino regimine extitit: sed tamen ordinata postmodum contra aduersantes spiritus ad fidei bellum processit. Locustæ vocabulo lingua adulantis exprimitur: quod exhibitæ cælitus Aegyptiæ plagæ testantur, quæ exigentibus meritis corporaliter semel illatæ sunt: sed quæ malæ prauas mentes quotidie feriant, spiritaliter signauerunt. Scriptum namque est: Ventus Prou. 30. d Exod. 10. d

B vrens leuabat locustas, quæ ascenderunt super vniuersam terram Aegypti: operueruntq. vniuersam faciem terræ, vastantes omnia. Deuorata est igitur herba terræ, & quidquid pomorum in arboribus fuit. His enim Aegyptus plagis affecta est, in quibus exteriori percussione commota, dolensq. perpenderet quæ deuastationis damna interius negligens toleraret: vt dum foris perire minima, sed amplius dilecta cerneret, per eorum speciem, quæ intus pertulerat grauiora sentiret. Quid autem per significationem locustæ portendunt, quæ plusquam cetera minima quæque animantia humanis frugibus nocent: nisi linguas adulantium, quæ terrenorum hominum mentes, si quando bona aliqua proferre conspiciunt, hæc immoderatius laudando corrumpunt? Fructus quippe Aegyptiorum est operatio cenodoxorum, quam locustæ exterminant, dum adulantes linguæ ad appetendas laudes transitorias cor operantis inclinant. Herbam vero locustæ

C comedunt, quando adulatores quique verba loquentium fauoribus extollunt. Poma quoque arborum deuorant, quando vanis laudibus quorundam iam quasi fortium & opera eneruant. Locustæ nomine per comparationem redemptoris nostri resurrectio designatur. Vnde et voce eius per Prophetam dicitur: Excussus sum sicut locusta. Teneri enim a persecutoribus vsque ad mortem pertulit: sed sicut locusta excussus est: quia ab eorum manibus saltu subitæ resurrectionis euolauit. Quod referri quoque ad prædicatorum numerum potest. In ipsis quippe sicut locusta excussus est: quia Iudæa in sua persecutione sæuiente, dum per diuersa fugiunt, quasi quosdam recessionis suæ saltus dederunt. Quia vero ille prædicator ad perfectionis culmen erigitur, qui non actiua solummodo, sed etiam contemplatiua vita solidatur: recte ipsa prædicatorum perfectio locustis exprimitur: quæ quoties se in aera attollere conantur, primum se cruribus impellentes suble- Psal. 108. 21.

D uant, et postmodum alis volant. Ita nimirum sunt sancti viri: qui dum superna appetunt, primum quidem actiuæ vitæ bonis operibus innituntur: et tunc demum se ad sublimia per contemplationis saltum volando suspendunt. Crura figunt, et alas exerunt: quia recte agendo stabiliuntur, et alta videndo subleuantur. Qui in hac vita positi, in diuina contemplatione manere non possunt: sed quasi locustarum more, a saltu quem dederant, in pedibus suis se excipiunt, dum post contemplationum sublimia, ad necessaria actiuæ vitæ opera reuertuntur: nec tamen in eadem vita actiua remanere contenti sunt: Sed dum ad contemplationem desideranter exiliunt, quasi rursus aera volantes petunt, vitamq. suam quasi locustæ ascendentes descentesq. peragunt: dum sine cessatione semper et summa videre appetunt, et ad semetipsos naturæ corruptibilis pondere reuoluuntur. Est adhuc aliud quod locustæ simile sanctis prædicatoribus gerunt. Matutinis nam-

E que horis, id est, teporis tempore vix a terra se subleuant: cum vero æstus exarserit, tanto altius, quanto alacrius volant. Sanctus autem quisque prædicator dum quieta fidei tempora conspicit, humilis despectus aspicitur, et locustæ more quasi vix a terra subleuatur. Si autem persecutionis ardor incandeat, corde cælestibus inhærens, mox quantæ sit sublimitatis ostendit: et pulsatus alis in altum rapitur, qui quietus in imis torpuisse videbatur. De hoc ergo equo, id est, prædicatore suo beato Iob Dominus dicit: [Nunquid suscitabis eum quasi locustas?] Subaudis, vt ego: qui eo illum ad altiora excitando subleuo, quo grauiore persecutionis æstu excruciari permitto: vt tunc in illo robustior virtus euigilet, cum se ei ardentior infidelium crudelitas illidit. Sed cum multa exterius sanctus prædicator patitur, cum dira persequentium vexatione cruciatur: quis intueri valet quid est quod intus conspicit, qui tot sua exterius damna non sentit? Nisi enim essent mira, quæ salubriter intus pascerent: ea proculdubio

quæ admouentur exterius, vsque ad cor tormenta peruenirent. Sed in arce spei se animus subleuat, et idcirco obiectæ seditionis iacula minime formidat. Vnde et hoc loco Dominus vt ostendat, equus iste quàm suauia iam de internis odoretur, cum tot aduersa in exterioribus patitur, recte subiungit: [Gloria narium eius terror.] In scriptura sacra vocabulo narium aliquando fatuitas, aliquando antiqui hostis instigatio, aliquando vero præscientia solet intelligi. Naribus namque fatuitas designatur, sicut iam superius Salomone attestante didicimus, qui ait: Circulus aureus in naribus suis mulier pulchra et fatua. Narium nomine exhalantes insidiæ atque instigatio antiqui hostis accipitur, quod in hoc eodem libro de illo Dominus attestatur, dicens: De naribus eius procedit fumus. Ac si dicat: De peruersa instigatione illius in humanis cordibus caligo nequissimæ cogitationis surgit: per quam videntium oculi tenebrescant. Naribus quoque præscientia designatur, sicut per Prophetam dicitur: Quiescite ab homine, cuius spiritus est in naribus eius: quia excelsus reputatus est ipse. Sæpe enim id quod non videmus odore comprehendimus, ita vt nonnullæ res etiam cum longe iaceant, fragrantiam nobis suæ qualitatis innotescant: dumq. per nares spiritum ducimus, plerumque aliqua et inuisa præscimus. Redemptoris ergo nostri spiritus esse in eius naribus dicitur: vt videlicet scientia illius esse in præscientia designetur: quia quæcumq. se scire in natura humanitatis innotuit, hæc nimirum ante sæcula ex diuinitate præsciuit. Qui vnde spiritum in naribus habuerit, mox per Prophetam subiunxit, dicens: Quia excelsus reputatus est ipse. Ac si diceret: In inferioribus ventura desuper præsciuit: quia ad ima de cælestibus venit. Sancti etiam viri, quia ab illo audita crediderunt, ipsi quoque iam ventura præsciunt: dumq. eius fideliter præceptis inseruiunt, aduentum illius spe certa præstolantur. Vnde et hoc loco equi huius naribus, prædicatoris sancti præscientia ac præstolatio designatur. Dum enim venire extremum iudicium, ostendi cælestem patriam, persolui iustis præmia appetit, quasi per nares spiritum de futuris trahit. Sed gloria narium eius terror est: quia visionem districti iudicis, quam iustus vehementer expectar, iniustus venire formidat. Iste namque labores suos considerans: mercedem retributionis quærit: et causæ suæ meritum sciens, præsentiam iudicis expetit, eumq. vt veniat in flamma ignis dans vindictam impiis, et contemplationis suæ speciem in retributione deferens, pijssimo ardore concupiscit. Ille vero, qui iniustitiæ suæ meminit, venire iudicium perhorrescit, actusq. suos examinari metuit: quia damnari, si examinentur, nouit. Gloria ergo narium eius terror est: quia iustus inde gloriatur, vnde peccator pœnæ addicitur. Videamus equum quo modo de his, quæ adhuc non videt, iam per nares spiritum trahit. Videamus quanta gloria attollitur, cum iam ventura præstolatur. Ecce labores suos intuens prædicator egregius dicit: Ego iam delibor, et tempus meæ resolutionis instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. De reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Vbi et apte subiungit: Non solum autem mihi, sed et his, qui diligunt aduentum eius. Ac si dicat: Sed et omnibus, qui sibi de bona operatione sunt conscij. Aduentum enim iudicis non diligunt, nisi qui in causa sua se habere iustitiæ meritum sciunt. Quia igitur vnde gloriatur iustus, inde terretur iniustus, dicatur recte: [Gloria narium eius terror.] Sed sanctus iste prædicatot, dum venturam gloriam præstolatur, dum venire ante faciem iudicis nititur, dumq. a laboris sui adhuc mercede differtur, in hac vita interim positus quid agat audiamus. Sequitur:

Prou. 11. c — Iob 41. b — Isa. 2. d — Ibid. — 2. Tim. 4. b — A — B — C — D

Quòd sancti viri quasi fodientes puteos, terrenas cogitationes de cordibus auditorum eijciunt: nec Allophylis volentibus implere quæ effodiunt, ab ipsa effossione quiescunt. Caput XIII. E

TErram vngula fodit.] Solet in equi vngula laboris fortitudo cognosci. Quid ergo per vngulam, nisi in prædicatore sancto virtutū perfectio designatur? Qua videlicet vngula terram fodit, cum de corde audientium exemplo suorum operum terrenas cogitationes eiicit. Vngula terram fodit: quia auditorum corda a sæcularibus curis euacuat, cum doctor bonus contemni sæculum opere ostētat. Videamus Paulum terram cordis audientium qua ostensæ virtutis vngula fodiat. Ipse namque discipulis dicit: Hæc cogitate, quæ et didicistis et accepistis et audistis et vidistis in me, hæc agite: et Deus pacis erit vobiscum. Et rursum: Imitatores mei estote, fratres, sicut et ego Christi. Qui igitur exemplo sui
22. operis alios corrigit: nimirum vngula terram fodit. Habemus aliud, quod adhuc subtilius de huius vngulæ effossione tractemus. Sancti enim viri quamuis intento mentis oculo in super-

Philip. 4. b

A in supernis euigilent, quamuis cuncta quæ in ima præterfluunt, pede rigidi contemptus calcent, ex corruptione tamen terrenæ carnis, cui adhuc allegati sunt, plerumque cogitationum puluerem in corde patiuntur. Cumq. foris aliis ad appetenda cœlestia persuadent, semetipsos semper intrinsecus subtili inquisitione discutiunt: ne qua immorante in se diu infima cogitatione polluantur. Equus ergo iste vngula terram fodit, cum prædicator quisque inquisitione forti terrenas in se cogitationes discutit. Equus vngula terram fodit, quando is, cui iam Dominus præsidet, quæ sibi moles congeritur ex vetusta cogitatione, considerat, seq. ab illa flendo euacuare non cessat. Vnde bene et Isaac apud alienam gentem puteos fodisse describitur. Quo videlicet exemplo discimus: vt in hac peregrinationis ærumna positi, cogitationum nostrarum profunda penetremus: et quousque nobis veræ intelligentiæ aqua respondeat, nequaquam nostræ inquisitionis manus ab exhaurienda Gen. 26. d
B cordis terra torpescat. Quos tamen puteos Allophyli insidiantes replent, quia nimirum immundi spiritus cum nos studiose cor fodere conspiciunt, congestas nobis tentationum cogitationes ingerunt. Vnde semper mens euacuanda est, incessanterq. fodienda: ne si indiscussa relinquitur, vsque ad tumorem peruersorum operum, cogitationum super nos terra cumuletur. Hinc ad Ezechielem dicitur: Fili hominis fode parietem, id est, cordis duritiam crebris perscrutationum ictibus rumpe. Hinc ad Isaiam Dominus dicit: Ingredere in petram, abscondere fossa humo, a facie timoris Domini, et a gloria maiestatis eius. Petram quippe ingredimur, cum cordis nostri duritiam penetramus: atque a facie timoris Domini fossa humo abscondimur, si terrenas cogitationes egerentes, ab ira districti iudicis in humilitate nostræ mentis celamur. Quo enim plus terra fodiēdo proiicitur, eo pauimentum semper inferius demonstratur. Vnde et nos si a nobis studiosius terrenas cogita- Ibid. Ezec. 8. c Isa. 2. c
C tiones eiicimus, quo apud nosmetipsos abscondamur, humilius inuenimus. Ecce enim quia diuini iudicij dies imminet, quasi ipsa iam timoris eius facies apparet: tantoq. magis necesse est, vt vnusquisque illum terribilius timeat, quanto iam gloria maiestatis eius appropinquat. Quid ergo agendum est, quove fugiendum? Quo enim quis latere potest eum, qui vbique est? Sed ecce petram ingredi, fossa humo occultari præcipimur; vt videlicet cordis nostri duritiam dirumpentes, eo iram inuisibilem declinemus, quo ab amore rerum visibilium apud nosmetipsos in corde subtrahimur: vt cum prauæ cogitationis terra eiicitur, mens apud semetipsam tanto tutius, quanto et humilius abscondatur. Hinc Isrāelitico populo per Moysen a Domino iubetur, vt cum egreditur ad requisita naturæ, mittat paxillum in balteo: et fossa humo abscondat quæ egesta fuerint. Naturæ enim corruptibilis pondere grauati, a mentis nostræ vtero quædam cogitationum superflua quasi ven- Deut. 23. b
D tris grauamina erumpunt. Sed portare paxillum sub balteo debemus, vt videlicet ad reprehendendos nosmetipsos semper accincti, acutum circa nos stimulum compunctionis habeamus: qui incessanter terram mentis nostræ pœnitentiæ dolore confodiat, et hoc quod a nobis fœtidum erumpit, abscondat. Ventris quippe egestio fossa humo per paxillum tegitur, cum mentis nostræ superfluitas subtili redargutione discussa, ante Dei oculos per compunctionis suæ stimulum celatur. Quia igitur sancti viri quæque inutilia cogitant, reprehendere ac diiudicare non cessant, de equo suo Dominus dicat: Terram vngula fodit, id est, quidquid in menre sua terrenum versari conspicit, hoc nimirum superductæ pœnitentiæ duris percussionibus rumpit. Cum vero se interius districta subtilitate diiudicant, iam nihil est quod exterius pertimescant. Tanto enim minus ad mala præsentia trepidant, quanto semetipsos plenius bonis venturis parant. Vnde et subditur:

E

Quòd sancti viri cum locus & causa exigit, pro defensione pietatis debent semetipsos persecutoribus obiicere, et etiam cum non quæruntur, obuiare. Caput XLIIII.

EXultat audacter, in occursum pergit armatis.] Exultat audacter: quia sic aduersis non frangitur, sicut nec prosperis eleuatur. Aduersa namque non deiiciunt quem prospera nulla corrumpunt. Equus itaque iste et fortis et sub freno est. Ne ergo prematur aduersis, habet vim fortitudinis: ne eleuetur prosperis, habet pondus desuper insidentis. Decurrunt quippe tempora, sed idcirco iustum trahere non valent, quia leuare non possunt. Illos nimirum trahunt, quos leuant: irata deiiciunt, quos blanda sustollunt. Vir autem bene Deo subditus scit inter transeuntia stare, scit inter lapsus decurrentium temporum mentis gressum figere, scit nec ad subiecta se erigere, nec ad obiecta trepidare. 23.

Plerumque autem quia exerceri se vtilius contritionis suæ laboribus nouit, in aduersis A hilarescit: quæ dum constanter pro veritate tolerat, augeri sibi virtutis meritum lætatur. Hinc est quòd tunc Apostolos exultasse legimus, cum pro Christo illos contigit flagella
Act. 5.g tolerasse, sicut scriptum est: Ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Hinc Paulus cum duris in Macedonia fuisset persecutionibus pressus, in eo quòd se afflictum insinuat, etiam iucundatum demonstrat,
2. Cor. 7.b dicens: Nam cum venissemus Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra. Ac si aperte diceret: quia spiritus requiem habuit, dum per profectum animæ, persecutionum supplicia caro tolerauit. Contra hunc itaque equum ab aduersariis sanctæ Ecclesiæ parantur gladij de dolore pœnarum: parantur arma de patrocinijs sæcularium potestatum. Solent namque hæretici potentum mundi defensionibus, quasi quibusdam armis, se tegere: solent omnes infideles prædicationē fidei excitatis etiam sęculi potestatibus impugnare. Sed equus Dei exultat audacter, et exteriora tormenta non metuit: quia internam delectationem quærit, potestatum mundi iracundiam non formidat: quia ipsius quoque vi- B
Prouer. 12.c tæ præsentis desiderium per mentis excessum calcat. Hinc per Salomonem dicitur: Non
Prouer. 28.a contristabit iustum quidquid ei acciderit. Hinc in eo rursum scriptum est: Iustus quasi leo confidens absque terrore erit. In occursu bestiarum idcirco leo non trepidat, quia præualere se omnibus non ignorat. Vnde iusti viri securitas rectè leoni comparatur: quia contra se cum quoslibet insurgere conspicit, ad mentis suæ confidentiam redit: et scit quia cūctos aduersantes superat, quia illum solum diligit, quem inuitus nullo modo amittat. Quisquis enim exteriora, quæ et nolenti subtrahuntur, appetit, sua se sponte extraneo timori substernit. Infracta autem virtus est concupiscentia vitæ æternæ, terrenæ contemptus: quia et, in alto mens ponitur, cum a rebus infimis spei suæ iudicio subleuatur: atque a cunctis aduersantibus tanto minus attingitur, quanto in supernis sita tutius munitur. Equus itaque iste non solum contra se venientes minime metuit, sed eis etiam in occursum pergit. C
Vnde bene hic additur: [In occursum pergit armatis.] Plerumque enim quieti atque incōcussi relinquimur, si obuiare prauis per iustitiam non curamus. Sed si ad æternæ vitæ desiderium animus exarsit, si iam verum lumen intrinsecus respicit, si in se flammam sancti feruoris accendit: inquantum locus admittit, inquantum causa exigit, debemus pro defensione iustitiæ nosmetipsos obiicere: et peruersis ad iniusta erumpentibus, etiam cum ab eis non quærimur obuiare. Nam cum iustitiam, quam nos amamus, in aliis feriunt, nos nihilominus sua persecutione confodiunt, etiam si venerari videantur. Quia ergo vir sanctus prauis ac male agentibus sese etiam cum non quæritur opponit, rectè de equo Dei dicitur: [In occursum pergit armatis.] Intueri libet illum sessoribus sui calcaribus excitatum D contra armatos hostes, quantus Paulum feruor accenderet, quando eum Ephesi ad irrum-
Act. 19.f pendas theatri turbas zeli flamma rapiebat. Scriptum quippe est: Repleti sunt ira, et exclamauerunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum: et impleta est ciuitas confusione, et impetum fecerunt vno animo in theatrum, rapto Caio & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli. Atque mox subditur: Paulo autē volente intrare in populum, non permiserūt discipuli. Quidā autē et de Asiæ principibus, qui erant amici eius, miserunt ad eum, rogantes ne se daret in theatrum. In quibus profectò verbis agnoscimus quo impetu contra cuneos aduersantes irrueret, nisi eū per amicos et discipulos charitatis frena tenuissent. Sed si obuiare hostibus, si vltro pugnam petere, si nosmetipsos semper relinquere in cursu nostri feruoris
2. Cor. 11.f debemus, quid est quòd idem prædicator egregius de semetipso fatetur, dicens: Damasci præpositus gentis Arethæ regis custodiebat ciuitatem Damascenorum, vt me comprehēderet, et per fenestram in sporta dimissus sum per murum, et sic effugi manus eius? Quid E est quòd equus iste modo sponte armatos cuneos impetit, et modo se ab armatis hostibus quasi trepidus abscondit: nisi hoc quòd necesse est, vt in eius artificiosa virtute discamus aduersariorū pugnam et constanter aliquando appetere, et prudenter aliquando declina-
24. re? Necesse quippe est vt per omne quod agimus, in mentis trutina positum hinc pondus, illinc fructum nostri laboris æstimemus, et cum pondus fructum superat, laborem quisque innoxie declinet: dum modo se in aliis exerceat, in quibus lucro fructuum pondus laboris vincat. Cum vero subsequenti quantitate fructuum, mensura laboris aut æquatur aut vincitur, labor non sine graui culpa declinatur. Vnde prędicator sanctus cum Damasci valde obstinatas mentes persequentium cerneret, eorum noluit aduersitati confligere: quia et semetipsum quem profuturum multis nouerat, vidit posse deficere,

A et aut nullis se ibi, aut paucis prodesse. Secessium ergo a certamine petijt, et pugnaturum felicius ad alia se bella seruauit. Non enim loco virtus, sed locus virtuti defuit: et idcirco fortissimus miles ab obsidionis angustia, certaminis campum quæsiuit. Vbi autem subiuganda regi proprio multa aduersariorum colla conspexit, subire bellum vel cum morte non timuit: sicut ipse cum Hierosolymam pergeret, cumq. discipuli passione illius per prophetiam præscita prohiberent, sibimetipsi attestatur dicens: Ego non solum alligari, sed et mori in Hierusalem paratus sum pro nomine Domini Iesu. Neque enim facio animam meam pretiosiorem quàm me. Qui igitur hic hostiles cuneos etiam præscita passione sua imperterritus petijt, illic de dispensatione fuisse edocuit, non de timore quod fugit. Qua in re pensandum est: quia ille labores quosdam per dispensationis iudicium laudabiliter declinat, qui pro Deo maiores alios fortiter tolerat. Nam sæpe ab hominibus timor Act. 21. c
B debilis cauta dispensatio vocatur: et quasi prudenter impetum declinasse se asserunt, cum fugientes turpiter in terga feriuntur. Vnde necesse est vt in causa Dei, cum res dispensationis agitur, metus cordis subtilissima libratione pensetur: ne per infirmitatem timor surrepat, et sese per dispensationis imaginem, rationem confingat, ne culpa se prudentiam nominet: iamq. nec ad pœnitentiam animus tedeat, quando hoc quod inique perpetrat, virtutem vocat. Restat igitur vt in dubiis quisque deprehensus, cum quælibet sibi aduersitas imminet, prius intra semetipsum contra formidinem et præcipitationem pugnet: quatenus nec formidolose se subtrahat, nec præcipitanter opponat. Valde enim præceps est qui semper se aduersis obiicit, et valde pauidus, qui semper abscondit. Sed hæc melius in bellis spiritalibus discimus, si formam exercitij a corporalibus bellis trahamus. Non enim ille dux sapiens est, qui semper contra hostiles cuneos exercitum præceps admouet: neque
C ille dux fortis, qui semper hunc ab hostis facie cauendo subducit. Scire namque dux debet modo ab hostili impetu exercitum caute subtrahere, modo hostem circunfusis cornibus coarctare. Quod nimirum solicite perfecti prædicatores exhibent: cum modo persecutionis rabiem declinantes, nouerunt sapienter, sed non eneruiter cedere: modo autem persecutionis impetum contemnentes, nouerunt ei fortiter, sed non præcipitanter obuiare. Quia autem sanctus vir cum congruum cernit, ictibus pectus obiicit, et venientia iacula vel moriens retundit, recte dicitur: [In occursum pergit armatis.] De quo adhuc bene subditur: [Contemnit pauorem, nec cedit gladio] Videamus quo modo pauorem despiciat: qui ipsos aduersariorum gladios enumerans, calcat. Ait enim: Quis nos separabit a charitate Dei, tribulatio, an angustia, an fames, an persecutio? In pauore autem ventura pœna metuitur: in gladio vero iam dolor de præsenti percussione sentitur. Quia ergo vir Rom. 8. f
D sanctus ventura aduersa non metuit, pauorem despicit: quia vero nec superueniente percussione vincitur, nequaquam gladiis cedit. Contra hunc itaque equum tot sunt gladij hostium, quot genera persecutionum, quæ cuncta obuians superant, quia amore vitæ sese ad interitum parat. Sed quia tam robustissimum pectus quo modo se iaculis opponat audiuimus: nunc quid ab aduersariis agatur audiamus. Sequitur: [Super ipsum sonabit pharetra.] In scriptura sacra pharetræ nomine aliquando iustum Dei occultumq. consilium: aliquando vero clandestina prauorum machinatio designatur. Per pharetram iustum Dei occultumq. consilium exprimitur, sicut idem beatus Iob superiore parte testatur dicens: Pharetram enim suam aperuit, et afflixit me, id est: occultum suum consilium detexit, et publica me percussione vulnerauit. Sicut enim in pharetra sagittæ, sic in occulto Dei consilio latent sententiæ: et quasi ex pharetra sagitta educitur, quando ex occulto
E consilio apertam Deus sententiam iaculatur. Pharetræ quoque nomine prauorum machinatio designatur, sicut per Prophetam dicitur: Parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde. Iniqui enim cum dolos, quos bonis excogitant, secretis machinationibus occultant, quasi in pharetra sagittas parant, et in hac præsentis vitæ caligine, velut in obscuro, rectos corde feriunt: quia malitiosa eorum iacula et sentiri per vulnus possunt, et tamen venientia deprehendi non possunt. Igitur quia equus Dei nulla aduersitate terretur, eiq. quo magis obuiatur, eo vi intentionis suæ super armatos hostes feruentior ducitur: persecutores eius, qui se etiam ferientes vinci sentiunt, turbati ad consilium reuertuntur, dolos præparant, et velut lex longinquo mittendo vulnera occultant. Vnde nunc recte dicitur: 25.

Quòd sancti viri nec insidijs, nec minis, nec disputationibus, nec pœnis terrentur. Caput XV. A

SVper ipsum sonabit pharetra:] vt eum ex absconsa machinatione longe feriant, cui
apertis congressionibus inaniter appropinquant. Hæc tunc super equum Dei phare-
Act.23.c tra sonuerat, cum quadraginta viri, qui in eius mortem coniurauerant, educi de carcere
Paulum quærebant: vt consiliorum suorum ictibus quasi clam sagittarum dolo interfice-
rent, quem congressione persecutionis publicæ superare nequaquam possent. Pharetra
ergo sonuit: quia occultæ machinationis ad Paulum causa peruenit. Quamuis si vigilan-
ter quærimus, adhuc in pharetræ sonitu aliquid subtilius inuenimus. Sæpe enim aduersa-
rij consilia contra bonos ineunt, prauis inuentionibus innituntur, ad excogitandos dolos
se conferunt: sed tamen qui eosdem dolos prodere bonis debeant, ipsi instituunt latenter,
ipsi transmittunt: vt crudelis suppliciorum præparatio dum quasi furtim innotescitur, B
amplius timeatur: & audientis animum plus suspecta vulnera quàm percepta perturbent.
In pharetra enim sagittæ dum latent & sonant, mortem etiam non visæ denunciant. Pha-
retra ergo contra equum sonitum reddit, cum contra prędicatorem sanctum occulta pra-
uorum machinatio consilium suum, quod fraudulenter operit, fraudulentius innotescit: vt
præmissis minis quasi ex sonitu pharetræ terreat, cum prædicator Dei apertas contume-
lias velut cominus ferientia iacula non formidat. Cum vero eisdem minis minime ter-
retur, mox persecutorum crudelitas ad supplicia manifesta perducitur. Vnde bene post-
quam dictum est: Super ipsum sonabit pharetra: illico additur: [Vibrauit hasta.] Contra
prædicatorem Dei post pharetræ sonitum hasta vibratur, quando post terrores exhibitos
e vicino iam feriens aperta pœna producitur. Prædicatores autem sancti cum pro defen-
sione fidei supplicia subeunt, ad eandem fidem, quos valent, rapere & inter verbera non C
desistunt: & cum patienter vulnera suscipiunt, prudenter contra corda infidelium sagittas
prædicationis reddunt. Vnde nonnunquam agitur, vt ipsi qui in persecutione sæuiunt,
non tam doleant quòd cor prædicatoris non emolliunt, quàm quòd per eius verba etiam
alios amittant. Quia igitur eum feriendo non superant, ne fortasse et alij, qui illum au-
diūt, se derelinquant: mox contra loquentis verba scutum responsionis parant. Vnde cum
diceret: Vibrauit hasta; recte subiungit: [Et clypeus.] Persecutor enim sæuiens postquam
prædicatoris corpus supplicio percutit, auditorum cor quasi clypeo verbis suæ disputatio-
nis munit. Vir igitur sanctus vt feriri debeat, hasta vibratur: sed ne audiri possit, clypeus
apponitur. Habent namque defensores Dei in prælio sagittas suas, quas eo citius audito-
rum cordibus iniiciunt, quo illas de spiritali arcu, id est, de intima cordis tensione distrin-
2.Tim.2.b gunt. His quippe se in bello fidei Paulus armauerat, cum dicebat: Laboro vsque ad vincu- D
la quasi male operans, sed verbum Dei non est alligatum. Ac si diceret: Hasta quidem
suppliciorum ferior, sed tamen verborum sagittas emittere non desisto. Vulnera crudeli-
tatis accipio, sed cor infidelium vera loquendo transfigo. Dicatur ergo: [Super ipsum so-
nabit pharetra, vibrauit hasta et clypeus.] Contra equum quippe Dei quia prauorum con-
silia perstrepunt, pharetra sonat: quia aperta pœna exquiritur, hasta vibratur: quia vero
ei etiam disputatione resistitur, clypeus antefertur. Sed nunquid a feruore suo per ista com
pescitur? Vir enim sanctus quo maiore persecutione premitur, eo ad prædicandam verita-
tem acrius instigatur: et cum patienter persecutores tolerat, ardenter ad se auditores tra-
here festinat. Vnde et bene adhuc de equo Dei subditur: [Feruens et fremens sorbet terrā,
Gen.3.d nec reputat tubæ sonare clangorem.] Primo namque peccanti homini dictum est: Terra
es, et in terram ibis. Tubæ autem clangunt, cum huius sæculi potestates loqui sanctos ter- E
ribiliter prohibent. Quia igitur prędicator zelo sancti Spiritus inflammatus, vel inter sup-
plicia positus, quoslibet peccatores ad se trahere non desistit, feruens proculdubio terram
sorbet: quia vero persecutorum minas minime formidat, clangorem tubæ sonare non re-
putat. Tuba enim, quæ discrimen belli denunciat, quid est aliud quàm vox sæcularium
potestatum, quæ contempta resistentibus mortis certamen parat? Hæc a principibus sa-
cerdotum tuba sonuerat, cum flagellatos Apostolos de Deo loqui prohibebant, sicut scri-
Act.5.g ptum est: Cæsis denunciauerunt, ne loquerentur in nomine Iesu. Sed videamus quo modo
Ibid. equum Dei clangor tubæ non terreat. Ait Petrus: Obedire oportet Deo magis quàm ho-
Act.4.d minibus. Qui alijs quoque persequentibus dicit: Non enim possumus quę vidimus et audi-
uimus, non loqui. Equus ergo clangorem tubę sonare non metuit: quia prędicator egre-
gius despectis potestatibus sęculi, nullos minarum sonitus pertimescit. Videamus alium

equum Dei quo modo terram sorbeat, quo modo nullus eam tubę terror attingat, sicut scriptum est: Superuenerunt quidam ab Antiochia et Iconio Iudęi, et persuasis turbis lapidantes Paulum traxerunt extra ciuitatem, æstimantes eum mortuum esse. Circundantibus autem eum discipulis, surgens intrauit ciuitatem: et postero die profectus est cum Barnaba in Derben. Cumq. euangelizassent ciuitati illi, et docuissent multos, reuersi sunt Lystram et Iconium & Antiochiam, confirmantes animas discipulorum. Perpendamus ergo quæ hunc possent equum minæ compescere, quando eum ab intentione sua non valet mors ipsa prohibere. Ecce lapidibus obruitur, nec tamen a veritatis sermone remouetur. Occidi potest, superari non potest: velut extinctus extra vrbem proiicitur, sed intra vrbem die alio illæsus prædicator inuenitur. O quàm fortis huic viro inest infirmitas! o quàm victrix pœna! o quàm dominatrix patientia! Ad arguendum repulsione prouocatur, ad prædicandam salutem plagis erigitur, ad propellendam laboris lassitudinem pœna refouetur. Quæ ergo hunc aduersitas superet, quem pœna fouet? Sed equus Dei est, et pharetræ sagittas despicit: quia malitiæ consilia contemnit. Vibratam hastam superat: quia et contra apertæ persecutionis vulnera pectus firmat. Oppositum clypeum rumpit: quia disputationem resistentium ratiocinando subigit. Terram sorbet: quia peccatores in suo corpore exhortando conuertit. Clangorem buccinæ sonare non reputat: quia vocem quamlibet terribilis prohibitionis calcat. Minus est autem quod dicitur quia fortis perseuerat in laboribus: adhuc, quod maius est, exultat in aduersis. Vnde sequitur:

Act. 14. c

B

Quòd sancti absque vlla formidine etiam inter tormenta sint: et potestatibus huius sæculi prædicare prohibentibus, non desistunt: nec tam terrentur periculo, quàm glorientur victoriæ triumpho: et quasi odorantes bellum, præparant se in persecutionis occursum. Caput XVI.

C

Vbi audierit buccinam, dicit vah.] Quibus profecto verbis et illud ostenditur quòd hoc loco a Domino de equo irrationabili nil dicatur. Neque enim vah dicere brutum animal potest: sed dum asseritur dicere, quod omnino dicere non valet, innuitur quē designet. Vah quippe sermo exultationis est. Equus ergo cum audit buccinam, vah dicit: quia fortis quisque prædicator cum certamen passionis sibi propinquare considerat, de exercitio virtutis exultat: nec terretur pugnæ periculo, quia victoriæ lætatur triumpho. Equo itaque est vah dicere, predicatorem sanctum de ventura passione gaudere.

Sed si prædicator fortis gloriam passionis appetit, si discrimen mortis subire pro Domino lætus quærit: quid est quòd ipsi fortissimo prædicatori, qui ex robusto corde virtutem traxit nominis, Petro veritas dixit: Cum senueris, extendes manus tuas, et alius te cinget, et ducet quo non vis? Quomodo de passione gaudet qui cinctus ab alio, ire quo ducitur non volet? Sed si pensamus qualiter animus appropinquante passione, et mortis metu quatitur, et tamen de venturo regni præmio lætatur, intelligimus quo modo gloriosi certaminis subire periculum volens nolit: quia et in morte considerat quod tolerans paueat, et in fructu mortis aspicit quod appetens quærat. Videamus Paulum quo modo amet quod refugit: quo modo refugiat quod amat. Ait enim: Desiderium habens dissolui, et cum Christo esse. Et: Mihi viuere Christus est, et mori lucrum: et tamen dicit: Qui sumus in hoc habitaculo, ingemiscimus grauati: eo quòd noluimus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur quod mortale est a vita. Ecce et mori desiderat, et tamen carne expoliari formidat. Cur hoc? Quia etsi victoria in perpetuum lætificat, ipsa nihilominus ad præsens pœna perturbat: et quamuis vincat amor subsequentis muneris, tangit tamen non sine mœrore animum pulsus doloris. Sicut enim vir fortis cum vicino iam belli certamine armis accingitur, et palpitat et festinat, tremit et sæuit: quasi pauere per pallorem cernitur, sed per iram vehementer vrgetur: ita vir sanctus cum passioni se propinquare conspicit, et naturæ suæ infirmitate concutitur, et spei suæ soliditate roboratur, et de vicina morte trepidat, et tamen quòd moriendo verius viuat, exultat. Ad regnum quippe non potest nisi interposita morte transire: et idcirco confidendo quasi ambigit, et quasi ambigendo confidit: et gaudens metuit, et metuens gaudet: quia scit quod ad brauium quietis non perueniat, nisi hoc quod interiacet, cum labore transcendat. Sic nos cum morbos a corpore repellere cupimus, tristes quidem amarum purgationis poculum sumimus: certi autem de subsequenti salute gaudemus. Quia enim peruenire corpus aliter

26.

D *Ioan. 21. c*

Phil. 1. d

2. Cor. 5. a

E

ter ad salutem non valet, in potu libet etiam quod tædet. Cumq. amaritudini inesse vitam A
animus conspicit, mœrore turbatus hilarescit. Dicatur ergo: [Vbi audierit buccinam, dicit
vah:] quia prædicator fortis cognito certaminis nuncio, etsi vt homo ad vim percussionis trepidat, per spei tamen certitudinem ad præmium remunerationis exultat. Sed nequaquam ad hoc passionis bellum inconcussus existeret, nisi eandem passionem intenta cogitatione meditando præueniret. Malum namque quod consilio præuenitur, decertanti contra se animo ex ratione subiicitur: quia tanto quisque minus aduersitate vincitur, quanto contra illam præsciendo paratus inuenitur. Sæpe enim graue timoris pondus vsu leuigatur: sæpe mors ipsa sicut inopinata perturbat, ita deliberatione præuenta lætificat. Vnde et recte de hoc equo subiungitur: [Procul odoratur bellum.] Ac si apertius dicatur: Idcirco quodlibet certamen exsuperat: quia mentem certamini ante certamen parat. Bellum quippe procul odorari, est aduersa quæque longe adhuc posita cogitando prænoscere, ne fortasse valeant improuisa superare. Hoc bellum procul odorari discipulos Paulus B
2. Cor. 13. b admonebat, cum diceret: Vosmetipsos tentate si estis in fide, ipsi vos probate. Ac si aperte præciperet dicens: Persecutionum certamina ad mentem reducite, et cordis vestri intima atque occulta pēsantes, quales inter supplicia existere valeatis, inuenite. Hoc bellum sancti viri procul odorantur, quando et in pace vniuersalis Ecclesiæ positi, vel hæreticorum bella, vel imminentia ab infidelibus persecutionum tormenta conspiciunt. Qui dum recte viuunt, sæpe pro bonis mala recipiūt, detractionum contumelias æquanimiter ferunt, vt si persecutionis occasio suppetat, tanto illos fortiores aperti hostes inueniant, quanto eos et intra Ecclesiam falsorum fratrum iacula non expugnant. Nam qui a statu patientiæ ante linguarum vulnera corruit, ipse sibi testis est, quia contra manifestæ percussionis gladios non subsistit. Quia ergo vir Dei exercitatus præsentibus contra ventura, et exercitatus minimis contra maiora nititur: recte de equo Dei dictum est, quod bellum procul C
odoratur. Sequitur: [Exhortationem ducum, et vlulatum exercitus.] Duces aduersæ partis
Psal. 106. sunt erroris auctores, de quibus per Psalmistam dicitur: Effusa est contentio super princi-
Mat. 15. b pes eorum, et seduxerunt eos vana eorum, et errare fecit eos in inuio, et non in via. De quibus per semetipsam veritas dicit: Cæcus si cæco ducatum præbet, ambo in foueam cadunt. Hos autem duces exercitus sequitur, prauorum scilicet turba, quæ iniquis eorum præceptionibus famulatur. Notandum quoque quod duces exhortari, exercitum vero dicit vlulare: quia videlicet hi, qui infidelibus vel hæreticis præsunt, praua quæ teneri præcipiunt, quasi ex ratione persuadent. Turba vero eis subdita, quia sine iudicio eorum voces sequitur, dum per confusionis insaniam perstrepit, bestiali mente vlulare perhibetur. Lupis quippe proprie vlulatus conuenit. Et quia cateruæ reproborum contra vitam moresq. D
27. fidelium soli rapacitati inhiant, quasi per vlulatum clamant. Equus ergo Dei exhortationem ducum, et vlulatum exercitus procul odoratur, dum sanctus quisque prædicator longe ante considerat, quid vel auctores errorum contra electos valeant præcipere: vel turba eis subdita quàm possit immaniter insanire. Hanc exhortationem ducum odoraba-
Rom. 16. c tur Paulus, cum diceret: Per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocētium.
Act. 20. f Hunc vlulatum exercitus odorabatur dicens: Intrabunt post discessionem meam lupi graues in vos. Exhortationem ducum odoratus est Petrus, cum de quibusdam discipulos
2. Pet. 2. a admoneret dicens: In auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur. Vlulatum quoque
Ibid. exercitus odorabatur, cum præmitteret dicens: Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphematur.

Quòd ea quæ de equo Dei dicta sunt, moraliter ad vnumquemque militem Christi referri possunt. Caput XVII. E

IGitur quia sanctus quisque prædicator atque in persecutionis bello dux fidei, qualem se possit exhibere narrauimus: nunc sub huius equi specie vnumquemque Christi militem describamus: vt et qui ad prædicationis culmen necdum se peruenisse considerat, hac tamen voce Dominica, si iam bene viuere cœperit, expressum se esse cognoscat: quatenus hinc colligat quantum Deo notus sit, si ad maiora peruenerit, quem signanter Deus eloqui nec in minimis prætermittit. Singula itaque quæ de equo dicta sunt repetentes, intimemus quo modo miles Dei a primæua conuersatione proficiat: quo modo a minimis ad maiora succrescat, vel quibus gradibus ab infimis ad superna perueniat. Dicatur ergo: [Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circundabis collo eius hinnitum?] Vnicuique animæ,

A animæ, cui Dominus misericorditer præsidet, ante omnia fidei fortitudinem præbet, de qua Petrus ait: Aduersarius vester diabolus, sicut leo rugiens, circuit quærens, quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Huic autem fortitudini hinnitus iungitur, dum fit quod scriptum est: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Sequitur: [Nunquid suscitabis eum quasi locustas?] Vnusquisque qui Deum sequitur, in ipso suo exordio vt locusta suscitatur: quia etsi in quibusdam actionibus locustarum more flexis poplitibus terræ inhæret, in quibusdam tamen expansis alis sese in aera suspendit. Conuersionum quippe initia, bonis moribus malisq. permixta sunt: dum et noua iam per intentionem agitur, et vetus adhuc vita ex vsu retinetur. Tanto autem minus permixtis interim malis lædimur, quanto contra illa quotidie sine cessatione pugnamus. Nec suos nos iam culpa vendicat, cuius prauo vsui nostra solicita mens resultat. Minus itaque no-
B bis inchoantibus terrena opera officiunt: quia in nobis diutius demorari prohibentur. Proinde quoniam in ipso nostræ conuersationis initio infirma quædam pie de nobis Dominus tolerat, vt nos quandoque ad cælestia ex perfectione perducat, quasi locustas nos in exordio suscitat: quia etsi in volatu virtutis subleuat, non tamen de terreni operis casu desperat. Sequitur: [Gloria narium eius terror.] Pro eo quòd non visa res odore deprehenditur, non immerito narium nomine, spei nostræ cogitationes exprimuntur: quibus venturum iudicium, quod etsi oculis adhuc non cernimus, iam tamen sperando præuidemus. Omnis autem qui bene viuere incipit, audiens quòd per extremum iudicium iusti ad regnum vocentur, hilarescit: sed quia quædam mala adhuc ex reliquijs sibi inesse considerat, hoc ipsum iudicium, de quo exultare inchoat, appropinquare formidat. Vitam quippe suam bonis malisq. permixtam conspicit, et cogitationes suas aliquo modo
C spe et timore confundit. Nam cum audit quæ sint regni gaudia, mox mentem lætitia subleuat: et rursum cum respicit quæ sint gehennæ tormenta, mox mentem formido perturbat. Bene ergo gloria narium eius terror dicitur: quia inter spem et metum positus, dum futurum iudicium mente conspicit, hoc ipsum timet vnde gloriatur. Ipsa ei sua gloria terror est: quia inchoatis iam bonis, spe de iudicio lætus est: et necdum finitis omnibus malis, perfecte securus non est. Sed inter hæc solicite ad mentem reuertitur, et procellas tantæ formidinis renuens, seq. in solius pacis tranquillitate disponens, totis viribus a districto iudice inueniri liber conatur. Seruile quippe æstimat Dominicam præsentiam formidare: ac ne conspectum patris metuat, illa agit per quæ se filium recognoscat. Discit ergo iudicem tota expectatione diligere: atque, vt ita dixerim, timendo renuit timere. Oriri autem cordi formidinem pro carnali actione considerat: et idcirco ante om-
D nia carnem forti edomitione castigat. Vnde postquam dictum est: [Gloria narium eius terror.] recte subiungitur: [Terram vngula fodit.] Vngula namque terram fodere, est districta abstinentia carnem edomare. Quo autem plus caro premitur, eo de cælesti spe animus securius lætatur. Vnde effossa terra apte subnectitur: [Exultat audacter.] Quia enim valenter reprimit quod impugnat, audacter exultat de his, quæ in æterna pace desiderat: tantoq. mens melius ad superna appetenda componitur, quanto ab illicitis arctius corpus edomatur. Vnde recte per Salomonem dicitur: Diligenter exerce agrum tuum, vt postea ædifices domum tuam. Ille quippe bene mentis domum ædificat, qui prius agrum corporis a spinis vitiorum purgat: ne si desideriorum sentes in carnis agro proficiant, intus tota virtutum fabrica fame boni operis crescente destruatur. In ipso autem quisque belli certamine positus, tanto subtilius fraudem hostium conspicit, quanto et
E districtius corpus proprium quasi quendam hostium adiutorem premit. Vnde et post contritionem corporis, post lætitiam cordis recte subiungitur: [In occursum pergit armatis.] Hostes armati sunt immundi spiritus, innumeris contra nos fraudibus accincti. Qui cum suadere nobis iniqua nequeunt, ea sub virtutum specie nostris obtutibus opponunt, et quasi sub quædam arma se contegunt, ne in sua malitia a nobis nudi videantur. Quibus armatis hostibus in occursum pergimus, quando eorum insidias longe præuidemus. Effossa igitur terra, armatis hostibus in occursum pergere, est edomita carnis superbia, dolos immundorum spirituum mirabiliter explorare. Effossa terra armatis hostibus in occursum pergere, est deuicta carnali nequitia contra spiritalia vitia certamen subire. Nam qui adhuc secum eneruiter pugnat, frustra contra se bella extra posita suscitat. Qui enim semetipsum carnalibus subiugat, quo modo spiritalibus vitijs resultat? Aut quo modo de labore externi certaminis triumphare appetit, qui adhuc apud semetipsum domestico

Marginal notes: 1. Pet. 5. e — Rom. 10. b 28. — Hier. in Iob. 39 — Prou. 24. c

29. ftico libidinis bello fuccumbit? Vel certe armatis hoftibus in occurfum pergimus, quando per exhortationis ftudium, eorum infidias et in alieno corde præuenimus. Quafi enim ex loco in quo fumus, ad locum alium obuiam hoftibus venimus, quando noftra cura ordinate poftpofita, acceffum immundorum fpirituum a proximi mente prohibemus. Vnde fit plerumque vt hoftes callidi militem Dei iam de inteftino bello victorem, tanto de femetipfo terribilius tenteant, quanto illum contra fe et in alieno corde præualere fortiter vident: vt dum illum ad fe tuendum reuocant, aliena corda liberius quæ exhortatione eius protegebantur, inuadant. Cumq. eum fuperare non poffint, faltem occupare conantur, quatenus dum miles Dei de femetipfo concutitur, non ipfe, fed is quem defendere confueuerat perimatur. Sed mens in Deum immobiliter fixa, tentationum impetum defpicit: nec cuiuflibet terroris iacula pertimefcit. Supernæ enim gratiæ fretus auxilio, fic vulnera infirmitatis fuæ curat, vt aliena non deferat. Vnde et bene de hoc B
Hier. in Iob. 39. equo fubiungitur: [Contemnit pauorem, nec cedit gladio.] Contemnit pauorem: quia nullius tentationis formidine ad hoc vfque terretur vt taceat. Nec cedit gladio: quia etfi violenta illum tentatio percutit, a cura tamen proximi non repellit. Vnde et Paulus exemplum nobis inuictæ conuerfationis infinuans, et quos ab hofte gladios fufcipiat dicit, et quo modo eifdem gladijs non cedat, oftendit. Omni enim iam carnalis operis
Rom. 7. a pugna fuperata, carnalis tentationis gladium ab hofte fufceperat, qui dicebat: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, et captiuum me ducentem in lege peccati, quæ eft in membris meis. Sed eidem gladio, quem in fe vicerat, etiam
Rom. 6. b in alijs non cedebat, cum profecto proximo diceret: Non regnet peccatum in veftro mor
Colof. 3. a tali corpore, ad obediendum defiderijs eius. Et rurfum: Mortificate membra veftra, quæ funt fuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupifcentiam malam. C
2. Cor. 11. f Grauis illum tentationum gladius feriebat, de quibus ipfe ait: In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis fupra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepi: ter virgis cæfus fum, femel lapidatus fum, ter naufragium feci, nocte et die in profundo maris fui. et cetera, quæ ipfe tolerare potuit, et nos enumerare laffamur. Sed quo modo eidem gladio in proximi dilectione non cedat,
Ibid. poft multa ipfe fubiungit: Præter illa quæ extrinfecus funt, inftantia mea quotidiana, follicitudo omnium Ecclefiarum. Equus ergo Dei et gladio percutitur, nec tamen percuffione eadem a curfu prohibetur: dum fortis fpiritalis certaminis miles, et ipfe vulnera ab hofte fufcipit, et tamen ad falutem alios ftringit. Sed erga tam durum cæleftis militis pectus antiquus hoftis tanto acutiora fpicula perquirit, quanto fe defpici robuftius confpicit. Vn-
30. de et fequitur: [Super ipfum fonabit pharetra, vibrabit hafta et clypeus.] Quia enim videt fanctæ mentis ftudium contra fe et alijs prodeffe, multiplicata hanc fatagit tentatione confodere. Vnde fæpe contingit vt hi, qui regendis alijs præfunt, tentationum certamina fortiora patiantur: quatenus corporalium more bellorum dum dux ipfe ad fugam vertitur, refiftentis exercitus conftipata vnanimitas fine labore diffipetur. Hoftis itaque callidus contra cæleftem militem diuerfa percuffionum vulnera exquirens, modo ex pharetra per infidias eum fagitta vulnerat, modo ante eius faciem haftam vibrat: quia videlicet vitia et alia fub virtutum fpecie contegit, et alia vt funt aperta eius oculis opponit. Vbi enim infirmari Dei militem confpicit, illic fraudis velamina non requirit. Vbi autem fibi refiftere fortem confiderat, illic contra vires proculdubio dolos parat. Nam cum infirmum quempiam in carnis illecebra videt, aperte fpeciem corporis, quæ concupifci valeat, eius obtutibus objicit. Si autem fortaffe validum contra auaritiam cernit, importune eius cogitationibus domefticorum fuorum inopiam fuggerit: vt dum mens ad prouifionis curam quafi pie flectitur, feducta furtim in rerum ambitu inique rapiatur. Equum ergo Dei fagitta per infidias impetit, quando ei hoftis callidus fub virtute vitium abfcondit. Hafta autem cominus vulnerat, cum manifefta nequitia etiam fcientem tentat. Sæpe vero cælefti militi vno eodemq. tempore vtrumque ab hofte objicitur: vt in quamlibet vna percuffione perimatur. Dolofus namque aduerfarius fimul ferire nititur, et aperte fæuiens, et in infidijs latens: vt dum de occulto fagitta metuitur, minus ante faciem hafta timeatur: vel dum ante faciem haftæ refiftitur, nequaquam ex occulto veniens fagitta videatur. Sæpe enim tentationem proponit de libidine: et fubito fraudulentius ceffans, elationem fuggerit de feruata caftitate. Et funt nonnulli, qui dum multos ex caftitatis arce in elationis foueam cecidiffe confpiciunt, vitæ fuæ cuftodiam negligentes, in immun-

A in immunditiam libidinis demerguntur. Sunt vero e diuerso nonnulli, qui dum libidinis immunditiam fugiunt, per castitatis culmen in voraginem elationis ruunt. Quasi ergo aperte feriens hasta, est culpa de vitio: et quasi ex occulto vulnerans de pharetra sagitta, est culpa de virtute. Sed equus Dei et ante faciem hastam superat, cum libidinem calcat: et a latere sagittam circumspicit, cum in castitatis munditia se ab elatione custodit. Vnde et bene inter vtraque certanti per Salomonem dicitur: Dominus erit in latere tuo, *Prou.3. e* et custodiet pedem tuum ne capiaris. Pes namque in anteriora tendit. Anteriora autem non videt, qui ea quæ sunt a latere conspicit. Rursumq. qui pedis custodiam prævidens anteriora cernit, circumspectionem lateris deserit. Dum vero ante faciem positæ virtutis aliquid agimus, quasi quo pes debeat poni prouidemus: sed dum ex virtute eadem furtim culpa suboritur, quasi dum in anteriora respicitur, ad sagittam latus nu-
B datur. Sæpe vero dum suborientem culpam metuimus, virtutem quæ agenda est declinamus: et quasi dum latus circumspicitur, nequaquam cernitur pes in anteriora quo modo ponatur. Bene ergo dicitur: Dominus erit in latere tuo, et custodiet pedem tuum ne capiaris: quia miles Dei diuinæ gratiæ clypeo protectus, et quæ ex latere possint prodire circumspiciendo considerat, et gressum ante faciem ferre proficiendo non cessat. Cui fraudulentus hostis inuidens, quia per pharetram et hastam nequaquam se præualere conspicit, clypeum opponit: vt si resistentis pectus feriendo non perforat, saltem quibusdam obiectionibus proficientis iter intercludat. Quasdam namque difficultates ipsis eius conatibus obijcit: et cum superare non valet, vel resistit. Sed quid contra tot argumenta bellorum equus Dei agat audiamus: [Feruens et fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem.] Contra equum clangor tubæ insonat, quando electi mentem in
C eo quod agit fortiter, e vicino quædam posita culpa terribiliter tentat. Sed feruens sorbet terram: quia nimio ardore semetipsum discutit: et quidquid in se terrenum reperit, quotidie proficiendo consumit. Et clangorem tubæ sonare non reputat: quia consideratione forti omne vitium, quod de virtutis gloria nascitur, solicitus declinat. Sonare enim clangorem tubæ reputaret, si fortasse propter aliud quod praue suboritur, alia agere recta metueret. Quia ergo ad agenda fortia ante insonantia tentamenta non trepidat: in feruore suo positus, clangorem tubæ minime formidat. Sæpe autem dum prosperari se virtutibus conspicit, ne ipsa illum virtutum prosperitas eleuet, pulsari se tentationibus gaudet. Vnde et apte subiungitur: [Vbi audierit buccinam, dicit vah.] Multos enim peius sua felicitas strauit, multos diuturna pax inertes reddidit: eoq. illos inopinatus hostis grauius perculit, quo longo quietis vsu negligentes inuenit. Vnde sancti viri cum multa se proficere
D virtutum prosperitate considerant, quodam dispensationis supernæ moderamine, exerceri se etiam tentationibus exultant: quia tanto robustius acceptam virtutum gloriam custodiunt, quanto tentationis impulsu concussi infirmitatem suam humilius cognoscunt. Equus ergo audita buccina, vah dicit: quia videlicet præliator Dei cum vim tentationis incumbere conspicit, vtilitatem supernæ dispensationis considerans, ex ipsa validius aduersitate confidit. Cuius aduersitatis certamina idcirco illum non superant: quia numquam improuisa tentant. Longe quippe prænotat ex vnaquaque re, cuius vitijs pugna succrescat. Vnde et sequitur: [Procul odoratur bellum.] Bellum namque procul odorari, est ex causis præcedentibus, quæ vitiorum pugnæ subsequantur, agnoscere. Quia enim sicut iam sæpe dictum est, odore res non visa cognoscitur: bellum procul odorari, est sicut *Hier. in Iob. 39.* flatu narium, sic prouisione cogitationum nequitias latentes indagare. De quo odoratu
E Dominus recte in Ecclesiæ suæ laudibus dicit: Nasus tuus sicut turris, quæ est in Libano. *Cant.7. b* Per nasum quoque odores fætoresq. discernimus. Et quid per nasum nisi sanctorum prouida discretio designatur? Turris vero speculationis in altum ponitur, vt hostis veniens longe videatur. Recte ergo nasus Ecclesiæ turri in Libano similis dicitur: quia sanctorum prouida discretio dum solicite circumquaque conspicit in altum posita, priusquam veniat culpa deprehendit: eamq. quo vigilanter prænotat, eo fortiter declinat. Hinc Abacuc ait: Super custodiam meam stabo. Hinc vniuscuiusque electi animam Hieremias admonet dicens: Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines. Speculam quippe sibi statuere, est ventura vitiorum certamina ex alta consideratione prænoscere. Sibiq. *Abacuc.2. a* *Hier.31. d* electi mens amaritudines ponit, quando et in virtutum pace constituta, dum mala insidiantia conspicit, secura quiescere non consentit. Primo autem ne mala quælibet, secundo vero loco considerat, ne bona incaute faciat: et postquam praua subegerit, ipsa

etiam

etiam sibi subijcere recta contendit: ne si mentis dominium transeant, in elationis culpam vertantur. Quia enim, sicut superius dictum est, plerumque ex bonis per incuriæ virium mala nascuntur: vigilanti studio contemplatur, quomodo ex doctrina, arrogantia: ex iustitia, crudelitas: ex pietate, remissio: ex zelo, ira: ex mansuetudine, torpor oriatur. Cumq. bona hæc agit, quòd hi contra se hostes per hæc exsurgere valeant, conspicit. Nam cum adipiscendis doctrinæ studijs elaborat: mentem solicite contra certamen arrogantiæ præparat. Cum culpas delinquentium iuste vlcisci desiderat: sagacissime euitat ne modum iustitiæ crudelitas vindictæ transcendat. Cum pietate frenare se nititur: solerter prospicit ne qua disciplinæ dissolutione vincatur. Cum se recti zeli stimulis excitat: summopere prouidet ne plusquam necesse est iræ se flamma succendat. Cum magna mansuetudinis tranquillitate se temperat: vigilanter obseruat ne torpore frigescat. Quia ergo spiritalis militis cogitatione omne vitium priusquam surrepere possit aspicitur, rectè de equo Dei dicitur: [Procul odoratur bellum.] Perpendit etiam quæ turba iniquitatum proruat, si mala ad se ingredi, vel pauca permittat. Vnde et sequitur: [Exhortationem ducum et vlulatum exercitus.] Tentantia quippe vitia quæ inuisibili contra nos prælio regnanti super se superbiæ militant, alia more ducum præeunt, alia more exercitus subsequuntur. Neque enim culpæ omnes pari accessu cor occupanr. Sed dum maiores et paucæ neglectam mentem præueniunt, minores et innumeræ ad illā se cateruatim funduut. Ipsa namque vitiorum regina superbia cum deuictum plene cor ceperit, mox illud septem principalibus vitijs, quasi quibusdam suis ducibus deuastandum tradit. Quos videlicet duces exercitus sequitur: quia ex eis proculdubio importunæ vitiorum multitudines oriuntur. Quod melius ostendimus, si ipsos duces atque exercitum specialiter, vt possumus, enumerando proferamus. Radix quippe cuncti mali superbia est, de qua, scriptura attestante, dicitur: Initium omnis peccati est superbia. Primæ autem eius soboles, septem nimirum principalia vitia, de hac virulenta radice proferuntur: scilicet inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, luxuria. Nam quia his septem superbiæ vitijs nos captos doluit, idcirco redemptor noster ad spiritale liberationis prælium spiritu septiformis gratiæ plenus venit. Sed habēt contra nos hæc singula exercitum suum. Nam de inani gloria, inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ, et nouitatum præsumptiones oriuntur. De inuidia odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis nascitur. De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur. De tristitia malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis erga illicita nascitur. De auaritia proditio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, et contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur. De ventris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam propagantur. De luxuria cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror autem vel desperatio futuri generantur. Quia ergo septem principalia vitia tantam de se vitiorum multitudinem proferunt, cum ad cor veniunt, quasi subsequentis exercitus cateruas trahunt. Ex quibus videlicet septem quinque spiritalia, duoq. carnalia sunt. Sed vnumquodque eorum tanta sibi cognatione iungitur, vt non nisi vnum de altero proferatur. Prima namque superbiæ soboles inanis est gloria, quæ dum oppressam mentem corruperit, mox inuidiam gignit: quia nimirum dum vani nominis potentiam appetit, ne quis hanc alius adipisci valeat tabescit. Inuidia quoque iram generat: quia quanto interno liuoris vulnere animus sauciatur, tanto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur: et quia quasi dolens membrū rangitur, idcirco oppositæ actionis manus velut grauius pressa sentitur. Ex ira quoque tristitia oritur: quia turbata mens quo se inordinate concutit, eo addicendo confundit: et cum dulcedinem tranquillitatis amiserit, nihil hāc nisi ex perturbatione subsequens mæror pascit. Tristitia quoque ad auaritiam deriuatur: quia dum confusum cor bonum lætitiæ in semetipso intus amiserit, vnde consolari debeat, foris quærit: et tanto magis exteriora bona adipisci desiderat, quanto gaudium non habet, ad quod intrinsecus recurrat. Post hæc vero duo carnalia vitia, id est, ventris ingluuies, et luxuria supersunt. Sed cūctis liquet quod de ventris ingluuie luxuria nascitur, dum in ipsa distributione membrorum vētri genitalia subnexa videantur. Vnde dum vnum inordinate reficitur, aliud proculdubio ad contumelias excitatur. Bene autem duces exhortari dicti sunt, exercitus vlulare: quia prima vitia

Eccl.10. b

32.

deceptæ

A deceptæ menti, quasi sub quadam ratione se inserunt, sed innumera, quæ sequuntur, dum hanc ad omnem insaniam pertrahunt, quasi bestiali clamore confundunt. Inanis namque gloria deuictum cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Debes maiora appetere, vt quo potestate valueris multos excedere, eo etiam valeas multis prodesse. Inuidia quoque, deuictũ cor quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: In quo illo, vel illo minor es? cur ergo eis, vel æqualis, vel superior non es? Quanta vales quæ illi non valent? Nõ ergo tibi aut superiores esse, aut etiam æquales debent. Ira etiã deuictum cor, quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Quæ erga te aguntur, æquanimiter ferri non possunt, immo hæc patienter tolerare peccatũ est: quia etsi non eis cum magna exasperatione resistitur, contra te deinceps sine mensura cumulãtur. Tristitia quoque deuictum cor, quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Quid habes vnde gaudeas, cum tanta mala de proximis portas? Perpende cum quo mærore omnes intuendi sunt; qui in tanto contra te amaritudinis felle vertuntur. Auaritia quoque deuictum animum quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Valde sine culpa est, quòd quædam habenda concupiscis: quia non multiplicari appetis, sed egere pertimescis: et quod male alius retinet, ipse melius expendis. Ventris quoque ingluuies deuictum cor, quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Ad esum Deus omnia munda condidit, et qui satiari cibo respuit, quid aliud quàm muneri concesso contradicit? Luxuria quoque deuictum cor, quasi ex ratione solet exhortari, cum dicit: Cur te in voluptate tua modo non dilatas, cum quid te sequatur, ignoras? Acceptum tẽpus in desiderijs perdere non debes: quia quàm citius pertranseat, nescis. Si enim misceri Deus hominem in voluptate coitus nollet, in ipso humani generis exordio masculum

C et feminam non fecisset. *Gen. 1. d* Hæc est ducum exhortatio, quæ dum incaute ad secretum cordis admittitur, familiarius iniqua persuadet. Quam videlicet exercitus vlulatus sequitur: quia infelix anima semel principalibus vitijs capta, dum multiplicatis iniquitatibus in insaniam vertitur, ferali iam immanitate vastatur. Sed miles Dei, quia solerter præuidere vitiorum certamina nititur, bellum procul odoratur: quia mala præeuntia, quid menti persuadere valeant, cogitatione solicita respicit. Exhortationem ducum naris sagacitate deprehendit, et quia longe præsciendo subsequentium iniquitatum confusionem conspicit, quasi vlulatum exercitus, odorando cognoscit. Igitur quia vel prædicatorem Dei, vel quemlibet spiritalis certaminis militem descriptum equi narratione cognouimus, nunc eundem iterum in auis significatione videamus: vt qui per equum didicimus eius fortitudinem, etiam per auem discamus illius

D contemplationem. Quia enim per descriptam equi magnitudinem audiuimus quantum contra certamina vitiorum vir sanctus per patientiam tolerat, nunc per auium speciem cognoscamus, quantum per contemplationem volat. Sequitur:

Quòd non est ex homine, sed ex gratia Dei, quòd veteris vitæ pennas peccator conuersus ad Deum, abijciat. Caput XVIII.

NVnquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad austrum?] Quia per annos singulos pennam veterem accipiter noua nascente proijciat, ac sine intermissione plumescat, pene nullus ignorat. Non autem hic illud plumæ tempus dicitur, quo in nido vestitur: quia tunc nimirum adhuc videlicet pullus ad

E austrum alas expandere non valet: sed illa annua pluma describitur, quæ laxata veteri penna renouatur. Et quidẽ domesticis accipitribus quo melius plumescere debeant, humida ac tepentia loca requiruntur. Agrestibus vero moris est, vt flante austro alas expandant, quatenus eorum membra ad laxandam pennam veterem venti tepore concalescant. Cum vero ventus deest, alis contra radios solis extensis atque percussis, tepentem sibi auram faciunt, sicq. capto tepore, apertis poris, vel veteres exiliunt, vel nouæ succrescunt. Quid est ergo accipitrem in austro plumescere, nisi quòd vnusquisque sanctorum tactus flatu sancti Spiritus concalescit, et vsum vetustæ conuersationis abijciens, noui hominis formam sumit? Quod Paulus admonet dicens: Expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, et induentes nouum. *Col. 3. b* Et rursum: *2. Cor. 4. d* Licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Vetustam autem pennam proijcere, est inueterata studia dolosæ a-

ctionis amittere: et nouam pennam sumere, est mitem ac simplicem bene viuendo A
sensum tenere. Penna namque veteris conuersationis grauat, et pluma nouæ immu-
33 tationis subleuat, vt ad volatum tanto leuiorem, quanto nouiorem reddat. Et bene
ait: [Expandit alas suas ad austrum.] Alas quippe nostras ad austrum expandere,
est per aduentum sancti Spiritus nostras confitendo cogitationes aperire, vt iam non
libeat defendendo nos tegere, sed accusando publicare. Tunc ergo accipiter plume-
scit, cum ad austrum alas expanderit: quia tunc vnusquisque se virtutum pennis in-
duit, cum sancto Spiritui cogitationes suas confitendo substernit. Qui enim vetera fa
tendo non detegit, nouæ vitæ opera minime producit: qui nescit lugere quod grauat,
non valet proferre, quod subleuat. Ipsa namque compunctionis vis poros cordis aperit,
tit, et plumas virtutum fundit: cumq. se studiose mens de pigra vetustate redarguit,
alacri nouitate iuuenescit. Dicatur ergo beato Iob: Nunquid per sapientiam tuam B
plumescit accipiter, expandens alas suas ad austrum? id est: Nunquid cuilibet electo
tu intelligentiam contulisti, vt flante sancto Spiritu, cogitationum alas expandat,
quatenus pondera vetustæ conuersationis abijciat, et virtutum plumas in vsum noui
volatus sumat? Vt hinc videlicet colligat quia vigilantiam sensus in semetipso ex se
non habet, qui hanc ex se conferre alijs nequaquam valet. Potest etiam per hunc ac-
cipitrem, renouata gentilitas designari, ac si beato Iob aperte diceretur: Futuras vir-
tutum plumas in gentilitate respice, et vetustas superbiæ pennas amitte. Sequitur:

Quòd viri contemplatiui cum mente Deo excedunt, vniuersam corpoream creaturam transgrediuntur. *Caput XIX.* C

NVnquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, et in arduis ponet nidum sibi?]
In scriptura sacra vocabulo aquilæ, aliquando maligni spiritus, raptores ani-
marum, aliquando præsentis sæculi potestates, aliquando vero vel subtilissimæ san-
ctorum intelligentiæ, vel incarnatus Dominus ima celeriter transuolans, et mox sum-
ma repetens designatur. Aquilarum nomine insidiatores spiritus exprimuntur, Hie-
Thre.4.d remia attestante, qui ait: Velociores sunt persecutores nostri aquilis cæli. Perse-
cutores enim nostri aquilis cæli velociores sunt, cum tanta contra nos maligni ho-
mines faciunt, vt ipsas etiam aereas potestates inuentionibus malitiæ præire videan-
tur. Aquilæ etiam vocabulo potestas terrena figuratur. Vnde per Ezechielem pro-
Ezech.17.a phetam dicitur: Aquila grandis, magnarum alarum, longo membrorum ductu, D
plena plumis et varietate, venit ad libanum, et tulit medullam cedri, et summita-
tem frondium eius euulsit. Quæ videlicet aquila quis alius quàm Nabuchodonosor
rex Babyloniæ designatur? Qui pro immensitate exercitus, magnarum alarum: pro
diuturnitate temporum, longo membrorum ductu: pro multis vero diuitijs, plenus
plumis: pro innumera autem terrenæ gloriæ compositione, plenus varietate descri-
bitur. Qui venit ad Libanum et tulit medullam cedri, et summitatem frondium eius
euulsit: quia Iudææ celsitudinem petens, nobilitatem regni eius, quasi medullam ce-
dri abstulit: et dum tenerrimam regum prolem a regni sui culmine captiuando sustu-
lit, quasi summitatem frondium eius euulsit. Aquilæ vocabulo, vel subtilis sanctorum
Ezech.1.e intelligentia, vel volatus Dominicæ ascensionis exprimitur. Vnde idem propheta dū
sub animalium specie Euangelistas quattuor se vidisse describeret, in eis sibi hominis, E
leonis, bouis, et aquilæ faciem apparuisse testatur: quartum proculdubio animal Ioan
nem per aquilam designans, qui volando terram deseruit: quia per subtilem intelli-
gentiam interna mysteria verbi videndo penetrauit. Cui nimirum propheticæ senten
Apoc.4.e tiæ, ipse quoque Ioannes in reuelatione sua de semetipso non dissonat, dicens: Animal
primum simile leoni, secundum animal simile vitulo, tertium animal habens faciem
quasi hominis, quartum animal simile aquilæ volanti. Et quamuis singula, ad vnum-
quemque Euangelistam recte conueniant, dum alius humanæ natiuitatis ordinem,
alius per mundi sacrificij mactationem quasi vituli mortem, alius potestatis fortitu-
dinem quasi leonis clamorem insinuat, alius natiuitatem verbi intuens, quasi ortum
solem aquila aspectat: possunt tamen hæc quattuor animalia ipsum suum caput, cu-
ius sunt membra, signare. Ipse namque et homo est, quia naturam nostram veraciter
suscepit:

A suscepit: et vitulus, quia pro nobis pariēter occubuit: et leo quia per diuinitatis fortitudinem susceptæ mortis vinculum rupit: et ad extremum aquila, quia ad cælum, de quo venerat, rediit. Homo ergo nascendo, vitulus moriendo, leo resurgendo, aquila ad cælos ascendendo vocatus est. Sed hoc loco aquilæ nomine, subtilis sanctorum intelligentia, et sublimis eorum contemplatio figuratur. Cunctarum quippe auium visum acies aquilæ superat, ita vt solis radius fixos in se eius oculos nulla lucis suæ coruscatione reuerberans claudat. Ad præceptum ergo Dei eleuatur aquila, dum iussionibus diuinis obtemperans in supernis suspenditur fidelium vita. Quæ et in arduis nidum ponere dicitur: quia desideria terrena despiciens, spe iam de cælestibus nutritur. In arduis nidum ponit: quia habitationem mentis suæ in abiecta et infima conuersatione non construit: Hinc est quòd Cinæo Balaam prophetante dicitur: Robustum quidē 34 *Nume.24.d*
B est habitaculum tuum, sed si in petra posueris nidum tuum. Cinæus namque possessor interpretatur. Et qui sunt, qui præsentia possident, nisi hi qui ingenio sapientiæ sæcularis callent? Qui in hoc veraciter robustum sibi habitaculum construunt, si per humilitatem paruuli apud semetipsos facti in Christi sublimitate nutriantur, si semetipsos infirmos sentiant: et in excelsa humilitate cogniti, redemptori fouendam mentis fiduciam ponant: si ima non appetant, si omne quod præterit, cordis volatu transcendant. Videamus aquilam nidum spei sibi in arduis construentem, qui ait: Nostra conuersatio in cælis est. Et rursum: Qui conresuscitauit et consedere nos fecit in cęlestibus. In arduis habet nidum: quia profectò in supernis figit consilium. Non vult mentem in ima deijcere, non vult per abiectionem conuersationis humanæ in infimis habitare. Tunc Paulus fortasse in carcere tenebatur, cum se consedere Christo in cælestibus testaretur. Sed ibi erat, vbi ardentem iam mentem fixerat, non illic vbi illum necessario pigra adhuc caro retinebat. Hoc namque esse speciale specimen electorum solet, quòd sic sciunt præsentis vitæ iter carpere, vt per spei certitudinem nouerint iam se ad alta peruenisse: quatenus cuncta, quæ præterfluunt, sub se esse videant, atque omne quod in hoc mundo eminet, amore æternitatis calcent. Hinc est enim, quòd sequenti se animæ per Prophetam Dominus dicit: Sustollam te super altitudines terræ. Quasi quædam namque inferiora terræ sunt damna, contumeliæ, egestas, abiectio, quæ ipsi quoque amatores sæculi dum per latæ viæ planitiem ambulant, vitando calcare non cessant. Altitudines autem terræ sunt, lucra rerum, blaudimenta subditorum, diuitiarū abundantia, honor, et sublimitas dignitatum, quæ quisquis per ima adhuc desideria incedit, eo ipso alta æstimat, quo magna putat. At si semel cor in cælestibus figitur,

Philip.3.d
Eph.2.b
C *Isa.58.d*

D mox quàm abiecta sint cernitur quæ alta videbantur. Nam sicut qui in montem conscendit, eo paulisper cetera subteriacentia despicit, quo ad altiora gressum amplius tendit: ita qui in summis intentionem figere nititur, dum annisu ipso nullam præsentis vitæ gloriam esse deprehēdit, super terræ altitudines eleuatur: et quod prius in imis desiderijs positus super se credidit, post ascendendo proficiens sibi subesse cognoscit. Quæ ergo illic Dominus facturum se esse pollicetur, dicens: Sustollam te super altitudines terræ, hæc apud beatum Iob solum sese facere posse testatur, dicens: Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, et ponet in arduis nidum sibi? Ac si diceret: Vt ad meum, qui quod exterius præcipio, hoc intrinsecus gratia occultæ largitatis inspiro. Sequitur: [In petris manet.] In sacro eloquio cum singulari numero petra nominatur, quis alius quàm Christus accipitur? Paulo attestante, qui ait: Petra autem *1.Cor.10.a*
E erat Christus. Cum vero petræ pluraliter appellantur, membra eius, videlicet sancti viri, qui illius robore solidati sunt, exprimuntur. Quos nimirum Petrus apostolus lapides vocat, dicens: Vos tamquam lapides viui, coædificamini domus spiritales. Ista *1.Pet.2.a* itaque aquila, quæ ad veri solis radios oculos exerit, in petris manere dicitur: quia in dictis antiquorum, et fortium patrum mentis statione collocatur. Eorum quippe vitam, quos in via Dei præisse conspicit, ad memoriam reducit, atque in celsitudine illorum fortitudini studendo, nidum sibi construit sanctæ meditationis. Cumq. eorum acta dictaq. tacite cogitat, cum præsentis vitæ gloriam in comparatione æternæ excellentiæ, quàm sit abiecta considerat, quasi sub se esse ima terrarum in petris residens obseruat. Possunt etiam petræ sublimes virtutum cælestium potestates intelligi, quas non iam quasi more arborum huc atque illuc ventus nostræ mutabilitatis inclinat: quia velut petræ in arduis sitę, ab omni motu mutabilitatis sunt alienę, et ad so- 35

liditatem fixæ celsitudinis, ipsa cui inhærent æternitate duruerunt. Vir itaque sanctus cum terrena despicit, more se aquilæ ad altiora suspendit, et per contemplationis spiritum subleuatus, perennem angelorum gloriam præstolatur, atque huic mundo hospes, illa appetendo quæ aspicit, iam in sublimibus figitur. Recte ergo dicitur: In petris manet, id est, intentione cordis inter illas cælestes virtutes residet, quæ et per æternitatis suæ fortitudinem tanta iam soliditate fixæ sunt, vt in nullo culpæ latere murabilitatis varietate flectantur. Vnde et apte sequitur: [Et in præruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus.] Qui enim sunt alij prærupti silices, nisi illi fortissimi angelorum chori, qui quamuis non integri, sed tamen in proprio statu fixi, cadente cum suis angelis diabolo remanserunt? Prærupti enim sunt: quia pars eorum cecidit, pars remansit. Qui integri quidem stant per qualitatem meriti, sed per numeri quantitatem prærupti. Hanc præruptionem restituere mediator venit, vt redempto humano genere, illa angelica damna sarciret, et mensuram cælestis patriæ locupletius fortasse cumularet. Propter hanc præruptionem de patre dicitur: Proposuit in eo in dispẽsatione plenitudinis temporum instaurare omnia in Christo, quæ in cælis, et quæ in terra sunt in ipso. In ipso quippe restaurantur ea, quæ in terra sunt, dum peccatores ad iustitiam conuertuntur. In ipso restaurantur ea, quæ in cælis sunt, dum illuc humiliati homines redeunt, vnde apostatæ angeli superbiendo ceciderunt. Quòd vero ait: [Inaccessis rupibus:] Nimirum qui prærupti silices, ipsi sunt inaccessæ rupes. Cordi enim peccatorum hominum valde inaccessa est clarìtas angelorum: quia quo ad pulchra corporalia cecidit, eo a spiritali specie oculus clausit. Sed quisquis ita contemplatione rapitur, vt per diuinam gratiam subleuatus, intentionem suam iam angelorum choris interserat, et fixus in sublimibus, ab omni se infima actione suspendat, non ei sufficit gloriam angelicæ claritatis aspicere, nisi eum etiam, qui est super angelos, valeat videre. Sola namque eius visio, vera mentis nostræ refectio est. Vnde cum dixisset hanc aquilam in petris manere, et in præruptis silicibus, atque in inaccessis rupibus commorari, illico subdidit:

A B C — Ephes. 1.b (margin)

Quòd quantumlibet quis in hac vita per speculum in ænigmate Deum videat, et eum degustet, suauitatem tamen illius dulcedinis esuriat adhuc.

Caput XX.

INde contemplatur escam.] Id est, ex illis choris angelicis tendit oculum mentis ad contemplandam gloriam supernæ maiestatis, qua non visa, adhuc esurit, qua tandem visa satiatur. Scriptum quippe est: Pro eo quòd laborauit anima eius, videbit et saturabitur. Et rursum: Beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Quis vero mentis nostræ cibus sit, indicatur aperte cum dicitur: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et quia interpositione corruptibilis carnis grauati, Deum sicut est, videre non possumus, recte subiungitur: [Oculi eius de longe prospiciunt.] Quantũlibet enim in hac vita positus quisque profecerit, necdum Deum per speciẽ, sed per ænigma et speculum videt. E vicino autem cum respicimus, verius cernimus: cum vero longius aciẽ tendimus, sub incerto visu caligamus. Quia igitur sancti viri in alta se contẽplatione erigunt, et tamen Deum, sicut est, videre non possunt, bene de hac aquila dicitur: [Oculi eius de longe prospiciunt.] Ac si diceret: Intentionis aciẽ fortiter tendunt, sed necdum propinquum aspiciunt, cuius claritatis magnitudinẽ penetrare nequaquam possunt. A luce enim incorruptibili caligo nos nostræ corruptionis obscurat, cumq. et videri aliquatenus potest, et tamen videri lux ipsa, sicut est, non potest, quàm longe sit indicat. Quam si mens vtcumque non cerneret, nec quia longe esset, videret. Si autem perfecte iam cerneret, profecto hanc quasi per caliginem non videret. Igitur quia nec omnino cernitur, nec rursum omnino non cernitur, recte dictũ est: quia a longe Deus videtur. Libet ad medium Isaiæ verba deducere, atque hæc et illa, quia vno spiritu proferantur, indagare. Qui cum actiuæ vitæ virtutes exprimeret, dicens: Qui ambulat in iustitijs, et loquitur veritatem, qui proijcit auaritiam ex calumnia, et excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, et claudit oculos suos ne videat malũ: illico ab eiusdem actiuæ vitæ gradibus ad quæ contemplationis culmina ascendatur, adiunxit dicens: Iste in excelsis habitauit, munimenta saxorũ sublimitas eius, panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. Regẽ

D E — Isa. 53.d; Mat. 5.a; Ibid.; Isa. 33.c (margin)

A in decore suo videbunt oculi eius, cernent terram de longe. In excelsis namque habitare, est cor in cælestibus ponere: Et munimenta saxorum sublimitas nostra est cū fortium patrum præcepta et exempla respicimus, atque ab infima cogitatione separamur. Munimenta saxorum sublimitas nostra est, cum mente choris castrisq. cælestibus iungimur, et insidiantes malignos spiritus stantes in arce cordis quasi subterpositos expugnamus. Tunc nobis etiā panis datur: quia in supernis erecta intentio æternitatis contemplatione reficitur. Aquæ enim nostræ fideles sunt: quia doctrina Dei quod hic per spem promittit, hoc illic in munere exhibet. Sapientia namque huius mundi infidelis est: quia mansura post mortem nō est. Aquæ nostræ fideles sunt: quia verba vitæ quod ante mortem insinuant, hoc etiam post mortem demōstrant. Regem in decore suo oculi nostri conspiciunt: quia redemptor noster in iudicio, et a reprobis B homo videbitur, sed ad diuinitatis eius intuēdam celsitudinem, soli qui electi sunt subleuantur. Quasi enim quandam fœditatem regis videre, est solam seruilem formam, in qua ab iniquis despectus est, cernere. Sed ab electis in decore suo rex cernitur: quia vltra semetipsos rapti, in ipso diuinitatis fulgore oculos cordis figunt. Qui quamdiu in hac vita sunt, quia illam viuentium patriam, sicut est, videre non possunt, recte adiungitur: Cernent terram de longe. Quod ergo hic ait: Eleuabitur aquila, et in arduis ponet nidum sibi, hoc illic dicitur: In excelsis habitabit. Quod hic dicitur: In petris manet, et in præruptis silicibus commoratur, atque in inaccessis rupibus, hoc illic subijcitur: Munimenta saxorum sublimitas eius. Quod rursus hic subinfertur: Inde contemplatur escam: hoc illic quoque subditur: Panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt, regem in decore suo videbunt oculi eius. Et quod hic subiungitur: Oculi eius C de longe prospiciunt, hoc illic apte subijcitur: Cernent terram de longe. Consideremus quàm sublimis aquila fuerit Paulus, qui vsque ad tertium cælum volauit, sed tamen in hac vita positus, e longinquo adhuc Deum prospicit, qui ait: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Et rursum: Ego me non arbitror comprehendisse. Sed quamuis æterna valde minus, quàm sunt, ipse conspiciat, quamuis ea se cognoscere perfecte non posse cognoscat, infirmis tamen audiroribus ea ipsa infundere prædicando non potest, quæ videre saltem per speculum et imaginē potest. De semetipso quippe tamquam de alio loquitur, dicens: Audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. Interna quamuis minima, et extrema videantur, fortibus tamen prædicatoribus summa sunt, infirmis vero auditoribus incapabilia. Vnde et prædicatores sancti cum auditores suos diuinitatis verbum capere non posse con D spiciunt, ad sola incarnationis Dominicæ verba descendunt. Vnde bene hic dum subleuata in arduis aquila longe videre dicitur, illico subinfertur:

36 2.Cor.12.a 2.Cor.13.d Philip.3.c 2.Corin.12.a

Quòd dum in hac vita viuimus, nos pulli sanctorum, sanguine crucifixi, et morte saluatoris nutrimur. Caput XXI.

PVlli eius lambunt sanguinem.] Ac si aperte diceretur: Ipsa quidem diuinitatis cōtemplatione pascitur: sed qnia auditores eius diuinitatis percipere arcana nequaquam possunt, cognito crucifixi Domini cruore satiantur. Sanguinem namque lambere, est passionis Dominicæ infirma venerari. Hinc est quòd idem Paulus, qui sicut paulo ante iam diximus, ad tertij cæli secreta volauerat, discipulis dicebat: Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Christum Iesum, et hunc crucifixum. Ac si E aperte hæc aquila diceret: Ego quidem escam meam, diuinitatis eius potentiam de longe prospicio, sed vobis adhuc paruulis incarnationis eius tantummodo lambendū sanguinem trado. Nam qui per prædicationem suam tacita diuinitatis celsitudine, infirmos auditores de solo cruore crucis edocet, quid aliud quàm sanguinem pullis prębet? Quia vero vniuscuiusque sancti prædicatoris anima corruptione carnis exuta, ad eum mox ducitur, qui pro nobis sponte sua in mortem cecidit, et de morte surrexit, apte de hac aquila subditur:

1.Corin.2.a

Quòd in Christo sancti viuificabuntur: et illuc tendit humilitas gregis, vbi secundum carnem est celsitudo pastoris. Caput XXII.

ET vbicumque cadauer fuerit, statim adest.] Cadauer quippe a casu dicitur. Et non immerito corpus Domini propter casum mortis cadauer vocatur. Quod autē

Mat.24.c hic de hac aquila dicitur: Vbicumque cadauer fuerit, statim adest: hoc de egredientibus animabus fieri veritas spopondit, dicens: Vbicumque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ: ac si aperte dicat: Qui cælesti sede incarnatus redemptor vester præsideo, electorum quoque animas cum carne soluero, ad cælestia subleuabo. Sed A
37 hoc quod de hac aquila dicitur: Vbicumque fuerit cadauer, statim adest: intelligi, et aliter potest. Omnis enim, qui in peccati mortem ceciderit, non inconuenienter poterit cadauer vocari. Quasi exanimis namque iacet, qui iustitiæ viuificantem spiritum non habet. Quia ergo sanctus quisque prædicator vbi peccatores esse considerat, illuc anxie peruolat, vt in peccati morte iacentibus lucem viuificationis ostendat, bene de hac aquila dicitur: Vbicumque cadauer fuerit, statim adest, id est, illuc tendit vbi vtilitatem prædicationis prospicit, vt ex eo, quòd iam spiritaliter viuit, aliis in morte sua iacentibus prosit, quos corripiendo quasi edit, sed ab iniquitate ad innocentiam permutando, in sua membra quasi edendo conuertit. Ecce ipse, quem ad testimonium iam sæpe deduximus, Paulus cum nunc Iudæam, nunc Corinthum, nunc Ephesum, nunc Romam, nunc Hispanias peteret, vt in peccati morte iacentibus, æternæ vitæ gratiam nunciaret, quid se aliud, quàm esse aquilam demonstrabat, quæ velociter omnia transuolans, vbicumque iacens cadauer quærebat: vt dum voluntatem Dei lucratis peccatoribus faceret, quasi escam suam in cadauere reperiret? Esca quippe iustorum, est conuersio peruersorum, de qua dicitur: Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Auditis itaque tot sanctorum virtutibus, beatus Iob obstupuisse intelligitur, et sub admirationis terrore siluisse. Nam sequitur: B

Ioan.6.c

Quòd consideratio meliorum multum proficiat ad humilitatem sanctorum. C
Caput XXIII.

ADiecit Dominus, et locutus est ad Iob: Nunquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit? Vtique qui arguit Deum, debet et respondere illi.] Vir sanctus tanta hac districtione flagelli non æstimauit augeri sibi merita, sed vitia resecari. Quæ quia in se nulla cognouit, percussum iniuste se credidit, et percutientem prorsus arguere, est de percussione murmurare. Considerans autem Dominus, quòd ea quæ protulit, non ex tumore superbiæ, sed ex qualitate collegerat vitæ: pie illum increpat dicens: [Nunquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit? Vtique qui arguit Deum, debet et respondere illi.] Ac si apertius diceret: Qui tanta de tua actione locutus es, cur audita sanctorum vita siluisti? Me enim fuit arguere, de percussione mea, an fuerit iusta, dubitare. Et bona quidem tua veraciter protulisti, sed hæc quo tenderent flagella nescisti: qui etsi non habes iam quod corrigas, habes adhuc tamen quo crescas. In quanta vero virtutis arce quàm plurimos subleuem, me ecce narrante cognouisti. Ipse considerabas tuam, sed aliorum celsitudinem nesciebas. Auditis igitur alienis virtutibus, si quid vales, responde de tuis. Scimus autem quòd cordis sui oculum per elationis tenebras extinguit, qui cum recta agit, considerare meliorum merita negligit. At contra magno humilitatis radio sua opera illustrat, qui aliorum bona subtiliter pensat: quia dum ea, quæ ipse fecerit, facta foris et ab alijs conspicit, eum, qui de singularitate intus erumpere nititur, superbiæ tumorem D
3.Reg.19.d premit. Hinc est, quòd voce Dei ad Eliam solum se æstimantem dicitur: Reliqui mihi septem milia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal: vt dum non solum se remansisse cognosceret, elationis gloriam, quæ ei de singularitate surgere poterat, euitare posset. Beatus itaque Iob nihil peruerse egisse reprehenditur, sed de aliorum etiam bene gestis docetur, vt dum se æquales et alios habere considerat, ei qui singulariter summus est, se humiliter subdat. E

LIBRI TRIGESIMIPRIMI MORALIUM SANCTI GREGORII FINIS.

SANCTI GREGORII

MORALIS EXPOSITIONIS IN BEATVM IOB

LIBER TRIGESIMVS SECVNDVS.

Quòd sancti ea, quæ cum minori sollicitudine attendunt, quando cogitant, vel agunt, et quasi leuia negligunt, cum fuerint compuncti diuinitus, quasi grauia illa et mortifera perhorrescunt. Caput I.

A SAncti viri quo apud Deum altius virtutum dignitate proficiunt, eo subtilius indignos se esse deprehendunt: quia dum proximi luci fiunt, quidquid eos in seipsis latebat inueniunt: et tanto magis foris sibi deformes apparent, quanto minus pulchrum est, quod intus vident. Vnusquisque enim sibi dum tactu veri luminis illustratur, ostenditur: et vnde agnoscit quid est iustitia, inde eruditur, vt videat quid est culpa. Hinc est quòd sæpe mens nostra quamuis frigida in conuersationis humanæ actione torpescat, quamuis in quibusdam delinquat et nesciat, quamuis peccata quædam quasi nulla perpendat: cum tamen ad appetenda sublimia orationis compunctione se erigit, ipso suæ compunctionis oculo excitata ad circumspiciendam se post fletum vigilantior redit. Nam cum neglectam se deserit, et noxio tepore torpescit, vel otiosa verba, vel inutiles cogitationes minoris esse reatus omnimodo credit. At si igne compunctionis incalescens, a torpore suo tacta subito afflatu contemplationis euigilet, illa quæ læuia paulo ante credidit, mox vt grauia, ac mortifera perhorrescit. Cuncta enim vel in minimis noxia, quasi atrocissima refugit: quia videlicet per conceptionem spiritus grauida, introire ad se iam inania nulla permittit. Ex eo enim quòd intus conspicit, quàm sint horrenda hæc, quæ exterius perstrepunt sentit: et quanto amplius subleuata profecerit, tanto magis refugit infima, in quibus prostrata defecit. Nihil quippe eam nisi id quod interius viderat pascit, atque eo grauius tolerat quidquid se ei extrinsecus ingerit, quo illud nō est quod intrinsecus vidit, sed ex his interioribus quæ raptim videre potuit, ad exteriora, quæ tolerat iudicandi regulam sumit. Super se enim rapitur dum sublimia contēplatur: et semetipsam iam liberius excedendo conspiciens, quidquid ei ex seipsa sub seipsa remanet, subtilius comprehendit. Ex qua re miro modo agitur, vt sicut superius dictum est, vnde dignior efficitur, inde sibimet indigna videatur: et tunc rectitudini se longe esse sentiat, cum appropinquat. Vnde Salomon ait: Cuncta tentaui in sapienta, et dixi: Sapiens efficiar, et ipsa longius recessit a me. Quæsita enim sapientia longe recedere dicitur: quia appropinquanti altior videtur. Qui vero hanc nequaquam quærunt, tanto se ei propinquos æstimant, quanto et eius rectitudinis regulam ignorant: quia siti in tenebris, mirari lucis claritatem nesciunt, quam numquam viderunt: cumq. in forma eius pulchritudinis nō tenduntur, in semetipsis libenter quotidie deformiores fiunt. Nam quisquis eius radijs tangitur, sua illi manifestius tortitudo monstratur: et eo verius inuenit quantum flectatur in vitio, quo sagacius summa considerans, conspicit quantum distat a recto. Vnde beatus Iob humanum genus virtutibus transiens, amicos loquendo superauit, sed loquente Deo, sublimius eruditus semetipsum cognoscendo reticuit. Illos namque iniuste loquentes subdidit, sed ad verba locutionis intimæ reum se iuste cognouit. Et quidem cur flagellatus sit nescit

Psal 13. Mat.5.b

B

Eccles.7.c

C

nescit, sed tamen cur flagella veneratus diuina non sit, silendo redarguit. Diuina A
enim iudicia cum nesciuntur, non audaci sermone discutienda sunt, sed formidoloso silentio veneranda: quia et cum causas rerum conditor in flagello non aperit, eo iustas iudicat, quo se eas facere, qui summe iustus est demonstrat. Vir ergo sanctus, et prius de locutione, et post de silentio reprehensus, quid de semetipso sentiat innotescat. Ait enim:

Quòd de verbo otioso nec sancti possunt excusari, licet manu operis in conspectu Dei studeant operire. Caput II.

QVi leuiter locutus sum, respondere quid possum?] Ac si dicat: Sermonem meum defenderem, si hunc cùm rationis pondere protulissem. At postquam lin- B
gua leuitate vsa conuincitur, quid restat nisi vt conticendo refrenetur? Sequitur: [Manum meam ponam super os meum.] Vsu sacri eloquij in manu operatio, in ore locutio solet intelligi. Manum ergo super os ponere, est virtute boni operis culpas tegere incautæ locutionis. Quis vero inueniri potest, qui quamlibet perfectus sit, de otioso ta-
Iaco.3.a men sermone non peccet? Iacobo attestante, qui ait: Nolite plures magistri fieri, in
Ibid. multis enim offendimus omnes. Et rursum: Linguam nullus hominum domare po-
Mat.12.c test. Cuius culpas redarguens per semetipsam veritas dicit: Dico autem vobis quoniam omne verbum otiosum, quòd locuti fuerint homines, reddent de eo rationē in die iudicij. Sed sancti viri ante Dei oculos student culpas linguæ tegere meritis vitæ, student bonorum operum pondere premere immoderata verborum. Vnde in sancta Ecclesia manus super os ponitur, dum in electis eius quotidie otiosæ locutionis vitiū C
Psal.31. bonæ actionis virtute operitur. Scriptum namque est: Beati quorum remissæ sunt ini-
Heb.4.d quitates, et quorum recta sunt peccata. Sed rursum cum scriptum sit: Omnia nuda, et aperta sunt oculis eius, quo modo tegi possunt, quæ eius oculis, cui cuncta nuda sunt, abscondi nequaquam possunt? Sed quia hoc quod tegimus inferius ponimus, atque hoc vnde tegimus nimirum superducimus, vt quod est subterpositum tegamus, tegere peccata dicimur, quæ quasi subterponimus dum abdicamus, eisq. aliud superducimus, dū bonæ actionis opus ad hoc post eligimus vt præferamus. Qui ergo priora mala deserit, et bona posterius facit, per hoc quod addit, transactam nequitiam tegit, cui boni operis merita superducit. Beatus igitur Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenens, et in verbis suis sua allegans, nostra designans, dicat ex se, dicat ex nobis: Manum meam ponam super os meum, id est, hoc quod districto iudici de sermone meo D
in me displicuisse considero, ante eius oculos sub velamine recti operis abscondo. Sequitur:

Quòd Iob correctus non defendit, sed humiliter confitetur se peccasse in eo, quod se credidit iustum, et frustra percussum: et innocentia propriæ conscientiæ contentus, districtionem superni examinis attendit. Caput III.

VNum locutus sum, quod vtinam non dixissem: et alterum, quibus vltra non addam.] Si transacta beati Iob verba discutimus, nihil eum nequiter dixisse reperimus. Si vero dicta eius, quæ cum veritate ac libertate prolata sunt, in aliquo superbiæ vitio flectimus, duo iam solummodo non erunt: quia multa sunt. Sed quia loqui E
nostrū, est hominibus occultum sensum verbis aperire: loqui vero nostrum ad diuinas aures, est motū mentis etiam expressione actionis ostendere: beatus Iob ad libram se subtilissimi examinis pensans, locutione sua secundo se deliquisse confitetur. Vnum enim loqui illicite, est res flagello dignas agere, aliud loqui illicite, est etiā de flagello murmurare. Qui ergo ante increpationem Dominicam in omni opere hominibus prælatus fuit, ipsa in altum increpatione proficiens, et minus se rectum prius in opere, et minus se patientem post in verbere agnouit. Vnde semetipsum redarguit, dicens: Vnum locutus sum, quod vtinā non dixissem, et alterum quibus vltra non addam. Ac si dicat: Rectum me quidem inter homines credidi, sed te loquentre, et ante flagella prauum, et post flagella me rigidum inueni. Quibus vltra non addam: quia iam quanto nunc te loquentem subtilius intelligo, tanto meipsum humilius inuestigo.

Quid

A *Quid sit quòd per Moysen agnam, vel capram iubetur offerre, qui bene vel male se facturum iuramento protulerit, et hoc ipsum obliuione transcendit.*
Caput IIII.

ET quia beatus Iob sanctæ Ecclesiæ typum tenet, possunt electis omnibus hæc eius verba congruere, qui cognoscentes Dominum, in vno et alio deliquisse se sentiunt: quia se intelligunt, vel in cogitatione et opere, vel in Dei, ac proximi neglecta dilectione peccasse. Quibus se promittunt vltra nil addere: quia per conuersionis gratiam curant pœnitendo quotidie etiam transacta purgare. Per hoc tamen quod beatus Iob de duobus se pœnitendo redarguit, liquido ostendit, quòd peccator omnis in pœnitentia duplicem habere gemitum debet, nimirum quia et bonum, quod oportuit nō B fecit: et malum, quod non oportuit, fecit. Hinc est enim quòd per Moysen de eo, qui iuramentum protulit, vt vel male quid vel bene faceret, et hoc ipsum obliuione transcendit, dicitur: Offerat agnam de gregibus siue capram, orabitq. pro eo sacerdos, et pro peccato eius. Sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum pro peccato, et alterum in holocaustum. Iuramentum namque proferre, est voto nos diuinæ seruitutis alligare. Et cum bona opera promittimus, bene nos facere spondemus. Cum vero abstinentiam cruciatumq. carnis nostræ vouemus, male ad præsens nos nobis facere iuramus. Sed quia nullus in hac vita ita perfectus est, qui Deo deuotus sit, inter ipsa quantumcumque pia vota non peccet, pro peccato agna offerri de gregibus siue capra præcipitur. Quid enim per agnā nisi actiuæ vitæ innocentia: quid per capram, quæ in summis sæpe extremisq. rupibus C pendens pascitur, nisi contemplatiua vita signatur? Qui ergo se conspicit promissa ac proposita non implesse, ad sacrificium Dei sese studiosius debet, vel innocentia boni operis, vel sublimi pastu contemplationis accingere. Et bene agna de gregibus, capra vero offerri de gregibus non iubetur: quia actiua vita multorum est, contemplatiua paucorum. Et cum hæc agimus quæ multos agere, et egisse conspicimus, quasi agnā de gregibus damus. Sed cum offerentis virtus ad agnam capramq. non sufficit, in remedio pœnitentis adiungitur, vt duo pulli columbarum, vel duo turtures offerantur. Scimus, quia columbarum pulli, vel turtures pro cantu gemitus habent. Quid ergo per duos columbarum pullos, vel duos turtures, nisi duplex pœnitentiæ nostræ gemitus designatur? vt cum ad offerenda bona opera non assurgimus, nosmetipsos dupliciter defleamus: quia et recta non fecimus, et praua operati sumus. Vnde et vnus D turtur pro peccato, alter vero offerri in holocaustum iubetur. Holocaustum namque totum incensum dicitur. Vnum ergo turturem pro peccato offerimus, cum pro culpa gemitum damus: de altero vero holocaustum facimus, cum pro eo, quòd bona neglevimus, nosmetipsos funditus succendentes igne doloris ardemus. Quia igitur duplex in pœnitentia gemitus debetur, beatus Iob diuinæ vocis increpatione proficiens, atque in sua reprehensione succrescens, dixisse se vnum et alterum pœnitens fatetur, ac si aperte dicat: Et erga bona per negligentiam torpui, et ad mala per audaciam prorupi.

Margin notes: a; Leui. 5. b; Hier. in Ezec. 46. et 27.

CAPVT QVADRAGESIMVM BEATI IOB.

E
Respondens autem Dominus Iob de turbine dixit: Accinge sicut vir lumbos tuos, interrogabo te, et indica mihi. Nunquid irritum facies iudicium meum, et condemnabis me vt tu iustificeris? Si habes brachium sicut Deus, et voce simili tonas, circunda tibi decorem, et in sublime erigere, et esto gloriosus, et speciosis induere vestibus. Disperge superbos in furore tuo, et confunde eos, et respiciens omnem arrogantem humilia. Respice cunctos superbos et confunde eos, et contere impios in loco suo. Absconde eos in puluere, simul et facies eorum demerge in foueam: et ego confitebor quòd saluare te possit dextera tua. Ecce Behemoth, quem feci tecum, fenum quasi

quasi bos comedet. Fortitudo eius in lumbis eius, et virtus illius in vmbilico ventris eius. Stringit caudam suam quasi cedrum, nerui testiculorum eius perplexi sunt. Ossa eius velut fistulæ æris, cartilago illius quasi laminæ ferreæ. Ipse est principium viarum Dei. Qui fecit eum, applicabit gladium eius. Huic montes herbas ferunt. Omnes bestiæ agri ludent ibi. Sub vmbra dormit, in secreto calami, in locis humentibus. Protegunt vmbræ vmbram eius, circumdabunt eum salices torrentis. Ecce absorbebit fluuium, et non mirabitur, et habet fiduciam, quòd influat Iordanis in os eius. In oculis eius quasi hamo capiet eum, et in sudibus perforabit nares eius. An extrahere poteris Leuiathan hamo, et fune ligabis linguam eius? Nunquid pones circulum in naribus eius, B aut armilla perforabis maxillam eius? Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? Nunquid feriet tecum pactum, et accipies eum seruum sempiternum? Nunquid illudes ei quasi aui, aut ligabis eum ancillis tuis? Concident eum amici, diuident illum negotiatores. Nunquid implebis sagenas pelle eius, et gurgustium piscium capite illius: Pones super eum manum tuam. Memento belli, nec vltra addas loqui. Ecce spes eius frustrabitur eum, et videntibus cunctis præcipitabitur.

Quòd qui in flagellis positus murmurat, iustitiam ferientis accusat.
Caput V. C

3 RESpondens autem Dominus Iob de turbine dixit: Accinge sicut vir lumbos tuos, interrogabo te, et indica mihi.] Quid sit Dominum de turbine respondere, quid *Sup. lib. 28. c. 1. seq.* beatum Iob lumbos accingere, quid interrogare Dei, quid hominis indicare, primo iã Domini sermone tractatum est. Quia ergo lectoris tædio parcimus, curamus summopere ne dicta repliceemus. Sequitur: [Nunquid irritum facies iudicium meum, et condemnabis me, vt tu iustificeris?] Quisquis contra Domini flagella semetipsum defendere nititur, flagellantis iudicium euacuare conatur. Nam cum culpa sua feriri se denegat, quid aliud quàm iustitiam ferientis accusat? Beatum itaque Iob non idcirco flagella cælestia percusserunt, vt in eo culpas extinguerent, sed potius vt merita augerent, quatenus qui tranquillitatis tempore in tanta sanctitate claruerat, et ex percussione patesceret, quæ in eo etiam patientiæ virtus latebat. Qui quidem culpam suam D inter flagella non inueniens, nec tamen flagella eadem causam sibi esse augendi meriti deprehendens, iniuste se feriri credidit, cum quid in se debuisset corrigi non inuenit. Sed ne ipsa innocentia in tumorem elationis infletur, diuina voce corripitur, et mens eius ab iniquitate libera, sed verberibus pressa, ad iudicia occulta reuocatur: vt superna sententia, etsi non est cognita, non tamen credatur iniusta, sed eo saltem iustum credat omne quod patitur, quo nimirum constat, quia Deo auctore patiatur. Magna enim satisfactio percussionis est, voluntas iusta conditoris. Quæ cum iniustum facere nihil solet, iusta agnoscitur etiam si latet. Nam cum pro iniustitię peccato percutimur si in percussione nostra diuinæ voluntati coniungimur, mox a nostra iniustitia ipsa coniunctione liberamur. Quisquis enim iam percussionem tolerat, sed adhuc causas percussionis ignorat, si iustum credens hoc ipsum contra se iudicium amplectitur, eo E ipso ab iniustitia sua iam correctus est, quo percussum se iuste gratulatur. In vindicta enim sua Deo se socians, sese contra se erigit, et magna est iam iustitia, quòd voluntati iudicis concordat in pœna, cui discrepauit in culpa. Vir igitur sanctus, quia in nulla Deo culpa discrepauerat, quasi cum difficultate ei inter supplicia concordabat. Neque enim credidit, quòd flagella quæ solent vitia extinguere, in illo sola merita augerent. Vnde nunc iuste corripitur, vt occultis iudicijs, et nesciens subderetur, eiq. dicitur: [Nunquid irritum facies iudicium meum, et condemnabis me vt tu iustificeris?] Ac si aperte diceretur: Tua quidem bene acta consideras, sed mea occulta iudicia ignoras. Si ergo ex tuis meritis contra mea flagella disputas, quid aliud quàm me de iniustitia addicere te iustificando festinas? Sequitur:

Quòd

A *Quòd ex considerata magnitudine, et iustitia creatoris, cuiusque meriti sint homines, infirmos se cognoscant et peccatores: et quòd Anthropomorphitarum hæresis sit, Deum æstimare in sua natura secundum membra humana, et lineamenta corporea.* Caput VI.

SI habes brachium sicut Deus, et si voce simili tonas.] Quia humanum genus beatus Iob meritis transcendebat, eum pius conditor, et eruditor ad considerandam similitudinem suæ magnitudinis prouocat, vt cognita tanta dissimilitudine, in humilitate se premat. Sed cum in Deo vox et brachium dicitur, cauendum summopere est, ne quid in eo mens corporeum suspicetur. In Anthropomorphitarum namque hæresim cadere, est eum qui incircumscripte implet et circumplectitur omnia, intra corpo-
B ralia lineamenta concludere. Sed omnipotens Deus ad sua nos trahens, vsque ad nostra se humiliat, atque vt alta insinuet, humilibus condescendit: quatenus paruulorum animus rebus cognitis enutritus, ad inquirenda exsurgat incognita, atque ab eo, qui longe super ipsum est, quædam iuxta se audiens, quasi quibusdam ad illum passibus moueatur. Vnde fit vt per scripturam suam aliquando a corporibus hominum, aliquando a mentibus, aliquando vero ab auibus, aliquando etiam ab insensatis rebus quasdam longe dissimiles in se similitudines trahat. Plerumque enim a corporibus hominum in se similitudinem trahit, sicut de eo propheta ad Israelitas dicit: Qui tetigerit vos, tanget pupillam oculi eius. Et sicut de eo rursum speranti homini per prophetam dicitur: In scapulis suis obumbrabit tibi. Constat nimirum quòd in natura sua, nec oculum Deus, nec scapulas habeat: sed quia nos per oculum cernimus, in sca-
C pulis vero onera sustinemus, Deus quòd omnia videt, oculū habere perhibetur, quòd vero nos tolerat, atque eo ipso quo tolerat seruat, obumbrare nobis in scapulis dicitur. Ait enim: In scapulis suis obumbrabit tibi: ac si diceret peccatori homini, et post peccatum veniam deprecanti: Ea pietate Dominus te protegit, qua te pietate tolerauit. Obumbrat enim in scapulis suis: quia dum portat defendit. Aliquando vero a mentibus in se similitudinem trahit, sicut per prophetam ad Israel dicit: Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam. Et rursum per sponsæ comparationem loquēs ait: Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Quis enim nesciat, quia Dei memoria, nec obliuione rumpitur, nec recordatione sarcitur? Sed dum aliqua deserēs prætermittit, more mentium obliuisci dicitur, et cum post longum tempus, quæ voluerit visitat, nostræ mutabilitatis consuetudine recordatus vocatur. Quo enim pa-
D cto diuinitatis eius vim obliuio dissipat, cui ipsa quoque laudabilis memoria essentialiter concordat? Nulla namque nisi aut præterita, aut absentia recordantur. Quo modo ergo Deus præteritorum reminiscitur, cum ipsa, quæ in semetipsis prætereunt, eius nutui semper præsentia assistunt? Aut quo modo absentium recordatur, dum omne quod est, per hoc illi præsto est quod in ipso est? Quod si ei præsto non esset, omnino non esset: nam non existentia videndo creat, existentia videndo continet. Quidquid ergo creator non videt, essentia subsistendi caret. Aliquando autem ab auibus in illum similitudo trahitur, sicut per Moysen dicitur: Expandit alas suas, et assumpsit eos. Et sicut propheta ait: Sub vmbra alarum tuarum protege me. Quia enim nos paruulos dum protegit nutrit, et non graui atque onerosa, sed leui et blanda prote-
E ctione nos refouet, dum suas in nos misericordias exerit, quasi more super nos auium alas tendit. Aliquando etiam insensatis rebus propter infirmitatem nostram alta condescensione se comparat, sicut per Prophetam dicit: Ecce ego stridebo super vos sicut strider plaustrum onustum feno. Quia enim fenum est vita carnalium, sicut scriptum est: Omnis caro fenum. In eo quòd Dominus vitam carnalium patitur, more plaustri fenum se portare testatur. Cui sub feni onere stridere, est pondera et iniquitates peccātium cum querela tolerare. Cum ergo longe dissimiles in se similitudines trahat, solerter intuendum est quòd quædam talia aliquando dicantur in Deo propter effectum operis, aliquando autem ad indicandam eius substantiam maiestatis. Nam cum in Deo oculus, scapulæ, atque alæ nominantur, effectus quidem operationis ostenditur. Cum vero manus, brachium, dextera vel vox in Deo dicitur, per hæc vocabula consubstantialis ei filius demonstratur. Ipse quippe est et manus dextera, de cuius ascensione per Moysen pater loquitur, dicens: Tollam in cælum manum meam, et iurabo per

Marginalia: Zach. 2. c; Psal. 90; Hier. 2. a; Isa. 49. d; Deut. 32. b; Psal. 16; Amos. 2. d; Isa. 40. b; Deut. 32. f

Esa.53.a per dexteram meam. Ipse brachium, de quo propheta ait: Et brachium Domini cui A
Psal.2. reuelatum est? Ipse vox: quia eum pater gignendo dixit: Filius meus es tu, ego ho-
Ioan.1.a die genui te. Et de quo scriptum est: In principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum. Per hoc verbum fecisse patrem omnia Dauid asserit, di-
Psal.32 cens: Dixit, et facta sunt. Deum ergo brachium habere, est operantem filium gignere: voce tonare, est consubstantialem sibi filium mundo terribiliter demonstrare. Beato igitur Iob dum dicit Dominus: Si habes brachium sicut Deus, et si voce simili tonas, mira dispensatione pietatis eum dum increpat, exaltat: quia eum, quem sua comparatione superat, superiorem cunctis demonstrat. Cui in hac propositione subiungit:

Quòd sancti in conspectu Dei gloria et honore, et speciosis virtutum vestibus induantur: superbos vero extrema confusionis nuditas maneat. B

Caput VII.

Circunda tibi decorem, et in sublime erigere, et esto gloriosus, et speciosis indnere vestibus.] Subaudis, vt ego. Ipse enim sibi circundat decorem, de quo scriptum
Psal.92 est: Dominus regnauit decorem induit. Ipse apud nos in sublime erigitur, cum nostris mentibus in natura sua esse impenetrabilis demonstratur. Ipse vero gloriosus est, qui dum seipso perfruitur, accedentis laudis indigens non est. Ipse speciosis induitur vestibus: quia sanctorum angelorum choros, quos condidit, in vsum sui decoris assumpsit, et velut quandam vestem gloriosam sibi Ecclesiam exhibet non habentem rugam, aut
Psal.103 maculam. Vnde ei per prophetam dicitur: Confessionem et decorem induisti, amictus C lumine sicut vestimento. Hic quippe confessionem induit, illic decorem: quia quos hic per pœnitentiam confitentes fecerit: illic fulgentes per decorem iustitiæ ostendet. Luce ergo sicut vestimento amictus est: quia sanctis omnibus, quibus dictum est: Vos
Mat.5.b estis lux mundi, in illa æterna gloria vestietur. Vnde et per Euangelium dicitur, quia
Mat.17.a transfigurato in monte Domino, vestimenta eius facta sunt candida sicut nix. In qua
Mar.9.a transfiguratione quid aliud, quàm resurrectionis vltimæ gloria nunciatur? In monte enim vestimenta eius sicut nix facta sunt: quia in supernæ claritatis culmine sancti
6 omnes ei luce iustitiæ fulgentes adhærebunt. Sed quia speciosarum vestium nomine iustos sibi quo modo adiungat, insinuat: iniustos etiam quo modo a se disiungat, ostendit. Sequitur: [Disperge superbos in furore tuo.] Subaudis, vt ego, qui eos et tranquillitatis tempore vnitos contra me tolero, et districtus quandoque veniens, in meo D eos furore dispergo. Sed inter hæc solerter intuendum est, quòd grauis perfidiæ error admittitur, si fortasse quis æstimet, quòd in illa diuinitatis substantia, furor et tranquillitas varietur. Creator namque omnium eo summe immortalis est, quo crea-
Iac.1.c turæ more mutabilis non est. Hinc de illo per Iacobum dicitur: Apud quem non est
Sap.12.c transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Hinc rursum scriptum est: Tu autem Do
Hier.25.g mine, cum tranquillitate iudicas. Hinc propheta ait: Deserta facta est terra a facie irę columbæ, a facie furoris Domini. Quod iram colũbæ prædixerat, hoc furorem Domini subiunxit. Columba namque valde simplex est animal, et quia in Deum nulla furoris inæqualitas serpit, furorē Domini iram columbæ nominauit. Vt enim diuinæ districtionis vim imperturbabilem demonstraret, et iram dixit, et columbę: ac si apertius diceret: Districtũ iudicium inconcussus exerit, qui permanens mansuetus iniustos punit. Vnde et in extremo iudicio in semetipso incõmutabilis manens, nulla vicissitudi- E ne ac mutabilitate variatur, sed tamen electis ac reprobis nequaquã sub specie eiusdē incommutabilitatis ostenditur: quia et tranquillus iustis, et iratus apparebit iniustis. Teste enim conscientia, intra semetipsos deferunt, vnde eorum mentes æque vnum respiciant, sed non æqualiter modificentur: quia et istis eum benignũ ostendit anteacta iustitia, et illis terribilem culpa. Quorum pauorem, quis explicet, cum contigerit miseris, et intra se culpas cernere, et ante se iudicem iustum videre? Hoc nimirum quotidie in vsu vitæ præsentis agitur, vt de qualitate venturi iudicis mortalium corda doceantur. Nam cum duo ad iudicium pergunt, alius innocentiæ sibi conscius, alius culpæ: ante prolatam sententiam adhuc tacentem iudicem vtrique conspiciunt, et tamen culpæ debitor grauem contra se iram hoc ipsum iudicis silentium suspicatur. Quã irã

sibi

A ſibi non denunciat perturbatio iudicis, ſed recordatio prauitatis: quia etſi adhuc foris reum ſententia non clamat, intus tamen grauiter conſcientia accuſat. At contra iuſtitiæ amicus decernentis vultum conſpicit, ſed intus de teſtimonio bonæ recordationis hilareſcit, et quo apud ſe quod metuat non habet, omne quod erga ſemetipſum eſt, blandum videt. Hoc itaque loco furor Domini dicitur non perturbatio diuinæ ſubſtantiæ, ſed ſuper peccatores male ſibi conſcios examinatio iuſtæ vindictæ. Quamuis enim eum tranquillum in iudicio videant, tamen quia feriendos ſe ab illo non dubitant, eum ſuis moribus perturbatum putant. Sequitur: [Et reſpiciens omnem arrogantem humilia.] Ac ſi dicat, vt ego. Apte autem ad vindictæ ordinem arrogantibus ſuperborum culpa præponitur: quia nimirum non ſuperbia de arrogantia, ſed generatur arrogantia de ſuperbia. Duobus autem modis a Domino peccator vnuſquiſque reſpicitur, cum aut a peccato conB uertitur, aut ex peccato punitur. De reſpectu enim conuerſionis dicitur: Quia reſpexit Luc.22. g Dominus Petrum, et recordatus Petrus verbi Ieſu fleuit amare. De reſpectu vltionis rurſus dicitur: Vultus autem Domini ſuper facientes mala: vt perdat de terra memoriam eorum. Vtriſque autem modis in humilitate arrogans ſternitur: quia aut pœnitendo co- Pſal.33. 7. gnoſcit culpam, aut pereundo percipit pœnam. Sequitur: [Reſpice cunctos ſuperbos, et confunde eos, et contere impios in loco ſuo.] Subaudis, vt ego. Superbi enim ex reſpectu Domini confunduntur, aut hic de pietate Domini cognoſcentes, et damnantes crimina, aut illic ſupplicia de iuſtitia ſentientes. Impiorum vero locus ipſa ſuperbia eſt: quia cum ſcriptum ſit: Initium omnis peccati ſuperbia: vnde oritur impietas, ibi continetur, quamuis nec quidquã a ſuperbia diſtat impietas. Valde enim ſuperbire eſt impia de auctore ſentire. Impius ergo in loco ſuo conteritur: quia ipſa ſuperbia, qua eleuatur, opprimitur: cũq. Eccli.10. b C efferendo ſe in cogitationibus erigit, lumen ſibi iuſtitiæ, quod inuenire debuiſſet, abſcondit. Sæpe autem dum contra Deum falſa gloria exterius proficit, vera miſeria interius inaneſcit. Vnde propheta ait: Deieciſti eos dum alleuarentur. Non enim ait: Deieciſti eos Pſal.72. poſtquam eleuati ſunt, ſed dum alleuarentur: quia hoc ipſum fit ſuperbis interius deijci, quod eis falſa contingit gloria exterius eleuari. Ordinante enim diuino iudicio, non eis hic aliud culpa eſt, atque aliud pœna: ſed ſua illis in pœnam vertitur culpa vt elatis faſtu ſuperbiæ, hoc ipſum ſit vere intus cadere, quod foris oſtenditur profeciſſe. Sequitur: [Abſconde eos in puluere, ſimul et facies eorum demerge in foueam.] Ac ſi dicat, vt ego. Superbos enim atque impios iuſto iudicio Dominus in puluere abſcondit: quia eorum corda ipſis, quæ deſpectu amore creatoris eligunt, terrenis opprimi negotijs permittit. Vnde et illorum vitam cum in extremo iudicio diſcutit, tamquam ſibi abſconditam non agnoſcit, di- Luc.13. e D cens: Neſcio qui eſtis. Vita prauorum ſub puluere abſconditur: quia abiectis et infimis deſiderijs grauatur. Quiſquis enim adhuc ea, quæ mundi ſunt appetit, quaſi ante faciem veri luminis non apparet: quia nimirum ſub puluere terrenæ cogitationis latet. Hunc prauarum cogitationum puluerem oppreſſa mens tolerat, quem ventus nequiſſimæ tentationis apportat. Hinc eſt enim quòd de vnaquaque anima terrenis deſiderijs aggra- 8. uata ſub Ephraim ſpecie per prophetam dicitur: Factus eſt Ephraim panis ſubcinericius, Oſea.7. b qui non reuerſatur. Ex natura quippe bene condita eſt nobis intentio, quæ ſurgat in Deum, ſed ex conuerſatione nequiter aſſueta ineſt voluptas, quæ præſens premat in ſæculum. Panis autem ſubcinericius ex ea parte eſt mundior, quam inferius occultat, atque ex ea parte ſordidior, qua deſuper cinerem portat. Quiſquis ergo intentionem qua Deum debuiſſet quærere negligit, quaſi more panis ſubcinericij mundiorem partem infeE rius premit, et cum curas ſæculi libenter tolerat, quaſi congeſtum cinerem ſuperius portat. Reuerſaretur autem panis ſubcinericius, ſi deſideriorum carnalium cinerem repelleret, et intentionem bonam, quam in ſe dudum deſpiciendo oppreſſerat, ſuperius oſtentaret. Sed reuerſari renuit, cum mens amore curarum ſæcularium preſſa, molem ſuperpoſiti cineris abijcere negligit: dumq. aſſurgere in intentionem bonam non appetit, quaſi mundiorem faciem ſubter premit. Apte autem ſubiungitur: [Simul et facies eorum demerge in foueam.] Ac ſi dicat, vt ego. Iuſto namque iudicio ſuperborum facies Dominus in foueam mergit: quia intentionem cordis eorum ſeſe vltra homines erigentem inferius deijcit. Ima enim reſpicit, cuius facies foueam attendit. Et bene de ſuperbis dicitur quòd eorum facies in foueam demerguntur: quia ima petunt, dum ſuperbiendo altiora appetunt: et quo magis extollendo ſe erigunt, eo magis ruendo inferius tendunt. Terrenam quippe gloriam quærunt, et infima

sunt, quæ prospiciunt dum superbiendo alta sequuntur. Vnde miro et diuerso modo A
res agitur, vt humiles cælum petant, dum se inferius deijciunt: superbi infima appetant, dum despiciendo ceteros quasi in altioribus extolluntur. Isti se dum despiciunt, cælestibus iunguntur: illi dum se erigunt, a superioribus diuiduntur: atque, vt ita dixerim, illi se
Psal. 146. eleuantes deprimunt, isti deprimentes eleuant. Et bene de superbientibus per Psalmistam dicitur: Humiliat autem peccatores vsque ad terram: quia ea quæ infra sunt ambientes, dum extollendo se erigunt, amisso cælo quid aliud quàm terram petunt? Quibus hoc ipsum iam in imis cecidisse, est relictis superioribus ima quæsisse. Recte ergo eorum facies in foueam demergi perhibentur: quia sequentes infima ad inferni barathrum tendunt. Iusto enim iudicio agitur, vt quos hic voluntaria auersio excæcat, illic ab intuitu veri luminis digna supplicij fouea abscondat. Igitur quia vir sanctus tanto diuinæ potentiæ terrore discussus est, vt ei diceretur: Si habes brachium vt Deus, B
et si voce simili tonas, disperge superbos in furore tuo, et respiciens omnem arrogantem humilia, et cetera quæ Deus quidem facere, sed homo vix sufficit audire, cuncta hæc qua Dominus intentione præmiserit, fine subditæ conclusionis ostendit, dicens:

Pelagianorum hæresis præsenti capite destruitur, qui sine adiutorio gratiæ, propria virtute quemquam posse saluari affirmant. *Caput VIII.*

9. ET ego confitebor quòd saluare te possit dextera tua.] Ac si aperte diceret: Si potes terribilia hæc facere, ipse quæ protuli, tibi et non mihi deputo bona omnia quæ fecisti. Si vero peccantes alios respiciendo non potes perdere, liquet quòd a reatu nequitiæ tua te non vales virtute liberare. Ecce diuina voce ad beatum Iob dicitur, C
quod sua dextera non saluetur: et tamen nonnulli hominum, qui ab huius viri viribus longe sunt, despecto Dei adiutorio, sua se fortitudine saluari posse confidunt. Pro quibus quid deprecari aliud debemus, nisi vt si iam dona bonorum operum perceperunt: hoc quoque donum accipiant, vt a quo hæc acceperint discant? Quia autem præmissis verbis Dominus potentiam suæ magnitudinis intulit: nunc in subsequentibus nequitiam antiqui hostis ostendit: vt bonus famulus et auditis prius virtutibus Domini, sciret quantum diligeret, et cognita post calliditate diaboli, disceret,
Amos. 3. b quantum timeret. Vnde bene per Prophetam dicitur: Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est: quis non prophetabit? Postquam enim virtus ei sui conditoris innotuit, nequaquam illum vires aduersarij latere debuerunt: vt eo magis defensori suo se humilius subderet, quo hostis sui nequitias subtilius agnouisset: D
protectoremq. suum tanto ardentius quæreret, quanto terribiliorem hostem cognosceret, quem vitaret. Certum quippe est, quia minus diligit ereptorem suum, qui minus intelligit periculum quod euasit: et vile solatium deputat defensoris, qui virtutem
Psal. 17. aduersarij debilem putat. Vnde bene ereptionem suam Domino tribuens Propheta dicebat: Diligam te Domine virtus mea; aperte videlicet dicens: eo te magis diligo,
Psal. 16. quo infirmitatem propriam sentiens, virtutem meam te esse cognosco. Hinc rursum ait: Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te: quia tunc nimirum misericordiæ Domini miræ apud nosmetipsos, qui eripimur, fiunt, cum per easdem misericordias quàm grauia fuerint pericula, quæ euasimus, agnoscimus. Et quia sermone præcedenti Dominus beato Iob mira opera sanctorum sequentium patefecit, vt his auditis disceret, de virtutum suarum culmine quàm humilia sentire debuisset, nunc ei E
cum quo hoste bellum gerat, ostenditur: et vires fraudesq. illius subtilius indicantur: vt qui ad colloquium auctoris sui perductus est, argumenta aduersarij aperte cognoscat. Verbis enim sequentibus fideli famulo Dominus cunctas hostis callidi machinationes insinuat, omne quod opprimendo rapit, omne quod insidiando circumuolat, omne quod minando terret, omne quod suadendo blanditur, omne quod desperando frangit, omne quod promittendo decipit. Cuncta ergo tergiuersationis eius certamina exorditur dicens: [Ecce Behemoth quem feci tecum.]

A *Quòd Manichæorum hæresis, qui astruunt duo principia, Deum scilicet, et nescio quam tenebrarum gentem, conuincatur: cum manifestum sit, quòd in principio Deus omnem spiritalem et corporalem creaturam fecerit, primo in substantia materiæ, deinde in formarum distinctione. Caput I X.*

QVem sub Behemoth nomine, nisi antiquum hostem insinuat? qui interpretatus ex 10.
Hebræa voce in Latina lingua animal sonat. Cuius inferius dum malitia subditur,
patenter persona monstratur. Sed cum de Deo scriptum sit, quia fecit omnia simul, cur *Eccli.18. a*
hoc animal cum homine fecisse se indicat, dum cuncta quia simul fecerit constat? Rursum
quærendum est, quo modo Deus cuncta simul condidit, dum Moyses sex dierum mutatione variante distincte creata describat? Quod tamen citius agnoscimus, si ipsas causas *Gen. 1. d*
B originum subtiliter indagamus. Rerum quippe substantia simul creata est: sed simul *2. a*
species formata non est: et quod simul extitit per substantiam materiæ, non simul apparuit per speciem formæ. Cum enim simul factum cælum terraq. describitur, simul spiritalia atque corporalia, simul quidquid de cælo oritur, simul factum quidquid de terra producitur, indicatur. Sol quippe luna et sidera quarto die in cælo facta perhibentur: sed quod quarto die processit in specie, primo die in cæli substantia extitit per conditionem. Primo die creata terra dicitur, et tertio arbusta condita, et cuncta terræ virentia describuntur: sed hoc quod die tertio se in specie protulit, nimirum primo die in ipsa de qua ortum est terræ substantia conditum fuit. Hinc est quòd Moyses et distincte per dies
singulos condita omnia retulit, et tamen simul omnia creata subiunxit, dicens: Istæ sunt *Gen.2. a*
generationes cæli et terræ, quando creatæ sunt in die, quo fecit Dominus cælum et terrã,
C et omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemq. herbam regionis. Qui enim diuersis diebus creatum cælum et terram, virgultum, herbamq. narrauerat, nunc vno die facta manifestat: vt liquido ostenderet quod creatura omnis simul per substantiã
extitit, quamuis non simul per speciem processit. Hinc illic quoque scriptum est: Creauit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creauit illum, masculum et feminam fecit eos. Necdum enim Eua facta describitur, et iam homo masculus et femina perhibetur. Sed quia ex Adæ latere proculdubio femina erat processura, in illo iam computatur per substantiam, a quo fuerat producenda per formam. Considerare tamen hæc in minimis possumus, vt ex minimis maiora pensemus. Herba namque cum creatur, necdum in illa fructus, necdum fructus sui semen ostenditur. Inest vero ei etiam cum non apparet fructus et semen, quia nimirum simul sunt in radicis substantia, quæ non si- *Gen.1. d*
D mul prodeunt per temporis incrementa. Sed quia hæc simul creata per substantiam dicimus, quæ prodire alia ex alijs inuenimus, quo pacto cum beato Iob Behemoth creatus asseritur, cum neque vna sit substantia angeli et hominis, neque homo ex angelo, neque angelus ex homine proferatur? Si vero propter hoc factus Behemoth cum beato Iob dicitur, quòd creatura omnis ab auctore, qui in actione sua nequaquam temporis protelatione disteuditur, simul condita non dubitatur: cur de Behemoth specialiter dicitur quod commune cum creaturis omnibus generaliter habetur? Sed si rerum causas subtili discussione pensamus, simul angelum factum hominemq. cognoscimus: simul videlicet non
vnitate temporis, sed cognitione rationis: simul per acceptam imaginem sapientiæ, et *Sup.lib.28.c.7*
non simul per coniunctam substantiam formæ. Scriptum namque de homine est: Facia- *Gen.1. d*
mus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Et per Ezechielem, ad satan di- *Ezech.28. c*
E citur: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia et perfectus decore in delicijs paradisi Dei fuisti. In cuncta igitur creatura, homo et angelus simul conditus extitit: quia ab omni creatura irrationabili distinctus processit. Quia ergo in cuncta conditione rerum nullum rationale animal nisi angelus et homo est, quidquid ratione vti non potest, cum homine factum non est. Dicatur itaque homini, dicatur de angelo, qui etsi potentiam sublimitatis perdidit, subtilitatem tamen naturæ rationalis non amisit: Ecce Behemoth quem feci tecum: vt dum homo eum, qui in ratione secum factus est, perisse considerat, vicinum sibi casum superbiæ ex ipsa propinqui sui perditione pertimescat. In his autem verbis solerter intuendum est, quòd aperte voce Dominica nefarium Manichæi dogma reprehenditur, qui dum duo principia loquitur, tenebrarum gentem non factam asserere conatur. Quo modo enim non facta gens nequissima dicitur, dum Behemoth istum, videlicet auctorem nequitiæ per naturam bene conditum

29. ditum se Dominus fecisse testatur? Sed quia Behemoth iste, cum quo sit factus audiuimus, perditus quid agat, audiamus. Sequitur: A

Quòd escæ diaboli electæ sint, et hypocritarum simulatione maxime saturetur. Cap. X.

FEnum sicut bos comedet.] Si prophetarum solicite verba discutimus, hæc et illa vno
Isa. 11. b spiritu prolata reperimus. Isaias namque cum cerneret vitam peccātium ab antiquo
et insatiabili hoste deuorari, ait: Leo sicut bos comedet paleas. Quid autem feni palea-
Isa. 40. b rumq. nomine nisi carnalium vita signatur? De qua per Prophetam dicitur: Omnis caro fenum. Qui ergo hic Behemoth, illic leo: qui hic fenum, illic paleæ nominantur. Sed perscrutari mens nititur cur iste vel apud Isaiam leo, vel hic Dominica voce Behemoth, in comestione feni vel paleæ, vtroque loco non equo, sed boui comparetur. Quod tamen citius agnoscimus, si in vtrisque animalibus quæ sit nutrimentorum distantia perpendamus. Equi namque fenum quamlibet sordidum comedunt, aquam vero non nisi mundam bibunt. Boues autem aquam quamlibet sordidam bibunt, sed feno non nisi mundo vescuntur. Quid est ergo quod boui, qui mundo pabulo pascitur, Behemoth iste B
Abac. 1. d comparatur, nisi hoc quod de isto antiquo hoste per Prophetam alium dicitur: Esca eius electa? Neque enim se eos gaudet rapere, quos prauis ac sordidis actionibus implicatos in imis secum respicit voluntarie iacere. Fenum ergo comedere sicut bos appetit: quia suggestionis suæ dente conterere mundam vitam spiritalium quærit. Sed quærendum video quo modo Behemoth iste fenum sicut bos comedens, vitam spiritualium consumere dicitur, cum sicut supra dictum est, feni nomine vita carnalium designatur. Esca quoque eius electa iam non erit, si fenum comedens carnales rapit. Sed ad hæc citius occurrit: quia nonnulli hominum et apud Deum fenum sunt, et apud homines sanctitatis nomine censentur: cum et ante humanos oculos aliud ostendit vita, et ante diuina iudicia aliud intendit conscientia. Ij itaque apud humana iudicia electi sunt, sed apud subtile Domini examen fenum. An ante diuinos oculos Saul fenum non erat, de quo Samuel pro- C
1. Reg. 10. d pheta populo dicebat: Certe videtis quem elegit Dominus, et de quo paulo superius dicitur: Electus et bonus? Quem enim peccans populus meruit et apud Deum reprobus
11. extitit: et tamen causarum ordine electus et bonus fuit. Quia multi fenum sunt, et
Eccls. 8. b electos se ex humana æstimatione suspiciantur, bene per Salomonem dicitur: Vidi impios sepultos, qui etiam dum adhuc viuerent, in loco sancto erant, et laudabantur in ciuitate quasi iustorum operum. Quia multi fenum sunt, sed tamen sanctitatis fauore
Eccls. 29. d vallantur, bene quidam sapiens indicat dicens: Transi hospes, et orna mensam. Transeundo namque hospes, ornare mensam dicitur: quia si ad altare Dei, quis positus per bona opera gloriam propriam quærit: et de ostentatione sanctitatis eius laus altaris extenditur, et ipse tamen apud Deum in numero ciuium non habetur. Alijs eius opinio proficit, et tamen a Deo extraneus ipse pertransit. Mensam itaque transeundo decorauit: quia stare ad sacra noluit, qui per omne quod agere studuit, ad humanas laudes mente decurrit. Quia ergo nonnulli mundam quidem vitam per studium ducunt, sed ex illa intus placere non appetunt, recte et esca eius electa dicitur: et tamen fenum sicut bos comedere Behemoth iste perhibetur. Quasi enim ante os Behemoth istius mundum fenum in terra, atque in infimis iacet, cum et vita quasi innocens per mandatorum custodiā agitur, et tamen intet actionem, quæ bona ostenditur, cor ad appetenda sublimia non eleuatur. Quid itaque vtilitatis agit qui in se munditiam vitæ custodit, si per intentionem infimam in ore Behemoth huius inueniendum se in terra derelinquit? Quia igitur omnipotens Deus quid hostis noster agat insinuat, nunc quo modo præualeat innotescit, vt calliditatis eius nequitia quo apertius cognoscitur, eo facilius superetur. Sequitur: D E

Quòd malorum mentes diabolus in virtute possideat. Caput XI.

Sup. lib. 13. c. 8 et lib. 28. c. 4. FOrtitudo eius in lumbis eius, et virtus eius in vmbilico ventris eius.] Seminaria coitus viris in lumbis esse, inesse autem feminis in vmbilico perhibentur. Hinc est enim quod
Luc. 12. e veritas discipulis dicit: Sint lumbi vestri præcincti. Hinc Petrus cum luxuriam a corde
1. Pet. 1. c restringeret, admonebat, dicens: Succincti lumbos mentis vestræ. Hinc Paulus cum per Abraæ sacrificium Melchisedech tempore Leui sacerdotium diceret decimatum,
Heb. 7. b vbi tunc in Abraæ corpore Leui lateret ostendens, ait: Adhuc enim in lumbis patris erat. Quia vero seminatium luxuriæ feminis in vmbilico continetur, Propheta testatur, qui sub

A qui sub specie feminæ prostitutæ Iudææ petulantiam increpans, ait: In die ortus tui, non est præcisus vmbilicus tuus. In die quippe ortus vmbilicum præcidere, est conuersionis tempore carnis luxuriam resecare. Quia enim difficile est male inchoata corrigere, et semel formata deformiter in melius reformare: de ortu suo Iudæa reprehenditur, quæ dum in Deo nata est, impræcisum vmbilicum retinuit: quia fluxa luxuriæ non abscidit. Quia igitur potestate diaboli vtriusque generis sexus valde ex luxuriæ infirmitate substernitur, et fortitudo eius in lumbis contra masculos, et virtus illius contra feminas in vmbilico perhibetur. Sed cur cum Behemoth istum fenum comedere intulit, prima deceptionis eius argumenta luxuriæ damna subiunxit, nisi quòd liquido omnibus patet, quia postquam semel hominis spiritum superbia ceperit, mox se ad corruptionem carnis extendit? Quod in ipsis quoque hominibus primis agnoscimus, qui dum post perpetratam superbiam pudenda membra contegunt, patenter indicarunt, quia postquam apud semetipsos intus arripere alta conati sunt, mox in carne foris erubescenda pertulerunt. Behemoth itaque iste insatiabiliter sæuiens, et deuorare totum simul hominem quærens, modo in superbiam mentem erigit, modo carnem luxuriæ voluptate corrumpit. Bene autem nequaquam fortitudo eius in lumbis vel vmbilico eorum dicitur, qui prosternuntur: sed fortitudo eius in lumbis eius, et virtus illius in vmbilico ventris eius. Ac si aperte diceretur: Fortitudo eius in lumbis suis, et virtus illius in vmbilico ventris sui: quia nimirum eius proprie corpus fiunt, qui suggestionum turpium blandimentis decepti, ei per luxuriæ fluxa succumbunt. Sequitur: 12. Gen. 3. b B

C *Quòd tota virtus diaboli in antichristo stringatur, qui in fine huius mundi causa omnis erit malitiæ, et quasi esset Deus immensitate prodigiorum sublimis apparebit.*
Caput XII.

STringit caudam suam quasi cedrum.] Multa in his suppetunt, quæ instruendis moribus proferantur: sed prius Behemoth istius violenta discutimus, vt post subtilius astuta detegamus. In scriptura sacra cedri nomine aliquando alta excellentia gloriæ cælestis exprimitur: aliquando autem prauorum rigida elatio designatur. Cedri nomine cælestis gloriæ celsitudo exprimitur, sicut Psalmista testatur: Iustus vt palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur. Cedri rursus nomine superba prauorum potentia designatur, sicut per eundem Prophetam dicitur: Vox Domini confringentis cedros. Quid autem cauda Behemoth istius, nisi illa antiqui hostis extremitas dicitur, cum nimirum vas proprium illum perditum hominem ingreditur, qui specialiter antichristus nuncupatur. Qui quoniam modo honoribus sæculi, modo signis et prodigijs fictæ sanctitatis in tumorem potentiæ eleuari permittitur, rectè voce Dominica cauda illius cedro comparatur. Sicut enim cedrus arbusta cetera in altum crescendo deserit, ita tunc antichristus mundi gloriam temporaliter obtinens, mensuras hominum et honoris culmine, et signorum potestate transcendit. Spiritus quippe in illo est, qui in sublimibus conditus, potentiam naturæ suæ non perdidit vel deiectus. Cuius idcirco virtus nunc minime ostenditur, quia dispensatione diuinæ potentiæ ligatur. Vnde per Ioannem dicitur: Vidi angelum descendentem de cælo, habentem clauem abyssi, et catenam magnam in manu sua, et apprehendit draconem serpentem antiquum, qui est diabolus et satanas: et ligauit eum per annos mille, et misit eum in abyssum, et clausit et signauit super eum. Ligarus quippe missus in abyssum perhibetur: quia retrusus in prauorum cordibus, potenria diuinæ dispensationis astringitur, ne inquantum nocere valet, effrenetur: vt quamuis per eos occulte sæuiat, ad violentas tamen rapinas superbia non erumpat. Sed illic quo modo in mundi fine sit soluendus intimatur, cum dicitur: Et postquam consummati fuerint mille anni, soluetur satan de carcere suo, et exibit, et seducet gentes. Millenario namque numero vniuersum pro perfectione sua hoc quantumlibet sit Ecclesiæ sanctæ tempus exprimitur. Quo peracto antiquus hostis suis viribus traditus, pauco quidem in tempore, sed in multa contra nos virtute laxatur. Quem quamuis sæuitia ad crudelitatem dilatet, superna tamen misericordia dierum breuitate coangustat. Hinc enim veritas per semetipsam dicit: Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, vsque modo, neque fiet. Hinc rursum ait: Nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. Quia enim et superbos nos et infirmos Dominus conspicit, dies quos singulariter malos intulit, Psal. 91. Psal. 28. D Apoc. 20. a E Ibid. Mat. 24. b Ibid.

misericorditer breuiatos dicit: profecto et vt superbiam terreat de aduersitate tempo- A
13. ris, et infirmitatem refoueat de breuitate. Sed considerandum valde est, cum Behemoth iste caudam suam sicut cedrum subleuat: in quo tunc atrocior quàm nunc se exerit surgat. Quæ enim pœnarum genera non nouimus, quæ non iam vires martyrum exercuisse gaudemus? Alios namque improuiso ictu immersus iugulo gladius strauit: alios crucis patibulum afflixit: in quo et mors prouocata repellitur, et repulsa prouocatur. Alios hirsutis serra dentibus attriuit. Alios armato ferro insulcans vngula carpsit: alios belluina rabies morsibus detruncando comminuit: alios ab intimis viscerum per cutem pressa vis verberum rupit: alios effossa terra viuentes operuit, alios in altum demersos in mortem præcipitium fregit: alios in se proiectos aqua replendo absorbuit: alios edax flamma vsque ad cineres depasta consumpsit. Cum igitur Behemoth iste caudam suam in fine mundi nequius dilatat, quid est quod in his tormentis tunc atrocius crescat, nisi hoc quod in Euan- B
Mat. 24. b gelio veritas per semetipsam dicit: Surgent pseudochristi, et pseudoprophetæ, et dabunt signa magna et prodigia: ita vt in errorem mittantur, si fieri potest, etiam electi? Nunc enim fideles nostri mira faciunt, cum peruersa patiuntur: tunc autem Behemoth huius satellites etiam cum peruersa inferunt, mira facturi sunt. Pensemus ergo quæ erit humanæ mentis illa tentatio, quando pius martyr et corpus tormentis subijcit: et tamen ante eius oculos tortor miracula facit? Cuius tunc virtus non ab ipso cogitationum fundo quatiatur, quando is qui flagris cruciat, signis coruscat? Dicatur igitur recte: Stringit caudam suam quasi cedrum: quia nimirum et altus tunc erit veneratione prodigij, et durus
14. crudelitate tormenti. Non enim sola tunc potestate erigitur, sed etiam signorum ostensione
Psal. 9. fulcitur. Vnde et per Dauid dicitur: Insidiatur in occulto, quasi leo in cubili suo. Ad apertam namque potentiam sufficisset vt leo esset, etiam si insidians non fuisset: rursumq. ad occultas versutias sufficisset, vt insidians surriperet, etiam si leo non esset. Sed C
quia hic antiquus hostis in cunctis suis viribus effrenatur, sæuire per vtraque permittitur: vt contra electos in certamine et fraude et virtute laxetur: virtute per potentiam, fraude per signa. Recte ergo et leo et insidians dicitur: insidians per miraculorum speciem, leo per fortitudinem sæcularem. Vt enim eos, qui aperte iniqui sunt, pertrahat, sæcularem potentiam ostentat: vt vero iustos etiam fallat, signis sanctitatem simulat. Illis enim suadet elationem magnitudinis, istos decipit ostensione sanctitatis. De hac cauda Be-
Apoc. 12. a hemoth istius sub draconis specie per Ioannem dicitur: Et cauda eius trahebat tertiam partem stellarum cæli, et misit eas in terram. Cælum namque est Ecclesia, quæ in hac nocte vitæ præsentis dum in se innumeras sanctorum virtutes continet, quasi radiantibus desuper sideribus fulget. Sed draconis cauda in terram stellas deijcit, quia illa satanæ D
extremitas per audaciam assumpti hominis erecta, quosdam quos velut electos Dei in Ecclesia inuenit, obtinendo reprobos ostendit. Stellas itaque de cælo in terram cadere, est relicta nonnullos spe cælestium illo duce ad ambitum gloriæ sæcularis inhiare.
Dan. 8. c Hinc Daniel sub Antiochi specie contra hanc draconis caudam loquitur, dicens: Deiecit de fortitudine et de stellis, et conculcauit eas, et vsque ad principem fortitudinis magnificatus est, et ab eo abstulit iuge sacrificium, et deiecit locum sanctificationis eius. Robur autem datum est ei contra iuge sacrificium, propter peccata, et prosternetur veritas in terra, et faciet, et prosperabuntur. De fortitudine quippe et de stellis deijcit, cum nonnullos et luce iustitiæ resplendentes, et virtute operis robustos frangit. Qui vsque ad principem fortitudinis magnificatur: quia contra ipsum auctorem virtutis extollitur. Iuge vero sacrificium tollit, quia studium conuersationis Ecclesiæ in eis, quos ceperit, interrumpit. Robur vero ei propter peccata contra iuge sacrificium datur: quia nisi pereuntium merita exigerent, eos qui recti credebantur, obtinere aduersarius nequaquam posset. Veritas in terra prosternitur: quia fides tunc rerum cælestium ad desiderium vitæ temporalis inclinatur. Et faciet, et prosperabitur: quia tunc non solum in reproborum mentibus, sed etiam in electorum corporibus crudelitate inæstimabili, sine qualibet obie- E
Ibid. ctione grassatur. Hinc rursum per Danielem dicitur: Consurget rex impudens facie, et intelligens propositiones, et roborabitur fortitudo eius, sed non in suis viribus. Illius namque hominis fortitudo non in suis viribus roboratur: quia satanæ virtute in gloriam perditionis attollitur. Hinc rursum ait: Interficiet robustos et populum sanctorum secundũ voluntatem suam, et dirigetur dolus in manu eius. Robustos namque interficit, cum eos qui mente inuicti sunt, corporaliter vincit. Vel certe robustos et populum sanctorum secundũ voluntatem

A voluntatem suam interficit, cum eos qui robusti ac sancti credebantur, ad nutum suæ voluntatis trahit. In cuius manu dolus dirigitur, quia in illo fraus per opus adiuuatur. Quod enim fallendo dicit, hoc mira faciendo asserit: nam quidquid mendax lingua simulat, hoc quasi verum esse manus operis ostentat. Hinc rursum dicit: Contra principem principum consurget, et sine manu contereretur. Hinc Paulus ait: Ita vt in tẽplo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus. Hinc rursum ait: Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione aduentus sui. Quod enim per Danielem dictum est: Contra principem principum consurget, hoc per Paulum dicitur: Ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tamquam sit Deus. Et quod per Danielem subiungitur: Sine manu contereretur, hoc per Paulum exprimitur: Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui. Sine manu quippe contereretur: quia non angelorum bello, non sanctorum certamine, sed per ad- *Ibid.* *2. Thess. 2. b* *Ibid.*
B uentum iudicis solo oris spiritu æterna morte ferietur. De huius Behemoth elatione item per Paulum dicitur: Qui aduersatur et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. De quo Daniel cum quartam bestiam diceret decem cornibus fultam, protinus adiunxit. Considerabam cornua, et ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum, et tria de cornibus primis euulsa sunt a facie eius: et ecce oculi quasi oculi hominis erant in cornu isto, et os loquens ingentia. Vndecimum quippe huius bestiæ cornu esse describitur: quia regni eius potentia iniquitate roboratur. Omne enim peccatum vndenariũ est: quia dum peruersa agit, præcepta decalogi transit. Et quia in cilicio plangitur, hinc est quòd in tabernaculo vela cilicina vndecim fiunt. Hinc per vndecimum psalmum dicitur: Saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus. Hinc in vndenario numero remanere Apostolos Petrus metuens, Mathiam duodecimum sorte *2. Thess. 2. a* *Dan. 7. c* *15.* *Exod. 26. b* *Psal. 11.* *Act. 1. d*
C missa requisiuit. Nisi enim signari culpam per vndenarium cerneret, impleri Apostolorum numerum tam festine duodenario non curaret. Quia ergo per vndenarium transgressio exprimitur, huius bestiæ cornu vndecimo ipse auctor transgressionis indicatur. Quod videlicet paruulum oritur, quia purus homo generatur: sed immaniter crescit, quia vsque ad coniunctam sibi vim angelicæ fortitudinis proficit. Quòd tria cornua quæ ei ante faciem sunt euellit: quia ditioni suæ regna totidem, quæ sibi vicina sunt, subigit. Cuius oculi sunt vt oculi hominis, sed os ingentia loquitur: quia in illo humana quidem forma cernitur, sed verbis suis vltra homines eleuatur. Quod ergo per Paulum dicitur: Extollens se super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, hoc Daniel propheta testatur dicens: Os loquens ingentia. Quod vero illum vel Daniel ingentia loqui, vel Paulus perhibet supra cultum deitatis extolli: hoc est quod apud beatum Iob diuino eloquio ce- *2. Thess. 2. a*
D dro comparatur. More enim cedri ad alta nititur, dum in omni fastu fallaciæ et virtutis robore et culminis elatione prosperatur. Bene autem stringere caudam dicitur: quia tota eius virtus in vno illo damnato homine congesta densatur: vt tanto per illum fortia ac mira faciat, quanto illum collectis suis viribus instigat. Sed quia quale sit iniquorum caput audiuimus, nunc huic capiti quæ membra adhæreant, agnoscamus. Sequitur:

Quòd multiplicia sint argumenta diaboli, quibus animas prostratas sibi polluit & corrumpit. Caput XIII.

Nerui testiculorum eius perplexi sunt.] Tot iste Behemoth testes habet, quot iniquitatis suæ prædicatores possidet. An eius testes non sunt, qui prauis persuasionibus
E corda hominum virulenta erroris sui semina fundendo corrumpunt? Apte autem dicitur, quòd testiculorum eius nerui perplexi sunt: quia videlicet prædicatorum illius argumenta dolosis assertionibus innodantur, vt recta esse simulent, quæ peruersa persuadent: vt allegationum implicatio quasi neruorum perplexitas etsi videri possit, solui non possit. Neruos eius testiculi perplexos habent, quia acumina prædicatorum illius sub argumentis duplicibus latent. Plerumque autem cum verbis corda inficiunt, in opere innocentiam ostendunt. Neque enim ad se bonos persuasione sua traherent, si se et in actionibus peruersos exhiberent. Sed quia testes sunt huius belluæ et perplexis neruis illigantur, et rectos se ostentant vt lateant, et peruersa prædicant vt corrumpant: ipsum nimirum suum caput imitantes, qui quasi leo in insidijs et sæuit per potentiam terreni culminis, et blanditur per speciem sanctitatis. Sed hæc bellua vtinam tunc solum talia ageret, et nunc quoque ad corrumpenda fidelium viscera, hos luxuriæ testiculos non haberet. Neque enim

enim malum sola locutione oris infunditur, sed peius et a pluribus operis exemplo propinatur. Quàm multi enim antichristum non viderunt, sed tamen testiculi eius sunt: quia corda innocentium actionis suæ exemplo corrumpunt. Quisquis namque in superbia extollitur, quisquis auaritiæ desideriis cruciatur, quisquis luxuriæ voluptatibus soluitur, quisquis iniustæ atque immoderatæ iræ flagris ignitur, quid aliud quàm antichristi testis est? Qui dum se libenter eius vsibus implicat, exemplo suo aliis erroris fetus ministrat. Iste praua agit, ille praua agentibus adhæret, et non solum non obuiat, sed etiam fauet. Quid ergo aliud quàm antichristi testis est, qui perdita auctoritate promissæ Deo fidei, testimonium perhibet errori? Quos tamen siquis redarguat, mox se sub quodam velamine defensionis occultant: quia videlicet eorum nerui perplexi sunt, et male impliciti, correctione solui nequaquam possunt. Sequitur: A

B

Quòd ossa diaboli hæresiarchæ sint & principes malitiæ, qui fistulis æreis comparantur quia bene quidem & sonore loquuntur, sed quæ dicunt, hæc nec agunt, nec sentiunt. Caput XIIII.

16. OSsa eius velut fistulæ æris.] In corpore ossa sunt, quæ continent membra, et quæ continentur. Habet ergo carnes hæc bellua, habet et ossa: quia et iniqui sunt alij, qui tamen ab aliis in errore retinentur, et nequiores alij, qui in errore et alios retinent. Quid itaque aliud ossa antichristi, quàm quoslibet in eius corpore valentiores accipimus? In quorum corde iniquitas dum vehementer induruit, per eos tota eius corporis compago subsistit. Multi namque in hoc mundo diuites videntur, qui dum rebus opibusq. subnixi sunt, quasi ex fortitudine solidantur, sed largiendo hæc ipsa quibus fulti sunt, ad suum alios errorem trahunt. Modo nonnullos vt praui fiant, donis illiciunt: modo nonnullos, vt praui permaneant, muneribus astringunt. Quid itaque hi nisi antichristi ossa sunt, qui dum malos continendo multiplicant, in eius corpore carnes portant? Hi nonnumquam in decipiendis auditoribus exhibent linguæ dulcedines, quia et spinæ proferunt flores: et apparet quidem in eis quod oleat, sed latet quod pungat. Amaris dulcia, noxiis blanda permiscent, et potestate quidem admirandi videri appetunt, sed fallendi arte per remissa colloquia quasi humiliter substernuntur: et per sermonem de se insinuant, quod per exhibitionem negant. Vnde et rectè ossa Behemoth istius æris fistulis comparantur: quia nimirum more metalli insensibilis, sonum bene loquendi habent, sed sensum bene viuendi non habent. Hoc namque quasi humiliter loquendo asserunt, quod elate viuendo contemnunt. Vnde bene per Paulum dicitur: Si linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Bona quippe loquens, sed per amorem eadem bona non sequens, velut æs aut cymbalum sonitum reddit: quia ipse non sentit verba, quæ ipse facit. Sunt vero nonnulli in huius belluæ corpore non honoribus clari, non diuitiis fulti, non virtutum specie decorati, non scientia calliditatis periti, sed tamen videri quales non sunt ambiunt, et idcirco contra bonorum vitam nequiores fiunt, de quibus et sequitur: C D

1. Cor. 13. a

17.

Quòd quidam cum membra diaboli sunt, quia ad seditiones, neque per miracula, neque per argumenta sufficiunt, in contumelias et mortes sanctorum ferro armantur. Caput XV.

CArtilago illius quasi laminæ ferreæ.] Cartilago namque ossis quidem speciem habet, sed ossis fortitudinem non habet. Quid est ergo quod cartilago eius laminis ferreis comparatur, nisi quòd hi, qui in illo debiliores sunt, ad perpetranda mala nequiores existunt? Ferro quippe cetera metalla conciduntur, et cartilago eius ferro similis dicitur: quia hi qui in eius corpore ad ostensionem virtutum non sufficiunt, contra necem fidelium acrius accenduntur. Quia enim cum eo se facere signa et prodigia non posse considerant, fideles se illi per crudelitatem probant: et pro eo quòd innocentium corda corrumpere persuadendo non possunt, multiplicius ceteris bonorum corpora se extinguere gloriantur. Bene ergo dicitur: Cartilago eius vt laminæ ferreæ: quia in eius corpore quo infirmius quisque crediderit, eo nequius incidit. Qui rectè non ferro tantummodo, sed laminis ferreis comparantur: quia dum se circumquaque in credulitate dilatare ambiunt, quasi in ferri se laminas extendant. E

Quòd

A *Quòd ea quæ de Behemoth dicuntur, etiam alio intellectu accipi possint, et ad sanctorum tentamenta referri.* Caput XVI.

LIbet arctiori inquisitionis manu hæc eadem verba conditoris, quæ iam videntur discussa, distinguere, atque vberiores intelligentię fructus instruendis moribus apportare. Nam quia antiquus hostis quid per assumptum hominem contra homines agat audiuimus: superest vt nunc quid in hominibus etiam per semetipsum sine homine moliatur, exploremus. Ecce enim dicitur: [Stringit caudam suam quasi cedrum.] Primum quidem serpentis suggestio mollis ac tenera est, et facile virtutis pede conterenda: sed si hæc inualescere negligenter permittitur, eiq. ad cor aditus licenter præbetur, tanta se virtute exaggerat, vt captam mentem deprimens, vsque ad intolerabile robur excrescat.
B Caudam itaque quasi cedrum stringere dicitur: quia semel eius in corde recepta tentatio, in cunctis quæ subsequenter intulerit, velut ex iure dominatur. Huius ergo Behemoth caput herba est, cauda cedrus: quia ex prima quidem suggestione blandiens substernitur, sed per vsum vehementer inualescens, succrescente tentationis fine roboratur. Superabile namque est omne, quod initio suggerit: sed inde sequitur quod vinci vix possit. Prius enim quasi consulens blanda ad animum loquitur: sed cum semel dentem delectationis infixerit, violenta post consuetudine pene insolubiliter innodatur. Vnde et bene stringere caudam dicitur. Dente enim vulnerat, cauda ligat: quia suggestione prima percutit, sed percussam mentem ne euadere valeat, inualescente fine tentationis astringit. Quia enim peccatum tribus modis admittitur, cum videlicet serpentis suggestione, carnis delectatione, spiritus consensione perpetratur. Behemoth iste prius illicita suggerens, linguam exe-
C rit, post ad delectationem pertrahens, dentem figit: ad extremum vero per consensionem possidens, caudam stringit. Hinc est enim quòd nonnulli peccata longo vsu perpetrata in semetipsis ipsi reprehendunt, atque ex iudicio fugiunt, sed vitare opere nec decertantes possunt: quia dum Behemoth istius caput non conterunt, plerumque cauda et nolentes ligantur. Quæ contra eos cedri more induruit: quia blanda voluptate exordij vsque ad violentiam retentionis excreuit. Dicatur ergo: Stringit caudam suam quasi cedrum: vt tanto quisque debeat initia tentationis fugere, quanto finem eius intelligit citius solui non posse. Sciendum quoque est, quòd plerumque eis, quos ceperit, tunc grauiores culpas ingerit, cum præsentis vitæ termino illos propinquare cognoscit: et quo se consummaturum tentationem considerat, eo eis iniquitatum pondera grauiora coaceruat. Behemoth igitur caudam suam quasi cedrum stringit, quia quos per praua initia ceperit, ad finem
D deteriores reddit: vt tentamenta eius quo citius cessatura sunt, eo valentius compleantur. Quia enim suis pœnis eorum satagit æquare supplicium, in eis ardentius ante mortem nititur omne exaggerare peccatum. Plerumque vero Behemoth iste iam cor male subditum possidet, sed tamen diuina illum gratia repellit: et manus misericordiæ eijcit, quem ad se captiua voluntas introduxit. Cumq. a corde expellitur, acriores infigere iniquitatum stimulos conatur, vt eos tentationum fluctus mens ab illo impugnata sentiat, quos etiam possessa nesciebat. Quod bene in Euangelio exprimitur, cum exire ab homine immundus spiritus Domino iubente narratur. Nam cum dæmoniacus puer fuisset oblatus, scriptum est: Comminatus est Iesus spiritui immundo, dicens: Surde et mute spiritus, ego tibi præcipio, exi ab eo, et amplius ne introeas in eum: et exclamans, et multum discerpens eum, exiuit ab eo. Ecce eum non discerpserat cum tenebat, exiens discerpsit: quia ni-
E mirum tunc peius cogitationes mentis dilaniat, cum iam termino egressus sui diuina virtute compulsus appropinquat. Et quem mutus possederat, cum clamoribus deserebat: quia plerumque cum possidet, minora tentamenta irrogat: cum vero de corde pellitur, acriori infestatione perturbat. Bene itaque dicitur: Stringit caudam suam quasi cedrum: quia et cor possidens semper in malitia ex posterioribus crescit, et cor deserens vehementioribus cogitationum stimulis percutit.

Idē infra lib. 34. c. 3. & Hier. in Iob 40. & 41.

18.

Mar. 9. d

Quòd quædam peccata ita perplexa sint, vt ea si fugere appetas, tamen sine alio peccati laqueo non euadas. Caput XVII.

ADhuc autem Behemoth istius mira pietate conditoris astutiora argumenta panduntur, cum subditur: [Nerui testiculorum eius perplexi sunt.] Nerui testiculorum eius sunt pestifera argumenta machinationum. Per ipsa quippe calliditatis suæ vires exe- *Parte 1. distin. 14. cap. Nerui.*

rit,

rit, et fluxa mortalium corda corrumpit. Teſticuli eius ſunt ſuggeſtiones prauæ, quibus A
in mentis corruptione feruеſcit, atque in conſtuprata anima iniqui operis prolem gignit.
Sed horum teſticulorum nerui perplexi ſunt: quia ſuggeſtionum illius argumenta impli-
catis inuentionibus illigantur: vt pleroſque ita peccare faciant, quatenus ſi fortaſſe pec-
catum fugere appetant, hoc ſine alio peccati laqueo non euadant: et culpam faciant
19. dum vitant, ac nequaquam ſe ab vna valeant ſoluere, niſi in alia conſentiant ligari. Quod
melius oſtendimus ſi qua ex conuerſatione hominum illigationis huius exempla profe-
ramus. Quia vero in tribus ordinibus ſancta Eccleſia conſtat, coniugatorum videlicet,
Ezech. 14. d continentium, atque rectorum: vnde & Ezechiel tres viros liberatos vidit, videlicet Noe,
Mat. 24. d Daniel, et Iob. Et in Euangelio Dominus dum alios in agro, alios in lecto, atque eſſe in
molendino alios perhibet, tres proculdubio in Eccleſia ordines oſtendit: liquido ſatisfaci-
mus ſi ſingula ex ſingulis exquiramus. Ecce enim quidam dum mundi huius amicitias B
appetit, cuilibet alteri ſimilem ſibi vitam ducenti, quòd ſecreta illius omni ſilentio
contegat ſe iureiurando conſtringit: ſed is cui iuratum eſt, adulterium perpetrare cogno-
ſcitur, ita vt etiam maritum adulteræ occidere conetur. Is autem, qui iuſiurandum
præbuit, ad mentem reuertitur: et diuerſis hinc inde cogitationibus impugnatur, atque
hoc ſilere formidat, ne ſilentio, adulterij ſimul et homicidij particeps fiat: et prodere tre-
pidat, ne reatu ſe periurij obſtringat. Perplexis ergo teſticulorum neruis ligatus eſt: quia in
quamlibet partem declinet, metuit ne a tranſgreſſionis contagione liber non ſit. Alius
cuncta quæ mundi ſunt deſerens, atque per omnia frangere proprias voluntates quærens,
alieno ſe ſubdere regimini appetit: ſed eum qui ſibi apud Deum præeſſe debeat, minus
cauta inquiſitione diſcernit. Cui fortaſſe is, qui ſine iudicio eligitur, cum præeſſe iam cœ-
perit, agi quæ Dei ſunt prohibet, quæ mundi ſunt iubet. Penſans itaque ſubditus vel quæ C
ſit culpa inobedientiæ, vel quod contagium ſæcularis vitæ, et obedire trepidat, et non obe-
dire formidat: ne aut obediens, Deum in ſuis præceptis deſerat: aut rurſum non obediens,
Deum in electo priore contemnat: et aut illicitis obtemperans, hoc quod pro Deo appe-
tit, contra Deum exerceat: aut rurſum non obtemperans, eum quem ſuum iudicem quæ-
ſierat, ſuo iudicio ſupponat. Aperte ergo iſte per indiſcretionis ſuæ vitium perplexis teſti-
culorũ neruis aſtringitur: quia aut obtemperans, aut certe non obtẽperans, in culpa tranſ-
greſſionis ligatur. Studebat proprias voluntates frãgere, et curat eas etiam contẽpto priore
ſolidare. Decreuit mundum funditus relinquere, et ad mundi curas vel ex aliena volũtate
compellitur redire. Perplexi itaque nerui ſunt, cum ſic nos argumenta hoſtis alligant, vt
culparũ nodi quo quæruntur ſolui, durius aſtringant. Alius penſare pondus honoris Eccle-
ſiaſtici negligens, ad locum regiminis præmijs aſcendit. Sed quia omne quod hic eminet, D
plus mœroribus afficitur, quàm honoribus gaudet, dum cor tribulationibus premitur, ad
memoriam culpa reuocatur: doletq. ſe ad laborem cum culpa perueniſſe, & quàm ſit
iniquum quod admiſerit, ex ipſa fructus difficultate agnoſcit. Reum igitur ſe cum im-
penſis præmijs agnoſcens, vult adeptæ ſublimitatis locum deſerere, ſed timet ne grauius
delictum ſit ſuſcepti gregis cuſtodiam reliquiſſe: vult ſuſcepti gregis curam gerere, ſed
formidat ne deterior culpa ſit regimina paſtoralis gratiæ empta poſſidere. Per honoris
ergo ambitum ligatum culpa hinc inde ſe conſpicit. Eſſe quippe ſine reatu criminis neu-
trum videt, ſi aut ſuſceptus ſemel grex relinquatur, aut rurſum ſacra actio ſæculariter
empta teneatur. Vndique metuit, et ſuſpectus latus omne pertimeſcit, ne aut ſtans in em-
pto regimine non digne lugeat, quòd non etiam deſerens, dum aliud emendat, aut certe
regimen deſerens, flere nititur, rurſus aliud de ipſa gregis deſtitutione committat. Quia E
ergo Behemoth iſte ita inexplicabilibus nodis ligat, vt plerumque mens in dubium addu-
cta, vnde ſe a culpa ſoluere nititur, inde in culpa arctius aſtringatur, rectè dicitur: [Nerui
teſticulorum eis perplexi ſunt.] Argumenta namque machinationum eius quaſi quo la-
20. xantur vt relinquant, eo magis implicãtur vt teneant. Eſt tamẽ quod ad deſtruendas eius
verſutias vtiliter fiat, vt dum mens inter minora et maxima peccata conſtringitur, ſi
omnino nullus ſine peccato euadendi aditus patet, minora ſemper eligantur: quia et qui
murorum vndique ambitu ne fugiat clauditur, ibi ſe in fugam præcipitat, vbi breuior mu-
rus inuenitur. Et Paulus dum quoſdam in Eccleſia incontinentes aſpiceret, conceſſit mi-
1.Cor.7.a nima, vt maiora declinarent, dicens: Propter fornicationem autem vnuſquiſque vxorem
ſuam habeat. Et quia tunc ſolum coniuges in admixtione ſine culpa ſunt, cum non pro
explenda libidine, ſed pro ſuſcipienda prole miſcentur: vt hoc etiam quod conceſſerat, ſi-
ne culpa

A ne culpa quamuis minima non eſſe monſtraret, illico adiunxit: Hoc autem dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum imperium. Non enim eſt ſine vitio quod agnoſcitur, et non præcipitur. Peccatum profectò vidit, quod poſſe indulgeri præuidit. Sed cum in dubijs conſtringimur, vtiliter minimis ſubdimur, ne in magnis ſine venia peccemus. Itaque plerumque neruorum Behemoth iſtius perplexitas ſoluitur, dum ad virtutes maximas per commiſſa minora tráſitur. Sequitur: [Oſſa eius ſicut fiſtulę æris.] Quid per oſſa Behemoth iſtius niſi conſilia deſignantur? Nam ſicut in oſſibus poſitio corporis roburq. ſubſiſtit, ita in fraudulentis conſilijs tota ſe eius malitia erigit. Neque enim vi quempiam premit, ſed calliditate peſtiferæ perſuaſionis interficit. Et rurſum, ſicut oſſa quæ irrigant, medullæ confortant, ita eius conſilia per ſpiritalis naturæ potentiam infuſa ingenij ſubtilitas roborat. Hoc vero teſticuli eius ab oſſibus, id eſt, ſuggeſtiones a cõſilijs diſtant: quòd per illas aperte noxia inſerit, per hæc autem quaſi ex bono conſulens ad culpam trahit, per illas pugnãdo ſuperat, per hæc velut conſulendo ſupplantat. Vnde et bene eius oſſa, id eſt, hæc eadem conſilia, æris fiſtulis comparantur. Aeris quippe fiſtulæ ſonoris aptari cantibus ſolẽt, quæ admotæ auribus dum blandum carmen ſubtiliter concinunt, interiora mentis in exteriora delectationis trahunt: et dum dulce eſt quod auribus ſonant, virilitatem cordis in voluptatis fluxu debilitant. Cumq. auditus ad delectationem trahitur, ſenſus ab ſtatu ſuæ fortitudinis eneruatur. Ita quoque aſtuta eius conſilia dum quaſi blanda prouiſione conſulunt, cor a forti intentione inuertunt: et dum dulcia reſonant, ad noxia inclinant. Quaſi ergo æris fiſtulæ ſunt, quæ dum libenter audiuntur, ab interna intentione animum in exterioris vitæ delectationẽ deijciunt. Hoc enim Behemoth iſte magnopere ad exequẽdam deceptionem ſatagit, vt dum peruerſitatis ſuæ conſilium quaſi vtile oſtendit, ſuauiter valeat ſonare quod dicit, quatenus et oſtenſa vtilitate mentem mulceat, et abſconſa iniquitate corrumpat. Quæ apertius in cunctis oſtendimus ſi pauca breuiter conſiliorum eius argumenta pandamus. 21. Ecce enim quidam rebus contentus propriis, decreuit nullis mundi huius occupationibus implicari, valde formidans quietis ſuæ commoda perdere, et valde deſpiciens cum peccatis lucra cumulare. Ad hunc hoſtis callidus veniens, vt intentionem bonæ deuotionis ſubruat, quaſi vtilitatis conſilium ſubminiſtrat, dicens: Ea quidem quæ ſunt in præſenti ſufficiunt, ſed his deficientibus quid acturus es? Si enim poſt hæc nulla prouidentur, aſſunt quæ ad præſens impendenda ſunt filijs, ſed tamen paranda ſunt quæ ſeruentur. Deeſſe poteſt citius etiã quod adeſt, ſi ſolicitudo prouida ceſſet parare quod deeſt. An non et terrena poteſt actio peragi, et tamen in actione culpa declinari: quatenus et exteriora ſtipendia præbeat, et tamen internam rectitudinem non inflectat? Hæc interim D blandiens inſinuat, et ſeorſum iam in negotio terreno quod prouidet, peccati laqueos occultat. Oſſa itaque eius ſicut fiſtulæ æris ſunt: quia pernicioſa eius cõſilia auditori ſuo conſulentis vocis ſuauitate blandiuntur. Alius quoque non ſolum decreuit terrena commoda non quærere, ſed etiam cunctis, quæ poſſidet, renunciare: vt in diſcipulatu cæleſtis magiſterij tanto ſe liberior exerceat, quanto et expeditior redditus ea quæ poſſidentem premere poterant, deſerens calcat. Huius cor hoſtis inſidians occulta ſuggeſtione alloquitur, dicens: Vnde hæc temeritatis tantæ ſurrexit audacia, vt credere audeas quòd omnia relinquendo ſubſiſtas? Aliter te creator condidit, atque aliter tu teipſum diſponis: valentiorem te robuſtioremq. faceret, ſi ſequi te ſua veſtigia cum inopiæ neceſſitate voluiſſet. An non plerique et terrena patrimonia nequaquam deſerunt, et tamen ex his per miſericordiæ opera ſupernæ ſortis bona æterna mercantur? Hæc blandiens ſuggerit: ſeorſum vero in E eiſdem rebus quas retinere admonet, ante retinentis oculos delectationes peſtiferas decipiens apponit, quatenus ſeductum cor ad blandimenta exteriora pertrahat, et intima perfectionis vota peruertat. Oſſa itaque eius ſicut fiſtulæ æris ſunt: quia doloſa eius conſilia dum blandum de exterioribus ſonum reddunt, pernicioſum diſpendium de interioribus ingerunt. Alius relictis omnibus, quæ exterius poſſederat, vt ordinem ſublimioris diſcipulatus apprehendat, etiam intimas frangere voluntates parat: vt rectioribus ſe alterius voluntatibus ſubdens non ſolum prauis deſiderijs, ſed ad perfectionis cumulum etiam in bonis votis ſibimetipſi renunciet, et cuncta, quæ ſibi agenda ſunt, ex alieno arbitrio obſeruet. Hunc hoſtis callidus tanto mollius alloquitur, quanto ab excellentiori loco deijcere ardentius conatur, moxq. virulenta ſuggeſtione blandiens dicit! O quanta per temetipſum miranda agere poteris, ſi nequaquam te iudicio alterius ſubdis. Cur profectum tuum ſub ſtudio meliorationis imminuis? Cur intentionis tuæ bonum, dum vltra quàm

necesse est extendere niteris, frangis? Quæ enim dum voluntate propria vsus es, peruersa perpetrasti? Qui ergo tibi plene ad bene viuendum sufficis, alienum super te iudicium cur requiris? Hæc blandiens intimat, seorsum vero in voluntatibus eius propriis exercendæ superbiæ causas parat: et dum laudat cor de intestina rectitudine, inuestigat callide vbi subruat in prauitate. Ossa itaque eius sicut fistulæ æris sunt: quia clandestina eius consilia vnde quasi animum blande delectant, inde perniciose a recta intentione dissipant. Alius fractis plene voluntatibus suis, multa iam vetusti hominis vitia, et mutatione vitæ, et lamentatione pœnitentiæ correxit: et tanto maiori zelo contra aliena peccata accenditur, quanto sibimetipsi funditus mortuus iniquitatibus proprijs non tenetur. Hunc hostis callidus, quia zelo iustitiæ etiam ceteris prodesse cognoscit, quasi prospere consulentibus verbis impetit, dicens: Quid te aliena curanda dilatas? Vtinam tua considerare conualescas. An non perdendis, quia cum ad aliena extenderis, erga ea curanda quæ tua sunt minor inueniris? Et quid prodest alieni vulneris cruorem tergere, et putredinem proprij negligendo dilatare? Hæc dum quasi consulens dicit, zelum charitatis adimit, et omne bonum quod prodire ex charitate poterat, gladio subintroducti torporis extinguit. Si enim proximos sicut nosmetipsos diligere præcipimur, dignum est vt sic eorum zelo contra vitia, sicut et nostro flagremus. Quia igitur dum suauiter consulit, mentem ab intentione propria alienam reddit, recte dicitur: [Ossa eius sicut fistulæ æris.] Quando enim per fraudulenta consilia audientis animo blandum sonat, quasi cum fistula æris canrat, vt vnde mulcet, inde decipiat. Sed Behemoth iste valde mollius certamen mouet, quando se in insidijs sub prætextu infirmitatis exercet. Tunc autem duriores tentatioues excitat, quando ante tentati oculos iniquitatis laqueos sub specie virturis occultat. Vnde et recte subiungitur: [Cartilago eius quasi laminæ ferreæ.] Quid enim per cartilaginem nisi simulatio eius accipitur? Cartilago namque ossis ostendit speciem, sed ossis non habet firmitatem. Et sunt nonnulla vitia, quæ ostendunt in se rectitudinis speciem, sed ex prauitatis prodeunt infirmitate. Hostis enim nostri malitia tanta se arte palliat, vt plerumque ante deceptæ mentis oculos culpas virtutes fingat: vt inde quisque quasi expectet præmia, vnde dignus est æterna inuenire tormenta. Plerumque enim in vlciscendis vitiis crudelitas agitur, et iustitia putatur: atque immoderata ira, iusti zeli meritum creditur: et cum a distortis moribus peccantes dirigi caute debeant, violenta inflexione franguntur. Plerumque dissoluta remissio quasi mansuetudo ac pietas habetur: et dum plusquam decet delinquentibus temporaliter parcitur, ad æterna supplicia crudeliter reseruantur. Nonnumquam effusio misericordia creditur: et dum male seruare culpa sit, peius spargi quod acceptum est, non timetur. Nonnumquam tenacia parcitas putatur, et cum graue sit vitium non tribuere, virtus creditur accepta retinere. Sæpe malorum pertinacia constantia dicitur, et dum mens a prauitate sua flecti non patitur, quasi ex recti defensione gloriatur. Sæpe inconstantia quasi tractabilitas habetur, et quo quisque fidem integram nulli seruat, eo amicum se omnibus æstimat. Aliquando timor incompetens humilitas creditur, et cum temporali formidine pressus quisque ad defensionem veritatis tacet, arbitratur, quòd iuxta Dei ordinem humilem se potioribus exhibeat. Aliquando vocis superbia, veri libertas æstimatur: et cum per elationem veritati contradicitur, loquendi procacitas veritatis defensio putatur. Plerumque pigritia quasi continentia quietis attenditur, et cum grauis culpæ sit, recta studiose non agere, magnæ virturis meritum creditur, a praua tantum actione cessare. Plerumque inquietudo spiritus, vigilans solicitudo nominatur: et cum quietem quisque non tolerat, agendo quæ appetit, virtutis debitæ implere se exercitium putat. Sæpe ad ea, quæ agenda sunt, incauta præcipitatio, laudandi studij feruor creditur: et cum desideratum bonum intempestiua actione corrumpitur, eo agi melius, quo celerius, æstimatur. Sæpe accelerãdi boni tarditas cõsiliũ putatur: et cum expectatur vt ex retractatione proficiat, hoc insidians mora supplantat. Igitur cum culpa velut virtus aspicitur, necessario pensandum est, quia tãto tardius mens vitium suum deserit, quanto hoc, quod perpetrat, non erubescit: et tanto mens tardius vitium deserit, quanto per virtutis speciem decepta, præmiorum etiam de eo retributionem quærit. Facile autem culpa corrigitur quæ et erubescitur, quia esse culpa sentitur. Quia itaque error cum virtus creditur, difficilius emendatur recte dicitur: [Cartilago eius quasi laminæ ferreæ.] Behemoth enim iste quo sub prætextu boni calliditatem suam fraudulentius exhibet, eo in culpa mentem durius tenet.

Margin: A, B, C, D, E; Mat. 19. c. & 22. d; 22.; 23.

A Hinc est quòd nonnũquam hi, qui quasi viam sanctitatis appetunt, in errorẽ lapsi tardius emendantur. Rectũ quippe æstimãt esse quod agũt, et sicut excolẽdæ virtuti, sic vitio perseuerantiã iungunt. Rectum existimant quod agũt, et idcirco suo iudicio enixius seruiunt. Vnde bene Hieremias cum diceret: Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores, denigrata est super carbones facies eorũ, et non sunt cogniti in plateis: illico adiunxit: Adhæsit cutis eorum ossibus, aruit, et facta est quasi lignum. Quid enim Nazaræorum nomine, nisi abstinentium et continentium vita signatur? quæ niue et lacte nitidior dicitur. Nix enim ex aqua congelascit, quæ desuper venit: lac autem ex carne exprimitur, quæ in inferioribus nutritur. Quid ergo per niuem, nisi candor vitæ cælestis: quid per lac, nisi temporalis dispensationis administratio demonstratur? Et quia plerunque continentes viri in Ecclesia tam mira opera faciunt, vt *Thren. 4. b* *Hier. in Amos c. 2.*

B ab eis multi, qui cælestem vitam tenuerunt, multi qui terrena bene dispensauerunt, superari videantur, et candidiores niue, et nitidiores lacte referuntur. Qui etiam quia per feruorem spiritus antiquorum ac fortium patrum nonnumquam vincere vitam videntur, recte subiungitur: Rubicundiores ebore antiquo. Dum enim ruboris nomen imprimitur, sancti desiderij flamma signatur. Ebur vero esse os magnorum animalium non ignoramus. Ebore itaque antiquo rubicundiores sunt: quia sæpe ante humanos oculos nonnullis præcedentibus patribus studij feruentioris existunt. De quibus vt totum simul ostendatur, adiungitur: Sapphiro pulchriores. Aetherei quippe coloris est sapphirus. Et quia præcedentes multos, atque ad superna tendentes per cælestem conuersationem videntur vincere: narrantur sapphiro pulchriores extitisse. Sed plerumque dum virtutum copia etiam plusquam expedit prosperatur, in quandam sui fiduciam mens adducitur, et decepta præ-

C sumptione propria, repente peccato surripiente fuscatur: vnde recte subiungitur: Denigrata est super carbones facies eorum. Nigri enim post candorem fiunt: quia amissa Dei iustitia, cum de se præsumunt, in ea etiam, quæ non intelligunt, peccata dilabuntur: et quia post amoris ignem ad frigus torporis veniunt, extinctis carbonibus ex comparatione præferuntur. Nonnumquam enim dum timorem Dei per sui fiduciam deserunt, etiam frigidis mentibus frigidiores fiunt. De quibus recte subiungitur: Non sunt cogniti in plateis. Platea quippe sermonis græci ratione pro latitudine dicitur. Quid vero est humanæ menti angustius, quàm voluntates proprias frangere? De qua fractione veritas dicit: Intrare per angustam portam. Quid autem latius, quàm nullis propriis voluntatibus reluctari, et quaquauersum impulsus arbitrij duxerit, se sine retractione diffundere? Qui ergo per fiduciam sanctitatis postposito meliorum iudicio se sequuntur, quasi per plateas pergunt. *Matth. 7. b*

D Sed non sunt cogniti in plateis: quia de vita sua aliud ostenderant, quando frangendo voluntates proprias in angusto se calle retinebant. Et bene additur: Adhæsit cutis eorum ossibus. Quid in ossa nisi duritia fortitudinis, quid in cute nisi mollities exprimitur infirmitatis? Cutis ergo eorum adhærere ossibus dicitur: quia ab eis praua sentientibus infirmitas vitij, duritia virtutis putatur. Infirma enim sunt quæ faciunt, sed elationis fiducia decepti, fortibus ea suspicionibus iungunt, et quo de se magna sentiunt, eo de sua nequitia emendari contemnunt. Vnde et recte adiungitur: Aruit et facta est quasi lignum. Culpa quippe eorum tanto insensibilior redditur, quanto apud eos etiam laudabilis habetur. Quam recte aridam asserit, quia nulla sui cognitione viridescit. Quod ergo apud Hieremiam per infirmitatem cutis, hoc apud beatum Iob per fragilitatem dicitur cartilago: & quod illic ossa per duritiam, hoc hic laminæ ferreæ dicuntur. Sed Behemoth iste, qui per 24.

E membra sua extremo tempore contra electos Dei tanta se arte iniquitatis exercet, qui etiam per semetipsum ad decipiendas mentes in tanta insidiarum tergiuersatione se exhibet, cuius naturæ, cuius sit conditionis audiamus. Neque enim tam mira vel magna operari posset, si non ex magna conditione subsisteret. Vnde & mox mira pietate Dominus ac si causas tantæ astutiæ tantæq. fortitudinis redderet, adiunxit, dicens:

Quòd prima creatura Dei sit angelus: & quanto subtilior est illa spiritalis, tanto in illa similitudo Dei plenius est expressa. Caput XVIII.

IPse est principium viarum Dei.] Velut si aperte diceret: Idcirco ad tam multa fortiter sufficit, quia in natura rerum hunc creando per substantiam conditor primum fecit. Quid enim vias Dei, nisi eius actiones accipimus? De quibus per prophetam dicit:

Isa.55.8 Non enim sunt viæ meæ sicut viæ vestræ. Et principium viarum Dei Behemoth dicitur: A
quia nimirum cum cuncta creans ageret, hunc primum condidit, quem reliquis angelis
Ezech.31.c eminentiorem fecit. Huius primatus eminentiam conspicit propheta, cum dicit: Cedri
non fuerunt altiores illo in paradiso Dei: abietes non adæquauerunt summitatem eius:
platani non fuerunt æquæ frondibus illius. Omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi et pulchritudini eius, quoniam speciosum fecit eum in multis condensisq. frondibus. Qui namque accipi in cedris, abietibus, et platanis possunt, nisi illa virtutum cęlestium proceræ celsitudinis agmina, in æternæ lætitiæ viriditate plantata? Quæ quamuis excelsa sint condita, huic tamen nec prælata sunt, nec æquata. Qui speciosus factus in multis condensisq. frondibus esse dicitur: quia prælatum ceteris legionibus tanta illum species pulchriorem reddidit, quanta et supposita angelorum multitudo decorauit. Ista arbor in paradiso Dei tot quasi condensas frondes habuit, quot sub se positas supernorum spirituum B
legiones attendit. Qui idcirco peccans sine venia damnatus est, quia magnus sine com-
Ezech.28.c paratione fuerat creatus. Hinc ei rursum per eundem prophetam dicitur: Tu signaculum similitudinis Dei, plenus sapientia et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti. Multa enim de eius magnitudine locuturus, primo verbo cuncta complexus est. Quid namque boni non habuit, si signaculum Dei similitudinis fuit? De sigillo quippe anuli talis similitudo imaginaliter exprimitur, qualis in sigillo eodem essentialiter habetur. Et licet homo ad similitudinem Dei creatus sit, angelo tamen quasi maius aliquid tribuens, non eum
Genes.1. d ad similitudinem Dei conditum, sed ipsum signaculum Dei similitudinis dicit: vt quo subtilior est in natura, eo in illo similitudo Dei plenius credatur expressa. Hinc est quòd pri-
25. matus eius potentiam adhuc insinuans, idem propheta subiungit: Omnis lapis preciosus
Ibid. operimētum tuum, sardius et topazius, et iaspis, chrysolithus, onyx, et berillus, sapphirus, C
carbunculus et smaragdus. Nouem dixit genera lapidum, quia nimirum nouem sunt ordines angelorum. Nam cum per ipsa sacra eloquia angeli, archangeli, throni, dominationes, virtutes, principatus, potestates, cherubin, et seraphin, aperta narratione memorantur: quantæ sint supernorum ciuium distinctiones, ostenditur: Quibus tamē Behemoth iste opertus fuisse describitur: quia eos quasi vestem ad ornamentum suum habuit, quorum dum claritatem transcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit. De cuius illic adhuc descriptione subiungit: Aurum opus decoris tui, et foramina tua in die qua conditus es, præparata sunt. Aurum opus decoris eius extitit: quia sapientiæ claritate canduit, quam bene creatus accepit. Foramina vero idcirco in lapidibus fiunt, vt vinculati auro in ornamenti compositione iungantur, et nequaquam a se dissideant, quos interfusum aurum repletis foraminibus ligat. Huius ergo lapidis in die conditionis suæ foramina præparata sunt, quia videlicet capax charitatis est conditus. Qua si repleri voluisset, D
stantibus angelis tamquam positis in regis ornamento lapidibus potuisset inhærere. Si enim charitatis auro sese penetrabilem præbuisset, sanctis angelis sociatus, in ornamento, vt diximus, regio, lapis fixus maneret. Habuit ergo lapis iste foramina, sed per superbiæ vitium charitatis auro non sunt repleta. Nam quia idcirco ligantur auro ne cadant, idcirco iste cecidit, quia etiam perforatus manu artificis, amoris vinculis ligari contēpsit. Nūc autem ceteri lapides, qui huic similiter fuerant perforati, penetranti se inuicem charitate ligati sunt: atque hoc in munere, isto cadente, meruerunt: vt nequaquam iam de ornamento regio cadēdo soluantur. Huius principatus celsitudinem adhuc idem propheta in-
Ezech. 28. d tuens, adiungit: Tu Cherub extentus et protegens in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorū perfectus ambulasti. Cherub quippe plenitudo scientiæ interpretatur, et idcirco E
iste Cherub dicitur: quia transcendisse cunctos scientia non dubitatur. Qui in medio ignitorum lapidum perfectus ambulauit: quia inter angelorum corda charitatis igne succēsa, clarus gloria conditionis extitit. Quem bene extentum ac protegentem dicit: Omne enim quod extenti protegimus, obumbramus. Et quia comparatione claritatis suæ, ceterorum claritatem obumbrasse creditur, ipse extentus et protegens fuisse perhibetur. Reliquos enim quasi obumbrando operuit, qui eorum magnitudinem excellentia maiore transcendit. Quod ergo illic speciosus in multis frondibus, quod illic signaculum similitudinis, quod illic Cherub, quod illic protegens dicitur: hoc hic voce Dominica Behemoth iste via
26. rum Dei principium vocatur. De quo idcirco tam mira in quibus fuit, et quæ amisit, insinuat, vt territo homini ostendat, quid ipse si superbiat, de elationis suæ culpa passurus sit, si feriendo illi parcere noluit, quem creando in gloriam tātæ claritatis eleuauit. Consideret

A ret ergo homo quid elatus in terra mereatur, si et prælatus angelis, angelus in cælo prosternitur. Vnde et bene per prophetam dicitur: Inebriatus est in cælo gladius meus. Ac si aperte diceret: Qua ira setiam superbos terræ perpendite, si ipsos etiam, quos in cælo iuxta me condidi, pro elationis vitio percutere non peperci. Tot itaque hostis antiqui virtutibus auditis, tanta conditionis eius magnitudine cognita, quis non immensa formidine corruat, quis non desperationis percussione succumbat? Sed quia elationem nostram ostensa hostis nostri potentia reprimit, etiam infirmitatem nostram Dominus patefacta gratiæ suæ dispensatione fouet. Vnde cum eum principium viarum Dei diceret, illico adiunxit: *Isa. 34. a*

Quòd diaboli malitia dispensatione diuina cohibetur, ne quantum vult mentes hominum ferire permittatur. *Caput XIX.*

B

QVi fecit eum, applicauit gladium eius.] Gladius quippe Behemoth istius ipsa nocendi malitia est. Sed ab eo a quo bonus per naturam factus est, eius gladius applicatur: quia eius malitia diuina dispensatione restringitur, ne ferire tantum mentes hominum quantum appetit, permittatur. Quia ergo hostis noster et multum potest et minus percutit, eius gladium pietas conditoris astringit: vt replicatus intra eius conscientiam lateat, et vltra quam desuper iuste disponitur, sese in mortes hominum eius malitia non extendat. Quod igitur ad multa fortiter præualet, hoc de principio magnæ conditionis potest: quod vero a quibusdam vincitur, eius nimirum gladius ab auctore replicatur. Iste namque Behemoth, qui principium viarum Dei est, cum contra sanctum virum licentiam tentationis accepit, gentes mouit, greges abstulit, ignem de cælo deposuit, perturbato aere
C ventos excitauit, domum concutiens subruit, conuiuantes filios extinxit, vxoris mentem in dolo prauæ suasionis exercuit, mariti carnem inflictis vulneribus confodit: sed eius gladius a conditore replicatur, cum dicitur: Animam illius serua. Qui replicato gladio quantæ sit infirmitatis, Euangelista testante describitur: quia nec manere in obsesso homine potuit, nec rursus inuadere bruta animalia non iussus præsumpsit, dicens: Si eijcis nos, mitte nos in gregem porcorum. Malitiæ quippe eius gladius quàm sit replicatus ostenditur, cui si potestas summa licentiam non præberet, nec grassari in porcorum gregem valeret. Quando ergo iste sua sponte nocere factis ad Dei imaginem hominibus audeat, de quo nimirum constat quòd non iussus contingere nec porcos præsumat? Notandum quoque est, quòd dum viarum Dei principium Behemoth dicitur, væsanum dogma Arrij aperta ratione dissipatur. Facturam quippe Dei filium fatetur, et ecce Behemoth in factura rerum *Iob. 2. b* *Mat. 8. d* *Gen. 1. d*
D primus creatus ostenditur. Superest ergo vt Arrius, aut non factum filium prædicet, aut eum post Behemoth conditum stultus putet. Quia vero omne quod applicatur, in semetipsum reducitur, recte applicatus Behemoth gladius dicitur. In semetipsa namque se eius malitia decoquit, cum ad votum suum sese contra electorum vitam prohibita non exercet. Multos autem exigentibus meritis ferire permittitur, vt cum Deum deserunt, damnato hosti famulentur. Ab electis vero eo valentius vincitur, quo soli auctori omnium humilius substernuntur. Quia igitur per hoc quòd viarum Dei principium dicitur, per hoc quòd permittente Domino valde intolerabilis demonstratur, aperte cognoscimus, cum quanto hoste pugnemus. Superest igitur vt vnusquisque nostrum tanto se plenius auctori subijciat, quanto se contra verius violentas aduersarij vires pensat. Quid namque nos nisi puluis sumus? Quid vero ille, nisi vnus ex cælestibus spiritibus, et quod adhuc maius est, *Gen. 3. d*
E summus? Quid ergo de propria virtute audeat, quando contra angelorum principem puluis pugnat? Sed quia supernorum spirituum cōditor terrenum corpus assumpsit, recte iam superbientem angelum humilis puluis vincit. Inhærendo quippe veræ fortitudini vires accipit, quas transfuga spiritus cum semetipsum sequitur amisit. Et dignum est vt vincatur a puluere, qui fortem se credidit deserto creatore, vt superatus inueniat, quia defecit elatus. Valde autem anhelat sæuiens, quòd cum ipsum ima cruciant, homo ad summa conscendat: quòd in illa celsitudine subuecta caro permanet, a qua tantus ipse spiritus sine fine proiectus iacet. Sed loca mentium mutauit ordo meritorum. Sic sic superbia meruit deiici, sic humilitas exaltari: quatenus et cælestis spiritus erigendo se, tartarum toleret, et terra humilis sine termino super cælos regnet.

LIBRI TRIGESIMISECVNDI MORALIVM SANCTI GREGORII FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER TRIGESIMVSTERTIVS.

Continuans caput quadragesimum.

Quòd in superborum lubricis mentibus pastus sit daemonum. *Caput I.*

Ntiquo hosti qui sub Behemoth nomine Dominica voce describitur, superbi quique tanto familiarius seruiunt, quanto huius vitae successibus apud semetipsos altius intumescunt. His namque cum gloria augetur elatio, cum elatione vero additur cura, huc illucq. animus tenditur, quia et desideria cum rebus crescunt. Cumq. cogitationes innumeras quasi agri fenum proferunt, eiusdem cogitationibus velut desiderato pabulo Behemoth istius famem pascunt. Vnde nunc recte dicitur: [Huic montes herbas ferunt.] In scriptura sacra cum numero singulari mons ponitur, aliquando incarnatus Dominus, aliquando sancta Ecclesia, aliquando testamentum Dei, aliquando apostata angelus, aliquando quilibet haereticus designatur. Cum vero montes plurali numero nominantur, aliquando celsitudo apostolorum atque prophetarum, aliquando vero saecularium potestatum tumor exprimitur. Mons namque Dominum designat, sicut scriptum est: Et erit in nouissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium. Mons quippe est in vertice montium incarnatus Dominus, transcendens celsitudinem prophetarum. Rursum per montem sancta designatur Ecclesia, sicut scriptum est: Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion. Sion namque speculatio dicitur, per quam scilicet speculationem contemplans Deum Ecclesia figuratur. Rursum per montem testamentum Dei exprimitur, sicut Abacuc ait: Deus a Libano veniet, et sanctus de monte vmbroso et condenso. Qui enim venturum se per testamenti sui paginas spopondit, quasi inde venit, vnde velut sub promissione se tenuit. Quod videlicet testamentum bene mons vmbrosus et condensus dicitur: quia spissis allegoriarum obscuritatibus opacatur. Rursum per montem angelus apostata designatur, sicut sub Babylonis regis specie de antiquo hoste praedicatoribus dicitur: Super montem caliginosum leuate signum. Praedicatores quippe sancti super caliginosum montem signum eleuant, quando contra satanae superbiam, qui saepe sub nebula simulationis absconditur, virtutem crucis exaltant. Rursum per montem haereticus quilibet exprimitur, sicut ex voce Ecclesiae Psalmista ait: In Domino confido, quo modo dicitis animae: Transmigra in montem sicut passer? Cum enim fideli animae vnitate relicta, in tumenti doctrina confidere haeretici praedicatoris dicitur, deserto Domino quasi in montem transmigrare suadetur. Rursum per montes apostolorum atque prophetarum celsitudo designatur, sicut scriptum est: Iustitia tua sicut montes Dei. Et voce Pauli dicitur: Vt nos efficeremur iustitiae Dei in ipso. Vel sicut iterum voce sperantis Ecclesiae Psalmista ait: Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Rursum per montes saecularium potestatum tumor exprimitur, de quibus Psalmista ait: Montes sicut cera fluxerunt a facie Domini: quia multi qui prius alta rigiditate tumuerunt, Deo in carne apparente, magno sunt per poenitentiam

Margin notes: A; B; Isa. 2. a; Psal. 144.; Abac. 3. a; C; Isa. 13. a; Psal. 10.; Psal. 35.; 2. Cor. 5. d; Psal. 120.; D; Psal. 96.

A tentiam timore liquefacti. Vel sicut idem Propheta iterum dicit: Ascendunt montes, & descendunt campi. Plerique enim persecutores Domini superbi contra eum veniunt, sed ab eo humiles reuertuntur. Qui montes ascendunt per tumorem potentiæ, sed campi descendunt, plani videlicet facti per cognitionem culpæ. Sed quia nonnulli in elationis suæ altitudine remanent, et ad diuina obsequia flecti humiliter dedignantur, eo quòd iuxta desiderium antiqui hostis praua cogitare ac perpetrare non desinunt: rectè hoc loco de Behemoth dicitur: [Huic montes ferunt herbas.] Elati namque sæculi huic Behemoth herbas ferunt: quia ex eo illum reficiunt, quod nequiter operantur. Huic Behemoth herbas ferunt: quia suas illi offerunt fluxas et lubricas voluptates. Erunt enim, ait apostolus, homines seipsos amantes. Quorum descriptionem complexus est dicens: Voluptatum amatores magis quàm Dei. Quæ est ergo herba montium, nisi voluptas fluxa, quæ ex corde B gignitur superborum? Quia nisi Deum superbiendo contemnerent, nequaquam tot lubrica lasciuiendo perpetrarent. Quibus nimirum herbis iste Behemoth pascitur: quia in eis pœnam æternæ mortis esuriens, eorum perditis moribus satiatur. Superbi enim huius sæculi etsi quando supernæ dispensationis ordine præpediti, ab expletione prauorum operum cessant, praua tamen in cogitatione multiplicant, modo vt se potentiores ceteris rebus et honoribus ostendant, modo vt eandem suam potentiam in studio alienæ læsionis exerceant, modo vt lubricis motibus ducti, per leuia se facta voluptatesq. dissoluant. Qui dum rebus diuinitus acceptis nequaquam recta, sed praua semper agere cogitant, quid aliud faciunt nisi suis contra Deum donis pugnant? Quia igitur Behemoth iste superborum mentibus sua semper desideria recognoscit, quasi herbas in montibus inuenit, quibus refectum suæ malitiæ ventrem tendit. Bene autem subditur:

Psal. 103. *2.* *1. Tim. 3. a*

C

Quòd ludus dæmonum sit, cum vagas et instabiles animas de vitio rotant in vitium. Caput II.

OMnes bestiæ agri ludent ibi.] Quid per bestias, nisi immundi spiritus: quid per agrũ, nisi præsens sæculum designatur? Vnde de ipso malignorum spirituum principe cõtra Ephraim dicitur: Bestia agri scindet eos. Vel sicut Isaias ait: Et mala bestia non ascendet per eam. Quia autem agri nomine mundus accipitur, Dominicus per Euangelium sermo testatur, qui ait: Ager autem est mundus. Agri ergo bestiæ in herbis montium ludunt: quia proiecta de superioribus in hoc mundo dæmonia, prauis superborum operibus delectantur. Bestiæ in herbis ludunt, cum reprobi spiritus humana corda in illicitas cogitationes pertrahunt. An non immundis spiritibus ludere est, mentes hominum ad ima- D ginem Dei conditas, modo ficta promissione decipere, modo vacuis terroribus irridere, modo eis transitoria gaudia quasi mansura imprimere, modo mansuras pœnas quasi transitorias leuigare? Harum proculdubio bestiarum illusionem pertimuerat, qui dicebat: Deus meus in te confido, ne erubescam: neque irrideant me inimici mei. Quia igitur superborum cor ad omne vitium sternitur, vt cuilibet maligno spiritui irruenti praua cogitatione præparetur, rectè de herbis montium dicitur: [Omnes bestiæ agri ludent ibi.] Pro eo enim quòd superbi quique nullum malum cogitando prætereunt, nulla est agri bestia, quæ non horum montium herbis satietur. Nam etsi quando carnis luxuriam fugiunt, interioris luxuriæ vitium de ipsa castitate gloriando committunt. Si quando nil auare exterius rapiunt, nequaquam ab illecebra auaritiæ mundi sunt: quia etsi res nullas ambiunt, fauore tamen hominum laudem de continentia rapere conantur. Huic ergo Be- E hemoth montes herbas ferunt, et omnes bestiæ agri ludunt ibi, quia in superborum corde quilibet malignus spiritus tanto latius pascitur, quanto et omne vitium de superbia generatur. Sed quia audiuimus quid iste Behemoth comedat: nunc audiamus necesse est vbi interim per prauum desiderium requiescat. Sequitur:

Osee. 13. b *Isa. 35. d* *Mat. 13. e* *Gen. 1. d* *Psal. 24.* *Idem sup. lib. 31. c. 17.*

Quòd in illis mentibus satanas dormiat, quas vel nequitiæ torpor obumbrat, vel temporalis altitudo inflat. Caput III.

SVb vmbra dormit, in secreto calami, in locis humentibus.] Obumbratio in sacro eloquio aliquando incarnatio Domini ponitur, vel mentis refrigerium a feruore carnalium cogitationum: vnde appellatione vmbræ ex superna protectione hoc ipsum refrigerium cordis insinuari solet. Aliquando vero vmbra recedente charitate torpor frigidæ

mentis accipitur. Nam quòd Dominica incarnatio seruata veritate historiæ obumbrationis appellatione signetur, angelicus sermo testatur, qui ad Mariam ait: Virtus altissimi obumbrabit tibi. Quia enim vmbra non aliter exprimitur,nisi per lumen et corpus,virtus ei altissimi obumbrabit: quia in eius vtero lux incorporea corpus sumpsit. Ex qua videlicet obumbratione omne in se refrigerium mentis accepit. Rursum per vmbram ex superna protectione refrigerium cordis exprimitur, sicut Psalmista ait:Sub vmbra alarum tuarum protege me. Vel sicut sponsa in Canticis Canticorum aduentum sponsi præstolata prænunciat, dicens: Sub vmbra illius, quem desideraueram, sedi. Ac si dicat: Ab æstu desideriorum carnalium sub aduentus illius protectione requieui. Rursum per vmbram recedente charitate, torpor frigidæ mentis exprimitur, sicut de peccante homine scriptum est,quia secutus est vmbram. Calorem enim charitatis fugiens veritatis solem homo deseruit, et sub vmbra se interni frigoris abscondit. Vnde et voce eiusdem veritatis dicitur:Abundabit iniquitas,et refrigescet charitas multorum. Vnde primus homo post culpam inter arbores paradisi ad auram post meridiem absconsus inuenitur. Quia enim meridianum charitatis calorem perdiderat, iam sub peccati vmbra quasi sub frigore auræ torpebat. Iste igitur Behemoth quia illis quasi quandam requiem inuenit, quos a veri solis ardore subtrahendo frigidos facit, sub vmbra dormire perhibetur. Nonnumquam vero per vmbram,si tamen cum adiectione mortis ponatur,vel mors carnis exprimitur, vel quilibet reprobi, qui antiqui hostis tenebras studio prauæ operationis imitantur. Vnde voce martyrum per Psalmistam dicitur: Humiliasti nos in loco afflictionis, et cooperuit nos vmbra mortis. Vmbra enim mortis electos Dei opprimit, cum mors carnis, quæ imago mortis æternæ est,ab hac eos vita disiungit: quia sicut illa animam a Deo: ita hæc ab anima separat corpus. Vel certe vmbra eos mortis opprimit, quia de antiquo hoste scriptum est:Nomen illi mors. Vmbra ergo mortis sunt omnes reprobi, quia illius nequitiam elationis imitantur, eiusq. imaginem quasi vmbram exprimunt,dum eius in se malitiæ similitudinem trahunt. Qui electos Dei operiunt, dum contra illos in atrocitate persecutionis temporaliter conualescunt. Hoc autem loco vmbra nequitiæ torpor accipitur, in qua iste Behemoth dormit,quia contra corda charitate calentia solicitus vigilat, in frigidis autem mentibus securus iacet. Dormire enim in sanctorum mentibus non potest:quia etsi quando se in eis ad breue momentum collocat,ipse eum desideriorum cælestium æstus fatigat, et quasi toties vt recedat, pungitur, quoties ab eis amore intimo ad æterna suspiratur. Tantæ eum voces excitant, quantæ ex illorum mentibus sanctæ cogitationes ad cælum clamant.Vnde fit vt bonarum et actionum armis territus, ac suspiriorum spiculis percussus fugiat,et ad corda reproborum frigida rediens, eam quam securus possideat,malitiæ vmbram quærat. Quæ vbi ab illo inueniatur ostenditur, cum protinus

4. subinfertur: [In secreto calami.] In sacro eloquio calami, vel arundinis appellatione aliquando verbum manens, aliquando doctorum peritia, aliquando mobilitas mentis, aliquando nitor gloriæ temporalis accipitur. Per calamum quippe verbi æternitas designatur,cum voce patris per Psalmistam dicitur: Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis. Quia enim quod loquimur transit, quod scribimus permanet, lingua patris scribæ calamus dicitur: quia ab eo est verbum illi coæternum, ac sine transitu generatum. Rursum per calamum scriptorum doctrina exprimitur: sicut de sancta Ecclesia propheta pollicetur,dicens:In cubilibus in quibus dracones prius habitabant, orietur viror calami et iunci. Qua nimirum sententia sicut in hoc opere longe superius diximus, per calamum exprimitur doctrina scribentium,per iuncum viriditas auditorum.Rursum per calamum seu certe arundinem, mentis mobilitas designatur: sicut Iudæorum turbis in Ioannis laude a Domino dicitur: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?videlicet subintelligatur,non. Ioannes quippe arundo vento agitata non erat: quia eius mentem Spiritu sancto solidam per diuersas partes nullus linguarum flatus inclinabat.Rursum per calamum,vel arundinem nitor gloriæ temporalis exprimitur,sicut de iustis per sapientiam dicitur: Fulgebunt iusti, et tamquam scintillæ in arundineto discurrent. Arundinetum namque vitam sæcularium appellat, qui more arundinum inanem per temporalem gloriam foris quasi ad alta proficiunt, sed intus a soliditate veritatis inanescunt. Vnde et Iudæorum regnum calamo comparatur, cum per prophetam apparente in veritate carnis Domino dicitur: Calamum quassatum non confringet, et linum fumigans non extinguet. Quid enim calami nomine, nisi Iudaici populi temporale regnum denunciat?

Marginalia: Luc.1.d; Psal.16.; Cant.2.a; Matth.24.a; Gen.3.b; Psal.34.; Apoc.6.b; Psal.44.; Isa.35.c; Sup. lib. 29. c. 14.; Matt.11.a; Sap.3.b; Isa.41.a; section letters A, B, C, D, E.

A denunciat? virens quidem exterius, sed interius vacuum. Et quia in eodem populo ge-
nus iam regale defecerat, et regnum eius alienigena possidebat: apte hoc idem regnum
calamum quassatum vocat. Quid vero per linum, nisi eius sacerdotium exprimitur, quod
lineis nimirum vestibus vtebatur? Quod quia in aduentu Domini charitatis ardorem
perdidit, quasi amisso iam igne fidei, non ardens, sed fumigans fuit. Incarnatus autem
Dominus calamum quassatum non confregit, et linum fumigans non extinxit: quia Iu-
dææ regnum, quod pene destructum iam fuerat, eiusq. sacerdotium, quod ignem fidei
non tenebat, non potestate iudicij perculit, sed cum patientiæ longanimitate tolerauit.
Hoc ergo loco quid aliud appellatione calami, nisi mentes sæcularium temporali gloriæ
deditæ designantur? Qui tanto apud semetipsos intus inanescunt, quanto alti et nitidi
exterius ostenduntur: quia dum ad exteriorem gloriam per superficiem defluunt, nulla
B intus firmitate solidantur. More quippe calami intus sunt quidem per fatuitatem vacui,
sed foris per speciem et ostentationem pulchri: sed quanto ab eis exterior gloria studio-
sius quæritur, tanto eorum corda grauioribus cogitationum stimulis agitantur. Vnde re-
cte nunc Behemoth iste in secreto calami dormire perhibetur: quia quorum studia ad ap-
petitum temporalis nitoris, atque altitudinis commouet, eorum corda tenacius tenet, et
quasi ipse ibi quietus dormit, vbi eos quos possidet, quiescere non permittit. Dum enim ex-
cedere ceteros bonorum altitudine ambiunt, dum more calami per nitorem exterioris
munditiæ, iustorum speciem, quasi solidarum arborum corticem, vincunt: in hoc quòd ip-
si interius vacui remanent, locum Behemoth isti, vbi apud se requiescere debeat, præbent.
Vnde et in Euangelio Dominus dicit, quòd spiritus exiens qui in locis aridis, et inaquosis 5.
requiem non inuenit: quia domum, quam reliquerat, vacuam, scopisq. mundatam repe- *Mat.12. d*
C rit, hanc multiplicior intrauit. Quia enim fluxa fit terra, quæ infunditur, loca aren-
tia atque inaquosa sunt corda iustorum, quæ per disciplinæ fortitudinem ab omni carna-
lis concupiscentiæ humore siccantur. Vnde hic quoque adhuc vbi Behemoth iste dor-
miat, necessario demonstratur, cum protinus subditur: In locis humentibus. Loca enim
humentia sunt terrenorum hominum mentes: quas humor carnalis concupiscentiæ, quia
replet, fluidas facit. In quibus Behemoth iste iniquitatis suæ vestigia tanto altius im-
primit, quanto in eisdem mentibus pertransitus illius quasi in fluxa terra descendit. Loca
quippe humentia sunt opera voluptuosa. Pes quippe in arida terra non labitur: fixus ve-
ro in lubrica vix tenetur. In locis ergo humentibus iter vitæ præsentis faciunt, qui in hac
ad iustitiam recti stare non possunt. In ijs itaque locis humentibus Behemoth dormit:
quia in reproborum hominum lubrica operatione requiescit. Nonnulli vero loca humen-
D tia membra genitalia suspicantur. Quod si ita est, quid aperte aliud locis humentibus,
nisi luxuria designatur: vt et per calamum gloriæ superbia, et per loca humentia luxuria
corporis exprimatur? Duo quippe hæc sunt vitia, quæ humano generi immaniter domi-
nantur: vnum videlicet spiritus, atque aliud carnis. Elatio namque spiritum erigit, lu-
xuria carnem corrumpit. Antiquus itaque hostis humanum genus, vel per elationem
præcipue, vel per luxuriam premens, in secreto calami, atque in locis humentibus dor-
mit: quia hominem damnatum sub ditione suæ dominationis, aut per elationem spiri-
tus, aut per carnis corruptionem tenet. Quosdam vero in vtroque possidet: quia cum
eos superbiæ spiritus eleuat, a tumore suæ altitudinis nec verecundia corruptionis incli-
nat. Sed nunquid contra hos intra sanctam Ecclesiam incessanter quotidie virtutum
magistri non vigilant? Nunquid redarguere voluptates infimas, et suadere gaudia pa-
E triæ cælestis cessant? Sed prauorum mentes tanto obstinatius summa non audiunt, quan-
to arctius infimis inhæserunt. Quibus neque hoc sufficit, vt ipsi pereant, sed adhuc quod
est deterius, cum quoslibet argui emendariq. conspiciunt, iustorum increpationibus ob-
uiant, ne saltem alij corrigantur. Vnde et bene subditur:

*Quòd reprobi, in quibus est imago diaboli, similibus suis patrocinia parant: et se inuicem defen-
dentes, nullum correctioni locum relinquunt.* *Caput IIII.*

PRotegunt vmbræ vmbram eius.] Vmbræ quippe sunt diaboli omnes iniqui: qui
dum imitationi iniquitatis eius inseruiunt, quasi ab eius corpore imaginis speciem
trahunt. Sicut autem vmbræ eius sunt pluraliter reprobi: ita singulariter vmbra eius
vnusquisque peccator. Sed dum doctrinæ iustorum mali contradicunt, dum ab eis ini-
quum quemlibet corrigi non permittunt, vmbræ Behemoth istius vmbram eius prote-
gunt,

gunt: quia peccatores quique in quo sibi male sunt conscij, in eo et alium peccantem defendunt. Vmbræ vmbram eius protegunt, dum nequissimorum facta nequiores peruersis patrocinijs tuentur. Quod hoc nimirum studio faciunt: ne dum culpa, in qua et ipsi obligati sunt, in alijs corrigitur, ad ipsos quandoque veniatur. Se igitur tegunt dum alios protegunt: quia suam vitam præuident impeti, vnde alios considerant libera correctione confundi. Sicq. fit vt summa criminum dum defenditur, augeatur: et vniuscuiusque nequitia eo fit ad perpetrandum facilis, quo difficilis ad puniendum. Scelera quippe peccantium tanto maiora incrementa percipiunt, quanto per defensionem potentium diu inulta tolerantur. Sed tales quique seu extra seu intra sanctam Ecclesiam esse videantur, tanto se apertiores Dei hostes exhibent, quanto maiores sunt patroni vitiorum. Contra illum quippe suis defensionibus pugnant, cui ea quæ displicent, defendendo multiplicant. Quod factum bene per prophetam Dominus sub Babylonis specie B
Isa. 34. c redarguit, dicens: Oriuntur in domibus eius spinæ, et vrticæ, et paliurus in munitionibus eius. Quid namque per vrticas, nisi cogitationum prurigines: quid vero per spinas, nisi vitiorum punctiones accipimus? In domibus igitur Babylonis vrticæ, et spinæ pullulant: quia in confusione mentis reprobæ, et desideria cogitationum surgunt, quæ exasperant, et operum peccata, quæ pungunt. Sed hæc agentes habent etiam nequiores alios defensores suos. Vnde illic apte protinus subdidit: Et paliurus in munitionibus eius. Paliurus quippe tanta spinarum circumdatione densescit, vt præ asperitate tangi vix possit. Intus igitur vrtica, et spina nascitur, sed vtrumque hoc exterius per paliurum munitur: quia videlicet minores iniqui mala quælibet faciunt, sed ea nequissimi maiores tuentur. Vnde bene et hic dicitur: [Protegunt vmbræ vmbram eius.] Dum enim malum peior vindicat, quasi vmbra vmbram, ne a veritatis lumine irradietur, obscurat. Sequitur: C

Quòd amatores huius sæculi licet speciem sanctitatis in populo quasi virentia folia habeant, fructum tamen eius non habent. Caput VI.

6. CIrcumdabunt eum salices torrentis.] Infructuosæ quidem arbores sunt salices: sed tamen tantæ viriditatis sunt, vt arescere, vel abscissæ radicitus, et proiectæ, vix possint. Vnde in sacro eloquio salicum nomine, aliquando pro viriditate boni, aliquando pro sterilitate reprobi designantur. Nisi enim electorum vitam per constantiam suæ viri-
Isa. 44. a ditatis exprimerent, nequaquam de sanctæ Ecclesiæ filijs propheta dixisset: Germinabunt inter herbas, sicut salices iuxta præterfluentes aquas. Sanctæ enim Ecclesiæ filij inter herbas sicut salices germinant, dum inter arescentem vitam carnalium hominum, D
et multiplici numerositate perpetua mentis viriditate perdurant. Qui bene iuxta præterfluentes aquas germinare perhibentur: quia vnusquisque eorum vbertatem ad fructũ percipit ex doctrina sacri eloquij, quæ temporaliter percurrit. Et rursum nisi per sterilitatem salicum vita peccantium signaretur, nequaquam ex voce prædicantium contra
Psal. 136. Babyloniam Psalmista dixisset: In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra. Babylonis quippe medio inesse salices describuntur: quia nimirum infructuosi quique atque ab amore patriæ cælestis alieni totis visceribus cordis in hac sæculi confusione radicantur. Vnde et prædicatores sancti in istis salicibus non exercent organa, sed suspendunt: quia cum infructuosas ac reprobas mentes aspiciunt, vim suæ prædicationis non exhibent, sed potius lugentes silent. Quid etiam per torrentem, nisi huius mortalis vitæ
Psal. 109. cursus exprimitur? De quo rursum per prophetam dicitur: De torrente in via bibet, E
propterea exaltabit caput: quia videlicet redemptor noster mortalis vitæ pœnam in quodam transitu attigit, et idcirco diu eidem morti, cui sponte succubuit, non inhæsit. Vnde die tertia hoc, quod moriendo posuerat, resurgendo caput eleuauit. Quid est ergo quod de Behemoth isto dicitur: [Circumdabunt eum salices torrentis:] Nisi quòd amatores vitæ mortalis, a bonis actibus quasi a fructibus alieni, tanto illi arctius inhærent, quanto eos largius delectatio transitoriæ voluptatis infundit? Hos enim quasi in radicibus torrens rigat, dum in suis cogitationibus amor vitæ carnalis inebriat. Qui scilicet more salicum fructus non ferunt, sed in folijs viridescunt: quia ea, quæ grauia ad dicendum non sunt, aliquando honestatis verba proferunt, sed nullum vitæ pondus ex bonis operibus ostendunt. Bene igitur dicitur: Circumdabunt eum salices torrentis: quia infructuosi quique dum amori vitæ temporalis inseruiunt, antiquo hosti peruersis

A uersis moribus familiarius obsequuntur. Sed quia quid ei a suis clientibus impendatur, 7.
audiuimus: nunc etiam quid in illis agat ipse, audiamus. Sequitur:

Quòd non solum ante aduentum Christi diabolus ad se rapuerit infideles, sed etiam multos ex his, qui renati sunt in Christo, deglutire se posse confidat. Caput VI.

ABsorbebit fluuium, et non mirabitur, et habet fiduciam quòd influat Iordanis in os
eius.] Quid enim hoc loco fluuij nomine, nisi humani generis decursio designatur?
quæ velut a fontis sui origine nascendo surgit, sed quasi ad ima defluens moriendo per-
transit. Qui autem signantur appellatione Iordanis, nisi qui iam imbuti sunt sacramen-
to baptismatis? Quia enim redemptor noster in hoc flumine baptizari dignatus est, eius Mat.3. d
nomine debent omnes baptizati exprimi: in quo hoc ipsum contingit sacramentum ba-
B ptismatis inchoari. Quia igitur Behemoth iste a mundi origine exortum, vix paucis ele-
ctis euadentibus, humanum genus in ima defluens, vsque ad redemptoris tempora quasi
quendam in se fluuium traxit: bene nunc dicitur: [Absorbebit fluuium, et non mirabi-
tur:] Quia vero et post mediatoris aduentum quosdam, qui rectè viuere negligunt, etiam
fideles rapit: rectè subiungitur: [Et habet fiduciam quòd influat Iordanis in os eius:] ac
si aperte diceretur: Ante redemptorem mundi mundum non miratus absorbuit, sed quod
est grauius, etiam post redemptoris aduentum quosdam, qui baptismatis sacramento si-
gnati sunt, deglutire se posse confidit. Alios namque sub Christianitatis nomine posi-
tos deuorat: quia in ipso eos fidei errore supplantat. Alios a rectitudine fidei nequa-
quam deuiat, sed ad vsum prauæ operationis inclinat. Alios quantum vult in operatio-
ne immunditiæ inflectere non valet, sed apud semetipsos intus in studio intentionis intor-
C quet: vt dum a charitate mentem diuidunt, rectum non sit quidquid extrinsecus operen-
tur. Et fidem tenent, sed vitam fidei non tenent: quia aut aperte illicita faciunt, aut
ex peruerso corde quæ agunt, praua sunt, etiam si sancta videantur. Quia enim non-
nulli confitendo fideles sunt, non viuendo: hinc est quòd voce veritatis dicitur: Non om- Mat.7. c
nis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum. Hinc rursum ait: Luc.6. g
Quid autem vocatis me Domine, Domine, et non facitis quæ dico? Hinc Paulus ait: Tit.1. d
Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Hinc Ioannes dicit: Qui dicit se Deum 1.Ioan.2. a
nosse, et mandata eius non custodit, mendax est. Hinc est quòd de ipsa sua prima plebe
Dominus conqueritur, dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe Mar.7. b
est a me. Hinc etiam Psalmista ait: Dilexerunt eum in ore suo, et lingua sua mentiti sunt Psal.77.
ei. Sed minime mirum fuit quòd Behemoth iste ante lauacri vndam, ante sacramenta
D cælestia, ante corpoream præsentiam redemptoris humani generis fluuium hiatu profun-
dæ persuasionis absorbuit: sed hoc valde mirum, hoc valde terribile est: quia multos aper
to ore etiam post cognitionem redemptoris suscepit, post lauacri vndam polluit, post sa-
cramenta cælestia ad inferni profundum rapit. Dicatur ergo, dicatur terribiliter voce ve-
ritatis: [Absorbebit fluuium, et non mirabitur, et habet fiduciam quòd influat Iordanis
in os eius.] Neque enim pro magno diabolus habuit, quòd infideles tulit: sed toto nunc an-
nisu in illorum mortem se erigit, quos contra se regeneratos tabescit. Nemo igitur sibi fi-
dem sine operibus sufficere posse confidat, cum scimus quòd scriptum sit: Fides sine ope- Iac.2. d
ribus mortua est: Nullus Behemoth morsum ex sola confessione fidei plene euasisse se exi-
stimet: quia iam quidem fluuium absorbuit, sed adhuc Iordanem sitit: et toties in os il-
lius Iordanis fluit, quoties Christianus quisque ad iniquitatem defluit. Os quidem eius
E iam fide nos subleuante fugimus, sed magno studio curandum est, ne in hac lubrica ope-
ratione dilabamur. Si ambulandi cautela negligitur, incassum credendo rectum iter te-
netur: quia via quidem fidei ad cælestem patriam proficit, sed offendentes minime perdu-
cit. Habemus adhuc quod hac in re subtilius perpendamus. Hi enim quos per Iordanem
diximus exprimi, possunt per fluuium designari. Qui enim fidem iam veritatis agnoue-
runt, sed viuere fideliter negligunt, rectè fluuius dici possunt: quia videlicet deorsum
fluunt. Iordanis vero Hebræo vocabulo descensio eorum dicitur. Et sunt nonnulli, qui
viam veritatis appetentes semetipsos abijciunt, atque a vitæ veteris elatione descendunt:
cumq. æterna cupiunt, valde se ab hoc mundo alienos reddunt, dum non solum aliena
non appetunt, sed etiam sua derelinquunt, et non solum in eo gloriam non quærunt, sed
hanc cum se obtulerit etiam contemnunt. Hinc est enim quòd voce veritatis dicitur. Si Luc.9. c
quis vult venire post me, abneget semetipsum. Semetipsum enim abnegat, qui calca-
to typho

Psal.41. a to typho superbiæ, ante Dei oculos esse se a se alienum demonstrat. Hinc Psalmista ait: A
Memor ero tui de terra Iordanis et Hermonijm. Iordanis quippe, vt dixi, descensio: Her-
monijm autem anathema, id est, alienatio interpretatur. De terra igitur Iordanis et Her-
monijm Dei reminiscitur: qui in eo quòd semetipsum deijcit, atque a se alienus existit, ad
conditoris sui memoriam reuocatur. Sed antiquus hostis hoc pro magno non habet, quod
sub iure suæ tyrannidis terrena quærentes tenet. Propheta quippe attestante cognoui-
mus, quia esca eius electa. Neque enim mirum deputat, si eos absorbeat, quos superbia
erigit, auaritia tabefacit, voluptas dilatat, malitia angustat, ira inflammat, discordia se-
parat, inuidia exulcerat, luxuria inquinans necat. Absorbebit ergo fluuium, et non
mirabitur: quia pro magno non æstimat cum eos deuorat, qui per ipsa suæ vitæ studia de-
orsum currunt, sed illos magnopere rapere nititur, quos despectis terrenis studijs, iungi
9. iam cælestibus contemplatur. Vnde absorpto fluuio rectè subiungitur. [Et habet fidu- B
ciam quòd influat Iordanis in os eius.] Quia illos insidiãdo rapere appetit quos pro amo-
re supernæ patriæ a præsentis vitæ gloria semetipsos deijcere agnoscit. Nonnulli quip-
pe mundum deserunt, honorum transeuntium vana derelinquunt, et ima humilitatis
appetentes, humanæ conuersationis morem bene viuendo transcendunt: atque in tan-
ta studiorum arce proficiunt, vt signorum iam virtutes operentur: sed quia semetipsos
circumspiciendo tegere negligunt, inanis gloriæ telo percussi, peius de alto ruunt. Hinc
est enim quòd æternus iudex, qui occulta cordis examinat, eiusdem ruinæ casum præ-
Mat.7. c nuncians intentat, cum dicit: Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in
nomine tuo prophetauimus, et in nomine tuo dæmonia eiecimus, et in tuo nomine vir-
tutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos: discedite a me
Amos.7. a qui operamini iniquitatem, nescio qui estis. Hinc etiam per prophetam dicitur: Vocauit C
Dominus iudicium ad ignem, et deuorabit abyssum multam, et comedet partem domus
Domini. Iudicium quippe ad ignem vocatur, cum iustitiæ sententia ad pœnam iam
æternæ concremationis ostenditur. Et multam abyssum deuorat: quia iniquas atque in-
comprehensibiles hominum mentes concremat, quæ nunc se hominibus etiam sub signo-
rum miraculis occultant. Pars autem domus Domini comeditur: quia illos quoque ge-
henna deuorat, qui nunc quasi in sanctis actibus de electorum numero se esse gloriantur.
Qui ergo hic Iordanis, ipsi illic pars domus Domini vocantur. Antiquus ergo hostis ha-
bet fiduciam quòd in os eius et Iordanis influat: quia nonnumquam calliditatis suæ insi-
10. dijs eos etiam, qui iam electi putantur necat. Sed cuius cordis duritiam non ista Domi-
ni verba perturbent? cuius mentis constantia non ab intimis cogitationum radicibus qua-
tiatur, cum hostis noster tantæ esse contra nos fortitudinis demonstratur? Nullum ne erit D
consolationis adiutorium? Erit certe. Nam subditur:

Quòd in carne sua Christus diuinitatem abscondit, et quòd hamo captus sit diabolus in oculis. Caput VII.

IN oculis eius quasi hamo capiet eum.] Notandum valde est quòd scripturæ suæ verba misericorditer temperans Deus, modo nos asperis incitationibus terret, modo blandis consolationibus refouet, et terrorem fomentis miscet, et fomenta terrori: vt dum circa nos vtrumque mira magisterij arte temperatur, nec desperate inueniamur territi, nec incaute securi. Nam cum Behemoth astutas insidias, atque effrenatas vires multiplicibus sententijs indicasset: protinus vnigeniti filij sui redemptoris nostri commendat aduentum, et quo ab illo ordine Behemoth iste sit perimendus insinuat: vt quia cor nostrum narrata illius virtute perculerat, mærorem nostrum citius indicata eius perditione releuaret. Igitur postquam dixit: Absorbebit fluuium et non mirabitur, et habet fiduciam quod influat Iordanis in os eius: ipsum illico Dominicæ incarnationis aduentum annunciat, dicens: [In oculis eius quasi hamo capiet eum.] Quis nesciat quòd in hamo esca ostenditur, aculeus occultatur? Esca enim prouocat, vt aculeus pungat. Dominus itaque noster ad humani generis redemptionem veniens, velut quendam de se in necem diaboli hamum fecit. Assumpsit enim corpus, vt in eo Behemoth iste quasi escam suam mortem carnis appeteret. Quam mortem dum in illo iniuste appetit, nos quos quasi iuste tenebat, amisit. In hamo ergo eius incarnationis captus est: quia dum in illo appetit escam corporis, transfixus est aculeo diuinitatis. Ibi quippe inerat humanitas, quæ ad se deuoratorem E

A torem duceret: ibi diuinitas quæ perforaret: ibi aperta infirmitas, quæ prouocaret: ibi oc-
culta virtus, quæ raptoris faucem transfigeret. In hamo igitur captus est: quia inde inte-
rijt, vnde deuorauit. Et quidem Behemoth iste filium Dei incarnatum nouerat, sed re- *Idem sup. lib. 2 c. 16. in med.*
demptionis nostræ ordinem nesciebat. Sciebat enim quòd pro redemptione nostra incar-
natus Dei filius fuerat, sed omnino quòd idem redemptor noster illum moriendo transfi-
geret, nesciebat. Vnde et bene dicitur: [In oculis eius quasi hamo capiet eum.] In ocu-
lis quippe habere dicimus, quod coram nobis positum videmus. Antiquus vero hostis hu-
mani generis redemptorem ante se positum vidit, quem cognoscendo confessus, confi-
tendo pertimuit, dicens: Quid nobis et tibi fili Dei? Venisti ante tempus torquere nos. In *Mat. 8. d*
oculis itaque suis hamo captus est, quia et nouit, et momordit, et cognouit prius quem
pertimesceret, et tamen post non timuit, cum in illo quasi escam propriam mortem car-
B nis esuriret. Igitur quia caput nostrum per se quid fecit audiuimus: nunc per membra 11.
sua quid faciat, audiamus. Sequitur:

Quòd subtilissimas astutias dæmonum perforare possit et penetrare acutissima intentio, et infatigabilis repugnantia sanctorum. Caput VIII.

ET in sudibus perforabit nares eius.] Quid aliud sudes, id est, palos accipimus, qui
videlicet acuuntur vt figantur: nisi acuta sanctorum consilia? Quæ huius Behemoth
nares perforant, dum sagacissimas eius insidias et vigilando circumspiciunt, et superan-
do transfigunt. Per nares vero odor trahitur, et deducto flatu hoc agitur, vt res etiam
quæ longe est posita, cognoscatur. Naribus ergo Behemoth callidæ eius insidiæ designan
C tur, per quas sagacissime nititur, et occulta cordis nostri bona cognoscere, et hæc pessima
persuasione dissipare. In sudibus itaque Dominus nares eius perforat: quia callidas
eius insidias acutis sanctorum sensibus penetrans eneruat. Sæpe autem bonorum vias
tanta insidians arte circumuolat: vt per ea quæ ab eis bene gesta cognouerit, ad mali-
tiam aditum quærat. Nam vnde alium largiri quid conspicit, inde alium in discordiæ
flamma succendit: et cum hunc respicit misereri, illi persuadet irasci: vt dum bonum
quasi non communiter factum insinuat, concordes animos a bono gratiæ communis ab-
scindat. Quia enim iustorum mentes ad mala suadendo non valet frangere, bonis sata-
git actibus inter eas mala seminare. Sed sancti viri has eius insidias tanto celerius vincunt,
quanto et subtilius deprehendunt. Quod melius ostendimus, si vnum e multis asserto-
ribus veritatis in testimonium Paulum vocemus: sub quo quidam Corinthius dum incesti *1. Cor. 5. b*
D facinus perpetrasset, eum doctor egregius in carnis interitum ad satisfactionem pœniten-
tiæ satanæ tradidit, et in diem Domini saluum eius spiritum reseruauit. Magna quippe
arte magisterij ipsi est traditus coactus in pœnam, cui sponte est substratus in culpa: vt
qui auctor fuerat ad vitium nequitiæ, ipse flagellum fieret disciplinæ. Qui tamen bene
gesta pœnitentia, dum cognouisset Corinthios super eum iam misericorditer motos, ait:
Cui aliquid donastis, et ego: nam et ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in *2. Cor. 2. b*
persona Christi. Communionis vero gratiam cogitans ait: Cui aliquid donastis, et ego:
ac si diceret: A bono vestro non dissentio: meum sit quidquid ipsi fecistis. Atque mox
subditur: Et ego si quid donaui, propter vos: ac si diceret: Vestris actibus bonum addidi,
quidquid propter vos misericorditer feci. Vestra ergo est vtilitas, bonitas mea: mea est
vtilitas, bonitas vestra. Qui ipsam mox compagem cordium in qua sic tenetur, adiun-
E gens subdidit: In persona Christi. Cui velut si dicere præsumamus, quare te ita caute
discipulis copulas? quare vel te illorum, vel illos tuis actionibus tam solicita mente con-
formas? illico subiunxit: Vt non circumueniamur a satana. Cuius sagaces insidias,
quàm acuto sensu transfigat, insinuat subdens: Non enim ignoramus cogitationes eius:
ac si verbis alijs dicat: Acuti auctore Domino sudes sumus, et nares Behemoth istius sub-
tiliter circumspiciendo penetramus, ne hoc quod bene mens inchoat, ipse in malitiæ fi-
nem vertat. Possunt per sudes acuta ipsius, per carnem manifestatæ sapientiæ verba 12.
signari: vt quia naribus odor trahitur, per Behemoth nares illa antiqui hostis exploratio
figuretur. Qui cum Deum incarnatum esse dubitaret, hoc expetitis miraculis voluit *Mat. 4. a*
tentando cognoscere, dicens: Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Quia ergo
signorum indicijs odorem diuinitatis eius cognoscere concupiuit, quasi flatum naribus
traxit. Sed dum ei protinus respondetur: Non in pane solo viuit homo. Et: Non tenta-
bis Do-

bis Dominum Deum tuum: quia sententiarum suarum acuminibus indagationem antiqui hostis veritas perculit, quasi nares eius sudibus perforauit. Sed quia Behemoth iste per varia fraudum argumenta distenditur: adhuc adiuncto et alio nomine notatur: Nam subditur: A

Quòd per incarnationem Christi captus sit diabolus: et lingua totius falsitatis ad Euangelij veritatem ligata, et coniuncta conticuit. *Caput IX.*

AN extrahere poteris Leuiathan hamo?] Leuiathan quippe additamentum eorum dicitur. Quorum videlicet, nisi hominum? quibus semel culpam præuaricationis intulit, et hanc vsque ad æternam mortem quotidie pessimis suggestionibus extendit. Quibus dum reatum fenore peccati multiplicat, pœnas proculdubio sine fine coaceruat. Potest quoque Leuiathan etiam per irrisionem vocari. Primo quippe homini persuasione B
Gen. 3. a callida diuinitatem additurum se perhibuit, sed immortalitatem tulit. Additamentum ergo hominum per irrisionem dici potest: quibus dum hoc, quod non erant, se addere spopondit, etiam hoc quod erant fallendo subtraxit. Sed Leuiathan iste hamo captus est: quia in redemptore nostro dum per satellites suos escam corporis momordit, diuinitatis illum aculeus perforauit. Quasi hamus quippe fauces glutientis tenuit: dum in illo et esca carnis patuit, quam deuorator appeteret: et diuinitas passionis tempore latuit, quæ necaret. In hac quippe aquarum abysso, id est, in hac immensitate generis humani, ad omnium mortem inhians, vitam pene omnium vorans, huc illucq. aperto ore cetus iste ferebatur, sed ad mortem ceti istius hamus in hac aquarum profunditate caliginosa, mira est dispositione suspensus. Huius hami linea illa est per Euangelium antiquorum patrum
Mat. 1. a propago memorata. Nam cum dicitur: Abraam genuit Isaac: Isaac genuit Iacob: cumq. C
ceteri successores interposito Ioseph nomine vsque ad Mariam Virginem desponsatam describuntur, quasi quædam linea torquetur, in cuius extremo incarnatus Dominus, id est, hamus iste ligaretur, quem in his aquis humani generis dependentem aperto ore iste cetus expeteret, sed eo per satellitum suorum sæuitiam morso, mordendi vires vlterius non haberet. Ne ergo iste humanis mortibus cetus insidians, quos vellet vltra deuoraret: hamus hic raptoris fauces tenuit, et sese mordentem momordit. Incarnationem igitur vnigeniti filij fideli famulo indicans Deus, ait: [An extrahere poteris Leuiathan hamo?] Subaudis, vt ego: qui ad raptoris mortem incarnatum vnigenitum filium mitto, in quo dum mortalis caro conspicitur, et immortalitatis potentia non videtur: quasi hamus quidam inde deuorantem perimit, vnde acumen potentiæ quo transfigat, occultat. Sequitur: [Et fune ligabis linguam eius?] Subaudis, vt ego. Scriptura enim sacra fune aliquando dimensionum sortes, aliquando peccata, aliquando fidem designare consueuit. Nam D
Psal. 15. propter hereditarias dimensionum sortes dicitur: Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hereditas mea præclara est mihi. Funes quippe in præclaris cadunt, dum per humilitatem vitæ, sortes nos patriæ melioris excipiunt. Rursum quia fune peccata signantur,
Isa. 5. d per prophetam dicitur: Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. Iniquitas namque in funiculis vanitatis trahitur, dum per augmentum culpa protelatur. Vnde et per
Psal. 118. Psalmistam dicitur: Funes peccatorum circumplexi sunt me. Quia enim funis addendo torquetur, vt crescat, non immerito peccatum in fune figuratur, quod peruerso corde
Eccles. 4. c sæpe dum defenditur, multiplicatur. Rursum fune fides exprimitur: Salomone attestante, qui ait: Funiculus triplex difficile rumpitur: quia fides videlicet, quæ de cognitione Trinitatis ab ore prædicantium texitur, fortis in electis permanens, in solo reproborum E
corde dissipatur. Hoc itaque loco funis nomine siue peccatum, siue fidem nil obstat intel-
13. ligi. Incarnatus etenim Dominus noster fune Leuiathan linguam ligauit: quia in simi-
Rom. 8. a litudine carnis peccati apparuit, et omnia errorum eius prædicamenta damnauit. Vnde
Ibid. Paulo attestante dicitur: Et de peccato damnauit peccatum. Fune linguam ligauit: quia per similitudinem carnis peccati, ab electorum suorum cordibus cuncta eius fallaciæ argumenta destruxit. Ecce enim apparente in carne Domino, Leuiathan lingua ligata est: quia eius veritate cognita, illæ falsitatis doctrinæ tacuerunt. Vbi enim nunc est Academicorum error: qui certe conantur astruere certum nil esse, qui impudenti fronte assertionibus suis fidem ab auditoribus exigunt, cum vera esse nulla testantur? Vbi mathematicorũ superstitio: qui dum signorum cursus suspiciunt, vitas hominũ in siderum momenta suspẽdunt? Quorum aperte doctrinam sæpe geminorum natiuitas dissipat, qui cum vno eodeq.

momento

A momento horæ prodeant, non in vna conuerſationis qualitate perdurant. Vbi tot prædicamenta falſitatis, quæ enumerare fugimus, ne ab exponendi ordine longe recedamus? Sed cuncta iam erroris doctrina conticuit: quia Leuiathan linguam Dominus incarnationis ſuæ fune conſtrinxit. Vnde bene etiam per prophetam dicitur: Et deſolabit Dominus linguam maris Ægyptij. Lingua quippe maris eſt ſcientia doctrinæ ſæcularis. Bene autem mare Ægyptium dicitur: quia peccati obſcuritate fuſcatur. Linguam ergo maris Ægyptij Dominus deſolauit: quia huius mundi falſam ſapientiam per carnem ſe oſtendendo deſtruxit. Fune ergo Leuiathan lingua conſtringitur: quia per ſimilitudinem carnis peccati, ligata eſt prædicatio vetuſti peccatoris. Si autem fides fune ſignatur, idem nobis iterum intellectus innuitur: quia dum per prædicatores ſanctos in mundo fides Trinitatis innotuit, contra electorum mentes erumpe- *Iſa. 11. d*
B re mundi doctrina ceſſauit. Vnde bene Domino per prophetam dicitur: Tu dirupiſti fontes et torrentes: tu ſiccaſti fluuios Ethan. Ethan quippe interpretatur fortis. Et quis eſt hic fortis, niſi de quo per Euangelium Dominus dicit: Nemo poteſt vaſa fortis ingreſſus domum diripere, niſi prius fortem alliget? Fontes itaque et torrentes Dominus dirupit, dum in apoſtolorum ſuorum cordibus fluenta veritatis aperuit. De quibus rurſum per prophetam alium dicitur: Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſaluatoris. Ad eorum quippe doctrinam ſitientes pergimus, vt veritatis plenas cordium noſtrorum lagunculas reportemus. Sed emanantibus ſuis fontibus Ethā fluuios exſiccauit, dum doctrinam fortis, et maligni ſpiritus oſtenſo radio ſuæ veritatis areſecit. Leuiathan ergo lingua fune ſtringitur: quia extenſa fide Trinitatis, errorum prædicamenta ſiluerunt. Sed quia iam ſe aperte extollere non valet, huc illucq; circumiens *Pſal. 73* *Mar. 3. d* *Iſa. 12. a*
C per inſidias mordet. Mira autem miſericordia contra hunc pro nobis Dominus vigilat, atque eum et in hoc, quod fraudibus molitur, expugnat. Vnde ſubditur: 13

Quòd aſtutiam diaboli per quam humani generis fragilitatem explorat et odoratur, Deus omnipotens iudicij ſui poteſtate confringat, et perforata eius maxilla homines, quos iam per peccati commiſſionem inter fauces tenebat, inde extrahat: ſi per pœnitentiam exitum, et reditum ad vitam aperiat.

Caput X.

D NVnquid pones circulum in naribus eius?] Sicut per nares inſidiæ, ita per circulū diuinæ virtutis omnipotentia deſignatur. Quæ cum apprehendi nos tentationibus prohibet, miris ordinibus antiqui hoſtis inſidias circumplectens tenet. Circulus ergo ei in naribus ponitur, dum circumducta protectionis ſupernæ fortitudine eius ſagacitas retinetur: ne contra infirmitatem hominum tantum præualeat, quantum perditionis argumenta latenter explorat. Poteſt etiam circuli nomine, occulti iudicij adiutorium deſignari: quod in huius Behemoth naribus ponitur, cum a callida ſua crudelitate refrenatur. Vnde bene per prophetam cum ab Iſraelitarum læſione prohibetur, regi Babyloniæ dicitur: Ponam circulum in naribus tuis: ac ſi aperte diceretur: Cogitando inſidias ſuſpiras: ſed explere quod appetis non valendo, omnipotentiæ meæ circulum in naribus portas, vt cum bonorum mortem ardentius anhelas, ab eorum vita vacuus redeas. Quod vero hoc loco circulum, hoc ſcriptura ſacra per *Iſa. 37. f*
E Ioannem in Apocalypſi falcem vocat. Ait enim: Vidi, et ecce nubem candida: et ſuper nubem ſedentem ſimilem filio hominis, habentem in capite ſuo coronam auream, et in manu ſua falcem acutam. Poteſtas enim diuini iudicij, quia vndique ſtringit, circulus dicitur: et quia intra ſe omnia incidendo amplectitur, falcis appellatione ſignatur. In falce enim quidquid inciditur, quaquauerſum flectitur, intus cadit. Et quia poteſtas ſuperni iudicij nullatenus euitatur, intra ipſam quippe ſumus, quolibet fugere conemur, recte cum venturus iudex oſtenditur, falcem tenere perhibetur: quia cum potenter ad omnia obuiat, incidendo circumdat. Eſſe ſe intra iudicij falcem propheta vidit, cum diceret: Si aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, ades. Si ſumpſero pennas meas ante lucem, et habitauero in extremis maris: etenim illuc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua. Intra quandam falcem ſe vidit: cum ex nullo ſibi loco patere fugæ adi- *Apoc. 14. e* *Pſal. 138*

Psal.74. tum posse cognouit, dicens: Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque a desertis montibus: subaudis, patet via fugiendi: atque mox ipsam supernæ potentiæ omnimodam comprehensionem subdens, ait: Quoniam Deus iudex est: ac si diceret: Fugiendi via vndique deest: quia ille iudicat, qui vbique est. Diuina itaque iudicia sicut signantur falce, quia circumuallantia incidunt: ita exprimuntur circulo, quia vndique stringunt. In Leuiathan itaque naribus a Domino circulus ponitur: quia iudicij eius potentia in insidijs suis ne quantum vult præualeat, coarctatur. Dicatur ergo: [Nunquid pones circulum in naribus eius?] Subaudis, vt ego, qui astutas eius insidias omnipotenti iudicio constringo: vt nec tantum tentet, quantum appetit: nec tātum capiat, quantum tentat. Sequitur: [Aut armilla perforabis maxillam eius?] Ab intellectu circuli armilla non discrepat: quia ipsa hoc quoque vbi ponitur, ambiendo constringit. Sed quia armilla latius tenditur, per armillam occulti eius iudicij erga B nos protectio impensior designatur. Armilla ergo Dominus maxillam Leuiathan istius perforat: quia ineffabili misericordiæ suæ potentia sic malitiæ antiqui hostis obuiat, vt aliquando eos etiam, quos iam cepit, amittat: et quasi ab ore illius cadunt, qui post perpetratas culpas ad innocentiam redeunt. Quis enim ore illius semel raptus maxillam eius euaderet, si perforata non esset? An non in ore Petrum tenuit, cū negauit? An non in ore Dauid tenuit, cum in tantam se luxuriæ voraginem mersit? Sed cum ad vitam vterque per pœnitentiam redijt, Leuiathan iste eos aliquo modo quasi per maxillæ suæ foramina amisit. Per foramen ergo maxillæ ab eius ore subtracti sunt, qui post perpetrationem tantæ nequitiæ pœnitendo redierunt. Quis autem hominum Leuiathan istius os euadat, vt nulla illicita committat? Sed hinc cognoscimus quantum redemptori humani generis debitores sumus, qui non solum nos in os C Leuiathan ire prohibuit, sed ab ore etiam redire concessit: qui spem peccatori non abstulit, quia maxillam eius, vt euadendi viam tribueret, perforauit: vt saltem post morsum fugiat, qui incautus prius morderi nequaquam metuebat. Vbique ergo nobis occurrit superna medicina: quia et dedit homini præcepta, ne peccet, et tamen peccanti dedit remedia, ne desperet. Vnde cauendum summopere est, ne quis delectatione peccati Leuiathan istius ore rapiatur, et tamen si raptus fuerit, non desperet: quia si peccatum perfectè lugeat, adhuc foramen in maxilla eius inuenit, per quod euadat. Iam dentibus teritur, sed adhuc si euadendi via quæritur, in maxilla eius foramen inuenitur. Habet etiam captus quo exeat, qui præuidere noluit ne caperetur. Quisquis ergo nondum captus est, maxillam eius fugiat: quisquis vero iam captus est, in ma-

Mat.26.g *2.Reg.11.a*

15 xilla foramen quærat. Pius enim ac iustus est conditor noster. Sed nemo dicat, quia D pius est, venialiter pecco. Et nemo qui peccauerit dicat: quia iustus est, de peccati remissione despero. Relaxat enim Deus facinus quod defletur, sed perpetrare quisque timeat, quod si digne deflere possit, ignorat. Ante culpam ergo iustitiam metuat, post culpam tamen de pietate præsumat: neque ita iustitiam timeat, vt nulla spei consolatione conualescat: neque ita confidat de misericordia, vt adhibere vulneribus suis dignæ pœnitentiæ negligat medicinam, sed quem præsumit sibi pie parcere, semper etiam cogitet et districtè iudicare. Sub pietate itaque eius spes peccatoris gaudeat, sed sub districtione illius pœnitentis correctio contremiscat. Spes igitur præsumptionis nostræ habeat etiam morsum timoris: vt ad corrigenda peccata iustitia iudicantis terreat, quem ad fiduciam veniæ gratia parcentis inuitat. Hinc enim per quendam

Eccli.5.b sapientem dicitur: Ne dixeris, miserationes Domini multæ sunt, peccatorum meorum E non memorabitur. Pietatem namque eius protinus, et iustitiam subdit, dicens: Misericordia enim et ira ab illo. Diuina itaque clementia maxillam Behemoth istius perforans, vbique humano generi, et misericorditer, et potenter occurrit: quia nec libero admonitionem præcauendi tacuit, nec capto remedium fugiendi subtraxit. Ad hoc quippe in scriptura sacra virorum talium, id est, Dauid et Petri peccata sunt indita, vt cautela minorum sit ruina maiorum. Ad hoc vero vtrorumque illic et pœnitentia insinuatur et venia, vt spes pereuntium sit recuperatio perditorum. De statu ergo suo Dauid cadente nemo superbiat. De lapsu etiam suo Dauid surgente nemo desperet. Ecce quàm mirabiliter scriptura sacra eodem verbo superbos premit, quo humiles leuat. Vnam namque rem gestam retulit, et diuerso modo superbos quidem ad humilitatis formidinem, humiles vero ad spei fiduciā reuocauit. O inæstimabile

A mabile noui generis medicamentum! quod vno eodemq. ordine positum, et premendo tumentia exsiccat, et subleuando arentia infundit. De maiorum nos lapsu terruit, sed de reparatione roborauit. Sic quippe semper, sic nos diuinæ dispensationis misericordia et superbientes reprimit, et ne ad desperationem corruamus, fulcit.

Quid sit, quòd Moyses dicit: Non accipies loco pignoris superiorem, vel inferiorem molam.
Caput XI.

VNde etiam per Moysen admonet, dicens: Non accipies loco pignoris superio- 16
rem, aut inferiorem molam. Accipere namque aliquando dicimus auferre. Vn- *Deut.24.b*
de et aues illæ, quæ sunt rapiendis auibus auidæ, accipitres vocantur. Vnde Paulus *2.Cor.11.e*
B apostolus dicit: Sustinetis enim si quis deuorat, si quis accipit: ac si diceret: Si quis ra-
pit. Pignus vero debitoris, est confessio peccatoris. A debitore enim pignus accipi-
tur, cum a peccatore iam peccati confessio tenetur. Superior autem et inferior mola,
est spes et timor. Spes quippe ad alta subuehit, timor autem cor inferius premit. Sed
mola superior, et inferior ita sibi necessario iunguntur, vt vna sine altera inutiliter ha-
beatur. In peccatoris itaque pectore incessanter debet spes, et formido coniungi: quia
incassum misericordiam sperat, si non etiam iustitiam timeat: incassum iustitiam
metuit, si non etiam de misericordia confidat. Loco igitur pignoris mola superior,
aut inferior tolli prohibetur: quia qui peccatori prædicat, tanta dispensatione com-
ponere prædicationem debet, vt nec derelicta spe timorem subtrahat, nec subtracta
spe, in solo eum timore derelinquat. Mola enim superior, aut inferior tollitur, si per
C prædicantis linguam in peccatoris pectore, aut timor a spe, aut spes a timore diuida-
tur. Sed quia exigente causa Dauid ad medium deducto, tanti facinoris memoriam
fecimus, lectoris fortasse animus mouetur, cur eos omnipotens Deus, quos in perpe-
tuum elegit, quos ad donorum quoque spiritalium culmen assumpsit, illæsos a corpo-
ralibus vitijs non custodit. Vnde quia satisfieri citius credimus, breuiter respondemus.
Nonnulli enim per accepta dona virtutum, per impensam gratiam bonorum operum,
in superbiæ vitium cadunt, sed tamen quo ceciderint, non cognoscunt. Proinde con-
tra eos hostis antiquus, quia iam interius dominatur, etiam exterius sæuire permitti-
tur: vt qui in cogitatione elati sunt, per carnis luxuriam prosternantur. Scimus au-
tem, quia aliquando minus est in corporis corruptionem cadere, quàm cogitatione
tacita ex deliberata elatione peccare, sed cum minus turpis superbia creditur, minus
D vitatur. Luxuriam vero eo magis erubescũt homines, quo simul omnes turpem noue-
runt. Vnde fit plerumque vt nonnulli post superbiam in luxuriam corruentes, ex aper
to casu malum culpæ latentis erubescant: et tunc etiam maiora corrigunt, cum pro-
strati in minimis grauius confunduntur. Reos enim se inter minora conspiciunt, qui
se liberos inter grauiora crediderunt. Pia ergo Domini dispensatione laxatus non-
nunquam Behemoth iste de culpa ad culpam trahit, et dum plus percutit, inde eum
quem ceperat amittit: atque vnde vicisse cernitur, inde superatur. Considerare libet
intra munitum gratiæ sinum, quanto Deus fauore misericordiæ nos continet. Ec- 17.
ce qui de virtute se extollit, per vitium ad humilitatem redit. Qui vero acceptis vir-
tutibus extollitur, non gladio, sed vt ita dixerim, medicamento vulneratur.
Quid est enim virtus nisi medicamentum? et quid est vitium nisi vulnus? Quia ergo
E nos de medicamento vulnus facimus, facit ille de vulnere medicamentum: vt qui
virtute percutimur, vitio curemur. Nos namque virtutum dona retorquemus in
vsum vitiorum: ille vitiorum illecebras assumit in artem virtutum, et salutis statum
percutit vt seruet: vt qui humilitatem currentes fugimus, ei saltem cadentes hærea-
mus. Sed inter hæc sciendum est, quòd plerique hominum, quo in multis corruunt,
arctius ligantur: cumq. eos Behemoth iste ex vno vitio percutit, vt concidant, ex alio
quoque illigat, ne resurgant. Consideret itaque homo cum quo hoste bellum ge-
rat, et si iam se in aliquo deliquisse perpendit, saltem ad culpam pertrahi ex culpa
pertimescat: vt studiose vitentur vulnera, quibus frequenter interficit: quia valde
rarum est, quod hostis noster electorum saluti etiam vulneribus seruit. Maxilla ta-
men Behemoth istius perforata intelligi et aliter potest: vt in ore tenere dicatur non
quos iam perfecte peccato implicauit, sed quos iam adhuc peccati persuasionibus

tentat, quatenus ei quemlibet mandere, sit de peccati eum delectatione tentare. Mandendum quidem, sed non deglutiendum acceperat Paulum, quando illum post tot re- A
2.Cor.12.b uelationum sublimia, stimulis carnis agitabat. Tunc ergo cum contra illum licentiā tentationis accepit, in maxilla eum tenuit, sed perforata. Qui vero elatus perire poterat, tentatus est ne periret. Tentatio ergo illa non vorago vitiorum, sed custodia meritorum fuit: quia Leuiathan iste fatigando eum in afflictione contriuit, sed non in culpa capiendo deuorauit. Elatos autem in sanctitate viros non amitteret, nisi tentaret. Sancti quippe non essent, qui de sanctitatis gloria superbirent: et tanto sub eius iure caderent, quanto se in suis virtutibus eleuarent. Sed miro dispensationis ordine dum tentantur, humiliantur: dum humiliantur, eius esse iam desinunt. Bene ergo maxilla Behemoth istius perforata dicitur: quia electos Dei vnde conterit, inde amittit: vnde tentat vt perdat, agit inde ne pereant. Antiquus itaque hostis occultis Dei B
dispensationibus seruiens, sanctorum animas ad interitum tentat volens, sed ad regnum tentando seruat inuitus. Maxilla ergo eius perforata est, quia eos quos tentando, id est, mandendo conterit, quasi cum deglutit amittit. Quod quia non humana, sed diuina prouidentia agitur, vt vtilitati iustorum ipsa vetusti aduersarij astutia suffragetur: quatenus cum electos tentat, eo magis tentando custodiat, bene ad beatum Iob dicitur: [Aut armilla perforabis maxillam eius?] Subaudis, vt ego: qui prouide cuncta disponens, electos meos inde robustius in integritate custodio, vnde eos per maxillam Leuiathan istius labefactari aliquo modo ab integritate permitto. Sequitur:

Quòd in die iudicij supplicium, et pœnitentia impiorum in irritum erit.
Caput XII.

C

18 NVnquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?] Subaudis, vt mihi Si enim ad personam filij hæc verba referantur, incarnato ei mollia loquebatur
Luc.4.f cum diceret: Scio quia sis sanctus Dei. Ad quem Leuiathan iste multiplicauit preces,
Mat.8.d cum per subditam sibi legionem dixit: Si eijcis nos, mitte nos in gregem porcorum. Quamuis intelligi potest apertius: quia ad Dominum preces multiplicat, cum extremi die iudicij iniqui, qui eius corpus sunt, sibi parci deprecantur: cum membra eius
Mat.25.a videlicet reprobi sero clamantes dicunt: Domine Domine, aperi nobis. Quibus protinus dicitur: Nescio vos vnde sitis. Tunc etiam Domino per membra sua mollia lo-
Mat.7.c quetur, quando multi ex eius corpore dicturi sunt: Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, et in nomine tuo dæmonia eiecimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Mollia quidem deprecantes dicunt, cum eius nomine replicant quæ fecerunt, sed duro corde illa cum facerent, in suam laudem rapuerunt. Vnde mox audiunt: Nescio qui estis. Sequitur: D

Quòd diabolus in hac vita nesciens sanctorum vsibus seruit, et tentationis licentia quasi ex pacto accepta, voluntatem suam implet tentando, sed voluntate Dei ligatur, vt electos et volens tentet, et nesciens probet.
Caput XIII.

NVnquid feriet tecum pactum?] Subaudis, vt mecum. Et accipies eum seruum sempiternum? Subaudis, vt ego. Sed valde solerter intuendum est, quod pactum cum Domino Leuiathan iste feriat, vt sempiternus ab eo seruus habeatur. In pacto E
enim discordantium partium voluntas impletur, vt ad votum suum quæque perueniat, et iurgia desiderato fine concludat. Antiquus itaque hostis a sinceritate diuinæ innocentiæ malitiæ suæ face succensus discordat, sed ab eius iudicio etiam discordando non discrepat: nam viros iustos semper maleuole tentare appetit, sed tamen hoc Dominus, vel misericorditer fieri, vel iuste permittit. Hæc ipsa ergo tentationis licentia pactum vocatur, in qua et desiderium tentatoris agitur, et tamen per eam miro modo voluntas iusti dispensatoris impletur. Erudiendos enim, sicut nuper diximus,
2.Cor.12.b electos suos Dominus sæpe tentatori subijcit, sicut post paradisi claustra, post tertij cæli secreta, ne reuelationum magnitudine Paulus extolli potuisset, ei satanæ angelus datus est. Sed, vt præfati sumus, ipsa hac tentatione disponitur, vt qui elati perire poterant, humiliati a perditione seruentur. Secreto ergo dispensationis ordine, vnde

A vnde sæuire permittitur iniquitas diaboli, inde pie perficitur benignitas Dei. Et bene ex hoc pacto, quòd cum Domino ferire dicitur, seruus accipi perhibetur: quia inde obtemperat nutibus supernæ gratiæ, vnde exercet iram nequissimæ voluntatis suæ. Seruus ergo ex pacto est: qui dum voluntatem suam implere permittitur, a superni consilij voluntate ligatur: vt electos Dei, sicut dictum est, volens tentet, et tentando nesciens probet. Sed quia tandiu in hac vita electorum vsibus seruit, quandiu malitiæ suæ nequitiam tentationibus exercere potuerit: hoc autem in loco a Domino, non solum ex pacto seruus, sed sempiternus seruus accipi dicitur: inuestigare compellimur quomodo et post præsentis vitæ terminum seruire eum in perpetuum Domino demonstremus. Neque enim tunc iustos cælesti felicitate pollentes adhuc tentare permittitur, cum ante eorum oculos æternis gehennæ ignibus mancipatur: quia ne-
B quaquam in illa superna patria tentationibus erudiendi sunt, in qua iam pro tentationum laboribus remunerantur. Sed tunc Leuiathan iste cum suo corpore, reprobis videlicet omnibus, flammis vltricibus tradetur, quibus sine fine crucietur. Quos scilicet cruciatus dum iusti conspiciunt, in Dei laudibus crescunt: quia et in se cernunt bonum, quo remunerati sunt, et in illis inspiciunt suppliciũ, quod euaserunt. Ita enim tunc pulchra erit vniuersitas, dum et gehenna iuste cruciat impios, et æterna felicitas iuste remunerat pios. Sicut enim niger color in pictura substernitur, vt superiectus albus, vel rubeus pulchrior ostendatur: ita tunc etiam malos bene ordinans Deus, feliciora exhibet gaudia beatorum, ostensis ante eorum oculos supplicijs reproborum. Et quamuis illud ex visione Dominica eorum gaudium non sit quo crescat: magis tamen auctori suo esse se debitores sentiunt, quando et bonum cernunt, quod iuste remu-
C nerati percipiunt, et malum quod misericorditer adiuti vicerunt.

Quid sit, quòd diabolus modo Behemoth, id est, bellua vel iumentum: modo Leuiathan, id est, serpens marinus: modo auis vocatur: et quòd in passione Christi illusus sit.
Caput XIIII.

Igitur si vtilitati iustorum, et hic tentatio Leuiathan istius, et illic damnatio proficit, sempiternus seruus est, dum Dei laudibus nesciens seruit: et illic pœna eius iusta, et hic voluntas iniusta. Sequitur: [Nunquid illudes ei quasi aui?] Quid est quòd 24
aduersarius noster prius Behemoth, postmodum Leuiathan dicitur: nunc vero aui in perditionis suæ illusione comparatur? Behemoth quippe, vt diximus, bellua inter-
D pretatur: quæ quadrupes ostenditur, dum sicut bos fenum comedere perhibetur. Leuiathan vero, quia hamo capitur, proculdubio serpens in aquis innotescitur. Nunc vero ad auis similitudinem ducitur, cum dicitur: [Nunquid illudes ei quasi aui?] Cur ergo bellua, vel iumentum, cur draco, cur auis appelletur, indagemus. Citius enim nomina eius agnoscimus, si tergiuersationis illius astutiam subtiliter exploremus. De cælo quippe ad terram venit, et ad spem cælestium nulla iam respiratione se erigit. Irrationabile ergo et quadruplex animal est, per actionis immundæ fatuitatem: draco per nocendi malitiam, auis per subtilis naturæ leuitatem. Quia enim hoc quod contra se agit, ignorat, bruto sensu bellua est: quia malitiose nobis nocere appetit, draco est: quia vero de naturæ suæ subtilitate superbe extollitur, auis est. Rursum, quia in hoc quod inique agit, ad vtilitatem nostram diuina virtute possidetur,
E iumentum est: quia vero latenter mordet, serpens est: quia autem nonnumquam per indomitam superbiam se etiam lucis angelum simulat, auis est. Humanum etenim 2. Cor. 11. d
genus quamuis inexplicabili iniquitatis arte lacessat, tribus tamen vitijs valde tentat: vt videlicet alios sibi per luxuriam, alios per malitiam, alios per superbiam subdat. Non ergo immerito in eo quod agere nititur, ex ipso suarum actionum nomine vocatur, cum iumentum, draco, vel auis dicitur. In eis quippe, quos ad stultitiam luxuriæ excitat, iumentum est. In eis, quos ad nocendi malitiam inflammat, draco est. In eis autem, quos in fastum superbiæ quasi alta sapientes eleuat, auis est. In illis vero, quos pariter in luxuria, et superbia, et malitia polluit, iumentum, draco, simul et auis existit. Per tot nãque ad deceptorum cor se species intulit, in quot eos nequitias implicauit. Multarum igitur rerum nomine vocatur: quia ante deceptorum mentes in varias formarũ species vertitur. Cũ enim hunc per carnis luxuriã tentat, et

tamen minime superat, mutata suggestione cor illius in malitiam inflammat. Quia A
ergo ad eum venire bellua non valuit, draco venit. Illum veneno malitiæ corrumpere
non valet, sed tamen bona sua eius oculis opponit, et cor illius in superbiam extollit. Huic ergo vt draco surrepere non valuit, sed tamen adducto phantasmate inanis gloriæ, coram cogitationis eius obtutibus quasi auis volauit. Quæ nimirum auis tanto contra nos immanius extollitur, quanto nulla naturæ suæ infirmitate præpeditur. Quia enim carnis morte non premitur, et redemptorem nostrum carne mortalem vidit, altiori fastu elationis intumuit: sed vbi contra auctorem suum penna se superbiæ extulit, ibi laqueum suæ mortis inuenit. Nam ea eius carnis morte prostratus est, quam expetijt elatus: et inde pertulit laqueum, vnde quasi escam suæ ma-
21 litiæ mortem iusti concupiuit. Dicatur ergo: [Nunquid illudes ei quasi aui?]
Quasi aui quippe Dominus illusit, dum ei in passione vnigeniti filij sui ostendit escam, B
sed laqueum abscondit. Vidit enim quod ore perciperet, sed non vidit, quod gutture teneret. Nam quamuis eum fuerat ipse confessus filium Dei, velut purum tamen illum hominem mori credidit: ad cuius mortem Iudæorum persequentium animos concitauit. Sed in ipso traditionis eius tempore tarde iam cognouisse intelligitur, quòd ipse eius illa morte puniretur. Vnde et Pilati coniugem somnijs terruit, vt vir illius a iusti persecutione cessaret. Sed res interna dispensatione disposita, nulla valuit machinatione refragari. Expediebat namque vt peccatorum mortem iuste morientium solueret mors iusti iniuste morientis. Quod quia Leuiathan iste vsque ad tempus passionis illius ignorauit, quasi more auis illusus, diuinitatis eius laqueum pertulit, dum humanitatis eius escam momordit. Sequitur:

Mat.8.d; Mar.5.a; Luc.8.d; Mat.27.c

C

Quòd infirma mundi, et ignobilia, et stulta elegit Deus, et fortitudinem armati hostis humilium prædicatione destruxit.
Caput XV.

AVt alligabis eum ancillis tuis?] Subaudis, vt ego. In seruis etsi despecta est conditio, virilitas viget: in ancillis autem cum conditione pariter sexus iacet. Bene ergo Dominus Leuiathan istum non seruis, sed ancillis suis ligare se asserit: quia ad nostram redemptionem veniens, et suos contra mundi superbiam prædicatores mittens, relictis sapientibus insipientes, relictis fortibus debiles, relictis diuitibus pauperes elegit. Ancillis ergo suis Leuiathan huius fortitudinem Dominus ligauit: quia attestante Paulo: Infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: Vnde bene per Salomonem dicitur: Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem, immolauit victimas, miscuit vinum, proposuit mensam, misit ancillas suas vt vocarent ad arcem, et mœnia ciuitatis. Sapientia quippe domum sibi condidit, cum vnigenitus Dei filius in semetipso intra vterum virginis mediante anima, humanum sibi corpus creauit. Sic quippe corpus vnigeniti domus Dei dicitur, sicut etiam templum vocatur: ita vero vt vnus idemq. Dei, atque hominis filius ipse sit qui inhabitat, ipse qui inhabitatur. Quod tamen recte et aliter accipitur, si domus sapientiæ Ecclesia vocatur. Quæ septem sibi columnas excidit: quia ab amore præsentis sæculi disiunctas ad portandam eiusdem Ecclesiæ fabricam mentes prædicantium erexit. Quæ pro eo, quòd perfectionis virtute subnixæ sunt, septenario numero signantur. Immolauit victimas: quia vitam prædicantium mactari in persecutione permisit. Vinum miscuit: quia diuinitatis et humanitatis suæ nobis pariter arcana prædicauit. Mensam quoque proposuit: quia scripturæ sacræ nobis pabula aperiendo præparauit. Ancillas etiam suas misit, quæ ad arcem nos atque ciuitatis mœnia vocarent: quia prædicatores infirmos abiectosq. habere studuit, qui fideles populos ad spiritalis patriæ ædificia superna colligerent. Vnde in Euangelio Dominus Nathanaelem laudat, nec tamen in sorte prædicantium numerat: quia ad prædicandum eum tales venire debuerant, qui de laude propria nihil habebant: vt tanto solidius veritatis esse cognosceretur, quod agerent, quanto et apte cerneretur, quia ad hoc agendum per se idonei non fuissent. Vt ergo mira potentia per prædicatorum linguas claresceret prius mirabilius actum est, vt eorundem prædicantium meritum nullum esset. Ancillas ergo Dominus misit, et Leuiathan huius fortitudinem

1.Cor.1.d; Prou.9.a; Ioan.1.g

D; E

A dinem ligauit: quia infirmos prædicatores mundo exhibuit, et potentes quosque, qui eius corpus fuerant, sub terroris sui vinculo restrinxit. Et in semetipso Leuiathan iste ancillis ligatur: cum infirmis prædicantibus, veritatis clarescente lumine, contra electorum mentes antiquus hostis non quantum vult sæuire permittitur: sed ne sub infidelitatis captiuitate cunctos quos appetit teneat, signis et virtutibus coarctatur. Ipse ergo per se hoc fortiter facit qui contra illum vires non fortibus tribuit. Sed quia quos contra eum Dominus mittat insinuat: nunc etiam quid ipsi agant qui mittuntur, adiungit. Sequitur:

Quòd prædicatorum officio (qui de Euangelico talento negotiantur) a capite diabolo concidantur, et separentur qui prius ei quasi membra carnea adhærebant.

B *Caput. XVI.*

CONcident eum amici, diuident illum negotiatores.] Leuiathan iste toties conciditur, quoties diuini verbi gladio sua ab illo membra separantur. Iniqui enim 22
cum verbum veritatis audiunt, et sancto timore perculsi, ab antiqui se hostis imitatione suspendunt: ipse in corpore suo diuiditur, cui hi, qui praue inhæserant, subtrahuntur. Ipsos vero amicos nominat, quos superius ancillas vocat: ipsos etiam negotiatores appellat, quos amicos dixerat. Sancti etenim prædicatores prius ancillæ sunt per formidinem, post amici per fidem: ad extremum quoque negotiatores per actionem. Ipsis quippe infirmantibus dicitur: Nolite timere, pusille grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum. Ipsis rursum conualescentibus dicitur: Vos *Luc.12.g* *Ioan.15.c*
C autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audiui a patre meo, nota feci vobis. Ipsis ergo ad extremum in negotij operationem pergentibus iubetur: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. In prædicatione quippe fidei quasi quoddam negotium geritur, dum verbum datur, et fides ab auditoribus sumitur. Quasi quoddam negotium faciunt, qui prædicationem prærogant, et a populis fidem reportant. Fidem impartiunt, et eorum sanctam protinus vitam sumunt. Si enim iustorum prædicatio negotium non fuisset, profecto Psalmista non diceret: Sumite psalmum, et date tympanum. In tympano etenim corium siccatur vt sonet. Quid est ergo dicere: Sumite psalmum, et date tympanum: nisi accipite spiritale canticum cordis, et reddite temporalem macerationem corporis? Si superna prædicatio negotium non fuisset, nequaquam sub typo fortis mulieris Salomon de sancta Eccle- *Mar.16.c* *Psal.80*
D sia diceret: Sindonem fecit et vendidit, et cingulum tradidit Chananæo. Quid enim signatur per linteum sindonis, nisi subtilis intextio sanctæ prædicationis? In qua molliter quiescitur: quia mens in illa fidelium spe superna refouetur. Vnde et Petro animalia in linteo demonstrantur: quia peccatorum animæ misericorditer aggregatæ, in blanda fidei quiete continentur. Hanc ergo sindonem Ecclesia fecit, et vendidit: quia fidem, quam credendo texuerat, loquendo dedit, et ab infidelibus vitam rectæ conuersationis accepit. Quæ et Chananæo cingulum tradidit: quia per vigorem demonstratæ iustitiæ, fluxa opera gentilitatis astrinxit, vt hoc quod præcipitur viuendo teneatur: Sint lumbi vestri præcincti. Prædicatores ergo suos Dominus quærendo ancillas inuenit, permutando amicos facit, ditando negotiatores exhibet. Qui enim mundi prius minas infirmi timuerunt, post ad cognoscenda diuina consilia ascē- *Prou.31.c* *Act.10.b* *Luc.12.e*
E dunt. Ditati autem virtutibus, vsque ad exercendum fidei negotium perducuntur: vt Leuiathan istius membra increpando atque suadendo tanto seuerius incidant, quanto et amici facti, amori veritatis semetipsos verius copulant: atque ab eo peccantium animas tanto celerius subtrahant, quanto negotiatores idonei effecti in semetipsis amplissimas apothecas virtutum monstrant. Quia enim per prædicatores Dei valde laudabiliter a Leuiathan isto res possessa diuiditur, veritatis vox per prophetam pollicetur, dicens: Et si separaueris pretiosum a vili, quasi os meum eris. Pretiosum quippe a vili separat, qui humanas mentes a reproba antiqui hostis imitatione disiungit, recte os Dei dicitur: quia per eum proculdubio eloquia diuina formantur. Sequitur: *Hier.15.d*

Quòd

 A

Quòd sancta Ecclesia prius pelle diaboli, id est infimis impleta sit: deinde capite, id est, prudentibus et sapientibus. Prius enim piscatores habuit, deinde per piscatores, philosophos et rhetores, principes et imperatores.
Caput XVII.

NVnquid implebis sagenas pelle eius: et gurgustium piscium capite illius?] Quid per sagenas vel gurgustium piscium, nisi Ecclesię fidelium, quæ vnam Ecclesiam
Mat. 13. f Catholicam faciunt designatur? Vnde in Euangelio scriptum est: Simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti. Regnum cælorum scilicet vocatur Ecclesia, cuius dum mores Dominus ad superna subleuat: iam hæc ipsa in Domino per cælestem conuersationem regnat. Quæ rectè etiam sagenæ missæ in mare comparatur, ex omni genere piscium congreganti: quia missa in hoc B gentilitatis sæculum, nullum respuit: sed malos cum bonis, superbos cum humilibus, iracundos cum mitibus, et fatuos cum sapientibus cepit. In pelle vero Leuiathan istius, stultos eius corporis, in capite autem prudentes accipimus. Vel certe pelle, quæ est exterius, subditi ad hæc extrema seruientes, capite autem præpositi designantur. Et bene Dominus seruato ordine, has sagenas vel gurgustium piscium, id est Ecclesiam suam, et vota fidelium prius se pelle eius, et postmodum capite asserit impleturum: quia, sicut superius diximus, prius elegit infirma, vt post confunderet fortia.
Sup. c. 15. eiusd. lib. Elegit quippe stulta mundi, vt confunderet sapientes. Prius namque collegit indoctos et postmodum philosophos: et non per oratores docuit piscatores, sed mira potentia
1. Cor. 1. d per piscatores subegit oratores. Dicit ergo: [Nũquid implebis sagenas pelle eius, aut gurgustium piscium capite illius?] subaudis, vt ego, qui intra Ecclesiã fidelium prius C quasi pellem diaboli extremos atque infimos colligo, et postmodum caput illius, id
23 est, prudentes mihi aduersarios subdo. Sequitur: [Pones super eum manum tuam?] Id est, vt ego, qui forti illum potentia reprimens, non plus quàm expediat sæuire permitto: eiusq. sæuitiam quantum permisero in electorum meorum vtilitatem retorqueo. Vel certe manum super eum ponere, est virtutis potestate superare. Beato igitur Iob per interrogationem dicitur: Pones super eum manum tuam? ac si aperte diceretur: Nunquid virtute illum propria reprimis? Vnde et apte mox subditur: [Memento belli, nec vltra addas loqui.] Alta dispensatio iudiciorum Dei idcirco sæpe bene merentes famulos, vel minis impetit, vel flagellis premit, vel quibusdam super impositis oneribus grauat, vel laboriosis occupationibus implicat: quia mira potentia præuidet, quòd si quieti ac liberi in tranquillitate persisterent, tentationes ferre D aduersarij non valentes, mentis prostrati vulneribus iacerent. Dum ergo eos foris tolerandis flagellis, vel oneribus occupat, a suscipiendis intus tentationum iaculis occultat. Moris quippe medicinalis est, vt sæpe feruorem viscerum in prutiginem cutis trahat, et plerumque inde interius curat, vnde exterius sauciat. Ita nonnumquam diuinæ dispensationis medicamine agitur, vt exterioribus doloribus internum vulnus adimatur, et flagellorum sectionibus repellatur ea, quæ occupare mentem poterat interior putredo vitiorum, et tamen sæpe dum patentis culpæ sibi homines conscij non sunt, et aut doloribus cruciantur, aut laboribus deprimuntur, contra iustum atque omnipotentem iudicem in querelam prosiliunt, scilicet minus intuentes cõtra quàm fortem aduersarium bellum gerunt. Cuius si intolerabiles vires solicite attenderent, nequaquam de his, quæ exterius tolerant, murmurarent. Sed ideo videntur nobis E hæc grauia, quia bella occulti aduersarij nolumus pensare grauiora. A quibus plerumque bellis, vt diximus, dum flagellamur, defendimur: dum affligimur, occultamur. Caro enim nostra priusquàm resurrectionis incorruptione solidetur, si nullo mærore afficitur, in tentationibus effrenatur. Quis autem nesciat, quòd multo melius sit ardere flamma febrium quàm igne vitiorum? Et tamen cum febre corripimur, quia vitiorum æstum, qui occupare nos poterat, considerare negligimus, de percussione murmuramus. Quis nesciat, quòd multo melius sit duris in seruitio hominibus subiici, quàm blandientibus dæmoniacis spiritibus subdi? Et tamen cum alto Dei iudicio iugo humanæ conditionis atterimur, in querelam prosilimus: nimirũ, quia minus attendimus, quòd si nos nulla conditio seruitutis opprimeret, fortasse mens nostra multis iniquitatibus peius libera deseruiret. Ideo ergo hęc quę toleramus, grauia credimus:

A mus: quia bella hostis callidi, quàm sint contra nos dura atque intolerabilia non videmus. Menti enim nostræ omne pondus vilesceret, si ea, quæ se opprimere poterant, occulti aduersarij bella pensaret. Quid enim si omnipotens Deus onera, quæ patimur subleuet, sed tamen sua nobis adiutoria subtrahat, et inter Leuiathan istius nos tentamenta derelinquat? Sæuiente tanto hoste quo ibimus, si nullis auctoris nostri protectionibus defendamur? Quia ergo beatus Iob culpæ sibi conscius non erat, et dura tamen flagella tolerabat, ne fortasse in vitio murmurationis excedat, memoretur quòd timeat, et dicatur ei:

B *Quòd qui tentamenta vel percussiones diaboli diligenter considerat, et illud bellum mente retractat, de flagellis et percussionibus Dei, quæ sunt correctio vel disciplina, si filius est, nequaquam murmurat.*
Caput XVIII.

Memento belli, nec vltra addas loqui.] Ac si ei aperte diceretur: Si occulti hostis contra te bellum consideras quidquid a me pateris, non accusas. Si impetentem te aduersarij gladium prospicis, flagellum patris nullatenus perhorrescis. Vides enim quali flagello te ferio, sed intueri negligis, a quanto te hoste flagellando liberum seruo. Memento ergo belli, nec vltra addas loqui: id est, tanto te ad disciplinam patris exhibe tacitum, quanto te prospicis ad bella hostis infirmum. Dum ergo me corripiente percuteris, vt æquanimiter feras, hostem tuum ad memoriam reuoca, et durum non æstimes omne, quod pateris, dum externis cruciatibus ab interna passione liberaris. C Quia autem Leuiathan iste de diuina misericordia falsa sibi promissione blanditur, postquam terrorem fortitudinis eius intulit, et beati Iob animum in eius circumspectione commouit, dicens: Memento belli nec vltra addas loqui: vt irremissibilem reatum eius ostenderet, illico adiunxit:

Quòd iudicium vltimum sine misericordia fit. *Caput XIX.*

Ecce spes eius frustrabitur eum.] Quod sic de eo debet intelligi, vt referri etiam ad illius corpus possit: quia iniqui omnes, qui districtionem iustitiæ diuinæ non metuunt, incassum sibi de misericordia blandiuntur. Moxq. ad consolationem nostram rediens, extremi iudicij futurum eius interitum prænunciat, dicens: [Et videntibus 24
D cunctis præcipitabitur.] Cunctis enim videntibus præcipitabitur, quia æterno tunc iudice terribiliter apparente, astantibus legionibus angelorum, assistente cuncto ministerio cælestium potestatum, atque electis omnibus ad hoc spectaculum deductis, ista bellua crudelis, et fortis in medium captiua deducitur, et cum suo corpore, id est, cum reprobis omnibus æternis gehennæ incendijs mancipatur, cum dicitur: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis eius. O quale erit illud spectaculum, quando hæc immanissima bestia electorum oculis ostenditur, quæ hoc belli tempore nimis illos terrere potuerat, si videretur. Sed occulto ac miro Dei consilio agitur, vt et nunc per eius gratiam a pugnantibus non visa vincatur, et tunc a lætis victoribus iam captiua videatur. Tunc autem iusti diuino adiutorio quantum debitores sunt, plenius recognoscunt: quando tam fortem bestiam viderint, quam E nunc infirmi vicerunt: et in hostis sui immanitate conspiciunt, quantum debeant gratiæ defensoris sui. Redeunt enim de hoc prælio tunc milites nostri virtutum trophæa referentes: et receptis corporibus, cum iam in illo iudicio cælestis regni introitum sortiuntur, prius immanissimas vires huius antiqui serpentis aspiciunt, ne vile æstiment, quod euaserunt. Bene ergo dicitur: Et videntibus cunctis præcipitabitur: quia visa mors eius tunc gaudium exhibet, cuius tolerata vita, nunc iustis quotidie in cruciatibus bellum mouet. Sed audientes ista, ac si protinus quereremur Domino dicentes: Domine qui Leuiathan istum tantæ esse fortitudinis non ignoras, eum in certamine infirmitatis nostræ cur suscitas? illico adiunxit:

Mat.25.d

CAPVT

 A

CAPVT QVADRAGESIMVMPRIMVM BEATI IOB.

NOn quasi crudelis suscitabo eum. Quis enim resistere potest vultui meo, et quis ante dedit mihi, vt reddam ei? Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt. Non parcam ei verbis potentibus, et ad deprecandum compositis. Quis reuelabit faciem indumenti eius, et in medium oris eius, quis intrabit? Portas vultus eius quis aperiet? Per gyrum dentium eius formido: corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus. Vna vni coniungitur: et ne spiraculum quidem incedit per eas. Vna alteri adhærebit, et tenentes se nequaquam separabuntur. Sternutatio eius splendor ignis, et oculi eius vt palpebræ diluculi. De ore eius lampades procedunt sicut tædæ ignis accensæ. De naribus eius procedit fumus sicut ollæ succensæ atque feruentis. Halitus eius prunas ardere facit, et flamma de ore eius egreditur. In collo eius morabitur fortitudo, et faciem eius præcedet egestas. Membra carnium eius cohærentia sibi. Mittet contra eum fulmina, et ad locum alium non ferentur. Cor eius indurabitur tamquam lapis, et stringetur quasi malleatoris incus. Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, et territi purgabuntur. Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit, neque hasta, neque thorax. Reputabit enim quasi paleas ferrum, et quasi lignum putridum æs. Non fugabit eum vir sagittarius. In stipulam versi sunt ei lapides fundæ. Quasi stipulam æstimabit malleum, et deridebit vibrantem hastam. Sub ipso erunt radij solis, et sternet sibi aurum quasi lutum. Feruescere faciet quasi ollam profundum maris, et ponet quasi cum vnguenta bulliunt. Post eum lucebit semita. Aestimabit abyssum quasi senescentem. Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, qui factus est vt nullum timeret. Omne sublime videt. Ipse est rex super vniuersos filios superbiæ.

B C D

Quòd non crudeliter, sed rationabiliter Deus agit cum diabolo, qui iusto iudicio electos recipit, et impios damnat. Caput XX.

25 NOn quasi crudelis suscitabo eum.] Et velut si mox a nobis causa rationis quæreretur, quo modo non eum quasi crudelis suscitas, quem scimus, quia tantos in-
Hier.49.d uadere et deuorare permittis? statim subdidit dicens: [Quis enim resistere potest vul-
et 50.g tui meo? et quis ante dedit mihi, vt reddam ei?] Quibus duobus versibus et virtutem suæ potentiæ, et omne pondus rationis expleuit. Nam propter potentiam dixit: Quis enim potest resistere vultui meo? Et propter rationem subdidit: Quis ante dedit mihi, vt reddam ei? ac si diceret: Non eum quasi crudelis suscito: quia de eius fortitudine, et electos meos potenter eripio, et rursum reprobos non iniuste sed rationabiliter dāno: id est, et eos quos benigne eligo, eripere mirabiliter possum: et eos quos respuo, non iniuste derelinquo. Nemo quippe vt diuina illum gratia subsequatur, prius aliquid contulit Deo. Nam si nos Deum bene operando præuenimus, vbi est quod pro-
Psal.58. pheta ait: Misericordia eius præueniet me? Si quid nos bonæ operationis dedimus, vt
Eph.2.b eius gratiam mereremur, vbi est quod apostolus dicit: Gratia saluati estis per fidem: et hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus? Si nostra dilectio Deum præ-
1.Ioan.4.a uenit, vbi est quod Ioannes apostolus dicit: Non quia nos dilexerimus Deum, sed quia
Osea 14.b ipse prior dilexit nos? vbi est quod per Oseam Dominus dicit: Diligā eos spontanee? Si sine eius munere nostra virtute Deum sequimur, vbi est quod per Euangelium veri-
Ioan.6.e tas protestatur, dicens: Sine me nihil potestis facere? Vbi est, quod ait: Nemo potest
Ioan.15.c venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum? Vbi est quod iterum dicit: Non vos

E

A vos me elegistis, sed ego elegi vos? Si saltem dona bonorum operum virtute nostra bene cogitando præuenimus, vbi est quod rursum per Paulum tam salubriter dicitur, vt omnis de se humanæ mentis fiducia ab ipsa cordis radice succidatur, cum dicit: Non quia sufficientes simus aliquid cogitare a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est? Nemo ergo Deum meritis præuenit, vt tenere eum quasi debitorem possit: sed miro modo æquus omnibus conditor, et quosdam prælegit, et quosdam in suis prauis moribus iuste derelinquit. Nec tamen electis suis pietatem sine iustitia exhibet, quia hic eos duris afflictionibus premit: nec rursum reprobis iustitiam sine misericordia exercet, quia hic æquanimiter tolerat, quos quandoque in perpetuum damnat. Si ergo et electi præuenientem se gratiam sequuntur, et reprobi iusta quod merentur, accipiunt: et de misericordia inueniunt electi quod laudent, et de iustitia non habent 2.Cor.3.b
B reprobi quod accusent. Bene itaque dicitur: [Quis ante dedit mihi, vt reddam ei?] Ac si aperte diceretur: Ad parcendum reprobis nulla ratione compellor: quia eis debitor ex sua actione non teneor. Idcirco enim nequaquã cælestis patriæ præmia æterna percipiunt: quia ea nunc dum promereri poterant, ex libero arbitrio contempserunt. Quod videlicet liberum arbitrium in bono formatur electis, cum eorum mens a terrenis desiderijs gratia aspirante suspenditur. Bonum quippe quod agimus, et Dei est et nostrum: Dei per præuenientem gratiam, nostrum per obsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei non est, vnde ei gratias in æternum agimus? Rursum si nostrũ non est, vnde nobis retribui præmia speramus? Quia ergo non immerito gratias agimus, scimus quòd eius munere præuenimur: et rursum, quia non immerito retributionem quærimus, scimus quòd subsequente libero arbitrio bona elegimus, quæ age- 26
C remus. Sequitur: [Omnia, quæ sub cælo sunt, mea sunt.] Omnibus liquet, quòd non solum ea, quæ sub cælo sunt, sed ipsa quoque, quæ super cælos condita cælestia vocantur, eius voluntati seruiunt, a quo se creata esse meminerunt. Cur ergo tantummodo de inferioribus loquens ait: Omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt? Sed quia de Leuiathan loquitur, qui iam non inætherei cæli sede continetur, cuncta, quæ sub cælo sunt, asserit sua esse: vt eum quoque, qui de cælo cecidit, suæ doceat potestati seruire, ac si diceret: Leuiathan iste beatitudinem quidem meam perdidit, sed dominium non euasit: quia et ipsæ mihi potestates inseruiunt, quæ mihi prauis actionibus aduersantur. Sequitur:

D *Quòd in extremo examine, vel etiam in præsenti Ecclesia frustra fundatur oratio, quam bona actio non præcedit: et quòd virtus orationis non sit in verbo, sed in perseuerantia compunctionis.* Caput XXI.

NOn parcam ei verbis potentibus, et ad deprecandum cõpositis.] Quis hoc, quod legisse se nequaquam nouit, existimet: quia culparum suarum diabolus sit veniã petiturus? Sed ille fortasse homo, quem Leuiathan iste in mundi termino vas sibi proprium facit, quem attestante Paulo, Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione aduentus sui, territus tantæ maiestatis præsentia: quia exercere vires suas non valet, ad preces inclinatur. Quod tamen de eius corpore, id est iniquis omnibus intelligi aptius potest, qui sero ad petitionum verba veniunt: quia nunc exequi facta contemnunt. Vnde per Euangelium veritas dicit: Nouissime veniunt et reliquæ 2.Thes.2.b
E virgines, dicentes: Domine Domine aperi nobis. Quibus illico respondetur: Amen dico vobis, nescio vos. Sed cum verba potentia ad deprecandum componere dicitur: vrget magis, vt quod de eius corpore in futuro diximus, in hoc tempore sentiamus. Sunt namque intra sanctam Ecclesiam nonnulli, qui prolixas ad Dominum preces habent, sed vitam deprecantium non habent: nã promissa cælestia petitionibus sequuntur, operibus fugiunt. Hi nonnumquam etiam lacrymas in oratione percipiunt, sed cum post orationis tempora eorum mentem superbia pulsauerit, illico in fastu elationis intumescunt. Cum auaritia instigat, mox per incendia auidæ cogitationis exæstuant. Cum luxuria tentauerit, in illicitis protinus desiderijs anhelant. Cum ira suaserit, mox mansuetudinem mentis flamma insaniæ concremat. Vt ergo diximus, et fletus in prece percipiunt, et tamen expletis precibus, cum vitiorum suggestione pulsantur, nequaquam pro æterni regni desiderio se fleuisse meminerunt. Quod aperte de se Mat.25.a 27 Num.23.b
Balaam

Balaam innotuit, qui iuſtorum tabernacula conſpiciens, ait: Moriatur anima mea A
morte iuſtorum, et fiant nouiſſima mea horum ſimilia. Sed cum compunctionis tempus abſceſſit, contra eorum vitam quibus ſe ſimilem fieri etiam moriendo popoſcerat, conſilium præbuit: et cum occaſionem de auaritia reperit, illico oblitus eſt quidquid ſibi de innocentia optauit. Virtutis igitur pondus oratio non habet, quam nequaquã perſeuerantia continui amoris tenet. Quo contra bene de Anna flente perhibetur:
1.Reg.1.c Vultusq. eius non ſunt amplius in diuerſa mutati: quia videlicet mens eius nequaquã poſt preces inepta lætitia laſciuiẽdo perdidit, quod orationis ſuæ tempore gemituum rigore exquiſiuit. Nonnullis vero in vſum negotiationis vertitur labor orationis. De
Mar.12.d quibus in Euangelio veritas dicit: Deuorant domos viduarum ſub obtentu prolixæ orationis. Hi accipient prolixius iudicium. Quia ergo iniquorũ petitionibus, qui Leuiathan iſtius corpus ſunt, nullo modo parcitur, cum eorum preces opere deſtruũtur, B
recte nunc dicitur: Non parcam ei, et verbis potentibus ad deprecandum compoſitis: quia et per hoc, quòd verba potentia et ad deprecandum compoſita referuntur, aperte inaniras orationis oſtenditur. Veraciter namque orare, eſt amaros in compunctione gemitus, et non compoſita verba reſonare. Sed quia antiquus hoſtis quo diſtrictius
28 frangitur, eo nequius per multiplicia argumenta dilatatur: cuius tamen inſidias Dominus quanto ſubtilius occultari conſiderat, tanto nobis miſericordius manifeſtat, recte ſubiungitur:

Quòd diabolus reprobos patenter ad quæcunque flagitia vocat, cum ſanctis vero in malitiæ ſuæ conſilijs aliter agit, et ſuggeſturus peſſima transfigurat ſe in Angelum lucis. *Caput XXII.* C

QVis reuelabit faciem indumenti eius?] Leuiathan iſte aliter religioſas hominũ mentes, aliter vero huic mundo deditas tentat: nam prauis mala, quæ deſiderant, aperte obijcit: bonis autem latenter inſidians, ſub ſpecie ſanctitatis illudit. Illis velut familiaribus ſuis iniquum ſe manifeſtius inſinuat. Iſtis vero velut extraneis cuiuſdam quaſi honeſtatis prætextu ſe palliat, vt mala quæ eis publice non valet, tecta bonæ actionis velamine ſubintromittat. Vnde et membra eius ſæpe cum aperta nequitia nocere non poſſunt, bonæ actionis habitum ſumunt: et praua quidem ſe opere exhibent, ſed ſancta ſpecie menriuntur. Iniqui enim ſi aperte mali eſſent, a bonis recipi omnino non poſſent: ſed ſumunt aliquid de viſione bonorum, vt dum boni viri in eis recipiunt ſpeciem quam amant, permixtum ſumant etiam virus quod vitant. Vnde D
quoſdam Paulus apoſtolus intuens ſub prædicationis velamine ventris ſtudio ſeruientes, ait: Ipſe enim ſatanas transfigurat ſe in angelum lucis. Quid ergo mirum ſi miniſtri eius trãsfigurantur velut miniſtri iuſtitiæ? Hanc transfigurationem Ioſue timuit,
2.Cor.11.d
Ioſ.5.d quando videns Angelum, cuius eſſet partis inquiſiuit, dicens: Noſter es, an aduerſariorum? vt videlicet ſi aduerſæ virtutis eſſet, eo ipſo quo ſe ſuſpectum cognoſceret, ab illuſione reſiliret. Quia ergo Leuiathan iſte in eo, quòd iniquitatis opus molitur, ſæpe ſpecie ſanctitatis induitur: et quia niſi per diuinam gratiam ſimulationis eius detegi indumenta non poſſunt, bene dicitur: Quis reuelabit faciem indumenti eius? ſubaudis, niſi ego, qui ſeruorum meorum mentibus gratiam ſubtiliſſimæ diſcretionis inſpiro, vt reuelata malitia faciem eius nudam videant, quam coopertam ille ſub habiru ſanctitatis occultat. Et quia aliquando fidelium mentes corrumpere oſtenſione ſua, E
aliquando ſuggeſtione conatur: agit enim modo opere, modo perſuaſione, recte ſubiungitur: [Et in medium oris eius quis intrabit?] Subaudis, niſi ego, qui per diſcretas electorum mentes ſuggeſtionum eius verba diſcutio, et non ita hæc eſſe vt ſonuerunt manifeſto. Bonum namque videntur promittere, ſed ad perditum finem trahunt. In medium igitur oris eius intrare, eſt calliditatis eius verba penetrare, vt nequaquam penſetur, quid reſonant, ſed quo intendant. Intrare Adam in medium oris eius voluit,
Gen.3.b quando intentionem perſuaſionis illius caute penſare neglexit: diuinitatem quippe ſe per illum accipere credidit, et immortalitatem amiſit. Vnde ergo ab intellectu verborum eius incaute exterius ſtetit, inde ſe ori illius deuorandum funditus præbuit. Sequitur:

Quòd

A *Quòd pſeudo prædicatores, et falſæ perſuaſionis doctrina et ſæcularium violentia po-*
teſtatum vtantur. Caput XXIII.

PОrtas vultus eius quis aperiet?] Portæ vultus eius ſunt iniqui doctores, qui idcirco
portæ vultus eius vocati ſunt: quia per ipſos quiſque ingreditur, vt Leuiathan iſte
quaſi in poteſtatis ſuæ principatu videatur. Sicut enim ſcriptura ſacra ſanctos viros por-
tas Sion vocare conſueuit: Sion quippe ſpeculatio interpretatur, et non immerito præ-
dicatores ſanctos viros portas Sion dicimus: quia per eorum vitam atque doctrinam ab-
ſcondita ſupernæ contemplationis intramus: ita etiam portis Leuiathan iſtius errorum
magiſtri ſignantur, quorum dum prædicatio peruerſa recipitur, miſeris auditoribus via
perditionis aperitur. Sed portæ iſtæ ante oculos hominum plerumque ad introducendum
B quidem apertæ ſunt, ſed tamen ad deprehendendum clauſæ: quia recta in ſpecie exhi-
bent, ſed opere praua perſuadent. Ad deprehendendum ergo clauſæ ſunt: quia ne intrin-
ſecus cognoſci valeant, exteriori ſimulatione muniuntur. Quas tamen mira potentia
Dominus aperit: quia electis ſuis hypocritarum mentes comprehenſibiles facit. [Portas
ergo vultus eius quis aperiet?] ſubaudis, niſi ego, qui electis meis magiſtros errorum ſub
ſpecie ſanctitatis abſconditos, perſpicua cognitione manifeſto. Et quia antichriſtus ve-
niens, ipſas etiam ſummas huius ſæculi poteſtates obtinebit, qui duplici errore ſæuiens
conatur ad ſe corda hominum et miſſis prædicatoribus trahere, et commotis poteſtatibus
inclinare, bene de Leuiathan iſto Dominus ſubdidit, dicens: [Per gyrum dentium eius 29.
formido.] Mutato namque nomine, hos eius dentes inſinuare aliter voluit, quos ſuperius
portas vocauit. Peruerſi enim prædicatores portæ eius ſunt: quia ingreſſum perditionis
C aperiunt. Dentes eius ſunt: quia eos, quos in errore capiunt, a veritatis ſoliditate con-
fringunt. Sicut enim ſanctæ Eccleſiæ dentes accipimus eos, qui prædicationibus ſuis pec-
cantium duritiam conterunt, vnde ei per Salomonem dicitur: Dentes tui ſicut greges de- *Cant. 4. a*
tonſarum aſcendentium de lauacro, qui non immerito detonſis ac lotis ouibus comparan-
tur: quia innocuam vitam ſumentes, in lauacro baptiſmatis conuerſationis priſtinæ vel-
lera vetuſta poſuerunt: ita etiam dentibus Leuiathan iſtius errorum magiſtri figurantur:
quia reproborum vitam mordendo dilaniant, et eos a veritatis integritate ſubductos in
ſacrificio falſitatis mactant. Quorum quidem prædicatio facile deſpici ab auditoribus
poterat: ſed hanc ante humana iudicia adiunctus ſæcularium poteſtatum terror exaltat.
Recte ergo dicitur: [Per gyrum dentium eius formido:] id eſt, iniquos prædicatores
antichriſti peruerſæ huius ſæculi protegunt poteſtates. Nam quos illi appetunt loquen-
D do ſeducere, multi potentium ſtudent ſæuiendo terrere. Per gyrum ergo dentium eius
formido eſt: ac ſi aperte diceretur: Idcirco iſti peruerſi prædicatores aliquos ſuadentes
conterunt: quia circa ipſos ſunt alij, qui infirmorum mentes terrentes affligunt. Quale
itaque illud tempus perſecutionis apparebit, quando ad peruertendam fidelium pieta-
tem, alij verbis ſæuiunt, alij gladijs? Quis enim etiam infirmus Leuiathan iſtius dentes
non deſpiceret, ſi non eos per circuitum poteſtatum ſæcularium terror muniret? Sed du-
plici contra eos calliditate agitur: quia quod eis ab alijs verbis blandientibus dicitur, hoc
ab alijs gladijs ferientibus imperatur. Quæ vtrorumque actio, id eſt, potentium atque
loquentium, in Ioannis Apocalypſi breui eſt ſententia comprehenſa, qua dicitur: Pote- *Apoc. 9. d*
ſtas equorum in ore et in caudis eorum erat. In ore namque doctorum, ſcientia: in cauda
vero ſæcularium potentia figuratur. Per caudam quippe quæ retro eſt, huius ſæculi poſt-
E ponenda temporalitas deſignatur, de qua Paulus apoſtolus dicit: Vnum autem, quæ retro *Philip. 3. c*
ſunt oblitus, ad ea quæ ante ſunt extentus. Retro enim eſt omne quod tranſit, ante vero eſt
omne quod veniens permanet. Iſtis ergo equis, id eſt, nequiſſimis prædicatoribus vbique
carnali impulſu currentibus in ore et in cauda poteſtas eſt: quia ipſi quidem peruerſa ſua-
denda prædicant, ſed temporalibus poteſtatibus fulti, per ea ſe, quæ retro ſunt, exaltant. Et
quia ipſi apparere deſpicabiles poſſunt, ab iniquis auditoribus ſuis per eos ſibi reuerentiam
exigunt, quorum patrocinijs fulciuntur: Vnde hic quoque non immerito per gyrum den-
tium eius formido ineſſe deſcribitur: quia multis terroribus agitur, vt in peruerſis eorũ præ
dicationibus et ſi non veritatis ſententia, certe temporalis potentia timeatur. Vnde bene *Pſal. 9.*
eundem antichriſtum Pſalmiſta deſcripſit, dicens: Sub lingua eius labor et dolor, ſedet in
inſidijs cum diuitibus in occultis. Propter enim peruerſa dogmata ſub lingua eius labor et
dolor eſt, propter miraculorum vero ſpeciem ſedet in inſidijs. Propter ſæcularis autem

potestatis gloriam, cum diuitibus in occultis. Quia enim simul et miraculorum fraude A
et terrena potestate vtitur, et in occultis, et cum diuitibus sedere perhibetur.

Quòd reprobi scuto defensionis corripientium se verba repellunt, et concordi pertinacia alterna se adinuicem defensione tuentur. Caput XXIIII.

CORPUS illius quasi scuta fusilia.] Sacra scriptura scuti nomine aliquando vti in parte
prospera, aliquando in aduersa consueuit. Nam sæpe scuti defensio pro diuina prote-
ctione ponitur, nonnumquam vero pro humana repugnatione memoratur. Pro diuina
Psal. 5. enim protectione ponitur, sicut per Psalmistam dicitur: Scuto bonæ voluntatis tuæ coro-
nasti nos. Scuto nos Dominus coronare perhibetur: quia quos protegens adiuuat, remune
rans coronat. Rursum pro humana repugnatione per eundem prophetam scutum poni-
Psal. 75. tur, sicut alibi ait: Ibi confregit cornua, arcum, scutum, gladium et bellum. In corni- B
bus quippe elatio superborum, in arcu enim insidiæ longe ferientium, in scuto autem
obstinata duritia defensionum, in gladio vicina percussio, in bello vero ipsa contra Domi-
num mentis motio designatur. Quod nimirum totum in sancta Ecclesia confringitur,
dum mentes Deo resistentium, superposito iugo humilitatis edomantur. Hinc rursum
Psal. 40. per eundem Psalmistam dicitur: Arcum conteret, et confringet arma, et scuta comburet
igni. Arcum enim Dominus conterit, cum occulta insidiantium machinamenta dissol-
uit. Arma confringit, cum ea quæ contra se erecta fuerant patrocinia humana commi-
nuit. Scuta igni comburit, cum peccantium mentes obstinata se duritia defendentes ad
30. pœnitentiæ et confessionis ardorem sancti spiritus calore succendit. Quòd vero in hoc
loco corpus Leuiathan istius scutis fusilibus comparatur, perscrutandum nobis innuitur:
quia durum quidem, sed tamen cum labitur, fragile solet esse vas omne quod fusile est. C
Scuta ergo si sunt fusilia, in suscipienda sagittarum percussione robusta sunt, sed casu fra-
gilia. Ictu quidem ferientium minime penetrantur, sed suo se lapsu per fragmenta dis-
soluunt. Corpus ergo Leuiathan istius, id est, omnes iniqui: quia per obstinationem du-
ri sunt, sed per vitam fragiles, scutis fusilibus comparantur. Cum enim verba prædica-
tionis audiunt, nulla correptionis iacula se penetrare permittunt: quia in omni peccato
quod faciunt, scutum superbæ defensionis opponunt. Nam cum talium quisque de reatu
suæ iniquitatis arguitur, non mox cogitat quo modo culpam corrigat, sed quid in adiu-
torio suæ defensionis opponat. Nulla igitur veritatis sagitta penetratur: quia verba san-
ctæ correctionis in scuto excipit superbæ defensionis. Vnde bene de Iudæis contra præ-
Thren. 3. g cepta Domini superba se defensione tuentibus per Hieremiam dicitur: Reddes eis vicem
Domine iuxta opera manuum suarum. Moxq. eandem vicem expressius subdidit, di- D
cens: Dabis eis scutum cordis laborem tuum. Labor quippe Domini apparens inter ho-
mines passibilis eius humanitas fuit, quam Iudæi superbe sapientes dum cernerent, despe-
xerunt: eumq. immortalem credere dedignati sunt, quem natura passibili mortalem vi-
derunt. Cumq. eius humilitatem conspicerent, superbiæ fastibus obdurati, summa cura
moliti sunt, ne eorum mentes sancta prædicantium verba penetrarent. Dum ergo eis
Dominus vicem malorum operum redderet, dedit illis scutum cordis laborem suum: quia
recto iudicio inde illos contra se superbe obstinatos exhibuit, vnde ipse pro nobis in infir-
mitate laborauit. Repulerunt quippe a se verba prædicantium: quia dedignati sunt in
Domino infirma passionum. Laborem igitur Domini contra eundem Dominum scutum
cordis habuerunt: quia superba sapientibus eo despectus apparuit, quo propter eos hu-
31. milis fuit. Hoc scutum, sicut iam superius diximus, primus ille peccator tenuit, qui re- E
quirente Domino cur lignum vetitum contigisset, non ad se culpam retulit, sed a mulie-
re, quam Dominus dederat, se accepisse respondit, vt quasi reatum suum oblique in
auctorem relideret, qui ei mulierem dederat, quæ talia persuaderet. Hoc scutum etiam
requisita mulier tenuit, quando neque ipsa ad se culpam retulit, sed serpentis illud per-
Gen. 3. c suasionibus replicauit, dicens: Serpens decepit me, et comedi: vt ipsa quoque reatum suũ
oblique in creatorem reduceret, qui illuc intrare serpentem persuasurum talia permisisset.
Serpens vero iam non requiritur, quia nec eius pœnitentia quærebatur. Hi autem quo-
rum pœnitentia quæsita est, scutum nequissimæ defensionis contra iustissimæ correptio-
nis verba protulerunt. Vnde nunc vsque in vsum peccantium trahitur, vt culpa cum ar-
guitur defendatur: et vnde finiri reatus debuit, inde cumuletur. Bene ergo dicitur: Corpus
illius quasi scuta fusilia: quia omnes iniqui ne ad se corripientium verba perueniant, quasi
contra

A contra aduersariorum iacula scuta defensionum parant. Quod videlicet eius corpus adhuc nobis expressius detegit, dum subiungit: [Compactum squamis se prementibus.] Fertur quia draconis corpus squamis tegitur, ne citius iaculatione vllius penetretur. Ita corpus omne diaboli, id est multitudo reproborum cum de iniquitate sua corripitur, quibus valet tergiuersationibus se excusare conatur, et quasi quasdam defensionis squamas obijcit, ne transfigi sagitta veritatis possit. Quisquis enim dum corripitur, peccatum suum magis excusare appetit quàm deflere, quasi squamis tegitur, dum a sanctis prædicatoribus gladio verbi iaculatur. Squamas habet, et idcirco ad eius præcordia transeundi viam verbi sagitta non habet. Duritia enim carnali repellitur, ne spiritalis ei gladius infigatur. Carnali sapientia contra Deum Saulus obduruerat, quando cor eius nulla prædicationis euangelicæ sagitta penetrabat. Sed postquam forti cælitus increpatione iaculatus et su-
B perno respectu cæcatus est, lumen quippe vt acciperet, amisit: ad Ananiam veniens illuminatur. In qua illuminatione quia defensionum suarum duritia caruit, bene de eo scriptum est: Ceciderunt quasi squamæ ab oculis eius. Carnalis videlicet tegumenti illum *Act. 9. e*
duritia presserat, et idcirco radios veri luminis non videbat. Sed postquam superbæ repugnationes eius victæ sunt, defensionum eius squamæ ceciderunt. Quæ quidem sub Ananiæ manibus ab oculis ceciderunt corporis, sed ante iam sub Dominica increpatione ceciderant ab oculis cordis. Cum enim altæ inuectionis iaculo confossus iaceret, humili iam
et penetrato corde requirebat dicēs: Domine quid me vis facere? Repulsis videlicet squa- *Ibid.*
mis, iam ad cordis viscera veritatis sagitta peruenerat, quando deposita elatione superbiæ eum, quem impugnauerat Dominum confitens, et quid ageret nesciens, requirebat. Intueri libet vbi est sæuus ille persecutor, vbi lupus rapax. Ecce in ouem iam versus est qui percun- 32.
C ctatur pastoris semitam, quam sequatur. Et notandum quòd cū diceret: Quis es Domine? non ei a Domino respondetur: Ego sum vnigenitus patris, ego principium, ego verbum ante sæcula. Quia enim Saulus incarnatum Dominum credere contemnebat, et eius humanitatis infirma despexerat, de cælo hoc quod contempserat audiuit: Ego sum Iesus Na *Ibid.*
zarænus, quem tu persequeris, ac si diceret: Hoc a me audi de superioribus, quod in me de inferioribus despicis. Auctorem cæli venisse despexeras in terram, ex terra ergo hominem cognosce de cælo, vt tanto in me amplius sacramenta infirmitatis metuas, quanto et hæc perducta in cælestibus ad excellentiam potestatis probas. Prosternens igitur te, nequaquā tibi hoc astruo quòd ante sæcula Deus sum, sed illud a me audis, quod de me credere dedignaris. Postquam enim dixit Iesus, adhuc in expressione terrenæ inhabitationis subdidit, Nazarænus: velut si apertius diceretur: Humilitatis meæ infirma suscipe, et tuæ superbiæ
D squamas amitte. Sciēdum tamen est quòd istæ defensionum squamæ, quamuis pene omne humanum genus contegant, hypocritarum tamen specialiter et callidorum hominū mentes premunt. Ipsi etenim culpas suas tanto vehementius confiteri refugiunt, quanto se citius videri ab hominibus peccatores erubescūt. Correpta itaque sanctitatis simulatio et malitia occulta deprehensa, squamas obijcit defensionis, et veritatis gladium repellit. Vnde bene per prophetam contra Iudæam dicitur: Ibi cubauit lamia, et inuenit sibi requiem, ibi ha *Isa. 34. d*
buit foueam hericius. Per lamiam quippe hypocritæ: per hericium vero malitiosi quique, qui diuersis se defensionibus contegunt, designantur. Lamia etenim humanā habere dicitur faciem, sed corpus bestiale. Sic et omnes hypocritæ in prima facie quod ostēdunt, quasi ex ratione sanctitatis est, sed bestiale est corpus quod sequitur: quia valde iniqua sunt, quæ sub boni specie moliuntur. Hericij autem nomine, malitiosarum mentiū defensio designa-
E tur: quia videlicet hericius cum apprehenditur, eius et caput cernitur, et pedes videntur, et corpus omne conspicitur, sed mox vt apprehensus fuerit, semetipsum in sphæram colligit, pedes introrsus subtrahit, caput abscondit: et intra tenentis manum totum simul amittitur, quod totum simul ante videbatur. Sic nimirum sic malitiosæ mentes sunt, cum in suis excessibus comprehenduntur. Caput enim hericij cernitur: quia quo initio peccator ad culpam accesserat, videtur. Pedes hericij conspiciuntur: quia quibus vestigijs nequitia sit perpetrata cognoscitur, et tamen adductis repente excusationibus malitiosa mens introrsus pedes colligit: quia cuncta iniquitatis suæ vestigia abscondit. Caput subtrahit, qui miris defensionibus nec inchoasse sed prauum aliquid ostendit, et quasi sphæra in manu tenentis remanet: quia is, qui corripit, cuncta quæ iam cognouerat, subito amittens, inuolutum intra conscientiam peccatorē tenet, et qui totū iam deprehendendo viderat, tergiuersatione prauæ defensionis illusus, totum pariter ignorat. Foueam ergo hericius in reprobis

habet: quia malitiosa mens sese intra se colligens, in tenebris defensionis abscondit. Sed in hoc quòd se peccator excusat, in hoc quòd caliginosis defensionibus fixum in se oculum corripientis obnubilat, diuinus nobis sermo etiam quomodo a similibus fulciatur, A
33. ostendat. Sequitur: [Vna vni coniungitur, et ne spiraculum quidem incedit per eas.] Istæ squamæ peccantium ne ab ore prædicantium aliquo vitæ spiraculo penetrentur, et obduratæ sunt et coniunctæ. Quos enim similis reatus sociat, concordi pertinacia etiam defensio peruersa constipat, vt de facinoribus suis alterna se inuicem defensione tueantur. Sibi enim quisque metuit, dum admoneri vel corrigi alterum cernit, et idcirco contra corripientium verba vnanimiter assurgit: quia se in altero protegit. Bene ergo dicitur: [Vna vni coniungitur, et ne spiraculum quidem incedit per eas:] quia in iniquitatibus suis dum vicissim superba defensione protegunt, sanctæ exhortationis spiracula ad se nullatenus intrare permittunt. Quorum pestiferam concordiam adhuc apertius subdidit, dicens: [Vna B
alteri adhærebunt, et tenentes se nequaquam separabuntur.] Qui enim diuisi corrigi poterant, in iniquitatum suarum pertinacia vniti perdurant, et tanto magis quotidie a cognitione iustitiæ separabiliores sunt, quanto a se inuicem nulla increpatione separantur. Nam sicut esse noxium solet si vnitas desit bonis, ita perniciosum est si non desit malis. Peruersos quippe vnitas corroborat, dum concordat: et tanto magis incorrigibiles, quan-
Eccli.21.b to vnanimes facit. De hac vnitate reproborum per sapientem dicitur: Stuppa collecta sy-
Naum.1.c nagoga peccantium. De hac Naum propheta ait: Sicut spinæ inuicem se complectuntur, sic conuiuium eorum pariter potantium. Conuiuium namque reproborum est delectatio temporalium voluptatum. In quo nimirum conuiuio pariter potant, qui delectationis suç illecebris se concorditer debriant. Igitur quia membra Leuiathan istius, id est, iniquos omnes, quos Dei sermo squamarum compactionibus comparat, ad defensionem suam C
par culpa concordat, bene dicitur: [Vna alteri adhærebunt, et tenentes se nequaquam separabuntur.] Tenentes enim se separari nequeunt: quia eo ad defensionem suam vicissim constricti sunt, quo se sibi per omuia similes esse meminerunt. Descripto itaque eius corpore, ad caput sermo reducitur, et quid per semetipsum extremæ persecutionis tempore antiquus hostis exerceat, nunciatur. Nam sequitur:

Quòd in extrema iudicij commotione antichristus in signis & miraculis tantus erit, vt a multis Christus æstimetur. Caput XXV.

34. Sternutatio eius splendor ignis.] Quod melius exponimus, si prius sternutatio quo modo agatur, indagemus. In sternutatione quippe inflatio a pectore exsurgit, quæ cũ apertos ad emanandum poros non inuenit, cerebrum tangit, et congesta per nares exiens, D
totum caput protinus concutit. In hoc itaque Leuiathan corpore, id est, siue in malignis spiritibus, siue in reprobis hominibus, qui illi per similitudinem iniquitatis inhæserunt, quasi inflatio surgit a pectore, dum elatio se erigit ex præsentis sæculi potestate. Quæ quasi ad emanandum poros non inuenit: quia in hoc quòd contra iustos extollitur, disponente Deo quantum appetit præualere prohibetur. Exsurgens autem cerebrum tangit et concutit: quia collecta elatio satanæ, sensum in fine mundi arctius percutit, et caput turbat, dum ipsum auctorem malignorum spirituum per eum, qui antichristus dicitur, in persecutione fidelium vehementius excitat. Tunc congesta inflatio per eius nares egreditur: quia tota superbiæ eius iniquitas apertis malitiæ flatibus demonstratur. Quia ergo sternutatio caput maxime concutit, Leuiathan istius sternutatio vocatur illa eius extrema commotio, qua damnatum hominem ingreditur, et per eum reprobis principatur. Qui E
tanta tunc virtute se commouet, vt membra Domini, si potest fieri, etiam electa perturbet, tantis signis et prodigijs vtitur, vt miraculorum potentia quasi quodam ignis lumine resplendere videatur. Quia ergo commotum caput illius miraculis clarescere nititur, recte eius sternutatio splendor ignis vocatur. In eo enim quòd se ad persequendos iustos commouet, ante reproborum oculos signorum virtutibus lucet. Et quia eius tyrannidi sapientes mundi adhærent, eorumq. consilijs omne quod prauum molitur, exercet, recte
35. subiungitur: [Et oculi eius vt palpebræ diluculi.] Per oculos, qui inhærentes capiti, vtilitati visionis inseruiunt, non immerito eius consiliarij designantur, qui dum peruersis machinationibus quæ qualiter agenda sunt, præuident, malignis eius operarijs quasi ostensum pedibus iter præbent. Qui recte palpebris diluculi comparantur. Palpebras namque diluculi extremas noctis horas accipimus, in quibus quasi nox oculos aperit,

A aperit, dum venturæ lucis iam initia ostendit. Prudentes igitur sæculi malitiæ antichristi peruersis consilijs inhærentes, quasi palpebræ sunt diluculi: quia fidem quam in Christo inueniunt, quasi erroris noctem asserunt, et venerationem antichristi verum esse mane pollicentur. Spondent enim se tenebras repellere et veritatis lucem signis clarescentibus nunciare: quia nec persuadere quæ volunt, possunt, nisi exhibere se meliora fateantur. Vnde hic ipse coluber in paradiso primis hominibus loquens, in eo quòd se melius *Gen. 3. a* aliquid prouidere simulauit, quasi diluculi palpebras aperuit, quando in innocentibus mentibus humanitatis ignorantiam reprehendit, et scientiam diuinitatis promisit. Quasi ignorantiæ enim tenebras repellebat, et æternæ scientiæ diuinum mane nunciabat, dicens: Aperientur oculi vestri, et eritis sicut dij, scientes bonum et malum. Ita in illo tunc *Ibid.* damnato homine veniens: eius oculi palpebris diluculi comparantur: quia sapientes illius simplicitatem veræ fidei, quasi transactæ noctis tenebras respuunt, et eius signa mendacia quasi exsurgentis solis radios ostendunt. Sed quia Leuiathan iste non solum habet oculos, qui malignis consilijs peruersa prouideant, sed os quoque ad peruertendas mentes hominum aperit, quoniam per prædicatores prauos ad diligendam erroris fallaciam auditorum corda succendit, apte subiungitur:

Quòd prædicatores antichristi multos ad perfidiam accendent, sed lux et odor signorum mendacium in carbonum nigredinem redigetur. Caput XXVI.

DE ore eius lampades procedunt.] Qui enim prouident, oculi: qui autem prædicant, os vocantur. Sed de hoc ore lampades exeunt: quia mentes audientium ad amorem perfidiæ accendunt: et vnde quasi per sapientiam lucent, inde proculdubio per

C nequitiam concremant. Sed qualis ipsa sapientia eorum lux sit, ostenditur, cum protinus subinfertur: [Sicut tædæ ignis accensæ.] Ecce iam hypocrisis eorum aperte describitur, quorum prædicatio tædarum lampadibus comparatur. Tæda enim cum accenditur, odorem quidem suauem habet, sed lumen obscurum. Ita isti prædicatores antichristi, quia sanctitatis sibi speciem arrogant, sed tamen opera iniquitatis exercent, quasi blandum quidem est quod redolent, sed nigrum quod lucent. Olent enim per simulationem iustitiæ, sed obscurum ardent per nequitiæ perpetrationem. Quorum simulationis malitiam Ioannes in Apocalypsi breui descriptione comprehendit, dicens: Vidi aliam bestiam *Apoc. 13. c* ascendentem de terra, habentem duo cornua similia agni, et loquebatur vt draco. Priorem quippe bestiam, id est, antichristum superiore iam descriptione narrauerat, post quem etiam hæc alia bestia ascendisse dicitur: quia post eum multitudo prædicatorum illius ex

D terrena potestate gloriatur. De terra quippe ascendere, est de terrena gloria superbire. Quæ habet duo cornua agni similia: quia per hypocrisim sanctitatis, eam quam in se veraciter Dominus habuit singularem, sibi inesse et sapientiam mentitur et vitam. Sed quia sub agni specie auditoribus reprobis serpentinum virus infundit, recte illic subditur: Et loquebatur vt draco. Ista ergo bestia, id est prædicantium multitudo, si aperte vt draco loqueretur, agno similis non appareret, sed assumit agni speciem, vt draconis exerceat operationem. Quod hic vtrumque per tædarum lampades exprimitur: quia et obscurum ardent per effectum malitiæ, et quasi suaue redolent per simulationem vitæ. Sed nequaquam æstimandum est quòd tunc solum antichristi prædicatores apparebunt, et nunc ab humanis deceptionibus desunt. Modo namque priusquam per semetipsum appareat, nonnulli illum vocibus, plerique autem moribus prædicāt. An prædicatores simulationis

E illius non sunt, qui cum sacros Dei ordines obtinent, fugientem totis desiderijs mundum tenent, qui virtutes esse ostendunt, quæ faciunt, sed vitiū est omne quod agunt? Sed electorum mens quanto magis internæ luci inhæret, tanto subtilius quo modo virtutes a vitijs discernere debeat, videt. Quid autem mirum est hoc nos spiritaliter agere, quod quotidie corporaliter cernimus nummularios implere? Qui cum numismа percipiunt, prius qualitatem illius, post figuram, ad extremum vero pondus examinant, ne aut sub auri specie æs lateat, aut hoc quod veraciter aurum est, monetæ reprobæ figura dehonestet: aut quod et aurum, et rectæ figuræ est, hoc non integrum pondus leuiget. Cum igitur mira ignotorum hominum facta conspicimus, residere ad mentis nostræ trutinam quasi solertes nummularij debemus, vt prius discretio aurum examinet, ne sub virtute se vitium occultet, et quod praua intentione agitur, recti visione pallietur. Cuius si intentionis qualitas approbatur, impressæ mox formulæ figura quærenda est, si a probatis monetarijs, id est

 ab antiquis

ab antiquis patribus ducitur, et ab eorum vitæ similitudine nullo errore vitiatur. Cum vero et per intentionem qualitas, et recta per exemplum figura cognoscitur, restat vt integrum eius pondus exquiratur. Bonum quippe quod per signa et miracula coruscat, si perfectionis summam non habet, pensari solicite per cautelam circumspectionis debet, ne dum imperfecta res quasi pro perfecta accipitur, in accipientis damnum vertatur. Prædicatores itaque antichristi quo modo veram numismatis qualitatem tenent, qui in his quæ agunt, intentionis rectæ vim nesciunt: quia per hæc non cælestem patriam, sed culmen gloriæ temporalis exquirunt? Quo modo a monetæ figura non discrepant, qui ab omni pietate iustorum iustos persequendo discordant? Quo modo in se integritatis pondus ostendunt, qui non solum humilitatis perfectionem nequaquam assecuti sunt, sed neque ipsam primam eius ianuam contigerunt? Hinc ergo hinc electi cognoscant, quo modo eorum signa despiciant, quorum profecto actio omne quod a pijs patribus gestum memoratur, impugnat. Sed ipsi quoque electi dum tot signa conspiciunt, dum contemnentes vitam tanta eius miracula perhorrescunt, quoddam dubietatis nubilum in corde patiuntur: quia dum se per prodigia illius malitia leuat, in istis aliquatenus visus certior caligat. Vnde recte subditur: A B

Quòd in persecutione antichristi in errorem pene mittantur electi. Caput XXVII.

DE naribus eius procedit fumus.] Oculorum quippe acies fumo sauciatur. Fumus ergo de eius naribus procedere dicitur: quia de miraculorum eius insidijs ad momentum caliginosa dubietas etiam in electorum corde generatur. De Leuiathan naribus fumus exit: quia ex eius prodigijs mendacibus, etiam bonarum mentium oculos trepidationis caligo confundit. Tunc namque in electorum cordibus conspectis terribilibus signis, obscura cogitatio conglobatur. Vnde hoc quod iam supra protulimus, veritatis ore per Euangelium dicitur: Surgent pseudochristi et pseudoprophetæ, et dabunt signa magna et prodigia: ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Qua in re valde quærendum est, quo modo aut hi, qui electi sunt, induci in errorem possunt, aut cur si fieri potest, quasi ex dubietate subditur: cum quid faciendum sit, Dominus omnia præsciens præstolatur. Sed quia electorum cor et trepida cogitatione concutitur, et tamen eorum constantia non mouetur, vna hac sententia Dominus vtrumque complexus est dicens: Ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Quasi enim iam errare, est in cogitatione titubare, sed protinus si fieri potest, subiungitur: quia proculdubio fieri non potest, vt in errore plene electi capiantur. Bene autem in hac fumi caligine, ipse etiam animorum feruor exprimitur, cum protinus subinfertur: [Sicut ollæ succensæ atque feruentes.] Velut enim olla feruens est vnaquæque tunc anima, cogitationum suarum impetus quasi spumas ardentium vndarum sustinens, quas et ignis zeli commouet, et ipsa temporalis oppressio more ollæ intrinsecus clausas tenet. Vnde Ioannes quoque cum huius bestiæ signa narraret, adiunxit: Ita vt ignem faciat de cælo descendere. Ignem quippe de cælo descendere, est de cælestibus electorum animis sancti zeli flammas emanare: Quia vero Leuiathan iste alias non solum serpens, sed etiam regulus dicitur, pro eo quòd immundis spiritibus, vel reprobis hominibus principatur, sicut Isaias ait: De radice colubri egredietur regulus: inspiciendum nobis summopere est qualiter regulus perimat, vt ex operatione reguli, huius nobis malitia apertius innotescat. Regulus namque non morsu perimit, sed flatu consumit. Sæpe quoque aerem flatu afficit, et quidquid vel positum longe contigerit, sola narium inspiratione tabefacit. Hinc ergo pensare compellimur, per hoc quod de naribus eius fumus procedere dicitur, etiam priusquam apertus appareat, quid quotidie in humanis cordibus fumo pestiferæ exhalationis operetur. Quia enim sicut et superius diximus, fumo oculorum acies infirmatur: non immerito de eius naribus fumus procedere asseritur, cuius noxijs inspirationibus praua in humanis cordibus cogitatio nascitur, per quam acies mentis obrunditur, ne lux interna videatur. Quasi enim flatu narium caliginem emittit: quia in reproborum cordibus insidiarum suarum aspirationibus ex amore vitæ temporalis æstum congerit multiplicium cogitationum. Et velut fumi globos multiplicat: quia inanissimas præsentis vitæ curas in terrenorum hominum mente coaceruat. Iste fumus ex eius naribus prodiens, aliquando ad tempus etiam electorum oculos tangit. Hunc namque intrinsecus fumum patiebatur propheta, cum dixit: Turbatus est præ ira oculus meus. Huius inundatione C D E

Marginalia: Mat. 13. e; Apoc. 13. e; 38.; Isa. 14. g; Psal. 6.

A datione premebatur dicens: Cor meum conturbatum est in me, et lumen oculorum meorum non est mecum. Fumus quippe iste obtundit aciem cordis: quia caliginis suæ nubilo serenitatem intimæ turbat quietis. Cognosci vero nisi tranquillo corde non potest Deus. Vnde per eundem prophetam rursus dicitur: Vacate et videte quoniam ego sum Deus. Vacare autem mens non potest, quæ huius fumi inundationibus premitur: quia in ea terrenarum cogitationum volumina ex præsentis vitæ amore glomerantur. Lumen ergo quietis internæ hoc fumo amittitur: quia curarum prurigine cordis oculus dum confunditur, tenebratur. Sed fumus iste aliter electorum animos turbat, aliter reproborum oculos excæcat. A bonorum quippe oculis spiritalium desideriorum flatu respergitur, ne præualente misera cogitatione densetur. In prauorum vero mentibus quo se licentius per tetras cogitationes colligit, eo ab eis funditus veritatis lumen
Psal. 37. *Psal. 40.*

B tollit. Fumus iste reproborum cordibus quot illicita desideria ingerit, quasi per tot ante illos globos intumescit. Et certe fumi globos nouimus: quia cum alij superius inanescunt, alij inferius surgunt, sicut et in cogitatione carnali et si alia prauitatis desideria transeunt, alia succedunt. Sæpe autem mens misera quid iam transierit, videt: sed vbi adhuc retineatur, non videt. Gaudet de quibusdā vitijs, quòd eis subiecta iam non sit, et præcauere ac gemere negligit: quia eorum vice successerunt alia, quibus fortasse nequius succumbit: sicq; fit vt dum alia vitia transeunt, et semper alia succedunt, ab hoc serpente cor reproborum sine intermissione teneatur. Vnde bene per Iohel prophetam dicitur: Residuum erucæ comedit locusta, et residuum locustæ comedit brucus, et residuum bruci comedit rubigo. Expergiscimini ebrij, et flete. Quid enim per erucam, quæ toto corpore in terra repit, nisi luxuria designatur? quæ cor quod tenet, ita polluit, vt in su-
39. *Iohel 1. a*

C perioris munditiæ surgere amorem non possit. Quid per locustam quæ saltibus euolat, nisi inanis gloria exprimitur, quæ se vanis præsumptionibus exaltat? Quid per brucum, cuius pene totum corpus in ventrem colligitur, nisi edendi ingluuies figuratur? Quid per rubiginem quæ dum tangit, incēdit, nisi ira innuitur? Residuū ergo erucæ locusta comedit: quia sæpe cum luxuriæ vitium a mente recesserit, inanis gloria succedit. Nam quia iam per amorem carnis non sternitur, quasi sanctam se ex castitate gloriatur. Et residuum locustæ brucus comedit: quia sæpe cum inani gloriæ, quæ quasi ex sanctitate veniebat, resistitur, vel ventri vel quibuslibet ambitionis desiderijs immoderatius indulgetur. Mens enim Dei nescia, tanto atrocius ad quemlibet ambitum ducitur, quanto nullo vel humanæ laudis amore refrenatur. Residuum bruci rubigo consumit: quia sæpe dum ventris ingluuies per abstinentiam restringitur, iræ impatientia acrius domi-

D natur, quæ more rubiginis quasi exurendo messem comedit: quia virtutum fructus impatientiæ flamma tabescit. Cum ergo vitia vitijs succedunt, agrum mentis alia pestis deuorat, dum alia relinquit. Bene autem illic subditur: Expergiscimini ebrij et flete. Ebrij quippe vocati sunt, qui mundi huius amore confusi, mala non sentiunt quæ patiuntur. Quid est ergo dicere: Expergiscimini ebrij et flete; nisi somnum vestræ insensibilitatis excutite, et in deuastatione cordis tot sibi succedentibus vitiorum pestibus, vigilantibus lamentis obuiate? Per tot igitur globos de Leuiathan naribus fumus surgit, per quot nimirum pestes frugem cordis reprobi occulta aspiratione consumit. Cuius adhuc fumi vim solicite Dominus exprimit, cum illico subiungit: [Sicut ollæ succensæ atque feruentis.] Olla enim succenditur, cum mens humana maligni hostis suasionibus instigatur. Olla autem feruet cum iam etiam per consensum in desiderijs prauæ per-
40. *Ibid.*

E suasionis accenditur. Et tot vndas quasi feruendo proijcit, per quot nequitias vsque ad exteriora opera extendit. Hinc namque carnalis conscientiæ, id est, ollæ feruorem, ex Leuiathan fumo venientem propheta conspexerat, cum dicebat: Ollam succensam ego video, et faciem eius a facie aquilonis. Ab aquilonis namque facie humani cordis olla succenditur, dum instigatione aduersarij spiritus illicitis desiderijs inflammatur. Ille namque qui ait: Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis: mentem quam semel ceperit, malignis persuasionis suæ flatibus, quasi suppositis ignibus accendit: quatenus non contenta præsentibus, indesinenter per desideria æstuet, vt alia contemnenda appetat, alia adepta contemnat: vt modo suis compendijs inhiet, modo alienis commodis etiam cum proprio detrimento contradicat: modo carnis illecebris satisfaciat, modo quasi in quodam culmine per cogitationis superbiam rapta, carnali cura postposita, totam se in typho elationis attollat. Quia ergo cor per varia desideria abducitur, quod
Hier. 1. c *Isa. 14. d*

quòd instigationibus Leuiathan istius inflammatur, recte eius fumus succensæ et feruenti ollæ similis esse perhibetur: quia per tot se feruores afflata eius tentationibus conscientia erigit, per quot intra se cogitationes intumescit. Quod verbis alijs adhuc veritas apertius exequitur dum subiungitur: A

Quòd persuasione diabolica ad diuersa vitia reproborum animæ inflammentur, & flamma malitiæ eius infructuosa ligna comburat. *Caput* XVIII.

HAlitus eius prunas ardere facit.] Quid enim prunas nisi succensas in terrenis concupiscentijs reproborum hominum mentes appellat? Ardent enim cum quodlibet temporale appetunt: quia nimirum vrunt desideria, quæ quietum ac integrum esse animum non permittunt. Toties igitur Leuiathan halitus prunas accendit, quoties eius B
occulta suggestio humanas mentes ad delectationes illicitas pertrahit. Alias namque
Gen. 3.a superbiæ, alias inuidiæ, alias luxuriæ, alias auaritiæ facibus inflammat. Superbiæ quippe faciem menti Euæ supposuit, cum hanc ad contemnenda verba Dominicæ iussionis in-
Gen. 4.b stigauit. Inuidiæ quoque flamma Cain animum succendit, cum de accepto fratris sa-
3. Reg. 11.a crificio doluit, et per hoc vsque ad fratricidij facinus peruenit: Luxuriæ facibus cor Salomonis exussit, quem tanto mulieribus amore subdidit, vt vsque ad idolorum venerationem deductus, dum carnis delectationem sequeretur, conditoris reuerentiæ obliuisceretur.
3. Reg. 21.a tur. Auaritiæ quoque igne Achab animum concremauit, cum eum ad appetendam alienam vineam impatientibus desiderijs impulit, et per hoc vsque ad reatum homicidij pertraxit. Tanto igitur Leuiathan iste halitu in prunis flat, quanto annisu suggestionis occultæ humanas mentes ad illicita inflammat. Vnde et bene mox subditur: [Et C
41. flamma de ore eius egreditur.] Flamma quippe oris eius est ipsa instigatio occultæ locutionis. Prauæ enim suasionis verba ad vniuscuiusque animum facit, sed flamma est quod de eius ore egreditur: quia ardet in desiderijs animus, cum eius suggestionibus instigatur. Hæc quotidie suggerit, hæc vsque ad præsentis vitæ terminum suggerere non desistit: sed tunc se nequius dilatat, cum per illum damnatum hominem veniens, in huius mundi se gloria apertius ostendit. Tunc ab eius naribus vastior fumus procedit: quia humana corda signorum eius admirationibus territa amplior instigatio percutit. Tunc eius halitus vehementius prunas ardere facit: quia reproborum mentes, quas iam calentes amore gloriæ temporalis inuenerit, suggestionis suæ flatibus vsque ad nequitiam exercendæ crudelitatis incendit. Tunc de ore eius flamma egreditur: quia quidquid per se, quidquid per prædicatores suos loquitur, ignis est, quo infructuosa ligna concremantur. Igne D
autem terrenæ concupiscentiæ eorum mẽs tangitur, qui nequaquam fieri pretiosa metalla concupiscunt. Qui ergo oris eius non vult flamma affici, iuxta doctoris veri sententiam,
1. Cor. 3.c non lignum, fenum, stipula: sed aurum, argentum, et pretiosus lapis curet inueniri: quia tanto ignis suasionis illius amplius incendit, quanto se ei ad consentiendum molliorem quisque præbuerit. Sed quia nulla ratione conceditur, vt mens in hac corruptibili carne posita, nequaquam suasionis illius ardore tangatur, restat, vt malignis flatibus adusta, ad orationis opem se sine cessatione conuertat. Flammam quippe suggestionum illius extinguit citius vnda lacrymarum.

LIBRI TRIGESIMITERTII MORALIVM SANCTI GREGORII FINIS.

SANCTI

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER TRIGESIMVSQVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

A QVIA ex hoc mundo corpus gerimus, vniuersitatis terminum ex ea qua nos sumus, parte pensemus. Citius quippe qualis sit mundi finis agnoscimus, si solicite aspicimus hoc, quod de mundo gestamus. Aetas etenim nostra per iuueniles annos robustior viget, in senili autem tempore crebrescentibus morbis excoquitur, et dum diutius distenditur, vt subsistat, moriendi vice quotidie deficit per momenta viuendi. Ita etiam mundi tempus dum venientibus annis augetur, crebrescentibus malis afficitur: et vnde ætatis augmentum percipit, inde salutis dispendium sentit. Tribulationes namque illi cum temporibus crescunt, et eo detrimenta vitæ debilior tolerat, quo quasi ad vitam prouectior durat. Totis enim contra illum hostis antiquus viribus soluitur, qui quamuis iam nunc interijt, pro eo quòd supernæ conditionis beatitudinem amisit, tunc tamen plenius
B extinguitur, quando et a tentandi licentia abstractus, æternis incendijs religatur. Vnde et extrema mundi atrocius tentaturus aggreditur: quia tanto fit feruentior ad sæuitiam, quanto se viciniorem sentit ad pœnam. Considerat quippe quòd iuxta sit vt licentiam nequissimæ libertatis amittat: et quantum breuitate temporis angustatur, tantum multiplicitate crudelitatis expanditur, sicut de illo voce angelica ad Ioannem dicitur: Væ terræ et mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quòd modicum tempus habet. *Apoc. 12. d* Tunc ergo in magnæ iræ feruorem se dilatat, ne qui in beatitudine stare non potuit, in damnationis suæ foueam cum paucis ruat. Tunc quidquid nequiter valuerit, callidius exquirit: tunc ceruicem superbiæ altius erigit, et per damnatum illum quem gestat hominem, omne quod temporaliter præualet, nequiter ostendit. Vnde et diuina voce recte nunc dicitur:

C

Quòd in fine mundi superbiæ antichristi potentia suffragetur. Caput II.

IN collis eius morabitur fortitudo.] Quid enim collo Leuiathan istius, nisi elationis ostensio designatur? qua contra Deum se erigens, cum simulatione sanctitatis etiam tumore potestatis extollitur. Quia enim per collum superbia exprimitur, Isaias propheta testatur, qui Hierusalem filias redarguit dicens: Ambulauerunt extento collo. *Isa. 3. c* In collo ergo Leuiathan istius fortitudo demorari dicitur: quia elationi illius etiam subiuncta potentia suffragatur. Nam quidquid tunc superbe extollitur, quidquid callide machinatur, etiam cum virtute potentiæ sæcularis exequitur. Quod Daniel propheta intuens, ait: Dolus in manu eius dirigetur. Dolus quippe in manu eius est fraus in *Dan. 8. g*
D virtute: quia omne quod nequiter voluit, hoc ad tempus exequi etiam fortiter potest. Dolus vero eius dirigi dicitur: quia fraudis eius malitia nulla difficultate præpeditur. Hoc enim Leuiathan iste vel vasa eius habere crebro proprium solent, quòd ad iniquitatis suæ cumulum ea quæ nequiter appetunt, explere nequius possunt. Nam cum fortasse infirmantur electi, atque in desiderijs illicitis ruunt, in hoc plerumque diuini muneris manu retinentur, quod voluntatis miseræ nullos effectus inueniunt. Cumq. eorum votis valida contrarietas nascitur, plerumque ex ipsa impossibilitate corriguntur, et miro internæ dispositionis ordine, per conuersionem mutatio malæ voluntatis sequitur, dum

per

per infirmitatem perfectio denegatur. Hinc est enim quòd sub specie vniuscuiusque animæ, de infirmante Iudæa, atque in prauis itineribus gradiente, per prophetam Dominus A
Osea.2.a dicit: Ecce ego sepiam viam tuam spinis, et sepiam eam maceria, et semitas suas non inueniet, et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos, et quæret eos, et non inueniens dicet: Vadam et reuertar ad virum meum priorem: quia mihi bene erat tunc magis quàm nunc. Spinis enim electorum viæ sepiuntur, dum dolorem punctionis inueniunt in hoc quod temporaliter concupiscunt. Quasi interposita maceria vis eorum obuiat, quorum nimirum desideria perfectionis difficultas impugnat. Horum profecto animæ amatores suos quærunt, et non inueniunt, dum sequendo malignos spiritus nequaquam eas, quas appetunt huius sæculi voluptates, apprehendunt. Bene autem subditur, quòd ex ipsa difficultate mox dicat: Vadam et reuertar ad virum meum priorem: quia melius mihi erat tunc magis quàm nunc. Prior quippe vir Dominus est, qui castam sibi animam sancti Spiritus interposito amore coniunxit. Quem tunc mens vniuscuiusque desiderat, cum B
multiplices amaritudines velut quasdam spinas inuenit in iis delectationibus, quas temporaliter concupiscit. Nam dum aduersitatibus mundi, quem diligit anima, morderi cœperit, tunc plenius intelligit, quanto illi cum priore viro melius fuit. Eos ergo, quos voluntas praua peruertit, plerumque aduersitas corrigit. Vnde et nimis timendum est, ne sequantur prospera cum desiderantur iniusta: quia difficilius malum corrigitur, quod pro-
Mat.25.d fectionis etiam prosperitate fulcitur. Leuiathan itaque iste qui cum membris suis æternis est cruciatibus depuratus, et dolus in manu eius dirigitur, et in collo eius fortitudo demoratur: quia hoc quod temporaliter peruersa contra bonos voluntate desiderat, peruersiore facultate consummat, vt tanto ei de aduersitate in præsenti nil obstet, quanto ei in posterum de prosperitate nihil remanet. Et quia omnis, qui peruersis moribus amicitiis C
eius innotescit, prius veras mentis diuitias amittit, apte subiungitur:

Quòd subtilissima fraude diabolus consentientium sibi mentes proprijs virtutibus spoliat prius quàm qui tentatur, agnoscat: et quòd antichristo veniente, prophetia et miracula cessabunt. Caput III.

2. ET faciem eius præcedet egestas.] Per faciem quippe solet notitia designari. Vnde
Exod.33.c scriptum est: Et facies mea præcedet te, id est, notitia ducatum præbebit. Sciendum vero est quòd egestas in sacro eloquio aliter electorum ponitur, atque aliter reproborum. Egestas namque electorum est, cum veræ diuitiæ cælestis patriæ ad eorum animum redeunt, et in hoc ærumnoso præsentis vitæ exilio positi, pauperes se esse meminerunt. D
Ephe.1.d Illas quippe diuitias sine cessatione suspirant, de quibus Paulus dicit: Vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, et quæ diuitiæ gloriæ hereditatis eius in sanctis. Et quia adhuc eas nequaquam conspiciunt, studiose interim in ærumna istius paupertatis gemunt. Hanc
Thren.3.a proculdubio paupertatem Hieremias inspexerat, cum dicebat: Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius. Virga enim indignationis Dei, est percussio
Gen.3.d districtionis. Quam indignationem tunc homo pertulit, cum ex paradiso pulsus, veras interni gaudij diuitias amisit. Sed quia electi quique incessanter conspiciunt quòd in præsentis vitæ penuriam ab illa potestatis ingenitæ facultate ceciderunt, bene dicitur: Ego vir videns paupertatem meam. Quisquis enim hæc adhuc visibilia appetit, peregrinationis suæ malum non intelligit: et hoc ipsum quod patitur, videre nescit. Hanc
Psal.30. paupertatem Dauid propheta intuens, ait: Infirmata est in paupertate virtus mea. In E
paupertate etenim virtus infirmari dicitur: quia lapsus in hac peregrinatione animus, et corruptionis suæ molestijs reuerberatur, hoc quod perdidit, contemplari præpeditur. Sed hanc paupertatem reprobi considerare nesciunt: quia dum sequuntur ea quæ conspiciunt, cogitare inuisibilia negligunt quæ perdiderunt. Vnde et egestas eorum proprie dicitur: quia dum replentur vitijs, virtutum diuitijs vacuantur. Quibus sæpe euenit vt per elationis dementiam subleuati, dum nequaquam ruinæ suæ damna considerant, esse se etiam a bonis actionibus inopes non cognoscant. Vnde voce angelica prædicatori
Apoc.3.d Laodiceæ dicitur: Dicis quòd diues sum, et locupletatus, et nullius egeo, et nescis, quia tu es miser, et miserabilis et pauper, et cæcus, et nudus. Quasi diuitem se asserit, qui per arrogantiam sanctitatis extollitur, sed pauper, cæcusq. et nudus arguitur. Pauper vtique, quia virtutum diuitias non habet: cæcus, quia nec paupertatem, quam patitur, videt:

A videt: nudus, quia primam stolam perdidit: sed peius, quia nec se perdidisse cognoscit. Quia ergo, vt diximus, egestas reproborum est defraudatio meritorum, rectè de Leuiathan dicitur: [Faciem eius præcedet egestas.] Nemo quippe cognitioni eius iungitur, nisi prius virtutum diuitijs denudetur. Prius enim bonas cogitationes subtrahit, et tunc eis apertiorem notitiam suæ iniquitatis infundit. Egestas ergo faciem illius præcedere dicitur: quia prius facultas virium perditur, vt quasi per familiaritatem ita postmodum eius notitia cognoscatur. Vel certe quia multis ita fraudulenter surrepit, vt ab eis deprehendi nequaquam possit, et sic eorum virtutes euacuat: quatenus astutiæ suæ malitiam non ostendat, faciem eius egestas præire perhibetur, ac si aperte diceretur: quia cum insidians tentat, priusquam videatur expoliat. Hinc est enim quòd de Ephraim per prophetam dicitur: Comederunt alieni robur eius, et ipse ignorauit. Alieni quippe intel- *Osee. 7. c*
B ligi apostatæ angeli solent, qui robur comedunt, dum virtutem mentis peruertendo consumunt. Quod Ephraim et pertulit, et nesciuit: quia in tentatione malignorum spirituum, et robur animæ perdidit, & hoc ipsum quia perdiderit, non intellexit. Leuiathan ergo faciem egestas antecedit: quia negligentium mentes ante tentando spoliat, quàm eius insidias is qui tentatur, agnoscat. Per hoc ergo quod dictum est: In collo eius morabitur fortitudo: virtus violentiæ ostenditur. Per hoc vero quod subditur: Et faciem eius præcedet egestas: fraudis subtilitas designatur. Quamuis de eo quòd eius faciem egestatem præire cognoscimus, suppetit aliud quod tamen tristius exponamus. Terribili quippe ordine dispositionis occultæ, priusquam Leuiathan iste in illo damnato homine quem assumit, appareat: a sancta Ecclesia virtutum signa subtrahuntur. Nam prophetia absconditur, curationum gratia aufertur, prolixioris abstinentiæ virtus imminui-
C tur, doctrinæ verba conticescunt, miraculorum prodigia tolluntur. Quæ quidem nequaquam superna dispensatio funditus subtrahit, sed non hæc sicut prioribus temporibus aperte ac multipliciter ostendit. Quod tamen mira dispensatione agitur, vt vna ex re diuina simul pietas, et iustitia compleatur. Dum enim subtractis signorum virtutibus, sancta Ecclesia velut abiectior apparet, et bonorum præmium crescit, qui illam pro spe cælestium, et non propter præsentia signa venerantur, et malorum mens contra illam citius ostenditur, qui sequi quæ promittit inuisibilia negligunt, dum signis visibilibus non tenentur. Dum igitur humilitas fidelium, multitudine et manifestatione signorum quasi destituitur, terribili occultæ dispositionis examine, inde bonis misericordia largitur, vnde malis iusta ira cumulatur. Quia ergo Leuiathan iste priusquam manifestus, et conspicuus veniat, ex magna parte in sancta Ecclesia signa virtutum cessant, rectè
D nunc dicitur: Faciem eius præcedet egestas. Ante enim a fidelibus miraculorum diuitiæ subtrahuntur, et tunc contra eos antiquus ille hostis per aperta prodigia ostenditur: vt quo ipse per signa extollitur, eo a fidelibus sine signis robustius laudabiliusq. vincatur. Quamuis etiam fidelibus in eius certamine signa non deerunt, sed tanta erunt illius, vt nostrorum aut pauca, aut nulla videantur. Quorum nimirum virtus omnibus signis fit potior, cum omne quod ab illo terribiliter fieri cōspicitur, per internæ constantiæ calcem premunt. Sed malignus hostis tanto contra eos acriori immanitate se exhibet, quanto se despici etiam clarescentibus miraculis dolet. Totum ergo se in eorum interitum colligit, cunctosq. reprobos in necem fidelium vnanimi crudelitate coniungit, vt sæuitiam suam tanto robustius exerceat, quanto et in eis quæ peruerse agere appetit: nulla sibi sui corporis membra discordant. Vnde et rectè dicitur:

E

Quanta virtutis in fine futura sit feritas reproborum. *Caput IIII.*

Membra carnium eius cohærentia sibi.] Carnes vero Leuiathan istius, sunt omnes reprobi, qui ad intellectum spiritalis patriæ per desiderium non assurgunt. Membra vero sunt carnium hi, qui eisdem peruerse agentibus, et sese ad iniquitatem præcedentibus iunguntur, sicut econtra per Paulum de Dominico corpore dicitur: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Aliud quippe est membrum corporis, aliud membrum membri. Membrum quippe corporis pars ad totum: membrum vero membri est particula ad partem. Membrum namque membri digitus ad manum, manus ad brachium: membrum vero est corporis totum hoc simul ad corpus vniuersum. Sicut ergo in spiritali Dominico corpore membra de membro dicimus eos, qui in eius Ecclesia ab alijs reguntur: ita in illa Leuiathan istius reproba congregatione membra sunt carnium, *1. Cor. 12. d*

qui iniquo opere quibusdam se nequioribus iunguntur. Sed qui hostis malignus sibi in peruerso opere a primis vsque ad extrema concordat, diuinus sermo in eo membra carnium sibimet cohærentia memorat. Sic namque peruersa vnanimiter sentiunt, vt nulla contra se vicissim disputatione diuidantur. Nulla eos diuersitatis altercatio tunc scindit, et idcirco contra bonos vehementer præualent: quia in malo se concorditer tenent. Sicut enim iam superius diximus, vt perniciosum est si vnitas desit bonis, ita perniciosius est si non desit malis. Reproborum quippe vnitas, bonorum vitam tanto durius præpedit, quanto ei se per collectionem durior opponit. Hanc vnitatem reproborum perniciosam sibi Paulus conspexerat, cum in medio Sadducæorum Pharisæorumq. deprehensus dice-
Act. 23. b bat:De spe et resurrectione mortuorum ego iudicor. Qua nimirum voce percussa, protinus contra se vicissim audientium turba dissiluit. Cumq. in duas partes tumultuantium multitudo diuiditur, Paulo via ereptionis aperitur: quia quem turba persequētium vnita constrinxerat, diuisa laxabat. Eripiuntur ergo iusti dum diuiduntur iniusti, et electorum vota ad perfectum perueniunt, dum reproborum agmina per discordiam confunduntur. A B
Exod. 14. e Quod bene etiam maris rubri scissione designatur. Dum enim in duas partes vnda diuiditur, ab electo populo ad terram repromissionis tenditur: quia dum malorum vnitas scinditur, bonæ mentes ad hoc quod appetunt, perducuntur. Si malorum vnitas noxia non fuisset, nequaquam diuina prouidentia superbientium linguas in tanta diuersitate dissi-
Gen. 11. b passet. Si malorum vnitas noxia non fuisset, de sanctæ Ecclesiæ hostibus propheta non
Psal. 54. diceret:Præcipita Domine, et diuide linguas eorum. Quia ergo Leuiathan iste tunc contra electos Dei in suis viribus effrenatur, ad augmentum suæ malitiæ, vnitatem quoque in reprobis habere permittitur, vt tanto contra nos robustius vires suas exerat, quanto non solum nos ictu fortitudinis, sed etiam mole adunationis impugnat. Sed quis contra ista sufficiat? Quæ mens ad tantæ elationis et compagis pondera, non ab ipsa cogitationum radice contremiscat? Vnde quia trepidare nos per infirmitatem conspicit, protinus diuina clementia quid per semetipsam faciat, adiungit. Nam sequitur: C

Quòd in die iudicij iustis gaudentibus impij maledictionis fulmine ferientur. Caput V.

Mittet contra eum fulmina, et ad locum alium non ferentur.] Quid appellatione fulminum, nisi tremendæ illæ extremi iudicij sententiæ designantur? Quæ idcirco fulmina vocantur: quia nimirum eos quos feriunt, in perpetuum incendunt. Fulmina
2. Thes. 2. b namque super eum Paulus venire conspexerat, cum dicebat: Quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione aduentus sui. Hæc autem quæ in eum mittuntur fulmina, ad locum alium non feruntur: quia iustis gaudentibus, solos tunc reprobos feriunt. Nam post trituram vitæ præsentis, in qua nunc triticum sub paleis gemit, ita illo extremi iudicij ventilabro inter triticum paleasq. discernitur: vt nec in tritici horreum paleæ transeant, nec in palearum ignem horrei grana delabantur. Illa ergo fulmina locum alium nequaquam tangunt: quia videlicet igne suo non grana, sed paleas incendunt. Sed quia Leuiathan istum pœna non corrigit, insinuat dum subiungit: D

Quòd diabolus sit impœnitens, et nos illos persequente modo proficimus, ipse vero sicut incus semper percutitur, nec tamen mutatur. Caput VI.

Cor eius indurabitur quasi lapis.] Cor enim antiqui hostis vt lapis indurabitur: quia nulla vmquam conuersionis pœnitentia mollietur. Qui quia solis ictibus æternæ vltionis aptabitur, recte protinus subinfertur: [Et stringetur quasi malleatoris incus.] Incudem quippe malleator solis aptam percussionibus figit. Ad hoc namque incus statuitur, vt crebris ictibus feriatur. Leuiathan ergo vt malleatoris incus stringitur: quia inferni vinculis coarctabitur, vt æterni supplicij continua percussione tundatur. Qui modo quoque percutitur, dum iusti quique illo insidijs vigilante, sed doloribus tabescente saluantur. In incude autem alia vasa formantur, ipsa vero tot percussionibus in vas aliud non transfertur. Recte ergo Leuiathan iste incudi comparatus est: quia nos illo persequente componimur, ipse autem et semper percutitur, et in vas vtile numquam mutatur. Aeternæ illum percussioni relinquimus, et nos superni artificis manu in eius tentatione percussi, per illum quasi vascula formata transimus. In ipso enim tundimur, sed E

vt ad

A vt ad vsum domus supernæ veniamus. Ipsæ vero quasi incus stringitur: quia etsi nunc
tentando mundum circuit, in inferno tamen positus, iam sub ictu sententiæ non vaga-
tur. Sequitur:

Quòd in ruina diaboli sancti angeli territi sunt ne peccarent, et purgati, vt in munditia stabiles permanerent. *Caput VII.*

CVm sublatus fuerit, timebunt angeli, et territi purgabuntur.] Scriptura sacra ita
nonnumquam tempus præteritum futurumq. permiscet, vt aliquando futuro pro
præterito, aliquando vero vtatur præterito pro futuro. Futuro namque pro præterito vti- *Apoc.12.b*
tur, cum Ioanni mulier paritura masculum, qui regat gentes in virga ferrea demonstra-
tur. Quod quia incarnato Domino veniente iam tunc factum fuerat, res gesta nunciaba-
B tur. Rursum præterito vtitur pro futuro, sicut per Psalmistam Dominus loquitur dicens:
Foderunt manus meas et pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Quibus videlicet *Psal.21.*
verbis species Dominicæ passionis quasi iam transacta describitur, sed tamen adhuc lon-
ge post futura nunciatur. Hoc ergo loco quo dicitur: [Cum sublatus fuerit, timebunt an-
geli:] nil obstat intelligi: quia sub futuri temporis modo præterita describuntur. Nec rectæ
intelligentiæ sensum relinquimus, si credamus Leuiathan isto ab arce beatitudinis caden-
te, in ruina eius etiam electos angelos expauisse, vt cum istum ex illorum numero superbię
lapsus eijceret, illos ad robustius standum timor ipse solidaret. Vnde et sequitur: [Et territi 4.
purgabuntur.] Purgati vero sunt: quia nimirum isto cum reprobis legionibus exeunte, so-
li in cælestibus sedibus qui beate in æternum viuerent remanserunt. Huius itaque lapsus
eos terruit et purgauit. Terruit, ne conditorem suum superbe despicerent: purgauit
C vero, quia exeuntibus reprobis, actum est vt electi soli remanerent. Et quia cunctorum
opifex Deus scit ad bonorum custodiam etiam bene vti mala actione reproborum, lapsum
cadentium vertit in profectum manentium, et vnde punita est culpa superbientium, in-
de humilibus angelis, et inuenta, et solidata sunt augmenta meritorum. Istis namque
cadentibus, illis in munere datum est, vt cadere omnino non possent. Sancti enim angeli
dum in istis naturæ suæ damna conspiciunt, in seipsis iam cautius robustiusq. consistunt.
Vnde fit auctore omnium rerum Domino cuncta mirabiliter ordinante, vt illi electorum
spirituum patriæ etiam ruinæ suæ damna proficiant, dum inde firmius constructa sit,
vnde fuerat ex parte destructa. Sed quia sæpe scriptura sacra prædicatores Ecclesiæ pro
eo quòd gloriam patriæ cælestis annunciant, angelorum solet nomine designare, pos-
sumus hoc loco angelos sanctos prædicatores accipere. Hinc est enim quòd Ioannes
D in Apocalypsi septem Ecclesijs scribens, angelis Ecclesiarum loquitur, id est, prædi- *Apoc.1.a*
catoribus populorum. Hinc propheta ait: Et angeli pacis amare flebunt. Hinc rur- *Isa.33.a*
sum Malachias propheta ait: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem inqui- *Mal.2.b*
runt ~~ex ore eius~~: quia angelus Domini exercituum est. Hinc Paulus ait: Magnum est *1.Tim.3.d*
pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, iustificatum in spiritu, apparuit
angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in hoc mundo, assumptum est in gloria.
Qui igitur dispensationis mysterium postquam apparuisse angelis dixit, prædicatum esse
gentibus subdidit, profecto angelorum nomine, prædicatores sanctos, id est, veritatis
nuncios designauit. Si ergo hoc quod dicitur: Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, et
territi purgabuntur, ad futurum tempus refertur, adueniente districto iudice, extrema hic
istius Leuiathan damnatio designatur: qua de hoc mundo per iram iudicij tollitur, qui
E nunc mira mansuetudinis longanimitate toleratur. Tanto autem hinc pondere terroris
excutitur, vt sanctorum etiam prædicatorū fortitudo turbetur. Cum enim sublatus fuerit,
timebunt angeli: quia cum iudicij turbine rapitur, hi qui in corporibus reperiri potuerint,
immenso terrore concussi, etiam supernæ patriæ nuncij contremiscunt. Quamuis enim
fortes iam atque perfecti sunt, adhuc tamen, quia in carne sunt positi, non possunt in tanti
terroris turbine nulla formidine concuti. Sed cum Leuiathan iste rapitur, cumq. omnia in
eius interitu elementa quatiuntur: prædicatores sanctos quos vt dixi, adhuc in suis corpo-
ribus illud tempus iudicij inuenerit, spes de regni propinquitate lętificat, et carnis infirmi-
tas de iræ ostēsione perturbat. Erit ergo in eis aliquo modo tremor lætus, et timor securus:
quia et cælesti regno se remunerari certi sunt, et per tāti turbinis metum, pro carnis infir-
mitate contremiscunt. Consideremus ergo quo modo tunc iniquorum conscientia concu-
titur, quādo etiam iustorum vita turbatur. Hi qui oderunt aduentum iudicis, quid faciēt, si

terrorem tanti iudicij etiam qui diligunt, expauescunt? Et quia in sanctis prædicatoribus A
hoc pauore excoquitur, si qua eis inesse potuit leuium rubigo vitiorum, postquam dixit: Cum sublatus fuerit, timebunt angeli, apte mox subdidit: Et territi purgabuntur. Sed quia hæc de Leuiathan istius fine cognouimus, interim priusquam pereat, quid agat audiamus. Sequitur:

Quòd in persecutione antichristi, prædicatio & patientia sanctorum periclitetur. *Cap. VIII.*

CVm apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax.] In scriptura sacra aliquando per gladium sancta prædicatio, aliquando æterna damnatio, aliquando tribulatio temporalis, aliquando antiqui hostis ira vel persuasio designatur. Gladius enim sancta prædicatio ponitur, sicut Paulus ait: Et gladium spiritus,
Eph. 6. c quod est verbum Dei. Gladij nomine æterna damnatio designatur, sicut de prædicante B
Iob. 28. c hæretico scriptum est: Si multiplicati fuerint filij eius, in gladio erunt: quia quantalibet
Luc. 2. e hic numerositate germinent, æterna damnatione consumuntur. Gladius tribulatio tem-
Psal. 143. poralis accipitur, sicut Mariæ de secuturis tribulationibus dicitur: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Rursum per gladium ira, vel persuasio maligni hostis exprimitur, sicut Psalmista ait: Qui liberasti Dauid seruum tuum de gladio maligno. Benignus quippe sanctæ prædicationis est gladius quo percutimur, vt a culpa moriamur. Malignus vero est diabolicæ persuasionis gladius, quo male quisque percutitur, vt a via rectitudinis extinguatur. Antiqui ergo hostis est gladius ille tunc damnatus homo, in vsum ministerij eius assumptus. Ipsum quippe per malitiam fraudis exacuit, et infirmorum corda transfigit. Hunc ergo Leuiathan gladium apprehendit, cum eum suus damnatus homo susceperit. Si autem gladij nomine eius ira signatur, recte non apprehendere gladium, sed a gladio C apprehendi describitur. In tantam quippe tunc insaniam vertitur, vt dominari omnibus appetens, nequaquam suæ iræ dominetur. Nos namque cum iram in vsum iustitiæ assumimus, gladium tenemus: quia eam sub æquitate iudicij possidendo moderamur. Ille autem quia per abrupta furoris rapitur, non apprehendere gladium, sed a gladio apprehendi per-
5. hibetur. Non enim iram possidens tenet, sed ab ira sæuiens tenetur. Cunctis autem liquet quòd hasta aduersariũ percutimus, thorace vero ab aduersario munimur. Per hastam vulnera inferimus, per thoracem tegimur ne vulneremur. Quid igitur per hastam nisi prædicationis iaculum, quid per thoracem, nisi fortitudo patientiæ designatur? Leuiathan ergo iste, quia per assumptum reprobum hominem in ira omnimodæ crudelitatis effrenatur, apprehendi a gladio dicitur. Nam per ostensionem immensæ tunc fortitudinis exhibet, quidquid nequiter potest. Et neque hasta neque thorax subsistere poterit: quia in antichri- D stum veniens, tantæ virtutis apparebit, vt si supernum adiutorium desit, & prædicantium acumen obtundat, et longanimitatem patientium destruat. Nisi enim iustorum vitam superna gratia solidet, non subsistit hasta, quia prædicatorum virtus frangitur: non subsistit thorax, quia constantium patientia dirupta penetratur. Vnde et subditur: [Reputabit enim vt paleas ferrum, quasi lignum putridum æs.] Quod superius hastam dixit, hoc inferius ferri appellatione replicauit, et quod thoracem protulit, hoc rursum æris commemoratione signauit. Ferrum namque acuitur, vt aduersarius vulneretur. Aes autem rubigine pene nulla consumitur. Ferro ergo prædicationis iacula, ære autem longanimitatis con-
Deut. 33. d stantia designatur. Vnde et sub Aser specie de sancta Ecclesia per Moysen dicitur: Ferrum et æs calceamentum eius. Calceamentum quippe in scriptura sacra munimen prædica-
Eph. 6. c tionis accipitur, sicut scriptum est: Calciari pedes in præparatione Euangelij pacis. Quia E ergo per ferrum virtus, per æs autem perseuerantia exprimitur: ferrum et æs calceamentum eius dicitur, cum prædicatio eius acumine simul, et constantia munitur. Per ferrum enim mala aduersantia penetrat, per æs autem bona quæ proposuit, longanimiter seruat. Cuius profecto perseuerantiam illic apertius insinuat, dicens:

Quòd ab initio mundi vsque ad finem, persecutio diaboli non quiescat, & quòd multi qui se ferrum, vel æs æstimant, id est, fortes, vel longanimes, infirmos et contemptibiles, vt paleas, & putrida ligna tunc se agnoscent. *Caput IX.*

Deut. 33. d SIcut dies iuuentutis eius, ita erit et senectus illius. Sed Leuiathan iste quando illum gladium, quem sacra eloquia antichristum vocant, in exercitationum suæ iniquitatis

A quitatis assumpserit, et ferrum velut paleas, et æs velut lignum putridum reputabit: quia nisi diuina gratia protegat, et prædicantium vires velut paleas nequitiæ suæ igne consumet, et patientium constantiam quasi lignum putridum in puluerem rediget. Et acumen igitur ferri, et æris fortitudo deficit, dum per violentiam virtutis illius, et prædicationis sensus obtunditur, et patientiæ longanimitas dissipatur. Nisi ergo electos suos opitulatio diuina roboret, vbi tunc infirmi erunt, si fortes sicut paleæ reputantur? Quid tunc Leuiathan iste de paleis faciet, si ferrum quasi paleas æstimabit? Quid de putridis lignis acturus est, si quasi lignum putridum æris fortitudinem soluet? Sed o quàm multi qui suis viribus ferrum se vel æs æstimant, in illo tunc tribulationis igne se paleas esse deprehendunt: et quàm multi qui per infirmitatem propriam se esse paleas metuunt, per diuinum adiutorium fulti, in ferri atque æris soliditate roborantur, vt contra aduersa-
B rium suum tanto magis in Deo fortes sint, quanto de se amplius infirmos se esse meminerunt. Sed quanto altius Behemoth iste contra electos Dei per miracula erigitur, tanto contra eum sancti quique vehementius ad prædicationis se verba constringunt. Qui tamen ita reproborum mentes possidet, vt eas nulla confossus veritatis iaculatione relinquat. Vnde et subditur:

Quòd Leuiathan a cordibus reproborum, nullis prædicatorum sagittis tunc repellatur, & totum robur Ecclesiæ ipsumq. diuini iudicij malleum in illo damnato homine absque timore contemnat: *Caput* X.

Non fugabit eum vir sagittarius.] Quid enim per sagittas, nisi verba prædicato-
C rum accipimus? Quæ dum voce bene viuentium distringuntur, audientium corda transfigunt. His sagittis sancta Ecclesia percussa fuerat, quæ dicebat: Vulnerata charitate ego sum. De his sagittis Psalmistæ voce narratur: Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum: quia scilicet verba humilium penetrauerunt animos superborum. De his sagittis venienti propugnatori dicitur: Sagittæ tuæ acutæ potentissime, populi sub te cadent in corde. Vir itaque est sagittarius, qui per sanctæ intentionis arcum, audientium cordibus verba rectæ exhortationis infigit. Quia ergo Leuiathan iste verba prædicantium despicit, et cum reproborum mentes male suadendo momorderit, durus inter iacula omnimodo eas non relinquit, recte dicitur: [Non fugabit eum vir sagittarius:] ac si aperte dicatur: A reproborum cordibus eum sancti prædicatoris sagitta non excutit: quia quisquis ab illo apprehenditur, verba iam prædicantium audire contemnit. Vnde bene pec-
D catis præcedentibus irascens, de his quos in manu antiqui hostis deserit, Dominus per prophetam dicit: Immittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio: ac si diceret: Iusto iudicio talibus vos immundis spiritibus tradam, qui a vobis excuti exhortatione prædicantium, quasi incantantium sermone non valeant. Quia vero Leuiathan iste a cordibus reproborum sanctæ prædicationis spiculis non mouetur, ipse etiam sanctorum virorum contemptus adducitur, cum illico subinfertur: [In stipulam versi sunt ei lapides fundæ.] Quid per fundam, nisi sancta Ecclesia figuratur? Funda namque dum in gyrum mittitur, sic vt de illa lapides exeunt, quibus aduersariorum pectora feriantur: ita sancta Ecclesia dum volubilitate temporum per tribulationum circumitum ducitur, fortes ex illa viri prodeunt, quibus quasi lapideis ictibus iniquorum corda tundantur. Vnde et ad prophetam de bonis doctoribus Dominus dicit: Deuorabunt et subijcient lapidibus fundæ.
E Sancti quippe doctores, qui ad virtutem et alios instruunt, hostes deuorant, dum eos intra corpus suum per vim conuersionis immutant. Quos lapidibus fundæ subijciunt: quia dum fortes quosque in sancta Ecclesia viros instituunt, per eos aduersariorum superbientium pectora dura confringunt. Vnde et Golias immanissimus saxo fundæ moritur: quia singulari sanctæ Ecclesiæ lapide diabolica celsitudo superatur. Leuiathan itaque iste, quia damnato illo homine assumpto, quoslibet fortes Ecclesiæ velut infirmos despicit, eorumq. vires temporaliter premit, recte nunc dicitur: [In stipulam versi sunt ei lapides fundæ:] ac si aperte diceretur: Sanctorum robur quasi in stipulæ mollitiem redigit, quorum lingua prius pectus illius duris ictibus tutudit. Omnē quippe tunc fortitudinē suæ iniquitatis exercens, quanto se ab eis vinci spiritaliter dolet, tanto atrocius contra eos corporaliter præualet. Et quia nil se contra eorum spiritum præualere considerat, in eorum carne crudelitatis suæ omnia argumenta consummat. Sed quid mirum si humanas vires

Margin: Psal. 63. — Psal. 44. — Hier. 8. f — 6. — Zach. 9. d — 1. Reg. 17. g — 7.

vires despicit, qui ipsa etiam superni in se iudicij æterna tormenta contemnit? Vnde et subditur:] Quasi stipulam æstimabit malleum.] Ac si diceret: Etiam pondus eius animaduersionis despicit, qui se per supplicium desuper veniens ferit. In scriptura enim sacra mallei nomine, aliquando diabolus designatur, per quem nunc delinquentium culpæ feriuntur: aliquando vero percussio cælestis accipitur, qua vel electi supernos ictus sentiunt, vt a prauis itineribus corrigantur: vel iusta ira reprobos percutit, vt iam supplicia æterna præueniens, quid etiam in posterum mereantur, ostendat. Nam quia appellatione mallei antiquus hostis exprimitur, propheta testatur, cum super eum vim extremi iudicij contemplatur, dicens: Quo modo confractus est, et contritus malleus vniuersæ terræ? ac si diceret: Eum per quem vascula sua Dominus in ministerij vsum formanda percutit, quis perpendat quo turbine veniente extremo iudicio in æterna damnatione confringit? Rursum per malleum percussio cælestis exprimitur, quod Salomone templum ædificante signatur, cum dicitur: Domus autem cum ædificaretur: lapidibus dedolatis atque perfectis ædificata est, et malleus et securis, et omne ferramentum non sunt audita in domo, cum ædificaretur. Quid enim domus illa, nisi sanctam Ecclesiam, quam in cælestibus Dominus inhabirat, figurabat? Ad cuius ædificationem electorum animæ, quasi quidam expoliti lapides, deferuntur. Qui cum ædificantur in cælis, nullus illic iam disciplinæ malleus resonat, quia dolati atque perfecti illuc lapides ducimur, vt locis iuxta meritum congruis disponamur. Hic enim foris tundimur, vt illuc sine reprehensione veniamus. Hic malleus, hic securis hic omnia tunsionum resonant ferramenta. In domo autem Dei nulli ictus audiuntur, quia in æterna patria omnis iam percussionum strepitus conticescit. Nequaquam ibi: malleus percutit: quia nulla animaduersio affligit. Nequaquam securis incidit: quia receptos interius nulla foras seueritatis sententia proijcit. Nequaquam ferramenta perstrepunt: quia nec qualibet minima vltra iam flagella sentiuntur. Quia ergo per malleum desuper venientem cælestis pondus percussionis exprimitur, quid est quòd Leuiathan iste malleum despicit, nisi quòd supernæ animaduersionis ictus formidare contemnit? Et quasi stipulam malleum deputat: quia ad iustæ iræ se pondera velut contra terrores leuissimos parat. Vnde et adhuc expressius subditur:

Hiere. 50. — 3. Reg. 6. a — A — B — C

Quòd imminentibus tormentis excæcatus malitia, ad exercenda mala diabolus acrius insurgit. *Caput XI.*

ET deridebit vibrantem hastam.] Contra Leuiathan enim Dominus hastam vibrat, quia in eius interitu districtam minatur sententiam. Hastam quippe vibrare, est æternam ei mortem ex districta animaduersione præparare. Sed apostata spiritus auctorem vitæ etiam cum sua morte despiciens, hastam vibrantem deridet: quia ex districto iudicio quidquid graue, quidquid horribile esse præuidet, pati non metuit: sed quo se æterna tormenta non posse euadere conspicit, eo in exercenda nequitia durior surgit. Quem cum plerique huius mundi sapientes in cunctis quæ appetit, tanta pertinacia, tanta formidine stringi considerant, corda sua ad famulatum eius tyrannidis inclinant: et omne quod Deo largiente sapiunt, hoc contra eum ad seruitium hostis illius inflectunt. Vnde et recte subditur:

D

Quòd hi, qui videbantur radijs virtutum splendere, vel minis territi, vel cruciatibus victi, Leuiathan seditionem subeuntes. *Caput XII.*

E

SVb ipso erunt radij solis.] In scriptura enim sacra cum figurate sol ponitur, aliquando Dominus, aliquando persecutio, aliquando de re qualibet manifestæ visionis ostensio, aliquando autem intelligentia sapientium designatur. Per solem quippe Dominus figuratur, sicut Sapientiæ libro perhibetur, quòd omnes impij in extremi die iudicij cognita sua damnatione dicturi sunt: Errauimus a via veritatis, et lumen iustitiæ non luxit nobis, et sol non est ortus nobis: ac si aperte dicant: Interni nobis luminis radius non refulsit. Vnde et Ioannes ait: Mulier amicta sole, et luna sub pedibus eius. In sole vero illustratio veritatis, in luna autem, quæ menstruis suppletionibus deficit, mutabilitas temporalitatis accipitur. Sancta autem Ecclesia, quia superni luminis splendore protegitur, quasi sole vestitur: quia vero cuncta temporalia despicit, lunam sub pedibus premit. Rursum sole persecutio designatur,

Sap. 5. a — Apoc. 12. a

A gnatur, sicut in Euangelio veritas dicit, quòd nata sine radicibus semina orto sole aruerũt: *Mat. 13.a*
quia videlicet verba vitæ in corde terrenorum hominum temporali momento virentia,
superueniente persecutionis ardore siccantur. Rursum sole manifestæ visionis ostensio designatur, sicut propheta Dominum cunctorum oculis apparentem denunciat, dicens: In
sole posuit tabernaculum suum: ac si diceret: Humanitatis assumptæ sacramentum in lumine manifestæ visionis ostendit. Et sicut eidem prophetæ diuina voce per Nathan di- *Psal. 18.*
citur: Tu fecisti in abscondito, ego vero faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, *2.Reg.12.c*
et in conspectu solis. Quid enim per conspectum solis, nisi cognitionẽ insinuat manifestæ
visionis? Rursum solis nomine, sapientium intellectus exprimitur, sicut in Apocalypsi
scriptum est: Quartus angelus effudit phialam suam in solem, et datum est illi æstu affice- *Apoc. 16.b*
re homines et igni. Phialam videlicet in solem effundere, est persecutionis supplicia viris
B sapientiæ splendore fulgẽtibus irrogare. Et datum est illi vt afficeret homines æstu et igni:
quia dum sapientes viri cruciatibus victi, male agendi errore tanguntur, illorum exemplo persuasi infirmi quique temporalibus desiderijs inardescunt. Ruinæ namque fortium
augmenta præstant perditionibus infirmorum. Quia sole acumen sapientiæ designatur,
per comparationem quoque a Salomone dicitur: Sapiens vt sol permanet, stultus vt luna *Eccle. 27.*
mutatur. Hoc ergo loco quid per solis radios, nisi acumina sapientium demonstrantur? *8.*
Quia enim multi, qui in sancta Ecclesia luce sapientiæ resplendere videbantur, tunc vel
persuasionibus capti, vel minis territi, vel cruciatibus fracti, Leuiathan istius seditioni subijciuntur, recte dicitur: [Sub ipso erunt radij solis.] ac si aperte diceretur: Hi qui intra
sanctam Ecclesiam per acumina sapientiæ quasi radios videbantur lucis aspergere, et per
auctoritatem rectitudinis desuper resplendere, potestati Leuiathan istius iniqua se opera-
C tione substernunt: vt non iam recta prædicando desuper luceant, sed ei peruerse obsequendo famulentur. Solis ergo radij sub ipso sunt, cum nonnulli etiam docti viri sapientiæ suæ acumina non libere agendo subleuant, sed ad vestigia Leuiathan istius, et peruersitate operis, et blandimento adulationis inclinant: vt intelligentia, quæ illis sicut sol desuper fuit ex cælesti munere, antiqui hostis pedibus substernatur ex terrena cupiditate.
Vnde et nunc cum quisque sapientium, vel doctorum pro commodo, vel gloria vitæ temporalis per adulationis lapsum terrenis se potestatibus praue agentibus subijcit, quasi sub
vestigijs venientis antichristi solis se radius sternit. Et velut cæli lucem sibi Behemoth humiliat, dum per pestiferum assensum sapientium mentes calcat. Toties vero Leuiathan
istius pedibus se radij solis subdunt, quoties hi qui doctrinæ videntur lumine resplendere,
immoderato acumine praua in sacro eloquio sentiunt, peruersisq. sensibus eius se errori-
D bus substernunt: quia dum contra fidelia veritatis prædicamenta se erigunt, Leuiathan
istius vestigijs falsa sentiendo famulantur. Toties radij solis sub ipso sunt, quoties docti
quique, et intelligentiæ luce pollentes, vel despectis ceteris in elatione se erigunt, vel
summa quæ sapiunt postponentes, sordidis carnis desiderijs inquinantur, vel obliti cælestium, terrena ambiunt: vel non reminiscentes, quia terra sunt, de cognitione cælestium
inaniter gloriantur. Vnde et recte ibi subiungitur:

Quòd hi, qui ante humanos oculos quasi aurum singularitate splendere iustitia videntur, sed sic cadunt, vt non pæniteant, ante Dei oculos numquam aurum, sed lutum fuerunt. Caput XIII.

STernet sibi aurum quasi lutum.] Appellatione quippe auri, in sacro eloquio ali-
E quando diuinitatis claritas, aliquando splendor supernæ ciuitatis, aliquando charitas, aliquando nitor gloriæ sæcularis, aliquando pulchritudo sanctitatis accipitur. Auri
enim nomine, ipsa intima diuinitatis claritas designatur, sicut in Canticorum canticis
sponsi species describitur: Caput eius aurum optimum. Quia enim caput Christi Deus, *Cant.5.c*
nil vero est in metallis auro fulgentius, sponsi caput aurum dicitur: quia eius humanitas
ex diuinitatis suæ nobis claritate principatur. Rursum auri nomine splendor supernæ
ciuitatis accipitur: sicut hanc Ioannes se vidisse testatur, dicens: Ipsa ciuitas aurum *Apoc.21.e*
mundum simile vitro dicitur: vt et per aurum clara, et per vitrum perspicua designetur.
Rursum auri nomine charitas intimatur, sicut angelum, quem sibi loqui idem Ioannes *Apoc.1.d*
aspexit ad mamillas zona aurea cinctum vidit: quia nimirum supernorum ciuium pectora dum pœnali iam nequaquam timori subiecta sunt, atque a se vicissim nulla scissione soluuntur, ex sola se charitate cõstringunt. Zonam vero auream circa mamillas habe-

re, est cunctos mutabilium cogitationum motus, per solius iam amoris vincula restringere. Rursum auri nomine, nitor gloriæ temporalis exprimitur, sicut per prophetam dicitur: Calix aureus Babylon. Quid enim Babylonis nomine, nisi huius mundi gloria designatur? Quæ calix aureus dicitur: quia dum pulchra esse temporalia ostentat, stultas mentes in sua concupiscentia deebriat, vt speciosa temporalia appetant, et inuisibilia pulchra contemnant. Hoc aureo calice prima sponte sua Eua deebriata est, de qua historia veritatis dicit: Quia cum vetitum lignum concupisceret, vidit quòd esset pulchrum visu, aspectuq. delectabile, et comedit. Aureus ergo Babylon calix est: quia dum visum exterioris pulchritudinis ostendit, sensum internæ rectitudinis subtrahit. Rursum auri nomine, splendor sanctitatis accipitur, sicut Iudaicum populum a splendore iustitiæ ad nequitiæ tenebras commutatum Hieremias deplorat, dicens: Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus? Sicut enim superius diximus, aurum obscuratur, cum consequentibus iniquitatum tenebris, iustitiæ pulchrirudo deseritur. Color optimus mutatur, cum splendor innocentiæ in fœditatem vertitur culpæ. Luti quoque nomine, in sacro eloquio aliquando terrenarum rerum multiplicitas, aliquando sordidum sapiens iniqua doctrina, aliquando desiderij carnalis illecebræ designantur. Per lutum quippe terrenarum rerum multiplicitas figuratur, sicut per Abacuc prophetam dicitur: Væ ei qui multiplicat non sua, vsque quo aggrauat contra se densum lutum? Denso enim se luto aggrauat, qui per auaritiam terrena multiplicans, peccati sui se oppressione coangustat. Rursum luti nomine, doctrina sordidum sapiens designatur, sicut per eundem prophetam Domino dicitur: Viam fecisti in mari equis tuis in luto aquarum multarum: ac si diceret: Aperuisti iter prædicatoribus tuis inter doctrinas huius sæculi sordida et terrena sapientes. Per lutum quoque desiderium sordidæ voluptatis exprimitur, sicut Psalmista deprecans air: Eripe me de luto, vt non inhæream. Luto quippe inhærere, est sordidis desiderijs concupiscentiæ carnalis inquinari. Hoc ergo loco aurum claritas sanctitatis accipitur: lutum vero, vel terrenarum rerum auaritiam, vel prauarum contagia doctrinarum, vel sordes carnalium voluptatum nil obstat intelligi. Quia enim multos Leuiathan iste, qui intra sanctam Ecclesiam fulgore iustitiæ resplendere videbantur, tunc vel terrenarum rerum concupiscentia, vel errantis doctrinæ contagio, vel carnalibus sibi voluptatibus subijcit, aurum sibi proculdubio quasi lutum sternit. Aurum enim quasi lutum sternere, est in quibusdam vitæ munditiam per illicita desideria conculcare, vt hi etiam sordidis eius vestigijs seruiant, qui contra illum prius virtutum splendore rutilabant. Antiquus itaque hostis alios tunc sub specie sanctitatis illudit, alios autem per fœda vitia vitæ carnalis intercipit. Sed tunc per hæc aperte grassabitur, nunc autem multorum cordibus occulte dominatur, sicut Paulus apostolus dicit: Vt reueletur in suo tempore: nam mysterium iam operatur iniquitaris. Toties igitur etiam nunc aurum sibi quasi lutum subijcit, quoties castitatem fidelium per carnis vitia sternit. Toties aurum velut lutum calcat, quoties sensum continentium per immunda desideria dissipat. Quod tunc tanto vehementius peragit, quanto suæ perditæ libertati commissus, hoc quod appetit, effrenatius perpetrat. Et fortasse quempiam moueat, cur misericors Deus fieri ista permittat: vt Leuiathan iste seu nunc per suggestiones callidas, siue tunc per damnatum illum quem replet hominem, vel solis sibi radios, id est, doctos quosque sapientesq. subijciat: vel aurum, hoc est, viros sanctitatis claritate fulgentes, quasi lutum sibi vitijs coinquinando substernat. Sed citius respondemus: quia aurum, quod prauis eius persuasiouibus quasi lutum sterni potuerit, aurum ante Dei oculos numquam fuit. Qui enim seduci quandoque non reuersuri possunt, quasi habitam sanctitatem ante oculos hominum videntur amittere: sed eam ante oculos Dei numquam habuerunr. Sæpe namque homo multis occulte peccatis inuoluitur, et in vna aliqua virtute magnus videtur. Quæ ipsa quoque virtus inanescens deficit: quia dum innotescit hominibus, proculdubio laudatur, eiusq. laus inhianter appetitur. Vnde fit vt et ipsa virtus ante Dei oculos virtus non sit, dum abscondit quod displicet, prodit quod placet. Quæ itaque esse merita apud Deum possunt, quando et mala occulta sunt, et bona publica? Plerūque enim, sicut diximus, latet superbia, et castitas innotescit: atque ideo ostensa diu castitas circa vitæ finem perditur, quia cooperta superbia vsque ad finem incorrecta retinetur. Alius eleemosynis vacat, propria distribuit: sed tamen multis iniustitijs seruit, vel fortasse linguam in detractionibus exercet. Et fit plerumque, vt is qui misericors fuerat, iuxta vitæ suæ terminum:

Marginalia: Hier. 51. a; Gen. 3. b; Thren. 4. a; 9.; Abac. 2. b; Abac. 3. d; Psal. 68.; 2. Thes. 2. a; A; B; C; D; E

A terminum, rapacitatis, et crudelitatis stimulis inardescat. Quod valde iusto iudicio agitur, vt et perdat ante homines, vnde hominibus placuit, qui hoc vnde Deo displicuit, corrigere numquam curauit. Alius patientiæ studet, sed dum inuidere alijs, et seruare in corde malitiam non cauet, fit quandoque impatiens, qui diu latuit dolens. Hi itaque et per aliquid aurum sunt, et per aliquid lutum sunt. Atque hoc aurum quasi lutum sternitur, quando occultis peccatis exigentibus, etiam virtus quæ publice claruerat, dissipatur. Sed operæprecium credimus, si in his virtutem superni ordinis subtilius perpendamus. Sæpe enim omnipotens Deus occulta quorumdam mala tolerat, vt aperta eorum bona electorum suorum vsibus profutura dispenset. Nam nonnulli mundum nequaquam funditus deserentes, non perseueraturi angustum iter arripiunt, sed ad quærendam angustam viam exemplo suo eos, qui perseueraturi sunt, accendunt. Vnde plerumque contin- 10.
B git, vt ipsum hoc quod bene videntur viuere, non sibi, sed solis potius electis viuant: dum exemplis suis ad bene viuendi studia perseueraturos alios non perseueraturi prouocant. Sæpe vero quosdam videmus viam ingredi, ad locum propositum festinare, quos alij quia euntes conspiciunt, sequuntur: eundemq. locum pariter petunt. Sed fit plerumque vt irruente aliquo implicationis articulo, post se redeant, qui præibant, et hi ad locum perueniant, qui sequebantur. Ita nimirum sunt qui non perseueraturi viam sanctitatis arripiunt. Idcirco enim virtutis iter non peruenturi inchoant, vt eis, qui peruenturi sunt, qua gradiantur, ostendant. Quorum etiam casus vtilitate non modica electorum profectibus seruit: quia illorum lapsum dum conspiciunt, de suo statu contremiscunt, et ruina, quæ illos damnat, istos humiliat. Discunt enim in superni adiutoris protectione confidere, dum plerosque conspiciunt de suis viribus cecidisse. Quando ergo bene agere
C videntur reprobi, quasi planum iter electis sequentibus monstrant: quando vero in lapsum nequitiæ corruunt, electis post se pergentibus quasi cauendam superbiæ foueam ostendunt. Eat ergo Leuiathan iste, et solis sibi radios subdat, atque aurum luti more subijciat. Scit omnipotens Deus ad electorum suorum solatium bene vti malo reproborum, quando hi qui ad illum peruenturi sunt, et suis ad eum meritis proficiunt, et sæpe in eo, quod superbe sapiunt, alienis lapsibus corriguntur. Sed si hæc Leuiathan iste agit in eis etiam, quos claros aliqua virtus ostendit: quid de illis facturus est, quorum mens, vel ex parte aliqua sublenata a terrenis concupiscentijs non est? Quos tamen diuinus sermo aperte exprimit, dum subiungit:

Quòd in tantum cæci erunt, qui adhærebunt antichristo, vt feruentes in contumelijs, et morte sanctorum, arbitrentur obsequium se præstare Deo. Caput XIIII.

D

FEruescere faciet quasi ollam profundum mare.] Quid per mare nisi vita sæcularium: quid per profundum, nisi altæ et abditæ eorum cogitationes exprimuntur? Quod profundum mare Leuiathan iste quasi ollam facit feruescere: quia nimirum constat, quòd persecutionis extremæ tempore, contra electorum vitam studeat animos reproborum per flammam crudelitatis excitare. Tunc profundum mare quasi olla ferueścit, cum corda reproborum valido ardore succendit: et quæ hoc pacis tempore intra suam malitiam clausa latuerunt, tunc in æstum immanissimæ persecutionis ebulliunt, ac per abruptam crudelitatis apertæ licentiam, ea quæ diu presserant odia antiqui liuoris exhalant. Quia autem pestifero errore persuasi, sic in istis famulantur antichristo, vt tunc verius præbere se æstiment obsequium Christo: postquam dixit: Feruescere faciet quasi ollam profun-
E dum mare, apte subiunxit: [Ponet quasi cum vnguenta bulliunt.] Vnguenta quippe cum bulliunt, fragrantiam suauitatis reddunt. Quia ergo Leuiathan iste ita seducet corda reproborum, vt quidquid agunt ex iniquitate perfidiæ, pro veritate rectæ fidei se agere suspicentur, quasi bene eis olet id, quod zelo religionis exercent. Vnde in Euangelio discipulis veritas dicit: Vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. Igitur sicut olla feruent, dum crudeliter persequuntur: sed apud eos ipsa persecutio, vnguentorum fragrantiam redolet, dum mens eorum vanis suspitionibus decepta, æstimat quia Deo obsequium persoluat. In scriptura enim sacra vnguentorum odoribus opinio solet signari virtutum. Vnde sponsa in Canticis canticorum sponsum desiderans dicit: In odore vnguentorum tuorum currimus. Et vnde Paulus apostolus virtutum laude fragrare se sciens, ait: Christi bonus odor sumus Deo. Itaque quia Leuiathan iste ministros illius perditi vasis sui in crudelitatis opera sub opinione laudis, et prætextu virtutis intercipit, 11.
Ioan. 16. a
Cant. 1. a
2. Cor. 2. d

intercipit, postquam dixit: Feruescere faciet quasi ollam profundum mare, recte mox subdidit: [Ponet quasi cum vnguenta bulliunt.] Quod enim per crudelitatis incendiū mare feruet, hoc in eorumdem iudicio, qui excæcantur falso nomine virtutis, ac si vnguenta bulliant, ostendit: vt tanto atrociores ad crudelitatem fiant, quanto se etiam mereri præmia quasi pro zelo religionis existimant. Iustumq. hoc est diuino iudicio, vt qui pietatis vim perpendere et custodire negligunt, suspitionis suæ odore fallantur. Vnde et ad illusionis augmentum, eos crudelia perpetrantes, signa quoque ac prodigia subsequuntur, et recte subiungitur: A

Quòd antichristi semita multis miraculis fulgeat. *Caput XV.*

12. Post eum lucebit semita.] Post Leuiathan quippe semita lucere perhibetur: quia quaqua transit, admirationem nimiam ex miraculorum suorum claritate derelinquit, et siue per se, seu per ministros suos quolibet prodeat, mendacibus signis coruscat. Vnde et B

Mat. 13. c hoc quod iam sæpe protulimus, in Euangelio veritas dicit: Surgent pseudochristi et pseudoprophetæ, et dabunt signa et prodigia: ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiā electi. Semita igitur post Leuiathan lucet: quia quorum corda penetrat, eorum opera prodigijs illustrat, vt nimirum tanto altius eorum mentes in erroris tenebris teneat, quanto per eos foris quasi potentius lucem de miraculis ostendat. Sed sunt nonnulli, qui in memoria et verba prophetica, et euangelica præcepta retinentes, sciant et falsa esse signa, quæ exhibet, et vera supplicia, ad quæ decipiens trahit. Horum corda Leuiathan iste, quia sanctitatis ostentatione non intercipit, in alia se eis illusione componit. Quosdam namque hæc scientes, sed tamen præsentem vitam diligentes conspicit, quorum protinus mentibus ventura supplicia leuigat, finienda quandoque districtionis iudicia asserit, et deceptos callide ad præsentes voluptates rapit. Vnde et apte mox subditur: C

Quòd ita infatuati sunt quidam hæretici, quòd iudicium Dei finem habere existiment, et minas tormentorum ad terrorem tantum intentas a Deo, vt a peccatorum perpetratione genus humanum compesceret. *Caput XVI.*

e. Aug. in Psal. 82. 35. 42. 10. 8 Æstimabit abyssum quasi senescentem.] Quòd æterna incomprehensibiliaq. iudicia abyssi soleant nomine designari, Psalmista testatur dicens: Iudicia tua abyssus multa.

Psal. 35.

Heb. 8. d Senectus vero aliquando pro finis propinquitate ponitur. Vnde Apostolus ait: Quod antiquatur et senescit, prope interitum est. Leuiathan itaque iste æstimabit abyssum quasi senescentem: quia reproborum corda sic infatuat, vt suspitionem eis de venturo iudicio quòd quasi finiatur, infundat. Abyssum namque senescere æstimat, qui terminari quandoque in supplicijs supernam animaduersionem putat. Igitur antiquus iste persuasor in membris suis, id est, in mentibus iniquorum, futuras pœnas quasi certo fine determinat, vt eorum culpas sine termino correptionis extendat, et eo magis hic peccata non finiunt, quo istic æstimant peccatorum supplicia finienda. Sunt enim nunc etiam, qui idcirco peccatis suis ponere finem negligunt, quia habere quandoque finem futura super se iudicia suspicantur. Quibus breuiter respondemus, si quandoque finienda sunt supplicia reproborum, quandoque finienda sunt ergo et gaudia beatorum. Per semetipsam namque ve- D

Mat. 25. d ritas dicit: Ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. Si igitur hoc verum non est quod minatus est, neque illud verum est quod promisit. At inquiunt, ideo æternam pœnam peccantibus minatus est, vt eos a peccatorum perpetratione compesceret: quia creaturæ suæ æterna supplicia minari debuit, non inferre. Quibus citius respondemus: Si falsa minatus est, vt ab iniustitia corrigeret, etiam falsa pollicitus est, vt ad iustitiam prouocaret. Et quis hanc eorum væsaniam toleret, qui dum promissionibus suis reproborum supplicia finiri asserunt: assertione sua etiam electorum præmia remunerationesq. confundunt. Quis hanc eorum væsaniam toleret, qui conantur astruere verum non esse, quod veritas de æterno igne minata est, et dum satagunt Deum perhibere misericordem, non verentur prædicare fallacem? At inquiunt: Sine fine puniri non debet culpa cum fine. Iustus nimirum est omnipotens Deus, et quod non æterno peccato commissum est, æterno non debet puniri tormento. Quibus citius respondemus, quod recte dicerent, si iudex iustus districtusq. veniens, non corda hominum, sed facta pensaret. Iniqui enim ideo tunc cum fine deliquerunt: quia cum fine vixerunt. Voluissent quippe sine fine viuere, E

A viuere,vt ſine fine potuiſſent in iniquitatibus permanere. Nam magis appetunt peccare, quàm viuere: et ideo hic ſemper viuere cupiunt, vt numquam deſinant peccare, cum viuunt. Ad diſtricti ergo iudicis iuſtitiam pertinet, vt numquam careant ſupplicio,quorum mens in hac vita numquam voluit carere peccato: et nullus detur iniquo terminus vltionis,qui quamdiu valuit,habere noluit terminum criminis.At inquiunt: Nullus iuſtus crudelitatibus paſcitur, et delinquens ſeruus a iuſto domino idcirco cædi percipitur, vt a nequitia corrigatur. Ad aliquid ergo cæditur, cum non eius dominus cruciatibus delectatur. Iniqui autem gehennæ ignibus traditi, quo fine ſemper ardebunt? Et quia certum eſt quòd pius atque omnipotens Deus non paſcitur cruciatibus iniquorum, cur cruciantur miſeri, ſi non expiantur? Quibus citius reſpondemus, quòd omnipotens Deus, qui pius eſt, miſerorum cruciatu non paſcitur: quia autem iuſtus eſt, ab iniquorum vltione in perpetuum non ſedatur. Sed iniqui omnes æterno ſupplicio,et quidem ſua iniquitate,puniuntur,et tamen ad aliquid concremantur, ſcilicet vt iuſti omnes, et in Deo videant gaudia, quæ percipiunt,et in iſtis reſpiciant ſupplicia, quæ euaſerunt: vt tanto in æternum magis diuinæ gratiæ debitores ſe eſſe cognoſcant, quanto in æternum mala puniri conſpiciunt, quæ eius adiutorio vitare potuerunt.At inquiunt: Et vbi eſt quòd ſancti ſunt, ſi pro inimicis ſuis,quos tunc ardere viderint,non orabunt: quibus vtique dictum eſt: Pro inimicis veſtris orate? Sed citius reſpondemus: Orant pro inimicis ſuis eo tempore, quo poſſunt ad fructuoſam pœnitentiam eorũ corda conuertere, atque ipſa conuerſione ſaluare. Quid enim aliud pro inimicis orandum eſt, niſi hoc quod Apoſtolus ait: Vt det illis Deus pœnitentiam,et reſipiſcant a diaboli laqueis, a quo capti tenentur, ad ipſius voluntatem? Et quo modo pro illis tunc orabitur,quando iam nullatenus poſſunt ad iuſtitiæ opera ab iniquitate commutari? Eadem itaque cauſa eſt, cur non oretur tunc pro hominibus æterno igne damnatis,quæ nunc etiam cauſa eſt, vt non oretur pro diabolo angeliſq. eius æterno ſupplicio deputatis. Quæ nunc etiam cauſa eſt, vt non orent ſancti homines pro hominibus infidelibus impijſq. defunctis, qui de eis vtique, quos æterno deputatos ſupplicio iam nouerunt, ante illum iudicis iuſti conſpectum orationis ſuæ meritum caſſari refugiunt. Quòd ſi nunc quoque viuentes iuſti mortuis, et damnatis iniuſtis minime compatiuntur, quando adhuc aliquid iudicabile de ſua carne ſe perpeti etiam ipſi nouerunt, quanto diſtrictius tunc iniquorum tormenta reſpiciunt, quando ab omni vitio corruptionis exuti, ipſi iam iuſtitiæ vicinius atque arctius inhærebũt? Sic quippe eorum mentes per hoc quòd iuſtiſſimo iudici inhærent, vis diſtrictionis abſorbet: vt omnino eis non libeat quidquid ab illius internæ regulæ ſubtilitate diſcordat. Sed quia ſuborto occaſionis articulo,hæc contra Origeniſtas breuiter diximus, ad eum quem prætermiſimus, exponendi ordinem recurramus. Poſtquam miſericors Dominus callida machinamenta Leuiathan iſtius indicauit, aperte prædicens omne quod electos exterius vehementer opprimit, omne quod interius ſuggeſtione ſua reprobis blandienter infundit, mox immanitatem virtutis illius breuiter inſinuans, ſubdit:

13.

Mat. 5. g

2.Tim.2. d

B C D (marginal section letters)

Quòd reprobus angelus antequam peccaret,omni creaturæ prælatus ſic factus eſt, vt Deum et amans timeret,et timens amaret: ſed ſua peruerſitate talis factus eſt, vt nullum timeret. Caput XVII.

NOn eſt ſuper terram poteſtas, quæ comparetur ei.] Poteſtas eius ſuper terram cunctis eminentior perhibetur: quia etſi actionis ſuæ merito infra homines cecidit,omne 14.
E tamen humanum genus naturæ angelicæ conditione tranſcendit.Quamuis enim internæ felicitatis beatitudinem perdidit, naturæ tamen ſuæ magnitudinem non amiſit,cuius adhuc viribus humana omnia ſuperat, licet ſanctis hominibus meritorum ſuorum deiectione ſubiaceat. Vnde et eiſdem ſanctis contra hunc decertantibus eo retributionis ſuæ meritum creſcit, quo ille ab eis vincitur, qui per naturæ potentiam quaſi iure ſe hominibus ſupereſſe gloriatur. Sequitur: [Qui factus eſt,vt nullum timeret.] Sic quidem factus eſt per naturam, vt conditorem ſuum caſte timere debuiſſet, timore videlicet ſobrio, et ſecuro, 1.Ioan.4. d
non timore,quem foras charitas mittit,ſed timore qui in ſæculum ſæculi permanet, id eſt, quem charitas gignit.Aliter enim timet coniugem vxor amans, aliter dominum ancilla peccans. Sic ergo fuerat iſte conditus: quatenus timore læto auctorem ſuum, et amans metueret,et metuens amaret. Sed ſua peruerſitate talis factus eſt, vt nullum timeret. Ei quippe a quo conditus fuerat,ſubeſſe deſpexit. Ita enim Deus ſuper omnia eſt, vt ipſe

ſub nullo

sub nullo sit. Leuiathan vero iste eius celsitudinis culmen aspiciens, ius peruersæ liber- A
Isa. 14. d tatis appetijt, vt et præesset ceteris, et nulli subesset: dicens: Ascendam super altitudinē
nubium, et similis ero altissimo. Cuius eoipso similitudinem perdidit, quo esse ei super-
be similis in celsitudine concupiuit. Qui enim charitatem eius imitari debuit, subditus
ambijt eius celsitudinem, et hoc quod imitari poterat, amisit elatus. Celsus nimirum es-
set, si ei, qui veraciter celsus est, inhærere voluisset. Celsus esset, si participatione veræ
celsitudinis contentus fuisset. Sed dum priuatam celsitudinem superbe appetijt, iure per-
didit participatam. Relicto enim eo, cui debuit inhærere principio, suum sibi appetijt
quodammodo esse principium. Relicto eo, qui vere illi sufficere poterat, se sibi sufficere
posse iudicauit: et tanto magis infra se cecidit, quanto magis se contra gloriam sui con-
ditoris erexit. Nam quem exaltabat libera seruitus, deiecit captiua libertas. Qua liberta-
te nunc vt nullum timeat, effrenatur: sed ipsa grauiter effrenatione restringitur. Super- B
no enim iudicio cuncta mirabiliter ordinante, vinxit illum libertas, quam appetijt: quia
nunc omnimodo non timens omnibus supplicijs subiacet, qui elementis etiam superesse
poterat, si vnum quem debuit timere voluisset. Vnum profecto timeret omnia possidens,
qui nunc vnum non timens omnia patitur. Factum est ergo vt nullum timeret, nullum vi-
delicet, quia nec Deum: sed neque hoc quod passurus est, metuit. Cui nimirum felicius
fuerat, timendo vitare supplicia, quàm non timendo tolerare. Appetitum itaque celsi-
tudinis vertit in rigorem mentis, vt damnatus iam per duritiam se male egisse non sentiat,
qui præesse per gloriam quærebat. Nam quia ius quæsitæ potestatis non obtinuit, quasi
quoddam superbiæ suæ remedium insaniam insensibilitatis inuenit, et quia prouectu trās-
15. gredi cuncta non potuit, despectu se contra cuncta præparauit. Cuius adhuc superbia stu-
diose describitur, cum protinus subinfertur: [Omne sublime videt.] id est, cunctos velut C
intra se positos quasi de sublimi respicit: quia dum per intentionem contra auctorem niti-
tur, æstimare sibi quemlibet similem dedignatur. Quod apte etiam eius membris con-
gruit: quia omnes iniqui per tumorem cordis elati, cunctos quos cernunt, superbiæ fastu
despiciunt, et si quando exterius venerantur, intus tamen in secreto cordis, vbi apud se
sua æstimatione magni sunt, cunctorum sibi vitam meritumq. postponunt, eosq. infra
se esse respiciunt: quia per elatam cogitationem cordis in cuiusdam se altitudinis arce po-
Isa. 5. e suerunt. Quibus bene per prophetam dicitur: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et
Rom. 12. c coram vobismetipsis prudentes. Hinc etiam Paulus ait: Nolite prudentes esse apud vos-
1.Reg. 15. d metipsos. Hinc ad Saul diuina increpatione dicitur: Nonne cum esses paruulus in oculis
tuis, caput te constitui in tribubus Israel? Paruulus quippe in oculis suis est, qui in eo quòd
semetipsum considerat, imparem se alienis meritis pensat. Nam quasi grandem se aspi- D
cit, quisquis se super aliena merita elatione cogitationis extendit. Saul autem reprobus
16. in bono quod cœperat, non permansit: quia fastu susceptæ potestatis intumuit. At con-
tra Dauid semper de se humilia sentiens, eiusdemq. Saul se comparationi postponens,
postquam feriendi locum reperit, et pepercit eidem sæuienti aduersario, humili se profes-
1.Reg. 24. c sione prostrauit, dicens: Quem persequeris rex Israel? quem persequeris? Canem mor-
tuum, et pulicem vnum? Et certe iam vnctus in regem fuerat, iam exorante Samuele, et
cornu super se oleum fundente didicerat quòd eum diuina gratia, Saul reprobato, ad re-
gni gubernacula possidendo seruabat, et tamen persequenti aduersario mente humili se
substernebat, cui diuino iudicio prælatum se esse nouerat. Illi itaque se humiliter postpo-
nebat, cui per elationis gratiam incomparabiliter se nouerat esse meliorem. Discant er-
go quo modo humiliari proximis debeant, qui adhuc quo loco apud Deum habeantur, E
nesciunt, si sic se electi etiam illis humiliant, quibus iam se per interna iudicia interposi-
tos deprehendunt. Hoc autem proprium esse specimen electorum solet, quòd de se sem-
per sentiunt infra quàm sunt. Hinc namque ab eodem Dauid dicitur: Si non humiliter
Psal. 130. sentiebam, sed exaltaui animam meam. Hinc Salomon ad sapientiam paruulos vocat,
Prou. 9. a dicens: Si quis est paruulus, veniat ad eam. Qui enim necdum semetipsum despicit, hu-
Mat. 11. d milem Dei sapientiam non apprehendit. Hinc in Euangelio Dominus dicit: Confiteor
tibi Domine pater cæli et terræ: qui abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et reue-
Psal. 114. lasti ea paruulis. Hinc rursum Psalmista ait: Custodiens paruulos Dominus. Hinc ma-
1. Thes. 2. b gister gentium dicit: Facti sumus paruuli in medio vestri. Hinc discipulos admonens, ait:
Philip. 2. a Superiores sibi inuicem arbitrantes. Nam quia iniquus quisque inferiorem se omnem
quem cognouit, putat: e diuerso iustus studet, vt superiorem quemlibet proximum
attendat.

A attendat. Ac ne dum se alij alter humiliat, humiliatio iret alteri in elationem, bene vtramque partem admonuit, dicens: Superiores sibi inuicem arbitrantes, vt in cogitationibus cordis, et ego mihi illum præferam, et vicissim ille me sibi: vt cum ab vtraque parte cor inferius premitur, nullus ex impenso honore subleuetur. Sed hanc humilitatis formam reprobi, quia Leuiathan huius membra sunt, vel cognoscere, vel tenere contemnunt, qui et si quando se humiles specietenus ostendunt, humilitatis vim seruare intrinsecus negligunt. Quibus sæpe accidit, vt si quando vnum quodlibet bonum, vel minimum faciant, a malis suis omnibus respectum mentis protinus auertant, atque hoc quod vel extremum bonum fecerint, tota intentione semper inspiciant, et ex eo sese iam quasi sanctos aspiciant, obliti malorum omnium quæ commiserunt, vnius sui tantummodo boni memores, quod fortasse facere, nec perfecte potuerunt, sicut euenire contra electis solet:
B vt cum multarum virtutum gratia polleant, vnum eos vel tenuissimum vitium valde defatigans pulset: quatenus dum ex quadam parte sese infirmari considerant, de his virtutibus in quibus præualent, se minime extollant: dumq. de infirmitate trepidant, hoc quoque vbi fortes sunt, humilius seruant. Sæpe ergo reprobi per hoc quòd vnum, vel minimum bonum suum incaute conspiciunt, mala multa et grauia in quibus demersi sunt, non agnoscunt. Et sæpe electi per hoc, quòd ad tenuissimum malum suum infirmari trepidant, mira dispensatione agitur, vt magna bona ad quæ prouecti sunt, non amittant. Iusti itaque et occulti examinis mensura disponitur, vt et istos mala adiuuent, et illos bona grauent, dum et isti ad prouectum boni vtuntur leuibus malis, et illi ad augmentum mali vtuntur minimis bonis. Isti quippe inde perfectius in bono proficiunt, vnde de malo tentantur, illi autem inde ad maius malum deficiunt, vnde de bono gloriantur. Sic ita-
C que male bono vtitur reprobus, et bene malo vtitur probus: sicut sæpe contingit, vt alius ex cibo salutifero inordinate sumpto, pestem languoris incurrat, alius veneno serpentis in medicamine ordinatæ confectionis adhibito, languoris molestiam vincat. Ille ergo qui cibo salutifero vti recte noluit, inde perniciose moritur, vnde alij salubriter viuunt, iste autem qui veneno serpentis caute vti studuit, inde salubriter viuit, vnde alij perniciose moriuntur. Venenum ergo serpentis non ipsam nequitiam, sed suggestionem nequitiæ dicimus, qua nolentes sæpe renitentesq. tentamur. Quod tunc in medicamen vertitur, cum mens virtutibus erecta, conspectis contra se tentationibus humiliatur. Iniqui igitur atque ab approbatione interni examinis reprobi, quælibet opera faciant, in quibuslibet virtutibus eniteseant, humilitatis sensum penitus ignorant: quia nimirum Leuiathan huius membra sunt, de quo superna voce dicitur:

D

De regula humilitatis, et de superbia disputatio. *Caput XVIII.*

OMne sublime videt:] quia non solum per semetipsum, sed per eorum quoque corda quos ceperit, quasi de sublimi cunctos inferius despicit. Notandum vero quòd Leuiathan iste, qui per corpoream bestiam designatur, sublime videre describitur: quia videlicet cordis superbia cum exterius vsque ad corpus extenditur, prius per oculos iudicatur. Ipsi quippe per fastum tumoris inflati, quasi ex sublimi respiciunt, et quo se deprimunt, altius extollunt. Nisi enim superbia per oculos quasi per quasdam se fenestras ostenderet, nequaquam Deo Psalmista dixisset: Populum humilem saluum facies, et oculos superborum humiliabis: Nisi se superbia per oculos funderet, Salomon quoque de Iudææ elatione non diceret: Generatio cuius excelsi sunt oculi, et palpebræ eius in altum surre-
E ctæ. Quia ergo per corporeum animal Leuiathan iste signatur, et superbia vsque ad corpus prodiens, apertius oculis principatur, antiquus hostis quasi de sublimi omnes videre describitur. Sed quia multa de ostendendo humani generis inimico prolata sunt, valde mens appetit, vt in fine locutionis Dominicæ, vnum aliquid manifestius exprimatur: vnde membra illius breui nobis designatione monstrentur. Sequitur: [Ipse est rex super vniuersos filios superbiæ.] Vt Leuiathan iste in cunctis, quæ superius dicta sunt, caderet, sola se superbia perculit. Neque enim per tot illos vitiorum ramos aresceret, nisi per hanc prius in radice putruisset. Scriptum est namque: Omnis peccati initium superbia. Per hanc enim ipse succubuit, per hanc se sequentem hominem strauit. Eo etenim telo salutem nostræ immortalitatis impetijt, quo vitam suæ beatitudinis extinxit. Sed idcirco hanc Dominus fini suæ locutionis inseruit, vt cum post mala omnia Leuiathan istius superbiam diceret, quid esset malis omnibus deterius indicaret. Quamuis etiam per hoc quòd in imo ponitur,

Margin notes: 17. — Psal. 17. — Prou. 30. b — Eccls. 10. b

nitur, vitiorum radix esse monstretur. Sicut enim inferius radix tegitur, sed ab illa ra- A
mi extrinsecus expanduntur: ita se superbia intrinsecus cælat, sed ab illa protinus aperta
vitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicum prodirent, nisi hæc mentem in occulto
constringeret. Hæc est quæ Leuiathan istius sensum feruescere sicut ollam facit. Vnde et
humanas mentes in quodam feruore insaniæ concutit, sed per aperta opera qualiter con-
cussi animam euertat, ostendit. Intus namque prius ebullit in elatione, quod foris post-
18. modum spumat in opere. Sed quia occasio de superbiæ disputatione se præbuit, debe-
mus hanc subtilius solicitiusq. discutere, atque ad humanas mentes quanta vel qualis ve-
niat, et quibus qualiterve surripiat demonstrare. Alia quippe vitia eas solummodo virtu-
tes impetunt, quibus ipsa destruuntur: vt videlicet ira patientiam, gastrimargia abstinen
tiam, libido continentiam expugnet. Superbia autem, quam vitiorum radicem diximus,
nequaquam vnius virtutis extinctione contenta contra cuncta animæ membra se erigit, B
et quasi generalis ac pestifer morbus corpus omne corrumpit: vt quidquid illa inuadente
agitur, etiam si esse virtus ostenditur, non per hoc Deo, sed soli vanæ gloriæ seruiatur.
Quasi enim tyrannus quidam obsessam ciuitatem intercipit, cum mētem superbia irrum-
pit, et quo ditiorem quemque ceperit, eo in dominio durior exsurgit: quia quo amplius
res virtutis sine humilitate agitur, eo latius ista dominatur. Quisquis vero eius in se tyran-
nidem captiua mente susceperit, hoc primum damnum patitur, quod clauso cordis ocu-
lo, iudicij æquitatem perdit. Nam cuncta quæ ab alijs bene geruntur, displicent: et sola
ei quæ ipse vel praue egerit, placent. Semper aliena opera despicit, semper miratur quæ
ipse facit: quia et quidquid egerit, egisse se singulariter credit, atque in eo quod exhibet
per gloriæ cupiditatem, sibimetipsi fauet per cogitationem, et cum se in cunctis transcen-
dere ceteros æstimat, per lata cogitationum spacia secum deambulans, laudes suas taci- C
tus clamat. Nonnumquam vero ad tantam elationem mens ducitur: vt in eo quod timet,
etiam per ostentationem locutionis effrenetur. Sed tanto facilius ruina sequitur, quanto
Prou.16. c apud se quisque impudentius exaltatur. Hinc enim scriptum est: Ante ruinam exaltatur
Dan.4. e cor. Hinc per Danielem dicitur: In aula Babylonis deambulabat rex, responditq. et ait:
Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitu-
dinis meæ, in gloria decoris mei? Sed hunc tumorem quàm concita vindictæ ira represse-
Ibid. rit, illico adiunxit dicens: Cum adhuc sermo esset in ore regis, vox de cælo ruit: Tibi di-
citur, Nabuchodonosor rex: Regnum transiet a te, et ab hominibus te eijcient, et cum
bestijs ferisq. erit habitatio tua, fenum quasi bos comedes, et septem tempora mutabun
tur super te. Ecce quia tumor mentis vsque ad aperta verba se protulit, patientia iudicis
protinus vsque ad sententiam erupit, tantoq. hunc districtius perculit, quanto eius se su- D
perbia immoderatius erexit: et quia enumerando bona, dixit, in quibus sibi placuit,
19. enumerata mala, in quibus feriretur, audiuit. Sciendum vero est quòd ipsa hæc de qua
tractamus, elatio alios ex rebus sæcularibus, alios vero ex spiritalibus possidet. Alter
namque intumescit auro, alter eloquio, alter infimis et terrenis rebus, alter summis cæ-
lestibusq. virtutibus: vna tamen eademq. res ante oculos Dei agitur, quamuis ad huma-
na corda veniens, in eorum obtutibus diuerso amictu pallietur. Nam cum is qui de ter-
rena prius gloria superbierat, postmodum de sanctitate extollitur, nequaquam cor eius
elatio deseruit, sed ad eum consueta veniens, vt cognosci nequeat, vestem mutauit.
Sciendum quoque est quòd aliter hæc præpositos, atque aliter subditos tentat. Prælato
namque in cogitationibus suggerit: quia solo vitæ merito super ceteros excreuit, et si qua
ab eo bene aliquando gesta sunt, hæc importune eius animo obijcit, et cum hunc Deo E
singulariter placuisse insinuat, quo facilius suggesta persuadeat, ipsam ad testimonium
potestatis traditæ retributionem vocat, dicens: Quia nisi omnipotens Deus te his omni-
bus meliorem cerneret, omnes hos sub tuo regimine non dedisset, eiusq. mox mentem
erigit, viles atque inutiles eos, qui subiecti sunt, ostendit: ita vt nullum iam quasi dignum
respiciat, cui æquanimiter loquatur. Vnde et mox mentis tranquillitas in iram verti-
tur: quia dum cunctos despicit, dum sensum vitamq. omnium sine moderamine repre-
hendit, tanto effrenatius se in iracundiam dilatat, quanto eos qui sibi commissi sunt, esse
20. sibimet indignos putat. At contra cum subiectorum cor superbia instigat, hoc sum-
mopere nititur agere, vt sua acta considerare funditus negligant, et semper tacitis cogi-
tationibus rectoris sui iudices fiant: qui dum in illo quod reprehendere debeant, impor-
tune respiciunt, in semetipsis quod corrigant numquam vident. Vnde et tanto atrocius
pereunt,

A pereunt, quanto a ſe oculos auertunt: quia in huius vitæ itinere offendentes corruunt, dum alibi intendunt. Et quidem peccatores ſe aſſerunt, nec tamen tantum, vt tam noxiæ in regimine perſonæ traderentur, conſiderant. Et dum eius facta deſpiciunt, dum præcepta contemnunt, ad tantam vſque inſaniam deuoluuntur, vt Deum res humanas curare non æſtiment: quia ei qui quaſi iure reprehenditur, eſſe ſe commiſſos dolent. Sicq. dum contra rectorem ſuperbiunt, etiam contra iudicia conditoris intumeſcunt: et dum paſtoris ſui vitam dijudicant, ipſam quoque ſapientiam omnia diſponentis impugnant. Sæpe autem rectoris ſui dictis proterue obuiant, et eandem vocis ſuperbiam libertatem vocant. Sic quippe elatio ſe quaſi pro libertatis rectitudine objicit, ſicut ſæpe ſe et timor pro humilitate ſupponit. Nam ſicut plerique reticent ex timore, et tamen tacere ſe æſtimant ex humilitate, ita nonnulli loquuntur per impatien-
B tiam elationis, et tamen loqui ſe credunt per libertatem rectitudinis. Aliquando autem ſubditi proterua, quæ ſentiunt, nequaquam produnt, et hi quorum loquacitas vix compeſcitur, nonnumquam ex ſola amaritudine intimi rancoris obmuteſcunt. Qui per dolorem mentis, procacitatis ſuæ verba ſubtrahentes, cum male loqui ſoleant, peius tacent: quia cum peccantes aliquid de correctione audiunt, indignantes etiam reſponſionis verba ſuſpendunt. Cum his quando aſpere agitur, ſæpe ad querelæ vocem de hac ipſa aſperitate proſiliunt. Cum vero eos magiſtri ſui blande præueniunt, de hac ipſa humilitate qua præuenti ſunt grauius indignantur, et tanto eorum mens vaſtius accenditur, quanto conſideratius infirmari iudicatur. Hi nimirum, quia humilitatem, quæ virtutum mater eſt, neſciunt, vſum laboris ſui perdunt, etiam ſi qua bona ſunt, quæ operari videantur: quia ſurgentis fabricæ robuſta celſitudo non figitur, quæ
C nequaquam per fundamenti fortitudinem in petra ſolidatur. Soli ergo ruinæ creſcit, quod ædificant: quia ante molem fabricæ, humilitatis fundamina non procurant. Quos bene ab intimis prodimus, ſi paucis in exterioribus oſtendamus. Cunctis namque ſuperba apud ſe cogitatione tumentibus ineſt clamor in locutione, amaritudo in ſilentio, diſſolutio in hilaritate, furor in triſtitia, inhoneſtas in actione, honeſtas in imagine, erectio in inceſſu, rancor in reſponſione. Horum mens ſemper eſt ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma: ad obediendum pigra, ad laceſſendos vero alios importuna: ad ea quæ facere et debet et præualet, ignaua: ad ea autem quæ facere nec debet, nec præualet, parata. Hæc in eo, quòd ſponte non appetit, nulla exhortatione flectitur, ad hoc autem quod latenter deſiderat, quærit vt cogatur: quia dum metuit ex deſiderio ſuo vileſcere, optat vim in ipſa ſua voluntate tolerare. Igitur quia 21
D humanos animos aliter tentari ex rebus carnalibus, atque aliter ex ſpiritalibus diximus, audiant illi: Omnis caro fenum, et gloria eius ſicut flos feni. Audiant et iſti, quod *Iſa.40.b*
quibuſdam poſt miracula dicitur: Neſcio vos vnde ſitis, diſcedite a me omnes operarij *Luc.13.f*
iniquitatis. Audiant illi: Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Audiant iſti quia fa- *Pſal.61*
tuæ virgines, quæ cum vacuis vaſculis veniunt, ab internis nuptijs excluduntur. Rur- *Mat.25.a*
ſum, quia aliter tentari prælatos, atque aliter ſubditos præfati ſumus, audiāt illi, quod per quendam ſapientem dicitur: Ducem te conſtituerunt? noli extolli, ſed eſto in illis *Eccli.32.a*
quaſi vnus ex eis. Audiant iſti: Obedite præpoſitis veſtris, et ſubiacete eis: ipſi enim per- *Heb.13.c*
uigilant quaſi rationem reddituri pro animabus veſtris. Audiant illi cum de accepta poteſtate gloriantur, hoc, quod Abrææ voce ardenti diuiti dicitur: Memento fili, quia *Luc.16.f*
recepiſti bona in vita tua. Audiant iſti cum contra rectores ſuos in querela proſiliunt,
E hoc, quod murmuranti populo Moyſi et Aaron vocibus reſpondetur: Nec contra nos *Exod.16.b*
eſt murmur veſtrum, ſed contra Dominum. Nos enim quid ſumus? Audiant illi: Turbabuntur in conſpectu eius patres orphanorum, et iudices viduarum. Audiāt iſti, quid *Pſal.67*
contra contumaciā ſubditorum dicitur: Qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. *Rom.13.a*
Audiant ſimul omnes: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Audiant *Iac.4.b*
omnes: Immundus eſt apud Deū omnis, qui exaltat cor ſuum. Audiant omnes: Quid *Eccli.10.b*
ſuperbis terra et cinis? Contra huius languoris peſtem audiamus cuncti, quod magiſtra veritas docet, dicens: Diſcite a me, quia mitis ſum et humilis corde. Ad hoc nam- *Mat.11.d*
que vnigenitus Dei filius formam infirmitatis noſtræ ſuſcepit, ad hoc inuiſibilis, non 22
ſolum viſibilis, ſed etiam deſpectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, irriſionum opprobria, paſſionumq. tormenta tolerauit, vt ſuperbum non eſſe hominem doceret humilis Deus. Quanta ergo humilitatis virtus eſt, propter quam ſolam veraciter

edocendam is, qui ſine æſtimatione magnus eſt, vſque ad paſſionem factus eſt paruus? A
Quia enim originem perditioni noſtræ ſuperbia præbuit diaboli, inſtrumẽtum redem-
ptionis noſtræ inuenta eſt humilitas Dei. Hoſtis quippe noſter magnus inter omnia
conditus, videri ſuper omnia voluit elatus. Redemptor autem noſter magnus manẽs
ſuper omnia, fieri inter omnia dignatus eſt paruus. Sed melius et elationis cauſam
detegimus, et fundamenta humilitatis aperimus, ſi breui commemoratione perſtrin-
Iſa. 14. d gimus, quid mortis auctor, quid vitæ conditor dicat: Ille namque ait: In cælum aſcen-
Pſal. 87 dam. Iſte autem per prophetam dicit: Repleta eſt malis anima mea, et vita mea infer-
Iſa. 14. d no appropinquauit. Ille dicit: Supra aſtra cæli exaltabo ſolium meum. Iſte humano
Zach. 2. c. d generi a paradiſi ſedibus expulſo dicit: Ecce venio cito, et habitabo in medio tui. Ille
Iſa. 14. d dicit: Sedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis. Iſte dicit: Ego ſum vermis,
Pſal. 21 et non homo, opprobrium hominum, et abiectio plebis. Ille dicit: Aſcendam ſuper alti- B
Iſa. 14. d tudinem nubium, et ſimilis ero altiſſimo. Iſte cum in forma Dei eſſet, non rapinam ar-
Phil. 2. a bitratus eſt ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens: et
Pſal. 85 per membra ſua loquitur dicens: Domine quis ſimilis tibi? Ille per membra ſua loqui-
Exod. 5. a tur dicens: Neſcio Dominum, et Iſrael non dimittam. Iſte pet ſemetipſum dicit: Si di-
Ioan. 8. g xero, quia non noui eum, ero ſimilis vobis mendax: ſed noui eum, et ſermonem eius
Ezec. 29. b ſeruo Ille dicit: Mea ſunt flumina, et ego feci ea. Iſte dicit: Non poſſum a meipſo fa-
Ioan. 5. e cere quidquam. Et rurſum: Pater meus in me manens, ipſe facit opera. Ille regna om-
Ioan. 14. a nia oſtendens dicit: Tibi dabo poteſtatem hanc vniuerſam et gloriam illorum: quia
Luc. 4. a mihi tradita ſunt, et cui volo do illa. Iſte dicit: Calicem quidem meum bibetis, ſedere
Mat. 20. c autem ad dextram, vel ad ſiniſtram meam, non eſt meum dare vobis, ſed quibus para-
Gen. 3. b tum eſt a patre meo. Ille dicit: Eritis ſicut dij, ſcientes bonum et malum. Iſte dicit: Nõ C
Act. 1. b eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Ille vt vo-
Gen. 3. a luntas diuina deſpici, et vt poſſit propria ſuaderi, dicit: Cur præcepit vobis Deus vt nõ
comederetis ex omni ligno paradiſi? Et paulo poſt: Scit enim Deus, quòd in quacun-
Ioan. 5. e que die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri. Iſte dicit: Non quæro voluntatem
Sap. 2. b meam, ſed voluntatem eius, qui miſit me. Ille per membra ſua loquitur, dicens: Nullũ
pratum ſit, quod non pertranſeat luxuria noſtra, coronemus nos roſis antequam mar-
ceſcant, vbique relinquamus ſigna lætitiæ noſtræ. Iſte membris ſuis prænunciat dicẽs:
Ioan. 16. e Plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit. Ille nihil aliud mentes ſibi ſubditas
docet, quàm celſitudinis culmen appetere, cuncta æqualia mentis tumore tranſcen-
dere, ſocietatem omnium hominum alta elatione tranſire, ac ſeſe et contra potentiam
Pſal. 72 conditoris erigere, ſicut de eiſdem per Pſalmiſtam dicit: Tranſierunt in diſpoſitionem D
cordis, cogitauerunt et locuti ſunt nequitias, iniquitatem in excelſo locuti ſunt. Iſte ad
ſputa, ad palmas, ad colaphos, ad ſpineam coronam, ad crucem, ad lanceam, atque ad
Ioan. 12. d mortem veniens, membra ſua admonet dicens: Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur.
23 Quia igitur redemptor noſter corda regit humilium, et Leuiathan iſte rex dicitur ſu-
perborum, aperte cognoſcimus, quòd euidentiſſimum reproborum ſignum ſuperbia
eſt, at contra humilitas electorum. Cum ergo quam quiſque habeat, cognoſcitur: ſub
quo rege militet, inuenitur. Vnuſquiſque enim quaſi quendam titulum portat operis,
quo facile oſtendat ſub cuius ſeruiat poteſtate rectoris. Vnde et per Euangelium dici-
Mat. 7. c tur: Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Ne igitur nos Leuiathan iſtius membra, vel
mira faciendo fallerent, apertum ſignum Dominus, quo deprehendi valeant, demon-
ſtrauit, dicens: [Ipſe eſt rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ.] Qui etſi quando fictam E
ſpeciem humilitatis aſſumunt, ſemetipſos tamen celare in omnibus nequaquam poſ-
ſunt: quia eorum ſuperbia diu latere non ſuſtinens, cum ex alia tegitur, ex alia actione
denudatur. Qui vero ſub rege humilitatis militant, ſemper pauidi, atque ex omni late-
re circumſpecti, aduerſum iacula elationis pugnant, et quaſi contra venientes ictus ſo-
lum magis in ſuo corpore oculum cuſtodiunt, dum in ſemetipſis principaliter humi-
litatem tuentur.

LIBRI TRIGESIMIQVARTI MORALIVM SANCTI GREGORII FINIS.

SANCTI GREGORII
MORALIS EXPOSITIONIS
IN BEATVM IOB
LIBER TRIGESIMVSQVINTVS, ET VLTIMVS.

Explicans quadragesimum secundum.

CAPVT PRIMVM.

A QVia iste vltimus huius operis liber est, et locis difficilioribus pertractatis, minus obscura sunt, quæ supersunt: libet hunc indulgentius remissiusq. transcurrere. Velut emenso enim magno mari, iam littus cernimus, et intentionis nostræ vela deponentes, non eodem quo prius impetu ducimur: sed tamē adhuc ex impulsione pristini flatus imus. Quasi anxietatis nostræ ventus cecidit, sed tamen eius vis iam seipsa tranquillior vsque ad stationem nos littoris impellit. Igitur postquam fideli famulo Dominus Leuiathan hostis eius, quàm sit et fortis et callidus ostendit, dum vires illius subtiliter fraudesq. patefecit, beatus Iob ad vtraque respondit, dicens:

B CAPVT QVADRAGESIMVMSECVNDVM BEATI IOB.

REspondens autem Iob Domino, dixit: Scio quia omnia potes, et nulla te latet cogitatio. Quis est iste, qui celat consilium absque scientia? Ideo insipienter locutus sum, et quæ vltra modum excederent scientiam meam. Audi, et ego loquar: interrogabo te, et responde mihi. Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te. Idcirco ipse me reprehendo, et ago pœnitentiam in fauilla et cinere. Postquam autem locutus est Dominus ad Iob verba hæc, dixit ad Eliphan Themanitem: Iratus est furor meus in te, et in
C duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob. Sumite ergo vobis septem tauros, et septem arietes, et ite ad seruum meū Iob, et offerte holocaustum pro vobis. Iob autem seruus meus orabit pro vobis. Faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia. Neque enim locuti estis coram me rectum sicut seruus meus Iob. Abierunt ergo Eliphas Themanites et Baldath Suites, et Sophar Naamathites, et fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, et suscepit Dominus faciem Iob. Dominus quoque conuersus est ad pœnitentiam Iob, cum oraret pro amicis suis. Et addidit Dominus omnia quæcumque fuerant Iob duplicia. Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, et vniuersæ sorores suæ, et cuncti, qui nouerant eum prius, et comederunt cum eo panem in domo eius. Et mouerunt super eum caput, et consolati sunt eum super omni malo, quod intulerat Dominus

minus super eum, et dederunt ei vnusquisque ouem vnam et inaurem auream A
vnam. Dominus autem benedixit nouissimis Iob magis, quàm principio eius. Et facta sunt ei quatuordecim millia ouium, et sex millia camelorum, et mille iuga boum, et mille asinæ, et fuerunt ei septem filij, et tres filiæ. Et vocauit nomen vnius Diem, et nomen secundæ Casiam; et nomen tertiæ Cornustibij. Non sunt autem inuentæ mulieres speciosæ, sicut filiæ Iob, in vniuersa terra. Deditq. eis pater suus hereditatem inter fratres earum. Vixit autem Iob post flagella hæc centum quadraginta annis, et vidit filios suos, et filios filiorum suorum vsque ad quartam generationem, et mortuus est senex et plenus dierum.

LIBRI IOB FINIS. B

Quòd omnis sapientia humana, sapientiæ diuinæ comparata, insipientia est.
Caput II.

SCio quia omnia potes, et nulla te latet cogitatio.] Contra immanes quippe vires eius intulit: Scio quia omnia potes, contra occultas vero machinationes illius subiunxit: [Et nulla te latet cogitatio] Vnde et mox Leuiathan eidem exprobrat dicens: [Quis est iste, qui celat consilium absque scientia?] Absque scientia enim Leuiathan celat consilium: quia quamuis contra infirmitatem nostram multis fraudibus occultetur, protectoris tamen nostri sancta nobis inspiratione detegitur. Absque scientia celat consilium: quia licet tentatos lateat, latere tamen protectorem non potest tentatorum. Igitur audita fortitudine, et calliditate diaboli, audita etiam creatoris nostri potentia, quæ et illum valenter reprimit, et nos misericorditer tegit, quæsumus beate Iob, vt quæ de temetipso sentis, nobis minime occultes. Sequitur: [Ideo insipienter locutus sum, et quæ vltra modum excederent scientiam meam.] Omnis humana sapientia quantolibet acumine polleat, diuinæ sapientiæ comparata, nec iusta, nec pulchra, sed insipientia est. Omnia enim humana, quæ iusta, quæ pulchra sunt, Dei iustitiæ et pulchritudini comparata, nec iusta nec pulchra sunt, nec omnino sunt. Beatus itaque Iob ea quæ dixerat, sapienter se dixisse crederet, si verba superioris sapientiæ non audiret. In cuius comparatione stultum est nostrum omne quod sapit. Et qui sapienter quidem locutus hominibus fuerat, diuinas tamen sententias audiens, sapientius se cognoscit non esse sapientem. Hinc est quòd Abraam inter verba Dominica D
Gen.18.d nil se nisi puluerem vidit, dicens: Loquar ad Dominum meum, cum sim puluis et cinis? Hinc est quòd Moyses omni Ægyptiorum sapientia instructus, ex quo loquentem Dominum audiuit, impeditioris, et tardioris linguæ se esse deprehendit, dicens: Ob-
Exod.4.c secro Domine, non sum eloquens, ab heri enim et nudiustertius, ex quo locutus es ad seruum tuum, impeditioris et tardioris linguæ sum. Hinc est quòd Isaias postquam sedentem Dominum super solium excelsum atque eleuatum vidit, postquam Seraphim duabus alis faciē, duabus velare pedes, et duabus volare conspexit, postquam id quod est, sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus exercituum, alterum ad alterum cla-
Isa.6.b mare audiuit, ad seipsum rediens ait: Væ mihi quia tacui, quoniam vir pollutus labijs ego sum, et in medio populi polluta labia habentis ego habito. Moxq. ipsam pol- E
Ibid. lutionem vnde cognouerat subdens, ait: Et regem Dominum exercituum vidi oculis meis. Hinc etiam Hieremias diuina verba audiens, verba se non habere cognouit, di-
Hier. 1.b cens: A, a, a, Domine Deus ecce nescio loqui: quia puer ego sum. Hinc Ezechiel loquēs
Ezech. 1.f de quattuor animalibus dicit: Cum fieret vox supra firmamētum, quod erat supra caput eorum, stabant et submittebant alas suas. Quid enim per volatum animalium, nisi Euangelistarum atque doctorum sublimitas designatur? Vel quid sunt alæ animalium, nisi sanctorum contemplationes, eos ad cælestia subleuantes? Sed cum fit vox supra firmamentum, quod super caput eorum est, stantes submittunt alas suas: quia cum internam vocem supernæ sapientiæ audiunt, quasi volatus sui alas deponunt: quia videlicet ipsam veritatis altitudinem minus se contemplari posse cognoscunt. Ad vocem ergo desuper venientem alas deponere, est cognita superna potentia, virtutes

A virtutes proprias humiliate, et consideratione creatoris nil de se aliud quàm abiecta sentire. Sancti itaque viri dum diuinitatis arcana audiunt, quanto magis contemplando proficiunt, tanto amplius despiciendo, quod sunt, aut nihil, aut prope nihil se esse cognoscunt. Respondeat ergo diuinis sermonibus beatus Iob, et sapienter proficiens, stultum se esse deprehendat, dicens: [Insipienter locutus sum, et quæ vltra modum excederent scientiam meam.] Ecce tanto se amplius redarguit, quanto amplius proficit, et scientiam suam vltra modum excessisse se credidit: quia in verbis Domini plus quàm æstimauerat, secreta eius sapientiæ agnouit. Sequitur:

Quòd serui Dei ignorantiam suam profitentes, non arrogant sibi, quod nesciunt, sed doceri a Deo volunt. Caput III.

B Audi et ego loquar, interrogabo te, et responde mihi.] Audire nostrum, est sono aliunde venienti aurem alio positam commodare. At contra Deo, cui nil extra est, audire proprie est, sub semetipso surgentia desideria nostra percipere. Ad Deum ergo, qui et tacentium corda cognoscit, loqui nostrum est, non vocibus gutturis id quod sentimus prodere, sed promptis ad illum desiderijs inhiare. Et quia ideo quisque interrogat, vt discere valeat quod ignorat, homini Deum interrogare, est in conspectu eius nescientem se cognoscere. Respondere autem Dei, est eum qui se bene humiliter nescientem cognouerit, occultis inspirationibus erudire. Ait ergo beatus Iob: Audi et ego loquar, ac si diceret: Misericorditer desideria mea percipe, vt dum hæc tua pietas percipiens adiuuat, ad te multipliciora consurgant. Bona quippe vota quoties effectum percipiunt, multiplicantur. Vnde alias scriptum est: Ego clama- Psal.16
C ui, quoniam exaudisti me. Non enim ait: quia clamaui exaudisti me, sed clamaui quoniam exaudisti me. Qui enim loquens exauditus fuerat, votis proficientibus exauditus clamabat: [Interrogabo te, et responde mihi:] Ac si diceret: nescientem me ex tuæ scientiæ contemplatione cognosco. Interroganti igitur responde, id est, stultitiam propriam humiliter cognoscentem doce. Quia enim interrogaret ipse ex desiderio humilitatis, et Deum sibi respondere quæreret ex magisterio aspirationis, verbis sequentibus declaratur. Interrogaturum quippe se perhibuit, sed nihil interrogando subiungit: Nam sola de se humilia sentiēs, et quæ misericorditer a Domino perceperit agnoscens, protinus subdit:

Quòd sanctus Iob tantum ex percussione profecerit, vt internæ mentis oculo flagelli sui
D *vtilitatem reuelante Deo intellexerit.* Caput IIII.

Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te.] His nimirum verbis aperte indicat: quia quanto visus superior est auditu, tanto differt ab eo, quod prius extitit, et hoc quod postmodum per flagella profecit. Et quia interno oculo veritatis lumen magis conspexerat, humanitatis suæ tenebras dijudicans plus videbat. Vnde et sequitur:

Quòd tunc vtilis fit reprehensio, cum correctio sequitur et pœnitudo. Caput V.

E Idcirco ipse me reprehendo.] Quanto enim quisque se minus videt, tanto sibi minus displicet, et quanto maioris gratiæ lumen percipit, tanto amplius reprehensibilem se esse cognoscit. Cum enim intrinsecus subleuatur per omne quod est, ad eam quam super se conspicit regulam congruere nititur. Et quia adhuc humana infirmitas præpedit, cernit quia ei ex non minima parte dissentit, totumq. ex se illi onerosum est, quod internæ regulæ conueniens non est. Quam regulam beatus Iob post flagella proficiens amplius suscipit, et a semetipso in magna sui redargutione dissentit, dicens: Idcirco ipse me reprehendo. Sed quia nulla est cognitio reprehensionis, si non sequantur etiam lamenta pœnitudinis, recte post reprehensionem subditur: [Et ago pœnitentiam in fauilla et cinere.] In fauilla etenim et cinere pœnitentiam agere, est contemplata summa essentia, nil aliud, quàm fauillam se cineremq. cognoscere. Vnde et ciuitati reprobæ in Euangelio Dominus dicit: Si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis olim, in cilicio et cinere pœnitentiam egissent. Mat.11.c

In cilicio quippe asperitas et compunctio peccatorum, in cinere autem puluis ostenditur mortuorum. Et idcirco vtrumque hoc adhiberi ad pœnitentiam solet, vt in punctione cilicij cognoscamus, quid per culpam facimus, et in fauilla cineris perpendimus, quid per iudicium facti sumus. Considerentur ergo in cilicio pungentia vitia, consideretur in cinere per mortis sententiam subsequens iusta pœna vitiorum. Quia enim post peccatum carnis contumeliæ surrexerunt, videat homo in asperitate cilicij A
3 superbiendo quid fecit, videat in cinere vsquequo peccando peruenit. Potest quoque cilicio ipsa per recordationem atque pœnitentiam dolorum punctio designari. Nam hoc quod ait beatus Iob: Ipse me reprehendo, quasi quodam cilicio pungitur, dum in mente sua asperis redargutionum stimulis confricatur. In cinere autem agit pœnitentiam: quia ex primo peccato, quid per iustum iudicium factus sit, solerter attendit, dicens: Ago pœnitentiam in fauilla et cinere, ac si aperte dicat: De nullo auctoris B mei dono superbio: quia sumptus ex puluere, per illatæ mortis sententiam ad puluerem me redire cognosco. Auditis igitur cunctis sermonibus Iob, cognitis etiam responsionibus amicorum, libet ad interni iudicis sententiam spectationem mentis nostræ conuertere, eiq. dicere: Ecce Domine vtrasque in conspectu tuo differentium partes audiuimus, et Iob quidem in hoc certamine virtutis suæ facta reuoluere, et amicos eius contra eum cognouimus tuæ iustitiæ gloriam defensare. Inter hæc autem quid nostra mens sentiat agnoscis. Neque enim possumus eorum nos dicta reprehendere, quos defensioni tuæ cognoscimus deseruire. Sed ecce assistunt partes, expectant sententiam, profer ergo Domine ex inuisibili regula subtilissimum tuæ discretionis examen, et quis in contentione ista sit rectius locutus ostende. Sequitur:

C

Quòd ex Dei sententia verba amicorum Iob reprobentur, ipsius vero Iob responsio, et patientia probatur. *Caput VI.*

POstquam autem locutus est Dominus verba hæc ad Iob, dixit ad Eliphaz Thema nitem: Iratus est furor meus in te, et in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob.] O Domine, iudicij tui sententia indicat, quantum a luce tuæ rectitudinis cæcitas nostra discordat. Ecce te iudice beatum Iob victorem esse cognoscimus, quem in te peccasse loquendo credebamus. Te iudice addicti sunt, qui beati Iob se merita transcendere pro te loquendo crediderunt. Quia igitur ex diuina sententia, quid de partibus æstimemus agnouimus, nunc eiusdem sententiæ paulo subtilius verba pensemus. Quo modo enim superius beatus Iob reprehenditur, si in comparatione eius rectitudinis amici illius nequaquam coram Domino D locuti rectum memorantur? An adhuc illa de eo sententia confirmatur, qua antiquo
Sup. c.1.b.c. 2.a hosti dicitur: Vidisti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis super terram? Sed quid est hoc, quòd et laudatur hosti, et in seipso reprehenditur: in seipso autem reprehenditur, et tamen amicis loquentibus antefertur: nisi quòd sanctus vir cunctos meritorũ suorum virtute transcendit, sed eo ipso, quòd homo fuit, ante Dei oculos sine reprehen
4 sione esse non potuit? In sancto quippe homine in hac interim vita commorante, diuini examinis regula habet adhuc quod iudicet, quamuis iam ex comparatione ceterorum hominum habeat, quod laudet. Beatus igitur Iob pro culpa se credidit, et non pro gratia, flagellari: resecari in se æstimauit vitia, non autẽ merita augeri. Et in eo reprehenditur, quòd intentionem flagelli fuisse aliam suspicatur, et tamen amicis resistentibus interni iudicij definitione prælatus est. Vnde aperte colligitur quantæ iustitiæ E fuerit in eo, quòd contra amicorum verba innocentiam suæ operationis astruxit, qui diuino iudicio etiam ipsis eiusdem diuini iudicij defensoribus antefertur. In exordio
Sup. c.1.c. cap.2.b autem libri huius agnouimus: quia de illo satan Domino dixerat: Mitte manum tuam, et tange eum, et vide si non in faciem bene dicat tibi. Ad quam petitionem beatus Iob damnis, orbitate, vulneribus, et verborum scandalis tangi permittitur: quia videlicet certus, qui eum laudauerat extitit, quòd nequaquam iuxta assertionem diaboli sanctus vir in maledictionis culpam laberetur. Sicut ergo et superius diximus, quisquis beatum Iob in locutione sua æstimat post flagella peccasse, aperte Dominum iudicat in sua assertione errasse. Et quamuis Dominus ad diabolum loquens, bona illius præsentia prætulit, non autem eius perseuerantiam spopondit: sciendum tamen est, quia nequaquam eius iustitiam permittendo tentatori prætulisset, si eum iu-

A ſtum in tentatione perſiſtere non poſſe præuideret. Permiſſo itaque diuinitus in eius tantatione diabolo, quiſquis eum in tentatione ſuccubuiſſe exiſtimat, ignorantiam permittentis accuſat. Approbemus igitur in dictis ſuis veraciter Iob, ne Deum in ſua prouidentia nequiter accuſemus. Et quidem quantum ad humana iudicia in verbis ſuis amici eius multa illo rectius dixiſſe crederentur, ſed veritas aliam ex occulto regulam proferens, ait: [Non eſtis locuti coram me rectum, ſicut ſeruus meus Iob.] Coram me ait, id eſt, intus, vbi ſæpe multorum vita diſplicet, quæ etiam foris hominibus placet. Vnde caute nimis in laudem iuſtorum coniugum dictum eſt: Erant iuſti ambo ante Deum. Non enim ſecura laus eſt, iuſtos ante homines apparere. Sæpe enim humana ſententia velut in Deo magnum quempiam approbat, ſed hunc omnipotens Deus, qui quaſi ex ſe approbatur, ignorat. Hinc eſt enim, quòd Pſalmiſta vigilanter *Luc.1.A*
B exorat dicens: Dirige in conſpectu tuo viam meam. Nimirum, quia plerumque in conſpectu hominum recta via creditur etiam, quæ a veritatis itinere deprauatur. Et notandum, quòd non dicitur: Non eſtis locuti coram me rectum ſicut Iob, ſed: ſicut ſeruus meus Iob, vt videlicet interpoſitione ſeruitutis, dum eum quaſi ſub quadam peculiaritate commemorat, cuncta quæ in defenſione ſua dixerat: quia non contumaci ſuperbia, ſed humili veritate dixerit, oſtendat. Sed quia iuſtus eſt et miſericors Deus, amicos eius et per iuſtitiam diſtricte redarguit, et per miſericordiam benigne conuertit. Nam ſequitur: *Pſal. 5* 5

Quò hæretici ad catholicam Eccleſiam redeuntes per humilitatem confeſſionis et pænitentiæ, ſancti Spiritus gratiam orantibus orthodoxis accipiunt: nec ſit aliquis extra communionem Eccleſiæ indulgentiæ locus.

C

Caput VII.

SVmite vobis ſeptem tauros, et ſeptem arietes, et ite ad ſeruum meum Iob, et offerte holocauſtum pro vobis. Iob autem ſeruus meus orabit pro vobis: faciem eius ſuſcipiam, vt non vobis imputetur ſtultitia.] Ecce iuſtus et miſericors Deus nec culpas ſine increpatione deſerit, nec reatum ſine conuerſione derelinquit. Quia enim internus eſt medicus, primo putredinem vulneris innotuit, et poſt remedia conſequendæ ſalutis indicauit. Quia autem ſæpe iam diximus, quòd amici beati Iob hæreticorum ſpeciem teneant, qui Deum dum defendere nituntur, offendunt, quoniam in dictis ſuis veritati rebelles ſunt, cui famulari ſe in falſa aſſertione ſuſpicantur: omnipotens Deus
D ſæpe illos corpori ſanctæ Eccleſiæ per cognitionem veritatis inuiſcerat, bene ipſa quoque eorum conuerſio, quæ ſæpe miſericorditer agitur, per hanc veniam, quam amici Iob percipiunt, deſignatur. Notandum vero magnopere eſt, quòd conuerſionis ſuæ ſacrificium Domino non per ſe, ſed per Iob iubentur offerre. Nimirum hæretici cum ab errore redeunt: quia erga ſe iram Domini ſuo per ſe oblato ſacrificio placare nequaquam poſſunt, niſi ad catholicam Eccleſiam, quam beatus Iob ſignificat, conuerrantur, vt ſalutem ſuam eius precibus obtineant, cuius fidem peruerſis aſſertionibus impugnabant. Ait enim: [Iob ſeruus meus orabit pro vobis, faciem eius ſuſcipiam, vt non vobis imputetur ſtultitia.] Ac ſi aperte hæreticis dicat: Sacrificia veſtra non accipio, petitionum veſtrarum verba non audio, niſi per interceſſionem illius, cuius profeſſionis verba de me veracia recognoſco. Et vos quidem tauros atque arietes ad
E exhibenda ſacrificia conuerſionis veſtræ deducite, ſed a me ſalutem veſtram per catholicam Eccleſiam, quam diligo, poſtulate. Ipſi enim volo dimittere id quod mihi in ipſa deliquiſtis, vt hæc veſtram incolumitatem obtineat, quæ ex veſtro languore laborabat. Sola quippe eſt per quam ſacrificium Dominus libenter accipiat, ſola quæ 6
pro errantibus fiducialiter intercedat. Vnde etiam de agni hoſtia Dominus præcepit dicens: In vna domo comedetur, nec efferretis de carnibus eius foras. In vna namque domo agnus comeditur: quia in vna catholica Eccleſia vera hoſtia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina lex efferri foras prohibet, quia dari ſanctum canibus vetat. Sola eſt in qua opus bonum fructuoſe peragitur, vnde et mercedem denarij non niſi, qui intra vineam laborauerant, acceperunt. Sola eſt quæ intra ſe poſitos valida charitatis compage cuſtodit. Vnde et aqua diluuij arcam quidem ad ſublimiora ſuſtulit, omnes autem quos extra arcā inuenit, extinxit. Sola eſt in qua ſuperna *Exod. 12.g* *Mat.7.a* *Mat.20.b* *Gen. 7.d*

myſteria

mysteria veraciter contemplemur. Vnde et ad Moysen Dominus dicit: Est locus apud A
Exod. 33. d me, et stabis supra petram. Et paulo post: Tollam manum meam, et videbis posteriora mea. Quia enim ex sola catholica Ecclesia veritas conspicitur, apud se esse locum Dominus perhibet de quo videatur. In petra Moyses ponitur, vt Dei speciem contempletur: quia nisi quis fidei soliditatem tenuerit, diuinam præsentiam non cognoscit.
Mat. 16. b De qua soliditate Dominus dicit: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Quid est ergo hoc loco dicere ad amicos Iob: Ite ad Iob, nisi petram ascendite? Quid est, faciem eius pro vobis suscipiam vt non vobis imputetur stultitia, nisi id quod il-
Exod. 33. d lic dicitur: Posteriora mea, videbis? id est, eius, quæ postmodum futura est, mysteria incarnationis intelliges. Hæretici autem pro eo, quòd in petra stare contemnunt, transeuntis Domini posteriora non aspiciunt: quia extra Ecclesiam positi, incarnationis eius sicut sunt mysteria non agnoscunt. Sicut autem et superius diximus, per B
tauros ceruix superbiæ, per arietes vero ducatus exprimitur, qui ab hæreticis persuasis plebibus, quasi seductis gregibus agitur. De hæreticis namque superbientibus di-
Psal. 67 citur, qui infirmorum mentes male suadendo corrumpunt: Consilium taurorum inter vaccas populorum. Et quia sequentes se populos velut greges trahunt, arietes aliquando nominātur. Gregem scilicet arietes ducunt. Vnde per increpationem Hiere-
Thren. 1. b mias ait: Principes tui velut arietes. Quia igitur hæretici cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, superbiæ elationem deserunt, et nequaquam iam quasi sequentes greges populorum cuneos ad interitum ducunt, amici beati Iob offerre tauros, et arietes iubentur. Tauros enim et arietes offerre in sacrificio, est superbum ducatum conuersionis humilitate mactare, vt edomita ceruice superbiæ, discant obediendo sequi, qui dudum docendo præire conabantur. Recte quoque eorum hæc superbia septem sacrificijs ex- C
piatur: quia hæretici ad Ecclesiam reuertentes, per humilitatis hostiam dona spiritus gratiæ septiformis accipiunt, vt qui elationis suæ vetustate tabuerant, nouitate gratiæ reformentur. Septenarius autem numerus apud sapientes huius sæculi quadam sua habetur ratione perfectus, quòd ex primo pari et ex primo impari consummatur. Primus enim impar ternarius est, primusq. par quaternarius. Ex quibus duobus septenarius constat, qui eiusdem partibus suis multiplicatus in duodenarium surgit. Nam siue tres per quattuor, seu quattuor per tres ducimus, ad duodenarium peruenimus. Sed nos quia a superno munere veritatis prædicamenta percipimus, hæc fixa scientiæ altitudine despiciendo calcamus. Hoc proculdubio inconcussa fide retinentes: quia quos Spiritus gratiæ septiformis repleuerit, perficit, eisq. non solum Trinitatis notitiam, sed etiam virtutum quattuor, id est, prudentiæ, temperantiæ, fortitudi- D
nis, atque iustitiæ operationem præbet. Qui in ipsis quoque quos ingreditur, suis quodammodo partibus augetur, dum et per Trinitatis notitiam quattuor virtutum actio accipitur, et per operationem virtutum quattuor vsque ad manifestam Trinitatis speciem peruenitur. Et apud nos ergo septenarius perfectus est, sed longe dissimiliter, quia plene et non inaniter in duodenarium surgit, dum et per fidem opera, et rursum per opera perficit fidem. Sancti quoque Apostoli gratiæ septiformis spiritu implendi, duodecim sunt electi. In quattuor enim mundi partibus Trinitatē, quę Deus est, innotescere mittebantur. Duodecim ergo electi sunt, vt etiam ex ipsius numeri ratione claresceret, quòd per quattuor infima, tria summa prædicarēt. Siue itaque hac seu alia qualibet fortasse ratione, in scriptura tamē sacra septenario numero aliquando secura requies æternitatis, aliquando vniuersitas præsentis huius temporis, aliquādo autem E
Gen. 2. a sanctæ Ecclesiæ vniuersitas designatur. Septenario quippe numero perfectio æternitatis innuitur, cum dies septimus in requiem Domini sanctificatus vocatur. Cui iam vespera inesse non dicitur: quia æternæ beatitudinis requies nullo termino coarctatur.
Exod. 20. b Hinc est etiam, quòd lege data dies septimus feriatus esse præcipitur, vt æterna per illū requies designetur. Hinc est, quòd in annorum curriculo septenarius numerus septies multiplicatus monade addita ad quinquagenarium ducitur, vt perpetuam beatitudi-
Ioan. 21. a. b nē signans iubilæi sacratissima requies obseruetur. Hinc est, quòd resurgens Dominus et frequenter apparens, vltimo iam conuiuio cum septem discipulis comedisse describitur: quia hi qui in illo nunc perfecti sunt, æterna per illum refectione satiantur. Rursum per septenarium numerum hæc vniuersitas tēporalitatis accipitur. Hinc est enim, quòd per septem dies hoc totum vitæ præsentis tempus euoluitur. Hinc est, quòd in ty
po sanctæ

A po sanctæ Ecclesiæ, quæ omni tempore hunc mundum prædicando circuit, arca Domini tubis clangentibus muros Hiericho diebus septem circumacta confregit. Hinc *Iof. 6. a*
propheta ait: Septies in die laudem dixi tibi. Quod ipse rursum pro toto atque vni- *Psal. 118*
uerso suæ deprecationis tempore se dixisse significās ait: Semper laus eius in ore meo. *Psal. 33.*
Quòd vero per septenarium numerum præsentis vitæ vniuersitas designatur, tunc magis ostenditur, cum post eum quoque etiam octonarius subinfertur. Septenarium quippe cum adhuc alius sequitur, ex ipso eius augmento exprimitur, quòd finienda temporalitas æternitate concludatur. Hinc est enim quòd Salomon admonet dicens: Da partes septem, nec non et octo. Per septenarium quippe numerum hoc, quod septem diebus agitur, præsens tempus expressit. Per octonarium vero vitam perpetuam designauit, quam sua nobis Dominus resurrectione patefecit. Dominico scilicet die
B resurrexit, qui dum diem septimum, id est, sabbatum sequitur, a conditione octauus inuenitur. Bene autem dicitur: Da partes septem, nec non et octo: quia ignoras quid *Eccls. 11. a*
mali futurum sit super terram. Ac si aperte diceretur: Sic dispensa temporalia, vt appetere non obliuiscaris æterna. Oportet namque vt in posterum bene agendo prouideas, qui de venturo iudicio quanta tribulatio sequatur ignoras. Hinc est quòd quindecim gradibus templum ascenditur, vt ex ipsa eius ascensione discatur, quatenus per septem et octo, et temporalis solicite dispensetur actio, et prouide mansio æterna requiratur. Hinc est etiam, quòd dum monas in denarium surgit, centum quinquaginta psalmos propheta cecinit. Propter hunc septenarium numerum temporalia, octo- *Act. 1. c. 2. a*
narium vero æterna signantem, super centum viginti fideles in cænaculo residentes Spiritus sanctus effusus est. Per septem quippe et octo quindecim componuntur, et si
C ab vno vsque ad quindecim numerando paulatim per incrementa consurgimus, vsque ad centesimum, et vigesimum numerum peruenimus. Qua scilicet effusione Spiritus sancti didicerunt, vt temporalia tolerando transirent, et æterna inhianter appeterent. Rursum septenario numero sanctæ Ecclesiæ vniuersitas designatur. Vnde Ioannes in Apocalypsi septem Ecclesijs scribit: sed per eas, quid aliud quàm vniuer- *Apoc. 1. a*
salem Ecclesiam intelligi voluit? Quæ nimirum vniuersalis Ecclesia, vt plena septiformis gratiæ spiritu signaretur, Elisæus super puerum mortuum septies oscitasse de- *4. Reg. 4. f*
scribitur. Super extinctum quippe populum Dominus veniens, quasi septies oscitasse describitur. Super extinctum quippe populum Dominus veniens, quasi septies oscitat: quia ei dona Spiritus septiformis gratiæ misericorditer tribuit. Quia igitur sæpe septenario numero sanctæ Ecclesiæ vniuersitas figuratur, veniant ad bea-
D tum Iob amici illius, et iussum diuinitus offerant holocaustum. Sed vigilanter omnino septenarij numeri arcana custodiant, vt videlicet hi qui extra sunt positi, prius se vniuersitati sanctæ Ecclesiæ misceant, et tunc demum veniam de reatu pristinæ elationis exquirant. Pro culpa sua septem sacrificia offerant: quia reatus sui ablutionē non accipiunt, nisi gratiæ septiformis spiritu vniuersali paci, a qua excisi fuerant, aggregentur. Dicatur igitur: Sumite vobis septem tauros, et septem arietes, et ite ad seruum meum Iob, et offerte holocaustum pro vobis. Iob autem seruus meus orabit pro vobis, faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia. Ac si hæreticis redeuntibus aperte diceretur: Vniuersali vos Ecclesiæ per humilitatem pœnitentiæ iungite, atque eam, qua per vosmetipsos digni non estis, veniam eius a me precibus obtinete: qui cum per hanc veraciter sapere discitis, prioris apud me vestræ sa-
E pientiæ stultitiam deletis. Sequitur: [Neque enim locuti estis coram me rectum 8
sicut seruus meus Iob.] Hæc paulo ante iam Dominus protulit, et tamen hæc eadem iterando subiungit. Quid est hoc, nisi quòd sententiam, quam semel iudicando dixerat, iterum replicando confirmat? atque, vt manifestius beati Iob iustitia, amicorumq. eius iniustitia demonstretur, eius laus, illorumq. reprehensio iterata voce depromitur, vt replicata foris appareant, quàm fixa intus habeantur. Namque cum rex *Gen. 41. a*
Ægypti metuenda venturæ famis tēpora sub boum spicarumq. specie gemina visione cognouisset, voce sancti interpretis audiuit: Quod vidisti secundo ad eandem rē pertinens somniū, firmitatis indicium est. Qua ex re aperte colligitur, quia quidquid in eloquio diuino repetitur, robustius cōfirmatur. Sed quia quid iudex decreuit audiuimus, addicti quoque quid faciant, audiamus. Sequitur: [Abierunt ergo Eliphas Themanites, et Baldath Suites et Sophar Naamathites, et fecerunt sicut locutus fuerat ad eos
Dominus

Dominus,et suscepit Dominus faciem Iob.] Horum interpretationem nominum idcirco reticemus: quia in huius operis exordio de ea nos latius disseruisse meminimus. Intuendum vero est, quia ita caute, sicut prædictum fuerat, ordo acceptæ veniæ custoditur, vt in sacrificijs Dominus non illorum,sed beati Iob faciem suscepisse referatur. Sed quia quisquis pro alijs intercedere nititur, sibi potius ex ipsa charitate suffragatur,recte subiungitur: [Dominus quoque conuersus est ad pœnitentiam Iob, cum oraret pro amicis suis.] Iam enim superius pro amicis suis exauditus ostenditur, cũ factum,quod prędiximus,memoratur:Fecerunt sicut locutus fuerat ad eos Dominus, et suscepit Dominus faciem Iob. Sed cum protinus subinfertur: Dominus quoque cõuersus est ad pœnitentiam Iob,cum oraret pro amicis suis,aperte ostenditur: quia etiã pro semetipso pœnitens tanto citius exaudiri meruit,quanto deuote pro alijs intercessit. Plus enim pro se valere preces suas efficit, qui has et alijs impendit. Libentius B quippe sacrificium orationis accipitur, quod in conspectu misericordis iudicis proximi dilectione conditur. Quod tunc veraciter quisque cumulat,si hoc etiam pro aduersarijs impendat. Hinc est enim,quòd magistra veritas dicit: Orate pro persequentibus

Luc.6.d et calumniantibus vos. Hinc rursum ait: Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid

Mar.11.d habetis aduersus aliquem,vt et pater vester,qui in cælis est,dimittat vobis peccata vestra. Quantum vero pro se obtinuit,qui pro alijs intervenit,illico demonstratur, cum subditur:

Quòd in regno Dei simplex sit adhuc stola sanctorum. Caput VIII.

ADdidit Dominus omnia quæcumque fuerant Iob duplicia.] Cuncta quæ amiserat,duplicia recipit: quia per pietatem benigni iudicis tentationis nostræ dispẽdium vincunt suffragia consolationum. Minus autem tentat probatio,quàm remuneratio consolatur, vt ex retributionis merito leue fuisse,quod tolerauit agnoscat,qui ex persecutionis pondere graue se aliquid tolerare iudicabat. Vnde afflictæ quoque Iu-

Isa.54.c dææ dicitur: Ad punctum in modico dereliqui te,et in miserationibus magnis congregabo te. Aliquando vero iuxta afflictionis pondus disponitur mensura consolationis.

Psal.93 Vnde alias scriptum est: Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. In ea enim mensura consolatum se in qua afflictus fuerat, indicat,qui lætificatum se secundum multitudinem dolorum clamat. Non autem minime lector instruitur, si ipsum remunerationis ordinem contempletur. Excessum quippe correctio, correctionem pœnitentia, pœnitentiam venia,veniam vero munera subsequuntur. Sed quia diuinæ dispensationis permissione D percussus, etiam amicorum verbis afflictus est, diuinæ pietatis muneribus consolatus, etiam humana debet charitate refoueri, vt vndique ei consolationis gaudia respondeant,quem vndique dolorum tristitia et aduersa lacerabant. Vnde et subditur: [Venerunt autem ad eum omnes fratres sui,et vniuersæ sorores suæ,et cuncti qui nouerãt eum prius,et comederunt cum eo panem in domo eius,et mouerunt super eum caput suum.] Quid in comestione panis nisi charitas: quid vero in motione capitis nisi admiratio designatur? Bene autem subditur: [Et consolati sunt eum super omne malũ, quod intulerat Dominus super eum.] Percussi enim merorem consolari, est ei post percussionem de venia congaudere. Nam quanto quisque de restituta proximi salute cernitur hilarescere, tanto se indicat de ablata doluisse. E

Quòd in fine mundi de Gentibus et Iudæis vna erit Ecclesia, et innocentiam et obedientiam vterque populus offeret Deo. Caput IX.

ET dederunt ei vnusquisque ouem vnam,et in aurem auream vnam.] Licet cuncta hæc iuxta historiam veraciter dicta sint,ipsis tamen oblatis muneribus cogimur, vt ad allegoriæ mysterium recurramus. Neque enim otiose debemus accipere, quòd ouem,quòd vnam, quòd inaurem auream obtulere, quòd vnam. Et si fortasse iuxta litteram mirum non est,ouis oblata cur vna,valde tamen mirum est,inauris oblata cur vna. Quid vero aut ouis ad inaurem pertinet,aut quid inauris ad ouem? Ex ipso ergo munerum fine compellimur,vt priora quoque,quæ superficietenus iuxta solam historiam contingendo transcurrimus, in allegoriæ mysterijs indagemus. Quia igitur

A igitur Chriſtus et Eccleſia, ideſt, caput et corpus vna perſona eſt, ſæpe beatum Iob
diximus modo capitis, modo figuram corporis deſignare. Seruata ergo hiſtoriæ ve- 9
ritate, ſub typo geſtum ſanctæ Eccleſiæ ſentiamus, id quod ſcriptum eſt: [Addidit
Dominus omnia quæcumque fuerant Iob duplicia.] Sancta quippe Eccleſia etſi mul-
tos nunc percuſſione tentationis amittit, in fine tamen huius ſęculi ea, quæ ſua ſunt
duplicia recipit, quando ſuſceptis ad plenum gentibus, ad eius fidem currere omnis,
quæ tunc inuenta fuerit, etiam Iudæa conſentit. Hinc namque ſcriptum eſt: Donec ple *Rom. 11. c*
nitudo gentium introiret, et ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Hinc in Euangelio quoque *Mat. 17. b*
veritas dicit: Elias veniet, et ille reſtituet omnia. Nunc enim amiſit Iſraelitas Eccleſia,
quos conuertere prædicando non valuit, ſed tunc Elia prædicante, dum quotquot in-
uenerit, colligit, velut plenius recipit quod amiſit. Vel certe ſanctæ Eccleſiæ in fine
B ſuo duplum recipere, eſt in ſingulis nobis et de beatitudine animæ, et de carnis incor-
ruptione gaudere. Hinc eſt enim quòd per prophetam de electis dicitur: In terra ſua *Iſa. 61. c*
duplicia poſſidebunt. Hinc eſt, quòd Ioannes Apoſtolus de ſanctis finem mundi quæ- *Apoc. 6. c*
rentibus dicit: Datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, et dictum eſt eis, vt requieſcerent
tempus adhuc modicum, donec compleretur numerus conſeruorum et fratrum eo-
rum. Sicut enim longe ſuperius diximus, ante reſurrectionem ſancti ſingulas ſtolas
accipiunt: quia ſola animarum beatitudine perfruuntur, in fine autem mundi binas
habituri ſunt: quia cum mentis beatitudine etiam carnis beati gloriam poſſidebunt.
Sed ea quæ ſubnexa ſunt, in fine magis huius ſæculi conuerſionem ſe Iudaici populi
nunciare teſtantur. Nam ſubditur: [Venerunt autem ad eum omnes fratres ſui, et vni-
uerſæ ſorores ſuæ, et cuncti, qui nouerant eum prius, et comederunt cum eo panem in
C domo eius.] Tunc quippe fratres ſui ac ſorores ad Chriſtum veniunt, quando ex plebe
Iudaica quotquot inuenti fuerint conuertuntur. Ex illo enim populo carnis materiam
ſumpſit. Tunc ergo ad eum fratres ac ſorores accedunt, quando ex ea plebe, quæ ei per
cognationem iuncta eſt, vel qui fortes futuri ſunt, velut fratres, vel infirmi, velut ſoro-
res, ad eum per cognitionem fidei deuota gratulatione concurrunt. Tunc apud eum
celebre feſtiuitatis conuiuium exhibent, quando eum iam nequaquam quaſi purum
hominem contemnentes, propinquitatis ſuæ memores, diuinitati ſe eius inhærere con-
gaudent. Tunc in domo eius panem comedunt, cum poſtpoſita obſeruatione ſubiacē-
tis litteræ, in ſancta Eccleſia myſtici eloquij quaſi frugis medulla paſcuntur. Bene au-
tem ſubiungitur: [Cuncti qui nouerant eum prius.] Prius quippe nouerant, quem in 10
paſſione ſua quaſi incognitum contempſerunt. Nam naſciturum Chriſtum nullus, qui
D plene legem didicit, ignorauit. Vnde et Herodes rex Magorum occurſione perterritus,
ſacerdotes et principes ſtuduit ſolerter inquirere, vbi Chriſtum naſciturum eſſe præ-
ſcirent, qui protinus reſponderunt: In Bethleem Iudæ. Prius ergo nouerant, quem paſ- *Mat. 2. a*
ſionis ſuæ tempore dum deſpicerent, ignorabant. Quorum et notitia prior, et ignoran
tia poſterior bene ac breuiter Iſaac caligante ſignatur. Qui dum Iacob benediceret, et *Gen. 27. c*
quid eueniret in futuro præuidebat, et quis illi præſens aſſiſteret neſciebat. Sic quippe
Iſraelitarum populus fuit, qui prophetiæ myſteria accepit, ſed tamen cæcos in contem
platione oculos habuit, qui eum præſentem non vidit, de quo tam multa in futuro
præuidit. Ante ſe enim poſitum nequaquam cernere valuit, cuius aduentus potentiam
longe ante nunciauit. Sed ecce in fine mundi veniunt, et eum quem prius nouerant
recognoſcunt. Ecce in domo eius panem comedunt: quia in ſancta Eccleſia ſacri
E eloquij fruge paſcuntur, et omnem inſenſibilitatem priſtini torporis excutiunt. Vnde
et ſubditur: [Et mouerunt ſuper eum caput.] Quid enim in capite, niſi principale men
tis accipitur? ſicut per Pſalmiſtam dicitur: Impinguaſti in oleo caput meum: ac ſi aper *Pſal. 22*
te diceretur: Arentem in ſuis cogitationibus mentem meam charitatis vnctione riga-
ſti. Caput ergo mouetur, cum per formidinē veritatis tacta, ab inſenſibilitate ſua mens
quatitur. Veniant ergo parentes ad conuiuium, atque excuſſo torpore moueāt caput,
ideſt, hi, qui redemptori noſtro carne coniuncti fuerant, refectionem quandoque verbi
in fide percipiant, et inſenſibilitatis priſtinæ duritiam amittant. Vnde bene per Abacuc
dicitur: Pedes eius ſteterunt, et mota eſt terra. Stante enim Domino terra proculdu-
bio mouetur: quia cum cordi noſtro timoris ſui veſtigia imprimit, cuncta in nobis co-
gitatio terrena contremiſcit. Hoc itaque loco caput mouere, eſt immobilitatem
mentis excutere, et ad cognitionem fidei credulitatis greſſibus propinquare. Sed
quia

quia sancta Ecclesia nunc Hebræorum auersione afficitur, et tunc conuersione releua- A
11 tur, recte subiungitur. [Et consolati sunt eum super omni malo, quod intulerat Dominus super eum.] Consolantur videlicet Christum, consolantur Ecclesiam, qui ab infidelitatis pristinæ errore resipiscunt: et prauitatem vitæ, per quam recta docentibus repugnauerant, deserunt. An non grauis mæror est duris cordibus infructuose prædicare, laborem in ostendenda veritate sumere, sed nullum de conuersione audientium fructum laboris inuenire? At contra magna prædicatorũ consolatio est, subsequens profectus auditorum. Releuatio quippe docentis est immutatio proficientis. Et notandũ, quòd in flagello positum consolari noluerunt, sed ad consolandũ eum post flagellum veniunt: quia nimirum passionis eius tẽpore Hebræi prædicamenta fidei contemnentes, quem hominem ex morte probauerant, Deum credere despexerunt. Vnde per Psal- Psal.68
mistam Dominus dicit: Sustinui, qui simul mecum contristaretur, et non fuit: conso- B
lantem me quæsiui, et non inueni. Consolantem quippe in passione minime inuenit, qui in despectu mortis etiam ipsos hostes pertulit, pro quibus ad mortẽ venit. Post flagella ergo propinqui ad consolationem veniunt: quia in mẽbris suis nunc quoque Dominus patitur, sed extremo tempore Israelitæ omnes ad fidem cognita Eliæ prædicatione concurrunt, atque ad eius protectionem quem fugerant redeũt, et tunc illud eximium multiplici aggregatione populorum conuiuium celebratur. Tunc post flagella quasi Iob sanus ostenditur, quando a conuersis atque credentibus post passionem suam ac resurrectionem Dominus in cælis immortalis viuere per certitudinem fidei scitur. Tunc quasi remunerans Iob cernitur, quando in maiestatis suæ potentia sicut est Deus creditur, et eius fidei subijci hi, qui prius restiterant videntur. In fine igitur mundi cre-
dentes Hebræi conueniant, et humani generis redemptori in potentia diuinitatis quasi C
12 sano Iob oblationum suarum vota persoluant. Vnde et bene subditur: [Et dederunt ei vnusquisque ouem vnam et inaurem auream vnã.] Quid per ouem nisi innocentia, quid per inaurem nisi obedientia designatur? Per ouem quippe simplex animus, per inaurem vero ornatus humilitatis gratia auditus exprimitur.

Quanta sit virtus obedientiæ. *Caput* X.

SEd quia ad ostendendam virtutem obedientiæ occasio opportuna se præbuit, libet hanc paulo vigilantius soliciriusq. discutere, et quanti sit meriti demonstrare. Sola namque virtus est obedientia, quæ virtutes ceteras menti inserit, insertasq. custodit.
Gen.2.c Vnde et primus homo præceptum, quod seruaret accepit, cui se si vellet obediens sub-
1.Reg.15.e dere, ad æternam beatitudinem sine labore perueniret. Hinc Samuel ait: Melior est D
obedientia, quàm victimæ, et auscultare magis, quàm offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Obedientia quippe victimis iure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante eius oculos repressa arbitrij sui superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur, vt quanta sit virtus obedientiæ demonstretur. Ex aduerso igitur melius ostenditur, quid de eius laude sentiatur. Si enim quasi ariolandi peccatum est repugnare, et quasi scelus idololatriæ nolle aquiescere, sola est quæ fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis esse conuincitur, etiam si fidelis esse videatur. Hinc per Salomonem in ostensione obedientiæ dici-
Prou.21.d tur: Vir obediens loquitur victorias. Vir quippe obediens victorias loquitur: quia dũ E
alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in corde superamus. Hinc in Euangelio
Ioan.6.d veritas dicit: Eum qui venit ad me, non eijciam foras: quia de cælo descendi, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me. Quid enim? si suam faceret, eos qui ad se veniunt, repulisset? Quis autem nesciat, quòd voluntas filij a patris
Gen.3.d voluntate non discrepet? Sed quoniam primus homo, quia suam facere voluntatem voluit, a paradisi gaudio exiuit, secundus ad redemptionem hominum veniens, dum voluntatem se patris, et non suam facere ostendit, permanere nos intus docuit. Cum igitur non suam, sed patris voluntatem facit: eos, qui ad se veniunt, foras non eijcit; quia dum exemplo suo nos obedientiæ subijcit, viam nobis egressionis claudit. Hinc rursum ait: Non possum ego a meipso facere quidquam, sed sicut audio, iudico. Nobis quippe obedientia vsque ad mortem seruanda præcipitur. Ipse autem si

sicut

A sicut audit iudicat, tunc quoque obedit, cum iudex venit. Ne igitur nobis vsque ad præ-
sentis vitæ terminum obedientia laboriosa appareat, redemptor noster indicat: quia hanc
etiam cum iudex venerit seruat. Quid ergo mirum si homo peccator se obedientiæ in præ- 11. quæst. 3.
sentis vitæ breuitate subijcit, quando hanc mediator Dei et hominum, et cum obedientes Quid ergo.
remunerat, non relinquit? Sciendum vero est quòd numquam per obedientiam ma- 13.
lum fieri, aliquando autem debet per obedientiam bonum quod agitur intermitti. Ne- Gen. 2. c
que enim mala in paradiso arbor extitit, quam Deus homini ne contingeret interdixit.
Sed vt melius per obedientiæ meritum, homo bene conditus cresceret, dignum fuerat vt
etiam a bono prohiberetur: quatenus tanto verius hoc quod ageret, virtus esset, quanto
et a bono cessans, auctori suo se subditum humilius exhiberet. Sed notandum quòd illic Ibid.
dicitur: Ex omni ligno paradisi comedite, de ligno autem scientiæ boni et mali ne teti-
B geritis. Qui enim ab vno quolibet bono subiectos vetat, necesse est vt multa concedat,
ne obedientis mens funditus intereat, si a bonis omnibus penitus repulsa ieiunat. Om-
nes autem paradisi arbores ad esum Dominus concessit, cum ab vna prohibuit, vt crea-
turam suam, quam nolebat extingui, sed prouehi, tanto facilius ab vna restringeret, quan-
to ad cunctas latius relaxaret. Sed quia nonnumquam nobis huius mundi prospera, 2. q. 1. Sciendū.
nonnumquam vero iubentur aduersa: sciendum summopere est, quòd obedientia aliquan
do si de suo aliquid habeat, nulla est: aliquando autem si de suo aliquid non habeat, mi-
nima. Nam cum huius mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is qui
ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem euacuat, si ad hæc etiam ex proprio
desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad accipienda huius vitæ
prospera libidini propriæ ambitionis seruit. Rursum cum mundi despectus præcipitur,
C cum probra adipisci, et contumeliæ iubentur, nisi ex seipso animus hæc appetat, obe-
dientiæ sibi meritum minuit: quia ad ea quæ in hac vita despecta sunt, inuitus, nolensq.
descendit. Ad detrimentum quippe obedientia ducitur, cum mentem ad suscipienda
probra huius sæculi nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. Debet ergo
obedientia, et in aduersis ex suo aliquid habere, et rursum in prosperis ex suo aliquid om-
nimodo non habere: quatenus et in aduersis tanto sit gloriosior, quanto diuino ordini
etiam ex desiderio iungitur, et in prosperis tanto sit verior, quanto a præsenti ipsa, quam
diuinitus percipit, gloria funditus ex mente separatur. Sed hoc virtutis pondus melius
ostendimus, si cælestis patriæ duorum hominum facta memoremus. Moyses namque
cum in deserto oues pasceret, Domino per angelum in igne loquente, vocatus est, vt eri-
piendæ omni Israelitarum multitudini præesset. Sed quia apud se mente humilis extitit,
D oblatam protinus tanti regiminis gloriam expauit, moxq. ad infirmitatis patrocinium
recurrit, dicens: Obsecro Domine, non sum eloquens: ab heri enim et nudiustertius ex Exod. 4. c
quo cœpisti loqui ad seruum tuum, tardioris et impeditioris linguæ sum factus. Et se post-
posito, alium deposcit, dicens: Mitte quem missurus es. Ecce cum auctore linguæ loquitur,
et ne tanti regiminis potestatem suscipiat, elinguem se esse causatur. Paulus quoque diui-
nitus fuerat, vt in Hierusalem debuisset ascendere, admonitus, sicut ipse Galatis dicit: De- Gal. 2. a
inde post annos quattuordecim iterum ascēdi Hierosolymam, assumpto Barnaba et Tito:
ascendi autem secundum reuelationem. Isq. in itinere cum prophetam Agabum reperis-
set, quanta se aduersitas in Hierosolymis maneret audiuit. Scriptum quippe est quòd idem
Agabus zonam Pauli suis pedibus inserens dixit: Virum cuius hæc zona est sic alligabunt
in Hierusalem. A Paulo autem protinus respondetur: Ego non solum alligari, sed et mo- Act. 21. c
E ri in Hierusalem paratus sum pro nomine Iesu, neque enim preciosiorem facio animam
meam quàm me. Præceptione igitur reuelationis Hierosolymam pergens, aduersa co-
gnoscit, et tamen hæc libenter appetit: audit quæ timeat, sed ad hæc ardentior anhelat.
Moyses itaque ad prospera de suo nihil habet: quia precibus renititur, ne Israeliticæ ple-
bi præferatur. Paulus ad aduersa etiam ex suo voto ducitur: quia malorum imminen-
tium cognitionem percipit, sed deuotione spiritus etiam ad acriora feruescit. Ille præsen-
tis potestatis gloriam Deo voluit iubente declinare: iste Deo aspera et dura disponente, se
studuit ad grauiora præparare. Præeunte ergo vtrorumque ducum infracta virtute insti-
tuimur, vt si obedientiæ palmam apprehendere veraciter nitimur, prosperis huius sæculi
ex sola iussione, aduersis autem etiam ex deuotione militemus. Notandum vero est quòd 14.
hoc loco cum inaure ouis, cum oue inauris offertur, quia nimirum innocuis mentibus or-
namentum semper obedientiæ iungitur: Domino attestante, qui ait: Oues meæ vo- Ioan. 10. c

cem meam audiunt,et ego cognosco eas,et sequuntur me.Beato igitur Iob nemo inaurem A
sine oue:nemo ouem sine inaure obtulit: quia profecto redemptori suo non obedit,qui innocens non est:et innocens esse non potest,qui obedire contemnit.Quia vero ipsa obedientia,non seruili metu,sed charitatis affectu seruanda est,non terrore pœnæ,sed amore iustitiæ cuncti,qui ad conuiuium veniunt, auream inaurem obtulisse perhibentur:vt videlicet in ea,quæ exhibetur,obedientia,charitas fulgeat, quæ virtutes omnes quasi auri more cetera metalla transcendat.Sed quia nulla esse innocentia,nulla esse vera obedientia in multiplicibus hæreticorum diuisionibus potest,ad cognitionem fidei venientes offerant ouem, sed vnam: offerant inaurem,sed vnam,id est,tales veniant,qui in vnitate sanctæ Ecclesiæ innocui obedientesq. persistant.Vnum quippe diuidi per numeros non potest: quia et hoc ipsum vnum,quod dicimus,numerus non est. Offerant igitur ouem,sed vnam: offerant inaurem,sed vnam,id est, ad sanctam Ecclesiam cum innocentia atque obedientia venietes, B
15. eam mentem deferant, quam sectarum schismata non diuidant. Aperire libet oculos fidei,et illud extremũ sanctæ Ecclesiæ de susceptione Israelitici populi conuiuium contemplari.Ad quod nimirum conuiuium magnus ille veniẽs Elias conuiuantium inuitator adhibetur,et tunc propinqui,tunc noti ad eum cum muneribus veniunt, quẽ in flagello paulo ante positum contempserunt.Appropinquãte enim die iudicij,vel præcursoris vocibus, vel quibusdam erumpentibus signis,ipsa eis iam aliquo modo aduenientis Domini virtus interlucet.Cuius iram dum præuenire festinant,conuersionis suæ tempus accelerant. Conuersi autem cum muneribus veniunt:quia eum,quem paulo ante in passione deriserunt, tunc virtutum opera quasi munera offerendo,venerantur.Illud proculdubio hac sua oblatione complentes,quod et cernimus magna ex parte iam factũ,et adhuc credimus ex ma-
Psal.44. gna parte faciendum: Adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus.Tunc namque illum ple- C
nius filiæ Tyri in muneribus adorabunt,cum Israelitarum mentes huius nunc mundi subditæ desiderijs,ei, quem superbientes negauerunt, quandoque cognito suæ hostias confessionis apportant. Et quamuis eisdem temporibus,quibus antichristus appropinquat, aliquatenus vita fidelium minoris esse virtutis appareat, quamuis in conflictu illius perditi hominis grauis etiam corda fortium formido constringat: Elia tamen prædicante roborati,non solum fideles quique in sanctæ Ecclesiæ soliditate persistunt,sed, sicut superius diximus,ad cognitionem fidei multi quoque ex infidelibus conuertuntur:ita vt Israeliticæ gẽtis reliquiæ,quæ repulsæ prius funditus fuerant, ad sinum matris Ecclesiæ pia omnimodo
16. deuotione concurrant. Vnde et bene nunc subditur: [Dominus autẽ benedixit nouissimis Iob magis,quàm principio eius.] Hæc historice facta credimus,hæc mystice facienda speramus.Magis enim nouissimis Iob,quàm principio benedicitur: quia quantum ad Israeli- D
tici populi susceptionẽ pertinet,vrgente fine præsentis sæculi,dolorẽ sanctæ EcclesiæDomi nus animarũ multiplici collectione consolatur. Tanto quippe locupletius ditabitur,quãto et manifestius innotescit quòd ad finem præsentis vitæ tẽporalitas vrgetur. Prædicatores nãque sanctæ Ecclesiæ benedictione extremi tẽporis Psalmista ditari conspexerat,cũ dice-
Psal.91. bat:Adhuc multiplicabuntur in senecta vberi,et bene patientes erunt,vt annuncient.In senecta scilicet vberi multiplicantur: quia cum eorũ vita differtur,semper ad melius fortitudo producitur,eisq. per augmentũ temporum crescunt etiam lucra meritorum. Bene autẽ patientes sunt vt annuncient:quia cælestia prædicantes, tanto robustius aduersa tolerant, quanto et per tolerantiam suam animarum commoda locupletius reportant. Sequitur:

Quòd ideo Iob duplicis numeri sobolem non accepit, sicut in alia substantia acceperat: quia apud Deum filij eius, et filiæ non perierant, qui in occulta animarum æternitate viuebant: et quòd per quattuordecim millia ouium plenitudo virtutum ex gratia sancti Spiritus intimatur,quæ electis quidem in hac vita, sed amplius conceditur in futura. Cap. XI. E

ET facta sunt ei quattuordecim millia ouium, et sex millia camelorum,et mille iuga boum,et mille asinæ,et fuerunt ei septem filij et tres filiæ.] Quòd septẽ millia ouium, et tria millia camelorum, et quingenta iuga boum, et quingentas asinas ante probationem percussionis habuerit, ipsa eiusdem historiæ præfatio ostendit, quæ per flagellum perdita, ei nunc sunt duplicia restituta. Filij autem totidem sunt redditi quot amisit. Septem quippe filios,et tres filias habuit, septem autem nunc filios et tres filias recepisse describitur, vt et hi qui extincti fuerant, viuere demonstrentur. Dum enim dicitur: Addidit Dominus quæcumque fuerant Iob duplicia, et tamen totidem filios ei restituit

quot

A quot amiſit, et liberos dupliciter addidit, cui decem poſtmodum in carne reſtituit, decem
vero qui amiſſi fuerant, in occulta animarum vita reſeruauit. Si quis autem in prædictis 17.
animalibus poſtpoſito culmo hiſtoriæ, vt intellectuale videlicet animal, paſci myſterio-
rum fruge deſiderat, neceſſe eſt vt quæ ſentimus agnoſcat. Intelligere enim poſſumus
quòd in his animalibus aggregata fidelium vniuerſitas deſignatur. Hinc eſt namque quòd
per Pſalmiſtam patri de filio dicitur: Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues et boues vni- *Pſal.* 8.
uerſas, inſuper et pecora campi. Hinc eſt quòd idem propheta ſanctam Eccleſiam ſimpli-
ces quoſque inhabitare conſpiciens ait: Animalia tua habitabunt in ea. Quid ergo in oui- *Pſal.*67.
bus, niſi innocentes: quid in camelis, niſi eos qui ceterorum mala tranſeunt extuberanti
et tortuoſa mole vitiorum: quid in iugatis bobus, niſi Iſraelitas legi ſubditos: quid in aſi-
nis, niſi ſimplices gentilium mentes accipimus? Nam quia innocentes quique ouium no-
B mine deſignantur, teſtatur Pſalmiſta, qui ait: Nos autem populus eius, et oues paſcuæ
eius. Neque enim qui ſeruare innocentiam negligunt, illa internæ paſcuæ refectione ſa- *Pſal.*78.
tiantur. Cameli vero nomine, aliquando in ſacro eloquio Dominus, aliquando gentiliũ
ſuperbia exprimitur, quaſi excreſcente deſuper tumore tortuoſa. Quia enim ad ſuſcipien-
da onera ſponte ſe camelus humiliat, non immerito redemptoris noſtri gratiam deſignat,
qui in eo quòd infirmitatis noſtræ onera ſuſcipere dignatus eſt, a poteſtatis ſuæ celſitudi-
ne ſponte deſcendit. Vnde et per euangelium dicit: Poteſtatem habeo ponendi animam *Ioan.* 10. c
meam, et poteſtatem habeo iterum ſumendi eam, et nemo tollit eam a me. Et vnde ite- *Mat.* 19. c
rum dicit: Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in re-
gnum cælorum. Quid enim nomine diuitis niſi quemlibet elatum, quid cameli appella-
tione, niſi propriam condeſcenſionem ſignat? Camelus enim per foramen acus tranſijt,
C cum idem redemptor noſter vſque ad ſuſceptionem mortis per anguſtias paſſionis intra-
uit. Quæ paſſio velut acus extitit: quia dolore corpus pupugit. Facilius autem camelus
per foramen acus, quàm diues cælorũ regnum ingreditur: quia niſi ipſe prius infirmitatis
noſtræ onera ſuſcipiens, per paſſionem ſuam formam nobis humilitatis oſtenderet, nequa-
quam ſe ad humilitatẽ illius ſuperba noſtra rigiditas inclinaret. Rurſum cameli nomine,
tortuoſa ac plena vitijs gentilitas deſignatur, ſicut per Moyſen dicitur, quòd inclinata iam *Gen.*24. g
die, egreſſum in agro Iſaac in camelo ſedens Rebecca conſpexerit, ac protinus de camelo
deſcendit, et ſeſe pallio ad viſionem illius verecundata cooperuit. Quem enim Iſaac aliũ
in eo quòd inclinata iam die in agro egreſſus fuerat deſignabat, niſi eũ qui extremo huius
mundi tempore, velut in diei fine veniens, quaſi in agrum foras exijt? quia cum ſit inuiſi-
bilis, in hoc mundo ſe viſibilem demonſtrauit. Quem in camelo ſedẽs Rebecca conſpexit:
D quia eum Eccleſia ex gentibus veniens, dum adhuc vitijs eſſet innixa, et necdum ſpirituali-
bus, ſed animalibus motibus inhæreret, attendit. Sed protinus de camelo deſcendit: quia vi
tia quibus prius fuerat ſuperbe elata, deſeruit: ſeq. etiam pallio operire curauit, quia viſo
Domino, infirmitatem ſuæ actionis erubuit, et illa quæ prius in camelo libera geſtabatur,
deſcendens poſtmodum verecunda tegitur. Vnde eidẽ Eccleſiæ a priore elatione conuerſæ
per apoſtolicam vocem quaſi Rebeccæ de camelo deſcendenti, ſibiq. pallium ſuperducen-
ti dicitur: Quem enim fructum habuiſtis tunc in illis, in quibus nunc erubeſcitis? In bo- *Rom.* 6. d
bus vero aliquando luxurioſorum dementia, aliquãdo laborioſa fortitudo prædicantium, 18.
aliquando humilitas exprimitur Iſraelitarum. Quia enim bouis nomine per comparatio-
nem luxurioſorum dementia deſignatur, Salomon indicat, qui cum male ſuadentis mu- *Prou.* 7. d
lieris petulantiam præmiſiſſet, adiunxit: Statimq. eam ſequitur, quaſi bos ductus ad victi-
E mam. Rurſum quia bouis nomine, labor prædicatoris exprimitur legis verba teſtatur, quæ
ait: Non obturabis os boui trituranti: ac ſi aperte diceret: Prædicatores verbi a ſtipendiorũ *Deut.*25. a
ſuorum perceptione non prohibeas. Rurſum quia bouis nomine plebs Iſraelitica figura-
tur, propheta aſſerit, qui redemptoris aduentum denuncians dicit: Cognouit bos poſſeſſo- *Iſa.* 1. a
rem ſuum, et aſinus præſepe Domini ſui. Per bouem ſcilicet Iſraeliticũ populum, iugo le-
gis edomitum ſignans, per aſinum vero gentilem populum indicans, voluptatibus deditũ,
et grauius brutum. Aſinorum quoque et aſinarum nomine, aliquando luxurioſorum
petulantia, aliquando manſuetudo ſimplicium, aliquando vero, vt prædiximus, ſtulti-
tia gentilium deſignatur. Quia enim luxurioſorum petulantia, aſinorum appellatione
per comparationem exprimitur, aperte declaratur, cum per prophetam dicitur: Quorum
carnes ſunt vt carnes aſinorum. Rurſum quia aſinarum nomine ſimplicium vita figura- *Ezech.*23. c
tur, redemptor noſter cum Hieruſalem pergeret, ſediſſe ſuper aſinam deſcribitur. Hieru-

salem quippe visio pacis dicitur: Quid igitur signat quod Dominus sedendo asinam Hierusalem ducit, nisi quòd simplices mentes dum præsidendo possidet, eas vsque ad visionem pacis sua sacra sessione perducit? Rursum quia asinorum nomine, stultitia gentilium designatur, propheta testatur dicens: Beati qui seminatis super omnes aquas immittentes pedem bouis, et asini. Super omnes quippe aquas seminare, est cunctis populis fructuosa vitæ verba prædicare. Pedem vero bouis et asini immittere, est vias Israelitici, et gentilis populi per præceptorum cælestium vincula religare. A

Isa. 32. d

19. Litteræ igitur veritate seruata, sub beati Iob nomine cunctis his animalibus non immerito credimus sanctæ Ecclesiæ populos designari, quatenus ea quæ scripta sunt, dispensatione sancti Spiritus cuncta mirabiliter ordinante, et transacta nobis referant, et futura prædicent. Agnoscamus ergo in ouibus fideles atque innocentes ex Iudæa populos, legis dudum pascuis satiatos. Agnoscamus in camelis ad fidem simplices ex gentilitate venientes, qui prius sub ritu sacrilego, quasi quadam deformitate membrorum, valde turpes ostensi sunt, videlicet fœditate vitiorum. Et quia sæpe, vt prædiximus, sacra eloquia curant repetere quod affirmant, possunt rursum in bobus Israelitæ accipi, quasi iugo legis attriti: asinis vero, vt dictum est, gentiles populi designari, qui dum se colendis lapidibus inclinabant, non reluctante mente, quasi dorso stulte supposito, quibuslibet idolis bruto sensu seruiebant. Sancta ergo Ecclesia, quæ in exordijs suis innumeris tentationibus pressa, vel Israeliticum populum, vel multos ex gentibus amisit, videlicet quos lucrari non potuit, duplicia in fine recipit: quia in ea ex vtraque natione, fideliũ numerus multiplicior excrescit. Possunt etiam per iugatos boues, prædicatores intelligi. Vnde cum eos ad annunciandum Dominus mitteret, teste Euangelio, binos misisse describitur: vt quia vel duo sunt præcepta charitatis, vel quia haberi societas minus quàm inter duos non potest, prædicatores sancti ex ipsa qualitate suæ missionis cognoscerent, quantum concordiam societatis amarent. Possunt, sicut prædiximus, per asinas mentes simplicium designari. Sancta vero Ecclesia duplices boues, atque asinas recipit: quia prædicatores sancti, qui pressi formidine in eius dudum tentatione tacuerant, et mentes simplicium, quæ victæ terroribus veritatem illius confiteri formidabãt, tanto iam nunc robustius in confessione veritatis voces suas exerunt, quanto debilius ante timuerunt. Hæc in significatione Ecclesiæ breuiter diximus: quæ quo modo eiusdem sanctæ Ecclesiæ capiti seruiant, in exordio huius operis latius nos dixisse memoramus. Qui ergo de his sibi plenius satisfieri nititur, secundum huius operis librum legere dignetur. Iam vero si quærimur, vt etiam de ipso animalium numero disseramus, cur mille iuga boum, vel mille asinæ, et sex millia camelorum, et quatuordecim millia ouium numerentur, dicere breuiter possumus, quòd apud sæcularem quidem scientiam millenarius numerus idcirco perfectus habetur: quia denarij numeri quadratum solidum reddit. Decem quippe decies ducta sunt centum, quæ iam figura quadrata, sed plana non est. Vt autem in latitudinem surgat, et solida fiat, rursus centum decies multiplicantur, et mille sunt. Senarius autem numerus idcirco perfectus est: quia primus in numeris completur partibus suis, id est, sexta sui parte, et tertia, et dimidia, quæ sunt vnum, et duo, et tria: quæ in summam ducta sex fiunt. Nec alius ante senarium numerum reperitur, qui in suis partibus dum diuiditur, tota eius summa compleatur.

B

Mat. 6. a

C

D

Quòd qui peccato mortui sunt, et in quibus vitiorum siruma quassata est, per Dei gratiam in bonis operibus consummantur. Caput XII.

20. Sed quia cuncta hæc per sacræ scripturæ celsitudinem proficiendo transcendimus, ibi senarium, ibi septenarium, ibi denarium, ibi millenarium vnde sit perfectus, inuenimus. Senarius quippe numerus in scriptura sacra perfectus est: quia in mundi origine Dominus ea, quæ primo die cœpit, sexto die opera impleuit. Septenarius in ea perfectus est, quia omne opus bonum septem per spiritum virtutibus agitur, vt et fides simul et opera consummentur. Denarius numerus in ea perfectus est: quia lex in decem præceptis concluditur, omnisq. culpa non amplius quàm per decem verba cohibetur, atque enarrãte veritate, operatores vineæ denario remunerantur. In denario quippe tria iunguntur ad septem. Homo autem qui ex anima constat, et corpore, in septem qualitatibus continetur. Nam tribus spiritaliter, et quatuor corporaliter viget. In dilectione etenim Dei tribus qualitatibus spiritaliter excitatur, cum ei per legem dicitur: Diliges Dominum Deum tuum ex tota mente tua, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua. Corporaliter vero quatuor E

Gen. 2. a

Mat. 22. d

qualitatibus

A qualitatibus continetur: quia videlicet ex materia calida et frigida, humida et sicca componitur. Homo ergo qui ex septem qualitatibus constat, denario remunerari dicitur: quia in illa perceptione supernæ patriæ, septem nostra ad tria iunguntur æterna, vt homo contemplationem trinitatis accipiat, et de remuneratione operis quasi quodam denario consummatus viuat. Vel certe quòd septem virtutes sunt quibus in hac vita laboratur, dumq; eis in remuneratione contemplatio trinitatis redditur, vita laborantium denario remuneratur. Sed perfectus quisque etiam in hac vita denarium accipit, dum eisdem septem virtutibus, spem, fidē, charitatemq. coniungit. Millenarius quoque numerus in sacro eloquio perfectus accipitur: quia appellatione eius vniuersitas designatur. Vnde scriptum est: Psal. 104.
Verbi quod mandauit in mille generationes. Cum enim nequaquam credendum sit, quòd ad centum generationes mūdus extenditur, quid aliud mille generationibus nisi vniuersi-
B tas generationum figuratur? Beatus igitur Iob quattuordecim millia ouium recepit. Quia enim in sancta Ecclesia virtutum perfectio ad vtrumque sexum ducitur, septenarius in ea numerus duplicatur. Et sex millia camelorum: quia plenitudinem in illa operis accipiunt, qui ab illa dudum vitiorum suorum fœditate perierunt. Mille quoque iuga boum, ac mille asinas recepit: quia Israelitas atque gentiles, doctos ac simplices, post tentationum casus in culmine perfectionis assumit.

Quòd in septem filijs Iob septiformis virtutum operatio accipiatur, & in nominibus filiarum eius conditio, et redemptio, et assumptio generis humani possit intelligi. Caput XIII.

Septem quoque filios, & tres filias recepit: quia eorum mentibus quos septem virtutibus genuerat, ad perfectionis summam, spem, fidem, charitatemq. coniungit, vt tanto
C verius prole sua gaudeat, quanto suis fidelibus nil deesse virtutis pensat. Sed quia hæc 21.
succincte transcurrimus, nunc ipsis quoque indagandis filiarum vocabulis intendamus. Sequitur: [Et vocauit nomen vnius Diem, et nomen secundæ Casiam, et nomen tertiæ Cornustibij.] Hæc nomina pro eo quòd a virtutibus sumpta sunt, apte curauit interpres non ea sicut in Arabico. sermone inuenta sunt, ponere: sed in latinum eloquium versa apertius demonstrare. Quis enim nesciat Diem, vel Casiam latina esse vocabula? At vero Cornustibij quamuis non cornus, sed cornu dicitur, nec cantantium fistula tibium, sed tibia vocatur, in latina tamen lingua sermonis genere minime custodito, rem credendo prodere maluit, atque in eius linguæ, de qua transferebat, proprietate perdurare. Vel quia per cornu et tibiam vnum verbum ex vtroque composuit, vtrumque verbum per vnam orationis partem in latina lingua transfusum, quo voluit genere licite vocauit. Quid est 22.
D ergo quòd prima filia beati Iob Dies dicitur, secunda Casia, tertia vero Cornustibij vocata memoratur: nisi quia vniuersum genus humanum, quod benignitate conditoris, atque eiusdem misericordia redemptoris eligitur, istis nominibus designatur? Homo namque quasi dies ex conditione claruit: quia hunc auctor suus ingenitæ innocentiæ splendore respersit. Sed sponte sua ad peccati tenebras lapsus: quia veritatis lucem deseruit, quasi in nocte se erroris abscondit: quia alias dicitur secutus vmbram. Sed quia auctori nostro non defuit largitas bonitatis suæ etiam contra tenebras iniquitatis nostræ, eum quem prius potēter ad iustitiam condidit, potentius redimendo postmodum ab errore reuocauit. Cui quia post casum suum illa conditionis suæ pristina firmitas defuit, eum contra bella intima repugnantis corruptionis multiplicibus donorum suorum virtutibus fulsit. Quæ nimirum virtutes proficientium in notitia ceterorum hominum quasi suauitate fragrant odo-
E rum. Hinc est enim quòd per Paulum dicitur: Christi bonus odor sumus Deo. Hinc est 2.Cor.2.d
quòd sancta Ecclesia in electis suis quandam fragrantiam suauitatis odorata, in Canticorum Cantico loquitur dicens: Donec rex in recubitu suo est, nardus mea dedit odorem Cant.1.d
suum. Ac si aperte dicat: Quousque meis obtutibus rex apud se in requie secreti cælestis absconditur, electorum vita miris virtutum odoribus exercetur, vt quo adhuc eum quem appetit non videt, ardentius per desiderium flagret. Rege quippe in recubitu suo posito, nardus odorem dat, dum quiescente in sua beatitudine Domino, sanctorum virtus in Ecclesia magnæ nobis gratiam suauitatis administrat. Quia ergo et conditum luce innocentiæ claruit, et redemptum genus humanum exercitio bonorum operum odorem suauitatis aspersit, prima filia recte Dies, et secunda non incongrue Casia nominatur. Bene autem Casia dicitur, quæ in tanto sublimis vitæ odore dilatatur. In ipsa quippe sua origine in qua iustus homo conditus fuerat, tantis, quantis nunc opus est virtutibus, non indigebat:

quia

quia si stare sicut est conditus vellet, hostem extra positum vincere sine difficultate potuisset. Postquam vero per assensum hominis semel aduersarius ad intima irrupit, laboriosius iam victor eijcitur, qui adhuc impugnans sine labore repelleretur. Multa namque nunc exhibenda sunt, quæ in paradiso necessaria non fuerunt. Nunc quippe opus est virtute patientiæ, laboriosa eruditione doctrinæ, castigatione corporis, assiduitate precis, confessione delictorum, inundatione lacrymarum, quorum profecto omnium conditus homo non eguit: quia salutis bonum ex ipsa sua conditione percepit. Aegro quippe poculum amarum porrigitur, vt ad salutis statum morbo sublato reuocetur. Sano autem nequaquā præcipitur quid accipiat, vt conualescat, sed a quibus caueat ne languescat. Nunc ergo maioribus studijs vtimur, cum salutem nequaquam seruamus habitam, sed reparare curamus ablatam. Et quia omnes hi annisus nostræ reparationis magnis intra sanctam Ecclesiam opinionibus pollent, nomen secundæ filiæ velut Casia ex merito redolet, vt quia prima filia quasi dies extitit per dignitatem conditionis, secunda Casia sit per fragrātiam
23. fortitudinis ex gratia redemptionis. Vnde et eidem venienti redemptori per prophetam
Psal. 44. dicitur: Myrrha et gutta, & casia a vestimentis tuis a gradibus eburneis: ex quibus te delectauerunt filiæ regum in honore tuo. Quid enim myrrhæ, guttæ, et casiæ nomine, nisi virtutum suauitas designatur? Quid eburneis gradibus, nisi magna nitēs fortitudine proficientium ascensus exprimitur? Redemptor igitur veniens, myrrha, gutta, et casia in vestimento vtitur: quia ex electis suis, quibus se misericorditer induit, myrrhæ virtutis fragrantiam aspergit. In quibus iste odor ab eburneis gradibus ducitur: quia in eis virtutum opinio non ex ostensione simulationis, sed ex veri ac solidi operis ascensu generatur. Bene autem subditur: Ex quibus delectauerunt te filiæ regum in honore tuo. Sanctæ namque animæ ab antiquis patribus adcognitionem veritatis editæ, redemptorem suum in eius honore delectant: quia ex eo quòd bene agunt suæ laudi nihil vindicant. Quia vero tertio ordine est humanum genus etiam carnis resurrectione renouatum in illo concentu æternæ laudis assumitur tertia filia, quæ Cornustibij vocatur. Quid enim per Cornustibij, nisi
Psal. 105. lætantium cantus exprimitur? Ibi enim veraciter adimpletur, quod modo per prophetā dicitur: Cantate Domino canticum nouum. Ibi veraciter adimpletur, vbi canticum laudis Dei non iam ex fide, sed ex specie contemplata cantabitur. Ibi a nobis conditor noster laudum suarum veraces cantus recipit: qui humanum genus et condendo Diem et redimendo Casiam, et assumendo Cornustibij fecit. Qui enim lux fuimus conditi, et nunc sumus casia redempti, erimus quādoque cornustibij, in exultatione æternæ laudis assumpti. Sed priusquam ad nuptiarum thalamum sponsa perueniat: omnem a se vitæ fœditatem respuit, et sponsi amori præparans sese per species virtutum comit. Studet quippe interni arbitri iudicio placere: et intimis desiderijs subleuata, fœdos mores conuersationis humanæ transcendere. Vnde bene et de eisdem filiabus beati Iob subditur:

Quòd pulchritudo sanctarum animarum ad hæc terrena incomparabilis sit: & licet inter se quasi stellæ differant, in claritate tamen eadem actiuis, & contemplatiuis est hereditas. *Caput XIIII.*

NOn sunt autem inuentæ mulieres speciosæ sicut filiæ Iob in vniuersa terra.] Electorū quippe animæ omne humanum genus, quod in terra secundum hominem conuersatur, suæ pulchritudinis decore transcendunt: quantoq. se exterius affligēdo despiciunt, tanto se verius intus componunt. Hinc est enim quòd sanctæ Ecclesiæ, quæ electorum pul-
Psal. 44. chritudine decoratur, per Psalmistam dicitur: Concupiuit rex speciem tuam. De qua pau-
24. lo post subditur: Omnis gloria eius filiæ regum ab intus. Nam si foris gloriam quæreret, intus speciem, quam rex concupisceret, haberet. In qua quidem quamuis multi virtutum decore fulgeant, atque ipsa viuendi perfectione ceterorum merita excedant: nonnulli tamen quia ad altiora assequenda non sufficiunt, infirmitatis eius gremio continentur. Qui inquantum præualent, mala vitant: quamuis inquantum appetunt, altiora bona non impleant. Quos tamen benigne Dominus suscepit, eosq. apud se pro modo dignæ retributionis admittit. Vnde et sequitur: [Deditq. eis pater suus hereditatem inter fratres earum.] Ipsæ ergo ex perfectorum merito speciosæ memorantur: ipsæ etiam quasi ex imperfectorum typo velut infirmæ hereditatem inter fratres accipiunt. Vsus namque vitæ veteris nō habebat vt hereditatem feminæ inter masculos sortirentur: quia legis seueritas fortia eligens, infirma contemnens, districta potius studuit, quàm benigna sancire. Sed pio nostro

A redemptore veniente, nullus infirmitatis ſuæ conſcius, de ſortienda cæleſtis patrimonij hereditate deſperet. Pater enim noſter inter maſculos etiam feminis iura ſucceſſionis tribuit: quia inter fortes atque perfectos infirmos, et humiles ad ſortem ſupernæ hereditatis admittit. Vnde ipſa veritas in Euangelio dicit: In domo patris mei manſiones multæ ſunt. Apud patrem quippe manſiones multæ ſunt: quia in illa beatitudinis vita non diſpati, vnuſquiſque iuxta diſpat meritum, locum diſparem percipit, ſed eiuſdem diſparilitatis damna non ſentit: quia tantum ſibi, quantum perceperit, ſufficit. Sorores ergo cum fratribus ad hereditatem veniunt: quia infirmi illuc cum fortibus admittuntur: quatenus ſi quis per imperfectionem non erit ſummus, ab hereditatis tamen ſorte per humilitatem non ſit extraneus. Quas bene Paulus manſiones iuxta merita diſtributas inſinuat, cum ait: Alia claritas ſolis, et alia claritas lunæ, et alia claritas ſtellarum. Stella enim ab ſtella
B differt in claritate. Sequitur:

Ioan. 14. a

1. Cor. 15. e

Quòd ſancta Eccleſia poſt huius vitæ terminum, depoſito corruptionis pondere, peccato emortuo, in plenitudine dierum æternitatis, cum ſanctorum ſobole, bonorum operum multiplicata retributione, in æternum cum Chriſto quieſcat. Caput XV.

VIxit autē poſt hæc flagella Iob centū quadraginta annis: et vidit filios ſuos, et filios filiorum ſuorum vſque ad quartam generationem: et mortuus eſt ſenex, et plenus dierum.] In ſcriptura ſacra non facile plenus dierum ponitur, niſi is cuius per eandem ſcripturam vita laudatur. Vacuus quippe dierum eſt, qui et quamlibet multum vixerit, ætatis ſuæ tempora in vanitate conſumit. At contra plenus dierum dicitur, cui nequaquā dies ſui pereundo tranſeunt, ſed ex quotidiana mercede boni operis, apud iuſtum iudicem,
C et poſtquam tranſacti fuerint, reſeruantur. Sed quia ſunt, qui hæc etiam in typo ſanctæ Eccleſiæ interpretari deſiderant, quorum votis tanto magis obediendum eſt, quanto et eorū ſpiritali intelligentiæ congaudendum: ſi quattuotdecim per denarium ducimus, ad centeſimum et quadrageſimum numerum peruenimus. Et rectè vita ſanctæ Eccleſiæ multiplicata per decem et quattuor computatur: quia vtrumque teſtamentum cuſtodiens, et tam ſecundum legis decalogum, quàm ſecundum quattuor Euāgelij libros viuens, vſque ad perfectionis culmen extenditur. Vnde et Paulus Apoſtolus quāuis epiſtolas quindecim ſcripſerit: ſancta tamen Eccleſia non amplius quàm quattuordecim tenet: vt ex ipſo epiſtolarum numero oſtenderet quòd doctor egregius legis et Euangelij ſecreta rimaſſet. Bene autem beatus Iob poſt flagella viuere dicitur: quia et ſancta Eccleſia prius diſciplinæ flagello percutitur, et poſtmodum vitæ perfectione roboratur. Quæ etiam filios ſuos, et
D filiorum ſuorum vſque ad quartam generationem conſpicit: quia in hac ætate quæ annuis quattuor temporibus voluitur, vſque ad finem mundi per ora prædicantium naſcentes ſibi quotidie ſoboles contemplatur. Nec abhorret a veto, quòd per generationes dicimus tempora deſignari. Quid enim vnaquæque ſucceſſio, niſi quædam propago eſt generis: Et pincerna regis Aegypti cum vidiſſet ſomnium quòd tres propagines duceret, Ioſeph præditus in ſolutione ſomniorum, tres propagines, tres dies renunciat deſignare. Si ergo per tres propagines ſpatium trium dierum exprimitur, cur non etiam per quattuor generationes annua quattuor tempora figurentur? Sancta itaque Eccleſia videt filios ſuos, cum primum fidelium ſobolem conſpicit. Videt filios filiorum, cum ab eiſdem fidelibus ad fidē gigni et filios cognoſcit. Quæ etiam ſenex et plena dierum moritur: quia ſubſequente luce ex mercede quotidianorum operum, depoſito corruptionis pondere, ad incorruptionē
E ſpiritalis patriæ mutatur. Plena videlicet dierum moritur: cui labentes anni non trāſeunt, ſed ſtatim actuum retributione ſolidantur. Plena dierum moritur: quæ per hæc tranſeuntia tempora id quod non tranſit operatur. Vnde apoſtolis dicitur: Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam. Dies itaque ſuos ſancta Eccleſia etiam cum præſentem vitam deſerit, non amittit: quia in electis ſuis tanto eorum lucem multiplicius inuenit, quanto nunc in eis ab omni tentatione ſe cautius ſolicitiusq. cuſtodit. Dies ſuos Eccleſia non amittit: quia ſeſe in hac vita vigilanter quotidie penſare non negligit, et ad omnia quæ rectè facere valeat, inertia nulla torpeſcit: Hinc eſt enim quòd de illa per Salomonem dicitur: Conſiderat ſemitas domus ſuæ, et panem otioſa non comedit. Semitas quippe domus ſuæ conſiderat: quia cunctas ſuæ conſcientiæ cogitationes ſubtiliter inueſtigat. Panem otioſa nō comedit: quia hoc quod de ſacro eloquio intelligendo perceperit, ante æterni iudicis oculos exhibendo operibus oſtendit. Mori autem dicitur: quia cum illma

25.

Gen. 40. b

Ioan. 6. e

Prou. 31. d

illam æternitatis contemplatio absorbuerit, ab hac mutabilitatis suæ vicissitudine funditus extinguit, vt in ea iam hoc quod acumen intimæ visionis impediat, vllo modo nihil viuat. Tanto enim verius tunc interna conspicit, quanto cunctis exterioribus plenius occumbit. Hanc itaque mortem, hanc dierum plenitudinem, et in beato Iob, vno scilicet membro Ecclesiæ credamus factam, et in tota simul Ecclesia speremus esse faciendam: quatenus ita teneatur rei gestæ veritas, vt non euacuetur rei gerendæ prophetia. Bona enim, quæ de sanctorum vita cognoscimus, si veritate carent, nulla sunt: si mysteria non habent, minima. Quæ ergo per Spiritum sanctum bonorum vita describitur, et per intellectum nobis spiritalem fulgeat, et tamen sensus a fide historiæ non recedat: quatenus tanto fixior animus in suo intellectu permaneat, quanto hunc quasi in quodam medio constitutum: et erga futura spes, et erga præterita fides ligat. A

Quòd sanctus Gregorius in his, quæ iam recta intentione protulit, vana gloria vel laudis humanæ fauorem subrepsisse sibi formidat: et pro recompensatione operis postulat orationem lectoris. *Caput XVI.* B

26. EXpleto itaque hoc opere, ad me mihi video esse redeundum. Multum quippe mens nostra etiam cùm rectè loqui conatur, extra semetipsam spargitur. Integritatem namque animi, dum cogitatur verba qualiter proferantur, quia eum trahunt extrinsecus, minuunt. Igitur a publico locutionis redeundum est ad curiam cordis: vt quasi in quodam concilio consultationis ad meipsum discernendum conuocem cogitationes mentis: quatenus ibi videant, ne aut incaute mala, aut bona non bene dixerim. Tunc enim bene dicitur bonum, cum is qui dicit, soli ei a quo accipit, per id appetit placere quod dicit. Et quidē mala me aliqua etsi dixisse non inuenio: tamen quia omnino non dixerim, non defendo. C
Bona vero si qua diuinitus accipiens dixi: meo videlicet vitio minus me dixisse profiteor. Nam ad me intrinsecus rediens, postpositis verborum folijs, postpositis sentētiarum ramis, dum ipsam subtiliter radicem meæ intentionis inspicio, Deo quidem ex ea me summopere placere voluisse cognosco: sed eidem intentioni, qua Deo placere studeo, furtim se, nescio quo modo, intentio humanæ laudis interserit. Quòd cum iam postmodum tardeq. discerno, inuenio me aliter agere, quod scio me aliter inchoasse. Sic etenim sæpe intētionem nostram dum ante Dei oculos rectè incipitur occulte sibi subiuncta, et eam velut in itinere comprehendens, intentio humanæ laudis assequitur: sicut pro necessitate quidem cibus sumitur, sed in ipso esu dum furtim gula surrepit, edendi delectatio permiscetur. Vnde plerumque contingit, vt refectionem corporis, quam salutis causa cœpimus, causa voluptatis expleamus. Fatendum est igitur quòd rectam quidem intentionē nostram, quæ soli Deo placere appetit, nonnumquam intentio minus recta, quæ de donis Dei placere hominibus quærit, insidiando comitatur. Si autem de his diuinitus districtè discutimur: quis inter ista remanet salutis locus, quando et mala nostra pura mala sunt, et bona quæ nos habere credimus, pura bona esse nequaquam possunt? Sed hoc mihi facere operæpretium credo, quòd fraternis auribus omne, quod in me latenter ipse reprehendo, incunctanter aperio. Quia enim exponendo non celaui quod sensi: confitendo non abscondo quod patior. Per expositionem patefeci dona: per cōfessionem detego vulnera. Et quia in hoc tam magno humano genere, nec paruuli desunt, qui dictis meis debeant instrui: nec magni desunt, qui cognitæ meæ valeant infirmitati misereri: per hæc vtraque alijs fratribus quantum possum curam confero, ab aliis spero. Illis dixi exponendo, quod faciant: istis aperio confitendo quod parcant. Illis verborum medicamenta non subtraho: istis lacerationem vulnerum non abscondo. Igitur quæso vt quisquis hæc legerit, apud districtum iudicem solatium mihi suæ orationis impendat: et omne quod in me sordidum deprehendit, fletibus diluat. Orationis autem atque expositionis virtute collata, lector meus in re compensatione me superat: si cum per me verba accipit, pro me lacrymas reddat. D E

SANCTI GREGORII MAGNI, PAPAE I. DOCTORIS ECCLESIAE insignis, Moralium librorum in Iob librum Finis

LAVS DEO.

S. GREGORII MAGNI
PAPAE PRIMI
IN SEPTEM PSALMOS
POENITENTIALES
Expositio.

ARGVMENTVM

A *SEPTEM Psalmorum pœnitentialium, quos magna mysterij significatione ad pœnitentiam maxime omnium accommodatos esse Ecclesiæ doctores demonstrant, in primisq. Innocentius III. Pontifex, vsum iam inde a nascentis fere, vel adultæ Ecclesiæ ætate deriuatum ex eo animaduertimus, quod ad posteritatem memoriæ proditum est, Augustinum sanctissimum, doctrina etiam laude & opinione præstantissimum, in lecto ægrum ex graui morbo iacentem, Vandalis Hipponem teterrime obsidentibus, in septem Psalmorum pœnitentialium, quos in tabella exscriptos, ob oculos sibi in pariete affigi iussit, contemplatione, meditatione, recitationeq. assidue esse versatum. Id quidem de sancto Augustino Possidius scriptum reliquit, qui illius vitam literis mandauit: sed tã piũ institutum omnis antiquitas ita suscepit, atque adhibuit, vt cum in omnium piorum hominum vsu fuerit, tum veteri Concilio Nennetensi cautum item sit, a sacerdote parocho, ægrotis, etiam animam agentibus, perlegi debere. Ac præterea idem commentationis septem Psalmorum studium, tum ceteri Latini Græciq. patres amplexi sunt: tum vero Summi Pontifices, præsertimq. duo, beatæ memoriæ Gregorius I. & Innocentius eius nominis Tertius: hic beatum Gregorium imitatus in summis pontificatus occupationibus, vt sacrarum literarum pabulo cælestiq. contemplatione spiritum recrearet, præclaris meditationibus eos Psalmos exposuit: ille sancti Augustini non modo sententias,*
B *sed pene verba ipsa consectatus, presso, & arguto scribendi genere explanauit, vsque adeo dilucide, vt in singulis versibus & sacrarum literarũ sanctiores sensus appareant, & meditationum diuinarum lumina eluceant, tum ad sanctissimos mores conformandos, tum ad orationem, quam ex meditatione vniuscuiusque Psalmi animo diuino concepit, sancte exprimendam. His enim Psalmis explanãdis eam rationem sanctus Gregorius adhibuit, vt diuinarum literarum sententijs ac meditationibus, quarum rationes diligentissime animo concoxerat, explicaret: tum meditationem, atque explicationem omnem sanctissima oratione concluderet: singulis enim his septem Psalmis orationem ab eo adiunctam esse, cognouimus ex antiquitatis monumentis.*

PROOEMIVM.

C SI ILLE REX et Propheta conuenienter Dauid, id est, manu fortis vocatus est, quia vrsum interfecit, leonem suffocauit, Goliath fortissimum lapidis vnius ictu prostrauit, et gentes innumeras *1.Reg.17.f*
imperij sui ditioni subegit: non incongrue eodem nomine sanctam animam accipimus, quæ illum, qui quasi leo rugiens, circuit quærens quem deuoret, in se ipsa interfecit. Et si quando eam *1.Pet.5.e*
sicut fortis armatus aperto certamine aggreditur, lapidis, quem
reprobauerunt ædificantes, illum ictu prosternit, corporis nihilominus passiones subigit, atque ad virtutum officia conuertit. Psalterium quoque eamdem animam spiritalibus exercitijs assuetam non inconuenienter nominamus. Sicut enim musicum *Luc.11.c* *S.Basilius hom. 1.in psal. S. Augustinus & S. Amb. in proo. psal.*
D illud instrumentum triangulum decem chordarum inferius quidem percutitur, superius vero sonare videtur: ita anima sanctæ Trinitatis fide formata, decem legis præceptis instructa, inferius percutitur, et superius auditur: quia cum carnem aliquis perfecte afflixerit, tunc suauissimum Deo in dulcedine melos reddit. Per Psalmum ergo meditationes, et laudes, et gaudia de Deo in animo concepta accipimus, sicut cantum illius musici instrumenti Psalmum vocamus. Psalmus ergo iste, id est, hæc meditatio, Dauid, id est, fideli animæ virtutibus exercitatæ attribuitur: animæ scilicet tendenti in finem, id est, in Christum, qui est initium et finis. Christus finis dicitur: vel quia est consummatio legis et prophetarum, sicut ipse pendens in cruce testa- *Apoc.21.b*

Ioan. 19. f tus est, cum aceto et felle potatus dixit: Consummatum est. Vel quia bonorum omnium perfectio est, quia nullum bonum perficitur, nisi quod in summo bono solidatur. Sicut enim nobis non sufficit alios bonos quærere, nisi ad eius studeamus agnitionem peruenire: ita eo inuento nullus iam melior quæritur: quia omnis creatura A
Psal. 8. eo, sub cuius pedibus a patre omnia sunt subiecta, inferior inuenitur. Pro octaua vero Psalmus iste factus asseritur, quia pro consideratione futuræ resurrectionis Domino decantatur. Omne præsentis vitæ tempus septem diebus euoluitur, et ideo æterna dies quæ expleta horum dierum vicissitudine futura est, octaua vocatur. Et quia pro consideratione extremi iudicij Psalmus iste concinitur, recte pro octaua intitulatur. Vel quia sequitur finem carnalis et spiritalis generationis: ideo octaua dicitur resurrectionis. Caro enim ex quattuor constat elementis, anima tribus vegetatur naturis. Est enim rationalis ad discernendum, concupiscibilis ad virtutes appetendum, irascibilis ad vitia auersandum. De hac enim ita per eumdem prophetam dicitur: Irascimini et B
Psal. 4. nolite peccare. Quòd enim se contra seipsum erexerit, et zelo rectitudinis inflammatus, contra vitiorum se importunitates viriliter commouerit, in conspectu interni iudicis nequaquam deliquit. Vel secundū quoddā octaua dicitur: quia sequitur sex ætates in hoc sæculo viuentium, et septimā dormientium iustorum. Hunc autē Psalmum in hymnis habendum titulus astruit: quia qui tactus dolore cordis intrinsecus peccata sua confitens, cor in pœnitentia conterit, suauem ad aures misericordis Dei vocem
Luc. 15. b exultationis reddit. Maius est enim angelis Dei super vno peccatore pœnitente gaudium, quàm de nonagintanouem perseuerantia iustorum. Et qui pro indulgentiæ desiderio iniquitates suas annunciat, in tabernaculis iustorum dulciter hymnizat. Loquitur ergo in hoc psalmo fidelis anima octauam illam, id est, diem iudicij rremendam considerans, terroremq. districtionis diuinæ & reproborum damnationē perpetuam prudentiæ intuitu contemplans. Et quia de suis meritis diffidens, in se qualiter in illo tremendo examine iram vltionis diuinæ effugere possit, non inuenit: audacter quidem, sed confidenter ad fontem misericordiæ faciem eius præoccupans accedit, malens in hac vita per pœnitenriam, et flagella conteri, quàm in futuro horrendis suppliciorum cruciatibus affligi. Quid ergo dicat audiamus, et illius exemplo cum fiducia ad thronum gloriæ Dei adeamus. C

Psal. 6. DOMINE ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

Vides quàm bonum principium, quàm affectuosum, quàm gratiæ plenum. In eo enim quòd Dominum eum vocauit, quòd sui iure misereri deberet ostendit. Dominorum enim est, seruos alere, non negligere: delinquentes corrigere, nō necare: fugientes requirere, non abdicare: [Domine, ne in furore tuo.] Solet fieri, vt qui dominorum iram incurrunt, si eis reconciliari appetunt, patronos quærant, interuentores adhibeant, aduocaros adsciscāt. Sed hæc anima illius terribilis iudicij terrore perculsa, amoris Dei desiderio accensa, moras non patitur, dilationem aduersatur: et si ad horam Deum conuenire distulerit, damnationē se euadere non posse arbitratur. Desiderium enim non sustinet, et in patientia modū non habet. Vires ergo colligit, de misericordia conditoris confidit, et quasi eum præsentem videat, loqui præsumit. ac si dicat: Scio quidem quia ab oculis tuis, meis excludor meritis, sed tamen minor sum cunctis miserationibus tuis. Tu igitur Domine cuius me seruum esse non abnego, cuius imperijs obtemperare desidero, cuius suaue iugum referre nequaquam recuso: [Ne arguas me in furore tuo.] Hic me potius argue: dum tempus est misericordiæ, corripe: dum dies salutis est, exerce. Quisquis in hac vita flagellis atteritur, in mansuetudine corripitur: quia correptionibus emendatur. In illo autem tremendo examine iniquus omnis in furore arguitur: quia pœnam interminabilem venia nulla comitatur. Absit, vt in Deo furorem esse credamus. Non enim esset incommutabilis, si eum commouere posset alicuius necessitas passionis. Sed quia aliter de Deo, nisi secundum humanum morem loqui possumus, infinitæ damnationis sententiam, furorem vocamus. Non vr in illa iustitiæ seueritate, aliqua omnino perturbatione Deus moueatur, sed quia in eos, qui duplici sunt contri- D E
Hier. 17. c tione conterendi, irremediabiliter vindicatur: [Ne arguas me in furore tuo: non humano, non transitorio: Furor humanus sicut cito præterit, ita suæ vigorem potestatis,

A tis, non nisi in corporibus extendit: diuinæ vero vltionis animaduersio, non solum pœnas in corpore, et anima multiplicat: verumetiam in damnatis immobiliter perseuerat: [Neque in ira tua corripias me.] Sicut maior est furor quàm ira, ita arguere maius est quàm corripere. Eos corripimus, quos amantes emendamus. Et quia post mortem carnis alij æternis deputantur supplicijs, alij ad vitam per ignem transeunt purgationis, fidelis anima non solum furorem timet, sed etiam iram abhorret. Teste beato Augustino: Hi omnes qui non posuerunt sibi fundamentum Christum, in furore arguuntur: quia æterno igne cruciantur. Qui autem eidem fundamento superposuerunt lignum, fenum, stipulam, in ira corripiuntur: quia igne purgati, ad beatitudinis requiem reducentur. Dicat ergo fidelis anima quid fecit considerans, et quid sit receptura contemplans: [Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira B tua corripias me.] Ac si aperte dicat: Hoc solum tota cordis intentione efflagito, hoc indesinenter votis omnibus concupisco, ne me in illo tremendo examine, vel cum reprobis ferias, vel cum purgandis flammis vltricibus affligas. Et vt hoc fiat:

S. Augustinus in hoc ipso versu. *1. Cor. 3. e*

Miserere mei Domine quoniam infirmus sum, sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

In eo quòd nomen venerandum repetit, piæ precis affectum se habere ostendit. Quasi dicat: Tu Domine, quem suaue videtur mihi sæpius inuocari, miserere mei dum tempus est misericordiæ. Hic me misericorditer corripe. Hic per flagella contere. Hic igne tribulationis exure. Et ne quid in me post huius vitæ terminum vindicandum inuenias, oro vt per ignem tui amoris omnem in me vitiorum rubiginem C consumas. Et hoc opus est vt facias: [Quoniam infirmus sum.] Ex peccato primi parentis pœnam contraxi magnæ infirmitatis: Non enim quod volo, ago: sed quod odi malum, illud facio: [Infirmus sum.] quia ad malum pronus sum. Sed tu Domine animarum debilium velox medice: [Sana me.] Scilicet interius omni vitiorum labe emunda: [Quoniam conturbata sunt omnia ossa mea.] id est, virtutes animæ obscuratæ sunt, et extenuatæ virtutes simul conturbatæ sunt. Charitas enim confunditur, humilitas impingitur, fortitudo deijcitur, castitas impugnatur. Per ossa virtutes accipimus, per quas nimirum animam sustentamus. Sicut enim in ossibus est fortitudo corporum, ita in virtutibus robur inuenitur animarum. Et plane debilis omnis comprehenditur anima, nisi quæ fuerit virtutum fortitudine fulta. Postquam enim in ordine culpā incurrit primus humani generis parēs, ab illa in qua positus fue-D rat mētis celsitudine decidit, claritatē visionis diuinę perdidit, suauissimas verborū Dei epulas, quibus interius reficiebatur, amisit. Oculos carnis ad obscæna et turpia videnda aperuit, qui prius aciem mentis, qua lucis summæ fulgor intuebatur, obscurauit.

Rom. 7. d

Et anima mea turbata est valde: sed tu Domine vsquequo?

Et quia me infirmum sentio, quia ossa mea conturbata agnosco: [Anima mea.] scilicet eo quòd mea est, quòd per me corrupta est, quòd per me debilis, et ægra facta est, turbata est ad gemitum, commota est ad compunctionem et lamenta, valde magna, scilicet et multimoda turbatione. Turbatur enim, quia peccauit, quia bonum Dominum offendit, quia vitam perdidit, mortem incurrit: [Sed tu Domine vsquequo?] turbaris contra me, quia peccaui, quia te ad iracundiam delinquendo E prouocaui? Vel tu Domine: dæmones quidem inuasores non Domini naturaliter, malunt meam perditionem quàm salutem. Sed tu Domine, qui non vis mortem peccatoris: singulariter Domine, non abusiue sed proprie: vsquequo, id est, quamdiu differs sanare? Ecce in conspectu boni medici, et curare valentis assisto, vulnera detego, preces emitto, dolores augeo, lacrymas effundo. Cur ergo dissimulas, cum non sit tibi minor potentia quàm voluntas? Licet hoc celes in corde tuo: tamen scio, quia vniuersorum memineris. Omnis curatio quanto difficilius acquiritur, tanto acquisita cautius custoditur.

Ezech. 33. e *Iob. 10. e*

Conuertere Domine, & eripe animam meam, saluum me fac propter misericordiam tuam.

Ne magis turberis, supplico: ne vltra misereri differas, peto: immo conuertete

Domine. Sicut anima mea conuerſa eſt ad te per turbationem pœnitudinis, ita tu conuertere ad eam per ſerenitatẽ miſerationis. Et conuerſus: [Eripe animam meam.] Impediunt eam vepres carnalium delectationum, detinent illam ſæcularium illecebræ cupiditatum. Sed tu qui potens es omnia facere ſuperabundanter quàm petimus, aut intelligimus, eam eripe: igne tui amoris, terrenarum dumeta voluptatum, quibus irretitur, adure: extra omnem peccati appetitum illam tuæ manus fortitudinis trahe: [Saluum me fac propter miſericordiam tuam.] Parum eſt vt animam meam a mundi voluptatibus liberes, niſi me ab hoſtium tentationibus virtutis tuæ protectione conſerues. Boni medici officium eſt, non ſolum ſalutem reſtituere, ſed etiam reſtitutam cuſtodiæ ſedulitate ſeruare. Sic ergo & tu cum animam meam a carnalibus deſiderijs eripueris, da mihi in bono perſeuerantiam, ne mihi demiſſos laqueos iterum tentationum incurram. Et hoc: [Propter miſericordiam tuam,] Non de meis meritis confidens, vt me ſaluum facias ſupplico, ſed de ſola miſericordia tua præſumens impetrare, quod non de meis meritis ſpero. B

Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?

Iac. 1. e Peccata conſummata generant mortem. Niſi enim conuerſus fueris, niſi animam meam eripueris, niſi me ſaluum feceris, in peccatorum me caligine, id eſt, in morte dimittis: quòd ſi in morte fuero, tui proculdubio memoriam perdo. Et inde hoc ſcio, quòd in morte penitus tui memor eſſe nequibo: [Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui.] Quo modo namque mihi conceditur, quod omnibus denegatur? [In inferno autem, &c.] Sicut de morte ad infernum peccator peruenit, ita de peccatorum C
Prou. 18. a multitudine in deſperationis foueam cadit. Vnde et ſcriptum eſt: Peccator cum venerit in profundum malorum contemnit. Fidelis anima non exaudiri metuens, miſerias quas perlatura eſt, ſi nõ exauditur, enumerat: vt ſe maximo timore concutiat, et Deum citius ad miſericordiam flectat. Ait ergo: [In inferno autem quis confitebitur tibi?] Quaſi dicat: Dico ſi non eripueris me, in morte futuram: et non ſolum in morte futuram me præuideo, ſed etiam in inferno, id eſt, in deſperatione me ſepeliendam cognoſco. Quòd ſi in inferno fuero, tibi me confiteri non poſſe perpendo. Nullus enim in inferno confitebitur tibi. Et hoc eſt quod ait ſub ſpecie interrogantis: [In inferno autem quis confitebitur tibi? ſcilicet nullus: Non enim eſt ſpecioſa laus
Eccli. 15. b in ore peccatoris. Aliter: [Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui.] Precor vt animam meam liberes a carnalibus deſiderijs, quæ militant aduerſus eam. Si enim D hoc non feceris, interficient me: quia a te, qui es vita mea, ſeparabunt me. Cum enim tu ſis illud idem animæ, quod eſt anima corpori: ſi tibi inſeparabiliter non inhæſero, neceſſario mortem incurro. Et ſi in morte fuero, tui memor non ero. [Quoniam non eſt in morte qui memor ſit tui.] Sicut nullius rei meminit caro mortua, ita
2. Cor. 6. c nec te ſentire præualet a te Deo anima diuiſa. Nulla ſocietas luci ad tenebras. Vbi autem tui ingreditur memoria, ibi eſt lux veritatis immenſa. Quod tamen intelligi et aliter poteſt. Quaſi dicat: Immedicabile corpus eſt recidendum enſe, & membri in corpore mortui abſciſſio potius eſt neceſſaria, quàm medicina. Sed ego non ſum, vt membrum mortuum, cui medicina non proficia, ſedulitas nihil conferat. Nam ſum memor tui, ſcilicet miſericordiæ. Te enim medicum ſcio, miſericordem non ambigo, longanimem agnoſco, quod non facerem ſi in morte eſſem. Et hoc apparet a toto, quoniam non eſt in morte. E

Laboraui in gemitu meo: lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo.

Dixerat ſuperius, ſaluum me fac, & tempus eſt vt facias: nam ego laboraui in gemitu meo. Adeſt miſer, adit et miſericordia. Miſeriam meam ego cognoſco, vulnus non diſſimulo, peccatum non celo. Niſi enim miſerum me agnoſcerem, in gemendo non laborarem. Sed ego laboraui, id eſt, ſtudioſe egi vt eſſem in gemitu, ſcilicet vt quouſque viuerem, gemendum mihi putarem. Et: [Laboraui in gemitu.] id eſt, modo mihi proprio. Nemini enim, ſicut mihi ingemiſcendum æſtimo, quia præ omnibus me peccaſſe perpendo. Et quia non ſufficit bene incipere, niſi ſtudeat quis in bo-

A no opere perseuerare, adiungit: [Laui per singulas noctes.] id est, per singulas tenebrosas cogitationes: [Lectum meum.] Per lectum conscientiam accipimus: quia sicut in lecto iacentes quiescimus, ita in ea vel legi Dei, vel legi peccati consentimus. Et sicut in laboribus pressi in lecto quiescentes reficimur: ita dum mundi huius aduersitatibus premimur, in bona conscientia interius delectamur, Paulo attestante, qui ait: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Lectum ergo per singulas noctes lauat, qui conscientiam a cogitationibus tenebrosis lacrymis compunctionis emundat. Et non solum conscientiam purificabo, sed etiam: [Lacrymis meis stratum meum rigabo.] Quia vilis lectus est stratum, per ipsum carnem accipimus. Et quoniam sicut stratum facile concutitur, ita caro ab infirmo animo varie versatur, sicut per eumdem prophetam dicitur: Vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. Rigat ergo lacrymis stratum suum, quia continuo luctu & dolore carnis maculas diluit, er cordis duritiam imbre compunctionis emollit: vt sicut hortus recepta suaui pluuia euidenter germinat, ita caro lacrymarum fluentis rigata, bonorum operum et iustitiæ germen emittat. Cur autem laborauerit, causam subdit, ac si dicat: Ideo laboraui, ideo ingemui, quia:

2.Cor.1.e

Psal.40.

B

Turbatus est a furore oculus meus: inueteraui inter omnes inimicos meos.

Humana natura ad imaginem primitus, et similitudinem Dei condita, per præuaricationis culpam a contemplationis diuinæ claritate expulsa, sicut immortalitatis æternæ beatitudinem perdidit, ita interiorem oculum animæ, scilicet rationabilem obscurauit. Et quia postea bonum a malo discernere noluit, volens postmodum quid sibi sequendum, quidve fugiendum esset scire, nequiuit. Et quia illum, qui lux est, et in quo non sunt vllæ tenebræ, non tenuit, sicut in nocte, sic postea in meridie palpauit. Dicat ergo fidelis anima. [Turbatus est a furore oculus meus.] Quia discernendi recte voluntatem non habui, per furorem, id est, damnationis sententiam ipsam eligendi potentiam amisi. Vel etiam illius a furore oculus turbatur, quia tremendi diem iudicij, damnari metuens, intuetur. Cum enim quod quisque gesserit, quia ibi sit recepturus, considerat: mentem quæ hoc præuidet, malorum suorum consciam, ipse iudicij terror perturbat. Et quia ad illud iudicium venire non trepidat, nisi quem conscientia de peccatis accusat, ideo adiungit: [Inueterui inter omnes inimicos meos.] Ac si diceret: Ideo ad illud terribile examen deduci metuo: quia per consuetudinem et perseuerantiam prauorum operum, non nounm, sed veterem me peccatorem agnosco. Cum enim sim inter inimicos meos, spiritus videlicet malignos: quia eorum a me suggestiones non repuli, illis consentiens in tenebrarum operibus inueteraui, id est, in veteris hominis inobedientiam redij. Factus sum comparabilis veteri vesti. Sicut enim vetus vestis, nec ornatum adijcit, nec frigus repellit: ita nec frigus tentationis expellere valeo, nec proximorum animas per doctrinæ verbum adorno. Vel inueteraui habitans inter inimicos meos, inimicos scilicet Catholicæ fidei, et Christianæ religionis.

Gen.1.d

C

1.Ioan.1.b

D

Discedite a me omnes, qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei.

Quæ societas luci ad tenebras? Quæ conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fidelis cum infideli? Sicut enim qui diabolum sequitur, sanctorum collegium affectu et opere aspernatur: ita qui Deo perfecte adhæserit, impiorum consortium nequaquam admittit. Quia ergo inueteraui conuersatus inter inimicos meos, ne amplius aliquid vetustatis in me appareat, ne inimicorum conuersatio notam mihi præuaricationis infigat: vos qui operamini iniquitatem, qui culpas vestras cōfiteri negligitis, qui in malis operibus impœnitentes perseueratis, hic a me affectu discedite, hic vos a me operum dissimilitudine elongate: vt quia a Deo receditis hic animo, et in futuro etiam corpore a me discedatis. Discedite vt amplius non communicem operibus vestris iniquis: [Quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei.] Laui pedes meos, quo modo inquinabo illos? Vocem flebilem Dominus exaudiuit: quia ab omni inquinamento carnis, et spiritus me mundauit. Quo modo autem exauditus sit, ostendit:

2.Cor.6.c

E

Cant.5.a

Exaudiuit Dominus deprecationem meam: Dominus orationẽ meam suscepit. A

Peccata dimittendo: [Dominus orationem meam suscepit] perseuerantiã dando, quasi dicat: Non solum pro peccatis meis flenti delictorum mihi indulgentiam contulit, sed etiam ne eadẽ vlterius committerem, gratię suæ vberratem concessit. Dixerat
1. Cor 13.b superius: [Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem.] Sed quia charitas nõ quærit quæ sua sunt: et hinc vera esse ostenditur, cum ille diligitur qui aduersatur, ideo subiungit:

Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei, conuertantur et erubescant valde velociter.

Ille veraciter charitatem habet, qui et amicum diligit in Deo, et inimicum diligit B
Luc.6.d propter Deum. Hinc namque per semetipsam veritas dicit: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Ne ergo surda aure præcepta transeat Dominica, pro inimicis orat anima exaudita: [Erubescant et conturbentur.] Ergo quia propter peccata, quæ perpetrauerã, erubui: erubescens vero, vt ea diluerem in gemitu meo laboraui, exaudita veniam impetraui. Et vtinam meo exemplo erubescat, quicum-
Gen.1.d que quòd ad imaginem et similitudinem Dei sit factus, intelligit, et qualiter illam peccando fœdauit, agnoscit: si se circumspiciens consideret, et decorem quem perdidit, et obscœnitatem qua se velut quodam teterrimo colore perfudit, de operũ suorum qualitate, nisi sit lapis, erubescit. Nobilis anima si quas aliquando peccati notas admiserit, verecundiam tamen a se funditus non repellit. Nam et illud verum est aperte desperationis indicium, si verecundia non sequitur peccatum. Vnde sub Iu- C
Hier.3.b dææ specie contemnenti animæ dicitur: Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Qui enim neglecto Dei timore peccata peccatis accumulat, profecto vt meretrix frontem obdurat. Sed quia minus est de ante acta vita erubescere, nisi quis etiam studeat ea quæ admisit, pœnitendo corrigere, subiungit: [Et conturbentur vehementer.] Quisquis peccati sui modum considerans, sibi iratus, contra seipsum grauiter quod egit, puniendo inuehitur, per compũctionis lacrymas vehementer conturbatur. Quia vero per dolorem pœnitentiæ peruenitur ad conuersionem vitæ, protinus additur: [Conuertantur.] Ille nimirum ad Deum conuertitur, qui tam cogitatus suos, quàm etiam operationes ad Deum semper dirigere conatur. Et quoniam tempus breue est, et finis peccatorum mors est, ne quis putaret in hominis esse potestate, quando vias suas velit corrigere, repetit: [Erubescant] se peccasse, erubescant D
2.Pet.3.b conuersionem distulisse. Et hoc faciant: [Valde velociter.] Dies enim Domini sicut
Eccli.5.b fur in nocte ita veniet. Vnde & Salomon: Ne tardes, inquit, conuerti ad Dominum, neque differas de die in diem.

Proœmium secundi Psalmi pœnitentialis.

Sicut supra iam diximus, per Dauid fidelis anima accipitur, cui & nominis interpretatio, et operum magnificentia conuenienter aptantur. Fidelis ergo anima ea, quæ in hoc Psalmo dicuntur, intelligat, et ab isto numquam intellectu recedat. Intellectus vero Dauid in hoc Psalmo est, vt nemo se ante fidem de meritis suis, quæ nulla sunt, efferat. Nemo fide per gratiam accepta, de peccati impunitate præsumat. Nemo bonum quod facit, sibi, sed gratiæ Dei attribuat. Nemo per desidiæ torporem in E
bona operatione pigrescat. Videamus nunc quid dicat.

EXPOSITIO SECVNDI PSALMI *pœnitentialis.*

BEATI, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorũ tecta sunt peccata.

Quasi dicat: Cum omnes velint esse beati, diuersi de beatitudine diuersa sentiunt: et desideriorum suorũ errorem sectantes, ad beatitudinis portum per deuia venire proponunt. Sed quidquid illi æstiment, istud est ratum, istud est Catholicum, quòd illi solum sunt beati, quorum remissæ sunt iniquitates

A tates originales per baptiſmum: [Et quorum tecta ſunt peccata.] actualia poſt baptiſmum commiſſa. Si tegit infirmus vulnera, quo modo illi a medico adhibetur medicina? Nonne ſi celare vulnus cœperit, latius extenſum introrſum putreſcit? Sic & peccatum, niſi per confeſſionem detegatur, letaliter in intimis dilatatur. Et ſicut vulnus non oſtenſum etiam ſanam carnem putredine inficit: ita peccatum niſi confitendo reueletur, etiam ſi qua ibi ſunt, bona corrumpit. Non enim accepta ſunt Deo bona, quæ malorum admixtione maculantur. Sed aliud eſt quod a peccatore homine per obſtinationem tegitur, aliud quod miſerante Deo per remiſſionem operitur. Tegit medicus vulnus ſanandum medicamine, tegit Deus peccatum, ea, quæ multitudinem peccatorum operit, charitate. Si quis ergo peccata ſua tecta eſſe deſiderat, Deo ea per vocẽ confeſſionis oſtendat. Sunt tamen quædam peccata, quæ 1.Pet. 4.b
B quamdiu in hac vita viuitur, etiam a perfectis viris aut vix, aut nullatenus declinentur. Habent enim ſancti viri aliquid, quod in hac vita operire debeant: quia omnino eſt impoſſibile vt in locutione, aut etiam in cogitatione numquam delinquant. Student igitur viri Dei oculorum linguæq. culpas tegere meritis vitæ, ſtudent pondere bonorum operum premere immoderata verborũ. Verum quo modo in electis eſt poſſibile, eorum tranſgreſſiones contegi, cum ab illo, cuius oculis nuda, et aperta ſunt omnia, non poſſunt abſcondi? Sed quia hoc quod tegitur, inferius ponitur, et aliud aliquid ſuperducitur, vt quod eſt ſubterpoſitum, tegatur: tegere peccata dicimus, quæ quaſi ſubterponentes abdicamus. Quibus nimirum, quaſi tegmen ſuperducimus, dum bonorum operum nos indumento veſtimus. Peccata itaque tegimus, ſi bona facta malis actibus ſuperponamus. Heb.4.d.

C Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum, nec eſt in ſpiritu eius dolus.

Si noſmetipſos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Si nobis peccata noſtra imputauerimus, non ea nobis imputat Deus. Si ea ſatisfaciendo puniremus, nullum qui nos in futuro puniat, inueniremus. Imputare ſibi Adam peccatum ſuũ noluit, quando culpam ſuam in creatorem refudit, dicens: Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno, et comedi. Vnde quia ſe confiteri culpabilem renuit, mortiferæ damnationis ſententiam ad poſteros miſit. Iudicare autem ſeipſum nemo poterit, niſi qui virilẽ animũ ad vitia perſequendum aſſumit, ſicut per eumdem Prophetam dicitur: Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant. Qui enim mollis eſt, et diſſolutus in opere ſuo, frater eſt opera ſua diſſipantis. 1.Cor. 11.g Gen.3.c Pſal. 17. Prou.18.b
D Ideo dixit: [Beatus vir.] Quaſi dicat: Ad hoc opus nemo adſurgere præualet, niſi qui ſanctæ fortitudinis vires habet. Quid enim fortius, quàm omnes animi ſui motus rationi ſubigere, omnia carnis deſideria ſpiritus virtute frenare, proprias voluntates abijcere, contemptis viſibilibus ea quæ non videntur amare? Vnde et Salomon ait: Melior eſt patiens viro forti, et qui dominatur animo ſuo, expugnatore vrbium: [Nec eſt in ſpiritu eius dolus.] Illi quidem peccatum non imputabitur, in cuius ſpiritu dolus mendacij non inuenitur. Qui ſe iuſtum eſſe non ſimulat, qui ea etiam quæ occulte deliquit, non celat. In ſpiritu publicani ad templum aſcendentis, dolus non fuit: quia dum illum, quem occulta non tranſeunt, placare voluit iudicem, confiteri ſe non erubuit peccatorem. Ait namque: Deus propitius eſto mihi peccatori. Magis ergo iuſtificatus deſcendit, quàm qui ſe demeritorum enumeratione iactabat. Prou. 16.d. Luc. 18.e
E Denique et iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui. In Phariſæi vero ſpiritu dolus fuit, qui magis videri, quàm eſſe iuſtus optauit. Dum ergo ea quæ clamare debuerat, tacuit: miſer quod ſibi tacendum eſſet, clamauit. Et per ſuperbiam, ſi qua in eo fuerant, minuit merita, qui humiliari contemnens, adauxit peccata. Et nos ergo exemplo huius publicani præoccupemus faciem huius iudicis in confeſſione, et effundamus coram illo corda noſtra, leuantes puras manus ſine ira et deceptione, in habitu ordinato, cum verecundia et ſobrietate: vt qui omni tentationi patentes, manum effugere non poſſumus iudicis, per confeſſionem mundati, clementiam experiamur miſericordis. Prou.18.e Pſal.94. 1.Tim.2.c

Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea, dum clamarem tota die.

Ille in cuius ſpiritu dolus non eſt, beatus eſt: econtrario ille, in cuius ſpiritu dolus eſt, infe-

est, infelix est. Et hoc mihi experto credendum est: [Nam inueterauerunt ossa mea, A
Sup.ps.1.vers.a. quoniam tacui dum clamarem.] Per ossa nimirum virtutes accipimus, quia per eas animam sicut corpus per ossa sustentamus. Quæ profecto inueterantur, quando a statu suæ fortitudinis infirmantur. Sicut enim morborum infestationes corporis ossa debilitant, ita vitiorum importunæ turbationes animæ virtutes infirmant. Ait ergo: [Inueterauerunt ossa mea.] Ac si dicat: Virtutes et iustitia, vel ratio et intelligentia, ita in me debilitatæ sunt, vt nec per me quidem vitijs resistere, nec animam ægram, et ad ima ruentem, virtutum valeam fortitudine sustentare. Et quia per humilitatem confessionis ad nouum hominem peruenire nolui, per arrogantiæ iactantiam in veteris infirmitate permansi. Quare autem inueterauerunt, causam aperit, cum ait: [Quoniã tacui, dum clamarem tota die.] Cum clamare et tacere inter se repugnent, quo modo potest fieri vt aliquis taceat, et clamet? Sed ille tacet nimirũ, et clamat, qui B
peccata quidem sua silentio contegit, merita vero per vocem magnificationis extollit. Aut certe ille tacet, et clamat, qui peccata quidem præterita per confessionẽ non annũciat, & per cor impœnitens alia committere accepta peccandi libertate non cessat. Nã
Gen.18.c quòd peccatũ clamor sit, testatur scriptura quæ dicit: Clamor Sodomorum et Gomor-
Ibid. rhæorum ascendit ad me. Et iterum: Descendam videre vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. Peccatum quippe cum voce, culpa est in actione: peccatum cum clamore, est culpa cum libertate. [Dum clamarem tota die.] Tota die clamat, qui pro omni bono opere quod agit, laudari affectat: vel etiam tota die clamat, qui publice peccare non trepidat.

Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua, conuersus sum in C
ærumna mea, dum configitur spina.

Sicut per noctem opera tenebrarum, ita per diem, bonatum intelligimus lucem actionum. Qui ergo peccare non desinit, et ceteris se præferens, per bona opera superbit, die ac nocte diuinæ potentiæ iram incurrit. Vel [Die ac nocte.] Id est, in prosperitate et aduersitate. [Grauata est super me manus tua.] Quia enim et in aduersis succubui, et in prosperis me nimis erexi, irã tuæ potentiæ super me prouocaui: [Conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina.] Quoniam manus tua, quæ superbos humiliat, humiles exaltat, grauata est super me. Me enim superbum depressit: quia non solũ peccatum mihi dominari permisit, sed etiã de qua nimis gloriabar, iustitiam mihi difficilem fecit. Ideo: [Conuersus sum in ærumna mea.] Qui enim de me D
præsumens, quasi diuitem me prius et nullius egentem credidi: postea ad me rediens, quàm sum miser et infelix agnoui. Et hoc feci: [Dum configitur spina.] Per spinam omne peccatum ideo accipitur: quia dum confert delectationem, quasi pungendo lacerat mentem. Tunc autem pœnitentis anima ad lamentum ducitur, cum perpetrata nequitia in memoria fixe retinetur. In alia translatione nõ configi, sed confringi spina dicitur: quia nimirum mens ad luctum vertitur, vt peccati compunctio pœnitendo frangatur. Quo modo autem sit conuersus, ostendit, dum subdit:

Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi.

Heb.4.d Quamuis omnia sint nuda, et aperta oculis tuis, tamen quia ore confessio fit ad sa-
Rom.10.b lutem, feci tibi cognitum delictum, dicens illud esse meum. Mihi enim, quia deliqui imputo, me solum in operum meorum prauitate culpabilem clamo. Plus est delictum cognitum facere, quàm delictum manifestare. Ille enim delictum cognitum facit, qui non solum quod fecit annunciat, sed etiam omnem peccati causam, et originem narrat. Qui non superficietenus peccatum loquitur, sed et quando, et vbi, et quo modo: et si vel ignorantia, vel casu, vel studio deliquerit, confitetur: [Et iniustitias meas non abscondi.] Nullum in corde meo dolositatis scrupulum retinui, iniu-
Iac.1.c stum esse quidquid a me habeo intimaui. Omne enim datum optimum, et omne donum perfectum desursum est: [Delictum meum cognitum tibi feci, & iniustitiam meam non abscondi.] Non solum quòd deliqui, quæ mihi facienda fuerant bona prætereundo aperui: sed quidquid commisi, quæ prætereunda fuerant, mala faciendo narraui.

Dixi:

A Dixi: Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei.

Quòd delictum meum cognitum tibi feci, quòd iniustitias meas non abscondi, non fuit ex necessitate, vel alicuius leuitatis occasione, sed ex pœnitendi et confitendi præmeditatione. Nam. [Dixi.] id est in corde meo statui: [Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino.] Aduersum se confitetur, qui omnino confitetur quod aperit. Qui in peccati confessione sibi non parcit: quidquid peccauit, non Deo imputat, non Deo annotat, non fortunæ attribuit, non diabolo, non constellationi adscribit. In eo autem euasurum se credit, si sibi iratus se sine moderatione accusat: [Et tu remisisti impietatem peccati mei.] Attende quantæ sit indulgentiæ vitalis B velocitas, quanta misericordiæ Dei commendatio, vt confitentis desiderium comitetur venia, antequam ad cruciatum perueniat pœnitentia, ante remissio ad cor perueniat, quàm confessio in vocem erumpat: [Tu remisisti impietatem peccati mei.] Tu qui solus parcis, qui solus peccata dimittis. Quis enim potest dimittere peccata, nisi solus Deus? [Remisisti impietatem peccati mei.] Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Non solum peccatum remisisti, sed etiam ipsam impietatem, prauæ scilicet operationis intentionem, vt iam nulla in corde meo malitiæ radix remaneat, ex qua pestiferæ actionis de cetero germen succrescat. *Isa. 38. d*

Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.

Scriptum est, quia nemo sine peccato, neque infans cuius est vnius diei vita super C terram. Et iterum Iob testatur, quia cæli non sunt mundi in conspectu eius, et in angelis suis reperit prauitatem. Quanto ergo electus quisque maiori sanctitate præeminet, tanto magis de his, sine quibus hæc vita non ducitur, venialibus peccatis dolet. Quis autem sanctior Paulo, qui cum delectaretur legi Dei secundum interiorem hominem, et aliam legem in membris suis, legi mentis suæ videret repugnantem, miserum se exclamans commemorat, et de se diffidens, de corpore mortis illius per Dei gratiam liberari expectat. Idem nihil sibi conscius fuerat, sed nequaquam in hoc se iustificatum credebat. Sancti etenim viri licet magnis iam virtutibus polleant, habent tamen adhuc de culpæ obscuritate quod feriant. Et licet magna iam vitæ claritate luceant, aliquas tamen peccati nebulas, velut quasdã noctis reliquias, nolentes trahunt. Quod diuinæ profecto pietatis dispensatione agitur, vt qui ascensiones in corde suo D disposuit, ad humilitatis celsitudinem sua melius infirmitate subleuetur: quatenus vnde parua reprehensibilia humiliter patitur, inde verius in iustitiæ virtute roboretur. Et eo se in virtutis culmine erectus minimum sentiat, quo suis viribus etiam parua, quæ eum impediunt, non expugnat. Orat ergo pro remissione peccati omnis sanctus: quia sine peccati macula solus inuenitur homo Iesus Christus. Denique de ipso solo legimus, quòd non haberet quotidie necessitatem, quemadmodum sacerdotes prius pro suis delictis hostiam offerre, deinde pro populo. Verum ne aliquid intelligas transitorium appeti in oratione sanctorum, adiungitur. [Ad te.] Electi etenim Dei orantes vt ad Deum perueniant, infirmitatis suæ incessanter excessus deplorant: quia et inde refectionis intimæ dulcedinem sentiunt, vnde vim suauissimi amoris per lacrymas emittunt: [In tempore opportuno.] Ecce nunc tempus acceptabile, ecce E nunc dies salutis, dicit Apostolus. Tempus opportunum, tempus gratiæ: dies remissionis, plenitudo temporis. In quo propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos Deus, misit filium suum factum ex muliere, factum sub lege: vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Sed quid est, quod dicit: [In tempore opportuno?] Numquid et ante aduentum Christi non extiterunt sancti, qui orarent pro hac sua et populi ignorantia? Fuerunt plane. Sed quia ipsum in carne venturum expectabant, eumq. solum saluatorem suum esse sciebant, per eius nimirum fidem saluati sunt. Iamq. illud tempus opportunum in corde susceperant, quia ad ipsum toto cordis desiderio nihil hæsitantes suspirabant. *Iob. 15. b* *Rom. 7. d* *1. Cor. 4. a* *Psal. 83.* *2. Cor. 6. a* *Ephes. 2. a* *Galat. 4. a*

Verumtamen in diluuio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

Aqua profunda verba ex ore viri. Et de hæreticorum adinuentionibus scriptum est: *Prou. 18. c*

Aquæ

Prou.9.d Aquæ furtiuæ dulciores sunt. Per aquarum ergo diluuium, multiplicitatem intelligimus doctrinarum. A quibus nimirum Paulus nos prohibet, dicens: Doctrinis varijs et peregrinis nolite abduci. Quisquis enim hæreticas et prophanas nouitates suscepit, longe a veritate adducitur. Et eo ad littus misericordiæ Dei non approximat, quo inanium garrulitatum fluctibus captus, in procellosam se disputationum caliginem omnes recipiens ineptias iactat. Illis ergo tempus opportunum non est, qui de sua stulta sapientia inflati, vnde Deum placare debuerant, inde eum magis per vanarum assertionum blasphemiam irritant. Et excusando excusationes in peccatis, vt ad Deum veniant, non inueniunt remedium, quem per compendium confessionis possent habere placatum. A

Heb. 13. b

Tu es refugium meum a tribulatione quæ circumdedit me: exultatio mea, erue me a circumdantibus me. B

Quasi dicat: Illi in diluuio aquarum, id est, in multiplicitate doctrinarum, et excusationum ad te non approximabunt: sed ego qui delictum meum cognitum tibi feci, qui iniustitias meas non abscondi, qui a fidei vnitate non exorbito, qui de me diffidens, de multitudine miserationum tuarum præsumo, ad te per humilitatem confessionis approximo. Nam: [Tu es refugium meum.] Maledictus homo qui spem suam ponit in homine: et benedictus homo qui confidit in Domino. Impugnant me carnis illecebræ, circumueniunt ignominiosæ passiones, perturbant inordinati desideriorum tumultus. Sed eo tutius omnia despicio, quo de me vilia sentiens, in solo virtutis tuæ munimine confido: [Exultatio mea erue me.] In diuinæ contemplationis claritate electorum mentes quanto grauiores rerum temporalium tumultus tolerant, tanto in meditatione securæ in perpetuum felicitatis suauius exultant. Et cum cœperint eis mundanæ peruersitatis inæqualitates amarescere, tunc primum possunt internæ quietis suauitatem sentire. Et quia nihil de sæculo, nisi tristitiæ fructus colligunt, Deum solummodo suum esse gaudium ducunt. Ceterum quoniam secundum Apostolum: Omnes qui volunt pie viuere in Christo, persecutionem patiuntur: ideo subiungitur: [Erue me a circumdantibus me.] Sancta etenim anima diuini amoris spiculis vulnerata, cum anhelare in Deo cœperit, cum ad supernam se patriam per desiderium extendit, ad tentationem ei vertitur quidquid in hoc sæculo amicum antea blandumq. putabatur: quia qui peccantem amare consueuerant, recte viuentem crudeliter impugnant. Voluptates nihilominus pristinæ ad memoriam redeunt, et resistentem sibi graui aperti certaminis perturbatione affligunt. Orat ergo, vt in his omnibus liberationis præsidium a Deo habeat, metuens ne ipso fatigationis suæ tædio deuicta succumbat.

Hier. 17. a

C

2. Tim. 3. c

D

Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris: firmabo super te oculos meos.

Pendent inferiora ex superioribus. Dixerat enim Propheta superius: Remisisti impietatem peccati mei: nunc vero ipsius propitiationis diuinæ verba interserit, in quibus significat, non solum de præteritis adeptam veniam, sed etiam de futuris peccatis diuinitus sibi prouisam esse cautelam, dicens: [Intellectum tibi dabo, et instruam te.] Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis. Qui naturæ rationalis dignitatem contra auctoris nostri præcepta superbiendo perdidimus, per infusam cordibus nostris Spiritus sancti gratiam, quam in nobis peccatum obscurauerat, intelligentiæ lucem confessionis humiliatione reuocamus. Cum enim ad secretarium cordis accedimus, et quàm districtus iudex futurus sit, qui nunc est patiens et longanimis consideramus, cum ad inruenda sanctorum præmia, et iniquorum damnationem oculos mentis attollimus, cum de futuris incerti, ne labamur metuimus, et ea quæ male egimus, flendo punimus: tunc nimirum salutari a Deo intellectu accepto, de cordis nostri habitaculo ignorantiæ tenebras effugamus. Sed quia minus est recte intelligere, nisi studeat quis recte intellecta morum honestare complere, adiungitur: [Et instruam te.] Non te permittam perfunctorie voluntatis meæ arcana cognoscere, sed et hoc tibi conferam, vt etiam bonum

Psal. 48.

E

A bonum quod intellexeris, peragas: et qualiter id agendum sit, cauta consideratione discernas. Sunt namque nonnulli, qui recte quidem offerunt, sed recte diuidere non sciunt: quia bonum quodlibet recta intentione incipiunt, sed habere in eodem bono opere discretionis virtutem postponunt. Hi nimirum quod bene inchoant, malo plerumque fine consummant: quia inde reatum incurrunt criminis, vnde fructum habere potuerunt virtutis. Quia vero nihil est bonum quod incipimus, nisi perseueranti illud fine compleamus, recte subditur: [In via hac, qua gradieris: firmabo super te oculos meos.] Quamdiu hic viuimus, in via sumus, qua ad patriam tendimus. Maligni autem spiritus iter nostrum quasi quidam latrunculi custodiunt, et operi nostro insidiantes, deceptionis suæ vbique laqueos tendunt. Facile ergo inter laqueos ambulantes labimur, nisi sapientiæ Dei ducatu gubernemur. In hac vero via ille non graditur, qui temporalium rerum vel copiam cupiens, vel inopiam metuens, a rectæ
B operationis studio reuocatur. Sed quoniam is, qui spiritu Dei operatur, non desidia corrumpitur, non timore repellitur, non labore lassatur, non incongrue subiungitur: [Qua gradieris.] Quia nimirum semper de virtute in virtutem graditur, qui a sanctæ operationis studio nulla antiqui hostis calliditate superatur. Super eum ergo qui in hac vita graditur, Deus oculos suos firmat: quia quicumque a boni propositi intentione non deficit, respectus ab eo diuinæ misericordiæ numquam recedit, quatenus eum semper in omnibus adiutorem habeat, ad quem indeficientis amoris desiderio incessanter anhelat. Vnde et alibi per eumdem prophetam scriptum est: Oculi Domini super iustos. *Psal. 33.*

Nolite fieri sicut equus et mulus: quibus non est intellectus.

C Sancti viri cum mala sua superant, cum ad superna intuenda bonorũ operum perfectionibus volant, nihil esse quod faciunt deputant, nisi etiam alios ab errore compescant. Scriptum enim est: Charitas non quærit quæ sua sunt. Solicitæ ergo discretionis inspectione in secretis cordium ipsam matrem virtutum charitatem exquirũt, quam profecto se non habere comperiunt, nisi omnibus etiam inimicis eadem velint tribui, quæ sibi optant impendi. Vnde sancta anima quæ per confessionis vocem peccata sibi dimissa non dubitat, et ipsius promissionis diuinæ oraculo roborata, in eo quod superest viæ, hostium insidias incurrere non formidat, ad proximos alloquendos conuertitur: et ne ipsi ab hac immensitate pietatis Dei inueniantur exortes, hortatur, dicens: [Nolite fieri sicut equus et mulus.] Ac si dicat: Quoniam quidem ad naturæ vestræ statum pietas diuina vos reuocat, et similitudinis suæ imaginem quam *1.Cor.13. d*
D in obedientia destruxerat, benignitas Saluatoris nostri in vobis reformat: nolite diuitias bonitatis Dei contemnere: nolite sicut equus alienum sessorem indifferenter portare. Equus enim sicut dominum suum ad portandum recipit, ita etiam sine discretione alios, qui volunt ascendere, sessores admittit. Qui ergo timore Dei postposito, qui Dominus omnium est, diabolicæ se potestati subiecerit, et animam, quæ sedes sapientiæ esse debuerat, fallacis domini ditioni mancipauerit, sine intellectu proculdubio sicut equus existit. Mulus vero sicut onus domini sustinet, ita se cuilibet extraneo onerabilem præbet. Quisquis itaque Domini illius cuius iugum suaue, et cuius onus leue, præcepta reiiciens, grauissimas peccatorum sarcinas ferre non recusauerit, irrationabilem se profecto sicut mulum ostendit. *Mat.11. d*

E In chamo et freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

Plerumque qui præcepta de aure cordis audire renuunt, persecutionum verberibus admonentur, vt ad virtutis amorẽ pœnarũ dolores pertrahant, quos æternæ vitæ præmia non inuitant. De quibus nimirum scriptum est: Sola vexatio intellectum dabit auditui. Sæpe etenim amator præsentis sæculi ita ab eodem, quem diligit, mundo despicitur et impugnatur, vt cum eo nequaquam currere valeat, sed fractus aduersitate torpescat. Quod diuinæ profecto dispensatione miserationis agitur: qua in hoc mundo despectus, tanto celerius trahitur ad Deum, quanto nihil habet in sæculo vbi delectetur. Orat igitur fidelis anima, vt lubricos peccantium cursus mundana aduersitate virtus diuina coerceat: quatenus erroris sui desideria sequi non valeant, et hoc modo ad se reuersi, saltem ex difficultate et impotentia peccandi resipiscant. Possumus quoque *Isa.28. e*

quoque per chamum et frenum verba diuinæ legis accipere: quæ quia peccantibus aliquando grauiter minantur de pœna, aliquando suauiter blandiuntur de venia, dum in ora fidelium veniunt, vagos eorum gressus more freni et chami reflectunt. Maxillas constringunt, quia vocem iactantiæ comprimunt: dum qui ex vitio superbiæ solebant iactare merita, per humilitatis virtutem discunt confiteri peccata. Quare autem tantopere prauorum hominum etiam inuitam conuersionem exoptet, ostendit cum subdit. A

Multa flagella peccatoris: sperantem autem in Domino, misericordia circumdabit.

Qui enim per superbiam erectus contra conditorem peccata augere non desierit, et hic curarum aduersantium flagellis affligitur, et in futuro duplici nihilominus contritione conteretur. Cui si ad iniquitatis suæ cumulum peccanti contigerit exterius proficere, hoc ipsum sibi est diuinæ animaduersionis flagella tolerare: quia modo in conspectu Dei eo ipso interius deiicitur, quo falsa gloria in conspectu hominū exterius eleuatur. Et illi sua in pœnam vertitur culpa: quia hoc ipsum fuit vere intus cadere, quod foras ostenditur profecisse. Hæc quidem prædicta inconfidentes inueniunt: [Sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.] Diligentibus enim Deum, omnia cooperantur in bonum. Qui in amore cælestium fixus, sæculum perfecte despexerit, nulli omnino vanitati succumbit, nulla hunc aduersitas deijcit, nulla prosperitate corrumpitur, flagellis proficit: quippe qui ea aut quæ perpetrauit peccata obliterat, aut quæ perpetrare poterat, futura deuitat. Et sibi omnia fore existimat prospera, quæ a dilectoribus mundi putantur aduersa. B

Hier. 17. c

Rom. 8. e

C

Lætamini in Domino: et exultate iusti, et gloriamini omnes recti corde.

Quasi diceret: Quandoquidem sperantes in Domino misericordiæ diuinæ clypeo muniuntur: [Lætamini in Domino, et exultate iusti.] Non est impijs gaudere, dicit Dominus: quia qui terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur. Et quanto quis ad temporalia acriori cura exarserit, tanto magis ab æternis damnabili torpore frigescit. Iustis ergo solummodo, vt in Domino lætentur dicitur: quia qui Deum toto corde non diligunt, in eo lætari, quamdiu sæcularibus delectantur, non possunt. Scriptum est enim: Quicumque amicus huius sæculi esse voluerit, inimicus Dei constituitur. Neque enim possumus hic gaudere cum sæculo, et illic regnare cum Christo. Sed iusti tantum in Domino exultant: quia ita extra mundum sunt facti, vt nec prosperari in mundo cupiant, nec aduersa pati nullo tacti præsentium amore pertimescant. Et notandum, quia non solum lætamini dixit, sed etiam et exultate adiecit: vt intelligas eos non posse tristari in corpore, quibus diuinæ claritas miserationis fulget in mente: [Et gloriamini omnes recti corde.] Illi quidem qui habent cor ad terrena distortum, non gloriantur in Domino: quia spem suam posuerunt in mundo. Vos autem qui cor vestrum secundum Dei voluntatem dirigitis, in spe beatitudinis æternæ gloriari debetis, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Illa namque sine dubio est vera gloria, quam nullius mæstitiæ obtenebrat pœna.

Iac. 4. b

D

2. Cor 10. d

PROOEMIVM TERTII PSALMI POENITENTIALIS.

E

Sabbatum requies interpretatur. Sabbatum humanum genus in primo parente habuit, qui quamdiu in conditoris sui obedientia perstitit, in suauissimo contemplationis diuinæ lecto requieuit. In paradiso namque primus homo delicijs potitus, sicut nullam in anima poterat sentire esuriem, ita etiam omnem, quæ ex carne nascitur, ignorabat passionem. At postquam diuini colloquij peccando familiaritatem perdidit, mortis legibus succumbens, requiem felicitatis æternæ amisit. Et in procellosos mundanæ instabilitatis corruit fluctus, quia statum rectitudinis seruare contempsit. Fidelis ergo anima requiem in primo homine perditam ad memoriam reuocans, et futurum nihilominus vitæ ęternæ sabbatum spiritus agilitate contemplans, ab omnis spiritus et carnis optat corruptione eripi, et ad futuram indeficientis beatitudinis requiem, consummato huius vitæ termino, orat sine cunctatione perduci. Ait ergo:

EXPLA-

A

EXPLANATIO TERTII PSALMI
pœnitentialis.

Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

Quasi dicat: Scio futurum esse, vt post huius vitæ exitum, alij flammis expientur purgatorijs, alij sententiam æternæ subeant damnationis. Sed quia illum transitorium ignem omni tribulatione æstimo præsenti intolerabiliorem, non solum in furore æternæ damnationis opto non argui, sed etiam in ira transeuntis timeo correptionis purgari. Tu ergo Domine, cui in spiritu meo seruio, quem omnium saluatorem esse cognosco, ne arguas me in furore damnationis perpetuæ, neque corripias me in ira expurgantis vindictæ. De furore et ira, quia sufficienter in superioribus exposuimus, iterum tractare superfluum putamus: ne eadem repetentes, legentibus fastidium generemus. Quare autem non debeat in ira corripi, et in furore damnari, subiungit cum ait: *Psal. 37.* B *Sup. psal. 1. vers. 2.*

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi: & confirmasti super me manum tuam.

Quanto quisque plus cœperit quod amisit intelligere, tanto plus incipit corruptionis suæ sententiam, quam subiuit, lugere. Fidelis ergo anima pependens quod perdidit, considerans quod inuenit, videns se a paradisi gaudijs venisse ad miserias vitæ præsentis, a societate angelorum transisse ad curas necessitatum: pensat quòd subiacet periculis, quæ peccando gloriam perdidit æternæ incorruptionis. Nouit etiam quia mortem nulla possit ratione euadere, quæ posset, si non peccasset, semper vixisse. Has ergo sibi sagittas infixas esse conqueritur: quia iam nobis est naturaliter inditum, quod primo homini fuit pro culpæ vindicta illatum. Mortalitas et passibilitas sunt sagittæ, quæ nimirum nobis infixæ sunt: quia quamdiu in præsenti sæculo viuimus, ab eis liberari aliqua ratione nequimus. Dicat ergo fidelis anima: Quandoquidem pro originali commisso mortalis effectus, magnam huius sæculi miseriam sustineo, pro me autem pœnitentiam ago: tu qui visitabis iniquitates in virga, ne impleas amaritudinibus vniuersa. Sed cum in hoc sæculo peccati pœnam lugeam, saltem in futuro districtæ animaduersionis terrorem euadam. Quod vt facere debeas: [Confirmasti super me manum tuam.] Sicut studiosus magister frequenter verbere puerum corripit, ita a me tuæ vindictæ manus numquam recedit. Per manum Domini quam super se asserit confirmatam, miseriarum frequentiam et assiduitatem intellige. Quam ideo memorat, vt tanto facilius in futura acquiratur venia, quanto maior hic fuit irrogata vindicta. Possumus etiam per sagittas verba Dei intelligere, quæ corda quidem nostra transfodiunt, cum nobis altius infixa, amoris Dei nos vulnere conpungunt. Quo modo autem sit continua hæc pœna, quam patitur, ostendit, dicens: C D *Psal. 88.*

Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ, non est pax ossibus meis a facie E peccatorum meorum.

Caro humana ex quo maledictionis promeruit sententiam, portare non destitit peccati continuam pœnam. Et quia nos eius incessanter infirmitas debilitat, iræ Dei faciem nobis indesinenter repræsentat. Portamus namque corpus mortale doloribus obnoxium, indigentijs impeditum: quod nimirum tentationes solicitant, solicitudines angustant, angustiæ conterunt, contritiones affligunt. Quodq. etiam si aliquando videatur esse validum, ipsa sua valetudine magis inuenitur infirmum. Quid enim infirmius quàm assidue fame tabescere, difficultate somni languere, frigore dissolui, æstu torreri? Quæ autem sanitas esse poterit, vbi tot malorum multitudo concurrit? Dicat ergo fidelis anima: [Non est sanitas in carne mea.] Vt videlicet corpus infirmum esse sentiat, quod tam facile passionũ inæqualitas permutat.

Ne autem intelligas propter peccati pœnam non infirmari in mente, quia dixerat sibi non esse sanitatem in carne, subiungit: [Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.] Sicut iam dictũ est, per ossa virtutes accipimus, quia sine eis nullum in anima robur habemus. Omnes autẽ virtutes in conspectu Dei vicaria ope se subleuant, nec virtutes veræ sunt, si a se inuicem aliqua diuersitate discordant. Vna enim virtus sine altera, aut omnino nulla est, aut minima. Si enim aut castitatẽ humilitas deserat, vel humilitatem castitas derelinquat, cũ Deus detestetur tã superbiam, quàm immunditiam: quo modo oculis eius accepta erit castitas elata, vel humilitas immũda? Non enim bona accepta sunt Deo, quæ malorum admixtione maculantur: quia modicum fermentum totam massam corrumpit, et qui in vno offendit, multa bona perdit: et qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum puluerem portat. Quia ergo virtutes animæ aut vitijs impugnantur, aut plerumque elatione deprimuntur, rectè nunc dicitur: [Non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum.] Quotidieq. peccatorum pœnam patior, quam in ipsa peccatorum facie contemplor. Et quia sentio pœnam, recogito culpam. Vel: [Non est pax ossibus meis facie peccatorum meorum.] Quia videlicet nullam anima mea potest habere requiem, donec aliquam peccati in se habeat recordationem.

Sup. ps. 1. vers. 2. et ps. 2. vers. 8.

1. Cor. 5. b

Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus graue grauatæ sunt super me.

Quasi dicat: Non est mirum si non est pax ossibus meis: nam iniquitates meæ grauatæ sunt super me sicut onus graue. Iniquitas in talento plumbi sedet. Plerumque anima amoris Dei desiderio accenditur, adeo vt etiam ad summa ambienda sustolli videatur. Sed quia graui peccatorum pondere premitur, eo citius ad ima labitur, quo admissorum conscientia interius grauatur. Et quidem ascendere ad Deum ea qua potest virtute nititur, sed ipso suo conamine lassata, relabi compellitur. Causam vero tantæ grauitatis præmisit, cum ait: [Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum.] Nisi enim iniquitates principale cordis mei superando transcenderent, nequaquam tanta me prauorum operum depressione grauarent. Sancti namque viri, si quando in mente tentationes tolerant, illicitum cordis appetitum magna virtutis dominatione refrenant: ne si in aliquo lapsu tentatori consentiant, non iam cogitationum suarum, sed serui crudelium dominorum existant. Cum enim diabolicis anima subesse suasionibus cœperit, quanto se hosti callido crebrius subijcit, tanto eum sibi intollerabiliorem facit: vt ei iam in nullo resistere valeat, cui in vno sui oblita assensum præstat. Solerter itaque vigilandum est, vt cum pulsare mentem culpa inchoat, peractam culpam quis finis sequitur, attendat: ne si malæ suasionis blandimenta non perspiciat, in nequissimæ tenebras perpetrationis nesciens ruat.

Zac. 5. d

Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ, a facie insipientiæ meæ.

Fidelis anima quæ in seipsam, sibi non parcens, vehitur, deteriora adhuc de se quàm prius dixerat, confitetur dicens: [Putruerunt, et c.] Super curatum vulnus cicatrix obducitur, dum signum præteritæ plagæ in resarcita cute monstratur. Quæ nimirum cicatrix necessario corrumpitur, si caro sanata iterum vulneratur. Vbi quanto magis extenditur inæqualitas corporis, tanto difficilius ostenditur efficacia curationis. Sed quid per vulnus, nisi peccatum exprimitur? Quid vero per cicatricem, nisi pœnitentiæ actio designatur? Qui enim per pœnitentiæ lamenta peccatum corripit, quasi cicatricem vulneri superducit. Quod si dimissæ nequitiæ mentem iterum ad delectationem pertrahunt, superductæ vulneri cicatrices putrescunt. Cicatrices namque putrescere est, sanata iam peccatorum vulnera rursum in tentationem serpere, atque de eorum iteratione delectationem sentire. Cicatrices computrescere, est ex peccatorum suggestionibus post superductam cutem pœnitentiæ, dolorem iterum culpæ in occulto cordis per putridas cogitationes perpeti, et tandem per opus miserum quasi effuso fætore corrumpi. Quare autem hoc sibi contigit, ostendit cum ait: [A facie insipientiæ meæ.] Sicut summa prudentia est aliquem post acceptam pœnitentiam solicitæ sibi circumspectionis studio in posterum prospicere:

A cere: ita miserabilis insipientiæ est in istius vitæ ambiguo quasi accepta securitate dormire. Per insipientiam ergo negligentiæ, vulnus iam sanatum computruit: quia dum per studium vigilantiæ mens ingrata sibi in posterum prouidere noluerit, miserabilius ea quæ prius abdicauerat, mala committit.

Miser factus sum, & curuatus sum vsque in finem: tota die contristatus ingrediebar.

Tanto vnaquæque anima fit pretiosior ante oculos Dei, quanto fuerit despectior ante oculos suos. Quid autem infelicius quàm infelicitatem suam non cognoscere, et inter ipsa vitæ discrimina nullum infirmitatis dolorem sentire? Sicut enim phreneB tici mentis alienationem tolerant, cum se non solum nihil pati, sed etiam incolumes putent: ita qui mortali carne circumdatus, ærumnas præsentis vitæ non senserit, a virtute sapientiæ alienus existit. Innumerabiles namque humanæ deiectionis miseriæ, sicut corda iustorum graui tristitiæ dolore conuulnerant: ita iniquorum mentes ipsa sua importunitate delectant. Cum enim omni vanitati patentes, sola quæ carnis sunt cogitant, et lacrymarum causas tripudiantes peragunt, mortis suæ negotium ridentes exequuntur. De quibus profecto scriptum est: Quia lætantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis. Verum qui ad sabbatum quietis æternæ peruenire desiderat, circumspecta quas patitur miseriarum multitudine, seipsum humilians, dicat: [Miser factus sum, et curuatus sum vsque in finem.] Vsque in finem curuatur, qui iniquæ voluntatis studium vsque ad effectum praui operis terrenis inhians proC trahit, et ad cælestia ambienda non solum per gradum operis, sed nec per intentionis volatum assurgit. Sed quia culpam sæpe sequitur pœnitentia, et plerumque qui cadit, adiicit vt resurgat. Sequitur: [Tota die contristatus ingrediebar.] Cum solicito se timore mens humana circumspiciens, modo quæ egit, mala enumerat: modo quæ agere neglexit, bona ad memoriam reuocat: modo reprehensibilia esse, in quibus versatur, conspicit: modo sibi recta opera adhuc deesse perpendit: quia malorum tantorum in se remedium non inuenit, tristitiæ intollerabilis pondere prægrauata tabescit: et tanto se durius in cogitatione dilaniat, quanto terribilius esse quod imminet, iudicium pensat. Tota autem die contristatus ingreditur, qui miseriam esse deputat, si quando ei prosperitas sæculi fallaciter perniciosèq. blanditur, sicut in Canticis canticorum sponsus ad sponsam loquitur, dicens: Oculi tui columbarum. ColumD ba enim pro cantu gemitum habet. Quia ergo sancti viri sæculi blandimenta timentes et dolentes cum luctu et gemitu tolerant, in quibus amatores mundi securi et gaudentes exultant, sancta Ecclesia columbis assimilatur: quia inde sanctus omnis cum dolore ingemiscit, vnde iniquus quisque cum gaudio hilarescit. Vnde per Salomonem dicitur: Risum reputaui errorem, et gaudio dixi: Quid frustra deciperis? Quare autem contristatus, viam præsentis vitæ ingrediatur, ostendit dicens:

Prou. 2. c
Cant. 1. d
Eccle. 2. a

Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea.

In lumbis carnalis delectatio continetur, et inde nimirum humana generatio propagatur. Possumus ergo per lumbos animam accipere: quia sicut ex lumbis carnaE les delectationes prodeunt, ita ex anima omnes cogitationes procedunt. Deinde cum illiciti operis tentatio subrepit, per vanarum cogitationum phantasmata spiritus malignus illudit. Sæpe namque sanctorum etiam virorum mentes cogitationes illicitæ polluunt: et eas iam ad summa tendentes, terrenarum rerum delectationibus tangunt. Sæpe etiam in ipso orationis tempore importune se illis ingerunt, vt hoc ipsum sacrificium aliquo modo commaculare valeant, quod in odore suauitatis Deo acceptum contrito corde et contribulato spiritu mactatur. Quod nobis aperte illud quod de Abraam scriptum est, innuit: quia circa solis occasum sacrificium offerens, insistentes aues pertulit, quas ne oblatum raperent sacrificium, solicite abigere curauit. Nos ergo si quando in ara cordis sacrificium Deo offerimus, a malignis hoc spiritibus solicite custodiamus, ne tenebrosarum importunitates cogitationum hoc aliquando valeant diripere, quod Deo speramus vtiliter offerre:

Psal. 50.
Gen. 15. c

Quod autem sequitur: [Non est sanitas in carne mea.] Idem est quod ait Apostolus: A
Rom. 7. e Non inuenio in me, hoc est in carne mea, bonum. Omnia namque corporis membra, quæ ad vsum vitæ accepimus, ad erroris materiam inclinamus. Oculos enim ad videndum obscæna et turpia inflectimus. Aures libenter ad audiendas detractiones accommodamus. Illecebros odoratus naribus haurire concupiscimus. Iniquitatem in excelso loquimur, et inter fratres discordiam seminamus. Salutem etiam corporis redigimus in vsum vitiorum. Omnia tandem quibus vtiliter possemus ad Dei seruitium, in praui operis conuertimus instrumentum. Non est in carne nostra sanitas: quia nulla pars nostri corporis intentata remanet, per quam nos peccati desiderium non titillet. Sequitur:

Afflictus sum et humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei. B

Qui enim dixerat, non est sanitas in carne mea, ne forte in anima nihil pati putaretur, subiecit: [Afflictus sum, et humiliatus sum nimis.] Vt intelligas in anima grauissimo iniquitatis pondere obrutum, quem in carne vides tot miserijs et passionibus afflictum. Peccatum enim sicut peccantis mentem retibus delectationum illaqueat: ita etiam implicitam quasi mole superposita grauat, vt ad sublimia leuari iam non valear: quoniam iniquitatis eam grauitudo coarctat, sicut per Psalmistam dicitur: Filij hominum vsquequo graui corde? Plerumque enim et quæ agenda sunt bona conspicimus, et ad hæc assurgere cordis desiderio non valemus. Et si forte mens aliquando ad bonum anhelare inchoat, grauitas quam sustinet, cogit vt cadat: qui ex pœna peccati est, vt a bono quod per rationis iudicium clare conspicitur, per vitæ meritum anima infirma pellatur. Vnde fit, vt quia ad supernam lucem intuendam non valet ascendere, peccatis exigentibus delectetur in tenebris iacere. Et quam a supernis deiecit necessitas, eã in infimis illicita teneat voluptas. Nimis ergo humiliatus est, qui ex peccati pœna non solum cælestia non appetit, sed etiam carnalibus et terrenis cum amore et delectatione intendit. Sed quia plerumque tanto citius ad Deum anima conuertitur, quanto longius se ab eo separatam intuetur, adiungitur: [Rugiebam a gemitu cordis mei.] Rugitus, gemitus est cordis cum magno dolore: quia quanto vehementius pœnitentis animum concutit, tanto velocius ad aures diuinæ misericordiæ conscendit. Et notandum quòd dixit: [A gemitu cordis mei:] quia sicut dolorem carnis generat amissio pecuniæ et pignorum, ita cordis dolorem confert exterminatio virtutum.

Psal. 4. C

Domine ante te omne desiderium meum, & gemitus meus a te non est absconditus. D

Tale est desiderium meum, vt dignum sit in conspectu tuo. Quia enim requiem, pro qua semper est orandum, desidero, esse coram te desiderium meum confido. Sancti viri, quia mundi gloriam contemnentes, supernæ claritatis lumine illustrari solummodo cupiunt, diuinæ maiestatis conspectui semper assistunt. Cum enim sola cælestia appetunt, vsque ad contemplandum Deum per mentis desiderium ascendunt. Et quia quàm dulcis est Dominus interius sentiunt, numquam ab eo per prauæ voluntatis studium recedunt. Si enim a Deo Helias propheta aliquo modo discessisset,
3. Reg. 17. a nequaquam dixisset: Viuit Dominus, ante cuius conspectum sto. Quo contra de re- E
Iob. 13. c probis dicitur: Non apparebit in conspectu Dei omnis hypocrita. Hypocrita enim ne-
Exod. 14. d quaquam cælos penetrat: quia per opus bonum non Deum, sed humanas laudes, vel transitorios quæstus affectat. Et quia ad Deum desiderium non dirigit, se ab eius oculis sub nequitiæ latebris abscondit. Qui autem per amorem spiritus cælestia appetit, oculis Dei intentionem suam ostendit. Despiciamus ergo terrena, et amemus cælestia, vt possimus et nos dicere cum propheta: [Domine ante te omne desiderium meum.] Qui Deum amat, ipsum solum desiderat. Qui autem eum desiderat, ad ipsum cordis voce clamare non cessat. Nisi enim de corde desiderantis magnus ad aures misericordis Dei clamor procederet, nequaquam Moysi diceretur. Quid clamas ad me? Sicut ergo frigescente charitate cor a bonis silet: ita clamorẽ emittit, cum charitas feruet. Et notandũ, quia dicturus desideriũ, præmisit: omne, vt intelligas illud Deo

A non posse placere desiderium, quod prauæ voluntatis commaculat additamentum. [Et gemitus meus a te non est absconditus.] Omne desiderium in pœnam conuertitur, si non cito euenerit quod optatur. Desiderium enim non sustinet, quia sicut scriptum est: Cupiditati ipsa celeritas tarda est, et cupienti animo nihil satis festinatur. Quisquis ergo de Deo in corde desiderium concipit: quia statim quod optat non obtinet, ingemiscit. Igitur hoc animo cum præmisisset desiderium, statim adiecit gemitum, dicens: [Et gemitus meus a te non est absconditus.] Quasi dicat: Quia desiderium quod de te concipio, per iudicium approbas, ideo dolorem quem inde sustineo, non ignoras. Scire enim Dei approbare est: sed nescire, est reprobare. Moysi namque dicit: Noui te ex nomine. Et reprobis in fine dicturus est: Nescio vos. Non ergo a Deo absconditur gemitus, qui illi spiritui qui discretor est cogitationum, existit acceptus. *Exod.33.c* *Mat.25.b*

B

Cor meum conturbatum est in me, dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum.

Ac si dicat: Non est mirum si doleo, si gemo: nam [Cor meum conturbatum est in me.] Latrones enim timeo, temporalia damna formido, cæli motus et terræ perhorresco, vndique sollicitudinibus angustor, vndique angustijs premor, vndique pressuris deijcior. Aduersitas me deprimit, successus extollit, conuicia commouent, adulationes demulcent. Hæc autem omnia ideo patior. [Quia dereliquit me virtus mea.] Humanum cor ad omnem tentationis impulsum facile concutitur, si virtute constantiæ interius non firmatur. Possumus quoque per hanc virtutem rationalitatem accipere, quæ ita in nobis per peccatum primi parentis hebetata est, vt Dei in nobis offuscantes imaginem, creaturas sequentes, relinquamus creatorem. Sequitur: [Lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum.] Solet plerumque animæ peccanti contingere, vt mox cum in culpam labitur, et a sui cognitione longius separetur. Peccatum enim ipsum quod peragit, quasi murum quendam oculis se mentis opponit, adeo vt nec vnde ceciderit conspicere valeat, nec bonum quod sibi quærendum sit, cognoscat. Voluntarijs namque tenebris obuoluta, quanto malis tenacius adhæserit, tanto difficilius intelligit bona perpetua, quæ amisit. Lux quippe veritatis prauorum culpas subtiliter examinans, si ab opere repellitur, nequaquam in corde versatur. Districto enim et occulto agitur iudicio, vt a quo inuenta negligitur, ab eo postmodum nec amissa requiratur, et qui illam non seruat in opere, notitiam illius non habeat in D corde. Sed tunc homo lumen quodam modo intelligentiæ habere incipit, cum cæcitatis suę tenebras recognoscit. Quicumque ergo claritate luminis diuini illustrari desiderat, ignorantiæ suæ primitus agnoscens caliginem, dicat. [Lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum.] Nec vacat quod ait: [Et ipsum.] ipsum sine quo cor humanum in tenebris est, sine quo viuere non valeo, sine quo bonum a malo discernere non queo. Sequitur.

Amici mei et proximi mei, aduersum me appropinquauerunt et steterunt.

Sciendum nobis est, quod hi, qui spiritu prophetiæ replentur, sicut aliquando verba de se quasi de alijs proferunt, ita nonnumquam de Deo quasi de seipsis loquuntur: vt in hoc quoque quod vnum cum Deo sint innuant, cum Dei opera quasi sint sua nar-E rant. Sic etiam fideles quique, quia in corpore Christi, quod est Ecclesia, positi, membra sunt Christi, de eo quasi de seipsis aliquando loquuntur: vt dum verba capitis sui Christum induti, quasi sint sua enunciant, alium esse qui per ipsos profatur, ostendant. Spiritus enim sanctus per eos loquitur sicut ipsa veritas Apostolis loquens, testatur. Ait enim: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Hinc etiam Paulus ait: An quæritis experimentum eius, qui in me loquitur Christus? Ipse est enim qui dixit: Aperi os tuum, et ego adimplebo illud. Ipse etiam ait: Ego ipse qui loquebar, ecce adsum. Cum itaque non prophetas, sed se locutum esse denunciat: profecto quia ipse in eis loqueretur, affirmat. Non autem admirandum est, si de seipso aliquando loquitur, qui intus præsidet: quandoquidē ipse est qui os et animam per officium obsequentis adimplet. Sic ergo et in hoc loco, enumeratis aliquibus humanæ infirmitatis miserijs, passionē suam *Colos.1.c.d* *Mat.10.c* *2.Cor.13.a* *Psal.80.* *Isa.52.b*

commemorat, vt capiti congruere quod conuenit membris ostendat. Et fiat nobis magnum consolationis remedium, si illũ etiam passionis nostræ fieri participem cognoscimus, quem laborum quos patimur, futurum remuneratorem speramus: sicut etiam A
Joan. 15.e alias loquitur: Si me persecuti sunt, et vos persequentur. Ait ergo: [Amici mei et proximi mei, aduersum me appropinquauerunt et steterunt.] Quasi dicat: Non solum membra mea illis, quibus prædictum est, modis conturbantur, sed etiam ego, vt virtutem in primo parente perditam eis restituam, conturbationem auferam, lumen nihilominus amissum reddam, solus inter mortuos liber, factus sum obediens patri vsque
Psal. 87.
Philip. 2.a ad mortẽ. In qua morte: [Amici mei et proximi mei, aduersum me et c.] Multi ex Iudæis amicos se Christi dicebant, multi eũ miracula facientem sequebantur. Multi enim Dominum, multi vocabant magistrum: sicut legis doctor, qui cum vellet eum capere
Mat. 22. b in sermone, dicebat: Magister scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces. B
Proximos quoque eosdem appellat Iudæos, secundum carnis sibi cognationem propinquos.
Joan. 7.a Neque enim fratres eius credebant in eum. Qui omnes appropinquauerunt Christo, non mente sed corpore: non passibus fidei, sed processu nequitiæ: non voluntate sequendi, sed intentione nocendi. Quod factum est, quando congregati in atrio principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, consilium fecerunt vt eum dolo caperent,
Mat. 26. a et occiderent. Aduersus eum steterunt, quando constanter accusabant eum, quan-
Marc. 15. b do clamantes dicebant: Crucifige, crucifige eum.

Et qui iuxta me erant, de longe steterunt, et vim faciebant qui quærebant animam meam.

Mat. 26. f Scriptum est enim: Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. Et iterum: Stabant C
Ibid. autem noti eius de longe: [Et vim faciebant qui quærebant animam meam.] Volente Pilato Christum dimittere, Iudæi clamabant: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsa-
Joan. 19. b ris. Omnis qui se regem facit, contradicit Cæsari. Vim ergo faciebant, qui iudicem iniuste iudicare minis et clamoribus vrgebant. Animam Christi Iudæi quærebant, non vt in eum crederent, sed vt illum perderent. Vel aliter: [Vim faciebant.]
Joan. 10. c Quia sua vi et potestate Christo mortem inferre putabant. Sed ipse eis dicebat: Nemo
Ibid. tollit a me animam meam, sed ego pono eam, et sumo eam. Et iterum: Potestatem habeo ponendi animam meam.

Et qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates, et dolos tota die meditabantur. D

Mala Christo principes sacerdotum inquirebant, quando falsum testimonium con-
Mat. 26. f tra eum, sicut Euangelica lectio testatur, quærebant. Et omnibus inquisitis: [Locuti sunt vanitates.] Dicit enim Euangelista, quia non erat conueniens testimonium ipso-
Ibid. rum, sicut illorum qui dicebant: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, et in tribus diebus reædificare illud: [Et dolos tota die meditabantur.] Non enim casu aut ignorantia peccauerunt, qui scienter mendacia confixerunt. Grauiori ergo pœna plectuntur, quia eorum delicta, qui ex præcipitatione corruunt, exquisita per stu-
Joan. 19. b dium peccata trascendunt, sicut in eadem passione sua veritas ait: Propterea qui me
Joan. 15. d tradidit tibi, maius peccatum habet. Et alibi: Si non venissem, & loquutus eis fuissem, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo.
Ibid. Et iterum: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: E
nunc autem et viderunt et oderunt, et me, et patrem meum. Tribus namque modis peccatum admittitur: aut ignorantia incurritur, aut infirmitate committitur, aut studio perpetratur. Sed sicut grauius est infirmitate, quàm ignorantia delinquere: ita peius est studio, quàm infirmitate peccare. Ignoranter quidem Paulus peccauerat, qui
1. Tim. 1.c dicebat: Qui prius fui blasphemus et persecutor, sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci. Per infirmitatem vero Petrus cecidit, quando mentis suæ ædificium fidei fundamento titubante concussit. Et quia subire mortem pertimuit, ad ostia-
Luc. 22. f riæ vocem, vitam negauit. Vnde post fletum amaritudinis a Domino respicitur: quia electi quique eo citius miserationis diuinæ diuitias inueniunt, quo se si quando per carnis infirmitatem deliquerunt, durius et amarius affligunt. Ex industria autem Iudæi peccauerunt, qui eum quem inaudita miracula facientem videbant, exectabilis inui-

diæ fa-

A diæ facibus accensi, vt morti traderent, consilium quærebant. Vnde excusationem de peccato suo non habent: quia etsi malum sit bona non agere, tamen nequius est bonorum doctorum acta odisse.

Ego autem tamquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum.

Disce qui maledicta et irrisiones pateris, in omnibus seruare patientiam, et obtrectantium linguas audire. Dissimula, ne si tu contumelijs conuitia retuleris, a doctrina Christi extorris inueniaris. Mediator namque Dei et hominum, homo Christus Iesus, *1. Tim. 2. b* qui ad hoc venerat, vt humilitatis et patientiæ præberet exemplum, non solum iniurias sustulit, sed nec conuitiantibus respondit: nos in hoc instruens, vt cum perfido-
B rum iniurijs impetimur, etiam si vera dicere possumus, ad contumelias reddendas non erumpamus, ne ministerium correptionis in arma vertamus furoris.

Et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones.

Sicut homo non audiens erat, cui nihil ad obiecta respondenti, Pilatus dicebat: Non *Mat. 27. b* audis quanta aduersum te dicunt testimonia? Qui cogitationes iniquorum nouerat, blasphemantium voces non audiebat. Nulla enim blasphemia cum mouere poterat, qui penitus omnem mutabilitatē ignorat, et qui posset eis vera pro falsis respondere, vt adimpleretur quod de eo per prophetam scriptum est: Tamquam ouis ad occisionem *Isa. 53. c* ductus est: et sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum. Re-
C dargutiones enim in ore suo Christus non habebat, qui vnde eos reprehenderet, nihil in cordibus, nihil in actibus eorum laudabile videbat. In ore redargutiones non habebat, qui vnde eos reprehenderet, in promptu habebat, et in ore suo habebat vnde posset eos redarguere, ex quo nullus vmquam potuit mendacium audire.

Quoniam in te Domine speraui: tu exaudies me Domine Deus meus.

Quasi dicat: Ideo omnia patienter sustinui, ideo ad corū contumelias non respondi: [Quoniam in te Domine speraui.] Tibi enim Domine reuelaui causam meam: In te *Hier. 20. d* Domine speraui: non in sapientia sæculi, non in diuitijs mundi, non in viribus corporis, non in nobilitate carnis, non in tutamento principum, non in præsidijs amicorum. Verba sunt hæc Christi secundum humanam naturam. Si ergo et membrum Christi,
D si quando persecutionibus affligitur, si flagellis atteritur, si conuitijs prouocatur, illum qui propositus est nobis forma iustitiæ, in omnibus imitetur: non deficiat, si causa sua non auditur apud terrenum iudicem, sciens quoniam conscium habet in excelsis regem cælestem. Speret, quia si in hoc sæculo immerito accipit damnationis sententiam, a Deo accipiet in cælo coronam. Sciat, quia retributionis æternæ gaudium nequaquam in cælo colligitur, nisi prius in terra cum fletu et gemitu, et amaritudine seminetur, sicut scriptum est: Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua. Venientes *Psal. 125.* autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Sicut enim carne quiescente spiritus deficit, ita ea laborante conualescit. Et quemadmodum carnem mollia nutriunt, ita animam dura ad alta sustollunt. Illa namque delectationibus pascitur, hæc amaritudinibus vegetatur. Denique illam lenia refouent, istam vero aspera exer-
E cent. Et rursum, sicut carnem dura conuulnerant, ita spiritum mollia necant. Et sicut carnem laboriosa artenuāt, ita spiritum delectabilia angustant. Nos ergo quanto grauiora in hoc mundo tentamenta perferimus, tanto spei nostræ anchoram in Deo immobilius figimus, vt dicere veraciter cum capite nostro possimus: [Quoniam in te Domine speraui: tu exaudies me Domine Deus meus.]

Quia dixi ne quando supergaudeant mihi inimici mei: et dum commouentur pedes mei, super me magna locuti sunt.

Gauisi sunt Iudæi occiso Christo, sed non sunt ei supergauisi: quia in causa mortis eius ipsi sunt inferiores inuenti. Qui enim, vt a morte redimeret hominem, mortis legibus subiacuit, tertia mox die victoriosissime a mortuis surrexit. Hoc est quod ante omnia sæcula clementissimæ dispensationis moderamine sapientia Dei statuerat: hoc

est quod caro sine contagione peccati assumpta euidenter rogabat, cum diceret: Pater clarifica filium tuum. Hoc etiam multo ante tempore per prophetam manifestauerat, dicens: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Ipse enim dixit et facta sunt. Sequitur: [Et dum commouentur pedes mei, super me magna locuti sunt.] Pedes dicti sunt Apostoli: quia sicut pedes corpus deferunt, ita Apostoli Christum in omnium gentium notitiam detulerunt, iuxta quod scriptum est: In omnem terram exiuit sonus eorum. Qui nimirum commoti sunt, quando eum quem pati viderunt, esse filium Dei dubitauerunt: sicut ille qui dicebat: Nos sperabamus quod ipse esset redempturus Israel. Pedibus ergo commotis, super Christum inimici eius magna locuti sunt: quia Apostolis conturbatis et fugientibus, Iudæi illum reum esse mortis iudicauerunt. Possunt quoque hæc verba fideli animæ conuenire. Habet namque fidelis anima inimicos suos in hac vita, habet qui contra eam interius dimicent, habet etiam qui eam extrinsecus impugnent. Sed super eam inimici gaudere non valent: quia consilij spiritu et fortitudinis repleta, et suggestiones diabolicas abdicat, et rabiem persequentium calcat. Cuius affectus si timore aliquo senserint, qui persequuntur arcem intentionis, proposito promoueri, vel si cognouerint inuisibiles hostes prauis eam suggestionibus delectari, tanto grauiores tentationes ingerunt, quanto magis de victoria confidentes, quasi vnum ingrediendi aditum inuenerunt. Difficile enim inimico resistitur, si persuasionibus illius anima delectatur. Ideo vt non supergaudeant mihi inimici mei, confido.

Joan. 17. a; Psal. 15.; Psal. 32.; Psal 18.; Luc. 24. c

A B

Quoniam ego in flagella paratus sum: et dolor meus in conspectu meo semper.

Malo enim occidi quàm vinci. Flagella libenter patior, persecutiones amplector, visitationes desidero, correptiones concupisco. Sancti viri in hac vita flagellari desiderant, vt flagellis correcti, et imminentes culpas videāt, et commissas ante oculos ponant. Sæpe enim delinquentes oculos flagella aperiunt, quos inter vitia insolentiæ et securitatis tenebræ concludunt. Sæpe torpentis animus persecutionibus tangitur vt excitetur: quatenus qui statum suæ rectitudinis per securitatem perdidit, in afflictione consideret quo peruenit. Sequitur: [Et dolor meus in conspectu meo.] Sicut causam reddidit quare visibiles inimicos non timeat, quasi imputet beneficio quod ipsi inferunt pro tormento: ita etiam quare versutias diaboli non timeat, subdendo manifestat: [Et dolor meus in conspectu meo semper.] Scriptum est enim: Cor quod cognouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miscebitur extraneus. Nam qui omnes vitæ præsentis ærumnas frequenter cogitat, quæq. sunt tranquilla quæ perdidit, quàm confusa in quibus incidit pensat: quia supernæ patriæ desiderijs accensus, mundo nequam et concupiscentijs eius moritur, nullis vanitatis mundanæ delectationibus occupatur.

C; Prou. 14. b; D

Quoniam iniquitatem meam ego annunciabo, & cogitabo pro peccato meo.

Qui peccatū suum confitendo annunciat, et pro eiusdem peccati satisfactione cogitare non cessat: quia nullā in mundo inuenit requiē, in conspectu suo semper habet dolorem. Vnde cum dixisset: [Dolor meus in conspectu meo semper.] Quasi quo modo hoc fieri possit quæreremus, subiecit dicens: [Quoniam iniquitatem meam annunciabo.] Hæc sunt namque verę humilitatis testimonia, et iniquitatem suam quemque cognoscere, et cognitam voce confessionis nunciare, et nunciatam pœnitentiæ satisfactione delere. At contra omne prauorum hominum vitium est, et peccatum labendo committere, et comissum negando abscondere, et vulgatum defendendo multiplicare. Sciendum tamen est, quia peccata sua sæpe et reprobi confitendo aperiunt: sed quia nouæ vitæ habitum immutare despiciunt, ea ipsa quæ confitentur, flere obstinati contemnunt. Electi vero culpas suas non solum voce confessionis denunciant, sed etiam districtæ animaduersionis eas fletibus abolere procurant. Ad pœnitentiæ namque se lamenta incitantes, occulta se increpatione dilaniant, et futuri iudicij timore percussi, si qua in eis adhuc male gesta lateant, diligenter inuestigant. Sæpe enim quod torpentes latuit, flentibus innotescit. Et qui reatum suum securi nesciunt, hunc in se contra se erecti deprehendunt. Cogitemus ergo et nos pro peccato nostro,

E

A et amara illud pœnitentiæ inuectione persequamur, ne dum culpas nostras pensare negligimus, peccati pondus per negligentiam augeamus. Sequitur:

Inimici autem mei viuunt, et confirmati sunt super me, et multiplicati sunt qui oderunt me inique.

Occulti dispensatione consilij, conditor noster et culpas mortalium inspicit, et spatia vitæ disponit, vt diuturnæ vitæ tempora quibus iustus vtitur ad bene operandi auxilium, iniquus accipiat ad damnationis augmentum. Si enim accepta quis pœnitentiæ tempora diuertit ad culpam, districtus cum venerit iudex, indulta misericordiæ spatia conuertit ad pœnam: [Et confirmati sunt super me.] Ad hoc namque omnipotens Deus aliquando peruersos patitur diutius viuere, vt et ipsi male viuentes praua
B quotidie opera augeant, et contemptores sæculi ex eorum nihilominus persecutione clarescant. Qui fastu superbiæ tumentes, eo se grauius aduersus electos erigunt, quo in mundo eis cuncta ad votum succedunt. Nec intelligunt, quòd in vita sua plerumque bona mali recipiant, et ideo eos aut raro aut numquam aduersa conturbant. Nam et iniquitatum suarum fautores perditos quosque eo citius ij tales inueniunt, quo mundi gloriam quæstu et muneribus quærunt. Vnde et subditur: [Et multiplicati sunt qui oderunt me inique.] Nihil est iniquius quàm odium pro dilectione rependere, mala pro bonis retribuere, pro correptione iniurias respondere. Quod plerumque mali faciunt, cum iustos qui eorum salutationem appetunt, execrabilis nequitiæ percussionibus affligunt. Atque ideo subiungit:

C Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.

Qui reddit mala pro malis, bonus non est. Qui non reddit bona pro bonis, ingratus est. Qui autem reddit mala pro bonis, iniquus est. Solent namque perditi homines bene viuentibus inuidiose detrahere, aut notam eis excogitati criminis infigere, aut puræ vitæ innocentiam, simulationem vocare. Quare autem hoc faciant, ostendit cum ait: [Quoniam sequebar bonitatem.] Bonitatem sequitur qui Christum imitatur. Cuius imitatores tanto in hac vita grauiora tentamenta perferunt, quanto longius corde a mundo discedunt. Dicit enim Apostolus: Omnes qui pie volunt viuere in Christo, persecutionem patiuntur. Et alibi scriptum est: Multæ tribulationes iustorum. Iusti namque qui ea quæ Dei sunt, tota intentione desiderant, 2. Tim. 3. c Psal. 33.
D et supra mundum facti, mundana omnia quadam virtute dominationis conculcant, non solum in occulto cordis diabolicas infestationes tolerant, sed etiam peruersorum malitiam decore suæ conuersationis inflammant. Verum quia ad superandum nullus inuenitur idoneus, nisi qui fuerit virtutis diuinæ fortitudine roboratus, qui persecutorum flagellis atteritur, qui detrahentium dentibus mordetur, præsentiam et auxilium diuinæ maiestatis expostulat, vt eius fultus præsidio contra omnia, quæ patitur aduersa conualescat. Ait ergo:

Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne discesseris a me.

Illos proculdubio Dominus relinquit, quibus constantiam in tribulatione non tribuit. Necessario enim sequitur, vt omni tentationi sit subditus, quicumque a Deo fuerit
E derelictus. Qui ergo tentamenta diaboli metuit, qui pati in hoc sæculo aduersa pertimescit, ad Deum tota virtute se conuertat: clamet ad Deum medullis cordis, et dicat: [Ne derelinquas me Domine Deus meus.] Quod verbum si cum affectu et desiderio sæpe replicare studuerit, puto quòd quamdam in eo dulcedinem sentiet, quam sermo noster explicare non valet. Sequitur: [Ne discesseris a me.] Sancta anima quæ solum Deum perfecte desiderat, precatur vt nec ad horam Deus ab illa discedat. Nouit enim quia inter inimicos graditur: nouit quia omni tempore diabolus sibi aduersatur. Quia ergo omni tempore intelligit sibi imminere pericula, etiam momento temporis non potest esse secura.

Intende in adiutorium meum, Domine Deus salutis meæ.

Quasi dicat: Tu qui es adiutor in oportunitatibus in tribulatione, noli me velut alienum

alienum negligere, noli velut extraneum abdicare: immo intende in adiutoriũ meum, tuq. me inter letifera tentationum iacula protege, tu ab omni inimicorum incursione defende, tu in corde meo intelligentiæ lucem illumina, tu me ab omni malo, auxilio tuæ virtutis circunda. Quod bene debes facere: quia tu es Dominus meus. Te enim solum habeo Dominum, te solum confiteor Deum. Congruum ergo videtur, vt qui es restitutor salutis in primo parente perditæ, sis et conseruator eiusdem in me per gratiam restitutæ. A

PROOEMIVM QVARTI PSALMI POENITENTIALIS.

2.Reg.11.d Nota est historia de qua titulus iste sumptus est. Dauid enim captus pulchritudine Bersabeæ vxoris Vriæ, non solum cum ea carnaliter coijt, sed etiam occiso viro eam sibi in coniugium copulauit. Postea vero eum venisset ad eum Nathan phopheta, eumq. suo iudicio, inducta de ouibus similitudine, condemnasset, non solum peccatum celare vel defendere noluit, sed etiam confessus quod fecerat, ad dura se pœnitentiæ lamenta conuertit. In psalmo tamen nulla fit de historia mentio, sed magna cognoscitur animi dolentis affectio. Admonemur autem in hoc psalmo prospera metuere, et contra omnem sæculi felicitatem acrius vigilare. Sæpe namque præsentia gaudia sequuntur perpetua lamenta. Sicut enim per fletus ad gaudia ducimur, ita per gaudia ad fletum peruenitur. Ille nempe qui dixit: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur: ipsemet ait: Væ vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis et flebitis. Quis sanctior Dauid? Qui cum Saulis persecutionibus vrgeretur, non solum persequentem occidere non voluit, sed ipsi persecutori, cum ipsum occidere posset, pepercit. Tanto enim in Dei misericordiam spem suam fixerat, quanto miserabilius infirmitatem suæ tribulationis sentiebat. Verum vbi deuictis hostibus pressuris caruit, homicidium adulterio incaute securus adiecit. Admonemur etiam in hoc psalmo carnales cupiditates restringere, et de Dei misericordia numquam desperare. Quisquis ergo desperans de venia, agere pœnitentiam dubitat, Dauid pœnitentiam ad animam reducat. Audiamus et nos Dauid clamantem, et nos cum eo clamemus: gementem, et congemiscamus. Audiamus flentem, et collacrymemur: correctum, et colletemur.

Marginal references: 2.Reg.11.d; 2.Reg.12.b; Mat.5.a; Luc.6.d; 1.Reg.24.b; 2.Reg.11.d. Margin letters: B, C.

EXPOSITIO QVARTI PSALMI *pœnitentialis.*

D

Psal.50. ISERERE mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam.

Ponamus ante mentis oculos aliquem grauiter vulneratum, et vix iam vltimos huius vitalis auræ trahentem anhelitus, qui et nudus in sterquilinio iaceat, et vulnus nondum ligatum ostendat, aduenientis medici desiderio confici, et agnitum vt sui misereatur precari. Vulnus enim animæ, peccatum est: de quo dicitur: vulnus et liuor, et plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, nec fota oleo. Agnosce interius vulnerate medicum tuum, et ei peccatorum tuorum vulnera detege. Audiat cordis tui gemitum, cui omne patet cogitationis arcanum. Moueant illum lacrymæ tuæ, et quadam illum importunitate quærendi, semper ad eum alta de profundo cordis suspiria educito: perueniat ad eum dolor tuus, vt dicatur etiam tibi: Transtulit Dominus peccatum tuum. Clama cum Dauid, vide quid ipse dixerit: [Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam.] Quasi diceret: Ingenti vulnere periclitor, quod nullus medicorum curare valeat, nisi medicus ille qui est omnipotens succurrat. Omnipotenti enim medico nihil est insanabile, qui sicut medetur sine pretio, ita salutem restituit verbo. Desperarem ergo de vulnere, si non præsumerem de omnipotente: [Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam.] Quærant paruam misericordiam, qui ignoranter contrahunt culpam. Ego autem sicut grauiter cecidi, ita etiam scienter peccaui. Sed tu omnipotens medice et contemptores corrigis, et nescientes instruis, et confitentibus ignoscis. Vtinam Domine Iesu ad me misericordia motus digneris accedere, qui descendens ab Hierusalem in Hierico, proruens scilicet de summis ad infima,

Marginal references: Isa.1.b; 2.Reg.12.d; Luc.10.f. Margin letter: E.

A sima, de vitalibus ad infirma, in angelos tenebrarum incidi, qui non solum gratiæ spiritalis mihi vestimentum abstulerunt, sed etiam plagis impositis semiuiuum reliquerunt. Vtinam peccatorum meorum vulnera, data mihi recuperandæ salutis fiducia, alliges, ne deterius sæuiant si sanari desperent. Vtinam oleum mihi remissionis adhibeas, et vinum compunctionis infundas. Quòd si in iumentum tuum me imposueris, de terra inopem, et pauperem de stercore suscitabis. Tu es enim qui peccata nostra pertulisti, qui pro nobis quæ non rapueras exsoluisti. Si in stabulum me Ecclesiæ tuæ duxeris, corporis et sanguinis tui me refectione cibabis. Si curam mei egeris, nec præcepta tua prætereo, nec frementium rabiem bestiarum incurro. Custodia enim tua indigeo, quamdiu carnem hanc corruptibilē porto. Audi ergo me, Samaritane, spoliatum et vulneratum, flentem et gementem, inuocantem, et cum Dauid clamantem: [Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam.] *Psal. 112.* *1. Pet. 2. d*

B Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.

Peccata mea magna sunt et multa, et ideo non solum magnam misericordiam expeto, sed etiam multitudinem miserationum tuarum requiro, ne pro alijs quod metuo subeam supplicium, si vnum solum non deleret peccatum. Per misericordiam, miserentis affectum intelligimus, per miserationem vero ipsam misericordiæ exhibitionem signamus, iuxta quod scriptum est: Misericors et miserator Dominus. Superfluum enim esset vtrumque ponere, nisi esset varietas in significatione. Scire debemus quia nemo est insanabilior eo, qui sibi sanus videtur. Illud enim est clarum venturæ salutis indiciū, si incipit homo cognoscere semetipsum. Semetipsum autē Dauid cognoscebat, cum multitudinē miserationum quærebat. Dicat et peccator cum eo: [Secundū multitudinem miserationum tuarū dele iniquitatem meam.] Immensas et innumerabiles mundo exhibuisti misericordias, quādo genus humanū de seruitute diabolicæ tyrannidis eripuisti, et a peccatis suis in sanguine tuo electos tuos lauasti. Lauet sanguis iste peccatorum meorum maculas, qui totius mundi potuit delere offensas. Non postulo a te aurum, non lapides pretiosos, non laboribus et naufragijs exquisita commercia, non peregrinas merces de remotis terrenarū regionū multo ad nos discrimine delatas, quæ etiam fortium sæpe vitorum mentes effeminant, et falsæ pulchritudinis imagine illectas captiuant. Verum quod omnibus his est præstantius et pretiosius, remissionem peccatorum expeto. Quæ tunc vera esse probabitur, si addito fructu pœnitentię, gratiæ tuæ muneribus cumulatur. Quid enim mihi prodest malorum quæ feci impunitas, nisi etiam bene operandi subsequatur facultas? *Psal. 110.* C *Apoc. 5. b*

D Amplius laua me ab iniquitate mea, et a peccato meo munda me.

Quid iniquius quàm alienam contrectare vxorem? virum eius nec scientem nec lacrymantem occidere? Et hoc quidem fecerat propheta de gregibus ouium sublatus, de post fetantes ad regni gubernacula assumptus, corporis fortitudine prædıtus, spiritalis gratiæ donis illuminatus. Qui tanto grauius ceciderat, quanto celsius et regni gloria et excellentia virtutum ceteris præeminebat. Gloriæ namque præcedentis præconium, sequentis culpæ adauxit reatum. Tanto enim quisque grauius corruit, quanto antequam caderet, in conspectu Dei altius ascendit. Dicat ergo: [Amplius laua me ab iniquitate mea.] Prosit mihi Domine quòd cecidi. Lauentur cum hac macula notæ delictorum, quas hactenus neglexi. Sæpe namque dum quædam male gesta plangimus, ipsa vi amaritudinis ad discutiendos nos excitati, alia in nobis plangenda inuenimus. Quæ admissa eo facilius obliuioni tradimus, quo ea vel nulla vel leuia putamus. Sed succrescens amaritudo pœnitentiæ, non solum maiora peccata cordi nostro congerit, sed etiam minima quæque ad memoriam reducit. Quæ omnia tanto obstinatius prosequimur, quanto omne malitiæ germen vigilantius extirpare de corde conamur. Lauatur ergo amplius, cui non solum quod in se punit peccatum dimittitur, sed etiam alia quæ obduxerat obliuio, nihilominus delentur. Aquæ, quibus diluitur iniquitas, dona sunt sancti Spiritus: quę quasi torrens de supernis venientia, sicut electorum corda vt germinent irrigant, ita etiam ab omni inquinamento carnis et spiritus emundant. De hoc quippe torrente scriptum est: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. [Et a peccato meo munda me.] *Psal. 77.* E *Psal. 45.*

me.] Inquinauit me facinorum colluuies, polluit peccati contagium, sed ad fontem A
confugio misericordiarum. Potens es me et ab iniquitate abluere, et a peccato mundare. Inique egi innocentem opprimens, peccatum feci mihi ipsi non parcens. Sciebat enim propheta, quia quicumque molitur lædere alium, prius proprio iaculo percutit semetipsum. Quid crudelius quàm semetipsum occidere? Si os mentientis occidit animam, quanto magis gladius ferientis extinguit vitam? Vnde scriptum est: Miserere animæ tuæ, placens Deo. Et iterum: Qui sibi nequam est, cui bonus erit? *Eccli. 30. d* *Eccli. 14. a*

Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: et peccatum meum contra me est semper.

Quasi diceret: Scio quem inuocem. Iustum inuoco, qui et peccata odio habet, et ista impunita non dimittit. Sicut eius misericordiam expeto, ita etiam iustitiam ipsius attendo. Nam sic postulo misericordiam accipere, vt velim ab eo iustitiam suam auferre. Nolo vt peccatum meum remaneat impunitum. Sic misericordia est vt peccanti ignoscat, sic iustitia est vt peccatum impunitum non transeat. Sed quia peccatum meum ego ipse paueo, ideo vt tu me non punias tam vehementer exoro. Ideo agnosco, vt tu ignoscas. Ergo miserere mei, laua, munda, quoniam iniquitatem meam ego agnosco: [Et peccatum meum contra me est semper.] Non posui super dorsum quod feci, non intueor alios oblitus mei. Non affecto de oculo fratris festucam eiicere, et trabem quæ in oculo meo est, non considerare: [Peccatum meum contra me est semper.] Quicumque misericordiam Dei inuenire desiderat, necesse est vt iam grauiter peccata agnoscat, puniat culpas fletibus, faciem Domini in confessione præueniat, ponat ante cordis oculos et culpas operis, et vltimæ terrorem animaduersionis: penset quàm discretus iudex veniat, qui ideo peccatores sustinet, vt eis conuersis minus inueniat quod condemnet. Ascendat tribunal mentis suæ, constituat se ante se, videat fœditatem suam vt corrigat, ne volens tandem videat et erubescat. Sit sibi iudex incorruptus, torqueat eum timor, erumpat confessio, vt cum propheta possit dicere Deo: [Iniquitatem meam ego cognosco]. B *Mat. 7. a & Luc. 6. f* C

Tibi soli peccaui & malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Homo homini non peccat, quia eum aut par aut grauior culpa inquinat. Deus solus iuste peccata vlciscitur, quia ipse solus est in quo non potest inueniri quod puniatur. Quia ergo solus Deus parcit, solus iuste iudicat, ipsum solum offendit qui peccat. Quo enim se quisque peccando dissimilem Deo facit, eo tremendam superni iudicis maiestatem offendit. Clamet ergo ad Deum peccator, clamet iniquitatum suarum conscius, clamet medullis cordis, et dicat: [Tibi soli peccaui.] Quia tu solus es sine peccato: [Et malum coram te feci.] Ab alijs quidem peccatum meum ignorari potuit, te autem latere nequiuit. Penetrabilior enim omni gladio ancipiti penetras vsque ad diuisionem animæ et spiritus, artuum quoque et medullarum, et discretor es cogitationum cordis. Nulla creatura in conspectu tuo est inuisibilis: quia omnia nuda et aperta sunt oculis tuis. Intãtũ es sine peccato, vt etiã: [Iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris.] Scribit Apostolus dicens: Est autem Deus verax, omnis autẽ homo mendax: sicut scriptũ est: [Iustificeris in sermonibus tuis.] Si Deus verax est, necessario in verbis suis iustus est. Nã si in sermonibus suis falsa veris insereret, iustus omnino non esset. Sed absit a fideliũ cordibus, vt esse in Deo mendaciũ putemus. Fidelis enim est in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis, sicut ipse etiam ait: Cælũ et terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Deũ ergo veritas iustificat, hominem vero mendacium condemnat. Sequitur: [Et vincas cum iudicaris.] Præuidebat propheta Deum in carne venturum, qui humano condemnandus esset iudicio, vt æternæ mortis homo careret tormento: ideoq. ait: [Et vincas cum iudicaris.] Quasi diceret: Omnes qui iudicati sunt, etiam si multum fuerint in virtute prouecti, non omnino iniuste subierunt iudicium, quia antequam iudicarentur, aliquo modo commiserunt peccatum. Tu vero cum mortis iniustæ sententiam acceperis, quia solus homo inter homines ab omnibus peccatis es immunis, vincis ergo omnes iudicatos, cum iudicaris, vel tu Deus pater in filio, vel tu Deus verbum in homine assumpto. Quod tamen D *Heb. 4. c* *Ibid.* *Rom. 3. a* E *Psal 144.* *Mat. 24. c*

A men intelligi et aliter potest, quasi dicat: Ideo vt miserearis precor, vt laues, vt mundes, vt iustificeris in sermonibus tuis, id est, verax appareas in promissis. Promisisti enim iustis regnum æternum, et virtutum amatoribus vitæ æternæ brauium præparasti. Sed nisi me et alios iustifices, non poteris inuenire quos non damnes. Iustifica ergo me, vt tu iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris. Iudicant te, qui negant post lapsum reparationem fieri, et remissionem peccatorum nemini dandam astruunt. Quos, si mihi peccatum remiseris, velut fabricatores mendacij et peruersorum dogmatũ cultores superabis. Vel iustificeris in sermonibus tuis. Promisisti enim quòd de stirpe mea carnem sis assumpturus: sed si me de tanto non emundes scelere, de cuius semine carnem assumas videor indignus. Tu enim es qui dixisti: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Laua me ab iniquitate, ne sim fraudatus a promis- *Psal. 131.*
B sione: [Et vincas cum iudicaris.] Iudicatus Dominus vicit: quia vnde in passione succubuit, inde maiorem sui gloriam resurgendo manifestauit. Iudicatus vicit: quia quorum ad tempus iudicium moriendo subijt, eos iusto iudicio condemnatos æterna morte mulctauit.

Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

Opus est Domine vt miserearis, quia ab ineunte vitæ primordio, in peccati foueam incidi, et concupiscentiæ carnalis sordibus inquinata natiuitatis meæ initia contraxi. Non in me illa quam nouiter admisi, sola viget iniquitas, habeo in me etiam ex veteri quod ignoscas: [Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.] Non ideo homines in
C peccatis concipiuntur, quia peccatum sit coniugibus commisceri: hoc enim opus castum non habet culpam in coniuge, quia nuptiale fœdus non exorbitat a fide. Deus enim copulam maritalem instituit, quando masculum et feminam in principio creauit. Qui quidem sine peccato filios ederent, si in paradiso positi, in conditoris obedientia perstitissent. Sed quia a statu rectitudinis primus homo peccando corruit, peccati pœnam ad filios misit. Carnalis enim delectatio pœna peccati est, quæ ex radice peccati ita contrahitur, vt nullus absque illa in mundo generetur. Sed sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes viuificabuntur. Confiteatur ergo pœnitens de culpa quod meruit, vt consequi valeat de venia quod cupit. *Gen. 1. d* *1. Cor. 15. c*

Ecce enim veritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

D Ideo vias meas a principio arguo, peccata mea ego ipse condemno, quia veritatem dilexisti. Veritatem Deus diligit: quia sine vltione delictum non deserit. Aut enim hoc homo in se puniens persequitur, aut postmodum Deus destricto examine vlciscitur. Siue ergo sit magna siue parua iniquitas, nisi puniatur ab homine pœnitente, punietur a Deo iudicante: sicut per quemdam sapientem dicitur: Sciens quia non parceres delinquenti. Delinquenti non parcitur, quia sine vindicta peccatum non relaxatur. Veritatem itaque Deus diligit, quia iustum iudicium non prætermittit: [Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.] Qui non est securus de munere veniæ, non est vehemens in executione vindictæ. Et quidem ante aduentum Christi incertum fuit, si grauiter lapsi possent habere veniam, et peccatorum remissio complures latuit: sed Dauid qui redemptorem mundi vt peccata tolleret, futurum præuiderat, de *Iob 9. d* *Idem libro 9. Mor. cap. 17. vers. fin.*
E peccatorum indulgentia non dubitabat. Non ignorabat opus sapientiæ Dei a sæculis absconditum, ante omnia tempora dispositum, exhibitum in finem sæculorum. Namque sapientia filius Dei est, de quo scriptum est: Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam. Ipse est per quem omnia facta sunt, et sine quo factum est nihil. Ipse est de quo propheta dicit: Omnia in sapientia fecisti. Dignum autem fuerat vt per eum fieret remissio, per quem facta fuerat creatio: et ipse esset largitor gratiæ, qui fuerat omnibus auctor naturæ. Quam remissionem sicut in tempore gratiæ confitentibus tribuit, ita ante aduentum suum eum expectantibus prærogauit. Hæc sunt incerta et occulta diuinæ dispositionis consilia, omnibus gentibus per Dei sapientiam vltimis temporibus reuelata. Quæ quia Dauid per spiritum cognouerat, de Dei confidenter misericordia præsumebat. An non Niniuitis incerta erant, qui pœnitentiam agentes, super prædicatione Ionæ hęsitãdo dicebant: Quis scit si conuertatur et ignoscat Deus? *1. Cor. 1. d* *Ioan. 1. a* *Psal. 102.* *Ion. 3. d*

Asperges me Domine hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. A

Hyssopus est herba humilis, saxo quidem adhærens, et parum vtilitatis in seipsa sui facie ostendens, quæ tamen pulmonis inflationem deprimit, et virtutis suæ acrimoniam si contectatur ostendit. Quid ergo per hyssopum, nisi Christi humilitas designatur? Ipsa est enim quæ omnem in nobis reprimit contumaciam, sicut herba illa pulmoni inflato adhibet medicinam. Quis etenim iam dedignetur in mundo se pro Deo abijcere, cum audiat Dei filium opprobria et derisiones subijsse? Quis supplicium
Apoc. 19. c pro Deo perpeti arbitretur dedecus, cum ipse Rex regum et Dominus dominantium
Sap. 2. d morte turpissima propter nos sit condemnatus? præsertim cum ipse sit nobis positus forma iustitiæ, cuius et audire imperia, et sequi debeamus exempla: sicut ipse in B
Mat. 11. d Euangelio ait: Discite a me, quia mitis sum et humilis corde. Iuxta legis quoque te-
Num. 19. a stimonium, inquinatos mundabat eiusdem herbæ fascieulus, vaccæ rufæ cruore intinctus. Quid autem per vaccam, nisi ad sacrificium assumpta incarnationis Dominicæ infirmitas designatur? Sicut enim per masculinum sexum solet fortitudo intelligi, sic et per femininum potest infirmitas designari: et de eo scriptum est: Quia etsi mortuus
2. Cor. 13. b est ex infirmitate, sed viuit ex virtute Dei. Ipse est enim summus pontifex noster, qui
Heb. 9. b in ara crucis pro totius mundi sanitate, sui corporis hostiam obtulit. Pontifex videlicet futurorum bonorum, qui per proprium sanguinem in sancta æterna redemptione inuenta semel intrauit. Hæc autem vacca rufa dicitur, vt in ea sanguinis Christi rubor euidenter demonstretur. De quo in Canticis canticorum sponsa loquitur dicens: Di-
Cant. 5. c lectus meus candidus, et rubicundus. Candidus nimirum ex diuinitatis specie, rubicundus ex passionis cruore. Hoc itaque hyssopo ille solummodo aspergitur, qui vias C
Heb. 9. c Dominicæ passionis imitatur. Sanctificatur vero aspersus, sicut per Paulum dicitur: Si enim sanguis taurorum et vitulorum et cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti? Sequitur: [Lauabis me, et super niuem dealbabor.] Quemadmodum corpus aqua lauat a squaloribus sordium, ita gratia sancti Spiritus animam purgat a maculis peccatorum. Quòd vero ait: [Et super niuem dealbabor.] Ostendit quia nulla pulchritudo quæ inest corpori, valet decori sanctæ animæ comparari. Quid namque in corporibus niue candidius? Et tamen qui vias pas-
Mat. 13. f sionis Christi sequitur, super niuem dealbatur. De sanctis etenim scriptum est: Iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Quis vero ignoret solem niue candidiorem? D
Præterea candor niuis cito præterit, decor autem sanctorum in æternum manebit.

Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt ossa humiliata.

Tũc quidem verum et inæstimabile gaudium habituri sunt sancti, cum impijs æterna morte mulctatis, et in horrendam perpetui cruciatus voraginem per extremæ dam-
Mat. 25. d nationis sententiam missis, audituri sunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod vobis paratum est ab origine mundi. In eo autem quod ait: Gaudium et lætitiã, duplicem sanctorum venerationem intellige, qui visione claritatis in illa die, quãtum cogitare non possumus illustrati, sicut animarum perfruentur beatitudine, ita etiam
Isa. 61. c corporis vestientur incorruptione. De ipsis enim scriptum est: In terra sua duplicia possidebunt. Sancti etenim viri mundi gloriam mentis despectu calcantes, omnes in se carnales voluptates mortificant, vt in Deo postmodum perenniter viuant. Qui quoniam mundi miserias pro Deo pati minime refugiunt, beatitudinis æternæ retributionem acquirunt. Quæ nimirum beatitudo, et animabus eorum ante resurrectionem tribui- E
Apoc. 6. c tur, et corporibus nihilominus post iudicium conferetur, sicut in Apocalypsi Ioannes Apostolus scribit, dicens: Vidi sub altari Dei animas interfectorum propter verbum Dei, et testimonium quod habebant, et clamabant voce magna, dicentes: Vsquequo Domine sanctus et verus non vindicas sanguinem nostrum, de his qui sunt in terra? Et datæ sunt eis singulæ stolæ albæ, et dictum est illis, vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleatur numerus conseruorum et fratrum ipsorum, qui interficiendi sunt sicut et illi. Quid namque est singulas illis stolas albas tribuere, nisi

A nisi animabus eorum beatitudinis æternæ immortalitatem conferre? Quid vero est donec electorum numerus impleatur requiescere, nisi futuræ resurrectionis gloriam expectare? In qua nimirum iterum singulas stolas albas accipient: quia immortalia et incorruptibilia corporum suorum vestimenta resument. Quia ergo sancti viri ad æternæ felicitatis præmia, non solum anima, sed etiam corpore post iudicium transeunt, recte de eis dicitur, quia in terra sua duplicia possidebunt. Huius incrementa felicitatis propheta intuens, ait: [Auditui meo dabis gaudium et lætitiam, et exultabunt ossa humiliata.] Animarum nostrarum ossa virtutes sunt, quæ nimirum in hac vita humiliantur, qui assiduis tentationum impugnationibus indesinenter turbantur. Tentatio enim est vita hominis super terram. In æterna autem vita, non solum inuictæ potestatis accipient fortitudinem, sed etiam nullam vitiorum aduersantium sentient impugnationem. Sup.ps. 1. vers. 2.ps. 2. vers. 1. ps. 3. vers. 1. Iob. 7. b

B

Auerte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.

Quia peccata sua semper habet præ oculis, merito rogat, vt Deus faciem suā auertat ab ipsis. Superius nempe propheta dixerat: Peccatum meum contra me est semper. Qui ergo peccatum suum semper videbat, continuum pro eo dolorem in corde gestabat. Et ideo oculos ab eius peccato Deus auertit, quia ipse illud sine cessatione animaduertit. Non enim Deus eorum peccata vlciscitur, qui in occulto cordis de prauorum operum memoria affliguntur. Qui nimirum ad hoc semetipsos iudicant, vt terribile omnipotentis iudicium euadant, iuxta illud Apostoli: Si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. At contra reprobi, quia ea quæ commiserunt, nequaquam conspiciunt, actus suos a conspectu iudicis non abscondunt. Et quanto magis errores suos ipsi considerare refugiunt, tanto magis eos conspectui diuinæ maiestatis opponunt. Delinquentium autem mala Deus videt, non vt approbet, sed vt condemnet: non vt foueat, sed vt puniat: nō vt semper patiatur, sed vt in iudicio vlciscatur. Denique oculi Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Grauis vltio, non solum de terra mala facientes expellere, sed etiam omnem penitus memoriam eorum abolere. Consideremus ergo mala quæ fecimus, et ea ante mentis oculos sine intermissione ponamus, ne cum ante iudicis illius conspectum venerimus, tunc primum quidquid gessimus, nolentes videamus. Impœnitenti enim Deus terribiliter minatur, dicens: Existimasti inique quòd ero tui similis: arguam te, et statuam contra faciem tuam. Similis tui essem, si peccatum tuum impunitum dimitterem. Tu enim illud non solum non vis punire, sed et post tergum proijcis, ne possis videre. Ego autem qui illud video, quid faciam? numquid impunitum dimittam? Iudex sum et iustus, iudex sum et vltor iniquitatum. Quo modo ergo iniuste iudicabo? quo modo veritatem mendacio mutabo? Tacui, numquid semper tacebo? Tacui, quia misericordiam prærogaui. Iniquitatem tuam dissimulaui, tempus pœnitentiæ indulsi. Sed numquid semper tacebo, immo arguam te, et statuam contra faciem tuam. Arguam quidem te de mendacio, quando cordium consilia manifestabo. A peccatis tuis auertis oculos tuos, et quamdam tibi vanæ spei securitatem promittis. Et quia ipse te non vides, quòd nec ego te videam suspicaris. Putas quòd te non videā fornicantē, quem video adulterium cogitantem? Ex hoc itaque te arguam, et statuā contra faciem tuam. Si non vis hic attendere faciem tuam, faciam vt agnoscas miseriam tuam. [Et omnes iniquitates, et c.] Per prophetam Dominus dicit: Ego sum qui deleo iniquitates tuas, et memor non ero. Tu autem memor esto, et iudicemur. Audi qua conditione iniquitatum tuarum se esse immemorem dicat, videlicet si tu memor fueris. Caue ergo ne vmquam quod deliquisti, a memoria tibi excidat, aut aliqua obliuione peccata tua obliteres: ne si carnalium voluptatum illecebris captus, iniquitatum tuarum memor non fueris, dicatur tibi in tempore necessitatis: Proiecisti sermones meos retrorsum.

Marginal notes: C; 1. Cor. 11. g. (beside "Si nosmetipsos diiudicaremus"); Psal. 33. (beside "oculi Domini super facientes mala"); Psal. 49. (beside "Existimasti inique"); D (beside "dimitterem"); E; Isa. 43. d (beside "Per prophetam Dominus dicit"); Psal. 39. (beside "tempore necessitatis")

Cor mundum crea in me Deus: & spiritum rectum innoua in visceribus meis.

In Euangelio scriptū est: Beati mundo corde. Si illum qui ab omni peccato mundus est, in cordis nostri hospitio habere volumus, oportet primo vt illud ab omni vitiorum Mat. 5. a

sorde putgemus. Emundemus ergo interiora mentis nostræ, et diligenter peccatorum nostrorum secreta scrutemur, ne ex affectu nostro peccati delectatio pullulet, ne turpe desiderium cor in occulto titillet, ne passionum ex eo contentiones prodeant, ne peruersarum cogitationum dispensationes aliquando erumpant. Templum enim Dei non potest esse pollutum, quia scriptum est: Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Verum quis gloriabitur mundum se habere cor, aut immunem esse se a peccato? Si propheta pollutum labijs se esse asserit, cuius os Seraphin carbone quem susceperat de altari purgauit: quid dicturi sumus nos, quos luxuria inquinat, inuidia angustat, ambitio præcipitat, superbia exaltat? Non est enim virtutis humanæ ita ab illicitis motibus mundare animum, vt perstrepentium voces non sentiat cogitationum. Sed quia Deo nihil est impossibile, clamemus ad Deum tota virtute: [Cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum innoua in visceribus meis.] Vide ordinem: primo cor mundum, deinde spiritum rectum propheta a Deo requirit. Prius enim abrenunciandum est ribi omni peccato, et omnis a corde vitiorum fœditas eliminanda, vt omne quod agitur aut dicitur, eo purum in conspectu Dei ac lucidum appareat, quo ex bonæ intentionis origine quasi de puto quodammodo fonte manat. Quo modo enim poterit esse perspicuum, quod in ipsa origine fuerit vitiatum? Scriptum est enim: Bonus homo de bono thesauro profert bona, et malus homo de malo thesauro profert mala. Omnibus igitur carnalibus desiderijs a corde exclusis, pete a Deo vt spiritum rectum renouet, ne forte spiritus ille immundus inueniens domum de qua exiuit vacantem, assumptis alijs septem nequioribus se cum eis ibi habitet, et fiant nouissima tua peiora prioribus. Hæc est autem spiritus recti innouatio, vt omnem mundi gloriam mente despicias, mentem medullitus in conditoris tui amore infigas, illatis contumelijs patientiam custodias, et custodita patientia dolorem a corde repellas, omnibus te per humilitatem inferiorem deputes, de morte inimici nullatenus exultes, aliena non ambias, propria egentibus distribuas, amicum in Deo, et inimicum propter Deum diligas, in afflictione proximi teipsum per compassionem affligas. Hæc quidem est illa spiritus innouatio, quam persuadet Apostolus dicens: Renouamini spiritu mentis vestræ, et induite nouum hominē, qui secundum Deum creatus est, in iustitia et sanctitate veritatis. Et iterum: Si qua igitur in Christo noua creatura, vetera transierunt, et ecce facta sunt noua. Ad veterem quippe hominem pertinet, mundi huius gloriam concupiscere, animum a Deo auertere, patientiam non seruare, opportunitatem vindictæ exquirere, melioribus quibusque despectis superbire, aliena diripere, propria retinere, nullum propter Deum diligere, de inimici morte gaudere. Hæc autem omnia ille respuit, qui Deum induit, quique in nouitate vitæ ambulare contendit.

1.Cor.3.d — Mat.12.e — Psal.50. — Mat.12.d — Ephes.4.f — 2.Cor.5.d — A — B — C — D

Ne proijcias me a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me.

A facie Dei proijcitur, cui spes veniæ post peccatum negatur. Qui enim peccauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro. Quis est autem qui peccat in Spiritum sanctum, nisi qui non credit remissionem peccatorum? Remissio enim peccatorum, opus Spiritus sancti est. Nam et de baptismo Christi, in quo remissio peccatorum danda erat, dixit Ioannes: Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igne. Vnde etiam super baptizatum Dominum in columbæ specie Spiritus sanctus descendit, vt ex hoc aperte ostenderet, quia spiritalis gratia per lauacrum baptismatis credentium corda mundaret. An non in Spiritum sanctum Cain peccauit, quando dixit: Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Et quia de venia desperauit, ideo dixit: Ecce eijcis me a facie tua. De quo et postea subditur, quòd egressus sit a facie Domini. Vides quemadmodum ille qui in desperationis foueam labitur, a facie Dei proijciatur: [Et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me.] Attende qualiter postulat, ne spem veniæ post peccatū amittat. Vbi Spiritus sancti præsentia est, ibi desperatio esse non potest. Fides enim in spiritu datur, sicut Apostolus ait: Denique ipse postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Et nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu. Nam in eo clamamus: Abba pater, quia scriptum est: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate.

Mat.3.c — Luc.3.d — Gen.4.c — Rom.8.e — 1.Cor.12.a — Rom.8.c — Ioan.4.c — E

Redde

A Redde mihi lætitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me.

Lætabatur propheta de aduentu filij Dei antequam peccaret, et certus quòd de suo nasciturus erat semine, antequam laberetur, gaudebat. Sed postquam vxoris Vriæ amore deceptus modum in peccando non habuit, ne sibi Deus hoc offensus subtraheret, quod antea placatus promiserat, formidauit. Ideoq. ait: [Redde mihi lætitiam salutaris tui.] Salutaris quis est, nisi Dei hominumq. mediator? De quo iste idem propheta in persona Dei patris dixerat: Propter miseriam inopum, et gemitum pauperum nunc exurgam dicit Dominus. Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo. Exurgere enim dicitur Deus pater, cum filium mittit: qui quasi iacere visus est, cum seruos misit. Illi enim neminem saluare potuerunt: sed filius hominis venit quærere, et saluum facere quod perierat. Ideoq. perfectam et manentem saluationem in eo se positurum astruit, et in eo fiducialiter se dicit agere, quem constat nihil omnino peccati habuisse. Qui enim grauium sibi conscius est delictorum, non potest fiducialiter agere: quia poterit eum vel ille quem corripit reprehendere, vel conscientia propria remordere. Redemptor vero noster eo libere loqui potuit, quo numquam peccati maculam ex natiuitate, vel etiam ex operatione contraxit. Vnde turbis Iudæorum et principibus sacerdotum inuidentibus et detrahentibus ipse dicebat: Quis ex vobis arguet me de peccato? Fiducialiter ergo agebat, quem in nullo conscientia accusabat. Nam et de eo scriptum est, quòd erat docens tamquam potestatem habens, et non sicut Scribæ et Pharisæi. Huius ergo salutaris sibi reddi lætitiam Dauid postulat, in quo omnis ante aduentum ipsius electus sperabat: [Et spiritu principali confirma me.] Solet quibusdam contingere, vt dum se purgatos per satisfactionem reputant, ab internæ mentis custodia animum resoluant. Qui quidem ipsa sua elatione depressi, eo deterius corruunt, quo sibi de indulgentia blandientes vanæ spei securitatem promittũt. Inde est quòd propheta exorat dicens. Lætetur cor meum, vt timeat nomen tuum. Non dicit lætetur, vt securum sit, sed lætetur, vt timeat. Ac si aperte dicat: Ita me correctum facito gaudere de venia, vt tamen numquam desinam esse suspectus de culpa. Sic et in hoc loco postquam sibi reddi salutaris Dei lætitiã petijt, ne sibi dimissus ad deteriora prorueret, illico adiunxit: [Et spiritu principali confirma me.] Sciebat enim quia infirma est omnis anima, nisi sancti Spiritus fuerit virtute firmata. Nã et de Apostolis dictũ est: Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Quid enim cælorũ nomine, nisi sancti Apostoli designantur? Qui nimirũ verborum imbribus terram cordis nostri inebriant, venturi iudicij minis et terroribus intonant, miraculorum signis, et operum sanctitate coruscant. Denique ipsi sunt, qui enarrant gloriam Dei. Quibus profecto tunc spiritus virtutem tribuit, cum in igneis linguis apparens, in cordibus eorum diuini flammas amoris accendit. Quod quidem aperte cognoscere possumus, si quales ante, quales post aduentum sancti Spiritus fuerunt, perpendamus. Qui enim ad passionem tendentem magistrum fugientes reliquerant, postmodum per adiunctam sancti spiritus gratiam roborati, constanter et publice nomen Christi prædicabant. Nam vt reliquos prætermittamus, ipse Apostolorum princeps qui mori metuens vitam negauerat, cum facto conuentu, cæsis Apostolis, sacerdotes et scribæ, ne in nomine Christi loquerentur, prohiberent, aiebat: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Cælorum igitur virtus de Spiritu sancto est, quia per infusam sancti Spiritus gratiam facti sunt in Christi confessione fortes Apostoli, qui prius fuerant ex fragilitate carnis infirmi. Nisi enim promissa charismatum dona illi dominici gregis pastores susciperent, eorum corda nullo virtutis decore claruissent. Hæc namque virtus spiritus sicut ab omni pœnarum, et mortis timore quos repleuerit efficit liberos, ita ab omni diabolicæ reddit tentationis incursu securos. Merito ergo cui salutaris Dei in remissionem peccatorum lætitia redditur, postulat vt in vera innocentia spiritus principalis virtute confirmetur.

Marginal notes: 1. Tim. 2. b; Psal. 11.; Luc. 19. b; Ioan. 8. f; Mat. 7. d; Psal. 85.; Psal. 32.; Act. 2. a; Mat. 26. f; Mat. 26. g.; Act. 5. f; section letters B, C, D, E.

Docebo iniquos vias tuas, et impij ad te conuertentur.

Illos diuina clementia a peccatis per remissionẽ efficit liberos, quos præuidet vtilitati Ecclesiæ post conuersionem profuturos. Vnde Ananiæ de Saulo dixit: Vade, quoniam vas electionis mihi est iste, vt portet nomen meum coram gentibus, et regibus, et *Act. 9. c*

1.Tim.1.c filijs Israel. Magno igitur fructu dimissa sunt illi a Deo peccata. Qui enim prius blasphemus, et persecutor, ac iniuriosus extitit, postmodum plus omnibus laborauit. Propheta ergo qui deleri iniquitates suas, et spiritu sancto confirmari a Domino postulat, quòd non sine fructu hoc sit futurum, affirmat, dicens: [Docebo iniquos vias tuas.] Vniuersæ viæ Domini misericordia et veritas. Misericordia est, qua sine vllis præcedentibus meritis, pœnitentibus veniam tribuit: veritas, qua post gratiam vocationis et veniæ, peccata impœnitentium punit. Ille ergo, cui peccata dimittuntur, vias Dei iniquos docet, cum peccantibus si resipuerint, exemplo sui spem tribuit veniæ, et inconuertibilibus, nisi ad veniam redeant, infert timorem gehennæ: [Et impij ad te conuertentur.] O quàm vtilis est peccatorum remissio, quæ conuersos non solum a peccatis liberos efficit, sed etiam alios a via impietatis et iniustitiæ retrahit, flamma charitatis accendit. Hæc est enim charitatis euidens probatio, vt cui per gratiam Dei contigerit a peccatorum vinculis eripi, ipse ex zelo iustitiæ studeat ad spem veniæ delinquentes hortari. Nullum quippe tam gratum Deo est sacrificium, quàm zelus animarum. Exerceat ergo se in via Dei, cui Deus peccata dimisit, et exemplo suo peccatores quosque ad pœnitentiæ confugere remedium admoneat. Non sit arbor infructuosa, aut otiosus operarius, sciens quia non solum mane venientibus ad vineam merces promittitur, sed etiam circa vndecimam horam vocatis vitæ æternæ denarius præbetur.

(Margin: Psal. 24. — A — B — Mat. 20. b)

Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ, & exultabit lingua mea iustitiam tuam.

Nisi primitus me a peccatis liberaueris, non potero alijs esse exemplum conuersionis. Libera ergo me de sanguinibus, desiderijs videlicet carnalibus, quæ militant aduersus animam. Caro enim et sanguis regnum Dei non possidebunt: [Deus Deus salutis meæ.] Nota in repetitione nominis magnum affectum cordis, quasi dicat: Merito te vt me salues inuoco, quia tu solus es auctor salutis meæ. Nã Domini est salus. A te solo est salus, quia ab omnibus alijs est infirmitas, vanitas vanitatũ, et omnia vanitas. Non saluatur res per multam virtutẽ, et gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ. Denique fallax equus ad salutẽ. Ex quibus verbis colligitur quòd nec ex diuitijs tẽporalibus, nec ex corporali fortitudine salus acquiratur: [Et exultabit lingua mea iustitiam tuã.] Iustitia Dei, fides est, sicut scriptũ est: Credidit Abraam Deo, et reputatum est illi ad iustitiam, quia iustus ex fide viuit. Si ergo iusti vita, fides est, consequens est eamdem fidem esse iustitiam, sine qua quisque esse iustus non potest. Hanc itaque Dei iustitiam ille cum exultatione enunciat, qui mundi huius copiam, nec cupiens, nec inopiam metuens, omnem hæreticam prauitatem impugnant. Vel iustitia Dei est, quòd non vult mortem peccatoris. Homini nempe iustum videtur, vt suam vlciscatur iniuriam. Dei vero iustitia est confitenti relaxare offensam.

(Margin: C — 1.Pet.2.b — 1.Cor.15.f — Eccls.1.a — Psal.3. — Psal. 32. — Gen.15.b — Rom.1.b — D)

Domine labia mea aperies, et os meum annunciabit laudem tuam.

Sap.10.d Non aliter iustitiam tuam proferre potero, nisi tu labia mea aperias. Tu es enim qui ora superborum obstruis, et linguas infantium disertas facis. Hactenus os meum, ego ipse aperui, et ideo ex vaniloquio peccatum contraxi. Nunc vero vt tu aperias, desidero, qui nihil nisi quod suggesseris, loqui concupisco. Illius labia Deus aperit, qui non solum quid loquitur, sed etiam quando et vbi, et cui loquatur attendit. Sapientia namque Dei dicit: Dominus dedit mihi linguam eruditam, quando scilicet oporteat sermonem dicere. Merito ergo sapiens est, quia accepit a Domino quo tempore sibi loquendum sit. Vnde non inconuenienter ait scriptura: Homo sapiens tacebit vsque ad tempus. Hinc rursum scriptum est: Ori tuo fac ostium et vectem, et in verbis tuis iugum et stateram. Et fortasse hoc ostium sibi Propheta postulabat a Domino, cum dicebat: Pone Domine custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labijs meis. Debemus enim os nostrum claudere, et diligentius obseruare, ne quis in iracundiam excitet vocem nostram, et contumeliam rependamus contumeliæ. Iugum etiam in verbis nostris esse, et statera præcipitur, vt omne quod loquimur, et humilitate condiatur, et mensura ponderetur. Proferamus ergo sermones examinatos libra iustitiæ, vt sit grauitas in sensu, modus in verbis, pondus in sermone. Nec prius loquendo os

(Margin: E — Isa.50.b — Eccli.20.a — Eccli.28.d — Psal. 140.)

A aperiamus, quàm expediat, sed examinemus verba nostra, si tacendum hoc, si dicendum aduersus hunc, si tempus sit sermonis huius: postremo si a virtute modestiæ non dissentiat. Nihil indecens, nihil inhonestum, nihil inuidum sonans erumpat. Verum quia ad hæc omnia idonei esse non possumus, nisi hoc a largitore omnis gratiæ percipiamus, exclamandum est nobis cum propheta: [Domine labia mea aperies, et os meum annunciabit laudem tuam.] Non est speciosa laus in ore peccatoris. Ideoq. propheta indulgentiam peccatorum primum a Domino expetit, postmodum laudem se Dei annunciaturum esse promittit, nobis patenter innuens, quia illi soli laudis Dei possunt sentire dulcedinem, qui peccatorum suorum meruerint percipere remissionem. Vnde scriptum est: Rectos decet collaudatio. Quid autem laudabilius in Deo, quàm misericordia? Scriptum namque est: Confitentur Domino misericordiæ eius. *Eccli.15.b* *Psal.32.*

B Denique: Miserationes eius super omnia opera eius. Quamuis enim laudabile sit quòd hominem de limo terræ condidit: laudabilius tamen est, quòd perditum proprij filij sui morte redemit. Denique illud potestatis est, hoc gratiæ. [Et os meum annunciabit laudem tuam.] Sunt enim plerique qui non ore laudant Deum. Numquam suo laudat ore Deum auarus. Numquam suo ore laudat luxuriosus. Nonne quasi alienum os tibi videtur assumere, dum ea conatur quæ in corde non sentit proferre? De quibus profecto scriptum est: Cor eorum longe est a disciplina, propterea non exultabunt: quia nimirum eorum laus ad omnipotentis Dei aures nequaquam extollitur, quorum cor a semita iustitiæ per prauæ intentionis studium elongatur. Tales erant illi de quibus Dominus dicebat: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. *Psal.144.* *Gen.2.b.* *Iob.17.b* *Mat.15.a* *Marc.7.a*

C Quoniam si voluisses, sacrificium dedissem vtique, holocaustis non delectaberis.

Sciebat propheta per spiritū, quia illa legalium instituta sacrificiorum, ad inuisibilis essent oblationis intelligentiam transferenda: quia illud verum et acceptabile est sacrificium, quòd aliquis puro corde laudat Deum. Vnde et alio in loco dicit: In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi. Et iterum: Immola Deo sacrificium laudis. Et rursum. Sacrificium laudis honorificabit me. Cum ergo dixisset: Os meum annunciabit laudem tuam, illico subiunxit: [Quoniam si voluisses, sacrificium dedissem.] Ac si dicat: Laudis tibi offeram sacrificium, sciens quia carnalium nolis obseruantiam cærimoniarum: [Quoniam si voluisses, sacrificium dedissem vtique, holocaustis non delectaberis.] Ideo nolo confidere in carnalis ritu sacrificij, quia D scio te hircorum et arietum occisione non delectari. Tu es enim qui dixisti: Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. *Psal.55.* *Psal.49.*

Sacrificium Deo, spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non despicies.

Nequaquam vere pœnitentiam agit, qui ex peccatorum suorum recordatione quamdam spiritus tribulationem non sentit. Quod quidem reprobis familiare est: quia etsi aliquando peccata sua confiteantur, ea tamen districtæ animaduersionis fletibus non persequuntur. Electi vero etiam si minima sint quæ in se punienda inueniunt, zelo rectitudinis contra se erecti, ad pœnitentiæ se lamenta studiose succendunt. Quidam sanctæ contemplationis pennis ad cælestia se intuenda erigunt, eo subtilius si quid in E ipsis vitiosum larebat inueniunt, quo ad diuinæ lucis claritatem vicinius accedunt. Tantoq. eis displicet quod infirmum ex carne tolerant, quanto eos delectat quod ex incorruptibilis vitæ suauitate degustant. Vnde fit quòd graui in seipsos, vel pro otiosis verbis, vel pro vanis cogitationibus inuectione desæuiant, et quæ leuia ante crediderant, mox vt grauia et mortifera pethotrescunt. Beneficia sibi diuinitus collata conspiciunt, culpas nihilominus anteactas ad memoriam reducunt. Vitæ huius corruptibilis ærumnosas necessitates enumerant, quanta sit cælestis gloriæ felicitas, in meditatione pertractant. A qua quia per carnis fragilitatem retrahi se sentiunt, validissimi seipsos interius vulnere doloris transfigunt. Dum ergo hæc omnia ante mentis oculos intenta consideratione recolligunt, vehementissimæ tribulationis igne intrinsecus inardescunt. Hæc est illa spiritalis sanctorum tribulatio, quam in cordibus eorum generat pœnitentiæ et desiderij dilati amaritudo. Hanc nimirum Iob sentiebat,

cum

Iob.7.c cum dicebat: Loquar in tribulatione spiritus mei. Electorum etenim linguas tribulatio spiritus commouet, vt reatum praui operis vox confessionis impugnet: [Cor contritum et humiliatum Deus non despicies.] Multi habent cor contritum, qui non habent cor humiliatum. Sunt enim plerique, qui etsi peccata sua fletibus puniunt, pauperes tamen opprimere potestatis suæ dominatione non cessant. Hi nimirum nequaquam purum sacrificium Deo offerunt, quia detestabilis superbiæ illud admixtione corrumpunt. Vel sicut beatus Hieronymus hunc locum exponit, illi cor conterunt, sed non humiliant, qui peccata quidem quæ commiserunt deflent, sed tamen eadem committere etiam post fletus non timent. Dum enim errorum suorum consideratione reuocati, ad ea quæ dimiserant redeunt, se contra conditorem suum per opera prauitatis extollunt. Ex superbiæ namque vitio est, timorem Dei contemnere, conditoris præcepta prauæ actionis transgressione calcare, cælestis vitæ gaudia mansura negligere, damnationis perpetuæ infinita supplicia non timere. Illorum ergo sacrificium Deus non accipit, qui lacrymis quidem se compunctionis abluunt, sed eisdem, a quibus ante mundati esse videntur, peccatorum maculis in idipsum reuertentes sordescũt.

A

S. Hieron. exp. in hunc psal.

B

Eccli.34.d De talibus scriptum est: Qui baptizatur a mortuo, et iterum tangit mortuum, quid prodest lauatio eius? Ille quippe lauatur a mortuo, qui per pœnitentiam mundatur a peccato. Quem si contigerit eadem quæ punierat iterando peccata committere, nihil contulisse videtur adhibita satisfactionis lauatio, quem maculauit inhonestius iterata facinoris turpitudo. Quia igitur scriptum est: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: illos qui superbiendo ad peccata redeunt, diuina iustitia respuit. Illos vero qui continendo et humiliando post tergum non respiciunt, clementia Dei non despicit: quia scriptum est: Prope est Dominus his, qui tribulato sunt corde, et humiles spiritu saluabit.

1.Pet.5.b

Psal.33.

C

Benigne fac Domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem.

Sion speculatio intepretatur, per quam sancta significatur Ecclesia. Quæ in eminentioribus virtutem, et scientiæ locata vestigijs, et cælestem patriam a longe prospicit, et irruentes spiritalium inimicorum cuneos, interiori intuitu deprehendit. Cui Deus tunc benigne fecit, quando filium suum in mundum misit. Veniens autem filius Dei, quam de diabolica potestate eripit, sanctam sibi Ecclesiam in vnitate spiritus confœderauit. De quo Ioannes ait: Qui habet sponsam sponsus est. Quid autem benignius quàm filium Dei seruilem formam induere, mortis legibus subiacere, proprio sanguine nos redimere, æternæ vitæ aditum, quem culpa obstruxerat aperire, corpore suo nos pascere, et de tenebrarum potestate erutos, et ad cælestem gloriam, et ad regnum nos lucis transferre? Quid denique benignius quàm quòd Deus tradidit filium, vt redimeret seruum? Benignitatem nihilominus Dei quotidie sentit Ecclesia, cum illam Deus claritate suæ cognitionis illuminat, inter sæculi turbines fluctuantem spiritus sui virtute confirmat, suauitatis intimæ delicijs reficit, atque per eam peccantibus peccata dimittit. Et notandum quòd ait: [In bona voluntate tua.] Vt intelligas nihil perfectum haberi posse ex meritis, sed tantum conferri gratuito munere diuinæ miserationis: [Vt ædificentur muri Hierusalem.] Per Hierusalem, quæ visio pacis interpretatur, sancta anima accipitur, quæ futuram sanctorum pacem mentis intuitu conspicit, et omnibus in se mortificatis hostibus, illicitorum motuum impugnationem non sentit, cuius muri virtutes sunt. Quo ille nimirum ædificat, qui ex operibus iustitiæ et pietatis, spiritale construere ædificium non cessat. Vnusquisque autem Hierusalem, aut Babylonis ciuis est. Sicut enim per amorem Dei sanctus quisque Hierusalem ciuis efficitur: ita per amorem sæculi, omnis iniquus in Babyloniæ structura operatur. Ad construendum autem huius spiritalis Babyloniæ ædificium, peruersi quique illius antiqui Babel imitantur exemplum. Cuius, teste sancta scriptura, ciuitatis auctores, et pro saxis lateres, et pro cæmento bitumen habuisse leguntur. Per quod intelligitur quòd mundi amatores carnales vitæ construunt municipium, quod ad vim ventorum, et impetus fluuij, facili impulsu velociter est subruendum. Notandum vero est, quia illi de quibus agitur, de Oriente venisse, et in campo Sennaar habitasse perhibentur. Cum enim Christus vere sit Oriens, propheta attestante qui ait: Ecce vir Oriens

Ioan.3.d

Philip.2.a

D

E

Gen.11.a

Zach.6.e

A Otiens nomen eius: de oriente veniunt, qui a Christi consortio male viuendo recedunt. Sennaar autem interpretatur excussio dentium, siue fœtor eorum. In campo ergo Sennaar habitant, qui positi non in celsitudine virtutum, sed in planitie vitiorum et detractionum morsibus proximos lacerant, et in otiosæ vitæ volutabro iacentes, infamiæ suæ circumquaque fœtorem exhalant. Quorum dentes tunc omnipotens excutit, cum illorum facta simul et verba confundit. Vnde per prophetam scriptum est: *Psal. 57.*
Dentes peccatorum contriuisti. Et iterum: Dominus conteret dentes eorum in ore ipsorum, molas leonum confringet Dominus. *Ibid.* Nam de fœtore eorum per alium prophetam scriptum est: Computruerunt iumenta in stercore suo. Computrescere, est carnales homines in fœtore luxuriæ vitam finire. *Ioel. 1. d* Et Isaias: Et erit pro suaui odore fœtor, pro zona funiculus. *Isa. 3. d* Quia nimirum hi praui operis fœtorem emittunt, qui abiecto cin-
B gulo castitatis funiculum intexunt lasciuiæ. De quibus dicitur per prophetam: Væ qui trahit peccata sicut restem longam. *Isa. 5. d* Merito ergo qui in Sennaar habitant, de lateribus ciuitatem ædificant: quia qui terrenis dediti sunt, voluptatibus carnis inseruiunt, de fragili materia mentis mutationem attollunt. Ceterum qui contempta terrenarum opũ cupiditate, et carnalis vitæ abdicatis illecebris, per opera sanctitatis virtutum in seipsis sanctificationem accumulant, hi profecto lateres in lapides mutant. Et neque in arena mundanæ confidentiæ spiritalem structuram erigunt, sed in petra fidei, quæ Christus est, atria nulli excidio obnoxia, ad similitudinem euangelicæ illius parabolæ constituunt. *1. Cor. 10. a* *Mat. 7. d* Tales nimirum recte cum Isaia possunt dicere: Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus. Sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus. *Isa. 9. b* Lateribus quippe cadentibus, lapidibus quadris ædificat, quicumque carnis lasciniam
C disciplinæ strictioris rigore castigat: qui membrorum legem mentis lege superat, qui corporis fortitudinem spiritus virtute commutat. Hinc namque per prophetam dicitur: Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem. *Isa. 40. d* Qui dum non dixit, accipient: sed mutabunt: aperte ostendit, quia alia est fortitudo quæ deponitur, et alia quæ nouiter inchoatur. Habent enim sancti viri suam in hac carne positi fortitudinem, cum vel pro fide certantes, tormenta omnia constantiæ virtute despiciunt, vel tentationes diabolicas armis spiritalibus protecti repellunt. De eis namque per Salomonem scriptum est: En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel. *Cant. 3. c* Lectulum quippe Salomonis fortes ambiunt, quia intimam nostri Redemptoris requiem, sancti quique indefessa desiderij sedulitate contemplantur. Hinc de sancta Ecclesia electorum dicitur: Fortitudo et decor indumentum eius. *Prou. 31. d*
D Qui enim ita se in virtutibus decorum exhibet, vt tamen tentationum impugnationibus non repugnet, hic nimirum decore ad tempus induitur, sed fortitudine nequaquam vestitur. Quia vero sancti Dei, et ex operibus iustitiæ fulgidi, et ex aduersariorum apparent impugnationibus vestiti, recte de eis sub typo Ecclesiæ dicitur: Fortitudo et decor indumentum eius. Quisquis ergo infirma carnis fortitudine contempta, in virile spiritus robur animum excitat, quasi lateres in saxa, quibus muri Hierusalem ædificentur, commutat. Possumus quoque per Hierusalem, illam sanctam ciuitatem accipere, quæ ex viuis lapidibus in cælis construitur, et sicut sponsa ornata viro suo a Deo paratur. De illa namque dicit Apostolus: Illa autem quæ sursum est Hierusalem libera est, quæ est mater nostra. *Gal. 4. d* Quæ merito dicitur libera: quia ab omni corruptionis molestia inuenitur aliena. Nec incongrue Hierusalem dicitur, quæ veram
E in seipsa pacem sine defectu experitur. Illa est enim ciuitas pacis, in quam nullus hostis ingreditur, et ex qua nullus ciuis egreditur. Ciuitas, inquam, cuius plateæ auro mundo sternuntur, et in qua canticum lætitiæ indesinenter cantatur. Quæ quidem, sicut scriptum est, non eget sole neque luna: *Apoc. 21 g* quia cum illam Deus præsentia suæ claritatis illuminet, impossibile est vt eam aliqua caliginis obumbratio obscuret. Deus enim lux est, sicut ait in epistola sua Ioannes Apostolus: Et tenebræ in eo non sunt vllæ. *1. Ioan. 1. b* Quòd si tanta est claritas solis, vt totam ortu suo terram illuminet, quanta æstimanda est Dei claritas, qui et ipsum solem condidit, et ei ad vtilitatem nostram hanc quam cernimus luminis venustatem infudit? Huius igitur Hierusalem muri ædificantur, cum fideles ad vitam prædestinati, ad perfectionem iustitiæ deducuntur. Figuram autem huius ciuitatis illud Salomonis templum gestauit, in cuius ædificatione lapidibus extructa, mallei sonitus auditus non fuit. *3. Reg. 6. b* In sacris enim ædificijs permansuri,

mansuri, adhuc foris per flagella tundimur, vt in templo Domini postmodum sine A
aliqua percussione disciplinæ disponamur: quatenus quidquid in nobis superfluum,
aut distortum est, modo percussio resecet, et tunc sola in cælesti ædificio concordia
veritatis liget. Nec mirum si templum eadem ciuitas dicatur, quæ etiam tabernacu-
Apoc.21.a lum dicitur sicut scriptum est: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.

Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes et holocausta, tunc imponent super altare tuum vitulos.

Ædificata cælesti Hierusalem, sacrificium duntaxat iustitiæ acceptum erit Domino: quia ibi non erit opus offerri sacrificium pro peccato. In hac enim vita quia in multis quotidie delinquimus, oportet vt contriti cordis et contribulati spiritus Deo sacri- B
1.Cor.15.g ficium offeramus. In resurrectione autem, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem, nec vllus sanctorum peccare postmodum poterit, nec quisquam ad Deum pro peccato orabit. In tantũ namque peccatum delebitur, vt etiã pœna peccati omnino destruatur, sicut scriptũ est: Absorpta est mors
Ibid. a victoria. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Stimulus enim mortis peccatum est. Necessario ibi peccatum deesse conuincitur, vbi mortis aculeus non inuenitur. Non igitur oportet ibi offerri pro peccato sacrificiũ, vbi nec in cogitatione admittitur delictum. Sacrificiũ itaque iustitiæ sancti in æterna vita Deo offerent: quia in solo conditoris amore intenti, indefessas remuneratori suo in lætitia cordis laudes di-
Psal.83. cent. Vnde scriptum est: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæcula sæculo-
Psal.117. rum laudabunt te. Et iterum: Vox exultationis et salutis in tabernaculis iustorum. C
Tunc electorum suorum oblationes Deus acceptas habebit: quia sanctas eorum meditationes nullius prauitatis admixtio commaculabit. Holocausta nihilominus eorum accipiet: quia totum quod in eis erit, flamma diuinæ charitatis accendet. Et [Tunc imponent super altare tuum vitulos.] Altare Dei filius est, de quo ipse Dominus ait:
Exod.20.d Altare de terra facietis mihi. Quid est enim aliud altare de terra facere, nisi de Dei filij incarnatione non dubitare? Ipse est nãque cui in hac vita cordium nostrorũ sacrificia
Psal.136. imponimus, et in quo cogitationes illicitas ne conualescant mactamus. Vnde scriptum est: Beatus qui tenebit et allidet paruulos suos ad petram. Ad petram quippe paruulos nostros allidimus, cum orientes motus illicitos imitationis Christi intentione mor-
1.Cor.10.a tificamus. Scriptum est enim: Petra autem erat Christus. Ipse ergo est petra, ad quam cogitationes nostras tenemus, ipse altare cuius clementiæ peccatorum victimas im- D
1.Pet.2.d ponere præsumimus. Denique peccata nostra ipse portauit. Super ipsum ergo vitulos in æterna vita sancti seipsos imponent: quia per gratiam Dei liberati a lege peccati et mortis, quòd nulli iugo legis postmodum erunt subditi, totum attribuent gratiæ filij Dei. Nullus enim hominum in cælum ascenderet, nisi filius Dei pro salute nostra carnem sumpsisset. Vel certe vitulos super altare imponent, cum deposita primi hominis vetustate, et mortalibus exuti exuuijs, facti vituli, id est, innouati, et puri in perpetuum viuent. Quòd si, vt præmissum est, secundum mortalem intelligentiam ædificationem Hierusalem accipere volumus, hunc quoque versum eidem intellectui
1.Paral.17.a hoc modo conuenienter aptamus. Dictum est Dauid regi a Domino: Non tu ædifica-
3.Reg.6.b bis mihi domum, quia vir sanguinum es: postea vero filius eius re et nomine pacificus, et sapientiæ gratiam a Domino vltra mortales obtinuit, et templum mirifici operis si- E
cut liber historiarum attestatur, Deo Israel ædificauit. In quo datur intelligi, quia dum cum hostilibus vitiorum cuneis, virtutum oppositione confligimus, domum sapientiæ nequaquam ædificare valemus: vbi vero superatis aduersariorum agminibus, et passionum depulsa barbarie pacem in nobis factam, omnibus mentis imperijs carne iam temperante senserimus, tunc corpus nostrum inuiolabile templum Domino construimus: in quo et sacrificium quod ex zelo iustitiæ veritatem prædicantes offerimus, Deus accipit, et oblationes sanctarum meditationum, et igne feruentis desiderij arden-
Psal.68. tium orationum holocausta assumit. Super altare quoque cordium nostrorum ponimus vitulos, si cornua producentes, et vngulas et hæreticorum sententias vtriusque Testamẽti auctoritate nouerimus comminuere, et virtutes a vitijs per studium discretionis separare. Per vngulas enim vitulorum, quæ finduntur, discretionem accipimus: per cor-

A per cornua vero vtriusque Testamenti præcepta notamus. Vel certe cornua producimus, si etiam in his quæ carnis sunt, Deo placere studeamus. Cornu namque cum de carne sit, carnem superexcedens durescit. Quisquis ergo carnis infirmitate deposita etiam per carnis obsequium opera virtutis effecerit, quasi cornua de carne producit.

PROOEMIVM QVARTI PSALMI POENITENTIALIS.

ORatio pauperis cum anxiatus fuerit, et coram Domino effuderit precem suam. Quis est iste pauper cuius in hoc Psalmo notatur oratio, nisi ille, de quo ait Apostolus: Qui cũ esset diues, pauper pro nobis factus est? Ipse enim vt nos diuitiarũ suarum efficeret participes, paupertatis nostræ suscepit necessitates. Exinaniuit nãque semet- *2. Cor. 8. b* *Philip. 2. a*
B ipsum, formã serui accipiens, in similitudinem hominũ factus, et habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortẽ, mortẽ autem crucis. Sicut autẽ pauper pro nobis factus est, ita et pro nobis anxiatus est. Denique et pro nobis est morti traditus, et pro nobis in ligno suspensus. Mortuus est enim, vt ait Apostolus, propter delicta nostra, et resurrexit propter iustificationem nostrã. Ex humana autẽ natura habuit vt anxiaretur, ex qua habuit etiam vt moreretur. Orat ergo caput nostrum in Psalmo hoc, vt illuc reducamur per gratiam, vnde per primi parentis cecidimus culpam. Potest etiam hæc oratio conuenire vnicuique, qui pauperem se esse intelligit, et suarum miseriam necessitatum agnoscit, qui fallaces esse diuitias sæculi istius considerat, et quàm horrendum sit in manus Dei viuentis incidere, pensat. Qui post tergum reductis oculis cogitat vnde ceciderit, et circumspectis omnibus quæ im- *1. Cor. 15. a* *Rom. 4. d* *Heb. 10. f*
C minent, quas inuenerit calamitates attendit. Hæc itaque omnia ante mentis oculos omnis pauper congerat, et pauperem Christum pro nobis anxiatum considerans, miseriarum suarum multitudinem attendat. Quanta gloria in Adam fuerit creatus recolligat, et in eis omnibus anxiatus, non in oculis hominum, sed coram Domino precem suam effundat, dicens:

EXPLANATIO QVARTI PSALMI pœnitentialis.

DOMINE exaudi orationem meam: et clamor meus ad te veniat. *Psal. 101.*

D In hac oratione quam expositurі sumus, quædam ipsi attribuuntur capiti, quædam nostræ conueniunt infirmitati. Nec mirandum si ea quæ nobis solummodo congruunt, quasi sint sua Christus pronunciat. Vnum quippe corpus est tota sancta vniuersalis Ecclesia, sub Christo Iesu suo videlicet capite constituta. Vnde ait Apostolus: Ipse est caput corporis Ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis. Ipsa est enim quæ per prophetam iucundatur, et dicit: Nunc exaltauit caput meum, super inimicos meos. Pater enim filium, qui est caput Ecclesiæ, super inimicos eius exaltauit, cum destructo mortis imperio, in suæ illum maiestatis æqualitate constituit, cui et dixit: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Christus itaque cum tota sua Ecclesia, siue quæ adhuc versatur in terris, siue quæ cum eo iam regnat in cælis, vna persona est. Et sicut *Colos. 1. c* *Psal. 36.* *Psal. 109.*
E est vna anima, quæ diuersa corporis membra viuificat, ita totam simul Ecclesiam vnus Spiritus sanctus vegetat et illustrat. Sicut namque Christus, qui est caput Ecclesiæ, de Spiritu sancto conceptus est: sic sancta Ecclesia quæ corpus eius est, eodem Spiritu sancto repletur vt viuat: eius virtute firmatur, vt in vnius fidei et charitatis compage subsistat. Vnde dicit Apostolus: Ex quo totum corpus per nexus, et coniunctiones subministratum, et constructum crescit in augmentum Dei. Istud est corpus extra quod non viuificat spiritus. Vnde dicit beatus Augustinus: Si vis viuere de spiritu Christi, esto in corpore Christi. De hoc spiritu non viuit hæreticus, non viuit scismaticus, non viuit excommunicatus: non enim sunt de corpore. Ecclesia autem spiritum viuificantem habet, quia capiti suo Christo inseparabiliter adhæret. Scriptum est enim: Qui adhæret Domino, vnus spiritus est cum eo. Pro membris itaque orat caput in hoc Psalmo, vt corporis sui orationem Deus pater exaudiat, et vt eius clamor ad diuinæ maiestatis *Ephe. 5. e* *Colos. 2. d.* *1. Cor. 6. d*

Hier.17.c Hæc est dies, de qua Hieremias ait: Diem hominis non desideraui. Dicat et fidelis anima: [Defecerunt sicut fumus dies mei.] Fumus, sicut est omnibus notum, in altum quidem se in primis erigit, sed cito deficiens, quasi non fuerit euanescit. Sic nimirum si humana superbia cum rerum opulentia intumescens, se in altum extulerit, a statu suæ celsitudinis corruens, ad ima ruit. Hinc namque per semetipsam veritas ait: Omnis qui se exaltat humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur. Hinc per prophetam scriptum est: Vidi impium superexaltatum, et eleuatum, sicut cedros libani. Et transiui, et ecce non erat: quæsiui eum, et non est inuentus locus eius. Qua in re pensandum est, peruersorum potentia qualiter destruitur, quorum nec locus quidem post modicum inuenitur. Sequitur: [Et ossa mea sicut cremium aruerunt.] Per ossa, rationem et intelligentiam possumus accipere, quæ quasi sicca remanent, dum factorum et virtutum pinguedinem non habent. De qua profecto pinguedine dicit propheta: Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea. Vel per ossa, fortiores, qui sunt in Ecclesia accipimus: quia sicut per ossa corpus nostrum vegetatur, ita per illos corpus Christi, quod est Ecclesia, regitur et sustentatur. Habet enim et corpus Christi carnem suam, infirmos scilicet, virtutum carentes fortitudine, qui perfectorum indigent sustentatione. De hac carne in persona Christi recte per Iob dicitur: Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum. Quod nimirum in passione Christi impletum est, quando discipulis fugientibus mulieres steterunt, et vsque ad crucem secutæ sunt. Scimus enim quia in corpore hominis pellis exterius eminet, caro vero ossibus introrsus adhæret. Pelli ergo consumptis carnibus os Christi adhæret, quia fugientibus et dubitantibus Apostolis, qui ei familiarius astiterant, mulieres quæ quasi remotiores esse videbantur, nec a cruce suspensi, nec a sepulti monumento discedebant. Quia vero sancti viri imperfectis delinquentibus condolent, et eorum infirmitati compatiuntur, recte nunc dicitur: [Ossa mea sicut cremium aruerunt.] Quod euidenter ostendemus, si vnum exemplum ad medium deducamus. Videamus vnum de ossibus Christi quo modo cum infirmantibus infirmetur, cum dolentibus doleat, cum arescentibus arescat. Ait enim: Quis infirmatur, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non vror? Vides quo modo omnium in se infirmitates transtulerat, omnium casus velut proprios deflebat. Ideoq. ait: Vt lugeam omnes qui peccauerunt, et non egerunt pœnitentiam. Denique et omnibus omnia factus est, vt omnes lucrifaceret. Ossa ergo sicut cremium consumpto adipe arent, cum perfecti quique carnalium infirmitatibus condolent, et se quasi spiritali pinguedine æstimant vacuos, dum illos aspiciunt virtutum auxilijs destitutos. Cuius infelicitatis causam manifeste aperit, cum subiungit.

Luc.14.b; Psal.36.; Psal.61.; Iob.19.c; Luc.23.g; 2.Cor.11.g; 2.Cor.12.g; 1.Cor.9.d — A B C D

Percussus sum vt fenum, & aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum.

Isa.40.b Scriptum est in Isaia: Omnis caro fenum, et omnis gloria eius, quasi flos agri. Et rursum: Vere fenum est populus. Homo namque feno comparabilis est: quia per natiuitatem viret in carne, per iuuentutem candescit in flore, per mortem aret in puluere. Ipse est enim, Iob attestante, qui quasi flos egreditur et conteritur. Hæc autem mors et contritio, quæ ad omnes homines ex iustæ damnationis sententia peruenit, ex primi hominis peccato descendit. Vnde et Apostolus ait: Per primum hominem peccatum intrauit, et per peccatū mors, et ita in omnes homines mors pertransijt. Homo ergo qui si in creatoris obedientia perstitisset, posset in ęternum viuere, propter inobedientiæ culpam percussus est mortalitate. De qua nimirum percussione in hoc loco dicitur: [Percussus sum vt fenum, et aruit cor meum.] Quia ergo primus homo peccando mortem incidit, propagata generis humani successio a rationis intimæ viriditate consequenter exaruit. Quare autem humanum ab illo aruit virore in quo conditum fuit, subdendo manifestat. Ait enim: [Quia oblitus sum comedere panem meum.] Panem suum in paradiso primus homo conditus habuit, quamdiu inconcusso mentis vestigio conditoris sui præcepta seruauit. Panis autem eius fuit visionis diuinæ delectatio, verbi Dei satietas, internæ quietis gaudium, lucis inaccessibilis splendor, sapientiæ refectio, angelorum societas, amor Dei, iubilum spiritus, contemplationis suauitas, collocutionis desiderium, securitas mentis, præsentia creatoris. Quem panem

Iob.14.a; Rom.5.b — E

A panem tunc profecto perdidit, cum serpentis suggestioni consensit. Tangens enim vetitum, oblitus est præceptum. Vnde factum est vt qui tenebat arcem beatitudinum, in lacum incideret miseriarum. Et qui intimæ reficiebatur suauitate dulcedinis, panem postmodum manducaret doloris. Quicumque ergo illius portat imaginem, factus est de terra terrenus, panem suum comedere obliuiscitur: quia terrenæ voluptatis captus illecebris, in verbo Dei non delectatur. Panis etenim noster, verbum Dei est. Hinc namque per semetipsum veritas ait: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Sequatur ergo obliuionẽ commemoratio, et esuriem refectio comitetur, vt panem illum qui de cælo descendit manducantes, et pœnam euadamus mortis perpetuæ, et vitæ participemus æternæ, sicut Dominus ait in Euangelio: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. *Gen. 3. b* *Mat. 4. a* *Ioan. 6. d* *Ibid.*

B A voce gemitus mei, adhæsit os meum carni meæ.

Arescente corde propter panis et vini inopiam, et obliuionem, vox gemitus emittitur: quia vbi a desiderio vitæ æternæ defecerit intentio, consequenter de corde procedit malarum cogitationum vociferatio. In qua nimirum os adhæret carni, si ratio subigitur delectationi. Quæ nimirũ vox gemitus dicitur, quia per eam ad tristitiam peruenitur. Aut enim in hac vita generat dolorem pœnitentiæ, aut in futuro cruciatum parit vindictæ. Possumus quoque per vocem gemitus vocem serpentis accipere, qua primis hominibus vt de interdicto gustarent persuasit, eosq. deos futuros fraudis suæ dolositate promisit. Illa est enim vox gemitus per quam omnes peccauimus, per quam mortales et passibiles facti sumus. Vox per quam a cælestibus gaudijs cecidimus, et *Gen. 3. a*
C in valle lacrymarum exulamus. Per hanc vocem os carni adhæsit, quia Adam Euæ consensit. Habet in se vnusquisque Adam et Euam. Sicut enim in illa prima hominis transgressione suggessit serpens, delectata est Eua, consensit Adam: sic et quotidie fieri videmus, dum suggerit diabolus, delectatur caro, consentit spiritus. Nos quippe cum tentamur, plerumque in delectationem, aut etiam in consensum labimur. Sicut autem peccatum illud subsecuta est mors, sic et peccato consentiens moritur anima: quia a vita sua, quæ Deus est, separatur. Mortui enim sumus, quando implemur ossibus mortuorum. Mortuus est sermo malus, qui ex ore nostro procedit. Scriptum namque est: Sepulchrum patens est guttur eorum. Habemus autem portas per quas mortui efferimur, corporis videlicet sensus, de quibus ait propheta: Qui exaltas me de portis mortis. Hæ sunt enim portæ per quas mors ingreditur, et per quas *Psal. 5.* *Psal. 9.*
D mortuus effertur. Nam quòd per illas mors ingrediatur, testatur alius propheta, qui ait: Intrauit mors per fenestras nostras. Qui enim vidit mulierẽ ad concupiscendam eam, mortem per oculorũ fenestras admisit. Qui vero seminat inter fratres discordias, et iniquitatem in excelso loquitur, per oris portam mortuus effertur. Et quidem mihi hoc significare videtur iuuenis extra ciuitatis portam delatus, quem suscitauit Iesus. Signat enim hominem delectatione mortuum, et per praui operis iudicia iam extra portas prælatum. Obsecro Domine Iesu, vt cunctas meæ ciuitatis portas iustitiæ facias, vt ingressus in eas confitear nomini tuo, tuæq. maiestati, cum iustis per eas intrantibus, vt mors ibi aditus ingressum non habeat, passio non dominetur, sed occupet salus muros eius, et portas illius laudatio. *Hier. 9. f* *Mat. 5. d* *Psal. 72.* *Luc. 7. b*

E Similis factus sum pellicano solitudinis, & factus sum sicut nycticorax in domicilio.

Pellicanus auis est amans solitudinem, in qua venenatis animabus vescitur, et ideo per eam peccator designatur, qui in deserto huius mundi corde habitans, ærumnosis istius vitæ captus illecebris, veneno delectatur diabolicæ persuasionis. Nycticorax, qui alio nomine bubo dicitur, in dirutarum domuum ædibus moratur. Solet autem nocte cantum cantare, per quod notantur hi, qui in tenebroso tripudiant opere, et in mentium suarum exultant destructione. Sed quia sagena Ecclesiæ missa in mari præsentis sæculi, non solum malos pisces colligit, sed etiam bonos trahit, recte nunc dicitur: *Mat. 13. f*

Vigilaui, et factus sum sicut passer solitarius in tecto. A

Vigilat qui ad aspectum veri luminis mentis oculos apertos tenet. Vigilat qui seruat
Apoc. 16. c operando quod credit, sicut scriptum est: Beatus qui vigilat et custodit vestimenta
sua. Vestimentum tuum, fides tua est: vestimentum tuum, operatio tua est. Custodi
ergo ne diripiant alieni laborem tuum: ne denuderis, et appareat ignominia tua. Esto
sicut passer solitarius in tecto. Per passerem quæ cauta et querula auis est, et in domi-
bus nidificat, recte homo intelligitur, qui in excelsis habitans, et solitudinem incolens,
pro peccatis suis clamare non cessat. Prudentis enim et circumspecti viri est, in alto ni-
dum ponere, et pro peccatis plorare, et solitudinem inhabitare: quatenus in opere ter-
rena non appetat, et in lamentis veniam acquirat, et in habitatione inanium strepi-
Psal. 54. tus cogitationum effugiat, vt possit dicere cum propheta: Elongaui fugiens, et mansi B
in solitudine. Vel etiam caput nostrum, pellicanus fuit solitudinis, quando natus est
in Iudæa, quæ erat sola ciuitas plena populo, prophetis videlicet, et iustis orbata, et
Thren. 1. a Spiritus sancti virtute destituta. Nycticorax extitit, quando his, qui in tenebris erant,
Ioan. 1. a regnum Dei euangelizauit. De illo namque scriptum est: Lux in tenebris lucet, et te-
1. Cor. 2. b nebræ eam non comprehenderunt. Si enim cognouissent, numquam Dominum gloriæ
crucifixissent. Per domicilium Iudæos intelligimus, qui ex parte diruti erant, et ex
parte stare videbantur, pro eo quòd circumcisionem tenentes, legem et prophetas ha-
bebant, sed in eum quem prophetæ in carne venturum prædixerant, nequaquam crede-
bant. Stabant quidem in eis parietes carnalis obseruantię, sed corruerat tectū fidei et di-
sciplinæ. Occiderunt ergo vitam mortui, et lucem tenebræ extinxerunt. Sed quid vl-
tra fecerit audiamus: [Vigilaui, et factus sum sicut passer solitarius in tecto.] Vigi- C
lauit, qui a mortuis resurrexit. Qui enim dormiuit in morte, vigilauit in resurrectio-
Psal. 3. ne. Hinc namque ait: Ego dormiui et somnum cepi, et resurrexi. Hinc Iacob in bene-
Gen. 49. b dictione ait: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi ascendisti, requiescens accubuisti
vt leo, et quasi leæna: Quis suscitabit eum? Quis est iste catulus leonis, nisi ille de quo
Apoc. 5. b in Apocalypsi ad Ioannem dicitur: Vicit leo de tribu Iuda? Qui ad prædam ascendit:
Luc. 11. c quia fortem armatum fortior superueniens expugnauit. Arma eius abstulit: quia iu-
re illo, quod in hominibus habere videbatur, eum priuauit. Ille enim dum ambijt illi-
Rom. 9. c cita, perdidit acquisita. Spolia quoque eius distribuit: quia vasa iræ fecit vasa miseri-
cordiæ. Hinc ergo leo requiescens accubuit: quia mortem sponte subiuit. Sed nullus
eum suscitauit: quia per diuinitatis suæ potentiam ipse a mortuis resurrexit. Et quia
post resurrectionem suam in cælum ascendit, recte cum præmisisset: Vigilaui; subie- D
Psal 87. cit: [Et factus sum sicut passer solitarius in tecto.] Quia solus inter mortuos liber, cum
Ioan. 3. b patre regnat in cælo. Vnde et ait: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo,
filius hominis, qui est in cælo. Ferunt philosophi quòd pellicanus filios suos statim vt
nati sunt, interficit: postea vero per triduum multo dolore se afficit, eisq. quodammo-
do naturæ affectum ostendit. Postea vero mater seipsam vulnerat, eosq. sanguine suo
1. Tim. 2. b resuscitat. Quis vero pater noster et mater, nisi mediator Dei et hominum, homo Chri-
stus Iesus? qui occidit in nobis omnem iniquitatem, vt meliorem inueniamus resurre-
Deut. 32. f ctionem, sicut ipse ait: Ego occidam, et ego viuere faciam. Et de eo per prophetam
Osee. 6. a scriptum est: Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos. Clamat adhuc
in solitudine caput nostrum vel membrum eius, cum eos vocat, qui nondum agno-
uerunt veritatem. Clamat in domicilio, dum eos ad pœnitentiam qui ceciderunt in- E
uitat. Clamat in tecto, cum admonet vt foras mittamus timorem. Vnde in Euangelio
Mat. 10. c discipulis ait: Quæ in aure auditis, prædicate super tecta.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei: & qui laudabant me, aduersum me iurabant.

Luc. 19. b Quid iniquius? Venerat filius hominis quærere et saluum facere quod perierat. Ve-
nerat inquam vt auferret gemitum dolentium, vt reconciliaret nos Deo, sed Iudæi,
quos iniquitatis suæ caligo cæcauerat, pro bonis mala retribuentes, illum quasi ho-
Luc. 7. e stem oderant, eiq. maledictionis conuitia exprobrantes inferebant, cum dicerent: Dæ-
Ioan. 8. f monium habes, et cetera insaniæ delitamenta, quæ Euangeliorum liber continet.

Qui

A Qui etsi ei aliquando extrinsecus blandirentur, intrinsecus sæuiebant, sicut hi qui eum capere in sermone volentes dicebant: Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces, non est tibi cura de aliquo. Magistrum eum vocabant, qui venerant non discendi intentione, sed nocendi cupiditate. Nam quòd ita se res habeat, veritas manifestat, cum tentatores eos et hypocritas vocat. Quasi ergo aduersum eum iurauerant, qui ex consilio contra eum mendacia configebant. Toto etiam vitæ huius tempore veritatis inimici Ecclesiæ Dei exprobrant, cum eam hæretica prauitate, aut morum dissimilitudine impugnant. Plerique autem in causa Dei subdole, et fallaciter intendentes, et esse se in corpore Christi simulant, et pacem Ecclesiæ Dei occulta machinatione perturbant. De quibus profectò hic dicitur: [Qui laudabant me, aduersum me iurabant.] Hi sunt qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem B sunt lupi rapaces. Qui in verbis quidem socialem videntur habere mansuetudinem, in corde vero hostilem gestant furorem. Talis erat ille Simon magus ab Apostolis baptizatus, sed postea ab Apostolorum principe propter nefandæ venalitatis ambitionē reprobatus. Vnde et dictum est ei: Non est tibi pars in sermone isto. Dum enim Spiritus sancti gratiam pretio comparare voluit, a doctrina Christi miser se alienauit. Ipse namque præceperat dicens: Gratis accepistis, gratis date. Hæc est inquam hæresis, quæ ipsa nascentis Ecclesiæ rudimenta tentauit, et ante alias hæreses prima apparuit. Cuius erroris vesania licet extunc damnata fuerit, postea tamen in Ecclesia germine pestifero pullulauit. Nostris vero maxime temporibus malitiæ suæ virus exercuit. Et totius Ecclesiæ pacem schismatica infestatione turbauit. Concitauit enim aduersus Ecclesiam Dei, non solum innumerabilem populi multitudinem, verum etiam re- C giam, si fas est dicere, potestatem. Nulla enim ratio sinit, vt inter reges habeatur, qui destruit potius quàm regat imperium, et quodcumque habere potest peruersitatis suæ socios, eos a consortio Christi efficit alienos. Qui turpissimi lucri cupiditate illectus, sponsam Christi captiuam cupit abducere, et passionis Dominicæ sacramentum ausu temerario contendit euacuare. Ecclesiam quippe, quam sui sanguinis pretio redemptam Saluator noster voluit esse liberam, hanc iste potestatis regiæ iura transcendens facere conatur ancillam. Quanto melius foret sibi dominam suam esse agnoscere, eiq. religiosorum principum exemplò deuotionis obsequium exhibere, nec contra Deum fastum extendere dominationis, a quo suæ dominium accepit potestatis. Ipse est enim qui ait: Per me reges regnant. Sed immensæ cæcatus cupiditatis caligine, et diuino vt patet, ingratus beneficio, et contra Deum fastuosus, terminos quos posuerunt D patres nostri, contempto diuino timore transgreditur, et contra Catholicam veritatem suæ furore tyrannidis efferatur. Intantum autem suæ temeritatem extendit vesaniæ, vt caput omnium Ecclesiarum Romanam Ecclesiam sibi vendicet, et in domina gentium terrenæ ius potestatis vsurpet. Quod omnino ille fieri prohibuit, qui hanc beato Petro apostolo specialiter commisit dicens: Tibi dabo Ecclesiam meam. Obstruatur ergo os loquentium iniqua, et omnis hæreticorum acies obmutescat: quia nullas vires habet mendacium, quod ipsius voce veritatis inuenitur destructum. Sequitur:

Mat. 22. b; Mat. 7. c; Act. 8. d; Mat. 10. a; Prou. 8. b; Mat. 16. c

Quia cinerem tamquam panem manducabam: & potum meum cum fletu miscebam.

E Ex hoc maxime scribæ et pharisæi Redemptorem nostrum criminabantur, quia publicanos peccatores, non solum non respuebat, sed etiam cum illis in cibo et potu communicabat. Vnde quidam eorum indigne ferentes dicebant: Quare cum publicanis et peccatoribus manducat et bibit magister vester? Sed ille qui non iustos, sed peccatores vocare venerat, quid dicebat? Non est opus sanis medicus, sed male habentibus. O immensam Dei clementiam! O inæstimabilem gratiæ charitatem! Illos volebat curare, qui salutem nolebant habere, qui aduersus salutem suam armati, et phreneticorum more medicum incusantes, volebant potius ex infirmitatē mortem incurrere, quàm vitam ex salute inuenire. Sed cineres Redemptor noster manducabat, quando in corpus suum eos traiiciebat. Cineres namque erant: quia dum principem tenebrarum magis quàm auctorem sequerentur luminis, in eorum cordibus quasi extinctus fuerat diuini prorsus ignis amoris. Cineres inquam erant, videlicet

Mat. 9. b; Ibid.

nullo apti vsui, et sine charitatis glutino omnino dissoluti. Quis non has miretur misericordiæ Dei diuitias? Quis iam de remissione peccatorum desperet? Quis non credet se si conuertatur, veniam consequi, cum audiat etiam incredulos tanta benignitate admitti? Vnde ait Apostolus: Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati salui erimus ab ira per ipsum. Quia ergo Redemptor noster in mundum veniens, vasa iræ fecit vasa misericordiæ, et omnibus ad se venientibus pietatis suæ signum aperuit, recte nunc dicit: [Quia cinerem tamquam panem manducabam, et potum meum cum fletu miscebam.] Quæ autem esuries eius, vel sitis fuerit, ipse euidenter ostendit, cum ait: Meus cibus est vt faciam volunratem patris mei, qui misit me. Et iterum: Me oportet operari opera patris mei, qui me misit, donec dies est. Venit nox quando nemo operari potest. Quæ sunt hæc patris opera, quæ in die dicit et non nocte operanda, nisi salutifera agri intellectualis cultura? Ipse est enim homo qui seminauit bonum semen in agro suo, ad cuius culturam postea operarios destinabat, cum diceret: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Quis sit ergo iste ager, ipse ostendit, cum agrum mundum, et semen dixit esse verbum Dei. Seminauit ergo vt meteret, messuit vt manducaret. Huius fructum quotidie colligit, et quasi eo pascitur, cum electorum profectibus delectatur. Vnde sponsus in Canticis canticorum dicit: Comedi fauum cum melle meo. Habet iste homo et vineam sanctam, videlicet Ecclesiam, ad quam excolendam primo mane operarios misit, et postea singulis quibusque temporibus mittere non cessauit. Pater ergo quia sicut agrum excoluit vt comedat, ita vineam plantauit vt bibat. Bona vinea, quæ vuarum decorata coloribus, et dilectionibus ac perseuerantiæ palmitibus propagata, regi omnium suauem in fructibus suis haustum præbet. Bona inquam vinea, quæ potest dicere: Vinea fui pacifico, in ea quæ haber populos. Quæ est illa quæ habet populos, nisi sancta Ecclesia per totum orbem diffusa? illa namque habet populos, quia ex omni parte terrarum recte credentes continet. In hac ergo solummodo electus quisque vinea efficitur: quia nullum aliquando fructum ferre poterit, qui ab vnitate Ecclesiæ discedit. Eo enim Deo poculum subtrahit, quo hæreticorum ineptæ garrulitati consentit. Quid enim sitit Deus nisi fidem nostram? Vnde et a muliere Samaritana quæsiuit bibere, de cuius eum non legimus aqua bibisse: sed spiritalem potum ei mulier obtulit, cũ mundi eum saluatorem agnouit. In cruce quoque positus sitiebat, et pœnitentiam peccantium, et fidem exoptabat perfidorum. Sed vinea Domini sabbaoth in patribus a Deo plantata, et doctrinæ aratro et verbi ligonibus per manus prophetarum exculta, nouissime in amaritudinem versa, dum ei vinum lætitiæ ferre debuit, feralis inuidiæ acetum porrexit. Plerumque etenim bonum vinum corrumpitur, et in acetum mutatur. Quia ergo ille populus et in patribus sanctus, et in filijs nequam extitit: quasi primo vinum, postmodum vero acetum fuit. Fuerunt tamen aliqui etiam inter illos, qui hunc omnium saluatorem crediderunt: fuerunt et qui de peccatorum profundo ad misericordiarum se patrem leuauerunt. Quis enim pluribus aut maioribus criminibus vmquam obligatus extitit, quàm mulier illa peccatrix, de qua septem, vt ait Euangelista, dæmonia eiecit? Nam et Zachæus publicanis et raptoribus publicanus ipse et raptor præfuit, et tamen ad ipsius hospitium Dei filius diuertit. Sed et Simon indigne tulit de admissione mulieris, et murmurauit de hospitio peccatoris. Poculum namque suum cum fletu miscuerat, et ideo sibi inimicorum proteruitas exprobrabat. Quod quotidie in Ecclesia fieri cernimus, cum peccatores pro peccatis suis plangenres, Christum indui, et ad ipsius intrare vnitatem videmus. Vel certe poculum Deo cum fletu miscere, est alios ab exterioribus introrsus trahere, alios ab interioribus exterius iactare. Scimus enim, quia potus ab exterioribus interius trahitur, fletus ab inreriori exterius deriuatur. Quia ergo conditor noster occulta nostra examinat, et non solum opera, verum etiam intentiones radicitus pensat, occulto eius iudicio fit, vt quosdam qui in oculis hominum iusti esse videntur, reprobet: quosdam criminibus reos per pœnitentiam correctos saluet. Et cum iuxta Apostoli sententiã, neque volentis, neque currentis, sed miserentis sit Dei, alios qui corruerãt, misericorditer erigit: alios qui stare videbantur, cadere iuste permittit. Ex peccato namque primi parentis accepimus, vt nec in ipsa iustitia stabiles esse possimus, sed aut contra

Deum

Marginal notes: Rom. 5. b; Rom. 9. e; Ioan. 4. b; Ioan. 9. a; Mat. 13. e; Mat. 9. d; Luc. 8. b; Cant. 5. a; Mat. 20. a; Cant. 8. d; Ioan. 4. a; Ioan. 19. e; Mat. 16. b; Luc. 19. a; Luc. 7. f; Rom. 9. d. Section letters: A, B, C, D, E.

A Deum nobis bonum quod fecimus imputando erigimur, aut contra proximos in superbiam leuamur, vnde et subditur:

A facie iræ indignationis tuæ, quia eleuans allisisti me.

Quia enim iustæ damnationis sententiam primus homo peccando pertulit, quam postmodum nepotum successio consequenter incurrit: ideo Christus Iesus venit in mundum peccatores saluos facere, et ab ea qua tenebantur damnatione liberare. Ecclesia vero quæ corpus eius est, cui claues regni cælorum tribuit, et ligandi atque soluendi potestatem dedit, ideo peccatores quotidie suscipit, quia illam iræ Dei sententiam agnoscit. Quia enim per faciem personam agnoscimus hominis, recte per faciē iræ, damnationis intelligimus cognitionem. Nam quòd iram indignationis agnoscat, manifeste ostendit cum subiungit: [Quia eleuans allisisti me.] Creatis ceteris animalibus, homo præ cunctis eleuatus fuit: quia et libertate extitit arbitrij præditus, et rationis lumine illustratus. Cui etiam datum est vt non sicut cetera animantia terram semper aspiceret, sed vt ipso situ corporis cælos erectus videret: vt ex hoc quoque aperte cognosceret, quia et intentionem ad summa dirigere, et mentem deberet ad Deum leuare. Nam et terror eius et tremor omnibus animantibus incubuit, quia diuina voce eis prælatus fuit. Mortem quoque nequaquam incurreret, si diuinis præceptis obediens numquam peccaret. Sed conditoris sui mandata transgrediens, tanto grauius corruit, quanto antequam caderet altius stetit. Cadens igitur allisus est: quia peccare non metuens, et pro salute infirmitates pertulit, et pro vita mortem suscepit.

Mat. 9. b
Colos. 1. c. d.
Matth. 16. e. 18. c
Ioan. 20. f
B
Ouid. lib. 1. Metamorph.
Gen. 1. d

C Dies mei sicut vmbra declinauerunt: & ego sicut fenum arui.

Grauis allisio, per quam lux in tenebras vertitur, et in ariditatem viror mutatur. Diem namque sicut vmbra primus homo habuit, quando se a facie conditoris abscondit. Nam inter opaca nemorum latere voluit, vt ex hoc quoque patenter ostenderet quas cæcitatis vmbras interius pertulisset. Si enim in vmbra non esset, Deum esse localem non crederet, nec ab eius oculis putaret se abscondi, a quo sciret etiam cordis occulta videri. Quæsiuit ergo vmbram corporis, qui prius incurrit vmbram mentis. Dies namque eius inclinata fuerat, et ideo illi lumen sapientiæ interius non fulgebat. Sol etenim dum inclinat, maiores vmbras efficit, et caloris sui magnitudinem paulatim subtrahit. Vnde post meridiem Adam a Deo vocatus esse describitur, vt ab exterioribus agnoscamus quid interius gereretur. In meridie enim lux est purior, aer lympidior, æstus feruentior. Quasi ergo meridies in Adam pectore inerat, dum lumine diuinæ contemplationis illustratus, amoris summi facibus ardebat. Sed hunc miser meridiem perdidit cum peccauit. Ibi enim amoris refriguit incendium, caligauit claritas, defecit visio. Veniens autem in mundum lux vera Dei filius, hanc nobis claritatem reddidit, cum cordis nostri tenebras præsentiæ suæ illuminatione fugauit. Vnde scriptum est: Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Magna lux remissio peccatorum, donum gratiæ, intelligentiæ claritas, contemplationis gaudium, collatio virtutum. Dedit enim nobis, vt ait Apostolus, pignus spiritus: gustauimus bonum Dei verbum, virtutesq. sæculi superuenturi. Hi sunt dies gratiæ, quos nobis contulit excellentia bonitatis Dei. In quibus si noctem nequitiæ contemnimus, ad cælestis regni hereditatem inoffenso itinere ambulamus. Hinc etenim Saluator ait: Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt. Sed hi dies in nobis sicut vmbra declinant, cum peccatorum nostrorum nebulas propitiationi diuinæ opponentes, et mentis patimur caliginem, et diuinæ extinguimus charitatis ardorem. Scimus autem quia sole ad occasum vergente, vmbræ crescunt donec nox veniat, et lumen omnino diei deficiat. Sic nimirum cum in reproborum cordibus sol iustitiæ occidere cœperit, cæcitatis vmbra vehementer excrescit, adeo vt diuino non illuminentur lumine, sed mortifera noctis inuoluantur obscuritate. Sequitur: [Et ego sicut fenum arui.] Nemo est qui nesciat quòd quantumlibet tenera aut delectabilis herba sit, si apposita falce succiditur, ex coloris venustate confestim exuitur, et a radicis humore siccatur. Sic profecto quicumque per opera prauitatis a Deo recessit, necessario a virtutis intimæ humore arescit. Hinc etenim Saluator discipulis ait:

Gen. 3. b
Gen. 3. b
D
Ioan. 1. a
Isa. 9. a
2. Cor. 1. d
E
Ioan. 11. b
Ioan. 15. a

Sicut

Ioan. 15. a Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso nisi manserit in vite, sic et vos nisi in me manseritis. Nam etsi florere in hac vita peccatores plerumque videantur, ariditatem tamen suam in fine recognoscunt, dum simul amittunt et ridentis vitæ dulcedinem, et temporalis gloriæ dignitatem. In sapientiæ quippe suæ vanitate confisi, dum sperant facile sibi cuncta suppetere, arbitrantur vtique se religionis virtute non egere. Et dum de inani sapientia se iactant, insipienter viuere nequaquam formidant. Et quia a veræ sapientiæ radice præcisi sunt, in stulta sua sapientia aruerunt. Qui si voluerint in ipsa sapientiæ vitalis radice reuiuisci, summopere studeant ad fontem vitæ mentis processu properare. A

Tu autem Domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generatione & generationem.

Spectat hoc ad id quod ait: Ego sicut fenum arui.] Quasi dicat: Qui diligens vanitatem, et sequens mendacium in æternitate et stabilitate persistere nolui, temporalis et instabilis factus, mortis aridiratem incurri. Sed tu Domine in æternum permanes. Hæc ergo est vnica spes salutis meæ, vt tibi inhæream, vt sicut per me factus sum aridus, ita per te fiam æternus. Et in te viuens mortem effugiam, a quo discedens perdi- B
1. Cor. 15. f di vitam. Nos quoque scientes quia primus homo factus est de terra terrenus, secundus de cælo cælestis: sicut terreni imaginem portauimus, ita cælestis imaginem por-
Rom. 6. b temus, et cum eo vnum efficiamur, qui resurgens a mortuis, iam non moritur, et mors illi vltra non dominabitur. Ipse est enim qui factus est in spiritum viuificantem: cuius si membra fuerimus, quo caput nostrum præcessit, pariter ascendemus. Cuius
Ioan. 17. d ascensus spem ipse nobis contulit, qui ait: Pater volo vt vbi ego sum, et ipsi sint mecum. Quod si ab eius separati fuerimus corpore, velut abscissa membra participatione caremus vitæ, nec cum eo in cælum ascendimus. Cum eo ergo vnum sumus, quia C
Ioan. 3. b sicut ipse ait: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo. Et notandum quia non dixit, viuis, sed permanes in æternum. Homo etiam si multo tempore viuat, non tamen vno die permanet: quia vt semper mute-
Iob. 14. a tur, ex conditione mortis habet. De quo quidam sapiens perhibet, dicens: Qui quasi flos egreditur et conteritur, et fugit velut vmbra, et numquam in eodem statu permanet. Deus vero qui solus vere æternus, vere immortalis est, in æternum permanet: quia in eo nihil est transitorium, nihil mutabile, nihil quod alienum sit a sempiterna eius diuinitate: [Memoriale tuum in generatione et generationem.] Quid magis
Psal. 144. memoriale in Deo quàm misericordia? De illa namque scriptum est: Miserationes D
Psal. 102. eius super omnia opera eius. Misericordia Domini ab æterno vsque in æternum super timentes eum. Licet enim hominem mirabiliter condiderit, mirabiliter tamen perditum per filij sui mortem redemit. Hæc memorialis Dei misericordia in generatione, et generationem permanet, quæ omnibus per temporum curricula viuentibus vsque in finem sæculi patet.

Tu exsurgens Domine misereberis Sion, quia tempus miserendi eius, quia venit tempus.

Si Sion ad litteram accipimus, Iudæorum in hoc loco et gentium vocationem notare valemus. Et videbitur hoc modo quasi præcedentis verbi expositio, vt cum duas generationes nominat, qualiter in generatione et generationem misericordia E Dei sit permansura ostendat. Ait ergo: [Tu exsurgens misereberis Sion.] Per filium Deus pater exsurrexit: quia qui antea non cognoscebatur, per eum in hominum noti-
Heb. 1. a tiam venit. Vnde et verbum patris et splendor dicitur, quia per eum et voluntas Dei agnoscitur, et ipsa diuinitatis essentia declaratur. Sion vero, id est Iudaici populi misertus est, quando de eorum progenie nasci voluit, et prius eos ad fidem vocauit:
Gal. 4. a [Tempus miserendi.] Tempus plenitudinis intellige, quia iuxta Apostoli sententiam: vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui erant sub lege redimeret. Quòd vero ait: [Quia venit tempus.] Tempus nimirum gratiæ vult intelligi, de quo Dominus per prophetam
Isa. 49. e dicit: Tempore accepto exaudiui te, et in die salutis adiuui te. Quod exponens Apo-
2. Cor. 6. a stolus ait: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.

Quoniam

A Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius, & terræ eius miserebuntur.

Per lapides Sion, Apostolos intelligere possumus, qui de Iudaico nati populo, Ecclesiam demum ex seipsis ædificauerunt. Qui profecto lapides seruis Dei placuerunt, cum quales futuri essent, prophetæ per spiritum viderunt. Nisi enim prophetis Apostoli placuissent, nequaquam de eis Isaias diceret: Qui sunt isti qui vt nubes volant, et quasi columbæ ad fenestras suas? Et iterum: Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona? Qui sunt pacem euangelizantes, nisi Apostoli Christum prædicantes? Ipse est enim pax nostra, vt ait Apostolus, qui fecit vtraque vnum. Vnde etiam ipso nato, hominibus pacem redditam Angeli pastoribus nunciauerunt, quam postea Apostoli omnibus gentibus publice prædicauerunt. Per pedes vero euan-
B gelizantium, affectus intelligimus Apostolorum, qui quidem speciosi erant, quando non sua commoda, sed auditorum vtilitatem quærebant. Speciosi inquam erant, qui terreni lucri inquinamenta ex ipso operationis suæ incessu non contrahebant. Tunc namque corporeos pedes habere speciosos dicimur, quando nulla cœnosæ viæ labe fœdamur. Quia ergo ex prædicationis officio terrenas diuitias Apostoli non quærebant, recte de eis dicitur, quia pedes eorum speciosi erant. Hinc namque Anna de Deo prophetauit, dicens: Pedes sanctorum suorum seruabit. Quia ergo quales futuri essent Apostoli, per Spiritum sanctum prophetæ viderunt, recte nunc dicitur, quia seruis Dei lapides Sion placuerunt. Qui porro lapides terræ miserti sunt: quia pœnitentiam agentes a peccatis absoluerunt. Per terram quippe peccatores accipimus: Vnde serpenti a Domino dictum est: Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. An-
C tiquus enim hostis terram comedit: quia peccatores quosque in ventrem suæ malitiæ abscondit. Isq; hominum perditionem desiderans quodammodo reficitur, dum prauis eorum operationibus delectatur. Terræ ergo Sion Apostoli miserti sunt, quando Iudæos ab errore conuersos a peccatis absoluerunt. Ecce constructus est vnus paries domus Dei, quæ est Ecclesia, paries inquam ex circuncisione, veniet paries ex præputio, vt duo parietes in vnum iuncti lapidem angularem, vnam construant ciuitatem. Videamus ergo quid sequatur.

Isa. 60. b
Rom. 10. c
Eph. 2. c
Luc. 2. b
1. Reg. 2. b
Gen. 3. c
Ephes. 2. d

Et timebunt gentes nomen tuum Domine, & omnes reges terræ gloriam tuã.

Quasi dicat: Non solum misereberis Sion, Iudæos vocando, sed etiam gentium, eas ad fidem conuertendo. Quæ quidem non resistent Euangelio, sed agnita veritate: [Ti-
D mebunt gentes nomen tuum Domine. [Timebunt, inquam, non timore seruili, sed et casto et filiali. Timuerunt gentes dumquando spreta idolorum cultura, et antiquæ contemptis superstitionis erroribus, baptismo sunt mundati pœnitentiæ, et Christianæ susceperunt instituta doctrinæ. In quibus verbis notandum, quia non ait: Sion timebit nomen tuum Domine: sed gentes timebunt nomen tuum: quia etsi missus sit Christus ad oues quæ perierunt domus Israel, tamen illis verbum Dei repellentibus, et indignos se æternæ vitæ iudicantibus, conuersi sunt ad gentes Apostoli, quæ nomen Christi cum gaudio susceperunt. Hinc namque Apostolus ait: Dico Christum Iesum ministrum fuisse circuncisionis, propter veritatem Dei ad confirmandas traditiones patrum. Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: Propterea confitebor tibi in gentibus, et nomini tuo cantabo. Hinc rursus ait: Quod quæ-
E rebat Israel, non est consecutus, electio autem consecuta est: [Et omnes reges terræ gloriam tuam.] Infirma mundi elegit Deus, vt confunderet fortia. Ignobiles vocauit, vt nobiles vinceret: piscatores elegit, vt reges subiugaret. Ecce impletum est quod de Christo prædictum est: Omnes reges terræ timebunt gloriam tuam. Omne enim culmen sæculi ad reuerentiam Christi flectitur. Omnis dignitas humanæ conditionis ad obsequium Christi inclinatur, sicut ait Apostolus: Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltauit illum, et donauit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et infernorum. Gloria Christi resurrectio est, per quam a diabolo regnum abstulit, et mortis destruxit imperium. Qui enim in morte visus est infirmus, in resurrectione apparuit gloriosus, vnde dicit Apostolus: Et si mortuus est ex infirmitate, sed viuit ex virtute.

Mat. 15. b
Act. 13. g
Rom. 15. b
Psal. 17.
Rom. 11. b
1. Cor. 1. d
Philip. 2. a
2. Cor. 13. b

Quia

Quia ædificauit Dominus Sion, & videbitur in gloria sua. A

Causa est quare Gentes et Iudæi ad fidem vocentur. Ex vtroque enim populo ædificata est Sion spiritalis, quæ in celsitudine virtutum posita terrena deserit, cælestibus intendit, futura præuidet, hostium incursus non timet. Huius fundamenra in montibus sanctis sunt, quia sicut ait Apostolus: Iam non sumus hospites et aduenæ, sed ciues sanctorum et domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum et prophetarum. In hac ciuitate Deus homini coniungitur, sicut scriptum est: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis. Synagogam enim reprobauit, Ecclesiam elegit. Ideoq. scriptum est: Diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob. Illa nempe Deus tabernacula deseruit. Sion vero, id est, Ecclesiam præsentia suæ habitationis illustrauit. Vnde et illic nequaquam conspicitur, hic autem ab his qui mundo sunt corde, mentis intuitu videtur: nam subditur: [Et videbitur in gloria sua.] In gloria sua Christus videtur in Ecclesia, qui in infirmitate visus est in synagoga. In qua infirmitate nequaquam a morte videbitur, qui immortalis et impassibilis factus, cum patre Deus in illa iam cælesti sede gloriatur. Vnde dicit Apostolus: Etsi nouimus Christum secundum carnem, sed iam non nouimus. Possumus quoque per id quod superius dictum est: Tu exsurgens misereberis Sion. Remissionem peccatorum quæ in Ecclesia datur, intelligere, et multiformis dona gratiæ, quæ quotidianis diuinitus incrementis consequitur. Quæ in illis Deus multiplicat, quibus Sion placent lapides, id est, qui et Apostolorum doctrinam recipiunt, et eorum pro posse exempla imitantur. Sed iam ad sequentia reuertamur.

Ephes. 2. d — *Apoc. 21. a* — *Psal. 86.* — *2. Cor. 5. d* — B

Respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum. C

In humilium Deus orationem respexit, quando ad humanam naturam reformandam filium in mundum misit. Hoc enim iustorum requirebat oratio, hoc prophetarum expectabat desiderium, vt ille in mundum veniret, qui et a diabolica seruitute hominem redimeret, et vitæ aditum, quem culpa obstruxerat, gratuito pietatis suæ munere reseraret. Hinc namque Isaias ait: Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, et mittet eis Saluatorem et propugnatorem, qui liberet eos. Ex quibus verbis liquido colligitur: quia in eorum respexit orationem, quibus in tribulatione clamantibus non solum Saluatorem contulit, sed etiam propugnatorem misit. Idem vero qui fuit Saluator, fuit et propugnator. Saluator namque Dei filius est, de quo scriptum est per prophetam: Deus ipse veniet, et saluabit nos. Vnde etiam Iesus priusquam in vtero conciperetur, vocatus est ab angelo. Nam quòd propugnator sit, ipse ostendit cum per prophetam ait: Ego qui loquor iustitiam, et propugnator sum ad saluandum. Ex hoc preces non spreuit: quia eis quod deprecabantur indulsit. Si enim preces eorum spreuisset, nequaquam ad eos liberandos filium misisset. Hinc namque Moyses ad Dominum ait: Obsecro Domine mitte quem missurus es. Hinc propheta alius exclamauit dicens: Vtinam dirumperes cælos, et descenderes. Hinc etiam Dauid dixit: Deus iudicium tuum regi da. Iudicium suum regi Deus pater dedit, quando Dei filius carnis humanæ substantiam assumpsit. Hinc namque ad filium ipse pater ait: Postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringes eos. Patet ergo quia iudicium suum illi dedit, cui et bonorum regnum, et inconuertibilium tradidit comminutionem. Vas enim figuli postquam semel confringitur, nullo modo postmodum reparatur. Quid ergo per confractionem vasorum figuli, nisi extrema damnatio designatur? Ibi enim per iudicij seueritatem quicumque confringitur, nequaquam vlterius per pœnitentiæ remedium reparabitur. Quod profecto iudicium per Dei et hominum mediatorem fiet, quia scriptum est: Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio. In humilium nihilominus orationem Deus respicit, cum pro se vel alijs exorantes fideles exaudit.

Isa. 19. d — *Isa. 35. b* — *Luc. 1. c. & 2. c* — D — *Isa. 63. a* — *Exo. 4. c* — *Isa. 64. a* — *Psal. 71.* — *Psal. 2.* — E — *Ioan. 5. e*

Scribantur hæc in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit Dominum.

Sicut ex duobus populis primitiua est constructa Ecclesia: ita gemina est generatio in fidei

A in fidei vnitate collecta, carnalis scilicet, et spiritalis. Siue ergo Sion, et ea quæ sunt
supradicta, ad litteram intelligamus, siue per intellectum mysticum ad Ecclesiam
cuncta referantur, conueniunt superioribus sequentia, et prælibatis exponenda con-
cordant, dictum est enim: Tu exsurgens Domine misereberis Sion. Et iterum: Quia Psal. 102.
ædificauit Dominus Sion. Nunc vero ait: [Scribantur hæc in generatione altera.]
Quod enim Iudæis fuit promissum, hoc in gentibus videtur impletum. Si vero iuxta
spiritalem intelligentiam per Sion Ecclesiam accepimus, per generationem alteram,
spiritalem intelligimus, in qua nimirum diuinæ scriptæ sunt promissiones: quia quid-
quid de remissione peccatorum, quidquid de æternitate felicitatis scriptura sacra as-
serit, hoc in cordibus suis per amorem spiritus spiritalis generatio inscribit. Cui et di-
citur: Audi Israel præcepta Domini, et ea in corde quasi in libro scribe. De hac præ-
B ceptorum Dei inscriptione per prophetam Dominus dicit: Hoc est testamentum Hier. 31. f
quod testabor eis, dabo leges meas in cordibus eorum, et in sensibus eorum scribam
eas. Bonus pater, qui filijs non terrenæ hereditatis iura, non luto aut lateribus con-
structas domus, non auri argentive præscribit aceruos, quæ liuoris plerumque et in-
uidiæ seminarium sunt, et superbiæ ac luxus existunt fomenta, sed charitatis et dile-
ctionis gratiam, iustitiæ et pietatis proponit edicta, et veritatis legem non in lapide,
vel membrana, vel ligno, vel cera, sed in tabulis cordis præscribit: vt æternæ filij
promissionis vanis numquam cogitationibus occupentur, sed semper omnipotentis
patris testamentum quasi præ oculis habentes, quid timere, quidve sperare debeant
cogitent, et in exequendis mandatis cælestibus, votis omnibus elaborent. De his quip-
pe ait propheta in Psalmo: Hæc est generatio quærentium Dominum, quærentium Psal. 33.
C faciem Dei Iacob. Quid nobilius generatione diuina, quid sublimius cælesti? quid ca
stius conceptione spiritali? Voluit immaculatus Dominus vt homo sine macula na-
sceretur peccati, et absque vitio carnalis delectationis humanæ sobolis propagaretur
successio. Et ideo talem fecit Adam vt absque peccato filios ederet, si in conditoris
obedientia perstitisset. Posset namque fieri vt sicut absque delectatione fructus suos ter
ra germinat, ita sine peccato filium mulier pareret. Et sicut ipse a Deo Adam pure
conditus fuerat, ita homo hominem pure procrearet. Quod homini cur esse incredi-
bile videatur, cum apibus etiam hoc ipsum conferatur? Sed quia Domino suo obedi-
re humana anima tenuit, animæ imperio caro obtemperare contempsit. Nam et re-
bellis ei semper postmodum extitit, et aduersus eam cuius ancilla fuerat, se in super-
biam erexit. Plerumque autem vsque adeo erigitur, vt ipsa dominæ suæ versa vice
D dominetur. Vnde fit vt in filiorum procreatione per delectationem in peccatum in-
cidat, et bonum opus male operando delinquat. Sed Dei hominumq. mediator sicut 1.Tim. 2. b
nobis quam perdideramus vitam contulit, ita etiam hanc in nobis generationem re-
parauit. Vnde et de virgine, et sine peccato nasci voluit: vt ex hoc patenter ostende-
ret, quia hoc etiam nobis inter innumera beneficiorum suorum dona conferret. Ideoq.
Isaias ait: Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet et pa- Isa. 7. c
riet filium. Quam virginis conceptionem nequaquam signum esse diceret, nisi ali-
quid nobis in ipsa sua natiuitate quod credere deberemus signaret. Vnde rursum scri-
ptum est: O radix Iesse, qui stas in signum populorum. Signum enim fuit populis il- Isa. 11. c
la Christi sine virili commixtione natiuitas, quòd his qui credunt in nomine eius, da-
turus erat potestatem filios Dei fieri: his videlicet qui non ex sanguinibus, neque ex Ioan. 1. a
E voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Sicut namque beata
Maria Christum peperit virgo, et post partum incorrupta permansit: ita et mater Ec-
clesia filios Deo sine dolore generat, et virgo semper illibata perseuerat. Qui in hoc
quoque quòd Deum toto corde diligunt, patrem se Deum habere euidenter osten-
dunt. Filiorum enim est diligere, non timere. Porro in hac dilectione nequaquam
torpescunt otio, aut operibus insolescunt, sed et in mandatis cælestibus voluntatem
Dei custodiunt, et ex virtutum operatione nullam ab hominibus laudem quærunt.
Vnde et subditur: [Et populus, qui creabitur, laudabit Dominum.] In operibus
nempe suis Deum laudant, qui bonum quod faciunt, nequaquam sibi, sed gratiæ
Dei attribuunt. Vnde et Paulus cum plus omnibus se laborasse dixisset, subiecit, at-
que ait: Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Sed quæ in nobis sunt sanctitatis ope 1. Cor. 15. b
ra, ita sunt ad proximorum ædificationem exterius trahenda, vt in eis non fauor aut
gratia

gratia humana requiratur, sed ipse, a quo hæc sunt hominibus collata, Deus laude- A
Mat. 5. b tur. Hinc namque per semetipsam veritas Apostolis ait: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in cælis est.

Quia prospexit de excelso sancto suo: Dominus de cælo in terram aspexit.

Nec noua post creationem nasceretur, nec Deum perfecte sanctorum vita laudaret,
Ioan. 3. a nisi per eum nos diuina miseratio respexisset, qui nos in Nicodemo denuo nasci docuit: aliter in regnum intrare non posse, nisi ex aqua et spiritu renasceremur monstrauit. Vnde dum populum creandum Dominum benedicturum esse propheta dixisset, causam illico nostræ redemptionis adiecit, velut qui indubitanter sciret, aliter nouum non posse creari populum, nisi Dominus et redemptor noster nouus homo veniret in B mundum. Nec posse quemquam amplius de vera salute ambigere, cum sciret omnipotentem medicum ad infirmos descendisse. Dicatur ergo: [Quia prospexit de excelso sancto suo.] Prospicere dicimur, cum a longe intuemur. Quia ergo per verbi Dei incarnationem non solum Iudæa, quæ iuxta esse videbatur, sed etiam gentilitas liberanda erat per misericordiam, recte nunc dicitur: [Quia prospexit de excelso sancto
Ephes. 2. d suo,] iuxta quod scriptum est: Pacem ijs qui longe, et pacem ijs qui prope. Redemptor noster non immerito excelsus dicitur: quia diuinitatis eius potentiam nemo mortalium intuetur: denique et sanctus extitit, et Dei per omnia fuit. Hinc namque ipse
Ioan. 10. f de se in Euangelio ait: Quem Deus sanctificauit, et misit in mundum. Nam quòd
Ioan. 5. c Dei per omnia fuerit, ipse testatur cum ait: Non potest filius a seipso facere quidquã, nisi quod viderit patrem facientem. Idem autem qui excelsus extitit, ipse etiam cælum fuit. Sed excelsus propter sublimitatem, cælum vero propter diuinam inhabita- C
Coloss. 2. b tionem. In eo enim, sicut testatur Apostolus, habitat omnis plenitudo diuinitatis
Isa. 66. a corporaliter. Et per prophetam quoque Dominus ait: Cælum mihi sedes est. Quæ autem maior sedes Dei quàm Christus? Cælum igitur Dei Christus est, de quo Dominus in terram aspexit, vt cum peccantibus quibusque spem per eum veniæ tribuit, de cælo in terram aspexit, vt cælum fieret qui terra fuit. Quod aperte ostenditur, cum illico subiungitur:

Vt audiret gemitus compeditorum, vt solueret filios interemptorum.

Sancti viri non incongrue compediti dicuntur, quia ligati vinculis disciplinæ Dei, nequaquam ad ea quæ exteriora sunt vagantur, et quasi gressum operis immobilitet D figunt, dum a conditoris desiderio nusquam discedunt. De his namque compedibus
Eccli. 6. c scriptum est: Inijce pedes tuos in compedes eius, et in torques illius collum tuum: Quia profecto cuius a prauitate gressus compescitur, eius fides sanctarum varietate virtutum adornatur. Collum namque fides est, per quam Deo fidelis quisque coniungitur, et quasi per collum capiti suo Christo Ecclesia, quæ eius est corpus, vnitur.
Cant. 1. c Vnde in laudem sponsæ in Canticis canticorum dicitur: Collum tuum sicut monilia.
Iacob. 2. d Quia enim, sicut Iacobus ait: Fides sine operibus mortua est: quasi collum sponsæ monilibus circundatur, dum fides sanctæ animæ operibus decoratur. Gemunt continue compediti: quia dum exilij sui tenebras electi considerant, ad claritatem visionis Dei indesinenter suspirant. Sed eorum gemitus nequaquam Deus audiret, nisi media-
Ephes. 2. c torem nobis filium suum dedisset. Vnde dicit Apostolus: Per quem accessum habemus E ad patrem, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Constat ergo quia nullius audiret gemitum Deus nisi ille venisset, per quem ad patrem habemus accessum: [Vt solueret filios interemptorum.] Filij interemptorum sunt imitatores martyrum, eorum
Apoc. 7. d scilicet, qui vel pro testamento Dei sua corpora tradiderunt, et in sanguine agni laue-
Galat. 5. d runt stolas suas: vel qui membra sua super terram mortificantes, carnem suam cum vitijs et concupiscentijs crucifixerunt. Possumus quoque per compeditos eos accipere, qui mortalitatis et passibilitatis vinculis se astrictos intelligunt, et miserijs humanæ necessitatis afflicti, indesinenter gemunt.

Vt annuncient in Sion nomen Domini, & laudem eius in Hierusalem.

Soluti a peccatorum vinculis, eo magis in Ecclesia nomen Dei annunciant, quo eis dimissum

A dimissum est de peccatorum excessibus quod timebant. Quid vero aliud est nomen Domini annunciare, nisi Dei misericordiam in Ecclesia prædicare? Dominorum enim est misereri. Hinc namque de Christo dicitur: Benedictus qui venit in nomine Domini. Scimus enim quia mediator Dei et hominum homo Christus Iesus iudex est humani generis: iuxta quod scriptum est: Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio. Qui si in primo aduentu venisset in nomine iudicis, nemo profecto foret, qui pœnam æternæ euaderet damnationis. Omnes enim, vt ait Apostolus, peccauerunt et egent gloria Dei. Venit ergo in nomine Domini, qui venit vt peccata dimitteret, non vt peccatores damnaret. Venit, inquam, in nomine Domini primo, qui in nomine iudicis in aduentu veniet secundo. In Sion ergo nomen Domini annunciant, qui Dei misericordiam populis prædicant. Sequitur: [Et laudem eius in Hierusalem.] *Mat.21. a* *1.Tim.2. b* *Ioan.5. d* *Rom.3. c*

B Vnam Ecclesiam propter diuersas causas diuersis appellat nominibus: Sion eam nominans, sicut quæ ad alta sustollitur: Hierusalem vero, quæ quasi iam mortificatis hostibus, veram in se pacem intuetur. Notandum vero quia nomen Domini prius annunciandum, postea vero posuit esse laudandum. Agnitionem enim nominis laus sequitur confessionis. Quo modo enim credent ei quem non audierunt? Quæ autem maior laus Dei, quàm quòd mundus in vnitate fidei collectus, non solum opera eius annunciat, sed etiam vita eum et operibus laudat? Vnde et subditur:. *Rom.14. c*

In conueniendo populos in vnum, & reges vt seruiant Domino:
Respondit ei in via virtutis suæ, paucitatem dierum meorum nuncia mihi.

In vnum conuenerunt populi in Ecclesia per totum orbem diffusa, quæ Christum

C credit esse filium Dei. De hac vnitate dicit Apostolus: Vnus Deus, vna fides, vnum baptisma. Extra hanc nemo laudat Deum, nemo annunciat. Hanc designabat ille vnus qui post motionem aquæ in piscinam descēdens sanabatur. Nemo namque est qui veræ possit inuenire salutis remedium, nisi ad vnitatem fidei veniat, et per sanctificationem vitæ Christum induens, vnum cum eo fiat. Hinc namque per semetipsam veritas ait: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, et quem misisti Iesum Christum. Per reges, eos intelligas qui animorum suorum motus secundum Dei voluntatem dirigunt, eisq. regum more dominantur, dum in rationis eminentia, quasi in regali solio præsidentes, repugnantia quæque seruituti subijciunt, et pacatis omnibus, æquitatis leges et innocentiæ iura in seipsis disponunt: siue etiam eos, qui populis præfecti, in rerum culmine stare videntur, dum diuitijs affluunt, honoribus cumulantur, *Ephes.4. a* *Ioan.5. a* *Ioan.17. a*

D terreni præeminent dominatione imperij, et gloria mundanæ potentiæ extolluntur, non absurdum videbitur cum et illi in ipsa cordium suorum directione Domino seruiant, et isti religionis Christianæ documenta tenentes, orthodoxæ fidei iugo mentis colla supponant. In hoc igitur populorum, et regum conuentu quilibet fidelis respondit Deo in via veritatis positus, videlicet in Christo, qui viam se nobis proposuit, dicens: Ego sum via, veritas, et vita. Responsio autem hæc non voce æstimatur, sed opere. Non enim respondent Domino, qui vocati peruerse viuunt, qui post illud diuinum semen in terra rationabili susceptum, spinas peruersitatis, aut tribulos producunt nequitiæ, sed qui in omni bono se aptantes, et de sua vocatione gratias Deo referunt, et fructum Deo centesimum, vel sexagesimum, aut etiam trigesimum in cordis innocentia ferunt. Notādum vero quòd dicit: [In via virtutis.] Virtus namque Christi, est gloria resurrectio- *Ioan.14. a* *Mat.13. a*

E nis eius. Licet enim opera fecerit, quæ nemo alius fecit, et miraculorum signa diuinitatis eius fidem astruant, credendi tamen in eum nulla potentior, aut condecentior via extitit, quàm quòd mortuus et sepultus tertia die resurrexit. In via ergo virtutis Dei respondet Ecclesia, cum de gloria resurrectionis Christi nihil afferens ambiguum, nihil sentiens obscurum, studet in membris suis Christo per baptismum et pœnitentiam commoti, et per nouitatem vitæ Christum induens eidem conuiuificari. Cum enim nihil in se lucidum, nihil vitale conspiciat, a solo Deo se putat posse acquirere et luculentarum virtutum plenitudinem, et desideratam vitæ indeficientis æternitatem. Quæ etiam non nisi per gratiam Dei potest aduertere quòd sit obnoxia defectibus, quòd infirmitatibus subdita, quòd miserijs vallata. Ideoq. dicit: [Paucitatem dierum meorum nuncia mihi.] Quasi dicat: Qui ex meis viribus hoc consequi non valeo, vt quàm pauci sunt dies mei intelligam, fac vt per gratiam tuæ inspirationis, et virtutum defectum, et *Ioan.13. d*

huius vitæ breuitatem agnoſcam, quatenus vitæ huius velocem conſiderans tranſitum, nullum in corde ſentiam de amore illius affectum. A

Ne reuoces me in dimidio dierum meorũ, in generatione & generationẽ anni tui.

Per dimidium dierum, imperfectionem vitæ accipimus, in qua ſe fidelis quiſque non reuocari de mundi huius exorat exilio, ne ſi in die exitus ſui tranſitoriæ adhuc vitæ amore occupatus fuerit, ad illam æternitatis vitam tranſire minus poſſit. In hac vita dimidium tantum dierũ accipimus: quia etſi nos aſſidue ſolis huius materialis ſplendor illuminet, ſequitur tamen nox, quæ aſſidue illuminatos obſcuret. Roget ergo vnuſquiſque vt dum in vitæ huius curſu mentis amore defigitur, antequam de adipiſcendis æternis ſatagat, a Deo non reuocetur. Sancti viri etſi ſunt mortali carne circumdati, nequaquam ſunt in dimidio dierum, quia perfecti deſiderij amore a terrenis B
Rom. 8. e ſuſpenſi, illa beatæ vitæ æternitate iam in ſpe perfruuntur. Hinc namque Paulus di-
Philip. 3. d cit: Spe ſalui facti ſumus. Hinc rurſus ait: Noſtra conuerſatio in cælis eſt. Sic namque inoffenſo curſu ad æternitatis ſtatum perueniunt. Sic ante huius vitæ terminum, in æternitatis deſiderio mentem fixerunt. Quod quidẽ euidenter oſtenditur, cum protinus ſubditur: [In generatione et generationem anni tui.] Nota quòd vitam ſuam dierum paucorum appellatione ſignificat, æternam vero, annorum in generatione et generatione permanentium: vt per hoc quoque prudens lector intelligat et infinitam illius futuræ felicitatis longitudinem, et labentem temporalis gloriæ breuitatem. Quis enim neſciat annos diebus multo longiores? Quia vero etiam in annis finis poteſt intelligi, in
Eccls. 1. a generatione et generatione eos permanſuros dicit: Sapientia dicit: Generatio vadit, et generatio venit, terra autem in æternum ſtat. Hæc eſt namque inſtabilis vitæ illius C permutatio, vt decedentibus alijs alij ſuccedant, quibus poſtmodum ſimili modo deficientibus, alij non æquali conditione oriantur. Ex quibus tamen omnibus, quæ in ſæculo fuerunt vel futuræ ſunt generationibus, viua illa et diuina generatio perficitur, quæ in æternum claritatis Dei conſortio perfruetur. In hac itaque annos, id eſt, æternitatem Dei permanſuram dicit propheta: tunc videlicet cum generatio quæ præcedit et quæ ſequitur, vna facta fuerit, nouiſſima vtpote morte deſtructa, quæ antequam in victoria abſorbeatur, nihil ſtabile, nihil ſolidum, nihil dimittit illæſum. Quæ tamen intelligi et aliter poſſunt, vt ad ſuperiora hoc modo referantur. Dictum namque eſt ſuperius: Populus qui creabitur, laudabit Dominum. Quo modo ergo laudet, oſtendit cum ait: Reſpondit ei in via virtutis ſuæ, et laudem eius annunciabunt in Hieruſalem. Hieruſalem vero quæ ſeruit cum filijs, illa enim vocata nequaquam in D
Iſa. 54. a laude reſpondet, ſed illa cui dictum eſt: Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe et cla-
Gal. 4. d ma quæ non parturis: vocata reſpondet Domino poſita in via virtutis ſuæ. Via virtutis Chriſti, eſt imitatio conſtantiæ eius. In hac via populus creatus, vel Hieruſalem intelligibilis reſpondet Domino: quia ſicut pro nobis Chriſtus animam poſuit, in conſtantiam Chriſti ſequens pro fratribus animam ponere in filijs ſuis non recuſauit. Quid vero reſponderit, oſtendit cum ait: Paucitatem dierum meorum nuncia mihi. Rogat innouatus populus vel ſecunda filiorum ſpiritalium mater, vt breue ſibi videatur huius tempus tribulationis, comparatione æternæ felicitatis: ne dum nimis extendi quas patitur perſecutiones autumat, pro dilatione præmiorum quaſi tædio victa, quam imitari propoſuit Chriſti conſtantiam, amittat. Tunc nobis Deus quid ſequi debeamus an-
Rom. 8. d nunciat, cum voluntatis ſuæ arcana nobis inſpirat. Nunquid non paucitatem dierum E ſuorum illi Deus annunciauerat qui dicebat: Exiſtimo quòd non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Nouerat enim quia temporalium preſſura paſſionum veloci fine concluditur, gloriæ vero cæleſtis felicitas nullo termino anguſtatur. Poſſumus per paucitatem dierum etiam aliud intelligere. Fuerunt namque hæretici qui dicerent Eccleſiam non eſſe generalem, ſed in tempore Donati et ante finem ſæculi conſummandam: non attendentes quòd
Matth. 28. d ei Dominus in Apoſtolis promiſit, dicens: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi. Contra eos nunc dicitur: Paucitatem dierum meorum nuncia mihi. Conſtat quia per multiplicitatem dierum perennis vita accipi-
Prou. 3. c tur: per paucitatem vero curſus iſtius ſæculi deſignatur. Scriptum quippe eſt: Longitudo dierum in dextera eius. Quid enim per dexteram, niſi perpetua vita deſignatur?

A Quia ergo sanctorum requies nullo clauditur termino, recte in dextra Dei dierum dicitur esse longitudo. Nam quod hic dicitur: Paucitatem dierum meorum nuncia mihi, tale est ac si dicat Ecclesia: Sunt qui insipientiæ suæ caligine et perfidiæ detestabilis induti erroribus asserant me in breui finiendam, et vsque in finem sæculi inhabitatorem non habituram: sed tu de cuius non diffido promissionibus, nuncia paucitatem dierum meorum mihi. Futura dierum paucitas, inquam, data est Ecclesiæ, quia toto istius vitæ tempore debet fides Christiana in mundo vigere: [Ne reuoces me in dimidio dierum meorum.] Per dimidium dierum imperfectionem accipe temporum transeuntium, in qua quasi Deus reuocari permitteret, si huic sententiæ hæreticorum faueret. Hoc autem ideo postulat, ne ab illis annis, qui sunt in generatione et generatione, alicuius eam erroris peruersitas abducat.

B Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli.

Initium Dei filius est, de quo scriptum est: Ipse est initium omnis creaturæ. Quod etiam ipse euidenter ostendit, cum se principium nominauit. Denique et in Apocalypsi ad Ioannem idem ipse ait: Ego sum α et ω, primus et nouissimus, initium et finis. In hoc initio fundata est terra, quia in ipso fundata est Ecclesia. Hinc namque Apostolus dicit: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Hinc ipse Dei et hominum mediator, ad Apostolorum principem ait: Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Ipse est enim petra, a qua Petrus nomen accepit, et super quam se ædificaturum Ecclesiam dixit. Terra autem dicta est Ecclesia, tum quia in messe fidelium populorum spiritali fecunditate exu-

Ioan. 8. d *Apoc. 1. b & 21. b* *1. Cor. 3. b* *1. Tim. 2. b* *Mat. 16. c*

C berat, tum quia in soliditate fidei perpetua firmitate immobiliter perseuerat. Vnde per Salomonem dicitur: Terra in æternum stat. Terra quippe in æternum stare dicitur: quia sancta Ecclesia in hoc sæculo a Catholica fide nequaquam deficiet, et in futuro cum Deo æterna stabilitate permanebit. Nam quòd in hac vita nullis aduersitatibus frangenda sit, nullis persecutionibus superanda, ipse super quem ædificata est, euidenter ostendit cum ait: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Portæ inferi hæreses sunt, quæ dum multos in fide infirmos fucata verborum calliditate decipiunt, quasi infernorum eis aditum pandunt. Sunt etiam portæ inferi quædam potestates huius mūdi. Quid enim Nero, quid Diocletianus, quid denique iste, qui hoc tempore Ecclesiam persequitur, nunquid non omnes portæ inferi? Quis cogitare sufficiat quanti promissionibus eorum deuorati sunt? Quanti eorum metu perterriti? Quanti afflictionibus

Eccles. 1. a *Mat. 16. c*

D eorum superati? Quos omnes perpetuæ mortis profundum absorbuit, et ad cruciandum damnationis æternæ infernus admisit. Sed Ecclesia in illius, de qua dictum est, petræ soliditate fundata, nec minarum ventis concutitur, nec persecutionum fluminibus mouetur, nec corporalium pœnarum incommodis titubat, nec mortis ipsius timore vacillat. Illi vero qui in inferni aditum sequacibus suis vtpote portas aperiunt, eam impugnare et persequi modis omnibus non desistunt. In quo quid aliud faciunt, nisi quod veritatis verba euacuare contendunt? Non præualebunt aduersus eam portæ inferi, dicit Dominus, et tamen vt ei præualeant, conantur. Sed fidelis Dominus in omnibus vijs suis, et sanctus in operibus suis. Initio enim terram fundauit, et opera manuum eius sunt cæli. Quid per cælos nisi prædicatores sanctos accipimus? Qui terram istam, de qua dictum est, verborum imbribus prædicantes inebriant, subiectis fidelium

Mat. 16. c *Psal. 44.*

E perpetuæ damnationis exitum comminantes intonant, ad astruendam verborum fidem miracula facientes coruscant. Nam quòd prædicantis verba pluuiæ sint, testatur Dominus, cum per prophetam dicit: Quo modo descendit imber et nix de cælo, et illuc non reuertitur, sed inebriat terram et infundit eam, et germinare eam facit, et dat semen serenti et panem comedenti: sic erit verbum quod egredietur de ore meo. Quid apertius? Ecce sicut de cælo descendunt pluuiæ, ita de prædicatoribus verba emanāt doctrinæ. Isti sunt nimirū qui enarrant gloriam Dei. De quibus etiam hic dicitur: quia opera manuū eius sunt cæli. In præcedētibus dicit propheta: Videbo cælos tuos opera digitorū tuorum. hic vero ait: [Opera manuum tuarū sunt cæli.] Quid est quòd ibi vocantur opera digitorum, hic vero manuum: nisi quòd diuersa ibi dona sancti Spiritus doctorum infundenda cordibus intelliguntur? Hic vero ipsa virtutum opera ex eisdem tamen donis in hominum prodeuntia notitiam vocantur. Quia enim per manus omne

Isa. 55. c *Psal. 18.* *Psal. 8.*

opus agitur, ipsæ virtutum operationes per manuum opera signantur. Primum namque humanis mentibus gratia spiritalis infunditur, postmodum vero in mente quid spiritus egerit, in operibus demonstratur. Cæli etiam doctores Ecclesiæ dicti sunt, quia Dominus in eis præsidet, dum per eos sua iudicia exercet. Quibus namque regni cælorum claues tribuit, eis ligandi atque soluendi potestatem dedit. Per eos ergo iudicat, quia quodcumque ab eis ligatum fuerit, ligat. Scimus autem quia sedere indicantis est, et ipse Dominus per prophetam dicit: Cælum mihi sedes est. Si ergo sedes Dei cælum est, et in rectoribus Ecclesiæ Dominus iudicat, cum sedere iudicantis sit, necessario consequitur quòd Ecclesiæ rectores cæli dicuntur. Qui profecto cæli opera manuū sunt Dei: quia hoc ipsum quòd cæli sunt, ex gratia virtutis acceperunt, sicut scriptum est: Verbo Domini cæli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis virtus eorum. A

Mat. 18. c

Ioan. 20. f

Isa. 66. a

Psal. 32.

B

Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent.

Nemo iam spem suam ponat in homine. Ipsi enim cæli etsi sint opera manuum Dei, peribunt tamen. Quo modo autem peribunt nisi secundum corpus? Quòd si secundum corpus perituri sunt, vbi resurrectio? quam non solum negare scelus est, sed etiam de ea dubitare, summum nefas est. Patet itaque quia non sic peribunt vt non resurgant: sed vt eas quas in hac vita patiuntur, necessitates corporis euadant. In ipsa enim corporis eorum resumptione quodam modo perisse videbuntur, cum pereunte in eis corruptione, destruetur quod animale est, vt quod spiritale est viuat: et iam quasi non sint quod fuerant, dum in aliam mutati naturam, in lumine claritatis Dei perenniter exultant. Solus nāque Deus vere immortalis est: quia solus æternus et incommutabilis est. Vnde dicit beatus Augustinus: Vera æternitas et vera immortalitas non est nisi in deitate trinitatis, cui quod est esse perfectum est: quia natura initio carens, incremento non indigens, sicut nullum finem, ita nullam recipit mutabilitatem. Creaturæ autem etiam illæ quibus Deus æternitatem dedit vel daturus est, non penitus omnis finis alienæ sunt, quia non sunt extra commutationem. Inter hæc sciendum est, quia hi de quibus agitur, cæli peribunt et non peribunt: quia morietur eis illa, quam ex carnali generatione contraxerunt, corruptio. Et tamen in eis plenior erit, quam in hac vita per speculum et in ænigmate acceperunt, diuina inhabitatio. Cæli hoc modo esse non desinent, dum ad recipiendum in semetipsis Deum, sinum cordis amplius laxent. Vnde cum eos perituros propheta dixisset, subiecit atque ait: [Tu autem permanes.] Ac si patenter dicat: Peribit quidem quidquid in eis ex humana habetur corruptione, sed permanebit in illis quod ex tua receperunt virtute. Tu enim permanes. Liquet ergo, quia in eis non moritur quidquid de diuinitatis participatione in ipsis habetur. Caro tamen in puluerem redigetur, vt postmodum per resurrectionem in melius reformetur. Vnde et subditur: [Omnes sicut vestimentum veterascent.] Vestimenta sanctorum, sunt corpora eorum. Vnde de quibusdam scriptum est: Isti sunt qui non inquinauerunt vestimenta sua. Et iterum: Lauerunt stolas suas, et dealbauerunt eas in sanguine agni: Quæ profecto vestimenta tunc veterascunt, cum animabus eorum ad cælum tendentibus, ipsa eorum corpora in terræ essentiam deducuntur. Quia vero mortalitatem corporis immutatio sequitur resurrectionis, consequenter adiunxit dicens: C D

1. Cor. 13. d

Apoc. 3. a

Apoc. 7. d

E

Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

Non prætereundum nobis est, quòd cum dixisset eos sicut opertorium mutandos, subiunxit: [Et mutabuntur.] Signauit enim his verbis duplicem illam sanctorum in futura vita commutationem. In qua non solum corpora corruptioni in hoc sęculo et morti obnoxia perpetuam percipient incorruptionem, sed etiam anima eorum et corda in æternam transibunt stabilitatem, vt sicut mori non poterunt, ita et peccare quidem non possint: et appareat in eis multiplicis bonitatis Dei beneficium, cum et mortale induerit immortalitatem, et affectus non sentiet tentationem. Notandum quòd opertorium Dei, sancti dicuntur. Sicut enim homini nihil est vicinius quàm vestis,

A vestis, ita Deo nihil est vicinius sanctis. Sicut enim vestimentis suis homo circundatur, ita sanctis suis Deus vestitur. Hinc namque per prophetam scriptum est: Viuo ego dicit Dominus, quia in sublimatione tua omnibus his velut vestimento vestieris. Hinc rursus Deo per alium prophetam dicitur: Myrrha et gutta et cassia a vestimentis tuis. Quia enim omnium virtutum odoramenta a sanctis prodeunt, recte dicitur: quia e vestimentis Dei myrrha et gutta et cassia procedunt. Hinc namque Apostolus ait: Christi bonus odor sumus Deo. Vestimenta ergo Dei mutantur: quia sancti post mortem corporis, in felicitatem transeunt vitæ cælestis. Sequitur: [Tu autem idem ipse es.] Hæc est vera Dei æternitas, et vera eiusdem immortalitas, quòd non solum nullius finis limite sempiterna eius virtus et diuinitas concluditur, sed quòd potestas ac voluntas ipsius nullatenus imperfectionis cuiusque, aut inconstantiæ varietate permu- *Isa.49. e* *Psal. 44.* *2.Cor.2. d*
B tatur. Vnde ad Moysen de seipso ait: Ego sum qui sum. Et iterum: Hæc dices filijs Israel: Qui est, misit me ad vos. Ideo et hic dicitur: [Tu autem idem ipse es.] Homo namque etsi ipse sit, non tamen idem est: quia hoc ex suæ mortalitatis corruptione accepit, vt in eodem statu diu permanere non possit. Quod de Deo sentire nimis absurdum est. Sicut enim est æternus, ita incommutabilis, non diminutionem sentiens, nec augmentis excrescens, non mutans propositum, non improbans quod semel est approbatum. Vnde et subditur: [Et anni tui non deficient.] Si per annos Dei, æternitatem accipimus, qualiter anni eius non deficient, aperte videmus. Quòd si per annos ipsam sanctorum multitudinem intelligere volumus, anni non deficient: quia cum illo, qui numquam deficiet vnum fient. Reuolutionem enim quamdam dierum, annum vocamus. Quid autem sunt sancti nisi dies, et quid peccatores nisi nox? Hinc etenim scri- *Exo.3. d* *Ibid.* *Iob.14. a* *Psal.18.*
C ptum est: Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam. Anni ergo non deficient: quia sanctorum chori postquam illam incomprehensibilem semel in semetipsis acceperint lucem, nullam amplius sentient ignorantiæ vel tentationis obscuritatem. Tunc enim dies videtur deficere, cum aut nubium, aut noctis tenebris obscuratus cœperit non lucere. Quod ab illa vita alienum erit: quia vera lux, quæ obscurari non potest, in sanctis fulgebit.

Filij seruorum tuorum habitabunt, & semen eorum in sæculum dirigetur.

Qui sunt filij in annis, id est, in æternitate Dei habitaturi, nisi Apostolorum imitatores, cum Deo in cælesti regno perenniter mansuri? Omnes enim fideles, Apostolorum
D dicuntur filij: qui ab eis fuerunt in fide generati. Hinc namque ad Galatas Apostolus ait: Filioli mei, quos iterum parturio, In eo quod dicit filios illic et non seruos habitaturos, ostendit quòd ad cæleste regnum aliquis peruenire non valeat, nisi prius vetustate abiecta, per nouitatem vitæ filius fiat. Nam et ipsi quos seruos vocat, Apostolorum filij fuerunt, veterem videlicet conuersationem abdicantes, et in nouitate vitæ per Christum ambulantes. Fuerunt igitur serui, fuerunt et filij: serui propter laborem operis, filij propter mutationem nouitatis. Hinc est quòd ex filijs Israel, qui ex Aegyptiaca seruitute liberati sunt, et mare rubrum præuio ductore Moyse transierunt, nullus terram promissionis, exceptis duobus, intrauit: sed filij eorum postea intrauerunt, et patribus eorum repromissa diuinæ largitatis beneficia acceperunt. Significabatur namque per hoc quòd ad promissam nobis æternæ hereditatis terram nemo potest ascē- *Gal.4. e* *Exo.14. e*
E dere, nisi qui prius per amorem spiritus in nouitate vitæ didicerit ambulare. Duo, Caleph videlicet et Iosue, caput designant et corpus, Christum scilicet et Ecclesiam, qui soli ingrediuntur illam viuentium terram. Quòd vero ait: [Semen eorum in sæculum dirigetur.] Electorum voluit opera intelligi, quæ tunc profectò diriguntur in sæculum, cum omnia spectant ad Deum. Semen quippe suum nequaquam dirigit, qui ex operibus suis aliquid trāsitorium quærit. Opera autem nostra idcirco semen dicta sunt: quia sicut ex semine fructum colligimus, sic ex operibus nostris mercedē expectamus. Hinc nāque Apostolus ait: Quæcumque seminauerit homo, hæc et metet. Qui enim in hac vita semen boni seminauerit operis, in futuro fructum æternæ consequetur remunerationis. Per sæculū vero, illius beatæ vitæ intelligitur æternitas, quæ quia per varias tēporum mutationes nullatenus diuiditur, vnius sæculi appellatione non inconuenienter signatur. In illud ergo sæculum dirigamus semen nostrum, et cibum operemur non qui *Gal.6. b* *Ioan.6. c*

Gal. 6. c perit, sed qui permanet in æternam vitam. Dum tempus habemus, operemur bonum, A
vt cum ad indeficientem vitæ illius beatitudinem peruenerimus, perpetuos fructus in cælo colligamus. Ille enim vere perpetuus est fructus, per quem perpetuo viuimus, et perenni panis, et vini satietate gaudemus. Perpetuus, inquam, quia et mandendo non minuitur, et vetustate non deterioratur.

PROOEMIVM SEXTI PSALMI POENITENTIALIS.

INter innumeras et rutilantium operum et eminentium structurarum varietates, quibus templum Salomonicum adornatum fuit, hoc quoque fuisse describitur,
3. Reg. 6. quòd quindecim ad illud gradibus ascendebatur. Quod quidem non casu vel sine causa factum credendum est. Salomon quippe cælestium scrutator secretorum, et diuinæ receptaculum sapientiæ, sic templum illud manufactum edidit, B
vt exinde templum aliud non manufactum signaret, quatenus ex corruptibili terrenæ domus ædificio, incorrupta cælestis templi quodam modo imaginaretur pulchritudo. Ad illud namque templum quod ex viuis in cælo lapidibus construitur, non plana aut spatiosa peruenitur via, vel gressu ascenditur corporeo, sed
Psal. 83. processu fidei et charitatis ascensu. Hinc namque propheta dicit: Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit. Dixit ascensiones in corde beati viri dispositas: et vnde ascendere debeamus ostendit, cum ait: In valle lacrymarum. In ea namque exilij nostri damnationem deplangimus, et innumerabiles corruptionis
Iob. 10. c humanæ deflemus molestias. Quis enim immunis a molestijs? Hinc etenim Iob dicit: Si impius fuero, væ mihi est: si autem iustus, non leuabo caput, saturatus afflictione C
Iob. 7. a et miseria. Et iterum: Tentatio est vita hominis super terram. Quia enim in hac vita omnia vidit esse plena laqueis et tentationibus, non in ea tentationes esse dixit, sed ipsam esse tentationem memorauit. Laboriosa enim est vita temporalis, leuior fabulis, velocior cursore, instabilitate fluctuans, imbecillitate nutans: cuius habitatio in luteis domibus, immo ipsa in luto subsistens, cui nulla est fortitudo, nulla propositi constantia, nulla a turbationibus requies, nulla a laboribus reclinatio. Quis denique est quem non excruciet dolor, solicitudo non vrgeat, non subruat timor? Risus fletum sequitur, gaudium tristitia comitatur, esuriei succedit saturitas. Saturitatem iterum excludit esuries: in nocte dies optatur, in die nox quæritur. In algore calor, in æstu refrigerium, ante cibum suspiria, post cibum tribulatio, iræ indignationes exagitant, et innumerabiles miseros homines motus perturbant. Hæc est vallis, quam sancti viri D
mentis affectibus indesinenter exire disponunt, et ad illud ineffabile bonum, ad illud
1. Cor. 2. b inæstimabile gaudium ascendere, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Qui etsi corpore quidem inter homines esse videantur, animas tamen suas ad cælestia eleuant: et illi puro, et summo bono atque immortali et perpetuo adhærentes, temporalia et corruptibilia deserunt, et mundo superiores facti, in sinu diuinæ contemplationis quiescunt. Ibi in illo cælesti templo cordis oculis Deum conspiciunt, immo et in eiusdem templi structura ipsi quoque lapides fiunt. Per quindecim vero illins templi gradus, spiritalis sanctorum signatur ascensus. Numerus enim iste in septem et octo diuiditur, et ideo per eum gemina iustorum vita signatur, actiua videlicet, et contemplatiua. Actiua namque in mundo versatur, contemplatiua vero ad cælestia erigitur. Quia vero septenario numero temporalis, octonario vero perpetua vita signatur, recte per eosdem numeros et contemplatiua vita exprimitur et acti- E
Eccles. 11. a ua. Hinc namque prædicti templi auctor Salomon Dominum exorans ait: Da mihi Domine partes septem, necnon et octo. Optabat enim regiæ dignitatis potentia præditus, ita sibi subditos populos regere, vt tamen contemplationis diuinæ non defraudaretur perfectione. Ipsa namque officij administratoria necessitate constrictus, cogebatur temporali actioni insistere, sed suauis eum contemplationis diuinæ dulcedo reficiebat in mente. Potest etiam intelligi quòd ille quindecim gradus ad illud diuinæ illuminationis templum ascendit, qui sempiternæ virtutis Dei amore correptus, temporalibus, quæ per septenarium numerum designantur, gradatim contemptis, per scalas octo beatitudinum ad sublimia prouehitur, donec Deus deorum in Sion mentis oculis
1. Cor. 13. d videatur. Sed videmus nunc, sicut Apostolus, per speculum in ænigmate. Impossibile

A bile eſt enim vt quis lutei huius corporis ergaſtulo incluſus, aut mortalis carnis circumſeptus volutabro, aſcendentem ſuper Cherubin, et ſuper pennas ventorum volantem Deum conſpiciat, vel quanta ſit eius potentia diuinitatis agnoſcat. Vnde per Ioannem dicitur: Deum nemo vidit vnquam. Et Moyſi Deum videre quærenti, reſponſum eſt a Domino: Non videbit me homo et viuet. Quòd ſi tanta claritas eſt ſolis vt oculis in eum corporalibus non valeamus intendere, quanta eſt illius claritas qui fecit ſolem, vt eum poſſimus in hac qua ſumus corruptione videre? Ipſum vero per ſpeculum in ænigmate intueri, quòd humili aduentu ſponſi accepit Eccleſia, illius æternæ viſionis ſignum eſt, et futuræ perfectionis imago, in qua non iam per fidem, ſed per ſpeciem ambulabimus, et reuelata facie ipſam diuinæ maieſtatis gloriam irreuerberatis oculis conſpiciemus: Quia ergo hi quindecim Pſalmi quamdam ſpiritalis aſcenſus continent

Pſal. 17. *1. Ioan.* 4. c *Exod.* 33. d

B formam, recte ſub eodem titulo omnes prænotati ſunt: vt ſicut ad illud materiale templum per gradus aſcendebatur lapideos, ita cæleſte illud templum hæc nobis cantica præferunt, per quæ in Deo exultans anima, quaſi per quoſdam gradus aſcendat. Aſcenſuri ergo non corpore ſed ſpiritu, non paſſibus ſed affectibus, hunc Pſalmum decantemus, et in eo ſtudeamus Deo meditatione appropinquare, dicentes cum propheta:

EXPLANATIO SEXTI PSALMI pœnitentialis.

DE profundis clamaui ad te Domine: Domine exaudi vocem meam.

C Attendat vnuſquiſque in quo profundo iaceat, et quàm longe a Deo peruerſe agens effectus ſit. Clamet ad eum totis viribus qui intuetur abyſſos, et ſedet ſuper Cherubin, donec de profundi tenebris erutus, ſuperno illuſtretur lumine, et claritate perfruatur cognitionis diuinæ. Clamauit Ionas ad Deum de ventre ceti, de altitudine maris, de profundo inobedientiæ, et ad aures Dei oratio illius peruenit: qui eum eruit a fluctibus, eripuit a beſtia, abſoluit a culpa. Clamet et peccator, quem a Deo recedentem cupiditatum tempeſtas contriuit, quem malignus hoſtis abſorbuit, quem præſentis ſæculi fluctus inuoluit, agnoſcat ſe eſſe in profundo, vt ad Deum ſua perueniat oratio. Quia vero Pſalmus iſte ad aſcendentes pertinet, videamus qualiter ad Deum iuſtus de profundo clamet. Quo modo enim non profundus eſt, qui aſcenſiones ſuas in corde ſuo diſpoſuit, qui intentionem cordis ad Deum dirigit,

Ionæ 2. b *Pſal.* 83.

D qui laboris ſtudium ad cælos attollit? Sed ſciendum quòd ſancti viri eo ſe magis infimos et abiectos ſentiunt, quo per mentis deſiderium erecti, vicinius ad Deum accedūt. Tunc enim primum miſeriam ſuam incipiunt perfecte cognoſcere, cum Dei præſentiā cœperint in corde ſentire. Hinc eſt quòd Abraam, qui collocutionis diuinæ gratiam meruit, puluerem ſe eſſe et cinerem memorat, dicens: Loquar ad Dominum, cum ſim puluis et cinis? Hinc Iacob poſtquam Dominum vidit, neruo femoris emarceſcente, vno pede claudicauit: quia profecto debiles ſe eſſe et infirmos reputant, qui ſe ad videndum Deum per ſtudium ſanctæ contemplationis leuant. Qui dum ſpem ſuam in carne ponere deſinunt, quaſi vnius cruris vires amittunt. Eoq. aſſueſcunt cæleſti dumtaxat deſiderio inniti, quo ſenſerint ſe a ſpe rerum temporalium debilitari. Et quaſi neruum non habent in femore, dum non confidunt in carnali generatione. Om-

Gen. 18. d *Gen.* 32. f

E nia quæ ſub cælo ſunt, vanitatem æſtimant: et cum præſentis vitæ miſerijs plenos ſe eſſe et obſitos circumquaque conſpiciunt, quaſi de profundis ad Deum clamant. Magna profunditas vita mortalis in qua nihil eſt certum, nihil vitale, nihil tutum, nihil tranquillum. Magna inquam profunditas, in qua peccator obruitur, impius immergitur, iuſtus turbatur. Ideo namque clamat et dicit: [De profundis clamaui ad te Domine.] In quo notandum: quia non ait clamo, ſed clamaui. Habes in hoc perſeuerantiæ documentum, vt ſi primo non exaudiris, ab oratione non deficias, immo precibus et clamori inſiſtas. Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam importunitate vinci. Ideo tibi dicit: Regnum Dei vim patitur, et violenti rapiunt illud. Eſto ergo ſedulus in oratione, eſto in precibus importunus, caue ne ab oratione deficias. Si diſſimulat audire quem rogas, eſto raptor, vt regnum cælorum accipias: eſto violentus, vt vim etiam ipſis inferas cælis. Quid hac rapina locupletius? quid hac glorioſius violentia?

Mat. 11. b

Bona

Bona violentia, qua Deus non offenditur, sed placatur: proximus non læditur, sed iuuatur: peccatum minuitur, non multiplicatur. Bona inquam violentia, qua non quæritur lucrum cito periturum, sed regnum acquiritur sine fine mansurum. Discant qui res alienas diuino postposito timore diripiunt, et rapinis pauperum magis peccata cumulare, quàm lucra augere non cessant, aliquid rapere quo et veras sibi vendicent diuitias, et gloriam laudis perpetuæ acquirant: ne in hoc quoque stultitiæ arguantur, si cum possint pretiosa et æterna diripere, vilia solum et transitoria videantur auferre. Inferant et ipsis cælis violentiam, et regnum cælorum quadam orationis vi rapiant. Sint in precibus importuni, vt ex longo clamoris vsu dicere possint: [De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam.] Nominis veneran-di repetitio, precandi adauget affectum. Mouetur enim desiderium, si nomen quod diligitur replicatur. Videtur hic qui loquitur, quamdam exauditionis causam prætendere, cum se insinuat clamasse, quasi iure debeat exaudiri, qui dudum institit clamori. Hanc et Apostoli causam Domino dedisse leguntur, cum Chananæa rogante dixerunt: Dimitte eam: quia clamat post nos. Ideo namque a Domino exaudiri meruit: quia prima Domini responsione repulsa, clamare nequaquam cessauit. Fide quippe et dilectione accensa, a clamore non antea destitit, quàm optatam filiæ salutem acquisiuit. A B

Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.

Ascendens iste maius aliquid rogare aggreditur, et in ipsa etiam sua oratione ascendit, cum hoc adeo expostulat, vt quasi quodam modo aures inclinans orationi suæ Deus intendat: ne forte sit mora in exaudirione, si longe sint aures ab oratione. Videtur enim quemdam diuinæ miserationis præcipuum precari affectum, cum rogat eum quodam modo ad audiendum affectari: vt cum vocem velit audire supplicantis, opus non differat exercere misetentis, humanæ in hoc sequens locutionis modum, quasi huiusmodi Deus affectione indigeat, quem non effugit cogitatio, non latet voluntas, dum ei nec intentio silet, nec desiderium tacet. Nam dum potens quilibet supplicantem aliquem audire negligit, quasi primo aditu repulsus, exaudiri qui supplicat diffidit. Si vero qui rogatur, primo libenter audire cœperit, et alijs postpositis negotijs, verbis solummodo rogantis intendere, continuo ille qui rogaturus aduenit, quamdam concipit impetrandi fiduciam, et ipsa quodam modo spe animatus, suam liberius proloquitur causam. Magnũ quippe bonæ voluntatis suæ dominus illi dedit indicium, cum loquenti se præbuit incunctanter intentum. Sic et nos cum dari nobis veniam a Deo quærimus, et cælestis gratiæ vitalia dona conferri, si nobis Deum præsentem aliquibus suauitatis et dulcedinis suæ senserimus indicijs, ad ipsius desiderium studiosius animamur, super his quæ cupimus, adipiscendis aliquatenus certiores effecti, cum ille, quem anima nostra desiderat, desiderantibus nobis per misericordiam appropinquat. Ascendens igitur iste, qui ad illius incorruptibilis celsitudinem mentem leuare proposuit, aures Dei deprecationi suæ intentas deposcit: vt quia oratio sua ad Deum per rectæ studium intentionis dirigitur, circa eum quem rogat, velocitet exaudiatur. Ascendenti autem et prouecto viro, a Domino per prophetam dicitur: Adhuc loquente te dicam: Ecce assum. Inter orationem et deprecationem hoc interest: quia oratio pro virtute perseuerantiæ, deprecatio vero fit pro peccatorum impunitate. Ideo qui celsitudinis arcem ascendere contendit, dicit: [Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.] Deprecatur enim Deum vt peccatorum suorum obliuiscatur, vt pater esse velit, non iudex. Ideoq. subiungit dicens: C D E

Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit?

Nomen repetit, vt affectum excitet. Iniquitatem Deus obseruaret, si peccatoribus veniam negaret. Si solummodo ostenderet seueritatem, non etiam adhiberet pietatem. Quod si faceret, nemo æternæ gloriam felicitatis expectaret: nemo ad patiendum iusti examinis pœnam sufficeret. Omnes enim peccauerunt, vt ait Apostolus, et egent gratia Dei. Verum quia pœnitentibus ex corde ignoscit, et pecatore conuerso omnium iniquitatum eius obliuiscitur, quis iam de misericordia dubitet? quis iam de venia desperet? Hæc etenim per prophetam Dominus pollicetur dicens: Ego sum, ego sum, qui deleo

Rom. 3.e
Ezech. 18.e
Isa. 44.d

A qui deleo vt nebulam iniquitates tuas, vt iustificeris. Attende qualiter peccati confessio peccata obliteret, quæ iustificat iniquum, tollit a Deo memoriam peccatorum. Confiteamur vt deleantur nostra peccata, nec post confessionem ad ea reuertamur, sed iuxta Apostolum, in anteriora nos extendentes, quæ retro sunt obliuiscamur. *Philip.3.c* Non gestiamus reuerti in Ægiptum, aut sedere super ollas carnium, nec simus concupiscentes malorum, nec idola mentis veneremur, nec Deum tentemus, nec in deserto mundi huius murmuremus. *Exod.16.a* Confiteamur de præteritis peccatis nos accusantes, confiteamur de peccatorum indulgentia Deum laudantes. Est namque confessio peccati et confessio laudis. Si enim confessio laudis non esset, Saluator noster nequaquam dixisset: Confiteor tibi pater cæli et terræ. *Mat.11.d* Nam quo modo peccatum confiteretur, qui peccatum non fecit? *1.Pet.2.d* præcedat itaque confessio, vt laudatio sequatur, sicut scriptum

B est: Rectos decet collaudatio. *Heb.4.d* Habemus enim pontificem, qui possit compati infirmitatibus nostris, de quo et aperte sequitur: *Psal.32.*

Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te Domine.

Quis est propitiatio nisi Christus Iesus, qui se obtulit sacrificium Deo, vt nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum? *Heb.9.d* denique Ioannes ait: Ipse est propitiatio pro peccatis nostris. *1.Ioan.2.a* Qui est apud Deum: quia sedet ad dexteram Dei sicut dicit propheta: Dixit Dominus Domino meo: sede a dextris meis. *Psal.109.* Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Apostolus quoque perhibet, quòd ad dexteram patris sedens pro nobis interpellet: *Rom.8.g* [Et propter legem tuam sustinui te Domine.] Lex Dei misericordia est, qua peccan-

C tibus veniam contulit, reuertentibus æternæ vitæ aditum patefecit. *Luc.23.e* Hanc legem pro crucifixoribus suis patrem exorans Christus impleuit, hanc nobis tenendam verus magister indixit. Ait enim: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui vos oderunt, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est. *Luc.6.d* In quo profecto ostendit: quia filij Dei aliter esse non possumus, nisi misericordię legem seruantes, inimicos diligamus. Hanc etiam nobis Paulus tenendam insinuat, cũ ait: Fratres et si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spiritales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans teipsum, ne et tu tenteris. *Galat.6.a* Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi. Quis autem portat alterius onera, nisi qui charitatem habet? Qui enim veraciter diligit, læsus non lædit, contumelijs vicem non reddit, detrahentibus sibi non detrahit, qui eum oderunt, non odit.

D Scriptum namque est: Charitas patiens est, benigna est. *1.Cor.13.b* Patiens quidem vt aliena mala toleret: benigna vero vt ipsos etiam, quos portat, amet. Qui ergo illata mala æquanimiter tolerat, quasi infirmi fratris onera portat. Hæc est lex misericordiæ, per quam perpetuam euadere damnationem confidimus, per quam etiam Saluatorẽ Dominum nostrum Iesum Christum expectamus. Qui si, vt supra dictum est, iniquitates obseruaret, nemo sustinere sufficeret. Sustinemus autem eum propter legem suam, qui peccantibus in nos idcirco dimittimus, vt peccatorum nostrorum ab eo veniam percipiamus. *Luc.6.e* Hinc namque per semetipsam veritas ait: Dimittite, et dimittetur vobis.

Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in Domino.

Vide perfectæ charitatis ordinem. Ascendens iste et in amore diuino proficiens, qui

E fide et dilectione introrsus accenditur, desiderio ad æterna erigitur. Spe ad summa leuatur, proximorum non negligit curam, non postponit salutem: ad eos inter ipsa diuinæ gaudia contemplationis conuertitur, et vt gradibus eisdem ad Deum accedant, hortatur: eis nimirum exemplum se proponens, vt si infirmitate aliqua impediantur a desiderio poficientis, iam et peruenientis promoueantur exemplo. Ideoq. ait: [Sustinuit anima mea in verbo.] Nolite diffidere, nolite dubitare, ponite corda vestra in virtute eius: quia sustinuit anima mea in verbo eius. Qui manet in verbo, non fraudatur a regno. Aliter namque fructum facere non possumus, nisi in eo maneamus. Ideoq. ait Manete in me, et ego in vobis. *Ioan.15.a* Vnde enim manendum nisi in ipso? Deficient domus, palatia corruent, destruentur ciuitates, ab imis sedibus turres euellentur. Postremo, cælum et terra transibunt, verbum autem Domini manet in æternum. *Mat.24.c* Maneamus ergo in eo qui manet in æternum. Non sequamur vanitatem, deserentes veritatem

ritatem : nec contristemur sicut ceteri, qui spem non habent, sed sustineamus eum. Et A
Eccli. 2. c si moram fecerit, expectemus, ne contingat nobis quod per prophetam dicitur: Væ his qui perdiderunt sustinentiam: vnde et subditur: [Sperauit anima mea in Domino.] Quicumque mundanę aduersitatis fractus molestijs, diabolicæ tentationis infestatione deiectus, a spe cælestium promissionum deciderit, sustinentiæ quam prius habuerat mercedem amittit. Qui vero sustinebit, magnam reportabit remunerationem. Fide-
Psal. 144. lis enim Dominus in omnibus vijs suis. Promisit in hac vita pœnitentibus veniam: Manifestum est ergo quia sicut confitentibus remissionem tribuit peccatorum, ita a spe non decidentibus dabit regnum cælorum. Ideo qui in verbo eius sustinuit, in Domino
Hier. 17. a sperare se dicit: Sicut enim maledictus homo, qui confidit in homine: ita et beatus cu-
Psal. 32. ius est nomen Domini spes eius, et non respexit in vanitates et insanias falsas.

A custodia matutina vsque ad noctem, speret Israel in Domino. B

Si ad litteram hoc accipiamus, dehortari nos potius quàm monere videtur. Quis enim tam pusillanimis: vt vna tantum die speret in Domino? Vbi iam erit illa Pauli
Rom. 8. e sententia qua ait: Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus? Quàm parua vnius diei patientia, et quàm breuis expectatio! Sed vt hunc locum melius intelligamus, ad vicesimi primi Psalmi titulum curramus. Intitulatur enim pro assumptione matutina. Quæ est assumptio matutina, nisi resurrectio Deo mane facta? Ibi nempe et custodia facta fuit, ad hoc vsque prorumpente Iudaicæ cæ-
Mat. 27. g citate perfidiæ, vt quem viderant mortuum, crederent non resurrecturum. Et ne eum discipuli nocte raperent, custodibus sepulchrum munierunt. Alia translatio habet, a vigilia matutina: per quod aptius ipsa Domini resurrectio exprimitur. Qui enim dor- C
Psal. 3. miuit in morte, vigilauit in resurrectione. Ideoq. dicit: Ego dormiui, et soporatus
Psal. 100. sum, et resurrexi. Et iterum: Vigilaui, et factus sum sicut passer solitarius in tecto. Hæc itaque resurrectio spei nostræ fundamentum est: quia illuc nos perventuros speramus, quo caput nostrum præcessisse cognoscimus. Multos enim ante hanc resurre-
1. Cor. 15. c ctionem legimus resuscitatos, et tamen dicit Apostolus: Quia primitiæ dormientium Christus. Ioannes quoque primogenitum mortuorum eum nominat. Quotquot enim ante eum resurrexerunt, iterum mortui sunt: Christus vero resurgens a mortuis, iam
Rom. 6. b non moritur. Christi ergo resurrectio spei nostræ fundamentum est: quia in illa vita resurrecturos nos credimus, in qua nos cum eo victuros sine fine speramus. Nec debet iam homo de resurrectionis veritate ambigere, cum sciat verum hominem Christum a mortuis resurrexisse. Ad hoc enim mortuus est vt viueremus, accepit a nobis vt offerret pro nobis. Moriendo itaque mortem destruxit, resurgendo vitæ aditum nobis pa- D
Psal. 15. tefecit. Hinc est quòd eidem Ecclesia dicit: Notas mihi fecisti vias vitæ. Ante aduentũ quippe eius, vitæ via omnibus ignota fuerat, tendentibus cunctis ad mortem, et ad inferos descendentibus etiam electis, donec ille veniret, qui et impios ad iustificationem, et mortuos vocaret ad vitam, veram fidem astruens mortis et resurectionis suæ indicijs, et doctrinæ nouæ nos formans institutis, per quæ nimirum, et mortem possemus euadere, et in nouitate vitæ per adunctã Spiritus sancti gratiam ambulare. Possumus quoque per custodiam matutinam ipsa fidei nostræ rudimenta accipere, vt a tempore accepti baptismatis, post illustrationem gratiæ salutaris, intentionem suam vnusquisque ad eum dirigat, et spem suam in eo singulariter ponat. Quasi enim matutinam lucem recipit anima cum tenebris infidelitatis expulsis, et vitiorum deter- E sa caligine, et emundatis peccatorum maculis per lauacrum regenerationis, paulatim incipit Deum agnoscere, et in lumine iucundari cognitionis diuinæ. Est enim lumen cognitio Dei, de qua scriptum est: Illuminate vobis lumen cognitionis. Magnum lumen, quod tenebras cordis euacuat, mentis oculos purgat, animos erigit, corda accendit, edocet semitas iustitiæ, desiderium virtutis adauget. Magnum lumen per quod vitamus offendicula, præcipitia præcauemus, euadimus pericula, pertransimus laqueos, non timemus prospera, sustinemus aduersa, respuimus errorem, sequimur veritatem. Quis non desideret hoc illuminari lumine? Quis non hoc ful-
Psal. 33. gore illustrari exoptet? Hinc est quòd propheta nos admonet, dicens: Accedite ad eum, et illuminamini. Qui accedit per fidem, illuminatur per cognitionem. Statim autem post illuminationem, gratiæ spem sequi oportet. Hoc enim monet qui dicit:

[A custo-

A [A custodia matutina vsque ad noctem speret Israel in Domino.] Quæ est hæc custodia? numquid auri vel argenti? num monilium, vel lapidum pretiosorum? num vestium, vel pecuniarum? Nonne hæc sunt quæ mergunt hominem in interitum? Sed est his multo pretiosius quod illuminatum custodiri oporteat. Dicit enim propheta: *Psal. 18.* Iudicia Domini vera iustificata in semetipsa. Desiderabilia super aurũ et lapidẽ pretiosum multum. *Prou. 3. b* Denique de sapientia dictum est: quia est pretiosior cunctis opibus, et omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari. Hæ sunt ergo diuitiæ, quas custodire debet qui de nocte ad matutinum peruenit, multo pretiosiores terrenis, et temporalibus veriores, quas nec ignis exurere, nec tinea comedere, nec prædo potest auferre. Hæc etiam mihi videtur propheta sensisse cũ in præcedentibus quæreret: In quo *Mat. 6. c* corrigit adolescentior viam suam? Ne si hoc sine discussione assereret, videretur quod *Psal. 118.*
B adiunctum est, magis ex præcipitatione prolatum, quàm ex iudicio definitum. Et vt consilium eo salubrius crederetur, quo propensiori meditatione examinatum videretur, secutus adiunxit. *Ibid.* In custodiendo sermones tuos. Conuersus autem ad Deum, ad interrogata respondet, vt diuinæ pietatis remedium crederetur, quod esset inuentum non præsumptione humana, sed inspiratione diuina. Hinc Hieremias ait: Bonum est *Thre. 3. c* viro cum portauerit iugum ab adolescentia sua. Sedebit solitarius et tacebit. Iugum est verbum Dei, mentis nostræ collo impositum, vt nec alta ceruice, aut nutibus procedamus oculorũ, nec de accepta qualibet gratia inflemur, nec extollamus in altũ cornu nostrum, nec aduersus Deum iniquitatẽ loquamur, sed in omnibus sicut Dei ministros *Psal. 74.* nosmetipsos exhibentes animas nostras humiliemus: et iuxta Apostolum. Imitatores Dei sicut filij charissimi existamus. Portandũ autem hoc iugum ab adolescentia, vt iu- *Ephe. 5. a*
C uentutis annos congrua disciplinę correctione vnusquisque præueniat: ne si post decursæ iuuentutis annos iugum tulerit, suorum stimuletur rememoratione peccatorum, et erroris vsu, et peccandi consuetudine exagitetur, et nouis semper insurgentibus prę- lijs, eos in seipso sentiat impugnationum tumultus, per quos quotidie aut victor existat, aut victus. Nam si ab ipsis adolescentiæ primordijs ceruicem verbi iugo subdiderit, omnibus in seipso rite compositis in pace sedebit. Sedebit quidem animæ carnem subijciens, et de tribunali rationis quasi de iudiciaria sede omnibus internis motibus velut quibusdam ciuibus edicta proponens. Sedebit inquam nullum metuens hostem, nullam sentiens impugnationem. Stare namque pugnantis est, sedere vero feriati. Sedebit quoque solitarius, id est, ab omni carnalium desideriorum tumultu remotus. De hac solitudine Dauid dicit: Elongaui fugiens, et mansi in solitudine. Neque enim *Psal. 54.*
D rex potentissimus qui tot millibus populorum præerat, in solitudine habitat. Habitabat autem in solitudine cordis sui, in qua nullos hostium spiritalium impetus, nullos peruersarum cogitationum strepitus, nullos pateretur clamoris iniqui tumultus. Qui vero solitarius sedet, tacet: intelligens, melius esse silere, quàm loqui incaute. Hinc etenim scriptum est: Homo sapiẽs tacebit vsque ad tempus. *Prou. 11. b.* Prius namque oportet discere quàm docere. Ideo dictum est: Audi Israel. *Deut. 6. a* Neque enim prius dixit loquere, sed audi. Sed prophetæ dictum est a Domino: Fili hominis, sta super pedes *Ezech. 2. d* tuos, et audi quæcumque loquar ad te. Qui audit, tacet. Tacet ergo qui in lege Dei meditatur die ac nocte, et audit quid loquatur in eo Dominus Deus, qui loquitur pacem in eos, qui conuertuntur ad cor. Restat ergo vt dicamus quid sit quod *Psal. 1.* vsque ad noctem sperandum in Domino dicit. Quis dubitat noctem finem esse diei? *Psal. 84.*
E Sic et vnicuique hominis finis istius vitæ mors sua est. Potest quoque per noctem intelligi illa extremi iudicij dies, quam propheta diem nominat tenebrarum et caliginis, *Ioel. 2. a* in qua ad cæleste regnum vocantur electi, vbi iam spes eorum terminabitur, receptis omnibus quæ in hac vita sperauerunt, et ad laudem Dei concinentibus sanctis: Sicut audiuimus, sic vidimus in ciuitate Domini virtutum. *Psal. 47.* Quod enim videt quis, quid sperat? Sperauimus ergo in hac vita, vt quod hic in spe concipimus, ibi in re habeamus.

Quia apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio.

Commendat nobis Dei charitatem, vt nos ad sperandum hortetur. Ex hoc enim vsque ad noctem speramus: quia eum misericordem credimus, longanimem scimus. Vnde non incongrue per quemdam sapientem dictum est: Tribularer, si non scirem misericor-

miſericordias tuas Domine. Tribulationi quippe cordis noſtri remedium miſerationis diuinæ occurrit: et contra diffidentiæ malum firmiſſimæ ſpei adhibet conſolationem, promiſſionum diuinarum certa nobis proponens exempla, quibus peccantium ſalutem ſe malle aſſerit quàm perditionem. Quorumdam quoque correctionem ad animum reducens, quos etſi a ſtatu rectitudinis error ſubruit, conditoris tamen gratia in melius reformauit. Ecce grauium delictorum mole obrutus, et de meritorum qualitate diffiſus, aſpicio Zacchæum, intueor Mariam, conſidero Petrum, perpendo latronem: in quibus miſerationis diuinæ ſplendor apparuit, atque per eos ſpem veniæ peccantibus dedit. Hæ ſunt inæſtimabilis miſerationis Dei diuitiæ, humano quidem generi a ſæculis abſconditæ, nouiſſimis vero temporibus per mediatorem Dei et hominum declaratæ. Quæ pro ſui immenſitate adeo incomprehenſibiles ſunt, vt in explanatione eorum manus torpeat, fatiſcant ingenia, eloquentiæ conticeſcant. Superant enim ſenſum, ſermonem tranſcendunt, intellectum excedunt. Quis enim digne enarrare ſufficiat quantæ miſericordiæ fuit, vnigenitum Dei filium de ſinu patris ad publicum noſtrum deſcendere, carnem mortalem aſſumere: irriſiones pro nobis, vincula, flagella, crucem, mortemq. tolerare? Quis cogitare valeat quantæ fuerit gratiæ, ouem perditam quærere, quæſitam inuenire, inuentam in humeris portare? Quis exponere queat, quantæ fuit miſerationis, ſacratiſſima pretioſi ſanguinis effuſione genus humanum redimere, et ſacroſanctum viuifici corporis et ſanguinis ſui myſterium membris ſuis tribuere? cuius perceptione corpus ſuum, quod eſt Eccleſia, paſcitur et potatur, abluitur et ſanctificatur. Ideo et plenitudo temporis tempus gratiæ nominatur, in quo iuxta Pauli vocem: Apparuit gratia Saluatoris noſtri Dei omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem, et ſæcularia deſideria, ſobrie, et iuſte, et pie viuamus in hoc ſæculo. Et iterum: Apparuit benignitas et humanitas Saluatoris noſtri, non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Hinc per Zachariam propheram dicitur: In die illa erit fons patens domus Dauid inhabitantibus Hieruſalem, in ablutione peccatorum et menſtruatæ. Quis eſt iſte fons niſi vnigenitus Dei filius? de quo per prophetam Deo dicitur: Apud te eſt fons vitæ. Qui nimirum tunc patens extitit, quando in mundo viſibilis apparens, pro liberatione noſtra carnem ſuſcepit. Qui etiam domus Dauid dictus eſt: quia ex ſemine Dauid ſecundum carnem natus eſt. Hieruſalem vero viſio pacis interpretatur. Hi ergo Hieruſalem inhabitant, qui ad amorem cæleſtium mentem leuant. Peccator vero et menſtruata eſt, vel is qui delinquit in opere, vel mens quæ labitur in praua cogitatione. Menſtruata namque mulier ita in ſeipſa polluitur, vt aliena carne minime tangatur. Quaſi ergo menſtruata illa eſt anima, quæ etſi in praui operis effectum non ducitur, in immundarum tamen cogitationum delectatione verſatur. Quia igitur iam patet nobis fons miſericordiæ Redemptor noſter, toto hunc pectore hauriamus, vt extinguere ſitim carnalium deſideriorum valeamus. Lauemus in eo maculas criminum, notas diluamus carnalium cogitationum. Et qui fontem miſericordiæ, ſi clauſus eſſet, quærere debuimus, ſaltem apertum et patentem non negligamus. Sperandum namque nobis eſt, quia ibi pœnitentiæ noſtræ locus non deerit, vbi innumerabilium hominum compunctio locum inuenit. Ad hoc enim patet vt lauet, ad hoc fluit vt lætificet, ad hoc redundat vt purget. Nam ſubditur:

Ezech.33.e Luc.19.a Luc.7.g. Mat.26.g Luc.23.f 1.Tim.2.b Luc.15.b Tit.2.c Tit.3.a Zach.13.a Pſal.35. Rom.1.a

A B C D

Et ipſe redimet Iſrael, ex omnibus iniquitatibus eius. E

Reſtat igitur vt Iſrael efficiamur, et omnem tranſcendentes creaturam, in eum, qui omnia creauit, mentis aciem dirigamus. Diſponamus aſcenſiones in corde noſtro, et per eas ad conditorem angelorum puro et ſimplici intellectu aſcendamus. Quid enim tam ſuaue, et tam iucundum quàm mentis oculis et cordis deſiderio contemplari Deum, atque eius ſuauiſſimam deguſtare dulcedinem, dulciſſimamq. ſentire ſuauitatem? Adeſt nobis gloria Redemptoris noſtri, quæ nos a terrenis ad cæleſtia erigat, oculos cordis noſtri ad videndum ſolem iuſtitiæ aperiat, ac per hoc ex omnibus nos iniquitatibus noſtris redimat. Qui viuit et regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Pſal.87.

A

PROOEMIVM SEPTIMI PSALMI POENITENTIALIS.

De Psalmi centesimi quadragesimi secundi titulo, iuxta quod pietas diuina contulerit, locuturus, prius volo modos aperire prophetiæ, quatenus dum eius diuersitas ostenditur, eius et intelligentia facilius acquiratur. Sciendum namque est, quia prophetia tribus modis fit: videlicet verbis, factis, somnijs. Quicumque enim propheta futura innotuit, aut verbis, aut factis, aut somnijs prophetauit. Verbis namque futura prædixit Isaias, cum ait: Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emanuel. Somnijs vero Nabuchodonosor futura præuidit, quæ Spiritu sancto Daniel repletus enodauit. Factis Abraam futura nunciauit, quando vnicum filium suum ad sacrificia obtulit. Quem nimirum, quem in hoc opere designat, nisi eum qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum? Ipsa enim antiquorum patrum gesta nobis prophetiæ sunt, qui dum aliud agunt, et aliud innuunt, occulta nobis quasi per operis linguam produnt. Quod hoc in loco euidenter ostenditur, cum Absalon facta ad memoriam reducuntur. Absalon namque patrem persequens, ad hoc vsque liuore feralis prorupit inuidiæ, vt in seipso destrueret iura naturę. Quem enim naturaliter amare debuerat, vt patrem, eum inhumane persequebatur vt hostem. Absalon autem pax patris interpretatur: non quòd ei pax vlla cum patre fuerit, sed quia quantæ pacis et patientiæ extitit in eius peruersitate pater ostendit. Quis autē per Absalon nisi Iudaicus populus: quis vero per Dauid nisi Redemptor noster signatur? Hinc namque per prophetam veritas ait: Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inueterati sunt. Denique ipse est filius senior, qui adolescentioris inuentioni inuidens et saluti, domum renuit intrare Ecclesiæ. Qui profecto canticum non cantat lætitiæ, nec concinentium admiscetur choris, et annulo carens fidei, nec stola immortalitatis induitur, nec vituli saginati alimento satiatur. Qui etiam hædum quærit: quia agnum qui tollit peccata mundi, non sequitur: et ideo inter hædos in iudicio statuitur, nec ad cenam nuptiarum eius vocatur. Patrem ergo Absalon persecutus est, quia Iudaicus populus dum monita salutis respuit, in propria venientem Dei filium recipere recusauit. In tantum autem vesaniæ suæ extendere conatus est rabiem, vt suū occidere præsumeret creatorem. In quo nimirum facto patientia Christi declarata est, qui non solum eis malum pro malo non reddidit, verumetiam ad mortem ductus pro eis orauit dicens: Pater ignosce illis: quia nesciunt quid faciunt. Vnde et Apostolus admonet dicens: Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur. Orat autem caput in hoc Psalmo pro membris, Christus pro Ecclesia, virtus pro infirmitate. Orat quippe vt non seuere iudicentur, sed misericorditer exaudiantur. Persequitur etiam hoc tempore schismaticus corpus Christi, impugnat hæreticus Ecclesiam, vnitatem infidelis perturbat. Sed clamat ad Deum Ecclesia, capiti suo Christo in vnitate spiritus coniuncta. Quæ etsi omni tempore ad Deum clamat, præcipue tamen in tribulatione se ad orandum excitat, vnde et dicit: In die tribulationis meæ clamaui ad te. Sed videamus quid dicat.

[Margin: Isa.7. c; Dan.2. e; B Gen.22. e; Rom.8. f; 2.Reg.18. b; Psal.17.; C Luc.15. f; Ioan.1. d; Matth.25. e; Ioan.1. a; Luc.23. e; D 1.Pet.2. d; Psal.58.]

E

EXPLANATIO SEPTIMI PSALMI pœnitentialis.

Domine exaudi orationem meam, auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua, exaudi me in tua iustitia. *Psal.142.*

Sancta vniuersalis Ecclesia secundum digniorem partem sui in spe cælestium præmiorum roborata, sicut in electis habet quod conseruari desideret, ita in infirmis inuenit quod sibi dimitti exoret: sciens omnes diuino egere auxilio, quos infelicis vitæ conditio angustat, cum et iustus inter pericula securus esse non valeat, et peccantem non nisi sola gratia diuinæ miserationis absoluat. Vtrobique ergo pa-

go pauida, vtrobique suspecta, et pro currentibus orat vt perueniant, et pro regressis A obsecrat vt currant. Inter orationem autem et obsecrationem hoc interest, quòd oratio pro perseuerantia virtutum, obsecratio vero fit pro indulgentia peccatorum. Orat ergo caput vel Ecclesia, vt et bene operantes in iustitia roborentur. In eo vero quod ait: [Auribus percipe obsecrationem meam.] delinquentium designat debilitatem, qui ad similitudinem ægrotantium quadam omnipotentis medici indigent condescensione, cum se non valeat ad eum peccator leuare. Vel auribus percipe, id est, obsecrationibus intende. Hoc namque per prophetam pollicetur, dicens: Conuertimini ad
Zach.1.a me, et ego conuertar ad vos. Vnde et subditur: [In veritate tua.] In hoc enim vera apparet promissio: quia conuerso tribuitur remissio peccatorum, iuxta quod scri-
Psal.50. ptum est: Iustificeris in sermonibus tuis, et vincas cum iudicaris: [Exaudi me in tua iustitia.] Qui gloriatur in se, non exauditur. Non exaudiuntur illi qui ignorantes Dei B
Luc.18.b iustitiam, et suam volentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Denique pharisæus iustitiam suam in templo statuere voluit, et ideo a Domino reprobatus fuit. Gloriemur ergo in iustitia Dei, si exaudiri quærimus, vt nos cum propheta dicere possimus: [Exaudi me in tua iustitia.] Quis autem gloriatur in iustitia Dei, nisi qui nihil boni suis meritis tribuit, et iustum esse quidquid aduersi tolerat sentit? Gloriabatur Pau-
2.Cor.12.d lus in infirmitatibus suis, nihil boni non accepti se habere testabatur, humilitatis nobis exempla proponens erat, vt qui gloriatur, in Domino glorietur.

Et non intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

C

Qui contra Conditoris flagella murmurat, quasi cum eo in iudicium intrat. Dei namque accusat iudicium, qui se æstimat iniuste percussum. Et quasi cum Deo in iudicio contendit, qui inter flagella innocentem se ostendit. Hinc etenim Dominus ad
Iob.39.d beatum Iob loquitur, dicens: Numquid qui contendit cum Deo, tam facile conquiescit? Vtique qui arguit Deum, debet et respondere illi. Tunc beatus Iob quasi Deum arguit, cum de percussione sua an fuerit iusta dubitauit. Nullius quippe delicti sibi conscius, iniuste se percussum credidit: quia merita sibi augeri ex percussione nesciuit. Sed qui multa de operatione sua locutus, audita sanctorum vita tacuit, quasi cum Deo contendens facile conquieuit. Vel certe ille cum Deo in iudicium ingreditur, qui
Hier.2.f cum orauerit, murmurat si non exauditur. Quibus dicitur: An vultis mecum iudicio contendere? Quasi enim iudicio contendebant, qui dicebant: Quare ieiunauimus et D
Isaia.58.a non aspexisti? Humiliauimus animas nostras, et nescisti? Siquidem stultum est ab oratione deficere, si Deus differat cum rogatur exaudire. Et iniquum arguere conditorem, si effectus non sequitur orationem, præsertim cum quid oremus sicut oportet, nesciamus. Nonnullis quippe impatientibus Dominus quod petebant sæpe concessit iratus: sicut econtra Apostolo negauit propitius. Dedit enim Regem petentibus secun-
Iob.1.c dum desideria cordis eorum: dedit etiam postulanti diabolo, vt Iob simplicem et rectum, et timentem Deum tentaret. Malignos spiritus exaudiuit, et in porcorum gre-
Mat.8.d gem dæmonum concessit legionem intrare. Non igitur pro magno quis habeat si fuerit exauditus, cum aliquid petat quod non impetrare plus prosit. Quòd si postulata non obtinet, non se abijciat, aut de diuina erga se miseratione desperet, cum forte ea peteret quibus acceptis vel affligatur atrocius, vel inutilius prosperetur. Scriptum E
Prou.1.d quippe est: Auersio paruulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet eos: [Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.] Scio multos in conspectu hominum iustos videri, et ad spem cælestium promissorum euectos innocenter in mundo viuere: qui etsi non delinquant in opere, labuntur tamen aliquando vana aut peruersa cogitatione. Cuius enim mentem cogitationes vanæ non laniant? cuius cor tentationes non vexant? cuius animam desideria carnis non turbant? Non ergo in conspectu Dei iustificabitur qui corde delinquit, quod intuetur Deus.

Quia persecutus est inimicus animam meam: humiliauit in terra vitam meam.

Quis sit generis humani inimicus, ostendit qui parabolā zizaniorum exponens ait:

A Inimicus autem diabolus est. Et Apostolus Petrus ait: Inimicus vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Ipse enim est qui animas persequitur, qui mortem inferre perpetuam molitur. Ipse est, inquam, qui incautos decipit, et in via huius vitæ gradientibus laqueos tendit. Ideo propheta ait: In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Rursum de eo scriptum est: Abscondita est in terra pedica eius, et decipula illius super semitas. Dum enim humanæ saluti inuidens perdere innocentem appetit, prius ei aliquid quod libeat ostendit. Quod dum appetere incautus nititur, occulto peccati mucrone transuerberatur. Quasi ergo in terra pedica absconditur, dum in terrenis commodis peccatum occultatur. Decipula quoque ab antiquo hoste super semitam ponitur, cum in actione huius mundi, quam mens appetit, peccati laqueus paratur. Ira namque in terra decipula poni-
B tur, vt exposita esca ipsa non videatur. Sic nimirum sic antiquus hostis dum subruere aliquem cupit, quasi escam in muscipula, lucrum in culpa ponit. Ad quod dum auiditatis amore viator inhiat, ex in prouiso eum peccati laqueus suffocat. Quis huius hostis versutias non metuat, qui tanto est perniciosior, quanto occultior? Non enim quæ extra nos sunt auferre nititur, sed diripere thesauros interiores conatur. Nulla sibi temporalium bonorum cupiditas, nulla diuitiarum ambitio, nullum dignitatis desiderium, sola interiora appetit, solas virtutes diripit, solam animam occidit. Quòd si aliquando exteriora tetigerit, non ea aufert vt habeat, sed vt eo auferendo animam euertat. Nouimus quo modo multos quotidie fraudibus suis occupet, quo modo vestimentis gratiæ exspoliet, deceptos virtutis priuet ornatu, diuitijs opum defraudet, liuoribus infuscet tentationum, vulneribus peccatorum transfigat.
C Hæc est namque peruersitatis eius intentio, vt omnes deijciat. Denique quos in vijs Dei ambulantes viderit, et in proposito iustitiæ cognouerit fortiores, eos grauius persequitur, a statu rectitudinis subruere conatur. Ideoq. ait: [Persecutus est inimicus animam meam, humiliauit in terra vitam meam.] Grauis persecutio. Qui cœperam amore cælestium terrena relinquere, et contemptis diuitijs sæcularibus, in cælis conuersari, iam impulsione diabolica cogor summa et æterna despicere, et de mundi huius prouidentia incerta cogitare. Terrenarum rerum curis aggrauor: carnalium voluptatum captus illecebris, ad ima deducor. Deprimit enim terrena habitatio sensum multa cogitantē: [Humiliauit in terra vitam meam.] Qui contemptis cælestibus, ad ima solummodo appetenda deducitur, eius vita in terra humiliatur. Vnde fit vt eo morti fiat proximus, quo a Deo factus est per dissimilitudinē longinquus. Hinc nāque *Mat. 13. d* *1. Pet. 5. c* *Psal. 139.* *Iob. 18. b* *Sapien. 9. d*
D Apostolus ait: Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationē, et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia, quæ mergunt homines in interitum. Vnde et apte subditur: *1. Tim. 6. b*

Collocauit me in obscuris sicut mortuos sæculi, & anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.

Quid infelicius? Viuebam olim Deo, mortuus sæculo: nunc econtrario mortuus Deo mundo viuo. Quid est enim peccatum nisi mors? Hinc etenim scriptum est: Non est in morte qui memor sit tui. Et iterum. Intrauit mors per fenestras nostras. Mors namque est quæ animam a Deo separat, sensuum internorum intercludit officia, diuinam deturpat imaginem, lucis adimit claritatem. Denique qui in Christo moritur, in sepulchro conscientiæ tumulatur, ligatur concupiscentiarum institis, a con- *Psal. 6.* *Hier. 9. f*
E spectu Dei proijcitur, duritie operitur, lapide iniquitatis intus clauditur. De talibus scriptum est: Prodit quasi ex adipe iniquitas eorum. Hos tamen aliquando resuscitat Iesus, et sublato impœnitudinis lapide, a tenebris ad lucem reuocat. Et cum pro eis Ecclesia intercesserit, per ministerium eos sacerdotum absoluit. Venit ipse ad monumentum, ad lacrymas Ecclesiæ commouetur: iubet vt ad iustitiam resurgat, qui pridem in iniquitate iacuerat. Tantummodo opus est vt per confessionem foras veniat, sentiat cordis dolorem, timeat iudicium Dei, ab iniquitate recedat. Habet etiam in hoc prophetæ documentum. Nam subditur: [Anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.] Pœnitentis viri spiritus anxiatur, cum superna desiderans, carnis corruptione deprimitur. Cum enim terrenæ labis pondere prægrauatus, sustolli ad altiora nititur, ipso suo conamine fatigatus lassatur. Sed eo enixius superiora desiderat, quo verius sarcinā agnoscit quā portat. Turbatur vero cor *Psal. 72.*

peccatoris in recordatione peccati, cum primũ cœperit seipsum cognoscere, et quàm longe a Deo recesserit cogitare. Nec vacat quod addidit: [In me.] Quasi enim extra se fuerat, qui spretis salubribus et æternis, de noxijs et temporalibus cogitabat: qui ægritudinis suæ molestias non sentiebat: qui se videre cum cæcus esset putabat. Sed eo in se redijt, quo seipsum qualis fuerat recognouit. Scriptum namque est: Redite prævaricatores ad cor. Sed de filio prodigo narrauit Dominus: quia cum distractis et profusis paternis bonis, vitæ cælestis alimẽto egeret, in se reuersus sit. Non enim in se reuerteretur, nisi a se prius exisset. Ideoq. et pater eius ait: Hic filius meus mortuus fuerat, et reuixit: perierat, et inuentus est. Si ergo a patre, a quo per inobedientiam discesseras, inueniri desideras, et deliciose in domo illius epulari, ad teipsum statim reuertere, et discussis actibus tuis, vnde excideris recordare, vt eo magis mouearis ad pœnitentiam, quo incipies cognoscere quod amiseris, et perdere quod inueneris. Sequitur. A B

Isa.46.e Luc.15.d Ibid.

Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabar.

Felices antiqui dies, nihil tenebrarum, nihil caliginis præferentes. Quas diuinitatis lustrabat præsentia, securitatis purgabat serenitas, lætitiæ immensitas decorabat. Dies gaudiorum, et luminis, dies virtutum et pacis, dies deliciarum et suauitatis. Quos non perturbabat mæror, non infestabat angustia, non obumbrabat infirmitas? Hos dies in paradiso habuit anima antequam a statu rectitudinis per culpam caderet præuaricationis: sed eosdem tunc infeliciter perdidit, cum præcepta Conditoris seruare contempsit. Potest quoque intelligi per antiquos dies, primorum parentum transgressio, per quam oculos eorum apertos testatur scriptura. Vel etiam illecebrosa istius mundi prosperitas, fraudulenta quadam amœnitare stultis arridens, cui maledicit iustus dicens: Pereat dies in qua natus sum. Sancti etenim viri mundi huius prospera magis quàm aduersa metuentes, in ipsis successibus suis seipsos discutiunt, et quàm cito transeat mundanæ felicitatis fumus attendunt, reuoluentes quod scriptum est: In die malorum ne immemor sis bonorum. Si quem vero in mundo prosperari viderint, et in gloria diuitiarum suarum exultare: non culmen dignitatis eius considerant sed finem illius mente pertractant: vt tanto obnoxius vera bona considerent, quanto apertius bona non esse quæ transeunt vident. Hinc namque Iob dicit: Ego vidi stultum firma radice, et maledixi pulchritudini eius statim. Qui enim in multitudine diuitiarum suarum confidit, quasi in terra radicem firmauit. Sed vir sanctus eius maledicit pulchritudini, cum illius derogat prosperitati: [Meditatus sum in omnibus operibus tuis.] Qui mundi huius diuitias fallaces esse agnouerit, et amore cælestium contempserit terrena, meditatur in operibus bonis, quæ vita hac transeunte permaneant, et æternæ vitæ præmia ferant. Neque enim tempore vtiliter viuitur, nisi ad comparandum meritum quo in æternitate viuatur. Sequitur: [Et in factis manuum tuarum meditabar.] Loquitur propheta ad Deum: Opera manuum tuarum sunt cæli. Et alibi: Cæli enarrant gloriam Dei. Illi sunt cæli, qui enarrant gloriam Dei, qui opus manuum Dei dicuntur: quia diuinam in se non deformant imaginem, charismarum non excludunt dona, animæ speciem non demoliuntur. Qui nihil boni sibi, sed totum gratiæ Dei tribuunt, scientes se nihil habere quod non acceperunt. Hoc enim operarus est in eis, qui vasa misericordiæ fecit eos, qui illos ante mundi constitutionem in seipso elegit, vt in se non glorientur, nec altum sapiant, sed timeant nec dicant in abundantia sua: Non mouebor in æternum. In his meditabitur, qui de Babylone reuersus, exempla eorum sibi ad imitandũ proponens, ne deceptus conuersatione eorum qui terrena sapiunt, in eadem quæ dimiserat relabatur, et fiat deterior erroris confusio, si post acceptum aratrum cœperit retro aspicere, aut ad tollendam tunicam in domum remeare. Eorum itaque exemplo se ad bene operandum excitat, cum eis absens corpore, mente conuersatur. Gloriam ergo beatitudinis æternę quam receperunt, aut recepturi sunt, attendit, vt eo magis ad opus bonum animetur, quo cœperit agnoscere quod egerunt, et sperare quod acceperunt. C D E

Gen.3.b Iob.3.a Eccli.11.d Iob.5.d Psal.101. Psal.18. 1.Cor.4.b Rom.9.e Ephes.1.a Psal.29. Luc.9.g Mat.24.b

Expandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi.

Non sufficit bene velle, nisi sequatur et facere. Ideo qui in operibus bonis meditatũ se dixe-

A se dixerat, et in meditatione laudis sanctorum immoratum, secutus adiunxit: [Expandi manus meas ad te.] Hinc namque Propheta nos admonet, dicens: Leuemus corda nostra cum manibus ad Deum. Quid est manus ad Deum expandere, nisi operationem ad omnipotentem leuare? Denique ille manus suas contrahit, qui indigentibus nihil tribuit, qui vocem pauperis non exaudit. Hinc quidam sapiens admonet dicens: Non sit manus tua ad dandum contracta, et ad accipiendum porrecta. Docuit ille manus expandere, qui dixit: Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. Et Propheta testatur dicens: In die tribulationis meæ Deum exquisiui manibus meis. Quid est enim manibus Deum exquirere, nisi operibus sanctis saluatorem inuocare? Nec otiose additum est: [Ad te:] quia sunt plerique qui in eo quod bene agunt, laudari ab hominibus appetunt. Hi manus suas ad Deum expandunt, qui per opera sanctitatis non Deum, sed mundi gloriam quærunt. De talibus dicit Dominus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Expandamus ergo manus nostras ad Deum, ne iustitiã nostram faciamus coram hominibus, nec cum fatuis virginibus lampades vacuas accipiamus, sed in vasis nostris oleum sumentes, venienti sponso occurramus, vt dicere cum Apostolo possimus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ: [Anima mea sicut terra sine aqua tibi.] Hoc est propter quod magis timoratus quisque se ad bene operandum excitat, si se non extollat de meritis, si in se superbiam humanæ præsumptionis extinguat, si nihil se esse reputet, si virtutis incrementum a Conditore expectet. Ideoq. ait: [Anima mea sicut terra sine aqua tibi.] Quasi enim terra sine aqua, est anima sine gratia. Sicut enim terra, quæ imbre non perfunditur, non vestitur herbis, non venustatur floribus, non abundat messe: sic anima gratia carens non operitur virtutibus, non cogitat de cælestibus, non insistit vtilibus. Vitiato namque in primo parente libero arbitrio, iam nec velle quidem bonum possumus, nisi illius gratia adiuuemur, apud quem gressus hominis diriguntur. Scriptum quippe est: Præparatur voluntas a Domino. Et Dominus discipulis ait: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Et Apostolus: Deus est, inquit, qui operatur in vobis, et velle, et perficere, pro bona voluntate. Et iterum: Gratia Dei saluati estis, per fidem. Si ergo fidem sine gratia Dei nemo habet, quis se facere fructum æstimet sine adiutorio illius, qui ait: Posui vos vt eatis, et fructus vester maneat? Quicumque enim plantet aut riget incassum vox correptionis exterius perstrepit, nisi ille incrementum dederit, sine quo nihil possumus facere.

Thre. 3. e · *Eccli. 4. d* · *Luc. 11. f* · *Psal. 75.* · B · *Mat. 6. a* · *Mat. 25. a* · *2. Corin. 1. c* · C · *Ioan. 15. c* · *Philip. 2. b* · *Ephes. 2. b* · *Ioan. 15. c* · *1. Cor. 3. b*

Velociter exaudi me Domine, defecit spiritus meus.

Non incongrue a quodam sapiente dictũ est: Cupiditati ipsa celeritas tarda est. Parum D enim est desideranti iustificationes Dei vt exaudiatur, nisi etiam velociter exaudiatur. Addit etiam causam, quare exaudiri debeat, quasi inflantem iam spiritum non habeat, qui spem suam omnino in Deo ponit. Dicendo enim: Defecit spiritus meus. pauperem spiritu se esse testatur, et de seipso non præsumere, sed sacrificium Deo spiritum contribulatum offerre. Agnoscit hoc etiam se ex gratia Dei habere quòd humiliatus est, confidens se eius auxilio erigendum, cuius gratia se sentit elisum. Hinc namque propheta Dominum exorans ait: Auferes spiritum eorum, et deficient, et in puluerem suum reuertentur. Emitte spiritum tuum, et creabũtur. Non enim receptaculum spiritus Dei quisquam efficitur, nisi spiritu suo primitus euacuetur. Nam nec requiescit spiritus Dei nisi super humilẽ et quietum, et trementem sermones Dei. Denique qui tremit, deficit. Hinc propheta ait: Defecit in salutari tuo anima mea. Nisi enim quis a semetipso deficiat, ad eum, qui supra ipsum est, non appropinquat. Hinc de regina Saba scriptum est, quòd audita sapientia Salomonis, et visis ministris domus eius, non habebat vltra spiritum: quia electorum Ecclesia de gentibus congregata, cognita Christi gratia, et Euangelicæ doctrinæ inuentis magistris, abiecto superbiæ spiritu, omniq. elationis fastu deposito, didicit de seipsa diffidere, et in regis sui misericordia magna sperare.

Psal. 50. · *Psal. 103.* · *Psal. 118.* · E · *3. Reg. 10. a*

Non auertas faciem tuam a me, & similis ero descendentibus in lacum.

Solent domini irati ab his quibus offensi sunt seruis oculos auertere, et si quando illi pro gratia supplicauerint, in partem aliam faciem declinare. Et quia recto eos intuitu conspicere nequeunt, animorum suorum motus in ipso corporis habitu ostendunt. Deus quoque idem delinquentibus auertitur: quia turpitudinem eorum sereno vultu inspicere dedignatur. Sed qui abijcit delinquentem, conuertitur ad pœnitentem, vocat etiam auersos, donat

sos, donat peccata conuersis, hortatur pigros, consolatur afflictos, docet studiosos, A
adiuuat dimicantes, confirmat laborantes, exaudit corde clamantes. Ipse namque
Zach. 1. a per prophetam dicit: Conuertimini ad me, et ego conuertar ad vos. Sed quia conuerti ad eum sine ipso non possumus, quotidie cum propheta clamemus: [Ne auertas faciem tuam a me, et similis ero descendentibus in lacum.] Auertente Domino faciem, peccator in lacum descendit: quia nisi illum Deus misericorditer respexerit, post mul-
Luc. 22. g ta perpetrata scelera in desperationis foueam cadit. Nam et Petrus amare non fleuis-
Iac. 1. c set, nisi eum Dominus respexisset. Est enim pœnitentia vnum de perfectis donis descendentibus a patre luminum. Nisi ergo benigna Dei misericordia mentem hominis illuminauerit, impossibile est ei in nouam naturam mutari, cum scriptum sit: Non potest
2. Cor. 3. a a se facere quidquam, nisi datum fuerit desuper. Et Apostolus: Fiduciam, inquit, talem habemus per Christum ad Deum, non quòd sufficientes simus cogitare aliquid a B
nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Si ergo nec cogitare aliquid a nobis sufficimus, quo modo sine respectu misericordiæ Dei pœnitentiam agemus?
Ioan. 1. a Sunt enim tenebræ vbi Christus non respicit, vbi lux illa vera non ingreditur, quæ sic lucet in tenebris, vt tamen non comprehendatur a tenebris. Ideoq. propheta Domi-
Psal. 118. num exorans dicebat: Faciem tuam illumina super seruum tuum. Quid est autem facies Dei, nisi quædam claritas cognitionis eius? Hanc cognitionis eius claritatem non vident, qui misericordiam ipsius ignorant: qui de peccatorum suorum venia desperāt. Illi denique in lacum descendunt, vbi lumen non videant misericordiæ, intentionem cordis non dirigant ad cælos, carnis satisfaciant desiderijs, Deum contemnant sicut
Prou. 18 a scriptum est: Peccator cum in profundum venerit, contemnit. De talibus per Amos
Amos 9. a prophetam Dominus intonat dicens: Si celauerint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, et mordebit eos. Quid est enim celari in profundo maris, C
nisi in altitudine delitescere desperationis? Celat vero se qui non confitetur peccata sua. Non confitetur autem qui desperat de misericordia Dei. Vel certe ille se ab oculis Dei celat, qui a mandatis eius auertitur. Oculi enim Domini, spiritus Dei, qui legem, id est, mandata dedit. Qui ergo se ab oculis Dei in profundo desperationis celauerint, potesta-
Gen. 3. c tem accipit diabolus vt eos mordeat, et vt in ventrem eos suæ malitiæ inducat. Ipse est enim serpens cui dictum est: Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ.

Auditam fac mihi mane misericordiam tuam: quia in te speraui.

Quid est mane, nisi sequentis diei initium? Quæ autem dies nisi illa de qua prophe-
Psal. 83. ta dicit. Melior est dies vna in atrijs tuis super millia? Et Apostolus: Nox, inquit, præ- D
Rom. 13. d cessit, dies autem appropinquabit. Abijciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis, sic vt in die honeste ambulemus. Illa est enim dies quam verus ille sol illuminat qui nescit occasum, quem non obtenebrat nubes, non obscurat nebula, non obumbrat turbo. Quæ recte vna dicitur: quia nullus finis termino angustatur. In hac quippe vita diem non habemus, in qua per fidem, non per speciem ambulamus. In qua cæcitatis nostræ patimur tenebras, et erroris humani deflemus caliginem. In qua assiduis mæroris, et angustiæ premimur nebulis, et per deuia trahimur, quasi captiui lumen sapientiæ non habentes, et in cogitationibus nostris euanescentes. Cum au-
Col. 3. a tem Christus apparuerit vita nostra, et reuelata facie Deum videre cœperimus, tunc omnis effugiet caligo tenebrarum, omnis euanescet ignorantiæ fumus, omnis dissipabitur tentationis nebula: quia et corruptibile hoc induet incorruptionem, et mortale E
1. Cor. 15. g hoc induet immortalitatem. Illa erit claritatis et lucis dies, quam electis omnibus præparauit, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum filij di-
Psal. 5. lectionis suæ. Huius diei mane est futura resurrectio, iuxta quod scriptum est: Mane astabo tibi et videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es, neque habitabit
Psal 91. iuxta te malignus. Et iterum: Bonum est confiteri Domino, et psallere nomini tuo al-
Apoc. 21. a tissime: ad annunciandum mane misericordiam tuam. In ea quippe iustorum lucescet felicitas, apparebit gloria, videbitur exultatio, vbi absterget Deus omnem lacrymam
Matth. 13. f ab oculis sanctorum, vbi nouissima destruetur mors, vbi iusti fulgebunt sicut Sol in regno patris eorum. In illo autem mane auditam faciet Dominus misericordiam suam, cum segregatis iustis, ab impijs, ouibus scilicet ab hædis, dicet his qui a dextris eius
Mat. 25. d erunt: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine

A gine mundi. Ibi nota fiet misericordia Dei, quam in præsenti vita mens humana capere non potest. Præparauit enim Dominus diligentibus se, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Ideo qui per bonam conuersationem a gratia Dei venientem, ad desiderium æternæ vitæ erigitur, dicit: [Auditam fac mihi mane misericordiam tuam.] scilicet æternam. Misericordia enim Domini ab æterno vsque in æternum super timentes eum. Quòd si illa sanctorum felicitas misericordia est, et non meritis acquiritur, vbi erit quod scriptum est: Et tu reddes vnicuique secundum opera sua? Si secundum opera redditur, quo modo misericordia æstimabitur? Sed aliud est secundum opera reddere, et aliud propter ipsa opera reddere. In eo enim quòd secundum opera dicitur, ipsa operum qualitas intelligitur, vt cuius apparuerint bona opera, eius sit et retributio gloriosa. Illi namque beatæ vitæ in qua cum *1.Cor.2. c* *Psal.102.* *Prou.24. b*

B Deo, et de Deo viuitur, nullus potest æquari labor, nulla opera comparari, præsertim cum Apostolus dicat. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Quamquam et ex hoc quoque misericordia iure possit nominari: quia pro illis operibus datur, quæ sine præuentu misericordiæ Dei nemo assequitur. Vnde in Psalmis dicitur: Deus meus, misericordia eius præueniet me. Nisi enim vasa iræ fecisset vasa misericordiæ, neminem ab illa perditionis massa conuersatio sancta discerneret, neminem a pœna perpetuæ mortis iustitia propria liberaret. Constat ergo quia quibus misericorditer tribuit, vt in hac vita bene operentur, eis misericordius largitur, vt in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Hæc est gratia quam pro gratia dandam sanctis Dei Apostolus perhibet, vt quibus in hac vita diuinitus datur gratia sanctificationis, eis ex hac quoque in futuro detur gra- *Rom.8. d* *Psal. 58.* *Rom.9. e*

C tia æternæ felicitatis. Quod vero ait: [Quia in te speraui.] quasi causa est iustæ petitionis: quia cum spem suam quis in Deo posuerit, ad exorandum Deum confidentior erit. Dixerat quoque superius: Defecit spiritus meus, nunc vero in Deo sperare se dicit: In quo maioribus visus confidentiæ remedijs, spei nostræ saluberrimum adhibet documentum, vt discamus parum esse quòd a nobis deficimus, nisi nos transcendentes in Deo proficiamus.

Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te leuaui animam meam.

Quis est qui peruenire possit ad audiendam mane vocem misericordiæ, nisi ambulauerit in via iustitiæ? Hinc propheta Dominum exorans ait: Viam iustificationum tuarum instrue me. Et illud: Dirige me in semitam rectam propter inimicos meos. Et: *Psal.118.* *Psal.26.*

D Dirige in conspectu tuo viam meam. Sciebat enim viam esse, quæ recta videtur hominibus, cuius nouissima ad mortem ducunt. Ideoq. ait: [Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te leuaui animam meam.] Vide ordinem. Primum est vt a teipso deficias, nec super te causa iactantiæ rapiaris, sed omnibus inferiorem te sentias, et sic in te spiritum superbiæ extinguas. Non te generis nobilitas extollat, non erigat honor, non inflet prudentia. Qui enim confidit in homine, maledicto subiacet. Deinde sequitur vt in Deo speres, vt derelictus, iuxta prophetam, a patre et matre, assumaris a Domino, et eius præsidio guberneris inter fluctus mundanæ tentationis. Postremo vt animam ipsam leues ad Deum, et omni vanitate expulsa, in cælestibus conuerseris, vbi deliciarum Dei reficiaris dulcedine, et visionis eius perfruaris claritate. Non tibi subrepat terrenarum delectatio cupiditatum, non vanitatum phantasmata mentem occu- *Psal.56.* *Hier.17. a* *Psal.26.*

E pent, quæ cum animum in diuersa traxerint, tantam inducunt caliginem negligentiæ, et cæcitatis tenebras opponunt, vt cum appetere cœperit infima, nullatenus erigatur ad summa. Si amore cælestium accensus fueris, et per istos ascenderis humilitatis gradus, poteris et tu dicere cum propheta: Ad te Domine leuaui animam meam. Beatus qui hoc potest dicere. Beatus plane quem iniquitas non onerat, non reuocat delectatio, non inclinat voluptas, quem non grauat cupiditas, non deprimit opulentia, non trahit ambitio, sicut scriptum est: Beatus vir cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit. *Psal.24.* *Psal.63.*

Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

Qui in via ambulat, insidias metuit, hostium timet incursus, prædonum impetus perhor-

perhorrescit. Ideo qui viam nosse salutis desiderat, vt etiam ab inimicis eripiatur exorat. Nouit quia inter inimicos graditur, in medio laqueorum, vndique pericula imminent, vndique ponuntur insidiæ, vndique incauti præcipitantur. Aduersarius enim noster diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Occupat incautos, inermes sauciat, incautos exspoliat. Alios necat, alios captiuat, alios suffocat. Aliquando transfigurat se in angelum lucis, et incautæ menti quædam agenda bona proponit: vt dum a proposito tentatus deciderit, et tentationum ventis velut arundo cœperit agitari, facilius ad delicti inducatur consensum. Inserit inutiles cogitationes, vana adhibet desideria, virtutum figmenta depingit. Si quem vero inuenerit fortiorẽ, in bono proposito perseuerantem, eum acrius persequitur, et grauioribus admotis tentationum aculeis, extinguere conatur. Habet quoque secum nequitiæ ministros, et duces et satellites suos, cum quibus aduersus humanam fragilitatem congreditur, vt eo tanto facilius superetur, quanto non ab eo, sed a multis impugnatur. Contra hunc potentem aduersarium eiusq. plurimos apparatus nos instruebat Paulus cum diceret: Non est vobis colluctatio aduersus carnem et sanguinem, sed aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ in cælestibus. Quis tot inimicorum cateruas euadere, eorumq. insidias inuestigare potest? Non grauantur carne, nullis occupantur curis, sed sunt ad nocendum parati. Quis hominum aduersus eos dimicans illæsus abire potest, nisi auxilio diuinæ gratiæ vallatus fuerit, et scuto bonæ voluntatis eius coronatus? Etiam si bonæ operationis studio floreat, si lumine polleat virtutu: non poterit inimici rugientis superare nequitiam, nec potestatis iniquæ reprimere vires, nisi illius fuerit fretus præsidio, qui sic manet in nobis, vt etiam pugnet pro nobis. Restat ergo vt in omnibus diuinæ gratiæ auxilium postulemus, et ad illud inexpugnabile occurramus semper refugium, in quo nullius hostis timeamus incursum. Ad illud nempe refugium confugerat qui dicebat: [Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi.] Et alibi: Domine refugium factus es nobis. Notandum vero quia non ait, protege me, sed eripe me, quasi dicat: Iam me fraudum suarum laqueis implicant, iam deceptionum astringunt nodis, iam retibus iniquitatum inuoluunt. Quis autem ad eripiendum idoneus, nisi ille, cui cum propheta cantamus. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Laqueus contritus est, et nos liberati sumus? Et ne quis sibi placens de ereptione sua glorietur, adiunctum est: Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum et terram. Ambulantes itaque in via hac in qua absconderunt laqueos nobis, totis ad Deum medullis cordis clamemus: [Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.] Iustum est vt Deo suo omnis homo seruiat, creatura obediat creatori, Domini sui mandata seruus non transgrediatur. Contendat Christiana anima facere voluntatem Dei sui, agnoscat Creatorem suum, audiat vocem eius, dirigat viam eius, obediat præceptis eius. Oret vt doceatur, postulet vt dirigatur, supplicet vt confirmetur. Hoc quippe sine auxilio diuinæ inspirationis adsequi nemo potest, sed in omnibus diuina nobis est exoranda clementia: vt infuso cordibus nostris spiritu cuius vnctio docet nos de omnibus, discamus quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta.

1. Pet. 5. c — 2. Cor. 11. d — Ephes. 6. b — Psal. 89. — Psal. 123. — 1. Ioan. 2. d — Rom. 12. a

A B C D

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum Domine viuificabis me in æquitate tua.

E

Qui a spiritu suo defecit, a spiritu Dei deducitur. Dixerat autem superius suum spiritum defecisse. Constat itaque quia ad malum eum suus spiritus deduxerat. Et fortasse deduxerat eum in regionem longinquam, in qua substantiam suam dissipasset, in qua fames esset verbi Dei, in qua vni ciuium, videlicet diabolo, qui princeps est mundi huius nuncupatus, adhærens, ad porcos mitteretur pascendos. Vbi porcorum cibis ventrem suum cuperet implere, id est, malignorum spirituum suggestionibus carni suæ satisfacere. Iam vero malo spiritu deficiente, Dei bono assumptus, in terram rectam speret introduci: quæ tribulos non germinet et spinas, nec deserta sit, vel inuia, vel inaquosa, sed centenis exuberet fructibus et delicijs abundet æternis. Qui enim spiritu Dei aguntur, hi, iuxta Apostoli vocem, filij Dei sunt. Si autem filij, et heredes. Et si heredes, hereditatem possidentes. Quæ est autem hereditas, nisi terra viuentium?

Luc. 15. d — Ioan. 14. d — Rom. 8. c

A tium? Hinc namque propheta ait: Manſueti hereditabunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis. Hinc rurſus ait: Benedicentes ei, hereditabunt terram. Et ne quis crederet terram illam quæ tranſitura eſt, benedicentibus et manſuetis hereditatē promitti, ſubiunxit atque ait: Iuſti autem hereditabunt terram, et inhabitabunt in ſæculum ſæculi ſuper eam. Et: Nouit Dominus dies immaculatorum, et hereditas eorū in æternum erit. Si ergo hereditas filiorum eſt, et illi ſunt filij Dei, qui aguntur ſpiritu Dei, cum hereditas terra viuentium ſit, qui ſpiritu Dei illuminantur, in terram rectam deducentur. Ad quam quicumque deducitur, in multitudine pacis delectatur. Hanc pacis multitudinem Dominus per prophetam pollicetur dicens: Dabo illis ſolatium verum, pacem ſuper pacem. Super pacem enim, quam dilectis ſuis in hac vita tribuit, in æterna felicitate aliam diuina miſeratio dabit: vt iam caro non repugnet B ſpiritui, nec aliqua vllius tentationis ſubrepat occaſio, omnibus iam compoſitis: vt reformata in melius humana natura, nemo iam cadere, nemo poſſit peccare. Hæc eſt pax Chriſti, quam Apoſtolis ipſe promiſit dicens: Pacem relinquo vobis, pacem meā do vobis. In quo notandum quia cum bis eis ſuam pacem promiſit, intelligamus ſanctos Dei quamdam in hac vita pacem habere, ſed veram perfectamq. pacem ibi ſolummodo inuenturos, vbi eos iam nulla vana mouebit cogitatio, nulla turbabit illuſio: Cum eripuerit Deus animas eorum de morte, oculos eorum a lacrymis, pedes eorum a lapſu. Hanc pacem Chriſtus ſolus habuit, quia ſolus inter mortuos liber, peccati aculeum in corde non ſenſit. Nos vero quamdiu corruptibili carne premimur, et corporis innectimur nodis, integræ illius perfectæq. pacis ignari vane conturbamur, irrepentibus nobis terrenarum illecebris cupiditatum, et cogitationibus vanis, quæ frequen- C ter quaſi facto agmine ex improuiſo erumpentes, mentem confundunt, atque alio quàm propoſuerimus animum trahunt. Non enim in poteſtate noſtra eſt cor noſtrum. Non ad Deum ſecundum voluntatem noſtram erigitur, deducitur ad ima, trahitur ad deuia. Si ergo in terram rectam cupimus ingredi, a ſpiritu Dei bono optemus deduci: [Propter nomen tuum Domine viuificabis me in æquitate tua.] Non viuit iuſtitiæ, niſi qui moritur iniquitati. Sicut autem quod ſeminauimus non viuificatur, niſi moriatur prius: ſic qui mundo et concupiſcentijs eius non moritur, in fructu bonorum operum non multiplicatur. Supereſt ergo vt mortificemus membra noſtra quæ ſunt ſuper terram, quatenus viuificet nos auctor vitæ. Ad hoc enim ipſe mortuus eſt, et reſurrexit, vt nos peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus. Hinc propheta dicit: Viuificabit nos poſt duos dies, et in die tertia ſuſcitabit nos. Illa nempe reſurrectio noſtra vita fuit, per D quam a morte animæ liberati ſumus, atque vitæ reſtituti perpetuæ. Si enim credimus, quòd Ieſus mortuus eſt, et reſurrexit, ita et Deus eos qui dormierunt per Ieſum adducet cum eo. Vides quia qui Chriſto commoritur, cum eo conuiuificatur, ſicut teſtatur Apoſtolus, dicens: Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul et reſurrectionis erimus. Plus eſt autem viuificari in æquitate, quàm viuificari æquitati. Denique qui in æquitate viuificatur, in ipſam æquitatem introducitur, vt nihil iniquum ſapiat, nihil impium agat. Poteſt etiam per æquitatem ipſe Chriſtus intelligi, in quo viuificatur qui mundo moritur. Denique corpore ſuo et ſanguine paſcimur et viuificamur, alimur et ſaginamur. Nec otioſe additur: Propter nomen tuum. Ad omne enim bonum quod agimus, non noſtram, ſed Domini gloriam quærimus. In eo namque opus bonum Deo acceptum efficitur, ſi ex virtute operis non ſerui, ſed Domi- E ni nomen glorificetur.

Ps.36. e; Ibid.; Ibid.; Iſa. 26. a; Ioan. 14. d; Pſal. 114.; Pſal. 87.; Coloſ. 3. a; Oſea. 6. a; 1. Theſ. 4. e; Rom. 6. a

Educes de tribulatione animam meam: & in miſericordia tua diſperdes omnes inimicos meos.

Inter multiplices humanæ animæ tribulationes, et inumerabiles afflictionum moleſtias, nulla eſt maior afflictio, quàm conſcientia delictorum. Cum enim exterius patitur homo, ad Deum confugit, ad virum fortitudinis recurrit. Singulare namque et ſaluberrimum eſt conſolationis remedium, tribulationes exterius patienti: vt ſi eum contriſtat orbitas, ſi angit paupertas, ſi venit infirmitas, recedat ab eo qui foris eſt ſtrepitu, et ingreſſus in interiora mentis penetralia, ibi Deum inuocet, vbi nemo videt. Reſtat quoque vt oſtium cordis contra illatas claudat moleſtias, vt ſæuientium exterius non ſentiat impetus, ſed in ſpe cæleſtium promiſſorum exultans poſtponat damna,

damna, molestias negligat, sæculi blandimenta contemnat, humiliet se in confessio- A
ne peccati, magnificet et laudet Deum corripientem et consolantem. Quòd si malæ conscientiæ tribulationem perferens, in arcano cordis Deum non inuenit, quoniam forte recessit ab hospitio cordis pro abundantia iniquitatis, quid facturus est homo? vbi consolationem inueniet? vbi requiem perquiret? Grandis tribulatio vbi nullus euadendi aditus, vbi nulla libertatis spes, vbi nulla ereptionis fiducia. Si ad exteriora recurrit, si in transitorijs consolationem quæsierit, ibi animi afflictio vrgebit, solicitudinum stimulabit calamitas miseriarum turba vallabit. Quæ enim in temporalibus consolatio? quale in diuitijs gaudium? Numquid nobiscum permansuræ sunt? Non-
Luc. 8. a. ne illæ sunt spinæ, quæ semen verbi suffocant? Quæ sicut acquisitæ lætificant, sic etiam amissæ contristāt. Superest itaque vt in tribulatione positus peccator ad eum recurrat, in quo solo vera est consolatio, et per istius vitæ noctes in lectulo cordis Deum quærat. B
Cant. 3. a Quem si primo non inuenit, magis ad quærendum animetur, surgat ad amorem cælestium, ciuitatem circumeat exultatione vniuersæ terræ fundatam, interroget vigiles qui custodiunt Ecclesiam, nudetur pallio sæcularis ornatus, et charitatis sagitta interius vulneretur. Nec prius a quærendo desistat, quàm mærentium consolatorem inueniat. Inuentum autem summopere teneat, donec redemptus ope adiutricis gratiæ, a conscientiæ eripiatur tribulatione. Si enim naufragus cupiens vitam in vndis seruare, semel adeptam tabulam non ante dimittit, quàm fractus labore sæuientium procellarum deficiat, aut vehiculi præsidio adiutus, optatum littus attingat: quis in huius maris magni et spatiosi naufragio Dei non amplectatur sapientiam, cuius guber-
Prou. 3. c netur præsidio, regimine deducatur? De ipsa namque scriptum est: Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam, et qui tenuerit eam, beatus. Quæ est autem Dei sapientia C
1. Cor. 1. d nisi Christus? secundum quod Apostolus ait: Christum Dei virtutem et Dei sapientiā. Teneamus ergo lignum salutis in pelago procellosæ tempestatis, per quod possimus, et a periculo horrendæ mortis eripi, et de tribulatione diabolicarum tentationum educi. Dat nobis magnam ereptionis nostræ fiduciam, quod subditur. [Et in misericordia tua disperdes omnes inimicos meos.] Qui sint inimici humani generis, et christianæ animæ impugnatores, superiori satis expositione declaratum est. Quos tunc clementia diuina disperdit, cum eis vires nocendi adimit, cum aduersus iacula tentationis diabolicæ scutum opponit suæ protectionis. Quasi enim confusi abscedunt, cum se ad præualendum impotentes agnoscunt.

Et perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ego seruus tuus sum. D

Iustum est vt bonus seruus a bono Domino adiuuetur, contra hostiles muniatur incursus, a periculo liberetur. Sed quid est quòd se nominat seruum, cum seruus non
Ioan. 15. b maneat in domo in æternum? Hinc ipsa veritas discipulis ait: Iam non dicam vos ser-
Rom. 8. c uos, quia seruus nescit quid faciat Dominus eius. Et Apostolus: Non accepistis, inquit, spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater. Sed sciendum, quoniam sicut sunt duo timores, ita etiam
1. Ioan. 4. d sunt duæ seruitutes. Est enim timor pœnam habens, quem perfecta charitas foras mit-
Psal. 18. tit. Et timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi: de quo etiam scriptum
Psal. 110. est: Initium sapientiæ timor Domini. Et iterum: Timentibus Deum nihil deest. Ille
Eccli. 1. b igitur timor qui a charitate excluditur, ad seruum non manentem in domo pertinere E
Psal. 33. videtur. Timor vero sanctus seruo illi conuenire noscitur, cui voce Dominica dicitur:
Mat. 25. c Euge serue bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Quòd vero ait: [Perdes omnes, qui tribulant animam meam.] Ad illam beatæ vitæ felicitatem referendum est, in qua nullum habebimus
1. Cor. 15. g aduersarium, nullum metuemus inimicum, cum absorbebitur mors in victoria, cum illa nouissima inimica destruetur mors, cum immutati fuerimus, et æquales angelis effecti. Modo enim nihil quietis aut securitatis inuenire possumus, dum adhuc in nobisipsis ingemiscimus grauati, adoptionem expectantes redemptionem corporis no-
2. Cor. 5. a stri. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc nulla erit diabolicæ frau
1. Cor. 15. g dis impugnatio, nullum hæreticæ prauitatis dogma, nulla infidelis populi impietas,
Psal. 117. omnibus ita pacatis et compositis, vt in tabernaculis iustorum sola audiatur vox exultationis

A tationis, et salutis. Ibi sancti sine fine laudabunt Deũ, et in lumine claritatis eius exultabunt, ciues effecti illius ciuitatis, quæ libera est, et æterna in cælis. Quam non obscurant tenebræ, non obumbrat nox, non consummat vetustas, non in ea rutilat lumen solis, aut lunæ splendor, aut stellarum iubar, non ibi lucerna quæritur, non lampas accenditur, non lychnus aptatur. Claritas quippe diuina eam illuminat, sol clarificat iustitiæ, lux vera illustrat, lux inquam inaccessibilis, quæ non clauditur loco, non finitur tempore, non obumbratur tenebris, non variatur nocte. Hoc immenso et indeficiente, et lucidissimo lumine illustrata Hierusalem sancta, quæ est mater nostra, filios abdicat tenebrarum, ciues recipit pacificos: filios videlicet lucis et diei, filios adoptionis, consortes supernæ hereditatis. Nullus in eam ingreditur impius, nullus habitat iniquus, nullus intrat immundus. Muri eius ex lapidibus construuntur viuis, portæ eius ex optimis adornantur margaritis, plateæ eius ex auro purissimo sternuntur, et canticum lætitiæ sine fine in ea cantatur. Ibi est lux sine defectu, gaudium sine gemitu, desiderium sine pœna, amor sine tristitia, satietas sine fastidio, sospitas sine vitio, vita sine morte, salus sine languore. Ibi sancti et humiles corde, ibi spiritus et animæ iustorum, ibi cuncti cælestis patriæ ciues, et beatorum spirituum ordines Regem in decore suo videntes, et in gloria virtutis eius exultantes. Perfecta viget in omnibus charitas, vna omnium lætitia, vna iucunditas.

Gal. 4. d — *Ibid.* — B (at "ptionis") — *Apoc. 21. d. e. f.* — *Dan. 3. f*

C BOne Iesu, verbum patris, splendor paternæ gloriæ, in quem desiderant angeli prospicere, doce me facere voluntatem tuam, vt a spiritu tuo bono deductus, ad beatam illam perueniam ciuitatem, vbi est dies æternus, et vnus omnium spiritus: vbi est certa securitas, et secura æternitas, et æterna tranquillitas, et tranquilla felicitas, et felix suauitas, et suauis iucunditas: vbi tu Deus cum patre et Spiritu sancto viuis et regnas per infinita sæculorum sæcula. Amen.

DEO GRATIAS.

FINIS EXPLANATIONIS S. GREGORII IN SEPTEM PSALMOS POENITENTIALES.

S. GREGORII MAGNI
PAPAE PRIMI
IN CANTICA CANTICORVM
EXPOSITIO.

ARGVMENTVM.

ERMVLTA in diuinis litteris Cantica leguntur, vtpote Moysis, Isaiæ, Annæ, compluraq. etiam Dauidis: et Salomon Carminum quinque millia cecinisse traditur: tamen quia hoc vno Canticorum libro diuiniora plane mysteria, quam ceteris, breuiter complexus est, titulo ipso, quo Cantica Canticorum inscripsit, aperte ostendit, librum hunc canticorum longe omnium præstantissimum esse, ac refertissimum multis, maximisq. mysterijs. Immo sanctissimus Hieronymus, idemq. longe eruditissimus, libera voce sæpe fatetur, singula huius libri verba, singula esse mysteria. Quamobrem ad illius explicationem diligentissimi sunt, vt Hebræos prætermittam, nostri, et Latini, et Græci interpretes. Origenis autem, quàm exquisita, in huius libri mysticis rebus indagandis fuerit industria, ex eo patet, quod vulgo de ipso dici solet, seipsum in illo exponendo superasse. Nec vero Theodoretus in eiusdem explanatione, alijs Græcis interpretibus cedit: neque contemnendus est Nyssenus, Basilio fratre vere dignus: neque præterea ceteri. Consulto autem prætermitto Carpathium, Philonem, Aponium, Cassiodorum monachum, religiosissimum patrem Bernardum. Hic, et sanctus Thomas, et alij nostræ religionis interpretes, tanto meditationis studio atque vsque adeo diligenti expositione librum hunc amplexi sunt, vt dum in eo attentissime versabantur, ex hoc sæculo migrarint, perfusi sanctissima delectatione diuinorum mysteriorum, quorum contemplationibus atque expositionibus sese dederant. Sed quod primo loco commemorandum erat, illa duo Ecclesiæ lumina, Ambrosius et Augustinus occultissima quæque diuini huius libri mysteria quàm diligentissime enarrant. Sanctus autem Gregorius, omnium pene veterum tam Græcorum, quam Latinorum, de diuino hoc libro sententias complectens, rebus notis, vt assolet, omnia quæ in admirabili præstantissimoq. hoc libro a Salomone scribuntur, in sententias vertit diuinas, ac sanctissimis quibusque mysterijs cumulatas, vt, dum sensu exteriora cognoscimus, ad interiora, abditaq. illa arcana peruenire possimus: Sicq. ex assuetis epithalamij sermonibus anima discussa incalescat, et ad Christi Iesu, cælestis Sponsi amorem magis atque magis exardescat. In hoc autem libro Gregorius sanctissimus compressæ expositionis commentario vsus est: verumtamen multiplici sensuum splendore elucescit, vt Paterius, eius discipulus, illo adhuc superstite et approbante, tam præclaram expositionem dilucide collegerit. Cuius expositionis commentarius omni tempore, doctis viris vsque adeo gratus extitit, vt ætate sua venerabilis Beda illum summopere desiderarit.

Beda lib. 7. in Cant. cant.

PROOEMIVM.

VIA si cæco, si longe a Deo posito cordi sermo diuinus voce propria, ac voce diuina loqueretur, non caperet: per quædam ænigmata misericorditer monet et reuocat, et per res notas latenter ei amorem rerum non notarum insinuat. A Per hoc enim quod non horret cognitum, intelligit quiddam incognitum. Rebus notis allegoriæ conficiuntur, et in sententias diuinas vertuntur: vt dum recognoscimus sensu exteriora, intellectu perueniamus ad interiora. Hinc est quod in libro hoc qui Cantica canticorum inscribitur, amoris quasi corporei verba ponuntur, vt a torpore suo anima per sermones consuetos discussa recalescat, et per verba amoris qui infra est, excitetur ad amorem qui supra est. Nominantur enim hic oscula, vbera, genæ, femora. Vbi non irridenda est sacra descriptio, sed consideranda misericordia Dei: in hoc etiam amplior, quia dum membra corporis nominat, sic ad amorem suum nos vocat. Notemus quidem quàm mirabiliter, quàm misericorditer nobiscum operatur, B qui vt nos ad amplexus sacri amoris accendat, vsque ad turpis amoris nostri verba se inclinat. Sed vnde se loquendo humiliat, inde nos intellectu exaltat: quia ex sermonibus huius amoris discimus, qua virtute in diuinitatis amore ferueamus. Hic etiam solerter intuendum est, ne cum exteriora audimus, ad exteriora sentienda remaneamus, et machina quæ ponitur vt leuet, ipsa magis opprimat et aggrauet. Debemus in verbis exterioribus corporeis quidquid interius est quærere, et loquentes de corpore extra corpus fieri. Debemus ad nuptias sponsi et sponsæ cum intellectu charitatis, id est, cum veste nuptiali venire, ne si ista careamus, ab hoc conuiuio in exteriores tenebras, id est, in cæcitatem ignorantiæ repellamur. Debemus per

Mat. 22. b

verba

A verba passionis transire ad virtutem impassibilitatis. Littera enim occidit, spiritus viuificat. Sicut enim palea frumentum, sic et littera tegit spiritum. Sed quia iumentorum est paleis, hominum frumentis vesci, qui humana ratione vtitur, paleas abijciat, frumenta spiritus edere disponat. Humanæ conuersationis verba audientes, quasi extra humanitatem esse debemus: ne si humaniter quæ audiuimus capiamus, nihil diuinitus de his sentire possimus. Qui enim Deum sequitur, imitari debet quotidie resurrectionē suam: vt sicut tunc nihil passibile erit in corpore, ita nunc nihil passibile habeat in corde: vt secundum interiorem hominem iam noua creatura sit, et sic iam quidquid vetustum sonuerit, calcet: et in verbis veteribus solam vim nouitatis inquirat. Attendēdum est quòd liber hic non Cantica, sed Cantica canticorum, dicitur: Tanto est enim omnibus canticis sublimius, quanto in nuptijs sublimioris festiuitatis offertur. Hic notandum est: quia quando vult timeri, Dominum: quando vult honorari, patrem: quando amari, sponsum se nominat Dominus. Attende ordinem. Ex timore enim honor, ex honore solet procedere amor. Nec vacat a mysterio, quòd liber hic tertius ponitur in operibus Salomonis. Post Prouerbia enim Ecclesiastes, post Ecclesiasten Cantica canticorum, non casu, sed plena ratione posuit. In Prouerbijs moralis vita exprimitur, cum dicitur: Audi fili mi sapientiam. In Ecclesiaste naturalis, vbi finis omnium consideratur, cum dicitur: Vanitas vanitatum, et omnia vanitas. In Canticis vero canticorum contemplatiua vita exprimitur, dum in eo ipsius Domini aduentus et aspectus desideratur, cum sponsæ voce dicitur: Osculetur me osculo oris sui. Quia ergo naturalis ad considerationem non perducitur, nisi prius moralitas teneatur, recte post Prouerbia Ecclesiastes ponitur. Et quia superna contemplatio non conspicitur, nisi prius hæc infra labentia despiciantur, recte post Ecclesiasten Cantica canticorum ponitur. Prius quippe est mores componere, postmodum omnia quæ sunt, tamquam non sint, considerare. Postea munda cordis acie superna et interna conspicere. Hos ergo librorum gradus quasi quamdam ad contemplationem Dei scalam fecit, vt dum primum in sæculo bene geruntur honesta, postmodum etiam honesta sæculi despiciantur, ad extremum vero Dei intima conspiciantur. Sic autem generaliter ex voce sanctæ Ecclesiæ aduentus Domini in hoc opere præstolatur: vt etiam specialiter vnaquæque anima ingressum Dei ad cor suum, tamquam aditum sponsi in thalamū aspiciat. Itaque sancta Ecclesia diu præstolans aduentum Domini, diu sitiens fontem vitæ: quo modo optet videre præsentiam sponsi sui, quomodo desideret, dicat:

2. Cor. 3. b — Prou. 1. a — Eccle. 1. a — Cant. 1. a — B — C

D

SANCTI GREGORII EXPOSITIO IN CANTICA CANTICORVM.

Caput I.

E OSCVLETVR me osculo oris sui. Os sponsi inspiratio Christi.] Osculum oris, dulcis amor inspirationis. Dicit ergo sponsa desiderio æstuās, et in amplexum sponsi sui inardescēs: [Osculetur me osculo oris sui.] Ac si diceret: Ille quem super omnia, immo solum diligo, veniat, qui dulcedine suæ inspirationis me tangat: quia cum eius osculum sentio, subita mutatione me derelinquo, et in eius similitudinem illico liquefacta transformor. Fastidit quippe sancta mens omnia quæ per corpus sentit, et in illa spiritalia tota transmutari concupiscit: et dum ista obstrepunt, in illa fugit, seq. abscondere ne hæc sentiat, appetit. Ideoq. osculum sponsi quærit: quia si ille gratissimi amoris vinculo hanc non trahit, hæc vi suæ molestissimæ grauedinis detenta, quo modo se ad illum conferat, omnino non inuenit. Sed pius sponsus anxietatem eius sentiens, amorem diligens, votum exaudiens, osculum porrigit, et ne desiderio lassescat, gustu suæ suauitatis lenit: et dum suam præsentiam exhibet, eam ad maius dilectionis osculum accendit. Vnde hæc illum sentiens ad eum se

conuertit, et quem præsentem habet, mox gaudens voce mutata alloquitur et dicit: A
[Quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis.] Vbera sponsi, di-
Idem infra c. 4 in med. lectio Dei et proximi. Ex his vberibus sponsam suam lacte pietatis nutrit, et inter tentationum turbines his eam fouet et nutrit, et vt persistat, reficit. Quid autem per vinum, nisi cura temporalis exprimitur, a qua mens sæcularis cuiuslibet inebriatur, vt ad inuisibilia cognoscenda aut ex toto, aut pene insensibilis reddatur? Sed vbera sponsi vino meliora existunt: quia illud necat, hæc nutriunt. Illud oculos mentis turbat, hæc acuunt. Illud apostatare facit etiam sapientes, hæc ipsos idiotas vtique sapientissimos faciunt. Quæ quot vicibus sponsa cum dilectionis vbertate sugit, tot sententias sapientiæ sibi in ventrem memoriæ trahit. Charitas enim sancta cor pacificat, mentem in tentationibus roborat, et vt sedes sapientiæ sit anima iusti, quietem tribuit, et locum præparat. Hæc itaque vbera vnguentis optimis fragrant: quia odorem suauitatis per sapientiæ verba et sanctitatis exempla secum portant. Quicumque enim sancta charitate per gratiam Dei se reficit, is spiritalium donorum et odorem et suauitatem sentit. B
Quorum bonorum vbertate proximos quosque ad interiora gustanda secum trahit et vt in amorem diuinum conualescant, istis vberibus nutrit. Sequitur: [Oleum effusum nomen tuum.] Nomen sponsi Christus est. Sed nomen sponsi quasi oleum effunditur: quia quicumque nomine Christiano in veritate censentur, charitate sancta affluunt, qua molliuntur: et vt flammas exemplorum emittant, eadem charitate continue suffunduntur. Hac charitate in amorem ipsius Christi vehementius accenduntur, et ab
Idem infra c. 6. et libro 24. Mor. cap. 4. ipso accipiunt, quo ei amplius inhæreant, quo perfunduntur. Hinc est quod sequitur: [Ideo adolescentulæ dilexerunt te.] Quid enim per adolescentulas, nisi sanctæ animæ designantur, quæ baptismatis aqua per Spiritum sanctum regenerantur, et in nouam C
vitam per nouum Testamentum transformantur? Quæ propter olei infusionem Christum diligunt: quia ad gratiam vocatæ in eo suauitatem vitæ perpetuæ inueniunt: pro cuius suauitatis dilectione omnes mundi fastus et diuitias respuunt. Sunt enim nonnulli qui ita Deum diligunt, vt seipsos contemnant, in interiora se rapiunt, vt Deum inueniant. Et quia Deus in superficie non iacet, meditationibus laborant, subtilissime cogitationes suas examinant, lectionibus vacant, et quo modo Deus inueniatur, omnibus modis perquirere non cessant. Hi profecto odorem vnguentorū sentiunt, et olei infusione se inungunt: quia dum omnem putredinem vitiorum abijciunt, flores sibi inueniunt, quorum compositione suaue olentia vnguenta Deo faciente conficiunt. Qui eiusmodi est, desiderio æstuat, et quasi nil habeat, semper maiora exoptat, et quia sibi virtus non suppetit, in Deum inhians trahi se postulat, dicens: [Trahe me post te, curremus in odore vnguentorum tuorum.] Non currit, qui non trahitur: quia quem diuina gratia non adiuuat, molestia suæ corruptionis grauatur. Gratia quippe diuina nos præuenit, et internorum dulcedinem nobis ostendens, de exterioribus nos compungit, moxq. in illa transiens animus præ eorum dilectione temporalia vilipendit. Iste ergo qui trahitur, currit: quia vinculum amoris libenter sequens, gratiæ roboratus amore, sine grauedine obstacula omnia transit. Nec mirum, cum vnguentorum odorē sequatur: quia cum spiritalium donorum suauitas sentitur, quid est in hac temporalitate cuius desiderio anima sancta sponsa Christi, ne in illa properet, teneatur? Ibi quippe lenitate vnguētorum gaudet, et dum naribus discretionis spirat, charitas sibi suauiter olet. Hinc est quòd a singulari numero ad pluralem transit: quia in dilectione Dei, etiam præceptum quod de proximi dilectione nos admonet, inuenit: quo instructa eructat nobis foras, quod gustauit suauiter intus, dicēs: [Introduxit me Rex in cellaria sua.] Quid per huius sponsi, qui Rex est, cellaria intelligimus, nisi sanctæ scripturæ arcana quæ rimamur, nisi sanctæ contemplationis mysteria, quorum delicijs si reficimur, mox conualescimus? In illa procul dubio quisquis introducitur, omnia temporalia mox contemnit, quia æternis ditatur. Ideo sequitur: [Exultabimus et lætabimur in te, memores vberum tuorum super vinum.] Sancta anima sponsa Christi in sponsi sui delicijs exultat, dum corporalia respuit, et in spiritalibus se occultat. Eūdemq. sponsum delitias suas facit, in cuius respectu mundana omnia non curat. Sed hæc in memoria vberum agit: quia dum recolit quanta charitate Christus eam dilexerit, qui sanguine suo eam D E
1. Pet. 1. c moriens in cruce redemit, et quotidie eam in sinu Ecclesiæ matris eiusdem sanguinis lacte nutrit, procul dubio magis ac magis in eius dilectionem intendit. Quod lac

bene

A bene super vinum dulce esse dicitur: quia per sanguinem Christi misericorditer educamur, qui per legis litteram seuere prius constringebamur. Per quam dilectionem adimpletur quod dicitur: [Recti diligunt te.] Soli vtique recti Christum diligunt: quia quicumque adhuc per distorta vitiorum ex desiderio currunt, dum in rectitudinis lineam semper offendunt, ipsum iustitiæ auctorem Christum omnino diligere non possunt. Tunc vero homo per viam veritatis incedit, cum et opera virtutum exequitur; et tamen peccata sua semper agnoscit. Ideoq; sequitur et dicit: [Nigra sum sed formosa, filiæ Hierusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.] Nigram quippe et formosam sancta anima se bene dicit: quia semper et turpitudinem peccatorum suorum perspicit, et tamen illius iustitiæ quam in intimis videt, in exterioribus actibus secum solerter formam gerit. Quæ bene sicut tabernacula Cedar nigra, et sicut B pelles Salomonis formosa dicitur: quia inquantum tenebras mortalitatis portat, nigredine corruptionis sordidatur. Cedar enim tenebræ interpretatur. Salomon vero qui Christum significat, pacificus dicitur: Formosam ergo se sicut pelles Salomonis dicit: quia dum sanctos quosque qui ad imitationem Christi se mortificant, imitari non negligit, eorum vtique pulchritudini per similitudinem se iungit. Ne vero proximi in eius nigredinem intendentes minus exempla bonorum eius ad imitationem diligant, turpitudinis causam satisfaciens ostendit: dum ab admiratione sua filias Hierusalem repellit, dicens: [Nolite me considerare quòd fusca sim: quia decolorauit me sol.] Per solem Christus significatur. Sol ergo eam decolorauit, quia quantumlibet fulgeat anima, in comparatione Christi fulgorem amittit. Sunt quippe nonnulli, qui in hac nocte mundi velut stellæ hominibus fulgent, luminaria proximis apparent, sed mox C vt iustitiæ Christi se comparant, quasi sine luce sunt, qui bene incomparabiliter prius hominibus lucebant. Qualiter vero ad hoc peruenerit vt aliquantulum luceret, ostendit: cum subiungit: [Filij matris meæ pugnauerunt contra me, posuerunt me custodem in vineis.] Mater sponsæ sancta Ecclesia, filij matris sancti Apostoli extiterunt. Ante Apostolorum quippe prædicationem pene totus mundus rebellis extitit; omnis pene anima idolorum se cultibus sordidauit, et cupiditates sceleratas accumulauit. Apostolorum vero prædicatio superueniens, contra omnes verbo pugnauit, in multis regnum dæmonum expugnauit: et regnum Christi, id est, sanctam Ecclesiam ampliauit. Iunctam ergo Christo et sanctificatam congregationem Apostoli custodem in vineis posuerunt: quia primos credentes in Ecclesias per mundum, vt eas et congregarent et custodirent, dispersserunt. Cuius dispersionis causam ostendit, dicens: [Vineam D meam non custodiui.] Quid per vineam singulariter, nisi Iudæa designatur? quæ a se fideles expulit: quia custodiri aspernabatur. Prædicatione quippe expugnata, et sponsa Christi facta anima, dilectione ardet, et inquirendo eum quem diligit, in intimis se exercet, dicens: [Indica mihi quem diligit anima mea, vbi pascas, vbi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.] In meridie Christus sub vmbra pascit et cubat: quia in refrigeratione Spiritus sancti sibi quasi requiem et pastum parat. Per meridiem quippe ardor vitiorum exprimitur. Per vmbram vero spiritalis gratiæ flatus designatur. Meridie ergo feruente in vmbra Christus requiescit: quia dum in reprobis æstus vitiorum flagrat, ipse sponsæ suæ spiritum refrigerij tribuit, et in ea sibi delectabilem locum quietis efficit. Sed hoc sibi sponsa indicari deposcit, quod nulli vmquam declaratur, nisi ei qui idem sanctificatricis gratiæ munus percipit. *Lib. 10. Mor. cap. 18.*

E Quare vero ad hæc percipienda æstuet, manifestatur, cum subdit: [Ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.] Vere in quo Christus non cubat, vagatur: quia mens quam ille suauis, et ponderosus Christi spiritus non implet, multis cogitationibus dissoluta circumfertur. Sed qui sunt sodales Christi, per quorum greges sponsa vagari pertimescit, nisi falsi quique Christiani? Qui aut ob nominis solius, aut etiam sacramentorum communionem fratres Christi vocantur, quia electis quos ipse fratres vocauit, in Ecclesia cohabitando sociantur. Quorum multitudines bene per exprobrationem greges appellantur: quia dum quasi irrationabilia animalia sine ordine viuunt, seductioribus spiritibus ad deuorandum traduntur. Per huiusmodi greges vagatur quisquis ab intimo desiderio expulsus, teproborum stultitiam per similes cupiditates imitatur. Hos quippe electi cum moleste patiantur, per eorum persecutiones probati, mundiores ad æterna bona perducuntur. Vnde *Mat. 12. d*

admonetur sponsa cum sibi per increpationem dicitur: [Si ignoras te o pulchra inter mulieres, egredere, et abi post vestigia gregum.] Si ignorat se sponsa, egrediatur et abeat: quia quisquis nescit se in hoc positum, vt tentationes per sufferentiam vincat, a familiaritate Christi recedit: quia in bello positus, cum Domino suo pugnare recusat. Sciendum est enim omnibus, quòd cum in tentationibus sumus, contra aereas potestates pugnare præcipimur: quia sine victoria coronari non possumus. Et si aduersarius deest, nec est quem vincamus, ideoq. corona deerit, quam non nisi vincentes capiemus. Hoc qui ignorat, in bello est, et quasi in pace exultat, et eo frequentius vulneratur, quo securior est: quia nescit videre quem caueat. Digne ergo a pugnatoribus secernitur, vt vestigia gregum sequatur: quia dum prudentes quosque imitari negligit, necessario reprobos sequitur, quos stultitia brutis animalibus similes fecit. [Et pasce hædos tuos iuxta tabernacula pastorum.] Per hædos, immundæ cogitationes designantur: per tabernacula pastorum, conuenticula hæreticorum exprimuntur. Qui ergo pugnare nescit, iuxta tabernacula pastorum hædos pascit: quia quisquis obsistentibus tentationum gladijs viriliter non resistit, immundas cogitationes quasi hædos lasciuos in corde nutrit, et efficitur ei similis etiam qui a fide recedit. Anima vero quæ sponsa Christi effici concupiscit, qualiter se habeat, Christus eam docet, cum ei per comparationem protinus dicit: [Equitatui meo in curribus Pharaonis, assimilaui te amica mea.] Scimus quia equitatus Israeliticus currus Pharaonis fugiens in mari demersos reliquit, nec tamen statim terram repromissionis intrauit, sed prius multas tentationes in eremo quadraginta annis sustinuit, multos Reges multis laboribus expugnauit, et sic tandem quod promissum sibi fuerat, laboriose acquisitum suscepit. Huic sancta anima sponsi amica similis efficitur, quæ prius in baptismo omnia peccata sua extincta, quasi Pharaonis exercitum reliquit; et post, dum inter huius mundi habitatores, malignos videlicet spiritus, viuit, imminentia vitia quasi Reges alienos prosternit, et sic tandem ad beatam terram, in qua cum sponso delectetur, peruenit. Cui bene dicitur quod subditur: [Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis.] Turtur postquam parem suum perdiderit semel, numquam alteri se iungit, sed semper solitarie habitans in gemitu perseuerat: quia quem diligebat non inueniens quærit. Sic sancta quæque anima dum a sponso suo absens est, ab eius amore non recedit, sed in eius desiderium semper anhelat et gemit: et dum illum quem valde diligit, non inuenit, quia ab omni alieno amore se retrahit, quasi in genarum verecundia castitatem cordis ipso habitu et actu exteriori ostendit. Sequitur: [Collum tuum sicut monilia.] Per collum sponsæ prædicatores sanctæ Ecclesiæ designantur. Monilibus prædicatores comparantur, vel quia Ecclesiæ sunt ornamentum, vel quia Ecclesiam muniunt, vt pectus monile, vel a rotunditate, id est, perfectione. In monilibus gemmæ in auro ponuntur. Per aurum quippe sapientia, per lapides opera exprimuntur. Collum ergo sponsæ sicut monilia existit, quia quilibet rectus Ecclesiæ prædicator et sapientia interius se induit, et opera exterius exercet, quæ in sapientia videt. Cui et adhuc dicitur: [Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.] Murena piscis est, qui captus vertit se in circulum, ad cuius exēplar fit inauris, quæ murenula dicitur, qua designatur prædicatio, quæ auribus inhæret et eas penetrat. Murenulis monilia collo ligantur: quia et sapientia et religio a scripturis sanctis prædicatoribus adiungitur. Per murenulas enim sancta scriptura intelligitur. Quæ bene auro et argento vermiculatæ dicuntur: quia et sapientia sancta scriptura fulget, et sonora prædicatione per vniuersum mundum auditur. Sicut enim per aurum sapientia, sic per argentum sancta prædicatio demonstratur. His verbis sponsi sponsa respondet, et per corporeas rerum species amorem intimat, quo spiritaliter intus ardet, dicens: [Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.] Nardus est herba humilis, quæ gustata frigus expellit, et calefacit membrum. Accubitum suum Rex tunc intrauit, quando Dominus noster Iesus Christus corporaliter cæli interiora penetrauit. Quo ibi requiescente, nardus sponsæ odorem suum dedit, quia virtus sanctæ Ecclesiæ suauem famam bonitatis longe lateq. sparsit. Ad cælos enim Dominus ascendit, et Spiritum sanctum suum super discipulos misit: quo impleti verba salutis mundo prædicarent, et per sancta opera boni odoris famam circumquaque diffunderent. Hunc quippe spiritum in baptismo vnaquæque fidelis anima recipit, vt per eum sibi ex virtutum confessione

vnguenta

Marginal notes: A (beside "Si ignoras te o pulchra inter"); 2.Tim.2. a (beside "tes pugnare præcipimur"); Orig. in Cant. hom. 2. Clem. Alex. lib. 7. Strom. (beside "necessario reprobos sequitur"); B (beside "hædos tuos iuxta tabernacula"); Exo. 14. f (beside "comparationem protinus dicit"); C (beside "tincta, quasi Pharaonis"); D (beside "Ecclesiæ sunt ornamentum"); E (beside "ptura fulget"); Act. 2. b (beside "Ad cælos enim Dominus ascendit").

A vnguenta componat, et proximos exempli exhibitione quasi vnguenti odore reficiat. Sequitur: [Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.] Mortuorum corpora myrrha condiri solent, ne putrescant. Myrrham quippe corporibus ne putrescant adhibemus, dum membra nostra in Christi exemplum, per eorumdem mortificationem a putredine luxuriæ restringimus, ne dum ea sine condimento dimiserimus, dissoluta putredine escam vermibus æternis faciamus. Sed quid est quod dilectum suum sponsa non myrrham, sed fasciculum myrrhæ nominat, nisi quòd dum sancta mens Christi vitam ex omni parte considerat, contra omnia vitia ex eius imitatione repugnantes virtutes congregat: ex quibus sibi fasciculum myrrhæ aptat, quo carnis suæ putredinem sempiternam abstergat? Qui bene inter vbera commorari dicitur, quia in dilectione Dei et proximi habitatio Christi sancta ædificatur. Sancta quip-
B pe anima dum Deum sic diligit, vt proximum non contemnat, et proximi amorem sic exequitur, vt diuinum non minuat, procul dubio vbera in pectore sibi locat, quibus Christum amplectens ipsum nutriat. Quasi enim vberibus Christus nutritus roboratur, dum hac gemina dilectione, vt fortius inhæreat, delectatur. De quo et adhuc dicitur: [Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.] Cyprus insula est, in qua vberiores vineæ quàm alibi nascuntur. Per Cyprum ergo Ecclesia vniuersalis designatur, quæ multas vineas nutrit, dum in multas Ecclesias diuisa, vinum quod lætificat cor hominis, gignit. In Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo, pontificali benedictione chrisma efficitur, quo dona sancti Spiritus exprimuntur. Engaddi interpretatur fons hædi. Hædus autem antiquitus pro peccatis immolabatur. Quid ergo per fontem hædi, nisi baptismus Christi figuratur? In quo dum corpus mergitur, anima ablui- *Psal. 103.*
C tur, et per illius fidem qui pro peccatoribus mortem pertulit, anima humana a peccatis omnibus mundari se credit. Cui mox dilectus respondet: [Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum.] Bis pulchram sponsus sponsam suam vocat: quia cui dilectionem Dei et proximi donat, geminam pulchritudinem ei inserit, qua delectatur, et quam laudat. Cuius oculi bene columbarum esse perhibentur? quia dum in temporalibus gemit, et ad æterna desideria rapitur, in simplicitate sensus suos custodit, et carnales concupiscentias detestatur. Columba quippe in amore pro cantu gemit. Et bene sancta anima columbæ comparatur: quia dum reprobi quique in amore mundi garriunt et lætantur, mens electa in cælesti desiderio atterritur: quia timet ne amittat quod diligit, dum differtur. Possunt etiam per oculos columbarum Ecclesiarum prædicatores intelligi, qui simplicitatem quam prædicant, seruant, et visi-
D bilia contemnentes, ad æterna cum magnis gemitibus anhelant. Sequitur vox sponsæ dicentis: [Ecce tu pulcher es dilecte mi, et decorus.] Pulcher et decorus dilectus dicitur: quia in diuinitate et humanitate omni amanti se menti sine macula reprehensionis aspicitur. Quem dum sponsa pleno desiderio sequitur, omnium mundi perturbationum obliuiscitur, et dum in eius pace quiescit, magis ac magis decoratur. Vnde sequitur: [Lectulus noster floridus.] Quid per lectulum sponsæ nisi otij quietem intelligimus? Mens enim quæ sponsum suum Christum singulariter amat, inquantum potest, ab omnibus solicitudinibus mundi vacat, virtutes quibus sponso suo placeat, intus accumulat. Quæ dum omnia quæ temporalia sunt contemnit, lectulum sibi cum sponso in pace victoriæ facit, vbi quo quietius pausat, eo amplius flores inuenit quibus se decoram sponso ostendat. Sequitur: [Tigna domorum nostrarum cedrina, la-
E quearia cypressina.] Cedrus quæ serpentes reprimit et fugat, sublimiores significat sanctos, cypressus simpliciores. Per tigna etiam dilectionem Dei possumus intelligere, per laquearia dilectionem proximi, quæ sunt partes virtutis eminentioris in cordibus sanctorum, quæ sunt domus Dei. Cedrina vero, et cypressina ideo dicuntur: quia sicut hæc ligna incorruptibilia sunt, ita charitas numquam excidit. Per domos plures Ecclesias intelligimus, per tigna cedrina prædicatores designamus, per laquearia cypressina ipsos populos figuramus. Tigna enim tectum sustentant, laquearia vero domum implent et ornant. Sic sic in sancta Ecclesia prædicatores boni scripturam diuinam in corde, et ore portant, quam fidelibus quasi tectum expandentes prædicant, vt dum Ecclesia prædicatione cælesti instruitur, munimen accipiat, quo ab imbribus tentationum protegatur. Cedrus autem et cypressus imputribilia ligna esse perhibentur. Quibus bene omnes electi figurantur: quia dum *1. Cor. 13.*

temporalia nullo desiderio sectantur, æterni fiunt, eo quòd mente in æterna figura fi- A
guntur. Respondet sponsus et dicit:

Caput II.

EGo flos campi, et lilium conuallium.] Bene florem Christus se nominat, qui dum
spinas peccatorum exterminat, mentem sponsæ et pulchritudine suæ iustitiæ exor
nat, et naribus cordis dum cæleste desiderium applicat, interiora animæ quasi odore
refocillat. Qui sequitur adhuc et dicit: [Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter
filias.] Bene sicut lilium inter spinas, sponsa inter filias esse perhibetur: quia cum mul
ti sint in Ecclesia, qui solis verbis Christum confitentur, operibus vero nihil nisi huma-
nas solicitudines sectantur, dum sola illa anima in lilij dignitate computatur, quæ a
mortalitatis radice ad cælestem pulchritudinem assurgit, et munditiæ candorem cor- B
de et corpore sibiipsi custodit, et proximos quosque bonæ opinionis odore reficit. Sed
quia sponsus sponsam suam tanta laude dignam habuit, ipsa iam ex debito laudat a
quo se laudari perspicit, et dicit: [Sicut malus inter ligna siluarum, sic dilectus meus
inter filios.] Ligna siluestria esui hominum habiles fructus non gignunt. Malus vero
quod gignit, congrue et salubriter homines edunt. Merito ergo per malum Christus,
per siluestria vero ligna ceteri homines figurantur: quia in solo Christo cibum salutis
quoties quærimus inuenimus: in eius verbis et exemplis animas nostras fructu suaui et
salubri reficimus. Ipse est quippe lignum vitæ, quam nobis tribuit. Ipse est qui dum
nobis semetipsum inspirat, animam pascit. In ceteris vero si quid refocillationis inue-
nimus: non quod illorum, sed quod Christi est, ab illis sumimus: quia quidquid in eis
præter Deum est, mortiferum nobis proculdubio inuenimus. [Sub vmbra illius quem C
desiderabam, sedi.] Vmbra Christi protectio est Spiritus sancti. Spiritus quippe sanctus
mētem quam replet, obumbrat: quia omnem tentationum feruorem temperat, et dum
aura suæ inspirationis suauiter mentem tangit, quidquid noxij caloris sustinebat expel-
lit, et quam iam forsitan nimius vitiorum æstus marcidam fecerat, vmbra sancti Spi-
ritus protegens recreat, vt dum in eius inspiratione sedens pausat, vires colligat quibus
ad æternam vitam robustius currat. Sequitur: [Et fructus eius dulcis gutturi meo.] Ar-
bor quippe fructifera ipse Christus in corde nostro plantatus per fidem existit, quam
si mens nostra digne diligit, et instanter excolit, fructus nimirum interius pulchros,
et vtiles gignit. Quos dum mens capiens auide comedit, omnes mundi voluptates
præ eius dulcedine postponit. Dulce enim est valde sibi cælestia cogitare, in æternitate
oculum intimum figere, vt aliquando in fletibus etiam mens accensa compungatur, et D
inter lacrymas subleuata, angelorum cibo ipsa videlicet sponsa quanto dulcius, tanto
auidius pascatur. Inde est quod subditur: [Introduxit me Rex in cellam vinariam, or-
dinauit in me charitatem.] Quid enim per cellam vinariam congruētius, quàm ipsam
arcanā æternitatis contemplationem accipimus? In hac æternitate angeli sancti vino
sapientiæ inebriantur, dum ipsum Deū facie ad faciem videntes, omni voluptate spirita
li satiantur. Hanc sancta mens si a sponso introducatur, postpositis omnibus temporali
bus, intrat, in qua ex illis angelicis delicijs quantum sibi conceditur, gustat. Etsi adhuc
quia in corpore corruptibili detinetur, se perfecte non satiat, tamen ex illo minimo
quod cursim sumit, considerat quantum debeat amare quod amat. Potest tamen per
cellam vinariam scriptura diuina figurari. Per hanc quippe in sponsa charitas ordina-
tur, quia in eius doctrina manifeste dicitur, qualiter Deus et proximus ordinate diligan E
tut. Hac charitate percussa sequitur et dicit: [Fulcite me floribus, stipate me malis, quia
Lib. 2. in Ezech. hom. 15. prope princ. amore langueo.] Per flores teneri quique et incipientes, per mala vero perfecti fideles
designātur. Sponsa quippe quia amore lāguet, fulciri se floribus et stipari malis appetit:
qnia dum se æternitatis desiderio afficit, dū qualiter illuc perueniat, tota anxietate per-
quirit, eo quòd perfectionē dum in carne viuit, omnino non inuenit, fatigata in deside-
rio suo requiescit. Et in hoc solo gaudet, si circa se respicit, vel quibus ipsa proficiat, vel
in quorū profectione consolationē de lāguore suo recipere possit. Quibus de sponso suo
subsequenter hæc dicit: [Leua eius sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.]
Per læuā sponsi vita præsens, per dexterā vero vita æterna designatur. Per caput autem
sponsæ, mens quæ animæ principatur, assumitur. Sed læua sponsi sub capite sponsæ esse
dicitur, et dextera eius amplexatur eā: quia vitā temporalē sub mēte sua semper ponit,
vitam

A vitam vero æternam vt omni modo amplexetur concupiſcit. Hæc quippe quæ videt, magnanimiter mente ſublimi conculcat, officijs cæleſtibus ſe occupat. Hæc neceſſitate tolerat, ad illa ſummo deſiderio quaſi brachio dextero ſponſi aſtricta ſuſpirat. In quæ cum aliquantulum intrat, delectabiliter quieſcit, cuius quietis dilectione mundanos tumultus omnino faſtidit. Sic quiſcentem vtique ſponſus amplius diligit, et ab eius excitatione improbos quoſque repellit dicēs: [Adiuro vos filiæ Hieruſalē per capreas, ceruosq. camporum, ne ſuſcitetis neque euigilare faciatis dilectam, quoad vſque ipſa velit.] Cerui et capreæ munda animalia in lege eſſe perhibentur. Quid ergo per ceruos et capreas, niſi fidē, ſpem, et charitatē accipimus? Quas dum nobis mundas ſeruamus, per eaſdem altos montes contemplationis aſcendimus. Sancta autem anima ſponſa Chriſti a cunctis mundi perturbationibus quieſcere appetit, in ſinu ſponſi ſopi- Deut.12.b
B tis terrenis cupiditatibus dormire ſancto otio concupiſcit, ita vt etiam neceſſaria colloquia aliquando faſtidiat, ſoliusq. ſponſi collocutione quanto quietius tanto ſerenius hilareſcat. Sed hāc dormientem carnales qui ſunt in Eccleſia nonnumquam importune excitant, negotijs mundi eam implicare deſiderant: quia eius vitam inutilem exiſtimant, dum ab eorum curis eam ſe abſtinentem conſiderant. Hi tales ſatis congrue non filij ſed filiæ nominantur: quia dum effeminatos mores nutriunt virili dignitate amiſſa, quales interius habentur, exterius nomine femineo deſignantur. Hi dilectam ſuſcitare ſub adiurationis pondere prohibentur, ne videlicet mentem quæ ad vacandum Deo ſe accingit, et ſolis ſpiritalibus ſtudijs inhærere concupiſcit, importunis ſolicitationibus inquietent, et tenebris curarum terrenarum oculum cordis eius obnubilent. Et tamen non ei omnis cura proximi interdicitur, ſed
C quando ſuſcitari debeat, eius voluntati relinquitur: quia profecto omni perfectæ animæ diſcernendum eſt, et quando cæleſti contemplationi ſtudeat, et quando proximorum vtilitatibus inſeruiat. Hanc vacandi Deo licentiam libentiſſime ſponſa ſuſcipit, ſtatimq. verbum ſponſi amplectitur et dicit: [Vox dilecti mei.] Ac ſi diceret: Hanc vocē dilecti mei ſponſi eſſe recognoſco, hanc ab eius ore ſemper audire deſidero: quia in hoc video quantum me diligat, cū me ab amplexibus eius deſiderabilibus impediri prohibeat. Ad hos amplexus qualiter perueniret, ſubito narrat, dicens: [Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.] Ad amplexus ſponſæ ſuæ Chriſtus venire diſponens, humanitatem noſtram dignanter aſſumpſit. Ad quod myſteriū peragendum, quaſi ſaliens in montibus venit: quia quædā opera inter homines oſtendit, quæ valde ſublimia et ſuper homines eſſe perſpiciens humanum genus admirari
D potuit, ſed attingere nequiuit. Quòd enim de virgine natus eſt, quòd ad vagientem adorandum ire paſtores angelus admonuit, Magos ſtella perduxit: quòd pendens in cruce, qua hora voluit ſpiritum emiſit, quòd mortuus tertia die ſeipſum ſuſcitauit: quòd cælum ingreſſus Spiritum ſanctum quibus ſibi placuit donauit: quòd fidei ſuæ per piſcatores et idiotas mundum ſubiugauit, hæc faciens quaſi in montibus ambulauit, quo eum nulla creatura aſſequi valuit. In his nimirum operibus colles tranſiluit: quia ſanctos omnes quātumcumque excreuerint, potentia ſuæ piæ orationis tranſcendit. De quo et ſequitur: [Similis eſt dilectus meus capreæ hinnuloq. ceruorum.] Similis capreæ eſſe dicitur: quia ex ſynagoga carnem traxit, quæ per capream oſtenditur. Et quia ex antiquorum ſanctorum ſtirpe progenitus eſt, quaſi hinnulus ceruorum, recte eſſe perhibetur. Sequitur: [En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, aſpiciens per Luc.2.b Mat.2.b
E feneſtras, proſpiciens per cancellos.] Quaſi poſt parietem noſtrum Chriſtus incarnatus ſtetit: quia in humanitate aſſumpta diuinitas latuit. Et quia eius immenſitatem ſi oſtenderet, infirmitas humana ferre non poſſet, carnis obſtaculum obiecit, et quidquid magni inter homines operatus eſt, quaſi poſt parietem latitans fecit. Per feneſtras autem et cancellos qui aſpicit, partim videtur, partim vero ſe abſcondit. Sic et Dominus Ieſus Chriſtus dum et miracula per diuinitatis potentiam fecit, et abiecta per carnis infirmitatem pertulit, quaſi per feneſtram et cancellos proſpexit: quia in alio latens, in alio quis eſſet apparuit. Incarnatus itaque Eccleſiæ ſuæ vel vnicuique perfectæ animæ loquitur, et ad æternam exhortatur patriam, dicens: [Surge, propera amica mea, columba mea, formoſa mea et veni.] Propter fidem Chriſtus ſponſam ſuam amicam vocat, columbam propter ſimplicitatem, formoſam propter operationem. Quia enim ſine fide Deo placere non poſſumus, bene per fidem Lib.2.in Ezec. hom.13. ver. fin. Heb.11.b

amici vocamur: quia dũ fide cæleſtia appetimus, abiectis terrenis Deo adnæremus. Columba vero bene anima propter ſimplicitatẽ dicitur: quia anima deuota dum ſimplicẽ Deum cordis ſimplicitate perſcrutatur, nequaquam mundi ineptam lætitiam diſſoluta ſectatur, ſed ſemper ad æterna feſtinans, columbæ gemitum pro cantu diligendo imitatur. Propter operationem, anima formoſa recte appellatur: quia dum præteritæ vitæ peccata per bona opera redimit, quaſi antiquam turpitudinem aſſumpta forma meliori ante ſponſi oculos abſcondit. Hanc itaque hortatur ſponſus vt ſurgat et veniat, quia dignum eſt vt quicumque ad amorem Chriſti properat, carnis torporem quantũ poteſt abijciat, et ſe ad æterna conſequenda celeriter accingat. Sed quia vt ad cæleſtia feſtinemus per exhibitionem noui Teſtamenti a Deo accepimus, deo recte ſequitur: [Iam enim hiems tranſijt, imber abijt et receſſit.] Quid per hiemem, niſi legis auſteritas intelligenda eſt? Quæ dum in carnalibus ſacrificijs populum antiquum detinuit ad appetenda ſpiritalia, et cæleſtia obſeruatores ſuos non adiuuit. Poſſumus etiam per hiemem vitam præſentem intelligere, quæ dum nos aſſiduis tentarionibus impetit, quaſi imbribus importunis ad ſequendum Chriſtum torpere compellit. Sed iam ſponſa ſurgat, quia hiems tranſijt, quoniam quanto magis dies vltimus inſtat, præſens vita recedit, et quo amplius tempus ad terminum ducitur, eo citius currendum eſt, ne electa anima oblatis ſibi muneribus æternis priuetur. Tranſijt enim dicitur, quia in proximo tranſitura eſſe non dubitatur. Sequitur: [Flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis aduenit.] Flores apparuiſſe in terra dicuntur: quia ſanctæ animæ cum a corporibus recedunt, in cælo recipiuntur. Et quia in hac vita quamuis hiems fuerit, a bono opere non torpuerunt, mox vt receſſerunt, in terra viuentium glorioſe floruerunt. Bene ergo ſequitur quod dicit: [Tempus putationis aduenit,] quia quo amplior electorum numerus in cælo congregatur, eo celerius reprobi ab Eccleſia tamquam ſarmenta inutilia amputantur, vt mundus citius finiatur. Sequitur: [Vox turturis audita eſt in terra noſtra.] Quid per turturem niſi Eccleſia, quid per terram ſponſi, niſi vita illa beata deſignatur? Sed vox turturis in terra ſponſi audita eſſe dicitur: quia dum pro deſiderio ſuo ſancta Eccleſia deprecatur, a Chriſto in cælo clementiſſime exauditur. De qua recte ſubditur: [Ficus protulit groſſos ſuos, vineæ florentes odorem dederunt.] Ficus quippe groſſos ſuos protulit: quia ſancta Eccleſia martyres ſuos ad æternam patriam præmiſit. Poſt quos vineæ florentes odorem ſuum dederunt: quia per vniuerſum mundum exempla bonorum operum excreuerũt. Vineæ vtique flores producunt, cum ſingulæ Eccleſiæ animas prius infideles ad fidei nouitatem per baptiſmum educunt. Sed flores ipſi odorem proferunt, cum credentes animæ, exempla bona per ſuauem opinionem ſibi inuicem et alijs aſpergunt. Sed quia Chriſtus vtroque modo exhortationis nos trahit, vt videlicet et præceptis nos admoneat, et exemplis ſanctorum nos erigat, idcirco ſponſæ ſuæ prius vt ſurgeret admonendo præcepit, et deinde exempla ſanctorum ad cognitionem adduxit, et poſt exemplorum exhibitionem iterum ſe ad præcepti commonitionem conuertit, dicens: [Surge amica mea, ſoror mea, et veni columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ.] Surgit anima, cum a peccati perpetratione ſe erigit: venit cum per bona opera deſiderij ſancti paſſibus ad cæleſtia tendit. Sancta etenim mens cum prætetitæ vitæ turpitudines conſpicit, cum peccata ſua enumerat quæ fecit, mox ſecum in conſcientia erubeſcit, et quæcumque in mundo dilexerat, ad odium ſibi transferens fletibus ſe punit, et ipſa pœnitentia facta robuſtior, ab omni inquinatione etiã cogitationis exilit, et ab omni torpore negligentiæ ſe excutit, vt iam in infimis cogitationibus non iaceat, ſed ad appetenda inuiſibilia per ſancta deſideria ſe extendat. Hæc itaque mens ſurgit et venit: quia et a torporis infirmitate per compunctionem ſe erigit, et in ſanctis ſtudijs ſe exercens ad æterna pedibus amoris currit. Per foramina autem petræ, vulnera manuum et pedum Chriſti in cruce pendentis libenter intellexerim. Cauernam vero maceriæ, vulnus lateris quod lancea factum eſt, eodem ſenſu dixerim. Et bene columba in foraminibus petræ et in cauerna maceriæ eſſe dicitur: quia dum in crucis recordatione patientiam Chriſti imitatur, dum ipſa vulnera propter exemplum ad memoriam reducit, quaſi columba in foraminibus, ſic ſimplex anima in vulneribus nutrimentum quo connaleſcat, inuenit. Poſſunt tamen per foramina petræ incarnationis Chriſti ſacramenta ſignari, et per cauernam maceriæ, ipſa protectio angelicæ

custodiæ

A custodiæ figurari. In qua custodia cum anima ponitur, bene ei a sponso dicitur: [Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis.] Quid enim per faciem, nisi fidem qua a Deo cognoscimur, accipimus? Et quid per vocē, nisi prædicationem intelligimus? Sed præcipit sponsus vt ei sponsa faciē suam ostendat: quia quicumque se fidē dicit habere, necesse est vt in bonis operibus se exerceat, vt in operibus exterioribus fides interior innotescat. Sed et opera necesse est vt vox prædicationis sequatur: quia quicūque in sanctis operibus perfecte se dilatat, consequens est vt ad eadē facienda proximos quosque exhortetur. Ideo sequitur: [Vox enim tua dulcis, et facies tua decora.] Tunc enim et vox placet, et facies decoratur, quando et opera prædicatio sequitur, et rursum prædicationem bona opera comitantur. Huiusmodi prædicatoribus consequenter dicitur: [Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.] Per vulpes hæretici, per
B vineas singulæ Ecclesiæ designantur. Sed vulpes vineas demoliuntur: quia per hæreticos Ecclesiæ a rectę fidei viriditate exsiccantur. Quæ bene paruulæ dicuntur: quia quāuis contra veritatem intus superbiant, exterius tamen in verbis humilitatem per simulationem sectantur. Quæ tunc a sanctis prædicatoribus capiuntur, quando instante altercatione sententijs veritatis conuincuntur. Prædicatores quippe sancti aliquando canes per similitudinem dicuntur: quia prædicationibus assiduis, quasi latratibus importunis, aduersarios quosque a grege ouium arcere nituntur. Isti canes vulpes Christo capiunt: quia ducem suum dum fideliter diligunt, pro eius amore laborantes, tergiuersantes hæreticos ab inuolutionibus quęstionum, quasi a tenebrosis caueis ad lucem veritatis educunt. Quare vero vulpium demolitio timeatur, manifestatur cum dicitur: [Nam vinea nostra floruit.] Vinea quippe floruit: quia sancta Ecclesia per
C baptismum filios ad fidei nouam conuersationem perduxit. Quibus timendum est ne ab hæreticis deprauentur, quia dum quique fideles in nouitatem Christi regenerantur, quo quisque tenerior est, eo citius ad prauitatem seducitur. Floribus omnino timendum est, ne pereant: quia dum adhuc quisque ad perfectionem per exercitium diuturnum non conualuit, facile si a dente venenoso mordetur, ab hoc quod nactus fuerat, euanescit. Perfecta enim quæque anima in quo se iam diu exercuit, facile non amittit: quia quo frequentius palato intimo quàm dulcis sit Dominus gustauit, eo constantius sponsi rectitudinem tenet, et distorta fastidit. Quæ prosequitur conuenienter, et dicit: [Dilectus meus mihi, et ego illi.] Ac si diceret: Dilecti mei amicitiam constanter teneo, quia eius constantem beneuolentiam erga me sentio. Quia dum eius familiaritatem benignam habeo, durum mihi est quidquid ei aduersum inimicos latran-
D tes audio. Et dum in eius assiduitate qualis sit video, si quid terroris proferunt aduersarij, a veritate, quam in eius visione cognoui, non recedo. De quo bene sequitur: [Qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, et inclinentur vmbræ.] Quid per lilia, nisi mundæ animæ designantur? Quæ dum castitatis candorem retinent, per bonæ famæ opinionem proximis quibusque suauiter olent. Inter lilia sponsus ergo pascitur, quia procul dubio animarum castitate delectatur, quæ et in se munditiā carnis conseruant, et per nitidas cogitationes coram eo placent, et exempla proximis quasi odoris suauitatem, donant. Dies vero tunc aspirabit, et vmbræ inclinabuntur, quando vita æterna apparebit, et præsens vita finietur. Hic quippe nox est, ibi vero dies erit: quia hic in visione veritatis caligamus, ibi Deus ipse tota veritas mentibus elucebit. Ad hanc prorsus diem sanctæ animæ enituntur vt perueniant: propter hanc iustitiam illibatam
E in quantum possunt conseruant, et quia sine Christo nihil possunt, eius auxilium inuocant, eius familiaritatem desiderant. Quarum dum mentem considerat, prope est benignus et adiuuat, et quo amplius proficiunt, eo familiarius semper amat, donec finitis tenebris mundi ad vitæ æternæ lucem perfectas educat. Quam lucem quia valde desiderant, eamq. cum Dominus ad iudicium venerit, videndam esse putant, idcirco cum summo desiderio dicunt: [Reuertere, similis esto dilecte mi capreæ hinnuloq. ceruorum super montes Bethel.] A nobis dilectus corporaliter tunc abijt, quando post resurrectionem in cælum ascendit. Tunc autem reuertetur, quando in fine mundi resuscitatis corporibus hominum, omnibus in iudicio manifestabitur. Qui vere similis capreæ et hinnulo ceruorum apparebit: quia in carne nostra veniens ad iudicium omnibus se monstrabit. Per capream enim, quæ mundum est animal, Ecclesia designatur, quæ dū in cælestibus mente habitat, quasi in montibus pascitur. Per ceruos autem quid aliud

aliud quàm patres antiqui deſignantur, ex quorum carne Chriſtus natus quaſi hinnulus ceruorum mundo eſt præſentatus? Bethel autem domus Dei interpretatur. Quæ bene Eccleſia Dei dicitur: quia in ea Dominus habitat, dum per fidem corda noſtra mundantur. Super montes ergo Bethel ſimilis capreæ hinnuloq. ceruorum apparebit, quia in ea humanitatis forma ad iudicium veniet, quam ab Eccleſia ſumpſit quando in hoc mundo ex patrum progenie, quaſi hinnulus ex ceruis humilis natus fuit. Qui vere et ſimilis capreæ et ſuper montes Bethel apparebit: quia et ex humanitate quidem ſimilis Eccleſiæ erit, et tamen ſuper ipſos ſummos, qui quaſi montes excellunt, in Eccleſia ſublimior eminebit. Qui dum venire moratur, quia eum ſemper ſancta anima perquirere nititur, ideo ſequitur: A

Caput III. B

Lib. 23. Mor. c. 23. S. Aug. in Pſal. 36. IN lectulo meo per noctes quæſiui quem diligit anima mea.] Lectulum ſibi ſancta anima in nocte facit, dum omnes perturbationes mundi fugiens, ſecretum comparat, in quo requieſcit. In hoc lectulo quem diligit quærit: quia dum ab omnibus ſollicitudinibus mundi vacat, in eius inquiſitione quo modo ad illũ perueniat, non quieſcit. Notandum eſt autem quia per noctes quærit, qui modo in hoc mundo viuit, et perfectæ tenebras temporalitatis a ſe non excutit. Quas quo grauiores patitur, eo feruentius quærit eum, quo inuento tenebras amplius non patietur. Sed quia quem quærit, numquam perfecte in hoc mundo inuenit, ideo ſubiungit: [Quæſiui illum, et non inueni.] Quia vero maximo deſiderio æſtuat, et quidquid tenet, ei non ſufficit, donec dilectum inueniat, ideo conſtantiam inquiſitionis ſubiungit dicens: [Surgam, et circuibo ciuitatem, per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea.] Quid per ciuitatem in hoc loco niſi Eccleſiam: quid per vicos ciuitatis, niſi ſpiritales quoſque accipimus? Qui dum ad cæleſtia toto corde gradiuntur, anguſtam viam tenent, qua ad vitam perducantur. Per plateas autem ſæculares deſignantur, qui dum voluptates ſuas multas ſequuntur, latas vias gradiuntur. Surgit ergo ſponſa et ciuitatem circuit, quia perfecta anima quæ viſibilia faſtidit, omnes ſanctos qui ſunt vel fuerunt in Eccleſia, mente conſpicit, ſi quid forte in eorum actibus reperire poterit, quod imitando, ad ſponſi inuentionem aliquando peruenire poſſit. Per vicos autem et plateas quærit: quia dum per bonorum imitationem ad dilecti familiares amplexus peruenire ſatagit, non ſolum in ſpiritalibus, ſed et in ipſis etiam carnalibus aliquando inuenit quod imitari digne poſſit. Sed poſtquam laborem geminatum inquiſitionis inſinuauit, iterum difficultatem inuentionis ſubdit, dicens: [Quæſiui illum, et non inueni.] Sed dum quærit et non inuenit, ipſa etiam quæritur et inuenitur, et ideo ſubditur: [Inuenerunt me vigiles qui cuſtodiunt ciuitatem.] Quid per vigiles, niſi doctores Eccleſiæ deſignantur? Qui dum lucrandis animabus et ſcriptis et dictis inuigilant, vbi ſancti deſiderij aliquantulum ſentiunt, augmentare ad melius numquam ceſſant. Hi ſponſam quærentem inueniunt: quia piam animam Chriſtum inuenire ſatagentẽ excipiunt, et vt citius inueniat, præceptis inſtruunt, exemplis accendunt. Quos illa interrogans dicit: [Num quem diligit anima mea vidiſtis?] Bene eos ſponſa interrogare dicitur: quia dum eorum ſcripta vel verba vigilanti ſtudio perſcrutatur, tamquam præſentibus etiam abſentibus animi intentione loquens, quid de Chriſto ſenſerint, ſciſcitatur. Quia vero dum in eos omnino intendit, numquam ſponſum inuenit, conſequenter ſubiungit: [Paululum cum pertranſiſſem eos, inueni quem diligit anima mea.] Paululum vigiles tranſit, et dilectum inuenit: quia dum eos puros homines eſſe cogitat, ad diuinitatem mentem erigit, ibiq. ſponſum ſuum ſupra homines patri æqualem cognoſcit. Quem tunc inueniſſe ſe dicit, cum ſanctis laboribus adiuta in eius diuinitatis claritatem oculum fidei, tamquam per ſpeculum contemplando aliquantulum figit. Quod tantillum quanta auiditate mentis ſuſcipiat, oſtendit, dicens: [Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ.] Mater Eccleſiæ ſynagoga extitit: quia ex ipſa ſanctos prædicatores habuit, a quibus verbum veritatis ſuſcepit, per quod in fide regenerata fuit. Tenet ergo ſponſum Eccleſia donec in domum matris eum introducat: quia vſque in finem mundi ab eius fide et opere et amore non recedit, donec ad fidem Iudæos adducat. Non quòd poſtea recedat: quippe quem in exilio diligit, in patria videns

Matt. 7. d (margin beside "que accipimus")

A videns amplius amabit. Sed de illo tempore dici debuit, de quo a quibuslibet propter obsistentes tentationes dubitari potuit. In domum ergo matris dilectum introducet, quando in fine mundi Ecclesia per prædicationem in plebem Iudaicam Christiana sacramenta immittet. In cubiculum autem quasi in secretiorem partem domus eum introducet: quia ex eadem plebe ita plurimos conuertet, vt omnes mundi sarcinas abijciant, et in intimis cogitationibus soli Deo placere concupiscant. Huiuscemodi homines cubiculum faciunt sponso: quia dum a se omnes sordes cupiditatis abijcient, quasi secretum locum in mente in quo delectetur component. A quorum inquietatione in eis delectabiliter pausans sponsus improbos prohibet iterum dicens: [Adiuro vos filiæ Hierusalem per capreas ceruosq. camporum, ne suscitetis neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.] In hoc vtique ostendit: quia eiusdem perfectionis B quosdam de synagoga post conuersionem inuenier, cuius de Ecclesia quàm plurimos inuenit: dum in eorum quiete similiter delectatus, ab eis inquietatores prohibet, sicut ab Ecclesia prohibuit. Introducta ergo ad fidem synagoga Ecclesiæ mentem per opera quæ videt conspicit, et sublimitatem eius valde admirans dicit: [Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris, et vniuersi pulueris pigmentarij.] In deserto vtique. in hoc mundo Ecclesia siue sancta quæque anima viuit, dum a regno exul inter bestias, dæmones videlicet, degit. Hic enim etsi non omnino a sponso deseritur, tamen dum in carne est, nondum ad certam eius visionem admittitur, dum ab eo per exilia et tentationes peregrinatur: quia dum adhuc cum eo non regnat, deseri ab eo sibi videtur. Ob hoc semper laborat vt ascendat, vt quem valde diligit, magis ac magis sentiat, quatenus quoniam perfecte eum in deser- C to non tenet, vel ipso eius desiderio se reficiat, vt sic in via roborata, quandoque ad hoc quod diu concupiuit, perueniat. Sunt quippe nonnulli, qui dum omnia visibilia fastidiunt, mentem in cælestia erigunt: et quia in infimis nihil quod eis dulcescat conspiciunt, totum cor ad superna amanda conuertunt. Hi ab omnibus malis moribus se exuunt, censum mundi cum cupiditatibus contemnunt, spe ad inuisibilia tendunt: et quo ampliori desiderio illis inhærent, eo magis ac magis moleste corruptionem ferunt quam habent. Hi nimirum per desertum ascendunt: quia dum in hoc mundo inter tentationes viuunt, quo amplius dum hic morantur deseri metuunt, eo quidem fortius ista deserunt, et feruentius ad illa gradiuntur, in quibus cum fuerint, nihil amplius quod eos amoueat, iam timebunt. Bene autem sicut virgula fumi ascendere dicuntur: quia et odorem bonæ famæ, et subtilitatem mentis habere sciuntur. Non au- D tem quarumlibet rerum fumus iste esse dicitur, sed ex aromatibus myrrhæ et thuris et vniuersi pulueris pigmentarij exire declaratur: myrrha quippe mortuorum corpora condiuntur ne putrescant, thura vero accenduntur, vt redoleant. Per myrrham ergo carnis mortificatio designatur, per thus vero orationum munditia intelligitur. Sancta igitur anima dum carnem suam a putredine vitiorum mortificat, dum omnes mundi voluptates per continentiam abnegat, quasi myrrham mortuo corpori adhibet, vt post iudicium a corruptione æterna sanum permaneat. Cum vero se ad cælestia maiori desiderio accendit, et a cordis cubiculo omnes superfluas cogitationes feruenter abijcit, quasi thuribulum cor suum coram Deo facit. In quo dum per dilectionem virtutes congregat, quasi carbones in thuribulo coaptat, in quo seipsam mens in conspectu Dei igne charitatis accendat. Dumq. feruentes et mundas orationes ad E Deum emittit, quasi fumum aromatum ex thuribulo educit, vt coram dilecto suaue redoleat, et proximos quosque ad eius amorem per bona exempla concitare non desinat. Sed notandũ, quòd non ait vniuersi pingmenti, sed vniuersi pulueris pigmentarij. Pigmenta quippe facimus, quando virtutes congregamus in corde. Quando vero ipsas nostras virtutes per singula quæque opera diligẽtius retractamus, ne quid in operibus nostris incultum remaneat, ne inter virtutes vitium lateat, tunc procul dubio vnguenta virtutum quasi in puluerem tundimus: vt eo mundiora sint opera nostra, quo subtilius ea ab omni subreptione vitiorum discernere non cessamus. Huiuscemodi mẽtes dilecto suo delectabiles se per eius gratiam faciunt, et dum ab omni mundano strepitu se diuidunt, locum in quo sponsus requiescat, in seipsis componunt. De qua requie subditur: [En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel.] Salomon quippe pacificus interpretatur. Quid ergo per Salomonem nisi Christus

Infra c.4. prope med. et cap. 5. in med. Idem hom. 10. in Euang.

S. Ambr. de Inst. vidua. c. 13. et de Cain. cap. 5. et de Isaac. cap. 5.

Ephes. 2. c ſtus intelligitur, de quo ſcriptum eſt: Ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. A
Salomoni ergo lectulum facimus, quando a mundi ſolicitudinibus omnino ceſſamus, dum in ſolo deſiderio Chriſti libenter pauſamus, eiq. vt nobiſcum pauſet, cor ab omni terrena cupiditate mundamus. Denarius autem numerus ſi per ſenariũ numerum multiplicetur, nimirum ſexaginta complentur. Per denarium itaque decalogum legis accipimus. Per ſenarium autem totum hoc tempus intelligimus, quod ſex diebus operatorijs volui videmus. Per ſexaginta igitur fortes, omnes perſectos qui fuerunt ante nos in Eccleſia, intelligimus, qui dum decem præcepta legis quo ſpiritalius, eo fortius in ſex diebus compleuerunt, quaſi ſexagenarium numerum perfecerunt. Hi lectulum Salomonis ambiunt: quia mentem ſanctam in qua Chriſtus pauſat, verbis et exemplis muniunt, quibus ab aditu mentis venientes hoſtes repellunt, dum ipſam mẽtem exemplis ſuſtinent, ſcriptis erudiunt. [Hi tenent gladios, et ad bella doctiſſimi B
exiſtunt.] Quia dum verbum Dei opere complent quod corde ſciunt, magis ac magis ſemper docti hoſtem ſuum dæmonem ſcilicet, ſapientia et fortitudine vincunt. Per

Orig. in Num. hom. 25. et in Psal. 36. hom. 4. et 5 gladium enim verbum Dei deſignatur. Per manus autem quibus gladios tenent, ipſa opera figurantur. De quibus bene ſubditur: [Vniuſcuiuſque enſis ſuper femur ſuum, propter timores nocturnos.] Quid per enſem, niſi rigorem conuerſationis, et quid per femur, niſi carnis appetitum accipimus? Electi ergo quique qui iam ad perfectionem vitæ prouecti ſunt, ſemper enſem ſuper femur ſuum ferunt: quia rigore conuerſationis appetitum carnis aſſidue frangunt, ne hoſtis quem in nocte huius mũdi timent, repente veniens, mollem aditum inueniat, et per voluptatis mollitiem eo facilius quo voluptuoſiores inuenerit, ad grauiora peccata perducat. De laude itaque Salomonis adhuc ſubditur, cum dicitur: [Ferculum fecit ſibi Rex Salomon de lignis C
Libani. Columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum, media charitate cõſtrauit propter filias Hieruſalẽ.] Ligna Libani imputribilia eſſe aſſeruntur. Ferculum ergo fecit ſibi Rex Salomon de lignis Libani: quia ſecundum præſcientiæ ſuæ gratiã, Chriſtus ſanctam Eccleſiam de in æternum permanſuris ſanctis cõſtruxit. [Columnas eius fecit argenteas.] Quia eidem Eccleſiæ prædicatores dedit, qui et vt eam exemplis ſuſtentarent, magna iuſtitiæ rectitudine roborauit, et vt prædicationibus erudirent, nitore eloquij, quaſi ſplendore argenti, decorauit: [Reclinatorium aureum fecit.] Quia dum in cordibus perfectorũ reſplenduit, eis diuinitatis ſuæ potentiam per contemplationẽ oſtendit. In qua contemplatione dum eis pulchritudinẽ cæleſtium gaudiorum monſtrauit, quaſi reclinatorium ex auro eis compoſuit: quia locũ

Prou. 8. b in quo ſe refocilantes requieſcant, appoſuit. Quod reclinatorium bene aureum eſſe dicitur: quia melior eſt ſapientia cunctis opibus, et omnia quæ deſiderantur, ei non poſſunt comparari. Ad hoc reclinatorium multis laboribus peruenitur, multis tribulationibus aſcenditur, ita vt ſi neceſſe fuerit, etiam ſanguis effundi permittatur. Ideo aſcenſus recte purpureus eſſe dicitur. Dum enim ſancti quique martyres propter vitam æternam corpora ſua ad ſupplicia tradiderunt, dũ flagella, aculeos, ignes, gladios, et alia innumerabilia tormenta patienter pertulerunt, nonne ad reclinatoriũ iſtud ad beatam ſcilicet vitam, per aſcenſum purpureum aſcenderunt? Sed nos miſeri quid agimus, qui in hoc ferculo columnæ argenteæ non ſumus: quia ſanctam Eccleſiam nec exemplis ſuſtentamus, nec prædicatione docemus? In ea reclinatorium aureum non habemus: quia terrenis cogitationibus inuoluti, ad ſpendorem ſapientiæ per contemplationem non aſſurgimus. Aſcenſum purpureum nec etiam cognoſcimus: quia voluptatibus vacantes, labores et perſecutiones pro æterna beatitudine ferre recuſamus. E
Conſolatur nos aliquantulũ quod de hoc ferculo ſubditur: [Media charitate conſtrauit, propter filias Hieruſalem.] Quid enim per filias Hieruſalem, cum non filios ſed filias dixerit, intelligimus, niſi nos debiles, qui in Eccleſia non viri, ſed feminæ ſumus: quia contra vitia fortiter non reluctamur, viriliter non reſiſtimus, muliebriter ſubiacemus? Hieruſalem enim viſio pacis interpretatur, per quam Eccleſia, quæ eſt mater noſtra, deſignatur, eo quòd aſſidue pacem perpetuam contemplatur. Si ergo nos in ferculo regis columnæ argenteæ non ſumus, reclinatorium aureum non habemus, per aſcenſum purpureum aſcendere non valemus, ſaltem charitatem, quæ communis omnibus electis quaſi in medio poſita eſt, teneamus. Per hanc quippe Rex Salomon nos in ferculo ſuo eſſe cognoſcit: quia in eo cum columnis argenteis, cum reclinatorio aureo,

A aureo,cum ascensu purpureo, propter filias Hierusalem etiam media charitate constrauit:quia cum Ecclesiæ membris ad eamdem sponsi beatitudinē peruenimus,si charitatem indefessam obseruamus.Sequitur: [Egredimini filiæ Sion,et videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis illius, et in die lætitiæ cordis eius.] Marer Christi beata Maria esse creditur,quæ coronauit eum diademate:quia humanitatem nostram ex ea ipsa assumpsit,sicut in Euangelio recitatur.Er hoc in die despōsationis eius,et in die lætitiæ cordis eius factum esse dicitur:quia quando vnigenitus filius Dei diuinitatem suam humanitati nostræ copulare voluit, quando per bonam voluntatem suam tempore opportuno Ecclesiam sponsam suam sibi assumere placuit: tunc cum charitatis exultatione carnem nostram ex matre Virgine suscipere voluit.In qua cum doloribus pro tempore viuens, de redemptione no-
B stra vehementer exulrauit.Sed cum diadema pro gloria assumatur,in humanitatis autem susceptione non gloria verbi Dei,sed humilitas esse cognoscitur,quo modo humanitate nostra quasi diademate coronatus fuisse dicitur? Sed cum ipsa eius incarnatio vere gloria nostra fuerit, quia membra eius sumus propter communionem corporis, diadema membrorum bene capitis scriptura prædixit. Hic itaque quia a sponsa laudatur,et ipse vicissim sponsam laudare dignatur, dicens: *Mat. 1. e*

Caput IIII.

QVàm pulchra es amica mea,quàm pulchra es et decora,oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecus latet.] Quia hæc superius exposuimus,vt potuimus, nunc eadem repetere propter breuitatem seruandam deuitamus. Sed quia hic adiun- *Sup. c. 1. vers. finem.*
C ctum est,absque eo quod intrinsecus latet, breuiter videndum est quo modo superioribus coniungatur. Pulchra est ergo sponsa, et oculi eius columbarum absque eo quod intrinsecus latet,quod valde honestum est quidquid in exterioribus operatur,quòd simplicirer inter homines conuersatur,quòd ea quæ videt temporaliter concupiscere dedignatur,et si quid tamen in hoc mundo placet,post concupiscentias suas ire detestatur.Sed vehementer pulchrius et honestius est,quòd cordis desiderium illibatum retinere conatur,quòd æternæ beatitudinis claritatem in mente retinet,erecta contemplatur,quòd in his quæ interius videt,suauiter requiescit,et mundatur.Sequitur: [Capilli tui sicut greges caprarum,quæ ascenderunt de monte Galaad.] Si per oculos prædicatores Ecclesiæ designantur,quia ceteris viam ostendunt,bene per capillos populi figurantur,quia eidem Ecclesiæ ornamentum tribuunt. Capilli ergo sponsæ sicut grex ca-
D prarum esse dicuntur: quia populi Ecclesiæ dum præcepta legis ruminantes cælestia fide contemplantur,munda sunt animalia et in altis pascūtur. Galaad autem aceruus testimonij interpretatur. Quid aurem per aceruum testimonij,nisi multitudinem martyrum intelligimus? Qui dum fidem Christi insuperabiliter tenuerunt, eos testimoniū veritati etiam per mortem suam perhibuisse scimus. Grex itaque iste caprarum de monte Galaad ascendit: quia populus Ecclesiæ eo magis fide se ad æterna suspendit, quo fortius sanctos martyres eidem fidei testimonium perhibuisse sciuit. Sequitur: [Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro.] Sicut per oculos prædicatores intelliguntur,quia per eos Ecclesia illuminatur: similiter et dentes eiusdē possunt dici,quia per eos infideles consumuntur,et paruuli nutriuntur.Dentes quippe bene sancti prędicatores vocantur:quia dum sanctam scripturam exponendo mino-
E ribus fratribus elucidant,quasi panem paruulis,ramquam matres filijs commasticant, quo infirmi ad fortiora conualescant.Hi nimirum bene sicut grex tonsarum quæ ascenderunt de lauacro esse dicuntur: quia dum se a peccatis omnibus in baptismo ablutos esse recordanrur,libenter onera mundi deponunt,vt ad cęlestia consequenda, et prædicanda quo liberius,eo facilius gradiantur. De quibus subditur: [Omnes gemellis fetibus,et sterilis non est inter illas.] Gemellos fetus omnes sancti prædicatores habent: quia dum in duobus præceptis charitatis ceteros homines supereminent, geminam dilectionem prædicant, et in ea duos populos Iudaicum et gentilem gignere non cessant. Inter quos nullus est sterilis: quia profecto prædicator non est dicendus,si filios spiritales gignere contemnit. De quibus adhuc subditur: [Sicut vitta coccinea labia tua, et eloquium tuum dulce.] Ijdem prædicatores labia Ecclesiæ dicuntur: quia nimirum per eos populis præcepta viræ loquitur. Qui bene sicut vitta dicuntur: quia

dum fluxas cogitationes in cordibus hominum suis prædicationibus restringunt, quasi sparsos crines ne immoderate diffluant reprimunt. Sed quid est quòd non tantum vittæ, sed coccineæ comparantur, nisi quia per coccum flamma charitatis intelligitur, qua illi ardent, et per eos alij accenduntur? Per quos eloquium sanctæ Ecclesiæ dulcoratur: quia dum quæ dicunt faciũt, prædicationes suas hominibus quasi sapidas escas apponunt. Sequitur: [Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absque eo quod intrinsecus latet.] Quid per genas Ecclesiæ, nisi eosdem ipsos prædicatores intelligimus, qui dum in populis vt eis proficiant eminent, quasi in facie Ecclesiæ manifeste apparent? Per malum autem punicum ipsa Ecclesia designatur: quia dum multos populos in vnitate fidei nutrit, quasi multa grana sub vno cortice stringit. Fragmen ergo mali punici sancti prædicatores existunt: quia dum se vt grana in diuino seruitio ceteris fortius affligunt, dum omnia mundana contemnunt, dum voluntates suas abnegant, B et vitia sua omnino mortificant, dum seipsos humiliant, et ceteros extollunt, et dum per exempla sua ceteros nutriunt, quasi fracti et aperti se cibos offerunt. Sed quamuis magna sint, quæ extrinsecus apparent, maiora tamen in occulto retinent, quæ diuini oculi soli vident. Ideo subiunctum est: [Absque eo quod intrinsecus latet.] Sequitur: [Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis.] Collum quippe extendimus, quando longius prospicere volumus. Propter aliud ergo sancti prædicatores oculi, propter aliud dentes, propter aliud autem genæ, et collum propter aliud conuenienter vocantur. Bene igitur sicut turris Dauid, collum sanctæ Ecclesiæ dicitur: quia sancti prædicatores procul venientes hostes sanctæ Ecclesiæ speculantur, et fortiter resistunt, si quid in Ecclesia lædere conantur, et libere terrena despicientes, cælestia contemplantur. Collum ergo propter hostium speculationem, turris vero dicuntur propter fortitudinem et propter excelsam cælestium gaudiorum cõtemplationem. C Quæ turris recte Dauid esse dicitur: quia Dauid manu fortis interpretatur, per quod Christus significatur, cuius est quidquid forte et excelsum operatur. De qua subditur: [Quæ ædificata est cum propugnaculis. Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.] Cum propugnaculis turris Dauid ædificata dicitur: quia sancti prædicatores contra aduersarios homines si necesse sit, miraculis armantur. Contra vitia autem se clypeis muniunt: quia ne spiritalibus hostibus succumbant, virtutibus se defendunt. In quibus omnis armatura fortium pendet, quia quisquis hostium cuneis fortiter resistere vult, in eis exempla videt, quibus armatus hostes strenue valet superare. Mille autem hic pro perfectione ponitur: quia in millenario numero omnes numeri perfecti complentur. Sequitur: [Duo vbera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in lilijs donec aspiret dies et inclinentur vmbræ.] D Per duo vbera, duo prædicatorum ordines, vnus in circumcisione, alius in præputio designantur. Qui bene sicut duo hinnuli capreæ dicuntur: quia et filij synagogæ existunt, et in montibus contemplationum pascuntur. Gemelli vero ideo dicti sunt: quia concorditer prædicant et concorditer sapiunt. In lilijs vero pascuntur, donec aspiret dies et inclinentur vmbræ: quia munditiam infatigabiliter sectantur, donec in die iudicij præmia recipiãt, quæ in labore noctis assidue contemplantur. Sequitur sponsus dicens: [Vadam ad montem myrrhæ, et ad collem turis.] Quid per montem myrrhæ, nisi fortem altitudinem mortificationis in opere, et quid per collem turis intelligimus, nisi altam humilitatem in oratione? Ad montem ergo myrrhæ et ad collem turis sponsus vadit: quia eos familiariter visitat, quos per mortificationem vitiorum ad alta proficere, E et per mundas et humiles orationes suauiter redolere perspicit. His quippe virtutibus sancta Ecclesia, vel vnaquæque anima munda efficitur: quia dum per voluptatũ mortificationem vitijs reluctatur, et per sanctas orationes frequenter lacrymis abluitur, sordes lauat vt sponso placeat, cui pulchra apparere conatur. Cuius conatum ad effectum sponsus per gratiam suam ducit, opusq. suum in sponsa benigne laudat et dicit: [Tota pulchra es amica mea, et macula non est in te.] Cum
Iob.25.b scriptum sit: Nemo viuit sine peccato, nec infans cuius vita est vnius diei super terram: quid est quòd sponsa tota pulchra esse dicitur, in qua macula non habetur?
Iac.3.d Alibi quippe scriptum est: Stellæ non sunt mundæ in conspectu eius. Et alibi:
1.Ioan.1.d In multis offendimus omnes. Et Ioannes Apostolus ait: Si dixerimus, quia
Ibid. peccatum non habemus, veritas in nobis non est. Et idem: Si dixerimus quia peccatum

A peccatum non habemus, mentimur, et veritatem non facimus. Sed dum sancta anima a peccatis quotidianis se per pœnitẽtiam mundat, dum quotidie peccata minuta cum lacrymis abluit, et a maioribus se obseruat, quamuis frequenter peccet, per assiduam tamen pœnitentiam munditiam suam assidue seruat. Hinc enim alibi præcipitur: Semper sint vestimenta tua candida. Et illud: Iustus autem ex fide viuit. Quamuis enim mox vt peccat, a iustitia deuiet, tamen dum semper credit in eum qui iustificat impium, et assidue sub eius fide peccata sua deflet, per assiduas ablutiones iustitiam suam retinet. Se igitur ita mundanti sponsæ consequenter dicitur: [Veni de Libano spõsa mea, veni de Libano, veni coronaberis.] Libanus quippe dealbatio interpretatur. Quid ergo per Libanum nisi baptisma intelligitur, in quo sancta Ecclesia aqua abluitur, et a peccatorum nigredine per Spiritum sanctum, quem recipit, et per Christi fidẽ Eccles.9.b Rom.1.b

B dealbatur? Vnde scriptum est: Asperges me Domine hyssopo, et mundabor, etcet. De Libano ergo sancta Ecclesia ad coronã venit, quia in Christi baptismo fidem percipit, sub qua cum Christi gratia meretur, vt præmium recipere possit. Sed quid est quòd ter dicitur: [Veni.] Nisi quia in fide et in spe et in charitate quidquid operatur, subsistit: vt his tribus munita virtutibus robur habeat, per quod in via nõ lassescat? De fide enim dicitur: Fide mundans corda eorum. Et iterum: Sine fide impossibile est placere Deo. De spe autem dicitur: Non confundentur omnes, qui sperant in te Domine. Cui iterum dicitur: Quis enim in te sperauit, et derelictus est? De charitate autem dicitur: Charitas operit multitudinem peccatorum. Et iterum: Si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, et si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem nõ habuero, nihil sum. Et Ioannes Apostolus: Deus charitas est: Potest tamen et aliter intel- Psal.50 Act.15.b Heb.11.b 1.Pet.4.b 1.Cor.13.a 1.Ioan.4.c

C ligi quod ter dicitur: [Veni.] Venit enim sponsa sancta ad Christum, dũ in hoc mundo viuens, bona quæ potest operatur. Venit quando in hora mortis anima, ipsa videlicet sponsa, a carne exuitur. Venit tertio quando in die iudicij vltimi carnem resumit, et cum Christo thalamum cælestem ingreditur. Ibi quippe omnium laborum suorum præmia consequitur. Ibi iam omnino prostratis et exclusis hostibus gloriose coronatur. Ideo et hic per promissionẽ sequitur: [Coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. Quid per Amana, Sanir, et Hermon, nomina videlicet montium, nisi potentes huius sæculi intelliguntur? Qui quanto ditiores, tanto excelsiores et firmiores apud infirmos esse videntur. Sed de his montibus sancta Ecclesia coronatur: quia dum regnum prædicat æternum, dum exemplo suo anima, quæ mundi sunt, vilia esse demonstrat, ipsos etiam potentes ad pœnitentiã

D inclinat, et sibi ipsi pro eorum acquisitione coronam in cælestibus parat. Sic quippe fit vt humiles superbos prosternant, et infimi excelsos inclinent. Ideo scriptum est: Omnis vallis implebitur, et omnis mons et collis humiliabitur. Sed quid est quòd nõ solum de montibus, sed etiam de capitibus montium coronanda esse dicitur, nisi quòd impletum videmus, quia iam ipsæ excelsiores personæ in Christum credunt, et eius præceptis per Ecclesiæ prædicationem obediunt? Reges enim et Imperatores Christo seruiunt, coronas deponunt, et per pœnitentiam in Ecclesia veniam petunt. Si itaque per capita montium summas personas intelligimus, bene per cubilia leonum, et montes pardorũ, principes quique et ministri designantur, qui crudelitati inseruiunt, et dolositatibus suis, quos vi non possunt lædere, decipiunt. Pardi quippe maculas in cute semper portant. Per quos qui alij quàm hypocritæ, vel discordes significantur? In illis quippe Isa.40.a

E qui crudelitatem sectantur, dæmones tamquam leones cubant. In illis vero quasi pardi montes ædificant, quos dum vitijs suis aliquas virtutes admiscere consentiunt, pro omnibus bonis suis laudis gloriam affectate compelluntur. Hi itaque vere pardorum varietatem imitantur, quia dum cum virtutibus etiam vitia sectantur, quasi in vario corio coloris dissimilitudine diuiduntur. Sed de cubilibus leonum, et de montibus pardorum Ecclesia coronatur: quia dum per eius prædicationem, et crudeles ad pietatem, et hypocritæ ad vitæ humilis vnitatem conuertuntur, pro his omnibus præmium percipiet quod meretur. Cui iterum dicitur: [Vulnerasti cor meum soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in vno oculorum tuorum, et in vno crine colli tui.] Per oculos sponsæ sanctæ Ecclesiæ prædicatores, sicut dictum est, designantur. Per crines vero populi multitudo figuratur. Per collum autem sancti capitis, et corporis coniunctio demonstratur, quæ fides Sup.eod.c.in prin.

Ecclesię intelligitur. Per hanc enim caput et corpus coniungitur, dum Christo quisque A
eo tenacius inhæret, quo fidelior in bona conuersatione habetur. In vno ergo oculorum et in vno crine colli sponsæ sponsus vulneratur: quia profecto vsque ad mortem crucis afficitur, vt vnitas prædicatorum et plebis in Ecclesia confirmetur. De cuius dilectione erga sponsam iterum subdit sponsus: [Quàm pulchræ sunt mammæ tuæ soror mea sponsa.] Quid per mãmas conuenientius in hoc loco, quàm ipsa dilectio Dei et
Sup. cap. 1. in princ. proximi, de qua superius diximus, intelligitur? Per quas mens sancta omnes sensus suos suaui dilectione nutrit, dum Deo suo charitatis tenacitate conglutinatur, et proximis si quid vtilitatis habet, quomodolibet libenter impendit. Has mammas sponsæ quantum sponsus diligat, in repetitione laudis aperte manifestat dicens: [Pulchriora sunt vbera tua vino.] Quod superius de sponsi vberibus diximus, hoc et hic cum de sponsa loquitur, intelligi posse æstimamus. [Et odor vnguentorum tuorum super omnia aromata.] Per vnguenta quippe ipsæ virtutes quæ ex charitate oriuntur, intelliguntur. Habent quippe etiam reprobi aliquando aromata quibus redolent, B
quia virtutes quasdam possident, et bona opera perpetrant. Sed quia sine charitate
Mat. 7. d viuunt, in conspectu Dei nulla quæ faciunt placent. Vnde in iudicio cum dicent: Domine in nomine tuo prophetauimus, et in nomine tuo virtutes multas fecimus: respondebitur eis: Numquam noui vos, discedite a me omnes operarij iniquitatis. Bene ergo vnguenta Ecclesiæ super omnia aromata redolere dicuntur: quia etsi opera reproborum aliquando hominibus placent, hæc quæ sancta Ecclesia ex charitate conficit, in diuinis naribus sine cessatione redolent. Sequitur: [Fauus distillans labia tua sponsa.] Prædicatores Ecclesiæ bene labia sponsæ dicuntur: quia per eos populus loquitur, et per eos ad fidem paruuli quique erudiuntur, dum per eos occulta scripturæ quasi cordis latentia manifestantur. In fauo autem mel latet, et cera videtur. C
Recte ergo labia sponsæ fauus vocantur: quia dum in carnis fragilitate sapientia magna habetur, quasi mel in cera absconditur. Quando vero electus quisque prædicat, quando cælestia gaudia nescientibus reuelat, tunc fauus distillat: quia quanta dulcedo sapientiæ in corde lateat, per oris fragilitatem audientibus manifestat. Vnde scri-
2. Cor. 4. b ptum est: Habemus thesaurũ istum in vasis fictilibus. Ideo subditur: [Mel et lac sub lingua tua.] Nimirum falsi prædicatores mel in lingua portant, quod sub lingua non habent: quia cælestia gaudia aliquando prædicant tamquam veri sint, cum ipsi terrestria bona totis desiderijs appetant. Sancta vero mens mel in lingua prætendit: quia sapientiæ dulcedinem loquendo ostendit, quam veraciter prædicans, audientes tamquam mellis dulcedine reficit. Lac gerit, quia congruenti sibi doctrina paruulos D
quosque in Ecclesia nutrit. Sub lingua autem hæc omnia sibi ipsi reseruat: quia internam dulcedinem assidue secum portat. Dum enim terrena abijcit, dum vitiorum amaritudinem respuit, in interioribus sensibus sapientiæ dulcedine se pascit, qua robur colligit, vt ad æterna gradiens, in labore viæ lassescere non possit. Cui bene dicitur: [Et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.] Quid per vestimenta hæc, nisi sancta opera designantur, quibus præcedentium malorum turpi-
Apoc. 16. c tudo operitur, ne videatur? Hinc enim scriptum est: Beatus qui vigilat et custodit vestimenta sua ne nudus ambulet, et videatur turpitudo eius. Thus vero per signi-
Psal. 104. a ficationem pro oratione ponitur, sicut scriptum est: Ascendat oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Sancti itaque anima in hoc mundo quanta potest bona opera operatur, et bene operans desiderio et intentione sancta ad æterna se extendit, nihilq. boni agit, nisi ea intentione vt ad cælestia quæ dirigit, quandoque peruenire possit. Bene igitur odor vestimentorum eius sicut thuris esse perhibetur: E
quia in omnibus operibus suis orat, dum perueniendi intentione ea quæ potest bona operatur. Sequitur: [Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.] Hortus sancta Ecclesia existit: quia dum populos multos in fide gignit, quasi flores pulchros bona terra emittit. Qui hortus conclusus bene esse dicitur: quia charitatis vallo circumquaque munitur, ne intra numerum electorum reprobus aliquis ingrediatur. Vnaquæque anima sancta etiam hortus conclusus esse intelligitur: quia dum virtutes nutrit, flores gignit, et dum virtutum exhilaratione se reficit, fructus quos genuerat, eadem custodit. Conclusus enim hortus esse dicitur: quia dum bona sua intentione vitæ æternæ abscondit, dum humanas laudes

A laudes omnino contemnit, ipsa bona intentione se circunsepit, ne ad interiora rapienda hostis antiquus irrumpere possit. Fons etiam dicitur: quia dum cælestia assidue cogitat, dum scientiam scripturarũ semper in ventrem memoriæ congregat, quasi aquas viuentes sancta mens in se gignere non cessat, quas sitientibus proximis præbere vt reficiantur valeat. Vnde scriptum est dicente Domino: Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei non sitiet in æternum: sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Et alibi: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Sed cur dicitur fons ille signatus, nisi quia sensus spiritalis mentibus indignis absconditur? Infideli enim homini a Domino dicitur: Spiritus vbi vult spirat, et vocem eius audis, et nescis vnde veniat, aut quo vadat. Et iterum scriptum est: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Quòd enim ibi lumen signatum, Ioan. 4. b Ioan. 7. f Ioan. 3. b Psal. 4.

B hoc hic procul dubio fons signatus esse perhibetur. Sanctus enim spiritus mentem quã replet, et illuminãs irrorat, et irrorans illuminat: vt et de luce eius videat quid appetat, et de rore eius se refrigeret, ne lassescat. Sequitur: [Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorũ fructibus.] Quid emittit sancta Ecclesia, nisi cum sanctis operibus sancta verba, quibus filios gignit et nutrit? Quorum dum alios vsque ad martyriũ perducit, alios in sancta conuersatione erudit, hos sanguine martyrij rubentes ad ęternã patriam transmittit, illos vero in sanctis operibus viuentes, proximis in exemplũ sanctitatis tradit, quid aliud quàm mala punica et pomorum fructus emittit? Mala quippe punica sub rubeo cortice multitudinem granorum continent: fructus vero pomorum in se refectionis dulcedinem habent. Sic sic martyres dũ sub igne tribulationis laborant, dum pro Christo sanguinem exterius fundere non dubitant, multitudinem vir-

C tutum interius sibi congregant in mente. Sancti etiam quique qui in pace Ecclesiæ viuunt, fructus pomorum gerunt: quia dum sancta opera faciunt, proximis exempla tribuunt, quorum exhibitione se qui volunt reficiunt. Quotquot enim sunt in Ecclesia sancti, siue igne passionis ardeant, siue in pace Ecclesiæ quiescentes succrescant, sanctarum virtutum odorẽ tamquã paradisum suauitatis et deliciarum construere in se dum viuunt, non cessant. Cuius paradisi vbertatem scriptura demonstrat, dum sub voce sponsi per arbustorum nomina quasque virtutes designat, dicens: [Cypri cum nardo, nardus et crocus, fistula et cynamomum cum vniuersis lignis Libani, myrrha et aloe cum omnibus primis vnguentis.] Quid enim per has diuersas aromatum species designatur, nisi sanctarum virtutum odor et profectus, qui in sanctis habetur? Ex his quippe speciebus regalia vnguenta conficiuntur, ex his corporum sanitates inueniuntur. Bene

D igitur virtutes animarum designãt quibus congregatis et confectis, et bonus odor opinionis egreditur, et ægris animabus competens sanitas reparatur. Sed adhuc laus Ecclesiæ a sponso repetitur, cum subditur: [Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano.] Recte in emissionibus Ecclesiæ fons hortorum, et puteus aquarum viuentium describitur. Quid enim per fontem et puteum, nisi sancta scriptura designatur? quæ sic aquam sapientiæ generat, vt et potantes semper reficiat, et tamen manare non desistat. Quæ bene hortorum esse perhibetur: quia illorum specialiter est sancta scriptura, in quorum mentibus virtutum semina oriuntur. Sed quærendum nobis est, quare fons et puteus vtrumque simul sciptura dicatur, cum fons in superficie appareat, puteus vero in imis latens, omnes se quærentes maiori labore exerceat. Sed sciendum est, quòd diuina scriptura in quibusdam manifesta existens,

E in quibusdam vero locis obscuram se præbens, et aliquando leuiter sicut inuenitur, tamquam fons potatur, et aliquando magna inquisitione eget tamquam puteus, vt inuenta sumatur. Quòd vero sanctæ scripturæ intellectus per aquam designetur, ostenditur alibi cum diuina voce de reprobis dicitur: Mittam eis sitim aquæ, et famem panis. Et per Isaiam dicitur: Auferet Dominus ab Hierusalem et Iuda omne robur panis, et omne robur aquæ. Vbi notandum, quòd robur panis prius, et postea robur aquæ aufertur. Dum enim grauia dicta scripturæ non perquiruntur vt mandantur, paulatim a scientia decidit mens, vt aliquando non leuia etiam intellectu capiantur. Sed aquæ istæ bene de Libano fluere cum impetu dicuntur: Libanus enim, vt dictum est, dealbatio interpretatur. In baptismo quippe dealbamur, dum amissa nigredine peccatorum ad munditiam nouæ vitæ reformamur. De Libano ergo aquæ putei fluunt quia in baptismo electi quique donum Spiritum sancti accipiunt Isaia. 3. a

accipiunt, quo illuminati scripturæ sacræ sensum intelligunt. Quæ scripturæ sanctæ scientia tanto fluit impetu, vt electos dum tangit, ab huius vitæ amore submoueat, et ad æterna gaudia vi impetus sui quosque adhærentes traijciat. Hinc est enim quod in Psalmo scriptum est: Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Impetus enim fluminis ciuitatem Dei lætificat, cum per donum sancti Spiritus fortiter inundans scripturæ sapientia sanctam Ecclesiam, vel cuiuslibet capientis mentem infusione sua exhilarat. Ad cuius Spiritus aduentum malignus spiritus increpatur, cum hic in subsequentibus dicitur: [Surge aquilo, et veni auster: perfla hortũ meum, et fluent aromata illius.] Quid enim per aquilonem qui in frigore constringit, et torpentes facit, nisi immundus spiritus designatur, qui reprobos omnes dum possidet, a bono opere torpere facit? Per austrum vero, calidum scilicet ventum, Spiritus sanctus figuratur, qui dum mentes electorum tangit, ab omni torpore relaxat, et feruentes facit, vt bona quæ desiderant operentur. Hinc enim dicitur: Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro. Surgat ergo aquilo, et veniat auster, et perflet hortum sponsi, et fluant aromata illius, vt videlicet spiritus malignus ab Ecclesia vel ab vnaquaque electa anima discedat, et Spiritus sanctus adueniat. Qui veniens charitatis ignem cogitationibus infundat, et a torpore negligentiæ se infuderit, soluat. Quod dum agit, aromata fluunt, quia dum adueniente sancto Spiritu, cor quod prius torpuerat, ad opera se excitat, mox sanctæ operationis opiniones per proximos quosque suauiter discurrunt, vt quique audientes ad eadem se accendant, et austro flante, id est, Spiritu sancto se infundente, virtutum odores emittant, vt vbique sanctus hortus floreat, et post florem fructus redolentes, et reficientes producat. In quẽ hortum sponsa dilectum inuitat, cum subdit:

Psal. 45.

Lib. 27. Mor. cap. 23. et lib. 2. in Ezech. homil. 2.

Psal. 23.

A B C

Caput V.

VEniat dilectus meus in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum.] In hortum dilectus venit et fructum comedit, quando Christus mentes visitat, et bonorum operum delectatione se satiat. Vnde et idem subijciens dicit: [Veni in hortũ meum soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis. Comedi fauum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo.] Myrrham dilectus cum aromatibus metit, quando Christus mortificatione vitæ ad perfectionem perducta, electũ suum ab hac vita succidens, ad cæleste horreum cum sancta opinione inducit. Fauum cum melle comedit, quando desiderium sanctum in sanctis operibus latens perficit, et ad sanctorum conuiuium sanctam animam sua delectatione impinguandam transigit. Vinum vero suum lacte bibit, quando et perfectione quorumdam se reficit, et innocentiam aliorum cum pietate diligens, vtrosque ad æternum conuiuium ingerit. Ad quorum exemplum quosque remanentes inuitat cum subiungit: [Comedite amici mei, bibite et inebriamini charissimi.] Notandum in primis est: quia qui comedunt, amici, qui vero bibunt et inebriantur, charissimi esse perhibentur. In quibus verbis intelligi datur, quia in hoc loco comedere bonum est: sed bibere et inebriari amplius bonum est. Sunt nimirum quidam in sancta Ecclesia, qui sic præcepta diuina audiunt, vt cælestia plusquam terrena amare discant, pro eorum desiderio multa pauperibus tribuant, a prauis operibus se custodiant, nulla alicui violenter rapiant: Ecclesiæ prædicationem libenter audiant, in fide se instruant, quam et operibus sanctis exerceant, et tamen vxores habent, pignora nutriunt, res suas diligunt, quamuis his omnibus Christum præponant. Hi profecto comedunt, et amici sunt: quia sanctam scripturam audientes, talem sibi refectionem assumunt, vt etsi ad summam perfectionem adhuc non assurgunt, tamen secundum modum suum perfecti, in præceptis diuinis sine crimine viuũt. Quod dum beati Ioannis parentes, Zacharias videlicet et Elizabeth, conseruare studuerunt, per reuelationem angelicam in senectute sua filium accipere meruerunt, quo maior inter natos mulierum non surrexit, et ipsum Saluatorem mundi digito ostendere et baptizare meruit. De cuius parentibus dicitur: Erant autem iusti ambo ante Deum incedentes in omnibus mandatis, et iustificationibus Domini sine querella. Sunt vero alij qui tanta auiditate diuinam scripturam audiunt vel legunt, vt protinus cunctis terrenis operibus abdicatis sola cælestia ambiant, parentes, vxores, domos, filios etiam et omnia transitoria abijciant: solummodo Christum sequi et amplecti concupiscant.

Mat. 11. b

Luc. 1. a

D E

A piscant. Eius desiderio se affligunt ieiunijs, afficiunt lacrymis, exercent meditationibus diuinis, sola quæ sunt æterna cogitant: contemplationibus vacant, ad hoc laborantes, vt ea quæ retro sunt obliuiscentes, in anteriora magis ac magis se extendant. Quid profecto isti, quid aliud agunt nisi bibentes inebriantur: vt dum omnium terrenorum per desiderium obliuiscuntur, iure a sponso cælesti non tantum amici, sed et charissimi vocari mereantur? De quibus idem sponsus sequitur et dicit: [Ego dormio, et cor meum vigilat.] Huiusmodi quippe electi cor sponsi bene vocari possunt, qui quo amplius exteriora, quæ sunt in mundo, fugiunt, eo secretius ea quæ sunt interiora sponsi cognoscunt. De quibus procul dubio idem sponsus alibi dicit: Qui diligit me, diligetur a patre meo: et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. Dormit ergo sponsus, et cor eius vigilat: quia dum Christus iam glorificatus est, in beatitudine quiescit, B quicumque eum perfecte diligit, vt ad ipsum perueniat laborat. De qua vigilantia sponsa superius dixit: Cum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Quòd enim illud quiescere dormire dicatur, id manifestat quod alibi legitur: In pace in idipsum dormiam et requiescam. Quod tamen ipsum et ipsa sponsa de se dicere potest. Dicat ergo: [Ego dormio, et cor meum vigilat.] Ac si aperte mens sancta loqueretur dicens: Dum a mundanis tumultibus exterius dormio, interiori cogitatione quæ sint cælestia vigilans penso. Sancti etenim viri dum terrena omnia despiciunt, dum tumultus mundi omnino fugiunt, dum otium in via Dei assumunt, nequaquam vt torpori vacent, ea dimittunt: sed interius laborantes, quæ sint illa ad quæ facti sunt in corde aspicere contendunt. Neque enim vt torpeant dormiunt, sed vt liberius æterna contemplentur, a transitorijs rebus quiescunt. Quos tamen aliquando sponsus ad pro- C fectum proximorum excitat: et vt eis cum quibus viuunt proficiant, ab otio quod diligunt reuocat. Cuius vocem audiens etiam cum dormit, sponsa dicit: [Vox dilecti mei pulsantis.] Quid enim pulsans dicat subiungit: [Aperi mihi sponsa mea, amica mea, columba mea, immaculata mea.] Causam etiam clamoris annectit dicens: [Quia caput meum plenum est rore: et cincinni mei guttis noctium.] Dum sponsa dormit, dilectus vt aperiatur ei pulsat: quia dum sancta mens sibiipsi per otium intendit: Christus multa peccatorum opera in hoc mundo tolerat: quæ nisi spiritales viri ad doctrinam se accingant, numquam per seipsos carnales vel agnoscunt, vel corrigere curant. Vult ergo sponsus vt aliquando otium dimittatur, et ad ædificationem proximorum spiritales quique solicitentur. Quia dum perfecti viri sibi solis per interiorem quietem attendunt, dolet sponsus quòd sæculares ad peiora magis ac magis corruunt, dum D eum propter silentium spiritualium semper minus ac minus cognoscunt, quod ipse manifestat cum dicit: [Quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctiũ.] Quid per caput sponsi nisi Deus, et quid per rorem in hoc loco, vbi lamentando dicitur, nisi frigus mentium carnalium accipitur? Scriptum est enim: Caput Christi Deus. Et de frigore cuiuslibet carnalis mentis iterum scriptum est: Sicut frigidam facit cisterna aquam, sic frigidam fecit malitiam suam. Caput ergo Christi plenum est rore: quia multi in Ecclesia positi, et Deum eum credunt, et tamen frigidi persistentes ad ardorem charitatis non accenduntur. Per cincinnos autem eiusdem, populos intelligimus, quos in fide diuinitatis, quasi in capite Christi pendentes et opprimentes scimus. Sed cincinni pleni esse dicuntur guttis noctium: quia dum in torpore huius tenebrosæ temporalitatis se suspendunt, magis ac magis stillationibus iniquitatum fluunt. Ad hos ac- E cendendos sponsa excitatur, dum spiritalis quilibet pro ædificatione plurimorum, ab otio ad prælationem Ecclesiæ vocatur. Sed quoniam metuit ne si ad prælationem venerit, solicitudinibus mundi occupari necesse sit: sicq. dum per occasionem ædificationis plurimorum, temporalibus se inclinauerit, quietem amittat, eamq. sordibus peccatorum inficiat, ideo clamanti sponso respondet dicens: [Exspoliaui me tunica mea, quo modo iterum induat illa? Laui pedes meos, quo modo iterum inquinabo illos?] Tunica sua sponsa se exspoliauit, quia omnia exteriora, quibus honorabatur, et onerabatur, abiecit: De qua tunica dicitur: Nunc autem qui habet tunicam vendat eã, et emat gladium. Gladium quippe vendita tunica emit, qui pro æternis temporalia abdicat: et in sancta conuersatione viuens, verbum prædicationis acquirit. De quo dicitur: Et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Pedes autem suos sponsa lauit: quia dum in sancto otio sancta anima viuit, opera sua studiose ad memoriam reducit: et

quidquid

Philip. 3. c
Ioan. 14. c
Cant. 1. d
Psal. 4.
1. Cor. 11. a
Hier. 6. b
Luc. 22. d
Ephes. 6. d

quidquid in eis sordidum examinando deprehendit, lacrymis quotidianis et gemitibus **A** plangit. Pedes itaque lauit, quia præterita opera, quibus per hunc mundum dissolute ambulauerat, planxit. Pedes lauit, quia peccata abluens lacrymis, munda in conspectu dilecti sui apparere concupiuit. Hos pedes iterum inquinare metuit: quia valde solicita est, ne si in prælatione ponatur, per terrena ambulans, iterum suscipiat quod dimisit. Idcirco a otio inuita recedit: quia dum a marinis fluctibus aliena est, quasi in littore posita securius viuit. Sed dilectus non leuiter mortem proximorū tolerat. Ideoq. propius accedens, per seipsum eam excitare non dubitat, vbi dicitur: [Dilectus meus misit manum suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactum illius.] Manum dilectus ad sponsam mittit per foramen vt surgat, quando per subtilem intellectum quanta sit operationis diuinæ virtus, ei inspirando manifestat: quòd videlicet et inter pericula saluare possit, quòd etiam in pace nisi per eum saluus sit nemo, quòd in tumultu certaminis sperantes in se non derelinquit. Ad cuius tactum venter sponsæ intremiscit: quia sancta anima quo amplius diuinam potentiam per interiorem visitationem præsentialiter sentit, eo districtius iudicat quidquid in se carnale deprehendit. Quo enim maiori charitate in eum ardet, quem mente concupiscit, eo timidius se ei subijcit, et amplius veretur ne sponsus in ea aliquid inueniat, propter quod eam a se dimittere velit. Idcirco sponso obediens ad laborem se præparat, vt sicut in quiete familiaris sponso, sic et in labore deuote seruiens appareat. Ideo subdit dicens: [Surrexi vt aperirem dilecto meo.] Tacta surgit vt aperiat: quia dum spiritum dilectionis amplius solito accipit, mox de ædificatione proximi cogitat, et prædicando agit, vt apertis cordibus sponsus ad inhabitandos proximos veniens aditum intrandi inueniat. Quæ etiam cum prædicatione exempla operum auditoribus demonstrat dicens: [Manus meæ stillaue- **C** runt myrrham.] Quid per manus nisi operationes: quid per myrrham nisi mortificatio carnis accipitur? Manus ergo sponsæ, prædicationis myrrham stillant: quia quicumque alijs prædicant, necesse est si multis proficere velint, vt in omni opere suo carnalem vitam mortificare contendant. Sed vt hoc cum magna discretione fiat, manifestat cum subiungit, dicēs: [Digiti mei pleni sunt myrrha probatissima.] Sicut enim ab vna manu plures digiti diuidūtur, sic in vna sancta conuersatione per discretionē diuersæ virtutes inueniuntur. Alia enim est virtus largitatis, alia virtus parcitatis. Aliud opus humilitatis, aliud liberæ increpationis. Aliud vero agimus quando nos sub silentio continemus, propter ædificationem propriam: aliud quando proximis loquimur propter vtilitatem suam. Sed digiti myrrha probatissima pleni esse perhibentur: quia in omni quod agitur semper necesse est vt mortificatio carnalitatis teneatur. Quæ tunc **D** probatissima esse iure dicitur, quando in omni suggestione quæ ab hoste ingeritur, sine cessatione voluptas carnalis cauetur ne suscipiatur. Quod quando fit, omnis duritia mentis dissoluitur, et vt sponsus intret ad cor aditus præparatur. Hinc est quod sequitur. [Pessulum ostij mei aperui dilecto meo.] Pessulum ostio facimus, quando per voluptates carnis, aditum cordis contra sponsum obseramus. Pessulum vero aperimus, quando remotis voluptatibus fluxis, cor nostrum in amorem Christi, quod prius durum fuerat, soluimus, & sponso pulsanti ad ostium introitum liberum facimus. Quod dum in hac carne viuimus, quia repente fieri non potest, restat vt magis ac magis quotidie faciamus. Nemo enim, sicut scriptum est, repente fit summus. Aliquando enim dum in hac corruptione positi Dominum nostrum quærimus, magis nobis elongari quàm appropiare videtur. Ideoq. sequitur: [At ille declinauerat, atque transierat.] **E** Modo sponsus dilectam tangit, modo declinat: quia quando nos torpentes conspicit, ad amorem incitat: quando vero laborantibus nobis posse apprehendi videtur, tunc ne apprehendatur transit et declinat. Quod maxima in nobis eius gratia agitur, vt videlicet nec in torpore nostro iacentes, omnino eum amittamus, nec de plena eius, vt nobis videtur, apprehensione superbiamus. Qui mox tamen vt recesserit, redit: et ne diutius anima sancta a dilecto suo alienetur, verbo inspirationis suæ desideranti animæ se infundit, et infundens liquefacit. Vnde exultat sponsa dicens. [Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est.] Ad verbum sponsi liquefactam se dicit: quia dum Christus se per spiritum suum animæ desideranti infundit, omnē duritiam cordis mox dissoluit: et aliquando mentem in tantas lacrymas liquefacit, vt vix capere possit hoc quod se capere intra se exultat: et intus miretur quid fuerit, et quid factam subito seipsam

Sup. cap. 3 in med. et cap. 4 prope med.

A ſeipſam videat. Quem liquorem dum ſentit, perfectius apprehendere concupiſcit: et aliquando dum hoc ipſum cogitat,hoc quod modo ſentiebat, iam non ſentit. Vnde ſolicitatur ad quærendum vt hoc idem inueniat:ſed aliquando cum etiam diu fatigetur, non inuenit,quod modo tam præſens tenebat. Ideo ſequitur: [Quæſiui, et non inueni illum: vocaui,et non reſpondit mihi.] Quærit ſponſa dilectum, ſed non inuenit: quia a Deo inſpirata mens aſſidue ſuauitate illa intima perfrui concupiſcit, ſed corruptio prohibet, quam in hac vita gerit. Vocat ergo et non reſpondetur ei: quia et orationibus et operationibus ſuis dulcedine illius præſentiæ ſatiari appetit,ſed ad votum ſuum hoc quod inuocat non occurrit. Reſtat ergo vt in ſe reuertens ſe cognoſcat, et per ſcripturas ſanctas dilectum ſuum magis ac magis illo guſtu adiuta perquirat. Et hoc eſt quod ſequitur: [Inuenerunt me cuſtodes,qui cuſtodiunt ciuitatem. Dum inquiſitione

B dilecti ſponſa ſolicitatur, in cuſtodes ciuitatis incidit: quia dum ſancta mens deſiderio ſponſi ſui Chriſti ſe affligit, prædicatorum verba in ſcripturis diuinis ſuſcipit, et eis quamdiu a Chriſto exulat,eiuſdem quem quærebat amore intendit. In quibus quid exercitationis inueniat, ſubiungit: [Percuſſerunt me, et vulnerauerunt me, tulerunt pallium meum cuſtodes murorum.] Cuſtodes percutiunt ſponſam et vulnerant: quia prædicatores ſancti dum cæleſtia loquuntur, amantem animam afficiunt, et maiori amore ſagittant. Pallium tollunt: quia ſi quid pompæ ſæcularis reſiduum erat in corde,exhortationibus ſuis ab animo auferunt. Pallium tollunt, quia aliquando ante verba prædicarorum nos non cognoſcebamus, ipſiq. omne quod interius latebat dum loquuntur,detegunt. Quod dum fit,amplius diligendi ſunt: et vt pro nobis dilecto loquantur,deuotius exorandi. Quod agit ſpouſa dum ſubiungit: [Adiuro vos filiæ Hie-

C ruſalem,ſi inueneritis dilectum meum,vt annuncietis ei,quia amore langueo.] Dum enim ſanctis viris cogitationes noſtras referamus, dum eis ſiue viuentibus nobiſcum, ſiue iam vitam æternam ingreſſis deſiderium noſtrum expandimus, et per Deum oramus,vt Domino Chriſto pro nobis orãdo offerant deſiderium quo afficimur,quid aliud agimus,quàm filias Hieruſalem adiuramus, vt dilecto, cui nobis proximiotes ſunt, nuncient, quia amore languemus? Sed et ipſi ſancti ſi adhuc nobiſcum ſunt, et oratores ſuos orant,et qui vt nuncient, orantur, præ humilitate tamquam ignari interrrogant dicentes: [Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto o pulcherrima mulierum?] Sed quia quo ardentius diligunt, eo dulcius verba de eo repetunt, idem ipſum iterum dicunt: [Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto:quia ſic adiuraſti nos?] Dilectus ex dilecto ſponſus dicitur:vt videlicet per repetitionẽ,dilectionis maximus amor loquentis oſtẽdatur. Vel

D dilectus ex dilecto bene Chriſtus vocatur:quia ſi filium diligimus,et patrem ex quo eſt, conſequenter amamus. Reſpondet ſponſa ſubſequendo dicens: [Dilectus meus candidus eſt et rubicundus, electus ex millibus.] Candidus et rubicundus Chriſtus eſſe perhibetur, quia nullum omnino peccatum faciens, iuſtitiæ pulchritudinem ex integro tenuit, et tamen tamquam peccator eſſet, ad mortis paſſionem acceſſit. Cui per prophetam dicitur: Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum? Electus vero eſt ex millibus, quia ex totius generis humani maſſa,nullus ſine peccato reperitur, ipſe vero non ſolum ſine peccato fuit,ſed etiam peccatores ſua iuſtitia et ſanguine redemit. Sequitur: [Caput eius aurum optimum.] Caput Chriſti Deus: Quod caput bene aurũ dicitur, quia ad comparationem creatoris omnis creatura res viliſſima eſſe perpenditur. [Comæ eius ſicut elatæ palmarum: nigræ ſicut coruus.] Quid per comas Chri- 1. Cor, 11.

E ſti,niſi fideles quoſque intelligimus? Qui dum fidem Trinitatis in mente cuſtodiunt, et Deo adhærentes quod credunt faciunt,quaſi in capite pendentes honorem portanti conferunt. Palma autem in altum valde creſcendo proficit, et victoriam ſignificatione ſua prætendit. Comæ ergo ſicut elatæ palmarum ſunt:quia electi quique dum ſemper ad alta virtutum ſe efferunt, per Dei gratiam quandoque ad victoriam ſe perducunt. Nigræ autem ſicut coruus exiſtunt: quia quamuis virtutibus in cælum ſe erigant, ſemper tamen peccatores ſe eſſe cognoſcunt. Sequitur: [Oculi eius ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum: quæ lactæ ſunt lotæ: et reſident iuxta fluenta pleniſſima.] Oculi ſponſæ ſicut columbæ ſunt: quia prædicatores Chriſti qui viam nobis oſtendunt, in ſimplicitate viuunt. Super riuulos autem aquarum eſſe perhibentur: quia ſemper in refectione diuinarum ſcripturarum conuerſantur. Lacte vero ſunt lotæ: quia gratia creatricis ſapientiæ tamquam lacte matris a peccatis per baptiſmum

ſunt

sunt mundatæ. Quid autem per fluenta plenissima, iuxta quæ resident, intelligimus, A
nisi sacræ scripturæ profunda et arcana dicta, quæ discerpimus, quibus nos reficimus, dũ ea legendo, vel audiendo haurimus? Ad hoc etiam columbæ iuxta fluenta residere solent, vt volárium auium vmbrã in aqua videant, super quam se proijcientes vngues rapacium sic effugiant. Sic sancti viri in scriptura sancta fraudes dęmonũ prospiciunt, et ex descriptione quam vident, quasi ex vmbra hostem cognoscunr. Dumq. se consilijs scripturæ ex toto addicunt, vt videlicet nihil agunt nisi quod ex responso scripturarũ audiunt, quasi in aquam se proijcientes, hosti illudunt. Quæ fluenta plenissima dicuntur: quia de quibuscumque scrupulis in scripturis consilium quęritur, sine minoratione de omnibus ad plenum inuenitur. [Genæ eius sicut areolæ aromarũ, consitæ a pigmentarijs.] Si per oculos prædicatores intelliguntur, bene per genas ipsi in Ecclesia figurantur, qui martyrio vitam finisse perhibentur. Dũ enim pro fide Christi sanguinem B
suum fundere non dubitanr, quasi genæ in facie sponsi rubenr. Per eos quippe pulchritudo fidei Christianæ publicatur: quia ad quantum fidei præmium tendant ostendũt, dum pro ea moriuntur. Quæ genæ bene sicut areolæ aromatum esse dicuntur: qnia dũ in constantia fidei, martyrio electi exercentur, per cultum virtutum sanctæ opinionis fama, quasi odore aromatum dilatantur. Sed areolæ a pigmentarijs conseruntur, quia martyres sancti et a præcedentibus prædicatoribus ad confessionẽ roborantur, et a subsequentibus ad imitationis exemplum populis adducunrur. Ab illis qui præcesserunt, pigmẽta virtutũ coluntur, ab his vero qui sequũtur, pigmẽta exẽplorũ sumũtur. Vnde et sequitur: [Labia illius lilia stillantia myrrham primam.] Quid enim per labia sponsi nisi ipsos quos dicimus prædicatores Christi intelligimus? Qui dum mortes martyrũ populis prædicant, quasi myrrhã mortificandis carnibus ad condimentum distillant. C
Quæ myrrha bene prima esse dicitur: quia nullus sic mortificatur, quo modo ille qui pro Christo martyrio finitur. Primam enim dixit non pro tempore, sed pro dignitate. Quid est quòd labia sponsi lilia esse dicuntur, nisi quòd illi per quos Christus loquitur, necesse est vt mundi sint, et per eos bonus odor aspergatur? De quibus erat Apostolus
2.Cor.2.d Paulus, qui dicebat: Bonus odor sumus Deo in omni loco, et in his qui pereunt, et in his qui salui fiunt. Sed notandum est quoniã quidquid in Ecclesia iustitiæ et fortitudinis habetur, ab ipso Christo per exempla operum illius trahirur. Ideo sequitur: [Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis.] Quid enim per manus Christi designatur, nisi opera sancta, quæ in mundo gessit, et quæ nobis imitanda proponuntur? ipse
1.Ioan.2.a enim ait: Qui me diligit, me sequatur: Et Apostolus: Qui dicit se in Christo manere, sicut ille ambulauit, et ipse ambulare debet? Manus vero tornatiles esse perhibentur: D
quia sancta opera eius sine impositione iniquitatis ex omni parte in iustitia gradiebantur. Quod enim tornatur, in rotunditate sui sine obstaculo voluitur. Sic Christi opera in rectitudinis rotunditate voluebãrur: quia nulla culpa ei adhærebat, qua minus iustitia eius in rotundum duceretur. Aureæ etiam manus esse dicuntur: quia quidquid exterius inter homines operabãtur, interius in diuinitatis pulchritudine disponebãtur. Quid vero per hyacinthum, qui valde pretiosus lapis est, nisi munus retributionis æternæ designatur? Manus ergo sponsi plenæ hyacinthis esse dicuntur: quia quicũque illius opera
Ioan.12.d pio corde imitantur, felicitatis æternæ muneribus in retributione ditantur. Vnde et idẽ Redemptor ait: Qui mihi ministrat, me sequatur, et vbi ego sum, illic et minister meus erit. Sequitur: [Venter eius eburneus, distinctus sapphiris.] Quid per ventrẽ, nisi mortalitas? Et quid per ebur, nisi incorruptio designatur? Ebur quippe valde durabile os habetur, et in ornamẽta Regũ assumitur. Venter ergo Christi recte eburneus esse dicitur: E
quia mortalitas Christi ad immortalitatẽ perducitur, dum per resurrectionẽ ad gloriã
Rom.6.b patris sui Regis videlicet æterni, in vita æterna collocatur. De quo dicitur: Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur: mors illi vltra non dominabirur. Qui vere in ornamento Regum assumitur: quia quisquis carnis suæ Rex et dominus esse probatur: ipsius Christi mortalitate et resurrectione, amore cognitionis et spe immortalitatis ornatur.
1.Cor.1.d Vnde alibi dicitur: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Sed venter distinctus sapphiris esse perhibetur: quia in nostra corruptione quam portauit, cælestia opera per miracula quæ faciebat, passionibus nostris inseruit. Sapphirus enim qui aereum colorem portat, bene cælestia facta, quæ in miraculis ostendebantur, designat. Venter vero Christi sapphiris distinguitur: quia dum inter passiones carnis diuina miracula operabatur

A rabatur, quasi incorruptione corruptio variabatur. Qua dispensatione Apostoli in fide
eruditi sunt, et ad passiones tolerandas robusti extiterunt. Ideo sequitur: [Crura illius
columnæ marmoreæ, quæ fundaræ sunt super bases aureas.] Per crura enim Aposto-
los intelligimus, per quos vniuersum mundum circuiuit, et fidem eis prædicantibus
populis audienribus sparsit. Quibus ipse in Euangelio ait: Ite in orbem vniuersum, et Marc. 16. d
prædicate Euangelium omni creaturæ. Sed crura columnæ marmoreæ esse perhiben-
tur: quia Ecclesiam inflexibiliter sustinent, dum contra omnes aduersarios eorum præ
dicationibus et exemplis roboratur. Super bases autem aureas columnæ fundatæ sunt:
quia a prophetarum dictis, vt fortes persisterenr, fidem integram acceperunt. Vnde ip-
se primas Apostolorum ait: Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene 2. Petr. 1. d
facitis attendentes tamquam lucernæ ardenti in caliginoso loco. Ideo enim aureæ di-
B cuntur: quia luce sapientiæ resplendescere sciuntur. Sequitur: [Species eius vt Liba-
ni, electus vt Cedri.] Libanus quippe mons est in quo sublimes valde et odoriferæ ar-
bores habentur. Interpretatur autem Libanus dealbatio siue candidatio. Et de Christo
dicit Apostolus Paulus: Ipse factus est nobis a Deo sapientia et sanctificatio et iustitia. 1. Cor. 1. d
Bene ergo species eius vt Libani existit: quia per eum credentes dealbantur: cui si adhæ
remns radicitus, sublimes efficimur. A cuius gratia etiam bonæ opinionis odorem si
quem habemus accipimus. Electus etiam vt cedri, esse dicitur: quia de eo pater loqui-
tur: Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Ce- Isa. 42. a
drus autem excelsa est valde arbor, et odora et imputribilis. Christus autem excelsior
cedris existir: quia quamuis homo sit, tamen Deus esse non desistit. De quo per Isaiam Isa. 52. d
dicitur: Et sublimis erit valde. Odorus etiam super omnes est Christus, quia ipse de Cant. 2. a
C seipso ait: Esto flos campi et lilium conuallium. Et per sponsam ei dicitur: Currimus Cant. 1. b
in odorem vnguentorum tuorum. De quo hic bene sequitur: [Guttur illius suauissi-
mum, et totus desiderabilis.] Per gutrur quippe voces transferuntur, et sapores in ven
trem hauriuntur. Quid ergo per guttur sponsi, nisi Testamentum Christi intelligitur,
per quod Christus nobis loquitur, et in quo quàm suauis sit Dominus, a fidelibus gu-
statur? Totus ergo desiderabilis existit: quia per hoc quod de eo bona omnia anima
sancta audit, magis ac magis semper eum videre concupiscit. Cuius tot bonis enarra-
tis consequenter concludit sponsa dicens: [Talis est dilectus meus, et ipse est amicus
meus, filiæ Hierusalem.] Sed enumeratis tot laudibus, ostensis tot muneribus, quis
audiens non concupiscit, quis intendens non inardescit? Fidelis quippe anima quæque
quo dulciora et ampliora de Redemptore suo audit, eo ardenrius inhiat et manifestio-
D ra de eo cognoscere appetit, dicens: [Quo abijt dilectus tuus o pulcherrima mulierum?
Quo declinauit tuus? et quæremus eum tecum.] Cum enim proximus proximo de
Christo loquitur, cum alter ab altero qualiter inueniatur sciscitatur, quid aliud quàm
quo modo quæri debeat perscrutatur? Quamuis hoc de synagoga intelligi valeat, vt
aliquando conuersa Ecclesiam interroget, cui protinus Ecclesia respondet:

Caput VI.

DIlectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum, vt pascatur in
hortis, et lilia colligat.] Dilectus in hortum suum ad areolam aromatum de-
scendit: quia Ecclesiam visitans, ad eos maiori gratia venit, quos sanctis operibus et
virtutum exemplis bonæ famæ odorem ex se proximis emittere cognoscit. In hortis
pascitur, cum multarum animarum virtutibus delectatur. Lilia colligir, quando per-
E fectos quosque ab hac vita succidit. Sed quia sancta Ecclesia in filijs suis fide Christo
ita cõiungitur, spe suspenditur, charitate conglutinatur, vt nihil extra Christũ diligat,
et eũ sibi familiariter fide et amore inseparabilem teneat, ideo subiungit: [Ego dilecto
meo, et dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia.] Notandũ quippe, quòd synagoga
per prædicationẽ Ecclesiæ, ad fidẽ quandoque conuertatur, ita vt se abnegans Christũ
solum sequatur, et eodẽ desiderio diligat Christũ, quo eum Ecclesia diligit: quem cete-
ris postpositis solum amat. Quã iã amicam factam, iam sponsam sibi coniunctã spõsus
alloquitur congratulans et dicẽs: [Pulchra es amica mea, suauis et decora, sicut Hieru-
salẽ, terribilis vt castrorũ acies ordinata.] Pulchra et amica, suauis et decora sicut Hie-
rusalem, synagoga esse perhibetur: quia sancta quattuor Euangelia aliquando conuer-
sa sicut Ecclesia sectabitur. Hierusalẽ quippe visio pacis interpretatur. Per quam bene
sancta Ecclesia figuratur: quia dum in mundo semper pressuram patitur viâ fastidiẽs,
quæ sit pax patriæ cælestis currendo cõtemplatur, confidens in eo qui discipulis suis di-
cebat:

Ioan. 16. d cebat: In mundo quidē pressurā habebitis, sed confidite, ego vici mundum. Digne autē synagoga conuersa, sicut Hierusalē pulchra et amica et suauis et decora dicitur: quia dū sanctam Ecclesiā imitatur, quattuor Euangeliorū præcepta operatur, a quibus pulchritudinem morū accipit vt placeat, exercitiū sanctæ operationis colligit vt in amicitia hæreat, suauitatē mansuetudinis discit vt permaneat, speciē decoræ conuersationis ostendit vt per exēplū trahat. De qua cōsequenter dicitur: [Terribilis vt castrorū acies ordinata.] Notū expertis est, quòd milites cū in procinctu contra hostes vadunt, si strictim et cōcorditer gradiūtur, ab hostibus contra venientibus timētur: quia dū in eis aditū per scissuram non aspiciunt, qualiter eos penetrent, hæsitantes non inueniunt. Illisq. hoc impenetrabile munimē efficitur, quòd concorditer ordinati seipsis semetipsos tuētur. Dū enim de seipsis sibi vallū efficiunt, intrandi ad se aditū hostibus non relinquunt, et vt occidantur appetiti, ipsi facilius occidunt. Sic in multitudine fideliū cōtingit, quæ dū contra malignos spiritus pugnare non desinit, necesse est vt pace charitatis cōstringatur, quo salua sit. Si enim pacē teneret, terribilis hostibus appareret. Si per discordiā scinditur, vndique ab hostibus leuiter penetratur. Pace se itaque muniat, vnitate se vinciat, charitate se vniat: vt dū in seipsa per scissurā damnū non patitur, ducē suum semper exultans sine confusione sequatur. In pace quippe oculus mētis mundatur, vt in ipsam beatitudinis visionē intendatur. Quā nemo sicut est, in hac vita conspicit: quia impossibile est patriā tenere, dum in exilio vnusquisque nostrū gemit. Ideo sanctæ animæ inardescenti, inhianti, propinquanti sponsus respōdet, dicens: [Auerte oculos tuos a me, quia ipsi me auolare fecerunt.] Oculos ad sponsum tendimus, dū intuitū mentis ad videndā Christi beatitudinē aliquantulum aperimus. Sed oculos auertere præcipimur, ne videlicet aspicere eā sicuti est, quantūcumque videamus, arbitremur. Ipsi enim oculi eū auolare fecerunt: quia quo amplius videtur, eo magis inuisibilis esse cognoscitur. Et a nobis auolat: quia quantulumcūque ictu mētis apprehensus, incomprehēsibiliter super omnē conatū nostrū se exaltatū esse manifestat. Oculi quippe mentis quasi hoc efficiūt vt auolet: quia per hoc tantillū quo videtur, valde longinquus et auolans a nobis, sicut dictū est, apparet. Sequitur: [Capilli tui sicut greges caprarū, quæ apparuerunt de monte Galaad. Dentes tui sicut greges ouiū, quæ ascēderunt de lauacro. Omnes gemellis fetibus, et sterilis non est in eis. Sicut cortex mali punici, sic genæ tuæ: absque eo, quod in-

Sup. c. 4. prope princ. trinsecus latet.] Hæc omnia dicta de Ecclesia superius, vt potuimus, exposuimus. Ideo nūc de synagoga eadē replicare deuitamus. Vnū tamē quod nō similiter repetitur: quia ibi sicut fragmenta mali punici, hic autem sicut cortex mali punici dicitur: quo nihil aliud designari puto, nisi sanguinē martyrū qui sub antichristo morientur: et vnitatē fidei, sub qua multi Iudęorū stringentur. In cuius constantia dū sanguinis effusionem patientur, fidei tribulatione quasi corticis rubore decorabūtur. Sequitur: [Sexaginta sunt reginæ, et octoginta cōcubinæ: et adolescentularū non est numerus.] Quid per reginas, nisi sanctorū animæ designantur, quæ dū corpora sua prudenter regūt, et alijs præsunt, regnū sibi æternū acquirunt? Sunt enim nōnulli in sancta Ecclesia qui carnē suam macerant, et propter Deū affligunt, vitia vincunt, dæmones velut tyrannos sibi subijciunt, omnes motus suos vt ordinate currāt, sapienter tegunt, alijs prædicant hoc quod ipsi faciunt, multos a faucibus dæmonū gladio verbi pugnātes abstrahunt. Quid huiusmodi animæ nisi reginæ existunt, quę dū Regē Christū sponsum suū valde diligūt, amoris cōmixtione et libidinis execratione, regios filios, idest fideles populos gignūt? Quibus om

1. Pet. 2. b nibus beatus Petrus Apostolus dicebat: Vos autem estis genus electū, regale sacerdotiū, gens sancta, populus acquisitionis. Sed reginæ sexaginta esse perhibētur. Denarius quippe numerus per senariū multiplicatus in sexaginta completur. Et quid per denariū nisi

Exod. 23. c. et 31. d decē præcepta legis: et quid per senariū nisi labor huius vitæ signatur? Sex enim diebus quod necessariū est operamur, et in septimo quiescere per legē iubemur. Bene ergo sexaginta reginæ esse dicuntur: quia dū decē præcepta in hoc sæculo operātur, sęculū autē hoc sex diebus operatorijs euoluitur, in eis quasi per senariū numerū denarius numerus replicatur. Prædicant enim perfecti quique decē præcepta legis, in quorū operatione se exercent in tēporalitate huius corruptionis. Sex igitur decies vel decē sexies multiplicant: quia vniuersale hoc tēpus in explenda decē præcepta legis spiritaliter esse transigendū operibus suis manifestant, et verbo prædicant. Quorū laudē in hoc mundo aliquando reprobi aspiciūt. Et vt similiter laudentur, vel vt aliquod commodū in hac vita quomodocūque adipiscantur, etiā ipsi per semetipsos prædicatores fiūt. De quibus bene

A ne subditur: [Et octoginta concubinæ:] Concubinæ quippe non vere sed ficte dominos diligunt, et ab eis non posteritatem filiorum, sed præsentiam commodorum expetunt, nec continentia se exercent, sed libidinem explere concupiscunt. Sic falsi prædicatores in Ecclesia existunt: quia dum non Christum, sed lucrum, vel laudem diligunt, non spiritaliter, et caste, sed carnaliter, et libidinose Christo se coniungunt. Bene ergo concubinæ vocãtur: quia Christum quem prædicant, non spiritu, sed carne sectantur. De quibus Apostolus Paulus dicebat: Multi enim ambulant quos sæpe dicebam vobis, nunc autem, et flens dico inimicos crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est. De quibus ipse idem ait: Huiusmodi non seruiunt Domino Iesu, sed suo ventri. Quæ tamen concubinæ bene octoginta esse dicuntur, quia etsi toto corde terrena diligunt, cælestia tamen loquuntur. Octonarium quippe numerum per denarium ducimus, et ad octoginta venimus. Per decem autem de- *Philip.3. d* *Rom.16. c*
B calogus, sicut dictum est, significatur. Per octo vero resurrectio, quia octauo die Redemptor noster resurrexisse probatur. Prædicatores vero etsi falsi sunt, per desiderium tamen, et scripturam diuinam, et resurrectionem quam credimus, manifestant per verbũ. Si enim aliud prædicarent prædicatores, inter Christianos non essent: de quibus in Euãgelio veritas ait: Super cathedram Moysi sederunt scribæ, et pharisæi: Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Sed quia et falsorum, et verorum prædicarorum exhortatione plurimi ad fidem veniunt, et cum electis multi intrant, qui ad sortem electorum non pertingunt, ideo subditur: [Et adolescentularum non est numerus.] Cum enim scriptũ sit: Adolescentia, et iuuentus vana sunt: quid per adolescẽtulas has nisi vagas animas intelligimus? quæ dum vana huius mundi sectantur quæ diligunt, numerum electorum excedunt. De quibus per Psalmistam dicitur: Annunciaui et locutus sum, multiplicati sunt super numerũ. Quòd *Mat.23. a* *Psal.39.*
C enim electorum numerus apud Deum sit constitutus, manifestat Apostolus Paulus qui ait: Nouit Dominus qui sunt eius. Et per semetipsum Dominus ait: Ego scio quos elegerim. Quos quia non imperfecte scit, sed perfecte nouit, procul dubio et numerum in quo eligun- tur cognoscit. De quibus per Paulum dicitur: Quos enim præsciuit, et prædestinauit confor- mes fieri imaginis filij sui. Bene ergo adolescentularum non est numerus, quia dum per vanitatem quam diligunt, in numerum electorum non currunt, extra remanentes quasi in cognitionem diuinam non veniunt. Quibus ipsa veritas in futuro iudicio dictura est: Nescio vos. Et: Discedite a me omnes qui operamini iniquitatẽ. Sed dũ reprobi mũdana quærunt, et per multiplices cupiditates animum diuidunt, sancta quælibet anima in numerũ electorum se stringit, multa quæ videt fastidiens, vnum quod non videt, ardenter appetit, quod quamdiu non tenet, in fide se nutrit, in charitate se vnit. Et dum id quod vnum, et idipsum *2.Tim.2. d* *Ioan.13. b* *Rom.8. f* *Mat.25. a* *& Psal.6.*
D est sequitur, de huiusmodi multis vna Ecclesia conficitur, de qua per sposũm dicitur: [Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ.] Mater nostra est regeneratrix gratia, apud quam vna columba eligitur, quia illos solos colligit, qui in simplicitate permanent, et ab vnitate non scinduntur. Multi quippe fideles dum in idipsum intendunt, dum vno desiderio Christi se inuicẽ nutriunt, dum habentes cor vnũ, et animam vnã, in charitate se vniunt, ex multis membris vnũ corpus efficiunt. Omnesq. in vnitatis simplicitate, et vnitate viuentes, vna columba existunt. Quæ sola perfecta, et electa genitrici suæ dicitur, quia extra hãc quam dicimus Ecclesiam, nemo ad perfectionem, nemo ad vitã, nisi per hanc solam gratia fouente nutritur. De qua bene subditur: [Viderunt eam filiæ Sion, et beatissimam prædicauerunt, reginæ et concubinæ laudauerunt eã.] Sion filiæ, [filiæ] sunt Ecclesiæ, quæ dũ vitam æternam in hac carne contemplantur, a peregrinante Ecclesia ad
E regnantem Ecclesiam eriguntur. Vident filiæ Sion columbam, et beatissimam prædicant, quia sanctæ animæ dum virtutes Ecclesiæ spectant, in laudem prorumpunt, et ad eius beatitudinem inhiant. Sancta quippe Ecclesia gratia genitrice nutritur, dum fide eruditur, carne sui sponsi pascitur, sanguine lauatur, scriptura diuina saginatur. Huiusmodi robusta nutrimentis dæmones expugnat, vitia suffocat, carnem domat, spiritum roborat, vitam expectat. Hæc omnis quicumque aspicit, recte in admirationem protinus assurgit, et beatissimam pronunciat, quia videt ad quantam gloriam per tot virtutes exsurgat. Cum reginis eam, et concubinæ laudant, quia etsi operibus falsi prædicatores contradicunt, sermonibus tamen eadem quæ et veri populis ostendunt. De quibus ipsa veritas dicit: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. Quod aperte manifestat dum iterum dicit: Dicunt enim, et non faciunt. De quibus, et per Apostolum Paulum dicitur: Dictis confitentur se nosse Deum: factis autem negant. Sancti autem viri dictis, et factis Deum confitentur, quia quod credunt faciunt, et ad bona quæ faciunt, etiam alios sermonibus, et *Mat.15. a* *Mat.23. a* *Tit.1. d*

exemplis trahunt. Quorum virtutibus aduersarij ad fidem excitantur, dum in eis, et puritatem fidei, et constantiam operis admirantur. Vnde et synagoga ad fidem erigitur, cum in Ecclesia quæ sint merita fidei admirans contemplatur, dicens: [Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora?] Ecclesia sancta quasi aurora consurgens in iudicio vltimo progreditur, quia relictis tenebris corruptionis, incorruptionis claritate innouatur. Quæ bene vt sol electa dicitur, quia ad eamdem gloriam perducitur, ad quam caput eius Christus, qui sol iustitiæ esse perhibetur. Vnde est quòd idem sol ait: Volo pater, vt vbi ego sum, illic et minister meus sit. Quod tamen, et de membris eiusdem Ecclesiæ adhuc in hac carne viuentibus intelligi potest. Sunt enim nonnulli qui magna intentione quæ sint tormenta reproborum aspiciunt, et quæ sunt facta sua sine palpatione examinare contendunt. Dumq. se peccasse cognoscunt, et per hoc ire ad reproborum tormenta pertimescunt, subito tenebras iniquitatis derelinquunt, et luce iustitiæ accendi concupiscunt. Mox ad sanctam operationem consurgunt, et per bona quæ faciunt, clarere quibusque proximis incipiunt. Hi procul dubio velut aurora consurgētes progrediuntur, quia subito noctē peccati euacuātes, ad lucē magis ac magis dilatantur. Sic anima quæ prius erat in tenebris, nūc splendens apparet, et quæ etiā in semetipsa obscurabatur, nunc alijs lumine sanctæ operationis resplendet. De qua bene subditur: [Pulchra vt luna, electa vt sol.] Luna quippe dū noctē illuminat, caligātibus oculis iter, per quod homo gradiatur, demōstrat. Sic nimirū quæque anima, quæ tenebras dimittit, et in sanctā operationē se extendit, dū exēplū bene operādi tribuit proximis, quasi lucē tenebrescētibus oculis spargit. Dū enim peccātes quique bonū opus aspiciunt, et ad idē faciendū se cōuertūt, quasi errantes in nocte, per lumē lunæ ad viā redeunt. Hęc itaque anima, dū peccātibus bona exēpla præbet, quasi luna in nocte lucet. Dū vero magis ac magis crescit, et de die in diē per consuetudinē operis lumē iustitiæ tā perfecte accipit, vt etiā bonis exēpla imitationis præbeat, quæ prius solis peccatoribus imitāda apparebat, profecto iam luna sol efficitur, quia quæ in nocte errantibus nunc lucebat, modo in die ambulātibus lumē veritatis manifestat. Hinc est quod sequitur: Electa vt sol. De qua bene subditur: [Terribilis vt castrorū acies ordinata.] Hoc quia iā dictū est, iterū nō necesse est exponi, ne sic videatur fastidiū generari. Sequitur ergo sponsus, et causam dicit vnde tanta virtus in Ecclesia excrescere possit. Visitatione quippe Christi renouatur, et quod in ea tenebrosum est respectione eius illuminatur. Et hinc est quod subdens ait: [Descendi in hortum nucum, vt viderē poma conualliū.] Quid per nuces nisi perfectos quosque intelligimus, qui dū diuinā sapientiā intra corpora sua retinent, quasi nucleum in fragili testa portāt? Sunt enim quāplures in Ecclesia, qui assidue diuinæ scripturæ intēdūt, quàm suauis sit Dominus gustātes, amplius gustare concupiscunt, sancta gaudia in corde ruminānt, et ruminātes magis ac magis conualescunt; et tamen foris nescientibus eos, viles apparent, quia ignoratur quàm dulcē in suis interioribus cibū portent. Quid isti, nisi nuces existunt, qui nuclei dulcedinē intus ferunt, exterius vero carnis vilitatē prætendunt? De quibus erat Apostolus, qui dicebat: Habemus thesaurū istū in vasis fictilibus. Hortus igitur nucum, corda sunt sanctorum, qui dum Deū valde diligunt, cælestē dulcedinē iu intimis gerunt. Vnde in psalmo scriptum est: Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quā abscondisti timentibus te. Sed quid est quòd in hortū nucum sponsus descendit, vt poma videat, cū potius nuces videre debeat? Verumtamē sciendum est, quòd maxime corda perfectorum visitat, eisq. benignitatis suæ suauitatē manifestat, vt per eos ad infirmiores postmodū veniat, et quantū in augmentum iustitiæ profecerint, per illos cognoscat. Vnde scriptū est: Dominus de cælo prospexit super filios hominū, vt videat si est intelligens, aut requirens Deū. Dū enim diuina bonitas corda perfectorum illustrat, eosq. ad curā proximorū per charitatis solicitudinē instigat, quid hoc est aliud nisi quòd ad hortū veniens, poma, conuallis per illos quibus præsidet prospectat? Tunc enim Dominus videre, vel cognoscere dicitur, cū sanctos suos quos illustrat, ad videndum exhortatur. Sed quid est quòd non poma montis, sed poma conuallis, vt videat descendit, nisi quòd illis respectū suæ miserationis tribuit, quos in humilitate persistere cognoscit? De quo per Psalmistā dicitur: Quoniā excelsus Dominus, et humilia respicit, et alta a longe cognoscit. Et ipse Dominus per semetipsum ex voce prophetæ dicit: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, et quietum, et trementem sermones meos? Sequitur autem sponsus, et dicit: [Et inspicerem si floruissent vineæ, et germinassent mala punica.] Vineæ florent, quādo in Ecclesia filij recenter in fide generantur, et ad sanctā conuersationem, quasi ad fructus soliditatem, præparantur. Mala punica germinant, quando perfecti quique per exempla sua proximos ædificant, et in nouitatem sanctæ conuersationis per præ-

Ioan. 12. d 17. d

2. Cor. 4. b

Psal. 30.

Psal. 13. a

Psal. 137.

Isa. 66. a

A per prædicationẽ,et bonorũ operũ ostensionẽ inuitãt. Illud quippe malũ punicũ, videlicet Apostolus Paulus germinauerat,qui dicebat: Filioli mei,quos iterum parturio,donec formetur Christus in vobis. Sic etenim in sancta Ecclesia agitur,vt per bonos mali conuertantur: per perfectos imperfecti nutriantur,donec et ipsi ad perfectionem veniant,et infirmos quosque sicut ipsi perducti sunt,ad meliora perducant. Hoc Christus Ecclesiæ sponsus visitãdo perficit,respiciẽdo corpus sanctũ coniungit:quia ideo corpus infirmitatis assumpsisse cognoscitur,vt in corpus suæ claritatis tota simul Ecclesia trãsformetur. Vnde beatus Paulus ait: Qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratũ corpori claritatis suæ. Hæc omnia in fine mũdi synagoga tãdẽ excitata percipiet,et se tãdiu hęc ignorasse reprehẽdet, dicẽs: [Nesciui anima mea conturbauit me,propter quadrigas Aminadab.] Ac si diceret: Tot virtutes in sancta Ecclesia fieri videns,quare in tanto tẽpore non percepi? quare incredula perstiti? cur tamdiu per infidelitatẽ meam in tenebris ignorãtiæ remansi? Sed propter quadrigas Aminadab conturbatur, quia quãdoque per Christi prædicationẽ ad fidẽ suscipiendã excitatur. Aminadab enim spõtaneus populi mei interpretatur: Et bene procul dubio Christus Iesus a patre spontaneus populi mei dicitur,quia vere spontanea charitate ad populũ saluandũ descendit,et vt nos a morte releuaret,pia volũtate et benigna gratia mortẽ in cruce suscepit. Vnde et ipse ad patrem ait: Voluntarie sacrificabo tibi. Et vnus ex redẽptis ad Christũ loquens, aiebat: Exaudi me Domine,quoniã benigna est misericordia tua. Propter quadrigas ergo Aminadab synagoga conturbatur, quia quãdo tandem quattuor Christi Euangelia in mundo currẽtia, in cordibus hominũ feruentia per fidẽ contẽplantur, mox de infidelitatis suæ tenebris confunditur,et oborta confusione salubri, ad pœnitentiã cõmouetur. Cui Ecclesia benigne loquitur dicẽs: [Reuertere reuertere Sunamitis, reuertere

Galat. 4. c

Philip. 3. d

B

Psal. 52.

Psal. 68.

C reuertere,vt intueamur te.] Sunamitis quippe captiua interpretatur. Sunamitis ergo, vt reuertatur vocatur, quia synagogæ in fine mundi fides ab Ecclesia auferetur,vt dignitatẽ pristinã recipiat,quę sub infidelitatis iugo a dęmonibus captiuatur. Et bene quater reuerti admonetur,quia in quattuor mundi partes modo Iudæi dispersi sunt: qui vbicũque fuerint,vt dictũ est,in fine conuertentur,sicut prædictũ est per prophetã: Si fuerit numerus filiorũ Israel velut arena maris,reliquiæ saluæ fient. Reuertatur ergo Sunamitis,vt eam intueamur, id est, synagoga ad finem conuertatur, vt in pœnitentia sua omnibus ostendat quantum malum fecerit,quando Deum suum in cruce configebat. Sed protinus cum Ecclesia fidem synagogæ intueri appetit, sponsus congratulando quasi interrogans respondet, et dicit.

Isa. 10. e

Rom. 9. f

Caput VII.

QVid videbis in Sunamite,nisi choros castrorum?] Castra quippe militantium sunt.

D Castra ergo in Sunamite videbuntur,quia pro fide,quam modo impugnat,tũc robuste contra infideles præliabitur. Sed quia hoc per sanctã Ecclesiã fiet,vt synagoga conuertatur,quia sermonibus,et exẽplis prædicatorũ ad fidem conuertetur: ideo recte ad laudẽ sponsæ sponsus se conuertit dicens: [Quam pulchri sunt gressus tui in calciamentis filia principis?] Filia principis sancta Ecclesia dicitur, quia prædicatione Christi in vitã nouã regeneratur, qui per diuinitatis potentiã,omni creaturę quã condidit principatur. Quid autẽ sunt calciamenta Ecclesiæ,nisi exẽpla præcedentiũ patrũ,quibus in via mundi huius munitur, vt per omnes tribulationes,quę exsurgunt,confidenter calciata gradiatur? Vnde alibi prædicatoribus Paulus dicit: Calciati pedes in præparationẽ Euangelij pacis. Calciamẽta quippe de mortuis animalibus fiunt. Et nos pedes spiritualiter calciamus,quãdo a patribus sanctis carne mortuis exẽpla sumimus, vt ad eorum similitudinẽ mundi huius tentationes ex-

Ephes. 6. c

E pugnemus. Potest tamẽ intelligi quòd Ecclesia calciatur,quãdo in prędicatione sua ad perferẽda insurgẽtia mala morte Christi munitur. Pulchri ergo sũt sponsæ gressus calciatæ,quę filia est principis,quia corã diuinis oculis placet officiũ cuiuslibet electi secundũ exẽpla Patrũ prædicantis. Sequitur: [Iunctura femorum tuorũ sicut monilia.] Per duo femora sponsæ,duo populi Ecclesiæ: per iuncturã femorum, concordia designatur prædicatorũ,quibus populi vniuntur,dũ ad fidẽ Catholicã circuncisio,et præputiũ per eos erudiũtur. Qui vt monilia existunt,quia dũ in sapientia,qua refulgent,sancta opera faciunt, quasi in auro lapides gerunt. De quibus sequitur: [Quæ fabricata sunt manu artificis.] Manu artificis monilia fabricantur,quia opere Christi prædicatores pulchri, et vtiles efficiuntur. Sequitur: [Vmbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis.] Vmbilicus etiam sanctorum prædicatorum ordo est, qui bene crater esse dicitur, quia dum per eos populus eruditur, vino spirituali ipsorum officio debriatur. Qui bene tornatilis nuncupatur, quia

iuxta mores hominum vniuersos, necesse est vt lingua prædicatoris voluatur. Qui poculis non indiget, quia quod alijs propinat, necesse est vt abundantius ceteris bibat, et plenius quod dat, contineat. Sequitur: [Venrer tuus sicut aceruus tritici, vallatus lilijs.] Per vetrem, populi laritudo designarur, qui bene sicut aceruus rritici lilijs vallatur: quia dū operibus sanctis intendens, in cæleste horreum præparatur, exemplis sanctorum, vt perseueret, vndique munitur, de quibus iterum dicitur: [Duo vbera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli] Duo vbera, duo populi existunt: quia dum in amore fraterno semper viuunt, se inuicem lacte pietatis in charitate nutriunt. Qui bene duo hinnuli capreæ gemelli nominantur: quia dum per prædicationem synagogæ in fide geniti, eius scripturis nutriuntur, in spe æternitatis intendētes, quasi in montibus concordes pascuntur. De quibus prædicatoribus sequitur: [Collum tuum sicut turris eburnea.] Collum sponsæ sicut turris eburnea dicitur: quia prædicatores Ecclesiæ, et alti per contemplationem, et fortes per sanctorum operum exercitationem, et pretiosi per diuinam sapientiam habentur. De quibus iterū dicitur: [Oculi tui sicut piscinæ in Esebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis.] Esebon, cingulum mœroris interpretatur. Oculi ergo sponsæ sicut piscinæ in Esebon dicuntur: quia dum de peregrinatione sua contristantur, et mœrore corroborati, contra spiritales hostes accinguntur, lacrymis se lauant, vt per eos populi conuenienter coram Deo mundentur. In porta autem filiæ multitudinis sunt: quia in fide stant, per quam Ecclesiæ multitudinem ad cælestia introducunt. Sequitur: [Nasus tuus sicur turris Libani, quæ respicit contra Damascum.] In naso odoris discrerio habetur. Per nasum ergo discretio prędicatorum designatur: quia per eos nobis virtutum odores, et vitiorum fœrores demonstrantur. Sed nasus sicut turris Libani existit: quia dum semel prædicatores aqua baptismatis lauantur, et quotidianis lacrymis a peccatis quę contra Deum commiserunt, dealbantur, digni fiunt vt ad altiora magis ac magis per fortitudinem erigantur. Sed turris conrra Damascum respicit: quia peccatoribus semper sanctus quilibet prædicator contradicit. Damascus quippe
Isa. 1. d sanguineus interpretatur, et peccatrici genti dicitur: Manus tuæ plenæ sunt sanguine. Sed quia de membris dixit, dignū est vt de capite loquatur. Ideo subditur: [Caput tuū, vr Car-
Ephes. 5. f melus, et comæ capiris tui vt purpura Regis, iūcta canalibus.] Caput Ecclesię Christus, qui bene, vr Carmelus dicitur, quia ipse per passionem, quam sustinuit, ad gloriam patris est
Isa. 2. a exaltatus. De quo scriptū est: Er erir in nouissimis diebus præparatus mons domus Domi-
3. Reg. 18. f ni in vertice montium. In Carmelo quippe Elias orans obtinuit pluuiam: et nos in Carmelo orantes, pluuiam impetramus, quando in Christum credenres, Christum desideramus, et a parre irrigationem gratiæ suscipimus, quam rogamus. Moraliter autem capur sponsæ mons vocatur: quia sicut a capite membra, sic a mente omnes cogitatus nostri disponuntur. Carmelus autem scientia circumcisionis interpretatur. Caput ergo sponsæ, vr Carmelus esse perhibetur: quia quælibet sancta mens nouit qualiter digne circūdarur, nouit quia nihil est quidquid in corpore agitur, si mens immunda fuerir, quæ templum Christi si efficitur, ab ipso inhabitatur. Quod quia Pharisæi non agebant, ideo dicebat bearus Stephanus
Act. 7. f eis, qui eū occidebant: dura ceruice, er incircuncisis cordibus et auribus, vos semper restitistis Spiritui sancto. Comæ autem capitis eius, vt purpura Regis iūcta canalibus esse memorantur. Purpura quippe per fasciculos in canalibus ligatur, super quos dum aqua proijcitur, per canales ad vestem quæ supposita est, currit: vt vestis tingatur, et inde nomen accipir, vt tincta colore purpureo purpura vocetur, quæ omnia sanctæ menti congruunt, si intelligantur. Comæ quippe capitis sunt cogitationes menns, quæ in canalibus ligantur, quia in scripturis diuinis ne inutiliter fluant, stringūtur. Super quas aqua proijcitur, quæ vestem regiā currens tingit: quia dum cogitarionibus sanctæ menris, graria cælestis suscipitur, totā animam in cæleste ornamenrum componir: ita vt iam tota anima in viram æternam inardescat, et ad æternum sponsum etiam per sanguinem martyrij pergere concupiscat. De
Ephes. 5. f tota quippe Ecclesia Paulus dicit: Qui inhibuit sibi Ecclesiam, vestem sine macula, et
Isa. 49. e ruga. Et de singulis Ecclesiæ fidelibus dicitur: His omnibus velut ornamenro vestieris. Sic tinctæ ergo, sic pulchræ, sic purpureæ factæ sponsæ adgaudens sponsus loquitur, dicēs: [Quàm pulchra es, et quàm decora charissima in delicijs!] Notandum quòd charissima in delicijs dicitur, quia ad charitarem, et familiaritatem Christi non peruenit, quis-
Mat. 13. b quis scripturæ sanctæ delicijs abundare non contendit. Inde enim dicitur: Omni habenti dabitur, et abundabit: ei autem qui non haber, et quod videtur habere, auferetur ab eo. His enim delicijs qui abundat, reficitur: his refectus, assidue ad maiora percipienda præparatur.

A paratur. Vnde et huic sponsæ charissimæ dicitur: [Statura rua assimilata est palmæ, et vbera tua borris.] Palma quippe dum crescit, deorsum stringitur, et sursum dilatatur. Sic sancta anima ab imis ad minima incipit, et paulatim ad maiora crescendo, vsque ad amplitudinem perfectæ charitaris peruenit. Nemo enim sicut scriptum est, repente fit summus. In Psalmo autem de iusto homine dicitur: Iustus vt palma florebit. Vbera autem sponsæ duo præcepra charitatis existunt: quæ animam quam possident, vino cælesti inebriant, et nutriunt. Potest tamen per palmam crux Christi intelligi. Palma enim in sublime valde crescens, dulcissimos fructus gignit, et crux Christi cælestem cibum nobis præparauit. Cui statura sponsæ assimilatur: quia pro Christo mori non dubitat, quisquis Christum valde diligens digne imitatur. De palma sequitur sponsus dicens: [Dixi, ascendam in palmam, et apprehendam fructus eius.] Dixit vere et ascendit: quia sicut ante *Psal.91. d*
B sæcula pro morte nostra mori disposuit, sic in fine mundi propitius, et verax adimpleuit. In palmam ergo ascendit, et fructus eius apprehendit: quia in cruce suspensus, fructum vitæ inuenit ac apprehendit, et nobis tribuit. Vnde adimpletum est quod sequitur: [Et erunt vbera tua sicut botri vineæ.] Vere per crucem vbera sponsæ sicut botri vineæ existunt: quia in morte Christi duo præcepta charitatis sensus animæ susceperunt, quibus pasta anima debrietur, debriata posteriora obliuiscatur, et in anteriora extendatur. His vberibus etiam proximos quosque nutrit, ac roboratos secum ad ea, quæ concupiscit, perducit. Vnde scriptum est: Qui audit, dicat veni. Sequitur: [Et odor oris tui sicut malorum.] Mala punica de quibus superius tam sæpe dictum est, hic rememoranrur, quorum odori odor oris sponsæ bene satis assimilatur. Per mala autem punica martyres designari superius diximus. Per os autem sponsæ hic debere intelligi eius prædicationem putamus. *Apoc.22. b* *Sup. c. 4. ver. fin.*
C Quæ dum virtutes martyrum prædicat, dum ad eorum similitudinem animos audientium instigat, dum in vnius prædicatione fidei multas virtutes esse manifestat: quid aliud quàm malorum odorem in ore portat? quia et ruborem corticis in martyrio ostendit, quod prædicat, et in virtutibus multitudinem granorum sub eadem fide quasi sub eodem cortice demonstrat. De quo et subditur: [Guttur tuum quasi vinum optimum.] In gutture quippe vox est. Per guttur ergo ipsa prædicatio iterum designatur, quæ quasi vinum optimum esse dicitur: quia mentes hominum inebriat, vt præteritorum, sicut dictum est, obliuiscantur, et in anteriora currentes non lassentur, de quo sponsa verbum de ore sponsi suscipiens, adiungit: [Dignum dilecto meo ad potandum, labijsq. et dentibus illius ad ruminandum.] Tale est sponsæ vinum, vt dignum sit dilecto ad porandum: quia dum sancta Ecclesia fidem veram prædicat, dum auditores suos ad sancta opera excitat, dum
D solum Christum diligere, imitari, amplecti, bonum esse verbis, et operibus demonstrat: quid aliud quàm vinum suum dignum facit, vt in ore sponsi dulce sapiat? Quod bene Christus potare dicitur: quia a corpore suo, id est, a populis fidelibus amabiliter potatur. De quo notandum est quòd omnes potant, sed labia sola, et soli dentes ruminant: quia dum Ecclesia per sanctos suos prædicat, omnes quidem audiunt, sed non omnes quanta sit virtus sententiarum quæ dicuntur, discernunt. Labia vero, et dentes rumiuant, quia dum perfectiores quique post auditum verba ad memoriam reuocāt, dum audita quæque exercitatione assidua cogitant, quasi ad os reuocantes quos sumpserunt, quanta sit virtus cibi quem comederunt, sentiunt. Idcirco in lege scribitur, quia animal quod non ruminat, immundum habetur, quia quisquis bona quæ audit siue legit, non recogitat, vacans a sanctis cogitationibus, necessario immundas congregat. Sequitur sponsa et dicit: [Ego *Leuit.11. a*
E dilecto meo, et ad me conuersio eius.] Ac si diceret: Quoniam fide ac dilectione soli Christo adhæreo, solum sequor, solum cum Patre, et Spiritu sancto vnum Deum videre concupisco, respectionis eius suauitatem, visitationis benignitatem, conuersationis dulcedinem, gaudenter experior, experiens proclamo: [Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis, mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica.] Dum sponsa sponsi dulcedinem experta se reficit, de proximo etiam cogitat, quem ipsius sponsi præcepto sicut se diligit, et quia sponsi præcepta, vel secreta intelligit, etiam vt alij intelligant, concupiscit dicens: [Veni dilecte mi, egrediamur in agrum.] Ager quippe, teste veritate, est hic mundus. In agrum vero cum sponsa sponsus egreditur, quando verbum Dei carne susceptum, in thalamo virginis mundo monstratur. In villis commoratur, quando gentes per fidem visitat, quam recipientibus largitur. Mane ad vineas surgit: *Matth.19. c* *22. d* *Mat.13. e*

quia post resurrectionem suam in gloria patris sedens, Ecclesias quas construit, etiam defendit. Si floruit vinea conspicit: quia omnem profectum Ecclesiæ districto examine perpendit. Videt si flores fructus parturiunt, quia perspicit ad quem profectum teneri quique & imperfecti excrescunt. Videt etiam si floruerunt mala punica: quia perfectos quosque respicit, et quid vtilitatis in proximis habeant, quasi in floribus fructum arborum cognoscit, de quibus bene sequitur: [Ibi dabo tibi vbera mea.] In malis punicis dat sponso sponsa vbera: quia in perfectis viuit charitas gemina, ex qua dum infirma membra in Ecclesia nutriunt, quasi Christum lactant, quem in minimis suis esse præsentem cognoscunt. De quibus bene subditur: [Mandragoræ dederunt odorem suum in portis nostris.] Quid per mandragoras, herbam scilicet medicinalem, et odoriferam, nisi virtus perfectorum intelligitur? per quam perfecti quique dum imperfectorum infirmitatibus medentur in fide quam prædicant, id est in portis Ecclesiæ veri medici esse comprobantur. Qui dum exempla bonorum operum circumquaque per sanctam famam tribuũt, quasi odorem quo ægroti sanentur, aspergunt. Sequitur: [Omnia poma noua, & vetera dilecte mi seruaui tibi.] Hic per poma sensus scripturarum sanctarum intelliguntur, quæ dum ex patribus sanctis ad nos vsque perueniunt, et creduntur, quasi ex arboribus poma exsurgunt, quibus animæ delectantur. Omnia ergo poma noua et vetera dilecto suo sponsa seruat, quia sic nouum Testamentum Ecclesia Catholica recipit, vt vetus non abijciat: sic vetus veneratur, vt nouum semper in ipsis sacrificijs carnalibus per spiritum intelligat, in nouo scilicet Christum venisse congaudens, in veteri autem semper venturum expectans, et dicens: A B

Caput VIII. C

QVis mihi det te fratrem meum sugentem vbera matris meæ, vt inueniam te solum foris, et deosculer, et iam me nemo despiciat?] In veteri lege Ecclesia posita Christum exoptabat, et expectabat, et in secreto patris manentem, foras venire per carnem

Psal. 43. ad humanos oculos non mediocriter cupiebat. Vnde et Dauid desiderans dicebat: Exsur-
Psal. 143. ge, et ne repellas in finem. Et alibi: Inclina cælos tuos, et descende. Et Isaias valde cu-
Isa. 64. a piens eum videre dicebat: Vtinam disrumperes cælos, et descenderes. Vult ergo sponsum foris sponsa inuenire, et deosculari: quia concupiscit sub lege posita, vt per carnem appareat, vt ei per amorem seruiat, cui prius non accepta gratia, plus timore quàm amore seruiebat. Post cuius osculum iam a nemine despicitur: quia postquam Christus venit, et fidelibus suis spiritum libertatis infudit, ab ipsis etiam angelis Ecclesia honoratur. Hinc
Iosue 5. d est quòd Iosue angelum adorauit, Ioanni vero volenti se adorare dixit: Vide ne feceris, D
Apoc. 22. b conseruus tuus sum, et vnus fratrum tuorum habentium testimonium Iesu. Sed quia venientem Ecclesia suscepit, synagoga repulit, iterum eum in fine mundi suscipiet, et amabit, ideo subsequitur Ecclesia, et dicit: [Apprehendam te, et ducam in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ. Ibi me docebis, et dabo tibi poculum ex vino condito, et mustum malorum granatorum meorum.] Apprehensum in domum matris suæ ducit, quia synagogæ in fine mundi Christum, in quem credit, prædicabit. dumq. per prædicationem Ecclesiæ susceptus fuerit, ibi Ecclesiam docebit: quia se doceri gaudebit, quando synagogam iam idem corpus factam erudiri secum videbit. Poculum ex vino conditum Ecclesia dabit: quia ipsi synagogæ nouum Testamentum cum veteri prædicabit, et quasi vino poculum condiet: quia dulcedinem Euangelij testimonijs legis, quæ aspera est, vt robustius teneatur, cinget. Mustum vero malorum granatorum suorum tribuet, quia fortium virorum qui vnitatem Ecclesiæ etiam in martyrio tenuerunt, exempla apponet, vt ad eorum similitudinem synagoga inardescat, & antichristi persecutionibus, martyrum præcedentium exemplis roborata non succumbat. Cum enim fortium pugnatorum victorias audierit, ad eorum imitationem pugnam subire non dubitabit. Quod aperte manifestat cum subiungit: [Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexa- E
Sup. cap. 2. cir. princ. bitur me.] Læua Christi vita præsens, dextera vero vita beata habetur. Caput autem nostrum spiritualiter mens esse perhibetur. Dicit ergo synagoga prædicationibus Ecclesiæ iam conuersa, exemplis roborata, imitatione subleuata: [Læua eius sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.] Ac si diceret: Quoniam nunc tandem Christi fidem teneo, eius ineffabilem gratiam experior concupiscibilem, et quam desiderare nesciebam dulcedinem sentio: iam terrena omnia postpono, etiam ipsam vitam carnis pro eius

amore

A amore contemno, et ad eius beatitudinem videndam totis desiderijs anhelo. Hoc quippe quod rem quamlibet amplectitur, ipsam quam amplectitur rem ex omni parte intra se habere non ignoratur. Læua ergo sub capite est, et dextera amplexatur, quando sancta anima menti ea quæ videt supponit, et ea quæ non videt, omni conatu et vniuersis suis cogitationibus appetit. Sunt quippe modo nonnulli, qui tanto desiderio cælestia sectantur, vt omnia visibilia pro nihilo reputent, mentem suam cælestibus studijs sine intermissione occupent, vt nihil aliud agere libeat, quidquid extra spiritalem actionem est, animus fastidiat, hanc solam diligat, cetera contemnat, nisi forte ea isti necessaria esse cognoscat. Isti vero sub capite læuam habent, qui mente erecta ad beatitudinem Christi currentes vitam præsentem sub se vident. Et dextera Christi eos amplexatur: quia ex omni parte eos dilectio cælestis intra se retinens tuetur. Huiusmodi quippe viri sancto otio de-
B lectantur, in quo vitæ beatæ delectatione concupiscibiliter per contemplationē perfruuntur. In qua contemplatione oculum cordis mundant, vt Deum adhuc etiam in hac carne positi, quantum humanæ infirmitati datum est, videant, cuius visione se illuminent, suauitate reficiant. Isti illam beatitudinem iam aliquantulum experiuntur, de qua in Euangelio veritatis voce dicitur: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Quod enim futurum est, iam in eis incipit compleri, quia etsi in hoc mundo adhuc in carne viuunt, iam tamen per hoc quod maius est in eis, extra carnem sunt. In his impletur quod per Psalmistam diuina voce præcipitur: Vacate et videte, quoniam ego sum Deus. Hi enim quo sine mundi strepitu viuunt, eo mentem in Dei visionem per desiderium, et contemplationem figunt. Et quoniam tales multi ex synagoga in fine mundi, vt credimus, per conuersationem erunt, bene ad huiusmodi dictum intelligitur: [Læua eius sub capite
C meo, et dextera illius amplexabitur me.] De quibus et pro quibus sponsus loquitur consequenter. [Adiuro vos filiæ Ierusalem, ne suscitetis neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.] Sed quia iam illud superius exposuimus, iterum exponere recusamus. Sed de eadem synagoga iam facta Ecclesia, filiæ Ierusalem admirantes interrogant et dicunt: [Quæ est ista quæ ascendit de deserto, delicijs affluens, innixa super dilectum suū?] Sancta Ecclesia vel quælibet sancta anima de deserto ascendit, quia in exilio huius peregrinationis posita ad cælestia gaudia mente, et cogitationibus tendit. Vnde et Paulus dicebat: Nostra conuersatio in cælis est. Delicijs affluit, quia sanctæ scripturæ meditationibus intendens, cælesti pabulo assidue mentem pascit. Super dilectum innititur, quia in solius Christi auxilio confidens, eo largiente ab exilio ad patriam transfertur. Ipsa quippe veritas omnibus fidelibus ait: Sine me nihil potestis facere. Vnde vero acceperit, vt ab in-
D fimis ad superiora, a deserto ad regnum ascendere possit, manifestat dilectus cum subdit: [Sub arbore malo suscitaui te.] Quid per arborem malum, nisi sancta crux designatur? quæ malum illud sustinuit, de quo eadem sponsa in superioribus dicit: Sicut malus inter ligna siluarum, sic dilectus meus inter filios. Sed sponsam suam Christus sub arbore malo suscitauit, quia in cruce positus, subditam sibi Ecclesiam ad vitam vocauit, vt a somno mortis resurgeret, et cum illo se crucifigens, ad nouam resurrectionem properaret. Vnde et Apostolus cuius animæ mortuæ dicit: Surge qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus. Et quibusdam qui iam surrexerant, alibi dicit: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite. Sed quia infidelitas synagogæ Christum crucifixit, ideo sequitur: [Ibi corrupta est mater tua.] Sub arbore malo mater Ecclesiæ corrupta esse dicitur, quia quando Saluatorem suum in ligno fixit, nefando scelere se cor-
E rupit. Cuius sceleris magnitudinem inculcat, cum idem replicat dicens: [Ibi violata est genitrix tua.] Sed quoniam ad hoc cæcitas in Israel facta est, vt plenitudo gentium intraret, ideo intranti Ecclesiæ dicitur: [Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum.] In corde sunt cogitationes, et in brachio operationes. Super cor ergo, et super brachium sponsæ, dilectus vt signaculum ponitur, quia in sancta anima quantum ab ea diligatur, et voluntate, et actione designatur. Signum quippe sancta mens interius, et exterius Christum portat, quia dum in eius meditationibus assidue laborat, in exteriori actione eum imitari non cessat, quo eius dilecta esse dubitari non debeat. De quo signo ipse sponsus discipulis suis aiebat: In hoc cognoscent omnes quia vere mei discipuli estis, si dilectionem habueritis adinuicem. De qua dilectione mox subditur: [Quia fortis est vt mors dilectio.] Bene proculdubio fortis, vt mors dilectio esse perhibetur, quia dum per dilectionem a vitijs mortificamur, quod mors agit in sensibus corporis, hoc agit dile-

Mat. 5. a
Psal. 45. c
Sup. cap. 2. circ. princ.
Philip. 3. d
Ioan. 15. a
Cant. 2. a
Ephes. 5. c
Colos. 3. a
Rom. 11. c
Ioan. 13. d

agit dilectio in cupiditatibus mentis. Sunt enim nonnulli, qui sic diligunt Deum, vt omnia visibilia negligant, et dum in æterna mente tendunt, ad omnia temporalia pene insensibiles fiunt. In his nimirum vt mors dilectio fortis existit, quia sicut mors exteriores corporis sensus ab omni proprio, et naturali appetitu interficit, sic dilectio in talibus viris omnia terrena desideria contemnere mentem alias intentam compellit. Huiusmodi mor- A
Colos. 3. a tuis, & viuis dicebat Apostolus: Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Hi procul dubio vitam suam cum Christo abscondunt, quia dum omnia, quæ videmus, postponunt, in his quæ non videmus, in beatitudine scilicet Christi veraciter, et secrete viuunt. Quia enim falsam vitam despiciunt, quæ visibiliter apparet, in vera vita se abscondunt, quæ non nisi inuisibilibus oculis se manifestat. Potest tamen intelligi, vt hoc de seipso Christus dicat inquiens: Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum: quia fortis est, vt mors dilectio, ac si diceret: Dignum est, B
vt in mente, et actione signum dilectionis meæ meipsum tecum feras, quia in fortitudine dilectionis tuæ mortem subij, vt tu quæ mortua in infidelitate eras, mecum resurgens, in fidei nouitate spiritaliter viuas. Sed quia in cruce suspensus nequaquam fuisset, nisi ad magnam inuidiam cor synagogæ exarsisset, ideo subditur: [Dura vt infernus æmulatio.] Aemulatio quippe, et in bonum, et in malum accipitur. In bonum enim accipitur, sicut
1. Cor. 12. d per Apostolum dicitur: Aemulamini charismata meliora. In malum autem assumitur,
1. Reg. 28. c vbi per Samuelem Sauli dicitur: Auferetur a te regnum, et dabitur æmulo tuo. Aemulus quippe eius Dauid dicitur, cui Saul inuidere non ignoratur. Dura est ergo, vt infernus æmulatio, quia dum synagoga Christum ad inferos posse transmittere se putauit, ei vsque ad mortem corde immisericordi inuidit. Vt infernus æmulatio dura extitit, quia sicut infernus sine misericordia quos tenet cruciat, sic Iudaica plebs Christum apprehendens sine C
respectu pietatis ad mortem trahebat. De qua bene subditur: [Lampades eius, lampades ignis atque flammarum.] Sicut enim ignis quæ incendit, consumit, sic Iudæos ab omni fidei virtute inuidia sua destruxit: de quibus bene alibi dicitur: Et nunc ignis aduersarios consumit, ac si diceretur: Antequam ad æternum ignem veniant, in præsenti consumuntur, quia in se ipsi ignem inuidiæ portant, qui sine portantis combustione non portatur. Hic ignis inuidiæ flammas protulit, quando per exempla in quibus accensus est, etiam in gentilibus vsque ad Christianorum martyria per mundum vniuersum excreuit. Sed quia hinc ignis inuidiæ, hinc ignis charitatis se extulit, ideo subditur: [Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem, flumina obruent illam.] Charitate quippe martyres sancti viuaciter ardebant, quia in Dei, et proximi dilectione mirabiliter flagrabant. Hanc charitatem aquæ multæ extinguere non poterant, quia quantæcumque tribulationes eis D
fierent, ad odium eos trasmutare non valebant. Hoc nimirum esset charitatem extinguere, si in tribulationibus quas ingerebant, ad Dei aut proximi odium eos humiliare potuissent. Sed cum aquæ dictæ sint, quid rursum per flumina, nisi aquarum ipsarum incrementa, et viuacitas intelligitur? Flumina quippe viuas aquas solere dici cognoscimus. Flumina ergo maximas tribulationes accipimus, quæ dum per totum orbem super martyres ebullierunt, ad extinguendum charitatis ignem grandi impetu confluxerunt. Sed quia inter flumina adeo charitatis vigor vixit, vt potius flumina consumeret, quàm se ab illis extingui permitteret, ideo multi etiam persecutorum ad eamdem charitatem se conuertebant, ita vt dimitterent quidquid in mundo possidebant, et seipsos morti darent, quam prius patientibus crudeliter inferebant. Vnde et subditur: [Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione quasi nihil despiciet eam.] Cum terrenæ substantiæ cu- E
piditate Deus non diligitur, quia terrenus amor oculum cordis sordidat, ne diuina claritas
Mat. 5. a tas videatur. Contra quod in Euangelio dicitur: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum
1. Ioan. 2. b videbunt. Et Ioannes Apostolus ait: Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. Nec mirum, quo modo enim eum diligere potest, quem nescit? Aut quo modo eum scit, ad quem sciendum oculum cordis claudit? Sed homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione tribuit, quando quidquid in mundo possidet, pro Christo distribuit, vt abijciens quod impedit, Deum diligat, et terso puluere solicitudinum, oculos aperiat, vt Deum videat. Et cum omnem substantiam dederit, quasi nihil eam despicit, quia postquam oculum tersit, et Deum conspexit, in illius visione quidquid possederat, nihil pendit. Hoc Apostoli fecerunt, qui non solum possessa, sed etiam cupita, vt Christum se-
Luc. 17. c quererentur, dimiserunt. Quibus ipse Christus, pro quo omnia dimiserant, dicebat: Cum feceritis.

A feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Sed quoniam abiecta terrena substantia non statim ad perfectionem ascenditur, quia rebus exterioribus abnegatis, restat etiam labor, vt idem ipse homo a semetipso abnegetur, quatenus gradatim proficiat, et quandoque perfectus non solum se, sed et alios secum ad vitam trahat, ideo de noua, et tenera adhuc Ecclesia, vel vnaquaque anima consequenter dicitur: [Soror nostra paruula est, et vbera non habet.] Sororem Christus Ecclesiam vocat, quia de ipsis Apostolis dicebat: Ite, dicite fratribus meis. Soror autem paruula, vbera non habebat, quando in solis Apostolis Ecclesia erat, in quibus seipsam, vel alios nutrire lacte prædicationis non poterat. Quid enim Petrus alijs prædicaret, cum seipsum discipulum Christi in vnius ancillæ voce detestando, et iurando negaret? Prima ergo Ecclesia vbera non habebat, quia post resurrectionem in vna domo inclusa, inter persecutores suos non dico prædicare, sed et videri timebat. Consequenter ergo dicitur: [Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est?] Allocutus est Christus sororem suam, quando Spiritum sanctum super Apostolos misit, et eis in interioribus loquens, illos omnes mundi loquelas multiplici distributione docuit. Sed a quibus hoc quærere intelligendus est qui omnia nouit, nisi a sanctis patribus antiquis quos ad quærendum Spiritu sancto instigauit? Quibus eodem spiritu quo in quæstionem eos induxit, respondet protinus conuenienter, et ait: [Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea.] Dato Spiritu sancto, murus sancta Ecclesia efficitur, quia quæ prius timida erat, instruente eamdem Spiritu omnipotente, ad resistendum aduersarijs impenetrabiliter roboratur. Quod manifestat idem Petrus sub ancilla timidus, mox contra principes rigidus, quibus dicebat: Obedire oportet Deo magis quàm hominibus. Et iterum: Si iustum est vos potius audire quàm Deum, iudicate. Nos enim non possumus quæ vidimus, et audiuimus, non loqui. Et de ceteris discipulis scriptum est: Ibant discipuli gaudentes a conspectu consilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ecce qualis murus facta est Ecclesia, quæ modo tenerrima, nec pedem cuiuslibet gradientis sine sui læsione gerit, modo vero accepto mirabili artifice Spiritu sancto, vniuersi exercitus assultus illæsa contemnit. Super quam propugnacula ædificantur, quia vt non tantummodo se defendat, sed vt et impugnantes resistendo prosternat, miracula ei facere conceditur, quæ cum hostes viderint, ab eius aggressione iacula timentes terreantur. Quæ propugnacula bene argentea esse perhibentur, quia ipsa miracula cum verbi prædicatione donantur. Et quia argentum valde sonorum est metallum, argentea propugnacula existũt, quia per miracula factum est, vt eorum verba per vniuersum mundum conualescerent, et fidei prædicationem inflexibiliter circumquaque diffunderent, quod manifestat Psalmista dicens: In omnem terram exiuit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Sequitur: [Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.] Ostium etiam bene esse Ecclesiam dicimus, quam ab ipso Christo potestatem aperiendi, et claudendi accepisse scimus. Ostium procul dubio in suis prædicatoribus existit, quia per eos aditus ad vitam se nobis aperit. Vnde et ipsi primo pastori Ecclesiæ dicitur: Quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum et in cælis: et quodcumque solueris super terram, erit solutum et in cælis. Vel ostium in ipso capite suo existit, quia ipse de se veraciter dicit: Ego sum ostium. Ostium vero tabulis cedrinis compingitur, quia sancta Ecclesia fidem prædicans, multitudinibus populorum decoratur, et dum populi varijs virtutibus asperguntur, vt videlicet alius de rebus quas possidet, indigentibus necessaria tribuat: alius omnia abijciens, etiam a legitimo connubio se abstineat: alius vero tantum proficiat, vt aliorum etiam prædicator fiat: tamquam pictura multis coloribus, sic Ecclesia multis distinctionibus honestatur, quæ Sancto spiritu conualescens hilariter respondet, dicens: [Ego murus, et vbera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens.] Vbera sua sicut turrim habuit, ex quo pacem coram sponso reperit, quia postquam sub ipso spiritum pacis accepit, prædicatores contemplatione altos, et robore inflexibiles nutriuit. Sed quid est, quòd non ait pacem, sed quasi pacem reperiens: nisi quia dum in hoc mundo sumus, a peccatis omnimodis non desistimus, et quamdiu cum peccato viuimus, pacem perfectam cum illo qui sine peccato in carne vixit, non habemus? Sed quoniam tantillam pacem quam habemus, per ipsum mediatorem Dei, et hominum tenemus, ideo subditur: [Vinea fuit pacifico in ea quæ habet populos, tradidit eam custodibus.] Ipse vero pacificus noster esse dicitur, quia per ipsum Deo omne genus humanum reconciliatum est. Huic pacifico

Marginal notes: Mat. 28. b; Mat. 26. g; Ioan. 20. e; Act. 1. c; Act. 2. a. b; B; Act. 5. f; Act. 4. d; C; Act. 5. g; D; Psal. 18.; Mat. 16. c; Ioan. 10. a; E; 1. Tim. 2. b

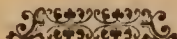
pacifico vinea fuit, quia in labore præceptorum carnalium synagogam plantauit, de qua A
Isa.5.b dicitur: Vinea Domini sabaoth domus Israel est. Quæ vinea in ea quæ habet populos extitit, quia in lege posita est, quæ multos populos ad se collegit. De quibus populis dicitur:
Psal.2. Populi meditati sunt inania. Hanc vineam custodibus tradidit, quia synagogam Moysi, et ceteris patribus custodiendam subiecit. De qua bene subditur: [Vir affert pro fructu eius mille argenteos.] Hæc vinea fructum protulit, quia ex synagoga botrus ille magnus qui de terra promissionis allatus est, Christus videlicet Iesus, per humanitatem processit.
Psal.131. De quo fructu pater ad Dauid ait: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Vnde
Rom.9.a et Apostolus scribit: Quorum patres sunt, et ex quibus Christus. Per argenteos vero in hoc loco omnem terrenam substantiam intelligimus, de qua Petrus eleemosynam peten-
Act.3.a ti claudo dicebat: Argentum, et aurum non est mihi. Pro fructu ergo vineæ vir mille argenteos affert, quia quisquis viriliter in fide, quam suscepit, se habet, libenti mente, et B perfecte omnia terrena dimittit, vt Christum veraciter habeat. Millenarius enim perfectus est numerus, ideo per eum perfectio rei cuiuslibet demonstratur. Hos argenteos in
Act.4.g primitiua Ecclesia illi ferebant, de quibus in actibus Apostolorum scriptum est: Quotquot autem possessores agrorum aut domorum erant, vendebant, et afferentes ponebant ad pedes Apostolorum pretia eorum quæ vendebant. Isti congregati aliam vineam, videlicet sanctam Ecclesiam ex seipsis construxerunt, et vt boni agricolæ, sanguine suo propagauerunt, et prædicationibus vsque ad fines terræ dilatauerunt, vt iam mundum pene vniuersum impleat, et fructum gratum locata agricolis suis temporibus reddat. Vnde in
Mat.21.d Euangelio dicitur: Malos male perdet, et vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis. De qua vinea iam bonis locata ipse pacificus dicit:] Vinea mea coram me est.] Coram ipso vinea sua existit, quia perditis malis agricolis, sanctam C Ecclesiam per bonos doctores respectu benigno erudit. Cui dicit: [Mille tui pacifici, et ducenti ijs qui custodiunt fructus eius.] Qui sunt isti pacifici, qui mille dicuntur esse, et du centi, nisi illi superiores argentei, quos dum perfecte dimittimus, pacem per eorum di-
Luc.16.c stributionem cum sanctis nobisipsis acquirimus? Vnde et in Euangelio Dominus præcipit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Sed quid per ducentos intelligimus, nisi duplicem retributionem quam acquirimus, dum in hoc mundo perfecte pro Christo omnia terrena contemnimus? Mille ergo, et ducenti Ecclesiæ argentei existunt, quia dum fideles quique omnia, quæ possident, ex toto relinquunt, et pacem sibi cum sanctis faciunt, et præsentis vitæ remunera-
Mar.10.d tionem cum cælesti percipiunt. Et hoc est quod Dominus in Euangelio ait: Amen amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me, et propter Euangelium, qui non accipiet centies tantum, D nunc in tempore hoc domos, et fratres, et sorores, et filios, et agros cum persecutionibus: et in sæculo futuro vitam æternam: Sed quibus ista remuneratio sic duplicatur, nisi his qui custodiunt fructus eius? Qui sunt autem qui fructus vineæ custodiunt, nisi illi qui in sancto opere quod inceperunt, perseuerantes existunt? Opus enim quod sancto desiderio incipitur, si constantia mentis vsque ad finem non tenetur, sine fructu habetur: quia im-
Mat.10.c mature ab hoc vnde processerat vacuatur. Ideoq. Dominus in Euangelio ait: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Sequitur sponsus, et dicit: [Quæ habitas in hortis, amici auscultant te: fac me audire vocem tuam.] Sponsa in hortis habitat, quia sancta Ecclesia, vel quælibet sancta anima in fructificatione virtutum mentem versat. Cuius vocem sponsus audire desiderat, quia in hoc summopere Christo placet, vt perfectus quilibet vir infirmos quosque verbo sanctæ prædicationis admoneat. Amici enim auscultant, E quia fideles in Ecclesia, vt amicus sponsi loquatur, pio desiderio expectant. Et notandum quòd amicus est, qui auscultat, quia qui Deum mente integra diligit, prædicantem quem
Ioan.8.f diligit, libenter audit. Vnde in Euangelio dicitur: Qui est ex Deo, verba Dei audit. Sed quia dum Ecclesia veritatem prædicat, multi non intelligunt, multi quod percipiunt, prauo intellectu subuertunt: ideo admonenti, vt prædicet, repondet sponsa, et dicit: [Fuge dilecte mi, et assimilare capreæ hinnuloq. ceruorum super montes aromatum.] Dilectus fugit, quia a reprobis cordibus se, ne intelligatur, abscondit. Dum enim reprobæ mentes ad audienda, vel legenda verba Dei, peruersa intentione accedunt, digno iudicio veritatem non inueniunt, quam indigno appetitu requirunt. Vnde et ipsa Dei sapientia dicit: Quærent me mali, et non inuenient. Sed fugiens reprobos dilectus montes aromatum

petit,

A petit, quia peruersos dimittens, sanctas animas visitare non desinit, quæ et per contemplationem excelsæ fiunt, et per confectiones virtutum odorifera vnguenta secum ferunt. Super hos montes dilectus capreæ, et hinnulo ceruorum assimilatur, quia in cordibus sanctorum virorum manifestatur quàm pia charitate humanitatem pro nobis assumpsit. Qui dum ex patribus antiquis natus fuit, quasi ex ceruis hinnulus, sicut dictum est superius, venit. *Sup. cap. 2. circ. med.* Qui dum esset diues, pauperem se, vt nos ditaremur fecit, et dum esset super omnia excelsus, humilitatem nostram ineffabili dignatione suscepit. *2. Cor. 8. b* Cui immensas gratias quo ad vsque viuimus reddamus: cui pro nobis in mortem tradito, et resurgenti in immortalitatem, nosipsos, et spiritum, et corpus debemus: Qui viuit, et regnat cum Deo patre in vnitate Spiritus sancti Deus, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

EXPOSITIONIS SANCTI GREGORII PAPÆ
SVPER CANTICA CANTICORVM
FINIS.

S. GREGORII MAGNI
IN EZECHIELEM PROPHETAM.
HOMILIARVM XXII. LIBRI II.

ARGVMENTVM.

B *QVO tempore magna vrbi calamitas imminebat, cum vastissima Longobardorum elluuiones, Italiam, horribili impetu inundantes, Pado transmisso, duce Agilulpho, in vrbem Romam, fidei Catholicæ arcem, concitatissimis fluctibus irrumpere incipiebant: aggressus est in maxima illa totius vrbis turbatione Gregorius Sanctissimus, populo Romano homilijs exponere Ezechielis prophetam. Cuius capita illa tria priora, quæ obscura difficiliaq. maxime sunt, homilijs duodecim dilucide explicauit: decem vero homilijs caput quadragesimum, quod est de visione templi Hierosolymitani restituendi, enarrauit. His igitur duabus, & viginti homilijs libros duos confecit, quorum vnus ad priores illas duodecim homilias, alter ad decem capitis quadragesimi pertinet, quas non perfecit, quoniam de salute vrbis solicitus, ab expositione desistere coactus est, vt ipse testatum facit his verbis, intimum eius dolorem significantibus: Nemo autem me reprehendat, si post hanc locutionem cessauero, quia sicut omnes cernitis, nostræ tribulationes excreuerunt, vndique gladijs obsessi & circumfusi sumus: vndique imminens mortis periculum timemus. Alij detruncatis ad nos manibus redeunt, alij capti, alij interempti nunciantur. Iam cogor linguam ab expositione retinere, quia tædet animam vitæ meæ.* Iob. 10. a *Iam nullus in me sacri eloquij studium requirat, quia versa est in luctum cythara mea, et organum meum in vocem flentium.* Iob. 30. d *Iam cordis oculus in mysteriorum discussione non vigilat, quia dormitauit anima mea præ tædio.* Psal. 118. d *Iam minus lectio animo dulcis, eo quia oblitus sum comedere panem meum, a voce gemitus mei.* C *Cui autem viuere non licet, de scriptura sacra sensibus loqui mysticis qualiter libet? Et qui cogor quotidie amara bibere, quando possum dulcia propinare? Quid igitur restat, nisi vt inter flagella, quæ ex nostris iniquitatibus patimur, cum lacrymis gratias agamus? Ipse enim qui nos creauit, etiam pater nobis factus est, per adoptionis spiritum, quem dedit. Et aliquando filios pane nutrit, aliquando flagello corrigit, quia per dolores, et munera ad hereditatem perpetuam erudit. Sit itaque gloria omnipotenti Domino nostro Iesu Christo,* et cetera. *Hæc Gregorius Sanctus. Cum igitur Agilulphus, ex omni immani barbarie nobilitatus, Romam ex agro Perusino profectus, cum vrbem horribili obsidione vsque adeo cingeret, vt iam ingens omnibus metus esset iniectus, tum Pontifex in summis angustijs versaretur. Sed quas homilias habuit, nimirum duas illas, & viginti, eas sanctiorum sensuum, sententiarumq. vbertate dixit, vt, cum eas legimus, Gregorium ipsum distincte, ornateq. loquentem, & grauiter ac sancte concionantem, omniaq. vberrime explicantem agnoscamus.*

PRÆFATIO.

D DILECTISSIMO fratri, Mariano episcopo Gregorius, seruus seruorum Dei. Homilias, quæ in beato Ezechiele propheta, vt coram populo loquebar, exceptæ sunt, multis curis irruentibus in abolitione reliqueram. Sed post annos octo, petentibus fratribus notariorum schedulas requirere studui, easq. fauente Domino transcurrens, inquantum ab angustijs tribulationum licuit, emendaui. Tua itaque dilectio has sibi ad legendum mitti poposcerat:

sed valde

sed valde incongruum credidi, vt aquam despicabilem hauriret, quem constat de beato- A
rum patrum Ambrosij atque Augustini torrentibus profunda ac perspicua fluenta assidue
bibere. Sed rursum dum cogito, quòd sæpe inter quotidianas delicias etiam viliores cibi
suauiter sapiunt, transmisi minima legenti potiora, vt dum cibus grossior velut pro fasti-
dio sumitur, ad subtiliores epulas auidius redeatur.

IN EZECHIELEM HOMIL. LIB. I.

HOMILIA I.

DEI omnipotentis aspiratione de Ezechiele propheta locuturus, prius B
debeo tempora, et modos aperire prophetiæ, vt dum accessus eius
ostenditur, virtus melius cognoscatur. Prophetiæ tempora tria sunt,
scilicet præteritum, præsens, et futurum. Sed sciendum est quòd in
duobus temporibus prophetia etymologiam perdit. Quia cum ideo
prophetia dicta sit, quòd futura prædicat, quando de præterito, vel
præsenti loquitur, rationem sui nominis amittit, quoniam non pro-
dit quod venturum est, sed vel ea memorat, quæ transacta sunt, vel
ea quæ sunt. Quæ tamen tria prophetiæ tempora verius loquimur, si ex sacræ scripturæ
Isa.7. c testimonijs ostendamus. Prophetia de futuro est: Ecce virgo concipiet, et pariet filium.
Gen.1. a Prophetia de præterito: In principio creauit Deus cælum, et terram. De illo enim tem-
pore dixit homo, quo non erat homo. Prophetia de præsenti est, quando Paulus Apo- C
1.Cor.14. e stolus dicit: Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, conuin-
citur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus: occulta enim cordis eius manifesta fiunt, et ita
cadens in faciem adorabit Dominum pronuncians, quòd vere Deus in vobis sit. Cum
igitur dicitur: Occulta cordis eius manifesta fiunt, profecto monstratur quia per hunc
modum prophetiæ spiritus non prædicit quod futurum est, sed ostendit quod est. Quo au-
tem pacto prophetiæ dicatur spiritus, qui nihil futurum indicat, sed præsens narrat? Qua
in re animaduertendum est, quòd recte prophetia dicitur, non quia prædicit ventura, sed
quia prodit occulta. Rem quippe quamlibet sicut ab oculis nostris in futuro subtrahunt
tempora, ita ab oculis nostris in præsenti subtrahit causa. Ventura etenim res occultatur
in futuro tempore, præsens autem cogitatio absconditur in latenti corde. Est etiam pro-
phetia præsens, cum res quælibet non per animum, sed per absentem locum tegitur, quæ D
tamen per spiritum denudatur. Et ibi fit præsens prophetantis animus, vbi per præsentiã
non est corpus. Nam Giezi longe a propheta recesserat, cum Naaman Syri munera per-
4.Reg.5. d cipiebat, cui tamen idem propheta dicit: Nonne cor meum in præsenti erat, quando re-
uersus est homo de curru suo in occursum tibi? Sciendum quoque est, quia prophetiæ tem
pora inuicem sibi concinunt ad probationem, vt aliquando ex futuris præterita, aliquan-
Gen.1. a do vero ex præteritis probentur futura. Dixerat enim Moyses: In principio creauit Deus
cælum, et terram. Sed quis crederet quia verum de præterito diceret, si de futuro etiam
aliquid non dixisset? In ipsius etenim libri fine, in cuius exordio illa de præterito dixerat,
Gen.49. b aliquid prophetiæ per Iacob vocem de venturis permiscuit, dicens: Non auferetur sceptrũ
de Iuda, et dux de femoribus eius, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio
gentium. Qui etiam per semetipsum eumdem, qui mittendus erat, ei quem ducebat po- E
Deut.18. c pulo prophetauit, dicens: Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus
vestris, tamquam meipsum audietis. Erit autem, quicumque non audierit prophetam
illum exterminabitur de populo suo. Cur ergo præteritis ventura permiscuit, nisi vt dum
implentur ea quæ de futuro prædiceret, ostenderet etiam quia de præterito vera dixisset?
Quia itaque docuimus qualiter ex futuro prophetiæ probentur præterita, restat nunc vt
adhuc de sacris eloquijs ostendamus, quo modo in ipso prophetiæ spiritu ex præteritis
Dan.2. c probentur futura. Certe Rex Babylonicus cum somnium vidisset, misit ad magos, et ha- G
riolos, omnesq. sapientes Babyloniæ conuocauit, nec ab eis solummodo interpretationem
somnij, sed etiam somnium quæsiuit, vt nimirum ex præterito colligeret, si quid in eorum
responsionibus de venturo certum teneret. Qui cum dicere nulla potuissent, Daniel dedu
ctus ad medium est, qui de interpretatione somnij, et de narratione requisitus, non solum
Ibid. hoc respondit quod interrogatus est, sed ipsam somnij originem replicauit, dicens: Tu Rex
cœpisti

A cœpisti cogitare in strato tuo quid esset futurum post hæc ? Et paulo post: Tu Rex videbas, et ecce quasi statua vna grandis, etcetera. Cuius videlicet somnij mox vt ordinem dixit, quidquid ex eodem venturum sequebatur apperuit. Pensemus ergo ordinem prophetiæ. A cogitationibus venit ad somnium, a somnio peruenit ad futura. Qui ergo ipsam, vt ita dicam, radicem somnij protulit, profecto ex præteritis probauit, quòd vera essent, quæ de futuris diceret. Prophetia autem præsentis temporis, nec præteriti attestatione indiget, nec futuri: quia cum res occulta per prophetiæ verba detegitur, veritati illius res ipsa quæ ostenditur attestatur. Igitur quia de temporibus prophetiæ tractauimus, restat vt de modis eius ac qualitatibus aliqua disseramus. Spiritus quippe prophetiæ nec semper, nec eodem modo prophetæ animum tangit. Aliquando enim spiritus prophetiæ ex præsenti

B tangit animum prophetantis, et ex futuro nequaquam tangit: aliquando ex futuro tangit, et ex præsenti non tangit. Aliquando vero ex præsenti et ex futuro tangit: aliquando autem ex præterito, et ex præsenti, atque ex futuro pariter tangitur animus prophetantis. Aliquando tangit ex præterito prophetiæ spiritus: nec tangit ex futuro: aliquando autem tangit ex futuro, nec tangit ex præterito. Aliquando vero in præsenti ex parte tangit, et ex parte non tangit: aliquando in futuro ex parte tangit, et ex parte non tangit. Sed hæc ipsa si possumus eo ordine quo præmissa sunt, sacræ scripturæ testimonijs ostendamus. Ex præsenti enim prophetiæ spiritus prophetantis animum tangit, atque ex futuro non tangit, sicut Ioannes Baptista venientem Dominum videns, ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Sed cum *Ioan.1.d* iam moriturus esset, missis discipulis requirebat dicens: Tu es qui venturus es, an *Mat.11.a*

C alium expectamus? In quibus verbis ostenditur, quia in terris quidem venisse Redemptorem nouerat, sed an per semetipsum ad aperienda inferni claustra descenderet, dubitabat. Ex præsenti enim prophetiæ spiritu tactus fuerat, qui humanitatem mediatoris videns, et diuinitatem eius intelligens, confitebatur agnum, qui peccata mundi tolleret. Sed tactus ex futuro non fuerat, quia aduentum illius in inferno nesciebat. Aliquando vero prophetiæ spiritus animum prophetantis ex futuro tangit, atque ex præsenti non tangit, sicut aperte libri Geneseos historia testatur, cum Isaac Esau filium suum ad venandum misit, cui minorem filium Rebeca ad benedicen- *Genes.27.c* dum supposuit, qui hædinis pellibus indutus paterno palpatui corpus fraternum finxit. Cui ille minori filio tamquam maiori benedictionem dedit, quæq. ei essent longe futura, nunciauit: sed quis esset, qui coram se assisteret, scire non potuit. Pro-

D phetiæ ergo spiritus ex futuro animum prophetantis tetigit, atque ex præsenti non tetigit, quando caligantibus oculis pater et ventura prædicebat, et præsentem filium nesciebat. Aliquando prophetantis animum ex præsenti pariter et ex futuro tangit, quod ex eodem libro Geneseos liquido docemur. In illo quippe scriptum est, *Genes.48.c* quia cum ad vitæ iam terminum propinquaret Iacob, et duos filios suos Ioseph fecisset assistere ante eum, vt ex benedictione illius possent longe post futura promereri, cui maiorem ad dexteram, minorem vero posuit ad sinistram. Cumque ille oculis, senectute caligantibus, nepotes suos, quis prior, quisve esset minor, humano visu discernere nequaquam posset, ductis in obliquum brachijs, dexteram manum minori, sinistram maiori imposuit. Quod dum corrigere filius vellet, ait: Non ita conuenit pater, quia hic est primogenitus. Audiuit: Scio fili mi, scio. Et

E iste quidem erit in populos, et multiplicabitur, sed frater eius iunior maior illo erit. Prophetiæ ergo spiritus ex præsenti pariter, et ex futuro prophetantis animum tetigit, dum Iacob et ventura nunciabat, et eos quos corporeis oculis videre non poterat, ante se positos, per spiritum discernebat. Sic Abiæ prophetæ animum prophetiæ spiritus, et ex præsenti, atque ex futuro tetigerat, cum caligantibus oculis eam, quæ se esse aliam simulabat, et vxorem Hieroboam esse cognouit, et quidquid ei futurum esset, apperuit, dicens: Ingredere vxor Hieroboam, quare aliam te esse simulas? Ego autem missus sum ad te, durus nuncius. Vade et dic Hieroboam, *3.Reg.14.b* hæc dicit Dominus Deus Israel: Quia operatus es male super omnes, qui fuerunt ante te, et fecisti tibi Deos alienos et conflatiles, vt me ad iracundiam prouocares: me autem proiecisti post corpus tuum, idcirco ego inducam mala super domum Hieroboam. Ex præsenti ergo atque ex futuro pariter prophetantis animus

tactus fuerat, qui et ingredientem deprehendere potuit, et ei ventura nunciare. A
Aliquando autem ex præterito, et ex præſenti, atque ex futuro pariter animus tangitur prophetantis, ſicut Elizabeth venire ad ſe Mariam conſpiciens, quia incarnatum verbum geſtaret in vtero, agnouit, eamq. iam Domini ſui matrem vo-
Luc.1.d cauit, dicens: Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? De cuius
Mat.1.d conceptione per angelum quoque ad Ioſeph dicitur: Quod enim in ea natum
Luc.1.e eſt, de Spiritu ſancto eſt. Quæ videlicet Elizabeth dicit: Beata quæ credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi a Domino. Dicens enim: Beata quæ credidiſti: aperte indicat, quia verba angeli, quæ dicta ad Mariam fuerant, per ſpiritum agnouit. Atque ſubiungens: Perficientur ea quæ ſunt dicta tibi a Domino, quæ eam in futuro ſequerentur, præuidit. Simul ergo de præterito et præſenti, atque ex futuro per prophetiæ ſpiritum tacta eſt, quæ et eam promiſſionibus B
angeli credidiſſe cognouit, et matrem nominans, quia Redemptorem humani generis in vtero portaret, intellexit. Et cum omnia perficienda prædiceret, quid etiam de futuro ſequeretur, aſpexit. Aliquando vero prophetiæ ſpiritus ex præterito tangit animum, nec rangit ex futuro, ſicut in Paulo Apoſtolo aperte oſten-
Gal.1.b ditur, qui diſcipulis dicit: Notum vobis facio fratres Euangelium, quod euangelizatum eſt a me, quia non eſt ſecundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti. Vnde alijs quo-
Eph.3.a que diſcipulis dicit: Secundum reuelationem notum factum eſt mihi ſacramentum. Qui tamen hoc ipſum Euangelium, quod per reuelationem cognouerat,
Act.20.d cum Hieroſolymam prædicaturus aſcenderet, ait: Ecce ego alligatus ſpiritu vado in Hieruſalem, quæ in ea ventura ſunt mihi ignorans. Hoc quippe Euangelij C
ſacramentum eſt, quia vnigenitus patris incarnatus atque perfectus homo factus eſt, qui crucifixus, mortuus, et ſepultus, die tertia ſurrexit: die quoque quadrageſima aſcendit in cælum, atque in dextera patris ſedet. Qui ergo per reuelationem Euangelium agnouit, prophetiæ ſpiritu de præterito tactus eſt, ſed quia quid pro eodem Euangelio paſſurus eſſet, ignorabat, de futuro proculdubio tactus non eſt. Nam ſic dicit: Niſi quòd Spiritus ſanctus per omnes ciuitates pro-
Ibid. teſtatur mihi dicens: Quoniam vincula et rribulationes Hieroſolymis me manent. aperte oſtenditur, quia ea quæ ipſi futura eſſent, alijs de ipſo reuelata erant, non
Act.21.b autem ipſi de ſe, ſicut de illo per Agabum dicitur: Virum, cuius hæc zona eſt, ita alligari oportet in Hieruſalem. Aliquando autem prophetiæ ſpiritus tangit ex futuro, nec tangit ex præterito, ſicut in Eliſæi facto ſcriptum eſt, quia cum vnus ex filijs propheta- D
4.Reg.6.a rum materiam ſuccideret, huic ferrum ſecuris in aquam cecidit, qui exclamauit: Heu heu Domine mi, et hoc ipſum mutuo acceperam. Dixit autem homo Dei: Vbi cecidit? At ille monſtrauit ei locum. Præcidit ergo lignum, et miſit illuc, nat auitq. ferrum. In quo videlicet prophetæ facto cognoſcitur, quia qui requirit vbi ceciderat, quid eſſet facturus nouerat: ſed tamen cum requirit, conſtat quia vbi ferrum cecidiſſet, ignorabat. Prophetiæ ergo ſpiritus Eliſæi mentem ex futuro tetigerat, ſed ex præterito non tangebat, qui et ferrum ex profundis dimerſum, quia reuocaturus eſſet ad ſuperficiem, ſcire potuit: ſed vbi ceciderat, omnino neſciuit. Aliquando vero prophetiæ ſpiritus in præſenti ex parte tangit, et ex parte non tangit. Quod Petri Apoſtoli hiſtoria teſtatur, cum miſſi ad eum a Cornelio milites, ei ſunt per ſpiritum nunciati. Scriptum quippe eſt: Et dixit ſpiritus ei: Ecce viri tres quæ- E
Act.10.e runt te. Ad quos ille deſcendit, et requirens dixit: Quæ cauſa eſt propter quam veniſtis? In cuius verbis oſtenditur, quia eamdem cauſam per ſpiritum non audierat, quam a militibus requirebat. In præſenti ergo mentem Petri ſpiritus ex parte tetigerat, et ex parte non tetigerat, qui et adeſſe milites dixit, et pro qua cauſa venerant, tacuit. Aliquando ſpiritus prophetiæ in futuro ex parte tangit, et ex parte non tangit: ſicut prophetarum filij de auferendo Elia ad Eliſæum di-
4.Reg.2.a cunt: Numquid noſti, quia hodie Dominus tollat Dominum tuum a te? Quo tamen ablato, ſeſe per diuerſa diſpergunt, eumq. in rupibus et vallibus quærunt. In futuro ergo eorum mentem prophetiæ ſpiritus ex parte tetigerat, et ex parte non tangebat, quando eum, quem tollendum nouerant, non inueniendum quærebant. Ex parte itaque tacti ſunt, atque ex parte non tacti, qui et ſciebant,

quòd

A quòd tolli posset, et nesciebant, quòd inueniri non posset. Idem quoque Elisæus per prophetiæ spiritum de futuro ex parte tactus est, et ex parte non tactus, cum Regi Israel diceret: Percute iaculo terram. Et cum percussisset tribus vicibus, et stetisset, iratus est contra eum vir Dei, et ait: Si percussisses quinquies, aut sexies, siue septies, percussisses Syriam vsque ad consumptionem: nunc autem tribus vicibus percuties eam. Qui itaque nouerat, quia toties percuteret Syriam, quoties percussisset terram, sed cum ei diceret. Percute terram, quoties eam percussurus esset, ignorabat: quippe et indignatus est terram tertio fuisse percussam, profecto constat, quia de futuro ex parte tactus fuerat, et ex parte non tactus, qui Syriam percuti prædixit, sed terram amplius percuti voluit. Sic Samuel cum ad vngendum Dauid a Domino mitteretur, respondit: Quo B modo vadam? Audiet enim Saul, et interficiet me. Qui et Dauid vnxit, nec tamen a Saule occisus est. Ex parte ergo de futuro tactus prophetæ animus fuerat, et ex parte non tactus, qui et vngendum Dauid in regno nouerat, et quia a Saule non esset occidendus ignorabat. Sciendum quoque est, quòd prophetæ quidam e proximo tanguntur, atque e longinquo minime tanguntur. Alij vero e longinquo, et non tanguntur e proximo. Alij autem et e longinquo, et e proximo prophetiæ spiritu tanguntur. Nam quidam tanguntur e proximo, et non e longinquo, sicut Samuel perisse asinas nouerat, easq. inuentas esse nunciabat. Saul Regem futurum prædicit: Dauid quoque quia in eius regno succederet, nunciat: sed quia pater Regis æterni futurus sit, non prædicit. Quidam vero tanguntur e longinquo, et non tanguntur e proximo, sicut idem Dauid incarnandum C Dei vnigenitum nouerat, de Iudæa dicens: Homo factus est in ea, et ipse fundauit eam Altissimus. Atque hunc ad cælos ascensurum, et ad patris dexteram sessurum intelligit, dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis. Et tamen multa, quæ e vicino acta sunt, minime præuidit. Vt enim pauca de multis loquar, seruum Miphiboseth Sibam contra suum dominum mentientem non intellexit, et Amasæ promittens, dicit: Hæc faciat mihi Deus, et hæc addat, si non magister militiæ fueris coram me omni tempore pro Ioab: videlicet quid sequeretur, ignorans: quia Amasa idem non solum principatum militiæ pro Ioab non suscipein, sed etiam per Ioab post paululum vitam finiret. Et cum templum Deo construere voluit, quid e vicino sequeretur, nesciens, prophetam alterum requisiuit. Quidam vero e longinquo tanguntur, et e proximo: sicut Isaias longe post D futura prænunciauit, dicens: Ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emanuel. De quo rursus ait: Paruulus natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus eius super humerum eius, et vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis. Multiplicabitur eius imperium, et pacis non erit finis. Qui etiam de Ezechia Rege prophetiæ spiritu tactus e vicino, quia de infirmitate sua surgeret, prædixit: et quotannis post infirmitatem viueret, nunciauit. Aliquando enim prophetiæ spiritus prophetis deest, nec semper eorum mentibus præsto est, quatenus cum hunc non habent, et hunc agnoscant ex dono habere, cum habent. Vnde Elisæus cum flentem Sunamitem mulierem a suis pedibus per Gyezi puerum auelli prohiberet, dixit: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine est, et Dominus celauit a me, et E non indicauit mihi. Sic quoque cum eum Iosaphat de futuris requireret, et prophetiæ ei spiritus deesset. Psaltem fecit aplicari, vt prophetiæ ad hunc spiritus per laudem psalmodiæ descenderet, atque eius animum de venturis repleret. Vox etenim psalmodiæ cum per intentionem cordis agitur, per hanc omnipotenti Domino ad cor iter paratur, vt intentæ menti, vel prophetiæ mysteria, vel compunctionis gratiam infundat. Vnde scriptum est: Sacrificium laudis honorificauit me, et illic iter est quo ostendam illi salutare Dei. Quod enim Latine salutare, hoc Hebraice Iesus dicitur. In sacrificio igitur laudis fit Iesu iter ostensionis: quia dum per psalmodiam compunctio effunditur, via nobis in corde fit, per quam ad Iesum in fine peruenitur, sicut ipse de sua ostensione loquitur dicens: Qui diligit me, diligetur a patre meo: et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. Hinc quoque scriptum est: Cantate Domino, psalmum dicite nomini eius, iter

4.Reg.13.c 1.Reg.16.a 1.Reg.9.d 1.Reg.16.c Psal.86 Psal.109 2.Reg.16.b 2.Reg.19.c 2.Reg.20.c 2.Reg.7.a Isa.7.c Isa.9.b Isa.38.a 4.Reg.4.c 4.Reg.3.b Psal.49 Ioan.14.c Psal.47.

facite ei, qui ascendit super occasum, Dominus nomen est ei. Ipse etenim super occasum ascendit, qui mortem resurgendo calcauit. Cui dum cantamus iter, facimus, vt nostrum cor veniat, et sui nos amoris gratia accendat. Quia autem prophetis prophetiæ spiritus non semper adest, etiam vir Dei indicat, qui contra Samariam missus, mala, quæ ei ventura erant, nunciauit: qui tamen prohibitus a Domino in via comedere, prophetæ falsa persuasione deceptus est: quem fallax sermo non deciperet, si prophetiæ spiritum præsentem habuisset. Sciendum quoque quòd aliquando prophetæ sancti dum consuluntur, ex magno vsu propherandi quædam ex suo spiritu proferunt, et se hæc ex prophetiæ spiritu dicere suspicantur: sed quia sancti sunt, per sanctū Spiritum citius correcti, ab eo quæ vera sunt audiunt, et semetipsos, quia falsa dixerint, reprehendunt. Nathan etenim prophetā sanctum virum fuisse quis nesciat? Qui Dauid regem et de culpa apette reprehendit, et quæ ei pro culpa eadem essent ventura, nunciauit: quem tamen dum idem Dauid quia templum Deo vellet construere, requisisset, illico respondit: Omne quod est in corde tuo, vade et fac, quia Dominus tecum est. De quo illic statim subditur: Factum est autem in nocte illa, et ecce sermo Domini ad Nathan dicens: Vade et loquere ad seruum meum Dauid. Hæc dicit Dominus Deus: Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum? Neque enim habitaui in domo ex die qua eduxi filios Israel de terra Ægypti vsque in diem hanc. Et paulo post: Cum completi fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de vtero tuo, et firmabo regnum eius, ipse ædificabit domum nomini meo. Ecce Nathan propheta, qui prius Regi dixerat: Vade et fac: post modum prophetiæ spiritu edoctus, hoc fieri non posse denuncians, et Regis consilijs et suis sermonibus contradixit: quia quod ex suo spiritu dixerat, falsum fuisse deprehendit. Qua in re inter prophetas veros ac falsos ista distantia est: quia prophetæ veri si quid aliquando per suum spiritum dicunt, hoc ab auditorum mentibus per Spiritum sanctum eruditi citius corrigunt. Prophetæ autem falsi, et falsa denunciant, et alieni a sancto Spiritu, in sua falsitate perdurant. Consideratis igitur prophetiæ temporibus et modis, intueri libet qualiter omnipotens Deus ad profectum hominum iræ suæ moderamina dispensat. Israeliticus quippe populus conditori suo deliquerat, et idcirco Regi Babylonio in captiuitate seruiebat, cum quo tamen Ezechiel propheta in captiuitatem mittitur, quem diuina gratia ita sibi placabilem fecerat, vt per eum ventura quæque prædiceret, et afflicti populi mentem consolari dignaretur. Consideremus ergo, si possumus, quanta est dispensatio supernæ pietatis: quia sic iratus est populo suo Dominus, vt tamen omni modo non irasceretur. Nam si iratus non esset, in captiuitatem populum minime tradidisset: et si omni modo iratus esset, electos suos in captiuitatem cum illo non mitteret. Sed agit hæc diuina misericordia, vt ex vna eademq. re, ex qua carnalibus dat flagellum, ex ea spiritalibus virtutis præstet incrementum. Cumq. illos per tribulationem purgat, istos ex societate tribulantium ad maiora promerenda excitat. Et sic iniustis irascitur, vt tamen eorum corda per iustorum consortium consoletur, ne si omni modo deserat, nullus post culpas ad veniam redeat. Tenendo igitur repellit, et repellendo tenet, quando cum is quos dijudicat, simul in tribulationem mittit quos amat. Quis ista tantæ pietatis viscera pensare sufficiat? quòd et culpas populi Dominus sine vindicta non deserit, et tamen delinquentem populum a se funditus non repellit. Sic cum Moyses ad repromissionis terram exploratores duodecim misisset, ex quibus cum decem postmodum desperationem populo facerent, idem populus in ira murmurationis accensus, seductum se a Domino esse conquestus est, vt eius cadauera iacerent in deserto. Cui omnipotens Deus iratus, dixit quòd nullus eorum in terram repromissionis intraret. Quo terrore compuncti, praue se egisse cognouerunt, sese in lacrymis afflixerunt, et accincti armis, protinus cœperunt contra hostes ascendere, vt repromissionis terram post lacrymas intrare potuissent. Quibus per Moysen Dominus dicit: Dic eis, nolite ascendere, neque pugnetis: non enim sum vobiscum, ne cadatis coram inimicis vestris. Qua in re pensandum est, si cum ipsis non erat, cur eos ne caderent, ascendere prohibebat? Si autem cum ipsis erat, quid est quod ait: Non enim sum vobiscum? Sed mira dispensatione disciplinæ ac misericordiæ, et cum ipsis erat, et cum ipsis non erat. Cum ipsis non erat vt vincerent, sed tamen cum ipsis erat, ne-

Marginalia: A (at "facite ei"); B (at "Dauid regem"); 2. Reg 7. a (at "sisset, illico"); C (at "silijs"); Ezech. 3. d (at "chiel propheta"); D (at "quia sic iratus"); Num. 13. a et 14. a (at "tamen delinquentem"); E (at "missionis terram"); Deut. 1. g (at "ram post lacrymas").

A ne ab hostibus perirent. O ineffabilia pietatis viscera! Culpas insequitur, et tamen peccantes protegit. Iratum se indicat, et tamen ab hostibus defendit. Sic plerumque paruulo filio delinquenti irascitur mater, reprehendit, increpat, verberat: sed si hunc in præceps ire conspexerit, vbi in mortis periculum ruat, manum tendit et retinet, et quæ sic irata verberauerat, ac si non diligeret, sic diligenter retinet, ac si irata non verberasset. Hæc in sola præfatione colloquentes, nauigij nostri quasi intra portum exercitium fecimus, vt ad indaganda prophetiæ mysteria, velut in immensitate pelagi, post vela pandamus. Quod tamen non in nostra virtute præsumimus, sed in eo, qui linguas infantium fecit disertas. Quia spiritus Domini repleuit orbem terrarum, et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Omnipotens enim Deus, sermo patris omnipotentis est. Et qui de illo loqui concupiscimus, muti in illo nullo modo erimus. Dabit enim verba vtilia omnipotens verbum, quod pro nobis incarnatum viuit et regnat cum patre in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen. *Sap. 10. d* *Sap. 1. b*

B

HOMILIA II.

ET factum est in tricesimo anno, in quarto, in quinta mensis, cum essem in medio captiuorum, iuxta fluuium Chobar, aperti sunt cæli, et vidi visiones Dei. In quinta mensis, ipse est annus quintus transmigrationis regis Ioachim, factum est verbum Domini ad Ezechielem, filium Buzi sacerdotem in terra Chaldæorum, secus flumen Chobar. Et facta est super eum ibi manus Domini. Et vidi, et ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone, et nubes magna, et ignis inuoluens, et splendor in circuitu eius, et de medio eius, quasi species electri, id est, de medio ignis. Et in medio eius similitudo quattuor animalium, et hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis.

C

VSus propheticæ locutionis est, vt prius personam, tempus, locumq. describat, et post modum dicere mysteria prophetiæ incipiat, quatenus ad veritatem solidius ostendendam, ante historiæ radicem figat, et post fructus spiritus per signa et allegorias proferat. Ezechiel itaque ætatis suæ tempus indicat, dicens: [Et factum est in tricesimo anno, in quarto mense, in quinta mensis.] Locum quoque denuncians, adiūgit: [Cum essem in medio captiuorum iuxta flumen Chobar, aperti sunt cæli, et vidi visiones Dei.] Tempus etiam insinuat, subdens: [In quinta mensis: ipse est annus quintus transmigrationis regis Ioachim.] Qui vt bene personam indicet, etiam genus narrat, cum subditur: [Et factum est verbum Domini ad Ezechielem, filium Buzi, sacerdotem.] Sed prima quæstio nobis oritur, cur is qui nihil adhuc dixerat, ita exorsus est dicens: [Et factum est in tricesimo anno.] Et, namque sermo coniunctionis est, et scimus, quia non coniungitur sermo subsequens, nisi sermoni præcedenti. Qui igitur nihil dixerat, cur dicit: [Et factum est:] Cum non sit sermo, cui hoc, quod incipit, subiūgat? Qua in re intuendum est, quia sicut nos corporalia, sic prophetæ sensu spiritalia aspiciunt, eisq. et illa sunt præsentia, quæ nostræ ignorantiæ absentia videntur. Vnde fit vt in mente prophetarum ita coniuncta sint exterioribus interiora, quatenus simul vtraque videant, simulq. in eis fiat et intus verbum quod audiunt, et foras quod dicūt. Patet igitur causa, cur qui nihil dixerat, inchoauit dicens: [Et factum est in tricesimo anno.] Quia hoc verbum quod foris protulit, illi verbo quod intus audierat, coniunxit. Continuauit ergo verba, quæ protulit, visioni intimæ: et idcirco incipit, dicens: [Et factum est.] Subiunxit enim hoc quod exterius loqui inchoat, ac si et illud foris sit, quod intus vidit. Hoc autem quod dicitur, quia tricesimo anno spiritum prophetiæ acceperit, indicat aliquid nobis considerandum, videlicet quia iuxta rationis vsum doctrinæ sermo non suppetit nisi in ætate perfecta. Vnde et ipse Dominus anno duodecimo ætatis suæ in medio doctorum in templo sedens, non docens, sed interrogans *Luc. 2. g*

D

E

voluit inueniri. Vt enim non auderent homines in infirma ætate prædicare, ille anno A
duodecimo ætatis suæ interrogate homines est dignatus in terra, qui per diuinitatem
suam semper angelos docet in cælo. Quia enim ipse est Dei sapientia, de ipso angeli
videndo viuunt, hoc quod beatitudine æterna satiantur. Quod Moyses quoque sub alle
Deut. 15. d goriæ mysterio admonet, dicens: Non arabis in primogenito bouis. Primogenitum
Idem sup. Mor. enim bouis accipimus in infirma ætate primi nostri temporis bonam operationem.
lib. 8. c. 34. In qua tamen arandum non est, quia cum prima sunt adolescentiæ, vel iuuentutis no-
Isichius in Leuit. c. 27 stræ tempora, nobis adhuc a prædicatione cessandum est, vt vomer linguæ nostræ pro-
scindere non audeat terram cordis alieni. Quoadusque etenim infirmi sumus, conti-
nere nos intra nosmetipsos debemus, ne dum tenera bona citius ostēdimus, amittamus:
quia et arbusta plantata si prius in terra radicata non fuerint, manu tacta citius are-
scunt: at si semel radicem fixerint, manus tangit, et tamen nihil officit: venti impel- B
lunt, nec tamen impellentes lædunt. Et constructi parietes si impellantur, eruuntur,
nisi a suo prius fuerint humore siccati. Mens itaque quousque ab humore prauitatis
suæ perfecte non fuerit exsiccata, alienæ linguæ manu tangi non debet, ne priusquam
plene percipiat, perdat soliditatem suam, ne impulsa ruat, ne velut arbustum sine ra-
dicibus dum plusquam tolerare valet concutitur, arescat. Ad exemplum ergo nō sunt
ostendenda, nisi quæ firma sunt. Prius etenim conualescere debet mens, atque ad vtili-
tatem proximorum postmodum demonstrari, cum iam nec per laudem eleuata cor-
1. Tim. 4. c ruat, nec per vituperationem percussa contabescat. Nam etsi Timotheo dicitur: Præci-
Past. par. 3. c. 26. pe hæc, et doce, nemo adolescētiā tuam contemnat: sciendum est quòd in sacro eloquio
Eccles. 11. b nonnumquam adolescentia iuuentus vocatur. Vnde scriptum est: Lætare iuuenis in
adolescentia tua. Profecto igitur vt ostendatur cuius auctoritatis sit in prædicatione, C
ætatis solidæ esse describitur, quatenus ei cum vita et spiritu omnia, quæ ad prædican-
dum congruūt, concordare videantur. Nec contra hæc quempiam mouere debet, quòd
Hier. 1. b Hieremias atque Daniel prophetiæ spiritum pueri perceperunt, quoniam miracula
Dan. 13. e in exemplo operationis non sunt trahenda. Omnipotens enim Deus et linguas infan-
Sap. 10. d tium fecit disertas: et ex ore infantium atque lactentium perfecit laudem. Sed aliud
Psal. 8 est quod nos de doctrinæ vsu atque disciplinæ dicimus, aliud quod de miraculo sci-
mus. Iam vero si quæritur vt in ipsa quoque ætatis illius expressione mysticum aliquid
designetur, absurdum non est quòd propheta Dominum, quem verbis denunciat, ipso
Ezech. 1. a quoque ætatis suæ tempore ostendat. Anno tricesimo Ezechielis prophetæ cæli aperti
sunt, et vidit visiones Domini iuxta fluuium Chobar, quia et quasi tricesimo ætatis suæ
anno Dominus ad fluuium Iordanis venit. Ibi itaque cæli aperti sunt, quia spiritus in D
Mat. 17. a columba descendit, vox quoque de cælo sonuit, dicens: Hic est filius meus dilectus, in
quo mihi complacui. Sed et ipsa Hebræa verba multum nobis ad mysterium interpre
S. Hieron. in tandum valent. Nam Chobar interpretatur grauitudo, vel grauitas, Ezechiel fortitu
Ezech. cap. 1. do Dei: Buzi, despectus vel contemptus: Chaldæi, captiuantes, vel quasi dæmones. Ve-
nit ergo Ezechiel iuxta fluuium Chobar: quia enim Chobar grauitudo, vel grauitas
dicitur, quid per Chobar fluuium, nisi humanum genus congrue designatur? quod ab
ortu defluit ad mortem, et graue sibi est ex peccatis, quæ et perpetrat, et portat, quia
Zach. 5. c sicut scriptum est: Iniquitas in talentum plumbi sedet. Omne enim peccatum graue
est: quia non permittit animam ad sublimia leuari. Vnde et per Psalmistam dicitur:
Psal. 4. Filij hominum, vsquequo graui corde? Scriptum quippe de Domino est, quia ipse est
1. Cor. 1. d Dei virtus, et Dei sapientia. Venit ergo Ezechiel iuxta fluuium Chobar, quia fortitu- E
do Dei per incarnationis suæ mysterium propinquare dignata est peccatorum suorum
pondera portanti generi humano, quod ab ortu suo quotidie defluit ad mortem, sicut
Psal. 1. de illo per Psalmistam dicitur: Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus de-
cursus aquarum. Iuxta decursus quippe aquarum plantatus est, quia iuxta lapsus in-
carnatus est defluentium populorum. Ezechielem autem fortitudinem Dei, Buzi ve-
Orig. in Ezech. hom. 1. ro despectum interpretari diximus. Sed Ezechiel filius est Buzi, quia ex illo populo vni
genitus Dei incarnari dignatus est, quem propter culpam perfidiæ Dominus despexit.
Fortitudo ergo Dei ex contemptu, vel despectu nascitur: quia Redemptor noster hu-
manitatem assumere ex populo perfido et contempto dignatus est. Venit ergo in terrā
Chaldæorum. Chaldæi intepretantur, vt diximus, captiuantes, vel quasi dæmones. Ini-
qui enim, quia et ipsi iniquitates perpetrant, et ad iniquitatem alios persuadendo tra-
hunt,

A hunt, nimirum captiuantes sunt. Qui recte quoque et quasi dæmones interpretantur, quia et hi qui alios ad iniquitatem suadendo pertrahunt, in semetipsos ministerium dæmonum ad iniquitatem suscipiunt, quamuis dæmones per naturam non sint. Venit ergo fortitudo Dei in terra Chaldæorum, quia inter eos vnigenitus patris apparuit, qui et per semetipsos ad peccatum defluxerant, et ad peccata alios captiuantes trahebant. Sed expositionis sermo ad prophetæ nunc personam redeat. [Et facta est super eum ibi manus Domini.] Manus vel brachium Domini, filius dicitur, quia per ipsum omnia facta sunt. De quo etiam Psalmista ait: Fiat manus tua, vt saluum me faciat. Manus quippe Dei, quæ per diuinitatem non est facta, sed genita, per humanitatem facta est, vt humani generis vulnera sanaret. Ibi ergo propheta incarnationẽ vnigeniti agnouit, vbi super se manum Domini factam vidit. Quòd vero hic subditur: [Et vidi, et ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone.] Intuendum nobis est quis sit in prophetæ verbis ordo locutionis. Qui enim superius de seipso dixerat: Aperti sunt cæli et vidi visiones Dei: postea tamquam si de alio narret, adiungit: [Et facta est super eum ibi manus Domini.] Ac deinde quasi ad se reuertitur, et dicit: [Et vidi, et ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone.] Quid est hoc quòd modo Ezechiel loquitur, modo de Ezechiele: Si per totum diceret de se, quæstio non esset. Si per totũ diceret, quasi de alio, nihilominus quæstio nõ fuisset. Quid est ergo hoc, quòd sic variatur sermo propheticus, vt modo propheta de se loquatur, modo autem de ipso quasi alius loqui videatur? Sed sciendum est quia hi qui prophetiæ spiritu replentur, per hoc quod aperte nonnumquam loquuntur de se, et nonnumquam sic de se verba tamquam de alijs proferunt, indicant, quia non propheta, sed Spiritus sanctus loquitur per prophetam. Pro

Idem infra hom. 6. & 10.
Ioan. 1. a
Psal. 118.

B

Cap. 1. a

Ibid.

C eo enim quòd per ipsos sermo fit ipsi, loquuntur de se, et pro eo quòd aspirante Spiritu sancto loquuntur, idem Spiritus sanctus per ipsos loquitur de ipsis, veritate attestante, quæ dicit: Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Hinc etiam Moyses ait: Erat Moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra. Qui enim non dicit: Eram, sed erat, profecto aperte indicat, quia is, qui per illum de illo loquebatur, alius erat. Hinc Ioannes ait: Vidit illum discipulum quem diligebat Iesus. Vnde et Paulus vt non se esse qui loquebatur ostenderet, dixit: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Quia igitur in locutione prophetica alter est qui præsidet, alter qui obsequitur: cum de seipso propheta loquitur, persona obsequentis est: cum vero per prophetam Spiritus loquitur, sublimitas præsidentis ostenditur. Recte ergo et tamquam de alio dicitur: [Facta est

Mat. 10. b
Num. 12. a
Ioan. 19. e
2. Cor. 13. a

D super eum ibi manus Domini.] Et de se protinus adiungit: [Et vidi, et ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone. Nunc itaque discutiendum nobis est, quid sit quod dicit: [Et ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone, et nubes magna.] Pro eo quòd ventus Aquilo constringit in frigore, non incongrue Aquilonis nomine torpor maligni spiritus designatur. Quod Isaias quoque propheta testatur, qui dixisse diabolum denũciat, dicens: Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis. Malignus enim spiritus montem testamenti tenuit: quia Iudaicum populum, qui legem acceperat, sibi in perfidiam subiugauit. Quando enim corda doctorum tenet, monti testamenti diabolus præsidet. Qui etiam in lateribus Aquilonis sedet, quia mentes hominum frigidas possidet. Vnde et sponsi voce in Canticis Canticorum dicitur: Surge Aquilo, veni Auster, perfla hortum meum, et fluant aromata illius. Cum enim, iubente Domino, frigidus

Lib. 27. Mor. c. 23. et expos. in Cant. c. 4
Isa. 14. d

Cant. 4. d

E spiritus recedit, calidus spiritus mentem fidelium occupat: qui hortum Dei, id est, sanctam Ecclesiam perflat, vt opiniones virtutum eius, ad multorum notitiam, velut aromata defluant. Recedente etenim Aquilone, id est, maligno spiritu, Sanctus spiritus mentem quasi Auster replet. Qui dum calefaciendo flauerit, statim de fidelium cordibus aromata virtutum fluunt. Propheta ergo ea quæ essent in finem ventura, conspiciens, venire ab Aquilone ventum turbinis vidit: quia in extremo sęculi mentes hominum torporis sui frigore malignus spiritus grauius occupat. Vnde scriptum est: Væ terræ et mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quia modicum tempus habet. Antiquus quippe aduersarius insidiarum suarum molimina in humanis mentibus grauius exaggerauit. Contra cuius excrescentem superbiam incarnati manifestata est humilitas Dei: atque vt humanum genus a suo languore sanaret, tunc magna apparuit potentia medici, cum languor creuit ægroti. Bene autem maligni

Apoc. 12. c

gni spiritus immissio, ventus turbinis appellatur. Turbo quippe ædificium quod tangit, concutiendo subruit. Et omnis antiqui hostis tentatio, quæ agitur in mente, ventus est turbinis, quia hanc concutiendo per desideria, a statu suæ rectitudinis euellit. Sed nos ista reticentes, quæ humano generi erunt ab hoste callido in finem ventura, ad solā Iudæam, ex qua propheta fuit, et cuius perditionem prophetando conspicit, verba vertamus. Quæ incarnato Domino tanto grauius ab Aquilone ventum turbinis pertulit, quanto a sua rectitudine concussa cadens, per torporem mentis in perfidia frigida remansit. Ventus ergo turbinis ab Aquilone venit, cum vitam Iudaici populi malignus spiritus in tentatione concussit. Vbi et recte additur: [Et nubes magna.] Quia quanto plus quisque exarsit in crudelitate, tanto amplius obcæcari meruit in ignorātiæ suæ caligine. Redemptorem quippe humani generis, quem in lege ac prophetis intelligētes expectauerant, videntes negabant. Vnde actum est, vt eorum mens magna ignorantiæ suæ nube tegeretur, ne hunc post inquirentes agnoscerent, quem prius et denunciare poterant, et amare renuebant. Nam cum modo eius virtutes et miracula, modo autē passiones conspicerent, in infidelium cordibus nubes magna ab Aquilone venerat, quia ex peccati sui frigore propter infirmitatem passionis illius et inter signa caligabant. Quid vero ex illa nube magna et caligine sit secutum, subiungitur, cum protinus dicit: [Et ignis inuoluens.] Ignis enim nomine cum per significationem dicitur, aliquando Spiritus sanctus, aliquando autem mentis malitia designatur. De bono enim igne scriptum est: Ignem veni mittere in terram: et quid volo, nisi vt accendatur? Ignis quippe in terram mittitur, cum per ardorem sancti Spiritus afflata terrena mens a carnalibus suis desiderijs concrematur. De malo autem igne dicitur: Et nunc ignis aduersarios consumit: quia cor pessimum ex sua malitia tabescit. Sicut autem ignis amoris mentem erigit, ita ignis malitiæ inuoluit: quia et Spiritus sanctus cor, quod replet, eleuat, et ardor malitiæ ad inferiora semper incuruat. Iudæa igitur nube suæ ignorantiæ cæcata, quia mox ad persecutionis nequitiam erupit, igne suo conuoluta est, quæ in obligatione se nequitiæ per eamdem ipsam crudelitatem, qua arsit, implicauit. Ventus autem turbinis veniebat ab Aquilone, et nubes magna, et ignis inuoluens: quia ex torporis sui frigore ad ignorantiæ caliginem perducta, vsque ad malitiam persecutionis erupit. Vnde ad alium quoque prophetam dicitur: Quid tu vides? Qui illico respondit: Ollam succensam ego video, et faciem eius a facie Aquilonis. Iudæorum quippe mens in persecutione sæuiens, atque in credulitate malitiæ vndas cogitationum voluēs, quid aliud quàm olla succensa fuit? Cuius facies a facie Aquilonis esse dicitur, quia si se aduerso spiritui per torporem mentis non subderet, contra bonos in tanta malitia non exarsisset. Nubem itaque sequitur ignis inuoluens, quia in eius cæcitatem mentis secuta est crudelitas persecutionis. Si enim cognouissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent. Sed iste ignis alibi arsit, atque alibi splenduit. Nam subditur: [Et splendor in circuitu eius.] Dum enim persecutio in Iudæa agitur, sancta Apostolorum prædicatio in vniuerso mundo dispersa est, sicut ipsi dicunt: Vobis missum fuerat verbum Dei, sed quia indignos vos iudicastis, ecce imus ad gentes. De crudelitate ergo malitiæ, quæ mentem Iudææ concremauit, omnipotens Deus lucem gentibus sparsit, quia per hoc quòd illa Redēptorem suum ac membra eius persecuta est, sanctis Apostolis per diuersa dispersis, nos qui in Iudææ circuitu positi in tenebris fuimus, dono cælestis gratiæ splendorem veri luminis vidimus. Vnde scriptum est: Sedentibus in tenebris et vmbra mortis, lux orta est eis. Iste itaque ignis malitiæ qui a Iudæorum cordibus arsit in persecutione, priusquam sanctos Apostolos sæuiendo affligeret, in ipso se exercuit auctore ac redemptore generis humani. Vnde et subditur: [Et de medio eius quasi species electri, id est, de medio ignis.] Quid electri specie, nisi Christus Iesus mediator Dei et hominum designatur? Electrum quippe ex auro et argento est. In electro dum aurum argentumq. miscetur, argentum ad claritatem crescit, aurum vero a suo fulgore pallescit. Illud ad claritatem proficit, hoc a claritate temperatur. Quia igitur in vnigenito Dei filio, naturæ diuinitatis vnita est natura nostra, in qua adunatione humanitas in maiestatis gloriam excreuit, diuinitas vero a sui fulgoris potentia humanis se oculis tēperauit, per hoc quòd humana natura clarior facta est, quasi per aurum creuit argentum. Et quia diuinitas a fulgore suo nostris est aspectibus temperata, quasi aurum nobis palluit per argentum. Illa enim natura immutabilis, quæ in se manens innouat omnia,

Luc. 12. f — Hebr. 10. e — Hier. 1. c — 1. Cor. 2. b — Act. 13. g — Isa. 9. a — 1. Tim. 2. b — Lib. 28. Mor. cap. 2.

A B C D E

A nia, si ita vt est, nobis apparere voluisset, fulgore suo nos incenderet potius quàm renouaret: sed claritatem suæ magnitudinis temperauit nostris oculis Deus, vt dum nobis eius claritas temperatur, etiam nostra infirmitas per eius similitudinem in eius luce claresceret, et per acceptam gratiam, vt ita dicam, suæ habitudinis calorem mutaret. Quasi electrum ergo in igne est Deus factus homo in persecutione. Sequitur: [Et in medio eius similitudo quattuor animalium.] Quod in medio eius dicitur, siue electri, siue ignis, nil obstat intelligi, quia quattuor hæc animalia, sancti scilicet Euangelistæ, et ex eiusdem Domini incarnatione ad fidei virtutem solidati sunt, in igne persecutionis multis tribulationibus afflicti. Quòd si quis hæc quæ de primo Domini aduentu diximus, etiã de secundo velit accipere, celeri assensu sequendus est: quia sæpe prophetiæ spiritus minimum quid loquitur, multa simul intuetur. Ventus etiam turbinis ab
B Aquilone venit, quia nimirum causa peccatorum exigit, vt districti iudicij concussio omnia simul elementa perturbet. Terror enim perturbationis vltimæ inde venire dicitur, vnde generatur. Nam quia ad feriendas frigidas peccatorum mentes iudicium perturbationis vltimæ agitur, rectè ab Aquilone vetus turbinis venire perhibetur. Quæ videlicet concussio apte ventus turbinis dicitur: quia in illo die cunctorum, qui tunc in carne mortali inuenti fuerint, in pauore nimio corda commouentur. Cum enim cœperit impleri quod scriptum est: Sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stellæ cadent de cælo, et virtutes cælorum commouebuntur: quæ mens erit hominis, æterni iudicis sententiam non formidantis? Ibi enim tunc cuncta simul peccata ante oculos redeunt: ibi omnia quæ cum delectatione acta sunt, ad memoriam cum pauore reuocantur: ibi caligo cogitationis miseræ ex pœna proximæ damnationis. Vnde et sub- *Mat. 24. c*
C ditur: [Et nubes magna.] Tunc quippe ex peccatorum memoria sensum mentis deprimit caligo cæcitatis, cum vnigenitum Dei filium in forma diuinitatis conspicere reprobi non permittuntur. Videbunt enim in quem transfixerunt. Et: Tollatur impius, *Ioan. 19. g*
ne videat gloriam Dei. Vbi et aperte subditur: [Et ignis inuoluens.] Quia videlicet *Zach. 12. c*
ignis ille iudicij, qui cælum aereum et terram concremat, peccatores iam in sua superbia non permittit erigi, sed inuoluit, quos proculdubio in pœna suæ damnationis confringit. [Et splendor in circuitu eius.] Quia sicut fulgur exit ab Oriente, et paret vsque ad occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Vbi nullus tunc a iudicio in sua mente latere permittitur, quia ipso iudicis fulgore penetratur. De quo mox iudicij die subditur: [Et in medio eius quasi species electri, id est, de medio ignis.] Ipse enim angelis atque archangelis omnibusq. virtutibus præsidens Redemptor noster, qui velut in
D electri similitudinem vnus ex vtraque et in vtraque natura, et Deus permansit cum patre, et ad redemptionem nostram factus est mortalis cum hominibus, in suo tunc terrore videbitur, eiq. ignis iudicij in reproborum vindicta famulabitur. Hinc enim scriptum est: Dies Domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Hinc Psalmista ait: Deus *1. Cor. 3. c* *Psal. 49.*
manifeste veniet, Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, et in circuitu eius tempestas valida. Hinc Petrus Apostolus dicit: Adueniet dies Domini vt fur, in *2. Petr. 3. c*
quo cæli magno impetu transibunt, elementa vero ignis ardore soluentur. Et quia tũc sancti omnes, qui mundum perfecte reliquerunt, iudices veniunt, apte mox subditur: [Et in medio eius similitudo quattuor animalium.] Quid enim per quattuor animalia, nisi quattuor Euangelistæ signantur? Nec immerito per Euangelistas quattuor, perfectorum omnium numerus exprimitur, quia omnes qui in Ecclesia modo perfecti
E sunt, perfectionis suæ rectitudinem per eorum Euangelium didicerũt. De medio enim eius similitudo quattuor animalium, quia illi tũc eius corpori vniti, eius maiestati coniuncti, et simul facti cum eo iudices videbuntur, qui modo perfecta opera iuxta Euangelica præcepta secuti sunt. Hinc est enim quòd ipsis sanctis Apostolis dicitur: Vos qui *Mat. 19. d*
secuti estis me, in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Hinc Isaias ait: *Isa. 3. c*
Dominus ad iudicium veniet cum senioribus populi sui. Hinc Salomon de Ecclesia lo- *Prou. 31. c*
quitur dicens: Nobilis in portis vir eius, cum sederit cum senatoribus terræ. His itaque sub breuitate transcursis, aduentus primi ordinem sicut cœpimus exequentes, ad Euangelistarum personas in expositione redeamus. Sequitur: [Et hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis.] Quis hoc loco homo describitur, nisi ille de quo scriptum est: Qui cum in forma Dei esset non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semet- *Philip. 2. a*
ipsum

ipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inuentus vt homo? Hęc itaque animalia vt surgere ad sanctitatis virtutem valeant, ad huius hominis similitudinem tendunt. Sancta enim non essent, si huius hominis similitudinem non haberent: quia quidquid in eis de visceribus pietatis, quidquid de mansuetudinis spiritu, quidquid de custodia humilitatis, quidquid de feruore charitatis est, hoc ab ipso fonte misericordiæ, ab ipsa radice mansuetudinis, ab ipsa virtute iustitiæ, id est, a mediatore Dei et hominū Deo Domino traxerūt. Huius se hominis similitudinē habere egregius prædicator ostendit dicens: Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. Ad eius nos similitudinē surgere admonet, cū dicit: Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cælo cælestis. Igitur sicut portauimus imaginē terreni, portemus et imaginē eius, qui de cęlo descendit. Sanctus etenim quisque in tantū ad similitudinē huius hominis ducitur, inquantū vitam sui Redēptoris imitatur. Nā ab eius mandatis atque operibus discordare, quid est aliud quàm a similitudine lōge recedere? Plangunt autem vitā delinquētium prędicatores sancti, sed de ipso nostro capite scriptū est, quia fleuit super Hierusalem. Gaudent de bonis actibus subditorum, et recte operantes diligunt: sed de Redemptore nostro scriptum est, cui cum adolescens quidam diceret: Hæc omnia custodiui a iuuentute mea: magis dilexit eum. Portant illatas contumelias prædicatores sancti, et nullam adinuicem contumeliam reddunt: sed cum Redemptori nostro diceretur: Dæmonium habes: non iniuriam reddidit, sed mansuetudinem respondit, dicens: Ego dæmonium non habeo. Feruent zelo rectitudinis prædicatores sancti, sed Redemptor omnium, flagello de resticulis facto, vendentes et ementes eijcit de templo, cathedras vendentium columbas euertit, et nummulariorum effudit æs. In omne quod fortiter agunt, humilitatem tota intentione custodiunt: sed per Redemptorem nostrum dicitur: Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde. Persecutores quoque suos diligunt prædicatores sancti: sed ipse auctor omnium ac Redemptor in passione positus, pro persecutoribus intercedit, dicens: Pater ignosce illis, quia nesciūt quid faciunt. Membra sua ponunt in passione pro fratribus: sed pro electorum vita vsque ad mortem se tradidit auctor vitæ. Dicatur ergo de sanctis animalibus, quòd similitudo hominis in eis est: quia quòd sancta, quòd mira sunt, hoc in eis de specie similitudinis est, idest, de virtute imitationis. Caput quippe omnium nostrum Redemptor noster est. Et per Salomonem dicitur: Oculi sapientis in capite eius, stultus autem in tenebris ambulat. Tunc enim in capite oculos habemus, cum vitam Redemptoris nostri tacita cogitatione conspicimus, cum omnis nostra intentio in eius imitationem se erigit: ne si vias lucis aspicere oculus mentis neglexerit, statim clausus in tenebris erroris cadat. Ad huius similitudinem hominis surgere festinabat propheta, cum diceret: In mandatis tuis exercebor, et considerabo vias tuas. Qui enim vias Domini tacite in mente considerat, et se exercere in mandatis illius festinat, quid aliud in semetipso nisi imaginem noui hominis reformat? Quod quia in sanctorum cordibus incessanter agitur, recte nunc de animalibus dicitur: [Similitudo hominis in eis.] Post hanc vero similitudinem quæ nunc in moribus tenetur, quandoque ad similitudinem gloriæ peruenitur. Hinc etenim Ioannes dicit: Nunc filij Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniam cum apparuerit, similes ei erimus. Qui mox vnde hoc fieri valeat, adiungit, dicens: Quoniam videbimus eum sicuti est. Esse enim Dei, est æternum hunc atque immutabilem permanere. Nam omne quod mutatur, desinit esse quod fuit, et incipit esse quod non fuit. Dei vero esse, est dissimiliter numquam esse. Vnde ad Moysen dicitur: Ego sum qui sum. Et dices filijs Israel: Qui est, misit me ad vos. Iacobus quoque ait: Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Itaque per Ioannem dicitur: Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Quia per hoc quòd aspicimus eius essentiam naturæ, a mutabilitate nostra liberati, figimur in æternitatem. Immutabimur quippe in ipso quem videbimus: quia morte carebimus videndo vitam. Mutabilitatem nostram transcendemus, videndo immutabilitatem. Corruptione nulla tenebimur, videndo incorruptionem. Erit autem tunc similitudo hominis etiam in corporibus nostris. Hinc etenim per Paulum dicitur: Nostra conuersatio in cælis est: Vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Erunt ergo tunc electorum corpora claritati Dominici

Marginalia: 1.Tim.2.b; 1.Cor.4.d & 11.a; 1.Cor.15.d; Luc.19.f; Mat.19.c; Ioan.8.f; Mat.21.a; Ioan.2.b; Mat.11.d; Luc.23.e; Eccle.2.c; Psal.118.; 1.Ioan.3.a; Exod.3.d; Iac.1.c; Philip.3.d. Section letters: A, B, C, D, E.

A minici corporis configurata, quæ etsi æqualitatem gloriæ eius non habent per natura, similitudinem tamen configurationis eius habebunt per gratiam. Quia itaque similitudo vitæ eius nunc in moribus trahitur electorum, et in resurrectione sequitur similitudo æternitatis in mente, quoniam videbimus eum sicuti est. Et quia similitudinem quoque illius etiam corpora nostra percipient in configuratione, dicatur recte de sanctis animalibus: [Similitudo hominis in eis.] Hæc nos in expositionis exordio prælibasse sufficiat, vt loquendi virtus silentio refota, ad indaganda mysteria, quæ sequuntur robustior exsurgat. Certi etenim sumus quia ipsum, de quo loquimur, habemus adiutorem, qui viuit et regnat cum patre in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

B

HOMILIA III.

T quattuor facies vni, et quattuor pennæ vni. Et pedes eorum pedes recti, et planta pedis eorum quasi planta pedis vituli, et scintillæ quasi aspectus æris candentis. Et manus hominis sub pennis eorum in quattuor partibus, et facies et pennas per quattuor partes habebant, iunctæq. erant pennæ eorum alterius ad alterum. Non reuertebantur cum incederent, sed vnumquodque ante faciem suam gradiebatur.

C SAncta quattuor animalia, quæ prophetiæ spiritu futura præuident, subtili narratione describuntur, cum dicitur: [Quattuor facies vni, et quattuor pennæ vni.] Quid per faciem nisi notitia, et qnid per pennas nisi volatus exprimitur? Per faciem quippe vnusquisque cognoscitur. Per pennas vero in altum auium corpora subleuantur. Facies itaque ad fidem pertinet, penna ad contemplationem. Per fidem namque ab omnipotenti Deo cognoscimur, sicut ipse de suis ouibus dicit: Ego sum pastor bonus, et cognosco oues meas, et cognoscunt me meæ. Qui rursus ait: Ego scio quos elegerim. Per contemplationem vero qua super nosmetipsos tollimur, quasi in aere leuamur. Quattuor ergo facies vni sunt, quia si requiras quid Matthæus de incarnatione Domini sentiat: hoc nimirum sentit quod Marcus, Lucas, et Ioannes. Si quæras quid Ioannes sentiat: hoc proculdubio quod Lucas, Marcus, et Matthæus. Si quæras
D quid Marcus: hoc quod Matthæus, Ioannes et Lucas. Si quæras quid Lucas, hoc quod Ioannes, Matthæus, et Marcus sentit. Quattuor ergo facies vni sunt, quia notitia fidei, qua cognoscuntur a Deo, ipsa est in vno quæ est simul in quattuor. Quidquid enim in vno inueneris, hoc in omnibus simul quattuor cognosces. Et quattuor pēnæ vni, quia Dei omnipotentis filium Dominum nostrum Iesum Christum simul omnes concorditer prædicant, et ad diuinitatem eius mentis oculos leuantes, penna contemplationis volant. Euangelistarum ergo facies ad humanitatem Domini pertinet, penna ad diuinitatem, quia in eo quem corporeum aspiciunt, quasi facies intendunt. Sed dum hunc esse incircumscriptum atque incorporeum ex diuinitate annunciant, per contemplationis pennam quasi in aere leuantur. Quia itaque vna est fides incarnationis eius in omnibus, et par contemplatio diuinitatis eius in singulis, recte nunc dicitur: [Quat-
E tuor facies vni, et quattuor pennæ vni. Sed quæ virtus esset, si fidem atque contemplationem Domini habentes prædicatores illius, sancta opera non haberent? Sequitur: [Et pedes eorum pedes recti.] Quid per pedes, nisi gressus actuum designantur? Quattuor ergo animalium pedes recti esse describuntur, quia sanctorum Euangelistarum atque omnium perfectorum opera ad sequendam iniquitatem non sunt retorta. Hi autem pedes rectos non habent, qui ad mala mundi, quæ reliquerunt, reflectuntur. De quibus scriptum est: Canis reuersus ad suum vomitum, et sus lota in volutabro luti. Dolebat de quibusdam doctor egregius, quòd pedum rectitudinem retro retorserant, quibus per increpationem dicebat: Quo modo conuertimini iterum ad infirma et egena elementa, quibus denuo seruire vultis? Dies obseruatis, et menses, et tempora, et annos, timeo vos ne forte sine causa laborauerim in vobis. Qui alios admonet dicens: Propter quod remissas manus, et soluta genua erigite, et gressus rectos facite pedibus

Marginal references: Ioan. 10. c; Ioan. 13. b; 2. Pet. 2. d; Galat. 4. b; Heb. 12. c

dibus vestris. Vt vero in eisdem sanctis prædicatoribus vitæ grauitas, fortitudo, atque A discretio monstraretur, recte subiungitur: [Planta pedis eorum quasi planta pedis vituli.] Quia enim prædicatores sancti boum nomine designantur, docet Paulus Apostolus legis testimonium exponens: Non obturabis os boui trituranti. In sanctis ergo prædicatoribus planta pedis est vituli, scilicet mature incedens, et fortis, et diuisa: quia vnusquisque prædicator et venerationem habet in maturitate, et fortitudinem in opere, et diuisionem vngulæ in discretione. Non enim facile prædicatio eius accipitur, si leuis in moribus esse videatur. Et nulla erit maturitatis ostensio, si contra aduersa omnia non adfuerit operis fortitudo. Virtutis autem meritum ipsa fortitudo operis amittit, si discretio in intellectu non fuerit. Ecce enim sacram scripturam legimus, si omnia ad litteram sentimus, virtutem discretionis amisimus, si omnia ad spiritalem allegoriam ducimus, similiter indiscretionis stultitia ligamur. Legunt enim sacra eloquia B prædicatores sancti, et aliquando in historia litteram suscipiunt, aliquando vero per significationem litteræ spiritum requirunt. Et modo bona facta parrum præcedentium, sicut iuxta litteram inueniunt, imitantur: modo quædam quæ iuxta historiam imitanda non sunt, spiritaliter intelligunt, et ad profectum tendunt. Quid ergo aliud prædicatores sancti in suo opere, nisi in pede vngulam findunt? De quibus adhuc apte subditur: [Et scintillæ quasi aspectus æris candentis.] Aeris metallum valde sonorum est. Et recte voces prædicantium æri comparanrur, quia in omnem terram exiuit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. Bene autem æs candens dicitur, quia vita prædicantium sonat et ardet. Ardet enim desiderio, sonat verbo. Æs ergo candens, est prædicatio accensa. Sed de candente ære scintillæ prodeunt, quia de eorum exhortationibus verba flammantia ad aures andientium procedunt. Recte autem prædicatorum C verba scintillæ appellatæ sunt, quia eos quos in corde tetigerint, incendunr. Considerandum quoque est, quòd scintillæ subtiles sunt valde et tenues: quia cum prædicatores sancti de cælesti patria loquuntur, non tantum valent aperire verbo, quantum possunt ardere desiderio. Et ex eorum lingua quasi quædam ad nos scintillæ veniunt, quia de cælesti patria in eorum voce vix tenue aliquid cognoscitur, quod tamen ab eis non tenuiter crematur. Neque enim cælestem gloriam aut tantum videre sufficiunt quanta est: aut tantum loqui præualent, quantum vident. Candens ergo æs scintillas proijcit, quando vix tenuiter prædicator loqui sufficit hoc vnde ipse fortiter ignoscit. Diuina autem pietate agitur, vt ex ipsis scintillis tenuissimis audientis animus inflammetur, quia sunt quidam, qui dum parua audiunt, maiore desiderio replētur. Et inde perfecte in Dei amore ardent, vnde vix tenuissimas verborum scintillas acceperunt. D Verbum quippe prædicationis, semen in corde audientis est. Et auditor bonus inde profert postmodum magnam messem scientiæ, vnde parum prius acceperat semen linguę. Cui rei bene concinit factum in vidua ab Elisæo propheta miraculum, quæ ne duos filios auferente creditore amitteret, prophetæ dictis obediuit, et ex eo quòd parum olei habebat, per vasa vacua effudit, quæ cuncta post vsque ad summum repleta sunt, et ex eorum repletione mulier a creditoris sui debito est soluta. Quæ videlicet mulier, quam aliam nisi sanctam Ecclesiam signat, duorum populorum, id est, Iudaici et Gentilis quasi duorum filiorum matrem? Quæ prius ex peruerso opere per callidi spiritus persuasionem quasi quemdam peccati nummum a creditore acceperat, et duos quos in fide genuit, amittere filios timebat. Sed prophetæ verbis, id est, scripturæ sacræ præceptis obediens, ex paruo quod habebat olei, vasa vacua infudit: quia dum ab vnius ore E doctoris paruum, quid de amore diuinitatis multorum vacuæ mentes audiunt, exuberante gratia, vnguento diuini amoris vsque ad summum replentur. Et iam multorum nunc corda, quæ prius fuerant vacua vascula, vnguento spiritus plena sunt, quæ ex paucitate olei solummodo infusa videbantur. Quod dum alijs atque alijs datur, et ab auditoribus fides accipitur, Sareptana mulier, videlicet sancta Ecclesia, sub creditoris sui iam debito non tenetur. Sequitur: [Et manus hominis sub pennis eorum in quattuor partibus.] Possunt hoc in loco quattuor partes mundi accipi, scilicet Oriens, Occidens, Meridies, et Septentrio, quia sanctorum prædicatio auctore Deo in cunctis mundi partibus est egressa. Possumus etiā per quattuor partes principales quattuor virtutes accipere, ex quibus reliquæ virtutes oriuntur, videlicet prudenriā, fortitudinē, iustitiam, atque temperantiam. Quas nimirum virtutes tunc veraciter accipimus, cum earum

1 Cor. 9. b
Deut. 25. a
Psal. 18.
Orig. in Ezech. hom. 11.
4. Reg. 4. a

A earum ordinem custodimus. Prima quippe prudentia, secúda fortitudo, tertia iustitia, quarta temperantia est. Quid enim prodesse potest prudentia, si fortitudo desit? Scire etenim cuiquam quod non potest facere, pœna magis quàm virtus est. Sed qui prudenter intelligit quod agat, et fortiter agit, quod intellexerit, iam proculdubio iustus est: sed eius iustitiam temperantia sequi debet, quia plerumque iustitia, si modum non habet, in crudelitatem cadit. Ipsa ergo iustitia vere iustitia est, quæ se temperantiæ freno moderatur, vt in zelo quo quisque feruet, sit etiam temperans, ne si plus ferueat, perdat iustitiam, cuius seruare moderamina ignorat. Duæ autem sunt sanctorum prædicatorum vitæ: actiua scilicet, et contemplatiua, sed actiua prior est tẽpore, quàm contemplatiua, quia ex bono opere tenditur ad contemplationem. Contemplatiua autem maior est merito quàm actiua: quia hæc in vsu præsentis operis laborat, illa vero sapo-
B re intimo venturam iam requiem degustat. Quid itaque per manus nisi actiua vita, et quid per pennas nisi contemplatiua vita signatur? Manus ergo hominis sub pennis eorum est, id est, virtus operis sub volatu contemplationis. Quod bene in Euangelio duæ illæ mulieres designant. Martha scilicet et Maria. Martha etenim satagebat circa frequens ministeriũ: Maria autẽ sedebat ad pedes Domini, et verba eius audiebat. Erat ergo vna intẽta operi, altera contemplationi. Vna actiuæ seruiebat per exterius ministerium, altera contemplatiuæ per suspensionem cordis in verbum. Et quamuis actiua bona sit, melior tamen est contemplatiua: quia ista cum mortali vita deficit, illa vero in immortali vita plenius excrescit. Vnde dicitur: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Quia igitur actiua minor est merito, quàm contemplatiua, recte nunc dicitur: Manus hominis, sub pennis eorum. Nam etsi per actiuam boni aliquid *Luc.10.g* *Ibid.*
C agimus, ad cæleste tamen desideriũ per contemplatiuam volamus. Vnde et apud Moysen actiua seruitus, contemplatiua autem libertas vocatur. Et cum vtraque vita ex dono sit gratiæ, quamdiu tamen inter proximos viuimus, vna nobis in necessitate est, altera in voluntate. Quis enim cognoscens Deum, ad eius regnum ingreditur, nisi prius bene operetur? Sine contemplatiua ergo vita intrare possunt ad cælestem patriam, qui bona, quæ possunt operari non negligunt. Sine actiua autem intrare non possunt, si negligunt bona operari, quæ possunt. Illa ergo in necessitate, hæc in voluntate est. Illa in seruitute, ista in libertate. Hinc est enim quod ad Moysen dicitur: Si emeris seruum Hebræum, sex annis seruiet tibi, in septimo egredietur liber gratis. Cum quali veste intrauerit, cum tali exeat. Si habens vxorem, et vxor egrediatur simul. Sin autem dederit illi dominus vxorem, et peperit filios et filias, mulier et liberi eius erunt domini *Exod.21.a*
D sui, ipse vero exibit cum vestitu suo. Quod si dixerit seruus, diligo dominum meum, et vxorem ac liberos, non egrediar liber: offerat eum dominus dijs, et applicabitur ad ostium et postes, perforabitq. aurem eius subula, et erit ei seruus in sæculum. Paulo latius testimonium dedimus, vt distinctionem seruitutis atque libertatis in vtraque vita monstremus. Sed onerosum esse non debet, si hoc exponendo exequimur, vnde ista quæ diximus, affirmemus. Hebræus enim transiens interpretatur. Et seruus Hebræus emitur, quando vnusquisque qui iam ab hoc sæculo mente transit, seruitio omnipotentis Domini subditur. Ille etenim vere Deo seruire appetit, qui ab hoc sæculo mente transire didicerit. Sic Moyses transiuit, vt videret visum. Sic Dauid cum videret impium exaltatum et eleuatum super cedros Libani, transiuit, et ecce non erat. Quia iniquorum potentias esse magnum aliquid fortasse credimus, nisi ad permanens sæcu- *Psal.66.*
E lum mente transeamus. Seruus vero Hebræus emptus sex annis seruire præcipitur, ita vt in septimo liber exeat gratis. Quid enim per senarium numerum, nisi actiuæ vitæ perfectio designatur? Quid per septenarium, nisi contemplatiua exprimitur? Sex ergo annis seruit, et septimo egreditur liber, qui per actiuam vitam quam perfecte exhibuerit, ad contemplatiuæ vitæ libertatem transit. Et notandum, quod gratis liber egreditur, quia hi postquam omnia fecerint, dicunt se inutiles seruos. Eis proculdubio sicut ipsa actiua fuit ex munere, ita erit ex gratia etiam contemplatiua. Cum quali veste intrauerit, cum tali exeat: quia omnino necesse est vt vnusquisque nostrum in hoc, quod incipit, perseueret, atque vsque ad finem operis in ea quam inchoauit intentione perduret. Ille quippe ad contemplatiuam transit, qui in actiua vita intentionis suæ vestem ad deteriora non mutauerit. Et sunt nonnulli, qui priusquam omnipotentis Dei seruitio in sancta conuersatione socientur, iam bona ope- *Luc.17.c*

rari diligunt. Sunt vero alij, qui bona opera postquam ad seruitium omnipotentis Dei venerint, discunt. Qui ergo operationem bonam et priusquam ad Dei seruitium veniret, habere studuit, Hebræus seruus cum vxore emptus est. Et plerumque is qui talis est, potest ad contemplatiuam vitam transire, et tamen actiuam non deserere. Vnde & illic subditur: Si habens vxorem, et vxor egrediatur simul. Cum eo enim ad libertatem et vxor egreditur, quando is qui ad contemplationem peruenit etiam foris actionem boni operis qua prodesse possit alijs, non relinquit. Sin autē Dominus dederit illi vxorem, et peperit filios et filias, mulier et liberi eius erunt Domini sui, ipse vero exibit cum vestitu suo. Seruo empto Dominus dat vxorem, cum prædicator quisque eum quem iuri omnipotentis Dei mancipauerit, bonæ actioni coniungit. Nam et prædicatores Domini vocantur, sicut Elisæo prophetæ de prædicatore suo dicitur: Scis quòd Dominus tuus tollatur a te? Vxor vero serui emptitij filios et filias parit, quando bona actio fortes, vel teneros fructus generat. Sed mulier quæ a Domino data est, eidem Domino cū filijs remanet, ipse vero seruus exit cum vestitu suo: quia bona actio, vel eiusdem bonæ actionis fructus prædicatoris mercede reputantur. Ipse vero in desiderij sui intentione perdurans, per supernam gratiam ad contemplationem liber egreditur. Quòd si dixerit seruus, diligo Dominum meum et vxorem ac liberos, non egrediar liber. Seruus Dominum suum diligit, quādo prædicatoris verba solicita mente custodit. Vxorem quoque amans et liberos, liber egredi recusat, quando actiuam vitam eiusq. fructus diligens, transire ad contemplatiuam non vult: quia bona se opera habere in ministerij sui seruitute considerans, ad libertatis quietem recusat secedere. Sed offerat eum Dominus dijs, et applicetur ad ostium et postes, et perforet aurem eius subula, vt sit ei seruus in sæculum. Is enim, qui in actiua disposuit vita perdurare, a Domino dijs offertur, quando a prædicatore suo antiquorum patrum dictis imbuitur, qui nobis in via omnipotentis Domini sacerdotes fuerunt. Atque ad ostium et postes tabernaculi ducitur, vt de ingressu cælestis tabernaculi altius aliquid audiat, et tremendi iudicij diem subtiliter agnoscat, ne per bona opera, quæ facit, placere hominibus appetat. Sicq. auris eius subula perforatur, dum mens illius timoris Dei subtilitate percutitur, vt verbi acumine transfixa, per omne quod agit, nouerit ingressum regni semper attendere, et quasi ab ostio et poste tabernaculi perforatam aurem portare, qui erit seruus in sæculo, vt esse post sæculum liber possit. In sæculo etenim seruus est, qui per actiuam vitam hominibus seruire disposuit, vt post præsens sæculum ad libertatem veram valeat peruenire. De qua per Paulum dicitur: Quia et ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Tunc enim in nobis vera libertas erit, cum ad gloriam filiorum Dei adoptio nostra peruenerit. Nunc vero non solum actiua vita in seruitute est, sed ipsa quoque contemplatio, quia super nos rapimur, libertatem mentis adhuc perfecte non obtinet, sed imitatur, quia illa quies intima in ænigmate videtur. Ipsa tamen in quantalibet sit contemplationis angustia, actiua vita iam valde est latior atque sublimior, quæ ad quandam mentis libertatem transit, temporalia non cogitans, sed æterna. Quia itaque contemplatiua vita ad superiora euolat, et actiuæ vitæ superest quadam, vt ita dicam, dignitate securitatis suæ, apte nunc dicitur: [Et manus hominis sub pennis eorum.] Sin vero hoc in loco homo Redemptor noster accipitur, manus hominis sub pennis eorum est, quia nisi Dominus homo fieret, qui mentes prædicantium ad cælestia subleuasset, illa quæ apparent animalia, non volarent. Nec immerito manus hominis esse sub pennis dicitur, quia de eodem Redemptore nostro scriptum est: Qui cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ eius, portansq. omnia. Eius ergo manus corda nostra portat, eius manus in contemplatione nos subleuat. Nisi enim, vt dictum est, omnipotens verbum propter homines homo fieret, humana corda ad contemplandam verbi excellentiam non volarent. Inde ergo excelsæ factæ sunt hominum mentes, vnde inter homines apparuit humilis Deus. Dicatur itaque de sanctis animalibus: [Et manus hominis sub pennis eorum.] De quibus adhuc subditur: [Et facies et pennas per quattuor partes habebant, iunctæq. erant pennæ eorum alterius ad alterum per quattuor partes.] Facies et pennas habent, quia in cunctis mundi regionibus prædicātes demonstrant quidquid de humanitate, quidquid de diuinitate nostri Redemptoris sentiunt. Quia dum incarnatum Deū vbique prædicant, in quattuor mundi partibus faciem demonstrant, Dūq; eum.

Marginal notes: 4. Reg. 2. a (beside "mini vocantur"); Rom. 8. d (beside "lear peruenire"); Heb. 1. a (beside "quia de eodem Redemptore"). Section letters in right margin: A, B, C, D, E.

A eum esse vnum cum patre, et Spiritu sancto annunciant, vbique penna contemplationis volant. Quorum pennæ iunctæ sunt alterius ad alterum, quia omnis eorum virtus, omnisq. sapientia, qua ceteros homines contemplationis suæ volatu transcendunt, vicissim sibi in pace atque vnanimitate coniungunt. Vnde scriptum est: Quæ desursum est sapientia, primum quidem pudica est, deinde pacifica. Vnde et eisdem suis prædicatoribus veritas dicit: Habete in vobis sal, et pacem habete inter vos. Penna ergo animalium alterius ad alterum iungitur, quia sanctorū prædicatorum virtus atque sapientia vicissim sibi in charitatis atque concordiæ pace sociatur. Penna autē alterius ab altero diuisa esset, si in hoc quod vnusquisque in sapientia euolat, habere pacem cum altero recusaret. Sequitur: [Non reuertebantur cū incederent, sed vnūquodque ante faciē suam gradiebatur.] Pennata animalia, videlicet prædicatores sancti, cū incedunt, minime reuertuntur, quia sic a terrenis actibus ad spiritalia pertranseunt, vt ad ea quæ reliquerunt, vlterius nullatenus reflectantur. Quasi enim per quādam viam eis incedere, est mente ire semper ad meliora. Quo contra de reprobis dicitur, quia reuersi sunt corde in Ægyptum. Per semetipsum veritas dicit: Nemo mittens manum in aratrū, et aspiciens retro, aptus est regno Dei. Manum quippe in aratrum mittere, est quasi per quēdā compunctionis vomerem ad proferēdos fructus terrā sui cordis aperire. Sed retro post aratrum aspicit, qui post exordia boni operis ad mala reuertitur, quæ reliquit. Quod quia electis Dei minime contingit, recte nunc per prophetā dicitur: [Non reuertebantur cū incederent.] Qui cur non reuertantur, indicat cum subiungit. [Vnumquodque ante faciē suam gradiebatur.] Ante nos enim æterna sunt, post nos temporalia: quia et illa pergētes inuenimus, et ista recedentes quasi post dorsum relinquimus. Vnde et ma-

Iac. 3. d

Mar. 9. g

De pen. dist. 2 c. p.

Luc. 9. g

C gnum illud pennatū animal dicebat, quod vsque ad cæli tertij secreta volauerat: Vnū vero quæ retro sunt oblitus, in ea quæ sunt anteriora extendens me, sequor ad palmam supernæ vocationis. In anteriora etenim extentus, eorū quæ retro sunt oblitus fuerat, quia tēporalia despiciens, sola quæ sunt æterna quærebat. Ante faciē ergo suā gradiuntur sancta animalia, quia et ea quæ reliquerunt, nullo iā appetitu respiciunt, et in æternis, quæ appetunt, sub contemplationis suæ oculos boni operis pedē ponunt. Quisquis itaque iā ante faciē suam ambulare decreuerit, magna ei consideratione pensandū est, quòd aliter retro respicitur ex opere, atque aliter ex cogitatione. Sunt etenim quidam qui magna deliberant, et peccatorū suorum conscij, multa ex his quæ possident, egenis distribuere pertractant, vt culpas suas ante Dei oculos misericordiæ visceribus redimant. Iamq. hæc operari inchoant, et plerūque cum operantur, paupertatis timore eo-

Philip. 3. c

D rū animum concutit, atque timentes ne egeant, erga egentes tenaces fiunt, seseq. ab ea, quam cœperunt, bona operatione suspendunt. Hi nimirum incedētes reuersi sunt, quia ante faciē suam ambulare noluerunt. Contra quos recte per Salomonē dicitur: Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, et non dabitur ei. Qui enim nunc propter pauorē mentis atque torporem bene operari negligit, cum sol iustitiæ in iudicio velut in ęstate claruerit, mendicat vitā, sed non accipit, quia propter illam bona operari contēpsit. Alius despectis carnis desiderijs cuncta relinquere, et omnipotentis Dei se subdere seruitio pertractat, seq. ipsum restringere sub continētiæ et castitatis freno deliberat, sed cum cecidisse alios etiam post castitatem conspicit, hoc ipsum facere, quod deliberat pertimescit. Fitq. vt retro per cogitationē redeat, qui ad anteriora respiciēs, iā mentis gressibus ad alta ibat. De quo bene per Salomonem dicitur: Qui obseruat ventū,

Prou. 20. a

Eccles. 11. a

E non seminat: et qui considerat nubes, nūquam metet. Venti, quippe nomine, malignus spiritus, qui mentē tentationibus impellit: nubis vero appellatione peccator exprimitur, qui tentationis impulsione commouetur. Qui ergo attendit ventum, non seminat: et qui considerat nubes, nūquā metit: quia is, qui tentationes maligni spiritus metuens, et iniquorum lapsus conspiciens, semetipsum desperat, neque nunc exercetur in bono semine operis, neque post reficitur de munere iustæ retributionis. Sunt vero nōnulli qui bona quidem quæ nouerunt, operantur, atque hæc operantes meliora deliberant, sed retractantes meliora, quæ deliberant immutant, et quidem bona agunt quæ cœperant, sed a melioribus, quæ deliberauerant succumbunt. Hi nimirum ante humana iudicia stare videntur in opere, sed ante omnipotentis Dei oculos ceciderunt in deliberatione. Vnde fit plerumque vt bonum opus eorum minus Deo placeat, quia cum pauore mentis in meliori gradu deliberationis inconstanter ponitur, hos ipsa cogitationis incon-

ſtantia accuſat. Sed quia perfecti quique magna ſe diſcretionis ſubtilitate conſpiciũt, A
ne ad deteriora vmquam vel in opere, vel in cogitatione delabantur, quantum quotidie proficiant, inceſſanter penſent, recte de his dicitur: [Non reuertebantur cum incederent, ſed vnumquodque ante faciem ſuam gradiebatur.] Inter hæc igitur conſiderare libet nos ad iſta tractanda, qui ſumus, vnde venimus, et vſque ad quæ ſacri eloquij myſteria perſcrutanda ſubleuamur. Certe in antiquis parentibus noſtris cultores idolorum fuimus, ſed ecce per ſpiritum gratiæ, verba iam cæleſtia rimamur. Vnde hoc nobis? Sed impleuit hoc Redemptor humani generis, quod per prophetam dixit: Et
Iſa. 5. d deſerta in vbertatem verſa aduenæ comedent. Hæc quippe prophetarum dicta deſerta apud Iudæos fuerunt, quia per intellectum myſticum ea excolere inquirendo noluerunt. Nobis autem in vbertatem verſa ſunt, quia et iuxta hiſtoriam viſionis dicta largiente Deo menti noſtræ ſpiritaliter ſapiunt, et iam aduenæ comedimus, quæ ciues B
legis manducare noluerunt. Sint gratiæ vnigenito, ſit laus æternæ ſapientiæ, qui viuit et regnat, etcet.

HOMILIA IIII.

Similitudo autem vultus eorum facies hominis et facies leonis a dextris ipſorum quattuor: facies autem bouis a ſiniſtris ipſorum quattuor, et facies aquilæ deſuper ipſorum quattuor, & facies eorum & pennæ eorum extentæ deſuper. Duæ pennæ ſingulorum iungebantur, & duæ tegebant corpora eorum. Et vnumquodque eorum coram facie ſua ambulabat. C

PEr ſanctum prophetiæ ſpiritum pennata animalia ſubtiliter deſcribuntur, vt per hæc Euangeliſtarum ſignificari perſonas ipſa nobis ſubtilitas diſcretionis aperiat, nihilq. ſermo Dei noſtro intellectui dubietatis relinquat. Ecce enim dicitur: [Similitudo autem vultus eorum, facies hominis, et facies leonis a dextris ipſorum quattuor: facies autem bouis a ſiniſtris ipſorum quattuor, et facies aquilæ deſuper ipſorũ quattuor.] Quòd enim quattuor hæc pennata animalia ſanctos quattuor Euangeliſtas deſignent, ipſa vniuſcuiuſque libri Euangelici exordia teſtantur. Nam quia ab humana generatione cœpit, iure per hominem Matthæus. Quia per clamorem in deſerto, recte D
deſignatur per leonem Marcus. Quia a ſacrificio exorſus eſt, bene per vitulum Lucas. Quia vero a diuinitate verbi cœpit, digne per aquilam ſignificatur Ioannes, qui dicit:
Ioan. 1. a In principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum. Dũ in ipſa diuinitatis ſubſtantia intendit, quaſi more aquilæ oculos in ſolẽ figit. Sed quia electi omnes membra ſunt Redẽptoris noſtri, ipſe autem Redemptor noſter caput eſt omnium electorum per hoc, quòd membra eius figurata ſunt, nihil obſtat ſi etiam in his omnibus et ipſe ſignetur. Ipſe enim vnigenitus Dei filius veraciter factus eſt homo, ipſe in ſacrificio noſtræ redemptionis dignatus eſt mori vt vitulus: ipſe per virtutem ſuæ fortitudinis ſurrexit vt leo. Leo etiã apertis oculis dormire perhibetur, quia in ipſa morte in qua ex humanitate Redẽptor noſter dormire potuit, ex diuinitate ſua immortalis permanendo vigilauit. Ipſe etiã poſt reſurrectionem ſuam aſcendens ad cælos, in ſuperioribus eſt eleuatus vt aquila. Totum ergo ſimul nobis eſt, quia et naſcendo homo, et E
moriendo vitulus, et reſurgendo leo, et ad cælos aſcendendo aquila factus eſt. Sed quia per hæc animalia Euangeliſtas quattuor, et ſub eorum ſpecie ſimul perfectos omnes
Homil. 3. iam ſuperius ſignificari diximus, reſtat, vt quo modo vnuſquiſque electorum iſtis animalium viſionibus exprimatur, oſtendamus. Omnis etenim electus atque in via Dei perfectus, et homo, et vitulus, et leo ſimul et aquila eſt. Homo enim rationale eſt animal. Vitulus autem in ſacrificio mactari ſolet. Leo vero fortis eſt beſtia, ſicut ſcriptum
Prou. 30. d eſt: Leo fortiſſimus beſtiarum, ad nullius pauebit occurſum. Aquila ad ſublimia euolat, et irreuerberatis oculis ſolis radijs intendit. Omnis itaque qui in ratione perfectus eſt, homo eſt. Et quoniam ſemetipſum ab huius mundi voluptate mortificat, vitulus eſt. Quia vero ipſa ſua ſpontanea mortificatione contra aduerſa omnia fortitudinem

A nem securitatis habet, vnde scriptum est: Iustus autem quasi leo confidens absque terrore erit, leo est. Quia vero sublimiter contemplatur ea, quæ cælestia atque terrena sunt, aquila est. Igitur quoniam iustus quisque per rationem homo, per sacrificiũ mortificationis suæ vitulus, per fortitudinem securitatis leo, per contemplationem vero efficitur aquila, recte per hæc sancta animalia signati vnusquisque perfectus potest. Quod idcirco dicimus, vt ea quæ de quattuor animalibus dicta sunt, pertinere quoque etiam ad perfectorum singulos demonstremus. Sed magna nobis de eisdem Euangelistis, et sanctis prædicatoribus quæstio oritur, cur homo et leo a dextris ipsorum quattuor, vitulus vero a sinistris ipsorum quattuor esse perhibetur. Neque enim sine mira ratione est, cur duo illa a dextris, et vnum hoc esse a sinistris dicitur. Et rursum quærendum, cur aquila non a dextris, vel sinistris, sed desuper ipsorum quattuor esse memoretur. Duas itaque nobis quæstiones obiecimus, quas oportet vt, aperiente Domino, dissoluamus. Homo igitur et leo a dextris, vitulus vero a sinistris esse perhibetur, a dextris etenim læta, a sinistris vero tristia habemus. Vnde et sinistrum nobis esse dicimus hoc, quod aduersum esse deputamus. Et sicut præfati sumus, per hominem incarnatio, per vitulum passio, per leonem vero auctoris nostri resurrectio designatur. De incarnatione autem vnigeniti filij, qua redempti sumus omnes electi lætati sunt: de morte vero illius, ipsi electorum primi sancti Apostoli contristati, qui iterum de eius resurrectione gauisi sunt. Quia eius et natiuitas et resurrectio lætitiam discipulis præbuit, quos eius passio contristauit, homo et leo a dextris, vitulus vero a sinistris eius fuisse describitur. Ipsi namque Euangelistæ sancti de eius humanitate gauisi sunt, de eius resurrectione confirmati, qui de eius passione fuerant contristati. Homo ergo et leo C eis a dextris est, quia Redemptoris nostri eos incarnatio viuificauit, resurrectio confirmauit. Sed vitulus a sinistris, quia mors illius eos ad momentum temporis in infidelitate prostrauit. Iure autem locus aquilæ non iuxta, sed desuper esse describitur: quia siue per hoc, quod eius ascensionem signat, seu quia verbum patris Deum apud patrem esse denunciat, super Euangelistas ceteros virtute contemplationis excreuit, cum quibus et simul de eius deitate loquitur, hanc tamen omnibus subtilius contemplatur. Sed si aquila cum tribus alijs adiuncta, quattuor animalia esse memorantur, mirum quo modo desuper ipsorum quattuor esse describitur, nisi quia Ioannes per hoc quod in principio verbum vidit, etiam super semetipsum transijt. Nam nisi et se transisset, verbum in principio non vidisset. Quia ergo et semetipsum transgressus est, non iam solummodo super tria, sed adiuncto et se super quattuor fuit. Sequitur: [Et facies D eorum et pennæ eorum extentæ desuper.] Facies et pennæ extentæ desuper describuntur, quia omnis intentio, omnisq. contemplatio sanctorum super se tendit, vt illud possit adipisci, quod in cælestibus appetit. Siue enim bono operi, siue vero inuigilet contemplationi, tunc veraciter hoc quod agit bonum est, quando ei complacere concupiscit a quo est. Nam qui bona agere videtur, et per hæc non Deo, sed hominibus placere desiderat, intentionis suæ faciem deorsum premit. Et qui idcirco in sacro eloquio ea, quæ diuinitatis sunt, contemplatur, vt per hoc quod intelligit occupari ad quæstiones possit, quia non dulcedine quæsitæ beatitudinis satiari appetit, sed doctus videri, iste nimirum intellectus sui pennas desuper non extendit: sed quoniam sensus sui vigilantiam in terreno appetitu occupat, pennas, quas subleuare in altum, et quibus subleuari ipse potuit, in imis deponit. Qua in re pensandum est vt E omne bonum quod agitur, per intentionem semper ad cælestia leuetur. Qui enim per bona quæ facit, terrenam gloriam concupiscit, pennas suas, et faciem suam deorsum deprimit. Hinc enim per prophetam de quibusdam dicitur: Victimas in profundum deferebant. Quid enim sunt lacrymæ orationis, nisi victimæ oblationis nostræ? sicut scriptum est: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Et sunt nonnulli qui idcirco se in prece lamentis afficiunt, vt aut terrena commoda acquirant, aut hominibus sancti esse videantur. Quid isti, nisi victimas in profundum deferunt? Qui per hoc quòd in imo sunt, quæ requirunt, orationis suæ sacrificium deorsum deponunt. Electi autem quia et in bono opere omnipotenti Deo placere appetunt, et per contemplationis gratiam, æternam iam beatitudinẽ degustare concupiscunt, facies et pennas desuper extendũt. Sequitur: [Duæ pennæ singulorũ iungebantur, et duę tegebãt corpora eorũ.] Dictũ fuerat: Et facies et pennæ eorũ extentæ desuper: atque mox subiũctũ est hoc quod protu-

Prou. 28. a
Ioan. 1. a
Osee. 5. a
Psal 50

protulimus, quia duæ pennæ singulorum iungebantur. Vbi aperte intelligitur quia extendebantur desuper et iungebantur, duæ vero tegebant corpora eorum. Quid autē pennæ animalium, nisi alæ nominantur? Qua in re nobis diligēri perscrutatione quærendum est, quæ sint quattuor pennæ sanctorum, ex quibus duæ superius extensæ iunguntur, duæ vero eorum corpora contegunt. Si enim vigilanter aspicimus, quattuor esse virtutes inuenimus, quæ a terrenis actibus omne pennatum animal leuant: in futuris videlicet amor et spes, de præteritis autem timor et pœnitentia. Pennæ ergo sibimet iunctæ superius extenduntur, quia sanctorum mentem amor, et spes ad æterna subleuant. Quæ apte quoque coniunctæ nominantur, quia electi proculdubio et amant cælestia, quæ sperant, et sperant quæ amant. Duæ vero corpora contegunt, quia timor et pœnitentia ab omnipotentis Dei oculis eorum mala præterita abscondunt. Duæ itaque, vt dictum est, pennæ iunguntur sursum, quando amor et spes electorum corda ad superiora eleuant, ad cælestia suspendunt. Duæ autem pennæ tegunt corpora, quando eorum mala præterita a conspectu æterni iudicis timor et pœnitentia abscondunt. In eo enim, quòd se peccasse meminerunt, quia pertimescunt et deflent, quid aliud, quàm corpus cooperiunt? Qui facta carnalia per superducta bona opera a districto examine abscondunt. Scriptum quippe est: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Peccata enim tegimus, cum bona facta malis actibus superponimus. Omne enim quod operitur, inferius ponitur: et hoc vnde operitur, desuper ducitur. Quando ergo abdicamus mala, quæ fecimus, et eligimus bona, quæ faciamus, quasi regimen ei rei superducimus, quam erubescimus videre. Quamlibet enim sancti viri in hac adhuc vita sint, habent tamen quod ante Dei oculos operire debeant: quia omnino est impossibile, vt aut in opere, aut in locutione, aut in cogitatione numquam delinquant. Vnde et beatus Iob, qui perfecta quidem hominibus dixerat, Dei tamen vocem audiens, seq. ipsum de ipsa sua perfecta locutione reprehendens, dicebat: Manum meam ponam super os meum. In manu quippe operatio, in ore locutio est. Manum ergo super os ponere, est peccata locutionis per virtutem boni operis tegere. Libet, fratres charissimi, ad huius rei testimonium magistrum gentium vocare, qualiter sanctū illud animal alis quattuor innitatur aspicere, ex quibus duabus ad superiora euolat, duabus vero pennis corpus contegit, quia præterita quæ egerat, abscondit. Videamus igitur quantus hunc amor ad cælestia eleuet: Mihi viuere Christus est, et mori lucrū. Cognoscamus quanta spe ad superiora tollitur: Nostra conuersatio in cælis est, vnde etiam Saluatorem expectamus Iesum Christum Dominum nostrum. Videamus si et in tantis virtutibus positus adhuc timet: Castigo corpus meum, et seruituti subijcio, ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Cognoscamus si hunc mala fecisse pœnitet: Ego minimus Apostolorum sum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei. In cuius verbis quid aliud, quàm duritia nostræ mentis accusatur? quia ipse plangit, quod ante baptisma commiserat, nos vero et post baptisma multa commisimus, et tamen flere recusamus. Quattuor itaque pennis sancta animalia vtuntur: quia per amorem et spem ad cælestia euolant, et per timorem, et pœnitentiam facta in se illicita deplorant. Sed quia dictum est, duæ pennæ singulorum iungebantur, hoc fortasse intelligitur quòd non pennas proprias eleuantes iungant, sed vnius ad alterum pennæ coniunctæ sunt, vt pennæ videlicet eleuatæ vicissim sibi in coniunctione concordent. Qua in re quæstio oritur, quia si duæ pennæ, quæ eleuantur, amorem et spem: duæ vero, quæ corpora contegunt, timorem et pœnitentiam designant, cur duæ quæ extentæ sunt, dicuntur esse coniunctæ, et duæ quæ corpus contegunt, non dicuntur? Sed hac in re facilis, largiente Domino, ratio occurrit, quòd sanctorum pennæ coniunctæ sunt amor et spes, duæ vero pennæ quæ corpora contegunt, sibimetipsis ad alterutrum coniunctæ non sunt, timor et pœnitentia. Dauid enim pro lapsu carnis timendo et pœnitendo affligitur. Petrus casum perfidiæ fleuit amare. Paulus in se crudelitatem præteritæ persecutionis plangit. Omnes tamen vnam patriā appetunt, ad vnum auctorem omnium peruenire festinant. Duæ ergo singulorum pennæ coniunctæ sunt, et duæ non sunt, quia per amorem et spem vnum est quod desiderant, sed per timorem et pœnitentiam diuersum est quod deplorant. Sequitur: [Et vnumquodque eorum coram facie sua ambulabat.] Dictum superius fuerat: Vnumquodque eorum ante faciem suam gradiebatur. Nunc autem dicitur: Coram facie sua ambu-

Marginal notes: *Psal. 31.* (beside "abscondunt. Scriptum quippe est"); *Iob. 39. d* (beside "cem audiens"); *Philip. 1. d* (beside "igitur quantus"); *Philip. 3. d* (beside "Cognoscamus quanta"); *1. Cor. 9. d* (beside "in tantis virtutibus"); *1. Cor. 15. a* (beside "se pœnitet"); *Mat. 26. g* (beside "lapsu carnis"). Section letters in right margin: A, B, C, D, E.

A ambulabat. Ipsa itaque repetita videtur esse sententia. Sed quia coram in præsenti dicimus, possumus subtilius inquirendo discernere, quòd aliud sit ante faciem ambulare, atque aliud in præsenti. Ante faciem quippe ambulare, est anteriora appetere. In præsenti vero ambulare, est sibimetipsi absentem non esse. Omnis etenim iustus, qui vitam suam solicitus aspicit, et diligenter considerat quantum quotidie in bonis crescat, aut fortasse quantum a bonis decrescat, iste quia se ante se ponit, coram se ambulat: quippe qui vigilanter videt vtrum surgat an defluat. Quisquis vero vitæ suæ custodiam negligit discutere quæ agit, quæ loquitur, quæ cogitat, aut despicit, aut nescit, coram se iste non ambulat: quia qualis sit in suis moribus, vel in actibus, ignorat. Nec semetipsi præsens est, qui semetipsum quotidie exquirere atque cognoscere solicitus non est. Ille autem veraciter se ante se ponit, sibiq. in præsenti est, qui se in suis actibus
B tamquam alium attendit. Nam sunt multa peccata, quæ committimus, sed idcirco nobis grauia non videntur, quia priuato nos amore diligentes, clausis nobis oculis in nostra deceptione blandimur. Vnde fit plerumque vt et nostra grauia leuiter, et proximorum mala leuia grauiter iudicemus. Scriptum quippe est: Erunt homines seipsos amantes. Et scimus quia vehementer claudit oculum cordis amor priuatus. Ex quo fit vt hoc quod nos agimus, et graue esse non existimamus, plerumque agatur a proximo, et nimis nobis detestabile esse videatur. Sed quare hoc quod in nobis esse videbatur, graue esse videtur in proximo, nisi quia nec nos sicut proximum, nec proximum conspicimus sicut nos? Si enim nos sicut proximum aspiceremus, nostra reprehensibilia districte videremus. Et rursum si proximum aspiceremus vt nos, numquam nobis eius actio appareret intolerabilis, qui sæpe fortasse talia egimus, et nil nos proxi- 2.Tim.3.a
C mo intolerabile fecisse putabamus. Hoc male diuisum mentis nostræ iudicium corrigere per legis præceptum Moyses studuit, cum dixit vt iustus deberet esse modius, æquusq. sextarius. Hinc Salomon ait: Pondus et pondus, mensura et mensura, vtrumque abominabile est apud Deum. Scimus quia in negotiatorum duplici pondere, aliud maius, aliud minus est. Nam aliud pondus habent ad quod pensant sibi, et aliud pondus ad quod pensant proximo. Ad dandum pondera leniora, ad accipiendum vero grauiora præparant. Omnis itaque homo qui aliter pensat ea quę sunt proximi, et aliter ea quæ sua sunt, pondus et pondus habet. Vtrumque ergo abominabile est apud Deum: quia si sic proximum vt se diligeret, hunc in bonis sicut se amaret. Et si sic se sicut proximum aspiceret, se in malis sicut proximum iudicaret. Debemus ergo nosmetipsos solicite sicut alios videre: nosq. ipsos vt dictum est, ante nos ponere, vt pen- Leu.19.g Prou.20.b
D nata animalia incessanter imitantes, ne nesciamus quid agimus, coram facie nostra semper ambulemus. Peruersi autem, sicut paulo ante iam diximus coram facie sua non ambulant, quia ea, quæ agunt, numquam considerant, ad interitum tendunt, in prauis actibus exultant. De quibus scriptum est: Qui lætantur cum malefecerint, et exultant in rebus pessimis. Sæpe vero iustus, qui eos conspicit, defleт, sed ipsi phreneticorum more planguntur, et rident. Alij indigentibus de rebus proprijs multa largiuntur, sed cum occasionis tempus inuenerint, indigentes opprimunt, eosq. quibus valuerint rapinis deuastant. Ponunt ante oculos cogitationis suæ bona quæ faciunt, et non ponunt pessima, quæ committunt. Hi videlicet coram facie sua non ambulant, quia si sibimetipsis præsentes essent, cuncta subtiliter quæ agunt viderent, qualiter bona opera malis actibus perdant agnoscerent: Sicut scriptum est: Et qui mercedes congre- Prou.2.c Agg.1.b
E gauit, misit eas in sacculum pertusum. De pertuso quippe sacculo aliunde exit quod aliunde mittitur: quia indiscretæ mentes mercedem, quæ ex bono opere acquiritur, non aspiciunt quo modo ex malo opere perdatur. Alius castitatem corporis seruat, seq. vigilanter circumspicit, ne quid foris reprehensibiliter admittat, suis contentus est, aliena non diripit, sed tamen in corde odium fortasse contra proximum seruat. Et cum scriptum sit: Qui odit fratrem suum, homicida est: considerat quàm sit mundus foris in opere, et non perpendit, quàm sit crudelis in mente. Quid iste nisi sibimetipsi absens est, qui in cordis sui tenebris ambulat, et ignorat? Alius iam aliena non diripit, iam corpus ab immunditia custodit, iam mente pura proximum diligit, et malorum præteritorum conscius lamentis se in precibus afficit. Sed finita prece lætatur, de quibus in hoc mundo gaudeat requirit, et temporalibus gaudijs negligentem animum dimittit, nec curat ne in eo lacrymarum mensuram immoderata gaudia transeant. Fitq. De pæn.dist.4.c.27. 1.Ioan.3.c

vt

vt bonum nimie ridendo perdat, quod plangendo lucratus est. Hic itaque coram facie sua non ambulat, quia damna, quæ patitur, conspicere recusat. Scriptum quippe est: Cor sapientium vbi tristitia est, et cor stultorum vbi lætitia. In cunctis ergo, quæ agimus, diligenter nosmetipsos conspicere interius exteriusq. debemus, vt pennata animalia sequentes, nobismetipsis præsentes simus, et coram facie nostra semper ambulemus, habentes adiutorem vnicum patris Iesum Christum Dominum nostrum, qui cum Deo viuit et regnat in vnitate, et cet. A

Eccles. 7. a

HOMILIA V.

VBi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur, nec reuertebantur cum ambularent. Et similitudo animalium, et aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, et quasi aspectus lampadarum. Hæc erat visio discurrens in medio animalium, splendor ignis, et de igne fulgur egrediens. Et animalia ibant et reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. B

O Quàm mira est profunditas eloquiorum Dei, libet huic intendere, libet eius intima gratia duce penetrare. Hanc quoties intelligendo discurimus, quid aliud quàm siluarum opacitatem ingredimur, vt in eius refrigerio ab huius sæculi æstibus abscondamur? Ibi viridissimas sententiarum herbas legendo carpimus, tractando ruminamus. In ea locutione quæ ad vos, fratres charissimi, nudiustertius facta est, qualiter ostensa animalia, vel Redemptorem nostrum, vel quattuor eius Euãgelistas, atque perfectos omnes significent, dictum est. Quorum videlicet animalium adhuc subtilius virtus exprimitur, vt ad eorum imitationem nos quoque infirmi et despicabiles, inquantum Domino largiente possumus, extendamur. Ecce enim dicitur: [Vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur.] In electis et reprobis diuersi sunt impetus. In electis videlicet impetus spiritus, in reprobis impetus carnis. Impetus quippe carnis ad odiũ, ad elationem, ad immunditiam, ad rapinam, ad exteriorem gloriam, ad crudelitatem, ad perfidiam, ad desperationem, ad iram, ad iurgia, ad voluptates animum impellit. Impetus vero spiritus ad charitatem, ad humilitatem, ad continentiam, ad largitatem misericordiæ, ad interiorem profectum, ad pietatis opera, ad æternorum fidem, ad spẽ sequentis gaudij, ad patientiam, ad pacem, ad considerationem vitæ immortalis, ad lacrymas mentem pertrahit. Vnde necesse est vt magna semper cura considerare debeamus in omne quod agimus, qui nos impetus ducat, vtrum nostra cogitatio per impetum carnis, an per impetum spiritus impellatur. Amare etenim terrena, temporalia æternis præponere, exteriora bona non ad vsum necessarium habere, sed ad voluptatẽ concupiscere, vltionem de inimico quærere, de æmuli casu gaudere impetus carnis est. At contra, amare cælestia, contemnere transitoria, non ad fructum voluptatis transitoriæ, sed ad vsum necessitatis quærere, de inimici morte tribulari, impetus spiritus est. Et quia perfecti quique in istis se semper virtutibus exercent, rectè nunc de sanctis animalibus dicitur: [Vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur.] Sed sciendum nobis est, quòd plerumque impetus carnis se sub velamine spiritalis impetus palliat, et quod carnaliter facit, mentitur sibi ipsa cogitatio, quia hoc spiritaliter faciat. Nam sæpe quis iracundiæ stimulis victus, contra delinquentes zelo vlciscendæ iustitiæ plusquam necesse est inflammatur, et iustitiæ limitem in vltione transiens, agit crudeliter, quod se agere iuste suspicatur. Impetus igitur carnis huic sub specie spiritus velatus est, quando hoc quod iuste agi creditur, sub discretionis moderamine non tenetur. Et sæpe alius nimiæ mansuetudini studens, subiectorum vitia aspicir, atque hæc per feruorem zeli corrigere recusat, quæ in eis crudeliter non corrigendo multiplicat. Fitq. vt eius lenitas et sibi sit, et subiectis inimica, qui torporem mẽtis suæ patientiam deputat, per carnis spiritum ab impetu spiritus elongat. Prima ergo in nos cogitatio inquisitionem nostri cordis debet excutere, ne ad quædam quæ agimus, per apertum carnis impetum ducamur: nec prauis cogitationibus animus seductus, mala esse cognoscat, C D E

Lib. 12. Moral. c. 17. in med.

et tamen

A et tamen faciat. Secunda vero nos cura debet vigilantes reddere, ne se impetus carnis quasi impetus spiritus latenter subijciat, et culpas quas agimus, nobis virtutes fingat. Sciendum vero est, quia grauiores culpæ sunt, quæ superducta specie virtutes imitantur, quia illæ in aperto cognitæ, animum in confusionem deijciunt, atque ad pœnitentiam trahunt: istæ vero non solum in pœnitentiam non humiliant, sed etiam mentem operantis eleuant, dum virtutes putantur. Hoc autem quod de sanctis animalibus dictum superius fuerat, vt altius confirmetur, iterum replicatur: [Non reuertebantur cũ ambularent.] Quia electi quique sic ad bona tendunt, vt ad mala perpetranda non redeant. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et sicut per Salomonẽ dicitur: Iustorum semita quasi lux splendens procedit, et crescit vsque ad perfectum diem. In eorum namque animis bonum desiderium atque intellectus lucis intimæ iam *De pœn.dist.2. c.10.* *Mat.10.c* *Prou.4.c*

B pars diei est, sed quia vsque ad finem vitæ in virtute proficiunt, ad perfectum diem tũc veniunt, quando ad regna cælestia perducti, in ea luce quam desiderant, iam minus aliquid non habebunt. Sequitur: [Et similitudo animalium et aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, et quasi aspectus lampadarum.] Aspectus animalium carbonibus ignis ardentibus atque lampadibus comparatur. Quisquis enim carbonem tangit, inceditur: quia qui sancto viro adhæret, ex eius assiduitate visionis, vsu locutionis, exemplo operis accipit vt accendatur in amorem veritatis, peccatorum suorum tenebras fugat, in desiderio lucis exardescit, vt iam per verum amorem ardeat, qui prius in iniquitate tantum mortuus, quantum frigidus iacebat. Lampades vero lucem suã longius spargunt, et cum in alio sint, in alio resplendent. Qui enim spiritu prophetiæ verbo doctrinæ, miraculorum pollet gratia, huius opinio longe lateq. vt lampas lucet:

C et quique bona eius audiunt, quia per hæc ad amorem cælestium surgunt, in eo quòd se per bona opera exhibent, quasi ex lampadis lumine resplendent. Quia ergo sancti viri quosdam iuxta se positos quasi tangendo ad amorem patriæ cælestis accẽdunt, carbones sunt. Quia vero quibusdam longe positis lucent, eorum itinera ne in peccati sui tenebras corruant, lampades fiunt. Hoc vero inter carbones, et lampades distat, quòd carbones ardent quidem, sed eius loci in quo iacuerint tenebras non expellunt. Lampades autem, quia magno flammarum lumine resplendent, diffusas circumquaque tenebras effugant. Qua ex re notandum est, quia sunt plerique sanctorum ita simplices, et occulti, seseq. in locis minoribus sub magno silentio contegentes, vt vix eorum vita ab alijs possit agnosci. Quid itaque isti nisi carbones sunt? Qui etsi per feruorem spiritus ardorem habent, tamen exempli flammam non habent. Nec in alienis cordibus

D tenebras peccatorum vincunt, quia vitam suam omnino sciri refugiunt. Sibimetipsis quidem accensi sunt, sed alijs in exemplo luminis non sunt. Hi autem qui et exempla virtutum prærogant, et lumen boni operis per vitam, et verbum errantibus demonstrant, iure lampades appellantur: quia et per ardorem desiderij, et per flammam verbi, a peccatorum cordibus erroris tenebras expellunt. Qui igitur in occulto bene viuit, sed alieno profectui minime proficit, carbo est. Qui vero in imitatione sanctitatis positus, lumen ex se rectirudinis multis demonstratur, lampas est: quia et sibi ardet, et alijs lucet. Sequitur: [Et hæc erat visio discurrens in medio animalium, splendor ignis, et de igne fulgur egrediens.] Splendor ignis et de igne fulgur egrediens in medio animalium discurrens videtur, quia nisi ab igne veritatis pennata illa animalia calorem susciperent, ipsa in carbonum atque lampadarum similitudinem non arderent:

E Ignis enim nomine sanctus Spiritus significari solet. De quo in Euangelio Dominus dicit: Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi vt accendatur? Cum enim carnalis mens Spiritum Sanctum accipit, spiritali amore succensa malum plangit, quod fecit. Et terra ardet, quando accusante se conscientia cor peccatoris vritur, atque in dolore pœnitentiæ crematur. Hinc rursum scriptum est: Deus tuus ignis consumens est. Quia enim mentem quam repleuerit, eam a peccatorum rubigine mundam reddit, Creator noster et ignis dicitur, et consumens. Sanctus ergo Spiritus in medio animalium splendor ignis, et de igne fulgur egrediens discurrere dicitur, quia vniuersam Ecclesiam replens, in electorum cordibus ex seipso flammas amoris proijcit, vt corusci more, per terrorem feriat, et ad amorem suum corda torpentia accendat. Sed quia Spiritus sanctus Deus ante sæcula patri est et filio coæternus, quærendum nobis est cur discurrere dicatur. Omnis etenim qui discurrit, accedit ad locum in quo non fuit, *Luc.12.f* *Deut.4.d*

et eum

et eum deserit in quo fuit. Qua igitur ratione discurrere spiritum dicamus, dum cuncta **A**
Sap.1.a intra ipsum sint, et locus nusquam sit, vbi non sit? sicut scriptum est: Spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Et tamen cum laus sapientiæ describeretur, adiunctum est: Est enim in illa spiritus intellectus, spiritus vnicus, multiplex, subtilis, mobilis. Et pau-
Sap.7.c lo post: Humanus, stabilis. In quibus rursum verbis magna nobis quæstio oritur, cur iste spiritus, qui implet omnia, simul mobilis et stabilis dicatur? Sed si ad vsum consuetudinis humanæ recurrimus, sensum citius loquentis inuenimus. Homo quippe, quia in ea regione in qua est vbique discurrit, proculdubio vbique obuiam venit, et repente vbi non creditur, inuenitur. Omnipotentis ergo spiritus vt vbique præsentia signaretur, simul et mobilis et stabilis dicitur. Stabilis, quia per naturam omnia continet. Mobilis autem dicitur, quia vbique etiam nescientibus occurrit. Tenens ergo omnia, stabilis, præsentem se omnibus exhibens, mobilis appellatur. Splendor ergo ignis, et de igne ful **B**
gur egrediens inter pēnata animalia discurrit: quia Spiritus sanctus simul singulis atque omnibus præsto fit, et incendit quos conrigerit, et illuminat quos incendit: vt post frigus pristinum accensi ardeant, et per ignem amoris quem acceperint, flammas exēplorum reddant. Fulgur quippe de hoc igne egrediens torpentes mentes percutit, easq. percutiendo excitat et inflammat, vt post amorem illius ardentes pariter, et lucentes
Dan.7.c currant. Vnde alias scriptum est: Thronus eius flamma ignis, rotæ eius ignis accēsus. Hi enim qui animarum custodes sunt, et pascendi gregis onera susceperunt, mutare loca minime permittuntur. Sed quia vno in loco positi, diuinitatis in se præsentiam portant et ardent, thronus Dei flamma ignis dicitur. Hi autem qui amore Domini in prædicatione discurrunt, rotæ eius ignis ardentes sunt: quia cum ex eius desiderio per va-
De pæn. dist.2. c.11. *Mag.sent.li.3. dist.31.* ria loca discurrunt, vnde ipsi ardent, alios accendunt. Potest tamen discursus atque **C**
mobilitas spiritus requisitione alterius considerationis intelligi. In sanctorum quippe cordibus iuxta quasdam virtutes semper permanet, iuxta quasdam vero recessurus venit, et venturus recedit. In fide etenim, spe, atque charitate, et in bonis alijs, sine quibus ad cælestem patriam non potest veniri, sicut est humilitas, castitas, iustitia, atque misericordia, perfectorum corda non deserit. In prophetiæ vero virtute, doctrinæ facundia, miraculorū exhibitione, electis suis aliquando adest, aliquando se subtrahit. Adest vt eleuentur, et semetipsum subtrahit, vt humilientur. Adest vt eos ostensa virtute glorificet: recedit, vt semetipsos subtracta eius virtute cognoscant. Adest vt ostendat, quid per semetipsum sint: recedit, vt patefaciat, qui vel quales remaneant sine ipso. In his itaque virtutibus sine quibus ad vitam minime peruenitur, sanctus Spiritus in electorum suorum cordibus permanet. In his vero per quas sanctitatis virtus ostenditur, ali- **D**
quando misericorditer præsto est, et aliquando misericorditer recedit. Discurrens ergo et mobilis spiritus dicitur, quia in signis atque virtutibus iuxta vniuscuiusque votum continue non habetur. Bene autem inter sancta animalia discurrere perhibetur. Discursus quippe ad celeritatem pertinet. Inter perfectos autem discurrit spiritus, quia etsi ab eorum corde ad momentum recesserit, citius redit. Sequitur: [Et animalia ibāt, et reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis.] Cum superius dictum sit: Non reuertebantur cum ambularent, qua ratione nunc dicitur: Animalia ibant et reuertebantur? Valde sibi hæc videntur esse contraria, quia ibant et non reuertebantur: et ibant et reuertebantur. Sed qualiter intelligendum sit citius agnoscimus, si duas vitas, actiuam scilicet, et contemplatiuam solicite discernamus. In vna enim fixi permanere possumus, in altera autem intenta mente manere nullo modo valemus. Cum enim **E**
torporem nostrum relinquimus, nosq. ipsos ad bonæ operationis studium excitamus, quo alibi nisi ad actiuam imus? a qua reuerti post nos nullo modo debemus: quia qui post illam ad torporem negligentiæ, ad prauitatis nequitias, quas reliquerat, redit, esse sine dubio cæleste animal nescit. Cum vero ab actiua vita ad contemplatiuam surgimus, quia diu mens stare in contemplatione non valet, sed omne quod de æternitate per speculum et in ænigmate conspicit, quasi furtim hoc et per transitum videt, ipsa sua infirmitate ab immensitate tantæ celsitudinis animus repulsus, in semetipso relabitur. Et necesse est vt ad actiuam redeat, seq. ipsum continue in vsu bonæ operationis exerceat, vt cum mens surgere ad contemplanda cælestia non valet, quæque potest bona agere non recuset. Sicq. fit vt ipsis suis bonis actibus ad superiora rursus in contēplationem surgat, et amoris pastum de pabulo contemplatæ veritatis accipiat. In qua

quia

A quia diu se tenere ipsa corruptionis infirmitas non potest, ad bona rursus opera rediens, suauitatis Dei memoria pascitur, et foris pijs actibus, intus vero sanctis desiderijs nutritur. Hinc etenim de perfectis viris post contemplationem suam redeuntibus dicitur: Memoriam suauitatis tuae eructabunt. Dulcedinem quippe suauitatis intimae, quia vtcumque possunt, velut quodam ex corusco, praegustando tangere, eius memoriam student recolendo semper, et loquendo eructare. Vnde et aperte nos Psalmista admonet, dicens: Lux orta est iusto, et rectis corde laetitia. Laetamini iusti in Domino, et confitemini memoriae sanctitatis eius. Qui rursus ait: Quàm magna multitudo dulcedinis tuae Domine. Quae videlicet quàm magna esset, nullo modo cognosceret, nisi hanc aliquatenus contemplando gustasset. Hinc iterum dicit: Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum a vultu oculorum tuorum. Nisi enim in mentis excessu subleuatus, dulcedinem

Psal. 144.

Psal. 86.

Psal. 30.

Ibid.

B suauitatis aeternae cognouisset, in hoc adhuc mundo retentus non discerneret quàm longe proiectus iaceret. Ostensa ergo animalia vadunt et non reuertuntur, atque vadunt et redeunt, quia sancti viri et ab actiua vita, quam apprehenderunt, ad iniquitates non currunt: et a contemplatiua, quam tenere iugiter non possunt, in actiua relabuntur. Sicut enim dictum est, ipso infirmitatis suae pondere deuicti, ad semetipsos repulsi redeunt, vt euntes discant quid desiderent, et reuertentes, vbi iaceant, sciant. Euntes intelligant vbi nondũ sint, reuertentes quid sint. Sed qualiter haec sancta animalia redeant, demonstratur cum subditur: [In similitudinem fulguris coruscantis.] Bene autem reuertentia animalia coruscanti fulguri comparantur, quia sancti viri cum ad superna contemplanda euolant, cum primitias sui spiritus in caelestis patriae amore ligant, sed grauati humanae conuersationis pondere, ad semetipsos redeunt: bona caelestia, quae

C saltem per speculum contemplari potuerunt, fratribus denunciant, eorumq. animos in amorem intimae claritatis accendunt, quam nec videre sicut est, nec loqui praeualent sicut viderunt. Loquentes autem verbis suis corda audientium feriunt et incendunt. Quasi ergo fulgur coruscans redeunt, quia cum caelestia loquuntur, per eos supernum lumen intermicat, et ad amorem caelestis patriae mentes audientium inflammat. More itaque coruscantis fulguris cum loquendo percutiunt, ignem spiritalis desiderij spargunt. Alio quoque modo sancta animalia vadunt et redeunt. Vadunt enim cum ad insinuandum caelestis doni gratiam, in praedicationem mittuntur, atque vt ad fidem trahant, mira coram infidelibus faciunt. Sed redeunt, quia haec omnipotentis Domini virtuti tribuentes, sibimetipsis quae fecerint non ascribunt. Cum enim stupenda faciũt, fulgura sunt: quia corda intuentium concutiunt, terrent, illuminant, et accendunt. Vn

D de scriptum est: In lumine iacula tua ibunt, in splendore fulguris armorum tuorum. Iacula Domini sunt verba sanctorum, quae corda peccantium feriunt. Sed ista iacula habent arma. Scitis fratres, quia praeliatores viri iacula mittunt, armis vero muniuntur. Dum ergo verbis addunt miracula, quasi armis se muniunt, ne ipsi feriantur. In lumine iacula tua ibunt, quia in aperto exeunt verba Dei. Sed quia comitari debent sententias doctorum, facta miraculorum, recte subiungitur: [In splendore fulguris armorum tuorum.] Quia dum addunt eis arma miraculorum, mentes persequentium fulgurant, vt eos persequi non praesumant. Haec itaque animalia vadunt et reuertuntur in similitudinem fulguris coruscantis: quia postquam mira sancti inter homines faciunt, postquam corda audientium sparso lumine incendunt, ad quandam auctori suo gloriam redeunt, vt illi laudem reddant per quem se posse talia sciunt. Sic Petrus cũ

Abac. 3. b

E sanato homine, qui claudus ex vtero matris fuerat, signum fecit, quod omnes, qui cognoscerent valde mirarentur, dixit: Quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare? Deus Abraã, Deus Isaac, et Deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum Iesum. Et paulo post: In fide nominis eius hunc quem videtis et nostis, confirmauit nomen eius. Signum quippe faciens, intuentium oculos miraculi lumine praestrinxit, sed humilitatem custodiens, et laudem auctori reddens, quasi vnde venerat redijt, quia lux fulguris vnde fuerat ostendit. Sancta itaque animalia cum ad signa operanda veniunt, et cum ad reddendam auctori suo gloriam intus apud semetipsos redeunt, fulgura sunt: quia et ostendendo miracula, et exempla humilitatis praebendo, mentes intuentium feriunt et incendunt. In omne autem quod faciunt, idcirco semper ad laudem creatoris redeunt, vt in ea virtute quam accipiunt, vera stabilitate persistant. Nam si quid sibi tribuerent,

Act. 3. c

buerent, in hoc quod acceperant, stare non possent. Vnde bene etiam per Salomonem A
Eccles. 1. a dicitur: Ad locum, de quo exeunt flumina, reuertuntur vt iterum fluant. Siue enim in virtutibus seu in doctrina, quid aliud sunt sancti viri, quàm flumina, quæ terram cordis carnalium aridam rigant? Sed siue in operatione quam faciunt, seu in doctrinæ verbis citius siccarentur, nisi per intentionem cordis semper solicite ad locum, de quo exeunt, redirent. Si enim introrsus ad cor non redeant, ac sese in amore conditoris desideriorũ vinculis non astringant, et manus ab eo quod agebat deficit, et lingua ab eo quod loquebatur, arescit. Sed intus semper per amorem redeunt, et hoc quod in publico operantes atque loquẽtes fundunt, in secreto suo de fonte amoris hauriunt: amãdo enim discunt, quod docendo proferunt. Ad locum ergo, de quo exeunt, flumina reuertuntur vt iterum fluant, quia aquam sapientiæ inde semper hauriunt vnde oritur, ne eum euecurrerit exsiccetur. Per omne ergo, quod agimus, ad fontem veri luminis so B licita mente redeamus. Reddamus Creatori nostro gratias de bonis, quæ accipimus,
Isa. 26. c eiq. cum Isaia propheta suppliciter dicamus: Omnia opera nostra operatus es nobis. Bona enim nostra, eius sunt opera, cuius visceribus non sufficit vt nos erigeret, nisi et semetipsum pro nobis inclinaret. Si enim coæternus patri Deus ante sæcula non fieret homo in tempore, quando homo temporalis saperet æterna? Descensio ergo veritatis, ascensio facta est humanitatis nostræ. Demus ei gloriam, demus laudem, qui viuit cũ patre in vnitate spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VI.

C Vmq. aspicerem animalia, apparuit rota vna super terram, iuxta animalia, habens quattuor facies. Et aspectus rotarum et opus earum quasi visio maris, et vna similitudo ipsarum quattuor, et aspectus earum, et opera quasi si sit rota in medio rotæ. Per quattuor partes earum euntes ibant, et non reuertebantur, cum ambularent. Statura quoque erat rotis, et altitudo, et horribilis aspectus. C

Psal. 17. TEnebrosa aqua in nubibus aeris: quia obscura est scientia in prophetis. Sed Salo-
Prou. 25. a monis voce attestante didicimus: Gloria Regum, exlare verbum: et gloria Dei est inuestigare sermonem, quia et honor est hominum, eorum secreta abscondere, et glo- D ria Dei est, mysteria sermonis eius aperire. Ipsa autem per se veritas discipulis dicit:
Mat. 15. c Quæ dico vobis in tenebris, dicite in lumine, id est, aperte exponite, quæ in allegoriarum obscuritatibus auditis. Magnæ vero vtilitatis est ipsa obscuritas eloquiorum Dei, quia exercet sensum vt fatigatione dilatetur, et exercitatus capiat, quod capere non potest otiosus. Habet quoque adhuc aliud maius, quia scripturæ sacræ intelligentia, si in cunctis esset aperta, vilesceret. In quibusdam locis obscurioribus tanto maiore dulcedine inuenta reficit, quanto maiore labore fatigat animum quæsita. Ecce enim sancti Ezechielis nunc voce dicitur: [Cumq. aspicerem animalia, apparuit rota vna super terram.] Quid autem rota, nisi sacram scripturam signat, quæ ex omni parte ad auditorum mentes voluitur, et nullo erroris angulo a prædicationis suæ via retinetur? Ex omni autem parte voluitur, quia inter aduersa et prospera, et recte et humiliter in- E cedit. Circulus quippe præceptorum illius modo sursum, modo deorsum est, quia quæ perfectioribus spiritaliter dicuntur, infirmis iuxta litteram congruũt. Et ipsa quæ paruuli iuxta litteram intelligunt, docti viri per spiritalem intelligentiam in altum du-
Genes. 27. cunt. Quis namque paruulorum in facto Esau et Iacob, quòd alter ad venatum mit-
Pat. in Gen. 59. titur vt benedicatur, alter vero per suppositionem matris a patre benedicitur, nisi iuxta sacræ lectionis historiam pascitur? In qua videlicet historia si ad intellectum paulo subtilius astringatur, videtur quia Iacob primogeniti benedictionem non per fraudem surripuit, sed vt sibi debitam accepit, quam, concedente fratre, data alenijs mercede emerat. At vero si quis altius sentiens vtrorumque facta velit per allegoriæ arcana discutere, protinus ab historia in mysterium surgit. Quid est enim quòd Isaac de maioris filij sui venatione vesci concupiscit, nisi quod omnipotens Deus Iudaici populi bona

A bona operatione pasci desiderabat? Sed illo tardāte, minorem Rebecca supposuit, quia dum Iudaicus populus bona opera foris quærit, gentilem populum mater gratia instruxit, vt omnipotenti patri cibū boni operis offerret, benedictionemq. maioris fratris acciperet. Qui eosdem cibos ex domesticis animalibus præbuit: quia gentilis populus placere Deo de exterioribus sacrificijs non quærens, per vocem prophetiæ dicit: In me sunt Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi. Quid est, quòd idem Iacob manus ac brachia, et collum hædinis pellibus texit, nisi quòd hædus pro peccato offerri consueuit? Et gentilis populus, dum se peccatorem confiteri non erubescit, carnis quidem in se peccata mactauit, sed coopertum se peccatis carnalibus cōfiteri non erubuit. Quid est, quòd vestimētis fratris maioris induitur, nisi quòd sacræ scripturæ præceptis, quæ maiori populo data fuerant, in bona operatione vestitus est? Et eis minor in domo *Psal.55*

B vtitur, quæ maior foras exiens intus reliquit, quia illa gentilis populus præcepta tenet in mente, quæ Iudaicus populus habere non potuit, dum solam in eis litteram attendit. Et quid est quòd Isaac eumdem filium nescit, quem benedicit, nisi hoc quod de gentili populo Dominus per Psalmistam dixit: Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, ob auditum auris obediuit mihi? Quid est, quòd præsentem non videt, et tamen quæ ei in futuro venient, vidit, nisi quòd omnipotens Deus, cum per prophetas suos prædiceret genrilitati gratiam prærogandam, eam et in præsenti per gratiam non vidit: quia tunc in errore dereliquit, et tamen quia hanc quandoque collecturus erat, per benedictionis gratiam præuidit. Vnde et idem Iacob gentilis populi figuram tenet, eiq. in benedictione dicitur: Ecce odor filij mei sicut odor pleni agri, cui benedixit Dominus. Sicut enim in Euangelio veritas dicit: Ager est hic mundus. Et quia gentilis po- *Psal.17.* *Gen.27.e* *Luc.17.c* *Mat.13.f*

C pulus ad fidem perductus, per electos suos in vniuerso mundo virtutibus redolet, odor filij, odor est agri pleni. Aliter namque olet flos vuæ, quia magna est virtus, et opinio prædicatorum, qui inebriant mentes audiētium. Aliter flos oliuæ, quia suaue est opus misericordiæ, quia more olei refouet et lucet. Aliter flos rosæ, quia mira est fragrantia quæ rutilat et redolet ex cruore martyrum. Aliter flos lilij, quia candida vita carnis est de incorruptione virginitatis. Aliter flos violæ, quia magna est virtus humilium, qui ex desiderio loca vltima tenentes, se per humilitatem a terra in alrum non subleuant, et cælestis regni purpuram in mente seruant. Aliter redolet spica, cum ad maturitatem perducitur: quia bonorū operum perfectio ad satietatem eorum, qui iustitiam esuriunt, præparatur. Quia ergo gentilis populus in electis suis vbique per mundum sparsus est, et ex eis virtutibns quas agit, omnes qui intelligunt odore bonæ opinionis repler, dica-

D tur rectè: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Sed quia easdē virtutes ex semetipso non habet, adiungat: Cui benedixit Dominus Deus. Et quoniā electorum populus per quosdā etiam in contemplationem surgit, per quosdam vero in actiuæ vitæ solummodo opera pinguescit, rectè illic additur: Det tibi Deus de rore cæli, et de pinguedine terræ. Ros enim desuper et subtiliter cadit. Et totiens de rore cæli accipimus, quoties per infusionem contemplationis intimæ de supernis aliquid tenuiter videmus. Cum vero bona opera etiam per corpus agimus, de terræ pinguedine ditamur. Quid est autem, quòd Esau tarde ad parrem redit, nisi quòd Iudaicus populus ad placandum Dominū sero reuertitur? Cni et hoc in benedictione dicitur: Tēpusq. erit cum soluatur iugum de collo tuo. Quia a seruitute peccati Iudaicus populus in fine liberatur, sicut scriptum est: Donec plenirudo gentium introiret, et sic omnis Israel saluus fieret. Quem non *Gen.27.e* *Ibid.* *Isa.10. b* *Rom.11.*

E paruulorum ipsa Euangelica historia in miraculi operatione reficiat, quòd hydrias vacuas Dominus aqua implere præcipit, eamdemq. aquam protinus in vinum vertit? Sed cum hæc vigilantiores ingenio audiunt, et sacram historiam credendo venerantur, quid interius innuat requirunt. Qui enim mutare aquam in vinum potut, etiam vacuas hydrias valuit vino statim replere. Sed implere hydrias aqua iubet, quia prius per sacræ lectionis historiam corda nostra replenda sunt. Et aquam nobis in vinum vertit, quando ipsa historia per allegoriæ mysterium in spiritalem nobis intelligentiam commutatur. Rota ergo quasi per terram trahitur, quia paruulis humili sermone concordat, et tamen magnis spiritalia infundens, quasi circulum in altum leuat. Et inde sursum erigitur, vnde terram tangere paulo ante videbatur. Quia vero vndique ædificat, quasi per circulum rota currit. Vnde et in lege scriptum est: Facies et candelabrum ductile de auro mūdissimo, hastile eius et calamos, et scyphos et sphæru- *Ioan.2.b* *Exod.25.* *Pat.in Exod. c.37.*

las ac lilia ex ipso procedentia. Quis in candelabro nisi Redemptor humani generis designatur? qui in natura humanitatis infulsit lumen diuinitatis, vt mundi candelabrum fieret, quatenus in eius lumine omnis peccator in quibus iaceret tenebris videret. Qui pro eo, quòd naturam nostram sine culpa suscepit, candelabrum tabernaculi ex auro purissimo fieri iubetur. Ductile autem feriendo producitur, quia et Redemptor noster, qui ex conceptione et natiuitate perfectus Deus et homo extitit, passionum ictus pertulit, et sic ad resurrectionis gloriam peruenit. Ex auro ergo mundissimo ductile candelabrum fuit, quia et peccatum non habuit, et tamen eius corpus per passionis contumelias ad immortalitatem profecit. Nam iuxta virtutes animæ quibus percussionibus potuisset proficere, omnino non habuit. In membris autem suis, quæ nos sumus, quotidie percussionibus proficit: quia dum nos rundimur, et afficimur, vt eius corpus esse mereamur, ipse proficit. De eius autem corpore scriptum est: Ex quo totum corpus per nexus et coniunctiones subministratum, et constructum crescit in augmentum Dei. Corpus quippe illius nos omnes sumus. Per nexus vero et coniunctiones corpus ligatur: quia dum capiti pectus, dum pectori brachia, dum brachijs manus, digiti manibus sunt coniuncti, ac membra cetera membris inhærent, corpus omne perficitur, sicut sancti Apostoli, quia Redemptori nostro propinqui steterunt, quasi pectus capiti inhæsit. Quos quia martyres sunt secuti, quasi coniuncta brachia pectori fuerunt. Quibus dum pastores, et doctores subiuncti sunt per bona opera, manus brachijs inhæserunt. Hoc vero omne corpus Redemptoris nostri quotidie per nexum et coniunctionem subministratum est in cælo: quia cum ad eum illuc electæ animæ ducuntur, ei sua membra colligantur. De quo bene dicitur: Subministratum et constructum crescit in augmenrum Dei: quia Deus omnipotens Redemptor noster, qui in se quo proficiat non habet, adhuc per membra sua quotidie augmentum habet. Vnde rursum scriptum est: Donec occurramus omnes in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Hastile vero eiusdem candelabri ipsa Ecclesia debet intelligi, quæ corpus eius est, quia inter tot aduersa libera stat. Calami autem, qui de hastili procedunt, prædicatores sunt, qui dulcem sonum in mundo ediderunt, videlicet Canticum nouum. Scyphi autem vino repleri solent. Quid ergo ora doctorum nisi scyphi sunt, qui vino nos scientiæ ebriant, vt oblectamenta mundi, quæ amauimus, obliuiscamur? Sphærula autem quid est aliud nisi volubilitas prædicationis? Sphæra autem ex omni parte voluitur. Et prædicatio, quæ nec aduersitate retineri potest, nec prosperitatibus eleuatur, sphæra est. Et in aduersa fortis, et inter prospera humilis, nec timoris habet angulum, nec elationis. In cursu ergo suo figi non valet: quia per cuncta se volubiliter trahit. Vt autem hoc, quod exempli causa protulimus exequamur, bene post calamos scyphos et sphærulas, in candelabro lilia describuntur: quia post eam, quam diximus, prædicationis gratiam atque volubilitatem, illa virens patria sequitur, quæ animabus sanctis, id est, floribus vernat æternis. Sphærulæ ergo ad laborem pertinent, lilia ad retributionem. Itaque sicut apud Moysem sphærula, doctrina prædicationis accipitur: ita hic per rotam ipsa sacra scriptura signatur. Propheta igitur dum sancta animalia videret, adiunxit: [Cumq. aspicerent animalia, apparuit rota vna super terram.] Qua in re quærendum est cum inferius rotæ describuntur, cur vna rota prius apparuisse dicitur, nisi quia antiquo populo vetus solummodo Testamentum datum est, quod ad erudiendam mentem illius quasi rota volueretur? Bene autem rota eadem super terram apparuisse dicitur: Peccanti enim homini dictum est: Terra es, et in terram ibis. Rota ergo super terram apparuit: quia Deus omnipotens legem super corda peccantium dedit. Sed quia hæc pennata animalia sanctos, vt ante diximus, Euangelistas designant, quo modo prius animalia, et postmodum rota vna aspicitur, dum ante Testamentum vetus fuerit, et postmodum sancti Euangelistæ secuti sint? Sed intelligere in his possumus, quòd illi prius a propheta visi sunt, qui merito transcendunt. Nam quantum sanctum Euangelium Testamentum vetus præcellit, tanto et prædicatores eius in descriptione prophetica præferri debuerunt. Quamuis sit adhuc aliud, quod in hac descriptione considerari debeat, quia prophetiæ spiritus sic intra semetipsum anteriora, et posteriora simul colligit: vt hæc simul prophetę lingua proferre nō possit. Sed ampla, quę videt de præteritis sermonibus emanat, et nunc vltima post prima, nunc vero prima post vltima loquitur. Vnde Ezechiel

Marginalia: A; B; Coloss. 2. d; C; Ephes. 4. b; D; E; Gen. 3. 4

A chiel propheta sub figura sanctæ vniuersalis Ecclesiæ, et Euangelistarum gloriam per quattuor animaliū similitudinē videt, et tamen repēte illa subiungit, quæ anterioribus tēporibus gesta sunt, vt patēter indicet simul se vidisse, quod carnis lingua non sufficeret simul dicere. Quia vero per quattuor animalia etiā perfectos omnes significari diximus, considerandum quoque est, quosdam sanctorum et ante legem fuisse, qui naturali lege districte viuerent, et omnipotenti Domino placerent. Post animalia ergo rota describitur: quia electorum multi apud omnipotentem Dominum perfecti et ante legem fuerunt. Sin vero animalia solos, vt diximus, Euangelistas debemus accipere, est adhuc aliud quod considerare debeamus. Videbat enim in spiritu propheta, quia hæc ipsa verba, quæ obscuritatibus obuoluta proferebat, non Iudaico populo, sed Gentibus panderentur. Nobis igitur loquens, prius animalia, et post rotam describere
B debuit: quia nos ad fidem Domino largiente, venientes, non per legem Euangelium, sed per sanctum Euangelium legem didicimus. Vbi vero, vel qualis rota apparuerit, adiungit cum dicit: [Iuxta animalia habens quattuor facies.] Vbi adhuc subditur: [Et aspectus rotarum et opus earum quasi visio maris: et vna similitudo ipsarū quattuor, et aspectus earum et opera, quasi si sit rota in medio rotæ.] Quid est hoc quòd cū vna rota diceretur, paulo post adiungitur: quasi si sit rota in medio rotæ, nisi quòd in Testamenti veteris littera Testamentum nouum latuit per allegoriam? Vnde et rota eadem, quæ iuxta animalia apparuit, quattuor facies habere describitur, quia scriptura sacra per vtraque Testamēta in quattuor partibus est distincta. Vetus etenim Testamentū in lege et prophetis, nouum vero in Euangelijs atque Apostolorum Actibus, et dictis. Scimus autem quia vbi faciē intendimus, ibi quod necesse est videmus. Rota ergo
C quattuor habet facies: quia prius resecanda mala in populis vidit per legē, postmodum vidit per prophetas, subtilius vero per Euangelium, ad extremū autem per Apostolos ea quæ in culpis hominū resecarentur, aspexit. Potest quoque intelligi, quòd quattuor facies rota habeat, propter hoc quòd scriptura sacra per gratiam prædicationis extensa in quattuor mundi partes innotuit. Vnde et bene rota eadem vna prius iuxta animalia apparuisse, et postmodum quattuor facies habuisse describitur: quia nisi lex Euangelio concordaret, in quattuor mundi partibus non innotesceret. Sequitur: [Et aspectus rotarum, et opus earum, quasi visio maris.] Recte sacra eloquia visioni maris similia narrantur, quia in eis magna sunt volumina sententiarum, cumuli sensuum. Nec immerito maris similis scriptura sacra dicitur: quia firmantur in ea sententiæ locutionis, sacramento baptismatis. Vel certe considerandum est, quia nauibus in mare nauigamus, cū
D ad desideratas terras tendimus. Nobis autem, quid est in desiderio, nisi illa terra, de qua scriptum est: Portio mea in terra viuentium? Ligno autem, vt dixi, euehitur, qui mare transit. Et scimus, quia sacra scriptura lignum crucis per legem nobis prænunciat, cum dicit: Maledictus omnis, qui pendet in ligno. Quod de Redemptore nostro Paulus attestatur, dicens: Factus pro nobis maledictum. Per prophetas quoque lignum annunciatur, cum dicitur: Dominus regnabit a ligno. Et rursum: Mittamus lignum in panem eius. Per euangelium vero lignum crucis aperte ostenditur, vbi ipsa Domini passio, quæ ptophetata est, declaratur. Per Apostolum autem hæc eadem crux etiam in verbis et operibus tenetur, cum Paulus dicit: Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo. Et rursus: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Nobis ergo, qui ad æternam patriam tendimus, scriptura sacra per quattuor suas facies mare
E est. Quę crucē annunciat, quia nos ad terram viuentium ligno portat. Nisi autem mari scripturā sacram similem cerneret propheta, minime dixisset: Repleta est terra sciētia Domini, sicut aquæ maris operientis. Sequitur: [Et vna similitudo ipsarum quattuor, et aspectus earū, et opera, quasi si sit rota in medio rotæ.] Vna similitudo ipsarum est quattuor, quia quod prædicat lex, hoc etiā prophetæ: quod denunciant prophetæ, hoc exhibet Euangelium: quod exhibuit Euangeliū, hoc prædicauerunt Apostoli per mundū. Vna ergo est similitudo ipsarū quattuor, quia diuina eloquia, etsi temporibus distincta, sunt tamē sensibus vnita. [Et aspectus earū et opera, quasi si sit rota in medio rotæ.] Rota intra rotā est Testamentū nouū, sicut diximus, intra Testamētū vetus, quia quod designauit Testamentū vetus, hoc Testamētum nouū exhibuit. Vt enim pauca de multis loquar, quid est quòd Adam dormiente Eua producitur, nisi quòd moriente Christo Ecclesia formatur? Quid est quòd Isaac ad immolandū ducitur, et ligna portat, aræ superim-

Psal.141.
Deut.21.d
Galat.3.b
Psal. 95.
Hier.11.d
Galat.6.d
Ibid. d
Isa.11.b
Gen.2.b
Gen. 22.b

perimponitur et viuit, nisi quòd Redemptor noster ad passionem ductus, lignum sibi crucis ipse portauit? et sic in sacrificio pro nobis ex humanitate est mortuus, vt tamen immortalis maneret ex diuinitate. Quid est, quòd homicida post mortem summi Pontificis absolutus, ad terram propriam redit, nisi quòd humanum genus quod peccando sibimetipsi mortem intulit, post mortem veri sacerdotis videlicet Redemptoris nostri, peccatorum suorum vinculis soluitur, et in paradisi possessione reparatur? Quid est, quòd in tabernaculo propitiatorium fieri iubetur, super quòd duo Cherubin, vnum a summitate vna, et alterum a summitate alia, ex auro mundissimo ponuntur expandentes alas, et operientes oraculum? Quid est, quòd se mutuo respiciunt, versis vultibus in propitiatorium, nisi quòd vtraque Testamenta ita sibi in mediatorem Dei et hominum concordant, vt quod vnum designat, hoc alterum exhibeat? Quid enim per propitiatorium, nisi ipse Redemptor humani generis designatur? De quo per Paulum dicitur: Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius. Quid vero per duo Cherubin, quæ plenitudo scientiæ dicuntur, nisi vtraque Testamenta signata sunt? Ex quibus vnum a summitate vna propitiatorij, aliud vero à summitate altera stat: quia quod Testamentum vetus de incarnatione nostri Redemptoris cœpit prophetando promittere, hoc Testamentum nouum perfecte narrat expletum. Duo autem Cherubin ex auro mundissimo facta sunt, quia vtraque Testamenta, pura ac simplici veritate describuntur. Expandunt vero alas, et oraculum operiunt, quia nos, qui omnipotentis Dei oraculum sumus, a culpis imminentibus, scripturæ sacræ ædificatione protegimur. Cuius dum sententias solicite aspicimus, ab errore ignorantiæ, eius alis velamur. Duo ergo Cherubin in se mutuo respiciunt, versis vultibus in propitiatorium: quia vtraque Testamenta in nullo a se discrepant. Et quasi ad semetipsa vicissim facies tenent, quia quod vnum promittit, hoc aliud exhibet, dum inter se positum mediatorem Dei et hominum vident. Facies quippe a semetipsis Cherubin auerterent, si quod vnum Testamentum promitteret, aliud negaret. Sed dum concorditer de mediatore Dei et hominum loquuntur, vt vicissim se respiciant, in propitiatorium intendunt. Rota ergo in medio rotæ est, quia inest Testamento veteri Testamentum nouum. Et sicut sæpe iam diximus, quod Testamentum vetus promisit, hoc nouum exhibuit, et quod illud occulte annunciat, hoc istud exhibitum aperte clamat. Prophetia ergo Testamenti noui, Testamentum vetus est, et expositio Testamenti veteris, Testamentum nouum. Sequitur: [Per quattuor partes earum ibant, et non reuertebantur.] Quo alibi diuina eloquia, nisi ad corda hominum vadunt? Sed per quattuor partes euntes ibant, quia scriptura sacra per legem ad corda hominum vadit, signando mysterium. Per prophetas vadit paulo apertius, prophetando Dominum. Per Euangelium vadit, exhibendo quem prophetauit. Per Apostolos vadit, prædicando eum, quem pater in nostra redemptione exhibuit. Habent ergo rotæ facies, et vias: quia ostendunt sacra eloquia notitiam præceptorum cum exhibitione operum. Et per quattuor partes vadunt, quia distinctis, vt prædiximus, temporibus loquuntur, vel certe quia in cunctis mundi regionibus incarnatum Dominum prædicant. De quibus aperte mox subditur: [Et non reuertebantur, cum ambularent.] Hæc superius de animalibus dicta sunt, sed non eadem intelligi de rotis, quæ de animalibus possunt. Rotis quippe signari Testamenta diximus. Et Testamentum vetus ambulauit quidem, quia per prædicationem ad mentes hominum venit: sed post ad semetipsum reuersum est, quia iuxta litteram, in præceptis suis, et sacrificijs vsque ad finem seruari non potuit. Non enim sine immutatione permansit, cum in eo spiritalis intelligentia defuit. Sed cum Redemptor noster in mundum venit, hoc spiritaliter fecit intelligi, quod carnaliter inuenit teneri. Itaque dum spiritaliter littera eius intelligitur, omnis in eo illa carnalis exhibitio viuificatur. Testamentum vero nouum etiam per Testamenti veteris paginas Testamentum æternum appellatum est, quia intellectus illius numquam mutatur. Bene ergo dicitur, quòd rotæ euntes ibant, et non reuertebantur cum ambularent, quia nouum Testamentum nō rescinditur, dum vetus iam spiritaliter intelligitur. Post se non redeunt, quia vsque ad finem mundi immutabilia persistunt. Ambulant ergo, sed non reuertuntur, quia sic spiritaliter ad cor nostrū veniunt, vt eorū præcepta, vel studia vlterius non mutentur. Sequitur: [Statura quoque erat rotis, et altitudo, et horribilis aspectus.] Quid est, quòd in

scripturæ

Marginal notes: Iosue 20. b (line 3); Num. 35. c. d (line 4); Exod. 25. b (line 7); Ibid. (line 9); Rom. 3. e (line 12). Section letters A, B, C, D, E in right margin.

A scripturæ sacræ eloquijs tria hæc inesse narrantur, vt staturã, altitudinem, et horribilem aspectum, id est terribilem habere memorentur? Quærendum nobis magnopere est, quæ diuinæ scripturæ statura, quæ altitudo, quis horribilis aspectus dicitur. Sciendum ergo est, quia stare, ad vitam congruit bene operantis. Vnde per Paulum dicitur: *1. Cor. 10. c* Qui stat, videat ne cadat. Qui etiam discipulis dicit: Sic state in Domino, charissimi. *Philip. 4. a* Et propheta, qui se vita ac moribus ante Dominum stare videbat, ait: Viuit Dominus, *4. Reg. 3.* in cuius conspectu sto. Altitudo vero est, cælestis regni promissio. Ad quam tunc pertingitur, quando iam mortalis vitæ omnis corruptio subiugatur. Horribilis vero aspectus est terror gehennæ, quæ sine fine reprobos cruciat, et semper in cruciatum conseruat. Statura ergo in rectitudine prædicationis est: altitudo in celsitudine supernæ promissionis, horribilis vero aspectus in minis, atque terroribus supplicij sequentis.

B Scriptura igitur sacra staturam habet, quia mores ad standum dirigit, vt auditorum mentes ad terrenam concupiscentiam non curuentur. Altitudinem habet, quia in cælesti patria æternæ vitæ gaudia promittit. Horribilem quoque aspectum habet: quia omnibus reprobis gehennæ supplicia minatur. Ostendit igitur staturam suam in ædificatione morum. Ostendit altitudinem in promissione præmiorum. Ostendit horribilem aspectum in terroribus suppliciorum. Recta est enim in præceptis, alta in promissionibus, horribilis in minis. Habet staturam, cum per prophetam dicit: Quiescite *Isa. 1. e* agere peruerse, discite benefacere, quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Et rursum: Frange esurienti panem tuum, et egenos vagosq. *Isa. 58. c* induc in domum tuam. Cum videris nudum, operi eum: et domesticos seminis tui ne despexeris. Habet altitudinem, cum per eumdem prophetam dicit: Non erit tibi sol *Isa. 60. a*

C amplius ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te, sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et Deus tuus in gloriam tuam. Habet horribilem aspectũ, cum infernum describens dicit: Dies vltionis Domini, annus retributionis iudicij Sion, *Isa. 34. b* et conuertentur torrentes eius in picem, et fumus eius in sulphur, et erit terra eius in picem ardentem nocte et die, non extinguetur in sempiternum. Quam beatus quoque *Iob. 10. d* Iob describit dicens: Terram tenebrosam et opertam mortis caligine, terram miseriæ et tenebrarum, vbi vmbra mortis, et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitans. Habet staturam cum per eum Dominus propitius pollicetur dicens: Sicut cæli noui, *Isa. vlt. e* et terra noua, quæ ego stare facio coram me, dicit Dominus, sic stabit semen vestrum, et nomen vestrum. Illi enim veraciter coram Domino stant, qui vitam suam in prauitate non dissipant. Habet altitudinem, cum statim subdit: Et erit mensis ex mense, *Ibid.*

D et sabbatum ex sabbato, et veniet omnis caro vt adoret coram facie mea, dicit Dominus. Quid est mensis nisi profectio dierum? Et quid est sabbatum, nisi requies, in qua fieri opus seruile non liceat? Mensis ergo ex mense est, quia qui hic perfecte viuunt, illuc ad perfectionem gloriæ perducuntur. Sabbatum vero ex sabbato est, quia qui hic cessant a peruerso opere, illic quiescunt in cælesti retributione. Habet etiam horribilem aspectum, cum protinus adiungit: Et egredientur et videbunt cadauera viro- *Ibid.* rum, qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non ex- *Ibid. g* tinguetur. Quid enim horribilius dici, quid cogitari potest, quàm damnationis vulnera suscipere, et dolores vulnerum numquam finire? De hoc horribili aspectu rotarũ bene per Sophoniam dicitur, cum superuenire duris mentibus dies iudicij denunciatur: *Soph. 1. e* Iuxta est dies Domini magnus, iuxta et velox nimis. Vox diei Domini amara, tribula-

E bitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis et angustiæ, dies calamitatis et miseriæ, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulæ et turbinis, dies tubæ et clangoris. Sed quia exterioris rotæ dicta posuimus, restat nunc vt interioris quoque staturam, altitudinem, et horribilem aspectum proferre debeamus. Habet quippe rota interior staturam suam, cum per sanctum Euangelium ad terrena desideria incuruare nos prohiber, Redemptoris nostri vocibus dicens: Attendite, vt non grauentur corda vestra in *Luc. 21. g* crapula et ebrietate, aut in curis huius vitæ. Habet altitudinem, cum de eodem Redemptore promittit, dicens: Quotquot autem crediderunt in eum, dedit eis potestatẽ *Ioan. 1. b* filios Dei fieri. Quid enim hac potestate altius, quid hac altitudine sublimius dici potest, in qua creatus quisque, efficitur filius Creatoris? Habent horribilem aspectum, cũ de reprobis loquitur dicens: Ibunt in supplicium æternum. Habet staturam, cum *Mat. 25. g* veritas discipulos admonet dicens: Vendite quæ possidetis, et date eleemosynam. *Luc. 12. d*

Mat. 8. c Facite vobis sacculos non veterascentes. Habet promissionis altitudinem, cum dicit: Venient ab oriente et occidente, et recumbent cum Abraam, et Isaac et Iacob in regno cælorum. Habet horribilem aspectum, cum subdit: Filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium. Quibus rursum voce veritatis dicitur: Vos in peccatis vestris moriemini. Habet staturam, cum primi pastoris vocibus dicit: Ministrate in fide vestra virtutem, in virtute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in abstinentia autem patientiam, in patientia autem pietatẽ, in pietate autem amorẽ fraternitatis, in amore autẽ fraternitatis charitatẽ. Habet altitudinẽ, cum paulo post dicit: Sic enim abundãter ministrabitur vobis introitus in æterno regno Domini et Saluatoris nostri Iesu Christi. Qui rursus bonis pastoribus pollicetur, dicẽs: Cũ apparuerit princeps pastorũ, percipietis immarcessibilẽ gloriæ coronã. Habet horribilem aspectum, cum dicit: Adueniet autem dies Domini, vt fur, in qua cæli magno impetu transient, elementa vero calore soluentur. Cum hæc igitur omnia dissoluenda sint, quales oportet vos esse in sanctis conuersationibus et pietatibus, expectantes et properantes in aduentum diei Dei, per quam cæli ardentes soluentur, elementa vero ignis ardore tabescent? Habet staturam, cum per Paulum nos a terrenis desiderijs erigit, dicens: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam et auaritiam, quæ est idolorum seruitus. Habet altitudinem, cum promittit, dicens: Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum enim Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria. Habet horribilem aspectum, cum minatur dicens: In reuelatione Domini nostri Iesu Christi de cælo, cum angelis virtutis eius in flamma ignis, dantis vindictam his, qui non nouerunt Deum, et qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi, qui pœnas dabunt in interitu æternas a facie Domini, et a gloria virtutis eius. Habet staturam, cum nos admonet dicens: Videte, ne quis alicui malum pro malo reddat, sed semper quod bonum est, sectamini in inuicem et in omnes. Habet altitudinem, cum promittit dicens: Si commorimur, et conuiuemus: si sustinemus, et conregnabimus. Et rursum: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in vobis. Habet horribilem aspectum, cum minatur dicens: Terribilis quidem expectatio iudicij, et ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios. Qui rursus ait: Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Quæ omnia breui quoque sententia stringit, dicens: Vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, et profundum. Lata quippe est charitas, quia et inimicorum dilectionem capit, et per eam charitatem, qua nos Deus omnipotens late diligit, etiam longanimiter portat. Hoc ergo nos debemus exhibere proximis, quod indignis nobis a Creatore nostro conspicimus exhiberi. Latitudo itaque, et longitudo ad staturam pertinet, quia per amorem mores dilatat, vt fraterna mala charitas longanimiter portet. Sublimitas autem est æternorum illa remuneratio præmiorũ, de cuius immensitate dicitur: Quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Habet ergo in sublimitate altitudinem, quia æterna sanctorum gaudia nulla nunc præualent cogitatione penetrari. Profundum quoque est illa inæstimabilis damnatio supliciorum, quæ eos, quos susceperit, in imis demergit. In quibus sacra eloquia horribilem aspectum habent, quia inæstimabilem terrorem audientibus incutiunt, cum supplicia inferis loquuntur. Bene ergo dicitur: [Statura quoque erat totis, et altitudo et horribilis aspectus.] Quia scriptura sacra in vtroque Testamento et admonendo recta est, et promittendo alta, et minando terribilis. Hæc nos fratres charissimi, hodierna die largiente Domino dixisse sufficiat, vt ad differenda ea, quæ subiuncta sunt, otio reparati redeamus, in authore omnium Deo et Domino nostro Iesu Christo confidentes: qui viuit, et regnat cum patre in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Marginal references: Ibid. — Ioan. 8. c — 2. Pet. 1. b — Ibid. — 2. Pet. 3. a (regno) — Ibid. c — Colos. 3. a — Ibid. a — 2. Thes. 1. c — 1. Thes. 5. c — Rom. 8. b — 2. Tim. 2. c — Ibid. — Rom. 8. d — Heb. 10. c — Eph. 3. d — 1. Cor. 2. c. Section letters: A, B, C, D, E.

A

HOMILIA VII.

T totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quattuor. Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter et rotæ iuxta ea: et cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur simul et rotæ. Quocumque ibat spiritus, illuc eunte spiritu et rotæ pariter eleuabantur, sequentes eum. Spiritus enim vitæ erat in rotis. Cum euntibus ibant, et cum stantibus stabant, et cum eleuatis a terra pariter eleuabantur et rotæ sequentes ea:
B quia spiritus vitæ erat in rotis. Et similitudo super caput animalium firmamenti quasi aspectus crystalli horribilis, et extenti super capita eorum desuper. Sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum. Vnumquodque duabus alis velabat corpus suum, et alterum similiter velabatur.

SIcut nostis, fratres charissimi, consuetudo prophetæ est nunc ista, nunc illa conspicere, et ab alijs in aliud subito verba deriuare: sicut Psalmista cum de Domino loqueretur, dixit: Deus iudex iustus, fortis et patiens, numquid irascetur per singulos dies? Nisi conuertamini, gladium suum vibrauit, arcum suum tetendit et parauit illū: et in ipso parauit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit. Repente subiungit: Con- *Psal. 7.*
C cepit dolorem et peperit iniquitatem. Lacum aperuit, et effodit eum, et incidit in foueā quam fecit. Ecce cum Domini narraret iustitiam, quasi non mutata voce, repente peccatoris intulit culpam. Quod vnum me exempli causa dixisse sufficiat: quia quisquis in prophetis vsum lectionis habet, quàm crebro ista faciat, non ignorat. Vnde nunc Ezechiel propheta cum de rotis loqueretur, adiunxit: [Et totum corpus plenum oculis in circuitu ipsorum quattuor.] Qui enim non ipsarum, sed ipsorum dixit, profecto indicat, quia repente sermo eius a rotis ad animalia redijt. Per quæ nimitum perfecti quique, vt prædictum est, designantur. Corpora itaque animalium idcirco plena oculis describuntur, quia sanctorum actio ab omni parte circumspecta est, bona desiderabiliter prouidens, mala solerter cauens. Et hoc est laboriosius, quia sanctorum mens vehementer inuigilat, ne se ante eorum oculos mala sub bonorum specie abscondant. Cir-
D cumspecta ergo est vita sanctorum, ne sic sit libera, vt superba sit: quia sæpe superbia excedit in verbis, et audiri appetit libertas puritatis. Ne sic sit humilis, vt formidolosa: quia aliquando timor restringit animum, et loqui, quæ recta sunt, non præsumit, sed tamen in ipsa timida cogitatione humilitatem esse se simulat. Nec sic sit parca, vt tenax sit: quia plerumque tenacia parsimonia appetit æstimari, vt iuste ac necessarie videatur tenere, quidquid egenti proximo misericorditer non vult impendere. Ne sic sit misericors, vt effusa sit: quia nonnumquam effusionem esse misericordiam putat. Aliud enim est pietatis studio necessaria proximis dare, atque aliud ea quæ possidentur, sine mercedis intentione dispergere. Quidquid ergo agitur, in radice intentionis pensandum est, quo merito apud iudicium Creatoris habeatur. Vnde et idem Creator dicit: Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Oculum videli- *Mat. 6. c*
E cet intentionem, corpus vero actionem nominans. Quia si nostra intētio apud Deū simplex fuerit, in eius iudicio nostra actio tenebrosa nō erit. Igitur quia sancti viri solerter inuigilant, vt se vndique aspiciant, et vbique custodiant: ne aut mala propter ea ipsa appetant, aut hæc eadem sub specie bonorum agant, scilicet ne se eis vitia virtutes esse mentiantur, totum corpus plenum in circuitu oculis habent: quia omnis eorū actio prouidentia solicitudinis et repletur et circumdatur. Hinc est quod Paulus Apostolus dum cuidam pœnitenti de perpetrato facinore Corinthios prospiceret voluisse *2 Cor. 2. c* misereri, ait: Si cui aliquid donastis, et ego. Nam et ego quod donaui, propter vos in persona Christi, vt non circumueniamur a satana. Non enim ignoramus cogitationes eius. Si enim parcendum erat, cur se humilitati tantæ voluntatis discipulorum magister egregius sociat, vt neque ipse a discipulis, neque ab eo discipuli in compassionis causa diuisi viderentur: nisi quia solicito prouidentiæ oculo attendit, quòd plerumque dum

dum alter donat, alter irascitur? Et quale est iam misericordiæ sacrificium, quod cum discordia proximi offertur? Vnde recte ait: Vt non circumueniamur a satana. Non enim ignoramus cogitationes eius. Quia videlicet inde in alterius corde rixæ malum solet immittere, vnde alterum conspicit pietatis negotium fecisse. Imperfectum enim bonum est, quod sic agitur, vt ne quid ei ex alio latere male surrepat, non attendatur, nisi forte hoc quod sine cuiuspiam scandalo fieri non potest, culpa sit non fecisse. Hoc vero ideo dicimus, vt votum nostræ dilectionis faciamus: quia in nostro bono opere aliquando cauendum est scandalum proximi, aliquando vero pro nihilo contemnendum. Quod in ipso nostro auctore didicimus, qui dum tributum Petro inquisito peteretur, prius paradigma proposuit, per quod se nihil debere respondit, dicens: Reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum, a filijs suis, an ab alienis? Cui cum diceretur ab alienis, illico respondit: Ergo liberi sunt filij. Sed postquam liberum se esse monstrauit, ne fortasse scandalum cuiquam faceret, subdidit: Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, et mitte hamum, et eum piscem, qui primus ascenderit, tolle, et aperto ore eius inueniens staterem, illum sumens da eis pro me et te. Qui rursum cum diceret, quia omne quod in os intrat, non coinquinat hominem, tunc accedentes discipuli dixerunt ei: Scis, quia Pharisæi, audito hoc verbo, scandalizati sunt? At ille respondens ait: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur. Sinite illos, cæci sunt, et duces cæcorum. Ecce magistra veritas ne in quorumdam cordibus scandalum gigneretur, quod non debuit tributum dedit. Et rursum quia generari scandalum in quorumdam cordibus contra veritatem vidit, in suo eos scandalo remanere permisit. Ex qua re nobis considerandum est, quia inquantum sine peccato possumus, vitare proximorum scandalum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, vtilius permittitur nasci scandalum, quàm veritas relinquatur. Corpora ergo animalium plena sunt oculis, cum se hinc inde caute circumspiciunt. Sed sciendum nobis est, quia sæpe dum alios reprobos intendimus, fit vt alia negligamus, et vbi negligimus, ibi proculdubio oculum non habemus. Nam Pharisæus ille, qui ascenderat in templũ orare, testante Euangelio, quid dixit, agnouimus. Ait enim: Deus gratias ago tibi. Recte ergo gratias Deo agebat, a quo acceperat bona, quæ fecerat. Qui etiam subiungit: Quia non sum, sicut ceteri hominum raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Ecce ad exhibendam abstinentiam, ad impendendã misericordiam, ad referendas Deo gratias oculum Pharisæus habuerat, sed ad humilitatis custodiam oculum non habebat. Et quid prodest, quòd contra hostium insidias, pene tota ciuitas caute custoditur, si vnũ foramen apertum relinquitur, vnde ab hostibus intretur? Quid ergo prodest custodia, quæ pene vbique circumponitur, quãdo inimicis tota ciuitas per neglectum loci vnius aperitur? Pharisæus autem, qui ieiunium exhibuit, decimas dedit, Deo gratias retulit, quasi pene per circuitum in suæ ciuitatis custodia vigilauit. Sed quia vnum in se foramen superbiæ non attendit, ibi hostem pertulit, vbi per negligentiam oculum clausit. Quia ergo sanctorum mentes vndique se circumspicientes inuigilant, atque in omni suo opere pauoris et solicitudinis oculum circumducunt, ne aut praua agant: aut recta, quæ præcepta sunt, non agant: aut bonis actibus expletis, in suis cogitationibus intumescant: et tanto grauius offendant, quanto iusti videntur foris, et occultius peccant: recte dicitur: [Totum corpus eorum plenum oculis in circuitu.] Sciendum quoque quòd in trãslatione veteri non habetur: [Totũ corpus eorum in circuitu.] Sed dicitur: Dorsa eorum, plena oculis. Quæ videlicet sententia ab ædificationis intellectu non discrepat. Ea enim, quæ sunt in facie, sæpe etiam peccatores homines custodire solent. Iusti autem viri, quia se et in eis custodiunt, quæ in promptu et in facie non videntur, in dorsis oculos habere referuntur. Qui ergo et ea quæ in occultis sunt discutiunt, atque ab ipsis se custodiunt quæ latent, profecto oculos in dorsis habent. Quod tamen intelligi et aliter potest, quia ea quæ sunt ante faciem nostram, videmus, dorsa autem nostra alius in nobis videt, et nos videre non possumus. Quia autem sancti viri solerter se aspiciunt, in quibus ab alijs iudicari possunt, et districte se vident, sicut sæpe districte ab alijs videntur, qui in se nec ea, quæ latere poterant ignorant, lumen in dorsum portant. Sequitur: [Cumq. ambularent animalia, ambulabant pariter et rotæ iuxta ea. Et cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur simul et rotæ.] Ambulant

Marginal notes: A; Mat. 17. d; B; Mat. 15. b; C; Luc. 18. b; D; E

A lant animalia, cum ſancti viri in ſcriptura ſacra intelligunt, quemadmodum moraliter viuant. Eleuantur vero a terra animalia, cum ſancti viri ſe in contemplatione ſuſpendunt. Et quia vnuſquiſque ſanctorum quanto ipſe in ſcriptura ſacra profecerit, tanto hæc eadem ſcriptura ſacra proficit apud ipſum, recte dicitur: Cum ambularēt animalia, ambulabant pariter et rotæ: et cum eleuarentur animalia de terra, eleuabātur ſimul, et rotæ: quia diuina eloquia cum legente creſcunt, nam tanto illa quiſque altius intelligit, quanto in eis altius intendit. Vnde nec eleuantur rotæ, ſi non eleuantur animalia: quia niſi legentium mentes ad alta profecerint, diuina dicta, velut in imis, non intellecta iacent. Cum enim legenti cuilibet ſermo ſcripturæ ſacræ, ſi tepidus videtur ſenſus diuini eloquij, eius mentem non excitat, et in cogitatione ſua nullo intellectus lumine emicat, rota et otioſa et in terra eſt, quia animal non eleuatur a terra.

B At vero ſi animal ambulet, id eſt, bene viuendi ordinem quærat, et progreſſum cordis inueniat, quemadmodum greſſum boni operis ponat, ambulant pariter et rotæ: quia tantum in ſacro eloquio profectum inuenis, quantum apud illum ipſe profeceris. Si enim pennatum animal ſeſe in contemplatione tenderet, rotæ protinus a terra ſubleuarentur: quia terrena non eſſe intelligis, quæ prius in ſacro eloquio iuxta terrenum morem dicta credidiſti. Fitq. vt ſcripturæ ſacræ verba eſſe cæleſtia ſentias, ſi accenſus per contemplationis gratiam temetipſum ad cæleſtia ſuſpendas. Et mira atque ineffabilis ſacri eloquij virtus agnoſcitur, cum ſuperno amore legentis animus penetratur. Quia ergo animal ad alta ſe ſubleuat, rota volat. Sequitur: [Quocumque ibat ſpiritus, illuc eunte ſpiritu et rotæ pariter leuabantur, ſequentes eum.] Quo enim ſpiritus legentis tendit, illuc et diuina eloquia leuantur: quia ſi in eis altum quid viden-

C do et ſentiendo quæſieris, hæc eadem ſacra eloquia tecum creſcunt, tecum in altioribus aſcendunt. Bene autem de eiſdem rotis dicitur: Sequentes eum. Legentis enim ſpiritus, ſi quid in eis ſcire morale aut hiſtoricum quærit, ſenſus hunc moralis hiſtoriæ ſequitur. Si quid typicum, mox figurata locutio agnoſcitur. Si quid contemplatiuum, ſtatim rotæ quaſi pennas accipiunt, et in aere ſuſpenduntur, quia in verbis ſacri eloquij intelligentia cæleſtis aperitur. Quocumque ergo ibat ſpiritus, illuc eunte ſpiritu, et rotæ pariter leuabantur, ſequentes eum. Rotæ enim ſpiritum ſequuntur, quia verba ſacri eloquij, vt ſæpe iam dictum eſt, iuxta ſenſum legentium per intellectum creſcunt. In vna enim eademq. ſcripturæ ſententia, alius ſola hiſtoria paſcitur, alius typica, alius vero intelligentiam per typum contemplatiuam quærit. Et fit plerumque, vt, ſicut dictum eſt, in vna eademq. ſententia cuncta ſimul tria valeant inueniri. Moy- *Exod.3.a*

D ſes enim cum de ardenti rubo vocatus fuiſſet, acceſſit propius vt videret viſum, et ecce *Pat.i Exod.5* rubus ardebat, et non conſumebatur. Magnum eſt hoc miraculum. Si ſolam in eo hiſtoriam requiras, eſt vnde legentis nutriatur animus, vt videas, quòd in ligno ignis ardeat, et non conſumat. At vero ſi typicam intelligentiam quæras, quid flamma niſi legem de qua ſcriptum eſt: In dextera eius ignea lex? et quid rubus ille, niſi Iudaicum *Deut.33.b* populum deſignauit, peccatorum ſuorum ſpinis obſitum? Sed rubus ardens conſumi non potuit, quia Iudaicus populus et ignem quidem legis accepit, et tamen peccato- *Aug.ser.96.* rum ſuorum ſpinas non deſeruit, nec eius vitia diuini ſermonis flamma concremauit. *Euch.ser.spi.4* Fortaſſe in hoc facto alius maiora per typum contemplari deſiderat. Huius quia ſenſus excreſcit, eleuantur pariter et rotæ. Inter homines enim pariter perfectus homo factus eſt vnicus Dei filius, qui ſua peccata non habuit, ſed ſpinas noſtræ nequitiæ ſuſce-

E pit, atque vſque ad paſſionem pro nobis humiliari dignatus eſt, et in ſemetipſo ignē tribulationis noſtræ ſuſcipere. Sed arſit, et non arſit: quia ex humanitate eſt mortuus, tamen immortalis ex diuinitate permanſit. Suſcepit a nobis, vnde ſacrificium fieret pro nobis, et tamen impaſſibilis atque incommutabilis permanſit in proprijs, vt nos commutaret a noſtris. Alius fortaſſe hiſtoriæ moralitatem, atque per allegoriam intelligentiæ contemplationem requirit. Patet cunctis, iuxta hiſtoriam, hoc quod in le- *Leu.1.et 5.a* ge ſcriptum eſt, vt turtur quæ pro peccato offertur, retorqueatur caput eius ad pen- *Pat. in Leu.* nulas, ita vt collo inhæreat, et non penitus abrumpatur. In quibus verbis dubius le- *c.3.* gentibus ſenſus hiſtoricus non eſt. Sed ſi hæc intelligere moraliter requiras, agitur rota, dum ad moralem intelligentiam ducitur ſacri verbi ſententia. Nos enim ipſi in omnipotentis Dei ſacrificium eſſe turtur debemus, ita vt caput noſtrum retorqueatur ad pennulas, id eſt, animus ad virtutes. Non enim immerito per caput mentem intelligimus,

mus, quia sicut caput corpus, ita mens actiones regit. Sed caput ad pennulas retorqueri præcipitur, vt ea quæ dicis facias, et os ad opera coniungas. Nec ita caput abscindendum est, vt a corpore diuidatur, sed ex parte decisum, corpori suo iubetur inhærere: quia videlicet mens nostra a carnali delectatione incidenda est, sed a carnis cura necessaria incidenda non est. Hinc enim scriptum est: Carnis curam ne feceritis in desiderijs. Quæ ergo in desiderijs fieri prohibetur, proculdubio in necessitate conceditur. Caput ergo turturis ex parte abscissum est, et ex parte inhæret, vt sicut dictū est, et a voluptate carnis mēs nostra incisa sit, et tamē a necessitate non sit abscissa. Quòd si hoc sacrificij genus sub typica Redemptoris nostri intelligentia, alius ad contemplationem requirat, ascendat ergo ad fortiora animus, eleuentur animalia, vt eleuentur pariter et rotæ. Quis enim caput nostrum est, nisi Redemptor generis humani? De quo scriptum est: Ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Quem cum Iudæi persequerentur, nomen eius delere de terra conati sunt. Cumq. eum crucifixum et sepultum viderent, hunc se ab amore omnium diuisisse crediderunt. Sed caput turturis et incisum est, et tamen a suo corpore diuisum non est, quia ex eo quòd pro nobis mortem pertulit, omnes nos sibi verius in ipsa sua morte coniunxit. Et per hoc quòd se nostris oculis visibiliter subtraxit, nostris se mentibus inuisibiliter radicauit. Caput ergo turturis incisum inhæsit corpori, quia pro nobis quidē Redemptor noster passus est, sed a nobis separatus per passionem non est. Quia igitur dicta sacri eloquij cum legentium spiritu excrescunt, recte nunc dicitur: Quocumque ibat spiritus, illuc eunte spiritu et rotæ pariter leuabantur, sequentes eum. Et subditur: [Spiritus enim vitæ erat in rotis.] In rotis enim spiritus vitæ est, quia per sacra eloquia dono spiritus viuificamur, vt mortifera a nobis opera repellamus. Potest enim intelligi, quia spiritus vadit, cum legentis animum diuersis modis et ordinibus tangit Deus, quando hunc per verba sacri eloquij modo in zelo excitans, ad vltionem erigit, modo ad patientiam mitigat, modo in prædicationem instruit, modo ad pœnitentiæ lamenta compungit. Sed curramus breuiter per hæc eadem verba, quæ diximus, et videamus quo modo sequuntur rotæ spiritum, qui vitæ spiritus dicitur, et rotis inesse perhibetur. Certe si legentis animum spiritus vitæ in zeli feruore tetigerit, protinus in sacris eloquijs videt, quòd Moyses ad castra rediens, et populum per idola peccasse cognoscens, hunc per feruorē spiritus gladijs strauit. Quòd Phinees, persequendo luxuriam, iram Domini gladio placauit. Quòd Petrus sibimet mentientes verbo perculit et occidit. Quòd Paulus negligentibus discipulis virga minatur. Si vitæ spiritus legentis animum ad seruandam patientiam tangit, statim sequuntur et rotæ: quia in sacris eloquijs inuenit, quòd Moyses et Aaron cum loquentes recta, persecutionem populi passi sunt, ad tabernaculum cucurrerunt, pro ipso populo exorantes quem fugiebant. Sancta autem eorum mens, et tumorem superbientium pertulit, et tamen contra eos ad odium non erupit. Patientia enim vera est, quæ et ipsum amat, quem portat. Nam tolerare, sed odisse non est virtus mansuetudinis, sed velamentum furoris. In eisdem quoque eloquijs inuenit, quòd Samuel de principatus culmine deiectus, orasse se etiam pro deijcientibus confitetur. Quòd nemo sanctorum ad cælestem gloriam, nisi patientiam seruādo peruenit. Quòd ipse auctor et Redemptor generis humani, sputa, colaphos, spineam coronam, crucem, lanceam pertulit, et tamen pro persecutoribus orauit. Si vitæ spiritus legētis animum ad studium prædicationis excitat, statim sequuntur et rotæ, quia in sacris eloquijs inuenit: Moyses iubente Domino contra Ægypti Regem in quantis se prædicationibus libere verbis erexit. Quòd Stephanus Iudæis perfidis diceret: Vos semper Spiritui sancto restitistis: nec inter lapides timuit. Quòd Petrus fustibus cæsus, ne in nomine Iesu loqueretur, cum magna libertate respondit: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Quòd Paulus catenarum vinculis stringatur, sed tamen verbum Dei non est alligatum. Si vitæ spiritus ad pœnitentiæ lamenta compungit, sequuntur protinus rotæ, cum scripturæ sacræ verba Dauid pœnitentiā proferunt. Quod Rex reprehēsus a propheta, quia subiectus cælesti Regi non fuit, subiecto increpāti non erubuit cōfiteri, quod fecit. Quòd publicanus, qui reatum suæ nequitiæ cognouit, etsi iniustus ad templum venit, iustificatus a templo rediit. Quòd Petrus negationis maculas lacrymis lauit. Quòd latro qui in cruce cognouit culpam, in ipsa iam morte inuenit veniam. De quibus adhuc rotis eadem propheta replicat atque subiungit: [Cum euntibus ibant, et

cum

Marginal notes: Rom.13.d (Carnis curam); Ephes.1.d (Ipsum dedit caput); Exod.33.e (Moyses ad castra); Num.25.c (Phinees); Act.5.a (Petrus); 1.Cor.4.d (Paulus); Num.20.a (Moyses et Aaron); 1.Reg.8.b (Samuel); Mat.21.d, Ioan.10.a (ipse auctor); Exod.15.d (Moyses iubente); Act.7.f (Stephanus); Act.5.e (Petrus fustibus); Philip.1.c (Paulus catenarum); 2.Reg.12.c.d (Dauid); Luc.18.c (publicanus); Mat.26.g (Petrus negationis); Luc.23.f (latro). Section letters in right margin: A, B, C, D, E.

A cum ſtantibus ſtabant, et cum eleuatis a terra pariter eleuabantur, et rotæ ſequentes
ea: ſpiritus vitæ erat in rotis.] Hæc ſicut noſtis fratres chariſſimi, ex maxima parte
iam dicta ſunt, ſed iterata deſcriptione narrantur. Nec nos itaque pigeat eadem breui-
ter exponendo repetere, quæ ſpiritus per prophetam dignatus eſt replicando narrare.
Hoc enim ſolum in his verbis, nouum dicitur, quod dictum eſt: [Cum ſtantibus ſta-
bant.] Sunt autem quidam qui vſque ad hoc proficiunt, vt terrena, quæ accipiunt, be-
ne diſpenſare nouerint, miſericordiæ operibus intendant, oppreſſis ſubueniant. Hi vi-
delicet vadunt, in eo quòd ſe ad proximi vtilitatem tendunt. Cum his ergo rotæ gra-
diuntur, quia ſacra eloquia dictorum ſuorum paſſus in eius itinere diſponunt. Et ſunt
alij, qui in fide quam acceperunt, ita ad tenēdum fortes ſunt, vt aduerſis quibuſque re-
ſiſtere valeant, et non ſolum minime ad peruerſitatem trahantur perfidiæ, ſed etiam
B peruerſa loquentes impugnent, eoſq. ad rectitudinem pertrahant. Cum iſtis ſtantibus
ſtant etiam rotæ, quia in eis rectitudinem ſuam ſacri eloquij verbis confirmant, cum
in eis audiunt: State et tenete traditiones quas didiciſtis. Et rurſum: Aduerſarius ve- 2.Theſ. 2.d
ſter diabolus, tamquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes 1.Pet.5.c
in fide. Et ſunt alij, qui omnia terrena deſpiciunt: nulla, quæ prætereunt, poſſidere
dignantur, et in Dei ſe, vt prædictum eſt, contemplatione ſuſpendunt. Cum his ergo
eleuatis et rotæ pariter leuantur: quia inquantum quiſque ad alta profecerit, intātum
ei et ſacra eloquia de altioribus loquuntur. Vadunt ergo animalia ad vtilitatem pro-
ximi, ſtant ad cuſtodiam ſui, eleuantur ad contemplationem Dei. Sed et rotæ pariter
vadunt, ſtant, eleuantur, quia quæſita ſancta electio talis inuenitur, qualis et fit ipſe, a
quo quæritur. Ad actiuam enim vitam profeciſti: ambulat tecum. Ad immobilitatē
C atque conſtantiam ſpiritus profeciſti: ſtat tecum. Ad contemplatiuam vitam per Dei
gratiam perueniſti: volat tecum. Et rurſum ſubditur: [Quia ſpiritus vitæ erat in ro-
tis.] Quod idcirco ſecundo dicitur vitæ ſpiritus in rotis eſſe, quia ſcripturæ ſacræ duo
ſunt Teſtamenta, quæ vtraque Dei ſpiritus ſcribi voluit, vt nos a morte animæ liberar-
ret. Vel certe, quia duo ſunt præcepta charitatis, dilectio videlicet Dei, et dilectio pro-
ximi, per quæ vtraque nos ſacræ ſcripturæ dicta viuificant. Secundo ergo dicitur, quòd Idē ſup. hom. 4
ſpiritus vitæ erat in rotis: quia dilectionem Dei, et proximi capimus in eloquijs diui- et inf. 8. Et lib.
nis. Per præcepta enim ſcripturæ ſacræ reuiuiſcimus, qui mortui in culpa iacebamus. 24. Mor. 10.
Vnde omnipotenti Domino per Pſalmiſtam dicitur: In æternum non obliuiſcar iuſti- Pſal. 118.
ficationes tuas, quia in ipſis viuificaſti me. Iuſtificationes enim præcepta Domini dicū-
tur, in quibus nos corrigendo iuſtificat. De quibus Pſalmiſta apertius dicit: In tuis iu- Ibid.
D ſtificationibus meditabor: non obliuiſcar ſermones tuos. In eis itaque nos viuificat,
quia per hæc nobis ſpiritualem vitam demonſtrat, eamq. per afflatum ſpiritus noſtris
mentibus infundit. Quod quia quotidie per donum gratiæ in electorum mentibus agi-
tur, ſpiritus vitæ erat in rotis. Hæc nobis ſcriptura in tenebris vitæ præſentis, facta eſt
lumen itineris. Hinc etenim Petrus ait: Cui benefacitis intendentes, quaſi lucernæ lu- 1.Pet.1.d
centi in caliginoſo loco. Hinc Pſalmiſta dicit: Lucerna pedibus meis verbum tuum Pſal. 118
Domine, et lumen ſemitis meis. Scimus tamen quia et ipſa nobis noſtra lucerna obſcu
ra eſt, niſi hanc noſtris mentibus veritas illuſtret. Vnde iterum Pſalmiſta ait: Quoniam Pſal. 17.
tu illuminas lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas. Quid enim
lucerna ardens, niſi lumen eſt? Sed lumen creatum nobis non lucet, niſi illuminetur a
lumine non creato. Quia ergo omnipotens Deus ad ſalutem noſtram ſanctorum Te-
E ſtamentorum dicta et ipſe creauit, et ipſe aperuit, ſpiritus vitæ erat in rotis. Sequitur:
[Et ſimilitudo ſuper capita animalium firmamenti, quaſi aſpectus cryſtalli horribilis
extenti ſuper capita eorum deſuper.] Hæc, largiente Domino, duobus modis exponi-
mus, vt lectoris iudicio, quod eligendum cenſeat relinquamus. Poſſunt enim firmamē-
ti nomine, cæleſtes poteſtates intelligi. Quod firmamentum recte quaſi aſpectus cry- Diſt. 2. de pœn.
ſtalli dicitur: quia videlicet cryſtallum forte quidem nimis eſt, ſed ex aqua ſolidatur. c. citius ſup. in
Et natura angelica, quando creata eſt, liberum arbitrium accepit, vtrum vellet in hu- Iob. lib. Mor.
militare perſiſtere, et in omnipotentis Dei conſpectu permanere, an ad ſuperbiam labe- 27. c. 24.
retur, et a beatitudine caderet, per ſimilitudinem aqua fuit. Sed quia cadentibus alijs, Pat. in Gen. c. 1
ſancti angeli in ſua beatitudine perſtiterunt, atque hoc acceperunt in munere, vt iam et 2.
cadere omnino non poſſent, in eis natura ſua, quia iam deijci mutabiliter non poteſt,
quaſi in magnitudine cryſtalli durata eſt. Quòd cryſtallum horribile et extenſum ſu-

per capita animalium dicitur, quia illæ potestates angelicæ, quæ omnipotentis Dei conspectui assistunt, nobis adhuc in hac corruptione positis, terribiles atque pauendæ sunt. Quarum nunc gaudia, quia sensum nostrarum mentium excedunt, super capita animalium esse memorantur. Quis enim in carne corruptili positus, comprehendere valeat, quæ sit illa angelorum ineffabilis et sine fine lætitia? Quæ beatitudo, sine defectu vultum videre Creatoris, atque in eius delectatione sine immutatione persistere? Potest autem firmamenti nomine, ipse per figuram noster Redemptor intelligi, verus Deus super omnia, et factus inter omnia homo perfectus, in quo nostra natura apud patrem confirmata est. De quo etiam per Psalmistam prophetando dicitur: Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, et super filium hominis quem confirmasti tibi. Humana etenim natura priusquam a Creatore omnium susciperetur, terra erat: nam firmamentum non erat. Peccatori quippe homini dictum est: Terra es, et in terram ibis. Et postquam assumpta est ab auctore omnium, atque in cælis subleuata, et super angelos ducta, firmamentum facta est, quæ terra fuit. Sed terra firmamentum, quod aspicitur, cuius habet similitudinem, subinfertur, cum dicit: [Quasi aspectus crystalli horribilis.] Crystallum, sicut dictum est, ex aqua congelascit, et robustum fit. Scimus vero, quanta sit aquæ mobilitas. Corpus autem Redemptoris nostri. quia vsque ad mortem passionibus subiacuit, aquæ simile iuxta aliquid fuit: quia nascendo, crescendo, lassescendo, esuriendo, sitiendo, moriendo, vsque ad passionem suam per momenta temporum mobiliter decucurrit. Cuius cursum propheta intuens ait: Exultauit, vt gigas, ad currendam viam. Sed quia per resurrectionis suæ gloriam ex ipsa sua corruptione in incorruptionis virtute conualuit, quasi crystalli more ex aqua duruit, vt in illo, et hæc eadem natura esset, et ipsa quæ iam fuerat, corruptionis mutabilitas non esset. Aqua ergo in crystallum versa est, quando corruptionis eius infirmitas per resurrectionem suam ad incorruptionis est firmitatem mutata. Sed notandum, quòd hoc crystallum horribile, id est, pauendum, dicitur. Quis autem nesciat cuius pulchritudinis sit crystallum? Et mirum quo modo in hoc crystallo conueniat pulchritudo cum pauore? Sed omnibus vera scientibus constat, quia Redemptor humani generis cum index apparuerit, et speciosus iustis, et terribilis erit iniustis. Quem enim mansuetum aspiciunt electi, hunc eumdem pauendum atque terribilem conspiciunt reprobi. Sed hunc ideo tunc electi terribilem non videbunt, quia modo terrorem illius considerare non cessant. Studiose enim considerant, quàm terribilis ad iudicium veniat. Culpas anteactas deflent, imminentes declinant. Pauorem illius quotidie ante oculos mentis ponunt, et quando tremendus appareat, sine cessatione suspensi sunt, atque quotidie timendo agunt, ne quando venerit pertimescant. Similitudo ergo super capita animalium firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis. Et quia ipse pauor eius, quem in suis cogitationibus tenent, eorum mentes protegit, recte subiungitur: [Extenti super capita eorum desuper.] Firmamentum hoc quod in similitudinem crystalli super capita eorum animalium apparet, et horribile et extentum est, quia bonorum mentes vnde terret, inde protegit. Si enim pauendus in eorum cordibus non esset, protector et modo a peccatis et post a supplicijs non fuisset. Quia autem semper considerant, quis pauor ex iudicio immineat, virtutum pennas in rectitudinem conseruant. Vnde et apte mox subditur: [Sub firmamento autem pennæ eorum recte alterius ad alterum.] Tunc pennæ virtutum sub firmamento recte sunt, quando bonum, quod alter habet, hoc alteri impendit: vt qui terrenam substantiam accipit, indigentis proximi inopiam subleuet. Qui doctrinæ gratia plenus est, ignorantis proximi tenebras verbo suæ prædicationis illustret. Qui temporali potestate subnixus est, oppressos a violentijs releuet. Qui prophetiæ spiritu plenus est, a vita proximi mala, imminentia bona suadendo, declinet. Qui gratiam curationis accipit, intercessione sua saluti infirmantium pie et humiliter impendat. Qui a terrenis Actibus liber, soli Deo vacare meruit, pro delinquentibus proximis exoret. Fit autem sæpe, vt qui in terrena substantia nimis occupatur, orationi non quantum debet, inuigilet. Et fit plerumque vt is, qui ad exorandum Dominum cunctis mundi oneribus exutus vacat, sustentationem viuendi non habeat. Sed dum diues porrigit alimentum atque vestimentum pauperi, et dum pauper orationem suam animæ diuitis impendit, pennæ animalium recte alterius ad alterum tenduntur. Nam dum ille mihi verbum prædicationis exhibet, et lumine veritatis ex corde meo

Psal. 79 · Genes. 3. a · Hier. in Isa. 34. · Psal. 18

A de meo ignorantiæ tenebras expellit: dumq. illi ego, quia fortasse a mundi huius potente opprimitur, solatium meæ defensionis impartior, atque hunc de violentis manibus euello, vicissim nobis pennas nostras tendimus, vt nos affectu et ope vicaria, ex bono quod accepimus, tangamus. Vnde bene primus pastor admonet dicens: Omnium finis appropinquabit. Estote itaque prudentes, et vigilare in orationibus: ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum. Hospitales inuicem sine murmurationibus. Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes. Quod ergo apud Ezechielem penna, hoc apud Petrum Apostolorum accepta gratia dicitur. Et quod ille ait: Rectæ pennæ alterius ad alterum: hoc Ecclesiæ pastor dicit: Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes. Pennæ enim nostræ rectæ iam B non sunt, si ad vtilitatem nostram solummodo reflectuntur. Sed tunc recte fiunt, cum in vtilitatem proximi dirigimus, quod habemus. Quia enim bona nostra non a nobis sunt, sed ab eo hæc accepimus a quo factum est vt essemus, tanto ea nobis non debemus retinere priuata, quanto ea nobis conspicimus ab auctore nostro ad communem vtilitatem data. Vnde recte Petrus Apostolus in exhortatione huius rei subdit dicens: Sicut boni dispẽsatores multiformis gratiæ Dei. Atque adhuc adijcit: Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute quam administrat Deus. Ac si aperte dicat: Humilitet impendite bonum proximis, quia scitis vobis non a vobis esse, quod habetis. Quælibet enim penna virtutis cum ad proximum impartiendo tenditur, recta non erit, si humilitate caruerit. Sequitur: [Vnumquodque duabus alis velabat corpus suum, et alterum similiter velabatur.] Quia per corpus C actio, per alas vero virtutes signentur, supra iam diximus. Et cum dicat: Sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum, quærendum est qualiter subditur: [Vnumquodque duabus alis velabat corpus suum.] Qua in re hoc patenter indicatur, quia et pennas alias ad alterum tendebant, et tamen duabus alis corpus proprium velabant. Quid est hoc nisi, quia sic debemus virtutes quas accepimus alijs impendere, vt et ea in quibus peccauimus, non desinamus caute cogitare, et reatum nostrum quotidie per timorem, et pœnitentiam plangere? Duas enim alas superius, quibus corpus velatur, timorem et pœnitentiam diximus. Sic ergo in charitate crescamus, vt pennas tendamus in proximos, et numquam desinamus cogitare, et plangere nosmetipsos. Pennæ tendantur iuxta, pennæ cooperiant corpora, vt et de bonis actibus præbeamus exempla, et mala quæ egimus, ab- D scondant a iudicio timor, et pœnitentia. In translatione autem veteri de his alis dicitur: Singulis duæ coniunctæ, et tegentes corpora eorum. In quibus verbis intelligitur, quia et ipsæ erant pennæ, quæ iungebantur alterius ad alterum, et ipsæ quæ eorum corpora cooperiebant. Quod per figuram bene accipitur, quia illæ nos virtutes apud omnipotentem Deum protegunt, quas ex charitate proximis impartimur, atque coniungimus. Cum quibus dum concorditer viuimus, mala quæ fecimus, velamus. Possunt ergo etiam per has alas duo præcepta charitatis intelligi, amor scilicet Dei, et proximi. Amando enim Deum, nostra in nobis mala persequimur, id est, corpus velamus. Diligendo autem proximum, et ei in quo prodesse possumus festinamus, id est, alas ad alterum tendimus. Hoc autem quod subditur. [Et alterum similiter velabatur.] In translatione veteri non habetur. Et quæri potest cur postquam E dictum est: [Vnumquodque duabus alis velabat corpus suum.] Subiungitur: [Et alterum similiter velabatur?] Translationem autem septuaginta interpretum, Aquilæ, Theodotionis, et Symmachi solicite perscrutãtes, nihil ex his verbis inuenimus, sed beati Hieronymi scripturam legentes agnouimus, quia hãc sententiam in Hebręa veritate ita positã, non quidem iuxta verbum, sed iuxta sensum, inuenerit. Quæri etenim potest cur postquam dictum est: [Vnumquodque velabat corpus suum:] Statim subditur: [Et alterum similiter velabatur?] Si enim diceret vnum et alterum, loquendi ratio staret. Postquam vero dictum est vnumquodque, cur adijcitur, alterũ, cum in vnoquoque omnes comprehenduntur? Sed si et perfectorum vitam, et proficientium merita distinguimus, et vnumquodque et alterum non irrationabiliter positum videmus. Qui enim et sua deflent, et virtutum pennas ad proximos in exemplũ tendunt, proculdubio perfecti

1.Pet.4.b

Ibid. c

Sup. lib. 31. Mor. c. 6.

fecti sunt. Sunt autem plerique paruulorum, qui eorum lacrymas conspiciunt, et imitantur. Et qui nudi in suis prauitatibus esse potuissent, sanctos vigilantioresq. viros cōsiderant: moxq. suis prauitatibus irati, accenduntur, vt plangant, et inflammantur ad pœnitentiam. Atque vt velare sanctos corpora sua conspiciunt, ita ipsi quoque lacrymarum suarum alis velantur. Seipsos enim magnis increpationibus feriunt, cur qui virtutes non habent, peccata sua minime deplorant, si adhuc et illi plangere non desistunt, qui iam virtutum pennas per exempla ad proximos tendunt. In quibus verbis necesse est, vt nos qui paruuli adhuc sumus, perfectorum semper, et virtutes et lacrymas ante mentis nostræ oculos ponamus. Imitemur quæ in illis aspicimus, vt dum cœperimus per incrementa crescere, possimus ab illo districto examine mala, quæ fecimus, velare. In assiduis enim fletibus, in quotidiana nostra pœnitentia habemus sacerdotem in cælis, qui interpellat pro nobis. De quo etiam per Ioannem dicitur: Si quis *1. Ioan. 2. a* peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum, et ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Ecce exultat animus, cum aduocati nostri potentiam audimus. Sed exultationem nostram iterum remordet timor, quia ipse qui nobis aduocatus est, dicitur iustus. Nos enim causas iniustitiæ habemus, iustus vero aduocatus iniustas causas nullo modo suscipit, nec verba dare pro iniustitia consentit. Quid ergo agimus charissimi fratres mei? Sed ecce occurrit animo, quid agamus. Mala quæ fecimus, et deseramus, et accusemus. Scriptum est: Iustus in principio accusator est sui. *Prou. 18. c* *S. Bonauent.* *Phar. c. 267.* Quilibet etenim peccator conuersus in fletibus, iam iustus esse inchoat, cum cœperit accusare, quod fecit. Cur enim iustus non sit, qui contra suam iniustitiā iam per lacrymas sæuit? Iustus igitur aduocatus noster iustos nos defendet in iudicio: quia nosmetipsos, et cognoscimus et accusamus iniustos. Nō ergo in fletibus, non in actibus nostris, sed in aduocati nostri allegatione confidamus: Qui viuit et regnat cum patre in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

A B C

HOMILIA VIII.

ET audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis Dei. Cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, vt sonus castrorum. Cumq. starent, dimittebantur pennæ eorum. Nam cum fieret vox super firmamentum, quod erat super caput eorum, stabant et submittebant alas suas. Et super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri, similitudo throni, et super similitudinem throni similitudo, quasi aspectus hominis desuper. Et vidi quasi speciem electri, velut aspectum ignis intrinsecus per circuitum, a lumbis eius, et desuper: et a lumbis eius vsque deorsum vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu, velut aspectum arcus cum fuerit in nube, in die pluuiæ. Hic erat aspectus splendoris per gyrum. Hæc visio similitudinis gloriæ Domini. Et vidi, et cecidi in faciem meam.

D E

QVòd per exempla iustorum multi proficiant, superioris locutionis fine tractatū est. Atque hoc ipsum propheta nobis certius aperit, cum his quæ dixerat adiungit: [Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarū multarum.] Solent in sacro eloquio per aquas populi designari. Vnde per Ioannem dicitur: Aquæ vero sunt populi. Idcirco autem aquis populus designatur, quia et in vita sonum habet ex tumultu carnis, et quotidie defluit ex decursu mortalitatis. Vt autem sæpe iam diximus, alæ sunt animalium virtutes sanctorum. Quid est ergo, quòd propheta alarum sonum audit quasi sonum aquarum multarum, nisi quod ex omnipotentis Dei pietate

Idem 17. Mor. 10. et 19. Mor. 23. et 26. et Mor. 10. Hier. in Isa. 4. & in Ezec. 10. Aug. cont. lit. Petil. c. 31.

A tate illæ alæ virtutum, quæ in paucis prius sanctis sonabant, iam nunc prædicatione diffusa, in multorum populorum conuersatione resonant? Incarnato enim, passo, ac resurgente Domino, pauca pennata animalia fuerunt: quia rari valde extiterunt, qui cælestia desiderarent, et virtutum pennis se in alta suspenderent. Sed postquam diuinitatis eius prædicatio in mundo diffusa est, quanti iam paruuli, quanti grauiores, quanti fortes iuuenes, quanti imbecilles, quantæ conuersæ peccatrices, quantæ annosæ virgines per fidem, per spem, per amorem ad cælestia euolant, quis dicere, quis æstimare sufficiat? Ecce alarum sonitus, qui prius in paucis animalibus fuit, iam nunc in populis resonat, iam nunc mundi multitudinem ad cæleste desiderium pennæ virtutum leuant. Bene ergo dicitur: Et audiebam sonum alarum quasi sonum aquarum multarum: quia sicut præfati sumus,
B ille virtutum sonus, qui in aurem Dei prius ex paucis sanctis factus est, postmodum ex aquis multis, id est, ex innumerabilibus est populis multiplicatus. De quo sono adhuc bene additur: [Quasi sonum sublimis Dei.] Quid est, quòd alarum sonus in sanctis animalibus quasi sonus sublimis Dei dicitur, nisi quòd omnipotens Deus et ipse implet mentes sanctorum cælesti desiderio, et ipse exaudit impletas? Ipse etenim creat in sanctorum cordibus amorem, et ipse ex amantibus cordibus suscipit precem: Negationem suam Petrus fleuit amare, sed tamen illic præmittitur, quia Iesus respexit Petrum. Venit Maria Magdalenæ post multas maculas culpæ ad pedes Redemptoris nostri cum lacrymis: sed quis illam infundit intus, nisi qui benigne suscepit foris? Quis illam ad lacrymas vrgebat pet compunctionis spiritum, nisi qui hanc exterius coram simul recumbentibus reci-
C piebat ad veniam? Redemptor igitur noster peccatricis mulieris mentem extergebat, cum de culpa compungeret: suscipiebat, vt a culpa liberaret. Bene ergo iste alarum sonus quasi sublimis Dei dicitur, quia quidquid in sanctorum virtutibus agitur, eius est gratiæ qui merita largitur. Qui recte per prophetam sublimis Deus esse memoratur. In scriptura etenim sacra aliquando Deus nuncupatiue, aliquando vero essentialiter dicitur. Nuncupatiue enim dicitur, sicut scriptum est: Ecce constitui te Deum Pharaonis. Et sicut Moyses ait: Si quis hoc, vel illud fecerit, applica illum ad deos, videlicet ad sacerdotes. Qui rursum dicit: Dijs non detrahes, id est sacerdotibus. Et sicut Psalmista ait: Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit. Essentialiter autem Deus dicitur, sicut ad Moysem dicitur: Ego sum Deus patris tui, Deus Abraam, Deus
D Isaac, Deus Iacob. Vnde Paulus Apostolus volens nuncupatiuum Dei nomen ab essentiali discernere, de Redemptore nostro locutus est dicens: Quorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Qui enim nuncupatiue dicitur, Deus inter omnia, qui vero essentialiter, Deus super omnia est. Vt ergo ostenderet Christum naturaliter Deum, non hunc Deum tantummodo, sed Deum super omnia esse memorauit: quia et electus quisque sicut præmisimus, vel in exemplo iustitiæ prærogando positus, dici Deus potest, sed inter omnia, quoniam nuncupatiue Deus. Christus autem Deus est super omnia, quia naturaliter Deus. Quem ergo Paulus Deum super omnia, hunc Ezechiel propheta Deum sublimem nominat. Postquam vero dictum est: [Audiebam sonum alarum quasi sonum aquarum multarum:] Quia adhuc additur: [Quasi so-
E num sublimis Dei.] Etiam hoc intelligere possumus, quod futurum electis omnibus scimus. Alarum etenim sonitus, sicut diximus, fuit in prædicatoribus sanctis: aquarum sonitus, in conuersis et sequentibus populis. Sed idem ipse sonitus erit quandoque sonus sublimis Dei: quia multitudo, quæ nunc ad fidem per sanctos doctores trahitur, quandoque in cælestem patriam congregatur, vt ibi omnes electi sine fine laudent cum viderint, sine fine quem laudent. Et quia tunc perfecte corpus Redemptoris efficitur omnis multitudo sanctorum, iuxta Pauli vocem dicentis: Quia et ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei, eiq. ita tunc inhærent, vt eis de corruptione, quæ per resurrectionem vincitur, iam nihil in suo sancto amore contradiceat, sed vnita gloriæ sui Redemptoris fiat: Recte dicitur: [Quasi sonus sublimis Dei.] Notandus est ordo describentis, quia prius sonus ex alis animalium, qui postmodum quasi sonus aquarum multarum: ad extremum

Luc.22. b
Luc.7. f
Isa.57. c
Exo.7. a
Exo.22. c
Ibid. d
Psal.31.
Exo.3. b
Rom.9. b
Rom.8. d

vero quasi sonus sublimis Dei dicitur. Quòd enim prius prædicauerunt sancti: hoc A
postmodum crediderunt atque tenuerunt conuersi ad fidem populi, qui ad extremum
Hier. in Ezec. 1. et in Isa. 15 in Iob 38. quoque Liberatori omnium reddent laudem in cælestia subleuati. Sonus itaque animalium fit quasi sonus aquarum, et sonus aquarum fit quasi sonus sublimis Dei: quia laudem omnipotentis Domini, quam prius in mundo pauci, hanc postmodum multi clamauerunt. Et quam nunc multi clamant, cum adhuc eis in semetipsis sua corruptio repugnat, hanc in cælestem patriam electi omnes suo iam capiti vniti resonabūt. Adhuc autem sanctorum animalium opera virtutesq. describuntur, cum subditur: [Cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, vt sonitus castrorum.] Si per sonitum sublimis Dei, laus nostri Creatoris in cælesti patria designatur, mirandum non est, quòd rursus ad sanctorum opera, in hac adhuc vita viuentium, propheticus sermo refunditur: quia sanctus Spiritus in corde prophetarum, quod simul ostendit intus, B
non simul eijcit per linguam foras. Aqua quippe scientiæ qua prophetantis animus repletur, in contemplatione vehementer exuberat. Sed quia angustum est spiritui omne os hominis, id est foramen carnis, ad explendam illam immensitatem, quæ conspicitur, proferendo lingua variatur. Postquam ergo sonum alarum quasi sonum sublimis Dei esse conspexit in cælis, rursus ad terras redit, et pennata animalia, quid hic agant, loquitur, vt illic summa mereantur, dicens: [Cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, vt sonitus castrorum.] Cum prædicatores sancti mundum prædicando, et trahendo circumeunt, animalia ambulant. Et quia hi etiam quos colligunt, statim vt crediderint, in laudem nostri Creatoris exsurgūt, fit sonus quasi sonus multitudinis. Et quia in prædicatione eadem bellum contra aerias potestates sumunt, recte subiungitur: [Vt sonitus castrorum.] Cum sanctis prædicatoribus fideles populi coniungū- C
tur, contra malignos spiritus in procinctu fidei multitudines castrorum fiunt. Et dum quotidie fideles quique cælestibus desiderijs replentur, terrena despiciunt, dura sibi pro amore supernæ patriæ proponunt, contra potestates aerias castra fiunt, quia armati fide, et bonis operibus muniti gradiuntur. Quasi enim quibusdam castris spiritualis
Ephes. 6. b exercitus per Paulum dicitur: Induite vos armatura Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli: quia non est nobis colluctatio aduersus carnem et sanguinem, sed aduersus principes et potestates, aduersus muudi rectores tenebrarum harum, contra spiritalia nequitiæ in cælestibus. Sanctorum ergo multitudinis castra sunt, quæ bellum contra potestates aerias susceperunt. Vnde sancta vniuersalis Ecclesia ita sub specie
Cant. 6. a dilectæ describitur, vt dicatur: Pulchra es amica mea, suauis et decora, sicut Hierusalem terribilis, vt castrorum acies ordinata. Quia enim Hierusalem pacis visio in- D
terpretatur, cuius nomine patria cælestis exprimitur, sancta Ecclesia suauis et decora, vt Hierusalem dicitur, quia eius vita et desiderium visioni iam pacis intimæ comparatur: vt in eo quòd auctorem suum diligit, quòd eius speciem videre concupiscit, de
1. Pet. 1. e quo scriptum est: In quem desiderant angeli prospicere, per ipsa iam amoris sui desideria angelis similis dicatur: quæ quantum Deo amabilis efficitur, tanto agitur vt malignis spiritibus terribilis fiat. Qualiter autem fit terribilis, subiuncta comparatione
Cant. 6. a ostenditur, id est, vt castrorum acies ordinata. Quid est quòd sancta Ecclesia ab hostibus suis vt castrorum acies sit timenda? Non enim a magno intellectu vacat ista comparatio, et idcirco est subtiliter intuenda. Scimus enim et constat, quia castrorum acies tunc hostibus terribilis ostenditur, quando ita fuerit constipata atque densata, vt in nullo loco interrupta videatur. Nam si ita disponitur, vt locus vacuus, per E
quem hostis possit ingredi, dimittatur, profecto iam suis hostibus terribilis non est. Et nos ergo cum contra malignos spiritus spiritalis certaminis aciem ponimus, summopere necesse est, vt per charitatem semper vniti atque constricti, numquam interrupti per discordiā inueniamur: quia si qualibet bona in nobis opera fuerint, si charitas desit, per malum discordiæ locus aperitur in acie, vnde ad feriendos nos hostis valeat intrare. Antiquus vero inimicus castitatem in nobis, si sine charitate fuerit, non timet: quia ipse nec carne premitur, vt in eius luxuria dissoluatur. Abstinentiam non timet, quia ipse cibo non vtitur: quia necessitate corporis non vrgetur. Distributionem terrenarum rerum non timet, si eidem operi charitas desit: quia diuitiarum subsidijs, nec ipse eget, valde autem in nobis charitatem veram, id est, amorem humilem quem nobis vicissim impendimus, timet, et nimis concordiæ nostræ

inuidet

A inuidet, quia hanc nos tenemus in terra, quam ipse tenere nolens amisit in cælo. Bene ergo dicitur: Terribilis vt castrorum acies ordinata, quia electorum multitudinem eo maligni spiritus pertimescunt, quo eos per charitatis concordiam munitos contra se, et conglobatos aspiciunt. Quanta autem sit concordiæ virtus ostenditur, cum sine illa virtutes reliquæ, virtutes non esse monstrantur. Magna enim est virtus abstinentiæ. Sed si quis ita ab alimentis abstineat, vt ceteros in cibo diiudicet, et alimenta eadẽ quę Deus creauit, ad percipiendum cum gratiarum actione in fidelibus etiam damnet, quid huic virtus abstinentiæ facta est, nisi laqueus culpæ? Vnde Psalmista quoque nullam esse abstinentiam sine concordia designans ait: Laudate eum in tympano, et choro. In tympano enim corium siccum resonat, in choro autem voces concorditer cantant. Quid ergo per tympanũ nisi abstinentia, et quid per chorum nisi charitatis concordia designatur? Qui itaque sic abstinentiam tenet, vt concordiam deserat, laudat quidem in tympano, sed non laudat in choro. Et sunt nonnulli, qui dum plus sapere, quàm necesse est, student, a proximorum pace resiliunt, dum eos velut hebetes stultosq. contemnunt. Vnde per se veritas admonet, dicens: Habete in vobis sal, et pacem habete inter vos: vt quisquis habere sal sapientiæ studet, curet necesse est, quatenus a pace concordiæ numquam recedat. Quòd vero de his duabus virtutibus diximus, hoc de ceteris omnibus sentiendum est. Vnde Paulus terribiliter admonet dicens: Pacem sectamini cum omnibus, et sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. Quia autem nil sine concordia Deo placeat, ipsa per se veritas demonstrat, dicens: Si offers munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ad altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens C offeres munus tuum. Ecce a discordantibus accipere non vult sacrificium, holocaustũ suscipere recusat. Hinc ergo perpendite, quantum sit malum discordiæ, propter quod et illud abijcitur, per quod culpa laxatur. Quia vero electi semper in charitate coniuncti sunt, et hæc eadem eorum charitas sonum laudis reddit auctori, malignis vero spiritibus, id est, antiquis suis hostibus pœnam incutit timoris: recte nunc de pennatis animalibus dicitur: [Cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, vt sonus castrorum.] Debet autem ab exortu sanctæ Ecclesiæ fidei oculos vsque ad finem mundi tendere, et hæc eadem castra quo modo ambulent, videre. Castra enim multitudines appellantur exercitus, cum in procinctu pergunt, aut in certo quolibet loco in itinere demorantur. Castris ergo via est vita præsentis sæculi, omnibus concorditer viuentibus sanctis. Alia autem sunt castra prædicantium, qui huc illucq. pro colligendis animabus in sancti operis procinctu laborant. Alia castra continentium, atque ab hoc mundo recedentium, qui contra malignorum spirituum bella quotidie in corde se præparant. Alia castra bonorum coniugatorum, qui viuentes in amore omnipotentis Dei concorditer, sic vicissim sibi carnis debitum soluunt, vt tamen quid Deo de bonis operibus debeant, nullatenus obliuiscantur. Sed etsi qua, vt homines, delinquunt, hæc incessanter pijs actibus redimunt. Quia ergo distincti fidelium ordines ab exortu sanctæ Ecclesiæ vsque ad finem mundi concorditer viuentes, contra potestates aerias dimicant, castra ambulant: et fit quasi quidam castrorum sonitus, quia in eis ad laudem omnipotentis Dei, et virtutum gladij, et arma miraculorum sonant. De sanctis vero animalibus adhuc subditur: [Cumq. starent, demittebantur pennæ eorum.] Stant sancta animalia, quando ea, quæ Dei sunt, intenta contemplatione considerant. Sed E eorum pennæ deponuntur, quia dum alta Dei iudicia aspiciunt, suæ eis virtutes vilescunt. Quod aperte exponitur, cum statim subditur: [Nam cum fieret vox super firmamentum, quod erat super caput eorum, stabant, et submittebant alas suas.] Firmamentum superius sub intellectu duplici iudicauimus exponendum. Possunt enim, sicut dictum est, firmamenti nomine cælestes potestates intelligi. Et potest firmamenti nomine, incarnatus vnigenitus, per hoc, quòd in eum natura nostra ad æternitatem firmata est, designari. Prius ergo, quid sentimus de angelis, et postmodum de Domino angelorum loquamur. Ecce enim dicitur: [Cum fieret vox super firmamentum, stabant, et submittebant alas suas.] Quo in loco, hoc primo sciendum est, quia non submittere ab inferiori ad superiora tendere, sed a superiori ad inferiora alas deponere, debet intelligi, propter hoc, quod præmissum est. [Cum starent, demittebantur pennæ eorum.] Quærendum itaque nobis est, quæ sit vox, quæ super firmamentum

Cant. 6. d
Rom. 14.
Psal. 150.
Mar. 9. b
Heb. 12. d
Matt. 5. a

mentum fit. Sed eamdem vocem melius intelligimus, si ab imis, ad superiora gradientes, quasi quibusdam passibus ascendamus. Sicut auditus corporis excitatur voce, ita sensus mentis excitatur intellectu, qui de interioribus agitur. Vox ergo est in mente, quasi quidam sonus intelligentiæ. Sed sciendum est, quia nostris sensibus aliquando vox carnis loquitur, aliquando vox animæ, aliquando vox firmamẽti, aliquando vox quæ super firmamentum est. Ponamus ergo ante oculos, quòd si quispiam sit læsus a proximo, qui ex humana ratione cogitat, vt vicem læsioni reddat, malum pro malo retribuat, huic vox carnis loquitur in mente: quia cum diuina mandata præcipiant bene nos facere his, qui nos oderunt, quisquis malefacere se odientibus cogitat, in eius animo vox carnis sonat. Multa terrena quotidie agimus, post hæc ad orationem redimus. Accenditur ad compunctionem animus, sed earum rerum, quas egimus, imagines versantur in mente, et intentionem compunctionis præpediunt in oratione: et quod volentes foris egimus, hoc interius patimur inuiti, et quædam cogitationum phantasmata mentem per imagines corporeas dispergunt, ne stricta totam in oratione se colligat. B

Hæc quoque vox carnis est. Cum vero et ista subigimus, atque ab oculis mentis cunctas corporeas imagines effugamus, ipsam in nobismetipsis naturam animæ quærentes, qualis sit, quæ carnem viuificare potest, sed semetipsam stringere in bonis cogitationibus, sicut desiderat, non potest: inuenimus quemdam intellectualem spiritum per Creatoris potentiam viuentem, corpus, quod sustinet, viuificantem, sed tamen obliuioni subditum, mutabilitati subiectum, quem sæpe timor afficit, lætitia extollit. Ipse itaque intellectus animæ vox eius est, quia sonat, quod est: quæ tamen adhuc vox sub firmamento est. Sed transcendentes animum, vocem de firmamento quærimus, cum illa sanctorum angelorum innumera multitudo in omnipotentis Domini conspectu, qualis sit, inuestigamus, quæ sit in eis sine fine festiuitas visionis Domini, quæ lætitia sine defectu, qui amoris ardor non crucians, sed delectans, quantum in eis sit desiderium visionis Dei cum satietate, et quanta satietas cum desiderio. In quibus nec desiderium pœnam generat, nec satietas fastidium parit. Quo modo inhærendo beatitudini sint beati: quo modo contemplando semper æternitatem, sint æterni: quo modo coniuncti vero lumini, facti sint lux: quo modo aspicientes semper incommutabilem, mutati sunt in incommutabilitatem. Sed cum ista de angelis cogitamus, adhuc vox de firmamento est, non super firmamentũ. Transeat ergo animus, et ab ipsis transcendat omne, quod creatũ est. In solo creatoris sui lumine fidei oculos figat, quòd vnus viuificet omnia, qui creauit, Deus, quòd vbique est, et vbique totus est, quòd incircumscriptus et incomprehensibilis sentiri potest, et videri non potest, quòd nusquam deest, et tamen ab iniquorum cogitationibus longe est: quòd nec ibi deest, vbi longe est: quia vbi non est per gratiam, adest per vindictam: quòd omnia tangit, nec tamen æqualiter omnia tangit. Quædam enim tangit vt sint, nec tamen, vt viuant et sentiant, sicut sunt cuncta insensibilia. Quædam tangit, vt sint, viuant, et sentiant, nec tamen vt discernant, sicut sunt bruta animalia. Quædam tangit vt sint, viuant, et sentiant, et discernant, sicut est humana et angelica natura. Et cum ipse numquam sibimetipsi sit dissimilis, dissimiliter tangit dissimilia. Quòd vbique præsens est, et inueniri vix potest: quòd stantem sequimur, et apprehendere non valemus. Ponamus ergo ante oculos mentis, quæ illa natura sit, quæ tenet omnia, implet omnia, circumplectitur omnia, superexcedit omnia, sustinet omnia. Nec alia ex parte sustinet, atque alia superexcedit: neque alia ex parte implet, atque alia circumplectitur, sed circumplectendo implet, implendo circumplectitur, sustinendo superexcedit, superexcedendo sustinet. Huius naturæ potentiam cum strictus in ea cogitat animus, vox super firmamentum fit: quia eius intellectum concipit, qui et angelorum sensum sua incomprehensibilitate transcendit. Cum ergo vox super firmamentum fit, stant animalia, et submittunt alas suas: quia sanctorum mentes cum Creatoris sui potentiam intenta contemplatione considerant, vilescunt eorum animo virtutes quas habent, et tanto fiunt apud se humiles, quanto eis illud alatum est, quod super angelos sonat. Fortasse enim doctores sunt, sed cum cœperint tacita mente cogitare, quæ sit ineffabilis Dei sapientia, quæ mentes hominum sine strepitu verborum, docet, et quo modo hæc eadem sapientia si auditorum mentes non doceat, vox docentiũ vacue laborat, sua eis doctrina protinus vilescit: quia neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Fortasse prophetæ sunt, sed cum tacita mente

Margin notes: C (beside "sanctorum angelorum"), D (beside "hensibilis sentiri"), E (beside "que alia circumplectitur"); 1. Cor. 3. b (beside "vacue laborat").

A mente considerant, quia prophetiæ suæ oculo simul omnia diuinitatis mysteria penetrare non possunt, quoniam sicut ait Apostolus: Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus: in illa immensitate secretorum vident, quia parum est omne quod vident, atque ex ipsa immensa altitudine luminis considerãt, quàm minus sit illud, quod intento oculo quasi per rimas viderunt. Deponant ergo alas suas, cum vox super firmamentum fit, id est humilientur in eo, quod apprehendunt, cum superna conspiciunt, quæ ab eis comprehendi non possunt. Sæpe etiam sanctorum cogitationibus ipsa, quæ habent bona, blandiuntur, vt eorum mentes in aliqua sui fiducia eleuent, sed protinus ad occulta Dei iudicia recurrunt, quo modo alij ex virtutibus ad infernum per elationem currunt, alij ex vitijs correcti, ad cælum per humilitatem leuantur. Vnde nos ad humilitatem reuocans propheta terret et admonet, dicens: Venite, et videte opera Do- *1.Cor. 13.c* *Psal.65*

B mini, quàm terribilis in consilijs super filios hominum. Quis enim digne considerare valeat, quantus super nos terror sit consiliorum Dei, quando alter ex virtutibus in fine tendit ad vitia, et alter ex vitijs in virtutibus concludit finem? Quia iuxta Salomonis vocem, sunt iusti atque sapientes, et opera eorum in manu Dei. Nec tamen scit homo, vtrum amore, vel odio dignus sit, sed omnia in futuro seruantur incerta. Et est via, quæ videtur hominibus recta, et nouissimum eius ducit ad mortem. Hæc itaque occulta iudicia profunda cogitare, quid est aliud, quàm alas deponere, id est, de nulla iam virtute confidere, sed sub magno timore trepidare? Siue enim omnipotentis Dei naturam cõsiderent, siue eius iudicia perpendunt, trepidant, pertimescunt. Eis ergo quasi alas deponere, est virtutes quas habent, humiliare. Sic Abraam alas deposuit, qui quando loqui cum Deo cœpit, puluerem et cinerem se esse cognouit, dicens: Loquar ad Dominum *Eccles.9.a* *Ibid.* *Prou.14.c* *Gen.18.d*

C meum, cum sim puluis et cinis? Sic Moyses alas deposuit, qui eruditus omni scientia Ægyptiorum, mox vt verba Domini audiuit, verba se non habere deprehendit, dicens: Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri et nudiustertius. Ex quo enim locutus es ad seruum tuum, impeditioris et tardioris linguæ sum. Ac si aperte diceret: Postquam a te verba vitæ audio, confusum me in verbis prioribus agnosco. Sic Isaias, cuius vita Domino ad prædicandum placuerat, cum eumdem Dominum contemplatus, carbone de altari in ore, tactus est, ait: Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labijs ego sum. Ecce ad superiora subleuatus, sibimetipsi de labiorum pollutione displicuit. Nisi enim cęlestis munditiæ ala conspiceret, esse se iudicabilem non inuenisset. Sic loquente Domino Hieremias clamat: A, a, a, Domine Deus, ecce nescio loqui, quia puer ego sum. Iuxta enim ea verba, quæ audiebat, verba se non habere cognouerat. Sic Daniel sublimem *Exo.4.c* *Isa.6.b* *Hier.1.a*

D visionem videns, per plurimos dies elanguit et ægrotauit. Quia et hi, qui in virtutibus fortes sunt, cum altiora Dei conspiciunt, in sua sibimet æstimatione infirmi atque imbecilles fiunt. Sic beatus Iob, de quo Dominus amicis illius dixit: Non estis loquuti coram me recta, sicut seruus meus Iob: cum verba Dei colloquentis audiret, respondit, dicens: Insipienter loquutus sum, et quæ vltra modum excederent scientiam meam. Et paulo supra: Idcirco ipse me reprehendo, et ago pœnitentiam in fauilla et cinere. Qui enim quantum ad homines sapienter loquutus fuerat, loquentem sibi Deum audiens, insipienter se locutum fuisse reprehendit: quia in contemplatione veræ sapientiæ sua ei sapientia viluit. Ad vocem ergo desuper venientem animalia alas deponunt, quia virtutem Dei, siue in natura sua contemplari requiramus, siue in occultis iudicijs inuestigare cogitemus, pro eo quòd eius alta nobis impenetrabilia sunt, nostra nobis si qua *Dan.8.* *Iob.42.b* *Ibid. a*

E inesse bona credebantur, vilescunt. Et qui in quantulacumque scientia volare credebamur, inuisibilem super nos naturam, et impenetrabilia eius iudicia perpendentes, submissis alis humiliter stamus. Sequitur: [Et super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri, similitudo throni. Et super similitudinem throni similitudo quasi aspectus hominis desuper.] Quid per thronum, nisi illæ virtutes angelicæ designantur, quæ ipsos quoque angelos dignitate loci superioris excedunt? Nam cum angeli nuncij dicantur, sæpe angeli ad annuncianda quædam hominibus veniunt, throni missi ad ministerium nuncij nusquam leguntur: quia eis longe sublimius Creator omnium præsidet. Vnde Paulus Apostolus ordines cælestium agminum, quos ad tertium cælum raptus viderat, describens ait: Siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, et in ipso creata sunt. Thronos igitur ante eos angelorum ordines dixit, quibus illos prælatos esse cognouit. Bene autem *Sup.hom.2.* *Et 19.Mor. c.13.* *Colos.1.c*

autem thronus lapidi sapphiro comparatur: quoniam lapis sapphirus aerium habet colorem. Virtutes ergo cælestium lapide sapphiro designantur, quia hi spiritus, quibus Deus omnipotens altius præsidet, superioris loci in cælestibus dignitatem tenent. Super thronum vero similitudo hominis: quia et super illas virtutes, quæ et ipsos angelos antecedunt, nostri est gloria Redemptoris. Notandum ergo, qui ordo seruatur. Super animalia enim firmamentum, super firmamentum thronus, super thronum homo esse describitur: quia et super sanctos homines adhuc in hac corruptione corporis viuentes, angeli, et super angelos, superiores et Deo proximæ angelicæ potestates: super potestates Deo proximas, eleuatus est mediator Dei, et hominum homo Christus Iesus. Sin vero, vt prædiximus, firmamenti nomine mediator Dei, et hominum pro assumpta humanitate debet intelligi, quia sub vnius nominis appellatione solent per prophetiæ spiritum multa signari, vox super firmamentum facta est, quæ super baptizatum Dominum de cælo sonuit, dicens: Tu es filius meus dilectus, in te complacui. Sicut per Euangelistam alium dicitur: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Quæramus igitur quo modo hanc vocem animalia audiunt, et alas deponunt? Abacuc propheta requisitus dicat: Domine audiui auditum tuum et timui: consideraui opera tua, et expaui. Quid est autem, quòd pater de filio loquitur, dicens: In quo mihi complacui? Omnis enim, qui pœnitendo corrigit aliqua, quæ fecit eo ipso quo pœnitet, se sibi displicuisse indicat, quia emendat, quod fecit. Et quia omnipotens pater sicut intelligi ab hominibus poterat, humano modo de peccatoribus locutus est, dicens: Pœnitet me fecisse hominem super terram: quasi sibimetipsi displicuit in peccatoribus quos creauit. In solo autem sibi vnigenito Domino nostro Iesu Christo cõplacuit, quia hunc inter homines hominem creasse eum non pœnituit omni modo, in quo peccatum nullo modo inuenit, sicut de illo per Psalmistam dicitur: Iurauit Dominus, et non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinẽ Melchisedech. In solo ergo sibi Redemptore nostro complacuit pater, quia in solo non inuenit culpã, in qua se reprehendat quasi per pœnitentiam. Sancta itaque animalia vocem super firmamentum audiant, et pertimescant: quia si solus sine peccato est, in eius innocentia aspiciunt in quantis ipsa quotidie delinquant, quæ necesse est, vt incessanter defleant. Considerant quoque quia et ipse auctor vitæ, sine passionis dolore ex hac vita nõ exijt. Et hæc ergo vox super firmamentum facta est, quia omnipotentis patris sententia etiã de morte ac resurrectione vnigeniti processit: Sed cum vox super firmamentũ fit, stant animalia, et submittunt alas suas, quia sancti quique cum ipsum quoque vnigenitum flagellatum in hoc modo conspiciunt, deponunt si quid de suis meritis præsumunt. Nã si ipse hinc sine flagello non exijt, qui venit sine peccato, quo modo flagellis digni nõ erunt, qui huc cum peccato venerunt? Ipsum ergo firmamentum, quod est super caput animalium, id est, quod transcendit mentes sanctorum, habet super se vocem, quia Redemptor noster eam quam cum patre disposuit ex diuinitate, sententiam pertulit in carne, quam audientes iusti terrentur, et omnem de suis viribus præsumptionem deponunt. Quibuslibet etenim uirtutibus polleat, quid digna est vita peccatorum, si et eius vita pro nobis flagello subiacuit, quæ subdita nullo peccato fuit? Sed ecce grauis nobis quæstio oritur, cum dicitur: quia super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni. Si enim per firmamẽtum Dominus, et per lapidem sapphirum, et similitudinem throni summæ illæ potestates angelicæ figurantur, quo modo super firmamentum, id est, super Dominum esse credendæ sunt, cum et mox subditur: Et super similitudinẽ throni similitudo quasi aspectus hominis desuper? Nam si ita, vt dictum est, firmamentum exprimitur Dominus, et rursus homo accipitur Dominus, qua ratione potest intelligi, et ipse super thronum, et ipse sub throno? Sed astrictos huius quæstionis nodos ipse soluit, de quo loquimur, qui afflatu sancti Spiritus ea quæ clausa sunt, aperit. Incarnatus enim vnigenitus patris per hoc, quod homo factus est, infra angelos fuit, sicut de eo scriptum est: Minuisti eum paulominus ab angelis. Resurgens autem et ascendens in cælos, omnibus angelicis potestatibus præsidet: sicut de eo illic rursum scriptum est: Omnia subiecisti sub pedibus eius. Et sicut ipse ait: Data est mihi omnis potestas. Firmamentum ergo sub throno, et homo super thronum est: quia per humanæ assumptionem naturæ, et ipse est sub angelis natus, et ipse super angelos exaltatus. Qui et prius quàm per resurrectionis

[Margin notes: A; B; Luc.3.d; Matt.3.d; Mar.3.b; Ioan.1.c; Abac.3.a; Gen.6.b; C; Psal.100.; D; Psal.8.; E; Ibid.; Matt.28.d]

A rectionis exultatetut gloriam,diuinitate super angelos fuit,sed tamen an angelis,vt dictum est,humanitate minoratus,ex qua et morti subiacuit. At postquam mortem resurgendo calcauit,humanitatem suam etiam maiestatibus angelorum superposuit. Prius itaque thronus super firmamētum,et post homo super thronum visus esse descributur: quia humani generis Redemptor,humanitatem,quam descendendo sub angelis assumpsit,ascendendo super angelos exaltauit. Sic vero factum eum sub angelis dicimus,sicut factum sub lege,prædicante Apostolo,audiuimus. Assumptam ergo humanitatem sub angelis accipimus pro ea minoratione, in qua dignatus est apparere.Nam mox,vt verbum caro factum est,mox Deus homo potestate super angelos fuit.De ipso quippe ante passionem scriptum est: Ecce angeli accesserunt, et ministrabant ei. Sed tamen vt humanitatis eius infirmitas monstraretur, rursum de eo scriptum est: Apparuit illi angelus de cælo, confortans eum. Indumento ergo vtriusque naturæ huic et angeli ministrare,hunc et angelus confortare describitur. Vnus quippe in vtraque natura: quoniam qui Deus ante sæcula extitit,homo factus est in fine sæculorum. Cui tamen ante passionem suam,et angeli ministrant,et hunc angelus confortat. Post passionem vero atque resurrectionem eius huic angeli ministrare possunt, sed iam hunc confortare non possunt: quia,vt prædictum est, etsi prius firmamentum sub throno apparuit,iam tamen homo super thronum est. In cuius persona,vt propheta sanctus adiunctionem vtriusque naturæ se vidisse ostenderet,protinus adiunxit: [Et vidi quasi speciem electri.] Quid est,quòd aspectus hominis videtur in throno quasi species electri, nisi quòd in electro,sicut longe superius diximus,aurum argentumq. miscetur, vt res vna ex metallis duobus fiat? In qua et per argentum auri claritas temperatur, et per auri claritatem species clarescit argenti. In Redemptore autem nostro natura diuinitatis et humanitatis inconfuse vnita sibimet atque coniuncta est, vt et per humanitatē diuinitatis eius claritas nostris potuisset oculis temperari, et per diuinitatem humana natura in eo claresceret,atque exaltata fulgorem vltra hoc, quòd creata fuerat,haberet. Ipse vero aspectus hominis super thronum, et species electri quam vidit, qualis ei apparuerit,adhuc scribendo subiunxit: [Velut aspectus ignis intrinsecus per circuitū, a lumbis eius et desuper. Et a lumbis eius vsque deorsum vidi quasi speciem ignis splēdentis in circuitu.] Quid est,quòd mediator Dei, et hominum homo Christus Iesus a lumbis et desuper aspectum ignis intrinsecus per circuitum habere describitur,et a lumbis,et deorsum speciem ignis splendentis per circuitum? Inuestigandum namque est, quare a lumbis et desuper ignem intrinsecus, nec tamen splendentem ignem habere narratur: a lumbis vero et deorsum habere ignis speciem dicitur, non tamen hunc habere intrinsecus memoratur: quia et splendentem et in circuitu hunc habere describitur. Quid enim lumborum nomine, nisi propago mortalitatis exprimitur? Propter quod etiam de Leui dicitur: quia adhuc in lumbis patris erat cum Melchisedech occurrit Abraæ. De lumbis vero Abraæ virgo Maria exijt, in cuius vtero vnigenitus patris per Spiritum sanctum incarnari dignatus est. Ex qua incarnatione vniuerso innotuit mundo Deus,sicut et per Psalmistam dicitur: Accingere gladio tuo circa femur tuum potentissime. Gladium etenim circa femur potentissimus sumpsit, quia sermo prædicationis illius, ex incarnatione conualuit. Quid vero iste ignis designat, nisi ardorem sancti Spiritus, qui corda quæ repleuerit, incendit? De quo ipsa veritas dicit: Ignem veni mittere in terram. Quid est ergo, quòd in hoc aspectu hominis, qui prophetæ apparuit,a lumbis superius,intrinsecus per circuitum ignis ardet,a lumbis inferius non ignis intrinsecus,sed in circuitu resplendet:nisi quòd ante incarnationem vnigeniti Redemptoris nostri,sola intra se Iudæa ardorem amoris eius habuit: post incarnationem vero illius in circuitu eius ignis resplenduit, quia in vniuerso mundo gentibus claritatem sancti Spiritus effudit? Prius ergo intrinsecus ignis erat, sed splendor non erat: quia Spiritus sanctus in multis quidem partibus Iudæam replebat,sed ad notitiam gentium necdum eius lumen emicuerat. A lumbis vero eius et deorsum ignis in circuitu splendet: quia postquam de virgine carnem sumpsit,in humano genere longe lateq. sancti Spiritus dona dilatauit. Et notandum, quòd ignis iste a lumbis superius per circuitum esse describitur,non extrinsecus, sed intrinsecus: quia amoris flamma,sicut dictum est,in electis atque spiritalibus viris vbique in suis finibus Iudæam repleuit. Nec tamen exibat extrinsecus, quia sese in multitudinem gentium non dilatabat.

Gal.3.d
Ioan.1.c
Mat.4.b
Luc.22.e
Hebr.7.a
Psal.44
Luc.12.f

bat. Quæ ardoris flamma visa est postmodũ in circuitu splendere, quia per mundi cardines in vniuersis gentibus omnipotentis Dei cœpit amor excrescere. Erat ergo prius A
Gen. 49. d ignis intrinsecus, cum Iacob diceret: Salutare tuum expectabo Domine. Quod enim salutare dicimus Latine, hoc verbo Hebraico Iesus dicitur: In quo verbo beati Iacob mens ostenditur, quo modo Iesu desiderio ardebat, quem se moriens expectare perhi-
Exod. 23. c bebat. Ardebat ignis cum Moyses diceret: Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi temetipsum, vt videam te. Ardebat ignis in mente, cum Dauid diceret: Siti-
Psal. 42. uit anima ad Deum viuum: quando veniam et apparebo ante faciem Dei mei? Qui incarnationem verbi desiderans, ait: Ostende nobis Domine misericordiam tuam, et sa-
Psal. 84. lutare tuum da nobis. Ardebat ignis cum Simeon de corruptione vitæ præsentis exire desiderans, audiuit non prius se visurum mortem, nisi videret Christum Domini. Sed ecce iam ignis iste quasi sub lumbis exterius resplendet, quia vniuersa gentilitas incarnati Dei est amore succensa. Quod tamen intelligi et aliter potest, quia Redemptor noster Deus Dominus Iesus Christus per humanitatem suam hominibus innotuit, qui per diuinitatem notus angelis et ante incarnationem fuit. Nobis ergo a lumbis inferius resplendet in circuitu, cuius ignis intrinsecus a lumbis superius ardet in cælo: quia illic cælestes spiritus eum in diuinitate sua conspiciunt, et amoris eius ignibus accenduntur. Nos vero, qui hunc ex assumpta humanitate diligimus, adhuc in hac corruptibili vita positi, splendorem ignis illius foris habemus. Vnus itaque super thronum est, qui et super lumbos ignem intrinsecus habet in angelis, et sub lumbis ignem in circuitu habet in hominibus, quia in omne quod ab angelis amatur per omne quod ab hominibus desideratur, vnus est, qui in cordibus ardet amantium. Hinc est enim, quòd magnæ illæ potestates angelicæ, seraphin, id est, incendium nominan- C
Heb. 12. d tur. Hinc de ipso omnium Creatore scriptum est: Deus noster ignis consumens est.
Deut. 4. d Ignis enim Deus dicitur, quia flammis amoris sui incendit mentes quas replet. Et idcirco seraphin incendium dicuntur, quia potestates ei proximæ, in cælis inæstimabili amoris eius igne succensi sunt. Ex hoc igne succensa ardent in terra corda iustorum. Hoc igne calefacta redeunt ad pœnitentiam corda peccantium, quæ inflammata vehementer timorem in amorem vertunt. Nam quæ prius tabescere metu cœperunt, postmodum igne amoris flagrant. Et quia eius membra sunt electi angeli in cælo, eius membra sunt conuersi homines in terra. Vnus homo est qui et super lumbos ardet intrinsecus, et sub lumbis inferius ignis sui splendorem in circuitu emittit: quia et angelos ad amorem suum per diuinitatem tenuit, et homines ad sancti ardoris sui desiderium ex humanitate reuocauit. Sequitur: [Velut aspectus arcus cum fuerit in nube D
Gen. 9. b in die pluuiæ.] Arcum omnipotens Deus inter se atque homines in signo posuit, vt vltra mundum diluuio non deleret, dicens: Arcum meum ponam in nubibus, et erit signum fœderis inter me, et inter terram. Cumq. obduxero nubibus cælum, apparebit arcus meus in nubibus, et recordabor fœderis mei vobiscum. Vnde et in arcu eodem color aquæ et ignis simul ostenditur: quia et ex parte est ceruleus, et ex parte rubicun-
Pat. 3 Gen. 39 dus: vt vtriusque iudicij testis sit, vnius videlicet faciendi, et alterius facti. Sed iam non vlterius faciendi, quia mundus quidem iudicij igne cremabitur, sed aqua iam diluuij non deletur. Quid est autem, quòd splendentem ignem a lumbis hominis throno præsidentis, sicut ait: [Aspectus arcus cum fuerit in nube in die pluuiæ.] Propheta conspexit? Quia enim per ignem, sicut dictum est, ardor sancti Spiritus designatur, quæ similitudo est arcus et spiritus, vt ignis, qui apparuit, quasi aspectus arcus apparuisse diceretur? Sed si ipsi, quam prædiximus, visioni arcus intẽdimus, quo modo arcus significet spiritum videmus. In arcu quippe, sicut præfatus sum, aqua et ignis apparẽt. E
Et post mediatoris aduentum, eo virtus Spiritus sancti in humano genere claruit, quo electos Dei, et aqua baptismatis lauit, et igne diuini amoris incendit. Quasi enim admixto colore aquæ simul et ignis, quidam arcus in nube ad probationem ponitur, cum
Ioan. 3. a veritas dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Qui arcus in nube est in die pluuiæ, quia in Dominica incarnatione, et in effusione prædicationis ostenditur, vt ad veniam corda credentium, Domino parcente, reuocentur. Nubem enim Redemptoris carnem non inconuenienter accipimus.
Psal. 103. De qua per Psalmistam dicitur: Qui ponit nubem ascensum suum. Nubem quippe ascensum suum posuit, quia is qui diuinitate vbique est, carne ad cælestia ascendit.

Expleta

A Expleta vero omni mystica visione, subiungit: [Hic erat aspectus splendoris per gyrum, et hæc visio similitudinis gloriæ Domini.] Quid enim in vniuerso mundo sancti Spiritus gratia agat aspiciens, ait: [Hic erat aspectus splendoris per gyrum.] Quæ vero intrinsecus eiusdem sancti Spiritus gloria maneat, considerare volens, sed sicut erat non valens, subiungit: [Et hæc visio similitudinis gloriæ Domini.] Non enim ait: Visio gloriæ, sed similitudinis gloriæ, vt videlicet ostendatur, quia quantalibet se intentione mens humana tendat, etiam si iam phantasias imaginum corporalium a cogitatione compescat, si iam omnes circūscriptos spiritus ab oculis cordis amoueat, adhuc tamen in corde mortali posita, videre gloriam Dei non valet, sicut est. Sed quidquid de illa est, quod in mente resplendet, similitudo, et non ipsa est. Vnde et ille prædicator, qui raptus vsque ad tertium cælum fuerat, dicebat: Videmus nunc per speculum in ænigmate. 1.Cor.13.c

B Qua in re non despicienda nobis quæstio oritur, quo modo Ioannes Euangelista cum erga miracula Redemptoris nostri Iudæorum perfidiam etiam ex verbis propheticis descripsisset, adiungit, dicens: Hæc dixit Isaias quando vidit gloriam eius, et locutus est de eo. Etsi Ezechiel vidit, quid est, quòd iste similitudinem gloriæ, et ille eius gloriam vidisse describitur? Sed cum Ioannes Euangelista prius miracula Redemptoris nostri narrauit, atque infidelitatem Iudæorum postmodū subdidit, hanc eiusdem Redemptoris nostri gloriam, quæ in mundo apparuit, Isaiam vidisse manifestat. Omne enim, quod in terra mirum diuinitus agitur, gloria omnipotentis Dei est, et eius gloria in omnibus factis videtur. Isaias ergo eius gloriam in terra vidit: Ezechiel vero gloriam in cælo, sicuti est, videre non potuit: quia aliter est gloria eius in rebus factis, atque aliter in semetipso. Hæc ergo eius gloria, quæ in rebus est,

C videri potest: illa vero, quæ in ipso est, videri modo nisi per similitudinem non potest. Sed etsi eamdem similitudinē gloriæ, vel subleuatus portare propheta potuerit, cognoscamus. Sequitur: [Et vidi, et cecidi in faciem meam.] Quid ergo de hoc viro fieret, si ita, vt est, eius gloriam vidisset, si ferre non valens cecidit? Qua in re cum magno mœrore pensare, et considerare cum lacrymis debemus, in quantam miseriam, et infirmitatem cecidimus, qui et ipsum bonum ferre non possumus, ad quod videndum creati sumus. Est tamen et aliud quod de prophetæ facto consideremus in nobis. Propheta enim mox, vt gloriæ Domini similitudinem vidit, in faciem suam cecidit. Cuius similitudinem gloriæ, quia nos per spiritum prophetiæ videre non possumus, hanc assidue cognoscere, et solicite contemplari in sacro eloquio, in cælestibus monitis, in præceptis spiritalibus debemus. Qui cum aliquid de Deo conspicimus, in faciem nostram ca-

D dimus, quia ex malis erubescimus, quæ nos reminiscimur perpetrasse. Ibi enim cadit homo vbi confunditur. Vnde et Paulus quasi quibusdam, in facie iacentibus, dicebat: Rom.6.d
Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Ecce cælestis gratiæ dono largiente, obuolutum mysterijs libri initium in Ezechiel propheta discussimus, et dicta mystica moraliter differentes, volantem prophetiæ historiam a terra extraximus: vt quæ prius paruulorum animæ mihiq. similium volabat, sed non eleuabatur, iam nunc ab eis legatur, et cognoscatur, euolet et leuet. Agamus ergo gratias Redemptori nostro, qui spiritali semper alimento nos reficit, qui panis viuus descendit de cælo, et dat vitam mundo. Ioan.6.e Qui viuit et regnat cum patre in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

E

HOMILIA IX.

ET audiui vocem loquentis, et dixit ad me: Fili hominis sta super pedes tuos, et loquar tecum. Et ingressus est in me spiritus, postquam locutus est mihi, et statuit me supra pedes meos. Et audiui loquentem ad me, et dicentem: Fili hominis mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt a me. Patres eorum præuaricati sunt pactum meum vsque ad diem hanc, et filij dura facie et indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus, si forte vel ipsi audiant, etsi forte quiescant, quia domus exasperans est: et scient quia

quia propheta fuerit in medio eorum. Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque sermones eorum metuas: quoniam increduli, et subuersores sunt tecum, et cum scorpionibus habitas. Verba eorum ne timeas, et vultus eorum ne formides, quia domus exasperans est. Loqueris ergo verba mea ad eos, si forte audiant, et quiescant, quoniam irritatores sunt. Tu autem fili hominis audi quæcumque loquor ad te, et noli esse exasperans, sicut domus exasperatrix est. Aperi os tuum, et comede quæcumque ego do tibi. Et vidi, et ecce manus missa ad me, in qua erat inuolutus liber, et expandit illum coram me, qui erat scriptus intus et foris, et scriptæ erant in eo lamentationes, et carmen, et væ. A

B

INitium libri in Ezechiel propheta magnis obscuritatibus clausum, et quibusdam mysteriorum nodis ligatum in homilijs octo, Deo Domino nostro Iesu Christo largiente, discussimus. Iam nunc planiora sunt, et minus difficilia quæ sequuntur. Charitati itaque vestræ colloquimur, eidem omnipotenti Deo gratias referentes, quia post tot opaca siluarum, tandem læti ad campos exiuimus, in quibus liberis gressibus locutionis nostræ inrrepidum pedem ponamus. Ecce enim postquam propheta similitudinem gloriæ Domini contemplatus, in faciem suam cecidit, adiungit: [Et audiui vocem loquentis, et dixit ad me: Fili hominis sta super pedes tuos, et loquar tecū.] Vbi adhuc subditur: [Et ingressus est in me spiritus, postquam locutus est mihi, et statuit me super pedes meos.] Ecce diuina vox iacenti prophetæ iussit, vt resurgeret. Sed surgere omnino non posset, nisi in hunc omnipotentis Dei spiritus intrasset: quia ex omnipotentis Dei gratia ad bona opera conari quidem possumus, sed hæc implere non possumus, si ipse non adiuuat, qui iubet. Sic Paulus cum discipulos admoneret, dicens: C
Phil. 2. b Cum metu, et tremore vestram ipsorum salutem operamini: illico quis in eis hæc ipsa bona operaretur adiunxit, dicens: Deus est enim qui operatur in vobis, et velle et per-
Ioan. 15. a ficere pro bona voluntate. Hinc est quòd ipsa veritas discipulis dicit: Sine me nihil potestis facere. Sed in his considerandum, quia si bona nostra, sic omnipotentis Dei dona sunt, vt in eis aliquid nostrum non sit, cur nos, quasi pro meritis æternam retributionē quærimus? Si autem ita nostra sunt, vt dona Dei omnipotentis non sint, cur ex eis omnipotenti Deo gratias agimus? Sed sciendum est, quia mala nostra, solummodo nostra sunt: bona autem nostra, et omnipotentis Dei sunt, et nostra: quia ipse aspirando nos præuenit, vt velimus, qui adiuuando subsequitur, ne inaniter velimus, sed possimus implere, quæ volumus. Præueniente ergo gratia, et bona voluntate subsequente, hoc quod omnipotentis Dei donum est, fit meritum nostrum. Quod bene Paulus D
1. Cor. 15. a breui sententia explicat, dicens: Plus illis omnibus laboraui. Qui ne suæ videretur virtuti tribuisse, quod fecerat, adiunxit: Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Quia enim cælesti dono præuentus est, quasi alienum se a bono suo opere agnouit: Non autem ego. Sed quia præueniens gratia liberum in eo arbitrium fecerat in bono, quòd libero arbitrio eamdem gratiam est subsecutus in opere, adiunxit: Sed gratia Dei me-
Ibid. a cum. Ac si diceret: In bono opere laboraui, non ego, sed et ego. In hoc enim quòd solo Domini dono præuentus sum: non ego. In eo autem, quòd donum voluntate subsecutus, et ego. His igitur breuiter contra Pelagium, et Celestinum dictis, ad exponendi ordinem redeamus. [Fili hominis sta super pedes tuos et loquar tecum.] Notandus nobis est ordo locutionis et operis, quia prius similitudo gloriæ Domini apparet, vt deijciat, postmodum alloquitur vt eleuet, deinde superabundantis gratiæ spiritum mittit et leuat, ac supra pedes statuit. Nisi enim aliquid de æternitate in mente videremus, numquam in facie nostra pœnitendo caderemus. Sed iam iacentes vox Domini consolatur nos facere, vt in opere surgamus, quod tamen nos nostra virtute non possumus facere. Ipsius ergo nos spiritus implet et leuat, et super pedes nostros statuit: vt qui pro- E
Grat. dist. 50. c. 17 ni in pœnitentia pro culpa iacuimus, recti postmodum in bono opere stemus. Sed stans propheta, quid audierit, adiunxit, dicens: [Et audiui loquentem ad me, et dicentem: Fili hominis, mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt a me.] Sic propheta describit sua, vt significet nostra. Nam quid est hoc, quod ei iacenti dicitur: Sta supra pedes tuos, et loquar tecum? Qui enim iacenti loquebatur, cur non se

nisi

A nisi stanti promittit esse locuturum? Sed sciẽdum, quia alia sunt, quæ iacentes, alia quæ stantes audire debeamus. Iacenti enim dicitur, vt surgat: stanti autem præcipitur, vt ad prædicationem proficisci debeat. Adhuc enim nobis in infirmitatis confusione iacentibus præberi non debet auctoritas prædicationis. Sed cum iam in bono opere surgimus, cum iam recti stare cœperimus, dignum est, vt ad lucrandos alios in prædicationem mitti debeamus. Stans ergo propheta, visionem spiritalem vidit, et cecidit. Cadens vero, iam monitionis verbum suscepit, vt surgeret. Surgens autem præceptum audiuit, vt prædicaret. Nam qui adhuc ex superbiæ vertice stamus, cum iam de æternitatis timore aliquid sentire cœperimus, dignum est, vt ad pœnitentiam cadamus. Et cum infirmitatem nostram subtiliter cognoscentes, humiliter iacemus, per diuini verbi consolationem surgere ad fortiora opera iubemur. Et cum iam in bono-

B rum operum soliditate persistimus, necesse est, vt vnde nosmetipsos correximus, inde iam prædicantes et alios leuemus. Iacenti ergo non præcipitur, vt ad prædicationem pergat, ne infirmus quisque hoc, quod verbo ædificare potest, opere destruat. Vnde recte quoque per Psalmistam dicitur: Eduxit me de lacu miseriæ, et de luto fæcis. Statuit supra petram pedes meos, et direxit gressus meos, et immisit in os meum cãticum nouum, hymnum Deo nostro. Prius enim de luto prauitatis educitur, vt eius pedes per fidem in petra solidentur. Sed quia rectam fidem, recta subsequi debet operatio: gressus eius directi sunt, vt post directionem gressuum, id est, post perfectionem boni operis, in ore acciperet etiam nouum canticum prædicationis. Sic Saulus, dum superbe Damascum pergeret, Redemptoris voce prostratus iacuit. Et qui prædicator futurus erat, non tamen mox vt prædicaret, quod viderat, audiuit, sed ei iacenti dicitur: *Psal. 39. a* *Act. 9. a* *Pat. in Gen. c. 78.*

C Ingredere in ciuitatem, et dicetur tibi, quid te oporteat facere. Iacens ergo hoc solum audire potuit, vt surgens disceret, quod audierat. Surgens vero hoc didicit, vt, quæ cognouerat, prædicaret. Sed quærendum nobis est, cur Ezechiel et Paulus in faciem cadunt, et de ascensore equi, id est, de eo qui in huius mundi gloria elatus est, dicitur: Vt cadat ascensor eius retrorsum? Rursumq. de persecutoribus Domini scriptum est: Abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram. Quid est hoc, quòd electi in faciem, et reprobi retrorsus cadunt, nisi quòd omnis, qui post se cadit, ibi proculdubio cadit, vbi non videt: qui vero ante se ceciderit, ibi cadit, vbi videt? Iniqui ergo quia in inuisibilibus cadunt, post se cadere dicuntur: quia ibi corrunt, vbi quid eos tunc sequatur, modo videre non possunt. Iusti vero, quia in istis visibilibus semetipsos sponte deijciunt, vt in inuisibilibus erigantur, quasi in faciem cadunt, quia timo- *Ioan. 18.*

D re compuncti, videntes humiliantur. Notandum vero quòd dicitur: [Mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt a me.] Sicut enim duobus modis a Deo receditur, ita duobus modis a Deo apostatæ homines fiunt. Nam vnusquisque a conditore suo, aut fide recedit, aut opere. Sicut ergo qui a fide recedit, apostata est: ita qui ad peruersum opus, quod deserit, redit, ab omnipotente Deo apostata absque vlla dubietate deputabitur, etiam si fidem tenere videatur. Vnum enim sine altero nil prodesse valet, quia nec fides sine operibus, nec opera adiuuant sine fide, nisi fortasse pro fide percipienda fiant: sicut Cornelius ante pro bonis operibus meruit audiri, quàm fidelis existeret. Qua ex re colligitur, quia bona opera pro fide percipienda faciebat. Nam cui ab angelo dicitur: Orationes tuæ et eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei: et mox pro eadem ascensione præcipitur, vt *Idem inf. hom. 19.* *Act. 10.* *Ibid.*

E ad Simonem mittat, qui ei veniens prædicare debeat, constat quia hoc petijt, vnde meruit exaudiri. Sequitur: [Patres eorum præuaricati sunt pactum meum vsque ad diem hanc, et filij dura facie, et indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te.] Ecce est vna culpa superbiæ, quia præuaricati sunt pactum. Ecce altera obstinationis, quia vsque ad diem hanc. Ecce in iniquitate filiorum culpa grauis impudentiæ, quia dura facie: quoniam mala quæ faciunt, iam non erubescant, et numquam vel post culpas ad pœnitentiam redeunt: quia indomabili corde sunt. Cum vero tantæ prauitatis, tantæq. obstinationis sint hi, ad quos propheta mittitur, quis iam non videat, quia persona prophetæ a tam peruersis hominibus despici valeat? Sed ecce auctoritas personæ tribuitur, cum subditur: [Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus.] Ac si aperte diceretur: Quia si ex te despiceris, ex mea voce necesse est vt loquaris. Ne contemnaris ipse, qui mitteris, verba mea proferẽs, ostẽde qui misit. Sequitur: [Si forte, vel ipsi audiãt, et si

forte quiescant: quia domus exasperans est. Dum constat, quòd omnipotens Deus omnia sciat, mirandum valde est cur dicitur. [Si forte audiant, et si forte quiescant.] Quapropter sciendum nobis est: quia ista dubitatio locutionis Dei non ex ignorantia, sed ex aliqua significatione descendit. Nam quis nesciat, quòd qui fecit et videt omnia, omnia sciat? Et per semetipsam in Euangelio veritas de antichristi prædicatoribus A

Mat.24.c dicit: Dabunt signa magna et prodigia: ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Cur hoc sub dubitatione dicitur, cum quid futurum sit, a Domino præsciatur? Vnum vero e duobus est, quia si electi sunt, fieri non potest. Si autem fieri potest, electi non sunt. Et tamen dicitur, vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Ista ergo dominici sermonis dubitatio ex electorum cordibus, designatio tentationis fuit: quia qui electi sunt ad persistendum, per signa prædicatorum antichristi tentabuntur ad cadendum. Per hoc ergo, quod dicitur, si fieri potest, hoc exprimitur, B quòd electi in corde tentabuntur. Nutant enim, sed non cadunt. Dicitur ergo si fieri potest, quia trepidabunt: et tamen dicuntur electi, quia non cadunt. Dubitatio itaque sermonis a Domino in electis exprimit trepidationem mentis. Quos et electos nominat, quia cernit, quòd in fide, et bono opere persistunt. Vnde hic qnoque dicitur: [Si forte audiant, et si forte quiescant.] Per hoc enim quod dicitur: si forte, quia ex magna multitudine pauci audituri sunt, demonstratur. Per dubitationem ergo sermonum Dei, quid significatur aliud, nisi pauciras auditorum? Notandum vero, quòd postquam mala parentum defunctorum dixerat: mittens prophetam ad filios dicat: [Si forte, vel ipsi audiant, et si forte quiescant.] Quid est dicere, vel ipsi, nisi quia eorũ patres, qui in culpa defuncti sunt, audire noluerunt? Pensemus rogo, quæ virtus sit in hoc dominici sermonis defectu, vt dicat: si forte vel ipsi audiant. Nobis hoc aperte C dicitur, qui afflicti, oppressi, conclusi, omnia, quæ in hoc mundo habuimus bona, perdidimus. Vrbes erutas, euersa castra, depopulatos agros, suffossas Ecclesias videmus: et tamen adhuc parentes nostros ad iniquitates sequimur, ab eorum elatione, quam vidimus, non mutamur. Et illi quidem inter gaudia, nos vero, quod est grauius, et inter flagella peccamus. Sed ecce omnipotens Deus iniquitates iudicans, iam priores nostros abstulit, iam ad iudicium vocauit. Nos adhuc ad pœnitentiam expectat, ad reuertendum sustinet. Et qui in illis iam iudicium exercuit, nobis suæ patientiæ longanimitatem prærogat, ne cum nostris prioribus perdat, dicens: [Si forte, vel ipsi audiant, et si forte quiescant, quia domus exasperans est.] Omnis anima etiam post acceptam fidem, in peruersitate sua aut permanens, aut reuertens, domus exasperans vocatur: quia eum quem per fidem susceperat, repellit a se prauis moribus habitatorem Deum. Nam domus inhabitatur a domino. Si ergo domus, quare exasperans? D Si vero exasperans, quare domus, quæ vtique iam non habitatur? Domus, quia in ea

z Deus per fidem habitare cœperat. Exasperans vero est, quia ab ea prauis moribus repulsus exijt, vt vacua remaneat, quam prius cælestis inhabitator replebat. Vnde etiam sicut veritatis voce cognouimus, iniquissimus spiritus cum septem alijs rediēs, domum

Mat.12.g scopis mundatam inuenit, quia mentem a virtutibus alienam replet. Sequitur: [Et scient, quia propheta fuerit in medio eorum.] Malis scire bonos, aut ad adiutorium salutis proficere, aut ad testimonium damnationis solet. Sciant ergo, quia in medio eorum propheta fuerit, vt, audita prædicatione aut adiuuentur vt surgant et conuertantur, aut sic in iniquitatibus eorum damnentur, vt excusatione careant. Sequitur: [Tergo fili hominis ne timeas eos, neque sermones eorum metuas, quoniam increduli, et subuersores sunt tecum, et cum scorpionibus habitas.] Pater ad quàm peruersos in prædicationem mittitur, qui ne timeat, admonetur. Et quia praui atque peruersi quique bona sibi loquentibus alia iniqua faciunt, et adhuc alia minantur, propter illa, quæ faciunt, dicitur: [Ne timeas eos:] Et propter hoc, quod minantur, adiungitur: [Neque sermones eorum metuas.] Vel certe, quia reprobi atque iniqui et mala bonis ingerunt, et eorum semper actibus derogant, propheta missus admonetur, ne eorum, vel crudelitatem, aut furorem metuat, vel verba pertimescat. In hoc itaque quod dicitur: [Ne timeas.] Prophetæ datur auctoritas prædicationis. Et quia omnes, qui in Deo viuimus, organa veritatis sumus, vt sæpe per alium mihi, sæpe vero alijs loquatur per me, sic nobis boni verbi inesse auctoritas debet, vt et is, qui præest, dicat recta libere, et is qui subest, inferre bona humiliter non recuset. Bonum E

enim

A enim quod maiori a minore dicitur: tunc vere bonum est, si humilitet dicatur. Nam si rectitudo sentiendi humilitatem loquendi perdiderit, radicem sensus in ramo linguæ vitiauit. Quod videlicet vitium iam non ex ramo, sed ex radice est, quia nisi cor intumesceret, lingua minime superbiret. Inesse ergo ad loquendum priori humilis auctoritas, inesse autem minori libera humilitas debet. Sed sæpe in hominibus ipse loquendi ordo confunditur, sicut et longe superius diximus. Nam aliquando qui per tumorem elationis loquitur, et loqui se per auctoritatem libertatis existimat: et aliquando alius per stultum timorem tacet, et tacere se per humilitatem putat. Ille locum sui regiminis attendens, non metitur sensum tumoris: iste locum suæ subiectionis considerans, timet dicere bona, quæ sentit, et ignorat quantum charitatis reus efficitur tacendo. Sic vero sub auctoritate superbia, et humanus timor sub humilitate

B se palliat: vt sæpe nec ille valeat considerare quid Deo, nec iste quid debeat proximo. Nam ille eos qui sibi subiecti sunt conspicit, et ei cui omnia subiacent, non intendit: in elatione attollitur, et de elatione sua velut de auctoritate gloriatur. Iste vero nonnumquam dum timet, ne maioris gratiam amittat, atque per hoc aliquid temporalis damni sustineat, tecta quæ intelligit occultat: atque apud se tacitus, ipsum timorem quo constringitur, humilitatem nominat. Sed eum cui nil vult dicere, tacendo in cogitatione dijudicat. Fitq. vt vnde se humilem existimat, inde grauius sit superbus. Discernenda ergo semper sunt libertas et superbia, humilitas et timor: ne aut timor humilitatem, aut superbia libertatem fingat. Ezechiel itaque quia non solum populo, sed etiam senioribus loqui mittebatur, ne incautum timorem humilitatem crederet, vt timere non debeat, admonetur, dum dicitur: [Ne timeas eos.] Ac ne for-

C te derogationis eorum verba pertimescat, adiungitur: [Neque sermones eorum metuas.] Cur autem linguas derogantium timere non debeat, etiam causa subiungitur, cum protinus subinfertur: Quoniam increduli et subuersores sunt tecum, et cum scorpionibus habitas. Timendi enim essent hi, quibus loqui mittebatur, si in fide et opere Deo omnipotenti placuissent. Quia autem increduli et subuersores sunt, in suis sermonibus derogantes, timendi non sunt: quia stultum valde est, si illis placere quærimus, quos non placere Domino scimus. Debent enim haberi in metu et reuerentia iudicia iustorum, quia membra omnipotentis Dei sunt, et hoc ipsi in terra reprehendunt, quod Dominus redarguit e cælo. Nam peruersorum derogatio, vitæ nostræ approbatio est, quia iam ostenditur nos aliquid iustitiæ habere, si illis displicere incipimus, qui non placent Deo. Nemo etenim potest in vna eademq. re, omnipotenti Domino, at-

D que eius hostibus gratus existere. Nam Deo se amicũ denegat, qui eius placet inimico. Inimicis veritatis aduersabitur, qui eidem veritati in mente subiugatur. Vnde sancti viri in vocis liberæ increpatione succensi, eos ad sua odia excitare non metuunt, quos Deũ non diligere cognoscunt. Quod propheta ardenter exhibens, creatori omnium quasi in munere obtulit, dicens: Nonne qui oderunt te Deus, oderam illos, et super *Psal. 138. c*
inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi. Ac si aperte dicat: Pensa quantũ te diligo, qui tuorum hostiũ excitare contra me inimicitias non pertimesco. Hinc iterum dicit: Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi, *Psal. 37. d*
quoniam secutus sum iustitiam. Bonum valde est quod iustus tribuit, quando male agentibus libera voce contradicit. Sed peruersi mala pro bonis retribuunt, cum iustis derogant, quia contra eos iustitiæ defensionem seruant. Non enim iusti humana iu-

E dicia, sed æterni iudicis examen aspiciunt, atque ideo derogantium verba comtẽnunt. Hinc etenim derogantibus Corinthijs Paulus dicebat: Mihi autem pro minimo est vt *1. Cor. 4. a*
a vobis iudicer, aut ab humano die. Qui nec in corde suo vnde se reprehendere potuisset inueniens, adiungit: Sed neque meipsum iudico. Videns autem quia ei ad perfectionem sanctitatis nec suum iudicium sufficeret, subdidit: Sed non in hoc iustificatus sum. Cur vero nec sibimetipsi de seipso credidit, causam reddidit, cum subiunxit: Qui autẽ iudicat me, Dominus est. Ac si aperte dicat: Nec meo de me iudicio credendũ existimo, quia ille me iudicat, cuius ego iudicium non comprehendo. Hinc beatus Iob cum amicorum derogantium linguas, inter dolores vulnerum, pateretur iacula verborum, cogitatione protinus ad conscientiam recurrit, atque vbi mentem solidam haberet, aspexit, dicens: Ecce enim in cælo testis meus, et conscius meus in excelsis. *Iob. 16. d*
Qui etiam subdidit: Verbosi amici mei, ad Deum stillat oculus meus. In omne enim

Ibid. d quod de nobis dicitur, semper taciti recurrere ad mentem debemus, interiorem testem A et iudicem quærere. Quid enim prodest si omnes laudent, cum conscientia accuset? Aut quid poterit obesse si omnes nobis derogent, et conscientia sola nos defendat? Beatus ergo Iob inter linguas derogantium inflexa mente persistens, quia in terra se
Isa.3.b impugnari falsis sermonibus vidit, in cælo testem quæsiuit. Hinc Isaias ait: Popule meus, qui beatificant te, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant. Qui videlicet populus ne verba suæ laudis attenderet, et in culpis altius periret, sta-
Ibid. d tim ei dicitur, quem aspiciat, cuius iudicium pertimescat, cum subditur: Stat ad iudicandum Dominus, stat ad iudicandos populos. Ac si aperte diceretur: Iudicia humana cur sequeris, qui stare super te cælestem iudicem scis? Hinc est, quòd Io-
Mat.11.a annem Baptistam veritas esse arundinem vento agitatam negat, dicens: Quid existis videre in desertum? arundinem vento agitatam? Quod quia negando dixerat, non B
Luc.7. d affirmando, subiecta verba testantur. Ait enim: Sed quid existis videre in desertum? hominem mollibus vestitum? Ecce, qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt. Arundo autem vento agitata modo flatibus erigitur, modo flatibus inclinatur. Omnis autem infirmus animus, qui vel derogatione deijcitur, vel laudibus exaltatur, arundo vento agitata est. Quod Ioannes non erat, quia inflexibilem mentis verticem inter laudes hominum, et derogationes tenebat. Sed magna inquisitione res indiget, cum recti operis viam tenemus, vtrum semper despicere derogantium verba debeamus, an certe aliquando compescere. De qua re sciendum est, quia linguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare ne ipsi pereant, ita per suam malitiam excitatas, debemus æquanimiter tolerare, vt nobis meritum crescat. Aliquando autem etiam compescere, ne dum de nobis mala disseminant, eorum, qui audire nos ad bona poterant, corda innocentium corrumpant. C
Epistola Hinc est enim, quòd Ioannes obtrectatoris sui linguam redarguit, dicens: Is qui amat
Ioan.3.b primatum gerere in eis, Diotrephes non recipit nos, propter hoc si venero, commoneam eius opera, quæ facit, verbis malignis garriens in nos. Hinc Paulus iterum
2.Cor.10.c de detrahentibus Corinthijs loquitur, dicens: Epistolæ inquiunt, graues sunt et fortes, præsentia autem corporis infirma, et sermo contemptibilis. Hoc cogitet, qui huiusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales et præsentes in opere. Hi etenim, quorum vita in exemplo imitationis est posita, debent, si possunt, detrahentium sibi verba compescere, ne eorum prædicationem non audiant, qui audire poterant, et in prauis moribus remanentes, bene viuere contemnant. Sed hac in re, subtili inquisitione necesse est, vt semetipsum animus inuestiget, ne fortasse suæ laudis gloriam quærat, et animarum lucra se quærere nostra cogitatio simulet. Sæpe enim sui nominis laude animus pascitur, et quasi sub obtentu lucrorum spiritalium, cum de se bona dici cognouerit, lætatur. Et sæpe suæ gloriæ defensione contra detrahentes irascitur, et fingit sibimet, quòd hoc ex eorum zelo faciat, quorum corda a bono itinere detrahentis sermo perturbat. Illi ergo debent magnopere curare, ne contra eorum opinionem detrahentium verba præualeant, qui suam conscientiam subtiliter discutientes, se in ea inueniunt de amore priuatæ gloriæ nihil habere. Hinc est enim, quòd iusti atque perfecti aliquando virtutes suas prædicant, bona quæ diuinitus acceperunt, narrant: non vt ipsi apud homines sua ostentione D
2.Cor.11.f proficiant, sed vt eos quibus prædicant, exemplo suo ad vitam trahant. Vnde Paulus Apostolus quoties fustibus cæsus, quoties lapidatus, quoties naufragium pertulit, quanta pro veritate sustinuit, quòd ad tertium cælum raptus, quòd in paradisum ductus sit, Corinthijs narrat, vt eorum sensum a falsis prædicatoribus auertat: vt, dum se innotesceret qualis esset, illi eis vilescerent, quos ab eis cognouerat inique venerari. Quod perfecti cum faciunt, id est, cum virtutes proprias loquuntur, in hoc quoque omnipotentis Dei imitatores sunt, qui laudes suas hominibus loquitur, E
Prou.27.a vt ab omnibus cognoscatur. Nam cum scriptura sancta præcipiat, dicens: Laudet te alienus, et non os tuum, quo modo facit ipse, quod prohibet? Sed si virtutes suas omnipotens Deus taceret, eum nullus agnosceret: si eum nullus agnosceret, nullus amaret: si nullus amaret, nullus ad vitam rediret. Vnde et per psalmistam de eo dicitur: Vir-
Psal.118. tutem operum suorum annunciabit populo suo, vt det illis hereditatem gentiũ. Virtutes ergo suas annunciat, non vt laudibus suis ipse proficiat: sed vt hi, qui hũc ex sua laude

A de cognouerint, ad perpetuam hereditatem veniant. Iusti itaque atque perfecti non solum cum vituperationis suæ verba reprehendunt, sed etiam cum virtutes quas habent infirmis loquuntur, reprehensibiles non sunt: quia per suam vitam quam referũt, aliorum animas ad vitam quærunt. De quibus tamen sciendum est, quia numquam bona sua detegunt, nisi eos, vt dixi, aut proximorum vtilitas, aut certe nimia necessitas cogat. Vnde Paulus Apostolus cum virtutes suas Corinthijs enumerasset, adiunxit: Factus sum insipiens, vos me coegistis. Fit vero, aliquando vt necessitate compulsi, in bonis, quæ de se referunt, non aliorum vtilitatem, sed suam requirant, sicut beatus Iob facta sua enumerat, dicens: Oculus fui cæco, et pes claudo, pater eram pauperum, et causam quam nesciebam, diligentissime inuestigabam. Et multa alia quæ sæpe egisse se commemorat. Sed quia in vulnere doloris positus, ab amicis increpantibus ipse

2.Cor.12.e

Iob.29.c

B impie egisse, et violentus proximis, atque oppressor pauperum fuisse dicebatur, vir sanctus inter flagella Dei, et humanæ increpationis verba deprehensus, mentem suã grauiter concuti, atque ad desperationis foueam conspexit impelli, qui iam iamq. cadere poterat, nisi ad memoriam bene acta reuocasset, vt ad spem animum reduceret, ne oppressus verbis et vulneribus in desperationem periret. Quòd ergo bona sua enumerat, non innotescere alijs quasi ex laude desiderat, sed ad spem animum reformat. Iusti itaque sicut sine arrogantia loquuntur, aliquando bona, quæ agunt, ita sine zelo priuatæ gloriæ detrahentium sibi linguas redarguunt, quia noxia loquuntur. Cum vero linguæ derogantium corrigi nequeunt, æquanimiter sunt per omnia tolerandæ. Nec obtrectationis sermo timendus est, ne dum vituperatio peruersorum metuitur, recti operis via deseratur. Vnde nunc Ezechieli prophetæ dicitur: [Sermones eo-

C rum ne metuas: quia increduli et subuersores sunt tecum.] Minus autem mali esset, si hi qui sunt increduli, subuersores minime fuissent. Quia enim ipsi, vel cælestis regni præmia, vel gehennæ esse supplicia non credunt, in suis grauitatibus dimissi, a fide et opere etiam alios subuertunt, vt regnum, quod ipsi appetere non volunt, nec alter assequatur: Hi namque cum teneriores quosdam bona incipere, mala iam deuitare cognouerint, modo irridendo quod in cælis promittitur, modo despiciendo, quod Deus omnipotens de inferni supplicijs minatur, modo laudando bona temporalia, et delectationes præsentis sæculi callida persuasione pollicendo, deflectunt mentes innocentium, eorumq. itinera peruertunt. Gaudent, si quos potuerint a vita reuocare, ad mortem trahere, lætantur in prauitatibus suis, exultant et in alienis. His nimirum pœna sua non sufficit, qui agunt ne soli moriantur. At si fortasse iustum quempiam tantæ iã

D virtutis inuenerint, vt ei loqui contraria non præsumant, quia subuersores esse non possunt, statim scorpiones fiunt. Scorpio enim palpando incedit, sed cauda ferit. Nec mordet a facie, sed a posterioribus nocet. Scorpiones ergo sunt omnes blandi et malitiosi, qui bonis quidem in faciem non resistunt, sed mox vt recesserint derogant: alios quos valuerint, inflammant, quæq. possunt noxia immittunt, mortifera inferre occulte non desinunt. Scorpiones ergo sunt, qui blandi et innoxij in facie videntur, sed post dorsum portant, vnde venenum fundant. Qui enim in occulto feriunt, quasi mortem latenter trahunt. Vnde etiam per Psalmistam dicitur: Circumdederunt me sicut apes, et exarserunt sicut ignis in spinis. Apes enim in ore mel habent, in aculeo caudæ vulnus. Et omnes, qui lingua blandiuntur, sed latenter ex malitia feriunt, apes sunt: quia loquendo dulcedinem mellis proponunt, sed occulte feriendo vulnus inferunt. Ista vero

Ruper. in Apoc. 9.

Psal.117.

Euch. for. spir c.8

E facientes exardescunt sicut ignis in spinis: quia per flammas detrahentium non iustorum vita comburitur, sed si quæ in eis esse poterant peccatorum spinæ concremantur. Dicatur ergo: [Increduli et subuersores sunt tecum, et cum scorpionibus habitas.] Increduli scilicet Deo, subuersores vero infirmantibus proximis, scorpiones autem etiam fortibus et robustis. Quibus etsi in facie contradicere non præsumunt, ex occulto tamẽ vulnus derogationis inferunt. Increduli quippe simul, et subuersores et scorpiones sunt, quia et audita ea, quæ Dei sunt, non credunt, et eos quos præualent, a bonis moribus subuertunt, et quos inflectere non valent, occultis machinationibus feriunt. Qua in re hoc quoque notandum est, quia cum prophetæ dicitur: [Increduli et subuersores sunt tecum, et cum scorpionibus habitas.] Nobis consolationis medicamentum profertur. Quod sæpe tædet viuere, dum nolumus cum malis habitare. Querimur etenim cur non omnes boni sunt, qui nobiscum viuunt. Mala proximorum ferre nolu-

mus, omnes sanctos iam debere esse decernimus, dum esse nolumus, quod ex proximis portemus. Sed hac in re luce clarius patet, dum malos pottare renuimus, quàm multum adhuc ipsi de bono minus habeamus. Neque enim perfecte bonus est, nisi qui fuerit et cum malis bonus. Hinc beatus Iob de semetipso asserit, dicens: Frater fui draconum, et socius struthionum. Hinc Paulus Apostolus discipulis dicit: In medio nationis prauæ et peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. Hinc Petrus gregis dominici pastor dicit: Iustum Loth, oppressum a nefandorum iniuria, conuersatione eripuit. Aspectu enim et auditu iustus erat, habitans apud eos, qui de die in diem animam iusti iniquis operibus cruciabant. Sæpe vero cum de vita proximorum querimur, mutare locum conamur, secretum vitæ remotioris eligere, videlicet ignorantes, quia si desit spiritus, non adiuuat locus. Idem enim Loth de quo loquimur, in Sodomis sanctus extitit, in monte peccauit. Quia autem loca mentem non muniunt, ipse humani generis primus testatur parens, qui et in paradiso cecidit. Sed minus sunt omnia quæ loquimur ex terra. Nam si locus saluare potuisset, satan de cælo non caderet. Vnde Psalmista vbique in hoc mundo tribulationes esse conspiciens, quæsiuit locum quo fugeret, sed sine Deo inuenire non potuit munitum. Ex qua re et ipsum sibi locum fieri petijt, propter quem locum quæsiuit, dicens: Esto mihi in Deũ protectorem, et in locum munitum, vt saluum me facias. Tolerandi ergo vbique sunt proximi, quia Abel fieri non valet, quem Cain malitia non exercet. Vnum vero est pro quo vitari societas debet malorum, ne si fortasse corrigi non valent, ad imitationem trahant. Et cum ipsi a sua malitia non mutantur, eos qui sibi coniuncti fuerint, peruertant. Vnde Paulus ait: Corrumpunt bonos mores colloquia mala. Et sicut per Salomonem dicitur: Noli esse amicus homini iracundo, nec ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas eius, et sumas scandalum animæ tuæ. Sicut ergo perfecti viri peruersos proximos non debent fugere, quia et eos sæpe ad rectitudinem trahunt, et ipsi ad peruersitatem nũquam trahuntur: ita infirmi quique societatem declinare debent prauorum, ne mala, quæ frequenter aspiciunt, et corrigere non valent, delectentur imitari. Sic enim verba proximorum audiendo quotidie sumimus in mente, sicut flando atque respirando aerem trahimus corpore. Et sicut malus aer assiduo flatu tractus inficit corpus, ita peruersa locutio assidue audita, infirmantium inficit animum, vt tabescat delectatione praui operis, assidui iniquitate sermonis. Sequitur: [Verba eorum ne timeas et vultus eorũ ne formides: quia domus exasperans est.] Ideo boni timendi sunt: ne offendantur, ne forte per eos ille prouocetur ad iram, qui eorum corda semper inhabitat. Nam sicut superius dictum est, si malos offendimus, timere minime debemus: quoniam illis nostra actio displicet, quibus nec iustitia Creatoris placet. Quid ergo timendũ est, si nobis ingrati sunt, qui Deo amabiles nõ sunt? Vnde recte nunc dicitur: [Verba eorũ ne timeas, et vultus eorum ne formides: quia domus exasperans est.] Ac si aperte diceretur: Timendi essent, nisi me in suis actibus exasperarent. De quibus adhuc subditur: [Loqueris ergo verba mea ad eos, si forte audiant, et quiescant, quia irritatores sunt.] Omnis, qui peccat, quid aliud quàm conditoris sui in se iracundiam irritat? Et scimus, quia quoties actu, quoties verbo, quoties cogitatione delinquimus, Deum contra nos toties irritamus. Sed tamen sustinet, et clemẽter expectat per patientiam. Per prædicatores autem suos verbum nobis exhortationis prærogat. Omnis autem, qui recta prædicat, si auditur, iram irritati Creatoris super præuaricatorem populum placat. Vnde necesse est, vt ipse non debeat agere malum, quod solet in populo furorẽ conditoris sui irritare. Propter quod etiam subditur: [Tu autem fili hominis audi, quæcumque loquor ad te, et noli esse exasperans sicut domus exasperatrix est.] Id est, mala, quæ fieri conspicis, ipse non facias: ne hoc, quod prohibere niteris, ipse committas. Omnis etenim prædicator intenta semper debet mẽte pensare, ne qui missus est lapsos erigere, ipse in prauitate operis cum lapsis cadat, et Pauli hunc sententia feriat dicentis: In quo alterum iudicas, teipsum condemnas. Vnde Balaam Dei spiritu repletus ad loquendum, sed tamen in carnalem vitam suo spiritu detentus, de semetipso loquitur dicens: Dixit auditor sermonum Dei, qui nouit doctrinam altissimi: et visiones omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos. Cadens apertos oculos habuit, qui rectum quod diceret, vidit: sed recte videre cõtempsit. Cadens videlicet in peruerso opere, et apertos habens oculos in sancta prædicatione.

Est

Marginalia (left): Iob. 30. d; Phil. 2. c; 2. Pet. 2. b; Gen. 19. d; Iuo p. 5. c. 320; Gen. 3. a; Grat. 41. c. 11; Psal. 30; 7. q. 1. c. Aduersitas.; Greg. lib. 9. ep. 39.; 1. Cor. 15. d; Prou. 22. d; Rom. 2. a; Num. 22. a. Section letters (right): A, B, C, D, E.

A Est tamen aliud, quod possit intelligi, cur beatus Ezechiel, qui ad prædicationem mittitur, esse exasperans prohibetur. Nisi enim ad loquenda verba cum mittebatur, obediret, omnipotentem Dominum sicut populus de peruerso opere, sic propheta de suo silentio exasperasset. Nam sicut mali ideo Deum exasperant, quia loquuntur, vel faciunt mala, ita nonnumquam boni exasperant, quia reticent bona. Illis itaque in culpa est peruersa agere, istis recta reticere. In hoc ergo cum malis etiam boni simul Deum exasperant, quia cum peruersa non increpant, bis per suum silentium proficiendi licentiam præstant. Sequitur: [Aperi os tuum et comede quæcumque do tibi.] Aperimus os nostrum, cum recta loquimur, et comedimus, quæ a Deo accipimus: quia et tribuitur et augetur in nostris sensibus cibus vitæ, cum prædicare cœperimus. Vnde propheta alius dicit: Os meum aperui, et attraxi spiritum. Non enim spiritum attra- *Psal. 118.*
B heret, nisi os aperiret: quia nisi ad prædicandum proximis se impenderet, spiritalis doctrinæ in eo gratia non creuisset. Sequitur: [Et vidi: et ecce manus missa ad me, in qua erat inuolutus liber. Et expandit illum coram me, qui erat scriptus intus et foris.] Sicut per prophetam prædicatorum ordo, sic per librum, quem accepit, scripturæ sacræ paginæ designantur. Liber autem inuolutus, est scripturæ sacræ eloquium obscurum, quod profunditate sententiarum inuoluitur, vt non facile sensu omnium penetretur. Sed coram propheta liber expanditur: quia coram prædicatoribus sacri eloquij obscuritas aperitur. Inuolutum librum manus Dei porrexerat, cum saluator dicebat: Simile factum est regnum cælorum homini, qui seminauit bonum semen in agro suo. *Mat. 13. a* Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, et superseminauit zizania in medio tritici, et abijt. Cum autem creuisset herba, et fructum fecisset, tunc apparue-
C runt et zizania, et reliqua: quæ charitas vestra etiam me reticente reminiscitur. Sed librum, quem inuolurum ostenderat, expandit cum hoc quod per ænigmata loquebatur, exposuit dicens: Qui seminat bonum semen, est filius hominis. Ager autem est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filij regni: zizania autem filij sunt nequam. Inimicus autem, qui seminauit ea, est diabolus. Messis vero consummatio sæculi. Messores autem angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania, et igni comburuntur, sic erit in consummatione sæculi. Inuolutus itaque liber expanditur, quando hoc quod obscure prolatum fuerat, per latitudinem intellectus aperitur. Hunc inuolutum librum veritas expandit, quando in discipulis egit, quod scriptum est: Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. *Luc. 24. f* De quo adhuc libro subditur: [Qui erat scriptus intus et foris.] Liber enim sacri eloquij intus scriptus est per allegoriam, foris per histo- *Hier. in Ezec. 2. in Isa. 8. 29*
D riam. Intus per spiritalem intellectum, foris autem per sensum litteræ simplicem, adhuc infirmantibus congruentem. Intus, quia inuisibilia promittit: foris, quia visibilia præceptorum suorum rectitudine disponit. Intus, quia cælestia pollicetur: foris autem, quia terrena contemptibilia qualiter sint, vel in vsu habenda, vel ex desiderio fugienda, præcepit. Alia namque de secretis cælestibus loquitur, alia vero de exterioribus actionibus iubet. Et ea quidem, quæ foris præcepit, patent: sed illa quæ de internis narrat, plene apprehendi nequeunt. Vnde scriptum est: Extendens cælum sicut *Psal. 103.* pellem, qui regis aquis superiora eius. Quid enim cæli nomine nisi sacra scriptura si- *Inf. hom. 17.* gnatur? De qua nobis et sol sapientiæ, et luna scientiæ, et ex antiquis patribus stellæ *Orig. in Ezec. hom. 1.* exemplorum atque virtutum lucent. Quod sicut pellis extenditur: quia per scriptores suos carnis lingua formarum, ante oculos nostros, et per verba doctorum exponendo
E displicatur. Quid vero aquarum nomine, nisi sanctissimi angelorum signantur chori? De quibus scriptum est: Et aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini. *Psal. 149.* Huius ergo cæli superiora Dominus aquis tegit, quia alta sacra eloquij, id est, ea quæ de natura diuinitatis, vel de æternis gaudijs narrat, nobis adhuc nescientibus, solis angelis in secreto sunt cognita. Cælum ergo hoc et coram nobis extenditur, et tamen aquis superiora eius conteguntur: quia et quædam sacri eloquij iam nobis per apertionem spiritus patent, et quædam quæ solis angelis possunt esse manifesta, nobis adhuc seruantur occulta. De quibus tamen occultis iam partem per spiritalem intelligentiam sentimus, iam sancti Spiritus pignus accepimus: qui hæc, et plene necdum cognouimus, et tamen medullitus amamus, et in multis spiritalibus sensibus, quos iam cognouimus, veritatis pabulo pascimur. Dicat ergo: [Qui erat scriptus intus, et foris.] Quia in sacro eloquio, et dictis occultioribus atque sublimioribus satiantur fortes, et præce-

Psal. 103. præceptis apertioribus nos paruuli nutrimur. Vnde scriptum est: Montes excelsi ceruis, petra refugium herinacijs. Habeant enim montes intelligentiæ, qui iam contemplationis saltus dare nouerunt. Sed petra sit refugium herinacijs: quia nos paruuli et peccatorum nostrum spinis cooperti, et si intelligere alta non possumus, in petræ refugium, id est, in Christi fide saluamur. Vnde et quibusdam dicitur: Nihil me iudicaui scire inter vos nisi Christum Iesum, et hunc crucifixum. Ac si diceret: Quia vos capere diuinitatis eius mysteria non posse pensaui, sola vobis humanitatis eius infirma locutus sum. Sequitur: [Et scriptæ erant in eo lamentationes, carmen, et væ.] Carmen aliquando in bono, aliquãdo vero in malo accipi dubiũ non est: quia et lætum carmen, et lugubre carmen dicere possumus. Sed nos scripturæ sacræ vsum sequentes, quæ pene semper carmẽ ponere in prosperis solet, hoc in loco pro bona parte dictũ carmen accepimus. Nam cum omnipotens Deus populum suum de mari rubro liberasset, B scriptum est: Tunc Moyses et filijs Israel cecinerunt carmen Domino. Et cum Dauid victoriam de hostibus fecisset, scriptum est: Locutus est Dauid Domino verba carminis huius. Salomon quoque ait: Acetum in nitro, qui cantat carmina corde pessimo. Acetum quippe si mittatur in nitro, feruescit nitrum protinus et ebullit. Et peruersa mens quando per increpationem corripitur, aut per prædicationis dulcedinem bona suadentur, de correptione fit deterior. Et inde in murmurationis iniquitate succenditur, vnde debuit ab iniquitate compesci. Per Heliu quoque de ingrato ac sese desperante dicitur: Et non dixit: Vbi est qui fecit me, qui dedit carmina in nocte? Carmen quippe in nocte est lætitia in tribulatione. Carmen in nocte accipimus, quando in pressuris præsentibus de futuris gaudijs consolamur. Carmen nobis ostendebat Apostolus, cum dicebat: Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Carmen in nocte se Dauid habere indicat dicens: Tu es mihi refugium a pressura, quæ circumdedit me: exultatio mea, redime me a circundantibus me. Qui enim circundari se pressuris narrat, et tamen Deũ sibi esse exultationem nominat, proculdubio carmen in nocte cantat. Quia igitur pene semper in bono carmen ponere scriptura sacra consueuit, ita a nobis etiam in hoc loco debet intelligi. Væ autem, in scriptura sacra sæpius de æterno luctu, quàm præsenti solet intelligi. Vnde scriptum est: Væ impio in malo: retributio enim manuum eius fiet ei. Et beatus Iob loquitur dicens: Si impius fuero, væ mihi est: si autem iustus, non leuabo caput, saturatus afflictione et miseria. Iustorum enim afflictio temporalis est. Væ ergo quod dixit, a temporali afflictione distinxit, qui et iustum afflictionem, et impium væ habere perhibuit. Per semetipsam quoque veritas dicit: Væ mundo a scandalis. Et væ vobis qui ridetis, quoniam flebitis. Et væ prægnantibus et D nutrientibus in illis diebus. Pensandum ergo nobis est, quo modo hæc tria in sacro volumine scripta sint, lamentationes, carmen, et væ. Lamentationes videlicet: quia in eo scripta est pœnitentia peccatorum. Carmen vero, quia ibi prænunciantur gaudia iustorum. Væ autem quia illic expressa est damnatio reproborum. Vt ergo peccata punias, lege quæ in hoc volumine scripta sunt lamenta: Scindite corda vestra, et non vestimenta vestra. Et rursus: Miseri estote, et lugete: risus vester in luctum conuertatur, et gaudium in mærorem. Vt autem de promissione gaudij sequentis hilarescas, cognosce quæ in hoc volumine scripta sunt carmina laudis æternæ: Beati qui habitant in domo tua Domine, in sæculum sæculi laudabunt te. Et sicut per quendam sapientem de cælesti Hierusalẽ dicitur: Ex lapide pretioso et mundo omnes plateæ eius sternentur, et per omnes vicos eius, alleluia cantabitur. Hoc nobis carmen cælestis E patriæ nunciare ciues eius venerant, qui concorditer clamabant: Gloria in excelsis Deo: et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Sed si adhuc præsenti sæculo mente inhæres, si adhuc terrenis voluptatibus delectaris, amare nõ potes gaudia æterna quæ audis. Cognosce ergo in hoc volumine væ quod in eo scriptum est, atque ab animo per timorem expelle quod diligis, vt possis ex iudicio carmen amare quòd legis. Ibi quippe sub vnius damnati specie, multitudo omnis exprimitur reproborum, cum voce veritatis dicitur: Ligatis pedibus eius ac manibus, mittite eum in tenebras exteriores, illic erit fletus et stridor dentium. Tunc etenim reprobi in exteriores tenebras cadunt: quia nunc in interioribus sua se sponte deiecerunt, vt veritatis lumen nec credendo nec bene operando sequerentur. In quibus ligatis pedibus ac manibus mitti præcipiuntur: quia nunc dum tempus operandi atque currendi est, habere manus et pedes liberos

Margin references: Psal. 103. — 1. Cor. 2. a — Exod. 15. a — 2. Reg. 22. a — Prou. 25. a — Iob. 35. c — Rom. 12. c — Psal. 31. b — Hier. in Ezec. 2. et Amos 5. — Isa. 3. b — Iob. 10. c — Mat. 10. a — Luc. 6. c — Luc. 21. c — Ioel. 2. b — Iac. 4. b — Psal. 38. — Psal. 83 — Tob. 13. — Luc. 2. b — Mat. 22. b

A liberos in bona actione noluerunt. Ibi væ reproborum scriptum est: Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur. Ibi damnatis ac repulsis dicitur: Discedite a me maledicti in ignem æternũ, qui paratus est diabolo et angelis eius. In hoc itaque volumine cuncta, quæ ædificant, omnia quæ erudiunt, scripta continentur. Peccasti enim, et iam te pœnitet illicita perpetrasse, vt ad agendam pœnitentiam docearis: ibi inuenis lamenta. Spe cælestium gaudiorum mentem releuare desideras, ibi ad consolationem tuam inuenis carmen. Sin vero et mala perpetrasti, et hæc te perpetrasse non pœnitet, sed ceruicem mentis erigis, ad nullas pœnitentiæ lamentationes inclinaris, nulla cælestium gaudiorum expectatione corrigeris, velis nolis, ibi scriptum audituras es væ: vt quem nec timor ad pœnitentiam humiliat, nec spes ad superna præmia exaltat, damnationis suæ iam nunc pœnam prospiciat, et sine excusatione in æternum supplicium cadat. Isa. 66. g Mat. 25. g

B Quid igitur fratres, quid agendum est miseris nobis, nisi vt euigilemus ad huius verba voluminis, et mala, quæ nos egisse meminimus, fletibus puniamus, vt per lamenta pœnitentiæ, perueniamus ad carmen vitæ? Ne si affligi modo pœnitendo nolumus, væ postmodum sine fine sentiamus. Nec nos nostrorum vulnerum multitudo in desperationem deprimat: quia maior est potentia medici, quàm magnitudo languoris nostri. Quid est enim, quod reparare ad salutem non possit, qui potuit omnia ex nihilo creare? Vnigenitus quippe est omnipotenti patri coæternus, Qui cum eo viuit, et regnat in vnitate Spiritus sancti, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA X.

C

Ili hominis, quodcumque inueneris, comede. Comede volumen istud, et vadens loquere ad filios Israel. Et aperui os meum, et cibauit me volumine illo. Et dixit ad me: Fili hominis, venter tuus comedet, et viscera tua complebuntur volumine isto, quod ego do tibi. Et comedi illud, et factum est in ore meo sicut mel dulce. Et dixit ad me: Fili hominis, vade ad domum Israel, et loqueris verba mea ad eos. Non enim ad populum profundi sermonis, et ignotæ linguæ tu mitteris ad domum Israel: neque ad populos multos profundi sermonis, et ignotæ linguæ, quorum Ezech. 3. 5

D non possis audire sermones. Et si ad illos mittereris, ipsi audirent te. Domus autem Israel nolunt audire te: quia nolunt audire me. Omnis quippe domus Israel attrita fronte est, et duro corde. Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, et frontem tuam duriorem frontibus eorum, et vt adamantem et vt silicem dedi faciem tuam. Ne rimeas eos, neque metuas a facie eorum: quia domus exasperans est. Et dixit ad me: Fili hominis, omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, et auribus tuis audi, et vade: ingredere ad transmigrationem ad filios populi mei, et loqueris ad eos, et dices eis: Hæc dicit Dominus Deus, si forte audiant et quiescant. Et assumpsit me

E spiritus, et audiui post me vocem commotionis magnæ: Benedicta gloria Domini de loco suo, et vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, et vocem rotarum sequentium animalia, et vocem commotionis magnæ. Spiritus quoque leuauit me, et assumpsit me: et abij amarus in indignatione spiritus mei. Manus enim Domini erat mecum, confortans me.

SOlent quidam, scripturam sacri eloquij legentes, cum sublimiores eius sententias penetrant, minora mandata, quæ infirmioribus data sunt, tumenti sensu despicere, et ea velle in alio intellectu permutare. Qui si recte in eo alta intelligerent, mandata quoque minima despectui non haberent: quia diuina præcepta sic in quibusdam loquuntur magnis, vt tamen in quibusdam congruant paruulis, qui per incrementa

menta intelligentiæ quasi quibusdam passibus mentis crescant, atque ad maiora intelligenda perueniant. Vnde nunc sancto prophetæ dicitur: [Fili hominis, quodcumque inueneris comede.] Quidquid enim in sacra scriptura inuenitur, edendum est: quia et eius parua simplicem componunt vitam, et eius magna subtilem ædificant intelligentiam. Sequitur: [Comede volumen istud, et vadens loquere ad filios Israel. Et aperui os meum, et cibauit me volumine illo.] Scriptura enim sacra cibus et potus est. Vnde A

Amos.8.b etiam Dominus per prophetam alium minatur: Mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini. Qui ergo subtracto suo eloquio, fame ac siti nos dicit atteri, quia eius verba et cibus noster et potus sint, demonstrat. Sed notandum, quòd aliquando cibus, aliquando potus sunt. In re-

Greg. 27. Mor. c.8. et in Ezec. hom. 2. bus enim obscurioribus, quæ intelligi nequeunt nisi exponantur, scriptura sacra cibus est: quia quidquid exponitur vt intelligatur, quasi manditur, vt glutiatur. In rebus vero apertioribus potus est. Potum enim non mandendo glutimus. Apertiora ergo mandata bibimus: quia etiam non exposita intelligere valemus. Pro eo autem, quod multa Ezechiel propheta obscura atque perplexa auditurus erat, nequaquam ei de sacro volumine dicitur, bibe: sed comede. Ac si aperte diceretur: Pertracta et intellige, id est, prius mande, et tunc degluti. Sed in verbis sacri eloquij iste debet studij nostri ordo seruari, vt hæc ideo cognoscamus, quatenus de iniquitate nostra compuncti, cognoscentes mala, quæ fecimus, vitemus ne alia faciamus. Et cum iam ex magno vsu lacrymarum, de peccatorum remissione cœperit esse fiducia, per verba Dei, quæ intelligimus, ad vitam quoque et alios trahamus. Ad hoc enim intelligenda sunt, vt et nobis prosint, et intentione spiritali alijs conferantur. Vnde bene nunc dicitur: [Comede volumen istud, et vade loquere ad filios Israel.] Ac si ei de sacro cibo diceretur: Comede et pasce: saturare et eructa: accipe et sparge: confortare et labora. Et notandum quod propheta subiungit dicens: [Et aperui os meum, et cibauit me volumine illo.] B C

Psal. 11. Os in corde esse alius propheta testatur, dicens: Labia dolosa in corde et corde locuti sunt mala. Os ergo aperimus, quando sensum ad intelligentiam sacri verbi præparamus. Itaque ad vocem Domini propheta os aperuit: quia ad spiramentum Dominici præcepti cordis nostri desideria inhiant, vt de cibo vitæ aliquid sumant. Sed tamen hoc ipsum sumere, nostrarum virium non est, nisi ipse cibauerit, qui vt comedatur iussit. Ille etenim cibatur, qui per se edere non potest. Et quia ad capienda verba cælestia idonea nostra infirmitas non est, ipse nos cibat, qui nobis in tempore mensuram tritici têperat: quatenus in sacro verbo dum hodie intelligimus, quod hesterno die nesciebamus, cras quoque comprehendimus quod hodie nescimus, per diuinæ dispensationis gratiam, quotidiano alimento nutriamur. Omnipotens etenim Deus quasi toties ad os cordis nostri manum porrigit, quoties nobis intellectum aperit, et cibum sacri eloquij in nostris sensibus mittit. Cibat ergo nos volumine, cum sensum nobis scripturæ suæ dispensando aperit, et eius dulcedine nostras cogitationes replet. Vnde et subditur: [Et dixit ad me: Fili hominis, venter tuus comedet, et viscera tua replebuntur volumine isto, quod ego do tibi.] In translatione veteri non habetur, venter tuus comedet, et viscera tua replebuntur. Os enim nostrum comedit, dum verbum Dei legimus: viscera vero nostra complentur, cum intelligimus atque seruamus ea, in quibus legendo laboramus. In posteriori autem translatione quam et veraciorem credimus, scriptum est: [Venter tuus comedet, et viscera tua replebuntur.] In sacro vero eloquio nonnūquam venter pro mente poni consueuit. Vnde et per Hieremiam dicitur: Ventrem meum, ventrem meum doleo. Quod quia de spiritali et non corporeo ventre dixerat, adiunxit: Sensus cordis mei conturbati sunt. Neque enim ad salutem populi pertinebat, si propheta ventrem corporeum se dolere prædicaret. Sed ventrem doluit, qui mentis afflictionem sensit. Sed cur exemplum prophetæ proferimus, cum testimonium Domini apertius habeamus? Et necesse est, vt cum per semetipsam veritas loquitur, propheta taceat: quia lucerna claritatem non habet in sole. Ait enim: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Quia enim de mente fidelium sanctæ prædicationes defluunt, quasi de ventre credentium aquæ viuæ flumina decurrunt. Ventris autem viscera, quid sunt aliud nisi mentis interna, id est, recta intentio, sanctum desiderium, humilis ad Deum, pia ad proximum voluntas? Vnde nunc recte dicitur: [Venter tuus comedet, et viscera tua replebuntur.] Quia cum mens nostra D

Hier.4.d E

Ioan.6.c

A stra pabulum veritatis acceperit, interna nostra non iam vacua remanent, sed alimento vitæ satiata. Pensemus, charissimi fratres mei quàm sit pia ista promissio, qua dicitur: [Venter tuus comedet, et viscera tua replebuntur volumine isto quod ego do tibi.] Multi etenim legunt, et ab ipsa lectione ieiuni sunt. Multi vocem prædicationis audiunt, sed post vocem vacui recedunt. Quorum etsi venter comedit, viscera non replentur: quia etsi mente intellectum sacri verbi percipiunt, obliuiscendo et non seruando quæ audierint, hæc in cordis visceribus non reponunt. Hinc est enim quòd per prophetam alium quosdam Dominus increpat dicens: Ponite corda vestra super vias vestras. Seminastis multum, et intulistis parum: comedistis, et non estis satiari: bibistis, et non estis inebriati. Multum cordi suo seminat, sed parum infert, qui de mandatis cælestibus vel legendo, vel etiam audiendo multa cognoscit, sed negligenter Agg.1.a
B operando pauca fructificat. Comedit et non satiatur, qui verba Dei audiens, lucra vel gloriam sæculi concupiscit. Bene autem non satiari dicitur, quia aliud mandit, et aliud esurijt. Bibit et non inebriatur, qui ad vocem prædicationis aurem inclinat, sed mentem non mutat. Solet enim per ebrietatem bibentium sensus mutari. Qui ergo ad cognoscendum Dei verbum deuotus est, sed ea quæ sunt huius sæculi adipisci desiderat, bibit, et inebriatus non est. Si enim inebriatus esset, proculdubio mentem mutasset: vt iam terrena non quæreret, iam vana et transitoria, quæ amauerat non amaret. De electis namque per psalmistam dicitur: Inebriabuntur ab vbertate domus tuę. Quia tanto omnipotentis Dei amore repleti sunt, vt mutata mente sibimetipsis extranei esse videantur, implentes quod scriptum est: Qui vult post me venire, abneget semetipsum. Semetipsum abnegat, qui mutatur ad meliora, et incipit esse quod non erat, et Psal.35 Mat.11.d Luc.5.b
C desinit esse quod erat. Sæpe autem quosdam vidimus ad vocem prædicationis quasi ex conuersione compunctos, habitum non animum mutasse, ita vt religiosam vestem sumerent, sed anteacta vitia non calcarent, iræ stimulis inaniter agitati, malitia doloris in proximi læsionem feruescere, de ostensis quibusdam bonis ante humanos oculos superbire, præsentis mundi lucra inhianter quęrere, et de solo exterius habitu, quem sumpserunt, sanctitatis fiduciam habere. Quibus quid aliud dicendum est, nisi hoc quod doctor egregius quibusdam legis exteriora seruantibus loquitur, dicens: quia in Christo Iesu neque circuncisio aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura? Non enim magni est meriti, si quid foris erga nos agatur in corpore, sed magnopere pensandum est quid agatur in mente. Nam præsentem mundum despicere, transitoria non amare, mentem medullitus in humilitate Deo et proximo sternere, contra illatas Orig. in Mat. hom.2. S. Hier. Aglasia. Gal.5.c
D contumelias patientiã seruare, et custodita patientia, dolorẽ malitiæ a corde repellere, egenis propria tribuere, aliena minime ambire, amicum in Deo diligere, propter Deũ et eos qui inimici sunt amare, de afflictione proximi lugere, de morte eius, qui inimicus est, non exultare: hæc est noua creatura, quam idem magister gentium apud alios discipulos vigilanti oculo requirit, dicens: Si qua igitur in Christo noua creatura, vetera transierunt: ecce facta sunt omnia noua. Ad veterem quippe hominem pertinet, præsentem mundum quærere, transitoria ex concupiscentia amare, mentem in superbiam erigere, patientiam non habere, ex dolore malitiæ de proximi læsione cogitare, sua indigentibus non dare, atque ad multiplicandum aliena quærere, nullum pure propter Deum diligere, inimicitias inimicis reddere, de afflictione proximi gaudere. Cuncta hæc vetusti sunt hominis, quæ videlicet de radice trahimus corruptionis. Sed 2.Cor.5.d
E qui iam ista exuperat, et ad præcepta dominica mentem in benignitatem commutat, de hoc recte dicitur: Quia vetera transierunt: ecce facta sunt omnia noua. Tunc ergo in nostris mentibus noua fiunt, cum a nobis vetusti hominis vitia transeunt, quando sacri verbi præceptum venter comedit, et viscera medullitus replentur. Sæpe enim quosdam vidimus tota se mente ad sanctæ lectionis studium contulisse, atque inter verba dominica recognoscentes in quantis deliquerint, semetipsos in lacrymis mactare, mærore continuo affligi, in nullis huius mundi prosperitatibus delectari: ita vt eis vita præsens oneri, et lux ipsa fastidio fieret, vix ad colloquendum communia admittere, atque a rigore disciplinæ animum difficile relaxare, per amorem conditoris, luctu solummodo et silentio gaudere. Horum venter sacrum volumen comedit, et viscera repleta sunt: quia præcepta vitæ quæ sensus capere potuit, memoria non amisit, sed hæc collectus in Deo animus lugendo semper et recolendo seruabit. Et fit plerumque

plerumque vt tales quique ex dono cælestis gratiæ, etiam verbum doctrinæ percipiant, atque de veritatis pabulo, quod ipsi intrinsecus dulciter ruminant, proximos suauiter pascãt. De quorum profecto ore prædicatio audientibus dulcis est, quando eorum actio contraria suis prædicationibus non est: quia de propria vita sumunt, quod per linguam proximis conferunt. Vnde recte hic quoque propheta subiungit: [Et comedi illud, et factum est in ore meo sicut mel dulce.] Liber qui viscera repleuit, dulcis in ore sicut mel factus est: quia ipsi de omnipotenti Domino sciunt suauiter loqui, qui hunc didicerint in cordis sui visceribus veraciter amare. In eius quippe ore scriptura sacra dulcis est, cuius vitæ viscera mandatis illius replentur: quia ei suauis est ad loquendum, cui interius impressa ad viuendum fuerit. Nam sermo dulcedinem non habet, quem vita reproba intra conscientiam remordet. Vnde necesse est, vt, qui verbum Dei loquitur, prius studeat qualiter viuat, vt post ex vita colligat quæ et qualiter dicat. Ad prædicandum namque plus conscientia sancti amoris ædificat, quàm exercitatio sermonis: quia amando cælestia, intra semetipsum prædicator legit, quo modo persuadeat vt despici debeant terrena. Qui enim vitã suã interius pensat, et exẽplo suo foris admonendo alios ædificat, quasi in corde linguæ calamum tingit, in eo quòd manu verbi proximis exterius scribit. Inde admirabilis prædicator cum multa discipulis exhortando dixit, quia nullam intra semetipsum de conscientia contrarietatem pertulit, secutus adiunxit: Si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate quæ et didicistis et accepistis et audistis et vidistis in me. Hæc agite, et Deus pacis erit vobiscum. Sequitur: [Et dixit ad me: Fili hominis, vade ad domum Israel, et loqueris verba mea ad eos.] In eo quòd Dominus prophetæ dicit. [Loqueris verba mea ad eos.] Quid aliud quàm eius ori frenum moderaminis imponit? ne quæ prius intus non audierit, foris dicere præsumat. Nam prophetæ falsi sua et non Dei verba loquebantur, de quibus scriptum est: Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant vobis, et decipiunt vos, visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini. Et rursum: Non loquebar ad eos, et ipsi prophetabant. Qua ex re quoque colligendum est: quia et quisquis expositor in explanatione sacri eloquij vt fortasse auditoribus placeat, aliquid mentiendo componit, sua et non Domini verba loquitur, si tamen placendi vel seducendi studio mentiatur. Nam si in verbis dominicis virtutem requirens, ipse aliter quam is per quem prolata sunt, senserit, etiam si sub intellectu alio ædificationem charitatis requirat, Domini sunt verba quæ narrat: qui ad hoc solum Deus per totam nobis sacram scripturam loquitur, vt nos ad suum et proximi amorem trahat. Sequitur: [Non enim ad populum profundi sermonis et ignotæ linguæ tu mitteris ad domũ Israel, neque ad populos multos profundi sermonis et ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones. Et si ad illos mittereris, ipsi audirent te. Domus autem Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me.] In ipso iussionis exordio quo propheta ad prædicandum mittitur, aperte et vocatio gentium, et Israeliticarum repulsio designatur. Nam cum dicitur: Non ad populos multos profundi sermonis et ignotæ linguæ mitteris, quorum non possis audire sermones: atque statim subditur: Et si ad illos mittereris, ipsi audirent te: aperte declaratur obedientia gentium, quæ quandoque prædicatorum voces essent sine tarditate secuturæ. Et cum subditur: Domus autem Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me: Iudææ duritia designatur, quæ verba prædicantiũ et cognouit, et sequi noluit. Ignota autem lingua gentium ad obediendũ morã non fecit, quamuis extranea ab eloquio legis fuit. Bene autẽ dicitur: Nolũt audire te, quia nolũt audire me: secundũ hoc quod scriptũ est: Qui vos spernit, me spernit. Causa quoque cur non audiant, subinfertur, cum dicitur: [Omnis quippe domus Israel attrita fronte est, et duro corde.] Cum domus Israel attrita fronte esse perhibetur, quid aliud sentiendum, quid ve cogitandum est, nisi quòd frontem cordis in impundentiam atterit culpa frequens: vt quo crebrius committitur, eo de illa committentis animus minus verecundetur? Atque ideo ad tantam cordis duritiam quandoque peccator peruenit, vt iam in correptione sensibilis non sit: quia qui vsu peccandi induruit, nullo modo corripientis verbum, id est, manum palpantis sentit, sicut Iudææ quoque crebrius delinquenti dicitur: Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere. Vel certe attrita frons est in huius mundi actibus assueta: quia sicut sunt nonnulli qui quietem cunctis mundi præmijs atque honoribus præponunt, ita nonnulli

Marginal notes: Phil.4.b; Hier.23.d; Ibid.; Luc.10.c; Glos. Interlin. in Isa.48.; Ezech.3.b. Section letters: A, B, C, D, E.

A nonnulli, qui quietem cunctis mundi præmijs atque honoribus præponunt, ita nonnulli vt in hoc mundo aliquid esse videantur, terrenis laboribus insudant, insistunt causis, permiscentur iurgijs. Et quamuis se corpore deficere inter labores sentiant, amore tamen terrenarum rerum deuicti, delectabiliter fatigantur. Quibus per prophetam dicitur: Effraim vitula docta diligere trituram. Vitula etenim in tritura areæ assueta, etiã si relaxatur a labore, sponte redit. Sic quibusdam prauis mẽtibus nihil est laboriosius, quàm si eis præcipitur, vt in huius mundi actibus non laborent. Nam sæpe quidam repulsi ab actione terrena, deprecantur vt redeant. Rogant vt premantur: graue se incurrisse periculum quietem putant. Attrita ergo fronte sunt, qui non solum labores non fugiunt, sed neque importuni videri in laboribus, qui sibi negantur, erubescunt. Sequitur: [Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, et frontem tuam durio- Osea.10.c

B rem frontibus eorum.] Sicut verecundia laudabilis est in malo, ita reprehensibilis est in bono. Erubescere enim malum, sapientiæ est. Bonum vero erubescere, fatuitatis. Vnde scriptum est: Est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriã. Eccl.4.c
Qui enim erubescit pœnitendò mala, quæ fecit, ad vitæ libertatem peruenit. Qui vero erubescit bona facere, a statu rectitudinis cadit, atque ad damnationem tendit, sicut per Redemptorem dicitur: Qui me erubuerit et meos sermones, hunc filius hominis Luc.9.d
erubescet, cum venerit in maiestate sua. Et sunt quidam, qui bona sua iam in mente concipiunt, sed nec dum malis aperte contradicunt. Hi nimirum, quia boni sunt in mente, sed auctoritatem non habent in locutione, apti ad veritatis defensionem non sunt. Ille enim esse veritatis defensor debet, qui quod recte sentit, loqui nec metuit, nec erubescit. Vnde nunc in magno munere prophetæ promittitur: Ecce dedi faciem

C tuam valentiorem faciebus eorum, et frontem tuam duriorem frontibus eorum. Quid est autem peccator, nisi vulneratus? et quid prædicator nisi medicus? Si ergo non erubescit peccator, qui iacet in vulnere, cur erubescat medicus, qui per medicamenta prouidet salutem? Sæpe vero contingit, vt prædicator reuerenter audiatur. Nonnumquam vero a peruersis ita despicitur, ac si eis nihil vtilitatis loquatur. Vnde recte nunc dicitur: [Vt adamantem et vt silicem dedi faciem tuam.] Adamas et silex vtraque dura, sed vnum horum pretiosum est, alterum vile. Adamas ad ornamentum sumitur, silex ab itinerantibus calcatur. Et sæpe contingit, vt hos quos correptionem suam conspicimus nimis humiliter audire, verecundemur eis aliqua dicere. Nonnumquam vero euenit, vt eos, quos increpationem suam videmus postponere, et despectui habere, trepidemus eis verbum prædicationis inferre. Sed si recte sapimus, et

D ad eos, a quibus nos honorari conspicimus, et ad eos a quibus nos despici videmus, auctoritatem exhortationis, vel increpationis sumimus: vt nec illorum humilitatem debeamus erubescere, nec illorum superbiam formidare. Dicatur ergo: [Dedi faciem tuam, vt adamantem.] Id est, si ab auditoribus honoraris. [Dedi faciem tuam vt silicem.] Si ab auditoribus conculcaris atque despiceris: vt nec per illatum honorem refrenetur lingua ex verecundia, nec per despectum taceat ex infirmitate. Sequitur: [Ne timeas eos, neque metuas a facie eorum: quia domus exasperans est.] Hoc iam superius dictum est. Sed notandum, quàm aspera domus habetur, cuius asperitas tam crebro replicatur. Increpandus itaque peccator est, et numquam timendus, quia domus exasperans est. Timeri enim homo debuerat, si ipse auctorem omnium, vt homo, timuisset. Nam qui rationis sensum ad timorem Dei non habuit, tanto in nullo ti-

E mendus est, quanto hoc, quod esse debuit, non est. Sequitur: [Et dixit ad me: Fili hominis, omnes sermones meos quos loquor ad te, sume in corde tuo, et auribus tuis audi: et vade ingredere ad transmigrationem filiorum populi mei.] Vigilanter intuendum est, quod voce Domini ad prophetam dicitur: vt prius sermones eius andiat, et postmodum loquatur. Audimus enim verba Dei, si facimus. Et tunc ea proximis recte loquimur, cum prius ipsi fecerimus. Quod bene Marcus Euangelista confirmat, cum factum Domini miraculum narrat dicens: Adducunt ei surdum et mutum, Mar.7.g
et deprecabantur eum, vt imponat illi manum. Cuius ordinem curationis insinuat subdens: Misit digitos suos in auriculas, expuensq. tetigit linguam eius, et suspiciens in cælum ingemuit, et ait illi. Effeta: quod est adaperire. Et statim apertæ sunt aures eius, et solutum est vinculum linguæ eius, et loquebatur recte. Quid est enim, quòd Creator omnium Deus cum surdum et mutum sanare voluisset, in aures illius

Aug. in psal. 8. suos digitos misit, et expuens linguam eius tetigit? Quid per digitos Redemptoris, A nisi dona sancti Spiritus designantur? Vnde cum in alio loco eiecisset dæmonium, dixit:
Luc. 11. e Si in digito Dei eijcio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum Dei. Qua de re per Euangelistam alium dixisse describitur: Si ego in spiritu Dei eijcio dæmones, igitur peruenit in vos regnum Dei. Ex quo vtroque loco colligitur: quia digitus spiritus vocatur. Digitos ergo in auriculas mittere, est per dona Spiritus sancti mentem surdi ad obediendum aperire. Quid est vero, quod expuens linguam eius tetigit? Saliua nobis est ex ore Redēptoris, accepta sapientia in eloquio diuino. Saliua quippe ex capite defluit in ore. Ea ergo sapientia, quæ ipse est, dum lingua nostra tangitur, mox ad prædicationis verba formatur. Qui suspiciens in cælum ingemuit: non quòd ipse necessarium gemitum haberet, qui dabat, quod postulabat, sed nos ad eum gemere, qui cælo præsidet, docuit: vt et aures nostræ per donum Spiritus sancti aperiri, B et lingua per saliuam oris, id est, per scientiam diuinæ locutionis solui debeat ad verba prædicationis. Cui mox: Effeta, id est, adaperire dicitur: et statim apertæ sunt aures eius, et solutum est vinculum linguæ eius. Qua in re notandum est, quia propter clausas aures dictum est, adaperire. Sed cui aures cordis ad obediendum apertæ fuerint, ex subsequenti proculdubio etiam linguæ eius vinculum soluitur: vt bona quæ ipse fecerit, etiam facienda alijs loquatur. Vbi bene additur, et loquebatur recte. Ille enim recte loquitur, qui prius obediendo fecerit, quæ loquendo admonet esse facienda. Quòd vero ad transmigrationem populi admonendam propheta mittitur, non solum ea transmigratio debet intelligi, quæ eius populi erat in corpore, sed etiam quæ facta fuerat in mente. Ab Hierusalem quippe ad Babyloniam venerat. Et quid Hierusalem nisi visio pacis? quid Babylonia nisi confusio vocatur? Quisquis vero a rectis operibus in peruersis actibus cadit, quoniam a bono studio ad vitia defluit, quasi ab Hierusalem ad Babyloniæ ciuitatem venit. Culmen enim bonæ contemplationis deseruit, atque in transmigratione confusionis iacet. Quod illis solet sæpe euenire, qui cum bona agūt, in his de sua virtute gloriārur. Vnde Psalmista ne a visione pacis, id est, a bonis C
Psal. 61. actibus captiuus ad Babyloniam emigraret, Domino supplicans, dicit: Adiutor meus, non emigrabo. Si enim in se confideret, a iustitiæ operibus cadēdo migrasset. Sed neque hi qui a statu rectitudinis in prauam actionem ceciderunt, desperandi sunt: quia ecce popheta ad transmigrationem Babyloniæ mittitur. Et per prophetam alium Domi-
Mich. 4. d nus dicit: Et venies vsque Babylonem, et ibi liberaberis. Sæpe enim quis postquam in confusionem vitiorum ceciderit, erubescens mala quæ perpetrauit, ad pœnitentiam redit, seq. a suis lapsibus bene viuendo erigit. Quid ergo iste, nisi vsque ad Babylonem D venit, et ibi liberatus est? Qui postquam confusus mente, peruersa perpetrauit, hæc ipsa erubescens mala, quæ fecit, se contra se erigit, et bene operando ad statum rectitudinis redit. In Babylonem itaque veniens liberatus est, qui per diuinam gratiam ostenditur etiam de confusione saluatus. Propheta ergo ad transmigrationem loquitur, cum illos increpat, qui a statu rectitudinis ad erroris vitia transmigrando ceciderunt. Sequitur: [Et loqueris ad eos, et dices: Hæc dicit Dominus Deus, si forte audiant et quiescant.] Quoties diuinis vocibus difficultas audiendi repetitur, vt dicatur, si forte audiant: quid aliud quàm transmigrati populi duritia designatur? In quibus verbis magna est nostra consolatio: quia si omnipotens Deus prophetam mittens, a peruerso populo verba sua denunciat difficile audiri, cur nos miseri contristamur, cum sæpe a fratribus in nostra admonitione contemnimur? Nam crebro delinquen- E tes alloquimur, frequenter increpamus: sæpe cum eis blandis sermonibus agimus, et tamen alter audit, alter audire contemnit. Alter ex parte verbum exhortationis suscipit, et ex parte recipere recusat: ita vt quotidie impleri videamus hoc quod per prophetam alium Dominus narrat, quæ fecerit iratus, cum dicit: Plui super ciuitatem
Amos. 4. c vnam, et super alteram non plui. Pars vna compluta est, et pars quæ compluta non
De pœn. dist. 3. c. Pluit domi-nus. est, aruit. Cum enim sanctæ exhortationis verba alia mens suscipit, alia suscipere recusat: super vnam ciuitatem Dominus pluit, et super alteram non pluit. Cum vero et ipse, qui proximos audit, ab alijs se vitijs corrigit, atque ab alijs emendare contemnit, vna eademq. ciuitas et ex parte compluitur, et ex parte arida remanet, in qua a se prædicationis pluuiam repellit. Sunt etenim quidam, qui exhortationis verba omnino non audiunt, hi penitus suscipere pluuiam nolunt. Et sunt quidā, qui audiunt, sed tamen

A tamen hanc medullitus non sequuntur: quia alia in se vitia resecant, sed in alijs grauiter perdurant. Sæpe enim quosdam videmus, qui per prædicationis verbum a semetipsis auaritiæ æstum repellunt, et non solum iam aliena non rapiunt, sed et propria indigentibus largiuntur: nec tamen iræ stimulos edomant, nec patientiæ moderamina per mentis tranquillitatem seruant. Et sæpe alij ad exhortationis verbum in semetipsis iam carnis immunditiam vincunt, corpus in castitate custodiunt, nec tamen adhuc animum, sicut debent, proximis inclinant, sed per rigorem superbiæ in cogitatione se eleuant. In istis pars vna compluta est, quia fructum fecit: et pars quæ compluta non est, aruit, quia exhortationis verbum non plene suscipiens, a bono opere sterilis remansit. Sequitur: [Et assumpsit me spiritus, et audiui post me vocem commotionis magnæ: Benedicta gloria Domini de loco suo.] Quid est hoc quod propheta postquam B ad transmigrationem filiorum populi mittitur, vocem post se magnæ commotionis audit, dicentem: Benedicta gloria Domini de loco suo? Conuersus quippe ad peccatores Babyloniæ fuerat, et vocem gloriæ Domini de loco suo post tergum audiebat. Locus est enim Dei Hierusalem, id est, visio pacis: quia nimirum illa corda vident ea, quæ Dei sunt, quæ ad transmigrationem Babyloniæ, hoc est ad confusionis vitia non descendunt. Ibi enim inhabitat Deus vbi vera pax quæritur, internæ contemplationis gloria amatur. Nam qui ad peruersitatem defluit, locus Dei esse contemnit. Locus ergo gloriæ Dei est, vel sancta quæque anima, vel vnusquisque in cælestibus permanens angelicus spiritus. Et gloria Domini de loco suo benedicitur, cum vel ab electis hominibus, vel a sanctis angelis auctori omnium laus æterna cantatur. In eo ergo quod iusti de conuertendis peccatoribus cogitant, quia eorum vitia considerando ad C carnales actus oculum ducunt, quasi ad Babyloniam intendunt. Qui tamen pro statu suæ rectitudinis, quia in laude Dei bona sanctorum considerare numquam desinunt: quamuis per cogitationem aliud intendunt, quasi post se vocem gloriæ Domini ab Hierusalem, id est, de loco suo audiunt. Sed cur in istis immoramur, qui hæc prophetæ verba, largiente Domino, per sensum alterum, et subtilius intelligere, et apertius dicere valeamus? Ait enim. [Et assumpsit me spiritus.] Prædicatorem spiritus assumit, cum eius mentem in amore Dei omnipotentis eleuatam, a terrenis iam desiderijs alienam reddit, vt nihil ei agere libeat, nisi ea quibus lucra spiritalia congreget, et ad regna cælestia quotidiani sui operis fructum portet. Vnde et nobis prædicatoribus iubetur: Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. *Ioan.6.d*
Bene autem subditur: [Et audiui post me vocem commotionis magnæ.] Propheta, D sancto Spiritu repletus, quasi transacta narrat, quæ facienda præuidet: quia et in prædestinatione iam facta sunt, quæ adhuc in opere sequuntur. Vnde et in translatione veteri per Isaiam dicitur: Qui fecit, quæ futura sunt. Quid est ergo, quòd post se propheta vocem audiuit commotionis magnæ, nisi quòd post sermonem prædicationis, qui fit ad corda peccantium, lamenta pœnitentiam sequuntur? Peruersi etenim quique dum praua agunt, et a iustis recta non audiunt, nesciunt quàm sint grauia, quæ committũt, atque ex ipsa sua ignorantia, in suo stupore securi sunt: et iacentes in culpis, quasi molliter quiescunt, sicut de quodam peccatore et securo populo dicitur: Requieuit in *Hier.48.b* fæcibus suis, quia securus iacet in peccatis. Cum vero audire peruersi verbum prædicationis cœperint, quæ sint supplicia æterna cognoscere, qui terror iudicij, quàm subtilis examinatio de singulis quibusque peccatis, illico contremiscũt: implentur gemitibus, E et non se capientibus suspirijs anxiantur, atque magno pauore concussi, in luctu, et fletibus erumpunt. Prophetam ergo vox magnæ commotionis sequitur, quia post verbum prædicationis, conuersorum atque pœnitentium luctus audiuntur. Qui enim prius quieti iacebant in vulnere, tacti postmodum manu medicinæ, cum dolore redeũt ad salutem. De hac commotione pœnitentium per prophetam alium dicitur: Pedes eius steterunt, et commota est terra: quia cum veritatis vestigia in mente audientium figuntur, ipsa mens in sui consideratione turbata commouetur. Hinc *Zach.14.b* psalmista pro peccatoribus exorat, dicens: Qui sedes super cherubin, moueatur *Psal.69* terra. Hinc pro afflictis et pœnitentibus deprecans ait: Commouisti terram, et *Psal. 59.* conturbasti eam, sana contritiones eius, quia mota est. Terra quippe commota et turbata, est peccator de cognitione reatus sui anxius, et ad pœnitentiæ lamenta perductus. Peccanti etenim homini dictum est: Terra es, et in terram ibis. Exoret ergo vt sane- *Gen.3.c*

tur contritio terræ: quia mota est, quatenus peccator, qui de culpis suis affligitur, de cælestis misericordiæ gaudio consoletur. Hæc est itaque vox commotionis magnæ, quãdo vnusquisque sua acta dijudicans, in afflictione pœnitentiæ perturbatur. Sed quid vox ipsa dicat, audiamus: [Benedicta gloria Domini de loco suo.] Locus enim maligni spiritus fuerant corda peccantium, sed cum sibimetipsis irati, per pœnitentiam redeunt ad vitam, gloriæ Domini locus fiunt. Iam enim se contra se erigunt, iam pœnitentiæ lacrymis insequuntur mala, quæ commiserunt. Inde ergo auditur benedictio gloriæ in laude Domini, vnde prius sonabat Creatoris iniuria de amore præsentis sæculi. Et corda pœnitentium fiunt iam Domino locus suus, quæ prius in peccatis posita, fuerant locus alienus. Ipsi autem, qui a peccatis suis ad Dominum conuertuntur, non solum delent lacrymis peruersa, quæ fecerunt, sed etiam miris operibus ad alta proficiunt: vt sancta animalia Dei omnipotentis fiant: vt signis, et virtutibus ad alta euolent: vt terram funditus deserant, et acceptis donis sese ad cælestia per desiderium suspendant. De quibus adhuc subditur: [Et vocem alarum animalium percutientium alterum ad alterum.] Audit post se propheta vocem commotionis magnæ: quia sicut dictum est, verbum prædicantium luctus pœnitentium sequitur. Audit post se vocem alarum animalium: quia ex ipso luctu pœnitentium oriuntur virtutes sanctorum: vt tanto magis in sancta actione proficiant, quanto se ad cognitionem vitæ nequiter egisse meminerunt. Sed est in his verbis magna dubitatio: quia non aperte per prophetam dicitur vtrum vnumquodque animal alas suas in semetipsis percutiat, an certe hæc eadem sancta animalia alis suis se vicissim feriant, vt ala huius alterum, et ala alterius istud animal tangat. Sed quia plerumque in sacro eloquio ideo aliquid obscure dicitur, vt dispensante mirabiliter Deo, multipliciter exponatur, nos charitati vestræ vtraque exponere largiente Domino debemus. Sæpe iam alas animalium virtutes diximus esse sanctorum. Quo modo ergo vnumquodque animal alas suas excutiens, alteram ad alteram percutit: nisi quòd aperte datur intelligi, quia si sancta animalia efficimur, virtus in nobis virtutem excitat, dum vna alteram ad perfectionem pulsat? Ecce etenim quis habet iam verbi Dei scientiam, discat vt viscera etiam misericordiæ habeat. Per scientiam quippe verbi Dei discit: Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis. Cumq. iam esse misericors in eleemosynis cœperit, verba sanctæ auctoritatis legit: et quidquid in eis de misericordia dicitur, vberius per experimentum intelligit. Ibi enim scriptum est: Pater eram pauperum. Quod fortasse antea legebat, et præteribat. Sed cum in eius corde iam misericordiam cœperit imitari natura, quod est patrem esse pauperum, legit et recognoscit, quia introrsus redit, in semetipso intelligit, quod foris audit. Aliud namque est eleemosynam ex præcepto facere, atque aliud ex charitate. Ex præcepto enim facere bonum inchoantium est. Ex charitate autem, bonum perfectorum: quia non solum quia iubetur faciunt, sed etiam diligunt faciendo quod iubetur. Hinc est enim, quod in magna virtute per psalmistam dicitur: Vide quia mandata tua dilexi Domine, in tua misericordia viuifica me. Mandata enim Dei pro iussione facere, seruientis et obedientis est: diligendo hæc facere, obedientis et amantis est. Quia ergo et per scientiam charitatis misericordia dicitur, et per charitatem misericordiæ in corde compuncto scientia multiplicatur, ala in nobis alam percutit: quia virtus virtutem excitat. Sic qui castitatis bonum in suo corpore custodit, contra luxuriantes zelo accenditur, vt ab immunditiæ maculis expientur. Et sæpe dum quosdam in lapsibus inuenit, edomat, affligit, atque ad castitatis munditiam restringit. Cuius si forte mens de immunditia luxuriæ fuerit tentata, ex ipso zelo quo alios correxit, semetipsum corrigit, et erubescit immunda cogitare, quæ se in alijs recolit correxisse. In hoc ergo ala alam percutit, dum virtus virtutem pulsat, et ab immunditia custodit. Sin vero, vt præfati sumus, vicissim se alis suis animalia feriunt, et altera ad alteram ala percutitur singulorum: huius quoque descriptionis, largiente Domino, sensus patet. Quid est ergo quod hæc pennata animalia vicissim alas alteram ad alteram feriunt, nisi quòd omnes sancti se inuicem suis virtutibus tangunt, et sese ad profectum excitant ex consideratione virtutis alienæ? Non enim vni dantur omnia, ne in superbiam elatus cadat. Sed huic datur, quod tibi non datur, et tibi datur, quod illi denegatur: vt dum iste considerat bonum, quod habes, et ipse non habet, te sibi in cogitatione præfe-

Marginal notes: A; B; C; Sup. in Ezech. hom. 4. 7. 8. et inf. hom. 24.; Luc. 11. c; Iob. 29. c; D; Psal. 118.; E

A præferat. Et rursum dum tu habere illum conspicis, quod ipse non habes, te illi in tua cogitatione postponas, et fiat quod scriptum est: Superiores sibi inuicem arbitrantes. Phil.2.a Vt enim pauca ex multis loquar, isti miræ abstinentiæ virtus tribuitur: et tamen verbum scientiæ non habet. Illi autem datur verbum scientiæ, et tamen virtutem perfectæ abstinentiæ apprehendere conatur, et non valet. Huic libertas vocis tribuitur, vt oppressis quibusque protectionis solaria impẽdens ad defensionem iustitiæ libere loquatur: sed tamen adhuc multa in hoc mundo possidens, relinquere omnia vult, et non valet. Illi vero iam datum est omnia terrena relinquere, et nihil in hoc mundo cupit habere: sed tamen adhuc anctoritatem vocis contra peccantes quosque non præsumit exercere. Et qui ideo plus loqui libere debuit: quia iam non habet vnde in hoc mundo teneatur: loqui contra alios libere recusat, ne ipsam vitæ suæ quietem perdat.
B Isti virtus prophetiæ data est, multa iam quæ ventura sunt prævidet: sed tamen præsentis proximi ægritudinem conspiciens atque compatiens non valet curare. Illi data est curationis gratia, atque a corpore proximi molestiam, quæ in præsenti est, orationibus repellit: sed tamen quid seipsum paulo post sequatur, ignorat. Mira itaque dispensatione omnipotens Deus sic in electis suis sua dona dispensat, vt et isti det quod illi denegat, et alteri maius, quod alteri minus tribuit: quatenus dum vel iste habere illum conspicit, quod ipse non habet: vel ille hunc maius accepisse considerat, quod sibi minus adesse pensar, dona Dei alter in alrero, id est, vicissim omnes admirentur, atque ex hac ipsa admiratione, hnmilietur alter alteri: et quem videt habere quod non habet, eum diuino iudicio sibi prælatum putet. Alis ergo suis vicissim se animalia feriunt, cum sanctæ mentes alternis se virtutibus tangunt, et tangendo excitant,
C atque excitata ad profectum volant. Videamus Paulum quo modo Apostolorum alis tactus, atque ad pœnitentiam excitatus fuerat, qui mala præteritæ persecutionis suæ, ad Apostolorum innocentem vitam considerans, dicebat: Ego enim 1.Cor.15.a. sum minimus Apostolorum, qui non sum dignns vocari Apostolus: quia persecutus sum Ecclesiam Dei. Considerauit quippe Apostolorum innocentiam, et propter præcedentem malitiam, vilis in eius oculis facta est omnis quam exhibebat in Ecclesia solicitudo sua. Et quàm multos ex accepto intellectu præcederet, non attendit: quia illorum innocentiam pensans, persecutorem aliquando fuisse se doluit. Sed videamus si quis ex Apostolis eum, qui Paulo datus est, intellectum mitatur. Ipse nobis Apostolorum primus requirendus est, qui discipulos admonens ait: Sicut et charissi- 2.Pet.3.d mus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis: sicnt in omni-
D bus epistolis, loquens in eis de his in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti et instabiles deprauant. Miratur itaque in Apostolis omnibus Paulus innocenriam, miratur Apostolorum primus in Paulo sapientiam. Alis ergo se tangunt, qui inde se vicissim ad profectum excitant, vnde volant. Hoc itaque omnipotens Deus agit in cordibus hominum, quod facit in regionibns terrarum. Poterat namque vnicuilibet regioni fructus omnes tribuere: sed si vna quælibet regio alterius tegionis fructu non indigeret, communionem cum altera non habuisset. Vnde fit vt huic vini, alij vero olei abundantiam tribuat. Hanc multitudine pecudum, illam vero vbertate adundare fructuum: vt cum illa defert quod ista non habet, et ista reddit quod illa non detulit, per communionem gratiæ, sibi simul etiam diuisæ terræ coniunctæ sint. Sicut ergo regiones terrarum, ita sunt mentes sanctorum, quæ dum vicis-
E sim sibi conferunt quod acceperunt, quasi fructus suos regiones regionibus impendũt, vt in vna omnes charitate iungantur. Sed inter hæc sciendum est, quia sicut electi quique hoc semper in alijs attendunt quod a Deo melius acceperunt quàm ipsi, vt eos sibi in cogitatione præferant, seq. illis in humilitate substernant: ita reproborum mens numquam considerat quid alter boni amplius quàm ipse, sed quid boni ipse amplius quàm alter habeat. Neque enim pensant quæ bona spiritus alter acceperit, et ipsis desint: sed quæ bona ipsi, et quæ mala adsint alteri. Et cum omnipotens Deus ad hoc virtutes singulas diuidat, vr alterũ alteri in cogitatione humilier: ad hoc reprobi pertrahunt bonũ quod acceperunt, vt ex eo in elatione perdantur, dum semper considerant bona quæ ipsi habent, et alij non habenr: et nũquã perpendere student, quanta bona alij habeant, et ipsi nõ habeant. Quod ergo diuina pietas in augmentum disponit humilitatis, hoc mentes reprobæ in argumentum vertunt elationis. Et ex diuersitate munerum

a bono deficiunt, vnde crescere in humilitatis bono debuerunt. Propter hoc ergo necesse est fratres charissimi, vt in vobis hoc semper debeatis aspicere quod minus habetis: A
in proximis vero hoc quod vobis amplius acceperunt: quatenus dum super vosmetipsos eos pro bono quod ipsi habent, et vos non habetis, aspicitis, ad hoc quoque obtinendum etiam vos ex humilitate crescatis. Si enim et vos in illis accepta bona perpenditis, et illi in vobis considerant dona, quæ habetis: vicissim vos alis tangitis, vt excitati semper ad cælestia voletis. Sequitur: [Et vocem rotarum sequentium animalia, et vocem commotionis magnæ.] In rotis sacri eloquij testamenta signari superius diximus. Vox igitur rotarum, est sermo testamentorum. Post vocem itaque alarum animalium auditur etiam vox rotarum: quia prædicantium sermone suscepto, dum virtutes sanctorum ad altiora agenda euolant: seq. vicissim ad prouectum pulsant, sanctæ Ecclesiæ status erigitur, vt per vniuersum mundum sacrorum testamentorum paginæ legantur. Vbique etenim iam sanctum Euangelium, vbique Apostolorum dicta, vbique lex et prophetæ resonant. Post alarum ergo vocem vox rotarum sequitur: quia post sanctorum miracula, verba sacri eloquij intra sanctam Ecclesiam libere et licenter audiuntur. Quæ rotæ animalia sequuntur, quia, vt superius dictum est, postquam in honorem venit vita sanctorum, veneranda quoque apparuerunt hominibus eloquia testamentorum. Vel certe rotæ animalia sequuntur: quia in sanctorum patrum vita cognoscimus, quid in sacræ scripturæ volumine intelligere debeamus. Illorum quippe actio nobis aperit hoc quod in suis prædicationibus pagina testamentorum dicit. Sed quærendum nobis est, cur postquam superius dictum est: [Audiui post me vocem commotionis magnæ.] Post vocem quoque alarum atque rotarum subditur: Et vocem commotionis magnæ? Quod si diligẽter aspicitur, inueniri potest, quia non otiose repetitur. Duæ quippe sunt commotiones magnæ, quibus corda nostra commouentur. Vna quippe commotio ex timore est, altera ex charitate: vna fit ex luctu pœnitentium, alia ex feruore amantium. Post prædicationis ergo verbum prima commotio est, cum plangimus mala, quæ fecimus. Post vocem vero alarum, et rotarum, secunda commotio est, dum magnis fletibus quærimus cælestia bona, quæ audimus. Ecce enim quia intra sanctam Ecclesiam de multis patribus virtutum exempla cognoscimus, quasi alarum sonitum quotidie audimus: quia vbique sacra eloquia personant, quasi rotarum vocibus excitamur. Et quia per eadem sacra eloquia ad amorem nostri conditoris accendimur, magni feruore ignis esse nos longe adhuc ab omnipotentis Dei facie plangimus. Post primam ergo vocem commotionis magnæ, et ad extremum quoque vox magnæ commotionis fit: quia qui cognoscendo Deum cœpimus peccata plangere, iam diligendo quem cognoscimus, non cessamus eum cum fletibus desiderare. Post rotarum itaque vocem vox magnæ commotionis sequitur: quia cum testamenta Dei in ore cordis sonare cœperint, audientim spiritus ex amore compunctus ad lamenta commouetur. Hinc est enim quòd scripturæ sacræ verba fiunt in corde legentium sapida. Hinc est enim quod ab amantibus plerumque in silentium quasi furtiue, et tacite leguntur. Vnde per prophetam quoque alium dicitur: Præcidisti in alienatione capita potentium, mouebuntur in ea gentes, adaperient ora sua sicut pauper edens in occulto. Omnipotens enim Deus in alienatione capita potentium præcidit: quia Iudæorum superbiam a semetipso alienãdo repulit. In qua alienatione gentes motæ sunt: quia dum Iudæi a fide caderent, ad cognitione fidei corda gentilium cucurrerunt. Quæ videlicet gentes in sacræ lectionis pabulum os cordis aperiunt, et in occulto sicut pauper comedunt: quia cum festinatione et silentio verba vitæ legentes sumunt. Sed sciendum est quia quanto auditores in charitate atque intellectu proficiunt, tanto sanctis prædicatoribus maior gratia spiritus datur. Vnde cum prius propheta dixisset: [Assumpsit me spiritus, et audiui post me vocem commotionis magnæ.] Post vocem commotionis magnæ, alarum atque rotarum, atque iterum commotionis magnæ, ilico subiungit: [Spiritus quoque eleuauit me et assumpsit me.] Cur qui se assumptum iam a spiritu dixerat, iterum eleuatum, et assumptum narrat? Sed ad altiora mens prædicantium proficit, cum per eos sensus audientium ad omnipotentis Dei desiderium commouetur. Qui videlicet prædicatores sancti idcirco proficiunt, vt per eorum ministerium dona gratiæ in sancta Ecclesia multiplicentur: sicut de hac eadem sancta Ecclesia dictum est: Riuos eius inebrians multiplica generatio-
nes

Marginal notes: Sup. hom. 6. / Hiero. in ps. 76 (beside "citati semper ad cælestia"); Abac. 3. a (beside "furtiue"); Psal. 64. (beside "ficiunt, vt per eorum"). Section letters B, C, D, E in right margin.

A nes eius, in stillicidijs suis lætabitur cum exorietur. Rini quippe Ecclesiæ sancti prædi- *Idem 20. Mor.*
catores sunt, qui terram nostri cordis infundunt. Sed cum inebriantur riui, genera- *24. et 30. Mor.*
tiones Ecclesiæ multiplicantur: quia cum vberiorem gratiam spiritus prædicatores
accipiunt, fidelium numerus augetur. Quæ sancta Ecclesia in suis stillicidijs lætatur.
In stillicidio etenim aqua de tecto in terram vadit, quæ de cælo ceciderat in tectum.
Tectum vero Ecclesiæ sancti prædicatores sunt, qni nos intercedendo, et admonitioni-
bus muniendo protegunt. Sed quia illorum cor diuinitus in prædicatione infunditur,
quasi aqua de cælo venit in tectum. Quia vero nos eorum verbis irrigamur, quasi aqua
de tecto defluit in terram. Sancta itaque Ecclesia dum exoritur, in stillicidijs suis læ-
tatur: quia cum in fide et bonis operibus nascitur, ea quæ accepit dona considerat, et
in verbis prædicantium exultat. Quia ergo auditoribus ad meliora surgentibus, eo-
B rum quoque prædicatoribus gratia multiplicatur, propheta dicit: [Spiritus quoque
eleuauit me et assumpsit me.] Inde enim prædicator magis, ac magis eleuatur, et as-
sumitur, vnde auditor ad meliorem vitam mutatur. Sed quærendum nobis est, cum
spiritus mentem non eleuet nisi assumpserit, cur prius eleuauit, et postmodum dicitur
assumpsit? Sed hoc loco assumpsit dictum est constanter tenuit. Nam sunt nonnulli
quos eleuat spiritus, sed non assumit. Quorum et intellectus ad spiritualia emicat, sed ta
men vita in factis carnalibus remanens, intellectui non concordat. Balaam namque *Num. 21. a*
per prophetiæ spiritum eleuatus erat, sed assumptus non erat: quia et veraciter po-
tuit longe post futura prospicere, et tamen a terrenis desiderijs mentem noluit separa-
re. Sed quia propheta sanctus scientia eleuatus est, et vita pariter assumptus, iam qua-
lis in prædicationem pergat, audiamus: [Et abij amarus in indignatione spiritus mei.]
C Pensate, fratres charissimi, is cui dona sancti Spiritus creuerant, cur amarus abibat?
An omne cor quod idem spiritus assumit, amarum in indignatione sui spiritus facit?
Vnde sciendum est, quia cui adhuc præsens vita dulcis est, etiam si verbum Dei loqui
videatur, eleuatus et assumptus prædicator non est. Mentem enim quam Spiritus san-
ctus replet, in amaritudinem temporalium delectatione æternorum commouet. Dul-
ce enim est esse in rebus humanis, sed ei qui adhuc de cælestibus gaudia nulla gusta-
uit: qnia quanto minus æterna intelligit, tanto delectabilius in temporalibus requie-
scit. At si quis iam cordis ore gustauerit, quæ sit illa dulcedo cælestium præmiorum,
qui illi hymnidici angelorum chori, quæ incõprehensibilis visio sanctę Trinitatis: huic
quanto illud dulce fit, quod intus videt, tanto in amaritudinem vertitur omne, quod fo
ris sustinet. Rixatur secum de his quæ male egisse se recolit: et sibimetipsi displicet,
D cum ei ille placere iam cœperit, qui omnia creauit. Reprehendit se de cogitationibus,
insequitur de verbis, et punit flendo de factis. Supernis inhiat, terrena iam omnia per
mentis despectũ calcat. Et quãdiu illud quod desiderat, adhuc per speciẽ nón habet, fle-
re dulce habet seseq. continuis lamentis affligere. Et quia necdũ se esse in patria, ad quã
creatus est videt, in huius vitæ exilio nil ei plus illud quã sua amaritudo placet. Dedi-
gnatur itaque subiacere temporalibus, et ardenter suspirat æternis. Vnde recte quo-
que per Salomonem dicitur: Eo quod in multa sapientia multa sit indignatio, et qui *Eccles. 1. b*
apponit scientiam, apponit dolorem. Cælestia etenim cognoscentes, terrenis animum
subdere dedignamur. Et dum plus sapere incipimus de his, quæ male egimus, nobisip-
sis irascimur, et fit multa sapientia multa indignatio: quia quanto plus proficimus in
cognitione, tanto nobis indignamur amplius de peruerso opere. Atque cum scientia *S. Bon. phar. li.*
E dolor crescit: quia quanto magis æterna cognoscimus, tanto magis esse nos in huius *2. c. 34.*
exilij miseria dolemus. Vel sicut in translatione alia dicitur: Et qni addit scientiam, *In transl. hyr.*
addit laborem. Quo enim scire incipimus, quæ sint cælestia gaudia, eo magis vt errorũ
nostrorum laqueos possimus euadere, flendo laboramus. In multa ergo sapientia mul
ta ést indignatio: quia si æterna iam sapimus, concupiscere temporalia dedignamur.
Si æterna iam sapimus, nosmetipsos despicimus egisse hoc quod nos potuit ab æterni-
tatis amore separare. Reprehendit semetipsam conscientia, accusat quod egit, dam-
nat per pœnitentiam quod accusat, fit rixa in animo, parturiens pacem cum Deo. Sic *De pæn. dist. 3.*
Achab rex iniquus a propheta reprehensus, cum contra se diuinam sententiam audis- *Sicut Achab.*
set, pertimuit, et magno mærore deprehensus est, ita vt prophetæ suo Dominus dice-
ret: Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei cau- *3. Reg. 21. c*
sa, non inducam malum in diebus eius. In quibus Domini verbis pensandum est quó
il modo

modo et in electis suis mæror amaritudinis placeat, qui amittere timent Dominum, A
si sic ei et reprobi pœnitentia placuit, qui timebat perdere præsens sæculum? Aut quo modo ei grata sit spontanea afflictio pro culpis in eis, qui placent, si hæc ad tempus placuit et in eis, qui displicebant? Sed sciendum, quia nullus hæc pro amore omnipotentis Domini ex toto corde agere præualet, nisi is cuius animum Spiritus sanctus assumpserit. Nam quando homo ex sua virtute sufficiat terrena despicere, cælestia amare, pacẽ cum Deo quærere, secum rixam subire, in cogitatione semetipsum reprehendere, et gemitibus punire? Nullus hæc agere, nisi quem diuina gratia roborauerit, valet. Vnde et subditur: [Manus enim Domini erat mecum, confortans me.] Ad bona quippe assurgere perfecte non possumus, nisi nos spiritus et præueniendo eleuet, et subsequendo cõfortet. Sed quærendum est cum superius de volumine, quod acceperit, scriptum sit: Et factum est in ore meo, sicut mel dulce: qua ratione postmodum dicitur: Abij amarus B
in indignatione spiritus mei? Mirum quippe valde est si dulcedo simul et amaritudo conueniant. Sed iuxta superiorem sensum sciendum est, quia cum sermo Dei in ore cordis dulcis esse cœperit, huius proculdubio contra semetipsum animus amarescit. Quo enim in illo subtiliter discit qualiter reprehendere se debeat, eo se durius per amaritudinem pœnitentiæ castigat. Qui tanto sibi magis displicet, quanto in sacro volumine amplius de omnipotente Deo videt, quod amet. Sed quia ad ista proficere sua virtute non valet homo, recte nunc dicitur: Manus Domini erat mecum, confortans me. Manus enim Domini in sacro eloquio aliquando etiam vnigenitus filius appellatur: quia omnia per ipsum facta sunt. Et de cuius ascensione per Moysen pater omnipotens loquitur dicens: Tollam in cælum manum meam. Hæc manus quæ electorum suorum corda confortat, discipulis dicebat: Sine me nihil potestis facere. In omni ergo C
quod cogitamus, semper cogitandum est, vt et ipso aspirante cogitemus, et ipso adiuuante faciamus: Qui viuit et regnat cum patre in vnitate Spiritus sancti Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Sup. 1. Reg. 6. et sup. in Ezec. hom. 2. et 9. S. Ambr. in ps. 118. Ioan. 15.c

HOMILIA XI.

ET veni ad transmigrationem, ad aceruum nouarum frugum, ad eos qui habitabant iuxta flumen Chobar: et sedi vbi illi sedebant, et mansi ibi septem diebus, mærens in medio eorum. Cum autem D
pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, et audies de ore meo verbum, et annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris: non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur a via sua impia, et viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, et ille non fuerit conuersus ab impietate sua, et a via sua impia: ipse quidem in impietate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti. Sed et si conuersus iustus a iustitia sua fuerit, et fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo. Ipse morietur, quia non E
annunciasti ei. In peccato suo morietur, et non erunt in memoriam iustitiæ eius quas fecit: sanguinem vero eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris iusto vt non peccet iustus, et ille non peccauerit: viuens viuet, quia annunciasti ei, et tu animam tuam liberasti.

INter cetera prophetiæ miracula hoc quoque mirandum habent libri prophetarum: quòd sicut in eis verbis res, ita nonnumquam verba rebus exponuntur, vt eorum nõ solum dicta, sed etiam res gestæ prophetiæ sint. Vnde nunc dicitur: [Veni ad transmigrationem, ad aceruum nouarum frugum, ad eos, qui habitant iuxta flumen Chobar.] Cum causa exigerit, vt indicare debuisset, quia ad transmigrationem veniret: quæ dicendi

A cendi necessitas fuit, vt per fruges locum quoque exprimeret dicens: Ad aceruum nouarum frugum: nisi quod sæpe per res et loca causæ signantur? Multi quippe Ezechiele prophetante iam captiuitatis anni defluxerant, atque ex his, qui in captiuitatem ducti fuerant, plures iam in morte carnis obierant: ad quorum filios loqui propheta veniebat. Vnde et ei superius dicitur: Fili hominis, mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt a me. Patres eorum præuaricati sunt pactum meum vsque ad diem hanc, et filij dura ceruice et indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te. Ex quibus quia multi fuerant credituri, atque per obedientiam ad fertilitatem boni operis peruenturi, aceruí frugum vocantur. Quia enim bonæ animæ fruges appellantur Dei, propheta alius testatur dicens: Sancti Israel Domino primitiæ frugum eius. Fruges etenim Domini etiam conuersæ ad fidem gentes postmodum factæ sunt.

B Sed quia prius Israel Domino credidit, recte hunc propheta frugum eius primitias appellauit. Quia ergo propheta missus non priori populo, sed filijs eiusdem populi verba intulit, ad aceruum frugum nouarum venit. Quid vero per Chobar fluuium designetur, iam diximus. Quæ nequaquam modo repetimus, ne repetendo fastidium generemus. Sequitur: [Et sedi vbi illi sedebant, et mansi ibi septem diebus mærens in medio eorum.] Notandum, captiuo populo propheta sanctus quanta compassione se copulat, eorumq. se mæroribus consedendo et mærendo coniungit: quia radix verbi, virtus est operis. Et ille sermo ab audiente libenter accipitur, qui a prædicante cum cōpassione animi profertur. Sic ferrū cū ferro iungitur, liquatur prius, vt postmodū vicissim a semetipso teneatur. Si enim prius minime mollescit, postmodum tenere se fortiter non sufficit. Sic propheta captiuo populo consedit, et mærens in medio eo-

C rum extitit: vt, dum per charitatis gratiam condescendendo se et molliorem redderet, et eum statim per verbi fortitudinem teneret. Sin vero Israeliticus populus, qui domus exasperans vocatur, quia culpas nec inter flagella cognouit, nullo mærore animum depressit: propheta inter gaudentes mærens sedere studuit, vt tacendo ostenderet, quod loquendo venerat docere. Et priusquam verba faceret, in hoc quod mærens tacuit, formam verborum sumpsit. Sequitur: [Cum autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me dicens:] In eo quòd septem diebus mærens sedit, et post diem septimum verba dominicæ iussionis accepit, vt loqui debuisset: aperte indicat quia eisdem diebus mærens tacuerat. Missus autem ad prædicandum fuerat, et tamen septem diebus sedens tacebat. Quid est hoc quod nobis propheta sanctus in hoc suo silentio innuit, nisi quia ille loqui veraciter nouit, qui prius bene tacere didi-

D cerit? Quasi enim quoddam nutrimentum verbi, est censura silentij. Et recte per excrescentem quoque gratiam sermonem accipit, qui ordinate ante per humilitatem tacet. Hinc enim per Salomonem dicitur: Tempus tacendi, et tempus loquendi. Non enim ait tempus loquendi, et tempus tacendi: sed prius tacendi præmittit tempus, et postmodum subdit loquendi: quia non loquendo tacere, sed tacendo debemus loqui discere. Si ergo propheta sanctus qui missus ad loquendum fuerat, diu prius tacuit, vt postmodum recte loqueretur: pensandum nobis est quanta ei culpa sit non tacere, quē nulla cogit necessitas loqui. Sequitur: [Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel.] Notandum quòd eum quem Dominus ad prædicandum mittit, speculatorem esse denunciat. Cui enim aliena cura committitur, speculator vocatur, vt in mentis altitudine sedeat, atque vocabulum nominis ex virtute actionis trahat. Non est enim specu- *Eccl.3.a*

E lator qui in imo est. Speculator quippe semper in altitudine stat: vt quidquid venturum est, longe prospiciat. Et quisquis populi speculator ponitur, in altum debet stare per vitam, vt possit prodesse per prouidentiam. Hinc propheta alius speculatorem admonet dicens: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas Sion. Vt videlicet qui prædicationis locum suscipit, ad altitudinem bonæ ascendat actionis. Ad excelsa transeat, et eorum qui sibi commissi sunt opera transcēdat: quatenus subiectorum vitam tanto subtilius videat, quanto et terrenis rebus, quis despicit, animum non supponit. O quàm dura mihi sunt ista, quæ loquor: quia memetipsum loquendo ferio, cuius neque lingua, vt dignum est, prædicationem tenet: neque inquantum tenere sufficit, vita sequitur linguam. Qui otiosis verbis sæpe implicor, et ab exhortatione atque ædificatione proximorum torpens, et negligens cesso. Qui in conspectu Dei factus sum mutus et verbosus: mutus in necessarijs, verbosus in otiosis. Sed ecce sermo *Isa.40.b*

mo Dei de speculatoris vita, compellit vt loquar. Tacere non possum, et tamen loquendo me ferire pertimesco. Dicam, dicam, vt verbi Dei gladius etiam per meipsum ad configendum cor proximi transeat. Dicam, dicam, vt etiam contra me sermo Dei sonet per me. Ego reum me esse non abnego, torporem meum atque negligentiam video. Erit fortasse apud pium iudicem impetratio veniæ, ipsa cognitio culpe. Et quidem in monasterio positus, valebam et ab otiosis linguam restringere, et in intentione orationis pene continue mentem tenere. At postquam cordis humerum sarcinæ pastorali supposui, colligere se ad semetipsum assidue non potest animus, quia ad multa partitur. Cogor namque modo Ecclesiarum, modo monasteriorum causas discutere. Sæpe singulorum vitas actusq. pensare. Modo quædam ciuium negotia sustinere, modo de irruentibus Barbarorum gladijs gemere, et commisso gregi insidiantes lupos timere. Modo rerum curam sumere, ne desint subsidia eisipsis, quibus disciplinæ regula tenetur. Modo raptores quosdam æquanimiter perpeti, modo eis sub studio seruatæ charitatis obuiare. Cum itaque ad tot et tãta cogitanda, scissa ac dilaniata mens ducitur, quando ad semetipsam redeat, vt totam se in prædicatione colligat, et a proferẽdi verbi ministerio non recedat? Quia autem necessitate loci sæpe viris sæcularibus iungor, nonnumquam mihi linguæ disciplinam relaxo. Nam si in assiduo censuræ meæ rigore me teneo, scio quia ab infirmioribus fugior, eosq. ad hoc quod appeto, numquam traho. Vnde fit, vt eorum sæpe et otiosa patienter audiam. Sed quia ipse quoque infirmus sum, in otiosis sermonibus paulisper tractus, libenter ea loqui incipio, quæ audire cœperam inuitus. Et vbi tædebat cadere, libet iacere. Quis ergo vel qualis speculator sum, qui non in monte operis sto, sed adhuc in valle infirmitatis iaceo? Potens vero est humani generis Creator et Redemptor, indigno mihi et vitæ altitudinem, et linguæ efficaciam donare, pro cuius amore in eius eloquio nec mihi parco. Esse ergo speculatoris vita et alta debet semper et circumspecta. Ne enim terrenarum rerum amore succumbat, alta sit: ne occulti hostis iaculis feriatur, ex omni latere circumspecta. Neque enim speculatori sufficit, vt alte viuat, nisi et loquendo assidue ad alta auditores suos pertrahat, eorumq. mentes ad amorem cælestis patriæ loquendo succendat. Sed tunc hæc recte agit, cum lingua eius ex vita arserit. Nam lucerna quæ in semetipsa non ardet, eam rem cui supponitur non accendit. Hinc enim de Ioanne veritas dicit: Ille erat lucerna ardens, et lucens. Ardens videlicet per cæleste desiderium, lucens per verbum. Vt ergo seruetur veritas prædicandi, teneatur necesse est altitudo viuendi. Vnde recte quoque sanctæ Ecclesiæ sponsi voce in Cantico Canticorum dicitur: Nasus tuus sicut turris Libani. Quæ ergo laus est, fratres mei, vt sponsæ nasus turri comparetur? Quia per nasum semper odores fœtoresq. discernimus: quid per nasum nisi speculatorum discretio designatur? Qui nimirum nasus et sicut turris esse, et Libani dicitur: quia videlicet præpositorum discretio et munita semper debet esse ex circumspectione, et in altitudine vitæ consistere, id est, in valle infirmi operis non iacere. Sicut enim turris in monte idcirco ad speculandum ponitur, vt hostes qui veniunt, longius videantur: sic prædicatoris vita semper in alto debet fixa permanere, vt more narium discernat fœtores vitiorum, odoresq. virtutum. Incursus malignorum spirituum longe prospiciat, et commissas sibi animas per suam prouidentiam cautas reddat. Sequitur: [Et audies ex ore meo verbum, et annunciabis eis ex me.] Ecce iterum monetur propheta ne præsumat loqui, quod non audierit: sed prius aurem cordis aperiat voci creatoris, et postmodum os sui corporis aperiat auribus plebis. Vnde propheta alius dicit: Inclinabo ad similitudinem aurem meam, aperiam in Psalterio propositionem meam. Qui enim recte prædicat, prius, sicut dictum est, aurem cordis locutioni intimæ inclinat, vt postmodũ os corporis in propositionem admonitionis aperiat. Sequitur: [Si dicente me ad impium, morte morieris non annunciaueris, neque locutus fueris, vt auertatur a via sua impia et viuat, et ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram.] In quibus verbis quid nobis notandum est, quid solicite cogitandum, nisi quia nec subiectus ex culpa præpositi moritur, nec præpositus sine culpa est, quando verba vitæ non audiens, ex sua culpa moritur subiectus? Impio etenim mors debetur. Sed et a speculatore via vitæ nuncianda est, et eius impietas increpanda. Si vero speculator taceat, ipse impius in iniquitate sua morietur: quia impietatis eius meritum fuit, vt dignus

Ioan. 5. f · Cant. 7. b · Psal. 47. a · A · B · C · D · E

A dignus non esset ad quem speculatoris sermo fieret. Sed sanguinē eius Dominus de manu speculatoris requirit: quia ipse hunc occidit, qui eum tacendo morti prodidit. In quibus vtrisque pensandum est, quantum sibi connexa sunt peccata subditorum atque præpositorum: quia vbi subiectus ex sua culpa moritur, ibi is qui præest, quoniam tacuit, reus mortis tenetur. Pensate ergo, fratres charissimi, pensate, quia et quod nos digni pastores non sumus, et iam ex vestra culpa est, quibus tales prælati sumus. Et si quando vos ad iniquitatem defluitis, etiam ex nostro hoc reatu est, quod obsistentes atque reclamantes in prauis desiderijs non habetis. Vobis ergo et nobis parcitis, si a prauo opere cessatis. Vobis et nobis parcimus, quando hoc quod displicet, non tacemus. O quàm liber a commissorum sibi sanguine fuerat prædicator egregius, qui dicebat: Mundus sum a sanguine omnium. Non enim subterfugi, quo mi- *Act.20.e*
B nus annunciarem omne consilium Dei vobis. Si enim non annunciasset, mundus a sanguine non esset. Sed quibus omne consilium Dei annuncare studuit, ab eorum sanguine mundus fuit. In qua voce nos conuenimur, nos constringimur, nos rei esse ostendimur, qui sacerdotes vocamur, qui super ea mala, quæ propria habemus, alienas quoque mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidi et tacentes videmus. Cum vero dicitur: Sanguinem autem eius de manu tua requiram, si hoc in loco sanguinis nomine mors corporis designatur, valde nobis de nostro silentio augetur metus: quia si in subiectis suis is qui prælatus ad speculandum est, et de morte corporis quandoque morituri tam grauiter reus tenetur, quo reatu de morte animæ subiecti constringitur, quæ potuisset semper viuere, si verba correctionis audisset? Sed melius possunt sanguinis nomine peccata signari. Vnde *Psal.50.e*
C quidam cum peccata carnis defleret, dixit: Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ. Sanguis ergo morientis de manu speculatoris requiritur: quia peccatum subditi culpa esse præpositi, si tacuerit, reputatur. Est ergo quod faciat, vt etiam moriente subdito se liberum reddat. Surgat, inuigilet, malis actibus contradicat, sicut scriptum est: Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, nec *Prou.6.a*
dormitent palpebræ tuæ. Vnde hic quoque additur: [Si autem tu annunciaueris impio, et ille non fuerit conuersus ab impietate sua, et a via sua impia; ipse quidem in impietate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti.] Tunc enim subiectus moritur sine te, quando in causa mortis contradictorem pertulerit te. Nam morti, cui non contradicis, adiungeris. Et notandum quæ sunt, quæ debeant a speculatore prædicari. Nimirum fides et operatio. Nam ait: [Si autem tu annunciaueris impio: et ille non
D fuerit conuersus ab impietate sua, et a via sua impia.] Impietas quippe ad infidelitatem pertinet, via vero impia ad prauam actionem. Et omnis speculator hoc habere debet studij, vt prius ad pietatem fidei, postmodum ad piam viam, id est, ad bonam actionem trahat. Sed quia de exhortatione sermo se intulit, innotescere breuiter debemus, in ore pastoris quantus esse debeat ordo atque consideratio locutionis. Pensare etenim doctor debet quid loquatur, cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, et quantum loquatur. Si enim vnum horum defuerit, locutio apta non erit. Scriptum quippe est: Si recte offeras, recte autem non diuidas, peccasti. Recte autem offe- *Luc.2.d*
rimus cum bono studio bonum opus agimus. Sed recte non diuidimus, si habere discretionem in bono opere postponamus. Considerare etenim debemus, quid loquamur, vt iuxta Pauli vocem, sermo noster semper in gratia sale sit conditus. Pensandum *Colos.4.b*
E vero nobis est, cui loquamur: quia sæpe increpationis verbum quòd hæc admittit persona, altera non admittit. Et sæpe ipsa eadem persona secundum factum fit altera. Vnde Nathan propheta Dauid post adulterium forti increpationis sententia percussit. *2.Reg.12.b*
Qui cum de raptore ouis diceret: Filius mortis est vir qui fecit hoc: ei protinus respondit dicens: Tu es ille vir: Cui tamen cum de Salomonis regno loqueretur: quia culpa defuit, ei se humiliter in adoratione prostrauit. In vna ergo eademq. persona quia causa dispar extitit, etiam sermo propheticus dissimilis fuit. Pensandum quoque est, quando loqui debeamus, quia sæpe etsi differtur increpatio, postmodum benigne recipitur. Et nonnumquam languescit, si hoc quod ante proferri debuit, tempus amiserit. Nam et sapiens mulier Nabal, ebrium videns, increpare de culpa tenaciæ noluit, quem *1.Reg.25.b*
digesto vino increpationis suæ verbis vtiliter percussit. Et propheta adulantium linguas non esse in subsequenti tempore differendas annunciat, qui ait: Confundantur *Psal.40.*

statim

statim erubescentes, qui dicunt mihi, euge euge. Adulatio etenim si vel ad tempus patienter suscipitur, augetur, et paulisper demulcet animum, vt a rigore suæ rectitudinis mollescat in delectatione sermonis. Sed ne crescere debeat, statim est et sine mora ferienda. Pensandum quoque nobis est, qualiter loquamur. Nam sæpe verba quæ hûc ad salutem reuocant, alium vulnerant. Vnde Paulus quoque Apostolus qui Titum admonet dicens: Argue cum omni imperio: Timotheum exhortatur dicens. Argue, obsecra, increpa cum omni patientia et doctrina. Quid est, quod vni imperium et alij patientiam præcepit, nisi quòd vnum lenioris, alterum vero feruentioris spiritus esse conspexit? Leni per auctoritatem imperij iniungenda erat seueritas verbi: is autem qui per spiritum feruebat, per patientiam temperandus fuerat: ne si plus iusto inferuesceret, non ad salutem vulnerata reduceret, sed sana vulneraret. Curandum quoque quantum loquamur, ne si ei qui multa ferre non valet, per verbum vel exhortationis vel increpationis longius trahimus, auditorem nostrum ad fastidium perducamus. Vnde idem prædicator egregius Hebræis loquitur dicens: Obsecro vos fratres, vt sufferatis verbum solatij. Etenim perpaucis scripsi vobis. Hoc tamen infirmis præcipue congruit, vt pauca quidem, et quæ præualent capere, audiant, sed quæ eorum mentem in pœnitentiæ dolorem compungant. Nam si eis vno in tempore exhortationis sermo fuerit multipliciter dictus: quia multa retinere non valent, simul amittunt omnia. Vnde et medici corporum pannos, quos infirmantibus stomachis ponunt, apto quidem medicamine, sed subtiliter liniunt: ne si repleti multo medicamine fuerint, infirmitatem stomachi non roborantes adiuuent, sed opprimentes grauent. Sciendum tamen, quia et si quando modum suum sermo prolixior transeat, periculosum hoc auditoribus non est. Si autem qualiter quid dicatur, et quibus dicatur, non vigilanter conspicitur, valde periculosum est. Verecundæ etenim mentes, si quas fortasse culpas admiserint, leniter arguendæ sunt: quia si asperius increpentur, franguntur potius quàm erudiuntur. At contra mentes asperæ atque impudentes si increpatæ leniter fuerint, ad maiores culpas ipsa lenitate prouocantur. Quod bene in eodem egregio prædicatore discimus, qui cum Corinthios cognosceret pro amore personarum in schisma diuisos, eorum verecundiæ consulens, locutionem suam eis a gratiarum actione et laudibus cœpit, dicens: Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu: quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo et in omni scientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis. Qui adhuc adiungit et dicit: Ita vt nihil desit vobis in vlla gratia, expectantibus reuelationem Domini nostri Iesu Christi. Quæso te Paule, si iam nihil deest, cur eis scribendo fatigaris? cur in longinquo positus loqueris? Pensemus ergo fratres charissimi quantum laudat. Ecce gratiam Dei datam asserit: factos in omnibus diuites dicit, in omni verbo et in omni scientia: Christi testimonium, id est, quod de semetipso moriendo et resurgendo testatus est, in eorum vita confirmatum esse perhibet, et nihil eis deesse in vlla gratia testatur. Quis rogo credat, quia paulo post eos corripiat quos ita laudat? Nam post cetera subiungit: Obsecro autem vos fratres per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt idipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata. Quod enim potuit tam perfectis tamq. laudabilibus schisma surrepere? Significatum enim est mihi de vobis fratres mei, ab his qui sunt Cloes, quia contentiones inter vos sunt. Hoc autem dico, quod vnusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, ego autem Christi. Ecce quos in omni verbo et in omni scientia laudauerat, quibus nihil deesse in vlla gratia dixerat, paulisper loquens, ad increpandum leniter veniens, diuisos erga seipsos reprehendit. Et quorum prius salutem narrauerat, postmodum vulnera patefecit. Peritus enim medicus vulnus secandum videns, sed ægrum timidum esse conspiciens, diu palpauit, et subito percussit. Prius blanda manu laudes posuit, et postmodum ferrum increpationis fixit. Nisi enim verecundæ mentes fuerint palpando reprehensæ, ita vt ex alijs rebus audiant, quod in consolationem sumant, per increpationem protinus ad desperationem cadunt. Sed numquid mentitus est Paulus, vt prius eis nil deesse in omni gratia diceret, quibus postmodum dicturus erat vnitatem deesse? Absit hoc, vt quis de illo talia, vel desipiens credat. Sed quia erant inter Corinthios quidam omni gratia repleti, et erant quidam in personarum fauoribus excisi, cœpit a laudibus perfectorum, vt modesta inuectione ad reprehensionem pertingeret

[Margin notes: Tit. 2. c; 2. Tim. 4. a; Heb. 13. g; 1. Cor. 1. a; Ibid.; Ibid. a; Ibid. — section letters A, B, C, D, E in right margin]

A tingeret infirmorum. Et in hoc quoque ad medicinam cordis, à medicina corporis vsum trahens. Nam cum feriendum vulnus medicus aspicit, prius ea membra, quæ circa vulnus sana sunt, palpat, vt post ad ea quæ vulnerata sunt, leniter palpando perueniat. Cum ergo Paulus perfectos in Corinthijs laudauit, sana membra iuxta vulnus tetigit. Cum vero infirmos de diuisione reprehendit, vulnus in corpore percussit. Videamus tamen hunc ipsum, qui tanta modestia atque mansuetudine ad corripiendos Corinthios ducitur, qualiter contra Galatas, qui a fide discesserant, erigitur. Nulla enim modestia in exordio, inuehendo redarguit. Nam præmissa salutatione, sic cœpit: Miror quòd sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocauit in gratia Christi. Quibus etiam in aperta increpatione post cetera subiungit: O insensati Galatæ, quis vos fascinauit? Mentes etenim duræ, nisi aperta essent increpatione percussæ, nullo modo B malum cognoscerent quod egissent. Nam sæpe hi, qui impudentes sunt, tantum se peccasse non sentiunt, quantum de peccatis quæ fecerunt, non increpantur. Minores culpas suas æstimant, quas minor inuectio castigat. Et quas vehementer obiurgari viderint, maiores esse deprehendunt. Vnde necesse est, vt semper sermo prædicantis cum audirorum debeat qualitate formari, ne aut verecundis aspera, aut impudentibus lenia loquatur. Quid autem mirum si hoc verbi Dei erogator faciat, cum et agricola, qui semina in terram mittit, prius terræ qualitatem præuidet, quibus seminibus apta videatur, et postquam qualitatem terræ viderit, tunc semina aspergit? Sed quia de qualitate doctrinæ locutionem longius traximus, oportet vt ad eum quem cœpimus exponendi ordinem redeamus: [Sed etsi conuersus iustus a iustitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo, ipse morietur, quia non annunciasti ei. In peccato suo C morietur, et non erunt in memoriam iustitiæ eius quas fecit, sanguinem vero eius de manu tua requiram.] Quia iusto qui in peccato cadit, prædicator tacuit, eius sanguine reus tenetur. Et qui solicitus esse non studuit in prædicatione, factus est particeps in damnatione. Sed cum dicitur: In peccato suo morietur, et non erunt in memoriam iustitiæ eius quas fecit: hoc nobis maxime considerandum est, quia cum mala committimus, sine causa ad memoriam bona nostra transacta reuocamus: quoniam in perpetratione malorum, nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum. Sed quæri potest vtrum iusto postquam ceciderit prædicandum sit, an et priusquam cadat? Inuigilare prædicator debet, ne ad casum veniat proculdubio et priusquam cadat. Nam sequitur: [Si autem tu annunciaueris iusto, vt non peccet iustus, et ille non peccauerit, viuens viuet, quia annunciasti ei: tu autem animam tuam liberasti.] Si ergo præ- D dicator ideo animam suam liberauit, quia iusto, ne peccaret, denunciauit, cum iustus ad peccatum, prædicatore tacente, cecidit, prædicator quia tacuit, reus tenetur. Sed quis nostrum rogo ad hæc sufficiat, vt non solum peccatores studiose corripiat, sed etiam iustis inuigilet ne cadant? Nos enim infirmitatis nostræ conscij, cum iustos viros conspicimus, admonere eos non præsumimus, vt iustitiæ viam teneant, quam quia tenent videmus, et tamen prædicatoris est debitum, etiam iustos admonere. Vnde prædicator egregius dicebat: Sapientibus et insipientibus debitor sum. In his vero omnibus, quæ de iusto, ad iniquitatem conuerso, dicta sunt, hoc est laboriosum ad loquendum, hoc valde pertimescendum, quod Dominus dicit: Ponam offendiculum coram eo. Ait enim: Si conuersus iustus a iustitia sua fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo. Nos enim dicimus, quia si iniquitatem fecerit, offendit: et verum est omni- E no quod dicimus. Cur adhuc ei Deus omnipotens offenduculum ponet, quem iam impie egisse, et cecidisse per iniquitatem, quam perpetrauerat, conspicit? Sed districta sunt omnipotentis Dei iudicia. Et qui peccatorem diu expectat vt redeat, non redeunti atque contemnenti ponit adhuc vbi grauius impingat. Peccatum quippe quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum est, aut causa peccati, simul et pœna peccati. Omne enim quod prius committitur, peccatum est. Sed si citius pœnitendo non tergitur, iusto iudicio omnipotens Deus obligatam peccatis mentē etiā in culpam alteram permittit cadere, vt qui flendo et corrigendo noluit mundare quod fecit, peccatum incipiat peccato cumulare. Peccatum ergo quod pœnitentiæ lamento non diluitur, peccatum simul est et causa peccati: quia ex illo oritur vnde adhuc peccatoris animus altius obligetur. Peccatum vero, quod ex peccato sequitur, peccatum simul est et pœna peccati: quia excrescente cæcitate, ex retributione prioris culpæ generatur, vt

Gal. 1. a

Gal. 3. a

Grat. de pœn. dist. 4. c. 16. sent. 4. dist. 5.

Rom. 1. b

Ezech. 3. c

quasi iam quædam fint in peccatore supplicia ipsa incrementa vitiorum. Fit vero A
nonnumquam vt vnum idemq. peccatum et peccatum sit, et pœna peccati, simul et
causa peccati. Ponamus enim ante oculos quempiam rem proximi concupisse, quam
quia aperte non valuit, furto diripuit, sed in furti accusatione positus, se hanc diripuisse
iure iurando denegauit. Huic ergo concupiscentia peccatum fuit et causa peccati:
quia per eam peruenit ad rapinam. Ipsum vero furtum quo rem concupitam diri-
puit, et peccatum ei factum est et pœna peccati, quia ex retributione iam non repressæ
concupiscentiæ factum est, vt veniret ad furtum, et culpa cordis excresceret in opere
et vltione cæcitatis. Sed quia furtum periurio tegere curauit, ex peccato rursum pec-
catum genuit. Furtum ergo, quod ex concupiscentia processit, et periurium per-
tulit, peccatum et pœna peccati factum est culpæ praecedenti: peccatum et causa
peccati culpæ subsequenti: quia de illa natum, hanc genuit. Quod bene Paulus de qui- B
Rom. 1. c busdam Deum intelligentibus, sed non honorantibus insinuat dicens: Cum cogno-
uissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt
in cogitationibus suis. Ecce est peccatum et causa peccati. Ex qua causa quid sequitur
Ibid. adiungit: Et obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stul-
ti facti sunt. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis
corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium. Ecce est pec-
catum solummodo. Et pœna peccati esset, si non adhuc ex hoc peccato et aliud se-
queretur. Nam post infidelitatem eorum subditur: Propter quod tradidit illos
Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora
sua in semetipsis. Quia igitur cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificauerunt,
ex eo peccato et causa peccati ad hoc quoque perducti sunt, vt ad cultum serpen- C
tium et volucrum laberentur: Sed quia per hanc etiam cæcitatem vsque ad immun-
ditiam et carnis contumelias ceciderunt, ipsa infidelitatis eorum cæcitas praeceden-
ti intellectui et peccatum est, et pœna peccati: subsequenti vero immunditiæ pecca-
tum factum est, et causa peccati. Sed quia de his in libris moralibus diu tractatum est,
nobis nunc in eis diutius immorandum non est. Hoc autem nobis cum tremore con-
siderandum est, quo modo iustus, et omnipotens Deus cum praecedentibus peccatis
Gen. 15. d irascitur, permittit, vt cæcata mens etiam in alijs labatur. Vnde Moyses ait: Non-
dum completa sunt peccata Amorrhæorum. Dauid quoque ait: Appone iniquita-
Psal. 68 tem super iniquitatem ipsorum, vt non intrent in iustitia tua. Propheta etiam alius
Osea. 5. a dicit: Maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inun-
dauerunt, et sanguis sanguinem tetigit. Sanguis enim sanguinem tangit, quando D
peccato peccatum additur, vt ante Dei oculos adiunctis iniquitatibus anima cruen-
1. Tim. 2. tetur. Paulus Apostolus ait: Vt impleant peccata sua semper. Ioanni quoque per an-
Apoc. 24. c gelum dicitur: Qui nocet, noceat adhuc: et qui in sordibus est, sordescat adhuc. Vn-
de nunc etiam Dominus dicit: Si conuersus iustus a iustitia sua fecerit iniquitatem,
Ezech. 3. c ponam offendiculum coram eo. Ac si aperte dicat: Quia videre pœnitendo noluit
vbi iam impingit, iusto eum iudicio deserens, ponam ei vt et alibi impingat. Quod
tamen Domini ponere, est nequaquam ad peccandum premere, sed nolle a peccato li-
Exod. 4. c berare: sicut de Pharaone dicitur: Ego indurabo cor eius. Non enim cor peccantis
Dominus obdurat, sed obdurare dicitur, cum ab obduratione non liberat. Misericors
enim Deus tempus nobis ad pœnitentiam relaxat, sed cum eius gratiæ patientiam
nos ad augmentum vertimus culpæ, hoc ipsum tempus, quod ad parcendum pie di- E
sposuit, districtius ad feriendum vertit: vt quia reuerti quis etiam spatio temporis ac-
cepto noluerit, per hoc mala sua ad reatum augeat, per quod ea diluere potuit, si con-
Rom. 2. a uerti voluisset. Vnde scriptum est: Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam
te adducit? secundum duritiam autem tuam et cor impœnitens, thesaurizas tibi iram
in die iræ, et reuelationis iusti iudicij Dei. De benignitate ergo omnipotentis Dei
iram sibi in die iræ reprobus thesaurizat: quia dum ad pœnitendum tempus accipi-
tur, et ad peccandum exhibetur, ipsum remedium gratiæ vertit in augmentum cul-
pæ. Vnde et omnipotens Deus, qui collata remedia conspicit ad culpæ augmentum
trahi, ipsam benignitatem, quam contulit, in iudicij districtionem vertit, vt inde post
In. Dia. lib. 4. c. amplius feriat, vnde modo amplius expectat. Et quia homo deserere malum non vult
61. vol. 67. vt viuat, auget vnde moriatur. Sed siue iustus in culpa, siue peccator in morte corruat,
specu-

A speculatori timendum est ne hunc ex suo silentio reatus peccantium pariter inuoluat.
Sed interim dum loquor, auertere a memetipso oculos volo, et ecce iterum sermo diui-
nus me impingit in memetipsum, vt meam negligentiam videam, et mihi dici hæc,
quæ audio, pertimescam. Sicut enim superius dixi, cuius cor in curis innumeris exspar
sum se ad se colligat? Quando etenim possum et ea, quæ circa me sunt solicite omnia
curare, et memetipsum adunato sensu conspicere? Quando possum prauorum nequi-
tias insequendo corrigere, bonorum actus laudando, et admonendo custodire, alijs ter-
rorem, atque alijs dulcedinem demonstrare? Quando valeo et de his, quæ sunt necessa-
ria fratribus cogitare, et contra hostiles gladios de vrbis vigilijs solicitudinem gerere,
ne incursione subita ciues pereant, prouidere, et inter hæc omnia pro animarum cu-
stodia plene atque efficaciter verbum exhortationis impendere? Loqui etenim de Deo,
B quietæ valde et liberæ mentis est. Tunc namque bene lingua dirigitur in sermone, cum
secure sensus quieuerit in tranquillitate: quia nec concussa aqua imaginem respicien-
tis reddit, sed tunc in ea vultus intendentis aspicitur, cum non mouetur. Quam
ergo exhortationem vobis speculator vester fratres charissimi faciat, quem tot rerum
confusio perturbat? Certe is de quo loquimur propheta reuelatione vltima templum
videns, quæ in eodem templo conspexerit, inter cetera narrat, dicens: [Terra vsque
ad fenestras, et fenestræ clausæ.] Paulus quoque Apostolus dicit: Templum enim Dei 1.Cor.3. c. d.
sanctum est, quod estis vos. In hoc autem templo fenestræ sacerdotes et speculatores 2.Cor.6. b.d
sunt, qui in populo fidelium lumen sanctæ prædicationis fundunt. Sed cum terra Sup.1.Reg.11.
vsque ad fenestras est, fenestræ clausæ sunt: quia cum terrena cogitatio in sacerdotum et 21. Mor. 2.
cordibus excrescit, fenestræ lumen non fundunt, quia sacerdotes ab officio prædicatio- et sup. Hom. 2.
C nis obmutescunt. Est et aliud valde in ordine sacerdotum graue: quia non sicut hi qui
vitam quietam ac remotam ducunt, fixi valent in sua cogitatione permanere. Hi enim
sicut superius diximus, qui a loco regiminis longe sunt, possunt peccatorum suorū cul-
pas et fletibus lauare, et post fletus, in eodem mentis mærore persistere, sicut de bona
quoque muliere scriptum est, quæ ad tabernaculum orauerat, et ab intentione sua ani-
mum post compunctionis gratiam, non mutauit, cum dicitur: Vultusq. eius non sunt 2.Reg.1. c
amplius in diuersa mutari. In qua nobis considerandum est: quia si sic planxit mulier
quæ quærebat filium, quo modo debet plangere anima quæ quęrit Deum? Sacerdos Io. Diac. li.4.
vero etiam post compunctionem ac lacrymas cogitur necessaria quoque filiorum suo- vit. c.67.
rum cognoscere, et ea quæ refugit, animo patienter audire, atque post suspiria cæ-
lestium, quorumlibet carnalium hominum onera portare, et sæpe cum superue-
D nientibus cor in diuersa qualitate transfundere. Nam aliquando de lucris spiritalibus
gaudet, sed cum quilibet mærens superuenerit, nisi eius mærorem in se susceperit, tri-
bulationi illius compatiens non est. Et aliquando de damnis animarum luget, et re-
pente superueniunt qui de quibusdam suis prosperitatibus lætantur. Quorum si læti-
tiæ sacerdos non congaudet, minus amare creditur filios in quorum gaudio non exul-
tat. Præcipue cum Paulus dicat: Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. Ni- Rom.12. d
hil ergo tam onerosum in ordine sacerdotum video, quàm rigorem mentis compatien-
do flectere, et cum personis superuenientibus animum mutare, et tamen hoc valde est
necessarium. Nam quando ex prædicatione eius ad boni operis gratiam peccator re-
ducitur, si ipse prædicator videtur ingratus? Vnde per hunc quoque eundem prophe-
tam in extrema parte dicitur: Et cum sacerdotes intrinsecus ministrant, vestibus la- Exo.28. et 29
E neis non vtantur. De quibus subditur: Dumq. egredientur atrium exterius ad popu- Leuit.11.
lum, exuent se vestimenta sua, in quibus ministrauerant, et reponent ea in gazophy- Ezec.44. Hier.
lacia sanctuarij. Grossiora quippe vestimenta sunt lanea. Sed cum sacerdos ad san- hoc eodem loco.
ctum ministerium accedit, id est, cum intus per compunctionem ingreditur, subtiliori
intellectu necesse est, quòd ipse quasi lineo vestimento vestiatur: Sed cum ad popu-
lum foras egreditur, oportet vt vestimenta, in quibus intrinsecus ministrauerat, repo-
nat, atque populo alijs vestibus indutus appareat. Quia si in compunctionis suæ ri-
gore se teneat, si in eo quem orationis tempore habuit mærore perduret, exteriorum
verba suscipere non admittat: et quid grex de necessarijs faciat, si audire atque
perpendere, et hoc quod præsens tempus exigit, pastor recusat? Grossiora ergo
vestimenta sacerdos exiens ante populum induat, vt mentis suæ habitum pro vti-
litate filiorum etiam ad terrena toleranda componat. Pensate ergo fratres cha-

rissimi, quantus speculatori labor sit et ad sublimia cor tendere, et hoc repente ad ima reuocare, et in sublimitate cognitionis intimæ extenuare animum, et propter exteriores causas proximorum, vt ita dicam, subito in cogitatione crassescere: Non ergo mihi modo necesse est prophetæ verba exponere, sed meam coram vobis miseriam deflere. Vnde peto, vt vestra me oratio talem faciat, qualis et mihi valeam et vobis prodesse. Potens est indigno mihi, et infirmo ex vestra intercessione ista tribuere, qui ex
1.Cor.1.a sua pietate pro nobis dignatus est infirmari. Virtus enim Dei est atque sapientia, quæ nostram infirmitatem sumpsit, vt ex sua nos infirmitate roboraret Iesus Christus Dominus noster: qui viuit, etc. A

HOMILIA XII. B

ET facta est super me manus Domini, et dixit ad me: Surgens egredere in campum, et ibi loquar tecum. Et surgens egressus sum in campum, et ecce ibi gloria Domini stabat, quasi gloria, quam vidi iuxta fluuium Chobar, et cecidi in faciem meam. Et ingressus est in me spiritus, et statuit me super pedes meos, et locutus est mihi, et dixit ad me: Ingredere, et includere in medio domus tuæ. Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, et ligabunt te in eis, et non egredieris de medio eorum, et linguam tuam adhærere faciem palato tuo, et eris mutus, nec quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est. Cum autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum, et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Qui audit audiat, et qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est. Et tu fili hominis, sume tibi laterem, et pones eum coram te, et describes in eo ciuitatem Hierusalem, Et ordinabis aduersus eam obsidionem, et ædificabis munitiones et comportabis aggerem, et dabis contra eam castra, et pones arietes in gyro. Et tu sume tibi sartaginem ferream, et pones eam in murum ferreum inter te, et inter ciuitatem, et obfirmabis faciem tuam ad eam, et erit in obsidionem, et circumdabis eam. Signum est domui Israel. C D

SEruata veritate historiæ, diuina eloquia aliquando ex tempore, aliquando ex loco causas designant, quas aperto sermone non indicant. Ex tempore etenim, sicut prædicante Iudæis Domino per Euangelistam dicitur: Hiems erat. Inter illa enim mysteria, quæ veritas loquebatur: quæ causa fuit, vt nomen hiemis adderetur, nisi vt per qualitatem temporis ostenderet frigus cordis? quia et cum verba veritatis acciperent, frigida Iudæorum corda remanebant. Aliquando vero ex loco, sicut carnali Israelitico populo descendente de monte Moysi lex in campestribus data est, et sanctis Apostolis Dominus, in monte sedens, summa et spiritualia præcepta locutus est, vt ex locis videlicet monstraretur: quia et illis tamquam carnalibus, mandata minima dabantur in valle terrarum: et isti tamquam spiritales, et sancti in monte mandata cælestia audirent: quatenus aperte monstraretur, quòd ascendentes corde ad cælestia, infirma mundi relinquerent, et in mentis culmine starent. Vnde nunc Ezechiel propheta quid, iubente Deo, in locis egerit describit, vt per locorum qualitatem indicet, quid in posterū de prophetæ mysterijs sequeretur. Ecce enim ait: [Facta est super me manus Domini, et dixit ad me: Surgens egredere in campum, et ibi loquar tecum.] Quid est hoc, quòd prius Dominus in medio Israelitarum locutus ad prophetam suum fuerat, et tamen postmodum dicit. [Egredere in campum, et ibi loquar tecum.] Nisi quòd prophetiæ suæ gratiam et prius Iudææ infundere, et hanc postmodum dignatus est in latitudine gentium demonstrare? Neque enim immerito per campum gentilitas designatur, quæ longe lateq. id est, in vniuerso mundo distenditur. Vbi et subditur: [Et surgens egressus sum in campum, et ecce gloria Domini stabat, quasi gloria, quam vidi iuxta flumen Chobar.

Joan.10.d Exod.19.b Mat.5.a E

A Chobar.] In campo gloriam Domini propheta vidit,quam iuxta flumen Chobar in medio Israelitarum viderat: quia ipsa eius maiestas gentibus apparuit, quæ prius se electis in Iudaico populo reuelante spiritu,declaravit. Sequitur: [Et cecidi in faciem meam.] Visa gloria Domini in faciem suam propheta cadit,quia, quamuis homo ad intelligenda sublimia eleuetur,ex contemplatione tamen maiestatis Dei,infirmitatem suæ conditionis intelligit. Et quasi statum non habet, qui se ante Dei oculos esse cinerem et puluerem videt. Sequitur: [Et ingressus est in me spiritus,et statuit me super pedes meos.] Cum nos humiliter Deo sternimus, cum esse nos puluerem cineremq. cognoscimus,cum infirmitatem conditionis propriæ pensantes, statum rigiditatis et superbiæ non habemus,omnipotens Deus per suum nos spiritum leuat, et super pedes nostros statuit: vt qui humiliter apud nos ex infirmitatis nostræ cogitatione iacuimus
B et iacemus,in bono post opere quasi super pedes ex rectitudine stemus. Quod cur in cãpo de propheta agitur,nisi vt specialiter designetur, quia etiam electis gentium Spiritus sanctus dandus esset,qui eos,quos assumeret,et prius a superbiæ suæ statu deijceret, et postmodum super pedes suos, id est, super bona opera solidaret? sicut per Paulum dicitur: Remissas manus, et dissoluta genua erigite, et gressus rectos facite pedibus vestris. Sequitur: [Et locutus est mihi, et dixit ad me: Ingredere et includere in medio domus tuæ.] Quid est,quod de medio Israelitici populi propheta ad campum educitur,atque ad domum postea de campo reuocatur, nisi quod prædicationis gratia a Iudaico populo ablata, in latitudine gentilitatis aspersa est? Sed tamen quia in fine mundi Iudæi ad fidem redeunt,quasi ad domũ proheta reducitur, vt in suo populo rursus prædicatio inhabitet,quæ modo velut in campo,ita diuersis gentibus fulget. Scri- Hebr.12.c
C ptũ quippe est: Donec plenitudo gentium subintraret, et sic omnis Israel saluus fieret. Quia et per prophetam alterum dicitur: Si fuerit numerus filiorum Israel,quasi arena maris,reliquiæ saluæ fient. Exeat ergo propheta de medio populi ad campum,de cãpo redeat ad domum,vt prædicatio,quæ Iudææ facta est,egrediatur inter gentes, et repletis fide gentibus,recipiat Iudæa spiritalis doctrinæ dona,quæ amisit. Includi autẽ propheta in medio domus suæ præcipitur: quia antichristi tempore ab eis gentibus, quæ in fidelitate remanserint,plebs conuersa Iudæorum,duris persecutionibus coangustantur. Vnde scriptum est: Atrium autem, quod est extra templum,eijce foras, et ne metiaris illud,quoniam datum est gentibus,et ciuitatem sanctã calcabunt mensibus quadraginta duobus. [Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, et ligabunt te in eis: et non egredieris in medio eorum,et linguam tuã adhærescere faciam palato tuo, Rom.11.d Osea.5.c Apoc.11.a
D et eris mutus,nec quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est.] Quæ videlicet verba si per typicæ expositionis ordinem sequimur,propheta in domo sua vincula suscipit et ligatur: quia in extremis cum Iudæa crediderit,grauissimas antichristi tempore persecutiones sentit,vt prædicationes eius ministri iniquitatis non recipiant,sed resistendo has vinculis dolorum premant. Et in medio eorum non egreditur: quia ad corda prauorum prædicatio non peruenit, dum lingua bonorum ligata tribulationibus tacet. Erunt etenim tunc multi ex Iudæis infidelibus,qui eosdem ipsos qui ex Iudæis crediderint,persequentur. Vnde et notandum est,quod hic quoque dicitur: quia in domo sua vincula propheta sustineat, vt videlicet designetur quoniam ex ipso suo genere Iudæa cum fidelis fuerit, tribulationem persecutionis portet. Dum enim vnigenitus summi patris incarnatus ac mortuus resurrexisse, atque ad cælos ascendisse non creditur,sicut
E per sacræ scripturæ paginas prædicatur,nimirum apud eos prophetia ligata erit. Quæ si ita vt dicta est,in eorũ intellectum decurreret,quasi gressus liberos suæ prædicationis habuisset. Reprobis ergo tunc prædicatorum scientia tacere compellitur. Vnde et hic subditur:[Et linguã tuam adhærescere faciam palato tuo, et eris mutus, nec quasi vir obiurgans:quia domus exasperans est.] Sed quia Enoch et Elia prædicante, multi ex his,qui tunc ex Iudæis in infidelitate remanserint,ad cognitionẽ veritatis redeunt, sicut de eodem Elia dicitur: Elias veniet,et ipse restituet omnia:qui vtrique per Zachariam duæ oliuę,et per Ioannẽ duo candelabra nominantur,recte hic quoque subiũgitur:[Cũ autem locutus fuero tibi,aperiam os tuum,et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus.] Tunc enim velut in extremo os prophetæ aperitur, cũ in prædicatione Enoch et Eliæ Iudæis ad fidem redeũtibus, prophetia sacri eloquij de Christo fuisse cognoscitur. Sed quia hæc typice diximus, nunc verba eadem charitati vestræ moraliter disseramus. Mat.17.b Zach.4.a Abac.11.a

Quid enim est, quòd exire propheta ad campum iubetur, nisi quòd vnusquisque qui A
prædicat, propter eos, quos extra se positos corrigit, atque ab iniquitate compescit, loquendo ad campum exit, ibiq. gloriam Domini videt? Quia tanto largius doctrinæ gratiam percipit, quanto se in labore prædicationis ex amore proximorum tendit. Foras ergo exeundo in altam visionem ducitur: quia vnde in alienis cordibus ignorantiæ cæcitatem ministerio suæ locutionis illuminat, inde eum superna gratia in altiorem intelligentiam exaltat. Sed quia semper prædicator debet ad mentem recurrere, humilitatem atque munditiam intrinsecus custodire post campum necesse est, vt ad domū redeat, quatenus in his, quæ dicit, qualis etiam ipse sit intra conscientiam agnoscat. Si enim aut hoc, quod loquitur minime custodit, aut de his, quæ loquitur, tēporalem gloriam requirit, loquendo quidem ad campum exit, sed non cogitando semetipsum, ad domum redire contemnit. Accepto etenim spiritu, in medio domus includimur, B
quando per eius gratiam ad discutienda mentis nostræ secreta reuocamur, vt apud seipsum in Deo animus quiescat, et non iam per exteriores concupiscentias in appetitu laudis et gloriæ, cogitationis mobilitate discurrat. De hac domo cordis cuidam sanato

Ioan. 5. b
Mar. 2. a
Aug in Io. tra ct. 17.

per semetipsam veritas dicit: Tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam. Per grabatum quippe, in quo carnis est requies, ipsa caro signatur. Per domum vero consciētia figuratur. Et quia cū mente mortui in vitijs iacemus, in carnis delectatione quiescimus, infirmi portamur in lecto. Cum vero sanati fuerimus mente, vt iam pulsantibus carnis vitijs resistamus, necesse est vt et tentationum contumelias de nostra carne toleremus. Ægro itaque, ad salutem reducto, præcipitur: Tolle grabatum tuum, id est, porta lectum in quo portatus es: quia necesse est, vt sanatus quisque portet contumeliam carnis, in qua prius iacebat ægrotus. Quid est ergo dicere: Tolle grabatum tuum, et C
vade in domum tuam: nisi, porta tentationes carnis, in quibus hactenus iacuisti, ac reuertere ad conscientiam tuam, vt videas quæ fecisti? Propheta itaque post campum in domo includi præcipitur, vt prædicator post gratiam doctrinæ quam proximis ministrat, ad conscientiam redeat, seq. ipsum subtili examinatione discutiat, ne de his, quæ foris prædicat, aliquid ipse apud se intrinsecus transitoriæ laudis quærat. Vnde et per

Prou. 5. c

Salomonem dicitur: Bibe aquam de cisterna tua, et fluenta putei tui. Deriuentur fontes tui foras, et in plateis aquas diuide. Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui.

Ibid. c

Valde autem contraria esse videntur quæ dicit: Diriuentur fontes tui foras, et in plateis aquas diuide: cum protinus adiungit: Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui. Quo modo enim aquam scientiæ solus habere poterit, si hanc in plateis diuidit? Quo modo alieni aquæ eius participes non sunt, si fontes illius foras deriuantur? Sed D
cum prædicamus populis, nimirum in plateis aquas diuidimus: quia in auditorum multitudinem scientiæ verba dilatamus. Cum vero nos, adiuuante diuina gratia intrinsecus custodimus, et ne maligni spiritus, qui iure a nobis alieni sunt, quia fortem beatitudinis perdiderunt, nobis in elatione surripiant, solicitudine cauta circumspicimus, soli habemus aquas quas in plateis diuidimus, vt a nobis in eis alieni participes

Psal. 53. a

non sint. Hi nimirum de quibus scriptū est: Alieni insurrexerūt in me, et fortes quæsiuerunt animam meam. Aquas ergo et in plateis diuidit, et solus habet, qui per hoc quod multis prædicat, se in cogitatione temporalis gloriæ non exaltat. Tunc enim possidet homo quod docet, quando se non gaudet innotescere, sed prodesse. Ex campo ergo propheta ad domum reducitur, vt is, qui ex Deo loquitur, postquam pro vtilitate proximorum loquendo foras exierit, ex humilitate semper ad discutienda cordis sui secreta E
reuocetur. Vnde et subditur: [Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, et ligabunt te in eis, et non egredieris in medio eorum.] Cum enim prædicator quisque ad consciētiā domus suæ reducitur, super eo vincula dantur, et ligatur in eis: quia quāto plus se in cogitatione discusserit, tanto amplius agnoscit iusti anima quantis mortalitatis suæ infirmitatibus sit ligata. Nisi enim se ligatum conspiceret Paulus, minime

Phil. 1. e
Psal. 66. e
Psal. 101. e

dixisset: Desiderium habens dissolui, et cum Christo esse. Hinc per Psalmistā dicitur: Vt audiret gemitum vinculatorum, et solueret filios interemptorū. Et rursus: Intret in conspectu tuo gemitus compeditorum. Sæpe autem cum iam anima ad redemptoris sui speciem contemplandam exire desiderat, cum cælestibus gaudijs interesse suspirat: ipsa mortalitatis suæ vincula conspicit et gemit, quibus adhuc in præsenti mundo ligata retinetur. Hinc est enim quod subtile omnipotentis Dei iudicium intuens Hieremias, ait:

A ait: Circumædificauit aduersum me vt non egrediar, aggrauauit compedem meam. *Thr. 3. e*
Habemus enim compedes, ipsam infirmitatem atque corruptionem mortalitatis no- *Greg. in ps. 101*
stræ: sed cum tribulatio nobis et gemitus additur, ipsæ nostræ compedes aggrauantur. Et quidem quamdiu in hac vita iustus mores patitur loquendo bona, prodesse alijs festinat, sed cum duras mentes conspicit, easq. considerat contentionibus occupari, prædicationis verbum retinet. Et in medio eorum non egreditur, quia a bonis quæ loqui poterat, obmutescit, sicut per Paulum dicitur: Nihil per contentionem. Et rursus: *Phil. 2. a*
Si quis vult contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Vnde hic quo- *1. Cor. 11. e*
que apte subiungitur: [Et linguam tuam adhærescere faciam palato tuo, et eris mutus, nec quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est.] Aliquando vero etiam contra resistentium linguas prædicantium corda zelo sui Dominus accendit, ne taceant,
B sed dicta fallacium verbis veritatis premant. Vnde hic subditur: [Cum autem locutus fuero tibi, aperies os tuũ, et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus. Sed hæc quæ breuiter sub duplici intellectu discussimus, placet, vt iuxta considerationem litteræ leuiter tangendo transeamus. Quid enim nobis amplius per ipsa verba historiæ, quàm virtus obedientiæ commendatur? cum modo ad transmigrationem iuxta fluuium Chobar pergere, modo ad campum egredi, ex campo ad domum redire propheta præcipitur? vt prius ex iussione pergens, et paulo post exiens, atque iterum domum rediens, et semetipsum recludens, semper suæ voluntatis arbitrium ad diuini eloquij præceptum frangat, quatenus in cælesti iussione suspensus, non suam, sed conditoris sui voluntatem impleat. Cui dicitur: [Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, et ligabunt te in eis, et non egredieris in medio eorum.] Qua in re notandum est quòd ad-
C uersa propheta prænoscit, vt contra omnia paretur. Minus enim mala contra mentem præualent, quæ inopinata non veniunt: et tamen dum contraria prænoscuntur, quanta sit in eo obedientiæ virtus, ostenditur, qui et cognoscit, quòd aduersa passurus est, et tamen voci dominicæ inobediens non est. Magna enim consideratione indigent verba, quæ protinus adduntur. [Et linguam tuam adhærescere faciam palato tuo, et eris mutus, nec quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est.] Discernendum quippe nobis est, vtrum pro solis malis auditoribus, an aliquando etiam pro vitio prædicantis, prædicationis sermo subtraharur. Quattuor enim qualitatibus res hæc considerata distinguitur. Nã aliquando propter malos auditores bonis tollitur sermo doctoribus. Aliquando vero pro bonis auditoribus datur sermo doctoribus et malis. Aliquãdo autem propter docentium atque audientium iustificationem, bonis doctoribus datur, vt
D et ipsi per meritum crescant, et auditores eorum in intellectu et vita proficiant. Aliquando vero quia nec hi digni sunt accipere quibus doctrinæ sermo profertur, neque illi doctrinæ verbum proferre qui locum docendi tenent, prædicationis sermo tollitur, vt vtraque pars districte iudicetur. Propter malos namque auditores bonis sermo doctoribus tollitur, sicut nunc ad Ezechielem dicitur: [Linguam tuam adhærescere faciã palato tuo, et eris mutus, nec quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est.] Et sicut Paulo dicitur: Festina et exi velociter ex Hierusalem, quoniam non recipient testimonium tuum de me. Et sicut volentibus Apostolis prædicare in Asia, scriptum est: quia *Act. 16.*
prohibuit eos spiritus Iesu. Propter bonos auditores etiam malis doctoribus sermo datur, sicut de Pharisæis Dominus dicit: Omnia quæcumque dixerint vobis, seruate et *Mat. 23. b*
facite: secundum vero opera eorum nolite facere: dicunt enim, et non faciunt. Pro-
E pter docentium quoque meritum et audientium iustificationem, sermo doctrinæ tri- *Mat. 15. c*
buitur, sicut suis Apostolis dicitur: Euntes docete omnes gentes. Propter malos vero *Mar. 16. c*
auditores et indignam vitã eorum qui docere debuerãt, sermo doctrinæ subtrahitur, sicut Heli ad corrigendos filios districtæ increpationis verbum non habuit: quia et eius *1. Reg. 2. 3.*
negligentia, et filiorum exigebat vita, vt cum eis et populus caderet, et arca Do- *et 4. e*
mini capta ad Allophylos transiret. Magna enim omnipotentis Dei est gratia cum inique agentibus durus a doctoribus sermo increpationis profertur. Quo et contra nunc dicitur: [Et eris mutus, nec quasi vir obiurgans.] Delinquentes etenim obiurgasset, si digni ipsa obiurgationis gratia fuissent. Sed cum in doctrina atque silentio sit meritorum tanta diuersitas, vt sciri facile non possit, vtrum ex auditoris, an ex eius vitio, qui doctrinæ locum videtur tenere, docẽdi sermo subtrahatur, quid aliud nobis, quàm seruati semper in rebus dubijs humilitas iubetur? vt quando loqui possumus, non extollamur,

tollamur, ne fortasse hæc ipsa locutionis nostræ gratia non nobis, sed auditoribus nostris collata sit. Et rursus quando loqui non possumus, hi qui nobis commissi sunt, minime nos dijudicent: ne fortasse non ex nostro, sed ex peccato audientium loqui minime possimus. Ad hoc ergo nobis cuncta de meritis nostris incerta sunt, vt vnam certã gratiã teneamus humilitatem, quatenus et nos cum loquimur, ex omnipotentis Dei dono hoc esse vestrum meritum putemus. Et quando a locutione doctrinæ obmutescimus, quamuis nostra culpa sit, vos tamen hanc esse vestram specialiter credatis: vt cum vicissim mala nobis tribuimus, et bona alijs, per ipsam humilitatis gratiam fiat vt doctrinæ sermo qui ablatus fuerat, redeat. Sequitur: [Cum autem locutus fuero tibi, aperies os tuum, et loqueris ad eos. Hæc dicit Dominus Deus: Qui audit, audiat, et qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est.] Sæpe quidem verbum Dei audire desiderant, sed dum alios conspiciunt aurem auertere, etiam ipsi a salutis auditu deuiant, et plerumque multi quiescere appetunt, atque cunctis mundi huius actibus vacare, nullis iam desiderijs terrenis succumbere: sed dum vident alios inquiete agendo proficere, atque in hoc mundo diuitijs et honoribus extolli, quia necdum in via rectitudinis firmi sunt, ad praua opera ex aliorum exemplo delabũtur. Hinc est enim quod
Psal. 72. in typo infirmantium psalmista loquens dicebat: Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelatus sum in peccatoribus, pacem peccatorum videns.
Psal.77 Hinc iterum dicit: Dum superbit impius, incenditur pauper. Hinc ad Hieremiam prophetam voce Dominica de Iuda, et Israel dicitur: Numquid vidisti, quæ fecerit auersa-
Psal. 9. trix Israel? Abijt sibimetipsa super omnem montem excelsum, et sub omne lignũ fron
Hier. 3. 6 dosum, et fornicata est ibi. Et dixi cum fecisset hæc omnia, ad me conuertere, et non est reuersa. Vbi statim subditur qualiter ex æmulatione eius etiam Iuda cecidit, qui stare videbatur. Ait enim: Et vidit præuaricatrix soror eius Iuda, quia pro eo, quòd mæchata esset auersatrix Israel, dimisissem eam, et dedissem ei libellum repudij, et non timuit præuaricatrix Iuda soror eius, et abijt et fornicata est etiã ipsa. Ecce misericors Deus contemnitur et vocat, auersantibus se signum misericordiæ aperit: quia peccanti dicit: Ad me conuertere, et tamen non est conuersa. Sed quia omnipotentem Deum plebs Israelitica deseruit, reuerti nolens, libellum repudij accepit. Deseruit videlicet peccando sed libellum repudij accepit in suis iniquitatibus sine flagello remanendo. Anima enim, quæ peccat, recedit. Sed si eam post peccatum prosperitas sequitur, nulla disciplina, nulla districtionis increpatio reuocat ad cor diuisionem quam inter se et Dominum fecit. Etiam libellum repudij accipit, vt iam velut aliena derelicta faciat mala, quæ vult; zeli Dei flagella non sentiat, quatenus ad æterna supplicia profundius descendat. Sed soror eius Iuda, quoniam dimissam Israeliticam plebem in suis voluptatibus vidit, ipsa quoque immunditia fornicationis exarsit. Quia enim aspexit adulteram in sua peruersitate florere, etiam ipsa non timuit deterius peccare, atque a coniun-
S.Bon.Phar.li. 3.c.4. ctione Domini, quasi a viri legitimi cubili recedere. Vnde necesse est vt peccantes quoque tunc consideremus amplius miseros, quando eos conspicimus in culpa sua sine fla-
Prou.1.g gello derelictos. Hinc enim per Salomonem dicitur: Auuersio paruulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet illos. Qui enim a Deo auertitur, et prosperatur, tanto perditioni fit proximus, quanto a zelo disciplinæ inuenitur alienus. Dicatur ergo: [Qui audit, audiat, et qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est:] Ac si aperte diceretur: Vos, qui iam et verba veritatis audire, et a praua cœpistis actione quiescere, nolite illos imitari, quorum me exasperari moribus videtis. Quod tamen intelligere, et aliter possumus. Quidam enim verbum audientes, non audiunt: quoniam aures ad sacrum eloquium ponunt, sed cor a mundi desiderijs non euellunt. Et sunt nonnulli, qui quiescentes, minime quiescunt: quia a prauis quidem actibus otiosi sunt corpore,
Thr. 1. e sed peruersitates operum ex delectatione versant in mente. Hinc est enim, quod de Iu-
Sup. Mor. 5. c. 23. dæa ad captiuitatem perueniente scriptum est: Viderunt eã hostes, et deriserũt sabbata eius. Hostes quippe sabbata derident, quando maligni spiritus otiosæ menti prauas cogitationes inijciunt, vt et si quiescit ab opere, non quiescat a malorum operum delectatione. Recte ergo nunc dicitur: Qui audit, audiat: quatenus sic fiat sermo in ore corporis, vt sonet in aure cordis. Et qui quiescit, quiescat: vt prauitatis desideria repellantur a cogitatione, cum iam repulsa videantur ab opere. Vbi ne malorum, sicut diximus, exempla sequantur, adiungitur: [Quia domus exasperans est.] Mali autẽ et si diu tolerantur,

subito

A subito corruunt, et eorum pœnas infirmi conspiciunt, ne quorum culpas impunitas
existimant, imitentur. Vnde hic quoque eiusdem Iudææ desolatio subiungitur, quæ
domus exasperans vocatur, cum protinus prophetæ suo Dominus dicit: [Et tu fili ho-
minis, sume tibi laterē, et pones eū contra te, et describes in eo ciuitatē Hierusalem, et or
dinabis aduersus eā obsidionem, et ædificabis munitiones, et cōportabis aggerē, et dabis
contra eam castra, et pones arietes in gyro. Et tu sume tibi sartaginem ferream, et po-
ne eam in murum ferreum inter te et ciuitatem, et obfirmabis faciem tuam ad eam, et
erit in obsidionem, et circundabis eam, signum est domui Israel.] In quibus videlicet
verbis quid aliud iuxta historiam, nisi Hierosolymæ vrbis obsessio, atque destructio
designantur, et peccatoris populi afflictio exprimitur? Qui domus exasperans voca-
tur, cum aperte dicitur: [Ordinabis aduersus eā obsidionem, et ædificabis munitiones
B et comportabis aggerem, et dabis contra eam castra, et pones arietes in gyro.] Sed
quia verba prophetiæ sic plerumque narrant historiam, vt per hæc etiam mystica de-
scribant, oportet vt hæc eadem dicta quæ protulimus historialiter, etiam spiritaliter
differamus, maxime quia in eis interponitur quod teneri posse ad litteram non videtur,
cum dicitur: [Et tu sume tibi sartaginem ferream, et pones eam in murum ferreum
inter te et ciuitatem, et obfirmabis faciem tuam ad eam, et erit in obsidionem.] Nisi
enim rebus historicis mystica miscerentur, quid sartago ferrea necessaria prophetæ
fuit, vt hanc inter se et ciuitatem poneret, quatenus ab eius obsidione, separetur? Cum
enim dicitur: Sume tibi sartagiuem ferream, et pones eam in murum ferreum inter te
et ciuitatē: aperte declaratur, quia per eandem sartaginem ferreā, ab obsidione ciuitatis
propheta se liberum reddat. Vnde et quod prædixit subiungitur: [Et obfirmabis faciem
C tuam ad eam, et erit in obsidionem.] Ex qua re ostenditur, quia prophera in eadem
obsidione non erit, si sartaginem ferream inter se et ciuitatem murum ferreum ponit.
Et certe siue in ea captiuitate, siue in ea, quæ postmodum Israelitico populo contigit,
nullus ab eiusdem captiuitatis periculo liber fuit, sed omnes simul par calamitas inuol-
uit. Quid ergo intelligi iuxta litteram potest, vt propheta inter se et ciuitatem, quæ
obsidenda est, sartaginem ferream ponat? Sed quamuis omne hoc quod in descriptio-
ne lateris sub signo Hierosolymorum ciuitatis legitur, iuxta litteram factum sit, nobis *Hier. in Ezec.*
tamen sciendum est, quia typicum aliquod per sartaginem figuratur, et obsessio Hie- *4. Greg. 26.*
rosolymorum vera describitur. Quare instruimur, vt dum aliud completum iuxta hi- *Mor. 5. et 2.*
storiam scimus, et aliud iuxta allegoriam a ratione vacare cognoscimus, quatenus et *past. 10.*
obsessionem Hierosolymorum, quæ iuxta litteram postmodum facta est, in prophetæ
D verbis et factis credamus esse figuratam, et tamen per eandem obsidionem obsidio a-
lia, id est, interior designatur. In qua iure quærimus, quid per sartaginem ferream, quæ
murus ferreus dicitur, valeat designari. Illam itaque obsidionem, qua Hierosolymorū
ciuitas destructa est, iam factam nouimus, sed nunc aliam intrinsecus, quæ quotidie
agitur, requiramus. De qua per significationem dicitur: [Et tu fili hominis, sume tibi
laterem, et pones eum coram te, et describes in eo ciuitatem Hierusalem.] Sed ante
nobis inquirendum est, cur Ezechiel propheta vel quoties sublimia conspicit, vel quo-
ties agere aliqua mystica iubetur, prius filius hominis appellatur? Sæpe enim subleua-
tur ad cælestia, et occultis ac inuisibilibus rebus eius mens pascitur. Necesse ergo est vt
inter occulta quæ penetrat, filius hominis vocetur, vt semper agnoscat quod est, et
numquam extollatur de his, ad quæ ducitur. Quid est enim prophetæ ad spiritalia
E subleuato semper fili hominis dicere, nisi ei infirmitatis propriæ memoriam facere? vt
conscius conditionis infirmæ, eleuari in cogitatione nō debeat de magnitudine contē-
plationis suæ. Quia vero idē Propheta vt supra iā diximus, typū prædicantiū, vel docto-
rū tenet, recte ei nunc dicitur: [Sume tibi laterē, et pones eum corā te.] Omnis enim do-
ctor cum terenum quēpiam auditorem ad cælestis verbi doctrinā suscipit, laterem assu
mit. Cui dū loqui cœperit quæ sit retributio cælestis patriæ, quæ visio pacis supernæ, ci-
uitatem Hierusalem describit in latere. Quem corā se ponit: quia intenta mente quali-
tatem audientis considerat, id est, profectum vel defectum conspicit, et iuxta eiusdem
intelligentiam, prædicationis suæ verba moderatur, vt describi in audientis mente ci-
uitas Hierusalem, id est, visio pacis possit. Dicatur ergo: [Sume tibi laterem.] Videlicet
proximi cor terrenum. Pones eum coram te, scilicet vt vitam atque intellectum illius
intenta mente custodias. [Et describes in eo ciuitatem Hierusalem.] Vt ei quæ sint su-
perna

perna gaudia de visione pacis innotescas. Quasi enim iam Hierusalem in latere descripta est, cum terrena mens cœperit quæ sint illa internæ pacis gaudia vera cognoscere, et ad conspiciendam gloriam patriæ cælestis anhelare. Quasi interna visio pacis describitur, quando mens, quæ prius terrena sapuerat, per amorem iam ad contemplãdam gloriam regni cælestis eleuatur. Sed mox vt animus amare cælestia cœperit, mox vt ad visionem pacis intimæ tota se intentione collegerit, antiquus ille aduersarius, qui de cælo lapsus est, inuidet, et insidiari amplius incipit, et acriores, quàm consueuerat tentationes admouet, ita vt plerumque sic resistentem animam tentet, sicut ante num
Eccls. 2. a quam tentauerat, quando possidebat. Vnde scriptum est: Fili, accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem. Vnde et dæmoniacus qui a Domino sanatur, ab exeunte dæmone discerpitur, sicut scriptum est: Et
Mar. 9. d clamans et multũ discerpens eum, exijt ab eo. Quid est enim quòd obsessum hominem B antiquus hostis quem possessum non discerpserat, deserens discerpsit, nisi quòd plerumque dum de corde expellitur, acriores in eo tentationes generat, quàm prius excitauerat quando hoc quietus possidebat? Vnde et Israelitæ quoque ad Moysen et Aaron
Exod. 5. d dicunt: Videat Dominus, et iudicet quoniã fœtere fecistis odorẽ nostrũ corã Pharaone et seruis eius, et præbuistis ei gladium, vt occideret nos. In Moyse enim et Aaron lex et prophetæ figurati sunt. Et sæpe apud se infirmus animus quasi contra sacra eloquia murmurat: quia postquam verba cælestia audire et sequi cœperit, regis Aegyptij aduersitas, id est, maligni spiritus tentatio excrescit. Debet ergo vigilanter doctor proficienti animæ, quæ illam tentationes sequantur innotescere, vt cautam se valeat contra maligni spiritus insidias præparare. Vnde bene nunc post descriptam ciuitatem Hierusalem in latere, dicitur prophetæ: [Et ordinabis aduersus eam obsidionem, et ædificabis munitiones, et comportabis aggerem.] In qua enim iam pacis visio describitur, ei necesse est vt tentationum bella nuncientur. Nam vt valeat ad illa pacis gaudia æterna pertingere, hanc hic proculdubio oportet tribulationum certamina multa sustinere. De qua bene dicitur: [Ordinabis aduersus eam obsidionem.] Prædicatores quippe contra erudiendam animam obsidionem ordinant, cum præmonendo indicant, quibus se modis vitia virtutibus opponant, quo modo luxuria castitatem feriat, qualiter ira tranquillitatem animi perturbet, quantum inepta lætitia vigorem mentis resoluat, qualiter multiloquium munitionem cordis destruat, quo modo inuidia charitatem interficiat, quemadmodum superbia arcem humilitatis effodiat, qualiter fallacia cum veritatem in sermone corruperit, hanc etiam in cogitatione corrumpat, vt qui verum dicere noluit quod intellexit, iam nec intelligat, quod dicere valeat. Ordinatur erga D prædicatorem obsidio, cum per sanctæ admonitionis verba singulis quibusque virtutibus, quæ vel quibus modis vitia insidientur ostenditur. Et contra Hierusalem, quam describit in latere, prædicator munitiones ædificat, quando mala quæque quàm munita contra mentem veniant, demonstrat: vt sese vitia sub virtutum specie abscondant, quatenus, sicut sæpe iam diximus, immoderata ira iustitia videri appetat, et disciplinæ remissio, mansuetudo videri velit, et tenacia sese parsimoniam nominet, et inordinata rerum effusio se beneuolentiam appellet. Quasi enim ædificare contra mentem munitiones sunt, quando vitia sub virtutum specie excrescunt, et in alto se ostendunt per imaginem, quæ in imo iacent semper per actionem. Adhuc quoque additur: [Et comportabis aggerem.] Quo enim mens desiderare cælestia cœperit, eo in illam maligni spiritus tentationibus suis terrenas amplius cogitationes exaggerant. Propheta ergo aggerem comportat, cum prædicator sanctus bonis mentibus qualiter terrena E desideria surrepere solent, denunciat. Atque adhuc additur: [Et dabis contra eam castra, et pones arietes in gyro.] Quasi dat contra animam doctor castra, quando malignorum spirituum contra eam collectas, atque adunatas insidias indicat, vt aliquando non solum modo ex vno, sed ex coniunctis vitijs simul tentent. Nam sunt quædam vitia quasi per quandam sibi cognationem propinqua, sicut dissolutio spiritus, appetitus gulæ, et immunditia luxuriæ: sicut multiloquium, fallacia, atque periurium. Ex dissolutione quippe spiritus mens ad ingluuiem ventris rapitur. Et dum cibis venter extenditur, ad luxuriam caro trahitur superbiendo captiua. Et rursum ex multiloquio fallacia generatur: quia valde difficile est, vt, qui multa loquitur, non etiam mentiatur. Et sæpe mendacium etiam periurio tegitur, vt ante humana iudicia veletur.

Superbia

A Superbia quoque esse sine inuidia atque inani gloria nullatenus potest. Superbus etenim quisque honorem, quem ipse ambit, alijs inuidet. Et cum hunc fortasse obtinuerit, in elationem gloriæ temporalis attollitur, atque quod alios conspicit minime percipere potuisse, hoc se per inanem gloriam gaudet præ ceteris habere. Sciendum quoque est, quia sæpe nonnulla vitia ad mentem non simul veniunt, sed supponuntur, vt vnum alteri in tentatione succedat. Et aliud contra faciem venit, aliud vero in tentationem se ex latere subijcit, quatenus dum alteri resistitur, ab altero mens decepta capiatur. Ipsa enim quæ superius diximus vitia, plerumque se alia pro alijs furtiue supponunt, sicut nonnumquam, dũ iram vincere in nobismetipsis conamur, plusquam necesse est, lenitas mentem occupat, vt asperitatem peccantibus, quam oportet minime proponat. Sæpe vero, dum nobis inesse incauta lenitas displicet, zelus se in furorem trahit, atque B extra patientiæ limitem animum captiuum rapit. Quia ergo permixta vitia atque adunata contra mentem veniunt, recte in prædicatoris ore contra descriptam Hierusalem castra proponuntur. Et quia aliquando singula hinc inde sensum feriunt, in gyro arietes ordinantur. Ponit ergo prædicator arietes in gyro, dum caute denunciat, quàm blande luxuria percutit, quàm aspere impatientia occidit, quàm laboriose auaritia accendit et interimit, quàm tumide superbia extinguit. In gyro itaque arietes ponere, est prædicando ostendere qui vndique soleant animam mucrones vitiorum ferire. Sequitur: [Et tu sume sartaginem ferream, et pones eam in murum ferreum inter te et inter ciuitatem.] Quia ferrum forte metallum est, et in sartagine cibus frigitur, quid per sartaginem ferream, nisi spiritalis zeli fortis frixura signatur? Omnis quippe spiritalis zelus doctoris animam frigit: quia valde cruciatur dum infirmos C quosque æterna deserere, et rebus temporalibus delectari conspicit. Quàm bene Paulus sartaginem ferream sumpserat, cum zelo animarum cruciatus dicebat: Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non vror? Ipsum suum cor quod animarum zelo succenderat, quid aliud quam sartaginem fecerat, in quo amore virtutum contra vitia ardebat? Quòd enim vrebatur, sartago erat. Inardescebat enim et coquebat: quia incendebatur amaritudine, sed virtutum alimenta præparabat ex sua afflicta cogitatione. Sed quid est, quòd eandem sartaginem propheta inter se et ciuitatem murum ferreum ponit, nisi quòd idem fortis zelus qui nunc in mente doctoris agitur, in die extremi iudicij inter eum et animam quam a vitijs zelatur, testis est? Vt etsi audire is, qui docetur, noluerit, doctor tamen pro zelo quem exhibet, de auditoris negligentia reus non sit. Murum ergo ferreum inter se et ciuitatem ponit: quia vl- D tionis tempore inde doctor a damnationis periculo munitur, vnde nunc per zelum custodiæ cordis frixuram patitur. Nullum quippe omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale est zelus animarum. Hinc enim Psalmista ait: Zelus domus tuæ comedit me. Quantum vero frixura cordis quæ spiritali zelo agitur, omnipotentem Dominum Deum placat, aperte ostenditur, cum offerri per legẽ simila in sacrificium iubetur. De qua scriptum est: In sartagine oleo conspersa frigetur, offeretq; eam calidam in odorem suauissimum Domino sacerdos qui patri iure successerit, et tota cremabitur in altari. Nunc enim simila in sartagine frigitur, cum munda mens iusti per zeli sancti ardorem crematur. Quæ conspergi oleo præcipitur, id est, charitati misericordiæ misceri, quæ in conspectu omnipotentis Domini ardet, et lucet. Conspergatur ergo oleo mens quæ in sartagine frigitur: quia in sancti zeli districtione necesse est, vt ex miseri- E cordiæ virtute et ardeat et clarescat. Amat enim eundem ipsum quem insequi videtur. Vnde et calida in odore suauissimum Domino offerri præcipitur: quia si amorem zelus non habet, ea quæ de sartagine offertur, calorem simila amisit. Et notandum quis eam offerre præcipitur, videlicet sacerdos, qui patri iure successerit. Ille enim sacerdos patri iure succedit, qui esse se omnipotentis Domini filium demonstrat moribus, atque a nobilitate intima operum suorum ignobilitate non discrepat. Quæ in altari tota cremari præcipitur, vt videlicet holocaustum fiat. Holocaustum enim totum incensum dicimus. Vnde et in translatione altera hoc in loco hæc eadem simila, quæ in sartagine frigitur, holocaustum fieri iubetur. Hoc autem inter holocaustum, et sacrificium distat: quia omne quidem holocaustum sacrificium est, non omne sacrificium holocaustum. Sunt enim multa bona, quæ aguntur sacrificia, sed holocaustum non sunt: quia totam mentem in amore spiritali minime incendunt. Qui enim sic ope

rantur

1. Cor. 11. d

Psal. 68.

Pat. in Leu. 6. e

rantur ea, quæ Dei sunt, vt tamen et quædam quæ sunt sæculi non relinqanut, A
nimirum sacrificium et non holocaustum offerunt. Qui autem cuncta, quæ mundi sunt, deserunt, et totam mentem igne diuini amoris incendunt, hi nimirum omnipotenti Domino sacrificium et holocaustum fiunt. Simila itaque in sartagine, est munda mens iusti in zeli spiritalis afflictione, quæ per solicitudinem animarum frigitur, et non solum sacrificium, sed etiam holocaustum Domino esse deputatur. Sumamus ergo sartaginem ferream, et ponamus eam murum ferreum inter nos et ciuitatem, id est, assumamus zelum fortem vt inter nos et auditoris nostri animã inueniamus hanc post modum fortem munitionẽ. Tunc enim murum ferreum inuenturi sumus, si nunc eum fortiter tenemus, videlicet tocendo, custodiendo, suadendo, increpando, mulcendo, terrendo, aliquando leniter, aliquando vero etiam seuerius agendo. De qua seueritate recte subditur: [Et obfirmabis faciem tuam ad eam, et erit in obsidionem.] B
Quid est obfirmare faciem ad Hierusalem in latere descriptam, nisi vt ei animæ, cui cælestis pacis visionem doctor denunciat, si adhuc eam infirmari in suis actibus conspicit, remissiorem et clementiorem se minime ostendat? Vude scriptum

Eccl.7.c est: Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum, et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas. Infirmæ quippe animæ atque appetitui mundi deditæ, aliquando melius ex seueritate seruantur: vt obfirmata facies, id est, per seueritatis custodiam ab omni spe friuolæ remissionis abducta, inconstantem animam terreat, atque a delectatione vitiorum districtionis vigore constringat. Quod cum a doctore agitur, semper necesse est, vt dulcedo et humilitas in corde teneatur, quatenus et multum amet, et numquam contra eum per elationem superbiat, cui tamen amorem suum, et humilitatem pro vtilitate eius prodere recusat. Sequitur: [Et circumdabis eam.] C
Circumdat doctor auditoris animam, cum in omne qnod in hac vita agitur, tentationum laqueos apponi posse denunciat: vt, dum vbique fit mens pauida, vbique circumspecta, quanto timidior, tanto vigilantior viuat. Sequitur: [Signum est domui Israel.] Si ad historiam obsidionis quæ iuxta litteram facta est, signum est domui Israel quod propheta fecit: si ad mysterium, quod quotidie erga vniuscuiusque animam a doctore agitur, signum est domui Israel, et hoc quod egit, et hoc quod agendum nunciauit: quia sicut domus Israel obsidionem corporaliter pertulit, ita vnaquæque anima, quæ iam seruire omnipotenti Deo incipit, obsidentes se insidias malignorum spirituum sentit. A quibus si vere eripi appetit, scire debet quia eripi sua virtute non possit, sed eius necesse est, vt adiutorium speret, qui nos et in carne corruptibili viuentes, per Redemptionis suæ mysterium potest etiam super spiritus, qui D
sunt sine carne, roborare, Iesus Christus Dominus noster, qui viuit et regnat cum patre in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

LIBRI PRIMI HOMILIARVM S. GREGORII PAPÆ,
SVPER EZECHIELEM FINIS.

S. GREGORII MAGNI

IN EZECHIELEM PROPHETAM

HOMILIARVM XXIII. LIB. II.

PRÆFATIO.

A QVIA multis curis prementibus, Ezechielis prophetæ librum, coram charitate vestra totum per ordinem perscrutari non licuit, bonis vestris desiderijs placuit petere, vt saltem extrema eius visio, quæ ei facta est de ædificio in monte constituto, quæ et cũctis est visionibus eius obscurior, exponi debuisset. Et quidem voluntati vestræ me parere necesse est: sed duo sunt, quæ hac in re perturbant animum meum. Vnũ, quod hæc eadem visio tantæ obscuritatis nebulis tegitur, vt vix in ea aliquid intellectu interlucente videatur. Aliud, quod iam Agiulphum, Longobardorum regem, ad obsidionem nostram summopere festinantem Padum transisse cognouimus. Vnde pẽ- *To. 6. lib. 4. c. 17.* *Epist. 71. lib. 4. Reg. Et sup. hom. 12. d*
B sate, fratres charissimi, in caliginosis ac mysticis sensibus penetrare quid valeat mens misera, timoris sui perturbationibus occupata. Quanto enim circa terrena plus satagit, tanto in his, quæ sunt cælestia, minus videt, pro eo, quòd curis sui extrà se ducitur, et valde intus minor est quia scriptum est: Deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. *Sap. 9. d* Quæ enim superiòra penetrare etiam collecta non sufficit, pensate quid agere poterit diuisa. Scimus autem, scimus omnes, quia et fluuius, qui in multis riuis diuiditur, a suo alueo siccatur. Sed tamen inter hæc adest superna gratia. Et si mentem meam cogitationum mearum pondera deprimunt, vestrorum hanc pennæ desideriorum leuant. Obscurum quidem valde est opus, quod aggredimur, sed po-
C namus in animo, quia nocturnum iter agimus. Restet ergo, vt hoc palpando carpamus.

HOMILIA XIII.

IN vigesimoquinto anno transmigrationis nostræ, in exordio anni, decima mensis, quartodecimo anno postquam percussa est ciuitas, ipsa hac die facta est super me manus Domini, et adduxit me illuc
D in visionibus Dei. Adduxit me in terram Israel, et dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi ædificium ciuitatis, vergentis ad Austrum, et introduxit me illud. Et ecce vir cuius erat species, quasi species æris, et funiculus lineus in manu eius, et calamus mensuræ in manu eius. Stabat autem in porta, et locutus est ad me idem vir.

IN vigesimo et quinto anno trasmigrationis nostræ, in exordio anni, decima mensis, quartodecimo anno postquam percussa est ciuitas, ipsa hac die facta est super me manus Domini, et adduxit me illuc.] Dicturus mysticam narrationem, hystoricam præmittit, vt fiat ex tempore, quod credatur in reuelatione. Notandum vero

quòd in exordio libri huius, quo anno prophetare cœperit, indicauit: in fine vero inseruit, quod in extrema visione vidit, ita vt cognosci valeat in quot annis prophetiæ suæ librum dixerit. Tempus namque quo prophetare cœpit, in locutionis suæ initio posuit, dicens: Aperti sunt cæli, et vidi visiones Domini in quinta mensis: ipse est annus quintus transmigrationis regis Ioachim. Nunc vero loquitur, dicens: In vigesimo et quinto anno transmigrationis nostræ. Idem namque propheta in captiuitate prima cum Ioachim rege fuerat in Babyloniam transductus. Nam de secunda Hierosolymorum captiuitate subiungit: Quartodecimo anno postquam percussa est ciuitas, vndecim quippe annis Sedechias post captiuitatem primam, in qua Ezechiel propheta cum Ioachim rege ductus est, in Hierosolymorum vrbe regnauerat. Post captiuitatem vero eiusdem Sedechiæ, quæ etiam secunda erat vrbis captiuitas, quartodecimo anno propheta visionem vltimam vidit. Vndecim itaque et quartodecim simul iuncti, faciunt viginti et quinque. Si igitur visionem primam quinto captiuitatis prioris anno locutus est, atque hanc vltimam vigesimo et quinto anno factam fuisse describit: profecto patet quòd in viginti annis locutionis suæ moras vsque ad vltima visionis suæ verba tetenderit. Nec mouere quempiam debet quòd in medio prophetiæ suæ volumine, cum de Babylonico rege loqueretur, vigesimi ac septimi anni memoriam facit. Quo in loco cum nihil de tempore suæ captiuitatis interserit, aperte demonstrat, quia eius regis tempora describat, de quo vt prophetaret acceperat. Quod vero ait, [in exordio anni, decima mensis] tempus simpliciter exprimit: vt ex ipso quoque tempore in corda audientium iuxta litteram verbi radicem figat, ex qua spiritales fructus postmodum proferat. Notandum vero quod ait. [Quartodecimo anno postquam percussa est ciuitas ipsa hac die.] Quid est enim quòd per hanc visionem vltimam omnipotens Deus ea ipsa die dignatus est promissionis suæ misericordiam facere, qua die in percussa ciuitate iram iustitiæ impleuit: nisi quòd illa diuinitas quæ vsque in diuersitatis motum et mutabilitatem non ducitur, ipsa luce iustitiæ afflictos ac pœnitentes viuificat, qua superbientes ac rigidos percutit? Præmisso itaque visionis suæ tempore, subiungit: [Facta est super me manus Domini, et adduxit me illuc in visionibus Dei. Adduxit me in terram Israel: et dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi ædificium ciuitatis, vergentis ad Austrum.] Cuius videlicet ciuitatis ædificium accipi iuxta litteram nullatenus potest. Nam paulo post subdit hoc ipsum ædificium calamo sex cubitorum et palmo: portam vero eiusdem ciuitatis quattuordecim cubitis mensuratam, cuius portæ frontes esse perhibet sexaginta cubitorum. Quæ cuncta stare iuxta litteram nullatenus valent. Quomodo enim totum simul ædificium calamo, id est, sex cubitis et palmo mensuratur, et portæ ædificij in quatuordecim cubitis, frontes vero portarum in sexaginta cubitis extenduntur? Porta vero in ciuitate est, frontes vero in portis. Et nulla recipi ratio permittit, quia minus est hoc, quod continetur ab eo quod continet. In scriptura autem sacra, et ea quæ accipi secundum historiam possunt, plerumque spiritaliter accipienda sunt: vt et fides habeatur in veritate historiæ, et spiritalis intelligentia capiatur de mysterijs allegoriæ. sicut illud quoque nouimus quod Psalmista ait: Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum,
Psal. 8. lunam, et stellas, quæ tu fundasti. Ecce enim exteriori descriptione stat sermo rationis: quia et cæli opera Dei sunt, et luna ac stellæ ab eo creatæ, atque fundatæ sunt. Sed si hoc Psalmista iuxta sola exteriora opera, et non etiam secundum intellectum mysticum asserit, quia cælos opera Dei esse professus est dicturus lunam et stellas, cur non etiam solem quem scimus quia eius opus est, pariter enumerauit? Si enim solum iuxta litterã loquebatur, dicturus luminare minus, prius luminare maius dicere
Gen. 1. b debuit, vt ante solem, et post lunam atque stellas fundatas esse perhiberet. Sed quia iuxta intellectum mysticum loquebatur, vt lunam sanctam Ecclesiam, et stellas homines sanctos accipere deberemus, solem nominare noluit, quia videlicet ipsi æterno So-
Mala. 4. a li loquebatur: De quo scriptum est: vobis autem qui timetis Dominum, orietur sol
Sap. 5. a iustitiæ. De quo reprobi in fine dicturi sunt: Sol iustitiæ non ortus est nobis. Dicendo ergo lunam et stellas quas tu fundasti: et tamen tacendo solem qui factus est, indicauit quia illi soli locutus est, qui non solum solem et lunam atque stellas corporaliter, sed etiam lunam Ecclesiam, atque stellas homines sanctos spiritaliter fecit.

A fecit. Si ergo aliquid de historiæ aperta ratione ducimus ad intellectum allegoriæ, quanto magis illa spiritaliter accipienda sunt, in quibus iuxta rationem litteræ nihil historicum sonat? Facta est super me manus Domini, et adduxit me illuc in visionibus Dei, adduxit me in terram Israel. Quod dixerat, adduxit me illuc, hoc replicans subdidit: adduxit me in terram Israel. Manus quippe in visione est, virtus in contemplatione. Quibus verbis quid aperte indicat, nisi quia nihil de ciuitate, quam viderat, iuxta litteram dicat? Nam spiritaliter de ea loquitur, quam spiritaliter contemplatur. [Et dimisit me super montem excelsum nimis.] Quem ergo significat mons excelsus, nisi mediatorem Dei et hominum hominem Christum Iesum? Qui de terra quidem, sed 1.Tim.2.a
vltra terram est: quia caro eiusdem Redemptoris nostri de imis habet materiam, sed in summis præeminet ex potestate. Quem minus erat vt excelsum diceret, nisi adderet
B [nimis:] Quia non solum homo, sed eiusdem humanitatis conceptione quæ ab eo assumpta est. Deus et homo. Non solum homo vltra homines, sed homo etiam super angelos factus. Hinc enim de illo per Isaiam dicitur: In die illa erit fructus terræ subli- Isa.4.a
mis. Creator etenim noster quia pro nobis incarnatus est, fructus terræ factus est nobis. Sed iam fructus terræ sublimis est, quia qui homo natus est in terra, super angelos regnat in cælo: quia iuxta Dauid et Pauli vocem: Omnia subiecit sub pedibus eius. In eo Psal.8.
enim quòd ei subiecit omnia, nihil dimisit non subiectum ei. Mons ergo iste est excelsus Heb.2.b
et nimis, quia etsi de terra est per substantiam humanitatis, incomprehensibilis tamen est ex altitudine diuinitatis. Hinc est enim quòd eumdem Dominum cum Isaias propheta prospiceret in carne esse venturũ, per prophetiæ spiritum subleuatus, ait: Et erit Isa.2.b
in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium. Domus Idem sup.11. Mor.1.
C enim Domini Israeliticus populus fuit. Mons itaque domus Domini ille appellatus est, qui in Israelitico populo incarnari dignatus est. Fuerunt autem in eodẽ populo sancti viri, qui montes iure vocarentur, quia per vitæ meritũ ad cælestia propinquauerunt. Sed incarnatus vnigenitus istis montibus æqualis non fuit, quia naturã, vitam, merita omniũ ex sua diuinitate transcendit. Vnde et recte mons super verticem montium dicitur: quia excelsus ex diuinitate sua inuentus est, etiam super cacumina sanctorũ: vt hi qui multũ in Deo profecerant, eius vestigia vix potuissent tangere ex vertice cogitationis. Qui ergo illic mons super verticem montium dicitur, ipse hic mons excelsus nimis esse perhibetur. Sequitur: [Super quem erat quasi ciuitatis ædificium vergentis ad austrum.] Notandum est quòd non dicitur super quem erat ædificium, sed quasi ædificium, vt videlicet ostenderetur, quòd non de corporalis, sed de spiritalis ciuitatis
D ædificio cũcta dicerentur. Qui enim non se ædificium, sed quasi ædificium vidisse perhibet, cor audientiũ ad spiritalem fabricam mittit, sicut per Psalmistam dicitur: Hierusalẽ, quæ ædificatur, vt ciuitas. Quia etenim illa internæ pacis visio ex sanctorum ciuium congregatione construitur, Hierusalem cælestis vt ciuitas ædificatur. Quæ tamen in hac peregrinationis terra dum flagellis percutitur, tribulationibus tunditur, eius lapides quotidie quadrantur. Et ipsa est ciuitas, scilicet sancta Ecclesia, quæ regnatura in cælo, adhuc laborat in terra. Cuius ciuibus Petrus dicit: Et vos tamquam 1.Pet.2.a
lapides viui superædificamini. Et Paulus ait: Dei agricultura, Dei ædificatio estis. 1.Cor.3.b
Quæ videlicet ciuitas habet hic in sanctorum moribus magnum iam ædificium suum. In ædificio quippe lapis lapidem portat, quia lapis super lapidem ponitur. Et qui portat alterum, portatur ab altero. Sic itaque, sic in sancta Ecclesia vnusquisque et portat
E alterum, et portatur ab altero. Nam vicissim se proximi tolerant, vt per eos ædificiũ charitatis surgat. Hinc enim Paulus admonet dicens: Inuicem onera vestra portare, Gal.6.a
et sic adimplebitis legem Christi. Cuius legis virtutem denuncians, ait: Plenitudo le- Rom.13.c
gis charitas. Si enim ego vos portare negligo in moribus meis, et vos me tolerare contemnitis in moribus vestris, charitatis ædificium inter nos vnde surgit, quos vicaria dilectio per patientiam non coniungit? In ædificio autem, vt prædiximus, lapis, qui portat, portatur: quia sicut ego iam mores eorum tolero, qui adhuc in cõuersatione boni operis rudes sunt, ita ego quoque ab illis toleratus sum, qui me in timore Domini præcesserunt et portauerũt, vt portatus portare discerem. Sed et ipsi quoque a maioribus suis portati sunt. Lapides vero qui in summitate atque extremitate fabricæ ponuntur, ipsi quidem portantur ab alijs, sed alios nequaquam portant: quia et hi qui in fine Ecclesiæ, id est, in extremitate mundi nasciturі sunt, tolerantur quidem a ma-

ioribus,vt eorum mores ad bona opera imponantur. Sed cum non eos sequuntur,qui A
per illos proficiaut,nullos super se fideles fabricæ lapides portant. Nunc itaque alij portantur a nobis,nos vero portati sumus ab alijs. Omne autem pondus fabricæ fundamentum portat,quia mores simul omnium solus Redemptor noster tolerat. De quo
1.Cor.3.b Paulus ait: Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est,quod est Christus Iesus. Portat fundamentum lapides,et a lapidibus non portatur, quia Redemptor noster omnia nostra tolerat,sed in ipso malum non fuit,quod tolerari debuisset. Vnde bene nunc dicitur: [Dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi ædificium ciuitatis.] Quia mores et culpas nostras solus ille sustinet, qui totam sanctæ Ecclesiæ fabricam portat. Qui per prophetæ vocem de per-
Hier.6.b uerse adhuc viuentibus dicit: Laboraui sustinens. Non autem sustinendo Dominus laborat, cuius diuinitatis potentiam nulla fatigatio contingit, sed verbis humanis B
loquens,ipsam suam circa nos patientiam,laborem vocat. Et notandum,quòd eandem ciuitatem, quam propheta conspexerat, ad Austrum vergentem vidit. Auster enim ventus,quia in sancti Spiritus typo poni soleat, hi qui in sacro eloquio studiosi sunt,recognoscunr: sicut econtrario per Aquilonem sæpe diabolus designatur: quia et ille re-
Mat.24.a laxar in calore,et iste constringit in frigore. Et veritas dicit: Abundabit iniquitas: et
Hier.6.b refrigescet charitas multorum. Propheta quoque de Iudæa asserit,dicens: Sicut frigidam facit cisterna aquam, sic frigidam fecit malitiam suam. Hinc enim diabolus pro-
Isa.14.d pheta eodem attestante dixisse perhibetur: Sedebo,inquit,in monte Testamenti, in lateribus Aquilonis. Et quia torporem mentis sancti Spiritus gratia relaxat,hinc psalmi-
Psal.125.a sta ait: Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in Austro. Captiuitas enim nostra,quæ torporis frigore ad sequendum Deum pigra remanserat,per calorem C
sancti Spiritus relaxatur, vt currat in amorem Dei. Vnde et nunc dicitur,quòd ciuitas quæ in monte constituta est,ad Austrum vergit: quia electorum Ecclesia cogitationes suas in afflatu sancti Spiritus aperit, atque ab omni superbiæ suæ vertice discedens, in Deo, cui credit, amoris calorem concipit: vt nihil ei libeat,nisi eius gratiæ submitti, eius dilectione calefieri,eius afflatu semper munere repleri. Vnde et valido amore suc-
Psal. 61. et 69. census contemplator dicebat: Anima mea exulrauit in Domino,delectabitur super salutari eius. Qui enim Latine salutaris, ipse Hebraice Iesus dicitur. Propheta igitur quia vias eius atque miracula, Redemptionis quoque nostræ mysterium per prophetiæ spiritum contemplabatur,exultare se in Domino, et delectari super Iesu perhibet: quia inde gaudium in mente conceperat,vnde per amorem fortiter ardebat. Pensemus itaque si mentes spiritalium patrũ in illo delectatæ sunt,qui necdum venerar, sed præ- D
uidebatur, cuius reatus sit eius vias, eius exempla, eius monita postquàm venit, et redemptionem exhibuit, non amare. Hæc ergo ciuitas ad Austrum vergere dicitur, ac si aperte diceretur, quòd prior illa ciuitas, scilicet synagoga, in infidelibus suis ad Aquilonem stetir,quæ in frigore perfidiæ durauit. Sancta vero Ecclesia, quia charitatẽ fidei concepit,per calorem ad Austrum vergit,et quasi calido vento innititur: quia non in sui fiducia,sed in dono spiritalis gratiæ lætatur. Sequitur: [Et introduxit me illuc.] Cælestis ciuitatis ædificium ille intrat, qui in sancta Ecclesia bonorum vias imirando considerar. Intrare quippe est ædificium super montem,electos sanctæ Ecclesiæ aspicere. Iste enim vitam coniugio ligatam ducit,proprijs rebus contentus est, aliena non diripit,de suo quidquid præualet indigentibus largitur, peccata sine quibus quotidiana vita coniugatis duci non potest, flere non negligit. Pro eo enim, quòd ipsa familiaris E
cura animũ conrurbat,sese ad lacrymas excitat. Ille vero iam cuncta,quæ sunr mundi, deseruit,nil eius habere appetit,solius contẽplationis exercitatione pascitur, spe præmiorum cælestium cũ fletibus lætatur,transcendit præsentia,quæ haberi concessa sunt, quotidianũ cum domino habere secretum quærit,nulla eius animũ prætereuntis mundi cura perturbat,mentẽ semper in expectatione cælestium gaudiorum dilatar. Alius vero iam huius mundi cuncta deseruit, eiusq. mens in contẽplatione cælestium subleuatur:sed tamen pro ædificatione multorum, locum regiminis tenens, qui rebus prætereuntibus desiderio non succumbit,ad eas aliquando propter proximorũ compassionem reflectitur, vt ex earum cura indigentibus misereatur: verbum vitæ auditoribus prædicat,animabus simul et corporibus necessaria ministrat. Et qui propter se ad cæleste desiderium iam per contemplationem euolat,adhuc tamẽ profectu et vtilitate proximorum

A ximorum in rebus temporalibus laborat. Quisquis ergo in sancta Ecclesia considerare solicite studet, vt aut in bonorum coniugatorum vitam, aut in arcem continentium, et omnia, quæ sunt huius mundi, derelinquentium, aut etiam in prædicatorum summitatem proficiat, iam ciuitatis in monte positæ ædificium intrauit. Nam qui considerare meliorum vitam vt proficiat negligit, adhuc extra fabricam stat, et si honorem, quem iam sancta Ecclesia in mundo habet admiratur, quasi ædificium foris conspicit et obstupescit. Et quia exterioribus solis intentus est, intus ingressus non est. Sequitur: [Et ecce vir cuius erat species, quasi species æris.] Ipse signatur in viro, qui figuratur ex monte. Vir autem iste metiri ædificium dicitur. Et recte Dominus per virum signatur, et montem, quia et ipse omnia intra sanctam Ecclesiam iudicando disponit, et ipse eandem sanctam Ecclesiam portat, et portando ad cælestia subleuat, sicut in sancto quoque Euangelio idem Redemptor noster loquitur, dicens: Qui intrat per ostium, pastor est ouium. Et paulo post: Ego sum ostium. Atque iterum post pauca, subiungit: Ego sum pastor bonus. Si igitur ipse pastor, et ipse ostium, et intrat pastor per ostium, cur non hoc loco et ipse mons, et ipse vir intelligitur, qui ædificium metitur in monte? Sed quærendum nobis est cur de hoc viro dicitur, cuius species erat, quasi species æris. Cuncti autem nouimus fratres metallum æris valde esse durabile atque omnimodo sonorum. Quid est ergo, quòd aspectus mediatoris Dei, et hominum speciei comparatur æris, nisi hoc quod aperte nouimus, quia vnigenitus filius formam serui accipiens, fragilitatem nostram carnis humanæ per resurrectionis suæ gloriam vertit in æternitatem, quia in eo caro facta est iam sine fine durabilis. Nam surgens a mortuis iam non moritur, mors ei vltra non dominabitur. Quid est autem, quòd ipsa eius incarnatio sonoro metallo comparatur, nisi quòd per eandem assumptionem humanitatis nostræ, insonuit omnibus gloria maiestatis suæ? Et quasi aspectum æris habet ex corpore, quia Deus mundo innotuit ex carne. Vnde et per Ioannem dicitur: Habebat in vestimento, et in femore suo scriptum: Rex regum, et dominus dominantium. Quid enim vestimentum eius est, nisi corpus quod assumpsit ex virgine? Nec tamen aliud eius vestimentum est, atque aliud ipse. Nam nostrum quoque vestimentum caro dicitur, sed tamen ipsi nos sumus caro, qua vestimur. Hoc autem vestimentum illius longe ante Isaias aspiciens per crucem passionis, sanguine cruentatum, dixit: Quare rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua quasi calcantium in torculari? Cui ipse respondit: Torcular calcaui solus, et de gentibus non est vir mecum. Solus enim torcular, in quo calcatus est, calcauit, qui sua potentia eam, quam pertulit, passionem vicit. Nam qui vsque ad mortem crucis passus est, de morte cum gloria surrexit. Bene autem dicitur: Et de gentibus non est vir mecum: quia hi pro quibus pati venerat, passionis eius esse participes debuerant, qui pro eo, quòd illo tempore necdum crediderant, de ipsis in passione queritur, quorum vita in illa passione quærebatur. Per femur enim propagatio carnis est. Quia ergo per propaginem generis humani, sicut generationum ordines Matthæo, vel Luca narrantibus describuntur, in hoc mundo venit ex virgine, et per incarnationis suæ mysterium: quia rex esset et Dominus, cunctis gentibus indicauit, in vestimento et femore scriptum habuit: Rex regum, et dominus dominantium. Vnde enim in mundo innotuit, ibi de se lectionis scientiam infixit. Prædicatio ergo eius ex carne, quasi quidam sonitus ex ære est. Dicatur igitur recte. Cuius species quasi species æris. Sequitur: [Et funiculus lineus in manu eius.] In septuaginta interpretibus funiculus lineus non habetur, sed funiculus cæmentariorum. Quorum si in hoc versu translationem ad exponendum tenemus, quid aliud cæmentarios, quàm sanctos doctores accipimus, qui loquendo spiritalia, ad cæleste ædificium viuos lapides, idest, electorum animas componunt? Quidquid enim antiqui patres, quidquid prophetæ, quidquid Apostoli, quidquid Apostolorũ successores locuti sunt, quid aliud fuit quàm compositio lapidum in hac quæ quotidie construitur fabrica sanctorum? In funiculo autem cæmentarij hoc agi solet, vt cognosci æqualitas, vel rectitudo surgentis parietis debeat: vt si lapis intus est, foras eijciatur, si exterius prominet, interius reuocetur. Et certe quotidie hoc agit prædicatio doctorum, vt vnaquaque anima, cui regiminis onera suscipere fortasse non expedit, etiam si foris apparere appetat, interius reuocetur. Et rursum, quæ latere vult, et sui tantummodo curam gerere, si sibi ac

Marginal notes: B — Ioan. 10.a; Rom. 6.b; C — Apoc. 19.c; Pat. in Apoc. c. 36.; Isa. 63.a; Ibid. a; D — Mat. 1.a; Luc. 3.a.b; Apoc. 19.c; E — Hier. in Ezec. 40.

multis esse vtilis potest, etiam cum latere desiderat, exterius producatur, vt appareat. A
Sicq. fit vt sanctorum lapidum ordo teneatur, dum sæpe et volens ad honorem venire, repellitur, et honorem fugiens, in sacri ordinis arce subleuatur: Sed quia vt per interpretem nostrum didicimus, Hebræorum historia non habet cæmentariorum, sed funiculus lineus in manu eius: hoc quod apud nos certius habetur, exponere debemus. Scimus autē quòd funiculus lineus subtilior est quàm qui funiculi fiant aliunde. Et quid in funiculo lineo nisi subtiliorem prædicationem, id est, spiritalem debemus accipere? Censura etenim legis, funiculus fuit, sed lineus non fuit: quia rudem populum non subtili prædicatione coercuit, in quo per pœnæ sententiam non peccata cogitationis, sed operis resecauit. At postquam per semetipsum Dominus etiam cogitationes hominum prædicando religauit, et perfectum esse peccatum etiam in corde innotuit, fu-
Exod.20.c niculum lineum in manu tenuit. Ait enim: Audistis, quia dictum est antiquis: Non B
Mat.5.d mœchaberis: ego autem dico vobis, quia qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Funiculus ergo lineus prædicatio est subtilis, quæ mentem audientis ligat, ne se, vel in misera cogitatione dissoluat. Et notandum, quòd dicitur, quia ei funiculus in manu est, id est, prædicatio in operatione.
Act.1.a Ipse enim ostendit omne quod docuit, sicut scriptum est: Quæ cœpit Iesus facere et docere. Et quia ipsa quæ dixit, etiam scripturæ tradidit, vt posteris mandarentur, recte subiungitur: [Et calamus mensuræ in manu eius.] De sancta Ecclesia per pro-
Isa.35.c phetam alium Dominus pollicetur, dicens: Orietur in ea viror calami, et iunci.
Lib.29. Mor.c. 14. et infra Ezech.hom.15 Quod in loco alio exposuisse me memini, vt per calamum scriptores, per iuncum vero debeant auditores intelligi. Sed quia ad humorem aquæ et iuncus et calamus nasci solet, et ex vna eademq. aqua vtraque proficiunt, et calamus quidem ad scribendum assumitur, cum iunco vero scribi non potest: quid in iunco et calamo accipere C
debemus, nisi quòd vna est doctrina veritatis, quæ multos auditores irrigat? Sed irrigati alij ad hoc vsque proficiunt in verbo Dei, vt etiam scriptores fiant, videlicet tamquam calami. Alij vero verbum vitæ audiunt, bonæ spei et rectorum operum viriditatem tenent, sed tamen ad scribendum proficere nullatenus possunt. Hi quid in aqua Dei, nisi quidam, vt ita dicam, iunci sunt? Qui quidem viride scendo proficiunt, sed litteras exprimere nequaquam possunt. Redemptor noster, quia verba quæ dixit, etiam per doctorum studium scribi largitus est, in manu calamum tenuit. Qui calamus mensuræ dicitur: quia in ipsa doctorum studia sub quadam occulta iudicij dispensatione detinentur, vt et alijs legentibus prosint, et alijs legentibus prodesse non possint. Vnde sancti Apostoli cum magistrum veritatis sibi apertius loquentem re- D
Mat.13.b quirerent, cur turbis in parabolis loqueretur, audierunt: Quia vobis datum est nosse
et Mar.14.b mysterium regni cælorum, illis autem non. Vel certe calamus mensuræ est, quia in ipso sacro eius eloquio, quod nobis conscriptum est, occultas esse dispensationes eius agnoscimus. Nam per incomprehensibile eius iudicium, et alter intra mensuram electorum mittitur, et alter foras relinquitur, vt nullo modo ad electorum numerum pertinere mereatur. Habet ergo funiculum, habet in manu calamum mensuræ. Qui enim funiculo locum metitur, alibi funiculum trahit, aliunde retrahit: et huc ducit, quem aliunde subducit. Sic nimirum sic Redemptor noster in collectione hominum facit, dum alios a suis iniquitatibus educit, alios in sua iniquitate derelinquit. In his enim, quos colligere dignatus est, occultæ mensuræ funiculum traxit, et ab his quos derelinquendos esse iudicauit, quid aliud, nisi funiculum retraxit? Vt et boni intra mensurā E
cælestis fabricæ teneantur, et mali extra fabricam. In quibus bona, quæ æstimantur, nō sunt, quasi sine mensura remanent. Hunc funiculum et mensuræ calamū in manu sua Redemptor noster tenuit, cum Paulum Apostolum per apparentem virum Macedonē
Act.16.b admonere dignatus est, ita vt idem Macedo vir diceret: Transiens adiuua nos. Et tamen volentibus Apostolis ad prædicandum ire in Asiam, non permisit spiritus Iesu. Quid est quod sancti Apostoli et ibi vocabantur ire, vbi fortasse pergere non cogitabant, et illuc vbi desiderabant pergere prohibebantur: nisi quia occulti iudicij funiculus et mensuræ calamus tenetur in manu, vt et alij verba vitæ audiant, et alij audire nullatenus mereātur? Funiculus ergo mensuræ est, qui alio tractus est, aliunde retractus. Sancto quoque
Mat.8.c Euangelio te stante didicimus, quòd venit, qui diceret: Magister, sequar te quocumque
Ibid.c ieris. Cui responsum est: Vulpes foueas habent, et volucres cæli nidos, filius autē hominis

A minis non habet vbi caput suum reclinet. Venit alter, qui diceret: Magister sine me *Ibid. c*
primum ire, et sepelire patrem meum. Cui dicitur: Sine mortuos sepelire mortuos suos, tu autem me sequere, et annuncia regnum Dei. Quid est, quòd ille promittit se ire, et deseritur: iste domum vult redire, et tamen vt sequi debeat iubetur? Ille non suscipitur, iste nec ad horæ momẽtum ab obsequio relaxatur. Interno ergo occultoq. iudicio, funiculus et mensuræ calamus ducitur, in quo et iste trahitur, et ille relinquitur, vt cælestis fabrica non sine pio et iusto examine construatur. Potest etiam calamus mẽsuræ scriptura sacra pro eo intelligi, quòd quisquis hanc legit, in ea semetipsum metitur, vel quantum in spiritali virtute proficit, vel quantum a bonis, quæ præcepta sunt, longe disiunctus remansit, quantum iam assurgat ad bona facienda, quantum adhuc in prauis actibus prostratus iaceat. Sequitur: [Stabat autem in porta.] Quis-
B quis in porta stat, ex quadam parte intus est, ex quadam vero foris: quia aliud eius foris aspicitur, aliud intus absconditur. Redẽptor itaque noster pro bonis misericorditer incarnatus, ante humanos oculos quasi in porta stetit: quia et per humanitatẽ visibilis apparuit, et sese inuisibilem per diuinitatem seruauit. Hinc enim Iudæi qui hunc ex prophetarum promissione sustinuerant, perfidiæ suæ confusione turbati sunt: quia eum, quem ad ereptionem suam venire crediderant, mortalem videbant. Qui igitur in porta stat, sicut superius dictum est, ex quadam parte foris, ex quadam vero parte intus videtur. Vnde nec ipsa Iudæorum perfidia sine diuinæ virtutis ostensione est derelicta. Nam miracula eius videntes trahebantur vt crederent, sed rursum passiones illius perpendentes dedignabantur Deum credere, quem carne mortalem videbant, vnde factum est vt de eius cognitione dubitarent. Videbant enim esurientem, sitientem,
C comedentem, bibentem, lassescentem, dormientem, et purum hunc hominem esse æstimabant. Videbant mortuos suscitantem, leprosos mundantem, cæcos illuminantem, dæmonia eijcientem, et esse hunc vltra homines sentiebant. Sed ipsa eius miracula in eorum corde cogitata, humanitas perturbabat. Vnde sancta Ecclesia sub sponsæ voce hunc aperte iam videre desiderans, ait: En ipse stat post parietem nostrum. Qui *Cant.2.b*
enim humanis oculis hoc quod de mortali natura assumpsit, ostendit: et in seipso inui- *Pat.in Cant.*
sibilis permansit, in aperto se videre quærentibus, quasi post parietem stetit, quia vi- *Cant.c.12.*
dendum se manifesta maiestate non præbuit. Quasi enim post parietem stetit, qui humanitatis naturam quam assumpsit, ostendit: et diuinitatis naturam humanis oculis occultauit. Vnde et illic subditur: Respiciens per fenestram, prospiciens per cancellos. Quisquis enim per fenestras, vel per cancellos respicit, nec totus latet, nec totus *Cant.2.b.c*
D videtur. Sicut nimirum redemptor noster ante dubitantium oculos factus est: quia si miracula faciens nil pertulisset vt homo, plene eis apparuisset Deus: et rursum humana patiens, si nulla fecisset, vt Deus, purus putaretur homo. Sed quia et diuina fecit, et humana pertulit, quasi per fenestras vel per cancellos ad homines prospexit, vt Deus et appareret ex miraculis, et lateret ex passionibus: et homo cerneretur ex passionibus, sed tamen esse vltra hominem ex miraculis agnosceretur. Sed quia vir iste stare in porta dicitur, quærendum nobis est vtrum facie interius steterit? Qua in re si ea quæ sunt præmissa et subiuncta conspicimus, citius qualiter steterit inuenimus. Prius enim dicitur: [Erat quasi ædificium ciuitatis vergentis ad Austrum, et introduxit me illuc.] Et paulo post de eodem viro subditur: [Stabat autem in porta.] Statimq. subiungitur: [Et locutus est ad me idem vir.] Qui enim introducto propheta in ædificium, stãs
E in porta locutus est, profecto constat, quia facie interius, et tergo exterius stetit. Sed introductus propheta, cui vir stans in porta locutus est, proculdubio faciem ad portam tenebat, vnde verba loquentis audiebat. Quid est ergo, quòd vir interius aspicit, propheta foris? Quid est quod eiusdem viri facies ad ædificium, prophetæ vero oculi ad portam sunt: nisi quòd vnigenitus patris idcirco incarnatus est, vt nos ad spiritale ædificium, idest, ad sanctæ Ecclesiæ fidem introduceret? Cuius oculi ædificium suum semper aspiciunt: quia quantum quisque in virtutibus proficiat, indesinenter attendunt. Propheta vero ad portam respicit, quia qui verba Dei audit, semper oculos cordis ponere ad exitum debet, et sine cessatione meditati quando a præsenti vita exeat, atque ad æterna gaudia pertingat. Propter hoc quippe incarnatus est Deus, vt nos introduceret ad fidem, et educat ad speciem visionis suæ. Vnde quoque in sancto Euangelio loquitur, dicens: Per me si quis introierit, saluabitur, et ingredietur et egredie- *Ioan.10.b*
tur,

tur, et pascua inueniet. Ingredietur videlicet ad fidem, egredietur autem ad speciem: A
Psal.120. c pascua vero inueniet in æterna satietate. Hinc etiam Psalmista ait: Dominus custo-
Pat.Spf.c.211 diat introitum tuum, et exitum tuum. Custodit enim Dominus vniuscuiusque animæ introitum, quo intrat ad fidem, et exitum quoque quo exit ad speciem: vt neque intrãs Ecclesiam erroribus supplantetur, neque ab hac temporali ad æternam exiens, ab antiquo hoste rapiatur. Propter hunc vero egressum nostrum quem quotidie debemus mẽ-
Heb.13.c te meditari, Apostolus de Redemptore nostro loquitur, dicens: Vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra ca-
Ibid. c stra, improperium eius portantes. Non enim hic habemus manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Vir itaque qui apparuit, in porta stetit, atque ita locutus est: quia mediator Dei et hominum Christus Iesus in ipso quoque passionis suæ tempore, præcepta vitæ discipulis dedit: vt hi qui in eum credunt, ad portam semper respiciant, et B passionem eius solicita consideratione pensantes, a suo quoque exitu, cordis oculos non auertant. Nos quoque cum iam claustra carnis despicere, mortalitatis nostræ angustias per immortalitatis desiderium transire, ad supernæ lucis libertatem tendere, ad cælestis patriæ gaudia anhelare cœperimus, ad portam oculos tenemus: quia dum a sacramentis temporalibus transire ad æterna cupimus, quasi iam præsenti vitæ terga
Sap.9.d dedimus, et cordis faciem in desiderio nostri exitus habemus. Scriptum quippe est: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Sic itaque per contẽplationem iam mentem extra carnis angustias tendimus: adhuc tamen in sacramentis quæ cognouimus, ipsa carnali angustia intra
Isa 64.b portam tenemus. Sæpe namque animus ita in diuina contemplatione suspenditur, vt iã
1.Cor.2.c se percipere de æterna illa libertate, quã oculus non vidit, nec auris audiuit, aliquid per C quandam imaginem lætetur. Sic tamen cum reuerberatus pondere mortalitatis, ad ima relabitur, quibusdam pœnæ suæ vinculis ligatus tenetur. Portæ igitur intendit, qui veræ libertatis suæ gaudia conspicit, iamque exire concupiscit, sed adhuc non valet. Hinc est ergo quòd Hebraicus populus de Aegypti seruitute liberatus, cum loquente Deo columnam nubis cerneret, vnusquisque in tabernaculi sui foribus stabat,
Exo.33.b et orabat. De quibus paulo superius dicitur: Cum egrederetur Moyses ad tabernacu-
Ibid. lum, surgebat vniuersa plebs, et stabat vnusquisque in ostio papilionis sui. Ibi etenim stamus, vbi mentis oculos figimus. Vnde Elias ait: Viuit Dominus, in cuius conspe-
3.Reg.17.b ctu sto: Ibi vtique stabat, vbi cor fixerat. Quid est autem populum columnam nubis aspicere, et in tabernaculi sui foribus stare atque orare, nisi quòd humana mens cum superiora illa atque cælestia vtcumque in ænigmate conspicit, iam claustra habitationis corporeæ per subleuatam cogitationem exit, atque illum humiliter adorat, cuius D etsi videre substantiam non valet, iam tamen eius potentiam per illuminationem spiritus miratur? Et cum Moyses tabernaculum ingreditur, eius terga populus aspicit, et in papilionum suorum ostijs consistit, quia cum sanctus quisque prædicator alta de Deo loquitur, supernæ habitationis iam vtcumque tabernaculum ingreditur. Cuius prædicationis infirmi quique etsi virtutem plene pensare non possunt, tamen velut terga aspiciunt: quia postrema, quæ præualent, per intellectum sequuntur. Sed in ipsis quoque quæ minus capere sufficiunt, iam de suis papilionibus quasi exeunt, atque in ostijs stant: quia et habitacula carnis relinquere, et ad illa æternæ vitæ gaudia, quæ
2.Reg.19.a audiunt, progredi conantur. Hinc est etiam quòd Elias cum vocem Domini secum loquentis audiret, in speluncæ suæ ostio stetisse describitur, et faciem velasse: quia cum E per contemplationis gratiam vox supernæ intelligentiæ fit in mente, totus homo iam intra speluncam non est, quia animam carnis cura non possidet, sed stat in ostio: quia mortalitatis angustias exire meditatur. Sed iam qui in ostio speluncæ consistit, et verba Dei in aure cordis percipit, necesse est vt faciem velet: quia dum per supernam gratiam ad altiora intelligenda ducimur, quanto subtilius leuamur, tanto semper ad hu-
Rom.12.a militatem nosmetipsos intellectu nostro premere debemus ne conemur plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: ne dum nimis inuisibilia discutimus, aberremus, ne in illa natura incorporea corporei luminis aliquid quæramus. Aurem enim intendere et faciem operire, est vocem interioris substantiæ audire per mentem, et tamen ob omni specie corporea oculos cordis auertere: ne quid sibi in illa corporale animus fingat, quæ vbique tota et vbique incircunscripta est. Nos itaque, fratres charissimi

A rissimi, qui iam per Redemptoris nostri mortem ac resurrectionem, atque ad cælos ascensionem, gaudia æterna didicimus: qui in testimonio diuinitatis eius apparuisse exterius ciues nostros angelos illius scimus, concupiscamus regem, desideremus ciues, quos cognouimus, atque in hoc sanctæ Ecclesiæ ædificio stantes oculos in porta teneamus: demus terga mentis huic corruptioni vitæ temporalis, intendamus cordis faciē ad cælestis patriæ libertatem. Sed ecce adhuc multa sunt, quæ nos de cura vitæ corruptibilis premunt. Quia ergo perfecte exire non possumus, saltem in speluncæ nostræ ostio stemus, exituri quandoque prospere per gratiam Redemptoris nostri: qui viuit et regnat cum patre in vnitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

B

HOMILIA XIV.

Illi hominis, vide oculis tuis, et auribus tuis audi, et pone cor tuum in omnia, quæ ego ostendam tibi: quia vt ostendantur tibi, adductus es huc. Annuncia omnia, quæ tu vides domui Israel. Et ecce murus forinsecus in circuitu domus vndique: et in manu viri calamus mensuræ sex cubitorum et palmo. Et mensus est latitudinem ædificij calamo vno, altitudinem quoque calamo vno.

C

NE quidam me fortasse tacita cogitatione reprehendant, qui Ezechielis prophetæ tam profunda mysteria a magnis expositoribus intentata discutere præsumo, qua mente id faciam, agnoscant. Non enim hoc temeritate aggredior, sed humilitate. Scio enim, quia plerumque multa in sacro eloquio, quæ solus intelligere non potui, coram fratribus meis positus intellexi. Ex quo intellectu et hoc quoque intelligere studui, vt scirem, ex quorum mihi merito intellectus daretur. Patet enim quia hoc mihi pro illis datur, quibus mihi præsentibus datur. Ex qua re, largiente Deo, agitur vt sensus crescat, et elatio decrescat, dum propter vos disco, quod inter vos doceo. Quia verum fateor, plerumque vobiscum audio, quod dico. Quidquid ergo in hoc propheta minus intellexero, meæ cæcitatis est: si quid intelligere apte potuero, ex diuino mu-
D nere vestræ venerationis. Sæpe enim per omnipotentis Domini gratiam in eius eloquio quædam intelliguntur melius, cum sermo Dei secretius legitur, atque animus, culparum suarum conscius, dum recognoscit quod audierit, doloris se iaculo percutit, et compunctionis gladio transfigit, vt nihil ei, nisi flere libeat, et fluentes fletuū maculas lauare. Inter quæ etiam aliquando ad sublimiora contemplanda rapitur, et in eorum desiderio suaui fletu cruciatur. Dolet sese hic esse anima, vbi adhuc prostrata per infirmitatem iacet, atque illic adhuc non esse, vbi illuminata fortiter vigeat, et iam mentis oculum ad mortalitatis tenebras non reducat. Hinc itaque hic ardor nascitur in mente, luctus oritur ex ardore. Et quia inhærere cælestibus, necdum valet, feruore suo in lacrymis fessa requiescit. Sed aliud est, cum de vnius profectu res agitur, aliud cum de ædificatione multorum. Ea itaque doctrinæ sermone, largiente Deo, proferen-
E da sunt, quæ vitam audientium moresq. componant. Nunc ergo quidquid nos ad studium bonæ operationis ædificet, in prophetæ verbis, sicut cœpimus, exequamur. [Fili hominis, vide oculis tuis, et auribus tuis audi.] Ad testimonium spiritalium rerum deducto, quid est quod cum dicitur, [vide oculis.] additur [tuis:] et cum subditur, [audi auribus.] adiungitur: [tuis?] Sed sciendum quia oculi atque aures corporis adsunt etiam carnalibus, eisq. sunt in vsu rerum, quæ corporaliter videntur. Oculi vero atque aures cordis solummodo spiritalium sunt, qui inuisibilia per intellectum vident, et laudem Dei sine sono audiunt. Has omnipotens Dominus aures quærebat, cum diceret: Qui habet aures audiendi, audiat. Quis namque in illo populo esse tunc *Luc. 8. b* poterat, qui aures corporis non haberet? Sed cum dicitur: qui habet aures audiendi, audiat: aperte monstratur quòd illas aures quæreret, quas omnes habere non poterant. Dicatur ergo: [Fili hominis vide oculis tuis, et auribus tuis audi.] In priori autem locutio-

cutionum nostrarum parte iam diximus cur propheta, quoties ad videnda spiritalia A
ducitur, filius hominis appellatur. Sed ne hoc mente excesserit, breuiter replicabo: quia
in hac appellatione memoratur semper quid est ex infirmitate, ne extollatur de contemplationis magnitudine. Et notandum quia diuersa sunt vt dicatur: [oculis tuis
vide, auribus tuis audi,] et tamen filius hominis vocetur. Sed per hæc verba quid ei
aliud aperte dicitur, nisi spiritalia spiritaliter aspice, et tamen infirmitatis tuæ memorare? Hinc est etiam, quòd plerumque qui plus in contemplationẽ rapitur, contingit vt
amplius in tentatione fatigetur: sicut quibusdã sæpe contingere bene proficientibus solet, quorum mentem dum aut compunctio afficit, aut contemplatio super semetipsum
rapit, statim etiã tentatio sequitur, ne de his, ad quæ rapta est, extollatur. Nam compunctione vel contẽplatione ad Deum erigitur, sed tentationis suæ pondere verberatur
adsemetipsam: quatenus tentatio aggrauet, ne contemplatio inflet, et item contemplatio eleuet, ne tentatio demergat. Si enim, sic contemplatio attolleret, vt tentatio B
funditus deesset, in superbia animus caderet. Et si sic tentatio premeret, vt contemplatio non leuaret, pene in culpa laberetur. Sed mira dispensatione, in quodam medio
anima libratur, vt neque in bonis superbiat, neque in malis cadat. Vnde et per beatum
Iob.28.d Iob de Domino dicitur: Et aquas appendit mensura. Aquas quippe Deo mensura ap-
Idem 19. Mor. c.16. pendere, est inter prospera et aduersa, inter dona et tentationes, inter summa et infima animarum sensum humilitate custodire. Sic Helias ignem de cælo deposuerat,
2.Reg.18.b et 19. a et 4.Reg.1.b 3.Reg.19.a aquas cælo ligauerat, et tamen pauore vnius mulieris territus, per deserta fugiebat.
Apparet fugienti angelus, cibum præbet, quia longum iter restat, prædicit, et tamen
timorem de corde non excutit: quia in corde prophetæ, mentis magna erat custodia
fortitudinis, illa infirmitas timoris. Sequitur: [Pone cor tuum in omnia quæ ego C
ostendam tibi: quia vt ostendatur tibi, adductus es huc. Annuncia omnia quæ tu vides domui Israel.] Pone cor tuum. Ac si dicatur: Considera, quia vt ostendantur tibi,
adductus es huc: Et annuncia omnia quæ vides.] Ad hoc ideo es adductus huc, vt videas. Et ideo vides, vt annuncies. Quia quisquis spiritalia videndo proficit, oportet
vt hæc loquendo etiam alijs propinet. Videt quippe vt annunciet, qui ideo quòd in se
Apoc.23.d profecerit, et prædicando de profectu proximi curam gerit. Vnde et alibi scriprum
est: Qui audit, dicat, veni: Cui enim iam vox vocantis Dei efficitur in corde, necesse
est vt proximi per prædicationis officium erumpat in voce: et idcirco alium vocet, quia
Cant.8.d iam ipse vocatus est. Vnde et sponsus quoque in Canticis Canticorum loquitur, dicens:
Pat. in Cãt. 47 Quæ habitas in hortis, amica ausculta, fac me audire vocem tuam. In hortis enim sancta Ecclesia, in hortis vnaquæque anima habitat, quæ etiam viriditate spei est, et bono- D
rum operum repleta. Sicca quippe spes est huius sæculi, quia omnia quæ hic amantur,
cum festinatione marcescunt: et Petrus nos Apostolus festinare admonet, dicens: In
1.Pet.1.a hereditatem incorruptibilem, incontaminatam, immarcessibilem. Quæ ergo in hortis habitat, oportet vt sponsum suum vocem suam audire faciat, id est canticum bonæ
prædicationis emittat, in qua ille delectetur, quem desiderat: quia amici auscultant,
videlicet omnes electi, qui vt ad cælestem patriam reuiuiscant, verba vitæ audire desiderant. Sed iam propheta ea nobis quæ videt aperiat. Sequitur: [Et ecce murus forinsecus in circuitu domus vndique.] Plerumque in sacro eloquio ex protectionis suæ
munimine, murus dici ipse incarnatus Dominus solet, sicut de sancta Ecclesia per pro-
Isa.26.a phetam dicitur: Ponetur in ea murus, et ante murale. Ipse enim nobis murus est, qui
Greg. sup. 20. Mor. 23. nos vndique custodiendo circumdat. Antemurale autem muri nostri prophetæ omnes E
fuerunt, qui prius quàm Dominus appareret in carne, ad construendam fidem prophe-
Hie. in Isa. 26 tando missi sunt. In sancta ergo Ecclesia Dominus murus nobis, et prophetæ eius antemurale sunt positi: quia ad nos, quos ipse perfecte protegit, etiam prophetarum
verba in fidei constructionem venerunt. Vnde et bene prius murus, et post antemurale ponitur: quia vocati ex gentibus, nisi prius Dominum cognosceremus,
prophetarum illius dicta minime suscepissemus. Et notandum quòd iste murus spiritalis ædificij esse forinsecus dicitur. Murus quippe qui ad munitionem ædificij
constituitur, non interius, sed exterius poni solet. Quid ergo necessarium fuit vt diceretur forinsecus, dum numquam poni murus intrinsecus soleat? quia necesse est, vt
exterius positus, ea quæ intus sunt, defendat. Sed in hoc verbo quid aperte nisi ipsa
Dominica incarnatio demonstratur? Murus enim nobis intus est Deus: murus vero
foris

A foris est Deus homo. Vnde et per quendam prophetam dicitur: Existi in salutem populi tui, vt saluos facias Christos tuos. Iste etenim murus, incarnatus videlicet Dominus murus nobis non esset, si forinsecus non fuisset: quia intus nos non protegeret, si exterius non appareret. Sed neque hoc negligenter prætereundum est, quod idem murus positus dicitur in circuitu domus vndique. Domus quippe Dei non solum angeli sancti, de quibus Psalmista ait: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum tabernaculi gloriæ tuæ: sed etiam nos sumus, quorum mentes inhabitare dignatur. Et murus iste, vndique in circuitu domus est: quia vnigenitus patris, qui sursum est firmitas angelorum, ipse deorsum factus est redemptio hominum. Illis fortitudo ne cadant, nobis adiutorium vt surgamus post casum. Si vero per domum Dei hoc loco sola redemptorum hominum multitudo signatur, vndique nobis Dominus et per circuitum murus est: quia vt nos perfecte custodiret, omnia quæ docuit, ostendit, sicut scriptum est: Quæ cœpit Iesus facere et docere. Quia enim nos vocare ad cælestem patriã venit, nimirum despicere nos bona transitoria docuit, et mala temporalia non timere. Vnde et opprobria despexit, iniurias pertulit, mortem non timuit, crucis patibulum non refugit, et cum hunc voluissent rapere, et regem constituere, statim fugit. Quid nobis aliud his exemplis innuens, nisi vt debeamus huius mundi et aduersa nõ metuere, et prospera vitare? quia plus plerumque eius bona occupant animum, quàm mala perturbant. Ante passionem vero suam contumelias audiuit, nec tamen contumelias reddidit. Traditorem suum diu tacitus pertulit, et ficte salutanti dare osculũ non recusauit. Suscepit mortem, ne mori timeremus. Ostendit resurrectionem, vt nos resurgere posse crederemus. Post passionem quoque suam de his, qui se crucifixerant, ad

Abac. 3. a

Psal. 25.

B

Act. 1. a

Ioan. 6. b

C fidei gratiam vocauit, donum pro iniquitate reddidit. Qui ergo nos exemplo suo de omnibus instruxit, murus nobis per circuitum et vndique factus est. Sequitur: [Et in manu viri calamus mẽsuræ sex cubitorum et palmo.] Præterita lectione iam diximus, quia per calamum Scriptura sacra signatur. Qui calamus mensuræ, esse dicitur: quia in ipsa omnem vitæ nostræ actionem metimur, vt scilicet videamus vel quantum proficimus, vel quantum longe a profectu distamus. Nam sæpe aliquid agentes, iam cuiusdam meriti esse nos credimus, sed cum ad verba Dei recurrimus, præcepta sublimia audimus, ibi cognoscimus quantum a perfectione minus habeamus. Calamus ergo mensuræ est, quia per manus scribentium vita mensuratur auditorum. Qui calamus in manu viri esse dicitur: siue quia sacrum eloquium in potestate est mediatoris Dei et hominum, hominis Christi Iesu: seu certe quia hoc quod scribi voluit, ope-

Sup. hom. 11.
Sup. Mor. 23. 4

D rando compleuit. Idem vero calamus sex cubitorum et palmo esse describitur. Duæ etenim vitæ sunt, in quibus nos omnipotens Deus per sacrum eloquium erudit. Actiua videlicet, et contemplatiua. Et per sex cubitos quid aliud quàm actiua vita exprimitur, quia sexto die perfecit Deus omnia opera sua? Palmus vero, qui super sex cubitos esse dicitur, iam de septimo est, sed tamen cubitus non est. Actiua ergo vita signatur per sex cubitos, contemplatiua per palmum: quia illam opere perficimus, de ista vero etiam cum cor tendimus, vix parum aliquid attingere valemus. Actiua enim vita est, panem esurienti tribuere, verbo sapientiæ nescientem docere, errantem corrigere, ad humilitatis viam superbientem proximum reuocare, infirmantis curam gerere, quæ singulis quibusque expediunt dispensare, et commissis nobis qualiter subsistere valeant prouidere. Contemplatiua vero vita est, charitatẽ quidem Dei et proxi-

Gen. 1. e

E mi tota mente retinere, sed ab exteriore actione quiescere, soli desiderio Conditoris inhærere, vt nil iam agere debeat, sed calcatis curis omnibus, ad videndam faciem sui Creatoris animus inardescat: ita vt iam nouerit carnis corruptibilis pondus cum mœrore portare, totisq. desiderijs appetere illis hymnidicis angelorum choris interesse, admisceri cælestibus ciuibus, de æterna in conspectu Dei incorruptione gaudere. In palmo itaque manus et digiti tenduntur. Sed parum quid de mensura cubiti per palmum contingitur, quia quantolibet amore animus ardeat, quantalibet virtute se in Domino et cogitatione tetenderit, non iam quod amat perfecte videt, sed adhuc inchoat videre, quod amat: quia sicut fortissimus prædicator dicit: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Et nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum. De septimo ergo cubito palmam tangimus, qui in hac vita positi, contemplationis intimæ sola initia degustamus. Actiua autem vita,

1. Cor. 13. d

vita, quia perfecte teneri potest, et sexto die homo est conditus, qui bona debet opera- A
Gen.1.e ri, sex cubitos calamus habet. Bene has vtrasque vitas duæ illæ mulieres signauerunt,
Luc.10.d Martha videlicet et Maria: quarum vna satagebat circa frequens ministerium, alia vero sedebat ad pedes Dei, et audiebat verba de ore eius. Cumq. contra sororem Martha quereretur, quòd se adiuuare negligeret, respondit Dominus dicens: Martha, occuparis et satagis erga multa. Porro vnum est necessarium. Maria autem optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Ecce, pars Marthæ non reprehenditur, sed Mariæ laudatur. Neque enim bonam partem elegisse Mariam dicit, sed optimam, vt etiam pars Marthæ indicaretur bona. quare autem pars Mariæ sit optima, subinfertur cum dicitur: quæ non auferetur ab ea. Actiua etenim vita cum corpore deficit. Quis enim in æterna patria panem esurienti porriget, vbi nemo esurit? potum tribuat sitienti, vbi nemo sitit? Quis mortuum sepeliat, vbi nemo moritur? Cum præsenti ergo B
sæculo vita aufertur actiua. Contemplatiua autem hic incipitur, vt in cælesti patria perficiatur: quia amoris ignis qui hic ardere inchoat, cum ipsum, quem amat, vide-
Pat. in Gen. c.63. rit, in amore ipsius amplius ignescit. Contemplatiua ergo vita minime aufertur: quia subtracta præsentis sęculi luce perficitur. Has vtrasque, sicut et ante nos dictum est, duæ beati Iacob mulieres signauerunt: Lia videlicet et Rachel. Lia quippe interpretatur
Gen.29.c laboriosa: Rachel vero ouis, vel visum principium. Actiua autem vita laboriosa est: quia desudat in opere. Contemplatiua vero simplex ad solum videndum principium anhelat, videlicet ipsum qui ait: Ego sum principium: propter quod et loquor vobis.
Ioan.8.d Beatus autem Iacob Rachel quidem concupierat, sed in nocte accepit Liam: quia videlicet omnis qui ad Dominum conuertitur, contemplatiuam vitam desiderat, quietem æternæ patriæ appetit: sed prius necesse est vt in nocte vitæ præsentis operetur bona C
quæ potest, desudet in labore, id est, Liam accipiat, vt post ad videndum principium in Rachel amplexibus requiescat. Erat autem Rachel videns et sterilis. Lia autem lippa, sed fœcunda. quia nimirum mens, cum contemplando otia appetit, plus videt, sed minus filios Deo generat: cum vero ad laborem se prædicationis dirigit, minus videt, sed amplius parit. Rachel pulchra et infœcunda. Quia contemplatiua vita speciosa est in animo: sed dum quiescere in silentio appetit, filios non generat ex prædicatione. Videt et non parit: quia quietis suæ studio minus se in aliorum collectione succendit. Et quantum introrsus conspicit, aperire alijs prædicando non sufficit. Lia vero lippa et fœcunda est, quia actiua vita dum occupatur in opere, minus videt: sed dum modo per verbum, modo per exemplum ad imitationē suam proximos accendit, multos in bono opere filios generat. Et si in contemplatione mentē tenere non valet, ex D
eo tamē quod agit exterius, gignere sequaces valet. Post Liæ ergo complexū ad Rachelē Iacob peruenit, quia perfectus quisque ante actiuæ vitæ ad fœcunditatē iungitur: et quia post contemplatiuæ ad requiem copulatur. Recte ergo in mēsura calami prius sex cubiti et postmodum palmus dicitur: quia ante actiua agitur, vt ad contēplatiuā postmodum veniatur. Sed sciendū est quia sicut bonus ordo viuendi est, vt ab actiua in contemplatiuā tendatur: ita plerumque vtiliter a contemplatiua animus ad actiuam reflectitur, vt per hoc quod contēplatiua mentē accenderit, perfectius actiua teneatur. Debet ergo nos et actiua ad contemplatiuam transmittere, et aliquando tamē ex eo quòd introrsus mente conspeximus, ad actiuā melius contēplatiua reuocare. Vnde et idē Iacob post Rachelis amplexus ad Liæ redijt, quia et post visum principiū, laboriosa vita
Pat. in Gen. c.64. boni operis non est funditus deserenda. Est autem in contemplatiua vita magna mentis contentio, cum sese ad cælestia erigit, cum in rebus spiritalibus animum tendit, cum transgredi nititur omne quod corporaliter videtur, cum sese angustat vt dilatet. Et aliquando quidem vincit, et reluctantes tenebras suæ cæcitatis exsuperat, ut de incircunscripto lumine quiddam furtim et tenuiter attingat. Sed tamen ad semetipsam protinus reuerberata reuertitur, atque ab ea luce, ad quam respirando transiit, ad suæ cæcitatis tenebras suspirando atque lamentādo redijt. Quod bene sacra historia designat, E
Gen.32.a quæ beatum Iacob cum angelo luctatum narrat. Cum enim ad parentes proprios rediret, in via angelum inuenit, cum quo in lucta magnum certamen habuit. Is enim, qui certat in luctamine, aliquando superiorem se, aliquando vero eum, cum quo contenderit, inferiorem inuenit. Designat ergo angelus Domini, et Iacob qui cum angelo contendit, vniuscuiusque perfecti viri, et in contemplatione positi animam.

Quæ

A Quæ videlicet anima cum contemplari Deum nititur, velut in quodam certamine posita, modo quasi exsuperat, quia intelligendo et sentiendo de incircumscripto lumine aliquid degustat: modo succumbit, quia et degustando iterum deficit. Quasi ergo vincitur angelus, quando intellectu intimo apprehenditur Deus. Sed notandum quòd idem victus angelus neruum femoris Iacob tetigit, eumq. marcescere statim fecit, atque ab eo Iacob tempore vno claudicauit pede: quia scilicet omnipotens Deus cum iam per desiderium et intellectum cognoscitur, omnem in nobis voluptatem carnis arefacit. Et qui prius quasi duobus pedibus innitentes, et Deum videbamur quærere, et sæculum tenere, post agnitionem suauitatis Dei vnus in nobis pes sanus remanet, atque alius claudicat, quia necesse est vt debilitato amore sæculi, solus conualescat in nobis amor Dei. Si ergo tenemus angelum, vno claudicamus pede: quia dum
B crescit in nobis fortitudo amoris intimi, infirmatur proculdubio fortitudo carnis. Omnis quippe qui vno pede claudicat, soli illi pedi innititur, quem sanum habet: quia et si cui desiderium terrenum iam arefactum fuerit, in solo pede amoris Dei tota virtute se sustinet. Et in ipso stat, quia pedem amoris sæculi quem ponere in terra consueuerat, iam a terra suspensum portat. Et nos ergo si ad parentes proprios, id est, ad spiritales patres redimus, teneamus in via angelum, vt suauitate intima apprehendamus Deum. Contemplatiua etenim vita amabilis valde dulcedo est, quæ super semetipsam animam rapit, cælestia aperit, terrena autem debere esse contemptui ostendit, et spiritalia mentis oculis patefacit, corporalia abscondit. Vnde bene Ecclesia in Canticis Canticorum dicit: Ego dormio, et cor meum vigilat. Vigilanti etenim corde dormit, *Cant.5. a*
quia per hoc quod interius contemplando proficit, a prauo foris opere quiescit. Sed *Idem.23.Mor. 22.*
C inter hæc sciendum est, quia quamdiu in hac mortali carne viuitur, nullus ita in contemplationis virtute proficit, vt ipso incircumscipto luminis radio mentis oculos infigat. Neque enim omnipotens Deus iam in sua claritate conspicitur, sed quiddam sub illa speculatur anima vnde refota proficiat, et post ad visionis eius gloriam pertingat. Sic namque Isaias cum se Dominum vidisse fatetur, dicens: Anno quo *Isa.6. a*
mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum et eleuatum: protinus adiunxit: Et ea quæ sub eo erant implebant templum. Quando Ozias rex superbus ac præsumptor moritur, Dominus videtur: quia cum mundi huius elatio a desiderio mentis occiditur, tunc ipsa mens Dei gloriam contemplatur. Et notandum quòd Dominus super solium excelsum et eleuatum sedit. Quid namque est eius solium, nisi creatura angelica vel humana, cui per intellectum quem dedit præsidet?
D Quod videlicet solium excelsum et eleuatum dicitur, quia et natura humana ad cælestem gloriam eleuata proficit, et creatura angelica dum multis spiritibus cadentibus iam solidata est in cælo ne cadat, inde et eleuata est vnde et confirmata. Templum vero eius, hoc est quod solium, quia æternus Rex ibi habitat vbi seder. Nos ergo templum illius sumus, in quorum mentibus habitare dignatur. Sed ea quæ sub eo erant, implebant templum: quia quidquid de illo modo conspicitur, adhuc non est ipse, sed sub ipso est. Sic Iacob angelum vidit, et vidisse Deum fatetur: quia cum mi- *Gen.32. a*
nisteria eius conspicimus, iam multum est quod super nosmetipsos leuamur. Notandum vero quòd dicitur: Implebant templum, quoniam etsi angelus apparet, infirmæ tamen mentis desiderio satisfacit: vt si adhuc maius non potest, iam tamen minus quod videt admiretur. Ea ergo quæ sub eo sunt, implent templum: quia sicut dictum
E est, et cum mens in contemplatione profecerit, non iam quod ipse, sed id quod sub ipso est contemplatur. In qua videlicet contemplatione iam quietis internæ gustus contingitur. Cuius quia quædam quasi pars est, et perfecta esse non potest, recte in Apocalypsi scriptum est: Factum est silentium in cælo, quasi media hora. Cælum quippe est *Apoc.8. a*
anima iusti, sicut per prophetam Dominus dicit: Cælum mihi sedes est. Et cæli enarrant *Ps.102.g. & 10. a & 88.*
gloriam Dei. Cum ergo quies contemplatiuæ vitæ agitur in mente, silentium fit in cælo: quia terrenorum actuum strepitus quiescit a cogitatione, vt ad secretum intimum auris animum apponat. Sed quia hæc quies mentis esse in hac vita perfecta non potest, nequaquam hora integra factum in cælo silentium dicitur, sed quasi media hora, vt neque ipsa media hora plene sentiatur, cum præmittitur: quasi; quia mox vt se animus subleuare cœperit, et quietis intimæ lumine perfundi, redeunte citius cogitationum strepitu, de semetipso confunditur, et cofusus cæcatur.

Vita igitur contemplatiua quæ illic hora quasi media dicitur: apud Ezechielem prophetam non cubitus, sed palmus appellatur. Ecce fratres charissimi dum vniuscuiusque vitæ causas exprimere cupimus, paulo latius per excessum locuti sumus. Sed bonis mentibus quibus vtraque eadem vita est ad agendum amabilis, esse non debet ad audiendum grauis. Sequitur: [Et mensus est latitudinem ædificij calamo vno, altitudinem quoque calamo vno.] Omnipotens Deus qui nec in magnis renditur, nec in minimis angustatur, sic de tota simul Ecclesia loquitur, ac si de vna anima loquatur. Et sæpe quod ab eo de vna anima dicitur, nil obstat si de tota simul Ecclesia intelligatur. Latitudo itaque ædificij ad charitatem pertinet, de qua Psalmista dicit: Latū mandatum tuum nimis. Nil enim latius quàm omnes in sinu amoris recipere, et nullas odij angustias sustinere. Sic quippe lata est charitas, vt in amplitudine dilectionis suæ capere etiam inimicos possit. Vnde et præcipitur: Diligite inimicos vestros, benefacite ijs qui oderunt vos. Considerandum quoque nobis est, quia latitudo in æqualitate, altitudo vero in sublimitate renditur. Latitudo ergo pertinet ad charitatem proximi, altitudo ad intelligentiam contemplatoris. Sed latitudo et altitudo ædificij vno calamo mensuratur, quia videlicet vnaquæque anima quantum lata fuerit in amore proximi, tantum et alta erit in cognitione Dei. Dum enim se per amorem iuxta dilatat, per cognitionem superius exaltat. Et tantum super semetipsam excelsa fit, quantum se iuxta se in proximi amorem tendit. Et quia ædificium quod inhabitat Deus, et angelica simul et humana natura perficitur: per hoc quòd angelica creatura sursum est, et humana adhuc deorsum, potest per latitudinem atque altitudinem ædificij, vtraque hæc creatura significari: quia ista adhuc in imis degit, illa vero in sublimibus permaner. Sed vno calamo mensuratur vtraque, quia humilitas hominum quandoque ad æqualitatem perducitur angelorum. Vnde scriptum est: Neque nubent neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cælo. Et vnde per Ioannem dicitur: Mensura hominis quæ est angeli. Quia vsque ad illam altitudinem gloriæ homo perducitur, in qua solidatos se angeli lætantur. Latitudo ergo ædificij tanta est, quanta et altitudo, quia electi quique qui modo in imis laborant, quandoque illis beatissimis spiritibus non erunt inæquales. Sed nos inter hæc redeamus ad mentem, ac totis medullis cordis Deū diligamus et proximum. Dilatemur in affectu charitatis, vt exaltemur in gloria celsitudinis. Compatiamur per amorem proximo, vt coniungamur per cognitionem Deo. Condescendamus fratribus minimis in terra, vt coæquemur angelis in cælo: quia vir, qui sua imagine Redemptorem signat, mensus est latitudinem ædificij calamo vno, altitudinem quoque calamo vno. Nunc igitur metitur mores, pensat opera, cogitationes considerat: vt sine fine postmodum retributionem reddat Iesus Christus vnigenitus patris, qui cum eo viuit et regnat in vnitate Spiritus sancti, per omnia sæcula sæculorum: Amen.

Psal. 118. g
Pat. in ps. 25. e
Luc. 6. d
Pat. 12. in Apoc.
Matt. 22. c
Marc. 12. c
Luc. 20. f
Apoc. 21. e

A B C D

HOMILIA XV.

ET venit ad portam, quæ respiciebat viam Orientalem, et ascendit per gradus eius. Et mensus est limen portæ calamo vno latitudinem, id est, limen vnum calamo vno in latitudine, et thalamum vno calamo in longum, et vno calamo in latum: et inter thalamos quinque cubitos, et limen portæ iuxta vestibulum portæ intrinsecus calamo vno. E

VIr cuius calamus mensuræ in manu eius describitur, venit ad portam, quæ respiciebat ad viam Orientalem.] Quis vero alius portæ huius appellatione signatur, nisi ipse Dominus ac redemptor noster, qui nobis ianua factus est regni cælestis? sicut ipse ait: Nemo venit ad patrem, nisi per me. Sed cum eundem virum lineis indutum figuram Domini tenere diximus, quærendum nobis est: qua ratione conueniat, vt idem Dominus et per virum designari valeat, et per portam, dum vir veniat ad portam? Numquid nam ipse venit ad semetipsum? An ita est quia et in Euangelio ipse

Ioan. 14. a

A ipse testatur dicens: Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro? Qui autem intrat per ostium, pastor est ouium. Et paulo post dicit: Ego sum ostium. Atque iterum subiungit: Ego sum pastor bonus. Si ergo pastor intrar per ostium, ipse est ostiũ, ipse pastor, ipse proculdubio intrat per semetipsum. Ecce dũ Ezechielis sensum enodare cupimus, de Euangelio etiam quæstionem ligamus. Quærendum nobis itaque est qualiter et ipse intret, et per semetipsum intret. Dominus enim ac Redemptor noster cum sancta Ecclesia, quam redemit, secundum carnem vna substantia est, Paulo attestante, quid ait: Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore eius quod est Ecclesia. Huius capitis corpus Ecclesia est, et huius corporis caput Christus. De quo suo capite exultat corpus, id est, sancta Ecclesia, cum per Psalmistam dicit: Nunc autem exultauit caput meum super inimi- *Ioan.10. b* *Colos.1. d* *Ephes.1.d* *Colos.1. c* *Psal.26.b*

B cos meos. Quia enim quandoque ipsa etiam exaltanda est, iam nunc caput suum super inimicos suos exaltatum gaudet in cælis. Cum ergo electi quique ad viram perueniunt, quia membra eius per eum intrant ad eum, ipse per se intrat ad se. Ipse enim in suis membris est qui intrat, ipse caput ad quod intrantia membra perueniunt. Quod Ezechiel propheta multipliciter insinuat, qui virum venisse dicit ad portam, et quæ eadem porta sit, ostendit, dicens: [Quæ respiciebat ad viam Orientalem.] Ipse etenim nobis est via, qui dixit: Ego sum via veritas, et vita. Ipse etiam Orientalis via, de quo scriptum est: Ecce vir, Oriens nomen eius. Porta ergo viã Orientalem respicit, qui illum signat qui nobis iter ad ortum fecit luminis. Potest etiam portæ nomine, vnusquisque prædicator intelligi: quia quisquis nobis ianuam regni cælestis ore suo aperit, porta est. Vnde et duodecim portæ vel in Ioannis Apocalypsi, vel in extrema *Ioan. 14.a* *Zachar.6.c* *Apoc.21.c*

C huius ptophetæ visione describuntur. Potest etiã porræ nomine, scripturæ sacræ scientia non inconuenienter intelligi. Quæ dum nobis intellectum aperir, cælestis regni ianuam pandit. Possumus portæ nomine et fidem accipere, quam primam contingimus, vt ad virtutum ædificia intremus. Vnde hic aperte subiungitur: [Et ascendit per gradus eius.] Quid enim gradus sunt huius portæ, nisi merita virtutum? Siue enim in cognitione mediatoris Dei et hominum hominis Iesu Christi, seu in scientia diuini eloquij, seu in ipsa fide quam de illo accipimus, quibusdam gradibus ad altiora incrementa peruenimus. Nemo enim repente fit summus, sed in bona conuersatione a minimis quisque inchoat, vt ad magna perueniat. De his gradibus per Psalmistam dicitur: Deus in gradibus eius dignoscetur dum suscipiet eam. Dum enim sanctam Ecclesiã Dominus suscipit, in gradibus eius dignoscitur, quia eius gloria per illius incre- *Psal. 47.a* *De pænit. dist. 2. cap. 15.*

D menta declararur. Quantum enim sancta Ecclesia ascendendo proficit, tantum Deus hominibus ex eius virtutibus innotescit. De his quoque gradibus beatus Iob loquitur, dicens: Per singulos gradus meos pronunciabo illum. Omnipotentem quippe Dominum per singulos gradus suos pronunciat, qui per incrementa virtutum, quæ cœpit, ei semper laudem suæ pietatis reddit. Si quidam gradus in cordis ascensione non essent, Psalmista non diceret: Ambulabunt de virtute in virtutem. Nec mirum si de virtute in virtutem gradus sunt, quando vnaquæque virtus quasi quibusdam gradibus agitur, er sic per incrementa meritorum ad summa perducitur. Aliud namque sunt virtutis exordia, aliud perfectus, aliud prefectio. Si enim ipsa fides ad perfectionem suam non quibusdam gradibus ducererur, sancti Apostoli minime dixissent: Adauge nobis fidem. Et quidam venit ad Iesum, qui curari voluit filium suum, sed requisitus an *Iob.31.d* *Psal. 83. b* *Luc.17. a*

E crederet, respondit: Credo Domine, adiuua incredulitatem meam. Pensate rogo, quod diciruc: Si credebat, cur incredulitatem dicebat? Si vero incredulitatem habere se nouerat, quo modo credebat? Sed quia per occultam inspirationem gratiæ meritorum suorum gradibus fides crescit, vno eodemq. tempore is qui necdum perfecte crediderat, simul et credebat, et incredulus erat. Hos nimirum gradus Dominus sub messis nomine describit, dicens: Sic est regnum Dei quemadmodum si iaciat homo semen in terram, et dormiat, et exsurgar nocte ac die et semen germinet et crescat, dum nescit ille. Vltro enim rerra fructificat primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica. Et cum ex se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest tempus messis. Semen homo iactat in terram, cum cordi suo bonam intentionem inserit. Est postquam semen iactauerit, dormit: quia iam in spe boni operis quiescit. Nocte vero exsurgit ac die, quia *Mar. 9. d* *Marc. 4.c*

inter aduersa et prospera proficit. Et semen germinat et crescit, dum nescit ille: quia dum adhuc metiri incrementa sua non valet, semel concepta virtus ad perfectum ducitur. Et vltro terra fructificat: quia præueniente se gratia, mens hominis spontanee ad profectum boni operis assurgit. Sed hæc eadem terra primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum producit in spica. Herbam quippe producere, est inchoationis bonæ adhuc teneritudinem habere. Ad spicam vero herba peruenit, cum se virtus animo concepta, ad profectum boni operis pertrahit. Plenum vero frumentum in spica fructificat, quando iam intantum virtus proficit, vt esse robusti et perfecti operis possit. Sed cum ex se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest tempus messis. Omnipotens enim Deus, producto fructu, falcem mittit, et messem suam desecat, quia cum vnumquemque ad opera perfecta perduxerit, eius temporalem vitam per emissam sententiam incidit, vt granum suum ad cælestia horrea perducat. B Cum igitur desideria bona concipimus, semen in terram mittimus. Cum vero operari recta incipimus, herba sumus. Cum autem ad profectum boni operis crescimus, ad spicam peruenimus. Cumq. in eiusdem operationis perfectione solidamur, iam plenum frumentum in spica proferimus. Herba etenim Petrus fuerat, qui passionis tempore per amorem Dominum sequens, hunc confiteri ante ancillæ vocem timebat. Erat enim iam viriditas in mente, quia credebat omnium Redemptorem, sed valde adhuc flexibilis pede conculcabatur timoris. Iam in spicam surrexerat, quando eum, quem moriturum confiteri timuerat, nunciante angelo, in Galilea viuentem videbat. Sed ad plenum granum in spica peruenerat, quando veniente desuper spiritu, et suam mentem in illius amore roborante, ita solidatus est, vt vires persequentium cæsus despiceret, et Redemptorem suum libere inter flagella prædicaret. C Nullus itaque, qui ad bonum propositum adhuc in mentis teneritudine esse conspicitur, despiciatur: quia frumentum Dei ab herba incipit, vt granum fiat. Vir ergo vestitus lineis, venit ad portam: quia Dominus ac Redemptor noster membris suis intrantibus perducitur ad se. Et ascendit per gradus eius: quia nobis proficientibus, eo nobis amplius exaltatur, quanto altius et incomprehensibilis esse cognoscitur. In virtute quippe nostrarum mentium gradibus ipse ascendere dicitur, quia tanto ipse sublimior nobis ostenditur, quantum noster animus a rebus infimis separatur. Sequitur: [Et mensus est limen portæ calamo vno latitudinem.] Cur postquam dictum est limen portæ, statim subiungitur, limen vnum? Nisi quia aperte innuit, quòd adhuc inferius limen aliud dicatur. Porta autem a limine surgit, vt porta fit. Si igitur porta Dominus, quis huius portæ limen est, nisi illi antiqui patres, ex quorum progenie D Dominus incarnari dignatus est? sicut per Paulum dicitur: Quorum patres ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Notandum nobis est in hac Pauli sententia, quòd dij et ceteri hominū sunt vocati, sicut Moysi dicitur: Ponam te in deum Pharaoni. Et per Psalmistam dicitur: Ego dixi, dij estis. Et rursum: Deus stetit in synagoga deorum. Sed aliud est nuncupatiue, aliud naturaliter dici Deum. Et si Moyses in Deum Pharaoni est positus, sed Deus intra omnia, non Deus super omnia dicitur. Qui vero est in vtero virginis incarnatus, Deus super omnia vocatur. Itaque limen portæ, antiqui patres ex quibus ille natus est, qui nobis aditum regni cælestis aperuit. Limen autem portæ vno calamo mensuratur, quia ipsi antiqui patres, qui potuerunt redemptorem nostrum et prophetando et bene viuendo prædicare, tamquam sex cubita in perfectione operis, et palmum inchoationis per E contemplationem habuerunt. Quia enim eorum vitam in vnitatem fidei et perfecta operatio, et inchoata contemplatio sublimem reddidit, in vno calamo mensura liminis fuit. Sequitur: [Et thalamum vno calamo in longo, et vno calamo in latum.] Consideremus quid agi in thalamo soleat, atque exinde hoc quod in sancta Ecclesia agitur colligamus. In thalamo quippe sponsus et sponsa fœderantur, sibiq. in amore iunguntur. Qui ergo sunt in sancta Ecclesia thalami, nisi eorum corda in quibus animæ per amorem sponso inuisibili iunguntur, vt eius desiderio mens ardeat, nulla iam quæ in mundo sunt concupiscat, præsentis vitæ longitudinem pœnam deputet, exire festinet, et amoris amplexu in cælestis sponsi visione requiescere? Mens itaque, quæ iā talis est, nullā præsentis sæculi consolationem recipit, sed ad illā quam diligit, medullitus suspirat, feruet, anhelat, anxiatur. Vilis ei fit ipsa salus sui corporis, quia trāsfixa est

Marginal notes: Luc. 22. b; Matt. 26. g; Marc. 14. f; Ioan. 18. c; S. Bon. lib. 1. phar. cap. 30.; Rom. 9. a; Exod. 7. a; Psal. 81.; S. Hier. in Ezech. 40. et 46.; 4. Mor. 46.

A est vulnere amoris, vnde et in Canticis dicit: Vulnerata charitate ego sum. Mala autem salus est cordis, quæ dolorem huius vulneris nescit. Cum vero anhelare iam in cælesti desiderio, et sentire vulnus amoris cœperit, fit anima salubrior ex vulnere, quæ prius ægrotabat, ex salute. Menti autem sponsum suum fortiter amanti, de amore vitæ præsentis vna solet esse consolatio, si per hoc quòd ipsa ab eius visione differtur, aliorum animæ eius verbo proficiant, et ad cælestem sponsum amoris facibus inardescant. Mœret, quia differri se conspicit. Triste est ei omne quod aspicit, quia illum adhuc non videt, quem videre concupiscit. Sed est, vt dixi, non parua consolatio, si feruens anima differtur, et per eam multę colliguntur, vt tarde eum cum multis videat, quem sola videre citius volebat. Vnde rursus in Canticis sponsa dicit: Fulcite me floribus et stipate me malis, quia amore langueo. Quid namque sunt flores, nisi animæ Cant.2.b
B bonum iam opus incoantes, et desiderium cæleste redolentes? Quid mala de floribus, nisi perfectæ iam bonorum mentes, quæ ad fructum perueniunt boni operis de initio sanctæ propositionis? Quæ ergo amore languet, fulciri quærit floribus, stipari malis: quia si illum, quem desiderat, videre adhuc non permittitur, magna est ei consolatio si aliorum profectibus lætetur. Anima ergo sancta amore languida, floribus malisq. fulciatur, vt requiescat in bono opere proximi, quæ adhuc contemplari non valet vultum Dei. Pensemus ergo, qualis thalamus Pauli mens fuerat, qui dicebat: Mihi viuere Christus est, et mori lucrum. Omnipotenti Deo inquantum se amore coniunxerat, qui sibi vitam Christum tantummodo, et mori lucrum esse deputabat? Hinc est quòd iterum dicit: Desiderium habens dissolui, et cum Christo esse multo magis melius. Sed ecce qui dissolui desiderat, quo amore langueat videamus. Quæ interim differri te conspicimus, fulciri quæso floribus non requiris? Quærit plane, nam sequitur:
C Permanere autem in carne necessarium propter vos. Et proficientibus discipulis dicit: Quæ est enim nostra spes aut gaudinm, aut corona gloriæ: Nonne vos ante Dominum nostrum Iesum Christum? Hinc est quòd idem thalamus vno calamo in longo, et vno calamo in lato dicitur mensus. Longitudo quippe ad longanimitatem expectationis pertinet, et latitudo ad amplitudinem charitatis. Tantum ergo vnusquisque thalamus habet in longitudinem, quantum et in latitudinem habere potuerit: quia mens cælesti desiderio succensa, quantum amorem habuerit ad colligendum proximum, tantum et longanimitatem exhibet ad expectandum Deum, et patienter portat moras longitudinis, quia se in profectu proximi dilatat amplitudo charitatis. Potest etiam ipsa longitudo longanimitatem patientiæ quæ exibetur proximo, designa-
D re. Et quia latitudo charitatem signat, quæ sinum mentis aperit, et amicos simul atque inimicos in amorem recipit, tanta est longitudo thalami, quanta latitudo: quia quantum lata mens fuerit per amorem, tantum erit et patiens per longanimitatem. Nam tantum quisque portat proximum, quantum amat. Si enim amas, portas: si desistis amare, desistis tolerare. Quem enim minus diligimus, minus etiam toleramus: quia irruente fastidio, citius facta proximi adducuntur in grauedinem ponderis, quæ nobis non leuiat penna charitatis. Sequitur: [Et inter thalamos quinque cubitos.] Vnum supra thalamum dixerat, et postmodum quinque cubitos esse inter thalamos narrat. Ea videlicet ratione, quia multi thalami vnum faciunt, sicut et multæ Ecclesiæ vna Ecclesia vocatur. Vnde et in Ioannis Apocalypsi septem Ecclesijs scribitur, per quas vna Catholica designatur. Hi itaque, qui in san-
E cta Ecclesia, sicut diximus, feruenti amore Deum videre sentiunt, eiq. iam per desiderium coniunguntur, thalami vocantur. Sed tamen sunt in ea quidam, qui penettare subtilia non valentes, et quinque adhuc corporis sensibus depressi, tanto minus amant eum, qui fecit omnia, quanto amplius in his, quæ facta sunt, illigantur. Et iam quidem exercere se in timore Domini, et amore proximi tendere student, bona opera corporaliter agere, eleemosynis peccata redimere. Sed quia vi amoris intimi ardere ad cæleste desiderium nesciunt, quasi adhuc deuincti corporeis sensibus tenentur: quia per eorum ducatum qui visionem Dei perfecte diligunt, et ipsi ad perfectum mentis diriguntur. Inter thalamos ergo quinque sunt cubiti, quia hi qui ab exterioribus quinque sensibus adhuc ad intellectum mysticum non assurgunt, dum inter eos sunt qui spiritu amoris feruent, velut manentes inter thalamos in fidei constructione proficiunt, et a mensura cælestis ædificij disiuncti non sunt. Nam et

Margin notes: Cant.2.b; Cant.2.b; Par. in. Cant.; Cant. 2.; Philip.1.c; Ibid.; Apoc.1.a

paulisper se ab appetitu corporalium sensuum subtrahunt, et dilatato mentis spatio, A
imitantes charitatem quam conspiciunt, hinc inde ad thalamos extenduntur. Quod ergo non per sex cubitos, sed per quinque descripti sunt, ipsa adhuc eorum imperfectio designatur. Sed tamen per bonum desiderium in mensura spiritalis ædificij esse me-
Psal. 138. morantur, quia ex voce Ecclesiæ per Psalmistam dicitur: Imperfectum meum vide-
Psal. 113. runt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur. Qui iterum per Psalmistã dicit: Benedixit omnes timentes se Dominus, pusillos cum maioribus. Hi itaque et imperfecti sunt et pusilli. Inquantum tamen cognoscere præualent, et Deũ et proximum diligunt, atque ideo bona quæ possunt, non negligunt operari. Qui etsi necdum ad spiritalia dona proficiunt, vt vel ad perfectam operationem, vel ad succensam contemplationem animam exerant, tamen ab amore Dei et poximi, inquantum capere præualent, non recedunt. Vnde fit vt ipsi quoque etsi minori loco, in sancta tamen ædificatione sint posi- B
ti, quia etsi ad doctrinam, si ad prophetiam, si ad miraculorum gratiam, si ad contemptum mundi plenius exequendum fortasse minores sunt, tamen in timoris et amoris fundamento sunt, in quo solidantur, quia etsi igne cælestis desiderij non ardent, in ipsis exterioribus quæ exercere sufficiunt, vapore charitatis animantur, et inter proximorum præcellentium ædificia continentur. Vnde et recte sponsa in Canticis cantico-
Cant. 3. c rum loquitur dicens: Ferculum fecit sibi rex Salamon de lignis Libani, columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum, media charitate constrauit, propter filias Hierusalem. Neque enim credendum est Salomonem tantæ magnitudinis regem, qui sic immensis delicijs affluebat, vt pondus auri eius æstimari non posset, et argentum in diebus illis precium non haberet, quia ferculum sibi ligneũ fecit. Sed est Salomon videlicet pacificus noster, qui sibi de lignis Libani ferculum fecit. Li- C
Greg. 5. Cant. bani quippe ligna cedrina valde sunt imputribilia. Ferculum itaque regis nostri san-
Rup. ibid. cta Ecclesia est, quæ de fortibus patribus, id est de imputribilibus mentibus est constructa. Quæ recte ferculum dicitur, quia ipsa fert quotidie animas ad æternum conuiuiũ conditoris sui. Cui ferculo columnæ argenteæ factæ sunt: quia prædicatores Ecclesiæ sanctæ, eloquij luce resplendent. Est autem cum columnis argenteis reclinatorium aureum: quia per hoc, quòd a sanctis prædicatoribus lucide dicitur, mentes audientium
Greg. vt. sup. fulgorem charitatis intimæ, in qua reclinentur, inueniunt. Per hoc enim quòd lucu-
Pat. in Cant. lente et aperte audiunt, in illud quod clarescit in corde requiescunt. Columnæ ergo eius
Cant. cap. 23. argenteæ, et reclinatorium aureum factũ est, qnia per lucem sermonis inuenitur apud animum claritas quietis. Illius iam quippe fulgor internus mentem irradiat, vt per intentionem ibi requiescat, vbi prædicationis gratia non quæratur. De eadem quippe D
sancta Ecclesia scriptum est: Pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi eius in
Psal. 67. specie auri. Quæ enim hic spiritu mansuetudinis impleta quasi columba pennas deargentatas habet, in posteriora dorsi eius speciem auri continet: quia hic prædicatores suos sermonis luce induit: in posteriori autem sæculo, fulgorem in se claritatis ostendit. Sed ad hoc quod clarum intus ostenditur, qualis sit ascensus adiungit, cum de eodem ferculo protinus subdit: [Ascensum purpureum.] Vera quippe purpura, quia de sanguine tingitur, non immerito in colore sanguinis videtur, quia maxima multitudo fidelium in exordio nascentis Ecclesiæ per martirij sanguinem peruenit ad regnum. Rex noster ascensum purpureum fecit in ferculo: quia ad clarum quod intus aspicitur, per tribulationem sanguinis peruenitur. Quid ergo nos miseri atque ab omni fortitudine destituti, quid acturi sumus? Ecce in hoc ferculo columna esse non pos- E
sumus, quia in nobis nec fortitudo operis, nec lumen emicat prædicationis. Reclinatorium aureum non habemus, quia necdũ sicut oportet per intellectum spiritalem requiem internæ claritatis aspicimus. Ascensus purpureus non sumus, quia pro Redemptore nostro fundere sanguinem non valemus. Quid ergo de nobis agendum est? Quæ spes erit, si nullus ad regnum peruenit, nisi qui summis virtutibus præditus fuerit? Sed adest quoque nostra consolatio. Amemus inquantum possumus Deum, diligamus et proximum, et simul quoque nos ad Dei ferculum pertinemus: quia sicut illic scriptum
Cant. 3. d est: Media charitate constrauit. Habe quippe charitatem, et ibi sine dubio pertines ve-
Ibidem. rus vbi et columna argentea erigitur, et ascensus purpureus tenetur. tamen quia hoc
Pat. in Cant. propterea nostram infirmitatem dicitur: aperte monstratur, cũ illic protinus subdidit
Cant. cap. 23. [Propter filias Hierusalem.] Sermo etenim Dei qui non filios, sed filias dicit, quid aliud

A aliud per sexum femineum, quàm mentium infirma signauit? Quòd ergo illic inter
columnas argenteas, reclinatorium aureum, et ascensum purpureum, inesse media
charitas dicitur propter filias Hierusalem, hoc hic inter thalamos per quinque cubitos
designatur: quia et qui in virtutibus infirmantur, si ipsi bona quæ possunt facere cum
charitate non neglıgunt, a Dei ædificio alieni non sunt. Sequitur: [Et limen portæ iu-
xta vestibulum portæ intrinsecus calamo vno.] Dum limen quod modo describitur,
iuxta vestibulum portæ intrinsecus esse memoratur, aperte ostenditur, quia limen
quod prius scriptum est, extrinsecus fuit. Sed si porta est Dominus, quod sit limen
portæ intrinsecus, extrinsecus requiramus. Per limen etenim portam vnusquisque in- *Hier. in Ezech. 40. 46.*
greditur: Et quæ sunt duo hæc limina, nisi patres Testamenti veteris, et patres Testa-
menti noui? Non solum quippe hi de quibus Dominus incarnari dignatus est, sed om-
B nes Testamenti veteris patres portæ huius limen fuerunt: quia hi qui eum prædicare et
in eo sperare meruerunt, cunctis ad eum venientibus aperuerunt aditum fidei, vt om-
nis qui crediderit Dominum, quasi iam portam huius liminis intraret. Sed cur ante li-
men exterius, et post limen interius dicitur, nisi quia prius Testamenti veteris patres, et
postmodum noui Testamenti doctores fuerunt? Rectè autem limen exterius Testamen-
ti veteris patres designat, quia per eorum prædicationem opera peruersa punita sunt.
Per dicta vero nouorum patrum, vniuscuiusque animus etiam ab illicitis cogitationi-
bus coercetur, dum reatus esse perfectus et in deliberatione cordis ostenditur. Illi quip-
pe a flagitijs, a crudelitatibus, a rapinis auditorum animas prohibere curauerunt: isti
vero dum non solum peruersa opera, sed etiam illicita cogitationū resecant, quid nobis
aliud, nisi limen intrinsecus facti sunt? Vnde et ipsa veritas loquitur dicens: Audistis
C quia dictum est antiquis: Non occides, qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego au- *Matth. 5. c*
tem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit iudicio. Re-
ctè quoque exterius limen illos patres designat, qui ab ipsa incarnatione Redemptoris
nostri per interualla temporum longius constiterunt. Et quidem ab Abel sanguine, pas-
sio iam cœpit Ecclesiæ. Et vna est Ecclesia electorū præcedentium atque sequentium.
Sed tamen quia discipulis dicitur: Multi reges et prophetæ voluerunt videre quæ vos *Luc. 10. d*
videtis, et non viderunt: antiquis patribus quasi foris stetisse est, Redēptoris nostri præ-
sentiam corporaliter non vidisse. Exterius igitur: sed tamen non diuisi a sancta Ecclesia
fuerunt, quia mente, opere, prædicatione, ista iam fidei sacramenta tenuerunt, istam
sanctæ Ecclesiæ celsitudinem conspexerunt, quā nos non adhuc præstolando, sed iā ha-
bendo conspicimus. Sicut enim nos in præterita passione Redēptoris nostri, ita illi per fi
A dem in eadem ventura sunt saluati. Illi ergo foris non extra mysteriū: sed extra tēpus.
Vnde et in constructione tabernaculi, vt columnæ argenteæ interius starent, paxilli æ- *Pat. in Exod. cap. 42.*
rei figi per circuitum exterius iussi sunt, in quibus religatum tabernaculum teneretur.
Colūnæ itaque argenteæ interius, paxilli vero ærei in circuitu figuntur, atque in ip-
sis funes ligati sunt, vt tabernaculum fixum maneret: quia videlicet vt sancti Aposto-
li in luce sermonis sui solidi starent, vt totū tabernaculum, id est, sancta Ecclesia in fi-
dei integritate consisteret, tamquam paxilli ærei patres Testamēti veteris ac prophetæ
exterius fixi sunt, qui verborum suorum funibus prædicatorum mentes in soliditate
stringerent: atque in hoc Dei paxilli sunt, vt habitaculum in statu fidei ligarent. Ex-
tra ergo paxilli sunt, qui ante tempus huius sanctæ Ecclesię fuerunt. Sed tamen eos li-
gant qui in ipsa sunt, quia dum cælestia mysteria ventura prædicant, hæc postquam
E ostensa sunt, credibilia omnibus fecerunt. Vt ergo intus columnæ immobiles stent, fo-
ris paxilli funes continent: quia vt sancti Apostoli perfecte incarnationis Dominicæ
mysterium crederent, illorum prædicatio obtinuit, qui hoc priusquam fieret, et vide-
re et prædicere potuerunt. Vnde rectè quoque ipse primus Apostolorum, magna scili-
cet columna veri tabernaculi, loquitur dicens: Habemus firmiorem propheticum ser- *2. Pet. 1. d*
monem, cui bene facitis intendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco. In qui- *Pat. in 2. Pet. 1. cap. 2.*
bus verbis indicat quamuis ad altiora surrexit ex cacumine, vbi religata persistat in
fide. Scriptura autem prophetici sermonis in tenebris vitæ præsentis facta est nobis lu-
cerna, et lumen itineris, vnde Psalmista dicit: Lucerna pedibus meis, verbum tuum
Domine, et lumen semitis meis. Quæ tamen lucerna prophetici sermonis iam qui-
dem intelligentibus lucet, sed adhuc non intelligentibus cooperta allegoriarum obscu-
ritatibus permanet. Vnde etiam per Psalmistam de hisdem dictis prophetarum dici-
tut:

Psalm.27.b tur: Tenebrosa aqua in nubibus aeris, quia videlicet oculta est scientia in prophetis. A
Pat. in Exod. 41. Nec immerito columnæ argenteæ, paxilli vero ærei facti sunt: quia quod clare iam Apostoli prædicant, hoc prophetæ sub intellectu mystico obscure locuti sunr. Recte ergo per æris metallum signati sunt, qui clari in suis prædicationibns non fuerunt. Sancti vero Apostoli, qui ad Redemptoris nostri mysterium, lucem prædicationis habuerunt, argenteis columnis expressi sunt. Et notandum, quòd argentum sonat et lucet, æs vero sonat et non lucet, quia prædicatores noui Testamenti aperte locuti sunt, quæ etiam monstrare potuerunt. Prædicatores vero Testamenti veteris quia per allegoriarum vmbras de cælesti mysterio obscura dicta protulerunt, quasi sine luce sonitum dederunt. Quod ergo illic per paxillos et columnas, hoc hic per limen exterius designatur. Si vero portam scripturam sacram hoc in loco accipimus, ipsa quoque duo limina B habet exterius et interius, quia in littera diuiditur et allegoria. Limen quippe scripturæ sacræ exterius, littera: limen vero eius interius, allegoria. Quia enim per litteram ad allegoriam tendimus, quasi a limine quod est exterius, ad hoc quod est interius venimus. Et sunt in ea permulta, quæ ita iuxta litteram mentem ædificant, vt per hoc quod exterius agitur, audientis mens interius trahatur. Ibi quippe inuenimus prædicamenta operis et exempla virtutis: ibi iubetur quid agere etiam corporaliter debemus: ibi hoc quod ad operandum præcipitur, in sanctorum virorum ac fortium actione monstratur: vt postquam nos apertiora præcepta atque exempla iustorum ad bonam operationem instruunt, tunc ad limen interius, id est, ad intellectum mysticum intimæ contemplationis tendamus, si possumus pedem mentis. Studete quæso, fratres charissimi, Dei verba meditari, nolite despicere scripta nostri Conditoris, quæ ad nos missa sunt. Multum valde est, quod per ea animus refricatur ad calorem, ne iniquitatis suæ frigore torpescat. Cum illa præcedentes iustos fortiter egisse cognoscimus, et ipsi ad fortitudinem bonæ operationis accingimur, sanctorum exemplorum flamma animus legentis incenditur. Videt quæ fortia ab eis facta sunt, et valde indignatur sibi, quia talia non C
Cant. 4.b imitatur. Vnde recte sponsi voce ad sponsam dicitur: Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis suis. Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura
Idem.13. Mor. 8. fortiũ. In collo etenim guttur, in gutture vox est. Quid ergo per collũ sanctæ Ecclesiæ, nisi sacra eius eloquia designantur? In qua dũ mille clypei dependere memorantur, per
Sup. Cant. 4. hunc perfectum numerum numerus vniuersus ostẽditur, quia vniuersa nostra munitio in sacro eloquio continetur. Ibi quippe sunt præcepta Dei, ibi exẽpla iustorum. Si enim
Matth.22.b torpet animus a Conditoris sui desiderio, audiat quod dicitur: Diliges Dominũ Deum
Marc.12.c tuũ ex tota mẽte tua, et ex tota virtute tua. Si quis in odio fortasse labitur proximi, audiat D
Ibidem.c quod dicitur: Diliges proximum tuũ, sicut te ipsum. Res aliena concupiscitur? au-
Exod.20.a diat quod illic scriptum est: Non concupisces rem proximi tui. De iniuria quæ proximi ore vel facto illata est, ad iram mens accenditur? audiat quod dicitur: Non quæres
Leuit. 19.d vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. In carnis concupiscentiam male sancia mens accenditur? ne sequatur oculus mentem, audiat quod paulo superius dictum
Matth.5.d est: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Contra inimicum forsitan quisque animum suum relaxare ponit in odio? audiat
Luc.6. d quod illic scriptum est: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt. Sed is, qui aliena iã non rapit, adhuc forsitan sua inordinate retinet? audiat quod illic dicitur:
Luca 12.c Vẽdite quæ possidetis, et date eleemosynã. Infirmãtis animus perfrui desiderat Deo si-
Matth.6.d mul et sæculo? audiat quid illic scriptum est: Nemo potest duobus dominis seruire. Alius E non ad necessitatem stipendij, sed ad voluntatem desiderij possessa retinet? audiat quod
Luca.14.g illic dicitur: Qui non renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest esse meus discipulus. Quidam enim relinquunt omnia, multi autem possidendo renunciant, qui sic ad vsum possessa retinent, vt eis desiderio non succumbant. Torpere quisque appetit, et laborem subire pro Domino etiam, cum præualet, refugit. In collo ergo Ecclesiæ, id est, in sacri eloquij prædicatione quæ pro sua munitione et altitudine, turri Dauid similis dicitur, mille clypei dependent: quia quot illic præcepta sunt, tot etiam pectoris nostri munimina. Ad seruandam itaque innocentiam etiam læsi a proximo perdu-
Gen.4.a rare in humilitate festinamus? Abel ante oculos veniat, qui et occisus a fratre scribitur,
Gen.5.a et, non legitur reluctatus. Mentis munditia etiam cum coniugali copula eligitur? Enoch debet imitari, qui et in coniugio positus ambulauit cum Deo, et non inueniebatur,

A batur, quia transtulit illum Deus. Præcepta Dei festinamus præsenti nostræ vtilitati
præpouere? Noe ante oculos veniat, qui cura domestica postposita, ex iussione omni-
potentis Domini, per centum annos ad arcæ fabricam vixit occupatus. Subire obe- *Gen. 6 a*
dientiæ virtutem nititur? aspicere Abraam debemus: qui relicta domo, cognatio- *Gen. 12. a*
ne, patria, obediuit exire in locum quem accepturus erat in hereditatem: et exijt ne-
sciens quo iret: qui paratus extitit, vt pro æterna hereditate dilectum, quem acceperat,
occideret heredem. Et quia vnicum Domino offerre non distulit, vniuersam multitu- *Gen. 22. a c*
dinem gentium in semen accepit. Morum simplicitas placet? Isaac ad mentem veniat, *Gen. 24. f*
quem in omnipotentis Dei oculis vitæ suæ tranquillitas ornauit. Laboriosa fortitudo,
vt obtinere debeat, quæritur? Iacob ad memoriam deducatur, qui postquam sciuit for- *Gen. 31. et*
titer seruire homini, ad eam quoque virtutem deductus est, vt non potuisset a luctan- *32. et 29.*
B te angelo superari. Conamur carnis illecebram vincere? Ioseph ad memoriam redeat, *Gen. 39. b*
qui tentante se domina studuit carnis continentiam etiam cum vitæ periculo custodi-
re. Vnde factum est, vt quia membra sua bene nouerat regere, regendæ quoque omni
Aegypto præesset. Mansuetudinem atque patientiam obtinere quærimus? Moysen an- *Nume. 12. a*
te oculos deducamus, qui exceptis paruulis ac mulieribus, sexcenta milia armatorum
regens, mitis fuisse describitur omnes homines, qui habitabant super faciem orbis ter-
ræ. Rectitudinis zelo contra vitia accendimur? Phinees ante oculos deducatur, qui *Nume. 25. c*
coeuntes gladio transfigens, castitati populum reddidit, et iram Dei, iratus placauit.
De spe omnipotentis Dei præsumere in dubijs quærimus? Iosue ad memoriam reuoce- *Deut. 34. d*
mus, qui dum dubia certamina certa mente subijt, ad victoriam sine dubietate perue- *et Iosu 3.*
nit. Iam mentis inimicitias punire cupimus, in begnitate animum dilatare? Samuel *5. et 8.*
C in cogitationem deducatur, qui de principatu deiectus a populo, cum idem populus *1. Reg. 8. a*
peteret, vt pro eo Domino preces effunderet, respondit dicens: Absit a me hoc pecca- *1. Reg. 12 d*
rum in Domino, vt cessem orare pro vobis. Culpam quippe vir sanctus perpetrare se
credidit, si eis quos aduersarios pertulerat vsque ad eiectonē, benignitatem gratiæ non
reddidisset in prece. Qui rursus cum iubente Domino, mitteretur vt Dauid vngeret in
regem, respondit: Quo modo vadam? inueniet enim me Saul, et occidet me. Et tamen *1. Reg. 16. a*
quia iratum Deum eidem Sauli cognouerat, in tanto se luctu afflixerat, vt ei per se
Dominus diceret: Quousque tu Saulem luges, cum ego illum abiecerim? Pense-
mus ergo eius animum quantus ardor charitatis incenderat, qui et illum flebat a
quo timebat occidi. Cauere autem volumus quem timemus? solicita nobis men-
te pensandum est, ne si locum fortasse reperimus, malum pro malo reddamus ipsi
D quem fugimus. Dauid ergo ad memoriā redeat, qui persequentem se regem et inuenit
vt potuisset occidere, et tamen in ipsa feriendi potestate positus, elegit bonum quod
ipse deberet facere, non autem malum quod ille merebatur pati dicens: Absit a me vt *1. Reg. 24. b*
mittam manum meam in Christum Domini. Et cum idem Saul post ab hostibus fuisset *et 26.*
interemptus, eum quem persecutorem dum viueret pertulit, fleuit occisum. Errantibus *2. Reg. 1.*
huius mundi potentibus libere loqui decernimus? Ioannis auctoritas ad animū reduca- *Luc. 3. d*
tur, qui Herodis nequitiam reprehendens, pro verbi rectitudine occidi non timuit.
Et quia Christus veritas, ipse ideo pro Chisto, quia pro veritate animam posuit. Car- *Mar. 6. c d*
nem iam nostram pro Deo ponere in mortem festinamus? Petrus ad mentem veniat, *Act. 4. g*
qui inter flagella gaudet, qui cæsus principibus restitit, qui vitam suam pro vita de-
spicit. Cum mortis appetitu disponimus aduersa contemnere? Paulus ante oculos de- *Act. 20. g*
E ducatur, qui non solum alligari, sed et mori paratus pro Christo, non facit preciosio-
rem animam suam, quàm se. Succendi cor nostrum igne charitatis quærimus? Ioan- *1. Ioa. per*
nis verba pensemus, cuius omne quod loquitur, charitatis igne vaporatur. Quia in *totam.*
voce sacri eloquij cuiuslibet quærimus munimen virtutis, inuenimus: mille clypei *Cant. 4. b*
pendent ex ea, omnis armatura fortiū. Si enim pugnare contra spiritalia nequitiæ vo-
lumus, in collo Ecclesiæ, quæ nobis sicut Dauid turris erecta est, id est, in diuino eloquio
protectionis arma requiramus, vt ex discretione præcepti, contra vitia sumatur virtus
adiutorij. Ecce enim contra aerias potestates festinamus fortes existere? in hac turri
armaturā nostræ mentis inuenimus, vt inde præcepta conditoris, inde sumamus exem-
pla præcedentium, per quæ contra aduersarios nostros inexpugnabiliter armemur. Dū
enim quamlibet virtutem subire appetis, et hanc illic a patribus iam impletam vides,
ibi armaturam tuam inuenis, per quam contra spiritalia bella muniaris. Dependent
in ea

in ea quippe clypei, si quis pugnare appetit, assumat, et ex ea virtute pectus muniat, A
et verborum iacula emittat. Et notandum quia ædificata cum propugnaculis suis dicitur. Hoc quippe agunt propugnacula quod clypei, quia vtraque pugnantem muniunt. Sed inter vtraque distat, quia clypeos pro nostro munimine, vbicumque volumus, mouemus. Propugnacula autem defendi possumus, sed hoc mouere non possumus. Clypeus in manu tenetur, nam propugnaculum non tenetur. Quid ergo inter propugnacula et clypeos distat: nisi quòd in sacro eloquio patrum præcedentium et miracula legimus, et virtutes bonorum operum audimus? Ibi namque cognoscimus quòd alius potuit mare diuidere, alius solem figere, alius mortuum suscitare, alius paralyticum verbo erigere, alius vmbra ægros curare, alius per suam sententiam infirmantium febribus obuiare. Qui tamen omnes et patientiæ longanimitate mites, et zelo rectitudinis feruentes fuerunt, verbi prædicatione diuites, simul et misericordia B
largi. Hi itaque quàm vera de Deo dixerint, testãtur miracula, quia talia per illũ nõ facerẽt, nisi de illo vera narrarẽt. Et quàm pij, quàm humiles, quàm benigni extiterint, eorũ testantur operationes. Si igitur de fide tẽtamur, quã ex illorũ prædicatione concepimus, loquentium miracula conspiciamus, et in fide, quã ab eis accepimus, cõfirmamur. Quid ergo illorum miracula nisi nostra sunt propugnacula? quia et muniri per illa possumus, et tamen hæc in manu nostri arbitrij non tenemus: nam talia facere non valemus. Clypeus vero in manu est, et defendit: quia virtus patientiæ, virtus misericordiæ, præcedente nos gratia, et in potestare est arbitrij, et a periculo protegit aduersitatis. Turris itaque nostra cum propugnaculis suis ædificara est, in qua mille clypei dependent, quia scriptura sacra sub miraculis patrum a iaculo aduersitatis abscondimur, et conuersationis sanctæ munimina etiam in manu operis tenemus. Notandum vero, quòd limen portæ vno calamo mensuratur. Calamus autem in sex cubitis C
et palmo tenditur, quia videlicet in scriptura sacra doctrina perfectæ operationis, et initium supernæ contemplationis inuenitur. Sin vero porta hoc loco vnusquisque prædicator accipitur, limen exterius in porta est vita actiua: limen vero interius, vita contemplatiua. Per illã quippe ambulatur in fide, per hanc vero festinatur ad speciẽ. Illa exterius ducit, vt vnusquisque bene viuere debeat: ista interius perducit, vt ex bona vita ad gaudia æterna pertingat. Hæc nos hodie tractasse sufficiat. Quia enim transeuntes ad alia, diu per excessum locuti sumus, ea quæ subiecta sunt, lectioni alteri reseruemus, reparandi per silentium, sperantes in verbo, quod viuit et regnat cum patre in vnitate Spiritus sancti, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

D

HOMILIA XVI.

ET mensus est vestibulum portæ octo cubitorum, et frontem eius duobus cubitis. Vestibulum autem portæ erat intrinsecus. Porro thalami portæ ad viam Orientalem tres hinc, et tres inde, mensura vna trium, et mensura vna frontium ex vtraque parte. Et mensus est latitudinem liminis portæ decem cubitorum, et longitudinem portæ tredecim cubitorum, et marginem ante thalamos cubiti vnius, et cubitus vnus finis vtrumque.

E

VIr cuius erat species quasi species æris, mensus est vestibulum portæ octo cubitorum, et frontem eius duobus cubitis.] Ac ne hoc vestibulum extra portam esse crederemus, subditur: [Vestibulum autem portæ erat intrinsecus:] Quid ergo per interius vestibulum, nisi æternæ vitæ latitudo signatur? quæ modo inter angustias vitæ
Psal.99.c præsentis iam spe mente concipitur. De qua per Psalmistam dicitur: Intrate portas eius in confessione, atria eius in hymnis confessionum. Cum enim peccata nostra per lacrymas confitemur, angustæ vitæ portam ingredimur. Sed cum post hæc ad æternam vitam perducimur, portæ nostræ atria in confessionum laudibus intramus: quia ibi iam angustia non erit, cum nos lætitia æternæ sollẽnitatis assumpserit. Propter con-
Matth.7.b fessionis nostræ angustiam veritas dicit: Intrate per angustam portam. Et cum se
Psal.30.b Psalmista recipere in latitudinem gaudia æterna præsumpserat, dicebat: Statuisti in

loco

A loco ſpatioſo pedes meos. Ad atrium ergo per portam tenditur, quia ad latitudinem ſollenitatis pertingitur ab anguſtia confeſſionis. Illa itaque gaudia, quæ apud Dauid, atria, apud Ezechielem veſtibulum intrinſecus vocatur. Vnde et hoc ipſum veſtibulum octo cubitis dicitur menſuratum. Ibi enim omnes recipiendi ſunt, qui nunc in exercitio operis laborant, et ad æterna gaudia per contemplationis gratiam ſuſpirant. Nec immeriro menſura veſtibuli in octo cubitis ponitur, quia ſeptem diebus vniuerſum tempus euoluitur. Aeterna etenim dies, quæ expleta ſeptem dierum viciſſitudine ſequitur ſcilicet, octaua eſt: Vnde etiam Pſalmiſta reſurrectionis diem conſiderās, quia de extremi iudicij diſtrictione erat locuturus, præmiſit titulum dicens: In finem Pſalmus Dauid pro octaua. Vt enim quam octauam diceret demonſtraret, diem illam tremēdi terroris in Pſalmi inchoatione ſecutus eſt dicens: Domine ne in ira tua arguas me, neque in fu- *Pſal.6.a*

B rore tuo corripias me. Modo enim quiſquis per flagella corripitur, et correptionibus emendatur in manſuetudine corripitur non in ira. In diſtricto autem illo examine omnis argutio atque correptio ira eſt, quia venia poſt correptionem non eſt. Huius octonarij numeri cauſa eſt, quòd poſt ſabbatum Dominus voluit a morte reſurgere. Dies quippe Dominicus, qui tertius eſt a morte Dominica, a conditione dierum numeratur octauus, quia ſeptimum ſequitur. Vnde et ipſa vera Redemptoris noſtri paſſio, et vera reſurrectio figurauit aliquid de ſuo corpore in diebus paſſionis ſuæ. Sexta enim feria paſſus eſt: ſabbato quieuit in ſepulchro, dominico die reſurrexit a morte. Præſens etenim vita nobis adhuc ſexta eſt feria, quia in doloribus ducitur, et in anguſtijs cruciatur. Sed ſabbato quaſi in ſepulchro quieſcimus, quia requiē animæ poſt corpus inuenimus. Dominico vero die, videlicet a paſſione tertio, a conditione vt diximus octauo,

C iam corpore a morte reſurgemus, et in gloria animæ etiam cum carne gaudebimus. Quod ergo mire ſaluator noſter fecit in ſe, hoc veraciter ſignificauit in nobis, vt nos dolor in ſexta, et requies in ſeptima, et gloria excipiat in octaua. Hinc per Salomonem dicitur: Da partes ſeptem necnon et octo, quia ignoras quid mali futurum ſit ſu- *Eccls.11.a* per terram. Partes etenim ſeptem ſimul et octo damus, quando ſic ea quæ ſeptem diebus euoluuntur diſponimus, vt per hæc ad bona æterna veniamus. Vt dummodo caute agitur, poſtmodum venientis tremendi iudicij ira deuitetur. Octo itaque cubitis veſtibulum menſuratur intrinſecus, quia per lucem quæ poſt ſeptem dies ſequitur, latitudo nobis æternitatis aperitur. Sed nemo ad illam venit, niſi qui hic dilectionē Dei, ac proximi deuota mente tenuerit. Vnde et ſubditur: [Et frontem eius duobus cubitis.] Frons etenim portæ eſt boni meritum vitæ præſentis. Sicut enim veſtibulum intrinſe-

D cus ſuperna requies debet intelligi, ita per frontem portæ neceſſe eſt qualitatem viſibilis vitæ ſignari. Frons ergo portæ duobus cubitis menſuratur, quia quiſquis hic dilectionem Dei ac proximi ſeruare ſtuduerit, ipſe ad æternitatis atrium pertingit. Vita igitur noſtra vt duobus cubitis ſit menſurata, tendi quotidie per charitatem debet in amorem Dei ſimul et proximi. Non eſt enim charitas vera, ſi minus a duobus cubitis habet. Vnde Moyſes cum per colores veſtium, electorum virtutes exprimeret, in ornamento pontificis bis tinctum coccum iubet adhiberi. Quid namque per coccum, niſi charitas deſignatur, quæ ſemper flamma amoris accenditur? Sed coccus bis tingitur, quando non ſolum ex amore Dei, ſed etiam proximi noſtra charitas inflammatur. Nam quiſquis ſic amat Deum, vt commiſſi ſibi proximi curam relinquat, adhuc in eo coccus ſemel tinctus eſt. Et quiſquis ſic amat proximum, vt minuat deſiderium quo *Exod.28.a* *S.Hie. de veſt. ſacerd.* *Hil.in Mat. Com.31.*

E flagrare debet in Deum, non eſt adhuc in eo color tincturæ geminatus. Debemus ergo et amare eos, cum quibus viuimus, et ad illum totis deſiderijs anhelare, in quo veraciter viuamus. Ecce etenim ad fidem atque ad audiendum verbum omnipotentis Domini nos qui religioſo induti habitu videmur, ex diuerſa mundi qualitate conuenimus, atque ex diſſimilibus iniquitatibus in ſanctæ Eccleſiæ concordia congregati ſumus, ita vt iam patenter factum eſſe videatur, quod de promiſſione Eccleſiæ per Iſaiam dicitur: Habitabit lupus cum agno, et pardus cum hædo accubabit: Nam per *Iſa.11.b* ſanctæ charitatis viſcera lupus cum agno habitat: quia hi qui in ſæculo raptores fuerunt, cum manſuetis ac mitibus in pace conquieſcunt. Et pardus cum hædo accubabit: quia is qui peccatorum ſuorum maculis varius fuit, cum eo, qui ſe deſpicit et peccatorem fatetur, humiliter conſentit. Vbi et ſubditur: Vitulus et leo et ouis ſimul morabuntur. Quia et is qui per contritum cor ad quotidianum ſe Deo ſacrificium præpatat,

parat, et alius qui tamquam leo ex crudelitate sæuiebat, et alter qui velut ouis in innocentiæ suæ simplicitate perdurat, in caulis sanctæ Ecclesiæ conuenerunt. Ecce qualis est charitas, quæ per diuersitates mentiũ accenditur, cõcremat, conflat, et quasi in vnã auri speciẽ reformat. Sed in eo quòd se electi sic amant, ad illũ necesse est vt festinent, quem æterno gaudio in cælis videre mereanrur. Vnus est etenim Dominus ac Redemptor noster, qui et hic electorum suorum corda ad vnanimitatem ligat, et ad supernum amorem per interna desideria semper stimulat. Vnde et illic subditur: Et puer paruulus minabit eos. Quis iste est puer paruulus, nisi de quo scriptum est: Puer natus est nobis, filius datus est nobis? Qui simul habitantes minat, quia ne in terrenis rebus corda nostra inhæreant, hæc per internum desiderium quotidie inflammat. Et hoc ipsum eius minare, est ad suum nos amorem incessantet accendere, ne cum nos vicissim diligimus, mente in hoc exilio remaneamus: ne quies huius vitæ sic placeat, vt ad obliuionem patriæ perducat, ne delectata mens prosperis torpeat. Vnde et donis suis flagella permiscet, vt nobis omne quod nos in sæculo delectabat, amarescat, et illud incendium surgat in animo, quod nos semper ad cæleste desiderium in quiete excitet, atque vt ita dicam, delectabiliter mordeat, suauiter cruciet, hilariter contristet. Puer ergo nos paruulus minat, quia is qui paulominus quàm angeli minoratus est, per charitatem quam nobis tribuit, in hoc nos mundo mentem figere non permittit. Bis tinctus itaque in nobis coccus est, si et hic proximos nostros sicut nos diligimus, et ad auctorem omniũ cum ipsis quos diligimus, festinamus. Si igitur vita nostra de perfecta charitate bis tingitur, frons in nobis portæ duobus cubitis mensuratur. Siue igitur doctor seu sacrum eloquium, vel certe fides portæ nomine signetur, in mensura vtriusque cubiti charitas non inconuenienter accipitur: quia et ille vera prædicat, qui Dei ac proximi amorem docet, et ipsa est certa scientia quam charitas ædificat, et fides robusta est, quæ se in dilectione Dei ac proximi exercet. Sequitur: [Porro thalami portæ ad viam orientalem tres hinc, et tres inde, et mensura vna triũ.] Quid thalami, quid via orientalis designet, iam superius diximus, nec replicare latius necessarium putamus. Sed quærendum nobis est, quid est quod dicitur, tres hinc, et tres inde? Thalami quippe iuxta viam orientalem sunt corda feruentium in amore Dei. Et siue hi, qui electi in Testamento veteri fuerunt, siue hi, qui in Testamento nouo secuti sunt, nimirum constat, quia omnes ex amore Trinitatis accensi sunt. Neque enim vere Deum diligerent, si eiusdem Trinitatis, quæ Deus est, gratiam non accepissent. Iuxta viam ergo orientalem, tres hinc, et tres inde sunt thalami, quia dum inter veteres et nouos patres Dominus incarnari dignatus est, quasi in medio thalamorum via orientalis apparuit, qui thalami ad veram speciem ex Trinitatis sunt cognitione decorati. Sin vero ad virtutes electorum eundem numerum referamus, tres sunt virtutes, sine quibus is, qui aliquid operari iam potest, saluari non potest, videlicet fides, spes, charitas. Et quia eadem fides, spes, et charitas in antiquis patribus quæ in nouis doctoribus fuit, iuxta orientalem viam tres hinc et tres inde thalami describuntur. Vel certe quia tres patrum veterum distinctiones fuerunt, tres quoque nouorum sub gratia sequuntur. Vetus quippe populus habuit patres ante legem, ac deinde in lege, et postmodum prophetas. In nouo autem populo prius Hebræorum primitiæ crediderunt, postmodum plenitudo gentium fidem secura est, ac deinde in fine sæculi Hebræorum reliquiæ saluantur. Quia ergo incarnatio Domini et ex superiori parte patres ante legem, patres in lege, atque ad extemum prophetas habuit, et ex posteriore fideles ex Hebræis, fideles ex gentibus, ac postmodum Hebræorum omnes reliquias collegit, orientalis via tres hinc, et tres inde thalamos habere memoratur. Sed hoc quoque non inconuenienter accipimus, si tres esse fidelium ordines dicamus. Siue namque in veteri, seu in nouo Testamento, alius est ordo prædicantium, alius continentium, atque alius bonorum coniugatorum. Vnde et idem propheta in superiori parte tres viros liberatos vidit: Noe, Daniel, et Iob, in quibus videlicet tribus prædicatores, continentes, et coniugati signati sunt. Nam Noe arcam in vndis rexit, atque ideo figuram rectorum tenuit. Daniel in aula regia abstinentiæ deditus fuit, et idcirco vitam continentium signauit. Iob vero in coniugio positus, et curam domus propriæ exercens placuit, per quem digne bonorum coniugatorum ordo figuratur. Quia ergo etiam ante mediatoris aduentum, et prædicatores, et continentes, ac boni coniugati fuerunt,

Ibid. b

Sup. hom. 15. et 4. Mor. 26.

Rom. 9. a

Ezec. 14. d

A fuerunt, qui eumdem eius aduentum præstolarentur, et magna hunc siti desiderij vi-
dere cuperent: et postmodum prædicatores continentes, ac boni coniugati, sicut cerni-
mus, existunt, qui Redemptorem nostrum non iam desideramus incarnatum, sed in
maiestatis suæ gloria contemplandum: orientalis via tres hinc, et tres inde thalamos
habet, iuxta Psalmistæ vocem, qui de eadem via, videlicet Redemptore nostro, dicitur: *Psal. 17. e*
In circuitu eius tabernaculum eius. Sed pensandum nobis est solicita intentione, quòd
dicitur: quia mensura vna trium. Cum enim longe sit vna a continentibus et tacen-
tibus excellentia prædicatorum, et valde a coniugatis distet eminentia continentium,
quid est, quòd vna mensura dicitur trium? Coniugati quippe quàuis et bene agant,
et omnipotentem Deum videre desiderent, domesticis tamen curis occupantur, et
necessitate cogente, in vtroque mentem diuidunt. Continentes autem ab huius mun-
B di actione remoti sunt, et voluptatem carnis etiam a licito coniugio restringunt: nul-
la coniugis, nulla filiorum cura, nullis noxijs ac difficilibus rei familiaris cogitatio-
nibus implicantur. Prædicatores vero non solum se a vitijs coercent, sed etiam alios
peccare prohibent, ad fidem ducunt, in studio bonæ conuersationis instruunt. Quo
modo ergo vna eorum mensura est, quorum vitæ æqualitas vna non est? Sed mensura
vna trium est, quia etsi in eis meritorum magna est diuersitas, tamen distantia in fide
in qua tenduntur non est. Nam eadem fides, quæ istos solidat in maximis, illorum in-
firmitatem continet in paruis. Vel certe trium vna mensura est, quia in retributione
vltima, quamuis eadem dignitas omnibus non sit vna, tamen erit omnibus vita beati-
tudinis. Vnde et per semetipsum Dominus dicit: In domo patris mei mansiones mul- *Ioan. 14. a*
tæ sunt. Sed tamen qui in ea ducti sunt, quamuis diuersis horis venerint, vnum de- *Pat. in Ioan.*
C narium perceperunt. Qua itaque ratione conueniant mansiones multæ cum vno de- *c. 31.*
nario, nisi quia diuersæ quidem beatorum ciuium dignitates erunt, sed tamen vna re- *S. Greg. Mor. c.*
quies æternæ retributionis? Nam etsi dispar erit meritum singulorum, non erit diuer- *42. et 33. Mor.*
sitas gaudiorum: quia etsi alter minus atque alius amplius exultat, omnes tamen *c. 24. in dial.*
vnum gaudium de conditoris sui visione lætificat. Hoc quoque est, siue de veteribus, *lib. 4.*
seu de nouis patribus sentiendum: quia Orientalis via cum tres hinc, et tres inde tha-
lamos habet, mensura vna trium est, quoniam ipsa fides atque ipsum meritum tenuit
corda præcedentium, quæ replenit corda sequentium sub Testamento nouo positorũ,
sicut et per Paulum dicitur: Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est: *2. Cor. 4. c*
Credidi, propter quod locutus sum: et nos credimus, propter quod et loquimur. Spi- *Ps. 115.*
ritales quippe illi patres omnipotentem Deum Trinitatem ita esse crediderunt, sicut
D eamdem Trinitatem noui patres aperte loquuti sunt. Isaias namque audiuit angelica
agmina in cælo clamantia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabbaoth. Vt *Isa. 6. a*
enim personarum Trinitas monstraretur, tertio sanctus dicitur. Sed vt vna esse sub-
stantia Trinitatis appareat, non Domini sabbaoth, sed Dominus sabbaoth esse per-
hibetur. Quod Dauid quoque sentiens ait: Benedicat nos Deus, Deus noster, benedi- *Ps. 66.*
cat nos Deus. Qui cum tertio dixisset Deus, vt vnum esse hunc ostenderet, subdidit: Et
metuant eum omnes fines terræ. Paulus quoque loquitur dicens: Quoniam ex ipso, *Rom. 11. d*
et per ipsum, et in ipso sunt omnia. Ex ipso videlicet, ex patre: per ipsum, per filium: in
ipso autem, in Spiritu sancto. Quem ergo ipsum cum tertio dixisset, adiunxit: Ipsi glo-
ria in sæcula sæculorum, Amen. Qui enim non dixit, ipsis, sed ipsi, dicendo ter ipsum, *Pat. in Gen.*
distinxit per personas, et subiungendo ipsi gloria, non diuisit substantiam. Quia itaque *c. 17.*
vna est veterum ac nouorum patrum fides, recte thalamorum describitur mensura vna
trium. Quod verbis alijs replicatur cum subditur: [Et mensura vna frontium.] Ex vtra-
que enim parte est mensura frontium, quia patres nostri, vel prius a veteri, vel nunc a
nouo Testamento venientes, in vna mediatoris fide conueniunt. Qui pro eo, quòd cha-
ritate pleni sunt, carnem suam abstinentia edomant, corda audientium prædicationis
lumine illustrant, signa faciunt, virtutes operantur. Per hoc quòd eorum bona no-
bis foris innotescunt, non immerito huius cælestis ædificij frontes vocantur. Omne
enim quod nunc in aperto ostenditur, frons est: vt illud sit vestibulum ædificij, quod
nobis interius reseruatur. Vnde et sanctæ Ecclesiæ in Canticis Canticorum dicitur: Si- *Cant. 6. b*
cut cortex mali punici genæ tuæ absque occultis tuis. Genæ quippe sunt sanctæ Eccle- *Pat. in Cant.*
siæ spirituales patres, qui nunc in ea miraculis coruscant, et velut in eius facie venera- *Cant. c. 37.*
biles apparent. Cum enim videmus multos mira agere, ventura prophetare, mundum *Greg. sup. in* *Cant. 5.*

perfecte relinquere, cælestibus desiderijs ardere, sicut cortex mali punici sanctæ genæ A
rubent. Sed quid istud est omne quod miramur, in illius rei comparatione de qua scri-
Isa.64.a ptum est, quòd oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ
1.Cor.11.c præparauit Deus diligentibus se? Bene ergo cum miraretur genas Ecclesiæ, subdidit:
[Absque occultis tuis.] Ac si aperte diceretur: Ea quidem quæ in te non latent, magna
sunt sed illa valde inæstimabilia, quæ latent. Sequitur: [Et mensus est latitudinem li-
minis portæ decem cubitorum, et longitudinem portæ tredecim cubitorum.] Multa
superius de portæ significatione iam diximus. Sed vnum tenere aliquid debemus, per
quod possit et cetera lectoris prudentia penetrare. Dictum quippe est, per portam scri-
pturam sacram posse significari. Sed hoc nobis modo laboriose discutiendum est, cur
latitudo liminis portæ decem cubitis, et longitudo portæ tredecim mensuratur. Hoc
autem loco longitudo portæ altitudo dicitur, sicut nos longæ staturæ dicimus, quem B
altum videmus. Nam longitudo portæ dici in transuersum non potest, cuius latitudo
per decem cubitos demonstratur. Quid ergo latitudo liminis portæ, nisi lex Testamen
ti veteris fuit: et longitudo portæ, nisi gratia Testamenti noui? Quia videlicet scriptura
Deut.12.a.b sacra dum per Testamentum vetus crimina operum compescuit, dari decimas præce-
pit, quasi per mandata humilia in liminis latitudine iacuit. Sed dum per Testamentū
Luc.9.c nouum cogitationes prauas coercuit, derelinqui omnia, et pro Deo vitam corporis iuſ-
sit cum præsenti sæculo despici, quasi porta nostra in longitudinis altitudine surrexit.
Exod.19.b Minora quippe præcepta Israelitico populo per legem data sunt. Vnde et eidem popu-
lo Moyses in campo locutus est. Altiora Dominus sanctis Apostolis dedit. Vnde et eos-
Mat.5.b dem mandatis vitæ in monte docuit. Dum vero Redemptor noster per Euangelium
Pat.in Mat. c.14. dicit: Nolite putare, quoniam veni soluere legem aut prophetas, non veni soluere, sed C
adimplere. Adimplere enim venerat legem, qui legis iustitiæ gratiam addidit, vt quod
illa iubebat in minimis, ipse perfici adiuuaret in summis. Et quod illa coercebat ab
opere, ipse resecaret a corde. Intellectu ergo lex, quæ in latitudine iacuit, in altitudine
surrexit. Ipsa enim Dei cognitio, quæ apud illam in spiritalibus patribus fuit, nota
omni Hebræorum populo non fuit. Nam omnipotentem Deum, sanctam videlicet
Trinitatem cum prophetæ prædicarent, populus ignorabat, solum decalogum tene-
bat in fide, legem Trinitatis nesciens. Mensuretur ergo latitudo liminis portæ decem
cubitis, quia durus ille populus subtilitatem fidei ignorans, mandatis seruiebat decalo-
gi. Mensuretur ergo longitudo portæ tredecim cubitis, quia per Testamentum nouum
in corde fidelis populi super mandata decalogi quem verius custodit, cognitio Trini-
tatis creuit. Et cum mandata legis perficit, Trinitatem esse omnipotentem Dominum D
credidit. Vbi et quæri rationabiliter potest, cur istam latitudinem liminis portæ, quā
superius dixerat vno calamo mensurari, inferius subiunxit, quòd decem cubitis men-
suretur: ac deinde subditur, quòd longitudo portæ tredecim sit cubitis mensurata?
Vnus etenim calamus iam, sicut sæpe dictum est, sex cubitos habet, et palmum: decem
vero cubiti iam mensuram suam super calamum tenent, tredecim vero amplius, quàm
decem. Quid est ergo, quòd prius vno calamo limen portæ, postmodum latitudo
eius decem cubitis, ad extremum quoque longitudo portæ tredecim mensuratur: nisi
quòd sancti patres, quos per sanctam scripturam ante legem fuisse cognoscimus, vnū
quidem omnipotentem Deum, sanctam videlicet Trinitatem esse nouerunt, sed eam-
dem Trinitatem, quam cognouerant, aperte minime prædicauerunt? Qui eius iuſ-
sionibus obedientes, et vitæ munditiam conseruantes, quasi in sex cubitis calami habue E
runt perfectionem operis, et sæpe angelos videntes habuerunt palmum contemplatio-
nis. Data autem lege, rudis ille Hebræorum populus mandata decalogi seruare cona-
tus est, sed tamen de cognitione sanctæ Trinitatis eruditus non est. Et quamuis hanc
spiritales patres perfecte cognouissent, multitudo tamen synagogæ nec inuenire my-
sterium Trinitatis potuit, nec quærere sciuit. Superueniente autem gratia per Testa-
mentum nouum, omnis fidelis populus vnum Deum Trinitatem esse cognouit, et vir-
tutem decalogi eius agnitione compleuit. Prius ergo limen portæ mensuretur calamo
vno, postmodum latitudo eius cubitis decem, atque ad extremum longitudo portæ cu-
bitis tredecim: quia et sanctis patribus ante legem actiua et contēplatiua vita non fuit,
et sub lege decalogi populus, diuinæ substantiæ mysterium nesciens, in mandatorum
latitudinē seruiuit. Et nūc sub gratia custoditis verius decalogi pręceptis, omnis qui ad
fidem

A fidem venerit sanctæ Trinitatis sacramenta cognoscit. Qua in re hoc quoque nobis sciendum est, quia et per incrementa temporum creuit scientia spiritalium patrum. Plus namque Moyses, quàm Abraam, plus prophetæ quàm Moyses, plus Apostoli, quàm prophetæ in omnipotentis Dei scientia eruditi sunt. Fallor si hæc ipsa scriptura non loquitur: Pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia. Sed hæc eadem, quæ de Abraam, Moyse, prophetis et Apostolis diximus, et eiusdem scripturæ verbis si possumus ostendamus. Quis enim nesciat, quia Abraam cum Deo locutus est? et tamen ad Moysen Dominus dicit: Ego sum Deus Abraam, Deus Isaac, et Deus Iacob, et nomen meum Adonai non indicaui eis. Ecce plus Moysi quàm Abraæ innotuerat, qui illud de se Moysi indicat, quod se Abraæ non indicasse narrabat. Sed videamus si prophetæ plus quàm Moyses diuinam scientiam apprehendere potuerunt. Certe Psalmista dicit: Quo modo dilexi legem tuam Domine, tota die meditatio mea est. Atque subiunxit: Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est. Et iterum: Super seniores intellexi. Qui ergo legem meditari se memorat, et super omnes docentes se ac super seniores intellexisse testatur, quia diuinam scientiam plusquam Moyses acceperat, manifestat. Quo modo autem ostensuri sumus, quia plus sancti Apostoli edocti sunt, quàm prophetæ? Certe veritas dicit: Multi reges, et prophetæ voluerunt videre quæ videtis, et audire quæ auditis, sed non viderunt. Plus ergo quàm prophetæ de diuina scientia nouerunt, quia quod illi solo spiritu viderant, ipsi etiam corporaliter videbant. Impleta itaque est ea, quam superius diximus, Danielis sententia: quia pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia. Mensura ergo calami, qui est sex cubitorum et palmo, ducatur ad cubitos decem: et mensura decem cubitorum ad extremum surgat in tredecim. Quia quanto mundus ad extremitatem ducitur, tanto nobis æternæ scientiæ aditus largius aperitur. Sequitur: [Et marginem ante thalamos cubiti vnius.] Sicut sæpe diximus, thalami corda electorum sunt, omnipotentis amore feruentia. Quid per marginem ante thalamos, nisi fides exprimitur? quia nisi prius ipsa teneatur, nullo modo ad spiritalem amorem pertingitur. Non enim charitas fidem, sed fides charitatem præcedit. Nemo enim potest amare quod non crediderit. Margo itaque est ante thalamos, fides ante ardorem charitatis: quia sicut dictum est, nisi ea quæ audis credideris, ad amorem eorum, quæ audieris nullatenus inflammaris. Sed margo ante thalamum cubiti vnius est, quia tunc fides corda audientium in amore copulat, quando per errores, et schismata diuisa non est, sed in vnitate perdurat. Vt videlicet margo vnius cubiti audientis animum ad thalamum perducat, quia cælestis spiritus speciem quam hic prædicat, postmodum in cælestibus demonstrat. Vbi et bene subditur: [Et cubitus vnus, finis vtrumque.] Vtrumque autem dicitur, ac si dicatur vtrorumque. Per latitudinem quippe liminis, et longitudinem portæ, vetus ac nouum Testamentum diximus designari. Ad extremum vero additur, quòd cubitus vnus sit finis vtrorumque, qui videlicet et Testamentum vetus vnum nobis mediatorem Dei, et hominum nũciauit, et Testamentum nouum eundem nobis nunciat in æterna claritate venturum, quẽ iam pro nobis cognouimus incarnatum. Cubitus ergo vnus vtrorumque est: quia et quem lex prædixit, in carne apparuit, et ipse quem nunc Testamentum nouum loquitur, in gloria maiestatis apparebit. Et tunc vtrorumque finis erit, cum visus in diuinitatis suæ potentia, omnia quæ sunt prædicta compleuerit. Scriptum namque est: Finis legis Christus ad iustitiam credenti. Finis videlicet, non qui consumit, sed qui perficit. Tunc etenim legem perfecit, cum sicut lex prædixerat, incarnatus apparuit. Sed adhuc de eius indicio multa nouum Testamentum loquitur, adhuc multa de regno illius narrat, quæ necdum videmus impleta. Ecce quotidie Euangelium legitur, ventura prædicantur. Tunc ergo erit et noui Testamenti finis, cum et quæ de se promisit, compleuerit. Finietur vero Testamentum nouum, quia perficietur. Nam cum ipse de quo loquitur, visus fuerit, eiusdem Testamenti verba cessabunt. Vnde et sanctæ Ecclesiæ veri luminis diem quasi tempus vernale præstolanti per sponsi vocem dicitur: Surge propera amica mea, columba mea, formosa mea, et veni. Iam enim hyems transiit, imber abijt, et recessit, flores apparuerunt in terra. Siue enim sancta Ecclesia, seu vnaquęque electa anima, cælesti sponso est amica per amorem, columba per spiritũ, formosa per morum pulchritudinem. Quæ cum iam de corruptione carnis ducitur, ei pro-

Margin notes: Dan. 12. b; Exod. 6. a; Ps. 118.; B; Ibid.; Luc. 10. d; Dan. 12. b; C; S. Hier. in Eze ch. 40.; D; E; Rom. 10. a; Cant. 2. d; S. Greg. 27. Mor. c. 16. Pat. in Cant. Cant. 13.

culdubio hiems transiit, quia præsentis vitæ torpor abscedit. Imber quoque abit et recedit: quia cum ad contemplandum in sua substantia omnipotentem Deum educitur, iam verborum guttæ necessariæ non erunt, vt pluuia debeat prædicationis infundi. Nam, quod minus audire potuit, amplius videbit. Tunc apparent flores in terra, quia cum de æterna beatitudinis vita quædam suauitatis primordia prægustare anima cœperit, quasi iam in floribus odorata exit. Quod postquam egressa fuerit, in fructu vberius habebit. Vnde et illic subditur: Tempus putationis aduenit. In putatione quippe sarmenta sterilia reciduntur, vt ea quæ præualent, vberius fructum ferant. Nostræ itaque putationis tempus tunc aduenit, quando infructuosam ac noxiam corruptionem carnis deserimus, vt ad fructum animæ peruenire valeamus. Qui fructus nobis erit vberrimus, visio vnius cubiti. Ergo vnus est finis vtrumque, quia vnus est A

Psal. 140. c ille qui dixit: Singulariter sum ego donec transeam. Qui solus cum patre et sancto Spiritu præsidet in cælo, sicut passer vnicus in ædificio. Quemadmodum impleuit legem per mysterium incarnationis, et perfectæ humanitatis suæ, ita Testamenti noui promissa impleturus est per ostensam gloriam claritatis suæ. Hunc vnum nobis cubitum mensura quoque arcæ locuta est. Arca enim, quæ trecentis cubitis fieri in longitudine iussa est, sexaginta vero in latitudine, triginta autem in altitudine, in vno est cubito consummata. Quid enim per arcam, nisi sancta Ecclesia figuratur, quæ inferius ampla est, superius angusta? Quæ a trecentis, et sexaginta ac triginta cubitis ad vnum cubitum colligitur, quia ab ea latitudine, quam sancta Ecclesia in membris suis, adhuc infirmantibus, habet, paulisper angustata, et in altum proficiens ad vnum tendit. Ipsa enim ratio exigit, vt credamus, quòd in illa arcæ latitudine omnes bestiæ, cuncta quadrupedia atque reptilia in inferioribus fuerunt, homo vero atque volatilia nimirum in superioribus. Iuxta superiorem etenim partem fenestra fuit in latere, de qua coruum, vel columbam dimisit homo, vt si iam diluuij transisset aqua, cognosceret. Et quia arca eadem in vno fuit cubito consummata, homo et volatilia iuxta cubitum fuerunt. Recte itaque per arcam vniuersa Ecclesia designatur, quæ adhuc in multis suis carnalibus lata est, in paucis spiritalibus angusta. Et quia ad vnum hominem, qui est sine peccato colligitur, quasi in vno cubito consummatur. Videmus etenim multos intra eiusdem sanctæ Ecclesiæ sinum in superbia erigi, in carnis voluptate dissolui, acquirendis terrenis rebus inhiare, imperante auaritia maria transire, deseruire iracundiæ, iurgijs vacare, proximos, quos præualent, lædere. Sed quia eos adhuc sancta Ecclesia tolerat, vt conuertantur, quasi in arcæ latitudine, deorsum bestiæ morantur. Videmus alios iam aliena non quærere, illatam iniuriam æquanimiter portare, rebus proprijs esse contentos, humiliter viuere. Sed quia isti iam pauci sunt, angustatur arca. Alios autem conspicimus etiam possessa relinquere, nullum terrenis rebus studium dare, inimicos diligere, carnem a cunctis voluptatibus domare, motus omnes sub rationis iudicio premere, per cæleste desiderium contemplationis pennas subleuare. Sed quia tales quique valde rari sunt, in arca iuxta cubitum ducuntur, vbi homines et volatilia continentur. Quæratur tamen si quis in eis esse valeat sine peccato, et nullus inuenitur. Quis itaque homo sine peccato est, nisi ille qui in peccatis conceptus non est? In vno ergo cubito consummatur arca, quia vnus est auctor, et Redemptor sanctæ Ecclesiæ sine peccato, ad quem, et per quem omnes proficiunt, qui se esse peccatores nouerunt. Dicatur itaque de limine et porta. Et cubitus vnus, finis vtrumque. Quia cum vnus mediator Dei et hominum Christus Iesus in maiestate sua apparuerit, omnia vtriusque Testamenti quæ prædicta et promissa sunt complebit. Sin vero vtraque hoc loco marginem ac thalamos memorat, neque hoc ab hac sententia abhorret: quia cum maiestas Redemptoris nostri nobis fuerit ostensa, finitur fides, cum iam cœperit videre homo quod credidit. Et ad finem suum perueniunt thalami, quia corda fidelium incomparabiliter longe quàm modo sunt, in amore illius perficiuntur. Cubitus ergo vnus finis vtrumque est: quia vnius Domini et saluatoris visio in electis suis fidem finit, et charitatem perficit. Considerare libet, qui nos sumus, qui ista tractamus. Certe ex gentibus venimus, certe parentes nostri lignorum ac lapidum cultores fuerunt. Vnde ergo hoc nobis, vt ea quæ nunc vsque Hebræi nesciunt, Ezechielis prophetæ tā profunda mysteria rimemur? Agamus ergo gratias toto desiderio, vni, qui cuncta quæ de eo in sacro eloquio scripta sunt, opere impleuit, vt quæ intelligi audita non

Margin notes: *Gen. 6. c* — *Pat. in Gen. c. 36.* — *Idem in Ezec. hom. 38.*

Margin letters: B, C, D, E

A non poterant, visa panderentur. Ibi quippe incarnatio, ibi passio, ibi mors, ibi resurrectio, ibi ascensio illius continetur. Sed quis nostrum hæc audita crederet, nisi facta cognouisset? Signatum ergo librum, sicut in Ioannis Apocalypsi legitur, quem aperire et legere nemo poterat, leo de tribu Iuda apperuit, quia omnia eius nobis mysteria in sua passione ac resurrectione patefecit. Et per hoc quòd infirmitatis nostræ mala pertulit, suæ nobis potentiæ, et claritatis bona monstrauit. Caro enim factus est, vt nos spiritales faceret: benigne inclinatus est, vt leuaret: exijt, vt introduceret: visibilis apparuit, vt inuisibilia monstraret: flagella pertulit, vt sanaret: opprobria, et irrisiones sustinuit, vt ab opprobrio æterno liberaret: mortuus est, vt viuificaret. Agamus ergo gratias viuificanti et mortuo, et ideo amplius viuificanti, quia mortuo. Vnde bene salutem nostram, et passionem illius Isaias contemplatus ait: Vt faciat *Apoc. 5. a* *Isa. 27. f*

B opus suum alienum, est opus eius: vt operetur opus suum, peregrinum est opus eius ab eo. Opus etenim Dei est animas quas creauit colligere, ad æternæ lucis gaudia reuocare. Flagellari autem atque sputis illiniri, crucifigi, mori, atque sepeliri, non hoc in sua substantia opus Dei est, sed opus hominis peccatoris, qui hæc omnia meruit per peccatum. Sed peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. *1. Pet. 2. d* Et qui in natura sua ante semper incomprehensibilis, in natura nostra comprehendi dignatus est ac flagellari, nisi ea quæ erant infirmitatis nostræ susciperet, numquam nos ad suæ fortitudinis potentiam subleuaret. Vnde ergo faciat opus suum? Alienum opus eius, et vt operetur opus suum, peregrinum est opus eius ab eo: quia incarnatus Deus vt nos ad suam iustitiam colligeret, dignatus est pro nobis tamquam peccator homo vapulare. Et alienum opus fecit vt faceret proprium, quia per hoc quòd

C infirmans mala nostra sustinuit, nos qui creatura illius sumus, ad fortitudinis suæ gloriam perduxit. In qua viuit et regnat cum patre in vnitate Spiritus sancti, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVII.

Thalami autem sex cubitorum erant hinc et inde. Et mensus est portam a tecto thalami vsque ad tectum eius, latitudinem viginti quinque cubitorum, ostium contra ostium. Et fecit frontes per sexaginta cubitos, et ad frontem atrium portæ vndique per circuitum, *Ezec. 40. a*

D et ante faciem portæ, quæ pertingebat vsque ad faciem vestibuli portæ interioris, quinquaginta cubitos, et fenestras obliquas in thalamis, et in frontibus eorum, quæ erant intra portam vndique per circuitum. Similiter autem erant, et in vestibulis fenestræ per gyrum intrinsecus, et ante frontes pictura palmarum celata.

MEmoratis superius thalamis, propheta subiungit, quia thalami sex cubitorum erant hinc et inde. Qua in re magna nobis quæstio generatur, cur superius thalamum vno calamo mensuratum dixit, quem videlicet calamum sex cubitos, et pal- *Sup. hom. 16. et hom. 14. in qua de palmo cubitis sex addito.*

E mum habere perhibuit, atque inferius thalamos sex solummodo dicit cubitis mensurari? Si enim non calamo, sed sex cubitis mensurantur, palmus deest, qui superius in mensura calami dicebatur adesse. Sed si thalami sunt sensus atque cogitationes fidelium, in quibus castæ animæ conditori suo in amore iunguntur, et per sex cubitos perfecta operatio, per palmum vero inchoatio contemplationis exprimitur, sanctæ vniuersalis Ecclesiæ debemus membra conspicere, et citius inuenimus, quia sunt in ea thalami vno calamo, et sunt alij sex tantummodo cubitis mensurati. Nam fideles quidam in illa omnipotentem Deum ita amant, vt et in opere perfecti sint, et in contemplatione suspensi. Hi profecto calamum in mensura habent, quia et sex cubitos operationis, et palmum contemplationis possident. Quidam vero omnipotentem quidem Deum diligunt, et perfecte in bonis operibus exercentur, sed tamen contemplari eius magnitudinem subtiliori intellectu nesciunt. Amant autem sed inue-

ſtigare gaudia eius claritatis ignorant. Hi itaque ſex cubitos habent, et palmum non A
habent, quia ei iam per amorem iuncti ſunt, ſed ex contemplatione diſiuncti. Qui tamē
thalami poſt commemorationem cubiti vnius, hinc et inde eſſe referuntur: quia videli-
cet in amore auctoris ac Redemptoris noſtri fideles animæ et ex Iudaico populo et ex
gentilitate conuenerunt. Vnde et idem Redemptor noſter cum aſellum ſedens, Hie-
ruſalem tenderet, ſicut Euangeliſta teſtatur, multi veſtimenta ſua ſtrauerunt in via,
alij autem frondes cædebant de arboribus, et ſternebant in via, et qui præibant, et qui
Mar. 11. b ſequebantur, clamabant dicentes: Oſanna benedictus, qui venit in nomine Domini.
Mat. 21. a Saluator enim noſter aſellum ſedens, Hieruſalem tendit, quando vniuſcuiuſque fide-
Luc. 19. f lis anima, regens videlicet iumentum ſuum, ad pacis intimæ viſionem ducit. Iumen-
tum ſedet etiam cum ſanctæ Eccleſiæ vniuerſaliter præſidet, eamq. in ſupernæ pacis
deſiderium accendit. Multi autem veſtimenta ſua in via ſternunt, quia corpora ſua B
per abſtinentiam domant, vt ei iter ad mentem parent, et exempla bona ſequentibus
præbeant. Alij autem ramos vel frondes de arboribus cædunt et ſternunt in via: quia in
doctrina veritatis, verba atque ſententias patrū ex eorū alloquio carpunt, et hæc in via
Dei ad auditoris animum venientes, humili prædicatione ſubmittunt. Quod indigni
quoque et nos modo facimus. Nam cum patrum ſententias in ſermone exhortationis
aſſumimus, frondes de arboribus cædimus, et has in via Dei omnipotentis Domini ſter
nimus. Sed qui præibant et qui ſequebantur, clamabant: Oſanna. Præceſſit quippe
Iudaicus populus, ſecutus eſt gentilis: Et quia omnes electi ſiue, qui in Iudæa eſſe po-
tuerunt, ſiue qui nunc in Eccleſia exiſtunt, in mediatorem Dei et hominum credide-
runt et credunt, qui præeunt, et qui ſequuntur, Oſanna clamant. Oſanna autem la-
tina lingua, ſalua nos dicitur. Ab ipſo enim ſalutem et priores quæſierunt, et præſen- C
tes quærunt, et benedictum qui venit in nomine Domini confitentur, quoniam vna
ſpes, vna fides eſt præcedentium atque ſequentium populorum. Nam ſicut illis pec-
Idem Aug. lib. cata paſſione ac reſurrectione eius ſanata ſunt, ita nos præterita paſſione illius ac per-
10. confeſ. c. 43. manenti in ſæcula reſurrectione ſaluamur. Quem enim priores noſtri ex Iudaico po-
et alibi ſæpius. pulo crediderunt atque amauerunt venturum, hunc nos et veniſſe credimus, et ama-
mus, eiuſq. deſiderio accendimur, vt eum facie ad faciem contemplemur. Thalami
ergo eius hinc et inde ſunt, quia corda amantium fidem quæ in illo eſt, et priori parte
ſæculi, et ab vltima complectuntur. Sequitur: [Et menſus eſt portam a tecto tha-
lami vſque ad tectum eius, latitudinem viginti, et quinque cubitorum.] Sæpe iam
diximus portam fidem, et per eandem fidem ipſum Dominum, ac Redemptorem no-
ſtrum mediatorem Dei, et hominum Ieſum Chriſtum poſſe ſignari, quia per fidem D
quæ in eo eſt, introitus ad fidem patet. Sed etiam ſcripturam ſacram, quæ nobis eā-
dem ipſam fidem in Redemptoris noſtri intellectum aperit, non immerito portam
accipimus, quia ea vt oportet cognita ad intelligenda viſibilia intramus. Si igitur
hoc in loco, vt prædiximus, porta ſcriptura accipitur, quærendum eſt quid per te-
ctum thalami, quid per tectum portæ ſignetur. Sed habet thalamus tectum, quia
operta eſt mens amantium, et adhuc feruor amoris in occulto eſt. Habet quoque et
porta tectum, quia ſcriptura tota quidem propter nos ſcripta eſt, ſed non tota intelli-
gitur a nobis. Multa quippe in illa ita aperta ſunt vt paſcant paruulos, quædam ve-
ro obſcurioribus ſententijs vt exerceant fortes, quatenus cum labore intellecta plus
grata ſint. Nonnulla autem illa in ea clauſa ſunt, vt dum ea non intelligimus, agno-
ſcentes infirma noſtræ cæcitatis, ad humilitatem magis, quàm ad intelligentiam E
proficiamus. Sunt enim quædam quæ ita de cæleſtibus loquuntur, vt ſolis illis ſu-
pernis ciuibus in patria ſua perſiſtentibus pateant, necdumq. nobis peregrinantibus
reſerentur. Nam ſi quis ad vrbem incognitam pergens, multa de illa in via audiat,
quædam quidem ex ratione colligit, quædam vero quia necdum videt, nullo mo-
do cognoſcit: ipſi vero ciues, qui in ea ſunt, et quæ de illa tacentur vident, et quæ
de illa dicuntur intelligunt. Nos igitur in via adhuc ſumus, multa de illa cæleſti pa-
tria audimus, alia iam per ſpiritum et rationem intelligimus, quædam vero non intel-
Pſ. 103. f lecta veneramur. Vnde et de eodem ſacro eloquio ſcriptum eſt: Extendens cælum ſicut
pellem, qui tegis in aquis ſuperiora eius. Cælum quippe ſicut pellis extenditur, quia
per ora mortalium ſcriptura ſacra nobis in expoſitionibus explicatur. Sed ſunt
aquæ in cælo, ſuperiores videlicet multitudines, id eſt angelorum agmina, in quibus
eiuſdem

A eiusdem cæli teguntur superiora: quia ea quæ in sacro eloquio altiora et obscuriora
sunt, angelicis solummodo spiritibus patent, et nobis adhuc incognita perdurant. Ha-
bet ergo thalamus tectum, quia nescit adhuc proximus, quantum amatur a proximo.
Porta quoque, id est sacrum eloquium habet tectum: quia necdum omnia penetrare
intellectu possumus, quæ de cælestibus audimus. Restat ergo vt in his, quæ intelligi-
mus, in profectu quotidie charitatis ambulemus. Et quãuis in nobis proximi quoque
nostri non videant quantum diligantur a nobis, atque in sacro eloquio ea, quæ nec-
dum intelligimus, humiliter veneramur: in his tamen, ad quæ intelligendo peruení-
mus, dilatari per bonam operationem debemus. Vnde et dicitur: [Et mensus est por-
tam a tecto thalami vsque ad tectum eius latitudinem viginti et quinque cubitorum.]
Quinque enim carnis sensibus prediti sumus, videlicet visu, gustu, olfactu, auditu, atque
B tactu. Iisdem vero quinarius numerus per semetipsum multiplicatus, ad vicesimum et
quintum numerum surgit. Operari autem exterius quiddam de mandatis cælestibus,
sine istis corporeis quinque sensibus non valemus. His quippe officijs suis iudex ani-
mus interius præsidet, et quid exterius agere iuste vel misericorditer possit, quasi eisdẽ
officijs renunciantibus ac deseruientibus agnoscit. Cum ergo timore omnipotentis Do-
mini animus impletur, necesse est vt quinque nostri sensus nobis velut subiecta officia
in bona operatione deseruiant. Per quos cum aliquid agere misericorditer cœperimus,
plus se quotidie ipsa misericordia aperit, et quasi quidam sinus boni operis expandit.
Quinque igitur sensus multiplicantur in se, dum hoc quod per ipsos agitur, in bono
quotidie opere per profectum multiplicatur. Vnde et latitudo esse viginti et quinque
cubitorum dicitur, quia timor, tenacia, et pigredo angustia est. Quisquis enim ideo
C indigenti dare panem metuit, ne sibi desit: adhuc in angustia timoris est. Quisquis igi-
tur vestimentum algenti non porrigit, quia hoc solus habere concupiscit, adhuc tena-
ciæ suæ angustia coarctatur. Quisquis ideo bonum non agit, quia tepore animi tor-
pescit, ipse, ei suus torpor angustia est. Respicere autem inopem, exaudire precem,
largiri stipem, præbere defensionem, atque pro eiusdem defensione pauperis, aduer-
santis cuiuslibet inimicitias non timere, magnæ mentis latitudo est. Mensuretur ergo
inter thalamum et portam ea quæ interest latitudo, cubitis viginti et quinque: quia
in exteriore sensuum operatione probatur et cognoscitur, quæ intrinsecus largitas bo-
nitatis habeatur. Nam quid iam de scriptura sacra didiceris, et quantum proximum
tacitus ames, in latitudine boni operis ostendis. Pateat itaque viginti et quinque cubitis
latitudo inter thalamum et portam, quia inter charitatem et scientiam testis est bona
D operatio. Quæ si fortasse defuerit, profecto certum est nec cognouisse te Deum, nec
diligere proximum, id est, nec portam sacri eloquij, nec amoris thalamum habere.
Et notandum est, quòd a tecto thalami vsque ad tectum portæ dicitur mensuratum.
Per ea enim quæ nobis in sacra scriptura cooperta sunt, nostra humilitas approbatur:
quia quidquid in illa non intelligimus, non superbe reprehendere, sed venerari humi-
liter debemus. Vnde et de Domino scriptum est: Palpebræ eius interrogant filios ho- *Psal. 10.b*
minum. Palpebræ quippe eius interrogant, quando aliquid nobis claudunt, et aliquid
aperiunt. Aperiendo nos interrogant, si intelligendo non extollimur. Claudendo nos
interrogant, si non despicimus, quæ intelligere non valemus. Per ea autem, quæ de
charitate nostra proximis nostris non loquimur, in conspectu Dei verius probamur.
In quorundam enim ore charitas ficta est, in quorundam cordibus vera. Et sæpe de
E charitate ostenditur quod non est, et demonstratur, quod est. Amorem itaque no-
strum erga proximum plus bona operatio loquitur, quàm lingua, vt in ipso bono ope-
re proximus noster amari se videat. Et cum tantum non possumus quantum volumus
operari, omnipotenti Deo occulta amoris nostri sufficiant. A tecto ergo thalami vs-
que ad tectum portæ sit magna latitudo, vt ab occultis nostræ charitatis propter proxi-
mum vsque ad humilitatem scientiæ, et propter Deum, inquantum intelligimus et
valemus, bona semper operemur. Potest enim porta ipse iam aditus regni cælestis in-
telligi. Habet nunc thalamus tectum, habet et porta tectum: quia et quanta sit nostra
charitas inter Deum et proximum, non cognoscitur, et quando de hoc sæculo ad æter-
næ vitæ requiem introducamur, ignoratur. Esse enim nobis Conditor noster diem
mortis nostræ incognitum voluit, vt dum semper ignoratur, semper esse proximus
credatur: et tanto quis feruentior sit in operatione, quanto et incertus est de vocatione.
Vnde

Vnde et latitudo viginti et quinque cubitoru... thalamo ad portam tenditur: quia charitatem quam semel in Deo et proximo concepimus, vsque ad ingressum regni debemus omne quod possumus multipliciter atque incessanter operari. A tecto itaque thalami vsque ad tectum portæ magna latitudo est: quia ex gratia, qua inchoamus Deum diligere, vsque ad ipsam dilectionem quæ nobis aditum regni cælestis aperit, debemus nosmetipsos in magna bonorum operum actione dilatare, aduersa patienter perpeti, benigna charitatis obsequia libenter impendere, ipsos etiam, quos patimur, amare, habita tribuere, non habita non ambire, proximos sicut semetipsos diligere, eorum bona nostra credere, eorum mala quasi propria deflere. In tali ergo mente magna latitudo est, in qua angustia odiorum non est. Quam profecto latitudinem ex Dei et proximi amore concipimus, quantum per sacra mandata cognouimus. Nam et ipsos latitudines viginti et quinque cubitos non inconuenienter intelligimus, si eos iuxta sacrum eloquium discutere velimus. Sex enim cubitis mensuratos thalamos dixerat, et sexto die homo est conditus, eo quoque die Dominus perfecisse opera sua describitur. Vnde etiam pro perfectione poni senarius numerus solet. Et quia omnem operationem bonam per quattuor sancti Euangelij libros agnouimus, si sex quater ducimus, ad viginti et quattuor peruenimus. Cui monas additur, quia in vno semper Deo bene omnes operamur. Viginti ergo et quinque cubitis latitudo hæc explicari debuit: quia omnis bona operatio per quattuor sancti Euangelij, vt diximus, libros agnoscitur, et in vnius Dei cognitione et confessione completur. Sequitur: [Et ostium contra ostium.] Hoc loco, contra, non ad aduersitatem ponitur, sed ad rectitudinem. Ostium enim contra ostium est, cum recto itinere ab exteriore ad interiorem aditum peruenitur. In cognitione vero omnipotentis Dei primum ostium nostrum fides est, secundum vero species illius, ad quam per fidem ambulando peruenimus. In hac etenim vita hanc ingredimur, vt ad illam postmodum perducamur. Ostium ergo contra ostium est, quia per aditum fidei aperitur aditus visionis Dei. Si quis vero vtraque hæc ostia in hac vita velit accipere, neque hoc a salubri intelligentia abhorret. Nam sæpe volumus omnipotentis Dei naturam inuisibilem considerare, sed nequaquam valemus, atque ipsis difficultatibus fatigata anima, ad semetipsam redit, sibiq. de seipsa gradus ascensionum facit: vt primū semetipsam, si valet, consideret, et tunc illam naturam, quæ super ipsam est, inquantum potuerit, inuestiget. Sed mens nostra si in carnalibus imaginibus fuerit sparsa, nequaquam vel se vel animæ naturam considerare sufficit: quia per quot cogitationes ducitur, quasi per tot obstacula cæcatur. Primus ergo gradus est, vt se ad se colligat. Secundus, vt videat qualis est, collecta. Tertius, vt super semetipsam surgat, ac se contemplationi auctoris inuisibilis intendendo subijciat. Sed se ad se nullatenus colligit, nisi prius didicerit terrenarum atque cælestium imaginum phantasmata ab oculo mentis compescere, quidquid de visu, quidquid de auditu, quidquid de odoratu, quidquid de tactu et gustu corporeo cogitationi eius occurrerit, respuere atque calcare, quatenus talem se quærat intus, qualis sine istis est. Nam hæc quando cogitat, quasi quasdam vmbras corporum inrrorsus versat. Abigenda ergo sunt omnia manu discretionis ab oculis mentis, quatenus talem se anima consideret, qualis sub Deo super corpus creata est, vt a superiore viuificata, viuificet inferius quod administrat. Quæ et sic infusa est corpori, vt non per membrorum partes partibus sit diuisa. Nam in quolibet loco pars corporis percutitur, tota dolet. Miro autem modo, vna eademq. viuificatione membrorum præsidens, cum ipsa per naturam non diuersa sit, per corpus tamen agit diuersa. Ipsa quippe est quæ per oculos videt, per aures audit, per nares odoratur, per os gustat, per membra omnia tangit, et tangendo lene ab aspero discernit. Et cum tam diuersa per sensus operatur, non hæc diuersa, sed vna illa, in qua creata est ratione disponit. Cum ergo seipsam sine imaginibus corporis cogitat anima, iam primum ostium intrauit. Sed ab hoc ostio ad illud tenditur, vnde de natura Dei omnipotentis aliquid contempletur. Anima itaque in corpore, vita est carnis. Deus vero, qui viuificat omnia, vita est animarum. Si igitur tantæ est magnitudinis vt comprehendi non possit ita viuificata, quis intellectu comprehendere valeat, quantæ maiestatis sit vita viuificans? Sed hoc ipsum considerare atque discernere, iam est aliquatenus intrare: quia ex sua æstimatione anima colligit quid de incircumscripto spiritu sentiat, qui ea incomprehensibiliter

Gen. 1. c

A sibiliter regit, quæ incomprehensibiliter creauit. Conditor etenim noster longe incomparabiliter creaturæ suæ præsidet, et quædam operatur vt sint, nec tamen viuant: quædam vero vt sint et viuant, ne tamen discernere aliquid de vita valeant: quædam autem vt sint, viuant, atque discernant. Et operatur vnus omnia, sed in omnibus non diuisus. Est enim vere summus, et numquam sibi dissimilis. Anima autem etsi per naturam sibimetipsi diuersa non est, per cogitationem tamen diuersa est. Eo enim momento iste quo de visu cogitat, de auditu cogitare obliuiscitur: et eo momento iste quo de auditu, vel gustu cogitat, de odoratu, vel tactu cogitare non præualet: quia per contentionem, et obliuionem fit semper sibimetipsi dissimilis, vt nunc hoc, nunc illud cogitatione teneat. Omnipotens Deus, qui sibimetipsi dissimilis non est, in virtute videt omnia, quæ audit omnia: et ea virtute iudicat omnia, I.Cor. 12.b S.Bon. Phar. lib.1.c.1.

B qua creauit omnia. Eius ergo et videre, simul omnia administrare est, et administrata conspicere. Nec alia cogitatione iustos adiuuat, atque alia iniustos damnat, sed vna eademq. vi naturæ singularis, sibi semper indissimilis dissimilia disponit. Cur autem hoc de potentia creatoris admiremur, qui virtutis eius vestigia et in creatura conspicimus? Natura quippe luti et ceræ diuersa est Solis vero radius non est diuersus, et tamen cum diuersus non sit, diuersa sunt quæ in luto operatur et cera: quia vno eodemq. sui ignis calore lutum durat, et ceram liquat. Sed fortasse hoc in natura luti vel ceræ est, non in ipsa solis substantia, quæ in naturis diuersis diuersa videtur operari. Omnipotens autem Deus in semetipso habet sine immutatione mutabilia disponere: sine diuersitate sui diuersa agere: sine cogitationũ vicissitudine dissimilia formare. Longe ergo dissimiliter operatur dissimilia nũquam sibi dissimilis Deus, qui et vbique est,

C et vbique totus est. Ait enim: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Et de ipso scriptum est: Qui cælum metitur palmo, et terram pugillo concludit. Isa.66.a Isa.40.c Ex qua re considerare necesse est: quia is, qui cælum velut sedem præsidet, super et intus est. Et qui cælum palmo, et terram pugillo concludit, exterius, superius, et inferius est. Vt ergo indicaret omnipotens Deus interiorem se esse, et superiorem omnibus, cælum ipse sibi sedem esse perhibuit. Vt vero se ostenderet omnia circumdare, cælum metiri palmo, et terram se asserit pugillo cõcludere. Ipse est interior, et exterior: ipse inferior et superior: regendo superior, portando inferior, replendo interior, circumdando exterior. Sicq. est intus, vt portet, sic circumdat, vt penetret, sic præsidet vt portet, sic portat vt præsideat. Cum ergo eleuata ad seipsam anima suum modulum intelligit, et quia corporalia omnia transcendat, agnoscit, atque ab intellectu suo se

D ad auctoris intellectum tendit, quid iam hæc, nisi ostium contra ostium aspicit? Vnde et auctori omnium propheta dicit: Mirabilis facta est scientia tua ex me: Quia quantumlibet intenderit nec semetipsam anima perfecte sufficit penetrare, quanto magis illius magnitudinem qui potuit et animam condere? Cumq. iu scientia Dei intellectu laboraret, lassescens ac deficiens subdidit: Confortata est, nec potero ad eam. Sed cum conantes atque tendentes quiddam iam de inuisibili natura conspicere lassamur, reuerberamur, repellimur, et si interiora penetrare non possumus: tamen iam ab exteriore ostio interius ostium videmus. Ipse considerationis labor ostium est: quia ostendit aliquid eo, quod intus est, et si adhuc ingrediendi potestas non est. Sequitur: [Et fecit frontes per sexaginta cubitos, et frontem atrium portæ vndique per circuitum.] Sæpe iam diximus senario numero perfectionem boni operis designari, non illud sequentes Psal. 138. Ibid. Sup. hom. 14. et lib. 20. Mor. c. 24.

E quod conati sunt huius sæculi sapientes astruere, dicentes idcirco senarium numerum esse perfectum, quia suo ordine numeratus perficitur: vt cum vnus duo tres dicuntur, senarius numerus impleatur, vel quia in tribus partibus diuiditur, id est, sexta, tertia, et dimidia: videlicet in vno, duobus, et tribus: sed idcirco senarium numerum esse perfectum quia sicut paulo ante dictum est: Sexto die perfecit Deus omnia opera sua. Quoniam vero peccatori homini legem dedit, quæ in decem præceptis scripta est, et sexdecies ducta in sexagenarium surgunt, recte per sexaginta cubitos, bonorum operum perfectio designatur. Quod aperte etiam Dominus in euangelio designat, qui cum parabolam seminantis exponeret, dixit: Aliud cecidit in terram bonam, et dabat fructum ascendentem et excrescentem, et afferebat vnum triginta, et vnum sexaginta, et vnum centum. Fructus etenim terræ bonæ triginta offert, cum mens perfectionem fidei, quæ est in Trinitate conceperit. Sexaginta affert, cum bonæ Gen.1.d Matt.13.a Marc. 4.a

vitæ

vitæ opera perfecte protulerit. Centum vero affert, cum ad æternæ vitæ contemplationem profecerit. Sinistra enim nostra, est vita præsens: dextera vero, est vita ventura. Et recte per centenarium numerum æternæ vitæ contemplatio designatur: quia cum post triginta ac sexaginta ad centesimum numerum computandum peruenimus, idem centenarius numerus in dexterum transit. Fides atque operatio adhuc in sinistra est: quia hic adhuc positi, et credimus quod non videmus, et operamur vt videamus. Cum vero iam se animus in contemplationem æternæ vitæ suspenderit, quasi ad dexteram manum computus peruenit. Fecit itaque frontes per sexaginta cubitos. Quia enim per sexagenarium numerum perfectio: quid per frontes ædificij, nisi ipsa opera designantur quæ exterius videntur? Prædicationis enim verbum tribuere, alimenta esurientibus, vestimenta algentibus dare, et pro bono opere patienter aduersa tolerare, quid aliud quàm frontes sunt ædificij cælestis? quia pulchritudo operum exteriorum ornat habitaculū Dei, quod adhuc latet intrinsecus. Sed istæ frontes habent atriū vndique per circuitum, quia in hoc magna sunt opera, si hæc in mente dilatat amplitudo charitatis. De charitate quippe scriptum est: Latum mandatum tuum nimis. De hac iterum Psalmista ait: Statuisti in loco spacioso pedes meos. Sed ecce, dum loquor, animo occurrit quo modo lata est charitas. Si per charitatem pertingitur ad Deum, et per semetipsam veritas dicit: Intrate per angustam portam. et rursum Psalmistam audio dicentem: Propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias duras. atque in Euangelio Dominus dicit: Iugum enim meum suaue est, et onus meum leue. Quo modo ergo aut lata charitas, si angusta porta: aut quo modo iugum suaue est et onus leue, si in præceptis Dei viæ duræ sunt quæ custodiuntur? Sed hanc nobis quæstionē citius ipsa veritas soluit, quia via Dei et inchoantibus angusta est, et perfecte iā viuentibus lata. Et dura sunt quæ contra cōsuetudinē spiritualiter animo proponimus, et tamen onus Dei leue est postquam hoc ferre cœperimus: ita vt pro amore eius etiam persecutio placeat, et omnis pro eo afflictio in mentis dulcedine veniat, sicut sancti quoque Apostoli gaudebant, cum pro Domino flagella tolerabant. Ipsa ergo angusta porta amantibus lata fit, ipsæ viæ duræ specialiter currentibus molles et planæ fiunt, dum scit animus, se pro temporalibus doloribus gaudia æterna recipere, et hoc incipit quod affligitur amare. Atrium ergo ante frontes eius, in perfectione operis est latitudo dilectionis. Et notandum quòd dicitur: [Vndique per circuitum.] vt videlicet homo per omne quod agit, semper se in charitatis amplitudine dilatet, ne hunc aut timor, aut odia angustent. Si quis ergo de verbo Dei loquitur, et charitatem quam prædicat, in mente non seruat, ædificij frontem habet, sed atrium ante frontem non habet. Si quis eleemosynam indigentibus largitur, et per hanc fortasse in corde extollitur, nec ex charitate proximi inopiæ subuenit, sed se elatione tacita extollit, frontem quidem in ædificio ostendit, sed iuxta frontem atrium non fecit. Si quis illatas a proximo contumelias tolerat, et mala obiecta tacitus portat, magna est patientia quam demonstrat, si dolorem in corde non habeat, si lucrari ad tranquillitatem mansuetudinis etiam ipsum qui male excesserat, quærat. Nam si patientiam exterius adhibens, intus dolorem tenet, nec amat eum quem sustinet, habet quidem frontem in ædificio, sed ante frontem atrium non habet: quia is qui se angustiæ odiorum subdidit, profecto charitatis latitudinem amisit. Nam sicut in superiori parte iam diximus: Patientia enim vera est, quæ et ipsum amat quem portat. Nam tolerare, sed odisse, non est virtus mansuetudinis, sed velamentum furoris. Et notandum quòd hoc ipsum atrium portæ dicitur. Porta quippe nostra est aditus ad regnum. Et Deum ac proximum perfecte amare, iam ad ingressum regni est tendere. Inquantum enim quisquis amat, intantum ad ingressum propinquat. Inquantum vero amare negligit, intantum ingredi recusat: quia nec studet videre quod appetit. Tunc ergo habemus atrium portæ, quando ex latitudine charitatis ac supernam vitam quam adhuc contingere minime possumus, iam per desiderium intramus. Itaque cum bonum opus erga proximum agitur, restat vt eiusdem boni operis intentio discernatur, si non præsentis gratiæ retributionem quærit, sed spem suam animus ad futuram promissionem tendit, vt ex temporalibus æterna, ex terrenis cælestia speret. Spes enim cælestium mentem solidat, ne concutiatur fluctibus tumultuum terrenorum. De qua et per Paulum dicitur: Quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmā, et incedentē vsque ad interiora velaminis.

De

Margin notes: A; B; Psal. 118.; Psal. 30.; Matth 3.b; Psal. 16.; Mat. 11. d; C; S. Ben. Phar. lib. 1. c. 93.; Act. 5. g; D; Idem hom. in Ezec. 20. post med.; E; Heb. 6. d

A De quibus interioribus hic quoque subiungitur: [Et ante faciem portæ, quæ pertingebat vsque ad faciem vestibuli portæ interioris quinquaginta cubitos.] Hoc quod hoc loco dicitur, ante faciem portæ, non exterior, sed interior ante portam locus describitur, dum vsque ad faciem vestibuli portæ interioris pertingere perhibetur. Vnde et idem locus quinquaginta cubitis dicitur mensuratus. Per quinquagenarium enim numerum requies æterna signatur. Habet enim septenarius numerus perfectionem suam, quia eo die dierum numerus est completus. Et per legem sabbatum in requiem datum est. Gen.2.c Ipse autem septenarius per semetipsum multiplicatus, ad quadraginta et nouem ducitur. Cui si monas additur ad quinquagenarium peruenitur: quia omnis nostra perfectio in illius vnius contemplatione erit, in cuius nobis visione iam minus aliquid salutis et gaudij non erit. Hinc etiam Iubilæus, id est, annus quinquagesimus in requiē
B datus est: quia quisquis ad omnipotentis Dei gaudia peruenerit, laborem et gemitum vlterius non habebit. Notandum vero, quia locus qui describitur per quinquaginta cubitos tedi, ad faciem vestibuli portæ interioris pertingere memoratur. Non ergo hoc loco propheta iam ipsum vestibulū portæ interioris, sed locū interius, qui tēdit ad vestibulū portæ interioris, narrat. Per quē locum vtique, sicut diximus, spes nostra signatur, quæ, dum æternam requiē quærit, mentem ad vestibulū portæ interioris ducit. Hoc ipsum enim, quòd desideramus cælestia, quòd ad promissa gaudia suspiramus, quod æternæ vitæ requiem quærimus, iā ad interioris vestibuli faciem propinquamus. Signetur ergo per portam fides, per atrium charitas, per locum vero, qui ad faciem vestibulī portæ interioris propinquat, figuretur spes: sine quibus tribus virtutibus quisquis iam vti ratione potest, ingredi ad cæleste ædificium non potest. Habeatur ergo fides in por-
C ta, quia introducit ad intelligentiam. Charitas in atrio, quia mentem dilatat in amorem. Spes in loco quinquaginta describitur cubitis, quia per desideria atque suspiria introducit animum ad secreta gaudia quietis. De qua quiete etsi adhuc, sicut est veritatis lumen, non cernimus, iam tamen per rimas intelligentiæ aliquid videmus. Vnde et hic subditur: [Et fenestras obliquas in thalamis.] In fenestris obliquis pars illa per quam lumen intrat, angusta est, sed pars interior quæ lumen suscipit, lata. Quia mentes contemplantium quamuis aliquid tenuiter de vero lumine videant, in semetipsis tamen magna amplitudine dilatantur. Quæ videlicet et ipsa, quæ conspiciunt, capere pauca vix possunt. Exiguum valde est, quod de æternitate contemplantes vident, sed ex ipso exiguo laxatur sinus mentium in augmento feruoris et amoris. Et inde apud se amplæ sunt, vnde ad seueritatis lumen quasi per angustias admittuntur.
D Quæ magnitudo contemplationis, quia concedi non nisi amantibus potest, in thalamis obliquæ fenestræ esse perhibentur, vel in his, quæ iuxta thalamos non iam extrinsecus, sed esse intrinsecus dicuntur. Nam de eisdem fenestris subditur: [Et in frontibus eorum, quæ erant intra portam vndique per circuitum.] Erant enim in thalamis, erant et in frontibus eorum, quæ intra portam vndique per circuitum fuerant constructa: quia qui cor intus habet, ipse quoque lumen contemplationis suscipit. Nam qui adhuc exteriora immoderatius cogitant, quæ sint de æterno lumine rimæ, contemplationis ignorant. Neque enim cum corporeatū rerum imaginibus illa se infusio incorporeæ lucis capit: quia dum sola visibilia cogitantur, lumen inuisibile ad mentem non admittitur. Sed quisquis iam lumini contemplationis intendit, curare magnopere debet, vt mentem semper in humilitate custodiat, numquam se de gratia, qua infundi-
E tur, extollat, et ipsas, quæ mentes contemplantium signant, quales sint obliquæ fenestræ consideret. Per obliquas etenim fenestras lumen intrat, et fur non intrat: quia hi qui vere speculatores sunt, semper sensum in humilitate deprimunt, atque ad eorum mentes intelligentia contemplationis intrat, sed iactantia elationis non intrat. Et patent itaque fenestræ, et munitæ sunt: quia et aperta est in mentibus eorum gratia, qua replentur, et tamen ad se aduersarium ingredi ad superbiam non permittunt. Notandum vero, quod intra portam vndique per circuitum fenestræ obliquæ esse memorantur. Non enim contemplationis gratia summis datur, et minimis non datur, sed sæpe hanc summi, sæpe minimi, sæpius remoti, aliquando eam coniugati percipiunt. Si ergo nullum est fidelium officium, a quo possit gratia contemplationis excludi, quisquis cor intus habet, illustrari etiam lumine contemplationis potest: quia intra portam vndique per circuitum fenestræ obliquæ constructæ sunt, vt nemo ex

hac

hac gratia quasi de singularitate glorietur : [illegible] donum veri luminis æstimet ha- A
bere priuatum: quia in eo quòd se habere præcipuum putat, sæpe alter est ditior, quem habere apud se boni aliquid non putat. Vnde hic quoque adhuc apte subiungitur : [Similiter autem erant, et in vestibulis fenestræ per gyrum intrinsecus.] Postquam dixit fenestræ in frontibus, adiungit fenestras in vestibulis per gyrum intrinsecus : quia non solum alta sanctæ Ecclesiæ membra quæ prominent, habent contẽplationis gratiã, sed plerũque hoc donum etiam illa mẽbra percipiunt, quæ etsi iam per desiderium ad summa emicant, tamẽ adhuc per officiũ in imis iacẽt. Nisi enim his qui despecti vidẽtur, omnipotens Deus lumen contemplationis infuderit, fenestræ in vestibulis non fuissent. Videmus itaque alios in summis locis sanctæ Ecclesiæ constitutos, alta de cælestibus loqui, miro studio inquantũ illustrata mens sufficit supernæ patriæ secreta rimari : quia fenestræ sunt in frontibus. Alij vero in sanctæ Ecclesiæ sinu continentur, et despecti hu- B
manis oculis videntur, sed apud se sapientiæ studijs vacant, ad cælestia anhelant, atque inquantum præualent quæ sint gaudia æterna, considerant. Fenestræ itaque obliquæ sunt, sed in vestibulis. Bene autem dicitur per gyrum, quia omnis inquisitio secretarum rerum gyrum habet, dum in cogitatione sua dicit animus : putasne hoc illud est? Quasi circuit, vt inueniat quod quærit. Cui cum incircũscriptum lumen erumpere in cogitatione cœperit, quasi per obliquam fenestram radius veritatis venit. Sic quippe in contemplationem nostram multa cogitationibus circumeundo proficimus, sicut exempla bonorum sæpe quærimus, vt in moribus proficiamus. Nam cum iam cogitat animus ad meliora transire, quidquid melius de alijs audire possit exquirit, nunc huius, nũc sancti alterius vitã ventilat. Vnde et electus quidã, qui in expanso riuo sanctæ Ecclesiæ per vniuersum mundũ mentis oculos miserat, bonorum vitam ad imi- C
Psal.6. tationẽ requirens, dicebat: Circuibo et immolabo in tabernaculo Dei hostiam iubila-
Psal.26. tionis. Ecce vt immolaret iubilationis hostiam, circuibat: quia nisi animam huc illucq. ad bonorum vitam exquirendam mitteret, ipse vsque ad iubilationis sacrificium non perueniret. Cum vero sancti viri intra Ecclesiam ad loca summa perducuntur, eorum vita quasi in speculo ponitur, vt cuncti videant bona, quæ debeant imitari. Vnde et adhuc apte subiungitur : [Et ante frontes pictura palmarum.] Quid per palmas nisi præmia victoriæ designantur? Ipsæ quippe dari vincentibus solent. Vnde de his quoque, qui in certamine martyrij antiquum hostem vicerant, et iam victores in patria
Apoc.7.c gaudebant, scriptum est: Et palmæ in manibus eorum, et clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, et agno. Palmas quippe in manibus tenere, est victorias in operatione tenuisse. Cuius operationis palma ibi retri- D
buetur, vbi iam sine certamine gaudebit. Vnde et hic non dicitur: Palmæ ante frontes, sed ante frontes pictura palmarum. Ibi enim victoriæ palma videbitur, vbi iam sine fine gaudebit. Nam hic plerumque sanctos viros aspicimus mira agere, virtutes multas facere, leprosos mundare, dæmonia eijcere, tactu ægritudinis corpora sanare, prophetiæ spiritu ventura prædicere. Cuncta itaque hæc needum palmæ sunt, sed adhuc pictura palmarum. Nam hæc aliquando dantur et reprobis. Vnde et per Euangelium
Mat.7.c veritas dicit: Multi dicent mihi in die illa: Domine, Domine, nonne in nomine tuo
Pat. in Mat. prophetauimus, et in tuo nomine dæmonia eiecimus, et in tuo nomine virtutes mul-
c.17. tas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia numquam noui vos, discedite a me qui operamini iniquitatem. Vnum vero signum electionis est soliditas charitatis, sicut scrip-
Ioan.13.c tum est: In hoc scietur quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. E
Hæc autem miracula cum electi faciunt, longe dissimiliter a reprobis fiunt: quia quod electi ex charitate, hoc reprobi student agere per elationem. Sed eisdem electis ipsa mira quæ per charitatem faciunt, non iam palmæ sunt, sed adhuc pictura palmarum: quia de eis foris ostenditur, quales apud omnipotentem Dominum intus habeantur. Ibi autem eis palma erit, vbi iam mortis contentio non erit. Nam prædicator egregius tunc aspexit palmam verã vincentibus dari, cum resurrectiõne præuidit mortuo-
1.Cor.15.g rum fieri, sicut dicit : Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionẽ, et mortale hoc induere immortalitatẽ. Cum autem mortale hoc induerit immortalitatẽ, tunc fiet sermo qui scriptus est : Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors victoria tua, vbi est mors stimulus tuus? Tunc erit perfecta victoria, cum mors plene fuerit absorpta. In omne autem quod modo mirabiliter de signis agi conspicimus, non iam ipsam victoriam,

A ctoriam, sed adhuc imagines victoriæ videmus. Quia plerumque sanctis etiam et in locis sublimioribus positis, vt ad bona opera alij prouocentur, virtutes et signa dantur, ante frontes interioris ædificij palmarum pictura ostenditur. Hæc hodierno die tractata sufficiant, vt ad ea quæ subiuncta sunt, valentiores, adiuuante Domino nostro Iesu Christo veniamus, qui viuit et regnat, etc.

HOMILIA XVIII.

T eduxit me ad atrium exterius, et ecce gazophylacia, et pauimentum stratum lapide in atrium per circuitum. Triginta gazophylacia in circuitu pauimenti, et pauimentum in fronte portarum secundum longi-
B tudinem portarum erat inferius. Et mensus est latitudinem a facie portæ inferioris vsque ad frontem atrij interioris extrinsecus centum cubitos ad Orientem et Aquilonem.

Postquam de contemplationis gratia obliquas fenestras insinuans propheta multa locutus est, eductum se exterius dicit, et gazophylacia vidisse commemorat. In quibus gazophylacijs quid aliud quàm doctorum scientia designatur? Sed recte hac in re quæri potest, cum doctores sancti spiritalia atque interna doceant, cur propheta eductum se exterius dicit, et gazophylacia foris vidisse? Sed sciendum est, quia alia est contemplatio, quæ tantum videt quantum dicere non valet: alia vero scientia atque *Inf. hom. 22.*
C doctrina, quæ tantum videt, quantum exprimere per linguam possit. In comparatione quippe illius luminis, quod voce exprimi non potest, quasi hoc totum foris est, quod exprimi voce potest. Ait itaque: [Et eduxit me ad atrium exterius, et ecce gazophylacia, et pauimentum stratum lapide in atrium per circuitum.] Quia sermone Græco φυλάττειν seruare dicitur, et gaza lingua Persica diuitiæ vocatur, gazophylacium locus appellari solet in quo diuitiæ seruantur. Quid itaque per gazophylacia designatur, nisi, vt prædiximus, corda doctorum sapientia atque scientia diuitijs plena? quia iuxta Pauli vocem: Alij datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ in eodem spiritu. Sunt enim quidam, qui per donum gratiæ, et ipsa intelligunt, quæ exponi a doctoribus non audierunt: hi videlicet sermonem sapientiæ perceperunt. Et sunt quidam qui per semetipsos intelligere audita nequeunt, sed ea, quæ in expositoribus lege- *1. Cor. 12. a*
D rint, retinent, atque scienter proferunt, quæ lecta didicerunt. Vnde itaque isti, nisi sermone scientiæ pleni sunt? Quamuis hoc intelligi et aliter possit, quia sapientia ad vitam, scientia vero pertinet ad doctrinam. Qui igitur bene viuit, et prudenter prædicat, gazophylacium spiritalis ædificij recte nominatur: quia ab eius ore cælestes diuitiæ dispensantur. His diuitijs abundare discipulos idem magister gentium viderat, cum dicebat: Diuites facti estis in illo, in omni verbo et omni scientia. Sunt itaque in sanctæ Ecclesiæ ædificio constructa gazophylacia, quia abundat diuitijs scientiæ lingua doctorum. Has veras esse diuitias ipsa per se veritas denunciat, cum de transitorijs diuitijs dicit: Fallacia diuitiarum suffocat verbum scientiæ. Sapientia etenim atque scientia doctrinæ, spiritales veræ sunt diuitiæ, in quarum comparatione, quæ transire possunt, falsæ nominantur. De his diuitijs per Salomonem dicitur: Thesaurus *1. Cor. 1. b* *Matt. 13. c* *Prou. 21. b*
E desiderabilis requiescit in ore sapientis. Excepto autem eo, quòd ad æternam patriam diuitiæ spiritales ducunt, est eis a terrenis diuitijs magna distantia: quia spiritales diuitiæ erogatæ proficiunt, terrenæ autem diuitiæ aut erogantur, et deficiunt: aut retinentur, et vtiles non sunt. Qui ergo has in se veras diuitias continent, recte gazophylacia nominantur. Et habent ipsa gazophylacia pauimentum per circuitum: quia eis adhæret ac subiacet humilitas auditorum. Quod pauimentum recte stratum lapide, in atrium dicitur, quia in latitudinem charitatis vicissim sibi iunctæ sunt animæ fideles. Quę et lapides appellantur pro fortitudine fidei, et stratæ in pauimento sunt in compage humilitatis. Has fidelium mentes Petrus apostolus fortes in fide conspexerat, cum dicebat: Et vos tamquam lapides viui superædificamini domos spiritales. De his lapidibus sanctæ Ecclesiæ Dominus per Isaiam dicit: Ponam iaspidem propugnacula tua, et portas tuas in lapides sculptos, vniuersos terminos tuos in lapides desiderabiles, *1. Pet. 2. a* *Isa. 54. c*

omnes filios tuos doctos a Domino. Omnipotēs enim Deus sanctæ Ecclesiæ propugnacula iaspidem, qui lapis viridis coloris est, posuit: quia prædicatorum illius mentes internæ viriditatis amore solidauit, vt transitoria cuncta despiciant, nihil in hoc mundo, quod fine clauditur, appetant, cuncta eius gaudia velut arida contemnant. Vnde et ipse pastor Ecclesiæ, auditores suos ad pascua æternæ viriditatis vocans, de Deo loquitur, dicens: Secundum magnam misericordiam suam regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hereditatem incorruptibilem et incontaminatam et immarcessibilem, conseruatam in cælis. Huius sanctæ Ecclesiæ portæ in sculptos lapides ponuntur: quia hi, per quorum nos vocem ad vitam æternam ingredimur, sancta opera, quæ diuinitus præcepta sunt, dum in semetipsis ostenderent, quasi in se sculpta tenuerunt. Portæ etenim non sculptæ, sed puræ essent, si vocem quidem promerent, sed sancta in se opera non demonstrarent. Ar vbi secundum hoc se ostendunt viuere quod loquuntur, et portæ sunt, quia intus ducunt, et sculptæ, quia viuendo custodiunt quæ alijs loquuntur. Huius sanctæ Ecclesiæ vniuersos terminos in lapides desiderabiles positos videmus, dum in ea fideles quosque fortes in fide et charitate conspicimus. Qui, vt quos dixerit, lapides demonstraret, adiunxit: Omnes filios tuos doctos a Domino. Quod ergo Isaias vniuersos Ecclesiæ terminos desiderabiles vidit, hoc Ezechiel pauimentum lapide stratum per circuitum esse perhibuit, qui adhuc de gazophylacijs subdit: [Triginta gazophylacia in circuitu pauimenti.] Denarius numerus pro perfectione semper accipitur, quia in decem præceptis legis custodia continetur. Actiua etenim ac contemplatiua vita simul in decalogi mandatis coniuncta est, quia in ea et amor Dei et amor seruari proximi iubetur. Amor quippe Dei ad contemplatiuam, amor vero proximi pertinet ad actiuam. Sed vnusquisque doctor, vt in actiuam vitam plene se dilatet, atque in contemplatiuam vigilanter surgat, in sanctæ Trinitatis fide debet esse perfectus. Vnde et eadem gazophylacia triginta esse commemorantur, vt cum denarius ter ducitur, vita et lingua doctoris in Trinitate solidetur. Sed hac in re illud nobis est vigilanter intuendum, quòd propheta dū gazophylacia descripsisset, adiunxit: Pauimentum per circuitum. Atque inferius subiunxit: Gazophylacia in circuitu pauimenti. Quatenus et gazophylacia in circuitu pauimenti, et pauimentum in circuitu gazophylaciorum esse videatur. Pauimentum quippe et gazophylacia eo sunt ordine distincta, vt gazophylacia inter pauimentum, et pauimentum inter gazophylacia fuerit stratum. Non hoc fratres sine magno mysterio est, quòd in circuitu gazophylaciorum dicitur esse pauimentum, et in circuitu pauimenti narrat esse gazophylacia. Habet enim pauimentum in circuitu gazophylacia, quia vita audientium erudit quotidie et custodit linguā doctorum. Doctores etenim boni in sanctæ eruditionis verbis modo fomentis dulcedinis, modo asperitate increpationis inuigilant, vt auditorum suorum vitam a vitijs defendant. Sed habent ipsa quoque gazophylacia in circuitu pauimentum: quia sæpe etiam doctorum cor, vitiorum tentationibus tangitur, vt modo eleuetur iactationis superbia, modo iræ stimulis inflammetur. Sed cum bonorum auditorum vitam considerant, eamq. profecisse suis exhortationibus pensant, erubescunt tales non esse, quales auctore Deo per se conspiciunt alios factos esse, et tanto se in mente stabiliunt, quanto plene in culpam labuntur. Nam cum ipsa sua doctoribus verba ad memoriam reducunt, erubescunt non seruare quod dicunt: Vnde per Salomonem quoque dicitur: Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum. Os enim nostrum nos compellit ad laborem, quando per hoc quod dicimus, a vitijs refrenamur: quia turpe nimis est, ibi nos negligendo cadere, vnde prædicando conati sumus alios leuare. Habent ergo gazophylacia in circuitu pauimentum, quia doctorum magna custodia est vita venerabilis auditorum. Et suus ei sermo fit in adiutorio, quia erubescunt pulsantibus vitijs non resistere, qui contra vitia alios armauerunt. Quia enim quamdiu in hac vita viuimus, contra malignos spiritus, quid aliud quàm in acie stamus? Sicut prædiximus, doctoris animus forsitan aliqua elatione pulsatur. Sed siue ne ipse pereat, seu ne per exemplum suum alios ad perditionem trahat, vigilanter se et festine circumspicit, in cogitationibus remordet. Adducta auditorum suorum vita ad memoriam, semetipsum humiliat, et quibus præualet modis, agit ne elatio principetur in mente, ne dominetur in opere. Scriptum quippe est: Initium omnis peccati superbia. Quis ergo ante Dei

Margin notes: 1. Pet. 1. a — Isa. 54. c — Philo. de Decalogo. Greg. hom. 16. in Ezech. Hier. in Ezec. 46. — Prou. 16. d — Eccl. 10. b — A B C D E

A Dei oculos fructus boni operis, si ex radice putruit elationis? Sæpe vt prædictum est, eius animus tenratur ex ira, sed citius se ad circumspiciendum recolligit, et disciplinæ pondere deprimens agit ne motus animi transeat in sermone, ne erumpat in voce. Fitq; vt ira perturbati animi, vbi per negligentiam oritur, ibi per iudicium suffocata moriatur. Qua ex re agitur, vt ex cœpta culpa animus virtutem pariat, qui etsi se fortitet custodire noluit, ne ad motum surgeret, se tamen in commotione fortiter vicit. Vnde bene per Salomonem dicitur: Melior est patiens viro forti: et qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium. Patiens præfertur: quia in illa actione victoriæ, homo victor est hominum, in hac autem mansuetudine patientiæ, animus victor est suus. Sequitur: [Et pauimentum in fronte portarum secundum longitudinem portarum erat inferius.] Si portarum longitudinem ad locum referimus, in quo portæ fuerant *Prou.16.d*

B constructæ, secundum longitudinem portarum pauimentum erat inferius: quia quantum tenere locus portarum poterat, tantum tenebatur, et pauimentum quod erat inferius. Longitudo ergo pauimenti a portis non erat dissimilis, sed tamen æqualitas pauimenti non erat cum portis. Quid est ergo, quòd pauimentum cum portis longum similiter erat, sed æquale non erat, nisi quòd longe distat vita populorum a vita docentium? quia etsi ad regna cælestia tendentes, eamdem longanimitatem spei habent, eadem vero viuendi studia non habent. Tendatur ergo pauimentum similiter in longũ: quia ipsam fidem, ipsam spem in se retinent auditores, quam habere certum est prædicatores. Sed pauimentum inferius iaceat, vt omnes auditores, prædicatores suos longe suis meritis antecedere cognoscant. Sin vero longitudinem portarum ipsam, sicut superius diximus, earum altitudinem intelligere debemus, dum, sicut paulo post scriptũ

C est, ad portas gradibus ascendebatur, tanto pauimentum iacet inferius, quãto vnaquæque porta surgit in altitudinem. Quia quanto sanctior est vita doctoris, tanto fit humilior sensus audientis. Et semetipsum despicit, dum prædicatoris sui vitam in magna surgere altitudine perpendit. Imitari etenim bona eius alia forsitan potest, alia non potest. In quibus præualet proficit, in quibus minime præualet, ad humilitatem crescit. Et hoc ipsum ergo ei in profectu est, quod ei imitabile ad profectum non est. Ecce enim prædicatorum nostrorum ea quæ legimus dicta et facta pensamus, et in quantam altitudinem surrexerint portæ, cognoscimus. Vt enim taceamus de ostensione signorum, loquamur de virtutibus cordium. Certe Paulus, qui se legi mortuum per legem dicit, quia vt in Christo crederet, ei hoc et lex ipsa prædicauit, magno fidei ardore succensus, præcepta legis tenere carnaliter noluit, circumcisionem in gentibus fieri ve- *Rom.7.a*

D tuit. Et cum Petrus Apostolus seruari adhuc in circumcisione legis consuetudinem vellet, ei in faciem restitit, eumq; hac in re fuisse reprehensibilem dicit. Et in hoc eius studium discipulis loquens, non solum culpam, sed quod est magis, hypocrisim, id est, simulationem nominat, dicens: Cum venisset Petrus Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. Et paulo post: Et simulationi eius consenserunt ceteri Iudæi. Idem vero Apostolorum primus cum multa discipulos admoneret, atque a quibusdam detrahi Pauli scriptis agnosceret, dicit: Sicut charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, loquens in eis de his, in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti et instabiles deprauant, sicut ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem. Ecce Paulus in epistolis suis scripsit Petrum reprehensibilem, et ecce Petrus in epistolis suis asserit Paulum in his quæ scri- *Gal.5.b* *Gal.2.b* *2.Pet.3.d*

E pserat, admirandum. Certe enim nisi legisset Petrus Pauli epistolas, non laudasset. Si autem legit, quia illic ipse reprehensibilis dicitur, inuenit. Amicus ergo veritatis laudauit, etiam quòd reprehensus est, atque ei ad hoc ipsum placuit, quia in his non placuerat, quæ aliter quàm debuerat, sensit. Seq. etiam minori fratri ad consensum dedit, atque in eadem re factus est sequens minoris sui, etiam vt in hoc præiret: quatenus qui primus erat in Apostolatus culmine, esset primus et in humilitate. Pensate ergo, fratres charissimi, in quo mentis vertice stetit, qui illas epistolas laudauit, in quibus scriptum se vituperabilem inuenit. Quæ illa mansuetudo tanta esse potuit, quæ quies animi, quæ soliditas, atque imperturbatio cogitationis? Ecce a minore suo reprehenditur, et reprehendi non dedignatur. Non ad memoriam reuocat, quod primus in Apostolatum vocatus est, non quòd claues regni cælestis acceperit, non quòd peccata quæcumque in terra solueret, essent *Mat.16.c*

ſoluta et in cælo, non quòd in mare pedibus ambulauit, non quòd paralyticos in Ieſu nomine iubendo erexerat, non quòd ægros corporis ſui vmbra ſanauerat, non quòd menrientes verbo occiderat, non quòd mortuos oratione ſuſcitabat. Ne igitur increpationis verba dedignaretur audire, omnia dona quæ acceperat, quaſi a memoria repulit, vt vnum fortiter humilitatis donum teneret. Quis ergo noſtrum ſi vel extremum aliquod ſignum feciſſet, a minori fratre increpatus, increpationis verba patienter audiret? Nihil enim ſigni fecimus: et ſi quis nos fortaſſe de actione noſtra reprehenderit, ſtatim intumeſcimus, magnos quoſdam nos taciti cogitamus, virtutes nobis ad animum deducimus, etiam quas non habemus. At contra Petrus cum virtutibus humilis in reprehenſionibus permanſit, ſed porta ſurrexit in altitudinem. Hanc autem tantam manſuetudinem nos imitari non poſſumus, ſed quia pauimentum ſumus, longe inferius iacemus. Sunt vero nonnulli qui non Petrum Apoſtolorum principem, ſed quendam alium eo nomine, qui a Paulo eſt reprehenſus, accipiunt. Qui ſi Pauli ſtudioſius verba legiſſent, iſta non dicerent. Dicturus etenim Paulus: Cum veniſſet Petrus Antiochiam, ei in faciem reſtiti: vt de quo Petro loqueretur, oſtenderet, in ipſo ſuæ narrationis initio præmiſit, dicens: Creditum eſt mihi Euangelium præputij, ſicut Petro circumciſionis. Qui enim operatus eſt Petro in Apoſtolatum circumciſionis, operatus eſt et mihi inter gentes. Patet ergo de quo Petro Paulus loquitur, quem et Apoſtolum nominat, et præfuiſſe Euangelio circumciſionis narrat. Et fuerunt quidam, qui ſecundam Petri epiſtolam, in qua epiſtolæ Pauli laudatæ ſunt, eius dicerent non fuiſſe. Sed ſi eiuſdem epiſtolæ verba penſare voluiſſent, longe aliter penſare poterant. In ea quippe ſcriptum eſt: Voce delapſa ad eam huiuſcemodi a magnifica gloria: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Atque ſubiungitur: Et hanc vocem nos audiuimus, cum eſſemus cum ipſo in monte ſancto. Legant itaque Euangelium, et protinus cognoſcunt, quia cum vox iſta de cælo venit, Petrus Apoſtolus cum Domino ſtetit. Ipſe ergo hanc epiſtolam ſcripſit, qui hanc vocem in monte de Domino audiuit. Sed quia pauca de Petro diximus, nunc ſi placet ad Pauli manſuetudinem conuertamur, et penſemus, ſi poſſumus, ille qui tanti ardoris eſt in zelo prædicationis, vt Apoſtolorum quoque primo non parceret, quantæ ſit manſuetudinis in ſtudio longanimitatis. Taceamus autem quòd ter virgis cæſus eſt, quia ſemel lapidatus eſt, quia ter naufragium fecit, quia nocte ac die in profundo maris fuit, quia a Iudæis quinquies quadragenas vna minus accepit. Minus enim animum ad iracundiam commouent ea mala, quæ nobis ab apertis aduerſarijs irrogantur, hoc plus ſolet dolere, quod a proprijs patimur. Vnde et per Pſalmiſtam ipſa veritas contra traditorem ſuum loquitur, dicens: Quoniam ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſupportaſſem vtique. Tu vero vnanimis dux meus, et notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos. Penſemus ergo ſi poſſumus, Paulus Apoſtolus, qui tantum patiens inter perſecutores, quantum manſuetus inter diſcipulos fuerit. Certe Corinthū veniens, ab idolorum ſeruitio Corinthios retraxit, quis eſſet verus Deus innotuit, et æternæ eius vitæ gaudia prædicauit. Et cum magnam multitudinem populi in fide collegiſſet, tantam illic inopiam pertulit, vt victus ſui graui neceſſitate laboraret. Et panem terræ a diſcipulis non accepit, quibus panem cæli prædicauit. Inſiſtebat verbo pro vita audientium, inſiſtebat labori manuum pro vita corporis ſui. De terris quoque alijs ſtipendia ei a diſcipulis mittebantur, vt Corinthijs prædicare ſufficerent. Ipſe quoque ad eoſdem Corinthios poſt per epiſtolam loquitur, dicens: Cum eſſem apud vos et egerem, nulli oneroſus fui, nam quod mihi deerat, ſuppleuerunt fratres, qui venerunt a Macedonia. Quibus ad magnum quoque improperium præmiſit, dicens: Alias Eccleſias ſpoliaui, accipiens ſtipendium ad miniſterium veſtrum. Penſemus ergo ſi poſſumus, cuius hoc manſuetudinis fuerit panem ſpiritus prædicare et panem carnis non accipere, corda audientium de diuitijs æternis inſtruere, et inter eoſdem diſcipulos fideles et abundantes fame laborare, inter ſatiatos pati inopiam, nec tamen quod patiebatur dicere, nec tamen dolere, videre dura erga ſe corda audientium tenacium, nec a prædicatione deſiſtere. Nā ſicut Apoſtolorum Acta teſtantur, anno et ſex menſibus continue in eadem ciuitate prædicauit. Cumque ab eiſdem Corinthijs receſſiſſet, ad eos poſtmodum ſcribit quod apud eos poſitus pertulit. Quare autem hoc eis cum inter eos viueret, numquam dixit? Ne quod erga eum factum ex bona voluntate non fuerat,

[Margin notes: Ibid. (Antiochiam); 2.Pet.1.d (ea quippe); Ibid. (filius meus); 2.Cor.11.f (nimitatis); Pſal. 54. (proprijs patimur); 1.Cor.4.b (pulis mittebantur); 2.Cor.12.a (thios poſt); Ibid. (Quibus ad magnum); Act.18.a (dicatione); 1.Cor.11.a (nue in eadem). Section letters in right margin: A, B, C, D, E]

A rat fieret ex iuſſione.Et cũ innoteſceret eorum miſeria,remaneret volũtas ignota.Qua-
re autem hoc poſtmodum longe poſitus ſcribit? Ne omnimodo diſcipuli incorrecti re- 1.Cor.10. f
manerent, et quales magiſtro in tenacia fuerant, alijs quoque fratribus tales non eſ-
ſent. Vere in hoc Paulus vere magiſter Gentium:ſua negligens,aliena curans,impleuit
quod prædicauerat᷑:Nemo quod ſuum eſt,quærat,ſed quod alterius.Et non quæ ſua
ſunt,ſinguli cogitantes,ſed ea quæ aliorum᷑.Quanta itaque iſta manſuetudinis virtus
eſt?Quanta tranquillitas ſpiritus?Quis autem noſtrum,ſi vnum huius mundi diuitem
ad omnipotentis Dei ſeruitium conuertiſſet, ſeq. egere conſpiceret, et illum ſibi vitæ
ſubſidia non præbere,non protinus de eius vita deſperaſſet?Quis non incaſſum laboraſ-
ſe ſe diceret?Quis non ab eius exhortatione obmuteſceret,quē in ſemetipſum primum
ferre fructum boni operis non videret?Sed Paulus per manſuetudinem in virtutum ver 2.Cor.9. b
B tice ſolidatus perſiſtit,prædicauit,dilexit,et bonũ quod cœperat,expleuit,eaq. portãdo
et perſiſtendo diſcipulorum corda ad miſericordiam perduxit.Nam eorum perfectum
poſtmodum ſcire ſe indicans,in eadē epiſtola ſcribit de miniſterio,quod fit in ſanctos:
Ex abundantia eſt enim mihi ſcribere vobis.Scio enim promptum animum veſtrum, Ibid.
pro quo de vobis glorior apud Macedonas,quoniã Achaia parata eſt ab anno priore,
et veſtra æmulatio prouocauit plurimos.De quibus rurſus ait: Qui non ſolum facere,
ſed et velle cœpiſtis ab anno priore.In quibus enim non tam opera,quàm pia vota re-
quirebat,in eis proculdubio plus laudat pia vota,quàm opera.Notandũ nobis eſt,quia
habet improperium hæc ipſa conſolatio, cum dicitur: Ab anno priore. Bonum quip-
pe,ſed tarde fecerant,atque ideo hoc magiſter non ſine reprehenſione laudat᷑.Medicus
quippe eſt qui medicamentum vulneri apponit,quod et ea quæ purgata ſunt,refouet,
C et ea,quæ putrida inueniuntur,mordet.Sed hæc tolerando atque prædicando, expleuit
quod cœpit.Et miræ longanimitatis virtus diſcipulorũ duritiã emolliuit ad miſericor
diæ viſcera,quia longitudo portæ ſurrexit in altitudinē.Sed infirmi nos ad imitandum
tantæ manſuetudinis longanimitatē idonei non ſumus,quia videlicet pauimentum ſu-
mus,et deſpecti in noſtris moribus iacemus.Ecce autē dum de duobus ducibus cæleſtis Par.in Act.c.14
exercitus loquor,martyr quoque Stephanus memoriæ occurrit,qui tentus pro Creato-
ris ſui nomine,et in medium perſecutorũ deductus,imperterritus ſtetit, fiducialiter do-
cuit,et ex zelo veritatis perſecutores ſuos fortiter increpauit,dicēs:Vos ſemper Spiritui Act.7.f
ſancto reſtitiſtis.Cũq. illi ad lapides currerent,et cũ lapidibus necarent,flexo genu pro
eiſdē perſecutoribus orauit,dicens:Domine,ne ſtatuas illis hoc peccatũ.Quę itaque iſta Ibid.
virtus eſt,ſic zelo feruere,vt eis a quibus terrebatur,perfidiæ ſuæ, improperia fiduciali-
D ter diceret,et ſic diligere,vt in morte quoque pro eis a quibus moriebatur, oraret᷑? Sic
quippe ex zelo inferbuit,ac ſi manſuetudinis nihil haberet. Et ſic manſuetus in eorũ di-
lectione perſiſtit,ac ſi contra eos feruoris nihil habuiſſet.Penſemus inter hæc vbi noſtrę
conſcientiæ reatus iacet.Quis enim noſtrũ ſi ſaltē verbi contumeliam a proximo acce-
perit,non ſtatim contumeliã reddit,non funditus commouetur, non ad odiũ erumpit,
non præceptũ dilectionis obliuiſcitur? Sed hoc beatus Stephanus ex omnipotentis Dei
gratia potuit,qui cũ eſſet plenus Spiritu ſancto,intendens in cælum,vidit gloriam Dei,
et Ieſum ſtātē a dexteris,et ait.Ecce video cælos apertos et Ieſum ſtantē a dexteris Dei,
quia ſurgēs in altitudinē porta fuit.Hoc nos miſeri noſtra virtute imitari nō poſſumus,
quia longe inferius ſicut pauimentũ iacemus. Quid autē nos in vita ſanctorũ de noſtra
admiratione dicimus, cũ ipſi quoque antiqui patres prædicatorũ ſanctæ Eccleſiæ vitã
E conſiderantes,valde admirati ſunt? An non eorũ vitã Pſalmiſta admiratus eſt,cũ dice- Ps.138.
bat:Mihi autē valde honorati ſunt amici tui Deus, nimis cōfortatus eſt principatus eo-
rũ?Quod de quibus eius amicis dicat,Euangeliũ interroga, in quo veritas prædicatori- Ioan. 15. b
bus dicit:Vos amici mei eſtis.Iſaias quoque eorũ vitã intuēs ait:Qui ſunt iſti qui vt nu- Iſa.60.b
bes volant,et quaſi colũbæ ad feneſtras ſuas?Recte autē prędicatores ſancti nubes appel
lati ſunt:quia verbis pluunt,miraculis coruſcãt. Qui volare quoque vt nubes dicuntur: Greg.14. Mor.
quia in terra viuentes,extra terrã fuit omne quod egerunt.Vnde et per quandã nubē di 2.et 17.Mor.c.
citur:In carne enim ambulãtes non ſecundũ carnē militamus.Priores enim patres con- 12.et 27. Mor.
iugijs vtebantur,filios procreabãt, ſubſtãtias poſſidebãt,curis rei familiaris intēdebãr. 16. 2.Cor. 10. a
Iſtos autē prophetiæ iã ſpiritu præuidēs ſubſtantias deſerere,nihil in terra quærere, ni-
hil poſſidere,non eos vel homines per terrã ambulãtes,ſed nubes volantes nominat. Vo
lant enim qui terrã quaſi non tangunt,quia in ipſa nil appetũt.Qui et ad feneſtras ſuas

quaſi colūbæ ſunt,quia pro manſuetudinis ſuæ ſpiritu in hoc mundo per oculos nil con A
cupiſcunt.Conſideremus ergo quātæ altitudinis iſtæ ſpiritalis ædificij portæ ſunt,quas
et ſpiritales patres admirantur, quantumq. nos in earum admiratione humiliare ne-
ceſſe eſt,qui pauimentum ſumus. Sed quia ſub longitudinis appellatione altitudinem
portarum audiuimus,nunc aliquid de earum latitudine cognoſcamus.Sequitur: [Et
menſus eſt latitudinem a facie portæ inferioris vſque ad frontem atrij interioris extrin
ſecus,centum cubitos ad Orientem et ad Aquilonem .] In quibus verbis ſi portam adi-
tum accipimus,quo ad cognitionem Domini intramus,porta inferior fides eſt: atrium
vero interius,contemplatio . Habet autem porta inferior latitudinem in facie,quia vi-
delicet fides per charitatis ſuæ amplitudinem habet eam,quæ videtur a proximis ope-
rationem . Quam dum fortiter a perfectioribus agi conſpicimus, nos, qui in bonis acti-
bus anguſtamur,exempla per eos magnæ operationis accipimus.Et vnaquæque ſancta B
actio quaſi quædam nobis fit latitudo itineris,quę prius erat anguſtia difficultatis.Ha-
bet quoque atrium interius frontem, quia contēplatiua vita per quædam ſigna deſide-
riorum et gemituum oſtendit,quantum intus videat,quæ tantum amat. Denarius au-
tem numerus per ſemetipſum multiplicatus,in centenariū ſurgit. Vnde recte per cente-
Mat.19.d narium magna perfectio deſignatur,ſicut de electis dicitur:Omnis qui relinquit domū,
vel fratres,aut ſorores,aut patrem,aut matrem,aut vxorē,aut filios,aut agros propter
Hier. ſ Iſa.65. Orig.in Mat. c.14. nomen meum,centuplum accipiet,et vitam æternam poſſidebit.Neque etenim ſanctus
quiſque ideo terrena deſerit , vt hæc poſſidere in hoc mundo multiplicius poſſit : quia
quiſquis terreno ſtudio terram relinquit,terram non relinquit,ſed appetit.Nec qui vnā
vxorem deſerit,centum recepturus eſt, ſed per centenarium numerū perfectio deſigna-
tur.Quia quiſquis pro Dei nomine temporalia atque terrena contēnit , et hic perfectio- C
nem mentis recipit, vt iam ea non appetat,quæ contēnit,et in ſequenti ſæculo ad æter-
næ vitæ gloriam peruenit . Centies itaque recipit,quod dedit,qui perfectionis ſpiritum
accipiens,terrenis non indiget,etiam ſi hæc non habet. Ille autem pauper eſt , qui eget
eo,quod non habet.Nā qui et non habens,habere non appetit,diues eſt.Paupertas quip
pe in inopia mentis eſt,non in quantitate poſſeſſionis.Nam cui in paupertate bene con-
uenit,non eſt pauper.Menſus eſt ergo vir latitudinem a facie portæ inferioris,vſque ad
frontem atrij interioris extrinſecus centum cubitos . Quia Redemptor noſter quotidie
per magiſtros atque doctores in menſura perfectionis metitur vitam fideliū, vel in ſpe-
cie boni operis per fidem,vel in ſanctis deſiderijs per contemplationem.Multi etenim
videntur in fide poſiti magna operari,ſed in centum cubitis non menſurantur,quia per
ipſa quæ faciunt,terrenam gloriam quærunt. Et quidam videntur per abſtinentiā cru- D
ciari,gemitibus inſiſtere,ſed eorum menſura ad centum cubitos minime ducitur : quia
in his,quæ agunt,ab humano iudicio fauores requirunt. Quis ergo eſt,qui per centum
cubitos mēſuratur,niſi is,cuius bona operatio recta intētione vtitur, vt in eo quod agit,
non ad terrena lucra appetenda,aut ad laudes tranſitorias reflectatur ? Ecce enim miſe-
ricordiam proximis exhibere,poſſeſſa largiri,cum celeritate indigenti tribuere, latitu-
do in facie portæ inferioris eſt. Sed ſi tua dans,aliena non appetas , ſi terrenam gloriam
de ipſo bono opere non requiras,recte in centenario numero,id eſt, in perfectione men-
ſuraris.Nam qui videtur dare miſericorditer propria,et rapit forſitan violenter aliena,
iſte adhuc quæ ſit via perfectionis ignorat,nec cognouit vnde ad perfectionē tenditur,
quia nec ipſum eius initium inuenit. Prius enim appetitum euellere a mente debuit , et
Pſ.33. poſtea,quæ iure poſſidet,largiri. Vnde ſcriptum eſt : Declina a malo,et fac bonū.Quid E
enim poteſt eſſe boni quod fecit,qui necdum a malo declinauit? Et ſunt quidam, qui,ſi-
cut dictum eſt,ab alimentis abſtinent,carnem cruciant,ſed tamen ſi pulſati fuerint , co-
gnoſcuntur,quia ad mundi gloriam anhelent . Iſti frontem atrij interioris oſtendunt,
ſed per centum cubitos non menſurantur.Hi ergo in numero perfectionis ſunt, de qui-
Gal.5.d bus per Paulum dicitur:Qui carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs, et concupiſcentijs.
Et notandum,quia non dicitur quod intrinſecus,ſed extrinſecus iſta menſuratur : quia
videlicet Redemptor noſter cum per nos facta hominum,vel approbat,vel iudicat, nō
Matth.7.c intrinſecus metitur. Vnde et per Euangelium dicit: Ex fructibus eorū cognoſcetis eos.
Quia enim per hoc quod videmus,cognoſcimus operantis animum,quē non videmus,
ſiue latitudinem,quæ in facie portæ eſt inferioris,ſiue frontem atrij interioris extrinſe-
cus metimur. Cum enim alios conſpicimus largiri eleemoſynam , afflicto occurrere,
oppreſſo

A oppresso subuenire, nihil in hoc mundo gloriæ quærere, nullis huius mundi compedijs inhiare, atque alios videmus carnem domare, lacrymis insistere, verbis cælestibus occu pari, nihil transitorij honoris appetere, quid aliud debemus nisi eos perfectos esse credere, sanctos æstimare? Quia ergo per hoc quod aspicimus, eos perfectos esse videmus, eorum vitam per centum cubitos extrinsecus metimur. Et quia multi in Iudæa, plerique vero in gentilitate positi, ad hanc perfectionis summā venerunt, recte subiungitur: [Ad Orientem et ad Aquilonem.] Iudaicus etenim populus Oriens iure dictus est, de cuius carne ille est natus, qui Sol iustitiæ vocatur. De quo per Prophetam dicitur. Vobis autem qui timetis Dominum orietur Sol iustitiæ. Per Aquilonē vero gentilitas figuratur, quæ diu perfidiæ suæ frigore torpuit, et in cuius corde ille regnauit, qui attestante propheta apud semetipsum dixit: Ponam sedem meam ad Aquilonem. Quia itaque incar- Malach. 4. a Isa. 14. c
B natus omnipotens Deus alios perfectos ex Iudæa, alios ex gentilitate perfectos intra sanctam Ecclesiam fecit, centum cubitos non solum ad Orientem mensus est, sed etiam ad Aquilonem. Sed quia sub Aquilonis nomine de gentilitate sermo se intulit, considerare libet quantum super nos effusa sunt viscera Creatoris nostri. Omnes enim nos ex gentilitate venimus. Antiqui parentes nostri lignis et lapidibus seruiebant, et derelinquentes Deum, a quo facti sunt, deos venerati sunt quos fecerunt. Nos autem per omnipotentis Dei gratiam ad lucem de tenebris venimus. Recolamus ergo de quibus tenebris venimus, et de luce quam accepimus, gratias agamus. Neque enim diuinam misericordiam intelligit, qui suæ misericordiæ memor non est. Vnde et per Psalmistam Deo dicitur: Mirifica misericordias tuas Domine, qui saluos facis sperantes in te. Tunc enim nobis Dei misericordiæ mirificantur, cum no- Psal. 16.
C bis ad memoriam miseriæ nostræ reuocantur: quia recolentes quid fuimus, intelligimus, cui debemus quod sumus. Cantemus itaque cum gaudio Creatori nostro, qui de seruitio creaturæ, colla mentis excussimus. Gaudeamus in nobis impletū esse quod per Isaiam dictum est: Et frenum erroris quod erat in maxillis populorum, canticum erit vobis, sicut vox sanctificatæ sollēnitatis. Frenum quippe erroris maxillas populorum constrinxerat, quando idolorum errore obligata gentilitas, Deo vero confessionis laudem dare nesciebat. Sed hoc ipsum erroris frenum iam nobis in canticum versum est, cum gaudendo psallimus atque cantamus: Omnes dij gentium dęmonia, Dominus autem cælos fecit. Et rursum: Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominū: Os habent et non loquentur, oculos habent et non videbunt. Aures habent et non audient, nares habent et non odorabunt. Manus habent et non palpabunt, pedes habent Isa. 30. f Psal. 103. Ibid.
D et non ambulabunt. Qui itaque hæc omnipotenti Domino psallendo dicimus, ipsum erroris nostri frenum, quod a laude Dei ora nostra ligauerat, vero Domino canticum fecimus. Bene autem dicitur: Sicut vox sanctificatæ sollēnitatis: quia dum confessionis laudē Deo reddimus, in sanctificata sollemnitate gaudemus. Respondeamus ergo moribus tantæ misericordiæ Redemptoris nostri, et qui lucem cognouimus, prauorū operum tenebras declinemus. Quid est iam, rogo, quod in hoc mūdo libeat? Vbique luctus aspicimus, vbique gemitus audimus. Destructæ vrbes, euersa sunt castra, depopulati agri, in solitudinem terra redacta est. Nullus in agris incola, pene nullus in vrbibus habitator remansit: et tamen ipsæ paruæ generis humani reliquiæ adhuc quotidie et sine cessatione feriuntur. Et finem non habent flagella cælestis iustitiæ, quia nec inter flagella correctæ sunt actionis culpæ. Alios in captiuitatem duci, alios detruncari, alios inter- Iol. Diac. li. 4. c. 66. Vit.
E fici videmus. Quid est ergo quod in hac vita libeat fratres mei? Si et talem adhuc mundum diligimus, non iam gaudia, sed vulnera amamus. Ipsa autem quæ aliquando mundi domina esse videbatur, qualis remanserit Roma, conspicimus. Immensis doloribus multipliciter attrita, desolatione ciuium, impressione hostium, frequentia ruinarum: ita vt in ea completum esse videamus, quod contra vrbem Samariam per hunc eumdē prophetam longe superius dicitur: Pone ollam, pone, inquam, et mitte in ea aquam, et congere frusta eius in ea. Et paulo post: Efferbuit coctio eius, et decocta sunt ossa illius in medio eius. Atque iterum: Congere ossa, quæ igne succendam, consumentur carnes, et coquetur vniuersa compositio, et ossa tabescent. Pone quoque eam super prunas vacuā, vt incalescat, et liquefiat æs eius. Tunc enim nobis olla posita est, cum hæc est ciuitas constituta. Tunc in eam aqua missa est, et frusta eius congesta sunt, quando ad eam vndique populi confluebant, qui velut aqua calens actionibus mūdi feruescerent, et quasi Ezec. 24. a

frusta

frusta carnium in ipso suo feruore liquarentur. De qua bene dicitur: [Efferbuit coctio eius, et discocta sunt ossa eius in medio illius.] Quia prius quidem in ea vehementer incaluit actio gloriæ sæcularis, sed postmodum ipsa gloria cum suis sequacibus defecit. Per ossa etenim potentes sæculi, per carnes vero populi designantur: quia sicut carnes portantur ossibus, ita per potentes sæculi infirmitas regitur populorum. Sed ecce iam de illa omnes huius sæculi potentes ablati sunt, ossa ergo excocta sunt. Ecce populi defecerunt, carnes eius liquefactæ sunt. Dicatur itaque: Congere ossa, quæ igni succendam: consumentur carnes, et coquetur vniuersa compositio eius, et ossa tabescent. Vbi enim senatus? vbi iam populus? Contabuerunt ossa, consumptæ sunt carnes, omnis in ea sæcularium dignitatum ordo extinctus est. Excocta est vniuersa compositio eius. Et tamen ipsos nos paucos, qui remansimus, adhuc quotidie gladij, adhuc quotidie innumeræ tribulationes premunt. Dicatur ergo: Pone B quoque eam super prunas vacuam. Quia enim senatus deest, populus interijt: et tamen in paucis, qui sunt, dolores et gemitus quotidie multiplicantur, iam vacua ardet Roma. Quid autem ista de hominibus dicimus, cum ruinis crebrescentibus, ipsa quoque destrui ædificia videmus? Vnde apte de ciuitate iam vacua subditur: Incalescat, et liquefiat æs eius, iã enim et ipsa olla consumitur, in qua prius et carnes et ossa cõsumebantur: quia postquam defecerunt homines, etiã parietes cadunt. Vbi autem sunt qui in eius aliquando gloria lætabantur? vbi eorum pompa? vbi superbia? vbi frequens et immoderatum gaudium? Impletum est in ea quod contra destructam Niniuen per
Naum. 3. c prophetam dicitur: Vbi est habitaculum leonum, et pascua catulorum leonum? An eius duces ac principes leones non erant, qui per diuersas mundi prouincias discurrentes, prædam sæuiendo et interficiendo rapiebant? Hic leonum catuli inueniebant pascua: quia pueri, adolescentes, iuuenes sæculares, et sæcularium filij huc vndique C concurrebant, cum proficere in hoc mundo voluissent. Sed iam ecce desolata, ecce contrita, ecce gemitibus oppressa est. Iam nemo ad eam currit, vt in hoc mundo proficiat: iam nullus potens et violentus remansit, qui opprimendo prædam diripiat. Dicamus ergo: Vbi est habitaculum leonum, et pascua catulorum leonum? Contigit
Mich. 1. d ei quod de Iudæa nouimus per prophetam dictum: Dilata caluitium tuum sicut aquila. Caluitium quippe hominis in solo capite fieri solet, caluitium vero aquilæ in toto corpore: quia cum valde senuerit, plumæ eius ac pennæ ex omnibus membris illius cadunt. Caluitium ergo suum sicut aquila dilatat, quia plumas perdidit, quæ populum amisit. Alarum quoque pennæ ceciderunt, cum quibus volare ad prædam consueuerat: quia omnes potentes extincti sunt, per quos aliena rapiebat. Hæc autem D quæ de Romanæ vrbis contritione dicimus, in cunctis facta mundi ciuitatibus scimus. Alia etenim loca clade desolata sunt, alia gladio consumpta, alia fame cruciata, alia terræ hiatibus absorpta. Despiciamus ergo ex toto animo hoc præsens sæculum vel extinctum. Finiamus mundi desideria saltem cum mundi fine. Imitemur bonorum facta quæ possumus. Apud Orientem et Aquilonem multi sunt, qui pro perfectione vitæ centum cubitis mensurantur. Ex Iudæa etenim et gentilitate, sicut dictum est, ad sanctitatis culmen excreuerunt. Quamuis intelligi per Orientem et Aquilonem, etiam iusti et peccatores possint. Oriens quippe non immerito iusti nominantur, qui sicut in luce fidei nati sunt, in innocẽtia perstiterunt. Per Aquilonẽ vero recte peccatores accipimus, qui mentis frigore dilapsi sub peccati sui vmbra torpuerunt. Sed quia omnipotentis Dei misericordia etiam tales ad pœnitentiam reuocat, compunctione et la- E crymis lauat, virtutibus ditat, vsque ad perfectionis gloriam subleuat, non centum cubitis solum ad Orientem, sed etiam ad Aquilonem ducuntur, dum cum iustis etiam peccatores per dona et pœnitentiam ad perfectionem veniunt.

HOMILIA XIX.

Portam vero, quæ respiciebat viam Aquilonis atrij exterioris, mensus est tam in longitudine, quàm in latitudine: et thalamos eius tres hinc, et tres inde, et frontem eius et vestibulum eius secundum mensuram portæ prioris, quinquaginta cubitorum lõgitudinem eius, et latitudinem vigintiquinque cubitorum. Fenestræ autem eius, et vestibulum, et sculpturæ secundum

A dum mensuram portæ, quæ respiciebat ad Orientem, et septem graduum erat ascensus eius. Et vestibulum ante eam, et porta atrij interioris contra portam Aquilonis et Orientalem. Et mensus est a porta vsque ad portam centum cubitos. Et eduxit me ad viam Australem, et ecce porta, quæ respiciebat ad Austrum. Et mensus est frontē eius, et vestibulum eius iuxta mensuras superiores, et fenestras eius, et vestibula in circuitu sicut fenestras ceteras, quinquaginta cubitorum longitudine, et latitudine viginti quinque cubitorum, et in gradibus septem ascendebatur ad eam. Et vestibulū ante fores eius, et cælatæ palmæ erant: vna hinc, et altera inde in fronte eius.

B MAgna legentium debet esse discretio, vt in sacro eloquio cum quilibet vnus sermo dicitur, non semper vnam eandemq. rem significare credatur: sicut aliquando sol in bono, aliquando vero accipitur in malo. Solis etenim nomine aliquando signatur Dominus, aliquando persecutio. Attestante autem libro Sapientiæ, in inferno impij dicturi sunt: Errauimus a via veritatis, et sol iustitiæ non luxit nobis. Et de iactis seminibus Dominus dicit: Orto sole aruerunt, quia videlicet facta persecutione, in reproborum cordibus prædicationis verba siccantur. Sic leo Dominum signat. Vnde scriptum est: Vicit leo de tribu Iuda. Sic leonis nomine diaboli similitudo exprimitur, sicut per primum pastorē dicitur: Aduersarius vester diabolus sicut leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Sic bouis nomine sapiens designatur. Vnde scriptū est: Non iunges bouem et asinum, id est, sapientem cum stulto in prædicatione non socies. Sic per bouē
C fatuus figuratur, sicut de eo qui in turpitudine amoris captus est, dicitur: Statimq. eam sequitur, quasi bos ductus ad victimā, id est, sicut fatuus trahitur ad mortē. Hæc igitur dixi, ne quia portā significare Dominū vel prædicatores, vel scripturā sacram, vel fidē exposui, vbicumque iā in hoc propheta porta legitur, signare aliud non credatur. Cum enim de vna porta propheta loqueretur, recte fides intellecta est, quia vna est omnium electorum fides. Cum vero aliæ portæ nominantur, intelligi ora prædicatorū possunt, per quæ vera vita cognoscitur, et per quæ ascenditur ad sacramentorum spiritaliū cognitionē. Nā porta per quam significari fidē diximus, notandū nobis est, quia inferior appellatur. In hac enim vita dum sumus, quasi in imo positi adhuc inferius tenemur. Et recte inferior porta fides est, quia nobis in terra positis aperit cognitionem Dei. Itaque nunc dicitur: [Portā quoque quæ respiciebat viam Aquilonis atrij exterioris, men-
D sus est tam in longitudine quàm in latitudine, et thalamos eius tres hinc, et tres inde. Et frontes eius, et vestibulum eius, secundum mensuram portæ prioris, quinquaginta cubitorum longitudinem eius, et latitudinem viginti et quinque cubitorum: Fenestræ autem eius, et vestibulum, et sculpturæ secundum mensuram portæ quæ respiciebat ad Orientem: et septem graduum erat ascensus eius, et vestibulum ante eam.] De porta, quæ respiciebat viam Aquilonis atrij exterioris ea ipsa replicantur, quæ iam de porta alia superiori dicta sunt, atque alia subiunguntur, quæ de prædicta porta propheta tacuerat. Vt ergo de his latius disseramus, quæ needum discussa sunt, debemus ea, quæ dicta sunt, sub breuitate replicare. Porta enim viam Aquilonis respicit, cum prædicator quisque vitam peccatoris agnoscit, eiq. interiora vitæ per verbū prædicationis aperit. Quæ porta atrij exterioris dicitur. Exterius quippe est atrium vita præsens, in qua
E omne quod corporaliter agitur, corporaliter etiam videtur. Quæ tam in longitudine quàm in latitudine mēsuratur, quia cum ad fidem peccator ducitur, necesse est vt eius doctor consideret, vel quantum in longitudinem spei, vel quantum in latitudinem charitatis ex eius admonitione proficiat. Qui enim ad Deū conuertitur, si adhuc bona vitæ præsentis sperat, longitudinē non habet, quia breuis est vita in qua spem posuit. Si per terrenorum concupiscentiā, et adhuc proximi odio coangustatur, latitudinem non habet: quia nescit vel transitoria contemnere, vel se in proximi amore dilatare. Cum vero conuersus quisque æternæ vitæ gaudia longanimiter sperat, proximorum molestias cū charitate tolerat, et ea quæ non habet, concupiscere contēnit: longitudinē et latitudinē porta habet, quia gloria prædicatoris, est profectus auditoris. Vnde quibusdā per magnū prædicatorē dicitur: Gaudium meū et corona mea. Et rursum: Ecce nunc viuo, si vos statis in Domino. Atque iterum: Quæ est nostra spes aut gaudiū? nonne vos ante Do-

Idem 34. Mor. c. 6.
Sap. 5. b
Matt. 13. a
Mar. 4. a
Greg. 7. Mor. 14.
Apoc. 5. b
1. Pet. 5. b
Deut. 22. a
Prou. 7. b
Phil. 4. a
1. Tim. 3. c
1 Thes. 2. d

Dominum? Longitudo ergo et latitudo portæ est quæ ad Aquilonē respicit: quia cum A infidelem quempiam, in peccati sui frigore torpentem, prædicator ad fidem conuerterit, per hoc quòd eum in longitudinem spei tendit, et in amplitudinem charitatis dilatat, eius gloriam facit. Et quia in cognitione sanctæ Trinitatis ex verbo prædicationis auditores quique in eiusdem Trinitatis amore proficiunt, habet hæc eadem porta thalamos tres hinc, et tres inde: quia omne quod per Testamentum nouum de Trinitate conditor loquitur, hoc etiam de Testamento veteri ostendit. Et cor audientium in amore cælestis patriæ perficit, vt anima inhærens Deo, quasi sponsa cū sponso in quodam iam thalamo sedeat, atque se a terrenis desiderijs funditus auertat. Vel certe, vt longe superius dictum est, quia tres sunt ordines bene viuentium, bonorū scilicet coniugatorum, continentium, atque prædicatorum: et quia alij etiam in coniugijs positi amore cælestis patriæ anhelant: alij autem spe æterni gaudij etiam carnem macerant, B omnesq. actus terrenos refugiunt, et in cura huius sæculi implicari contemnunt: alij vero et terrena bona despiciunt, et cælestia gaudia prædicant, quæ cognouerunt: quid isti nisi in spiritali ædificio thalami sunt, in quorum cogitatione et meditatione anima cælesti sponso sociatur? Quos tres bonorū ordines, quia non solum ecclesia ex gentibus habet, sed aliquando etiam synagoga habuit, dum magna multitudo spiritalium, Redemptoris gratiam ardenter expectauit, porta ædificij cælestis tres hinc, et tres inde thalamos habet: quia prædicator quisque, cum ad supernam patriam auditorem prouocat; et nouos patres et veteres anhelasse cælesti desiderio demonstrat. Plus enim plerumque exemplum, quàm ratiocinationis verba compungunt: et cū prædicator dicit quales alij in coniugio, vel in continentia, vel in prædicatione erga omnipotentis Dei amorem in nouo Testamento fuerint, vel alij quales in veteri, porta quæ loquitur, ter- C nos ex vtroque latere habere thalamos ostēditur. Quæ porta habet et frontē, quia sunt in prædicatoris vita aperta opera quæ videntur. Habet et ante frontē vestibulum: quia priusquam bona opera insinuet, prædicat fidem, per quam anima humiliter veniens, ad bonorum actuum altitudinem subleuetur. Quę cuncta secūdum mensuram portæ prioris sunt iuxta hoc quod subditur: [Quia mensus est quinquaginta cubitorum longitudinem eius, et latitudinem viginti quinque cubitorum.] Hæc iam superius latius me

Sup. hom. 17. dixisse meministis. Per quinquagenarium enim numerum requiem diximus figurari: quia et quinquagesimus veteri populo in requiem datus, appellatus est Iubilæus, et septenarius numerus, per quem hoc omne tempus euoluitur, septies multiplicatus, ad quadraginta et nouem ducitur. Cui monas additur, quia in vnius contemplatione requies æterna perficitur. Idem ergo quinquagenarius numerus nobis in longitudinem D est: quia peruenire ad illam requiem non potest, nisi qui ad eam, spem suam modo tendere longanimiter potest. Quia enim per quinquagenarium numerum ad æternam requiem prouocamur, etiam hoc nos omnino instruit, quòd in tabernaculo decem corti-

Exod. 27. d næ iussæ sunt fieri, quæ haberent ansulas quinquagenas, et circulos aureos quinquagenos a latere et summitate. Cortinæ tabernaculi sancti, omnes sunt, qui ex diuersis virtutum coloribus in sanctæ Ecclesiæ ornamento proficiunt. Qui et interiora velant, et exteriora omnimodo exornant: quia eorum vita inquantum videtur, ornamentum est, et eorum intellectus intus absconditus, dum cælestia, quæ in mente seruant, edicere non

Exod. 26. a 36. b possunt, in eis aliquo modo velatur. Recte autem decem cortinæ sunt, quia per decalogi studiū, ipsa sanctorū corda profecerūt. Hyacinthinæ vero ansulæ cortinarū fieri quin

Sup. hom. 10. in Ezech. et hom. 2. & li. 8. Mor. c. 37. quaginta præceptæ sunt. Hyacinthus cæli speciem habet. Ansulæ ergo cortinarū sunt E præcepta cælestia, in quibus ligantur animæ, vt ab inferioribus subleuatæ, superius pendeant. Quæ videlicet ansulæ habent et circulos aureos, intellectum scilicet vera sapientia fulgentē. Qui intellectus, quia esse debet per omnia circumspectus, et cautæ solicitudinis vigilantia munitus, recte per circulos designatur. Et notandum quòd a latere et summitate iubentur ansulæ, vel circuli in cortinis fieri: quia præcepta cælestia, et intellectus spiritalis, non solum debet nos sursum in Dei amorem suspendere, sed etiam proximo in charitate sociare. In eo enim quòd conditorem nostrum diligimus, quasi per superiores ansulas in aere pendemus. In eo vero, quòd sicut nósmetipsos proximos amamus, ansulas et circulos a latere habemus, vt cortinæ tabernaculi, id est, fidelium animæ per charitatem coniunctæ sint, et non per discordiā diuisæ. Vnde et hic post longitudinem quinquaginta cubitorū, protinus latitudo subiungitur viginti et quinque cubitorum,

A cubitorum, quæ videlicet latitudo ad charitatem proximi pertinet. Ipsa enim in fratrum amore se dilatat, atque erga eos omne quod potest boni operis, exercet. Cuncta autem bona opera, quæ corporaliter fiunt, per quinque corporeos sensus exhibentur, videlicet per visum, auditum, tactum, gustum, odoratum. Quinarius vero numerus per semetipsum ductus ad vicesimum et quintum peruenit, quia bona opera cum agi cœperint, per feruorem animum ad augmentum excitant, et per semetipsa multiplicantur. Vnde et latitudinem menti faciunt, vt non sit angusta per teporem, sed expensa in bonis actibus per charitatem. Omnis enim torpor teporis angustia est, omnis vero benignitas charitatis magna latitudo. Nam etsi res desunt, quæ fortasse indigenti proximo præbeantur, ampla est substantia voluntatis bonæ, quæ sufficit ad regni retributionem, sicut scriptum est: In terra pax hominibus bonæ voluntatis. Sequitur: [Fenestræ *Luc. 2. b*
B autem eius, vestibulum et sculpturæ, secundum mensuram portæ quæ respiciebat ad Orientem.] Cuncta hæc iam superius latius dicta sunt, et idcirco sermo non debet morosa expositione tardare. Hoc tamen magnopere notandum est, quòd porta ad Aquilonem ea omnia habere perhibetur, quæ porta ad Orientem: fenestras scilicet contemplationis, vestibulum humilitatis, sculpturam bonæ operationis. Omnes enim qui per hoc quod in conuersatione nati sunt, in innocentia perstiterunt, portam ad Orientem habent, quia eius cælestis regni aditus patet ex lumine, quod acceperunt. Et omnes, qui in peccatis postmodum lapsi, torporis sui frigore sunt depressi, sed per pœnitentiam redeunt ad amorem cælestis patriæ et recalescunt, portam ad Aquilonem habent: quia eis etiam post peccati sui frigus, regni aditus per misericordiã patet. Ea ergo habere dicitur porta ad Aquilonem, quia et conuersi peccatores sic ditantur virtutibus, sicut il-
C li sunt diuites, qui cadere in peccati pœnitentiam vitauerunt. Vnde et Psalmistæ voce *Ps. 101.* per Dominum dicitur: Cinerem sicut panem manducabã. Quia sic pœnitentes recipit vt iustos. Scriptum quippe est de peccatoribus: Olim in cilicio et cinere pœnitentiam *Mat. 11. b* egissent. Cinis ergo sicut panis comeditur, quãdo auctori suo peccator per pœnitentiã, sicut innocẽs reuocatur. Porta igitur ad Aquilonẽ habet fenestras, habet vestibulũ, habet sculpturas: quia cũ peccator ad vitam post culpas reducitur, sępe lumen contẽplationis accipit, atque de ipsa memoria iniquitatis suæ, gratiam magnæ humilitatis: bonæ quoque operationis efficaciam, vt omne quod fieri præcipitur, in vita eius quasi sculptum esse videatur: [Septem vero graduum erat ascensus eius, et vestibulum ante eam.] Septem gradibus ad portam ascenditur, quia per sancti Spiritus septiformem gratiam aditus nobis regni cælestis aperitur. Quã septiformẽ gratiã Isaias in ipso nostro capite, vel
D in eius corpore quod sumus, enumerans dicit: Requiescet super eũ spiritus sapientiæ et *Isa. 11. a* intellectus, spiritus consilij et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini. Quos gradus de cælestibus loquens, descendendo magis quàm ascendendo numerauit: videlicet sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinẽ, scientiam, pietatem, timorem. Et cum scriptum sit: Initium sapientiæ timor Domini, con- *Eccls. 1. b* stat proculdubio, quia a timore ad sapientiam ascenditur, non autem a sapientia ad timorem reditur, quia nimirum perfecta habet sapientia charitatẽ. Et scriptum est: Perfecta charitas foras mittit timorem. Propheta ergo, quia de cælestibus ad ima loquebatur, *1. Ioan. 4. d* cœpit magis a sapientia, et descendit ad timorem. Sed nos, qui a terrenis ad cælestia tendimus, eosdem gradus ascendendo enumeremus, vt a timore ad sapientiam peruenire valeamus. In mente etenim nostra primus ascensionis gradus est timor Domini:
E secundus, pietas: tertius, scientia: quartus, fortitudo: quintus, consiliũ: sextus, intellectus: septimus, sapientia. Est enim timor Domini in mente. Sed qualis est iste timor, si cũ eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui cõpati eius tribulationibus dissimulat: huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, quia non subleuatur ad pietatem. Sed sæpe pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si fortasse pepercerit, quæ parcenda non sunt. Peccata etenim quæ feriri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ verbere sunt corrigenda. Sed inordinata pietas cum temporaliter parcit, ad æternum supplicium pertrahit. Vt ergo vera et ordinata sit pietas, ad gradum est aliũ subleuanda, id est, ad scientiam: vt sciat, vel quid ex misericordia puniat, vel quid ex pietate dimittat. Sed quid si sciat quid agere quis debeat, virtutem vero agendi non habeat? Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, vt cũ videt quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinem possit, ne timore trepidet, et pauore collapsa, non valeat

bona

bona defendere, quę sentit. Sed sæpe fortitudo si improuida fuerit, et minus contra vitia A
circumspecta, ipsa sui pręsumptione in casum ruit. Ascendat ergo ad consilium, vt prouidendo præmuniat omne, quod agere fortiter potest. Sed esse consilium non potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum, quod agentem grauat, quo modo potest bonum solidare, quod adiuuat? Itaque a consilio ascendamus ad intellectum. Sed quid si intellectus magno acumine vigilet, et moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergo ascendamus ad sapientiam: vt hoc quòd acute intellectus inuenit, sapientia mature disponat. Quia igitur per timorē surgimus ad pietatem, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium intellectu proficimus, per intellectum ad maturitatem sapientiæ peruenimus: septem gradibus ad portam ascendimus, per quā nobis aditus vitæ spiritalis aperitur. Bene autem dicitur, quia vestibulū erat ante eam: quia nisi B
quis prius humilitatem habuerit, ad hos gradus donorum spiritalium non ascendit, sicut scriptum est: Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem et quietum,
Isa.66.a
et trementem sermones meos? De quo per Psalmistā dicitur: Ascensus in corde eius disposuit in conualle lacrymarum. Conuallis quippe humilis locus est, et peccator quisque dum se in lacrymis humiliter affligit in corde, per ascensum virtutū proficit. Qui
Ps.83.
rursus ait: Emitit fontes in conuallibus. Quia omnipotens Deus dona spiritalis gratiæ humilibus præstat. Potest quoque per vestibulū fides intelligi. Ipsa quippe est ante gradus et portam: quia prius ad fidem venimus, vt postmodum per spiritalium donorum gradus, cælestis vitæ aditum intremus. Non enim virtutibus venitur ad fidem, sed per fidem pertingitur ad virtutes. Cornelius enim Centurio cuius eleemosynæ ante baptismum angelo testante laudatæ sunt, non operibus venit ad fidem, sed fide venit ad opera. Nam et ei per angelum dicitur: Orationes tuæ et eleemosynæ ascenderunt in conspectum Dei. Si enim Deum vere et ante baptismum non crediderat, quid orabat? vel quomodo hunc omnipotens Deus exaudierat, si non ab ipso se in bonis perfici petebat? Sciebat igitur creatorem omnium Deum, sed quòd eius omnipotens filius incarnatus esset, ignorabat. Neque enim poterat bona agere, nisi ante credidisset. Scriptum namque est: Sine fide impossibile est placere Deo. Fidem ergo habuit, cuius operationes et eleemosynæ placere potuerunt. Bona autem actione promeruit, vt Deū perfecte cognosceret, et incarnationis eius mysterium crederet, quatenus ad sacramentum baptismaris perueniret. Per fidem ergo venit ad opera, sed per opera est solidatus in fide. Vestibulū itaque ante gradus est: quia qui prius credidit, ipse post virtutum gradibus ad portæ aditum ascendit. Sequitur: [Et porta atrij interioris contra portam Aquilonis et Oriētalē.] Hoc loco contra, non pro aduersitate ponitur, sed pro rectitudine: ita enim porta interioris atrij posita monstrabatur, vt porta Aquilonis et Orientis perfecto ad eam aditu tenderet. Quid est ergo quòd porta interior recto itinere posita contra portā Orientis et Aquilonis ostenditur, nisi hoc, quòd aperte datur intelligi: quia siue Iudaico et Gentili populo, seu iustis et peccatoribus, sed post peccata conuersis, æque aditus regni cælestis aperitur? Larga est enim misericordia creatoris nostri. Et porta interior non solum portā Orientis respicit, sed etiā Aquilonis: quia non solū his qui in innocentia permanent, sed etiā peccatoribus peccata sua pœnitendo dānantibus aperiuntur interioris atrij gaudia: vt ineffabilia mysteria patriæ cælestis agnoscāt, agnoscendo sitiant, sitiendo currant, currendo perueniant. Hæc æterni gaudij secreta cognouerat, qui dicebat: Sitiuit anima mea ad Deum viuum, quando veniam et apparebo ante faciē Dei? Prædicator gentium ad hunc aditum regni cælestis anhelabat, cum dicebat: Cupio dissolui, et esse cum Christo. Hæc exultationis occultæ secreta cognouerat sponsa, quæ dicebat: Dilectus meus misit manum suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactū eius. Dilectus etenim manum per foramen mittit, quando virtute sua Dominus nostrum animū per subtilem intellectū pulsat. Et venter in tactu illius contremiscit, quia infirmitas nostra per hoc quod cælestis gaudij intellectu tangitur, ipsa sua exultatione turbatur, et fit in mente pauor cum lætitia: quia etsi iam sentit quid de cælesti gaudio diligit, adhuc metuit, ne non pereat, quod vix tenuiter sentit. Quid igitur restat, nisi vt se ad perfectioris vitæ cursum dirigant omnes, qui illa gaudia patriæ cęlestis agnoscūt? Vnde et hic apte subiungitur: [Et mensus est a porta vsque ad portam centū cubitos.] Centenarium numerum, quia decies per denarium ducitur, iam superius diximus esse perfectum.

Psal. 103. Act. 10. a Sup. hom. 9. Ibid. C Heb. 11. b D Psal. 61. E Phil. 1. c Cant. 5. b Sup. hom. ead. non longe ab initio.

A perfectum. Is itaque qui aditum atrij interioris videt, profecto necesse est vt per vitam perfectionis currat, et a porta inchoationis vsque ad consummationis ingressũ perueniat. Mensuretur ergo atrium interius, quod a portis exterioribus vsque ad portam interiorem tenditur centum cubitis: vt qui intrare amando cœpit, latitudinem perfectionis habeat in mente, quatenus in eo quẽ diligit: hunc nec aduersa coangustant, sed transitoria cuncta despiciens, quousque ad gaudia secreta perueniat, per atrium perfectionis currat. Sunt etenim multi, qui iam in septem gradibus aditum portæ exterioris intrauerunt, iuxta quendam supernæ dispensationis modum, per timorem Dei humiles, per pietatis studium misericordes, per scientiam discreti, per mentis fortitudinem liberi, per consilium cauti, per intellectum prouidi, per sapientiam maturi, sed adhuc quibusdam necessitatibus obligati, huius mundi curis inseruiunt. Et vnde iam ex magna
B parte excusserunt animũ, ibi adhuc tenentur inuiti. Cumq. superimposita terrenæ occupationis portant onera, minus in præceptis cælestibus exercentur. Et dum anhelare medullitus ad æternam patriam non vacat, ipsa in eis sua aliquo modo desideria languescunt: quia animo curis tempotalibus præpediti, vera gaudia, quæ cognouerunt, amare non tantum licet quantum libet. Hi plerumque a iugo mundi collamentis excutiunt, omnia deserunt, terrenæ curæ pondera deponunt, atque vt ad cæleste desiderium latius animi sinum laxent, vitam remotam petunt, et in ea sanctis precibus intenti, sacris meditationibus dediti, quotidiano se fletu afficiunt, et vetustatẽ cordis, igne amoris conflant, atque ad cæleste gaudium accendendo se innouant. Hi plerumque in ipso suo desiderio accensi, exire iam de carne concupiscunt, atque ad vitam præsentẽ redire post fletũ nolunt. Sed tamen differuntur, vt dilatus amor ex ipsa sua dilatione proficiat,
C et ardenti desiderio quasi quod negatur, crescat. Sic in regione Gerasenorũ qui liberatus a legione dæmonum fuerat, iam cum Domino ire volebat, sed tamen ei dicitur: Reuertere in domum tuam, et narra quanta fecerit tibi Dominus. Sic sponsa in Canticis Canticorũ sanctis desiderijs anxia loquitur, dicens. In lectulo meo per noctes quæsiui quem diligit anima mea. Quæsiui illum, et non inueni. In lectulo enim dilectũ quærit, quando in ipso suo ocio et vacatione quam appetit, iam videre anima Dominum concupiscit, iam ad eum exire desiderat, iam carere præsentis vitæ tenebris anhelat. Sed quætit illum, et non inuenit: quia quãuis magno amore desiderat, adhuc tamen ei non conceditur videre, quem amat. Tales itaque sanctorum mentes quid aliud in hoc desiderio faciunt, nisi quòd iam a portis exterioribus, per atrium interioris, ad portam currunt? Quibus sæpe euenit, vt cum se viderint magno cælestis gratiæ munere compũctos, iam
D se perfectos existiment, et obedientes putent, sed quia nullus est qui dura præcipiat: patientes esse se credant, sed quia nemo eos per contumelias et aduersitates pulsat. Et plerumque contingit, vt spiritale ministerium vel inuiti suscipiant, atque ad gubernationem fidelium deducantur. Qui cum magnis tribulationibus fuerint hincinde pulsati, turbati mente, sese imperfectos inueniunt, qui non pulsati, perfectos se esse crediderunt. Quia ex re agitur, vt se ad semetipsos colligant, et apud se opprobrium suæ infirmitatis erubescant, atque ex ipsa sua confusione roborati, contra aduersa patientiam opponant, et ex tribulatione proficiant, qui prius in ocio ex ipsa sua securitate torpebant. Et veraciter esse tales incipiunt, quales se esse prius inaniter putauerunt. Hi itaque cum a portis exterioribus vsque ad interiorem portam per boni studij atrium deferuntur, hoc ipsum in eis atrium centum cubitis mensuratur, quia
E dilectione et exercitio in sancta quotidie perfectione proficiunt. Per quotidiana enim desideria in mente perfici, quasi centum est cubitis interius atrium mensurari. Idcirco ergo a portis vsque ad portam centum sunt cubiti, vt quasi quædam moræ: vnde fit ipsa dilatio viuendi, per quam quotidie in virtutibus crescitur, vt ad interiorẽ aditum perfectius perueniatur. Sequitur: [Et eduxit me ad viam Australem: et ecce porta quæ respiciebat ad Austrum. Et mensus est frontem eius, et vestibulum eius iuxta mensuras superiores, et fenestras eius, & vestibula in circuitu, sicut fenestras ceteras, quinquaginta cubitorum longitudinem, et latitudinem vigintiquinque cubitorum. Et in gradibus septẽ ascendebatur ad eam, et vestibulum ante fores eius.] Cuncta hæc in Orientis et Aquilonis porta iam dicta sunt, et congruum non est, vt ea, quæ semel ac secundo exponentes diximus, sæpius replicemus. Notandum tamen nobis est, quia in spiritali ædificio alter aditus ad Orientem, alius ad Aquilonem, atque alius ad Austrum patet.

Luc. 8. f

Cant. 3. a

Sicut enim Aquilonis frigore peccatores, ita per Australem viã feruentes spiritu designantur. Qui calore sancti Spiritus accensi, velut in meridiana luce virtutibus excrescunt. Pateat itaque porta ad Orientem, vt hi qui sacramenta fidei bene inchoauerunt, et in nulla postmodum vitiorum profunditate demersi sunt, ad gaudia secreta perueniant. Pateat porta ad Aquilonem, vt hi qui post inchoationem caloris et luminis in peccatorum suorum frigore et obscuritate dilapsi sunt, per compunctionem pœnitentiæ ad veniam redeant, et quæ sit internæ retributionis vera lætitia cognoscant. Pateat porta ad meridiem, vt hi qui sanctis desiderijs in virtutibus feruent, spiritali intellectu quotidie interni gaudij mysteria penetrent. Inter hæc autem, quæri potest, cũ quattuor huius mundi partes sint, cur in hoc ædificio hæ exteriores non quattuor, sed tres portæ esse memorantur? Quod recte quærendum fuerat, si Propheta non spiritale, sed corporale ædificium vidisset. Sancta enim Ecclesia, id est, spiritale ædificium, vt ad secreta gaudia pertingat, tres solummodo portas habet, videlicet fidem, spem, atque charitatem. Vnam ad Orientem, aliam ad Aquilonem, tertiam ad Meridiem. Porta quippe in Oriẽte est fides, quia per ipsam lux vera nascitur in mente. Porta ad Aquilonem spes, quia vnusquisque in peccatis positus, si de venia desperauerit, funditus perit. Vnde necesse est, vt qui per suam iniquitatem extinctus est, per spem misericordiæ reuiuiscat. Porta ad Meridiem charitas, quia igne amoris ardet. In meridiana etenim parte sol in altum ducitur, et quia per charitatẽ lumen fidei in Dei et proximi dilectione subleuatur. Tribus igitur portis ad interius atrium tenditur, quia per fidem, spẽ, atque charitatem ad gaudia secreta peruenitur. Alia quoque quæstio oritur, cur porta atrij interioris posita contra portam Orientis et Aquilonis dicitur, et an ad Australem portam pateat, tacetur. Sed quia per Orientem inchoantes, per Aquilonem lapsos diximus designari, dignum fuit, vt vel de inchoantibus quibus adhuc sol in tepore est, vel etiam de lapsis, sed per conuersionem redeuntibus aperte diceretur, quòd eis porta atrij interioris pateat, quatenus ex ipsis nos certos faceret, de quibus dubitari potuerat. Hoc autem de porta Australi dicendum non erat: quia eos ad gaudia interna pertingere, qui feruore spiritus in virtutibus permanent, nullus ignorat. Sequitur: [Et cælatæ palmæ erant: vna hinc, et altera inde in fronte eius.] Quid est, quòd prius in frontibus pictura palmarum, nunc autem cælatæ palmæ in fronte esse memorantur? Sed, sicut iam superius diximus, pictura palmarum est ostensio signorum: Nunc vero cælatura palmarum dicitur, vt bonorum operum demonstratio designetur. Ipsis enim summis prędicatoribus dicitur: Videant opera vestra bona et glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Qui igitur in vita sua impressa esse sancta opera demonstrant, palmas in fronte cælatas habent: quia quanta illos in posterum victoria sequatur, iam nunc in sanctis suis operibus ostendunt. Vel certe quia fidem per Orientis, spem per Aquilonis, charitatem vero per Australem portam diximus designari. Notandum vero nobis est, quia in Orientis porta pictura palmarum, in Aquilone vero et Meridie cælatura esse perhibetur: quia contingit sæpe, vt hi, qui adhuc inchoantes sunt, necdum se in operibus solidis ac magnis exerceant: hi vero qui post iniquitates ad virtutem redeunt, plerumque vt culpas suas ante omnipotentis Dei oculos tegere valeant, in magnis operibus exercentur. Et quia iam feruore spiritus actibus, et virtutibus excreuerunt, quasi meridies in sanctis actibus inardescunt. In Orientis ergo porta pictura est, in Aquilonis vero et Meridiei cælatura: quia signum victoriæ quod inchoantibus ostenditur, hoc in reuertentibus atque feruentibus iam solidius, et robustius tenetur. Notandum quoque magnopere est, quòd dicitur hinc et inde. Omnes enim qui ad vitæ aditum tendimus, et ex dextro et sinistro latere habere palmam debemus. Quod enim hinc et inde dicitur, latus vtrumque signatur. A dextro igitur palmam habet is, quem prospera non extollunt. A sinistro palmam habet is, quem aduersa non deijciunt. Quasi ex vtraque parte portabat Paulus palmam cum diceret: Per arma iustitiæ a dextris, et a sinistris, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam, et bonam famam: vt seductores, et veraces. Non hunc aduersa frangebant, non prospera in mentis tumorem subleuabant. Hinc inde ergo gestabat palmam, quia et in aduersitate fortis, et in prosperitate humilis permanebat. Quisquis enim de prosperis extollitur, habere in dexteram partem palmam nescit. Quisquis in aduersitatibus frangitur, portare palmam a sinistro latere ignorat. Vt ergo hinc et inde palma gestetur in fronte, adesse semper nostris mentibus debet et in aduersis

Marginalia: A (at "Sicut enim"); B (at "rale ædificium"); C (at "tut. Sed quia"); Mat. 5. d (at "tur: Videant"); D (at "igitur in vita"); E (at "atque feruentibus"); 2. Cor. 6. b (at "bat Paulus").

A sis fiducia, et in prosperis timor: ne aut aduersa in desperationem pertrahant, aut prospera animum in sui fiduciam extollant. Hinc est quòd idem egregius prædicator dicebat: Scio et humiliari, scio et abundare: vbique et in omnibus institutus sum. Et satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati: omnia possum in eo, qui me confortat. *Phil.4.c* Nũquidnam fratres ars est aliqua, humiliari et abundare, satiari et esurire, abundare et penuriam pati: vt pro magno se ista scire tantus prædicator insinuet? Ars omnino, et mira disciplinæ scientia, quæ toto nobis cordis est adnisu discenda. Quem enim penuria sua non frangit, a gratiarum actione non retrahit, in rerum temporalium desiderium non accendit, scit humiliari. Hoc enim loco Apostolum humiliari, dicit penuriam perpeti. Nam statim econtrario subiungit: scio et abundare. Qui enim acceptis rebus non extollitur, qui eas ad vsum vanæ gloriæ non intorquet, qui solus non possidet quod

B accepit: sed hoc cum indigentibus misericorditer diuidit, scit abundare. Qui accepta alimenta non ad ingurgitationem ventris vtitur, sed ad reparationem virtutis, nec plus carni tribuit, quàm necessitas petit, scit satiari. Qui alimentorum inopiam sine murmuratione tolerat, nec pro necessitate victus agit aliquid vnde anima peccati laqueum incurrat, scit esurire. *S.Bon. Phar.li. 4. c.20.* Quem ergo nec abundantia in superbiam eleuat, nec in necessitate cupiditas irritat, nouit abundare, nouit penuriã pati. Qui cum statim subdiderit, omnia possum: ne elationis esse verba crediderimus, adiunxit, in eo qui me confortat. Ecce in altum ramus prodijt, sed quia in radice se tenuit, in viriditate permansit. In altum enim surgens aresceret, si se a radice diuisisset. Sibi enim nihil tribuit, quia omnia se posse non in se, sed in eo, qui se confortat, fatetur. Hinc et inde et ergo prędicator egregius palmam habet, quem nec abundantia in superbiam, nec inopia ad auaritiam

C pertrahit. Discamus itaque fratres, non solum in prosperis, sed in aduersis quoque gratias agere. Pater enim nobis ex pietate sua factus est conditor noster, nosq. adoptiuos filios ad hereditatem regni cælestis nutrit. Et non solum donis reficit, sed etiam flagellis erudit. Discamus igitur abundare, vt cuncta quæ ab eo accepimus, cum indigentibus partiamur, vt mentem abundantia non eleuet, ne fortasse gaudeat: quia hoc adest sibi, quod deest alteri, et non iam communi bono, sed proprio lætetur. A priuato gaudio veritas ad commune discipulos reuocat, cum eos de prædicatione redeuntes, et de subiectione dæmonum lætantes admonet, dicens: Nolite gaudere super hoc, sed potius gaudete et exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cælo. *Luc.10. d* Non enim omnes electi dæmonia eijciunt, sed tamen electorum omnium nomina cælo tenentur adscripta. Admonentur ergo discipuli priuatam lætitiam deponere, de communi autem et perpetua fe-

D licitate gaudere. Quisquis itaque in eo gaudet, quod alter non habet, ex ipsa sua abundantia deterior factus, gaudium priuatum habet. Contra huius nos appetitum abundantiæ Ioannes admonet, dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. *1.Ioan. 2. b* Qui mox rationem subdidit, quare: Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. *Ibid.* Nemo enim potest duobus dominis seruire, quia non valet simul transitoria, et æterna diligere. *Pat.in 1.ep. Ioan.c.4.* Si enim æternitatem diligimus, cuncta temporalia vsu non in affectu possidemus. Qui eandem rationem protinus subdidit, dicens: Quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ. Ideo enim habere aliquid homines, et vltra quàm necesse est, concupiscunt, vt habendo, superbiant: et quia hoc alius non habet, se in cogitationibus extollant. Quisquis itaque talis est, adhuc ad portandam abundantiam doctus non est. Sæpe autem quod auaritia

E ex appetitu suggerit, necessitatem putat. Et cum minora sufficiant, dolet maiora deesse, atque incautus animus quandam quasi necessitatem patitur quam parit. Et cum minima sunt, quæ desiderat, suam sibi auaritiam aliquo modo excusat. Abundantia itaque superbiæ vicina est. Quam si quando etiam cupiditas intercepit, hanc, vt ita diximus, quasi peregrina captiuitas inuasit. Si igitur abundandi artem scire volumus, necesse est, vt non solum ea, quæ vicina sunt, sed ea etiam quæ de longinquo veniunt, vitia fugiamus. Discamus penuriam pati, ne ea quæ non habemus, habere etiam cum culpa requiramus, ne felices putemus, quos rebus onustos cernimus. Nimia valde sunt ea, quæ sibi quasi in sumptus vitæ præsentis præparant. Multa portant, sed in via breui. Magna est nobis in hoc itinere socia paupertas, quæ animum non angustat, cum deest terrena substantia, de qua æterno iudici rationes ponamus. Liberius ad patriam tendimus, quia quasi in via pondere caremus. Discamus satiari, ne in sumẽdis alimẽtis

corporis,gulæ magis,quàm necessitati seruiamus.Plus enim concupiscentia,quàm necessitas petit: Et sæpe dum carnis inopiæ satisfacere curamus, voluptas surrepit, modum refectionis excedit. Vnde fit,vt culpa transeat ad culpam: quia plerumque inde alia tentatio carnis nascitur,dum carni immoderata refectione seruitur. Ex peccato etenim primi hominis,infirmante natura, in hoc mundo cum nostris tẽtationibus nascimur. Et caro nobis aliquando adiutrix est in bono opere, aliquando autem seductrix in malum. Si igitur ei plusquam debemus,tribuimus,hostem nutrimus.Et si necessitati eius,quæ debemus,nos reddimus,ciuem necamus.Sarianda itaque est caro, sed ad hoc vsque,vt in bono nobis opere famulari sufficiat.Nam quisquis ei tantum tribuit,vt superbiat,satiari penitus ignorat. Ars itaque magna est satiari,ne vnusquisque per satietatem carnis ad iniquitatem prorumpat turpitudinis.Discamus esurire, vt nobis propter abundantiam sequentem nostra hic inopia placeat. Nec nos ventris necessitas ad culpam trahat,nec peccarum menti ipsa indigentia suggerat: et dum caro fame afficitur,ad cupiditatem animus irritetur,et quærat cum culpa prouidere, vnde carni valeat in necessitate satisfacere:ne cor in indignationem prosiliat,et linguam in murmurationis amaritudinem accendat. Qui igitur in carnis suæ inopia se hincinde circumspicit,atque a peccati laqueo custodit,nouit esurire.Nos itaque,fratres charissimi,iram atque auaritiã in aduersitate fugientes, et elationem et immoderata gaudia in prosperitate declinantes,quia per fidem,spem atque charitatem,interioris vitæ atrium tribus portis intrare concupiscimus,palmas hinc et inde teneamus. Libet adhuc alterum ciuẽ cælestis patriæ ad mentem reducere,et qualiter hincinde palmam teneat,demonstrare.

Iob.1.per tot. Bearus etenim Iob cum esset viris Orientalibus ditior,et ei prospera cuncta suppeterẽt, filijs polleret,familia cresceret,greges exuberarent,in tanto omnipotentis Dei timore perstitit,vt inter custodiam disciplinæ,inter acta iustitiæ, inter multa humilitatis obsequia: misericordiæ operibus intentus, sacrificijs offerendis deditus, holocausta Domino pro singulis filijs immolaret,ne quis eorum saltem in corde peccasset. Pensemus ergo,quanta erat custodia boni operis,qui in filijs suis expiabat sacrificijs culpas cordis. Sed quàm iustus esset,in prosperitate,innotuerat. Valde autem ignotum erat si perseuerare iustus et inter flagella potuisset. Tangendus ergo erat verbere. Vir ille sanctus in prosperis,interrogatur aduersis:vt qui notus erat omnipotenti Domino, notus per flagella fieret nobis et sibimetipsi. Disponente itaque Domino,consumpti sunt greges, interfecti custodes,euersa domus,extincti filij,percussa caro a planta pedis vsque ad verticem.Remansit vxor incolumis,quæ verborum iaculis vulnera augeret. Sed hanc vir sanctus in tentatione,sanus in vulnere prudenter docet,eiq. respondet, dicens: Si bona

Iob.2.c accepimus de manu Domini, mala quare non suscipiamus? Amici quoque ad consolandũ veniunt,ad contumelias prorumpunt,et in dolore vulnerum,addunt adhuc vulnera verborum. Immisericordem dicunt,raptorem nominant,violentum denunciant, oppressorem pauperum fatentur.Quid igitur miles Dei faceret inter dolentia vulnera et amara verba depressus? Ecce flagella Dei et verba hominum simul afflicti animum

Iob.29.c ad desperationem premunt,sed virtute spiritus plenus,carnis vulneribus iacens,mentis

Ibid. robore stans,contra desperationis impulsum reduxit ad memoriam bona quæ egerat. Quia misericors fuerat,dicit:Oculus fui cæco,et pes claudo.Et rursum:Pater eram pauperum.Quia disciplinæ custos et benignus,dicit: Cumq. sederem quasi rex, circumspe-

Ibid. ctante me exercitu, eram tamen mœrentium consolator. Quia humilis fuerat,dicit:Si contempsi subire iudicium cum seruo meo et ancilla mea,cum disceptarent aduersum

Iob.31.b me. Quia hospitalis fuerat,fatetur:Si despexi prætereuntem,eo quòd non habuerit in-

Ibid. dumentum.Quia largus in donis,dicit:Si non benedixerunt mihi latera eius,et de vel-

Ibid. leribus ouium mearum calefactus est.Quia violentus non fuerat,testatur,dicens:Si le-

Iob.31.c uaui super pupillum manum meam,cum viderem me in porta superiorẽ.Quia de inimici periculo numquam exultauerat,dicit:Si gauisus sum ad ruinam eius qui me ode-

Ibid. rat.Quia patiens fuit,et etiam suorum malitiam æquanimiter pertulit,dicit:Si non dixerunt viri tabernaculi mei,quis det de carnibus eius vt saturemur?Quid est hoc,quòd vir sanctus tot suas virtutes inter flagella enumerat?Quid est,quòd ore suo opera, quæ fecerat,laudat:nisi quia inter vulnera et verba quæ hunc ad desperationem trahere poterant,ad spem animum reformat? Et qui in prosperitate humilis fuit, reuocatis bonis suis ad memoriam,infractus in aduersitate permãsit.Cuius enim animum inter tot flagella

A gella, illa verba ad desperationem non impellerent, nisi sibi ad memoriam bona, quæ fecerat reuocasset? Vidit igitur sanctus vir mentem suam auditis tot malis ad desperationem concuti, et mirabiliter studuit in spe certa ex bonis suis actibus solidari. Sic impletur, quod scriptum est: In die bonorum ne immemor sis malorum, et in die malorũ ne immemor sis bonorum. Si enim cum bona habemus, malorum reminiscimur, quæ aut iam passi sumus, aut adhuc pati possumus: accepta bona mentẽ non eleuant, quia eorũ gaudium timor memoriæ malorũ premit. Et si eũ mala habemus, bonorũ reminiscimur, quæ aut iã accepimus, aut adhuc nos posse accipere speramus, malorũ pondus animũ ad desperationẽ non premit, quia hunc ad spẽ memoria bonorũ leuat. Si itaque fratres charissimi, et per pręcepta Dominica, et per sanctorũ exempla gradimur, vt nos nec prosperitas eleuet, nec aduersitas frangat, habere nos ante omnipotẽtis Dei oculos Eccls. 11. c
B palmas hinc, et inde monstramus: Cui est honor et gloria, in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XX.

ET porta atrij interioris in via Australi. Et mensus est a porta vsque ad portam in via Australi centum cubitos. Et introduxit me in atrium interius ad portam Australem, et mensus est portam iuxta mensuras superiores, thalamum eius, et frontem eius, et vestibulum eius eisdem mensuris, et fenestras, et vestibulum eius in circuitu quinquaginta cubitos longitudinis, et latitudinis vigintiquinque cubitos, et vestibulum per gyrum longitudine vigin-
C tiquinque cubitorum, et latitudine quinque cubitorum. Et vestibulum eius ad atrium exterius, et palmas eius in fronte, et octo gradus erant quibus ascendebatur per eam. Et introduxit me in atrium interius per viam Orientalem, et mensus est portam secundum mensuras superiores, thalamum eius, et frontem eius, et vestibulum eius, sicut supra, et fenestras eius, et vestibula in circuitu longitudine quinquaginta cubitorum, et latitudine vigintiquinque cubitorum, et vestibulum eius, id est, atrij exterioris, et palmæ cælatæ in fronte eius hinc et inde, et in octo gradibus ascensus eius. Et introduxit me ad portam, quæ respiciebat ad Aquilonem. Et mensus est secundum mensuras superiores, thalamum eius, et frontem eius, et vestibulũ
D eius, et fenestras eius per circuitum longitudine quinquaginta cubitorum, et latitudine vigintiquinque cubitorum. Et vestibulum eius respiciebat ad atrium exterius, et cælatura palmarum in fronte eius hinc, et inde, et in octo gradibus ascensus eius, et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum. Ibi lauabant holocaustum.

PRophetæ verba, quæ largiente Domino hodie charitati vestræ loquẽda sunt, lectione magis indigent, quàm expositione. Ea enim in tribus portis interioribus replicãtur, quæ secundo iã, vel tertio de exterioribus dicta sunt. Pauca vero in earũ descriptione permutantur. Vnde necesse est ea nos, quæ iam dicta sunt, repliceare, vt ea quæ dicẽda sunt, licentius possimus enodare. Itaque nũc dicitur: [Et porta atrij interioris in via Au
E strali: et mensus est a porta vsque ad portã in via Australi centũ cubitos. Et introduxit me in atrium interius ad portam Australem, et mensus est portam iuxta mensuras superiores, thalamum eius, et frontem eius, et vestibulum eius eisdẽ mẽsuris. Et fenestras eius, et vestibulum eius in circuitu quinquaginta cubitos longitudinis, et latitudinis vigintiquinque cubitos, et vestibulum per gyrum.] Cuncta hæc superius dicta atque exposita esse meministis. Needũ vero est dictum quod de eodem vestibulo subditur: Longitudine viginti et quinque cubitorum, et latitudine quinque cubitorum: et vestibulũ eius ad atrium exterius. Atque iterum hoc quod iam superius dictum fuerat, replicatur, cum dicitur: [Et palmas eius in fronte.] Et statim quod adhuc dictum non fuerat, subditur. [Et octo gradus erant in quibus ascendebatur ad eam.] Hoc quoque quod de Australi porta scriptum est, de Orientali quoque porta in eodem ordine narratur. Nam protinus subinfertur: Et introduxit me in atrium interius per portam Orienta- Hom. 19.

lem, et mensus est portam secundũ mensuras superiores, thalamũ eius, et frontem eius, A
et vestibulum eius sicut supra: [Et fenestras eius, et vestibula eius in circuitu longitudine quinquaginta cubitorum, latitudine vigintiquinque cubitorum. Et vestibulum eius, id est, atrij interioris, et palmæ cælatæ in fronte eius hinc et inde, et in octo gradus ascensus eius.] Ea quoque, quæ de Australi porta et Orientali dicta sunt, in eisdem verbis etiam de porta quæ ad Aquilonem respicit, replicantur. Nam subditur: [Et introduxit me ad portam quæ respiciebat ad Aquilonem, et mensus est secundum mensuras superiores, thalamũ eius, et frontem eius, et vestibulum eius, et fenestras eius per circuitum, longitudinem quinquaginta cubitorum, latitudinem vigintiquinque cubitorum: et vestibulum eius respiciebat in atrium exterius, et cælatura palmarum in fronte illius hinc et inde, et in octo gradus ascensus eius.] Quid itaque interiori arrio,
Sup. hom. 18. et 19. quid thalamo, quid frontibus, quid vestibulo, quid fenestris, quid longitudine et latitudine, quid palmarum cælatura signetur, late iam superius diximus. Nec oportet vt in eisdem iterum, sed in his solummodo quæ necdum dicta sunt, occupemur. Nunc ergo B
quærendum nobis est, quæ istæ tres portæ interiores sint: vel quid est quòd earũdẽ portarum vestibula vigintiquinque cubitis longitudine, & quinque cubitis latitudine metiũtur: vel cur ad eas non septem sicut de portis exterioribus dictũ fuerat, sed octo gradibus ascenditur. Porta enim atrij interioris quæ superius dicta est, de his tribus portis interioribus non est: quia illa contra Orientis et Aquilonis portam respicere dicitur, istæ autem singulæ interius ad Austrum vel Orientem et Aquilonem positæ esse memorantur. Vnde recte per illam aditus interior designatur, quia sicut præcedenti locutione iam dictum est, vel Iudææ et gentilitati, vel inchoantibus atque in bono perseuerantibus, vel a bono cadentibus, sed post culpas per pœnitentiam surgentibus patet. Nunc C
autem postquam singulæ in Oriente et Aquilone et Austro portæ descriptæ sunt, cur interioris atrij rursum portæ singulæ in Austro et Oriente atque Aquilone describũtur? Aspirante Domino, magna intentione opus est sinum tantæ profunditatis indagare. Si enim portarum nomine sanctos prædicatores accipimus: sciendum nobis est, quia vna est Ecclesia in prædicatoribus Testamenti veteris ac noui. Portæ autem septẽ vel octo gradus habent: quia sancti Spiritus septiformem gratiam concorditer prædicant. Octauo vero gradu annunciant præmium retributionis æternæ. Vnde scriptum est: Da par-
Eccles. 11. a tes septem, necnon et octo. Quid itaque dicere possumus exteriores portas, nisi antiquos patres fuisse, qui per præcepta legis nouerant opera populi magis, quàm corda custodire? vt interiores portas prædicatores sanctæ Ecclesiæ debeamus accipere, qui spiritalibus monitis discipulorum suorum corda custodiunt, ne malis quæ non faciunt, vel in D
cogitationibus delectentur. Per illas enim septem gradibus ascendi dicitur, istarũ vero octo graduum ascensus esse perhibetur: quia et in veneratione legis dies septimus fuit, et in nouo Testamento octauus dies in sacramento est: is videlicet, qui dominicus appellatur, qui tertius a passione, sed octauus a conditione est: quia et septimum sequitur. Sin vero portarum nomine solos intelligimus sanctos Apostolos designari, qui videlicet primi nobis sunt sanctæ Ecclesiæ prædicatores, et nos fidẽ, spem, atque charitatem summopere tenere docuerunt. Ipsi itaque nobis in his virtutibus portę sunt, qui nos per easdem virtutes ad interiorem intellectum æternæ sapientiæ perducunt. Sed si ipsi exteriores portæ sunt, quos accipimus interiores? Si vero ipsi interiores sunt, quos intelligimus exteriores? Qua in re intelligi vtiliter potest: quia ipsi nobis et exteriores simul et interiores portæ sunt. Cum enim adhuc inchoantibus non alta et mystica, sed quædam E
quæ capi præualẽt prædicãt, portæ exteriores sunt. Cũ vero perfectis profunda et mysti-
1. Cor. 3. a ca loquũtur, portæ interiores. Videamus qualiter porta exterior pateat: Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, tãquam paruulis in Christo lac vobis
1. Cor. 2. b potum dedi, non escã. Videamus qualiter porta interior pateat: Sapientiã loquimur inter perfectos. Videamus vtrum ipsa eadẽ sit porta interior et exterior: Sapiẽtibus et insi-
Rom. 1. a
2. Cor. 5. c pientibus debitor sum. Qui rursum dicit: Siue mente excedimus, Deo, siue sobrij sumus, vobis. In hoc enim quòd contemplando et loquendo sapientibus mente excedit, porta interior est. In hoc vero quòd paruulis sobrie in prædicatione se temperat, et quanta ebrietate spiritus infundatur in mente cum prædicat non ostendit, exteriorem portam se esse manifestat. Ipsi itaque et exteriores portæ nobis sunt et interiores, qui nos et in primo aditu fidei, spei, atque charitatis instituunt: et cum iam proficientibus cælestis regni

A regni mysteria prædicant, per subtiliorem sensum nos ad interiora perducunt. Vnde & per septem gradus prius ascensus earum describitur, et postmodum per octo. Per octauum etenim gradum illius vitæ mysteria signantur, quam in secretis suis perfecti intelligunt, qui iam cuncta temporalia mente transcendere nouerunt, qui præsentem vitam quæ septem dierum curriculo euoluitur, plene despiciunt, qui de intima contemplatione pascuntur. Habent igitur portæ spiritalis ædificij septem gradus: quia timorem Domini, pietatem et scientiã, fortitudinem et consilium, intellectum et sapientiam suis auditoribus prædicant. Sed cum iã omnia dimitti præcipiunt, cum nihil in hoc mundo diligi admonent, nil per affectum teneri, vim contemplationis cælestis patriæ intendi, atque in eius suadent mysterijs delectari, gradum addunt, et ad interiora traijciunt. Iste gradus docente veritate cuidã ostensus est, cui cum legis præcepta diceretur, respondit:
B Hæc omnia custodiui a iuuentute mea. Quasi enim iam in septem gradibus stabat, cum a iuuentute sua omnia custodisse se diceret. Sed ei mox dicitur: Adhuc vnum tibi deest: Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, et veni sequere me. In quibus verbis octauum quidem gradum vidit, sed ascendere noluit: quia tristis abscessit. Quisquis itaque conteptis rebus temporalibus æternitatis contemplatione pascitur, cælestis regni gaudia rimatur. Post septẽ gradus quos timendo et operando atque intellectu sapientiæ suæ crescendo tenuit, octauo gradu interioris portæ aditum intrauit. Per octauum vero numerum et dies æterni iudicij, et carnis resurrectio designatur. Vnde et Psalmus, qui pro octaua scribitur, a pauore iudicij est inchoatus, cum dicitur: Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me. Nunc enim tempus est misericordiæ, in illo autem iudicio dies irę. In quo
C videlicet die, omne hoc tempus finitur quod septem diebus euoluitur. Et quia post septẽ dies sequitur, iure octauus appellatur. In quo et caro nostra resurgit ex puluere: vt siue bona, siue mala quæ egit, recipiat a veritate. Vnde et per legem quoque octauo die fieri circumcisio iubetur. Nam per membrũ quod circumciditur, mortalis propagatio generatur, decedentium quoque et succedentium numerus augetur. Sed quia in resurrectione mortuorum, nec carnis iam propagatio agitur, et decessio atque successio nulla erit: quia sicut scriptum est: Neque nubent neque nubentur, sed erunt sicut angeli in cælo: octaua die præcipitur præputium incidi. Ibi enim locum iã carnis propagatio non tenet, vbi resurgens caro perseuerantiam æternitatis habet. Per hoc verbum mater virgo descendit, quæ Deum in vtero sine virilis carnis admixtione concepit, qui primus nobis æternæ patriæ gloriam in sua resurrectione monstrauit. Qui resurgens a mortuis,
D iam non moritur, et mors ei vltra non dominabitur. Nobisq. exẽplum dedit, vt ea fieri in die vltimo de nostra carne credamus, quæ facta de carne illius in die resurrectionis agnouimus. Sed quia de carnis resurrectione nobis sermo se intulit, triste nimis et valde lugubre est, quòd quosdam in Ecclesia stare, et de carnis resurrectione dubitare cognoscimus. Hanc autem antiqui patres venturam esse certissime crediderunt, etiam cũ nullum adhuc eiusdem resurrectionis exemplum tenuerunt. Quia igitur damnatione digni sunt, qui et exemplum iam Dominicæ resurrectionis acceperũt, et tamen adhuc de sua resurrectione diffidunt. Pignus tenent, et fidem non habent. Ecclesias replent, sed quia de resurrectione sua dubitant, mente vacua stant. De hac quippe resurrectione per beatum Iob dicitur: Scio, quòd Redemptor meus viuit, et in nouissimo die de terra surrecturus sum, et rursum circumdabor pelle mea, et in carne mea videbo Deum. Quẽ
E visurus sum ego ipse, et oculi mei conspecturi sunt, et non alius. Hinc etiam per Psalmistam dicitur: In conspectu eius procidunt vniuersi qui descendunt in terram. In terram enim mortui non spiritu, sed corpore descendunt. In conspectu ergo Domini procidunt qui in terram descendunt: quia resurgendo ad iudicium veniunt qui nunc in puluere putrescunt. Hinc iterum dicit: Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea: Sitiuit anima mea ad Deum. Videat caro quid sitit, nisi vt resurgat. Hinc rursus ait: Aufer spiritum eorum, et deficient: et in puluerem suum reuertuntur. Moxq. de carnis resurrectione subiungit: Emitte spiritum tuum, et creabuntur, et renouabis faciem terræ. Hinc iterum dicit: Exurge Domine in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ. Exurrexit enim Dominus in requiem suam, cum carnem suam de sepulchro suscitauit. Post hunc quoque exurgit et arca: quia resurgit Ecclesia. Hinc per eumdem prophetam de quo loquimur scriptum est: Ossa arida, audite verbum

Mat. 19. e — *Ibid.* — *Psal. 6.* — *Matth. 22. c & Mar. 12. c & Luc. 20. f* — *Rom. 6. a* — *Iob. 19. d* — *Psal. 21.* — *Ps. 62.* — *Ps. 103.* — *Psal. 31.* — *Ps. 131.* — *Ezec. 37. a*

bum Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce ego intromittã in vos spiritũ, A
et viuetis. Et dabo super vos neruos, et succrescere faciam super vos carnes, et superextendam in vos cutem, et dabo vobis spiritum, et viuetis. Hinc est quòd propheta alius
Osea.6.a per resurrectionem Domini humanum genus vidit in finem suscitari, atque ait: Viuificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, et viuemus in conspectu eius. Hinc
Ioan.5.e est, quòd cum de semetipso Dominus loqueretur, adiunxit: Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius. Et procedent qui bona fecerunt, in resurrectionẽ vitæ: qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij.
Phil.3.d Hinc Paulus ait: Vnde etiam saluatorem expectamus Dominum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Hinc iterũ
1.Thes.4.c dicit: Si enim credimus, quòd Iesus mortuus est et resurrexit, ita et Deus eos, qui dor-
1.Cor.15.c mierunt, per Iesum adducet cum eo. Qui rursus ait: Primitiæ dormientium Christus. Si B
enim nos a mortis somno non surgimus, quo modo resurrectionem Dominicam primitias habemus? Ecce veteres ac noui patres vno sibi spiritu de carnis resurrectione cõcordant. Ecce ipsa per se veritas prius voce docuit, quod de resurrectione carnis postmodum opere demonstrauit: et tamen adhuc quorumdam infirmitas fidem non habet in domo fidei stans. Sed mirari solent qualiter caro reuiuiscere possit ex puluere. Mirentur igitur altitudinem cæli, molem terræ, abyssos aquarum, omnia quæ in mũdo sunt, ipsos quoque angelos creatos ex nihilo. Minus est valde aliquid ex aliquo facere, quàm omnia ex nihilo fecisse. Ipsa nobis elementa, ipsæ rerum species, resurrectionis imaginẽ prædicant. Sol enim quotidie nostris oculis moritur, quotidie resurgit. Stellæ matutinis horis nobis occidunt, vesperi resurgunt. Arbusta æstiuis temporibus plena folijs et frugibus videmus, quæ hiemali tempore nuda folijs, floribus, ac fructibus, et C
quasi arida remanent, sed vernali sole redeunte, cum a radice humor surrexerit, suo iterum decore vestiuntur. Cur ergo de hominibus diffiditur, quod fieri in lignis videtur? Sed sæpe in puluerem putrescentes carnes aspiciunt, et dicunt: Vnde ossa et medullæ, vnde caro vel capilli poterunt in resurrectione reparari? Hæc itaque requirentes, parua semina ingentium arborum videant, atque si possunt dicant: Vbi in eis latet tanta moles roboris, tanta diuersitas ramorum, tanta multitudo, et viriditas foliorum, tanta species, florũ tanta vbertas, sapor atque odor fructuũ? Nũquid in semina arborum odorem, vel saporem habent, quem ipsæ post arbores in suis fructibus proferunt? Si ergo ex semine arborum, quod videri non potest, produci potest, cur de puluere carnis humanæ diffiditur, quia ex eo reparari forma valeat, quæ non videtur? Sæpe autem obijcere inanem quæstinnculam solent, qua dicunt: Carnem hominis D
lupus comedit, lupum leo deuorauit, leo moriens ad puluerem redijt, cum puluis ille suscitatur, quo modo caro hominis a lupi, et leonis carne diuiditur? Quibus quid respondere aliud debemus, nisi vt prius cogitent qualiter in hoc mundo venerint, et tunc inuenient qualiter resurgant? Certe tu homo qui loqueris, aliquando in matris vtero spuma sanguinis fuisti, ibi quippe ex patris semine, et matris sanguine paruus ac liquidus globus eras. Dic rogo, si nosti qualiter ille humor seminis in ossibus duruit, qualiter in medullis liquidus remansit, qualiter in neruis solidatus est, qualiter in carne creuit, qualiter in cute extensus est, qualiter in capillis atque vnguibus distinctus, ita vt capilli molliores carnibus, et vngues essent teneriores ossibus, carnibus duriores. Si igitur tot et tanta ex vno semine per species distincta sunt, et tamen in forma remanent coniuncta, quid mirum si possit omnipotens Deus in illa resurrectione E
mortuorum, carnem hominis distinguere a carne bestiarum, vt vnus idemq. puluis, et non surgat inquantum puluis lupi, et leonis est, et tamen resurgat inquantum puluis est hominis? Vide itaque homo, qualiter ad vitam venisti, et nequaquam dubites ad vitam, qualiter redeas. Cur autem ratione vis comprehendere quo modo redeas, qui ignoras quo modo venisti? Da potentiæ creatoris tui quod comprehendere non vales de temetipso. Certe enim quia tu ex terra factus es, terra vero ex nihilo, tu es creatus ex nihilo. Ne ergo de carnis tuæ resurrectione desperes, perpende prudenter, quia minus est Deo reparare quod erat, quàm fecisse quod non erat. Si non potes resurrectionis effectum ratione comprehendere, perpende quàm multa sunt quæ non intelligis qualiter sint, et tamen esse non dubitas. Dic rogo si nosti, gyrus cæli, terræ cardines, aquarum abyssus, vbi finiuntur, vbi suspensi sunt? Scimus autem, quia quod ex

A ex nihilo factum est, pendet in nihilo. Sed si est aliquid quod dicitur nihilum, iam nihilum non est. Si autem nihil est nihilum, nusquam mundi moles dependet, nec est vbi sit quod creatum est vt sit. Quo modo ergo nusquam est quod nouimus quia est? Sed hæc fortasse ad te multa sunt: Ad temetipsum homo reuertere. Certe ex spiritu es creatus et limo. Vno inuisibili, altero visibili: vno sensibili, et altero insensibili. Quo modo ergo permisceri in te potuit spiritus, et limus, atque ex diuerso fieri res non diuersa, ita vt in tanta conuenientia misceretur spiritus et limus: vt cũ caro atteritur, spiritus marceat, et cum spiritus affligitur, caro contabescat? Sed forsitan necdũ præuales discutere te- *Exod. 14. e*
metipsum, perpende rogo, si vales, quo modo rubrũ mare virga diuisum est: quo modo *Num. 20. b*
petræ duritia percussione virgæ vndas emanauit: quo modo Aaron virga sicca floruit: *Num. 17. f*
quo modo ex eius genere veniens virgo concepit: quo modo et in partu virgo perman- *Ioan. 6. b*
B sit: quo modo quatriduanus mortuus iussione suscitatus, ligatus manibus ac pedibus de sepulchro exijt, quem postmodum solui Dominus per discipulos iussit: quo modo idem Redemptor noster in vera carne atque ossibus resurgens, clausis ostijs ad discipu- *Ioan. 20. c*
los intrauit. Ecce hæc inuestigare non vales, et tamen credis. Cur ergo de resurrectionis gloria dubitando, et discutiendo dubitas, qui tam multa mysteria sine discussione credidisti? Qui tamen si resurrectionẽ carnis non credis, omnia sine causa credidisti: quia in hoc angelorũ spectaculo videris quidẽ velociter currere, sed postquã cursum peregeris, ne brauiũ accipias aduersaris. Vnde per Paulũ dicitur: Sic currite, vt cõprehẽdatis. Qui *1. Cor. 9. f*
rursus ait: Si in hac vita in Christo tantũ sperantes sumus, miserabiliores sumus omni- *1. Cor. 15. b*
bus hominibus. Diuinæ autẽ virtutis mysteria quæ cõprehendi non possunt, non intellectu discutiẽda sunt, sed fide veneranda. Sciendũ itaque nobis est: quia quidquid ratione
C hominis comprehendi potest, mirum esse iã non potest. Sed sola est in miraculis ratio, potentia facientis. Ecce dum de resurrectione carnis loquimur, ab expositionis ordine paululum digressi sumus. Ad ea ergo, quæ cœpimus, redeamus. Habent autem interiores portæ vestibula, quæ viginti et quinque cubitis in longitudinẽ metiuntur. Si enim octo ter ducimus, ad viginti et quatuor peruenimus. Cui vnus additur, vt vinginti et quinque teneamus. Auditores etenim boni, qui quasi quædã vestibula sunt portarum, æternæ spei longanimitatem tenent, octauum diem in Trinitatis fide sustinent. Quæ Trinitas, quia vnus est Deus, octo quidem per tria ducunt, sed in vnius Dei confessione solidantur. Plana sunt vestibula: quia humilia sunt corda bonorum auditorum. Habent longitudinem, quia in spei perseuerant longanimitatem. Viginti et quinque cubitis earum longitudo mensuratur, quia resurrectionem carnis in octaua per Trinitatem cre-
D dunt, et eandem sanctam Trinitatem vnum esse Deum fatentur. Habent quoque quinque cubitos latitudinem: quia per vitã simplicem quæ quinque sensibus ducitur, circa amorem proximi dilatantur. Et notandum, quia postquam portarum vestibula superius alia dicta sunt, postmodũ vestibulum quod quinque cubitis habet latitudinem, exterius respicere dicitur: quia nimirum sunt auditores alij, qui intellectũ interioris vitæ magnis virtutibus proficiendo penetrant, et sunt quidam simplices, qui bene quidem, sed iuxta sensus corporeos viuunt. Vnde et exterius respicere dicuntur. Quasi enim extra respiciunt, quia iuxta sensus corporeos viuunt. Sed tamen et exterius respicientes intus sunt, quia etsi sensus corporeos intelligendo transcendere nesciunt, fidem tamen atque charitatem et humilitatem tenent. Et intus ergo sunt in spiritali ædificio per amorem, et quasi foris respiciunt per simplicitatem. Potest per vestibulum, quod
E exterius respicit, fides inchoantium designari: et per vestibulum, quod est interius, fides perfectorum, qui iam per eam in virtutibus emicant. Possunt etiam per vestibulũ interius præcepta altiora: per vestibulum vero quod respicit exterius, præcepta adhuc minima figurari. Per vestibulum quippe itur ad gradus et ad portam: quia per præcepta prædicationis pertingitur ad virtutes atque aditum gratiæ cælestis. Cum vero iubet alijs in cogitatione sua æterna meditari, cælestia sapere, eisq. dicitur in psalmis et hymnis et canticis spiritalibus viuere, quasi interius vestibulũ ostenditur: quod quinquaginta cubitis longitudine, et viginti quinque latitudine mensuratur. De quibus numeris nunc tacemus: quia ex his iam multa superius diximus. Cum vero alijs præcipi- *1. Cor. 7. a*
tur, vxori vir debitum reddat, similiter autem et vxor viro, quasi vestibulum quod exterius respicit, designatur. Quod quamuis extra respiciat, tamen intus est: quia rudis auditor et adhuc agit quod carnis est, et tamen a bonorum numero alienus non est. Po-

test

test autem et per Orientis portam Dominus, et per Australē Iudæa, per Aquilonis vero conuersa gentilitas designari. Sed hac in re quæstio animum pulsat, cur in superiori narratione prophetæ prius Orientalis, postmodum Aquilonis, ac deinde Austri porta descripta est? Cumq. easdem portas interiori atrio narraret, prius portam Austri, deinde Orientis, et tertio in loco descripsit Aquilonis. Cur autem non eumdē ordinem quem cœperat tenuit, sed hunc in portarum descriptione permutauit: vt et prius diceret Orietis portam, Aquilonis, et Austri: et postmodum Austri, Orientis et Aquilonis? Sed si Aquilonis nomine gentilitas designatur, cunctis studiose legentibus liquet, quia ante synagogam gentilitas fuit. Nam et vir ipse a quo Hebræi appellati sunt, ex gentibus est
Gen. 10. c electus. Dicatur ergo porta Orientalis ante portam Aquilonis et Austri: quia in diuinitate sua Dominus ante gentilitatem et Iudæā natus est, quia et ante omnia sæcula. Dicatur vero narratione subsequenti porta Austri, Orientis et Aquilonis: quia Redemptor B
noster in humana natura inter Iudæam et gentilitatem nasci dignatus est: quia et in fide synagogæ venit, et ante initium Ecclesiæ, quam ex gentibus collegit. In prima ergo descriptione sit Orientalis porta ante portam Aquilonis, et Austri: in secunda autem inter portam Austri et Aquilonis, Orientis porta nominetur: quia ex diuinitate antecessit omnia, et ex humanitate venit inter omnia: quia et decedentis Iudææ finis factus est, et subsequentis gentilitatis initium. Igitur quia ea quæ necdum dicta fuerant, vt, Domino largiente, potuimus, rimati sumus, et ea quæ sæpius sunt replicata, transcurrimus: nunc ad ea veniamus quæ sic iam per ordinem dicuntur, vt in eis pene nihil de his quæ dicta sunt replicetur. [Et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum.] Gazo-
Sup. hom. 18. phylacia superius diximus corda doctorum, quæ scientiæ diuitias seruant. Frontes autem portarum sunt verba atque opera prædicatorum, in quibus eos foris agnoscimus, quales apud se intrinsecus viuant. Est autem ostium per gazophylacia singula in C
frontibus portarum: quia vnusquisque doctor in corde auditoris intellectum aperit in dictis et operibus patrum. Cum enim Petri Apostoli prædicationem discutimus, cum Pauli verba perscrutamur, cum Ioannis Euangelium inuestigamus, atque ex eorum verbis auditores nostros ad interiorem intellectum trahimus, quid aliud agimus, nisi ostium in portarū frontibus aperimus? Dicatur ergo: [Per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum:] quia si doctor hoc quod loquitur, Apostolorum dictis minime confirmat, in frontibus portarum ostium non habet. Et si ostium non habet, dici iam gazophylacium spiritalis ædificij non potest: quia si intellectū non aperit, doctor non est. Cum vero auditores boni per ora docentium, Apostolorum dicta et opera cognoscunt, culpas suas apud semetipsos tacite reprehendunt, et lacrymis insequuntur omne quod D
se egisse inique meminerunt. Vnde hic quoque de ostio, quod est in frontibus portarū, subditur: [Ibi lauabunt holocaustum.] Qui enim se per fidem in conuersatione sancta Domino deuouerunt, holocaustum Domino facti sunt. Sed quia adhuc multa in se de corruptibili sua carne patiuntur: quia adhuc in eis cordis munditia sordidis cogitationibus inquinatur, quotidie ad lacrymas redeunt, assiduis fletibus affliguntur. Sanctorū enim patrum dicta et facta considerant, et cum se indignos pensant, in portarum ostio holocaustū lauant. Ecce etenim quis pro timore omnipotentis Domini esse patiens deuouit, nulli conuitium pro conuitio reddere, omnia æquanimiter tolerare, et tamen cū hunc contumelia ab ore proximi illata subito percusserit, turbatur: forte aliquid loquitur, quod loqui non debuit. Certe iste iam holocaustum est, sed adhuc inquinatum. Fortasse contra illatas contumelias patientiam exhibuit, tacitus permansit: sed tamen con- E
tra easdem contumelias quas portat, dolore tangitur, eiusq. animus in charitate sauciatur. Patientia enim vera est, quæ et ipsum amat quem portat. Nam tolerare, sed odisse,
Sup. hom. 17. col. 163. a non est virtus mansuetudinis, sed velamentum furoris. Hic itaque sæpe in cogitatione sua se iudicat, reprehendit semetipsum quia dolet, nec tamen apud se præualet obtinere ne doleat. Iam ergo per bonam deuotionem holocaustum est, sed tamen per dolorem quo tangitur, adhuc inquinatum. Alius ea quæ possidet, apud semetipsum decreuit indigentibus cuncta tribuere, nil sibimet reseruare, vitam suam soli supernæ gubernationi committere: sed dum præbet pauperibus quæ habet, fortasse cogitatio mentem subrepit quæ dicit: Vnde viues, si cuncta dederis? Nec tamē desistit tribuere. Sed quod lætus dare cœperat, postmodum tristis præbet. Quid huius mens nisi misericordiæ holocaustum est? Sed tamen per tristitiam cogitationis inquinatum. Aut enim deliberare summa

A ma non debuit, aut post deliberationem nullo modo dubitare. Alius contempta mundi superbia, honores atque dignitates huius sæculi decreuit vitare. Vltimnm appetit inter homines locum tenere, vt tanto excelsior inueniatur in permanenti gloria, quanto humilior aspicitur in transeunte vita. Is fortasse cum subito se a proximo despici agnoscit, dedignatur cur despicitur. Vult quidem in loco humili, sed tamen attendi contemptibilis non vult. Hunc iam deuotio eleuat, sed adhuc infirmiras grauat. Iam ergo per deuotionem holocaustum est, sed adhuc ex infirmitate inquinarum. Hi itaque qui in eis, quæ optime deuouerunt, aliqua infirmitate sui culpa tanguntur, cum per verba doctorum dicta patrum intelligunt, et in quanta culpa iaceant, agnoscunt, seq. ipsos pœnitentiæ lamentis afficiunt, holocaustum in ostio portarum lauant. Sciendũ vero est, quia hoc inter sacrificium atque holocaustum distat, quòd omne holocaustum
B sacrificium est, sed non omne sacrificium holocaustum. In sacrificio etenim pars pecudis, in holocausto vero totum pecus offerri consueuerat. Vnde et holocaustum latina lingua totum incensum dicitur. Pensemus ergo quid est sacrificium, quid holocaustum. Cum enim quis suum aliquid Deo vouet, et aliquid non vouet, sacrificium est. Cum vero omne quod habet, omne quod viuit, omne quod sapit, omnipotenti Deo vouerit, holocaustum est. Nam sunt quidam qui adhuc mente in hoc mundo retinentur, et tamen ex possessis rebus subsidia egentibus ministrant, oppressos defendere festinant. Isti in bonis quæ faciunt, sacrificium offerunt: quia et aliquid de actione sua Deo immolant, et aliquid sibimetipsis reseruant. Et sunt quidam qui nihil sibimeripsis reseruant, sed sensum, linguam, vitam, atque substantiam quam perceperunt, omnipotenti Domino immolant. Quid isti nisi holocaustum offerunt, immo magis holocaustum
C fiunt? Israeliticus etenim populus primum sacrificium in Aegypto obtulit, secundum vero in eremo. Qui itaque adhuc mentem habet in sæculo, sed boni iam aliquid operatur, Deo sacrificium obtulit in Aegypto. Qui vero præsens sæculum deserit, et agit bona quæ valet, quasi iam Aegypto derelicta sacrificium præbet in eremo: quia repulso strepitu desideriorum carnalium, in mentis suæ quiete atque solitudine Deo immolat quidquid operatur. Quamuis ergo, sicut dictum est, sacrificium sit etiam holocaustum, maius tamen est holocaustum sacrificio: quia mente quæ huius mundi delectatione non premitur, totum in omnipotentis Dei sacrificio incenditur quod habetur. Sed sciendum nobis est, quia sunt quidam qui etiam sæculum relinquentes, totum quidem quod habent, offerunt, sed tamen in bonis quæ agunt, minime compunguntur: et bonũ quod agunt, holocaustum est, sed quia flere ac semetipsos dijudicare nesciunt, seq. ex
D amore ad lacrymas non accendunt, perfectum eorum holocaustum non est. Hinc per Psalmistam dicitur: Memor sit omnis sacrificij tui, et holocaustum tuum pingue fiat. Holocaustum quippe siccum, est bonum opus quod orationis lacrymæ non infundunt. Holocaustum vero pingue est, quando hoc quod bene agitur, corde humili etiam per lacrymas irrigatur. Vnde rursus dicitur: Holocausta medullata offeram tibi. Quisquis enim bonum opus agit, sed omnipotentis Dei amore atque desiderio flere nescit, holocaustum habet, sed medullam in holocausto non habet. Qui vero bona operatur, et visioni iam Creatoris sui inhiat, atque ad æterna contemplationis gaudia peruenire festinat, seq. ipsum ex amore quo accenditur, in fletibus mactat, holocausta Domino medullata dedit. Studendum vero nobis est, et mala funditus relinquere, et bona quæ sufficimus operari, atque in ipsis bonis quæ agimus, amore æterni luminis
E compungi. Ipse enim cordis tenebras discutit amor lucis, vt subrilius videre valeamus, ne qua in bonis quæ agimns, praua misceantur. Considerandum nobis quippe est opus nostrum quale sit, quæ cogitatio in opere, quæ intentio in cogitatione. Et cum nostro bono operi admixrum aliquid malitiæ, vel prauæ delectationis agnoscimus, redeamus ad lacrymas, lauemus holocaustum. Sunt autem quidam, qui semetipsos in magnis actionibus Domino deuouerunt, atque ad tantam perfectionem perueniunt, vt ab eis nulla vmquam difficultate flectantur, quatenus a deliberatione castitatis nequaquam caro in prauæ cogitationis delectatione animum sternat. Nam etsi quando per suggestionem pulsat, surgere non permittitur: quia vigore iudicij calcarur. In deliberatione quoque patientiæ nec sermo inordinatus ab ore prodeat, nec dolor tacitus animũ premat, vt in largitate eleemosynæ nulla inopiæ suspitio tristitiam generet, vt in deliberatione humilitatis nullus despectus animum mordeat. Sed cum iam in his quæ recte deuouerunt,

Marginal notes: Exod. 12. a (beside "fiunt? Israeliticus…"); Exod. 13. b. (next line); Psal. 19. (beside "Psalmistam dicitur"); Ps. 65. (beside "Holocausta medullata offeram")

deuouerunt, sese fortiter exhibent, priora tamen peccata, quæ ab ipsis ante bonam deliberationem perpetrata sunt, ad memoriam deducunt, et plangunt quidquid illicite se egisse meminerunt. Hi itaque per vitam quam tenent, holocaustum sunt, sed per vitam quam ante tenuerunt, inquinatum. Lauant ergo holocaustum in ostio portarum: quia intellectu quem percipiunt de dictis patrum, lamentis se quotidianis afficiunt, et mundant vitam lacrymis, quam prauis aliquando actibus inquinauerunt. Nos itaque inter hæc ad vitam præteritam mentis oculos reducamus, reminiscamur qui fuimus, cum mundi huius concupiscentias sequeremur. Et si iam Domino toto corde seruimus: quia nos peccasse meminimus, defluamus in fletibus, lauemus holocaustum. Ecce, omnipotenti Deo deuouimus castitatem nostram. Sed si adhuc immunda cogitatio mentem inquinat, redeamus ad lacrymas, lauemus holocaustum. Ecce, patientiam nos seruare decreuimus. Si adhuc ira perturbat, si mentem tacitus dolor excruciat, redeamus ad lacrymas, lauemus holocaustū. Ecce, iam nouimus possessa tribuere, atque in hoc mundo humilē locū tenere. Si qua adhuc animū inopiæ suspitio deprimit, si despectus proximi in aliqua nos indignatione confundit, redeamus ad lacrymas, lauemus holocaustū. Magnus est enim Creatori nostro ad recipiendos fletus humilium, misericordiæ sinus. Vbi enim innumerabiliū hominū fletus suscepti sunt, ibi locū suum inuenturæ sunt et lacrymæ nostræ. Pensemus quid per aliū prophetam dicitur: Et erit qui offenderit ex eis in illa die quasi Dauid, et domus Dauid quasi Dei, sicut angelus Domini in cōspectu eius. Hæc dies misericordiæ, quæ nobis de aduētu Redēptoris nostri promissa est. Qui itaque offenderit, erit quasi Dauid: quia peccator ad pœnitentiam redit: Domus autem Dauid, quasi Dei: quia reuersus quisque ad iustitiā, habitatio efficitur Creatoris sui, vt sit sicut angelus in conspectu eius: quia misericordiæ viscera quæ in se expertus est, annūciando et alijs propinat. Hinc etiā paulo post illic dicitur: In die illa erit fons patēs domus Dauid habitantibus Hierusalē, in ablutionē peccatoris et menstruatæ. Fons quippe occultus est vnigenitus patris inuisibilis Deus. Fons vero patens est idem Deus incarnatus. Qui fons patens recte domus Dauid dicitur: quia ex Dauid genere noster ad nos Redemptor processit. Hierusalem vero visio pacis interpretatur. Hi autem Hierusalem habitant, qui in visione pacis intimæ mentē figūt. Peccator vero et menstruata est vel is qui delinquit in opere, vel mens quæ labitur in praua cogitatione. Menstruata namque ista pollutio est: quia et aliena carne non tangitur, et sua carne inquinatur. Sic itaque, sic est omnis anima, quæ et si malū opus non agit, polluta tamen cogitatione sordescit. Vnde etiam per prophetam alium sub Iudææ specie de anima immundis desiderijs occupata dicitur: Omnes qui quærunt eā, non deficient, in menstruis eius inuenient eam. Maligni quippe spiritus quærentes non deficiunt, cum inferre perditionem cupiunt, et nulla bonæ cogitationis rectitudine repelluntur. Atque in menstruis suis animam inueniunt, quando in pollutis cogitationibus positam facile ad peruersam operationem trahunt. Dicatur ergo: In die illa erit fons patens domus Dauid habitantibus Hierusalem, in ablutionem peccatoris et menstruatæ: quia apertus iam nobis est fons misericordiæ Redemptor noster, qui in domo Dauid incarnari dignatus est: vt peccatorem lauet a peruerso opere, et menstruatam mentem diluat ab immunda cogitatione. Patet igitur fons, curramus cum lacrymis, lauemur hoc fonte pietatis. In hoc fonte ipse quoque Dauid lotus est, cum redijt ad lamenta pænitentiæ, post maculas grauis culpæ. Ipsum quippe inuenire fontem quærebat, cum diceret: Redde mihi lætitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me. Iesus enim Hebraice, Latine salutaris dicitur. Et quid est quòd sibi lætitiā Iesu reddi postulabat, nisi quòd hunc ante culpam contemplari consueuerat, eiusq. contemplationis gaudia in culpa perdiderat? Vnde recte post pœnitentiam, visionis eius lætitiam sibi reddi quærebat. In hoc fonte misericordiæ lota est Maria Magdalene, quæ prius famosa peccatrix, post modum lauit maculas lacrymis, detersit maculas corrigendo mores. In hoc fonte misericordiæ omnibus aperto lauit Petrus quod negauerat: quia fleuit amare. In hoc fonte misericordiæ in fine suo lotus est latro, qui semetipsum in morte reprehendens, a culpa sua ablutus est confessione veritatis. Cur igitur pigri sumus? cur torpentes, et frigidi remanemus, qui in hoc fonte pietatis tantos iam se lauisse cognouimus? Ergone in mundatione nostra desperabimus, qui tot exempla misericordiæ in pignore tenemus? et cessamus veniam quærere, atque cum lacrymis fiduciam habere, qui tantorum iam emundationē spei nostræ pignus

Marginalia: A, B, C, D, E (right); Zach.12.c; Zach.13.a; Hier.2.e; Psal.50; Luc.7.g; Mat.26.f; Luc.23.e (left)

A gnus accipimus? Quærere enim misericordiæ fontem debuimus, etiam si clausus esset. Patet, et negligimus. Mittamus oculos fidei in mundũ vniuersum, consideremus quanti peccatores diebus ac noctibus per lamenta in hoc fonte misericordiæ lauantur, quanti post tenebras ad lucem, quanti post maculas ad munditiam redeunt. Curramus cum talibus post mortis tenebras ad aquam vitæ: consideremus quantũ peccauimus, quantum quotidie peccamus, atque vt appareamus mundi post culpas, lauemus holocaustũ.

HOMILIA XXI.

B ET in vestibulo portæ duæ mensæ hinc, et duæ mensæ inde: vt immoletur super eas holocaustum, et pro peccato, et pro delicto. Et ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portæ, quæ pergit ad Aquilonem, duæ mensæ: et ad latus alterum ante vestibulum portæ, duæ mensæ. Quattuor mensæ hinc, et quattuor mensæ inde. Per latera portæ octo mensæ erant, super quas immolabant. Quattuor autem mensæ ad holocaustum de lapidibus quadris extructæ, longitudine cubiti vnius et dimidij, et latitudine cubiti vnius et dimidij, et altitudine cubiti vnius, super quas ponunt vasa in quibus immolatur holocaustũ, et victima. Et labia earum pălmi vnius, reflexa intrinsecus per circuitum. Super mensas autem carnes oblationis.

C QVid sumus de mysticis sensibus Ezechielis prophetæ locuturi, qui ipsa eius historiæ verba vix capimus? Ecce etenim dicit: [Et in vestibulo portæ, duę mensæ hinc, et duæ mensæ inde, vt immoletur super eas holocaustũ, et pro peccato, et pro delicto. Et ad latus exterius, quod ascẽdit ad ostiũ portæ, quæ pergit ad Aquilonẽ, duæ mẽsæ: et ad latus alterũ ante vestibulũ portæ, duæ mensæ. Quattuor mẽsæ hinc, et quattuor mẽsę inde: per latera portæ octo mẽsę erant super quas immolabant.] In quibus videlicet verbis magna caligo dubietatis oritur, vtrum hæc de vna porta qualibet, an de duabus aut de singulis portis dicantur. Sed dum quaternæ mensę per latera describũtur, ac postmodũ in summa conclusione dicitur: [Octo mensæ erant super quas immolabant.] Patet quia hoc spiritus non de singulis portis, quas superius descripserat, dicat: quia si portæ sex, superius enarratæ, quaternas mensas per latera haberent, simul omnes non octo, sed quadraginta et octo dicerentur. D Rursum si hoc de vna dicitur, magno obstaculo nostra intelligentia reuerberatur, quòd post descriptũ portæ vestibulum, vbi duæ mensæ hinc, et duæ mensæ inde esse narratæ sunt, adhuc ad latus exterius, quod ascendit ad ostiũ portæ, quæ pertingit ad Aquilonẽ, duæ mensæ esse memorantur: atque subiungitur: [Et ad latus alterũ ante vestibulum duæ mensæ.] Si enim intra vestibulum portæ binæ per latera mensæ erant, cum subditur. [Et ad latus exterius duæ mensæ, atque ad latus alterũ ante vestibulum duæ mensæ.] Inter quas etiam porta, quæ respicit viam Aquilonis, esse memoratur: profecto patet aliud vestibulum intrinsecus, atque aliud extrinsecus fuisse: quia et prius porta interior, et postmodum hoc in loco exterior Aquilonis porta describitur. Nam cum tres portas superius descripsisset, tres quoque alias interioris atrij esse memorauit, quarum extremam Aquilonis portam narrauerat: sed vt prædictum est, E atrij interioris. Nunc ergo cum duæ mensæ hine in portæ vestibulo, et duæ mensæ inde describuntur, adhuc de eadem interiori porta sermo contexitur. Quippe cum protinus subinfertur: [Quia ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portæ, quæ pertingit ad Aquilonem, duæ mensæ: et ad latus alterum ante vestibulum portæ, duæ mẽsæ.] Porta ergo interior binas per latera in vestibulo mensas habere descripta est, et porta exterior similiter binas. Quattuor autem hinc, et quattuor inde mensæ pariter fiunt, dum per latera singula binæ in vestibulo portæ interioris, et binæ hinc et inde exterius in Aquilonis porta describuntur: quæ simul omnes octo sunt, in quibus immolatur. His itaque de exteriori narratione discussis, ad spiritalẽ intellectum sermo redeat: quia tanto iam nobis interioris esse, largiente Domino, facilior debet, quanto nos exterioris descriptionis ignorantia non angustat. Possunt etenim portarum nomine, sicut superius dictum est, sancti prædicatores intelligi, vt vestibulum portæ sit populus. Qui dũ

mente humili verba prædicationis suscipit, in eo mensæ ad sacrificium ex virtute construantur. Rursum nihil obstat si portam accipimus hoc, quod nobis per ora prædicantium sacri eloquij intellectus aperitur, vt vestibulum portæ eiusdem nobis prædicationis verba sint, quæ prius humiliter accipimus, vt post ad sacri eloquij intelligētiā veniamus. Sit itaque nobis porta interior Testamentum nouum, porta vero exterior Testamentum vetus: quia et hoc spiritalem intellectum aperit, et illud rudibus adhuc mentibus in historia sacri eloquij litteram custodit. Habet autem porta interior in magna iam multitudine fidelium populorum duo latera: videlicet dilectionem Dei et dilectionem proximi. Binæ autem mensæ sunt hinc et inde, quia in dilectione Dei necessario tenenda est fides et vita: in dilectione autem proximi debet summopere patientia et benignitas custodiri. Est enim in dilectione Dei necessaria fides et vita: quia videlicet A

Hebr.11.a scriptum est: Sine fide impossibile est placere Deo. Et rursus scriptum est: Fides sine ope B
Iac.2.d ribus mortua est. Est autem in dilectione proximi nobis patientia et benignitas conseruanda:
1.Cor.13.b quia de eadem dilectione scriptū est: Charitas patiens est, benigna est. Patiens scilicet, vt illata a proximis mala æquanimiter portet. Benigna autem, vt sua bona proximis desiderabiliter impendat. Habet quoque porta exterior, videlicet lex, duo latera: spiritales patres et carnalem populum. In quibus singulis binæ mensæ sunt: quia habet in spiritalibus patribus doctrinam et prophetiam, habet in carnali populo circumcisionem et sacrificium. In his itaque octo mensis immolatur: quia quidquid fides credit, quidquid vita in exemplo boni operis ostendit, quidquid patientia humiliter tolerat, quidquid benignitas largiter ministrat, quidquid doctrina salubriter docet, quidquid prophetia in posterum præmonet, quidquid circumcisio ad mandatum exterius ligauit, quidquid sacrificium ex deuotione offerentis egit, in omnipotentis Dei oculis C
hoc esse victimam ostendit. In lege enim etiam per carnale sacrificium quid aliud populus, nisi deuotionem sui cordis immolabat? Notandum vero quòd quatuor mensæ solummodo ad holocaustum fuisse memorantur, quas videlicet vestibuli portæ interioris accipimus, vt de reliquis quatuor sentiamus, quæ ad sacrificium constructæ fuerāt,

Hom.20. non ad holocaustum. Holocaustum enim, sicut præcedenti iam locutione professus sum, totum incensum dicitur: Et lex quidem Deum ac proximum diligi, diuina mandata custodiri præcipit: ab alienarum rerum concupiscentia compescit, non tamē omnia dimit

Luc.14.e ti iubet. In Testamento autem nouo nos veritas contestatur, dicens: Nisi quis renuncia-

Luc.9.c uerit omnibus, quæ possidet, non potest esse meus discipulus. Atque iterum dicit: Qui vult post me venire, abneget semetipsum. Mensæ ergo interioris portæ holocaustum habent: quia in virtutibus Testamenti noui quasi per holocaustum omnia incendimus, D
quando omnibus, quæ huius mundi sunt, renunciauimus. Mensæ vero portæ exterioris sacrificium habent, sed holocaustum non habent, quia præcepta legalia decimas offerri iubent, sed dimitti omnia non iubent. De interioris autem vestibuli quatuor mensis dicitur: Vt immoletur super eas holocaustum et pro peccato et pro delicto. Hoc etenim inter peccatum et delictum distat, quod peccatum est mala facere, delictum vero est bona derelinquere: quæ summopere sunt tenenda. Vel certe peccatum in opere est, delictū in cogitatione. Recte ergo in interioris portæ quattuor mensis immolatur holocaustū, et pro peccato, et pro delicto: quia quicumque potuerit hoc præsens sæculum plenirer contemnere, et derelinquens omnia, semetipsum Domino holocaustum dare, ipse iam perfecte nouit, et peccata operis plangere, et peccata cogitationis, vel quod malū fecit, vel quod debuit facere bonū, non fecit. Qui etenim totū dimisit, culpas suas in fletibus E
iam liberius conspicit. Cumq. eius mentem terrena cura non præpedit, pro opere simul et cogitatione plangendo, mentem suam omnipotenti Domino quid aliud quàm holocaustum dedit? Neque hoc a ratione videtur extraneum, quod propheta cum latus exterius diceret, et ostium portæ nominaret, addidit: [Quæ pergit ad Aquilonem.] In exteriori enim custodia litteræ lex data tenebatur. Ostium vero portę est ipse historicus intellectus legis, qui ad domini timorem ducit. Quę porta ad Aquilonē pergere dicitur: quia lex eadem sub timore mortis frigida Iudaici populi corda cōstrinxit. Quasi enim per calorem ille populus curreret, si præcepta Dominica ex amore seruasset. Sed quia sub timore mortis propositæ litteram custodiuit, quasi in torpore frigoris remansit. Vnde nouis populis æterna prēmia amantibus, non autem temporalia tormenta timenti-

Rom.8.c bus atque iam calentibus dicitur: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore;

sed

A ſed ſpiritum adoptionis,in quo clamamus:Abba pater.Dicatur autem:Quattuor mēſæ
hinc, et quattuor menſæ inde per latera portæ. [Dū enim fides et vita, doctrina et pro-
phetia in bonorum mentibus cuſtoditur, porta noſtra, id eſt, intellectus ſacri eloquij,
quattuor ex latere menſas habet. Cumq.in proficientibus populis ſancta prædicatio
patientiam et benignitatem ſeruat, quę prius in carnalibus circumciſionē et ſacrificium
cuſtodiunt, menſæ quoque quattuor quaſi ex alio latere monſtrantur. Quæ ſimul om-
nes octo ad immolandum fiunt, quattuor videlicet interiores ad holocauſtum, quat-
tuor vero exteriores ad ſacrificium.Quia et hi,qui in ſancta Eccleſia fidem, vitam, pa-
tientiam atque benignitatem cuſtodiunt, ſummis iam proculdubio virtutibus pollent.
Et hi qui in ſynagoga doctrinam et prophetiam,circumciſionem et ſacrificium cogno-
uerunt,alia offerendo,atque ſibimetipſis alia retinendo, deuotionis victimam omnipo-
B tenti Domino dederunt. Sed quia ſuperius dictū eſt, idcirco menſas quattuor interioris
veſtibuli conſtructas, vt immoletur ſuper eas holocauſtum et pro peccato et pro deli-
cto,vnde menſæ ipſæ conſtructæ ſint,inferius aperitur,cum ſubditur:[Quattuor autem
menſæ ad holocauſtum de lapidibus quadris extructæ.] Quos enim hoc loco lapides
quadros accipimus, niſi quoſlibet ſanctos, quorum vita in proſperitate atque aduer-
ſitate nouit fortiter ſtare? Lapis etenim quadrus æque ſtat, in quocumque latere fuerit
verſus.Quiſquis ergo in proſperitate non extollitur,in aduerſitate non frāgitur,ſuaſio-
nibus ad malum non trahitur, vituperationibus a bono opere non reuocatur, lapis
quadrus eſt.Et quaſi ex omni latere ſtatum habet,qui caſum in qualibet permutatione
non habet.Certe cum Iudæorum populum propheta a fide perire cognoſceret, et ſan-
ctos Apoſtolos ſurgere in Eccleſia præuideret, per quos multi ſunt ex gentibus in fidei
C et vitæ fortitudine ſolidati,in magna conſolatione locutus eſt, dicens: Lapides cecide- *Iſa.9.c*
runt,ſed quadris lapidibus ædificabimus. Videns quippe in ſancta Eccleſia Apoſtolos,
martyres atque doctores ſurgere de lapidum caſu, id eſt, de Iudæorum perditione mi-
nus doluit:quia omnipotentis Dei ædificium,id eſt,ſanctam Eccleſiam de quadris lapi-
dibus ædificari conſpexit. Menſæ ergo quattuor de quadris lapidibus conſtruuntur:
quia fides et vita, patientia et benignitas de vita ſanctorum in exemplum datæ ſunt ſe-
quentibus populis, vt iam veſtibulum menſas habeat, id eſt, virtutes vitæ populus te-
neat, in quibus omnipotenti Deo orationis ſacrificiū in ara ſui cordis incendat. Quid-
quid enim boni fideles ſanctæ Eccleſiæ populi vel fecerunt,vel faciunt, hoc in exemplo
de prædicatorum ſuorum vita ſuſceperunt. Vnde enim menſas hoc veſtibulum habe-
ret,niſi quadros lapides inueniſſet? Vt enim vnum de quadris lapidibus breuiter ad me-
D dium deducamus, vultis fratres chariſſimi fidem videre? Mihi viuere Chriſtus eſt, et *Phil.1.c*
mori lucrū. Vultis vitā cognoſcere? Mihi mūdus crucifixus eſt,et ego mundo. Vultis pa *Gal.6.d*
tientiā audire? Vſque in hāc horā et eſurimus,et ſitimus,et colaphis cædimur,et inſtabiles ſumus, *1.Cor.4.c*
et laboramus operantes manibus noſtris.Maledicimur,et benedicimus: perſecutionem *Ibid.*
patimur,et ſuſtinemus:blaſphemamur,et obſecramus. Vultis benignitatem cognoſce- *2.Cor.12.c*
re? Ego autem libentiſſime impendam,et ſuperimpendar ipſe pro animabus veſtris. Ac
ne forſitan credamus quia eorum pro quibus impendi deſiderat, debitor fuerit, mox
ad eoſdem diſcipulos ſubiungit, dicens: Licet plus vos diligens,minus diligar. Cum er- *Ibid.*
go a populo fideli ad imitandas virtutes ſanctorum prædicatorum vita cognoſcitur,
profecto in veſtibulo de quadris lapidibus menſæ conſtruūtur. Habuit vero et ſynago-
ga ſpiritales patres in doctrina atque prophetia,ex quibus exēplū vitæ in virtutibus tra
E heret. Sed rudis eius populus magis per timorē ſeruiens, quàm per amorē ſequens,vi-
tas patrū noluit imitari,quas vidit, atque ideo porta exterior,quæ ad Aquilonē pergit,
menſas non habet ad holocauſtū. Sed quia hæc moraliter diximus,reſtat adhuc vt eaſ-
dem menſas per intelligentiam typicam perſcrutemur.Porta etenim noſtra in interio-
ri veſtibulo quattuor menſas habet: quia ſancta Eccleſia ad eruditionem fidelium,po-
pulorum,quattuor regentium ordines accipit,quos Paulus ex dono omnipotentis Dei
enumerat,dicens: Ipſe dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem prophetas, *1.Cor.12.d*
alios vero Euangeliſtas,alios autē paſtores et doctores. Paſtores vero et doctores vnum *& Eph.4.b*
regentium ordinem nominat:quia gregem Dei ipſe veraciter paſcit,qui docet. Habuit
quoque et porta exterior menſas quattuor: quia videlicet ſynagoga,obſequij exterio-
ris obſeruantiam per principes ſacerdotum et ſeniores populi, per ſcribas atque Phari-
ſæos tenuit.Qui ſcilicet Phariſæi, etiam legis doctores vocati ſunt.Siue autem exteriori

seu interiori portæ duæ mensæ hinc sunt, et duæ inde: quia in exordijs suis sancta Ecclesia Apostolos et prophetas habuit. Prophetas autem dicimus non eos qui in veteri populo fuerāt, sed eos qui in sancta Ecclesia post Apostolos sunt exorti. Posteriori quoque tempore, quod nunc est, habet Euangelistas atque doctores. Quia vero Euangelium bonum nunciū dicitur, Euangelistas vtique appellamus, qui rudibus populis bona patriæ cælestis annunciant. Qui videlicet Euangelistæ atque doctores et priori quidem tempore fuerunt, sed et nunc vsque, Domino largiente, permanent: quia adhuc quotidie et infideles populos ad fidem trahi, et fideles quosque in bonos mores per doctores erudiri cognoscimus. Apostoli vero et prophetæ ab hoc tempore præsenti sublati sunt: atque ideo dicimus quia mensæ hæ portæ nostræ, id est, sanctæ Ecclesiæ quasi in alio latere fuerunt. Habet et porta, quæ pergit ad Aquilonem, duas mensas hinc, et duas inde: eosdem, quos diximus principes sacerdorum et seniores populi in maiori auctoritate regiminis: Scribas quoque et Pharisæos, qui rudi illi populo minori loco præfuerūt. Sed hæc mensæ iuxta portam sunt quæ ad Aquilonem pergit: quia cum quattuor isti ordines populo præessent, synagoga in persecutione Redemptoris nostri sæuiens, ad torporem perfidiæ prorupit. Quæ tamen mensæ habuerunt sacrificiū, quod iuxta solam litteram tenuerunt: vnde et ad torporem frigoris lapsi sunt, quia flamma spiritus succensi non sunt. Interiores autem mensæ holocaustum non habent, quia siue in cordibus Apostolorum, atque prophetarum, seu in mente Euangelistarum atque doctorum, ignis spiritus et arsit et ardet. Qui pro eo quòd omnem eorum cogitationem in bono opere assumit, flāma amoris Dei quasi holocaustum simul quod inuenit, incendit. Holocaustum enim offerunt, qui siue in bono opere, seu in sancta cogitatione medullitus accenduntur. Mensæ vero hæ ex quadris lapidibus factæ sunt, quia dum quotidie sacri eloquij in suis cordibus verba meditantur, ad offerendum Domino orationis holocaustum, quasi ex quadris lapidibus construuntur. Verba etenim scripturæ sacræ lapides quadri sunt, qui vbique stant: quia ex nullo latere reprehensibilia inueniuntur. Nam in omne quod præteritum narrant, in omne quod venturum annūciant, in omne quod mortaliter prædicant, in omne quod spiritaliter sonant, quasi in diuerso latere statū habent: quia reprehensionē non habent. Corda itaque sanctorum, mensæ Dei sunt ad holocaustū ex quadris lapidibus constructæ: quia qui Dei verba semper cogitant, semetipsos Domino a carnali vita in cogitatione mactant. Vnde scriptum est: Lex Dei eius in corde ipsius, et non supplantabuntur gressus eius. Et vnde rursum dicitur: In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Sed quia mensæ hæ vnde sint constructæ cognouimus, etiā cuius mensuræ sint audiamus. Sequitur: [Longitudinem vnius cubiti et dimidij, et latitudinem cubiti vnius, et dimidij, et altitudinē cubiti vnius.] Hunc locum quidam exposuit, dicens: Longitudinem et latitudinem habet mensa, vnum cubitum et dimidium, id est, per quadrū: quæ simul iunctæ tres cubitos faciūt. Qui tres cubiti habent in altitudinem cubitum vnum, vt mysteria Trinitatis vnius cubiti, hoc est diuinæ maiestatis mensura conseruet. Qui videlicet sensus expositionis, idcirco non potest stare, quia in illa summa Trinitate, quæ omnia creauit, omnia continet, dimidiū nihil est, nec ex duobus dimidijs aliquid vnū. Neque enim quidquā imminutionis ac decisionis habet illa substantia, quæ semper incommutabilis manens, nec detrimentum recipit nec augmentū. Sæpe autem diximus longitudinem ad longanimitatē spei, latitudinem vero ad charitatis amplitudinem pertinere. Mensæ ergo quæ ad holocaustū constructæ sunt, longitudine cubiti vnius et dimidij metiūtur: quia sancti patres atque doctores, qui se longanimiter ad secreta spei intimę extendunt, per hoc quod in virtutibus viuunt, quantum ad humanam quidem mensurā pertinet, valde perfecti sunt: quantum vero ad diuina mysteria, quæ plene ab homine capi non possunt, quàm diu in hac mortali carne subsistit, perfecti non sunt. In semetipsis ergo iā cubitū habent, in Deo autem adhuc cubitū non habent: quia iam quidem in virtutibus plene proficiunt, sed tamen aliquid de Deo adhuc ex parte cognoscunt. Ecce iterū in mensura mensæ ad testimonium Paulus occurrit. Videamus an eius vita cubito integro mensuretur. Dicit enim: Quotquot perfecti sumus, hoc sapiamus. Videamus si in his quæ de Deo sentit, iam se ad percipienda mysteria perfecte tetenderit. Ego me non arbitror comprehendisse. Qui rursus ait: Ex parte cognoscimus, et ex patte prophetamus. Cum autem venerit, quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Qui iterum dicit: Nunc cognosco ex parte, tunc autem

Marginalia: A; B; C; Psal. 36.; Ps. 118.; D; E; Phil. 3. c; Phil. 3. c

A autem cognoscam sicut et cognitus sum. Si ergo perfectus est, et ex parte cognoscit, cubitum habet, quantum ad se, sed tamen dimidium super se. Tendantur ergo in longanimitate spei corda sanctorum, tendantur in perfectione quam habent, cubito vno. Sed quia adhuc plene videre non possunt, vbi spei oculum mittunt, hoc quod super vnum cubitum habent, in dimidio cubito recidatur, quatenus in hac vita semper se imperfectos aspiciant, et ardentius ad perfectionem currant. Habent quoque mensæ latitudinē cubiti vnius et dimidij: quia sanctorum corda in charitatis amplitudine dilatata, iuxta proximum quē diligunt et vident, habent cubitum. Possunt enim perfecte diligere, quos perfecte valent iuxta aliquid scire. Omnipotentē vero Deum medullitus diligunt, medullitus sequuntur, sed tamen tantū diligere non possunt quantum debent: quia adhuc non valent videre, quem diligunt, et mensura amoris minor est, vbi adhuc mensura mi-
B nor est cognitionis. Super vnum ergo cubitum habent et dimidium: quia hoc eis iam in amore integrum est, quod valde minus est in charitate cum proximo, atque illud quod eis valde maius est, adhuc in amore Dei, quem non vident, integrum non est. De hoc amore, qui hic incipitur, vt ex visione Domini in æterna patria perficiatur, recte Isaias loquitur, dicens: Viuit Dominus cuius ignis est Sion, et caminus eius in Hierusalem. Plus est autem caminū esse quàm ignem: quia esse ignis et paruus potest, in camino autem vastior flamma succenditur. Sion vero speculatio, Hierusalem visio pacis dicitur: Pacem vero nostram hic interim speculamur, vt illic postmodū plene videamus. Ex amore ergo Domini in Sion ignis, in Hierusalē caminus: quia hic amoris eius flammis aliquatenus ardemus, vbi de illo aliquid contemplamur. Sed ibi plene ardebimus, vbi illum plene videbimus, quem amamus. Altitudo vero mensarum est cubiti vnius. *Isa.31.d*
C Quæ est enim altitudo sanctorum, nisi fides inuisibilium? Per fidem enim creditur, quod non videtur, atque ideo per hanc iustorum mensa ad altitudinem ducitur, vt cuncta visibilia despiciat in terra, et ea quæ audit inuisibilia sequatur in cælo. Sed vnum cubitum habet altitudo mensæ: quia vnitas est fidei in corde omnium sanctorū. Vnum Deum esse Trinitatem et patres Testamenti veteris, et prædicatores professi sunt Testamenti noui. Altitudo itaque mensarum nil vno cubito amplius, nil minus habet: quia in magna sibi vnitate concordat omnium fides patrum. Sed hi, qui iam in longanimitatem spei summis virtutibus proficientes, vnum et dimidium cubitum habent, atque in latitudine charitatis vno ac dimidio cubito metiuntur, in altitudinem vero fidei vno cubito excrescunt, magni sunt, et summa admiratione venerandi. Debent ergo paruulorum animas in sinu suæ conuersationis suscipere, atque eas in conspe-
D ctu Domini, velut quoddam holocaustum ac sacrificium offerre. Vnde aperte sequitur: [Super quas ponunt vasa in quibus immolatur holocaustum, et victima.] Quid enim sunt animæ fidelium, nisi vasa sancta, quæ verba pietatis capiunt, vt ex eorum mentibus holocaustum vitæ atque orationis immoletur? Hinc est enim quòd Paulus cum adhuc rudis esset in fidei vocatione: qui iam Domini verba perceperat, et cælesti gratia plenus erat, vas appellatur, cum dicitur: Vas electionis mihi est. Hinc pastores atque doctores propheta admonet, dicens: Mundamini qui fertis vasa Domini. Ipsi etenim quasi mensæ Domini vasa portant, qui vitam fidelium erudiendo tolerant, vt quandoque hanc Domino ad holocaustum et sacrificium perducāt. Sed neque hoc negligenter intuendum est, quòd in eisdem vasis holocaustum, et victima dicitur immolari. Holocaustum enim sicut et superius diximus, victima est, non tamen victi- *Act.9.e* *Isa.52.c* *Sup.hom.20.*
E ma holocaustum, quia cum quid ex parte offertur, et ex parte retinetur, sacrificiū quidem est, sed holocaustum non est. Sunt vero in multitudine magna fidelium alij, qui quæ mundi sunt omnia relinquunt, cuncta quæ possident tribuunt, nihil sibimetipsis reseruant, ad æternam patriam medullitus anhelant, seq. ex toto corde in lacrymis mactant. Hi videlicet vasa super mensam sunt, in quibus immolatur holocaustum. Et sunt alij qui curā propriæ domus memores gerunt, de filijs cogitant, eisdem hereditatem seruant. Qui tamen æterni iudicij memores, misericordiam pauperibus impendunt, alimenta ac vestimenta eis ex parte qua decreuerint tribuunt. Hi nimirū vasa super mensam sunt, in quibus victima immolata est, non holocaustū. Quia enim patiētia et doctrina sanctorū admonendo et sustinēdo, suadendo atque terrēdo aliorū corda vsque ad hoc erudiūt, vt omnia deserāt, et totos se in amore Domini accēdant: aliorū vero ad hoc vsque instruūt, vt quia omnia relinquere non valent, vel ex parte qua præualent, misericordes fiant, et

carnis curam cum animæ cura partiantur, mensæ Domini de quadris lapidibus instru- A
ctæ vasa portant, in quibus immolatur holocaustum et victima: quia et perfecti, sicut dictum est, cum omnia deserunt, totum cor in amore Domini accendunt, et imperfecti sacrificium offerunt, quod ex parte deuouerunt. Sequitur: [Et labia eorum palmi vnius, reflexa intrinsecus per circuitum.] Quid est hoc, quod mensuram labia palmo metiuntur, nisi quòd in palmo manus tenditur, et sancti patres atque doctores ea prædicant, in quibus auditorum opera tenduntur? Quasi enim manum extendimus, cum opera nostra dilatamus. Loquatur ergo vnusquisque doctor, cor audientis exerceat, otiosorum torporem excutiat. Quos dum ad bona opera tetenderit, palmum se habere in labijs ostendit. Pensandum quoque quia in palmo digitus maior ac minimus tenditur. Quid vero in maiori ac minimo digito, nisi magna et extrema actio designatur? Palmum ergo mensæ in labijs habeant, quatenus in doctorum suorum prædicatione audi- B
ror euigilet, et sic ex eorum admonitione magna opera faciat, vt agere et minima non
Matth. 23.b omittat. Sic minimis intentus sit, vt piger in agendis maioribus non sit. Vnde per Euangelium veritas dicit: Væ vobis Scribæ et Pharisæi hypocritæ: quia decimatis mentam et anetum et cyminum, et relinquitis quæ grauiora sunt legis: iudicium, misericordiã, et fidem: hæc oportuit facere, et illa non omittere. Per iudicium quippe et misericordiam et fidem, maior digitus operationis ostenditur. Per mentam vero et anetum et cyminum, digitus proculdubio minimus figuratur. Hæc ergo oportuit facere, et illa non omittere: quia si opus nostrum palmo metiri volumus, sic necesse est vt tendatur minimus, quatenus maior digitus non attrahatur. Bene autem cum mensarum labia metiuntur, et mensura palmi dicitur, additur vnius, vt ex doctorum prædicatione sicut vnitas tenetur in fide, ita quoque vnitas mentium seruetur in opere, ne per opus boni C
quod alter agit, alter ad discordiæ malum prorumpat. Ita etenim bona facere opera debemus, vt per hæc quoque cum his, cum quibus viuimus, vnanimitatem rectè vt possumus conseruemus: id est, non deserendo quod agimus, sed præueniendo bonis persuasionibus malum discordiæ quod timemus. Sic in suis operibus vnitatem palmi custodiens Paulus discordiam generari prohibebat, cum quemdã lapsum atque ab Eccle-
2. Cor. 2. c sia abiectum iã velle recipere Corinthios videret, dicens: Si cui aliquid donastis, et ego. Nam et ego si quid donaui, propter vos in persona Christi, vt non circumueniamur a satana. Qui videlicet solet de bonis mala generare, et hoc quod per charitatem agitur,
Ibid. ad discordiam trahit. Vnde et mox de ipso subiecit, dicens: Non enim ignoramus cogitationes eius. Doctor autem, qui per bona quæ prædicat, in suis auditoribus rectam operationem format, si mentes operantium ad vnanimitatem non ligat, in labijs palmum D
habet, sed eam, quæ dicta est, palmi vnitatem non habet. Pensandũ vero est valde quod dicitur: [Quia earumdem mensarum labia interius sunt reflexa.] Tunc enim mensarum labia intrinsecus reflectuntur, quando doctores ad conscientiam reuocant tacita cogitatione quod dicunt, quãdo semetipsos subtiliter perscrutãtur si faciunt quod loquuntur. Recte autem cum reflexa intrinsecus mensarum labia dicuntur, additur quoque per circuitũ: vt non in vna qualibet se parte considerent, atque ex alia semetipsos perpendere prætermittãt, sed vbique semetipsos inspiciãt, et inquantum præualent studeãt singula opere implere quæ docent, ne si prædicãtes facere bona dissimulant, sui vastatores sint, cultores alieni. O doctor, ecce iã mensa es, iã vasa portas, iam in vasis fidelibus pondus holocausti et victimæ sustines, sed intus reflecte labium, id est, ad cor reuoca sermonem. Audi quod dicis, operare quod prædicas. Si enim negligis implere quod E
Iob. 5. a doces, alijs messem seminas, et ipse a frumenti participatione ieiunas. Vnde scriptum est: Cuius messem famelicus comedit. Messem quippe doctoris qui bona loquitur, sed non operatur, famelicus comedit: quia is qui panem iustitiæ esurit, operatur mãdata quæ audit, et ipse fructum non habet, qui seminando laborauit. Hinc Salomon
Prou. 19. d ait: Abscondit piger manum suam sub axilla, nec ad os suum porriget eam. Nemo ita piger est, vt ad os manum comedendo reducere laborem putet. Sed piger nec ad os manum suam porrigit, qui nec hoc vult operari quod dicit. Hinc iterum de bene docenti-
Psal. 77. bus et male operantibus dicitur: Filij Effraim intendentes arcum, et mittentes sagittas, conuersi sunt in die belli. Intendunt arcum, atque sagittas mittunt, qui scripturæ sacræ sententias proponunt, et verbis rectis auditorum vitia feriunt. Sed conuertuntur in die belli: quia post semetipsos redeunt in tentatione vitiorum, et pectus oppone-

re non

A te non volunt: quia in tentationum certamine non resistunt. Hine iterum dicitur: Auertisti adiutorium gladij eius, et non es auxiliatus ei in bello. Gladius quippe doctoris, est sermo Dei. Vnde per Paulum dicitur: Et gladium spiritus, quod est verbum Dei. Omnipotens itaque Deus cum doctorem respicit nolle operari quæ dicit, in die belli adiutorij eius gladium auertit: quia in tentationum certamine non permittit ei esse in adiutorium doctrinæ verba quæ dedit. Habet igitur gladium, sed hunc in bello non adiuuat: quia cum aduersitas tentationis eruperit, verbi obliuiscitur quod dicebat. Ecce enim de patientia forsitan sermo doctori est, doctrinæ suæ magisterio docere cogitur qualiter contra illata damna, contra auditas contumelias patientia seruetur. Sed cum ipse vel damno, vel contumelia fuerit lacessitus, oblitus quod docuerit, vel in læsione proximi, vel in reddēdo grauius cōtumeliā excedit. Inter hæc itaque cogitet: quia mēsa Ps.88. Eph.6.c

B Dei est, labium intus reflectat, seruet quod prædicat. Scriptum quippe est: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Et rursum scriptum est: Doctrina viri per patientiam noscitur. Si itaque index doctrinæ patientia est, tanto quisque doctus ostenditur, quanto patiens fuerit: Hinc est enim quòd bonus ille discipulus qui magistrum tolli in aera videbat, per magnæ charitatis affectū clamabat, dicēs: Pater mi, pater mi, currus Israel et auriga eius. Quid est, fratres charissimi, quòd Helias currus Israel et auriga dicitur, nisi quia auriga agitat, currus portat? Doctor ergo qui mores populi et per patientiā sustinet, et sacri eloquij verbis docet, et currus dicitur et auriga. Currus, quia tolerando portat: auriga, quia exhortando agitat. Currus, quia mala sustinet: auriga, quia populum bonis admonitionibus exercet. Fortasse autem contra vanam gloriā sermo doctori est, et mire insinuans qualiter debeat declinari, eisdem ipsis sermonibus vanam glo- Luc.21.a Prou.19.f 4.Reg.2.b

C riam quærit, quibus contra eamdem vanā gloriam disputat. Si igitur hoc appetit adipisci, quod prohibet, mensa intus labium non reflectit. Tunc autem mensa Domini ex quadris lapidibus extructa habebit intus labium reflexum, si studuerit audire, quod docet. Scriptum quippe est: Ne quid per contentionem, neque per inanem gloriam. Atque eisdem rursus egregius prædicator dicit: Nec quærentes ab hominibus gloriam, neque a vobis neque ab alijs. De prædicationis etenim labore laudem transitoriam quærere, quid est aliud quàm rem magnā vili pretio venundare? Sed est in doctrinæ verbis graue periculum: quia sæpe sermonem docentium fauores audientium sequuntur: et cum doctores ab eo quod bene innotuerint, apparere iam minores in dictis nolunt, doctrinæ verbum, quod pro acquirendis animabus auditores ex omnipotentis Dei amore inchoauerunt, in hoc postmodum pro acquirendis laudibus laborant. Et qui in verbis Dei Phil.2.c

D quærebant prius lucra spiritalia, temporales postmodum fauores sequūtur. Vnde fit, vt siue recta quælibet opera, seu sanctæ doctrinæ verba, in omnipotentis Dei iudicio pereant, cum per hæc quisque transitorijs fauoribus anhelat. Hinc etenim per prophetam Iudææ dicitur, quòd in se ipsam incauta mens inuenit, si saltem post culpam suas caute cogitationes rimetur. Oliuam vberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocauit Dominus nomen tuum. Ad vocē loquelæ grandis exarsit ignis in ea, et combusta sunt fruteta eius. Oliuam quippe vberem et pulchram, fructiferam et speciosam Dominus vocat, cuius vel efficaciam in operatione, vel sancta studia in verbis scientiæ approbat. Sed ad vocem loquelæ grādis exarsit ignis in ea: quia cum laudari quis cœperit, erubescit forsitan minor videri quàm dicitur, et studet esse quod dicatur. Vox enim grandis loquelæ est, fauor adulantis. Vnde scriptum est: Qui benedicit proximo suo voce Hier.11.c Prou.27.b

E grandi de nocte consurgens, similis est maledicenti. Ad vocem ergo loquelæ grandis exarsit ignis in ea: quia in magnitudine fauoris, flāma in corde accēditur de amore laudis. Sed omnia oliuæ fruteta comburuntur: quia ante omnipotentis Dei oculos, vel quæ bene gesta, vel quæ scienter sunt dicta depereunt, cum iā non amore Domini, sed intentione transitoriæ laudis fiunt. Sic enim cogitationi bonæ cogitatio sinistra subiungitur, vt vix ipse qui easdem cogitationes generat animus cognoscat. Vnde prædicator egregius cum loquens subtiliter diceret: Viuus est sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertingens vsque ad diuisionem animæ ac spiritus: illico subiunxit. Compagum quoque et medullarum, et discretor cogitationum et intentionum cordis. Distinguit enim Dei sermo compages et medullas: quia discernit cogitationes et intentiones cordis. Per compages quoque ossibus ossa iunguntur. Et sæpe dum, quid recta cogitatione agimus, sed subito in laudis amore declinamus, atque hoc pro laude facimus, Heb.4.c

quod

quod prius facere pro veritate cœperamus: quia cogitationes cogitationibus adiungũ- A
tur,quasi quædam compages fiunt.Sed habent ossa,quæ in compage iuncta sunt,etiam
medullas. Quod prædicator sanctus apertius intulit,cum subiunxit: Discretor cogita-
tionum et intentionum cordis.Compages enim nostræ,cogitationes sunt: medullæ au-
tem intentiones. Et sæpe aliud cogitamus, atque aliud est, quod per cogitationem in-
tendimus. Nam si quis proposito nummorum præmio, pupilli vel viduæ causam de-
fendat,et fortasse Ecclesiam ingrediens,in suis precibus Deo dicat: Tu vides quia cau-
sam pupilli et viduæ defendo,iste proculdubio quod cogitat,scit, sed quo intendat eius
cogitatio ignorat. Aliud quippe cogitat, atque alio intendit. Non enim defensionem
pupilli vel viduæ, sed mercedem nummorum quærit. Nam tollere temporale præmiũ,
et non pupillum ac viduam defendere intendit. Sermo itaque Dei discretor est co-
gitationum et intentionum cordis:quia non aspicit quid apud teipsum cogitas,sed per B
medullam compagis,id est,per intentionem cogitationis quæ accipere requiris. Restat
ergo vt doctor cum loquitur, quasi mensa Dei semper intus labium reflectat, ne aut
mala intentione loqui inchoet, aut cum bene cœperit, seductus fauoribus, in appeti-
tum alium declinet. Fortasse autem de custodia disciplinæ sermo doctori est. Et sæpe
etiam contingit vt disciplinæ regulam quam scit dicere, nesciat tenere, qui aut nimio
zelo motus,minus se per mansuetudinem temperat:aut nimia mansuetudine placidus,
minus se contra vitia in zeli stimulo inflammat. Magna enim consideratione debemus
3.Reg.2.g pensare quod scriptum est: quia in vasis templi inter coronas et plectas, boues et leones
et Cherubin exculpta sunt,subter et boues et leones lora dependentia. Coronæ quippe
signum victoriæ,plectæ autem concordiæ vnanimitatem signant. Cherubin vero pleni-
tudo scientiæ dicuntur. Sacerdotes enim atque doctores inter coronas et plectas, id est, C
inter fortitudinem boni operis quo ad victoriam currunt, et charitatis concordiam,
quo a se vicissim non discrepant, per boues et leones atque Cherubin designati sunt:
quia in plenitudine scientiæ quam habent, necesse est vt et boum mansuetudinem te-
neant,et feruorem leonum,quatenus in disciplinam quam prædicant,et ex sancto zelo
accensi sint,et ex paterna dulcedine tranquilli.Quibus subter se lora dependeant, vt di-
sciplinæ suæ retinacula quibus ipsi ligati sunt,etiam subiectis suis solicite impendant.
Super eos enim lora dependere,est custodiæ vincula subditis tenere.Quæ tunc recte ser-
uantur, cum nec boum mansuetudo in zeli feruore amittitur, nec leonum terror in
mansuetudine declinatur. Tanta quippe debet esse discretio, vt nec disciplina nimia,
nec ipsa quoque misericordia sit remissa, ne si inordinate culpa dimittitur, is qui est
culpabilis,in reatu grauius adstringatur. Et rursus,si culpa immoderate retinetur, tan- D
to qui corrigitur deterior fiat, quanto erga se nil ex benignitatis gratia agi considerat.
Exhibenda itaque prauis est asperitas in ostensione,charitas in mente, vt et dura osten-
sio delinquentem coerceat, et charitatis custodia mercedem mansuetudinis non omit-
Gen.37.d tat.Ecce dum loquor,Ioseph animum pulsat,vt ad ostendenda, quæ dico,ipse testis ve-
niat.Certe somnium quod de profectu suo viderat,fratribus narrans, per hoc quod in-
Ibid. nocenter retulit, malitiæ contra se stimulos excitauit. Ab eisdem fratribus, Ismaelitis
est venditus, in Aegyptum ductus, mira omnipotentis Domini dispensatione eidem
Gen.39.a Aegypto prælatus est.Cumq. in terra Chanaan fames exurgeret,fratres ad Aegyptum
venerunt,Ioseph prælatum Aegypto repererunt, cumq. submissis ad terram ceruicibus
Gen.42.c adorauerunt.Et quia mutari Dei consilium non valet, quem ideo vendiderant ne ado-
rarent, adorauerunt quia vendiderunt. Tunc ipse vir Dei spiritu discretionis plenus, E
cognouit fratres, non cognitus. Sed memor culpæ, et remissor iniuriæ,mala fratrum
nec reddere studuit,nec sine purgatione laxare. Nam suspecta voce protinus dixit:Ex-
Ibid. ploratores estis vos,vt videatis infirmiora terræ venistis, iam nunc experimẽtum vestri
capiam. Per salutem Pharaonis non egrediemini hinc. O iaculum in corde. Peregrini
venerant, famis periculum fugiebant,frumenta,quæ quærebant non acceperant,et fe-
riri se insuper iactatione criminis videbant. Inter hæc ducuntur ad carcerem,et post tri-
Gen.43.d duum adhuc in eadem asperitate terrentur. Iam reditur ad cor, iam culpæ memoria
pulsat animum,atque inter se inuicem loquuntur. Merito hæc patimur: quia peccaui-
mus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, cum deprecaretur nos, et
non audiuimus:idcirco venit super nos ista tribulatio: In his autem cor Ioseph amore
vincitur,secessum petit,soluit flendo quod pietati debuit. Seuerus ad fratres reuertitur:
vt

A vt cruciaras eorum animas a culpa liberaret. Post hæc vnus religatur in vinculis, dimittuntur ceteri cum frumentis, vt vnus frarer veniat, quem minimum habere se dixerant. Venit postmodum frater: Vincebat mentem pietas, cum frater innocens videretur, sed permanebat in ostensione asperitas, vt fratres noxij purgarentur. Frumenta dantur, scyphus in sacco iunioris fratris absconditur, furti post eos quæstio mouetur. Mittitur, vt reducantur addicti in seruitutem, decernitur, apud quem scyphus fuisset inuentus. In sacco vltimi fratris inuenitur. Tunc Beniamin reducitur, afflicti omnes fratres sequuntur. O tormenta misericordiæ! Cruciat et amat. Reuersi igitur, in terra cum lacrymis prostrati, veniam postulant. Memores enim quid de illo patri promiserant, mœrore intolerabili tabescebant. Tunc se vltra cohibere non valens pietas clausa prorupit ad medium, et excussit charitatis lacrymas de vultu seueritatis. Detersa est ira, quæ Gen. 44. a

B apparebat, et non erat ostensa misericordia quæ erat, et non apparebat. Sic vir sanctus facinus fratrum et dimisit, et vindicauit. Sic in vigore clementiam tenuit, vt delinquentibus fratribus nec sine vltione pius existeret, nec sine pietate districtus. Ecce hoc est magisterium disciplinæ, vt culpis et discrete nouerit parcere, et pie resecare. Qui autem discretionis spiritum non habent, aut sic dimittunt peccata, vt non corrigant: aut sic quasi corrigendo feriunt, vt non dimittant. Doctor ergo, cui de disciplinæ moderamine loqui necesse est, mensam Dei esse se sciat, atque intus labrum reflectat, vt quod docendo loquitur, hoc sub discretionis spiritu vigilanter operetur. Nec si quædam sibi deesse considerat, oportet vt ab eorum prædicatione conticescat. Locus quippe eius exigit vt loquatur. Verbis ergo suis semetipsum conueniat: et si non ideo loquitur quia operatur, ideo operetur quia loqui compellitur. Vbi itaque se conspicit opere implere quod dicit, ibi auditores admoneat, eorumq. animos ad studium bonæ operationis accingat.

C Vbi autem necdum se videt implesse, quod loquitur, ad bona de quibus auditores admonet, se quoque pariter inflammet, vt ipse etiam simul discat in opere, quod per eum loquitur veritas in prædicatione. Sæpe enim quod viuendo nescimus, compulsi loqui doctrinam loquendo discimus, vt dum de cogitationis nostræ pigritia reatus nascitur in mente, eamdem mentem compunctio subito oborta transuerberet, et sua voce excitata euigilet in opere, quæ prius torpebat in otio sine voce. Ecce autem cum mensæ labium palmo tenditur, id est, cum per doctoris os contra vitia disputatur, atque ad bona opera cor auditorum accenditur, multi qui eius verba audiunt, quanta vel qualia mala perpetrauerint, recognoscunt, atque ad eum confitentes veniunt, eumq. pro peccatis suis intercessorem fieri cum fletibus petunt, vt ipse orando deleat culpas, quas

D prædicando manifestat. Vnde et subditur: [Super mensas autem carnes oblationis.] Doctores etenim sancti cum pro compunctis peccatoribus atque confitentibus omnipotenti Domino preces fundunt, per hoc quod ad veniam pro carnali eorum vita postulant, mensæ Domini carnes oblationis portant. Vt ergo sint pro quibus conuersis et flentibus rogent, oportet vt eisdem prius in peccato positis prædicent, et cum iam cœperint peccata relinquere, atque ad innocentiam festinare, necesse est, vt erga eos in ore doctoris incrementa prædicationis excrescant, et quibusdam doctrinæ suæ verbo tanto vehementius insistat, quanto eos grauius cecidisse considerat: videlicet sciens, quòd ipse tanto mercedem magnæ remunerationis accipiat, quanto verbis suis alios de profundioribus peccatis leuat. Libet inter hæc sancti Euangelij ad medium verba deducere, cuius sacra historia per hoc, quod factum est miraculum nar-

E rat, mira quæ quotidie aguntur denunciat. Nam confessi, atque ieiuni ad Dominum populi cum venissent, discipulis Dominus dixit: Misereor super turbam: quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quid manducent: et si dimisero eos ieiunos in domos suas, deficient in via, quidam enim ex eis de longe venerunt. Turba triduo Dominum sustinet, quando multitudo fidelium peccata quæ perpetrauit, per pœnitentiam declinans, ad Deum se in opere, locutione, atque in cogitatione conuertit. Quos dimittere ieiunos in domum suam Dominus noluit, ne deficiant in via: quia videlicet conuersi peccatores in præsentis vitæ via deficiunt, si in sua conscientia sine doctrinæ sanctæ pabulo dimittantur. Ne ergo lassemur in huius peregrinationis itinere, pascendi sumus sacra admonitione. Valde autem pensanda est pia sententia, quæ processit ex ore veritatis, qua dicitur: Quidam enim ex eis de longe venerunt. Est autem qui nihil fraudis et nihil carnalis corruptionis expertus, ad omnipotentis Marc. 8. a Mat. 8. a

Dei seruitium festinauit. Iste de longinquo non venit: quia per incorruptionem et innocentiam proximus fuit. Alius nulla impudicitia, nullis flagitijs inquinatur, solo autem coniugio expertus, ad ministerium spirtale conuersus est. Neque iste venit de longinquo: quia vsus coniunctione concessa, per illicita non errauit. Alij vero post carnis flagitia, alij post falsa testimonia, alij post facta furta, alij post illatas violentias, alij post perpetrata homicidia ad pœnitentiam redeunt, atque ad omnipotentis Dei seruitium conuertuntur, hi videlicet ad Dominum de longinquo veniunt. Quanto etenim quisquis plus in prauo opere errauit, tanto ab omnipotente Domino longius recessit. Nam
Luc. 15. c et prodigus filius, qui patrem deseruit, abijt in regionem longinquam, in qua porcos pauit: quia vitia nutriuit. Dentur igitur alimenta eis etiam, qui de longinquo veniũt: quia conuersis peccatoribus doctrinæ sanctæ cibi præbendi sunt, vt in Deum vires reparent, quas in flagitijs amiserunt. Qui sæpe a doctoribus tanto necesse est vt largioribus cibis doctrinæ satientur, quanto fessi maioribus vitijs venerunt. Et cum iam confiteri B
cœperint mala, quæ commiserunt, atque confitendo relinquere et fletibus punire, necesse est, vt doctores sancti pro eorum peccatis solicite exorent, quatenus mensæ Domini carnes oblationis portent. Quod quoties agunt, et in hoc pro alienis peccatis interueniunt, sua ante Dei oculos amplius detergunt: quia ea ipsa charitate se iustificant, qua mira pietate pro alienis iniquitatibus se in lamentis mactãt. Nec laboriosum debet esse doctori pro conuersis peccatoribus lacrymas fundere, quando et ipse, qui omnia creauit, homo factus, pro nostris iniquitatibus in cruce sanguinem fudit: qui viuit et regnat cum patre in vnitate Spiritus sancti Deus in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VIGESIMASECVNDA & vltima. C

ET extra portam interiorem gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ respicientis ad Aquilonem, et facies eorum contra viam Australem vnam ex latere portæ Orientalis, quæ respiciebat ad viam Aquilonis. Et dixit ad me: Hoc gazophylacium, quod respicit viam Meridianam, sacerdotum est, qui excubant in custodijs templi. Porro gazophylacium, quod respicit ad viam Aquilonis, sacerdotum erit qui excubant ad ministerium altaris. Isti sunt filij Sadoch, qui accedunt de filijs Leui ad Dominum, D
vt ministrent ei. Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, et latitudine centum cubitorum per quadrum, et altare ante faciem templi. Et introduxit me in vestibulum templi, et mensus est vestibulum quinque cubitis hinc, et quinque cubitis inde: et latitudinem portæ trium cubitorum hinc, et trium cubitorum inde: longitudinem autem vestibuli viginti cubitorum, et latitudinem vndecim cubitorum. Et octo gradus ascendebatur ad eam, et columnæ erant in frontibus vna hinc, et altera inde.

Finis textus Ezechielis. E

Ps. 118. SAcri eloquij mysticos sensus propheta per aspirationem sancti Spiritus prudenter intelligens, dicit: Mirabilia testimonia tua, ideo scrutata est ea anima mea. Qui rur-
Ibid. sus ait: Reuela oculos meos, et cõsiderabo mirabilia de lege tua. Qui enim needũ occulta de apertis intelligit, oculos velatos habet. Qui vero iam intelligit, reuelatos. Et mirabilia de lege Dei considerat, qui spiritaliter litteræ verba discutiens, quæ interius magnitudo lateat, pensat. An non est mirabile quando aliud auribus sonat, atque aliud exit ad intelligentiam quod non sonabat? Cui ergo verba sacri eloquij, nisi lapidi similia dixerim, in quo ignis latet? Qui manu quidem frigidus tenetur, sed percussus ferro, per scintillas micat, atque hoc emittit ignem, qui post ardeat, quod prius manus frigidum tenebat. Sic etenim, sic verba sunt sacri eloquij, quæ quidem per narrationem

A rationem litteræ frigida tenentur, sed si quis hæc, aspirante Domino, intento intellectu pulsauerit, de mysticis eius sensibus igne producit, vt in eius verbis post animus spiritaliter ardeat, quæ prius per litteram ipse quoque frigidus audiebat. Ecce enim propheta dicit: [Et extra portam interiorem gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ respicientis ad Aquilonem, et facies eorum contra viam Australem vnam, ex latere portæ Orientalis, quæ respiciebat ad viā Aquilonis.] In his itaque verbis litteræ, ad amorē Dei, cuius animus inferuescat, quin potius quis non ex ipsa eorum lectione tepefiat? Si autem latēs in littera spiritalis medulla discutitur, per hoc scintillæ intellectus exeunt, et incendunt quod prius cordis auribus frigidum sonabat. Nobis tamen, vt se aspirante Domino intellectus aperiat, ipsa prius narratio iuxta litteram patefiat. Ait enim quia porta erat interior, atque extra hanc atrium, quod appellatur interius, ac deinde aliæ, id est, Aquilonis, Austri, atque Orientis portæ describū-
B tur, vt ipsum atrium quod esse extra portam interiorem dixerat, a portis exterioribus esse interius ostendat. Atrium ergo hoc et foris, et intus est: foris, quia extra portam interiorem: intus autem, quia intra portas exteriores. Gazophylacia quoque cātorum esse in hoc eodem atrio narrantur, quæ a latere portæ posita dicuntur respicientis ad Aquilonem. Sed ipsa eadem gazophylacia ad Australem viam respiciunt. Et subditur: [Ex latere portæ Orientalis, quæ respiciebat ad viam Aquilonis.] In quibus verbis aperte intelligitur quia cantorum gazophylacia inter latus portæ respicientis ad Aquilonē, et latus portæ Orientalis fuerant posita: quæ porta videlicet respiciebat ad viam Aquilonis. Facies itaque gazophylaciorum contra viam Australē, sed positio inter portam erat Orientis et Aquilonis. Porta ergo interior habebat ex latere portam Aquilonis, ex
C alio quoque latere portam Australem. In fronte vero vestibuli Orientalis porta surrexerat, atque sic atrium quod erat extra portam interiorem, vt hoc quoque esset interius, portæ exterius ambiebant. Hæc de verbis litteræ sub breuitate transcurrimus, vt in eis sensus mysticos non breuiter exquiramus. In parte autem superiori tres portæ descriptæ sunt, id est, Orientis, Aquilonis, et Austri: moxq. interioris atrij tres aliæ narratæ, id est, Austri, Orientis, et Aquilonis: ac deinde porta atrij interioris dicta est, in qua mensæ de quadris lapidibus extructæ memorantur: et porta quæ respiciebat ad Aquilonem, in qua mensæ essent ad sacrificium, non ad holocaustum. Vnde in interiori diximus significari Ecclesiam, in exteriori synagogam. Sed his expletis, rursum propheta incipit interiorem portam, atque tres alias, id est, Aquilonis, Austri, et Orientis describere, et in earum atrio interiori, quod erat extra portam interiorem, esse ga-
D zophylacia, cantores, sacerdotes, templum, altare, sacrificia perhibet. In quibus verbis quia de sanctæ Ecclesiæ institutione narrare alia ab eis quæ superius dixerat, cœpit, patet quod interioris portæ intellectum mutauit. Si enim sub vno intellectu omnia diceret, nouo ordine ipsa atque alia non replicaret. Nam quo modo possumus extra portam interiorem atrium, gazophylacia, cantores, sacerdotes, templum, altare, sacrificia dicere, si per eamdem prophetiam interior hoc loco sancta Ecclesia designatur? Cum enim cuncta hæc intra ipsam sint, quo modo extra portam interiorem sunt, si extra Ecclesiam non sunt? Intelligi ergo porta interior potest ea, de qua iam longe superius locuti sumus, quæ contra portam Aquilonis et Orientalem dicitur posita, per quam figurari diximus aditum qui nobis ad interiora gaudia patriæ cælestis aperitur, vt hic quoque per portas quæ circa vestibulum narrantur, sancta Ecclesia: per portam vero
E interiorem, cælestis regni aditus figurentur. Sed ne quis me verba sancti Spiritus æstimet ad intellectum meum violenter inflectere, et dicat quia de porta interiori significationem sanctæ Ecclesiæ quam semel dixi, mutare non debui, in fulgente Dei omnipotentis gratia quæ cœpimus ipsa teneamus, vt et porta interior signet Ecclesiam, quæ nos ad interiora gaudia perducet, et gazophylacia, cantores, sacerdotes, templum, altare, sacrificia sint in atrio quod est extra portam, et tamen extra Ecclesiam non sint. Si enim subtili inuestigatione perquirimus, nil obstat intelligi vt interiorem portam sicut dictum est, sanctā Ecclesiā sentiamus. De qua nunc dicitur: Et extra portā interiorē gazophylacia cantorum in atrio interiori. Duo sunt etenim quæ dicuntur: Porta interior, atque extra hanc atrium interius, quatenus hoc ipsum atrium et exterius sit, et interius. A porta exterius, interius autem, sicut prædiximus, portis, quas narrando subiunxit. Sancta enim Ecclesia duas vitas habet. Vnam quam temporaliter ducit, aliam quam

quam in æternum recipit. Vnam qua laborat in terra, aliam, qua remuneratur in cælo. Vnam, qua mercedes colligit, aliam vero, in qua iam de receptis mercedibus gaudet, atque in vtraque vita offert sacrificium. Hic videlicet sacrificium compunctionis, et illic sacrificium laudis. De hoc sacrificio dicitur: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. De illo autem scriptum est: Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ, oblationes, & holocausta. De quo rursus ait: Vt cantē tibi gloria mea, et non compungar. In vtroque autem sacrificio carnes offeruntur: quia hic oblatio carnis est maceratio corporis, ibi oblatio carnis est in laude Dei gloria resurrectionis. Tūc quippe illic, quasi in holocaustum offeretur caro, quando in æterna incorruptione permutata, nil contradictionis, nil mortalitatis habuerit: quia tota simul amoris eius ignibus accensa, in laude sine fine permanebit. Porta ergo hæc interior, id est, sancta Ecclesia habeat interiora sua, illam videlicet vitam, quæ adhuc oculis nostris occulta est. Habeat extra eam atriū exterius, id est, vitam præsentem, in qua omne bonum agitur, vt ad bonum sine fine perueniatur. Sint ergo in interiori atrio, quod tamen extra portam est, gazophylacia cātorum: quia electi quique atque perfecti, quia adhuc in carne mortali subsistunt, et intra sinum sunt sanctæ Ecclesiæ, et adhuc extra secreta gaudia interioris vitæ. Sint gazophylacia cantorum interius et exterius: quia corda sanctorum quæ omnipotenti Deo desiderium suum per magni ardoris amorem cantant, et iam intus sunt, et adhuc intus non sunt: quia in sanctæ Ecclesię sinu posita, et iam vident per spiritum, quod intus fortiter amēt, et tamen adhuc non vident perfecte quod amant. Sint itaque in interiori atrio gazophylacia, sed extra portam, vt iam et intus sint per desiderium, et adhuc intus non sint per plenarium effectum. Quid sunt autem gazophylacia cantorum, nisi sancta desideria amantium? Qui præcepta diuina quasi quasdā diuitias custodiunt in mente, quas cantando seruant: quia mandata Dei non ex timore sed ex amore perficiunt, eisq. ipsæ sacri eloquij præceptiones cātabiles fiunt, quas non ex tristitia, sed ex desiderio semper operantur. Vultis cor iusti quasi cuiusdam cantoris gazophylacium audire? Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco incolatus mei. Iustificationes Dei dicimus præcepta diuina, quæ nos iustos faciunt, si impleantur. Quæ tunc nobis in loco incolatus nostri cantabiles fiunt, quando in hac peregrinatione vitæ præsentis ipsa eadē mandata diligimus, et ex desiderio implemus. Hinc est quòd idem Psalmista iterū ex cantorum gazophylacio se esse insinuat, qui ait: Misericordiam et iudicium cantabo tibi Domine. Misericordiam Domini qua peccata laxantur, cantare etiam peccator debet, id est, hanc cum gaudio dicere atque sperare. Sed quis ita iustus est, vt eius sibi æternū iudicium ante mentis oculos reuocet, et non contremiscat: An potius venire ad illud examen tanti iudicis præsumat, festinet, et gaudeat? Quisquis ille est, magnus est: quia iam misericordiam Domini et iudicium cantat. Cantat quippe iudicium, ad quod intrare non trepidat. Sit ergo mens illius gazophylacium cantorum, vt per diuitias misericordiæ quas accipit, lætus pergat ad iudicium, quod iam non pertimescit. Videamus si placet, fratres charissimi, aliud quoque gazophylacium cantoris. Forsitan et ipse iudicium cantat. Quid etenim dicit: Ego enim iam delibor, et tempus meæ resolutionis instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Qui laborum suorum conscius, memor certaminis quod egit, memor fidei quam seruauit, esse sibi in iudicio repositam coronam dicit, eamq. sibi in illa die reddi sperat potius quàm donari: profecto patet quia iudicium cantat, quod venire desiderat. Vnde etiam subdit: Non solum autem mihi, sed et his qui diligunt aduentum eius. Nemo enim aduentum iudicis diligit, nisi qui se habere causam in iudicio bonam nouit. Eorum ergo corda qui aduentum iusti iudicis diligunt, gazophylacia cantorum sunt: quia per præsumptionem gratiæ et vitæ per virtutes sancti desiderij cantant iusti iudicium, quod omnes iniusti pertimescunt. Meminit autem charitas vestra, quia superiori locutione per portam Orientis fidem, per Aquilonis spem, per Austri autem charitatem diximus designari. Hæc itaque gazophylacia inter portam Orientis et Aquilonis esse memorātur, atque ad viam Australem respicere: quia corda sanctorum inter fidem et spem posita. Australem viam respiciunt, quoniam sanctæ charitatis ignibus inardescunt. Ipsa quoque Orientalis porta respicere dicitur ad viam Aquilonis: quia nobis per fidē quidem omnia in baptismate peccata laxantur, sed tamen, dum adhuc hic viuimus, etiam

post

Marginalia: A; Psal. 50.; Psal. 29.; B; C; Ps. 118.; Psal. 100.; D; 2. Tim. 4. a; E; 2. Tim. 4. b; Sup. hom. 21.

A post fidem sæpius ad peccata declinamus. Et quasi Orientis porta viam Aquilonis respicit, cum vita nostra post perceptam fidem, adhuc aliquatenus in frigore culpæ torpescit. Quis enim in hac vita valeat post fidem sine culpa viuere, cum Ioannes dicat: Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est? 1. Ioan. 1. c
Cuius verbis Iacobus concordans ait: In multis enim offendimus omnes. Si autem peccata præterita in fidei perceptione dimissa sunt, et adhuc post fidē ad peccata declinatur, quæ nobis erit præsumptio iustitiæ, quæ spes vitæ permanentis: nisi vt dum adhuc inter portā Orientis et Aquilonis sumus, ad viā Austri mentis oculos leuemus, quatenus ex sancta charitate feruentes calor nos amoris liberet a culpa teporis et frigoris? Sint ergo gazophylacia inter portā Orientis et Aquilonis, sed sicut dictum est, ad Australē viam facies intendant: vt inter hoc quòd nati in fide sumus, et quòd post ad peccata de- Iac. 3. a

B lapsi, de spe pietatis præsumimus, exerceamus nosmetipsos in ardore charitatis, et ibi tendamus oculos cordis, vbi accendamur ignibus amoris. Potest autem per Aquilonis portam gentilitas, per Austri viam Iudæa, per Orientis autem portam ipse Dominus designari. Per Aquilonem quippe non immerito gentilitas figuratur, quam ille in torporis frigore possidet qui dixit: Sedebo in monte Testamenri, in lateribus Aquilonis. Isa. 14. d
Per Australem quoque portam rectè Iudæa accipitur, in qua spiritales partes cælesti amore ferbuerunt. Quorum vnus loquirur dicens: Conuerte Domine captiuitatem nostram, sicut torrens in Austro. Quæ etsi carnalē populum habuit, in quo velunt Aquilonis frigora portauit, in sanctis tamen suis doctoribus ac ptophetis ad Deū ac proximū calore charitatis arsit. Orientalis aurē porta non immerito ipsum signat, de quo scriptū est: Ecce vir, Oriens nomē eius. Et de quo Zacharias ait: Visitauit nos Oriēs ex alto. Sint Psal. 125. Zachar. 6. c Luc. 1. g

C ergo gazophylacia cantorum ex latere portæ Aquilonis: quia non solum in Iudæa fuerunt corda sanctorum spiritaliter accensa, sed etiam in gentilitatis multitudine ad sanctæ fidei sacramenta conuersa: ardent corda sanctorum amore cælestis patriæ, inhiant gaudia æterna, suspirant ad societatem sauctorum ciuium in cælo, sed tamen exēpla huius ardoris, quem dono sancti Spiritus acceperunt, a spiritalibus patribus synagogæ capiunt. Vnde ipsa quoque gazophylacia et in Aquilonis latere posita oculos ad viam Australem tendunt. Ecce enim ex gentibus venimus, sed in hoc quoque pro sancti Spiritus amore calemus. Iudææ patres aspicimus qui nobis in suis dictis quotidie sancti desiderij exempla præbent. An non quasi calore Meridiani feruoris ardebat, qui æstuabat dicens: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum viuum: quando veniam et apparebo ante fa- Ps. 61.

D ciem Dei? Qui rursus ait: Psallam et intelligam in via immaculata, quando venies ad me. Hoc quoque ardore succensus fuerat qui dicebat: Nunc dimittis Domine seruum tuum secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum. Quia ergo ex gentilitate venimus, sed sanctos Iudææ patres nobis in diuini amoris imitarione proponimus, quasi quædam cantorū gazophylacia ex latere portæ quæ viam Aquilonis respicit, sumus: sed ad viam Austri facies tenemus. Et notandum quòd hæc eadem gazophylacia inrer portam Aquilonis et Orientis esse perhibentur: quia videlicet post incarnarionem Dominicam, multitudo gentium ad fidem venit, atque inter ipsos fideles populos et sacramenta Dominicæ incarnationis quæ medullitus diligunt, corda amantium surgunt. Habeant ergo sancti gazophylacia, hinc Orientis portam, et inde Aquilonis: quia inter ipsa Redemptionis suæ mysteria quæ sequuntur, et carnales Psal. 100. Luc. 2. e

E quosdam quos et intra sanctam Ecclesiam tolerant, multi in Deum forti amore proficiunt, virtutibus excrescunt, æterni iudicis aduentū quærunt, et inter ea quæ amant atque illa quæ tolerant, quasi quædam gazophylacia, diuitias spiritus in mente seruant. Nec inter sacramenta quæ diligunt, et quæ iam contraria portant, deficiunt: quia ad Australem viam facies intendunt. Quid enim patimur quod patres nostri pro amore Domini antea non pertulerunt? Notandum vero quòd inter portā Austri et Aquilonis, Orientalis porta esse describitur: quia Dominus ac Redemptor noster de Iudæa est natus, moxq. in fide sua Ecclesiam ex gentibus traxit. Quasi enim inter Meridianā portam et Aquilonis apparuit: quia ex illa venit, et istam in suo seruitio conuertit. Vnde et bene dicitur quòd porta eadem Orientalis ad viam respicit Aquilonis: quia natus Dominus synagogam deseruit, et multitudinem gentium collegit. Notandum quoque est quòd dum de gazophylacijs diceretur: Et facies eorum ad viam Australem, additum

est,vnam:vt videlicet aperte sentiamus, quia non alia est via ad cælestem patriam no- A
bis,qui ex gentilitate venimus, atque alia illis patribus qui fuerunt in Iudæa: sed hæc
eadē vna via est nobis et illis,quæ nos ad æterna gaudia perducit, quæ nobis per Euan-
Ioan. 14. a gelium dicit:Ego sum via,veritas,et vita. De qua Psalmista ait: Vt cognoscamus in ter-
Psal. 66. ra viam tuam,in omnibus gentibus salutare tuum. Quod enim Hebraice Iesus,hoc La-
tine dicitur salutaris. In terra ergo via cognoscitur: quia Iesus,Deus ante sæcula,et ho-
mo factus in fine sæculorum, gentibus est manifestatus. Vna ergo est via et illis qui ab
Austro sunt, et his qui ab Aquilonis porta respiciunt: quia electis Iudæis et gentibus
Dominus ac Redemptor noster expulsa pœna formidinis; ad patrem factus est iter
amoris,atque adiutorium peruentionis. Sequitur: [dixit ad me: Hoc gazophylacium
quod respicit viam Meridianam,sacerdotum est qui excubant in custodijs templi.] At-
que mox subditur: Porro gazophylaciū quod respicit ad viam Aquilonis, sacerdotum B
erit qui excubant ad ministerium altaris. Quibus prophetæ verbis prius nobis quæren-
dum est,qui sint maioris ordinis sacerdotes,vtrum hi qui in custodijs excubant templi,
an qui in ministerio altaris? Sed quia paulo post subditur:Altare erat ante faciem tem-
pli.] Aperte ostenditur illos esse maioris ordinis sacerdotes, qui in custodijs templi ex-
cubant,quia profecto in altari quod est interius ministrant. Hi autem qui ad altare
quod intra faciem templi est excubant,tanto inferiores sunt,quanto exterioribus mini-
strant. Quærendum ergo nobis est,qui sacerdotes sint qui templum custodiunt, et qui
ad ministerium altaris excubare perhibentur. Magister gentium fidelibus scribens ait:
1. Cor. 3. d Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Qui itaque sacerdotes sunt, qui templum
Dei custodiunt, nisi hi qui orando,prædicando,spiritalibus actibus vigilādo,sanctam
Ecclesiam a malignorum spirituum immissionibus,a prauorum suasionibus, ab hære- C
ticorum erroribus defendunt? An non custos templi fuerat qui labores suæ passionis
2. Cor. 11. f enumerans dicit: In labore et ærumna,in vigilijs multis,in fame et siti,in ieiunijs mul-
tis,in frigore,et nuditate? Atque statim subdit: Præter illa quæ extrinsecus sunt,instan-
tia mea quotidiana,solicitudo omnium Ecclesiarum. Pensate quæso, custos tēpli quan-
ta solicitudine vigilet. Ecce enim in seipso inæstimabilia patitur,et cordis sui solicitudi-
nem alijs impartitur. Cuius rogo virtutis est,plus de vtilitate proximorum quàm de
sua afflictione cogitare? Quis hoc digne æstimet? quis digne penset? Laborat, luget,
esurit,sitit,alget,ieiunat,vigilat:et tamen vigilanda de Ecclesiarum omnium solicitu-
dine cogitat. Ecce enim est solertissimus custos templi æterni in exemplo propositus.
Imitetur quia valet aduersa pro veritate pati,bona proximis impendere, circa anima-
rum solicitudinem vigilare. Ne quis in perfidiam,ne quis in superbiam,ne quis in rapi- D
nam,vel immunditiam labatur,exquirere atque compescere: hoc est templum Dei, id
est,sanctam Ecclesiam custodire. Sunt autem minoris ordinis sacerdotes, qui ad mini-
sterium altaris excubant,qui videlicet in adiutorio maiorum, peccata delinquentium
subtiliter inuestigant,et vitam carnalium corrigunt, atque ad hoc vsque perducunt,vt
per lamenta pœnitentiæ quasi incendant carnem in sacrificio, quam prius viuere per-
miserant in peccato. Non enim hi qui sanctis Ecclesijs præsunt, per semetipsos cuncta
agere præualent. Sed dum ipsi causis spiritalibus occupantur, si qua praua ac carnalia
perpetrantur,hæc alijs discutienda atque corrigenda committunt. Per quos dum car-
nalis vita corrigitur, et vsque ad abstinentiæ atque orationis studium a proficientibus
peruenitur, quasi in altari iam caro incenditur, vt in conspectu omnipotentis Domini
inde sacrificium redoleat,vnde prius culpa displicebat. Sed hac in re quæstio oritur, cū E
superius dictum sit,quòd gazophylacia ad Australem viam facies haberent,qua ratio-
ne nunc dicatur,quia gazophylacium quod respicit viam Meridianam,sacerdotum est
qui excubant in custodijs templi: et gazophylacium quod respicit viam Aquilonis, sa-
cerdotum,qui excubant ad ministerium altaris? Si enim vtraque facies, ad Australem
viam tendebant, quo modo nunc vnum ad Meridianam, atque aliud ad Aquilonis viā
respicere dicitur? Sed in his verbis agnoscimus,quòd gazophylacium sacerdotum,qui
excubant in custodijs templi,ita positum fuerat, vt solam Meridianam viam respice-
ret:gazophylacium vero sacerdotum, qui excubant ad ministerium altaris, ita erat in
atrio, vt et ad Australem viam et Aquilonis faciem tenderet, quatenus et cum gazo-
phylacio sacerdotum qui excubant in custodijs templi, Meridianam viam aspiceret,
et tamen sine gazophylacio eorumdem sacerdotum Aquilonis viam videret. Sed quid
est

A est hoc fratres charissimi? quid in his verbis mysticum possumus intueri, nisi hoc quod secundum ea quæ præmissa sunt, iam spiritalis auditor intelligit: quia sacerdotes maioris ordinis, qui excubant in custodijs templi, solum Meridianam viam respiciūt, quoniam solis studijs spiritalibus occupati, semper his quæ amotis Dei sunt, solicite intendunt: sacerdotes autem minoris ordinis, qui discutiendis peccatis delinquentium præsunt, etiam ad Aquilonis viam oculos reflectunt, vt in mentibus peccantium, quæ sint operis frigora videant, et hæc verbis correptionis vsque ad pœnitētiæ gemitus perducentes, quasi carnes in altari Domini incendant? Respiciant etiam cum magnis sacerdotibus ad Meridianam viam: quia quantum ad semetipsos est, feruent igne charitatis, et succensi sunt flammis amoris Dei. Sed quia peccata delinquentium crebro corrigunt, etiam ad Aquilonis viam oculos reducunt. De vtrisque autem sacerdotum
B ordinibus subditur: Isti sunt filij Sadoch, qui accedunt de filijs Leui ad Dominum vt ministrent ei.] Sadoch Latine dicitur iustus. Quis autem iustus est, nisi ipse cui dicitur: Iustus es Domine, et rectum iudicium tuum? Qui vero sunt filij iusti, nisi hi de quibus scriptum est: Quotquot autem crediderunt in eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri? Leui autem interpretatur assumptus. Quis autem assumptus est, nisi populus fidelis, qui per sacramenta fidei est a perfidis segregatus? Omnes ergo qui perseueranter spiritalibus actibus intendunt, filij sunt iusti. Et de filijs populi assumpti accedunt ad Dominum, vt ministrent ei: quia de ipsis quoque fidelibus eliguntur, qui ad omnipotētis Dei ministerium veniant, et cælestibus studijs pro eruditione populi intendant. Sed nobis solerter inquirendum est, qui sunt qui Domino ministrant. Neque enim omnes qui legunt, omnes qui prædicant, omnes qui propria tribuunt, omnes qui per carnis ab-
C stinentiam corpus castigant, Domino ministrant. Qui enim legendo atque prædicando gloriam propriam quærunt, largiendo quæ habent, et corpus in abstinentia macerando, laudes recipere ab hominibus appetunt: sibi, non Domino ministrant. Quo contra per Psalmistam Dominus dicit: Ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Habet enim maculam in via, qui in bono opere quod agit, terrenæ gloriæ sibi præmium proponit: quia qui in hoc mundo recipere mercedem quærit, fœdat in conspectu Dei speciem boni operis per maculam prauæ intentionis. Fortasse etenim quis disciplinæ studio intentus feruer: culpas delinquentium resecat. Qui tamen ad hæc agenda si non ex omnipotentis Dei amore, sed zelo proprio ducitur, sibi in his et non Domino ministrat. Alius ne asper esse videatur, multa leniter tolerat, quæ praue perpetrātur. Iste itaque quia videri pro Domino districtus non vult, per lenitatis suæ studium sibi et
D non Domino ministrat. Restat ergo vt siue in verbi ministerio fatigemur: seu indigentibus nostra largiamur: siue per abstinentiam carnem domemus: seu zelo moueamur: siue per patientiam aliquando leniter praua toleremus: vt nos summopere debeamus intentionem nostram discutere: quatenus omne quod facimus, non nostro sed Domini zelo faciamus: ne in his quæ agimus, nobis potius quàm Domino ministremus. Non enim Domino, sed sibi ministrauerant: de quibus Paulus dicebat: Omnes quæ sunt sua quærunt, non quæ sunt Christi Iesu. Idem vero Paulus cum coelectis fratribus non sibi ministrare, sed Domino, et viuendo, et moriendo festinabat, dicens: Nemo nostrum sibi viuit: et nemo sibi moritur. Siue enim viuimus, Domino viuimus: siue morimur, Domini sumus. Sibi enim sancti nec viuunt, nec moriuntur. Sibi non viuunt, quia per omne quod agunr, ad lucra spiritalia anhelant: atque orando, præ-
E dicando, sanctis operibus insistendo, cælestis patriæ ciues multiplicare desiderāt. Sibi minime moriuntur, quia in conspectu hominum Deum sua morte glorificanr, ad quem peruenire etiam moriendo festinant. Pensemus itaque, in morte sanctorum non quantum eorum opprobrium ab infidelibus fuit, sed quanta laus Domini in corde fidelium excreuit. Qui si suam laudem quærerent, profecto pater, quia opprobria in morte timuissent. Sed nemo illorum sibi viuit, et nemo sibi moritur: quia suam gloriam nec viuendo, nec moriendo quæsierunt. Videamus si ipse primus pastor Ecclesiæ, qui ubi non vixit, sibi sit mortuus. Ioannes eius socius requiratur, et de verbis Domini ex morte pastoris eiusdem dicat: Hoc autem dixit significans qua morte clarificaturus esset Deū. Non ergo sibi est mortuus, qui Deū clarificauit in morte. Discamus igitur, fratres mei, intentionem nostram in omne quod agimus solicita inquisitione discutere, et nostra non quærere, si omnipotenti Deo volumus ministrare. Sed quia ex fideli populo

Psal. 118. (Ioan. 1. b) (Psal. 100.) (Phil. 2. c) (Rom. 14. b) (Ioan. 21. c)

filios Sadoch ad omnipotentis Dei ministerium diximus assumptos, numquid in eodem populo non sunt multi, qui inueniantur in mandatis Dei viuere perfecti? Sunt omnino. Nam subditur: [Et mensus est atrium longitudinem centum cubitorum, et latitudinem centum cubitorum per quadrum.] Sæpe iam per longitudinem, longanimitatem spei: per latitudinem vero, charitatis amplitudinē diximus signari. Centenarius autem numerus in quo denarius decies ducitur, quòd summam perfectionis signet, plene superius dictum est. Quid est igitur atriū spiritalis ædificij, nisi amplitudo fidelium populorum? Ipsa autē longanimitas spei et latitudo charitatis vacua in cordibus fidelium non est. Nam per fidem quidquid valet operatur. Vnde et per Paulum dicitur: In Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per dilectionem operatur. Si ergo in vita fidelium iuxta quendam modum per singulos perfecta est longanimitas spei, perfecta latitudo charitatis, perfecta certitudo fidei, perfectum studium operationis, atrium templi per quadrum centum cubitos habet. In mensura autem quadri non aliud latus maius est, atque aliud minus, sed cuncta simul quattuor latera æquali spatio tenduntur: quia et ipsas easdem virtutes, quas diximus, fidem scilicet, spem, charitatem atque operationem, quamdiu in hac vita viuimus, æquales sibi esse apud nosmetipsos inuenimus. Idcirco autē maior spe et fide chariras dicirur: quia postquam ad auctoris nostri speciem peruenitur, spes quidem et fides transit, sed charitas permanet. Nam nunc et quantum credimus, tantum amamus, et quantum amamus, tantum de spe præsumimus. De fide quoque et operatione Ioannes Apostolus fatetur dicens: Qui se dicit nosse Deū, et mandata eius non custodit, mendax est. Notitia quippe Dei ad fidem pertinet, mandatorum custodia ad operationem. Cum ergo virtus, tempus, et locus operandi suppetit, tanto quis operatur, quanto Deum nouerat. Et tantum se nosse Deum indicat, quantum pro Deo bona operatur. Metiantur ergo fidelis populi virtutes in quadrum: quia vnusquisque qui in hoc vitæ exercitio versatur, tantum credit, quantum sperat et amat: et tantū operatur, quantū credit, amat, et sperat. Quia itaque sanctę Ecclesiæ populi multi sunt et robusti per fidē, et longanimes per spem, et ampli per charitatē, et efficaces per operationem, atrium templi centum cubitis in quadro mensuretur. Nam vt aliquid quoque de eorum virtutibus loquamur, sæpe ex eis quosdam videmus prudentes per intelligentiam, fortes in aduersitate, iustos in operatione, temperantes a voluptatibus, atque in omni zelo discretionis se mensura moderantes. Qui dum prudentiam, fortitudinē, iustitiam, atquę temperanriam, vel sicut eas enumerare quibusdam placet, prudentiam, temperantiam, forritudinem, atque iustitiam tenent, mensuram spiritalis atrij in quadro habent. Ecce enim ipsæ virtutes, quas habere bonos ac fideles diximus, ita in quadro sunt, vt vna aliam non excedat. Magna quippe est prudentia: sed si minus est a voluptatibus temperans, minus in periculis forris, minus in operationibus iusta, profecto minus est prudens. Magna est temperantia, sed si minus intelligit vnde se temperat, si aduersa sustinere per fortitudinem minus valet, atque in rimore animum deijcit, si per præceptionem suam aliquando ad iustitiæ opera prorumpit, minus est temperans, magna est fortitudo, sed si minus intelligit quæ bona custodiat, quibus malis resistat: si minus a voluptatis appetitu se temperat, sed vincitur delectatione: si iustitiæ opera minus tenet, atque aliquando ad iniustiriæ opera dominatione superatur, minus est fortis. Magna est iustitia, sed si minus quàm debet inter iusta et iniusta opera discernit, si minus cor a mundi delectatione temperat, si minus se contra aduersa confortat, minus est iusta. Mensuretur ergo perfectorum fidelium vita per quadrum: et tantum habeat spiritalis atrij latus vnum, quantum latera singula: quia vnusquisque tantum prudens est, quantum temperans: et iustus tantum, quantum prudens, temperans, et forris fuerit. Sunt tamen inter eos plurimi, qui adhuc carnaliter viuunt. Qui et si fortasse litteras ignorant, er præcepta Dei legere non valent: certe in multorum fidelium conuersatione, bona quæ imitentur, vident. Ecce in Ecclesia voces sancti Euangelij atque Apostolorum sonant: ecce exempla bene viuentium quotidie omniū oculis opponuntur. Nec in excusatione dicere poterunt, non vidimus quod imitari deberemus. Vnde et subditur: [Et altare ante faciem templi.] Quid est templū nisi fidelis populus? sicut per Paulum apostolum discipulis dicitur: Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Et quid est altare Dei, nisi mens bene viuentium? Qui peccatorum suorum memores,

Marginalia: Gal. 5. a; 1. Ioan. 2. a; 1. Cor. 3. d; section letters A, B, C, D, E.

A mores, lacrymis se lauant, carnem per abstinentiam macerant, nullis se mundi huius actionibus miscent, quæ habent, indigentibus tribuunt, et habere quæ non habent, non concupiscunt. Recte igitur horum cor, altare Dei dicitur, vbi ex mœrore compunctionis ignis ardet, et caro consumitur. Et numquid non tales, fratres charissimi, quotidie in sancto hoc fideli populo quasi in templi atrio videmus? Numquid non eorum vitam nobis ad exemplum propositam indesinenter aspicimus? Altare ergo ante faciē templi est, cum multi in sanctæ Ecclesiæ conspectu sunt propositi: qui æterni iudicij memores, semetipsos quotidie Deo sacrificium in lamento compunctionis mactant. Quia vt prædictum est, corpora castigant, quatenus hoc quod per magistrum gētium dicitur, impleant: Vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem. Hostia quippe occiditur, vt offeratur: Sed hostia viuens, est corpus Domino Rom. 12. a
B afflictum. Quod et hostia dicitur, et viuens: quia viuit in virtutibus, et est a vitijs occisum. Hostia videlicet, quia iam huic mundo est a prauis actibus mortuum. Viuens autem, quia cuncta quæ præualet, bona operatur. Sed quia sub altaris nomine, de compunctionis flamma sermo se intulit, necessarium puto, quæ sit diuersitas eiusdem compunctionis ostendere. Alia quippe compunctio est, quæ per timorem nascitur, alia quæ per amorem: quia aliud est supplicia fugere, aliud præmia desiderare. Vnde etiam in tabernaculo per legem duo altaria fieri iubentur. Vnum videlicet exterius, aliud vero interius. Vnum in atrio, aliud ante arcam. Vnum quod ære coopertum est, aliud quod auro vestitur. Atque in altari æreo cremantur carnes, in altari vero aureo incenduntur aromata. Quid est hoc, fratres charissimi, quòd foris concremantur carnes, intus aromata: nisi hoc quod quotidie videmus, quia duo sunt compunctionis genera? Quia Exod. 24. & 30. c
C alij adhuc per timorem plangunt, alij vero iam se per amorem in lamentis afficiunt. Multi namque peccatorum suorum memores, dum supplicia æterna pertimescunt, quotidianis se lacrymis affligunt. Plangūt mala quæ fecerūt, et incenduntur vitia igne compunctionis, quorum adhuc suggestiones in corde patiūtur. Quid isti nisi altare sunt æreū? in quo carnes ardēt: quia adhuc ab eis carnalia opera plangūtur. Alij vero a carnalibus vitijs liberi, aut longis iam fletibus securi, amoris flamma in compunctionis lacrymis inardescunt, cælestis patriæ præmia cordis oculis aspiciunt, supernis iam ciuibus interesse concupiscunt. Dura eis apparet seruitus, longitudo peregrinationis suæ. Regem in decore suo videre desiderant, et flere quotidie ex eius amore non cessant. Quid isti, nisi altare sunt aureum? in quorum corde aromata incensa sunt: quia virtutes ardent. Bene autem de eodem altari dicitur, quòd ante velum arcæ sit positū in sancta
D cta sanctorum. Arca quippe Testamenti ipse nobis factus est, de quo scriptum esse nouimus: In quo sunt omnes thesauri sapientiæ absconditi. Arca intra velū est Redemptor noster in cælo. Altare vero aureū in quo thymiama incenditur ante velum: quia sanctorum corda, quæ cum magnis virtutibus in Dei amore succensa sunt, per sanctum desiderium in illo ardent, quem adhuc reuelata facie videre non possunt. Inter arcā quippe et altare velum est: quia hoc quod nos adhuc a visione Dei separat, corruptionis nostræ obstaculum remotum non est. Sed quousque ante velum sumus, oportet vt quasi thymiamatis incensum flamma amoris ardeamus. Per compunctionis autem lacrymas nil terrenum, nil transitorium quærere debemus. Solus nobis desiderium perficit, qui fecit omnia. Transcendamus per desideriū omnia, vt mente colligamur in vnum. Non iam timore pœnarum, non memoria vitiorum, sed amoris flamma succensi, ar- Colos. 2. a
E deamus in lacrymis cum odore virtutum. Ista electorum oratio iam prospiciebatur, cum in sponsæ laude diceretur: Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ et thuris, et vniuersi pulueris pigmentarij? Sancta quippe electorum Ecclesia cum ab hoc mundo in sanctis precibus ardenti amore se erigit, per desertum quod deserit, ascendit. Qualiter vero ascendat, adiungit: Sicut virgula fumi ex aromatibus. Fumus de incenso nascitur, sicut per Psalmistam dicitur: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Fumus excutere lacrymas solet. Itaque fumus est ex aromatibus compūctio orationis concepta ex virtutibus amoris. Quæ tamen ratio fumi virgula dicitur: quia dū sola cælestia postulat, secreta progreditur, vt ad terrena atque temporalia petenda minime reflectatur. Et notandum quòd non virga, sed virgula nuncupatur: quia interdum in compunctionis ardore tantæ subtilitatis est vis amoris, vt hanc nec ipse animus possit comprehendere, qui illuminatus Cant. 3. c Ps. 140.

meruit

meruit habere. Bene autem dicitur: myrrhæ et thuris. Thus enim ex lege Domino in A
sacrificium incenditur. Per myrrham vero corpora mortua condiuntur, ne vermibus corrumpantur. Myrrhæ ergo et thuris sacrificiũ offerunt, qui et carnem afficiunt, ne eis corruptionis vitia dominentur: et redolentem in conspectu Domini amoris sui hostiã incendunt, seq. ipsos Deo in sanctis virtutibus exhibent. Vnde et illic subditur: Et vniuersi pulueris pigmentarij.] Puluis est pigmentarij, virtus bene operantis. Et notandum quòd virtutes bene operantium non pigmenta, sed pulueres dicuntur. Cum enim quælibet bona agimus, pigmenta offerimus. Cum vero ipsa etiam bona quæ agimus, retractamus, et ne quid in his sinistrum sit, iudicio retractationis attendimus, quasi ex pigmentis puluerẽ facimus: vt orationẽ nostram Domino per discretionẽ et amorẽ subtilius incendamus. Ecce hæc vt Deo largiente potuimus, corã vobis, fratres charissimi, rimati sumus. Nemo autem me reprehendat, si post hanc locutionẽ cessauero: quia sicut omnes cernitis, nostræ tribulationes excreuerunt, vndique gladijs circumfusi sumus, vndique imminens mortis periculum timemus. Alij detruncatis ad nos manibus redeunt; alij capti, alij interempti nunciantur. Iam cogor linguam ab expositione retinere: quia tædet animam meam vitæ meæ. Iam nullus in me sacri eloquij studium requirat: quia versa est in luctum cithara mea, et organum meum in vocem flentium. Iam cordis oculus in mysteriorum discussione non vigilat: quia dormitauit anima mea prætedio. Iam minus lectio animo dulcis est: quia oblitus sum manducare panem meum a voce gemitus mei. Cui autem viuere non licet, de scripturæ sacrę sensibus loqui mystica qualiter libet? Et qui cogor quotidie amara bibere, quando possum dulcia propinare? Quid igitur restat, nisi vt inter flagella, quæ ex nostris iniquitatibus patimur, cum lacrymis gratias agamus? Ipse etenim qui nos creauit, etiam pater nobis factus est per adoptionis spiritum quem dedit. Et aliquando filios pane nutrit, aliquando flagello corrigit: quia per dolores et munera ad hereditatem perpetuam erudit. Sit itaque gloria omnipotenti Domino nostro Iesu Christo, qui viuit et regnat cum patre in vnitate Spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Ioan. Diac. li. 4 c. 67. (B) *Iob. 10. a* *Iob. 30. d* *Psal. 118.* *Psal. 101.* (C)

LAVS DEO.

FINIS TOMI II. OPERVM S. GREGORII.

